

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + Refrain from automated querying Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

P33
G77
Digitized by Google

DES

PAUSANIAS BESCHREIBUNG

VON GRIECHENLAND

MIT KRITISCHEM APPARAT

HERAUSGEGEBEN

VON

HERMANN HITZIG,

MIT ERKLÄRENDEN ANMERKUNGEN VERSEHEN

VON

HERMANN HITZIG UND HUGO BLÜMNER.

DRITTER HALBBAND.

MIT FÜNF TAFELN.
BUCH IV: MESSENIACA.
BUCH V: ELIACA I.

LEIPZIG 1901. O. R. REISLAND.

PAUSANIAE GRAECIAE DESCRIPTIO.

EDIDIT, GRAECA EMENDAVIT, APPARATUM CRITICUM ADIECIT

HERMANNUS HITZIG,

COMMENTARIUM GERMANICE SCRIPTUM CUM TABULIS TOPOGRAPHICIS ET NUMISMATICIS ADDIDERUNT

HERMANNUS HITZIG ET HUGO BLUEMNER.

VOLUMINIS SECUNDI PARS PRIOR.

LIBER QUARTUS: MESSENIACA.

LIBER QUINTUS: ELIACA I.

12

LIPSIAE 1901. O. R. REISLAND.

Für den Text der vorliegenden Bücher IV und V sind dieselben Handschriften verglichen worden, wie zu den ersten drei Büchern, d. b. Pacd La R Phral., dazu eine grosse Anzahl von Stellen in Vab Ag Vn Lb Fa. Wo sich bei Fertigstellung des Apparates Unsicherheit inbetreff einer handschriftlichen Lesart ergab, wurde eine Nachvergleichung vorgenommen und zwar für die Pariser Codices durch den Verfasser; mehrere hundert Stellen in den Leidenses wurden nachverglichen von den Herrn de Vries, Oberbibliothekar, und P. C. Molhuysen, Conservator der Hss. der Universitätsbibliothek in Leiden; für die Vindobonenses übernahm die Arbeit Hr. cand. phil. Emil Vetter, für den Mosquensis durch gütige Vermittlung des Hrn. Prof. Kirpitschnikow Hr. cand. phil. Georg Voigt und für den Angelicus Hr. Enrico Cellani. All den Genannten sei auch hier herzlich gedankt. Die durch die Collationierung der Hss. bedingte, nicht unbedeutende Mühe glaubte der Herausgeber im angegebenen Umfang auf sich nehmen zu müssen, auch auf die Gefahr hin, dass der Ertrag nicht im richtigen Verhältnis zur Mühe stehen werde. Es liegt im Plan des Unternehmens, dass die Überlieferung dem Leser in möglichst umfassender und getreuer Weise vorgeführt werde; darum durften auch geringere Hss. nicht einfach aus dem Apparat verschwinden, umsoweniger, als auch sie gelegentlich Brauchbares bieten. Wenn freilich Lb aus Vn einfach abgeschrieben wäre, wie Friedrich Spiro (Festschrift Johannes Vahlen zum siebenzigsten Geburtstag gewidmet) behauptet, so würde die Copie wegzufallen haben. Allein dass dem so sei, ist nicht die Meinung des Herausgebers, vgl. die Einleitung zu Buch I S. XIII; die dort angeführten, leicht zu vermehrenden Stellen zeigen, dass Lb oft genug im Verein mit andern Hss. eine von Vn abweichende Lesart bietet. - Da von Ag1) die voliständige Collation bei Schubart-Walz vorliegt (s. Vol. I p. XVIII), haben wir diese gegeben, die wenigen Angaben aus Fa aber nicht unterdrückt, da ersterer nicht eine Kopie, sondern ein Zwilling des letztern zu sein scheint, weshalb sie gelegentlich, freilich nur sehr selten, auseinandergehen, s. z. B. II 12,5 Ag περιφερείς, Fa περιφανείς; 30,4 Ag εποιήσαντο, Fa ποιήσαιντο; IV 1,8 Ag ήγνίσατο, Fa ήγνισα; V 23,7 Ag καλά λάκωνες έσθε, Fa καλαλάκων ες έθεν; VIII 42,6 Ag άζανὸς, Fa άβανες; IX 17,1 Ag ήτις οδν, Fa Trus Tv.

¹) Die Signatur dieser Handschrift lautet nicht, wie Bd. I praef. VII nach Schubart-Walz angegeben ist, 2. C. II., sondern (früher C 2. 11, jetzt) 103.

Friedrich Spiro hat in der Wochenschrift für klass. Philologie 1900 S. 511-14 den zweiten Halbband unserer Ausgabe in einer Weise besprochen, die uns zu einigen Gegenbemerkungen veranlassen muss, nicht desshalb, weil es uns missfiele, dass er sich hemüht, "kleine Flecken hinwegzuputzen und so den Wert des Werkes in helleres Licht zu setzen", - Flecken sind natürlich vorhanden und wir müssen dankbar sein, wenn sie nachgewiesen werden, - es handelt sich aber z. T. um sehr wichtige Dinge; so rührt eine ganze Kategorie der gemachten Ausstellungen davon her, dass ein im kritischen Apparat angewendetes Verfahren von Spiro nicht zugelassen wird oder, was wahrscheinlicher, nicht erkannt worden ist. Diese Thatsache, so unbegreiflich sie uns vorkommt, legt die Befürchtung nahe, es könnte auch andern Benutzern des Apparats wie Spiro ergehen, dies aber müssen wir verhüten. Spiro sagt, es sei an zahlreichen Stellen eine Lesart in den Text gesetzt, die in keiner HS stehe, ohne dass der Urheber genannt sei. Dies ist richtig, aber wo es geschieht, ist stets die Meinung, dass der aufgenommene Text die Vulgata sei, d. h. dass er schon in der Aldina sich finde und von allen folgenden Ausgaben adoptiert sei. Wenn also II 11,4 (S. 409,18) im Text de steht und dazu bemerkt wird: ôè om. codd., so heisst das, dass die Aldina ôè eingesetzt habe und dass ihr die übrigen Ausgaben gefolgt seien. Wenn II 18,6 (S. 426,12) aus dem Apparat hervorgeht, dass die codd. ook haben, das im Texte ausgelassen ist, so wird damit gesagt, dass schon die Aldina und nach ihr alle folgenden Ausgaben die Negation unterdrücken. II 20,8 (S. 432,21) steht im Text Αργου und bemerkt der Apparat: 'Αρείου Α codd.; daraus geht hervor, dass die richtige Lesart von Xylander herrührt, dem wir die auf A folgende Ausgabe verdanken, und dass alle andern Herausgeber ihm gefolgt sind. Wenn es also anderswo bei Angabe einer Lesart heisst: edd. post S, so besagt dies, dass Bekker der auf Siebelis folgende Herausgeber der Urheber der betreffenden Lesart sei u. s. w.

Spiro wirft dem Apparat aber ferner vor, es würden Herausgeber unter einander verwechselt; belegt wird diese Behauptung durch II 1,3, wo durch ein Versehen des Setzers der Buchstabe D (S. 382 Sp. 2. Z. 17) vor in praefatione ausgefallen ist, die praefatio ist natürlich die acht Zeilen vorher citierte praef. mai. p. XXXV Dindorfs). Aber auch Ausgaben würden mit Handschriften verwechselt, sagt Spiro; so schiebe Hitzig I 44,7 ein τὸν ein, welches angeblich von der Venezianer Handschrift, in Wahrheit von Immanuel Bekker herrühre; die Note lautet: τὸν inseruit B, recep. edd. sqq., est in Vn; damit ist doch gesagt, dass Bekker den Artikel eingeschoben habe, er finde sich aber auch in Vn; wo ist da die Verwechslung? Ebenso verhält sich die Sache bei μηθετέρωσε II 1,4. — Es ist auch nicht richtig, dass Bekker das Verdienst gebührt, II 3,6 ων gestrichen zu haben, es steht ja in seinem Text, nur wird dazu bemerkt: expunxerim. Ebenso verdient es keinen Tadel, dass II 4,1 für die Konjektur ἄχροι πόδες Lobecks Phrynichos zitiert wird. Spiro meint,

¹⁾ Die zu 417,22 von Spiro vermisste Angabe steht im Druckfehlerverzeichnis.

das Zitat sei "offenbar" aus Schubart-Walz's Apparat herübergenommen, deun wer es nachschlage, könne konstatieren, dass die Konjektur älter sej als Lobecks Phrynichos. Gewiss ist sie dies, sie ist zuerst veröffentlicht in einer Königsberger Universitätsschrift vom Jahr 1815 (Speciminis Observationum in Phrynichi Eclogas pars secunda qua ad audiendas orationes Rehdianam et Groebenianam — invitat C. A. Lobeck); da aber die Begründung in Lobecks Phrynichos genau dieselbe ist, so glaubten wir diesen zitieren zu sollen, weil er jedermann zugänglich ist, was von jener Universitätsschrift nicht gesagt werden kann, und weil man zugleich aus der Notiz im Phrynichos ersieht, was doch auch ganz wissenswert ist, dass Leute wie Barker und Schneider diese "überflüssige Konjektur" gutgeneissen haben.

Was den Kommentar betrifft, so konstatieren wir kurz, dass wir in sciner Anlage dieselben Grundsätze wie bisher befolgt haben 1); es sind also auch wiederum Tafeln beigegeben, obwohl Spiro die dem ersten Bande beigegebenen für überflüssig erklärt hat, "weil sie keinerlei neues Material bringen und nicht den Pausanias, sondern nur einige der von ihm behandelten Objekte illustrieren". Ersteres ist richtig; wir sind nicht in der Lage, neue, noch nicht publizierte Ausgrabungspläne zu veröffentlichen oder unbekannte Denkmäler zu edieren. Der zweite Vorwurf ist uns total unverständlich; was sollen denn Tafeln, die man dem Pausanias beigiebt, anderes illustrieren, als die von ihm beschriebenen Objekte? - Oder wie soll man sich Tafeln vorstellen, die "den Pausanias selbst" illustrieren? -- Unsere Tafeln verfolgen weiter keinen Zweck, als dem Leser des Kommentars diesen verständlich zu machen. Dazu dienen z. B. die Rekonstruktionsversuche der Topographie der Agora von Athen, vom Ostgiebel v in Olympia, von der Lade des Kypselos. Und dass man dem Kommentar eines periegetischen Werkes Pläne von Trümmern und Ausgrabungsstätten beigiebt, erscheint uns selbstverständlich. Wir hoften, dem letzten Bande auch noch einige grössere Karten beigeben zu können, damit der Leser, der in der Regel nur über einen Atlas antiquus ohne die Namen der modernen Ortschaften verfügt, auch die auf solche bezüglichen Angaben des Kommentars zu kontrollieren im Stande sei. Die Münztafeln endlich sind wohl um so weniger überflüssig, als die Zahl derer, die Imhoof und Gardners Numismatic Commentary besitzen, nicht sehr gross sein dürfte.

Zürich im Oktober 1901.

H. Hitzig. H. Blümner.

^{&#}x27;, Doch ist zu bemerken, dass die Randnotizen, die sich zu Buch V in Pc und Pa finden, nicht aufgenommen sind; mitgeteilt hat sie Spiro im Herm. XXIX S. 148 u. Festschrift für Joh. Vahlen S. 137.

Abweichungen von der Schubart'schen Ausgabe.

(Der Schubart'sche Text steht in Klammern).

Buch IV.

- 1,4. ἐν Πεισ. (ἐν τῆ Πεισ.). 5. Φλύου, Φλῦον (Φλυοῦ. Φλυοῦ). 7. Πανδίονος οδτος ῆν ὁ Λύκος (ὁ Πανδ. οδτος ῆν Λύκος). — τελέτης (τελετῆς). 9. τὰ ἐς τὸν Λύκον ἄλλα τε (ἐς τὸν Λύκον τά τε ἄλλα).
- 2.2. πλέονας (πλείονας). 3. όμολογοῦντα ** Έκατ. (όμολογοῦντα. Έκατ.). εἶνεκα (ἔνεκα). 7. ὀξὸ οὕτως (οῦτως ὀξὸ).
- 3,2. (εἰ) μὴ (μὴ). ἐμοὶ δὲ καὶ (τοῖς δὲ καὶ). 5. ἐπὶ (τοῖο)δε εἰρημένοις (ἐπὶ διειρημένοις). μοῖραν αἰρεῖσθαι (μοῖραν ἀναιρεῖσθαι). πάλους (πλίνδου) (πάλους). τοῖς μὲν (;ῆς μὲν). 6. (τῆ) πρὸς (πρὸς). οἱ Νηλεῖδαι (Μινόαι). 9. εὐσεβείας (εὐσεβεία).
- 4.3. δπόσοι οδκ είχον πω γένεια (όπόσοι πω γένεια οδκ είχον). 5. εν (τῆ) ἐκείνου (ἐν ἐκείνου).
 - 5.4. (τὴν) πρὸς (πρὸς). 7. οὐδὲν (οὐ).
- 6,1. παρεσκεύασεν έργα, διακρίναι [τε] καὶ ήλικίας πέρι (παρεσκεύασε, διακρίναί τε καὶ ήλικίας έργα ὅπερ). 3. ὅσον οὐ † (ὅσον οὐ). (περὶ) 'Ριανοῦ ('Ριανοῦ).
 - 7,1. διέλυσε (διέλυε). 4. τούτων Ηυθάρατος (Ηυθάρατος). 9. αύτῶν (ἑαυτῶν).
- 8,2. εΐνεκα (ἔνεκα). 3. (τῆ) ἐς (ἐς). 6. προτροπῆ μὲν ἐς ἀλλήλους ἢ δεήσει (πρότερον τῆ μὲν ἐς ἀλλήλους δεήσει. 8. ἢ ੈ (ἢ). 12. ἐμαχέσατο (ἐμαχέσαντο).
- 9,1. ώς εἴη (ὡς οδσα). τὰ μὲν [πολλὰ] πολίσματα τὰ ἐν μεσογεία πάντα (τὰ μὲν πολλὰ πολίσματα τὰ ἐς μεσόγειαν πάντα). 3. πειρώμενον (περιμένοντα). 5. ἐπὶ τούτῳ ([ἐν τούτῳ]). 6. ἐμπόδιον (τὸ ἐμπόδιον). 7. συγγενέσθαι (ξυγγενέσθαι). 9. πείθει (οδν) (πείθει).
- 10,1. ἐγένετο (ἐγίνετο). τοὺς δὲ (τοὺς γὰρ). 2. προεπέλιπεν (προαπέλιπεν). 6. διένεμε (διέμενε). 7. ᾿Αρκάδων τινὲς (᾿Αρκάδων τοῖς). γενομένου (γινομένου). 11,1. (ἀρχῆς) μελλόντων (μελλόντων). 2. οδτω (οδτως). καὶ τῶν (ῆ τῶν).
- 11,1. (αρχῆς) μελλόντων (μελλόντων). 2. οὐτω (οὕτως). καὶ τῶν (ῆ, τῶν). 3. καὶ τοξ. (ῆ, τοξ.). (οὐκ) εἶχεν (εἶχεν). 4. προκρίτους (πρὸς κρείττους). 6. παρὰ δόξαν (παρὰ ἀξίαν).
- 12,2. ἤρεσε ταῦτα (πρὸς ταῦτα). τέχνας μὲν σὖν (τέχνας μὲν). συνειδότας, idem vult Richards Class. Rev. XIV 447 (συνιδόντας). 4. πρείσσων δὴ γὰρ Ἄρης κείνων (in parenthesi) εὐήρεα τείχη, (πρείσσων εἰ γὰρ Ἄρης κείνων εὐήρεα τεύχη,). 8. κατασκευάσεσδαι (κατασκευάσασδαι. 9. ἀπαγγελῶν (ἀπαγγέλλων).
- 13,2. ἐπιρανεῖσαν (ἀναρανεῖσαν). τὰ ἀπὸ (τὰ ἐπὶ). 3. συνίησι (συνιᾶσι). 4. (ἐς) οὐδὲν (οὐδὲν). 5. ἀπ' αὐτοῦ ([τὸ] ἀπ' αὐτοῦ). 6. κατὰ [δὴ] (κατὰ δὴ).

- 14,4. προείπον σφίσιν ἀποφέρειν ([τροφών] σφίσιν ἀπέφερον).
- 15,2. ἀμφ' αύτη (ἀμφ' αύτην). 4. πλέονα (πλέον τι). 6. συνάγων (συναγαγών).
- 16.3. πρώτον (πρώτοι). 6. κατέλεγον (κατέλεγεν). 7. ξ δτ, (τρν δτ). 8. τὰ μετὰ ἐσπέραν (τε ** μετὰ ἐσπέραν). 9. ἔξοδον (ἔσοδον). -- ἀπετρέπετο (ἀπετρόπετο). -- ξ ἀξιώματι (καὶ ἀξυόματι). 10. δέ μοι (ἐμοὶ).
- 17,3. τέχαις (τάζε) ἐκ (τύχαις ἐκ). 8. οδ πολέου (οἱ πολέου). 9. ἀπονωτάτην (ἀπονώτατα). 10. Είραν, sic semper (Είραν).
- 18,1. τῆς δὲ ἄλλης (τῆς τε ἄλλης). [ῆ] ἐλήστευον (ἐλήστευον). 4. ἀδρόσι \dagger τῶν (ἀδρόσι τῶν).
 - 19,1. γαὶ εἴ τινα (ἡ εἴ τινα). 6. διειργάσατο *. (διειργάσατο.)
- 20,2. ἄρσενας (ἄρρενας). 4. Μεσσηνίοις ἔλεγον (Μεσσηνίους ἔλεγον). 8. Κεφαλληνα * (Κεφαλληνα). .9. μοιχευομένην (μεμοιχευμένην).
- 21.8. [έγ]γινομένης (γινομένης). 9. οἱ αὐτοὶ ἡμύνουτο, τρίτη ἤδη ἡμέρα ῆν (οἱ αὐτοὶ πρίτην ἤωύνοντο, ἤδη τε ἡμέρα ῆν).
- 22.1. ὑποδέξεσυνι (ὑποδέξασυνι). 3. τότε δή ['Αριστοκράτην] (ἀρχομένης) τῆς μάχης (τότε ῆδη Αριστοκράτην τῆς μάχης). ἐυέλουσι (ἐὐελήσουσι). 7. (κίθοις) ἔμαλλον (ἔμαλλον).
- 23.6. συγκατεργασαμένοις (συγκατεργασάμενος). 8. τούς τ' εν ήλικία έτι όντας (τούς τε έκετεύοντας).
 - 24,6. νεωτεριούντας (νεωτερίσοντας).

} : `

- 25.1. ἔντες † τῆ (ὄντες τῆ). κατακεκλεισμένους (κατακεκλειμένους). 2. προσάγοντες (προσαγαγόντες). 4. περιέσεσθαι et ἐλπίζοντας (πειράσεσθαι et ἐλπίζοντες).
- 26,1. ἔχθραν (τὴν) ἐς (ἔχθραν ἐς). 2. ᾿Αθηναίων (τὸ) (τὸ ᾿Αθηναίων). 7. στρατηγόν δὲ τοῦτον (στρατηγεῖν δὲ αὐτόν).
- 27,4. καὶ δὴ (καί οί). 8. δῶρά τε (τε δῶρα). 9. ἐνενήκοντα (ἐγδοήκοντα). 10. καὶ ^{*}Ορχομένωι ([καὶ] ^{*}Ορχομένωι). οὐδ^{*} αὖτι, [οὐδ^{*} αὐτι).
 - 28,1. φόρω τῷ (φόρω τῶν). οὅτος ([οὅτος]).
 - 29.1. καὶ [τὰ] ἐς (καὶ τὰ ἐς). 12. (οὸ) πολὸ (ποῦδ).
 - 30,3. ήκουσα, εν (ήκουσα εν). Φαραίταις (Φαραιάταις). 6. τοσούτο (τοσούτον).
- 31,4. [Βακχικόν τι ἐπίφθεγμα] (Βακχικόν τι ἐπίφθεγμα). δ. τείχους κύκλος (τείχος, κύκλος). ἄλλου-αὐτοπτοῦντος (ἄλλων-αὐτοπτούντων). 6. Δία (τὸν) ἐν (Δία ἐν). 10. ἔργα ἐστὶ (δς εἰργάσατο).
- 32,1. ἱεροθέσιον (ἱεροθύσιον). ἄγειν ἐν τιμῆ (ἔχειν έν τιμῆ). 2. Σαιθίδα (Λίθίδα). 5. σρισι τῆς ἐν (σφισιν ἐν). εἰπεῖν (ἐν) ἐξ. (εἰπεῖν ἐξ.). ἀσπίδι ἐμῆ (ἀσπίδα ἐμὴν).
- 33,1. (ή) ἀκρόπολις (ἀκρόπολις). 2. ἐν τῆ οἰκία (ἐπὶ τῆς οἰκίας). καθαρὰ * (καθαρὰ). 4. παρ' αὐτὸ τὸ (παρὰ τὸ). 6. οὐδὲ τῷ (οὐδ' ὅτῳ). 7. Μινιάδα † (Μινιάδα).
- 34.1. δαλάσσης (δαλάστης). 3. έχουσιν ουδένα (εἰσὶν ουδέν). 4. [δε] ή πηγή (δε ή πηγή). 7. Κόρυδον (Κόρυδον).
- 35,1. παρά Διομήδην (μετά Διομήδους). 9. τὴν Κηφ. (τοῦ K_{7} φ.). 11. κατ΄ ἴδιόν τι (καὶ ἰδόντι).
 - 36,3. ποτὲ (γενομένων) τοῦ (ποτὲ τοῦ). 5. παρέχεσθαι (παρασχέσθαι).

Buch V.

- 1,1. Πελοπόννησον 'Αρκάδες (Πελοπόννησον 'Αρκάδες). 6. ναυσίν (τοῦ Λυδοῦ).
- 2,1. ἐτρέπετο (ἐτρέπεθ΄). 5. ἀγώνων (πλήν του Ἰσθμικού πάντων), καί οἱ (ἀγώνων, καί οἱ).
- 3,1. Πιθούς δ' έμοὶ έν γυάλοισι (Πυθώ δ' έμοὶ έγγυάλιξεν). ἀπέδωκεν (ἀνέδωκεν). 4. ναυσί (ναυσίν).
 - 4,2. τοὺς 'Αριστομάχου (τοῦ 'Αριστομάχου). 2. τοῖς αὐτῶν (τῆς αὐτῶν).
- 5.1. παρόντι (τὸν λόγον) ἀπαριθμῆσαι (παρόντι ἀπαριθμῆσαι). 2. εἴνεκα (ἔνεκα). 3. καὶ ᾿Αριστοφάνης --- Ἡλείων inclusi. -- ἐξ Ἡραίας (ἐξ Ἡλιδος). 8. [οί] ἄνθρωποι (οί ἄνθρωποι).
- 6,1. πόλις παλαιά ἐπ' αὐτοῦ Σαμικόν. ταύτη [τῆ Σαμικῷ] Πολυσπέρχοντα - χρήσασθαι (πέλις Σαμία ἐπὶ τοῦ Σαμικοῦ. [ταύτη τῆ Σαμικῷ Πολυσπέρχοντα - χρήσασθαι]).

 4. ἐς ἀριστερὰ (ἐπ' ἀριστερὰ), εἵνεκα (ἔνεκα).

 5. τὸν Περσῶν (τῶν Περσῶν). καὶ ἱερὸν ([καὶ] ἱερὸν).

 9. ἐποίησαν (ἐποίησαντο).
- 7,1. καὶ ἰδόντι (ἰδόντι καὶ). παρὰ δὴ ταύτην (παρὰ δὲ ταῦτα). οὐχὶ ἐν τῆ Ηλεία (οὐχὶ ἐκ τῆς Ἡλείας). 2. ἐς Ἡλφειόν ἐστιν οὐχ ὑγιᾶ (ἐς Ἡλφειὸν ἐς τὴν Ἡρτυγίαν). 3. πηγαῖσιν ἐϋρρείτης (πηγαῖς εὐριπείης). 4. γέγουσιν (λέγουσι). ἐς Αἴγυπτον (ἐπ' Αἴγυπτον). 7. post Ἦλητας posui colon, post Βορέαν virgulam (post Ἦληνας virgulam, post Βορέαν punctum). 8. ἀφικέσθαι (τε) (ἀφικέσθαι). ἔπειτα (ἐπεὶ). 9. τόν τε (τὸν τότε).
 - 8,4. ούτος [τε] (αὐτός τε). 11. προσέθεσαν ([συν]έθεσαν).
- 9,2. συνέθεον [οί ἀναβάται] (συνέθεον οί ἀναβάται). 3. ἀγωνισμάτων † (ἀγωνισμάτων). 7. είχοστῆ † (είχοστῆ).
- 10,4. τοῦ πολέμου (τῶ πολέμω). 7. καὶ (οί) ἵπποι (καὶ ἵπποι). ἡνιόχει (ἡνιοχεῖ). 8. (τῶν) ἐν τοῖς (ἐν τοῖς). ὡς εἴη τέταρτος (ἀπὸ) Πέλοπος (ὡς (ἀπόγονος) εἴη τέταρτος Πέλοπος).
- 11,3. Φειδίου † (Φειδίου). 4. καὶ ἐν ᾿Αμύκλαις ([καὶ] ἐν ᾿Αμύκλαις). ἐς τὰ ἐντὸς (ἐς τὸ ἐντὸς). 10. Παρδένον (παρδένον).
- 12,4. Γοργών ἐστιν ἀνάθημα (Γοργώ ἡ ἐς τὰ ἀναθήματα). μασιλεύσαντος (τοδ μασιλεύσαντος).
- 13,4. τοιούτον (τοιόνδε έτι). πολέμου ** (πολέμου). προαγορεύσαι δὲ (προαγορεύσαι). — ἀπόλλυνται ** (ἀπόλλυται). 5. ἀνελκύσαι (ἐλκύσαι). 6. τηνικαύτα (πρεσβεία) παρῆν (τηνικαύτα ** παρὰ). 7. Πλαστήνης (Πλακιανῆς). 9. τοῦ δὲ (τῆς δὲ). — ἑκάστου † ([ἐκάστου]). 10. (τοὺς) ἀναβαθρούς (καὶ ἀναβαθμούς).
- 14,1. ἐξελαύνοντες (ἐξελαύνοντι). 6. γράψομεν (γράφομεν). 7. πεποίηνται (πεποίηται). 8. δέ ἐστιν (δ' ἐστιν). βωμοὶ καὶ (βωμοί, καὶ).
- 15.1. Λεωνιδαίου τόδε (Λεωνιδαίου. τόδε). 'Ηλεΐοι ἔστι ('Ηλεΐοι. ἔστι). 3. πέραν ** (περάν). 4. ἔστι 8' ἐν τοῖς ἐκτὸς (ἔστι 8' [ἔτι] ἐντὸς). 8. (τοῦ) πρυτανείου (πρυτανείου).
 - 16,2. [τ?] τλικία (τ? τλικία).
- 17,10. Μόψος εἰσὶν (Μόψος ἐστὶν). [δ] "Ακαστας (δ Ακαστος). [δ] Πρωτεσιλάου (δ Πρωτεσιλάου). 11. διώκουσι (διώκουσιν).
- 18,1. καθεύδοντι (τῷ καθεύδοντι). 2. κολάζουσα (κομίζουσα). Εὐανοῦ ἄγει πάλιν (ἐκ ναοῦ πάλιν ἄγει). 3. ἐν τῷ λόγω (ἐς τὸν λόγον). 4. ἐπὶ τὸν ([ὁ] ἐπὶ τὸν).
- 19,1. (ἐστὶν) ἀγών (ἀγών). 2. ἐσικινῖαν δὲ ταύτη (ἐσικινῖαν πρὸς ταύτην). 6. (γυνὴ) ἔστηκεν (ἔστηκεν). 8. (τὰς) ἐπὶ (ἐπὶ). 10. εἰργασμένον (κατειργασμένον). εἵνεκα (ἕνεκα).
- 20,2. Κολώτου et Κολώτην (Κωλώτου et Κωλώτην). 4. (τῆς) Αλτεως (᾿Αλτεως). 5. ὑπὸ [τῶν] τραυμάτων (ὑπὸ τραυμάτων). 6. καὶ εί Ἡλεῖοι καλοῦσιν —, ([καὶ] εί Ἡλεῖοι [καλοῦσιν]. 7. στυλὶς (στῦλος). 9. (οὸ) μέγαν (μέγαν). [τὸ Μητρῷεν] (τὸ Μητρῷεν).

21,1. αναμίξαι (αναμίζαι). — ανάκεινται (ανάκειται). 3. πρώτον (πρώτοι). 4. δὲ επὶ (δ' ἐπὶ). 5. ἀδλήσοντα (ἀδλήσαντα). 7. ἐπιγράμματα (τὰ) ἐπὶ (ἐπιγράμματα ἐπὶ). 🤼 υίπινες --- εξηγητάς ([οἴτινες --- ἐξηγητάς]). -- ἐμέ γε καὶ (ἐμέ γε ἢ). -- μέν γὰρ ιμέν (γάς)). 15. Δειδάς (Δίδας). 16. τῷ πατρὶ (τῷ παιδὶ). 17. ἀπὸ δὲ ταύτης (ἀπὸ ταύτης).

23,3. οδ πολύ των Μηδικών (των Μηδικών). — τὰ ἐς Πλαταιὰς (τὰ ἐς πλάστας). τί. δύο δὲ Τραν (αί δὲ Τραν). — ή μὲν Γερεάτις (Γερεάτις). 7. (ἐγ)γεγραμμένον (γεγραμμένον. — καὶ μετρεῖτ' † (καὶ μετρεῖτ'). — ἔθεν † (ἔθεν).

21.1. πεφαλήν (οἶα δή). 3. δώδεκα (δυόδεκα). 6. οὐδὲ τοῦτο (οὐδὲ αὐτό). — (ἐν)

न्यू (न्यू). 10. καὶ τῶν ἵππων (ἢ τῶν ἵππων).

25,3. συνέπεσε καὶ (συνέπεσεν). 5. νότου (Νότου). 7. τὸν δὲ † ἐν (τὸν δὲ ἐν). 10. Δὶ τὰχ. (Λιὶ τ' 'Αχ.). — Αἰγινήτεω (ἔργον, δυ Αἰγίνη). 12. ἤκουσα δέ, ἐν (ἦκουσα δὲ ἐν). 26.1. (τῆς) ἐπὶ τῷ (ἐπὶ τῷ). — σφισιν ** ἀπὸ (σφισιν ἀπὸ). 3. πεποίηνται (πεποίτραι). 5. φησίν (ού φησιν).

27,3. άλλα έστιν (άλλα ές τιμήν). — (και τά) συμβαίνοντα (συμβαίνοντα). — μέν καὶ είδος (μὲν ἢ είδος). — οί δ' ἵπποι (οί δὲ ἵπποι). 6. ἐπάδει, βάρβαρα (ἐπάδει βάρβαρα). τε καὶ τρίτω (έτέρω καὶ τρίτω γε). — τὴν Φόρμ. (του Φόρμ). 8. (των) ἐκ (ἐκ). 10. ναθάρσια ([καθάρσια]). 12. ἐπ' αὐτῷ (ἐπ' αὐτὸ). — ἢ πόλις (καὶ πόλις).

Verzeichnis der Abkürzungen.

Bezüglich der den Peloponnes betreffenden Abkürzungen vgl. Bd. I 2 S. XII. Im Buch V u. VI bedeutet ferner

Bötticher, Olympia, Das Fest und seine Stätte. 2. Aufl., Berlin 1886.

Ausgrabungen: E. Curtius, F. Adler und G. Hirschfeld, Die Ausgrabungen zu Olympia, 5 Bde., Berlin 1876-81.

Ergebnisse: E. Curtius und F. Adler, Olympia, die Ergebnisse der von dem deutschen Reiche veranstalteten Ausgrabungen, 5 Bde., Berlin 1891-97.

Flasch, Artikel Olympia in Baumeisters Denkmälern S. 1053 ft.

Förster, Die Sieger in den olympischen Spielen. Wissenschaftl. Beilagen zum Progr. d. Gymn. zu Zwickau I 1891. II 1892.

Verzeichnis der Tafeln.

- Taf. I 1. Plan von Messene, nach Bursian Geographie von Griechenland Bd. II Taf. IV.
 - Rekonstruktion der Lade des Kypselos, nach H. Stuart Jones im Journ. of hellen. studies XIV 30 pl. I.
 - " II. Plan von Olympia (Olympia in römischer Zeit), nach E. Curtius und F. Adler, Olympia, die Ergebnisse der von dem deutschen Reich veranstalteten Ausgrabung. Atlas Bl. IV.
 - " III u. IV. Rekonstruktionsversuche des Ostgiebels vom Zeustempel in Olympia. Nach der Zusammenstellung von K. Wernicke im Arch. Jahrb. XII 169.
 - , V. Münztafel IV, zusammengestellt von F. Imhoof-Blumer.
 - Kopf der Zeusstatue des Pheidias zu Olympia, elische Bronzemtinze des Hadrian (Imhoof-Blumer and Gardner Numism. comment. on Pausanias pl. P XXII).
 - 2. Zeusstatue des Pheidias in Olympia (ganze Figur), elische Bronzemünze des Hadrian (ebd. P XX).
 - 3. Kopf derselben Statue, elische Bronzemünze des Septimius Severus (ebd. P XXIII).
 - 4. Dieselbe Statue in ganzer Figur (Vorderansicht), elische Bronzemünze des Hadrian (ebd. P XXI).
 - Aphrodite auf einem Widder reitend, nach einer Statue des Skopas in Olympia, elische Bronzemünze des Hadrian (ebd. P XXIV).
 - Artemis Laphria, Bronzemünze des L. Verus, von Patrai (ebd. Q VII).
 - 7. Dieselbe, Bronzemünze des Hadrian (ebd. Q VI).
 - 8. Stehende Athene in einer zweisäuligen Tempelthür, Bronzemünze des Marc Aurel, von Patrai (ebd. Q XIV).
 - Hafen von Patrai, Bronzemünze des Septimius Severus (ebd. Q XXI).
 - 10. Derselbe, Bronzemünze des Commodus (ebd. Q XXII).
 - Stehender Poseidon, Bronzemünze des Hadrian, von Patrai (ebd. Q. XIX).

- 12. Aronender Asklepios, Bronzemünze des Commodus, von Aigion (ebd. R IX).
- Stehende Eileithyia, Bronzemünze des Antoninus Pius, von Aigion (ebd. R VI).
- Stehende Hygieia, Bronzemünze des Septimius Severus, von Aigion (ebd. R X).
- Sitzender Asklepios und stehende Hygieia, Bronzemünze des Commodus, von Aigion (ebd. R XI).
- Schreitender archaischer Zeus, autonome Bronzemünze von Aigion (ebd. R XII).
- Dieselbe Figur, Bronzemünze des Marc Aurel (ebd. R XIII).
- 18. Stehender Zeus mit Nike, Bronzemünze des achaüschen Bundes (ebd. R XV).
- Stehende Artémis, Bronzemünze des Antoninus Pius, von Aigion (ebd. R XXI).

(Anm.: Die Typen 6-19 gehören bereits zum Kommentar von Buch VII).

Druckfehler.

- S. 9 Z. 21 l. είχόν πω statt είχον πω.
- S. 29 Sp. 6 Z. l. 16 statt —.
- S. 32 Sp. 6 Z. 1 l. factarum st. factorum.
- S. 37 Sp. 6 Z. 8 ins. τῷ 'Αμυκλαίφ edd.
- S. 42 Sp. 6 Z. 4 v. u. l. παρά τοις st. παρά τοις.
- S. 44 Z. 7 add. in marg. 7.
- S. 71 Sp. a Z. 9 v. u. adde edd. post codd.
- S. 80 Z. 21 adde in marg.: 5.
- S. 99 Z. 3 l. 388 statt 338.
- S. 135 Z. 17 l. 'Aριστομένει st. Ap.
- S. 173 Z. 12 v. u. l. èuŋ st. èuŋ.
- S. .. Z. 6. v. u. l. durch st. dnrch.
- S. 217 Sp. 6 Z. 6 v. u. adde post 422: inclusi.
- S. 250 Z. 18 ist die Zahl 6 am Rande zu streichen.
- S. 257 Z. 1 in marg. adde 5.
- S. 265 Z. 13 l. (ἐγ)γεγραμμένον st. ἐγγεγραμμένον.
- S. 275 Z. 1 l. Aptemin st. Aptemin.

$ME\Sigma\Sigma HNIAKA.$

Μεσσηνίοις δὲ πρὸς τὴν σφετέραν τὴν ἀπονεμηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως ες το Λακωνικόν δροι κατά την Γερηνίαν είσιν εφ' ήμων ονομαζομένη Χοίριος νάπη. 2. ταύτην τὴν γώραν ἔρημον οὖσαν οὖτω σγεῖν τοὺς πρώτους λέγουσιν οἰκήτορας. ἀποθανόντος Λέλεγος, δς εβασίλευεν εν τῆ νῦν 5 Λακωνική, τότε δὲ ἀπ' ἐκείνου Λελεγία καλουμένη, Μύλης μὲν πρεσβύτερος ών τῶν παίδων ἔσγε τὴν ἀργήν, Πολυκάων δὲ νεώτερός τε ἢν ἡλικία καὶ δι αὐτὸ ίδιώτης, ἐς ὁ Μεσσήνην τὴν Τριόπα τοῦ Φόρβαντος ἔλαβε γυναῖκα ἐξ "Αργους. φρονούσα δὲ ἡ Μεσσήνη διὰ τὸν πατέρα ἀξιώματι καὶ δυνάμει 2 των τότε προέχοντα Ελλήνων οὐκ ήξίου τὸν ἄνδρα ίδιωτεύειν. άθροίσαντες 10 δὲ ἔχ τε "Αργους δύναμιν καὶ ἐχ Λακεδαίμονος ἀφίκοντο ἐς ταύτην τὴν χώραν, καὶ συμπάση μὲν ἐτέθη τῆ γῆ Μεσσήνη τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς Πολυκάονος γυναικός, 3. πόλεις δὲ ἄλλαι τε ἐκτίσθησαν καὶ ἔνθα τὰ βασίλεια κατεσκευάσθη σφίσιν, 'Ανδανία. πρὸ δὲ τῆς μάχης ἡν Θηβαῖοι πρὸς Λακε- 3 δαιμονίους έμαχέσαντο έν Λεύκτροις, καὶ τοῦ οἰκισμοῦ Μεσσήνης τῆς ἐφ' ι; ήμων όπο τη Ἰθώμη, πόλιν οὐδεμίαν πω κληθήναι πρότερον δοκώ Μεσσήνην. εἰκάζω δὲ οὐχ ήκιστα 'Ομήρου τοῖς ἔπεσιν. ἐν μὲν γὰρ καταλόγω τῶν ἐς Ίλιον ἀφικομένων Πύλον καὶ ᾿Αρήνην καὶ ἄλλας καταλέγων οὐδεμίαν πόλιν

Τίτ. ἀρχὴ τῶν μεσσηνικῶν: δ' Pc, Παυσανίου ἐλλάδος μεσσηνικὰ, λόγος δ' Ag, μεσσηνικά La Pa Vb R, μεσσηνιακά Lb Va, μεσσηνία λόγος δ' Pd.

1. ἀπονεμεθείσαν M Va R, in R corr.
2. εἰς codd. edd. ante SW. — γερουσίαν A Pa R Vab M Lab Vt, Γερηνίαν cett. edd. ex emend. Xyl., quam confirmant Pcd Ag. — post εἰσὶν distinguunt A X K F Vab, post ἡμῶν C, om. interpunctionem cett. — ἡ ante ἐφ' ἡμῶν ins. SW e coni., id quod recte factum esse Sch apud SW praef. vol. ll p. XXVI negat, cum Pausanias alios fuisse olim Messeniae fines referat neque vero Choerio saltui aliud fuisse nomen; Sch ipse initium cap. 30 respiciens εἰσὶν ἐφ'

ήμων ή Χοίριος νάπη scribendum censet, sed non erat, cur ὀνομαζομένη deleretur; poterat ή inseri ante ονομαζομένη, sed ne hoc quidem necesse est, cf. 33, 6. 36, 7. ονομαζομένην χοιρος νάπη La, χείριος νάπη Pc. 3. ούτως Pc. — ούτω έχειν Va. 4. αποδανόντος δὲ Va. — ἐν τὴνῦν λακωνικῆς Va. 5. Λελεγία om. Va M Pd Ag Lb Vn R, est in Pac Vb, in R additur ad marg., λέλεγια La. 6. πολυχύων La. 7. τρίοπα Pa. 10. έx ante Λαx. om. La, cf. ex. gr. I 4, 3. 7, 2. II 19, 5. 11. Μεσσήνη A X K, Μεσσήνη cett. edd. ex emend. Sylb. 13. κατεσκευάσθησαν La Pa, in hoc σαν expunct. 16. γε pro γὰρ Lb Ag Pcd Va. — ἐπ' "Ιλιον Pc Ag B SW D, ές "Ιλιον edd. rell.

Digitized by Google

πεποιημένον.

Μεσσήνην ἐκάλευ. ... 'Οδυσσεία δὲ δηλοῖ μὲν καὶ ἐν τῷδε ἔθνος καὶ οὐ πόλιν τοὺς Μεσσηνίους ὄντας

μήλα γὰρ ἐξ Ἰθάκης Μεσσήνιοι ἄνδρες ἄειραν, 4 σαφέστερον δὲ ἔτι περὶ τοῦ τόξου λέγων τοῦ, Ἰφίτου·

τω δ' ἐν Μεσσήνη ξυμβλήτην ἀλλήλοιιν, οἴκω ἐν ³Ορτιλόχοιο.

τοῦ γὰρ ᾿Ορτιλόχου τὸν οἴκον ἐν τῆ Μεσσήνη πόλισμα εἴρηκε τὰς Φηράς, καὶ τόδε ἐξηγήσατο αὐτὸς ἐν Πεισιστράτου παρὰ Μενέλαον ἀποδημία:

ές Φηρὰς δ' ἵκοντο Διοκλῆος ποτὶ δῶμα, υίέος 'Ορτιλόχοιο.

54. Πρῶτοι δ' οὖν βασιλεύουσιν ἐν τῆ χώρα ταύτη Πολυκάων τε ὁ Λέλεγος καὶ Μεσσήνη γυνὴ τοῦ Πολυκάονος. παρὰ ταύτην τὴν Μεσσήνην τὰ ὄργια κομίζων τῶν μεγάλων Θεῶν Καύκων ἢλθεν ἐξ Ἐλευσῖνος ὁ Κελαίνου τοῦ Φλύου. Φλῦον δὲ αὐτὸν ᾿Αθηναῖοι λέγουσι παΐδα εἶναι Γῆς: ὁμολογεῖ δέ σφισι καὶ ὅμνος ὁ Μουσαίου Λυκομίδαις ποιηθεὶς ἐς Δήμητρα. τὴν δὲ τελετὴν τῶν μεγάλων 15 Θεῶν Λύκος, ὁ Πανδίονος πολλοῖς ἔτεσιν ὕστερον Καύκωνος προήγαγεν ἐς πλέον τιμῆς: καὶ Λύκου δρυμὸν ἔτι ὀνομάζουσιν ἔνθα ἐκάθηρε τοὺς μύστας. καὶ ὅτι μὲν δρυμός ἐστιν ἐν τῆ γῆ ταύτη Λύκου καλούμενος, 'Ριανῷ τῷ Κρητί ἐστι

πάρ τε τρηχύν Έλαιον ύπερ δρυμόν τε Λύκοιο.

75. ὡς δὲ Πανδίονος οὖτος ἢν ὁ Λύχος, δηλοῖ τὰ ἐπὶ τῇ εἰχόνι ἔπη τῷ Μεθάπου. μετεχόσμησε γὰρ χαὶ Μέθαπος τῆς τελετῆς ἔστιν ἄ. ὁ δὲ

Pad Vab Vn M Lab R, cf. 1 23, 4. 43, 1. IV 3, 2. V 17, 10. VII 6, 3. IX 5, 15. 1. δηλη Pd. — καὶ sequens om. Ag. καὶ post ἔθνος om. Pa La. 4. ἐστι pro žπ Pc. — λέγων supr. lin. addit Va. 5. τω δ' έν Vab Pacd Lb R, των δ' έν La. — συμβλήτην Va, ξυμβλήτην — Μεσσήνη om. La. — ἀλλήλοισιν M Vab Pa R. 6. ἐν om. Pc. 7. φεράς La, φηρᾶς Pc. 8. έν τξ Πεισ. edd., articulum omisi cum codd. πεισιστράτω La. 9. ές φεράς δι' ήκοντο La. — διοκλης, ο sup. ης, Pa. 10. ύέος Pc Lb Vn. — ἀντιλόχοιο Ag. 12. καὶ Μεσσ. γ. τ. **Πολ.** om. La. **13.** Καύκων om. Vb. - Κελαινου edd. ante S Lab Va Pac, in Pa ν expunct., Κελαίνου cett. edd., Koλαίνου coni. S e cap. 34, 8 et C. O. Mueller. Encycl. Hal. s. n. Eleusinien p. 274, n. 83, probat Sch praef., Clini filius Amas., unde

Κλείνου coni. Pors. in Tracts, Κελέου Palmer. MS., v. comment. — φλοιού. φλοιον La, Φλυου· Φλυον edd. codd., Φλύου· Φλύον D, cf. Herodian. I 111, 19. 20 L. — xaλούσιν pro λέγ. Ag. 14. Υήν Lb. 15. λυκομήδαις et § 7 Λυκομηδών voluit F, recepit C, λυχομίδης M Lb R, hic αι sup. η, λυχομήδης Va, λυχομίδας Vb. λυχομίδαι Pa La. Λυκομίδαις cett. edd. codd., Λυκοδρυμίδαις coni. Sylb., ut sint παρά τὸν του λύκου δρυμόν. 16. πανδίωνος Pcd, ο super ω Pd. — καύκονος La, καύκανος R Pa, in R ω sup. α. 17. ἐχάθαιρε CS, ἐχάθυρε (η supra υ) Vb. — ἔπ pro ὅπ Pd. 18. τω κρατί Va. 20. τρηχήν Ag, τροχύν Pd. 21. ὁ Πανδίονος οδτος ξιν Λύκος codd. edd., transposui δ. — πανδίωνος Pcd Lb. 22. μεδασπου, σ expuncto, sine accentu Ag. καὶ ὁ μεθάπης Pd, μέθεπος (α supra ε) Vb.

10

20

8

Μέθαπος γένος μὲν ἢν ᾿Αθηναΐος, τελέτης δὲ καὶ ὀργίων παντοίων συνθέτης. οὐτος καὶ Θηβαίοις τῶν Καβείρων τὴν τελετὴν κατεστήσατο. ἀνέθηκε δὲ καὶ ἐς τὸ κλίσιον τὸ Λυκομιδῶν εἰκόνα ἔχουσαν ἐπίγραμμα ἄλλα τε λέγον καὶ ὅσα ἡμῖν ἐς πίστιν συντελεῖ τοῦ λόγου.

ήγγισα δ' Έρμείαο δόμους ** τε κέλευθα Δάματρος καὶ πρωτογόνου Κούρας, ὅθι φασί Μεσσήνην θεῖναι μεγάλαισι Θεαῖσιν ἀγῶνα Φλυάδεω κλεινοῖο γόνου Καυκωνιάδαο †. θαύμασα δ' ὡς σύμπαντα Λύκος Πανδιόνιος φώς 'Ατθίδος ἱερὰ ἔργα παρ' 'Ανδανίη θέτο κεδνῆ.

τοῦτο τὸ ἐπίγραμμα δηλοῖ μὲν ὡς παρὰ τὴν Μεσσήνην ἀφίκοιτο ὁ Καύκων 9

- τελευτής Lb. 1. μέν om. Pc - τελετες δὲ καὶ ὀργίων καὶ παντ. Va Pacd Ag Lab M, μεν pro δε et δρχίων, γ sup. χ, R, τελετής καὶ όργ. καὶ παντ. ΑΧΚF Vb, τελετής τε καὶ όργ. παντ. coni K probante F. τελετής και δργίων και παντοίων υμνων coni. Coraes, τελετής δε και όργ. παντ. cett. edd., τελετών δὲ καὶ όργ. παντ. coni. Sch praef., relecting Kaibel. Gött. G. A. 1892 p 103, scripsi τελέτης initiator, ut άλέτης, ἐργά-THE pro alteris formis, cf. Meinek in frg Euphorionis Cherson, ap. Hephaest, p. 105, 4 (lex. Steph.). 3. κλήσιον edd. ante C Vab La Pa R, in hoc ι sup. η, κλίσιον cett. edd, M Pcd Lb Ag Vict., probavit F, κλείστον coni. Sylb. - λυκομήδων Ag Pcd Lab, λυχομηδών R Pa Vb, λυχομίδων Va. — τε om. La. — λέγων codd., Va λόγων. 5. ήγνισα La, ήγνίσατο δὲ ἔρμοιο Ag, δ' Ερμοΐο Α Χ Κ F C, δὲ έρμοῖο cett. codd.. d''Epusico Amasaeus "Mercurii" vertens, cett, edd. - δόμους τε κέλευθα codd., λόγους, δόμ sup. λόγ, R, Vb δοίμους, Va δόμους κέλευδα τε, post δόμους lacunam indicant edd. inde ab S, δόμους (μεγάλης) τε κέλευδα C, praeeuntibus K et Lennepio ad Coluth. p. 150, Δτούς inserendum putat Porson in Tracts, δρόμους σταδίου τε x. Lobeck. Aglaoph. p. 1251, quod prae ceteris placet, τέτυχον vel πέφραδον Buttmannus, σεμνής Η. Sauppius cl. I 31, 4, kyvac Herw., žtemov Stadtmuellerus, Kays. coni. μύστας τ'έκάθηρα, Menrad. μυστών τε κέλ. 6. Πατρός codd. ΑΧΚ F B SW, Ματρός C S, Ματρός καὶ δτ, Jacobs., Δήμητρος Lennep., Δάματρος

Lobeck. I. I., Buttmann., Pors., recepp. D Sch, cf. Th. Preger, Inscr. gr. metr. p. 123. προτογόνου Ag La. — όθεν La. — φασιν Pc. 7. θεοίσιν La, fortasse μεγάλοισι Θεοίσιν Kaibel. 1. 1. 8. φλυάν δέω Fab Va Vn Vb Pd Lb. φλυάνδεω R Pa La Ag M, in Pa ν expunct., φλυάν δὲ ώ κλεινοῖο Pc, κλειονοῖου, υ expunct., Vb, Κλεινοΐο n. pr. ? Sch in vers. germ. — γόνου Καυχωνιάδαο codd. edd. (καυκωνιάδα ο Fab Pc, καυκωνίδα, δ Pd Ag, καυκωνίδαο Va), γόνον Καύκωνα διδάξαι Lennep., probat Herw., Φλυάδεω Κλείνοιο γόνω Καύχωνι άδουσαν Lobeck. Aglaoph. p. 1252, rec. D, Φλυάδεω κλεινοΐο γόνω Καύκωνι δαείσαν Porson., probo, rec. Kays. Z. f. A. 1848 p. 1004, frustra πάρ Φλυάδεω scribens, γόνου Καύκωνος ἀπ' ίδμης Jacobs. in Anth. Pal. III 930, Bergk. ad Creuzer. 21 καὶ Φλυάδεω κλεινοῖο γόνω Καυκώνια δια, adversatur Kays. l. l., γόνου Καύκωνος ίδρείη Saupp., σύν Φλυάδεω κλεινοΐο γόνω Καύχωνι κελαινού Emper. opusc. p. 342, γόνου Καύχωνος έχαπ Sitzler. Philol. Rundsch. 1890 p. 338. 9. dauuaga Pc, θαυμάσαι Vn Vt Fab Lb R, in hoc correctum in δαύμασα, δαυμάσα Pd, δαυμᾶσα Ag, δαύμασαι Μ, δαύμα δ' ώς Va. σύμπαντα om. Pa Vb La. — πανδιώνιος Ag, πανδίονος Pd, πανδιόνιδος La, Πανδίονος υίὸς Lennep. — φως A M Pcd Vb R. 10. ἀνδάνη codd. — κεδνή La. 11. ἀφίκετο Ag Pd, δφίκοιτο cett. edd. codd., Kays, indicativum postulat, cum hv sequatur, probat Sch, retinui optativum cl. II 20, 9. III 13, 5. VI 2, 9. 9, 6. IX 19, 1.

14

ἀπόγονος ὡν Φλύου, δηλοῖ δὲ καὶ τὰ ἐς τὸν Λύκον ἄλλα τε καὶ ὡς ἡ τελετὴ τὸ ἀρχαῖον ἢν ἐν ᾿Ανδανία. καί μοι καὶ τοῦτο εἰκὸς ἐφαίνετο, τὴν Μεσσήνην μὴ ἐτέρωθι, ἀλλὰ ἔνθα αὐτή τε καὶ Πολυκάων ῷκουν, καταστήσασθαι τὴν τελετήν.

ΙΙ. Πυθέσθαι δὲ σπουδή πάνυ ἐθελήσας οι τινες παίδες Πολυκάονι5 εγένοντο εκ Μεσσήνης, επελεξάμην τάς τε 'Holaς καλουμένας καὶ τὰ έπη τὰ Ναυπάκτια, πρὸς δὲ αὐτοῖς ὁπόσα Κιναίθων καὶ "Ασιος ἐγενεαλόγησαν. ού μήν ές γε ταυτα ήν σφισιν ούδεν πεποιημένον, άλλα Υλλου μεν του Ήρακλέους δυγατρὶ Εὐαίχμη συνοικήσαι Πολυκάονα υίὸν Βούτου λεγούσας τὰς μεγάλας οἶδα Ἡοίας, τὰ δὲ ἐς τὸν Μεσσήνης ἄνδρα καὶ τὰ ἐς αὐτὴν 10 2 Μεσσήνην παρεῖταί σφισι. 2. Χρόνω δὲ ὕστερον, ὡς ἦν τῶν Πολυχάονος ούδελς έτι ἀπογόνων, ές γενεάς πέντε έμολ δοχεῖν προελθόντων καλ ού πλέονας, Περιήρην τὸν Αἰόλου βασιλέα ἐπάγονται. παρὰ τοῦτον ἀφίκετο, ὡς οἱ Μεσσήνιοί φασι, Μελανεύς, τοξεύειν άνηρ άγαθός και διά τοῦτο ᾿Απόλλωνος είναι νομιζόμενος καί οἱ τῆς χώρας τὸ Καρνάσιον, τότε δὲ Οἰχαλίαν κλη-15 θεϊσαν ἀπένειμεν ὁ Περιήρης ἐνοικήσαι γενέσθαι δὲ ὄνομα Οίγαλίαν τή 3 πόλει φασὶν ἀπὸ τοῦ Μελανέως τῆς γυναικός. Θεσσαλοὶ δὲ καὶ Εὐβοεῖς, ήκει γάρ δη ες άμφισβήτησιν των εν τη Έλλάδι τὰ πλείω, λέγουσιν, οί μέν ώς το Εὐρύτιον, χωρίον δὲ ἔρημον ἐφ' ἡμῶν ἐστι το Εὐρύτιον, πόλις τὸ ἀρχαῖον ἢν καὶ ἐκαλεῖτο Οἰχαλία· τῷ δὲ Εὐβοέων λόγῳ Κρεώφυλος ἐν 20

X 5, 7. 6, 6. 12, 2. 1. άλλα τε scripsi, τε άλλα codd. (τὰ άλλα Ag) edd., τά τε άλλα D Sch, hic τὰ ante ἐς τὸν Λ. οπ. — ἡ temere om. D. 2. καὶ ἀνδανίαν Ag. — καί μοι τοῦτο edd. ante B Vab M La Pa, καί μοι καὶ τοῦτο cett. edd. Pcd Ag Lb.

5. δέ που δη edd. ante Smai. codd. (La δή που δή, πυθέσθαι δη πάνυ Va), δὲ σπουδη cett. edd. Amas. ("non mediocre adhibui studium") Valck., probavit Cor. 6. έγίνοντο Va. — ἐπεξελεξάμην Pa Vb La R edd. ante B, ἐπελεξάμην Ag Pcd Va Lb M cett. edd. — τάς τε μεγάλας 'Ησίας Porson., at cf. X 31, 3, τάς τε η οἰ καλ. La. 7. νῦν πάκτια M Ag Pd, νῦν πακτία Lb. — ἐγενεαλόγησεν edd. ante C Vab M Lb R Pd, ἐγενεαλόγησαν Pac La Ag cett. edd. 8. οὐ μὴν — πεποιημένον om. M Lb R, hic addit in marg. — τε pro γε Ag. — σφιν Va. — ὅλου Lb. 9. πολυκάωνα Ag. — βάτου, ου sup. α, R. 10. τὸ

οίας La. - τὰς δὲ ἐς A codd., in M supr. vers τά. 11. των om. La. 12. δοκεί La. - πλείονας M Va D Sch, πλέον Lb, πλέονας cett., saepius invenitur πλείονας, sed cf. I 40, 2. II 27, 3. V 23, 7. VIII 11, 12. 53, 5. X 17, 11. 32, 8. 18. Περιήρην D Sch et Va, ut videtur, Περιήρη cett. edd. codd. — ἀφίκοντο La. 15. Καρμάσιον codd. edd ante C, Kapváow cett. edd. ex emend. Camerar., cf. cap. 33, 4 sq. VIII 35, 1, Καρνεάσιον et Καρνειάσιον inscript. Andaniae inventa, cf. Herm. Saupp., die Mysterieninschrift aus Andania p. 21, qui confert Καρνεάται (Herm. gottesd. Alt. § 53, 30) et Καρνεάτης (Curt. Pel. II 468). 16. περιήρας La. - τη πόλει om. Vb. 17. θεσσαλὸς Μ. 18. τὰ Vb edd., om. cett. codd. - λέγων Ag. 20. εὐοέων La. -- κρεόφυλος La, κλεόφυλος Ag Pd, "ρίτο Creophylo apud Clement. Strom. & est Κλεόφυλος". Palmer. Ms. - "λείπει ό των Εὐβοέων λόγος", idem recte, ante τῷ δὲ

Ήρακλεία πεποίηκεν όμολογοῦντα * * Εκαταῖος δὲ ὁ Μιλήσιος ἐν Σκίφ μοίρα τῆς Ἐρετρικῆς ἔγραψεν εἶναι Οἰχαλίαν. ἀλλὰ γὰρ οί Μεσσήνιοι τά τε ἄλλα δοκοῦσί μοι μάλλον εἰκότα ἐκείνων λέγειν, καὶ οὐχ ῆκιστα τῶν ὀστῶν εἴνεκα τῶν Εὐρύτου, ἄ δὴ καὶ ἐν τοῖς ἔπειτά που ὁ λόγος ἐπέξεισί μοι.

3. Περιήρει δὲ ἐγεγόνεσαν ἐκ Γοργοφόνης τῆς Περσέως Αφαρεὺς καὶ Λεύκ-4 ιππος, καὶ ὡς ἀπέθανε Περιήρης, ἔσχον οδτοι τὴν Μεσσηνίων ἀρχήν κυριώτερος δὲ ἔτι ᾿Αφαρεὺς ἢν. οδτος βασιλεύσας πόλιν ὤχισεν ᾿Αρήνην ἀπὸ τῆς Οἰβάλου θυγατρός, αύτου δὲ γυναικός τῆς αὐτῆς καὶ ἀδελφῆς ὁμομητρίας καὶ γὰρ Οιβάλω συνώχησε Γοργοφόνη, και μοι δίς ήδη τὰ ἐς αὐτὴν ὁ λόγος ἔν τε 10 τἢ ᾿Αργολίδι ἐδήλωσε καὶ ἐν τῇ Λακωνικῇ συγγραφῇ. ὁ δ' οὖν ᾿Αφαρεὺς δ πόλιν τε ἔκτισεν ἐν τῆ Μεσσηνία τὴν ᾿Αρήνην, καὶ Νηλέα τὸν Κρηθέως τοῦ Αλόλου, Ποσειδώνος δὲ ἐπίκλησιν, ἀνεψιὸν ὄντα αὐτῷ, φεύγοντα ἐξ Ἰωλκοῦ ΙΙελίαν εδέξατο οίχω, και της γης οί έδωκε τὰ ἐπὶ θαλάσση, ἐν οίς ἄλλαι τε ήσαν πόλεις καὶ ή Πύλος, ἔνθα καὶ ῷκησε καὶ τὸ βασίλειον κατεστήσατο 15 δ Νηλεύς. 4. 'Αφίκετο δὲ ἐς τὴν 'Αρήνην καὶ Λύκος δ Πανδίονος, δτε 6 καὶ αὐτὸς τὸν ἀδελφὸν Αἰγέα ἐξ ᾿Αθηνῶν ἔφευγε· καὶ τὰ ὄργια ἐπέδειξε των μεγάλων Θεων 'Αφαρεί και τοις παισί και τη γυναικί 'Αρήνη. ταυτα δέ σφισιν ἐπεδείκνυτο ἀγαγών ἐς τὴν ᾿Ανδανίαν, ὅτι καὶ τὴν Μεσσήνην ὁ Καύχων έμύησεν ένταθθα. 'Αφαρεῖ δὲ τῶν παίδων πρεσβύτερος μὲν καὶ ἀν-7 20 δρειότερος Τδας, νεώτερος δὲ ἢν Λυγκεύς, δν ἔφη Ηίνδαρος, ὅτῷ πιστά, δξύ ούτως δράν ως και διά στελέχους θεάσθαι δρυός. 5. Λυγκέως μέν

Εδβ. λόγω lacunam esse putat G. Krueger. Jb. f. Ph. 1861 p. 486, haud recte S μέν inserendum ante ev Hoanleia et virgulam post όμολογούντα ponendam esse censet, quo facto sensum effici: Creophylus πεποίηκεν et Hecataeus έγραψεν όμολογούντα τῷ Εὐβοέων λόγω, ἐν Σχίω, μοίρα τῆς Ἐρετριχῆς, είναι Οιχαλίαν. — pro έν Ἡρακλεία Bentl. Opusc. philol. (Lips. 1781) p. 504 et Hemsterh. MS. coni. 'Hoaxléa, Sevin. Mém. de l'Acad. VI p. 480 ev Aloling, Menag. ad Laërt. VIII. 2 έν Οἰχαλία, Bentleio accedens Pors. δμολογείν praeterea vult. 1. Έκαταΐος τὲ δὲ Vb, in R τε supra δὲ. - στίω Va, σκίων R, ν expunct. 2. μοϊραν edd. ante B codd. (La μοίρα), μοίρα e coni. F cett. edd. — Ιταλίαν Μ, Ιταλίας R, ad marg. R ολχαλίας. — άλλα om. Pa, addit in marg. 8. exeives Ag Pcd Lb R, in hoc v supr. vers., ἐκείνων Μ, λέγειν ἐκείνω Va, 4. Evena D Sch, eivena cett. edd. codd. του ευρύτου & δετ La. — μου edd. ante C

Vb La Pa, που cett. edd. codd., in R μ supr. π. - λόγοις codd. edd. ante C, λόγος CS SW ex coni. F et addito articulo B D Sch, cf. comment. ad I 25, 6. — ἐπέξειμι edd. ante C Vb La Pa, ἐπέξει μοι M, ἐπέξεισί μοι cett. edd. codd., in R μ sup. σ et μοι expunct. 6. απέθανεν Ag Pcd M. 7. δέ τι coni. C, et habet in, quod displiceat. — филову A codd., филову cett. edd. — ἐπὶ codd., ἀπὸ edd. — Οἰβάλου μέν δυγ. Porson., εἰβάλλου Vb. 9. γοργοφώνη La Pa. 12. αύτῷ B, αὐτῷ edd. rell. 13. πελλίαν Μ. — τὰς ἐπὶ Pcd Ag Va Lb. 14. δηλος, πύ sup. δη, R. - τὸ βασίλειον codd. edd., sed co sensu, quo hic opus est, bis ή βασιλεία (VIII 4, 8. 5, 4) et saepius τὰ βασίλεια (cf. ex. gr. I 38, 1. IV 1, 2. 3, 7 bis), nusquam numerus singularis invenitur. 15. δ νηρεύς Pc. - ό λύκος Va. 18. σφισιν om. Μ. — ἀπεδείκνυτο Vb. — ές Pa supr. vers. — ἀρδανίαν Ag. — ὅτε Va M. 19. ανδριώτερος Va 21. δξυ ούτως B Pcd Ag, δή παΐδα οὐκ ἴσμεν γενόμενον, Ἰδα δὲ Κλεοπάτραν θυγατέρα ἐκ Μαρπήσσης, ή Μελεάγρω συνώκησεν. ὁ δὲ τὰ ἔπη ποιήσας τὰ Κύπρια Πρωτεσιλάου φησίν, δς δτε κατὰ τὴν Τρωάδα ἔσχον Ἔλληνες ἀποβῆναι πρῶτος ἐτόλμησε, Πρωτεσιλάου τούτου τὴν γυναῖκα Πολυδώραν μὲν τὸ ὄνομα, θυγατέρα δὲ Μελεάγρου φησὶν εἶναι τοῦ Οἰνέως. εἰ τοίνυν ἐστὶν ἀληθές, αὶ γυναῖκες 5 αὕται τρεῖς οὕσαι τὸν ἀριθμόν, ἀπὸ Μαρπήσσης ἀρξάμεναι, προαποθανοῦσι πᾶσαι τοῖς ἀνδράσιν ἑαυτὰς ἐπικατέσφαζαν.

ΙΙΙ. Έπεὶ δὲ τοῖς ᾿Αφαρέως παισὶ πρὸς τοὺς Διοσκούρους ἐγένετο ἀνεψιοὺς ὅντας μάχη περὶ τῶν βοῶν, καὶ τὸν μὲν Πολυδεύκης ἀπέκτεινεν, Ἰδαν δὲ ἐπέλαβε τὸ χρεὼν κεραυνωθέντα, ὁ μὲν ᾿Αφαρέως οἴκος γένους 10 παντὸς ἡρήμωτο τοῦ ἄρρενος, ἐς δὲ Νέστορα τὸν τοῦ Νηλέως περιῆλθε Μεσσηνίων ἡ ἀρχὴ τῶν τε ἄλλων καὶ ὅσων πρότερον ἐβασίλευεν Ἰδας, πλὴν ² ὅσοι τοῖς ᾿Ασκληπιοῦ παισὶν αὐτῶν ὑπήκουον. 2. καὶ γὰρ τοὺς ᾿Ασκληπιοῦ παίδας στρατεῦσαί φασιν ἐς Ἰλιον Μεσσηνίους ὅντας ᾿Αρσινόης γὰρ ᾿Ασκληπιὸν τῆς Λευκίππου καὶ οὐ Κορωνίδος παΐδα εἶναι. καὶ Τρίκκαν τε 15 καλοῦσιν ἔρημον ἐν τῆ Μεσσηνία χωρίον, καὶ ἔπη τῶν Ὁμήρου καταλέγουσιν ἐν οἶς τὸν Μαχάονα ὁ Νέστωρ τῷ όἴστῷ βεβλημένον περιέπων ἐστὶν εὐνοϊκῶς ᾿οὺν ἀν οῦν αὐτὸν (εἰ) μὴ ἐς γείτονα καὶ ἀνθρώπων βασιλέα ὁμοφύλων προθυμίαν τοσήνδε γε ἐπιδείξασθαι. ἐμοὶ δὲ καὶ μάλιστα ἤδη βεβαιοῦνται τὸν ἐς τοὺς ᾿Ασκληπιάδας λόγον, ἀποφαίνοντες ἐν Γερηνία Μαχάονος μνῆμα καὶ 20 τὸ ἐν Φαραῖς τῶν Μαγάονος παίδων ἱερόν.

3. Διαπολεμηθέντος δὲ τοῦ πρὸς Ἰλιον πολέμου, καὶ Νέστορος ώς

probant. D praef. XX et Kays. p. 1004, cf. vol. I ad p. 404, 19, οδτως δξύ cett., quae collocatio et ipsa invenitur. — δεᾶσαι Va R, hic δ sup. σα, δρᾶσθαι Ag. — δρυῶνος Α X K F C, δρυὸς cett. edd. codd., δρυῶν Vb R, hic ὸς sup. ຜν. 1. μαρπήσης, σ altero supr. vers., La h. l. et infra. 2. προτεσιλάου τούτου La, πρωτεσιλάου φησὶν τούτου τὴν γυν. Vb, φησιν deleto, omissis ος ὅτε — Πρωτεσιλάου. 3. ως ὅτε Pd. 5. φαοὶν Μ. — τοῦτ' recte malit Herw. ante ἐστὶν, probat Frazer. 6. μαρσήπης Ag, μαρπήσης Va. — προαποδανοῦσαι La Pc R. 7. ἐς αὐτὰς Vb pro ἑαυτὰς.

10. ἀφαρέων La. 11. ἐρήμοτο Ag. 12. μεσσήνων La. — ἔσσων Vb. — ἐβασίλευσεν M Va. 18. τοῖς 'Ασκληπιοῦ ——

καὶ γὰρ om. Vb. — ὑπάκουον Ag. 14. έπ' "Illov B SW D Pc Ag, &c edd. rell. Pad Vab M Lab R, cf. 1, 3. 15. τρίκαν Va. - τε καλούσιν D Sch Lab Va Pacd R, δέ καλούσιν cett edd. Vb Ag M. 17. ίστῷ Ag, έν διστώ Pd, τὸν διστὸν La. - ἐστιν om. M. 18. οδν Pa in marg. — (εί) μη Ρορρο Chrestom. hist. I p. 377, μη μη, priore μη expuncto, La, om. εl codd. edd., ότι μή coni. F. - γείτωνα Ag. 19. τόσην γε δὲ La, γε om. B Pc Ag La. - οῖς δὲ Pc, unde B οίς δὲ, τοῖς δὲ edd. codd. cett, τοῖσδε δὲ καὶ μάλιστα διαβεβ. coni. Coraes, scripsi ¿μοὶ δὲ cl. III 3, 8. IV 36, 4. 20. ἀσκληπιάδους Pd. 21. Φεραίς ΑΧΚF codd., Φαραίζ cett. edd., φηραίς vult Palmer. MS., ut cap. 1, 4. - τὸ pro τῶν Ag. - μαχάωνος La. 22. 8è om. M. - νέστωρος La.

επανήλθεν οίκαδε τελευτήσαντος, Δωριέων στόλος καὶ ή κάθοδος Ήρακλειδών γενομένη δύο γενεαίς ύστερον έξέβαλε τους Νηλέως ἀπογόνους έχ τής Μεσσηνίας. καί μοι ταῦτα ἐγένετο ἤδη τῷ λόγῳ προσθήκη τῷ ἐς Τισαμενόν. πλην τοσόνδε έτι δηλώσω. Τημένω των Δωριέων Αργος εφέντων έχειν, 5 Κρεσφόντης γήν σφάς ήτει την Μεσσηνίαν άτε και αὐτὸς 'Αριστοδήμου πρεσβύτερος. 'Αριστόδημος μέν οὖν ἐτύγχανεν ἤδη τεθνεώς, Θήρας δὲ ό 4 Αὐτεσίωνος τῷ Κρεσφόντη μάλιστα ἡναντιοῦτο, τὸ μὲν ἀνέκαθεν Θηβαῖός τε καὶ ἀπόγονος πέμπτος Πολυνείκους τοῦ Οίδίποδος, τότε δὲ ἐπετρόπευεν Αριστοδήμου τους παΐδας θεΐος ων πρός μητρός. Αύτεσίωνος γάρ θυγατέρα 10 Αριστόδημος έγημεν όνομα Αργείαν. Κρεσφόντης δέ, γενέσθαι γάρ οί ήθελε την Μεσσηνίαν πάντως μοϊραν, Τημένου δεϊται, παρεσκευασμένος δὲ τοῦτον τῷ κλήρω δήθεν ἐφίησι. Τήμενος δὲ ἐς ὑδρίαν, ἐνόντος ἐν αὐτῆ ὁ καὶ δδατος, καθίησι των 'Αριστοδήμου παίδων καὶ Κρεσφόντου τοὺς πάλους έπὶ (τοῖσ)δε εἰρημένοις, μοῖραν αίρεῖσθαι τῆς χώρας προτέρους ὁποτέρων ἀν 15 πάλος ἀνέλθη πρότερον. τους μεν δη πάλους (πλίνθου) ό Τήμενος ἐπεποίητο άμφοτέρους άλλα τοῖς μὲν Αριστοδήμου παισὶ ξηρᾶς ὑπὸ ἡλίου, Κρεσφόντη δὲ ὀπτής πυρί ὁ τε δὴ τῶν ᾿Αριστοδήμου παίδων πάλος κατετέτηκτο, καὶ δ Κρεσφόντης ούτω λαχών γήν αίρεῖται τὴν Μεσσηνίαν. Μεσσηνίων δὲ τῶν 6 άργαίων οὐκ ἐγένετο ὑπὸ τῶν Δωριέων ὁ δημος ἀνάστατος, ἀλλὰ βασι-20 λεύεσθαί τε συγχωρούσιν όπο Κρεσφόντου και αναδάσασθαι πρός τους Δωριέας την γην ταυτα δέ σφισιν είχειν παρίστατο υποψία (τη) πρός τους

1. ἐπηλθεν Vb — κάδος Ag. 2. ἐξέβαλλεν Ag, in Pd alterum λ expunctum. — νηλέω La. 8. των ές Lb. - τησαμενόν Ag, τησαμενφ Pd, ον sup. φ. 4. αφέντων Vab. -έχα La. 5. γτζ Pa. 10. δè om. Vb. -11. ήθε sq. brevi lacuna M. - της Μεσσηviaς XK, improbantibus Sylb. et F. - πάντων Μ. -- κείται pro δείται Pd. -- post δείται distinctionem maiorem posuit S. — παρεσκευασμένως Ag, παρεσκευασμένον τοῦτο La. - dè inserui cum edd. post S, te inseruit Camerar., (xai) παρεσκ. C, iubente F. 18. καθίστησι edd. ante C codd., καθίησι cett. edd. ex emend. K. - τ φ dρ. Lb. 14. έπὶ διηρημένοις edd. ante C codd. (ἐπιδιηρημένοις Vb Pa, ἐπὶ διηρημένης Va), έπὶ διειρημένοις cett. edd., έπὶ διητημένοις coni. Sylb., eni on eloquévou Valck. Pors., έπὶ τοΐοδε εἰρημένοις Kays. p. 1005 cl. ΙΙΙ 16, 4. - ἐπὶ διηρημένης --- πάλος om. Va, in infima pagina alia manus

addidit. - μοϊραν αναιρεΐσθαι codd. (ανερείobas La) edd. praeter B, qui ex emend. Buttmanni scripsit μοίραν αίρεισθαι, idem voluit Valcken. MS. - ὁποτέρω La. 15. πλίνθου inserui, voluit Coraes, "possis etiam γτις" Β. 16. αμφοτέροις Va, ut videtur. — γης μεν Sch, τοις μεν edd. codd. 17. οπτω Vb. - ore edd. ante B, o te Vb cett. edd. - κατέτηκτο AXKF Pac Vb M La R, κατέστηκτο Pd, κατεκέκτητο Va, κατεπέπηκτο cod. Phral., κατεστήσατο Ag, κατατέτημτο SW Lb, in hoc syllaba τα sup. lin. posita, κατέτηκτο Pors, cett. edd. 18. ό om. Va. -- κραισφόντης Vb. -- αναιρείται coni. Kays. l. l. - Μεσσηνίων om. Ag, μεσσηνίων δη Vb. 20. ύπο του κρεσφ. La Pa. - αναδώσασθαι La. 21. ηκειν Vb, είκει Va. ύπεροψία AXKF, Vab M Pad, ύπεροψία voluit K, est in Pc, ὑποψία Amas., quod probat F, receperunt cett. edd., cf. I 29, 8. 1V 24, 6. 5, 1. 10, 1. 24, 6. — τ_{1} inserui.

βασιλεύοντας, ότι ήσαν έξ Ἰωλκοῦ τὸ ἀνέκαθεν οί Νηλεῖδαι. γυναῖκα δὲ έσγε Κρεσφόντης Μερόπην την Κυψέλου, βασιλεύοντος τότε 'Αρκάδων, ἀφ' 7 ής άλλοι τε δή παΐδες έγένοντο αὐτῷ καὶ νεώτατος Αἴπυτος. 4. τὰ δὲ βασίλεια, ένθα αὐτὸς καὶ οί παΐδες ἔμελλον οἰκήσειν, ὼκοδομήσατο ἐν Στενυκλήρω το μεν γαρ άρχαῖον οί βασιλεῖς οί τε άλλοι καὶ ὁ Περιήρης 5 όχουν εν 'Ανδανία, κτίσαντος δε 'Αφαρέως 'Αρήνην αύθις 'Αφαρεύς καὶ οί παΐδες ενταύθα ώκησαν επί δε Νέστορος και των απογόνων εν Πύλω τα βασίλεια ήν Κρεσφόντης δὲ ἐν Στενυκλήρω τὸν βασιλέα οἰκεῖν κατεστήσατο. Διοικούμενον δε αὐτὸν τὰ πολλὰ ες χάριν τοῦ δήμου μᾶλλον οί τὰ γρήματα ἔγοντες αὐτόν τε Κρεσφόντην ἐπαναστάντες καὶ τοὺς υίοὺς ἀποκτείνουσι τοὺς ιυ 8 λοιπούς, 5. δ δὲ Αἴπυτος, παΐδα γὰρ ἔτι ὄντα ἔτρεφεν αὐτὸν δ Κύψελος, περιγίνεται μόνος του οίχου, καὶ ως άνηρ έγένετο, οἱ ᾿Αρκάδες κατάγουσιν αὐτὸν ἐς Μεσσήνην' συγκατήγαγον δὲ καὶ οί λοιποὶ βασιλεῖς τῶν Δωριέων, οί τε 'Αριστοδήμου παίδες καὶ Ισθμιος ὁ Τημένου. Αίπυτος δὲ ὡς ἐβασίλευσεν, ἐτιμωρήσατο μὲν τοῦ πατρὸς τοὺς φονέας, ἐτιμωρήσατο δὲ καὶ ὅσοι 15 του φόνου παραίτιοι καθεστήκεσαν. προσαγόμενος δε τούς μεν εν τέλει των Μεσσηνίων θεραπείαις, όσοι δὲ ήσαν τοῦ δήμου, δωρεαῖς, ἐς τοσοῦτο προέβη τιμής ως και τους απογόνους Αίπυτίδας αντί 'Ηρακλειδών κληθήναι.

9 Γλαύκφ δὲ τῷ Αἰπύτου βασιλεύσαντι μετὰ Αἴπυτον τὰ μὲν ἄλλα ἐξήρκεσε μιμήσασθαι τὸν πατέρα ἔν τε τοῖς κοινοῖς καὶ πρὸς τοὺς ίδιώτας, 20 εὐσεβείας δὲ ἐς πλέον προέβη. καὶ γὰρ τοῦ Διὸς τὸ ἐπὶ τῇ κορυφῇ τῆς Ἰθώμης τέμενος, ἀνέντων Πολυκάονος καὶ Μεσσήνης, οὐκ ἔχον παρὰ τοῖς Δωριεϋσί πω τιμάς, Γλαϋκος ἦν ὁ καὶ τούτοις σέβειν καταστησάμενος καὶ Μαχάονι τῷ ᾿Ασκληπιοῦ πρῶτος ἔθυσεν ἐν Γερηνία, γέρα δὲ ἀπένειμε 10 Μεσσήνῃ τῇ Τριόπα τὰ νομιζόμενα ἢρωσιν. Ἰσθμιος δὲ ὁ Γλαύκου καὶ 25 ἰερὸν τῷ Γοργάσω καὶ Νικομάχω τὸ ἐν Φαραῖς ἐποίησεν· Ἰσθμίου δὲ γίνεται

1. όμιλέαι ΑΧΚΕ Vab Vt M Lab R Pa, όμιλεται Pcd Ag Fa, ό μιλεται Ag, οι Νηλετδαι alia man. in marg. Pa, coni. Sylb., probat Palmer. MS., Μινύαι cett. edd. ex coni. K., vid. comment. 3. δη om. La. — ἐγένοντο. — παίδες om. M R, habet hic in marg. — ἀρτινήν Pa. 9. η pro οι La. 10. αὐτόν τε καὶ κρ. Vb La Pa R. 11. κυψελός Lb Pc. 12. ὡς om. M La Vab Pa R. 14. Σίμος ΑΧΚΕ Va, marg. R Pa, σῆμος Vb, ἰσίμος La, ἰσέμιος R Pa Lb, Ἰσθμιος B cett. codd. edd. inde a B, Κείσος CS coll. II 19, 1. — τησαμενού La. 16. καθεστήκασιν Pc (corr. in καθεστήκεσαν) Pd, in hoc ε sup. α et α sup. ι, καθεστήκεσαν Ag M Va Lab R, in hoc

corr. in καθειστ., καθιστήκεσαν Vb Pa, in hoc ε sup. ι. — μεν om. La Pa. — είναι pro των Μ. 17. δε om. Μ La Pa. — τοσούτον Ag Pd, τούτο Vb. 18. ἀντί του ήρ. La. 21. εὐσεβία Vb, εὐσεβεία codd. edd., εὐσεβείας coni. Sch praef., scripsi e constanti usu Pausaniae, cf. III 11, 4. IV 1, 6. 21, 2. VI 17, 8. VIII 24, 7. 42, 7; VII 15, 3. 17, 9. — τὸ ἐπὶ τῆ κορυφῆ om. La. 22. ἄνευ των codd. edd. ante Sch, ἀνέντων Kays. p. 1005, rec. Sch. — πολυκάωνος Ag. — ἔσχον La R, in hoc σ expunct. 24. τῷ ἀσκληπίονι ἀσκληπιοῦ Ag. 26. Φεραῖς edd. ante C codd., Φαραῖς cett. edd. — ἐσδίου Lb.

Δωτάδας, δς ἐπίνεια καὶ ἄλλα τῆς Μεσσηνίας παρεχομένης τὸ ἐν Μοθώνη κατεσκευάσατο. Συβότας δὲ ὁ Δωτάδα τῷ τε ποταμῷ κατεστήσατο τῷ Παμίσῳ κατὰ ἔτος ἔκαστον θύειν τὸν βασιλεύοντα, καὶ Εὐρύτῳ τῷ Μελανέως ἐναγίζειν ἐν Οἰχαλία πρὸ τῆς τελετῆς τῶν μεγάλων Θεῶν ἀγομένης ; ἔτι ἐν ᾿Ανδανία.

Ἐπὶ δὲ Φίντα τοῦ Συβότα πρῶτον Μεσσήνιοι τότε τῷ ᾿Απόλλωνι ές Δήλον θυσίαν καὶ ἀνδρῶν χορὸν ἀποστέλλουσι. τὸ δέ σφισιν ἄσμα προσόδιον ές τὸν θεὸν ἐδίδαζεν Εὔμηλος, εἶναί τε ὡς ἀληθῶς Εὐμήλου νομίζεται μόνα τὰ ἔπη ταῦτα. ἐγένετο δὲ καὶ πρὸς Λακεδαιμονίους ἐπὶ τῆς 10 Φίντα βασιλείας διαφορά πρώτον, άπὸ αἰτίας άμφισβητουμένης μὲν καὶ ταύτης, γενέσθαι δὲ οὕτω λεγομένης. 2. Έστιν ἐπὶ τοῖς δροις τῆς Μεσση-2 νίας ἱερὸν ᾿Αρτέμιδος καλουμένης Λιμνάτιδος, μετείχον δὲ αὐτοῦ μόνοι Δωριέων οι τε Μεσσήνιοι και οι Λακεδαιμόνιοι. Λακεδαιμόνιοι μεν δή ρασιν ώς παρθένους αύτῶν παραγενομένας ἐς τὴν ἑορτὴν αὐτάς τε βιάσαιντο 15 ἄνδρες των Μεσσηνίων καὶ τὸν βασιλέα σφων ἀποκτείναιεν πειρώμενον κωλύειν, Τήλεκλον 'Αρχελάου του 'Αγησιλάου του Δορύσσου του Λαβώτα του 'Έχεστράτου του Αγιδος. πρός τε δή τούτοις τὰς βιασθείσας τῶν παρθένων διεργάσασθαι λέγουσιν αύτὰς ύπὸ αἰσχύνης. Μεσσήνιοι δὲ τοῖς ἐλθοῦσι σφῶν β ές τὸ ἱερὸν πρωτεύουσιν ἐν Μεσσήνη κατὰ ἀξίωμα, τούτοις φασὶν ἐπιβουλεῦσαι 20 Τήλεκλον, αἴτιον δὲ εἴναι τῆς χώρας τῆς Μεσσηνίας τὴν ἀρετήν, ἐπιβουλεύοντα δὲ ἐπιλέξαι Σπαρτιατών ὁπόσοι οὐα είχον πω γένεια, τούτους δὲ ἐσθήτι

1. μεθώνη Pd Ag M (in M super ω est ο, μεθώνη sec. SW), τω έν μεθώνη Va, Μουώνη cett., v. comm. ad 35, 1. 2. συμβώτας Pd Ag, συβώτας Va. — δωδότα Ag, δωδάτα Pd, δοτάδα, ω supr. lin., Vb. 3. Παμείσω codd. edd. ante D, IV 31, 4 et 34, 1 sq. codd. omnes Πάμισος vel Παμισός, edd. omnes Πάμισος. — καὶ pro κατὰ M Lb, καὶ κατὰ La Pa, in hoc καὶ expunct., καὶ ἔτος, κατὰ sup. lin., R. εὐρώτω La. 4. τελευτῆς Pd Ag. — μεγαμέων La. 5. ἀνδηνία M.

6. συβώτα Va. 7. ἐν δήλον Va. 10. διάφορα ΑΧΚΕ Pac Lab Vab M R, διαφορὰ cett. edd. Pd Ag, post διάφορα colon ponit Vb. 11. οὅπω Va M Lb R, in hoc τ sup. π. — λεγομένω La. — τοῖς Μεσσ. S B SW M, τῆς Μεσσ. cett. edd. codd. 14. αὐτῶν edd. ante B. — παραγομένας edd. ante C Vb Pc M La, marg.

1

R Pa, παραγενομένας cett. edd. ex emend. K, R Ag Lb Va Pad. - ξωρτήν Vb. βιάσαιτο Vb. 15. μεσηνίων R. — των βασ. Va. — ἀποκτείναι edd. ante C R Vb, ἀποκτείναι τὸν Μ Pacd Ag Va Lab, ἀποκτείναιεν edd. cett., emendationem proposuit Sylb. idemque reiecit, modorum enallagen esse putans, ut I 19, 5. III 12, 7, ubi legit κατασκήψαι. 16. τήλεκρον Pc. άρχαλάδου A Lab M Pacd R, Ag, in quo primo fuit ἀρκάδου, Va ἀρχαδάλου, Vb άρχάδου, 'Αρχελάου cett. edd. — δορύσου Vb, δερύσσου La. — λαβωτα Vb. 17. τοῦ ante Ay. om. A Vab La R. — ἄσιδος A Vab Lb Ag Pcd, ἀσίδος La Pa R, Αγιδος cett. edd. 20. post Τήλεκλον cod. Phral. inserit: τὸν Λακεδαιμονίων βασιλέα. — αίτιος M Va Lb. 21. όπόσοι πω γένεια ούχ είχον codd. edd., transposui πω γένεια, cf. Il 13, 5 ουκ έχον πω γένεια. — τούτοις καὶ κόσμῳ τῷ λοιπῷ σκευάσαντα ὡς παρθένους ἀναπαυομένοις τοῖς Μεσσηνίοις ἐπεισαγαγεῖν, δόντα ἐγχειρίδια καὶ τοὺς Μεσσηνίους ἀμυνομένους τούς
τε ἀγενείους νεανίσκους καὶ αὐτὸν ἀποκτεῖναι Τήλεκλον Λακεδαιμονίους δέ,
οὐ γὰρ ἄνευ τοῦ κοινοῦ ταῦτα βουλεῦσαι σφῶν τὸν βασιλέα, συνειδότας ὡς
ἄρξαιεν ἀδικίας, τοῦ φόνου σφᾶς τοῦ Τηλέκλου δίκας οὐκ ἀπαιτήσαι. ταῦτα 5
μὲν ἑκάτεροι λέγουσι, πειθέσθω δὲ ὡς ἔχει τις ἐς τοὺς ἑτέρους σπουδῆς.

- 3. Γ'ενεά δὲ ὕστερον βασιλεύοντος ἐν Λακεδαίμονι 'Αλκαμένους τοῦ Τηλέκλου, τῆς δὲ οἰκίας τῆς ἐτέρας Θεοπόμπου τοῦ Νικάνδρου τοῦ Χαρίλλου τοῦ Πολυδέκτου τοῦ Εὐνόμου τοῦ Πρυτάνιδος τοῦ Εὐρυπῶντος, Μεσσηνίων δὲ 'Αντιόχου καὶ 'Ανδροκλέους τῶν Φίντα, Λακεδαιμονίων καὶ Μεσσηνίων 10 ἐξήρθη τὸ ἐς ἀλλήλους μἴσος, καὶ ἤρξαν οἱ Λακεδαιμόνιοι πολέμου ἐπιγενομένης ἀφορμῆς σφισιν ἐθελέχθρως μὲν ἔχουσι καὶ πολεμῆσαι πάντως ἐγνωκόσιν οὐ μόνον ἀποχρώσης ἀλλὰ καὶ τὰ μάλιστα εὐπροσώπου μετὰ δὲ εἰρηνικωτέρας γνώμης κὰν διελύθη δικαστηρίου γνώσει. τὰ δὲ συμβάντα ἔσχεν οὕτω.
- 5 4. Πολυχάρης Μεσσήνιος τά τε ἄλλα οὐχ ἀφανὴς καὶ νίκην 'Ολυμπίαστν 15 ἀνηρημένος τετάρτην ὀλυμπίαδα ῆγον 'Ηλεἴοι καὶ ἀγώνισμα ῆν σταδίου μόνον ὅτε ὁ Πολυχάρης ἐνίκησεν τούτῳ τῷ ἀνδρὶ ἐγένοντο βοῦς, καί, οὐ γὰρ ἐκέκτητο ἰδίαν γῆν ὡς νομὰς ταῖς βουσὶν ἱκανὰς εἴναι, Σπαρτιάτη σφᾶς δίδωσιν Εὐαίφνῳ βόσκεσθαί τε ἐν (τῆ) ἐκείνου καὶ μοῖραν εἴναι καὶ Εὐαίφνῳ ὅτοῦ καρποῦ τῶν βοῶν. ῆν δὲ ἄρα τοιόσδε τις ὁ Εὔαιφνος, κέρδη τε ἄδικα 20 ἐπίπροσθεν ἢ πιστὸς εἴναι ποιούμενος καὶ ἄλλως αἰμύλος · ος καὶ τότε καταπλεύσασιν ἐς τὴν Λακωνικὴν ἐμπόροις ἀποδόμενος βοῦς τὰς Πολυχάρους ἤλθεν αὐτὸς ὡς Πολυχάρην ἄγγελος, ἐλθὼν δὲ ἀποβάντας ἔλεγεν ἐς τὴν χώραν ληστὰς καὶ βιασαμένους αὐτὸν λείαν βοῦς τε ἄγεσθαι καὶ βουκόλους.

M Lb Pa R. 3. νεανίους R, σχ sup. ιο. - ἀποκτεῖναι αὐτὸν ΑΧΚ, αὐτὸν τήλ άποκτ. Vb, τὸν αὐτὸν τήλ. ἀπ. La Pa, αὐτὸν αποκτ. coni. Sylb., ut IV 8, 8, habent cett. edd. Pcd Ag Va Lb M cod. Phral., ἀπο**κτεΐναι** καὶ R, litteris α et β ordo invertitur. 4. σφων βουλ. Μ. — συνιδότας Vab. 6. μέν ov edd. ante B, Vab M Lab R Pa, ov om. cett. edd. Pcd Ag. 7. γενεά δή Lb. 9. ἐννόμου Α Μ Vab Pa Lb. -- ἐρυπώντος Ag. 10. δὲ om. La. — τοῦ Φίντα edd. ante C, R M, των Φ. cett. edd. Pacd La Ag Vab, marg. R, ut Sylb. F voluerunt, τόν, p. corr. των, Lb. - λακεδαιμονίων καὶ λακεδαιμονίων καὶ μεσσηνίων Μ. 11. ές αλλήλους in Va a correctore sup, lin. addit. — επιγενομένης δε Vb La Pa R. 13. είρη-

νικωτέρους Vb. 15. αφανής, ήν και AS' άφανής ήν, καὶ ΧΚFC, άφανής καὶ cett. edd. codd. — ολυμπιάσιν edd. ante S, Pacd Vb Lb, δλυμπίσσιν MVa, 'Ολυμπίασιν cett. edd. La. 18. idia coni. Sch praef. vol. II p. XXII. - νομάς τε βουσίν R Vb, in R τε corr. in ταίζ, in Vb binis punctulis notatum. -- τοῖς βουσίν La. 19. εὐέφνω Ag, mox εὐαίφνος Vb. — τη inserui, idem vult Sch MS., probat Frazer. 20. 8è pro τε Ι.α. 22. καταπλεύσας et αποδωσόμενος (ἀποδοσόμενους (sic) Vb, ἀποδοσόμενος Lb, ἀποδησόμενος La) edd. ante C codd., καταπλεύσασιν et ἀποδόμενος cett. edd. ex emend. Κ. 23. δὲ ώς ἀποβάντας Μ Pcd Ag Va Lb R, in hoc ws expunct., om. ws edd. codd, cett. — είς Pa. 24. αὐτὸν a secunda

εως δε ούτος παρέπειθεν, εν τούτω των τις βουκόλων αποδιδράσκει τούς έμπόρους, έπανήχων δὲ καταλαμβάνει τε αὐτοῦ παρὰ τῷ δεσπότη τὸν Εὐαιφνον καὶ Πολυχάρους ἐναντίον ἤλεγχεν. άλισκόμενος δὲ καὶ οὐκ ἔχων ἀπαρνή-7 σασθαι πολλά μὲν αὐτὸν Πολυχάρην, πολλά δὲ καὶ τοῦ Πολυχάρους τὸν επαίδα ίκέτευε νείμαι οι συγγνώμην εν γάρ τη άνθρωπίνη φύσει καὶ άλλων ένόντων έφ' οίζ βιαζόμεθα άδικοι γίνεσθαι, τὰ κέρδη μεγίστην ἀνάγκην ἔχειν. τιμήν δὲ ήντινα είλήφει τῶν βοῶν λόγω τε ἀπέφαινε καὶ τὸν παΐδα ήξίου τὸν Πολυχάρους ἔπεσθαί οἱ κομιούμενον. ὡς δὲ προϊόντες ἐγίνοντο ἐν τῆ Λακωνική, ἔργον ἐτόλμησεν Εύαιφνος ἀνοσιώτερον τοῦ προτέρου φονεύει ιο τοῦ Πολυγάρους τὸν υίόν. ΄Ο δὲ ὡς καὶ ταῦτα ἔγνω πεπονθώς, φοιτῶν ἐς 8 τὴν Λακεδαίμονα τοῖς βασιλεῦσιν ἢν καὶ τοῖς ἐφόροις δι' ὄχλου πολλὰ μὲν τὸν παίδα ἀνακλαίων, καταριθμούμενος δὲ οἶα ὑπὸ Εὐαίφνου πεπονθώς ἢν. δν αὐτὸς ξένον ἐποιήσατο καὶ πρὸ πάντων Λακεδαιμονίων ἐπίστευσεν. ὡς δέ οἱ συνεχῶς ἰόντι ἐπὶ τὰς ἀργὰς οὐδεμία ἐγίνετο τιμωρία, ἐνταῦθα παρε-15 τράπη τε ο Πολυχάρης έκ του νου καὶ τῷ θυμῷ γρώμενος, ἄτε ἔγων ἀφειδῶς ήδη καὶ αύτου, πάντα τινὰ δν λάβοι Λακεδαιμονίων ἐτόλμα φονεύειν. Λακεδαιμόνιοι μέν δή Πολυχάρους τε ένεκα ούκ έκδοθέντος σφίσι καὶ διὰ τὸν Τηλέκλου φόνον, καὶ πρότερον ἔτι ὑπόπτως ἔχοντες διὰ τὸ Κρεσφόντου κακούργημα ές τὸν κλήρον, πολεμήσαι λέγουσι.

Μεσσήνιοι δὲ περὶ Τηλέκλου ἀντιλέγουσι τὰ εἰρημένα ήδη μοι καὶ Αξτυτον τὸν Κρεσφόντου συγκαταγθέντα ἀποφαίνουσιν ὑπὸ ᾿Αριστοδήμου τῶν παίδων. δ μήποτ άν ποιήσαι σφάς Κρεσφόντη γε όντας διαφόρους. Πολυ-2 γάρην δὲ ἐκδοῦναι μὲν ἐπὶ τιμωρία Λακεδαιμονίοις οὐ φασιν, ὅτι μηδὲ ἐκεῖ-

manu Va sup. lin. - λίαν Va La Pac R, in hoc ε sup. ι, λέαν Ag Pd M. - μους δέ τε La. - άγαγέσθαι coni. Coraes, quod SW verum videtur. 1. τούτος, expuncto τ, Vb, οδτως La, quod SW non displicet. 2. autou B, in Corrigendis restituitur autou, άλλην pro αὐτοῦ Va. 3. εἶχον La. 5. ίκέ-TEUEV EIVas edd. ante B codd., cf. v. l. IV 30, 1, ίκέτευε νείμαι cett. edd. 6. έν φ' οίς (sic) Va. — έχει edd. ante B codd., Ezew cett. edd. ex emend. Buttmanni. 8. τοῦ πολυχ. Pcd Lb. — κινούμενον La. εγέγνοντο codd. edd. ante D, εγένοντο coni. S, εγίνοντο D Sch. 10. τὸν πολυχ. τὸν La. 11. διόλου Μ Va, δι' δλχου Pa, δι' δλου, χ sup. λ. R. 14. εγίγνετο R. 15. έχειν

ετόλμα R in marg. — a Λακεδαιμόνιοι novum caput incipiunt B Sch. 17. μèν om. M, in R est sup. lin. - είνεκα edd. ante B M Pa Vab La, Evena cett, edd. Pcd Ag Lb. - ἐκθέντος Ag Vb M. 18. ὑπούλως ἔχ. coni. Sylb. -- Κραισφόντου Vb. 19. είς M R. - λέγουσιν SW Ag Pd Vab, λέγουσι cett. edd. Pac M Lab R.

20. περί τε Τήλ. vult Β. - λέγουσιν La R, in hoc αντι supr. lin. 22. πρεσφόντην Ag Pacd M Lab R, in Pa ν expunct., Μ πρεσφόντης corr., πρεσφόντη Va, corr. ex κρεσφόντης, ut videtur, κραισφόντη Vb. -Πολυχάρη ΑΧΚFS, πολυχάριν La, Πολυχάρην cett. edd. codd. 23. Λακεδαιμόνιοι A M Pacd Va Lab R, in R Pa La. 16. καὶ om. Pd. — αὐτοῦ Α. — corr. in λακεδαιμονίοις. — οὐ om. La.

νοι σφίσιν Εὔαιφνον, ἐθέλειν μέντοι παρὰ ᾿Αργείοις συγγενέσιν οὔσιν άμφοτέρων εν 'Αμφικτυονία διδόναι δίκας, επιτρέπειν δε και τω 'Αθήνησι δικαστηρίω, καλουμένω δὲ ᾿Αρείω πάγω, ὅτι δίκας τὰς φονικὰς τὸ δικαστήριον τοῦτο 3 έδόκει δικάζειν έκ παλαιού. Λακεδαιμονίους δὲ οὐ διὰ ταϋτα πολεμήσαί φασιν, ύπο πλεονεξίας δε τη σφετέρα τε επιβουλευσαι και άλλα εργάσασθαι, 5 προφέροντες μέν σφισι τὰ 'Αρχάδων, προφέροντες δὲ καὶ τὰ 'Αργείων, ὡς οὖποτε εσχήκασι κόρον αποτεμνόμενοι της χώρας αεί τι έκατέρων. Κροίσω τε αὐτοῖς δῶρα ἀποστείλαντι γενέσθαι φίλους βαρβάρῳ πρώτους, ἀφ' οδ γε τούς τε άλλους τοὺς ἐν τῇ ᾿Ασία κατεδουλώσατο ελληνας καὶ ὅσοι Δωριεῖς 4 εν τη Καρική κατοικούσιν ήπείρω. ἀποφαίνουσι δε και ήνίκα οί Φωκέων 10 δυνάσται τὸ ἱερὸν τὸ ἐν Δελφοῖς κατειλήφασιν, ίδία τε κατὰ ἄνδρα τοὺς βασιλεύοντας εν Σπάρτη καὶ τῶν ἄλλων τοὺς ἐπὰ ἀξιώματος, καὶ κοινή τῶν τε ἐφόρων τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν γερουσίαν μετασχόντας τῶν τοῦ θεοῦ. πρό τε δή πάντων, ώς οὐδὲν ἀν τοὺς Λακεδαιμονίους κέρδους ἕνεκα ὀκνήσαντας. τὴν συμμαγίαν δνειδίζουσί σφισι (τὴν) πρὸς Απολλόδωρον τὸν ἐν Κασσαν-15 5 δρεία τυραννήσαντα. άνθ' ότου δε Μεσσήνιοι τὸ όνειδος ήγηνται τουτο ούτω πικρόν, οδ μοι τι λόγω τι παρόντι ην επεισάγεσθαι. ὅτι γὰρ μὴ των Μεσσηνίων τὸ εὕψυχον καὶ χρόνου μήκος δν ἐπολέμησαν διάφορα ἐγένετο τῆς

1. ἔναιφον' ἐθέλει La. — συγκενέσιν Ag., Amas., quem secuntur latini interpretes, vertit: "voluisse tamen se, vel apud Argivos, qui utriusque civitatis essent consanguinei, vel in Amphictyonum consilio causam cognosci", quasi legisset η παρά 'Αργ. et η έν 'Αμφ., v. comment. 2. έν αμφικτυονιάδι δόναι La. - διδασκαλείω Ag M Pacd R Lb, δικαστηρίω Vab La, marg. R Pa. 3. φοινικάς Vb Pa R. 4. Λακεδαιμόνιοι Α codd., oug sup or Pa. - 81' autà edd. ante C Vb R Pa La, διά ταθτα cett. edd. codd. 5. pag nleovet. Vb. - pro pagn praestare goiony dicunt SW in Addendis ἀρκάδων bis habet I.b. 6. προφέροντες -- καί οδποτε Vb. 7. απετεμνόμενοι La Pa, αποτεμόμενοι coni. Sylb. 8. βαρβάρων codd. edd. ante SW, βαρβάρω cett. edd. c coni. Β. -- πρώτω coni. C. -- γε om. -Pd SW (error typ.?). 11. iv toic behood I a. - 82 pro re M Ag Ped Lb R, in hoc r κυρ. δ. - καὶ pro κατά Ag. 13. πρό τε δή Sch, πρὸ δὲ δή edd. codd, v. comment. 14. où8éwov edd, ante B codd., quod S inter- !

pretatur subaudito συμμαγίαν idque inserendum censet F, oùdèv av cett. edd. e coni. Porsoni. - είνεκα edd. ante B M R Vb Pa, ἔνεκα cett. edd. Pcd Ag Lab Va. - ὀκνήσαντες R Vb La, οὐκ ὀκνήσαντας Pd, ολινήσας M, ολινήσαντας cett. codd. edd. (Pa ambig.) 15. σφισιν Ag Pd Vb, abest a La Pa. - Thy inserui, coni. etiam Ket Sch. praes. απολλώδωρον R, απολλώνων Vb. - τούς έν La. — Κασσανδρία edd. ante S codd. (ἐν κασσανδρίαν Va), Κασσανδρεία cett. edd. M, in quo ι supra lin. 16. ἀνθότου Μ R μεσήνιοι La R - ήγνηται Μ, ήγνησαν (sic) Va. - ούπω Lb et, π expuncto, τ supra lin., R, ο5πω Μ. 17. τω post λόγω om. La. 18. tò Mess. edd. ante C Pac R La Vb, qui μεστν.. των Μεσσ. cett. edd. M Pd Ag Va Lb. — ξμψυχον edd. ante C R Vab M La Pa, stiduyov Camerar, cett. edd. Pcd Ag Lb. — δ έπολ Μ, ον Vab. — διαφθορά edd, ante C Pcd Ag Lb, διαφορά R Vab La Pa M, διάφορα cett. edd. ex emend. Svib., quam probat K, αδιάφορα Camerar.

'Απολλοδώρου τυραννίδος. Ες γε τὰς συμφορὰς οὐ πολλῷ τινι ἀποδεῖ & οἱ Κασσανδρεῖς πεπόνθασι. ταθτα μὲν δὴ αἔτια ἐκάτεροι τοθ πολέμου γενέσθαι λέγουσι.

Τότε δὲ πρεσβεία Λακεδαιμονίων ήκουσα ἐξήτει Πολυχάρην. οἱ δὲ 6 5 των Μεσσηνίων βασιλείς τοῖς μὲν πρέσβεσιν ἀπεκρίναντο ὅτι βουλευσάμενοι μετά του δήμου τὰ δόξαντα ἐπιστελουσιν ἐς Σπάρτην, αὐτοὶ δὲ ἐκείνων άπελθόντων ες εκκλησίαν τους πολίτας συνήγον. αί δε γνώμαι διάφοροι παρὰ πολύ ἐγίνοντο, ᾿Ανδροκλέους μὲν ἐκδιδόναι Πολυχάρην ὡς ἀνόσιά τε καὶ πέρα δεινών εἰργασμένον. 'Αντίογος δὲ ἄλλα τε ἀντέλεγε καὶ τὸ άπάν-10 των οίκτιστον, εί Πολυχάρης εν δφθαλμοῖς πείσεται τοῖς Εὐαίφνου, καταριθμούμενος όσα καὶ οἶα ἦν ἀνάγκη παθεῖν. τέλος δὲ ἐς τοσοῦτο προήχθη-7 σαν οί τε 'Ανδροκλεί και οί τῷ 'Αντιόχῳ συσπεύδοντες ώστε και τὰ ὅπλα ού μήν ές μακράν γε προηλθέ σφισιν ή μάγη περιόντες γάρ ἀριθμῷ καὶ πολύ οἱ σύν ἀντιόχω τόν τε ἀνδροκλέα καὶ τῶν περὶ αὐτὸν 15 τούς λόγου μάλιστα άξίους ἀποκτείνουσιν. 'Αντίοχος δὲ βασιλεύων ήδη μόνος έπεμπεν ες Σπάρτην ως επιτρέπειν εθέλοι τοῖς δικαστηρίοις & ήδη λελεκταί μοι. Λαπεδαιμόνιοι δὲ οὐδὲν λέγονται τοῖς πομίσασι τὰ γράμματα ἀποπρίνασθαι. 3. Μησί δὲ οὐ πολλοῖς ὕστερον 'Αντιόχου τελευτήσαντος Εὐφάης δ 8 Αντιόχου παρέλαβε τὴν ἀρχήν. Λακεδαιμόνιοι δὲ οὕτε κήρυκα ἀποστέλλουσι

1. ές τε edd. ante C codd., ές γε cett edd. — συμφοράς La. — ἀποδέοι edd. ante C codd., ἀποδεῖ cett. edd. 2. πεπόνόσπν R Ag Pad Vab. - μεν οδν δή edd. ante B Vab Lab Pa M R, utv bn cett. edd. Pcd Ag. - airía Va. - Exartépou Pcd Ag M Va et, ι super υ, R. 4. ἐζήτει edd. ante C Lb Vb, exim La, etires cett. edd., Pcd Ag Va M, ut Porson. et Schaef. Melet. р. 75 emendarunt. — Полихарт edd. ante C M, Πολυχάρην cett. edd. codd. 5. τφ μεσσ. Lb. - μεσηνίων Vb. - των μέν πρέσμεων. οίς sup. τών et σιν sup. εων, R, πρέσβευσιν Vab La Pa. — ἀπεκρίνατο La. 6. ἐπιστέλουσιν La, ἐπιστέλλουσιν cett. codd., in Pa corr. in ἐπιστελούσιν, ἐπιστελλούσιν A. έπιστελούσιν cett. edd. — ἐσπάρτην Va, ἐς πάρτην Pc. 7. ἐπ' pro ἐς Pc. 8. ἐγένοντο edd. ante B Vab M R La Pa, έγίνοντο Pd Ag Lb, ἐγίγνοντο Pc cett. edd. 9. πέρα denvà Pcd Ag R Lb M, in R &v sup. lin., περά δεινά Va, πέρα δικών coni, Hartung.,

πέρα δικαίων coni. S, ύπέρδεινα? Β, παράνομα Kays. p. 1006, sed πέρα δεινών, quod est in La Pa Vb cett. edd., recte se habet, cf. Dionys. Hal. Ant. Rom. X 7 δεινά καὶ πέρα δεινών πεπονθώς, simile est πέρα του δυνατοῦ ΙΟ 29, 4. - εἰργασάμενον Μ Va. ἀντίγονος R Vb La Pa, marg. Va, R ad marg. ἀντίοχος ἄλλ. 10. å pro εί Sch MS., εί τι? 11. τοσούτον S D Vab M La Pa, in Vb et Pa v expunct., τοσούτο Lb Pcd. 12. συνσπεύδοντες Pcd Vb M La. 13. τε pro γε Ag. 14. περὶ αὐτῶν τοὺς λόγους La. 16. είς M. - ἐθέλει La R, in hoc or sup. ει. 17. οὐδὲν Valcken. MS., οὐδὲ Herw., où edd. codd., Amas, nihil omnino, cf. II 28, 5. III 20, 11. — χομίζουσι Vb. ύποκρίνασθαι Ag, αποκρίνεσθαι, α sup. ε, Vb. 18. αντίοχον Μ. - τελευτήσαντος M R Pc Ag Lb om., R addit ad marg. -Εὐφαής edd. ante S Lab Vb Pa, Εὐφάης cett. edd. Pcd Ag. 19. ἀποστέλουσι La, ἀποστέλλουσι Vb, α sup. ι, sed expunct.

νοι σφίσιν Εδαιφνον, έθέλειν μέντοι παρά 'Αργείοις συγγενέσιν ούσιν άμφοτέρων εν 'Αμφικτυονία διδόναι δίκας, επιτρέπειν δε και τῷ 'Αθήνησι δικαστηρίω, καλουμένω δε 'Αρείω πάγω, ὅτι δίκας τὰς φονικὰς τὸ δικαστήριον τοῦτο 3 έδόχει διχάζειν έχ παλαιού. Λαχεδαιμονίους δὲ οὐ διὰ ταυτα πολεμήσαί φασιν, ύπὸ πλεονεξίας δὲ τῆ σφετέρα τε ἐπιβουλεῦσαι καὶ ἄλλα ἐργάσασθαι, 5 προφέροντες μέν σφισι τὰ 'Αρχάδων, προφέροντες δὲ καὶ τὰ 'Αργείων, ὡς οὖποτε εσχήκασι κόρον αποτεμνόμενοι της χώρας αεί τι έκατέρων. Κροίσω τε αὐτοῖς δῶρα ἀποστείλαντι γενέσθαι φίλους βαρβάρω πρώτους, ἀφ' οδ γε τούς τε άλλους τοὺς ἐν τἢ ᾿Ασία κατεδουλώσατο ελληνας καὶ ὅσοι Δωριεῖς 4 εν τη Καρική κατοικούσιν ήπείρω. ἀποφαίνουσι δε και ήνίκα οί Φωκέων 10 δυνάσται τὸ ἱερὸν τὸ ἐν Δελφοῖς κατειλήφασιν, ἰδία τε κατὰ ἄνδρα τοὺς βασιλεύοντας εν Σπάρτη και των άλλων τους επ' άξιώματος, και κοινή των τε ἐφόρων τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν γερουσίαν μετασχόντας τῶν τοῦ θεοῦ. πρό τε δή πάντων, ως οὐδὲν ἀν τοὺς Λακεδαιμονίους κέρδους ἔνεκα ὀκνήσαντας, τὴν συμμαχίαν ὀνειδίζουσί σφισι (τὴν) πρὸς ᾿Απολλόδωρον τὸν ἐν Κασσαν-15 5 δρεία τυραννήσαντα. ἀνθ' ότου δὲ Μεσσήνιοι τὸ ὄνειδος ήγηνται τοῦτο οὕτω πικρόν, ου μοι τῷ λόγῳ τῷ παρόντι ἢν ἐπεισάγεσθαι. ὅτι γὰρ μὴ τῶν Μεσσηνίων τὸ εὕψυχον καὶ χρόνου μῆκος δν ἐπολέμησαν διάφορα ἐγένετο τῆς

1. έναιφον εθέλει La. — συγκενέσιν Ag., Amas., quem secuntur latini interpretes, vertit: "voluisse tamen se, vel apud Argivos, qui utriusque civitatis essent consanguinei, vel in Amphictyonum consilio causam cognosci", quasi legisset η παρά 'Aργ. et η έν 'Αμφ., v. comment. 2. έν αμφικτυονιάδι δόναι La. - διδασκαλείω Ag M Pacd R Lb, δικαστηρίω Vab La, marg. R Pa. 3. φοινικάς Vb Pa R. 4. Λακεδαιμόνιοι Α codd., ους sup οι Pa. — δι' αὐτὰ edd. ante C Vb R Pa La, διά ταθτα cett. edd. codd. 5. φασι πλεονεξ. Vb. — pro φασιν praestare opiow dicunt SW in Addendis. 6. προφέροντες — άρχάδων bis habet Lb. — καὶ οὔποτε Vb. 7. ἀπετεμνόμενοι La Pa, ἀποτεμόμενοι coni. Sylb. 8. βαρβάρων codd. edd. ante SW, βαρβάρω cett. edd. c coni. B. — πρώτω coni. C. — γε om. Pd SW (error typ.?). 11. έν τοῖς δελφοῖς La. - 8è pro te M Ag Ped Lb R, in hoc t sup. δ. - καὶ pro κατά Ag. 13. πρό τε δή Sch, πρὸ δὲ δή edd. codd, v. comment. 14. οὐδένων edd. ante B codd., quod S inter-

pretatur subaudito συμμαγίαν idque inserendum censet F, oùdèv av cett. edd. c coni. Porsoni. - είνεκα edd. ante B M R Vb Pa, ἔνεκα cett. edd. Pcd Ag Lab Va. – ὀκνήσαντες R Vb La, οὐκ ὀκνήσαντας Pd, οκνήσας M, οκνήσαντας cett. codd. edd. (Pa ambig.) 15. σφισιν Ag Pd Vb, abest a La Pa. - thy inserui, coni. etiam Ket Sch. praef. ἀπολλώδωρον R, ἀπολλώνιον Vb. - τοὺς ἐν La. - Κασσανδρία edd. ante S codd. (ἐν κασσανδρίαν Va), Κασσανδρεία cett. edd. M, in quo ι supra lin. 16. ἀνθότου Μ R μεσήνιοι La R. - ήγνηται Μ, ήγνήσαν (sic) Va. - ούπω Lb et, π expuncto, τ supra lin., R, οδπω Μ. 17. τω post λόγω om. La. 18. tò Mess. edd. ante C Pac R La Vb, qui μεσην., των Μεσσ. cett. edd. M Pd Ag Va Lb. — ἔμψυχον edd. ante C R Vab M La Pa, εύψυγον Camerar. cett. edd. Pcd Ag Lb. - δ έπολ. Μ, δν Vab. - διαφθορά cdd. ante C Pcd Ag Lb, διαφορά R Vab La Pa M, διάφορα cett. edd. ex emend. Sylb., quam probat K, αδιάφορα Camerar. 'Απολλοδώρου τυραννίδος. ἔς γε τὰς συμφορὰς οὐ πολλῷ τινι ἀποδεῖ & οἱ Κασσανδρεῖς πεπόνθασι. ταθτα μὲν δὴ αἴτια ἐκάτεροι τοῦ πολέμου γενέσθαι λέγουσι.

2. Τότε δὲ πρεσβεία Λακεδαιμονίων ήκουσα ἐξήτει Πολυγάρην. οἱ δὲ 6 5 τῶν Μεσσηνίων βασιλεῖς τοῖς μὲν πρέσβεσιν ἀπεκρίναντο ὅτι βουλευσάμενοι μετά του δήμου τὰ δόξαντα ἐπιστελουσιν ἐς Σπάρτην, αὐτοὶ δὲ ἐκείνων άπελθόντων ες εκκλησίαν τους πολίτας συνήγον. αί δε γνώμαι διάφοροι παρά πολύ ἐγίνοντο, 'Ανδροκλέους μὲν ἐκδιδόναι Πολυχάρην ὡς ἀνόσιά τε καὶ πέρα δεινῶν εἰργασμένον. 'Αντίογος δὲ ἄλλα τε ἀντέλεγε καὶ τὸ ἀπάν-10 των οίχτιστον, εί Πολυχάρης εν όφθαλμοῖς πείσεται τοῖς Εὐαίφνου, καταριθμούμενος όσα και οία ην άνάγκη παθείν. τέλος δὲ ἐς τοσοῦτο προήχθη-7 σαν οι τε 'Ανδροκλεί και οι τῷ 'Αντιόχῳ συσπεύδοντες ώστε και τὰ ὅπλα έλαβον. ού μήν ες μακράν γε προήλθε σφισιν ή μάχη περιόντες γάρ άριθμῷ καὶ πολύ οἱ σὺν ἀντιόχω τόν τε ἀνδροκλέα καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ις τούς λόγου μάλιστα άζίους ἀποκτείνουσιν. 'Αντίοχος δὲ βασιλεύων ἤδη μόνος ἔπεμπεν ἐς Σπάρτην ὡς ἐπιτρέπειν ἐθέλοι τοῖς δικαστηρίοις å ήδη λέλεκταί μοι. Λακεδαιμόνιοι δε ούδεν λέγονται τοῖς κομίσασι τὰ γράμματα ἀποκρίνασθαι. 3. Μησὶ δὲ οὐ πολλοῖς ὕστερον 'Αντιόχου τελευτήσαντος Εὐφάης δ 8 'Αντιόχου παρέλαβε τὴν ἀρχήν. Λακεδαιμόνιοι δὲ οὔτε κήρυκα ἀποστέλλουσι

1. ές τε edd. ante C codd., ές γε cett edd. — συμφοράς La. — ἀποδέοι edd. ante C codd., ἀποδεί cett. edd. 2. πεπόν-Saow R Ag Pad Vab. - uèv oov ôn edd. ante B Vab Lab Pa M R, μèν δη cett. edd. Pcd Ag. — αἶτία Va. — ἐκατέρου Pcd Ag M Va et, ι super υ, R. 4. ἐζήτει edd. ante C Lb Vb, echtn La, ethrei cett. edd., Pcd Ag Va M, ut Porson. et Schaef. Melet. p. 75 emendarunt. — Πολυχάρη edd. ante C M, Πολυχάρην cett. edd. codd. 5. τω μεσσ. Lb. - μεσηνίων Vb. - των μέν πρέεβεων. οίζ sup. των et σιν sup. εων, R, πρέσβευσιν Vab La Pa. — ἀπεκρίνατο La. 6. ἐπιστέλουσιν La, ἐπιστέλλουσιν cett. codd., in Pa corr. in έπιστελούσιν, έπιστελλούσιν Α, έπιστελούσιν cett. edd. — ἐσπάρτην Va, ἐς πάρτην Ρα. 7. ἐπ' pro ἐς Ρα. 8. ἐγένοντο edd. ante B Vab M R La Pa, έγίνοντο Pd Ag Lb, ἐγίγνοντο Pc cett. edd. 9. πέρα Bewit Ped Ag R Lb M, in R Wy sup. lin., περά δεινά Va, πέρα δικών coni. Hartung.,

πέρα δικαίων coni. S, ὑπέρδεινα? Β, παράνομα Kays. p. 1006, sed πέρα δεινών, quod est in La Pa Vb cett. edd., recte se habet, cf. Dionys. Hal. Ant. Rom. X 7 δεινά καὶ πέρα δεινών πεπονθώς, simile est πέρα τοῦ δυνατού ΙΟ 29, 4. - εἰργασάμενον Μ Va. - ἀντίγονος R Vb La Pa, marg. Va, R ad marg. ἀντίογος ἄλλ. 10. & pro εί Sch MS., εί π? 11. τοσούτον S D Vab M La Pa, in Vb et Pa v expunct., τοσούτο Lb Pcd. 12. συνοπεύδοντες Pcd Vb M La. 13. τε pro γε Ag. 14. περὶ αὐτῶν τοὺς λόγους La. 16. είς Μ. — ἐθέλει La R, in hoc oι sup. ει. 17. οὐδὲν Valcken. MS., οὐδὲ Herw., où edd. codd., Amas. nihil omnino, cf. II 28, 5. III 20, 11. - κομίζουσι Vb. ύποκρίνασθαι Ag, αποκρίνεσθαι, α sup. ε, 18. ἀντίοχον Μ. - τελευτήσαντος M R Pc Ag Lb om., R addit ad marg. -Εδφαής edd. ante S Lab Vb Pa, Εδφάης cett. edd. Pcd Ag. 19. ἀποστέλουσι La, άποστέλλουσι Vb, α sup. ι, sed expunct.

προερούντα Μεσσηνίοις πόλεμον, ούτε προαπειπάμενοι τὴν φιλίαν, κρύφα δὲ καὶ μάλιστα ώς ἐδύναντο ἐν ἀπορρήτῳ παρασκευασάμενοι, προομνύουσιν ὅρκον μήτε του πολέμου μήκος, ήν μή δι δλίγου κριθή, μήτε τὰς συμφοράς, εί μεγάλαι πολεμούσι γένοιντο, ἀποτρέψειν σφᾶς πρὶν ἢ κτήσαιντο χώραν τὴν 9 Μεσσηνίαν δοριάλωτον. ταῦτα προομόσαντες ἔξοδον νύκτωρ ἐποιοῦντο ἐπὶ 5 Αμφειαν, 'Αλκαμένην τὸν Τηλέκλου τῆς στρατιᾶς ἡγεμόνα ἀποδείζαντες. ἡ δὲ Αμφεια πρὸς τῆ Λαχωνική πόλισμα ἢν ἐν τῆ Μεσσηνία, μεγέθει μὲν οὐ μέγα, ἐπὶ λόφου δὲ ύψηλοῦ κείμενον, καὶ ὑδάτων πηγὰς εἶγεν ἀφθόνους. έδόκει δὲ καὶ ἄλλως ἐς τὸν πάντα πόλεμον δρμητήριόν σφισιν ἐπιτήδειον ἡ Αμφεια είναι. και τό τε πόλισμα αίρουσι πυλών άνεωγμένων και φυλακής 10 ούχ ἐνούσης, καὶ τῶν Μεσσηνίων τοὺς ἐγκαταληφθέντας φονεύουσι, τοὺς μὲν έτι ἐν ταϊς εὐναῖς, τοὺς δὲ ὡς ἤσθοντο πρός τε ἱερὰ θεῶν καὶ βωμοὺς καθη-δαιμόνιοι πρώτην ἐπὶ Μεσσηνίους ἔξοδον ἐποιήσαντο, ἔτει δευτέρω τῆς ἐνάτης όλυμπιάδος, ήν Ξενόδοκος Μεσσήνιος ένίκα στάδιον. 'Αθήνησι δὲ οὐκ ήσάν 15 πω τότε οἱ τῷ κλήρω κατ' ἐνιαυτὸν ἄρχοντες τοὺς γὰρ ἀπὸ Μελάνθου, καλουμένους δὲ Μεδοντίδας, κατ' ἀρχὰς μὲν ἀφείλοντο ὁ δήμος τής ἐξουσίας τὸ πολύ καὶ ἀντὶ βασιλείας μετέστησαν ἐς ἀρχὴν ὑπεύθυνον, ὕστερον δὲ καὶ

1. προαιρούντα Pc (corr. in προερούντα) Pd Vb R (in Vb R & super al), prospovita Μ, αι sup. ε et ες sup. α, προαιρούντες Va, προαιρούνται La, προερούντα Pa edd. άπειπάμενοι Vb. 2. ώς μάλιστα D. προμνύουσιν La Pa, in hoc o sup. ομ. 3. δι' όλίγον Va. — μη μετά συμφοράς M Va Pa R Lab (συμφοράς Lab), in marg. Pa μήτε τάς, in Vb μήτ (τ expunct.) μετά συμφοράς. 4. γένοιτο La. - λογισάμενοι αποστρέψειν AXKF, λογισάμενοι (μη) αποστρέψειν C, ἐπιστρέψειν (revenir dans leur pays) vel ἀποτρέψειν (se désister) coni. Coraes, sed codd. om. λογισάμενοι, abest igitur ab edd. cett. — κτήσαιτο La. 5. δορυάλωτον edd. ante SW, R Pa Ag Va Lab, δωρυάλωτον, ο super ω priore, Vb, δωριάλωτον Pd, δοριάλωτον Pc (? ambig. utrum o an ω) cett. edd. e praecepto Lobeckii ad Ai. p. 160 ed. II. - προομώσαντες Lab Pa R, προωμώσαντες, ο super ω priore, Vb. — ἐποιούντο. ἐπὶ ούντο ἐπὶ ἄ. La Pa. 6. žuotav Vb, in Va videtur άμηναν esse. - αλμένην, κα sup. lin., Vb.

8. είχεν om. Pd Ag. 9. είς edd. ante B M Lab Pa, ἐς cett. edd. Pcd Ag. 10. ἀμφεία La. - καὶ ante τό τε om. Lb Va. in R supr. lin. est. - των inseruit ante πυλών Herw., cf. IV 20, 5 ήσαν δε οἰκήσεις καὶ ἔξω πυλών ἐνίοις. 11. μεσσηνίων τών Μ. — ἐγκαταλειφθέντας ΧΚF Va M Pc, in hoc per corr. ex έγκαταληφθ. ut videtur, έγκαταληφθέντας cett. edd. Ag Pad Vb Lab R. 12. τούς δὲ - ίκέτας om. Μ. - ώς om. La. - ίρὰ La. 14. μεσσηνίοις Pc Ag Lb Va. — ἐννάτης C S M Vab Lab Pa, ἐνάτης cett. edd. Ag Pcd. 15. Ξενοδόχος edd. ante SW codd., Esvódoxog cett. edd. - δ μεσσ. Va. 16. τότε om. M R, in hoc addit. ad marg. — ἀπὸ (Κόδρου τοῦ) Μελάν-Dou Lugebil. Jb. f. Ph. Suppl. V 553 n. 22. - μελάνθους Va. 17. καλουμένης La. -δὲ R supr. lin. — καταργάς S M Vab. 18. μετέστησεν ΑΧΚFS R M Vb Pac Lab, κατέστησεν Va, μετέστησαν cett. edd. Ag, in Pd fuit αν, quo deleto ε substitutum est, maluit iam Sylb. - ઉστερον habet Pa προθεσμίαν έτων δέκα έποίησαν αὐτοῖς τῆς ἀρχῆς. τότε δὲ ὑπὸ τὴν κατάληψιν της 'Αμφείας Αλσιμίδης 'Αθηναίοις ήρχεν ο Αλσχύλου πέμπτον έτος.

VI. Πρὶν δὲ ἡ συγγράφειν με τὸν πόλεμον καὶ δπόσα πολεμούσιν έκατέροις δ δαίμων παθείν ή δράσαι παρεσκεύασεν έργα, διακρίναι [τε] καὶ 5 ήλικίας πέρι ήθελησα άνδρος Μεσσηνίου. τον γάρ πόλεμον τουτον γενόμενον μέν Λακεδαιμονίων και των συμμάχων πρός Μεσσηνίους και τους έπικούρους, όνομασθέντα δε ούχ άπό των επιστρατευσάντων ωσκερ γε ο Μηδικός και ο Πελοποννήσιος. Μεσσήνιον δὲ ἀπὸ τῶν συμφορῶν, καθὰ δὴ καὶ τὸν ἐπὶ Ἰλίω κληθήναι Τρωϊκόν και ούχ Έλληνικόν έξενίκησεν, τουτον των Μεσση-10 νίων τὸν πόλεμον 'Ριανός τε ἐν τοῖς ἔπεσιν ἐποίησεν ὁ Βηναῖος καὶ ὁ Πριτινεύς Μύρων λόγοι δὲ πεζοί Μύρωνός ἐστιν ἡ συγγραφή. συνεχως μέν δὴ 2 τὰ πάντα ἐξ ἀρχής ἐς τοῦ πολέμου τὴν τελευτὴν οὐδετέρω διήνυσται, μέρος δὲ ῷ ἐκάτερος ἠρέσκετο, ὁ μὲν τῆς τε ᾿Αμφείας τὴν ἄλωσιν καὶ τὰ ἐφεξῆς συνέθηκεν, ού πρόσω της 'Αριστοδήμου τελευτης, 'Ριανός δὲ τοῦδε μὲν τοῦ 15 πρώτου των πολέμων οδδε ήψατο άρχήν, δπόσα δε χρόνω συνέβη τοις Μεσση-

ησεν S M Vab La R. 2. Αίσιμήδης edd. ante S mai, codd., Αἰσιμίδης Amas, et cett. edd., voluit etiam F. - 'Αθηναΐος edd. ante S codd., 'Adnivators cett. edd.

3. με om. M. 4. δράσαι M. -- διακρίναι τε έργα και ήλικίας πέρι ήθέλησα Λ ΧΚΕ La Pa (διακρίναι Pa), διακρίναί τε καὶ ήλικίας έργα όπερ ήθέλησα Β SW Sch Pcd Lb M (ήθέλησαν M, ἐθέλησα Pd) Vn Vt (ἔργα sup. τε καὶ et in marg. πέρι pro έργα όπερ Vt) Fa Ag (ἐθέλησα Ag), in hoc έργα super τε καὶ insertum et pro έργα όπερ in margine πέρι adscriptum est, διαπρίναι τε έργα καὶ ήλυκίας πέρι όπερ ήθέλησα R Va (ήθελησα Va), διακρίναι τε έργα καὶ ήλυκίας ήθέλησα Vb (πέρι deletum, όπερ expunctum, έργα om., sed in marg. hanc vocem post te inserendam esse indicatur), διακρίναι τε και ήλικίαν πρότερον ήθέλησα C S, διακρίναι τι και ήλικίας πέρι ήθέλησα Lachmannus D Herw., διακρίναι έργων τε καὶ ήλυκίας πέρι ήθέλησα Kays. p. 1006, διακρίναι δεί ήλικίαν άνδρός Μεσσ. οδπερ έργα έντελη ήσαν Storch. Phil. Anz. 1874 p. 442, τὸν πόλεμόν τε καὶ ἔργα ὁπόσα παρεσκεύασε, διακρίναι ύπερ ήλικίας ήθέλησα Seemannus p. 34 sq., διακρίναι γε έργα καὶ τλικίαν ήθέλησα Sch MS., sed non quae

in marg. 1. προσθεσμίαν Μ Va. - ἐποί- | fecerit Aristomenes, sed quando vixerit, se hic quaerere velle dicit Paus., cf. § 5 extr., scripsi — παρεσκεύασεν έργα, διακρίναι καὶ ήλικίας πέρι ήθέλησα (cf. ξργον δράν I 24, 4, διακρίναι ύπέρ ΙΙΙ 9, 11, πέρι Ι 24, 6). 8. Μεσσήνιον δὲ ἀπὸ τῶν Μεσσηνίων τῶν συμφορών, om. των Μεσσηνίων, quae verba sunt ante τὸν πόλεμον in codd. edd., Sch praef., ἀπὸ τῶν ἀμυνομένων Kays. Jb. f. Ph. LXX 429, ἀπὸ των συμφορών dictum esse videtur pro ἀπὸ τῶν συμφοραῖς έμπεσόντων, i. e. νωηθέντων. — καὶ τῶν ểπὶ Pc. 9. ἐξενύκησεν La Pacd Ag M B Sch, ἐξενύκησε cett. edd. Lb. — γὰρ post τούτον cum La Pa D om., incl. Sch, est in cett. codd. edd., τουτον δή γάρ edd. ante B, qui δή om., idem faciunt SW, τουτον γὰρ δη Vb, om. δη cett. codd. praeter Pa et R, in quo supr. lin. additum est, edd., etiam S in auctario id a se omitti debuisse 10. δηβαΐος Ag Va, Λεβηναΐος coni. Valck. 11. 8è om. B Pcd Ag, in R expunct. 13. ως edd. ante B codd., ζ cett. edd. e coni. B. - αμφίας Pa, αφείας La. - ÉME Va M R, in hoc ep' supr. lin. έφ' έξης Α Χ Κ F Pa, έφεξης cett., τὰ έξης M. 14. του μέν του Μ, δέ του μέν πρώτ. Va La. 15. Kays. l. l. ante vel post γρόνω inseri iubet Sorepov, probat Frazer., cf. comm. ad. IV

νίοις ἀποστάσιν ἀπὸ Λακεδαιμονίων, ὁ δὲ καὶ ταῦτα μὲν οὐ τὰ πάντα έγραψε, της μάγης δε τὰ υστερα ην εμαγέσαντο επὶ τη Τάφρω τη καλουμένη 3 μεγάλη. 2. ἄνδρα ὅσον οὐ † Μεσσήνιον, τούτου γὰρ δὴ ἕνεκα τὸν πάντα ἐποιησάμην (περί) 'Ριανοῦ καὶ Μύρωνος λόγον. 'Αριστομένην, δς καὶ πρῶτος καὶ μάλιστα τὸ Μεσσήνης ὄνομα ἐς ἀξίωμα προήγαγε, τοῦτον τὸν ἄνδρα ἐπεισή-5 γαγε μέν δ Πριηνεύς ές την συγγραφήν, 'Ριανῷ δὲ ἐν τοῖς ἔπεσιν οὐδὲν 'Αριστομένης ἐστὶν ἀφανέστερος ἢ 'Αχιλλεὺς ἐν 'Ιλιάδι 'Ομήρῳ. διάφορα οὖν έπὶ τοσούτον εἰρηκότων, προσέσθαι μὲν τὸν ἔτερόν μοι τῶν λόγων καὶ οὐχ άμα άμφοτέρους ύπελείπετο, 'Ριανός δέ μοι ποιήσαι μάλλον ἐφαίνετο εἰκότα 4 ές την 'Αριστομένους ήλικίαν. Μύρωνα δὲ ἐπί τε ἄλλοις καταμαθεῖν ἔστιν 10 ού προορώμενον εί ψευδή τε καί ού πιθανά δόξει λέγειν, καί ούχ ήκιστα έν τήδε τη Μεσσηνία συγγραφή. πεποίηκε γάρ ως αποκτείνειε Θεόπομπον των Λακεδαιμονίων τὸν βασιλέα 'Αριστομένης δλίγον πρό τῆς 'Αριστοδήμου τελευτῆς. Θεόπομπον δὲ οὕτε μάχης γινομένης οὕτε ἄλλως προαποθανόντα ἴσμεν ο πρίν ή διαπολεμηθήναι τον πόλεμον. οδτος δε δ Θεόπομπος ήν καί δ πέρας 15 έπιθεὶς τῷ πολέμῳ. μαρτυρεῖ δέ μοι καὶ τὰ ἐλεγεῖα τῶν Τυρταίου λέγοντα

> ήμετέρο βασιλήϊ θεοΐσι φίλο Θεοπόμπο. δν διὰ Μεσσήνην είλομεν εύρύχορον.

10, 4. 1. λακεδαιμονίοις, p. corr. ων, Vb. οὐδὲ, ad marg. ὁ δὲ, R, ὅδε malit S. 3. μεγάλη, ἄνδρα ὅσον οὐ Μεσσήνιον (τούτου -λόγον) 'Αριστ. B Sch Pcd Ag M Va Vn Lb, μεγάλη, ἄνδρα τε 'Αριστ. Μεσσήνιον. τούτου --- λόγον, ὂς καὶ πρώτος καὶ ΑΧΚF et, τε omisso, Vb La Pa R, μεγάλη. Ανδρα ούν Μεσσήνιον (τούτου -- λόγον) 'Αριστ. CS SW D, ἄνδρα ὅσον οὐδένα Μεσσήνιον coni. C, "Ανδρα δὲ Μεσσ. 'Αριστομένην (τούτου --λόγον) ός καὶ -- προήγαγε, τούτον οὖν τὸν άνδρα Brausius progr. Gymn. Freiberg. 1851 p. 12 sqq., άνδρα δ' όσον οὐ πρώτον E. Schwartz. Herm. XXXIV 434 n. 4. (περί) inseruit Horw., aliter se habet IV 16, 10. — αριστομένην in R expunct. ante πρώτος om. καὶ C S B Pcd Ag. 5. προήγαγεν M Vab Ag. — οὐκ ἐπεισήγαγε vult Coraes cl. Amas, qui vertit: de eo non satis accurate egit, ὁ Πριηνεὺς (μόλις) ές την σ. ? Herw. 7. ίλιάδι δι' όμήρω La. 8. προέσθαι codd. edd. ante SW, "aptius fortasse προσέσθαι" B. recepp. cett. edd. -

μοι R supr. lin. 9. ποιέτται Vb. 10. είς Vb R A X K F C, ες cett, edd. Pcd Ag Lab Va. — μύρονα Vb. — άλλος Va. 11. καὶ ante οὐχ om. Ag M Va. 12. της Mεσσηνίας edd. ante S Pcd Ag Vb M Lab, τή δὲ τής μεσσηνίας, Va, δὲ a sec. manu addit., έν τήδε τη Μεσσηνία συγγραφή, τή Μεσσηνία ex emend. Sylb., cett. edd. Pa, hic per correct. ex μεσσηνίας. — ἀποκτείνειαι Ag. 13. τὸν Λακ. βασιλέα edd. ante B La Pa R, των Λακ. βασ. Vab M, των Λακ. τὸν βασ. cett. edd. Pcd Ag Lb. - δλίγον - γινομένης om. Pa Va M, habet Pa ad marg. 14, ούτε μάχης γινομένης om. Pa La (ούτε est in La). — γιγνομένης codd, edd. ante D, γινομένης D Sch. 15. τὸν πόλεμον interpretis esse censet Herw. cl. Her. VII 158. Thuc. VI 37. VII 14, at v. III 3, 2. IV 3, 3. — ο τος δε om. Ag. - πέρσας La. 16. του vel τὰ pro των mavult Coraes, cf. II 24, 4 έπος των Όμήρου, ΙΥ 3, 2. V 6, 2. 18. ελομεν M Va. — εὐρύχωρον Ag Pad Vab La R.

ό τοίνυν 'Αριστομένης δόξη γε έμη γέγονεν έπὶ τοῦ πολέμου τοῦ όστέρου, καὶ τὰ ἐς αὐτόν, ἐπειδάν ἐς τοῦτο ὁ λόγος ἀφίκηται, τηνικαῦτα ἐπέξειμι.

Οἱ δὲ Μεσσήνιοι τότε ὡς τὰ περὶ τὴν "Αμφειαν ἤκουον παρὰ τῶν ἀποσω- 6 ὑέντων ἐκ τῆς ἀλώσεως, συνελέγοντο ἐς Στενύκληρον ἀπὸ τῶν πόλεων. ἀθροι- 5 σθέντος δὲ ἐς ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, καὶ ἄλλοι τῶν ἐν τέλει καὶ τελευταῖος ὁ βασιλεὺς παρεκελεύετο μήτε τῆς 'Αμφείας καταπεπλῆχθαι τὴν πόρθησιν ὡς τὸν πάντα ἤδη κεκριμένον δι' αὐτῆς πόλεμον, μήτε ὡς τῆς σφετέρας κρείσσονα τῶν Λακεδαιμονίων δεδοικέναι τὴν παρασκευήν μελέτην μὲν γὰρ ἐκείνοις τῶν πολεμικῶν ἐκ χρόνου πλείονος, σφίσι δὲ εἶναι τήν τε ἀνάγκην 10 ἰσχυροτέραν ἀνδράσιν ἀγαθοῖς γίνεσθαι, καὶ τὸ εὐμενέστερον ἔσεσθαι παρὰ τῶν θεῶν ἀμώνουσι τῆ οἰκεία καὶ οὐκ ἀδικίας ἄρχουσι.

VII. Τοιαύτα ὁ Εὐφάης εἰπὼν διέλυσε τὸν σύλλογον, τὸ δὲ ἀπὸ τούτου πάντας ἔσχεν ήδη τοὺς Μεσσηνίους ἐν ὅπλοις, τούς τε οὐχ εἰδότας ἐπαναγ-κάζων διδάσχεσθαι τὰ πολεμικά, καὶ τοῖς ἐπισταμένοις ἐπιμελεστέραν ἡ 15 πρότερον τὴν ἄσκησιν εἶναι. Λακεδαιμόνιοι δὲ καταδρομὰς ἐποιούντο ἐς τὴν Μεσσηνίαν καὶ τὴν μὲν χώραν οὐχ ἐλυμαίνοντο ἄτε δὴ νομίζοντες οἰκείαν, οὐδὲ δένδρα ἔκοπτον, οὐδὲ οἰχήματα κατέβαλλον οἱ δὲ λείαν, εἰ περιτύγοιεν, ἡλαυνον καὶ σῖτον καὶ τὸν ἄλλον καρπὸν ἀφηροῦντο, πρὸς δὲ τὰς 2 πόλεις ποιούμενοι προσβολὰς εἶλον μὲν οὐδεμίαν ἄτε καὶ τείχεσιν ὡχυρωμένας καὶ δι' ἀκριβείας φρουρουμένας, λαμβάνοντες δὲ τραύματα ἀπεχώρουν ἄπρακτοι, καὶ τελευτώντες οὐκέτι ἀπεπειρώντο τῶν πόλεων. ἐλήστευον δὲ καὶ οἱ Μεσσήνιοι τὰ τε ἐπιθαλάσσια τῆς Λακωνικής καὶ ὅσαι γεωργίαι περὶ τὸ Ταύγετον ἡσαν. 2. Τετάρτω δὲ ἔτει μετὰ τῆς 'Αμφείας τὴν ἄλωσιν Εὐφάης 3

2. το Tτον Ag (v expuncto) SW, voluit B, cf. III 21, 7, touto edd. Pacd M Vb R, ἐπειδὰν ὁ λόγος ἐς τοῦτο ἀφ. Va. 3. C ab hac S caput VII incohat, ut voluit F. từ om. Pcd M Lb Va, in R supr. lin. άφειαν La. — ήχουσιν Ag. — παρά των άποσ. Sch e coni., παρ' αὐτών τών άποσ. edd. codd., cf. v. l. IV 33, 4. V 22, 7. 4. συλέγοντο Μ. 6. παρεχελεύοντο Pd. άμφίας id. — ἐκπεπληγθαι ΑΧΚFR, hic κατά sup. έκ, πεπληχθαι La, κατά έκπεπληχθαι Vb. καταπεπληχθαι cett. edd. M Pacd Lb Ag Va. 7. κεκρυμμένον, ι super υ et altero μ expuncto, Pd, κεκρυμένον Lb. 9. ἐκείνης, on sup. lin., Vb. - τήν τε τε αν. expuncto priore τε Vb. 10. ἄνδρεσιν id. — γίνεσθαι La SW D Sch, γίγνεσθαι cett. — ἔσται edd. ante C codd., goeobat cett. edd. e

coni. F. 11. τη οἰκία Va Lb. — ἀδικίαν Vb. — ἄρχουσιν B SW D Ag Vb, ἄρχουσι cett. edd. Pacd Lab Va Vn.

12. εὐφαλης Μ, εὐφάλης Pc R, Εὐφαής ΑΧΚ F Pad Vab Lab marg. R, Εὐφάης cett. edd., v. 5, 8. — διέλυσε? Frazer., διέλυε codd. edd. 13. ἐνόπλοις Α, ἐνόπλοις Sylb. — Pro ἐπαναγκάζων magis sibi placere ἔπ ἀναγκάζων dicunt SW. 17. κατέβαλον cett. edd. ex emend. Sylb. M Pac Lab Vab. 18. ἔλαυνον Va. — σίτον Va. — τὸν om. M Va Lb R, in hoc addit. ad marg. — ἀφηλοῦντο Va, ἀφηροῦν, το sup. lin., R. 19. κα τείχ. Ag. — ἀχυρωσαμένας Va, ὀχυρωμένας La. 20. καὶ om. La Pa, est in marg. Pa. 21. ἀποπειρῶντο M Vab La Pa. — ἐλήστευον Α. 22. δσα Pa La. 23. μηνὶ pro ἔτει legit Amasaeus

τῷ θυμῷ χρήσασθαι τῷ Μεσσηνίων προθυμούμενος ἀκμαζόντων ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους ταιζ δργαίζ, και άμα την άσκησιν ήδη σφίσιν αὐτάρκη νομίζων είναι, προείπεν έζοδον, συνακολουθείν δὲ καὶ τοὺς οἰκέτας προσέτασσε φέροντας ξύλα καὶ άλλα δσα πρόσφορα ἐς ποίησιν γαρακώματος. ἐπυνθάνοντο δὲ καὶ οί Λακεδαιμόνιοι παρά των εν 'Αμφεία φρουρών τους Μεσσηνίους έξιόντας' 5 4 έξεστρατεύοντο οδν καὶ οδτοι. καί, ἢν γὰρ ἐν τῆ Μεσσηνία γωρίον ἄλλως μεν ες άγωνα επιτήδειον, χαράδρα δε προεβέβλητο αύτου βαθεία, ένταυθα τούς Μεσσηνίους παρέτασσεν δ Εὐφάης, ἀποδείζας στρατηγόν Κλέοννιν΄ της δὲ ἔππου καὶ τῶν ψιλῶν, οἱ συναμφότεροι ἐλάσσους πεντακοσίων ἦσαν, τούτων 5 Πυθάρατος και "Αντανδρος ήγουντο. ώς δὲ συνήει τὰ στρατόπεδα, τοῖς μὲν 10 δπλίταις και άφειδως δμως και άκρατέστερον ύπο του μίσους φερομένοις ἐπὶ άλλήλους ού παρέσχεν έλθειν ές χειρας ή χαράδρα διείργουσα. τό δ' ίππικόν και οι ψιλοι συμμίσγουσι μέν κατά το ύπερ την γαράδραν, ήσαν δε ούτε πλήθος ούτε έμπειρία διαφέροντες ούδέτεροι, και διά τουτο Ισόρροπος ή μάχη 6 σφίσιν έγένετο. Ἐν δσώ δὲ οδτοι συνεστήκασιν, ἐν τοσούτώ τοὺς οἰκέτας 15 έκελευεν δ Εὐφάης πρώτα μέν τὰ κατὰ νώτον του στρατοπέδου φράξασθαι τοῖς σταυροῖς. μετὰ δὲ τὰ πλευρὰ ἀμφότερα. ἐπεὶ δὲ ή τε νὺζ ἐπέλαβε καὶ ή μάχη διελέλυτο, τότε ήδη καὶ τὰ πρὸ τοῦ σρατοπέδου κατὰ τὴν χαράδραν έφράξαντο, ώστε έπισχούσης ήμερας της τε προνοίας του Εδφάους τους Λακεδαιμονίοις ἐπιπίπτει λογισμός, είγον τε ούτε ὅπως μάχεσθαι χρή πρὸς τοὺς 20

(quartus iam mensis exierat). 1. χρώσασθαι, η super ω, Vb. — των μεσσηνίων La. προτθυμούμενος Α. 2. αὐτάρκην Ρα. 3. τοὺς ante οἰχέτας om. Va. — προσέταξεν Vb La Pa R, in Pa R σσ sup. ξ, προσέτασσε cett. edd. codd. 5. ές άμφείαν La, άμφία Vb. — ἐξιοῦντας Vb. 6. ἐστρατεύοντο La. οδν καὶ αὐτοί coni. Sch apud SW vol. II p. XXV. - ήν Pa in marg. 8. παρέτεσεν Μ (παρέτασεν sec. SW), προέτασσεν, παρ sup. προ, R. - κλέονιν Pd M Lab R, ν sup. v in R, κλεόνιν Pa Va, κλεόνην Vb, Κλέοννιν Pc Ag edd. praeter SW, qui habent Kléoviv, cf. IV 10, 5, 11, 2, 13, 5. - της τε ίππου codd., Κλέοννιν της τε ίππου AXKF, C colon, S punctum ponit ante τής τε ίππου, cett. edd. ex emendatione Buttmanni της δὲ ἵππου. 9. των ύψηλων ψιλών Vb, at ύψηλών expunct. — ήσαν, ων edd. ante C codd., &v Porson. mutandum

censuit in δπλιτών δὲ, cett. edd. praeeunte Amasaeo om. &v. Kays. l. l. p. 1007 τούτων vult pro ων. 11. φερομένους Vb. - ἐπ' ἀλλ. Va. 12. τὸ δὲ ίππ. Va. 13. κατὰ τὸ ὑπὸ M Va. 14. ἀμφότεροι Vb R, ad marg. οδδέτεροι R. ἰσόροπος M Va R, in hoc correct., ἰώροπος Lb, ἐσσόροπος Pc. 15. ἐν om. edd. ante C codd., ponunt cett. edd. ex coni. F. — συνειστήκεσαν Kays. l. l. 1007, probat Sch MS. 16. πρώτα Pcd Lb Sch, πρώτον cett. edd. codd. - τὰ ante κατὰ ν. om. M. 18. διέλυτο Va, διελύετο Vb La. - πρό om. Pc. - χαράνδραν R Vb Pa. 19. της εύφαούς Va, της Εύφάους SW D. του Εύφ. rell., Εύφαους edd. ante C Pacd Lab M Va R, εὐφαούς, circumflexo iuxta acutum posito, Vb. - τούς Λακεδαιμονίους edd. ante C codd., τοῖς Λακεδαιμονίοις cett. edd. Va, Sylb. coni. τοὺς Λ. Μεσσηνίους μή προϊόντας έκ τοῦ χάρακος, προσκαθήσθαί τε ἀπεγίνωσκον ἀπαράσκευοι τοῖς πάσιν όμοίως ὄντες.

Καὶ τότε μὲν ἀποχωρούσιν οἴκαδε, ἐνιαυτῷ δὲ ὕστερον κακιζόντων 7 σφάς των γεγηρακότων καὶ δειλίαν τε όμου προφερόντων καὶ του δρκου τὴν 5 ύπεροψίαν, ούτω δευτέραν έχ τοῦ προφανοῦς ἐπὶ Μεσσηνίους στρατείαν ἐποιούντο. ήγούντο δὲ οί βασιλεῖς ἀμφότεροι, Θεόπομπός τε ὁ Νικάνδρου καὶ Πολύδωρος δ 'Αλκαμένους' 'Αλκαμένης δε οὐκέτι περίην. ἀντεστρατοπεδεύοντο δὲ καὶ οί Μεσσήνιοι καὶ πειρωμένων μάχης τῶν Σπαρτιατῶν ἄρχειν αντεπεξήεσαν. Λακεδαιμονίοις δε ήγειτο Πολύδωρος μεν κατά το κέρας το 8 10 άριστερόν, Θεόπομπος δὲ ἐπὶ τῷ δεξιῷ, τὸ μέσον δὲ είχεν Εὐρυλέων, τὰ μὲν παρόντα Λακεδαιμόνιος, τὰ ἐξ ἀρχής δὲ ἀπὸ Κάδμου καὶ ἐκ Θηβων, Αἰγέως τοῦ Οἰολύκου τοῦ Θήρα τοῦ Αὐτεσίωνος ἀπόγονος πέμπτος. Τοῖς δὲ Μεσσηνίοις κατά μὲν τὸ δεξιὸν τῶν Λακεδαιμονίων ἀντετάσσοντο Ἄντανδρός τε καὶ Εὐφάης, τὸ δὲ ἔτερον κέρας τὸ κατὰ τὸν Πολύδωρον Πυθάρατος εἶχε, 15 Κλέοννις δὲ τὸ μέσον. 4. Συνιέναι δὲ ἤδη μελλόντων ἐπιπαριόντες οί 9 βασιλείς προέτρεπον τούς αύτων. πρός μεν δή τούς Λακεδαιμονίους βραχεΐαν κατά τὸ ἐπιχώριον τὴν παράκλησιν ἐποιεῖτο ὁ Θεόπομπος, τοῦ τε ὅρκου τοῦ κατά των Μεσσηνίων άναμιμνήσκων, και ως καλόν σφισι το φιλοτίμημα, των πατέρων, οί τους περιοίκους κατεδουλώσαντο, φανήναι λαμπρότερα είργασμένους 20 καὶ χώραν εὐδαιμονεστέραν προσκεκτημένους. Εὐφάης δὲ μακρότερα μὲν εἶπεν ή δ Σπαρτιάτης, οὐ πλείω δὲ οὐδ' οὕτος ή ἐφιέντα ἑώρα τὸν καιρόν. οὐ 10 γὰρ περὶ γῆς μόνον οὐδὲ χτημάτων τὸν ἀγῶνα ἀπέφαινε γενησόμενον, εἰδέναι δὲ ἔφη σαφως & νικωμένους ἐπιλήψεται. γυναϊκας μὲν γὰρ ἀχθήσεσθαι

έκπλήττει. 1. προκαθησθαι edd. ante C codd., προκαθεϊσθαι Va, προσκαθήσθαι cett. edd, e coni. K, probante F. 3. ἐνιαυτδ δὲ έ δστ. Unger. Philol. XXIX 248. 4. προφερονεύων Lb. 5. στρατιάν codd., στρατίαν Pc. 7. άλκαμενούς Lb Pc. — ούκ ἔτι Lab edd. ante B, οὐκέπ cett. edd. 8. δὲ ante καὶ om. La. — μάχη ληστών σπαρτ. Ag. 9. αντεπεξίεσαν Ag Vb La (αντεπεξήμσαν La), αντεπεξήησαν Α. — ὁ Πολυδ. R. κατά τὸ κέρας -- είχεν Pa in marg. 10. εύρυκλέων Ag. 12. θύρα La. — αὐτοσίωνος Ag, αὐτεσίονος Vb, ἀντεσίωνος Lb. 14. είχεν R Pac Vab M Ag. 15. κλέονις Vb M Lab, κλεόνις Va, Κλέοννις rell. — μάλλον των Pc pro μελλόντων. -- ἐπεὶ παριόντες (περιόντες Ag, περιόντος Vb) — αύτων (vel έαυτων),

πρὸς codd. edd. praeter Sch, qui ἐπιπαριόντες - έαυτων. Πρός ex emend. D praef. ΧΧΙΙ sq. 16. προέτρεπε τ. α. πρόσθεν μέν La, προέπεμπον M Lb, προέπεμπων, quo deleto supra lin. προέτρεπον R. — αὐτών AXKF Pd, αύτων CS SW D Va Pa M Lab Ag Vt, έαυτων B Sch Pc. 17. παρασκευήν Pa Vab La, R ad marg. - δ om. Ag Pd. 19. έργασαμένους Va. 20. προσεκτημένους Pc B SW D (qui tamen in praef. p. XII hanc formam recte receptam esse negat), προσκεκτημένους codd. edd. rell., cf. I 6, 8. III 23, 4. IV 25, 1. 3. 22. οὐδὲ — γενησόμενον om. M Va. τὸν sup. lin. in R. - ἀπέφαινε τὸ γενησ. Vb R, ἀπεφαίνετο La Pa. 23. άννωωμένους Pc, ανικωμένους Pd, ανικομένους Ag,

καὶ τέκνα ἐν ἀνδραπόδων μέρει. τοῖς δὲ ἐν ἡλικία τὸ ἐλαφρότατον ἔσεσθαι θάνατον, ήν μετ' αλκίας μή γένηται. συλήσεσθαι δέ σφισι καλ τὰ ίερὰ καλ τάς πατρίδας έμπρήσεσθαι . λέγειν δε ούκ είκάζων, μαρτύρια δε έναργή 11 πάσιν είναι των έγκαταλη, οθέντων εν 'Αμφεία τὰ πάθη. πρό τε δή τηλικούτων κακών κέρδος είναι καλώς τινα αποθανείν, πολύ δε είναι έφον απτ-5 τήτοις οδοιν έτι καὶ τὰς τόλμας καθεστηκόσιν έξ ἴσου προθυμία τοὺς ἀντιτεταγμένους ύπερβαλεῖν ή προαποβαλόντας τὸ φρόνημα ἐπανορθουσθαι τὰ ἐπταισμένα. τοιαύτα μέν δ Εὐφάης εἶπεν.

VIII. Έπει δε έκατέροις εσήμηναν οι ήγεμόνες, Μεσσήνιοι μεν δρόμφ τε ές τους Λακεδαιμονίους έχρωντο και άφειδως αύτων είχον άτε άνθρωποι 10 θανατώντες ύπό του θυμου, καὶ αὐτὸς ἔκαστος πρώτος ἔσπευδεν ἄρζαι μάχης: αντεπήεσαν δε και οι Λακεδαιμόνιοι σπουδή και οδτοι, πρόνοιαν δε δμως 2 έποιούντο μή διαλυθήναί σφισι την τάξιν, ώς δὲ πλησίον ἐγίνοντο, ἀπειλαῖς έχρωντο των τε δπλων τη κινήσει και ένορωντες ές άλληλους δεινόν. ές τε λοιδορίας προήγοντο, οί μεν ολκέτας αύτων ήδη τούς Μεσσηνίους και ούδεν 15 έλευθερωτέρους αποχαλούντες των Είλώτων, οί δε έχείνους τῷ τε έγχειρήματι άνοσίους, έπεὶ πλεονεξίας είνεκα έπὶ άνδρας συγγενείς ἐπίασι, καὶ θεών ἀσεβείς όσοι Δωριεύσι πατρώοι, των τε άλλων καὶ μάλιστα Ήρακλέους. ήδη τε όμου τοῖς ὀνείδεσι καὶ ἔργων ἤπτοντο, ἀθρόοι τε πρὸς ἀθρόους ώθισμῷ χρώ-3 μενοι μάλιστα οί Λακεδαιμόνιοι. καὶ ἀνὴρ ἀνδρὶ ἐπιόντες. Τέχνη μὲν οὖν 20 (τῆ) ές τὰ πολεμικὰ όμου καὶ μελέτη πολύ οἱ Λακεδαιμόνιοι προέσχον, πρὸς δὲ καὶ τῷ πλήθει. τους τε λαό πεδιοίκους ρεμκόους μίου και απλακογουθούντας είχου. 'Ασιναίοί τε οί Δρύοπες γενεά πρότερου ύπό 'Αργείων έχ της

ά νακομένους Vb. 1. καὶ τέκνα καὶ ἀνδράποδα Vb. 2. αὐκείας Pd. — συλλήσεσθαι Ag Vb. 3. εμπρήσασθαι M Va La R Pa. - μάρτυρα edd. ante SW codd. praeter Pd. marriera coni. S, est in Pd, recepp. Evapy F. Pc, Evapy F. cett. edd. Pd Ag Va Lb Μ. 4. ἐναππληφθέντων Ag. — πρὸς Ag Pd Va. — τε δὲ Va. — τηλικούτον, p. com. τηλικούτων, Vb. δ. καλών Va Μ. — κέρος La. — πολύ τε malit B. — ἀτροσίτοις D. 6. ἀντιταγμένους Vb R Pa. 7. προαποβαλίόντας Ag.

3. enforces M Pa, "haud spernenda lectio" Sch ap. SW vol. II p. XIX, sinfuscav La R, in hoc r, sup. es et ad marg, estjurvev, hoc etiam marg. Pa, cett. codd. edd., coni. Sch L. I., scribunt D Sch. 10. 75 & add. ante S

— "pro έχρωντο usitatius certe foret ἐφέροντο" Herw., cf. cap. 11, 5. — τότων Α, αότω La. — οί ἀνδρωποι Va. 11. ἀρξασδαι Pd Ag. 13. ἐγίγνοντο codd. edd. ante SW, εγέγνοντο, ι sup. ε. R, εγένοντο La. cett. edd. -- ev appe AXKF La Vb, evivorto SW D Sch. 14. esopowite? Sch. MS, cf. III 25, 8. - deven Ag. 15. yeaδωρίας, λ super χ. Vb, λοιδωρίας R. ατοιών K F C M Va Pc. — τ pro τόν, Μ. 16. ελευθεροτέρους La. — είλότων Vb La R. 17. en ni. Va, nieuveteine Vb. - Event D Sch, sivent could, edd. cett. — nezi ex La ins. ante eni SW. emilian Vb. 19. éveideson Pc. — bágótos Pc. 21. v inserui. - suos R ad marg. 22. xxi ante 55 om. La. 23. 12 xxi Ap. edd. ante S Ped Ag. 78 xxì xi Ap. Vb codd., includ. articulum SBSW, re ic DSch | La Pa, re ci Ac, cett. edd. M Va Lb R.

σφετέρας ανεστηχότες και ήχοντες ές την Λακεδαίμονα ίκέται κατ' ανάγχην συνεστρατεύοντο πρός δε τούς ψιλούς των Μεσσηνίων τοζότας Κρήτας επίγοντο μισθωτούς. Μεσσηνίοις δε άπήντα ές το ίσον ή τε άπόνοια καὶ 4 τὸ ἐς τὸν θάνατον εύθυμον, καὶ ὁπόσα μὲν πάσχοιεν, ἀναγκαῖα μάλλον τοῖς 5 πατρίδα σεμνυνούσιν ή δεινά ἐνόμιζον, ά δὲ ἔδρων αύτοί τε ήγούντο εἰργάσθαι μειζόνως καὶ τοῖς Λακεδαιμονίοις συμβαίνειν χαλεπώτερα. καὶ οί μὲν αύτων προεκπηδώντες της τάξεως τολμήματα λαμπρά ἀπεδείκνυντο, τοῖς δὲ καὶ ἐπικαίρως τετρωμένοις καὶ ἐμπνέουσιν ὀλίγον ὅμως ἡ ἀπόνοια ἤκμαζε. παρακλήσεις τε εγίνοντο, καὶ οί μεν ζωντες καὶ ετι άτρωτοι τούς τραυματίας 5 10 παρώξυνον, πρὶν ἢ τὴν ἐσχάτην τινὶ ἐφεστηκέναι μοῖραν ἀντιδράσαντα δ τι καὶ δύναιτο, σὺν ήδονἢ δέχεσθαι τὸ πεπρωμένον οί δὲ όπότε αἴσθοιντο οί τραυματίαι την Ισχύν σφάς υπολείπουσαν και το πνευμα ού παραμένον, διεκελεύοντο τοιζ άτρωσι μη χείρονας η αύτοι γίνεσθαι μηδε ες άνωφελες τή πατρίδι καὶ τὴν ἐκείνων τελευτὴν καταστήσαι. Λακεδαιμόνιοι δὲ προτρο-6 15 πξ μεν ες άλλήλους ή δεήσει ούν εγρώντο, και ες τα παράδοξα των τολμημάτων ού κατά ταύτά έτοίμως τοῖς Μεσσηνίοις εἶγον. ἄτε δὲ εὐθύς έκ παίδων τὰ πολεμικὰ ἐπιστάμενοι, βαθυτέρα τε τη φάλαγγι ἐχρῶντο καὶ τούς Μεσσηνίους ήλπιζον ούτε χρόνον τὸν ἴσον καρτερήσειν ἀντιτεταγμένους ούτε πρός τὸν ἐν τοῖς δπλοις κάματον ἢ τὰ τραύματα ἀνθέζειν. 2. Ἰδια 7 20 μὲν τοιαύτα ἐν ἑκατέρῳ τῷ στρατεύματι ἔς τε τὰ ἔργα ἢν καὶ ἐς τὰς γνώ-

τεύοντο La. 3. μισύοτους Ag Pd Vab. -Μεσσηνίους δὲ ἐς ἄπαντα codd. (om. Ag. ές) edd. ante SW, Μεσσηνίους δὲ καθίστα Coraes, probat Kays, p. 1079, τους δέ Μεσσηνίους ες απαντα κατέστησεν ες τὸ ίσον coni. S, lacunam ante Messervious indicat in ed. mai., Μεσσηνίοις δὲ ἐς ἄπαντα ἐς τὸ ίσον ξν coni. F C, ἐταλάντου pro ἐς ἄπαντα Emper., Μεσσηνίοις δὲ ἀπήντα cett. edd. e coni. F., incitabat" Amas., Μεσσηνίους δ' ἐπάγονται? 4. πάσχοιε Ag. 5. σεμνύνουσιν edd. ante D codd., cod. Casauboni coni. ἀπαμύνουσιν vel ἀπομνημονεύουσιν. F vult συναμύνουσιν. C coni. τοῖς τῆ πατρίδι ἀμύνουσιν. σεμνυνούσιν D Sch. - έδρων αὐτοί, sine τε La, έδρων, αὐτοί τε edd. codd., έδρον Vb, ω sup. ο. — είργάσασθαι La, είργάσται Va. 7. ἀπεδείχνυτο Vb, ἀπεδεχνύοτο R, ν sup. οτ. ἐπεδεύκνυτο La. 8. ἐκπνέουσιν La. — ἔκμαζεν Pac M edd. ante S, Txuate Lab Pd cett. edd. 9. ἐγγίνοντο Vb, ἐγίνοντο, γ sup. tv, R.

in hoc of expunct. et καί sup. lin. 2. έστρα- | 10. παρόξυνον Vb M R. 11. αἴσθοιτο Ag. 12. "usitatius ἐπιλείπουσαν" Β, probat Kays. l. l., ὑπολείπουσιν Vb, αν sup. lin. **13.** δρωσι (δρωσιν) codd. (δ ρωσι \b) edd. ante D, ζωσι coni. K, εὐρώστοις C, δρωσι Sylb. probantibus S B, recepit D, drpcon coni. Emper., scripsit Sch. - χείρωνας Vb. 14. τελετήν Va. — προτροπή μέν ές άλλήλους καὶ δεήσει Kays. l. l, quod recepi scribens τη pro καὶ, πρότερον πη ἐς ἀλλ. τη δεήσει M Va Vn Lb Pcd R Ag Vt, in R loco τη prius aliud quid fuit, πρότερον τη μεν ες αλλήλους δεήσει Pa edd. (τη δεήσει, at π expunct. Pa), in πρότερον aliud quid latere putat S, pugnae initio Amas. 16. κατά τα τα La. — άτε δή Pc. 17. έκ παίδων εύθυς R, litteris β et a ordinem invertendum esse indicatur. — πολέμια Ag Lb. — φάρυγγι Pc La. 18. τὸν ante ἴσον om. S, τὸ La. — κατερρήσειν Vb. 19. ίδία edd. ante B Pa Vab Lab, toux cett. edd. Pcd Ag M, probat Poppo. 20. καὶ τὰς

μας των μαγομένων κοινά δε ἀπ' άμφοτέρων, οδτε γάρ ίχεσίαις οί φονευόμενοι καὶ χρημάτων ὑποσχέσεσιν ἐχρῶντο, τάχα μέν που μὴ πείσειν διὰ τὸ έγθος ἀπεγνωχότες, τὸ δὲ πλεῖστον ἀπαξιοῦντες, ὡς οὐ τὰ πρότερά γε καχιοῦσιν' οί τε ἀποκτείνοντες ἀπείχοντο καὶ αὐγήματος ὁμοίως καὶ ὀνειδών, ούχ έχοντές πω βεβαίαν οὐδέτεροι τὴν ἐλπίδα εἰ κρατήσουσι. παραδοζότατα 5 δὲ ἀπέθνησκον οἱ τῶν κειμένων σκυλεύειν τινὰ ἐπιχειροῦντες. ἡ γὰρ τοῦ σώματος γυμνόν τι ύποφήναντες ήκοντίζοντο καὶ ἐτύπτοντο, οὐ προορώμενοι διὰ τὴν ἐν τῷ παρόντι ἀσγολίαν, ἢ καὶ ὑπὸ τῶν σκυλευομένων ἔτι ἐμπνε-8 όντων διεφθείροντο. 3. Ἐμάχοντο δε καὶ οί βασιλεῖς ἀξίως λόγου, Θεόπομπος δὲ καὶ ἀκρατέστερον ὥρμητο ὡς αὐτὸν ἀποκτενῶν Εὐφάην. Εὐφάης δὲ ιο όρων ἐπιόντα εἴπεν ἄρα πρὸς τὸν Ἄντανδρον, οὐδὲν εἴναι τὰ Θεοπόμπου διάφορα ή (ά) δ πρόγονος αὐτοῦ Πολυνείκης ἐτόλμησε. Πολυνείκην τε γὰρ στρατιάν ἐπὶ τὴν πατρίδα ἀγαγόντα ἐζ Ἄργους ἀποκτεῖναι τὸν ἀδελφὸν αὐτοχειρὶ καὶ ἀποθανεῖν ὁπὸ ἐκείνου, Θεόπομπόν τε ἐθέλειν ἐς τὸ ἴσον καταστήσαι μιάσματος τοῖς ἀπὸ Λαΐου καὶ Οἶδίποδος τὸ Ἡρακλειδῶν γένος οὐ 15 μέντοι χαίροντά γε ἀπὸ τῆς μάχης διακριθήσεσθαι. τοιαϋτα ἐπιλέγων ἀντεπ-9 ήει καὶ οδτος. Ένταϊθα ή τε πάσα μάγη κεκμηκότων όμως ες τὸ ἀκμαιότατον αύθις ήρθη, καὶ τοῖς τε σώμασιν ἀνερρώννυντο καὶ τὸ ἀφειδὲς ἐς τὸν δάνατον παρ' ἀμφοτέρων ηὐζάνετο, ὅστε εἰχάσαι ἄν τις τοῦ ἔργου τότε σφας πρώτον άπτεσθαι. τέλος δὲ οἱ περὶ τὸν Εὐφάην τῆς τε ἀπονοίας τῷ 20 δπερβάλλοντι, μανίας όντες έγγύτατα, καὶ ὑπ' ἀνδραγαθίας, πᾶν γὰρ δὴ τὸ περί τὸν βασιλέα οἱ λογάδες τῶν Μεσσηνίων ἦσαν, βιάζονται τοὺς ἀντιτε-

La. 1. ἐπ' ἀμφ. edd. ante C, ἀπ' ἀμφ. cett. edd. codd. 2. 7, xpr, u. Sch MS. ύπόσχεσιν Ag Vb M. — χρώμενοι, ad marg. έχρωντο I.a. — πείσειεν edd. ante C Vab M Pac Lab (corr. in Lb), πείσειαν vel πείσαιεν coni. Sylb., πείσειν cett. edd. e coni. F Pd Ag. 3. πλείστον - - ἀποκτείνοντες Pa ad marg. — ὅπως pro ώς legendum esse censet Herw. - κακιούντες exspectes. εἴ τε La. 4. ἀποκτείναντες edd. ante B Vab M Lab Pa, αποκτείνοντες cett. edd. Pcd Ag, ut voluit Coraes. — όμοίων Ag Lb. — ὀνείδων Lb Va Pc. 5. η pro εί La. — παραδοξότερα edd. ante B codd. (παραδοξώτερα Ag), παραδοξότατα cett. edd. 6. δὲ ἀπέθνησκον — τ Pa ad marg. 7. ώς pro οὐ Pc. 8. ἀπὸ A X M Pad Ag Va Lab R, ύπὸ cett. edd. Pc. — σκυλ. ἐπιπνεόντων La. 10. εὐφαῆ Lb Vb Pc, εὐφᾶν La Va, mox

εύφαής Pc Vab, in Va accent. delet. 11. όρων καὶ ἐπ. La. — ἀνύτανδρου R Pcd Lb. ανύταν Ag. 12. α inseruit C e coni. F, om. edd. codd., hoc si minus placet, διάφορα ων scribendum est, ut I 13, 9. πρόλογος Lb. — πολυνύκης et πολυνύκην Pd. - ἐτόλμησεν Β Pcd Ag Vb, ἐτόλμησε edd. rell. Lab Pa Va, ἐποίησε R, ad marg. ἐτόλμησε. 15. μιάσματος ἀπὸ edd. ante C Vb La R Pa, μιάσματος τοῖς ἀπὸ cett. edd., voluit etiam F, M Pcd Ag Vn Va Lb, μιάσματος τῷ ἀπὸ Valcken. MS. οδ μέντοι τι Herw. 16. ἐπηλέγων Μ, ἔπη λέγων Vab La R. 17. εί τε πάσα La. 18. ἀνερώνυντο Μ, ἀνερώννυντο Vab Lab R Pacd. 19. τὸ δάνατον Μ. 20. δὲ om. edd. ante C Pc, est in cett. edd. codd. — εὐφατή Pc Va. — τής om. M Va. 21. ὑπὸ Ped Lb Va. 22. of loy. M, at of sup. lin.

ταγμένους, καὶ αὐτόν τε Θεόπομπον ἀπώσαντο καὶ Λακεδαιμονίων τοὺς καθ' αὐτοὺς ἐτρέψαντο. Τὸ δὲ ἔτερον κέρας τοῖς Μεσσηνίοις ἐταλαιπώρει Πυθά-10 ρατός τε γὰρ ὁ στρατηγὸς ἐτεθνήκει, καὶ αὐτοὶ διὰ τὴν ἀναρχίαν ἀτακτότερον καὶ * * * ἀθύμως εἶγον οὐδ' οὕτοι. φεύγουσι δὲ οὕτε τοῖς Μεσσηνίοις ὁ Πολύδωρος οὕτε οἱ περὶ τὸν Εὐφάην τοῖς Λακεδαιμονίοις ἡκολούθησαν. Εὐφάει γὰρ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν αἰρετώτερα ἐφαίνετο ἀμύνειν τοῖς ἡττωμένοις οὐ μέντοι Πολυδώρω γε οὐδὲ τοῖς περὶ αὐτὸν συμμίσγουσιν ἐν 11 σκότω γὰρ ἡδη τὰ γινόμενα ἤν, καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους ἄμα εἶργε μὴ πρόσω τοῖς ἀποχωροῦσιν ἐπακολουθεῖν οὐχ ἡκιστα καὶ ἡ ἀπειρία τῶν τόπων το ἢν δὲ αὐτοῖς καὶ ἄλλως πάτριον σχολαιοτέρας τὰς διώξεις ποιεῖσθαι, μὴ διαλῦσαι τὴν τάξιν πλείονα ἔχοντας πρόνοιαν ἡ τινα ἀποκτεῖναι φεύγοντα. τὰ δὲ μέσα ἀμφοτέροις. ἢ Λακεδαιμονίων ὁ Εὐρυλέων. Μεσσηνίοις δὲ Κλέονας ἡγεῖτο, ἰσοπαλῶς μὲν ἡγωνίζοντο, διέλυσε δὲ ἀπ' ἀλλήλων καὶ τούτους ἐπελθοῦσα ἡ νύξ.

4. Ταύτην τὴν μάχην παρ' ἀμφοτέρων ἢ μόνα ἢ μάλιστα ἐμαχέσατο 12 τὰ ὁπλιτικά. οἱ δὲ ἐπὶ τῶν ἵππων ὀλίγοι τε ἢσαν καὶ οὐδὲν ὥστε καὶ μνημονευθῆναι διεπράξαντο' οὐ γάρ τι ἀγαθοὶ τότε ἱππεύειν ἢσαν οἱ Πελοποννήσιοι. τῶν δὲ Μεσσηνίων οἱ ψιλοὶ καὶ οἱ παρὰ Λακεδαιμονίοις Κρῆτες

- μεσσινίδων Lb. 1. αὐτὸν τὸν edd. ante B Pa Vb La R, αὐτόν τε cett. edd. codd. — λακεδαιμονίους La. — τούς κατ' αύτους Va, αύτας Lb. 3. τε και Α X K, π γὰρ cett. edd. codd., abest γὰρ a La R, in hoc addit. sup. lin., yao legendum esse vidit iam Camerar., probavit Sylb. - αδτέ Ag Pcd Lab Vab R, αδ . . M. — ατακτώτερον Μ Va. 4. καὶ αθύμως in Lb per correcturam e μέν άθ. — lacunam indicavi cum B SW D Sch, B haec fere deesse censet: δορυβωδέστερον ἐμάχοντο, οὐ μέντοι, Loescher. coni. ἀθύμως είχον ήδη: φεύγουσι δὲ. Κ vult ἀτακτότερον ἢ ἀθύμως, F coni. αθύμως είχον ούδ' ούτω φεύγουσι δέ, ούτε, C edidit είχον ούδ' ούτοι φεύγουσι δέ. S coni. είχον ούδ' ούτοι φεύγουσί γε, Kohlmannus Quaest. Messen. Bonn. 1866 in calce και άθύμως είχον ούτε τούτοις φεύγουσί γε, post είχον distinguunt Vab La. δ. εὐφᾶν La, εὐφαῆ Pc et mox εὐφαῆ M Pc Lb R, in hoc et sup. T. Edwart Vb. 7. οδ δὲ τοῖς Μ. — ἐν σκότφ — ἀποχωpolitivom. M R, habet hic ad marg. 8. γιγνόμενα Ag Pcd R Vab Lab. 9. καὶ

om. ante ή Va M S. — τικιστα δὲ καὶ Vb R, hic habet δè sup. lin. 10. αὐτοῖς om. M Va. — σχολιοτέρας Va. — διώξειν Μ. 11. διαλύσαι Lb. — έχοντες SW D Sch cum La, εχοντα Lb, εχοντας rell. cdd. edd. 12. αμφότεροι coni. Sch praef. — 🥻 ὅπου Ag Pd, Frou M Lb, F rou Va, Frou R, που expunct., τ Vb, τ om. La, est in Pc, h delendum et οδτοι post ήγωνίζοντο inserendum esse suspicatur Sch apud SW vol. II praef. XXVIII. — & uncis saepsit Poppo. - Μεσσηνίων edd. ante B, Μεσσηνίοις cett. edd. Pacd Ag M Vab Lab. - xléovic Vab La Pc, κλεόννις Pd, Κλέοννις rell. 13. ήγείτο — ἐπελθούσα om. Va. ίσοπαλείς I.a. — ήγωνίζετο Kays. Jb. f. Ph. LXX 417, cf. VIII 11, 5. απ' αλλήλους La. 15. παρα codd., παρ' edd. - ἐμαχέσατο Pcd Vn Lb SW D, ἐμαχέσαντο rell. 16. τὰ om, M Va. όπλικά . οί δ' ἐπὶ Lb. 17. γάρ τι D praef. XXIV, rec. Sch, yap to codd. edd. cett., γὰρ αὐτοὶ Ag. — οἱ ante Πελ. om. Va. 18. καὶ οί παρά Pcd Lb SW D Sch, xai napà cett. edd. codd.

ούδε συνέμιζαν άρχήν τῷ γὰρ πεζῷ τῷ σφετέρῳ κατὰ τρόπον ἔτι ἐκάτεροι 13 τὸν ἀρχαῖον ἐπετάχθησαν. Ἐς δὲ τὴν ἐπιοῦσαν μάχης μὲν οὐδέτεροι διενοῦντο ἄρχειν οὐδὲ ἱστάναι πρότεροι τρόπαιον. προϊούσης δὲ τῆς ἡμέρας ὑπὲρ ἀναιρέσεως τῶν νεκρῶν ἐπεκηρυκεύοντο, καὶ ἐπειδὴ παρ' ἀμφοτέρων συνεχωρήθη, διάψειν ἔμελλον ἤδη τὸ ἐντεῦθεν.

ΙΧ. Τοῖς δὲ Μεσσηνίοις μετὰ τὴν μάχην πονηρὰ γίνεσθαι τὰ πράγματα ἤρχετο ΄ δαπάνη τε γὰρ χρημάτων ἀπειρήκεσαν, ἄ τῶν πόλεων ἀνήλιστον ἐς τὰς φρουράς, καὶ οἱ δοῦλοι παρὰ τοὺς Λακεδαιμονίους ηὐτομόλουν. τοῖς δὲ καὶ νόσος ἐνέπεσε. καὶ ταραχὰς μὲν παρέσχεν ὡς εἴη λοιμώδης, οὐ μὴν ἐς ἄπαντάς γε ἐχώρησεν. βουλευομένοις δὲ πρὸς τὰ παρόντα ἐδόκει τὰ 10 μὲν [πολλὰ] πολίσματα τὰ ἐν μεσογεία πάντα ἐκλείπειν, ἐς δὲ τὸ ὅρος ἀνοινέχειν ἐν καταλόγω. ἤν δὲ καὶ πόλισμα αὐτόθι οὐ μέγα, δ καὶ Ὅμηρόν φασιν ἔχειν ἐν καταλόγω.

καὶ Ἰθώμην κλιμακόεσσαν.

ές τοῦτο τὸ πόλισμα ἀνωκίζοντο, ἐπεκτείνοντες τὸν ἀρχαῖον περίβολον ἔρυμα 15 εἶναι πάσιν αὕταρκες. ἦν δὲ τὸ χωρίον καὶ ἄλλως ἐχυρόν ἡ γὰρ Ἰθώμη μεγέθει τε οὐδενὸς ἀποδεῖ τῶν ὀρῶν ὁπόσα ἐντός ἐστιν Ἰσθμοῦ, καὶ δύσβατος 3 κατὰ τοῦτο μάλιστα ἦν. 2. Ἐδόκει δὲ καὶ θεωρὸν πέμψαι σφίσιν ἐς Δελφούς. ἀποστέλλουσιν οὖν Τἴσιν τὸν Ἦλιδος, καὶ ἀξιώματι οὐδενὸς ὕστερον καὶ ὅτι προσκεῖσθαι μαντικῆ μάλιστα ἐνομίζετο. τοῦτον τὸν Τἴσιν ἐπανιόντα 20 ἐκ Δελφῶν λοχῶσιν ἄνδρες Λακεδαιμονίων ἀπὸ τῆς ἐν ἡμφεία φρουρᾶς λοχήσαντες δέ, οὐ γὰρ ὑπεῖκεν αἰγμάλωτος γενέσθαι. πειρώμενον οὖν ἀμύ-

- 3. ἀρχὴν Va Lb Pc. ἡμετέρας Lb. 5. δάπτειν Vab, ψάλλειν R M Lb Vt, αυ sup. λλ et ad marg. γρ. δάψειν R, ψαύειν Pa, in marg. δάψειν Pa Vt.
- 6. δὲ om. Vb. γίγνεσθαι Pc S mai. 8. πρὸς edd. ante S mai. Vb Pa Lab R, παρὰ cett. edd. Pcd Ag M Va. τριτυμόλουν Va, τριτόλμουν La. 9. νοῦσος La. παρέσχεν ως ἡ λοιμώδης A X K F B Vb La, παρασχοῦσα δὲ ὡς ὁ (τρ. Pa, τρ. sup. lin. R) λοιμώδης Ag Pacd M R Lb Va Vt (παρεσχοῦσα M sec. SW, παρέσχεν Pa R ad marg., δὲ in Pad R expunct., in Va a sec. manu), K coni. ὡσεὶ λοιμώδης, F coni. ταραχὰς μὲν παρασχοῦσα ὡσεὶ λοιμώδης, Porson. ταρ. μὲν παρέσχεν οῦσα λοιμώδης, CS ταρ. μὲν παρέσχεν ἡ νόσος ὡς λοιμώδης, SW D Sch παρέσχεν ὡς οὖσα λοιμώδης, scripsi cum Lachmanno ὡς εἶτ, λ. οὸ μὲν ες Va. 10. ἐχώρησε

edd. ante B, D Lab, ἐχώρησεν B SW Sch Pcd Ag Va M. 11. τὰ ἐν μεσογαία [πάντα] scripsi, τὰ ἐς μεσόγαιαν (μεσόγαιον Va, μεσογαΐαν Pcd) πάντα edd. codd., πολίσματα, τὰ δ' ἐν μεσογαία πάντα Sch MS, idem πάντως coni, in praef. — ἐκλιπεῖν Pc. 12. δ om. La. 13. φασὶ λέγειν coni. Lachmann. — ἐν καταλόγω om. M Va. 14. καὶ ίδωμεν R ad marg. κλωμακόεσσαν edd. ante B ex Hom. Il. II, 729. κλιμακώεσσαν Ag Pc, κλιμακόεσσαν cett. edd. codd. 15. ἐπεκτείνοντες codd. edd. praeter C S SW D, qui e coni. Exexteívavres scribunt 16. αύτακες Μ. — έγυρόν om. Μ. όγυρον Va. 17. μεγέθει bis R. — τε om. M Va. — -- δύσβατον? cf. I 18, 2. 18. κατά τουτο R ad marg. 19. άξιώματος R. 20. σίτιν La. 21. έν om. Μ. 22. λοχήσαντες γάρ δέ οί γάρ ύπεικεν La. — πειρώμενον scripsi, cf. 11, 5. 16. 8. 17. 9. περιμένοντα codd. edd., νειθαι καὶ ἀνθεστηκότα ἐτίτρωσκον, ἐς δ γίνεται βοή σφισιν ἐξ ἀφανοῦς ...τὸν χρησιμοφόρον μέθες." καὶ Τἴσις μέν, ὡς ἀπεσώθη τάχιστα ἐς Ἰθώμην 4 καὶ τὴν μαντείαν παρὰ τὸν βασιλέα ἀνήνεγκε, μετ' οὐ πολὸ ὑπὸ τῶν τραυμάτων τοὺς δὲ Μεσσηνίους ἀθροίσας ὁ Εὐφάης ἐπεδείκνυ τὸν χρησιμόν.

Κόρην ἄχραντον νερτέροισι δαίμοσι, κλήρω λαχούσαν Αἰπυτιδών ἀφ' αἵματος. θυηπολεῖτε νυκτέροισιν ἐν σφαγαῖς. Ήν δὲ σφαλῆτε, καὶ παρ' ἀλλοίου τότε θύειν, διδόντος ἐς σφαγὴν ἑκουσίως.

10 3. Ταύτα του θεου δηλώσαντος, αὐτίκα ἐκληρούντο ὅσαι παρθένοι τοῦ ὁ Αἰπυτιδῶν γένους ἦσαν. καί, ἐπελάμβανε γὰρ Λυκίσκου θυγατέρα ὁ κλῆρος, ταύτην Ἐπήβολος ὁ μάντις ἀπηγόρευεν ὡς οὐ δέοι θύειν οὐ γὰρ εἶναι Λυκίσκου, τὴν δὲ γυναῖκα ἡ Λυκίσκο συνώκησεν, ὡς τεκεῖν οὕκουν οἶα τε ἦν, ἐπὶ τούτῳ τὴν παίδα ὑποβαλέσθαι. ἐν ὅσῳ δὲ οὖτος ἀνεδίδασκε τὰ ἐς ιδαὐτήν, ἐν τοσῷδε ὁ Λυκίσκος, ἀπαγόμενος ἄμα καὶ τὴν παρθένον ηὐτομόλησεν ἐς Σπάρτην. 4. Ἐχόντων δὲ ἀθύμως τῶν Μεσσηνίων, ὡς Λυκίσκον 6 ἀποδράντα ἦσθοντο, ἐνταῦθά σφισιν ᾿Αριστόδημος ἀνὴρ καὶ γένους τοῦ Αἰπυτιδῶν καὶ Λυκίσκου τῇ τε ἄλλη δόξη καὶ τὰ ἐς πόλεμον ἐπιφανέστερος ἐδίδου τὴν θυγατέρα ἐκὼν θῦσαι. τὰ δὲ ἀνθρώπων καὶ οὐχ ἦκιστα τὸ

ύπομένοντα coni. Κ. 1. ανθεστηχόντα Μ. — | γήνεται Pcd Ag. 2. δεσμοφόρον Pa La Vb R, ad marg. χρησμοφόρον άλλως Pa R La. - ἄφες eoque expuncto μέδες Pd. 3. έπὶ των Pc. 4. μελετά Vn, sup. lin. πίλευτά. - άδροίσας Β Sch Pcd Ag Va Vn M Lb, συναθροίσας Vb La Pa cett. edd. — εὐφαής Pc. — ἐπεδείκνυτο τὸν La Pa. 5. χόρην A B SW D Sch codd., χούρην edd. rell. Aliter Oenomaus apud Euseb. Praep. Ev. lib. V. p. 130" Palmer MS. 6. κλήρω om. M. - μαγούσαν Pa. - ἐπυπδών Ag, αἰπυτίδων cett. codd., etiam postea. 7. νερτέροισιν Μ Va, νεχτέροισιν Vb. 8. σφαγή τε edd. ante C R Pc Ag, σφαγή τε Lb M Pad Vab Vn, ἢν δ' ἐκφύγη γε C S, σφαλῆτε B SW D Sch. — ἀλλύου Vn Pacd Ag R, άλλύου Α, αλύου Μ Va, δλλύου Lb, παραλλ' ύου La, ex Camerar. auctor. reponunt αλλοίου edd. cett. 9. διδόντας edd. ante C codd., διδόντος cett. edd. — ές φαγήν, σ sup. φ. Pa. - ἐκκουσίως La. 10. ἐκληροῦντο Va Lb, έκκληρούντο Ρα, ἐκκληρούντο, δ καὶ παρθένον

La. 11. ἐπυτίδων Pd. h. l. et § 5. — γὰρ om. La. 12. ἐπίβολος M Vab La R Pac. - οὐδέ οἱ θύειν Pc. 13. συνώχισεν Vb Lb R Pa. — οία τε — ούτος om. Pc, οία τε La R, ούχ οία τε? 14. έν ante τούτω delendum et hoc ad Lyciscum referendum Bosius coniicit a S laudatus, έν τούτω inclusit Sch ut variam lectionem ad seq. ἐν τοσφδε, Kays. 1. 1. 1081 ώς τεχεῖν οὺχ οἴα τε ἢν αὐτή, ούτω τὴν π., scripsi ἐπὶ τούτῳ. ύποβάλλεσθαι edd. ante C Ag Vab La, δποβαλέσθαι cett. edd. M Pd Lb, δποβάλεσθαι R Pa. — εν όσφ δε om. Pc, τε οδτος edd. ante S codd., om. te S M, 8è 05to; cett. edd. - ές αὐτὸν Pa La. 15. τόσφ δε edd. ante C M Vb Pacd, τοσφδε cett. edd. Pors. Lab. — ἐπαγόμενος codd. edd. ante SW, ἀπαγόμενος commendatum in cod. Casaub. recepp. cett. edd. — ηδτημόλησεν Va. 17. αποδράσαντα La. - γένος edd. ante F codd., γένους cett. edd. ex emend. Sylb. 18. τη δὲ Pd. 19. τὸ δὲ ἀνθρώπων Sylb., probat F, the de andp. Pors. - xx:

πρόθυμον ή Πεπρωμένη κατά ταύτά ἐπικρύπτει καὶ εἰ ψηφῖδα ἐπιλαβοῦσα ίλὺς ποταμού, δπου καὶ τότε 'Αριστοδήμω διασώσασθαι Μεσσήνην άγώνισμα 7 ποιουμένω εμπόδιον επήγαγε τοιόνδε. 5. 'Ανήρ των Μεσσηνίων, τὸ δὲ ὄνομα οὐ λέγουσιν, ἐρῶν ἔτυχε τοῦ ᾿Αριστοδήμου τῆς θυγατρός, τότε δὲ ἤδη ἔμελλε καὶ γυναῖκα ἄξεσθαι. οὕτος κατ' ἀρχὰς μὲν ἐς ἀμφισβήτησιν 'Αριστοδήμ ος 5 προηλθεν, εκείνον μεν εγγυήσαντά οι μηκέτι είναι κύριον της παιδός, αὐτὸς δὲ ἐγγυησάμενος κυριώτερος ἐκείνου γίνεσθαι. δεύτερα δὲ ὡς τοῦτο οὐχ έώρα οι κατορθούμενον, ἐπ' ἀναίσχυντον τρέπεται λόγον, ζυγγενέσθαι τε τή 8 παιδί καὶ κύειν έξ αὐτοῦ. τέλος δὲ ἐς τοσοῦτον ᾿Αριστόδημον προήγαγεν ώς εκμανέντα ύπὸ τοῦ θυμοῦ τὴν θυγατέρα ἀποκτεῖναι μετὰ δὲ ἀνέτεμε 10 καὶ ἐπεδείκνυεν αὐτὴν οὐκ ἔχουσαν ἐν γαστρί. παρὼν δὲ Ἐπήβολος ἐκέλευεν άλλον τινά τὸν θυγατέρα ἐπιδώσοντα γενέσθαι τῆς γὰρ τοῦ ᾿Αριστοδήμου πλέον είναι σφισιν ἀποθανούσης οὐδέν φονεύσαι γὰρ τὸν πατέρα αὐτήν, 9 θεοῖς δέ, οἶς ἡ Πυθία προσέταζεν, οὐ θύσαι. τοιαῦτα εἰπόντος τοῦ μάντεως, τὸ πλήθος τῶν Μεσσηνίων ὥρμησεν ἀποκτενοῦντες τὸν μνηστήρα τής παιδός, 15 ώς 'Αριστοδήμω τε μίασμα είχαιον προσάψαντα και σφίσι της σωτηρίας την έλπίδα άμφιβολον πεποιηκότα. Την δε δ άνηρ ούτος ές τὰ μάλιστα τῷ Εὐφάει φίλος. πείθει (ούν) τοὺς Μεσσηνίους Εὐφάης τόν τε χρησμόν ἔχειν τέλος άποθανούσης της παιδός, καὶ σφίσιν άποχράν τὰ ὑπὸ ᾿Αριστοδήμου πεποι-10 ημένα. λέγοντος δὲ ταῦτα, ἔφασαν τὰ ὄντα λέγειν ὅσοι τοῦ Αἰπυτιδῶν 20

om. edd. ante C M Vab Pa Lab R, habent cett. edd. Pcd Ag. 1. κατά ταυτα Pd Lb Va. — καὶ ἡ ψηφίδα (ψηφίδα M Vab) ἐπιλαβούσα edd. ante C Ag Pd Vb R, καὶ εί ψ. ἐπ. B SW D Sch Pc Va R Lab, (ή sup. εί R), ἐπιβαλούσα Μ, καὶ εί ψ. ἐπιλάβοι C S. 2. μεσήνην La. 3. τὸ ante ἐμπ. delet Herw., est in codd. edd., cf. I 7, 2. II 7, 7. IV 21, 8. 22, 3. 24, 5. 27, 1. 35, 3. 4. ήδη om. S, habent cett. edd. codd., Va M τότε ήδη, in R δὲ sup. lin. 5. εξεσθαι edd. ante C R Pa Lab M Vb, έξεσθαι Va, άξεσθαι cett. edd. Pors. Ag. Pcd, idem suadet Palmer. — καταρχάς S M Vab. - uèv om. edd. ante B Pa Vab Lab M R, habent cett. edd. Pcd Ag. 6. ἐκείνων Α. 7. γίγνεσθαι cod. Phral. Lab Pac, γίννεσθαι Α, γήνεται Vb R, in hoc σθ sup. τ. — ώς R in marg. 8. ξώρα ή κατ. Ag, εώρα τό οί κατορθ. Va. — ξυγγενέσθαι codd. edd. inde a B, ξυνέσεσθαι et hoc expuncto ξυνεγγενέσθαι, νε expunct., Pd, συγγενέσθαι cett. edd., cf I 6, 2. 42. 1.

- τε ante τη π. om. cod. Phral. 9. καί τε κυεῖν A X K F, unde καί έ κυεῖν Porson., καί τι καὶ κυεῖν Sylb., error natus e lectione καὶ τεκεῖν, quam habent Vb R Pa (in Pa R τεκεῖν expunct. et κύειν ad marg.), καὶ κύειν cett. edd. Pcd Ag M Va Lab (κυεῖν scribitur in Pac M Lb Ag). — ἀριστόδημου (sic) M, αριστοδήμου Va. 10. ανέτεμε Sch MS, ανέτεμνε codd. edd. 11. αὐτὸν M. 12. την pro τον La. — θυγατέρος Va. ἐπιδόσοντα Vb. — τοῦ om. M Va. 14. ταύτα cod. Phral. 15. δρμησαν C S. 16. τὸ pro τε La Pa cod. Phral. - οἰκεῖον legisse Amasaeum dicit Sylb., parricidii enim vertit. 17. ἀμφίμβολον La. - δ om. M Smin. — Εὐφαεῖ et Εὐφαής A X K F C Ag Pc constanter, εθφαή Va. 18. post πείbei deesse ou vel antea καὶ την δὲ aut potius καὶ Τν γὰρ scribendum et post φίλος maioris interpunctionis signum removendum suspicatur Poppo, inserui odv. 19. xai deolory ἀποχράν coni. C. 20. όσου Μ. — Αίπυπδων D Sch, malebant Sylb. S, Αίπυπαδών cett.

γένους ήσαν άπεϊναι γάρ σφισι τὸ δέος τὸ ἐπὶ τῆ θυγατρὶ ἕκαστός τις ἔσπευδε. καὶ οἱ μὲν τοῦ βασιλέως τῆ παραινέσει πειθόμενοι τὴν ἐκκλησίαν διαλύουσι καὶ ἀπ' αὐτῆς πρός τε θυσίας θεῶν καὶ ἑορτὴν τρέπονται.

Χ. Λακεδαιμόνιοι δὲ ἀκούσαντες τὸν γενόμενον Μεσσηνίοις χρησμὸν 5 αθύμως διέχειντο και αυτοί και οί βασιλείς ές τε τα λοιπά και άρχειν δανούντες μάγης. Έτει δὲ έκτω μετὰ τὸν ἐξ Ἰθώμης Λυκίσκου δρασμόν οί Λακεδαιμόνιοι. τὰ γὰρ ἱερὰ ἐγένετο αὐτοῖς αἴσια, στρατεύουσιν ἐπὶ τὴν Ἰθώμην οί δὲ Κρητες οὐκέτι παρόντες σφίσιν ἔτυχον, ύστέρησαν δὲ καὶ οί τῶν Μεσσηνίων σύμμαγοι. δι' ύποψίας γάρ οί Σπαρτιάται καὶ άλλοις ήδη Πελο-10 ποννησίων καὶ 'Αρκάσιν ήσαν καὶ 'Αργείοις μάλιστα. καὶ οί μὲν 'Αργεῖοι κρύρα έμελλον των Λακεδαιμονίων ἀφίζεσθαι, καὶ ίδία δή μάλλον ή μετὰ δόγματος κοινού τοῖς δὲ ᾿Αρκάσιν ἡ στρατεία μὲν ἀνείρητο ἐκ τοῦ φανεροῦ, παρέτυχον δὲ οὐδ' οὖτοι. τοὺς δὲ Μεσσηνίους καὶ ἄνευ συμμάχων κινδυνεύσαι προήγαγεν ή δόξα του χρησμού. 2. Τὰ μὲν ούν πολλὰ οὐδέν τι 2 ι έγένετο διάφορα ή καὶ ἐπὶ τῆς προτέρας μάχης, ή τε ἡμέρα καὶ τότε μαχομένους προεπέλιπεν οι μέντοι βιασθήναί γε οιδέτερον κέρας ή και λόχον μνημονεύουσιν, έπεὶ μηδὲ τὴν τάζιν, ὡς ἀπ' ἀρχῆς ἐτάχθησαν, συμμεῖναί φασιν, άλλ' ἀφ' έκατέρων τοὺς ἀρίστους συνελθόντας ἐς τὸ μεσαίτατον ένταῦθα τὸν πάντα ἔχειν πόνον. ΄Ο γὰρ Εὐφάης πλέον τι ἡ βασιλέα εἰκὸς 3 σήν προθυμούμενος, και άφειδώς τοῖς περί τὸν Θεόπομπον έγκείμενος τραύματα πολλά τε καὶ οὐκ ἰάσιμα λαμβάνει. λιποψυχήσαντα δὲ αὐτὸν καὶ

edd. codd. 1. φησι pro σφισι La. εκαστός τε A X K F B (B τε uncis inclusit)

Pac M Vb La, έκάστοτε Ag Pd Va Lb R,

in R τε expunct. et ς sup. 0, έκαστός γε

C S SW, έκαστός τις Poppo D Sch. 3.

διαλλύουσι Ag, διαλύουσιν R M Vb Pd. —

θυσίας καὶ θεών edd. ante B, θυσ. θεών καὶ
cett. edd. codd.

4. Λακεδαιμόνιοι — μάχης capiti IX subiungit B. — τοῖς μεσσ. Va. 5. καὶ ante οἱ οm. Pd. 6. "anno octavo" Amas. — ἔκτω ἐγήγνετο μετὰ Pc. — δραμὸν Vb La Pa R, δραμόντες Lb. 7. ἔγήγνετο Pcd Ag Lb, ἔγένετο La, probat Kays. l. l. 1081, ἔγίνετο Pa Vb edd., om. M Va. 9. σύμμαχοι — Πελοποννησίων om. Ag. 10. ἀρκᾶσι Pc. 11. κρύφας M. — ἀφίξασθαι La Vb Pa R, in Vb R στ sup. ξ. — ἢ om. edd. ante C Lb M Vab R Pa, habent cett. edd. ex emend. K, Pcd Ag, οὸ La, voluitne καὶ οὸ? cf. III 26, 3. 12. ἀρκᾶσιν Μ. — ἀπείρητο

edd. ante C codd. (ἀπείρρητο La), unde coni. F et Abresch. Thucyd. p. 828 (SW): ούκ έκ του φανερού, CS scribunt ή στρατιά μέν ηγείρετο, Sch ανείρητο, Porson. et cett. edd. προείρητο, "Arcades aperte delectum habuerunt" Amas. 13. 008' habet R in marg. - δὲ scripsi, ut voluit Poppo, γὰρ codd. edd. - μεσσηνι, αν sup. ι, pro μεσσηνίους Pd. 14. οὐκέπ M R, R marg. οὐδέν π. 15. ἐγένοντο Va. — ἢ A, ἢ X, corr. Sylb. — προτέρα Va. 16. προεπέλιπεν B Kays. l. l., προαπέλιπεν edd. rell. codd., cf. Dem. 18, 296. — λόγον Va. 17. ἐταράχθησαν Pd. — συμεΐναι Va. 18. ἐφ' ἐκ. La. 19. πόνον έχειν Va, έχει La. 20. τραύματά τε πολλά τε καὶ Pcd Ag Vab Lb R, in R τε ante καὶ expunct., τραύματά τε καὶ πολλά τε οὐκ ΑΧΚ, τραύματά τε πολλά καὶ οὐκ F M La Pa, voluit Camerar., τραύματα πολλά τε καὶ οὐκ cett. edd. 21. ἰάσημα Pa, ἀσημα, ad marg. ἰάσημα, Vb R. —

πεσόντα οί Λακεδαιμόνιοι καὶ όλίγον όμως ἐμπνέοντα ἐποιούντο παρ' αύτοὺς έλκύσαι σπουδήν. ἐπήγειρε δὲ καὶ τοὺς Μεσσηνίους ή τε ἐς τὸν Εὐφάην προϋπάργουσα εὖνοια καὶ τὰ ὀνείδη τὰ μέλλοντα φονευομένοις τε ὑπὲρ τοῦ βασιλέως άμεινόν σφισιν έφαίνετο προξεσθαι τὰς ψυχὰς ἢ ἐχεῖνον προεμένων 4 ἀποσωθήναι τινα. 3. Τότε μὲν δὴ πεσών δ Εὐφάης τήν τε μάγην ἐπεμή-5 κυνε, καλ προήγαγεν ές πλέον παρά έκατέρων τὰ τολμήματα. ὕστερον δὲ άνήνεγκε μὲν καὶ ἤσθετο ὅτι οὐκ ἔλαττον ἐσχήκασιν ἐν τῷ ἔργῳ, ἡμέραις δὲ οὐ πολλαῖς ἀποθνήσκει, βασιλεύσας Μεσσηνίων τρία ἔτη καὶ δέκα καὶ 5 πολεμήσας Λακεδαιμονίοις τὸν πάντα της βασιλείας χρόνον. 4. Εὐφάει δὲ ούχ όντων παίδων, τὸν αίρεθέντα ύπὸ τοῦ δήμου κατελείπετο ἔχειν τὴν 10 άρχήν, Κλέοννίς τε καὶ Δάμις ἐς ἀμφισβήτησιν ᾿Αριστοδήμω προηλθον, τά τε άλλα και τὰ ἐς πόλεμον διαφέρειν νομιζόμενοι τὸν δὲ "Αντανδρον οί πολέμιοι κατειργάσαντο ἐν τῆ μάχη προκινδυνεύοντα Εὐφάους. ἦσαν δὲ καὶ των μάντεων αί γνωμαι κατά ταὐτά άμφοτέρων, Ἐπηβόλου καὶ ᾿Οφιονέως. μή σφας ανδρί έναγει και θυγατρός μίασμα έπικειμένο δούναι την Αίπύτου 15 6 καὶ τῶν ἀπογόνων τιμήν. ἡρέθη δὲ δμως καὶ ἐβασίλευσεν ᾿Αριστόδημος. Ὁ δὲ 'Οφιονεύς οδτος δ τῶν Μεσσηνίων μάντις τυφλός ὧν εὐθύς ἐκ γενετίζς μαντικήν τινα είχε τοιαύτην πυνθανόμενος τὰ γινόμενα, έκάστοις ίδία τε καὶ ἐν κοινῷ προέλεγεν οῦτω τὰ μέλλοντα. οῦτος μὲν τρόπον ἐμαντεύετο τὸν εἰρημένον, ᾿Αριστόδημος δὲ βασιλεύσας τῷ τε δήμῳ διένεμε τὰ εἰκότα 20 χαρίζεσθαι προθυμούμενος καὶ τούς ἐν τέλει τούς τε ἄλλους καὶ μάλιστα Κλέοννιν καὶ Δάμιν Τηνεν ἐν τιμη. διὰ θεραπείας δὲ είχε καὶ τὰ τῶν συμμά-

λαμβάνει om. La Pa. — λειποψυχήσαντα edd. ante B, λυποψυχήσαντα Pa Vb La, λιποψ. cett. edd. M Pcd Ag Va I.b, cf. Cobet. Var. Lect. 66. 85. Nov. Lect. 78. 1. ἐποίουν τὰ παρ' Μ, ἐμποιούντο Lb. παρ' αὐτοῖς Va. 2. σπουδή La. — ἐπέγειρε Va La. - πρὸς pro ἐς Va M Pd, in Pd πρὸς expunctum et εἰς substitutum, variam lectionem πρὸς male cum ὑπάρχουσα in codd. edd. copulatam esse, censet Sch in praef., at edidit προϋπάργουσα, cf. IX 13, 9. εύφᾶν Ι.α. 8. μέλοντα Ρα R. — φονευμένοις Va. — τὰ ὑπὲρ Ag. 4. προϊέσθαι Vb Pa A X, προέσθαι Pc M Va Lb R, in hoc ι sup. lin., sec. SW προϊέσθαι Μ, προύεσθαι Ag Pd, προτεσθαι cett. edd. Sylb. — ἐκείνων προεμένων ΑΧΚ Lab Pa M Vab, ἐκεῖνον προεμένων FCS B D Sch Pcd Ag R, coni. Κ, ἐκείνον προέμενον vel ἐκείνου προειμένου

Sylb., illud probant S B, scribunt SW. 7. ἴσθετο Μ, καἴσθετο (sic) Va. 8. ὕστερον ins. Herw. ante οδ πολλ., v. comm. μασιλεύσαι La. 9. τοῖς βασ. Va, τῆς om. La. - εύφαεῖ Lb Vb, εὐφᾶν La, εύφαῆ Pa. 10. παιδίων edd. ante B M Pa Vab Lab, παίδων cett. edd. Pcd Ag, ut voluit Porson. 11. κλέονις La M Vab h. l. et § 6, solum hoc loco Pc, κλέόννις (sic) I.b. Κλέοννις rell. 12. τὸν τε αντ. La. 14. ταθτα edd. ante C Pcd Ag M Lb, ταὐτὰ ex emend. Sylb. cett. edd. La Pa Vab, ταθτά R. — ἐπιβούλου Va, ἐπιβόλου Pc. — όφονεὺς La. 15. ἐπιειμένω coni. Cor. cl. Hom. Il. I 149. 17. εδθύς om. Pd Ag. 18. γιγνόμενα Pcd. 19. προέλεγον Ag. 20. την είρημένην Ag Pd. — διέμεινε edd. ante S Vb La R, διέμενε cett. edd. M Pcd Ag Va I.b, διένειμε coni. Coraes, διένεμε scripsi. cf. Plat. I.eg. I p. 625 A, idem vult Sch

χων, 'Αρκάδων τε τοῖς δυνατοῖς καὶ ἐς 'Αργος καὶ Σικυῶνα ἀποστέλλων δῶρα.
Τὸν δὲ πόλεμον ἐπὶ τῆς 'Αριστοδήμου βασιλείας ἐπολέμουν ληστείαις τε κατ' 7
ἐλίγους ἀεὶ καὶ περὶ τὴν ὡραίαν καταδρομαῖς ἐς τὴν ἀλλήλων χρώμενοι.
συνεσέβαλλον δὲ καὶ παρὰ τῶν 'Αρκάδων τινὲς Μεσσηνίοις ἐς τὴν Λακωνικήν.

ἐ'.\ργεῖοι δὲ προαναφῆναι μὲν τὸ ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους ἔχθος οὐκ ἢξίουν,
γενομένου δὲ ἀγῶνος παρεσκευάζοντο ὡς μεθέξοντες.

ΧΙ. Πέμπτω δὲ ἔτει τῆς ᾿Αριστοδήμου (ἀρχῆς) μελλόντων ἐκ προρρήσεως συμβολήν ποιήσεσθαι, τῷ τε γὰρ μήχει τοῦ πολέμου καὶ τοῖς δαπανήμασιν άπειρήκεσαν, ούτω παρεγένοντο άμφοτέροις καὶ οί σύμμαχοι, Λακειοδαιμονίοις μέν Κορίνθιοι Πελοποννησίων μόνοι, τοῖς δὲ Μεσσηνίοις οι τε Αρκάδες πανστρατιά και Άργείων και Σικυωνίων λογάδες. Λακεδαιμόνιοι μέν ούν Κορινθίοις καὶ τοῖς Είλωσι καὶ όσοι περίοικοι συνεστρατεύοντο τὸ μέσον ἐπιτρέψαντες ἐπὶ τοῖς κέρασιν αὐτοί τε καὶ οἱ βασιλεῖς ἐτάσσοντο, βαθεία τε ως ούπω πρότερον και πυκνή τή φάλαγγι. τῷ δὲ ᾿Αριστοδήμω 2 15 καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν διετάχθη τὰ ἐς τὴν μάχην οὕτω. ὅσοι τῶν ᾿Αρκάδων καὶ τῶν Μεσσηνίων τὰ μὲν σώματα ἦσαν ἐρρωμένοι καὶ ἀγαθοὶ τὰς ψυχάς, δπλα δε ούχ είχον Ισγυρά, τούτοις των δπλων τὰ χρησιμώτατα ἐπέλεξε, καὶ ώς τὸ ἔργον ἤπειγεν, όμοῦ τοῖς ᾿Αργείοις καὶ Σικυωνίοις καὶ τούτους ἔτασσε: τὴν δὲ φάλαγγα ἐπὶ πλέον ἦπλωσεν, ὡς μὴ χυχλωθεῖεν ὑπὸ τῶν ἐναντίων. ωπροείδετο δὲ καὶ ὅπως τεταγμένοις σφίσι τὸ ὄρος ἡ Ἰθώμη κατὰ νώτου γίνοιτο. καὶ τούτοις μὲν Κλέοννιν ἐπέταξεν ἡγεμόνα αὐτὸς δὲ καὶ ὁ Δάμις 3 ύπέμενον έχοντες τούς ψιλούς, σφενδονήτας μέν καὶ τοξότας όλίγους, ό δὲ

MS. — οἰκότα Va. 1. ἐς ante Σικιδίνα om. M Va Lab Pacd Sch, est in cett. codd. edd. 2. ληστείαι Pd, ληστείαι Ag. — κατ' ὀλίγον M. 3. αἰεὶ Pacd M Lab R. — Ἑλλήνων edd. ante C R Lab M Vab Pa, in marg. ἀλλήλων Pa, ἀλλήλων correxit Camer., probat K, habent cett. edd. Pcd Ag. 4. συνεσέβαλον Va Ag, in Pd λ alterum supra lin. scriptum est. — τινὲς scripsi, τοῖς codd. edd. 5. προσαναφῆναι La. 6. γενομένου La Kays. l. l., γτνομένου cett. codd. edd.

7. ἀρχῆς inserui cum Herw., post τῆς inseri iubet Coraes, subaudiendum putat Schaefer. Appar. ad Demosth. II p. 144, τῆς 'Ασιστ. βασιλείας coni. K, om. codd. edd., D lacuna indicata, ellipsis non magis ferri potest quam I 13, ō, ubi τῆς in τοῦ a Sch mutatur, et I 28, 2. — ἐς pro ἐκ Pc.

11. ἀρκάδες πάντες πανστρ. Va. — πανστρατεία codd. - συχυώνων codd. 13. έπστρέψαντες M Pd Ag Va Lb R, in hoc τ sup. στ., ἐπιτρέψαντες cett. 14. οδτω Pa La R. — προκνή τή φάρυγγι La, φάρυγγι erat etiam in Pc, sed correctum est. - 7 om. Va. — φάλαγγι, λ p. corr. e ρ, Lb. 15. ούτω edd. ante S Pac R M Ag Vab Lab, οδτως Pd cett. edd. — και των scripsi cum Sch MS, η των codd. edd. 17. τούτοις δὲ τῶν Va M, τούτοις δὴ τ. coni. S. ἐπέληξε La. 18. ἤπηγεν R Pa Vb, ἐπῆγεν La. - τούτοις edd. ante C, Vb, τούτους coni. Sylb., probat F, scribunt cett. edd. codd. 19. δὲ in Pa sup. lin. — φάραγγα La. - μη om. M. 20. δè om. La. τεταγμένος I.a. - τὸ ἔρος ἰηθώμη Lb Pd. νότου Μ. 21. γίγνοιτο Ag. - κλέωννιν Ag, κλέονιν Va La, κλέοννιν rell. — ὑπέταξεν La. 22. ἔχοντε La. -- καὶ τοξ. scripsi cum Zink.

όχλος δ πολύς τοῖς τε σώμασιν ήσαν ἐς τὰς ἐπιδρομὰς καὶ ἀναχωρήσεις ἐπιτήδειοι καὶ τῆ ὁπλίσει κουφοι θώρακα γὰς ἢ ἀσπίδα (οὐκ) είχεν ἕκαστος. δσοι δὲ ἠπόρουν τούτων, περιεβέβληντο αίγων νάκας καὶ προβάτων, οί δὲ καὶ θηρίων δέρματα, καὶ μάλιστα οἱ ὀρεινοὶ τῶν ᾿Αρκάδων λύκων τε καὶ ἄρκτων. 4 άπόντια δὲ ἕπαστος πολλά, οἱ δὲ καὶ λόγγας αὐτῶν ἔφερον. 2. καὶ οὖτοι 5 μεν ελόγων της 'Ιθώμης ένθα έμελλον ήχιστα έσεσθαι σύνοπτοι, οί δε δπλίται των Μεσσηνίων και συμμάγων τήν τε έφοδον την πρώτην των Λακεδαιμονίων ύπέμειναν καὶ μετὰ τοῦτο ήσαν ήδη καὶ τὰ ἄλλα ἀνδρεῖοι. ἀριθμῷ μὲν δή των ἐναντίων ἀπελείποντο, λογάδες δὲ ὄντες ἐμάχοντο πρὸς δημον καὶ οὐχ όμοίως προκρίτους, ή και μάλλον τή τε άλλη προθυμία και ταίς έμπειρίαις 10 5 ἐπὶ πολὸ ἀντεῖχον. ἐνταῦθα καὶ ὁ στρατὸς τῶν Μεσσηνίων ὁ εὕζωνος, ἀφ' οδ καὶ τούτοις ήρθη τὰ σημεία, έχρωντο ἐπὶ τούς Λακεδαιμονίους δρόμω καὶ περιστάντες ηκόντιζον ές σὰ πλάγια. ὅσοις δὲ καὶ ἐπὶ πλέον μετῆν τόλμης, προσέθεόν τε καὶ ἔτυπτον ἐκ χειρός. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι κίνδυνόν σφισι δεύτερον εν τῷ αὐτῷ καὶ οὕτως ἀνέλπιστον δρώντες παρόντα, δμως 15 ούτε έταράγθησαν, έπιστρεφόμενοί τε ές τούς ψιλούς άμύνεσθαι μέν έπειρώντο, διά δὲ τὴν κουφότητα οὐ χαλεπῶς ἀποφευγόντων ἀπορία τοῖς Λακεδαιμονίοις 6 καὶ ἀπ' αὐτης ήδη καὶ ὀργὴ γίνεται. πεφύκασι δέ πως οἱ ἄνθρωποι μάλιστα έχειν ἀκρατῶς πρὸς τὰ παρὰ δόζαν. καὶ δὴ καὶ τότε οἴ τε ἤδη τραύματα των Σπαρτιατών είληφότες καὶ δσοι κειμένων των παραστατών έγίνοντο πρός 20 την έφοδον των ψιλών πρώτοι, προεζέθεόν τε, δπότε ίδοιεν επιφερομένους

Herw., probat Sch Jb. f. Ph. 1864 p. 47, η codd. edd., idem MS η προβάτων et η άρκτων? 1. ήσαν om. Vb. 2. δπλήσει Ag Pcd Vab La, όπλήσει. κούφον δώρακα La. — καὶ ἀσπίδα Coraes. — οὐκ inserui. - είχον Kays. l. l., εκαστος incluso, είχεν αν εκαστος coni. Sch. 3. ηπώρουν Vb. περιβέβληντο La, περιεπεβέβληντο Vb Pa, περιβέβλητο, επι sup. ιβ, R. — αίγων om. M R Lb, habet R ad marg. — οί δη καί Vb. 4. δέρματα δηρίων καὶ μ. οί όνειροὶ Vb, δέρματα δηρίων etiam R, sed literis α et β nomina transponuntur. 5. καὶ ante обтог om. edd. ante S, habent edd. cett. codd. 6. ἐλόγχων Vab. — οἱ τῆς ἰδ. Lb. 9. όντος La. — καὶ om. Vb. 10. όμοίους R Va Lab. — προκρίτους scripsi cum Herw., πρός κρείττους edd. codd., πρός κρείσσους D, cf. V 4, 1, πρὸς vel delendum vel inter καὶ et οὐγ transponendum coni. Bosius a

S laudatus. — η ματλίου, om. καὶ, Vb, η καὶ μ. Lb. 12. δρόμων καὶ Lb. 15. δρώντες πάντα όμως Vb. 17. ού τι coni. K. 18. γίγνεται Ag Pacd Lb R, γίνεται edd. La. οί om. M. — in marg. Pa est γνώμη. 19. παρά δόξαν scripsi, cf. IV, 17, 8 πρὸς τὸ ἀνέλπιστον των πραγμάτων έγένοντο έκφρονες, Thuc. IV 34, 1 άξια της προσδοχίας ἐπεπόνθεσαν, παρ' άξίαν codd. edd. — καὶ δη καὶ τότε οι τε ήδη τραύμ. codd. edd. praeter M Ag R S B qui ήδη om., additur in R sup. lin., καὶ δη τότε ήδη οί τε τρ. Va. 20. Σπαρτιατών om. M. - "J'ai mis κτεινομένων au lieu de κειμένων d'après ma conjecture" C, at non scripsit. — Σπαρτιατών A X K F La Vb Pa, in R manu prima παραστατών, sed corr. et rasura mutatum in Σπαρτιατών, hoc est etiam in marg. R Vt, παραστατών cett. edd. cum M Pcd Ag Va Vt Lb, ἐκεῖ μενόντων τῶν Σπαρτιατών coni. F. - ἐγένοντο La. 21. πρώτοι τοὺς ψιλούς, καὶ ὑπὸ θυμοῦ μακροτέρας τὰς διώξεις ἐποιοῦντο ἀποχωρούντων. οἱ δὲ ψιλοὶ τῶν Μεσσηνίων ὡς τὸ πρῶτον ἤρξαντο, κατὰ χώραν τε μένοντας ἔτυπτον καὶ ἐσηκόντιζον, καὶ διωκόντων ἔφθανον ἀποφεύγοντες, καὶ πειρωμένοις ἀναστρέφειν αὕθις ἐπήεσαν. ταῦτα δὲ ἔδρων σποράδην καὶ ἄλλοι κατ' 7 5 ἄλλο τῆς τῶν ἐναντίων τάξεως οἱ τε ὁπλῖται τῶν Μεσσηνίων καὶ συμμάχων θρασύτερον ἐν τῷ τοιῷδε τοῖς κατὰ στόμα αὐτῶν ἐπέκειντο. 3, Τέλος δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι τῷ τε χρόνῳ καὶ τοῖς τραύμασιν ἀπαγορεύοντες καὶ ἄμα παρὰ τὸ εἰωθὸς ὑπὸ τῶν ψιλῶν ταρασσόμενοι διαλύουσι τὴν τάξιν. τραπέντων δέ, ἐνταῦθά σφισι πλείω παρείχον κακὰ οἱ ψιλοί. τοὺς δὲ τῶν Λακε-8 10 δαιμονίων διαφθαρέντας ἐν τῆ μάχῃ συλλαβεῖν μὲν οὐχ οἶά τε ἤν ἀριθμῷ, πείθομαι δὲ ৣ ἴναι καὶ αὐτὸς πολλούς. ἡ δὲ οἴκαδε ἀναχώρησις τοῖς μὲν ἄλλοις καθ' ἡσυχίαν, Κορινθίοις δὲ ἔμελλεν ἔσεσθαι χαλεπή · διὰ πολεμίας γὰρ ἐγίνετο ὁμοίως διά τε τῆς 'Αργείας πειρωμένοις καὶ παρὰ Σικυῶνα ἀνασωθήναι.

ΣΙΙ. Λακεδαιμονίους δὲ ἐλύπει μὲν καὶ τὸ γεγονὸς πταΐσμα, τεθνεώτων ἐν τῆ μάχῃ πολλῶν τε καὶ ἀξίων λόγου παρίστατο δὲ καὶ ἐς τὴν
πᾶσαν ἐλπίδα τοῦ πολέμου σφίσιν ἀθύμως ἔχειν, καὶ διὰ τοῦτο θεωροὺς
ἀποστέλλουσιν ἐς Δελφούς. τούτοις ἐλθοῦσιν ἡ Πυθία χρὰ τάδε

Οδ σε μάχης μόνον έργ' ἐφέπειν χερὶ Φοῖβος ἄνωγεν, ἀλλ' ἀπάτη μὲν ἔχει γαῖαν Μεσσηνίδα λαός, ταῖς δ' αὐταῖς τέχναισιν άλώσεται αἶσπερ ὑπῆρξεν.

ήρεσε ταῦτα τοῖς βασιλεῦσι καὶ τοῖς ἐφόροις τέγνας μὲν οὖν προθυμουμένοις 2

bis in Pd. — προεξελθόντες όπότε ίδ. έπφ. καὶ τοὺς ψ. Pc. 2. ἐς τὸ πρ. Vb. κατά χώραν bis Vb. 3. καὶ διωκ. ἔφθ. αποφεύγοντες om. Ag. 4. ἐπιέσαν Va Pa M, exiesav Vb R, exhesav, corr. in ie, La. — κατ' άλλων Pc Vb. 5. τῆς om. La. τῆς μεσσηνίων Vb R Pa, ad marg. των ἐναντίων R Pa. 7. ἀπαγορεύοντα Ag. 8. ταρασσομένου Μ. 10. συμβαλλείν Ρς, συλαμείν La, συμβαλείν? Sch MS. 11. xaì ούτω πολλούς Kays. l. l. p. 1081, αὐτούς καὶ πολλούς Herw., καὶ αὐτούς πολλούς Sch MS., nihil mutandum. 12. χαλεπήν Μ. 13. τοίς άργείας La, 'Αρχαδίας pro 'Αργείας coni. Sch praef., v. comm.

15. δὲ om. Ag, in La μὲν, quo expuncto δὲ sup. vers. — ἐλείπει M Pa R, υ sup. εί in Pa R. 17. ἐλπίδαν Pc. 19. χειρὶ Vb. — ἀνώγει Diod. VIII 13. 20. ἀπάτης

Diod., άλλὰ πάντη M Va Vt, in hoc ν expunct, Kays. coni. ἀλλ' ἀπάτης ἀπάτη μέν έχει Μεσσ. λ. — έχειν Va. — λείαν Α ΧΚ F Smin. — ἀπάτη μὲν ἔχεισαι λίαν Ρο Vt, in hoc ε sup. αι, έχεισε λίαν Pd, σελίαν Lb Va Pa R, σε in R Pa expunct., σαιλίαν Vn, σελίδα αν λίαν Ag, λίδα αν expunctis, λιάν Vb La M, - γαΐαν cett. edd. Amas. Diod., Oenom. ap. Euseb. Praep. Ev. V 27, 1 laudatus a Palmer. MS. - μεσσήνιδα Diod. — ἄλλος pro λαός Euseb. 21. τέχνεσσιν I.b, τέχνεσιν Vn La Diod., τέγναις τις Euseb., τέγναισι άλώσσεται Vb. — άπερ M Va, αίπερ Pcd Lb Vn. 22. ήρεσε ταύτα scripsi e coni. Kays. p. 1082, cf. V 4, 1. VII 9, 1. 11, 7, δ πρὸς ταῦτα Μ Pcd Ag Va Vn Vt Lb R, & expunct. in R, πρὸς ταῦτα Pa Vb La edd. — μὲν οδν scripsi cum codd. omnibus (μενούν Pd), om. οὐκ ἐγίνετο ἀνευρεῖν, οἱ δὲ 'Οδυσσέως τῶν ἔργων ἀπομιμούμενοι τὸ ἐπὶ Ἰλίω, πέμπουσιν ἄνδρας ἑκατὸν ἐς Ἰθώμην συνειδότας ἀ μηχανῶνται, λόγω δὲ αὐτομόλους ἢν δὲ καὶ φυγὴ τῶν ἀνδρῶν ἐκ τοῦ φανεροῦ κατεγνωσμένη. τούτους ἤκοντας ἀπέπεμπεν αὐτίκα 'Αριστόδημος, Λακεδαιμονίων φήσας τὰ βάδικήματα καινὰ εἶναι, τὰ δὲ σοφίσματα ἀρχαῖα. 2. 'Αμαρτόντες δὲ οἱ 5 Λακεδαιμόνιοι τοῦ ἐγχειρήματος δεύτερα ἐπειρῶντο τῶν Μεσσηνίων διαλῦσαι τὸ συμμαχικόν ἀντειπόντων δὲ τῶν 'Αρκάδων, παρὰ γὰρ τούτους πρότερον ἀφίκοντο οἱ πρέσβεις, οὕτω τὴν ἐπ' 'Αργος ἐπέσχον πορείαν. 3. 'Αριστόδημος δὲ πυνθανόμενος τὰ πρασσόμενα ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων πέμπει καὶ αὐτὸς ἐρησομένους τὸν θεόν ἡ δὲ Πυθία σφίσιν ἔγρησε.

Κύδός σοι πολέμοιο διδοΐ θεός άλλ' ἀπάταισι φράζου μὴ Σπάρτης δόλιος λόχος έχθρὸς ἀνέλθη (πρείσσων δὴ γὰρ ᾿Αρης πείνων) εὐήρεα τείχη παί τε χορῶν στεφάνωμα πιπρούς οἰπήτορας ἔξει, τῶν δύο συντυχίαις πρυπτοῦ λόχου ἐξαναδύντων. οὐ πρόσθεν δὲ τέλος τόδ' ἐπόψεται ἱερὸν ἡμαρ, πρὶν τὰ παραλλάξαντα φύσιν τὸ χρεὼν ἀφίπηται.

ov edd. 1. čvívovto M Vab Lab Pa R, έγίνετο Pcd edd. — τὸ ἔργον ΑΧΚF, probat Kays. l. l., Vb La Pa, των ἔργων cett. edd. codd., in R corr. in to kpyov. — τῷ ἐπὶ Ag Pd Vb, τῶν τὸ ἐπὶ Va. 2. dubitat de numerali Sch MS. - ouvιδόντας edd. codd. (συνιδώντας La), συνίδόντας Pd, συνειδήσοντας Coraes, συνήσοντας vult B, συνιδείν Kays., συνειδότας εστίρει. — άμηγανωνται Μ. 4. τούτοις Μ. ἔπεμπεν edd. ante C M Va R, in R &π sup. ἐπ, ἀπέπεμπεν cett. edd. codd., corr. K. - τὰ μὲν άδ. Herw. 5. κοινά Va. — άμαρτωντες Ag Vab Pad M La R, άμαρτόντες Pc. 6. δευτέρα XK, correxit Sylb. — των λακεδαιμονίων διαλύσαι (διαλύσαι etiam M) Va. 7. τούτοις edd. ante S Vab M La Pa, τούτους cett. edd. Pcd Ag Lb, correxit iam Sylb. 8. ούτως Μ. — ἐπ' ἄργους Vb. — in Vb est πορείαν e correctura, fuit antea πείτραν, Pa πορειάν. 9. προσσόμενα Ag. — των om. Vb. 10. έρησόμενος Pd. - έχρησεν B SW M Pad Ag Vab, exprese edd. rell. Lab Pc. 11. 81881 La. - άπαταΐσι Pc. 12. δόλιγος et έχθος M. 13. recepi Lobeckii coni. ad Phryn.

p. 621, ut optimam adhuc factorum, κρείσσων εί γάρ codd. edd., pro εί γάρ Camerar. ή γάρ, Κ C καὶ γάρ voluerunt. εὶ μέγαρον vel εἰ ναὸς Kays. Rh. Mus. n. s. V p. 363 sq. — κείνων M edd., έχείνων cett. codd., in R ε expunct. τεύγη codd. edd. (τείγη R, corr. in τεύγη, τύχη Pa corr. in τεύχη). 14. καὶ χορών codd. (χωρών Vb), καί τε χορών edd., καὶ TELY EV coni. K, quem secutus O. Mueller. Dor. Ι p. 145 legit: ξ γαρ Αρης κείνων εύήρεα τείχη, Καὶ τειχέων στ. π. οίκ. έξει, Lobeck. l. l. καί τ' όγυρὸν (nonne τ' έγυρὸν -SW), Frazer. πρείσσων ή γάρ δρος πτλ. 15. πρυπτοῦ λόχου edd. ante B, πρυπτὸν λόχον cett. edd. Pcd Ag Va M Lb, κρύπτειν λόγον Pa La R, ου sup. ειν et ου sup. ov in R, in marg. R κρυπτοῦ, corr. ex κρυπτόν, κρυπτού λόγου Vb, υ per corr. ex ει. - έξ αναδύντων ου πρόσθε Μ. -quintum versum ponit post septimum Kays. Z. f. A. 1848, p. 1084, probat Sch Jb. f. Ph. 1868 p. 532. 16. ἐπόπεται Ag, τὸ δ' ἐπόψ. Α Μ. 17. πρὶν τὰ πάραλλα φύσιν τόξαν γρεών ἀφίκηται edd. ante SW, cett. edd. ex em. Lobeckii l. l. πρίν τὰ πα-

15

τότε μέν δη Αριστόδημος και οι μάντεις ἀπείρως είχον συμβαλέσθαι τὸ είρημένον
έτεσι δὲ ὅστερον οὸ πολλοῖς ἀναφαίνειν τε καὶ ἐς τέλος ἄξειν ἔμελλεν ὁ θεός.

4. Έτερα δὲ ἐν τῷ τότε τοῖς Μεσσηνίοις συνέβαινε τοιαῦτα. Λυκίσκου 5 μετοικοῦντος ἐν Σπάρτη τὴν θυγατέρα ἐπέλαβεν ἀποθανεῖν, ἡν ἄμα ἀγόμενος 5 ἔρυγεν ἐκ Μεσσήνης. πολλάκις δὲ αὐτὸν φοιτῶντα ἐπὶ τὸ μνῆμα τῆς παιδὸς λοχήσαντες ἱππεῖς τῶν ᾿Αρκάδων αἱροῦσιν. ἀναχθεὶς δὲ ἐς τὴν Ἰθώμην καὶ ἐς ἐκκλησίαν καταστὰς ἀπελογεῖτο ὡς οὐ προδιδούς τὴν πατρίδα ἀποχωρήσαι, πειθόμενος δὲ τοῖς βηθεῖσιν ὑπὸ τοῦ μάντεως ἐς τὴν παῖδα ὡς οὖσαν οὐ γνησίαν. τοῦτα ἀπολογούμενος οὐ πρότερον ἔδοξεν ἀληθη λέγειν, πρὶν ἡ 6 παρῆλθεν ἐς τὸ θέατρον ἡ τὴν ἱερωσύνην τότε τῆς Ἡρας ἔχουσα. αὕτη δὲ τεκεῖν τε τὴν παῖδα ὡμολόγει, καὶ τῆ Λυκίσκου γυναικὶ ὑποβαλέσθαι δοῦναι νῦν ταῦτα δὲ ἔλεγεν, ὅτι ἡν ἐν Μεσσήνη καθεστηκός, ἡν γυναικὸς ἱερωμένης ἡ καὶ ἀνδρὸς προαποθάνη τις τῶν παίδων, ἐς ἄλλον τὴν ἱερωσύνην μεταχωρεῖν. ¹5 νομίζοντες οὖν τὴν γυναῖκα ἀληθη λέγειν, τῆ θεῷ τε εἴλοντο ἱερατευσομένην ἀντ' ἐκείνης καὶ Λυκίσκον συγγνωστὰ ἔφασαν εἰργάσθαι.

ραλλάξαντα φύσιν τὸ χρεών (χρέων Lob. SW D) άφύσηται: "priusquam quae a natura desciverunt, in debitum ordinem restituta fuerint, ές τὸ χρέων αδδις έλδόντα, ut ipse loquitur Pausanias hanc rem explicans c. 13." πρὶν om. M, κη τα παρ' άλλα τὰ φύσιν τόξαν χρ. Ag Pd Lb (τόξα χρεών Lb, χρεών etiam Pacd M R), ήμαρ η η τα παρ' άλλα τὰ φύσαν τόξααν χρεών Pc Vn (χρεών Vn) Vt, κη τα παρ' άλλα τὰ φυσιν τόξων χρ. Pd, πρίν τὰ παρ' άλλατά φησι τόξα χρεών La, πρὶν τὰ παρ' ἀλλατὰ φύσιν τόξ. χρ. Ρα R, ad cuius marg. haec: γραπτέον ίσως ούτως πρὶν τὰ πάραλλα φύσιν δόξαν τε χρεών ἀφύτηται (et sic legit Va), τουτέστι τὰ παρά φύσιν καὶ δόξαν, οἶόν ἐστι τὸ τυφλὸν άναβλέψαι, είς τὸ χρεών ἐπανέλθωσιν αδθις: έξαίφνης γάρ 'Οφωνεύς τυφλός έγένετο, καθάπερ τν τὸ ἐξ ἀρχτς, in Vb παρ' ἄλλα τὰ φύσιν τέξα. 1. δὲ corr. in δη R. - καὶ δη καὶ οί μάντεις Va. — συμβάλλεσθαι edd. ante S, Pa, συμβαλλέσθαι Ag La, συμμβαλλέσθαι Vb, συμβαλέσθαι cett. edd. Pcd Lb M R, in hoc λ sup. λ. 2. ἀναφαίνει Va, ἀναφαίρειν Ag Pd, supra ρ in Pd ν, αναφανείν coni. Kays. p. 1082, solet P. variare constructionem. — Etew edd. ante C R Vab Vn M La Pa, Teur coni. Sylb., ut est in Lb p.

corr. ex efeiv, afeiv cett. edd. Pcd Ag. 4. δυγατέραν Va. — απέλαβεν M Lb R, in hoc & sup. à. 6. loyy hoavtes Pd Ag. 7. ès ante έκκλ. om. M. — ἀποχωρήσαι A codd. 8. elç edd. ante BR Pa, ev M, ec cett. edd. Pcd Ag Lab Vab. — οδσαν άγνησίαν Lb. 10. ἐν τὸ θέατρον Μ (ἐς τ. δ. sec. SW, et ita Lab); sic edd. ante SW Pacd Ag. — ἱεροσύνην R La Pa. – ἔχουσαν Ag. 11. τε om. Vab. — όμολόγει Μ. — ύποβαλλέσδαι Vb Ag La R. 12. ἀπόρητον Vb. — ἐμφαίνουσα M Lb Va R, in hoc ἐκ sup. lin., ἐκφανούσα coni. Cor., cf. cap. 15, 6. — παύουσα Vb La, cett. παύσουσα, in Pa R σ expunct. — ξαυτήν Va. ίερουμένην edd. ante S mai., B codd., praeter La (ἱερομένην) et Va, qui habet ίερωμένην, quod scribunt cett. edd. et maluit K. 13. ἐλέγετο edd. ante SW codd. praeter Va, in quo est ἔλεγεν, hoc habent cett. edd. — ὅτε ἤεν ἀν Vb. — καθεστηκώς, ο super ω, Pd. — ἐερουμένης edd. ante S mai., B codd., ίερωμένης cett. edd. e coni. K. 14. καὶ in Pa sup. lin. addit. - προαποθανών, η sup. ων, Pa. — εὶ ἄλλο La. ίεροσύνην R La Pad. 15. άληθεῖ La. — ໂερατευσαμένην Va. 16. χυλίσκον La, λυκίσκω, supra lin. ον, Vb. — σύγνωστα M.

5. Μετὰ δὲ ταῦτα ἔδόκει σφίσι, καὶ γὰρ εἰκοστὸν ἔτος ἐπήει τῷ πολέμῳ, πέμπειν αὕθις ἐς Δελφοὺς ἐρησομένους ὑπὲρ νίκης. ἐρομένοις δὲ ἔχρησεν ἡ Πυθία:

Τοῖς τρίποδας περὶ βωμὸν Ἰθωμάτα Διὶ πρώτοις στήσασιν δεκάδων ἀριθμὸν δὶς πέντε δίδωσι σὺν κύδει πολέμου γαῖαν Μεσσηνίδα δαίμων.
Ζεὺς γὰρ ἔνευσ' οὕτως. ἀπάτη δέ σε πρόσθε τίθησιν, ἡ δ' ὀπίσω τίσις ἐστί, καὶ οὐ θεὸν ἐξαπατώης.
ἔρδ' ὅππη τὸ γρεών. ἄτη δ' ἄλλοισι πρὸ ἄλλων.

8 ταϋτ' ἀκούσαντες γεγονέναι τε ήγοϋντο ὑπὲρ αὐτῶν τὴν μαντείαν, καὶ σφίσι 10 Τοῦνται τοῦ πολέμου κράτος οὐ γὰρ αὐτῶν γε ἔχόντων ἐντὸς τείχους τοῦ Ἰθωμάτα τὸ ἱερὸν Λακεδαιμονίους προτέρους ἀναθέντας φθήσεσθαι. καὶ οἱ μὲν ξυλίνους κατασκευάσεσθαι τρίποδας ἔμελλον οὐ γάρ σφισι περιῆν χρή ματα ὡς χαλκοῦς ποιήσασθαι. 6. τῶν δέ τις Δελφῶν τὸν χρησμὸν ἔξήγγειλεν ἐς Σπάρτην. πυθομένοις δὲ ἐν κοινῷ μὲν οὐδέν σφισιν ἔξεγένετο ἀνευρεῖν 15 Θσοφόν, Οἴβαλος δὲ τὰ μὲν ἄλλα οὐ τῶν ἐπιφανῶν, γνώμην δέ, ὡς ἐδήλωσεν, ἀγαθός, ποιησάμενος, ὡς ἔτυχε, πηλοῦ τρίποδας ἑκατόν, τούτους τε ἀπο ἄτε δὲ ὧν ἀγνὼς καὶ Λακεδαιμονίων τοῖς πολλοῖς, ῥὰον Μεσσηνίους ἐλάν- Θανεν. ἀναμίξας δὲ αὐτὸν ἀνδράσιν ἀγροίκοις ἐσῆλθέ τε μετ' αὐτῶν ἐς τὴν 20 Ἰθώμην, καὶ ὡς νὺξ τάχιστα ἐπελάμβανεν, ἀναθεὶς τοὺς τρίποδας τῷ θεῷ

— είργάσασθαι Μ La, είργασάσθαι Va, έργάσασθαι malit F, είργάσθαι cett. 1. ἐποιεῖ τω πολ. Va. 2. έρησαμένοις edd. ante SW codd. (or in rasura Lb), "aut epopiévois legendum aut χρησαμένοις Β, έρησομένοις Va cett. edd., voluit Porson. 4. τοὺς AXKF, τοίς codd. edd. cett. - πρώτως ΑΧΚΕ, πρώτω codd., οις sup. ω Pa, πρώτοις cett. edd. Porson. 5. στήσασι AXKF Vab Pa Lab, στήσασιν cett. edd. M Pcd Ag. - τρίς Va. - δίδωσιν Pd. 6. πήδει, ύ sup. ή, R. — μεσσηνίαν La. 7. ἔνευσεν Vb, ἔννευσ' Pd. — ἀπάτη Pc, άπάτη σέο πρ. C Smin., άπάτη δέ σε προσθετίθισιν A. 8. η A M Va, η δ' Sch, ut voluit D praef. XXV, η τ' edd. cett. codd. - fíor Vb. - xai žvôsov edd. ante C codd., καὶ ἀν δεὸν coni. Κ, καὶ οὐ δεὸν cett, edd. ex emend. Xylandri, καὶ ἔνθεον εξαπατώη coni. Camer., "J' ai mis καὶ αν

θεὸν lors même que tu tromperois le Dieu« C, at edidit où deòv, Kays. 1. 1. 1083 coni. καὶ είλε σ' δν εξαπάτησας. 9. έρδ' voluit K. — όπη Vb La. — αύτη δ' La. — άλλησι Vb, sup. lin. οι. 10. ταύτα D Pd Vb, ταυτ' cett. edd. codd. 11. τὸ του πολέμου κρ. Valck. MS., του πολέμου κρ. edd. codd. 12. φήσεσθαι M Pcd Ag Va Lb R, in hoc δυν sup. φ, δυνήσεσθαι Pa Vb La. - καὶ οί μέν -- ποιήσασθαι om. La. 13. κατασκευάσεσθαι scripsi, κατασκευάσασθαι codd. edd., vid. comm. 14. σφων pro Δελφων Vb. — ἐξείγκηλεν Ag, ἐξείγγειλεν Vb. 15. πειδομένοις, υ super ει, M, πυνδανομένοις Va. - ἐξενέγετο Μ. 16. οιβαλλος-Ag. 17. πηλοτρίποδας Va. - τε om SM, est in cett. edd. codd. — ἀποκεκρυμένου; Vb R. 19. άγνὸς Pa Va, ἀγνὸς Pc Vb, άγνως M R. 20. ξαυτόν Vb, αὐτόν Pc Smin. vitio typoth., ut videtur. - είσηλδε

5

τούτους δή τοὺς πηλίνους, αὖθις ἐς Σπάρτην ἀπαγγελῶν Λακεδαιμονίοις ἤχετο. Μεσσηνίους δέ, ὡς εἶδον, ἐτάραξε μὲν μεγάλως, καὶ εἴκαζον, ὡσπερ 10 ἦν, παρὰ Λακεδαιμονίων εἶναι παρεμυθεῖτο δὲ ὅμως αὐτοὺς ὁ ᾿Αριστόδημος λέγων ἄλλα τε ἀ ἐν τοῖς παροῦσιν εἰκὸς ἦν καὶ τοὺς ξυλίνους τρίποδας, 5 ἐπεποίηντο γὰρ ἦδη, περὶ τοῦ Ἰθωμάτα τὸν βωμὸν ἔστησε. 7. Συνέβη δὲ καὶ ᾿Οφιονέα τὸν μάντιν τοῦτον, τὸν ἐκ γενετῆς τυφλόν, ἀναβλέψαι παραλόγως δὴ μάλιστα ἀνθρώπων ἐπέλαβε γὰρ τῆς κεφαλῆς ἄλγημα αὐτὸν ἰσχυρόν, καὶ ἀνέβλεψεν ἀπ᾽ αὐτοῦ.

ΧΙΙΙ. Τὰ δὲ ἐντεῦθεν, ἔρρεπε γὰρ ἤδη τὸ χρεὼν ἐς ἄλωσιν τῶν 10 Μεσσηνίων, προεσήμαινεν αὐτοῖς τὰ μέλλοντα ὁ θεός. τό τε γὰρ τῆς ᾿Αρτεμιδος ἄγαλμα, ὁν χαλχοῦν καὶ αὐτὸ καὶ τὰ ὅπλα, παρῆκε τὴν ἀσπίδα καὶ ᾿Αριστοδήμου τῷ Διὶ τῷ Ἰθωμάτα θύειν μέλλοντος τὰ ἱερεῖα οἱ κριοὶ ἐπὶ τὸν βωμὸν αὐτόματοι καὶ βία τὰ κέρατα ἐνράξαντες ἀποθνήσκουσιν ὑπὸ τῆς πληγῆς. τρίτον δὲ ἄλλο συνέβη σφίσιν οἱ κύνες συνιόντες ἐς τὸ αὐτὸ ἀνὰ το πάσαν νύκτα ὡρύοντο, τέλος δὲ καὶ ἀπεχώρησαν ἀθρόοι πρὸς τὸ τῷν Λακεβαιμονίων στρατόπεδον. ταὕτά τε δὴ τὸν ᾿Αριστόδημον ἐτάρασσε καὶ ἀνεί-2 ρατος ὄψις ἐπιγενομένη τοιάδε. ἔδοξεν ἐξιέναι οἱ μέλλοντι ἐς μάχην καὶ ὑπλισμένω τῶν ἱερείων τὰ σπλάγχνα ἐπὶ τραπέζῃ προκεῖσθαι, τὴν δέ οἱ ὑυγατέρα ἐπιφανῆναι μέλαιναν ἐσθῆτα ἔχουσαν καὶ φαίνουσαν τό τε στέρνον παὶ τὴν γαστέρα ἀνατετμημένα, ἐπιφανεῖσαν δὲ ἀπορρῖψαι μὲν τὰ ἀπὸ τῆς

edd. ante B, έσηλθε codd. edd. cett. μετ' αύτων Smin., iterum vitio typogr. 1. ἐπαγγέλλων Α Χ Κ F Pa M Va, ἐπαγγέλων La, anaryéllov cett. edd. Pc Lb Vb Ag, ἀπαγγέλων Pd, ἀπαγγελών C S Kays. i. l. 2. μεσσηγίους, οι sup. ου, Μ. — είδεν Vb. — ἐτάραξαν Herw. — μὲν om. edd. ante B M Vb La Pa, habent cett. edd. Pcd Lb Va Ag. — εἰκάζων Va. 3. παρὰ om. La Pa Vb R. — παρεμυθοίτο Vb. 4. άλλά M. - TE est in La Vb Pa, in R sup. lin., om. cett. codd., άλλα τε καὶ ά έν coni. S, λέγων αμα & cum anacoluthia in sequentibus Sch praef., Kays. Jb. f. Ph. 1854 p. 429 άλλα τε â — στησαι. 5. έπεποίητο La. — Estinge Pc, Estinger (5 super x), eratne fortasse έστηκέναι? — συνέβη δε ήφωνία Vb. 6. Ιοφινέα La, Ιοφιονέα Pa, οφιονέα, ι sup. δ, R. — παραλλόγως Ag, παραλόγω M, παραλόγος La Pa, παραλόγως — ανέβλεψεν R ad marg. 8. ἀναβλέψαι Pcd Ag Lb.

9. tà 8è om. Vab, in Pa expunct., tà

δὲ ἐντεῦθεν om. La. — ἔρεπε codd. 10. προεσήμανεν La. - αὐτοῖς om. Va. - 11. ων Va. — καθήκε Herw. 12. μέλλοντες, sup. lin. ος, Vb. - ξερά La. 13. ἐναράξαντες Pa Vab M La edd. praeter B Sch, qui cum Pcd Ag Lb Vn ἐνράξαντες scribunt (ἐνράξαντες Pc), conf. Dind. praef. XXX. ἀπὸ M Va. 14. ἐς om. La, ἐς τὸ αὐτὸ om. Va. 15. κατά πᾶσαν edd. ante SW codd., ανα π. Va cett. edd., semper Paus. ανα cum πας, κατά coniungit cum έκαστος, cf. Sch Philol. II 277. 16. 72 om. Vb La. 17. ἐξεῖναι Ag. 18. προσκεῖσθαι La. 19. αναφανήναι Va Kays. p. 1083, "recte fortasse" SW, immo male, ἐπιφανηναι cett. codd. edd., ἐπιφανῆναι — γαστέρα M om. - μέλαινα Ag Pd. 20. ανατεπαμένα M R, ad. marg. ανατετμημένα R. - αναφανείσαν codd. edd., v. comm. — τὰ ἀπὸ codd. edd. praeter S Sch, qui ex corr. Schneideri scribunt τὰ ἐπὶ, sed est prolepsis quae dicitur, cf. IX 14, 6 κατέτρεγον γώραν καὶ

τραπέζης, ἀφελέσθαι δὲ αὐτοῦ τὰ ὅπλα, ἀντὶ τούτων δὲ στέφανον ἐπιθεῖναι 3 γρυσοῦν καὶ ἱμάτιον ἐπιβαλεῖν λευκόν. ἔγοντος δὲ ᾿Αριστοδήμου τά τε ἄλλα άθύμως και τὸν ὄνειρον ἡγουμένου προλέγειν οί τοῦ βίου τελευτήν, ὅτι οί Μεσσήνιοι των επιφανών τὰς εκφορὰς εποιούντο εστεφανωμένων καὶ ξμάτια ἐπιβεβλημένων λευχά, ἀπαγγέλλει τις 'Οφιονέα τὸν μάντιν οὸχ δρᾶν ἔτι, ἀλλ' 5 έξαίφνης γενέσθαι τυφλόν, ώσπερ γε καὶ ἢν τὸ ἐξ ἀρχῆς. συνίησι δὴ καὶ του γρησμού τότε, ως τους αναδύντας δύο έκ του λόχου καὶ ές τὸ γρεών 4 αύδις ελθόντας του 'Οφιονέως τους δφθαλμους είπεν ή Πυθία. 2. Ένταυθα 'Αριστόδημος τά τε οίχεῖα ἀναλογιζόμενος, ὡς (ἐς) οὐδὲν ὡφέλιμον γένοιτο φονεύς θυγατρός, και τη πατρίδι ούχ όρων έτι ύπουσαν σωτηρίας έλπίδα, έπι- 10 κατέσφαζεν έαυτὸν της παιδὸς τῷ τάφω, τὰ μὲν ἐς ἀνθρώπου λογισμὸν ήποντα Μεσσηνίους σώσας, τής τύχης δὲ ἐς τὸ μηδὲν ἀγαγούσης τά τε ἔργα αὐτοῦ καὶ τὰ βουλεύματα. ἀπέθανε δὲ βασιλεύσας ἔτη τε έξ καὶ ἐκ τοῦ 5 έβδόμου μήνας ἐπιλαβών (οδ) πολλούς. τοῖς δὲ Μεσσηνίοις ἀπεγνωχέναι τὰ πράγματα παρίστατο, ώστε καὶ ώρμησαν ίκεσίαν ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους 15 άποστέλλειν' ούτω σφόδρα κατέπληξεν αὐτούς ή του 'Αριστοδήμου τελευτή. καὶ τοῦτο μὲν δ θυμὸς ἐπέσχεν αὐτούς μὴ ποιήσαι. 3. συλλεγέντες δὲ ἐς έχχλησίαν βασιλέα μέν οὐδένα, Δάμιν δὲ στρατηγόν αὐτοκράτορα είλοντο. δ δὲ Κλέοννίν τε αδτῷ καὶ Φυλέα ελόμενος συνάρχοντας παρεσκευάζετο ὡς καὶ ἐκ τῶν παρόντων συνάψων μάχην ἐπηνάγκαζε γὰρ ἢ τε πολιορκία καὶ 20 ούγ ήκιστα ό λιμός και απ' αύτου δέος, μή και προδιαφθαρώσιν όπο ένδείας. 6 άρετη μέν δή καί τολμήμασιν οὐδὲ τότε ἀπεδέησε τὰ τῶν Μεσσηνίων ἀπέθανον δὲ οἴ τε στρατηγοί σφισιν ἄπαντες καὶ τῶν ἄλλων οἱ λόγου μάλιστα άζιοι. τὸ δὲ ἀπὸ τούτου μήνας μέν που πέντε μάλιστα ἀντέσχον, 4. περλ

ήρπαζον τὰ ἐξ αὐτής, Χ 21, 1. 5. ἀπαγγέλει M La Pac. - ἰοφιονέα Pa La, ὀφιονέα, ὶ sup. lin., R. — τὸν om. M Va. 6. nonne συνίησι?" SW, probat Kays. l. l., συνίδσι codd. edd. — δὲ Pc La, δῆ Vb. 7. τὸ του χρησμου Herw., "quia sermo est de oraculi particula". 8. τοὺς om. Va. 9. δ άριστ. Lb. — τὰ om. M. — ἐς ins. C e coni. F, probant Kays. l. l. Herw. (cui tamen praestare videtur ώς οὐδὲν ἀφέλιμον ον γένοιτο), cf. ες ανωφελές IV 8, 5. VI 9, 7, om. ές cett. edd. codd. 10. έπουσαν Ag. 11. eic AXKF C Pa Vb, ec cett. edd. Pcd Ag Lab Va. - ανδρώπους Lb. 12. άγούσης La. — τε ante έργα om Vb. 14. δήμου pro έβδόμου La. — οὐ inserendum esse censuit S, inseruerunt SW D Sch,

abest a codd. edd. cett., cf. III 23, 2. 17. είς edd. ante SW, ές Lb Vab Vn Pc cett. edd. 18. οὐδένα < τοῦτο μὲν > δᾶμιν Lb. 19. κλέονιν La, Κλέοννιν rell. — αὐτῷ AXKF, αδτώ rell. edd. Lab. - φιλέα Pc La. 20. συνάψων μάχην La, ut voluit S, scribunt SW D Sch, cf. I 39, 2. IV 15, 7, σ. είς μάγην edd. ante S Pa R, σ. ές μάχην S B M Pcd Ag Lb Vab. — γὰρ om. Va. 21. οὐχήμιστα Μ. - τὸ ἀπ' αὐτοῦ edd. praeter Sch, qui tò uncis notat, abest articulus a codd. 22. τολμήσασιν Lb. οὐδέποτε edd. ante C codd., οὐδὲ τότε cett. edd. 23. 72 om. edd. ante B M R Pa. La Vab, est in Pcd Ag Lb cett. edd. λόγοι Lb. — μάλιστα om Vb. — οί μάλ. λόγ. ἄξ. Va. 24. που om. Lb.

δὲ τὸν ἐνιαυτὸν λήγοντα ἐξέλιπον τὴν Ἰθώμην, πολεμήσαντες ἔτη τὰ πάντα εἴκοσι, καθὰ [δὴ] καὶ Τυρταίω πεποιημένα ἐστίν

είκοστῷ δ' οἱ μὲν κατὰ πίονα ἔργα λιπόντες φεῦγον Ἰθωμαίων ἐκ μεγάλων ὀρέων.

55. 'Ο δὲ πόλεμος ἔλαβεν οὖτος τέλος ἔτει πρώτω τῆς τετάρτης καὶ δεκάτης 7 δλυμπιάδος, ἢν Δάσμων Κορίνθιος ἐνίκα στάδιον, 'Αθήνῃσι Μεδοντιδῶν τὴν ἀρχὴν ἔτι ἐχόντων τὴν δεκέτιν, καὶ ἔτους 'Ιππομένει τετάρτου τῆς ἀρχῆς ἢνυσιμένου.

ΧΙΥ. Μεσσηνίων δὲ δσοις μὲν ἔτυχον ἐν Σιχυῶνι οὖσαι καὶ ἐν ᾿Αργει 10 προξενίαι καὶ παρὰ τῶν ᾿Αρκάδων τισίν, οὖτοι μὲν ἐς ταύτας τὰς πόλεις ἀπεχώρησαν, ἐς Ἐλευσῖνα δὲ οἱ τοῦ γένους τῶν ἱερέων καὶ Θεαῖς ταῖς μεγάλαις τελοῦντες τὰ ὅργια. ὁ δὲ ὅχλος ὁ πολὺς κατὰ τὰς πατρίδας ἔκαστοι τὰς ἀρχαίας ἐσκεδάσθησαν. 2. Λακεδαιμόνιοι δὲ πρῶτα μὲν τὴν Ἡθώμην ² καθεῖλον ἐς ἔδαφος, ἔπειτα καὶ τὰς λοιπὰς πόλεις ἐπιόντες ਜρουν. ἀνέθεσαν μά ἐστιν ἐστηκὸς ὑπὸ τῷ ᾿Αμυκλαίῳ τρίποδας χαλκοῦς ᾿Αφροδίτης ἄγαλμά ἐστιν ἐστηκὸς ὑπὸ τῷ τρίποδι τῷ πρώτῳ, ᾿Αρτέμιδος δὲ ὑπὸ τῷ δευτέρῳ, Κόρης δὲ τῆς Δήμητρος ὑπὸ τῷ τρίτῳ. ταῦτα μὲν δὴ ἀνέθεσαν ἐνταῦθα, ³ τῆς δὲ γῆς τῆς Μεσσηνίας ᾿Ασιναίοις μὲν ἀνεστηκόσιν ὑπὸ ᾿Αργείων διδόασιν ἐπὶ δαλάσση ταύτην ἡν καὶ νῦν ἔτι οἱ ᾿Ασιναῖοι νέμονται ˙ τοῖς δὲ ᾿Ανδροτρός, φεύγοντες δὲ ὑπὸ τὴν τελευτὴν τοῦ ᾿Ανδροκλεῖ καὶ παΐδες τῆς θυγατρός, φεύγοντες δὲ ὑπὸ τὴν τελευτὴν τοῦ ᾿Ανδροκλέους ῷχοντο ἐς Σπάρτην,

2. 8\(\hat{n}\) e M Va receperant edd. inde a S, om. cett. edd. R Pacd Ag Vb Lab, expungit Kays., inclusi, cf. 11 36, 2. 1 1, 4. είστν AXKF Vb La Pa, ἐστὶν cett. edd. M Pcd Ag Va Lb. 8. δε οί Vb. 4. ίδωμέων Vb. 5. οὐ δὲ πόλεμος La. — τέλος om. Ag Pcd M Lb, in R sup. lin addit. είτε pro έτει Va. — καὶ δεκάτης in R sup. lin. addit. 6. Δάμων legit Amas., δάσμον Vb, sup. lin. ω. — post Δάσμων inserit M καὶ, Va δ, quod recepp. SW, Δάσμων Κορίνδιος cett. edd. codd. — μεδοντίδων Pac Vab Lab, ut solent. 7. έπ --- ἀρχης om. Va, at habet ad marg. superiorem. - δεκάτην ΑΧΚ codd. (silet M), δεκαέπιν s. δεκέτιν voluit Sylb., voluit etiam Loescherus, δεκαετή vult K, δεκαέτην scribunt F C, δεκέταν sive δεκαετή Cor., δεκέταν recepp. cett. edd., δεκαετήν (sic) Palmer. MS.

9. offer Pacd M Va Lb R, offer Ag Vb La. - έν post καὶ om. La. 10. προξυνίαι Μ, προξενείας Vb. — ές ταύτας πόλεμον La. 11. τοι pro οί Pc. — ໂερών AXKF codd., ispiw cett. edd. e coni. Sylb. 13. ἐσχεδάσθησαν Pd. 14. είς R. 15. των 'Αμυκλαίων codd. (τω άμυκλαίνων M), τῷ ᾿Αμυκλαίῳ ᾿Απόλλωνι Herw., recte dicit: omissum nomen non tuetur locus III 10, 8, at cf. III 18, 8, 9. 19, 6. - 'Appoδίτης usque ad τω τρίτω includunt SW D volentibus O. Mueller. et Hirt. in Boettigeri Amalthea I p. 260. 16. τῷ πρώτῳ om. Pc Lb Ag R, τω πρότω marg. R. — 'Αρτέμιδος --- τῷ τρίτῳ Va ad marg. 17. ἢ Δήμητρος edd. ante C codd., τῆς Δήμητρος cett. edd. e III 18, 8, Amas. καὶ pro n legisse videtur. - 3n Pa ad marg. — ἀνέθηκαν La. — ἐνταῦτα Va. 20. δή om.

4 τούτοις την Υαμείαν καλουμένην ἀπονέμουσι. 3. Τὰ δὲ ἐς αὐτοὺς Μεσσηνίους παρὰ Λακεδαιμονίων ἔσχεν οὕτως. πρῶτον μὲν αὐτοῖς ἐπάγουσιν ὅρκον μήτε ἀποστήναί ποτε ἀπ' αὐτῶν μήτε ἄλλο ἐργάσασθαι νεώτερον μηδέν δεύτερα δὲ φόρον μὲν οὐδένα ἐπέταξαν εἰρημένον, οἱ δὲ τῶν γεωργουμένων προεῖπον σφίσιν ἀποφέρειν ἐς Σπάρτην πάντων τὰ ἡμίσεα. προεἰρητο δὲ καὶ ἐπὶ τὰς ἐκφορὰς τῶν βασιλέων καὶ ἄλλων τῶν ἐν τέλει καὶ ἄνδρας ἐκ τῆς Μεσσηνίας καὶ τὰς γυναῖκας ἐν ἐσθητι ἡκειν μελαίνῃ καὶ τοῖς παραβάσιν ὁ ἐπέκειτο ποινή. ἐς τιμωρίας δὲ ἀς ὅβριζον ἐς τοὺς Μεσσηνίους, Τυρταίω πεποιημένα ἐστίν

ώσπερ δνοι μεγάλοις άχθεσι τειρόμενοι, δεσποσύνοισι φέροντες άναγκαίης ὑπὸ λυγρῆς ἤμισυ παντὸς ὅσον καρπὸν ἄρουρα φέρει.

δτι δὲ καὶ συμπενθεῖν ἔκειτο αὐτοῖς ἀνάγκη. δεδήλωκεν ἐν τῷδε· δεσπότας οἰμώζοντες, ὁμῶς ἄλοχοί τε καὶ αὐτοί,

εὖτέ τιν' οὐλομένη μοῖρα κίχοι θανάτου.

4. Τοιούτων οδν οί Μεσσήνιοι κατειληφότων, καὶ ἄμα ἐς τὰ μέλλοντα

Vb. 1. τὴν ante Ἱαμ. οπ. Μ. — Ἱαμίαν codd. edd. ante D, 'Yausiav D, 'Yausiav Sch. — ἀπονέμουσιν S B SW Pd Vb Ag M Lab, ἀπονέμουσι R Pac Va Vn cett, edd. - ές τοὺς Μεσσ. Vb. 3. ἀποστῆναί τε La. — ἔλλον Pc. 4. δεύτερον edd. ante B Vab M Lab Pa, δεύτερα cett. edd. Pcd Ag, cf. I 9, 6. 29, 5. IV 19, 3. 20, 10. V 27, 6. — ὑπέταξαν La, ἀπέταξαν M. — εἰρημένον, των δε γεωργ. edd. praeter B D Sch, qui scribunt cum codd. εἰρημένον, οί δὲ τῶν γεωργ. 5. τροφών codd. edd., incl. Sch. interpolationem Musuri esse censet Franz. Jb. f. wiss. Krit. 1841 p. 222, φόρον coniccerat Sch in praef. edit. SW vol. II p. XXVIII, τροφήν mavult Schneider, προείπον Kays. 1084, retinens ἀποφέρειν, quod recepi. άποφέρειν codd. edd. ante B (om. Vb), άπέφερον D Sch. — πάντα ήμίσεα Vb Pa La edd. ante B, D, πάντων τὰ ἡμίσεα B SW Sch cum cett. codd. (Μ τὰ ἡμ., omisso πάντα, τὰ πάντων τὰ ἡμ. Va), "j'ai mis πάντων τὰ ἡμίσεα d'après les manuscrits 1410 et 1411 °C, at non fecit, πάντα τὰ hulgea Schneidewin, Philol. I 588, Sch apud SW praef. II p. XXVIII voluit scribere of δὲ τῶν, γεωργ. φόρον σφίσιν ἀπέφερον ἐς Σπ. πάντων τὰ ἡμίσεα. - προείρηται Μ Vt R,

ο sup. αι in R. 6. καὶ των άλλων των Vb SW D, καὶ ἄλλων των edd. cett. M Pacd Ag Lab Vn, utrumque 76v om. Va. ἄνδοα Pcd M Ag Va Lb R, in hoc ς sup. α, ἄνδρας Pa La Vb cett. edd. 8. ἀπέκειτο codd. AXKF, ἐπέκειτο cett. edd. ex emend. Sylb., quam probat F. — πμωρίαν R M Lb, τιμωρίας Va, τιμωρίαι rell. codd. edd. ante SW, qui scribunt ἐς τιμωρίας, quod recepp. D Sch. 9. πεποιημέναι έστίν A M, πεποιημέναι εἰσίν cett, edd, ante SW, πεποιημένα έστίν cett. codd. edd. 10. δνοις. c expunct., Vb. — τειρώμενοι Vb Pd. 11. ὑπὸ edd. ante S Lab. — λυγηρῆς M. 12. πάνδ' ὄσσων edd. ante S, Bernhardy Wiss. Synt. p. 334, Ag Pc, παν, δοσον S B SW D ex coni. Κ. παντὸς ὅσον Ahrens, Sch Bergk. Tyrt. frg. 6, πάνδ' ὄσων Μ Lab Vn Vt Pa R, πάνδ' ὄσον Pd Vab, Schneidew. Philol. l. l. τμισα πάνθ' όσσον. — καρπών, corr. in καρπὸν, Pc. 13. ἔπ δὲ La. -έγκειτο Pd, έδει Va, sup. lin. έκειτο. συμπεθείν Μ. 14. οιμώζοντας R Va Vn Lb, ε sup. α in R, οἰμώζοντε Pd. άλλογοι Vb Pd. 15. εδταί La. - τινα ούλ, Pa R Vab I.a. — δανάτοιο I.a. 16. των Μεσσηνίων Va. τούς Μεσσηνίους ΑΧΚΕ, marg. R Vt Pa, of Messiviou cett. edd.

10

15

ούδεν δρώντες παρά των Λακεδαιμονίων φιλάνθρωπον, πρό τε δή των παρόντων τεθνάναι μαγομένους ή καὶ τὸ παράπαν ἐκ Πελοποννήσου φεύγοντας οίχεσθαι νομίζοντες αίρετώτερα, άφίστασθαι πάντως έγίνωσκον. ένήγον δέ ούν ήπιστα ές τουτο και οι νεώτεροι, πολέμου μεν έτι απείρως έγοντες, λαμ-5προί δε δντες τὰ φρονήματα καὶ ἀποθανεῖν προτιμώντες εν ελευθέρα τῆ πατρίδι, εί και τὰ άλλα εὐδαιμόνως δουλεύειν παρείη. 5. Έπετράφη δὲ 7 νεότης και άλλαγου της Μεσσηνίας, οί δε άριστοι και άριθμον πλείστοι περί τὴν 'Ανδανίαν, ἐν δὲ αὐτοῖς καὶ 'Αριστομένης, ος καὶ νῦν ἔτι ὡς ήρως ἔχει παρά Μεσσηνίοις τιμάς. καί οί και τὰ τῆς γενέσεως ἐπιφανέστερα ὑπάρξαι 10 νομίζουσι. Νικοτεγεία λάο τή πυλεί αρτος φαίπολα ή θεον φρακολει είκασμένον συγγενέσθαι λέγουσι. τοιαθτα δε και Μακεδόνας επί 'Ολυμπιάδι και έπὶ 'Αριστοδάμα Σιχυωνίους οίδα εἰρηχότας. διάφορα δὲ τοσόνδε ἢν' Μεσσή-8 νιοι γὰρ οὐχ ἐσποιοῦσιν ᾿Αριστομένην Ἡραχλεῖ παὶδα ἡ Διί, ὥσπερ ᾿Αλέξανδρον "Αμμωνι οί Μακεδόνες καὶ "Αρατον "Ασκληπιῷ Σικυώνιοι" "Αριστομένει 15 δὲ πατέρα Έλλήνων μὲν οί πολλοὶ Πύρρον φασὶν είναι, Μεσσηνίους δὲ οίδα αύτούς επί ταϊς σπονδαϊς 'Αριστομένην Νικομήδους καλούντας. ούτος μέν ούν άχμάζων ήλιχία και τόλμη και άλλοι των εν τέλει παρώζυνον επί την ἀπόστασιν. ἐπράσσετο δὲ ταῦτα οὐκ εὐθὺς ἐκ τοῦ φανεροῦ, κρύφα δὲ ἐς Αργος καὶ παρὰ τοὺς Αρκάδας ἀπέστελλον, εἴ σφισιν ἀπροφασίστως καὶ 20 μηδέν ένδεεστέρως ή έπὶ του πολέμου του προτέρου άμυναι θελήσουσιν.

XV. 'Ως δὲ τά τε ἄλλα ἐς τὸν πόλεμον ἔτοιμα ἢν αὐτοῖς καὶ τὰ ἀπὸ τῶν συμμάχων προθυμότερα ἢ προσεδόκων, καὶ γὰρ 'Αργείοις ἤδη καὶ 'Αρκάσι λαμπρῶς τὸ ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους ἔχθος ἐξῆπτο, οὕτως ἀπέστησαν

Pacd Ag R Vb I.b M, τοιούτον οδν οί τοὺς μεσσηνίους κατειλ. δὲ καὶ La. 1. οὐδὲν έρωντες Sch., οδδεν ένορωντες codd. edd. — πρὸς τέλει La, πρὸς τέλη edd. ante Smai. codd. rell., πρό τε δη cett. edd. ex emend. Porsoni, πρό τε των coni. C, πρό γε δή Lob. ad Phryn. p. 215 n., πρό τε Ton coni. S; C in notis T. V se reposuisse πρὸς τέλος των affirmat. 2. τεθήναι marg. V1. — μαγομένοις codd., μαγομένους edd. 3. νομίζοντας Vb, νομίζοντα La Pa, νομίζοντες cett., in R a sup. ε. - έγίγνωσκον edd. ante D codd., ἐγίνωσχον D Sch Va. ούχήμιστα M, ut solet. 5. τη έλευθέρα τη I.b. 6. έπετράπη R M Va, in R φ sup. π , ἐπεστράφη Pcd Ag. 7. νείτης La, νεώτης Vb. 9. xatà pro xal tà Vb. 10. µr, toì M Pd Va Ag D Sch, μρὶ Vb Lab Pac Vn, μητέρι cett.

edd. - δράχοντα Vab La Pa R. 11. λέγουσιν M Vb Ag Pd. 12. doioto8f, μου Va M R Pa. - Σικωνίους om. R, ad marg. Pa R άριστοδάμα συχυωνίους. — είδα La. — διαφορά codd. AXK, διάφορα ex emend. Sylb. cett. edd., fort. διάφορον, cf. coll. II 26, 9. — ἐς τσσόνδε? Sch MS., at cf. II 26, 9. 13. έσπιούσιν, οι sup. ι R, έπιούσιν Pc. 14. οί λακεδαίμονες Vb. — ἀσκληπιοῦ Va. 15. uèv inserunt edd. inde a B cum Pcd Va Ag Lb M, om. cett. edd. codd. 16. αὐτὸς codd. edd. ante D, αὐτοὺς coni. Sch in epist. crit, SW II p. XXV, recepp. D Sch. — ἀριστομένη A M, h. l. et postea. — λυκομήδους Pcd Ag Lb. — οδτοι Vb. 17. παρόξυνον Vb La Pa R. 18. κρύφας Μ. 21. tòv om. La. — tà ante àπò om. M. 22. γάρ om.

έτει τριακοστῷ μὲν καὶ ἐνάτῳ μετὰ Ἰθώμης ἄλωσιν, τετάρτῳ δὲ τῆς τρίτης όλυμπιάδος καὶ εἰκοστῆς, ἡν Ἰκαρος Ὑπερησιεὺς ἐνίκα στάδιον. ᾿Αθήνησι δὲ οἱ κατ᾽ ἐνιαυτὸν ἦσαν ἤδη τότε ἄρχοντες, καὶ ᾿Αθηναίοις Τλησίας ἦρχεν. 2 ἐν δὲ Λακεδαίμονι οἴ τινες τηνικαῦτα ἔτυχον βασιλεύοντες, Τυρταῖος μὲν τὰ ὀνόματα οὐκ ἔγραψε, Ὑιανὸς δ᾽ ἐποίησεν ἐν τοῖς ἔπεσι Λεωτυχίδην βασιλέα 5 ἐπὶ τοῦδε εἴναι τοῦ πολέμου. Ὑιανῷ μὲν οὖν ἔγωγε οὐδαμῶς κατά γε τοῦτο συνθήσομαι Τυρταῖον δὲ καὶ οὐ λέγοντα δμως εἰρηκέναι τις ἀν ἐν τῷδε ἡγοῖτο. ἐλεγεῖα γὰρ ἐς τὸν πρότερόν ἐστιν αὐτῷ πόλεμον.

άμφ' αὐτῆ δ' ἐμάχοντ' ἐννέα καὶ δέκ' ἔτη νωλεμέως, αἰεὶ ταλασίφρονα θυμὸν ἔχοντες, αἰγμηταὶ πατέρων ἡμετέρων πατέρες.

10

3 δήλα οδν ἐστιν ὡς ὕστερον τρίτη γενεὰ τὸν πόλεμον οἱ Μεσσήνιοι τόνδε ἐπολέμησαν, ἀποδείκνυσί τε τοῦ χρόνου τὸ συνεχὲς βασιλεύοντας τηνικαῦτα ἐν Σπάρτη ᾿Ανάξανδρον Εὐρυκράτους τοῦ Πολυδώρου, τῆς δὲ οἰκίας τῆς ἑτέρας ᾿Αναξίδαμον Ζευζίδάμου τοῦ ᾿Αρχιδάμου τοῦ Θεοπόμπου. κατέβην 15 δὲ ἐς ἀπόγονον Θεοπόμπου τέταρτον, ὅτι ᾿Αρχίδαμος ὁ Θεοπόμπου προαπέθανε τοῦ πατρὸς καὶ ἐς Ζευζίδαμον υἰιδοῦν ὄντα ἡ Θεοπόμπου περιήλθεν

1. ἐννάτω S M Vab Lb Pac R, in La alterum ν sup. vers., ένάτω Pd. 2. διαρος Vb. 3. οὐ κατ' ἐνιαυτὸν Sch MS., sed ut VI 19, 13 πω, non ήδη, dicendum erat. - Αυσίας SW e vestigiis Va, qui λησίας habet et ex auctoritate Palmerii MS., qui tamen Exerc. p. 700 in marmore Pario Tlesiam restituendum esse docet, ubi Seldenus Λυσία legisse sibi videbatur, sed lapidis lectio ambigua est, cf. Boeckh. C. I. G. II p. 301 et Sch apud SW praef. II p. XXVIII sqq., τλητίας Vb, Τλησίας edd. codd. cett. 4. έν δὲ Λακεδαιμονίοις τίνες edd. ante B codd. (δè om. Pd M, τινές Va Pc, τίτες La, abest ab M R), in R ad marg. τίνες, cett. edd. έν δὲ Λακεδαίμονι οίτινες. — τηνικαθτα recepp. e Lab M Va SW Sch, est etiam in cett. codd., abest a cett. edd. 5. έγραψεν Pad M R. διανός δ' edd. La Pa, διανός δὲ cett. codd. - ἔπεσιν edd. ante B M Ag Vb Va Pa R Lab, έπεσι cett. edd. Pcd. 8. ήγετο ΑΧΚ F Ag Pac M R Vab La, ήγοῖτο cett. edd. ex emend. Sylb. Pd Lb Vn. - είς Pa R, in hoc ές sup. lin. — αὐτῷ ἐσπ edd. ante B R Vb La Pa, έστιν αδτώ cett. edd. Pcd

Ag M (τερον pro πρότερον M) Va Lb. -τὸν πόλεμον AXKF, τὸν om. cett. edd. codd. 9. dup' arth 8' scripsi, cf. Hom. Ib. III 70. XVI 526, ἀμφ' αὐτὴν δ' edd. codd. (αύτὴν δὲ Μ Pa, δὲ etiam R Vb), «ἄμφω τώδε Strab. VI 279, ubi άμφ' αὐτῷ δ' Schwartz. Herm. XXXIV 428 n. 5, qui et ipse apud Pausaniam dativum requirit. έμαγοντο έννέα καὶ δέκα ἔτη Vb, δέκα etiam La Pa, δεκαετή Va, ἐννεακαίδεκ' edd. ante S, èvvéa xai δέx' cett. edd. codd. 10. vewλεμέως La, νωλεμαίως Pc. 13. αποδευενύουσί τε ές σπάρτην Pd, αποδείχνυσί τε Va, ές σπάρτη Ag. 14. αλέξανδρον A Vb Lb M R, ad marg. R ανάξανδρον. — εύρυκλάτους Vb, εὐρυκράτους - - ἀναξίδαμον Va ad marg. infer. - 'Απολλοδώρου codd. edd. ante C, του & ἀπολλοδώρου La, ἀπολλωδώρου Vb, Πολυδώρου cett. edd. ex emend. Sylb. coll. III 3, in quam incidit etiam Palmer. MS. 15. τοῦ ante 'Aργ. om. Va. - κατέβην -- Θεοπόμπου om. M R, sed hic addidit in marg., κατέβη Va La. 16. ές om. Vb. — δ ante θεοπ. om. La. 17. μετά pro του Lb. — εδξίδαμον La. — Θεοπόμπου περιηλθεν ή άρχη ΑΧΚΕ, ή Θ. π. άρχη

- άρχή. Λεωτυχίδης δὲ μετὰ Δημάρατον βασιλεύσας φαίνεται τὸν `Αρίστωνος Θεοκόμπου δὲ 'Αρίστων ἀπόγονος Εβδομος.
- 2. Τότε δὲ οἱ Μεσσήνιοι Λακεδαιμονίοις συμβάλλουσιν ἐν Δέραις καλου-4 μέναις τῆς σφετέρας, ἔτει πρώτω μετὰ τὴν ἀπόστασιν ἀπῆσαν δὲ ἀμφοτέροις τοἱ σύμμαχοι. καὶ νίκη μὲν ἐγένετο οὐδετέρων σαφής, 'Αριστομένην δὲ ἔργα φασὶν ἀποδείξασθαι πλέονα ἡ ἄνδρα ἔνα εἰκὸς ἡν, ὥστε καὶ βασιλέα μετὰ τὴν μάχην ἡροῦντο αὐτόν, ἡν γὰρ καὶ γένους τῶν Αἰπυτιδῶν, παραιτουμένου δὲ οὕτω στρατηγὸν αὐτοκράτορα είλοντο. 'Αριστομένει δὲ παρίστατο μηδ' 5 ἀν ἄλλον ἀπαξιῶσαι παθεῖν τι ἐν πολέμω δράσαντα ἄξια μνήμης αὐτῷ ὑμέντοι καὶ πρὸ παντὸς ἐνόμιζεν είναι ἔτι ἀρχομένου τοῦ πολέμου Λακεδαιμονίους καταπλήξαντα φαίνεσθαι καὶ ἐς τὰ μέλλοντά σφισι φοβερώτερον. ἄτε δὲ οὕτως ἔχων, ἀφικόμενος νύκτωρ ἐς τὴν Λακεδαίμονα ἀνατίθησιν ἀσπίδα πρὸς τὸν τῆς Χαλκιοίκου ναόν ἐκεγέγραπτο δὲ 'Αριστομένην ἀπὸ Σπαρτιατῶν διδόναι τῆ θεῷ.
- 3. Ἐγένετο δὲ καὶ Λακεδαιμονίοις μάντευμα ἐκ Δελφῶν τὸν ᾿Αθηναῖον 6 ἐκάγεσθαι σύμβουλον. ἀποστέλλουσιν οὖν παρὰ τοὺς ᾿Αθηναίους τόν τε χρησιμὸν ἀπαγγελοῦντας καὶ ἄνδρα αἰτοῦντας παραινέσοντα ά χρή σφισιν. ᾿Αθηναῖοι δὲ οὐδέτερα θέλοντες, οὕτε Λακεδαιμονίους ἄνευ μεγάλων κινδύνων προσλαβεῖν μοῖραν τῶν ἐν Πελοποννήσω τὴν ἀρίστην, οὕτε αὐτοὶ παρακοῦσαι τοῦ θεοῦ, πρὸς ταῦτα ἐξευρίσκουσι, καί, ἡν γὰρ Τυρταῖος διδάσκαλος γραμμάτων νοῦν τε ἡκιστα ἔχειν δοκῶν καὶ τὸν ἔτερον τῶν ποδῶν χωλός, τοῦτον ἀποστέλλουσιν ἐς Σπάρτην. ὁ δὲ ἀφικόμενος ἰδία τε τοῖς ἐν τέλει, καὶ

cett. edd. codd., cf. D' praef. XVII. 1. μετά (μετά om. Lb) Δημαράτου - του (τοῦ om. Va) edd. ante C codd., μετά Δημάρατον — τὸν cett. edd. e coni. F. - βασιλεύσαι edd. ante C R Vb La Pa (βασιλεύσαι R Pa), βασιλεύσας cett. edd. codd. 2. του αρίστ. Pa R. - εδβδομος Vb Ag, εδβδ. La. 3. δè om. Vb. — λακεδαιμονίους συλλαμβάλλουσιν Vb (λλα expunct.), τυμβάλουσι Μ. 4. ταῖς σφετέραις Va. 5. οὐδετέων La. — ἀριστομένην, ν expuncto, Μ. 6. αποδέξασθαι Pd Ag. — πλέονα scripsi, πλέον τι codd. edd., non dicunt Graeci έργα λαμπρώς, sed λαμπρά ἀποδείξασθαι, cf. 1 24, 7. — ένα om. La. 7. Αίπυπαδών edd. ante D codd. (αἰπυπάδων Vab Lab), Airumbur Palmer. MS., recepp. D Sch. — παραιτουμένου δὲ D Sch e coni. Schaeferi, cf. Sch in epist. crit. XIX,

τε codd. edd. cett. 8. παρίσταν Va. 9. αθτώ μέν τοι edd. ante Β, αθτώ μέντοι cett. edd., habent αύτι Lab Vb. 10. ἐνόμιζον Μ Pd Ag Vab, ἐνομίζετ' edd. ante B, evojutev cett. edd. Pac Lab, autov μέντοι χ. π. π. ἐνόμιζεν είναι coni. S. 11. τὰ μέλλοντα - νύκτωρ om. Vb. 13. έπετέτραπτο Lb. 15. αθηναίων Pc Ag Lb, τινά 'Αθηναίων Schmitt Philol. XI 479, των τινα 'Αθηναίων Sch Jb. f. Ph. 1864, p. 43, at cf. V 4, 3. Thuc. I 103, 2. 16. σύμβολον Ag Pd. 17. απαγγελλούντας Pc Vb, απαγγελούντα Va. — αιτούντες Μ Va R, in Lb &c corr. in ac, in R ac sup. ες. 18. θέλοντας, ε sup. α, La. - λακεδαιμονίοις Va. 19. οὐδὲ edd. ante C codd., ούδ' αὐτὸς Μ, ούτε cett. edd. 20. έξευρίσχουσιν M Vb Pd Ag. 21. των έτερον Va. - γωλὸν R Pacd Lab, χολὸν Vab, χηλὸν

συνάγων δπόσους τύχοι, καὶ τὰ ἐλεγεῖα καὶ τὰ ἔπη σφίσι τὰ ἀνάπαιστα ἤδεν.
7 4. Ἐνιαυτῷ δὲ ὅστερον τοῦ περὶ τὰς Δέρας ἀγῶνος, ἡκόντων ἀμφοτέροις καὶ τῶν συμμάχων, παρεσκευάζοντο ὡς μάχην συνάψοντες ἐπὶ τῷ καλουμένῳ Κάπρου σήματι. Μεσσηνίοις μὲν οὖν Ἡλεῖοι καὶ Ἡρκάδες, ἔτι δὲ ἔξ Ἡργους ἀφίκετο καὶ Σικυῶνος βοήθεια. παρῆσαν δὲ καὶ ὅσοι πρότερον τῶν Μεσση-5 νίων ἔφευγον ἑκουσίως, ἐξ Ἑλευσῖνός τε οἶς πάτριον δρᾶν τὰ ὅργια τῶν μεγάλων Θεῶν, καὶ οἱ Ἡνδροκλέους ἀπόγονοι καὶ γὰρ οἱ συσπεύσαντες 8 μάλιστά σφισιν ἤσαν οὖτοι. Λακεδαιμονίοις δὲ ἤλθον Κορίνθιοι συμμαχήσοντες, καὶ Λεπρεατῶν τινες κατὰ ἔχθος τὸ Ἡλείων. Ἡσιναίοις δὲ δρκοι πρὸς ἀμφοτέρους ἤσαν. τὸ δὲ χωρίον τοῦτο, Κάπρου σῆμα, ἔστι μὲν ἐν 10 Στενυκλήρῳ τῆς Μεσσηνίας, Ἡρακλέα δὲ αὐτόθι δρκον ἐπὶ τομίων κάπρου τοῖς Νηλέως παισὶ δοῦναι καὶ λαβεῖν παρὰ ἐκείνων λέγουσιν.

ΧVI. 'Ως δὲ ἀμφοτέροις προεθύσαντο οἱ μάντεις, Λακεδαιμονίοις μὲν Εκας ἀπόγονός τε καὶ ὁμώνυμος Έκα τοῦ σὺν τοῖς `Αριστοδήμου παισὶν ἐλθόντος ἐς Σπάρτην, τοῖς δὲ Μεσσηνίοις (Θέοκλος: ἐγεγόνει δὲ ὁ Θέοκλος ιδ οὖτος ἀπὸ Εὐμάντιδος, Εὔμαντιν δὲ ὅντα Ἡλεῖον τῶν Ἰαμιδῶν Κρεσφόντης ἐπηγάγετο ἐς Μεσσήνην: τότε δὲ παρόντων καὶ τῶν μάντεων σὺν φρονήματι ² ἀμφότεροι μάλλον ἡπείγοντο ἐς τὴν μάχην. καὶ ἦν μὲν καὶ τὰ τῶν ἄλλων πρόθυμα, ὡς ἡλικίας ἔκαστος εἴχεν ἡ ῥώμης, μάλιστα δὲ ᾿Ανάξανδρός τε ὁ τῶν Λακεδαιμονίων βασιλεὺς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν τῶν Σπαρτιατῶν: παρὰ Μεσ-∞ σηνίων δὲ οἱ ᾿Ανδροκλέους ἀπόγονοι Φίντας καὶ ᾿Ανδροκλῆς καὶ οἱ συντεταγμένοι σφίσιν ἐπειρῶντο ἄνδρες ἀγαθοὶ γίνεσθαι. Τυρταῖος δὲ καὶ οἱ τῶν

Ag. 1. συνάγων edd. ante SW codd. praeter Va, in quo est συναγαγών, quod recepp. SW D Sch, συνάγων probat Kays. 1. 1. 1084. — τύχη AXKF Smin. Pacd Ag Va Lab, in Vb per corr. e τείχη, τύχοι cett, edd., τύχοι et supra lin. η M. κάν τὰ έλεγ. Pd Ag, κατὰ έλ. M Va Lb R, in hoc xal sup. lin., xal il. edd. ante B, καὶ τὰ ἐλ. cett. edd. Pac Vb La. 3. παρεσχεύαζον edd. ante C codd., παρεσχευάζοντο cett. edd. e coni. F. - συνάψαντες La. - καλου κάπρου La. 7. συνσπεύσαντες Pacd Ag Vh I.a, συν σπεύσαντες M, συσπεύσαντες Va. ut videtur. 9. ὅρκοις Pd Ag. 11. δή αὐτόθι La Pa, δὲ αὐτόθι cett. codd. edd. 12. της νηλέως Vb M.

13. προσεθύσατο Pd, προσεθήσαντο La, προσεθύσαντο cett. codd. 14. Εκατος edd.

ante B Pa Va, marg. R. Exactor Vb, Exits M R Lab Pc, marg. Pa, Exaç Pd Ag cett. edd. — tum 'Exárou oùv edd. ante C Pac R Ag Va M Lab, έκάστου σύν Vb, Έκάτου του σύν C S (C του saepsit), ut Schaefer ad Lamb. Bos. p. 130 et Porson. voluerunt, Έχα του σύν cett. edd., έχαταίου σύν Pd. 15. θέοκλης La bis. 16. ιλίον Vb. ὶαμίδων Lb Pc. 17. pro παρόντων K voluit παρορμώντων, SW παραινούντων s. παροξυνόντων, ego olim παρέντων, at cf. IV 9, 8. VIII 10, 5. IX 39, 6. Xenoph. Anab. VI 4, 13. VII 8, 10. — ξύν I.a. 18. ἐπήγοντο Pa La R (η sup. ε R), ηπήγοντο Μ, ἐπηγάγετο Va. — ώς pro των Vb. 20. παρά των μεσσ. Va. om. rell. codd. Sch, habent cett. edd., παρά τοις Μεσσηνίοις coni. Valck. MS., at v. IV 8, 12 παρ' άμφοτέρων έμαγέσαντο τὰ ὁπλιτικά. γίγνεσθαι codd. praeter La edd. ante SW.

Θεών ξεροφάνται τών μεγάλων έργου μεν ήπτοντο οὐδενός, τοὺς τελευταίους δὲ τῆς ἐαυτῶν ἐκάτεροι στρατιᾶς ἐπήγειρον. 2. Κατὰ δὲ αὐτὸν 'Αριστομένην 3 είχεν ούτω. λογάδες περί αὐτὸν ὀγδοήκοντα ήσαν Μεσσηνίων, ήλικίαν τε γεγονότες ἐκείνω τὴν αὐτήν, καὶ ἕκαστος προτετιμήσθαι μεγάλως νομίζων 5 δτι ήξίωτο 'Αριστομένει συντετάχθαι' ήσαν δε και αισθέσθαι δι' όλίγου δεινοί τά τε παρ' άλλήλων καὶ μάλιστα ἐκείνου καὶ ἀρχομένου τι δρᾶν καὶ ἔτι μέλλοντος. οδτοι μέν πρώτον καὶ αὐτοὶ καὶ ᾿Αριστομένης πόνον εἶχον πολύν, κατ' 'Ανάξανδρον και των Λακεδαιμονίων τεταγμένοι τους αρίστους. λαμβάνοντες δὲ τραύματα ἀφειδώς καὶ ἐς πᾶν προϊόντες ἀπονοίας τῷ τε χρόνῳ καὶ 10 τοῖς τολμήμασιν ἐτρέψαντο τοὺς περὶ ᾿Ανάξανδρον. τούτοις μὲν δὴ φεύγουσι 4 διώκειν ἐπέταζεν ὁ ᾿Αριστομένης ἔτερον τῶν Μεσσηνίων λόχον αὐτὸς δὲ ὁρμήσας πρός τὸ μάλιστα ἀνθεστηκός, ὡς ἐβιάσατο καὶ τούτους, ἐπ' ἄλλους έτράπετο αύθις. ταχύ δε και τούτους ωσάμενος έτοιμότερον ήδη πρός τούς ύπομένοντας ἐπεφέρετο, ἐς ὁ πᾶσαν τῶν Λακεδαιμονίων τὴν τάξιν καὶ αὐτῶν 15 καὶ τῶν συμμάχων συνέχεε καὶ οὐχὶ σὺν αἴδοῖ φευγόντων οὐδὲ ἀναμένειν θελόντων έτι άλλήλους, ἐπέκειτό σφισι φοβερώτερος ή κατὰ ἀνδρὸς ένὸς εἶναι μανίαν. Ενθα δή και παρ' άχράδα πεφυκυῖάν που τοῦ πεδίου, παρά ταύτην δ Αριστομένην οὐκ εἴα παραθεῖν δ μάντις Θέοκλος καθέζεσθαι γὰρ τοὺς Διοσκούρους ἔφασκεν ἐπὶ τῇ ἀχράδι. ᾿Αριστομένης δὲ εἴκων τῷ θυμῷ καὶ νούκ ἀκροώμενος τὰ πάντα τοῦ μάντεως ώς κατὰ τὴν ἀχράδα ἐγίνετο, ἀπόλλυσι την άσπίδα. Λακεδαιμονίοις τε το άμάρτημα του 'Αριστομένους παρέσχεν αύτων αποσωθήναι τινας έχ της φυγής. διέτριψε γαρ την ασπίδα άνευρεῖν πειρώμενος.

Λακεδαιμονίων δὲ ἐχόντων ἀθύμως μετὰ τὴν πληγὴν καὶ ὡρμημένων 6 καταθέσθαι τὸν πόλεμον, Τυρταῖός τε ἐλεγεῖα ἄδων μετέπειθεν αὐτούς, καὶ

γίνεσθαι La SW D Sch. 2. τῆς om. Μ, τοὺς ἑαυτ. Va. — στρατείας edd. ante C Vab. R Pad Lab M (hic στρατήας), στρατιᾶς cett. edd. ex emend. Sylb. Pc Ag. — ἐπήγηρον Μ, ἐπείγειρον Vb. — ἀριστομένη Pcd Va Lb M Ag R, in hoc ν sup. η, ἀριστομένης La, ἀριστομένην Vb Pa. 3. τε om. Ag. 4. προτετμῆσθαι Va, προτετιμεῖσθαι Vb La Pa R. 5. ἢξίω τῷ ἀριστομένει τετάχθαι La. — ἐσθέσθαι Ag. — δεινὸς Pa La. 6. τε δρᾶν La. 7. πρώτον scripsi, πρώτοι codd. edd. 8. λαβόντες δὲ La. 9. τε om. Va. 10. τοῖς μὲν δὴ La. — φεύγουσιν Vb Ag M. 11. λέγχον Pd. — δὲ om. M Va Lb, in R sup. lin. 12. πρὸς

τούς μαλ. La. — ώς om. Vb. 14. τὴν λακ. τὴν τάξιν Vb. — καὶ αὐτῶν τῶν edd. ante SW codd. praeter Lb Va, qui habent καὶ αὐτῶν καὶ τῶν, quod suspicatus erat Buttmannus, recepp. SW D Sch. 16. ἐθελόντων Ag. — φοβερότερος Pac R Vb. 17. παρὰ ἀχρ. Vb La Pa R. — ἀχράδαν La. 18. ἀριστομένη Pc Ag Va Lb R, in hoc ν sup. η, ἀριστομένει Pd. — οἰκεία A, correxit Xyl. — καθέξεσθαι M R, ζ sup. ξ R, καθέζεσθαι La. 19. pro ἐπὶ τῷ magis sibi placere ὑπὰ τῷ dicunt SW. 20. τοὺς μάντ. M, — ἐγίγνετο Ag Pacd Vb Lab R, ἐγίνετο edd., ἐγένετο Sch MS. 22. αὐτὴν Va. — τῆς γῆς M. 24. ὁρμημένων Vb.

ές τοὺς λόχους ἀντὶ τῶν τεθνεώτων κατέλεγον ἄνδρας ἐκ τῶν Εἰλώτων.
4. 'Αριστομένει δέ, ὡς ἀνέστρεψεν ἐς τὴν 'Ανδανίαν, ταινίας αἱ γυναϊκες καὶ τὰ ὡραῖα ἐπιβάλλουσαι τῶν ἀνθῶν ἐπέλεγον ἄσμα τὸ καὶ ἐς ἡμᾶς ἔτι ἀδόμενον '

ές τε μέσον πεδίον Στενυκλήριον ές τ' όρος άκρον είπετ' 'Αριστομένης τοϊς Λακεδαιμονίοις.

άνεσώσατο δὲ καὶ τὴν ἀσπίδα ἐκείνην ἔς τε Δελφοὸς ἀφικόμενος καί, ὡς οἱ προσέταξεν ἡ Πυθία, καταβὰς ἐς τὸ ἄδυτον ἱερὸν τοῦ Τροφωνίου τὸ ἐν Λεβαδεία. ὅστερον δὲ τὴν ἀσπίδα ἀνέθηκεν ἐς Λεβάδειαν φέρων, ἡ δὴ καὶ αὐτὸς είδον ἀνακειμένην ἐπίθημα δέ ἐστιν αὐτῆς ἀετὸς τὰ πτερὰ ἐκατέρω-10 θεν ἐκτετακὸς ἐς ἄκραν τὴν ἔτυν. 5. Τότε δὲ ᾿Αριστομένης ὡς ἐπανῆκεν ἐκ Βοιωτίας εὑρών τε παρὰ τῷ Τροφωνίῳ καὶ κομισάμενος τὴν ἀσπίδα, αὐδτίκα ἔργων μειζόνων ἡπτετο. Συλλέξας δὲ ἄλλους τε τῶν Μεσσηνίων καὶ τοὺς περὶ ἑαυτὸν ἄμα ἔχων λογάδας, φυλάξας τὰ μετὰ ἑσπέραν ἡλθεν ἐπὶ πόλιν τῆς Λακωνικῆς, τὸ μὲν ἀρχαῖον ὄνομα καὶ ἐν Ὁμήρου καταλόγῳ Φᾶριν, τὸ ὑπὸ δὲ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ προσοίκων καλουμένην Φαράς. ἐπὶ ταύτην ἀφινόμενος τούς τε πειρωμένους ἀμιύνεσθαι διέφθειρε καὶ λείαν περιβαλόμενος

1. των θνεώτων Va. - κατέλεγεν codd. edd., κατέλεγον Madvig Adv. crit. I 706: "nam neque ad Tyrtaeum haec pertinebat cura et particula re verum ostendit". 2. ανέτρεψεν La Pa. — είς Pd. 8. ανδρώπων AXKF codd., Pa in marg. καρπών, per compendium scribitur avov in Pcd Ag Va Lb cod. Phral., dv8p&v K coni. idque cum seqq. coniunxit, ανθέων C S, ανθών B e coni. F et sic voluit C (vid. vol. VII p. 148), Lennepium ad Phalar. p. 73 secutus, recepp. SW D Sch, ανθίμων Camerar. — καὶ τὸ ές Pcd Ag M Lb, ἄσμα καὶ ές ήμδις ἔτι άδωμενον Vb, τὸ καὶ ἐς edd. codd. cett., in R to ante ec erasum et inter doua et καί sup. lin. additum. 5. στενοκλήριον La. 7. ές τ' ές δελφ. Μ Lb, έ τ' ές δ. Va, ές τε δελφ. -- ανακειμένην om. La. 8. ίερον glossema esse videtur. — τροφονίου M Va, τροφονείου Vb. 9. λεβαδία Vb Pc, mox λεβαδείαν Pa Vb Lb. — 🥻 scripsi, idem voluit Sch in epist. crit, p. XXII, hv edd. codd. 10. αὐτών (sic) M. - pro ἐπίδημα, quod est in codd. (ἐπίθυμα Vb La Pa, η sup. υ, Pa) edd., ἐπίσημα volunt Camerarius, Emperius, Herw., Schaarschmidt

(de ἐπὶ praep. apud Paus. vi et usu p. 36 sq.), placet etiam SW cl. IX 40, 10, ubi έπίσημα in Il., at recte Frazer retinet lectionem codicum cl. V 25, 9, cf. etiam Arist. Ran. 928 ἐπ' ἀσπίδων έπόντας γρυπαιέτους χαλκηλάτους, aquila non erat picta, sed imposita. — αὐτοῖς La. 11. ἴτην Vb La Pa R. 12. τροφονίω Μ Va, τροφονείω Vb. 13. ἔργω Μ. — τε ὧν μεσσ. Va. 14. αύτὸν Lb, αὐτὸν La. — τε μετὰ ἐσπέραν codd. edd. ante D, τὸ μετὰ ἐσπέραν D, ut maluit S, probat Frazer, τε ** μετά έσπέραν Sch. μετά deletum velit Poppo, τὰ μετά έσπ. coni. Sch Jb. f. Ph. 1864, p. 49, idem est ac περί βαθείαν έσπέραν IV 18, 3, Seemann p. 36 coni. τε μετά ταθτα έσπέραν. ηλθεν ἐπὶ Φαριν πόλιν τῆς Λακ, eiectis verbis τὸ μὲν - Φαράς, Sch l. l. coni. 15. ἐν όμήρω Pa Vb Lab. — καταλόγω φασίν Vab (in Vb per compendium scriptum), φάριν Pac. 16. προσήκων A Vb La Pa R. καλουμένων ΑΧΚ Vab Lab Pa, καλουμένην cett. edd. Pcd Ag, om. M, correxit iam Sylb. — φεράς La. 17. περιβαλλόμενος Pcd Ag Vab Lab R, περιβαλόμενος edd. Pa, λ sup. λ, περιλαμβανόμενος Μ.

ἀτήλαυνεν ες την Μεσσήνην. Λακεδαιμονίων δε όπλιτων και 'Αναξάνδρου τοῦ βασιλέως ἐπιθεμένων καθ' όδόν, ἐτρέψατό τε καὶ τούτους καὶ διώκειν τὸν 'Ανάξανδρον ώρμητο. βληθείς δὲ ἀκοντίω τὸν γλουτὸν τὴν δίωξιν ἐπέσχεν, ού μέντοι την λείαν γε ην ήλαυνεν αφηρέθη. Διαλιπών δε όσον άκε-9 εσθήναι το τραϋμα, ές μὲν αὐτὴν Σπάρτην ἔξοδον ποιούμενος νύκτωρ, ἀπετρέπετο όπὸ φασμάτων Έλένης καὶ Διοσκούρων, τὰς δ' ἐν Καρύαις παρθένους γορευούσας τη `Αρτέμιδι έλόχησε μεθ' ήμέραν, καὶ συνέλαβεν όσαι χρήμασιν αὐτῶν ἢ ἀξιώματι πατέρων προείγον, ἀγαγών δὲ ἐς κώμην τῆς Μεσσηνίας τὴν νύκτα ἀνεπαύετο, ἀνδράσι τῶν ἐκ τοῦ λόχου τὴν φρουρὰν ἐπιτρέψας τῶν 10 παρθένων. ἐνταῦθα όπὸ μέθης οἱ νεανίσκοι, δοκεῖν δέ μοι καὶ ἄλλως ἀκρα-10 τῶς ἔχοντες λογισμοῦ, πρὸς βίαν ἐτρέποντο τῶν παρθένων, ᾿Αριστομένους δὲ απείργοντος οὸ νομιζόμενα Έλλησι δρώντας οὐδένα ἐποιούντο λόγον, ώστε ήναγκάσθη καὶ ἀποκτεῖναι τοὺς παροινοῦντας μάλιστα ἐξ αὐτῶν. αίχμαλώτους λαβών ἀπέλυσε χρημάτων πολλών παρθένους, ώσπερ γε καὶ είλεν. ΧVΙΙ. Έστι δὲ Αἴγιλα τῆς Λακωνικῆς, ἔνθα ίερον ιδρυται ἄγιον Δήμητρος. ἐνταῦθα ἐπιστάμενος ὁ ᾿Αριστομένης καὶ οἱ σὺν αὐτῷ τὰς γυναῖκας άγούσας έρρτήν * * άμύνεσθαι των γυναικών ούκ άνευ τής θεού προαγθεισών λαμβάνουσιν οί πολλοί τών Μεσσηνίων τραύματα μαχαίραις τε, αίς τὰ ἱερεῖα αί γυναῖκες ἔθυον, καὶ δβελοῖς, οίς τὰ κρέα ἔπειρον ὀπτώσαι΄ τὸν αδε 'Αριστομένην τύπτουσαι ταϊς δασί ζωντα αίρουσιν. ἀπεσώθη δε όμως της αὐτῆς ἐκείνης νυκτὸς ἐς τὴν Μεσσηνίαν. ἀφεῖναι δὲ αὐτὸν ίέρεια τῆς Δήμητρος αίτίαν ἔσγεν 'Αργιδάμεια. ἀφήκε δὲ οὐκ ἐπὶ χρήμασιν, ἀλλὰ ἐρῶσα έτυγεν αύτου πρότερον έτι, προύφασίζετο δὲ ὡς Ἀριστομένης διακαύσας τὰ δεσμά άποδράς οίχοιτο.

1. άλεξάνδρου, άνα ευρ. άλε, Ρα. 2. έπιθεμένου Vb, p. corr. vulg. 4. ην om. Ag. 5. žtodov, s. žpodov Valcken. MS., cf. Jb. f. Ph. 1889 p. 824, žoodov codd. edd. — ἀπετρέπετο scripsi, ἀπετράπετο codd. edd. 6. zai om La, in Pa est sup. lin. καρύ sequente lacuna M, καρύις Ag Lb Pc, καρύα Vb. 7. 'Αρτέμιδι διελόχησε ΑΧΚ Lab Pa, correxit K. 8. αὐτῷ La. ή ἀξιώμ. Sch MS., καὶ ἀξιώμ. cett. edd. codd. - τῆς om. Pd Ag. 9. τὴν νύκτα - ἐπιτρ. τ. παρθένων om. Μ Va. — ανεπαύσατο La. 10. νεανίσκοι -- έτρεπ. των παρθένων om. Lb et praeced. ἐνταθδα ὑπὸ μέδης οί uncis circumscribit. — δοκείν δέ μοι καὶ scripsi, cf. D praef, mai. XXVII, δοκείν έμοι και codd. edd., Sch praef. δοκείν δέ μοι ή άλλως vel ἢ καὶ άλλως. 11. ἐτράποντο, ε super ά, Μ. 13. παροικοθντες, ν super κ, Vb. — μάλιστα, ἐξ αὐτῶν δὲ τὰς Ag Pcd M Lb R, δὲ expunct. et post τὰς sup. lin. add. in R, μάλιστα ἐξ αὐτῶν. τὰς δὲ edd. La Vb Pa. — ἐξ αὐτῶν δὲ τοὺς αἰχμ. Va. 14. αἰχμαλώτας La. — γε om. Vab, in Va ab alia manu addit.

15. Αἰγίλα Saupp. Mysterieninschr. v. Andania p. 17. 17. lacunam indicavi cum edd. praeter AXBD. 18. ἐς pro αἴς Ag. 19. ὀβολοῖς Vb. 20. ᾿Αριστομένη ΑXK Pac Ag Va Lab R, ᾿Αριστομένην cett. edd. M Pd Vb. — δαιοὶ M Va. 21. αὐτὴν Pc. 23. ὡς om. La. — διακόψας Coraës, διακλάσας Zink, nil mutandum, cf. Polyaen. II 31,3. Plin. n. h. XI 70. 24. ἀποδρᾶν La. —

2. Τρίτω δὲ ἔτει τοῦ πολέμου μελλούσης γίνεσθαι συμβολής ἐπὶ τή καλουμένη μεγάλη Τάφρω, και Μεσσηνίοις Αρκάδων βεβοηθηκότων άπο πασών των πόλεων, `Αριστοκράτην τον 'Ικέτα Τραπεζούντιον, βασιλέα των 'Αρκάδων καὶ στρατηγόν όντα ἐν τῷ τότε, διαφθείρουσιν οί Λακεδαιμόνιοι χρήμασι. πρώτοι γάρ ων ίσμεν Λακεδαιμόνιοι πολεμίω άνδρι δώρα έδοσαν, και ώνιον 5 3 πρώτοι κατεστήσαντο είναι το κράτος το έν τοῖς οπλοις. πρὶν δὲ ἡ παρανομήσαι Λακεδαιμονίους ἐς τὸν Μεσσηνίων πόλεμον καὶ 'Αριστοκράτους τοῦ 'Αρκάδος τὴν προδοσίαν, άρετή τε οί μαχόμενοι καὶ τύχαις (ταῖς) ἐκ τοῦ θεοῦ διεκρίνοντο. φαίνονται δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ ὕστερον, ἡνίκα ἐπὶ Αἰγὸς ποταμοῖς ταῖς ' `Αθηναίων ναυσίν άνθώρμουν, άλλους τε των στρατηγούντων 'Αθηναίοις καὶ 10 4' Αδείμαντον έξωνησάμενοι. 3. Περιήλθε μέντοι και αυτούς Λακεδαιμονίους άνὰ χρόνον ή Νεοπτολέμειος καλουμένη τίσις. Νεοπτολέμω γὰρ τῷ Αχιλλέως αποκτείναντι Πρίαμον επί τη έσχαρα του Έρκείου συνέπεσε καὶ αὐτὸν ἐν Δελφοῖς πρὸς τῷ βωμῷ τοῦ ᾿Απόλλωνος ἀποσφαγῆναι, καὶ ἀπὸ τούτου τὸ 5 παθεῖν όποιόν τις καὶ ἔδρασε Νεοπτολέμειον τίσιν ὀνομάζουσι. τοῖς οὖν 15 Λακεδαιμονίοις, ότε δή μάλιστα ήνθησαν καὶ Αθηναίων τε τὸ ναυτικὸν καθηρήκεσαν καὶ 'Αγησίλαος κεγείρωτο 'τὰ πολλὰ ἤδη τῆς 'Ασίας, τότε σφίσι την άρχην πάσαν οὐκ έξεγένετο άφελέσθαι τὸν Μηδον, άλλὰ σφάς δ βάρβαρος περιήλθε τῷ ἐκείνων εύρήματι, ἐς Κόρινθον καὶ Ἄργος καὶ ἐς 'Αθήνας τε καὶ Θήβας χρήματα ἀποστείλας, δ τε ὀνομαζόμενος Κορινθιακὸς 20 πόλεμος ἀπὸ τούτων ἐξήφθη τῶν χρημάτων, ὡς ἀπολείπειν Αγησίλαον ἀναγ-6 κασθήναι τὰ ἐν τῆ ᾿Ασία. Λακεδαιμονίοις μὲν τὸ ἐς Μεσσηνίους σόφισμα ό δαίμων έμελλεν αὐτοῖς ἀποφανεῖν συμφοράν 4. `Αριστοκράτης δὲ ὡς τὰ χρήματα έδέξατο έκ Λακεδαίμονος, το μέν παραυτίκα έκρυπτεν ές τους

οἴχετο Va La. 1. Amas. vertit: eodem anno. — μελούσης A. — γίγνεσθαι Ag, γενέσθαι Va. — συμβουλῆς Vb Lb. 2. καλλουμένη A. — μεγάλη om. La. 3. 'Αριστοκράτη edd. ante S Vab, 'Αριστοκράτην cett. edd. M Pacd Ag Lab R. — ίκέταν Va. 5. πολεμίων La. — ἔδωσαν Ag R Pa, in Pa R o sup. ω. 7. τοῦ ἀρκάδου τὴν προσοδίαν La, προσοδίαν etiam Pa. 8. τύχαις ταξς malit B, inserit articulum Herw., om. edd. codd., τύχας ἐς Va. 10. ἀνθώρκουν Ag. — ἄλλοις Μ Vab. 11. δείμαντον Ag. — προῆλδε Vb. 12. νεοπτολέμιος La. — τῷ 'Αχιλλ. — αὐτὸν R ad marg. 18. ἐν τῆ Pc, παρὰ τῆ La, probat

Καγς. l. l. 1084, Sch MS., ἐπὶ τῆ cett. codd. edd., τῆ om. Va Lb Vn. 14. ἀπὸ τοῦτο Ag. 16. ὁποῖος Μ. – sequens καὶ om. Pd. — νεοπτολέμιο, ν sup. vers., La. — ὀνομάζουσιν Pd Ag Vb. 16. ἀθηναίω τὸ La, τε om. etiam Pa. 17. ἐκεχείρωτο Va D. 18. ἐξένετο Μ. — δημον Lab Pacd Ag M R, ad marg. Pa La R μῆδον, quod habent in contextu Vab. 19. τῶ ἐκείνω La, R ἐκείνων, ν posteriore expuncto. 21. ἀπολέπειν La. 22. Amas. "dolum itaque Lacedaemoniorum", unde Sylb. putat, eum Λεκεδαιμονίοις μὲν οῦν legisse. — τὸ ἐς Μεσσηνίοις Vb La Pa edd., τὸ ἐν μεσσηνίοις rell. codd., in R ἐς μεσσηνίους sup. lin., ἐν

Αρκάδας οἶα ἐπεβούλευε, μελλόντων δὲ ἐς χεῖρας ἤδη συνέρχεσθαι, τηνικαθτα έξεφόβησεν αὐτοὺς ὡς ἐν δυσχωρία τέ εἰσιν ἀπειλημμένοι καὶ ἀναχώρησις οὐκ έσται αύτοζ, ήν κρατηθώσιν τά τε ίερά σφισιν ούκ έφη γεγονέναι κατά γνώμην. ἐπέλευεν οδν πάντα τινά, ἐπειδὰν αὐτὸς σημήνη, φυγή χρήσθαι. ιώς δε οί Λακεδαιμόνιοι συνέμισγον καὶ ήσαν ες τὸ κατ' αὐτούς οί Μεσσήνιοι? τετραμμένοι, ενταύθα 'Αριστοχράτης άρχομένης της μάχης άπηγε τους 'Αρχάδας, καὶ τοῖς Μεσσηνίοις τό τε ἀριστερὸν καὶ μέσον ἡρήμωτο οί γὰρ `Αρκάδες σφίσιν είγον αμφότερα άτε απόντων μεν Ήλείων της μάχης, απόντων δε 'Αργείων καὶ Σικυωνίων. προσεξειργάσθη δὲ καὶ ἄλλο τῷ 'Αριστοκράτει' ιοδιά γάρ Μεσσηνίων έποιείτο την φυγήν. οί δε πρός το άνελπιστον των 8 παρόντων ἐγένοντο ἔκφρονες, καὶ ἄμα ὑπὸ τῆς διεξόδου τῆς κατὰ σφᾶς τῶν Αρκάδων εταράσσοντο, ώστε αὐτων εδέησαν οὐ πολλου καὶ ἐπιλαθέσθαι των έν γερσίν : άντὶ γὰρ τῶν Λακεδαιμονίων ἐπιφερομένων ἤδη πρὸς τοὺς ᾿Αρκάδας άφεώρων φεύγοντας, καὶ οί μὲν παραμεῖναί σφισιν ἰκέτευον, οί δὲ καὶ λοιδο-15 ρίαις ες αὐτοὺς ὡς ἐς ἄνδρας προδότας καὶ οὐ δικαίους ἐγρῶντο. 5. Λακε-9 δαιμονίοις δε ή τε χύχλωσις των Μεσσηνίων μονωθέντων εγένετο οὐ χαλεπή, καὶ νίκην έτοιμοτάτην πασών καὶ ἀπονωτάτην ἀνείλοντο. ᾿Αριστομένης δὲ καὶ οί σὺν αὐτῷ συνέμειναν μὲν καὶ τῶν Λακεδαιμονίων τοὺς μάλιστα ἐγχειμένους ανείργειν έπειρώντο, όλίγοι δε όντες ού μεγάλα ώφέλουν. των δε Μεσσηνίων τοῦ μὲν δήμου τοσοῦτον πληθος ἀνηλώθησαν, ὡς τὰ πρῶτα Λακεδαιμονίων δεσπότας άντι δούλων έσεσθαι νομίζοντας τότε μηδέ ές την σωτηρίαν αύτην έτι έχειν έλπίδα. ἀπέθανον δὲ καὶ τῶν πρωτευόντων ἄλλοι τε καὶ ἀνδροκλης καὶ Φίντας, καὶ λόγου μάλιστα άξίως άγωνισάμενος Φάνας, ές πρότερον τούτων έτι δολίχου νίκην 'Ολυμπίασιν ήν άνηρημένος. 6. 'Αρι-10 ε στομένης δε μετά την μάχην τούς διαπεφευγότας των Μεσσηνίων συνήθροιζε,

Μεσσηνίους Pc. 1. έπιβούλευσεν Vb, σ expuncto, ἐπιβούλευεν La R M (hic ἐπιβούλευε), έπεβούλευε Lb Pcd Ag Va Smai. SW D Sch, ἐπερούλευεν R Pa cett. edd. 2. ἀπειλημένοι Vb, ἀπειλημμένος Μ. 3. ἔσται αὐτοῦ Va. 4. γούν Pc 5. καθ' αὐτούς Pc M A, καθ' τύτους cett. codd. edd. 6. τετραμένοι Vb. - ἀριστομένης La. 9. άλλω Vb. 11. ἐξόδου M. 12. ἐδεήθησαν Vb, ἔφθησαν Emperius. — જો πολλοῦ scripsi, cf. Xen. Anab. V 4,32, ά πολλοὶ codd. edd., post πολλοὶ Valcken. inserere voluit δλίγου, probat Zink, S οὐ πολύ pro οί πολλοὶ scribendum censuit, οὐ πολὺ excidisse putat Schmitt Philol. XI 471. 18. τὸ ἐν χ. La. 14. λοιδορίαις ξαυτούς Lb Pd. λοιδωρίας έαυτούς Va. 15. ἐαυτούς R,

σ sup. ἐ. — δικαίοις Vb Lab R. 16. τε pro δὲ codd. — μονοδέντων Vb. 17. ἔτοιμωτάτην Ag Va. — ἀπονωτάτην Vb La Pa A X K F C SW D, ἀπονώτατα R M Pcd Ag Va I.b Vn S B Sch, in R corr. in ἀπονωτάτην. — ἀνείχοντο Lb. 19. ἐνείργειν A X K, ἀνήργειν La, ἀνείργειν cett. edd. codd., voluit K. — ἡπειρώντο Va. 22. αὐτὴν ἐπέχειν edd. ante B codd., in Pa sup. π correctura scripta est, ἔτι νίdetur esse, αὐτῶν ἔτι ἔχειν coni. quem secuti αὐτὴν ἔτι ἔχειν cett. edd. — καὶ οἱ τῶν M Va R, in hoc οἱ expunct. 23. ἀξίων La. — φάνας ἀξίως δς M. 24. ἔτει Va. — δολιχοῦ Pc. — ὀλυμπιάσιν Pac. 25. τας τῶν οπ. La in fine folii, τῶν οπ.

καὶ 'Ανδανίαν μὲν καὶ εἴ τι ἄλλο ἐν μεσογαία πόλισμα ἔπεισε τὰ πολλὰ ἐκλείπειν, ἐς δὲ τὴν Εἴραν τὸ ὅρος ἀνοικίζεσθαι. συνεληλαμένοις δὲ ἐς τοῦτο τὸ χωρίον προσεκάθηντο οἱ Λακεδαιμόνιοι πολιορκία σφᾶς αὐτίκα ἐζαιρήσειν νομίζοντες. ἀντήρκεσαν δὲ ὅμως οἱ Μεσσήνιοι καὶ μετὰ τὴν ἐν τῆ Τάφρῳ 11 συμφορὰν ἑνί τε καὶ δέκα ἔτεσιν ἀμυνόμενοι. τὸν δὲ χρόνον τῆς πολιορκίας 5 γενέσθαι τοσοῦτον δηλοῖ καὶ τάδε ἔπη 'Ριανοῦ πεποιημένα ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους'.

ούρεος άργεννοῖο περὶ πτύχας ἐστρατόωντο χείματά τε ποίας τε δύω καὶ εἴκοσι πάσας.

χειμώνας γὰρ καὶ θέρη κατέλεξε, πόας εἰπὼν τὸν χλωρὸν σῖτον ἡ ὀλίγον 10 πρὸ ἀμητοῦ.

XVIII. Μεσσήνιοι δὲ ὡς ἐς τὴν Εἴραν * * τῆς δὲ ἄλλης ἐξείργοντο, πλὴν ὅσον σφίσιν οἱ Πύλιοι τὰ ἐπὶ θαλάσσῃ καὶ οἱ Μοθωναῖοι διέσωζον, [ἢ] ἔλήστευον τήν τε Λακωνικὴν καὶ τὴν σφετέραν, πολεμιίαν ἤδη καὶ ταύτην νομίζοντες. ἄλλοι τε δὴ συνίσταντο ὲς τὰς καταδρομάς, ὡς ἔκαστοι τύχοιεν, 15 καὶ ᾿Αριστομένης δὲ τοὺς περὶ αὐτὸν λογάδας ἐς τριακοσίων ἀριθμὸν προή-2 γαγεν. ἦγον μὲν δὴ τὰ Λακεδαιμονίων καὶ ἔφερον, ὅ τι καὶ δύναιτο αὐτῶν ἔκαστος Ἑλόντες δὲ σῖτον καὶ βοσκήματα καὶ οἶνον ἀνήλισκον, ἔπιπλα δὲ καὶ

Pa. 1. ἀρδανίαν Pd, ἀρχαδίαν Ag, ἀνδρανίαν Vb. -- εἴ π δ' ἄλλο Μ Vab. -- ἐν μεσσηνία Va La, sup. I. έν μεσογαία. — τὰ πολλά delet M. Mandes, v. Wochenschr. f. klass. Philol. 1895 p. 1129. 2. ἐκλίπειν Va La. — την om. AXKF. — Είραν scripsi, cf. Schwartz Herm. XXXIV 444, Eipav codd. edd. semper. — avoixiletai Va R Lb, in R τ expunct. et σθ sup. lin. 4. 17 inseruit B cum Pcd Ag Lb, coll. 20,1, recepp. edd. seqq., abest a codd. edd. ante B. 5. ἐνίστε καὶ Lb Pd Ag. - ἀμυνόμενον Ag Pd. 6. τάδε ύπὸ 'Ριανού edd. ante SW, τάδε ἐπὶ P. R Vb, τάδε ἐπιριανοῦ La Pa, in Pa corr. in ἔπη β., τάδε ἔπη 'P. SW Sch Pcd Ag Lb Va M, τά δὲ τὰ ἔπη voluit D praef. XIX, rec. Sch MS., at cf. II 15,5 16,4. 21,6. V 3,5 alibi, Meisterhans-Schwyzer Gramm. d. att. Inschr. p. 232. 8. ἀργενοῖο La R Pd Ag (in R Pd v sup. lin.), άρ γέννοιο Vb, άρ γρεννοΐο Vn, άρ γεννοΐο Lb. — περιπτύχας Vb. 9. ποιάς τε Smai., ποιδίς τε Pa. — δύο Vab La, χείματα μέν ποίας τε δύω τε καὶ είκ. πάσας Chardon de la Rochette in Mélanges de Critique et de Philologie T. I p. 140 e schol. Anthol. graec. p. 378 ed. Wechel. 10. χειμώνος La. — θέρει La. θήρη Lb. — κατέληξε La. 11. ἀμήτου Pc.

12. μεσσηνίοις Pd Ag. — ές om. Lb. - ήραν La. - post Είραν in edd. praeter Sch est ανωχίσθησαν, quod cum non sit in codd., ut Musuri interpolationem omittit Sch lacuna indicata, in Vb spatium purum est inter Expan et The TE, Sch praef. coll. ΙΧ 1,7 proponit ές την Είραν γης της άλλης εξείργοντο, at profundius vulnus latere dicit, cum codd. η έληστευον habeant. — της δὲ άλλης Vab Lab Pacd Vn Ag. 13. καὶ ώς Mod. Ag. - Medwacios Va La, R habet μοθωναΐοι, sed ε sup. ο, μοθοναΐοι Pc. - η ἐλήστευον M Pacd Ag Va Vn Lab R, in R Pa n expunct., om. n edd, Elioteuov Vb La, ἐλήστευόν τε τὴν Λακ. coni. Κ. 15. τε om. S M Pc. - de pro di Pc, La om. di. 16. καὶ uncis inclusit S. — περὶ αὐτὸν edd. ante S Va R Pac. 17. Hyov μεν δη τ. λακ. ήγον καὶ ἔφερον Va, ἔφορον M R, ε sup. ο R. - ono AXKFC, on cett. edd. codd. — δύναιντο Pa. 18. σίτον μεν και malit B.

άνθρώπους ἀπεδίδοσαν χρημάτων ωστε καὶ ἐποιήσαντο οἱ Λακεδαιμόνιοι δόγμα, άτε τοῖς ἐν τῆ Είρα μάλλον ἡ σφίσιν αὐτοῖς γεωργοῦντες, τὴν Μεσσηνίαν καὶ τῆς Λακωνικῆς τὴν προσεχῆ, ἔως ἀν πολεμῶσιν, ἐᾶν ἄσπορον. 2. καὶ ἀπὸ τούτου σιτοδεία ἐγένετο ἐν Σπάρτη καὶ όμοῦ τῆ σιτοδεία στάσις* 5 οὐ γὰρ ἡνείχοντο οἱ ταύτη τὰ κτήματα ἔχοντες τὰ σφέτερα ἀργὰ εἶναι καὶ τούτοις μὲν τὰ διάφορα διέλυε Τυρταΐος 3. 'Αριστομένης δὲ ἔχων τοὺς 3 λογάδας την μεν έξοδον περί βαθεΐαν ἐποιήσατο ἑσπέραν, ἔφθη δὲ ὑπὸ τάγους την ες 'Αμύκλας ανύσας προ ανίσχοντος ήλίου, και 'Αμύκλας το πόλισμα είλέ τε καὶ διήρπασε καὶ τὴν ἀποχώρησιν ἐποιήσατο πρὶν ἢ τοὺς ἐκ τῆς 10 Σπάρτης προσβοηθήσαι. κατέτρεχε δὲ καὶ ὕστερον τὴν χώραν, ἐς ὁ Λακε-4 δαιμονίων λόχοις πλέον ή τοῖς ήμίσεσι καὶ τοῖς βασιλεῦσιν ἀμφοτέροις συμβαλών άλλα τε ἔσχεν ἀμυνόμενος τραύματα, καὶ πληγέντι όπὸ λίθου τὴν κεφαλήν αὐτῷ σκοτοδινιῶσιν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ πεσόντα άθρόοι † τῶν Λακεδαιμονίων ἐπιδραμόντες ζώντα αίροῦσιν. ήλωσαν δὲ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἐς 15 πεντήκοντα. τούτους ἔγνωσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι ῥῖψαι πάντας ἐς τὸν Κεάδαν* έμβάλλουσι δὲ ἐνταϊθα οδς ἀν ἐπὶ μεγίστοις τιμωρώνται. 4. Οἱ μὲν δή δ άλλοι Μεσσηνίων ἐσπίπτοντες ἀπώλλυντο αὐτίκα 'Αριστομένην δὲ ἔς τε τὰ άλλα θεών τις καὶ δή καὶ τότε ἐφύλασσεν. οἱ δὲ ἀποσεμνύνοντες τὰ κατ' αὐτὸν `Αριστομένει φασίν ἐμβληθέντι ἐς τὸν Κεάδαν ὅρνιθα τὸν ἀετὸν ὑπο-20 πέτεσθαι καὶ ἀνέχειν ταῖς πτέρυξιν, ἐς δ κατήνεγκεν αὐτὸν ἐς τὸ πέρας οὔτε

1. ἀπεδίδωσαν Vab. 2. τη om. La. 8. τέως B SW M Pcd Ag Vn Va I.b R, έως cett. edd. cum La Vb Pa, in R corr. in εως: τέως apud Pausaniam non est conjunctio, sed adverbium demonstrativum. — देवेv πολεμώσιν, έαν άσπ. La. 4. σιτωδεία, ο super ω, Vb, σιτοδία La. — καὶ όμου τη σιτοδεία (όμου σιτοδία La) έγένετο έν Σπάρτη στάσις AXK Vb La Pa R, in hoc eyévero ev σπάρτη expunct., cett. edd. codd. om. haec verba. 5. ήνέσχοντο Ag. 6. τὰς λογ. Ag. 7. βαθεΐα ἐποιήσαντο Μ Va, ἐποιήσαντο etiam R. 8. προανίσκοντος Α, προανίσγοντος Va R X K, προ άνισχόντος Pc, προανισχόντος Μ Vb Pa Lb, πρὸ om. La, πρὸ ἀνίσχοντος edd. cett., Pd Ag, coni. K. — 'Αμύκλας om. Va. 10. προβοηθήσαι ΑΧΚΕ Smin. La Vb Pa R, προσβοηθείσαι Pd, προσβοηθήσαι Sylb. cett. edd. codd., probant K F. δὲ om. La. 11. ἐκβαλών Ag, ἐμβαλών La. 12. πληγέντα Vb, πληθέντι Lb. 13. σκοτω Pausanias II.

δινειώσιν Vb, σκοτοδεινιώσιν M Va Lb Pc R, σκοτοδινιώσιν Pad. — οί om. A X K, est in cett. edd. codd. ut videtur omnibus. άθρόοι των Λακεδαιμονίων vix sana sunt, excidit fortasse post Λακεδ. οί λόγοι: conferto agmine Laced. manipuli, vid. comm. 14. ἐπιδραμώντες Pd. — ζώντα om. M. είλωσαν, omisso seq. δέ, Va. -- τὸν περί Vb, & sup. lin. 15. Καιάδαν C S B SW D hoc loco et § 5, Καϊάδαν cod. Casaub., Κεάδαν cett. edd. Pac Vab M La R, κεάταν Pd Ag (§ 5 Ag xpeátav), xeádav Lb, sed § 5 πεάδαν. 16. ἐσβάλλουσι edd. ante B M Va La Pa, ἐσβαλούσι Vb, ἐμβάλλουσι cett. edd. Pcd Lb Ag (ἐμβάλλουσιν Ag). αν om. La Pa. 17. εμπίπτοντες ΑΧΚΕ, ἐσπίπτοντο La, ἐσπίπτοντες cett. edd. codd. — απώλληντο M R, υ sup. η in R, ἀπώλλοιντο Va, ἀπόλλυντο Vb, ἀπώλυντο La. - αριστομένης, ν sup. ς, omisso sq. τε, La, τε om. etiam Pa. 19. ὑποπέττεσθαι Va.

πηρωθέντα οὐδὲν τοῦ σώματος οὅτε τραϊμά τι λαβόντα. ἔμελλε δὲ ἄρα βκαλ αὐτόθεν δ δαίμων ἔξοδον ἀποφαίνειν αὐτῷ. καλ δ μέν ὡς ἐς τὸ τέρμα ήλθε του βαράθρου, κατεκλίθη τε καὶ ἐφελκυσάμενος τὴν χλαμύδα ἀνέπενεν ώς πάντως οι ἀποθανείν πεπρωμένον· τρίτη δε ὕστερον ήμερα ψόφου τε αλοθάνεται καλ εκκαλυψάμενος, εδύνατο δε ήδη διά του σκότους διοράν, 5 άλώπεκα είδεν άπτομένην των νεκρών. ύπονοήσας δε έσοδον είναι τω θηρίω ποθέν, ἀνέμενεν ἐγγύς οἱ τὴν ἀλώπεκα γενέσθαι, γενομένης δὲ λαμβάνεται. τη δε ετέρα γειρί, όπότε ες αὐτὸν ἐπιστρέφοιτο, τὴν γλαμύδα προύβαλλέν οί καὶ δάκνειν παρείχε. τὰ μὲν δὴ πλείω θεούση συνέθει, τὰ δὲ ἄγαν δυσέξοδα καὶ ἐφείλκετο όπ' αὐτῆς. ὀψὲ δέ ποτε ὀπήν τε είδεν άλώπεκι ἐς διάδυσιν 10 7 έχανην και φέγγος δι' αὐτης. και την μέν, ώς άπὸ του 'Αριστομένους ήλευθερώθη, τὸ φωλίον ἔμελλεν ὑποδέζεσθαι ᾿Αριστομένης δέ, οὐ γάρ τι ἡ ὀπὴ καλ τούτω παρέχειν εδύνατο έξοδον, εύρυτέραν τε ταῖς χερσίν ἐποίησε καὶ οἴκαδε ἐς τὴν Εἴραν ἀποσώζεται, παραδόξω μὲν τῆ τύχη καὶ ἐς τὴν ἄλωσιν γρησάμενος. το γάρ οί φρόνημα ήν και τὰ τολμήματα μείζονα ή ως έλπίσαι 15 τινά `Αριστομένην αλχμάλωτον αν γενέσθαι, παραδοξοτέρα δέ έστι και πάντων προδηλότατα οὐκ ἄνευ θεοῦ ἡ ἐκ τοῦ Κεάδα σωτηρία.

ΧΙΧ. Λακεδαιμονίοις δὲ παραυτίκα μὲν ὑπὸ ἀνδρῶν ἀπηγγέλλετο αὐτομόλων ὡς 'Αριστομένης ἐπανήκοι σῶς' νομιζομένου δὲ ἀπίστου κατὰ ταὐτὰ καὶ εἴ τινα τεθνεῶτα ἐλέγετο ἀναβιῶναι, παρ' αὐτοῦ τοιόνδε 'Αριστομένους 20 ὑπῆρξεν ἐς πίστιν. Κορίνθιοι Λακεδαιμονίοις δύναμιν ὡς συνεξαιρήσοντας τὴν

1. πειρωθέντα Ag. — τραθμα ἐπιλαβόντα codd. edd. ante D, τραύμα ἐπίκαιρον λαβόντα coni. Β, τραθμά τι λαβ. coni. SW, recepp. D Sch. - ἔμελλεν A X K F Vab Lb, δὲ om. Va Lb M, sup. lin. est in R, δ' ἄρα Pd. 2. δ om. Pd Ag. — ώς om. Ag Vb. 3. κατεβλήθη ΑΧΚF R Pac Vab Vn M Lab, κατεκλήθη Pd Ag, κατεκλίθη cett. edd. 4. ψόφον Μ Vab Lb. 5. ἐχαλυψάμενος Pc. - 8è ante non om. M Va. 6. oldev La Pd Vb. — antómeyov M R, in hoc correct. τὸ δηρίον ποθέν ἀν. ἐγγὺς ἐς τὴν La. 7. γενομένην I.a. 8. ἐπίστρέφη, οι sup. η, Vb. — προύβαλεν Μ Vab. 9. οδν pro δή Va. 10. ἀφείλμετο edd. ante C M Lb Va R, αφίκετο Vb, έφίητο La, έφείλκετο cett. edd. Pacd Ag, in R & sup. à, in Pa primo έφείνετο vel έφείκετο fuisse videtur. — όποίη τε La. — οίδεν Vb La. — ές διάβασιν La. 11. ύπὸ τοῦ Sch MS. — τοῦ om. Va. 12. όποδέξασθαι S M Pa Vab La, όποδέξε-

σθαι cett. edd. Pcd Ag Lb. — γὰρ τῆ ὀπῆ καὶ τοῦτο La, ἡ om. Pa. 13. τε om. Pd. 14. εἰς R. — ἀνασώζεσθαι Vb. — δὲ τῆ τύχη La, μὲν τῆ τύχη Pc Ag Vb SW D Sch, μὲν τύχη cett. edd. Pd Va, τῆ μάχη Lb M R Pa, quibus expunctis Pa R ad marg. τύχη. 16. ἀριστομένη M. 17. προδηλώτατα R La Vb Ag Pcd. — Κεάδα A X K F Sch Pac Vab M Lb R, κεάτα Ag Pd, νεάδα La, Καιάδα cett. edd.

18. μὲν pro δὲ La, om. δὲ Pc. — αὐτίκα R, παρ sup. lin. — ἐπηγγέλετο edd. ante S Pacd Vab M Lb, ἐπηγγέλετο La, ἀπηγγέλετο Ag cett. edd. ex emend. Schaeferi ad Dionys. de Comp. p. 11. 19. ἐπανήκει Va M. — ταὕτα codd. 20. ἢ codd. edd. praeter Smai., καὶ coni. Porson. Coraes, recepit Smai., cf. III 14, 8 cum comment. — ἀναβιώναι παρ' αὐτοῦ, τοιώνδε A X K F, ἀναβιώναι, παρ' αὐτοῦ cett. edd., παρά του Valck. 21. ὑπῆλξεν Ag. — κορ.

Είραν ἀποστέλλουσι. τούτους παρὰ τῶν κατασκόπων πυνθανόμενος ὁ ᾿Αρι- 2 στομένης τη πορεία τε άτακτότερον γρησθαι και ταϊς στρατοπεδείαις άφυλάκτως, ἐπιτίθεται νύκτωρ σφίσι καὶ των τε άλλων καθευδόντων ἔτι ἐφόνευσε τούς πολλούς, καὶ τούς ήγεμόνας Υπερμενίδην καὶ Αχλαδαΐον καὶ 5 Λυσίστρατον και Σίδεκτον αποκτίννυσι. διαρπάσας δὲ και τὴν σκηνὴν τὴν στρατηγίδα παρέστησεν εδ είδέναι Σπαρτιάταις ως 'Αριστομένης και ούκ άλλος Μεσσηνίων έστιν δ ταθτα είργασμένος. 2. Έθυσε δὲ καὶ τῷ Διὶ τῷ Ἰθω-3 μάτα την θυσίαν ην Έκατομφόνια όνομάζουσιν. αυτη δε καθεστήκει μέν έχ παλαιοτάτου, θύειν δὲ αὐτὴν Μεσσηνίων ἐνομίζετο ὁπόσοι πολεμίους ἄνδρας ιο κατεργάσαιντο έκατόν. 'Αριστομένει δέ, δτε έπὶ Κάπρου σήματι ἐμαχέσατο. ύσαντι Έχατομφόνια πρώτον, δεύτερα ήδη θύσαι καὶ ὁ ἐν τῇ νυκτὶ τῶν Κορινθίων παρέσχε φόνος. τοῦτον μὲν δη λέγουσι καὶ ἐπὶ ταῖς ὕστερον θῦσαι καταδρομαίζ θυσίαν τρίτην 3. Λακεδαιμόνιοι δέ, ἐπήει γὰρ Ἱακίνθια, πρός 4 τούς εν τη Είρα τεσσαράκοντα εποιήσαντο ήμερων σπονδάς καὶ αὐτοὶ μεν 15 άναχωρήσαντες οίκαδε έώρταζον. Κρήτες δὲ τοξόται, μετεπέμψαντο γὰρ ἔκ τε Λύχτου καὶ έτέρων πόλεων μισθωτούς, οδτοί σφισιν άνὰ τὴν Μεσσηνίαν έπλανώντο. 'Αριστομένην οὔν, ἄτε ἐν σπονδαῖς ἀπωτέρω τῆς Εἴρας γενόμενον καὶ προϊόντα ἀδεέστερον, έπτὰ ἄνδρες ἀπὸ τῶν τοξοτῶν τούτων ἐλόχησαν, συλλαβόντες δε τοῖς ἱμᾶσιν οἶς εἶγον ἐπὶ ταῖς φαρέτραις δέουσιν Εσπέρα γὰρ πἐπήει. δύο μὲν οὖν ἐς Σπάρτην ἀπ' αὐτῶν ἐλθόντες Λακεδαιμονίοις `Αριστο- 5 μένην εὐηγγελίζοντο ήλωκέναι οί λοιποί δε ἀποχωρούσιν ες ἀγρόν τῶν ἐν τῆ

δὲ λακ. Pc La. — συνεξαιρήσοντες mavult Χ. ξυνεξαιρήσοντας Ρc. 2. αθτακτότερον et στρατοπεδίαις La M, τοῖς στρατ. Vb. --άς' ύλάκτως Vb. 3. νύκτωρ ἐπιτίθ. La. 4. Υπερμενίδη codd. edd. praeter D Sch. qui Υπερμενίδην scribunt, ut voluit Sylb. 5. Είδεκτον codd. edd., Σίδεκτον Sch e coni. Keil. Anal. p. 237, qui Σείδεκτον (s. Σειδέκταν) vel Σίδεκτον (s. Σιδέκταν) proposuit, Σείδεκτον invenit etiam Bergk. ἀποκτείνουσι ΑΧΚΓ Pac Vn M Va Lab R. ἀποκτείνουσιν Ag Pd Vb, ἀποκτείνυσι Vn, αποκτίννυσι ex emend. Opsopoei, ut Sylb. adnotavit, cett. edd. 6. ἐσιδέναι, ad marg. εδ είδέναι, Pa R, εδ, sup. lin. ές, M, εδ om. La, εὐ scribit Pc. — σπαρτιάτες La. — άλλως Ag Va. 7. έδυσε μάζουσιν om. La Pa. 8. έκατονφονίαν Vb Pcd R M, έκατονφόνια Pa, έκατὸν φόνια A h. l. et postea, ubi etiam Ag Pd Va Lb έκατὸν φόνια, cum in M R Pa έκατονφόνια,

in Vb έκατοφόνια, in La έκατοφώνια sit, in R utroque loco exarov habebat accentum, sed expunctus est. — καθειστήκει Lb, καθιστήκει Ag. 9. παλαιού M Va, παλαιωτάτου Vb R, c sup. ω in R. 10. κατεργάσαντο Va. -- őτι, ι expunct. et ε sup. lin, R. 11. δὲ pro ἦδη M Va R, in học ἦδη sup. lin., δὲ ήδη Vb. 12. λέγουσιν Ag Pd Vb. 13. γὰρ pro δὲ Lb Pc R Ag et omisso seq. γάρ M Va, in R δε sup. γάρ. - εποίει Vb. 15. έόρταζον codd. -- μετεπέμψατο Lb Pcd Va R, ν sup. α in R. 16. μισθοτούς La. 17. ἀριστομένη Μ. 18. ἄνδρας Va. 19. ίματίοις, ad marg. γρ. ίμασι, R Pa, ίμασι, ole edd. ante B, La, iudou ole cett. edd. Pc M Ag Lb Vb, ἱμάσιν Va Pd. — ἐπὶ τάς φαρέτρας La. 20. ἐπ' αὐτῶν Α. 21. είλωκέναι Vb. - 'Αγελόν τὸν ΑΧΚΓ, "in tugurium quoddam" Amas., άγρόν τινα C S, άγρὸν τὸν B codd., άγρὸν των suadente B ceit. edd. — οί λοιποί — Μεσσηνία om.

Μεσσηνία. 4. Ένταϋθα ὅκει κόρη σὺν μητρὶ παρθένος, πατρὸς ὀρφανή. τῆ δὲ προτέρα νυκτὶ εἴδεν ὄψιν ἡ παῖς λέοντα ἐς τὸν ἀγρὸν λύκοι σφίσιν ἤγαγον δεδεμένον καὶ οὐκ ἔχοντα ὄνυχας, αὐτὴ δὲ τοῦ δεσμοῦ τὸν λέοντα ἀπέλυσε καὶ ἀνευροῦσα ἔδωκε τοὺς ὄνυχας, οῦτω τε διασπασθήναι τοὺς λύκους ἔδεξεν ὑπὸ ϐ τοῦ λέοντος. τότε δὲ ὡς τὸν ᾿Αριστομένην ἐσάγουσιν οἱ Κρῆτες, συνεφρόνησεν ὁ ἡ παρθένος ὕπαρ ἡκειν τὸ ἐν τῆ νυκτί οἱ πεφηνὸς καὶ ἀνηρώτα τὴν μητέρα δστις εἴη μαθοῦσα δὲ ἐπερρώσθη τε καὶ ἀπιδοῦσα ἐς αὐτὸν τὸ προσταχθὲν συνήκεν. οἴνον οῦν τοῖς Κρησὶν ἐγχέουσα ἀνέδην, ὡς σφᾶς ἡ μέθη κατελάμβανεν, ὑφαιρεῖται τοῦ μάλιστα ὑπνωμένου τὸ ἐγχειρίδιον. τὰ μὲν δὴ δεσμὰ τοῦ ᾿Αριστομένους ἔτεμεν ἡ παρθένος ὁ δὲ παραλαβὼν τὸ ξίφος 10 διειργάσατο *. ταύτην τὴν παρθένον λαμβάνει γυναῖκα Γόργος ᾿Αριστομένους ἐδίδου δὲ ᾿Αριστομένης τῆ παιδὶ ἐκτίνων σῶστρα. ἐπεὶ Γόργω οὐκ ἤν πω δέκατον καὶ ὄγδοον ἔτος, ὅτε ἔγημεν.

ΧΧ. Ένδεκάτῳ δὲ ἔτει τῆς πολιορκίας τήν τε Εἴραν ἐπέπρωτο άλῶναι καὶ ἀναστάτους γενέσθαι Μεσσηνίους, καὶ δή σφισιν ἐπετέλεσεν ὁ θεὸς ιз
᾿Αριστομένει καὶ Θεόκλῳ χρησθέν τι. τούτοις γὰρ ἐλθοῦσιν ἐς Δελφοὺς μετὰ
τὴν ἐπὶ τῆ Τάφρῳ πληγὴν καὶ ἐπερομένοις ὑπὲρ σωτηρίας τοσόνδε εἶπεν ἡ
Πυθία:

Εύτε τράγος πίνησι Νέδης έλικόρροον ὔδωρ, οὐκέτι Μεσσήνην ρύομαι σχεδόθεν γὰρ ὅλεθρος.

20

Va. 2. οίδεν Vb. - post παίς edd. ante B Vb La R Pa habent ώς, quod om. cett. edd. M Pcd Ag Va Lb. 3. καὶ om. La. - αυτη edd. ante S codd., αὐτή cett. edd. 4. ανδρούσα ΑΧΚΕ, ανδρεΐα ούσα Valck. MS., ἀνευρούσα coni. Tyrwhittus Append. ad Toupii Emend. in Suid. IV, p. 465, est in cett. edd. codd. - tò pro te Va. — δισπασθήναι Vb. 5. αριστομένη Μ. 6. ή παρθένος R ad marg. — ήπαρ La, ύπαρ ήπειν habet Pa ad marg. 7. μαθούσα τε La. — ἐπερώσθη Va, ἐπερρώθη Pc. προταχθέν, supra lin. ος, Μ. 8. δέ pro ούν R. - ἀνεδίδου καὶ ώς edd. ante S Pd La, marg. R Pa, ανεδίδου ώς Va, ανεδίδου καὶ post 'Αριστομένους l. 11 irrepserunt in Pa, ἀνέδην ώς cett. edd. Vb Pa Lb M R, ἀναίδην ώς Pc Ag, largius fudit Amas. — ώς καὶ σφᾶς Μ. 9. ὑπνομένου La Pa. έγχειρίδιον, ξιφί sup. έγχει, Pd. — μέν οδν B Pc Ag, μεν δή cett. edd. codd. (δή om. La). 10. 'Αριστομένους — Γόργος om. Lb. — έτεμεν — Γόργος 'Αριστ. om. M Pa R

Vn, habet marg. R. — διέτεμεν? Herw. 11. ad διειργάσατο excidisse έχείνους dicit S, aliquid eiusmodi (τοὺς Κρῆτας, τοὺς φύλακας) excidisse putat Herw., lacunam indicavi. 12. ἀνεδίδου καὶ ἐδίδου δὲ Pa. — ἀριστομέν et sup. lin. ους, id vero expunctum et ης sup. lin. habet Vb. — τῆ παιδὶ om. Vb. — ἐχτείνων Ag Pd, ἐχτίνω M Lb R, ν sup. ω. — γοργὸν Va, γοργῶ Vb La R, γοργῶ Lb. 13. ἔτος om. Pd.

15. ἐπεδήλωσεν vult Lobeck. Aglaoph. p. 847, cf. Her. I 13. 16. κλεόθφ Μ. — χρησθέντι ΧΚΕ Lb Pacd, recte A edd. cett. dividunt vocem, vidit etiam Κ, χρησθέντα coni. Sylb. 17. πληγή La, πηγήν Α, quod Casaub. mutat in φυγήν vel μάχην. — ἐπειρομένοις Ag Pcd, ἐπηρωμένοις Μ Vab La R Pa, ἐμπειρωμένοις Lb. 19. ἔς τε Pa Vb La R A X K F, εὖτε cett. edd. codd., in Va ἐς sup. εὖ. — πίνησιν ἐδης La Pa, in Pa ν post. expunct. — ἑλυκόρρον Va, ἐλλυκόρρον cod. Phral. 20. οὐκέπ B D Sch Pacd Ag Vb M, οὐκ ἔπ cett. edd. Lab Va,

Είσι δε αι πηγαί της Νέδας εν όρει τῷ Λυκαίῳ προελθών δε ό ποταμός 2 διὰ τῆς ᾿Αρχάδων καὶ ἐπιστρέψας αύθις ἐς τὴν Μεσσηνίαν δρίζει τὰ ἐπὶ δαλάσση Μεσσηνίοις καὶ Ἡλείοις τὴν Υήν. τότε δὲ οί μὲν τοὺς αἴγας τοὺς άρσενας έδεδούκεσαν μή πίνωσιν άπὸ τῆς Νέδας τοῖς δὲ ἄρα ὁ δαίμων προσεσήμαινε τοιόνδε. το δένδρον τον έρινεον είσιν Έλλήνων οι καλούσιν ολύνθην, Μεσσήνιοι δὲ αὐτοὶ τράγον. τότε οὖν πρὸς τη Νέδα πεφυκώς ἐρινεὸς οὐκ , ές εύθυ ηύξητο, άλλά ές τε το ρεύμα ἐπέστρεφε και του ύδατος άκροις τοῖς φύλλοις ἐπέψαυε. Θεασάμενος δὲ ὁ μάντις Θέοκλος συνεβάλετο ὡς τὸν 3 τράγον τὸν πίνοντα ἐκ τῆς Νέδας προείπεν ἡ Πυθία τὸν ἐρινεὸν τοῦτον καὶ 10 ώς ήδη Μεσσηνίοις ήκει το χρεών καὶ ές μέν τους άλλους είχεν έν άπορρήτω, 'Αριστομένην δὲ πρός τε τὸν ἐρινεὸν ἤγαγε καὶ ἀνεδίδασκεν ὡς τῆς. σωτηρίας έξήχοι σφίσιν ό χρόνος. 'Αριστομένης δε έχειν οδτω πείθεται χαὶ άναβολήν οὐκέτι, εἴναί σφισι, προενοήσατο δὲ καὶ ἐκ τῶν παρόντων 2. καί, 4. ην γάρ τι èv ἀπορρήτω τοῖς Μεσσηνίοις, ἔμελλε δὲ ἀφανισθὲν ὁποβρύχιον 15 τὴν Μεσσήνην κρύψειν τὸν πάντα αἰῶνα, φυλαχθὲν δὲ οἱ Λύκου τοῦ Πανδίονος χρησμοί Μεσσηνίοις έλεγον χρόνω ποτέ άνασώσεσθαι την χώραν, τουτο δή δ `Αριστομένης, ἄτε ἐπιστάμενος τοὺς χρησμούς, ἐπεὶ νὺξ ἐγίνετο ἐκόμιζε . παραγενόμενος δε ένθα της 'Ιθώμης ην το ερημότατον, κατώρυζεν ες 'Ιθώμην τὸ όρος, καὶ Δία Ἰθώμην ἔχοντα καὶ θεοὸς οἱ Μεσσηνίους ἐς ἐκεῖνο ἔσωζον αρύλακας μεΐναι της παρακαταθήκης αἰτούμενος, μηδὲ ἐπὶ Λακεδαιμονίοις ποιήσαι την μόνην καθόδου Μεσσηνίοις έλπίδα. 3. Μετά δὲ τοῦτο τοῖς ὅ

1. της δε νέδας Va. 4. άρρενας Vab La R edd. praeter B SW D, qui cum M Ag Lb cod. Phral. Pacd (Pa per corr. ex ἄρνας) scribunt ἄρσενας. - ή δαίμων Ag. 5. ἐσήματνε Va M. — τὸ (supra lin. ὸν) ἐριν. M. - δλυνθον edd. ante B, δλύνθον Vb Pa, in hoc τιν sup. ον, δλύνθτιν cett. edd. Pcd Va Ag Lab R, in hoc o sup. η, δλυνθην Μ. 6. τράχον Lb. — τό τὲ οὖν Vb. — πεφυκὸς Ag Pd Vab, ἐρνεὸς Α, εἰρηνεὸς La. — δ οὐκ Pc. 7. &c om. Va Lb, in R est sup. lin.
 — ἤρξατο Vb, ηὄξητο Lab Pa, ηὄξετο rell.
 8. φίλοις La. -- ἔψαυε S, ἔψαυεν M. -συνεβάλετο manu prima La (per correct. συνεβάλλετο), voluit B, scribunt SW D Sch, πυνεβάλλετο cett. edd. codd. 10. ev in Pa sup. lin. 11. αριστομένη Va, αριστομένει Μ. 12. έξήκει, supra lin. οι, Μ. — δ χρόνος - Elvaí opior om. M R, hic addit omissa in marg., exerv om. La. - verba de exerv - Eivaí opioi idem repetit infra post τούτο δή ό αριστομένης. — post έχειν et post apaviobèv B addere vult mèv. 13. σφισιν edd. ante S, Vb. - δè om. A X K F, est in cett. edd. codd. 15. 707 in Pa sup. lin. - πανδίωνος R Vab Pa. 16. χρησμός M. — Μεσσηνίοις scripsi, Μεσσηνίους codd. edd., de medio ανασώζομαι cf. Her. III 140. Luc. vit. auct. 22. — ἀνασώσασθαι Va La. 17. έγίνετο Vb La, in M έγίγνετο per corr. ex έτι γίγνετα, εγίγνετα rell. 19. δια ίθώμην Lb. — μεσσηνίους εκείνο έσωζε (έσωζεν Pd Ag) M Pcd Ag Va Lb R, in hoc ές sup. lin., μεσσ. ἐκείνω ἔσωζον La, μεσσ. ἐς ἐκείνο έσωζον Pa Vb edd. 20. ήγούμενος edd. ante D codd., εὐχόμενος Valck. MS., probat Kays. I. 1. 1084, αἰτούμενος D Sch auctore B, cf. V 13, 7. — ἐπὶ Λακεδαιμονίους B SW Pacd Ag Va Lb, in Pa ou sup. ouc, ἐπὶ Λακεδαιμονίοις edd. rell. La Vb R. 21. καθόλου edd. ante C codd., καθόδου cett. edd. ex emend. K, quae etiam Facio

Μεσσηνίοις ήρχετο, καθό καὶ Τρωσίν ἔτι πρότερον, γίνεσθαι κακὰ ἀπὸ μοιγείας. ἐπεκράτουν μὲν αὐτοὶ τοῦ τε ὅρους καὶ τοῦ πρὸς τὴν Εἴραν ἄχρι της Νέδας, ήσαν δε ολκήσεις και έξω πυλών ενίοις. αὐτόμολος δε ες αὐτοὺς έχ της Λακωνικής άλλος μεν αφίκετο οδδείς, ολκέτης δε Έμπεράμου βουκόλος έλαύνων τοῦ δεσπότου τὰς βοῦς δο δὲ Ἐμπέραμος ἢν ἀνὴρ ἐν Σπάρτῃ δόκιμος. 5 6 ούτος δ βουκόλος ένεμεν οὐ πόρρω της Νέδας. ἀνδρὸς οὖν τῶν Μεσσηνίων των ούκ έντος τείχους έχόντων οίκησιν γυναϊκα είδεν έφ' ύδωρ έλθουσαν. έρασθείς δὲ διαλεγθήναι τε ἐτόλμησε, καὶ δούς δώρα συγγίνεται. καὶ ἀπὸ τούτου τὸν ἄνδρα παρεφύλασσεν αὐτῆς, ὁπότε ἀποχωρήσειεν ἐς τὴν φρουράν. άνὰ μέρος δὲ τοῖς Μεσσηνίοις τῆς ἀκροπόλεως ἐπήγετο ἡ φυλακή ταύτη 10 γάρ τους πολεμίους μάλιστα έδεδοίκεσαν μή δπερβώσιν αὐτοῖς ές τὴν πόλιν. όπότε οὖν οὖτος ἀποχωρήσειε, τηνικαῦτα ὁ βουκόλος ἐφοίτα παρὰ τὴν γυναῖκα. 7 καί ποτε έτυγε σὺν ἄλλοις ἐς ἐκεῖνον περιήκουσα ἐν τῇ νυκτὶ ἡ φυλακή. έτυχε δὲ καὶ ὕειν πολλῷ τὸν θεόν. καὶ ἐκλείπουσιν οἱ Μεσσήνιοι τὴν φρουράν τὸ γὰρ ύδωρ ἐβιάζετο σφάς ἀθρόον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταχεόμενον, 15 ούτε ἐπάλζεων ἐνωκοδομημένων ούτε πύργων ύπὸ σπουδής τοῦ τειχισμοῦ, καὶ ἄμα οὐδὲ κινήσεσθαι τοὺς Λακεδαιμονίους ἤλπιζον ἐν ἀσελήνω νυκτὶ καὶ 8 ούτω χειμερίω. 'Αριστομένης δε ού πολλαΐς πρότερον ήμέραις Κεφαλλήνα ξμπορον, έαυτῷ ξένον καὶ ἐσάγοντα ἐς τὴν Εἴραν ὁπόσων ἐδέοντο, ἑαλωκότα ύπο Λακεδαιμονίων και τοξοτών 'Απτεραίων, ων ήρχεν Εύρύαλος Σπαρτιάτης, 20 τοῦτον τὸν Κεφαλλήνα * ἀφαιρούμενος ἐκεῖνον μὲν καὶ τὰ χρήματα ὁπόσα ἡγεν

arridet. 1. ἔτει Vb. -- γίγνεσθαι codd. edd. ante SW, γίνεσθαι SW D Sch. καὶ pro κακά M, unde κακά καὶ coni. F, κακὸν pro κακὰ voluit Porson. — μοιχίας Pc. 2. post αὐτοὶ in edd. ante C codd. sequitur ἐπεὶ ἐκράτουν, quod utpote e praecedenti ἐπεκράτουν enatum putat delendum F, quem sequentur B SW D Sch, αὐτοὶ έτι του C S, έπει έχρατουντο coni. C. πρὸς τη Είρα coni. S. 5. έμπέρασμος Pa La, έμπεράμος Pc. — ἀνὴρ τῶν ἐν Va. 7. γυναϊκαν La. 8. τε om. edd. ante B R Pa Vb Lab M, est in cett. edd. Pcd Ag. — συγγίγνεται Ag Pac, συγγείνεται, expuncto ε, Vb. 9. ἀπογωρήσει Μ Pd Lb Vn Va, αποχωρήση Vb, αποφρουρήσει Pc, αποχωρήσειεν edd. codd. cett. 10. pro ἐπήγετο Coraes mavult ἐποιεῖτο, ἐτηρεῖτὸ vel ἐγίνετο, Frazer coni. ἐπέκειτο. — ἡ φυλη Pc. 11. δπερβάσιν La. 13. μέν ante σύν ins. B SW, abest a codd. edd. cett. — ἄλλαις et

περιοίκουσαις Vb La Pa, άλλαις et περιοίκουσαι, ς sup. αι, R. — η addunt B SW D Sch. — φυλακή Lab Va R. 14. καὶ ante Geiv om. AXKF Vb La Pa, est in cett. edd. Pcd M Va Lb. — pro πολλώ C πολό. 16. ἀκοδομημένων Pa Vb R edd. ante Β, φκωδομημ. La, ἐπωκοδομημένων, ν sup. π, Va, ἐνωχοδομημένων cett. edd. M Pcd Ag Lb. 17. καὶ ἄμα δὲ Vb. ού, δὲ sup. lin., R. — ἀσελίνων La, ἀσελίνω R. 18. πολλά Va. — pro πρότερον, quod est in edd. La Va et ad marg. R Pa, δστερον legitur in Lb M Pacd Ag R Vn Vb. - πεφαλήνα La Pa M Vab R, hoc loco et aliquot lineis post. 19. ὁπόσον Vb. 20. δν om. Va. - εὐρύολος Pcd Lb, εὐρύοκλος Ag, in Vb εὐρύωλος esse videtur, sic est in R M La Pa, in hoc corr. in εὐρύαλος, Va εδρύαλος. 21. σφας αφαιρούμενος Herw., lacunam indicavi, excidit obiectum. καὶ ante τὰ γρ. om. Ag. — ὁπόσα εἶεν Va.

άπέσωσεν, αὐτός δὲ ἐτέτρωτο καὶ οὐκ ἐδύνατο ἐπιφοιτάν τοῖς φυλάσσουσι, καθάπερ ελώθει. τοῦτο μάλιστα αίτιον έγένετο ἐκλειφθήναι τὴν ἀκρόπολιν. των τε δή άλλων έκαστος άνεχώρησεν άπο της φρουράς και της ύπο του 9 βουκόλου μοιχευομένης ο άνήρ. ή δε τηνικαθτα ένδον είχε τον βουκόλον 5 αἰσθάνεται τε τοῦ ἀνδρὸς ἐπιόντος καὶ αὐτίκα ὡς τάχους εἶγεν ἀποκρύπτει τὸν ἄνθρωπον. ἐσελθόντα δὲ τὸν ἄνδρα ἐφιλοφρονείτο ὡς οὔπω πρότερον, καὶ ἡρώτα καθ' ήν τινα αἰτίαν ήκοι. ὁ δὲ οὐτε μοιχευομένην είδὸς οὐτε ένδον όντα τον βουκόλον εχρήτο το άληθεί λόγω, και αυτός τε διά του δμβρου το βίαιον και των άλλων ξκαστον ξφασκεν απολελοιπέναι την φρου-10 ράν. ἐπηκροάτο δὲ λέγοντος ὁ βουκόλος, καὶ ὡς ἀκριβώς ἐπύθετο ἔκαστα, 10 αύδις έχ των Μεσσηνίων ές τους Λακεδαιμονίους αφίπετο αυτόμολος. Λακεδαιμονίοις δε οί μεν βασιλείς από στρατοπέδου τηνικαύτα απήσαν, πολεμαρχών δε τότε Έμπέραμος ό του βουκόλου δεσπότης προσεκάθητο τή Είρα. ἀφικόμενος οὖν ἐς τοῦτον πρῶτα μὲν τὸ ἐπὶ τῷ δρασμῷ παρητεῖτο άμάρτημα, ι δεύτερα δε άνεδίδασκεν ώς την Είραν εν το παρόντι μάλιστα αίρήσουσιν, αὐτὰ ἔκαστα ὁπόσα ἤσθετο τοῦ Μεσσηνίου διηγούμενος.

ΧΧΙ. Έδοξέ τε δη λέγειν πιστά και ήγειτο Έμπεράμω και τοῖς Σπαρτάταις. ην δὲ ή πορεία χαλεπή σφισιν ἄτε ἐν σκότω και οὐκ ἀνιέντος τοῦ ὑετοῦ διως δὲ ὑπὸ προθυμίας ήνυσαν, καὶ ὡς κατὰ την ἀκρόπολιν τῆς Είρας πέγένοντο, ὁπερέβαινον κλίμακάς τε προστιθέντες καὶ ὅτω τις ἐδύνατο ἄλλω τρόπω. Τοῖς δὲ Μεσσηνίοις παρείχετο μὲν τοῦ παρόντος κακοῦ καὶ ἄλλα αἰσθησιν, μάλιστα δὲ οἱ κύνες οὐ κατὰ τὰ εἰωθότα ὑλακτοῦντες, ἀλλὰ συνεχεστέρα καὶ βιαιοτέρα τῆ κραυγῆ χρώμενοι. γνόντες οὖν τὸν ὕστατον ὁμοῦ καὶ ἀναγκαιότατον σφάς ἀγῶνα ἐπειληφότα, οὐδὲ τὰ ὅπλα ἄπαντα ἀνελάμ-

1. φυλάττουσιν Ag. 4. δ δὲ vit. typ. in Smai. — ἐς ἔνδον Pcd. — είχεν ἔνδον Vb. 5. αλοθάνεσθαι Pd Ag. — τε om. Pd Va. ώς τάχος είχε τὸν βουκόλον ἀποκρ. τ. άνον (expunct. τὸν βουχόλον) Va. 6. οὕτω La. 7. μεδ' ήντινα M Va Lb R, in hoc κα sup. με. — ηκει Va, sup. lin. o. με μοιγευομένην Μ, μοιγευομένην edd. ante B Vb La Pa R, probat Kays. l. l., μεμοιχευμένην cett. edd. Pcd Ag Lb Va Vn. 9. Equaties om. Va. 10. Emugoato Vb La R. 11. λακεδαιμόνιοι δὲ Va. 12. ἀπήεσαν codd. edd. ante B, danjouv cett. edd. ex coni. B. 13. τε pro δὲ Va. — προεκάθητο edd. ante C codd., προσεκάθητο ex emend. Sylb. edd. cett. 14. τω έπι τω R Pa Vb Lb, τῷ ἐπιδρασμῷ La. 16. ὡς αὐτὰ Lb.— ἔκαστος Vb.

17. ἐμπεράμπφ Ag. 18. δὲ ἀπορία Lb M Va R, in hoc ἀ expunct. et η sup. lin., ἡ πορία La Pa. — σφίσιν χαλεπή σφισιν Va, prius σφίσιν expunct. — καὶ ante οὐκ οm. Va. 20. ἐγένοντο La, ut voluit Coraes, SW D Sch, ἐγίγνοντο M Va Lb R Pa. ἐγίνοντο rell. edd. Pcd Vb. — ὑπερέβακνόν τε κλίμωκάς τε προτιθέντες Va. — καὶ ὅσφ Lb. — δύναιτο Sch MS. — ἄλλο La. 22. δὲ ante οἱ om. Ag. — ὁμοῦ ὑλακτοῦντες, ὁμοῦ expunct., R. 23. βιοαιτέρα Va. — γνῶντες, ον sup. ων, R. 24. ἄπαντα codd. edd., ἄπαντες coni. Cor., probat Kays. i. l.

βανον, άλλ' ότω προχείρω μάλιστα έντύχοι τις, άρπάζοντες ήμυνον τη πατρίδι, 2 ή μόνη σφίσιν έλείπετο έχ της Μεσσηνίας πάσης. Πρώτοι δε ήσθοντο ένδον □τῶν πολεμίων ὄντων καὶ ἐβοήθουν ἐπ' αὐτοὺς πρῶτοι, Γόργος τε ὁ Άριστομένους καὶ 'Αριστομένης αὐτὸς Θέοκλός τε ὁ μάντις καὶ Μάντικλος ὁ Θεόκλου, σὺν δὲ αὐτοῖς Εὐεργετίδας ἀνὴρ καὶ ἄλλως ἐν Μεσσήνῃ τιμώμενος καὶ διὰ 5 την γυναϊκα επὶ πλέον άξιώματος ήκων άδελφην γαρ είχεν 'Αριστομένους Αγναγόραν. τότε δε οί μεν άλλοι συνιέντες ως εν δικτύοις εἰσὶν ἐσχημένοι, 3 όμως καὶ ἐκ τῶν παρόντων εἶγόν τινα ἐλπίδα. 2. ᾿Αριστομένης δὲ καὶ ὁ μάντις ηπίσταντο μεν ούδεμίαν έτι άναβολην όλέθρου Μεσσηνίοις ούσαν, άτε 环 είδότες καὶ τὸν χρησμὸν ὁν ἡνίξατο ἐς τὸν τράγον ἡ Ηυθία, ἐπέκρυπτον δὲ 10 ούδεν ήσσον, και ήν σφισιν ές τους άλλους απόρρητον. έπιόντες δε τήν πόλιν σπουδή και ἐπὶ πάντας ἐργόμενοι τοῖς τε ἐντυγγάνουσιν, ὁπότε αἰσθάνοιντο όντας Μεσσηνίους, παρεκελεύοντο άνδρας άγαθούς είναι καὶ ἐκ τῶν 4 ολκιών άνεκάλουν τούς έτι ύπολειπομένους. 3. Έν μεν δή νυκτί οὐδεν άξιον έπράχθη λόγου παρ' οὐδετέρων' τοῖς μὲν γὰρ ἡ ἀπειρία τῶν τόπων καὶ ἡιο τόλμα του `Αριστομένους παρείχε μελλησμόν, τοίς δὲ Μεσσηνίοις οὐτε παρὰ των στρατηγών σύνθημα έγεγόνει φθάνοντας είληφέναι, τάς τε δάδας ή εί 5 τινα λαμπτήρα άλλοῖον άψαιτό τις, ὕων ἀν ἐσβέννυεν ὁ θεός. Ἐπειδή δὲ ήμέρα τε ήν καὶ ἀλλήλους καθοράν ἐδύναντο, ἐνταϊθα ᾿Αριστομένης καὶ Θέοκλος ἐπειρώντο ἐς πάσαν ἀπόνοιαν προάγειν τοὺς Μεσσηνίους, ἄλλα τε 20 όπόσα είκὸς ην διδάσκοντες καὶ Σμυρναίων τὰ τολμήματα ἀναμιμνήσκοντες, ώς Ἰώνων μοῖρα ὄντες Γύγην τὸν Δασκύλου καὶ Αυδούς ἔχοντας σφῶν τὴν 6 πόλιν όπὸ άρετης καὶ προθυμίας ἐκβάλοιεν. 4. Οἱ Μεσσήνιοι δὲ ἀκούοντες άπονοίας τε ενεπίμπλαντο καὶ συνιστάμενοι καθ' δπόσους εκαστοι τύχοιεν, έφέροντο ές τοὺς Λακεδαιμονίους. ὥρμησαν δὲ καὶ γυναϊκες τῷ κεράμῳ 25 καὶ δτω δύναιτο έκάστη τοὺς πολεμίους βάλλειν. Τοῦτο μὲν δὴ μὴ δράσαι

p. 1085, fort. recte. 1. τύχοι edd. ante C, ἐντύχοι codd. edd. cett., voluit Sylb. 2. ἀπάσης Vb. 4. δ Μάντ. edd. ante S, cett. edd. om. articulum cum codd. — μάντοκλος codd. 5. δὶ om. La. 7. ἀγναγόραν A codd. — ἐν om. M Va Lab R (in La R est sup. vers.). 9. ἢπίστατο Va. — δλόθρου Vb. 10. ἀπέκρυπτον Va M R Lb, in R ἀ expunct. et ε sup. lin. 11. ἤσσον καὶ ἤν om. M R, in hoc addit. ad marg. — περιώντες Herw., at cf. Thuc. VII 78, 1. 12. καὶ ante ἐπὶ om. La. — τε om. Va. — αἰσθάνοιτο M. 14. οἰκειδεν Vb. — σόδὲν ἐπράχθη ἄξιον λόγου Va. 15. τοῦ om.

edd. ante B, R Vb La Pa, est in cett. edd. Pcd Ag Va M Lb. 16. μελησμόν La Va. 17. verba φθάνοντας είληφέναι Frazero delenda videntur. — κεί τινα vult Porson. 18. ἀλλ' οἴον Pacd Lab M Vab R. — ἄψαι voluit Porson. — ἀν οπ. La Pa. 22. ἰόνων La. — καί κε δ (δ expunct.) λυδούς Vb, καὶ καὶ λυδούς Pa. — ἔχοντα A M. 23. ὑπ' ἀρ. Va. — ἐκβάλλοιεν Ag Pacd Va M (ἐπιβάλλοιεν sec. exc. SW) Lab R, ἐκβάλοιεν Vb. — ἀκούσαντες La. 24. ἀπονοίας ἐπίμπλαντο M R, τε ἐν R ad marg., ἐνεπίμπλαντο cett. codd. D Sch, ἐνεπίπλαντο cett. edd. 25. [τδ] κεράμω?

σφάς μηδε επιβήναι των τεγών του δμβρου το βίαιον επεκώλυε λαβείν δε έπλα ετόλμησαν καὶ τοῖς ἀνδράσιν ἐπὶ πλέον αὕται τὴν τόλμαν ἐξήψαν, όπότε καὶ τὰς γυναϊκας έώρων προτιμώσας συναπολέσθαι τῆ πατρίδι ἡ ἀχθήναι δούλας ες Λακεδαίμονα, ώστε κάν παρελθείν έδυνήθησαν το πεπρωμένον. 5 άλλα δ θεός το ύδωρ ἐπήγαγεν ἀθρόον μάλλον μετα ἰσγυροῦ των βροντών 7 τοῦ ψόφου καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτων ἐναντίαις ταῖς ἀστρακαῖς ἐξέπλησσε. Τοῖς δὲ Λακεδαιμονίοις ταῦτα πάντα παρίστη φρόνημα, καὶ αὐτὸν ἀμύνειν σφίσιν ἔφασαν τὸν θεόν. καί, ἤστραπτε γὰρ τούτοις κατὰ δεξιά, ἀπέφαινεν Έκας δ μάντις ώς αίσιον είη τὸ σημεῖον. 5. Οὖτος δὲ καὶ στρατήγημα 8 10 έξευρε τοιόνδε. άριθμιβ και πολύ οί Λακεδαιμόνιοι περιήσαν άτε δε ούκ έν εύρυχωρία σφίσιν οὐδὲ κατὰ σύνταγμα [ἐγ]γινομένης τῆς μάχης, ἄλλων δὲ ἐν ἄλλῳ τῆς πόλεως ποιουμένων τὸν ἀγῶνα, ἀγρείους ἀπὸ ἑκάστης τάξεως συνέβαινεν είναι τους τελευταίους. τούτους επέλευεν αποχωρήσαντας ες το στρατόπεδον σιτίων μεταλαβεῖν καὶ υπνου, καὶ αύθις πρὸ έσπέρας ήκειν τοῖς ι όπομένουσιν αύτων διαδεξομένους τον πόνον. 6. Καὶ οί μὲν άναπαυόμενοί 9 τε καὶ ἀνὰ μέρος μαχόμενοι μάλλον ἀντήρχουν, τοῖς δὲ Μεσσηνίοις πανταχύθεν παρίστατο ἀπορία: μεθ' ήμέραν γὰρ ἀεὶ καὶ νύκτα συνεχῶς οἱ αὐτοὶ ημύνοντο. τρίτη ήδη ήμέρα ήν, καὶ ή τε ἀϋπνία καὶ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τό τε όδωρ καὶ ρίγος ἐπίεζε σφάς, ὁ τε λιμὸς καὶ ἡ δίψα ἐπέκειτο. μάλιστα m δὲ αί γυναϊκες ἀηθεία τε πολέμου καὶ τῆ συνεχεία τῆς ταλαιπωρίας ἀπειρήπεσαν. 7. Παραστάς οδν δ μάντις Θέοκλος πρός 'Αριστομένην είπε' τί μάτην 10 τόνδε έχεις τὸν πόνον; άλωναι Μεσσήνην πάντως ἐστὶ πεπρωμένον, συμφοράν

cf. I 13, 8. IV 29, 5. 1. ἀπεκώλυε Cor. 2. Εξήψαι La. 3. προτιμούσας Vb. 4. δούλαι is La. — έδυνήθησαν edd. inde a B Pcd Ag, ήδυνήθησαν rell. 5. άλλον pro μελλον Lb. — βροτών, ον super o, M. 6. του om. S M Va. — ψόγου, φ super γ, Ag. έναντία Μ Va. — ἐξέπλησε Μ, ἐξέπλησεν Ag, Eférangue cett. codd, SW D Sch, ἐξέπληττε edd. cett. 7. παρήστει Ag. 8. καταδεξιά Va. 9. Εκατος edd. ante B M, marg. Pa, ἐκὰς Vab Lab Pacd R, Εκας cett. edd. Ag. 10. ἀρ. μέν καὶ πολύ vel φ. μέν κατά πολύ coni. Coraes. 11. έγγινομένης edd. codd., inclusi έγ. — της χώρας μάχης Vb, expunct. γώρας. 12. έν om. edd. ante B cum Pad La Vab M R, άλλη C S, ut Sylb. et K voluerunt et F probavit, έν άλλω cett. edd. Pc Ag Lb. 14. μετα-

βαλλείν La, μεταβαλείν Pa Ag, in Μ μεταλαβείν p. corr. e μεταλαμβείν. — πρός έσπέρας ΑΧΚΓ Μ Vb Pa Lab, ες έσπέραν Va, πρὸ ἐσπέρας cett. edd. Pcd Ag. 15. ύπομενούσιν Μ Pac Vab Lb R, ύπομείνασιν AXKF, ὑπομένουσιν cett. edd. Pd Ag La. — διαδεξαμένους M Va R, in hoc o sup. α. 16. λαβόμενοι, μ sup. λ et χ sup. β, R. αντήρουν La. 17. καθ' ήμέραν Va. 18. ήμυνον Va, ήμύναντο Vb Pc. — τρίτην ημύνοντο. ήδη τε ήμέρα ην codd. edd., dedi locum e Sch coniectura Kaysero Jb. f. Ph. LXX p. 427 probata. — δ τε pro η τε Ag. 19. post 58ωρ om. La τε, ante offyoc inseri to iubet Sch MS., cf. ad V 14, 3. — ρίγος M Pd. — ἐπέπειτο M R, in boc x sup. π , $\epsilon \pi \epsilon \pi \epsilon \pi \sigma \tau \sigma$. Lb. 20. ἀηδία Vb. 22. μεσσηνίην Vb.

δε την εν δφθαλμοίς πάλαι τε ήμιν προεσήμαινεν ή Πυθέα και έναγγος δ έρινεὸς ἔδειζεν. ἐμοὶ μὲν οὖν ὁ θεὸς αὐτῷ χοινὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἐπάγει την τελευτήν συ δε σώζειν μέν, ώς δυνάμεως ήπεις, Μεσσηνίους, σώζειν δὲ καὶ σαυτόν. Ἐπεὶ δὲ εἴπε πρὸς τοῦτον, ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἔθει καί οί καὶ ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους ἔπεισιν ἐκβοῆσαι τοσόνδε: ἀλλ' οδ τοι τὸν 5 11 πάντα γε χρόνον χαίροντες παρπώσεσθε τὰ Μεσσηνίων. Μετὰ τοῦτο τοῖς καθ' αύτον άνθεστηκόσιν έμπεσών έκείνους τε έκτεινε καλ αύτος έτιτρώσκετο, προεμπλήσας δε τον θυμόν το φόνω των εχθρών άφίησι την ψυχήν. 8. 'Αριστομένης δὲ ἀπὸ τῆς μάχης ὀπίσω τοὺς Μεσσηνίους ἀνεκάλει, πλὴν όσοι κατά ἀνδραγαθίαν αὐτῶν προεμάχοντο τούτους δὲ εἴα κατά χώραν 10 μένειν. τοῖς δὲ λοιποῖς προσέταξε τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα ἐντὸς τῆς 12 τάζεως ἔχοντας ἐπακολουθεῖν, ἤπερ ἀν αὐτὸς παρέχηται διέζοδον. καὶ τούτων μέν τοῖς τελευταίοις Γόργον καὶ Μάντικλον ἐπέστησεν ἄρχοντας αὐτὸς δὲ ἀναδραμών ἐς τοὺς προτεταγμένους, τῆς τε κεφαλῆς τῷ νεύματι καὶ τοῦ δόρατος τη κινήσει δηλος ήν διέξοδόν τε αλτούμενος καλ άποχωρείν ήδη 15 βεβουλευμένος. τῷ τε οὖν Ἐμπεράμῳ καὶ Σπαρτιατῶν τοῖς παροῦσι διεῖναι τούς Μεσσηνίους ήρεσκε, μηδέ λυσσώντας άνθρώπους και ές το έσχατον άπονοίας ήποντας έξαγριάναι πέρα καὶ άμα ούτω σφάς ποιεῖν Έχας ὁ μάντις ἐχέλευεν.

XXII. Οἱ δὲ ᾿Αρκάδες παραυτίκα τε τὴν κατάληψιν ἐπυνθάνοντο τῆς 20 Εἴρας καὶ αὐτίκα τὸν ᾿Αριστοκράτην ἐκέλευον σφᾶς ἄγειν ὡς ἢ σώσοντας Μεσσηνίους ἢ σὺν αὐτοῖς ἀπολουμένους. ὁ δὲ ἄτε ἐκ τῆς Λακεδαίμονος δεδεγμένος δῶρα οὐτε ἄγειν ἤθελεν εἰδέναι τε ἔφασκεν οὐδένα ἔτι Μεσσηνίων ² ὅτῳ καὶ ἀμυνοῦσιν ὄντα ὑπόλοιπον. τότε δὲ ὡς σαφέστερον ἢσθάνοντο περιόντας καὶ ἐκλείπειν τὴν Εἴραν βεβιασμένους, αὐτοὶ μὲν περὶ τὸ ὄρος σφᾶς 25

2. τὴν τἢ πατρίδα Μ. 3. σώζει μὰν La Pa. 4. καὶ αὐτὸν I.a. 5. εἰς Ag. — ἀλλ' οὔτοι Va Lab R, ἀλλ' οὔ τι coni. Herw. ad 8, 8. 6. γε om. Μ Va, in R sup. lin. — καρπώσασθαι Pa R La M Vab, καρπώσεσθαι Lb Pcd, κασπώσεσθε Ag edd. — τῶν μεσσ. La. 8. φόνφ, β super ν, Μ, φόβφ Va. 9. δὲ om. I.a. 10. ἀνδραγαθία Μ. — αὐτῷ [αὐτῷ Lb] προσεμάχοντο edd. aute SW, codd., αὐτοῦ προεμάχοντο Coraes, αὐτῶν προεμάχοντο cett. edd. e coni. Camer. et Sylb., quam probat S, "quorum virtus enituerat" Amas. — δὲ οἶα Vb. 12. παρέσχηται (expuncto σ) Vb. 13. γοργὸν I.a. 15. δράκοντος Va. — seq. τε om. Va.

16. στρατιωτών La. — "Placuit Emperamo et Spartanorum principibus" Amas., άρχουσι igitur legisse videtur, sed cf. 20, 10 Ασκεβαιμονίοις δὲ οἱ μὲν βασιλεῖς ἀπὸ στρατοπέδου τηνικαθτα ἀπῆσαν. — διένει Μ, διιέναι coni. F et sic habet Va, recepp. SW, διεΐναι rell. edd. codd. (διείναι R). 17. λυσώντας Vb La Pa R. 18. Έκατος cdd. ante B, έκὰς M Vab Pacd Lab, "Εκας cett. edd. Ag.

21. τὸν om. Va. — ἀριστοικράτην et sup. lin. η M. 22. ἀπολλουμένους Ag, ἀπολουμένους Va. 24. ὁπόλειπον Vb. 25. ἐκλιπεῖν

το Λύκαιον έμελλον οποδέξεσθαι, προετοιμασάμενοι καὶ ἐσθήτα καὶ σιτία, άνδρας δὲ τῶν ἐν τέλει πέμπουσι παραμυθεῖσθαί τε τοὺς Μεσσηνίους καὶ ήγεμόνας άμα τής πορείας γενέσθαι. και τούς μέν, ώς ές το Λύκαιον άνεσώθησαν, έξένιζον καὶ τὰ άλλα εὐνοϊκῶς περιείπον οἱ ᾿Αρκάδες, κατανέμειν 5τε ές τὰς πόλεις ήθελον καὶ ἀναδάσασθαι δι' ἐκείνους τὴν Υῆν 2. 'Αριστο-3 μένει δὲ δ τε οἴκτος διαρπαζομένης τῆς Εἴρας καὶ τὸ μἴσος τὸ ἐς τοὺς Ασκεδαιμονίους βούλευμα παρίστησε τοιόνδε. Πεντακοσίους των Μεσσηνίων, ούς μάλιστα ήπίστατο αύτων άφειδως έγοντας, άποκρίνας άπό του πλήθους, ήρετο σφάς εν επηκόω των τε άλλων Άρκάδων καὶ Άριστοκράτους, άτε όντα 10 προδότην οὐκ είδως — ἀνανδρία γὰρ καὶ όπὸ δειλίας φυγεῖν τότε δὴ [Αριστοκράτην] (ἀρχομένης) της μάχης καὶ οὐ διὰ κακίαν οὐδεμίαν εδόξαζεν αὐτόν ωστε εναντίον καὶ τούτου τοὺς πεντακοσίους ήρετο, εἰ τιμωρούντες τῆ πατρίδι ἀποθνήσκειν σύν αύτι έθελουσι. φαμένων δε εθέλειν ἀπεγύμνου τὸ 4 παν, ως πάντως της επιούσης έσπέρας επί την Σπάρτην άγειν μέλλοι. Λακεις δαιμονίων γάρ τότε δή μάλιστα ές την Είραν άπησαν οί πολλοί, και άλλοι τε έπεφοίτων φέροντες καὶ ἄγοντες τὰ Μεσσηνίων. καὶ ἢν μὲν έλεἴν τὴν Σπάρτην και κατασχείν δυνηθώμεν, έφασκεν δ 'Αριστομένης, έστιν ήμιν άποδόντας Λακεδαιμονίοις τὰ ἐκείνων κομίσασθαι τὰ οἰκεῖα άμαρτάνοντες δὲ όμου ἀποθανούμεθά γε, μνήμης καὶ τοῖς ἔπειτα ἄξια ἐργασάμενοι. Ταϋτα δ mελπόντος των 'Αρκάδων όσον τριακόσιοι μετέχειν καὶ αὐτοὶ τοῦ τολμήματος ήθελον. και τότε μεν επείχον της εξόδου, τα γαρ ίερα εγίνετο αὐτοῖς οὐ

B malit. 1. λυκάτον codd. hic et postea. - έμελλεν Vb. - ὑποδέξεσθαι scripsi cum Pc, ύποδέξασθαι cett. edd. codd. — προεπμασάμενοι Pd Ag La. 2. τούς τε Vb, παραμυθείσθαιε τους Μ. 3. άμα της πορείας Lb Pcd Ag edd. inde a B, της πορείας žμα rell. codd. edd., žμα in La ad marg. (πορίας R La Pa Vb). 4. καταμένειν A R codd., καταμμένειν Vb. 5. τὰ ἐς Pc. -&' delendum censuit F. - exeivy, suc sup. ην, Pa. 8. αὐτων Lb Pac, in R corr. in αύτων. **9.** ήρετο Lb. — ύπηκόω Va. 10. ανανδρίαν Pd. — seq. καὶ om. La. δη scripsi, ηδη codd. edd. — και ante 'Apistoxpátrny om. edd. inde a B cum Pcd Ag. — 'Αριστοκράτην edd. inde a B Pacd Vab Ag Lab, 'Apιστοκράτη edd. rell. M. φυγείν τότε ήδη (s. έτι) αρχομένης τῆς μάχης — ἐδόξαζον αὐτὸν (ut c. 17, 7) aut Αριστοκράτη άρχομένης της μάχης - έδόξαζεν |

αὐτός coni. S, recepi ἀρχομένης, inclusi 'Αριστοκράτην, καὶ 'Αριστοκράτην e praeced. καὶ 'Αριστοκράτους ortum et pro τότε ήδη scribendum esse τὸ περιδεὲς vel tale quid, coni. Kays. Z. f. A. 1848 p. 1085. 11. έδοξεν La. 12. τούτους Va. — ήρετο Vab, hoero M, hoero Lb. - el sup. lin. in R. αὐτῷ Pc. 13. ἐθέλουσι La Pa, probat Kays. I. I., ἐδελήσουσι cett. edd. codd. (ἐδελήσουσιν Ag Pd M). - απεγύμνον M. 14. ήμέρας Lab M R Pa, ad marg. La Pa R άλλ έσπέρας. — μέλλει Ag Pd Va, μέλλοι τε' καὶ ἄλλοι τε ἐπεφ. (prius τε expunct.) Vb, μέλλοι τε etiam R Pa, μέλλοι edd. codd. cett. 15. ἀπήεσαν mavult Sylb., confert IV 20, 10, ubi ἀπήεσαν traditum est. άλλοι άλλοθεν έπ. coni. B, "Fort. quis malit πολλοὶ ἢ καὶ ἄλλοθεν ἐπ." SW. 16. ἐλθεῖν Ag. 19. είργασμένοι Ag, είργασάμενοι Pd. 21. έγίγνετο edd. ante D codd., έγίνετο D

κατά γνώμην, 3. τη δε έπιούση τό τε απόρρητον έγνωσαν σφων τους Λακεδαιμονίους προπεπυσμένους καὶ αὐτοὶ δεύτερον ύπὸ Αριστοκράτους προδεδομένοι. Τὰ γὰρ τοῦ ᾿Αριστομένους βουλεύματα αὐτίκα ὁ ᾿Αριστοκράτης έγγράψας βιβλίω, καὶ τὸ βιβλίον ἐπιθεὶς τῶν οἰκετῶν δν ἠπίστατο ὄντα 6 εὐνούστατον, παρὰ 'Ανάξανδρον ἀπέστελλεν ἐς Σπάρτην. 'Επανιόντα δὲ τὸν 5 ολκέτην λοχώσιν ἄνδρες των 'Αρκάδων διάφοροι καλ πρότερον τω 'Αριστοκράτει, σχόντες δέ τι καὶ ὕποπτον τότε ἐς αὐτόν. λοχήσαντες δὲ τόν τε ολκέτην ἐπανάγουσιν ἐς τοὺς ᾿Αρκάδας, καὶ ἐπεδείκνυον ἐς τὸν δῆμον τὰ άντεπεσταλμένα ἐκ Λακεδαίμονος ἐπέστελλε δὲ ὁ ᾿Ανάζανδρος, φυγήν τε αὐτῷ τὴν πρότερον ἀπὸ τῆς μεγάλης Τάφρου φάμενος οὐκ ἀνόνητον ἐκ ιο Λακεδαιμονίων γενέσθαι, προσέσεσθαι δέ οί χάριν καὶ τῶν ἐν τῷ παρόντι 7 μηνυμάτων. 4. 'Ως δὲ ἀπηγγέλθη ταῦτα ἐς ἄπαντας, αὐτοί τε τὰν `Αριστοπράτην (λίθοις) ἔβαλλον οἱ ᾿Αρκάδες καὶ τοῖς Μεσσηνίοις διεκελεύοντο ˙ οἱ δὲ ές τὸν Αριστομένην ἀπέβλεπον. καὶ ὁ μὲν ἐς τὴν Υῆν ἀφορῶν ἔκλαιε΄ τὸν δὲ 'Αριστοκράτην οί 'Αρκάδες καταλιθώσαντες τὸν μὲν τῶν δρων ἐκτὸς ἐκ- 15. βάλλουσιν ἄταφον, στήλην δὲ ἀνέθεσαν ἐς τὸ τέμενος τοῦ Λυχαίου λέγουσαν.

Πάντως ὁ χρόνος εὖρε δίκην ἀδίκω βασιληϊ, εὖρε δὲ Μεσσήνης σὺν Διὶ τὸν προδότην ἡηϊδίως. χαλεπὸν δὲ λαθεῖν θεὸν ἄνδρ' ἐπίορκον. χαῖρε Ζεῦ βασιλεῦ, καὶ σάω ᾿Αρκαδίαν.

20

Sch Pd. 1. σφων in Va sup. vers. 2. in προδεδομένοι syllabam ultimam in rasura et corr. habet Lb. 3. αὐτίκα άριστ. ἔγραψε La. 4. βιβλίου s. βιβλίου Vb. — βιβλίω καὶ τὸ om. Ag. — τῷ ante τῶν se inseruisse dicit C, at non inseruit. 5. πρὸς XKB ex coni. Xyl., παρά cett. edd. codd., hoc voluit K cl. Thuc II 7, 1, cf. II, 28, 3. ΙΥ 14, 8. 23, 1. 6. 26, 5. — ἀλέξανδρον I.b M R, ad marg. R ἀνάξανδρον. — ἀπέστειλεν Va. 6. πρότερον έντες Porson. 7. 8' žn AXKF Pad Vab Vn M Lab, δὲ ἔπ Ag Pc, δέ τι cett. edd. Schneider. - ὑπόπτως Porson.
 - τε e Pd recepp. SW D Sch. 8. ἐπεδείκνυεν Pc. 9. ἀνταπεσταλμένα ΑΧΚF Vab Pa R, αντεπεσταλμένα cett. edd. Pcd Ag Lb, idem voluerunt F et Schaefer ad Lamb. B. p. 93, αντεπισταλμένα Μ, απεσταλμένα La. ἐπέστελλεν AXKF Vab Ag Pacd R M, ἐπέστελλε cett. edd. La, ἐπέβαλλε Lb. τε edd. ante B codd., δè e coni. Sylb.

cett. edd. - ἀλέξανδρος Lb, marg. La, M R Vb, ad marg. R ανάξανδρος, cett. ανάξανδρος, ad marg Pa αλέξανδρος. 10. τὸν (τὸ voluit) πρότερον Porson. — την post πρότερον ins. Sch MS. -- έκ om. Pd Ag. 11. προςέσθαι Va, προςέσται Vb La R. 12. μηνιμάτων La Pa. - ἐπηγγέλθη M Va. 13. λίθοις inserui, cf. IV 29, 5. — ξβαλον La Pa, καὶ τοῖς — 'Αρκάδες om. Va, sed adscriptum est margini superiori. 14. αριστομένη Μ. γ¶ν M. – ἔκλαιεν Vb M Ag Lab Pac R. 15. ἀριστοκράτη Μ. 16. λυκίου Va. 17. πάντος Ag. -- βασιλεί M Pd, βασιλή R, βασιλή Vb La. 18. Μεσσήνη Polyb. IV 33, 2, R, s sup. n poster., v. comment. 19. ἄνδρα Lab M Vab Pa R. 20. ζεῦς βασιλεύς (sic) Vb. — καί om. Va. — σάω D Sch, σάου cett. edd., hoc commendat Cobet. Mnem. N. S. II, 356, rec. Preger Inscr. Graec. metr. p. 51, σωζε Vab M R Lb Pa, σῶε Pcd Ag cod. Phral. Vn, σάωζε La, quae est duplex lectio σάω et σωζε in

ΧΧΙΙΙ. Τῶν δὲ Μεσσηνίων όπόσοι περί τὴν Είραν ἡ καὶ έτέρωδί που της Μεσσηνίας έγκατελήφθησαν, τούτους μέν οἱ Λακεδαιμόνιοι προσένειμαν ές τὸ Είλωτικόν. Πύλιοι δὲ καὶ Μοθωναΐοι καὶ δσοι τὰ παραθαλάσσια ὅκουν. ναυσίν δπό την άλωσιν της Εξρας απαίρουσιν ές Κυλλήνην το έπίνειον το 5. Ηλείων. ἐκείθεν δὲ παρὰ τοὺς ἐν ᾿Αρκαδία Μεσσηνίους ἀπέστελλον, ἐθέλοντες κοινῷ στόλῳ χώραν ἔνθα οἰκήσουσιν ἀναζητεῖν, καὶ ᾿Αριστομένην έχελευον ήγεισθαί σφισιν ές ἀποιχίαν. 'Ο δὲ αὐτὸς μὲν ἕως ἀν περιή, πο-2 λεμήσειν Λακεδαιμονίοις ἔφασκεν, ἐπίστασθαι δὲ ἀκριβῶς ὡς ἀεί τι ἀναφύσεται τη Σπάρτη δι' αὐτοῦ κακόν ἐκείνοις δὲ Γόργον καὶ Μάντικλον ἔδωκεν 10 ήγεμόνας. δ δὲ Εὐεργετίδας ἐς μὲν τὸ Λύχαιον σὺν τοῖς ἄλλοις Μεσσηνίοις καὶ αὐτὸς ἀπεγώρησεν' ἐκεῖθεν δέ, ὡς ἑώρα τὸ βούλευμα διαπεπτωκὸς τῶ Αριστομένει τὸ ἐς τὴν κατάληψιν τῆς Σπάρτης, ἀναπείσας τῶν Μεσσηνίων ώς πεντήχοντα ἐπάνεισιν ἐπὶ τοὺς Λακεδαιμονίους ἐς τὴν Είραν, καὶ ἐντυχών 3 διαρπάζουσιν έτι τὰ ἐπινίκια πένθος σφίσιν ἐποίησε. καὶ τὸν μὲν ἐνταῦθα 15 έπιλαμβάνει τὸ χρεών, 'Αριστομένης δὲ ώς τοὺς ἡγεμόνας τοῖς Μεσσηνίοις επέταξεν ες Κυλλήνην, δστις εθέλοι μετέχειν της αποικίας. και μετέσχον άπαντες, πλήν εί γήρας τινα ἀπεϊργεν ή μηδὲ εὐπορῶν ἔτυχεν ἐς τὴν ἀποδημίαν οδτοι δὲ αὐτοῦ κατέμειναν παρὰ τοῖς `Αρκάσιν.

2. Έαλω δὲ ἡ Εῖρα καὶ ὁ πόλεμος ὁ δεύτερος Λακεδαιμονίων καὶ 4 Μεσσηνίων τέλος ἔσχεν 'Αθηναίοις ἄρχοντος Αὐτοσθένους, ἔτει πρώτω τῆς ὀγδόης τε καὶ εἰκοστῆς ὀλυμπιάδος, ἡν ἐνίκα Χίονις Λάκων.

'Ως δὲ ἐς τὴν Κυλλήνην οἱ Μεσσήνιοι συνελέχθησαν, τὸν μὲν παρόντα δ χειμῶνα ἔδοζεν αὐτοῦ χειμάζειν, καὶ τὴν ἀγοράν σφισι καὶ χρήματα οἱ Ἡλεῖοι παρείχον ἄμα δὲ τῷ ῆρι ἐβουλεύοντο ποῖ χρὴ σταλῆναι. γνῶμαι δὲ ἦσαν ε Γόργου μὲν Ζάκυνθον τὴν ὑπὲρ Κεφαλληνίας καταλαβόντας, καὶ νησιώτας

unum coniuncta, marg. R Pa σάε, etiam Polyb. codd. plerique praebent σάω, error similis est in codd. C D E σαόζ' = σάωζε.

2. εγκατελείφθησαν edd. ante B, Va M, εγκατελήφθησαν cett. edd. codd. 3. λακωνακόν Va, p. corr. είλωτικόν. 4. καὶ ναυσὶν M Pcd Ag Va Lb R, in hoc καὶ εκρυπτ., om. καὶ edd. La Pa Vb. — τῆς ῆρας ἀπαίρουσιν ἐς κυλήνην La. — ἐς σκυλλήνην Pc, κλήνην, υ sup. κλ, Pa. 5. ἀπέστελλον, expuncto altero λ, Vb. 6. οἰκίσουσιν La. — ἀριστομένη Μ. 7. περιῆν Vb. 8. δ' ἔφασκεν Pc. — δὲ om. Va. 9. ἐκείνου Μ. — γόνγον Μ, γοργὸν καὶ μάντοκλον La. 10. εὐεργέτιδας La. — λυκαΐον Lb. 13. ἐντυχὸν La. 14. ἔτι

τὰ — χρεών om. Va, τὰ ἐπινόκια — τὸ χρεών om. M. — ἐποίησε Lb Pc CS D Sch, ἐποίησεν edd. cett. La Pa Ag Vb. 15. ἔδωκεν, ins. C post Μεσσηνίοις et ἰέναι post Κυλλήνην, hoc vel ἀπιέναι etiam Frazer, cf. comment. 16. ὑπέταξεν, υ exp. et ε superscr., La. — ἐθέλει M R Vab Lab Pa (in Lb oι sup. ει), ἐθέλοι Pcd edd. 17. ἀπαντας, ε sup. α exp., La. — ἀπορῶν Ag. 19. ἡ om. Va. 20. ἔτει — Λάχων om. M. 21. ἑκατοστής Va. — ἡ ἐνίκα La. — Χιόνις edd. ante S, I.b. 22. συνηλέχθησαν La. 23. καὶ ante χρήματα om. La. 24. ποῦ, οὶ sup. οῦ, R, ὅποι Porson., cf. app, crit. ad I 43,3. 25. τὰ κίνδον τὴν ὑπὲρ La R. —

άντι ήπειρωτών γενομένους ναυσίν ές τὰ παραθαλάσσια της Λακωνικής έπιπλέοντας κακούν την γήν. Μάντικλος δὲ ἐκέλευε Μεσσήνης μὲν καὶ τοϋ Λακεδαιμονίων έχθους λαβείν λήθην, πλεύσαντας δὲ ἐς Σαρδώ κτήσασθαι μεγίστην τε νήσον καὶ εὐδαιμονία πρώτην. 3. Έν τοσούτω δὲ Αναξίλας 6 παρά τους Μεσσηνίους ἀπέστειλεν ἐς Ἰταλίαν καλῶν. δ δὲ ᾿Αναζίλας ἐτυ- 5 ράννει μὲν 'Ρηγίου, τέταρτος δὲ ἀπόγονος ἢν 'Αλκιδαμίδου' μετώκησε δὲ 'Αλκιδαμίδας έκ Μεσσήνης ές 'Ρήγιον μετά την 'Αριστοδήμου του βασιλέως τελευτήν και 'Ιθώμης την άλωσιν. οδτος οδν δ 'Αναξίλας τους Μεσσηνίους μετεπέμπετο, ελθουσί τε έλεγεν ως Ζαγκλαΐοι διάφοροι μέν είσιν αὐτώ, χώραν δὲ εὐδαίμονα καὶ πόλιν ἐν καλῷ τῆς Σικελίας ἔγουσιν, ἄ δὴ σφίσιν 10 εθέλειν έφη συγκατεργασαμένοις δούναι. προσεμένων δε τον λόγον, ούτως 'Αναξίλας διεβίβασεν ές Σικελίαν αὐτούς. Ζάγκλην δὲ τὸ μὲν ἐξ ἀρχῆς 7 κατέλαβον λησταί, καὶ ἐν ἐρήμῳ τῆ γῆ τειχίσαντες ὅσον περὶ τὸν λιμένα, δρμητηρίω πρός τὰς καταδρομὰς καὶ ἐς τοὺς ἐπίπλους ἐγρῶντο ἡγεμόνες δὲ ἦσαν αὐτῶν Κραταιμένης Σάμιος καὶ Περιήρης ἐκ Χαλκίδος. Περιήρει 15 δὲ ὔστερον καὶ Κραταιμένει καὶ ἄλλους ἐπαγαγέσθαι τῶν Ἑλλήνων ἔδοξεν ολιήτορας. 4. Τότε δε τούς Ζαγκλαίους δ τε 'Αναξίλας ναυσίν άνταναγο-8 μένους ενίκησε καὶ οἱ Μεσσήνιοι μάχη πεζή. Ζαγκλαΐοι δὲ κατὰ γήν τε ὑπὸ Μεσσηνίων καὶ ναυσὶν ἄμα ἐκ θαλάσσης ὑπὸ 'Ρηγίνων πολιορκούμενοι, [καὶ] άλισχομένου σφίσιν ήδη του τείχους, ἐπί τε βωμούς θεών και πρὸς τὰ ἱερὰ 20 καταφεύγουσιν. 'Αναξίλας μέν ουν τοῖς Μεσσηνίοις παρεκελεύετο τούς τ' έν ήλικία ἔτι ὄντας Ζαγκλαίων ἀποκτείνειν καὶ τοὺς λοιποὺς γυναιξὶν όμοῦ καὶ 9 παισίν ανδραποδίσασθαι. Γόργος δε και Μάντικλος παρητούντο 'Αναξίλαν μή

κεφαληνίας Vab La. — ύπερ Κυλλήνης? Frazer, cf. Reitz de praepos. ὑπὲρ apud Paus. perieg. usu locali p. 11. 2. μάντοκλος La. 4. τε om. Pd. 5. πρός X K F C, παρά cett. edd. codd., cf. 22,5. - ἀπέστελλεν Lab R, in hoc ει sup. ελ, απέστειλλεν Pd, απέστελλον M Va. 6. μετώχισε Vb Lab R Pac. 8. δ om. La. 9. Zápalioi AXKFMR Pa Vn Vab Lb, ζάκλιοι La, ζάγλιοι Pc, Ζαγκλαΐοι cett. edd. Pd Ag. 11. συγκατεργασαμένοις coni. Sylb. et C, probantibus S Kays. l. l. 1085. Frazer, συγκατεργασάμενος cett. edd. codd. (συγκατερσάμενος Va). — προσέμενον δὲ Vb, προσεμένων edd. inde a S Pcd M Va Ag La, προσιεμένων rell., etiam Lb in ras. post corr. 12. ζάχλην La. — ζάγχλην δὲ ἐξαρχης Va, in marg. τὸ μὲν ἐξαρχῆς. 13. κατειχί-

σαντες La, τειχήσαντες Pc. 14. τάς om. Lb M Va, in R est sup. lin. — τὰς ἐπίπλους Lb. 15. pro Σάμιος voluerunt Κυμαΐος Palmer. MS. et in Exerc. p. 389 et C propter Thuc. VI 4. — Περιήρης έχ Χαλκ. om. La Pa, addit. in marg. Pa. 16. πραταμένει Vb La Pa. 17. ταγκλαίους et paullo post ταγκλαιότ La. — ὅτι ἀναξ. M Lb R, ι expunct. et ε sup. lin., R. — ἀνταγομένους Lb. 19. πολιορχουμένων, οι sup. ων, R. - sequens καὶ om. Ag, incl. Sch. 20. δεών τε καὶ, τε exp., R. 21. καταφεύγουσιν edd. inde a B Pcd Va Ag M, φεύγουσιν edd. rell. R Vb Lab Pa. - pro ίχετεύοντας, quod est in codd. edd., C coni. ήβωντας (cf. III 10,4), scripsi cum Frazero τούς τ' εν ήλικία έτι όντας, cf. ΙΙΙ 2,2. IV 7,10. 28,8. V 3,2. 23. ἀνανδραποδίσασθαι Va. — παρηνούντο Va. — γοργός

σφάς ύπὸ συγγενών ἀνδρῶν πεπονθότας ἀνόσια, διμοια αὐτοὺς ἐς ἀνθρώπους Ελληνας ἀναγκάσαι δράσαι. Μετὰ δὲ τοῦτο ἤδη τοὺς Ζαγκλαίους ἀνίστασαν ἀκό τῶν βωμῶν, καὶ δρκους δόντες καὶ αὐτοὶ παρ' ἐκείνων λαβόντες ὑκησαν ἀμφότεροι κοινἤ ὄνομα δὲ τῆ πόλει μετέθεσαν Μεσσήνην ἀντὶ Ζάγπλης καλεἴσθαι. 5. Ταῦτα δὲ ἐκὶ τῆς όλυμπάδος ἐκράχθη τῆς ἐνάτης καὶ 10 εἰκοστῆς, ἡν Χίονις Λάκων τὸ δεύτερον ἐνίκα, Μιλτιάδου παρ' ᾿Αθηναίοις ἀρχοντος. Μάντικλος δὲ καὶ τὸ ἱερὸν Μεσσηνίοις τοῦ Ἡρακλέους ἐποίησε, καὶ ἔστιν ἐκτὸς τείχους ὁ θεὸς ἱδρυμένος, Ἡρακλῆς καλούμενος Μάντικλος, καθάπερ γε καὶ Ἅμμων ἐν Λιβύη καὶ ὁ ἐν Βαβυλῶνι Βῆλος, ὁ μὲν ἀπὸ τι ἀνδρὸς Αἰγυπτίου Βήλου τοῦ Λιβύης ὄνομα ἔσχεν, Ἅμμων δὲ ἀπὸ τοῦ ἱδρυσαμένου ποιμένος. Μεσσηνίοις μὲν οὖν τοῖς φεύγουσιν ἐγεγόνει πέρας τῆς ἄλης.

ΧΧΙΥ. 'Αριστομένης δὲ ὡς τὴν ἡγεμονίαν ἀπείπατο τῶν ἐς τὴν ἀποικίαν στελλομένων, τὰς θυγατέρας τὴν πρεσβυτάτην καὶ τὴν ἐπὶ ταύτῃ καὶ Αγναγόραν τὴν ἀδελφήν, τὴν μὲν Θάρυκι ἐς Φιγαλίαν, Δαμοθοΐδα δὲ Λεισρεάτῃ καὶ 'Ηραιεῖ Θεοπόμπῳ τὰς θυγατέρας συνώκισεν αὐτὸς δὲ ἀφικόμενος ἐς Δελφοὺς ἐχρῆτο τῷ θεῷ. καὶ τὸ μὲν τῷ 'Αριστομένει γενόμενον μάντευμα οὐ λέγεται' Δαμαγήτῳ δὲ 'Ροδίῳ βασιλεύοντι ἐν 'Ιαλυσῷ, τότε 2 δὲ ἡκοντι παρὰ τὸν 'Απόλλωνα καὶ ἐρωτῶντι ὁπόθεν ἀγαγέσθαι χρὴ γυναΐκα, ἔχρησεν ἡ Πυθία θυγατέρα ἀνδρὸς τῶν Ἑλλήνων τοῦ ἀρίστου λαβεῖν. ὁ δέ, τὸ γὰρ καὶ τρίτη τῷ 'Αριστομένει θυγάτηρ, γαμεῖ ταύτην, Ἑλλήνων τῶν τότε ἐκεῖνον μακρῷ δή τινι ἄριστον νομίζων. 'Αριστομένης δὲ ἐς μὲν τὴν 'Ρόδον ἀφίκετο σὸν τῇ θυγατρί, ἐκεῖθεν δὲ ἔς τε Σάρδεις ἐνενόει παρὰ 'Αρδυν τὸν Γύγου καὶ ἐς 'Εκβάτανα τὰ Μηδικὰ ἀναβῆναι παρὰ τὸν βασιλέα Φρα-

δέ καὶ μάντοκλος La. — παρηγούντο, τ sup. γ. R. -- 'Αναξίλαν · -- μετά δὲ τοῦτο om. Ag. 2. δράσαι Lb. 3. δπὸ Vb. - καὶ αποὶ παρετέθεσαν Μεσσ. Ag, omisso versu interiocto. 4. ζάκλης La. 5. ἐννάτης Va R Lab Pac, τριακοστής voluit Meurs. Att. Lect. II cap. 23 propter VIII 39,3. 6. χίννις Ag, κιόνις Vb, χιόνις Lb. — δ λάκων La. — παρά A M Vb Lab R Pac, παρ' cett. edd. Va Pd. 7. μάντοκλος La. — τοῦ 'Πρακλέσυς — καλούμενος Pa ad marg. 8. ἐντὸς legit Amas. 9. γε om. cdd. ante B cum M Vab La Pa R, est in cett. edd. Pcd Ag Lb. -- δ om. Vb. 10. βέλλου et έχειν La, έχεν Pa. - ίδρυσμένου Pd. 11. πέρας στής άλης Pc, άλλης Vb Ag. άλης, δ sup. ά. Μ, άλης Pad, τοῖς όλοις Va, άλλοις sup. lin., της όλης, α sup. δ, R, άλης edd. codd. cett.

13. ἐπὶ ταύτην Va. 14. ἀναγόραν Va. μέν om. Μ. - δαμοθαίδα Μ Va La R, ο sup. α R, δαμοθοΐδα, α sup. ο alt., Pa. 15. ήραίη Μ, ήραίει Lb. 17. ροδίων Μ Va. λαλυσσῷ Vb La. -- τόδε δὲ La. 19. δ δὲ ήγεν καὶ τρ. Vb, ὁ δὲ γὰρ ξ καὶ La, ὁ δὲ ην γής και Pa, in marg. γάρ. - του άρίστου - Έλληνων om. M, ad marg. habet R. 20. έλήνων Vb. — των om. Lu. — των τότε -- παρά τὸν Pa ad marg. 22. τῆ om. edd. ante C, habent cett. edd. codd. — ές τὰς σάρδ. Va. — πρὸς XKF, παρὰ cett. edd. codd. --- xv8uv M Va Lb, άρδην Vb La Ped, in hoc υ sup. η. **23.** σύγου M Lb R, in hoc γ sup. σ, γύγου, σ sup. γ alt., Va. — ἐσβάτανα Va, ραβάτανα Lb. - ἀφραόρτην Α, φαόρτην La.

- 3 όρτην άλλὰ γὰρ πρότερον τούτων συνέπεσεν ἀποθανεῖν αὐτῷ νοσήσαντι οὐ γὰρ ἔδει συμφορὰν οὐδεμίαν Λακεδαιμονίοις ἔτι ἔξ 'Αριστομένους γενέσθαι. τελευτήσαντι δὲ αὐτῷ Δαμάγητος καὶ οἱ 'Ρόδιοι μνῆμά τε ἐπιφανὲς ἐποίησαν καὶ ἔνεμον ἀπὸ ἐκείνου τιμάς. τὰ μὲν δὴ λεγόμενα ἐς τοὺς Διαγορίδας καλουμένους ἐν 'Ρόδω, γεγονότας δὲ ἀπὸ Διαγόρου τοῦ Δαμαγήτου τοῦ 5 Δωριέως τοῦ Δαμαγήτου τε καὶ τῆς 'Αριστομένους θυγατρός, παρῆκα, μὴ οὐ κατὰ καιρὸν δοκοίην γράφειν.
- 2. Λακεδαιμόνιοι δὲ τότε ὡς ἐπεκράτησαν τῆς Μεσσηνίας, τὴν μὲν ἄλλην πλὴν τῆς 'Ασιναίων αὐτοὶ διελάγχανον, Μοθώνην δὲ Ναυπλιεϋσιν ἐδίδοσαν ἐκπεπτωκόσιν ἐκ Ναυπλίας ἔναγχος ὑπὸ 'Αργείων.
- Μεσσηνίων δὲ τοὺς ἐγκαταληφθέντας ἐν τῆ γῆ, συντελοῦντας κατὰ ἀνάγκην ἐς τοὺς Εἴλωτας, ἐπέλαβεν ἀπό Λακεδαιμονίων ὅστερον ἀποστῆναι κατὰ τὴν ἐνάτην ὀλυμπιάδα καὶ ἑβδομηκοστήν, ἡν Κορίνθιος ἐνίκα Ξενοφῶν, 'Αρχιμήδους' Αθήνησιν ἄρχοντος. ἀπέστησαν δὲ καιρὸν τοιόνδε εὑρόντες. Λακεδαιμονίων ἄνδρες ἀποθανεῖν ἐπὶ ἐγκλήματι ὅτῳ δὴ καταγνωσθέντες ἰκέται κατα-ιὸ φεύγουσιν ἐς Ταίναρον ἐντεῦθεν δὲ ἡ ἀρχὴ τῶν ἐφόρων ἀπὸ τοῦ βωμοῦ σφᾶς ὁ ἀποσπάσασα ἀπέκτεινε. Σπαρτιάταις δὲ ἐν οὐδενὶ λόγῳ θεμένοις τοὺς ἰκέτας ἀπήντησεν ἐκ Ποσειδῶνος μήνιμα, καί σφισιν ἐς ἔδαφος τὴν πόλιν πᾶσαν κατέβαλεν ὁ θεός. ἐπὶ δὲ τῆ συμφορᾶ ταύτῃ καὶ τῶν Είλώτων ὅσοι Μεσσήνιοι τὸ ἀρχαῖον ἢσαν, ὲς τὸ ὅρος τὴν Ἡθώμην ἀπέστησαν. Λακεδαιμόνιοι ῶ δὲ ἄλλα τε μετεπέμποντο συμμαχικὰ ἐπ' αὐτοὺς καὶ Κίμωνα τὸν Μιλτιάδου πρόξενόν σφισιν ὄντα καὶ 'Αθηναίων δύναμιν. ἀφικομένους δὲ τοὺς 'Αθηναίους ὑποπτεῦσαι δοκοῦσιν ὡς τάχα νεωτεριοῦντας καὶ ὁπὸ τῆς ὑποψίας ἀπο-πέμψασθαι μετ' οὐ πολὸ ὲξ 'Ἰθώμης. 3. 'Αθηναῖοι δὲ τὴν ὲς αὐτοὺς τῶν

1. γὰρ ad marg. Pa. — νοσήματι M Va La (in La μα exp. et σαν superscriptum). — οὐ δὲ γὰρ M. 2. συμφορὰς, ν sup. ς, R. 3. τελευτὴ δὲ Pd. — ἐπιφανὲς οm. La. 6. Δωρέως A X K F Vb Iab Pa R, Δωριέως cett. edd. ex emend. Cameraii, Va Pcd Ag M, correxit etiam Palmer. MS. — τοῦ pro τῆς La, τῆς sup. lin. in Pa. — ἀριστομένης Ag Pd, in Pd ου super η. 9. δὲ ἐλάγχανον La. — μεθώνην Va. — ἐδίδωσαν Ag Vb. 11. ἐγκαταλειφθέντας edd. ante B Pcd M Va Lb, ἐγκαταληφθέντας edd. cett. Pa Ag (hic η ει sup. η) La Vb. 12. ἐπέλαυεν Ag. — ὁπὸ λακ. La. 13. ἐννάτην Lb Vab Pa R. — εὐκοστὴν edd. ante

Smai. codd., ξβδομηκοστήν cett. edd. ex emend. Palmerii, Meursii de Archont. Athen. II cap. 15, voluit etiam Hemsterh. MS. 14. 'Αρχιδημίδου C S SW D ex coni. Palmer., 'Αρχιμήδους cett. edd. codd., v. comment. 16. εθφόρων Pd Ag. 17. σπαρτιάται Μ. σπαρτιάτες La. — θέμενος Μ Va Lb R, in hoc corr. in θεμένοις. 18. μήνιμα, υ ευρι, Μ. 19. κατέβαλλεν Μ. 21. μετέπεμπον τὸ συμμ. Vb. 23. νεωτερισύντας scripsi, νεωτερίσοντας codd. edd. cett., νεωτερίσαντες Va Vn Lb R, in hoc. ο sup. α, cf. III 20,8 ἀγωνιείσθαι, IV 4,7 κομιούμενον 8,7 κακιούτιν, 26,6 ἀνοικιείν, idem vult Herw. — ἀπὸ A X K F Ag Pacd Vab Lab, δπὸ cett.

Λακεδαιμονίων δπόνοιαν συνέντες 'Αργείοις τε φίλοι δι' αὐτὸ ἐγένοντο καὶ Μεσσηνίων τοῖς ἐν 'Ιθώμῃ πολιορκουμένοις ἐκπεσοῦσιν ὑποσπόνδοις ἔδοσαν Ναύπακτον ἀφελόμενοι Λοκροὺς τοὺς πρὸς Αἰτωλία καλουμένους 'Οζόλας. τοῖς δὲ Μεσσηνίοις παρέσχεν ἀπελθεῖν ἐξ 'Ιθώμης τοῦ τε χωρίου τὸ ἐχυρόν, 5 καὶ ἄμα Λακεδαιμονίοις προεῖπεν ἡ Πυθία ἢ μὴν εἶναί σφισι δίκην άμαρτοῦσιν ὲς τοῦ Διὸς τοῦ 'Ιθωμάτα τὸν ἱκέτην. ὑπόσπονδοι μὲν ἐκ Πελοποννήσου τούτων ἕνεκα ἀφείθησαν.

ΧΧΥ. Έπεὶ δὲ ἔσγον τὴν Ναύπακτον, οὐκ ἀπέγρη πόλιν τε αὐτοῖς καὶ χώραν είληφέναι παρὰ ᾿Αθηναίων, άλλὰ σφάς πόθος είχεν ἰσχυρὸς χερσὶ 10 ταζ αυτών φανήναι λόγου τι κεκτημένους άξιον. καί, ήπίσταντο γάρ Οινιάδας 'Ακαρνάνων γήν τε έγοντας άγαθήν και 'Αθηναίοις διαφόρους τὸν πάντα όντας γρόνον, στρατεύουσιν ἐπ' αὐτούς. όντες δὲ ἀριθμῷ μὲν οὐ πλείους. άρετη δε και πολύ άμείνονες όντες † τη σφετέρα νικώσι, και επολιόρκουν κατακεκλεισμένους ες το τείχος. το δε εντεύθεν, ου γάρ τι των τοίς άν-2 15 θρώποις εθρημένων ες πολιορκίαν οί Μεσσήνιοι παρίεσαν, άλλα και κλίμακας προστιθέντες επειρώντο ύπερβαίνειν ες την πόλιν, και ύπώρυσσον κάτωθεν τὸ τείγος. μηγανήματά τε, όποια ενήν δι' όλίγου παρασκευάσασθαι, προσάγοντες άει τι ήρειπον, δείσαντες δε οι ένδον μή άλούσης της πόλεως αὐτοί τε ἀπόλωνται καὶ αί γυναϊκές σφισι καὶ οί παιδες εξανδραποδισθώσιν, είλοντο άπελ-⁹⁰ θεῖν ὑπόσπονδοι. καὶ ἐνιαυτὸν μὲν μάλιστα οἱ Μεσσήνιοι κατέσχον τὴν πόλιν 3 καὶ ἐνέμοντο τὴν χώραν 2. τῷ δὲ ἔτει τῷ ὑστέρῳ δύναμιν οἱ ᾿Ακαρνᾶνες ἀπὸ πασῶν συλλέξαντες τῶν πόλεων ἐβουλεύοντο ἐπὶ τὴν Ναύπακτον στραπύειν. και τουτο μεν απέδοξεν αὐτοῖς, τήν τε πορείαν όρωσιν, ὅτι ἔσεσθαι δι' Αλτωλών έμελλε πολεμίων ἀεί ποτε ὄντων, καὶ ἄμα τοὺς Ναυπακτίους

edd. M. 1. eyévovto bis habet M. 2. μεσσηνίοις La. — ὑποσπόνδοις Va. — ἔδωσαν Vab. 3. ἀζέλας Ag. 4. όχυρὸν Va. 5. δύκην om. M Va. 6. "pro μέν exspectes μέν οδν." S. 8. ἔσχε Va. — ἀπόχρη Va. — αὐτοῦ Va. 9. παρά M Lab Pacd Vab R, παρ' edd. — χερσί τε γὰρ αὐτῶν La, ซารัตง B SW D Sch, ซารัตง rell. Lb Pc. 10. τπίστατο Va. 13. δè om. La. - ἀμείνονας εντας Μ Pcd Lb Ag R Va, αμείνονες δντες ΑΧΚΕ Β SW D Sch La Pa R (hic per corr.), Evreç om. C S Pors., αμύνωνες (ο sup. ω) ζντες Vb, αμείνονες αμύνοντας τη σφετέρα? cf. IV 6, 6. VIII 8, 11. Thuc. II 39, 2. 14. хатаκεκλυσμένους Vb, κατακεκλειμένους Vn Pcd Sch, κατακεκλεισμένους edd. rell. Pa Va, Pausanias II.

cf. II 13, 7. 15. ἀνεύρημένων (ἀν expunct.) Va. — περίεσαν M Va Lab R, hic α sup. ε , $\pi \varepsilon \rho (\alpha \sigma \alpha \nu)$ (α sup. ε et ε sup. α) Vb. 16. βαίνειν Va. - ὑπὸ ἔρυσσον idèm, e corr., ut videtur, ex àπò. — Post τὸ τείγος La repetit τὸ δὲ ἐντείθεν, οὐ γάρ τι των έν ἀνδις, sed sunt expuncta. 17. δὲ όλ. La, δλίγους Pd. — προσάγοντες scripsi, προσαγαγόντες (προσαγαγόντας Va) cett. edd. codd. 18. ήριπον (ρ sup. π La) A X K F S codd., ήπιρον, ρ sup. π, Pa La, ήρειπον cett. edd. e coni. Sylb. - post ήρειπον virgulam cum Storchio Synt. Paus. p. 24 posui, punctum cett. — ἀπόλλωνται, priore λ expuncto, Vb, απώλονται Va, απώλωνται Pc. 21. έτέρω pro ύστέρω Pc. 22. έβουλεύατο Va. 24. ἀεί Vab Pd D Sch, αἰεὶ

κεκτήσθαί τι ναυτικόν ύπώπτευον, ώσπερ γε καὶ είχον ἐπικρατούντων δὲ ἐκείνων τῆς θαλάσσης οὐκ ἐνεῖναι κατεργάσασθαι μέγα οὐδὲν στρατῷ πεζῷ. 4 μετεβεβούλευτό τε δή σφισιν αὐτίχα καὶ ἐπὶ Μεσσηνίους τρέπονται τοὺς ἐν Οἰνιάδαις. καὶ οί μὲν ὡς πολιορκήσοντες παρεσκευάζοντο οὐ γάρ ποτε ὑπελάμβανον ἄνδρας ούτως όλίγους ες τοσούτον απονοίας ήζειν ώς μαγέσασύαι 5 πρός τὴν 'Ακαρνάνων άπάντων στρατιάν. οί δὲ Μεσσήνιοι προητοιμασμένοι μὲν καὶ σῖτον καὶ τὰ ἄλλα ἦσαν ὁπόσα εἰκὸς ἦν. πολιορκίας περιέσεσθαι 5 μακροτέρας έλπίζοντας παρίστατο δέ σφισι πρό της μελλούσης πολιορκίας άγωνα έκ του φανερού ποιήσασθαι, μηδέ όντας Μεσσηνίους, οί μηδέ Λακεδαιμονίων ανδρία, τύχη δε ήλαττώθησαν, καταπεπλήχθαι τον ήκοντα όχλον 10 εξ 'Ακαρνανίας. τό τε 'Αθηναίων εν Μαραθώνι έργον ανεμιμνήσκοντο, ώς μυριάδες τριάχοντα έφθάρησαν των Μήδων ύπὸ άνδρων οὐδὲ ἐς μυρίους ἀριθ-6 μόν. 3. Καθίσταντό τε δή τοῖς 'Ακαρνάσιν ἐς ἀγῶνα, καὶ ὁ τρόπος λέγεται της μάγης γενέσθαι τοιόσδε. οί μέν, άτε πλήθει προέγοντες πολύ, οὐ γαλεπῶς περιέβαλον τοὺς Μεσσηνίους, πλὴν ὅσον αἱ πύλαι τε ἀπεῖργον κατὰ νώτου 15 τοῖς Μεσσηνίοις γινόμεναι καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ τείχους τοῖς σφετέροις προθύμως άμύνοντες. ταύτη μέν δή μή περισχεθήναι σφάς ἐκώλυε τὰ δὲ πλευρὰ 7 άμφότερα ἐκυκλώσαντο αὐτῶν οἱ ᾿Ακαρνᾶνες καὶ ἐσηκόντιζον πανταχόθεν. Οί δὲ Μεσσήνιοι συνεστραμμένοι μετ' άλλήλων, δπότε άθρόοι τοῖς 'Ακαρνᾶσιν έμπέσοιεν, ἐτάρασσον μὲν τοὺς κατὰ τοῦτο ἑστηκότας καὶ ἐφόνευόν τε αὐτῶν 20 καὶ ἐτίτρωσκον πολλούς, τελέαν δὲ οὐκ ἐδύναντο ἐργάσασθαι φυγήν ὅπου γάρ τῆς τάξεως αἴσθοιντό τι οἱ ᾿Αχαρνᾶνες τῆς αὐτῶν ὑπὸ τῶν Μεσσηνίων διασπώμενον, κατά τοῦτο ἀμύνοντες τοῖς βιαζομένοις αύτῶν ἀνεῖργον τοὺς

cett. edd. codd. 1. κρατήσδαι Μ Va, : scripsi, πειράσεσθαι (πειράσασθαι Vb La Pa κεκρατήσυαι Pa Vb R, ad marg. άλλ. κεκτήσθαι Pa R. — ύπόπτευον Ag Ped Vab La. 2. οὐδὲν είναι κατεργ. Pors. — μέγα, ούδὲ ΑΧΚF codd., μέγα ούδὲν cett. edd. 3. μεβουλεύετο Μ, εμουλεύετο Va, μεταβεβούλευτο voluit B, μετεβεβούλευτο D Sch, μετερουλεύετο edd. cett. codd. - δὲ δη edd. ante D, codd., 87 om. Vab, in Va sup. lin. insert., τε δη voluit B, recepp. D Sch. — σφισιν αὐτίκα καὶ D Sch, om. καὶ codd., σφισι καὶ αὐτίκα cett. edd. τρέπονται καὶ τοὺς ἐνοινιάδες Vb. 4. πολιορκήσαντες, ο super α, Pd, πολιορκίσοντες La Pa, πολυορχίσοντες, η super ι, Vb. 5. ές τοσούτω Va, ές τοσούτο Lb Pc. 6. προεπμασμένοι Ag, προητιμασμένοι Pd Va, in Va τ p. corr. ex 5. 7. περιέσεσθαι et έλπίζοντας

R) et ἐλπίζοντες codd. edd. 9. μὴ δὲ čντας et οί μὴ δὲ Va. 10. ἀνδρία edd. codd., ἀνδρεία D. — ἐλαττώβ. La. — τὸν άνδρα ήκοντα, άνδρα expunct., Va. 12. Amas. legit ές τρισμυρίους, cf. X 20, 2. τὸν ἀριδμὸν Pd. 13. καδίσταντο τότε δὴ M. 15. περιέβαλον B Sch M Ag Vn Lb Vab, περιέβαλλον cett. edd. Pacd La. τε post πύλαι om. Pd. 19. συνεστραμένοι Vb. 20. ἐμπέσειεν La Ag M Vb Pa R, έμπέσοιεν Lb Pcd, συμπέσοιεν έταράσσοντο Va. — κατά ταθτό (κατ' αθτό Pd) codd. edd. praeter Sch, qui κατά τουτο scribit, ut mox κατά τουτο αμύνοντες et § 8 έπιρρεπόντων δὲ αβθις κατά τοῦτο. 21. ήδύναντο Va. 22. τι post αίσθ. om. La Pa. - της έαυτων La Pa. 23. τοῖς βιαζομένοις — ἐπι-

Μεσσηνίους ἐπικρατοῦντες τῷ πλήθει. οί δὲ ὁπότε ἀνακοπεῖεν, κατ' ἄλλο 8 αύδις πειρώμενοι διακόψαι τὴν 'Ακαρνάνων φάλαγγα τὸ αὐτὸ ἀν ἔπασχον' ότφ μεν προσβάλλοιεν, διέσειόν τε καὶ τροπήν ἐπὶ βραχὸ ἐποίουν, ἐπιρρεόντων δὲ αύθις κατὰ τοῦτο σπουδή τῶν 'Ακαρνάνων ἀπετρέποντο ἄκοντες. 4. Γενοεμένου δὲ Ισορρόπου τοῦ ἀγῶνος ἄγρι ἐσπέρας καὶ ᾿Ακαρνᾶσιν ὑπὸ τὴν ἐπιούσαν νύκτα ἐπελθούσης δυνάμεως ἀπὸ τῶν πόλεων, οὕτω τοῖς Μεσσηνίοις περιειστήκει πολιορχία. καὶ άλῶναι μὲν κατὰ κράτος τὸ τεῖχος ἡ ὑπερβάντων 9 τῶν ᾿Αχαρνάνων ἡ καὶ ἀπολιπεῖν βιασθεῖσιν αὐτοῖς τὴν φρουρὰν δέος ἦν οὐδέν τὰ δὲ ἐπιτήδειά σφισι πάντα δμοίως ὀγδόω μηνὶ ἐξανήλωτο. ἐς μὲν 10 τούς 'Ακαρνάνας έχρωντο ἀπό του τείχους γλευασία, μή σφας τὰ σιτία προδούναι ποτε αν μηδὲ ὲς ἔτος δέκατον πολιορχουμένους. αὐτοὶ δὲ περὶ ὕπνον 10 πρώτον εξελθόντες έκ των Οίνιαδων, και γενομένης του δρασμού σφων τοις Αχαρνάσιν αλοθήσεως ές μάχην άναγκασθέντες άφικέσθαι, περί τριακοσίους μέν ἀποβάλλουσι καὶ πλείονας ἔτι αὐτοὶ τῶν ἐναντίων κατεργάζονται, τὸ δὲ ιι πολύ αύτων διεκπίπτουσι διὰ των 'Ακαρνάνων, καὶ ἐπιλαμβανόμενοι τῆς Αλτωλών εγόντων σφίσιν επιτηδείως ες την Ναύπακτον άνασώζονται.

XXVI. Τὸ δὲ ἀπὸ τούτου τόν τε ἄλλον χρόνον ἐνέκειτό σφισι τὸ ἐς Λακεδαιμονίους μῖσος, καὶ τὴν ἔχθραν (τὴν) ἐς αὐτοὺς μάλιστα ἐπεδείξαντο ἐπὶ τοῦ γενομένου Πελοποννησίοις πρὸς ᾿Αθηναίους πολέμου ΄ τήν τε γὰρ ²⁰ Ναύπακτον ὁρμητήριον ἐπὶ τῆ Πελοποννήσω παρείχοντο, καὶ τοὺς ἐν τῆ Σρακτηρία Σπαρτιατῶν ἀποληφθέντας Μεσσηνίων σφενδονήται τῶν ἐκ Ναυ-

κρατούντες om. Pd. — αὐτων S M Lab Vab Pcd, αύτων cett. edd. Pa. 3. προσβάλοιέν Vab, προβάλλοιέν La. — ἐπὶ μραγύν Pc. — περιζέεόντων edd. ante C, Smin. Va, έπιβξεόντων codd. edd. cett. 4. γεννομένου δὲ είσορρόπου άγωνος Vb. 5. άχρις ΑΧΚΓ C Lb, Axp. cett. edd. Pacd Ag M Vab La. 6. τοὺς Μεσσηνίους Καγε. Ι. Ι. 7. περιεστήχει Ag Pd La. — κατά τάχος Va p. corr. τ om. La. 8. των ακαρνάνων in Pa ad marg. 9. δμοίως delevit C, paullo post έχρωντο όμοίως από edidit. — ές μεν δή edd. ante B, D, Vb Pa, uncis 87, saepserunt SW, om. B Sch Pcd Ag Va Lab R (hic habet 8 ad marg.), ές μεν ούν malit Herw. 11. πότ' αν La. — ες τὸ έτος δέκατον edd. ante B M Pa Vab La R, in hoc to expunct., ές τὸ ἔτος τὸ δ. Pors., ές ἔτος δέκ. cett. edd. Pcd Ag Lb. 12. Ολνιάδων ΑΧΚΕ Μ Lab Vab Pac, Olviabov Sylb. cett. edd.

Pd Ag. — καὶ ante γενομένης ponunt SW D Sch, habent post αἰσθήσεως cett. edd. codd., om. Pa R. — γενομένης δὲ La. 15. τῶν ἀκαρνάνων Pa in marg. — ἔτι λαμβανόμενοι La. — τοις αἰτ. La Pa.

17. τὸ δὲ ἀπὸ τούτου bis exaratum alterumque expunctum Va. 18. μέσος Va. — τὴν inserui. — post ἐπεδείξαντο La repetit ἐς αὐτοὺς, sed expunct. Commiscet sequentia Va: ἀῦτιναίους πολέμου. μεσσηνίων σφενδονῆται τῶν ἐχ ναυπ. συνεξηλύον τἡν τε γὰρ ναύπ. όρμ. ἐπὶ τ. πελ. παρ. καὶ τ. ἐν τ. σφ. σπ. ἀπολειφύεντας. ἐπεὶ δὲ τὸ πτ. 20. Sch praef. malit όρμητήριον ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον cl. I 11, 6. VII 13, 6, at cf. VII 7, 6 ἐπὶ τῆ Πελοποννήσφ ἐπετετείχιστο. 21. ἀπολειφθέντας Pcd Va. — σφενδόνη τὴν τῶν Μ, σφενδονήτην, αι sup. την, R.

1 .

- 2 πάκτου συνεξείλον. 2. ἐπεὶ δὲ τὸ πταϊσμα ἔγένετο ᾿Αθηναίων (τὸ) ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς, οὕτω καὶ ἐκ Ναυπάκτου τοὺς Μεσσηνίους ἐκβάλλουσιν οἱ Λακεδαιμόνιοι ναυσὶν ἐπικρατοῦντες, οἱ ἐς Σικελίαν τε παρὰ τοὺς συγγενεῖς καὶ ἐς Ὑήγιον ἐστάλησαν, τὸ πλεῖστον δὲ αὐτῶν ἔς τε Λιβύην ἀφίκετο καὶ Λιβύης ἐς Εὐεσπερίτας· οἱ γὰρ Εὐεσπερῖται πολέμω κακωθέντες ὑπὸ βαρβάρων προσ-5 οίκων πάντα τινὰ Ἦλληνα ἐπεκαλοῦντο σύνοικον. ἐς τούτους τῶν Μεσσηνίων τὸ πολὸ ἀπεχώρησεν ἡγεμὼν δέ σφισιν ἢν Κόμων, δς καὶ περὶ τὴν Σφακτηρίαν ἐστρατήγησεν αὐτοῖς.
- 3. Ένιαυτῷ δὲ πρότερον ἢ κατορθῶσαι Θηβαίους τὰ ἐν Λεύκτροις, προεσήμαινεν ὁ δαίμων Μεσσηνίοις τὴν ἐς Πελοπόννησον κάθοδον. τοῦτο μὲν 10 γὰρ ἐν Μεσσήνη (τῆ) πρὸς τῷ πορθμῷ τὸν ἱερέα τοῦ Ἡρακλέους λέγουσιν ὀνείρατος ἰδεῖν ὅψιν. τὸν Ἡρακλέα ἔδοξε κληθήναι τὸν Μάντικλον ἐπὶ ξενία ἐς Ἰθώμην ὁπὸ τοῦ Διός. τοῦτο δὲ ἐν Εὐεσπερίταις Κόμων συγγενέσθαι νεκρᾶ τῆ μητρὶ ἔδόκει, συγγενομένου δὲ αὔθίς οἱ τὴν μητέρα ἀναβιῶναι. καὶ ὁ μὲν ἐπήλπιζεν ᾿Αθηναίων δυνηθέντων ναυτικῷ κάθοδον ἔσεσθαί σφισιν 15 ἐς Ναύπακτον. τὸ δὲ ἄρα ἔδήλου τὸ ὄνειρον ἀνασώσεσθαι Μεσσήνην. Ἐγένετό τε οὐ μετὰ πολὸ ἐν Λεύκτροις Λακεδαιμονίων τὸ ἀτύχημα ὀφειλόμενον ἐκ παλαιοῦ. ᾿Αριστοδήμῳ γὰρ τῷ βασιλεύσαντι Μεσσηνίων ἐπὶ τελευτῆ τοῦ χρησμοῦ τοῦ δοθέντος ἐστὶν

ερδ' όππη το χρεών ἄτη δ' ἄλλοισι προ ἄλλων 20 ώς έν μὲν τῷ παρόντι ἐκεῖνον δέον καὶ Μεσσηνίους κακῶς πράξαι, χρόνῳ δὲ 5 ὕστερον καὶ Λακεδαίμονα ἐπιληψομένης τῆς ἄτης. 4. Τότε δὲ ἐν Λεύκτροις οἱ Θηβαῖοι νενικηκότες ἀγγέλους ἐς Ἰταλίαν τε καὶ Σικελίαν καὶ παρὰ τοὺς

1. συνεξέτλον — ναυπάκτου om. La. — τὸ 'Aθηναίων Sch, articulum om. codd. edd., 'Aθηναίων (τὸ) scripsi, cf. Beitr. z. Texteskritik d. Paus. ed. H. Hitzig p. 11 n. 2. ἐκβ. οί Λακ. τοὺς Μεσσ. edd. ante B Pa Vb La, verba ex3. of Aax. R ad marg. inseri iubet post Ναυπάκτου, τοὺς Μεσσ. ἐκβ. οἱ Λακ. cett. edd. Pcd Ag M Va Lb R (Va om. τους), in R ἐκβ. οί λακ. expuncta. 3. of eloi, supra lin. ec, M, of 8è ec? πρὸς XKF, παρὰ cett. edd. Pcd Ag Va Lb M, περὶ Vb La Pa R. 4. τὸ δὲ πλεῖστον Μ. — καὶ λιβύης καὶ ἐς (?) εὐεσπ., ἐς expunct., Va, δὲ ἐς ἐσπερίτας (εὐ sup. ἐσ) Pa. 5. οί γάρ έσπ. (εὐ sup. γάρ) La Pa. — εὐεσπερίται Vb. 6. ές τόσους των La. 7. χήμων Ag. 11. v inseruit Sch, voluit etiam Kays. l. l., cf. V 25, 2. 12. γὰρ ἔδοξεν Ag. — καλέσαι ΑΧΚΓ Pacd Ag R M Va Vn Lab, κληθηναι SW D Sch Vb, marg. R La Pa, καλείσθαι C S B ex coni. Sylb. et F. - tòv om. S M Va. — μάντοκλον Vb. — ἐπὶ ξένια malit C, έπὶ ξενια Pc, ἐπιξενία Pa, έπὶ ξενία cett. codd. 13. ἐς Ἰθωμήτου Διὸς vult Porson. - εὐεσπερίαις M. 14. οί om. Va. 15. ἔτι τλπιζεν SW. — ναυτικώ — δνειρον om. Vb, γαυτικών Lb. 16. τῷ δὲ ΑΧΚΓC La marg. R., tò δè cett. edd. Pacd Vn M R Lb, in Pa & sup. è, τόδε Va, τὸ δὲ se scripsisse dicit C, at non fecit. - τὸν ὄν. Pcd. Ag R, in R v expunct. — ανασώσασθαι Va La R, in hoc ε sup. ασ. — ἐγίνετο Ag. 18. δὲ pro γὰρ Pc. 20. ὅπη Va. άττη et mox άττης Ag. — άλλησι La. 21. μεσσηνίοις Va. 23. άγγέλλους Μ. —

Ευεσπερίτας ἀπέστελλον, ἔχ τε τῆς ἄλης, εἴ πού τις Μεσσηνίων εἴη, πανταγόθεν ανεκάλουν ες Πελοπόννησον. οί δε θάσσον ή ώς αν τις ήλπισε συνελέχθησαν γής τε τής πατρίδος πόθω καὶ διὰ τὸ ἐς Λακεδαιμονίους μῖσος παραμείναν ἀεί σφισιν. 5. Ἐπαμεινώνδα δὲ ούτε άλλως ἐφαίνετο ῥάδια 6 δάξιόμαχον πόλιν ἐποιχίσαι Λακεδαιμονίοις, ούτε ὅπου χρὴ κτίσαι τῆς χώρας έξευρίσκειν' την γάρ 'Ανδανίαν οί Μεσσήνιοι καὶ Οίγαλίαν ούκ έφασαν άνοικιείν, ότι αί συμφοραί σφισιν έγεγόνεσαν ένταϊθα οἰκοῦσιν. ἀποροῦντι οδν αύτῷ πρεσβύτην ἄνδρα, ἱεροφάντη μάλιστα εἰκασμένον, νύκτωρ φασίν ἐπιστάντα εἰπεῖν' σοὶ μὲν δῶρά ἐστι παρ' ἐμοῦ κρατεῖν ὅτῷ ἀν μεθ' ὅπλων 10 επέρχη και ην εξ ανθρώπων γένη, εγώ σε ο Θηβαίε ποιήσω μή ποτε ανώνυμον μηδὲ ἄδοξον γενέσθαι. σὸ δὲ Μεσσηνίοις γῆν τε πατρίδα καὶ πόλεις άπόδος, ἐπειδὴ καὶ τὸ μήνιμα ἤδη σφίσι πέπαυται τὸ Διοσκούρων. 6. Ἐπα-7 μεινώνδα μέν ταῦτα ἔλεγεν, Ἐπιτέλει δὲ τῷ Αἰσγίνου τάδε ἐμήνυε — στρατηγόν δὲ τοῦτον οἱ ᾿Αργεῖοι τὸν Ἐπιτέλην καὶ Μεσσήνην ἀνοικίζειν ἤρηντο 15 — τουτον ουν τον άνδρα έκέλευεν ό όνειρος, ένθα άν της Ίθώμης ευρη περυχυΐαν σμίλαχα καὶ μυρσίνην, τὸ μέσον ὀρύξαντα αὐτῶν ἀνασῶσαι τὴν γραῦν κάμνειν γὰρ ἐν τῷ γαλκῷ καθειργμένην θαλάμῳ καὶ ἤδη λιποψυχεῖν αὐτήν. 'Ο δὲ Ἐπιτέλης, ὡς ἐπελάμβανεν ἡμέρα, παραγενόμενος ἐς τὸ εἰρημένον χωρίον ἐπέτυχεν ὀρύσσων ὑδρία χαλαή, καὶ αὐτίκα παρὰ τὸν Ἐπαμει-8 ωνώνδαν κομίσας τό τε ενύπνιον εξηγείτο και αύτον έχεινον το πωμα άφελόντα

in cett. edd. Pcd Ag Va Lb. 1. άλης Sch, alling cett. edd. codd. 3. The rai της La. - μίσος Va. 4. Έπαμινώνδα S M hoc loco et postea, ἐπαμεινόνδα Vb, επαμεινώνδα Va. -- ράδιον malit Frazer, at cf. V 19, 10. Thuc. I 1, 2. 59, 2, passim. 5. ἐποικῆσαι codd. AXKF, in Va πόλιν ἐποιχῆσαι insertum a manu corrigenti, ἐπουώσαι cett. edd. ex em. Sylb. 6. Eteupiones AXKF codd., "nonne Eteuρίσκειν " SW, sic scripsit Sch, έξεύρισκε edd. cett. e coni. C. 7. ἀπορροῦντι Ag Va. 8. νύκτω M. 9. ὅτων ΑΧΚΕ S codd., έτω αν edd. cett. ex emend. Sylb. 10. γένη om. Pcd Ag M Lb, habet R ad marg., est in edd. codd. cett. — έγωγε (ἔστω γε Va M) codd. edd. praeter D Sch, qui scribunt ἐγώ σε, emendavit Sch apud SW praef. II p. XXVI. — δηβαΐοι, ε sup. οι, Pa. 11. σε post adopov addunt edd. praeter D Sch contra codd. 12. ἐπειδὰν ΧΚΕ, ἐπειδή

π om. edd. ante B Vb M Pa La R, est i codd. cett. edd. — μήνιμα, υ sup. ι, M, μήνυμα, ι sup. υ, Vb. — ήδη om. Va, est in R sup. lin. - πέπαύτε Va. 13. ἐπετέλει ! Lb M R Pa, ad marg. ἐπιτέλει R Pa, ἐπὶ τέλει Vb. - στρατηγόν ΑΧΚF codd. praeter Pd, in quo est στρατηγείν, hoc voluit Sylb., recepp. edd. cett., at cf. III 9, 1 et vol. I ad p. 12, 21 et 420, 11. 14. αύτων pro αὐτὸν, quod est in codd. edd., malit Sch in praef. SW II p. XXV, scripsi τούτον. - Έπιτέλη ΑΧΚ F C, 'Επιτέλην cett. edd. codd. — βροντο Va Pa, η sup. ο, Pa. 15. ἐκέλευσεν Va. δ om. Ag. — ἐνθαδή της, in fine paginae 'Ιδώμης omisso Vb. 17. καθειρμένην Μ, in Va γ et μ uno ductu exarantur. λιποψυχείν D Sch, λειποψυχείν codd. edd. cett., cf. ad cap. 10, 3. 18. ἐπέλαβεν Pa, corr. in ἐπελάμβανεν. 19. εὐρύσσων La. -ύδρι (sic) Vb, ύδρα Va (p. corr. ad marg. vulg.), R, in hoc ι sup. α. 20. χωμίσας Pc, κομισάμενος R Pa, in marg. κομίσας

έκελευεν δ τι ἐνείη σκοπεῖσθαι. δ δὲ θύσας καὶ εὐξάμενος τῷ πεφηνότι ἐνείρατι ἡνοιγε τὴν ὑδρίαν, ἀνοίξας δὲ εὖρε κασσίτερον ἐληλασμένον ἐς τὸ λεπτότατον ἐπείλικτο δὲ ὥσπερ τὰ βιβλία. ἐνταϊθα τῶν μεγάλων Θεῶν ἐγέγραπτο (ἡ) τελετή, καὶ τοῦτο ἦν ἡ παρακαταθήκη τοῦ ᾿Αριστομένους. τοῦτον τὸν ἐπελθόντα τῷ Ἐπιτέλει καὶ Ἐπαμεινώνδα καθεύδουσι Καύκωνα 5 εἶναι λέγουσιν, δς ἀφίκετο ἐξ ᾿Αθηνῶν ἐς ᾿Ανδανίαν παρὰ Μεσσήνην τὴν Τριόπα.

ΧΧΥΙΙ. Τὸ δὲ τῶν Τυνδάρεω παίδων μήνιμα ἐς τοὺς Μεσσηνίους ήρξατο μὲν πρὸ τῆς ἐν Στενυκλήρω μάχης, γενέσθαι δὲ αὐτὸ δι' αἰτίαν τοι- άνδε εἰκάζω. μειράκια ὡραῖα ἐξ 'Ανδανίας, Πάνορμος καὶ Γώνιππος, τά τε ιο ἄλλα οἰκείως εἶγον ἀλλήλοις καὶ κοινὰς ἐπὶ τὰς μάχας ἔξόδους καὶ κατα- ² δρομὰς ἐποιοῦντο ἐς τὴν Λακωνικήν. Λακεδαιμονίων δὲ ἐπὶ στρατοπέδου Διοσκούροις ἑορτὴν ἀγόντων καὶ ἤδη πρὸς πότον καὶ παιδιὰς τετραμμένων μετὰ τὸ ἄριστον, ὁ Γώνιππος καὶ ὁ Πάνορμος χιτῶνας λευκούς καὶ χλαμύδας πορφυράς ἐνδύντες ἐπί τε ἵππων τῶν καλλίστων ὸχούμενοι καὶ ἐπὶ ταῖς κεφα- 15 λαῖς πίλους, ἐν δὲ ταῖς χεραὶ δόρατα ἔχοντες, ἐπιφαίνονται Λακεδαιμονίοις. ³ οἱ δὲ ὡς εἶδον, προσεκύνουν τε καὶ εὕχοντο, ἀφῖχθαι δοκοῦντες σφίσιν αὐτοὺς ἐς τὴν θυσίαν τοὺς Διοσκούρους. οἱ νεανίσκοι δὲ ὡς ἄπαξ ἀνεμίχθησαν, διεξήλαυνον διὰ πάντων παίοντες τοῖς δόρασι, καὶ ἤδη κειμένων πολλῶν ἀπο- χωροῦσιν ὲς 'Ανδανίαν, καθυβρίσαντες τῶν Διοσκούρων τῆ θυσία. τοῦτο 20

uterque. — τὸ πόμα Lab M Va. 1. πεφηνό M. 2. 6δριν La. — ἐληλασμένον codd. (ἐληλαγμένον M Va) edd. praeter D, qui scribit ἐληλαμένον, cf. I 11, 5. 3. ἐπείλυκτο A X K F, correxit Palmer. MS., voluit ἐπείλυκτο, quod habent Pc cett. edd., voluit etiam K, ἐπείληκτο Vb La Pa, ἐπείηκτο R Va Lb M, in R λ sup. ι, ἐπήλυκτο Pd, ἐπείλυτο s. ἐπείλητο Sylb. 4. ἡ inserui cum D Sch, abest ab edd. cett. codd., cf. cap. 20, 4. 5. λάκωνα, ad marg. καύκωνα, R Pa. 6. ἀθηναίων M, sup. lin. ων.

8. τυνδαρέων La Vab Pa, ν expunct. in Pa. — μήνιμα, υ super ι, Μ. — Μεσσηνίους, ήρξατο — γενέσθαι αὐτό δι' αἰτίαν Α Χ Κ, interpunctionem mutavit F et δὲ inserendum esse cum Valck. vidit, quod receperunt C (per uncos) et B, δὲ αὐτὸ cett. edd. Va, αὐτὸ γενέσθαι Μ, γενέσθαι αὐτῷ Vb. 9. ἐν om. Μ. —

στενοκλήρω La. - τοιαύτην, ad marg. τοιάνδε, R Pa. 10. εἰκάζων La, εἰκάζω R ad marg. - γων ίππος Vb. 11. είχεν M Vab Lab Pacd R. 12. λάκων pro λαχεδαιμονίων cod. Phral. 13. πόντον M R, in hoc ν alt. exp., La. — παιδίας μετά τὸ ἄριστον coniungunt cum praecedentibus Amas. edd. ante S, cum sequentibus S B Sch, nullam ponunt interpunctionem SW D. 14. τὸ om. Pc. λευκάς Lb cod. Phral. - χλαμίδας πορφυράς Μ. 15. καλίστων Va. 16. δώρατα Ag. ἐπιφαίνοντο Μ, ἐπεφαίνοντο Va. 17. ἀφίγδαι Vab. — αὐτοῖς edd. ante B codd., αὐτοὺς cett. edd. e coni. S. 18. elc AXKF C Pa Vb R, ¿c cett. edd. Pcd Ag M Va. 19. δώρασιν Ag. — καὶ ήδυκημένων πολλών Pc. 20. ἐς ἀνδίαν Va. — τὴν δυσίαν Vb (expunctis tamen v), quod sibi placere dicunt SW, quamvis etiam Soph. Ai. 153 άχεσιν καθυβρίζων habeat, ένυβρίσαντες voluit εἰιοὶ δοκεῖν προήγαγε τοὺς Διοσκούρους ἐς τὸ ἔχθος τὸ Μεσσηνίων. τότε δέ, ὡς ἐδήλου τῷ Ἐπαμεινώνδα τὸ ὄνειρον, οὐκ ἢν ἔτι τοῖς Διοσκούροις ἀκούσιος τῶν Μεσσηνίων ἡ κάθοδος. 2. Μάλιστα δὲ τὸν Ἐπαμεινώνδαν ἐς 4 τὸν οἰκισμὸν οἱ Βάκιδος ἐνῆγον χρησμοί. Βάκιδι γὰρ μανέντι ἐκ Νυμφῶν ἐς ἄλλους τέ ἐστιν Ἑλλήνων καὶ ἐς τὴν Μεσσηνίων κάθοδον προειρημένα.

Καὶ τότε δὴ Σπάρτης μὲν ἀπ' ἀγλαὸν ἄνθος ὀλεῖται, Μεσσήνη δ' αὖτις οἰκήσεται ἡματα πάντα.

εγώ δὲ καὶ περὶ τῆς Εἴρας, ὅντινα ,άλώσοιτο τρόπον, Βάκιν ἐφώρασα εἰρηκότα καὶ δὴ καὶ τόδε ἐστὶ τῶν χρησμῶν

οί τ' ἀπὸ Μεσσήνης πατάγω προυνοῖς τε δαμείσης.

②ς δὲ ἡ τελετή σφισιν ἀνεύρητο, ταύτην μὲν ὅσοι τοῦ γένους τῶν ἱερέων ὁ ἤσαν κατετίθεντο ἐς βίβλους 3. Ἐπαμεινώνδας δέ, ὡς οἱ τὸ χωρίον, ἔνθα νῦν ἔχουσιν οἱ Μεσσήνιοι τὴν πόλιν, μάλιστα ἐς οἰκισμὸν ἐφαίνετο ἐπιτήδειον, ἐκέλευεν ἀνασκοπεῖσθαι τοῖς μάντεσιν εἰ βουλήσεται ταύτῃ καὶ τὰ τῶν θεῶν τὸ ἐπιχωρῆσαι. φαμένων δὲ καὶ τούτων εἶναι τὰ ἱερὰ αἴσια, οὕτω παρεσκευ-άζετο ἐς τὸν οἰκισμόν, λίθους τε ἄγεσθαι κελεύων καὶ ἄνδρας μεταπεμπόμενος, οἶς τέχνη στενωποὺς κατατέμνεσθαι καὶ οἰκίας καὶ ἱερὰ οἰκοδομεῖσθαι καὶ τείχη περιβάλλεσθαι. 4. ὡς δὲ ἐγεγόνει τὰ πάντα ἐν ἑτοίμῳ, τὸ ἐντεῦ-6 θεν, ἱερεῖα γὰρ παρεῖχον οἱ ᾿Αρκάδες, αὐτὸς μὲν Ἐπαμεινώνδας καὶ οἱ Θη-Φ βαῖοι Διονύσῳ καὶ ᾿Απόλλωνι ἔθυον Ἰσμηνίῳ τὸν νομιζόμενον τρόπον, ᾿Αργεῖοι δὲ τῇ τε Ἡρα τῇ ᾿Αργεία καὶ Νεμείῳ Διί, Μεσσήνιοι δὲ Διί τε Ἰθωμάτα

Sylb. 1. post Διοσκούρους La repetit οί νεανίσκοι δὲ ώς ἄπαξ, sed exp. — των Mεσσ. C S Pd, τὸ Μεσσ. edd. codd. rell. 2. τον ενειρον Vb R. 3. ή κάθοδος - την Μεσσηνίων om. M. 4. ἐπτηνον Sch MS, at cf. IV 14, 6. — νυφων La. 7. δ' sup. lin. R. — astus B SW D Sch Pacd M Vab Ag Lb, adbus cett. edd. La R, in hoc τ sup. 5. — τματα Va Pc, τ μετά Vb, τμετά La, accentu sup. α deleto. 8. βάκκιν Va. - ἐφόρασα Vab La Pa R. 9. καὶ δη καὶ τόδε (τὸ δὲ Vb) La Vb Pa Sch MS., ×πίοι και τόδε cett. codd., in R corr. in xal δη και τ. 10. οί τε codd., in Pa ε exp. 11. ω_{ς} dè $\hat{\eta}$ telet $\hat{\eta}$ — è $\hat{\beta}$ $\hat{\beta}$ $\hat{\beta}$ $\hat{\delta}$ $\hat{\delta}$ $\hat{\nu}$ deleto uèv, G. Krueger Jb. f. Ph. 1861 p. 484 post τὴν Τριόπα cap. 26, 8 transponi iubet; non probat Sch l. l. 1868 p. 533. ή τελευτή La Pa R, in hoc corr. — ανεύρετο edd, ante B Lab R Pac Ag Vb, ανεύρατο M Va Pd, in hoc ε sup. α, ἀνεύρητο cett.

edd. ex emend. Porson. 12. ως οί AX, correxit Sylb. 13. ¿c om. Va. 14. ¿c om. codd., εὶ οῖ βουλ. --- έπιχωρήσοι ΑCS probante Sylb., οδ βουλ. malit S, εί οί βουλ. - ἐπιχωρήσοι ΧΚΕ, ἐπιχωρήσειν coni. F, οί (Lab Vab οί) βουλ. - ἐπιχωρῆσαι Pacd Ag (in Ag ἐπιχωρῆσοι) Vab Lab M, quod praefixo si recepp. B SW, si βουλήσεται, eiecto οί, coni. Sch praef. SW II p. XVIII, sic scribunt D Sch. 15. τά ίερα είναι Pd. — παρασκευάζετο Va. 16. άγέσθαι Α Χ Κ. — μετατέμνεσθαι Vb. 17. οἰχοδομήσεσθαι Pc Lb Ag Va R, in R εῖσθαι sup. ήσεσθαι, οἰχοδομήσθαι Μ, οἰχοδομήσα (sic) La, οἰκοδομιεῖσθαι Vb, οἰκοδομείσθαι, ησα sup. εί. Pa. 18. περιβαλέσθαι Lb Ag Va Pc, R, corr. in περιβάλλεσθαι, περιβάλεσθαι Α M, sic edd. La, περιβάλλεσθαι Pad. - ίερεῖ La. 19. είχον Va. 20. τὸ νομιζόμενον La. - άργεῖον δὲ La. 21. νεμίω Vb M Lb Pa R. — διοί M.

καὶ Διοσκούροις, οί δέ σφισιν ίερεῖς Θεαῖς ταῖς μεγάλαις καὶ Καύκωνι. ἐπεκαλούντο δὲ ἐν κοινῷ καὶ ἡρωάς σφισιν ἐπανήκειν συνοίκους, Μεσσήνην μὲν τὴν Τριόπα μάλιστα, ἐπὶ ταύτῃ δὲ Εύρυτον καὶ ᾿Αφαρέα τε καὶ τοὺς παῖδας, παρά δὲ Ἡρακλειδῶν Κρεσφόντην τε καὶ Αἴπυτον πλείστη δὲ καὶ παρά 7 πάντων άνάκλησις έγίνετο 'Αριστομένους. καὶ τὴν μὲν τότε ἡμέραν πρὸς 5 θυσίαις τε καὶ εὐγαῖς ἦσαν, ταῖς δὲ ἐφεξῆς τοῦ τείγους τὸν περίβολον ἤγειρον καὶ ἐντὸς οἰκίας καὶ τὰ ἱερὰ ἐποιοῦντο. εἰργάζοντο δὲ καὶ ὑπὸ μουσικῆς άλλης μὲν οὐδεμιᾶς, αύλῶν δὲ Βοιωτίων καὶ ᾿Αργείων᾽ τά τε Σακάδα καὶ Προνόμου μέλη τότε δή προήχθη μάλιστα ές ἄμιλλαν. αὐτή μέν δή τή πόλει Μεσσήνην έθεντο όνομα, ανώχιζον δε και άλλα πολίσματα. Ναυπλιείς 10 δὲ ἐχ Μοθώνης οὐχ ἀνέστησαν κατὰ γώραν δὲ καὶ ᾿Ασιναίους μένειν εἴασαν, τούτοις μέν καὶ εὐεργεσίαν ἀπομνημονεύοντες, πολεμήσαι μετὰ Λακεδαιμονίων 8 πρός σφάς οὐ θελήσασι. Ναυπλιεῖς δὲ κατιοῦσιν ἐς Πελοπόννησον Μεσσηνίοις δωρά τε ήγαγον όποῖα εἶχον, καὶ ἄμα μὲν ὑπὲρ καθόδου τῆς ἐκείνων συνεγέσιν ες τὸ θεῖον ταῖς εὐγαῖς, ἄμα δὲ ύπὲρ σωτηρίας τῆς σφετέρας δεήσεσιν 15 ές ἐχείνους ἐχρῶντο.

5. Κατήλθον δὲ ἐς Πελοπόννησον οί Μεσσήνιοι καὶ ἀνεσώσαντο τὴν αύτῶν ἐπτὰ καὶ ἐνενήκοντα καὶ διακοσίοις ἔτεσιν ὕστερον μετὰ Εἴρας ἄλωσιν, Δυσκινήτου μὲν ᾿Αθήνησιν ἄρχοντος, τρίτω δὲ ἔτει τῆς δευτέρας καὶ ἑκατοστῆς όλυμπιάδος, ἡν Δάμων Θούριος τὸ δεύτερον ἐνίκα. Οὐκ όλίγος μὲν 20 οὖν ὁ χρόνος καὶ Πλαταιεῦσιν ἐγένετο, ἐφ᾽ ὅσον καὶ ἐκεῖνοι τὴν αὐτῶν ἔφευγον, καὶ Δηλίοις, ἡνίκα ὥκησαν ᾿Αδραμύττιον ἐκβληθέντες ἐκ τῆς σφετέρας

1. deais rais Pcd Ag Lb edd. inde a B, δεαίζ τε edd. ante B M Vab La. - ίερείζ --- σφισιν om. La. 3. τρίοπα Pc. - ταύτην La Pa. — τε La pro δὲ, δὲ om. Va. — παΐδας παρακλείδων Pcd Ag Vn M Va Lb, παρά κλειδών R, δὲ ήρα sup. lin., παρά δὲ ήρακλειδών La Pa Vb. 4. κραισφόντην Vb. -τε om. La. — πλήστη Vb, πλήστει La. καί om. La. 5. έγένετο La, έγίγνετο Pc. καὶ τὴν μὲν πρώτην ἡμ.? Sch MS. 7. ἐκτὸς Pd Ag. 8. αὐλῶν, τ sup. λ, Μ. — τότε σακάδα La. 9. προήχθησαν edd. ante S Vb La Pa, προήχθη cett. edd. codd., in R σαν sup. lin. 10. μεσσίνην Va, μεσσηνίην La, μεσσήνιτων, ην sup. ιτ et ων exp., Pa, μεσσηνίων, corr. in μεσσήνην, R. 11. μωθώνης, ο sup. ω priore, R. — άθηναίους Lb Vab R La Pa ad marg., sed in hoc exp. — pro μένειν Va μέν. — είων S M

Pacd Ag Vn Vb Lb R, siaoav rell. edd. Va La, marg. Pa R. 12. ἀναπομνημονεύοντες M. 13. 03 om. Va Pc Lb Vn, in R sup. lin. — δελήμασιν Ag. 14. δωρά τε scripsi, τε δωρα codd. edd. (δὲ δωρα La, τε δωρα Pa, τε τε δώρα Va). — δπόσα Pd. 15. ταῖς om. edd. ante B Pa La Vb, est in cett. edd. codd, in R exp. 17. ανενεσώσαντο M Vn, ανανεώσαντο Pc, ανενεώσαντο Lab Va Ag Pd R, marg. Pa, ἀνεσώσαντο edd. Pa Vb, marg. R. 18. ἐννενήκοντα Perizonius (ad Ael. V. H. XIII 12), Palmer. Exerc. p. 390, alii, ὀγδοήκοντα codd, edd., vid. comm. — διασίοις La. 20. δάμον Vb. δώριος La. — ούκ όλίγος οδν χρόνος La. 21. πλατεεύσιν Ag Vb La, πλαταιούσιν Μ. - ἐφόσον Va. 22. ώκισαν, ι corr. ex η, La Pa. — 'Αδραμύττειον D, v. eius praef.

ύπο 'Αθηναίων. καὶ 'Ορχομένιοι δὲ οἱ Μινύαι μετὰ τὴν μάχην τὴν ἐν Λεύκ-10 τροις ἐκπεσόντες ὑπὸ Θηβαίων ἐξ 'Ορχομενοῦ κατήχθησαν ἐς Βοιωτίαν ὑπὸ Φιλίππου τοῦ 'Αμύντου, καὶ οὖτοι καὶ οἱ Πλαταιεῖς. Θηβαίων δὲ αὐτῶν ἐρημώσαντος 'Αλεξάνδρου τὴν πόλιν, αὖθις ἔτεσιν οὐ πολλοῖς ὕστερον Κάσσαν-5δρος 'Αντιπάτρου τὰς Θήβας ἔκτισεν. φαίνεται μὲν δὴ τῶν κατειλεγμένων ἐπὶ μακρότατον ἡ Πλαταϊκὴ φυγὴ συμβάσα, οὐ μέντοι περαιτέρω γε ἢ ἐπὶ δύο ἐγένετο οὐδ' αὕτη γενεάς. Μεσσήνιοι δὲ ἐκτὸς Πελοποννήσου τριακόσια 11 ἔτη μάλιστα ἡλῶντο, ἐν οἶς οὕτε ἐθῶν εἰσι δῆλοι παραλύσαντές τι τῶν οἴκοθεν, οὕτε τὴν διάλεκτον τὴν Δωρίδα μετεδιδάχθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐς ἡμᾶς το ἀκριβὲς αὐτῆς Πελοποννησίων μάλιστα ἐφύλασσον.

ΧΧΥΙΙΙ. Κατελθούσι δὲ αὐτοῖς κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπὸ Λακεδαιμονίων δεινὸν ἦν οὐδέν κατεχόμενοι γὰρ οἱ Λακεδαιμόνιοι φόβῳ τῷ Θηβαίων Μεσσήνης τε ἢνείχοντο ἐποικιζομένης καὶ 'Αρκάδων ἐς μίαν ἢθροισμένων πόλιν. ὡς δὲ ὁ πόλεμος ὁ Φωκικός, καλούμενος δὲ ὁ αὐτὸς οὕτος καὶ ἱερός, ἀπήγαγεν ὡὲ Πελοποννήσου Θηβαίους, ἀνεθάρρησάν τε οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ τῶν Μεσσήνων οὐκέτι ἐδύναντο ἀπέχεσθαι. 2. Μεσσήνιοι δὲ αὐτοί τε μετὰ 'Αργείων 2 καὶ 'Αρκάδων ἀντεῖχον τῷ πολέμῳ, καὶ 'Αθηναίων ἀμῦναί σφισιν ἐδεήθησαν' οἱ δὲ ἐς μὲν τὴν Λακωνικὴν οὕποτε μετὰ ἐκείνων ἐσβαλεῖν ἔφασαν, ἀρχόντων δὲ Λακεδαιμονίων πολέμου καὶ ἐπιστρατευόντων τῆ Μεσσηνία παρέσεσθαι καὶ πύτοί σφισιν ἐπηγγέλλοντο. τέλος δὲ οἱ Μεσσήνιοι Φιλίππῳ σύμμαχοι τῷ 'Αμύντου καὶ Μακεδόσιν ἐγένοντο, καὶ τοῦτο σφᾶς λέγουσιν ἀποκωλύσαι τοῦ τυμβάντος τοῖς Έλλησιν ἀγῶνος ἐν Χαιρωνεία μὴ μετασχεῖν' οὐ μὴν οὐδὲ τοῖς Ἑλλησιν ἐναντία θέσθαι τὰ ὅπλα ἢθέλησαν. 'Αλεξάνδρου δὲ ἀποθα-3

τιαί. ΧΙΥ. 1. άθηναίων και έρχομενίων. έρχομετίων δε οί Va La, άθηναίων και όρχομενίων, ž de cett. codd. (punctum ponunt post έρχομ. Vn Pcd Ag, Pa οί δέ δέ καὶ οί μιν., exp. δέ και οί, ponit virgulam post έργομενίων), 'Αθηναίων. καὶ 'Ορχομενίων δὲ οί edd. ante D Vb, marg. R, 'Αθηναίων. καὶ Opyopémou dè oi D Sch, xai inclus. Sch, cf. huius annot. apud SW pracf. II p. XVII sq. — την post μάχην om. La. 3. καὶ post σύτοι om. Vb. — οί om. R. 4. έρημώστντο Va, a sec. m. vulg. 5. τὰς om. M Va. - Extros edd. ante B Lab, Extrosy cett. edd. Pacd Ag Vab M. 6. οἱ μέντοι M Va. — η om. La. 7. οὐδὲ Pd. — ชวิก scripsi, สบิก codd. edd., cf. app. cr. ad V 24, 6. 8. ήλωντο Ag, ήλωντο Μ. ἐύνων Vb. expuncto b. 10. ἐπὶ τὸ ἀκρ. Va.

12. κατερχόμενοι La Pa. — φοίβω Ag. - τ scripsi, ut coni. Sch praef., των edd. codd. 13. ές SW D Sch Va, είς cett. edd. codd. 14. δ ante αὐτὸς edd. inde a B, est in Va, abest a codd. cett. — οδτος inter uncos ponit Sch, cf. V 7, 6. 16. od žu Va. 18. ἐσβλαβεῖν La, ἐσλαβεῖν, β sup. λ et λ sup. β. Pa. 20. ἐπηγγέλοντο La, άπηγγέλλοντο Ag. — τέλος — έγένοντο in marg. R. 21. ἀποκωλύσαι Lb Va R Pc. 22. σύμπαντος edd. ante D Pac Lab M Vab, τὸν σύμπαντα Ag Pd, συμβάντος D Sch. e coni. B - ελησιν Vb. - άγωνος - Ελλησιν Pa ad marg. 23. ἐναντιάσασθαι θέσθαι, σασθαι exp., Pa. αλεξάνδρου - ανηρημένων bis habet Vb.

νόντος καὶ τῶν Ἑλλήνων πόλεμον δεύτερον τότε ἀνηρημένων πρὸς Μακεδόνας μετέσχον καὶ οἱ Μεσσήνιοι τοῦ πολέμου, καθὰ καὶ πρότερον ἐδήλωσα ἐν τῆ ᾿Ατθίδι συγγραφῆ. Γαλάταις δὲ μεθ΄ Ἑλλήνων οὐκ ἐμαχέσαντο, Κλεωνύμου καὶ Λακεδαιμονίων σπείσασθαι σπονδάς σφισιν οὐ θελησάντων.

3. Οδ πολλώ δε υστερον έσχον Ήλιν Μεσσήνιοι, σοφία τε όμου χρη-5 σάμενοι καὶ τολμήματι. Ἡλεῖοι γὰρ τὰ μὲν παλαιότατα εὐνομώτατοι Πελοποννησίων ήσαν. Φιλίππου δὲ τοῦ Αμύντου τά τε άλλα δπόσα εἴρηται κακουργήσαντος τὴν Ἑλλάδα καὶ Ἡλείων τοὺς δυνατοὺς διαφθείραντος χρήμασι, στασιάζουσι πρώτον τότε 'Ηλεῖοι καὶ ες δπλα, ως λέγουσι, χωρούσι. 5 τὸ δὲ ἀπὸ τούτου ῥᾶον ἔτι ἔμελλον ἀπεχθήσεσθαι πρὸς ἀλλήλους, οἶς γε καὶ 10 Λακεδαιμονίων ένεκα διέστη τὰ βουλεύματα καὶ ἐς ἔμφυλον προηλθον πόλεμον. Πυνθανόμενοι δὲ ταῦτα οἱ Λακεδαιμόνιοι παρεσκευάζοντο ὡς Ἡλείων τοῖς φρονοῦσι τὰ σφέτερα άμωνοῦντες. καὶ οί μὲν κατὰ τέλη τε ἐτάσσοντο καὶ διενέμοντο ἐς τοὺς λόχους. τῶν δὲ Μεσσηνίων λογάδες χίλιοι φθάνουσιν 6 ἀφικόμενοι πρὸς τὴν τλίν, σημεῖα ἐπὶ ταῖς ἀσπίσι Λακωνικὰ ἔχοντες. ὡς δὲ 15 τὰς ἀσπίδας ἐθεάσαντο ὅσοι τοῖς Σπαρτιάταις εὖνοι τῶν Ἡλείων ἤσαν, συμμαχίαν τε ἀφιχθαί σφισιν ήλπισαν καὶ τοὺς ἄνδρας ἐδέχοντο ἐς τὸ τεῖχος. ἐσελθόντες δὲ τρόπον οἱ Μεσσήνιοι τὸν εἰρημένον τοὺς τὰ Λακεδαιμονίων φρονοῦντας ἐδίωξαν καὶ ἐπιτρέπουσι τοῖς στασιώταις τοῖς αύτῶν τὴν πόλιν. 74. Έστι μὲν δὴ τὸ σόφισμα Όμήρου, φαίνονται δὲ αὐτὸ ἐν δέοντι μιμη- 20 σάμενοι καὶ οἱ Μεσσήνιοι, ἐπεὶ Πάτροκλόν γε ἐποίησεν ἐν Ἰλιάδι "Ομηρος 'Αχιλλέως τὰ ὅπλα ἐνδύντα, καὶ ἐγγενέσθαι τε ἔφη τοῖς βαρβάροις δόξαν ὡς Αχιλλεύς ἐπίοι, καὶ τούς προτεταγμένους αὐτῶν ταραχθήναι. εὕρηται δὲ καὶ άλλα 'Ομήρω στρατηγήματα, δύο τε παρά τῶν Έλλήνων κατασκόπους ἐν τῆ νυκτὶ ἀνθ' ένὸς ἐς τοὺς Τρῶας ἀφικέσθαι, καὶ ἄνδρα ὕστερον λόγῳ μὲν αὐ- 25 τόμολον, έργω δε τὰ ἀπόρρητα πολυπραγμονήσοντα ες τὸ Τλιον ἐσελθεῖν.

2. καθάπερ καὶ Vb. 3. Γαλάται Α Χ Κ codd., Γαλάταις cett. edd. ex em. K, correxit etiam Palmer. MS. 4. ἐπίστασθαι σπονδὰς Pc. 6. μὴν pro μὲν Vb. — εὐνομότατοι M Va La. 8. κακουργήματος M Lb R, σ sup. μ et ν sup. τ in R, κακουργήματα Va. — καὶ ante Ἡλ. om. Va. 9. τότε πρώτον La, πρώτον τε, το sup. lin., Pa. 14. λόγους Va. — λοχάδες Va. 15. ὡς δὲ τὰς — ἦσαν ad marg. habent La Pa, omisso ἢλείων in utroque, ὄσοι in La. 16. συμμαχίας A X K F La R Pa, συμμαχίαν cett. edd. M Pcd Ag Vab Lb, maluit F. 17. ἀφίχθαι Va. — εἰσελθόντες M. 18. τοὺς Λακεδαιμο-

νίων Α Χ Κ F Smin. Μ, τοὺς λακεδαιμονίους Vb Pa, in hoc τα sup. lin. et ων sup. ους, τοὺς τὰ Λακεδαιμονίων cett. edd. ex corr. Sylb., Pcd Ag Va Lb, probat F. 19. στρατιώταις Lb Vab M Pa Ag (hic στρατιώταις) R, ad marg. R στασιώταις άλλ., στασιάσαντες La, στασιώταις Pcd edd. — τῶν τοῖς αὐτῶν Pa. 20. μησάμενοι Vb. 21. πάτρον, ad marg. γρ. πάτροχλον, R La Pa. 22. τε om. M Va, in R sup. lin. 28. ἐποίει Va Pc. — προστεταγμένους Va Lb R, σ exp. in R. — δη pro δὲ Vb. 24. Ὁμήρου Α Χ Κ F M Vb La Pa, Ὁμήρω cett. edd. Pcd Lb Ag Va, coni. Κ. 25. λόγω —— ἐσελθεῖν om. Va. 26. πολυπραγμονή-

έπ δὲ τοὺς διὰ νεότητα ἐν τοῖς Τρωσὶν ἢ γῆρας οὺχ ὡραίους μάχεσθαι, 8 τούτους μέν το τείγος ορουρείν έταζε των έν ήλικία τοις Έλλησιν έπηυλιεμένων. Έλλήνων δε οί τα τραύματα έχοντες δπλίζουσιν αὐτῷ τὸ μάχιμον, ίνα μηδε αύτοι παντάπασιν άργοῖεν. τὰ Όμήρου μεν οῦν ὡρελιμα ἐγένετο εξε άπαντα άνθρώποις.

ΧΧΙΧ Μετά δε ού πολύν χρόνον του έργου του πρός Ήλιδι Μακεδόνες και Δημήτριος ο Φιλίππου του Δημητρίου Μεσσήνην καταλαμβάνουσι. τὰ μὲν δὴ πολλὰ ἔς τε αὐτὸν Φίλιππον καὶ [τὰ] ἐς Δημήτριον τὸν Φιλίππου τολμηθέντα έκ Περσέως έν τοῖς Σικυωνίοις ἔγραψα ἤδη λόγοις τὰ ι δὲ ἐς τὴν κατάληψιν τὴν Μεσσήνης ἔσγεν οῦτω. Χρημάτων ἐσπανίζετο 2 Φίλιππος. καί, έδει γὰρ πάντως οί γενέσθαι χρήματα, ἀποστέλλει Δημήτριον ναυσίν ές Πελοπόννησον. Δημήτριος δε κατήγετό που της Αργείας ές λιμένα των έρημοτέρων αυτίκα δε ώς είχε διά των έπιτομωτάτων τής γώρας την στρατιάν ήγεν έπι Μεσσήνης. προτάζας δε δσον ήν των τε δπλων ్లా του κάτειρως, λανθάνει γιμων είχε νευβίν και της ές την 'Ιθωμην είχεν είδο είνα άπειρως, λανθάνει περί δρθρον μάλιστα ύπερβάς το τείχος, καθό της τε πόλεως μεταξύ ήν καί πρας της 'Ιθώμης. ώς δε ήμερα τε επέσχε και ήδη τοις ένδον αίσθησις 3 έγεγόνει του κατειληφότος κινδύνου, τὸ μὲν πρώτον αὐτοὺς ἐσῆλθεν ὑπόνοια ώς οί Λακεδαιμόνιοι σύν δπλοις παρέλθοιεν αύτων ές την πόλιν, ώστε καί υ ωρμησαν επ' αύτοὸς ἀφειδέστερον διὰ τὸ μᾶσος τὸ έξ ἀρχής. Ἐκεὶ δὲ ἔκ π των δπλων και της φωνης Μακεδόνας και Δημήτριον τον Φιλίππου γνωρίζουσιν όντας, δείμα Ισχυρόν παρέστη σφίσι λογιζομένοις τήν τε ές τὰ πολε-

Vab R, in M of sup. lin., o sup. a in R. 2. έτατε Μ, έταξεν, omisso sq. των, Vb. επρισμένων ΑΧΚF Pd Ag Vb Lab Vn, επλισμένων Pc, απηλισμένων Μ Va, έπηυισμένων cett. edd. ex em. K, quam probat F. ἐπηλασμένων malit S, quod invenit in marg. ed. Ald. Dresd. 3. αύτων C S e coni., probat Sch apud SW praef. II p XXVII, αὐτῶν Va, nihil mutandum. 4. doyettev, of sup. et, R. - οφέλημα La. 5. ές άπαντας ανθρώπους Vb. 7. μεσήντ, ν sup. vers., Vb. 8. καὶ ἐς λημ edd. ante B, D Pa M Vn Vab Lab, καὶ τλ ές Δημ. cett. edd. Pcd Ag. 10. της μεσσ. Va La. — ούτως Ag Pcd Va Lab M. 11. ideiro AXKFB codd., ide cett. edd. ex emend. Schaeferi ad Dionys. de comp. p. 94. — γάρ οἱ πάντως edd. ante B M Pa Vab La, γάρ πάντως οί cett. edd., Pcd Ag

ταντα La. — ἐλθεῖν Μ. 1. ταῖς τρ. Μ : Lb. — ἀποστέλλειν La. 12. Φαραίας coni. Sch, probat Kays. l. l., 'Appeiac codd. edd. 13. έπιτιμωτάτων Ρο. 14. έπὶ Μεσσήνην? προστάξας Ι.α. προτάσας, ξ sup. σ, Μ. --రేయా om. M Lb, habet R ad marg. — των τότε ὂπλων edd. ante S codd., τότε των δπλων S ex coni. Sylb., των τε ὅπλων cett. edd. 15. $x\alpha$ $t\tilde{\eta}_{c}$ - $a\pi\epsilon$ $i\rho\omega_{c}$, $\lambda\alpha\nu\delta$ $i\nu\epsilon$ i edd. i inde ab S cum codd., τῆς -- ἀπείρως τε, λανθάνει ΑΧΚΕ, καὶ τῆς ἐς τὴν Ἰθώμην όδοῦ ούν. ἀπείρως έχων, λανθάνει C, post ἀπείρως τε vel καὶ inserendum, vel τῆς τε ἐς τὴν 'Ιδ. είχεν όδου ούκ απείρως και λανδ. scribendum putat K, καὶ τῆς ἐς τὴν 'Ιδ. ἔχων όδου ούχ απείρως γε, λανθ. coni. F, απείρως, ώστε λανδ. omisso καὶ post κουφον Porson. 16. δ A X K F Smin., καθ' δ C Smai. D, καθό cett. edd. codd. 18. κατειληφθέντες Pd. 21. μακεδώνας Ag. 22. εντας om. Pc.

μικὰ τῶν Μακεδόνων μελέτην καὶ τύχην ἢ πρὸς ἄπαντας ἑώρων χρωμένους 4 αὐτούς. ὅμως δὲ τοῦ τε παρόντος κακοῦ τὸ μέγεθος ἐδίδασκεν ἀνδρίαν τινὰ καὶ πέρα τοῦ δυνατοῦ γίνεσθαι, καὶ ἄμα τὰ ἀμείνω παρίστατο αὐτοῖς ἐλπίζειν. οὐ γὰρ δὴ ἄνευ θεοῦ διὰ τοσούτου σφίσιν ὑπάρξαι τὴν ἐς Πελοπόννησων κάθοδον. Οἶ τε οῦν ἐκ τῆς πόλεως Μεσσήνιοι θυμῷ παντὶ ἐς τοὺς Μακεδόνας ἐχώρουν, καὶ οἱ φρουροῦντες τὴν ἀκρόπολιν ἐπέκειντο ἐξ ὑπερδεξίων. ὁ ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ Μακεδόνες ὑπό τε ἀρετῆς καὶ ἐμπειρίας τὸ κατ' ἀρχὰς ἡμύνοντο ἐρρωμένως καὶ δὰο δοιπορία προαπειρηκότες καὶ ὁμοῦ τῶν τε ἀνδρῶν σφισιν ἐγκειμένων καὶ ὑπὸ τῶν γυναικῶν κεράμῳ καὶ λίθοις βαλλόμενοι σὸν οὐδενὶ ἔφευγον κόσμῳ. καὶ τὸ μὲν πολὸ αὐτῶν ἀπώλετο ὡθού- 10 μενοι κατὰ τῶν κρημνῶν, ἀπότομος γὰρ δὴ ταύτῃ μάλιστά ἐστιν ἡ Ἰθώμη. ὁλίγοι δέ τινες καὶ ρίψαντες τὰ ὅπλα ἀπεσώθησαν.

6 2. Ές δὲ τὸ συνέδριον οἱ Μεσσήνιοι τὸ ᾿Αχαιῶν ἐπὶ τῷδε οˇ μοι δοκοῦστιν ἐσελθεῖν κατ᾽ ἀρχάς. Λακεδαιμονίοις αὐτεπάγγελτοι βοηθήσοντες ἀφίποντο ὑπὸ Πύρρου τοῦ Αἰακίδου πολεμουμένοις, καὶ σφισιν ἀπὸ τῆς εὐεργε- 15 σίας ταύτης ἤδη τὰ ἐκ τῆς Σπάρτης εἰρηνικώτερα ὑπῆρχεν. οὕκουν ἀνακινῆσαι τὸ ἔχθος ἐβούλοντο ἐς τὸ συνέδριον συγχωρήσαντες, οἱ Λακεδαιμονίων ημάλιστα πολέμιοι ἐκ τοῦ φανεροῦ καθεστήκεσαν. "Ο δὲ οὐ λέληθεν ἐμέ. οὐδὲ Μεσσηνίους ἐλελήθει δήπου, καὶ μὴ συντελοῦσιν αὐτοῖς ἐς τὸ συνέδριον ὡς ἐπὶ Λακεδαιμονίους τὰ ᾿Αγαιῶν ὑπάρχοι ἐν γὰρ δὴ τοῖς ᾿Αγαιοῖς καὶ ἐν Αργεῖοι καὶ τὸ ᾿Αρκαδικὸν οὐκ ἐλαγίστη μοῖρα ἦσαν. ἀνὰ χρόνον μέντοι προσεχώρησαν ἐς τὸ ᾿Αχαϊκόν. 3. οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον Κλεομένης ὁ Λεω-8 νίδου τοῦ Κλεωνύμου Μεγάλην πόλιν είλεν ᾿Αρκάδων ἐν σπονδαῖς. τῶν δὲ οἱ καταληφθέντες οἱ μὲν ἀπώλοντο ὑπὸ τὴν ἄλωσιν, Φιλοποίμενα δὲ τὸν Κραύγιδος καὶ δσοι μετὰ Φιλοποίμενος ἀπεγώρησαν, γενέσθαι δὲ τῶν Μεγα- 25

— παρίστησι σφίσι La. 1. πρὸς ἄπαντα Lb Vn Pd. 2. τε om. La Vb Pa, in R exp. — ἀνδρεῖον τινα coni. K, ἀνδρία τινὰ coni. C, ἀνδρεῖαν τινὰ D, ἀνδρεῖαν τινὰ cett. edd. codd. 3. πέραν La. — γίγνεσθαι Pcd Ag, recipere voluit C. — τὰ ἀμείνω Pc Lab (ἀμείω Lb) Sch, articulum omittunt cett., in Pa sup. lin. 4. δὴ om. La. — ἄνευ γε θ. Porson. 5. ἐς τοὺς λακεδαιμονίους μακεδώνας ἐγώρουν La, ἐς τοὺς λακεδαίμονας (ους sup. ας) μακεδόνους Pa. 7. τε om. La. 8. ἐρρωμένους Va. 9. βαλόμενοι Va. 10. ἀπώλοντο? S. — ἀθούμενον ΑΧΚΕ, ἀθούμενοι cett. edd. codd., probat F. 12. όλ. δὲ δέ πνες Va. 14. ἐλθεῖν Μ, post ἐσελθεῖν punctum ponunt ΑΧΚΕ.

— αὐταπάγγελτοι καὶ βοηθ. Va. — ἀφίκ. δὲ ὑπὸ Ag Pd, ἀφίκ. μὲν ὁπὸ Pc. 16. οὐκοῦν Pacd R, ad marg. R Pa οὔκουν. 17. post συγχωρήσαντες excidisse 'Αχαιδίν putat K. 18. δ δὲ ἐλέληθεν (ἐ expunct.) Va. 19. ἐλελήθη Vab La R. — male edd, ante F post δήπου maiorem ponunt interpunctionem. — δήπου, δῆλον δὲ καὶ μὴ συντελοῦσιν ῆν αὐτοῖς Kays. l. l. 1086. 20. τὸ ἀρχαῖον Pd Ag. — ὑπάρχει edd. ante C codd., ὑπάρχοι cett. edd. 21. ἀρκαδικὸν — ἀχαϊκόν Pa in marg. 22. κλεωμένης Lb. 23. μαγάλην πόλιν Lb. — εἶχεν ἀρκ. La. 24. οἱ ante μὲν rectius omitti dicit Sylb. et Amas. ita legisse videtur. — ἀπόλλωντο Vb, ἀπώλλοντο Va. 25.

λιπολιτών το διαφυγόν και ύπερ τας δύο μοίρας λέγουσι, τούτους ύπεδέξαντο οί Μεσσήνιοι τῶν τε ἀρχαίων ἔργων ἕνεκα, ὁπόσα ἐπὶ ᾿Αριστομένους ὑπῆρκτο ' \ρχάσι, καὶ υστερον ἐπὶ του οἰχισμού του Μεσσήνης, ἀποδιδόντες σφίσι τὴν έμείαν. Πέφυπε δὲ ἄρα ὡς ἐπίπαν μεταπίπτειν τὰ ἀνθρώπινα, εἰ δὴ Μεσση-9 εκίσις 'Αρκάδας τε άντισωσαι καὶ τὸ άδοκητότερον ἔτι έλεῖν Σπάρτην ὁ δαίμων έδωκεν. Κλεομένει γὰρ περὶ Σελλασίαν έμαχέσαντο ἐναντία καὶ τὴν Σπάςτην `Αράτω καὶ 'Αχαιοίς συγκαθείλον. 4. Λακεδαιμονίοις δὲ ἀπηλλαγ-10 μένοις Κλεομένους επανίσταται τύραννος Μαχανίδας εκείνου δε αποθανόντος Νάρις ἀνέφυ σφίσιν αδθις τύραννος. ἄτε δὲ οὐ τὰ ἀνθρώπων ἀναρπάζοντι καύτῷ μόνον, άλλὰ καὶ ἱερὰ συλῶντι, ἐν οὐ πολλῷ χρόνῷ χρήματά τε ἄφθονα καὶ ἀπ' αὐτῶν στρατιά συνείλεκτο. τούτου τοῦ Νάβιδος Μεσσήνην καταλαβόντος Φιλοποίμην και οι Μεγαλοπολίται νυκτός άφικοντο της αύτης. καὶ ὁ μὲν Σπαρτιάτης τύραννος ἀπηλθεν ὑπόσπονδος. 5. 'Αγαιοὶ δὲ ὕστερον 11 πύτων, μεμφόμενοί τι Μεσσηνίοις, στρατεύουσιν ἐπ' αὐτοὺς παρασκευή τή ూ πάση και τὰ πολλὰ ἔτεμον της χώρας. και οί μεν αύθις περί ἀκμήν σίτου πνελέγοντο ώς εξ την Μεσσηνίαν εσβαλούντες. Δεινοχράτης δε δήμου τε προεστηχώς και Μεσσηνίων άρχειν εν τῷ τότε ἡρημένος Λυκόρταν μεν και τήν σύν αὐτῷ στρατιὰν ἀναχωρῆσαι παρεσκεύασεν ἄπρακτον, τὰς ἐς τὴν Μεσσηνίαν έχ της Αρχαδίας παρόδους προλαβών τοῖς τε έχ της πόλεως » Μεσσηνίοις και δσοι των περιοίκων σφίσιν ήμυναν. Φιλοποίμενος δε σύν ίππευ- 12 πν δλίγοις ἀφικομένου (ού) πολύ υστερον ή δ μετά Λυκόρτα στρατός, πυθέτόαι δε ούδεν πω των ες αύτούς δεδυνημένου, νιχώσιν οί Μεσσήνιοι γινομένης πρώτιν έξ ύπερδεξίων της μάχης, και ζώντα αίρουσι Φιλοποίμενα. τρόπον δέ ύτινα ο Φιλοποίμην εάλω και ως ετελεύτησε, τάδε μεν ήμιν και υστερον ο 🗈 Ιρχαδικός λόγος ἐπέξεισι: Μεσσηνίων δὲ οι τε Φιλοποίμενι αίτιοι τῆς τελευτζε έδοσαν δίκας, και ή Μεσσήνη συνετέλεσεν αύθις ες τὸ Αχαϊκόν.

κείγιδος Pc M Ag Vb La, κρευγίδος Va lb. 3. άρκασι Μ. — ύπὸ τοῦ Va. 4. δὲ ετα Ag Pd, δὲ, τ, sup. ὲ, Pa. 6. γὰρ καὶ πςὶ Pc. — σελασίαν Vb La R SW, λ sup. ὶ R. Σελλασίαν edd. codd. rell. — ἐμαχή-ταντο. ε sup. τ, R. 7. ἀπηλαγμένοις La Pa. δ. Κλεομένους om. Ag, κλεωμένους Vb. 3. τρίπιν bis La. 10. συλλώντι Pd Ag Vb, π hoc vero alt. λ exp. 11. στρατιά La Vb. 16. μεσσηνίας La. — δηνοκράτης Vb La Pa R. — τε om. Va Lb, in R sup. lin. 17. ἐς τῷ τότε, ν sup. ς, Pa. — εἰρημένος Ag Vb La. 18. στρατιάν Vb. 19. παρόδους om. Pc. — προλαβών τοῦς ΑΧ Κ F,

προλαβών (σύν) τόζ C e coni. F, προλαβών τόζ cett. edd. 20. ήμυνον S M Va Vn Lb, ήμυναν cett. edd. La Vb Ag Pacd R. 21. ἀρικόμενος Va Pc Vn Lb. — (οὐ) πολύ C, probant Sch praef. p. XVI et Frazer, cf. VIII 51, δ, negationem om. cett. edd. codd. — μετὰ λυκόρταν M. 22. δεδυνημένων A X K δεδηνημένων Vb R, ου sup. ων R, δεδονημένω La, δεδυνημένου cett. edd. M Ag Pcd Vn Va Lb, voluit iam Sylb. 28. ὑπερδεξίων A X K F, ὑπερδεξίων codd., unde F coni. ἐξ ὑπερδεξίων, quod recepp. cett. edd. — αίρουσι Pc. 25. φιλοποίμενοι Va La. 26. ἔδωσαν Vb. — cί pro

"Αχρι μὲν δὴ τοῦδε ὁ λόγος ἐπῆλθέ μοι Μεσσηνίων τὰ πολλὰ παθήματα, καὶ ὡς ὁ δαίμων σφᾶς ἐπί τε γῆς τὰ ἔσχατα καὶ ἐπὶ τὰ πορρώτατα Πελοποννήσου σκεδάσας ὕστερον χρόνω καὶ ἐς τὴν οἰκείαν ἀνέσωσε τὸ δὲ ἀπὸ τούτου τῆς χώρας καὶ πόλεων τραπώμεθα ἐς ἀφήγησιν.

ΧΧΧ. Έστιν ἐφ' ἡμῶν ἐν τῆ Μεσσηνία τῆς νάπης τῆς Χοιρίου στάδια 5 εἴκοσι μάλιστα ἀπέχουσα `Αβία ἐπὶ δαλάσση πόλις. ταύτην Ἰρην καλεῖσθαι πάλαι καὶ τῶν ἑπτά φασιν εἶναι πόλεων, ἀς 'Αχιλλεῖ πεποίηκεν "Ομηρος 'Αγαμέμνονα ὑπισχνούμενον. Τλλου δὲ καὶ Δωριέων μάχη κρατηθέντων ὑπὸ 'Αχαιῶν, ἐνταῦθα 'Αβίαν Γλήνου τοῦ 'Ηρακλέους τροφὸν ἀποχωρῆσαι λέγουσιν ἐς τὴν Ἰρην καὶ οἰκῆσαί τε αὐτόθι καὶ 'Ηρακλέους ἱερὸν ἱδρύσασθαι, καὶ 10 οἱ διὰ ταῦτα ὕστερον Κρεσφόντην ἄλλα τε γέρα νεῖμαι καὶ τῆ πόλει μεταθέσθαι τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς 'Αβίας. 'Ηράκλειον δὲ ἦν αὐτόθι ἐπιφανὲς καὶ 'Ασκληπιεῖον.

2. Φαραὶ δὲ ἀφεστήκασιν ᾿Αβίας σταδίους ἑβδομήκοντα καὶ ὕδωρ κατὰ τὴν δδόν ἐστιν άλμυρόν. βασιλεὺς δὲ Αὄγουστος τοὺς ἐν Φαραῖς Μεσσηνίους 15 συντελεῖν ἀπέταξεν ἐς τὸ Λακωνικόν. τὸν δὲ οἰκιστὴν Φάριν Ἑρμοῦ τε καὶ Φυλοδαμείας λέγουσιν εἶναι τῆς Δαναοῦ. Φάρει δὲ ἄρρενας μὲν οῦ φασι γενέσθαι, θυγατέρα δὲ Τηλεγόνην. τοὺς δὲ ἐφεξῆς ἐγενεαλόγησεν "Ομηρος ἐν Ἰλιάδι, διδύμους Κρήθωνα καὶ Ὀρτίλοχον εἶναι Διοκλεῖ, Διοκλέα δὲ αὐτὸν Ὁρτίλόχου τοῦ ᾿Αλφειοῦ. τὰ δὲ ἐς Τηλεγόνην παρεῖδεν αὕτη γὰρ λόγω τῷ 20 3 Μεσσηνίων ἐστὶν ἡ τεκοῦσα ᾿Αλφειοῦ τὸν Ἡρείδοχον. Καὶ τάδε ἄλλα ἤκουσα.

ή Vb. 1. μαθήματα, π sup. μ, Pa. 2. δ ante δαίμων om. Pc. — καὶ ὁ δαίμων ώς | Vb. 3. σκεδάσαι Μ Vb. — οἰκίαν codd. 6. Ίην A, Ίρὴν SB SW, Ίρην cett. edd. Lab Pac Va M R, Toriv Vb, Totv Pd Ag. 8. Γλύνου (γλίνου) et Δωριέως ΑΧΚ Vb La, δωριέως etiam R Pa et γλύνου R Pa marg., Υλλου (ύλου Ag) et Δωριέων cett. codd., Τλλου coni. etiam Palm. MS. μάχης M Vb Lab. 9. Τλλου του 'Πρ. edd. ante SW Vb, marg. R Pa, Kays. l. l. p. 1086 probat "Υλλου, verbis του Ηρακλέους ante δὲ καὶ Δωριέων positis, τηλεγόνην τὴν ήρ. Ag Pd, τηλεγόνην Pc ad marg., 3λλου γλήνου του ήρ. Va, γλήνου του ήρ. SW D Sch Pc M R Lab R probante O. Muellero, cf. Walz praef. III p. XI. — τροφέν – - Ήρακλέους om. M R, habet R in marg. - ἀποχωρίσαι Ag. 10. την Α, τριν Ag Vb R Pa, ίρην Va Lab Pcd edd. praeter S B SW, qui habent Ίρην. — ολείσαι La R Vb Pa. — ήρακλέα

ίερὸν ίδρύσασθαι τὸ ὄνομα καί οἱ Vb, τὸ όνομα expunct., ήρακλέας La Pa, ίδρύσασύα: τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς ᾿Α,λίας καί οἱ διὰ --μεταθέσθαι τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς ᾿Αβίας Α Χ KR La, in R prius τὸ ἔνομα ἀπὸ τ. ἀ.Σ. exp. — καί οί διὰ — 'Aβίας Pa in marg. 11. είναι Μ (είναι sec. excerpta SW) pro νείμαι, cf. v. l. IV 4, 7. 12. Ἡράκλειον 'Αρίας om. Ag. 13. 'Ασκληπίειον codd. AXKFC SW, 'AGRANTULTON S B D Sch. 14. φανεραί δὲ Vb, φάραι Pc Lb Va et sic postea. 15. έν φέραις Lb, έμφάραις M, etiam postea, εν φάραις M Pa R, etiam postea. 16. ἐπέταξεν edd. ante B, SW, ὑπέταξεν Vb. ἀπέταξεν Β D Sch codd. cett. — Φάριν edd. ante B M Vab Lb Pac, Papir cett. edd. Pd, φάρην La, φαριν Ag. 17. Φυλοδαμείας D Sch Lb, φιλοδαμείας cett. — παΐδας excidisse videtur. 19. κρίθωνα La, κρήθων Lb. 20. τὰ δὲ ἐς τὴν λεγόνην La. 21. virgulam post ήκουσα posui, post έν Φαραίζ

εν Φαραϊς Διοκλεϊ υυγατέρα επὶ τοῖς διδύμοις παισίν 'Αντίκλειαν γενέσθαι, τῆς δὲ Νικόμαχόν τε εἴναι καὶ Γόργασον, πατρὸς δὲ Μαχάονος τοῦ 'Ασκληπιοῦ' τούτους καταμεῖναί τε αὐτοῦ, καὶ ὡς ὁ Διοκλῆς ἐτελεύτησε, τὴν βασιλείαν ἐκδέξασθαι. διαμεμένηκε δὲ αὐτοῖς καὶ ἐς τόδε ἔτι νοσήματά ετε καὶ τοὺς πεπηρωμένους τῶν ἀνθρώπων ἰᾶσθαι' καί σφισιν ἀντὶ τούτων θυσίας ἐς τὸ ἱερὸν καὶ ἀναθήματα ἄγουσιν. ἔστι δὲ καὶ Τύχης ναὸς Φαραίταις καὶ ἄγαλμα ἀρχαῖον. 3. Πρῶτος δὲ ὧν οἴδα ἐποιήσατο ἐν τοῖς ἔπεσιν 4. Όμηρος Τύχης μνήμην. ἐποιήσατο δὲ ἐν ὕμνω τῷ ἐς τὴν Δήμητρα, ἄλλας τε τῶν 'Ωκεανοῦ θυγατέρας καταριθμούμενος, ὡς διροῦ Κόρῃ τῆ Δήμητρος τὰ ἔπη'.

'Ημεῖς μὲν μάλα πᾶσαι ἀν' ίμερτὸν λειμῶνα, Λευκίππη Φαινώ τε καὶ Ἡλέκτρη καὶ Ἰάνθη Μηλόβοσίς τε Τύχη τε καὶ Ὠκυρόη καλυκῶπις.

15 πέρα δὲ ἐδήλωσεν οὐδὲν ἔτι, ὡς ἡ θεός ἐστιν αὕτη μεγίστη ὑεῶν ἐν τοῖς ὁ ἀνθρωπίνοις πράγμασι καὶ ἰσχὸν παρέχεται πλείστην, ὥσπερ γε ἐν Ἰλιάδι ἐποίτσεν ᾿Αθηνᾶν μὲν καὶ ὙΕνυὼ πολεμούντων ἡγεμονίαν ἔχειν, ᾿Αρτεμιν δὲ γυναικῶν ὑδῖσιν εἶναι φοβεράν, ᾿Αφροδίτη δὲ τὰ ἔργα μέλειν τῶν γάμων. ἀλλὶ οῦτος μὲν οὐδὲν ἄλλο ἐποίησεν ἐς τὴν Τύχην ΄ 4. Βούπαλος δέ, ναούς τε 6 τόκοδομήσασθαι καὶ ζῷα ἀνὴρ ἀγαθὸς πλάσαι, Σμυρναίοις ἄγαλμα ἐργαζόμενος Τύχης πρῶτος ἐποίησεν ὧν ἴσμεν πόλον τε ἔχουσαν ἐπὶ τῆ κεφαλῆ καὶ τῆ ἑτέρα χειρὶ τὸ καλούμενον ᾿Αμαλθείας κέρας ὑπὸ Ἑλλήνων. οὕτος μὲν ἐπὶ τσοῦτο ἐδήλωσε τῆς θεοῦ τὰ ἔργα ἤσε δὲ καὶ ὕστερον Πίνδαρος ἄλλα τε ἐς τὴν Τύχην, καὶ δὴ καὶ Φερέπολιν ἀνεκάλεσεν αὐτήν.

5 ΧΧΧΙ. 'Ολίγον δὲ ἀπωτέρω Φαρῶν 'Απόλλωνος ἄλσος ἐστὶ Καρνείου, καὶ ὕδατος ἐν αὐτῷ πηγή: θαλάσσης δὲ ἔξ που στάδια ἀπέγουσιν αί Φαραί.

cett., cf. Heberd. p. 12 n. 5. 1. ἐν φάραις Lab Pa. 3. ὡς ὁ om. Va, ὡς R sup. lin. 4. ἐς τόδε ἔτι — θυσίας Pa in marg. 5. τούτων Pc. 6. ἐπὶ pro ἔστι Va. — Φαραίταις S praecedente Sylb., cf. Steph. B. s. ν. Φαραί, φαρεάταις Vb La, Φαραιάταις cett. 1. ἀρχαίων pro ἀχαιῶν Vb La. 8. τὸ pro τῷ La. — δήμητραν Va. 9. τοῦ Ὠχ. Sylb., τῶν ἀκεανῶν Pa. 10. καὶ ante ταύτην om. Vb. — καὶ — ἔτι, om. La. 12. μάλλα, alt. λ exp., Pd, μάλα Pa. 13. φαίνώ τε Va. γεινώ τε Pd. — γλέτρη Lb, ἤλέκτρα Va. 14. μηλόβοσί τε Pc. — ἀχυρὸν Ag. 16. γε

om. Va. 18. ωδίτιν είναι sup. lin. R. — ἀφροδίτην Vab. — μέλλειν Ag Vab. 19. εἰς M Va. — ναός τε Lb. 21. πόλιν: Hirt Bilderbuch I p. 95. 22. ἀμαλύτας Vb. 23. τοσούτω R Pa Vb A X K, τοσούτω Lab Ped M Ag Va, τοσούτον cett. edd., coni. Cor. — πίνδαρον Ag. 24. περσέπολιν Va, a sec. manu vulg., Reinesius φερέπολον coni. (SW) — ἐκάλεσεν Kays. l. l., cf. VIII 21. 3.

25. Κάρνιον edd. ante B codd., Καρνίου malit C, Καρνειού SW, Καρνείου B D Sch, ut voluit Sylb. 26. δαλάσση Α Ν Κ codd. (in R σ sup. η) praeter Vb La Pa, in qui-

- 2. ἐντεῦθεν πρὸς μεσόγαιαν τῆς Μεσσηνίας σταδίους προελθόντι ὀγδοήκοντά ἐστιν ἡ Θουριατῶν πόλις ᾿Ανθειαν δὲ αὐτὴν ἐν τοῖς ἔπεσιν ὡνομάσθαι τοῖς Ὁμήρου λέγουσι. Λακεδαιμονίοις δὲ ἔχειν τοῖς ἐν Σπάρτη τὴν Θουρίαν ἔδωκεν Αὐγουστος. Αὐγούστω γὰρ βασιλεύοντι Ῥωμαίων ἐπολέμησεν ᾿Αντώνιος, γένει καὶ οὕτος Ῥωμαῖος καί οἱ τῶν ἐν τῆ Ἑλλάδι ἄλλοι τε καὶ οἱ Μεσσή-5 2 νιοι προσέθεντο, ὅτι ἐφρόνουν Λακεδαιμόνιοι τὰ Αὐγούστου. καὶ ὁ μὲν τούτων ἕνεκα Μεσσηνίοις καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἀντιταξαμένων τοῖς μὲν αὐτῶν ἔλαττον, τοῖς δὲ καὶ ἐς πλέον ἐπεξῆλθε Θουριάται δὲ ἐκ τῆς πόλεως ἐν μετεώρω τὸ ἀρχαῖον οἰκουμένης ἐς τὸ πεδίον κατελθόντες οἰκοῦσιν. οἱ μὴν παντάπασί γε οὐδὲ τὴν ἄνω πόλιν ἐκλελοίπασιν, ἀλλὰ καὶ τείχους ἐρείπια καὶ 10 ἱερόν ἐστιν αὐτόθι ὀνομαζόμενον θεοῦ Συρίας. τὴν δὲ ὲν τῷ πεδίω πόλιν ποταμὸς καλούμενος ˇΑρις παρέξεισιν.
- 3. Έστι δὲ ἐν τῆ μεσογαίω κώμη Καλάμαι καὶ Λίμναι χωρίον ἐν δὲ αὐτῷ Λιμνάτιδος ἱερόν ἐστιν ᾿Αρτέμιδος. ἔνθα Τηλέκλω βασιλεύοντι ἐν Σπάρτῃ 4 τὴν τελευτὴν συμβῆναι λέγουσιν. Ἰόντι δὲ ἐκ Θουρίας ὡς ἐπὶ ᾿Αρκαδίας 15 εἰσὶν αἱ πηγαὶ τοῦ Παμίσου καὶ ἐπ᾽ αὐταῖς παισὶ μικροῖς ἀκέσματα γίνεται.
 4. Ἰοῦσι δὲ ἀπὸ τῶν πηγῶν ἐν ἀριστερᾶ καὶ προελθόντι ὡς τεσσαράκοντα στάδιά ἐστι Μεσσηνίοις ἡ ὑπὸ τῆ Ἰθωμῃ πόλις περιέχεται δὲ οὐ τῆ Ἰθωμᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπὶ τὸν Πάμισον τετραμμένα ὑπὸ τῆς Εὕας. τὸ δὲ ὄνομα γενέσθαι τῷ ὅρει φασὶ [Βακχικόν τι ἐπίφθεγμα] εὐοῖ Διονύσου πρῶτον 20 ἐνταῦθα αὐτοῦ τε εἰπόντος καὶ τῶν δμοῦ τῷ Διονύσω γυναικῶν. 5. Ηερὶ

bus est θαλάσσης, sic scribunt cett. edd. ex ! emend. Sylb. 2. ανθείαν Lb R, in hoc correctum. — ωνομασθηναι Μ, ωνομάσται Vb. — τῆς Όμ. Pd Ag. 3. λέγουσιν Pad Ag Vb M R, λέγουσι Lb Pc Va. — Λακεδαιμονίοις - Αύγουστος om. M. 5. γένος, non γένει usus Pausaniae postulat. -- καὶ οί AXK, correxit F praeeunte Sylb. — καὶ άλλοι τε La. — οί μεσσήνιοι — αὐγούστου καὶ Pa ad marg., post Μεσσήνιοι A X K Pacd Ag Vb La R habent of, quod delevit F auctoritate M, qui τε offert, accedunt Va Lb. 6. of Aax. C S. 8. xai ante & om. Vb. — ἐπεξηλθεν Vab Ag M La Pa, ἐπεξ-7λθε Lb Pcd. — Θουριάται edd. ante Smai., Vb, θουριάται cett. edd. codd. 9. τω άρχαΐον Vb. — κατελθούσιν Vb. — οἰκούσι AXKF. 11. ὀνομαζομένης? Sch praef., ut ex. gr. ίερον 'Αθηνάς καλουμένης Νίκης. 44, 9. II 24, 2. III 15, 6, sed cf. I 37, 4 vaòç καλούμενος Κυαμίτου. 40, 1 βδωρ καλούμενον

Σιδνίδων νυμφών. 41, 6. ΙΙΙ 14,2. 12. άρτς La, άρης παρέξεισιν ἐστίν in marg. P. 13. κώμη AXKR, correxit Sylb. 14. τηλέκνω Μ. 15. δ' εκ Vb. — άρκαδίαν Va. 16. παμισού Vb La Pa. - ἀκέσματι La. - γίγνεται Pcd Ag, γίνεται Pa Vab. 17. ές άριστερά Sch praef., èv àpistepà et év àpistepà codd., év άριστερά edd. — προσελθόντι Va Lb. 18. περιείχε δε οὐ τὴν Ἰθώμην μόνον coni. Κ. 19. άλλα και έπι τον Πάμισον τα τετραμμένα edd. codd., sed om. tà Lb Va M Pcd Ag. in R est sup. lin., άλλά και τα έπι τ. Π. τετραμμένα Sch praeeunte K. — παμισέν Vb, παμισσόν La Pa. — ύπὸ τῆς Εὕαν Α Χ KF M Va, ὑπὸ τῆς Εὐὰν Smai. praecunte Sylb., ὑπὸ τῆς Εὕας cett. edd. Pacd Ag Lab Vb. 20. Βαχικόν τι ἐπίφθεγμα ut glossema uncis notavi, Βακχ. τὸ ἐπίφθ.? Sch praef. - svoi M Lb, svoi Pc, Edav voluit Goldh. --- τε πρώτον R, τε expunct. 21. pro ελπόντος Kays. l. l. p. 1086 coni. εὐάσαντος.

δέ την Μεσσήνην τείγους κύκλος μέν πας λίθου πεποίηται, πύργοι δέ καὶ επάλξεις είσιν ενωχοδομημένοι. τὰ μεν οῦν Βαβυλωνίων ἡ τὰ Μεμνόνεια τὰ έν Σούσοις τείχη τοῖς Περσικοῖς οὔτε εἶδον οὔτε ἄλλου περὶ αὐτῶν ἤκουσα αιτοπτούντος τὰ δὲ ἐν ᾿Αμβρώσω τῆ Φωκικῆ ἔν τε Βυζαντίω καὶ Ἡόδω, 5 τα τα γάρ δή τετείχισται τὰ χωρία ἄριστα, τούτων Μεσσηνίοις ἐστὶν ἐχυρώτερον. Μεσσηνίοις δὲ ἐν τἢ ἀγορᾶ Διός ἐστιν ἄγαλμα Σωτῆρος καὶ 'Αρσινόη 6 κρήνη το μεν δή δνομα από της Λευκίππου θυγατρός είληφεν, δπορρεί δέ ές αὐτὴν ύδωρ ἐκ πηγής καλουμένης Κλεψύδρας. Θεῶν δὲ ἱερὰ Ποσειδῶνος, τὸ δὲ ᾿Αφροδίτης ἐστί. καὶ οδ μάλιστα ἄξιον ποιήσασθαι μνήμην, ἄγαλμα 10 Μητρός θεών, λίθου Παρίου, Δαμοφώντος δε έργον, δς και τον Δία (τον) εν 'Ολυμπία διεστηχότος ήδη του ελέφαντος συνήρμοσεν ες το άχριβέστατον, καί οἱ δεδομέναι τιμαὶ παρὰ Ἡλείων εἰσί. 6. Δαμοφώντος δέ ἐστι τούτου 7 κὰ ή Λαφρία καλουμένη παρὰ Μεσσηνίοις. σέβεσθαι δέ σφισιν ἀπὸ τοιούδε αὐτὴν καθέστηκε. Καλυδωνίοις ἡ Αρτεμις, ταύτην γὰρ θεῶν μάλιστα ἔσεβον, ι επίκλησιν είχε Λαφρία. Μεσσηνίων δε οί λαβόντες Ναύπακτον παρά 'Αθηναίων, τηνικαῦτα γὰρ Αἰτωλίας ἐγγύτατα ὅκουν, παρὰ Καλυδωνίων ἔλαβον. τὸ σγήμα έτερωθι δηλώσω. τὸ μὲν δὴ τῆς Λαφρίας ἀφίκετο ὄνομα ἔς τε Μεσσηνίους καὶ ἐς Πατρεῖς ᾿Αχαιῶν μόνους˙ Ἐφεσίαν δὲ ϶Αρτεμιν πόλεις τε 8 νομίζουσιν αί πάσαι καὶ άνδρες ίδία θεών μάλιστα άγουσιν ἐν τιμή, τὰ δὲ

- όμω, ου sup. ω, R. - τω om. R. 1. τέγους κύκλος coni. K probante F, τέγος, xixios codd. edd., cf. X 36, 3. VI 19, 11. VII 18, 5. VIII 38, 1, Thuc. II 13, 7. VI 98, 2. 2. ἐπφκοδομημένοι malit F. — καὶ τὰ Μεμν. Sch MS. μεμνώνεια Pc. 8. άλλου — αὐτοπτούντος Kays. I. I., ἄλλους — αὐτοπτούντων codd., άλων — αὐτοπτούντων edd. 4. τὰ μὲν έν Ag. — 'Αμβρύσω ΧΚFCSB, αμβρόσω A Pacd M Va Lab R, fort. in Pc o correctura est, άβρότω Ag, άβρόσω Vb, 'Αμβρώσω SW D Sch, vide ad X 36, 1. 5. TETEIXIσμένα δοκεῖ ΑΧΚF, marg. R La Pa, τετείχισθαι δοκεί Ag Pcd, τετειχίσθαι δοκεί CS Β. τετείχισται δοκεί Μ, τετείχισται sine δοκεί Vab R Pa Lab Vn cett. edd. — ἰσχυρώτερον Ag, εὐρυχωρότερον Va La. 7. ὑπορεῖ Pad Ag Vb M Lab. 10. 8è om. Va. tèv inserui ante èv, om. articulum edd. codd. 11. εν 'Ολυμπιάδι έστηκότος ΑΧΚ La Pac, R per corr., άλλ. ἐν 'Ολυμπιάδι marg. R, εν 'Ολυμπία διεστηκότος cett. edd.

codd., Amas. Camerar. Sylb., ,γρ. ἀφεστηκότος" Palmer. MS. 13. δέ φασιν από edd. ante C codd., δέ σφισιν ἀπὸ cett. edd. ex emend. Sylb. --- ἀποτούδε Lb, ἀπὸ τοιουδε rell. 14. καθέστη, κε supr. vers., Pa. 15. παραθηναίων Va. 16. φχουν --- Ελα-Boy om. M Pc Ag Lb R, R habet in marg., ώχουν — αφίκετο δνομα om. Pd. — παρακαλυδωνίων Va, παρά καλυδωνίαν Vb. pro έλαβον Emperius coni. έμαθον. 17. verba τὸ σχημα έτ. δηλώσω absunt ab A X KF Vb La, in Pa R expunct., recepp. cett. edd. ex M Pc Lb Ag Va R, έλαβον, οδ τὸ σγήμα coni. Coraes. — ἀφήκε τὸ Ag. — ἐν ante yuv. inseri iubet Herbert Richards Class. Rev. XIV 447. — τε om. Va M, in R sup. lin. 18. πατραείς Lb Pcd Ag M Va R, in R α erasum, Πατρείζ edd. La Pa Vb. — άχαιων in Va supr. vers. insertum. 19. δνομάζουσιν edd. ante S codd., νομίζουσιν cett. edd. e coni. C. — in avopes nomen populi vel urbis latere putant SW. — ανδρες ໄδιຜται? Sch MS., cf. V 13, 3. 10. 15, 4. 22,

Digitized by Google

αίτια έμοι δοκεῖν ἐστιν 'Αμαζόνων τε κλέος, αι φήμην τὸ ἄγαλμα ἔχουσιν ιδρύσασθαι, και ότι ἐκ παλαιοτάτου τὸ ίερὸν τοῦτο ἐποιήθη. τρία δὲ ἄλλα ἐπὶ τούτοις συνετέλεσεν ἐς δόξαν, μέγεθός τε τοῦ ναοῦ τὰ παρὰ πάσιν ἀνθρώποις κατασκευάσματα ὑπερηρκότος καὶ 'Εφεσίων τῆς πόλεως ἡ ἀκμὴ καὶ ἐν αὐτῆ τὸ ἐπιφανὲς τῆς θεοῦ.

9 7. Πεποίηται δὲ καὶ Είλειθυίας Μεσσηνίοις ναὸς καὶ ἄγαλμα λίθου. πλησίον δὲ Κουρήτων μέγαρον, ἔνθα ζῷα τὰ πάντα ὁμοίως καθαγίζουσιν ἀρξάμενοι γὰρ ἀπὸ βοῶν τε καὶ αἰγῶν καταβαίνουσιν ἐς τοὺς ὅρνιθας ἀφιέντες ἐς τὴν φλόγα. καὶ Δήμητρος ἱερὸν Μεσσηνίοις ἐστὶν ἄγιον, καὶ Διοσκούρων ἀγάλματα φέροντες τὰς Λευκίππου. καί μοι καὶ ταῦτα ἐν τοῖς 10 προτέροις ἐστὶν ἤδη δεδηλωμένα, ὡς οἱ Μεσσήνιοι τοὺς Τυνδάρεω παΐδας 10 ἀμφισβητούσιν αὐτοῖς καὶ οὐ Λακεδαιμονίοις προσήκειν. 8. πλεῖστα δέ σφισι καὶ θέας μάλιστα ἀγάλματα ἄξια τοῦ ᾿Ασκληπιοῦ παρέχεται τὸ ἱερόν. χωρὶς μὲν γὰρ τοῦ θεοῦ καὶ τῶν παίδων ἐστὶν ἀγάλματα, χωρὶς δὲ ᾿Απόλλωνος καὶ Μουσῶν καὶ Ἡρακλέους, πόλις τε ἡ Θηβαίων καὶ Ἐπαμεινώνδας 15 ὁ Κλεόμμιδος, Τύχη τε καὶ Ἦρτεμις Φωσφόρος. τὰ μὲν δὴ τοῦ λίθου Δαμοφῶντος ἔργα ἐστί, Μεσσηνίων δὲ ὅτι μὴ τοῦτον ἄλλον γε οὐδένα λόγου ποιήσαντα ἀξίως οίδα ἀγάλματα ἡ δὲ εἰκὼν τοῦ Ἐπαμεινώνδου ἐκ σιδήρου 11 τέ ἐστι καὶ ἔργον ἄλλου, οὐ τούτου. 9. Ἦστι δὲ καὶ Μεσσήνης τῆς Τριόπα ναὸς καὶ ἄγαλμα χρυσοῦ καὶ λίθου Παρίου ἡραφαὶ δὲ κατὰ τοῦ ναοῦ τὸ 20

- τουδε αίτία coni. C. 1. άς φήμην τὸ τάγαλμα (ην ob corr. ambiguum) Va. - έγουσιν supra vers. inserit idem. 4. κατασκευάματα Vb. — ὑπερήκοντος Ag, ὑπερηκόντος Pd, ὑπερηκόντισε R Lb Pa, ad marg. ἄλλ. δπερηρκότος R Pa, ύπερηκόντισεν Μ Vab, ύπερηκότος Α Pc La. — ἀλμη Pc. 6. δὲ om. Va. 7. πλησίων La. — καθίζουσιν Pa et, omisso sq. τε, La. 10. τὰ λευκ. Ag. — θυγατέρας inserere vult Sch MS., non subintellegere. — και ante ταυτα om. S M. 12. αὐτοῖς Pa. 13. ἀγάλματα Sch inter uncos habet. 14. των δεων Vb, in marg. δεου. 15. 'Ηρακλέους. Πόλις Robert Herm. XXIX 434, 'Ηρακλέους, πόλις edd. — 'Επαμινώνδας S Vb M, sup. lin. ει M, ἐπαμεινόνδας La. 16. Πολύμνιδος Camerar. e VIII 52, 4. IX 12, 6, quem secuti sunt XKFCS SW Robert, Κλεόμμιδος cett. edd. codd., κλεόμιδος La Va, alt. μ sup. vers. Va; error est in hoc nomine, sed utrum a Pausania an ab librariis profectus sit, diiudicari non potest; cf. D praef. mai. p. XXXVI, qui tamen in praef. min. p. XIV, librorum depravationem accusat, Sch Z. f. A. 1846, 210 sq. 17. Δαμοφώντος edd. inde a F M Pcd Ag Va Lb R, in R n sup. α, Δημοφώντος ΑΧΚ Vb La Pa. - δς είργαστο ΑΧΚ, δς είργάσατο cett. edd. codd., δή λίθου (δή του λίθου in not. supplem. p. 158) Δαμοφών είργάσατο coni. C, probat Herw., Δαμοφώντός έστιν έργα coni. SW, Δαμοφών έστιν ό έργασάμενος Preller Ausgew. Aufs. p. 116, Δαμοφών δ Δαμοφώντος είργάσατο Sch Z. f. A. 1846 p. 211, idem coni. Δαμοφών Μεσσήνιος είργάσατο in praef., Δαμοφών έστιν ός είργάσατο D praef. XXVI, Δαμοφώντος έργα ἐστί scripsi, idem vult Robert Herm. l. l., Δαμοφωντος, ός (καὶ των άλλων, όπόσα ἐστὶν ἐν Μεσσήνη, άγαλμάτων τὰ πλεῖστα) εἰργάσατο Kays. l. l. 1086. — Μεσσήνιον δε edd. ante B Vab M Lab R Pa, Μεσσηνίων δὲ cett. edd. Pcd Ag, ut iam K F. voluerunt. 19. Thy τριόπα La, τρίοπα Pa. 20. χρυσοῦ, sup. lin. ουν, M. — δε om. M Va. — μεσήνης δε όποθεν οί βασιλεύσαντές εἰσι Μεσσήνης, πρὶν μὲν ἢ στόλον ἀφικέσθαι τὸν Δωριέων ἐς Πελοπόννησον, ᾿Αφαρεὺς καὶ οἱ παΐδες, κατελθόντων δὲ Ἡρακλειδῶν Κρεσφόντης ἐστίν, ἡγεμῶν καὶ οὕτος τοῦ Δωρικοῦ, τῶν δὲ οἰκησάντων ἐν Πύλῳ Νέστωρ καὶ Θρασυμήδης καὶ ᾿Αντίλοχος, προτετιμημένοι παίδων 5 τῶν Νέστορος ἡλικία καὶ ἐπὶ Τροίαν μετεσχηκότες τῆς στρατείας. Λεύκιππός 12 τε ᾿Αφαρέως ἀδελφὸς καὶ Ἡλάειρά ἐστι καὶ Φοίβη, σὸν δέ σφισιν ᾿Αρσινόη. γέγραπται δὲ καὶ ᾿Ασκληπιός, ᾿Αρσινόης ὧν λόγῳ τῷ Μεσσηνίων, καὶ Μαχάων καὶ Ποδαλείριος, ὅτι ἔργου τοῦ πρὸς Ἡλίῳ καὶ τούτοις μέτεστι. ταύτας τὰς γραφὰς ἔγραψεν ᾿Ομφαλίων Νικίου τοῦ Νικομήδους μαθητής. οἱ δὲ 10 αὐτὸν καὶ δουλεῦσαι παρὰ τῷ Νικία καὶ παιδικὰ γενέσθαι φασὸν αὐτοῦ.

ΧΧΧΙΙ. Τὸ δὲ ὀνομαζόμενον παρὰ Μεσσηνίων ἱεροθέσιον ἔχει μὲν θεῶν ἀγάλματα ὁπόσους νομίζουσιν Ἑλληνες, ἔχει δὲ χαλκῆν εἰκόνα Ἐπαμεινώνδου. κεῖνται δὲ καὶ ἀρχαῖοι τρίποδες ἀπύρους αὐτοὺς καλεῖ "Ομηρος. τὰ δὲ ἀγάλματα τὰ ἐν τῷ γυμνασίῳ ποιήματά ἐστιν ἀνδρῶν Αἰγυπτίων, το Ἑρμῆς τε καὶ Ἡρακλῆς καὶ Θησεύς. τούτους μὲν δὴ τοῖς πᾶσιν Ἑλλησι καὶ ἦδη τῶν βαρβάρων πολλοῖς περί τε γυμνάσια καὶ ἐν παλαίστραις καθέστηκεν ἄγειν ἐν τιμῆ. 2. *** δὲ ἐμαυτοῦ πρεσβύτερον ὄντα εδρισκον, 2 ἀτε ἡρωῖ. εἰσὶ δὲ τῶν Μεσσηνίων οἱ τῷ Σαιδίδα γρήματα μὲν γενέσθαι

lin. ante κατά R. 1. των Δωρ. edd. ante SW Pac Vab M R Lab, τὸ Δωρ. cett. edd. Ag Pd. 6. φοϊβος Vb, p. corr. vulg. 7. καὶ ἀρσιν. ὼν La. — των edd. ante S Pacd Ag Vb Lab, τῷ cett. edd. Va M. 8. καὶ π κλείριος Pd. — τοῦ πρὸς ἰλίου, ad marg. γρ. τοῦ πρωπειῶκω R Pa, sic habet Vb, προτεσίλεω La. 9. νικομίδους Ag, "νικομηδέως ut supra p. 101" (i. e. III 19, 4) Palmer. MS.

11. ἱεροθέσιον Rohd. Ps. ² II 343 n., μροδύσιον edd. codd. 12. ὁπόσα La, ὁπόσας R, σις sup. ας, ὁπόσους Pa, α sup. σι, his litteris expunctis. 13. καλεῖν La. 14. τὰ post ἀγάλματα inseruit B e coni. Coraii, recepp. SW D Sch. — Αἰγυπτίων codd. edd., Αἰγινητῶν vel ᾿Αττικῶν Hirtius vult, ἐγχωρίων Kays. l. l., cf. Sch J. f. Ph. LXXXIX 41. 15. ἐρμῆς τε καὶ ἡρακλῆς τε καὶ δ. Va, ἐρμῆς καὶ ἡρακλῆς καὶ δ. Ag, Έρμῆς καὶ Ἡρακλῆς τε καὶ Θ. edd. ante SW codd. cett., Ἑρμῆς τε καὶ Ἡρακλῆς καὶ Θ. SW D Sch. — τοῖς πᾶσιν ἡδη «Ελλησιν? cf. I 27, δ. 16. πολλοὺς Α Χ Κ

Pa La R, ι sup. υ in R, πολλοίζ cett. edd. M Pcd Ag Vab Lb, ut voluit Sylb. - τὰ e Va inserunt post te SW, inclusit D. γυμνασία Μ, γυμνασίας ΑΧΚ. 17. έχειν codd. edd., "nonne dyew?" SW, recepi, cf. I 5, 3, 9, 5. 26, 4, 6, 27, 9, IV 10, 6, 31, 8. VII 27, 7. VIII 10, 3. 38, 9. IX 17, 6. X 28, 6, έχειν έν τιμη nusquam inveniri videtur. — Θησέα δὲ ἐμαυτοῦ Vn Va Lb M Pcd Ag, αίδιδαν δὲ ἐμ. La R Vb (ἀθιδὰν R), αίθιδάνδε Pa, Αίθίδαν δὲ ἐμ. edd. practer Sch, qui signum lacunae ponit ante δὲ ἐμ., et interciderunt nonnulla; fort. εδρισκον γενεά. γενομένω δε scribendum esse, ita ut γενεξί absorptum sit sequenti γενομένω, putant SW, eodem ducere lectionem θησέα, quae corrupta e γενεξ sinistro loco e marg. in contextum intrusa sit; Aethidae commemorationem excidisse, deinceps orationem hoc fortasse modo continuavisse Pausaniam: γενεά δε έμαυτου . . . dicit Sch praef. XVII. 18. ὑπάρχουσιν -- Μεσσηνίων om. Ag. 19. Σαιδίδα hic et postea scripsi, v. comm., Aibiba codd. edd. — αibiba μενχρήματα sup.

πολλά έλεγον, οὐ μέντοι τοῦτόν γε εἶναι τὸν ἐπειργασμένον τῇ στήλῃ, πρόγονον δὲ καὶ ὁμώνυμον ἄνδρα τῷ Σαιθίδα. Σαιθίδαν δὲ τὸν πρότερον ἡγήσασθαι τοῖς Μεσσηνίοις φασίν, ἡνίκα ἐν τῇ νυκτὶ Δημήτριός σφισιν ὁ Φιλίππου μηδαμῶς ἐλπίσασιν αὐτός τε καὶ ἡ στρατιὰ λανθάνουσιν ἐσελθόντες ἐς τὴν πόλιν.

3. Καὶ ᾿Αριστομένους δὲ μνῆμά ἐστιν ἐνταῦθα' οὐ κενὸν δὲ εἶναι τὸ μνήμα λέγουσιν. άλλ' ἐρομένου μου τρόπον τε δντινα καὶ δπόθεν 'Αριστομένους κομίσαιντο τὰ ὀστὰ, μεταπέμψασθαι μὲν ἐκ Ῥόδου φασί, τὸν δὲ ἐν Δελφοῖς θεὸν τὸν χελεύσαντα εἴναι. πρός τε δὴ τούτοις ἐδίδασχόν με ὁποῖα έπὶ τῷ τάφῳ δρῶσι. ταῦρον δντινα ἐναγίζειν μέλλουσιν, ἀγαγόντες ἐπὶ τὸ 10 μνήμα έδησαν πρός τὸν έστηκότα ἐπὶ τῷ τάφῳ κίονα. ὁ δὲ ἄτε ἄγριος καὶ αήθης δεσμών ούχ έθέλει μένειν. Θορυβουμένω δέ οί και σχιρτώντι ήν δ χίων χινηθή, Μεσσηνίοις έστιν αἴσιον, οὐ χινηθέντος δὲ ἀσύμφορα ἐπαγγέλλει 4 τὸ σημεῖον. 4. Παραγενέσθαι δὲ ᾿Αριστομένην καὶ τῷ περὶ Λεῦκτρα ἀγῶνι έθελουσιν, οὐ μετὰ ἀνθρώπων ἔτι ὄντα, καὶ ἀμῦναί τε αὐτόν φασι Θηβαίοις, 15 και μάλιστα γενέσθαι του άτυχήματος Λακεδαιμονίοις αίτιον. Χαλδαίους καὶ Ἰνδῶν τοὺς μάγους πρώτους οἶδα εἰπόντας ὡς ἀθάνατός έστιν άνθρώπου ψυχή καί σφισι καὶ Έλλήνων άλλοι τε έπείσθησαν καὶ ούχ ηκιστα Πλάτων δ 'Αρίστωνος. εὶ δὲ ἀποδέχεσθαι καὶ οἱ πάντες ἐθελήσουσιν, έκεῖνό γε άντειπεῖν οὐκ ἔνεστι, μὴ οὐ τὸν πάντα αἰῶνα ᾿Αριστομένει τὸ 20 5 μῖσος τὸ ἐς Λακεδαιμονίους ἐνεστάγθαι. 5. Α δὲ αὐτὸς ἤκουσα ἐν Θήβαις, είκὸς μέν τι παρείγετο ἐς τὸν Μεσσηνίων λόγον, οὐ μὴν παντάπασί γέ ἐστιν αύτοῖς ώμολογηκότα. φασί δὲ οί Θηβαΐοι μελλούσης τῆς μάχη; ἔσεσθαί σφισι έν Λεύκτροις ές άλλα τε αποστεΐλαι χρηστήρια καὶ έρησομένους τὸν ἐν Λεβαδεία δεόν. λέγεται μὲν οὖν καὶ τὰ παρὰ τοῦ Ἰσμηνίου καὶ 25

μὲν γεν. Va. — αἰδίδα Pa in marg. habet.

1. τοῦτόν τε Pd. — τῆ πόλει στήλη, Vb, πόλει expunct.

2. αἰδίδα δὲ τὸν πρότ. Va.

3. φασιν ΑΧΚ Pad Vb M La R, φησιν Lb Pc Ag Va Vn, σφισιν cett. edd. ex emend. Sylb.

4. ἐπελδόντες Ag, εἰσελδόντες Va. 6. οὸ om. ΑΧΚ codd., Amasaeo duce posuere cett. edd., etiam Palmer. MS., οὸ λέγουσι Κ voluit. — καινὸν Ag.

7. ἐρωμένου Vb La, ρωμένου Ag. — μου in R sup. lin. — τε om. M Va. — ᾿Αριστομένης Pa.

8. κομίσονται Lb M Pcd Ag Va Vn R, κομίσαιτο Vb La Pa, in R αι sup. ο et ο sup. αι.

9. καὶ τὸν κελ. R, καὶ expunct. — κελεύ-

οντα Vb. 12. δορυβουμένου M Va R, in R correct., δορυβουμένων Vb. — ἢ δ Va. 13. χίον La. — μεσσηνίοι Lb. — αἴτων Pc Lb. — ἐπαγγέλει Va. 14. λεῦχτα Vb. 15. δηβαίοις φασίν, litteris supra positis ordo vulg. restit., R. 17. εἰπόντας habet Pa in marg. 19. ἀρίστονος La Pa. — εἰ δὲ ἀποδ. μὴ οἱ coni. Camerar. — χαὶ οὺ πάντες coni. F. 20. ἐχεῖνο τε, p. corr. γε, Va. 21. ἐντετάχδαι Lb, ἐνετάχδαι Ag Pd. — ἀ δὲ οm. Va. — in ἦχουσα ᾱ corr. habet ex εν Va. 22. τοι pro τι Pad Ag Vab R, τι om. La. — ἐς τῶν μεσσ. Lb Pd M R, in hoc ὸν sup. ῶν. 24. τῆς ἐν Λ.? cf. VIII 27,8. 25. λεβαδία

τοῦ Πτώου, πρὸς δὲ τὰ ἐν Ἄβαις τε χρησθέντα καὶ τὰ ἐν Δελφοῖς. Τροφώκον [δέ] φασιν εἰπεῖν (ἐν) ἔξαμέτρω.

Πρὶν δορὶ συμβαλέειν ἐχιρροῖς, στήσασθε τρόπαιον, ἀσπίδι κοσμήσαντες ἐμῆ, τὴν εἴσατο νηῷ θοῦρος ᾿Αριστομένης Μεσσήνιος. αὐτὰρ ἐγώ τοι ἀνδρῶν δυσμενέων φθίσω στρατὸν ἀσπιστάων.

ἀρικομένου δὲ τοῦ χρησμοῦ δεηθήναι Ξενοκράτους λέγουσιν Ἐπαμεινώνδαν 6 6 δὲ τήν τε ἀσπίδα μεταπέμπεται τοῦ ᾿Αριστομένους καὶ ἐκόσμησεν ἀπ᾽ αὐτῆς τρόπαιον, ὅθεν τοῖς Λακεδαιμονίοις ἔσεσθαι σύνοπτον ἔμελλεν. ἤδεσαν 10 δὲ ἄρα τὴν ἀσπίδα οἱ μὲν αὐτῶν ἐν Λεβαδεία καθ᾽ ἡσυχίαν ἑωρακότες, ἀκοῆ, δὲ καὶ πάντες. ὡς δὲ ἐγένετο ἡ νίκη Θηβαίοις, ἀποδιδόασιν αὔθις τῷ Τροφωνίῳ τὸ ἀνάθημα. ᾿Αριστομένους δὲ καὶ χαλκοῦς ἀνδριάς ἐστιν ἐν τῷ Μεσσηνίων σταδίῳ. Τοῦ θεάτρου δὲ οὐ πόρρω Σαράπιδός ἐστι καὶ Ἰσδος ἱερόν.

15 ΧΧΧΙΙΙ. 'Ες δὲ τὴν κορυφὴν ἐρχομένω τῆς Ἰδώμης, οδ δὴ Μεσσηνίοις ἐστὰν (ἡ) ἀκρόπολις, πηγὴ Κλεψύδρα γίνεται. 2. πάντας μὲν οὖν
καταριθμήσασθαι καὶ προθυμηθέντι ἄπορον, ὁπόσοι θέλουσι γενέσθαι καὶ
τραφῆναι παρὰ σφίσι Δία ' μέτεστι δ' οὖν καὶ Μεσσηνίοις τοῦ λόγου ' φασὶ
γὰρ καὶ οὖτοι τραφῆναι παρὰ σφίσι τὸν θεόν, Ἰθώμην δὲ εἴναι καὶ Νέδαν
3) τὰς θρεψαμένας, κεκλῆσθαι δὲ ἀπὸ μὲν τῆς Νέδας τὸν ποταμόν, τὴν δὲ
ἐτέραν τῷ ὄρει τὴν Ἰθώμην δεδωκέναι τὸ ὄνομα. ταύτας δὲ τὰς νύμφας
τὸν Δία, κλαπέντα ὑπὸ Κουρήτων διὰ τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς δεῖμα, ἐνταῦθα
λοῦσαι λέγουσι, καὶ τὸ ὄνομα εἴναι τῶ ὅδατι ἀπὸ τῶν Κουρήτων τῆς κλοπῆς'

Vab M Lab R Pac. 1. Πτώου codd. (ἱππώου Pd) edd., ΙΙτώου Sch. — 'Αβαίζ ΑΧΚΕ C Vb R Pacd, ἀμαῖς M Va, "Aβαις cett. edd. Lab. — τροφωνίου Ag Pd. 2. δè om. Vn Va Pcd Ag Lb M, in R sup. lin., inclus. Sch, est in La Pa Vb, τροφωνίου φασιν είναι Pd, είναι correct. in είπεῖν. — ἐν έξαμέτρω vult S, έξαμέτρω codd. edd., cf. I 34, 4. III 2, 4. Χ 6, 7. — έξαμέτρω είπεῖν Va, litteris supra positis ordo vulg. restit. 3. πρίν δὲ δ. Vb. - δόρυ, Camerar., in Vb prima manu fuit δορύ, quo deleto δορί, in Va πρίν δορ... τυμβαλέ ... punctulis indicantur correcturae. illo loco v fuit, quod correctum est in L secundo est σθαι et ειν. — στησάσθαι M Ag Va La R, in hoc corr., στήσασθαι Pd. 4. ασπίδι χοσμήσαντες έμη Herw. Mnem.

5

1886 p. 48. ἀσπίδα κοσμήσαντες εμὴν codd. edd., ἀσπίδι κοσμήσαντες, ἐμῷ τὴν εἴσατο νηῷ? Sch praef. — εἴσατο edd. ante S, εἴσατο ἢῶ Vb. 8. ἐπ' αὐτῆς coni. Coraes. 9. σύνοπτρον Ag. 10. seq. δὲ om. M Lb Va. — λεβαδία codd. 11. δὲ ante ἐγένετο om. La. 12. ἀριστομένου Ag. 14. ἄσιδος Ag.

15. δ δη codd. edd. ante SW, οδ δη cett. edd. e coni. Goldhag., qui etiam δθι coni., η δη Buttm., Amas.: u bi. 16. η inserui. — γίγνεται Pc Ag. — μὲν om. Pd. 17. προθυθέντι M Va R, in hoc μη sup. υθ. 20. θρεψαμένους, α super ου expuncto, La. 21. τη Ίδώμη coni. SW coll. IV 9, 1. 11, 2, probat Kays. l. l., glossema esse ad την δὲ ἐτέραν suspicatur Frazer. — δεδοχέναι Vb.

φέρουσί τε ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν ὕδωρ ἀπὸ τῆς πηγῆς ἐς τοῦ Διὸς τοῦ Ἰθω-2 μάτα τὸ ἱερόν. 3. Τὸ δὲ ἄγαλμα τοῦ Διὸς ᾿Αγελάδα μέν ἐστιν ἔργον, ἐποιήθη δὲ ἐξ ἀρχῆς τοῖς οἰκήσασιν ἐν Ναυπάκτῳ Μεσσηνίων. ἱερεὸς δὲ αἰρετὸς κατὰ ἔτος ἔκαστον ἔχει τὸ ἄγαλμα ἐν τῆ οἰκία. ἄγουσι δὲ καὶ ἑορτὴν ἐπέτειον Ἰθωμαῖα τὸ δὲ ἀρχαῖον καὶ ἀγῶνα ἐτίθεσαν μουσικῆς. 5 τεκμαίρεσθαι δ' ἔστιν ἄλλοις τε καὶ Εὐμήλου τοῖς ἔπεσιν ἐποίησε γοῦν καὶ τάδε ἐν τῷ προσοδίω τῷ ἐς Δῆλον.

> Τῷ γὰρ Ἰθωμάτα καταθύμιος ἔπλετο μοῖσα, ά καθαρὰ * καὶ ἐλεύθερα σάμβαλ' ἔχοισα.

οὐκοῦν ποιῆσαί μοι δοκεῖ τὰ ἔπη καὶ μουσικῆς ἀγῶνα ἐπιστάμενος τιθέντας. 10

4. Ἰόντι δὲ τὴν ἐπ' ᾿Αρκαδίας ἐς Μεγάλην πόλιν ἐστὶν ἐν ταῖς πύλαις 'Ερμῆς τέχνης τῆς ᾿Αττικῆς. ᾿Αθηναίων γὰρ τὸ σχῆμα τὸ τετράγωνόν ἐστιν ἐπὶ τοῖς Έρμαῖς, καὶ παρὰ τούτων μεμαθήκασιν οἱ ἄλλοι. Σταδίους δὲ καταβάντι ἀπὸ τῶν πυλῶν τριάκοντα τὸ ρεῦμά ἐστι τῆς Βαλύρας. γενέσθαι δὲ τὸ ὄνομα τῷ ποταμῷ λέγουσι Θαμύριδος τὴν λύραν ἐνταῦθα ἀποβαλόντος 15 ἐπὶ τῆ πηρώσει καῖδα δὲ αὐτὸν Φιλάμμωνος καὶ ᾿Αργιόπης τῆς νύμφης εἴναι. τὴν δὲ ᾿Αργιόπην τέως μὲν περὶ τὸν Παρνασὸν οἰκεῖν, ἐπεὶ δε εἴχεν ἐν γαστρί, ἐς ᾿Οδρύσας λέγουσι μετοικῆσαι. Φιλάμμωνα γὰρ οὐκ ἐθέλειν ἐς τὸν οἴκον αὐτὴν ἄγεσθαι. καὶ Θάμυριν μὲν ᾽Οδρύσην τε καὶ Θρᾶκα ἐπὶ τούτῳ καλοῦσιν ἡ δὲ Λευκασία καὶ ˇΑμφιτος συμβάλλουσιν ἐς τὸ αὐτὸ Ξὸ τὰ ρεύματα.

1. γης, τη sup. γ, Pa. — έχ του Pd. 2. τὸ ἄγαλμα δὲ τοῦ Lb. -- ἀγαλάδα Vb La R Pa, in hoc corr. 3. οἰκήσασιν Pc edd., οἰκήμασιν cett. codd. (οἰκήσμασιν Pa), in R σ sup. μ. 4. έκαστον έχει δὲ τὸ codd. edd. ante SW, delent & et colon SW D Sch. - દેν τη οἰκία coni. C, recepi, ἐπὶ τῆς οἰκίας codd. edd., cf. III 13, 3. 5. έωρτην Ag. 6. δε pro δ' La. 8. 'Ιδώματα Pc, 'Ιδωμάτα Pd. — μοΐρα Pd (σ sup. ρ), recepit Emperius. 9. ά - έγουσα om. Pd. -- & Vab. — post καθαρά lacunam indicavi, καθαράν (κίθαριν) Bergk Gr. Lit. II p. 116 n. 28, Emperius coni. καὶ ἐλευθέριος καλά σάμβ. έγουσα. — σάματ' ΑΧΚ La Va, marg. R, σάματα Pa, ἄσματ' FCS, voluit etiam Goldh., σάμβαλ' codd. edd. cett. — έχοισα D Sch, έχουσα codd. edd. cett. 11. τὴν ἀπ' ᾿Αρκαδίας ΑΧΚ F Β codd. praeter Va, qui τὴν ἐπ' ἀρκ. exhibet, quod coni. F, recepp. SW D Sch,

δὲ τῆς 'Αρκ. C, in notis τὴν ἀπ' Ἰθώμης coniecit idem, δὲ τὴν ᾿Αρκαδίας S, "ἴσ. ἐπ' 'Αρκαδίαν ἢ ἐπ' 'Αρκαδίας Μεγάλτιν πόλιν et sic legit Amas." Palmer. MS., ίόντι δὲ τῆς ᾿Αρκαδίας ἐς Curt. Pel. II p. 190 n. 17, ἐπ' ᾿Αρχαδίας τὴν ἐς Sch MS., cf. III 20, 8. 21, 4 cum comm., II 24, 5. — eic Ag, ές om. Va. 12. έρμας (η sup. α M) M Lab, Pa marg. - τέχνη ΑΧΚF codd., τέγνης cett. edd., ut ex Amasaeo coniecerunt Sylb. K F. 13. talk AXKF Vab M Pa R, 10% cett. edd. codd. 14. των πολλών La. 15. αποβαλλόντος Vb. 16. φιλάμωνος R Ag Vb La Pa. - άργειόπην Pc. 17. Παργασόν SW Sch Vb Lb R, in Lb R σ alt. sup. vers., Παρνασσέν cett, edd. Pacd Vn Ag Va M La. 18. λέγουσιν Vb Pd M. — φιλάμωνα R Pa Vb La, φιλάμμων Ag. — ἐθέλει La. 20. τούτο Va. - pro ή δὲ Kays. l. l. p. 1087

- 5. Διαβάντι δὲ τούτους πεδίον ἐστὶν ὀνομαζόμενον Στενυκληρικόν είναι 4 δὲ ήρωα Στενύκληρον λέγουσι. τοῦ πεδίου δέ ἐστιν ἀπαντικρύ καλουμένη τὸ ἀρχαῖον Οἰχαλία, τὸ δὲ ἐφ΄ ἡμῶν Καρνάσιον ἄλσος, χυπαρίσσων μάλιστα πλήρες. Θεών δε άγάλματα Απόλλωνός έστι Καρνείου καὶ Έρμης φέρων εκριόν. ή δε Αγνή Κόρης της Δήμητρός έστιν έπίκλησις. Όδωρ δε άνεισιν έχ πηγής παρ' αὐτὸ τὸ ἄγαλμα. τὰ δὲ ἐς τάς Θεὰς τὰς μεγάλας, δρῶσι 5 γάρ καλ ταύταις εν Καρνασίω την τελετήν, απόρρητα έστω μοι δεύτερα γάρ σφισι νέμω σεμνότητος μετά γε Έλευσίνια. δτι δ' δδρία τε ή χαλκή τὸ εδρημα τοῦ ᾿Αργείου στρατηγοῦ καὶ Εὐρύτου τοῦ Μελανέως τὰ ὀστᾶ 10 ἐφυλάσσετο ἐνταῦθα δηλῶσαί με καὶ ἐς ἄπαντας οὐκ ἀπεῖργε τὸ ὄνειρον. ρεῖ δὲ ποταμὸς παρὰ τὸ Καρνάσιον Χάραδρος, 6. καὶ προελθόντι ἐν 6 άριστερᾶ σταδίους όκτὼ μάλιστα ερείπιά εστιν 'Ανδανίας. καὶ ότι μεν τῆ πόλει τὸ ὄνομα ἀπὸ γυναικὸς γέγονεν 'Ανδανίας, όμολογεῖται ὑπὸ τῶν ἔξηγητών ο μήν τά γε ές τούς γονέας αύτης ούδε τῷ συνώχησεν, ἔχω λέγειν. ε Ιόντων δὲ ὡς ἐπὶ Κυπαρισσιὰς ἀπὸ ᾿Ανδανίας Πολίχνη τέ ἐστι καλουμένη καὶ ποταμός 'Ηλέκτρα καὶ Κοΐος ρέουσι. τάχα δ' ἄν τινα καὶ λόγον ἐς Ήλέκτραν την Άτλαντος λέγοιεν καὶ ες Κοΐον τὸν Λητοῦς πατέρα, ή καὶ των έπιχωρίων ήρώων είεν Ήλέκτρα τε καὶ Κοίος.
 - 7. Διαβάντων δὲ Ἡλέκτραν Ἁχαΐα τε ὀνομαζομένη πηγὴ καὶ πόλεώς 7

coni. έξης δε. 1. διαβάντα edd. ante C codd., διαβάντι Va edd. cett., voluit F. διαβάντων marg. Ald. Dresd. 2. ή ins. ante καλουμένη Saupp. Mysterieninschr. p. 8. 3. τὸ ἀρχαῖον in Va sup. vers. insert. — πορνάσιον codd. 4. Καρνειοῦ SW, Καρνείου cett. — καὶ Αγντις post kαρνείου ins. Saupp. l. l., probant Krüger. Jb. f. Ph. 1861 p. 485 et Sch 1. l. 1864 p. 40, at cf. vol. I comm. ad p. 701, 11, om. codd. edd. 5. 'Αγνή D Sch, άγνη cett. - Κόρη codd. edd. ante SW, Kópne coni. F C, probat Schaefer ad Lamb. Bos. p. 116, recepp, edd. cett. 6. παρ' αὐτὸ ἄγαλμα codd. ΑΧΚΕ (παρά a sec. man. Va), παρ' αὐτῷ ἄγ., ò sup. ῷ, Vn, παρ' αὐτὸ τὸ ἄγαλμα cett. edd. ex emend. F praeter Sch, qui scribit παρά τὸ ἄγ. τὰς δὲ Α Vb Lb. — δεὰς τὰς om. La Pa. 7. ταύτας Va. 8. νόμφ Ag La. — δ' om. M Va. — δδρεία A X K, rectius scribi δδρία vidit Sylb., cl. IV 26, 7. V 11, 9, est in codd. edd. cett. - τε om. La. 9. εδρεμα

La, βεθμα Pa, in marg. εδρημα. — μεναλέως Vb. 11. γάρανδρος La R, in hoc ν exp. - καὶ ὅτι -- ἀνδανίας Vb habet ad marg. 14. τά τε ές Lb. — οὐδέ τω ΑΧΚΜ Va R, οὐδὲ τῷ F C Smin. ex coni. Sylb. Pacd Ag Vb Lab Vn, οὐδ' ὅτω cett. edd. e coni. Porsoni. — ἐχώρει M R, ad marg. R ἔχω, έγωλεγειν et sup. lin ρει Va. 15. ίόντι, supra versum ων, Μ. — κυπαρρισσιάς Ag, κυπαρισσίας La. — ανδρανίας πολύχνη Va, πολύγνη, supra vers. πόλις, M. - pro τε Goldh. δέ. — idem Πολίχνη — καλουμένη parenthesi incl. 16. ποταμοί Storch Progr. v. Waldenburg 1872 p. 11, ποταμός codd. edd., cf. app. crit. ad I 24, 4. — ήλέκτα Lb h. l. et infra. — τε καὶ κοΐος ρέουσιν Ag Pad. — βέουσι — καὶ κοῖος om. M Va. 18. είν La. 19. άχαΐαν τε όνομαζομένην La, αχαΐα, ι sup. αΐ, R. — καὶ om. AXKF Vb La Pa, inseruit Amas., recepp. cett. edd. e coni. K F et legitur in Pcd Lb Ag Va M, 'Aχαΐαν τε όνομαζομένην πηγήν πόλεως coni. Porson.

ἐστιν ἐρείπια Δωρίου. πεποίηκε δὲ "Ομηρος μὲν Θαμύριδι ἐνταῦδα ἐν τῷ Δωρίῳ γενέσθαι τὴν συμφοράν, ὅτι καὶ αὐτὰς Μούσας νικήσειν ἔφασκεν ἀδούσας. Πρόδικος δὲ Φωκαεύς, εἰ δὴ τούτου τὰ ἐς τὴν Μινυάδα † ἔπη, προσκεἴσθαί φησι Θαμύριδι ἐν "Αιδου δίκην τοῦ ἐς τὰς Μούσας αὐχήματος. διεφθάρη δὲ ὁ Θάμυρις, ἐμοὶ δοκεῖν, ὑπὸ νόσου τοὺς ὀφθαλμούς. τὸ δὲ 5 αὐτὸ καὶ 'Ομήρῳ συνέπεσεν ὕστερον. ἀλλ' ὁ μὲν καὶ ἐς ἄπαν διετέλει ποιῶν, οὺ γάρ τι εἴκε τῆ συμφορὰ, Θάμυρις δὲ καὶ τὴν ψδὴν ὑπὸ κακοῦ τοῦ παρόντος ἐξέλιπεν.

ΧΧΧΙν. Έκ δὲ Μεσσήνης ἐπὶ τοῦ Παμίσου τὸ στόμα όδὸς μὲν σταδίων ἐστὶν ὀγδοήκοντα, ρεῖ δὲ ὁ Πάμισος διά τε ἀρουμένης καὶ καθαρός, 10 καὶ ἀναπλεῖται ναυσὶν ἐκ θαλάσσης ἐπὶ δέκα που σταδίους. ἀναθέουσι δὲ ἐς αὐτὸν καὶ οἱ θαλάσσιοι τῶν ἰχθύων, περὶ ὥραν μάλιστα τοῦ ἢρος. τὸ δὲ αὐτὸ ἐς Ὑρίνον τε καὶ ἐς τὸν Μαίανδρον ποιοῦσιν οἱ ἰχθῦς μάλιστα δὲ ἀνὰ τὸ ρεῦμα τὸ ᾿Αχελώου νήχονται τοῦ ἐκδιδόντος κατὰ νήσους τὰς Σ'Εχινάδας. διάφοροι δὲ τὸ εἶδος μάλιστα ἰχθῦς ἀναθέουσιν ἐς τὸν Πάμισον, 15 ἄτε ἐς ὕδωρ καθαρὸν καὶ οὐ κατὰ τὰ αὐτὰ τοῖς κατειλεγμένοις ποταμοῖς ἰλυδόες. οἱ κέφαλοι δέ, ἄτε ἰχθύων ὄντες τῶν πηλαίων, ποταμῶν φίλοι τῶν θολερωτέρων εἰσί. θηρία δὲ ἐς ὅλεθρον ἀνθρώπων οὐ πεφύκασιν οἱ Ἑλλήνων ποταμοὶ φέρειν, καθάπερ γε Ἰνδὸς καὶ Νεῖλος ὁ Αἰγύπτιος, ἔτι δὲ Ὑρίνος καὶ Ἰστρος Εὐφράτης τε καὶ Φάσις. οὕτοι γὰρ δὴ θηρία ὁμοίως 20 τοῖς μάλιστα ἀνδροφάγα αὕζουσι, ταῖς ἐν Ἔρμω καὶ Μαιάνδρω γλάνισιν

1. πεποίτικεν "Ομπρος Va, sequitur in codice scripturae compendium, quod μεναι significat. — ἐν τῷ Δωρίφ Sch (SW II p. XVII) et Herw. ut glossema includi iubent, probat Frazer, Pausaniam ipsum corrigere videntur, cf. III 26, 9. VIII 14, 4. 2. νύκης Pc Lb R, vixhoeiev R ad marg., vixho Pd, vixho' Ag. 3. ἐς τὰς Μινυάδας coni. Lobeck Aglaoph. p. 360, i. e. in Minyae filias, el δή τούτου τὰ ἔπη ἐστὶν ή Μινυάς vult S, ut vertit C: si toutefois la Minyade est de lui. 4. προκείσθαι coni. Κ. — φασί Μ Va Lb R Ag, φασιν Pcd, in Rη sup. α, φησί Pa La Vb. 6. ἄπαντα Pc. 7. γάρ τοι Vb Pd. - Elkev Pacd Ag Va R Vb, in hoc p. correct. ex TXEV.

9. ἐπὶ D Sch ex emendatione Cor., ἐκ M Va La R, in R ὑπὸ sup. ἐκ, ὑπὸ cett. edd. codd., in Pa ἐκ sup. ὑπὸ, Kays. Z. f. A. 1848 p. 1087 coni. ἐς. 10. ὁ Πάμισος om. Pcd Ag. 11. ἀναπλεῖ ταις Lb. —

θαλάττης B Sch Pcd Ag, θαλάσσης cett. edd. Vab Vn Lab Pa M. - ανανέουσι Valcken. - δὲ καὶ ἐς αὐτὸν οἱ δαλ. La. 12. μάλιστα — ίχθυς om. Va. 13. τὸν uncis inclus. Smin. 14. ἀχελώου, p. corr. sup. lin. δον, Μ. — ἐκδίδοντος Α Χ, cort. Sylb., ἐκδιδόντας La. 16. κατά αὐτά Α Χ Κ F codd. praeter Va, κατά τὰ αὐτὰ cett. edd. Va, κατά τοῖς Pa, αὐτά in marg. 17. ίλυώδεσιν (ίλεώδεσιν Lb) Α Χ Κ F codd., ίλυδίδες cett. edd., coni. K Porson., alia est Clavierii coniectura: καὶ γὰρ οὐ κατὰ αὐτὸ τοῖς κατειλ. ποτ. ίλυώδης ἐστίν. 18. θολεροτέρων Ag. δ' ές Va. — οἱ ἔλληνες Μ Va. — δὲ om. AXKF Vb Vn Pa R Lab, est in cett. edd. codd. 20. woc pro byvoc Pd. -ίστρος Va. - Φάσις edd. ante S, Va per corr. e φράσις, ut videtur, Pa, Φασις cett. edd. Pcd Ag Vb. - ouona AXKFD cum codd., δμοίως cett. edd., δμοια --- ανδροφάγοις coni. K C. 21. ανδρόφαγα edd. ante

ἐσικότα ίδέας, πλὴν χρόας τε μελαντέρας καὶ ἀλκῆς ταῦτα δὲ αἱ γλάνεις ἀποδέουσιν. ὁ δὲ Ἰνδὸς καὶ ὁ Νεῖλος κροκοδείλους μὲν ἀμφότεροι, Νεῖλος 3 δὲ παρέχεται καὶ ἵππους, οὐκ ἔλασσον ἢ ὁ κροκόδειλος κακὸν ἀνθρώποις. οἱ δὲ Ἑλλήνων ποταμοὶ δείματα ὡς ἀπὸ θηρίων ἔχουσιν οὐδένα, ἐπεὶ καὶ ¡᾿Αώῳ τῷ διὰ τῆς Θεσπρωτίδος ῥέοντι ἢπείρου θηρία οὐ ποτάμια οἱ κύνες. ἀλλὰ ἐπήλυδές εἰσιν ἐκ θαλάσσης.

2. Κορώνη δέ έστι πόλις εν δεξιά του Παμίσου, πρός θαλάσση τε 4 καὶ ὑπὸ τῷ ὄρει τῆ Μαθία. κατὰ δὲ τὴν όδὸν ταύτην ἐστὶν ἐπὶ θαλάσση χωρίον, δ Ίνους ໂερόν είναι νομίζουσιν' ἐπαναβήναι γὰρ ἐνταύθα ἐκ θαλάσσης κοασίν αὐτὴν θεόν τε ήδη νομιζομένην καὶ Λευκοθέαν καλουμένην άντὶ Ἰνοῦς. ποελθόντων δε ού πολύ Βίας εκδίδωσιν ες θάλασσαν ποταμός. γενέσθαι δὲ αὐτῷ λέγουσι τὸ ὄνομα ἀπὸ Βίαντος τοῦ ᾿Αμυθάονος. καὶ Πλατανιστώνος [δε] ή πηγή στάδια μεν είχοσίν έστιν άπωτέρω της όδου, ρει δε έκ πλατάνου ત્રું υδωρ πλατείας και τὰ ἐντὸς κοίλης κατὰ σπήλαιον μάλιστά που μικρὸν τὸ ιμέρος έστι του δένδρου, και το ύδωρ αὐτόθεν ές Κορώνην το πότιμον κάτεισι. 3. τὸ μὲν δὴ ὄνομα τὸ ἀργαῖον εἶχεν Αἴπεια ἐπεὶ δὲ ὑπὸ Θηβαίων κατήγθησαν 5 ές Πελοπόννησον, Ἐπιμηλίδην φασίν ἀποσταλέντα οἰκιστήν καλέσαι Κορώνειαν, είναι γάρ αὐτὸν ἐκ Κορωνείας τῆς Βοιωτών, τοὺς δὲ Μεσσηνίους ἐζ ἀρχῆς π οὐ κατορθούν περὶ τὸ ὄνομα, καὶ μάλλον ἔτι ἀνὰ χρόνον ἐκνικήσαι τὸ πακίνων άμαρτημα. λέγεται δὲ καὶ ἔτερος λόγος, ώς τοῦ τείγους τὰ δεμέλια δρύσσοντες ἐπιτύχοιεν κορώνη χαλκή. Θεών δέ ἐστιν ἐνταϋθα 6 Αρτέμιδός τε καλουμένης Παιδοτρόφου καὶ Διονύσου καὶ Ασκληπιού ναός.

F Vb, corr. Sylb. — αξξουσιν edd. ante S Vb Ag La Pa, αύξουσι cett. edd. Pcd M Va Lb. — ὅρμφ Vb. — γλανίσιν edd. ante B, SW, γλάνισιν B D Sch, ut voluit Sylb., γλανοΐσιν Vb et postea αί γλανείς codd., γλάνεις edd. — 1. post άλκης Sylburgio deesse videbatur comparativum aliquod, μείζονος, πλείονος, vel simile. 3. κακόν in Va insert. a sec. man. 4. τοῖς δὲ E. ποταμόζ edd. praeter Smin. B Sch, La Vab, Rad marg., oi dè E. notauoi Smin. B Sch M Pacd Ag R Vn Lb. — ὅσα ἀπὸ coni. F. - sioù codd. edd., om. Smin., φύουσιν Zink, cf. I 32, 1, scripsi έχουσιν. - oùsev M Pcd Ag Va Vn Lb R Sch, in R α sup. v, οδδένα cett. edd. La Pa Vb. - ἐπὶ καιλωσι Ag Vn Lb [in Pd Ag α p. lac. om.], ἐπικαιλωσι Pc, λωσι etiam Va M R, supra oι in R ω, Λώω AXKF

Smin. Vb, λωω La Pa, in hoc corr. in λωω, 'Αγελώω Amas., 'Αώω ex emend. Palmerii edd. cett. 5. βέων Va, τι sup. lin. — δηρία είσιν ού Va. — pro οί κύνες Vb οἰκοθντες. 6. δαλάσσης SW D Sch, δαλάττης cett. edd. codd. 8. Thuabia edd. ante B M Va Pa Lab, τη Μαθία cett. edd. Pc Ag Vb, probat Curtius Pel. II 195 n. 40, τη ίμαθία Pd, id est τη Μαθία, τη 'Ημαθία Franz et Kiepert, v. comm. 9. 8 Sch. και cett. edd. codd., vide ad I 40, 1. 10. θέοντες ήδη Pc. 13. δὲ inclusi, om. Pd Ag. - i om. Va. - eloiv pro eoriv La. 14. male post πλατείας et ante μικρόν interpungunt edd. ante F. - xollog Ag Pd. 15. ἐς Κορώνην καὶ τὸν ποταμὸν frustra coni. Kays. l. l. 16. τὸ μὲν δη τὸ ὄν. La. - είγεν Pa in marg. - αἰπεία Pa Vab La R, αἰπεῖα Pc. 17. πορωνίας Vb La.

τῷ μὲν δὴ ᾿Ασκληπιῷ καὶ Διονύσῳ λίθου, Διὸς δὲ Σωτῆρος χαλκοῦν ἄγαλμια ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς πεποίηται. χαλκοῦν δὲ καὶ ἐν ἀκροπόλει τῆς ᾿Αθηνᾶς τὸ ἄγαλμά ἐστιν ἐν ὑπαίθρῳ, κορώνην ἐν τῆ χειρὶ ἔχουσα. εἴδον δὲ καὶ τοῦ Ἐπιμηλίδου μνῆμα. ἐφ᾽ ὅτῳ δὲ τὸν λιμένα ᾿Αχαιῶν καλοῦσιν, οὐκ οἴδα.

- 4. Έχ Κορώνης δὲ ὡς ὀγδοήκοντα σταδίους προελθόντι ᾿Απόλλωνός 5 ἐστιν ἱερὸν πρὸς θαλάσση τιμὰς ἔχον ἀρχαιότατόν τε γὰρ λόγῳ τῷ Μεσσηνίων ἐστί, καὶ νοσήματα ὁ θεὸς ἰᾶται Κόρυθον δὲ ᾿Απόλλωνα ὀνομάζουσι. τοῦτο μὲν δὴ ξόανον, τοῦ ᾿Αργεώτα δὲ χαλκοῦν ἐστι τὸ ἄγαλμα ἀναθεῖναι 8 δε φασι τοὺς ἐν τῆ ᾿Αργοῖ πλεύσαντας. 5. Τῆ Κορωναίων δὲ πόλει ἐστὶν ὅμορος Κολωνίδες. οἱ δὲ ἐνταῦθα οὐ Μεσσήνιοί φασιν εἶναι, ἀλλὰ ἐκ τῆς 10 ᾿Αττικῆς ἀγαγεῖν σφᾶς Κόλαινον λέγουσι, Κολαίνῳ δὲ κόρυδον τὴν ὄρνιθα ἐκ μαντεύματος ἐς τὴν ἀποικίαν ἡγήσασθαι. ἔμελλον δὲ ἄρα διάλεκτόν τε ἀνὰ χρόνον καὶ ἔθη μεταμαθήσεσθαι τὰ Δωριέων. κεῖται δὲ τὸ πόλισμα αἱ Κολωνίδες ἐπὶ ὑψηλοῦ, μικρὸν ἀπὸ θαλάσσης.
- 9 6. 'Ασιναΐοι δὲ τὸ μὲν ἔξ ἀρχῆς Λυκωρείταις δμοροι περὶ τὸν Παρνασὸν 15

 μέχουν' ὄνομα δὲ ἢν αὐτοῖς, δ δὴ καὶ ἐς Πελοπόννησον διεσώσαντο, ἀπὸ
 τοῦ οἰκιστοῦ Δρύοπες. γενεὰ δὲ ὕστερον τρίτῃ, βασιλεύοντος Φύλαντος,
 μάχῃ τε οἱ Δρύοπες ὑπὸ Ἡρακλέους ἐκρατήθησαν καὶ τῷ ᾿Απόλλωνι ἀνάθημα
 ἤχθησαν ἐς Δελφούς. ἀναχθέντες δὲ ἐς Πελοπόννησον χρήσαντος Ἡρακλεῖ
 τοῦ θεοῦ, πρῶτα μὲν τὴν πρὸς Ἑρμιόνι ᾿Ασίνην ἔσχον, ἐκεῖθεν δὲ ἐκπεσόντες 20
 ὑπὸ ᾿Αργείων cἰκοῦσιν ἐν τῇ Μεσσηνία Λακεδαιμονίων δόντων καί, ὡς ἀνὰ
 χρόνον οἱ Μεσσήνιοι κατήχθησαν, οὐ γενομένης σφίσιν ὑπ᾽ αὐτῶν ἀναστάτου
 10 τῆς πόλεως. ᾿Ασιναῖοι δὲ αὐτοὶ περὶ σφῶν οὕτω λέγουσι. κρατηθῆναι μὲν
 ὑπὸ Ἡρακλέους μάχῃ συγχωροῦσιν, ἀλῶναί τε τὴν ἐν τῷ Παρνασῷ πόλιν'

3. χορώνη La. — έχουσαν Pc. 4. ἐπιμελλίδου La, ἐπιμηλίου Va. 6. λόγω γάρ Μ. — των μ. La. 7. κόρινθον Vab Pd, Κόρυνθον codd. edd. ante S, SW, Kópuðov SBD Sch, hoc (sive Kópudov) voluit Sylb. probante Goldh., Kópudov Bruchmann probante Roberto, v. comin. — ἀπόλωνα La. 8. ξόανον τοῦ 'Αργέω, τὸ δὲ χ. ΑΧΚ Vab M R La Pa, ξόανον, του 'Αργέω τὸ δὲ χ. F, Sylb. scribendum putat: τοῦτο μὲν δή, ξόανον τὸ δὲ τοῦ ᾿Αργώου, χαλκοῦν ἐστι τ. ἄ., Κ τούτο μέν δή ξόανον, τὸ δὲ του Αργεω χαλκούν ἐστι τὸ ἄ., του ᾿Αργέω τὰ δὲ Pcd Ag Lb, τοῦ ᾿Αργέω δὲ CS, τοῦ Αργεώτα δὲ cett. edd. 9. δὲ om. Vb. - χορωνέων La R M Vab Pa. 10. χορωνίδες Vb, Sch coni. Κολαινίδες Z. f. A.

1846 p. 211. 11. κόροδον Va. 15. ἀσσιναΐοι Ag. - Λυχωρίταις edd. ante S codd. (Va p. corr. e λυκωρείταις), λυκωρύταις Ag, Λυκωρείταις cett. edd. ex emend. Sylb. όμοιροι Vb R. — Παρνασόν Ag Lab (in La σ alt. sup. vers) SW Sch, Παρνασσόν cett. edd. Pacd Vab M R. 16. Tv om. La. - δη om. Va. 19. χρήσαντες Pd. 20. Έρμιόνη ΑΧΚFCS SW Pd M, έρμιόνην R Vb Pa, ι sup. η in R, έρμιόνιν La, Epuión B D Sch Lb Va Ag Pc Vn, in Ag supra , est r,v, sed deletum, cf. vol. I ad p. 468, 23. 22. ἀναστάτον M. 23. λέγουσιν Ag Pd La Vb M. 24. Παρνασφ Vb Lb et mox Παρνασου Vb SW Sch, Παρνασσώ et Παρνασσού edd. cett. Pcd Ag M R Va La, παρνασσω et παρνασσω

αλμάλωτοι δε γενέσθαι καὶ άχθηναι παρά τον Απόλλωνα ού φασιν, άλλ' ώς ήλίσκετο ύπὸ τοῦ Ἡρακλέους τὸ τεῖχος, ἐκλιπεῖν τὴν πόλιν καὶ ἀναφυγεῖν ες τὰ ἄκρα τοῦ Παρνασοῦ. διαβάντες δὲ ὕστερον ναυσίν ες Πελοπόννησον γενέσθαι φασίν Εύρυσθέως ίπέται, καὶ σφίσιν Εύρυσθέα ἄτε ἀπεχθανόμενον 5τῷ Ἡρακλεῖ δοῦναι τὴν ἐν τῇ ᾿Αργολίδι ᾿Ασίνην. Μόνοι δὲ τοῦ γένους 11 τοῦ Δρυόπων οἱ ᾿Ασιναῖοι σεμνύνονται καὶ ἐς ἡμῶς ἔτι τῷ ὀνόματι, οὐδὲν έμοίως καὶ Εύβοέων οἱ Στύρα ἔγοντες. εἰσὶ γὰρ καὶ οἱ Στυρεῖς Δρύοπες τὸ ἐξ ἀρχῆς, ὅσοι τῆς πρὸς τὸν Ἡρακλέα οὐ μετέσχον μάχης ἀπωτέρω τῆς πόλεως έχοντες τὰς οἰκήσεις. ἀλλὰ οἱ μὲν Στυρεῖς καλεῖσθαι Δρύοπες Είπερρρονούσι, καθάπερ γε καὶ οἱ Δελφοὶ πεφεύγασιν ὀνομάζεσθαι Φωκεϊς* 'Ασιναΐοι δὲ Δρύοπές τε τὰ μάλιστα χαίρουσι καλούμενοι, καὶ τῶν ἱερῶν τὰ άγιώτατά είσι δήλοι κατά μνήνην πεποιημένοι των ποτε έν Παρνασώ σφίσιν ιδρυμένων. τουτο μέν γάρ 'Απόλλωνός ἐστιν αὐτοῖς ναός, τουτο δὲ Δρύοπος μρὸν καὶ ἄγαλμα ἀρχαῖον. ἄγουσι καὶ παρὰ ἔτος αὐτῷ τελετήν, παΐδα τὸν 15 Ιρύοπα 'Απόλλωνος είναι λέγοντες. 7. Κεΐται δὲ ἐπὶ θαλάσση καὶ αὐτὴ 12 κατά τὰ αὐτὰ τἢ ποτε ἐν μοίρα τἢ ᾿Αργολίδι ᾿Ασίνη ἐ σταδίων δὲ τεσσαράκοντά ἐστιν ἐκ Κολωνίδων ἐς αὐτὴν όδός, τοσαύτη δὲ καὶ ἐκ τῆς ᾿Ασίνης φὸς τὸν ᾿Ακρίταν καλούμενον. ἀνέγει δὲ ἐς θάλασσαν ὁ ᾿Ακρίτας, καὶ νήσος Θηγανούσσά ἐστιν ἔρημος πρὸ αὐτοῦ. μετὰ δὲ τὸν ᾿Ακρίταν λιμήν 9/τε Φοινικούς καὶ νῆσοι κατ' αὐτὸν Οἰνοῦσσαι.

ΧΧΧΥ. Μοθώνη δὲ πρὶν ἢ τὴν στρατιὰν ἐς Τροίαν ἀθροισθῆναι καὶ ἐπὶ τοῦ πρὸς Ἰλίφ πολέμου καλουμένη Πήδασος μεταβέβληκεν ὕστερον τὸ ἴνομα, ὡς μὲν αὐτοὶ Μοθωναῖοι λέγουσιν, ἀπὸ τῆς Οἰνέως θυγατρός. Οἰνεῖ γὰρ τῷ Πορθάονος μετὰ ἄλωσιν Ἰλίου παρὰ Διομήδην ἀναχωρήσαντι ἐς

Pa. 1. καὶ ἀχθήναι — γενέσθαι ad marg. habet La. - pasi edd, ante B Lab, pasiv cett. edd. M Pcd Ag Vab. 2. ἐκλειπεῖν R Vb, ἐκλείπειν Pa. 4. φησὶν Ag. ἀπαχθαμένον, sup. vers. νό, Va. 5. ἀσινήν Vb Pa R. 6. των Δρ. edd. ante B M Pa Vab Lab, τοῦ Δρ. cett. edd. Pcd Ag R. — δρυώπων Vb. 7. καὶ post όμοίως om. AXKF Pa R Vab M La, όμοίως (ώς) Είμ. C, έμείω; καὶ coni. Pors., scribunt cett. edd., est in Pcd Ag Lb. - εὐοέων. p. corr. 3 addito, La. — στύρα Lb. 9. post οικήσεις Pa R A repetunt και οί Στυρείς --μάχτς (Pa R μα), ,,περιττός ὁ στίχος" marg. R Pa. - δρύωπες Ag. 10. γε om. edd. ante B M Vab La R Pa, est in cett. edd. Pcd Ag Lb. 12. μίμησιν legit Amas., sed ;

μνήμην confirmari simili loco VIII 43, 2 recte dicit Sylb. — Παρνασώ SW Sch, Παρνασώ cett. edd. codd. 14. ίερων Va. — παρ' έτος Vb. 17. χωλωνίδων (ο sup. ω Vb) Lb Vb. — ἀσινής Lb Vb. 19. Θηγανούσα codd. edd. ante D, δηγγάνουσα Pd, Θηγανούσσα voluit Porson., scribunt D Sch. 20. νήσος A X K F codd., νήσοι cett. edd. ex em. Palmerii. — οἰμούσαι Ag. — χατὰ αὐτὸν οἰχοῦσαι Va.

21. μοδιόνην Lb M Pcd Ag Va, μωδιώνη R, ο sup. ω priore, Μοδιώνη edd. La Pa Vb. — στρατείαν codd. 22. πήδασος, γ sup. δ, Μ. 24. Παρδάονος X K F, πορδάονος La Pa, Πορδάονος cett. edd. codd. — μετὰ διομήδην M Lb Pcd Ag Va Vn R, in hoc συς sup. τν, μετὰ Διομήδους edd. cett. La

Πελοπόννησον θυγατέρα φασίν έκ παλλακής Μοθώνην γενέσθαι δόξη δε έμη δέδωκε τῷ χωρίω τὸ ὄνομα ὁ Μόθων λίθος. οὕτος δέ σφισι καὶ δ ποιών τὸν λιμένα ἐστί τόν τε γὰρ ἔσπλουν στενώτερον ταῖς ναυσὶν ἐργάζεται παρήχων υφαλος, και άμα μη έκ βυθού ταράσσεσθαι τον κλύδωνα έρυμα 2 έστηκεν. 2. Έδήλωσα δὲ καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ὅτι Ναυπλιεῦσιν 5 ἐπὶ λακωνισμῷ διωχθεϊσι Δαμοκρατίδα βασιλεύοντος ἐν Άργει Μοθώνην Λακεδαιμόνιοι διδόασι, καὶ ώς οὐδὲ ἐκ τῶν Μεσσηνίων κατελθόντων ἐγένετο ούδεν ες αύτους νεώτερον. ήσαν δε οί Ναυπλιείς, εμοί δοκείν, Αιγύπτιοι τὰ παλαιότερα παραγενόμενοι δὲ όμοῦ Δαναῷ ναυσὶν ἐς τὴν ᾿Αργολίδα ύστερον γενεαίς τρισίν δπό Ναυπλίου του Άμυμώνης κατωκίσθησαν εν 10 3 Ναυπλία. Μοθωναίοις δε βασιλεύς μεν Τραϊανός έδωχεν έλευθέρους όντας. έν αὐτονομία πολιτεύεσθαι 3. Τὰ δὲ ἔτι παλαιότερα μόνοις σφίσι Μεσσηνίων των ἐπὶ θαλάσση τοιόνδε ἀτύχημα ίδια συνέβη γενέσθαι. τὰ ἐν Ήπειρώ τη Θεσπρωτίδι ύπο άναρχίας έφθάρη. Δηϊδαμεία γάρ τη Πύρρου παΐδες οὐχ ἐγένοντο, ἀλλὰ ὡς τελευτᾶν ἔμελλεν, ἐπιτρέπει τῷ δήμῳ τὰ 15 πράγματα. Θυγάτηρ δὲ ἢν Πύρρου τοῦ Πτολεμαίου τοῦ ᾿Αλεξάνδρου τοῦ 4 Πύρρου τὰ δὲ ἐς Πύρρον τὸν Αἰακίδου πρότερον ἔτι ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐς Αθηναίους εδήλωσα. Προκλής δε δ Καρχηδόνιος τύχης μεν χρηστής είνεκα καὶ διὰ λαμπρότητα ἔργων ἔνεμεν ᾿Αλεξάνδρω τῷ Φιλίππου πλέον, τάξαι δὲ δπλίτας τε καὶ ίππικὸν καὶ στρατηγήματα ἐπὶ ἄνδρας πολεμίους εύρεῖν 20 5 Πύρρον ἔφασχεν ἀμείνονα γενέσθαι. Ἡπειρῶται δὲ ὡς ἐπαύσαντο βασιλεύεσθαι, τά τε άλλα ο δήμος υβριζε καὶ ἀκροάσθαι των ἐν ταῖς ἀργαῖς ὑπερεώρων καὶ σφάς οί Ἰλλυριοὶ τὰ πρὸς τοῦ Ἰονίου τὴν Ἡπειρον ὑπεροικοῦντες παρεστήσαντο έξ ἐπιδρομής. οὐ γάρ πω δημοκρατία ἴσμεν ἄλλους γε ἢ 'Αθη-

Pa Vb, παρά Διομήδην Palmer. MS., hoc recepi, cf. II 25, 2. 1. παλακής Ag Va. — μεθώνην Pc, cf. de nominis forma Burs. II 175 n. 2. μώθων, ο sup. ω pr., R. 3. στενότερον M Vb Lab Pac R. ἐργάζεσθαι Va, p. corr. vulg. 4. καὶ quod est ante αμα aptius post ἐργάζεται collocari recte dicit Sch. praef. 6. διοχθείσι Pc. 7. ώς om. M Va Lb. 8. οὐδένες αὐτοὺς Lb. 9. δαναών ναυσίν La Pa. 11. έναυπλία R. — μοδοναίοις Ag. — τραϊνός Va. 12. ἔτη Ag Pd. — νόμοις Lab Vab Pa. 13. δαλάσσης Va. 14. ἡπείρω litera minuscula SBSW D. — δεσπρώτιδι Lb. δηϊδαμία Va. 15. άλλ' Β. 16. του Πτολεμαίου abundare putat Palmer. MS., v. comm. 17. τὸ ἐς La. 18. verba Προκλης --γενέσθαι ut emblema ineptum Sch suadente cancellis notanda videntur. — καργηνόνιος M. — evexa D Sch, eivexa codd. edd. cett. 21. γίνεσθαι La. — 'Ηπειρώτας Α Χ KF codd., Ήπειρώταις voluit K, Ήπειρώται cett. edd., ut Amas. Sylb. 23. iwviou Pc. — ύπερηκουντας M R, in hoc or sup. η. παρέστησαν τὸ Ag Pd. 24. δημοχρατίαν — αὐξήσαντας edd. ante SW Pac R Vab Lab M, αὐξήσασαν malit B, δημοκρατίαν - αὐξηθέντας Pd, cuius vestigiis insistentes δημοκρατία scribunt SW D Sch. — άλλους τε η M Pcd Ag Vb R Pa, in hoc η corr. videtur in καὶ, ἄλλους τε καὶ La, τε om. Va cett. edd. ante SW, άλλους γε η SW D Sch.

ναίους αὐζηθέντας 'Αθηναῖοι δὲ προήχθησαν ἐπὶ μέγα ἀπ' αὐτῆς συνέσει τὰς οἰκεία τὸ Ἑλληνικὸν ὑπερεβάλλοντο καὶ νόμοις τοῖς καθεστηκόσιν ἐλάχιστα ἢπείθουν. 4. Οἱ δὲ Ἰλλυριοὶ ἀρχῆς τε γεγευμένοι καὶ ἐπιθυμοῦντες 6 ἀεὶ τοῦ πλείονος ναῦς τε ἐπήξαντο καὶ ἐλητζοντο ἄλλους τε, ὡς ἐκάστους τίγοιεν, καὶ ἐς τὴν Μοθωναίαν σχόντες ὡρμίσαντο οἶα ἐς φιλίαν, στείλαντες δὲ ἄγγελον ἐς τὴν πόλιν ἄγειν σφίσιν οἶνον ἐπὶ τὰ πλοῖα ἐδεήθησαν. ὡς δὲ ἔγοντες ἀφίκοντο ἄνδρες οὐ πολλοί, τόν τε οἶνον ἀνοῦντο ἐπιτιμώντων τῶν Μοθωναίων, καὶ αὐτοί σφισιν ἐπίπρασκον ὧν ἐπήγοντο. Ἐς δὲ τὴν ἐπιοῦσαν 7 ἐρικομένων ἐκ τῆς πόλεως πλειόνων παρέχουσι καὶ τοῖσδε κερδάναι. τέλος ιδὲ γυναῖκες καὶ ἄνδρες κατίασιν ἐπὶ τὰ πλοῖα οἶνόν τε ἀποδόσθαι καὶ ἐκ τῶν βαρβάρων ἀντιληψόμενοι. ἔνθα νῦν ἀποτολμήσαντες οἱ Ἰλλυριοὶ καὶ ἐνδρας πολλοὺς καὶ ἔτι πλείονας τῶν γυναικῶν ἀρπάζουσιν ἐσθέμενοι δὲ ἐς τὰς ναῦς ἔπλεον τὴν ἐπὶ Ἰονίου, Μοθωναίων ἐρημώσαντες τὸ ἄστυ.

5. Έν Μοθώνη δὲ ναός ἐστιν ᾿Αθηνᾶς ᾿Ανεμώτιδος. Διομήδην δὲ τὸ 8 τἔγαλμα ἀναθεῖναι καὶ τὸ ὄνομα τῆ θεῷ φασι θέσθαι. βιαιότεροι γὰρ καὶ οἱ κατὰ καιρὸν πνέοντες ἐλυμαίνοντο οἱ ἄνεμοι τὴν χώραν. Διομήδους δὲ εὐ-ἔκμένου τἢ ᾿Αθηνᾶ, τὸ ἀπὸ τούτου συμφορά σφισιν οὐδεμία ἀνέμων γε εἰνεκα ἢλθεν ἐς τὴν γῆν. 6. καὶ ᾿Αρτέμιδος δ᾽ ἱερόν ἐστιν ἐνταῦθα, καὶ Ἦδως ἐν φρέατι κεκραμένον πίσση, Κυζικηνῷ μύρῳ μάλιστα ἰδεῖν ἐμφερές.

πικράσχοιτο δ᾽ ἀν πάσαν καὶ χρόαν ὕδωρ καὶ ὀσμήν. Γλαυκότατον μὲν 9

1. 'Ab. dè edd. inde a B Pac Lb Ag Va Vn R, in Pa R γάρ sup. δέ, γάρ cett. edd. Vb M, γάρ δὲ La, neutrum est in Pd. πρεήθησαν μέγα Va. — ὑπ' αὐτῆς coni. Sch raef., at cf. II 20, 2. III 16, 9. 2. olxía ύπερεβάλλετο La. 3. έλλάγιστα Vb. π om. La. 4. ελήζοντο D. 5. σχόντας Ag. — ώρμήσαντο Ag Vb, ώρμόσαντο Lb. - στείλαντες Μ Va La Pa, στείλαντες cett., in R λ sup. λ. 7. ἀνούντο om. Va M R, ωνεύντων Pa La, R ad marg. ωνούντων et man. rec. ωνούντο. — έπιτιμόντων La. 🦠 μοδωνέων Va. 👂 καὶ τοῖσδε — κατίασιν m. M Lb R, in hoc addit. ad marg. κερδάναι Vb. 10. και ante άνδρες om. Va. 11. ένδα δή? Ι 4, 3, ένδα οῦν Zink. — νῦν delendum censet K. — post αντιληψόμενοι excidisse όπουν putat K. 12. καὶ ἐσθέμενοι δὲ edd. ante C Vb La Pa, καὶ om. cett. edd. codd., in R est sup. lin. addit. 13. ερημόσαντες Vb. — τὸ om. Va. 14. δὲ m. edd. ante B Vab M Lab Pa, est in cett.

edd. Pcd Ag. 15. αναθήναι Vb R, αδήναι (να sup. vers.) La. 16. κατά om. Va. -έλυμήναντο Va. 17. από τοῦτο Ag. — οὐδεμίαν Ag. - γε om. Va, in R sup. lin. 18. Evena Ag D Sch, eivena cett. edd. codd. — δè C S, ut Sylb. et margo Ald. Dresd. volunt, & AXK, 7EF, & cett. edd. codd. praeter Va, in quo om. 19. πίση Vb. κυζωανώ Μ Vb R, κυζίνω, κι sup. lin., Va, χυζυώνω La Pa. 20. παράσχοιτο (πάσχοιτο La) εὐωδίαν πᾶσαν codd. edd. ante D, εὐωνίαν coni. Sylb., παράσχοι δὲ αν πασαν coni. Κ (δι αν invenisse et ex his εὐωδίαν exsculpsisse putat librarium) probante Goldh., παράσχοιτο δ' αν πασαν coni. F, εὐωδίαν ex glossemate voci δσμήν adscripto enatum putans, probant C D, hic δ' αν primum in δίαν per errorem corruptum, deinde ab interpolatore in εὐωδίαν mutatum dicens, v. praef. mai. p. XXXII, rec. Sch, D per errorem in contextu om. δ' αν, ίδεῖν έμφερὲς παρέχεται πάσαν Schneider coll. I 21 extr.

οίδα ύδωρ θεασάμενος τὸ ἐν Θερμοπύλαις. οὕτι που πᾶν, ἀλλ' ὅσον κάτεισιν ές την κολυμβήθραν ήντινα ονομάζουσιν οί ἐπιχώριοι Χύτρους γυναικείους. ζανθόν δὲ ύδωρ, οὐδέν τι ἀποδέον τὴν χρόαν αἴματος, Ἑβραίων ἡ γῆ παρέχεται πρός Ἰόππη πόλει θαλάσσης μεν έγγυτάτω το ύδωρ έστί. λόγον δὲ ἐς τὴν πηγὴν λέγουσιν οἱ ταύτῃ, Περσέα ἀνελόντα τὸ κῆτος ῷ τὴν 5 10 παΐδα προκεΐσθαι την Κηφέως, ένταυθα το αίμα απονίψασθαι. Ύδωρ δὲ άπὸ πηγών ἀνερχόμενον μέλαν ίδων οίδα ἐν ᾿Αστύροις: τὰ δὲ ϶Αστυρα άπαντικρύ Λέσβου λουτρά έστι θερμά έν τῷ 'Αταρνεῖ καλουμένῳ. τὸ δὲ γωρίον έστιν δ 'Αταρνεύς δ Χίων μισθός, δν παρά του Μήδου λαμβάνουσιν άνδρα ἐκδόντες ἱκέτην, Πακτύην τὸν Λυδόν. τοῦτο μὲν δὴ μελαίνεται, 10 'Ρωμαίοις δὲ όπὲρ τὴν πόλιν, διαβάντων τὸν 'Ανιον ὀνομαζόμενον ποταμόν. ύδωρ λευκόν έστιν άνδρὶ δὲ ἐσβάντι ἐς αὐτὸ τὸ μὲν παραυτίκα ψυχρόν τε πρόσεισι καὶ έμποιεί φρίκην, έπισχόντι δὲ όλίγον άτε φάρμακον θερμαίνει 11 το πυρωδέστατον. καὶ δσαις μὲν πηγαῖς θαῦμα ίδεῖν κατ' ίδιόν τι, τοσαύτας θεασάμενος οίδα, τὰς γὰρ δὴ ἐλάσσονος θαύματος ἐπιστάμενος παρίημι ΄ άλμυρὸν 15 δε ύδωρ και στρυφνόν ου μέγα θαύμα έζευρεϊν. δύο δε άλλοϊα το μεν της Καρίας εν πεδίω καλουμένω Λευκώ θερμόν έστιν ύδωρ παρά κώμην δνομα-12 ζομένην Δασκύλου, πιεΐν καὶ γάλακτος ήδιον τον δὲ Ἡρόδοτον οἶδα εἰπόντα ώς ές τὸν ποταμὸν τὸν Υπανιν ἐκδίδωσιν ΰδατος πικροῦ πηγή. πῶς δ' ἀν

1. τὸ δδωρ edd. ante S, om. τὸ cett. edd. codd. 2. χύ-λύτρους alterum p. corr. Lb. 3. χρόαν codd. edd., sed II 10, 6 χροιάν. - Έβραίων πηγή cod. Phral. 4. 'Ιόπη D contra codd. - πόλεις Α, πόλις Vb La R Pa, in hoc corr. in πόλεις. — τὸ om. Pcd Ag Lb Vab, in R sup. lin., est in edd. La Pa. 6. την Κηφ. Sch MS., τοῦ K. codd. edd., cf. οί παίδες οί θεμιστο κλέους Ι 1, 2. 4, 1. 5, 2. 8, 4. 17, 6. 18, 1. 21, 3. 22, 6. 23, 8. 26, 4. 32, 6. 37, 4. 38, 3. 39, 1. — 58ωρ τε Vb. 8. λέσβω Ag. - δερμά καὶ έν Va. 9. άταρνεύς, δ χίων Va. 10. ἐκδόντος M Lb R, hic ε sup. ο. — τακτύην Α. — τούτον μέν La. 13. έπισγόντι δὲ ὀλίγον om. M Lb, habet R in marg., δè om. La. — ἄτε * μαχον Α Χ Κ, άτε φάρμακον cett. edd. codd. 14. δσαι μέν πηγαί ΑΧΚΕ, ὅσαις μέν πηγαῖς cett. edd. cum codd. - xaì ibóvn edd. praeter C S, codd. (καὶ ίδον τὶ Ag Pcd), καὶ πιόντι φάρμαχον et supra θερμαίνει άτε τὸ πυρωδέστατον coni. Κ, καὶ ἴδιόν τι C Smin. e coni. F, idem vult Herw., probat Frazer, idenv

καὶ inclusit Smai. probante Lobeckio, Franz Berl. Jahrbb. 1841 p. 221 δσαις μέν πηγαίζ υαυμά φασιν είναι χρωμένω και ίδόντι, ίδιαίτερόν τι Kays. p. 1087, Sch Jb. f. Ph. 1864, p. 43 duas lectiones (δσαις μέν πηγαίζ υαυμα ίδειν et οσαι μέν πηγαί θαυμα ίδόντι) in unam coaluisse censens coni. δαυμα ίδόντι. Schmitt Philol. 1856, p. 479 μετζέν π pro καὶ ίδόντι, Froehner Rh. M. XXXXVII 299 καπδόνη, ego κατ' ίδιόν η ob aliquid peculiare, cf. II 13, 8. 15. 87 om. S M — ἐλάσσονας cdd. ante S codd., ἐλάσσονος cett. edd., ut Valck. Lobeck (ad Phryn. p. 215) Porson. voluerunt. — περίημι, α sup. ε, R. 16. Amas. pro έξευρεῖν legisse videtur έχρεῖν, sed illud confirmatur voce ἐξεύρηται in § 12. — δω δὲ άλοῖα Ag. 17. Καρδίας edd. ante B codd. practer Va, qui dexables habet, Kapiac B et edd. rell. ex remend. Palmerii (Kapdíac suspecta vox; fort. Kαρίας Palm. MS.), quam probat S. δνομαζόμενον La. 18. δακτύλου et γάλ. idiov Vb. 19. ele edd. ante B M Vab Pa R La, ές cett. edd. Pcd Ag Lb. — δοπανιν ούκ ἀποδεζαίμεθα ἀληθεύειν αὐτῷ τὸν λόγον, ὅπου γε καὶ ἐφ' ἡμῶν ἐν Δικααρχία τῆ Τυρρηνῶν ἐξεύρηται ὅδωρ σφίσι θερμόν, οὕτω δή τι ὀξὸ ῶστε τὸν μόλυβδον, διεξήει γὰρ διὰ μολύβδου ῥέον, ἔτεσι κατέτηξεν οὐ πολλοῖς.

ΧΧΧVΙ. Έστι δὲ ἐκ Μοθώνης όδὸς σταδίων μάλιστα έκατὸν ἐπὶ ετήν ἄχραν τὸ Κορυφάσιον ἐπ' αὐτῆ δὲ ἡ Πύλος χεῖται. ταύτην ῷκισε Πύλος δ Κλήσωνος, άγαγων έχ τής Μεγαρίδος τους έγοντας τότε πύτὴν Λελεγας. καὶ τῆς μὲν οὐκ ὤνατο, ύπο Νηλέως καὶ τῶν ἐξ Ιωλκού Πελασγών εκβληθείς αποχωρήσας δε ες την δμορον έσχεν ενταύθα Πύλον την έν τη Ήλεία. Νηλεύς δε βασιλεύσας ες τοσούτο υτρήγαγεν άξιώματος τὴν Πύλον ώς καὶ "Ομηρον ἐν τοῖς ἔπεσιν ἄστυ 2 έπνομάσαι Νηλήϊον. 2. Ένταϊθα ίερόν ἐστιν 'Αθηνᾶς ἐπίαλησιν Κορυφασίας πή οίκος καλούμενος Νέστορος εν δε αὐτῷ καὶ ὁ Νέστωρ! γέγραπται. καὶ μνήμα ἐντὸς τῆς πόλεως ἐστιν αὐτῷ, τὸ δὲ ὀλίγον ἀπωτέρω τῆς Πύλου θρασυμήδους φασίν είναι. 3. και σπήλαιόν έστιν έντος της πόλεως. βους ιδέ ένταϋθα τὰς Νέστορος καὶ ἔτι πρότερον Νηλέως φασὶν αὐλίζεσθαι. δ΄ ἀν Θεσσαλικόν το γένος τῶν βοῶν τούτων, Ἰφίκλου ποτὲ (γενομένων) του Πρωτεσιλάου πατρός ταύτας γὰρ δή τὰς βοῦς Νηλεὺς έδνα ἐπὶ τῆ υγατρί ήτει τούς μνωμένους, και τούτων είνεκα δ Μελάμπους χαριζόμενος 👼 άδελφῷ Βίαντι ἀφίκετο ἐς τὴν Θεσσαλίαν, καὶ ἐδέθη μὲν ὑπὸ των υβυπόλων του Ἰφίκλου, λαμβάνει δὲ μισθόν ἐφ' οἶς αὐτῷ δεηθέντι ἐμαντεύσατο. Ἐσπουδάκεσαν δὲ ἄρα οἱ τότε πλοῦτόν τινα συλλέγεσθαι τοιοῦτον, έπων καὶ βοῶν ἀγέλας, εἰ δὴ Νηλεύς τε γενέσθαι οἱ βοῦς ἐπεθύμησε τὰς Ίφιλου καὶ 'Ηρακλεῖ κατὰ δόξαν τῶν ἐν Ἰβηρία βοῶν προσέταζεν Εὐρυσθεὺς έλάσαι των Γηρυόνου βοών την άγελην. Φαίνεται δε και Ερυξ τότε εν 4 ⁵ Σικελία δυναστεύων δριμύν ούτως έχων ές τὰς βοῦς τὰς έξ Ἐρυθείας έρωτα, ώστε καὶ ἐπάλαισε πρός τὸν Ἡρακλέα ἄθλα ἐπὶ τῆ πάλη καταθέμενος τάς

M Va. 2. Διασιαρχεία D praef. p. XIII. 3. τὸ μόλυβδον Α Χ Κ F Vb Pa R, τὸ μόλυβδον Lb, τὸν μόλιβδον cett. edd. praeter B. M Ag Pc cod. Phral. Va La, τὸν μόλυβδον B. ut voluit Sylb., est in Pd, ι sup. υ, deinde μολόβδου Pac Ag R B, μολίβδου Pd. — τὰρ δὴ Va Lb cod. Phral., δὴ om. rell. — μον La. — κατέστηξεν Va Lb.

4. δὲ καὶ ἐκ Vb. 5. ὅκησε Va. — Πύλας voluerunt Palmer. et Heyne. 6. κλύσωνος Vb La, η sup. υ Vb. — τοὺς ἄρχοντας Ag. — τέ το (sic) Μ. 9. τῆ δλεία La, τῆ γλεία Va. — ἐς τοῦτο Lb Va R, in hoc σ sup. οῦ. 10. ὅμηρος Va Μ, ὅμορος La.

16. γενομένων post ποτὲ aut ὅντων post τούτων inseri iubet Herw., at οὐσῶν coniciendum erat. 17. προτεσιλάου La, πρωτελάου Vb, marg. R. — ἔδνα A X K La Pa R. — hi libri post ἔδνα habent ἰφωλου, in R est exp. 18. ἔνεκα D Sch, ut solent. — [δ] S. 19. ἐδεήδη La. 21. ἀρὰ Μ. — τότε om. Μ Va R, in hoc est sup. lin. addit. 22. τε om. La. — ἐπιθυμήσας R Va Pcd Ag M Lb, in R ε sup. ι, ἐπιθύμησε La, ἐπεθύμησε Pa, ἐπεθύμασες Vb. 24. ἐλάσας Va. 26. ἐπελάσαι A Pacd Ag Va Lab, in Pa sup. lin. παλέσαι, ut videtur, ἀπελάσαι Vb, ἐπελάσας M R, ἐπάλαισε cett.

τε βούς ταύτας καὶ ἀρχὴν τὴν έαυτοῦ. πεποίηκε δὲ καὶ "Ομηρος ἐν Ἰλιάδι ὡς Ἰφιδάμας ὁ ᾿Αντήνορος τὰ πρῶτα τῶν ἔδνων ἐκατὸν βούς τῷ πενθερῷ δοίη. ταῦτα μὲν τὸν λόγον μοι βεβαιοῖ, βουσὶ τοὺς τότε χαίρειν μάλιστα ὁ ἀνθρώπους. Ἐνέμοντο δέ, ἐμοὶ δοκεῖν, αἱ τοῦ Νηλέως βούς ἐν τῆ ὑπερορίας τὰ πολλά. ὑπόψαμμός τε γάρ ἐστιν ὡς ἐπίπαν ἡ τῶν Πυλίων χώρα, καὶ ͻ πόαν βουσὶν οὐχ ἱκανὴ τοσαύτην παρέχεσθαι. μαρτυρεῖ δέ μοι καὶ "Ομηρος ἐν μνήμη Νέστορος ἐπιλέγων ἀεὶ βασιλέα αὐτὸν ἡμαθόεντος εἴναι Πύλου.

- 4. Τοῦ λιμένος δὲ ἡ Σφακτηρία νῆσος προβέβληται, καθάπερ τοῦ δρμου τοῦ Δηλίων ἡ 'Ρήνεια. ἐοίκασι δὲ αἱ ἀνθρώπειαι τύχαι καὶ χωρία τέως ἄγνωστα ἐς δόξαν προηχέναι. Καφηρέως τε γάρ ἐστιν ὄνομα τοῦ ἐν Εὐβοία 10 τοῖς σὺν 'Αγαμέμνονι 'Έλλησιν ἐπιγενομένου χειμῶνος ἐνταῦθα, ὡς ἐκομίζοντο ἐξ 'Ιλίου' Ψυττάλειάν τε τὴν ἐπὶ Σαλαμῖνι ἴσμεν ἀπολομένων ἐν αὐτῆ τῶν Μήδων. ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν Σφακτηρίαν τὸ ἀτύχημα τὸ Λακεδαιμονίων γνώριμον τοῖς πάσιν ἐποίησεν. 'Αθηναῖοι δὲ καὶ Νίκης ἀνέθηκαν ἄγαλμα ἐν ἀκροπόλει χαλκοῦν ἐς μνήμην τῶν ἐν τῆ Σφακτηρία.
- 5. 'Αφικομένων δὲ ἐς Κυπαρισσιὰς ἐκ Πύλου σφίσι πηγὴ ὑπὸ τῇ πόλει πλησίον θαλάσσης ἐστί : ἡυῆναι δὲ Διονύσω τὸ ὕδωρ λέγουσι θύρσω πλήξαντι ἐς τὴν γἢν, καὶ ἐπὶ τούτω Διονυσιάδα ὀνομάζουσι τὴν πηγήν. ἔστι δὲ καὶ 'Απόλλωνος ἐν Κυπαρισσιαῖς ἱερὸν καὶ 'Αθηνᾶς ἐπίκλησιν Κυπαρισσίας. ἐν δὲ Αὐλῶνι καλουμένω ναὸς 'Ασκληπιοῦ καὶ ἄγαλμά ἐστιν Αὐλωνίου. κατὰ 20 τοῦτο ὁ ποταμὸς ἡ Νέδα μεταξὺ τῆς τε Μεσσηνίας ἤδη καὶ τῆς 'Ηλείας διέξεισιν.

edd. e corr. Xyl. 1. τοῦ ἑαυτοῦ Vb. 3. δόντι Vb M R Pa, marg. R δοίει γρ., marg. Pa δοίτ. — μάλιστα χαίρειν edd. ante B La, marg. R, γαίρειν μάλιστα cett. edd. codd. 4. μοι Vb. 5. ὑπόψαμος La. 6. ἐχανὴν Va. - τοσαύταις coni. B, probat Sch praef., mihi quoque placet, τοσούτην Va. -- παρέχεσθαι edd. ante Smai., B Pa Vb La R, παρασχέσθαι Smai. SW D Sch Pcd Ag Lb M Ag Va Vn. 7. aiei Lb Vn M Pcd Ag, àsì edd. codd. cett. 9. Envela Lab Vb Pac R, βεινεία Pd, η sup. ει prior. — ανθρώπιαι Vb, ανθρώπιναι vel ανθρώπειοι maluit Sylb., illud saepius invenitur apud Paus., cf. I 17, 1. IV 4, 7. 29, 9. 30, 5. VIII 2, 6. — χωρία τε ώς La. 10. προηγθαι C M Pacd Vb Lab R Vn, προήχθη, αι sup. η. Ag, προηχέναι Α Va, marg. R cett. edd. 11. tois om. La. χειμώνος om. Lb M R, habet ad marg. R. - ώς om. Μ. 12. ψιτταλίαν Va, Ψυτταλίαν

codd. edd. praeter D Sch, qui Ψυττάλειαν scribunt, ut erat I 36, 2. — απολογουμένων MR, supra vers. in R ἀπολου, idem ad marg. ἀπολωμένων, sic Vb Pa, ἀπολουμένων Va, ἀπολωμένων La, λο sup. ολ et ou sup. sequ. ω, ἀπολλομένων Pd, priore λ expunct., ἀπολομένων Pc. 13. ἀποτύχημα Ag Pd. - των λακ. Pcd Ag La. 14. 'Aθηναΐοι δὲ ---Σφακτηρία ut verba e margine illata uncis notari iubet Sch praef. — ανέθεσαν La. 16. Κυπαρισσίας et Κυπαρισσίαις edd. ante SR Vab Lab Pcd, κυπαρισσίαν --χυπαρισσίαις Μ, Κυπαρισσιάς et Κυπαρισσιαίς cett. edd. Ag. 17. žn pro žon M Lb Pc. 18. ἐπὶ τοῦτο La Pa. — verba καὶ ἐπὶ τοῦτο - την πιγήν habet Pa ad marg. - την γτν Ag. 21. τε om. Vb Ag La. 22. Τέλος των μεσσηνικών του τετάρτου λόγου Ag, τέλος του δου Pc.

Anmerkungen zum vierten Buche.

Das vierte Buch, von Pausanias ή Μεσσηνία συγγραφή (τὰ ἔχοντα ἐς Μεσσηvious, s. die Vorbemerkung Bd. I S. 115) genannt, unterscheidet sich von den übrigen Büchern durch die Dürftigkeit des periegetischen Teiles, der nur die Kapitel 30-36 umfasst, sodass mehr als vier Fünftel der Geschichte zufallen. Es fehlte eben in Messenien an hinreichender Fülle des Materials, ein Umstand, der sich aus den Schicksalen des Landes, das eine eigentliche Blüte nie gehabt hat, leicht erklärt; durch die Ausführlichkeit des historischen Teiles, der einzigen zusammenhängenden Darstellung der älteren messenischen Geschichte vom Eindringen der Dorier bis zur Unterjochung des Landes durch die Spartaner, die uns erhalten ist, wurde erreicht, dass das Buch dennoch einen normalen Umfang erhielt, s. Heberdey 63. Daneben lässt die Lebendigkeit der Darstellung, sowie das teilnehmende Gefühl, welches sich überall ausspricht, erkennen, dass der tragische Gegenstand an sich den Verfasser fesselte, s. Curtius II 187. Litterarisch ist darum die Erzählung des Pausanias von Interesse, dagegen fehlt ihr, soweit sie die ältere messenische Geschichte behandelt, die sachliche Zuverlässigkeit; was Pausanias ausführlich und andere vor ihm fragmentarisch berichten, ist in Anlehnung an den euripideischen Kresphontes und auf Grund dürftiger und unklarer Erinnerungen in der Hauptsache erst nach Wiederherstellung Messenes entstanden, s. hiertiber namentlich Niese Herm. XXVI 1ff.

Cap. I.

Die Choiriosschlucht Grenze Messeniens. Messene, Triopas'
Tochter, giebt dem Land den Namen. Andania der Königssitz.
Es hat keine Stadt Messene vor Erbauung der jetzigen gegeben. Der Geheimdienst der grossen Göttinnen von Kaukon
eingeführt, von Lykos, Pandions Sohn, mehr zu Ehren gebracht und später von Methapos neu geordnet.

Der Anfang des Buches "knüpft an den Schluss der Lakonika an, bezeichnenderweise aber nicht an das zuletzt genannte Alagonia, sondern an Gerenia. Es soll eben nicht ein begonnener Weg fortgesetzt, sondern die politische Grenze angegeben werden, auf welche Paus. besonderes Gewicht legt." Heberdey a. a. O.

7

- S. 1,1. Μεσσηνίοις δὲ πρὸς τὴν σφετέραν τὴν ἀπονεμηθείσαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐς τὸ Λαχωνικὸν ὅροι κτλ., da Pausanias ausser Kardamyle und Gerenia (III 26, 7f.) auch Leuktra und Pephnos als nach der Behauptung der Messenier ursprünglich messenisch bezeichnet (III 26, 6. 3), so scheint das durch den βασιλεύς, d. h. Augustus, von Messenien abgetrennte Stück des Küstenlandes bis nach Pephnos, d. h. bis zur Mündung des Flüsschens Pamisos an der Ostküste des messenischen Busens, gereicht zu haben. Auch aus Strabo VIII 361 lässt sich schliessen, dass der Pamisos seit Philipps Entscheidung die Grenze zwischen Lakonien und Messenien bildete; eben darum nennt auch Theopompos frg. 192 Thalamai eine messenische Stadt. Bemerkenswert ist, dass bei dieser Neuordnung nach IV 30,2 und 31,1 die Messenier auch diesseits der Choiriosschlucht eine Einbusse erlitten, indem die Städte Thuria und Pharai ihre Freiheit an die Bewohner von Sparta verloren, vgl. Bd. I zu S. 734,19 und über den ager Dentheliates zu IV 31,1.
- S. 1,2. Statt δροι erwartet man eher den Singularis, wie z. B. V 6,3, doch vgl. I 29,6 κατέλαβεν ἀποθανεῖν τεταγμένους, ἔνθα εἰσὶ δροι, 38,8. 44,10. II 34,6. 12. III 23,2. IV 4,2. 22,7 u. s.
- S. 1,3. Χοίριος νάπη ist eine enge, vom Choiros, dem heutigen Bache von Sandava durchflossene Schlucht, welche Augustus als Grenzscheide zwischen Lakonien und Messenien festsetzte, vgl. Cap. 30,1. Leake I 330; Pelop. 186. Curtius II 160; 194 A. 34; 286. Bursian II 154.
- S. 1,4. Zu Lelex vgl. III 1,1, zu Myles ebd. und III 20,2, zu Polykaon III 1,1; in Cap. 2,1 sagt Pausanias, dass die ältern genealogischen Dichtungen Polykaon und Messene übergehen, also sind die beiden spätere Erfindung, falls sie nicht von der Volkspoesie geschaffen waren, s. Niese a. a. O. 16 A. 3.
- S. 1,7. Zu Triopas, nach Paus. dem fünften in der Reihe der argeiischen Könige, vgl. II 16,1, Bd. I zu S. 420,5.
 - S. 1,8. φρονοῦσα mit oder ohne μέγα s. Bd. I zu S. 26,5.
- S. 1,11. ἐτέθη τῆ γῆ Μεσσήνη τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς Πολυκάονος γυναικός, in Wirklichkeit bedeutet Μεσσήνη so viel wie μεσόγαια, Mittelland, s. Ross Königsreisen I 203 A. 2. Curtius 188 A. 6.
 - S. 1,13. Zur Lage von Andania vgl. Cap. 33,6.
- S. 1,16. ἐν καταλόγφ τῶν ἐς Ἰλιον ἀφικομένων κτλ., die Stelle findet sich II. II 591 ff.
- S. 2,1. ἐν 'Οδυσσείᾳ κτλ., gemeint sind die Stellen XXI 18. 15 fg. und III 488 fg.; die erste Stelle beweist übrigens nichts, denn Μεσσήνιοι würden auch die Bewohner einer Stadt Messene heissen. Dass durch die Kombination der beiden andern Stellen Messene als Landname erwiesen sei, sagt auch Strab. VIII 367; die Bemerkung ist nicht überflüssig, da die landläufige Vorstellung dahin ging, dass schon Kresphontes die Stadt Messene gegründet habe, vgl. Plat. Legg. 683 D. Isocr. 6, 22.
- S. 2,12. τὰ ὄργια χομίζων κτλ., tiber die Weihen zu Andania sind wir unterrichtet durch die zuerst von H. Sauppe in den Abhandlungen der Gött. Ges. d. Wiss. VIII (1860) 217—274 (Ausgew. Schriften von Sauppe

261—307, auch als besondere Schrift: Die Mysterieninschrift aus Andania, Göttingen 1860, darnach zitieren wir) und seither von Foucart bei Le Bas-Foucart 326a, Cauer Del. 247, Dittenberger Sylloge 338 und R. Meister in der Sammlung d. griech. Dial. Inschr. III 2,124ff. edierte Mysterieninschrift, die im Jahre 1858 zehn Minuten südlich von dem Dörfchen Konstantinoi an einem Orte namens Καμάραις oder Κεγαλόβρυσι in der Nähe des alten Andania aufgefunden wurde.

S. 2,13. τῶν μεγάλων θεῶν, da Paus. überall von den Weihen der grossen Göttinnen zu Andania spricht (Cap. 14,1. 27,6. 33,5. VIII 31,1), d. h., der Demeter und Persephone, so sind natürlich die vorkommenden Genitive τῶν μεγάλων θεών (§ 6. 2,6. 3,10. 15,7. 16,2. 26,8) ebenso zu erklären; nun lehrt aber die Inschrift, dass neben Demeter, Hermes, Apollon Karneios und Hagna οί μεγάλοι θεοί es seien, denen die Mysterien gelten. Nach Sauppe S. 43ff., dem sich Cauer a. a. O. S. 40, Dittenberger a. a. O. Anm. 26, R. Meister a. a. O. S. 137 u. A. anschliessen, sind dies die Kabiren; er vergleicht namentlich Dionys. Hal. A. I 69 τὰ μὲν οὖν εἰς Ἰταλίαν ὑπ' Αίνείου χομισθέντα ίερα — γράφω τῶν τε μεγάλων θεῶν εἰχόνας είναι, οδς Σαμοδράμες Έλλήνων μαλιστα δργιάζουσιν. Diod. IV 49 τούς δ' Αργοναύτας φασίν είς Σαμοθράχην χομισθήναι χαί τοις μεγάλοις θεοίς τας εύχας αποδόντας πάλιν αναθείναι τὰς φιάλας εἰς τὸ τέμενος. Töpffer dagegen Att. Gen. 220 sieht in diesen μεγάλοι θεοί die Dioskuren, auf deren Dienst gerade die Messenier die ältesten Ansprüche erhoben, s. Paus. III 26,3. IV 31,9 und vgl. Ι 31,1 Κεφαλήσι δε οί Διόσχουροι νομίζονται μάλιστα. Μεγάλους γάρ σφας οί ταύτη θεούς δνομάζουσιν. Diese Ansicht hat viel für sich, doch werden später, in hellenistischer Zeit, in Andania wie anderwärts die Dioskuren für Kabiren gegolten haben, vgl. Preller-Robert 749 A. 5; 862. Zeugnisse für die Vermischung der Dioskuren mit den Kabiren s. Furtwängler bei Roscher I 1164. Nun meint aber Sauppe, Paus. habe hier das Versehen begangen, die μεγάλαι θεαί an die Stelle der μεγάλοι θεοί zu setzen (Töpffer a. a. O. 220 hat Sauppe missverstanden; dieser nimmt keineswegs an, Paus. habe sich im Ausdruck versehen, indem er die feminine und maskuline Form verwechselte); dies anzunehmen wären wir aber doch nur dann genötigt, wenn die erstern zur Zeit des Paus. durch die letztern verdrängt gewesen wären, was nicht der Fall ist. Wie in Theben der Kabirenkult dem Demeterdienst nur beigesellt wurde, nicht aber diesen verdrängte, so wird das auch hier geschehen sein, vgl. IV 1,7. IX 25,6.

ebd. Καύκων ήλθεν ἐξ Ἐλευσῖνος κτλ., Töpffer a. a. O. 215 ff. hat gezeigt, dass Kaukon in der echten, älteren Sage vielmehr ein peloponnesischer Stammesheros war und dass, was Paus. berichtet, späte Erfindung ist; Lepreos, der Eponymos der Stadt Lepreon, ist sein Sohn (Athen. X 412 A. Ael. v. h. I 24) und in der Lepreatis hatte Kaukon sein Grab (Strab. VIII 345. Paus. V 5,5), d. h. in der Gegend, wo die Καύκωνες, die ältesten Bewohner Triphyliens, ihre Wohnsitze hatten (Her. IV 148); erfunden ist auch sein Vater Kelainos, der wohl sicher identisch ist mit Κόλαινος I 31,5. IV 34,7 (Töpffer a. a. O. 217); die peloponnesische Sage giebt

ihm den Lykaon (Apoll. III 8,1. Tzetz. Lyk. 481) oder den Poseidon zum Vater (Athen. a. a. O.).

- S. 2,14. Φλύον παίδα είναι Γῆς, vgl. zu I 31,4.
- ebd. υμνος Μουσαίου Λυχομίδαις ποιηθείς ες Δήμητρα nach I 22,7 das einzige von den ihm zugeschriebenen Gedichten, das Paus. für sicher echt hält.
- S. 2,16. Zu Lykos vgl. I 19,3. Nach IV 2,6 hat er die Weihen der grossen Göttinnen auch dem Aphareus von Arene mitgeteilt und nach IV 20,4 den Messeniern im ersten Kriege durch seine Orakelsprüche Mutgemacht.
- S. 2,17. Der Wald des Lykos, von Dichter Rhianos (s. unten Cap. 6 und Meineke Anal. Alexandr. 198) zusammen mit dem Elaion-Gebirge genannt, wird von Hanriot Recherches sur la topographie des dèmes de l'Attique 185 (s. Töpffer a. a. O. 215 A. 1) umsonst am Brilettos gesucht; er lag auf der messenischen Seite jenes, die Grenze zwischen Arkadien und Messenien bildenden Gebirges; noch heute soll eine Schlucht dort Dryma heissen, Curtius I 344 A. 30. II 153; doch wird die Annahme von Curtius, dass der Name Elaion auch auf die am linken Ufer der Neda belegenen Gebirge auszudehnen sei (II 130), von Conze-Michaelis A. d. I. XXXIII 57 und Bursian II 156 A. 2 in Zweifel gezogen. Näheres dazu VIII 42,1.
 - S. 2,18. Über Rhianos s. Cap. 6.
- S. 2,22. μετεχόσμησε Μέθαπος τῆς τελετῆς ἔστιν α, dieser Mysterienstifter Methapos (nach Kaibel Gött. Gel. Anz. 1892, 103 = Μέσσαπος) aus Athen ist eine anderweitig nicht bekannte Persönlichkeit; was Paus. über ihn berichtet, stammt wohl alles aus dem Epigramm, und wir dürfen noch weiter aus dem Standort der Bildsäule schliessen, dass Methapos ein Lykomide gewesen sei; denn dass jene sich in dem heiligen Hause dieses Geschlechts in Phlya befand und nicht in Andania, wie Lobeck Agaoph. p. 982 und andere nach ihm annahmen, hat Sauppe zweifellos richtig vermutet. Die Zeit des Methapos lässt sich nicht mit Sicherheit bestimmen; die einen halten ihn für einen Gesellen des Onomakritos, in dessen Kreis er an sich nicht tibel passen würde (Welcker Aeschyl. Tril. 270, O. Kern Hermes XXV 12), während andere (Preller Dem. und Pers. 148. Curtius II 153, Sauppe, Töpffer a. a. O. 218) der wahrscheinlicheren Ansicht sind, er habe erst zur Zeit des Epameinondas gelebt, als nach Wiederherstellung Messeniens die alten Kulte erneuert wurden. Paus. selbst scheint ihn für älter als Epameinondas gehalten zu haben, wir müssten denn, wozu kein Grund vorliegt, ihn mit Bloch bei Roscher II 2536 der Inkonsequenz zeihen; die Einführung des Geheimdienstes der Kabiren in Theben, welche Paus. dem Methapos zuschreibt, war nämlich nach IX 25,9 zur Zeit des Mardonios schon vollzogen. Ist Methapos in Wahrheit in's vierte Jahrhundert zu setzen, so hat er in Theben den Kabirenkult nicht eingeführt, sondern nur neu gestaltet. Wahrscheinlich ist dieser Methapos der Urheber der genealogischen Verknüpfung des Kaukon mit dem Autochthonen Phlyos, sowie der Her-

leitung der andanischen Mysterien aus Attika; nicht uralte Überlieferung, sondern spätere Erfindung haben wir hier.

- S. 3,3. Über das attische Priestergeschlecht der Lykomiden, das sich von Lykos herleitet, s. Bd. I 251 zu I 22,7. Das κλισίον derselben war wohl eher ein Gesellschaftshaus als eine Kapelle.
- S. 3,5. ff. Zum Epigramm vgl. den Appar. crit. Die κέλευθα bezieht Sauppe auf die Irren der Demeter und die in der Mysterienfeier dieselben nachbildenden Aufzüge; dagegen spricht aber der Genitiv Κούρας, der auch von κέλευθα abhängt, ohne bei dieser Erklärung zu ihm zu passen; σεμνής, welches Sauppe mit Verweisung auf I 31,4 ergänzen will, wird durch die dort erwähnten Σεμναί in keiner Weise empfohlen; μεγάλης darf nicht vorschlagen, wer das folgende μεγάλαισι unbeanstandet lässt, und dass άγνης einzuschalten sei, also das Wort, mit dem in Andania die Kore schlechthin bezeichnet wurde, ist erst recht unwahrscheinlich. Vorzuziehen ist diesen Vorschlägen und auch der Annahme, dass ein Verbum ausgefallen sei, die Konjektur von Lobeck, die das sonst undeutliche κέλευθα verständlich macht; zu denken wäre an Bahnen, die dem Wettkampf dienten; dass aber Wettkämpfe zur Zeit der Festfeier stattfanden, zeigt die Erwähnung von Agonotheten in Z. 29 der Mysterieninschrift. - Das Epitheton πρωτόγονος hat die Tochter der Demeter in Phlya, wo sie neben ibrer Mutter Δημήτηρ 'Ανεσιδώρα verehrt wurde, vgl. I 31,4; in Andania war ihr Name 'Αγνά, s. die Inschrift Z. 23.
- S. 3,8. Φλυάδεω ist durch Elision des ι entstanden aus Φλυιά-δεω, vgl. Angermann in G. Curtius Studien I 1,27.

Cap. II.

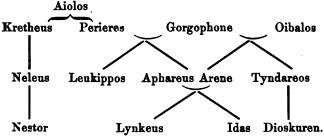
Paus. bemüht sich umsonst zu erfahren, welche Kinder Polykaon von der Messene gehabt habe. Perieres, Melaneus, Oichalia. Aphareus und Leukippos, Söhne des Perieres, erhalten die Herrschaft über Messenien. Die Stadt Arene. Lykos, Sohn des Pandion, unterrichtet den Aphareus in den Weihen der grossen Göttinnen in Andania. Aphareus' Söhne. Die drei Frauen, die sich nach dem Tode ihrer Männer das Leben genommen haben.

S. 4,6. Wenn Paus. wirklich um einer nicht einmal besonders wichtigen Frage willen die Eoien, die Naupaktien, die Genealogien des Kinaithon und Asios durchlas, so wird man nicht umhin können, seinen Fleiss und seine Gewissenhaftigkeit anzuerkennen. Zu den Eoien s. die Bemerkung Bd. I zu S. 421,9; zitiert sind sie von Paus. II 2,3. 16,4. VI 21,10. IX 36,7. 40,5 f. X 31,3; dass der übliche Zusatz μεγάλαι fehlt, ist wohl der Ungenauigkeit des

Paus. selbst zuzuschreiben. Die Ναυπάχτια ἔπη, aus denen Paus. nur eine Stelle erwähnt, II 3,9, haben einen unbekannten Verfasser; gemeiniglich schrieb man sie einem ἀνὴρ Μιλήσιος zu, jedoch hielt Charon von Lampsakos den Karkinos aus Naupaktos für den Verfasser, und Paus. billigt diese Ansicht, da man durchaus nicht einsehen könne, wieso ein Milesier ἔπεσιν πεποιημένοις ἐς γυναῖχας den Titel Ναυπάχτια hätte geben können, X 38,11. Nach A. Fick Hes. Gedichte in ihrer ursprünglichen Fassung und Sprachform wiederhergestellt 85 wären die Ναυπάχτια ἔπη ein Werk des Kerkops, der nach Aristoteles bei Diog. v. L. II 46 ein Zeitgenosse und Rival des Hesiod war und auf den nach Fick auch die jetzige Fassung der Theogonie und der Erga zurückzuführen wäre. — Kinaithon und Asios hat Paus. in genealogischen Dingen mit Vorliebe zu Rate gezogen, vgl. II 3,9. 18,6. VIII 53,5; II 6,4. 5. 29,4. III 13,8. V 17,8. VII 4,1. VIII 1,4. IX 23,6.

- S. 4,9. Πολυχάονα υίὸν Βούτου χτλ., Paus. erkennt also in dieser Angabe der Eoien nicht einen Widerspruch mit der Überlieferung, welche den Polykaon zu einem Sohn des Lelex macht (Cap. 1,1), sondern er sieht in diesem Sohn des Butes eine andere Persönlichkeit. Ob unter Butes der bekannte Stammvater des Geschlechts der Eteobutaden zu verstehen sei, wie Engelmann bei Roscher I 837 annimmt, muss dahingestellt bleiben; im Katalog war dieser erwähnt.
- S. 4,13. Περιήρην τὸν Αἰόλου βασιλέα ἐπάγονται, d. h. nachdem fünf Geschlechter der lelegischen Polykaoniden geherrscht hatten, beginnt ein zweiter Abschnitt der Landesgeschichte mit dem Einwandern aiolischer Geschlechter unter Perieres.
- S. 4,14. Μελανεύς, eine Lichtgottheit; wie er, so ist auch sein Sohn Eurytos, der hinwiederum einen Sohn Toxeus hatte, ein vortrefflicher Bogenschütze. Sohn des Arkesilaos heisst er bei Pherekydes im Schol. zu Soph. Trach. 354 (frg. 34 bei Müller). Wie hier Melaneus mit dem messenischen Oichalia in Verbindung gesetzt wird, so hat er nach einer andern Sage Eretria gegründet, in dessen Gebiet das nachher erwähnte euboiische Oichalia gelegen haben soll, Steph. B. s. Έρέτρια. Strab. X 447 a. E. 448.
- S. 4,15. τὸ Καρνάσιον, tiber seine Lage vgl. zu Cap. 33,4, wo dieselbe Namensform sich findet, ebenso VIII 35,1, vgl. den Appar. crit.
- ebd. Der Name Oichalia kehrt in verschiedenen Gegenden wieder, aber sicher bezeugt ist nur die von Strabo im Gebiet von Trachis erwähnte Stadt (X 448, s. auch Steph. B. s. v.), vgl. die Inschrift von Hypata in A. M. IV. 209 ff. Sitz des Eurytos sollen mehrere andere Städte dieses Namens gewesen sein; im thessalischen Oichalia am Peneios war die Sage wohl ursprünglich zu Hause, vgl. Hom. Il. II 730. Strab. VIII 339. Otfr. Müller Dor. I 413. Für das messenische Oichalia scheinen Hom. Il. II 596 und Od. XXI 13 zu sprechen, und sicher thut dies Pherekydes beim Schol. Soph. Trach. 354, vgl. Strab. VIII 350; für das euboiische Kreophylos, an den sich Soph. Trach. 74 und Hekataios anschliessen, vgl. Strab. X 448; doch war es nach Strabo IX 438 streitig, welche Stadt Kreophylos gemeint habe; vgl. auch Steph. B. s. Oίχαλία und Plin. h. n. IV

- 15 und 64. Endlich galt Eurytos auch als Eponymos des aitolischen Volksstamms der Eurytanen, in deren Gebiet es ebenfalls ein Oichalia gegeben haben soll, vgl. Nikander und Aristoteles bei Tzetzes Lyk. 799. Strab. X 448.
- S. 4,18. ηκει γάρ δη ες άμφισβήτησιν των εν τη Έλλάδι τὰ πλείω, dartiber klagt Paus. öfter, vgl. I 38,7. VIII 53,5. IX 16,7.
- S. 5,1. Der durch Schuld der Überlieferung ausgefallene Εὐβούων λόγος, mit dem das Epos des Kreophylos von Samos übereinstimmte, behauptete, dass Oichalia in Euboia liege. Zweifellos schilderte diese Herakleia, wie Herakles, weil ihm die Hand der Iole betrügerischer Weise verweigert worden war, die Stadt des Eurytos zerstörte, und war also identisch mit der Οἰχαλίας ἄλωσις, als deren Verfasser neben Kreophylos auch Homer genannt wurde, vgl. Strab. XIV 638.
- ebd. ἐν Σχίφ μοίρα τῆς Ἐρετριχῆς, vgl. Steph. B. s. Σχιάς· ἔστι καλ Σχιά πολίγνιον Εὐβοίας.
 - S. 5,4. των δστων είνεκα των Εύρύτου, vgl. Cap. 33,5.
- S. 5,7. πόλιν ώχισεν 'Αρήνην ἀπὸ τῆς Οἰβάλου γυναιχός, kurz für φχισέ τε zal ωνόμασεν 'Αρήνην, wie z. B. II 1,2; die Breviloquenz kehrt öfter wieder, s. z. B. V 1,4. VIII 4,5. 38,3.
- S. 5,8. αύτοῦ δὲ γυναικὸς τῆς αὐτῆς καὶ ἀδελφῆς ὁμομητρίας, zum raschern Verständnis auch für Cap. 3,1 geben wir den Stammbaum:

S. 5,9. εν τη Αργολίδι εδήλωσε και εν τη Λακωνική συγγραφή, vgl. II 21,7. III 1,4; damit ist also gesagt, dass das vierte Buch später als das zweite und das dritte geschrieben sei; es ist überhaupt längst erkannt, dass wir die Bücher in der Reihenfolge vor uns haben, in der sie geschrieben worden sind, s. die Zusammenstellungen von Siebelis im Kommentar vor den einzelnen Büchern, Gurlitt 1, Krüger Theologumena Pausaniae 10 n. 3, die Sammlung der Belegstellen bei Frazer I p. XVII n. 5 (das erste Buch ist vor dem zweiten geschrieben, vgl. II 19,8. 21,4. 23,6. 32,3; das zweite vor dem dritten III 6,9. 10,5; das dritte vor dem vierten III 7,5. 15,10. IV 2,4; das fünfte vor dem sechsten; das sechste vor dem siebenten VI 3,8. 8,5; das siebente vor dem achten VII 7,4. 8,6; das achte vor dem neunten IX 41,2 und das neunte vor dem zehnten X 32,10). Frazer fügt noch folgende die Thatsache bestätigenden Stellen bei: I 24,5. III 11,1. 17,3. IV 29,1. 12. V 15,4. 18,8. 27,9. VI 2,4. VII 20,6. VIII 5,1. 31,1. 37,1. 48,2. 52,5. IX 14,5. 19,2. X 9,2. 19,5. 37,4. 38,10; hierzu lassen sich noch viele andere Stellen fügen, in denen ebenfalls auf in früheren Büchern Gesagtes zurückgegriffen oder auf später zu Sagendes verwiesen wird, wie: II 1,4. III 1,1. IV 28,3. 31,7. 9. V 10,4. 16,4. VI 4,10. VII 3,4. VIII 25,11. 27,11. IX 5,5. 6,5. X 24,4.

- S. 5,11. Über Arene s. V 6,2.
- ebd. Νηλέα τὸν Κρηθέως φεύγοντα ἐξ Ἰωλχοῦ Πηλέα, Neleus war mit seinem Bruder, der dem Vater Kretheus in der Herrschaft über Iolkos folgte, in Streit geraten; darum zog er mit einer grossen Zahl Vertriebener nach dem Peloponnes, Diod. IV 68; Kretheus wird auch IX 36,8 als Vater genannt; dagegen zeugt nach Od. XI 235 ff. Apoll. I 9,8 Poseidon mit Tyro, der Tochter des Salmoneus, die Zwillinge Neleus und Pelias; bei Hygin. f. 10. 14 heisst der Vater Hippokoon. Aphareus und Neleus sind Vettern, beider Grossvater ist Aiolos, ihre Väter Perieres und Kretheus sind dessen Söhne, § 2.
- S. 5,13. ἄλλαι τε ἤσαν πόλεις καὶ ἡ Πύλος, nach dem Schiffskatalog 591 ff. gehörten zum pylischen Reiche ausser Pylos: Arene, Thryon, Aipy, Kyparisseeis, Amphigeneia, Pteleos, Helos und Dorion. Pylos ist nicht, wie Strabo meinte (VIII 349 ff.), das triphylische, auch nicht die Stadt in Elis am Peneios, sondern lag bei Lepreon auf dem Vorgebirge Koryphasion an der Bucht von Navarin, wo sich noch die Grotte des Nestor, eine geräumige Tropfsteinhöhle, befindet, s. Leake I 416 ff. Curtius 174 ff. 197. Vischer 436 f. Bursian 177. Lolling im Bädeker 189; vgl. die Note zu Cap. 36,2.
- S. 5,16. ἐπέδειξε ἐπεδείχνυτο, das Medium wird zur Abwechslung verwendet, nicht zur Differenzierung der Bedeutung, vgl. Cap. 27,5.
 - S. 5,18. Über Andania s. Cap. 33,6.
- S. 5,20. Die Söhne des Aphareus, Idas, der Sehende, und Lynkeus, der Luchsäugige (W. λυχ), sind messenische Lichtgottheiten, wie die Dioskuren lakedaimonische, und wenn die Lakedaimonier das Grab jener in Sparta zeigten (III 13,1), wie sie auch das μνῆμα des Aphareus nach Sparta verlegten (III 11,11), so spricht sich hierin nach Drexler bei Roscher II 100 das Bestreben aus, wie das Land Messenien, so auch dessen Besitz an Sagen sich anzueignen, auf dass Messenien ganz und gar in Lakonien aufgehe. Idas wird bei Homer χάρτιστος ἐπιχθονίων ἀνδρῶν genannt (II. IX 558), ὑπέρβιος heisst er bei Apoll. Rh. I 151, χαρτερός bei Theocr. 22,140. Die Pindarstelle steht N. 10,115; es wird daselbst berichtet, Lynkeus habe vom Taygeton aus den Kastor in einer hohlen Eiche sitzen sehen.
- S. 6,1. Ιδα δὲ Κλεόπατραν θυγατέρα ἐχ Μαρπήσσης, um die Marpessa hat Idas mit Apollon gestritten; da Zeus die Kämpfenden trennte und der Marpessa die Wahl zwischen beiden freistellte, wählte sie den Sterblichen aus Furcht, der Gott möchte sie, wenn sie alt geworden, verlassen, s. Il. IX 556ff. mit Schol. Apoll. I 7,8. Die Sage war schon auf dem Kypselos-Kasten dargestellt (V 18,2) und findet sich oft auf Vasen, vgl. Preller-Robert 275 A. 2. Idas wird von Zeus mit dem Blitz erschlagen, Apoll. III 11; dass seine Gattin sich darauf selbst den Tod gegeben, wird sonst nicht bezeugt; vielleicht liegt eine Verwechselung mit Althaia zu Grunde, die wie Kleopatra nach dem Tode des Meleager sich erhängte, Apoll. I 8,3.
 - S. 6,3. ἀποβηναι πρώτος ἐτόλμησε, vgl. Hom. Il. II 702.

- S. 6,4. Als Gemahlin des Protesilaos, welche das kyprische Gedicht Polydora nennt und eine Tochter des Meleagros sein lässt, gilt sonst eine Tochter des Akastos, Namens Laodameia, von der berichtet wird, dass sie sich selbst in's Feuer gestürzt habe, s. namentl. Hygin. ff. 103. 104. 243. 251. 256. Ov. Her. 13. Trist. I 6,20 u. s. Auch Homer kennt den frühen Tod des Protesilaos und den Schmerz seiner zurückgebliebenen Gattin, er nennt sie aber nicht, vgl. II. II 700.
 - S. 6,5. Bemerke die Wiederholung des φησίν.

Cap. III.

Das Haus des Aphareus stirbt aus, die Herrschaft über die Messenier kommt an Nestor. Die Söhne des Asklepios, die gen Ilion zogen, waren Messenier. Die Herakleiden vertreiben die Nachkommen des Neleus, Kresphontes erlangt die Herrschaft durch List. Stenykleros wird Königssitz der Herakleiden. Kresphontes wird mit seinen Söhnen erschlagen, der allein übrig bleibende Aipytos wird von den Arkadiern eingesetzt. Seine Nachkommen, die Aipytiden, bis Sybotas.

- S. 6,9. ἀνεψιοὺς ὄντας, Aphareus und Tyndareos sind Stiefbrüder, ihre Mutter war Gorgophone, der Vater des ersteren Perieres, der des Tyndareos dagegen Oibalos (II 21,7. III 1,4. IV 2,4), also sind die Söhne der beiden ἀνεψιοί; s. den Stammbaum auf S. 103.
- ebd. Zum Kampf der Apharetiden mit den Dioskuren vgl. Pind. N. 10,60—72. Kypria frg. 9 K. Prod. Chrest. 1, ebd. p. 18. Schol. Pind. N. 10,114, dazu die ausführliche Schilderung bei Apoll. III 11,2. Mit allerlei Aenderungen erzählen den Kampf und die Veranlassung dazu Ovid Fast. V 699—714 und Theocr. 22, 137—211, und noch weiter entfernt sich die Erzählung bei Hygin. f. 80, s. Drexler bei Roscher II 98.
- S. 6,13. όσοι τοῖς 'Ασκληπιοῦ παισίν ὑπήκουον, diese selbständige Herrschaft der Asklepiaden ist in der obern Ebene zu suchen, wo Oichalia und Ithome lagen; Curtius 133 meint hier auch Trikka ansetzen zu dürfen, s. zu Z. 14.
- ebd. τοὺς ᾿Ασκληπιοῦ παίδας στρατεῦσαί φασιν κτλ., nämlich Machaon und Podaleirios, IV 31,12. Hom. II. II 731. IV 204 u. s.
- S. 6,14. Dass die Asklepiossöhne Messenier seien, wird in erster Linie bewiesen durch die Existenz eines messenischen Trikka; nach dem Schiffskatalog vv. 729—732 waren Machaon und Podaleirios Führer der Männer aus Trikka, Ithome und Oichalia in Thessalien; nun lag aber ein viel berühmteres Ithome in Messenien, eine Stadt Oichalia verlegt der Schiffskatalog 596 ebenfalls dahin; da musste sich auch ein Trikka finden lassen, als man die Asklepiaden nach Messenien versetzte, wenigstens giebt

- ἔρημον χωρίον bei Paus. zu dem Verdachte Anlass, die Sache verhalte sich so, während Curtius 327 wegen Strab. VIII 360 (δείχνυται δ' ἐν τῷ Γερηνίς Τρικκαίου (ερὸν 'Ασκληπιοῦ) die Frage aufwirft, ob nicht dort das messenische Trikka (von dem man sonst garnichts erfährt) gelegen habe.
- S. 6,17. τὸν Μαχάονα ὁ Νέστωρ περιέπων, s. Hom. II. XI 596 ff. IV 5 ff.; wie schwach die aus Homer gezogene Begründung der messenischen Ansprüche auf die Asklepiaden ist, liegt auf der Hand.
 - S. 6,20. Μαχάονος μνήμα, vgl. III 26,9.
- S. 7,1. ή χάθοδος 'Ηρακλειδῶν γενομένη δύο γενεαῖς ὕστερον, die dorische Wanderung erfolgt nach Eratosthenes und Apollodor achtzig Jahre nach dem Fall Trojas, der 1184 eintrat, vgl. Clem. Alex. Strom. I 21 p. 402 P. Diod. I 5.
- S. 7,2. ἐξέβαλε τοὺς Νηλέως ἀπογόνους τῷ λόγῳ προσθήκη τῷ ἐς Τισαμενόν, die Dorier rechtfertigen ihr Vorgehen damit, dass Pylos dem Nestor nur als παρακαταθήκη gegeben worden sei; die vertriebenen Neleiden ziehen mit Ausnahme des Peisistratos nach Athen, vgl. II 18,7 –9.
- S. 7,7. Zu Theras vgl. III 1,7f. Her. IV 147. Durch seine Schwester Argeia werden die Kadmeiischen Aigeiden mit den Herakleiden verschwägert, vgl. Her. VI 32.
- S. 7,12. ἐς ὑδρ(αν, ἐνόντος ἐν αὐτη καὶ ὕδατος, καθίησι, vgl. Plaut. Cas. 296 sitellam huc tecum efferto cum aqua et sortis, ebd. 380. Zu καθίησι Soph. Ai. 1285, Verg. Aen. V 490.
- S. 7,15. Zu der List, durch die Kresphontes Messenien erlangt, vgl. Soph. Ai. a. a. O. mit dem Schol. und die Erzählung bei Apoll. II, 8,4, der von einer Mitschuld des Temenos nichts weiss, aber ebenfalls berichtet, dass Kresphontes sein Land nicht zu vollem Rechte besitze. Wenn Pausanias den Temenos zum Mitschuldigen macht, so ist darin kaum mit Niese a. a. O. 10 ein Versuch zu erkennen, einen Teil der Schuld von Kresphontes auf Temenos abzuwälzen, um damit die Einverleibung Messeniens in Lakedaimon als weniger berechtigt erscheinen zu lassen; vielmehr wird so noch deutlicher gesagt, dass das feindliche Verhalten der Spartaner gegen Messenien begründet gewesen sei, da sie allein die Betrogenen waren. Diese Version weist also noch mehr als die bei Apollodor auf spartanischen Einfluss hin.
- S. 7,17. κατετέτηκτο, das Plusquamperfectum statt des summarischen und farblosen Aorists: als nun die Entscheidung getroffen werden sollte, war das Los der Söhne des Kresphontes bereits aufgelöst.
- S. 8,1. ἤσαν ἐξ Ἰωλκοῦ τὸ ἀνέκαθεν οἱ Νηλεῖδαι, die Ausgaben seit Clavier schreiben nach der Konjektur Kuhns für das überlieferte ὁμιλίαι (ὁμιλεῖαι) Μινόαι, eine Lesart, die von letzterem durch Strab. IX 414 und Schol. zu Apoll. Rhod. I 230 geschützt wird; gegen οἱ Νηλεῖδαι, welches von Sylburg vermutet worden ist und in Pa am Rande steht, wendet Kuhn ein, τὸ ἀνέκαθεν widerspreche, "quod non tantum Neleidarum, sed ipsius Nelei originem antiquissimam indicat", d. h., wenn wir recht verstehen: unter den Neleiden wäre Neleus selbst mit inbegriffen und von diesem

könnte zwar gesagt werden, er sei τὸ ἀνέκαθεν ein Minyer, aber nicht, er sei "ab ultima origine" aus Iolkos; wäre das richtig, so dürfte Paus. auch nicht sagen: οί 'Ηρακλείδαι τὸ ἀνέκαθέν είσι Περσείδαι, wie er es II 18.7 thut; denn von dem ersten Herakleiden, der ja doch mit eingeschlossen wäre, würde to dvexastev ebenso wenig passen. Fällt also dieser Einwand dahin, so ist anf der andern Seite nun gegen das rezipierte Μινόαι zu sagen, dass Paus. selbst in diesem Buche Cap. 36,1 die Leute aus Iolkos nicht Minyer, sondern Pelasger nennt; Cap. 2,5 sagt er, dass Neleus aus Iolkos eingewandert sei. - Sonderbar ist die Behauptung von Curtius 188, die Übersetzung von Schubart und Walz - es ist die Übersetzung von Amasaeus — sei ganz falsch und sinnentstellend; sie lautet: invidiosa iam erat apud ipsos regum superiorum potentia, qui erant Minyae ab Iolco oriundi. Curtius verstand unerklärlicherweise die Stelle, als besage sie, dass die angebliche Verwandtschaft mit den Minyern eine Art von Anrecht auf die Herrschaft zu geben schien, und dass "die Aufnahme der Herakliden und Dorier in Messenien dadurch erleichtert wurde, dass die neuen Herrscher sich von den Minyern in Iolkos ableiteten", s. Ges. Abh. I 279.

ebd. Bei der Gestaltung der messenischen Königsreihe war nach Wilisch Jb. f. Ph. CXXIII 175 ff. korinthischer Einfluss thätig, denn es fänden sich in den Namen mehr Beziehungen auf korinthische Geschichte, als dass Zufall walten könnte; ebenso weise die Notiz Cap. 4,1, dass der korinthische Dichter Eumelos den Messeniern zur Zeit des Königs Phintas ein Prozessionslied zu dichten beauftragt wurde, darauf hin, dass auch der Stammbaum der messenischen Könige von einem korinthischen Dichter herrühre oder doch unter Benützung korinthischer Poesie zustande kam.

S. 8,3. νεώτατος Αίπυτος, nach Apoll. II 8,5 war er der dritte Sohn seiner Eltern; heimlich nach Messenien zurückgekehrt, schaffte er den König Polyphontes, den Merope hatte heiraten müssen, durch Mord aus dem Wege, vgl. Hygin. f. 184.

S. 8,5. Über die Lage von Stenykleros s. zu Cap. 33,4.

S. 8,9. οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες κτλ., die Begründung der Ermordung wird von anderen anders gegeben, doch weist Niese a. a. O. 5 ff. nach, dass alle spätere Geschichte aus derselben Quelle fliesst, indem die einen Nachrichten die Anklage, die anderen die Verteidigung enthalten: Isocr. 6,22 wirft alle Schuld auf die Messenier, die εἰς τοῦτ ἀσεβείας ἦλθον, τὰτ ἐπιβουλεύσαντες ἀπέκτειναν Κρεσφόντην; Plato denkt sich, wie es scheint, das blutige Ende des Kresphontes durch seine tyrannischen Gelüste veranlasst (Legg. 683 C ff.). Bei Nicol. Damasc. frg. 39 (F. H. G. III 376 f.), der aus Ephoros schöpft (vgl. Strab. VIII 361), wird ausführlicher berichtet; nach ihm teilt Kresphontes das Land Messenien in fünf Bezirke: in Stenykleros befand sich der Königssitz, in die vier übrigen Gemeinwesen wurden Statthalter geschickt, welche Sieger und Besiegte nach gleichem Recht regieren sollten. Damit erregte Kresphontes den Unwillen der Dorier; als er aber die Gleichberechtigung abschaffen und das Übergewicht der letzteren wiederherstellen wollte, entrüsteten sich nicht nur die Ein-

geborenen, die den einmal eingeführten Stand der Dinge erhalten wissen wollten, sondern auch die Dorier waren unzufrieden mit dem tyrannischen Vorgehen des Königs, das sich sowohl in der Statuierung der Gleichberechtigung, wobei sie nicht gefragt worden waren, als nunmehr in der Aufhebung derselben zeigte. Es kam zu einer Verschwörung und Kresphontes wurde erschlagen, vgl. Niese a. a. O. 1 ff. Wie im euripideischen Drama Kresphontes der Mord begründet war, wissen wir nicht; da aber Euripides den Bruder des Königs, Polyphontes, die Blutthat vollziehen lässt, liegt die Vermutung nahe, es habe dieser im Drama als Haupt einer dissentierenden politischen Partei gehandelt.

- S. 8,11. ὁ δὲ Αἴπυτος, παίδα γὰρ ἔτι ὄντα ἔτρεφεν αὐτὸν ὁ Κύψελος ατλ., bei Euripides heisst der allein gerettete Sohn wie sein Vater Kresphontes. Isocr. a. a. O. lässt die Söhne des Kresphontes durch Flucht sich nach Sparta retten und Nicol. Damasc. a. a. O. erzählt, dass zur Zeit der Ermordung des Kresphontes Merope mit zwei Söhnen bei ihrem Vater Kypselos in Trapezus weilte und dort den Aipytos gebar; die Mörder hätten den Kypselos durch falsche Vorspiegelungen bewogen, ihnen die beiden Enkel zu übergeben, die dann auf dem Heimweg umgebracht worden seien, während der Neugeborene bei seinem Grossvater zurückgeblieben und erzogen worden sei.
- S. 8,12. οί 'Αρχάδες χατάγουσιν αὐτὸν ἐς Μεσσήνην χτλ., vgl. VIII 5,7, ehendies werden Ephoros und Nikolaos berichtet haben, nach Isocrates dagegen a. a. O. § 20 ff. haben die Dorier, als sie, das Erbe des Herakles zu erobern, auszogen, einen Vertrag beschworen, der sie verpflichtete, seine Nachkommen stets als Könige anzuerkennen, daher fliehen die Söhne des Ermordeten zu den Spartanern und bitten sie um Hilfe, indem sie ihnen ihr Land anbieten; auf Geheiss des Orakels ziehen die Spartaner gegen Messenien zu Feld und erobern es im ersten messenischen Krieg, der bald nach dem Tode des Kresphontes erfolgt sein müsste. Plato berichtet a. a. O. von einem Eide, durch den die drei Herakleidenführer und ihre Völker sich verpflichten, die Könige, nicht tyrannisch zu regieren, die Völker, ihren Königen die Herrschaft zu sichern; dieser Eid, der von Pausanias nicht erwähnt wird, aber auch in seiner Erzählung nachwirkt, ist es, der die Söhne des Aristodemos und den Isthmios zwingt, den Aipytos zurückzuführen; durch diesen Eid constatiert auch Plato die Berechtigung der Spartaner gegen Messenien vorzugehen, wenn er auch nicht, wie Isokrates, direct für Sparta Partei nimmt.
- S. 8,14. Während nach der Darstellung des Pausanias mit Aipytos die Ruhe nach Messenien zurückkehrt und auch unter seinen Nachkommen bis zur Regierung des Phintas erhalten bleibt, spricht Nikolaos von Aufständen des Demos, die sich wiederholt hätten, bis das Land schliesslich von den Lakedaimoniern unterworfen worden sei, und ist nach Isokrates und wohl nach der Meinung Platos der erste messenische Krieg die unmittelbare Folge der Ermordung des Kresphontes.
- S. 8,18. τοὺς ἀπογόνους Αἰπυτίδας ἀντὶ Ἡρακλειδῶν κληθῆναι, die Thatsache, dass die Nachkommen des Aipytos, der nach der Sage doch ein

Sohn des Herakleiden Kresphontes gewesen sein soll, Aipytiden und nicht Herakleiden genannt wurden, erhält hier eine nicht sehr befriedigende Erklärung. Richtiger wird man annehmen, dass den Aipytiden in Kresphontes zu ihrer Ehre ein Stammvater gegeben wurde, der ihnen in Wahrheit nicht zukam. Nach Niese a. a. O. 7 A. 2 wären Aipytos und die Aipytiden eine späte Erdichtung und hier eingeschoben, um die Zeit von Kresphontes bis zum ersten messenischen Kriege auszufüllen; sie spielten demnach dieselbe Rolle, wie die albanischen Könige in der römischen Chronologie; dem widerspricht E. Meyer, Gesch. d. Alt. II 263.

S. 8,26. Glaukos richtet dem Zeus Ithomatas einen Kult ein; von seinen Nachfolgern wird im weitern Ähnliches berichtet, auch sie machen sich vorzugsweise durch die Stiftung neuer Gottesdienste verdient, es sind Priesterkönige und ihre Beschäftigung ist friedlicher Natur; damit stimmen auch ihre Namen überein, während die der gleichzeitigen lakonischen Könige von gewaltigen Heerführern reden, s. O. Müller Dor. I. 100. Gelzer Rh. M. XXVIII 52.

ebd. Über den Kultus des Zeus auf dem Gipfel von Ithome s. 2u Cap. 33,2.

S. 8,23. χαταστησάμενος, χαθίστημι von religiösen Anordnungen, vgl. I 14,7. II 14,2. 4. 22,3. 30,2. 37,2. IV 1,7. 9. 3,10 u. s.; II 33,1 χατεστήσατο και ταις Τροιζηνίων παρθένοις ανατιθέναι πρὸ γάμου τὴν ζώνην τῷ ᾿Αθηνῷ.

S. 8,24. Μαγάονι — εθυσεν, vgl. § 2. III 26,9.

ebd. Über Gerenia und den dortigen Kultus des Machaon vgl. 21 III 26,9 (Bd. I 875.)

S. 8,26. Zu Gorgasos und Nikomachos, Söhnen des Machaon und der Antikleia, vgl. Cap. 20,3; über Pharai Cap. 16,8 und 30,2.

S. 9,2. Über Flussopfer vgl. Stengel Kultusaltert. § 76 und Jb. f. Ph. CXXXXIII 449-453.

S. 9,4. πρὸ τῆς τελετῆς κτλ., das Opfer für den Heros wird vor demjenigen der mit ihm verbundenen Gottheit dargebracht, s. II 12,5, Bd. I m S. 413,8.

ebd. — ἀγομένης ἔτι ἐν 'Ανδανία bezieht sich darauf, dass der Gebeimdienst später Jahrhunderte lang gänzlich aufhörte; während die Dorier bei der Besitzergreifung des Peloponnes den Demeterdienst sonst überall unterdrückten (Her. II 171 μετὰ δὲ ἐξαναστάσης πάσης Πελοποννήσου πὸ Δωριέων ἐξαπώλετο ἡ τελετή), liessen sie ihn in Messenien, so denkt sich Pausanias die Sache, zunächst noch bestehen; als aber das Land nach Vertreibung der Messenier in die Hände der Herakleiden von Sparta kam, wurden die Demeterweihen in Andania beseitigt und blieben es, bis sie in der Zeit des Epameinondas ihre Auferstehung feierten.

Cap. IV.

Unter Phintas schicken die Messenier zum ersten Male einen Männerchor nach Delos, für den Eumelos das Prozessionslied verfasste. Zwei Versionen über den ersten Zwist zwischen den Messeniern und Lakedaimoniern. Ausbruch des ersten messenischen Krieges unter den Söhnen des Phintas. Veran-

lassung zu demselben, Polychares und Euaiphnos.

- S. 9,7. σφισιν statt des Genitivs, wie so oft oi, vgl. Bd. I zu S. 12,2.
- ebd. ἄσμα προσόδιον ἔδίδαξεν, διδάσκειν einstudieren, vom Dichter, der die Eintibung leitet.
 - S. 9,8. zu Eumelos vgl. zu II 1,1.
- S. 9,9. ἐγένετο δὲ καὶ πρὸς Λακεδαιμονίους — διαφορὰ πρῶτον, von hier an bis Cap. 5 a. E. bespricht Paus. die Ursachen, den Ausbruch und die Zeit des ersten messenischen Krieges.
- S. 9,12. ἱερὸν ᾿Αρτέμιδος καλουμένης Λιμνάτιδος, vgl. II 7,6 zu S. 400,18 und zur Lage des Heiligtums Cap. 31,4.
- ebd. μετείχον δὲ αὐτοῦ μόνοι Δωριέων οῖ τε Μεσσήνιοι καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι, damit ist eine engere Zusammengehörigkeit der messenischen und spartanischen Dorier ausgesprochen und das steht im Einklang mit der Überlieferung, nach welcher die dorische Wanderung in zwei Zügen erfolgte, von denen der eine sich nach Korinth und Argos, der andere nach Messenien und Lakonien wandte. Wie die argeiischen Dorier im Heiligtum des Apollon Pythaeus auf der Larissa in Argos ihren religiösen Mittelpunkt hatten, so die spartanisch-messenischen Dorier im Heiligtum der Artemis Limnatis, vgl. Busolt Laked. 36.
- S. 9,13. Λακεδαιμόνιοι μέν δή φασιν κτλ., während nach Isokrates a. a. O. der erste messenische Krieg durch die Ermordung des Kresphontes veranlasst wurde, findet sich bei Ephoros (Strab. VI 279) die Angabe, dass die Ermordung des Teleklos, der sich zu einem Opfer nach Messenien begeben, den Ausbruch des Krieges herbeigeführt habe. Die Schändung der Jungfraueu als Ursache des Krieges kennt Strabo ebenfalls (VIII 362, vgl. VI 257), ebenso Iustin. III 4 fg. Dieser Version nun, welche alle Schuld den Messeniern zuschiebt, tritt bei Pausanias eine messenische gegenüber, nach welcher bei jenem ersten Zusammenstoss die Messenier einfach einen Überfall der Spartaner abwehrten, die es auf Eroberung ihres Landes abgesehen hatten; und gewiss lag dem kriegerischen Vorgehen der Spartaner gegen die Messenier das Streben nach Machterweiterung zu Grunde, nicht das Verlangen für eine erlittene Unbill Rache zu nehmen, geradeso wie die Kriege mit Tegea und anderen benachbarten Arkadiern demselben Expansionsbedürfnis entsprangen, vgl. Busolt a. a. O. 251 ff.
- S.10,6. πειθέσθω δὲ ὡς ἔχει τις ἐς τοὺς ἐτέρους σπουόῆς, demnach wird man annehmen, dass Pausanias selbst die messenische Version für die glaubwürdigere gehalten hat; vielleicht haben ihn seine messenischen

Sympathien auch gehindert zu erzählen, dass es Messenier gegeben haben soll, die jene Beschwerde der Lakedaimonier als berechtigt anerkannten und deshalb verbannt wurden, vgl. Strab. VI 257.

- S. 10,7. γενες δὲ ὕστερον κτλ., dass der Krieg nicht im Anschluss an die eben erwähnten Ursachen, sondern erst in Folge der Kränkung, die ein Menschenalter später Polychares erlitt, ausgebrochen sei, wie Paus. nach messenischer Tradition berichtet, ist eine unwahrscheinliche Erfindung. Die Geschichte findet sich auch bei Diodor. fr. VIII 5, kann aber nicht aus Ephoros stammen (s. o.), sondern ist spätern Ursprungs, s. Niese a. a. O. 25.
- S. 10,10. Die olympische Siegerliste nennt einen Messenier Androklos als Sieger in Olympia Ol. 3 = 768 'Ανδροχλος Μεσσήνιος στάδιον; dass dieser Sieger mit dem König Androkles des Paus. identisch sei, ist in hohem Grade wahrscheinlich (über die Namensform s. Crusius Jb. f. Ph. CXXXXIII 392) und die Behauptung des Paus., dass der erste messenische Krieg unter seiner Regierung begonnen habe, steht im Einklang mit der Angabe, dass der Krieg um 743 ausgebrochen sei (Cap. 5,10), vgl. Töpffer Beiträge zur gr. Alt. Wiss. 233.
- S. 10,11. ἐξήρθη τὸ μῖσος, vgl. ἐξῆρτο πόλεμος IX 13,3 (aber IV 17,5 π . ἐξήρθη) und πόλεμον ἄρασθαι III 2,3. 9,10; ἡ μάχη ἐς τὸ ἀχμαιότατον ῆρθη IV 8.9.
- S. 10,12. ἀφορμῆς εὐπροσώπου, vgl. Her. VII 168 ύπεχρίναντο οὕτω εὐπρόσωπα.
- S. 10,16. Die Angabe, dass Polychares in der vierten Olympiade im Lanf gesiegt habe, soll nach Niese a. a. O. 31 A. 3 zur Zeitbestimmung des ersten messenischen Krieges nicht dienen, da er erst aus der Olympionikenliste in die Geschichte gelangt sei; mit Recht bezweifelt dies Töpffer a. a. O. Die Erzählung der Erlebnisse des Polychares findet sich ebenfalls bei Diod. (fr. VIII 7) in einer Sparta etwas günstigeren Fassung, s. zu § 8.
- S. 10,17. Die Konstruktion nach der Parenthese geändert, vgl. X 9,2 und oben zu III 3,2.
- S. 10,21. Das Partizipium nach τοιόςδε statt des zu erwartenden Infinitivus consecutivus, wie V 21,5.
- S. 10,23. Bei Diod. a. a. O. geht Euaiphnos nicht unaufgefordert nach Messenien, sondern von Polychares gerufen, der bereits von den Geretteten es war nicht bloss einer erfahren hat, was geschehen war.
 - S. 11,1. τῶν τις βουχόλων, zur Stellung des τις vgl. II 26,7, Bd. I zu S. 448,14.
- S. 11,5. Zu dieser Sentenz vgl. III 23,3 ανθρώπω γαρ αφορώντι ές κέρδος τα θεία υστερα λημμάτων. IX 32,10.
- S. 11,7. λόγω ἀπέφαινε, er rechnete ihm vor, vgl. Pol. XV 34,2 ύπὸ λόγον ἄγειν, gewöhnlich ist λόγω, wie z. B. VII 9,4 Her. I 129. V 84, einfach als Gegensatz von ἔργω zu verstehen.
 - S. 11,9. poveúst, zum Asyndeton vgl. Bd. I zu S. 11,8.
- S. 11,11. τοῖς βασιλεῦσιν ἢν καὶ τοῖς ἐφόροις δι' ὄχλου, auch nach Diod. VIII fr. 7 werden neben den Königen die Ephoren genannt und allerdings war

diese Behörde nach unserer Überlieferung schon damals, d. h. von Theopompos, in's Leben gerufen worden, doch hat sie in der ersten Zeit eine durchaus untergeordnete Rolle gespielt, sodass jene Angabe als Anachronismus zu betrachten ist, s. Kohlmann Quaest. Mess. 7. Bemerkenswert ist, dass nach der Darstellung Diodors die Lakedaimonier den Sohn des Euaiphnos mit einem Brief an Polychares schickten, in dem er aufgefordert wurde, sein Recht bei den Ephoren und Königen zu suchen; so gerät der Jüngling in die Gewalt des Polychares, der ihn zur Vergeltung für die Ermordung seines Sohnes tötet.

- ebd. δι δχλου είναι, γενέσθαι τινί, vgl. V 14,1. IX 3,4 = ἐνοχλεῖν τινί, δχλον παρέχειν τινί III 18,10.
- S. 11,13. δν ἐποιήσατο καὶ πρὸ πάντων Λακ. ἐπίστευσεν, statt καὶ ῷ πρὸ π. κτλ., eine Nachlässigkeit, die sich Pausanias sonst nicht zu gestatten pflegt.
 - S. 11,15. τῷ θυμῷ χρώμενος, vgl. I 23,1 zu Bd. I S. 51,4.
 - ebd. ἔχων ἀφειδῶς ἤδη καὶ αύτοῦ, vgl. I 30,1 zu Bd. I S. 75,3.
- S. 11,18. ὑπόπτως ἔχοντες, activisch, wie z. B. Dem. 19, 132, vgl. IV 22,6 σχόντες δέ τι καὶ ὕποπτον τότε ἐς αὐτόν, IX 13,8, dagegen passivisch I 10,4 τὰ παρὰ τῆς ᾿Αρσινόης ὕποπτα ἡγούμενος.

Cap. V.

Beschwerdepunkte Spartas. Die Messenier bestreiten ihre Berechtigung: die Lakedaimonier trachteten vielmehr aus Habsucht nach ihrem Lande. Bei der Beratung über die von Sparta verlangte Auslieferung des Polychares kommt es zum Kampf, in dem Androkles, der mit seinem Anhang die Auslieferung gewähren will, getötet wird. Unter dem messenischen König Euphaes nehmen die Lakedaimonier ohne Kriegserklärung Ampheia durch Überfall. Damals war Aisimedes Archon von Athen im fünften Jahr.

S. 11,22. δ μήποτ' αν ποιήσαι σφας, Accus. mit dem Infin. im Relativsatz, vgl. I 17,3 zu S. 36,6.

S. 12,2. Die Existenz dieser Amphiktyonie, die offenbar weder mit der delphischen noch mit der von Kalaureia identisch sein könnte, begegnet Bedenken, da sie mit Sicherheit nur an dieser Stelle erwähnt wird; zwar entscheiden nach Plut. Parall. 3 Amphiktyonen den Besitzstreit um die Thyreatis, aber nicht nur ist die Zuverlässigkeit der Quelle (Χρύσερμος ἐντρίτφ Πελοποννησιαχῶν) fraglich, sondern es ist auch nicht ausgemacht, ob wirklich argeiische Amphiktyonen gemeint sind. Auch Her. VI 92 hilft nicht weiter, da Argos die Befugnis, welche ihm dort zugesprochen wird, wohl als politischer Mittelpunkt gehabt hat. Bei dieser Sachlage ist die Übersetzung des Amasaeus (s. krit. Appar.) immerhin beachtenswert. Zweifel haben ausgesprochen K. F. Müller bei Pauly I² 890 u. Amphik-

tyonie, Kohlmann Messen. 8 m. 2 und Rh. M. XXIX 472. Busolt Laked. 84 f. Für die Amphiktyonie in Argos entscheiden sich O. Müller Dor. I 154, Meier, die Privatschiedsrichter und die öffentl. Dineteten 37. Cauer bei Pauly-Wissowa I 1905. H. Bürgel, die pyläisch-delphische Amphiktyonie 42.

- S. 12,2. Entrpéreu ohne Akkusativobjekt, einem die Entscheidung überlassen, wie § 7, vgl. Thuc. I 28 fileion to ès Asipole parveis introcipat. dazu der Schol. the entrporte the apistus deliver.
- S. 12,3. 'Aprim máym dass die Messenier den Vorschlag gemacht haben, durch ein Schiedsgericht den Konflikt zum Austrag zu bringen, hat an sieh nichts Unwahrscheinliches, dagegen ist es ausgeschlossen, dass dies Gericht der Areiopag war, der damals überhaupt noch nicht bestand.
- S. 12,7. Über die Beziehungen der Spartzner zu Kroisos vgl. Her. I 69 ff.; er unterwirft die Griechen Kleinasiens Her. I 26-28.
- S. 12,10. Zur Bestechung der Spartaner im phokischen Kriege vgl. III 10,3; über die Zeit desselben Bd. I zu S. 684,22.
- S. 12,13. Schubart hat zoó ze òi, závzer statt des überlieferten zpò ài oi, z. wohl deshalb geschrieben, weil die Verbindung ài òi, sich nur höchst selten nachweisen lässt, während ze òi, sehr häufig sich findet: auch kommt die Verwechslung von ze mit ài öfter vor, vgl. z. B. im 4. Buch: 3.5. 4.2. 7,11. 13,2. 14,6. (τέλη codd.). 18,1. 29,9. 25,6. 32,3 und die v. l. zu III 3,7. V 3,6. 27,6. VI 6,9. 11,2. VII 6,2. 8,9. 11,6. V 1,4. VIII 11,3, doch schreiben auch hier nur die frühern Ausgaben ài òi.
- S. 12,15. Apollodoros, seit 279 Tyrann von Kassandreia, war berüchtigt wegen seiner unmenschlichen Grausamkeit, daher er öfter mit Phalaris zusammen genannt wird, vgl. z. B. Polyb. VII 7. Dio Chr. II 100 R. Diod. XXII 5. Polyaen. VI 7. Dass Lakedaimonier unter Kleonymos ihm halfen, erzählt Polyaen. II 29. Nach der Schlacht bei Lysimacheia machte Antigonos Gonatas seiner Herrschaft ein Ende.
- S. 13,4. ff. Von einem Streit, der wegen der Auslieferung des Polychares unter den Messeniern entstanden sei, berichtet nur Pausanias; dagegen erzählte vielleicht schon Antiochos (Timaios nach Niese a. a. O. S. 8, vgl. Strab. VI 257), der Zwist sei ausgebrochen, als die Lakedaimonier für die beim Tempel der Artemis Limnatis erfolgte Schändung der Jungfrauen Genugthuung forderten.
- S. 13,13. περιόντες αριθμώς καὶ πολό, vgl. I 9,6. IV 21,8. 25,1; s. Bd. I zu S. 312,15.
- S. 13,19. ούτε ἀποστέλλουσι ούτε προαπειπάμενοι, vgl. die Bemerkung zu I 9,1 Bd. I zu S. 17,16.
- S. 14.2. προομνόουσιν δρχον κτλ., von diesem Eide berichten auch Strab. VI 279, Diod. XV 66,3, Iust. III 4,1; bei allen steht mit ihm der Ursprung der Parthenier in Zusammenhang, wovon sich bei Pausanias nichts findet.
- S. 14,6. Ampheia beschreibt Paus. als im Gebirge in beträchtlicher Höhe gelegen, in reicher Quellgegend; dieser Beschreibung entspricht das neuere Kokkolo oder Kokla im Makriplagigebirge, ein durch alte und mittelalterliche Ruinen ausgezeichneter Ort, nahe der Wasserscheide zwischen

Pausanies II.

Alpheios und Pamisos an der rechten Seite der von Messenien hinaufführenden Schlucht, Curtius II 135. Vgl. ebd. 189 A. 12. Leake I 461 f. Boblaye 109 f. Bursian 165. Baedeker 298; eingehende Beschreibung der Ruinen bei Vischer 419 ff.

S. 14,14. Über die Zeit des ersten Krieges vgl. namentlich Busolt Griech. Gesch. * I 589 f. Während über seine Dauer die bestimmte Angabe des Tyrtaios (frg. 5 Bergk) vorliegt, dass er im zwanzigsten Jahr beendigt worden sei, ist über den Beginn des Krieges kein zuverlässiges Zeugnis vorhanden; es leuchtet ja ohne weiteres ein, dass die Angabe des Isokrates (6, 27), es seien vom ersten messenischen Krieg bis zur Schlacht bei Leuktra 400 Jahre verflossen, sowie die des Deinarchos (g. Dem. 73), nach 400, und die des Lykurgos (g. Leocr. 62), nach 500 Jahren habe der Synoikismos Messeniens stattgefunden, keine genaue chronologische Fixierung geben wollen. Anders aber steht es mit der Angabe des Pausanias, der Krieg habe Ol. 9,2 = 743/2 seinen Anfang genommen, eine Angabe, mit der Hieronymos (Ol. 9,1) und Eus. Arm. (Ol. 9,3), s. Schöne 81f., so ziemlich übereinstimmen. Woher stammt nun diese Datierung? Wahrscheinlich von Sosibios, wie Rhode Rh. M. XXXVI 525 und nach ihm andere annehmen. Sosibios nämlich lässt die Regierungszeit des Nikandros i. J. 771 su Ende gehen; gab er nun, wie das Apollodoros that, dem Theopompos 47 Jahre, so fiel dessen letztes Jahr auf 724, d. h. das letzte Jahr des Krieges, nach dessen Beendigung Theopompos, wie Paus. IV 6,4 sage, gestorben sei; genauer sagt Pausanias, dass Theopompos nicht vor Beendigung des Krieges gestorben sei, wie Myron behauptet hatte; nach Pausanias erlebt Theopompos noch die Schlacht bei Thyrea, wenn er auch vor Altersschwäche und Herzeleid an ihr nicht mehr Teil nahm, III 7,5, diese aber fand nach Euseb. und Hieron. in der 14. Ol. statt, genauer i. J. 720, vgl. Immerwahr Lakonika 36, nicht aber im Jahre 669, wie Duncker V 421 A. 3 annimmt, der darum Pausanias dem Theopompos die unmögliche Regierungszeit von 74 Jahren (743-669) geben lässt; entweder ist die Schlacht bei Hysiai II 24,7 falsch datiert oder sie hat mit diesem Kampf um die Thyreatis nichts zu thun. - Auf das Jahr 724 kann auch, wie Busolt angiebt (Gr. Gesch. I 590), folgende Berechnung geführt haben: der erste König nach Theopompos, dessen Regierungszeit man sicher bestimmen konnte, war Leotychides, der im Jahr 491 den Thron bestieg; zwischen beiden lagen sieben Generationen (IV 15,3), 7×331/,= 233 Jahre, 491+233=724. Sicherheit giebt eine solche Berechnung natürlich so wenig, als wir uns auf diejenige Apollodors verlassen können und es wird dies u. a. namentlich von Niese (Herm. XXVI 29) mit Energie hervorgehoben, der meint, dass die Angaben des Pausanias und der Chronographen lediglich auf Vermutung beruhen und keinerlei Sicherheit gewähren. Andrerseits bemerkt Töpffer (Rh. M. XLIX, 228 = Beiträge 233), dass die Zeit des olympischen Sieges des Androklos (Ol. 3 = 768), den man als identisch mit Androkles, unter dem der Krieg ausbrach (IV 4,4), ansehen dürfe, in bestem Einklang mit dem chronologischen Ansatz des Pausanias stehe; im Jahr 796 sei zum letzten Mal ein Messenier als olympischer

Sieger verzeichnet, mit diesem Zeitpunkt habe also die Bedrängnis der Messenier angefangen; von 720 an beginne dann die fortlaufende spartanische Siegerära, demuach sei damale Messenien unterworfen gewesen, also dürfe man den Krieg auf etwa 740-720 ansetzen. Töpffer gelangt somit zu ungefährer Übereinstimmung mit den Angaben des Pausanias. Auch wir halten diese für annähernd richtig und ebenso thut dies u. a. Gilbert Studien 176, der den Krieg erst mit 736 beginnen lässt und der Ansicht ist, es sei nicht wahrscheinlich, dass die Messenier bei der langen Vorbereitung, die das Auftreten in Olympia nötig machte, sich während des Krieges an den Spielen beteiligt hätten. Zu gleichem Resultat gelangen Duneker V 421 (735-716) und Bergk (Rh. M. XXX 288). Wesentlich später setzt dagegen den Krieg Niese an a. a. O. 31 f., indem er Gewicht legt auf Plut. Reg. et Imp. Apophth. 194 B, wonach Epameinondas nach 230 Jahren Messene aufgebaut habe (οἰκίσαι Μεσσήνην δι' ἐτῶν τριάκοντα καὶ caxoσίων); Niese nimmt an, dass diese 230 Jahre vom Ende des zweiten Krieges an zu rechnen seien; demnach bestimmt er die Zeit des ersten auf 710-690, indem er die zwei Generationen, die zwischen dem ersten und zweiten verflossen seien (IV 15,1), auf ungefähr sechzig Jahre berechnet und den letzteren etwa dreissig Jahre dauern lässt. Allein die Annahme, dass die 230 Jahre nicht vom Ende des ersten Krieges an zu zählen seien, ist schwerlich richtig, die Parallelstellen bei Isokrates, Deinarchos und Lykurgos (s. o.) machen es vielmehr wahrscheinlich, dass das Ende des ersten Krieges gemeint sei, vgl. Schwartz Herm. XXXIV 443; dann ist aber zu sagen, dass mit dieser Zahl bei Plutarch überhaupt nichts anzufangen sei, denn das Intervall ist viel zu klein.

S. 14,15. 'Αθήνησι δὲ οὐχ ἡσάν πω τότε οἱ τῷ χλήρφ κατ' ἐνιαυτὸν ἄρχοντες, der erste ἐνιαύσιος ἄρχων war Kreon, den unsere älteste Quelle, das Marmor Parium, auf Ol. 24, 2 = 683/2 ansetzt; damit stimmt Eus. vers. Arm. überein, wonach 684/3 das letzte Jahr des zehnjährigen Archontats ist. Nach Paus. dagegen wäre Kreon vier Jahre früher ansusetzen, wie daraus hervorgeht, dass Aisimides' fünftes Jahr nach S. 15,2 auf das Jahr 743/2 fällt, womit Cap. 13,7 'Αθήνησι Μεδοντιδών τὴν ἀρχὴν ἔτι ἐχόντων τὴν δεκέτιν καὶ ἔτους 'ἱππομένει τετάρτου τῆς ἀρχῆς ἡνυσμένου übereinstimmt; Aisimides nämlich ist der zweite der sieben zehnjährigen Archonten, der letzte, Eryxias, hörte demnach 687 zu regieren auf; vgl. hierüber und über andere Ansätze des Kreon Gelzer, histor. und philolog. Aufsätze Ernst Curtius gewidmet S. 18f.

S. 14,16. τοὺς — Μεδοντίδας — μετέστησαν ἐς ἀρχὴν ὁπεύθυνον, in unserer Überlieferung über die Medontidendynastie giebt es zwei sich widersprechende Versionen, die beide von Paus. vorgetragen werden (anders Wilamowitz Arist. u. Ath. II 133 A. 14); nach unserer Stelle wäre Kodros der letzte König gewesen und Medon der erste Archont und so wird dieser bei Eus. II, 60 als πρῶτος τῶν διὰ βίου λεγομένων ἀρχόντων bezeichnet. Nach der andern Version aber, welcher Paus. I 3,3 gefolgt ist, werden die Kodriden als Könige betrachtet, vgl. Aristot. bei Herakleides F. H. G. II 208 ἀπὸ δὲ Κοδριδῶν οὐκέτι βασιλεῖς ἡροῦντο. Das Marmor Parium nennt die angeführten Medontiden stets βασιλεύοντες ᾿Αθηνῶν, ebense das aus Kastor ge-

schöpfte Verzeichnis des Eus. I 186 f. Erstere Version verdankt ihre Entstehung einer Kombination, wie Töpffer Beitr. 279 ff. wahrscheinlich macht: da die neuen Archonten schworen, wie unter Akastos, dem Sohne des Medon, den Staat zu verwalten (Arist. πολ. 'Αθ. 3), so schloss man, dass die ganze Reihe von Akastos ab Archonten gewesen seien, und da die ersten Träger der Namensliste Kodriden waren, so mussten also diese ihr Königtum aufgegeben haben, um, wie Paus. hier beifügt, ihre Herrschaft in ein verantwortliches Amt umwandeln zu lassen. Die Reihe der lebenslänglichen Herrscher schliesst Alkmaion, dem als erster zehnjähriger Archont der Sohn des Aischylos, Charops, folgt (nach Eus. I 109. II 80 um das Jahr 752), dessen Nachfolger Aisimides nach Paus. ebenfalls Aischylos zum Vater hatte.

S. 14,17. ἀφείλοντο ὁ δῆμος, das Verbum im Plural wegen des kollektiven Begriffes von δῆμος; so ἀνέθεσαν τὸ χοινὸν τὸ Αἰτωλῶν Κύλωνα VI 14,11. S. 15,2. ᾿Αθηναίοις ῆρχεν, wie I 1,2. II 24,7. IV 15,1. 23,4, dagegen Αθήνησιν S. 14,15 IV 24,5. 27,9, παρὰ ᾿Αθηναίοις IV 23,10.

Cap. VI.

Woher der Name Messenischer Krieg. Rhianos von Bene und Myron von Priene haben jeder einen Teil desselben beschrieben, letzterer in wenig zuverlässiger Weise. Aristomenes und wann er gelebt. Nach dem Fall von Ampheia halten die Messenier in Stenykleros eine Versammlung, in der sie von augesehenen Männern ermahnt wurden, den Mut nicht sinken zu lassen.

S. 15,4. $\pi\alpha\theta\epsilon$ iv und ôpā σ aι einander entgegengesetzt wie IV 8,4. 15,5. 17,4. 23,9 u. s.

S. 15,6. τῶν συμμάχων — τοὺς ἐπιχούρους, hier wird der vom Et. M. 360,58 ff. behauptete, aber keineswegs immer beachtete Unterschied zwischen σύμμαχοι und ἐπίχουροι gemacht, wonach die erstern dem angreifenden, die letztern dem angegriffenen Teile beistehen; I 13,6 helfen die σύμμαχοι den Angegriffenen, ebenso 36,5; I 39,4 den Angreifenden, ebenso III 4,1 u. s.

S. 15,10. Der Dichter Rhianos aus Bene oder Keraia auf Kreta (s. Suid. s. Piavós. Steph. B. s. Bývn; die Angabe, welche ihn aus Messenien stammen lässt, s. Suid. a. a. O., verdankt ihre Entstehung seinem Epos Messeniaka, das einen Messenier als Verfasser vermuten liess, wie es wohl auch eine längere Anwesenheit im Lande bedingte), ein Zeitgenosse des Eratosthenes (nach Wilamowitz Antig. v. Kar. 43 A. Eurip. Herakles I 2 68. 125 des Zenodotos und Aratos), war Verfasser einer Homerausgabe und schrieb neben Epigrammen namentlich Kunstepen; in seiner Herakleia behandelte er hauptsächlich die zwölf Arbeiten des Herakles,

während er in den 'Αχαϊκά, 'Ηλιακά, Θεσσαλικά und seinem Hauptwerke, den Μεσσηνιακά, historisch-ethnographische Stoffe bearbeitete; s. über ihn ausser Couat la poésie Alexandrine 327 ff. namentlich Susemial Gesch. d. griech. Litt. in der Alexandrinerzeit I 399 ff. Dass Pausanias den Rhianos benutzt habe, wird ziemlich allgemein geglaubt, gezweifelt hat daran oder doch nur eine gänzlich unbedeutende Beeinflussung angesommen Manso Sparta I 2, 265 ff.; Niese a. a. O. 27 Anm. 4 will nur gelegentliche, durch fremde Vermittlung ermöglichte Benutzung zugeben. Worauf diese Ansicht sich gründet, wird leider nicht mitgeteilt und ist uns unerfindlich. In der Schilderung des Rhianos war Aristomenes der Mittelpunkt, um den sich alles drehte; genau diese Stellung ist dem Helden auch bei Pausanias angewiesen, und wenn irgendwo ein poetischer Hauch das Buch des Periegeten belebt, so ist dies in den hierher gehorenden Capiteln der Fall. Aristomenes ist bei Pausanias ein Heros, ein epischer Held; dazu kommt die direkte Bezugnahme auf Rhianos ausser m unserem Kapitel noch 1,6. 15,2. 17,11. Wir schliessen uns daher der herrschenden Ansicht an. - Bestritten ist aber auch die Ausdehnung seines Gedichtes; während meist angenommen wird, es habe nur bis zum Tode des Aristomenes gereicht, hat Kohlmann a. a. O. 21 angenommen, das Epos habe auch noch die Rückkehr der Messenier nach der Schlacht bei Leuktra besungen, und Frazer (zu 6,1) ist geneigt, Kohlmann Recht zu geben. Wir unsererseits finden dies nicht wahrscheinlich gegenüber der Erklärung des Pausanias, dass Aristomenes bei Rhianos eine nicht weniger glänzende Rolle gespielt habe als Achilles in der Ilias; var Aristomenes in diesem Mass der Angelpunkt, so scheint es eine künstlerische Forderung zu sein, dass mit dem Tode des Helden die Dichtung zu Ende war; s. tiber diese Frage namentlich Couat a. a. O

S. 15,11. Über Myron von Priene vgl. Susemihl a. a. O. II 393 ff. Seit Boeckh de Pausaniae stilo Asiano 5 Anm. = Kl. Schriften IV 211 Anm. 4 wird der Prieneer für identisch mit dem Rhetor Myron angesehen, dessen von Rutilius Lupus übersetzte Bruchstücke (s. Müller F. H. G. lV 460 f.) asianische Schule verraten. Die beiden Fragmente aus den Messeniaka bei Athen. XIV 657 C. D und VI 271 F lassen zwar keineswegs den Rhetor erkennen, wohl aber zeigt die Darstellung des ersten Krieges bei Pausanias rhetorische Färbung, und wenn Myron die Quelle des Pausanias ist, dann erscheint auch die Annahme Boeckhs wohl begründet. Nun geht auch wirklich die herrschende Ansicht dahin, dass Pausanias in der Hauptsache nach Myron berichte (vgl. Kohlmann 4ff., Pfundtner Jb. f. Ph. LXXXXIX 448 ff., Susemihl a. a. O. Busolt Gr. Gesch. I' 580. H. L. Eveling A Study in the Sources of the Messeniaca of Pausanias, nach dem Myrons Erzählung von der mythischen. Zeit bis zum Jahr 370 gereicht hätte. Frazer zu 6,1 u. a.); neuezdings aber hat Seeliger, nachdem schon Manso a. a. O. die Benutzung des Myron durch Pausanias bestritten, in der Schrift Zur Überlieferung der messenischen Kriege, Zittau 1897, die Abhängigkeit des Pausanias von

Myron geleugnet, und hätte er Recht, so würde die Annahme, Myron sei ein Rhetor gewesen und identisch mit dem bei Rutilius Lupus zitierten, sich nur noch auf den Namen stützen, d. h. sehr problematisch sein. Es scheint nun aber Myron in der That Pausanias als Quelle gedient zu haben. Man sieht aus § 3, dass Pausanias über die Zeit des Aristomenes neben Rhianos nur Myron beraten hat, denn wäre dies nicht der Fall und hätten ihm noch andere Quellen vorgelegen, nach denen er die sich widersprechenden Angaben hätte prüfen können, so würde er nicht schreiben: "da sie nun so Verschiedenes berichten, musste ich der einen von beiden Erzählungen und nicht beiden zugleich folgen." Da er den Widerspruch ohne Berufung auf andere Quellen von sich aus entscheidet, ist ansunehmen, dass er lediglich auf sein Urteil angewiesen war, s. hierüber besonders Pfundtner a. a. O. 440 f. und vgl. im Folgenden namentlich die Note zu Cap. 13,6. - Nun macht aber Seeliger auf die Fragmente bei Diodor VIII 7-9. 12. 13 aufmerksam, die nach gewöhnlicher Ansicht auf Myrons Darstellung zurückgehen sollen, was schon O. Müller Dor. I 143 A. 6 daraus glaubte schliessen zu dürfen, dass Kleonnis aus dem ersten Krieg mit Aristomenes zusammengestellt wird (vgl. die Note zu S. 16,5); aber eben diese Darstellung bei Diodor lässt da, we sie ausführlicher ist, deutlich erkennen, dass Pausanias einer andern Quelle als Diodor folgt (vgl. zu S. 10,23. 11,11. 27,20), dass also, wenn Diodors Gewährsmann Myron sein sollte, Pausanias nicht diesem gefolgt wäre. Jener Schluss von O. Müller ist aber keineswegs zwingend, die Sache kann sich auch umgekehrt verhalten, nämlich so. dass Myron wohl für Pausanias, nicht aber für Diodor Quelle war, und das scheint nach dem Gesagten das Richtige zu sein, wenn man nicht mit Schwartz Hermes XXXIV 457 lieber annehmen will, was zu thun wir keinen Grund sehen, dass Myron dem Pausanias nur in überarbeiteter, übel zugerichteter Gestalt vorgelegen habe. Beizufügen ist noch, dass, wie die Darstellung des Pausanias messenierfreundlich ist, so auch das eine der beiden Fragmente des Myron in spartanerfeindlichem Sina gehalten ist (falsch heisst es bei Susemihl a. a. O. 394 "in einem sehr spartanerfreundlichen Sinne"). Die ganse Streitfrage, ob Myron Quelle des Pausanias sei oder nicht, wäre erledigt, wenn Couat 334 mit Recht schriebe: Pausanias "avait, dit-il, raconté la première (guerre) d'après le prosateur Myron de Priène".

S. 15,12. Dass keiner von beiden Schriftstellern eine vollständige Darstellung der messenischen Kriege gegeben hat, kann bei dem Dichter, dessen Interesse sich auf seinen Helden konsentrierte, nicht anffallen, wohl aber bei dem Prosaiker; der Grund liegt vielleicht darin, dass su Myrons Zeit die messenische Geschichte noch in ihren Anfängen stand und sunächst nur Einselnes ausgearbeitet wurde; übrigens sprechen Antiochos und Isokrates nur von einem messenischen Krieg, vgl. Strab. VI 278. Archid. 23 ff. 57, s. Niese a. a. O. 24. 27.

S. 15,14. οδ πρόσω τῆς 'Αριστοδήμου τελευτῆς, Seeliger a. a. O. 9 hält es nicht für notwendig, aus diesen Worten zu schliessen, dass Myron

überhaupt von Aristodemos erzählt habe, die Wendung bezeichne einfach das Ende des Krieges. Das ist unmöglich. Wenn Pausanias sagt: "Myron hat die Eroberung von Ampheia und das folgende erzählt, jedoch nicht über den Tod des Aristodemos hinaus", so kann das durchaus nichts anderes heissen, als dass Aristodemos noch in der Darstellung des Myron figurierte; wie käme denn ein halbwegs vernünftiger Mensch dazu, als das letzte in der Erzählung des Myron den Tod eines Helden zu nennen, der in Wahrheit bei Myron überhaupt nicht vorkäme. Und ebenso wenig dies aus den Worten hier geschlossen werden darf, so sicher geht aus § 4 πεποίημι γὰρ (Μόρων) ὡς ἀποιτείνειε Θεόπομπον- Αριστομένης ὀλίγον πρὸ τῆς ᾿Αριστοδήμου τελευτῆς das Gegenteil hervor, wo die Hinzufügung der Worte
πρὸ τῆς ᾿Αριστοδήμου τελευτῆς nur dann begreiflich ist, wenn Myron den Aristodemos erwähnt hatte.

- S. 15,15. όπόσα δὲ χρόνφ συνέβη, in diesem Sinn ist ἀνὰ χρόνον tiblicher, doch findet sich der Dativ II 11,1. III 19,13. IV 20,4. VIII 3,2, vgl. Bd. I za S. 669,13.
 - S. 16,1. Zu ó dè vgl. Bd. I zu S. 26,19.
- S. 16,5. τοῦτον τὸν ἀνδρα ἐπεισήγαγε μὲν ὁ Πριηνεὸς ἐς τὴν συγγραφήν, wenn Myron demnach den Aristomenes schon im ersten Krieg erwähnte, so beweist dies, dass, als er schrieb, die Geschichte der messenischen Kriege in Hauptpunkten noch keine feste Gestalt angenommen hatte. Im Einklang mit Myron macht Diod. VIII fr. 12, wie oben bemerkt, den Aristomenes zum Zeitgenossen des Kleonnis, der im ersten Krieg Feldherr war; dagegen ist jener XV 66,3, wo Diodor dem Ephoros folgt, im zweiten Krieg genannt, es wird aber bemerkt, dass einige ihn in den zwanzigjährigen setzten.

ebd. ἐπεισήγαγε giebt Amasaeus mit "non satis accurate egit", und auf diese Erklärung scheinen ἐπ- und der Gegensatz zu führen, in dem die Schilderung des Rhianos zu der des Myron stand; nach Sylburg will Pausanias nur auf das χρονικὸν σφάλμα hinweisen: "quod, quum Aristomenes interfuerit et praefuerit posteriori bello Messenico, Myron eum prioris etiam belli historiae inculcet."

S. 16,12. πεποίηκε γὰρ κτλ., diese Angabe findet sich auch bei Plut. Agis 21 als Behauptung der Messenier, denen die Spartaner nur insofern widersprachen, als sie sagten, Theopompos sei nur verwundet worden. Auch bei Clem. Alex. Protr. 36 P = Eus. Praep. Ev. IV 16,9f. fällt Theopompos im ersten Krieg durch Aristomenes.

S. 17,1. δόξη γε έμ $\tilde{\eta} = \text{III}$ 14,5; IV 35,1. I 33,1 κατά γνώμην — την έμην, ebenso 39,3. κατά γε έμην γνώμην VI 8,4. κατά έμην δόξαν X 29,4.

Cap. VII.

Die Lakedaimonier plündern das messenische Gebiet, die Messenier die Küsten Lakoniens und die Ländereien um den Taygetos. Euphaes liefert den Lakedaimoniern eine Schlacht, die unentschieden bleibt. Im nächsten Jahre führen die Lakedaimonier wieder ein Heer gegen die Messenier, die ihnen entgegen ziehen. Die Führer beider Heere ermahnen die Ihrigen.

- S. 17,12. τὸ δὰ ἀπὸ τούτου πάντας ἔσχεν ἐν ὅπλοις, ein deutliches Beispiel für den Gebrauch des Aorist, der Vorgänge der Vergangenheit nicht entfaltet, sondern zusammenfasst, vgl. Krüger § 53,6. Hultsch, die erzählenden Zeitformen bei Polyb. 9ff.
- S. 17,16. ἄτε δη νομίζοντες οἰχείαν, Messenien stand einst unter der Herrschaft des Menelaos, Strab. VIII 358, daher sehen die Spartaner Messenien als ihr Eigentum an und rufen sie den Messeniern Cap. 8,2 zu, sie seien ihre Sklaven.
 - S. 17,17. Zu oi de vgl. Cap. 6,2 ó de.
- S. 18,8. τῆς δὲ ἐππου καὶ τῶν ψιλῶν, οἱ συναμφότεροι ἐλάσσους πεντακοσίων ῆσαν, d. h. es waren ihrer wenige, nicht einmal 500; was die Reiterei betrifft, so gehört sie kaum hieher, hören wir doch zum ersten Mal von Reiterei der Spartaner im Jahr 424 berichten, Thuk. IV 55; bisher hatten sie sich stets ohne solche beholfen oder sie, wenn sie welche nötig hatten, von Verbündeten erhalten. Inbetreff der ψιλοί macht O. Müller Dor. I 144 A. 5 darauf aufmerksam, dass die Verwendung von solchen in abgesonderten Haufen gegen Tyrtaios und alten Gebrauch sei; gemeint ist frg. 11,35 ff. Bergk⁴, vgl. die ebenfalls anachronistische Verwendung kretischer Bogenschützen zu Cap. 8,3, und was Pausanias selbst Cap. 8,12 über die Aufstellung der Leichtbewaffneten in jenen Zeiten sagt.
- S. 18,16. οὖτε πλῆθος οὖτε ἐμπειρία διαφέροντες, Beispiel der Variatio. ebd. ἰσόρροπος ἡ μάχη σφίσιν ἐγένετο, vgl. Thuc. I 105,5 καὶ μάχης γενομένης ἰσορρόπου, worauf dann folgt οἱ δὲ Κορίνθιοι κακιζόμενοι ὑπὸ τῶν ἐν τῆ πόλει πρεσβυτέρων, was wiederum mit Paus. § 7 zusammentrifft: κακιζόντων σφᾶς τῶν γεγηρακότων; Busolt Jb. f. Ph. CXXVII 814 zieht hieraus und aus andern Anklängen den Schluss, dass der Rahmen für die Geschichte des ersten messenischen Krieges aus Thukydides und Xenophon zusammengeflickt sei, vgl. zu S. 19,9. 30,12.
- S. 18,19. τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐπιπίπτει λογισμός, eher erwartet man ἐμπίπτει, wie II 8,2. 18,4. X 23,7. Dem. 21, 129, doch wechselt, wenn auf die Hss. Verlass, auch νόσος ἐμπίπτει (Ι 20,7. IV 9,1) mit ν. ἐπιπίπτει Ι 43,7. IX 36,3.
- S. 19,9. ἀντεπεξήεσαν, Kompositum mit drei Präpositionen, vgl. zu I 2,6. ebd. und ff. Busolt a. a. O. (vgl. auch Griech. Gesch. I 580 A. 6) vergleicht die Beschreibung der Schlacht bei Mantineia im 5. Buch des Thukydides, nach der Paus. gearbeitet habe: 69,1 ἐπεὶ δὲ ξυνιέναι ἔμελλον ἤδη, ἐνταῦθα καὶ παραινέσεις καθ' ἐκάστους ὑπὸ τῶν οἰκείων στρατηγῶν τοιαίδε

εχίτροντο = Paus. § 9 συνιέναι δὲ ἤδη μελλόντων ἐπιπαριόντες οί βασιλεῖς προέτρεπον τοὺς ἑαυτῶν. Thue. 70,1 χωροῦντες Λακεδαιμόνιοι βραδέως — ἶνα μὴ
διασπασθείη αὐτοῖς ἡ τάξις = Paus. 8,1 ἀντεπήσσαν δὲ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι
σπουδῷ καὶ οὖτοι, πρόνοιαν δὲ ὅμως ἐποιοῦντο μὴ διαλυθῆναί σφισι τὴν τάξιν. Thuc.
73,4 οἱ γὰρ Λακαδαιμόνιοι μέχρι μὲν τοῦ τρέψαι χρονίους τὰς μάχας καὶ βεβαίους
τῷ μένειν ποιοῦνται, τρέψαντες δὲ βραχείας καὶ οὐκ ἐπὶ πολὸ τὰς διώξεις = Paus.
8,11 ἦν δὲ αὐτοῖς καὶ ἄλλως πάτριον σχολαιοτέρας τὰς διώξεις ποιεῖσθαι. Dass
aus diesen Anklängen hervorgehe, Pausanias habe seiner Darstellung s pesiell die Schlachtbeschreibung bei Thuc. V 66—73 zugrunde gelegt,
leuchtet uns so wenig ein, wie Frazer; vgl. zur erst angöführten Stelle
Thuc. IV 94: ἤδη μελλόντων συνιέναι Ἱπποκράτης — ἐπιπαριὼν — παρεκελεύετο,
VI 67,3 μέλλουσι δὲ τοῖς ᾿Αθηναίοις προτέροις ἐπιχειρήσειν ὁ Νικίας — ἐπιπαριὼν
— παρεκελεύετο, VII 76. Polyb. V 83,1.

S. 19,10. Εδρυλέων, τὰ μὲν παρόντα Λακεδαιμόνιος κτλ., der Herakleide Aristodemos war verheiratet mit einer Frau aus dem Kadmeischen Geschlecht der Aigeiden, ihr Bruder Theras führte als Vormund des Eurystheus und Proklos die Regierung in Sparta, IV 3,4 und zu III 15,8. Nach Her. IV 149 war Oiolykos nicht der eigentliche Name des Sohnes des Theras, vielmehr sei er so genannt worden, da Theras, als er nach Thera zog und der Sohn ihn nicht begleiten wollte, sagte, er lasse ihn διν ἐν λύκοισι zurück; vgl. auch Bd. I zu S. 701,5. Gilbert in den Studien z. altspart. Gesch. 150 sieht in dem Umstand, dass Euryleon Führer des Mitteltreffens war, eine Stütze für seine Ansicht von der einstigen Existenz eines dreifachen Königtums in Sparta; mit Recht widerspricht ihm Frick Jb. f. Ph. CV 665.

S. 20,6. προθυμία τοὺς ἀντιτεταγμένους ὑπερβαλεῖν, Schubart tibersetzt: es sei ihnen weit leichter, die Feinde durch Mut zu überwinden, solange sie noch unbesiegt an Kühnheit jenen gleichständen". Genauer heisst ὑπερβάλλειν übertreffen und antwortet der Dativ auf die Frage, worin? vgl. I 9,6. II 31,1. III 22,9; also bedeuten die Worte: es sei ihnen leichter, so lange sie noch an Mut (der sich im furchtlosen Bestehen der Gefahren zeigt = τόλμα), ihren Gegnern gleichständen, durch Kampfeslust (d. h. durch Mut, der in Lust, der Initiative zum Handeln zutage tritt = προθυμία) ihre Gegner zu übertreffen. Die προθυμία der Messenier war denn auch in Wirklichkeit größer, vgl. Cap. 8,6 οὐ κατὰ ταὐτὰ ὁμοίως τοῖς Μεσσηνίοις είχον.

Cap. VIII.

Beschreibung der Schlacht.

S. 20,9. Μεσσήνιοι — δρόμιο — ἐχρῶντο, die Vorlage, welche Paus! seiner Beschreibung zu Grunde legt, liess sich sowenig wie er selbst beirren durch die Erklärung Herodots VI 112 'Αθηναΐοι — πρῶτοι — Έλλήνων πάντων τῶν ἡμεῖς ίδμεν δρόμιο ἐς πολεμίους ἐχρήσαντο.

- S.20,10. ἀφειδώς αύτών είχον, s. Bd. I zu S. 75,3.
- S. 20,14. ἐνορῶντες δεινόν, vgl. Hom. Π. III 342 δεινόν δερχόμενοι.
- S. 20,16. duoxadeiv hier wie gewöhnlich in tiblem Sinne, vgl. Xen. Mem. I 6,13. Plat. Gorg. 512 C.
- ebd. τῷ ἐγχειρήματι ἀνοσίους, dativus respectus, das Prādikat ἀνόσιοι kommt dem Subjekt zu in Ansehung seines Thuns, vgl. Soph. O. B. 557 καὶ νῦν ἔτ' αὐτός εἰμι τῷ βουλεύματι.
- S. 20,17. θεῶν ἀσεβεῖς, vgl. IX 5,4. 27,7, der Genitiv ist nicht anders zu beurteilen, als z. B. ἀπαθής κακῶν, d. h. ein mit ἀ privativum gebildetes Adjektivum ist mit dem relativen Genitiv verbunden.
- S. 20,18. Über Herakles als πατρφος der Dorier vgl. Müller Dorier I 411ff. Preller-Plew II 252.
- S. 20,22. Nach dem Zusammenhang hat man anzunehmen, dass die Perioiken als Hopliten mitkämpften, s. S. 21,2; indessen liegt auch hier wohl ein Anachronismus vor, bei Tyrtaios ist von ihnen noch nicht die Rede, erst in den Perserkriegen ziehen sie als Schwerbewaffnete mit in's Feld.
- S. 20,23. Ασιναίοι ύπὸ Αργείων ἀνεστηκότες, vgl. II 36,5. III 7,4. IV 34,9.
 - S. 21,2. τοξότας Κρήτας, vgl. zu S. 18,8.
 - S. 21,11. Nach of ôf das Subjekt wiederholt wie VII 23,11. X 23,14.
- S. 22,11. ὁρῶν ἐπιόντα εἰπεν ἄρα, ganz homerisch, s. z. B. II. II 76 ἤτοι δ γ' ὡς εἰπὼν κατ' ἄρ ἔζετο; es dürfte das einzige Beispiel bei Paus. sein, wo nach dem die Protasis enthaltenden Partizipium ἄρα den Nachsatz einleitet. Dass auch die Reminiszenz an sich nicht einer historischen Quelle entstammt, ist klar.
 - S. 22,16. οδ μέντοι χαίροντά γε ατλ., s. zu Cap. 21,10.
- S. 23,12. Λακεδαιμονίων Μεσσηνίοις ήγειτο, Variatio, s. Bd. I su S. 100,18.
 - S. 23,16. ἐπὶ τῶν ἐππων, vgl. zu S. 18,8.
- S. 24,1. τρόπον τὸν ἀρχαῖον, in historischer Zeit ist die Aufstellung der Leichtbewaffneten hinter den Hopliten in der That sehr selten, vgl. Liers, das Kriegswesen der Alten 106 A. 46.

Cap. IX.

Die Messenier ziehen auf den Berg Ithome. Sie schicken nach Delphi, das Orakel zu befragen. Den Orakelspruch zu erfüllen, suchen sie eine Jungfrau aus dem Geschlecht der Aipytiden. Aristodemos giebt seine Tochter freiwillig zum Opfer trotz der Einsprache ihres Verlobten. Aristodemos tötet seine Tochter.

S. 24,9. τοις δε και νόσος ενέπεσε, νόσος εμπίπτει Ι 20,7, εσπίπτει VIII 23,7, επιπίπτει Ι 43,7. ΙΧ 36,3, επιλαμβάνει Η 7,7. ΙΗ 5,9, παταλαμβάνει VIII

- 28,5. IX 38,3, ύπολαμβάνει IX 7,8. Χ 2,6, ἐπιγίνεται V 5,5. ἐς απαντας ἐγώρησεν, vgl. I 3,3 κεχώρηκε δὲ ἡ φήμη ἐς τοὺς πολλούς. I 4,6 ἐς απαντας κεχώρηκεν ἡ φήμη. λοιμὸς διαβαίνει II 32,6.
- S. 24,11. ἀνοικίζεσθαι τὴν Ἰθώμην, Euphaes stirbt nach Cap. 10,4 in der Schlacht des dreizehnten Kriegsjahres (Ol. 12,2), diese aber fand statt im sechsten Jahre nach der Gründung Ithomes und der Flucht des Lykiskos (Cap. 10,1), also im siebenten Kriegsjahre (Ol. 10,4). ἀνοικίζεσθαι ἐς τὸ ὁρος wie IV 17,10, in ἀνα kann die Richtung nach oben liegen, vgl. Thuc. I, 7, einfach verpflanzen heisst es I 25,5. VI 12,8, wiederaufbauen II 1,2. IV 26,6. 7. 27,7. Über Ithome vgl. Cap. 33,1.
- ebd. Dass ein derartiger Entschluss nicht hinreichend motiviert erscheint, muss man Kohlmann S. 10 sugeben, nur eine entscheidende Niederlage, nicht aber Geldmangel, Überlaufen von Sklaven und Auftreten einer Seuche konnten einen so folgenschweren Schritt notwendig machen. Myron, die Quelle des Pausanias, hat sich bemüht, die klaffende Lücke durch Züge auszufüllen, die er der Geschichte des peloponnesischen Krieges entnahm, s. Busolt Jb. f. Ph. CXXVII 814.
- S. 24,14. Die Stelle findet sich in der Ilias II 729, indessen ist daselbst nicht das messenische, sondern das thessalische Ithome gemeint, das Epitheton κλιμακόσσα passt auf beide, vgl. Curtius 190 A. 15.
- S. 24,16. Diese Behauptung des Paus. ist sehr unrichtig, die Höhe des Ithome-Berges beträgt bloss 802 m und wird also von einer ganzen Reihe peloponnesischer Berge weit überragt; so hebt sich der Erymanthos auf 2225 m, die Aroania (Chelmos) auf 2355, die Kyllene auf 2375, der Taygetos im Hagios Elias auf 2409 m; auch davon ist nicht die Rede, dass die Besteigung der Ithome besonders schwierig sei, vgl. Frazer z. d. St. und Bd. I zu S. 705,19.
- S. 24,17. δύσβατος κατά τοῦτο μάλιστα ἦν, Amasaeus übersetzt: et tunc quidem omni ex parte aditu erat difficillimum, κατά τοῦτο steht aber deutlich im Gegensatz zu καὶ ἄλλως ἐχυρόν und bedeutet: auf der Seite, wo das Städtchen gebaut wurde.
 - S. 25,4. ἐπεδείχνυ, vgl. § 8 ἐπεδείχνυεν, Bd. I zu S. 439,1.
- S. 25,5 ff. Das Orakel, dessen iambische Fassung auf späte Entstehung hinweist und das vielleicht aus einer Tragödie stammt (s. Clavier Notes 144), findet sich bei Euseb. praep. ev. V 27,3 nach Oinomaos in folgender verkürster Fassung: Παρθένον Αλπυτίδα κλήρος καλεί, ήντινα δοίης Δαίμοσι νερτιρίοις καί κεν σώσειας 'Ιθώμην. Diodor VIII frg. 8,2 giebt den Inhalt in ungebundener Rede, aber Paus. ziemlich entsprechend: ἐκ τοῦ Αλπυτίδῶν γένους θῦσαι κόρην τὴν τυχοῦσαν· ἐὰν δὲ ἡ λαχοῦσα ἀδυνατῆ καθοσιωθῆναι, θῦσαι τότε παρθένον τὴν τοῦ διδόντος έκουσίως ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους· καὶ ταῦτα πράξαντες ἔξετε νίκην τοῦ πολέμου καὶ κράτος.
- ebd. Über Menschenopfer vgl. Stengel Jb. f. Ph. CXXVII 362 ff. und Griech. Kultusaltert. § 74 f. Im Erechtheus des Euripides opferte der Vater ebenfalls seine Tochter, da der Sieg an dies Opfer gebunden war, Plut. Parall. 20, p. 310 D.

- S. 25,12. ταύτην ἀπηγόρευεν ὡς οὐ δέοι θύειν, zur Prolepsis vgl. z. Β. τήν τε Ἰταλίαν διδάσκοντες ὡς εἴη Ι 12,1. 7,3. 13,2 u. s.
- S. 26,1. κατὰ ταὐτὰ καὶ εἰ, vgl. Bd. I zu S. 698,7. Den etwas gesuchten Vergleich selbst hat Paus, ohne Zweifel seiner Quelle entnommen, das geht freilich nicht aus dem Gebrauch des Wortes πεπρωμένη hervor, das bei Paus. nicht so ungewöhnlich ist, wie Kohlmann a. a. O. 6 n. 2 meint, vgl. zu der von ihm zitierten Stelle I 40,4. III 1,3. VIII 51,4, dazu τὸ Πεπρωμένον V 19,6.
- S. 26,6. Was Lykiskos behauptet, entspricht dem attischen Recht, nach dem der Ehemann kraft der ἐγγύησις χύριος der Frau wird, vgl. gegenüber der abweichenden Ansicht von Hruza und Beauchet H. F. Hitzig Zeitschrift der Savigny-Stiftung XVIII 154.
 - S. 26,11. Zu παρών δὲ Ἐπήβολος, vgl. den krit. Apparat zu Cap. 16,1.

Cap. X.

Sechs Jahre nachher ziehen die Lakedaimonier gegen den Ithome zu Feld. Die Schlacht bleibt unentschieden, aber Euphaes wird tötlich verwundet. An seine Stelle wird Aristodemos zum König gewählt. Er regiert milde und geschickt. Der Krieg wird in kleinem Massstab fortgesetzt.

- S. 27,15. καὶ τότε, wie Cap. 8,10.
- S. 27,18. ἀφ' έχατέρων τοὺς ἀρίστους συνελθόντας ἐς τὸ μεσαίτατον, also ganz nach der Kampfweise der Helden des Epos.
- S. 27,20. Nach dem Fragment bei Diod. VIII 12 wurde der König (Euphaes) zwar verwundet, war aber bald wieder hergestellt, sodass er ein Schiedsgericht, das zwischen Kleonnis und Aristomenes zu entscheiden hat, selbst leiten kann; vor diesem spielt sich ein ganz rhetorisch gehaltener Redekampf zwischen den beiden genannten ab; bei Paus. dagegen stirbt Euphaes wenige Tage nach der Schlacht und es erhebt sich ein Streit um die Nachfolge, in dem Kleonnis und Damis dem Aristodemos gegenüberstehen.
- S. 28,7. ἀνήνεγκε, er erholte sich wieder, vgl. Her. III 22. Plut. Rom. 18 ἐκ τῆς πληγῆς ἀναφέρων, vgl. Pomp. 53. Dion. Hal. Arch. IV 67 ἐκ τραθματος; das Medium Her. I 86. 116.
- ebd. ήμέραις δὲ οὐ πολλαῖς ἀποθνήσκει, der Dativ ohne υστερον, wie χρόνω Cap. 6,2, vereinzelt, aber nicht unmöglich, vgl. Krüger 48,2, 10. Schmid Attic. IV 616.

- S. 28,10. Dass κατελείπετο heisse "es blieb nur tibrig", wie Schubart übersetzt, bezweifeln wir, vielmehr ist Euphaes Subjekt, vgl. III 1,2 άτε δὲ οὐκ ὄντων αὐτῷ παίδων ἀρρένων βασιλεύειν καταλείπει Λακεδαίμονα, zum Medium vgl. Her. III 34. Plat. Legg. 721 E.
- S. 28,11. Damis wird hier zuerst erwähnt, Antandros ist als Feldherr neben Euphaes Cap. 7,8 genannt.
- S. 28,14. Ophioneus weissagte also nicht aus unmittelbar göttlicher Eingebung, sondern verstand es, die verschiedenen sich darbietenden Erscheinungen zu deuten, sein genus divinandi war also das τεχνικόν, artificiosum, vgl. Ps. Plut. de vita et poesi Homeri 212. Cic. de div. II 11 § 26.
- S. 29,3. περὶ τὴν ὡραίαν, scil. ὥραν, um die Zeit der Fruchtreife, in der zum Kriegführen geeigneten Zeit, Dem. 9,48. 56,30.
- S. 29,4. συνεσέβαλλον, das Subjekt nicht näher angegeben, ähnlich wie beim genitivus partitivus είς oder τις ausgelassen wird, II 1,1. III 18,11.
 - S. 29,5. Zu 'Αργείοι ήξίουν vgl. § 1.

Cap. XI.

Beschreibung der Schlacht, die im fünften Jahre der Regierung des Aristodemos zwischen den Lakedaimoniern und Messeniern mit ihren beiderseitigen Bundesgenossen stattfand; die Lakedaimonier unterliegen.

- S. 29,9. Die Zusammenstellung der Bundesgenossen erinnert an die politische Lage von 370/69, wo zu Sparta Korinth trat, während auf Seite der Thebaner die Arkader, Argeier, Eleier und Sikyonier standen; es ist wahrscheinlich, dass der Erzählung bei Pausanias diese Verhältnisse als Vorbild dienten; so Seeliger a. a. O. 8.
- S. 29,10. Da kaum anzunehmen ist, dass die Korinthier zu Schiffe nach Lakonien kamen, der Landweg aber durch feindliches Gebiet führte, 50 wird auch diese Angabe als eine ungeschichtliche betrachtet werden müssen.
- S. 30,4. θηρίων δέρματα, καὶ μάλιστα οἱ όρεινοὶ τῶν ᾿Αρκάδων, vgl. Stat. Theb. IV 304 ille Lycaoniae rictu caput asperat ursae. (Siebelis)
- S. 30,5. Nach Siebelis sind ἀχόντια venabula seu iacula ferro non munita, λόγχαι dagegen hastae bellicae, i. e. ferro asperatae, er vergleicht namentlich Phavorin: λόγχη, σιδήρεον ἀχόντιον; richtiger dürfte es sein, Hesychios zu glauben, der ἀχόντιον μιχρὰ λόγχη nennt.
- ebd. οὖτοι sind die mit ὁ ἔχλος ὁ πολύς bezeichneten, sodass also zwei Abteilungen Leichtbewaffneter waren; die einen standen hinter der Phalanx, genauer wohl hinter den Flügeln, der an Zahl stärkere Haufe lag im Hinterhalt.

- 8. 30,10. η καὶ μᾶλλον τῆ τε άλλη προθυμέψ καὶ ταῖς ἐμπειρίαις ἐπὶ πολὺ ἀντείχον, vgl. Thuc. Ι 11 ἢ καὶ μᾶλλον οί Τρῶες αὐτῶν διεσπαρμένων τὰ δέκα ἔτη ἀντείχον βίφ.
- ebd. Der Pluralis ἐμπειρίαις nach dem Singularis προθυμία ist wohl nur zur Abwechslung gewählt, vgl. V 2,1 τόλμη καὶ ταῖς ἡλικίαις, dagegen VII 13,3 ἡλικία καὶ τόλμαις.
- S. 30,12. Busolt Gr. Gesch. I² 580 A. 6 glaubt, dass zu der Erzählung von dem Sieg der leichtbewaffneten Messenier über die spartanischen Hopliten die Niederlage der lakonischen Mora bei Lechaion habe herhalten müssen (Xen. Hell. IV 5,13 ff); indessen ist zu sagen, dass die Taktik der Leichtbewaffneten gegen Hopliten, wie sie hier geschildert wird, eine gegebene ist, also auch schon vor Iphikrates geübt wurde, vgl. Thuc. III 97 f. IV 33 f. Xen. Anab. VI 3,7. Hell. III 2,4; von Übereinstimmung in Worten oder Wendungen ist höchstens anzuführen: Xen. a. a. O. 15 πολύ ήδη θρασύτερον ἐπέχειντο vgl. mit Paus. § 7 θρασύτερον ἐν τῷ τοιῷδε τοῖς χατὰ στόμα αὐτῶν ἐπέχειντο.
- ebd. ἤρθη τὰ σημεῖα, Gegensatz κατεσπάσθη, s. Thuc. I 63; σημεῖα sind nicht Fahnen, wie die römischen Signa, sondern σύμβολα τινὰ περὶ τὸν καιρὸν τῆς μάχης δεικνύμενα καὶ ὅτε μὲν ἀνετείνετο τὰ σύμβολα, ἤρχοντο τῆς μάχης, ὅτε δὲ κατεσπῶντο ἐπαύοντο, Schol. Thuc. I 49.
- S. 30,13. ἡχόντιζον ἐς τὰ πλάγια, vgl. Xen. Hell. IV 5,13. 15 ἀχοντίζεσθαι εἰς τὰ γυμνά.
- S. 30,14. ἔτυπτον ἐχ χειρός, vom Nahekampf, wie z. B. Xen. Hell. VII 2,14, anders dagegen Anab. III 3,15 οἱ ἐχ χειρὸς βαλλοντες.
- S. 30,17. ἀπορία τοὶς Λακεδαιμονίοις γίνεται, nachdem einmal Pausanias nicht einfach ἀποροῦσι schrieb, sondern unnötigerweise das Subjekt wechselte, war es doch überflüssig, statt einfachem σφισι zu sagen τοὶς Λακεδαιμονίοις, was klingt, wie wenn damit ganz andere Leute genannt würden.
- S. 31,7. τῷ τε χρόνῳ καὶ τοῖς τραύμασιν, vgl. Cap. 16,3 τῷ τε χρόνῳ καὶ τοῖς τολμήμασιν.
- S. 31,8. παρὰ τὸ εἰωθὸς ὑπὸ τῶν ψιλῶν ταρασσόμενοι, vgl. Thuc. IV 34,2 ἔχπληξις ἐνέπεσεν ἀνθρώποις ἀήθησι τοιαύτης μάγης.
 - ebd. τραπέντων σφισι παρείχον, vgl. Bd. I zu S. 14,4.
- S. 31,13. Schubarts Vermutung, es sei Αρκαδίας für Αργείας zu setzen, trifft das Richtige nicht; denn durch Arkadien mussten die von Ithome heimkehrenden Korinthier unter allen Umständen ziehen, also ist die durch Schubart statuierte Alternative unbrauehbar. Die Überlieferung besagt ebendies, dass Arkadien, das Land, durch welches sie heimkehren mussten, eine πολεμία war, vgl. Cap. 10,1.

Cap. XII.

Nach einem Orakel von Delphi bedienen sich die Lakedaimonier einer List; da diese misslingt, versuchen sie die Bundesgenossen der Messenier zum Abfall zu verleiten. Die Messenier befragen ihrerseits das delphische Orakel. Lykiskos wird von arkadischen Reitern gefangen und in Ithome freigesprochen. Die Messenier schicken aufs neue nach Delphi, um wegen des Sieges zu fragen. Der Ausspruch der Pythia wird den Lakedaimoniern verraten und diese kommen jenen durch Oibalos listigerweise zuvor. Ophioneus, der blinde Seher, erhält die Sehkraft wieder.

- S. 31,16. παρίστατο σφισιν ἀθύμως ἔχειν, die Wendung παρίσταταί μοι in der Bedeutung: es kommt mir bei, es fällt mir ein, mit folgendem Infinitiv oder mit einem Nomen als Subjekt findet sich häufig, vgl. z. B. I 33,6. IV 3,6. 13,5. 15,5. 25,5. 29,4. V 16,4; oft παρίσταταί τινι εἰχάζειν (εἰχάσαι), vgl. II 19,4. V 15,7. VI 19,4. VII 22,7, θαῦμα Ι 23,4, ἀπορία IV 21,9, δείμα IV 29,3. δόξα V 11,9; auch transitiv παριστάναι τινί τι: in einem einen Eindruck, einen Gedanken, einen Entschluss, ein Gefühl hervorrufen, vgl. ταρίστησεν εὖ εἰδέναι Σπαρτιάταις IV 19,2, ᾿Αριστομένει ὁ οἰχτος βούλευμα παρίστητι IV 22,3, δείμα παριστάναι V 24,11, φρόνημα παρίστη IV 21,7; vgl. endlich zu ἔπεισι Cap. 21,10.
- S. 31,19. Das Orakel auch bei Diod. VIII 13 und Eus. Praep. Ev. V 27 mit unwesentlichen Varianten.
- S. 31,21. Das Subjekt von ὑπῆρξεν ist nicht γαὶα, wie Siebelis will, sondern λαός; die ἀπάτη geht auf die List des Kresphontes, nicht, wie Viger zu Eus. a. a. O. meinte, auf Cap. 11,4 καὶ οὖτοι μὲν ἐλόχων τῆς Ἰθώμης, ἔθα ἔμελλον ῆκιστα ἔσεσθαι σύνοπτοι.
- S. 31,22. τέχνας μέν προθυμουμένοις ούχ ἐγίνετο ἀνευρεῖν, vgl. § 8 πυθομένοις οὐδέν σφισιν ἐξεγένετο ἀνευρεῖν σοφόν.
 - S. 32,1. Zu oi δέ vgl. zu S. 16,1.
- ebd. 'Όδυσσέως τῶν ἔργων ἀπομιμούμενοι τὸ ἐπὶ 'Ιλιον, vgl. Hom. Od. IV 244 ff. Odysseus begab sich im Gewand eines Bettlers nach Troja, um sich für die Ausführung der List mit dem hölzernen Rosse die nötige Kenntnis der Örtlichkeiten und Verhältnisse zu verschaffen. Die Geschichte war erzählt in der Ilias mikra, s. Kinkel Ep. gr. frg. p. 37.
- S. 32,4. Die Worte, welche hier dem Aristodemos in den Mund gelegt werden, entbehren etwas der Klarkeit: es fragt sich, wie so die ἀδιχή-ματα der Lakedaimonier als neu bezeichnet werden können; ist unter den Ungerechtigkeiten, wie wahrscheinlich, der ganze Krieg gemeint, der im Verhältnis zu den listigen Streichen jung sei, so wird man finden, dass diese Bemerkung wenig Zweck habe und wohl nur dem rhetorischen Bedürfnis der Formulierung einer Antithese entsprungen sei.
- 8. 32,9. τὰ πρασσόμενα ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, πράττειν von politischen Unterhandlungen I 8,1. 3. III 7,11. IV 14,8 u. s.

- S. 32,14. Wenn die Überlieferung richtig ist, so muss χορῶν στεφάνωμα mit Kayser im Rh. M. V 363 erklärt werden als "eine runde, zum Behuf von Chortänzen eingerichtete Fläche im heiligsten Bezirk des Gottes"; dann ist klar, dass die πικροί οἰκήτορες die verhängnisvollen Dreifüsse sind; die zwei, welche aus der dunkeln Verhüllung emportauchen, sind die Augen des von Geburt au blinden Sehers Ophioneus, der plötzlich sehend wird, Cap. 10,12, hernach aber von neuem erblindet, Cap. 11,3; auf dies letztere bezieht sich Vers 7.
- S. 33,5. Das Grab ist also draussen vor der Stadt gedacht, wie ja das Begräbnis innerhalb der Mauern in Griechenland, wenn von der ältesten Zeit abgesehen wird, nur als besondere Auszeichnung vorzukommen pflegt, vgl. Hermann-Blümner Gr. Privatalt. 378.
- S. 33,10. ἐς τὸ θέατρον, wo die Volksversammlung abgehalten wurde; wiederum ein Anachronismus.
- S. 33,13. Diese Bestimmung hatte ihren Grund wohl darin, dass man den Todesfall als ein Zeichen göttlicher Ungunst ansah, wie man auch nur παίδες ἀμφιθαλεῖς, Kinder, deren beide Eltern am Leben waren, bei gottesdienstlichen Handlungen verwendete, vgl. Stengel Griech. Kultusalt. § 21; Schömann Griech. Alt. II 410 denkt auch daran, dass der Todesfall als verunreinigend angesehen wurde.
- S. 34,1. εἰχοστὸν ἔτος ἐπήει, d. h. Ol. 14,1, Euphaes war im dreizehnten Jahre des Krieges gestorben, auf ihn war Aristodemos gefolgt, der also jetzt im sechsten Jahre König ist.
- S. 34,1. Der Dreifuss, das gewöhnliche Weihegeschenk für Apollon, hier dem Zeus Ithomatas dargebracht, findet sich ganz besonders häufig im Kulte des Dionysos, vgl. Preller-Robert 291 mit A. 2.
- S. 34,9. Der letzte Vers wird von Pausanias selbst Cap. 24,4 auf die Niederlags der Spartaner bei Leuktra gedeutet.
- S. 34,13. μέλλειν cum infin. praes. vgl. I 13,7. 22,6. 29,9. 42,1. II 6,2. 20,8. 34,12. III 8,3. IV 7,9. 12,4. 13,1. 2. 17,2. 6. 18,5. 22,4. 32,3. 35,3. V 10,9. 14,6. 25,9; cum infin. fut. I 22,2. 30,3. 40,4 II 34,5. III 1,9. 2,1. 5,4. 8. 7,5, 17,2. 3. 18,10. 20,8. IV 3,7. 8,13. 9,7. 10,1. 11,1. 4. 8. 12,4. 17,6. 18,7. 20,4. 25,3. 28,5. 32,5. 6. V 9,3. 21,14. 18 u. s. w.; etwa vierzigmal kommt μέλλειν mit dem Inf. praes. und ungefähr achtzigmal mit dem Inf. fut. verbunden vor, dreimal mit Infin. aor: IV 12,8 κατασκευάσασθαι. 22,2 ύποδέξασθαι (Pc ύποδέξεσθαι). VIII 28,6 ῦλάσασθαι; zweifellos ist hier jedesmal das Futurum zu setzen; Siebelis S. 138 beruft sich für den Aorist auf Hermann z. Viger 754.
- S. 34,14. τῶν δέ τις Δελφῶν, zur Stellung von τις vgl. Bd. I zu S. 448,14.
- S. 34,17. ποιησάμενος πηλού τρίποδας έχατόν εν πήρα, hierher gehört Suid. s. v. φασχώλιον· ό δὲ τρίποδας ρ΄ ἐχπονήσας χαὶ ἐμβαλὼν εῖς τι φασχώλιον.
- S. 34,18. δίκτυα ἔφερεν ὡς ἀνηρ θηρευτής, vgl. Nep. Pelop. 2,5 cum canibus venaticis exierunt retia ferentes.

- S. 34,19. ἀγνώς, auch I 19,1, gewöhnlicher ἄγνωστος, II 2,2. III 18,10.
 IV 36,6. V 17,11.
- S. 34,21. ὡς νὺξ τάχιστα ἐπελάμβανεν, wie Π 20,2. IV 7,6. 26,7 (ἡμέρα), vgl. νὸξ ἐπέρχεται Ι 29,9. ἑσπέρα ἐπήει IV 19,5. 22,4. ὑπὸ τὴν ἐπιοῦσαν νύχτα Ι 13,1. IV 25,8. καὶ ἡδη τε νύχτα ἐπέχειν Ι 28,9. II 20,2. IV 7,6. 29,3. νὸξ γίνεται IV 20,4. ἡμέρα ἡν IV 21,5. 9. ἡμ. ὑπεφαίνετο Ι 40,3. νυχτὸς (ἡμέρας) ἀρχομένης II 19,4. III 17,8. προιούσης τῆς ἡμ. IV 8,13. πρὸ μεσούσης ἡμέρας III 14,10. νὸξ ἐπιγίνεταί τινι Ι 40,2. ἡ ἐπιοῦσα ohne ἡμέρα IV 8,13. 22,5, vgl. Lobeck zu Phrynichos 464.
 - S. 35,2. Gover $f_{V} = II 26,5$.

Cap. XIII.

Die Gottheit schickt den Messeniern unglückliche Vorzeichen. Aristodemos an der Rettung des Vaterlandes verzweifelnd tötet sich auf dem Grab seiner Tochter. Die Messenier wählen statt eines Königs den Damis zum unumschränkten Feldherrn. Durch Belagerung und Hunger gezwungen verlassen sie Ithome. Wann der erste messenische Krieg zu Ende ging.

- S. 35,10. τὸ τῆς Αρτέμιδος ἄγαλμα, nach Siebelis hätte man wegen dieser Stelle anzunehmen, dass die Messenier im siebenten Jahrhundert bereits eine eherne Statue der Göttin besassen; er nahm also die Erzählung des Krieges als authentische Geschichte, ein Standpunkt, der heute überwunden ist.
- S. 35,14. Nach Plut. de superst. 8 p. 168 F heulten die Hunde wie Wölfe und sprosste ein ἄγρωστις genanntes Kraut um den Herd des Aristodemos. Das Omen wird auch von Diod. VIII 8,1 erwähnt, aber in ein früheres Stadium des Krieges verlegt, bei Pausanias ist es in anderer Fassung im zweiten Krieg wiederholt, s. Cap. 21,1. Die Hunde waren nach Dümmler Philol. LVI S. 12 Kriegshunde.
- S. 35,20. ἀναφανεῖσαν haben die Handschr., aber nach ἐπιφανῆναι erwartet man ἐπιφανεῖσαν, s. dieBeispiele Bd. I zu S. 62,20; zwar steht einmal VIII 5,5 ταρελθεῖν ἐς τὸ ἱερὸν ἐς τοῦτο ἐσελθόντι; während aber gegen ἐσελθόντι an sich nichts einzuwenden ist, muss gesagt werden, dass, wie von Göttern, so auch von Traumerscheinungen uuter den Komposita von φανῆναι (welches auch möglich wäre, VIII 34,3 u. s.), ἐπιφανῆναι, nicht ἀναφανῆναι, das übliche Wort ist, vgl. I 33,7. III 18,3. IV 27,2. Her. V 92 η. VII 16,3. m; ἀνα hat ἐπι verdrängt, da das vorausgehende ἀνα nachwirkte, wie z. B. VI 19,7 Αντιφίλου τε καὶ Αντικλέους statt Μεγακλέους überliefert ist.
- S. 36,4. τῶν ἐπιφανῶν τὰς ἐχφορὰς ἐποιοῦντο ἐστεφανωμένων καὶ ἱμάτια ἐπιβεβλημένων λευκά, die Bekleidung der Leichen mit weissen Gewändern, sowie die Bekränzung mit Blumen war später allgemeine Sitte. Homer ist Pausanias II.

die Schmückung des Toten mit Kränzen unbekannt, vgl. Hermann-Blümner Privatalt. 363 mit A. 1. 3. Rhode Psyche I 220 A. 2 und Frazer zu der Stelle. Über die Bestattungsfeierlichkeiten der spartanischen Könige vgl. Her. VI 58.

- S. 36,6. συνίησι mit dem Genitiv, vgl. Bd. I zu S. 676,21.
- S. 36,11. τα μέν ες ανθρώπου λογισμόν ηκοντα, vgl. Bd. I zu S. 92,2.
- S. 36,20 ff. Es muss auffallen, dass Pausanias über diese nach dem Tode des Aristodemos stattfindende Schlacht so wenig zu sagen weiss, während die vier vorausgehenden (7, 4—6. 7, 7—8,13. 10,2—4. 11,1—8) alle mehr oder weniger ausführlich beschrieben waren. Die Vermutung ist nicht abzuweisen, dass diese Erscheinung mit dem Versiegen der Quelle, der Pausanias bis hierher gefolgt ist, zusammenhängt, d. h. dass Pausanias bis zum Tode des Aristodemos nach Myron erzählt.
- S. 36,22. ἀρετῆ — ἀπεδέησε τὰ τῶν Μεσσηνίων, der periphrastische Gebrauch des Artikels im Neutrum Plurale mit folgendem Genitiv findet sich bei Pausanias häufig, vgl. z. B. I 8,3 τὰ τοῦ δήμου. 11,3 τὰ τῶν Ηπειρωτῶν. 36,6 τὰ Φιλίππου καὶ Μακεδόνων. IV 16,2 ἦν μὲν τὰ τῶν ἄλλων πρόθυμα. 27,5 τὰ τῶν θεῶν. VI 14,3 τὰ τῆς ῥώμης ἐπηύξητο. IX 6,1 τὰ βασιλέως Ξέρξου. 15,2 τὰ τῆς σωτηρίας. X 1,5 τὰ τῶν θεσσαλῶν. 8,2 τὰ τῶν ᾿Αμφικτυόνων. Sehr viel häufiger ist der periphrastische Gebrauch von τό, τά mit folgendem präpositionalem Ausdruck.
 - S. 37,6. Dasmon heisst bei Iulius Africanus Desmon. ebd. 'Αθήνησι Μεδοντιδῶν τὴν ἀρχὴν ἐχόντων, s. zu Cap. 5,10.

Cap. XIV.

Ein Teil der Messenier wandert aus. Die Lakedaimonier zerstören Ithome und verteilen das messenische Gebiet. Die zurückgebliebenen Messenier, von den Lakedaimoniern bedrückt, fassen den Entschluss sich zu befreien. Aristomenes und seine Abkunft.

- S. 37,11. ἀπεχώρησαν ἐς Ἐλευσῖνα οἱ τελοῦντες τὰ ὄργια, diese Angabe steht im Zusammenhang mit der Sage, dass Kaukon den Dienst der Göttinnen von Eleusis nach Messenien gebracht habe, Cap. 1,5; die Priestergeschlechter wandern aus, kehren aber bei Beginn des zweiten Krieges zurück, Cap. 15,7.
- S. 37,12. πατρίδας τὰς ἀρχαίας, die sie nach Cap. 9,1 verlassen hatten, um auf die Ithome zu ziehen.
- S. 37,13. Nach πρῶτα (πρῶτον) μὲν blosses ἔπειτα, wie z. B. bei Plat. Prot. 399 E und oft bei Isokrates, vgl. z. B. 6, 32. 62. 9, 41. 12, 37. 120. 272. 19, 15. 50.
 - S. 37,14. ἀνέθεσαν τρίποδας γαλχοῦς κτλ., nach III 18,7 war das

Bild der Aphrodite, wie das der Artemis, von Gitiadas, das der Kore von Kallen gemacht, s. den Kommentar z. d. St. (Bd. I S. 710,1).

- S. 37,16. Zur Vertreibung der Asinaier vgl. III 7,4 (Bd. I S. 676,3).
- S. 37,19. τοῖς 'Ανδροκλέους ἀπογόνοις, Androkles, der vor Ausbruch des ersten Krieges erschlagene König der Messenier, Sohn des Phintas, Cap. 4,4. 5,7; die ἀπόγονοι heissen Phintas und Androkles; nachdem sie sieh im Kampfe ausgezeichnet, starben sie den Heldentod für's Vaterland, Cap. 16,2. 17,9.
- S. 38,1. Hysmeia, über dessen Lage keine Überlieferung vorliegt, sucht Curtius 164 in der untern Pamisosebene am westlichen Ufer des Flusses; auch Bursian 160 A. meint, es habe in der untern Ebene gelegen. Genannt wird die Hysmitis bei Strabo VIII 361 als einer der fünf Distrikte, in die Kresphontes Messenien teilte, s. zu S. 8,9.
 - S. 38,2. Zum Infin. aor. nach exáyousiv soxov vgl. Bd. I zu S. 718,10.
- S. 38,3. Es ist deutlich, dass, was Pausanias hier sagt, aus den folgenden Versen des Tyrtaios geschöpft ist; es geht aus diesen mit Sicherheit hervor, dass die Messenier schon nach dem ersten Kriege zu Heloten gemacht wurden. Was Pausanias vorausschickt (πρῶτον μὲν αὐτοῖς ἐπάγουσιν δρχον κτλ.), lässt vermuten, dass er die Überwundenen des ersten Krieges sich als Perioiken dachte, und Cap. 23,1 zeigt, dass dies allerdings seine Meinung war; ob er sie einer anderweitigen Quelle verdankt oder sich selbst gebildet hat, ist gleichgiltig, gegen die Verse des Tyrtaios kann sie nicht aufkommen, vgl. Hermann-Thumser Gr. Staatsalt. § 31 S. 263 und gegen ihn Busolt Griech. Gesch. ² I 593 A. 4.
- S. 38,5. Wir lesen προείπον (τροφῶν die Hss) und ἀποφέρειν (so die Hss); vgl. zu οί δὶ, welches das vorausgehende Subjekt aufnimmt, ohne dass ein Gegensatz in diesem läge, I 13,1. IV 6,2. 7,1. VIII 1,5. 6. IX 13,4. 14,7. X 28,4. Her. I 48. 66. 107. 171 u. s.
- S. 38,7. Über die Beteiligung von Weibern an Begräbnissen vgl. Dem. 18, 62; die Farbe der Frauenkleider war schwarz oder grau, vgl. Hermann-Blümner a. a. O. 369.
- S. 38,8. ύβρίζει είς τινα Ι 20,3. II 20,2, hier zugleich mit dem Akkus. d. Inhalts, I 23,6. II 2,7.
- S. 38,16. τοιούτων κατειληφότων, absolut, vgl. IV 29,3 αἴσθησις ἐγεγόνει τοῦ κατειληφότος κινδύνου. X 23,11 τὰ ἐκ τοῦ θεοῦ κατειληφότα. Her. IV 161. IX 49.
- 8. 39, 3. πάντως ziehen die Erhlärer zu dφίστασθαι, doch vgl. Cap. 4,4 πολεμήσαι πάντως έγνωπόσιν. 21,10 άλωναι Μεσσήνην πάντως έστι πεπρωμένον, also wird zu übersetzen sein: sie fassten den festen Entschluss abzufallen.
- S. 39,8. καὶ νῦν ἔτι ὁς ῆρως ἔχει παρὰ Μεσσηνίεις τιμάς, der Grand der Heroisierung liegt natürlich in seinen ruhmvollen Thaten als Vorkämpfer für die Unabhängigkeit seines Vaterlandes. Da er in Rhodos gesterbes war, der Heros aber, wenn immer möglich, an der Stätte seines Kultus begraben sein muss, so wurden die Gebeine auf Befehl des delphischen Orakels nach Messene geschafft, IV 32,3. Von folgenden Heroen ausser Aristomenes bezeugt Pausanias ausdrücklich, dass sie noch zu seiner Zeit

einen Kultus besassen: Aias und Eurysakes in Athen I 35,3, Herakles in Sikyon II 10,1, Phoroneus in Argos II 20,3, Theras auf Thera III 1,8, Pandion in Megara I 41,6, Thereus ebenda I 41,9, Melampus in Aigosthena I 44,5, Aitolos in Elis V 4,2. 4, Sostratos in Dyme VII 17,8, Iphikles in Phenea VIII 14,10, erschlagene Knaben in Kaphyai VIII 23,7, vier Gesetzgeber in Tegea VIII 48,1, die Eusebeis in Katana X 28,5; in vielen Fällen ist Verehrung noch zur Zeit des Pausanias wahrscheinlich, wenn auch nicht so deutlich bezeugt, z. B. VI 9,8. II 11,7. III 13,7. IV 32,2. V 15,12, s. die Zusammenstellung bei Rohde Psyche² II 353 A. 5.

S. 39,10. Νιχοτελεία — συγγενέσθαι κτλ., vgl. zu Olympias Plut. Alex. 2. Iustin. XI 11,3. XII 16,2. Lucian. dial. mort. 13,1 und Alex. 7; zu Aristodama Paus. II 10,3. Bekanntlich wurden auch Scipio und Augustus als Schlangensöhne ausgegeben, d. h. ihre Abstammung von einer Schlange, d. i. einem Gott, bestimmte sie zu grossen Thaten, vgl. Marx Griech. Märchen von dankbaren Thieren S. 122 f. — Nikoteleia wird von Steph. B. s. v. Δώτιον aus Rhianos δ΄ Μεσσηνιαχῶν zitiert: αὐδὴν εἰσάμενος Δωτηΐδε Νιχοτελείη.

S. 39,36. Nach IV 32,3 werden Aristomenes Stieropfer dargebracht; ob die hier genannte Spende mit diesem Stieropfer verbunden war, ist fraglich, eher ist mit Deneken bei Roscher I 2522 wegen der genauen Namensmennung an eine mit Opfern an andere Kultwesen verknüpfte Verehrung zu denken.

Cap. XV.

Die Zeit des zweiten messenischen Krieges. Unentschiedenes Treffen bei Derai. Aristomenes wird Oberfeldherr mit unumschränkter Gewalt. Den Lakedaimoniern, die dem Orakel gemäss die Athener um einen Führer bitten, wird Tyrtaios als solcher geschickt. Ein Jahr nach dem Treffen bei Derai rüsten sich die beiden Parteien nach Ankunft der beiderseitigen Bundesgenossen am Grabmale des Ebers zur Schlacht.

S. 39,23. Αργείοις — ἔχθος ἐξῆπτο, 'vgl. IV 17,5 πόλεμος ἐξήφθη, Ael.
 n. a. XII 35. Paus. V 21,6 τὴν τόλμαν ἐξάπτειν, vgl. zu S. 10,11.

S. 40,1. Da nach Pausanias der zweite Krieg Ol. 23,4 begann, während der erste Ol. 14,1 zu Ende ging, so berechnet er also die Friedenszeit auf 39 Jahre; wenn er sich dabei auf Tyrtaios beruft, nach dem der Krieg in der dritten γενεά geführt worden sei, so ist auffallend, dass er glaubte, mit einem so kurzen Intervall auskommen zu können; da für ihn eine γενεά mehr als dreissig Jahre beträgt (vgl. VIII 8,12), so zog er wohl die erste γενεά noch zum ersten Krieg und setzte die zweite in die Zwischenzeit; so fällt dann allerdings die dritte in den zweiten Krieg. Da er aber den

Rhianos nur nach der allgemeinen Angabe des Tyrtaios widerlegt, dabei aber doch die Friedenszeit bis auf das Jahr genau angiebt, so ist anzunehmen, dass er noch eine andere Quelle zur Hand hatte, der er aber selbst nicht hinreichend Zuverläseigkeit zuerkannte, um sie gegen Rhianos in's Feld zu führen. Auf wie unsicherem Boden er sich bewegt, zeigt auch § 3, wo er selbst erklärt, dass er nicht auf Grund von Quellenangaben, sondern nach eigener Berechnung die Könige, welche zur Zeit des Krieges regierten, ansetze. Dasselbe geht aber auch daraus hervor, dass er über die Dauer des Krieges selbst verschiedene Angaben macht, s. zu Cap. 27,11 und 9. Iustin. III 5,2 nimmt einen Zwischenraum von 80 Jahren an, was sich mit πατέρων πατέρες (= Grossväter) auch verträgt; freilich ist mehrfach, so schon von Kohlmann a. a. O. 59, die Ansicht geäussert worden, dass diese Wendung nicht Grossväter zu bedeuten brauche, sondern auch einfach die Vorfahren des jetzt lebenden Geschlechtes bezeichnen könne; indessen müsste man dabei die Unwahrscheinlichkeit annehmen, dass πατέρες in weiterem Sinn als πατέρων genommen wäre. Klar ist, dass die Berechnung des Pausanias keinen Anspruch auf historischen Wert erheben kann; das Jahr 668 sollte Pausanias schon deshalb nicht als Endjahr des Krieges angeben (Cap. 23,2), weil nach ihm im Jahr 669 die Niederlage der Spartaner bei Hysiai erfolgte, s. II 24,7.

ebd. ἔτει τριαχοστῷ μὲν καὶ ἐνάτῳ, hier haben wir einen der seltenen Fälle, wo Pausanias von der Regel abweicht, bei zusammengesetzten Zahlen von der kleinern zur grössern aufzusteigen; bei Ordnungszahlen findet sich die Abweichung noch IV 19,6. VIII 27,8. X 7,4, bei Kardinalzahlen V 21,16, vgl. Schubart Z. f. A. 1856,107.

S. 40,2. Υπερησιεύς, aus Hyperesia in Arkadien, dem spätern Aigeira, VII 26,2, vgl. Phleg. frg. 5 (Müller F. H. G. III 605).

S. 40,3. 'Αθηναίοις Τλησίας ήρχεν, dieser Ansatz auf Ol. 23,4 = 685/4 weicht vom Marmor Parium um drei Jahre ab, dieses nämlich rechnet vom Archon Diognetos 264/3 bis zu Tlesias zurück 418 Jahre = 682/1. Da Tlesias der dritte ἐνιαύσιος ἄρχων ist, so hat also Pausanias 687/6 als Anfangsjahr der einjährigen Archonten betrachtet, während die parische Chronik 684/3 als dieses bezeichnet, s. Töpffer Hermes XXXI 117. Vielleicht erklärt sich die Differenz von drei Jahren bei Pausanias, der dem Krieg, welcher 685/4 begann, eine Dauer von vierzehn Jahren giebt und dann doch das Endjahr desselben auf 668/7 ansetzt, d. h. den Krieg wiederum siebzehn Jahre dauern lässt, in der Weise, dass Pausanias bei der letztern Angabe von 682/1 und nicht wie das erste Mal von 685/4 als dem Archontatsjahr des Tlesias ausging; s. tibrigens zu Cap. 17,10 und tiber andere Datierungen des Krieges Busolt Gr. Gesch. I 590 A. 1.

S. 40,5. Nach Her. VIII 131 hat in der vierten Generation vor dem Leotychides, den Pausanias allein kennt, ein anderer König dieses Namens regiert, und es nehmen Seeliger a. a. O. 10 und Beloch Herm. XXXV 256 an, Rhianos habe diesen frühern gemeint und sei also von Pausanias missverstanden worden. Beloch führt hiefür ein negatives und ein positives

Argument an; er sagt namlich, wenn Rhianes den Krieg unter den jüngern Leotychides gesetzt hätte, so wäre Kleomenes dessen Kollege gewesen, an seiner Erwähnung würde aber Pausanias gerade so Anstoss genommen haben, wie an der des Leotychides, wobei freilich zu sagen ist, dass nicht notwendigerweise von dem Dichter Rhianos wie von einem Geschichtschreiber zu erwarten ist, dass er den König des andern Hauses überhaupt namte. Mehr Gewicht hat das positive Argument: in Cap. 22,5, d. h. in einem Zusammenhang, der aus Rhianos genommen sein muss, erwähnt Pausanias in diesem Krieg den König Anaxandros, dieser aber entspricht in der Folge der Generationen genau dem ersten Leotychides. Schwierigkeit macht nur die Rolle, welche Cap. 23,6 dem Anaxiles zugeschrieben wird, der, ein Zeitgenosse des Leotychides II, um 476 starb; würde auch dieser Passus aus Rhianos stammen, so widerspräche er der Annahme von Seeliger und Beloch; es ist indessen wahrscheinlich, dass Pausanias auf eigene Faust die Chronologie durch die Hereinziehung des Anaxilas verwirrt hat. Bemerkt werden muss aber, dass trotz des Zweifels von Beloch ein messenischer Krieg im Anfang des fünften Jahrhunderts stattgefunden hat; es ergiebt sich dies, abgesehen von der Thatsache der Auswanderung nach Sicilien, die kurz nach der Schlacht bei Marathon füllt (Ed. Meyer, Gesch. d. A. II 343 A. 506), aus Plat. Legg. III 698 C. Her. V 49; wenn in der letztern Stelle Aristagoras die Lakedaimonier für einen Krieg gegen Persien zu gewinnen sucht, um dessen willen sie den gewinnlosen Kampf gegen die Messenier aufschieben sollten, so ist klar, dass er so nicht sprechen könnte, wenn seiner Kenntnis nach seit fast zweihundert Jahren zwischen Sparta und Messenien Friede geherrscht hätte; und wenn bei Strabo VIII 362 nach Apollodor von vier messenischen Kriegen geredet wird, so ist zu den drei Kriegen, welche die Geschichte gewöhnlich nennt, der Aufstand aus der Zeit des Leotychides als vierter hinzugefügt worden. Dass nun dieser aber eben der zweite gewesen, sucht E. Schwartz nachzuweisen: die chronologische Deutung der Väter unserer Väter (s. zu S. 40,1) habe die Legende von einem im siebenten Jahrh. sich abspielenden Kriege hervorgebracht, und Tyrtaios sei in Wirklichkeit ein Zeitgenosse des zweiten Leotychides. "Seine Gedichte sind in Athen entstanden, ein Athener aus der Zeit des peloponnesischen Krieges hat sie einem Spartiaten, dessen politische und militärische Stellung er im Unbestimmten liess, in den Mund gelegt", a. a. O. 466. Diese "mehr als kühne Behauptung" wird von Ed. Meyer, Forschungen zur alten Geschichte II 544ff. namentlich durch den Hinweis auf die militärischen Verhältnisse des fünften und sechsten Jahrh. zurückgewiesen, die bei den Spartanern ganz andere waren, als Tyrtaios sie schildert; besonders treffend aber hat Beloch a. a. O. 257 ff. die von Schwartz aufgestellten Aporien widerlegt. Dass Tyrtaios und der zweite messenische Krieg in's fünfte Jahrb. zu setzen seien, wurde übrigens schon von Verrall Class. Rev. X (1896) 269 ff. unter Hinweisung auf Lyc. g. Leocr. 28 behauptet; die Stelle lautet τοιγαρούν ούτως ήσαν άνδρες σπουδαΐοι και κοινή και ίδια οί τότε (zur Zeit der Schlacht bei Marathon) την πόλιν οίπουντες, ωστε τοις ανδρειοτάτοις Λαπεδαιμονίοις εν τοις έμπροσθεν γρόνοις πολεμοῦσι πρὸς Μεσσηνίους ἀνεῖλεν ὁ θεὸς παρ' ἡμῶν ἡγεμόνα λαβεῖν καὶ νικήσειν τοὺς ἐναντίους. Hier muss ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις mit τοῖς ἀνδρειοτάτοις verbunden werden (vgl. IV 25,5. VI 13,2 τὸν ἐστηκότα ἀνδριάντα παρὰ τῆ στήλη); verbindet man die Worte mit ἀνεῖλε oder πολεμοῦσι, indem man annimmt, es sei der Krieg im 7. Jahrh. gemeint, so lässt man Lykurgos sagen, die Athener der Perserkriege waren so tapfer, dass der Gott in Delphi den Lakedaimoniern zweihundert Jahre früher den Rat gab u. s. w. Nach Verrall wäre der zweite messenische Krieg identisch mit dem dritten, d. h. er hätte von 464—454 stattgefunden. Nach dem Gesagten aber lässt sich daraus nur schliessen, dass auch Lykurg einen messenischen Krieg in die Zeit der Schlacht bei Marathon verlegte.

- S. 41,3. Über den Ort Derai in Messenien lässt sich nichts feststellen; der Name kommt vor als der einer Festung in der Sikyonia, s. Curtius 504. 586 A. 66.
- S. 41,5. ἔργα ἀποδείξασθαι πλέονα ἢ ἄνδρα ἕνα είκὸς ἢν, vgl. Cap. 16,4 φοβερώτερος ἢ κατὰ ἀνδρὸς ένὸς είναι μανίαν.
- S. 41,8. Αριστομένει μνήμης, nach Amasaeus sollen die Worte heissen: Is eo erat ingenio, ut facillime pateretur suum iis etiam qui aliquid in bello memoria dignum gessissent honorem haberi; so falsch diese Übersetzung auch ist, so findet sie sich doch noch bei Dindorf, obgleich schon Kuhn richtig erklärte: Aristomenem subibat et alium neminem dedignari in bello aliquid pati postquam digna commemoratione fecit.
- S. 41,12. Nach Polyaen. II 31,3 hat Aristomenes diese kecke That verübt, nachdem er durch Verbrennung seiner Fesseln den Wächtern entkommen war, s. z. Cap. 17,1.
- S. 41,15. τὸν 'Αθηναῖον σύμβουλον, für das Orakel ist die Persönlichteit bestimmt, daher der Artikel.
- S. 41,19. μοίραν τῶν ἐν Πελοποννήσω τὴν ἀρίστην, vgl. Eurip. bei Strab. VIII 336.
 - S. 41,20. έξευρίσχουσι, vgl. Bd. I zu S. 46,22. Her. V 67.
- ebd. διδάσκαλος γραμμάτων, der Schol. Plat. a. a. O. nennt ihn γραμματιστής; in beiden Fällen wird er bezeichnet als ein Schulmeister, der lesen und schreiben lehrt.
- S. 41,21. Der lahme Tyrtaios ist eine Erfindung späterer Zeit, die ausser bei Pausanias zu lesen ist beim Schol. Plat. Legg. I 629 A, bei Iustin. III 5,6 (poëtam claudo pede) und in den Schol. Hor. Ep. II 3,402 (Athenienses in contumeliam ipsis Tyrtaeum quendam claudum dederunt); dass dagegen der Dichter in Attika zu Hause sei, sagen schon Plato a. a. O., Lyc. g. Leocr. 28, Philochoros und Kallisthenes bei Strabo VIII 362, und zwar soll er genauer aus Aphidna stammen (so Philochoros). Manche sehen in dieser Überlieferung nur eine der Eitelkeit der Athener suhebe erfundene Fabel, wobei eine bewusste Verwechselung mit einem lakonischen Aphidna mitspiele, s. Christ Gr. Lit. Gesch. 126. Dass Tyrtaios das spartanische Bürgerrecht erlangt habe, weiss schon Plato a. a. O. su berichten, Herodot dagegen sagt IX 35, die Brüder Hagias und Tisamenos aus Elis seien die einzigen Menschen, denen das sparta-

nische Bürgerrecht verliehen worden sei, also hat sich die Sage von der Verleihung des Bürgerrechts an Tyrtaios in der Zwischenzeit zwischen Herodot und Platos Gesetzen gebildet. Bemerkenswert ist auch, dass Xenophon in den Hell. VI 5,33 ff., wo die gegenseitigen Verdienste der Spartaner und Athener aufgezählt werden, des Tyrtaios nicht erwähnt; auch Xenophon scheint daher zur Zeit, als er diese Stelle schrieb, von einer Hilfeleistung der Athener nichts gewusst zu haben, so Niese a. a. Q. 26 A. 3.

S. 42,3. παρεσκευάζοντο ώς μάχην συνάψοντες, diese Wendung Cap. 13,5. S. 42,4. Die Eleier als Bundesgenossen der Messenier kehren wieder Cap. 17,7, und auch Cap. 23,5 sind sie als solche gedacht, ziemlich allgemein nimmt man aber seit Kohlmann 64 an, es liege hier ein Irrtum vor: nicht die Eleier, sondern ihre Feinde, die Pisaten, welche damals die Eleier zurückgedrängt und Olympia in ihren Besitz gebracht hätten, seien mit den Messeniern verbündet gewesen, s. Busolt Lak. 101 A. 48. Dagegen meint Reuss Jb. f. Ph. CLI 554, die Angabe des Pausanias werde durch Strab. VIII 362 gestützt, wo ausdrücklich auf das Zeugnis des Tyrtaios Bezug genommen sei; die Stelle lautet: τὴν δὲ δευτέραν (χατάχτησιν) χαθ' ἢν έλόμενοι συμμάχους Άργείους τε καὶ Ἡλείους καὶ Πισάτας απέστησαν, 'Αρχάδων μεν 'Αριστοχράτην τον 'Οργομενού βασιλέα παρεγομένων στρατηγόν, Πισατών δὲ Πανταλέοντα τὸν ὑμφαλίωνος ἡνίκα φησίν αὐτὸς στρατηγῆσαι τὸν πόλεμον τοῖς Λακεδαιμονίοις. Hier ist aber erstens keineswegs ausgemacht, dass dies alles aus Tyrtaios sei, wenn schon auch O. Müller Dor. I 149 A. 2 dieser Ansicht war, und zweitens ist zu bemerken, dass im cod. Par. 1397 jenes 'Hlasíous nachträglich von zweiter Hand in eine Lücke eingesetzt worden ist; dazu kommt nun, dass Strab. VIII 355 direkt widerspricht: συνέπραξαν δὲ καὶ οί Λακεδαιμόνιοι μετὰ τὴν ἐσχάτην διαλυσιν (auf den zweiten Krieg zu beziehen) των Μεσσηνίων (sc. τοις 'Ηλείοις) συμμαχήσασιν αὐτοῖς τάναντία τῶν Νέστορος ἀπογόνων καὶ τῶν 'Αρκάδων συμπολεμησάντων τοὶς Μεσσηνίοις. Unter diesen Umständen ist jene erstere Strabostelle für verdorben zu halten, und es schlägt darum Busolt Gr. G.' I 606 A. 5 vor, für 'Ηλείους entweder Πυλίους zu lesen und dann καὶ 'Αρκάδας zu ergänzen — so auch Schwartz a. a. O. 433 A. 2 — oder einfach 'Αρχάδας an Stelle von 'Ηλείους zu setzen. Der geschichtliche Wert der Angaben des Pausanias über die beiderseitigen Bundesgenossen ist überhaupt mehr als fraglich, denn auch die Teilnahme der Sikyonier auf Seite der Messenier und die der Korinther auf Seite Lakedaimons ist ganz unglaublich, vgl. hierüber Busolt a. aa. OO.

S. 42,8. Κορίνθιοι s. zu Cap. 11,1. 8.

S. 42,9. Λεπρεατῶν τινες, die Lepreaten erscheinen demnach geteilt, denn Cap. 24,1 giebt Aristomenes dem Lepreaten Damothoïdas eine Tochter zur Frau. Im übrigen gehört die Koalition zu den Sagenbildungen, durch die gegenwärtige Dinge in die Vergangenheit projiziert werden, d. h. es entspricht dies Bündnis Spartas mit Korinth und einer Partei in Lepreon der politischen Situation in der Zeit zwischen Leuktra und Mantineia, Xen. Hell. VI 5,11, s. Schwartz a. a. O. 450 f.

S. 42,11. Also erstreckte sich das pylische Reich bis in die Ebene von Stenykleros.

ebd. ἐπὶ τομίων κάπρου, s. zu III 20,7, Bd. I S. 718,9. Wie hier wird der Eber allein, nicht die Trittys Eber, Widder, Stier, genannt V 24,9 f.

Cap. XVI.

Die Wahrsager opfern auf beiden Seiten und das Treffen beginnt. Aristomenes' Thaten in dieser Schlacht. Die Spartaner fliehen. Tyrtaios richtet ihren Mut durch seine Gesänge wieder auf. Die Ehrenbezeugungen, die Aristomenes von den Frauen erhält. Sein Schild. Er erobert Pharai und wird verwundet. Die Jungfrauen von Karyai werden von ihm gefangen, aber gegen Lösegeld freigelassen.

S. 42,17. Ζυ παρόντων δὲ τῶν μάντεων vgl. den krit. Appar.

S. 43,1. ἔργου μὰν ἥπτοντο οὐδενός, das passt nicht recht zu der Vorstellung, dass Tyrtaios nicht bloss ein zum Kampfe begeisternder Sänger, sondern auch ein eigentlicher Führer im Kriege gewesen sei; § 6 allerdings wird ihm durch die Überlieferung (κατέλεγεν) eine Thätigkeit zugewiesen, die nicht dem Sänger, sondern dem Feldherrn zukommt, indess muss dort der Text, wie wir annehmen, korrigiert werden, und es scheint daher, dass Pausanias, wie Aelian V. H. XII 50. Schol. Plat. a. a. O. Suid. s. v. Τυρταῖος u. a., sich Tyrtaios nicht als Feldherrn dachte; als solchen hat er sich aber selbst bezeichnet nach Strab. VIII 362 und erscheint er sonst gewöhnlich. Eben dies ist der Hauptgrund, weshalb manche, wie Christ, Aphidna in Lakonien als seine Heimat annehmen, da es doch undenkbar sei, dass die Spartaner einem Landesfremden die Führung im Kriege anvertraut hätten.

S. 43,3. λογάδες (ἐπίλεκτοι) an der Seite des Feldherrn werden oft in griechischen Heeren erwähnt, so z. B. Diod. XI 30,4. Thuc. V 72,4. Plut. Phoc. 13, vgl. auch den ίερὸς λόχος der Thebaner Plut. Pel. 18, die γίλιοι λογάδες in Argos Thuc. V 67, 2, die ἐπάρτιοι der Arkader Xen. Hell. VII 4,22 u. s.

S. 43,5. ἦσαν δὲ καὶ αἰσθέσθαι δι' όλίγου δεινοὶ κτλ., nicht richtig übersetzt Schubart: "sie waren ganz besonders aufmerksam auf das Benehmen eines jeden von ihnen und vorzüglich, was jener begann oder zu thun wollen schien", richtig dagegen Frazer: They were quick, too, to observe

each other's movements, especially their leader's, whose actions they even anticipated. δι' όλίγου wie III 2,4: nach Verlauf von wenig Zeit, in kurzer Zeit, rasch, vgl. I 23,4 οὐ διὰ μαχροῦ. IV 29,4 διὰ τοσούτου.

- S. 43,10. τούτοις μὲν δὴ φεύγουσι διώχειν ἐπέταξεν ὁ ᾿Αριστομένης ἔτερον τῶν Μεσσηνίων λόχον, hierzu bemerkt Siebelis: "constructio est: ὁ ᾿Αριστομένης ἐπέταξε τούτοις φεύγουσιν ἔτερον τῶν Μεσσηνίων λόχον διώχειν, scil. αὐτούς immisit his fugientibus aliam Messeniorum cohortem, quae eos persequeretur"; diese Erklärung scheitert an der Unmöglichkeit, ἐπιτάττειν im Sinn von immittere zu fassen; das Richtige haben Sylburg und Facius gesehen, indem sie τούτοις φεύγουσι als absolute Dative = τούτων φευγόντων nahmen, vgl. Cap. 25,9; ἐπιτάττω τινί mit Infinitiv ist allerdings die regelmässige Konstruktion, ebenso προστάττειν τινί cum inf., doch vgl. Eur. Hel. 889 δς με προστάσσει τάδε εἰπεῖν.
- S. 43,16. φοβερώτερος ἢ κατὰ ἀνδρὸς ένὸς εἶναι μανίαν, vgl. VII 2,6 ἀρχαιότερον ἢ κατὰ τὴν Ἰώνων ἐσοίκησιν, V 27,5. VIII 50,2; der Infinitiv εἶναι absolut, wie in έχὼν εἶναι.
- S. 43,18. καθέζεσθαι γὰρ τοὺς Διοσκούρους ἐπὶ τῷ ἀχράδι, hierin sieht Wide Lak. Kulte 316 f., ebenso in der Erzählung, dass Kastor sich in einer hohlen Eiche versteckte (Pind. N. 10,114), eine Erinnerung an den an Bäume anknüpfenden ältesten Kultus; Furtwängler bei Roscher I 1165 ist derselben Ansicht, was die Dioskuren auf dem Birnbaum betrifft, während er den hohlen Baum für den Nachthimmel ansieht, a. a. O. 1160. Wide erinnert daran, dass auf Münzen von Gythion zwischen den Dioskuren ein Baum abgebildet ist, s. Imhoof-Gardner S. 62.
- S. 43,25. καταθέσθαι τον πόλεμον, gewöhnlich sagt Pausanias καταλύεσθαι τον π., vgl. I 38,3. II 14,2. III 10,2; vgl. πέρας ἐπιπθέναι τῷ πολέμω IV 6,5, δ πόλεμος ἔσχε (ἔλαβε) τέλος, πέρας III 3,2. IV 23,4. 13,7, διαπολεμεῖται ὁ πόλεμος III 3,2. IV 3,3.
- S. 44,2. ταινίας αί γυναίκες καὶ τὰ ὡραῖα ἐπιβάλλουσαι τῶν ἀνθῶν, vgl. Xen. Hell. V 1,3. Diog. L. VIII 62, Suid. s. v. περιαγειρόμενοι. Bei Paus. VI 7,3 tragen die Söhne des Diagoras ihren Vater, nachdem sie gesiegt, durch die Festversammlung und die Hellenen bewerfen sie mit Blumen und preisen ihn glücklich wegen seiner Söhne, vgl. zu dieser Sitte der φυλλοβολία Hermann Gottesd. Alt. 2 § 50,24 und Stephani Compte Rendu 1874, 133 ff. Amasaeus übersetzt flores et fructus iacientes, wobei zu bemerken ist, dass Pa am Rande καρπῶν hat als Verbesserung des falschen ἀνθρώπων.
 - S. 44,8. Zum Heiligtum des Trophonios in Lebadeia vgl. IX 39,5 ff.
- S. 44,9. βστερον την ἀσπίδα ἀνέθηκεν, vgl. Cap. 32,5. Nach IX 39,14 war der Schild noch zur Zeit des Pausanias daselbst vorhanden; dass das Trophonios-Orakel noch in der ersten Hälfte des dritten Jahrh. bestand, beweist eine Inschrift aus Lebadeia im CIG septentr. I 3426.
- S. 44,11. ἐς ἄχραν τὴν ἴτυν, für die griechischen Schilde ist charakteristisch der breite, flache Rand (ἴτυς) und die sich darüber erhebende Schildfläche, s. Droysen Heerwesen und Kriegführung der Griechen 13, nur die πέλτη hatte keinen Rand, ebd. 14 A. 1.

- S. 44,15. Φάρις, vgl. III 20,3, Bd. I zu S. 716,8.
- S. 45,6. Zu Karyai und den Tänzen der Jungfrauen zu Ehren der Artemis Karyatis vgl. III 10,7, Bd. I zu S. 686,3 und 6.

Cap. XVII.

Aristomenes wird in Aigila von festfeiernden Frauen gefangen, entkommt aber in derselben Nacht. Die Lakedaimonier bestechen den arkadischen König Aristokrates; mit der Zeit trifft siedie Neoptolemische Strafe. Beim Beginn der Schlacht flieht Aristokrates mit den Seinen durch die Reihen der Messenier hindurch, diese erleiden eine grosse Niederlage. Aristomenes sammelt die Flüchtigen und besetzt den Berg Hira, wo er elf Jahre lang von den Lakedaimoniern belagert wird.

- S. 45,15. Die Lage von Aigila ist unbekannt, die Insel dieses Namens jetzt Cerigotto, vgl. Curtius 331. Bursian 103) kann nicht gemeint sein; jedenfalls lag es nahe der messenischen Grenze, s. Curtius 324 A 63. Die Priesterin der Demeter in Aigila ist erwähnt in der Mysterieninschrift von Andania Z. 30, sie erscheint dort als Teilnehmerin am Festzug.
- S. 45,20. Die Geschichte von der Gefangennahme und Befreiung wird Cap. 19,4 ff. in veränderter Fassung nochmals vorgetragen; bei Polyaen. II 31,3. Plin. N. H. XI 185 ist von der Hilfe des Mädchens nicht die Rede und hat Aristomenes thatsächlich die Bande durchgebrannt.
- S. 46,3. Die Stadt Trapezus lag im obern Alpheiosthale nordwestlich von Megalopolis zwischen Lykaion und Alpheios gegenüber dem Einfluss des Brentheates in diesen, s. Curtius 305; hier hatte Hippothus, Sohn des Kerkyon, Enkel des Agamedes, Urenkel des Stymphalos, der ein Sohn des Elatos und Enkel des Arkas war, seinen Königssitz aufgeschlagen, VIII 5,4. Die Trapezuntier waren einer der drei Stämme, in die man in ältester Zeit Arkadien teilte, vgl. Steph. B. s. 'Aζανία. Busolt Lak. I 123.
- S. 46,4. διαφθείρουσιν χρήμασι, über die Verräterei des Aristokrates berichtet auch Polyb. IV 33 nach Kallisthenes und Plut. de sera num. vind. ² p. 548 F, wohl ebenfalls nach diesem. Bei Polybios heisst die Schlacht μάχη ἡ καλουμένη περὶ Τάφρον, bei Plutarch ἡ ἐπὶ Τάφρω μάχη.
- S. 46,10. στρατηγείν mit dem Dativ, wie Cap. 26,2, mit dem Genitiv I 36,4. II 1,2.
- S. 46,11. Der Verrat des Adeimantos wird wieder erwähnt X 9,11, wo Tydens als der andere Feldherr, der sich bestechen liess, genannt ist, vgl. Xen. Hell. II 1,30. 32. Lys. 14, 38. Dem. 19, 191.
 - S. 46,12. Zu Neoptolemos' Ermordung vgl. I 13,9, Bd. I zu S. 29,21.
- S. 46,13. Neoptolemos tötet den Priamos, vgl. Verg. Aen. II 550—53; es geschah ἐπὶ τη ἐσχάρα τοῦ Ἑρκείου, des im innern Hofe verehrten Zeus,

vgl. zu II 24,3, Bd. I zu S. 442,11. Verg. a. a. O. 512 ff; wie hier der βωμός metonymisch ἐσχάρα genannt wird, so wird der βωμός τοῦ ᾿Απόλλωνος Χ 24,4 mit ἐστία bezeichnet.

S. 46,16. ἀνθέω von einem Volke gesagt nähertsich poetischer Ausdrucksweise, es steht auch bei Thuc. I 19, vgl. Her. IV 1 ἀνθούσης τῆς ᾿Ασίης ἀνδράσι und Thuc. IV 133,1 ἄνθος von der jungen Mannschaft einer Stadt.

S. 46,20. χρήματα αποστείλας, vgl. Bd. I zu S. 683,3.

S. 48,2. Der Berg Hira gilt für den heut Tetrasi genannten, 1388 m hohen Gipfel der Messenien im N. begrenzenden Berge; von ihm springt gegen NW., zwischen den Dörfern Kakaletri und Stosimi, ein von tiefen Schluchten, in denen die Neda fliesst, umgebener Felsrücken vor, der die Reste der alten Bergfestung Hira trägt, Mauerreste mit Thürmen. Die Stelle heisst jetzt H. Athanasios, s. Leake I 563, der aber die Lage noch nicht erkannte; Boblaye 110. Ross 35. Curtius II 152 mit Plan (nach der Expéd. de Morée) Taf. 7. Vischer 452. Bursian II 162. Baedeker 324; Clark 250 wiederspricht der Beziehung jener Ruinen auf Hira; Niese Hermes XXVI 26 identifiziert dieses Hira mit dem homerischen 'loń (Il. IX 150), das bei Paus. Cap. 30,1 mit dem späteren Abia identifiziert werde; und die ganze Erzählung des Paus. gründe sich darauf, dass, wie Strab. VIII 360 bezeugt, einige dies Hira in das Gebirge an der Grenze nach Megolopolis zu ansetzen. Nun wurde aber nach Strabo das homerische Hira auch in der Ebene angesetzt, die sich am unteren Nedon zwischen der westlichen Abdachung des Taygetos und der Pamisosmundung lang hinzieht, was mit Paus. Anschauung stimmt. E. Schwartz im Hermes XXXIV 444 ff. vermutet, dass man in der Zeit der Kämpfe des Epameinondas gegen Sparta das homerische Hira mit der alten sagenhaften Feste identifiziert habe, um dieser noch grössere Ehrwürdigkeit zu verleihen. Eine Hauptschwierigkeit bleibt freilich bestehen, dass jenes Hira bei Phigalia nicht auf messenischem, sondern auf arkadischem Gebiet lag. Was die Namensform anlangt, so meint Schwartz a. a. O, dass der Gewährsmann des Paus. den Namen der Feste mit hellenistisch-römischer Orthographie EIPA schrieb (unsicher, ob Eipa oder Eipa zu lesen) während die richtige, mit der homerischen Namensform übereinstimmende Benennung Hira sei.

'S. 48,5. Es ist längst bemerkt worden, dass Pausanias sich durch diese Rechnung in Widerspruch setzt mit seiner eigenen Angabe in Cap. 23,4, wonach Hira Ol. 28,1 = 668/7, gefallen sei. Er giebt selbst folgende Daten:

Ol. 23,4 = 685/4 Abfall der Messenier, Cap. 15,1.
Ol. 24,1 = 684/3 Erste Schlacht (bei Derai), " 15,3.
Ol. 24,2 = 683/2 Schlacht bei Kaprusema, " 15,7.
Ol. 24,3 = 682/1 Schlacht am grossen Graben und Rückzug der Messenier nach Hira, " 17,2. 10.
Ol. 24,4 — 27,3 = 681/0 — 670/69 Hira belagert, es fällt im elften Jahre, " 17,11. 20,1, d. h. nach diesen Angaben hätte der Krieg zwei Jahre früher aufgehört, als Cap. 23,4 behauptet wird, s. das. Im übrigen ist die Erklärung der

Stelle aus Rhianos unzulässig, zweiundzwanzig Winter und Sommer können mmöglich elf Jahre bedeuten, sondern nur zweiundzwanzig; so richtig Schwartz a. a. O. 430. Dass der Krieg über zwanzig Jahre gedauert habe, sagt Plut. de sera num. vind. 2 p. 548 F.

S. 48,8. Cou at La Poésie Alexandrine 336 ist der Ansicht, dass diese beiden Verse aus dem Exordium des Rhianischen Epes stammen könnten, das von hier an bis Cap. 24,3 (οὐ γὰρ ἔδει συμφορὰν οὐδεμίαν Λακε- ἐαιμονίοις ἔτι ἐξ ᾿Αριστομένους γενέσθαι) die Grundlage der Erzählung des Pausanias bilde.

Cap. XVIII.

Plünderungszüge der Messenier. Getreidemangel und Aufruhr in Sparta. Aristomenes erobert und plündert Amyklai, wird verwundet, gefangen und in den Keadas gestürzt. Er entkommt auf wunderbare Weise und kehrt nach Hira zurück.

- S. 48,13. οί Πύλιοι τὰ ἐπὶ θαλάσση καὶ οί Μοθωναῖοι διέσωζον, vgl. Cap. 23,1 Πύλιοι καὶ Μοθωναῖοι καὶ δσοι τὰ παραθαλάσσια ψχουν, ναυσὶν ὑπὸ τὴν ἄλωσιν τῆς Εἰρας ἀπαίρουσιν ἐς Κυλλήνην.
- S. 49,5. οί ταύτη τὰ κτήματα ἔχοντες, d. h. in Messenien und den angrenzenden Gegenden Lakoniens (Z. 3); es waren demnach nach dem ersten Kriege Landloose in Messenien an Spartiaten verteilt worden, und es verlangten nun die Besitzer Schadloshaltung durch den Staat, daher die Unruhen. Aristot. Pol. V 6,2 sagt, es hätten damals unter dem Druck der Kriegsnot manche eine neue Verteilung des Grundbesitzes verlangt.
- S. 49,15. ρίφαι πάντας ες τον Κεάδαν, über die Lage des Keadas giebt diese Stelle so wenig Auskunft wie Thuc. I 134 und Strab. VIII 367, doch geht aus Thukydides wenigstens das hervor, dass er ziemlich weit vom Tempel der Chalkioikos entfernt war. Curtius 252 und Vischer 387 identifzieren ihn mit einer tiefen, dunkeln Schlucht des Taygetos bei Parori, das dieht bei Mistra liegt, während Rayet (bei Couat a. a. O. 345 f.) ihn einige Kilometer nördlich von Parori in der Langadha von Trypi am kürzesten Weg zwischen Sparta und der Makaria wiedergefunden zu haben glaubt. Er giebt folgende Beschreibung: La caverne de Trypi est une corme déchirure, creusée dans un plan vertical et dont les parois présentent de nombreuses aspérités. Cette déchirure est plus large en bas qu'en haut, et a, vers le fond, transversalement une dizaine de mètres, longitudinalement une quinzaine; elle a du être plus profonde qu'elle ne l'est anjourd'hui, et semble s'être en partie comblée par l'éboulement de gros blocs. D'en bas on aperçoit le jour par l'orifice supérieur, qui paraît très petit et doit être à une hauteur d'une quarantaine de mètres, autant

qu'on peut apprécier la distance dans l'obscurité. L'ouverture par laquelle on a pénétré, et qui est située à 12 ou 15 mètres au-dessus du point le plus bas où on puisse descendre, est masquée par de gros rochers et ne donne aucune clarté. Der Boden sei noch jetzt bedeckt mit einer ganzen Menge von Gebeinen kräftiger Männer. In diesen Keddac wurden Verbrecher und Leichname von Verbrechern hinabgeworfen; er entsprach demnach dem βάραθρον am Nymphenhügel in Athen. Das Wort, mit κείω, κεάζω sugammenhängend, bedeutet Erdspalt, vgl. Hesych. v. Καίατα· ὀρόγματα ἢ τὰ ὑπὸ σεισμῶν καταρραγέντα χωρία. Strab. a. a. O. οἱ ἀπὸ τῶν σεισμῶν ῥωχμοὶ καιετοὶ λέγονται und V 233 τὰ κοῖλα πάντα καιέτας οἱ Λάκωνες προσαγορεύουσιν.

- S. 49,13. ἀθρόοι τῶν Λακεδαιμονίων ἐπιδραμόντες, wenn die Stelle richtig überliefert wäre, was wir nicht glauben, so könnte man auf die Idee kommen, Pausanias habe aus euphonischem Grunde, um das Zusammentreffen mehrerer of-Laute zu verhindern (s. Schmid Attic. II 38), das prädikative Adjektivum zum Regens seines Substantivums gemacht, indem er dieses in den Genitivus partitivus setzte. Allein Pausanias ist nicht so empfindlich, und die Ausdrucksweise ist überhaupt verfehlt; denn da ἀθρόοι prädikativen Sinn hat, kann es nicht zum Subjekt gemacht werden, indem man erklärte "dichtgedrängte von den Lakedaimoniern"; es ist wohl anzunehmen, dass das den Genitiv regierende Substantivum ausgefallen ist.
- S. 49,18. οἱ ἀποσεμνύνοντες τὰ κατ' αὐτόν, Pausanias bentitzt wohl ausschliesslich den Rhianos; man erfährt durch Athen. XIII 599 E, dass der alexandrinische Dichter Aischylos ebenfalls Μεσσηνιακὰ ἔπη verfasst hat, vgl. Seeliger a. a. O. 10.
- S. 49,19. Bei Polyaen. II 31,2 ist es nicht ein Adler, sondern der Schild (ἐφελχομένη τὸν ἀέρα), der den Aristomenes sänftiglich auf die Erde niedersetzt; auf diesem Schild aber war nach Cap. 16,7 ein Adler mit ausgebreiteten Schwingen angebracht. Eine ähnliche Geschichte erzählt Aelian. N. A. XII 21.
- S. 50,1. ἔμελλε δὲ ἄρα καὶ αὐτόθεν ὁ δαίμων ἔξοδον ἀποφαίνειν αὐτή, vgl. Cap. 17,6. 12,4.
- S. 50,6. Die Rettung des Aristomenes aus dem Keadas steht auch bei Polyaen a. a. O. Plin. N. H. XI 185. Wie der Fuchs in dieser Geschichte den Aristomenes rettete, so erschien auch ein Fuchs damals, als Kresphontes durch seinen Betrug sich den besten Teil Messeniens sicherte; der Fuchs ist das symbolische Tier Messeniens, vgl. Niese a. a. O. 9 mit A. 3.

Cap. XIX.

Aristomenes überfällt die Korinthier, die den Messeniern zu Hilfe kommen. Er bringt das Opfer, Hekatomphonia genannt. Die Lakedaimonier schliessen auf vierzig Tage Waffenstillstand, während dieser Zeit fangen kretische Bogenschützen den Aristomenes, er wird aber durch eine Jungfrau befreit.

- S. 51,6. παρέστησεν εὖ εἰδέναι Σπαρτιάταις, s. die Bemerkung zu Cap. 12,1.
- S. 51,7. ἔθοσε τὴν θυσίαν ἢν Ἑχατομφόνια ὀνομάζουσιν κτλ., vgl. Polyaen II 31,2. Die Unwahrscheinlichkeit dieser Erzählung betont Plut. Rom. 25. Clem. Al. Protr. 36 P. lässt den Aristomenes dreihundert Gefangene opfern, darunter Theopompos, den König der Lakedaimonier. Auch Unger bezieht den Namen des Festes auf die Zahl der dabei geschlachteten Opfer und verweist auf Steph. B. s. Βίσννος, nach welchem die Stadt Biennos auf Kreta ein stehendes, dem Ares gehörendes Gemeindeopfer dieses Namens feiert, Philol. XXV, 1 ff. Dass in diesen drei Hekatomphonien des Aristomenes die Niedermetzelung der dreihundert Spartiaten im dritten messenischen Krieg (Her. IX 64) sich wiederspiegele, vermutet Schwartz a. a. O. 452 A. 2.
- S. 51,13. ἐπήει γὰρ 'Υακίνθια, vgl. Bd. I zu S. 684,11; während der Feier dieses Festes durfte kein Krieg geführt werden, Her. IX 7.
 - S. 51,15. Κρήτες τοξόται, s. zu Cap. 7,5.
- S. 51,16. Λύττος oder Λύχτος (s. Strab. X 476. Steph. B. s. v.) im östlichen Kreta eine Stunde südlich von Kandia, nach Arist. Pol. II 7,1. Polyb. IV 54 eine lakedaimonische Kolonie, ihre Bewohner nennt Polybios τόρας δμολογουμένως αρίστους Κρητιαιέων; vgl. auch Callim, in Apoll. 33 άτμμα τὸ Λύχτιον.
- S. 51,18. έπτα ἄνδρες ἀπὸ τῶν τοξοτῶν, ἀπό statt. genit. part., s. Bd. I sa S. 435,9.
- S. 52,11. Γόργος 'Αριστομένους, ohne δ, vgl. I 37,1 θεμιστοχλῆς Πολυάρχου. 38,3. X 38,6.
- S. 52,12. Γόργφ οὐα ἢν πω δέκατον καὶ ὅγδοον ἔτος, d. h. er befand sich in einem Alter, in dem der Mann noch nicht zu heiraten pflegt, wenn micht besondere Gründe vorliegen, vgl. Dem. 40,4 δεηθέντος τοῦ πατρός, Hermann-Blümner Priv. Alt. 36 A. 1.

·Cap. XX.

Hira wird im elften Jahr der Belagerung eingenommen und so erhält der Orakelspruch seine Erfüllung. Aristomenes vergräbt etwas Geheimes auf dem Berge Ithome. Ehebruch und Verrat, wodurch den Messeniern der Untergang bereitet wird.

- S. 52,19. ελικόρροον, vgl. VIII 41,3, doch passt diese Bezeichnung der Neda, die in Schraubenwindungen fliessende, nur auf den unteren Lauf derselben, s. Leake II 11.
- S. 53,2. Über den arkadischen Fluss Neda vgl. zu VIII 41,1 fg., über das Lykaion zu VIII 2,1.
- ebd. ἐν ὄρει τῷ Λυχαίφ, vgl. VIII 41,3, wo es genauer heisst ἐν ὄρει τῷ Κεραυσίφ, τοῦ Λυχαίου δὲ μοῖρά ἐστι.
- S. 53,5. τὸ δένδρον τὸν ἐρινεόν, der Gattungsname in Appositions-verhältnis zum Artnamen gesetzt, vgl. τὸν ἔποπα τὸν ὄρνιθα Ι 41,9. κόκκυγα τὸν ὄρνιθα ΙΙ 36,1. 28,1. ΙΙΙ 22,12. ΙV 18,5. 34,8. V 6,4. 14,3. 19,6. 22,5. VIII 12,3. 42,4; dagegen πιτύων δένδρα ΙΙ 1,7. τῶν ἀνθῶν τὰ κρίνα V 11,1 (ἄνθη τὰ κρίνα V 22,5), vgl. Bd. I zu S. 384,12.
 - S. 53,6. Μεσσήνιοι δὲ αὐτοὶ τράγον, vgl. Suid. s. τράγος.
 - S. 53,7. ες εύθυ ηύξητο, vgl. II 1,7 δένδρα ες εύθυ ανήκοντα.
- S. 53,14. ἢν γάρ τι ἐν ἀπορρήτω τοῖς Μεσσηνίοις, vgl. Cap. 26,8; es war das Ritual der Mysterien von Andania.
- S. 53,15. Wie hier Lykos als χρησμολόγος ἀνήρ erscheint, so stellt ihn Pausanias X 12,11 mit Euklus, Musaios und Bakis zusammen.
- S. 53,18. ἐς Ιθώμην τὸ ὄρος ist nach dem unmittelbar vorausgehenden recht überflüssig und namentlich ist die Wiederholung des Namens ungeschickt; solche stilistische Unebenheiten dürfen aber nicht durch Änderung des Textes beseitigt werden, vgl. VIII 38,10 ἔτερον δὲ Αχελῷον ῥέοντα ἐχ Σιπύλου τοῦ ὄρους ἐποιήσατο αὐτόν τε τὸν ποταμὸν χαὶ τὸ ὄρος τὸ Σίπυλον τοῦ λόγου προσθήχην. II 36,8; es ist eben nichts häufiger als die Verbindung des Eigennamens mit nomina appellativa wie ὄρος, ποταμός, πόλις u. s. w., s. die Zusammenstellung zu Cap. 34,4.
- S. 53,20. ἐπὶ Λακεδαιμονίοις ποιῆσαι τὴν μόνην καθόδου Μεσσηνίοις ἐλπίδα, einer der zahlreichen Fälle, in denen an Stelle des Genitivs der Dativus commedi tritt, vgl. I 9,1 τῆς ἐς τὸν παιδα τῆ Κλεοπάτρα δυσνοίας λέγουσιν ἄλλας τε αἰτίας κτλ.; stände hier τῆς Κλεοπάτρας, so würden allerdings zwei Genitive zusammenstossen, vgl. Meisterhans Gramm. d. att. Inschr. ² S. 210,31, wo angegeben ist, dass die Inschriften im allgemeinen τόκος τούτου (τούτων) haben, aber sobald τόκος selbst in den Genitiv trete, der Dativ gesetzt werde; Pausanias ist weniger ängstlich, s. II 2,3 Κορινθίοις δὲ τοῖς ἐπινείοις τὰ ὀνόματα Λέχης καὶ Κεγχρίας ἔδοσαν; I 17,1. V 4,4. VI 3,3. 10. VII 3,5 (τω δὲ Ανδραίμονι ὁ τάφος ἐχ Κολοφῶνος ἰόντι ἐστὶν ἐν ἀριστερῷ τῆς ὁδοῦ, dagegen 2,6 τοῦ δὲ Νειλέως ὁ τάφος ἰόντων ἐς Διδύμους ἐστὶν οὸ πόρρω κτλ.). 6,5 VIII 3,5. 5,13. 26,6. IX 5,2. X 36,8, s. auch die Bemerkung Bd. I zu S. 12,2.

- S. 54,2. τοῦ πρὸς τὴν Εἴραν, das Vorland von Hira bis zur Neda, der Artikel im Singular in periphrastischem Gebrauch, wie Cap. 7,5 τὸ ὁπὲρ τὴν χαράδραν.
- S. 54,17. εν άσελήνω νυπτί και ούτω χειμερίω, vgl. Thuc. III 22,1 τηρήσαντες νύκτα χειμέριον ύδατι και αμ' ασέληνον.
- S. 54,20. ὑπὸ τοξοτῶν Απτεραίων, Einwohner von Aptera, einer Küstenstadt am Westende von Kreta im Distrikt von Apokorona, s. Bursian 543.
 - S. 55,9. τοῦ ὄμβρου τὸ βίαιον, wie Cap. 21, 6, s. Bd. I zu S. 402,23.

Cap. XXI.

Hira wird durch Verrat eingenommen.

- S. 55,22. οἱ κύνες οὐ κατὰ τὰ εἰωθότα ὑλακτοῦντες, dies Omen hat seine Parallele im ersten Krieg, Cap. 13,1, wo m. s.
- S. 55,23. τὸν ὕστατον σφᾶς ἀγῶνα ἐπειληφότα, vgl. Bd. I zu S. 99,9. IX 6,1 σφᾶς ἐπέλαβε πολεμῆσαι.
- S. 56,1. ήμυνον τη πατρίδι, vgl. Cap. 6,6 άμύνουσι τη οἰχεία. 22,3 τιμωρεῖν τη πατρίδι.
- S. 56,2. ησθοντο ένδον τῶν πολεμίων ὄντων, vgl. Thuc. II 3,1 τσθοντο ένδον τε ὄντας τοὺς Θηβαίους.
- S. 56,11. ἐπιόντες δὲ τὴν πόλιν ατλ., die Erzählung erinnert an Hom. Il. IV 231 ff.
- S. 56,16. μελλησμόν, das tibliche Wort ist μέλλησις, vgl. Lobeck Phryn. 511: verbalia in μος quae substantivis in τα et τς omnino aequiparata sunt deflorata demum antiquae Atthidis gratia, tamquam novella suboles succreverunt; vgl. Schmid Attic. IV 687.
- S. 56,18. ἀν ἐσβέννυεν, Imperfektum der Wiederholung mit ἄν, vgl. Bd. I zu S. 383,5. IV 25,8.
- S. 56,22. Ιώνων μοῖρα ὄντες, ist concessiv zu verstehen; zu Grunde liegt der Gedanke, dass die Smyrnaier demnach weniger kriegstüchtig seien als die Messenier.
- ebd. Gyges schwingt sich zum Herrscher auf um 675, s. E. Meyer Gesch. d. Alt. II 45. Den Kampf mit Smyrna erwähnt Her. I 14 und nochmals Pausanias IX 29,4, vgl. Mimn. frg. 14. Zeitgenosse des Aristomenes ist Gyges auch nach IV 24,2.
- S. 57,4. παρελθεῖν τὸ πεπρωμένον, vgl. I 5,4 παραβῆναι τὸ καθῆκον το τοῦ θεοῦ.
- S. 57,8. ἤστραπτε κατὰ δεξιά, d. h. auf der Glückseite, nobis sinistra videntur, Graiis et barbaris dextra meliora, Cic. div. II 29; der δεξιὸς δρνις weissagt Glück Hom. Od. XV 160. 525, der ἀριστερός Unheil Pausanias II.

- XX 242; darum bedeutet Blitz zur Rechten Sieg bei Hom. II. II 353 Κρονίων ἀστράπτων ἐπιδέξι' ἐναίσιμα σήματα φαίνων. IX 236, vgl. Pind. P. 4,23. Eur. Phoen. 1189; vgl. auch Grimm Gesch. d. deutschen Spr. 980 ff.
- S. 57,10. ἀριθμῷ καὶ πολὸ περιῆσαν, καὶ πολό, wie καὶ μάλα, καὶ πάνυ, welche Ausdrücke bei Pausanias nicht gebräuchlich sind, = gar sehr (eig. und auch sehr, und zwar sehr, vgl. Krüger § 69,18), bei Komparativbegriffen häufig, s. z. B. I 9,6 ἀριθμῷ καὶ πολὸ ὑπερβεβληκόσιν, IV 5,7. 25,1.
- S. 57,13. Bemerkenswert ist die Rolle, welche der μάντις hier und § 12 spielt.
- S. 57,17. μεθ' ήμέραν, bei Tag, Cap. 16,9, vgl. Her. II 150 οὐ νυκτὸς ἀλλὰ μεθ' ήμέραν, IV 146.
- S. 57,22. άλῶναι Μεσσήνην πάντως ἐστὶ πεπρωμένον, mit leichter Umstellung ergiebt sich der Vers: Μεσσήνην πάντως πεπρωμένον ἐστὶν άλῶναι; auch im folgenden sind Stellen, die mit geringen Änderungen sich als Hexameter lesen lassen: s. Jacobs Verm. Schr. VIII 93 A. 27: ἀλλ' οῦ τοι τὸν πάντα χρόνον χαίροντες ἔσεσθε ἔργα τὰ Μεσσήνης καρπούμενοι· ὧδε βοήσας τοἰσιν ἐναντιβίοισιν ἐπέσσυτο, δαίμονι ἰσος, vgl. dazu Spengel Abh. d. Münch. Ak. I Cl. B. X 31 A. 2: "Herrliche poetische Schilderungen, alles aus Rhianos' Gedicht, das Pausanias in Prosa aufgelöst hat und in welchem man noch manche Hexameter erkennen kann."
- S. 58,2. ἐμοὶ χοινὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἐπάγει τὴν τελευτήν, die Präposition statt des üblichen Dativ gesetzt wegen des vorausgehenden von ἐπάγει abhängenden Dativ; es könnte auch konstruiert sein: χοινὴν ἐμοί τε καὶ τῆ πατρίδι, wie Dem. 18,5 χοινὸν είναι τουτονὶ τὸν ἀγῶνα ἐμοί τε καὶ Κτησιφῶντι.
- S. 58,3. σώζειν, infinitivus pro imperativo oft im Epos, selten in Prosa, findet sich noch einmal VI 18,4 χαρίσασθαί μοι, wo aber bei Suidas χάρισαί μοι steht; Her. VII 159.
- S. 58,5. καί οἱ ἔπεισιν ἐκβοῆσαι, vgl. IX 30,10 ἐπήει οἱ ἄδειν, in dieser Bedeutung (es kommt mir bei) gebraucht Pausanias viel häufiger παρίσταταί μοι, s. zu Cap. 12,1.
- ebd. ἀλλ' οὕ τοι χαίροντες κτλ., die Formel steht auch Cap. 8,8 οἰ μέντοι χαίροντά γε ἀπὸ τῆς μάχης διακριθήσεσθαι, vgl. Hom. Il. XX 362. So. O. R. 363 οἰ χαίρων ἐρεῖς. Ant. 759. Her. I 128. III 29, οἰ χαιρήσεις = es soll dir übel bekommen, du wirst nicht ungestraft bleiben,
- S. 58,14. τῆς τε κεφαλῆς τῷ νεύματι καὶ τοῦ δόρατος τη κινήσει δῆλος ἡν κτλ, vgl. wiederum Thuc. V 10,5 δῆλοί τε τῶν τε δοράτων τῆ κινήσει καὶ τῶν κεφαλῶς, s. S. 54,17.

Cap. XXII.

Die von Hira vertriebenen Messenier werden von den Arkadern am Berge Lykaion gastlich aufgenommen. Der Plan des Aristomenes, Sparta zu überfallen, wird von Aristokrates den Feinden verraten. Aristokrates wird von den Arkadern gesteinigt.

- S. 59,1. ἐσθῆτα καὶ σιτία; ἐσθής kollektiv, vgl. Her. III 66. Xen. Anab. III 1,19.
 - S. 59,2. πέμπειν mit finalem Infinitiv, s. Bd. I zu S. 66,1.
- S. 59,5. ἀναδάσασθαι ist das eigentliche Verbum für das Neuaufteilen von Land, vgl. IV 3,6. ἀναδασμός χώρας, γῆς II 13,1. V 4,2. Thuc. V, 4,2.
- S. 59,10. ἀνανδρία γὰρ καὶ ὑπὸ δειλίας καὶ οὐ διὰ κακίαν zum Wechsel der Präpositionen vgl. VII 5,4 ἔνεκα ἐπί. 18,9 ἐκ παρά. 26,8 Dativ ὑπό. VII 27,3 ὑπὸ διά. VI 16,2. 9. 17,2 u. s.
- S. 59,15. ἐς τὴν Εῖραν ἀπῆσαν, die Präposition weist auf die vorausgegangene Bewegung hin, es wird also mit lebhafter Kürze die Thätigkeit und ihr Resultat zusammengefasst, vgl. Her. I 21. V 72. VI 1. Xen. Anab. I 2,2.
- S. 60,4. τὸ βιβλίον ἐπιθείς κτλ., vgl. Her. III 42. Thuc. I 129. Dem. 34, 28. Harpocr. s. ἐπιθέτους ἐορτάς· λέγειν ἢν εἰθισμένον ἐπέθηκεν ἐπιστολὴν ἀντὶ τοῦ παρέδωκεν.
 - S. 60,7. σχόντες δέ τι καὶ υποπτον τότε ες αὐτόν, vgl. zu Cap. 5,1.
 - S. 60,8. ἐπεδείχνυον ἐς τὸν δημον, vgl. II 16,3 ἐπεδείχνυτο ἐς ἀπαντας.
- S. 60,9. ἐπέστελλε, über den Gebrauch der Tempora in historischer Erzählung bei den Verba, die schicken, absenden bedeuten, lässt sich folgendes feststellen: στέλλω steht meist im Aorist, selten findet sich an dessen Stelle das Präsens (I 17,6. III 4,1) oder das Imperfektum (III 1,7. 15,6); ἀτοστέλλω dagegen zeigt Vorliebe für das Präsens (I 29,8. II 7,8. 28,3. III 8,3. IV 4,1. 5,8. 9,3. 12,1. 15,6 bis. 19,1. 29,2. V 21,5), doch ist auch der Aorist nicht selten (I 42,6. II 29,7. III 4,10. 9,3. 22,6. IV 23,6.); weniger hänfig steht das Imperfektum (III 19,12. IV 14,8. 22,5. 23,1. 26,5), das bei ἐπιστέλλω, wie in unserer Stelle, sich findet II 33,4. Wie ἀποστέλλω steht πέμπω (und ἀποπέμπω) am häufigsten im Praesens (I 22,2. 29,8. 32,6. 36,6. 43,7. II 16,5. III 2,7. 5,8. 9,8. 11 IV 12,2. 3. 22,2), während der Aorist (I 3,4. III 10,8. 12,7 = jedesmal im Relativsatz) und das Imperfektum seltener erscheinen (IV 5,7. 12,2), bei μεταπέμπομαι dagegen ist dieses üblicher als das Präsens (IV 32,6) und der Aorist (IV 19,4), s. I 29,8. IV 23,6. 24,6.
- S. 60,15. Beispiele der Verschärfung der Todesstrafe durch Verweigerung der Bestattung innerhalb der Grenzen des Vaterlandes: Xen. Hell. I 7,22 ἐάν τις ἢ τὴν πόλιν προδιδῷ ἢ τὰ ἱερὰ κλέπτη, κριθέντα ἐν δικαστηρίφ, ἀν καταγνωσθῷ, μὴ ταφῆναι ἐν τῷ ᾿Αττικῷ. Lyc. g. Leocr. 113. Ps. Plut. vit. X orat. 849 C.
- ebd. καταλιθώσαντες, vgl. II 32,2. VIII 5,12. 23,7. IX 7,2. Fälle von Steinigungstod werden besonders aus dem heroischen Zeitalter berichtet,

doch sind sie auch später nicht ganz unbekannt, vgl. II. III 57 λάνον ἔσσο χιτῶνα. Aesch. Ag. 1616. Schol. Eur. Or. 872. Die, welche mit Wissen in's Lykaion gehen, werden von den Arkadern gesteinigt, Schol. Arist. Equ. 445. Thuc. V 60,6. Plut. Philop. 21. Amatorius 768 A. Amat. narrat. 775 A.

S. 60,17. Polybios giebt das Epigramm nach Kallisthenes wieder IV 33,2; nach diesem hätten die Arkader die Stele mit der Inschrift neben dem Altar des Zeus Lykaios aufgestellt, weshalb Jacobs glaubte, ein Heiligtum des Zeus Lykaios in Messenien annehmen zu sollen, s. Immerwahr Culte Ark. 4; auch Curtius I 339 spricht von einer Stele der Messenier; indessen bemerkt Preger Inscr. gr. metr. p. 51 mit Recht, dass der zweite Pentameter der Inschrift deutlich Pausanias Recht gebe. Die Angabe des Kallisthenes und Pausanias, dass das Epigramm aus der Zeit des Aristomenes, d. h. aus dem Beginn des 7. Jahrhunderts, stamme, wird von Bergk P. L. III 666 aufgenommen, von Preger a. a. O. abgewiesen; nach ihm ist das Epigramm in der ersten Hälfte des vierten Jahrh. verfasst; in der That deuten die Schlussworte darauf hin, dass Arkadien, als sie gedichtet wurden, sich bereits zu einem Staatsganzen zusammengeschlossen hatte; nach Schwartz a. a. O. 448 spiegelt die Inschrift am getreusten die Stimmung der Philippischen Zeit wieder, vgl. auch Hiller v. Gärtringen bei Pauly-Wissowa II 938.

S. 60,18. Schwartz meint, nach der älteren Fassung der Legende hätten die Messenier den König gesteinigt, bei Pausanias liege eine Umbildung vor, die auch die Anderung von Μεσσήνη in Μεσσήνης nötig gemacht habe; allein die LA Μεσσήνη, die sich bei Polyb. IV 33,3 findet, ist an sich unwahrscheinlich, da sie einen unpassenden Gegensatz zwischen χρόνος und Μεσσήνη statuiert

Cap. XXIII.

Ein Teil der Messenier wird zu Heloten gemacht, ein anderer zieht nach Kyllene, um irgendwo eine Kolonie zu gründen. Die Zeit des zweiten messenischen Krieges. Anaxilas von Rhegion holt die Messenier herbei, sie besiegen mit den Rheginern die Zanklaier und bewohnen mit diesen Zankle, das von ihnen Messene genannt wird. Herakles Mantiklos.

S. 61,2. τούτους μέν — προσέγειμαν ες το Είλωτικόν, vgl. zu Cap. 14,4.

S. 61,3. Das Land wird aufgeteilt und verlost mit Ausuahme von Asine und Mothone, welch letzteres, nachdem es die Bewohner verlassen, an die Nauplier fällt, s. Cap. 24,4.

- S. 61,4. ἐς Κυλλήνην τὸ ἐπένειον τὸ Ἡλείων, vgl. VI, 26,4 ἐπίνειον τὸ Ἡλείων, ebenso ist es bezeichnet Thuc. I 30,2. II 84,5; Paus. VIII 5,8 reigt, dass Kyllene schon in alter Zeit durch Handelsverkehr mit Arkadien rerbunden war, vgl. Curtius 36.
- S. 61,11. τὸ βούλευμα διαπεπτωκός, vgl. Aesch. 2,39 τὸ συκοφάντημα εξέπετεν αὐτῷ, Pol. V 26,6 διαπεσούσης αὐτῷ τῆς ἐπιβουλῆς.
- S. 61,14. τὰ ἐπινίχια πένθος σφίσιν ἐποίησε, Sylburg vergleicht Hor. Carm. I 35,4 f. superbos vertere funeribus triumphos.
- S. 61,15. ὡς τοὺς ἡγεμόνας τοὶς Μεσσηνίοις ἐπέταξεν ἐς Κυλλήνην, die Einschiebung von ἰέναι oder ἀπιέναι ist nicht notwendig, es liegt eine elliptische Ausdrucksweise vor, wie z. B. in der Wendung παραγγέλλειν oder κελεύειν είς τὰ ôπλα, Xen. Anab. I 5,13. Hell. II 3,20, ἐκέλευσε τοὺς ἔνδεκα ἐπὶ τὸν θεραμένην a. a. O. § 54, s. Krüger 62,3, 2.
 - S. 61,19. Zur Chronologie vgl. zu Cap. 17,10.
 - S. 61,21. Zu Chionis vgl. Bd. I zu S. 696,11.
- S. 62,3. Σαρδω κτήσασθαι μεγίστην τε νήσον καὶ εὐδαιμονία πρώτην; nach X 17,1 beträgt die Länge der Insel 1120, die Breite 420 Stadien; venn Pausanias die Insel dennoch für die grösste erklärt, so stammt diese Ansicht aus Herodot, der I 170 (vgl. V 106. VI 2) schreibt: Ἰωνας πλέειν εί Σαρδω καὶ οῦτω εὐδαιμονήσειν, νήσον δὲ άπασέων μεγίστην νεμομένους. In übrigen zeigt auch die Erwähnung dieses Vorschlags, Sardinien zu besiedeln, dass dem Erfinder der folgenden Erzählung die Lage der Ionier tach der persischen Wiedereroberung vorschwebte, vgl. Freemann Gesch. Sieil. übers. v. B. Lupus II 437,
- S. 62,4. Der erste Krieg, der mit Ithomes Fall sein Ende fand, dauerte bis Ol. 14,1, für die Friedenszeit setzt Pausanias 39 Jahre an; rechnet man 17 Jahre des zweiten Krieges, so kommt man mit den hier stehenden Angaben in's Gedränge; denn wenn Alkidamas am Schluss des ersten Krieges noch im Amte stand und am Ende des zweiten Krieges, d. h. nach 56 Jahren die vierte γενεά noch am Leben ist, so bleibt für die zweite und dritte eine viel zu kurze Zeit übrig. Nun ist aber die Chronologie des Anaxilas als absolut unrichtig längst und zuerst von Bentley nachgewiesen, vgl. dessen dissert. in Phalaridis epistolas IV de Zanclaeis et Messeniis: Anaxilas hat nicht Ol. 29, sondern zur Zeit des Dareios und Xerxes gelebt, und es fällt die Wegnahme von Zankle durch ihn auf das Jahr 493. Nimmt man an, Alkidamas, der Urgrossvater des Anaxilas, sei nicht nach dem ersten, sondern nach dem zweiten Krieg ausgewandert, und lässt man diesen ums Jahr 600 zu Ende gehen, so kommt man für Anaxilas auf die richtige Zeit, er starb im Jahr 476, vgl. zu S. 40,5.
- S. 62,12. Die ältere Geschichte von Zankle, auf die Pausanias hier zurückgreift, ist erzählt von Thuc. VI 4; nach ihm wurde die Stadt von Piraten aus Cumae gegründet (Strab. VI 268 nennt sie Ναξίων ατίσμα τῶν τρὸς Κατάνην, ebenso Scymn. 283), zu denen Leute aus Chalkis und dem übrigen Euboia stiessen; die Stifter waren Perieres und Krataimenes, der eine von Cumae, der andere von Chalkis (nach Strab. VI 257 vereinigten sich mit ihnen Messenier, die von denen vertrieben waren, welche für die

bei Limnai verübte Schändung der spartanischen Jungfrauen keine Genugthuung geben wollten). Späterhin nach der Eroberung von Milet lassen sich auswandernde Samier und andere Ionier von Anaxilas bestimmen, Zankle zu erobern (Her. VI 23, Thuc. a. a. O.), Anaxilas aber vertreibt nicht lange nachher die Samier und besetzt mit einem Haufen von Leuten verschiedener Nationen die Stadt.

- S. 62,21. Den grausamen Rat, von dem hier die Rede ist, hat nicht Anaxilas den Messeniern, sondern Hippokrates, der Tyrann von Gela, den Samiern gegeben, vgl. Her. VI 23. Eine weitere Spur der Quelle, aus der der Geschichtsfälscher schöpfte, liegt vor in der Angabe, dass Krataimenes ein Samier gewesen sei, Z. 15 vgl. Thuc. VI 4,5.
- S. 63,4. Dass Zankle seinen Namen in Messene umgewandelt hat, ist auch bezeugt von Her. VII 164, zu dessen Zeit die Stadt bereits so hiess; nach Thuc. VI 4,6 hätte Anaxilas sie ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ τὸ ἀρχαῖον πατρίδος so genannt; Freemann a. a. O. 438 f. findet diesen Beweggrund wenig wahrscheinlich und vermutet darum, dass nach dem sog. dritten messenischen Kriege messenische Verbände, von denen andere sich in Naupaktos ansiedelten, nach Zankle zogen und dass diese der Stadt ihren neuen Namen gaben; von da an erst, nicht schon zu Lebzeiten des Anaxilas, sage Diodor Messene und nicht mehr Zankle.
- S. 63,9. Der aigyptische Belos, Sohn der Libye und des Poseidon, Bruder des Agenor (Apoll. III 1,1), wandert nach Babylon und baut dem Gotte, der nach ihm benannt wird, einen Tempel, Diod. I 28, II 8. Bel heisst er I 16, 3, dagegen VIII 33,3 wie hier, Belos.
- 63,10. Über die unbekannte Etymologie des Namens Ammon s. Pietschmann bei Pauly-Wissowa I 1854; was Pausanias darüber sagt, steht auch bei Eustath. z. Dionys. Perieg. 211.

Cap. XXIV.

Aristomenes verheiratet seine Schwester und zwei Töchter, geht nach Rhodos und stirbt daselbst. In der 79. Olympiade fallen die Messenischen Heloten ab und ziehen auf den Berg Ithome. Sie bekommen freien Abzug und erhalten von den Athenern Naupaktos zum Wohnsitz.

- S. 63,13. Bei der chiastischen Entsprechung der drei Glieder bleibt unentschieden, ob Damothoïdas die zweite und Theopompos die ältere Tochter erhielt, oder aber dieser die zweite und jener die ältere; chiastisch gestellt auch Δαμοθοΐὸς δὲ Λεπρεάτη καὶ Ἡραιεῖ Θεοπόμπω, dazu kommt die Variatio in ἐς Φιγαλίαν Λεπρεάτη καὶ Ἡραιεῖ.
 - S. 63,14. Hagnagora war Witwe, Cap. 21,2 nannte sie Pausanias als

Gattin des Euergetidas; es ist wohl anzunehmen, dass dieser im Kampfe gefallen war.

- ebd. τὴν μὲν θάρυχι ἐς Φιγαλίαν, vgl. Steph. B. s. Φιγάλεια· 'Ριανὸς ἐν έ Μεσσηνιαχῶν ητὴν μὲν ἀνήγετ' ἄχοιτιν ἐπὶ χραναὴν Φιγάλειαν".
 - S. 63,21. μαχρῷ δή τινι ἄριστον, vgl. Bd. I zu S. 61,19.
- S. 63,22. Von der Reise des Aristomenes nach Rhodos hat wohl Rhianos auch gesprochen, s. Steph. B. s. 'Ατάβυρον' ὄρος 'Ρόδου ἔχτφ Μεσσηνιαχῶν.
- S. 63,23. Παρὰ τὸν βασιλέα Φραόρτην, da es sich um den Grosskönig handelt, erwartet man keinen Artikel, vgl. βασιλεῖ Δαρείφ III 4,2. I 3,2. 26,4. III 7,8. 9,2. 4. 5. 10,2 12,7. V 24,2 u. s.; dagegen ὁ βασιλεὺς ձγις III 8,3. τὸν βασιλέα Ἱππόλυτον II 6,7. III 10,7. Phraortes, Sohn des Deiokes, Vater des Kyaxares, lebte in der zweiten Hälfte des 7. Jahrh.
- S. 64,1. συνέπεσεν ἀποθανεῖν αὐτῷ νοσήσαντι, damit steht im Widerspruch die bekannte Erzählung, dass die Lakedaimonier, als sie den Aristomenes zum dritten Male fingen, ihm die Brust aufschnitten, wobei sie ein behaartes Herz fanden; diese Version hatte Rhianos, s. Steph. B. s. 'Ανδανία, vgl. Plin. N. H. XI 185. Val. Max. I 8,15. ext.
- ebd. οὐ γὰρ ἔδει γενέσθαι, die rhythmisch klingenden Worte hat Jacobs a. a. O. so umgeformt: οὐ γὰρ ἔδει νέον ἄλλο χαχὸν Λαχεδαιμονίοισιν ἐξ αὐτοῦ τελέθειν.
- S. 64,4. Ausführlich spricht Pausanias über die Familie der Diagoriden im siebenten Capitel von Buch VI.
- S. 64,5. Dieser Stammbaum der Diagoriden, nach dem Damagetos Eidam des Aristomenes war, lässt sich zur chronologisehen Fixierung des zweiten messenischen Krieges verwenden; Diagoras nämlich, der vierte Nachkomme des Damagetos, errang Ol. 79 = 464/3 im Faustkampf einen olympischen Sieg, den Pindars siebentes olympisches Siegeslied feiert; darnach ergäbe sich als Ende des Krieges ungefähr das Jahr 600, d. h. dieselbe Zeit, welche Epameinondas bei Plut. Apophth. reg. 194 B meint, wenn er sagt, dass er die Messenier nach 230 Jahren zurückgeführt habe, s. Busolt Gr. G. I 590 A. 1.
- S. 64,6. μη οὐ κατὰ καιρὸν δοκοίην γράφειν, diese Bemerkung ist insofern interessant, als sie zeigt, dass Pausanias in Beziehung auf die Zulassung von Episoden und Abschweifungen seit dem ersten Buche—wohl durch die Kritik aufmerksam gemacht— etwas gelernt hat.
 - S. 64,9. πλην της 'Ασιναίων, vgl. Cap. 14,3.
 - S. ebd. Μοθώνην δὲ Ναυπλιεῦσιν ἐδίδοσαν, vgl. Cap. 35,2.
- S. 64,13. Zu diesem Ansatz vgl. Bd. I zu S. 72,8. Ol. 79 = 464/3 würde stimmen sowohl zu der Angabe des Plut. Kim. 16, es sei damals Archidamos, der unter Apsephion 469/8 zur Regierung kam, im vierten Jahr König von Sparta gewesen, als, wie man meist annimmt, zu der des Thukydides, welcher das Erdbeben mit dem thasischen Aufstand von 465/4 gleich zu setzen scheint; dass dies aber in Wahrheit nicht der Fall ist, zeigt Wilamowitz: das Erdbeben fand nach ihm 468 statt und

der Fall von Ithome, sowie die Ansiedelung der Messenier in Naupaktos im Jahr 459, s. Aristoteles und Athen II 295 f. Bd. I zu S. 72,8; zum Aufstand selbst vgl. Thuc. I 101—103, auf den sich Pausanias stützt. Der Name des Archon ist bei diesem ohne Zweifel verschrieben, ob von Pausanias selbst oder den Copisten, lässt sich nicht ausmachen; er hiess Archedemides, s. Diod. XI 70,1. Dionys. Hal. Ant. Rom. IX 61,1.

- ebd. Diesen Xenophon aus Korinth, der im Stadion und Pentathlon gesiegt hatte, feiert die dreizehnte olympische Ode Pindars.
- S. 64,18. ἀπήντησεν ἐχ Ποσειδῶνος μήνιμα, vgl. I 33,2 ἀπαντῆσαι μήνιμα ἐχ τῆς θεοῦ, III 3,4. 15,9. 23,5.
- ebd. ἐς ἔδαφος τὴν πόλιν πᾶσαν κατέβαλεν ὁ θεός, vgl. Thuc. I 128,1. Nach Diodor XI 63,1 seien dabei mehr als 20000 Lakedaimonier ums Leben gekommen, Pausanias selbst sagt VII 25,3, dass kein Haus in Sparta stehen geblieben sei, vgl. auch Plut. Cim. 16. Schol. Ar. Lys. 1144.
- S. 64,19. ἐπὶ τῆ συμφορὰ ταύτη, natürlich nicht: eius calamitatis tempore (Amasaeus), auch nicht: bei diesem Unglück (Wiedasch, Schubart), besser: à la suite de ce malheur (Clavier) oder: in addition of this calamity (Frazer).
- S. 65,3. ἔδοσαν Ναύπακτον ἀφελόμενοι Λοκρούς, vgl. X 38,10. Bd. I zu S. 64,1.
- S. 65,4. τοῦ χωρίου τὸ ἐχυρόν, vgl. Thuk. IV 9,2 τὰ τετειχισμένα μάλιστα καὶ ἐχυρὰ τοῦ χωρίου, s. Bd. I zu S. 402,23.
 - S. 65,5. προείπεν ή Πυθία, vgl. III 11,8.
- S. 65,6. τοῦ Ἰθωμάτα τὸν ίκέτην, aus Thuc. Ι 103 ἦν δέ τι καὶ χρηστήριον τοῖς Λακεδαιμονίοις Πυθικόν πρὸ τοῦ, τὸν ίκέτην τοῦ Διὸς τοῦ Ἰθωμάτα ἀφιέναι.

Cap. XXV.

Die Messenier in Naupaktos erobern Oiniadai; im nächsten Jahr ziehen die Akarnanen vor diese Stadt; nachdem ein Treffen stattgefunden, werden die Messenier belagert, sie verlassen Oiniadai und kehren nach Naupaktos zurück.

S. 65,8. Έπεὶ δὲ ἔσχον τὴν Ναύπακτον, demnach scheint es, dass die Messenier mit ihrem Angriff auf Oiniadai nicht lange zögerten; nun war nach gewöhnlicher Annahme Naupaktos im Jahr 456 von Tolmidas erobert worden, im nächsten Jahr wurden die Messenier dort angesiedelt; nimmt man an, dass sie gleich darauf gegen die Akarnanen zogen und also i. J. 454 die Arkarnanen sie ihrerseits angriffen (§ 3) und nach acht Monaten zum Abzug nötigten, so fiele dieser in's Ende des d. J. 454 oder in dem Anfang von 453, ein Ansatz, an den sich passend der Zug des Perikles

- (Thuc. I 111,2 f.) anschliesst. Von dem Eroberungszug der Naupaktier erfahren wir allein durch Pausanias; dass er nach messenischer Quelle berichtet, setzt die offenbare Parteinahme für die Messenier ausser Zweifel. Auf die Kämpfe um Oiniadai bezieht Pausanias V 26,1 die Weihinschrift der Nike des Paionios, s. das. und zu dem Gesagten Oberhummer Arkarnanien 82 ff.
- S. 65,11. γῆν τε ἔχοντας ἀγαθήν, die Paracheloïtis war sehr furchtbar, vgl. Diod. IV 35,3. Avien. descr. 591 ff.
- ebd. 'Αθηναίοις διαφόρους ὄντας, es sind keine bestimmten Thatsachen überliefert, die diese Behauptung belegen, allein da die Oiniaden ohne Zweifel auf ein freundschaftliches Verhältnis zu Korinth, der mächtigen Handelsstadt in ihrer Nähe, bedacht sein mussten, so ist es nur natürlich, dass sie mit der Zeit zu Athen in feindlichen Gegensatz gerieten.
- S. 65,24. δι' Αλτωλῶν πολεμίων ἀεί ποτε ὄντων, an der Richtigkeit dieser Bemerkung wird nicht zu zweifeln sein, wenn auch Thatsachen, die sie bestätigen, uns erst aus späterer Zeit bekannt sind, da die Aitoler erst zur Zeit des peloponnesischen Krieges hervortreten.
- S. 66,10. τὸν ἦχοντα ὄχλον ἐξ ᾿Ακαρνανίας, zur Wortstellung vgl. z. B. VI 13,2 τὸν ἐστηκότα ἀνδριάντα παρὰ τῷ στήλη. 5,4 τὰς ἀγούσας καμήλους τὰ στία.
- S. 66,12. μυριάδες τριάχοντα ἐφθάρησαν κτλ., stark übertrieben, nach Her. VI 117 betrug die Zahl der bei Marathon erschlagenen Barbaren 6400 Mann; dass die Athener mit dem untauglichen Alter und den Sklaven nicht mehr als 9000 Mann stark nach Marathon gezogen seien, wird 'X 20,2 gesagt; 9000 Athener und 1000 Plataier lässt Cornel. Nep. Milt. 5 bei Marathon kämpfen, ebenso Suid. s. Ἱππίας und Schol. Arist. Equ. 781, während nach Iustin II 9,9 die Athener ohne die Plataier 10000 Mann stark waren; gegen seine Gewohnheit nennt Herodot keine Zahl, wohl weil ihm zuverlässige Kunde fehlte; vgl. Busolt Gr. G. 2584 A 1.
- S. 66,13. ὁ τρόπος τῆς μάχης κτλ., die Hauptwaffen der Akarnanen waren Wurfspiess, Schleuder und Bogen, vgl. Thuc. II 81,8. VII 31,5. 60,4, daher ihre Kampfweise: abwechselnd Angriff aus der Ferne und Rückzug, wenn der Feind herannahte, vgf. Xen. Hell. IV 6, 7—11. Grat. Fal. 184 Acarnanes subierunt proelia furto.
- S. 66,17. ταύτη μέν δή μή περισχεθήναι σφάς έχώλυε, χωλύει intransitiv gebraucht wie X 17,6, vgl. Thuc. I 144,2. Arist. Av. 463.
- S. 67,3. ἐπιρρεῖν vom Herbeiströmen einer Menge schon in der Ilias XI 724 τὰ δ' ἐπέρρεεν ἔθνεα πεζῶν, vgl. Her. IX 38. Plat. Phaedr. 229 D. Isocr. 12,95. Theocr. 15,59.
- S. 67,8. Da βιασθείσιν αὐτοῖς dem vorausgehenden Genitivus absolutus parallel steht, zu dem es die andere Möglichkeit des άλῶναι τὸ τεῖχος angiebt, so kann der Dativ nicht von δέος την abhängen, vielmehr liegt ein Fall des Dativus absolutus vor, den hier anzuwenden Pausanias durch sein

Streben, die Rede zu variieren, veranlasst wurde, vgl. Thuc. IV 56,1 τοῖς Αθηναίοις τότε τὴν παραθαλάσσιον δηοῦσι τὰ μὲν πολλὰ (οί Λακεδαιμόνιοι) ἡσύχασαν, Krüger 48, 5 1.

Cap. XXVI.

Die Messenier zeigen ihre Feindschaft gegen die Lakedaimonier vornehmlich im peloponnesischen Krieg. Sie werden von diesen aus Naupaktos vertrieben und ziehen nach Rhegion, die meisten aber nach Libyen. Zeichen verkünden ihnen die Rückkehr in den Peloponnes. Nach der Schlacht bei Leuktra werden sie von den Thebanern zurückgerufen. Der Traum des Epameinendas. Epiteles findet das von Aristomenes verwahrte Unterpfand.

- S. 67,20. Ναύπακτον όρμητήριον ἐπὶ τῆ Πελοποννήσιο παρείχοντο, vgl. Thuc. II 69,1. 83,1. 91,1. 102,1. III 75,1. IV 13,2. 49. VII 17,4. 31,2 u. s.
- S. 67,21. Μεσσηνίων σφενδονήται τῶν ἐχ Ναυπάχτου, nach Thuc. IV 9,1 waren es nicht messenische Schleuderer, sondern vierzig messenische Hopliten, die auf einem Piratenschiff zu Demosthenes stiessen.
- Λιβύης ες Εθεσπερίτας, Εθεσπερίται oder 'Εσπερίται sind die Bewohner der Stadt Εὐεσπερίδες (Έσπερίδες, Έσπερίς), die westlich von Kyrene an der grossen Syrte lag und später Berenike hiess, heute Ben-Gasi; s. Ptol. IV 4,4. Steph. B. s. Βερενίκαι πόλεις und s. Έσπερίς. Zur Sache vgl. X 38,10 und Diod. XIV 34, dessen Darstellung von der des Pausanias nicht unwesentlich abweicht, indem es sich bei ihm nicht um die Stadt der Euesperitai, sondern um Kyrene handelt, der Krieg nicht gegen Barbaren, sondern unter Bürgern stattfindet und die ungefähr 3000 Mann starken Messenier fast alle fallen, während bei Pausanias jedenfalls ein guter Teil davonkommt (§ 5). Wenn nun Thukydides VII 50,2 (vgl. VII 19,3) von einer Hilfeleistung spricht, welche vom Sturm nach Afrika verschlagene spartanische Hopliten Εὐεσπερίταις πολιορχουμένοις ύπὸ Λιβύων bringen, so weckt das den Verdacht, dass bei Pausanias eine Verwirrung vorliege. Ebeling A Study in the sources of the Messeniaca of Pausanias 73 ist dieser Ansicht, irrt aber, wenn er die Quelle der Verwirrung in Myron sucht.
- S. 68,12. Herakles als Traumgott, vgl. Stephani im Compte Rendu 1874, 15 ff.
- ebd. χληθῆναι ἐπὶ ξένια, eig. zu Gastfreundlichkeiten eingeladen, als Gast geladen werden, vgl. Her. II 107. V 18. VI 34. Xen. An. VII 6,3. VI 1,3. Ael. V. H. IX 15; schreibt man ἐπὶ ξενία, so heisst das entweder:

geladen werden, um in ein gastfreundliches Verhältnis einzutreten, oder auf Grund der Gastfreundschaft, beides weniger passend, vgl. Her. IV 154.

- S. 68,13. Κόμων συγγενέσθαι νεχρά τη μητρί ἐδόκει, vgl. den Traum des Caesar im Herculestempel zu Gades, Suet. Div. Iul. 7. Wenn Komon im Traum seiner Mutter beiwohnt, wodurch Messenes Wiederherstellung vorherverkündet wird, so deutet das nach Bachofen Mutterrecht 28 darauf hin, dass das Heimatland den Messeniern, wie den Kretern das ihrige (Plut. an seni u. s. w. 792 E. Ael. N. A. XVII 35. Plat. Rep. IX 575 D), nicht eine πατρίς sondern eine μητρίς war, ebenso Mc Lennan Studies in Ancient History 237 f. (Frazer).
- S. 68,15. ἐπελπίζω, vgl. I 13,9, beide Male gleich dem Simplex, wie Thuc. VIII 54,1, dagegen factitiv Thuc. VIII 1,1.
- ebd. δυνηθέντων = zur Macht gelangen, wie VII 1,7 δυνηθέντων έν τε Αργει και Λακεδαίμονι των Αγαιού παίδων.
- S. 68,16. τὸ δὲ, adverbial eine dem Vorausgehenden entgegengesetzte Behauptung einführend, vgl. Plat. Apol. 23 A τὸ δὲ κινδυνεύει, ὧ ἄνδρες, τῷ ἔντι ὁ θεὸς σοφὸς εἶναι, Krüger § 50, 1, 14.
- S. 68,17. οὐ μετὰ πολύ, so V 6,1. VII 3,8. 12,7, gewöhnlich aber μετ' οὐ πολύ, I 11,4. III 3,7. 7,4. IV 9,4. 24,6; auch μετ' οὐ πολύν χρόνον III 5,3. IV 29,1. V 4,7.
 - S. 68,20. Zum Orakel vgl. Cap. 12,7.
- S. 69,6. Der Angabe, dass Andania nicht wieder aufgebaut worden sei, scheint zu widersprechen, was die berühmte Mysterieninschrift über die politischen Verhältnisse von Andania berichtet; allein man hat anzunehmen, dass das Heiligtum von Messene aus verwaltet wurde, vgl. Seeliger Messenien und der achäische Bund, Jahresber. d. Gymn. in Zittau 1896/97, S. 27.
- S. 69,9. δῶρά ἐστι παρ' ἐμοῦ χρατεῖν, der Pluralis wie II 27,4, wo die Bemerkung im appar. crit. zu vgl.
 - S. 69,12. τὸ μήνιμα τὸ Διοσχούρων, vgl. Cap. 27, 1—3.
- S. 69,16. σμίλαχα καὶ μυρσίνην, dies bezieht sich auf die Geheimnisse der Demeter, denn diese wurde mit einem Kranz von Smilax und Myrten geschmückt, wie ihre Priester und Priesterinnen, vgl. Istr. frg. 25 (Schol. Soph. O. R. 681). Nach Theophrasts Beschreibung war Smilax eine rankende Pflanze (Hist. Plant. III 18, 11 f.), ebenso nach Hesychios, der sie κιττοειδές φυτὸν έλισσόμενον nennt, s. v., Diodor XX 41 stellt sie mit dem Epheu zusammen.
- S. 70.4. καὶ τοῦτο ἢν ἡ παρακαταθήκη, vgl. Cap. 20.4 ἢν τι ἐν ἀπορρήτω τοὶς Μεσσηνίοις; die Urne sah Pausanias im Heiligtum des Apollon Karneios, Cap. 33,5, sie ist identisch mit der κάμπτρα der Mysterieninschrift Z. 11.
- S. 70,5. ἐπελθόντα, ungewöhnlich von einer Traumerscheinung, sonst ἐπιστάντα, wie § 6, vgl. I, 21,1. IX 23, 3. 4; vom Schlaf sagt Her. II 141 δλοφύρμενον δ' ἄρα μιν ἐπελθεῖν ὕπνον καί οἱ δόξαι κτλ.
 - ebd. Καύκων, vgl. Cap. 1, 5 ff.

Cap. XXVII.

Die Ursache des Zornes der Dioskuren gegen die Messenier. Die Orakelsprüche des Bakis. Die wiederaufgefundene Einrichtung der Mysterien wird von den Priestern in Büchern eingetragen. Epameinondas trifft Anstalten zum Bau der Stadt. Die Stadt Messene wird gegründet, auch andere Städte werden wiederhergestellt. Die Zeit der Rückkehr der Messenier in den Peloponnes. Die Dauer der Verbannung verglichen mit der anderer Volker.

- S. 70,9. πρὸ τῆς ἐν Στενοχλήρφ μάχης, gemeint ist die Schlacht ἐπί τῷ καλουμένφ Κάπρου σήματι Cap. 15,7, welches ἐν Στενοχλήρφ τῆς Μεσσηνίας war, ebd. § 8.
- S. 70,14. χιτῶνας λευκοὺς καὶ χλαμύδας πορφυρᾶς ἐνδύντες κτλ., neben dem halbeiförmigen Hut ist die purpurne Chlamys das regelmässige Attribut der Dioskuren, vgl. Furtwängler bei Roscher I 1172 ff. Bei Polyaen. II-31,4 werden die Rosse genauer als Schimmel bezeichnet und haben Aristomenes und sein Freund denn diese wurden an Stelle von Panormos und Gonippos genannt goldene Sterne zur Vervollständigung der Täuschung über dem Kopf angebracht. Zum πίλος speziell vgl. Luc. dial. deor. 26 τοῦ ψοῦ τὸ ἡμίτομον.
- S. 70,20. καθυβρίζω mit dem Dativ, wie Her. I 21½; Kuhn wollte τῶν Διοσκούρων von καθυβρίσαντες abhängen lassen und τῆ θυσία als Dativ des Zeitpunktes fassen = quum sacra fierent, was grammatisch möglich (vgl. II 7,8 τῆ ἑορτῆ τοῦ ᾿Απόλλωνος und Schmid Attic. III 57), aber im Zusammenhang weniger passend ist.
- S. 71,4. Βάκιδι γὰρ μανέντι ἐκ Νυμφῶν, vgl. X 12,11, die Nymphen haben die Macht, den Sterblichen in ekstatische Begeisterung zu versetzen, s. z. B. Plat. Phädr. 241 E. Bakis ist wie Sibylla eigentlich ein Appellativum, wie denn auch mehrere χρησμολόγοι dieses Namens existiert haben sollen, vgl. Rohde Psyche ² II 64 ff., doch war Pausanias jedenfalls der Meinung, es habe nur diesen einen aus Boiotien gegeben; er spricht wieder von Bakis und seinen Orakeln IX 17,5 (X 32,8. 9. 11). X 14,6. Zu dem hier mitgeteilten Orakel bemerkt Herwerden Mnem. N. S. V p. 61: memorabilis locus, unde apparet Bacidis oracula progredienti tempore semper novis aucta esse.
- S. 71,12. κατετίθεντο èς βίβλους, diese Abschriften der παρακαταθήκη des Aristomenes versteht die Mysterieninschrift unter βιβλία Z. 12 und άρχαῖα ἔγγραφα Z. 84. Zum Ausdruck κατατίθεσθαι ἐς βίβλους vgl. Ps. Dem. Erot. 2. Plat. Legg. 858 D κ. εἰς μνήμην.
- S. 71,17. οξε τέχνη στενωποὺς κατατέμνεσθαι, das waren also Meister der ἡυμοτομία Diod. XVII 52, vgl. Her. I 180 τὸ ἄστυ κατατέτμηται τὰς ὁδοὺς ἰθέας; so sagt Arist. Pol. II 8,1 von Hippodamos, der zuerst grosse und breite Strassen anlegte, Ἱππόδαμος τὸν Πειραία κατέτεμεν, vgl. Curtius Ges. Abh. I 115.

- ebd. κατατέμνεσθαι οἰκοδομεῖσθαι περιβάλλεσθαι, vgl. I 28,3 Κίμων α κοδόμησεν περιβάλειν τὸ λοιπὸν λέγεται τοῦ τείχους, das Medium ist wie anderwärts (vgl. z. B. ἡπορεῖτο II 32,2) abweichend vom sonstigen Gebrauch nicht zur Differenzierung der Bedeutung gesetzt, sondern weil die medialen Formen eleganter schienen, vgl. auch oben zu Cap. 2,6.
- S. 71,20. Διονύσφ καὶ Απόλλωνι ἔθυον Ισμηνίφ κτλ., des Dionysos Stammsitz in Griechenland ist Theben, und der Dienst des Apollon Ismenios war einer der ausgezeichnetsten in dieser Stadt; die beiden Götter wurden nebeneinander verehrt, da ihnen das Element der enthusiastischen Gemütserregung gemeinsam ist, musische und dionysische Begeisterung sind nahe verwandt, vgl. Preller-Robert 710. Die Verehrung des Zeus Nemeios in Argos ist II 20,3 bezeugt, die eigentliche Nationalgöttin von Argos ist aber Hera, wie die argeiische Hera überhaupt die heiligste von allen ist.
 - S. 72,1. oí δέ σφισιν ίερεὶς, s. zu ol Bd. I zu S. 12,2 und zu IV 20,4.
- S. 72,2. Zu dieser ἀνάκλησις ἡρώων vgl. Rohde a. a. O. II 349, die τρωες sind ἐγχώριοι (Thuc. II 74) und οἰχήτορες ihres Landes (Xen. Cyr. III 3,22) und bleiben ihrer Heimat getreu und hilfreich zugethan; so ist Aristomenes den Thebanern als Kriegshelfer gegen die Spartaner bei Leuktra erschienen, IV 32,4.
- S. 72,6. ταῖς δὲ ἐφεξῆς κτλ., das deutet auf rasche Erledigung der Aufgabe hin, in der That findet sich bei Diod. XV 67 die allerdings unglaubliche Angabe, dass das grosse Werk in 85 Tagen vollendet worden sei; zum Mauerbau vgl. auch Cap. 31,5.
- ebd. ήγειρον, vgl. ήγειρε και ἐπύργου τὴν πόλιν Dio Chr. 32,684 R, ἐγείρειν νεών Luc. Alex. 10, Schmid Attic. I 53. 117. 359.
- S. 72,8. αὐλῶν Βοιωτίων καὶ Αργείων, vgl. Poll. IV 75 θηβαῖοι αὐτὸν (τὸν αὐλόν) ἐκ νεβροῦ κώλων εἰργάσαντο, χαλκήλατος δ' ἢν τὴν ἔξοθεν ὄψιν; wie die argeiischen Flöten beschaffen waren, scheint nirgends berichtet zu sein.
- ebd. Zu Sakadas vgl. II 22,8, zu Pronomos aus Theben IX 32,5 f., er war Lehrer des Alkibiades, Ath. IV 184 D, vgl. Boeckh CIG I p. 348 und Jahn Einleit. in d. Vasenkunde CXCIX n. 1231.
- S. 72,12. πολεμήσαι μετά Λακεδαιμονίων πρός σφας οὐ θελήσασι, das stimmt nicht zu Hell. VII 1,25. Bei der Gründung von Messene wurden die Spartaner im Besitz des ihnen gehörenden Küstenstriches gelassen.
- S. 72,18. Nach den Handschriften, welche hier ὀγδοήκοντα geben, läge ein Rechnungsfehler des Pausanias vor; nach Cap. 23,4 nämlich ist Hira Ol. 28,1 = 668/7 gefallen, von da bis Ol. 102, 3 = 370/69 sind nicht 287, sondern 297 Jahre; dass Pausanias diesen Irrtum begangen habe, ist deshalb nicht wahrscheinlich, weil er § 11 die Zeit in runder Zahl auf 300 Jahre bemisst, was er wohl thun durfte, wenn zu dieser Zahl nur drei, aber nicht leicht, wenn dreizehn Jahre daran fehlten. Mit der Angabe, dass Ol. 102,3 die Messenier ihr Land wieder in Besitz nahmen, stimmt überein VI 2,11, wonach mit der Rückkehr in den Peloponnes ihnen auch das Glück bei den olympischen Spielen wiederkehrte; als nämlich die Eleier ein Jahr nach der Gründung von Messene die olym-

pischen Spiele feierten, siegte der Messenier Damiskos im Wettlauf der Knaben; freilich setzt Diod. XV 66 den Wiederaufbau in Ol. 102,4, indessen sind Diodors Jahresabschnitte nicht zuverlässig, vgl. Reuss Jb. f. Ph. CLI 544.

- S. 72,21. Zum Exil der Plataier vgl. IX 1,4 ff., zu dem der Delier Thuc. V 1. VIII 108 und zu dem der orchomenischen Minyer Paus. IX 15,3. 37,8. Diod. XV 79.
 - S. 73,4. Κάσσανδρος 'Αντιπάτρου τὰς θήβας ἔκτισεν, vgl. IX 7,1.
- S. 73,5. φαίνεται ἐπὶ μακρότατον ἡ Πλαταϊκή φυγή συμβασα, da die Eroberung von Plataiai durch die Thebaner im dritten Jahr vor der Schlacht bei Leuktra, d. h. im J. 374, erfolgte und die Rückkehr der Einwohner nach dem Siege Philipps bei Chaironeia im J. 338 stattfand (vgl. IX 1,8), so waren damals also erst 36 Jahre verflossen und ist demnach die Angabe, dass sich das Exil nicht über zwei Menschenalter erstreckte, recht ungenau.
- S. 73,7. Μεσσήνιοι τριακόσια ἔτη μάλιστα ἠλῶντο, die runde Zahl, wie Diod. XV 81,3 (Μεσσήνην) ἀνάστατον οὖσαν ἔτη τριακόσια θηβαῖοι πάλεν ἀποκατέστησαν.

Cap. XXVIII.

Während des phokischen Krieges ziehen die Lakedaimonier auf's neue gegen die Messenier zu Feld, diese leisten mit ihren Bundesgenossen Widerstand, schliesslich verbünden sie sich mit Philippos von Makedonien. Sie erobern Elis durch List.
Ähnliche und andere Kriegslisten bei Homer.

- S. 73,14. δ πόλεμος δ Φωχικός, s. III 10,3, Bd. I zu S. 684,22; V 24,2 wird er von einem früheren Kriege unterschieden, der noch vor den Perserkriegen stattgefunden habe, s. das.; vgl. zu diesem heiligen Kriege, was Paus. X 2,1 ff. bemerkt.
- S. 73,15. τῶν Μεσσηνίων οὐκέτι ἐδύναντο ἀπέχεσθαι, δύνασθαι im Sinn von können gegenüber dem eigenen Willen, über sich bringen, gewinnen, meist mit Negation, Gegensatz zu ἡνείχοντο, vgl. Thuc. I 130.
- ebd. Zu den Streitigkeiten, welche nach Abzug der Thebaner im Peloponnes stattfanden, vgl. Diod. XVI 39. Paus. VIII 27,9 ff.; schliesslich verbünden sich die Messenier mit Philippos i. J. 344, vgl. Schäfer Demosth. I 520. II 353. III 442.
- S. 73,22. Vom Kampf bei Chaironeia hielten sich die Messenier fern, dagegen beteiligten sie sich am lamischen Krieg, vgl. I 25,4. Schäfer a. a. O. II 488.
- S. 74,3. Γαλάταις οὐχ ἐμαχέσαντο κτλ., vgl. VIII 6,3, nach welcher Stelle auch die Arkader wegen der Lakedaimonier sich fern gehalten haben;

dass auf diese Angabe kein Verlass ist, zeigt Niese Gesch. d. griech. und maked. Staaten II 16 A. 5. Die Griechen, welche sich zum Kampf gegen die Galater vereinigt haben sollen, sind aufgezählt X 20,3—5. Der Einfall der Galater fand nach X 23,14 Ol. 125,2 = 279/8 statt.

- S. 74,4. σπείσασθαι σπονδάς giebt Amasaeus wieder mit foedus inire, es bedeutet aber indutias facero, vgl. Thuc. IV 16,2 ἐσπεῖσθαι δὲ αὐτὰς (τὰς σπονδάς) μέχρι οὐ ἐπανέλθωσιν οί πρέσβεις, so richtig Kuhn; ebenso bedeutet ἐν σπονδαῖς Cap. 29,7 nicht per speciem foederis (Amas.), sondern durantibus indutiis.
- S. 74,5. Θό πολλῷ δὲ ιστερον ἔσχον ἸΗλιν κτλ., dies Ereignis verlegt Droysen Gesch. d. Hell. III 222 A. in die Zeit nach dem Tode des Königs Pyrrhos im J. 272, indem er annimmt, dass die Tyrannis des Aristotimos durch diesen Erfolg der Messenier herbeigeführt sei; aber nach V 5,1 waren es nicht die Messenier, sondern war es Antigonos, der Aristotimos bei seinem Unternehmen behilflich war; es ist auch unwahrscheinlich, wie Seeliger Jahresber. d. Gymn. in Zittau 1896/97 6 A. 4 bemerkt, dass die Messenier, kurz nachdem sie den Spartanern gegen Pylos zu Hilfe gekommen waren, in offenen Krieg mit ihnen geraten seien; Pausanias sagt selbst IV 29,6, die Gesinnung der Spartaner gegentüber den Messeniern sei infolge der ihnen unaufgefordert geleisteten Hilfe gegen Pyrrhos friedlicher geworden; Seeliger setzt darum jene Kriegslist einige Jahre vor 272, dagegen ist Niese a. a. O.II 227 geneigt, sich Droysen anzuschliessen. S. 260 A. 5 aber hält er es für denkbar, den hier erzählten Handstreich bis in die dreissiger Jahre hinunter zu rücken.
- S. 74,6. 'Ηλείοι εὐνομώτατοι [[ελοποννησίων ήσαν, vgl. hiezu Polyb. IV 73 f. Strab. VIII 358; es waren die segensreichen Wirkungen des Friedens, dessen sich Elis als ein dem Gotte geweihtes Land jahrhundertelang erfreuen durfte.
- S. 74,8. 'Ηλείων τοὺς δυνατοὺς διαφθείραντος χρήμασι, als die Führer der makedonischen Partei in Elis, die um eigenen Gewinnes willen das Wohl des Ganzen preisgegeben hätten, nennt Demosthenes in der Kranzrede § 295 Euxitheos, Kleotimos, Aristaichmos.
 - S. 74,11. ἐς ἔμφυλον προῆλθον πόλεμον, vgl. V 4,9.
- S. 74,13. κατά τέλη τε ἐτάσσοντο καὶ διενέμοντο ἐς τοὺς λόχους, hier wird τέλη verschieden erklärt, W i e d as c h und S c h u b a r t z. B. verstehen darunter Führer, Offiziere, diese heissen aber sonst ἄρχοντες; C l a v i e r tibersetzt: ils se formaient en compagnies et en bataillons, F r a z e r richtiger: the were being arrayed in divisions and distributed in regiments; sicher ist, dass oft mit τέλη grössere Heeresabteilungen jeder Truppenart, meist aber von Reiterei bezeichnet werden; unmöglich wäre es nicht, auch hier speziell an Reiterei, wie bei λόχοι an Fussvolk zu denken, vgl. Her. VII 87 οἱ μέν νυν ἄλλοι ἱππέςς ἐτετάχατο κατὰ τέλεα, IX 20; die spartanische Reiterei hat freilich zu keiner Zeit eine grosse Rolle gespielt, es ist auch nicht sicher, ob sie damale wirklich noch bestand, doch wäre dies kein ausschlaggebendes Bedenken.
 - S. 74,15. σημεία έπὶ ταῖς ἀσπίσι Λακωνικά ἔχοντες, d. h. ein Λ, wie die

Messenier ein M, s. Phot. s. λάμδα. Eustath. Hom. II. 293,40, die Sikyonier ein Σ, Xen. Hell. IV 4,10, d. h. also das Zeichen war jeweilen der Anfangsbuchstabe des Volksnamens, vgl. Droysen Heerwesen und Kriegführung der Griechen 13 A. 2.

- S. 74,17. τοὺς ἄνδρας ἐδέχοντο ἐς τὸ τεῖχος, zur Ummauerung von Elis vgl. Bd. I zu 678,11, Curtius 26.
- S. 74,18. τοὺς τὰ Λακεδαιμονίων φρονοῦντας ἐδίωξαν, sie vertrieben sie, wie V 17,11 τὰς 'Αρπυίας ἀπ' αὐτοῦ διώκουσιν. Ι 8,2. Hom. Od. XVIII 408. Her. IX 87.
- S. 74,21. Πάτροχλον Αχιλλέως τὰ δπλα ἐνδύντα, s. Hom. II. XVI 278 ff.
- S. 74,24. δύο χατασχόπους ἀνθ' ένὸς ἐς τοὺς Τρῶας ἀφιχέσθαι, s. II. X 218 ff.
 - S. 74,25. ἄνδρα λόγφ μέν αὐτόμολον κτλ., s. ebd. 244.
- S. 75,1. τοὺς διὰ νεότητα ἐν τοῖς Τρωσὶν ἢ γῆρας οὐχ ὡραίους μάχεσθαι κτλ., s. II. VIII 517 ff.
- S. 75,3. όπλίζουσιν αὐτῷ (sc. 'Ομήρῳ) τὸ μάχιμον, der Dativ ist Locativus, wie Plat. Rep. 389 Ε οία καὶ 'Ομήρῳ Διομήδης λέγει. Legg. 706 D, vgl. VII 14,2 Σπαρτιάτας, οἱ Κορίνθῳ τότε ἔτυχον ἐπιδημοῦντες. 27,1 τῷ δὲ χθαμαλωτέρῳ πεπόλισταί σφισιν ἡ πόλις.
- S. 75,4. τὰ 'Ομήρου ἀφέλιμα ἐγένετο ἐς ἄπαντα ἀνθρώποις, vgl. Bd. I zu S. 68,7. 436,7.

Cap. XXIX.

Demetrios, Philipps Sohn, überfällt Messene, wird aber zurückgeworfen. Warum die Messenier nicht in den achaiischen Bund
eintraten. Nach der Eroberung von Megalopolis durch Kleomenes nehmen die Messenier die flüchtenden Megalopoliten auf.
Sie erobern mit den Achaiern Sparta. Der Tyrann Nabis nimmt
Messene weg, muss aber sofort einen Vertrag eingehen und abziehen. Die Messenier nehmen den Philopoimen lebendig ge-

fangen und treten dem achaiischen Bunde wieder bei.

S. 75,6. μετὰ δὲ οὐ πολὸν χρόνον τοῦ ἔργου τοῦ πρὸς Ηλιδι, da die Unternehmung gegen Elis in's dritte Jahrzehnt des dritten Jahrh. gehört (s. zu S. 74,5), Philippos V. aber erst 220 König wurde, so ist diese chronologische Angabe des Pausanias sicherlich falsch, wenn sich auch nicht genau sagen lässt, in welchem Jahr der Handstreich erfolgte, vgl. Seeliger a. a. O. 14 A. 14.

ebd. Die Konstruktion betreffend ist aufmerksam zu machen auf den Genitiv τοῦ ἔργου, der gesetzt ist, wie wenn οὐ πολλῷ ὕστερον vorausginge;

Frazer vergleicht VIII 5,5 οδ μετά πολύ τῆς συμφορᾶς und VIII 12,7 τῆς Πτόλεως δὲ μετά σταδίους τριάχοντα.

- S. 75,6. Μαχεδόνες και Δημήτριος ὁ Φιλίππου, hier wie nachher Cap. 32,2 wird dieser Überfall fälschlich dem Demetrios, dem Sohne des Philippos, zugeschrieben. Polyb. sagt III 19 von Demetrios aus Pharos: καταλαβέσθαι ἐγχειρήσας μετὰ τῆς Φιλίππου γνώμης τὴν τῶν Μεσσηνίων πόλιν εἰκῆ καὶ παραβόλως ἐν αὀτῷ τῷς πράξεως καιρῷ ὁιεφθάρη; im weitern verspricht er, von der Sache ausführlich zu reden, doch ist der betreffende Abschnitt verloren, vgl. Strab. VIII 361. Plut. Arat. 50. Da Pausanias weiss und an dieser Stelle daran erinnert, auf welche Weise Demetrios, der Sohn des Philippos, umgekommen ist (II 9,5), so ist klar, dass seine Quelle den Irrum begangen und den Tod des Führers bei dem Handstreich verschwiegen hat.
- S. 75,13. ἐς λιμένα τῶν ἐρημοτέρων, vgl. VII 21,12 χαλφδίφ τῶν λεπτῶν, 24,10 ἀπώλειαν τῶν ἑτοιμοτέρων und Schmid Attic. IV 53.
- ebd. διὰ τῶν ἐπιτομωτάτων τῆς χώρας, es ist nicht ὁδῶν zu ergänzen, wie z. B. Luc. dial. mort. 7,2 σὲ τὴν ἐπίτομον ἐχρῆν τραπέσθαι, vgl. X 31,7 τὰ ἐπίτομα ἐχλεγόμενος τῆς χώρας.
 - S. 76,4. διά τοσούτου, vgl. Cap. 16,3 δι' δλίγου.
- S. 76,9. ύπὸ τῶν γυναιχῶν χεράμφ καὶ λίθοις βαλλόμενοι, vgl. Thuc. II 4,2 τῶν γυναιχῶν καὶ τῶν οἰκετῶν λίθοις τε καὶ κεράμφ βαλλόντων; vgl. auch I 13,8. IV 21,6.
 - S. 76,14. Λαχεδαιμονίοις όπο Πύρρου πολεμουμένοις, vgl. I 13,6.
- S. 76,19. και μή συντελούσιν αὐτοίς, zum Dativ vgl. Cap. 25,9 βιασθείστιν αὐτοίς.
- S. 76,22. Kleomenes nimmt Megalopolis im J. 222 ein, vgl. Polyb. II 55. Paus. VIII 49,4.
 - S. 76,23. ἐν σπονδαῖς, s. Bd. I zu S. 404,6.
 - S. 77,3. ἀποδιδόντες σφίσι την δμοίαν, vgl. II 28,4 ἀπ. την ίσην.
- S. 77,6. Κλεομένει περί Σελλασίαν ἐμαχέσαντο ἐναντία, bei Polybios II 65 werden die Messenier unter den Gegnern der Lakedaimonier nicht erwähnt, aber die Angabe des Pausanias scheint bestätigt zu werden durch die ihnen günstige Entscheidung des Königs Antigonos im Grenzstreit um den Ager Dentheliates (Tac. Ann. IV 43), s. Seeliger a. a. O. 8.
- S. 77,8. ἐκείνου (Μαχανίδου) δὲ ἀποθανόντος Νάβις ἀνέφυ σφίσιν αδθις τύραννος κτλ., Machanidas fiel unter der Hand des Philopoimen in der Schlacht bei Mantineia (a. 207), im Jahr darauf bemächtigte sich Nabis der Tyrannis; den Überfall der Stadt Messene (Ol. 144,3) berichten ausser Pausanias (vgl. VIII 50,5) Plut. Philop. 12. Liv. XXXIV 32,16. 35,6; bei Polyb. XVI 13 ist die Erzählung ausgefallen.
- S. 77,14. μεμφόμενοί τι Μεσσηνίοις, vgl. VIII 51,5 ήν γὰρ τηνιχαῦτα ἐς Μεσσηνίους ἔγκλημα, nach Plut. Philop. 18 hatte Deinokrates die Messenier zum Abfall vom achaiischen Bund verleitet; inter Messenios et Achaeos de principatu primo dissensio, mox bellum ortum est, Iust. XXXII 1,4. Seeliger a. a. O. 21 vermutet, die Achaier hätten sich darüber beschwert, dass Deinokrates sich der dem achaiischen Bund treu gebliebenen messe-

11

nischen Landstädte bemächtigte; einige von diesen waren nämlich nicht abgefallen, wie aus Z. 20 δσοι τῶν περιοίχων σφίσιν ἤμωναν hervorgeht.

- S. 77,16. Zu Deinokrates vgl. Pol. XXIV 5, er endete durch Selbstmord, Paus. VIII 51,7 f.
- S. 77,21. (οδ) πολύ υστερον, vgl. VIII 51,5: τρίτη μάλιστα υστερον ήμέρα nach dem Aufbruch des Lykortas sei Philopoimen ihm nachgezogen.
- S. 77,25. δ' Αρχαδιχός λόγος, nämlich VIII 51 f., s. das., Plut. Philop. 20. ebd. οί τε Φιλοποίμενι αίτιοι τῆς τελευτῆς ἔδοσαν δίχας, vgl. Polyb. XXIV 12. Plut. Philop. 21.

Cap. XXX.

- Die Stadt Abia. Die Stadt Pharai und Nachkommen ihres Gründers Pharis. Die Göttin Tyche.
- S. 78,5. Hier beginnt nach dem langen historischen Exkurse wieder die Periegese, die Paus. dort fortsetzt, wo er III 26,11 abbrach; die Choirios-Schlucht (s. Cap. 1,1) bildete die Grenze zwischen Lakonien und Messenien. Heberdey 64 nimmt für Abia, Pharai, Thuria, Messene Autopsie unter gleichzeitiger Benutzung des schon im dritten Buche benutzten Periplus an.
- S. 78,6. Abia (auf Inschr. auch Abea genannt, CIG 1307. 1463) wurde von der Tradition mit dem bei Hom. II. IX 150 erwähnten Ire identifiziert. Nach Polyb. XXV 1 riss sich Abia zusammen mit Thuria und Pharai i. J. 181 v. Chr. von Messenien los und trat dem achaiischen Bunde bei; Plin. IV 22 rechnet die Abeatae zu den civitates in Achaia. Reste haben sich 2¹/, Stunden von Kalamata, ³/₄ Stunden von dem an der östlichen Küste des Meerbusens von Korone belegenen Hafenplatze Armyros erhalten; die Stelle führt heut den Namen Palaia Mantineia. Die Ruinen bestehen vornehmlich in Polygonmauern, Hafendämmen und Inschriften, von den Heiligtümern ist nichts mehr vorhanden, Leake I 324 ff.; Pelop. 185. Boblaye 104. Ross 10. Curtius II 159 f.; 193 A. 33. Bursian II 170 f.
- S. 78,9. Glenos, Sohn des Herakles und der Deianeira, wird erwähnt bei Apoll. II 7,8. Schol. Soph. Tr. 54; Diod. IV 37 nennt ihn Gleneus, und nach Pherekydes beim Schol. Pind. Isth. 4,104 war Megara seine Mutter.
- S. 78,13. Über den Kultus des Asklepios in Messenien vgl. Preller-Robert 520. Thrämer bei Pauly-Wissowa II 1668. Heberdey 26 (vgl. 64) erkennt in dem π das Zeichen der Autopsie.
- S. 78,14. Die messenische Stadt Pharai (vgl. Cap. 3,2 u. 10) heisst bei Strab. VIII 388 auch Φάρα, sonst, wie hier, gewöhnlich Φαραί, s. Polyb. XVI 16; XXV 1. Steph. Byz. s. v.; der alte homerische Name ist Φηραί oder Φηρή, s. Il. V 543; IX 151; 293. Od. III 488; XV 186. Strab. VIII

359 f.; 367. Steph. Byz. v. Φαραί, vgl. oben Cap. 1,4; der Name findet sich bei Xen. Hell. IV 8,7 und Ptol. III 14,31 und 36 auch in der Form Φεραί. Die Stadt lag nach der früher allgemeinen Annahme an der Stelle des heutigen Kalamata, nur hat die Entfernung vom Meere sich seither nahezu verdoppelt: Strabo p. 361 giebt sie auf 5 Stadien an, Paus. Cap. 31,1 auf 6, heut sind es etwa 10; Paus. scheint von dieser Gegend genaue Kenntnis gehabt zu haben, vgl. Hitzig zur Pausaniasfrage 77. Gurlitt 188 A. 37. Reste des Altertums fehlen in der heut recht bevölkerten Stadt durchaus, vgl. Leake I 342 ff.; Pelop. 185. Boblaye 105. Clark 199 ff. Curtius II 158; 193 A. 32. Vischer 427 f. Bursian II 170. Abweichend hiervon hat Pernice A. M. XIX 355 (vgl. A. A. 1893, 139) die Ansicht dargelegt, dass Pherai dem Dorfe Janitsa, 2 Stunden von Kalamata gelegen habe, wo erhebliche Mauerreste aus mykenischer Epoche erhalten sind; auch könne man in einer starken, nie versiegenden Quelle die Cap. 31,1 erwähnte Quelle im Hain des Apollon Karneios sehen, und die Angabe ebd., dass Phèrai nur 6 Stadien vom Meere entfernt sei, erkläre sich daraus, dass die ganze Küste junges Schwemmland sei, vornehmlich des Pamisos. Darnach wäre die Anlage ähnlich wie in Mykenai gewesen: auf der Höhe der Herrscherpalast, in halber Höhe der Mauerring, darunter die Unterstadt. Vor Pernice hatte schon Weil A. M. VII 216 Pherai hierher verlegt, doch ohne eingehende Begründung; zugestimmt hat Heberdey a. a. O., während Baedeker 355 bei der früheren Ansicht verbleibt.

ebd. Die Stelle dieses δδωρ άλμυρόν bezeichnet jedenfalls das heutige Dorf Armyro, s. Leake I 325. Bursian 171. Nach Curtius 159 ist jetzt noch ein Mühlbach mit salzigem Wasser in der Nähe.

S. 78,15. Αύγουστος τοὺς ἐν Φαραῖς Μεσσηνίους συντελεῖν ἀπέταξεν ἐς τὸ Λακωνικόν, vgl. zu Cap. 1,1. 31,1.

S. 78,16. Pharis wird VII 22,5 Φάρης geschrieben.

S. 78,18. "Ομηρος ἐν Ἰλιάδι, s. V 541 ff., während dort und auch sonst bei Homer (vgl. Cap. 1,4) der eine der Zwillinge Orsilochos heisst, findet sich auch bei Strabo VIII 367 und Hesych. s. olzos die Form Ortilochos.

S. 79,2. Bekanntlich war in der Familie des Aristoteles, welche ihren Ursprung auf Machaon zurückführte, der Name Nikomachos üblich, vgl. Usener Götternamen 351.

S. 79,3. Raoul-Rochette berichtet im Journal des Savans 1850 S. 560, dass in geringer Entfernung von Kalamata ein den Heiligen Kosmas und Damianos geweihtes Kloster sich befinde, dessen Mönche 'Αγιοι' Ανάργροι hiessen, weil sie die Kranken unentgeltlich heilten; dieses Kloster stehe auf demselben Platz, wie das Heiligtum des Nikomachos und Gorgasos, sodass also auch hier das Christentum die Erbschaft des Altertums übernommen habe. Vgl. Ross Wanderungen I 212.

S. 79,5. Vgl. Cap. 3,10.

S. 79,8. Dass Homer weder in der Ilias noch in der Odyssee das Wort τύχη gebraucht, hat Macrob. Sat. V 16,8 hervorgehoben, ebenso Joh. Lyd. de mens. III 18, auch Eustathios erwähnt die Thatsache öfter; dagegen

findet sich das Wort als Appellativum im zehnten Hymnus v. 5 und als Eigenname in der hier von Pausanias zitierten Stelle des Demeterhymnus, in der übrigens bei ihm wohl aus Flüchtigkeit der Vers 420 καὶ Μελίτη Ιάχη τε 'Ρόδειά τε Καλλιρόη τε ausgelassen ist.

- S. 79,17. Αθηνᾶν μέν καὶ Ένοώ, Hom. II. V 333.
- ebd. Apremi, XXI 483 f.
- S. 79,18. Αφροδίτη, V 429.
- S. 79,19. Bupalos von Chios, Sohn des Archermos und Bruder des Athenis, um Ol. 60 thätig, vgl. Brunn I 38; II 324. Overbeck I 192. Collignon I 143. Robert bei Pauly-Wissowa II 2042 unter Athenis. Das Bild der Tyche von Smyrna stellte sie vielleicht als Stadtgöttin vor; der spätere Typus giebt der Tyche neben dem Füllhorn in der Regel noch das Steuerruder in die andere Hand. Kalkmann 193 (ebenso Quellen der Kunstgesch. des Plin. 230) nimmt als Quelle der Notiz über Bupalos ein mythologisches Handbuch an, während die kunstgeschichtliche Bemerkung von Paus. selbst eingeflochten sei, aus einer kunsthistorischen Quelle; dagegen Robert archaeol. Märch. 119 A. 1 (der auf die ähnliche Stelle Herod. II 4 aufmerksam macht) und Gurlitt 189 A. 38.
- S. 79,23. ἐπὶ τοσοῦτο(ν) ἐδήλωσε, vgl. VI 4,7 und Bd. I zu S. 56,13. ebd. ਜως δὲ καὶ ὕστερον Πίνδαρος κτλ., dass Pindar dies gethan hat, bezeugt Plutarch de fort. Rom. 322 C. Weder Pausanias noch Plutarch sagen, dass Pindar im Eingang der 12. olympischen Ode die Tyche σώτειρα genannt hat, nach Kalkmann 217 "wohl der schlagendste Beweis dafür, dass beide auf einer ähnlichen Vorlage fussen", s. dagegen Hitzig zur Pausaniasfrage 86.
- S. 70,24. Mit Pherepolis ist der in Elis neben Tyche verehrte Sosipolis zu vgl., VI 25,4.

Cap. XXXI.

Der Hain des Apollon Karneios. Stadt Thuria. Flecken Kalamai. Ort Limnai. Quellen des Pamisos. Stadt der Messenier am Ithome. Die Mauern Messenes verglichen mit den Mauern anderer Städte, andere Merkwürdigkeiten. Verehrung der Artemis Laphria und der Ephesischen Artemis. Heiligtümer der Eileithyia, der Kureten, der Demeter, des Asklepios, der Messene.

- S. 79,25. Über den Dienst des Apollon Karneios vgl. Bd. I zu S. 406,17 und 693,19.
- S. 80,2. Paus. fand zwei Ortschaften des Namens Thuria: die alte Stadt auf der Höhe, die aber auch zu seiner Zeit nicht völlig verlassen war (s. Z. 10), und die neue in der Ebene. Die alte Stadt erkennt

man in den Ruinen des Dorfes Paläokastro, sie nahm ein umfangreiches Felsplateau ein in der Richtung von SW nach NO; erhalten haben sich bedeutende Reste der dem Höhenrand folgenden Stadtmauer, Fundamente zweier dorischer Tempel (vgl. den unten Z. 11 erwähnten), die Cavea eines Theaters, eine in den Felsen gehauene Cisterne u. a. m. Die andere Stadt lag an der Stelle, die heute Lutró heisst; hier sind noch wohlerhaltene Reste eines grossen römischen Baues, wahrscheinlich einer Villa, erhalten. Vgl. Leake I 354. Boblaye 105. Curtius II 161: 194 A. 36. Vischer 424. Welcker I 227. Bursian II 168. Einen Plan der Ruinen von Ober-Thuria (nach Bursian "nicht ganz genau") und Ansichten giebt Lebas Voy. archéol., Itinér. pl. 27—29; der Plan wiederholt bei Curtius II, Taf. 7.

ebd. Antheia bei Hom. II. IX 151 und 293 erwähnt; doch waren die alten Geographen darüber im Zweifel, ob Thuria oder Asine das alte Antheia sei, s. Strab. VIII 360. Steph. Byz. u. θούριοι; andere identifizierten Thuria mit dem homer. Αἴπεια (II. IX 152), s. Strab. a. a. O., was jedoch richtiger für das spätere Korone erklärt wurde, s. unten Cap. 34,4 f.

S. 80,3. Diese Angabe, wonach die Stadt Thuria zur Zeit des Pausanias immer noch lakonisch war, wie es nach der Schlacht bei Actium Augustus verfügt hatte, ist nach Kalkmann 164 f. ein deutlicher Beweis, dass Pausanias hier einem Geographen folgt, der zwischen dem Regierungsantritt des Augustus und d. J. 25 nach Christus geschrieben hat; denn jene Verfügung des Augustus sei im Jahre 25 aufgehoben worden, indem der Kaiser Tiberius den von den Städten Thuria und Pharai begrenzten ager Dentheliates endgiltig den Messeniern zugesprochen habe (Tac. Ann. IV 43.) Hiergegen hat R. Weil A. M. VII 216 geltend gemacht, dass der von Tiberius geschaffene Zustand nicht endgiltig gewesen sei, indem Münzen der Stadt Thuria aus der Zeit des Septimius Severus die Buchstaben AA tragen, die als Λακεδαιμονίων zu erklären sind; es sei demnach für Thuria eine neue Abtretung an Lakedaimon festgestellt. Auch Weil geht also, wie Kalkmann, von der Meinung aus, dass die Städte Thuria und Pharai zum ager Dentheliates gehörten; denn nur von diesem sagt Tacitus, dass er von Tiberius den Messeniern zugesprochen worden sei; dass aber eben diese Voraussetzung unrichtig sei, haben Seeliger, Messenien und der achäische Bund 25 ff. und Frazer (z. d. Stelle und Band I p. XCIII) mit Sicherheit nachgewiesen. Der ager Dentheliates, in dem das Heiligtum der Artemis in Limnai liegt (IV 31,3. Strab. VIII 362, über seine Lage s. zu Z. 13), ist vom Jahr 25 an Eigentum der Messenier geblieben und hat nicht zu Thuria, sondern zum Stadtgebiet von Messene gehört, trotzdem jenes und namentlich Pharai näher lagen, s. Seeliger a. a. O.

80,11. Der Dienst der syrischen Göttin, d. i. der Aphrodite, fing im hellenistischen Zeitalter sich über Griechenland zu verbreiten an, Kultstätten hatte sie u. a. auch im Peiraieus (nach den Inschr., vgl. Preller-Robert 348 A. 5) und in Aigion an der Küste von Achaia, Paus. VII 26,7.

S. 80,12. Der Aris ist ein östlicher Nebenfluss des Pamisos, der

durch die Quellen von Pidima gespeist wird, Curtius 162. Bursian 168.

S. 80,13. Kalamai (heut der offizielle Name von Kalamata), das auch Polyb. V 92 und Steph. Byz. s. v. (aus Paus.) erwähnen, wird an verschiedenen Stellen angesetzt. Da heute noch eine Ortschaft westlich von Kalamata, zwischen diesem und dem Pamisos belegen, den Namen Kalami führt, so haben Leake I 362. Ross 2 A. 3. Curtius 158 hier das alte Kalamai angesetzt: doch bemerkte schon Boblaye 166, dass dies dem Wege des Paus., der von Thuria nach Messene geht, widerspricht. Boblaye setzt Kalamai und den Tempel der Artemis Limnatis nördlich von den Ruinen von Thuria an; Bursian 171 viel südlicher, nämlich 1/2, St. nordöstlich von Kalamata, wo ein Hügel oben antike Mauerreste, die Ebene am Fuss antike Hausplätze auf dem künstlich geebneten Felsboden aufweist. Eine Inschrift, auf der Kalamai vorkommt (ἐν Καλάμαις οἰκήσαντα), ist nach Weil A. M. VII 216 nicht, wie Foucart B. corr. hell. I 31 angab, in Kalamata, sondern in dem 2 Stunden östlich davon belegenen Dorfe Janitza gefunden worden, wo antike Reste vorhanden sind (vgl. oben zu Cap. 30,2). Weil sucht daher das alte Kalamai an dieser Stelle, während Pernice, wie erwähnt, das alte Pherai hier ansetzt. Baedeker 360 f. hält an der alten Annahme von Leake und Curtius fest, doch geht es schwerlich an, Kalamai so weit von dem hei Paus. zusammen damit erwähnten Limnai, dessen Lage feststeht, anzusetzen, gleichviel ob Paus. beide Orte auf einem Abstecher besucht oder, was wahrscheinlicher ist, sie nur ohne Autopsie erwähnt hat, wie auch Heberdey a. a. O. meint, der darin eine nur um der historischen Einleitung willen gemachte Einschaltung erkennen will.

ebd. Limnai erwähnt Paus. III 2,6 als im Grenzbezirk von Lakonien und Messenien belegen; ferner Strab. VIII 362 und Callim. hymn. 3, 172 (vgl. Bd. I 786 zu III 14,2). Die Lage der Ortschaft ist durch Inschriftfunde (s. hierüber Ross 1 ff.) hinlänglich festgestellt: es ist das Dorf Volimnos, mit einer Kapelle der Panagia Volimniatissa am nördlichen Abhange eines engen Thalkessels, der sich am stidlichen Fusse des Berges Gomovuno östlich über dem Bette eines von Norden her dem Nedon zufliessenden Bergbaches hinzieht, s. Robert a. a. O. Curtius 157. Bursian 170. Die früheren Vermutungen über die Lage von Limnai (gegenüber Nisi, am linken Ufer des Pamisos) und bei Leake I 365. Boblaye 106 sind dadurch hinfällig, obschon Leake Pelop. 181 sie zu halten sucht.

S. 80,14. Über die Artemis Limnatis s. zu III 14,2. Reste des Heiligtumes scheinen in die obenerwähnte Kapelle verbaut zu sein, Ross 7.

ebd. ἔνθα Τηλέχλιφ — τὴν τελευτὴν συμβῆναι λέγουσιν, vgl. Cap. 4,2.

S. 80,16. Der Pamisos heisst heute in seinem oberen Laufe Pirnatza; von da ab, wo ihm die Wasser von Pidima zufliessen, führt er den Namen Dipotamo. Die von P. hier erwähnten Quellen, die heute nach der dort belegenen Kapelle des h. Florus benannt sind, entspringen östlich von Messene unterhalb der Bergzunge von Skala und bilden heute einen ausgedehnten Sumpfsee; die 40 Stadien, die P. als Entfernung bis

Messene angiebt, stimmen mit den französischen Messungen v. Boblaye 107; Strab. VIII 361 giebt 50 Stadien Entfernung an. Richtig ist dagegen seine Angabe von 100 Stadien als Entfernung der Quellen vom Meere. Vgl. Leake I 389; ebd. 477. Curtius 155; 162. Bursian 157. Philippson 202.

S. 80,18. Die Ruinen von Messene, bei dem heutigen Dorfe Mavromati belegen, sind noch sehr ansehnlich und bestehen hauptsächlich in den Resten der Stadtmauer, des Theaters, des Stadions und in Gräbern. Vgl. Leake I 366 ff. Boblaye 107. Welcker 247. Curtius 139. Clark 236. Vischer 445. Bursian 165. Baedeker 359. Pläne bei Leake I pl. 3. Expéd. de Morée I pl. 22, und darnach Curtius Taf. 6. Bursian Taf. 4. Baedeker a. a. O. Frazer III p. 430, unsere Taf. I; Ansichten von Mauern, Thoren u. a. Expéd. de Morée pl. 38 ff. Lebas Voy. archéol., Itinér. pl. 19. Das Buch von Stavros Oikonomaki, τὰ σωζόμενα Ἰθώμης, Μεσσήνης καὶ τῶν πέριξ, Kalamai 1879, ist uns unzugänglich. Dass Paus. Messene selbst besucht hat, zeigt § 5 und die Äusserung Cap. 32,3; vgl. Heberdey a. a. O. und 13.

S. 80,19. Die beiden Höhen, die im Altertum Ithome und Eua und heute Vurkano und Hag. Vasilios heissen, sind die durch eine Einsattelung verbundenen Gipfel eines Gebirgszuges, der den Gesamtnamen Kontovunia führt. Der Gipfel der Ithome ist 802 m hoch, die Eua ist niedriger. Vgl. Leake I 384. Curtius 137. Bursian 156.

S. 81,1. Die Stadtmauer von Messene, die sich noch sehr gut verfolgen lässt, ist im N und NW der Stadt am besten erhalten, stellenweise bis zu 12 Lagen der ohne Mörtel übereinander gelegten, regelmässig behauenen Felsblöcke, die Thürme bis zu 30' Höhe. Sie lief über die nw. Vorhöhe der Ithome, dann südlich in die Nähe des Dorfes Simiza, nördlich hiervon in östlicher Richtung bis zu dem zwischen Ithome und Eua belegenen lakonischen Thor und von da, immer dem Rande des Felsgrats entlang, bis zum Gipfel der Ithome. Der Gesamtumfang betrug ungefähr 9 km. Vortrefflich erhalten ist das sog. arkadische Thor in der Nordmauer mit äusserer und innerer Thoranlage; s. die Grundrisse Curtius 141. Frazer III 430. Ansichten und Rekonstruktionen bei Lebas a. a. O. Fiedler Reise I Taf. 4. Expéd. de Morée I pl. 44 f. (darnach bei Schreiber Bilderatlas Taf. 49,1 f.); vgl. ebd. 37,5 (Schreiber T. 48,7). Suppl. to te antich. of Athens, Messene pl. I 1 f. (Schreiber T. 50,8 f.)

S. 81,2. Die Mauern von Babylon beschreibt Herod. I 178, sie galten wegen ihrer grossartigen Anlage und ihrer Dimensionen (die jetzt auf 360 Stadien Länge, 50 Ellen Höhe und 32 Fuss Breite berechnet werden) als Weltwunder. Vgl. Perrot-Chipiez. Hist. de l'art II 469. Baumstark bei Pauly-Wissowa II 2696.

ebd. Memnon galt als Gründer von Susa (vgl. Paus. X 31,7) und nach ihm hiess der königliche Palast daselbst das Μεμνόνειον, Herod. V 53. Diod. II 22,3; die Ausdehnung der Mauern, die gleich den babylonischen aus Backsteinen waren, giebt Strab. XV 728 auf 120 Stadien an. Vgl. tiber die Reste Perrot-Chipiez a. a. O. V 766.

- S. 81,3. Die Gegenüberstellung von οὖτε είδον mit dem bestimmt gehaltenen Vergleiche ἐστιν ἐχυρώτερον spricht, wie Heberdey 13 A. 18 bemerkt, für Autopsie.
- S. 81,4. Über die Mauern von Ambrosos s. X 36,3 f., über die von Byzanz Herodian III 1,6. Cass. Dio LXXIV 10, vgl. ebd. 14,4. Kubitschek bei Pauly-Wissowa III 1120; über die Mauern von Rhodos Strab. XIV 652.
- S. 81,5. τούτων ατλ., hier ist wohl eine durch die Parenthese herbeigeführte Anakoluthie anzunehmen, unmöglich wäre es indessen nicht, den Accusativ τὰ δὲ ἐν Αμβρώσω absolut zu fassen, vgl. II 1,9. 5,3. V 10, 6.
- S. 81,6. Vor der Südseite des obenerwähnten arkadischen Thores haben sich die Reste einer gepflasterten Strasse erhalten, die wahrscheinlich auf die Agora führte. Diese selbst sucht man, mit Rücksicht auf die Angabe des Paus., dass der Marktbrunnen Arsinoë mit der Klepsydra in Verbindung stand, zwischen Theater und Stadion, wo sich Reste von Wasserleitungen und Stücke eines grossen Wasserbehälters erhalten haben, die man für die Reste der Arsinoë hält, s. Expéd. de Morée, Architect. I 35 pl. 35. Leake I 367. Vischer 448. Bursian 167. Baedeker 360 f. Ob diese identisch sind mit den Resten der Arsinoë, die Sophulis wieder aufgefunden haben will (Marmorwand mit Ausguss und Zuleitung), ist aus der kurzen Notiz A. M. XX 375 nicht ersichtlich. Abweichender Ansicht war Curtius 145, der den Dorfbrunnen von Mavromati für die Arsinoë hielt, ebenso Clark 234. Über die Klepsydra, die dem Arsinoë-Brunnen das Wasser lieferte, s. Cap. 33,1.
- ebd. Μεσσηνίοις δὲ ἐν τῆ ἀγορᾳ κτλ., Pausanias beginnt seine Periegese mit dem, was ihm das Wichtigste scheint, vgl. Bd. I zu S. 387,11.
- S. 81,10. Der Bildhauer Damophon ist uns nur aus Paus. bekannt, der zahlreiche Werke von ihm in Messene, Aigion, Megalopolis und Lykosura nennt (vgl. IV 31,7; ebd. 10; VII 23,5; ebd. 7; VIII 31,1; ebd. 5; 37,3). Man setzte den Künstler früher um die 102. Ol. an, weil man annahm, dass die Tempelbilder von Messene und Megalopolis, wie die Heiligtümer selbst, sogleich bei der Gründung dieser Städte in jener Olympiade errichtet wurden (vgl. Sillig Catal. artif. 182 f. Brunn I 290); seitdem aber die Ausgrabungen in Lykosura Reste seiner dort gefertigten Skulpturen ans Tageslicht gebracht haben, wird dieser Ansatz nicht mehr aufrecht erhalten (ausgenommen von Kavvadias Fouill. de Lycosura I 13) und Damophon, dem Stil seiner Arbeiten gemäss, einer spätern Epoche zugewiesen, der hellenistischen oder römischen, von manchen sogar erst der des Hadrian; vgl. Overbeck II 485 ff. Robert im Hermes XXIX 429; Collignon II 626, weiteres s. zu VIII 37,3.
- S. 81,12. xaí oí slot, Übergang aus der relativen in die demonstrative Konstruktion, vgl. Bd. I zu S. 84,7.
- S. 81,15. Der Beiname der Artemis Laphria ist wahrscheinlich vom Stamme λαω gebildet, wie ἐλαφρός von ἐλάω, und bedeutet demnach das rasche, rüstige Wesen der Jagdgöttin. Usener Göttern. 190 fasst λαφρία = λα-γορία, Artemis Laphria also als Göttin der Strassen (wie Apollon Agyieus). Verehrt wurde sie als λαφρία namentlich in Aitolien, von wo aus

dieser Dienst sich nach Achaia und Phokis verbreitet hatte; ob auch nach Messenien, wie vielfach aus dieser Stelle geschlossen wird (Welcker Götterlehre I 596. Preller-Robert 310), ist zweifelhaft, denn die Stelle wird anderweitig dahin interpretiert, dass diese Artemis Laphria des Damophon gar nicht in Messene, sondern in Naupaktos befindlich gewesen, von Paus. daher bloss erwähnt worden sei, weil sie von dem eben genannten Meister Damophon herrührte; demnach seien Μεσσήνιοι Z. 13 und 18 nicht die Bewohner von Messene, sondern Μεσσηνίων οί λαβόντες Ναύπακτον. Vgl. Wolters A. M. XIV 133. Wilhelm ebd. XVI 350. Wernicke bei Pauly-Wissowa II 1391. Indessen ist die Sache keineswegs sicher; allerdings erzählt Paus., dass der Kultus der Laphria von den Kalydoniern nach Naupaktos gekommen sei, aber bei seiner oft nur andeutenden Art könnte er recht gut hier auch sagen wollen, dass der Kultus von da nach Messenien selbst kam, sodass also die Μεσσήνιοι Z. 18 wirklich die Bewohner von Messene waren. Daher ist denn auch sonst Messene als Standplatz der Artemis Laphria angegeben worden (vgl. Overbeck Schriftqu. N. 1558); Imhoof-Gardner 67 vergleichen den Typus einer messenischen Bronzemunze (Taf. P 3, unsere Münzt. III 19) mit der auf Münzen dargestellten Artemis Laphria des Menaichmos und Soidas in Patrai (Taf. Q 7-11) und halten die dort dargestellte Figur (Artemis im kurzen Chiton, mit dem Speer in der rechten Hand, mit dem linken Arm auf eine Säule gelehnt, zu ihren Füssen ein Hund) wegen der hervorstechenden Ähnlichkeit mit dem Typus von Patrai für die Artemis Laphria des Damophon. Ob von dem Tempel der Artemis Laphria noch Reste vorhanden sind, bleibt bei dem Zweifel an dem Kultus der Göttin selbst doppelt ungewiss. Auf einer am Südabhang des Ithomeberges nordöstlich über Mavromati belegenen Terrasse hat Lebas (Voyage archéol. éd. Reinach 134 ff., ebd. Architecture Péloponn. pl. 1-10; vgl. Rev. archéol. I 425) die Grundmauern eines nach Osten gerichteten dorischen (nach Baedeker 359 ionischen oder korinthischen) Tempels gefunden, der aus Pronaos mit zwei Säulen und Cella mit Tempelbild bestand; eine daselbst gefundene Inschrift nennt Priester der Artemis Limnatis. Darnach ist vermutet worden, dass die Artemis Laphria mit dem einheimischen Namen Limnatis geheissen habe, und Reinach a. a. O. glaubt, dass die in der Cella gefundenen Trümmer einer Kolossalstatue dem Werke des Damophon angehörten, vgl. Curtius 146 f.; Bursian 166 nimmt die Vermutung nicht auf, wohl aber Baedeker 359; Frazer III 433 äussert starke Bedenken und Wilhelm A. M. XVI 350 erklärt mit Recht, dass die dort gefundenen Inschriften mit Artemis Limnatis (Lebas-Foucart 310. 311. 315) das Heiligtum als eben dieser Göttin angehörig erweisen.

S. 81,15. ἐπίκλησιν είχε Λαφρία, constructio ad sensum, ἐπίκλησιν είχε ist = ἀνομάζετο, vgl. IV 34,5. VI 13,3. VIII 8,4. 30,4. 41,8. 47,1. IX 25,4. X 19,7. 38,12.

S. 81,17. Die Artemis Laphria von Kalydon bespricht Paus. VII 18,8 ff., doch hat er da das hier gegebene Versprechen, wie Gurlitt 68 A. 13 bemerkt, sehr ungenügend eingelöst. Die von Augustus aus dem verödeten Kalydon nach Patrai verbrachte Statue war darnach ein alter-

tümliches Werk der Künstler Menaichmos und Soidas und stellte die Göttin als Jägerin vor. Darnach ist sie auf Münzen von Patrai erkannt worden. Sie hat einen kurzen Chiton, der die rechte Brust freilässt, hat die rechte Hand an die Hüfte gelegt, hält in der linken Hand den Bogen, auf dem Rücken hat sie den Köcher, und zu ihren Füssen ist ein Altar, links ein Hund, s. Imhoof-Gardner pl. Q 6—10. Wolters A. M. XIV 133 nimmt an, dass die Artemis Laphria von Messene ähnlich gedacht werden müsse, und führt die Artemis Colonna im Berliner Museum auf diesen Typus zurück. Indessen geht Wolters dabei von der von Studniczka R. M. III 277 aufgestellten Annahme aus, dass die sog. Diana von Portici in Neapel eine Copie jener Artemis Laphria des Menaichmos und Soidas sei, auch galt damals Damophon noch als ein Künstler des 4. Jahrh. v. Chr. Seitdem wir Damophon in eine erheblich spätere Zeit zu versetzen genötigt sind, dürfen wir seine Artemis Laphria schwerlich noch als eine Umbildung des Typus der Artemis von Patrai betrachten.

- S. 81,18. Über die Orte, wo die ephesische Artemis verehrt wurde, s. Preller-Robert 329 ff.
- S. 82,1. 'Αμαζόνων τε κλέος κτλ., vgl. die Ausführung VII 2,8, die im übrigen sich noch schlechter in den Zusammenhang einreiht, als die an unserer Stelle.
- ebd. Die Amazonen haben das Bild der ephesischen Artemis gestiftet, vgl. Pind. frg. 151 Bergk (159 Boeckh). Call. Hymn. in Dian. 237 ff. Dionys. Perieg. 828.
- S. 82,2. Der alte Tempel der Artemis in Ephesos wurde erbaut von Chersiphron, dem sein Sohn Metagenes folgte; vollendet sollen ihn (nach Vitr. VII praef. 16) Demetrios und Paionios haben; nach Plin. XXXVI, 95 betrug die Bauzeit 120 Jahre (etwa Ol. 50—80, s. Brunn II 344 ff.). Als dieser Tempel durch Herostratos' Brandstiftung in der Geburtsnacht Alexanders des Grossen 356 zerstört wurde, ward der neue in bedeutend grösserer Anlage auf den alten Fundamenten vom Architekten Deinokrates aufgeführt (um 300 v. Chr. nach Strab. XIV 640). Nach Plin. XXXVI 98 hatte der Tempel eine Länge von 425 und eine Breite von 225 Fuss und 127 (?) Säulen von 60 Fuss Höhe. Über die dort gemachten Ausgrabungen der Engländer berichtet J. T. Wood, Discoveries at Ephesus, Lond. 1877.
- S. 82,7. Der Dienst der Kureten ist ursprünglich in Kreta heimisch und von da nach Messenien (vgl. Cap. 33,1), Elis (V 7,7) und Arkadien (VIII 37,6) verbreitet worden, vgl. Preller-Robert 655. Immisch bei Roscher II 1604 f.
- S. 82,8. ŏρνιθας ἀφιέντες ἐς τὴν φλόγα, vgl. VII 18,12. G. Wolff, Philol. XXVIII 188 ff.
 - S. 82,10. Vgl. III 26,3.
- S. 82,13. Curtius 146 will das Heiligtum des Asklepios auf den schöngemauerten Terrassen nördlich vom Stadion suchen, um so mehr, da in der Nähe Bruchstücke einer am Schlangenstabe kenntlichen Asklepiosstatue gefunden worden sind.

- S. 82,14. Mit den Söhnen des Asklepios sind wahrscheinlich Machaon und Podaleirios gemeint. Den Typus der Asklepiosfigur führen uns vermutlich messenische Bronzemünzen vor, die den Gott mit seinen gewöhnlichen Attributen stehend darstellen, vgl. Imhoof-Gardner pl. P 1, unsere Münzt. III 17. Kuhnert Jb. f. Ph. Suppl. XIV 254 A. 3 sondert die hier genannten Figuren in Einzelgruppen: 1) Asklepios und seine Kinder, 2) Apollon und die Musen, 3) Herakles und Theben, 4) Tyche und Artemis. Diese Anordnung setzt aber voraus, dass die ganze Gruppe von Damophon herrührte, was zwar Overbeck, Brunn u. a. annehmen, Robert aber Hermes XXIX 434 bestreitet, indem er vor πόλις Z. 15 eine grössere Interpunktion macht und nur die Thebe, die Tyche und die Artemis mit Sicherheit dem Damophon zuweist. Die Möglichkeit dieser Annahme darf zugegeben werden, aber auch nicht mehr, da zwingende Gründe nicht vorliegen. Unter der Tyche vermutet Brunn 288 die Stadtgöttin von Messene. Es ist möglich, dass der Kopf dieser Göttin, der sich auf dem Revers einer der oben angeführten Münzen findet (s. Imhoof-Gardner pl. P 2, unsere Münzt. III 18), auf dies Werk des Damophon zurückgeht.
- S. 82,15. Zur Darstellung der Stadt Theben vgl. Gerber Jb. f. Ph. Suppl. Bd. XIII 257 ff.
- S. 82,17. οὐδένα λόγου ποιήσαντα ἀξίως οἰδα ἀγάλματα, bemerke die gekünstelte Wortstellung, vgl. V 5,4 ἐπεὶ δὲ ἐκάτερος βοῦν αὐτῶν κατέσφαξε. ΙΧ 8,3 ἐν δεξιᾳ περίβολος τῆς ὁδοῦ οὐ μέγας. Bd. I zu S. 431,1.
- S. 82,18. Die Zahl der, wie dieser Epameinondas, aus Eisen gefertigten Statuen, von denen wir Kunde haben (erhalten hat sich nichts derartiges), ist sehr klein: es ist ausserdem noch eine Gruppe des Herakles mit der Hydra, von Tisagoras, in Delphi, Paus. X 18,6; Köpfe eines Löwen und eines Ebers in Pergamon, ebd. erwähnt; ein Herakles, von Alkon in Rhodos, Plin. XXXIV 141, der Thron des Pindar, Paus. X 24,5. Meist wird dabei die grosse Schwierigkeit dieser Technik hervorgehoben. Wahrscheinlich waren die Figuren in Schmiedearbeit hergestellt, d. h. in einzelnen Teilen aus Eisenblech getrieben, vgl. Blümner Technol. IV 357.
- S. 82,20. Vgl. Cap. 1,1. Das aus Gold und parischem Marmor hergestellte Bild der Messene war jedenfalls in der Art der chryselephantinen Statuen gearbeitet, doch war der billigere Marmor an Stelle des Elfenbeins getreten, wie bei den sog. Akrolithen, nur dass da an Stelle des Goldes Holz (bemalt oder vergoldet) tritt, vgl. Blümner Technol. III 210 fg.
- S. 83,2. Aus der Art, wie Paus. die Figuren dieses Gemäldes aufzählt, entnimmt Brunn II 202, dass dieselben streng schematisch einander entsprochen hätten: dem Aphareus, Idas, Lynkeus, Kresphontes andererseits der Leukippos, die Hilaeira, Phoibe, Arsinoë, und dem Nestor, Thrasymedes und Antilochos andererseits der Asklepios, Machaon und Podaleirios.
- S. 83,9. Den Maler Omphalion kennen wir nur aus dieser Stelle; über Nikias vgl. III 19,4 und Brunn II 194. Da Nikias ein Zeitgenosse

des Praxiteles und Alexanders des Grossen ist, wird sein Schüler etwa Ende des 4. Jahrhunderts thätig gewesen sein.

Cap. XXXII.

Die Bildsäulen im Hierothesion, diejenigen im Gymnasion. Der Heros Saithidas. Grabmal des Aristomenes, die dabei verrichteten Totenopfer. Aristomenes kämpft mit bei Leuktra. Erzählung der Thebaner von Aristomenes' Schild.

- S. 83,11. Über Heiligtümer aller Götter vgl. Bd. I 207 u. 495; vermutlich war auch dies Hierothesion allen Göttern geweiht, vgl. Kuhnert Jb. f. Ph. Suppl. XIV 254 A. 1. Der Ausdruck (spodégiov findet sich nur hier. Bursian 167 setzt das Hierothesion unmittelbar nordwestlich vom Theater an, wo noch eine stattliche Mauer erhalten ist mit einer Thür, durch die man auf einer Treppe von neun Stufen zu einer Terrasse emporsteigt.
- S. 83,12. Es ist bemerkenswert, dass auch in diesem Heiligtum aller Götter, wie im Tempel des Asklepios (Cap. 31,10), Epameinondas eine Statue hatte; er wurde daselbst wohl als οἰχιστής verehrt, vgl. IX 14,5.
- S. 83,13. Hom. Il. IX 122: ἔπτ' ἀπύρους τρίποδας, gemeint sind dort Dreifüsse, die "noch nicht vom Feuer berührt sind", d. h. noch nicht zum Kochen gedient haben, wie der ἄπυρος λέβης XXIII 267; vgl. Helbig homer. Epos² S. 365 A. 1. Es scheint aber, als habe Paus. das homerische Attribut in anderem Sinne verstanden.
- S. 83,14. Das Gymnasion nimmt Bursian 168 südlich vom Theater, hinter dem Bühnengebäude, an. Was man von den "aigyptischen Männern", die die Statuen des Hermes, Herakles und Theseus fertigten, zu halten hat, ist ganz unsicher; vorausgesetzt, dass der Text überhaupt in Ordnung ist, könnte man nur an alexandrinische Künstler denken.
- ebd. Den Ausdruck ποίημα im Sinne des häufigern έργον braucht Pausanias ab und zu, vgl. z. B. I 23,8. 27,1. II 10,1. 19,3. III 12,10. 23,9.
- S. 83,15. Über Hermes als Patron der Gymnasien und Palästren vgl. Preller Robert 415 f.; über Herakles in gleicher Eigenschaft Preller II^s 260. Die Aufnahme des Theseus in diesen Kreis scheint auf attischen Einfluss zu deuten, da der athenischen Jugend Theseus als der eigentliche Repräsentant der Palästik galt.
- S. 83,19. Eine von Leake in Mavromati gefundene Inschrift (CIG 1318) eines Postamentes, das vermutlich eine Statue des L. Verus trug, nennt als Stifter den Tiberius Claudius Saithidas Caelianus; der Name Aithidas, den die Hss. des Paus. bieten, kommt sonst nicht vor, sodass entweder eine Verderbnis der Hss. oder ein Irrtum des Paus. vorliegt; wir halten das erstere für wahrscheinlicher und haben darum Σαιθίδας geschrieben.

- S. 84,1. Wenn statt des Saithidas, dem die Stele eigentlich galt, ein Nachkomme desselben Namens verehrt wurde, so lag ein ähnlicher Fall vor, wie VIII 9,9 beim Heroon des Podares, das in späterer Zeit durch Änderung der Inschrift einem gleichnamigen Nachkommen gewidmet wurde.
 - S. 84,3. Δημήτριος δ Φιλίππου, vgl. Cap. 29,1 ff.
 - S. 84,6. Vgl. Cap. 24,3.
- S. 84,7. ἐρομένου μου, also ist Pausanias in Messene gewesen, s. zu S. 81,3.
- S. 84,8. Zur Einholung der Gebeine des Aristomenes vgl. Bd. I zu S. 666,10.
- S. 84,10. Über die den Heroen dargebrachten Totenopfer vgl. Stengel gr. Sakralalterth. ² 124 ff. Ähnliche Bräuche, wie der hier beschriebene, werden auch anderweitig erwähnt; so musste das Opfertier seine Einwilligung zur Opferung erst durch Kopfnicken zu erkennen geben, Plut. qu. conv. VIII 8,3 p. 729 F, oder durch Brüllen, Strab. VIII 384; vgl. Schol. Apoll. Rh. I 425.
 - S. 84,11. žõngav, aorist. gnom., s. Bd. I zu S. 473,4.
- S. 84,16. Nach Her. II 123 sind es die Aigyptier, die zuerst die Unsterblichkeit der Seele behaupteten; nach ihnen wandert die Seele, so oft ihr Leib vergeht, in einen andern, gerade in Entstehung begriffenen Leib.
- S. 84,19. Platon wird noch zweimal, VII 17,3 und X 24,1, citiert. ebd. Damit der Gedanke, den Paus. hier nach der Überlieferung zum Ausdruck bringt, nicht mit der Logik im Widerspruch stehe, darf der Satz εἰ δὲ ἀποδέχεσθαι ἐθελήσουσιν trotz καί und γε nicht als ein einräumender aufgefasst werden, vielmehr ist er ein Bedingungssatz, und gesagt wird, wenn in dieser Frage der consensus omnium stattfinde, so könne sicherlich das nicht geleugnet werden, dass dem Aristomenes ein Hass für die Ewigkeit eingeflösst sei. Wem dieser Gedanke nicht einleuchtet, der muss den Text ändern und kann an ἀπολέγεσθαι non admittere, reicere (Plut. Sol. 12 τῆς θεοῦ τὴν ἱκεσίαν ἀπολεγομένης) denken oder im Bedingungssatz den Ausfall einer Negation annehmen.
- S. 84,20. 'Αριστομένει τὸ μῖσος ἐνεστάχθαι, vgl. Hom. Od. II 271 εἰ δή τοι τοῦ πατρὸς ἐνέσταχται μένος ἡδ. Her. IX 3 ἀλλά οἱ δεινὸς ἐνέσταχτοι ζμερος.
- S. 85,4. Dass Pausanias nicht ἀσπίδα ἐμήν, sondern ἀσπίδι ἐμή gelesen hat, sagt er selbst deutlich mit den Worten ἐκόσμησεν ἀπ' αὐτῆς τρόπαιον (§ 6). Mit diesem Orakel ist zusammenzuhalten die Inschrift Bull. d. corr. hell. I 351, die seither öfter besprochen wurde, vgl. Bücheler Rh. M. XXXII 479 ff. Gilbert Jb. f. Ph. CXVII 304 ff. Kaibel Epigr. gr. N. 768 a p. XVI sq.; dunkel und ungeschickt abgefasst scheint sie zu sagen, dass Xenokrates, als Spartas Heer auf dem Punkte war zu siegen, (nicht dnrch die Bitte des Epameinondas, sondern) durch das Loos bestimmt wurde, dem Zeus ein Siegeszeichen zu bringen; er that es ohne Furcht vor den Feinden, unter Anwendung grosser Schnelligkeit; so siegten die Thebaner. Dieser Xenokrates war es, der als Boiotarch in Gemeinschaft mit Epameinondas und Malgis darauf drang, dass bei Leuktra geschlagen werde, IX 13,6.

- S. 85,3. Über Aristomenes' Schild s. Cap. 16,7. Ein weiteres Mittel, den Mut des thebanischen Heeres zu heben, erzählen Xenophon Hell. VI 4,7 ff. Diod. XV 53: es habe sich die Kunde verbreitet, aus dem Tempel des Herakles seien die dort aufgehängten Waffen verschwunden und der Gott eile selbst in Begleitung der alten Heroen zur Hilfe herbei, vgl. Cic. de div. I 34,74, der nach Callisthenes etwas anders erzählt.
- S. 85,13. Die ziemlich ansehnlichen Ruinen des Stadions haben sich noch erhalten, namentlich die Sitzreihen am oberen halbkreisförmigen Ende, sowie solche an den Langseiten. Eine durch drei Säulenreihen gebildete Halle begrenzte das Stadion an der oberen (nördl.) Seite; an den andern Seiten zogen sich einfache Säulenreihen hin und dahinter eine Mauer. Vgl. Expéd. de Morée, Architect. I. pl. 24 ff. Leake I 389. Welcker I 253. Curtius 144. Clark 236. Vischer 447. Bursian 167. Baedeker 361.
- ebd. Auch vom Theater von Messene haben sich, am Abhang des Ithomeberges, westlich von Mavromati, Reste erhalten; vornehmlich Stufen von der Cavea. Es ruhte auf einem steinernen Unterbau und war von kleinen Dimensionen (der Durchmesser beträgt nur etwa 20 m.). Vgl. Leake 381. Welcker 253. Curtius 145. Vischer 447. Bursian 167. Baedeker 361.

Cap. XXXIII.

Die Quelle Klepsydra auf dem Gipfel des Ithomeberges. Die Messenier erzählen, Zeus sei bei ihnen geboren, Ithome und Neda seien seine Pflegerinnen. Bildsäule und Verehrung des Zeus Ithomatas. Bild des Hermes aus der attischen Kunstschule. Der Fluss Balyra und Thamyris. Die stenyklerische Ebene. Der Karnasische Hain mit seinen Bildsäulen. Die Trümmer von Andania. Die Flüsse Elektra und Koios. Trümmer der Stadt Dorion, wo Thamyris das Unglück begegnet sein soll.

S. 85,15. Der Berg Ithome (heute Vurkano genannt, nach dem am Fusse, am Abhang des H. Vasilios gelegenen Kloster dieses Namens) hat in seinem obersten Teil drei Gipfel, die sich von SO nach NW erstrecken; der stidöstliche ist der niedrigste, die beiden andern bildeten die alte Burg und erreichen im höchsten Punkt 802 m über Meer. Hier liegt an der Stelle des alten Zeusheiligtumes ein jetzt verlassenes Kloster, in dem heut ein Einsiedler haust. Reste kyklopischer Mauern, die sich an verschiedenen Stellen des Randes dieser Hochfläche finden, scheinen zur ältesten Befestigung der Ithome zu gehören. Vgl. Leake 386. Welcker 250. Curtius 147. Clark 234. Vischer 449. Bursian 165. Baedeker 358.

S. 85,16. In dem Dorfe Mavromati (dessen Name "Schwarzauge" auf eine Quelle hindeutet) springt aus einer an den südlichen Fuss der Ithome angebauten Mauer (s. Expéd. de Morée, Architect. pl. 35,1) eine Quelle hervor, die als ziemlich starker Bach den südlichen Teil des alten Stadtgebiets durchfliesst; diese wird in der Regel für die alte Klepsydra gehalten, vgl. Leake 367. Bursian 167. Baedeker 360. meinte Curtius 147, dass eine von Lebas unterhalb des Tempels der Artemis Limnatis aufgefundene Felsenkammer, die vorn einen Säulenvorbau mit Gebälk hatte (vgl. Lebas éd. Reinach p. 136. Architect. Pélop. 1,1), die Klepsydra sei, indem hier ein Stollen in den Berg hineingebaut war, der das Quellwasser aus der Tiefe herausleitete. Doch bemerkte Vischer 448 A, dass er von Röhren oder Wasserkanälen nichts habe finden können, wogegen Curtius gr. Quell- und Brunneninschr. 16 (Gött. Ak. Abh. VIII, 1860, 168) an seiner ersten Ansicht festhielt. Clark 234 hält, wie Curtius, die Quelle von Mavromati für die Arsinoë, will aber die Klepsydra in einer ganz nahe beim Gipfel der Ithome befindlichen, nicht tiefen, aber wasserreichen Quelle erkennen; vgl. über diese Quelle Fiedler I 354. Da Paus. Cap. 31,6 die Arsinoë als κρήνη von der πηγή Klepsydra unterscheidet, so wird nur erstere ein gefasster Brunnenplatz, letztere die blosse natürliche Quelle gewesen sein, vgl. Bd. I 180 zu I 14,1.

ebd. $\pi\eta\eta\dot{\eta}$ — γ (vera, statt des sonst üblichen farblesen ètt, vgl. I 28,4. 32,6. 38,9. II 4,5. 5,1. 7,4. 32,7. 38,2. III 20,7. 21,8. 22,7. 8. 23,2. 25,4. 8. IV 20,2. 31,1. 4. 33,7. 34,4. 36,7. V 5,6. 7,1. 1 u. s. f.

S. 85,17. Geburt und Kindheit des Zeus sind vornehmlich lokalisiert in Kreta, daneben auf dem lydischen Tmolos (nach Eumelos bei Lyd. de mens. IV 48), auf dem Sipylos (Schol. Hom. Il. XXIV 615), auf dem roischen Ida (Demetr. Sceps. bei Strab. X 472 u. Schol. Ap. Rh. III 134), in Pergamon (CIG 3538,9), auf Naxos (CIG 2417 fg.), auf dem Lykaion in Arkadien (Paus. VIII 38,2), auf der messenischen Ithome u. s. Vgl. Preller-Robert 132 ff., wo 137 A. 3 noch andere Orte angeführt sind, die sich rühmen, Geburtsstätte des Zeus zu sein.

S. 85,19. Νέδαν τὰς θρεψαμένας, vgl. VIII 31,4. 38,3. 47,3.

ebd. είναι — τὰς θρεψαμένας, statt θρέψασθαι, um die beiden Subjekte, auf die es hier ankommt, mehr hervortreten zu lassen, z. B. II 10,3 τὴν δὲ ἀγαγοῦσαν Νικαγόραν είναι; andere Male dagegen ist kein tieferer Grund für die Umschreibung anzunehmen, vgl. Bd. I zu S. 474,6.

S. 86,1. φέρουσι ὕδωρ, so hatten in Athen die Λυχηάδες χόραι die Aufgabe, Weihwasser in das Lykeion zu tragen.

ebd. Es ist unsicher, ob das Heiligtum des Zeus Ithomatas ein Tempel oder blos ein heiliger Bezirk war; Curtius 148 und Bursian 165 sind geneigt, letzteres anzunehmen, und die von Paus. mitgeteilte Thatsache, dass das Bild des Zeus immer im Hause des je auf ein Jahr gewählten Priesters aufbewahrt wurde, spricht auch dafür.

S. 86,2. Die Chronologie des argeiischen Bildhauers Ageladas (oder Hageladas) liegt sehr im Ungewissen, da die über verschiedene seiner Werke mitgeteilten Daten ausserordentlich auseinandergehen. Während

hier die Statue des Zeus auf die Übersiedelung der Messenier nach Naupaktos zurückgeführt wird, welches Ereignis Ol. 81,2 (455 v. Chr.) fällt, hat er nach Paus. VI 14,11 die Statue des Tarentiners Anochos gefertigt, der Ol. 65,1 (520) in Olympia siegte; dagegen nach Schol. Arist. Ran. 501 die Statue des Apollon alexikakos in Athen, gelegentlich der grossen Pest Ol. 87,2 (431/0); und Plin. XXXIV 49 setzt seine Blütezeit in dieselbe Olympiade. Brunn I 63 ff. (vgl. Kunst bei Homer S. 48) nimmt an, dass die Statuen des Anochos und anderer Sieger, die Ageladas fertigte und deren Siege Ol. 66 (516) und vor 68 (508) fallen, erst längere Zeit nach diesen Siegen angefertigt worden seien, ferner, dass die Nachricht über die Thätigkeit des Ageladas zur Zeit der attischen Pest auf Missverständnis beruhe, und setzt daher die Thätigkeit des Künstlers zwischen 500 und 455 an. Dieser Ansicht schliesst sich im Wesentlichen Overbeck I 140 (vgl. B. S. G. d. W. 1892, 26 ff.) an, ebenso Murray I² 185. Robert, Archaeol. Märch. 39 u. 92 ff. weist, wie die eben genannten, das Datum der athenischen Pest ab, ebenso aber auch das der Ansiedlung der Messenier in Naupaktos 455 (oder nach Krüger 462), indem er annimmt, dass mit den ολιήσασιν εν Ναυπάκτφ Μεσσηνίων nur die Heloten messenischer Abstammung im Gegensatz zu den alten freien Messeniern bezeichnet werden sollten; das Bild sei daher schon geraume Zeit vor dem messenischen Aufstande angefertigt worden und habe von Anfang an auf der Ithome seinen Standplatz gehabt. Doch können die Worte ἐποιήθη ἐξ ἀργῆς dies unmöglich bedeuten; denn ein solches έξ άργης ist meist nur dann ausdrücklich gesetzt, wenn irgend etwas im Gegensatz dazu steht, was nicht ἐξ άρχῆς ist, wie z. B. I 19,3; 44,6. II 2,5; 7,8; 12,3; 19,3; III 16,2. Allerdings kommt auch ein überflüssiges ἐξ ἀρχῆς, wo also an spätere Veränderung nicht zu denken ist, vor, z. B. II 21,10; 26,6. V 12,7; doch würde hier das ἐποιήθη zu einem solchen indifferenten ἐξ ἀρχῆς wenig passend erscheinen. Paus. wollte offenbar sagen, dass die Figur ursprünglich für die messenischen Ansiedler von Naupaktos gefertigt wurde; auf welchem Wege und wann es auf die Burg von Ithome gekommen ist, verschweigt er. Hingegen betont Robert mit Recht, dass die Daten der Siegerstatuen nicht bedeutungslos sind, zumal der eine Sieger, Timasitheos, dessen Statue Ageladas nach Paus. VI 8,6 fertigte, und der Ol. 67 oder früher siegte, schon Ol. 68,2 (507) hingerichtet wurde, sodass also seine Statue vor diesen Zeitpunkt fallen muss. Dazu kommt endlich eine in Olympia gefundene Inschrift (Röhl Inscr. gr. ant. 41. 42 u. 95. Olympia, Inschr. S. 643 N. 631. Loewy Inschr. gr. Bildh. No. 30. Cauer Delect. inscr. Gr. ² N. 55; vgl. Schöll, hist. und philol. Aufs. f. E. Curtius 117 ff.), die einen Argeiadas als Schüler (Sklaven oder Sohn) des Ageladas nennt und die älter ist als der Zeustempel in Olympia (begonnen 468, nach andern 480 v. Chr., s. näheres zu V 10,2), da das Fundament des Weihgeschenks, zu dessen Basis sie gehört, unter dem Tempelbauschutt liegt; die Buchstabenformen weisen die Inschrift ungefähr in das Ende des 6. oder den Anfang des 5. Jahrh. v. Chr. Nach alle dem hat es den Anschein, als ob Ageladas in der That etwa der Zeit 520-480 v. Chr. zuzuweisen sei, daher die Angabe des Paus. über die Entstehungszeit der Bildsäule des Zeus Ithomatas auf einem Irrtum des Paus. oder seiner Gewährsmänner beruht. Die von Klein arch. epigr. Mitth. VII 60 wieder aufgenommene Hypothese von Thiersch, wonach es zwei Künstler des Namens Ageladas gegeben habe und hier der ältere gemeint sei, ist zu gewaltsam.

Was die Darstellung des Zeus Ithomatas von Ageladas anlangt, so wird in der Regel angenommen, dass die Figur eines nach rechts ausschreitenden, bärtigen Zeus, der auf der ausgestreckten Linken einen Adler und in der erhobenen Rechten den Blitz hat, während vor ihm ein Dreifuss steht, auf messenischen Münzen (Imhoof-Gardner p. 67 pl. P 4 fg. Overbeck gr. Kunstmythologie II 12 Fig. 3; unsere Münzt. III 20 und 21) ein Abbild der Statue des Ageladas sei; so nehmen den Numismatikern auch Mitchell 249. Murray I 2 187. Collignon I 318 an, zumal einige Exemplare dieser Münzen die Inschrift Μεσσανίων 'Ιθωμ im Felde aufweisen. Ähnliche Typen sind mehrfach in archaischen Bronzestatuetten erhalten, vgl. Reinach Repert. de la stat. pl. 1. Dagegen hat Brunn I 73 die Ansicht aufgestellt, dass der ithomaiische Zeus wie der von Aigion, ebenfalls von Ageladas gefertigte (Paus. VII 24,2) den Zeus als Kind vorstellte, da beide Bilder auf gleiche Weise verehrt wurden und die Sagen von der Geburt des Zeus in Messenien lokalisiert waren. Noch näher hat diesen Standpunkt ausgeführt Overbeck I 141, Griech. Kunstmythol. II 11, auch Rh. M. N. F. XXII 122, der vornehmlich noch geltend macht, dass der Zeustypus der Messenier nicht derselbe bleibe, indem als zweiter Typus ein ruhig stehender Zeus mit Scepter erscheine. Der gleichen Ansicht schliesst sich Murray a. a. O. an. Allein die Gründe, die für die Jugendlichkeit des Zeus Ithomatas sprechen, reichen doch nicht aus, die Wahrscheinlichkeit der Zurückführung jenes archaischen Münztypus auf Ageladas zu entkräften, wie das Chanot Gaz. archéol. 1880, 80 ausgeführt hat.

- S. 86,4. Curtius 148 vermutet, dass ein östlich vom Kloster auf Ithome belegener, mit alten Steinen gepflasterter Platz, die Tenne der alten Mönche, in alter Zeit der Altarplatz des Zeus gewesen sei, wo die musischen Wettkämpfe und Tänze an den Ithomaien stattfanden.
- ebd. ἄγουσι δὲ καὶ ἑορτὴν ἐπέτειον Ἰθωμαῖα, ἐπέτειος in der Bedeutung jährlich wiederkehrend, wie z. B. H 3,7. 13,4. 32,1, dagegen ein Jahr dauernd, auf ein Jahr geltend H 10,4. 35,5.
 - S. 86,6. Zu Eumelos vgl. Bd. I zu S. 381,3.
- S. 86,8 f. Wie Pausanias aus diesen Versen herauslesen konnte, dass beim Feste des Zeus Ithomatas ein Agon stattgefunden habe, ist nicht ersichtlich, bezeugt wird durch sie nur der Vortrag poetischer Produktionen, vgl. Bergk Gr. Lit. Gesch. II 116 A. 28, der in ἐλεύθερα σάμβαλ' ἔχοισα einen Seitenblick auf die Auletik erkennt, die damals hauptsächlich von Fremden, von Unfreien und Barbaren ausgeübt wurde.
- S. 86,11. Das arkadische Thor, durch das die Strasse nach Megalopolis ging, ist das oben zu S. 81,1 erwähnte Doppelthor. Innerhalb des nördlichen Eingangsthores sind an den gegenüberliegenden Mauern zwei

Digitized by Google

Nischen eingelassen; doch ist es ganz unsicher, ob hier die von Paus. erwähnte Herme stand, vgl. Curtius 141.

- S. 86,12. Auch I 24,3 spricht Paus. die Meinung aus, dass die Hermenbildung eine attische Erfindung sei, vgl. Bd. I 266.
- Die Bestimmung der drei hier und S. 86,20 genannten Flüsse Balyra, Leukasia und Amphitos begegnet Schwierigkeiten. In der Regel wird angenommen, dass die Balyra der Fluss ist, der heute Mavrozumenos heisst; die diesem von Norden her zufliessenden Bäche wären die Leukasia (westlich) und der durch den Charadros verstärkte Amphitos (östlich), die bald nach ihrer Vereinigung (συμβάλλουσιν ές τὸ αὐτὸ τὰ ὁεύματα) in die Balyra fliessen, und zwar an der Stelle, wo die berühmte, in ihren Fundamenten alte, dreischenklige Brücke steht, von der die drei Strassen nach Megalopolis, Kyparissia und Thuria führten, s. Abbildungen der Brucke Expéd. de Morée I pl. 48. Lebas éd. Reinach 31; Itinér. pl. 18. Das ist die Ansicht von Leake I 479 ff. Curtius 150. Bursian 163. Baedeker 361. Anders stellt sich Clark 246 ff.; für ihn sind die beiden bei der Mavrozumenosbrücke sich vereinigenden Flüsse Leukasia und Amphitos, also der Mavrozumenos die Leukasia, die Balyra dagegen ein Flüsschen, das etwas wenig südlich von der Brücke in den Mavrozumenos fliesst und heute Sphendamos heisst; diese Meinung wird gebilligt von M. J. Woodhouse bei Frazer III 441 und hinsichtlich von Leukasia und Amphitos auch von Frazer, der betreffs der Balyra auch die Möglichkeit zugiebt, dass der aus der Vereinigung dieser beiden gebildete Fluss den Namen Balyra führte. Auf jeden Fall ging der Weg des Paus. zu dieser Brücke, denn die angegebene Entfernung von 30 Stadien trifft ziemlich genau auf dieselbe.
- S. 86,15. Während die hier erzählte Sage den Namen Βαλύρα von βάλλειν herleitet, meint Bursian 163 A. 2, der Name gehöre wahrscheinlich zur Wurzel Γελ, Γαλ, "winden, krümmen". Heberdey 65 bemerkt, es sei dem Paus. hier ein kleines Versehen passiert: er habe das Ereignis, das natürlich an den Quellen des Flusses in der Nähe des angeblichen Dorion anzunehmen sei, an den Übergang über den Fluss verlegt.
- ebd. θαμώριδος ἐπὶ τῷ πηρώσει, Thamyris hatte die Musen zum Kampfe herausgefordert, eine beliebige Bestrafung verlangend, wenn er unterliege; für diese Anmassung wurde er geblendet, vgl. Hom. II. II 595 ff. mit Eustath. Paus. IX 5,9. Eur. Rhes. 925. Prop. II 22,19. Ov. Am. III 7,62. Stat. Theb. IV 183. Argiope heisst seine Mutter auch bei Apoll. I 3,3, dagegen Erato beim Schol. II. X 435. Die Auswanderung der Argiope zu den thrakischen Odrysen ist eine späte Erfindung, welche die unverstandene Überlieferung erklären soll, dass Thamyris ein Thraker sei, vgl. Hiller v. Gärtringen bei Pauly-Wissowa II 719.

ebd την λύραν ἐνταῦθα ἀποβαλόντα, vgl. die Darstellung des Polygnot X 30,8.

S. 86,20. συμβάλλουσιν ές τὸ αὐτὸ τὰ ρεύματα, Homerico colore, bemerkt Siebelis, indem er vergleicht Il. IV 453 γείμαρροι ποταμοί ἐς μισγάγκειαν

συμβάλλετον ύδωρ und V 774 ήχι ροάς Σιμόεις συμβάλλετον ήδε Σχάμανδρος; vgl. auch Herod. IV 50 a ποταμών συμβαλλομένων τὸ σφέτερον ύδωρ.

- S. 87,1. Die stenyklerische Ebene ist die nördliche Ebene Messeniens, 11 km lang und 6 km breit, durch Fruchtbarkeit sich auszeichnend; Leake I 479. Curtius 136. Bursian 162. Baedeker 298. Dass Paus. wirklich bis hierher gekommen ist, beweist sein Bericht über die Mysterien im Haine Karnasion.
- S. 87,3. Zu Oichalia s. oben zu S. 4,15 Der Cypressenhain Karnasion, der nach Z. 12 von Andania 8 Stadien entfernt war, ist am linken Ufer des Flusses von Sandani, des alten Charadros (nach Woodbouse bei Frazer III 444 heut Dzami genannt) zu suchen, in der Nähe des Dorfes Philia; s. Curtius 133. Bursian 164. Über die hier gefeierten Mysterien, die an die eleusinischen erinnerten, hat uns vornehmlich die grosse, zu S. 2,12 erwähnte Inschrift unterrichtet, s. Sauppe, Mysterieninschrift aus Andania, Abh. d. Gött. Gesellsch. d. Wissensch. VIII, 1860. Dittenberger Sylloge 388. Cauer delectus N. 47; vgl. Conze und Michaelis A. d. I. XXXIII 51. Der Hain heisst in derselben Karnasion oder Karneiasion.
- S. 87,4. Paus. erwähnt ausdrücklich nur die Bildsäule des Apollon Karneios und des Hermes Kriophoros; dass aber die Erwähnung der Kore mit dem Beinamen Hagne ebenfalls durch eine Statue derselben veranlasst ist, zeigt die Erwähnung der Quelle παρὰ τὸ ἄγαλμα (vgl. Kuhnert Jb. f. Ph. Suppl. XIV 277 A. 1); und ebenso war sicher auch eine Statue der Demeter vorhanden. Die Inschrift bestätigt, dass die Weihen dem Apollon, Hermes, der Demeter und Kore galten, ausserdem auch den von Paus. nicht erwähnten μεγάλοι θεοί, vgl. die Anm. zu S. 2,13; über die Stiftung durch Kaukon s. ebd. Über den Apollon Karneios vgl. Bd. I 534 und 779; die Mysterieninschrift schreibt Z. 69 f. als Opfer für ihn einen Eber, für Hermes einen Widder, für Demeter eine trächtige Sau, für Hagne ein Schaf und für die grossen Götter eine junge Sau vor, vgl. Preller-Robert 251 A. 3.
 - ebd. ἀγάλματα 'Απόλλωνος καὶ Έρμῆς, vgl. Bd. I zu S. 731,4.
- ebd. Über Hermes als χριοφόρος, d. h. in der speziellen Bedeutung als Herdengott, νόμιος, vgl. Bd. I 499, und über die erhaltenen Darstellungen des widdertragenden Hermes Preller-Robert 420 A. 4.
- S. 87,5. Den Beinamen 'Αγνή, die Heilige, führt Kora auch in der Mysterieninschrift; vgl. Hom. hymn. 4,440. κόρην Δημήτερος άγνήν. Die Quelle bei der Bildsäule wird ebenfalls in der Inschrift erwähnt, Z. 83 ff.
- S. 87,7. ἀπόρρητα ἔστω μοι, vgl. Bd. I zu S. 31,4; Pausanias ist wohl, wie in die eleusinischen Mysterien, so auch in die zu Andania eingeweiht gewesen, vgl. Gurlitt 438.
 - S. 87.9. τὰ ὀστᾶ ἐφυλάσσετο, zur Zeit des Pausanias.
 - S. 87,11. Über den Charadros s. oben zu Z. 3.
- S. 87,12. Nachdem bereits Gell Itinerary of the Morea 69 vermutet hatte, dass der Name des heutigen Dorfes Sandani vom alten Andania herkomme, fand Leake und später Curtius die Reste

- */4 St. von dem Dorfe entfernt auf einem Bergvorsprunge oberhalb des Dorfes Trypha, das wegen seiner alten Mauerreste den Namen Helleniko führt, wieder auf. Anscheinend lag oben auf dem Hügel die alte Burg, die aber seit dem zweiten messenischen Kriege verlassen und in Trümmern lag, während nach der Wiederherstellung Messeniens ein neuer Ort gleichen Namens in der Ebene angelegt wurde, wo i. J. 191 v. Chr. T. Quinctius Flamininus mit dem achaiischen Feldherrn Diophanes zusammenkam, Liv. XXXVI 31; vgl. auch Strab. VIII 339 und 350. Steph. Byz. v. 'Ανδανία. Vgl. Curtius 132 ff. mit dem Plane auf Taf. 21. Bursian 164. Baede ker 362. Kern bei Pauly-Wissowa I 2116 f.
- S. 87,13. Kalkmann 46 ist der Meinung, dass lediglich der negative Nachsatz den Vorantritt übereinstimmender Exegeten veranlasst habe, in der Ebene, wo das verödete Andania lag, habe es keine Exegeten gegeben; mit Recht erwidert Gurlitt a. a. O., dass die Anwesenheit von Exegeten am Sitz eines bedeutenden Geheimdienstes nichts Auffallendes habe.
- S. 87,15. Der Bericht über den Weg von Andania nach Kyparissia, der aber nicht bis dorthin verfolgt wird, scheint nicht auf Autopsie zu beruhen; Heberdey 65 meint, das ganze Stück sei nur um Dorions willen eingeschaltet, und zwar aus derselben Quelle, aus der die Erklärung des Namens Balyra S. 86,15 geflossen sei, etwa einem Kommentar zu Hom. II. II 595 ff.
- ebd. Die Lage von Polichne ist unbekannt; Curtius 154 sucht es auf dem Höhenzuge von Konstantini; Bursian 163 am stidlichen Ende des vom obern Lauf der Balyra durchströmten, durch einen niedrigen Bergzug vom Thale der Leukasia getrennten Thales, in der Gegend des jetzigen Khans von Kokla. Auch die Bäche Elektra und Koios sind nicht näher zu bestimmen; jedenfalls sind es westliche Seitenarme der Balyra, die die Sulima-Ebene durchströmen.
- S. 87,16. τάχα δ' ἄν τινα καὶ λόγον λέγοιεν, hier hat, wie es scheint, das zur Verfügung stehende Material Pausanias im Stich gelassen.
- S. 87,19. Die Quelle Achaia ist ebenfalls nicht sicher bestimmbar; Curtius 154 (vgl. Taf. 5) lässt sie zum westlichen Meere ihren Abfluss nehmen. Auch die Lage von Dorion (Hom. Il. II 594) ist unbekannt. Schon im Altertum war man ungewiss, ob damit eine Stadt, eine Ebene oder ein Berg gemeint sei; Strab. VIII 350 bemerkt dazu, man sehe heut nichts davon; einige meinten, das heutige Oluris oder Olura sei das alte Dorion. Leake I 484 versetzte Dorion in die Sulima-Ebene, Curtius a. a. O. dorthin, wo die Quellen des kyparissischen Flusses und der Balyra einander benachbart sind, an die Wasserscheide des innern Messeniens und des Küstenlands, dagegen Woodhouse bei Frazer III 445 auf die Höhen südlich der Sulima-Ebene, wo in der Nähe von Aietos kyklopische Mauern liegen.
- S. 88,1. Nach Hesiod bei Steph. Byz. v. Δώτιον ware Dotion in Thessalien der Ort, wo die Blendung des Thamyris erfolgte. Christ griech. Litt. Gesch. § 15 A. 2 meint, dass dies die ältere Sage gewesen sei, da

auch die Verbindung mit Oichalia nach Thessalien weise; vgl. Niese homer. Schiffskatal. 22.

S. 88,3. Zur Minyas vgl. X 28,2.

Cap. XXXIV.

Der Fluss Pamisos. Fische und Thiere in verschiedenen Flüssen.
Korone. Ein der Ino heiliger Ort. Der Fluss Bias. Die Quelle
des Plataniston. Über den Namen der Stadt Korone; ihre Merkwürdigkeiten. Der alte Tempel des Apollon Korydos. Die Stadt
Kolonides. Die Asinaier und Dryoper. Die Stadt Asine und
was in der Nähe liegt.

- S. 88,9. Die erste Expedition führte den Paus. von Messene nach Osten und Norden; von Dorion aus scheint er auf seiner Wanderung nicht nach Kyparissiai weiter, sondern nach Messene zurückgekehrt zu sein, um von hier am rechten Ufer des Pamisos bis zu dessen Mündung zu wandern und dann die Küstenreise anzutreten.
- S. 88,10. ρεὶ δὲ ὁ Πάμισος διά τε ἀρουμένης, es ist auffallend und von Frazer mit Recht hervorgehoben, dass Pausanias über die messenische Ehene, die fruchtbarste von ganz Griechenland (s. z. B. Curtius 156), nichts weiter zu sagen weiss; es stimmt aber zu der Beobachtung, dass überhaupt Bemerkungen über landschaftliche Eigentümlichkeiten erst in den drei letzten Büchern häufiger werden.
- S. 88,11. Den Pamisos, den heutigen Dipotamo, gehen heutzutage kleinere Fahrzeuge bis Nisi hinauf, Curtius 162 f. An Fischen ist der Fluss auch heut noch reich, s. Fiedler I 353 (der aber als heutigen Namen Pernati angiebt).
- S. 88,17. Dass der χέφαλος (lat. capito, Cato agr. 158,1) vornehmlich in sumpfigen Gewässern sich aufhält, bemerken auch Aristot. h. an. VIII ² p. 591 a, 25. Ael. n. an. I 3. Er ist eine Spezies des χεστρεύς, s. Ath. VII 306 E fg. In-Italien heisst der Fisch heut noch cefalo.
- S. 88,18. οὐ πεφύκασιν οἱ Ἑλλήνων ποταμοὶ φέρειν, man erwartet τρέφειν, wie V 5,8. 14,3. Hes. Th. 582. Hom. h. mai. in Ven. 5; ebenso sagt Pausanias ἡ τῆ τρέφει VIII 42,2, aber wie in unserer Stelle φέρειν Plat. Tim. 24 C und mit dem Geburtsort als Subjekt Philostr. v. soph. I 25,1 p. 42; II 4,1 p. 75 K. u. o.
- S. 88,19 f. Wenn Paus. behauptet, dass im Rhein, in der Donau, im Euphrat und Phasis θηρία ἀνδροφάγα vorkämen, so meint er damit, wie der Vergleich mit den γλάνιδες im Hermos und Maiander zeigt, offenbar den Wels, den grössten der europäischen Flussfische, lat. silurus, von dem allerdings Plin. IX 45 erzählt: silurus grassatur ubicumque est, omne animal adpetens, equos innatantes saepe demergens, was aber wohl über-

trieben ist, obschon die grössten Exemplare bis 3 m gross werden; s. Lenz Zoologie d. Gr. u. Röm. 487 A. 1538. Ael. n. an. XII 14 unterscheidet γλάνις und σίλουρος; beide wurden eingesalzen und als τάριχος versandt, Ath. VII 322 D.

S. 89,2. Zu den Krokodilen s. Bd. I 340 u. 618; an letzterer Stelle ist die Bemerkung, dass Paus. nur die afrikanischen Krokodile kenne, irrig, wie unsere Stelle zeigt.

S. 89,3. Über das Fluss- oder Nilpferd im Altertum, seine Verbreitung, Verwendung zu Kampfspielen, antike Abbildungen etc. s. Keller, Thiere des klass. Alterth. 202. Wie Paus., so versicherte auch Aristoteles, dass der Indos ohne Flusspferde sei, während Onesikritos das Gegenteil behauptete, Strab. XV 707; auch heut kommt es nur in Afrika vor.

S. 89,5. Von Haifischen im mittelländischen Meer berichtet Paus. auch II 34,1; sie kommen auch heut dort noch vor, doch nur selten im adriatischen Meer, in das der Aoos (im nördl. Epeiros) sich ergiesst.

S. 89,7. Die Worte des Paus., dass Korone "zur Rechten des Pamisos" liegt, sind nur in sehr erweitertem Sinne richtig, da Korone zwar für den von Norden herkommenden auf der rechten Seite des Pamisos liegt, aber doch von diesem beträchtlich entfernt, nämlich an der Bucht von Petalidi, an der östlichen Küste der messenischen Halbinsel. Erhalten sind Reste eines alten Molos, Mauern, Sarkophage, auf der Höhe, die die Akropolis der Stadt war, mancherlei Bau- und Skulpturreste. Vgl. Leake I 435. Boblaye 111. Curtius 165 und B. d. I. 1841,43. Welcker I 233 Bursian 172. Baedeker 330.

S. 89,10 Das Gebirge Mathia ist aller Wahrscheinlichkeit nach der heutige Lykódimo (957 m hoch), Bursian 157. Curtius 166.

ebd. Gegen die Lesart ύπο τῷ ὀρει Τημαθία in M Va Lab spricht, abgesehen von der Überlieferung in Pc Ag und Pd, namentlich der Sprachgebrauch des Pausanias: bei synthetischer Apposition von ὁρος, ποταμός, πόλις, νῆσος, λίμνη, λιμήν u. ä. Appellativa zu einem Eigennamen finden sich nämlich alle mathematisch möglichen Verbindungen mit Ausnahme derjenigen, welche mit M Va Lab von den Ausgaben vor Bekker beliebt wurde; der Fall nämlich, dass das Appellativum mit Artikel vorausgeschickt wird und der Eigenname ohne Artikel nachfolgt, ist, seitdem VIII 26,6 nicht mehr τῷ ποταμῷ Τρίτωνι, sondern mit den bessern Handschriften τῷ ποταμῷ τῷ Τρίτωνι geschrieben wird, nur noch ein einziges Mal zu konstatieren: I 13,5 nämlich steht in den Handschriften und Ausgaben πρὸς τῷ νήσῳ Σφακτηρία, während sonst ἡ Σφακτηρία νῆσος I 15,4. III 5,5. IV 36,6. V 26,1 oder νῆσος ἡ Σφακτηρία VI 22,6 gesagt wird; bei den vielen Hunderten von Beispielen ist daher mit Sicherheit zu sagen, dass in I 13,5 ein Fehler vorliegt. Zum Beweis für das Gesagte vgl. man die folgenden Stellen:

1. Das Nomen proprium mit dem Appellativum zusammengestellt, beide ohne Artikel, der Eigenname steht bald voran, bald nach, letzterer Fall ist häufiger (Λάδη νῆσος, ποταμὸς Ἡριδανός): I 16,3. 33,4. 35,6. 44,4. II 25,2. 5. 30,7. 34,6. III 20,2. 3. 22,11. 23,1. 25,9. IV 34,12. 35,9. VIII 9,7. 12,8. 18,2. 24,3. 35,9. 49,7; I 4,1. 11,2. 14,6. 17,5. 23,3. 27,9. II 12,4. 18,3. 25,3

- 10. 35,10. 36,1. 38,7. III 18,6. 20,3. 22,9. 24,8. 9. 25,9. IV 33,5. 34,12. VI 21,5. VII 25,5. VIII 13,4. 24,2. 35,9;
- Der Eigenname ohne Artikel steht voran und es folgt das Appellativum mit Artikel (Σαῦρος ή νῆσος): I 17,6. 24,8. II 27,1. III 18,12.
 V 20,4. V 1,5. 7,1. 5. VI 21,5. VII 27,12. VIII 27,17. 38,10. 43,3;
- 3. Der Eigenname mit dem Artikel steht voran, es folgt das Appellativum ohne Artikel oder umgekehrt: es steht das Appellativum ohne Artikel voran, der Eigenname mit dem Artikel folgt; in dem häufigeren ersteren Fall hat der Eigenname dasselbe Geschlecht wie das Appellativum (δ Σύθας ποταμός, ὄρος ἡ Λυχώνη): I 15,4. II 7,8. 30,7. 32,7. 37,5. 38,1. V 24,7. 25,6. VII 4,4. 5,10. 17,11. 18,2. 25,5. VIII 13,4. 24,3. 27,17; II 24,5. 25,10. 37,1. III 19,12. IV 20,2. V 22,3. VI 22,6. VIII. 41,3. IX 23,5. 24,1. endlich
- 4. Das Appellativum geht voran und es folgt der Eigenname, beide mit dem Artikel, dieser Fall ist der häufigste, seltener geht dabei der Eigenname dem Appellativum voraus (τὸ ὄρος τὸ Παρθένιον, ὁ Σίπυλος τὸ ὄρος); I 3,1. 27,6. 28,4. II 7,9. 21,5. 6. 28,2. 29,11. 36,8. III 10,7. 15,2. 20,3. 22,1. 24,9. IV 3,10. 9,1. 22,2. 24,6. 35,10. 12. 36,7. V 21,2. 22,4. VI 5,5. 20,1. VII 5,2. 11. VIII 2,1. 4,4. 6. 6,4. 12,2. 15,4. 8. 24,4. 30,2. 36,2. 38,2. 10. 41,10. 43,2; I 21,3. II 15,2. III 24,6. IV 17,10. VI 6,4. VII 5,10. X 24,1:
- S. 89,9. Das Heiligtum der Ino, das nach dem Wortlaut (χωρίον) vermutlich kein Tempel, sondern nur ein geheiligter Platz war, lag also auf dem vom Pamisos nach Korone führenden Küstenwege.
- ebd. ἐπαναβῆναι γὰρ ἐνταῦθα αὐτὴν mit dieser messenischen Sage vgl. die megarische I 42,7.
- S. 89,11. Dieser Fluss Bias ist garnicht zu bestimmen, da zwischen der Pamisosmündung und Korone, sowohl im Norden von der Ebene her als weiter südlich von den Bergen herab, eine grosse Menge Bäche und Flüsschen ins Meer gehen. Die Annahme von Curtius 164, der Bias sei der heutige Djané, beruht auf der durchaus unerweislichen Vermutung, dass der Fluss ganz nahe bei Korone gewesen sei.
 - S. 89,12. Βίαντος τοῦ 'Αμυθάονος, vgl. II 18,4.
- S. 89,13. Die Verbindung von Platanen mit Quellen war (und ist heut noch) im Orient sehr häufig, vgl. Hom. Il. II 307 Plat. Phaedr. p. 230 B. Theophr. h. pl. I 7,1; IV 13,2. VIII 23,5. Aristid. or. 18, T. I 410 Dind. Anth. Pal. IX 374; Plin. XII 9 beschreibt eine Platane in Lykien, die bei einer kühlen Quelle stand und deren hohles Innere 81 Fuss im Umfang mass; es war eine Bank von bemoostem Tufstein darin, und Licinius Mutianus hatte darin mit 18 Personen eine Mahlzeit gehalten. Ähnlich grosse erwähnt Paus. VII 22,1. Vgl. Hehn, Kulturpfl. u. Hausthiere 2248 ff.
- S. 89,16. Aipeia, bei Hom. II. IX 152 und 294 eine dem Agamemnon gehörige messenische Stadt; manche Geographen identifizieren sie mit Thuria, andere mit Methone oder Asine, s. Strab. VIII 360, doch ist die Identifikation mit Korone jedenfalls vorzuziehen, s. Curtius 195 A. 40.
 - ebd. τὸ δη ὄνομα είχεν Αίπεια, zur Konstruktion vgl. zu Cap. 31,7. S. 89,22. Artemis erscheint öfters als mit der Pflege der Kinder, be-

sonders der weiblichen, beschäftigt; vgl. Diod. V 73: 'Αρτεμιν δέ φασιν εύρεὶν τὴν τῶν νηπίων θεραπείαν καὶ τροφάς τινας άρμοζούσας τῷ φύσει τῶν βρεφῶν ἀφ' ἡς αἰτίας καὶ κουροτρόφον αὐτὴν ἀνομάζεσθαι. Vgl. auch die Artemis Korythalia in Sparta, Preller-Robert 303 u. 309.

- S. 90,3. Die Krähe, die hier zugleich gleichsam das Wappenthier der Stadt Korone ist, war der Athene heilig mit Beziehung auf den Ov. met. II 550 ff. erzählten Mythus, dass sie der Athene den Verrat der Aglauros verraten hatte. Eine Bronzestatuette einer eine Krähe tragenden Athene ist A. Z. XL 173 erwähnt.
 - ebd.. Hier bezeugt sloov wieder die Autopsie.
- S. 80,4. Nach Curtius 166 hatte der Hafen den Namen Αχαιῶν λιμήν wahrscheinlich zu Ehren des Bundes, dem auch Korone eine Zeit lang selbständig angehörte, geführt. Thrämer bei Pauly-Wissowa I 205 leugnet dies und meint, es werde unter demselben Gesichtspunkt zu erklären sein, wie die alte Stadt der parakyparissischen Achaier am lakonischen Meerbusen (Paus. III 22,9), d. h. als Reminiscenz an altachaische Bevölkerung im Peloponnes, s. auch Thrämer Pergamos 66 u. 69 f.
- S. ebd. Boblaye 111 f. und ihm folgend Curtius 167 und Leake 446 vermuten, dass ein frei und schön gelegener Platz oberhalb des Dorfes Kastelia, hart am Meere, wo sich zwischen zerstreuten Mauertrümmern ansehnliche Unterbauten eines alten Gebäudes finden, die Stelle des Apollon-Heiligtums sei; doch wird dies von andern mehr nördlich angesetzt, und an der Stelle von Kastelia der Ort Kolonides, s. unten Z. 10.
- S. 90,7. Über Apollon als Heilgott vgl. Preller-Robert 277. Bruchmann, de Apolline et Graeca Minerva deis medicis, Vratisl. 1885. Der Beiname, den er hier führt und der handschriftlich nicht einmal feststeht (Κόρινθος oder Κόρινθος), ist nicht sicher erklärt. Paus. selbst brachte ihn nach Z. 11 mit κόριοδος, der Haubenlerche, zusammen, und ältere Philologen (s. Bruchmann a. a. O. 57) sind ihm darin gefolgt. Panofka Abh. d. Berl. Akad. 1843, 263 fg. und Gerhard I 311 dachten an Apollon als Heilgott, was er ja hiernach war, also wie κουρίδιος oder κουροτρόφος; Bruchmann und ebenso Preller-Robert 274 A. 3 bringen das Epitheton mit κόρις, Helm, zusammen und feiern ihn als kriegerischen Gott, wie in Amyklai, während Wernicke bei Pauly-Wissowa II 57 es als Kurzname für Κοριθάλιος (= Κουροτρόφος) fasst und an die Artemis Korythalia in Arkadien erinnert.
- S. 90.8. Paus. resp. die Einwohner von Kolonides führten den Beinamen Αργεώτας auf das Schiff Argo zurück, Gerhard I 303 fasst das Epitheton mit Lauer Syst. der Mythol. 259 als von ἀργός abgeleitet und auf Blitzgewalt bezüglich; Preller-Robert 869 bringt es in Verbindung mit dem Beinamen Αἰγλήτης oder Ασγελάτας, den Apollon als Wettergott der Seefahrer führt, nach dem Vorgange von Wilamowitz Comment. v. gramm. IV 23.
- S. 90,10. Kolonides, das bei Plut. Philopoem. 18 Κολωνίς, bei Ptol. III 16,7 Κολώνη heisst, verlegte Boblaye 112 an den Golf von Methone an der Westküste, was ganz undenkbar ist, da Paus. der Küste nachgeht

und Kolonides nach Asine kommt. Leake, der I 445 den Ort mit dem heutigen Koróni identifizierte, ist Pelop. 195 davon zurückgekommen, vornehmlich auf Grund der Angabe des Paus., dass die Entfernung von Korone nach dem Apollonheiligtum 80 Stadien, von Kolonides nach Asine 40 Stadien (§ 12) beträgt; da die ganze Entfernung zwischen Petalidi und Koron höchstens 120 Stadien beträgt, so muss das Heiligtum ganz dicht bei Kolonides belegen gewesen sein. Es ist daher sehr wahrscheinlich, dass die Reste bei Kastelia, die Curtius dem Heiligtum zuschrieb, zu Kolonides gehören, vgl. Bursian 173 A. 2. — Da der attische Ursprung der Bewohner von Kolonides anderweitig nicht bezeugt ist, so muss wohl angenommen werden, dass die Sage ihre Entstehung der falschen Etymologie des Namens verdankt, der natürlich von χολωνός abgeleitet ist, s. Töpffer Att. Gen. 217,4.

- S. 90,11. κύρυδον ήγήσασθαι, mehrfach weiss Pausanias davon zu erzählen, dass Thiere als Führer und Wegweiser gedient haben, vgl. III 22,12. 23,7. VIII 8,4. IX 12,1. 19,4. X 6,2.
- S. 90,15. Nach Aristot. bei Strab. VIII 373 wären die Besiedler des argeiischen Asine Dryoper aus dem Spercheiosthal gewesen. Über Lykoreia am Parnass vgl. X 6,2; über das argeiische Asine II 36,4 und die Bemerkungen Bd. I 651 f.
- S. 90,18. Δρύσπες ύπὸ Ἡρακλέους ἐκρατήθησαν, vgl. Herod. VIII 43. Apoll. II 7,7. Suid. s. Δρύσπες. Schol. Apoll. Rh. I 1212. 1218.
- ebd. τῷ ᾿Απόλλωνι ἀνάθημα, d. h. sie wurden ἱεροὶ τοῦ ᾿Απόλλωνος, ἱερόδουλοι, solche rekrutierten sich oft aus Kriegsgefangenen; gelegentlich wurden Scharen solcher Tempelsklaven ausgesendet, um irgendwo eine Kolonie zu gründen, so die Magneten am Maiander, die Rheginer in Italien, vgl. Stengel a. a. O. ² § 59.
- S. 90,21. οἰχοῦσιν ἐν τη Μεσσηνία, Λακεδαιμονίων δόντων, von den Argeiern vertrieben hatten sie den Lakedaimoniern gegen die Messenier Heeresfolge geleistet, IV 8,3. 14,3, vgl. auch Strab. VIII 373 aus Theopomp.
- S. 91,7. Über Styra auf Euboia vgl. Bursian Quaest. Euboic. 48. B. S. G. W. 1859, 140. Geogr. II 430. Baumeister topogr. Skizze der Insel Euboia 24.
- S. 91,9. οι μέν Στυρείς καλείσθαι Δρύοπες ύπερφρονούσι, bei Thuc. VII 57,4 werden die Styrer geradezu als Ionier bezeichnet.
- S. 91,15. τὸν Δρύοπα 'Απόλλωνος είναι λέγοντες, Sohn des Apollon und der Dia, der Tochter des Lykaon, heisst Dryops beim Schol. Apoll. Rhod. I 1218 (τοῦ λυπάονος καὶ δίας τῆς λυπαονίας L.). Tzetz. Lyc. 480. Et. M. s. Δρύοψ; dagegen ist er Sohn der Danaide Polydora und des Flussgottes Spercheios bei Ant. Lib. 32, des Flussgottes Peneios bei Pherek. (Schol. Apoll. Rhod. I 1212).
- ebd. Über die Lage von Asine kann kein Zweisel bestehen: es ist das Vorgebirge, das die jetzt versallene, einst sehr stattliche mittelalter-

liche Festung Koron trägt. Wahrscheinlich lag hier in älterer Zeit die Stadt Pleion, Strab. VIII 360. Steph. Byz. s. v., nach der Vermutung von Curtius 168. Von Asine sind nur ganz unbedeutende Reste übrig: Cisternen, Felstreppen, Hafenanlagen, s. Expéd. de Morée, Architect. I 15 pl. 17. Boblaye 112. Leake I 435; Pelop. 195. Curtius 167. Bursian 173. Baedeker 330. Oberhummer bei Pauly-Wissowa II 1581.

- S. 91,18. Der Akritas ist ein niedriger (in seiner höchsten Erhebung, dem H. Demetrios, 516 m hoher Gebirgszug, dessen Spitze als C. Gallo bis ans Meer reicht. Von Korone bis C. Gallo sind allerdings mehr als 40 Stadien, was früher gegen die Ansetzung von Asine an der Stelle von Korone geltend gemacht wurde; aber Paus. ging jedenfalls nicht von Asine aus an der ganz unwirtlichen Küste der Halbinsel entlang, sondern durchquerte das Gebirge, direkt vom Akritas nach dem Hafen Phoinikus hinuntersteigend, und so kamen von Asine zum Akritas allerdings nur 40 Stadien herans. S. Leake I 435 u. 443; Pelop. 196. Curtius 168 f. Bursian 158. Baedeker 330. Allerdings müssen wir dann für den ganzen Weg von Korone bis nach Pylos und Sphakteria eine wirkliche Wanderung des Paus., nicht mit Heberdey 66 lediglich Benutzung eines Periplus annehmen; eine solche hat zwar sicherlich daneben stattgefunden, und aus ihm entnahm Paus. u. a. die Insel Theganussa, die er selbst garnicht zu Gesicht bekam; sichere Belege für Autopsie liegen auf dieser Strecke freilich nicht vor. Wenn aber Paus. die Absicht hatte, wie Heberdey 64 andeutet (vgl. dessen Routenkarte), von Messene nach Megalopolis zu gehen, so begreift man nicht, warum er das Stück bis Korone nicht vorher abmachte, etwa von Pharai aus, um sich die zweimalige Wanderung der Strecke Messene-Korone zu ersparen.
- S. 91,19. Die von Cap Gallo 3700' entfernte Felseninsel Theganussa, heut Venetiko, hat ihren Namen wohl von der Ähnlichkeit mit einem Wetzstein erhalten; erwähnt wird sie auch Ptol. III 16,23 und Plin. IV 56. Sie ist ein senkrecht abgeschnittener Felsblock; da man aber auf ihr Gräber und bei einer Quelle Rinnen gefunden hat, kann sie nicht immer unbewohnt gewesen sein. Vgl. Leake 443. Curtius 172. Bursian 158.
- S. 91,20. Der Hafen Phoinikus, der seinen Namen entweder nach den dort wachsenden Palmen führte (wie Curtius meint) oder weil hier einst Phoinikier sich angesiedelt hatten (so nach Olshausen Rh. M. N. F. VIII 334), liegt nordwestlich vom Akritas in einer sehr geräumigen und geschützten Bucht, die vermutlich denselben Namen führte. Die im Innern der Bucht sich ausbreitende kleine Küstenebene zeigt Mauerspuren und Backsteinruinen, doch haben sich Spuren hellenischer Herkunft nicht nachweisen lassen. S. Boblaye 112. Leake 434. Curtius 169. Bursian 174.
- ebd. Die Oinussai (bei Pomp. Mela II 7,10 nur als Oenussa angegeben) sind nach Plin. IV 55 drei an der Zahl; die grösseren beissen heut Sapienza und Cabrera oder Schiza, die dritte kleinere, zwischen den beiden

andern gelegen, heisst Prasonisi oder Santa Maria. Vgl. Leake 433. Curtius 171. Bursian 158. Baedeker 330.

Cap. XXXV.

Die Stadt Mothone und ihr Name. Die Nauplier erhalten als Bewohner von Mothone vom Kaiser Traian die Freiheit. Epeiros wird nach Einführung der Demokratie eine Beute der Illyrier. Durch illyrische Seeräuber wird Mothone seiner Einwohner beraubt. Merkwürdiges zu Mothone, Tempel der Athene Anemotis. Verschiedene Farbe und Beschaffenheit der Gewässer.

- S. 91,22. Das homerische Pedasos (Il. IX 152 u. 294) wird auch be Strab. VIII 359 für Mothone erklärt; doch bemerkt Strab. 360, dass von manchen Korone für das alte Pedasos, Mothone dagegen für Aipeia erklärt wurde.
- S. 91,23. Οἰνεὶ θυγατέρα Μοθώνην γενέσθαι, diese Sage, die den Weinmann zum Vater der Mothone macht, scheint die Namensform Μεθώνη vorauszusetzen, die sich z. B. bei Thuc. II 25. Diod. XI 84, Strab. VIII 359. Ptolem. III 16,7 u. a. a. O. findet und bei der thrakischen und makedonischen Stadt dieses Namens von μέθυ = οἰνος hergeleitet wurde, Steph. B. s. v. und Eustath. II. II 716, aber Μοθώνη findet sich auch bei Plut. Arat. 12 Suid. s. v. und Modon heisst der Ort heute noch; er liegt an der Stelle des alten Mothone vom Hafen Phoinikus 3 St., von Korone 6 St. entfernt, und ist auf einem gegen Süden nach der Nordspitze der Insel Sapienza hin vorspringenden Vorgebirge erbaut und vom Lande aus nur durch eine auf alten Fundamenten ruhende Brücke zugänglich. Von alten Resten ist nicht viel vorhanden: Fundamente der Stadtmauer, Säulen, Felsgräber; s. Expéd. de Morée Archit. I 11 pl. 12 ff. Boblaye 113. Leake 429. Curtius 169. Bursian 174. Baedeker 330.
- S. 92,1. Diese Felsklippe, der Stein Mothon, der den Hafeneingang von der hohen See sonderte und schützte, ist heut noch unter dem Befestigungs- und Leuchtturme links von der Einfahrt sichtbar, Curtius 170 f. Der Hafen ist auf Bronzemünzen von Mothone in amphitheatralischer Form abgebildet, s. Imhoof-Gardner 68 pl. P 8.
 - S. 92,6. διωγθείσι, vgl. IV 24,4. 27,8.
- S. 92,10. ὑπὸ Ναυπλίου τοῦ ἀμυμώνης, Amymone war eine Tochter des Danaos und der Europe, II 37,1. Apoll. II 1,4, Nauplios, ihr Sohn von Poseidon, der Stifter der Stadt Nauplia, II 38,2. Apoll. Rh. I 136.

- S. 92,14. Δηίδαμεία γὰρ τῆ Πύρρου κτλ., nach Polyaen. VIII 52 und Iustin. XXVIII 3,4 ff., bei welch letzterem der Name irrig Laudamia lautet, leistete sie nach Eroberung des aufständischen Ambrakia einem gegen sie anrückenden Heere gegenüber Verzicht auf den Thron gegen Gewährleistung ihres Besitztums und der königlichen Ehren; trotzdem wurde sie von einem gewissen Milon im Tempel der Artemis Hegemone in Ambrakia ermordet. Droysen setzt Gesch. d. Hell. III 2, 37,2 das Ende des Königtums der Epeiroten zwischen die Jahre 238—234 oder vielmehr 235 (III 2, 26,4 in Folge eines Druckfehlers vor 231 und nach 238); genauer hat Gutschmid (nach Schubert Pyrrhus 266) in seinen Vorlesungen auf Grund der Angabe des Syncellus p. 578,19, dass in Epeiros sechs Könige im ganzen 90 Jahre regiert haben, das Jahr 234 oder 233 als Endpunkt herausgerechnet, indem er den Tod Alexanders d. Gr. als Ausgangspunkt annahm. Oberhummer Akarn. 151 setzt die Einführung der Demokratie in Epeiros in's Jahr 236, Niese Gesch. d. griech. und maked. Staaten II 267 etwa 233.
- S. 92,16. Πύρρου τοῦ Πτολεμαίου, nach Iustin. XXVIII 1,1. 3,1 war Pyrrhos nicht der Sohn, sondern der altere Bruder des Ptolemaios, der ihm auf dem epeirotischen Thron nachfolgte, also Olympias die Mutter von beiden; und das ist das Richtige auch nach Athen. XIII 589 F und Polyaen. a. a. O.; deshalb die Überlieferung bei Paus. für verderbt zu halten, liegt kein Grund vor.
 - S. 92,18. Zu Prokles vgl. Bd. I zu S. 434,24.
 - ebd. Die Geschichte des Pyrrhos hat Pausanias I 11-13 erzählt.
- S. 92,24. οὐ γάρ πω δημοκρατία ἴσμεν ἄλλους γε ἢ ᾿Αθηναίους αὐξηθέντας, es ist die einzige Stelle, in der sich Pausanias über den Wert der Demokratie ausspricht, wenn man nicht I 29,7 hierher rechnen will, wo die Worte ἢν δὲ ἄρα καὶ δήμου δίκαιον βούλευμα κτλ. so klingen, wie wenn Pausanias andeuten wollte, es sei eigentlich zum Erstaunen, dass der Demos einen so gerechten Beschluss zu fassen über sich vermocht habe. Die Athener stellt Pausanias besonders hoch, wie hier wegen ihrer Einsicht und Gesetzlichkeit, das sind also die beiden Eigenschaften, die nach Pausanias in der Demokratie nicht hinreichend zur Geltung zu kommen pflegen, so anderswo wegen ihrer Humanität und Gottesfurcht, I 17,1. 24,3.
- S. 93,6. ἄγειν σφισιν οίνον ἐπὶ τὰ πλοῖα, Pedasos, wie Mothone nach Pausanias bei Homer heisst (S. zu S. 91,22), führt in der Ilias das Epitheton ἀμπελόεσσα, s. IX 152. 294.
- S. 93,10. κατίασιν ἀποδόσθαι καὶ ἀντιληψόμενοι, bemerke die Variatio; zum finalen Infinitivus vgl. Bd. I zu S. 66,1.
- S. 93,11. ἀποτολμήσαντες, mit ἀποχινδυνεύω zu vergleichen, bedeutet ein kühnes Wagen, vgl. Classen zu Thuc. VII 67,1. Rauchenstein zu Lys. 7, 28, nach dem in ἀπο der Nebenbegriff der ἀπόνοια angedentet wäre; davon kann keine Rede sein, ἀπο verstärkt einfach.
- S. 93,14. Der Beiname der Athene Anemotis, der nur hier vorkommt, kennzeichnet sie als Herrin der Stürme, als welche sie namentlich an Hafenorten neben Poseidon verehrt wurde, Preller-Robert 217. Das

Tempelbild muss hochaltertümlich gewesen sein, da es für eine Stiftung des Diomedes galt. Über die den Winden ausgesetzte Lage von Modon vgl. Leake 432.

- S. 94,19. Die Pflanzenöle von Kyzikos, besonders die Irissalbe, werden häufig erwähnt, s. Ath. XV 688 E. Plin. XIII 5; vgl. Blümner gewerbliche Thätigk. 39.
- S. 92,20. χρόαν, vgl. zu dieser Form II 28,1. 35,5. III 23,11; 24,7. IV 34,2, dagegen II 10,6 χροιάν.
- ebd. Dass das Wasser der heissen Quellen bei Thermopylai in der That tietblau ist, bestätigen Leake Travels in Northern Greece II 36. Baedeker 206. Die dem Herakles geweihten Quellen wurden im Altertum zu Bädern benutzt und waren zu diesem Zweck in zwei Bassins, χύτροι, für Männer und für Frauen gefasst, s. Herod. VII 176. Strab. IX 428. Schol. Ar. Nub. 1050; vgl. Clarke Travels IV 247. Fiedler I 208. Vischer 638. Neumann-Partsch 341 f. Die von Paus. erwähnten κολυμβήθραι sind wahrscheinlich dieselben, die nach Philostr. V. soph. II 1,5 Herodes Attikos für Kranke anlegte. Lolling bei Baedeker a. a. O. will die χύτροι in den viereckigen Quellbassins wiedererkennen, an einer Stelle, wo sich heut ein Soldatenwachthaus und ein kleines Magazin befindet, doch hat der sich sehr schnell absetzende Kalksinter die alten Fassungen längst verdeckt.
- S. 94,4. Während Joppe öfters als das Lokal der Andromedasage erwähnt wird (vgl. Plin. V 69. Strab. XVI 759), wird diese Quelle mit rotem Wasser nur hier erwähnt. Frazer III 454 bemerkt nach englischen Reiseberichten, dass an derselben Küste weiter nördlich eine Quelle ist, deren Wasser sich zeitweise rot färbt.
- S. 94,8 ff. Atarneus ist der Name eines Landstrichs an der Küste von Aiolis, Lesbos gegenüber (genauer dem Inselchen Elaiussa, Strab. XIII 614); denselben Namen führte die darin belegene Stadt, deren Ruinen Lolling bei Dikeli-kiói aufgefunden hat, A. M. IV 1 ff. Die Stadt war nach Plin. XXXVII 156 zu seiner Zeit nur noch ein pagus, nach Paus. VII 2,11 verödet; doch existieren noch Münzen aus der Zeit des Augustus und des Antoninus Pius, Head Hist. numm. 449. Vgl. Bürchner bei Pauly-Wissowa II 1897. Der Badeort Astyra, der sonst auch in dem den gleichen Namen führenden Städtchen zwischen Antandros und Adramyttion in Mysien gesucht worden ist, weil sich auch hier in der Nähe, nahe bei dem Dorfe Tachté, Thermen finden (vgl. Thrämer Pergamos 279. Bürchner a. a. O. 1877), ist jedenfalls der aiolische Ort dieses Namens, da Lolling (a. a. O. 4 und 8 fg.) auch hier warme Quellen, die z. T. noch jetzt von Kranken benutzt werden, nachgewiesen hat; doch bemerkt ders., dass sich auch in den Sümpfen ungefähr 11/2 St. von Dikeli rechts vom Wege nach dem Kaïkosthale zahlreiche heisse Quellen finden, die jetzt meist unzugänglich und nur an den von ihnen aufsteigenden Dämpfen zu erkennen sind. Dass Wernicke 108 und Kalkmann 33 mit Unrecht den Paus. des Schwindelns beschuldigen, weil er Astyra als bestehende Ortschaft behandle, bemerkte Hitzig Zur Paus.-Frage 8, dem sich Gurlitt 169 und Frazer a. a. O. anschliessen.

- S. 94,9. Dass die Chier als Sündenlohn für die Auslieferung des Paktyes Atarneus erhalten hätten, hat Paus. aus Her. I 160, Ps. Plut. dagegen stellt es de mal. Her. 859 B unter Berufung auf Charon in Abrede.
- S. 94,10. μ eλαίνεται, vgl. II 10,6 ὁπομελαίνει, das Aktiv, s. Bd. I zu S. 408,6.
- S. 94,11. Das ist die bei den Alten oft erwähnte Albula oder aquae Albulae, ein schwefelhaltiger Bach, der aus dem Lago di Solfatara in den Teverone fällt, vgl. Mart. I 12,1 f. Vitr. VIII 3,2. u. a. Noch heut ist dort ein Schwefelbad, Acque Albule, bei Bagni (21 km von Rom). Quellen mit milchweissem Wasser erwähnt Paus. auch III 24,7 u. IX 34,4.
- S. 94,17. Die süssen Quellen in Δασκύλου κώμη (in Karien an der Grenze des ephesischen Gebietes) erwähnt auch Ath. II 43 A. Der Ort heisst bei Steph. Byz. Δασκύλιον.
- S. 94,19. Dieser Quellbach das bedeutet hier, wie öfter, πηγή heisst nach Herod. IV 52 σχυθιστί μὲν Ἐξαμπαῖος, χατὰ δὲ τὴν Ἑλλήνων γλῶσσαν Ἱραὶ όδοί, er kommt aus den Bergen der ackerbauenden Skythen und Alazonen, vgl. auch Vitr. VIII 3,11. Pomp. Mel. II 1. Solin. Polyhist. XIV 1.
- S. 95,2. Dikaiarchia oder Puteoli ist wegen seiner schwefelhaltigen Quellen wohlbekannt, deren öfters gedacht wird, vgl. Varr. de L. L. V 25. Fest. p. 218 Müll. Strab. V 245. Plin. XXXI 4. Steph. Byz. s. Δικαιάρχεια; dagegen weiss man sonst nichts von einem Wasser von der hier beschriebenen Schärfe.

Cap. XXXVI.

Das Vorgebirge Koryphasion. Die Stadt Pylos mit ihren Merkwürdigkeiten. Die Rinder des Nestor. Freude der Alten an Rindern. Die Insel Sphakteria. Merkwürdiges bei und in Kyparissiai. Der Fluss Neda.

S. 95,5. Das Vorgebirge Koryphasion, heut Palaeo - Navarino oder Palaeokastro genannt, ist durch einen schmalen Meeresarm, den Sikia-Kanal, von der vorgelagerten Insel Sphakteria getrennt; sein Gipfel ist 250 m hoch (nach neueren englischen Messungen nur 450 Fuss) und bildet eine 200 m lange, nach N etwas ansteigende Fläche. Im Mittelalter lag hier die Festung Navarin; von der venezianischen Burganlage sind noch erhebliche Reste erhalten; Reste antiker Bauten vornehmlich in der südlichen Burgmauer und an der nördlichen Seite. Nach O und W fällt der Berg steil ab. Wahrscheinlich war dies Vorgebirge einstmals auch eine Insel, wie

Sphakteria; jedoch ist es gegen O von einer Lagune, Osman Aga, begrenzt und hängt nach dieser Richtung nur durch einen schmalen Damm mit dem Festlande zusammen; im N begrenzt es die fast ganz versandete Bucht Bordokilia ("Ochsenbauch"). Da die Lagune von den alten Schriftstellern nicht erwähnt wird, so nimmt Curtius u. a. an, dass dieselbe und ebenso die nördliche Bucht erst in nachklassischer Zeit entstanden seien im Altertum aber an ihrer Stelle weite Sandflächen lagen. Die früher öfters verteidigte Ansicht, dass das Vorgebirge Alt-Navarin die Insel Sphakteria, die Lagune Osman-Aga der Hafen von Pylos und Pylos selbst auf der Höhe nördlich davon, dem Kap Nikolo, belegen gewesen sei, wird heute von niemand mehr verteidigt. Vgl. Expéd. de Morée Archit. I 4 pl. 5ff. Boblaye 113. Leake I 398ff.; Pelop. 190. Welcker I 236. Curtius 172. Clark 214. Vischer 431. Bursian 175, Baedeker 363, über die Veränderungen des Terrains Philippson 351; ganz besonders aber s. die eingehenden, mit genauen Karten ausgestatteten Untersuchungen von G. R. Grundy und R. M. Burrow im Journ. of hell. stud. XVI 1 ff.

Die Frage, wo das homerische Pylos belegen war, hat schon die Alten beschäftigt. Die Mehrzahl der alten Forscher hat sich zu derselben Ansicht bekannt, zu der auch die Mehrzahl der neueren gekommen ist, dass das alte Pylos hier auf dem Vorgebirge Koryphasion lag; nur Strabo suchte VII 349 ff. ausführlich zu begründen, dass Pylos nördlich von der Neda in Triphylien gelegen habe. Sein Haupteinwand ist der, das Pylos Nestors müsse nach der Erzählung von der Heimreise des Telemach, Od. XV 190 ff. nicht am Meere, sondern mehr als 30 Stadien von demselben entfernt gelegen haben. Hierzu bemerkt Curtius 175 f., die Stadt Nestors werde nicht auf Koryphasion, sondern landeinwärts, auf sandiger Höhe oberhalb der Küste gelegen haben, da Strabo selbst p. 359 bemerkt, das alte messenische Pylos habe unter dem Berge Aigaleos gelegen, und erst nach Zerstörung der alten Stadt hätten sich die Bewohner auf dem Koryphasion angesiedelt. Andere Bedenken, die mit Strabo von Arnold zu Thukyd. IV 3 ff. geltend gemacht worden sind, haben Clark 218 ff. Grote Gesch. Griechenl. III 559 (dtsch. Ausg.) und Grundy a. a. O. widerlegt. Was besonders gegen die Ansetzung des homerischen Pylos in Triphylien spricht, ist, dass Telemach unmöglich die Reise von Pherai dorthin in einem Tage hätte zurücklegen können, XV 189 ff., während das von Pherai nach Koryphasion wohl möglich erscheint, bei guten Strassen und flinken Pferden.

- S. 95,6. Πύλος δ Κλήσωνος, s. Bd. I zu S. 96,18.
- S. 95,7. τῶν ἐξ Ἰωλκοῦ Πελασγῶν, s. zu Cap. 3,6; wie Thessalien überhaupt als Ursitz der Pelasger angesehen wurde, so heisst Iolkos speziell Πελασγίς bei Apoll. Rhod. I 906.
 - S. 95,10. ἄστυ Νηλήῖον, vgl. Hom. Il. XI 682. Od. III 4.
- S. 95,11. Ein Epigramm, in dem ein gewisser Hagnon der Athene Koryphasia erbeutete Waffen weiht, von Leonid. Tarent., steht Anth. Pal. VI 129.

- S. 95,14. Thrasymedes war ein Sohn des Neleus, vgl. II 18,8. IV 31,11.
- ebd. Diese Höhle ist noch vorhanden: es ist eine am nördlichen Abhang des Caps oberhalb des Lagunenhafens belegene Stalaktitengrotte. Man tritt durch zwei Vorräume in einen von oben durch einen Felsspalt erleuchteten, hochgewölbten Raum von 40' Weite und 60' Höhe, dessen schöne Tropfsteingebilde faltigem Tuche oder aufgehängten Tierfellen gleichen. O. Müller bei Gerhard hyperbor.-röm. Studien 310 ff. hat die sehr wahrscheinliche Vermutung ausgesprochen, dass dies dieselbe Grotte sei, die im homer. Hymnus auf Hermes v. 124 ff. erwähnt wird, ja dass die seltsame Form der Tropfsteinbildungen vielleicht erst die ganze Sage vom Schlachten der Rinder des Apollon veranlasst habe. Vgl. Expéd. de Morée p. 4 pl. 7. Leake I 411. Boblaye 114. Welcker I 237. Curtius 177. Clark 223. Vischer 435. Bursian 177. Baedeker 366.
- S. 95,18. Auf die Sage von dem Seher Melampus, der von dem πολύμηλος Iphiklos zum Lohn dafür, dass er ihm durch seine Sehergabe die verlorene Zeugungskraft wieder verschaffte, die Rinder erhielt, mit denen Bias, sein Bruder, die Pero, die Tochter des Neleus, gewann, ist wieder angespielt X 31,10; die Sage 1st mehr oder weniger ausführlich erzählt bei Hom. Od. XI 287 ff. XV 230 ff. Hes. (Eoien) b. Schol. Apoll. Rhod. I 118. Pherek. b. Schol. Od. XI 287. Eustath. 1685. Schol. Theocr. 3, 43. Propert. II 3,51 ff.
 - S. 95,24. Herakles und Eryx, vgl. III 16,4 f.
 - S. 96,1. Ομηρος εν Ίλιάδι, XI 244.
- S. 96,7. ημαθόεντος Πύλου, ημαθόεις ist bei Homer nur Beiname der Stadt Pylos, das Epitheton passt heute noch und war im Altertum wahrscheinlich noch mehr gerechtfertigt, s. Curtius 180.
- S. 96,8. Die Insel Sphakteria hiess im Altertum auch Sphagia (Xen. Hell. VI 2,31, Plat. Menex. 242 C. Strab: VIII 359), welchen Namen sie heut noch führt. Sie ist 4600 m lang, 500—1000 m breit, ein unfruchtbarer, nach allen Seiten seil abfallender Felsrücken, der, in der Mitte durch eine Einsattelung mit einer Quelle und eine Kapelle der Panagula unterbrochen, im nördlichsten Teile sich am höchsten erhebt. Leake 178. Boblaye 115. Curtius 178. Clark 223. Vischer 438. Bursian 175. Baedeker 364.
 - S. 96,10. Καφηρέως τε γάρ έστιν ὄνομα κτλ., vgl. II 23,1.
 - S. 96,12. Zu Psyttaleia vgl. I 36,7. Bd. I 347.
- S. 96,13. τὴν Σφακτηρίαν τὸ ἀτύχημα τὸ Λακεδαιμονίων κτλ., die Gefangennahme der auf der Insel abgesperrten spartanischen Hopliten durch Kleon i. J. 425, vgl. Thuc. IV 3-41.
- S. 96,14. Weizsäcker Jb. f. Ph. CXXXIII 9 A. 4 nimmt an, dass diese Nike auf der Plattform vor dem Tempelchen der Athena Nike gestanden habe.
- S. 96,16. Die Stadt Kyparissiai (so auch VIII 1,1) heisst sonst auch Kyparissia (Strab. VIII 348. Diod. XV 77. Ptol. III 14,31), Kyparissae

(Mela II 3,9), Kyparissos (Scyl. 45) und Kyparisseeis (Hom. II. II 593 Κυπαρισσήεις) Steph. Byz. s. v.; an ihrer Stelle lag die Stadt Arkadiá, die i. J. 1825 durch Ibrahim Pascha zerstört wurde; seit dem Wiederaufbau hat die Stadt den alten Namen Kyparissia wieder erhalten. Reste alter Mauern haben sich auf dem sehr steilen Burggipfel erhalten, doch sind die Quadern nicht mehr in ihrer antiken Mauerung. Andere Mauerreste scheinen der thebanischen Zeit anzugehören. Expéd. de Morée I 48 pl. 49. Leake I 68. Boblaye 115. Welcker I 243. Curtius 184. Bursian 178. Baedeker 368.

ebd. Nach Curtius a. a. O. wäre diese Quelle an der Südseite der Stadt zu suchen, wo jetzt noch Quellen mit trefflichem Wasser sind, darunter die eine, etwas oberhalb des Uferrandes zwischen dichtem Schilfe versteckt, mit alter Quadereinfassung.

S. 96,17. ρυήναι — τὸ εδωρ — θύρσφ πλήξαντι ἐς τὴν γῆν, vgl. zu III 24,3, Bd. I zu S. 728,4.

S. 96,19. Curtius 185 vermutet, dass vielleicht das Apollonheiligtum an der Stelle der heutigen Georgskirche und das Heiligtum der Athene am Platze der hl. Triada gestanden habe.

S. 96,20. Der Aulon, d. h. Engpass, wäre nach Leake I 57 und 72 und Curtius 185 f. die langgezogene Thalschlucht gewesen, die stidlich von dem Grenzflusse, dem Flusse von Kyparissiai, mündet und jetzt noch zur Verbindung von Küste und Binnenland dient. Allein nach dem Wortlaut von Z. 20 f. muss vielmehr das Thal der Neda damit gemeint sein, auch ein Engthal, das sich zu einer fruchtbaren, flachen Strandebene erweitert, wo wahrscheinlich der Tempel des Asklepios Aulonios stand; so nach Bursian 179, dem sich auch Frazer 464 anschliesst und Oberhummer bei Pauly-Wissowa II 2413. Erwähnt wird dieser Aulon auch Xen. Hell. III 2,25. Strab. VIII 350. Val. Fl. Argon. I 389.

Digitized by Google

ΗΛΙΑΚΩΝ Α.

- Ι. "Όσοι δὲ Ἑλλήνων Πελοποννήσου πέντε εἶναι μοίρας καὶ οὐ πλείονάς φασιν, ἀνάγκη σφᾶς ὁμολογεῖν, ὡς ἐν τῆ ᾿Αρκάδων οἰκοῦσιν Ἡλεῖοι καὶ ᾿Αρκάδες, δευτέρα δὲ ᾿Αχαιῶν, τρεῖς δὲ ἐπὶ ταύταις αἱ Δωριέων. γένη δὲ οἰκεῖ Πελοπόννησον ᾿Αρκάδες μὲν αὐτόχθονες καὶ ᾿Αχαιοί. καὶ οἱ μὲν ὁπὸ Ἦχοιεων ἐκ τῆς σφετέρας ἀνέστησαν, οὐ μέντοι Πελοποννήσου γε ἐξεχώρησαν, ἀλλὰ ἐκβαλόντες Ἰωνας νέμονται τὸν Αἰγιαλὸν τὸ ἀρχαῖον, νῦν δὲ ἀπὸ τῶν ᾿Αχαιῶν τούτων καλούμενον οἱ δὲ ᾿Αρκάδες διατελοῦσιν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐς ² τόδε τὴν ἑαυτῶν ἔχοντες. τὰ δὲ λοιπὰ ἐπηλύδων ἐστὶν ἀνθρώπων. Κορίνθιοι μὲν γὰρ οἱ νῦν νεώτατοι Πελοποννησίων εἰσί, καὶ σφισιν, ἀφ᾽ οὖ τὴν γῆν 10 παρὰ βασιλέως ἔχουσιν, εἴκοσιν ἔτη καὶ διακόσια τριῶν δέοντα ἢν ἐς ἐμέ ㆍ Δρύοπες δὲ καὶ Δωριεῖς, οἱ μὲν ἐκ Παρνασοῦ, Δωριεῖς δὲ ἐκ τῆς Οἶτης ἐς Πελοπόννησόν εἰσιν ἀφιγμένοι.
 - 2. Τοὺς Ἡλείους ἴσμεν ἐκ Καλυδῶνος διαβεβηκότας καὶ Αἰτωλίας 3 τῆς ἄλλης. τὰ δὲ ἔτι παλαιότερα ἐς αὐτοὺς τοιάδε εὕρισκον. βασιλεϋσαι

Tit. Ηλιακών A codd. edd. (Ηλιακών Lab, " Lb Pc, 'Hliand A Pa, Hausaviou έλλάδος ήλιακών πρώτον· λόγος πέμπτος Ag Pd), cf. Steph. B. s. v. Hlic, 'Hleiansy D. 1. πλείους Ag. 3. γέννη Vb. 4. οίκετ et supra vers. per compendium &, quod postea expunctum est, Vb. — post Πελοπόννησον colon aut punctum ponunt M Pcd Ag Lab Vn Va Fa, virgulam edd. ante B; omnem omittunt interpunctionem Pa Vb edd. rell., cf. I 21,5 πρὸς οδν τὴν ἀπορίαν ταύτην έξεύρηταί σφισιν: έπὶ μέν τοῖς δόρασιν κτλ. 5. μέντοι γε Πελ. γε ΑΧΚ Vb Pa, μέντοι γελοποννήσου R, in marg. πε additur, γε prius delevit F, abest a codd. edd. rell. — πελοπονήσους Lb. 6. έκβαλλόντες Ag Vb Pad, in hoc alt. λ expunct., ἐκβάλοντες La. 7. τούτον codd., in La R corr. in τούτων.

8. Κορίνδιοι Sch, Κορινδίων edd. codd., v. comm. 9. σφίσιν αὐτοῦ ἀφ' οδ τὴν γην Vb, αύτου expunct., σφίσιν αύτου την γην Pd. 10. είχοσι codd. edd. ante D, είχοσιν D Sch La Vab Pd, in hoc ν expunct. — δὲ ὄντα Μ R Pa. 11. έχ τοῦ Π. S. — Παρνασσοῦ edd. ante SW, D Pac M R Vn, Παρνασού SW Sch Ag Pd Vb Lab Fa, ἐν παρνασῷ Va. — ἐκ γής οί της Πελοποννήσου (πελοπονήσου Lb) AXKF codd. (of Ag Vab Pacd R Vn Fa, οί La, οίτης Lb), έκ τῆς Οίτης ἐς Πελοπόννησον cett. edd. ex emend. Camerarii, quam Sylb. cl. Strab. IX 427 et Palmer. MS. commendant. 13. 82, quod habent inter τοὺς et 'Ηλείους edd. Vb Pac R (hic sup. lin.) cum Sch Va Vn Lab M Pd Ag Fa omisi, novam incipit Pausanias narrationem, cf. ex. gr. IV 30 init. 14. žīn Ag, žīn cett. codd.,

πρώτον εν τη γη ταύτη λέγουσιν 'Αέθλιον, παίδα δε αύτον Διός τε είναι καὶ Πρωτογενείας τῆς Δευκαλίωνος, 'Αεθλίου δὲ 'Ενδυμίωνα γενέσθαι. 4 τούτου του Ἐνδυμίωνος Σελήνην φασίν ἐρασθήναι, καὶ ὡς θυγατέρες αὐτῷ γένοιντο έχ της θεού πεντήχοντα. οί δὲ δη μάλλόν τι εἰχότα λέγοντες Ένδυμίωνι λαβόντι 'Αστεροδίαν γυναϊκα, οί δὲ τὴν Ίτώνου τοῦ 'Αμφικτυόνος 5 *Χρομίαν, άλλοι δὲ Ὑπερίππην τὴν ᾿Αρκάδος, γενέσθαι δ΄ οὖν φασιν αὐτῷ Παίονα καὶ Ἐπειόν τε καὶ Αἰτωλὸν καὶ δυγατέρα ἐπ' αὐτοῖς Εὐρυκύδαν. 3. Έθηκε δὲ καὶ ἐν Ὀλυμπία δρόμου τοῖς παισὶν ἀγῶνα Ἐνδυμίων ὑπὲρ της άρχης, καὶ ἐνίκησε καὶ ἔσχε την βασιλείαν Ἐπειός, καὶ Ἐπειοὶ πρώτον 5 τότε ων ήρχεν ωνομάσθησαν. των δὲ ἀδελφων οἱ τὸν μὲν καταμεῖναί 10 φασιν αὐτοῦ, Παίονα δὲ ἀχθόμενον τῆ ήσση φυγεῖν ὡς πορρωτάτω, καὶ τὴν όπὲρ `Αξιού ποταμού γώραν ἀπ' αὐτού Παιονίαν ὀνομασθήναι. 4. Τὰ δὲ ἐς τὴν Ἐνδυμίωνος τελευτὴν οὐ κατὰ τὰ αὐτὰ Ἡρακλεῶταί τε οἱ πρὸς Μιλήτω καὶ Ἡλεῖοι λέγουσιν, άλλὰ Ἡλεῖοι μεν ἀποφαίνουσιν Ἐνδυμίωνος μνήμα, 'Ηρακλεῶται δὲ ἐς Λάτμον τὸ ὄρος ἀποχωρῆσαί φασιν αὐτόν, *** μουσι, 15 6 καὶ ἄδυτον Ἐνδυμίωνός ἐστιν ἐν τῷ Λάτμῳ. Ἐπειῷ δὲ γήμαντι ᾿Αναξιρόην την Κορώνου θυγάτηρ μεν Υρμίνα, άρσεν δε νούκ εγένετο αύτω γένος. 5. και τάδε άλλα συνέβη κατ' Ἐπειὸν βασιλεύοντα. Οἰνόμαος δ ᾿Αλξίωνος, Αρεως δὲ καθὰ ποιηταί τε ἐπεφήμισαν καὶ τῶν πολλῶν ἐστιν ἐς αὐτὸν λόγος, ούτος δυναστεύων περί την Πισαίαν καλουμένην δ Οίνόμαος ἐπαύθη 20

Pd η sup. ι. — ως (ες supra vers.) αύτούς La. 3. 66 om. MVa. 4. γένοιτο La. 5. οίτώνου, expuncto ο, Vb. — ἀμφικτύωνος Ag Pd. 6. δπερίππον La. 7. ἐπειὸν, αἰ super ε, M, ἐπιὸν Vb, p. corr. ex αίπι. θυγατέραν Va. - εύρυκοίδαν codd. (εύρυκοίδαν M), Εύρυκύδαν edd., Εύρυπύλην hic et § 8 G. Hermannus de iteratis apud Hom. p. 15, quod probat Gurlitt Üb. Paus. p. 417, Έρικόδην Schneidew. Gött. Gel. Anz. 1853 p. 604, at Edourábeiov est etiam apud Strab. VIII 346. 8. δρόμου om. M Va. του, sup. lin. οις, M. 9. έπηοὶ τότε πρώτον Va. 10. άδελφων Αίτωλον μέν καταμ. C Va. 11. ηττη edd. ante S, R Pa, νίκη ήττη, νίκη expunct., Vb, ήσση cett. edd. Va M Pcd Ag Lab, goon Vn. 12. 'Agus B D Sch codd., 'Αξίου cett. edd. 13. την δυμίωνος Lb Vn. — ήρακλειώται Pa. 14. μεν λέγουσιν ένδ. Pa R, ad marg. γρ. ἀποφαίνουσιν. 15. αὐτόν καὶ ἄδυτον Vab Pa edd. ante SW,

αὐτὸν μουσικαὶ ἄδυτον Pcd Ag Lab Vn (ἀδύτου Pd), αὐτὸν μουσι· καὶ ἄδυτον MR, μουσι expunct. in R, lacunam ante mouot indicant SW D Sch, quam SW sic fere expleri iubent: καὶ τιμήν αὐτῷ νέμουσι, in praef. vol. I p. XLIII hunc in modum restaurabant locum: ένδα δη άλλα τε γέρα οί προσοικούντες άτε θεφ αύτφ νέμουσι, Kays. Z. f. A. 1848 p. 1087 καὶ ἀφανισθῆναι ἐνταθθα· οί δὲ τιμάς αὐτῷ ώς δεῷ ἀπονέμουσι, simplicius quam felicius Creuzer coni. φασιν αθτὸν μουσικώτερον, καὶ ἄδυτον, cf. Walz apud SW vol. III p. XII. 17. Kopwoo edd. ante S, M Lab Vb R Pacd Ag, Kopwou Va, acuto a secunda manu add., Κορώνου cett. edd. άρσεν, ρ sup. σ, Μ. 18. κατά δὲ ἄλλα Va. — 'Αλεξίωνος Loescherus, αλξίονος M Vab Pad Ag Vn Lab, αλεξίονος R Pc, 'Αλξίωνος edd. 19. ἐπεφήμησαν Vb et omisso praecedente τε Va. — ἐπ' αὐτὸν Pc. 20. πισαζαν M, πισσαίαν Ag, πυσαίαν hic et aliquot τῆς ἀρχῆς διαβάντος Πέλοπος ναυσίν ἐκ τῆς ᾿Ασίας. Πέλοψ δὲ ἀποθανόντος 7 Οἰνομάου τῆν τε Πισαίαν ἔσχε καὶ ᾿Ολυμπίαν, ἀποτεμόμενος τῆς Ἐπειοῦ χώρας διμορον οδσαν τῆ Πισαία. 'Ερμοῦ τε ἐν Πελοποννήσω ναὸν ἱδρύσασθαι καὶ θῦσαι τῷ θεῷ Πέλοπα ἔλεγον οἱ Ἡλεῖοι πρῶτον, ἀποτρεπόμενον τὸ 5 ἐπὶ τῷ Μυρτίλου θανάτω μήνιμα ἐκ τοῦ θεοῦ.

- 6. Αἰτωλῷ δὲ μετὰ Ἐπειὸν βασιλεύσαντι συνέπεσεν ἐκ Πελοποννήσου 8 φυγεῖν, ὅτι αὐτὸν οἱ Ἦπος παίδες ἐφ' αἴματι ἀκουσίω δίκην εἴλον. Ἦπον γὰρ τὸν Ἰάσονος ἐκ Παλλαντίου τοῦ ᾿Αρκάδων ἀπέκτεινεν Αἰτωλὸς ἐπελάσας τὸ ἄρμα τεθέντων ἐπὶ ᾿Αζᾶνι ἄθλων. ἀπὸ μὲν Αἰτωλοῦ τοῦ Ἐνδυμίωνος 10 οἱ περὶ τὸν ᾿Αχελῷον οἰκοῦντες ἐκλήθησαν, φυγόντος ἐς ταύτην τὴν ἤπειρον. τὴν δὲ Ἐπειῶν ἔσχεν ἀρχὴν Ἡλεῖος Εὐρυκύδας τε τῆς Ἐνδυμίωνος καί, ὅτω πιστά, πατρὸς ὧν Ποσειδῶνος. καὶ τὸ ὄνομα οἱ ἄνθρωποι τὸ νῦν ἀντὶ Ἐπειῶν ἀπὸ τοῦ Ἡλείου μεταβεβλήκασιν.
- 7. Ἡλείου δὲ ἢν Αὐγέας οἱ δὲ ἀποσεμνύνοντες τὰ ἐς αὐτόν, παρα-9

 15 τρέψαντες τοῦ Ἡλείου τὸ ὄνομα, Ἡλίου φασὶν Αὐγέαν παῖδα εἴναι. τούτῳ βοῦς τῷ Αὐγέα καὶ αἰπόλια τοσαῦτα ἐγένετο ὡς καὶ τῆς χώρας αὐτῷ τὰ πολλὰ ἤδη διατελεῖν ἀργὰ ὄντα όπὸ τῶν βοσκημάτων τῆς κόπρου. Ἡρακλέα οὄν, εἴτε ἐπὶ μοίρα τῆς Ἡλείας εἴτε ἐφ' ὅτῳ δὴ καὶ ἄλλῳ μισθῷ, πείθει οἱ καθῆραι τῆς κόπρου τὴν γῆν. καὶ ὁ μὲν καὶ τοῦτο ἔξειγράσατο ἐκτρέψας 10 20 τοῦ Μηνίου τὸ ῥεῦμα ἐς τὴν κόπρον Αὐγέας δέ, ὅτι τῷ Ἡρακλεῖ σοφία πλέον καὶ οὐ σὺν πόνῳ τὸ ἔργον ἤνυστο, αὐτός τε ἀποδοῦναί οἱ τὸν μισθὸν ἀπηξίου, καὶ τῶν παίδων τῶν ἀρσένων τὸν πρεσβύτερον Φυλέα ἔξέβαλεν

versibus post Vb, πισταίαν Lb. 1. ναυσίν scripsi, διαλύει Lab M Pacd Ag Fa R Vn, ad marg. Pa R γρ. τοῦ Λυδοῦ, idem in La sup. wers. a secunda manu addit., rov Aubov, Vab edd., ΔΙΑΛΥΕΙ, quod sensu caret, ex NAYΣI ortum est, cf. ex. gr. I 4,5. 9,7. 37,5. II 33,4. III 9,1. IV 34,10. VII 6,8. X 1,1. 2,7. — ἐκ om. Lb. 8. δμηρον Va. — πισσαία Ag, πεισαία Vb. — ναὸς M. 4. male ante πρώτον distinguit X. — τῷ επὶ M Lb Vb Vn R Pa. 5. μήνυμα, ι sup. υ, Vb, μήνιμα, υ super ι, Μ. 6. αίπεῖον Μ, αίπειὸν Vb. — συνέπαισεν M Vab Pa. — ἐκ πελοποννή omissa terminat. La. 7. δίκη edd. ante B, La, 86my cett. edd. codd. - pro allow aptius esse frouv, recte dicunt SW, cf. cap. 2,2. VIII 34,4. — & TRY Lab M Vab. 8. ἰάσωνος M Va Pc. 9. ἀζανία Vb Pa, έζανι Vn R, άζανία marg. R. — ἀπὸ μὲν

ov edd. ante B, M, ov om. cett. edd. codd. — ενδυμίονος Lb Vn. 10. φυγόντες Pd. 11. ἐπειώνα ἔσγεν Pd. — ήλίος (sic) et mox ήλίου Vb, ήλιος Pa, ad marg. ήλείος. 12. δσφ M Va R, in hoc τ sup. σ. — οί νου Ag. 13. ήλίου Pa. 14. ήλείου hic et postea Vb R, in hoc corr. — ἀποσεμνύοντες La. — παρατρίψαντες Ag Pd. 15. 'Ηλείου pro 'Ηλίου M Vb La Pd. — αὐγείαν Va, αὐγαίαν R, ε sup. αι. 16. αἰπώλια Va Pa, αἰπώλεια Vb. 17. διατελέτ Pd. 18. δὲ pro οδν Va. μοΐρα Μ. — καὶ ante ἄλλφ om. Va C S. 20. Mivuntou edd. ante C, S, Mnviou cett. edd. codd., Myssov Pouillon Bobl. Recherches géogr. sur les ruines de la Morée p. 121, "Διόδωρος Πηνειόν τὸν ποταμόν καλεί καὶ ἴσως βέλπον." Palmer. MS. 21. τὸν μισθόν -- ποιόττο om. R (in hoc addit. ad marg.) Vn Lb M, sed ante πρὸς habent τὸ.

ἀντειπόντα ώς οὐ δίκαια ποιοῖ πρὸς ἄνδρα εὐεργέτην. αὐτὸς δὲ τά τε ἄλλα παρεσκευάζετο ώς τὸν Ἡρακλέα ἀμυνούμενος, ἢν ἐπὶ τὴν Ἡλιν στρατεύηται, 11 καὶ τοὺς παῖδας τοὺς Ἄκτορος καὶ ᾿Αμαρυγκέα ἐπηγάγετο ἐς φιλίαν. 8. Ἡν δὲ ὁ ᾿Αμαρυγκεὺς ἄλλως μὲν ἀγαθὸς τὰ ἐς τὸν πόλεμον, ὁ δέ οἱ πατὴρ Πυττίος Θεσσαλὸς τὰ ἀνωθεν ἢν καὶ ἐς τὴν Ἡλείαν ἀφίκετο ἐκ Θεσσαλίας. 5 ᾿Αμαρυγκεῖ μὲν δὴ καὶ ἀρχῆς ἐν Ἡλεία μετέδωκεν ὁ Αὐγέας Ἦκτορι δὲ καὶ τοῖς παισὶ γένος τε ἢν ἐπιχώριον, βασιλείας τε μετῆν σφισιν. Ἦκτωρ γὰρ πατρὸς μὲν Φόρβαντος ἢν τοῦ Λαπίθου, μητρὸς δὲ Ὑρμίνης τῆς Ἐπειοῦ΄ καὶ ῷκισεν ἀπ᾽ αὐτῆς Ἅκτωρ πόλιν Ὑρμίναν ἐν τῆ Ἡλεία.

ΙΙ. Τῷ δὲ 'Ηρακλεῖ πρὸς τὸν Αὐγέαν πολεμοῦντι οὐδὲν ὑπῆρχεν 10 ἀποδείκνυσθαι λαμπρόν ἄτε γὰρ καὶ τόλμῃ καὶ ταῖς ἡλικίαις τοῦ 'Ακτορος τῶν παίδων ἀκμαζόντων, ἐτρέπετο ὑπ' αὐτῶν ἀεὶ τὸ συμμαχικὸν τοῦ 'Ηρακλέους, ἐς δ 'Ισθμικὰς σπονδὰς Κορινθίων ἐπαγγειλάντων καὶ θεωρῶν ἐς τὸν ἀγῶνα ἐρχομένων τῶν υἱῶν τοῦ 'Ακτορος ἀπέκτεινε σφᾶς λοχήσας ὁ 'Ηρακλῆς ἐν Κλεωναῖς. 2. 'Αφανοῦς δὲ ὄντος τοῦ εἰργασμένου τὸν φόνον 15 μάλιστα ἐποιεῖτο ἡ Μολίνη σπουδὴν τῶν παίδων τὸν αὐτόχειρα ἐξευρεῖν. ὡς δὲ ἔμαθεν, ἐνταῦθα οἱ 'Ηλεῖοι δίκας τοῦ φόνου παρὰ 'Αργείων ἀπήτουν' τηνικαῦτα γὰρ ἔτυχεν 'Ηρακλῆς ἐν Τίρυνθι οἰκῶν. μὴ διδόντων δέ σφισι δίκας τῶν 'Αργείων, οἱ δὲ δεύτερα ἐνέκειντο Κορινθίοις, ἔκοπονδον τὸ 'Αργολικὸν πᾶν τοῦ ἀγῶνος γενέσθαι τοῦ 'Ισθμικοῦ. 3. ὡς δὲ ἡμάρτανον 20 καὶ τούτου, Μολίνην θέσθαι φασὶν ἐπὶ τοῖς πολίταις κατάρας, ἡν 'Ισθμίων μὴ θέλωσιν εἴργεσθαι. φυλάσσουσι δὲ τῆς Μολίνης καὶ ἐς τόδε ἔτι τὰς κατάρας, καὶ δσοι τὰ σώματα ἀσκοῦσιν 'Ηλείων οδ σφισιν ἐς τὸν ἀγῶνα

1. ποιοίτο codd. (in La: super το) edd. ante D, ποιείτο Pa Vab, "quidni ποιοί?" B, recepp. D Sch, cf. I 7,1. 42,6. IV 21,12. — αὐτός τε τὰ ἄλλα edd. ante SW codd., αὐτὸς δὲ τά τε ἄλλα e B coniectura SW D Sch. 2. ἢ ἐπὶ Va. 3. ἀμαρύγκεα sequitur in La ἀμυνούμενος ἢ ἐπὶ τὴν ἤλιν στρατεύεται, sed expuncta. — ἀμαρυγγέα Vb. 4. οἱ δέ οἱ Lb. — πυττὸς Va. 5. ὁ δεσσαλὸς M Va Lb Vn Pa. 6. μετάδωκεν, ε super α, La. — δὲ οm. Va. 7. βασιλεὺς Lb. 8. λαπιδίου ὑρμένης Ag. 9. ἤκησεν A X K Vab Pa R, ἤκισεν cett. edd. M Pcd Ag Lab Amas. — ἐπ' αὐτῆς Vb.

12. ἐτρέπεδ' edd. ante SW Sch, ἐτρέπετο cett. edd. codd. — αἰεὶ La Pc. 14. τὴν pro τὸν Pa. 15. Κλαιωναῖς Ag Pd. — ὂν τοῦ M. 16. Μολιόνη Vab Pa edd. ante B,

D, voluit Emper., Molivn Pcd M Lab Vn R (in hoc o super w) et sic constanter, BSW Sch, μολήνη Ag, in sequentibus μολίνην et μολίνης Α, μολίνην et μολιόνης Va Pa, hic p. cort. ex μολίνης, μολύνης, ι sup. υ, Vb. σπουδήν om. Vb. 17. έμαθον Pd, idem Amas. legisse videtur. — ἀπήθουν Ag, ἀπήτουν -- των 'Αργείων om. M Va. 19. ἐνέκειντο, ὑπὸ Κορινθίων coni. C, in notis Kopivôtois adoptat aut of de avéxeivto (sic) ύπὸ Κορινδίων legendum censet, ἐνέκειντο Kορινδίων codd. edd. ante S, Κορινδίοις Amas., probavit Goldh., cett. edd. 21. καὶ τούτο Pd. 22. θελήσωσιν Vb Pa edd. ante SW, θέλωσιν SW D Sch codd. cett., ησ sup. λω R. 23. ἀούσινσκ (pro ἀσκούσιν) A literarum transpositione ortum. - ooç pro od Lb Vb M R Pa, ad marg. od dllwe R Pa, od

έσελθεϊν καθέστηκε τὸν Ἰσθμικόν. 4. Διάφοροι δὲ τῷ εἰρημένῳ δύο εἰσὶν 3 άλλοι λόγοι. τούτων δὲ δ μὲν Κύψελον τὸν τυραννήσαντα Κορινθίων φησίν άγαλμα άναθεΐναι τῷ Διὶ γρυσοῦν ἐς Ὀλυμπίαν, προαποθανόντος δὲ τοῦ Κυψέλου πρίν ἐπὶ τῷ ἀναθήματι τὸ ὄνομα ἐπιγράψαι τὸ αύτοῦ, τοὺς Κοριν-5 θίους παρά Ήλείων αίτεῖν δοῦναί σφισιν ἐπιγράψαι δημοσία τὴν πόλιν ἐπὶ τῷ ἀναθήματι, οὐ τυχόντας δὲ ὀργή τε ἐς τοὺς Ἡλείους χρήσθαι καὶ προειπείν σφισιν Ίσθμίων είργεσθαι. πως αν ούν Κορινθίοις αύτοίς του άγωνος μετήν του ἐν Ὀλυμπία, εὶ δὴ ἄχοντάς γε Ἡλείους ἀπὸ των Ἰσθμίων εἴργον; δ δὲ ἔτερος ἔχει τῶν λόγων Προλάφ παῖδας ἀνδρὶ παρὰ Ἡλείοις 4 10 δοχίμω καὶ τῆ γυναικὶ αὐτοῦ Λυσίππη Φίλανθον καὶ Λάμπον γενέσθαι. τούτους ἐπὶ τὸν ἀγῶνα ἐλθόντας τῶν Ἰσθμίων, παγκρατιάσοντα ἐν παισί, τὸν δὲ αὐτῶν παλαίσοντα, ὑπὸ τῶν ἀνταγωνιστῶν πρὶν ἡ ἐς τὸν ἀγῶνα εσελθείν αποπνιγήναι σφάς ή και άλλω τω τρόπω διαχρησθήναι και ούτω τὰς ἐπὶ τοῖς Ἡλείοις, ἢν Ἰσθιμίων μὴ ἐκόντες εἴργωνται, Λυσίπτης ἀρὰς 15 είναι. Δείχνυται δὲ καὶ όδε εὐήθης ὡν ὁ λόγος. Τίμωνι γὰρ ἀνδρὶ Ἡλείω 5 γεγόνασι πεντάθλου νίκαι των εν Ελλησιν άγώνων (πλήν του Ἰσθμικου πάντων), καί οἱ καὶ εἰκών ἐστιν ἐν ᾿Ολυμπία καὶ ἐλεγεῖον στεφάνους τε όπόσους ανείλετο ό Τίμων λέγον, και δή και αιτίαν δι' ήντινα Ἰσθμικής ού μέτεστιν αύτῷ νίκης καὶ ἔχει τὰ ἐς τοῦτο τὸ ἐλεγεἴον.

om. Va. 1. ἐλθεῖν Vb. — τὸν om. A X KFS M Vab Lb Pa R Vn, est in cett. edd. Pcd La Ag, uncis inclusum editioni C inseruit Coraes, articulum necessarium esse iudicat etiam S. — των είρημένων edd. ante SW codd., τ εἰρημένω La SW D Sch, ut solet Paus, cf. V 21,9. X 6,3. 33,8. εἰσὶ λόγοι ΑΧΚF, εἰσὶν ἄλογοι λ. Smin. Va MR (oyot exp. et ot sup. vers. R), probante Schaef. ad Dionys. de Comp. p. 180, eloiv άλλοι λόγοι cett. edd. codd. 2. τούτου Vb. — φασίν M Va Lb, Pa p. corr. 3. αναθήναι Vb Lab Pa Vn. 4. κυψέλλου Va. — τὸ δνομα - αναθήματι in ipso sermone om. Va, margini superiori adscripta sunt cum nota: λείπει. - αὐτοῦ M Vab (?) Pac Vn La, αὐτοῦ τὸ Ag. 5. δέ σφισιν edd. ante S Pa Vab MAg, δή σφισιν CB e coni. Sylb., δὲ uncis inclusit S, idem sentiens cum F, qui 8è deletum vult, et C in notis, omitt. SW D Sch cum Lab Pcd. - Trìv om. Va. 7. ovv om. B cum Pc, est in cett. edd. codd.

8. ἄποντας τε Va. 9. των λόγον, ω sup. lin., Vb. — προμάφ M Lb R Vn, in R λ sup. μ. 11. τὸν μὲν ante παγκρ. inserunt Goldh. CSW, vide vol. I ad p. 75,13. — παγκρατιάσοντα C B SW D Sch, παγκρατιάσοντας FS e coni. K, παγκρατίας όντας A X K codd. (παγκρατείας Pd), Sylb. maluit παγκρατιαστάς ὄντας. 12. αὐτὸν ΑΧΚFS Vab Pa R Lb, αὐτών cett. edd. codd., coniecit K, probante F. — παλαίσαντα Va, παλαίσοντας ΑΧΚF S, παλαίσοντα cett. edd. codd. 13. έλθεῖν Vb Pd. — φασιν SW, σφάζ edd. cett. codd. — τ A X K, τ ω cett., voluit Sylb. — διαχρησθαι Μ, διαχρηθήναι ΑΧΚΕ, διαγρησθήναι cett. edd. codd. 14. ππης άρας --ήλείω γεγόνασι ad marg. habet La. 15. ήλίω La. 16. έν om. Va La Pd. — πλήν τοῦ 'Ισθμικού πάντων add. E. Preuner coll. VI 16,2, v. Th. Preger Inscr. gr. metr. p. 106. 17. τε om. Va. 18. λέγων M Vab Lb Pcd Vn R, in hoc o sup. ω, λέγον edd. Ag La Σισυφίαν δὲ μολεῖν χθόν' ἐκώλυεν ἀνέρα νείκη ἀμφὶ Μολιονιδάν οὐλομένω θανάτω.

Τάδε μεν ήμεν ες τοσούτον εξητάσθω.

ΠΙ. 'Ηρακλής δὲ εἴλεν ὅστερον καὶ ἐπόρθησεν Ἦλιν, στρατιὰν παρά τε 'Αργείων καὶ ἐκ Θηβῶν ἀθροίσας καὶ 'Αρκάδας. ἤμυναν δὲ καὶ 'Ηλείοις s οἱ ἐκ Πύλου τοῦ ἐν τῆ 'Ηλεία καὶ οἱ Πισαΐοι. καὶ τοὺς μὲν ἐτιμωρήσατο αὐτῶν ὁ 'Ηρακλής' τῆς δὲ ἐπὶ τοὺς Πισαίους σρατείας αὐτὸν χρησμὸς ἐπέσχεν ἐκ Δελφῶν ἔχων οὕτω'

Πατρὶ μέλει Πίσης, Πυθοῦς δ' ἐμοὶ ἐν γυάλοισι.

τοῦτο μὲν δὴ σωτηρία Πισαίοις τὸ μάντευμα ἐγένετο. 2. Φυλεῖ δὲ ὁ 10
'Ηρακλῆς τήν τε χώραν ἀπέδωπε τὴν 'Ηλείαν καὶ τἄλλα, αἰδοῖ τοῦ Φυλέως
μᾶλλον ἡ αὐτὸς ἑκουσίως, τά τε αἰχμάλωτα ἐφίησιν ἔχειν αὐτῷ καὶ Αὐγέαν
2 μὴ ὁποσχεῖν δίκην. 3. Τῶν δὲ 'Ηλείων αἱ γυναῖκες, ἄτε τῶν ἐν ἡλικία
σφίσιν ἡρημωμένης τῆς χώρας, εὕξασθαι τῆ 'Αθηνὰ λέγονται κυῆσαι
παραυτίκα, ἐπειδὰν μιχθῶσι τοῖς ἀνδράσι καὶ ἡ τε εὐχή σφισιν ἐτελέσθη, 15
καὶ 'Αθηνᾶς ἱερὸν ἐπίκλησιν Μητρὸς ἱδρύσαντο. ὁπερησθέντες δὲ ἀμφότεροι
τῆ μίξει καὶ αἱ γυναῖκες καὶ οἱ ἄνδρες, ἔνθα συνεγένοντο ἀλλήλοις πρῶτον,
αὐτό τε τὸ χωρίον Βαδὸ ὀνομάζουσι καὶ ποταμὸν τὸν ῥέοντα ἐνταῦθα ὁδωρ
Βαδὸ ἐπιχωρίω φωνῆ.

Pa. 1. μολογείν La. — χθόνα, α expunct., Pa R. — νύση ΑΧΚ F codd., νεύση cett. edd. ex em. Sylb. 2. οὐλομένων SSW D e coni. Goldh., quam probat Schneider lex., οὐλομένω cett. edd. codd. 3. τοσούτο Ag Va Lab Vn, τοσούτω Pc, τοσούτον edd. codd. cett. — ἐξετάσθω Vab Pa M edd. ante S, defendit Κ, ἐξητάσθω correxit Sylb., τάδε — ἐξητάσθω B Sch ad cap. 3 referunt.

5. 'Αρκαδίας vult Porson. — ἢ δὲ καὶ Ag terminatione verbi fine paginae omissa. — καὶ ante 'Ηλείοις deleri iubet Herw. 6. ἐτιμωρήσαιτο Pd. 7. ὁ om. Va. — νισαίους M Vn, νησαίους Lb Pad Vb R, π sup. νη Pa, ad marg. ἄλλως πισαίους R. — στρατιᾶς Α codd. (στρατιάς Pcd). — αὐτῶν, ο super ω, Vb. 9. μένει Vb. — Πυθοῦς Α Χ Κ F C codd., Πυθοῦν coni. G. Hermanni cett. edd., Πυθοῦν coni. Β., δ' ἐμοὶ B D Sch Ag, δέ μοι edd. rell. codd. (δὲ μοι La). — ἐγγυάλυξον Va, ἐγγυάλυξαν Vb, ἐγγυάλυξαν, ο sup. ε, Pa, ἐν.. γυάλοισι La (litera υ erasa videtur) et sine rasura Lb, ἐνυαλοΐσι Pc, ἐνυαλοΐσιν Ag,

έν δάλοισι Pd, ένυάλοισι Fa, έγγυάλοισι Vn MR, our expunct. et ugov supr. vers. in R, έν γυάλοιο ΑΧΚF, quod Sylb. et K emendare voluerunt έγγυάλοιο, έν γυάλοισι in convallibus coni. F, habet C, cf. Hubຜາວς ຂ້າ γυάλοις Pind. P. 8,66. Hymn. in Apoll. 396. Hes. Th. 499, ἐγγυάλιξεν e coni. Hermanni cett. edd. 10. pulet La Ag Pd et postea φιλέως Ag, φυλεύς Vn Pa R, in marg. R φυλέως. — δ om. La Pc. 11. γώρα Pa. — ἀπέδωκε malint B Sch, cf. I 25,8. II 8,3. IV 26,6, ενέδωκε A X K F, ανέδωκε cett. edd. codd. - nleiav M, 'Hlaiav A X K, correxit Sylb. — τάλλα CSD, τὰ άλλα Vb, τ' άλλα M. 12. post έκουσίως Sch pro maiore distinctione posuit minimam. - ante αίγμάλωτα omisi γὰρ cum Pa R Vab M edd. praeter B SW D, est in cett. codd. (etiam in La), sed multis locis librarii, ut sensui tamquam laboranti medelam afferrent, yap falso addiderunt, cf. ex. gr. VIII 23,4, ubi Μενέλαον γάρ est in II. — ἐφίησιν praefert C in notis, est in Pacd Ag M Va Vn Fa Lab R, in Pa R à sup. &, scripsit Sch, apinow Vb cett. edd.

4. Φυλέως δέ, ώς τὰ ἐν τῆ Ἡλιδι κατεστήσατο, αύθις ἐς Δουλίχιον 3 άποχωρήσαντος, Αδγέαν μεν το χρεών επέλαβε προήκοντα ες γήρας, βασιλείαν δὲ τὴν Ἡλείων Ἁγασθένης ἔσχεν δ Αὐγέου καὶ Ἁμφίμαχός τε καὶ Θάλπιος. "Ακτορος γὰρ τοῖς παισίν ἀδελφὰς ἐσαγαγομένοις διδύμας ἐς 5 τὸν οἴκον, Δεζαμενοῦ θυγατέρας ἐν ஹλένῃ βασιλεύοντος, τῷ μὲν ἐκ Θηρονίκης 'Αμφίμαχος, Εδρύτω δε εκ Θηραιφόνης εγεγόνει Θάλπιος. οὐ 4 μήν οὐδὲ 'Αμαρυγκεύς οὔτε αὐτὸς διέμεινεν ίδιωτεύων οὔτε Διώρης δ 'Αμαρυγκέως. ά δη και 'Όμηρος παρεδήλωσεν έν καταλόγω των 'Ηλείων, τὸν μὲν σύμπαντα αὐτῶν στόλον ποιήσας τεσσαράχοντα εἶναι νεῶν, τούτων 10 δε τὰς ἡμισείας ὁπὸ ᾿Αμφιμάχω τετάχθαι καὶ Θαλπίω, τῶν λοιπῶν δὲ είχοσι, δέκα μεν ναυσὶ Διώρην τον Άμαρυγκέως ήγεισθαι, τοσαύταις δὲ έτέραις Πολύζενον τον 'Αγασθένους. Πολυζένω δε άνασωθέντι εκ Τροίας έγένετο υίος 'Αμφίμαχος' το δε όνομα τῷ παιδί ἔθετο ο Πολύξενος κατὰ φιλίαν, έμοι δοκείν, πρός 'Αμφίμαχον τον Κτεάτου τελευτήσαντα εν 'Ιλίω' 15 Αμφιμάγου δε Ήλεῖος 5. καὶ ἐπὶ Ἡλείου βασιλεύοντος ἐν Ἡλιδι, τηνι-5 καύτα δ Δωριέων στόλος σύν τοῖς ᾿Αριστομάχου παισίν ἡθροίζετο ἐπὶ καθόδφ τή ές Πελοπόννησον. γίνεται δὲ τοῖς βασιλεΰσιν αὐτῶν λόγιον τόδε, ήγεμόνα της χαθόδου ποιείσθαι τον τριόφθαλμον. απορούσι δέ σφισιν δ τι δ χρησμός εθέλοι συνέτυχεν ελαύνων άνηρ ημίονον, δ δε ετερος διέφθαρτο τῷ ημιόνο 20 των δφθαλμών. Κρεσφόντου δε συμφρονήσαντος ως ες τουτον τον άνδρα 6 έχοι τὸ μάντευμα, οδτως ώχειώσαντο αὐτὸν οί Δωριεῖς. ὁ δὲ σφᾶς ναυσίν εκέλευεν ες Πελοπόννησον κατιέναι, μηδε στρατφ πεζφ διά του Ἰσθμου πειράσθαι. ταῦτά τε δη παρήνεσε καὶ άμα τὸν ἐς Μολύκριον ἐκ Ναυπάκτου

1. φυλεύς Vn Lb M R Pa, φυλέως R in marg., in Pa ως sup. υς. — δστά Pc. 3. βασιλείων Vn. — γε pro τε Lb. 4. δάλσιος Ag. εἰσαγομένοις Ag Va, εἰσαγαγομένοις M Pd La. 5. ούκον om. Pd. — δεξαμένου codd. (in La p. corr. vulg.). — του έν 'Ωλ. coni. Sch in praef., at cf. VI 17,9. 19,1. 21,1. VII 1,1. Χ 4,2. — δλένω Vb. — Κτεάτφ μέν C pro τῷ μέν, v. comm. vol. I p. 2,2. 6. θηροδίκης Hermannus de Iter. p. 15. — Θηραφόνης ΑΧΚFB, Θηραιφόνης coni. Β in Addend., scripsit Sch, δηρεφώνης La Ag Pd, Θηρεφόνης CSSW codd. cett., Θηροφόνης Sylb., rec. D. 7. αμαρυγγεύς Vb. δ om. AXKF Vb Pa R M. 8. ἐκ κατάλόγω La. 9. τὸ μὲν σύμπ. La, τῶν μὲν σ. Pd. 10. αμφιμάχου, ω sup. ου, Pa, αμφιμάχω,

ου sup. ω, R. 11. ναυσὶ Lab Pc Fa Ag SW D, ναυσίν rell. edd. Pad Va M. - Διώρη edd. ante S, Διώρην cett. edd. codd. αμαρυγγέως Va, αμαρυγκλέως La. 12. έταίραις Pd. 14. τὸν ἐχτεάτου Ag, τὸν έχ τεάτου Pd. 15. Δίος et Δίου Buttmannus coll. cap. 4,1 Δίος οὐκ είκε. — ἐπὶ om. Ag, a sup. R. 17. 17 codd. BSW D Sch, om. cett. edd. 19. ¿béla AXKFS Vb R Pa, ¿bélo cett. edd. codd. - TO om. Vb. 20. TOV pro των idem. - τὸν om. Pa. 21. ούτω M. 22. μη δέ Vab Pad. — του om. edd. ante S, est in cett. edd. codd. 28. πορεύεσθαι? — δὲ δὴ AXKFS M Vab Lb Vn R Pa, in hoc δη sup. lin, om. δε Ag Pd, τε δή cett. edd. Pc La. - μολύριον Ag. ναυσίν έκ ναυπάκτου πρός μολύκριον καθηπλοῦν καθηγήσατο αὐτοῖς· οἱ δὲ ἀντὶ τούτου δεηθέντι τὴν Ἡλείαν γῆν συνέθεντο αὐτῷ δώσειν. 'Ο δὲ ἀνὴρ ἢν 'Οξυλος ὁ Αίμονος τοῦ Θόαντος' Θόας δὲ ἢν οὕτος ὁς καὶ τοῖς 'Ατρέως παισὶν ἀρχὴν συγκαθεῖλε τὴν Πριάμου. γενεαὶ δὲ ἀπὸ Θόαντος ἀνήκουσιν ἔξ ἐς Αἰτωλὸν τὸν Ἐνδυμίωνος. Ἡσαν δὲ οἱ Ἡρακλεῖδαι συγγενεῖς καὶ ἄλλως τοῖς ἐν Αἰτωλία βασιλεῦσι, 5 καὶ ἀδελφαὶ Θόαντι τῷ ᾿Ανδραίμονος καὶ Ὑλλῳ τῷ Ἡρακλέους ἢσαν αἱ μητέρες. συνεπεπτώπει δὲ τῷ ᾿Οξύλῳ φυγάδι ἐξ Αἰτωλίας εἶναι δισκεύοντα γάρ φασιν άμαρτεῖν αὐτὸν καὶ ἔξεργάσασθαι φόνον ἀκούσιον, τὸν δὲ ἀποθανόντα ὑπὸ τοῦ δίσκου [τὸν] ἀδελφὸν εἶναι τοῦ ᾽Οξύλου Θέρμιον, οἱ δὲ ᾿Αλκιδόκον τὸν Σκοπίου.

IV. Λέγεται δὲ καὶ ἄλλο ἐπὶ τῷ 'Οξύλῳ τοιόνδε, ὡς τοὺς παῖδας 10 ὑποπτεύσειε τοὺς 'Αριστομάχου, μὴ τὴν 'Ηλείαν τε Ιδόντες ἀγαθὴν οὕσαν καὶ ἐξειργασμένην διὰ πάσης οὐν ἐθελήσωσιν ἔτι αὐτῷ διδόναι τὴν γῆν, καὶ τοῦδε εἴνεκα διὰ τῶν 'Αρκάδων καὶ οὐ διὰ τῆς 'Ηλείας τοῖς Δωριεὕσιν ἡγήσατο. 'Οξύλῳ δὲ σπεύσαντι ἀμαχεὶ λαβεῖν τὴν 'Ηλείων ἀρχὴν Δῖος οὐκ 2 εἴκε, πρόκλησιν δὲ ἐποιεῖτο μὴ σφᾶς παρασκευῆ τῆ πάση διακινδυνεὕσαι, 15 προκριθήναι δὲ ἀφ' ἑκατέρων στρατιώτην ἕνα ἐς τὴν μάχην' καί πως συνήρεσε ταῦτα ἀμφοτέροις. οἱ δὲ ἐς τὸ ἔργον προταχθέντες Δέγμενός τε 'Ηλεῖος ἡν τοξότης καὶ παρὰ τῶν Αἰτωλῶν Πυραίχμης σφενδόνην δεδιδαγμένος. κρατήσαντος δὲ τοῦ Πυραίχμου τήν τε βασιλείαν ἔσχεν 'Οξυλος καὶ Ἑπειοὺς τοὺς ἀρχαίους τὰ μὲν ἄλλα εἴασεν ἐπὶ τοῖς αὐτῶν μένειν, συνοίκους δὲ σφισι 20

γήσατο αὐτοῖς cod. Phral. 1. σὺν ἠλείαν M Vn R Pa, ad marg. The R Pa, dendéetes σύν ήλεία Lb. 2. δούναι M Va, at δώσειν M ad marg. — ὀξύλος M. — δ ante Αίμονος om, edd. ante SW codd., est in Va cett. edd., cf. Θεμιστοκλής Πολιάρχου Ι 37,1, Ιμμάραδος Εὐμόλπου Ι 38,3, 'Ροϊκον Φιλαίου καὶ Θεόδωρον Τηλεκλέους Χ 38,6. 5. οί om. edd. ante C, Vb R, est in cett. edd. codd. 6. ανδρίμωνος Vb. — Τλλφ του Ήρ. edd. ante S, Ag Pa, Thhou tou 'Hp. S M Va Vn Lab Pc (hic δλου) Pd R, in hoc ω sup. ου, ήλω τοῦ ήρ. Vb, Τλλφ τῷ Ἡρ. e coni. Cor. cett. edd., ediderat iam S in Hellen. p. 124. 7. φυγαδ' & La. 8. αὐτὸν om. La. 9. τὸν quod est ante ἀδελφὸν in codd. edd. incl. Sch ut correcturam margini adscriptam ad του Σχοπίου, quod cum Cor. D in τὸν Σκοπίου mutat, τοῦ codd. edd. cett. — 'Αλκίδοκον SW D, 'Αλκιδόκον cett. — σκόπου, ι sup. vers., La.

10. 8è om. AXK, est in cett. edd.

codd., in R expunct., hic habet ἄλλω, o sup. ω. 11. τους 'Ap. scripsi, του 'Ap. edd. codd., cf. ex. gr. I 1,2. 4,7. 8,4. 17,6. 18,1. 21,3. 22,6. 23,8. 26,4. 32,6. 38,3 39,1. — τε post ἀγαθήν transponendum videtur. 12. ἐξεργασμένην Va. - ἀρχὴν, expunct. et sup. lin. γην, R. 13. ένεκα D Sch. — διὰ είναι άρκ. Μ, διὰ τοῦ άρκ. Pd, fort. The scribendum. - Two doxádov nai od in La post od did repetuntur, sed expuncta sunt. 14. ἡγήσαιτο C. - 'Ηλεΐος pro Δτος coni. S et ante eum Simson Chron. a. m. 2901 (SW) et Valcken., redit nomen § 2. 15. 8è om. Va. --- xaì σφας M Vab. 16. προκληθήναι Vb. — άμφ' έκ. Vb. — έτέρων Μ. — εἰς Μ. 17. προσταχθέντες Amas. SSWD, προσστακτέντες Va, super στ punctum, προστακτέντες Vb, R marg., προταγθέντες cett. edd. codd., in Pa σ sup. οτ. - Δεγμενός τε S. 18. πυλαίχμης σφενδόνης Μ. 19. όξύλος Ρc. 20. τοῖς αὐτών Vb C, τοῖς αύτῶν Ag Pc (correct. in τῆς

τούς Αλτωλούς έπὶ ἀναδασμῷ τῆς χώρας ἐπεισήγαγε. καὶ Δίω τε ἀπένειμε γέρα καὶ ήρωσι τοῖς τε ἄλλοις κατὰ τὰ ἀρχαῖα ἐφύλαξε τὰς τιμὰς καὶ Αὐγέα τὰ ἐς τὸν ἐναγισμὸν ἔτι καὶ ἐς ἡμᾶς αὐτῷ καθεστηκότα. λέγεται 3 δὲ ὡς καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐκ τῶν κωμῶν, ὅσοι τοῦ τείχους οὐ πολὺ 5 άφεστήκεσαν, κατελθείν ἔπεισεν ές τὴν πόλιν, καὶ πλήθει τε οἰκητόρων μείζονα καὶ εὐδαιμονεστέραν ές τὰ ἄλλα ἀπέφηνε τὴν Ἡλιν. 2. ᾿Αφίκετο δὲ αὐτῷ καὶ ἐκ Δελφῶν χρησμός, τὸν Πελοπίδην ἐπάγεσθαι συνοικιστήν` *Οξυλος δὲ τὴν ζήτησιν ἐποιεῖτο σπουδή, καὶ ἀναζητῶν εὖρεν Αγώριον τὸν Δαμασίου του Πενθίλου του 'Ορέστου, καὶ αὐτόν τε ἐξ Ἑλίκης τῆς 'Αχαιῶν 10 καὶ σὺν τῷ ᾿Αγωρίω μοῖραν τῶν ᾿Αγαιῶν ἐπηγάγετο οὐ πολλήν. τῷ δὲ 4 'Οξύλφ Πιερίαν μὲν τῆ γυναικὶ ὄνομα εἶναι λέγουσι, πέρα δὲ τὰ ἐς αὐτὴν ού μνημονεύουσιν. 'Οξύλου δὲ γενέσθαι παϊδάς φασιν Αἰτωλὸν καὶ Λαΐαν. προαποθανόντος δε Αίτωλου, θάπτουσιν αύτον οί γονεις εν αύτη ποιησάμενοι τή πύλη τὸ μνήμα, ήτις ἐπ' ᾿Ολυμπίαν καὶ τὸ ἱερὸν ἄγει τοῦ Διός. ἔθαψαν 15 δὲ αὐτὸν οὕτω κατὰ μαντείαν, ὡς μήτε ἐκτὸς τῆς πόλεως μήτε ἐντὸς γένοιτο δ νεκρός. ἐναγίζει δὲ δ γυμνασίαρχος ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ καθ' ἔκαστον ἔτος τῷ Αἰτωλῷ.

3. Μετὰ δὲ ὑΟξυλον Λαΐας ἔσχεν ὁ ὑΟξύλου τὴν ἀρχήν. οὐ μὴν τούς δ γε ἀπογόνους αὐτοῦ βασιλεύοντας εὕρισκον, καὶ σφάς ἐπιστάμενος διμως 20 παρίημι οὐ γάρ τί μοι καταβήναι τὸν λόγον ἡθέλησα ἐς ἄνδρας ἰδιώτας.

αύτων), BSWD, της αύτων ΑΧΚΕ, της αὐτῶν S Sch Va M Lab R Pad Vn Fa, cf. Il 13,1. 1. Δù AXKFS, δί ... Vb, Δίφ cett. edd. codd., in R & sup. o, v. comm. – ἀπένειμαι Vb, ἀπένει μαιγέρα R. 2. τὰ sup. vers. habet La. — ἀρ- (fin. lin.) ἀρχαΐα Va. - τὰς sup. vers. habet R. 3. τὸν ἐς τὸν M Vb. — εἰς Vb. 5. καὶ πλήθει τε - τὴν Hλιν bis habet La, semel πόλιν pro Hλιν ponit. 6. καὶ μείζονα καὶ ΑΧΚ codd. praeter Va, xai prius om. cett. edd., utrumque om. Va, posterius M. — ἀφίκετο δε καὶ αὐτῷ Kays. Rec. p. 426, cl. 3,1. — 7. αὐτῷ om. Va. 8. post σπουδη La repetit καὶ ἀναζήτ. ἐποιείτο σπουδή. — ἀγόριον Va. 9. Δαμοσίου edd. ante Smai. codd., Δαμασία C, Δαμασίου cett. edd., ex emend. S cl. VII 6,2. — τε om. Va. — της Sch, των edd. codd. 10. καὶ σὺν τῷ --- 'Αγαιῶν bis habet La. - άγορίω Pc. - πολήν La. 11. Πιερία coni. Sylb., περιερίαν Ag Pd, Tuepia AXK, Tuepiav cett. edd. codd.,

etiam Pc. - λέγουσι, τὰ δὲ ἐς edd. ante SW Lb Vab Pa, λέγουσι, πέρα δὲ τὰ ἐς SW D Sch e La, qui περὶ δὲ τὰ ἐς habet, λ. περιέριοι δὲ ἐς Ag, λ. πιέριοι δὲ τὰ ἐς Pcd M Lb Vn R, in hoc corr. in τὰ δὲ ἐς, nominis alicuius reliquias in πιέριοι latere suspicatur S. 12. λαΐαν Μ, Λαίαν Χ, Λαΐαν Amas. cett. 13. αὐτῷ Vb. — οἱ γονεῖς — τὸ ίερον ad marg. habet La. - ἐν αὐτῆς Va. 14. πόλει, p. corr. πύλη, Vb, πόλει etiam Pa, υ sup. ο. — τῆ πύλη τῆς πόλεως τὸ μνήμα cod. Phral. -- ἔθαψε A X K F codd., έδαψαν cett. edd. ex emend. Sevini Hist. de l' Acad. des Inscr. T. 14. p. 195 (SW), favet Vb, qui ἔδαψεν habet, in La αν a sec. manu sup. vers. 15. μήτε έντὸς μήτε έκτὸς της π. RPa Vb edd. ante B, μήτε έκτὸς τῆς π. μήτε έντὸς cett. edd. Pcd Ag Lab Vn, μήτε έντὸς τῆς π. μήτε ἐκτὸς Va M. 16. έτι om. Va, έτος Lb Vn R, in hoc ι sup. ος. — καθέκαστον Vn. 18. μεταξύ δè Pd. — δ om. AXK, est in cett. edd. 4. χρόνω δὲ ὕστερον Ἰφιτος, γένος μὲν ὡν ἀπὸ Ὀξύλου, ἡλικίαν δὲ κατὰ Λυκοῦργον τὸν γράψαντα Λακεδαιμονίοις τοὺς νόμους, τὸν ἀγῶνα διέθηκεν ἐν Ὀλυμπία, πανήγυρίν τε Ὀλυμπικὴν αδθις ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκεχειρίαν κατεστήσατο, ἐκλιπόντα ἐπὶ χρόνον, ὁπόσος δὴ οὕτος ἢν. αἰτίαν δὲ δι' ἡντινα ἐξέλιπε τὰ Ὀλύμπια, ἐν τοῖς ἔχουσιν ἐς Ὀλυμπίαν τοῦ λόγου δηλώσω. 5 ὅτῷ δὲ Ἰφίτω, φθειρομένης τότε δὴ μάλιστα τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ ἐμφυλίων στάσεων καὶ ὑπὸ νόσου λοιμώδους, ἐπῆλθεν αἰτῆσαι τὸν ἐν Δελφοῖς θεὸν λύσιν τῶν κακῶν. καί οἱ προσταχθῆναί φασιν ὑπὸ τῆς Πυθίας ὡς αὐτόν τε Ἰφιτον δέοι καὶ Ἡλείους τὸν Ὀλυμπικὸν ἀγῶνα ἀνανεώσασθαι. ἔπεισε δὲ Ἡλείους Ἰφιτος καὶ Ἡρακλεῖ θύειν, τὸ πρὸ τούτου πολέμιόν σφισιν 10 Ἡρακλέα εἴναι νομίζοντας. Τὸν δὲ Ἰφιτον τὸ ἐπίγραμμα τὸ ἐν Ὀλυμπία φησὶν Αίμονος παῖδα εἴναι, Ἑλλήνων δὲ οἱ πολλοὶ Πραξωνίδου καὶ οὐχ Αίμονος εἴναί φασι τὰ δὲ Ἡλείων γράμματα ἀρχαῖα ἐς πατέρα ὁμώνυμον ἀνῆγε τὸν Ἰφιτον.

5. Ἡλείοις δὲ μέτεστι μὲν πολέμου τοῦ πρὸς Ἰλίῳ, μέτεστι δὲ καὶ 15 ἔργων τῶν κατὰ τὴν Μήδων ἐς τὴν Ἑλλάδα ἔφοδον. ὑπερβάντων δὲ ὅσοι σφίσιν ἐγένοντο κίνδυνοι πρὸς Πισαίους τε καὶ ᾿Αρκάδας ὑπὲρ τῆς διαθέσεως τοῦ ἀγῶνος τοῦ ἐν Ἡλυμπία, συνεσέβαλον μὲν Λακεδαιμονίοις ἀκουσίως ἐς τὴν ᾿Αθηναίων, συνέστησαν δὲ μετὰ οὐ πολὺν χρόνον ἐπὶ Λακεδαιμονίους 8 Μαντινεῦσιν ὁμοῦ καὶ ᾿Αργείοις, ἐπαγόμενοι καὶ τὸ ᾿Αττικὸν ἐς τὴν συμμαχίαν. 20 κατὰ δὲ τὴν ϶Αργείος ἐπιστρατείαν ἐς τὴν γῆν καὶ τὴν προδοσίαν τὴν Ξενίου μάχῃ μὲν περὶ Ἡλυμπίαν νικῶσιν Ἡλεῖοι, καὶ τροπὴν ἐργασάμενοι τῶν Λακεδαιμονίων ἐκ τοῦ περιβόλου σφᾶς ἐξήλασαν τοῦ ἱεροῦ Ὁ χρόνῳ δὲ ὕστερον ἔπαύθη σφίσιν ὁ πόλεμος κατὰ τὰς συνθήκας ὡς ἐγὼ πρότερον ἔτι ἐν

codd. — οδ μήν Va, οδ μήν γε M. 3. 'Ολυμπιακήν edd. ante SW codd., 'Ολυμπικήν SW D Sch. — έχειερίαν M Vb Pa, κ sup. priore χ Pa. 4. δέ, η sup. ε, R. δὲ, τ super δ, La, δὲ sup. lin. Pa. 5. τὰ έν 'Ολυμπία Β Pcd Ag La, τὰ έν 'Ολυμπίαν Va, τὰ 'Ολύμπια Pa M Vb Lb Vn cett. edd. 6. δή τότε δή Va. 7. ἐπηλθον Ag. 8. θυσίας pro Πυθίας Pc. 9. 'Ολυμπιακόν edd. ante SW codd., sed lemma ab alia manu scriptum in La: ὅπως ἴφιτος καὶ ἐλεῖοι τὸν ὁλυμπικόν άγωνα άνεσώσαντο, inter ι et κ signum omissionis. — σώσασθαι edd. ante C codd., ανασώσασθαι S B, coni. Cor. cl. VIII 26,4, ubi tamen ανενεώσατο legendum est, ανανεώσασθαι C SW D Sch coll. c. 8,5. 10. τὸ πρὸς A Vb Pa, τὸν πρὸ corrigit cod. Casaub.

11. νομίζοντας - παίδα είναι Va habet inter lineas et quidem sic: νομίζοντας τὸν ἐπίγραμμα, τὸν expunct. 12. αίμ παίδα είναι Pc Ag, αίμ. παίδα είναι έλλήνων φασί (είναι έλλήνων litura deleta) La. 13. (τὰ) άρχαΐα Frazer, v. comm. 15. μεν του C M. 16. των ins. SW D Sch suadente B in Addendis. — δπερβάντι edd. ante B, δπερ βάντων cett. edd. codd. 17. πισσαίους Va, πισαίου La. 18. συνέβαλον ΑΧΚF codd., συνεσέβαλον e coni. Sylb. cett. edd. έκουσίως Pd. 19. μετ' οδ Va D. 20. την om. Va. 21. ἐπιστρατίαν Ag Vb R Pa. 22. μάχην Ag Pd. — οί 'Ηλ. FCSSW D Lab M, in Va artic. sup. lin., of om. cett. edd. Pacd Ag R Vb. - xal om. Pa. 24. ἐπαύσθη B SW Pc Ag La, ἐπαύθη cett.

τῷ λόγῳ τῷ ἐς Λακεδαιμονίους ἐδήλωσα. Φιλίππου δὲ τοῦ ᾿Αμύντου οὐκ 9 ἐθελοντος ἀποσχέσθαι τῆς Ἑλλάδος προσεχώρησαν μὲν ἐς τὴν συμμαχίαν τῶν Μακεδόνων οἱ Ἡλεῖοι, στάσει κακωθέντες ὑπὸ ἀλλήλων, μαχεσθήναι δὲ οὐχ ὑπέμειναν τοῖς Ἑλλησιν ἐναντία ἐν Χαιρωνεία. τῆς δὲ ἐφόδου Φιλίππῳ 5 τῆς ἐπὶ Λακεδαιμονίους μετέσχον κατὰ ἔχθος ἐς αὐτοὺς τὸ ἀρχαῖον. ἀποθανόντος δὲ ᾿Αλεξάνδρου Μακεδόσι καὶ ᾿Αντιπάτρῳ μετὰ Ἑλλήνων ἐπολέμησαν.

- V. Χρόνω δὲ ιστερον 'Αριστότιμος ὁ Δαμαρέτου τοῦ 'Ετύμονος τυραννίδα ἔσχεν ἐν 'Ηλεία, συμπαρασκευάσαντος αὐτῷ τὰ ἐς τὴν ἐπίθεσιν ιο'Αντιγόνου τοῦ Δημητρίου βασιλεύοντος ἐν Μακεδονία. τὸν δὲ 'Αριστότιμον μῆνας τυραννήσαντα ἔξ καταλύουσιν ἐπαναστάντες Χίλων καὶ 'Ελλάνικος καὶ Λάμπις τε καὶ Κύλων. οὖτος δὲ καὶ αὐτοχειρία τὸν τύραννον ἀπέκτεινεν ὁ Κύλων ἐπὶ Διὸς Σωτῆρος βωμὸν καταφυγόντα ἰκέτην. τὰ μὲν δὴ ἐς πόλεμον τοιαῦτα ὑπῆργεν 'Ηλείοις, ὡς περὶ αὐτῶν ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι (τὸν λόγον) ἀπαριθμῆσαι 15 μετρίως.
- 2. Θαυμάσαι δ' [ἄν τις ἐν τῆ γῆ τῆ Ἡλεία τήν τε βύσσον, ὅτι 2 ἐνταῦθα μόνον, ἑτέρωθι [δὲ οὐδαμοῦ τῆς Ἑλλάδος] φύεται, καὶ ὅτι ἐν τῆ ὑπερορία καὶ οὐκ ἐντὸς τῆς χώρας αἱ ἵπποι σφίσιν ἐκύῖσκον ἐκ τῶν ὄνων. καὶ τούτου μὲν κατάραν τινὰ ἐλέγετο γενέσθαι τὸ αἴτιον ἡ δὲ βύσσος ἡ ಐἐν τῆ Ἡλεία λεπτότητος μὲν εἴνεκα οὐκ ἀποδεῖ τῆς Ἑβραίων, ἔστι δὲ οὐχ ὁμοίως ξανθή.

edd. Pad R Vab M Lb Vn, v. vol. I ad p. 438,16. **3.** λακεδαιμονίων codd., ad marg. Vb Pa R μακεδόνων. — οί om. Μ. — δπ' άλλ. Lb. — pro μαχεσθήναι CS μάχεσθαι vel μαχέσασθαι scribere volunt, in Pc literae to ambiguae sunt, cf. Sch in Z. f. A. 1851 p. 305; μαχέσασθαι Paus. dicere solet, at μαχεσθήναι etiam apud Apoll. II 3,2, cf. Lob. Phryn. p. 732. 4. od Vb. - in La ύ sup. ἐπεμ. — ἐν χερωνεία ἐναντία Μ Va, in utroque literis supra positis ordo vulgaris restituitur. — δε om. Va. 5. κατέσχεν Ag, κατέσγον Pd. — ώς αὐτοὺς La. 6. ἀλλήλων AXKF codd., έλλήνων Pa ad marg., μετά των άλλων Έλλήνων coni. Sylb., άλλων Palmer. MS., Examples e corr. F cett. edd., cum ceteris Graecis Amas.

8. αριστώτιμος Vb. — ἐτύμωνος τυραννίδος Vb, Ἐτύμωνος rec. D, ἐτόμονος Va. 9. ἡλικία et hoc expuncto ἡλεία Vb. 10.

άριστόδημον Vab. 11. τυραννίσαντα M Pad, terminationem ντα om. Lb. 12. λάμπης Pc, κάμπις, λ sup. κ, Pa. — "κάτω Κλύδων ονομάζεται p. 192 (VI 14,11). Πλούταργ. πολλάκις Κύλωνα καλεί." Palmer. MS. τοῖς δὲ pro οδτος δὲ Vb. — τὸν om. Pd. ἀπέχτειναν corr. in — εν Lb. 14. (τὸν λόγον) inserui, v. comm. — ἀπομεμνήσθαι vel simile malit K. 15. μετρίς MR, μετρίως R ad marg. 16. ev off yff 'Hlesiq AXKF edd. codd. (ἐν τῆ γῆ γῆ ήλ. Vb). — βύσσου La, άβυσσον Lb. 17. τοῦ έλλάδι, ος sup. ι et της ad marg., R. - post Ελλάδος φύεται Amasaeus subiungit verba: ἡ δὲ βύσσος ἡ έν — ξανθή. 19. τὸ om. edd. ante B Vb M Pa R, est in cett. edd. codd., cf, IV 31,8. 20. Ήλει Α Χ Κ Vb Lab Pad, ή αὐτή δλη ήλει Ag, ήλει et super vers. α M, 'Hλεία cett. edd. Pc Va. - Evena D Sch. - nai oùn Pd. -

3. Ίοντι δὲ ἀπὸ τῆς Ἡλείας χωρίον ἐστὶν ἐπὶ θάλασσαν καθῆκον, δ δνομάζεται μεν Σαμικόν, εν δεξιά δε όπερ αύτο ή τε Τριφυλία καλουμένη καὶ πόλις ἐστὶν ἐν τῇ Τριφυλία Λέπρεος. ἐθέλουσι μὲν δὴ οἱ Λεπρεάται μοῖρα εἶναι τῶν ᾿Αρκάδων, φαίνονται δὲ Ἡλείων κατήκοοι τὸ ἐξ ἀρχής όντες και όσοι αὐτῶν 'Ολύμπια ἐνίκησαν, 'Ηλείους ἐκ Λεπρέου σφᾶς δ 5 κήρυξ άνεῖπε. [καὶ 'Αριστοφάνης ἐποίησεν ὡς Λέπρεος εἴη πόλισμα 'Ηλείων.] έστι δὲ όδὸς ἐς Λέπρεον ἀπὸ μὲν Σαμικοῦ τὸν Ανιγρον ποταμὸν ἀφέντι ἐν άριστερά, έτέρα δὲ ἐξ Ὀλυμπίας, τρίτη δὲ ἐξ Ἡραίας ἡμερήσιος δὲ αὐτῶν 4 έστιν ή μακροτάτη. 4. Τεθήναι δὲ τῆ πόλει τὸ ὄνομά φασιν ἀπὸ τοῦ οίχιστου Λεπρέου του Πυργέως. ἐλέγετο δὲ καὶ ὡς πρὸς Ἡρακλέα ἐρίσειεν 10 δ Λεπρέος μή ἀποδεῖν τοῦ Ἡρακλέους ἐσθίων ἐπεὶ δὲ ἐκάτερος βοῦν αὐτῶν ἐν ἴσῳ τῷ καιρῷ κατέσφαζε καὶ εὐτρέπισεν ἐς τὸ δεῖπνον, καὶ ἦν, ώσπερ καὶ ὑφίστατο, ὁ Λεπρέος φαγεῖν οὐκ άδυνατώτερος τοῦ Ἡρακλέους, ετόλμησε τὸ μετὰ τοῦτο προκαλέσασθαι καὶ ἐς ἀγῶνα ὅπλων αὐτόν. καὶ ἀποθανεῖν τε Λεπρέον κρατηθέντα τη μάχη καὶ ἐν τη Φιγαλέων ταφήναι λέγουσιν' οὐ μὴν ιδ δ είχον γε οί Φιγαλείς ἀποφήναι Λεπρέου μνήμα. ήδη δὲ ήκουσα θυγατρί τοῦ Πυργέως Λεπρέα προσποιούντων τον οίχισμόν. οί δὲ τοῖς πρώτον οίχήσασιν ἐν τῆ

τοῖς έβρ. Ag. 1. ἀπὸ τῆς Ἡλείας edd. codd., ἐπὶ τῆς Ἡλείας S secutus Schaeferum, qui legi iubet: ἀπὸ τῆς Μεσσηνίας ἐπὶ τῆς 'Ηλείας, Palmer. coni. ἀπὸ τῆς Μεσσηνίας, Beinert (Disputatio de locis quibusdam ex Pausaniae Eliacis prioribus, p. 6) Νέδας pro 'Ηλείας scribere vult, sed 'Ηλείας a χωρίον abesse vix potest, Reitz 21 putat Pausaniam fontis sui verba εν ἀριστερξ in εν δεξιξ commutasse, sed verba ἀπὸ τῆς Ἡλείας in ἀπὸ τῆς Μεσσηνίας convertere neglexisse, Bencker (Jb. f. Ph. 1890 p. 372) excidisse verba Νέδας (sive Μεσσηνίας) πρώτον, Nέδας inserendum esse putant etiam Sch et Frazer, vide comm. 2. 8 om. edd. ante SVb Pa R, & M, est in cett. edd. codd. — τριφυλλία hic et postea A Vb R (alter. \(\lambda \) expunct. in R) et priore loco Pa. 3. λεπρέως, ο sup. ω. La, λεπρέος Vb R Lb Pcd Vn. - λεπρεάται edd. ante S Vb. 4. TOT dox. M Va Lab Pc R Vn, in R &v sup. ου. 5. δλυμπία Va Lab Pc, δλυμπεία Pd. 6. καὶ 'Αριστοφάνης - πόλισμα 'Ηλείων includenda esse censetSch praef., probat Kays. Jb. f. Ph. 1854. p. 420. — λεπρέος Lb Pd R Pc, λεπρεός Vn, λέπρεως La, λεπρέες Vb. είη in εί corr. Vb. 7. λέπρον Pd. 8. έξ Haidos codd. edd., Et Hoaias suspicatus est Heberdey p. 68, recepi. — ήμερήθιος M R, ήμελήθιος, ad marg. ήμερήσιος, R Pa, ήμερήσσιος, expunct. σ, Vb. 10. πυργέος Ag. - naì om. in Va ob corr. ambig. έρις εί M Lb Vn Ag Pcd R, ad marg. ἐρίσειέν R, ἔρίσεν, ει sup. σε, Pa, ἐρισειών M (sec. SW), τρίσειεν Α, ἐρίσσειεν Vb, ἐρίσειεν εὶ ὁ Va La. 11. των ήρ. M Pcd Ag Lb Vn R, ad marg. R του, του edd. Vab La Pa. – ἐσθίων SD Vab Pa, in R ω sup. ει, Echier cett. edd. codd., male S confert III 10,2. — ἐπειδή A X K F S, ἐπεὶ δὲ cett. edd. codd. — αὐτων βουν C S La cod. Phral., βουν αὐτων cett. edd. codd. 12. κειρφ Pc. — εθτρέπιεν Α, εθτρέπησεν, η corr. in ι, Vb, εθτρέπισεν — φαγεῖν in Va ad marg. — ῆν om. A XKF, est in cett. edd. codd. 13. άδυνατώτερου Μ. 14. προσκλέσασθαι Α, προσκαλέσθαι Pc Ag M, καλέσασθαι Vb, προσκαλέσασθαι Va Lab Pad X K, προκαλέσασθαι cett. edd. Amas., emend. Camerar. et Sylb. 15. καὶ ἐν τῆ om. Va. — Φυγαλέων et γή νόσον φασίν ἐπιγενέσθαι λέπραν, καὶ οὕτω τὸ ὄνομα λαβεῖν τὴν πόλιν ἐπὶ τῶν οἰκητόρων τἡ συμφορὰ. γενέσθαι δὲ οἱ Λεπρεᾶταί σφισιν ἔλεγον ἐν τἡ πόλει Λευκαίου Διὸς ναὸν καὶ Λυκούργου τάφον τοῦ ᾿Αλέου καὶ ἄλλον Καύκωνος τούτῳ δὲ καὶ ἐπίθημα ἄνδρα ἐπεῖναι λύραν ἔχοντα. κατὰ 6 δὲ ἐμὲ οὕτε μνήμα ἐπίσημον οὕτε ἱερὸν ἡν θεῶν σφισιν οὐδενὸς πλήν γε Δήμητρος πλίνθου δὲ καὶ τοῦτο ἐπεποίητο ὡμῆς, καὶ οὐδὲν παρείχετο ἄγαλμα. Λεπρεατῶν δὲ ἐστιν οὐ πόρρω τῆς πόλεως ᾿Αρήνη καλουμένη πηγή, καὶ τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς ᾿Αφαρέως γυναικὸς τεθήναι λέγουσι τῆ πηγή.

5. `Αναστρέψαντι δὲ αδθις ἐπὶ τὸ Σαμικὸν καὶ διοδεύοντι τὸ γωρίον? 10 Ανιγρος ποταμός εκδίδωσιν ες θάλασσαν. τούτου το ρεύμα του ποταμού πολλάχις άνείργουσιν οί άνεμοι βίαιοι πνέοντες φορούντες γάρ κατ' αὐτὸν τὴν δῖνα ἐκ τοῦ πελάγους ἐπέχουσι τοῦ πρόσω τὸ ὕδωρ. ὁπότε οὖν άμφοτέρωθεν ή ψάμμος ύπό τε της θαλάσσης και τὰ ἐντὸς ύπὸ τοῦ ποταμοῦ διάβρογος γένοιτο, ἐνταῦθα καὶ ὁποζυγίοις καὶ ἀνδρὶ ἔτι μᾶλλον εὐζώνω 15 παταδύναι κίνδυνός ἐστιν ἐς αὐτήν. 'Ο δὲ "Ανιγρος οὔτος ἐξ 'Αρκαδικοῦ 8 μὲν κάτεισιν όρους Λαπίθου, παρέχεται δὲ εὐθύς ἀπὸ τῶν πηγῶν ὅδωρ οὐκ εὐῶδες, ἀλλὰ καὶ δύσοσμον δεινῶς. πρὶν δὲ ἡ καταδέξασθαι τὸν ᾿Ακίδαντα καλούμενον δήλός έστιν οὐδὲ ἀρχήν τρέφων ἰχθυς. μετὰ δὲ τουτον ἐσβαλόντα όσοι των ίχθύων όμου τω όδατι αὐτου κατίασιν ές τὸν Ανιγρον, οὐ σφάς 20 έτι εδωδίμους έχουσιν [οί] ἄνθρωποι, τὰ πρότερα, ἢν ἐντὸς άλῶσι τοῦ 'Ακίδαντος, ἐδωδίμους ὄντας. ὅτι δὲ τῷ 'Ακίδαντι ὄνομα 'Ιάρδανος ἢν τὸ 9 άρχαῖον, αὐτὸς μὲν οὐδαμόθεν συνεβαλόμην, ἀκούσας δὲ ἀνδρὸς Ἐφεσίου λέγω τὸν λόγον. τῷ δὲ ᾿Ανίγρῳ τὸ ἄτοπον εἶναι τῆς ὀσμῆς ἀπὸ τῆς γῆς πείθομαι δι' ής άνεισι τὸ ύδωρ, καθά δή και τοῖς ύπερ Ἰωνίας ἐστὶν ύδασι

Φυγαλείς ΑΧΚ Pd. 1. μέσον pro νόσον Ag. 3. Λυκαίου vult Palmer. MS., probant Curt. II p. 117, n. 86 et Burs. II p. 278, n. 1, nomen habet a λεύκη § 11 "quod Jovis (et Nympharum) benignitas Anigro flumini vitiliginis sanandae vim tribuerit. At Λύκαιος infra in Arcadicis alio argumento". Sylb., vid. comment. — 'Αλεοῦ SW, 'Aléou cett. edd. codd., aleíou Ag. καὶ άλλων καὶ Κ. Α Χ Κ F Smin., καὶ άλλον K. cett. edd. codd. 6. παρείχε το Pc Ag Vn, παρέζεν τὸ Vb, παρείχετο R, corr. in παρέζεν τὸ. 8. τεθεΐναι Α Χ Κ Ag Pd Vab M Lab, mendosum esse vidit Sylb. 11. κατά αὐτὸν Va, κατ' αὐτῶν, p. corr. èv, Vb. 12. θένα Va. 13. δπὸ om. M. 14. δπὸ φυγίοις M Va R, σ sup. ρ R, διτοσυγίοις Pa,

ρ sup. σ, ύπὸ συγίης, οι sup. η, Vb. — ἔπι om. Va. 15. καταδύναι M Va, καταδούναι Ag. — ἄνυγρος Ag. 16. ὅρου Vb, ὅρου R. 17. δύσωσμον Ag Vb. 18. τὸν καλούμενον M, τὸν expunct. - ἐςβάλλοντα Ag Pd, ἐςλεβόντα, α sup. ε et έςβαλόντα in marg., R, έςλαβόντα Lb Vn, έςβαλόντα, λ sup. β et β sup. λ, Pa. 20. όδωδύμους Vb, ι sup. υ. - of om. edd. ante S codd. praeter M La, inclusi articulum. -- post πρότερα in AXK FS est &', quod om. cett. edd. codd., at δὲ post ἐντὸς habent Vb Pa, sup. lin. R. 21. έδωδίμους [έχουσιν άνοι τὰ πρότερα] όντας Lb, έχ, quo expuncto έντας, La. — ἐαρδάνης Va. 22. συνεβαλλόμην Ag Vb. 23. ήν, ad marg. είναι, R. - ἀπὸ τῆς πηγῆς [Πηγῆς C] CM. 24. της δπέρ Vb. - 68απ Pd.

- 10 τὸ αὐτὸ αἴτιον, ὁπόσων ἡ ἀτμὶς ὁλέθριός ἐστιν ἀνθρώπῳ. Ἑλλήνων δὲ οἱ μὲν Χείρωνα, οἱ δὲ ἄλλον Κένταυρον Πυλήνορα τοξευθέντα ὁπὸ Ἡρακλέους καὶ φυγόντα τραυματίαν φασὶν ἐν τῷ ὅδατι ἀπολοῦσαι τούτῳ τὸ ἔλκος, καὶ ἀπὸ τῆς Ὑδρας τοῦ ἰοῦ γενέσθαι δυσχερῆ τῷ ᾿Ανίγρῳ τὴν ὀσμήν. οἱ δὲ ἐς Μελάμποδα τὸν ᾿Αμυθάονος καὶ ἐς τῶν Προίτου θυγατέρων τὰ καθάρσια 5 ἐμβληθέντα ἐνταῦθα ἀνάγουσι τὴν αἰτίαν τοῦ ἐπὶ τῷ ποταμῷ παθήματος.
- 11 6. Έστι δὲ ἐν τῷ Σαμικῷ σπήλαιον οὐκ ἄπωθεν τοῦ ποταμοῦ, καλούμενον ᾿Ανιγρίδων νυμφῶν. δς δ΄ ἀν ἔχων άλφὸν ἡ λεύκην ἐς αὐτὸ ἐσελθη, πρῶτα μὲν ταῖς νύμφαις εὕξασθαι καθέστηκεν αὐτῷ καὶ ὑποσχέσθαι θυσίαν ὁποίαν δή τινα, μετὰ δὲ ἀποσμήχει τὰ νοσοῦντα τοῦ σώματος 10 διανηξάμενος δὲ τὸν ποταμὸν ὄνειδος μὲν ἐκεῖνο κατέλιπεν ἐν τῷ ὕδατι αὐτοῦ, ὁ δὲ ὁγιής τε ἄνεισι καὶ ὁμόχρως.
 - VI. Κατὰ δὲ τὴν όδὸν τὴν εὐθεῖαν διαβάντι τὸν ᾿Ανιγρον καὶ ἰόντι ἐς ᾿Ολυμπίαν ἔστιν οὐ μετὰ πολὺ ἐν δεξιᾳ τῆς όδοῦ χωρίον τε ὑψηλὸν καὶ πόλις παλαιὰ ἐπ' αὐτοῦ Σαμικόν. ταύτῃ [τᾳ Σαμικῷ] Πολυσπέρχοντά 15 φασιν ἄνδρα Αἰτωλὸν ἐπιτειχίσματι ἐπὶ τοὺς ᾿Αρκάδας χρήσασθαι.
 - 2. Τὰ δὲ ἐρείπια τὰ ᾿Αρήνης σαφῶς μὲν οὕτε Μεσσηνίων εἴχεν οὐδεὶς οὕτε Ἡλείων ἀποφῆναί μοι ˙ διάφορα δὲ ὑπὲρ αὐτῆς καὶ οὐ κατὰ ταὐτὰ πάρεστι τοῖς ἐθέλουσιν εἰκάζειν. πιθανώτατα δὲ ἐφαίνοντό μοι λέγειν οἱ τὸ Σαμικὸν τὰ παλαιότερα ἔτι καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἡρώων ᾿Αρήνην καλεῖσθαι 20 νομίζοντες. οὅτοι δὲ καὶ ἔπη τῶν ἐν Ἰλιάδι ἔλεγον ˙

έστι δέ τις ποταμός Μινυήϊος εἰς ἄλα βάλλων ἐγγύθεν ᾿Αρήνης.

1. ἀνδρώπων codd. — δὲ om. M Va. 2. κέντραυρον Ag. — Πολήνορα A X K F S Vb Pa Lb, Πυλήνορα cett. edd. codd., in R o sup. υ. 5. μελάμπονδα M. — ἐς τὸν Ag Pd. 7. ἔστη La. — ἄποθεν edd. ante B La, ἄπωθεν cett. edd. Pacd Ag Vab Lb M. — τοῦ ποταμον (sic) Va. 8. δὲ Va. — λευκὴν SW. 9. εἰσέλδη edd. ante B, Va. 10. ὁποιανδήτινα Pa M edd. ante D (ὁποιανδή τινα B), ὁποῖαν δή τινα Vb La, ὁποίαν δή τινα cett. edd. Va Lb Pcd Ag. 11. κατέλειπεν Pd. 12. "aptius est ἄπεισι" B. — ὁμόχρως A, δμόχρους X K F C S, δμόχρως cett. edd. Pacd La Ag Vb, δμόχως Va Lb M.

13. τὴν όδὸν οπ. La. 15. πόλις παλαιὰ (e coni. Bluemneri) ἐπ' αὐτοῦ Σαμικόν. ταύτη [τῆ Σαμικῷ] dedi, πόλις Σαμία (πόλισμα Pa, coit. in πόλις σαμία) ἐπ' αὐτοῦ Σαμικοῦ.

ταύτη τη Σαμικώ codd. edd. ante B, ταύτη τω Σαμικώ coni. Κ, ταύτη τη Σαμία Palmer., Σαμικού et τη Σαμικώ incl. B SW D, probat Frazer, hoc etiam S volente Goldhag., ini του Σαμικου Sch, qui ταύτη τη Σ. - χρήσασθαι incl., Heberd. πόλις Σαμία ἐπ' αὐτού. ταύτη τη Σαμία. 17. άρηνης Pd R. 18. τά αὐτὰ Vb. 19. ἐφαίνετο Vb R, in hoc ον sup. ε. — εl pro ol Pd. 20. τὸν M Vb, την AXKF Pa, τὸ cett. codd. edd., in R ην sup. δ. — ἐστὶ καὶ Pc. — τὰ ἔπη (sup. vers. πὶ) ἐν ἱλιάδι ἡρώων Va, ἐν ἱλιάδι expunct. 21. καὶ ἐπὶ τῶν ἐν Pcd Ag Lb Vn. xai tòv èv MR, tòv litura delet. et in marg. Etch tov R, xai ev il., Etc, two om. Va, καὶ ἔπη των ἐν La Vb Pa. 22. μινυήος M Lb, μινύηος R Vab R Vn, μινύκος, η sup. κ, Pa. — ές Vab R. 23. έγκεί δεν τὰ δὲ ἐρείπια ταῦτα πλησιαίτατά ἐστι τοῦ ᾿Ανίγρου. καὶ ᾿Αρήνην μὲν 3 ἀμφισβητοίης ἀν μὴ ὀνομασθήναι τὸ Σαμικόν, τῷ δὲ ποταμῷ ᾿Ανίγρῳ Μινυήϊον τὸ ὄνομα εἶναι τὸ ἀρχαῖον ὡμολογήκασιν οἱ ᾿Αρκάδες. ὅρον δὲ ᾿Ηλείοις πρὸς τὴν Μεσσηνίαν τῆς Νέδας τὰ ἐπὶ θαλάσση γενέσθαι τις 5 πείθοιτο ἀν ὁμοῦ τῆ ἐς Πελοπόννησον Ἡρακλειδῶν καθόδῳ.

3. Μετὰ δὲ τὸν ᾿Ανιγρον ὁδεύσαντι ἐπὶ μακρότερον διὰ χωρίου τὰ πλείονα ὑποψάμμου καὶ ἔχοντος δένδρα πίτυς ἀγρίας, ὀπίσω ἐς ἀριστερὰ Σκιλλοῦντος ὄψει ἐρείπια. τῶν μὲν δὴ πόλεων ἢν τῶν ἐν τἢ Τριφυλία καὶ Σκιλλοῦς ἐπὶ δὲ ιτοῦ πολέμου τοῦ Πισαίων πρὸς Ἡλείους ἐπίκουροί τε το Πισαίων οἱ Σκιλλούντιοι καὶ διάφοροι τοῖς Ἡλείοις ἢσαν ἐκ τοῦ φανεροῦ, καὶ σφᾶς οἱ Ἡλεῖοι τούτων εἴνεκα ἐποίησαν ἀναστάτους. 4. Λακεδαιμόνιοι δ δὲ ὕστερον Σκιλλοῦντα ἀποτεμόμενοι τῆς Ἡλείας Ξενοφῶντι ἔδοσαν τῷ Γρύλου, φυγάδι ἢδη γεγονότι ἐξ ᾿Αθηνῶν. ἐδιώχθη δὲ ὁ Ξενοφῶν ὑπὸ ᾿Αθηναίων ὡς ἐπὶ βασιλέα τὸν Περσῶν σφισιν εὔνουν ὄντα στρατείας μετα-15 σχὼν Κύρω πολεμιωτάτω τοῦ δήμου καθήμενος γὰρ ἐν Σάρδεσιν ὁ Κῦρος Λυσάνδρω τῷ ᾿Αριστοκρίτου καὶ Λακεδαιμονίοις χρήματα ἀνήλισκεν ἐς τὰς ναῦς. ἀντὶ τούτων μὲν Ξενοφῶντι ἐγένετο φυγή, κατοικήσας δὲ ἐν Σκιλλοῦντι τέμενός τε καὶ ἱερὸν καὶ ναὸν ᾿Αρτέμιδι ϣκοδομήσατο Ἡρεσία. παρέχεται 6

Vb. 1. πλησιαί ταυτά Μ, πλησιαίτατα ad marg. habet La. 2. αμφίσβητοι ήσαν Α Χ KF Smin. M Pacd Ag La, αμφισβητοί ήσαν R, ασφίσβητοι ήσαν Lb Vn, αμφίβητοι ήσαν Vb, αμφισβητήσειέ τις αν C: "j'ai corrigé άμφισβήτοιέ τις αν", idem dicit in notis, άμφισβητούσι Schneider Lex. gr., άμφισβηvoing de cett. edd. ex emend. Porsoni, quam confirmat Va, in quo scriptum fuisse videtur άμφισβητοίην αν, correct. in άμφισβητούσι. 3. μινήτον Vb R Pa, μινυήον Μ. — τὸ ἀρχατον τὸ ὄνομα, omisso είναι, Va, literis supra positis ordo vulg. restituitur. — oi om. Va. δρος Ag. — δρον δὲ — καθόδω expungenda videntur. 4. 196 M. 6. "secundum Anigrum" Amas., παρά legisse videtur, -- δδεύσας edd. ante SW, δδεύσαντι edd. cett. codd. 7. ύπὸ ψάμμου κεκαλυμμένου edd. ante B, sed κεκαλυμμένου non est in codd., δπὸ ψάμμου Lb R, δπὸ ψάμου Vb, ὑποψάμμου cett. edd. codd. — ὀπίσω δὲ Va R Pa. — pro ὀπίσω Kays. l. l. 1008 for ou legere et the delere vult, defendit vulgatam Sch Method. p. 45 sqq. — ἐπ' ἀριστερᾶ Vb M (ἀριστερᾶ M) edd.

praeter SW D, qui e coni. S scribunt ἐπ' άριστερά, scripsi cum cett. codd. ές άριστερά (ἐπ' sup. ἐς Pa R). 8. σκιλούντος Pd. — εν om. Pa. 9. πολέμου του τουσκίων Pd. 10. σχιλούντιοι et infra his σχιλούντι La. — διάφορα Μ. 11. ἔνεκα Va D Sch, είνεκα cett. edd. codd. 12. δὲ καὶ Vb, δὲ om. Va Vn R, in hoc est sup. lin., in Lb pro dè virgula est, orta e compendio scribendi. — σχλούντες La, ι supra χ. έδωσαν Pd Ag Vb R. 13. Γρύλλου edd. ante SW, D Pcd Ag M Vb R, in Vb R alt. λ expunct., Γρύλου SW Sch Lb Va Pa, γρύλον La, υ sup. ν. 14. τὸν scripsi, των edd. codd., cf. D praef. XX. εύνουντα στρατείας La. 15. χύρος Μ. 16. 'Αριστοχρίτους ΑΧΚ, ς delevit Palmer. MS., ἀριστοκλρήτου, λ expunct., η in ι mutat., Vb, 'Αριστοκρίτου Camerar. cett. edd. codd. 17. κατοικίσας M Va. 18. καὶ ἱερὸν edd. codd., καθιέρωσε coni. Sylb., probant C Kays. Jb. f. Ph. 1854 p. 420, xai incl. Sch, καθιερών coni. K, nihil mutandum, ξερόν aedicula est, ναός templum, v. Schaarschmidt de ent praep. ap. Paus. vi et usu

Digitized by Google

δὲ ὁ Σκιλλοῦς καὶ ἄγρας θηρίων, όῶν τε ἀγρίων καὶ ἐλάφων καὶ τὴν γῆν την Σκιλλουντίαν Σελινούς ποταμός διέξεισιν. Οι δε 'Ηλείων έξηγηταί κομίσασθαί τε αύθις Σκιλλούντα Ήλείους έλεγον, καὶ Ξενοφώντα, ότι έλαβε παρά Λακεδαιμονίων την γήν, κριθήναι μέν έν τη 'Ολυμπική βουλή, τυχόντα δὲ παρὰ Ἡλείων συγγνώμης ἀδεῶς ἐν Σκιλλοῦντι οἰκήσαι. καὶ δὴ καὶ ὀλίγον 5 άπωτέρω του ίερου μνήμα τε έδείχνυτο και της Πεντέλησίν έστι λιθοτομίας είκων ἐπὶ τῷ τάφω ἐναι δὲ αὐτὸ Ξενοφωντος λέγουσιν οί προσοικούντες. 5. Κατὰ δὲ τὴν ἐς Ὀλυμπίαν όδόν, πρὶν ἢ διαβῆναι τὸν Ἀλφειόν, ξστιν δρος ἐκ Σκιλλούντος ἐργομένω πέτραις ύψηλαῖς ἀπότομον · ὀνομάζεται δὲ Τυπαΐον τὸ ὄρος. κατὰ τούτου τὰς γυναΐκας Ἡλείοις ἐστὶν ώθεῖν 10 νόμος, ήν φωραθώσιν ές τον άγωνα έλθουσαι τον Όλυμπικον ή και όλως έν ταζ άπειρημέναις σφίσιν ήμέραις διαβάσαι τὸν Αλφειόν. οὸ μήν οὐδὲ άλωναι λέγουσιν οὐδεμίαν, δτι μή Καλλιπάτειραν μόνην εἰσὶ δὲ οἱ τὴν 8 αὐτὴν ταύτην Φερενίκην καὶ οὐ Καλλιπάτειραν καλούσιν. αὕτη προαποθανόντος αὐτή του ἀνδρὸς ἐξεικάσασα αὐτὴν πάντα ἀνδρὶ γυμναστή 15 ήγαγεν ες 'Ολυμπίαν τὸν υίὸν μαχούμενον. νικώντος δὲ τοῦ Πεισιρόδου τὸ έρυμα εν ῷ τοὺς γυμναστὰς έχουσιν ἀπειλημμένους, τοῦτο ὁπερπηδῶσα ἡ Καλλιπάτειρα έγυμνώθη. φωραθείσης δὲ ὅτι εἴη γυνή, ταύτην ἀφιᾶσιν άζήμιον, και τῷ πατρι και ἀδελφοῖς αὐτῆς και τῷ παιδι αἰδῶ νέμοντες: 9 ύπηργον δή άπασιν αὐτοῖς 'Ολυμπικαὶ νῖκαι, ἐποίησαν δὲ νόμον ἐς τὸ ἔπειτα 20 έπὶ τοῖς γυμνασταῖς γυμνούς σφᾶς ἐς τὸν ἀγῶνα ἐσέρχεσθαι.

p. 9. 2. Σιλινούς Α Χ Κ F, σιληνούς Pa R, in hoc acutus sup. cirumfl., Lb Vb M, σιληνούς Pcd La Vn, σιλληνούς Ag, σειληνούς Va, Σελινούς Amas., probat Sylb., habent cett. edd. 8. τε om. M Va. 4. 'Ολυμπιακή edd. ante SW codd. 5. δλίγον om. Va. 6. του om. AXK, est in cett. edd. codd. μνημά τι SW D cum Va, μνημά τε cett. edd. codd. — τοίς pro τής Va. — πέντέλησι La, πεντελής, ad marg. πεντέλησιν, Pa, πεντελήσιν Vn Pd, πεντελήσι Pc, πολιτελήσιν Lb. λιθοτομία Ag M Va Lab Vn Pcd, in R ς sup. vers., λιθοτομίας Pa Vb. 7. έκων M Vn Pd Ag Va Lb, Exw La, Exw Pc, Eixw Pa Vb. — αὐτόθεν Vb, αὐτῷ Va. προσήχοντες Va. 8. ές om. Vb. 9. έχ om. M. - ἄτομον Vb. 10. ήλείους Pc, ήλείας Va. — άδετν Va. 11. έλδουσι Va. — 'Ολυμπιακόν edd. ante SW codd. δλω Vb, in R δλαις, ω sup. αις. 12. διαβήναι Pd Ag. 13. καλιπάτειραν Vab, iidem μόνην --- καλλιπάτειραν om. 14. φερινίκην

La. 16. τὸν υίὸν om. A X K Vb, est in cett. edd. codd., in R expunct. "Deest aliquid. Amas, usus alio codice legit Πεισίδωρον υίον ήγαγε. Bene. Aliter hanc historiam narrat Aelian. V. H. X, 1. vid. infra p. 184,34 (VI 7,2)." Palmer. MS. -Πεισιδώρου FS probante Sylburgio (Pisidorum Amas.), πασιρόδου La, πεισιστράτου Va, corr. in πεισιρόδου, Pd πεισιδόρου, Πεισιρόδου cett. codd. edd. praeter D, qui scribit Πεισιρρόδου, Πεισιρρόθου Boeckh Schol. Pind. O. 7, p. 158 et Cobet Philostr. p. 46, cf. VI 7,2. 3. 17. ἀπειλλημένους Vab. 18. εί ή Lb. — μεν post ταύτην ins. vult B. 19. αὐτοῖς Pc. 20. δη edd. ante B, Sch Pacd Lab Vb, in Vb corr. in 82, 82 cett. edd. M Ag Va R, in hoc η sup. ε. - 'Ολυμπακαί edd. ante B Vab Pa M, 'Ολυμπικαί cett. edd. Pcd Ag Lab. — ἐποίησαν scripsi cum edd. ante S Pacd Ag M Vb Vn Lab, ἐποιήσαντο cett. edd. Va. 21. εἰσέργεσθαι Vb.

VII. 'Αφικομένω δε ες 'Ολυμπίαν, ενταύθα ήδη το όδωρ εστί του Αλφειού πλήθει τε πολύ καὶ Ιδόντι ήδιστον, άτε ποταμών καὶ άλλων καὶ λόγου μάλιστα άξίων έπτα ές αὐτὸν ρεόντων. δια Μεγάλης μέν γε πόλεως Έλισσών ἐργόμενος ἐκδίδωσιν ἐς τὸν ᾿Αλφειόν, Βρενθεάτης δὲ ἐκ τῆς 5 Μεγαλοπολιτών γής, παρά δὲ Γόρτυναν, ἔνθα ίερον 'Ασκληπιού, παρά δή ταύτην Γορτύνιος ρέων, ἐκ δὲ Μελαινεῶν Βουφάγος τῆς Μεγαλοπολίτιδος μεταξύ καὶ Ἡραιίτιδος χώρας, ἐκ δὲ τῆς Κλειτορίων Λάδων, ἐκ δὲ Ἐρυμάνθου τοῦ ὄρους όμώνυμος τῷ ὄρει. οὖτοι μὲν ἐξ ᾿Αρκαδίας κατίασιν ἐς τὸν 'Αλφειόν, Κλάδεος δὲ ἐρχόμενος ἐκ τῆς Ἡλείας συμμίσγει οἱ τὸ ῥεῦμα. 10 αὐτῷ δὲ ἐν τῇ ᾿Αρκάδων τῷ ᾿Αλφειῷ καὶ οὐχὶ ἐν τῇ Ἡλεία εἰσὶν αί πηγαί. 2. Λέγεται δὲ καὶ ἄλλα τοιάδε ἐς τὸν ᾿Αλφειόν, ὡς ἀνὴρ εἴη θηρευτής, 2 έρασθήναι δὲ αὐτὸν 'Αρεθούσης, πυνηγετεῖν δὲ καὶ ταύτην. καὶ 'Αρέθουσαν μέν ούχ άρεσχομένην γήμασθαι περαιωθήναί φασιν ές νήσον την κατά Συρακούσας, καλουμένην δὲ 'Ορτυγίαν, καὶ ἐνταῦθα ἐξ ἀνθρώπου γενέσθαι 15 πηγήν συμβήναι δε όπο του έρωτος και 'Αλφειώ την άλλαγην ες τον ποταμόν. ταϋτα μὲν λόγου τοῦ ἐς ᾿Αλφειόν ἐστιν οὸχ ὑγιᾶ, τὸ δὲ διὰ β της θαλάσσης ίόντα ένταυθα άνακοινούσθαι το ύδωρ πρός την πηγην ούκ έστιν όπως απιστήσω, τὸν θεὸν ἐπιστάμενος τὸν ἐν Δελφοῖς όμολογοῦντά σφισιν, δς 'Αρχίαν τὸν Κορίνδιον ες τὸν Συρακουσών ἀποστέλλων οἰκισμὸν 20 καὶ τάδε εἶπε τὰ ἔπη.

2. xaì loor scripsi e coni. K, ordine ! inverso codd. edd., ideiv te xai Emper., ίδεῖν καὶ Kays. Z. f. A. 1848 p. 1089, καὶ πιόντι Valck. 3. žī te edd. ante B codd., τε delendum putant C S, έπτὰ cett. edd. ex em. Schaeferi ad Long. p. 411 et Porsoni Tracts p. 280 (SW). - pro γε Sylb. malit γὰρ, sed idem dicit repeti μέν YE VI 3,15. VII 21,8. VIII 12,6. 54,2. 4. έλισσών La. — βρενθεάτης — ίερὸν habet Pa in marg. 5. 'Ασκληπιού om. M, doxληπειού Pa, hoc habet in marg. R. -παρά δή ταύτην Kays. Jb. f. Ph. 1854, 417, παρά δὲ ταῦτα mavult S, παρά δή τοῦτο coni. Sch praef. 6. ex 8è Mel. Porson., recepp. B SW D Sch, 8è abest ab edd. rell. codd. - Μελαινέων edd. ante S codd. - που φαγός Α, πουφάγος La, που φάγος Vb, Πουφαγός X K Pad Ag M Lb Vn, Bouφαγός FC Va Pc. Βούφαγος Smin. B e coni. Sylb., Βουφάγος cett. edd. 7. ήραξτιδος, αι sup. α, R. 9. κλαδέος edd. ante S Va M Lb Pa R. — συμμίσγει — 'Ηλείας om. MR, habet hic ad marg. 10. ev Ty 'Hlaig scripsi cum Sch MS., Ex The 'Haring edd. codd. — πηναί, γ sup. ν, Μ. 12. καί om. ante 'Αρέδ. Pd. 13. ές Νησον D. 15. έπὶ pro δπό Pc. - την ές scribendum videtur, cf. D praef. XVIII. 16. ἐς ᾿Αλφειὸν ἐς τὴν 'Ορτυγίαν codd. edd. (καὶ τὴν 'Ορτ. D), καὶ ἐς τὴν 'Ορτ. voluerunt Sylb. K F C Cor., qui praeterea ταύτα μέν λέγεται ές κτλ. coniecit, ές 'Αλφ. καὶ ές τὴν 'Αρέθουσαν Loescherus, non inepte iudice Sylb., ές την 'Ορτ. post ίόντα ponendum putat Goldhag, probante S, qui tamen ipse ec thy 'Opt. post tò dè ponere vult, recepi emendationem Beinerti Progr. Gymn. St. Mar. Magd. Vratisl. 1858 p. 10, cl. X 17,13 τὸν ἐπὶ οὐδενὶ ύγιεῖ Σαρδόνιον γέλωτα ονομάζουσι. Plat. Phaedr. 242 Ε ούδεν ύγιες λέγειν. Phaed. 69 B ούδεν ύγιες 'Ορτυγίη τις κεΐται ἐν ἡεροειδέῖ πόντῳ,
Τρινακίης καθύπερθεν, ἵν' 'Αλφειοῦ στόμα βλύζει
μισγόμενον πηγαΐσιν ἐϋρρείτης 'Αρεθούσης.

κατά τουτο ούν, ότι τη 'Αρεθούση του 'Αλφειου τὸ ύδωρ μίσγεται, καὶ 4 του έρωτος την φήμην τι ποταμώ πείθομαι γενέσθαι. 3. Όσοι δε 5 Έλλήνων ή Αίγυπτίων ες Αίδιοπίαν την ύπερ Συήνης και ες Μερόην Αίδιόπων πόλιν άναβεβήκασι, λέγουσιν οδτοι τον Νείλον ἐσιόντα ἐς λίμνην καὶ δι' άὐτης διεξιόντα ώσπερ ἐχ χέρσου μετὰ τοῦτο ήδη δι' Αἰθιοπίας της κάτω καλ ες Αίγυπτον ρεύσαντα επί Φάρον και την ταύτη θάλασσαν κατέρχεσθαι. έν δὲ τῆ γῆ τῆ Ἑβραίων ποταμόν τινα Ἰόρδανον καὶ αὐτὸς οἶδα λίμνην 10 Τιβεριάδα δνομαζομένην διοδεύοντα, ές δὲ λίμνην έτέραν χαλουμένην θάλασσαν Νεχράν, ἐς ταύτην ἐσιόντα καὶ ὑπὸ τῆς λίμνης αὐτὸν ἀναλούμενον. 5 ή δὲ θάλασσα ή Νεκρὰ πάσχει παντὶ ΰδατι ἄλλω τὰ ἐναντία ἐν ἤ γε τὰ μέν ζωντα πέφυχεν οὐ νηχόμενα ἐποχεῖσθαι, τὰ δὲ θνήσκοντα ἐς βυθὸν χωρείν. ταύτη ἄκαρπος καὶ ἰχθύων ἡ λίμνη ἄτε ἀπὸ τοῦ φανερωτάτου 15 κινδύνου έπὶ τὸ ύδωρ ἀναφεύγουσιν ὀπίσω τὸ οἰκεῖον. τῷ δὲ ᾿Αλφειῷ τὸ αὐτὸ πάσχει και όδωρ άλλο εν Ίωνία. τούτου δε τοῦ ύδατος πηγή μέν ἐστιν ἐν Μυκάλῃ τῷ ὄρει, διεξελθὸν δὲ θάλασσαν τὴν μεταξύ ἄνεισιν αὖθις κατὰ Βραγχίδας πρός λιμένι δνομαζομένω Πανόρμω. ταῦτα μὲν δὴ ἔχει τρόπον τὸν εἰρημένον.

ούδ' άληθές. 1. καλείται Μ. - ήεροιδέει, expuncto altero ε, Vb. 2. Θριναχίης ΑΧ K B Pacd Ag R Lb Va, Donvaxing Vb, Tolvaκίης cett. edd. La M, in M & super τ. καθύπερ ίν' Μ. 3. μισγομένου coni. S. πηγαίς ευριπείης edd., ευριπίης Ag Pcd Fa, εύροπίης M Va Pa R Vn, εὐρωπείης, ad marg. εύρυποίης, La, εύρωπίης Vb Lb, πηγαίσιν ευρρείτης Sylb., quod probant B, Schneider lex., Frazer, recepp. S D, Amas. "pulchrae". 4. διά τουτο οδν coni. Sch praef. - γουν έσπ τη Pc, ουν ἐστὶ τη M Va Vn Lb R, ὅπ sup. con R, on do., omisso vij, Vb. 6. είς αίδ. Va Pcd Vn La. 7. λέγουσι Sch. εἰσιόντα M Va Pd La. - εἰς λίμνην Va, εἰς litura deletum, λ expunctum. 9. ἐς Αίγυπτον scripsi cum La, ἐπ' Αἴγυπτον cett. codd. edd. — φάρου Μ, ἐπ' ὀφάρου τὴν ταύτης δάλασσαν Lb. 10. τη γη ποταμών τινα Εβρ. ΑΧΚ La Vb Pa, 19 γη ποταμόν τινα Έβρ. FCS, τη γη ποταμών τις Εβρ. Lb Vn M Pcd AgR, in R om. Έβραίων, sed ad marg. τινα έβραίων και αύτος οίδα additur, τη πηγη

ποταμόν τινα Έβρ. Va Smai., τη γη Έβρ. ποταμόν τινα Smin., τη γη ποταμόν τη Έβρ. Β, τη γη τη Έβρ. ποταμόν τινα SW D Sch. καὶ αὐτὸς οἶδα Ἰόρδανον λίμνην edd. ante B, Vab Pa Μ (hi Ἰάρδανον, Va Ἰαρδάνον), Ἰάρδανον om. Μ, Ἰόρδανον [ἰάρδανος, ν sup. ς, Lb] καὶ αὐτὸς οίδα λ. edd. codd. rell. (SW cum codd. Ἰάρδανον). 11. Τιβερίδα edd. ante S codd., Τιβεριάδα cett. edd. ex emend. Sylb., quam probat F. — τὴν λίμνην edd. ante Β, λίμνην cett. edd. codd. 12. Nexpàv om. Va, Nexpàv D Sch, vexpàv cett. edd. — εἰσιόντα Va Vn Pc. — ἀνακαλούμενον Lb. 13. ἐνῆγε Pd. 14. Amasaeus vertit: etiamsi nihil se moveant, legisse videtur καὶ οὐ νηχόμενα, quod commendant SW vol. I p. L. 15. ταύτη ΑΧΚ, corr. Sylb. — καὶ om. Va. — οί γε malint SW. — φανεροθτάτου, ω sup. οθ, La. 16. όκεῖον, οι sup. ο, Μ. - τὸ δὲ ἀλφειῷ Vb Lb Pa R. — τφ δὲ άλφ. — υδατος πηγή μὲν bis habet La. 18. διεξελδών Vb. — δὲ διὰ

4. Ές δὲ τὸν ἀγῶνα τὸν 'Ολυμπικὸν λέγουσιν 'Ηλείων οἱ τὰ ἀρχαιό-6: τατα μνημονεύοντες Κρόνον την εν ούρανο σχείν βασιλείαν πρώτον, και εν Ολυμπία ποιηθήναι Κρόνω ναὸν ύπὸ τῶν τότε ἀνθρώπων, οἱ ὼνομάζοντο γρυσούν γένος. Διός δε τεχθέντος επιτρέψαι 'Ρέαν του παιδός την φρουράν 5 τοῖς Ἰδαίοις Δακτύλοις, καλουμένοις δὲ τοῖς αὐτοῖς τούτοις καὶ Κούρησιν άφικέσθαι δὲ αὐτοὺς ἐξ ήδης τῆς Κρητικῆς, 'Ηρακλέα καὶ Παιωναῖον καὶ Ἐπιμήδην καὶ Ἰάσιόν τε καὶ Ἰδαν τὸν δὲ Ἡρακλέα παίζοντα, εἶναι γὰρ δὴ 7 αὐτὸν πρεσβύτατον ήλικία, συμβαλείν τοὺς άδελφοὺς ἐς ἄμιλλαν δρόμου, καὶ τὸν νικήσαντα ἐξ αὐτῶν κλάδῳ στεφανῶσαι κοτίνου παρεῖναι δὲ αὐτοῖς 10 πολύν δή τι ούτω τὸν κότινον ώς τὰ χλωρὰ ἔτι τῶν φύλλων ὑπεστρῶσθαι σφάς καθεύδοντας. Κομισθήναι δὲ ἐκ τῆς Ὑπερβορέων γῆς τὸν κότινόν φασιν όπο του Ήρακλέους ες Έλληνας είναι δε άνθρώπους οι όπερ τον άνεμον οίχουσι τον Βορέαν, πρώτος μεν εν ύμνω τω ες 'Αχαιίαν εποίησεν 8 'Ωλήν Λύχιος, ἀφικέσθαι (τε) την 'Αχαιίαν ές Δηλον έκ των Υπερβορέων 15 τούτων. ἔπειτα δὲ ώδην Μελάνωπος Κυμαΐος ἐς "Ωπιν καὶ Έκαέργην ήσεν, ως έχ των Υπερβορέων καὶ αδται πρότερον έτι της Αχαιίας

6άλ. M Va. 1. 'Ολυμπακόν CSB codd. praeter Pa Vb, 'Ολυμπικόν cett. edd. Pa Vb. 2. tòv èv Lb R, in marg. R thy, in Pa ad marg. ἴσως του οδρανου ἢ μάλλον τὸν ἐν οὐρανφ. 3. ἀπὸ S SW, ὑπὸ cett. 4. έπιστρέψαι Vb. — δεάν Μ. 6. χρητικής πρὸς ήρακλέα M Pcd Va Vn Ag Lab R, πρὸς om. Pa Vb edd., Kays. p. 1089 coni. του Κρητικού δρους. — καὶ Παιωναΐον — τὸν δὲ Ἡρακλέα om. Μ. 7. Ἰασον SSW D coll. 14,7, 'Iáouv edd. rell. codd., xai ίάσιον τε Va Lab Pcd Ag, και om. rell. 9. στεφανώσθαι Ag. — κοτίνω, ου super ω, Μ. 10. πολύ δή τι οδτω τὸν κότινον AXKFC Smai. codd., πολύ δή τι οδτω τών κοτίνων Smin., ad πολύ supplet ἐπὶ Sylb., πολύν — τον κότ. cett. edd. — ἐπὶ τών φίλων Ag Pd. 11. ὁπερβοριέων Ag, ύπερ βορέων Vb, ύπερβολέων Va. 12. του et ές om. Va. 13. των ές Lb. — ἀχαΐαν Va. - ἐποίησεν - 'Αχαιταν om. Ag, ἐποίησεν om. Va Pd. 14. δδην Va, δ erasum et alia litera, quae itidem 8 esse videtur, lacunae inscripta est. - δ Λύκιος edd. ante B Vb Pa, & om. cett. edd. codd., in R est sup. lin. — τε inserui post αφικέσθαι, post Έλληνας posui colon, virgulam post Βορέαν, Sch virgulam post Ελληνας, punctum post Βορέαν, Kays, l. l. ἀφικέσθαι ab ἄδων pendere iubet, quod Frazero probante inserit post τούτων. 15. cum La Pa Vb SW D scripsi ἔπειτα δὲ, ἐπεὶ δὲ B Sch Pcd Ag Va Vn M Lb R, in hoc τα sup. lin., ἔπειτα rell. edd., έπη δὲ Μελάνωπος eiecto ώδην coni. Sch praef. Totum locum sic turbatum exhibet Va: ές δήλον έχ των ύπερβολέων καί αδται (sup. vers. τούτων (?), id vero erasum) πρότερον ές την άγαταν άφίκοντο (το ambig.) καὶ ἐς ἐκ (sup. ἐκ lit. ᾱ) τῶν ὑπερβορέων τούτων έπεὶ δη (δὲ ambig.) ώδην μεγάνωπος χυμαΐος ες ώπην και έχαέργην ήσεν ώς (ἐκ τῶν ὑπερβορέων) [haec tria verba expuncta] καὶ ἐς δηλον, ἀριστοῦος γὰρ ὁ προκ. — μεγάνωπος Lb Vn R, in hoc λ sup. γ. — απην Μ, απην cett. codd. (ἐσώπην Pc). — ήσεν sup. lin. R. 16. πρότερον ές την 'Αχαιΐαν αφίκοντο και ές Δηλον edd. ante C codd. (ἐστὶν pro ἐς τὴν Pc), ἐς τὴν 'Ayau-Tox delet Larcherus ad Herod. IV 35, uncis circumdant SB, καὶ saepsit B et post Δηλον comma pro puncto posuit, ώς --- πρότερον ἢ τὴν 'Αχαιΐαν ἀφίκοντο καὶ ἐς Δηλον C, πρότερον έτι της 'Αχαιίας αφίκοντο ές Δηλον coni. S, recepp. SW D Sch, πρόπερον ἔπι ἢ 9 ἀφίχοντο ἐς Δῆλον. ᾿Αρισταῖος δὲ ὁ Προχοννήσιος, μνήμην γὰρ ἐποιήσατο Ὑπερβορέων καὶ οὕτος, τάχα ἄν τι καὶ πλέον περὶ αὐτῶν
πεπυσμένος εἴη παρὰ Ἰσσηδόνων, ἐς οῦς ἀφικέσθαι φησὶν ἐν τοῖς ἔπεσιν.
Ἡρακλεῖ οῦν πρόσεστι τῷ Ἰδαίω δόξα τόν τε ἀγῶνα διαθεῖναι πρώτω καὶ
᾿Ολύμπια ὄνομα θέσθαι. διὰ πέμπτου οῦν ἔτους αὐτὸν κατεστήσατο 510 ἄγεσθαι, ὅτι αὐτός τε καὶ οἱ ἀδελφοὶ πέντε ἤσαν ἀριθμόν. Δία δὲ οἱ μὲν
ἐνταῦθα παλαῖσαι καὶ αὐτῷ Κρόνω περὶ τῆς ἀρχῆς, οἱ δὲ ἐπὶ κατειργασμένω ἀγωνοθετῆσαί φασιν αὐτόν. νικῆσαι δὲ ἄλλοι τε λέγονται, καὶ ὅτι
᾿Απόλλων παραδράμοι μὲν ἐρίζοντα Ἑρμῆν, κρατήσαι δὲ ˇΑρεως πυγμῆ.
τούτου δὲ είνεκα καὶ τὸ αὔλημα τὸ Πυθικόν φασι τῷ πηδήματι ἐπεισαχθῆναι 10
τῶν πεντάθλων, ὡς τὸ μὲν ἱερὸν τοῦ ᾿Απόλλωνος τὸ αὔλημα ὄν, τὸν ᾿Απόλλωνα δὲ ἀνηρημένον ᾿Ολυμπικὰς νίκας.

VIII. Τούτων δὲ ὕστερον Κλύμενον τὸν Κάρδυος, πεντηκοστῷ μάλιστα ἔτει μετὰ τὴν συμβάσαν ἐπὶ Δευκαλίωνος ἐν Ἑλλησιν ἐπομβρίαν ἐλθόντα ἐκ Κρήτης, γένος ἀπὸ 'Ηρακλέους ὄντα τοῦ 'Ιδαίου, τόν τε ἀγῶνα ἐν ιε 'Ολυμπία θείναι καὶ Κούρησι τοῖς τε ἄλλοις καὶ 'Ηρακλεῖ τῷ προγόνῳ λέγουσιν ἱδρύσασθαι βωμόν, Παραστάτην ἐπωνυμίαν τῷ 'Ηρακλεῖ θέμενον. 'Ενδυμίων δὲ ὁ 'Αεθλίου Κλύμενόν τε ἔπαυσε τῆς ἀρχῆς, καὶ δρόμου τοῖς 2 υἰοῖς ἄθλα ἐν 'Ολυμπία τὴν βασιλείαν ἔθηκε. Πέλοψ δὲ ὕστερον γενεξ

'Ayatia αφίνοντο ές Δ. coni Β. 1. 'Αριστέας FCSBSW ex coni. Sylb., ut 1 24,6, 'Apiσταΐος cett. edd. codd. - προκοννήπιος Lb. — 'Ap. γαρ δ Προκ. μνήμην εποιήσατο Υπερβορέων και οδτος τάχα τι edd. ante B codd., Δήλον, 'Αρ. τρίτος δ Προκ. μνήμην έποιήσατο Υπερβορέων, καὶ ούτος Β, probat O. Mueller Annal. Gotting. 1828 nr. 204, 'Αρ. δὲ ετ μνήμην γὰρ ἐπ. Ἱπ. καὶ οδτος, τάγα SW D Sch, cf. II 3,9. IX 35,4. 2. &v ins. Sch post τάχα, ante είη voluit Porson, ponit D, cf. IV 88,6. VI 9,1. VIII 10,3. 12,7. 3. φασὶν Va. 4. τόν τε ἀγῶνα Vab Pa edd. unte S, τον τότε αγώνα cett. edd. codd., τότε τὸν ἀγωνα Sch coni. in praef. - δία θήναι Vb. 5. όλυμπία δνομάσθαί (sic) La, eratne 'Ολυμπία ενομα δέσθαι? - αθτὸς Va, αθτὸν, ρ sup. ν, Μ. 6. ἀριθμιβ Vb, p. corr. dv. - 8è Vb Ag, in quo primum fuit μέν, quo expuncto 86, quod voluit B, scribunt δè SW D Sch, δη cett. edd. cum Pac M Va Vn Lab R. 7. καὶ αὐτὸν Kays. p. 1089, αὐτζ sine καὶ coni. Sch praef. - naterpyaquevoic edd. ante Sch codd. (κατηργασμένοις Pc), κατειργασμένοι La, κατειργασμένω Sch, probante Kaysero, Amas. έπὶ κατειργασμένοις τοῖς γίγασι legit. 8. άγων. Τιτάσί φασιν Porsonus, unde Smai. inter dywy, et pagy lacunae signum posuit. -- αὐτὸν om. Pd. -- beol Goldh. ante λέγονται excidisse putat. 9. πρατήσαι Lab Pd R. 10. elvena D Sch. — èneisaydhvai om. Va. 11. post πεντάθλων repetit La ώς τὸ ἄυλ. τὸ πυθικόν φασι, Cob. ins. ἐν 'Ολυμπία post πεντάθλων, v. Philostr. 88, recte contra eum disputat Sch Jb. f. Ph. 1864, 88. 12. 'Ολυμπιακάς Va M S, 'Ολυμπικάς edd. rell. Pacd Ag Vb Lab. - νίκας om. Ag La Pd.

18. Κάρδιος edd. ante B Vb Pcd Ag, υ sup. t in Vb Pc. 14. ἐμπομβρίαν, μ exp., M. 16. πουρήτες M Pcd Ag R Vn, πούρητες Lb Pa, πουρήτοι La, πούρητοι Vab edd. et ad marg. R Pa. 17. θέμενον edd. La, θέμενοι cett. codd. in Va oι ambig. 18. δ om. Pd.

μάλιστα μετὰ Ἐνδυμίωνα τὸν ἀγωνα τῷ Ὀλυμπίω Διὶ ἐποίησεν ἀζιολογώτατα άνθρώπων τῶν πρὸ αὐτοῦ. Πέλοπος δὲ τῶν παίδων σκεδασθέντων έξ Ήλιδος άνα πάσαν την άλλην Πελοπόννησον, Αμυθάων δ Κρηθέως Ένδυμίωνι ἀνεψιὸς πρὸς πατρός, είναι γάρ φασι καὶ ᾿Αέθλιον Αἰόλου, Διὸς 5 δὲ ἐπίχλησιν, ἔθηχεν δ ᾿Αμυθάων τὰ ᾿Ολύμπια, μετὰ δὲ αὐτὸν Πελίας τε καὶ Νηλεύς ἐν κοινῷ. ἔθηκε δὲ καὶ Αὐγέας καὶ Ἡρακλῆς δ ᾿Αμφιτρύωνος 3 έλων Ήλιν. δπόσους δὲ ἐστεφάνωσεν οδτος νικώντας, ἔστιν Ἰόλαος ταζς Ήρακλέους δραμών επποις. Την δε άρα εκ παλαιού καθεστηκός άγωνίζεσθαι καὶ άλλοτρίαις έπποις. "Ομηρος γούν ἐν ἄθλοις τεθείσιν ἐπὶ Πατρόκλω 10 πεποίηκεν ώς Μενέλαος Αἴθη τη Άγαμέμνονος, τῷ δὲ ἐτέρῳ χρήσαιτο τῶν επτων οἰχείω. ἡνιόγει δὲ καὶ ἄλλως ὁ Ἰολαος Ἡρακλεῖ τὰς επτους. οὅτος 4 [τε] οδν άρματι καὶ Ἰάσιος ἀνὴρ ᾿Αρκὰς κέλητος ἐνίκησεν ἔππου δρόμφ, Τυνδάρεω δε οί παΐδες δ μεν δρόμω, Πολυδεύκης δε πυκτεύων. λέγεται δὲ καὶ ἐς αὐτὸν Ἡρακλέα ὡς πάλης τε ἀνέλοιτο καὶ παγκρατίου νίκας.

2. Μετά δὲ "Οξυλον, διέθηκε γὰρ τὸν ἀγῶνα καὶ "Οξυλος, μετά 5 τούτον βασιλεύσαντα έξέλιπεν άγρι 'Ιφίτου τὰ 'Ολύμπια. 'Ιφίτου δὲ τὸν άγωνα άνανεωσαμένου κατά τὰ ήδη μοι λελεγμένα τοῖς άνθρώποις ἔτι ύπηργε των άργαίων λήθη και κατ' δλίγον ες ύπόμνησιν ήρχοντο αὐτων, και όπότε τι αναμνησθεΐεν, εποιούντο τω αγώνι προσθήκην. 3. Δήλον δέ έξ 6 20 οδ γάρ το συνεχές ταϊς μνήμαις έπι ταϊς όλυμπιάσιν έστί, δρόμου μέν άθλα ἐτέθη πρώτον, καὶ Ἡλεῖος Κόροιβος ἐνίκα. εἰκὼν μὲν δὴ οὐκ έστιν εν 'Ολυμπία του Κοροίβου, τάφος δε επί τοις πέρασι της 'Ηλείας. δλυμπιάδι δὲ υστερον τετάρτη καὶ δεκάτη προσετέθη σφίσι δίαυλος. Υπηνος δὲ ἀνὴρ Πισαῖος ἀνείλετο ἐπὶ τῷ διαύλω τὸν κότινον, τῆ δὲ έξης **

1. τὸν ἀγώνα om. Pd. 4. ἀνεψιλὸς A. | - φησι Vb. 5. αὐτων Pd, αὐτοῦ scribendum censet S, cum Amythaon, Pelias, Neleus fratres fuisse Cretheo nati perhibeantur. 7. yp. siow Palmer. MS. 8. diadpaucov edd. ante S Vb Pa, δραμών cett. edd. codd., in R δια sup. lin. - ήν δὲ ἄρα - ἵπποις om. Va. — καθεστηκώς Pc. 10. μενέλαον La. 11. ήνωχε edd. ante Smai. Lb Vn Pac M Vab R, fyróge cett. edd. e Cor. coni., La Pd Ag. — δ 'Ιόλαος articulus est in A X K Sch Lab Vb Pacd Vn, om. cett. edd. Va M R. — τοὺς ἔππ. Lb. — οδτός τε οδν Sch praef., αὐτός τε ούν edd. (αὐτούς ap. F est vitium typothetae) codd., sed om.

κέλητι edd. ante S Va Pa, marg. R, κέλητα M, xelytoc cett. edd. Vb Pcd Ag R Lab R. 13. 8è oi om. Va, oi add. sup. vers. 14. nal sup. vers. Pa. 15. nal ofulov La. καὶ δξυλος μετά τούτων (sic) — δὲ τὸν άγωνα Pa in marg 16. βασιλεύοντα Vb. άχρι του ίφ. Va, άχρις Lb. - καὶ τὰ Va. 18. ἀνων, ad marg. ἀρχαίων, R. - sq. καὶ om. M Va. 19. αναμνησθείναι, ναι exp. et εν superscriptum, La. 20. της μνήμης Emper. -- 'Ολυμπιάσιν S. 21. κόροικος et κοροίκου Pc, κορύβου, οι sup. vers., Vb. 22. 'Ολυμπία - 'Ηλείας om. M. - 8' έπὶ Va. 23. δλυμπία, p. corr. δλυμπιά, M, ἐν ὀλυμπιάδι Vb. — ὅπονος Αg, ὁπῆνος La. τε M Vab Lb R Pa Vn, αὐτόν τε La. 12. 24. κόντινον Va. -- τη δὲ ἐξῆς ** "Ακανθος

7 Ακανθος. ἐπὶ δὲ τῆς ὀγδόης καὶ δεκάτης ὀλυμπιάδος πεντάθλου καὶ πάλης άφίχοντο ές μνήμην και του μέν Λάμπιδι ύπηρξεν, Εύρυβάτω δε ή νίκη της πάλης, Λακεδαιμονίοις καὶ τούτοις. τρίτη δὲ όλυμπιάδι καὶ εἰκοστή πυγμής άθλα ἀπέδοσαν. 'Ονόμαστος δε . ένίκησεν εκ Σμύρνης συντελούσης ήδη τηνικαύτα ές Ίωνας. πέμπτη δὲ ἐπὶ ταῖς εἴκοσι κατεδέξαντο ἵππων 5 8 τελείων δρόμον, καὶ ἀνηγορεύθη Θηβαϊος Παγώνδας κρατών ἄρματι. ὀγδόη δὲ ἀπὸ ταύτης ὀλυμπιάδι ἐδέξαντο παγκρατιαστήν τε ἄνδρα καὶ ἵππον κέλητα ππος μεν δη Κραννωνίου Κραυξίδα παρέφθη, τούς δε εσελθόντας ξπὶ τὸ παγκράτιον [δ] Λύγδαμις κατειργάσατο Συρακούσιος. τούτω πρὸς ταῖς λιθοτομίαις ἐστὶν ἐν Συρακούσαις μνήμα. εἰ δὲ καὶ Ἡρακλεῖ τῷ 10 : Θηβαίω μέγεθος παρισούτο δ Λύγδαμις, έγω μέν ούχ οίδα, λεγόμενον δέ 9 ύπο Συρακουσίων έστί. Τὰ δὲ ἐπὶ τοῖς παισὶν ἐς μὲν τῶν παλαιοτέρων ούδεμίαν ήκει μνήμην, αὐτοὶ δὲ ἀρέσαν σφίσι κατεστήσαντο Ἡλεῖοι. δρόμου μεν δή και πάλης ετέθη παισιν άθλα επί της εβδόμης και τριακοστής οδυμπιάδος, και Ίπποσθένης Λακεδαιμόνιος πάλην, Πολυνείκης δὲ τὸν 15 δρόμον ενίχησεν 'Ηλεϊος. πρώτη δε επί ταῖς τεσσαράχοντα όλυμπιάδι πύκτας ἐσεκάλεσαν παΐδας, και περιήν των ἐσελθόντων Συβαρίτης Φιλήτας. 10 των δε δπλιτων δ δρόμος εδοχιμάσθη μεν έπι της πέμπτης όλυμπιάδος και : έξηχοστής, μελέτης, έμοι δοχείν, είνεχα τής ες τὰ πολεμικά τους δε δραμόντας ἀσπίσιν όμου πρώτος Δαμάρετος ἐκράτησεν Ἡραιεύς. δρόμος 20

Sch, lacunam esse vidit Krause (Olympia p. 72), cf. Sch in Z. f. A. 1847 p. 219, qui eam sic fere explendam esse censet: έπὶ τῷ δολίχω ὁ Λακεδαιμόνιος, ὁ Λακεδαιμόνιος post "Ακανδος ins. C e coni. Meursii (Misc. Lacon. IV. 18), quam probat K, plura excidisse putat Frazer (δλυμπιάδι προσετέθη σφίσι δόλιγος, καὶ Λακεδαιμόνιος ἐνίκησε), non indicant lacunam cett, edd. 2. λαμπίδι Vb Pc Lab. - εὐρυτάτω Vb. 4. πυγμή Lb. - ἀπέδωσαν Vb. - 'Ονομάστος S La. — ἐκ om. Pa, add. sup. vers., ἐςκμύρνης, έκσ sup. vers., Vb. 5. πέμπτον δὲ έ. τ. είκοσιν κατελέξαντο Ag Pd, κατεδέξατο edd. ante C M R Vab Lb Pa, correxit Sylb., xateδέξαντο cett. edd. Pc La. 6. παγόνδας Vb. 7. ἐδέξατο edd. ante C codd., in Va ἐδέξαντο a prima man., hoc habent edd. cett. ex emend. Sylb. 8. κέλλητα Pd. — ἵππος μέν — ἐσελθόντας bis habet La. — Κρανωνίου, ut Sylb. voluit, S-B SW, Κραννωνίου

cett. edd. Ag Pad Vab Lab R, κραυνωνίου Pc, πραννωνίδου M. 9. δ uncis incl. SSW Sch, om. D, δλυγδάμις La, δλύγδαμις Lb. συγκατειργάσατο AXKF VbRPa, nomnes simul confecit et uno sudore vicit. Ita Salmas, ad Solin. p. 26." Hemsterhus. MS., κατειργάσατο cett. edd. codd. 11. παρισσούτο Vb. - όλυγδάμις La. 12. παλαιωτέρων Ag Vb, in quo o sup. ω. 15. πολυνύκης Vb. - vòv damnat Herw., haud scio an immerito, cum enim dicere soleat Paus. στάδων νικάν, ΙΙΙ 12,4 est τῷ δρόμω ν., V 8,4 δρόμω; ròv variandae orationis causa scriptum videtur. 16. πρώτοι Vb. — δλυμπιάσιν π. έσικέλευσαν Ag, όλυμπασι S M Pd. 17. φιλύτας Vab Lab Vn Pcd, φιλίτας Pa. 19. είνεκα scripsi cum B Pcd Va La Ag, ένεκα cett. edd. M Vb Lb Vn Pa. 20. πρώτοις, ι exp., Vb. - Δημάρετος B Pacd Vab Ag Lab Vn, Δημάρατος edd. ante BM, Δαμάρετος ut VI 10,4. VIII 26,2 SW D Sch. — δρόμου δὲ δύο ἵππων τελείων συνωρὶς κληθείσα τρίτη μὲν όλυμπιάδι ἐτέθη πρὸς ταῖς ἐνενήκοντα, Εὐαγόρας δὲ ἐνίκησεν Ἡλεῖος. ἐνάτη δὲ ἤρεσεν όλυμπιάδι καὶ ἐνενηκοστῆ καὶ πώλων ἄρμασιν ἀγωνίζεσθαι Λακεδαιμόνιος δὲ Συβαριάδης τὸν στέφανον τῶν πώλων ἔσχε τοῦ ἄρματος. προσέθεσαν δὲ ὕστερον καὶ 11 5 συνωρίδα πώλων καὶ πῶλον κέλητα ἐπὶ μὲν δὴ τῆ συνωρίδι Βελιστίχην ἐκ Μακεδονίας τῆς ἐπὶ θαλάσση γυναῖκα, Τληπόλεμον δὲ Λύκιον ἀναγορευθηναι λέγουσιν ἐπὶ τῷ κέλητι, τοῦτον μὲν ἐπὶ τῆς πρώτης καὶ τριακοστῆς τε καὶ ἑκατοστῆς όλυμπιάδος, τῆς δὲ Βελιστίχης τὴν συνωρίδα όλυμπιάδι πρὸ ταύτης τρίτη. πέμπτη δὲ ἐπὶ ταῖς τεσσαράκοντα καὶ ἑκατὸν ἄθλα ἐτέθη 10 παγκρατίου παισί, καὶ ἐνίκα Φαίδιμος Αἰολεὸς ἐκ πόλεως Τρωάδος.

ΙΧ. Κατελύθη δὲ ἐν 'Ολυμπία καὶ ἀγωνίσματα, μεταδόξαν μηκέτι ἄγειν αὐτὰ 'Ηλείοις. πένταθλόν τε γὰρ παίδων ἐπὶ τῆς ὀγδόης ὁλυμπιάδος καὶ τριακοστῆς ἐτέθη, καὶ ἐπ' αὐτῷ τὸν κότινον Εὐτελίδα Λακεδαιμονίου λαβόντος οὐκέτι ἀρεστὰ 'Ηλείοις ἡν πεντάθλους ἐσέρχεσθαι παΐδας. τῆς τοὸ ἐκπήνης καὶ κάλπης τὸν δρόμον, τὸν μὲν ὀλυμπιάδι νομισθέντα ἑβδομηκοστῆ, τὸν δὲ τῆς κάλπης τῆ ἐφεξῆς ταύτης, κήρυγμα ὑπὲρ ἀμφοτέρων ἐποιήσαντο ἐπὶ τῆς τετάρτης ὀλυμπιάδος καὶ ὀγδοηκοστῆς μήτε κάλπης τοῦ λοιποῦ μήτε ἀπήνης ἔσεσθαι δρόμον. ὅτε δὲ ἐτέθη πρῶτον, Θερσίου μὲν ἀπήνη Θεσσαλοῦ, Παταίκου δὲ 'Αχαιοῦ τῶν ἐκ Δύμης ἐνίκησεν ἡ κάλπη. 20 2. "Ην δὲ ἡ μὲν θήλεια ἵππος, καὶ ἀπ' αὐτῶν ἀποπηδῶντες ἐπὶ τῷ 2 ἐσχάτῳ δρόμω συνέθεον [οἱ ἀναβάται] ταῖς ἵπποις εἰλημμένοι τῶν χαλινῶν, καθὰ καὶ ἐς ἐμὲ ἔτι οἱ ἀναβάται καλούμενοι διάφορα δὲ τοῖς ἀναβάταις ἐς τῆς κάλπης τὸν δρόμον τά τε σημεῖά ἐστι καὶ ἄρσενές σφισιν ὅντες οἱ ἔπποι: ἀπήνη δὲ οὕτε τῷ ἀνευρήματι οὐδὲν ἀργαῖον οὕτε εὐπρέπεια αὐτῆ

Va. 1. μέν om. Vb. 2. έννάτη S M Vab R Pa. - ήρασεν La. 3. πόλων Ag Vb La, hic etiam paullo post. — συβαρίδης Ag. 4. προσέθεσαν scripsi, ut coni. D praef. XV, συνέθεσαν edd. codd., έθεσαν malit B, [συν]έθεσαν scribunt D Sch. — καὶ συνωθίδα et mox συνοριδι, ω sup. ο, Va. 5. βελιστιγίδην Va, βελιστίχην τῆς (sup. vers. ἐκμ) ἐπὶ (supra κμ(?), id vero exp.) δαλάσση Vb. — ἐκ λακεδαιμονίας M Lb Vn. 7. ἐπὶ om. Pd. - routo mèv M Va. 8. 82 om. edd. ante C, SMPa Vab R, scribunt cett. edd. Pcd Ag Lab Vn, ut iam voluerat F. - ἐπελιστίχης Pc. — δλυμπιάσι Lb. — πρός τ. Va. 9. ἐπὶ τὰς Va. — ἐκαστὸν Lb. 10. inter έκ et πόλεως nomen oppidi excidisse videtur.

11. μετὰ δόξαν Va Vn Pcd Ag R, in hoc acuto litura deleto, voluit Faber Agon III, 19 (SW), μετὰ δόξης Μ. 12. πένταθλος Ag. — γάρ τε Μ, πένταθλόν γάρ, τε sup. lin., Va. 14. εἰσέρχεσθαι edd. ante SW codd., Pa ἐσέρχεσθαι. 15. κάρπης Vb. εύδομηκοσθή Ag, έβοδομηκοστή expuncto o prior., Vb. 16. τὸν ἐφ. Va, τῆς ἐφ. Vb Lab Vn Pacd. — ταύτη codd. 17. ἐποιήσατο Va. 18. ἀπόνης La. 19. δύμην Μ. 20. δήλει Μ, θέλεια La. 21. οἱ ἀναβάται delet Kays. Jb. f. Ph. 1854, 422. — ταίς ἵπποις — αναβάται R ad marg. — είλημμέναι, οι sup. vers., Va, είλημένοι Vb. 22. ἀποβάται et ἀποβάταις maluit B. 23. ἐκ τῆς M Lb Vn Pa, ἐς sup. vers. Pa. - ἄρενες Vb. - ὄντε La. 24. ἀπήνη F Sch, ἀπήνη cett. — οὐδὲ Κ, vitio typoth.,

προσήν, ἐπάρατόν τε Ἡλείοις ἐκ παλαιοῦ καὶ ἀργήν γενέσθαι σφίσιν ἐν τῆ χώρα το ζῷον ἡν γὰρ δὴ ἀπήνη κατὰ τὴν σύνωρίδα ἡμιόνους ἀντὶ ἔππων ἔγουσα. 3. ΄Ο δε κόσμος δ περί τον άγωνα εφ' ήμων, ως θύεσθαι τω θεώ τὰ ἱερεῖα πεντάθλου μὲν καὶ δρόμου τῶν ἔππων ὕστερα ἀγωνισμάτων †, οδτος κατέστη σφίσιν δ κόσμος δλυμπιάδι έβδόμη πρός ταις έβδομήκοντα 5 τὰ πρὸ τούτων δὲ ἐπὶ ἡμέρας ἦγον τῆς αὐτῆς όμοίως καὶ ἀνθρώπων καὶ ίππων άγωνα. τότε δὲ προήχθησαν ἐς νύκτα οἱ παγκρατιάζοντες ἄτε οὐ κατά καιρόν ἐσκληθέντες, αίτιοι δὲ ἐγένοντο οί τε ίπποι καὶ ἐς πλέων ἔτι ή των πεντάθλων άμιλλα καὶ ἐκράτει μὲν ᾿Αθηναΐος Καλλίας τοὺς παγκρατιάσαντας έμπόδιον δε ούκ έμελλε παγκρατίω του λοιπου το πέντ- 10 4 αθλον οὐδὲ οἱ ἵπποι γενήσεσθαι. 4. Τὰ δὲ ἐπὶ τοῖς ἀγωνοθετοῦσιν οὐ κατά τὰ αὐτὰ ἄ καθεστηκότα ἢν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐφ' ἡμῶν ἐς αὐτοὺς νομίζουσιν, άλλὰ Ίφιτος μὲν τὸν ἀγῶνα ἔθηκεν αὐτὸς μόνος, καὶ μετὰ Ίφιτον ετίθεσαν ώσαύτως οί ἀπὸ 'Οξύλου' πεντηκοστή δε όλυμπιάδι ἀνδράσι δύο έξ άπάντων λαχούσιν Ήλείων ἐπετράπη ποιήσαι τὰ Ὁλύμπια, καὶ ἐπὶ 15 πλεΐστον άπο ἐκείνου διέμεινε των άγωνοθετων ο άριθμος των δύο. 55. πέμπτη δε όλυμπιάδι και είκοστη † εννέα έλλανοδίκας κατέστησαν τρισί

R, ν sup. vers. - αυτη Pd Ag Lab Vn, αότη Μ. 1. ἐπέρατον Vb. — Zink Verhandl. d. Philol. Ges. in Würzburg 1862 p. 133 coni. ἐπάρατον δὲ — κατ' ἀρχὴν φασιν (pro σφισιν). — καὶ μὴ ἀρχὴν vel καὶ ἀρχὴν μὴ Κ, καὶ μηδ' ἀρχὴν C, ἐκ παλαιού ην άρχην μη Schneider. 2. έχουσα ό δὲ -- των ίππων om. La. 4. ύστέρα vel ύστεραία δ' άγων. coni. F, hoc probat Rathgeber Encycl. Hal. s Olymp. Spiele p. 324, δστερα, των δὲ λοιπων πρότερα άγ. supplere vult B, Boeckhius coni. δρ. των ίππων ύπερ άγων. τη προτεραία, ύπερ δε των λοιπων ύστερα αγ., G. Herm. op. VI p. 14 δρ. τ. ίππ. υστερα, πρό τούτων δὲ γεγενημένων των άλλων αγ., Kays. p. 1089 post ίππων ins. οὐκ έπὶ ήμέρας της αύτης ἐσκληθέντων, των δὲ λοιπών, Schoemann Antiq. Gr. II 3 p. 56 n. 2 δρόμου των ίππέων (sic) υστερα, των δὲ λοιπων πρότερα άγωνισμάτων sive δρόμου των ίππέων πρότερα, των δε λοιπων υστερα αν., D lacunam post ιππων indicat, Sch praef. coni. δρόμου των λοιπών ύστερα dy., cf. etiam Methodol. 36, Bursian lect. hib. Jen. 1872 p. 9, n. δρόμου των ίππων των λοιπων δστερα αχ., Robert Herm. XXXV

158 aut νύν pro μέν aut νύν μέν scribendum, cetera sana esse censet, v. comm. - δστερα των άγωνισμάτων Pd. 6. καὶ ίππων om. La. 7. ἀγώνας? Sch MS. - άπε ού κατ άθλων αμιλλα La, omissis interiectis. 8. ἐκκληθέντες, ἐς sup. ἐκ, Vn. 9. ἀθηναῖοι La. 10. παγκρατίου ΑΧΚ F Vb Pa, παγκρατίω cett. codd. edd., in R ov sup. vers. 11. οί δὲ ἵπποι Va. — οὐ κατὰ τὰ αὐτὰ - voultouou om. La. 12. å transponi iubet K ante έφ' ήμων. 14. ἐτέθεσαν, ι sup. ε, La. - πέντε· είκοστή δὲ 'Ολυμπ. coni. Sch Z. f. A. 1847 p. 220, 17 8' είκοστή Kays. p. 1090 pro πεντηκοστή δέ, Sch in ed. min. πέμπτη καὶ εὐκοστή δὲ 'Ολυμπ., nihil mutandum esse putat H. Foerster de hellanodicis Olympicis p. 10 sqq. - δύο bis Va. - τών δύο Va Pcd Lab, των δύ Vb, των β' rell. 17. πέμπη La, πέμπτη δὲ όλ. καὶ εἰκοστῆ codd. edd., quod explicatur: vicesima quinta olympiade post illam, scil. quinquagesimam, i. e. ol. LXXV, at hoc si voluisset Pausanias, scripsisset πέμπτη δὲ ἀπὸ ταύτης όλ. καὶ εἰκοστή. πέμπτη — καὶ έκατοστή Meurs. Att. Lect. IV 29, πρώτη — καὶ έκατοστή voluit F.

μεν δη επετέτραπτο εξ αὐτων ὁ δρόμος των Ιππων, τοσούτοις δε ετέροις επόπταις είναι του πεντάθλου, τοῖς δε ὑπολειπομένοις τὰ λοιπὰ εμελε των ἀγωνισμάτων. δευτέρα δε ἀπό ταύτης όλυμπιάδι προσετέθη καὶ ὁ δέκατος ἀθλοθέτης. ἐπὶ δε τῆς τρίτης καὶ ἐκατοστῆς φυλαί τε Ἡλείοις δώδεκα 5 καὶ εἰς ἀπό φυλῆς ἐκάστης ἐγένετο Ἑλλανοδίκης. πιεσθέντες δε ὑπὸ 6 ᾿Αρκάδων πολέμω μοῖράν τε ἀπέβαλον τῆς γῆς καὶ ὁσοι των δήμων ἡσων ἐν τῆ ἀποτμηθείση χώρα, καὶ οὕτως ἐς ὀκτώ τε ἀριθμόν φυλων ἐπὶ τῆς τετάρτης συνεστάλησαν όλυμπιάδος καὶ ἐκατοστῆς, καὶ Ἑλλανοδίκαι σφίσιν ἔσοι τοῖς φυλαίς ἡρέθησαν. ὀγδόη δε ἐπὶ τοῖς ἐκατὸν όλυμπιάδι ἐπανῆλθον 10 αὕθις ἐς ἀνδρων δέκα ἀριθμόν, καὶ ἡδη τὸ ἀπὸ τούτου διαμεμένηκεν ἐς ἡμῶς.

Χ. Πολλά μὲν δή καὶ ἄλλα ίδοι τις ἀν ἐν Ἑλλησι, τὰ δὲ καὶ ἀκούσαι θαύματος ἄξια: μάλιστα δὲ τοῖς Ἐλευσῖνι δρωμένοις καὶ ἀγῶνι τῷ ἐν ᾿Ολυμπία μέτεστιν ἐκ θεοῦ φροντίδος. τὸ δὲ ἄλσος τὸ ἱερὸν τοῦ Διός, τοιήσαντι ἐς ἄνδρα όλυμπιονίκην ἄσμα Ἄλτις ἐπωνόμασται τὸ χωρίον.

2. Ἐποιήθη δὲ ὁ ναὸς καὶ τὸ ἄγαλμα τῷ Διὶ ἀπὸ λαφύρων, ἡνίκα Πίσαν 2 οἱ Ἡλεῖοι καὶ ὅσον τῶν περιοίκων ἄλλο συναπέστη Πισαίοις πολέμω καθεῖλον.
Φειδίαν δὲ τὸν ἐργασάμενον τὸ ἄγαλμα εἶναι καὶ ἐπίγραμμά ἐστιν ἐς

Φειδίας Χαρμίδου υίδς 'Αθηναϊός μ' ἐποίησε.

Τοῦ ναοῦ δὲ Δώριος μέν ἐστιν ἡ ἐργασία, τὰ δὲ ἐκτὸς περίστυλός ἐστι. 3 πεποίηται δὲ ἐκιγωρίου πώρου. ὕψος μὲν δὴ αὐτοῦ τὸ ἐς τὸν ἀετὸν

quod probat C, πέμπτη - καὶ έξηκοστή aut everywood vult B, praeeunte Boeckhio ad Schol. Pind. O. 3,22, δγδόη καὶ έβδομηχοστή corrigit Rathgeber l. l. p. 310, πέμπτη --- καὶ ἐβδομηκοστῆ O. Mueller in Mus. Rhen. 1834 p. 168, vid. comment., electry eveden Va. — per signum numerale δ έλλαν. Vb. - κατέστησε Va, κατέστησεν Lab (εν ambig. in La), R, α sup. ε. 1. ἐπιτέτραπτο M Vab Pa. 2. ὑπολοίποις edd. ante S marg. R Pa, Vb, δπολειπομένοις cett. edd. codd. — ἔμελλε Vb Pad A X, corr. Sylb., cett. ἔμελε (etiam Lb). 3. δευτέρω La. - προσετέθει (η super ει) La. 4. ἐκατοστοῖς, ης sup. οῖς, La. 5. έλλαδίκης Μ. — πισθέντες, ει sup. ι, M R. πεισθέντες Va, πιεσθέντος Vb. 6. ἐπέβαλον Μ. 7. οδτω Α Χ Κ Vab R, οδτος Pd. έχ pro έ; Μ. — οῦτώ τε τὸν ἀριθμὸν Va. 9. ἡρήθησαν Pad M Vb. in Pa corr. in ἡρέθησαν, ἡρήθησαν Lab Pc R. 10. ἐπ' pro ἐς Pc.

12. δή om. Va. — sq. καὶ om. S M. — ἐν om. A X K F B M Vab R La Pa, habent cett. edd. Pcd Ag Lb Vn. 18. ἀκοῦσαι Pd R Vb. 15. ἄντιν Μ. 17. ἐπίσαν Ag Pcd, πίσσαν Vb, Πίσαν οί om. Va, Πίσαν om. Lb Vn R, habet R ad marg. 18. ἄλλω Ag Pd. — συνηπέστη, α super η, La. 19. ἐργασμένον Va. 21. χαλμίδου Vab. 22. ἡ om. Va, sup. vers. habet La. — περίστολος Lb M Va R, in hoc υ sup. ο, περὶ στυλός Vb. 28. ὑψηλὸς Pcd Ag Lb Vn, ὕψος edd. La Pa Vab M. — αὐτὸ τοῦτο ἐς edd. ante SW codd. praeter La, qui habet αὐτοῦ ἐς, pro τοῦτο malit B τὸ, K coni. πὸτῷ τοῦτο.

άνηκον εἰσίν οἱ ὀκτὼ πόδες καὶ ἑξήκοντα, εὕρος δὲ πέντε καὶ ἐνενήκοντα, τὰ δὲ ἐς μῆκος τριάκοντά τε καὶ διακόσιοι. τέκτων δὲ ἐγένετο αὐτοῦ Λίβων ἐπιχώριος. κέραμος δὲ οὐ γῆς ὀπτῆς ἐστιν ἀλλὰ κεράμου τρόπον λίθος ὁ Πεντέλησιν εἰργασμένος. τὸ δὲ εὕρημα ἀνδρὸς Ναξίου λέγουσιν εἴναι Βύζου, οῦ φασιν ἐν Νάξω τὰ ἀγάλματα ἐφ' ὄν ἐπίγραμμα εἴναι

Νάξιος Εδεργός με γένει Λητούς πόρε, Βύζεω παίζ, δς πρώτιστος τεύξε λίθου χέραμον.

ήλικίαν δὲ ὁ Βύζης οὖτος κατὰ 'Αλυάττην (ἡν) τὸν Λυδὸν καὶ 'Αστυάγην 4 τὸν Κυαξάρου βασιλεύοντα ἐν Μήδοις. 'Εν δὲ 'Ολυμπία λέβης ἐπίχρυσος ἐπὶ ἐκάστῳ τοῦ ὀρόφου τῷ πέρατι ἐπίκειται, καὶ Νίκη κατὰ μέσον 10 μάλιστα ἔστηκε τὸν ἀετόν, ἐπίχρυσος καὶ αὕτη. ὑπὸ δὲ τῆς Νίκης τὸ ἄγαλμα ἀσπὶς ἀνάκειται χρυσῆ, Μέδουσαν τὴν Γοργόνα ἔχουσα ἐπειργασμένην. τὸ ἐπίγραμμα δὲ τὸ ἐπὶ τῆ ἀσπίδι τούς τε ἀναθέντας δηλοῖ καὶ καθ' ἤντινα αἰτίαν ἀνέθεσαν λέγει γὰρ δὴ οὕτω

Ναός μὲν φιάλαν χρυσέαν ἔχει, ἐκ δὲ Τανάγρας τοὶ Λακεδαιμόνιοι συμμαχία τ' ἀνέθεν δῶρον ἀπ' ᾿Αργείων καὶ ᾿Αθαναίων καὶ Ἰώνων, τὰν δεκάταν νίκας εἴνεκα τῶ πολέμω.

ταύτης της μάχης μνήμην καὶ ἐν τη ᾿Ατθίδι ἐποιησάμην συγγραφη τὰ 5 ᾿Αθήνησιν ἐπεξιὼν μνήματα. τοῦ δὲ ἐν ᾿Ολυμπία ναοῦ της ὁπὲρ τῶν 20

SW D Sch αὐτοῦ τὸ ἐς. 1. ἀγήκων M Vab Lb Vn Pa R, ανήκων Pc, ανήκον Pd, ανήκον edd. La Ag. 2. διακόσια, οι sup. α, Vb. 3. χίβων Lb. — νης Lb. 4. πεντελησιν Vn Pc. 5. αφ' ων Lb Vn Pa, videtur etiam esse in Vb. 6. εύεργος A X K Smin., εύεργός Smai. La, Εὔεργος cett., εὖ ἐργός Pc. χύζεω Pc. - "Lege Νάξιος Εδέργου με γένει Αητούς πόρε Βύζης Παΐς. Νάξιος Βύζης Εύέργου παίς. Recte Loescherus Euergum pro nomine proprio habuit, quippe Byzae patrem." Hemsterh. MS. — βύζεο παΐς Va. 7. τεύξαι Pac R, τεύξε, αι sup. ε, Vb. λίδοιο Va, δίλου, quo expuncto, λίδου La. 8. ήλικία ΑΧΚΕC Vb R Pa, ήλικίαν cett. edd. Pcd Ag M Va Lab Vn. — αλυάτην Μ Vab Lb R Pa. - ην ins. Sch. 11. καὶ αὐτὴ edd. ante S Vb Lb Vn Pacd R, xai aben cett. edd. Ag M La Va. 12. γοργόαν, om. sq. έχουσα, Va. 13. τὸ δὲ ἐπίγραμμα τὸ La. 14. λέγει δὲ, quo expuncto γὰρ, La. 15. γρυσέαν om. Va. 16. versum secundum

cum Sch dedi ex emend. G. Curtii, cf. E. Curt. Pel, II p. 110 n. 58. 16. τοῖς Λακεδαιμονίοις Pacd Ag Lab Vn R Va, τᾶς Λακεδαιμονίοις SBSWD ex em. Jacobsii, τῆς Λακεδαιμονίοις edd. ante S M Vb, τοὶ scribendum esse vidit iam O. Mueller. Annal. Gott. 1828 n. 204, δεβ pro τος Kays. Rh. M. 1847, p. 361 sq., Λακεδαιμόνιοι Buttm. O. Mueller. Kays. Sch. — συμμαχίδος γε τεθέν edd. ante Sch (praeter C, qui scribit συμμαχίσιν τε τεθέν) Va Pa Vb, hic om. γε, συμμαχίαν Pcd Ag R Lab R Vn, marg. R συμμαχίδος γε, τ' αν θεν Lab, τ' αν θεν Vn Pcd (τανθέν Pc Vn) Ag R, in hoc inter ταν et θεν τε sup. vers., in Pa erat γε ταν τεθέν, sed ταν litura delet., συμμαχίανταν θενδώρον Μ, γ' ανέθεν Buttm., probat O. Mueller, τ' ἀνέθεν Kays., Curtius, Sch. 17. αθηναίων Pad. 18. τὰν δὲ κάταν Lb, ταν δεκατάν voluit Goldh. -- του πο lapis, το πολέμω Pac edd. ante S, τω πολέμω cett.

15

κιόνων περιθεούσης ζώνης κατά το έκτος άσπίδες είσιν επίχρυσοι μία καλ είκοσιν άριθμόν, ανάθημα στρατηγού 'Ρωμαίων Μομμίου κρατήσαντος Αχαιών πολέμω και Κόρινθόν τε έλόντος και Κορινθίους τους Δωριέας ποιήσαντος αναστάτους. Τὰ δὲ ἐν τοῖς ἀετοῖς, ἔστιν ἔμπροσθεν Πέλοπος 6 5 ή πρός Οἰνόμαον των ἔππων ἄμιλλα ἔτι μέλλουσα, καὶ τὸ ἔργον τοῦ δρόμου παρά ἀμφοτέρων ἐν παρασκευῆ. Διὸς δὲ ἀγάλματος κατὰ μέσον πεποιημένου μάλιστα τὸν ἀετόν ἐστιν Οἰνόμαος ἐν δεξιᾶ τοῦ Διὸς ἐπιχείμενος χράνος τή πεφαλή, παρά δὲ αὐτὸν γυνή Στερόπη, θυγατέρων καὶ αὕτη τῶν Ατλαντος. Μυρτίλος δέ, δς ήλαυνε τω Οινομάω το άρμα, χάθηται προ 10 των Ιππων' οί δε είσιν αριθμόν οί Ιπποι τέσσαρες. μετά δε αὐτόν είσιν άνδρες δύο δνόματα μέν σφισιν ούκ έστι, θεραπεύειν δε άρα τους ἵππους καὶ τούτοις προσετέτακτο ύπὸ τοῦ Οἰνομάου. πρὸς αὐτῷ δὲ κατάκειται το πέρατι Κλάδεος έχει δὲ καὶ ἐς τὰ ἄλλα παρ' Ἡλείων τιμὰς ποταμών? μάλιστα μετά γε 'Αλφειόν. τὰ δὲ ἐς ἀριστερὰ ἀπὸ τοῦ Διὸς ὁ Πέλοψ καὶ 15 Ιπποδάμεια καὶ δ τε ἡνίοχός ἐστι τοῦ Πέλοπος καὶ (οί) ἔπποι, δύο τε άνδρες, ίπποκόμοι δή καὶ οὕτοι τῷ Πέλοπι. καὶ αὕθις ὁ ἀετὸς κάτεισιν ἐς στενόν, και κατά τοῦτο 'Αλφειός ἐπ' αὐτοῦ πεποίηται. τω δὲ ἀνδρὶ ὁς ήνιόχει τῷ Πέλοπι λόγῳ μὲν τῷ Τροιζηνίων ἐστὶν ὄνομα Σφαῖρος, ὁ δὲ έξηγητης έφασκεν ό ἐν ᾿Ολυμπία Κίλλαν εἶναι. τὰ μὲν δὴ ἔμπροσθεν 8 20 (των) ἐν τοῖς ἀετοῖς ἐστὶ Παιωνίου, γένος ἐκ Μένδης τῆς Θρακίας, τὰ δὲ όπισθεν αὐτῶν ᾿Αλκαμένους ἀνδρὸς ἡλικίαν τε κατὰ Φειδίαν καὶ δευτερεῖα

edd. codd. 2. είκοσι edd. ante S La Pac Vn, εŭκοσιν cett. edd. Ag M Vab Lb, x Pd. - μεμμίου M La R, in hoc o sup. ε, etiam in Pa μεμμίου esse videtur. 3. άχαιου Μ R Pacd Ag Lb Vn A, in Pa corr., ἀχαίου, deleto acuto, Vb, ἀχαιοῖς Va, ᾿Αχαιῶν edd. cett. La. - Élévros La. 4. conv om. Pa, addit. in marg. - "rectius ἔμπροσθε μὲν Π. Β, έμπροσθε Lb Vn. 5. πρίν pro πρός Lab. 6. ον ins. Herw. post αμφοτέρων. 7. του Διὸς om. M Va C S B SW D, uncis incl. F, est in codd. edd. cett. 8. παραυτὸν, à δὲ sup. vers., Va. - καὶ αὐτή edd. ante S M R Pacd Vab Lab, καὶ αδτη Ag cett. edd. 9. μυρτίλλος Vb, μαρτίλος Ag Pd La, υ sup. α in La. 10. αὐτῶν Ag. 12. προςέτακτο, ad marg. προςετέτακτο, R, προςτέτακτο Va. 14. ἐπ' ἀριστερά Vb Pa (ς sup. π Pa) M edd., ές R Pcd Lab Ag Vn Va Sch. 15. ηνίχός έστι La. — καὶ οἱ ἐπποι articulum ins. Michaelis Arch. Z. 1876 p. 169 n. 29,

qui quidem praetulerit καὶ ἵπποι δ΄, δύο τε άνδρες, in Pa τε sup. vers. 16. είς M. 18. ἡνιόγει Sylb., probat Sch praef., ἡνιοχεῖ codd. edd. — τὸ τροιζ. Lb. 19. δ om. Ag. — δή έμπροσθεν — ὅπισθεν Pa ad marg., ξμπροσθεν τοῖς Α X K S Lab Pacd Ag M Va Vn, ἔμπροσθεν ἐν τοῖς F C SW D Sch, έμπροσθ' έν τοῖς Β, έμπροσθεν άετοῖς, sine τοῖς, Vb, των ἐν τοῖς scripsi. 20. παιωνίων Pd Ag, παιώνιον Pa Vb, παιονιονίον γένος Va. — ἐχ Μένδης δη τῆς edd. ante S M et, omisso ἐκ, Vb, ἐκ μὲν δὴ τῆς Pac R Lb, ἐκ Μένδης τῆς cett. edd. Pd Ag La Va, marg. R. voluit C probante Cor. - sq. 8è om. Pa. 21. κατά ίδίαν τὰ δευτερεῖα ΑΧΚF, κατά ίδίαν καὶ δευτερίαν Pcd Lab Ag Vab Vn, lbíav etiam Pa, sed in marg. corr. in φειδίαν, κατά ίδίαν καὶ δευτερείαν Μ, κατά Φειδίαν cett. edd. ex em. K, καὶ τά δευτερεία CSSWD, καὶ δευτερεία Β Sch, δευτερεία in Pa per corr. videtur esse.

ένεγκαμένου σοφίας ές ποίησιν άγαλμάτων. τὰ δὲ ἐν τοῖς ἀετοῖς ἐστιν αὐτῷ Λαπιθών ἐν τῷ Πειρίθου γάμῳ πρὸς Κενταύρους ἡ μάχη. κατὰ μὲν δή του άετου το μέσον Πειρίθους έστί παρά δε αύτον τη μεν Εδρυτίων ήρπαχώς την γυναϊκά έστι του Πειρίθου και άμύνων Καινεύς το Πειρίθω, τή δὲ Θησεύς άμυνόμενος πελέκει τούς Κενταύρους. Κένταυρος δὲ δ μέν 3 παρθένον, ό δὲ παϊδα ήρπακώς ἐστιν ώραϊον. ἐποίησε δέ, ἐμοὶ δοκεῖν, ταῦτα δ 'Αλχαμένης Πειρίθουν τε είναι Διὸς ἐν ἔπεσι τοῖς 'Ομήρου 9 δεδιδαγμένος και Θησέα ἐπιστάμενος ὡς εἴη τέταρτος (ἀπὸ) Πέλοπος. ἔστι δὲ ἐν ᾿Ολυμπία καὶ Ἡρακλέους τὰ πολλά τῶν ἔργων. ὁπὲρ μὲν τοῦ ναοῦ πεποίηται των θυρων ή έξ Αρκαδίας άγρα του όός, και τὰ Διομήδην τὸν Θράχα καὶ ἐν Ἐρυθεία πρὸς Γηρυόνην, καὶ ᾿Ατλαντός τε τὸ φόρημα ἐκδέχεσθαι μέλλων καὶ τῆς κόπρου καθαίρων τὴν Υῆν ἐστιν 'Ηλείοις' ύπερ δε του όπισθοδόμου των θυρών του ζωστήρος την 'Αμαζόνα έστιν άφαιρούμενος και τὰ ές την έλαφον και τὸν ἐν Κνωσῷ ταῦρον και δρνιθας τὰς ἐπὶ Στυμφήλω καὶ ἐς δδραν τε καὶ τὸν ἐν τῆ τῆ τῆ Αργεία 15 10 λέοντα. 3. Τὰς θύρας δὲ ἐσιόντι τὰς χαλχάς ἔστιν ἐν δεξιά πρὸ τοῦ κίονος Ίφιτος όπο γυναικός στεφανούμενος Έκεχειρίας, ώς το έλεγεΐον το έπ' αὐτοῖς φησιν. έστήκασι δὲ καὶ ἐντὸς τοῦ ναοῦ κίονες, καὶ στοαί τε ένδον ύπερῷοι καὶ πρόσοδος δι' αὐτῶν ἐπὶ τὸ ἄγαλμά ἐστι. πεποίηται δὲ καὶ ἄνοδος ἐπὶ τὸν ὅροφον σκολιά.

ΧΙ. Καθέζεται μεν δή δ θεός εν θρόνω χρυσοῦ πεποιημένος καὶ ελέφαντος στέφανος δε επίκειται οι τή πεφαλή μεμιμημένος ελαίας κλώνας.

1. ἐνεγκασμένου Lb, ἐνεγκαλουμένου Μ. 2. αύτου C e coni. F, δπισθεν pro αύτω Goldh. - Λαπίθων edd. ante S codd., Λαπιθών cett. edd., voluit Sylb. - ή μάγη edd. inde ab S Lab Pacd Ag M Vb, & om. edd. cett. Va. 4. χυνεύς M Ag Vab Lb Vn, χυναινεύς La. 5. π δη Ag, πη δε Pcd Lab. 7. τε om. Vb. — του όμ. Va. 8. δς είη Va. — ἀπόyovoç Facio iubente (cl. 13,2) inseruerunt SW D post τέταρτος, post ώς Sch, ἀπὸ post τέταρτος C, cf. 9,4. VIII 4,8. Herod. III 55. **9.** μὲν ταναού Ag. **10.** των δηρών Vb, dupico La. - post dupico haec fere excidisse putant O. Muellerum secuti SW: ή ἐξ Αιδου άρπαγή τοῦ κυνὸς καὶ - exspectes: ή άγρα τοῦ ἐν ᾿Αρκ, δός, cf. quae sequentur et I 27,9. 10. V 26,7. - κατά πρός Va. 11. ἐν om. Va. έρυθία Vab. - γηριόνην M Vab Lb. 12.

μέλλον Ag M Vab Lb Pacd, μέλλων La. ante μέλλων Ε. Curtius inseri iubet καί τὸν Κέρβερον ἐξ Αιδου κομίζειν (Abh. d. Kön. preuss. Ak. d. Wiss. 1891. p. 5). 18. ύπὸ δὲ Va. — ὁ τοῦ codd. 14. τὰ ἐς om. Va. - Kvwsos edd. ante SW codd., Κνωσω SW D Sch. 15. καὶ τὰ ές vult K. 16. εἰσιόντι edd. ante S, ἐσιόντι cett. edd. codd. — πρός του Va S, correct. videtur in mpò, hoc habent Vb Pa SW D Sch. 17. ύπὸ edd. inde a C ex coni. Schaef. in Melet. p. 83, ἀπὸ ΑΧΚF codd. 18. ἐπ' αὐτοῖς coni. Sylb., scr. C D Sch, ἐπ' αὐτούς cett. edd. codd. - níovéc se nai stoai malit K. - τε om. Vb. 19. πρόοδος edd, ante SW codd., πρόσοδος, e coni. B, SW D Sch. 20. ἄνωδος Vb.

21. 6 om. Va. 22. enteutau M Va. — of om. M Va Lb Vn, in R sup. vers.

έν μέν δή τη δεξιά φέρει Νίκην εξ έλέφαντος και ταύτην και χρυσού, ταινίαν τε έχουσαν και ἐπὶ τἢ κεφαλἢ στέφανον τἢ δὲ ἀριστερᾶ τοῦ θεοῦ χειρὶ ένεστι σκήπτρον μετάλλοις τοῖς πάσι διηνθισμένον. δ δὲ ὄρνις δ ἐπὶ τῷ σχήπτρω χαθήμενός έστιν ο άετος. χρυσού δε χαι τα οποδήματα τῷ θεῷ 5 καὶ Ιμάτιον ώσαύτως ἐστί· τῷ δὲ Ιματίω ζώδιά τε καὶ τῶν ἀνθῶν τὰ κρίνα έστιν εμπεποιημένα. 2. Ο δε θρόνος ποικίλος μεν χρυσώ και λίθοις, ποι-2 κίλος δὲ καὶ ἐβένω τε καὶ ἐλέφαντί ἐστι' καὶ ζῷά τε ἐπ' αὐτοῦ γραφή μεμμημένα και άγάλματά έστιν είργασμένα. Νίκαι μεν δή τέσσαρες, χορευουσών παρεχόμεναι σχήμα, κατά έκαστον του θρόνου τὸν πόδα, δύο δέ εἰσιν Δο άλλαι πρὸς ἐκάστου πέζη ποδός. τῶν ποδῶν δὲ ἐκατέρω τῶν ἔμπροσθεν παίδές τε ἐπίχεινται Θηβαίων όπο σφιγγών ήρπασμένοι, καὶ όπο τὰς σφίγγας Νιόβης τους παίδας 'Απόλλων κατατοξεύουσι και 'Αρτεμις. των δε του 3 Θρόνου μεταξύ ποδών τέσσαρες κανόνες εἰσίν, ἐκ ποδὸς ἐς πόδα ἔτερον διήχων έχαστος. τω μέν δή κατ' εύθυ της ἐσόδου κανόνι, έπτά ἐστιν ἀγάλ-15 ματα ἐπ' αὐτῷ΄ τὸ γὰρ ὄγδοον ἐξ αὐτῶν οὐχ ἴσασι τρόπον ὅντινα ἐγένετο άφανές. εἴη δ' ἀν ἀγωνισμάτων ἀρχαίων ταῦτα μιμήματα οὐ γάρ πω τὰ

- ές ante ἐλαίας ins. Kays. Jb. f. Ph. 1854, 426, utitur medio Her. II 69, v. comm. ad 12,8. - κλώνοις Va. 1. καὶ ante χρυσοῦ om. Va. 2. δε pro τε Pd. - χάριέν έστι edd. ante B Lb Pac Vb M Ag, χάριεν έσπ La, χαριεν έστι Va, χαρίέν έστι, R, χάριεν ἐστί Pd, γειρὶ ἔνεστι cett. edd. ex em. Porsoni. 3. πασιν ήνθισμένον edd. ante Sch codd. (ήθισμένον Ag), πᾶσι διηνθισμένον Sch ex emend. Voelkelii et Kays. p. 1090, cf. VI 19,12. VII 26,4. — δρνισος ἐπὶ Ag Pd, og sup. vers., Pd, boug êni M. 4. oxýπτι La. — ἔστιν ἀετός Μ Va Smin., δ R supr. lin., ἔστίν δ΄ (sic) ἀετὸς La, καθήμενός έσπ χρυσού, χρυσού δὲ καὶ suspicatur Sch praef. — κατά ύποδ. Va. 5. (μάτιαν (ο super α) Va. — καὶ ἀνδών κρίνά ἐστιν Va, ἀνθέων S, ad IX 41,3 huius coniecturae eum poenituit. - xpiva SW, πρίνα cett., ἄνθη τὰ ήρινά Preller Ausgew. Aufs. 285 sq. cl. V 22,5, ubi ανθη τὰ ήρινά codd. edd. ante SW, cf. Sch Z. f. A. 1847 p. 229 sq., 1849 p. 890. 7. εδένφ τε Pc. - τ pro τε, sed ε sup. Ø, La. - ante con distinguunt edd. ante B, post con cett. 8. μεμιγμένα ΑΧΚF Pacd Ag M Vab Lb, μεμιγμέναι La, μεμιμημένα cett. edd., ut

voluere Schaef. ad Dionys. p. 290. Boettiger Ideen zur Archaeol. d. Malerei p. 245 (SW); — καὶ ἀγάλματα — παρεχόμεναι om. La. 10. άλλαι S tacite om. — τὸν. πόδα ΑΧΚΓCBLbM, των ποδων SSW D Sch Vab Pacd La. 11. φρυγών, quo expuncto σφιγγών, Vb. 12. τούς πόδας, αῖ super ó, La. — ἐκ τοῦ δρόνου sine ἐκ ante ποδός edd. ante C codd., του δρόνου et έχ ποδός cett. edd. e coni. Goldh. et Voelkelii. 14. διώχων Α Χ Κ codd., διήχων cett. edd. ex em. Sylb. - των μέν Smin., τὸ μὲν Vb. — κατευθό SBM Lab Vb Pac Ag. - είσιν M Va. 15. είσασι Vb. 16. άφανεύς Vb, άφαρεύς, sup. lin. νες, M. των addit ante άρχαίων Sch MS. — άρχαίων om. Va Lb Vn M, in R est sup. vers. οδ γάρ πω - της Φειδίου locus corruptus, lacunam post παίδας indicat D, post παίδας excidisse putat O. Mueller Gött. G. A. 1828 n. 204 μεμίμηται καίπερ καὶ ταυτα, Sch in praef. SW vol. III p. XIII οδ γάρ πάντα ές τοὺς π. κτλ. coni, Franz Berl. Jahrbb. 1841 p. 219 οὐ γάρ που ἐς παίδας ἔχει τοὺς ' Ολυμπίασιν άγωνισαμένους, καίτοι τὰ ἐς τοὺς п. ктл., Kays. Rh. M. N. F. V 358 inserit έπεστεν à post παίδας, de coni. Roberti et

ές τους παΐδας ἐπὶ ήλικίας ήδη καθειστήκει της Φειδίου †. τον δὲ αύτον ταινία τὴν κεφαλὴν ἀναδούμενον ἐοικέναι τὸ εἶδος Παντάρκει λέγουσι, μειράκιον δὲ Ἡλεῖον τὸν Παντάρχην παιδικὰ εἶναι τοῦ Φειδίου ἀνείλετο δὲ καὶ ἐν παισίν δ Παντάρχης πάλης νίχην δλυμπιάδι έχτη πρός ταις δηδοήκοντα. 4 Έπὶ δὲ τῶν κανόνων τοῖς λοιποῖς ὁ λόχος ἐστὶν ὁ σὺν Ἡρακλεῖ μαχόμενος 5 πρός 'Αμαζόνας' άριθμός μέν δή συναμφοτέρων ές έννέα έστι και είκοσι, τέτακται δὲ καὶ Θησεὺς ἐν τοῖς συμμάχοις τῷ Ἡρακλεῖ. ἀνέχουσι δὲ οὐχ οί πόδες μόνοι τὸν θρόνον, ἀλλὰ καὶ κίονες ἴσοι τοῖς ποσὶ μεταξύ ἐστηκότες των ποδων. όπελθεῖν δὲ οὐγ οἶόν τέ ἐστιν ὑπὸ τὸν θρόνον, ώσπερ γε καὶ ἐν 'Αμύκλαις ές τὰ ἐντὸς τοῦ θρόνου παρερχόμεθα' ἐν 'Ολυμπία δὲ ἐρύματα το 5 τρόπον τοίχων πεποιημένα τὰ ἀπείργοντά ἐστι. Τούτων τῶν ἐρυμάτων ὅσον. μὲν ἀπαντικρὸ τῶν θυρῶν ἐστιν, ἀλήλιπται χυανῷ μόνον, τὰ δὲ λοιπὰ αὐτῶν παρέχεται Παναίνου γραφάς. ἐν δὲ αὐταῖς ἔστι μὲν σὐρανὸν καὶ γῆν Ατλας άνέχων, παρέστηκε δε και Ήρακλης εκδέξασθαι το άγθος εθέλων του Ατλαντος, ἔτι δὲ Θησεύς τε καὶ Πειρίθους, καὶ Ἑλλάς τε καὶ Σαλαμὶς ἔχουσα 🚯 έν τη χειρί τὸν ἐπὶ ταῖς ναυσίν ἄκραις ποιούμενον κόσμον, Ἡρακλέους τε 6 τῶν ἀγωνισμάτων τὸ ἐς τὸν λέοντα τὸν ἐν Νεμέα, καὶ τὸ ἐς Κασσάνδραν παρανόμημα Αἴαντος, Ίπποδάμειά τε ή Οἰνομάου σὺν τῆ μητρί, καὶ Προμηθεύς έτι εγόμενος μεν ύπο των δεσμών, 'Ηρακλής δε ες αύτον ήρται' λέγεται γὰρ δὴ καὶ τόδε ἐς τὸν Ἡρακλέα, ὡς ἀποκτείναι μὲν τὸν ἀετὸν ὁς 20 έν τῷ Καυκάσῳ τὸν Προμηθέα ἐλύπει, ἐξέλοιτο δὲ καὶ αὐτὸν Προμηθέα ἐκ των δεσμών. τελευταΐα δὲ ἐν τῆ γραφῆ Πενθεσίλειά τε ἀφιεΐσα τὴν ψυχὴν

Peterseni opinione vid. comm. 1. καθεστήκει Ag. — τοῖς M Va. — αὐτῶν coni. C, probat S. 2. λέγουσιν edd. ante S Vb, λέγουσι cett. edd. M Pacd Ag Lab Va. 3. τοῦ om. Pd Ag La. 4. τοῖς Vb. 6. ἐνέα Lab Ag Pc. 8. οί sup. lin. R. 9. ἐπελθεῖν Ag Va. — ἀπὸ τὸν La. — καὶ, quod omnes habent codd., SW D Sch incl. volente Voelkelio, cf. VII 16,4. — Ev om. M Va. 10. τὸν ἐντὸς AXKAg M Vab Lb R Pacd Vn, τὰ ἐντὸς La F C Smin. SW D ex emend. Heynii Ant. Aufs. I p. 4, cf. IV 34,4, τὸ έντὸς Smai. B Sch ex coni. Sylb. - οὐ παρερχόμεθα ΑΧΚ, οὐ om. cett. edd. codd. — παρεγόμεθα codd. (in Pa ρ sup. εχ) praeter La, in quo est παρερχόμεθα, παρηρχόμεθα coni. Sylb., quem sequitur C in interpretatione. -- δλυμπιάδι, δι exp., R. 11. πεποιημένα τὰ δὲ ἀπείργοντά ἐστι τού-

των των έρυμάτων Α Χ Κ codd., πεποιημένα, τὰ δὲ ἀπείργοντά ἐστι. τούτων FCSB, πεποιημένα, τάδε ἀπείργοντά ἐστι Voelkel et Smin., τάδε ad ὑπελθεῖν referentes, δὲ auctore Coraio delent SW D Sch. - ὄσων, ο sup. ω, R. 12. μέν οδν ΑΧΚΕ, οδν om, cett. edd. codd. -- conv om. Ag Pd. -άλήπται La. - μόνφ, ον sup. ω, Vb. μόνον των τὰ La. 15. ἔσπ pro ἔπ Pd. -δὲ Θησεύς τε om. La. — σαμίς Vb. 17. των ές A X codd. praeter Va La, ές, omisso articulo, Va, τὸ ἐς cett. edd. ex em. Sylb., quam confirmat La. — νεμία Pa. 18. τε έν οίνομάου Lb. 19. ἐστὶ pro ἔπ Pc. ήρται La SW D Sch, ήραι Lb Vn M Pad Ag, όρων Vab, marg. R Pa edd. cett. - 20. αποκτεΐναι R Pd. 21. προρυθέα, hic et postea, Vb R Pa. 22. πενθέσι λεία La.

καὶ 'Αχιλλεύς ἀνέχων ἐστὶν αὐτήν, καὶ Έσπερίδες δύο φέρουσι τὰ μήλα ὧν έπιτετράφθαι λέγονται τὴν φρουράν. Πάναινος μὲν δὴ οὖτος ἀδελφός τε ἢν Φειδίου, καὶ αὐτοῦ καὶ ᾿Αθήνησιν ἐν Ποικίλη τὸ Μαραθῶνι ἔργον ἔστι γεγραμμένον. Έπὶ δὲ τοῖς ἀνωτάτω τοῦ θρόνου πεποίηκεν ὁ Φειδίας ὁπὲρ 7 5 την κεφαλήν του άγάλματος τουτο μέν Χάριτας, τουτο δε "Ωρας, τρείς έκατέρας. είναι γάρ θυγατέρας Διός καὶ ταύτας εν ἔπεσίν ἐστιν εἰρημένα. "Ομηρος δὲ ἐν Ἰλιάδι ἐποίησε τὰς "Ωρας καὶ ἐπιτετράφθαι τὸν οὐρανόν, καθάπερ τινάς φύλακας βασιλέως αὐλης. Τὸ δπόθημα δὲ τὸ δπό τοῦ Διὸς τοῖς ποσίν, όπὸ τῶν ἐν τῆ ᾿Αττική καλούμενον θρανίον, λέοντάς τε χρυσοῦς 10 καὶ Θησέως ἐπειργασμένην ἔγει μάγην τὴν πρὸς ᾿Αμαζόνας, τὸ ᾿Αθηναίων πρώτον ανδραγάθημα ες ούχ δμοφύλους. 3. Έπι δε του βάθρου του τόν 8 θρόνον τε ἀνέχοντος καὶ ὅσος ἄλλος κόσμος περὶ τὸν Δία, ἐπὶ τούτου τοῦ βάθρου χρυσά ποιήματα, άναβεβηκώς ἐπὶ ἄρμα ήλιος, καὶ Ζεύς τέ ἐστι καὶ "Ηρα, ** παρὰ δὲ αὐτὸν Χάρις' ταύτης δὲ Ἑρμῆς ἔχεται, τοῦ Ἑρμοῦ 15 δὲ Έστία μετὰ δὲ τὴν Έστίαν Έρως ἐστὶν ἐκ θαλάσσης ᾿Αφροδίτην ἀνιούσαν ύποδεγόμενος την δε Αφροδίτην στεφανοί Πειθώ. ἐπείργασται δὲ καὶ ᾿Απόλλων σὺν ᾿Αρτέμιδι, ᾿Αθηνᾶ τε καὶ Ἡρακλῆς, καὶ ἦδη τοῦ βάθρου πρός τῷ πέρατι Άμφιτρίτη καὶ Ποσειδών, Σελήνη τε ἵππον ἐμοὶ δοκεῖν ἐλαύνουσα. τοῖς δέ ἐστιν εἰρημένα ἐφ' ἡμιόνου τὴν θεὸν ὀχεῖσθαι καὶ οὐχ 20 έππου, καὶ λόγον γέ τινα ἐπὶ τῷ ἡμιόνῳ λέγουσιν εὐήθη.

4. Μέτρα δὲ τοῦ ἐν Ὁλυμπία Διὸς ἐς δψος τε καὶ εὖρος ἐπιστάμενος ⁹ γεγραμμένα οὐχ ἐν ἐπαίνω θήσομαι τοὺς μετρήσαντας, ἐπεὶ καὶ τὰ εἰρημένα αὐτοῖς μέτρα πολύ τι ἀποδέοντά ἐστιν ἢ τοῖς ίδοῦσι παρέστηκεν ἐς τὸ ἄγαλμα δόξα, ὅπου γε καὶ αὐτὸν τὸν θεὸν μάρτυρα ἐς τοῦ Φειδίου τὴν 25 τέχνην γενέσθαι λέγουσιν. ὡς γὰρ δὴ ἐκτετελεσμένον ἤδη τὸ ἄγαλμα ἦν, ηὕξατο ὁ Φειδίας ἐπισημῆναι τὸν θεὸν εἰ τὸ ἔργον ἐστὶν αὐτῷ κατὰ γνώμην.

1. φέρουσαι coni. C, habent Pa R, ι sup. αι in R. 2. πύναιμος Ag, omisso τε. 3. καὶ αὐτῷ coni. S. 4. ἐπὶ δὲ αὐτοῖς La. — τοῦ, ν sup. ῦ, R. 7. ἐνϊ ἰλιάδι La. 8. ὑπόδημα Pd. — τὸ ante ὑπὸ om. Va. — ὑπὸ τὸν Va Vn, ὑπὸ τοῦ La. 9. καλούνιον Pc. — δρόνιον Va, δράνιον Lab Pcd Vn A. 11. τοῦ ante τὸν om. Lab Vn Pacd Ag Fab Vb, τὸν om. A X K F Smin. M Va, incl. C. 12. ἔρος A X K F codd. (ὅρος Vb). — ἄλσος Vb, καὶ πρὸς, ἄλλος sive καὶ πρὸς ἄλλοις coni. Κ, καὶ ὡς ἔρος s. ὅρμος ἐστὶ καὶ ἄλλος coni. Goldh., ὅσος cett. edd. ex em. F. 13. ἥλιος μὲν καὶ ζ. Pd. 14. post Pausanias II.

"Ηρα lacunam indicat Sch, v. comm. — χάριν La. 15. ἐστὶν & Lb Vn M Ag Pcd R, cf. v. l. III 11,11, in Pa om., sed ἐστία in marg., in R deletum et ἐστία ad marg., ἐστία Vab, ἑτία La. 19. τὸν θεὸν, ἡ super ὸ, M, τὸν Vab Lab Vn Pacd. 21. τοῦ ἐν ἐν δλ. Vb. 22. ἐπεὶ καὶ — δόξα includi iubet. Sch Z. f. A. 1849 p. 406, probare videtur Brunn l. l. I p. 124. 23. αὐτοῖς μέτρα om. La. — ἰδοῦσιν ἐς τὸ ἄγ. παρέστ. δόξα Vb. — ἡ ἐς coni. SW vol. I p. LV. 24. τὸν om. La. 26. ἤρξατο Va, εὕξατο D, ηὕξατο, cett., cf. II 6,3, ubi Lab ηὕξατο, cett. codd. edd. εὕξατο scr., semper εῦρον scribitur,

αὐτίκα δ' ἐς τοῦτο τοῦ ἐδάφους κατασκῆψαι κεραυνόν φασιν, ἔνθα ὑδρία καὶ ἐς ἐμὲ ἐπίθημα ἦν ἡ χαλκῆ.

5. "Όσον δὲ τοῦ ἐδάφους ἐστὶν ἔμπροσθεν τοῦ ἀγάλματος, τοῦτο οὐ λευκῷ, μέλανι δὲ κατεσκεύασται τῷ λίθῳ. περιθεῖ δὲ ἐν κύκλῳ τὸν μελανα λίθου Παρίου κρηπίς, ἔρυμα εἶναι τῷ ἐλαίῳ τῷ ἐκχεομένῳ. ἔλαιον γὰρ τῷ 5 ἀγάλματί ἐστιν ἐν 'Όλυμπία συμφέρον καὶ ἔλαιόν ἐστι τὸ ἀπεῖργον μιὴ γίνεσθαι τῷ ἔλέφαντι βλάβος διὰ τὸ ἔλῶδες τῆς "Αλτεως. ἐν ἀκροπόλει δὲ τῆ 'Αθηναίων τὴν καλουμένην Παρθένον οὐκ ἔλαιον, ὕδωρ δὲ τὸ ἐς τὸν ἔλέφαντα ὡφελοῦν ἐστιν ἄτε γὰρ αὐχμηρᾶς τῆς ἀκροπόλεως οὕσης διὰ τὸ ἄγαν ὑψηλόν, τὸ ἄγαλμα ἐλέφαντος πεποιημένον ὕδωρ καὶ δρόσον τὴν ἀπὸ 10 11 τοῦ ὕδατος ποθεῖ. ἐν 'Επιδαύρῳ δὲ ἐρομένου μου καθ' ἤντινα αἰτίαν οὕτε ὕδωρ τῷ 'Ασκληπιῷ σφισιν οὕτε ἔλαιόν ἐστιν ἐγχεόμενον, ἐδίδασκόν με οἱ περὶ τὸ ἱερὸν ὡς καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ καὶ ὁ θρόνος ἐπὶ φρέατι εἴη πεποιημένα.

XII. "Οσοι δὲ ἀνθρώπων τὰ διὰ τοῦ στόματος ἐς τὸ ἐκτὸς ἐλέφασιν 15 ἐξίσχοντα ὀδόντας τῶν θηρίων εἴναι καὶ οὐ κέρατα ἥγηνται, τούτοις ἔστιν ἀπιδεῖν μὲν ἐς τὰς ἄλκας, τὸ ἐν Κελτικῆ θηρίον, ἀπιδεῖν δὲ ἐς τοὺς Αἰθιοπικοὺς ταύρους. ἄλκαι μὲν γὰρ [καὶ] κέρατα ἐπὶ ταῖς ὀφρύσιν ἔχουσιν οἱ ἄρρενες, τὸ δὲ θῆλυ οὐ φύει τὸ παράπαν οἱ δὲ Αἰθιοπικοὶ ταῦροι τὰ κέρατα φύουσιν ἐπὶ τῆ ῥινί. τῖς ἀν οὖν ποιήσαιτο ἔτι ἐν μεγάλω θαύματι διὰ 20

εὐτρέπιζον Ι 12,2. 13,6. V 5,4. 1. ίδρύα Vb M, δ sup. ξ et ι sup. ό, M. — καὶ ἐπίθημα ές έμὲ ῆν Pa edd. ante SW Amas., ύδρία ἐπίθημα καὶ R, literis supra positis ύδρία καὶ ἐπ. legendum esse indicatur, καὶ ές έμε επίθημα ην cett. edd. codd. 2. επίσημα vel έπ σημα Wieseler, Gött. G. N. 1877 p. 26, malim en onjuetov omisso in cf. 13,5. IX 25,2, sed ἐπίθημα potest ferri, cf. ΙΧ 29,9 τὰ δὲ ἐπιδήματα τοῦ τάφου καὶ όσα σημέτα άλλα ήν. 3. έμπροσθε Vn. 4. λίθον Va R, in hoc corr. 5. ἔρημα Va MR, in MR υ sup. η. - ἐκδεγομένω Pc, έγχεομένω C, ut iam Sylb. coni., probat Voelkel. - τὸ ἀγάλμ. Va. 6. ἐστί τῷ ἐν 'Ολ. Kays., sed vide mox ἐν ἀκροπόλει δὲ κτλ. - γίγνεσθαι Pd Ag Vb La, γίνεσθαι Μ Lb Pac Va. 7. ελάφαντι Pc, ε sup. α. 8. Παρθένον D, παρθένον cett. — ἐλέφαν M. 9. λεως σύσης — την από bis in La. 10. dyav Michaelis Descr. arc. Ath. p. 15 delendum esse putat tamquam e sequenti ἄγαλμα ortum. 11. ἐρωμένου R. — μου om. M Va, in R est sup. lin. 12. τοῦ ᾿Ασκληπωῦ coni. F, rec. S SW D, τῷ ᾿Ασκληπωῦ Cor. Sch. — ἐστιν Pa ad marg. — ἐγεόμενον Ag. 13. τὸν ἱερὸν M Lb Vn, sq. καὶ om. M Va Lb Vn, in R est sup. lin. — post τὸ ἄγ. La iterum inserit ἐλέφαντος πεποιημένον — περὶ τὸ ἱερὸν, iterumque habet τοῦ ἀσκληποῦ.

15. τοῖς ἐλ. vult Schaefer in ed. Porson. Hec. Eurip. p. 59 (SW). 16. ἐξισχόντα hic et § 2 Vn. — δόντας Va. — τῶν δηρίων — ἐς τὰς om. La. — ἡγοῦνται Ag Va. — ἐστὶν ἀπ. edd. ante S. 17. ἐπιδεῖν Vb. — ἀλκὰς Vn, ἀλκὰς et ἀλκαὶ Pcd Vb R, ἀλκαὶ etiam Pa. 18. γὰρ καὶ om. M Va, καὶ om. Pc Ag Lab Vn cod. Phral., incl. Sch, est in Pa Vb cett. edd. — ὀφυύσιν La, ἔχουσιν ἐπὶ ταῖς ὀφρύσιν cod. Phral. — οἱ ἀρκάδες, εκρυποιο κάδες, ρενες Vb, ἄρσενες Vn. 20. ἄν habet

στόματος ζώω κέρατα έκφυναι; πάρεστι δε άναδιδάσκεσθαι και τοϊσδε έτι. 2 πέρατα γάρ κατά έτων περίοδον ἀπογίνεται καὶ αδθις ἐκβλαστάνει ζώοις. καὶ τοῦτο ἔλαφοί τε καὶ δορκάδες, ώσαύτως δὲ καὶ οἱ ἐλέφαντες πεπόνθασιν. όδους δὲ οὐχ ἔστιν ὅτῷ δεύτερα παρέσται ζῷῷ τῶν γε ἤδη τελείων. εἰ δὲ 5 όδόντες τὰ διὰ στόματος ἐξίσγοντα καὶ μὴ κέρατα ἦσαν, πῶς ἀν καὶ ἀνεφύοντο αύθις; οὸ μὴν οὐδὲ εἴχειν πυρὶ ἔχουσιν ὀδόντες φύσιν κέρατα δὲ καὶ βοών και έλεφάντων ές διμαλές τε έκ περιφερούς και ές άλλα ύπο πυρός άγεται σχήματα. [ποταμίοις γε μήν ἵπποις καὶ ύσὶν ή κάτωθεν γένυς τοὺς χαυλιόδοντας φέρει κέρατα δε άναφυόμενα ούχ δρώμεν εκ γενύων.] ελέ-3 10 φαντι οδν τὰ κέρατα ἴστω τις διὰ κροτάφων κατερχόμενα ἄνωθεν καὶ οδτως ες το έκτος επιστρέφοντα. τουτο ούκ άκολην γράφω, θεασάμενος δε ελέφαντος εν γη τη Καμπανών κρανίον εν Αρτέμιδος ίερω. σταδίους δε ώς τριάχοντα ἀπέγει μάλιστα Καπύης το ἱερόν, αὕτη δὲ ἡ μητρόπολίς ἐστιν ἡ Καπύη των Καμπανών. δ μέν δη έλέφας παρά τὰ λοιπά ζῷα διάφορον καὶ 15 την ἔκφυσιν παρέχεται των κεράτων, ωσπερ γε καὶ τὸ μέγεθός ἐστιν αὐτῷ καὶ είδος οὐδὲν ἐοικότα ἑτέρῳ θηρίῳ. φιλότιμοι δὲ ἐς τὰ μάλιστά μοι καὶ ες θεών τιμήν ού φειδωλοί χρημάτων γενέσθαι δοχούσιν οί Ελληνες, οίς γε παρά Ἰνδων ήγετο καὶ έξ Αἰθιοπίας ἐλέφας ἐς ποίησιν ἀγαλμάτων.

2. Έν δὲ 'Ολυμπία παραπέτασμα ἐρεοῦν κεκοσμημένον ὁφάσμασιν 'Ασ-4 20 συρίοις καὶ βαφή πορφύρας της Φοινίκων ἀνέθηκεν 'Αντίοχος, οδ δὴ καὶ ὁπὲρ τοῦ θεάτρου τοῦ 'Αθήνησιν ἡ αἰγὶς ἡ χρυσή καὶ ἐπ' αὐτῆς ἡ Γοργών

Pa in marg. 1. ζώου Pd Ag. 4. όδοὺς Vab, idem in M esse videtur. - τε pro δὲ Vb. — ἔσται Va. — των γ' ήδη Pa. οί δὲ Ag Pd, εἰ όδόντες Vb. 5. κέρατα είναι, sup. vers. Τσαν, Μ. 6. είκειν περί La. 8. ποταμίος γε - γενύων incl. Sch tamquam adversarii cuiusdam notulam, retinet verba Robert Herm. XXIII 451 adn. ut a Paus. ipso opposita, cuius usus exempla non inveniuntur. 9. ἐκφέρει cod. Phral. ody habet solus La, odx ad marg. Pa, inseri iubet corrector ante αναφυόμενα, scribit C e coni., et edd. inde ab SW; post γενύων signum interrogationis ponit S, οὐκ ἐκ γεν. voluerunt KF. - καινίων Lb Vn Pcd M Va cod. Phral. R (in hoc corr. in γενύων), unde B auctore Boeckhio probante O. Mueller Annal. Gott. 1828 nr. 204 πρανίων, γενύων cett. edd. Pa Vb La (γενίων La), Sylb. post κέρατα δὲ cum Amas. voluit inserere ἐλέφασιν. - ἐλεφάντια οδν cod. Phral. 11. εἰς Vn. — έχτον Pc. — ἀχοῆ Va S SW D, ἀχοὴν edd. codd. rell., cf. app. crit. ad III 25,7. 12. νη pro γη Lb. 13. καμπύας et mox ή καμπύη Va, καμπύη etiam Pa. - ή ante μητρ. delendum censet Coraes, καππίας, πύης sup. lin., Pd. 16. φιλότιμοι δὲ — ἐς ποίησιν αγαλμάτων a librario profecta putat Sch. — δὲ ἐς τὰ μάλιστά μοι om. M, habet R ad marg., sup. lin. Pa. 18. ἐς ποίησιν οί ελληνες οι άγαλμάτων La. 19. δ' Va. 21. 'Αθήνησι ή ΑΧΚΓCR. — Γοργώ, ή ές τὰ ἀναθήματα codd. edd. praeter SW D, qui scribunt Γοργώ έστιν αναθήματα, Michaelis Parth. p. 42, n. 149 Γοργώ είσιν αναθήματα, probat Wachsmuth Stadt Athen I 643, n. 2, Γοργών έσπν ανάθημα scripsi, ut voluit Reitz, de praepos. ύπερ apud Paus. usu locali p. 40 n. 23, cf. l'opyóvoc l 21,3. II 21,5. 7. IX 34,2, Γοργόνα V 10,4, ἐς τά corr. in έστιν V 25,13, ανάθημα voluit iam

έστιν άνάθημα. τοῦτο οὐκ ἐς τὸ ἄνω τὸ παραπέτασμα πρὸς τὸν ὅροφον, ώσπερ γε εν 'Αρτέμιδος της 'Εφεσίας, ανέλκουσι, καλωδίοις δε επιχαλώντες 5 καθιάσιν ες τὸ έδαφος. 3. 'Αναθήματα δε όπόσα ένδον ή εν τῷ προνάφ κεῖται, θρόνος ἐστὶν ᾿Αριμνήστου βασιλεύσαντος ἐν Τυρσηνοῖς, ος πρῶτος βαρβάρων αναθήματι τὸν ἐν Ὁλυμπία Δία ἐδωρήσατο, καὶ ἔπποι Κυνίσκας 5 γαλχοῖ, σημεῖα 'Ολυμπικής νίκης. οὐτοι μέγεθος μὲν ἀποδέουσιν ἔππων, έστήχασι δὲ ἐν τῷ προνάῳ τοῖς ἐσιοῦσιν ἐν δεξιἄ. κεῖται δὲ καὶ τρίπους ἐπίγαλχος, ἐφ' οδ πρὶν ἡ τὴν τράπεζαν ποιηθήναι προετίθεντο τοῖς νικῶσιν 6 οί στέφανοι. 4. Βασιλέων δὲ ἀνδριάντας, ᾿Αδριανοῦ μὲν αί ἐς τὸ ᾿Αχαϊκὸν τελούσαι πόλεις ανέθεσαν Παρίου λίθου, Τραϊανού δὲ οἱ πάντες Έλληνες. 10 ούτος προσεκτήσατο δ βασιλεύς Γέτας τούς ύπερ Θράκης, 'Οσρόη τε τώ άπογόνω τῷ ᾿Αρσάκου καὶ Πάρθοις ἐπολέμησεν. ὁπόσα δὲ ἐς ἔργων ἔχει οί κατασκευήν, άξιολογώτατά έστι λουτρά έπώνυμα αὐτοῦ, καὶ θέατρον μέγα κυκλοτερές πανταγόθεν, καὶ οἰκοδόμημα ἐς ἵππων δρόμους, προήκον καὶ ἐς δύο σταδίων μήχος, και ή 'Ρωμαίων άγορά κόσμου τε είνεκα του λοιπου 15 7 θέας άξία καὶ μάλιστα ές τὸν ὄροφον γαλκοῦ πεποιημένον. 5. Αί δὲ εἰχόνες αἱ τοῖς χατασχευάσμασι τοῖς περιφερέσιν ἐγχείμεναι, ἡ μὲν τοῦ ήλέχτρου βασιλέως Ρωμαίων ἐστὶν Αὐγούστου, ή δὲ τοῦ ἐλέφαντος βασιλέως Νιχομήδους έλέγετο είναι Βιθυνών. ἀπὸ τούτου δὲ καὶ τῆ μεγίστη τῶν ἐν Βιθυνία πόλεων μετεβλήθη το δνομα 'Αστακώ τα προ τούτου καλουμένη 20 τὰ δὲ ἐξ ἀρχης αὐτη Ζυποίτης ἐγένετο οἰχιστής, Θρᾶξ γένος, εἰχάζοντί ε άπὸ τοῦ ὀνόματος. 6. Τὸ δὲ ἡλεκτρον τοῦτο οδ τῶ Αὐγούστω πεποίηνται την είκόνα, όσον μεν αὐτόματον εν τοῦ Ἡριδανοῦ ταῖς ψάμμοις εδρίσκεται, σπανίζεται τὰ μάλιστα καὶ ἀνθρώπω τίμιον πολλών ἐστιν ἕνεκα· τὸ δὲ άλλο ήλεπτρον άναμεμιγμένος ἐστὶν ἀργύρω γρυσός. 7. Ἐν δὲ τῷ ἐν 25

Kays. I. I. p. 1091. 2. ev om. edd. ante B M R Pa Vab, est in cett. edd. Pcd Ag Lab Vn. 3. καθικάσιν Ag Pd. — ἔνδον καὶ ἐν Sch MS. 4. 'Αρίμνου τοῦ edd. ante SW Vab, ἀρίμνους τοῦ La, ἀρίμνης τοῦ Lb Vn M Pcd Ag Fa, "ut fuerit 'Αριμνήστου", B, Pa R ἐρίμνης τοῦ, ἀρίμνου ad marg., ᾿Αριμνήστου τοῦ β. SW D Sch, quod recepi omisso articulo, ut voluisse videtur B, cf. ad 3,3. 5. των έν Vb, τὸν ἐς Va, τὸν ἐκ B vitio typoth. — δὶς pro Δία Pc. - κυνίσκους in Va esse videtur. 6. 'Ολυμπιακής CSM, 'Ολυμπικής cett. edd. Pacd Ag Lab Vab. - vixr, om. Ag Pd. pro οδτοι C coni. οδ τοι. 7. τρίπους ἐπίχρυσος Michaelis Parth. p. 29 n. 98, ἀσπὶς ἐπίγαλκος est VI 19,4 v. comm. 8. προσ-

τίθεντο La. 9. ἀδριάντας Μ, ἀνδριανοῦ Va. 10. παρίνου La. 11. δράχης p. corr. ex δράχας Lb, δράχας Ag Pd, δράχις La. — δρόη Va. 12. ἀρχάσου Vn La R, in hoc σ sup. κ et κ sup. σ, ἀρχάσου πάρδους Va. 14. προήχων Α Χ Vb, iam corr. Sylb. 15. κόσμους τε είνεκα La. — ἔνεκα D Sch. 17. κατασκευάσασιν Ag Pac. 20. ᾿Αστάχως Smai. 21. ἐγίνετο Ag. — εἰκάζ ἀντί γε Lb, εἰχάζαντι, ον sup. αν, Vn. 22. οῦτω αὐγ. La. — πεποίηται Pa. 23. ἐχ τοῦ Lb M Va R, ν sup. κ in R. — εὑρίσχηται R. 24. σπανιάζεται Vb. — ἀνδρώπων M Vab R Pa, ἄλλως vel ἄλλων coni. Herb. Richards Class. Rev. XIV 448. — εἴνεκα Va.

Ολυμπία ναῷ Νέρωνος ἀναθήματα τρεῖς μὲν ἐς κοτίνου φύλλα στέφανοι, 8 τέταρτος δὲ ἐς δρυός ἐστι μεμιμημένος. κεῖνται δὲ αὐτόθι καὶ ἀσπίδες χαλκαῖ πέντε καὶ εἴκοσι τοῖς ὁπλιτεύουσιν εἴναι φορήματα ἐς τὸν δρόμον. στῆλαι δὲ ἄλλαι τε ἑστήκασι καὶ ἡ πρὸς ᾿Αθηναίους καὶ ᾿Αργείους τε καὶ Μαντινέας 5 ἔχουσα δρκον παρὰ Ἡλείων ἐς συμμαχίαν ἐτῶν ἑκατόν.

ΧΙΙΙ. "Εστι δὲ ἐντὸς τῆς "Αλτεως καὶ Πέλοπι ἀποτετμημένον τέμενος" ήρωων δε των εν 'Ολυμπία τοσούτον προτετιμημένος έστιν δ Πελού ύπο ³Ηλείων δσον Ζεὺς θεῶν τῶν ἄλλων. ἔστιν οὖν τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς κατὰ δεξιάν της ἐσόδου πρὸς ἄνεμον Βορέαν τὸ Πελόπιον, ἀφεστηκὸς μὲν τοῦ 10 ναου τοσούτον ώς μεταξύ καὶ ἀνδριάντας καὶ ἀναθήματα ἄλλα ἀνακεῖσθαι. παρήκει δὲ ὡς ἐπὶ τὸν ὀπισθόδομον ἀπὸ μέσου μάλιστα ἀρξάμενον τοῦ ναοῦ, καὶ λίθων τε θριγκῷ περιέγεται, καὶ δένδρα ἐντὸς πεφυκότα καὶ άνδριάντες είσιν άνακείμενοι. ἔσοδος δὲ ἐς αὐτὸ πρὸς δυσμῶν ἐστιν ἡλίου. 2 τουτο ἀπονεϊμαι τῷ Πέλοπι Ἡρακλης ὁ ᾿Αμφιτρύωνος λέγεται τέταρτος 15 γὰρ δη ἀπόγονος καὶ οὕτος ἢν Πέλοπος. λέγεται δὲ καὶ ὡς ἔθυσεν ἐς τὸν βόθρον τῷ Πέλοπι. 2. Θύουσι δὲ αὐτῷ καὶ νῦν ἔτι οἱ κατὰ ἔτος τὰς άρχας έχοντες. το δε ιερειόν έστι πριος μέλας. ἀπό ταύτης οὐ γίνεται τῷ μάντει μοϊρα της θυσίας, τράχηλον δε μόνον δίδοσθαι του κριου καθέστηκε τῷ ὀνομαζομένῷ ξυλεῖ. ἔστι δὲ ὁ ξυλεὸς ἐκ τῶν οἰκετῶν τοῦ Δ ιός, ἔργον320 δε αυτώ πρόσκειται τὰ ες τὰς θυσίας ξύλα τεταγμένου λήμματος καὶ πόλεσι παρέχειν καὶ ἀνδρὶ ίδιώτη. τὰ δὲ λεύκης μόνης ξύλα καὶ ἄλλου

1. ἀνάθημα Va, ἀναθύματα, η sup. υ, Vb. τρίτος — στέφανοι Vb Pa, ς sup. ι Pa, τρίτος — φύλα, omisso στέφανοι, Va R, addit hic in marg., τρίτος — στέφανος A X K F Smin., τρέζς (Μ τρὶς) omisso στεφ. Pcd Ag M Lb Vn, τρέζς — στέφανοι cett. edd. La. 2. δ' ἐς Va. — δὲ καὶ αὐτ. Vb Pa, δὲ αὐτόθι, sed καὶ sup. lin. R. 3. δπλιτεύσιν M, δπλιτεύσιν Va. 4. τε om. M.

6. ἄντεως Pc. — πελοπία ποτὰ τετιμημένον codd. (πελοπιά π. τ. Va), Πελόπιον
ποτὰ τετιμημένον edd. ante B, Πέλοπι ἀποτετιμημένον cett. edd. ex em. B probati ab
O. Muellero Ann. Gött. 1828 nr. 204. —
τέμενος om. La. 8. ὅσων La Pd. — τῶν
ἄλλων δεῶν M Va. — τοῦ ante Διὸς Pa
habet in marg. 9. αν τῆς ἐσόδου — ὡς
μεταξὸ bis habet La. — ἐξόδου M, ad marg.
ἐσόδου. — τὸ πελόπιον habet R ad marg.
— ἀφεστηκὸς Pa in marg. — μὲν in R sup.

lin. 11. ἐπὶ τὸν ὀπί ὀπισθόδομον Pd. μέσον M Va. - ἀρξάμενος Pa. 12. λίδω Va. 13. άδριάντες Μ. 14. άπογείμαι Va. - πέλοπι - ούτος ξιν om. La. - πέλωπι Ag. — ἀμφιτρίωνος M Va Lb Vn R, ἀμφυτρίωνος Pa, δμφιτρίωνος Vb, sup. vers. ά inter d et u. 15. Eduev Lb, Educe Ec Ag. 16. κατά ἔτος οί? 17. ίερὸν Lb M Vb Vn R, ει sup. ον M R. - μέγας Ag. 18. λοΐρα M Lb Vn R, μ sup. λ R. — μόνου A X K Pa, μόνον cum Amasaeo Sylb. cett. edd. codd. 19. τ om. Va. - είς pro έχ C, έχ τινων pro genitivo partitivo, qui dicitur, cf. VI 14,5. 20. πρόπειται edd. ante B codd., πρόσκειται ex em. S (coll. Herod. VII 36 init.) cett. edd., probat O. Mueller l. l. - τεταγμένον Va. - λήμματος La Pa Vb edd., λέμματα Va, λήμματα cett. codd, in Rossup. τα. 21. παρέ (fin. lin., χειν omisso) Va, παρέγεται R, ειν sup. εται. — ανδράσιν ίδιώταις C Smai. Va (ι sup. ασιν et η sup. αις Va),

δένδρου ἐστὶν οὐδενός. δς δ' ἀν ἡ αὐτῶν Ἡλείων ἡ ζένων τοῦ θυομένου τῷ Πέλοπι ἱερείου φάγη τῶν κρεῶν, οὐκ ἔστιν οἱ ἐσελθεῖν παρὰ τὸν Δία. τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ἐν τῆ Περγάμω τῆ ὑπὲρ ποταμοῦ Καίκου πεπόνθασιν οί τῷ Τηλέφω θύοντες έστι γὰρ δή οὐδὲ τούτοις ἀναβήναι πρὸ λουτροῦ 4 παρά τὸν ᾿Ασκληπιόν. 3. Λέγεται δὲ καὶ τοιοῦτον μηκυνομένου τοῦ πρὸς 5 'Ιλίω πολέμου ** προαγορεύσαι δὲ αὐτοῖς τοὺς μάντεις ὡς αἱρήσουσιν οὐ πρότερον την πόλιν, πρίν αν τα ήΡρακλέους τόξα και δστούν επαγάγωνται Πέλοπος. ούτω δή μεταπέμψασθαι μέν Φιλοκτήτην φασίν αὐτούς ές τὸ στρατόπεδον, άχθηναι δε και των όστων ώμοπλάτην σφίσιν έκ Πίσης των Πέλοπος. ώς δὲ οἴκαδε ἐκομίζοντο, ἀπόλλυνται ** περὶ Εὔβοιαν καὶ ἡ 10 5 ναῦς ὑπὸ τοῦ γειμῶνος ἡ τὸ ὀστοῦν φέρουσα τὸ Πέλοπος. ἔτεσι δὲ ὕστερον πολλοῖς μετὰ ἄλωσιν Ἰλίου Δαμάρμενον άλιέα ἐξ Ἐρετρίας ἀφέντα δίκτυον ές θάλασσαν το οστούν άνελκύσαι, θαυμάσαντα δε αύτου το μέγεθος έχειν άποχρύψαντα ύπὸ τὴν ψάμμον. τέλος δὲ αὐτὸν ἀφικέσθαι καὶ ἐς Δελφούς, ότου τε άνδρός τὸ όστοῦν εἴη καὶ ὅ τι χρηστέον αὐτῷ διδαχθήναι 15 6 δεησόμενον. καί πως κατά πρόνοιαν τοῦ θεοῦ τηνικαῦτα (πρεσβεία) παρῆν 'Ηλείων ἐπανόρθωμα αἰτούντων νόσου λοιμώδους' ἀνεῖπεν οὖν σφισιν ἡ

άνδρὶ ίδιώτη cett. edd. codd. (ίδόπ Ag, ίδώτη Vn). — μόνα Va. — άλλων δένδρων A X K F Smin. Va, ἄλλου δένδρων C Smai. B M Lb Vn Pacd Ag Vb R, & λλου δένδρον, ω sup. ον, La, ἄλλου δένδρου SW D Sch. 1. oùbèv. olaç edd. ante S codd., oùbèv οίς La, οὐδέν. δς Smin., οὐδενός. δς correxit Pors., recepp. cett. - edd. ή αὐτων Pd, τὰ αὐτων Ag. — post αὐτων e Va inserit των S, abest a rell. edd. codd., habet D inter uncos. 2. είσελθεῖν Va, ἐπελθεῖν Pd. 3. αὐτῷ Vb. — γῆ ὑπὲρ Ag. — του ποταμου (sic) Va. 4. πρό του λουτρόδ R, τοδ expunct. 5. τόδον, μηκυνομένου του πρ. 'Ιλ. πολέμου προαγορεύσαι αὐτοῖς edd. ante SW, τοῖον codd. praeter La, qui habet τοιούτον, post προαγορεύσαι in codd. praeter La est 8è, τοιόνδε omisso δὲ post προαγορεύσαι SW D Sch, qui post τοιόνδε inserit έτι, cf. vol. II p. XXVI, ego τοιούτον recepi (ad sequentia referendum ut II 19,3. 20,1, rotov non invenio), post πολέμου signum posui lacunae, aliquid excidisse docent δε et αὐτοῖς, excidit ἀπορεῖν τους Ελληνας τί ποιήσουσι vel tale quid. - μηκέτι Lb Vn Pcd Ag M R, μηκυνομένου Pa Vab et marg. R, xuvoupévou La. 7. ήρακλέα Lb Va. — τάξα Μ. — ἐπάγωνται Vb La, ἐπαγάγονται Pc. 8. μὲν sup. lin. R. 9. ωμοπλάτον La. — πίσσης Va. 10. ἀπόλλυνται edd. ante Smai. codd. (ἀπόλληνται MR), ἀπόλλυται voluit Sylb., recepp. edd. cett., retinui ἀπόλλυνται lacunam indicans, excidit fortasse αὐτῶν τε πολλοί, 11. ἀπὸ edd. ante SM Vab Lb Vn Pa, δπὸ cett. edd. Pcd Ag La, voluit Coraes. 13. ἀνελκύσαι scripsi cl. X 19,3, voluit etiam Herw. (sive ἐξελκύσαι), έλκυσαι Smai. SW Vb Pacd, ἐλκύσαι cett. edd. M. Lab Va Vn Ag, utrumque accentum habet R. 14. καὶ ἀδελφούς Ag Pd. 15. τὸ ὀστοῦν άνδρὸς R, literis supra positis ordo vulg. restituitur. — αὐτοῦ Va. 16. τηνικαῦτα πρεσβεία παρην 'Ηλείων scripsi, ut voluit B probante O. Muellero l. l., τηνικαύτα παρὰ 'Ηλείων codd. edd., D Sch post τηνικαύτα lacunam indicant, F legere vult: παρά του δεου τηνικαυτα 'Ηλείων et sic se reposuisse affirmat C in notis, at non fecit, S subaudit πνών, ut sit παρά 'Ηλείων τινών αἰτούντων' 17. ανώρθαμα, ο sup. ω, M. — ανεί A, ανείλεν Camerar. Πυθία, τοῖς μὲν ἀνασώσασθαι Πέλοπος τὰ ὀστᾶ, Δαμαρμένω δὲ ἀποδοῦναι τὰ εὐρημένα αὐτῷ Ἡλείοις. καί οἱ ταῦτα ποιήσαντι ἄλλα τε ἀντέδοσαν Ἡλεῖοι καὶ Δαμάρμενόν τε αὐτὸν καὶ ἀπογόνους τοὺς ἐκείνου φύλακας σφᾶς εἶναι τοῦ ὀστοῦ. ἡ δὲ ὡμοπλάτη τοῦ Πέλοπος ἡφάνιστο ἤδη κατ' ἐμέ, 5 ὅτι, ἐμοὶ δοκεῖν, ἐκέκρυπτο ἐπὶ πολὸ κατὰ τοῦ βυθοῦ καὶ ὁμοῦ τῷ χρόνω προσέκαμνεν οὐχ ἤκιστα ὑπὸ τῆς θαλάσσης. 4. Πέλοπος δὲ καὶ Ταντάλου 7 τῆς παρ' ἡμῖν ἐνοικήσεως σημεῖα ἔτι καὶ ἐς τόδε λείπεται, Ταντάλου μὲν λίμνη τε ἀπ' αὐτοῦ καλουμένη καὶ οὐκ ἀφανὴς τάφος, Πέλοπος δὲ ἐν Σιπύλω μὲν θρόνος ἐν κορυφῆ τοῦ ὄρους ἐστὶν ὑπὲρ τῆς Πλαστήνης μητρὸς 10 τὸ ἱερόν, διαβάντι δὲ Ἔρμον ποταμὸν ᾿Αφροδίτης ἄγαλμα ἐν Τήμνω κεποιημένον ἐκ μυρσίνης τεθηλυίας ἀναθεῖναι δὲ Πέλοπα αὐτὸ παρειλήφαμεν μνήμη προῖλασκόμενόν τε τὴν θεὸν καὶ γενέσθαι οἱ τὸν γάμον τῆς Ἱπποδαμείας αἰτούμενον.

5. Έστι δὲ ὁ τοῦ Διὸς τοῦ 'Ολυμπίου βωμὸς ἴσον μὲν μάλιστα τοῦ 8 15 Πελοπίου τε καὶ τοῦ ἱεροῦ τῆς "Ηρας ἀπέχων, προκείμενος μέντοι καὶ πρὸ ἀμφοτέρων. κατασκευασθήναι δὲ αὐτὸν οἱ μὲν ὑπὸ 'Ηρακλέους τοῦ 'Ιδαίου λέγουσιν, οἱ δὲ ὑπὸ ἡρώων τῶν ἐπιχωρίων γενεαῖς δύο ὕστερον τοῦ 'Ηρακλέους. πεποίηται δὲ ἱερείων τῶν θυομένων τῷ Διὶ ἀπὸ τῆς τέφρας τῶν μηρῶν, καθάπερ γε καὶ ἐν Περγάμῳ τέφρας γὰρ δή ἐστι καὶ τῆ 20 "Ηρα τῆ Σαμία βωμός, οὐδέν τι ἐπιφανέστερος ἢ ἐν τῆ χώρα τῆ 'Αττικῆ ἀς αὐτοσχεδίας 'Αθηναῖοι καλοῦσιν ἐσχάρας. τοῦ βωμοῦ δὲ τοῦ ἐν 'Ολυμπία 9 κρηπῖδος μὲν τῆς πρώτης, προθύσεως καλουμένης, πόδες πέντε καὶ εἴκοσι καὶ ἐκατόν ἐστι περίοδος, τοῦ δὲ ἐπὶ τῆ προθύσει περίμετρος ἑκάστου †

2. αὐτῶν ΑΧΚFS Lab Vn R Pacd Ag M Vab, Sylb. voluit αὐτὸν relatum ad infiniti--vum ἀποδουναι, cl. VIII 43,5, αύτῷ C B ex em. K, αὐτῷ S auctore cett. edd. — ἀντέδωσαν Ag Vb, in Vb o sup. ω. 3. ήλεῖον La. - ἀπὸ γένους τοὺς Pa Va Lb R. - σφᾶς om. La, cf. ex. gr. c. 18,2. 5. doxet Va. 7. τοίς παρ' Pd. 8. λίμνη - καλουμένη edd. inde a C ex em. Goldh. cl. VIII 17,3, λίμην Lb. — καλούμενος ΑΧΚΓ codd. 9. Πλαστήνης (πλαστάνης La, πλάνης Vb) codd. edd. praeter Sch. Πλακιηνής coni. S, Illauthythe Porson., Mostenes urbis nomen latere putat Goldh., Σιπυλήνης è Strab. X 469 eruit Bosius a S laudatus, Ηλακιανής scr. Sch coll. Boeckh. C. I. G. II nr. 3657 p. 914 sq., ubi bis est παρά τη μητρὶ τῆ Πλακιανή et semel μητρὸς τῆς ἐκ

Πλακίας, cf. Steph. B. s. v. Πλάκη, sed codicum scripturam recte se habere probant duae inscriptiones, cf. Bull. de corr. hell. XI p. 300 sq. et Ath. Mitth. XII p. 271, v. comm. 10. λήμνω M Va, in M τ sup. λ. 11. Loescher., Gedoyn., Goldh. C vertunt quasi legissent μυρσίνης δηλείας, R μυρσίνης τε θηλυίας, in marg. iterum θηλυίας. 12. oi om. M Va. 17. ηρωος? — δὲ pro δύο Va. 18. θειομένων Ag Va. - ύπὸ, α sup. υ, Pa. 19. μοιρών Pd. — μέν γάρ Pa R Vb edd. ante S, µèv om. cett. codd. edd. - 8\hat{\gamma} om. Vb. 29. pro Hpa 19 Vb Vn Lb Pd Fa marg. R habent xpátn, èv Περγάμω τέφρας ἐστὶ τῆ "Ηρα Sch praef. ή ἐν Vb Pc R, supra ἢ est ἡ in M. 22. κρηπίδος Vb Pad. -- προθέσεως hic et postea M Va. 23. τῆς δὲ Sch. — προθέσει

πόδες δύο και τριάκοντα. το δε ύψος του βωμού το σύμπαν ες δύο και εἴχοσιν ἀνήχει πόδας. αὐτὰ μὲν δὴ τὰ ἱερεἴα ἐν μέρει τῷ χάτω, τἤ προθύσει, καθέστηκεν αὐτοῖς θύειν τοὺς μηρούς δὲ ἀναφέροντες ἐς τοῦ 10 βωμού τὸ δψηλέστατον καθαγίζουσιν ένταύθα. ἀναβασμοὶ δὲ ἐς μὲν τὴν πρόθυσιν ανάγουσιν εξ έκατέρας της πλευρας λίθου πεποιημένοι το δε 5 άπὸ της προθύσεως ες τὸ ἄνω τοῦ βωμοῦ τέφρας παρέχεται (τοὺς) ἀναβασμούς. "Αγρι μὲν δη της προθύσεως ἔστιν ἀναβηναι καὶ παρθένοις καὶ ώσαύτως γυναιζίν, ἐπειδὰν τῆς Ὀλυμπίας μὴ ἐξείργωνται ἀπὸ τούτου δὲ ές τὸ ἀνωτάτω τοῦ βωμοῦ μόνοις ἔστιν ἀνδράσιν ἀνελθεῖν. Θύεται δὲ τῷ Δù καὶ ἄνευ τῆς πανηγύρεως ὑπό τε ίδιωτων καὶ ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν ὑπὸ 10 11 Ήλείων. κατ' έτος δὲ εκαστον φυλάξαντες οἱ μάντεις τὴν ἐνάτην ἐπὶ δέκα του Έλαφίου μηνός κομίζουσιν έκ του πρυτανείου την τέφραν, φυράσαντες δὲ τῷ ὕδατι τοῦ ᾿Αλφειοῦ κονιῶσιν οὕτω τὸν βωμόν. ὑπὸ δὲ άλλου την τέφραν δδατος ποιηθήναι πηλόν οδ μή ποτε έγγένηται καὶ τούδε είνεκα ό 'Αλφειός νενόμισται τω 'Ολυμπίω Διὶ ποταμών δή μάλιστα είναι 15 φίλος. 6. ἔστι δὲ καὶ ἐν Διδύμοις τῶν Μιλησίων βωμός, ἐποιήθη δὲ ὑπὸ Ἡρακλέους του Θηβαίου, καθά οἱ Μιλήσιοι λέγουσιν, ἀπὸ τῶν ἱερείων του αἵματος ἐς δὲ τὰ ὕστερα τὸ αΐμα τῶν θυμάτων οὐκ ἐς ὑπέρογκον ηὕξηκεν αὐτὸν μέγεθος. ΧΙΥ. 'Ο δὲ ἐν 'Ολυμπία βωμός παρέχεται καὶ ἄλλο τοιόνδε ἐς θαύμα οί γὰρ ἐκτῖνες πεφυκότες άρπάζειν μάλιστα ὀρνίθων ἀδικούσιν 20

M Pa. — ἐκάστου codd. edd., deleri vel eius loco βωμού poni voluit Goldh., unde S SW D Sch uncis incl., dugiastripiou coni. C "faute de mieux", ἐσγάτου Buttm., probat Boeckh ad Pind. Ol. 6 p. 159, ἐστί που Bosius ap. S, έκατὸν Puchstein, v. comm., ἐδάφους? 3. ές om. ΑΧΚ codd. praeter La, ex em. Sylb. recepp. cett. edd., est in Pa sup. lin. addit. 4. δψηλότατον edd. ante B Vb marg. R, δψηλέστατον cett. edd. codd., η ambig. in La. — ἀναβαθμοί codd. edd. praeter DSch, qui αναβασμοί scribunt. -προδυσίαν άγουσιν ΑΧΚF codd., πρόδυσιν άγ. CSB ex em. Sylb., πρόθυσιν ανάγουσιν SW D Sch. 6. ές τὸ ἄνω - προθύσεως R habet in marg. - καὶ ἀναβ. Va La Sch, om. καὶ rell. — τοὺς inserui. — ἀναβαθμοὺς edd. praeter D Sch M Va Pa R, in Pa R o sup. δ, αναβασμούς D Sch cett. codd. 7. μέν τοι ΑΧΚFC Vb Pa R, μέν δή cett. edd. codd. 8. ἀπὸ τούτου - θύεται om. La. 9. ές τω Vb, corr. in τὸ. 10. καὶ quod est ante ἀνὰ,

transponi iubet post ήμέραν Sch MS. 11. έννάτην SM Va Pa R. - έπὶ δεκάδα τοῦ Pd. 12. έλαφηβολιώνος marg. Μ, δέκα του μηνός του έλαφηβολιώνος μηνός Va, in marg. όπτοβρίου μηνός. - πρυτανίου codd., Πρυτανείου edd., R, ι sup. ει. 13. κωνιώσιν Vb. 14. δδατος bis Vn. — πηλόν om Va, in M παιλόν corr. in πηλόν. 15. τούτου edd. ante B M Vab Pa, τοῦδε cett. edd. codd. — ενεκα Vb D Sch. — δὲ μάλ. Ag Pd, δὴ La SW D Sch, bì om. rell. edd. codd. 16. zai om. Va. 17. οί μελίσιοι Pd. — ίερων ΑΧΚΕ Smin. codd., iepeiwy cett. edd. ex em. Sylb. 18. de sup. vers. habet La. - obx delendum censet Schneider., uncis inclusit S. - nutroev edd. ante S Pa Ag Vb R, ηύξηκεν cett. edd. codd. — αὐτων edd. ante S codd., in Pa αὐτὸν per corr., αὐτὸν cett. edd. ex em. Sylb., in notis C quoque αὐτὸν adoptat, "aptius fortasse αύτφ" Sch praef., αύτου τὸ μέγεθος? οὐδὲν ἐν Ὁλυμπία τοὺς θύοντας. ἢν δὲ ἀρπάση ποτὲ ἰκτῖνος ἤτοι σπλάγχνα ἢ τῶν κρεῶν, νενόμισται τῷ θύοντι οὐκ αἴσιον εἴναι τὸ σημεῖον. 2. φασὶ δὲ Ἡρακλεῖ τῷ ᾿Αλκμήνης θύοντι ἐν ᾿Ολυμπία δι' ὅχλου μάλιστα γενέσθαι τὰς μυίας ἐξευρόντα οὄν αὐτὸν ἢ καὶ ὑπ' ἄλλου διδαχθέντα ᾿Απομυίῳ 5 θῦσαι Διί, καὶ οὕτως ἀποτραπῆναι τὰς μυίας πέραν τοῦ ᾿Αλφειοῦ. λέγονται δὲ κατὰ ταὐτὰ καὶ Ἦλεῖοι θύειν τῷ ᾿Απομυίῳ Διί, ἐξελαύνοντες τῆς [Ἡλείας] ᾿Ολυμπίας τὰς μυίας.

3. Τής δὲ λεύκης μόνης τοῖς ξύλοις ἐς τοῦ Διὸς τὰς θυσίας, καὶ ἀπ' 2 οὐδενὸς δένδρου τῶν ἄλλων, οἱ Ἡλεῖοι χρησθαι νομίζουσι κατ' ἄλλο μὲν 10 οὐδὲν προτιμῶντες, ἐμοὶ δοκεῖν, τὴν λεύκην, ὅτι δὲ Ἡρακλής ἐκόμισεν αὐτὴν ἐς Ἑλληνας ἐκ τῆς Θεσπρωτίδος χώρας. καί μοι καὶ αὐτὸς ὁ Ἡρακλής ἐφαίνετο, ἡνίκα τῷ Διὶ ἔθυεν ἐν Ὀλυμπία, τῶν ἱερείων τὰ μηρία ἐπὶ λεύκης καῦσαι ξύλων. τὴν δὲ λεύκην ὁ Ἡρακλής πεφυκυῖαν παρὰ τὸν ᾿Αχέροντα εὖρε τὸν ἐν Θεσπρωτία ποταμόν, καὶ τοῦδε εἶνεκά φασιν 3 15 αὐτὴν ᾿Αχερωίδα ὑπὸ Ὁμήρου καλεἴσθαι. 4. εἶχον δὲ ἄρα καὶ ἐξ ἀρχῆς οἱ ποταμοὶ καὶ ἐς τόδε ἔχουσιν οὐ κατὰ τὰ αὐτὰ ἐπιτηδείως πρὸς γένεσιν πόας τε καὶ δένδρων ἀλλὰ πλεῖσται μὲν ὑπὸ Μαιάνδρου μυρῖκαι καὶ μάλιστα αὔξονται, ᾿Ασωπὸς δὲ ὁ Βοιώτιος βαθυτάτας πέφυκεν ἐκτρέφειν τὰς σχοίνους, τὸ δένδρον δὲ ἡ περσεία μόνου χαίρει τοῦ Νείλου τῷ ὕδατι. 20 οὕτω καὶ τὴν λεύκην θαῦμα οὐδὲν καὶ αἴγειρόν τε καὶ κότινον, τὴν μὲν

1. intíves codd., infíves Pc, accentu deleto, paulio post ixtivo, M Va R om., lutivos Pd Ag Vb Lab Vn, marg. R, lutivos Pc. 2. odx ausion - dúont Lb Vn R M om. 3. όλυμπίαδι δχλου La, δι' σχλου Va. 5. τιμάς, eoque expuncto μυίας, Vb. 6. και κατά ταυτά και Pa, κατά ταυτκ καὶ Lab Pcd Vn, κατὰ ταὐτὰ edd. τω Διτ τω 'Απομυίω Smai. SW Va, (3 sup. τῷ διὶ et α sup. τῷ ἀπομ.), τῷ ᾿Απ. Δ. edd. codd. rell. — ἐξελαύνοντας, ο sup. α, Va, ἐξελαύνοντες La, quod probat Sch praef., ἐξελαύνοντι, quod est in edd., librario corrigenti deberi putans, ἐξελαύνοντος cett. codd., in Pa & sup. o, similis caerimonia est apud Her. I 172. 7. Hleias notant C Sch, 'Ολυμπίας D, alterutrum tollendum putat F, 'Ολυμπίοις, subaudito έν, coni. Κ, 'Ολυμπιάσι Porson. 8. μόνοις codd. (in La p. corr. e -μόνον), praefert C in notis, μόνης edd. — Ex to M. 10. pro on de Loescherus voluit όπ μή, nisi. — ἐχόμισεν αὐτήν — δ 'Ηρακλής om. La. 13. κένσαι Lb. 14. αχέ-

ρωντα Vb. - εξρετο Α X K K Pc Ag M Vb Lab Vn R, espero om. Pa, addit in marg., εδρε τον cett. edd., ut voluit Coraes et Lobeck ad Phryn. p. 140, εδρεν τὸν Va. έν θεσπρωτίαν Lb. — ένεκα D Sch. — φασιν om. Vb R. 15. γερωίδα M, αγεροίδα Pc. δ' ἄρα ΑΧΚΓΟΒΡα Vb R, δὲ ἄρα cett. edd. codd. 16. κατά ταυτά Va, ταῦτα Μ. — πρὸς γένεσις La. 17. ανα πλ. La, άναπλείσται Lb Vn. - μυρίναι cod. Phral., μυρίκαι edd. ante S Vab R Pc, μυρίκατ cett. edd. M Lab Pad Ag. — καὶ μάλιστα codd. (καὶ om. M Va) edd., καὶ κάλλισται malit B, vel hoc vel μέγισται legendum putat Sch praef. 18. αξέωνται Pc. παχυτέρας (,,παχυτάτας potius" SW) legi voluit Sevin. Hist. de l'Ac. d. Inscr. t. 14 p. 195 (SW). - ἐκφέρειν cod. Phral. 19. τοὺς σχ. A Vb R. — μόνον Vb. 20. καὶ ante αίγειρον om. edd. ante B Vb R, habent cett. edd. Pacd Ag M Va Lab. — την μέν — κόπνον om. Pc. επὶ ᾿Αχέροντι ἀναφῦναι πρώτω, κότινον δὲ ἐπὶ τῷ ᾿Αλφειῷ, τὴν δὲ αἴγειρον Υῆς τῆς Κελτῶν καὶ Ἡριδανοῦ τοῦ Κελτικοῦ θρέμμα εἶναι.

5. Φέρε δή, ἐποιησάμεθα γὰρ βωμοῦ τοῦ μεγίστου μνήμην, ἐπέλθωμεν καὶ τὰ ἐς ἄπαντας ἐν 'Ολυμπία τοὺς βωμούς. ἐπακολουθήσει δὲ ὁ λόγος μοι τἢ ἐς αὐτοὺς τάξει, καθ' ἤντινα 'Ηλεῖοι θύειν ἐπὶ τῶν βωμῶν 5 νομίζουσι. θύουσι δὲ 'Εστία μὲν πρώτῃ, δευτέρφ δὲ τῷ 'Ολυμπίφ Διὶ ἰόντες ἐπὶ τὸν βωμὸν τὸν ἐντὸς τοῦ ναοῦ. τρίτα δὲ ἐπὶ ἐνὸς βωμοῦ *** 5 καὶ αὕτη καθέστηκεν ἡ θυσία. τέταρτα καὶ πέμπτα 'Αρτέμιδι θύουσι καὶ Ληίτιδι 'Αθηνὰ, ἔκτα 'Εργάνῃ. ταύτῃ τῇ 'Εργάνῃ καὶ οἱ ἀπόγονοι Φειδίου, καλούμενοι δὲ φαιδρυνταί, γέρας παρὰ 'Ηλείων εἰληφότες τοῦ Διὸς τὸ 10 ἄγαλμα ἀπὸ τῶν προσιζανόντων καθαίρειν, οὕτοι θύουσιν ἐνταῦθα πρὶν ἡ λαμπρύνειν τὸ ἄγαλμα ἄρξωνται. 'Εστι δὲ 'Αθηνᾶς καὶ ἄλλος βωμὸς

1. ἀναφήναι Pa. — πρώτω Lab Vn Pa Va Sch, probat D praef. VI, πρώτων, quod primo πρώτον fuisse videtur, Pd, πρώτω Ag Va et M p. corr., πρώτον Vb cod. Phral. R, in hoc corr. in πρώτω, edd. cett. - τὸν ins. ante κότινον Kays. p. 1091, at cf. IV 29,13. VIII 17,2. X 38,9. 2. γης των Κελτων Va Lb SW D, YT, TT, KELTOV cod. Phral. Sch, γής της των Κ. cett. edd. codd. 3. φέρε et γάρ om. Vb, γάρ etiam R. — ἀπέλθωμεν Ag Pd. 4. ἄπαντας — μοι τη ές om. La, τὰ ἐς ἄπαντας τοὺς ἐν 'Ολ. β.? 5. μὲν Α X K, μοι cett. edd. codd. 6. νομίζουσιν ἐπὶ τῶν β. edd. ante BVb Pa R, ἐπὶ τῶν β. νομ. Pcd Ag M Va Lab (νομιμά-Court Pc). 7. Evtes A X K F S codd., elecit C, ióvtes e coni. F cett. edd., dúovtes E. Curtius Abh. d. Berl. A. d. W. 1881 p. 49 sqq. (Ges. Abh. II 50). — ἐπὶ των βωμων ชติง edd. ante B, E. Curtius l. l., in Va scriptum erat έπὶ των βωμων τὸν, corr. in έ. τὸν βωμὸν τὸν, ἐπὶ τὸν βωμὸν τὸν cett. edd. Pacd Ag Fab Lab M Vb, unde K čvtes ἐπὶ τῷ βωμῷ τῷ scribendum censuit. signum lacunae D ponit post τρίτα δὲ, post ένὸς βωμού SBSW Sch, post ή δυσία Va, lacunam alii aliter explent: Cor. secundum schol. Pind. 5,10 (Κρόνω καὶ 'Ρέα. Τέταρτα Διΐ καὶ Ποσειδωνι ἐπὶ ένὸς βωμού) καὶ αύτη, Buttm. coll. 24,1 (Κρόνφ δύουσι καὶ 'Ρέα, είτα Λαοίτα Διί και Ποσειδώνι Λαοίτα έπι δὲ ένὸς βωμοῦ) καὶ αὕτη, SW (Κρόνω καὶ 'Ρέα' ἐντὸς του ναου) καὶ αυτη, Beinert. 1.

l. p. 15 sq. (Λασίτα Διί καὶ Ποσειδώνι Λαοίτα) καθέστηκεν, Kindscher Jb. f. Ph. XII Suppl. 211 (Διτ δύουσι καὶ Ποσειδώνι* ἐκείνω γάρ) καὶ αυτη, Wernick. Jb. d. arch. Inst. IX (1884) p. 92 (Λαοίτα Διΐ καὶ Ποσειδωνι Λαοίτα). ἐπὶ δὲ ένὸς βωμου καὶ αυτη καθ., cf. Sch Z. f. A. 1847 p. 222 sqq., 225-229; Kays. ib. 1848 p. 1091 sq. 8. καὶ αὐτή edd. ante B codd. (falsa referunt SW), xai auth cett. edd. — dusia. πέμπτα 'Αρτέμιδι δύουσι λαοί δι' 'Αδηνᾶν edd. ante SW codd. (πέμπτη Pd, λαοίδι Pa, διά άθηναν Pcd) praeter La, qui habet: θυσία τέταρτα και πέμπτα άρτέμιδι θύουσιν καὶ ληΐπδι άθηνα, recepp. SW (Λαοίπδι scribentes) D Sch, Πέμπτα 'Αρτέμιδι δύουσι Λατωίδι καὶ 'Αθτινά, έκτα 'Εργ. vel πέμπτα 'Αρτέμιδι δ. Λατωΐδι καὶ 'Αθηνῷ ἔκτα Ἐργ. Cor., Buttm. omisso τέταρτα καὶ coni. πέμπτα "Ηρα Λαοίτιδι δύουσι καὶ Λαοίτιδι 'Αδηνής έκτα 'Εργ., Buttmanni coniecturas probant O. Mueller Gött. Gel. Anz. 1828 n. 204, B, Curtius Ges. Abh. II 46, Maurer de aris Graec. 7, Kindscher l. l. τέταρτα Κρόνω καὶ 'Ρέα ἐπὶ ἑνὸς βωμοῦ, καὶ πέμπτα "Ηρα Λαοίτιδι δύουσι καὶ Λαοίτιδι 'Αθηνά, έκτα 'Εργ., vid. comm. 9. ὀργάνη, hic et statim, Vb, in Va ταύτη τη έργάνη serius demum sub linea addita sunt. 10. paidpúvrai AXKF Vb, φαιδρύνται M R Vn Lab Pcd Ag Va, Φαιδρυνταί CSSW D, voluerunt Sylb. K, φαιδρυνταί B Sch. 12. ἄργωνται M Pac Lb Ag, άργονται Vab La Pd R edd., άρξωνται Cor.,

πλησίον του ναου, και 'Αρτέμιδος παρ' αὐτὸν τετράγωνος, ἀνήκων ἡρέμα ές ύψος. μετά δὲ τοὺς κατειλεγμένους 'Αλφειώ καὶ 'Αρτέμιδι θύουσιν ἐπὶ 6 ένος βωμού το δε αίτιον τούτου παρεδήλωσε μέν που καὶ Πίνδαρος εν ώδή, γράψομεν δὲ καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς λόγοις τοῖς Λετριναίοις. τούτου δὲ 5 οὐ πόρρω καὶ ἄλλος τῷ ᾿Αλφειῷ βωμὸς πεποίηται, παρὰ δὲ αὐτόν ἐστιν Ήφαίστου. του δε Ήφαίστου τον βωμόν είσιν Ήλείων οι δνομάζουσιν Αρείου Διός. λέγουσι δὲ οἱ αὐτοὶ οὖτοι καὶ ὡς Οἰνόμαος ἐπὶ ποῦ βωμοῦ τούτου θύοι τῷ ᾿Αρείω Διί, ὁπότε τῶν Ἱπποδαμείας μνηστήρων καθίστασθαι μέλλοι τινὶ ἐς ἐππων ἄμιλλαν. Μετὰ τοῦτον πεποίηται μὲν Ἡρακλεῖ βωμός? 10 ἐπίκλησιν Παραστάτη, πεποίηνται δὲ καὶ τοῦ Ἡρακλέους τοῖς ἀδελφοῖς Έπιμήδει καὶ Τδα καὶ Παιωναίω τε καὶ Ἰάσω. τὸν δὲ τοῦ Ἰδα βωμὸν 'Ακεσίδα ύπὸ έτέρων οίδα καλούμενον. Ένθα δὲ τῆς οἰκίας τὰ θεμέλιά έστι της Οινομάου, δύο ένταυθά είσι βωμοί, Διός τε Έρχείου τουτον δ Οἰνόμαος ἐφαίνετο αὐτὸς οἰκοδομήσασθαι τῷ δὲ Κεραυνίῳ Διὶ ὅστερον 15 ἐποιήσαντο, ἐμοὶ δοχεῖν, βωμόν, ὅτ' ἐς τοῦ Οἰνομάου τὴν οἰχίαν χατέσχηψεν δ περαυνός. τὰ δὲ ἐς τὸν μέγαν βωμὸν ὸλίγω μέν τι ἡμῖν πρότερον ἐστιν 8 εἰρημένα, καλεῖται δὲ 'Ολυμπίου Διός. 6. Πρός αὐτῷ δέ ἐστιν 'Αγνώστων θεών βωμός, και μετά τουτον Καθαρσίου Διός και Νίκης, και αύθις Διός

recepi coll. 16,8. VII 21,3; X 13, 2. - 8' 'Ab. edd. ante S Pac Vb R, & 'Ab. cett. edd. M Pd Ag Va Lab. — καὶ ἄλλος om. Pa, addit in marg. 2. είς edd. ante B M Vab Pa R, ¿c cett. edd. Pcd Ag Lab. 3. 8' air. edd. ante S, B Pac Ag Vb, 8è air. cett. edd. M Va Lab S SW D Sch. 4. γράψομεν Porson., probant Herw. et E. B. Mayor, Journal of Philol. XVI (1888) p. 111, γράφομεν edd. codd. (γράφωμεν Vb R), v. ad Il 2,7 app. crit. - Λαιτριναίοις edd. ante SW Vab M Pa R Vn Lab, λατριναίοις Pcd Ag, Λέτρινοι et Λετριναίοι constanter scribi VI 22 monet Sylb., unde Aetoivaiois SW D Sch. 7. xai pro οί Vb. -- οἰνομάος Pa. 8. τω τω άρείω Pd. - τὸν ἱπποδαμείας Vb R M, των ίπποδαμείων ΑΧΚ, των ίπποδαμείας cett. edd. codd., voluit Sylb. 9. μέλοι La. — τινὶ om. Va. — μετὰ τοῦτον Sch, μετά τουτο codd. edd., cf. § 6. 8. 15,4. 5. 7. 10. πεποίηνται δὲ malit Sch praef., recepi, πεποίηται δε codd. edd. - τοῖς 'Ηρ. τοῖς ἀδελφοῖς codd. edd. ante SW, τοῖς ante Ho. Cor. expungendum censet, inclusit Smin., τοῖς 'Hρ. uncis inclusit B secutus Hermannum

ad Vig. p. 704, qui etiam τε post Παιοναίω delendum esse iudicat, Porsonus τοίζ ante 'Hp. vel delendum vel in tol mutandum censet, του 'Hp. τοῖς ἀδ. SW D Sch. 11. ἐπιμήδι Pa Ag Lb Vn Pac, ἐπὶ μήδι Vb R, ἐπιμήδη Pd, ἐπιμείδει Va, ἐπιμήδει La M. ίδας Va Ag Lb Vn Pcd, ίδα La Vb Pa, ίδα Μ. – Παιονέφ ΑΧΚ, παιωνέφ VbR, παιονίω Ag, Παιοναίω cett. edd. Pacd M Va Lab, Παιωναίω S. — τε om. Va, fortasse etiam M. – ἰάσσω Pa R Vb. – τοῦ om. M Va Lb Vn, τὸν δὲ τοῦ δὲ τοῦ ἴδα La. 12. 'Ακεσίδα — δοκεΐν, βωμόν om, Va. 13. ἔρκε μοι Pd Ag Lb, ἔρκεμοι Pc, ἔρκεμοι Vn, έρχίου Vb R Pa (in hoc ἐρχίμου, μ expuncto), έρχείου La, in M pro Διός τε Έρκείου est έρημοι et in marg. είρηταί μοι. 15. ἐποιήσατο ΑΧΚ Vb, ἐποιήσαντο cett. edd. codd., voluit Sylb. - eic R Pa. τούς pro του Va. 16. τινι SB, voluit Cor., τοι Ag, τι cett. edd. codd., cf. vol. I ad p. 61,19, in Pd supra n on esse videtur. 17. δέ ἐστιν M Va Vn Pcd Ag, δὲ ἔστιν Lab, 8' coriv edd. Pa Vb. - praestiterit 'Αγνώτων". Herw. 18. βωμός om.

έπωνυμίαν Χθονίου. είσι δε και θεών πάντων βωμοί και Ήρας επίκλησιν 'Ολυμπίας, πεποιημένος τέφρας καὶ οὖτος' Κλυμένου δέ φασιν αὐτὸν άνάθημα είναι. μετά δὲ τοῦτον ᾿Απόλλωνος καὶ Ἑρμοῦ βωμός ἐστιν ἐν κοινώ, διότι Έρμην λύρας, 'Απόλλωνα δὲ εδρέτην είναι κιθάρας Έλ-9 λήνων έστιν ές αὐτούς λόγος. ἐφεξης δὲ 'Ομονοίας βωμός καὶ αὖθις 5 'Αθηνάς, ό δὲ Μητρός θεών. 7. τῆς ἐσόδου δὲ τῆς ἐς τὸ στάδιόν εἰσιν έγγύτατα βωμοί δύο τὸν μὲν αὐτῶν Έρμου καλουσιν Ἐναγωνίου, τὸν δὲ έτερον Καιρού. Ίωνι δὲ οίδα τῷ Χίω καὶ ὕμνον πεποιημένον Καιρού. γενεαλογεί δε εν τῷ υμνώ νεώτατον παίδων Διός Καιρόν είναι. πλησίον δε του Σικυωνίων θησαυρού ήτοι Κουρήτων ή του 'Αλκμήνης έστιν 'Ηρακλέους' 10 10 λέγεται γάρ καὶ ἀμφότερα. 8. Ἐπὶ δὲ τῷ Γαίω καλουμένω βωμός ἐστιν ἐπ' αὐτῷ Γης, τέφρας καὶ οὖτος· τὰ δὲ ἔτι ἀρχαιότερα καὶ μαντεῖον της Γης αὐτόθι είναι λέγουσιν. ἐπὶ δὲ τοῦ ὀνομαζομένου Στομίου Θέμιδι δ βωμός πεποίηται. τοῦ δὲ Καταιβάτου Διὸς προβέβληται μὲν πανταχόθεν πρό του βωμού φράγμα, έστι δὲ πρός τῷ βωμῷ τῷ ἀπὸ τῆς τέφρας τῷ 15 μεγάλω. μεμνήσθω δέ τις οὐ κατά στοῖχον της ίδρύσεως άριθμουμένους τούς βωμούς, τη δὲ τάξει τη Ἡλείων ἐς τὰς δυσίας συμπερινοστοῦντα ήμῶν τὸν λόγον. πρὸς δὲ τῷ τεμένει τοῦ Πέλοπος Διονύσου μὲν καὶ Χαρίτων ἐν κοινῷ, μεταξὸ δὲ αὐτῶν Μουσῶν καὶ ἐφεξῆς τούτων Νυμφῶν έστι βωμός.

XV. Έστι δὲ οἴκημα ἐκτὸς τῆς Ἄλτεως, καλεῖται δὲ ἐργαστήριον Φειδίου, καὶ ὁ Φειδίας καθ΄ ἕκαστον τοῦ ἀγάλματος ἐνταῦθα εἰργάζετο- ἔστιν οὖν βωμὸς ἐν τῷ οἰκήματι θεοῖς πάσιν ἐν κοινῷ. ἀπίσω δὲ ἀναστρέψαντι αὖθις ἐς τὴν Ἄλτιν ἐστὶν ἀπαντικρὸ τοῦ Λεωνιδαίου — 2. τόδε 2 ἐκτὸς μὲν τοῦ περιβόλου τοῦ ἱεροῦ τὸ Λεωνίδαιον, τῶν δὲ ἐσόδων 25

Vb. — δαρσίου Vb. — αὖθις καὶ M Va.

1. virgulam, quam habent post βωμοὶ edd.
omnes, delevi, v. comm.
4. έρμη codd.,
'Ερμην edd. — εὐρετὴν edd. ante SW.
5. δὲ τῆς ὁμωνίας Vb R. — ναὸς, sup. vers.
βωμὸς, M. 6. ὁ δὴ Vb R. 7. ἐγγυτάτω
Pd. 8. Ἰωνι — Καιροῦ M Va om. 9. pro
Διὸς Amasaeus legisse videtur Κρόνου, haud inepte iudice Sylburgio.
10. σικύων La.
— ἢ τοῦ Κούρητος? SW, "vel eius qui Curetum unus fuit." Amas. — ἡ τοῦ ἀλκμ. ἐστίν ἡρακέους γὰρ λέγ. Va Lb Vn, γὰρ λέγ. etiam M.
12. ἐπ' αὐτῷ deleri iubet Zink, at cf. VIII
22,4. X 30,7. 31,8. 10. 35,2. 38,10 et vol.
I ad p. 25,20. — γῆς hic et paullo post

litera minuscula B. — δ' ἔπ edd. ante SW, δὲ ἔπ cett. edd. codd. 13. τομίου Pc. — θέμι δ βωμὸς La. 14. καταβάτου M. 15. φρᾶγμα R. 16. στίχον edd. ante B Ag Vb R, στοῖχον cett. edd. Pacd M Va Lab. 17. τάξει τῆ La Pcd SW D Sch, τάξει τῶν Pa R Vn M cett. edd. 18. τὸ τεμένει Va, τῶ μέλει, in marg. τέλει ἢ μέρει, Pa. 20. ἐστιν edd. ante B M Vb Pa La R, ἐστι cett. edd. Pcd Ag Lb Va.

22. τὰ τοῦ ἀγ. voluit Thiersch, vid. comm. — ἐργάζετο M Vb Pa. 23. ἐστιν om. D. 24. τὸν ἐς τὴν R. 25. hanc paragra-

πεποίηται των ές την Άλτιν κατά την πομπικήν, η μόνη τοῖς πομπεύουσίν έστιν όδός. τοῦτο δὲ ἀνδρὸς μὲν τῶν ἐπιχωρίων ἐστὶν ἀνάθημα Λεωνίδου, κατ' έμε δε ες αύτο 'Ρωμαίων εσωκίζοντο οί την Ελλάδα επιτροπεύοντες. διέστηκε δὲ ἀγυιὰν ἀπὸ τῆς ἐσόδου τῆς πομπικῆς τοὺς γὰρ δὴ ὑπὸ 5' Αθηναίων καλουμένους στενωπούς άγυιὰς δνομάζουσιν οί 'Ηλείοι. — 3. ἔστι δὲ ἐν τῆ Αλτει τοῦ Λεωνιδαίου πέραν ** μέλλοντι ἐς ἀριστερὰν 3 'Αφροδίτης βωμός καὶ 'Ωρών μετ' αὐτόν. κατὰ δὲ τὸν ὀπισθόδομον μάλιστά ἐστιν ἐν δεξιᾳ πεφυκώς κότινος καλεῖται δὲ ἐλαία καλλιστέφανος, καὶ τοῖς νικῶσι τὰ Ὀλύμπια καθέστηκεν ἀπ' αὐτῆς δίδοσθαι τοὺς στεφάνους. 10 τούτου πλησίον του κοτίνου πεποίηται Νύμφαις βωμός. Καλλιστεφάνους ονομάζουσι καὶ ταύτας. ἔστι δ' ἐν τοῖς ἐκτὸς τῆς ᾿Αλτεως μὲν ᾿Αρτέμιδος 4 Αγοραίας βωμός, εν δεξιά δε του Λεωνιδαίου, πεποίηται δε και Δεσποίναις τὰ δὲ ἐς τὴν θεὸν ἢντινα ὀνομάζουσι Δέσποιναν διδάζει μοι τοῦ λόγου τὰ ές 'Αρκάδας. μετὰ δὲ τοῦτον ἔστιν 'Αγοραίου Διὸς βωμός, πρὸ δὲ τῆς 15 καλουμένης Προεδρίας 'Απόλλωνος ἐπωνυμίαν Πυθίου καὶ μετ' αὐτὸν Διονύσου' τούτον ούτε πάλαι τὸν βωμὸν καὶ ὑπὸ ἀνδρῶν ίδιωτῶν ἀνατεθήναι λέγουσιν. 4. Ἰόντι δὲ ἐπὶ τὴν ἄφεσιν τῶν ἔππων ἔστι βωμός, ἐπίγραμμα 5 δὲ ἐπ' αὐτῷ Μοιραγέτα δῆλα οὖν ἐστιν ἐπίκλησιν εἶναι Διὸς ὅς τὰ ἀνθρώπων οίδεν, δσα διδόασιν αί Μοίραι καὶ όσα μὴ πέπρωταί σφισι. πλησίον δὲ 20 καὶ Μοιρών βωμός ἐστιν ἐπιμήκης, μετὰ δὲ αὐτὸν Ἑρμοῦ, καὶ δύο ἐφεξῆς

phum in parenthesi posui, idem vult O. Kern, de Orphei Epimenidis Pherecydis theogoniis quaestiones criticae thes. VII, post Λεωνιδαίου punctum ponunt edd., τὸ Λεωνίδαιον coni. K, probatus a C in not., τοῦ λεωνίδαίου (sic) Va, τοῦ λεωνίδου La. — τόδε Sch, τὸ δὲ cett. - Λεωνιδαΐον Vb R. 1. τὸν ἐς Vb. — μόνοις? SW. 2. των om. La. 3. δè om. La. — ρωμαίον, ο expunct. et ω sup. vers., La. 4. άγυὰν Vb, ἀνιὰν La. S. avías Pa Lb Va et omisso of M, άγυίας Vn. 6. Aλτι edd. ante S, B Pac M R Va La, ἄλτη Ag Vb Pd, ἄλπι Lb, "Altel SSW D Sch. — λεωνίδου Vab La, αι sup. vers. in La, λεωνιδούου Lb. πέραν ** μέλλοντι scripsi, lacunam verbum eundi hausisse ratus, frustra obloquitur Robert Herm. XXIII p. 433 n. 1, v. Heberdey Eran. Vindob. 41, περᾶν μέλλοντι codd. edd., περάν non invenitur apud Pausaniam nisi in Panyasis versu X 8,9 et ἀπαντικρύ του Λεων. post parenthesin verbis του Λεω-

νιδαίου recte excipiuntur. — ἐπ' ἀρ. Pc. 8. πεφυκός Pa Vab R. — ελεακαλλιστέφανους La. 9. ἀπ' αὐτοῦ Pa. — τὰς στεφάνους La. 11. žon 8' žn žxròg Robert I. I. 435, žon δέ τοι ἐντὸς R edd. ante B, qui ἔστι δ' ἔπ ἐντὸς scribit, secuntur SW D, Sch inel. ἔτι, δέ τι έντός Vb, δὲ έντὸς Va M, δὲ τῆς έντὸς Lb Vn, δὲ τοῖς ἐντὸς Pacd Ag La Fa, unde scripsi ἔσπ δ' ἐν τοῖς ἐχτὸς, cf. 27,1; ἐντὸς et extòs a librariis, ut ex et ev, saepius confunduntur, v. var. lect. IV 27,7. V 4,4. 20,4. VIII 5,6; evros defendit Doerpfeld A. M. XIII p. 335. 12. ἀγορέας Ag. λεωνίδου Va. - Δεσποίνας, X K F C, Δεσποίναις A Sch codd. (in M ης sup. αις), Δεσποίνης SBSWD, cf. § 10. 13. θέσιν pro Deòv La, om. Deòv Pd. 17. 8' edd. ante SW Pa Vb, 8è cett. edd. M Pcd Ag Va Lab. 18. Μοιραγέτα F C. — τὰνδρώπων Pa R, $\tau' \dot{\alpha} \overline{\nu} \dot{\omega} \dot{\nu}$ Vb. 19. δεδόασιν, ι sup. ε, La. 20. δύο έφεξης Έρμου καὶ Διὸς Υψίστου Wernicke Jb. d. arch. Inst.

Διός Ύψίστου. ἐν δὲ τῶν ἵππων τῆ ἀφέσει, ἐν μὲν τῷ ὑπαίθρω τῆς ἀφέσεως κατά μέσον που μάλιστα Ποσειδώνος Ίππίου καὶ "Ηρας εἰσὶν Ίππίας βωμοί, 6 πρὸς δὲ τῷ κίονι Διοσκούρων. τῆς δὲ πρὸς τὸν ἔμβολον καλούμενον ἐσόδου τή μεν Άρεως Ίππίου, τη δε 'Αθηνάς Ίππίας βωμός. Ες δε αὐτὸν τὸν ἔμβολον ἐσελθόντων Τύχης ἐστὶν ἀγαθης βωμὸς καὶ Πανός τε καὶ ᾿Αφροδίτης, 5 ένδοτάτω δὲ τοῦ ἐμβόλου Νυμφῶν ἄς ᾿Αχμηνὰς καλοῦσιν. ἀπὸ δὲ τῆς στοάς ήν οί Ήλειοι καλούσιν Αγνάπτου, τὸν ἀρχιτέκτονα ἐπονομάζοντες τῷ οίκοδομήματι, ἀπό ταύτης ἐπανιόντι ἐστὶν ἐν δεξιὰ βωμός ᾿Αρτέμιδος. ἐσελθόν-7 των δὲ αὔθις διὰ τῆς πομπικῆς ὲς τὴν ᾿Αλτιν εἰσὶν ὅπισθεν τοῦ Ἡραίου Κλαδέου τε του ποταμού καὶ 'Αρτέμιδος βωμοί, δ δὲ μετ' αὐτοὺς 'Απόλλωνος. τέταρτος 10 δὲ 'Αρτέμιδος ἐπίκλησιν Κοκκώκας, καὶ 'Απόλλωνος πέμπτος Θερμίου. μέν δή παρά 'Ηλείοις Θέρμιον καὶ αὐτῷ μοι παρίστατο εἰκάζειν ὡς κατὰ Ατθίδα γλώσσαν είη θέσμιος άνθ' ότου δὲ Αρτεμιν ἐπονομάζουσι 8 Κοκκώκαν, ούχ οἶά τε ἢν μοι διδαχθἢναι. ἔστι δὲ πρὸ τοῦ καλουμένου Θεηκολεώνος οἴκημα· τούτου δὲ ἐν γωνία τοῦ οἰκήματος Πανός ίδρυται 15 5. Τὸ πρυτανεῖον δὲ Ἡλείοις ἔστι μὲν τῆς Ἁλτεως ἐντός, πεποίηται δὲ παρὰ τὴν ἔξοδον ή ἐστι τοῦ γυμνασίου πέραν. ἐν τούτω δὲ οί τε δρόμοι τῷ γυμνασίω καὶ τοῖς άθληταῖς εἰσιν αί παλαῖστραι. (τοῦ) 9 πρυτανείου δὲ πρὸ μὲν τῶν θυρῶν βωμός ἐστιν ᾿Αρτέμιδος ᾿Αγροτέρας. δὲ αὐτῷ τῷ Πρυτανείῳ παριόντων ἐς τὸ οἴχημα, ἔνθα σφίσιν ἡ ἑστία, 20 Πανός ἐστιν ἐν δεξιᾶ τῆς ἐσόδου βωμός. ἔστι δὲ ἡ ἐστία τέφρας

IX 99. 2. μέσον που Vb. — ίππείου Ag Vab. — ἱππείας Va, ἱππίας εἰσὶν Μ. 3. αιονι (sic) La. - sq. δè om. M Pcd Ag Va Lb, in R sup. lin., est in La Pa Vb. καλούμενον --- έμβολον om. MR, hic addit verba omissa in marg. — žoodov Vab. 4. ίππείου videtur esse in Lb. 5. τε om. S SW Va, est in cett. edd. codd. 6. ἐνδο τὰ τῶ Lb. — ἀχμηνὰς Β Pc Ag, voluit Sylb. (hoc vel ακμήτας), 'Ακμηνάς S SW D Sch, 'Ακμήνας cett. edd. codd. 7. 'Αγάπτου edd. ante S codd., 'Αγνάπτου cett. edd. e coni. Schneideri coll. VI 20,13. 9. 8è om. ante αδθις Pd. -- Κλαδαίου ΑΧΚ Vb R Pa, κλαδίου Ag, Κλαδέου cett. edd. codd. 10. βωμός codd. 11. ποκκόκας Pc Vb et paullo post κοκκόκαν Vb, Κοκκώκας cett. codd. edd., R κοκκώδας, κ sup. δ, 'Οκώκας vel 'Οπώπας Valcken. MS. - Σερμίου et Σέρμιον coni. Cor., Θεαρίου et Θεάριον Valcken. 12. Θέρμιον edd. ante i

B codd. (in Vb ν expunct.), θέσμιος cett. edd. ex em. Buttmanni et Boeckh. C. I. G. t. 1 p. 28, Θεώριον Valcken. 13. ἄρτεμον. ι sup. ο, La. 14. κοκκώκαν R. — οὸ χρεία τε edd. ante B codd., oby old te cett. edd. ex emend. Porsoni et Coraii. 15. Θεηκαλέωνος edd. ante S codd., θεηκαλέωνος R, Θεηκολέωνος coni. C, Θεηκολεώνος cett. edd. ex em. Schneideri in lex, έστι δὲ πρὸ τούτου καλούμενον Θεηχόλωνος οίχημα coni. Cor. οίκημα om. Pa. - ἐν ἀγωνία A X K Lb Vn R Pa, R ἐν sup. lin., ἀγωνία sine ἐν M Vab, ἐν γωνία cett. edd. codd. Amas., voluit Sylb. 17. έν τούτω δὲ --- αί παλαίστραι incl. Gurlitt p. 388 ut glossema ex VI 21,2. 18. τῷ γυμνασίω delet Cobet Philostr. Γυμν. p. 41. — τοῖς M. — τοῦ articulum addidit Sch MS. 19. πρυτανείου --- δὲ αὐτῷ τῷ om. Pd. 21. Πανός ἐστιν — ἡ ἐστία om. Pa, sed addit in marg., cloóbou Pa.

καὶ αὖτη πεποιημένη, καὶ ἐπ' αὐτης πῦρ ἀνὰ πᾶσάν τε ἡμέραν καὶ ἐν πάση νυκτὶ ὡσαύτως καίεται. ἀπὸ ταύτης τῆς ἑστίας τὴν τέφραν κατὰ τὰ εἰρημένα ἤδη μοι κομίζουσιν ἐπὶ τὸν τοῦ 'Ολυμπίου βωμόν, καὶ οὐχ ἤκιστα ἐς μέγεθος συντελεῖ τῷ βωμῷ τὸ ἀπὸ τῆς ἑστίας ἐπιφορούμενον.

6. Έκαστου δὲ ἄπαξ τοῦ μηνὸς δύουσιν ἐπὶ πάντων Ἡλεῖοι τῶν 10 κατειλεγμένων βωμών. δύουσι δὲ ἀρχαῖόν τινα τρόπον λιβανωτὸν γὰρ όμου πυροίς μεμαγμένοις μέλιτι θυμιώσιν έπὶ των βωμών. τιθέασι δὲ καὶ κλώνας έλαίας ἐπ' αὐτων, καὶ οἴνω χρωνται σπονδή. μόναις δὲ ταῖς Νύμφαις οὐ νομίζουσιν οίνον οὐδὲ ταῖς Δεσποίναις σπένδειν, οὐδὲ ἐπὶ τῷ 10 βωμφ τφ χοινώ πάντων θεών. μέλει δὲ τὰ ἐς τὰς θυσίας θεηχόλω τε, ός επί μηνὶ εκάστω τὴν τιμὴν έχει, καὶ μάντεσι καὶ σπονδοφόροις, έτι δὲ ἐζηγητῆ τε καὶ αὐλητῆ καὶ τῷ ζυλεῖ. ὁπόσα δὲ ἐπὶ ταῖς σπονδαῖς λέγειν 11 σφίσιν εν τῷ Πρυτανείω καθέστηκεν, ἡ καὶ ὅμνους ὁποίους ἄδουσιν, οὄ με ήν είκὸς ἐπεισαγαγέσθαι καὶ ταῦτα ἐς τὸν λόγον. 7. Θεοῖς δὲ οὐ τοῖς 15 Έλληνικοῖς μόνον, άλλὰ καὶ τῷ ἐν Λιβύη σπένδουσι καὶ "Ηρα τε 'Αμμωνία καὶ Παράμμωνι Έρμου δὲ ἐπίκλησίς ἐστιν ὁ Παράμμων. φαίνονται δὲ χρώμενοι ἐκ παλαιοτάτου τῷ ἐν Λιβύη μαντείω, καὶ ἀναθήματα Ἡλείων έν "Αμμωνός είσι βωμοί" γέγραπται δὲ ἐπ' αὐτῶν ὅσα τε ἐπυνθάνοντο οί 'Ηλείοι, καὶ τὰ χρησθέντα όπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἀνδρῶν οἱ 20 παρά τὸν "Αμμωνα ἤλθον ἐξ "Ηλιδος. ταῦτα μὲν δή ἐστιν ἐν "Αμμωνος"

1. καὶ αύτη corr. in καὶ αύτη Μ. — ἀπ' αὐτῆς Va. 3. τὸν 'Ολ. βωμὸν Sylb. F C S Va, τοῦ 'Ολ. βωμὸν ΑΧΚΜ Vb Lb Vn Pa R, του 'Ολ. τον βωμόν B praeeunte Sylb., τὸν τοῦ 'Ολ. βωμὸν SW D Sch codd. cett. 4. τὸ ante ἀπὸ om. Va. — ἐπιφερούμενον Pd. 6. κατηλεγμένων M Vb R. — δὲ pro γάρ Va, in R γάρ sup. δὲ. 7. πυροῦ, οίς sup. ού, R. - μεμιγμένοις, α super ι Μ. — ἐπὶ τὸν βωμὸν ΑΧΚΜ Vab Vn R, ἐπὶ τῶν βωμῶν cett. edd. ex emend. Sylb. codd. (ἐπὶ τῶν βωμὸν Pa). 8. σπουδή Vab. 9. τη Δεσποίνη, ut coni. C, SB SW D, ταίς Δεσποίναις codd. edd. cett., της Δεσποίνας scil. έπὶ τῷ βωμῷ coni. F. — σπεύδειν Vb. — τῷ ante βωμῷ om. Pd. 10. πάντων δεβ Pc. — μέλλει Vb. τὰ ἐς τὰς δ. Sch e coni., τὰς δ. Lb, τὰς ές δ. Pa Vn R Vab M, in M sup. vers. τὰ, τά ές δυσίας Fa Pcd Ag La rell. edd. - τω addunt ante θεηκ. SSW D. - θεηκολότω (Bennolorus Lb Vn) Joa AXK codd., Denκόλω ος correxit K, θεηκολότω ος F C, quamquam uterque cum K maluit θεηκόλω, S τῷ θεηχόλφ, δς, B Sch θεηχόλφ τε, δς ex em. Coraii, τῷ θεηχόλφ τε, δς SW D. 11. ἐπὶ om. Va. — ἔχειν p. err. typoth. K. 13. ἐν τῷ Πρ. — ἄδουσιν om. Ag. - πρυτανείων, supra vers. φ, Μ. 14. ἐπεισαγάγεσθαι Lab R, in hoc corr. in ἐπεισαγαγέσθαι. 15. των έν Λ. cdd. ante BPaRM Vab, τῷ ἐν Λ. cett. edd. Pcd Ag Lab Vn, voluisse videtur etiam K, Δū ins. Sch MS. post xaì, quod post σπένδουσι S, post εν Λιβότ SW ponendum esse putant. - "Ηρα τη 'Αμμωνία Va, hoc vel "Ηρα τε 'A. coni. SW. 16. ἐπίκλησιν, ς sup. ν, La. - ἐστιν ἡ παραμμ. Ag. 17. των ἐν Lab. - μαντεΐον Vab, in hoc corr. in είφ. λιβύων pro ήλείων Vb. 18. βωμῷ M Va R, in hoc of sup. Φ. — ἐπ' αὐτ, & sup: τ, Vb. — οί om. Vb. 19. pro καὶ τὰ χρησθέντα Va καταγρησθέντα, Μκαταγρησθέντων. 20. έν

Ήλείοι δὲ καὶ ήρωσι καὶ γυναιξὶ σπένδουσιν ήρώων, δσοι τε ἐν τἢ χώρας τἢ Ἡλεία καὶ δσοι παρὰ Αἰτωλοῖς τιμὰς ἔχουσιν. 8. 'Οπόσα δὲ ἄδουσιν ἐν τῷ Πρυτανείῳ, φωνὴ μέν ἐστιν αὐτῶν ἡ Δώριος, δστις δὲ ὁ ποιήσας ἢν τὰ ἄσματα, οὐ λέγουσιν. ἔστι δὲ καὶ ἑστιατόριον Ἡλείοις' καὶ τοῦτο ἔστι μὲν ἐντὸς τοῦ Πρυτανείου, τοῦ οἰκήματος τοῦ τῆς ἑστίας ἀπαντικρύ, 5 τοὺς δὲ τὰ 'Ολύμπια νικῶντας ἑστιῶσιν ἐν τούτῳ τῷ οἰκήματι.

XVI. Λείπεται δὲ τὸ μετὰ τοῦτο ἡμῖν τῆς τε "Ηρας ὁ ναὸς καὶ ὁπόσα ἐστὶν ἐν τῷ ναῷ πρέποντα ἐς συγγραφήν. λέγεται δὲ ὁπὸ 'Ηλείων ὡς Σκιλλούντιοι τῶν ἐν τῷ Τριφυλία πόλεών εἰσιν οἱ κατασκευασάμενοι τὸν ναὸν ὀκτὰ μάλιστα ἔτεσιν ὕστερον ἢ τὴν βασιλείαν τὴν ἐν 'Ηλιδι ἐκτήσατο 10 'Οξυλος. 'Εργασία μὲν δή ἐστι τοῦ ναοῦ Δώριος, κίονες δὲ περὶ πάντα ἐστήκασιν αὐτόν ἐν δὲ τῷ ὀπισθοδόμῳ δρυὸς ὁ ἔτερος τῶν κιόνων ἐστί. μἢκος δέ εἰσι τοῦ ναοῦ πόδες τρεῖς καὶ ἔξήκοντα *** οὐκ ἀποδεῖ. τὸν δὲ ἀρχιτέκτονα ὅστις ἐγένετο οὐ μνημονεύουσι. 22. Διὰ πέμπτου δὲ ὑφαίνουσιν ἔτους τῷ "Ηρα πέπλον αὶ ἐκκαίδεκα γυναῖ- 15 κες" αἱ δὲ αὐταὶ τιθέασι καὶ ἀγῶνα 'Ηραῖα. ὁ δὲ ἀγών ἐστιν ἄμιλλα δρόμου παρθένοις' οὕτι που πάσαι ἡλικίας τῆς αὐτῆς, ἀλλὰ πρῶται μὲν αἱ νεώταται, μετὰ ταύτας δὲ αἱ [τῷ] ἡλικία δεύτεραι, τελευταῖαι δὲ θέουσιν ἡ κόμη, χιτῶν ὀλίγον ὑπὲρ γόνατος καθήκει, τὸν ὧμον ἄχρι τοῦ στήθους 20

om. Ag. 2. ἸΗλείων S Va, ἸΗλεία edd. codd. rell. — αἰτωλεῖς ἡμᾶς ἔχ. Ag Pd. — Ὁπόσα δὲ — τῷ οἰκήματι post ἐς τὸν λόγον § 11 ponenda esse haud inepte suspicatur Sch Jb. f. Ph. 1868 p. 533.

7. te om. Va, in R est sup. lin. 8. ἐν (fin. fol.) ἐν τῷ ν. Vb. — τρέποντα Vb R, in hoc πρε sup. τρε. — είς edd. ante SW Pac R Ag, ές M Lb Vn Pd, καὶ La. 9. σκυλλούντιοι La Ag, in Pd σχυλλοάντιοι esse videtur. - ἐν τῆ φυλία Pa. - κατασκευασμένοι La Pa. 10. YÉVEGU VEL YEVEGÜG Thiersch Abh. d. Münch. Ak. VI p. 108. — των έν M R Va. — τρίδ. ήγήσατο Ag. 11. ή ante έργασία inserit Herb. Richards Class. Rev. XIV 447 cl. cap. 10,2, at cf. X 36,5, adde X 33,4 αγάλματα έργασίας τῆς 'Αττικῆς et 37,8 άγάλματα έργασίας 'Αττικής' - έστί έστι τοῦ ναοῦ Pc. - δώριος Pa in marg. 14. lacunam indicavi cum BSWDSch, vid. comm. — οὐκ ἀποδεῖ om. A X K Vb Pa M R

(in hoc expunct.) habent cett. edd. codd., ούχ ἀποδέον πολύ coni. C. - μντ.μονεύουσιν SW Pd Ag M Vab, μνημονεύουσι cett. edd. codd. 15. πλέον Lb. — αί ut spurium asteriscis circumdedit C. 17. ούτοι πω Vb, ού τι που D Sch Ag Pcd M Va Lab Vn, ούτοι που Pa cett. edd., cf. IV 35,9. — πάσαις Vb edd. ante SW D, πᾶσαις Pa, πᾶσαι SW Sch cett. edd. (in R ς sup. αι), recepi, distinctione maiore post παρθένοις posita, πάσαι non pendet a θέουσιν, ut putavit F, sed subintellegendum est cloiv. — τοιαύτης pro της αὐτης Vb. — πρώτα, p. corr. αι, Va. 18. νεώτεραι edd. ante S Pa Va M Lb Vn R, νεώτεροι, p. corr. αι, Vb, νεώταται cett. edd. Vict. codd. - τετά Μ. ταύτας om. Va. — [τη] inclusi, cf. I 6,1. 10,3. 11,7. 23,5. III 8,1. IV 1,1. V 16,5. — τελευταΐα ΑΧΚF, τελευταΐον Pd, τελευταΐαι cett. edd. codd. - δύουσιν M Va R, in hoc ε sup. ύ. 19. είσὶν S SW M Pd, είσι cett. Pac R Vn. - κείται δέ σφισιν

φαίνουσι τὸν δεξιόν. ἀποδεδειγμένον μὲν δὴ ἐς τὸν ἀγῶνά ἐστι καὶ ταύταις τὸ 'Ολυμπικὸν στάδιον, ἀφαιροῦσι δὲ αὐταῖς ἐς τὸν δρόμον τοῦ σταδίου τὸ ἔχτον μάλιστα. ταῖς δὲ νιχώσαις ἐλαίας τε διδόασι στεφάνους καὶ βοὸς μοῖραν τεθυμένης τῆ "Ηρα, καὶ δὴ ἀναθεῖναί σφισιν ἔστι γρα-5 ψαμέναις εἰκόνας. εἰσὶ δὲ καὶ αί διακονούμεναι ταῖς ἑκκαίδεκα κατὰ ταὐτὰ ταῖς ἀγωνοθετούσαις γυναῖχες. 3. ἐπανάγουσι δὲ καὶ τῶν παρθένών τὸν 4 άγωνα ές τὰ άρχαῖα, Ἱπποδάμειαν τῆ Ἡρα των γάμων των Πέλοπος έκτίνουσαν γάριν τάς τε έκκαίδεκα άθροῖσαι γυναϊκας λέγοντες, καὶ σύν αὐταῖς διαθεῖναι πρώτην τὰ Ἡραῖα μνημονεύουσι δὲ καὶ ὅτι Χλῶρις 10 νικήσειεν 'Αμφίονος δυγάτηρ μόνη λειφθείσα τοῦ οἴκου' σὺν δὲ αὐτῆ καὶ ένα περιγενέσθαι φασὶ τῶν ἀρσένων. ἀ δὲ ἐς τοὺς Νιόβης παϊδας παρίστατο αύτῷ μοι γινώσχειν, ἐν τοῖς ἔχουσιν ἐς ᾿Αργείους ἐδήλωσα. 4. Ἐς δὲ τὰς έχ- 5 καίδεκα γυναϊκας καὶ ἄλλον τοιόνδε λέγουσιν ἐπὶ τῷ προτέρῳ λόγον. Δαμοφώντά φασι τυραννούντα εν Πίση πολλά τε εργάσασθαι καὶ χαλεπὰ Ἡλείους ώς 15 δὲ ἐτελεύτησεν ὁ Δαμοφών, οὐ γὰρ δὴ οἱ Πισαῖοι συνεχώρουν μετέχειν δημοσία του τυράννου των άμαρτημάτων, καί πως άρεστὰ καὶ Ἡλείοις έγένετο καταλύεσθαι τὰ ἐς αὐτοὺς ἐγκλήματα, οὕτως ἑκκαίδεκα οἰκουμένων τηνικαθτα έτι έν τῆ Ἡλεία πόλεων γυναϊκα ἀφ΄ έκάστης είλοντο διαλύειν τὰ διάφορά σφισιν ήτις ήλιχία τε ήν πρεσβυτάτη καὶ άξιώματι καὶ δόξη 20 τῶν γυναικῶν προεῖχεν. αἱ πόλεις δὲ ἀφ' ὧν τὰς γυναῖκας εἴλοντο, ἦσαν 6 *Ηλις *** ἀπὸ τούτων μὲν αί γυναῖχες οὖσαι τῶν πόλεων Πισαίοις διαλλαγὰς πρὸς Ἡλείους ἐποίησαν ὁστερον δὲ καὶ τὸν ἀγῶνα ἐπετράπησαν ὑπ' αὐτῶν

ή χώμη Pd. 1. αποδεδεγμένον ΑΧΚΕ Smin. M Pa Vab Lb R, ἀποδεδειγμένον cett. edd. codd. 3. ταῖς τε νικ. ἐλ. διδ. ΑΧΚ M Pcd Lab Ag R, in hoc p. corr. τάς τε ν., ταῖς νικ. έλ. τε διδ. F C S Va Pa R Vn (νικώσαις Ta, τε exp. in R), τάς τε νικ. έλ. διδ. Vb, ταῖς δὲ γικ. ἐλ. διδ. cett. edd. 4. τεδυγμένης Pd. — αναθήσαι, ν sup. σ, Vb. - γραψαμμένας M Va, γραψαμένας R, ι sup. α, γεγραμμένας SSW D e coni. F C, γραψαμέναις cett. edd. Pacd Ag Vb Lab Vn, hoc probat Kays. p. 1092. 5. εἰχόνας Ag. αί om. AXKFM Vab Pa R, est in cett. edd. codd. — ταῖς έκκ. ΑΧΚΓ Smin. B Sch codd., ταίς expunxit Schleiermacher, αὐταῖς έκκ. C Smai. SW D ex coni. Sylb., qui Amasaeum ita legisse censebat ("matronãe sedecim ludis praesunt, totidem iis ministrae attributae sunt"). — κατά ταῦτὰ

Pa Vb edd., κατά ταῦτα cett. codd. 6. ταῖς om. La. — τῶν ἀγῶνα La. 8. ἐχτείνουσαν A R Pd Ag M Vab. - καί om. M. 9. Χλωρίς edd. ante S codd. (χλωρίς Ag), Χλώρις cett. edd. 10. άμφίωνος Vb. ληφθείσα edd. ante C Pacd M Vab Lab Vn, λεφθεῖσα Pd, λειφθεῖσα Ag cett. edd., emend. Wessel. Porson. Cor. 11. ἀρρένων M Va — νίβης La. 12. γινώσκειν Va Lb D Sch, γιγνώσκειν cett. 13. Δαμοφώντα et Δαμοφών SW D Sch, Δημοφώντα et Δημοφών edd. codd., cf. VI 22,3. 4. 14. πίσση Ag, πείση Vn. — 'Ηλείους. ἐς ὡς δὲ Α. — ὡς δὴ M Va. 17. ήγουμένων pro οἰκουμένων Va. 18. τη om. La. 20. ήσαν Ήλιδος. ἀπὸ τούτων edd. ante B marg. Μ, ξίλις ἀπὸ Pa R Vb Lb, ad marg. λείπει (ἐκλείπει) adscriptum in PaR Vb, ηλις ἀπὸ Pcd Ag M La, lacunam indicant cett. edd. probante

16

θεϊναι τὰ Ἡραΐα καὶ ὑφήνασθαι τῆ Ἡρα τὸν πέπλον. 5. αὶ δὲ ἐκκαίδεκα γυναϊκες καὶ χορούς δύο ίστασι, καὶ τὸν μὲν Φυσκόας τῶν χορῶν, τὸν δὲ Ίπποδαμείας καλούσι. τὴν Φυσκόαν δὲ εἶναι ταύτην φασὶν ἐκ τῆς Ἡλιδος 7 της χοίλης, τῷ δήμῳ δὲ ἔνθα ῷχησεν ὄνομα [μὲν] 'Ορθίαν εἴναι. ταύτη τή Φυσκόα Διόνυσον συγγενέσθαι λέγουσι, Φυσκόαν δε έκ Διονύσου τεκεΐν 5 παΐδα Ναρκαΐον τοῦτον, ώς ηὐζήθη, πολεμεῖν τοῖς προσοίκοις καὶ δυνάμεως ἐπὶ μέγα ἀρθήναι, καὶ δὴ καὶ ᾿Αθηνᾶς ἱερὸν ἐπίκλησιν Ναρκαίας αὐτὸν ίδρύσασθαι. Διονύσώ τε τιμάς γελουσιν επό Ναρκαίου και Φυσκόας δοθήναι πρώτων. Φυσκόας μεν δή γέρα καὶ ἄλλα καὶ χορὸς ἐπώνυμος παρὰ τῶν έκκαιδεκα γυναικών ' φυλάσσουσι δέ οὐδέν ήσσον Ήλειοι καὶ τάλλα *** όμως 10 των πόλεων νενεμημένοι γαρ ές όκτω φυλάς αφ' έκαστης αίρουνται 8 γυναϊκας δύο. όπόσα δὲ ἡ ταῖς ἑκκαίδεκα γυναιζιν ἡ τοῖς ἑλλανοδικοῦσιν Ήλείων δράν καθέστηκεν, οὐ πρότερον δρώσι πρὶν ἢ χοίρω τε ἐπιτηδείω πρός καθαρμόν καὶ ὅδατι ἀποκαθήρωνται. γίνεται δέ σφισιν ἐπὶ κρήνη Πιέρα τὰ καθάρσια: ἐκ δὲ ᾿Ολυμπίας τὴν πεδιάδα ἐς Ἦλιν ἐρχομένῳ πρὸς 15 τὴν πηγὴν ἀφικέσθαι τὴν Πιέραν ἔστι. ταῦτα μὲν δὴ ἔγει κατὰ τὰ προειρημένα.

XVII. Τής ήρας δέ έστιν έν τῷ ναῷ Δ ιός ** τὸ δὲ ήρας ἄγαλμα καθήμενόν ἐστιν ἐπὶ θρόνῳ, παρέστηκε δὲ γένειά τε ἔχων καὶ

O. Muellero Ann. Gott. 1828 nr. 204. 3. της Ηλιδος om. La. 4. μεν incl. C S SW D Sch. 5. συγκενέσθαι Ag Va. 6. παΐδαν άρκαῖον Ρα, παίδαν άρχαῖον R. — ήξήθη Va. 7. ἐπίκλησιναρκαίας (sic) Vb. 8. Ναρκαίου του Φυσκόας edd. ante SW, ναρκαίους φυσκόας Μ, ναρκαίοις φυσκόας Pcd Ag Vab I.b Vn R, ναρκίοις φυσκόας Pa, ναρκαίους καὶ φυσκόας La, Ναρκαίου καὶ Φυσκόας SW D Sch. 9. πρώτου edd. ante SW M, πρώτω Vb M Lab Pa R Vn, η sup. φ Μ, πρώτη Va, πρώτου Ag, πρώτω et per corr. πρώτον Pc, πρω, τ sup. ω, Pd, πρώτων SW D Sch. — Amas. "Physcoae et alii honores habiti", legit fort. Φυσκόη. — χωρὸς Va. — παρὰ δὲ τῶν Μ. 10. lacunam indicant post 'Ηλεῖοι SSW, post τάλλα D Sch, πόλεων ούκ ἔτι ὑπαρχουσων vel όμου τε τὸν ἀριθμὸν των πόλεων excidisse putat Goldh., καὶ τὰ ἄλλα όμοίως των παλαιών Cor., καταλυθεισών όμως τών πόλεων O. Mueller. Mus. Rhen. 1834 p. 174, Sch praef. lacunam sic explet: καὶ τῶν γυναικών τὸν ἀριθμὸν καταλυθεισών πλείστων,

τάλλ' ὅμως ΑΧΚ Γ Β Ας, τ' άλλ' ὅμως Vb Pa R, ἄλλα ὅμως C Pd, τάλλα ὅμως S SW D M Va Pc Lab, τάλλα ὅμως Sch. 11. φυλὰς οπ. La. 12. δύο οπ. Μ Va, in R sup. lin. — ὁποῖα codd. edd. praeter Sch, qui habet ὁπόσα, ut malit B. — ταῖς Va, in R τὰς corr. in ταῖς. 13. χείρω Lb Vn Vb M Pa R, in Pa ἴσως χοίρω ad marg., ot sup. ει Μ. — έπιτηδεί πρὸς Vb, ἐπιτηδίω Lb. 14. ἀποκαθήρονται Vb. — κρήνη πίερα Va Lb, in R κρήνι (η sup. ι) πίερα, corr. in πιέρα. 15. ἐκ δὲ δλυμπίας τὴν δλυμπίας τὴν π. Vn. 16. πίεραν Lb Vn.

18. διὸς τὸ δὲ τρας ἄγαλμα καθ. codd., Διὸς ἄγαλμα, τὸ δὲ τρας καθ. edd. ante D, K coni. τὸ μὲν Ἡρας καθ. ἐ. ἐ. θρ., ὁ δὲ παρέστηκε γέν., Διός ** τὸ δὲ Ἡρας ἄγαλμα καθ. D Sch. codicum scripturam recte se habere post Lenormant Gaz. arch. III 97 putat Robert Arch. Märch. p. 112 sq., cum ἄγαλμα ἀπὸ κοινοῦ usurpatum sit, sed quae affert exempla VI 8,4. 11,1 aliter comparata sunt. 19. ἐσπ ἐπὶ Α. — ἐπὶ θρόνου F C S

έπικείμενος κυνήν έπι τη κεφαλή. έργα δέ έστιν άπλα. τας δε έφεξής τούτων καθημένας επὶ θρόνων "Ωρας εποίησεν Αλγινήτης Σμίλις. παρὰ δὲ αὐτὰς Θέμιδος ἄτε μητρός τῶν ὑΩρῶν ἄγαλμία ἔστηκε, Δορυκλείδου τέχνη, γένος μεν Λακεδαιμονίου, μαθητού δε Διποίνου και Σκύλλιδος. τας δε 2 5 Έσπερίδας πέντε άριθμον Θεοκλής ἐποίησε, Λακεδαιμόνιος μέν καὶ οδτος, πατρός ήγύλου, φοιτήσαι δὲ καὶ αὐτὸς παρὰ Σκύλλιν καὶ Δίποινον λέγεται. την δὲ 'Αθηνάν κράνος ἐπικειμένην καὶ δόρυ καὶ ἀσπίδα ἔγουσαν Λακεδαιμονίου λέγουσιν ἔργον είναι Μέδοντος, τοῦτον δὲ ἀδελφόν τε είναι Δορυκλείδου και παρά άνδράσι διδαχθήναι τοῖς αὐτοῖς. Κόρη δὲ καὶ Δη-3 10 μήτηρ καὶ ᾿Απόλλων καὶ ϶Αρτεμις, αἱ μὲν ἀλλήλων εἰσὶν ἀπαντικρὸ καθήμεναι, 'Απόλλων δὲ ἐναντίος ἐστώση τη 'Αρτέμιδι ἔστηκεν. ἀνάκειται δὲ ένταϊθα καὶ Λητώ Τύχη τε καὶ Διόνυσος καὶ ἔχουσα Νίκη πτερά τοὺς δὲ εἰργασμένους αὐτὰ οὐκ ἔχω δηλώσαι, φαίνεται δὲ εἴναί μοι καὶ ταῦτα ές τὰ μάλιστα ἀρχαΐα. τὰ μέν δή κατειλεγμένα ἐστὶν ἐλέφαντος καὶ 15 γρυσού γρόνω δε όστερον καὶ άλλα ἀνέθεσαν ες τὸ Ἡραῖον, Ἑρμῆν λίθου, Διόνυσον δε φέρει νήπιον, τέχνη δέ έστι Πραξιτέλους. και Άφροδίτη γαλ κή, Κλέωνος έργον Σιχυωνίου. τούτου δε δ διδάσκαλος του Κλέωνος, 4 όνομα 'Αντιφάνης, έκ φοιτήσεως Περικλύτου' Πολυκλείτου δὲ ἤν τοῦ Αργείου μαθητής δ Περίκλυτος. παιδίον δὲ ἐπίχρυσον κάθηται γυμνὸν πρὸ

BSW D Va, ἐπὶ θρόνω cett. edd. codd., in M oυ sup. ω, uterque casus invenitur, paullo saepius genitivus, cf. II 17,4. 27,2. V 18,3. I 18,1. 35,3. III 18,13; II 17,4. V 11,1. X 24,5; ut hic in una paragrapho casus variat V 15,10. IX 3,4. — τις post γένεια pro te Sch scribere vult., v. SW vol. Il p. XIX, cf. comm. - Exov Pd Vb, w super o, Vb. 1. emusius Fa Ag Pd. — post emπείμενον in Pd iterantur verba ἐστιν ἐπὶ δρόνω — έχον, sed sunt expuncta. — χυν'ην (sic) M. — &πλά M, B in hac voce artificis nomen latere putat probante Jacobsio Verm. Schrift. V p. 484 et Panofka Proben e. arch. comm. zu Paus. p. 37, qui scribere vult ἔργα 'Αγία, Kays. Rb. M. N. F. V p. 349 'Αγελάδα, Brunn G. d. Gr. K. 2 I p. 36 Δόντα, alii alia coni., v. comm. 2. δρόνω Pa. - Εμιλος edd. ante C Pacd Ag La, έμιλις Va Lb R, in M p. corr. ex άμιλις, αίμιλις Vb, Σμίλις C Smin. ex em. Valcken. Diatr. p. 215, Euthic cett. edd. 3. Déridoc M Lb Vn R, hoc expuncto sup. vers.

φέμιδος R, φέμιδος Pa Vb. — ἄτε μὴ πρὸς Ag Pd. — δεων pro 'Ωρων Vb, δεων sup. ώρων Pc. — δορχυλίδου La Pacd Ag M Vab, δορχυλιδού Vn Lb, δορυχλίδου Fab R. 4. γένος δὲ Fab Pcd. — μαθητοῦ δὲ Διποίνου om. Pd. — σκίλλιδος Vb. 6. 'Ηγόλου Smin. — sq. καὶ om. Ag. — καὶ οδτος, p. corr. καὶ αὐτὸς, Va. 8. μεν Δόντα pro Μέδοντος coni. Brunn I. 1. p. 35, contra eum recte disputat Robert Arch. Märch. p. 111 sq., είναι καὶ μέδοντος Ag Pd Fab. 14. είς Fab. — κατειργασμένα Ag, κατηλεγμένα Pa Vb, in hoc corr. ex κατείλ. 16. διόνυσο Μ, διόνυσος Va. — φέρειν ΑΧΚ Pac M Vb, φερών Va, φέρει cett. edd. ex em. Heynii Ant. Aufs. I p. 27 Lab Fab Ag Pd. 17. χαλκή, ut saepius, M. — κλέονος Ag. 18. Περικλείτου et Περίκλειτος edd. ante B Vab M R, Περικλύτου et Περίκλυτος cett. edd. codd. Vn, in Pc v correctum, περικλείτου, sed περίκλυτος Pa. 19. 8è om. post παιδίον edd. ante BM, est in cett. edd. Fab Pcd Ag Lab Vab, δ' R Pa. — γυμνὸς La. 16*

τής `Αφροδίτης` Βοηθός δὲ ἐτόρευσεν αὐτὸ Καρχηδόνιος. μετεχομίσθη, δὲ αὐτόσε καὶ ἐκ τοῦ καλουμένου Φιλιππείου χρυσοῦ καὶ ταῦτα καὶ ἐλέφαντος, Εὐρυδίκη τε ἡ Φιλίππου ***

2. *** λάρναξ κέδρου μὲν πεποίηται, ζώδια δὲ ἐλέφαντος ἐπ' αὐτῆς, τὰ δὲ χρυσοῦ, τὰ δὲ καὶ ἐξ αὐτῆς ἐστιν εἰργασμένα τῆς κέδρου. ἐς 5 ταύτην τὴν λάρνακα Κύψελον τὸν Κορίνθου τυραννήσαντα ἀπέκρυψεν ἡ μήτηρ, ἡνίκα τεχθέντα ἀνευρεῖν αὐτὸν σπουδὴν ἐποιοῦντο οἱ Βακχίδαι. τῆς μὲν δὴ σωτηρίας εἴνεκα τοῦ Κυψέλου τὸ ἀπ' αὐτοῦ γένος οἱ ὀνομαζόμενοι Κυψελίδαι τὴν λάρνακα ἐς 'Ολυμπίαν ἀνέθεσαν, τὰς δὲ λάρνακας οἱ τότε ἐκάλουν Κορίνθιοι κυψέλας. ἀπὸ τούτου δὲ καὶ ὄνομα Κύψελον τῷ παιδὶ 10 6 θέσθαι λέγουσι. 3. Τῶν δὲ ἐπὶ τῆ λάρνακι ἐπιγράμματα ἔπεστι τοῖς πλείοσι γράμμασι τοῖς ἀρχαίοις γεγραμμένα. καὶ τὰ μὲν ἐς εὐθὸ αὐτῶν ἔχει, σχήματα δὲ ἄλλα τῶν γραμμάτων βουστροφηδὸν καλοῦσιν Ἑλληνες. τὸ δὲ ἐστι τοιόνδε. ἀπὸ τοῦ πέρατος τοῦ ἔπους ἐπιστρέφει τῶν ἐπῶν τὸ δεύτερον ὥσπερ ἐν διαύλου δρόμφ. γέγραπται δὲ ἐπὶ τῆ λάρνακι 15

1. ἐτέρευσεν La. — Καρχηδόνιος codd. edd. praeter D, qui e coni. O. Mueller Καλγηδόνιος scribit, Καρχηδόνιος defendit Sch Jb. f. Ph. 1863 p. 308—10, v. comm. 2. φιλίππου Μ, φιλιππίου Va. — post Φιλιππείου signum lacunae ponunt Smai., SW, qui tamen in corrigendis post Φιλίππου id ponendum fuisse dicunt, D. 3. post ή Φιλίππου lacunam indicant BSW (v. addenda vol. II) D Sch, paragraphum sic reficiendam esse censet K: μετ. δὲ αὐτόσε ἐκ τοῦ καλ. Φιλ. καὶ ταθτα. Εὐρυδίκη τε ή Φιλίππου καὶ Λάρναξ, ή μὲν χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος. Λάρναξ δὲ κτλ., Goldh. μετ. δὲ αὐτόσε ἐκ τοῦ καλ. Φιλ. Εύρυδίκη τε καὶ 'Ολυμπιὰς ή του Φιλ., γρυσού καὶ ταῦτα καὶ ἐλέφαντος. Λάρναξ δὲ κτλ., Cor. μετ. δὲ αὐτόσε καὶ ἐκ τοῦ καλ. Φιλ. (χρυσοῦ καὶ ταῦτα καὶ ἐλέφαντος) Εὐρυδίκη τε ἡ Φιλίππου καὶ 'Ολυμπιάς, Buttm. Εὐρυδίκη τε ἡ 'Αριδαίου γυνή καὶ 'Ολυμπιὰς ή Φιλίππου, Kays. μετ. δὲ αὐτόσε ἐχ τοῦ καλ. Φιλ. Εὐρυδίκη τε ή 'Αριδαίου γυνή καὶ 'Ολυμπιὰς ή Φιλίππου, γρυσου καὶ ταυτα καὶ ἐλέφαντος, Λεωχάρους δὲ έργα, ή λάρναξ δὲ ή Κυψέλου καλουμένη κέδρου μὲν πεποίηται κτέ., v. comm. — τῆ φιλ. Ag. 4. post λάρναξ in AXKF Smin. Vb La Pa est be, quod om. cett. edd. codd., in R est sup. lin. 5. τὰ δὲ χρυσοῦ om. Va. 7. Βακγιάδαι XKFC, Βακγίδαι cett. edd., βακχίδαι Pd. 8. ένεκα D Sch. — οί sup. lin. Pa. 9. νάρνακας Vb. 10. καὶ ὄνομα τῷ παιδὶ κύψ. La, literis supra positis ordo vulg. restituitur. 11. λέγουσιν SW D Ag M Vab, λέγουσι cett. edd. codd. — δ' ἐπὶ edd. ante S Ag Pa, δὲ ἐπὶ cett. edd. codd. — τη om. Va. λάρνακι καὶ ἐπιγρ. Vb, καὶ expunct. -ἐπιγραμμάτων edd. ante C, Smin. codd., ἐπιγράμματα cett. edd. ex em. Coraii, ἐπειργασμένων coni. Buttm., ἐπειργασμένων ἐπιγράμματα coni. Β, ἐπιγραμμάτων ἔπεα (imo ἔπη) ἐστι τοῖς coni. Welcker Zeitschr. f. Gesch. d. a. Kunst I, 2. p. 273; ἐπιγραμμάτων έπεστι — ἐπὶ τῆ λάρνακι om. M R, addit in marg. R. 13. F coni. έχει σχήματα, τὰ δὲ ἄλλα, Kays. ἔγει σγημα, τὰ δὲ καί άλλο των γραμμάτων. βουστροφηδόν καλούσιν Eλληνες, probat Sch praef., ipse tamen MS. proponit — έχει σχήμα, τὰ δὲ άλλα, post γραμμάτων inserit ö, post Ελληνες expungit τὸ δὲ, "possis etiam omisso δ scribere . . . γραμμάτων --- βουστροφηδόν καλ. Ελληνες — έστι τοιόνδε"; nihil mutandum. - δὲ καὶ ἄλλα Pd Ag Fab, undé ante βουστροφηδόν (βουστρηδόν Va) deesse καὶ ο putat B. 14. ἀπὸ in Pa ad marg. 15. ἐν διαύλφ δρόμφ Ridgeway Journ. of Hell. stud. IX p. 20, sed ut ὅπλου et όπλίτης δρόμος (VI 17.3. 13,2), sic δίαυ-

καὶ ἄλλως τὰ ἐπιγράμματα έλιγμοῖς συμβαλέσθαι χαλεποῖς. 4. Αρξαμένω δὲ ἀνασκοπεῖσθαι κάτωθεν τοσάδε ἐπὶ τῆς λάρνακος ἡ πρώτη παρέγεται γώρα. Οἰνόμαος διώκων Πέλοπά ἐστιν ἔχοντα Ἱπποδάμειαν ἐκατέρω μὲν 7 δή δύο αὐτῶν εἰσιν ἵπποι, τοῖς δὲ τοῦ Πέλοπός ἐστι πεφυκότα καὶ πτερά. 5 έξης δὲ 'Αμφιαράου τε ή οίκία πεποίηται, καὶ 'Αμφίλοχον φέρει νήπιον πρεσβύτις ήτις δή: πρό δὲ τής οἰχίας Ἐριφύλη τὸν ὅρμον ἔχουσα ἔστηκε, παρά δὲ αὐτὴν αἱ θυγατέρες Εὐρυδίκη καὶ Δημώνασσα, καὶ ᾿Αλκμαίων παῖς γυμνός. 'Ασιος δε εν τοίς έπεσι και 'Αλκμήνην εποίησε θυγατέρα 8 'Αμφιαράου καὶ 'Εριφύλης εΐναι. Βάτων δέ, δς ήνιοχεῖ τῷ 'Αμφιαράῳ, τάς 🗆 10 τε ήνίας των Ιππων καὶ τῆ χειρὶ ἔχει τῆ ἐτέρα λόγχην. ᾿Αμφιαράῳ δὲ δ μὲν τῶν ποδῶν ἐπιβέβηκεν ἤδη τοῦ ἄρματος, τὸ ζίφος δὲ ἔχει γυμνόν, καὶ ές την Έριφύλην έστιν έπεστραμμένος έξαγόμενός τε ύπο του θυμου *** εκείνης αν αποσχέσθαι. μετά δε του 'Αμφιαράου την ολκίαν έστιν άγων 69 έπὶ Πελία καὶ οἱ θεώμενοι τοὺς ἀγωνιστάς. πεποίηται δὲ Ἡρακλῆς ἐν 15 θρόνω καθήμενος, καὶ ὅπισθεν γυνὴ αὐτοῦ΄ ταύτης τῆς γυναικὸς ἐπίγραμμα μέν ἄπεστιν ήτις ἐστί, Φρυγίοις δὲ αὐλεῖ καὶ οὐχ Ἑλληνικοῖς αὐλοῖς. ήνιογούντες δὲ συνωρίδα Πῖσός ἐστιν ὁ Περιήρους καὶ ᾿Αστερίων Κομήτου, πλεύσαι καὶ οὖτος λεγόμενος ἐπὶ τῆς ᾿Αργούς, καὶ Πολυδεύκης τε καὶ Αδμητος, ἐπὶ δὲ αὐτοῖς Εύφημος, Ποσειδωνός τε ων κατά τὸν των ποιητων 20 λόγον καὶ Ἰάσονι ἐς Κόλχους τοῦ πλοῦ μετεσχηκώς οὖτος δὲ καὶ τῆ

λος et διαύλου δρόμος dici posse videtur. 1. άλλους - έλιγμούς - χαλεπούς (άλλοις Pa, γαλεπός La) codd. edd. ante SW, άλλοις - -- έλιγμοῖς --- χαλεποῖς coni. S, post άλλους C inserit έχοντα omisso articulo ante ἐπιγρ. e coni. Heynii, quam amplectitur etiam Welcker, άλλως — έλιγμοῖς γαλεποῖς SW D Sch; κατ' ἄλλους Valcken., καὶ κατ' άλλους coni. F. — συμβαλλέσθαι Pd Ag Vb, in Pd priore λ expuncto, συμβάλλεσθαι Smin. Pc, συμβάλεσθαι La, βαλέσθαι M Va R, in hoc συμ sup. lin., συμβαλέσθαι Lb Pa. 5. δ' άμφ. Vb, τε άμφ. M Lab Fab Pcd Vn R, in hoc δè sup. τε. — ή om. edd. ante CPa Vb, habent cett. edd. codd., in R expunct. — φέρειν Pa. — νήπειον πρεσβύτης Fab Ag Pd, πρεσβύτις edd. ante B codd. cett., πρεσβύτις cett. edd. 6. δρχον Vb. 7. δημόνασα Pd Va, δημώνασα Fab Pa. — άλμαΐον Pd. 8. Αίσιος ΑΧΚ codd., Asus cett. edd. e coni. Sylb. άλκμόνην Pa. 9. ήνιόχει Vb Pa R, hic

per corr. ex ήνιοχεῖ, ήνιοχεῖ edd. codd. cett. 10. λόγχην ad marg. La, λόγχη Ag, λήγχην, o sup. η, Vb. 11. om. τὸ SBM Va, habent cett. edd. codd. - 8è om. La. 12. έπιστρ. La. - lacunam indicant post dupor Smai. (qui tamen μη ἀποσγέσδαι scribendum coni.) SW D Sch, ως μόλις vel simile quid ante ἐκείνης excidisse censet Sylb., ούκ ante έκείνης inserere vult F, έκείνης μόλις αν αποσχέσθαι δοχέι C ex coni. Κ; αποσθοχέσθαι, expuncto σθ, Vb. - ἐκείνοις Pc. 15. ὅπισθε B Pac Vb R, δπισθεν cett. edd. codd. — της om. AXKC Pacd Ag Lb Vn Vb R, est in cett. edd. M Va La. 16. έπεστιν edd. ante SW codd. (ἔπεσιν Va, ἔπεστι M), ἄπεστιν e coni. S cett. edd., "quamquam ne maius hic ulcus lateat veremur" S. -φρυγίοι Fab Ag Pd. 17. ήνιοχούντος MR, in hoc ε sup. ο. — Πισός ἐστιν edd. ante S, Pd per corr., erat πιστός, Πῖσός ἐστιν cett. edd. codd. 19. αὐτῆς, οι sup. ῆ, Vb. — των om. Va. 20. δὲ καὶ om. Va. 10 συνωρίδι δ νικών έστιν. οί δὲ ἀποτετολμηκότες πυκτεύειν "Αδμητος καὶ Μόψος εἰσὶν ὁ "Αμπυχος" ἐν μέσω δὲ αὐτῶν ἀνὴρ ἑστηχώς ἐπαυλεῖ, καθότι καὶ ἐφ' ήμῶν ἐπὶ τῷ ἄλματι αὐλεῖν τῶν πεντάθλων νομίζουσιν. Ἰάσονι δὲ καὶ Πηλεῖ τὸ ἔργον της πάλης ἐξ ἴσου καθέστηκε. πεποίηται δὲ καὶ Εύρυβώτας άφιεὶς δίσκον, όστις δή οὖτός ἐστιν ἐπὶ δίσκο φήμην ἔχων. οί 5 δ' ες άμιλλαν δρόμου καθεστηκότες Μελανίων έστι και Νεοθεύς και Φαλαρεύς, τέταρτος δὲ ᾿Αργεῖος καὶ Ἰφικλος πέμπτος τούτω δὲ νικώντι δρέγει τὸν στέφανον [δ] "Ακαστος" εἴη δ' ἀν [δ] Πρωτεσιλάου πατήρ τοῦ 11 στρατεύσαντος ες Ίλιον. Κεΐνται δε και τρίποδες, άθλα δή τοῖς νικώσι, καὶ θυγατέρες είσιν αί Πελίου το δε όνομα επί τη Αλκήστιδι γέγραπται μόνη. 10 Ιόλαος δέ, δς έθελοντής μετείχεν Ήρακλεί των έργων, έστιν έππων άρματι άνηρημένος νίκην. Τὸ δὲ ἀπὸ τούτου άγὼν μὲν δ ἐπὶ Πελία πέπαυται' τὴν ύδραν δέ, τὸ ἐν τῷ ποταμῷ τῆ ᾿Αμυμώνη θηρίον, Ἡρακλεῖ τοξεύοντι Αθηνά παρέστηκεν άτε δὲ τοῦ Ἡρακλέους ὄντος οὐκ ἀγνώστου τοῦ τε άθλου χάριν καὶ ἐπὶ τῷ σχήματι, τὸ ὄνομα οὐκ ἔστιν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένον. 15 Φινεύς τε ό Θράζ έστι, καὶ οί παϊδες οί Βορέου τὰς 'Αρπυίας ἀπ' αὐτοῦ διώχουσι.

ΧVIII. Τής χώρας δὲ ἐπὶ τῃ λάρνακι τῆς δευτέρας ἐξ ἀριστερῶν μὲν γίνοιτο ἀν ἡ ἀρχὴ τῆς περιόδου, πεποίηται δὲ γυνὴ παΐδα λευκὸν καθεύδοντα ἀνέχουσα τῃ δεξιᾳ χειρί, τῃ δὲ ἐτέρᾳ μέλανα ἔχει παΐδα 20 καθεύδοντι ἐοικότα, ἀμφοτέρους διεστραμμένους τοὺς πόδας. δηλοί μὲν δὴ καὶ τὰ ἐπιγράμματα, συνεῖναι δὲ καὶ ἄνευ τῶν ἐπιγραμμάτων ἔστι, Θάνατόν 2 τε εἶναι σφᾶς καὶ Ὑπνον, καὶ ἀμφοτέροις Νύκτα αὐτοῖς τροφόν. γυνὴ δὲ εὐειδὴς γυναῖκα αἰσχρὰν κολάζουσα, καὶ τῆ μὲν ἀπάγχουσα αὐτήν, τῆ δὲ

1. con Storch Progr. Gymn. Waldenburgensis 1872 p. 11) posuit post "Αδμητος, post Μόψος codd. edd., v. comm. ad V 4,2, scripsi είσὶ, cf. X 22,3. 2. έστηκὸς Va, έστηκως αὐλεῖ Pd. 3. ἀγάλματι Ag Fab Pd. 5. εὐρυβώτης Vb, εὐρυκώτας Pc. — έχων est in La Pa Vb, om. cett. codd., R habet in marg. — δ δ' ές Va. 6. δρόμον Pa. — καὶ νεοθές La. 7. φιλαρέα Ag. 8. articulum ante "Axacoto; et mox ante Πρωτεσιλάου circumscripsi. — ἄκατος M Va R, in hoc σ sup. ατ. 9. κεῖται, ν sup. lin., Pa. — δὲ pro δη M Va. 10. άλκίστιδι Ag Va, alxíotio. Pa Vb, alxéotide (r. sup. έ) corr. ex άλκεστίδι R, άλκηστίδι Pcd. μόνη om. La, in Pa ad marg. 12. μελία Vb R. 13. τῷ ποταμῷ Sch MS. expungendum videtur. — ἀμυμώη La. 14. ἄτε δὴ Ag Pc. 15. τῷ σχήματι bis Pa. 16. φοινεὺς Pd. — τὰς om. Va. 17. διώκουσιν Vb Pd Ag B Sch, διώκουσι cett.

18. τῆς δὲ χώρας Μ. — τῆ λ. Vb, τώ λ. cett. codd. 19. γίνοιτ` ἀν Vb, γίνοιτο ἀν edd. D Sch, γίγνοιτο ἀν cett. edd. codd. — λευκὴν Pa, ο sup. ἢ. 20. μέλαν Va. 21. τῷ ante καθ. addidit Sch, recte articulus abest ab edd. rell. codd. — δὲ ἐσταραμμένους Vb, p. cort. διεστραμμένους, διεστραμμένον voluit Sylb., ἔχοντα supplet Welcker Zeitschr. f. Gesch. d. alt. Kunst I, 2, 278. 28. ἀμφοτέρους, p. cort. οις, Vb. 24. κομίζουσα edd. codd., κολάζουσα coni. Sch praef.

ράβδω παίουσα, Δίκη ταϋτα 'Αδικίαν δρωσά έστι. Δύο δε άλλας γυναϊκας ές δλμους καθικνουμένας ύπέροις, φάρμακα είδεναι σφάς νομίζουσιν, έπελ άλλως γε οὐδεν ές αὐτάς ἐστιν ἐπίγραμμα. τὰ δε ἐς τὸν ἄνδρα τε καὶ γυναϊκα ἑπομένην αὐτῷ τὰ ἔπη δηλοῖ τὰ ἑζάμετρα ' λέγει γὰρ δὴ 5 οὕτως '

Τδας Μάρπησσαν καλλίσφυρον, αν οί ᾿Απόλλων άρπασε, τὰν Εὐανοῦ ἄγει πάλιν οὐκ ἀέκουσαν.

χιτώνα δὲ ἐνδεδυκώς ἀνὴρ τῇ μὲν δεξιἄ κύλικα, τῇ δὲ ἔχων ἐστὶν ὅρμον, 3 λαμβάνεται δὲ αὐτῶν ᾿Αλκμήνη πεποίηται δὲ ἐν τῷ λόγῳ τῶν Ἑλλήνων το ὡς συγγένοιτο ᾿Αλκμήνη Ζεὺς ᾿Αμφιτρύωνι εἰκασθείς. Μενέλαος δὲ θώρακά τε ἐνδεδυκώς καὶ ἔχων ξίφος ἔπεισιν Ἑλένην ἀποκτεῖναι, δῆλα ὡς άλισκομένης Ἰλίου. Μηδείας δὲ ἐπὶ θρόνου καθημένης Ἰάσων ἐν δεζιἄ, τῇ δὲ ᾿Αφροδίτη παρέστηκε ἡ γέγραπται δὲ καὶ ἐπίγραμμα ἐπ΄ αὐτοῖς,

Μήδειαν Ίασων γαμέει, κέλεται δ' Αφροδίτα.

15 πεποίηνται δὲ καὶ ἄδουσαι Μοῦσαι καὶ ᾿Απόλλων ἐξάρχων τῆς ϣδῆς καί 4 σφισιν ἐπίγραμμα γέγραπται ΄

Λατοίδας ούτος τάχ' ἄναξ ἐκάεργος ᾿Απόλλων ΄

Μοῦσα: δ' ἀμφ' αὐτόν, χαρίεις χορός, αἶσι κατάρχει.

*Ατλας δὲ ἐπὶ μὲν τῶν ὤμων κατὰ τὰ λεγόμενα οὐρανόν τε ἀνέχει καὶ

coll. X 28,5, probant Robert Herm. XXIII p. 443 n. et Frazer. — αὐτὸν Fab. 1. Δύκη δη AXKFC Vb Pa, δη om. cett, edd. codd. 2. δλμους ΑΧ. - καθικνυομένας Fab Ag Pcd, καθικνυμένας Va. — ὑπερέροις Vb. 5. οὖτος Vb. 6. ἴδα La, εἴδας cett. codd. — Μάρπησαν ΑΧΚ La Ag Vb Pd, Mάρπησσαν cett. edd. codd. — ην ΑΧΚ FC, taky Vab Pa, &v cett. edd. Pc M Ag Fb Lab R, in hoc & sup. lin., &v Pd Fa. - of πόλλων La. 7. άρπασε, ταν έχ ναου πάλιν άγει ούπ αέκουσαν Sch codd. (οΐο sup. οῦ R) praeter Pa, qui ἄρπασεν' ἐκ ναοῖο πάλιν άγεν, et Vb, qui ήρπασεν έκ ναου πάλιν άγει, cett. edd. άγει πάλιν, D praef. IX άρπασεν έκ ναού πάλιν έξάγει ούκ έθέλουσαν, Stadtmueller πάλιν άψ ἄγει coll. Hom. Il. XVIII 280, έκ να Γοΐο πάλιν άγει Meinrad, άρπασεν έκ να σου ανάγει πάλιν ουν α σέκουσαν Preger, τὰν Εὐανοῦ ἄγει πάλιν W. Froehner Rh. M. XLVII 290 probantibus H. Stuart Jones Hell. Stud. XIV 58 et Frazer. 9. ές τὸν λόγον codd. edd., δπὸ ante των Ελλ. inserere

vult Henr. Stuart Johnes l. l., scripsi εν τω λόγω, in nota illa fabula. 10. Ζεὺς om. M. 11. έπεισεν Pd. — δήλον ΑΧΚΕ, δήλα cett. edd. codd., saepius invenitur pluralis, cf. I 17,1. 38,7. II 7,6. 25,4. III 2,1. IV 15,3. V 15,5. 18,4. 25,11. 27,3, δηλον Ι 41,5. ΙΙ 1,5. 21,7. 13. αφροδίτη Μ. ἐπίγραμμα Pa in marg. 14. μηδείαν Pc Fa. — μήδειαν δ' ίάσων Pa, in R δ' sup. lin. -- γαμίει Vb. -- δ' ἀφροδίτη. πεποίηται δὲ Lb. 17. retinui codicum editionumque scripturam, habebat autem inscriptio ipsa οδτός γα Γάναξ, ut vidit M. Haupt. opusc. III p. 466, sed Pausanias aut quem ille secutus est, cum digamma ignoraret, in errorem incidit, cf. Hirt de fontibus Pausaniae in Eliacis p. 42 sq., Kaibel Epigr. Gr. 742 n., Robert Herm. XXIII p. 436; Herw. οδτός γε άναξ, Emperius οδλος τάδ' Opusc. 343, Unger αὐτὸς τάδ' Philol. XXXIII 367. 18. Mototty vult Lennep. laudante Valcken. άμφ' αὐτὸν χαρίει Μ, δ' ἀφ' αὐτὸν χαρίει, ς sup. ει, R, χαριειχορός Va. 19. δ' έπὶ

γήν, φέρει δὲ καὶ τὰ Ἑσπερίδων μήλα. ὅστις δέ ἐστιν ὁ ἀνὴρ ὁ ἔχων τὸ ξίφος καὶ ἐπὶ τὸν Ἄτλαντα ἐρχόμενος, ίδία μὲν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένον ἐστὶν οὐδέν, δήλα δὲ ἐς ἄπαντας Ἡρακλέα εἶναι. γέγραπται δὲ καὶ ἐπὶ τούτοις

*Ατλας οὐρανὸν οὕτος ἔχει, τὰ δὲ μᾶλα μεθήσει.

- 5 ἔστι δὲ καὶ ᾿Αρης ὅπλα ἐνδεδυκώς, ᾿Αφροδίτην ἄγων ἐπίγραμμα δὲ Ἐνυάλιός ἐστιν αὐτῷ. πεποίηται δὲ καὶ Θέτις παρθένος, λαμβάνεται δὲ αὐτῆς Πηλεύς, καὶ ἀπὸ τῆς χειρὸς τῆς Θέτιδος ὄφις ἐπὶ τὸν Πηλέα ἐστὶν ὁρμῶν. αἱ δὲ ἀδελφαὶ Μεδούσης ἔχουσαι πτερὰ πετόμενον Περσέα εἰσὶ διώκουσαι τὸ δὲ ὄνομα ἐπὶ τῷ Περσεῖ γέγραπται μόνῳ.
- 2. Στρατιωτικά δὲ ἐπὶ τῆ τρίτη χώρα τῆς λάρνακος τὸ μὲν πολύ εἰσιν ἐν αὐτοῖς οἱ πεζοί, πεποίηνται δὲ καὶ ἐπὶ συνωρίδων ἱππεῖς. ἐπὶ δὲ τοῖς στρατιώταις ἔστιν εἰκάζειν συνιέναι μὲν σφᾶς ἐς μάχην, συνιέναι δὲ καὶ ἀσπασομένους τε καὶ ἀναγνωριοῦντας ἀλλήλους. Λέγεται δὲ καὶ ἐς ἀμφότερα ὑπὸ τῶν ἐξηγητῶν, καὶ τοῖς μέν ἐστιν εἰρημένον Αἰτωλοὺς τοὺς 15 μετὰ Ὁξύλου καὶ Ἡλείους εἶναι τοὺς ἀρχαίους, ἀπαντᾶν δὲ σφᾶς γένους τε μνήμη τοῦ ἔξ ἀρχῆς καὶ εὕνοιαν ἐνδεικνυμένους ἐς ἀλλήλους οἱ δὲ συνιέναι φασὶν ἐς ἀγῶνα τὰ στρατιωτικά, Πυλίους δὲ εἶναι καὶ Ἡρκάδας παρά τε Φειὰν πόλιν καὶ ποταμὸν μαχουμένους Ἡρδανον. Ταῦτα μὲν δὴ οὐδὲ ἀρχὴν ἀποδέξαιτο ἄν τις, ὡς ὁ τοῦ Κυψέλου πρόγονος Κορίνθιός τε 20 ὧν καὶ τὴν λάρνακα αὐτῷ ποιούμενος κτῆμα, ὁπόσα μὲν Κορινθίοις ἦν ἐπιχώρια, ἑκὼν ὑπερέβαινεν, ἀ δὲ ξενικά τε καὶ οὐδὲ ἄλλως ἦκοντα ἐς δόξαν, ἐτεχνᾶτο ἐπὶ τῆ λάρνακι. Αὐτῷ μέντοι παρίστατο ὲμοὶ ταῦτα

Vb. 2. δ, quod est ante ἐπὶ τὸν, delendum putat Cor., uncis incl. B SW Sch, om. D Pa. — γεγραμμένα, ον sup. α, Pa. 5. δ' ουρανέν AXKFC, δ' om. cett. edd. codd. — μαθήσει La. 6. καὶ om. Va Pa. — ἐκδεδυκώς Lennep. laudatus a Valck. 8. ἐστὶν om. Va. 9. μεδούσας, η sup. α, Pa. πετομεναν, sup. vers. ο, Va. 10. διώκουσαί είσι ΑΧΚΓΟ, πετόμενον πετόμενον είσὶ διώχουσαι περσαΐα Vb, είσὶ διώχουσαι cett. edd. codd. 11. 17 om. AXKF, est in cett. edd. codd. 12. ἐσυνωρίδων Va. 13. ἐμάχην, sup. lin. ἐς μάχην, M. 14. ασπαζομένους ΑΧΚ, ασπασομένους cett. edd. codd. — ἀλλήλοις Va. — ἐς om. M Smai., ἐπ' Pa. 15. αἰτωλεὺς, ο sup. ε, Vb. 16. μεταξύ όξ. Μ. — απαταν Fab La, απανταν

- ές αλλήλους et paullo post φασίν ές — δὲ είναι om. Ag. 19. Φιγάλειαν edd. ante SW Pa, φειγάλειαν Lab Vn Fb M Vb Pc, φυγάλειαν Fa Ag Pd, φειγάλιαν Va, Φιγαλίαν SW (cf. SW vol. II p. XXX sq., ubi Фыйч recipi debere dicit Sch), Peiàv D Sch, coni. Heyne ad Hom. Il. VII 135, retinet librorum scripturam A. Enmann J. f. Ph. CXXIX p. 511 n. - μαχουμένους Sch Lab Pad Ag, μαχομένους cett. edd. Vab Pc M. 20. την άρχην Pa. - παραδέξαιτο AXK Vb Pa, ἐπιδέξαιτο Ag, ἀποδέξαιτο cett. edd. codd., in R παρα sup. άπο. - pro πρόγονος in Pa ad marg. inf. est ἀπόγονος. 21. αὐτῷ M Pa Vn. — Την om. Pd. 22. ξενικά την καί AXKFCS, ξενικά τε καὶ BSch Pcd Lab M Fab Ag, ξενικά τε ην καὶ SW D Vb Pa,

εἰχάζειν. Κυψέλω καὶ τοῖς προγόνοις ἐκ Γονούσσης ἢν γένος ἐξ ἀρχῆς τῆς ὑπὲρ Σικυῶνος, καὶ πρόγονός σφισιν ἢν Μέλας ὁ ᾿Αντάσου ˙ Μέλανα δὲ 8 καὶ τὸν σὺν αὐτῷ στρατὸν κατὰ τὰ προειρημένα μοι καὶ ἐν τῆ Κορινθία συγγραφῆ οὐκ ἤθελεν ᾿Αλήτης συνοίκους δέξασθαι, γεγονός οἱ μάντευμα ἐκ 5 Δελφῶν ὑφορώμενος, ἐς ὁ θεραπεία τε τῆ πάση χρώμενον Μέλανα καὶ ὁπότε ἀπελασθείη σὺν δεήσει ἐπανιόντα αὔθις ἐδέξατο καὶ ἄκων ᾿Αλήτης. τοῦτο τὸ στρατιωτικὸν τεκιμαίροιτο ἄν τις τοὺς ἐπὶ τῆ λάρνακι εἰργασμένους εἶναι.

ΧΙΧ. Τέταρτα δὲ ἐπὶ τῆ λάρνακι ἐξ ἀριστερᾶς περιιόντι Βορέας ἐστὶν ἡρπακὼς 'Ωρείθυιαν' οὐραὶ δὲ ὅρεων ἀντὶ ποδῶν εἰσιν αὐτῷ. καὶ 10 Ἡρακλέους ὁ πρὸς Γηρυόνην (ἐστὶν) ἀγών' τρεῖς δὲ ἄνδρες Γηρυόνης εἰσὶν ἀλλήλοις προσεχόμενοι. Θησεὺς δὲ ἔχων λύραν καὶ παρ' αὐτὸν 'Αριάδνη κατέχουσά ἐστι στέφανον. 'Αχιλλεῖ δὲ καὶ Μέμνονι μαχομένοις παρεστή-2 κασιν αἱ μητέρες. Έστι δὲ καὶ Μελανίων, καὶ 'Αταλάντη παρ' αὐτὸν ἔχουσα ἐλάφου νεβρόν. μονομαχοῦντος δὲ Αἴαντι Έκτορος κατὰ τὴν 15 πρόκλησιν, μεταξὺ ἔστηκεν αὐτῶν Έρις αἰσχίστη τὸ εἴδος' ἑοικυῖαν δὲ ταύτη, καὶ Καλλιφῶν Σάμιος ἐν 'Αρτέμιδος ἱερῷ τῆς 'Εφεσίας ἐποίησεν Εριν, τὴν μάχην γράψας τὴν ὲπὶ ταῖς ναυσὶν 'Ελλήνων. Εἰσὶ δὲ τῆ λάρ-

τε ξν om. Va. 1. προγόνοις έκτον [έκτον δὲ Pd Ag Fab; ἔχτος Vb] ἢν γένος ἐξ ἀρχῆς [έξαρ, χι sup. ρ, Pa, έξαρχιγονούσης Vb] Γονούσης ΑΧΚΓC (hic inter uncos έχ ante Γονούσης, quod inseri iusserunt Sylb. K) S Pad Ag Fab Vb, προγόνοις έχ τωνδε ήν γ. έξ ἀρχής Γονούσης B Lab Vn Pc Va M [έχτων δὲ La, ἐχτῶνδε Μ], προγόνοις ἐχ Γονούσης Τν γένος εξ άρχης e Facii coniectura cett. edd. (Γονούσσης Pors. D Sch). 2. της Σικυώνος ΑΧΚ Vb Pa, της ύπερ Σικ. cett. edd. codd., ut iam Sylb. ex II 4,4 emendaverat, Musgravius coni. Ex Tov. margini adscriptum ad significandum, ex ante Γονούσης inserendum esse, έχτον errore scribae ortum esse, legendum igitur: Κυψέλφ καὶ τοῖς προγόνοις ἢν γένος ἐξαρχῆς ἐκ Γον.; Κυψέλω δὲ ἐχ τῶν προγόνων ἔχτον ἤν γένος εκ της Γονούσης Palmer. voluit in Exerc. probatus a Goldh., aliter Palmer. MS.: "Confer hunc locum, ut puto, mendosum cum p. 48 (II 4,5). Turbata videntur; sic vero: καὶ τοῖς προγόνοις ἐκ τῆς Γονούσης τῆς υπέρ Συχ."; SW dicunt: in textu scribae iniuria scriptum fuit: προγόνοις έκ τωνδε ξν γένος έξ άρχης της ύπερ Σικ., correctoris manus ad marg. adscripsit Γονούσης referendum ad τωνδε; sed insequens scriba Γονούσης loco sinistro inseruit et τώνδε in textu reliquit. 2. 'Αντάσσου ΑΧΚΒ Pacd Ag M Vb Lb Vn, 'Αντάσσου cett. edd. Va La. 3. τών σύν Vb. — μοι καὶ ἐν codd. D Sch, μοι ἐν cett. edd. 4. ἔθελεν codd. (ἔθελε M), ἤθελεν edd. — γεγονώς Va Pc, in hoc corr. 5. δφωρωμενα, ο super ω priori, M, δφορώμενα Va, υφωρωμενος Pa. — χρώμενον καὶ μέλανα καὶ codd. praeter Pa Vb, qui prius καὶ cum edd. om., χρώ μέλανα (sic) Vb. 6. ἔξέξατο, δ sup. vers., Vb. — ἀλάτης M, ἀλήτης Pa in marg., ἀλήτη Pd R, in hoc ς sup. η. 7. τὸ La Pa Vb, om. cett. codd., in R sup. lin. addit.

8. τέταρτον Pa, α sup. ον, τέτταρα Ag.

— τῆ οπ. La. — ἐξ ἀριστερᾶ Pd. 9.
αὐτῶν Va. 10. ante ἀγών cum H. Stuart
Jones l. l. p. 61 inserui ἐστὶν. — Γηρυόνες
edd. ante S Ag Pd M Vab Lb Vn, γηρύονες
La Pa, πρὸς γυριόνην et γυριόνες Pc, Γηρυόνης cett. edd. 11. ὁ δησεὺς Va. 13. ἀτλάντη
Pd. — παρ' αὐτὸ La, παρ' αὐτῶν Pc. 14.
νεκρὸν Lb Pc. — αἴαντις ἔκτορος La. 15. αὐτῷ
Έρ. Pcd Vn. — αἰσχίστη A X Sch, αἰσχίστη
cett. — ἐοικοῖα πρὸς δὲ ταύτη codd. edd.
(Vb Pa ταύτην) ante SW D, qui probantibus
Cor. S ταύτην scribunt, αἰσχίστη τὸ είδοςἐοικοῖαν πρὸς ταύτην Sch, ἐοικοῖαν δὲ ταύτη

νακι Διόσκουροι, δ ετερος οὐκ εχων πω γένεια, μέση δε αὐτῶν Ἑλένη.

3 Αἴθρα δε ἡ Πιτθέως ὑπὸ τῆς Ἑλένης τοῖς ποσὶν ἐς εδαφος καταβεβλημένη, μέλαιναν εχουσά ἐστιν ἐσθῆτα. ἐπίγραμμα δε ἐπ' αὐτοῖς ἔπος τε εξάμετρον. καὶ ὀνόματός ἐστιν ἐνὸς ἐπὶ τῷ εξαμέτρω προσθήκη.

Τυνδαρίδα 'Ελέναν φέρετον, Αΐθραν δ' έλχεῖτον 'Αθάναθεν.

4 Τοῦτο μὲν δὴ, τὸ ἔπος οὕτω πεποίηται, Ἰφιδάμαντος δὲ τοῦ ᾿Αντήνορος κειμένου μαχόμενος πρὸς ᾿Αγαμέμνονα ὑπὲρ αὐτοῦ Κόων ἐστί. Φόβος δὲ ἔπὶ τοῦ ᾿Αγαμέμνονος τῆ ἀσπίδι ἔπεστιν, ἔχων τὴν κεφαλὴν λέοντος. ἐπιγράμματα δὲ ὑπὲρ μὲν τοῦ Ἰφιδάμαντος νεκροῦ.

Ίφιδάμας οδτός γε, Κόων περιμάρναται αὐτοῦ τοῦ ᾿Αγαμέμνονος δὲ ἐπὶ τῆ ἀσπίδι ˙

οδτος μεν Φόβος έστι βροτών, δ δ' έχων Άγαμέμνων.

5 Αγει δε και Έρμης παρ' Αλέξανδρον τον Πριάμου τὰς θεὰς κριθησομένας δπερ τοῦ κάλλους και ἔστιν ἐπίγραμμα και τούτοις

Έρμείας δδ' 'Αλεξάνδρω δείχνυσι διαιτήν

τοῦ είδους "Ηραν καὶ 'Αθάναν καὶ 'Αφροδίταν.

6*Αρτεμις δε ούχ οίδα εφ' δτω λόγω πτέρυγας έχουσά εστιν επι των ωμων, και τη μεν δεξια κατέχει πάρδαλιν, τη δε ετέρα των χειρων λέοντα. πεποίηται δε και Κασσάνδραν ἀπό του ἀγάλματος Αίας της 'Αθηνας ελχων' 20 επ' αὐτω δε και ἐπίγραμμά ἐστιν

Αξας Κασσάνδραν ἀπ' 'Αθαναίας Λοκρός έλκει.

scripsi ex alia coni. Sch. 16. Καλυρών ΑΧΚ, καλιφών Vb, καλλεφών Lb, Καλλιφών cett. edd. codd. 1. διός κουροι Lb Vn, διοσκουροι Pc. - μέση Α Pc, μέσση Pd. 2. ἐπιτθέως, ad marg. ή πιτθέως, R, ή πιτμέως La. — τοῖς έλ., corr. in τῆς έλ., Pc. — ἐς εἰς ž8. A., εἰς ž8. XKFC Vb Pd, ἐς ž8. cett. edd. codd. — καταβεβληκέναι M Vab Lb. 3. ἐπ' αὐτῆς Pa. — ἔπος τε D Sch e coni. B, ἔπος τὸ cett. edd. codd. 5. sup. τυνδαρίδα scriptum est in Pc δυικόν. — αίθλαν Ag, αίθραν δὲ Va. — δ' 'Αθάναθεν ἔλκετον Pa Vb B SW D (in praef. VIII 8' ἀπ' 'Aθανᾶν ελκετον), δ' ελκετον 'Αθάναθεν M Pcd Ag Lab Fab Vn R (Lb δ' ελκε τον, Vn R δ' έλκε τον, β sup. έλκε, acut. sup. o expunct., a sup. άθάναθεν R) δὲ ἔλκε τὴν 'Αθήναθεν Va, δ' 'Αθέναθεν έλκετον edd. ante B, δ' έλπείτον 'Αθάναθεν Sch suadente C. F. Webero amico, τ' 'Αρίδναθεν έλκετον Bergk

Arch. Z. 1845 p. 173, probant Toepsfer, Preger, H. Stuart Jones, alii, defendunt 'Aθάναθεν Maass, R. Wagner alij, v. comm. 9. ἐπὶ τὸν Ag. — ἔχων bis Pc. — ἐπίγραμμα Fab Pd. 10. ἐπὶ μὲν Vb. 11. post 'Ιφιδ. distinguunt Amas. Sylb. B SW D, post οδτός γε cett. edd. praeter Smin., qui utramque distinctionem om. - 0376¢ ye Sch e coni. Heynii, οδτός τε cett. edd. codd., οδτός γα Preger. 14. παρά άλ. Pa. 16. δείχνυσι διακρίνειν την του Fab Pd Ag, δ. κρίνειν διὰ ταύ του Pc, δ. διαιτήν του cett. codd. (διαιτήν R). 17. ήρας, ν sup. ς, La. - 'Aδαναν B SW Pc Ag La, 'Abny viv edd. ante B Lb Vn M Pd Vab Fab. άδαναν Pa, 'Αδάναν D Sch. — αφροδίτην Ag Pd Fa. 18. ἐπὶ om. A X K, est in cett. edd. codd., desideravitSylb. 19. ἀριστερξ pro έτέρα Ag. 20. κασάνδραν Pa. - ύπὸ τοῦ M Va. 21. ἐστιν om. Va. 22. κασάνδραν Pa. -

5

10

15

Τών δὲ Οιδίποδος παίδων Πολυνείκει πεπτωκότι ἐς γόνυ ἔπεισιν Ἐτεοκλῆς. 6 του Πολυνείκους δὲ ὅπισθεν (γυνὴ) ἔστηκεν ὀδόντας τε ἔχουσα οὐδὲν ἡμερωτέρους θηρίου, καί οἱ καὶ τῶν χειρῶν εἰσιν ἐπικαμπεῖς οἱ ὄνυχες ἐπίγραμμα δὲ ἐπ' αὐτῆ εἴναί φησι Κῆρα, ὡς τὸν μὲν ὑπὸ τοῦ Πεπρωμένου 5 τὸν Πολυνείκην ἀπαχθέντα, Ἐτεοκλεῖ δὲ γενομένης καὶ σὺν τῷ δικαίῳ τῆς τελευτῆς. Διόνυσος δὲ ἐν ἄντρῳ κατακείμενος, γένεια ἔχων καὶ ἔκπωμα χρυσοῦν, ἐνδεδυκώς ἐστι ποδήρη χιτῶνα δένδρα δὲ ἄμπελοι περὶ αὐτὸ καὶ μηλέαι τε εἰσὶ καὶ ροιαί.

2. 'Η δὲ ἀνωτάτω χώρα, πέντε γὰρ ἀριθμόν εἰσι, παρέχεται μὲν 7

10 ἐπίγραμμα οὐδέν, λείπεται δὲ εἰκάζειν ἐς τὰ ἐπειργασμένα. εἰσὶν οὖν ἐν σπηλαίφ γυνὴ καθεύδουσα σὺν ἀνδρὶ ἐπὶ κλίνῃ, καὶ σφάς 'Οδυσσέα εἶναι καὶ Κίρκην ἐδοξάζομεν ἀριθμῷ τε τῶν θεραπαινῶν αἴ εἰσι πρὸ τοῦ σπηλαίου, καὶ τοῖς ποιουμένοις ὑπ' αὐτῶν' τέσσαρές τε γάρ εἰσιν αἱ γυναῖκες, καὶ ἐργάζονται τὰ ἔργα ἀ ἐν τοῖς ἔπεσιν "Ομηρος εἴρηκε. Κένταυρος δὲ οὐ τοὺς πάντας ἵπεου πόδας, τοὺς δὲ ἔμπροσθεν αὐτῶν ἔχων ἀνδρός ἐστιν.

Έξῆς καὶ ἔπων συνωρίδες καὶ γυναῖκες ἐπὶ τῶν συνωρίδων εἰσὶν ἐστῶσαι' 8 πτερὰ δὲ τοῖς ἵπποις χρυσά ἐστι, καὶ ἀνὴρ δίδωσιν ὅπλα μιὰ τῶν γυναικῶν.

ταῦτα ἐς τὴν Πατρόκλου τελευτὴν ἔχειν τεκμαίρονται' Νηρηΐδας τε γὰρ (τὰς) ἐπὶ τῶν συνωρίδων εἶναι, καὶ Θέτιν τὰ ὅπλα λαμβάνειν παρὰ

'Aδηναίας edd. ante BM Vab R, 'Αδαναίας | cett. edd. codd. — Elxe AXKFM Vab Fa R, Elne cett. edd. codd., voluit Sylb. 2. γυνή ins. C ante εστηκέν, ut coni. Sylb. et F, om. codd. edd. cett. - ve om. SM, τ' Fab La, pro τε legendum esse τις putant SW, cf. Sch apud SW II p. XIX. 4. & αὐτή Pc. — φασι ΑΧΚΕ CM Va, φησι Sylb. cett. edd. codd. - xópa Pa, n sup. ό. 5. τὸν Πολυκλείτην uncis inclus. Smai., τ. πολυνείκη Va. 7. χρυσούς vitio typoth. S, quod propagarunt SW D, yourouv codd. edd. rell. — οἱ ἄμπ. Va. — περὶ αὐτὸν codd. edd., περὶ αὐτὸ Bergk, l. l. p. 175 Sch. — καὶ (μίλακες) μελέαι τε coni. Bergk l. l. 8. μελέας, η sup. ε priore et αι sup. ας, R. - βόαι A X K Pacd Ag Lab Vn, marg. R, polan R, polai cett. edd. M Vab, marg. Pa. 10. eic codd. edd. ante SW. 11. γυνή ή καθ. Pa. 12. τε τζ Pc. - δεραπαιών La, θεραπαίνων AX, corr. Sylb. 13. όπ' αὐτής La, ἐπ' αὐτών Pa. 14. τὰ om. Pa, addit in marg. — είρηκεν M Pacd Ag Vab edd. praeter D Sch, qui scribunt

cum Fab Lab Pc Vn είρηκε. - Verba Κένταυρος δὲ - - ἀνδρός ἐστιν Zink post πυράγραν έχων § 8 transponenda putat, cf. Sch Jb. f. Ph. 1868 p. 533, qui quaeri ait, an potius verba λέγεται δὲ καὶ --- παρασκευάσων (§ 9) in fine § 7 collocanda sint, vid. comm. - δὲ τούτους πάντας ίππούποδας codd. praeter Pa La (Vb ύππούποδας, ί sup. ύ), δὲ τούτους π. ίππόποδας ΑΧΚ, δ. τ. π. ἵππου πόδας FC, δὲ μετά τούτους τούς δπισθεν ίππου πόδας Pa S, ut coni. Palmer. MS., μετὰ τούτους ἵππους πόδας, omisso δὲ et τοὺς ὅπισθεν La, δὲ οὐ τούς πάντας ίππου πόδας cett. edd. e coni. Heynii, δὲ τοὺς μὲν ὅπισθεν ἵππου πόδας Sylb., cui accedit C, δὲ τοὺς μὲν ἄποθεν ίππου coni. Κ, Κέντ. τετράπους, οὐ πάντας ίππου πόδας Boettiger gr. Vasengem. I 3 p. 134. 16. ἵππω Pc. — ξυνωρίδες Vb. 18. ταθτα δὲ ἐς Pd. — πρόκλου Vb. έχει Μ. — νηρ. ἐπὶ τῶν τε γὰρ συν. La, litteris supra positis ordo vulg. — τεκμαίρομαι Sch MS., cf. VII 18,10. - νηρηίδες, p. corr. δας, Va. 19. (τὰς) ἐπὶ Sch MS. 'Ηφαίστου. καὶ δὴ καὶ ἄλλος ὁ τὰ ὅπλα διδοὺς οὕτε τοὺς πόδας ἐστὶν ἐρρω9 μένος, καὶ ὅπισθεν οἰκέτης ἔπεταί οἱ πυράγραν ἔχων. λέγεται δὲ καὶ ἐς τὸν
Κένταυρον ὡς Χείρων ἀπηλλαγμένος ἤδη παρὰ ἀνθρώπων καὶ ἢξιωμένος
εἶναι σύνοικος θεοῖς ῥαστώνην τινὰ ἦκοι τοῦ πένθους 'Αχιλλεῖ παρασκευάσων.
Παρθένους δὲ ἐπὶ ἡμιόνων τὴν μὲν ἔχουσαν τὰς ἡνίας, τὴν δὲ ἐπικειμένην 5
κάλυμμα ἐπὶ τῆ κεφαλῆ, Ναυσικάν τε νομίζουσιν εἶναι τὴν 'Αλκίνου
καὶ τὴν θεράπαιναν ἐλαυνούσας ἐπὶ τοὺς πλυνούς. Τοξεύοντα δὲ ἄνδρα
Κενταύρους, τοὺς δὲ καὶ ἀπεκτονότα ἐξ αὐτῶν, δῆλα 'Ηρακλέα τε τὸν
τοξεύοντα καὶ 'Ηρακλέους εἶναι τὸ ἔργον.

Τὸν μὲν δὴ τὴν λάρνακα εἰργασμένον ὅστις ἢν, οὐδαμῶς ἡμῖν δυνατὰ 10 ἢν συμβαλέσθαι τὰ ἐπιγράμματα δὲ τὰ ἐπ' αὐτῆς τάχα μέν που καὶ ἄλλος τις ἀν εἴη πεποιηκώς, τῆς δὲ ὑπονοίας τὸ πολὺ ἐς Εὕμηλον τὸν Κορίνθιον εἴχεν ἡμῖν, ἄλλων τε εἴνεκα καὶ τοῦ προσοδίου μάλιστα δ ἐποίησεν ἐς Δῆλον.

ΧΧ. Έστι δὲ ἐνταῦθα καὶ ἄλλα ἀναθήματα, κλίνη τε μέγεθος οὐ 15 μεγάλη, τὰ πολλὰ ἐλέφαντι κεκοσμημένη, καὶ δ Ἰφίτου δίσκος καὶ τράπεζα ἐφ' ῆς προτίθενται τοῖς νικῶσιν οἱ στέφανοι. τὴν μὲν δὴ Ἱπποδαμείας λέγουσιν εἶναι παίγνιον' δ δὲ τοῦ Ἰφίτου δίσκος τὴν ἐκεχειρίαν ἡν ἐπὶ τοῖς Ὀλυμπίοις ἐπαγγέλλουσιν Ἡλεῖοι, ταύτην οὐκ ἐς εὐθὺ ἔχει γεγραμμένην, 2 ἀλλὰ ἐς κύκλου σχῆμα περίεισιν ἐπὶ τῷ δίσκῳ τὰ γράμματα. ἡ τράπεζα 20 δὲ ἐλέφαντος μὲν πεποίηται καὶ χρυσοῦ, Κολώτου δέ ἐστιν ἔργον' εἶναι

— δέντιν Μ (δείτιν sec. SW), δέσιν Vb. 1. άλλος M Pcd Ag Vab Lb Vn, άλλως La Pa edd. 2. ἔχων om. La. 3. παρ' ἀνθρ. Va. 4. παρασκευάζων edd. ante B M Vab Lb, παρασκευάσων cett. edd. codd., coni. Cor. 5. δε om. Pd. — 5πο τμ. Vb. τάς om. AXK Vb, est in cett. edd. codd. 6. κάλυμα Vb, καλλυμα Vn. — ναυσικά τε La, ναυσικάαν τε Pad et omisso τε Ag, cf. Ι 22,6, ναυσικάν τε cett. — 'Αλκινόου F C S Vb Pd, 'Αλκίνου cett. edd. Pac Ag Fab Va Lb, marg. Pd, αλκιόνου M, αλκίου La. 8. κάν ταύρους La. - καὶ Pa ad marg. άπεκτονότας La. 10. τὸν λ. Va. — εἰργασμένον scripsi cum Kays. p. 1093, κατειργασμένον codd. edd. 11. συμβάλεσθαι La, συμβαλλέσθαι Vb Ag Pd, in hoc alt. λ expunct. — αὐτῆ S, αὐτῆς SW D Sch La, αὐτὴν cett. edd. codd. 13. δ' είνεκα Α Χ Κ F C, τ' είνεκα Vb, τε ένεκα D Sch, τε είνεκα SB codd. — προσφδίου AXKFC, προσοδίου cett. edd. codd.

15. ἔστι δὲ καὶ ἄλλα ἀν. ἐνταύδα edd. ante BM Vab Lb Vn, ἔστι δὲ ἐνταθθα (ἐν ταύτα La) καὶ ἄλλα ἀν. cett. edd. Pacd Ag La. 16. ἐλέφαντος Μ. — ἰφίτου δεσμὸς Vb. 17. ἐφ' οίς A X K Lab Pacd Ag Vb, ἐφ' ξς cett. edd. M Va, voluit Sylb. - προστίθενται edd. ante B M Vab Lb Vn, προτίθενται cett. edd. ex coni. Sylb. et Cor. Ag La Pacd (hic προτίθεται). 18. την έκεχειρίαν την Α ΧΚ, ην ἐκεχειρίαν, ην FM Pcd Ag Va Lab Vn, την ἐκεχειρίαν, ην cett. edd. ex em. Sylb., sic est in Pa, the exerciplar he Vb. 19. οί 'Ha. edd. ante Sch Pa Vb, om. artic. Sch cum cett. codd. — Eç om. M. εὐθὺς Α Χ Κ Ag M Lab Vn Va Pcd, εὐθὸ cett. edd. ex em. K, Vb Pa. 20. ἐς κύκλον Vn. 21. γρυσού καὶ λώτου, κωλώτου δὲ La Pa (κολώτου Pa), dittographia esse videtur,

δέ φασιν ἐξ Ἡραχείας τὸν Κολώτην. οἱ δὲ πολυπραγμονήσαντες σπουδή τὰ ἐς τοὺς πλάστας Πάριον ἀποφαίνουσιν ὅντα αὐτόν, μαθητὴν Πασιτέλους, Πασιτέλην δὲ αὐτὸν διδαχθήναι ** καὶ Ἡρα τε καὶ Ζεὺς καὶ θεῶν Μήτηρ καὶ Ἑρμῆς καὶ ᾿Απόλλων μετὰ ᾿Αρτέμιδος πεποίηται ˙ ὅπισθε δὲ ἡ διάθεσίς ἐστιν 5 ἡ τοῦ ἀγῶνος. κατὰ δὲ ἐκατέραν πλευράν, τῆ μὲν ᾿Ασκληπιὸς καὶ τῶν 3 ᾿Ασκληπιοῦ θυγατέρων Ὑγίειά ἐστιν, ἔτι δὲ καὶ Ἅρης καὶ ᾿Αγὼν παρ᾽ αὐτόν, τῆ δὲ Πλούτων καὶ Διόνυσος Περσεφόνη τε καὶ νύμφαι, σφαῖραν αὐτῶν ἡ ἑτέρα φέρουσα ˙ ἐπὶ δὲ (τῆ) κλειδί, ἔχει γὰρ δὴ ὁ Πλούτων κλεῖν, λέγουσιν ἐπ᾽ αὐτῆ τὸν καλούμενον ἄδην κεκλεῖσθαί τε ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος 10 καὶ ὡς ἐπάνεισιν οὐδεὶς αἴθις ἐξ αὐτοῦ.

2. Λόγον δὲ δν 'Αρισταρχος ἔλεγεν ὁ τῶν 'Ολυμπίασιν ἐξηγητής, 4 οῦ με εἰκὸς ἢν παριδεῖν' δς ἐπὶ τῆς ἡλικίας ἔφη τῆς ἑαυτοῦ τὸν ὁροφον τοῦ 'Ηραίου πεπονηκότα ἐπανορθουμένων 'Ηλείων ὁπλίτου νεκρὸν τραύματα ἔχοντα μεταξὸ ἀμφοτέρων εὑρεθἢναι, τῆς τε ἐς εὐπρέπειαν στέγης καὶ τῆς ἐνεχούσης τὸν κέραμον' τοῦτον τὸν ἄνδρα μαχέσασθαι τὴν μάχην τὴν ἐντὸς (τῆς) 'Λλτεως πρὸς Λακεδαιμονίους 'Ηλείων. καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν θεῶν δ τὰ ἱερὰ καὶ ἐς πάντα ὁμοίως τὰ ὑψηλὰ ἐπαναβαίνοντες ἡμύνοντο οἱ 'Ηλεῖοι. οδτος δ' οὖν ὁ ἀνὴρ ἐφαίνετο ἡμῖν ὑποδῦναι μὲν ἐνταῦθα λιποψυχήσας ὑπὸ

nisi καὶ λώτου in cett. libris absorptum est sequenti κωλώτου, cf. arcem Cypseli 17,5 et VIII 17,2, Κωλώτου et Κωλώτην codd. plerique edd. praeter SD, qui scribunt, Koλώτου et Κολώτην e Plut. et Strab. VIII p. 337, κολώτην etiam Vn, κωμώτου M Lb Vn, λ sup. μ, Μ, χωμήντου, λω sup. vers., et κωλητην Va. 1. έξ Ἡρακλέους edd. ante SW codd., in La ouç bis scriptum, alterum expunctum, εξ 'Ηρακλείας cett. edd. e coni. Thierschii Epoch. p. 274. 2. τὰς ἐς M Lb Vn Vab, τὰ ἐς La Pacd Ag. — πάριν, ο sup. ι, M, πάρον Lab Pd Ag Vb Vn, παρὸν Pac, in Pa ι sup. lin., πάρινος Va. — Πασιτέλους om. La. 3. Πραξιτέλους Πραξιτέλη coni. Thiersch l. l. p. 295, rec. hoc et αὐτοδιδαγθήναι Benndorf Gött. Gel. Anz. 1871 p. 615, v. comm. — πασιτέλει δὲ Pad Vb Fa. — αὐτὸν διδαγθήναι codd. (αὐτῷ, corr. in αὐτὸν Pd) edd. praeter BSWD, qui e coni. Buttmanni αὐτοδιδαχθηναι scribunt, C in not. έαυτὸν vel αύτὸν διδαχθηναι; lacunam indicant S SW D Sch cum Pa Vb. 4. Επισθεν edd. ante B, DSW Ag M Vab Pa, επισθε

B Sch Pcd Lab Vn. — ἐστι τοῦ ἀγ. La, SW D, ἐστιν ἡ τοῦ ἀγ. cett. 6. Υγεία edd. ante S M Va Lab Pad Ag, ὑγεῖα Vb Vn Pc, Ὑγίεια cett. edd. - žn dž SW D Sch, žon dž codd. edd. cett. - παρ' αὐτοῦ La. 7. διονύσιος La. — σφαΐρα Vb, σφαίραν Va. 8. \$\hat{h} \delta\epsilon Pa Vab, marg. R edd. praeter Sch, qui cum cett. edd. ἐπὶ δὲ scribit. - κλείδα edd. praeter Sch codd. (κλείδαν, ν expuncto, Pc, ήλιδα M Lb, ήλειδα Vn R, ad marg. ή δὲ κλεῖδα), (τῆ) κλειδὶ Sch. — γὰρ Pa in marg. - xlyv Pd. - post xleiv Sch expunxit xai cum M Pcd Ag Lab Va Vn, est in cett. edd. Pa Vb. 9. ἐπ' αὐτὴν Vb. τε om. Pa. — πλάτωνος La. 11. 'Ολυμπιάσιν edd. ante S Vab Pacd Ag, δλυμπιᾶσιν M, ²Ολυμπίασιν cett. edd. Lab Vn. 13. ήρώου Pc. — ἀμπλίτου Μ. — νεκρών Va. 16. ἐκτὸς Vb. — τῆς Αλτεως artic. inserui, cf. V 13,1. 15,1. 4,8. 20,9. 25,1. 27,3. VI 2,3. 20,7; V 11,10. 15,2. 3. 7. 20,5. 21,1. 17. 22,1. 24,4. 8. 25,5. 27,4. 10. 11. VI 2,8. 7,3. 11,9. 14,6. 9. 16,8. 19,1. 17. τμύναντο Va. 18. ὑποδοῦναι Ag Pc. — λειποψυχήσας

[των] τραυμάτων ώς δὲ ἀφῆκε τὴν ψυχήν, οὐκ ἔμελλεν ἄρα οὕτε πντγος θέρους οὕτε ἐν χειμωνι κρυμὸς ἔσεσθαι τῷ νεκρῷ βλάβος ἄτε ἐν σκέπῃ πάσῃ κειμένῳ. ἔλεγε δὲ καὶ τόδε ἔτι ὁ ᾿Αρίσταρχος, ὡς ἐκκομίσαιντο ἐς τὸ ἐκτὸς τῆς Ἦλτεως τὸν νεκρὸν καὶ ὁμοῦ τοῖς ὅπλοις γῇ κρύψαιεν.

3. "Ην δὲ καλούσιν Οἰνομάου κίονα — καὶ οἱ 'Ηλεῖοι καλούσιν —, 5 ἔστι μὲν πρὸς τὸ ἱερὸν τοῦ Διὸς ἰόντι ἀπὸ τοῦ μεγάλου βωμοῦ, τέσσαερες δέ εἰσιν ἐν ἀριστερὰ κίονες καὶ ἐπ' αὐτῶν ὄροφος. πεποίηνται δὲ ἔρυμα εἴναι ξυλίνω κίονι πεπονηκότι ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τὰ πολλὰ ὑπὸ δεσμῶν συνεχομένω. οὖτος ὁ κίων ἐν οἰκία τοῦ Οἰνομάου, καθὰ λέγουσιν, εἰστήκει κεραυνώσαντος δὲ τοῦ θεοῦ τὴν μὲν ἄλλην ἡφάνισεν οἰκίαν τὸ τὸ τοῦ, ὑπελίπετο δὲ τὸν κίονα ἐξ ἀπάσης μόνον. πινάκιον δὲ πρὸ αὐτοῦ

καὶ γὰρ ἐγὼ κλεινῶν εἴμ', ὧ ξένε, λείψανον οἴκων, στυλὶς ἐν Οἰνομάου πρίν ποτ' ἐοῦσα δόμοις' νῦν δὲ παρὰ Κρονίδην κεῖμαι τάδ' ἔχουσα τὰ δεσμὰ τίμιος' οὐδ' όλοὴ δαίσατο φλόξ με πυρός.

84. Συνέβη δὲ καὶ ἄλλο κατ' ἐμὲ τοιόνδε. ἀνὴρ βουλῆς τῆς 'Ρωμαίων ἀνείλετο 'Ολυμπικὴν νίκην' ἐθέλων δὲ ὑπολιπέσθαι τῆς νίκης ὑπόμνημα χαλκῆν εἰκόνα σὺν ἐπιγράμματι, ὥρυσσεν ἐς ποίησιν βάθρου, καὶ ὡς ἐγένετο ἐγγύτατα τὸ ὅρυγμα αὐτῷ τῆς τοῦ Οἰνομάου κίονος, ἐνταῦθα 20 εὕρισκον οἱ δρύσσοντες καὶ ὅπλων καὶ χαλινῶν καὶ ψαλίων θραύσματα. ταῦτα μὲν δὴ αὐτὸς ἑώρων ὀρυσσόιιενα.

Pa. 1. Tav est in Pa Vb edd., om. cett. codd. - πνίγος (sic) Vb. 3. αργίστρατος Ag. 5. xai et xalovou prius incl. S SW, posterius Cor. D Sch, καὶ οἱ 'Ηλεῖοι καλοθσιν in parenthesi ponit Beinert Progr. d. Gymn. zu St. Maria Magdal. Vratislav. 1853 p. 18 sq.; ην δε Οινομάου οικίαν οί Ηλείοι καλούσιν coni. SW. — οί om. idem. 7. ἐπ' αὐτὸν Va. 8. ξυλίνων Pa. -πεποιηχότι Μ. - του om. A X K Vb Pa, est in cett. edd. M Pcd Ag Va Lab, cf. I 44,3. - ύπὸ δεσμώ Vb. 11. ύπελίπετο scripsi cum Sch Ag Fa Lab Vn Pa (10 expunct. in Pa), ύπελείπετο Pcd, ὑπέλιπε cett. edd. Va M, ὁπέλιπεν Vb., cf. app. crit. II 36,5. 13. οὐ pro καὶ Pd. — κείνων ΑΧΚΕ Smin. B Pacd Ag Fa Va Lab Vn, 'xeivw M, exeivw Vb, κίων Jacobs in Anth. Pal. t. III p. 935, xleivav C et cett. edd. — eiu' & M

Vb Lab Pcd Ag, εἰμ' & edd. ante S Va, εἴμ' & cett. edd. Pa. 14. στυλίς coni. d'Orvillius ad Charit. p. 244, recepp. SSW D, στύλος edd. rell. Lab Pad Vn Fa Ag, στύλος Vab Pc. - ποτ' ἐοῦσα d'Orvillius B D Sch, ποτε οδοα Smai. SW codd. (ποτ' οδσα Va), ποτ' ἐνοδσα cett. edd. 15. xpoví8n Pa. - váy' aŭσα La. 16. δέξατο codd. AXKF, δαίσατο ex em. Sylb. cett. edd. — πυρός om. Pc. 18. ύπολειπέσθαι Ag Vb Pc, ύπολείπεσθαι Pa, ύπολιπέσθαι Pd edd. 19. σύν, quod om. AXKF codd., ex em. Sylb. recepp. cett. edd. (inter uncos C). - Spuggov edd. ante S, ထိုပေဇာလေ cett. edd. codd. (ထိုပေဇာေ Pa). - βόθρου AXKF Smin. codd. (in Va δ ambig.), βάθρου Vb cett. edd. ex emend. Goldh. 20 ένταῦτα δρυσσον οἱ δρύσα Va. 21. ψελλίων ΑΧΚΕ, ψαλλίων Pd, ψαλίων cett. cdd. codd. - δραύματα BSW D Va

15

5. Ναὸν δὲ μεγέθει (οὐ) μέγαν καὶ ἐργασία Δώριον Μητρῷον καὶ ἐς 9
ἐμὲ καλοῦσιν ἔτι, τὸ ὄνομα αὐτῷ διασώζοντες τὸ ἀρχαῖον. κεῖται δὲ οὐκ
ἄγαλμα ἐν αὐτῷ θεῶν Μητρός, βασιλέων δὲ ἐστήκασιν ἀνδριάντες 'Ρωμαίων.
ἔστι δὲ ἐντὸς τῆς 'Αλτεως [τὸ Μητρῷον] καὶ οἴκημα περιφερὲς ὀνομα5 ζόμενον Φιλίππειον ἐπὶ κορυφῆ δέ ἔστι τοῦ Φιλιππείου μήκων χαλκῆ
σύνδεσμος ταῖς δοκοῖς. τοῦτο τὸ οἴκημα ἔστι μὲν κατὰ τὴν ἔξοδον τὴν 10
κατὰ τὸ Πρυτανεῖον ἐν ἀριστερᾳ, πεποίηται δὲ ὀπτῆς πλίνθου, κίονες δὲ
περὶ αὐτὸ ἑστήκασι 'Φιλίππω δὲ ἐποιήθη μετὰ τὸ ἐν Χαιρωνεία τὴν
'Ελλάδα ὁλισθεῖν. κεῖνται δὲ αὐτόθι Φίλιππός τε καὶ 'Αλέξανδρος, σὺν
10 δὲ αὐτοῖς 'Αμύντας ὁ Φιλίππου πατήρ. ἔργα δέ ἐστι καὶ ταῦτα Λεωχάρους
ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ, καθὰ καὶ τῆς 'Ολυμπιάδος καὶ Εὐρυδίκης εἰσὶν αἱ
εἰκόνες.

ΧΧΙ. Τὸ δὲ ἀπὸ τούτου μοι πρόεισιν ὁ λόγος ἔς τε τῶν ἀνδριάντων καὶ ἔς τῶν ἀναθημάτων ἔζήγησιν ἀναμιζαι δὲ οὐκ ἀρεστὰ ἢν μοι τὸν καὶ ἀς τῶν ἀναθημάτων ἔζήγησιν ἀναμιζαι δὲ οὐκ ἀρεστὰ ἢν μοι τὸν καὶ ὁπόσα ἄλλα, τὰ πάντα ἐστὶν ὁμοίως ἀναθήματα ἐν δὲ τἢ ᾿Αλτει τὰ μὲν τιμἢ τἢ ἐς τὸ θεῖον ἀνάκεινται, οἱ δὲ ἀνδριάντες τῶν νικώντων ἐν ἄθλου λόγῳ σφίσι καὶ οῦτοι δίδονται. τῶν μὲν δὴ ἀνδριάντων ποιησόμεθα καὶ ὅστερον μνήμην ἐς δὲ τὰ ἀναθήματα ἡμῖν τραπήσεται πρότερα ὁ δολγος τὰ ἀξιολογώτατα αὐτῶν ἐπερχομένοις.

2. Ἰόντι γὰρ ἐπὶ τὸ στάδιον τὴν όδὸν τὴν ἀπὸ τοῦ Μητρώου ἔστιν 2

Fa Pcd Lb, δραύσματα rell. 1. μέγεδος καὶ ἐργασεία sine μέγαν La. — ante μέγαν inserui od, idem vult Flasch apud Baumeister Denkm. s. v. Olymp. p. 1104 adn. 3. 2. καλούσι διασώζοντες έτι τὸ ζν. αὐτῷ τὸ άρχ. Α X K Pa Vb (bic καλούσιν), καλούσιν (χαλούσι F) έτι (έπι La) τὸ εν. αὐτῷ διασ. τὸ ἀρχ. cett. edd. codd. 3. ἐνταθθα θεών Va. 4. τό τε Μητρφον coni. Β, τὸ Μητρφον incl. R. Weil A. M. III p. 214. 5. Φιλιππείον codd. edd. ante SW, Φιλίππειον cett. edd., Ag, cf. VIII 30,6. — χορυφήν Α Χ KF codd., кориф е coni. F cett. edd. τοῦ φιλίππου La. — χαλκή ΑΧΚ, χαλκής Va, corr. Sylb. 7. πρυτάνειον Pd. - δὲ om. ante όπτης Pd La. 8. περί αὐτῷ ΑΧ KFM Vb, περὶ αὐτὸ cett. edd. codd., voluere iam Sylb. F. — κατά edd. ante B Lb M Vab, petà cett. edd. Pacd Ag La, coni. Sylb. Cor. — χειρωνεία Ag La, χερωνεία

cett. codd. 10. δ' edd. ante SW M Vb, δὲ cett. cdd. Pacd Ag Lb Va, om. La.

— ἔργα δ' ἔστι Λεωχάρους, καὶ ταῦτα ἐλέφαντος coni. C. 11. εὐρυδύκην La. — αί est in Pac edd. inde a B, om. cett. codd. edd.

13. μοι om. Va. 14. ἀναμίξαι SW, ἀναμίξαι cett. — ἀρετὰ ῆν La. 16. Αλτι ΑΧΚΒ Lab M Vb Vn, Αλτει cett. edd. Pad Ag Va, ἄλτη Pc. 17. ἀνάκειται S SW D Sch Vb, ἀνάκειται cett. edd. codd., cf. VIII 31,5. 33,1. 41,10. 53,6. 18. καὶ οῦτοι — § 11 χρόνω δὲ ὕστερον Ag Pd h. l. om., post οἱ γᾶς τερ. c. 22,3 inserunt. 19. πρότερα S SW D Sch M Va Lab Pcd Ag, πρότερον cett. edd. Pa Vb. 20. ἀπερχομένοις Ag, ἐπεξερχόμενος s. ἐπεξερχομένοις Sch praef., probat hoc Kays. Jb. f. Ph. 1854, p. 417, cf. IV 29,13. V 14,14. 21. δὲ γὰρ, δὲ expunct., Pa. — ἐπὶ om. Ag Pd. — τὴν post

εν άριστερά κατά τὸ πέρας τοῦ όρους τοῦ Κρονίου λίθου τε πρὸς αὐτῷ τῷ όρει χρηπὶς καὶ ἀναβασμοὶ δι' αὐτῆς. πρὸς δὲ τῆ κρηπῖδι ἀγάλματα Διὸς ἀνάχειται χαλχά. ταῦτα ἐποιήθη μὲν ἀπὸ χρημάτων ἐπιβληθείσης άθληταϊς ζημίας ύβρίσασιν ές τον άγωνα, καλούνται δε ύπο των επιγωρίων 3 Ζάνες. πρώτον δε αριθμόν εξ επί της δγδόης έστησαν και ενενηκοστής: δλυμπιάδος. Εύπωλος γάρ Θεσσαλός χρήμασι διέφθειρε τούς έλθόντας τῶν πυκτῶν, ᾿Αγήτορα ᾿Αρκάδα καὶ Πρύτανιν Κυζικηνόν, σὺν δὲ αὐτοῖς καὶ Φορμίωνα Αλικαρνασέα μὲν γένος, όλυμπιάδι δὲ τῆ πρὸ ταύτης χρατήσαντα. τουτο εξ άθλητων άδίχημα ες τον άγωνα πρώτον γενέσθαι λέγουσι, καὶ πρῶτοι χρήμασιν ἐζημιώθησαν ὑπὸ Ἡλείων Εὐπωλος καὶ οί ιο δεξάμενοι δώρα παρά Εὐπώλου. δύο μὲν δὴ ἐξ αὐτῶν ἔργα Κλέωνος 4 Σιχυωνίου τὰ δὲ ἐφεζῆς τέσσαρα ὅστις ἐποίησεν, οὐχ ἴσμεν. άγαλμάτων τούτων παρέντι τρίτον τε έξ αύτων καὶ τέταρτον, γεγραμμένα έλεγεϊά έστιν έπὶ τοῖς ἄλλοις. ἐθέλει δὲ τὸ μὲν πρῶτον τῶν ἐλεγείων δηλούν ώς οὐ χρήμασιν άλλὰ ὼκύτητι των ποδών καὶ ὑπὸ ἰσγύος σώματος 15 'Ολυμπικήν ἔστιν εύρέσθαι νίκην. τὸ δὲ ἐπὶ τῷ δευτέρῳ φησὶν ὡς τὸ άγαλμα έστηκε τιμή τε τή ές τὸ θεῖον καὶ ύπὸ εὐσεβείας τής Ἡλείων. καὶ ἀθληταῖς παρανομούσιν είναι δέος. πέμπτω δὲ καὶ ἔκτω, τῷ μέν έστιν ή του ἐπιγράμματος γνώμη τά τε άλλα ἐς ἔπαινον Ἡλείων καὶ οὐχ ήχιστα ἐπὶ τῆ ζημία τῶν πυχτῶν, ἐπὶ δὲ τῷ ὑπολοίπῳ διδασχαλίαν 🛭 πάσιν Ελλησιν είναι τὰ ἀγάλματα μηδένα ἐπὶ 'Ολυμπική νίκη διδόναι χρήματα.

όδον om. Va. 1. λίθων ΑΧΚΕ, λίδου 🕆 cett, edd Pcd Ag M Vab Lab, SW hic adnotant; "a Pd hic locus abest", at omnia adsunt. 2. ἀναβαθμοί edd. ante B Va, ἀνα- 1 βασμοί cett. edd. codd. (ἀναβασμόν Lb). — πρηπίδι Vb Vn Pd. 3. χρωμάτων Va. 5. ζάνες, η sup. α, Pa. — πρώτον scripsi, πρώτοι edd. codd. - ἐνενηχοστή La. ἐννενηκοστής Pa. 6. εύπολος Pc. — ἐσελθόντας coni. Valcken., Cobet. Philostr. π. γυμν. 82, Herw., v. Sch in Jb. f. Ph. 1864 p. 39. 7. των ύπυκτων Μ. — πρύτανι κυζηκινόν Ag. 8. φορμίονα Va. — 'Αλικαρνασέα SW Sch Pa Ag Vab La, 'Αλικαρνασσέα cett. edd. codd., in Pc Vn alt. s sup. lin. - δε ante τη om. Pc. 9. κρατήσαντα Pac Vb edd., κρατήσαντας cett. codd. 'Ηλ. Α. — εύπωλος, ο sup. ω, Vb, dein-

ceps εὐπόλου Va. — 11. δή om. Va. 12. χυωνίου Va. 13. τοῦτον La Pd, τούτων om. Va. - γε έξ Pc, τε έξ Ag Pd Vb Lab D Sch, r' ¿ cett. edd. M, 8è ¿ Va, om. τε Pa, habet in marg. — τετραμμένα Ag. 16. 'Ολυμπιακήν et infra 'Ολυμπιακή edd. ante S, M, 'Ολυμπικήν et 'Ολυμπική cett. edd. codd. - 8' ent edd. M, de ent cett. codd. - & A X K F Pacd Ag Va M Lab Vn, ω τὰ (ò sup. à) Vb, ως cett. edd. ex em. K. 17. τε edd. ante B codd. praeter Pad La, in quibus δè, in Pa sup. δ est τ, δè cett, edd. e coni, B. 20. ποιητών Ag Pd. ύπολείπω (ει ambig.) Va. — διδασκαλία Α X M Pcd Lab Ag Va Vn, διδασκαλεία Vb, διδασκαλεία Pa, διδασκαλίαν cett. edd. ex em. Sylb. 21. πάση Pd, πάση Ag Pc. -10. χρήματι, p. corr. — ασιν, Va. — ύπερ ολυμπιακή La. — νίκη in δίκη corr. Va. —

- 3. Εὐπώλου δὲ βστερόν φασιν 'Αθηναῖον Κάλλιππον ἀθλήσοντα πένταθλον εξωνήσασθαι τους άνταγωνιουμένους χρήμασι, δευτέραν δε έπι ταῖς δέκα τε καὶ έκατὸν δλυμπιάδα είναι ταύτην. ἐπιβληθείσης δὲ τῷ Καλλίππῳ καὶ τοῖς ἀνταγωνισαμένοις ζημίας ὑπὸ Ηλείων, ἀποστέλλουσιν Ὑπερίδην 5 Αθηναΐοι πείσοντα Ήλείους ἀφεϊναί σφισι την ζημίαν. ἀπειπόντων δὲ 'Ηλείων την χάριν, εχρώντο ύπεροψία τοιάδε ες αύτους οί 'Αθηναΐοι, ούτε άποδιδόντες τὰ χρήματα καὶ 'Ολυμπίων εἰργόμενοι, πρὶν ἤ σφισιν ὁ θεὸς δ ἐν Δελφοῖς οὐ πρότερον ἔφησεν ὁπὲρ οὐδενὸς χρήσειν πρὶν ἢ τὴν ζημίαν άποδοῖεν Ἡλείοις. οὕτω δὴ ἀποδόντων ἐποιήθη τῷ Διὶ ἀγάλματα, έξ 6 10 μὲν καὶ ταΰτα, γέγραπται δὲ ἐπ' αὐτοῖς ἐλεγεῖα οὐδέν τι δεξιώτερα ἐς ποίησιν ή τὰ ἔχοντα τὴν ζημίαν τὴν Εὐπώλου. γνῶμαι δέ εἰσι τῶν έπιγραμμάτων, πρώτον μέν άνατεθήναι τὰ ἀγάλματα μαντεία του θεού τιμήσαντος τὰ ἐς τοὺς πεντάθλους δόξαντα Ἡλείοις. τὸ δὲ ἐπὶ τῷ δευτέρω καὶ ώσαύτως ἐπὶ τῷ τρίτῳ Ἡλείους ἐπαινοῦντά ἐστιν ἐπὶ τῶν πεντ-15 άθλων τη ζημία. τὸ τέταρτον δὲ ἐθέλει λέγειν τὸν Ὀλυμπίασιν ἀγῶνα 7 άρετης είναι και οὸ χρημάτων. τὰ δὲ ἐπιγράμματα (τὰ) ἐπὶ τῷ πέμπτω τε καὶ ἔκτω, τὸ μὲν αὐτῶν δηλοῖ καθ' ἤντινα αἰτίαν ἀνετέθη τὰ ἀγάλματα, τὸ δὲ ἀναμιμνήσκει τοῦ χρησμοῦ τοῦ ᾿Αθηναίοις ἐλθόντος ἐκ Δελφῶν.
- 4. Των δε κατειλεγμένων τὰ ἐφεζης ἀγάλματα δύο μέν ἐστιν ἀριθμόν, 8 20 ανετέθη δε επιτεθείσης παλαισταϊς ανδράσι ζημίας οίτινες δε εκαλούντο, έμέ γε καὶ τους Ἡλείων λέληθεν ἐξηγητάς. ἐπιγράμματα μὲν γὰρ καὶ έπὶ τούτοις τοῖς ἀγάλμασιν ἔπεστι, λέγει δὲ τὸ μὲν πρῶτον αὐτῶν ὡς τῷ 'Ολυμπίω Διὶ 'Ρόδιοι χρήματα ύπὲρ ἀνδρὸς ἀδικίας ἐκτίσαιεν παλαιστοῦ, τὸ δὲ ἔτερον ώς ἀνδρῶν ἐπὶ δώροις παλαισάντων ἀπὸ τῶν ἐπιβληθέντων

1

διδόμεναι Va. 1. εύπωλον Lab Ag Va Pcd, εύπολον Vb. — άθηναῖοι Va. — άθλήσοντα Herb. Richards Class. Rev. XIV 448, ἀθλήσαντα codd. edd. — πεντάεθλον Pd. 3. καλλίπω Vn. 4. αναταγωνιζομένοις M Vb. 5. άθηναΐον Va. — πείσονται Pd. 6. ύπερωψία Vb. - sq. οί om. Va. - ούτε om. Va, οὐδὲ? Sch praef., v. comm. 7. όλυμπίω La. 8. έφησιν Μ, έφησεν om. La. 9. ἀγάλματι La. 10. οὐδέν τοι Vb. 11. την post ζημίαν om. La. 12. ανταθήναι La, άνατεθήναι τὸ άγαλμα malit S. — μαντεΐα Μ, μαντείου Va. 13. τῷ δὲ ἐπὶ Pc. 14. ἐπαινοῦτα La. 15. τὴν ζημίαν, ἢ sup. ή in την, Pc. - των όλ., p. corr. τον, M. 16. τὰ inserui, "malim τὰ ἐπὶ" Β. 17. αὐτὸν ; La. 23. διῖ, ρόδιος Μ. 24. ὑπὸ Va.

Pausanias II.

M, αὐτων Pa Vb Ag edd., αὐτὸ codd. cett. 18. roll ante 'Ab. om. M Va Lb Vn. 19. ἀριθμός, omisso sq. δὲ, La. 20. ἀνετέθει δὲ ἐπὶ τεθείσης — ζημίαις, ι expunct., Vb. — verba οίτινες δὲ — ἐξηγητάς incl. Sch, post ζημίας ὑπὸ Ἡλείων § 5 excidisse, deinde margini adscripta casu quodam in § 8 depressa esse dicit Jb. f. Ph. 1868 p. 533, vid. comm. 21. γε η codd. edd., τε καὶ C, quod Amasaeum legisse dicunt Sylb. F, vertit enim: non tantum me, sed ipsos etiam priscarum apud Eleos rerum interpretes. — ἐπίγραμμα Ag Pd. — γὰρ om. Va, incl. Sch. — καὶ om. Vb. 22. τούτοις άγάλματα Κ vitio typoth. — ἔπεστι om.

17

9 χρημάτων αύτοῖς γένοιτο τὸ ἄγαλμα. 5. τὰ δὲ ἐπίλοιπα ἐς τοὺς ἀθλητὰς τούτους οἱ ἐξηγηταὶ λέγουσιν οἱ Ἡλείων, ὀγδόην μὲν ἐπὶ ταῖς ἑβδομήχοντα καὶ έκατὸν όλυμπιάδα είναι, λαβεῖν δὲ Εὐδηλον παρὰ Φιλοστράτου γρήματα, τούτον δὲ είναι τὸν Φιλόστρατον Ῥόδιον. τούτω τῷ λόγω διάφορα δντα ευρισκον τὰ Τλείων ες τοὺς δλυμπιονίκας γράμματα εστι 5 γὰρ δὴ ἐν τοῖς γράμμασι τούτοις Στράτωνα ᾿Αλεξανδρέα ὀλυμπιάδι ὀγδόχ μετά τὰς έβδομήκοντα καὶ έκατὸν ἐπὶ ἡμέρας ἀνελέσθαι τῆς αὐτῆς παγκρατίου καὶ πάλης νίκην. Αλεξανδρείας δὲ τῆς ἐπὶ τῷ Κανωβικῷ τοῦ Νείλου στόματι 'Αλέξανδρος μεν οίχιστης εγένετο δ Φιλίππου, λέγεται δε καὶ πρότερον ἔτι πόλισμα Αἰγυπτίων ἐνταῦθα οὐ μέγα εἴναι Ῥακῶτιν. 10 10 Στράτωνος δὲ τούτου τρεῖς μὲν ἡλικία πρότερον, τοσοῦτοι δὲ ἄλλοι μετ' αὐτόν εἰσι δῆλοι τὸν κότινον παγκρατίου τε ἄθλα εἰληφότες καὶ πάλης. καὶ πρώτος μὲν ἐξ αὐτῆς Ἡλιδος Κάπρος, Ἑλλήνων δὲ τῶν πέραν Αἰγαίου 'Ρόδιός τε 'Αριστομένης καὶ Μαγνήτων τῶν ἐπὶ Ληθαίω Πρωτοφάνης. Οί δὲ ὕστερον τοῦ Στράτωνος Μαρίων τε πόλεως ἐκείνω τῆς αὐτῆς καὶ 13 Στρατονικεύς 'Αριστέας, τὰ δὲ παλαιότερα ή τε χώρα καὶ ή πόλις ἐκαλεῖτο Χρυσαορίς, εβδομος δε Νικόστρατος έκ των έπι θαλάσση Κιλίκων, οὐδεν 11 τοῖς Κίλιξιν αὐτοῦ μετὸν εἰ μὴ δσα τῷ λόγῳ. τοῦτον τὸν Νικόστρατον νήπιον παΐδα έτι ἐκ Πρυμνησσοῦ λησταί τῆς Φρυγῶν ήρπασαν, οἰκίας ὄντα ούκ ἀφανοῦς κομισθέντα δὲ αὐτὸν ἐς Αἰγέας ἀνήσατο ὅστις δή. χρόνω 20 δὲ ὔστερον τῷ ἀνδρὶ τούτῷ ὄνειρον γίνεται. λέοντος δὲ ἔδοξεν ὑπὸ τῷ σκίμποδι κατακεΐσθαι σκύμνον, ἐφ' ῷ ἐκάθευδεν ὁ Νικόστρατος. Νικοστράτῳ μεν δή, ως ηδξήθη, και άλλαι νίκαι και 'Ολυμπίασιν εγένοντο παγκρατίου καὶ πάλης.

1. γρημάτων om. Ag. 2. τούτοις M Va. εύδομήκοντα Ag, sic etiam paullo post. 3. δλυμπιάδας Lab Ag M Vab. — εύμηλον Ag. 5. εδρίσκοντα ήλ. Μ, εδρίσκων, ο sup. ω, Vb. — ἐς τὰς δλ. Va. — δλυμπιονίχους Μ. 7. παγκρατίον Va. 8. νίκης M Lb Vn. - 'Αλεξανδρείας - 'Ρακώτιν Sch praef. includere vult ut glossema ineptum, fort. recte. — αλεξανδρίας Ag Pd Vb La. κανοβικῷ Ag Pc. — τῷ Νείλου edd. ante B Pa Vb, in Lb ob corr. ambig., tò N. Ag Pcd M La, 700 N. Va cett. edd. ex em. Sylb. et Cor. 11. τούτους Va. 12. τὸν τότινον M Vb Lb Vn. 13. πρὸς pro πρῶτος Pcd M Lb Vn R Ag Va, sine Κάπρος, πρώτος sine Κάπρος AXKF Vb Pa, marg. R, καὶ Κάπρος μὲν C, Κάπρος μὲν SB, cum La

scribunt SW D Sch καὶ πρώτος μὲν ἐξ. α. Ήλ. Κάπρος (πρώτους La). — Αίνου Α Χ Κ F codd., Αίγαίου cett. ex em. Palmerii. 14. δὲ AXKF codd., om. CS, τε cett. edd. — προτοφάνης Pc. 15. πόλεμος Pc. 16. Στρατωνικεύς Κ, vitio typoth. — καλείται Va 17. Χρυσάορις edd. ante Smai. codd., Χρυσαορίς cett. edd. — εδβδομος Vb. δὲ om. Va, ἔχτος δὲ voluit Sylb., haud recte. — οὐδὲ τοῖς κίλ. Va. 19. πρημνησσοῦ, υ sup. η priore, Vb, πρυμνηστού, σσού sup. lin., Pd, Πρυμνησσού codd. praeter Va et edd. praeter SW, qui scribunt Πρυμνησού, in Va σ sup. σ. 21. ἐπὶ τῶ σχίμποδι: Sch MS. 22. κατακεῖσθαι σκεῖσθαι σκύμνον ἐν ῷ Va. — νικοστράτω, δ sup. στ, Μ, νικοδράτω Lb. 23. ώς est in La Pa Vb, om. cett. codd. -

Χρήμασι δε ύπο 'Ηλείων ετεροί τε υστερον και 'Αλεξανδρεύς εζημώθη 12 πύκτης δλυμπιάδι ἐπὶ ταῖς διακοσίαις ὀγδόη τε καὶ δεκάτη. ὄνομα μὲν τῷ ζημιωθέντι Απολλώνιος, ἐπίκλησις δὲ ἢν Ῥάντης καί πως καὶ ἐπιγώριον τὸ ἐς τὰς ἐπικλήσεις τοῖς ᾿Αλεξανδρεῦσίν ἐστιν. οὖτος ὁ ἀνὴρ ἀδικεῖν ὑπὸ 5 Ήλείων κατεγνώσθη πρώτος Αίγυπτίων κατεγνώσθη δὲ οὐ δούναι χρήματα 13. ή λαβεῖν αὐτός, ἀλλὰ τοιόνδε ἄλλο ἐς τὸν ἀγῶνα ἐξυβρίσαι. ἀφίχετο οὐχ ές τὸν εἰρημένον καιρόν, καὶ αὐτὸν ὁπὸ Ἡλείων πειθομένων τω νόμω έλείπετο του άγωνος εἴργεσθαι. την γάρ οἱ πρόφασιν, ὡς ἐν ταῖς Κυκλάσι νήσοις ύπὸ ἀνέμων κατείχετο ἐναντίων, Ἡρακλείδης γένος καὶ αὐτὸς 10 Αλεξανδρεύς ήλεγχεν ἀπάτην οὖσαν ύστερῆσαι γὰρ χρήματα ἐκ τῶν άγωνων αὐτὸν ἐκλέγοντα τῶν ἐν Ἰωνία. οὕτω δὴ τόν τε ᾿Απολλώνιον καὶ 14 εί δή τις άλλος ήχεν ού κατά προθεσμίαν των πυκτών, τούτους μέν οί 'Ηλεῖοι τοῦ ἀγῶνος ἀπελαύνουσι, τῷ 'Ηρακλείδη δὲ τὸν στέφανον παριᾶσιν ακονιτί. ἐνταύθα δ ᾿Απολλώνιος κατεσκευάσατό τε τοῖς ἱμάσιν ὡς ἐς 15 μάγην, καὶ ἐσδραμὼν ἐπὶ τὸν Ἡρακλείδην ἤπτετο ἐπικειμένου τε ἤδη τὸν κότινον καὶ καταπεφευγότος ες τους Έλλανοδίκας. τούτω μεν δη ξμελλε τὸ κούφον του νου βλάβος μέγα έσεσθαι. 6. Έστι δὲ καὶ ἄλλα δύο 15 τέχνης τής ἐφ' ἡμῶν ἀγάλματα. ἔκτη γὰρ ἐπὶ ταῖς εἴκοσι καὶ διακοσίαις δλυμπιάδι πύκτας ἄνδρας ύπερ αὐτης μαχομένους της νίκης έφώρασαν 20 συνθεμένους ύπερ λήμματος. άντι τούτων μεν εγένετο ζημία ποιηθέντων δὲ ἀγαλμάτων Διὸς τὸ μὲν ἐν ἀριστερᾶ τῆς ἐς τὸ στάδιον ἐσόδου, τὸ δὲ έτερον αύτων έστηκεν εν δεξιά. τοῖς δὲ πύκταις τούτοις Δειδάς τε ὄνομα ήν, καὶ τῶ τὰ γρήματα δόντι αὐτῶν Σαραπάμμων νομοῦ δὲ ήσαν τοῦ

και ante 'Oλ. ponendum censuit S, posuerunt edd. seq., abest ab codd. edd. cett. 1. έτερον καὶ άλ. La. — άλέξανδρος Lb. 2. ἐπὶ ταῖς διακοσίαις ex usu Pausaniae post δγδότ, τε καὶ δ. collocanda videntur, cf. V 8,9. 11. 9,3. 6. 11,3. 21,9. 15. 16. 18. – δεκάτω M Lb. – δνομα – - 'Ράντης om. Va. 3. Pávne edd. ante BM Vb Lb Vn, 'Pávrns cett. edd. Pacd Ag La. 4. 2011 om. Lb. 6. άλλον Pc. — έξυμβρίσαι Μ. 8. πέλείπετο displicet; έδει fortasse" SW, cf. VII 21,3. VIII 43,5. — ἡ πρόφασι Μ, ή πρόφασις Vb. — έν om. Ag Pd. 9. έναντίον AXK, έναντίων cett. edd. codd. 11. των έν ἰώνα La. 12. των πυκτών falso additum videtur. 13. ήρακλείδει Lb. 14. ακονιτί Pa Ag, ἀκονειτὶ cett. codd. 15. ἦπεττο La, είπετο Ag, ήπετο Pd. 16. καταφευγότος Va.

- τουτο μέν Vb. 17. καί om. La. 18. τά, quod est ante ἀγάλματα in codd. edd. ante S, incl. S B SW, expellunt D Sch. - Exte, η sup. ε, La. 19. δλυμπιάσι ΑΧΚΕ, όλυμπιάδι cett. edd. codd. — ύπερ τῆς αὐτῆς μαχ. νύτης S cum Amasaeo, qui vertit "de una et eadem palma", B in corr.: "frustra; cf. 6, 10, 2. l. 6 (?). 6, 13, 4. l. 3. 8, 40. 2 1. 1." Sch oby post av8pag et δὲ post συνθεμένους inseri iubet. 20. λήματος Μ. 21. ές δριστερά ΑΧΚ F Ag Vn Vab Pad, èç àpistepà Pc Lab, èv àpistepà cett. edd., M p. corr. ex ές άριστερι (sic). 22. Δίδας codd. edd., Δειδάς scripsi cl. Inschr. v. Ol. n. 228, Δίδος Ramsay Cl. Rev. XI 261 a. 23. αὐτῷ codd. edd. praeter Sch, qui scribit αὐτων. — Γαραπάμμων edd. ante Sch, γὰρ ἀπάμμων Lab M Vab Pacd Ag (ἀπαμμων Ag),

16 αὐτοῦ, νεωτάτου τῶν ἐν Αἰγύπτω, καλουμένου δὲ ᾿Αρσινοΐτου. 7. Θαῦμα μεν δή και άλλως εν ούδενος λόγω τον θεον θέσθαι τον εν 'Ολυμπία και δέξασθαί τινα ή δουναι δώρα ἐπὶ τῷ ἀγώνι μειζονος δὲ ἔτι θαύματος, εί γε και αύτων ετόλμησεν ήδη τις Ήλείων. λέγεται δε ώς Δαμόνικος τολμήσειεν Ήλειος δευτέρα πρός ταις έκατον και ένενήκοντα όλυμπιάδι συνε-5 στηχέναι μεν γάρ παλαίοντας ἐπὶ τῷ στεφάνω τόν τε τοῦ Δαμονίχου παίδα Πολύκτορα καὶ Σώσανδρον γένος Σμυρναΐον, δμώνυμον τῷ πατρί, Δαμόνικον δέ, ἄτε περισσώς ἐπιθυμούντα γενέσθαι τῷ παιδὶ τὴν νίκην, δούναι τοῦ 17 Σωσάνδρου τῷ πατρὶ χρήματα. ὡς δὲ ἐγεγόνει τὰ πραχθέντα ἔκπυστα. επιβάλλουσιν οί Έλλανοδίκαι ζημίαν. επιβάλλουσι δε ού τοῖς παισίν, άλλὰ 10 ές τους πατέρας ἔτρεψαν την όργην οδτοι γάρ δη και ηδίκουν. ἀπό δὲ ταύτης της ζημίας άγάλματα ἐποιήθη καὶ τὸ μὲν ἐν τῷ Ἡλείων ἀνάκειται γυμνασίω, τὸ δὲ τῆς Αλτεως πρὸ τῆς Ποικίλης στοᾶς καλουμένης, ότι ήσαν επί των τοίχων γραφαί τὸ άρχαῖον. εἰσὶ δ' οἱ τὴν στοὰν ταύτην καὶ Ἡχοῦς ὀνομάζουσι βοήσαντι δὲ ἀνδρὶ ἐκτάκις ὑπὸ τῆς ἡχοῦς 15 ή φωνή, τὰ δὲ καὶ ἐπὶ πλέον ἔτι ἀποδίδοται.

Παγκρατιαστήν δέ φασιν `Αλεξανδρέα, δνομα δὲ εἴναί οἱ Σαραπίωνα.
τοῦτον ἐν ὀλυμπιάδι τῆ πρώτη μετὰ τὰς διακοσίας ἐς τοσοῦτο δεῖσαι τοὺς
ἀνταγωνιστὰς ὥστε ἡμέρα μιὰ πρότερον ἡ ἐσκληθήσεσθαι τὸ παγκράτιον
ἔμελλεν ἀποδράντα οἴχεσθαι. τοῦτον ζημιωθέντα ἐπὶ δειλία μόνον τῶν 20
τε ἄλλων ἀνθρώπων καὶ αὐτῶν μνημονεύουσιν Αἰγυπτίων. ταῦτα μὲν τὰ
κατειλεγμένα ἐπὶ αἰτίαις τοιαῖσδε ποιηθέντα εὕρισκον.

Σαραπάμμων Sch e coni. C. — όμοῦ δὲ ήσαν του αύτου νομου των ΑΧΚF Vb Pa, νομού (νόμου Lb Va) δὲ ήσαν τοῦ αὐτοῦ νεωτάτου των cett. edd. codd. 1. άρσινοήτου Ag Pc, αρσινοίτου οίτου · δαυμα Pa. 2. άλλου Vb, ἄλλως M Va Pcd Ag Lab Vn Sch, ἄλλους cett. edd. Pa. - δέσδαι, τὸν δεὸν Pa. 3. μειζόνως Vb. 4. ώς ώς δαμ., expuncto altero ώς, Vb. 5. Hλείοις edd. ante S codd. omnes (ἐν ἡλείοις La, ἡλειδους Pa, ου exp., δεύτερα πρὸς ήλείοις δεύτερα πρὸς ταῖς Va). 'Ηλείος cett. edd. e coni. Sylb. 7. τε πατρί Va. 8. έπιθυμούντο Va. 9. Σωσάνδρου τῷ πατρί scripsi cum Valcken., Σ. τῷ παιδί codd. edd. 11. ές om. Va. — ἐπίστρεψαν Va. - ἀπὸ δὲ ταύτης cod. Phral., δὲ om. cett. codd. edd. 12. τῷ μὲν M Vb. 14. ἐπὶ τὸν τοῖχον Va, ἐπὶ τῶν τοίχην, ω sup. η, Vb. - δὲ οἱ Va, δ' οἱ et δ' οἱ cett. codd. 15. $\tilde{\eta}$ youς M Vb. — $\tilde{\eta}$ yoύσης φων $\tilde{\eta}$ ς

τάδε καὶ Ag Pd, ήγούσης φωνή, τάδε καὶ La, ήχους ή φωνή ἐπὶ τάδε καὶ ἐπὶ ΑΧΚΓS Pa, ηχούς ή φωνή τάδε καὶ έ. M Vab Pc Lb, unde τηδε vel τόδι, ibi, coni. F, ἐπὶ τῷδε scribendum idque post ὀνομάζουσι ponendum censuit K et ita edidit C, ήχους ή φωνή, τὰ δὲ καὶ έ. cett. edd. 16. πλέον τι Pa. 17. είναι om. Pc. — σαραπίονα Vb. 18. ev et of expellenda videntur, cf. V 8, 6 bis. 9. 10 bis. 11. 9, 1. 3. 4. 5 bis. 6. 11, 3. 21, 3. 9. 12. 15. 16; cum in § 12 primus Aegyptiorum Olympiade ducentesima duovicesima multatus esse dicatur, aut illic aut hic error in numeris est. - Eç om. Va, είς Vb M edd. ante SW, ές SW D Sch Lab Pacd Ag. — τοσούτον Vb. 19. ἐκκληθήσεσθαι Lb Vn, ἐγκληθήσεσθαι Va. 20. δηλεΐα, corr. in εία, Vb. 22. κατειλεγόμενα La. -ταΐσδε ΑΧΚFS, τοιαΐσδε cett. edd. codd.

ΧΧΙΙ. Έστι δὲ καὶ ἀγάλματα Διὸς δημοσία τε καὶ ὑπὸ ἀνδρῶν ἀνατεθέντα ἰδιωτῶν. ἔστι δὲ βωμὸς ἐν τῆ ᾿Αλτει τῆς ἐσόδου πλησίον τῆς ἀγούσης ἐς τὸ στάδιον ἐπὶ τούτου θεῶν μὲν οὐδενὶ θύουσιν Ἡλεῖοι, σαλπιγκταῖς δὲ ἐφεστηκόσιν αὐτῷ καὶ τοῖς κήρυξιν ἀγωνίζεσθαι καθέστηκε. 5 παρὰ τοῦτον τὸν βωμὸν βάθρον τε πεποίηται χαλκοῦν καὶ ἄγαλμα ἐπ' αὐτῷ Διός, μέγεθος μὲν ὅσον ἔξ πήχεις, κεραυνὸν δὲ ἐν ἑκατέρα τῆ χειρὶ ἔχει ἀνέθεσαν δὲ αὐτὸ Κυναιθαεῖς. ὁ δὲ περικείμενός τε τὸν ὅρμον καὶ ἡλικίαν παῖς ἔτι ἀνάθημα ἀνδρός ἐστι Φλιασίου Κλεόλα.

2. Παρὰ δὲ τὸ Ἱπποδάμιον καλούμενον λίθου τε βάθρον ἐστί, κύκλος 2 10 ἡμισυς, καὶ ἀγάλματα ἐπ' αὐτῷ Ζεὺς καὶ Θέτις τε καὶ Ἡμέρα τὸν Δία ὑπὲρ τῶν τέκνων ἱκετεύουσαι. ταὕτα ἐπὶ μέσῳ τῷ βάθρῳ οἱ δὲ ἡδη σχῆμα ἀντιτεταγμένων ὅ τε ᾿Αχιλλεὺς παρέχεται καὶ ὁ Μέμνων ἐπὶ ἐκατέρῳ τοῦ βάθρου τῷ πέρατι ἐκάτερος. ἀνθεστήκασι δὲ καὶ ἄλλος ἄλλῳ κατὰ τὰ αὐτά, ἀνὴρ βάρβαρος ἀνδρὶ Ἦληνι, ᾿Οδυσσεὺς μὲν Ἑλένῳ, ὅτι οὕτοι 15 μάλιστα ἐπὶ σοφία δόξαν ἐν ἑκατέρῳ τῷ στρατεύματι εἰλήφεσαν, Μενελάῳ δὲ κατὰ τὸ ἔχθος τὸ ἐξ ἀρχῆς ᾿Αλέξανδρος, Διομήδει δὲ Αἰνείας, καὶ τῷ Τελαμῶνος Αἴαντι Δηίφοβος. Ταῦτά ἐστιν ἔργα μὲν Λυκίου τοῦ Μύρωνος, 3 ᾿Απολλωνιᾶται δὲ ἀνέθηκαν οἱ ἐν τῷ Ἰονίῳ. καὶ δὴ καὶ ἐλεγεῖον γράμμασίν ἐστιν ἀρχαίοις ὑπὸ τοῦ Διὸς τοῖς ποσί ˙

2. ανατιθέντα Ag Pd. — της αγούσης ές τὸ στάδιον om. La. 4. σαλπικταῖς Ag Pa Va Lab M, σαλπιγκταῖς Pcd. 5. ὅρκον pro βωμόν Va. - βόθρον Pacd Ag Lb, in Pa corr. in βάθρον. — καὶ χαλκοῦν Amas. legisse videtur vertens: signum Iovis ex aere. 7. αὐτῷ Va. 9. κατὰ δὲ τὸ Ag Pd. — ίπποδάμειον Pa. — λήθου A, λίθρου Pc. - βάραθρόν έστι Pd. 10. έπ' αὐτών Α Χ Κ, ἐπ' αὐτῆ SW errore typoth., ἐπ' αὐτῷ cett. edd. codd., voluit Sylb. — ζεύς τε καὶ Pa. 11. τεκέων Va. — ίκετεύουσα Pacd Ag M Va Lab, in Pa 1 ab al. man. addit. - ή δὲ ήδη τὸ σχ., τὸ expunct., Va. 12. ἀντιτεταγμένον Pa. - ὅτι ἀχ. Ag Pd. - έκατέρου codd. A X K, έκατέρω cett. edd. ex emend. Sylb. 13. ἀνεστήκασι Pa. 14. όδυσεύς Ag. 15. είλήφασιν Vb, είλή-

φασαν, ε sup. α priore, Μ. 16. κατά έχθος Va. - τ om. I.b. 18. 'Απολλωνιάται edd. ante S, 'Απολλωνιάται cett. edd. codd. — ἰωνίω Vb Pc. - xai post 8\u00e0 om. Va. 19. conv om. M. - άργαΐον edd. ante S codd, άργαίοις cett. edd. ex emend. Valcken. ad Herod. V 59, cf. V 17,6. VI 19,6. — той от. АХКГ, est in codd. edd. cett. 20. ἀπολλονίας Pa. — τὸν ἐνὶ Va. 21. ἰωνίφ Vab Pc, Ἰονίφ Φοϊβος. ἄχισ' Pcd Ag M Lab edd. praeter S, qui ex emend. Passovii et Friedemanni de vers. eleg. p. 310 φκισεν Ιονίφ Φοίβος scribit. — ἰωνίω φοίβος ώχις άχερσε άχερσεκόμας Va, ακερσοκόμας Vb. 22. οἱ γᾶς τερ καὶ οδτοι δίδονται Pd Ag, cf. cap. 21,1, οί S Pc. — τέρμα θέλοντες Lb Pcd M Va Vn R, τέρματα έλ. Ρα, τέρμαδ' έλοντες La, έλοντες etiam Vb. — ἔνδα δὲ Vb. 23. ἔστησαν

- 3. Ἡ δὲ ᾿Αβαντὶς καλουμένη χώρα καὶ πόλισμα ἐν αὐτῆ Θρόνιον τῆς 4 Θεσπρωτίδος ἦσαν ἠπείρου κατὰ ὄρη τὰ Κεραύνια. σκεδασθεισῶν γὰρ Ἦχλησιν, ὡς ἐκομίζοντο ἐξ Ἰλίου, τῶν νεῶν, Λοκροί τε ἐκ Θρονίου τῆς ἐπὶ Βοαγρίω ποταμῷ καὶ Ἦχαντες ἀπὸ Εὐβοίας ναυσὶν ὀκτὰ συναμφότεροι πρὸς τὰ ὄρη κατηνέχθησαν τὰ Κεραύνια. οἰκήσαντες δὲ ἐνταῦθα καὶ πόλιν 5 οἰκίσαντες Θρόνιον καὶ τῆς γῆς ἐφ᾽ δσον ἐνέμοντο Ἡβαντίδος ὄνομα ἀπὸ κοινοῦ λόγου θέμενοι, ἐκπίπτουσιν ὅστερον ὑπὸ Ἡπολλωνιατῶν ὁμόρων κρατηθέντες πολέμω. ἀποικισθήναι δὲ ἐκ Κορκύρας τὴν Ἡπολλωνίαν, *** οἱ δὲ Κορινθίοις αὐτοῖς μετεῖναι λαφύρων.
- 4. Προελθόντι δὲ ὀλίγον Ζεύς ἐστι πρὸς ἀνίσχοντα τετραμμένος τὸν 10 ἢλιον, ἀετὸν ἔχων τὸν ὄρνιθα καὶ τῆ ἑτέρα τῶν χειρῶν κεραυνόν ἐπίκειται δὲ αὐτῷ καὶ ἐπὶ τῆ κεφαλῆ στέφανος, ἄνθη τὰ κρίνα. Μεταποντίνων δέ ἐστιν ἀνάθημα, Αἰγινήτου δὲ ἔργον ᾿Αριστόνου. τοῦ δὲ ᾿Αριστόνου τούτου 6 διδάσκαλον, ἢ καθ᾽ ὅντινα χρόνον ἐγένετο, οὐκ ἴσμεν. ᾿Ανέθεσαν δὲ καὶ Φλιάσιοι Δία καὶ θυγατέρας τὰς ᾿Ασωποῦ καὶ αὐτὸν ᾿Ασωπόν. διακεκό- 15 σμηται δὲ οὕτω σφίσι τὰ ἀγάλματα. Νεμέα μὲν τῶν ἀδελφῶν πρώτη, μετὰ δὲ αὐτὴν Ζεὺς λαμβανόμενός ἐστιν Αἰγίνης. παρὰ δὲ τὴν Αἶγιναν ἔστηκεν Ἅρπινα ˙ ταύτῃ τῷ Ἡλείων καὶ Φλιασίων λόγῳ συνεγένετο Ἅρης, καὶ Οἰνομάῳ δὲ μήτηρ τῷ περὶ τὴν Πισαίαν βασιλεύσαντί ἐστιν Ἅρπινα. μετὰ δὲ αὐτὴν Κόρκυρά τε καὶ ἐπ᾽ αὐτῇ Θήβη, τελευταΐος δὲ δ ᾿Ασωπός. λέγε-20

Pcd Lb, Esthsav M Vab Vn R, a sup. n R, ἔστασαν Ag La Pa. — σὺν τοῖς edd. ante SW codd., σὺν θεοῖς e coni. Welcker. Syll. Epigr. p. 182 et O. Mueller. Annal. Gott. 1828 nr. 204 cett. edd., voluit etiam Emper., ἔστασαν άθανάτοις Buttmannus, ἔστασάν τ' ἀπὸ τῶν C. - ἐκ θρόνι δεκ. La. 1. ἄβαντες Ag Pd, ἄβαντις Pc. 2. δεσπρώτιδος Vn. κατά ὄρη S D Sch Pcd Ag M Vab Lab Vn R, in Vb R τὰ sup. vers., κατὰ τὰ ὄρη edd. rell. Pa. 3. ἐκόμιζον Μ. — ἐξ ἰλίω Μ Vn. 4. βοαγελίω Μ. — σύν άμφοτέροις Vb M Pcd Vn, συναμφοτέροις Ag Va Lab, συναμφότεροι Pa. 6. οἰχίσαντες ex praeced. οἰχήσαντες natum putat K, cum antea fuisset κτίσαντες, Cor. coni. οἰκίσαντες δὲ ἐνταθθα πόλιν Θρ., vel δρμήσαντες (δρμέω jeter l'ancre, mouiller) δὲ ἐντ., κ. π. οἰκ. Θρ., Va Pc οἰκήσαντες Θρ. - ἀφ' ὅσον ΑΧΚΜ, ἐφ' ὅσον cett. edd. Vab Pad Ag Lab Vn, reposuit iam Sylb., έφόσον Pc. — pro 'Αβαντίδος B malit 'Αβαντίδα. — ἔνομα — δμόρων om. Va. 7. λόγον La. — ἀπὸ ἀπολλ. M Vb. — των

ομόρων Vb. 8. locum ita explere vult Goldh .: τὴν 'Απολλωνίαν (οἱ μὲν λέγουσιν), probat F, latius C: την Απ. οί μεν λέγουσιν, οί δὲ ἐχ Κορίνδου, καὶ διὰ τοῦτο Κορινδίοις αὐτοῖς μετεῖναι τῶν λαφύρων, in eundem sensum brevius S' Απολλωνίαν, διὸ Κορινδίοις, Emper. pro οί δὲ coni. οίδα καὶ. 10. προςανίσγοντα Μ Vn. — τετραμένος Vb, τετραμμένος τὸν Va om. 11. ερνίδα ΑΧΚΕ, τὸν δρνίδα cett. edd. codd. 12. τὰ κρῖνα ex emend. Palmerii, quam probat C, SW, τὰ κρίνα D Sch, coll. cap. 11,1, τὰ ἦρινὰ cett. edd. codd. (ἦρίνα Lab). — μετά ποντίνων Pc. — δ' έστιν Ag. 13. αναθήματα ΑΧΚF codd., ανάθημα cett. edd. ex emend. Sylb. - τοῦ δὲ ᾿Αριστ. om. Va. 15. ἀσσωποῦ et ἀσσωπὸν Va. -καὶ αὐτὸς La. 16. νεμία Vb. - πρώτα Ag. 17. έστι λαμβανόμενος edd. ante B Vab M, λαμβ. ἐστιν cett. edd. Pacd Ag Lab. 18. "Apriiva SW D Sch codd. hoc loco et paullo post (Va La Pc semel ἄρπινα), "Αρπιννα cett. edd. — των ήλ. Va. — λόγων Μ. — ἄρας La. 19. πισαΐαν βασιλεύοντι M. 20. Kopται δὲ ἐς μὲν Κόρχυραν ὡς μιχθείη Ποσειδῶν αὐτῆ΄ τοιαῦτα δὲ ἔτερα ἦσε Πίνδαρος ἐς Θήβην τε καὶ ἐς Δία.

'Ιδία δὲ ἄνδρες Λεοντῖνοι καὶ οὐκ ἀπὸ τοῦ κοινοῦ Δία ἀνέστησαν. μέγε-7 θος μὲν τοῦ ἀγάλματος πήχεις εἰσὶν ἑπτά, ἐν δὲ ταῖς χερσὶν ἀετός τέ ἐστιν 5 αὐτῷ καὶ τὸ βέλος τοῦ Διὸς κατὰ τοὺς τῶν ποιητῶν λόγους. ἀνέθεσαν δὲ Ἱππαγόρας τε καὶ Φρύνων καὶ Αἰνεσίδημος, δν ἄλλον πού τινα Αἰνεσίδημον δοκῶ καὶ οὐ τὸν τυραννήσαντα εἶναι Λεοντίνων.

ΧΧΙΙΙ. Παρεξιόντι δὲ παρὰ τὴν ἐς τὸ βουλευτήριον ἔσοδον Ζεύς τε ἔστηκεν ἐπίγραμμα ἔχων οὐδέν, καὶ αῦθις ὡς πρὸς ἄρκτον ἐπιστρέψαντι 10 ἄγαλμά ἐστι Διός. τοῦτο τέτραπται μὲν πρὸς ἀνίσχοντα ἢλιον, ἀνέθεσαν δὲ Ἑλλήνων ὅσοι Πλαταιᾶσιν ἐμαχέσαντο ἐναντία Μαρδονίου τε καὶ Μήδων. εἰσὶ δὲ καὶ ἐγγεγραμμέναι κατὰ τοῦ βάθρου τὰ δεξιὰ αί μετασχοῦσαι πόλεις τοῦ ἔργου, Λακεδαιμόνιοι μὲν πρῶτοι, μετὰ δὲ αὐτοὺς ᾿Αθηναῖοι, τρίτοι δὲ γεγραμμένοι καὶ τέταρτοι Κορίνθιοί τε καὶ Σικυώνιοι, πέμπτοι δὲ 2 15 Αἰγινῆται, μετὰ δὲ Αἰγινήτας Μεγαρεῖς καὶ Ἐπιδαύριοι, ᾿Αρκάδων δὲ Τεγεᾶταί τε καὶ ᾿Ορχομένιοι, ἐπὶ δὲ αὐτοῖς ὅσοι Φλιοῦντα καὶ Τροιζῆνα καὶ Ἑρμιόνα οἰκοῦσιν, ἐκ δὲ χώρας τῆς ᾿Αργείας Τιρύνθιοι, Πλαταιεῖς δὲ μόνοι Βοιωτῶν, καὶ ᾿Αργείων οἱ Μυκήνας ἔχοντες, νησιῶται δὲ Κεῖοι καὶ Μήλιοι, ᾿Αμβρακιῶται δὲ ἐξ ἡπείρου τῆς Θεσπρωτίδος. Τήνιοί τε καὶ 20 Λεπρεᾶται, Λεπρεᾶται μὲν τῶν ἐκ τῆς Τριφυλίας μόνοι, ἐκ δὲ Αἰγαίου καὶ

κύρα et Κορκύραν edd. ante Smai. M Pcd Vab Vn Lab, Κόρχυρα Pa Ag. 1. ἐς κόρχυραν μέν Pa Ag. - δὲ B SW D Sch e coni. S Lb Va, 8n edd. rell. Ag Pacd La M Vb. — Fixe M, fixe Va, fixal, ϵ sup. al., Vn. 3. λεοντίνοι Vab. 4. πήχυς M Va, ει sup. υ, Μ. - έστις Μ. - ἀετός οπ. La. 5. τοῦ Διός omittendum censet S, ante του Διός lacunam esse suspicatur Sch MS. - κατά αὐτοὺς τοὺς π. ΑΧΚ F Vb Pa (hic κατ'), κατά τούς π. Pc, κατά τούς των π. cett. edd. Ag Pd M Va Lab Vn. - ἐνέθεσαν Ag Pcd Vn Lb, avédesav La Pa Vab M, in hoc corr. ex èvéd. 6. dè om. Pd Ag M. ίππαγόρα τε Pd. - φρύων codd., Φρύνων edd. — ον (& Pc) αλλον πού τινα C Sch Pcd Ag La, άλλον πού τινα sine δυ SBSW D Lb Vn M Va, ἄλλον δέ πνα A X K F Vb Pa.

8. παριόντι? Sch MS. — εἰ τι βουλ. La. 9. ἐπιστρέψαντι edd. inde a C, ἐπιστρέψαντα (ἐπιτρέψαντα Μ Va) cett. edd.

codd. 10. ήλιον om. Pd. - ανέθησαν La. 11. Πλαταιάσιν edd. ante S, Πλαταίασιν S, Πλαταιάσιν cett. edd. M Lab Va Pc Ag. 13. λακεδαιμόνιον μέν La. — δὲ ante αὐτοὺς om. Lb. — δὲ post τρίτοι om. Vb. 16. Τεγεάται edd. ante S Vab, Τεγεaται cett. edd. Lab Pc. - τε om. La Pa. - τροίζτινα La Pcd. 17. έρμίονα Pc. 18. καὶ οἱ ἀργείων (γ per corr. e χ) οἱ μυκ. Va, ἀργεῖον La. — Κίοι (κίοι Va) codd. C, Xioi AXKF, Keioi cett. edd. -Μιλήσιοι AXKF codd., Μήλιοι cett. edd. ex em. Valck. ad Her. VII 95. IX 29. "Milion scribendum, ut patet ex vnoicea. Herodotus eos Graecis accenset, qui pugnae navali ad Salaminem interfuerunt. VIII p. 473. v. 28. p. 474. v. 1. Verum in exercitu Graecorum ad Plataeas enumerando Melios omisit.4 Hemsterh. MS. 20. Λεπρεάται edd. ante S, alterum Λεπρεάται Vab om. - τριφυλ., υ sup. ι. Μ. των Κυκλάδων οὐ Τήνιοι μόνοι ἀλλὰ καὶ Νάξιοι καὶ Κύθνιοι, ἀπὸ δὲ Εὐβοίας Στυρεῖς, μετὰ δὲ τούτους Ἡλεῖοι καὶ Ποτιδαιάται καὶ ᾿Ανακτόριοι, Τελευταῖοι δὲ Χαλκιδεῖς οἱ ἐπὶ τῷ Εὐρίπῳ. 2. Τούτων τῶν πόλεων τοσαίδε ἦσαν ἐφ᾽ ἡμῶν ἔρημοι. Μυκηναῖοι μὲν καὶ Τιρύνθιοι οὐ πολὺ τῶν Μηδικῶν ὕστερον ἐγένοντο ὑπὸ ᾿Αργείων ἀνάστατοι: ᾿Αμβρακιώτας δὲ καὶ τὰ ᾿Ανακτορίους ἀποίκους Κορινθίων ὄντας ἐπηγάγετο ὁ Ῥωμαίων βασιλεὺς ἐς Νικοπόλεως συνοικισμὸν πρὸς τῷ ᾿Ακτίῳ Ἡ Ποτιδαιάτας δὲ δὶς μὲν ἐπέλαβεν ἀναστάτους ἐκ τῆς σφετέρας ὑπὸ Φιλίππου τε γενέσθαι τοῦ ᾿Αμύντου καὶ πρότερον ἔτι ὑπὸ ᾿Αθηναίων, χρόνῳ δὲ ὕστερον Κάσσανδρος κατήγαγε μὲν Ποτιδαιάτας ἐπὶ τὰ οἰκεῖα, ὄνομα δὲ οὐ τὸ ἀρχαῖον τῆ πόλει, Κασσάνδρεια ιο δὲ ἐγένετο ἀπὸ τοῦ οἰκιστοῦ. τὸ δὲ ἄγαλμα ἐν Ὑλυμπία τὸ ἀνατεθὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐποίησεν ᾿Αναξαγόρας Αἰγινήτης. τοῦτον οἱ συγγράψαντες τὰ ἐς Πλαταιὰς παριᾶσιν ἐν τοῖς λόγοις.

4 3. Έστι δὲ πρὸ τοῦ Διὸς τούτου στήλη χαλκῆ, Λακεδαιμονίων καὶ 'Αθηναίων συνθήκας ἔχουσα εἰρήνης ἔς τριάκοντα ἐτῶν ἀριθμόν. ταύτας 15 ἐποιήσαντο 'Αθηναΐοι παραστησάμενοι τὸ δεύτερον Εὔβοιαν, ἔτει τρίτω τῆς ** ὀλυμπιάδος ἡν Κρίσων Ίμεραῖος ἐνίκα στάδιον. ἔστι δὲ ἐν ταῖς συνθήκαις καὶ τόδε εἰρημένον, εἰρήνης μὲν τῆς 'Αθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων τῆ 'Αργείων μὴ μετεῖναι πόλει, ἰδία δὲ 'Αθηναίους καὶ 'Αργείους, ἡν ἐθείλωσιν, ἐπιτηδείως ἔχειν πρὸς ἀλλήλους. αὕται μὲν λέγουσι τοιαϋτα αἱ συνθῆκαι. 20 54. Διὸς δὲ ἄλλο ἄγαλμα παρὰ τὸ ἄρμα ἀνάκειται τὸ Κλεοσθένους. τούτου μὲν δὴ ἡμῖν καὶ ἐν τοῖς ἔπειτα ἔσται μνήμη, τὸ δὲ ἄγαλμα τοῦ Διὸς Μεγαρέων μέν ἐστιν ἀνάθημα, ἀδελφοὶ δὲ αὐτὸ Φύλακός τε καὶ "Οναιθος

- Alyiou A X K F M Vab Pacd Lb Ag, αίγιαίου La, αίνίου Vn, Αίγαίου cett. edd. ex emend. Valcken. ad Herod. VII 95. 1. τήνιος Va. — χύθριοι La. 2. Ποτιδεάται ΑΧΚ FC, Ποτιδεᾶται codd. S, Ποτιδαιᾶται BSW D Sch. 3. τοσαὶ δη (accentu in δη deleto) Vb. 4. μέν om. Pd. — καὶ ante Τιρ. om. Va. — ύπὸ τῶν μηδικῶν ὕστερον Pcd Ag R M Vab Lab Vn, των Μηδικών υστέρου B SW D Sch, coni. S, οὐ πολύ των Mηδ. σστ. Sch praef., in δπὸ codicum latere οδ πό suspicans, μετά τὰ Μηδικά υστερον edd. ante BPa, marg. R. 5. έγίνοντο Pd, ε sup. ι. 6. ἐπηγένετο ὁ ρωμ. La. 7. τὸν πρὸς Sch praef., τῆς πρὸς Kays. Jb. f. Ph. 1854 p. 416, articulum om. codd. edd. — ποτιδεάται δὲ Γ.α. 8. έχ τῆς ἐφ' ἐτέρας Ρο. 9. Κάσανδρος et Κασάνδρεια AXKF Smai, Lab Pd Vn

cod. Phral., o geminant cett. edd. M Vab Ag Pac, sed κασσάνδρος Va, κασάνδρεια Pac, κασάνδρια Ag, κασσάνδρια Vb, κασσάνδρεια Va. 11. ἐλέγετο Osann syll. inscr. p. 17. 12. τούτο Buttmannus. 13. τὰ ἐς πλάστας Sch cl. 20,2, τὰ ἐς Πλαταιὰς codd. (πλατεὰς Va), vulgatam defendit Robert Arch. Märch. p. 17. — παριάσιν SW D Sch, ut B correxit in addendis, παρίασιν edd. rell. codd. 14. χαλχή om. Va. 16. ἐποιήσατο La. - παραδισάμενοι Lb. - fuitne έτει τετάρτω τρίτης ἐπὶ ταῖς ὀγδοήχοντα ὀλυμπιάδος? cf. Thuc. I 87,6. II 2,1. Diod. XII 7, lacupam indicant D Sch. 18. καὶ τὸ εἰρ. La. 20. τοιαῦται Lb Pd, in hoc corr. 21. κλεωσθένους Va. 23. Θύλακος edd. praeter Sch, Vb, λύθακος Pa, ψύλακος M Ag Pcd Lab Vn, δ sup. ψ R, ψύτακος Va. Φύλακος Sch ex

καὶ οἱ παίδες οἱ τούτων εἰργάσαντο ἡλικίαν δὲ αὐτῶν ἡ πατρίδα, ἡ παρ' ὅτινι ἐδιδάχθησαν, οὐκ ἔχω δηλῶσαι. 5. Πρὸς δὲ τῷ ἄρματι τῷ Γέλωνος 6 Ζεὺς ἔστηκεν ἀρχαῖος, ἔχων σκήπτρον 'Υβλαίων δέ φασιν εἶναι ἀνάθημα. δύο δὲ ἦσαν ἐν Σικελία πόλεις αἱ "Υβλαι, ἡ μὲν Γερεᾶτις ἐπίκλησιν, τὴν δέ, ὅσπερ γε καὶ ἦν, ἐκάλουν μείζονα. ἔχουσι δὲ καὶ κατ' ἐμὲ ἔτι τὰ ὀνόματα ἐν τῆ Καταναία, ἡ μὲν ἔρημος ἐς ἄπαν, ἡ δὲ κώμη τε Καταναίων ἡ Γερεᾶτις, καὶ ἱερόν σφισιν 'Υβλαίας ἐστὶ θεοῦ, παρὰ Σικελιωτῶν ἔχον τιμάς. παρὰ τούτων δὲ κομισθῆναι τὸ ἄγαλμα ἐς 'Ολυμπίαν ἡγοῦμαι. τεράτων γὰρ σφᾶς καὶ ἐνυπνίων Φίλιστος ὁ ᾿Αρχομενίδου φησὶν ἐξηγητὰς εἶναι καὶ το μάλιστα εὐσεβεία τῶν ἐν Σικελία βαρβάρων προσκεῖσθαι. 6. Πλησίον δὲ τοῦ 7 Ὑβλαίων ἀναθήματος βάθρον τε πεποίηται χαλκοῦν καὶ ἐπ' αὐτῷ Ζεύς· τοῦτον ὀκτὼ μάλιστα εἶναι ποδῶν καὶ δέκα εἰκάζομεν. οἵτινες δὲ αὐτὸν ἔδοσαν τῷ θεῷ καὶ ὧντινών ἐστιν ἔργον, ἐλεγεῖον ἐγγεγραμμένον σημαίνει·

Κλειτόριοι τόδ' ἄγαλμα θεῷ δεκάταν ἀνέθηκαν πολλᾶν ἐκ πολίων χεροὶ βιασάμενοι. καὶ μετρεῖτ' † 'Αρίστων ἡδὲ Τελέστας αὐτοκασίγνητοι καλὰ Λάκωνες ἔθεν †.

coni. C, ήλύκη δὲ αὐτ. ή πρίδα ἢ Va. 1. παρ' οίτινι La. 2. τοῦ Γέλωνος coni. Cor. 4. αί δὲ ἤσαν codd. edd., καὶ δύο ησαν coni. S, δύο δὲ ησαν Sch praef. πόλεις καὶ δβλαι (δβλα Va) Pcd Ag M Vab Lb, πόλεις αί δβλαι ήμων Pa, in marg. έφ' ήμων, πόλεις αί Υβλαι La edd., αί delet Goeller de situ Syrac. p. 171. — Γερεάτις edd. ante BM Vab Lab Pcd, γερέατις Vn, γεάτις Ag, Γερεάτις Pa cett. edd., ή μέν Γαλεώτις coni. K, Γελεάτις coni. S, cf. Thuc. VI 62,5; ή μεν Γερεάτις - γε καὶ Την, ἐκάλουν C e coni. Sylb., ή μὲν est in La, latet in ἡμών (Pa), cett. codd. edd. om. h uèv, item abest a codd. Fv, recepp. SBSW D Sch. 5. tà dv. ev th Kat., ή μεν Sch, probat D praef. XXV, τὰ ὀνόματα, ἐν τη Κατ. δὲ ἡ μὲν codd. edd. cett. 6. ἐς άπασαν Pa, in marg. ἐσάπαν. — τε ή κατ. ή Va. 7. Γεραιάτις Pa. - έχων M Lb Vab M Vn Ag, in Vb Ag o sup. ω, έχον La Pcd. 8. περάτων Lb Vn Vab M, in hoc τ sup. π. 9. σφίλιστος Va. - 'Αργομενίδου S, "Aρχωνίδου Suid. in Φίλιστος." Hemsterh. MS. — φασίν Va Lb Vn. — καὶ om. Pa. 11. δβαίων La. — βύθρον Lb. 12. αὐτῶν

15

Va. 13. έδωσαν Pd. - γεγραμμένον codd. edd., ἐπιγεγραμμένον coni. Preger, scripsi έγγεγραμμένον cum Sylb., cf. ex. gr. II 36,1. V 23,1. 14. δεκάτην edd. ante S codd., δεκάταν ex emend. Sylb. cett. edd. -ἀνέθησαν πολάν ἐκ πολλών Ag. 15. πόλεων Vb, πολλίων Va, πόλιων R. — χερσὶν Lab Ag. — βιασσάμενοι ΑΧΚFC, βιασάμενοι Pacd Ag M Vab Lb, βιαζάμενοι La. 16. καὶ μετρείτ' αρίστων ή δὲ τελετας codd. (ήδε M) ΑΧΚΕC, καὶ μετρεῖτ' Pa in marg., μετρεῖ τ' Μ, ήδε τελεστάς Ρς, ήδε τελέστας Vn, ηδέ τελεστάς Pd Ag La, ή δέ τελεστάς Fab, ήδὲ τελέτας Pa, ήδὲ τελετάς Lb, ή δὲ τελετάς Μ (?), ήδε τελετάς Vab R; καὶ ** μετρεῖτ' 'Αρίστων ήδὲ Τελέστας cett. edd., οἱ δ' ἔργον τελέσαντες 'Αρ. ήδ. Τ. Kays. Rh. M. 1847 p. 361, κάν κοινῷ γε τορευταὶ 'Αρ. ἠδ. T. Beinert Progr. Gymn. Mar. Magd. Vratisl. 1853 p. 20, καί με Κλειτορίοις 'Αρ. ήδ. T. F. Duemmler teste J. Wackernagel Indogerm. Forsch. 1891 p. 350. 17. αὐτοκασίγνητοι. άλλὰ Λάκωνες μὲν τούτους (Λάκωνες μέν τούτους, άλλά C) ΑΧΚΕC, asteriscum loco puncti X K, καλά λάκωνες έσαν Pa, καλά λάκων έσαν Vb, καλά λάκων

τούτους οὐχ ες ἄπαν τὸ Ἑλληνικὸν ἐπιφανεῖς νομίζω γενέσθαι είχον γὰρ ἄν τι καὶ Ἡλεῖοι περὶ αὐτῶν λέγειν, καὶ πλέονα ἔτι Λακεδαιμόνιοι πολιτῶν γε ὄντων.

ΧΧΙΥ. Παρὰ δὲ τοῦ Λαοίτα Διὸς καὶ Ποσειδῶνος Λαοίτα, παρὰ τούτων τὸν βωμὸν Ζεὺς ἐπὶ χαλκοῦ βάθρου δῶρον μὲν τοῦ Κορινθίων 5 δήμου, Μούσου δέ ἐστι ποίημα, ὅστις δὴ οὖτός ἐστιν ὁ Μοῦσος. 'Απὸ δὲ τοῦ βουλευτηρίου πρὸς τὸν ναὸν ἐρχομένω τὸν μέγαν ἔστιν ἄγαλμα ἐν ἀριστερὰ Διός, ἐστεφανωμένον κεφαλὴν ἄνθεσι. καὶ ἐν τῆ δεξιὰ χειρὶ αὐτοῦ κεραυνὸς πεποίηται. τοῦτο δέ ἐστιν 'Ασκάρου τέχνη Θηβαίου, διδαχθέντος 3 παρὰ τῷ Σικυωνίω *** καὶ Θεσσαλῶν φησιν εἴναι. εἰ δὲ Φωκεῦσιν ἐς 10 πόλεμόν τινα οὖτοι κατέστησαν καὶ ἔστιν ἀπὸ Φωκέων αὐτοῖς τὸ ἀνάθημα, οὐκ ἀν δ γε ἱερὸς καλούμενος εἴη πόλεμος, δν δὲ πρότερον ἔτι ἐπολέμησαν πρὶν ἢ Μήδους καὶ βασιλέα ἐπὶ τὴν 'Ελλάδα διαβήναι. Τούτου δὲ οὐ πόρρω Ζεύς ἐστιν, δντινα ἀναθεῖναι Ψωφιδίους ἐπὶ πολέμου κατορθώματι

ἐσέθεν Μ R (R ἔσεθεν, αν sup. εθεν, ad marg. ἐλλείπει τι), καλαλάκων ἐς ἔθεν Fab Vn (καλα λάκων ἐς ἔθεν Vn), καλαλάκων ἐς ἔθεν Va, καλαλάκων ἐς ἔσθες. του, καλαλάκων ἐς ἔσθες του Maλαλάκων ἐς ἔσθες του, med. α, Pd, καλαλά-κων ἐς ἔσθε Ag, καλὰ λάκωνες τ' ἔθεν Pc, καὶ μετρεῖτ' καλὰ λάκωνες ἔσαν ἀρίστων ἢδὲ τελεστὰς αὐτοκασίγνητοι. τούτους La, καί τε Λάκωνες ἔσαν S SW, καλὰ Αάκωνες ἔθεν Ag B Sch, χἄμα Λάκωνες ἔσαν D, τ' ἢδὲ Λάκωνες ἔσαν Kays. et Beinert Il. Il., παῖδε Λάκωνες ἔθεν Stadtmueller coll. Kaibel 772,3. 2. πλείονα, ε sup. ει, M.

4. παρά δὲ τὸν ΑΧΚF Smin. BVb Pa R, παρά δὲ τοῦ cett. edd. codd., τοῦ reponendum esse putavit iam F. - Λαοίτα Διὸς edd. La Ag Pacd Fab Vb, λαοὶ τὰ διὸς M Lb Vn, λαοὶ, διὸς Va. — post διὸς Vb Pa inserunt βωμέν, habet hoc ad marg. R. — Ποσειδώνος Λαοίτα edd. La Ag Pacd Fab Vb, ποσειδ. λαοί M Va Lb, μος λαοίτα (s. λαοί) inserunt de M Va Lab Pcd Ag Vn, om. Pa Vb. — παρά τοῦτον edd. ante SW codd., παρά τούτων e coni. C et S cett. edd. 5. post βάθρου distinctionem maiorem habent edd. ante B, delent cett. edd. 6. 6 e Va inserunt edd. inde ab S, voluit Cor., abest a codd. cett. 7. ἐρχομένον, ω sup. cv, Vb. 8. κεφαλήν Zink, δὲ οἶα δή

codd. edd., δὲ οἶ δὴ Va, τε οίοισδὴ malit B, δὲ ἴοις δη coni. SW. — ἐν om. La. 9. ἀσκώρου Va. — δηβ. τέχνη διδ. Va. 10. τῷ om. Vb, παρά τω coni. Cor. — Amasaeus vertit: quem docuit Agelades Sicyonius, Heynius coni. Canachi nomen excidisse, Κλέωνι ex c. 21 coni. K, probatus a C et Nibbyo, SW lacunam sic fere explendam putant: παρά τῷ Σιχυωνίφ (Κανάχφ: τὸ δὲ ἐπίγραμμα τὸ ἐπ' αὐτῷ δεκάτην ἀπὸ του πολέμου Φωκέων) καὶ Θεσσαλών φησιν είναι, Urlichs Skop. Leb. p. 72 coni. (Κανάχω, τὸ δ' ἐπίγραμμα ἀνάθημα) Θεσσ., ν. comm. - pasiv edd. ante SW, Pa Ag Vb, φησίν M Va Lab Vn Pcd SW D Sch. - είναι, ότε Φωχ. εἰς (ἐς Pa) πόλεμον οδτοι χατέστησαν · καὶ ἔστιν -- ανάθημα. ούκ ΑΧΚFSVb Pa, είναι εί (ὅτι Lb Vn M Va) δὲ Φωχ. ἐς (είς C M Va) πόλεμόν τινα οδτοι κατέστησαν καὶ ἔσπν — ἀνάθημα, οὺκ cett. edd. Pcd Ag Lab Va Vn M. 11. φωκαίων M. άνθημα, ίκανὸς ό ίερὸς Va. 12. οὐκ ἄν οδν ό edd. ante BPa, marg. R et omisso & Vb, ούχ αν ούτος ό coni. Cor., ούχανοσεν ίερὸς Lb Vn Pd (sine accentu Vn, odxavógev Pd) M Ag R, οὐκάνος ἐν ἱερὸς Pc. οὐκ ἄν ὅ γε cett. edd., ούκ αν ίερος La. - τρόπον A X K F M Vab Lb Vn (in Ag expunctum est, sequitur πρότερον), πρότερον correxit Sylb., habent cett. edd. Pacd La. 14. ψωτὸ ἔπος τὸ ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένον δηλοί. Τοῦ ναοῦ δέ ἐστιν ἐν δεξιᾳ τοῦ μεγάλου Ζεὺς πρὸς ἀνατολὰς ἡλίου, μέγεθος μὲν δώδεκα ποδῶν, ἀνάθημα δὲ λέγουσιν εἶναι Λακεδαιμονίων, ἡνίκα ἀποστᾶσι Μεσσηνίοις δεύτερα τότε ἐς πόλεμον κατέστησαν. ἔπεστι δὲ καὶ ἐλεγεῖον ἐπ' αὐτῷ.

5 Δέξο ἄναξ Κρονίδα Ζεῦ 'Ολύμπιε καλὸν ἄγαλμα ἱλάφ θυμῷ τοῖς Λακεδαιμονίοις.

'Ρωμαίων δὲ οὔτε ἄνδρα Ιδιώτην οὔτε δπόσοι τῆς βουλῆς, οὐδένα 4 Μομμίου πρότερον ἀνάθημα ἴσμεν ἐς ίερὸν ἀναθέντα Ἑλληνικόν. Μόμμιος δὲ ἀπὸ λαφύρων ἀνέθηκε των ἐξ 'Αχαΐας Δία ἐς 'Ολυμπίαν χαλκούν. οδτος 10 έστηπεν εν άριστερά του Λαπεδαιμονίων άναθήματος, παρά τον πρώτον ταύτη του ναου κίονα. Ο δε εν τη Αλτει μέγιστον των χαλκών έστιν άγαλμάτων του Διός, άνετέθη μὲν δπὸ αὐτῶν Ἡλείων ἀπὸ του πρὸς Αρκάδας πολέμου, μέγεθος δὲ έπτὰ καὶ εἴκοσι ποδῶν ἐστι. Παρὰ δὲ τῷ 5 Πελοπίω κίων τε ούχ ύψηλὸς καὶ ἄγαλμα Διός ἐστιν ἐπ' αὐτῷ μικρόν, τὴν 15 έτέραν των χειρών προτείνον. τούτου δὲ ἀπαντικρὺ ἄλλα ἐστὶν ἀναθήματα έπὶ στοίχου, ὡς δὲ αὔτως Διὸς καὶ Γανυμήδους ἀγάλματα εστι δὲ ὑμήρω πεποιημένα ως άρπασθείη τε όπο θεων Γανυμήδης οίνοχοεῖν Διί, καὶ ως Τρωί δώρα έπποι δοθεῖεν ἀντ' αὐτοῦ. τοῦτο ἀνέθηκε μὲν Γνάθις Θεσσαλός, ἐποίησε δὲ ᾿Αριστοκλῆς μαθητής τε καὶ υίὸς Κλεοίτα. ἔστι δὲ καὶ ἄλλος 6 20 Ζεὺς οὐκ ἔχων πω γένεια, κεῖται δὲ ἐν τοῖς ἀναθήμασι τοῖς Μικύθου. τὰ δὲ ἐς Μίχυθον, γένος τε όποῖον ἢν αὐτῷ καὶ ἀνθ' ὅτου τὰ ἀναθήματα ἐς Ολυμπίαν τὰ πολλὰ ἀνέθηκεν, ὁ ἐφεξῆς μοι λόγος δηλώσει. 'Απὸ δὲ τοῦ άγάλματος του είρημένου προελθόντι όλίγον κατ' εύθεῖαν ἄγαλμά ἐστι

φίδους Vb. 2. μέν om. Va. — δώδεκα Vab M edd. ante B, δυόδεκα Pcd Ag Fa Lab (δυώδεκα Pa) cett. edd., cf. I 3,3. 27,10. 34,1. 40,3. III 22,9. V 9,5; v. var. l. VI 4,2. 4. en AXKFCS, on Ag Pd, ote B (uncis inclusum) Pac La Vb, δè ὅτε M Va Lb Vn, delendum putat Porson., τότε SW D Sch. 5. inscriptionem dedi qualis est in codd. edd., cum hic id solum quaeratur, quid Pausanias ipse scripsisse putandus sit, v. comm. Δέξφ A, correxit Camerar., δέξω M Vb Pc R, δέξαι s. δέξαιο coni. Cor. — ζεὺς Ag Pd, in hoc correctum in ζευ. — ωλύμπιε Pa. 6. ίλάω θυμῷ - cǔτε ἄνδρα om. Ag. 7. εἶτε όπόσοι M Vb, ούτε όπόσος Va, οὐδὲ όπόσοι Pc. — οὐδὲν ἀμμομμίου Pc. 8. ἀνατεθέντα (τε expunct.) έλλ. κόμμιος δὲ Lb. — μώμμιος

δὲ -- οδτος ἔστησεν Vb. 11. ἐστιν καὶ άγαλμ. Μ. 13. ποσειδών pro ποδών Μ. 14. οὸχὶ M Pcd Ag Va Lab Vn, οὸχ Vb Pa edd. - έστιν om. La. 15. προτείνων, corr. in προτείνου, Pad, προτείνου cett. codd. edd., cf. ad II 13,5. 16. στίχου Ag. - ώς δ' αύτως Va Pa. 18. τρωσί Α codd., τρωτιδώρα La. - δωροι Vn. - τουτον Pd. - Γνάθις Sch Ped Fa Lab Vn, Yadıç Va, Yunvadıç M, Γνάθις D, Γνώθις rell. edd. Vb Pa. 19. καὶ habent ante 'Αριστοκλής A X K F Vb M, om. cett. edd. Pcd Ag Va Lab. — ἀριστοκλῆς om. Pa, addit. in marg. - μαθής τε Va. έτι δὲ καὶ Pa. 20. Σμικύδον et Σμίκυδον AXKFSB h. l. et c. 26, Μυχύθου et Μίκυθον cett. edd. M Pacd Ag Lab Vb Vn, ut Herod. VII 70, ubi v. Valcken. 23. 63-

Διὸς οὐκ ἔχον γένεια οὐδὲ τοῦτο, Ἐλαϊτῶν δὲ ἀνάθημα, οἱ καταβάντι ἐκ 7 Καίκου πεδίου ες θάλασσαν πρώτοι (εν) τη Αιολίδι οίκουσι. Τούτου 🔉 αδθις άλλο άγαλμα έχεται Διός· τὸ δὲ ἐπίγραμμα τὸ ἐπ΄ αὐτῷ τοὺς ἐν Κνίδω Χερρονησίους ἀπὸ ἀνδρῶν ἀναθεῖναι πολεμίων φησίν. ἀνέθεσαν δὲ έκατέρωθεν παρὰ τὸν Δία Πέλοπά τε καὶ τὸν ᾿Αλφειὸν ποταμόν. Κνιδίοις δὲ 5 τής πόλεως τὸ μὲν πολὸ ἐν τή ἡπείρω πεπόλισται τή Καρική, ἔνθα καὶ τὰ λόγου μάλιστα άξια αὐτοῖς ἐστιν. ἡ δὲ καλουμένη Χερρόνησός ἐστιν ἐπὶ 8 τἢ ἢπείρῳ κειμένη νῆσος. γεφύρα διαβατὸς ἐξ αὐτῆς καὶ τὰ ἀναθήματα άνέθεσαν εν 'Ολυμπία τῷ Διὶ οἱ ενταῦθα οἰκοῦντες, ὡς εἰ τῆς Ἐφεσίων πόλεως οί έχοντες τον δνομαζόμενον Κόρησον ανάθημα φαΐεν ίδία τι 10 άναθεϊναι του Έφεσίων κοινού. Έστι δὲ καὶ πρὸς τῷ τείγει τῆς Αλτεως 9 δὲ καὶ οῦτος Μομμίου τε καὶ ἀπὸ τοῦ Αχαιῶν εἶναι πολέμου. 2. Ὁ δὲ έν τῷ βουλευτηρίῳ πάντων δπόσα ἀγάλματα Διὸς μάλιστα ἐς ἔκπληξιν ἀδίκων άνδρων πεποίηται, ἐπίκλησις μὲν "Ορκιός ἐστιν αὐτῷ, ἔχει δὲ ἐν ἑκατέρα ιε κεραυνόν γειρί. παρά τούτω καθέστηκε τοῖς άθληταῖς καὶ πατράσιν αὐτῶν καὶ άδελφοῖς, ἔτι δὲ γυμνασταῖς ἐπὶ κάπρου κατόμνυσθαι τομίων μηδὲν ἐς τὸν 'Ολυμπίων άγωνα ἔσεσθαι παρ' αὐτων κακούργημα. οἱ δὲ ἄνδρες οἱ άθληταὶ καὶ τόδε

θείαν Vb. 1. έχων Pa. — τοῦτο Zink, αὐτὸ codd. edd., cf. ex. gr. II 3,9. 7,7. 11,6. 18,5. 37,3. 5. IV 7,9. 10,1. — καταβάντες edd. ante B codd., καταβάντι e coni. Boeckhii cett. edd., et sic Va primo habuisse videtur. 2. τη Αιολίδι codd. edd., cum C έν inserui, coni. etiam FS. 4. κλίδω Lb. - Χερρονησίους et infra Χερρόνησος La Pac (γερρωνησίους Pc) Lb Vn edd. praeter SW, qui Χερροννησίους et Χερρόννησος scribunt, et A, qui cum M Vab unum p et duo v habet, γερρωνησίους Pd Ag La, χερόννησος Pd, χερρώνησος Ag, Χεββώννησος, ο sup. ω, Vb. — ἀπὸ geminat Vb.
 — φησίν - — 'Αλφ. ποταμόν om. Vb, φασίν Lb. - δὲ καὶ έχ, coni. S. 6. πεπόλισται - τζ ήπείρω om. Vb. - τὸ λόγου M Va. 7. ἄξια om. M Pcd Ag Va Lb Vn, est in La Pa. κειμένη om. edd. ante S Pa. - post αὐτῆς distinguunt C Smai. B SW D Sch, post διαβατός edd. rell. 9. οί ante ἐνταῦδα inserunt edd. inde a B ex La. - εί τις Έφ. πόλ. οί έγ. Pcd Ag M Vab Lb, οἱ τῆς Ἐφ. πόλ. έγοντες edd. ante B, εί τῆς Ἐφ. πόλ. οί

έχοντες La Pa cett. edd. 10. τὸ ὀνομ. A X K Pacd Ag La, Tôv ở vou, cett. edd. M Vab Lb Vn. - Κόρησσον S, Κορησσόν D, Κόρησον cett. edd. codd. - patev, omissum in cett. codd. edd. ante SW, inserunt cum La Pa SW D Sch, S verbum λέγονται librariorum neglegentia excidisse putat, B scribit avaθείεν. - δι' αίτίαν codd. edd. praeter Smin. B, qui e coni. K, quam probat F, scribunt ίδία, ίδία αναθείναι άνευ του Valck. MS., Kays. p. 1093 coni, tota ri, quod rec. Sch, διήτησαν, statuerunt, coni. Sylb., δίχα, φασίν coni. C. 11. των έφ. Μ, των om. Va. - inter eoeo. et xoivou Lb inserit inter uncos πόλεως οί έ. 13. χομμίου Ag Pd Vb Lb. - δ edd. inde a B, ut voluit Sylb., sc. Ζεύς, Pc, δ rell., sc. ἄγαλμα. 14. ές om. Va. 15. δρχιοίς M, δρχιος Vb Pc. - έκατέρω, α sup. ω, Pa. 16. καθέστηκε om. M Vab Vn Lb. - πατράσιν Μ. 17. ἔστι δὲ Va. — κάπρου et τομίων Pa Vb, κάπρω et mox τομίω M Ag Pcd Lab Vn (καπρώ Pc), κύπρω κατομνήσθαι τομίως Va. - ές των, ων expunct. et èv sup. lin., Vb.

ἔτι προσκατόμνυνται, δέκα ἐφεξῆς μηνῶν ἀπηκριβῶσθαί σφισι τὰ πάντα ἐς ἄσκησιν. διμνύουσι δὲ καὶ ὅσοι τοὺς παῖδας καὶ τῶν ἵππων τῶν ἀγωνι-10 ζομένων τοὺς πώλους κρίνουσιν, ἐπὶ δικαίῳ καὶ ἄνευ δώρων ποιεῖσθαι κρίσιν. καὶ τὰ ἐς τὸν δοκιμαζόμενόν τε καὶ μή, φυλάξειν καὶ ταῦτα ἐν ἀπορρήτῳ. ὁ τῷ κάπρῳ δὲ ὅ τι χρῆσθαί σφισι μετὰ τῶν ἀθλητῶν τὸν ὅρκον καθέστηκεν, οὐκ ἐμνημόνευσα ἐπερέσθαι, ἐπεὶ τοῖς γε ἀρχαιοτέροις ἐπὶ ἱερείῳ ἢν καθεστηκός. ἐφ' ῷ τις ὅρκον ἐποιήσατο, μηδὲ ἐδώδιμον εἴναι τοῦτο ἔτι ἀνθρώπῳ. δηλοῖ δὲ οὐχ ἤκιστα καὶ Ὅμηρος τὸν γοῦν κάπρον καθ' ὅτου τῶν τομίων 11 ᾿Αγαμέμνων ἐπώμοσεν ἢ μὴν εἴναι τὴν Βρισηίδα ἑαυτοῦ τῆς εὐνῆς ἀπεί-10 ρατον, τοῦτον τὸν κάπρον ἀφιέμενον ὑπὸ τοῦ κήρυκος ἐποίησεν ἐς θάλασσαν.

ή, καὶ ἀπὸ σφάραγον κάπρου τάμε νηλέϊ χαλκῷ. τὸν μὲν Ταλθύβιος πολιῆς άλὸς ἐς μέγα λαῖτμα ῥῖψ' επιδινήσας, βόσιν ἰχθύσιν.

ούτω μὲν τὸ ἀρχαῖον τὰ τοιαῦτα ἐνόμιζον ἔστι δὲ πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ 'Ορχίου 16 πινάχιον χαλχοῦν, ἐπιγέγραπται δὲ ἐλεγεῖα ἐπ' αὐτοῦ, δεῖμα ἐθέλοντα τοῖς ἐπιορχοῦσι παριστάναι.

Τοσαῦτα ἐντὸς τῆς ᾿Αλτεως ἀγάλματα εἶναι Διὸς ἀνηριθμησάμεθα ἐς τὸ ἀκριβέστατον. τὸ ἀνάθημα γὰρ τὸ πρὸς τῷ μεγάλῳ ναῷ ὑπὸ ἀνδρὸς Κορινθίου τεθέν, Κορινθίων δὲ οὐ τῶν ἀρχαίων, ἀλλ᾽ οἱ παρὰ βασιλέως 20 ἔχουσιν εἴληφότες τὴν πόλιν, τοῦτο τὸ ἀνάθημα ᾿Αλέξανδρός ἐστιν ὁ Φιλίππου Διὶ εἰκασμένος δῆθεν.

1. αποκριβώσθαι Vb. 2. καὶ των scripsi, idem vult Frazer, η των codd. edd. 8. πύλους Μ. — πεποιήσθαι ΑΧΚ, ποιείσθαι cett. edd. codd., πειήσεσθαι coni. Valck. MS., v. comm. vol. I ad p. 718,10. 4. tò δοκ. Va. — δὲ καὶ edd. ante B Lb Vn M Vab, τε καὶ cett. edd. Pacd Ag La, ut voluit Valck., probante S. — καὶ ante ταυτα om. Va. 5. δτι M. - τα των idem. 6. τοῖς τε Vb. — ἔτι ἱερεῖα ἢν καθεστηκότος Pcd Ag R Lb Vn M (lectio dubia est in M) Vab, ad marg. ἐπεὶ ໂερεῖα ή κακεστηκὸς κώς R, ἐπὶ ἱερεῖα ῆν καθεστηκὸς La Pa (ἐπὶ ἱερὰ, corr. in ໂερεΐα, Pa), ές τὰ ໂερεΐα ην καθεστηκὸς edd. praeter A Sch, ές τὰ ໂερεῖα Την καθεστηκόθες Α, ἐπὶ ἱερείω ἢν καθεστηκός Sch, emend. Kays. p. 1093. 7. μη δε Vb. 8. οὐχήραστα Μ. 9. ή μιν Va, ήμῖν La Pc. - βρησηίδα Ag M Vb Pacd. - ἀπείρατο |

Va. 10. χήρυχτος Pc. 11. σφαράγου χάπρον ΑΧΚ, σφαράγου κάπρου FC codd. (σφαλάγου κάπρου Va), σφάραγον κάπρου cett. edd. volente Cor., Hom. Il. XIX 266 στόμαχον κάπρου. — νολέι La, νηλέει Μ, τέμνε νηλέη Va, τάμεν ηλέι Pc. 12. πολυης Vb. 13. βίψ' edd. ante B codd., ρτψ' cett. edd. — ἐπιδ' εἰνήσας Pc. 15. ἐλεγεία om. La. - ύπ' αύτου M Va. - έθέλοντα Pacd Lab Vn, θέλοντα rell. 16. Post παριστάναι novum caput incipiunt B Sch. verba τοσαθτα ἐντὸς -— εἰχασμένος δήθεν ex § 9 initio, ubi apte collocantur, casu quodam in hunc locum depressa esse videntur, cf. Gurlitt Ueber Pausanias p. 388. άπηριθμησάμεθα coni. Sch Jb. f. Ph. 1864 p. 43. 18. τῷ πρὸς τῷ Ag. 19. οῦ τῶς (sic) άχαίων La. 20. τὸν πόλιν La. — φιλίππου διεικασμένος Ρα.

ΧΧΥ. 'Οπόσα δὲ ἀλλοῖα καὶ οὐ μίμησίς ἐστι Διός, ἐπιμνησόμεθα καὶ τούτων. εἰκόνας δὲ οὐ τιμή τη πρὸς τὸ θεῖον, τη δὲ ἐς αὐτοὺς χάριτι άνατεθείσας τούς άνθρώπους, λόγω σφάς τῷ ἐς τοὺς άθλητὰς άναμίζομεν.

Μεσσηνίους τούς ἐπὶ τῷ πορθμῷ κατὰ ἔθος δή τι ἀρχαῖον [κατ' ἔτος] πέμποντας ες 'Ρήγιον χορόν παίδων πέντε αριθμόν και τριάκοντα και διδά-3 σχαλόν τε όμου τω γορώ χαὶ ἄνδρα αὐλητὴν ἐς ἑορτήν τινα ἐπιγώριον 'Ρηγίνων, κατέλαβεν αὐτούς ποτε συμφορά, μηδένα δπίσω τῶν ἀποσταλέντων σφίσιν ἀποσωθήναι, άλλὰ ή ναῦς ή ἄγουσα τοὺς παῖδας ήφανίσθη σὺν 3 αὐτοῖς κατὰ τοῦ βυθοῦ. Ἐστι γὰρ δὴ ἡ κατὰ τοῦτον θάλασσα τὸν πορθμόν θαλάσσης χειμεριωτάτη πάσης. οί τε γάρ ἄνεμοι ταράσσουσιν 🟻 αὐτήν, ἀμφοτέρωθεν τὸ κομα ἐπάγοντες ἐκ τοῦ ᾿Αδρίου καὶ ἐζ ἑτέρου πελάγους δ καλεΐται Τυρσηνόν ήν τε και άνέμων άπή πνεύματα, δ δὲ καὶ τηνικαύτα δ πορθμός κίνησιν βιαιοτάτην αύτὸς έξ αύτου καὶ ἰσχυρὰς παρέχεται παλιρροίας. θηρία τε τοσαύτα ές αύτον τὰ άθροιζόμενά έστιν, ως καὶ τὸν ἀέρα τὸν ὑπὲρ τῆς θαλάσσης ταύτης ἀναπίμπλασθαι τῶν θηρίων τῆς ὀσμῆς, ι: ώς σωτηρίας γε έχ τοῦ πορθμοῦ μηδὲ ἐλπίδος τι ὁπολείπεσθαι ναυαγῷ. εἰ δὲ ἐνταῦθα συνέπεσε καὶ 'Οδυσσεῖ διαφθαρῆναι τὴν ναῦν, ἄλλως μὲν οὐκ ἄν τις πείθοιτο ἐχνήζασθαι ζώντα ἐς τὴν Ἰταλίαν αὐτόν, τὸ δὲ ἐχ τῶν θεῶν 4 εύμενες επί παντί εργάζεται ραστώνην. Τότε δε επί τη άπωλεία των παίδων οί Μεσσήνιοι πένθος ήγον, καὶ άλλα τέ σφισιν ἐς τιμήν αὐτῶν ἐξευρέθη 20 καὶ εἰκόνας ἐς ᾿Ολυμπίαν ἀνέθεσαν χαλκᾶς, σὺν δὲ αὐτοῖς τὸν διδάσκαλον του χορου καὶ τὸν αὐλητήν. τὸ μὲν δη ἐπίγραμμα ἐδήλου τὸ ἀρχαῖον

2. δὲ ἑαυτούς Ρc. 3. ἀνατεθείσης, idem. - τοῖς ἀνθρώποις M Vab Lb Vn Pa, τοὺς ἀνδρώποις La, τοὺς ἀνδρώπους Pcd Ag. — τῷ ἐς Va Pa, τὸ ἐς cett. codd. — 4. ἔτος Pcd Ag. — δέ τι Vb. — κατ' έτος post άρχαΐον om. A M Pcd Ag Lb Vn Va, κατὰ ἔτους La, κατ' ἔτος Pa Vb edd., uncis incl. S SW D Sch. 5. χωρὸν M Vb, χορών Va. — παιδίων Pc. 6. χωρώ Pa. — ἐς ὁρτὴν Pc. — τινα τῶν 'Ρηγ. ἐπιχ. edd. ante B Vb Pa, πινα ἐπιχ. 'Pr,γ. cett. edd. Pc Ag M Va Lab (δηγίων M), ἐπιχώριον -- μηδένα om. Pd. 7. κατέλαβον, ε sup. 0, Pa. — ποτε om. Va. 9. τοῦ om. Va. — τὸν om. Va. 10. πάσσης Vb. 12. ην τε Μ, ην τε Vb. 13. τὸ νικ αύτα πορθμός La. — βιαιωτάτην Ag. —

Pad Lab Ag, ἐξ αύτοῦ cett. edd. Pc Vb, corr. Sylb., maluit etiam F. 14. παλλφδίας, omisso παρέχεται, Vb, παλλιρροίας Μ. 15. αναπίπλασθαι ΑΧΚ, αναπίμπλασθαι cett. edd. codd. (ἀναπίμπλασται Pd), in Lb. μ sup. lin. — όρμῆς M Vb, ς sup. ρ in Vb. 16. ναυαγίω edd. ante Smai. codd. (ναυαγείω Pc, ναυαγοίω La), ναυαγώ cett. edd., idem coni. Lobeck ad Phryn. p. 519. 17. xai om. ante 'Odvosei SW D Sch e coni., συνέπεσε καὶ 'Οδ. cett. edd. codd. 18. ές om. La. — αὐτῷ M Pcd Ag Va Lb Vn. αὐτὸν edd. Vb La Pa. — τὶ δὲ ἐκ La. 19. τζ τότε ἐπὶ ἀπωλεία ΑΧΚ, τότε δὲ ἐπὶ τῆ ἀπ. cett. edd. codd. praeter R M, qui habent τότε δὲ καὶ ἐπὶ τῆ ἀπ. 20. ές τὴν όλ. Va. 22. χορίου Μ. — αὐλητὸν αὐτὸς om. Pa. — ἐξ αὐτοῦ ΑΧΚΕΜ Va | La. — ἀναθήμα (sic) La. — ἐν τῷ πορθμῷ

άναθήματα είναι τῶν ἐν πορθμῷ Μεσσηνίων χρόνω δὲ ὕστερον Ἱππίας ὁ λεγόμενος ὑπὸ Ἑλλήνων γενέσθαι σοφὸς τὰ ἐλεγεῖα ἐπ' αὐτοῖς ἐποίησεν. ἔργα δέ εἰσιν Ἡλείου Κάλλωνος αί εἰχόνες.

- 2. Έστι δὲ κατὰ τὴν ἄκραν ἐν Σικελία τὴν τετραμμένην ἐπὶ Λιβύης ὁ
 5 καὶ νότου, καλουμένην δὲ Πάχυνον. Μοτύη πόλις οἰκοῦσι δὲ Λίβυες ἐν
 αὐτῆ καὶ Φοίνικες. τούτοις τοῖς ἐν Μοτύη βαρβάροις ᾿Ακραγαντῖνοι καταστάντες ἐς πόλεμον καὶ λείαν τε καὶ λάφυρα ἀπ᾽ αὐτῶν λαβόντες ἀνέθεσαν
 τοὺς παῖδας ἐς ᾿Ολυμπίαν τοὺς χαλκοῦς, προτείνοντάς τε τὰς δεξιὰς καὶ
 εἰκασμένους εὐχομένοις τῷ θεῷ. κεῖνται δὲ ἐπὶ τοῦ τείχους οὕτοι τῆς Ἦλ10 τεως ㆍΚαλάμιδος δὲ εἶναι σφᾶς ἔργα ἐγώ τε εἴκαζον, καὶ ἐς αὐτοὺς κατὰ ・
 τὰ αὐτὰ εἴχεν ὁ λόγος. 3. Σικελίαν δὲ ἔθνη τοσάδε οἰκεῖ, Σικανοί τε καὶ 6
 Σικελοὶ καὶ Φρύγες, οἱ μὲν ἐξ Ἰταλίας διαβεβηκότες ἐς αὐτήν, Φρύγες δὲ
 ἀπὸ τοῦ Σκαμάνδρου ποταμοῦ καὶ χώρας τῆς Τρωάδος. οἱ δὲ Φοίνικες καὶ
 Λίβυες στόλω ἀφίκοντο ἐς τὴν νῆσον κοινῷ, καὶ ἄποικοι Καρχηδονίων εἰσί.
 15 τοσαῦτα μὲν ἐν Σικελία ἔθνη βάρβαρα ˙ Ἑλλήνων δὲ Δωριεῖς τε ἔχουσιναὐτὴν καὶ Ἰωνες, καὶ τοῦ Φωκικοῦ καὶ τοῦ ᾿Αττικοῦ γένους ἐκατέρου μοῖρα
 οὐ πολλή.
- 4. Ἐπὶ δὲ τοῦ αὐτοῦ τείχους τά τε ἀκραγαντίνων ἀναθήματα καὶ 7 Ἡρακλέους δύο εἰσὶν ἀνδριάντες γυμνοί, παΐδες ἡλικίαν. τὸν δὲ † ἐν Νεμέα 20 τοξεύοντα ἔοικε λέοντα, τοῦτον μὲν δὴ τόν τε Ἡρακλέα καὶ ὁμοῦ τῷ

Smai., ἐκ πορθμῷ Va. 2. τὰ-(fin. lin.) δὲ ἐλεγ. Pd. 4. καὶ τὴν Ag. - λυβίης καὶ νώτου, υ sup. ω, Vb, λυβύης La, qui καὶ νότου bis habet. — Λιβὸς vel Λίβυος coni. F. 5. Λιλύβαιον pro Πάγυνον scribendum fuisse, dicit S coll. Diod. Sic, XIII 54, v. comm. - ἐπ' αὐτῆ edd. ante B, SW, codd. praeter Ag, in quo est ev auti, sic scribunt cett. edd. e coni. S, voluerunt etiam SW, cf. Walz ap. SW vol. III p. XIII. 6. απραγαντίνοι Vb, απραγγατίνοι Vn, ακρατίνοι M, in marg. ακραγαντίνοι. κατεστάντες La. 7. ἐπολέμουν ΑΧΚFS codd., ές πόλεμον cett. edd. - καὶ λαν τε La, καὶ λείας τε Pa. — ἐπ' αὐτῶν M Vb. 8. τοὺς χαλκοῦς — εἰκασμένους M Lb Vn om. - τε τὰς La om. 9. εἰκασμένη, ad marg. ους, Pa. - εύχομένους Vb Lab Vn, om. Ag. — ἐν τῷ θεῷ Μ. — ἐπὶ τοῦ τείχους B SW D Sch Pacd Ag La, τοῦ om. rell. edd. Lb Vn M Vab, ἐπί του τείγους? SW. 10. Καλάμινδος Pd. — έργον Va (o am-

big.). - καὶ ὁ ἐς αὐτοὺς - εἴχε λόγος AXKF, καὶ ἐς αὐτ. — εἶγεν ὁ λ. cett. edd. codd. — κατά αὐτά M Va. 12. μέν δὲ Ιταλ. Μ, μὲν δὴ Ιταλ. Va. — διαβεβληκότες Vb. 13. του σκάμανδρος La. 14. στήλω άφίκ. La. - χαλκηδονίων Pc. 15. τοσαίτα μέν έν σ. La bis habet. - έθνος έθνη βαρβ. La. 16. τοῦ ante 'Αττικοῦ om. Lb. 18. τεί τά τε Ag. — ἀκραγαντίον La. 19. ανδριάντες γυμνοί, παίδες ήλικίαν τόν δὲ ἐν Νεμέα (ἐνεμεα Ρc) τοξεύοντα ἔοικε λέοντα codd. (ἀνδριάντες, γυμνοί παΐδες κτλ. Pcd, šouce - tòv léovta om. Ag) edd. praeter AXKFB, qui scribunt τοξεύοντι et C, qui ex coni. F ώς inserit ante κοικε, Goldh. coni. ανδρ. γυμνοί, ό μεν παιδός ήλικία, ό δὲ, τὸν ἐν Ν. τοξεύοντι ἔοικε λ.. Cor. τὸν μὲν τὸν ἐν Ν. τοξείοντα ἐ. λ., SW άνδριάντες, ό μὲν γυμνός, παῖς ἡλιχίαν, τὸν δὲ τὸν ἐν Ν. τοξεύοντα έ. λ., Kays. ἀνδριάντες, γυμνὸς παιδὸς ἡλικία, ὁ δὲ τὸν ἐν Ν. τοξεύων ἐστὶ λ., medela nondum inventa

Ήρακλεῖ τὸν λέοντα Ταραντῖνος ἀνέθηκεν Ἱπποτίων, Νικοδάμου δέ ἐστι Μαιναλίου τέχνη: τὸ δὲ ἄγαλμα τὸ ἔτερον Αναξίππου μέν ἐστιν ἀνάθημα Μενδαίου, μετεχομίσθη δὲ ἐνταῦθα ὑπὸ Ἡλείων. τὰ πρὸ τούτου δὲ ἔχειτο έπὶ τῆς όδου τῷ πέρατι, ἡ ἄγει μὲν ἐξ Ἡλιδος ἐς Ὀλυμπίαν, καλεῖται δὲ 8 ίερά. 5. Έστι δὲ καὶ ἀναθήματα ἐν κοινῷ τοῦ Αχαιῶν ἔθνους, ὅσοι προκαλεσα- 5 μένου του Έκτορος ές μονομαχίαν άνδρα Έλληνα τον κλήρον έπὶ τῷ άγῶνι ύπέμειναν. οὖτοι μὲν δὴ ἐστήκασι τοῦ ναοῦ τοῦ μεγάλου πλησίον, δόρασι καὶ ἀσπίσιν ώπλισμένοι ἀπαντικρὸ δὲ ἐπὶ ἐτέρου βάθρου πεποίηται Νέστωρ τὸν έκάστου κλήρον ἐσβεβληκώς ἐς τὴν κυνήν. τῶν δὲ ἐκὶ τῷ Ἐκτορι κληρουμένων άριθμον όντων όκτώ, τον γάρ ενατον αύτων, την τοῦ 10 9 'Οδυσσέως είκόνα, Νέρωνα κομίσαι λέγουσιν ες 'Ρώμην, των δε όκτω τούτων ἐπὶ μόνω τῷ ᾿Αγαμέμνονι τὸ ὄνομά ἐστι γεγραμμένον γέγραπται δὲ καὶ τοῦτο ἐπὶ τὰ λαιὰ ἐκ δεξιῶν. ὅτου δὲ ὁ ἀλεκτρυών ἐστιν ἐπίθημα τη άσπίδι, 'Ιδομενεύς έστιν ο άπογονος Μίνω' τῷ δὲ 'Ιδομενεῖ γένος ἀπὸ τοῦ Ήλίου του πατρὸς Πασιφάης, Ήλίου δὲ ἱερόν φασιν εἶναι τὸν ὄρνιθα καὶ ἀγ- 15 10 γέλλειν ἀνιέναι μέλλοντος τοῦ ἡλίου. γέγραπται δὲ καὶ ἐπίγραμμα ἐπὶ τῷ βάθρῳ. τῷ Δὶ τάχαιοὶ τάγάλματα ταῦτ' ἀνέθηκαν,

έγγονοι ἀντιθέου Τανταλίδα Πέλοπος.

Τοϋτο μὲν δὴ ἐνταϋθά ἐστι γεγραμμένον, δ δὲ ἀγαλματοποιὸς ὅστις ἢν ἐπὶ τοῦ Ἰδομενέως γέγραπται τῆ ἀσπίδι:

est; δς δὲ τὸν ἐν Ν. τοξεύοντι? 1. ίπποτίνων La, ίππωτίων, ο sup. ω priore, Vb, ο ίπποτίων Va. 2. μάλιστα ή τέχνη AXKF Smin. Vb Pa Vn (ή expunct. et ού sup. lin. Vn), μάλιστα οὐ τέχνη Pcd Ag M Va Lb, μάλιστα ή τύχη La, Μαιναλίον ή τέχνη C, qui tamen et ipse voluit Μαιναλίου τέχνη, sine ή, sic scribunt cett. edd. 8. Mινδαίου AXKF Lb Vn M Vab Pac, μυνδαίου Ag La, eratne Μυνδίου? cf. § 11, ubi in omnibus codd. Ζάγκλιος pro Ζαγκλαΐος legitur, Mev8aíou cett. edd. ex em. Sylb., est in Pd. - τὰ om. AXKVb Pa, est in cett. edd. M Ag Pcd Va Lab. — είκετο, ε sup. εί et ει sup. ε, Μ. 5. χοινῷ των άχαιων La. 7. δύρασι Ag, δώρασι, ο sup. ω, Μ. 9. ἐπιβεβηκώς Va, ἐςβεβληκός La. ων δὲ ἐπὶ La. 10. ἀρ. τὸν ΑΧΚΜ Lab Pad Ag Vn Vb, ἀρ. των FCS Va Pc, τὸν ἀριθμὸν ὀκτώ Sylb. (vel ὀκτώ τὸν ἀριθμὸν) cl. VI 18,4, probat S, ἀρ. ἔντων ὀπτώ cett. edd. e coni. Coraii. — ἔννατον Va, ἔνατον

Pc. 11. νέστορα, in marg. γρ. νέρωνα, Pd. 12. ἐπὶ μόνω τῷ ἀγάλματι ᾿Αγαμέμνονος edd. praeter Sch, in codd. est αγαμέμνονι, Sch ἐπὶ μόνω τῷ ᾿Αγαμέμνονι, cf. III 19,6. 13. καὶ τοῦτου ἐπὶ τὰ παλαιὰ Vb. — ἐκ om. Pa. - ἐπίσημα voluerunt SW, cf. IV 16,7, ἐπίθημα codd. edd. — inter έστιν et έπίθημα Lb inserit γεγραμμένον inter uncos. 14. ἀπὸ 'Ηλίου Pacd Ag La Va D SW, ἀπὸ του 'Ηλίου cett. edd. Vb Lb Vn M. 15. του πρὸς πασιφάην Pcd Ag Vb Lab Vn (πασιφάη Ag), του προςπασιφάην Pa Va, πασιφάην etiam M. -- φασὶν ἱερὸν Ag. -- verba καὶ ἀγγέλλειν — ήλίου glossema redolere dicit Sch MS. — ἀγγέλειν La. 17. Δι X K F C, Διτ cett. edd., Δì Preger, coll. G. Meyer? § 129. — τ' 'Aχαιοί codd. (τε Ag, τάχ et supvers. γάχ Pa, ταχαιοί La) AXKFCSch, τ' Αχαιοί SB SW, τάχαιοί D Preger, sic Sylb. et Boeckh C. I. G. I p. 47. — τὰ ἀγάλματα codd. edd. ante B. 18. ἐγγόνου Lb Vn Pacd Ag Vab R, Eyyovov M La, Exyovol

Πολλὰ μὲν ἄλλα σοφοῦ ποιήματα καὶ τόδ' 'Ονάτα Αἰγινήτεω τὸν γείνατο παΐδα Μίκων.

- 6. Οὐ πόρρω δὲ τοῦ 'Αχαιῶν ἀναθήματος καὶ Ἡρακλῆς ἐστιν ὑπὲρ 11 τοῦ ζωστῆρος μαχόμενος πρὸς τὴν 'Αμαζόνα ἔφιππον γυναῖκα. τοῦτον 5 Εὐαγόρας μὲν γένος Ζαγκλαῖος ἀνέθηκεν, ἐποίησε δὲ Κυδωνιάτης 'Αριστοκλῆς. ἐν δὲ τοῖς μάλιστα ἀρχαίοις καταριθμήσασθαι καὶ τὸν 'Αριστοκλέα ἔστι' καὶ σαφῶς μὲν ἡλικίαν οὐκ ἔχοι τις ἀν εἰπεῖν αὐτοῦ, δῆλα δὲ ὡς πρότερον ἔτι ἐγένετο πρὶν ἢ τῆ Ζάγκλῃ τὸ ὄνομα γενέσθαι τὸ ἐφ' ἡμῶν Μεσσήνην.
- 7. Θάσιοι δὲ Φοίνικες τὸ ἀνέκαθεν ὅντες, καὶ ἐκ Τύρου καὶ Φοινίκης 12 τῆς ἄλλης ὁμοῦ Θάσω τῷ ᾿Αγήνορος κατὰ ζήτησιν ἐκπλεύσαντες τὴν Εὐρώπης, ἀνέθεσαν Ἡρακλέα ἐς ᾿Ολυμπίαν, τὸ βάθρον χαλκοῦν ὁμοίως τῷ ἀγάλματι. μέγεθος μὲν δὴ τοῦ ἀγάλματός εἰσι πήχεις δέκα, ῥόπαλον δὲ ἐν τῆ δεξιᾳ, τῆ δὲ ἀριστερᾳ χειρὶ ἔχει τόξον. ἡκουσα δέ, ἐν Θάσω τὸν 15 αὐτὸν σφᾶς Ἡρακλέα δν καὶ Τύριοι σέβεσθαι, ὕστερον δὲ ἡδη τελοῦντας ἐς Ἑλληνας νομίσαι καὶ Ἡρακλεῖ τῷ ᾿Αμφιτρύωνος νέμειν τιμάς. τῷ δὲ 13 ἀναθήματι τῷ ἐς Ὁλυμπίαν Θασίων ἔπεστιν ἐλεγεῖον.

Τίὸς μέν με Μίκωνος 'Ονάτας εξετέλεσσεν αὐτὸς εν Αλγίνη δώματα ναιετάων.

voluit Hartung. -- τανταλίδου Ag Pd. 1. 'Ονατᾶ edd. ante B, 'Ονάτα cett. edd. codd. (in R ou sup. a) praeter Pa Vb, in quibus est όνάτου. 2. ἔργον αἰγεινήτου εἰσεγείνατο Ag Pd (hic αλγινήτου), έργον αλγινήτου δν έγείνατο M Va Lb Vn R, in hoc εω sup. ou et τ sup. εν, έργον αίγινη, τ sup. η, έγείνατο Ρς, έργον, αἰγινήτεω τὸν ἐγείνατο παΐδα χίμων Vb, αἰγινήτεω τὸν γείνατο Pa, in marg. έργον, sed expunct., έργον αίγεινοτέω τὸν γείνατο La, έργον εν Αίγίνη τὸν τέκε edd. ante B, έργον ου Αίγίνη γείνατο cett. edd. ex coni. Buttmanni, έργον omisi cum Pa Kays. Rh. M. 1847, p. 360 et Preger, qui doricum genitivum scripsit Αίγινάτα. 3. ήρακλεῖς La. 4. μαχόμενον La. 5. γένος in Pa ad marg. — Ζάγκλιος edd. ante C codd., Ζαγκλαΐος cett. edd. ex emend. F. -- κυδονιάτης A. 7. έστι om. Va. — έχει Vb. — δήλα — γενέσθαι om. Ag. 8. τη ζάγκη La. 10. δάσσιοι Pd. ές τύρου Pd. 11. ἐκπλησάντες La. — τῆς Pa, ad marg. την. 18. πήχυς M Vb, πηχ..

Pausanias II.

(υς ambig.) Va. 14. χειρί om. Ag. post ήχουσα δέ cum Gurlitt 90 virgulam posui. 15. σεύεσθαι Ag Pd. 16. τὸ A Vb M, του ΑΧΚ, τως cett. edd. Ag Pcd Lab Va, voluit Sylb. 17. τῷ ἐν 'Ολ. coni. Sch in SW II p. XXIII, probat Frazer, cf. 27,2. VI 18,1, cum Paus. ανατιθέναι ές dicere soleat (cf. ex. gr. I 13,2. II 17,5. III 8,2. IV 1,7. 22,7. V 2,3. 17. 26,5 èv I 26,3. IV. 36,6. V 24,8), non est, cur Schubarto assentiamur. 18. viòv Smin. vit. typoth. — γε edd. ante B Pa Vb La, om. M Pcd Ag Lb Va Vn, in R sup. vers. addit., ue cett. edd. ex em. Hermannni, viòs ἐών με Kays. coni. l. l. 359. — μίχενος La, μίχονος M Pcd Ag Va Lb Vn, μίχωνος Pa Vb. — ὄνατας Vb M Ag, ὄνοτας Lb Va Pc, δνατος Pd, 'Ονάτας edd. inde a B La Pa, 'Ονατάς cett. edd. — ἐξετέλεσεν Α codd. praeter Pa, eferélessev Pa edd. cett. 19. αὐτὸ codd., probat F, recepit Smin., αὐτὸς cett. edd., in eodem epigrammate VIII 42,10 melius legitur νάσω ἐν Αίγ. —

Τὸν δὲ Ὁνάταν τοῦτον ὅμως, καὶ τέχνης ἐς τὰ ἀγάλματα ὄντα Αἶγιναίας, οὐδενὸς ὕστερον ὑήσομεν τῶν ἀπὸ Δαιδάλου τε καὶ ἐργαστηρίου τοῦ ᾿Αττικοῦ.

ΧΧVI. Μεσσηνίων δὲ τῶν Δωριέων οἱ Ναύπακτόν ποτε παρὰ ᾿Αθηναίων λαβόντες ἄγαλμα ἐν ἸΟλυμπία Νίκης (τῆς) ἐπὶ τῷ κίονι ἀνέθεσαν. 5 τοῦτό ἐστιν ἔργον μὲν Μενδαίου Παιωνίου, πεποίηται δὲ ἀπὸ ἀνδρῶν πολεμίων, ὅτε ᾿Ακαρνᾶσι καὶ Οἰνιάδαις, ἐμοὶ δοκεῖν, ἐπολέμησαν. Μεσσήνιοι δὲ αὐτοὶ λέγουσι τὸ ἀνάθημά σφισιν * ἀπὸ τοῦ ἔργου τοῦ ἐν τῆ Σφακτηρία νήσω μετὰ ᾿Αθηναίων, καὶ οὐκ ἔπιγράψαι τὸ ὄνομα τῶν πολεμίων σφᾶς τῷ ἀπὸ Λακεδαιμονίων δείματι, ἐπεὶ Οἰνιαδῶν γε καὶ ᾿Ακαρνάνων 10 οὐδένα ἔχειν φόβον.

2. Τὰ δὲ ἀναθήματα Μικύθου πολλά τε ἀριθμὸν καὶ οὐκ ἐφεξῆς
ὄντα εὕρισκον, ἀλλὰ Ἰρίτου μὲν τοῦ Ἡλείου καὶ Ἐκεχειρίας στεφανούσης
τὸν Ἰριτον, τούτων μὲν τῶν εἰκόνων ἔχεται τοσάδε ἀναθήματα τῶν
Μικύθου, ᾿Αμφιτρίτη καὶ Ποσειδῶν τε καὶ Ἑστία Ἑλαῦκος δὲ ὁ ποιήσας ιδ
ἐστὶν ᾿Αργεῖος. παρὰ δὲ τοῦ ναοῦ τοῦ μεγάλου τὴν ἐν ἀριστερῷ πλευρὰν
ἀνέθηκεν ἄλλα, Κόρην τὴν Δήμητρος καὶ ᾿Αφροδίτην Γανυμήδην τε καὶ

νεαιτάων Vb. 1. ὼνατάν Vb, ἔναταν M Pd Ag, ἔνατα Va, ἔνοταν Lb, ἸΟνάταν La Pac edd inde a B, ἸΟνατάν edd. ante B — τοῦτον, οῦτινος τῆς τέχνης ἐστὶ τὰ ἀγάλματα, ἔντα Αἰγινήτην, οὐδενὸς edd. ante B Vb Pa, in hoc οῦτονος, ι sup. ο, et αἰγηνήτην, ι sup. priore η, τοῦτον ἔμως καὶ τέχνης ἐστὶν ἀγ. ἔντα αἰγεινέας M Pcd Ag Lb Vn Va R (αἰγινέας Va Pd. in R ἔμως καὶ expunct, et ad marg. γρ. οῦτινος τῆς, mox inter ἔστιν et ἀγάλματα supra vers. insertum est τὰ), τοῦτον ὅμως, καὶ τέχνης ἐς τὰ ἀγάλματα ὅντα Αἰγιναίας edd. inde a B La. 2. ἐργαστήριον Μ . — τοῦ Pa in marg.

4. δωρίων οἱ ναύπακτοι La. — παρ' ἀὐ. Pa. 5. Νίκης ἐπὶ τῷ κίονι codd. edd., in τῷ offendunt S SW, τῆς inserui. — ἀνέθηκαν Vb. 6. ἔργον μὲν δαίου Vb, μὲν habet Pa ad marg. — Παιονίου Α Χ Κ. 7. οἰντάδες Pc. 8. εἶναι post σφισιν excidisse putat F, inseruit C, post ἀνάθημα ἀνακεῖσθαι excidisse coni. Zink, post σφισιν asteriscum posui cum D. — τοῦ post ἔργου ad marg. habet La. 9. πόλεων Μ. 10. τὰ ἀπὸ Pa, ὸ sup. ὰ. — ἐπὶ Οἰν. edd. ante B codd. praeter Pc. ἐπεὶ Οἰν. B Sch Pc, ἀπὸ Οἰν.

SW D. - Οἰνιάδων ΑΧΚ F Smin. codd., Οίνιαδων cett. edd., voluit Sylb. — δέ codd. edd. praeter B Sch, qui scribunt γε — καὶ om. Va. --- ἀκαρνάνων καὶ οὐδένα La. 11. exe Va. 12. Ag M La in hoc capite constanter offerunt σμικύθου, Pc h. l. σμικύδου, iterum postea, sed σ sup. lin., tertio loco om. o, ponit quarto et quinto, Lb h. l. et § 3 μιχύθου, Va Vn primo et secundo loco σμικύθου, tertio, ubi vox antecedens in ς exit, μιχύθου, Vb primo σμιχύδου, secundo σμυχύδου, tertio μιχύδου, § 5 ώς μίχυδος pro δ σμίχυδος, Pa § 4 σμύδικος et § 5 μίχυθος, σ sup. μ, in reliquis locis σμ. habent Vab Vn Lb Pa et sic scribunt edd. ante SW praeter C, omittunt sigma C SW D Sch, v. 24,6. — πολλά τε — τοῦ 'Πλείου καὶ om. Lb, sed inserit paullo inferius post αναθήματα [των om.] Μικύθου, et repetit ἐκεγειρίας usque ad ἀναθήματα των (h. l. habet articulum). - ούκ om. Va. 13. του ήλίου Pac. 14. μεν δή των Va SW, δη om. rell. codd. edd. 15. σμικύθον La. - τε καὶ Ποσ. καὶ edd. ante S, τε post Ποσ. ponunt cett. edd. Lab Vab Pacd Ag M, S confert X 23,3. 25,3. 17.

Αρτεμιν, ποιητών δὲ "Ομηρον καὶ Ἡσίοδον, καὶ θεούς αὔθις ᾿Ασκληπιὸν καὶ Υγίειαν. 3. Αγών τε ἐν τοῖς ἀναθήμασίν ἐστι τοῖς Μικύθου φέρων 3 άλτηρας. οί δὲ άλτηρες οδτοι παρέχονται σχήμα τοιόνδε κύκλου παραμηκεστέρου καὶ οὐκ ἐς τὸ ἀκριβέστατον περιφεροῦς εἰσιν ήμισυ, πεποίηνται 5 δὲ ὡς καὶ τοὺς δακτύλους τῶν χειρῶν διιέναι καθάπερ δι' ὀχάνων άσπίδος. τούτων μὲν δὴ σχημά ἐστι τὸ εἰρημένον παρὰ δὲ τοῦ ᾿Αγῶνος τὴν εἰκόνα Διόνυσος καὶ δ Θρᾶξ ἐστιν Ὀρφεὺς καὶ ἄγαλμα Διός, οδ δή και δλίγω πρότερον ἐπεμνήσθην. ταῦτα ἔργα ἐστὶν ᾿Αργείου Διονυσίου. τεθήναι δὲ ὑπὸ τοῦ Μιχύθου καὶ ἄλλα ὁμοῦ τούτοις λέγουσι, 10 Νέρωνα δὲ ἀφελέσθαι φασὶ καὶ ταῦτα. τοῖς δὲ ἐργασαμένοις αὐτά, γένος 4 ούσιν `Αργείοις, Διονυσίω τε καὶ Γλαύκω, διδάσκαλόν σφισιν οὐδένα ἐπιλέγουσιν' ήλικίαν δὲ αὐτῶν δ τὰ ἔργα ἐς 'Ολυμπίαν ἀναθεὶς ἐπιδείκνυσιν δ Μίχυθος. 4. τὸν γὰρ δὴ Μίχυθον τοῦτον Ἡρόδοτος ἔφη ἐν τοῖς λόγοις ώς 'Αναξίλα του εν 'Ρηγίω τυραννήσαντος γενόμενος δουλος και ταμίας 15 τῶν ᾿Αναζίλα γρημάτων ὕστερον τούτων ἀπιὼν οἴγοιτο ἐς Τεγέαν τελευτήσαντος 'Αναξίλα. τὰ δὲ ἐπὶ τοῖς ἀναθήμασιν ἐπιγράμματα καὶ πατέρα 5 Μικύδω Χοῖρον καὶ Ἑλληνίδας αὐτῷ πόλεις Ῥήγιόν τε πατρίδα καὶ τὴν έπὶ τῷ πορθμῷ Μεσσήνην δίδωσιν οἰχεῖν δὲ τὰ μὲν ἐπιγράμματα ἐν Τεγέα φησίν αυτόν, τὰ δὲ ἀναθήματα ἀνέθηκεν ἐς Ὀλυμπίαν εὐχήν τινα 20 ἐκτελῶν ἐπὶ σωτηρία παιδὸς νοσήσαντος νόσον φθινάδα.

5. Πλησίον δὲ τῶν μειζόνων ἀναθημάτων Μικύθου, τέχνης δὲ τοῦ 6 ᾿Αργείου Γλαύκου, ᾿Αθηνᾶς ἄγαλμα ἔστηκε κράνος ἐπικειμένη καὶ αἰγίδα

κόριν La. 1. ἀσκληπιών δὲ Va. 2. Υγείαν edd. ante S codd. (falsa referunt SW), La ύγεῖαν, Ύγίειαν cett. edd. — τῆς pro τοῖς Vb. 3. ἀλτείρας Ag, ἀλτῆρας et mox αλτήρες M Lb Pacd. — παρέσχοντο edd. ante B M Vb Vn, παρέσχονται Pc La, παρέχονται cett. edd. Ag Pad, Pa corr. in παρέσχοντο, παρέσχον τὸ Va, παρείχοντο coni. Cor., probat S. 4. περιφερής Va. πεποίηνται Pd Ag SW D, πεποίηται cett. edd. codd. 5. διά έχ. Va. 6. τοῦτο ΑΧΚ, τούτον M Vb, τούτων cett. edd. Va Pacd Ag Lab. 7. Διονύσιος ΑΧΚ F Pc M Vab Lab Vn, Διόνυσος Ag Pad Amas. edd. cett., corr. Sylb. 10. ἀφελέσθαι, λέγουσι Va, λέγουσι correctum est in vulgatam, ut videtur. 11. διδ. φασίν Va. 13. τούτον καὶ ήρ. Va. 14. αναξύλα hoc loco et postea Vb. — εν αργίω Lb Vn M (ἐν ἀρηγίω sec. SW), ἐναργίω Pc, εν ἀργείω Ag Pd Va, εν ρηγίω La Vb

Pa. — τυραννήσαντας Pc. — post γενόμενος M inscrit δέ. — δούλος om. La. 16. πατέρας μικύδω Ag Pd. 17. χεῖρον, οῖ sup. εῖ, Pc. 18. ἐπὶ πορυμώ edd. ante S M Vab, ἐπὶ τῷ π. cett. edd. Pacd Ag La. δίδωσιν οἰχεῖν· καὶ τὰ μὲν ἐπιγρ. ἐν Τεγέα φησίν αὐτὸν codd. praeter La, qui ούκ inserit ante έν (Lb M Vab Vn A X K F C φασίν), ΑΧΚSΒ, δίδωσιν. οἰχεῖν καὶ τὰ μέν έπιγρ. έν Τ. φασίν αὐτόν F C Cor., qui pro zai scribit dè probatus a B, Kai τὰ μὲν ἐπὶ τοῖς ἀναθήμασιν ἐπιγράμματα - - -Μεσσήνην δίδωσιν οίχεῖν. τὰ δὲ ἐν Τεγέα φασίν αὐτὸν sc. οἰκεῖν coni. Goldh., Smai. asteriscum ponit ante onoiv, negationem deesse putans, of inserunt SW D Sch, at inscriptio Olympiae reperta (Inschr. v. Olymp. n. 267) recte negationem abesse docet. 20. νόσου Μ. 21. τέγνη edd. ante S codd.,

ένδεδυκυῖα Νικόδαμος μὲν εἰργάσατο ὁ Μαινάλιος, Ἡλείων δέ ἐστιν ἀνάθημα. παρὰ δὲ τὴν ᾿Αθηνᾶν πεποίηται Νίκη ταύτην Μαντινεῖς ἀνέθεσαν, τὸν πόλεμον δὲ οὐ δηλοῦσιν ἐν τῷ ἐπιγράμματι. Κάλαμις δὲ οὐκ ἔχουσαν πτερὰ ποιῆσαι λέγεται ἀπομιμούμενος τὸ ᾿Αθήνησι τῆς ᾿Απτέρου καλου-7 μένης ξόανον. 6. Πρὸς δὲ τοῖς ἐλάσσοσιν ἀναθήμασι τοῦ Μικύθου, 5 ποιηθεῖσι δὲ ὑπὸ Διονυσίου, πρὸς τούτοις Ἡρακλέους ἐστὶ τῶν ἔργων τὸ ἐς τὸν λέοντα τὸν ἐν Νεμέα καὶ ὕδραν τε καὶ ἐς τὸν κύνα τοῦ Ἅιδου καὶ τὸν ἐπὶ Ἐρυμάνθῳ ποταμῷ κάπρον. ἐκόμισαν δὲ αὐτὰ ἐς Ἡν χώραν. ἡ δὲ Ἡρακλεῶται Μαριανδυνῶν ὁμόρων βαρβάρων καταδραμόντες τὴν χώραν. ἡ δὲ Ἡράκλεια πεπόλισται μὲν ἐπὶ Εὐξείνω πόντω, ἀπωκίσθη δὲ ἐκ Μεγάρων 10 μετέσχον δὲ καὶ Βοιωτῶν Ταναγραῖοι τοῦ οἰκισμοῦ. τούτων δὲ ἀντικρὸ τῶν κατειλεγμένων ἔστιν ἄλλα ἀναθήματα ἐπὶ στοίχου, τετραμμένα μὲν πρὸς μεσημβρίαν, τοῦ τεμένους δὲ ἐγγύτατα ὁ τῷ Πέλοπι ἀνεῖται.

ΧΧΥΙΙ. Έν δὲ αὐτοῖς καὶ τὰ ἀνατεθέντα ἐστὶν ὑπὸ τοῦ Μαιναλίου Φόρμιδος, δς ἐκ Μαινάλου διαβὰς ἐς Σικελίαν παρὰ Γέλωνα τὸν Δεινο-15 μένους καὶ ἐκείνῳ τε αὐτῷ καὶ Ἱέρωνι ὕστερον ἀδελφῷ τοῦ Γέλωνος ἐς τὰς στρατείας ἀποδεικνύμενος λαμπρὰ ἔργα ἐς τοσοῦτο προῆλθεν εὐδαιμονίας ὡς ἀναθεῖναι μὲν ταῦτα ἐς Ὀλυμπίαν, ἀναθεῖναι δὲ καὶ τῷ μονίας ὡς ἀναθεῖναι μὲν ταῦτα ἐς Ὀλυμπίαν δύο τέ εἰσιν ἵπποι καὶ ἡνίοχοι δύο, ἑκατέρῳ τῶν ἵππων παρεστὼς ἀνὴρ ἡνίοχος. ὁ μὲν δὴ πρότερος 20 τῶν ἵππων καὶ ὁ ἀνὴρ Διονυσίου τοῦ Ἡργείου, τὰ δεύτερα δὲ ἔργα ἐστὶν Αἰγινήτου Σίμωνος. τῷ προτέρῳ δὲ τῶν ἵππων ἐπίγραμμα ἔπεστιν ἐπὶ τῆ πλευρᾶ, τὰ πρῶτα οὐ σὺν μέτρῳ. λέγει γὰρ δὴ οὕτω:

τέχνης cett. edd. ex cmend. F. - έστι καὶ Ag Pd, έστη καὶ Pc. 1. Νικόδαμος --ανάθημα om. Va. 2. νίκης codd., Νίκη edd. — μαντινείσαν έθεσαν Lb Vn. 3. δάμαλις Lb Vn Va MR, hic ad marg. κάλαμις, κάλαμις La Pacd Vb. 4. ἀπομιμούμενοι Μ. - άθηνασι La. 5. αναθήμασι om. Ag. 6. Διονύσου A X K Pc Lb Vn M Vab, Διονυσίου cett. edd. ex em. Sylb., quam confirmant Pad Ag La. 7. τὸν ἐννέα καὶ La, τὸν νεμαία καὶ Vb. — καὶ εἰς edd. ante BM, xaì ès cett. edd. Lab Pacd Ag Vab. 9. ήρακλειωται Vb. — μαριανδινων Pd. — καταδραμώντες M Ag. 10. ἐπεὶ εὐξ. Va. 11. μετέσχον δὲ καὶ Βοιωτών Ταν. edd. inde a B, Pacd Ag La, καὶ Ταν. δὲ μετέσχον Βοιωτών rell. edd. Vab M. - a τούτων δὲ novum caput incipiunt B Sch. 12. ἐπὶ τοίχου Pd. — τεταγμένα Pa, ad marg.

τετραμμένα. 13. μεσσημβρίαν Pd Vn, εν μεσσημβρία Pc, corr. in πρὸς μεσσημβρίαν.

14. ανατιθέντα Pa, ανετα sup. vers. θεν, La. — ἀπὸ τοῦ Pd. 15. μεναλίου, αι sup. ε, Vb. — δς έχ μαιναλίου La. — του δειν. Va. 16. ἀγέλωνος Μ, ἀγέλωνος Vb, τῷ Γέλωνος malit S. 17. τοσούτον Pa. 18. άναθήναι La M Ag Va Vn Pad h. I. et M Ag Va Pad paullo post. — τ φ om. M Lab edd. ante B, in Va deletum videtur, habent cett. edd. Pacd Ag Vb. 19. άλλα δὲ ἐς A X K Pcd Ag Vb Lb Vn, 8è om. cett. edd. M La Pa (hic addit sup. lin.), ut iam Sylb. voluerat, άλλα καὶ ές Va, unde SW άλλα τε καὶ ές. — ές άδελφούς Vb. 20. έχατ. δὲ τῶν Va, έκατέρων των La Pd. 22. εν pro επί Pc, έ.. στιν, litterae mediae ambiguae, Va, ἔπεσπ τῆ, omissa praepositione, Vb Pa. 23. συμμέτρω Pc. - γάρ om. MSSW, hi Φόρμις ἀνέθηκεν

'Αρκάς Μαινάλιος, νῦν δὲ Συρακόσιος.

2. Οδτός έστιν δ ίππος δτω καὶ τὸ ίππομανὲς λόγω τῷ Ἡλείων ἔγκειται.3 δήλα δὲ καὶ ἄλλα ἐστὶν ἀνδρὸς μάγου σοφία γενέσθαι (καὶ τὰ) συμβαίνοντα 5τῷ ἴππῳ. μέγεθος μὲν καὶ εἶδος ἵππων ἀποδεῖ πολλῷ, ὅσοι τῆς ᾿Αλτεως ἐντὸς ἐστήκασι' πρὸς δὲ ἀποκέκοπταί τε τὴν οὐρὰν καὶ ἔστιν ἐπὶ τῷ τοιώδε έτι αλοχίων. οί δ' ἵπποι οί άρσενες ούτι που του ήρος μόνον άλλὰ καὶ ἀνὰ πᾶσαν ἐπ' αὐτὸν ὀργῶσιν ἡμέραν. καὶ γὰρ ἐσθέουσιν ἐς τὴν 4 Αλτιν ἀπορρηγνύοντες τὰ δεσμὰ ἢ καὶ ἐκφεύγοντες τοὺς ἄγοντας, καὶ 10 ἐπιπηδῶσιν αὐτῷ πολλῷ δή τι ἐμμανέστερον ἡ ἐπὶ τὴν καλλίστην ἵππον ζωσάν τε καὶ ήθάδα ἀναβαίνεσθαι. ἀπολισθάνουσί τε δή αὐτοῖς αἱ ὁπλαί, καὶ διμως οὐκ ἀπαγορεύουσι χρεμετίζοντές τε μάλλον καὶ ἐπιπηδώντες μετὰ βιαιοτέρας της δρμης, πρίν αν όπο μαστίγων και ανάγκης ίσχυρας αφελκυσθώσι· πρότερον δὲ οὐκ ἔστιν ἀπαλλαγή σφισιν οὐδεμία ἀπὸ τοῦ χαλκοῦ. 15 3. Καὶ ἄλλο ἐν Λυδία θεασάμενος οίδα διάφορον μὲν θαϋμα ἡ κατὰ τὸν δ ίππον τὸν Φόρμιδος, μάγων μέντοι σοφίας οὐδὲ αὐτὸ ἀπηλλαγμένον. ἔστι γάρ Λυδοῖς ἐπίκλησιν Περσικοῖς ἱερὰ ἔν τε Ἱεροκαισαρεία καλουμένη πόλει καὶ ἐν Ὑπαίποις, ἐν ἑκατέρω δὲ τῶν ἱερῶν οἴκημά τε καὶ ἐν τῷ οἰκήματί έστιν ἐπὶ βωμοῦ τέφρα χρόα δὲ οὐ κατὰ τέφραν ἐστίν αὐτή τὴν ἄλλην.

addunt in Corrigendis, est in cett. edd. codd. — δη om. Pa. 1. φόρμιος Va. — . . . Φόρμις μ' ανέθηκεν (δ πρὶν μὲν) 'Αρκάς κτλ. Stadtmueller, µ' ἀνέθηκεν coni. etiam Preger. 2. μενάλιος Ag. - Συρακούσιος edd. ante B Lb Vn M Vab Pd Ag, Συρακόσιος cett. edd. Pac La, ut Sylb. et Pors. voluerunt; inscriptionem uno versu proferunt edd. ante S. 3. τὸ om. Va. — τῶ λείων Va. 4. δηλῶ La, Pa addit in marg. δηλοΐ. — άλλα ές τιμήν ανδρός Pa Vab edd. praeter CSW D, άλλα ἔστι μὴν cett. codd., etiam cod. Phral., SW D, hic lacunam indicans post μὴν et γίνεσθαι scribens, K voluit καὶ ἄλλω ές τιμήν aut και άλλω έστι σύν άνδρος μάγου σοφία, F καὶ ἄλλως τὰ μὴν (vel μὲν) ἀνδρὸς μ. σ., άλλως ἔστι μὲν ά. C, άλλως ἐστὶν ἀνδρὸς μ. σοφία γίνεσθαι τα συμβαίνοντα Cor., άλλα τινά άνδρ. coni. S, άλλα έστιν άνδρος Herw., κατά πλαστικήν Fröhner, Rh. Mus. XXXXVII 299, ἐστὶν scripsi. 5. καὶ εἶδος scripsi, idem coni. Sch MS., & elog codd. edd., ante η inseri οἱ iubet Pa in marg. — πολλών edd. ante SW codd., πολλφ cett. edd. e coni. Coraii, quam probant SB, ἀποδεῖ πολλών bis habet Lb. 6. ἀποκεκόπτεταί Μ. — τε om. Va. 7. οί δ' ιπποι Β Lab Pacd Ag Vn cod. Phral., of 82 inno rell. edd. M Vab. — ούτοι Ag. — ούτι πω τοῦ ήρους Vb. 8. fuitne pro τμέραν potius ωραν, ut Amasaeum (anni parte) legisse F suspicatur? - θέουσιν Va. 9. τὰ ex Va addunt edd. inde a F, om. cett. codd. edd. 10. πολλφ δή τινι cod. Phral. 11. ήθάδε M Vn, ήθάδε A. — ἀπολισθαίνουσι ediderunt FC, ita La Pa cod. Phral., ἀπὸ λισθαίνουσι Va, cett. άπολισθάνουσι. 12. ἐπιπιδώντες Α. 13. βιαιωτέρας Vb Ag. — της om. Va. 14. ύπὸ του Va Pa, in Pa à sup. 5. 16. απηλλεγμένον Μ, ἀπηλεγμένον Vb. 17. λιδύοις Vb. -περσικής Va Lb Vn Pcd. — ἱεροκαισαρία Ag Pa, καισαρεία Va. 18. έν om. Va. - ὑπαίοις Ag. 19. χρέαν Ag Pcd Lab Vn. αὐτή ΑΧΚΓΜ Va La, αὐτη cett. edd. ex emend. Schneideri Ag Pacd Vb Lb.

- 6 ἐσελθών δὲ ἐς τὸ οἴκημα ἀνὴρ μάγος καὶ ζύλα ἐπιφορήσας αὖα ἐπὶ τὸν βωμὸν πρῶτα μὲν τιάραν ἐπέθετο ἐπὶ τῆ κεφαλῆ, δεύτερα δὲ ἐπίκλησιν ὅτου δὴ θεῶν ἐπάδει, βάρβαρα καὶ οὐδαμῶς συνετὰ Ἑλλησιν ἐπάδει δὲ ἐπιλεγόμενος ἐκ βιβλίου. ἄνευ τε δὴ πυρὸς ἀνάγκη πᾶσα άφθηναι τὰ ξύλα καὶ περιφανῆ φλόγα ἐζ αὐτῶν ἐκλάμψαι. τάδε μὲν ἐς τοσοῦτο ἡμῖν ὁ δεδηλώσθω.
- 4. *Εστι δὲ ἐν τοῖς ἀναθήμασι τούτοις καὶ αὐτὸς ὁ Φόρμις ἀνδρὶ ἀνθεστηκὸς πολεμίω, καὶ ἐφεξῆς ἑτέρω τε καὶ τρίτω αἴθις μάχεται. γέγραπται δὲ ἐπὶ τούτοις τὸν στρατιώτην μὲν τὸν μαχόμενον Φόρμιν εἴναι τὸν Μαινάλιον, τὸν δὲ ἀναθέντα Συρακόσιον Λυκόρταν δῆλα δὲ ὡς 10 οὕτος ὁ Λυκόρτας κατὰ φιλίαν ἀναθείη τὴν Φόρμιδος. τὰ δὲ ἀναθή-8 ματα τοῦ Λυκόρτα καλεῖται Φόρμιδος καὶ ταῦτα ὑπὸ Ἑλλήνων. 5. 'Ο δὲ Ἑρμῆς ὁ τὸν κριὸν φέρων ὑπὸ τῆ μασχάλη καὶ ἐπικείμενος τῆ κεφαλῆ, κυνῆν καὶ χιτῶνά τε καὶ χλαμύδα ἐνδεδυκὼς οὐ τῶν Φόρμιδος ἔτι ἀναθη-μάτων ἐστίν, ὑπὸ δὲ ᾿Αρκάδων (τῶν) ἐκ Φενεοῦ δέδοται τῷ θεῷ. 'Ονάταν 15 δὲ τὸν Αἰγινήτην, σὸν δὲ αὐτῷ Καλλιτέλην ἐργάσασθαι λέγει τὸ ἐπίγραμμα δοκεῖν δέ μοι τοῦ 'Ονάτα μαθητὴς ἡ παῖς ὁ Καλλιτέλης ἤν. Οὐ πόρρω δὲ τοῦ Φενεατῶν ἀναθήματος ἄλλο ἐστὶν ἄγαλμα, κηρυκεῖον Ἑρμῆς ἔχων ἐπίγραμμα δὲ ἐπ᾽ αὐτῷ Γλαυκίαν ἀναθεῖναι γένος 'Ρηγῖνον, ποιῆσαι δὲ 9 Κάλλωνα 'Ηλεῖον. 6. Βοῶν δὲ τῶν χαλκῶν ὁ μὲν Κορκυραίων, ὁ δὲ 20 ἀνάθημα 'Ερετριέων, τέχνη δὲ 'Ερετριέως ἐστὶ Φιλησίου. καὶ ἀνθ΄ ὅτου

1. αν M R, ad marg. R ανα. — ἐπὶ των ώμων Pd. 2. πρώτα μέν μέν Va. 3. Sch in veis, germ. ἔπτ, ante ἐπίκλησιν ins., virgulam posui post ἐπάδει. 4. δὲ δὴ cdd. ante B codd., in La δè sup. vers., τε δη c coni. Coraii cett. edd. — ἄνευ — ξύλα om. Va. άφθηναι Pc. — άνάγκη πασι Μ. 5. τοσούτο Va Pc Lab Va B SW Sch, τοσούτον cett. edd. Ag M Vb Pad. 8. ἀνθεστηκὸς Lab Vn Pc. — έτέρω γε καὶ τρίτω ΑΧΚ F C Smin. M Vb, έτ. τε καὶ τρ. Smai. e corr. Porsoni, έτέρφ καὶ τρίτφ γε cett. edd. Pacd Ag Lab, έκατέρω γε καὶ τρ. Va. — μάχεσθαι, ται sup. σύαι, Vn. 9. στρατιώτιν Vb. - φόρμην Va. 10. μενάλιον Vb. — Συρακόσιον Pac Ag edd. inde a B, Συρακούσιον rell. δὲ καὶ ούτος La. 11. post φιλίαν D inserit αν. — την Φόρμ. scripsi, τοῦ Φόρμ. edd. codd., cf. VII 18,6. I 38,8. V 3,1.

ΙΧ 5,6. 12. καὶ ταῦτα — τῶν φόρμιδος om. Va. — ύπὸ Ἡλείων Buttmannus. 13. ἐπὶ τῆ μασγ. Pa. 14. ἐστι pro ἔτι Pa. 15. των έχ Sch MS., έχ codd. edd. (ἐν Κ vit. typogr.). — φονεοῦ et φονεατών Μ, φονέου Va, φενέου Vn Pcd. — ἐν Φενεοῦ K vit, typoth. - 'Ονατάν et 'Ονατά edd. ante B, δνόταν et δνάτα Va, δνόταν etiam Pa, corr. in ἐνάταν, 'Ονάταν et 'Ονάτα cett. edd. codd. 17. Soxer Pacd Ag μοι δή Vb edd. praeter Sch, δοχεί μοι δέ Lab Vn, δè om. Va, δοχεῖν δέ μοι Sch, ut coni. D praef. XXVII. - καλλίτελος La. 18. κερύκιον SSW Ag Vab Lab Pcd, κηρύκειον edd. ante S, B, expuserov D Sch. 19. yduκείαν Pd. - βιγίνον La Ag Pcd. 20. κάλλονα Ag. — χαλκείων Va (ambig.). κορχυραίων Va edd., κορχυρέων cett. codd. 21. λησίου Μ, ἐστὶν λυσίου Va, φηλησίου, τ μὲν οἱ Κορχυραΐοι τόν τε ἐν ᾿Ολυμπία καὶ ἔτερον βοῦν ἐς Δελφοὺς ἀνέθεσαν, δηλώσει μοι τὰ ἐς Φωκέας τοῦ λόγου: ἐπὶ δὲ τῷ ᾿Ολυμπίασιν αὐτῶν ἀναθήματι συμβήναι τοιόνδε ἤκουσα. παῖς μικρὸς ὑπὸ τούτῳ 10 καθήμενος τῷ βοἱ ἐς τὸ κάτω νενευκὼς ἔπαιζεν: ἀνασχὼν δὲ ἐξαίφνης τὴν 5 κεφαλὴν κατεάγη τε αὐτὴν πρὸς τὸν χαλκόν, καὶ ἐκ τοῦ τραύματος ἡμέραις ὕστερον ἀπέθανεν οὸ πολλαῖς. Ἡλεῖοι μὲν δὴ τὸν βοῦν ἄτε αἴματι ἔνοχον ἐβουλεύοντο ἐκκομίσαι τῆς Ἦλτεως: ὁ δὲ σφᾶς θεὸς ὁ ἐν Δελφοῖς κατὰ πὸ ἀνάθημα καθάρσια ἔχρα ἐπὶ αὐτῷ ποιησαμένους. ὁπόσα ελληνες ἐπὶ ἀκουσίῳ φόνῳ νομίζουσιν.

10 7. Εστι δὲ ὑπὸ ταῖς ἐν τῆ ᾿Αλτει πλατάνοις κατὰ μέσον μάλιστά 11 που τὸν περίβολον τρόπαιον χαλκοῦν, καὶ ἐπίγραμμα ἐπὶ τοῦ τροπαίου τῆ ἀσπίδι, Ἡλείους ἀπὸ Λακεδαιμονίων. ἀναστῆσαι. ἐν ταύτῃ τῆ μάχῃ καὶ τὸν ἄνδρα ἐπέλαβεν ἐκεῖνον ἀφεῖναι τὴν ψυχήν, ὅς τοῦ Ἡραίου τῆς ὀροφῆς κατ' ἐμὲ ἀνασκευαζομένης ἐνταῦθα ὁμοῦ τοῖς ὅπλοις εὐρέθη κείμενος.
15 8. Τῶν δὲ ἐν Θράκῃ Μενδαίων τὸ ἀνάθημα ἐγγύτατα ἀφίκετο ἀπατῆσαί 12 με ὡς ἀνδρὸς εἰκὼν εἴη πεντάθλου καὶ κεῖται μὲν παρὰ τὸν Ἡλεῖον ᾿Αναυχίδαν, ἔχει δὲ άλτῆρας ἀρχαίους. ἐλεγεῖον δὲ ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένον ἐστὶν τοῦ μηροῦ .

Ζηνὶ θεῶν βασιλεῖ μ' ἀκροθίνιον ἐνθάδ' ἔθηκαν Μενδαῖοι, Σίπτην γερσὶ βιασάμενοι.

sup. η, La. 2. τὰς ἐς Vb Lb Vn . 3. αναθήματι, 💠 i. e. α supet ι, La. 4. έπαιξεν Va Lb, in Vn ambig. 5. ήμετέραις Σστερον Lb. 7. άλτεω Va, άντεως Pc. ό δε σφας ό θεὸς edd. ante SW codd., om. & ante Beòs Va cett. edd., voluit iam F. — pro κατά Boeckhius coni. καταλείπειν, Β κατά χώραν έᾶν, Kays. l. l. p. 1094 κατά χ. ἐᾶν μένειν τὸ ἀνάθημα έχρα, cf. IV 21, 11. 278, Sch praef. Pausaniam ut II 28,7 κατά χώραν λείπειν τὸ ανάθημα scripsisse suspicatur, cf. Plat. Syncr. Dion. et Brut. Cap. 5, lacunae signum post κατά ponunt D Sch. 8. καθάρσια om. M Lb Vn, circumscripsit Sch. 11. ἐπὶ τῷ τροπ. τη ά. edd. ante S Ag Pcd M Vb Lab Vn, ἐπὶ τῷ τροπ. ἐπὶ τῆ ἀ. Va SB, ἐπὶ τῷ τρ. ἐν τῆ ἀ. Ρα, ἐπὶ τοῦ τροπαίου τῆ ἀσπίδι coni. C, scribunt SW D Sch. 12. ἀναστήναι M Ag La. 13. ἀπέλαβεν Pd. — ἀφηναι Ag Vb. — δ Ag. — Ἡραίου τῆς om. La. 14.

20

καὶ ένταϊδα όμοῦ τῆς ὅπ. La. 15. μενδέων Μ, μεδέων Vb. — του ins. ante απατησαι Richards l. l. 16. μεν A X K F M Vab Lb Vn Pcd Ag, µè La Pa cett. edd. ex emend. K. — ώς ἀνδρὶ είκ . . (extrema ambig.) Va, είκως La. 17. 'Αναύχιδα ΑΧΚF codd. (ἀναύχηδα, ι sup. η, Vb Pd, ἀναυχίδα Pa), 'Aναυχίδαν ex em. Sylb. edd. cett. άλτηρας M Lb Vn Pacd. - άχαιούς Ag Vb, Va marg., ἀρχαίων, in marg. ἀρχαίους, Pa, ἐπ' αὐτὸ codd. edd. ante S, Sch, ἐπ' αὐτῷ cett. edd. ex emend. Schneideri, Pd, cf. VII 17,6 19. με A codd. ένδα δ' Lb. — έδηκεν La. 20. μινδαΐοι Va. — σίππην Vn Lb M Ag Pcd Va, σίπτην Vb Pa La, paullo post σίππη M Ag Pcd Va I.b Vn, Σκίρτην coni. A. S. Murray, v. comm. — χερσιασάμενοι Lb Vn M, βιασάμενοι A B Sch Pacd Ag La Vb, βιασσάμενοι cett. edd. Preger, γερσιάμενοι Va.

τὸ μὲν δὴ Θράκιόν τι εἴναι τεῖχος ἢ πόλις ἔοικεν ἡ Σίπτη, Μενδαίοις δὲ αὐτοῖς γένος τε Ἑλληνικὸν καὶ ἀπὸ Ἰωνίας ἐστίν, οἰκοῦσι δὲ ἀπὸ θαλάσσης ἄνω τῆς πρὸς Αἴνω πόλει

1. τὸ μὲν δὴ codd. Sch, ἡ μὲν δὴ edd. cett. — ἢ πόλις Sch praef., probat Kays. Ib. f. Ph. 1854 p. 416, καὶ πόλις codd. edd. — μενδιαίοις (ια ambig.) Va. — τε αὐτ. Lab Va M Ag Vn Pcd, δὲ Pa Vb. 2. δαλάττης Pa. 3. τοῖς πρὸς Vb, πρὸς om. Va. — πρὸς Σάνη? Palmer. MS., adoptaverunt hanc coniecturam Nibby in interpretatione et Valcken. ad Herod. IV 18.

A Ag Vab Lab Pcd huic libro adiungunt ξπεται δὲ — μετὰ τοῦτο ex initio libri sequentis sequentis et eadem in fronte libri sequentis repetunt, at Va τὰ et Vab Pc τὸ omittunt. Tum τέλος τοῦ αῦ τῶν τλιακῶν λόγου ε $^{\circ\circ}$ Αg Pd, τέλος τλιακῶν $\overline{\mathbf{x}}^{\omega}$ καὶ ἀρχὴ τοῦ βου ον ον ον ον τλιακῶν Pc, τλιακῶν α βυβλίον ε. ε. Ε. Pa.

Anmerkungen zum fünften Buche.

Das fünfte und sechste Buch heissen bei Paus. τὰ ἐς Ἡλείους τοῦ λόγου VIII 48,2. X 37,4 und λόγος ὁ ἐς Ἡλείους X 9,2; die adjektivische Bezeichnung Ἡλιαχά der Handschriften, die sich bei Paus. selbst nicht findet, steht bei Steph. Byz. s. Τύπαιον (Παυσανίας Ἡλιαχῶν α΄). Den Inhalt einzelner Teile geben an V 4,5 τὰ ἔχοντα ἐς Ὀλυμπίαν τοῦ λόγου, VI 1,1 λόγος ὁ ἐς ἀναθήματα, der mit V 21,2 beginnt und bis zum Ende des Buches reicht, und λόγοι Λετριναῖοι V 14,6, womit VI 22, 8—11 bezeichnet werden. Von einer Einteilung in zwei Bücher, die Paus. selbst vorgenommen hätte, findet sich keine direkte Spur; da aber Stephanus aus Herodian, einem jüngern Zeitgenossen des Paus., zitiert, so liegt die Vermutung nahe, dass die Scheidung in zwei Hälften von letzterem selbst herrühre, woran Schubart deshalb zweifelte, weil durch diese Trennung die Altisperiegese zerschnitten wird, s. Z. f. A. 1851 S. 301. Gurlitt 62 ff.

Über die Abfassungszeit des Buches s. zu S. 195,9.

Die historische Einleitung reicht von Cap. 1,3-5,1; es folgt die Schilderung von Triphylien bis 6,7; 7,6 beginnt die Beschreibung von Olympia mit einer Geschichte der Kampfspiele, worauf von 10,1 an die Altisperiegese folgt, die durch den Schluss des Buches unterbrochen wird.

Ausser Paus. haben Eliaka geschrieben der Dichter Rhianos in wenigstens drei Büchern, s. Steph. Byz. s. Λαπέρσα, Λιθήσιος und Νώναχρις, vgl. Meineke Anal. Alex. 184—186; ferner Istros, von dem Steph. Byz. s. Φύτειον ein viertes Buch zitiert, vgl. Schol. Plat. Phaed. 89 C p. 381 Bekk., und der nicht weiter bekannte Historiker Teupalos, s. Steph. Byz. s. 'Ανδρία, vgl. Susemihl Gesch. d. griech. Litteratur in d. Alexandrinerzeit I 624. Auch der selten genannte Echephyllidas hat sich mit eleischen Dingen befasst, vgl. F. H. G. IV 403. In welchem Umfang dasselbe auch von Aristodemos aus Elis, dem Schüler Aristarchs und Erklärer des Pindar, gilt, lässt sich nicht erkennen, vgl. F. H. G. III 308. Dass endlich auch Polemon Elis in seinen periegetischen Schriften nicht unberührt gelassen hat, ergiebt sich aus den Fragmenten.

Cap. I.

Die fünf Teile des Peloponnes. Ursprung und erste Könige der Eleier. Endymion. Epeios und die Epeier. Tod des Endymion. Oinomaos und Pelops. Von Aitolos haben die Aitoler, von Epeios die Epeier den Namen. Augeas und Herakles. Amarynkeus und Aktor mit seinen Söhnen.

- S. 195,1. "Όσοι δὲ Ἑλλήνων Πελοποννήσου πέντε είναι μοίρας κτλ., zweifellos hat Paus. die Stelle Thuc. I 10,2 im Auge, wo es heisst llελοποννήσου τῶν πέντε τὰς δύο μοίρας νέμονται, sc. οἱ Λαχεδαιμόνιοι; Paus. versteht die Stelle so, wie der Scholiast und einige Herausgeber, als wären unter den fünf poipat fünf Provinzen gemeint, und er glaubt also, da er selbst nicht blos fünf, sondern sechs solcher µοίραι kennt, die drei der Dorier, Achaia, Elis und Arkadien, die beiden letztern müssten als eine gerechnet werden, wobei bemerkt werden kann, dass ursprünglich der Westen des Peloponnes vor dem Eindringen der Aitoler eine den Arkadern nahe verwandte Bevölkerung gehabt hat, s. E. Meyer Gesch. d. Alterth. II S. 285; davon sagt freilich Paus, nichts, aber die Vorstellung, dass Elis zu Arkadien gehöre, wie es geographisch allerdings das Vorland von Arkadien ist (vgl. Curtius II 3. Bursian II 268), findet sich gelegentlich wieder; so wenn bei Cic. ad Att. VI 6 Lepreon und bei Philostr. imag. II 32 Olympia zu Arkadien gerechnet werden, vgl. Fischbach Wien. Stud. XV 166. Indessen hat schon Curtius II 93 erkannt, dass Thukydides hier den lakonischen Landbesitz im Peloponnes durch den Bruch drei Fünftel ausdrückt, ohne an die einzelnen Fünftel als Provinzen zu denken. Lakonien und Messenien haben zusammen eine Ausdehnung von 7560 qkm, die übrigen Landschaften eine solche von 14015, die Rechnung ist also ziemlich genau.
- S. 195,3. γένη δὲ οἰχεῖ Πελοπόννησον κτλ., dass Paus., wie Valckenaer annimmt, hier Herod. VIII 73 vor Augen hatte, ist möglich (vgl. die Ausdrücke Πελοποννήσου έχγωρείν und ἐπήλυδα, die sich bei beiden finden), da er aber allerlei von diesem nicht erwähntes berichtet, so ist klar, dass er sich nicht auf diese Quelle beschränkt. - Als Autochthonen galten die Arkader allgemein, vgl. Herod. a. a. O. Thuc. I 2,3. Xen. Hell. VII 1,23. Dem. 19, 261; sie rühmen sich dessen selbst auf dem delphischen Weihgeschenk vom Jahre 369 (A. Ib. I 176) und dass sie zu der ältern Bevölkerungsschicht des Peloponnes gehören, ergiebt sich mit Sicherheit aus ihrem Dialekt, s. Hiller v. Gärtringen bei Pauly-Wissowa II 1121 — αὐτόγθονες ist auch auf die Achaier zu beziehen, wie das Folgende lehrt, in dem von einer anderweitigen Herkunft der Achaier nichts berichtet wird; dass auch sie zu der Urbevölkerung gehörten, liess sich aus dem homerischen Epos schliessen, nach dem Achaier schon vor den Dorern im Peloponnes sassen; indessen ist wahrscheinlich, dass die peloponnesischen Achaier ursprünglich in Thessalien ihre Heimat hatten, s. Busolt Griech. G. I' 190 ff.

- S. 195,4. ὑπὸ Δωριέων ἐκ τῆς σφετέρας ἀνέστησαν κτλ., vgl. Herod. a. a. O. Strab. VIII 365. 383. Polyb. II 41. Über den Namen Αἰγιαλός s. Paus. VII 1,1.
- S. 195,8. Den Κορίνθιοι οἱ νῦν sind entgegengesetzt Κορ. οἱ ἀρχαῖοι V 24,11, auch Κορ. οἱ Δωριεῖς V 10,5 oder οἱ τότε Κορ. V 17,5 genannt.
- S. 195,9. ἀτ', ν την γην παρὰ βασιλέως ἔχουσιν απλ., Cäsar gründet die Kolonie Laus Iulia Corinthus, vgl. Bd. I zu S. 382,2; aus unserer Stelle ergiebt sich, dass Paus. sie im vierzehnten Jahre des Marc Aurel, d. h. im Jahre 174 niederschrieb.
- S. 195,11. Nach Herodot wurden die Dryoper von Herakles und den Maliern aus Doris, ihrer ursprünglichen Heimat, vertrieben, s. VIII 43, vgl. Strab. IX 434. Auch am Spercheios lässt die Sage sie wohnen, s. Strab. VIII 373 nach Aristoteles. Schol. Ap. Rhod. I 1212.
- S. 195,13. Da die Arkader und Achaier Autochthonen sind, die Eleier aber nicht zu den drei μοῖραι Δωριέων gehören, sondern ein besonderer aus Aitolien eingewanderter Stamm sind, so liegt für Paus. hierin die Berechtigung, Elis in einem besondern Abschnitt zu behandeln, trotzdem der Peloponnes eigentlich nur aus fünf μοῖραι bestehe, vgl. Gurlitt 63.
- ebd. Die aitolische Einwanderung in Elis darf als Thatsache betrachtet werden, s. Busolt a. a. O. 232 A. 3. Blass bei Collitz, gr. Dial. Inschr. I 313f. Es gab auch eine Sage, die umgekehrt Aitolien von Elis aus besiedeln liess (Apoll. 1 7,6), und dazu eine vermittelnde Version, dass die Epeier nach Aitolien ausgewandert und zehn Generationen später zurückgekehrt seien, s. Ephor. bei Strab. VIII 357. X 463 f. Die Okkupation des Landes der Epeier durch die Aitoler hat die Sage dadurch legitimiert, dass sie Epeios und Aitolos zu Brüdern machte, § 4.
- S. 196,1. Aëthlios wird, wie hier, Sohn des Zeus und der Protogeneia genannt bei Hes. Schol. Apoll. Rh. IV 57. Apoll. I 7,2. Con. narr. 14. Hygin. f. 155; nach anderer Sage (Paus. V 8,2) war er nur dem Namen nach ein Sohn des Zeus, in Wahrheit hiess sein Vater Aiolos.
- S. 196,2. Die Mutter des Endymion war Kalyke nach Hes. und andern, s. Ap. Rh. a. a. O. Apoll. I 7,5. Dagegen wird als Vater auch Zeus genannt, s. Apoll. a. a. O.
- S. 196,3. Ένδομίωνος Σελήνην φασίν έρασθηναι απλ., die Sage von der Liebe der Selene zu dem schönen Jüngling Endymion ist vielfach durch die bildende Kunst in Wandgemälden und Reliefs dargestellt (s. Jahn Arch. Beitr. 51 ff.) und seit Sappho (frg. 134) namentlich durch alexandrinische Dichter besungen worden, s. Callim. Βερ. πλόκ. = Catull 66,5. Apoll. Rh. IV 57. Theorr. 3,49. 20,37. Nicand. b. Schol. Apoll. Rh. a. a. O.
- ebd. Die fünfzig Töchter, die Selene von Endymion hatte, sind die fünfzig Monate, nach deren Ablauf das Fest in Olympia wiederkehrte, vgl. Boeckh z. Pind. p. 138.
- S. 196,6. Ὑπερίππην τὴν ᾿Αρκάδος, hierzu bemerkt Paumier am Rand seiner Xylanderausgabe: οἱ δὲ Σηΐδα ἢ Νηΐδα νόμφην, οἱ δὲ Ἱριάνασσαν, Apoll. p. 23 (= I 7,6).
 - S. 196,7. Im Etym. M. 426,29 heisst die Tochter des Endymion,

welche von Poseidon Mutter des Eleios sein sollte (§ 8), Eurypyle, wie man auch an unserer Stelle mit Unrecht hat korrigieren wollen.

- S. 196,9. Ἐπειοὶ πρῶτον τότε ἀνομάσθησαν, vgl. Tzetz. zu Lyc. 151 Ἐπειοὶ οί Ἡλεῖοι ἀπό τινος Ἐπειοῦ παλαιότατοι. Epeier heissen die Bewohner der Landschaft Elis regelmässig bei Homer, nur einmal in einer jüngern Partie der Ilias auch Eleier, s. XI, 671. Der Name ist abgeleitet von der triphylischen Stadt Epeion, s. Busolt a. a. O. 234.
- S. 196,12. Der Axios ist der bereits Homer bekannte Hauptstrom Makedoniens, vgl. Hom. Il. II 848. Thuc. II 99. Strab. VII 329, s. Tafel de Thessalonica 287. Oberhummer bei Pauly-Wissowa II 2629.
- S. 196,13. Ἡρακλεῶται οἱ πρὸς Μιλήτφ κτλ., die peloponnesische Sage war wohl durch dorische Kolonisten nach Karien gebracht und wurde dort lokalisiert und modifiziert. Paumier a. a. O. glaubte zwei verschiedene Endymions annehmen zu müssen, einen König in Elis und einen Rinderhirten auf dem Latinos.
- S. 196,14. Über das Grabmal des Endymion vgl. VI 20,9. Sein aboutov am Berge Latmos (bei Milet) wird nur hier erwähnt; doch zeigte man nach Strab. XIV 636 dort in einer Grotte sein Grab.
- S. 196,18. Alxion und Hyperochos, wie der Vater des Oinomaos bei Tzetz. zu Lyc. 149. 219 heisst, deuten auf Eigenschaften des Ares und sind wohl nichts anderes als Beinamen desselben, vgl. Thrämer Perg. 55 A. Weizsäcker bei Roscher III 769. Ares wird als Vater genannt V 22,6. Diod. IV 73. Steph. Byz. s. Αρπινα. Schol. Pind. Ol. 13,148. Schol. Apoll. Rh. I 752. Tzetz. zu Lyc. 149.
- S. 197,5. τὸ ἐπὶ τῷ Μυρτίλου θανάτῳ μήνιμα ἐκ τοῦ θεοῦ, davon ist mehrfach die Rede, vgl. VIII 14,10 f. II 18,2. VI 20,17. Der Grund des Götterzornes mit ἐπί c. dat. bezeichnet, wie III 12,7. 17,9; μήνιμα ἐκ I 23,2. 36,3. III 4,6. 10,5. 23,5. IV 24,6. 27,1 u. s., auch μήνιμα c. gen. I 14,7. 20,7. III 13,4. IV 26,6 u. s.
- S. 197,7. ὅτι αὐτὸν δίκην είλον, eher erwartete man ήτουν, wie VIII 34,4; üblich ist δίκην αίρεῖν ohne Akkusativ der Person, vgl. Antiph. 2 a 5. Dem. 21, 181. Plut. Arat. 25, oder aber αίρεῖν τινα ohne δίκην, s. z. B. Xen. Mem. I 2,49; in δίκην αίρεῖν τινα hängt der personale Akkusativ von dem Ausdruck δίκην αίρεῖν ab, ähnlich ist z. B. animum advertere aliquid; Dem. 21, 11 steht freilich δίκη αίρεῖν.
- ebd. ἐφ' αἵματι ἀχουσίφ, eben dies wird als Grund der Flucht angegeben beim Schol. Hom. Il. XIII 218; dagegen sagt Strabo nach Ephoros VIII 357, Aitolos sei von Salmoneus, dem König der Epeier und Pisaten, vertrieben worden.
- S. 197,8. ἐπελάσας τὸ ἄρμα, vgl. VIII 47,1 ἐπήλασεν Ἐγκελάδφ εππων τὸ ᾶρμα. Über die Leichenspiele des Azan vgl. VIII 4,5.
- S. 197,14. οί ἀποσεμνύνοντες τὰ ἐς αὐτόν, wie III 1,6. IV 18,4 (τὰ κατ' αὐτόν), vgl. ἀνάγειν ἐπὶ τὸ σεμνότερον II 6,4, σεμνολογέω II 1,6 und das Simplex σεμνύνω II 30,5. Her. I 95 οί μὴ βουλόμενοι σεμνοῦν τὰ περὶ Κῦρον.
- S. 197,15. Ἡλίου φασὶν Αὐγέαν παῖὸα είναι, Augeas, oben II 15,1 Augeias, heisst Sohn des Helios z. B. bei Theocr. 25,54. Apoll. Rh. I 172

u. s., doch werden ihm auch andere Väter gegeben; indessen ist aus den ihn betreffenden Sagen ersichtlich, dass er nichts anderes ist als eine Hypostase des Zeus selbst.

- S. 197,18. ἐφ' ὅτφ δὴ ἄλλφ μισθῷ, nach Apoll. II 5,5 verlangte Herakles als Belohnung den zehnten Teil der Rinderherden des Augeas.
- S. 197,20. Menios heisst der Fluss auch bei Theocrit 25,15; daneben werden der Alpheios und der Peneios als Flüsse genannt, deren Herakles sich zu diesem Geschäfte bediente, s. Apoll. II 5,5. Diod. IV 13. M. Schmidt N. Schweiz. Mus. I 340 dachte an den Anigros, der früher (Strab. VIII 346) Minyeios hiess. VI 26,1 erwähnt Paus. den Menios wiederum, es war ein kleiner, durch die Stadt dem Peneios zusliessender Bach, s. Curtius 31. Bursian 305.
- S. 197,22. Φυλέα ἐξέβαλεν, nach Cap. 3,3 floh Phyleus nach Dulichion, ebenso Hom. II. II 629. Apoll. II 5,5, vgl. Strab. X 456.
- S. 198,3. τοὺς παῖδας τοὺς 'Ακτορος, die Aktorionen oder Molionen (Molioniden), Kteatos und Eurytos, vgl. II 15,1. VIII 14,9; nach Hes. frg. 2 Rz. und Schol. Il. XI 638 f. waren sie zusammengewachsen διφυεῖς δύο ἔχοντες σώματα καὶ συμπεφυκότες ἀλλήλοις, nach Pherekydes frg. 36 (F. H. G. I 81) διφυεῖς ἔχοντες ἐκάτερος δύο κεφαλάς, τέσσαρας δὲ χεῖρας, πόδας τοὺς ἴσους, εν δὲ σῶμα. Ihr eigentlicher Vater ist Poseidon, s. Il. XI 751. Apoll. II 7,2. Nach Pausanias wären sie mit Augeas verwandt, insofern als nach ihm dieser und Aktor Söhne von Geschwisterkindern, der Myrine und des Eleios, sind. Über ihre eigentliche Bedeutung als θεοὶ σωτῆρες vgl. namentlich Wilamowitz Herakles II 13 und Hiller von Gärtringen bei Pauly-Wissowa I 1220 f.
- S. 198,4. Amarynkeus befehligt im Schiffskatalog eine der vier Abteilungen der Epeier mit zehn Schiffen (v. 622); nach Paus. kommt er aus Thessalien, vgl. dazu Eustath. zu Il. II 620; dort heisst sein Vater Alektor, Sohn des Augeias, die Mutter Diogeneia, sie ist Tochter des Phorbas, dieser aber Sohn des Lapithes (s. Z. 8), also auch thessalischen Ursprungs, s. Hiller von Gärtringen a. a. O. I 1742.
- S. 198,9. ὄχισεν ἀπ' αὐτῆς, statt ὅχισε πόλιν καὶ ἀνόμασεν ἀπ' αὐτῆς (s. z. B. III 1,2), vgl. IV 2,4.
- ebd. Die Stadt Hyrmina erwähnt Hom. II. II 616, vgl. Schol. und Eustath. ad h. 1 p. 304,14; zur Zeit Strabos war sie verschwunden, nur noch ein Küstenvorsprung bewahrte den Namen, VIII 341. Leake II 170 verlegte es an die Stelle von Kastro Tornese, den Ruinen eines mittelalterlichen Kastells auf dem Vorgebirge Chlemoutsi, dem alten Chelonatas; ihm folgt Frazer III 466, während die Ansetzung von Boblaye 119, wonach der Ort an der Südseite der Bucht von Kunupeli, wo Reste altertümlicher Befestigung erhalten sind, zu suchen sei, von Curtius 33, Bursian 308, Baedeker 331 angenommen wird. Erwähnung des Orts auch bei Steph. Byz. s. v. (der nach Eustath a. a. O. p. 304,14 ein älteres Hyrmina und ein jüngeres Horminai unterscheidet). Plin. IV 13.

Cap. II.

Herakles zieht gegen Augeas. Er tötet die Aktorionen. Die Eleier fordern von den Argeiern Genugthuung für diesen Mord. Molione hält die Eleier durch einen Fluch vom Besuch der isthmischen Spiele ab. Zwiefache Erzählung über die Ursache, weshalb die Eleier die isthmischen Spiele nicht besuchen.

- S. 198,11. καὶ τόλμη καὶ ταῖς ἡλικίαις ἀκμαζόντων, sehr auffallen muss hier der Pluralis ἡλικίαις, der sonst bei Paus. überhaupt nicht vorkommt; nach dem Sprachgebrauch erwartete man viel eher ἡλικία καὶ ταῖς τόλμαις, wie VII 13,3 οἱ ἡλικία μάλιστα αὐτῶν καὶ τόλμαις ἀκμάζοντες, doch vgl. Ps. Dicaearch. Mess. frg. 60 § 8 (F. H. G. II p. 262) τῶν πολιτῶν οἱ ἐπιφανέστατοι καὶ ταῖς ἡλικίαις ἀκμάζοντες. Zu Grunde liegt bei Paus. das Bedürfnis der variatio, vgl. IV 11,4 τῆ τε ἄλλη προθυμία καὶ ταῖς ἐμπειρίαις ἐπὶ πολὸ ἀντεῖχον, dagegen IV 29,5 ὑπὸ ἀρετῆς καὶ ἐμπειρίας.
- S. 198,12. το συμμαχικόν, VI 20,16 nennt Paus. als Bundesgenossen des Herakles den Dameon, des Phlius Sohn, und Aelian v. h. V, 4 spricht von 360 Kleonaiern, die im Kampf gegen die Molioniden mit Herakles auszogen und nach heldenmütigem Kampfe den Tod fanden.
- S. 198,13. Κορινθίων ἐπαγγειλάντων ἀπέκτεινε σφᾶς, die absolute Konstruktion, obgleich das Subjekt derselben als Objekt beim Verbum finitum erscheint, vgl. Bd. I zu S. 14,4.
- S. 198,14. ἀπέχτεινε εν Κλεωναῖς, vgl. II 15,1. Pind. Ol. 11,31, dazu Mnas. b. Schol. (F. H. G. III 151 frg. 9). Apoll. II 7,2. Diod. IV 33. Plat. Schol. Phaed. 89 C.
 - S. 198,18. μη für od, s. Bd. I zu S. 47,9. 383,7.
 - S. 198,19. oi bè in der Apodosis, s. Bd. I zu S. 416,3. IX 5,5. 32,10.
- S. 198,21. Μολίνην θέσθαι φασίν ἐπὶ τοῖς πολεμίοις κατάρας, vgl. Plut. Cam. 13 ἀρὰς θέμενος ἐπὶ τοὺς πολίτας.
- S. 198,23. όσοι τὰ σώματα ἀσχοῦσιν, Phrynichos in Bekk. An. p. 17 erklärt: τὸ ἀγωνιστιχῆς ἐπιμελείας τυγχάνειν ἀσχεῖν ἐστιν, vgl. V 24,9 ἄσχησις, I 23,9 ὁπλιτοδρομεῖν ἀσχεῖν, II 7,2 πένταθλον ἀσχ., III 11,6 u. s.
- ebd. οὕ σφισιν ἐς τὸν ἀγῶνα ἐσελθεῖν καθέστηκε τὸν Ἰσθμικόν, vgl. VI 3,9. 16,2.
- ebd. ἐς τὸν ἀγῶνα ἐσελθεῖν, als Kämpfer auftreten, ist technischer Ausdruck, vgl. V 2,4. 6,8. VI 4,1 (Sch, ἐλθόντας codd.); ἐπὶ τὸ παγκράτιον V 8,8; ἐσέρχεσθαι ohne Angabe des Zieles V 8,9 (hier auch ἐσκαλεῖν). 9,1. Verschieden ist ἐπὶ τὸν ἀγῶνα ἐλθεῖν V 2,4.
- S. 199,2. Bei Plut. de Pyth. or. 400 E f. ist dieser erste der beiden abweichenden λόγοι acceptiert und die von Paus. verteidigte Version ausdrücklich abgelehnt, vgl. Kalkmann 84, welcher sich gegen Wellmann de Istro Callimachio p. 114 ff. wendet, nach dem Istros die Quelle von Paus. wäre.
- S. 199,3. Diese goldne, von Kypselos geweihte Zeus-Statue war nach Strab. VIII 353 ein σφυρήλατον, also aus Goldblech getrieben; nach p.

378 auch ziemlich gross, εὐμεγέθης; eben darauf bezieht sich Plat. Phaedr. 236 Β: παρά το Κυψελιοιών ανάθημα σφυρήλατος εν 'Ολυμπία στάθητι. Als Κυψελιδών ανάθημα war die Figur sprichwörtlich; nach Aristot. Oecon. II p. 1346 A, 32 (vgl. Suid. und Phot. s. v.) hätte Kypselos gelobt, wenn er die Tyrannis von Korinth erhielte, das Vermögen der Unterthanen den Göttern zu weihen; er habe dann zehn Jahre lang den zehnten Teil ihres Besitzes eingezogen und davon sein Weihgeschenk hergestellt. Hingegen wäre nach Didymos bei Suid. Ephor. b. Diog. Laert. I 7,2. Schol. Plat. l. l. Periander der Weihende gewesen. Nach Agaklytos bei Suid. und Phot. s. v. stand die Figur im Heratempel in Olympia, wo sie Paus. jedoch nicht erwähnt. Furtwängler Bronzefunde aus Olympia 31 vermutete, die Statue sei Cap. 17,1 in der dort von den meisten Herausgebern angenommenen Lücke erwähnt gewesen; allein obschon auch wir dort eine Lücke annehmen, würde doch die Bezeichnung ἔργα άπλᾶ auf diese Statue kaum passen, wie Purgold Hist. Aufs. E. Curtius gewidm. 228 A. 1 bemerkt, ebenso Wernicke A. Ib. IX 103. Flasch bei Baumeister 1104 A. 2 möchte die Erwähnung in der Lücke Cap. 17,4 suchen; dann könnte die Figur freilich nicht in der Cella, sondern müsste im Pronaos oder im Opisthodom gestanden haben, denn die Figuren der Cella zählt Paus. in historischer Reihenfolge, in der sie dort standen, auf; vgl. Gurlitt 409 A. 11. Am wahrscheinlichsten ist die Annahme von Purgold, Gurlitt 352 u. a., dass die Statue zur Zeit des Paus. sich nicht mehr im Heraion befand, wenn sie auch zur Zeit Strabos noch dort gestanden haben muss.

S. 199,5. δοῦναί σφισιν ἐπιγράψαι, δοῦναι cum inf. die Erlaubnis geben, vgl. III 11,6. Her. VI 14 ἔδωκε — εν στήλη ἀναγραφήναι.

S. 199,8. ἀπὸ τῶν Ἰσθμίων εἰργον, hier ist ἀπό ungewöhnlich, vgl. I 4,2. 38,7. II 24,1. III 6,5. 8,3. 9,12. V 2,2. 3. 4. 21,5. 13. VI 3,9. 16,2 u. s., doch vgl. II 22,8 ἀποτραπῆναι τῆς, dagegen III 21,5 ἀποτραπῆναι ἀπὸ τῆς.

S. 199,15. Dieser Timon von Elis, wieder erwähnt VI 16,2, ist zu unterscheiden von dem gleichnamigen Eleier, der als Wagenkämpfer siegte, s. VI 2,8. 12,6.

199,19. καὶ ἔχει τὰ ἐς τοῦτο τὸ ἐλεγεῖον, Subjekt ist τὸ ἐλεγεῖον, τὰ ἐς τοῦτο ist Accus. der Beziehung; zu ἔχει vgl. Cap. 21,6 ἐλεγεῖα — τὰ ἔχοντα τὴν ζημίαν, gewöhnlicher wäre λέγει.

Cap. III.

Herakles erobert Elis mit seinen Verbündeten. Er übergiebt das eleische Land dem Phyleus. Warum die Frauen der Eleier der Athena mit dem Beinamen Mutter einen Tempel geweiht haben. Über die Könige der Eleier nach dem Tode des Augeas. Die Dorer kehren unter Führung des Oxylos in den Peloponnes zurück.

S. 200,4. Ἡρακλῆς οὲ είλεν — Ἡλιν, vgl. Apoll. Η 7,2.

S. 200,6. ἐχ Πύλου τοῦ ἐν τη ἸΠλεία, dagegen VI 22,5 Πύλου τῆς ἐν τη

- 'Hλ., IV 36,1. Sylburg erinnert an ἡμαθόεντος Πόλου IV 36,5 und an Strab. VIII 336. 337. 339, wo Πόλος männlichen Geschlechtes ist.
- S. 200,13. Die Weiber wenden sich mit ihrer Bitte an Athena, die als φρατρία oder ἀπατουρία für das Fortleben der Geschlechter sorgt; ihr weihen in Troizen die Jungfrauen vor der Hochzeit den Gürtel, ihre Priesterin in Athen τὴν ἱερὰν αἰγίδα φέρουσα πρὸς τὰς νεογάμους εἰσήρχετο, Suid. s. v. αἰγίς.
- S. 200,16. Wo dies Heiligtum der Athena Meter lag, sagt Paus. nicht; Dümmler bei Pauly-Wissowa II 1977 nimmt an, in der Nähe des Feldes und Flusses Bady. Nach Schol. Plat. Phaed. 89 C lag es zwischen Dyme und Elis, der Fluss ist jedenfalls der Larisos, s. Curtius 37. Bursian 309 A. 2. Der Name wird Schol. Plat. a. a. O., wo nach Echephyllidas eine andere Erklärung der Entstehung des Namens gegeben wird, als ήδὸ ΰδωρ gedeutet, s. Etym. M. 426, 13 ff.; das Digamma durch β graphisch bezeichnet, so Βοινώα, d. i. Οἰνόη in Elis; andere Beispiele aus dem elischen Dialekt s. bei Meister d. griech. Dial. II 47.
- S. 201,2. Αὐγέαν μὲν τὸ χρεὼν ἐπέλαβε προήχοντα ἐς γῆρας, d. h. er starb im Alter eines natürlichen Todes, damit folgt Paus. einer von der gewöhnlichen abweichenden Tradition, nach Pindar Ol. 11,47 m. Schol. Diod. IV 33. Apoll. II 7,2 wird Augeas von Herakles getötet.
- S. 201,3. Zu Agasthenes vgl. Hom. Il. II 624, er war der Vater des Polyxenos, eines der Freier der Helena, s. Apoll. III 10,8.
- ebd. Amphimachos war ebenfalls ein Freier der Helena, Apoll. a. a. O., als Heerführer der Epeier vor Troia (Hom. Il. II 620) wird er von Hektor erlegt (XIII 185 ff.).
- S. 201,4. Thalpios wird ebenfalls als Anführer der Epeier vor Troia (II 620) und als Freier der Helena genannt (Apoll. a. a. O.).
- S. 201,8. Die Homerstelle, welche Paus. bei der Erwähnung des Amarynkeus und Diores im Auge hat, ist Il. II 615 ff. Mit Beziehung auf diese spricht Strab. VIII 341 von vier μέρη von Elis. Diores fällt vor Troia, Il. IV 517 ff.
- S. 201,13. τὸ δὲ ὄνομα τῷ παιδὶ ἔθετο ὁ Πολύξενος κατὰ φιλίαν κτλ., ein Kind nach einem Freunde zu benennen, entspricht griechischer Sitte, s. Luc. Tim. 52, vgl. Hermann-Blümner griech. Priv. Alt. 284.
- S. 201,17. ήγεμόνα τῆς καθόδου ποιείσθαι τὸν τριόφθαλμον, der Dreiäugige, den die Könige der Dorer zum Führer des Zuges nehmen sollen, ist ihnen unbekannt, nicht aber dem Orakel, daher der bestimmte Artikel, wie Cap. 4,3 τὸν Πελοπίδην oder IV 15,6 τὸν ᾿Αθηναῖον σύμβουλον. Wie der Dreiäugige zur Bezeichnung des Oxylos werden konnte, d. h. des Aitolerstammes, ist nicht klar; man hat vermutet, dass die Aitoler eine Gottheit verehrt hätten, die wie der Zeus auf der Larisa (II 24,3) dreiäugig dargestellt wurde, s. Bd. I zu S. 442,9. Übrigens war nach Apoll. II 8,3 Oxylos selbst vielmehr einäugig und wurde als der Gesuchte erkannt, da man die zwei Augen des Pferdes, auf dem er sass, zu dem seinen hinzurechnete.

- S. 201,18. ὅτι ὁ χρησμὸς ἐθέλοι, gewöhnlich hängt ein Infinitiv von ἐθέλειν ab, s. X 18,3 ἤθελεν ὁ χρησμὸς λέγειν, so V 21,4. 7, ähnlich V 24,11; ἐθέλειν in der Bedeutung behaupten s. Bd. I zu S. 83,2.
- S. 201,20. Κρεσφόντου δὲ συμφρονήσαντος, ex certo rerum ac περιστάσεων concursu de vera oraculi sententia probabilem ducere coniecturam, Viger V 11,3 (vgl. ebd. 7,11).
- S. 201,21 ff. Zur Sage von Oxylos vgl. die ausführliche Erzählung des Ephoros bei Strab. X 463. VIII 357.
- S. 201,23. τὸν ἐς Μολύχριον ἐχ Ναυπάχτου πλοῦν χαθηγήσατο αὐτοῖς, vgl. VIII 5,6 χατὰ τὸ ὀνομαζόμενον 'Ρίον χάτεισιν ὲς Πελοπόννησον. Die Tradition, dass die Dorer auf dem Seeweg nach dem Peloponnes gekommen seien, wird durch die Thatsache bestätigt, dass sie erst zuletzt zu den Ländern am Isthmus gelangten. Dagegen ist erst aus dem Namen Schiffswerft die Erzählung herausgesponnen, dass dort die Schiffe für die Fahrt gezimmert worden seien (Strab. IX 426 f.), sodass der Ausgangspunkt Naupaktos gewesen (Schol. Aesch. Suppl. 268), s. E. Meyer a. a. O. § 162.
- S. 202,4, γενεαί δὲ ἀπὸ θόαντος ἀνήμουσιν εξ ἐς Αἰτωλόν, damit stimmt die von Strabo X 464 mitgeteilte Inschrift der Statue des Oxylos, die sich auf dem Markte in Elis befand, nicht überein, vielmehr war nach dieser Oxylos der zehnte Nachkomme des Aitolos.
- S. 202,6. ἀδελφαί ἦσαν αί μητέρες, sie hiessen Gorge und Deianira, Töchter des Oineus, s. Apoll. I 8,1.
- S. 202,9. Thermios fasst Usener SB. der Wiener Akad. CXXXVII (1897), III 27 Anm. 3 als den Eponymos von Therma, dem Ort, wo die aitolische Landsgemeinde ihre Wanderversammlung abhielt (Strab. X 463).

Cap. IV.

Andere den Oxylos betreffende Erzählungen. Sein Nachfolger ist Laias, sodann Iphitos, der die olympischen Spiele wieder herstellt. Kriege, an denen die Eleier teilgenommen.

- S. 202,10. λέγεται ἐπὶ τῷ 'Οξύλφ, zu ἐπί vgl. I 24,4. II 3,4. 37,2; viel häufiger ἐς, vgl. z. B. I 3,3. 19,2. 23,8. 29,1. 34,5. 38,9. 44,3; selten περί II 8,7.
- S. 202,11. τὴν Ἡλείαν τε ἰδόντες ἀγαθὴν οὖσαν καὶ ἐξειργασμένην διὰ πάσης, vgl. VI 26,6. Polyb. IV 73. Curtius 3 f.
- S. 202,13. διὰ τῶν 'Αρχάδων, vgl. Polyaen I 7. Auf diesem Zuge soll Kresphontes, der Sohn des Aristomachos, die Tochter des arkadischen Königs Kypselos zur Frau erhalten haben, VIII 29,5.
- S. 202,14. Der Vorschlag, 'Ηλεῖος statt Δίος zu lesen (s. d. krit. App.) stützt sich darauf, dass nach Cap. 3,5 zur Zeit des Einbruchs der Hera-Pausanias II.

kleiden Eleios König in Elis war und Dios anderwärts nicht nachgewiesen werden kann. Letzterer Grund will freilich nicht viel besagen, da dasselbe bei Namen der mythologischen Zeit oft vorkommt; auch ist zu bemerken, dass die gleiche Namensform im folgenden § wiederkehrt, womit die Wahrscheinlichkeit, dass kein Fehler der Überlieferung vorliege, wächst.

- S. 202,16. προχριθήναι δὲ ἀφ' έχατέρων στρατιώτην ενα κτλ., die Geschichte ist ausführlich von Strabo VIII 357 nach Ephoros erzählt.
- S. 202,17. οί δὲ προταχθέντες Δέγμενός τε ἢν καὶ Πυραίχμης, zum Singularis des verbum finitum vgl. Cap. 17,9 ἢνιοχοῦντες Πὶσός ἐστιν καὶ ᾿Αστερίων. 10. 21,15. 22,2. VII 3,3. IX 13,5. 36,1. X 9,6. 13,10. 20,3; dagegen X 22,3 Κόμβουστος οἱ ἐργασάμενοι καὶ ὑθρεστόριος ἢσαν; s. Bernhardy Wiss. Synt. 417, der jenen Sprachgebrauch als affektiert bezeichnet.
- S. 202,20. τὰ μὲν ἄλλα εἴασεν ἐπὶ τοῖς αὐτῶν μένειν, dieser Vorgang hätte ein Analogon z. B. in der Argolis, wo die Dorer sich ebenfalls neben der alten Bevölkerung ansiedelten; mit Paus. stimmt überein Strab. VIII 354, nach Ephoros dagegen (bei Strab. VIII 357) wurden die Eleier aus dem Lande vertrieben, was weniger glaubwürdig erscheint, s. Busolt, die Lakedaimonier 148. Diese friedliche Eroberung ist um so eher denkbar, wenn die Aitoler, wie Cap. 1,3 sagt, ursprünglich aus Elis stammten. Auf Verwandtschaft der beiden Stämme deuten in der That gemeinsame Eigentümlichkeiten des eleischen und aitolischen Dialekts, s. Busolt Gr. G. I² 232 A. 3, und war eine solche vorhanden, so ist es leicht zu begreifen, dass nach Cap. 15,12 die Eleier die Heroen der Aitoler wie ihre eigenen verehren konnten.
- S. 203,1. Δίφ τε ἀπένειμε γέρα, so schrieb von den Herausgebern zuerst Clavier, während seine Vorgänger und nach ihm Siebelis Διΐ lesen; allein der Grund, den Clavier anführte "γέρα ne se prend guère pour les honneurs qu'on rend aux dieux", war falsch, wie Siebelis durch Verweisung auf VII 25,12. VIII 42,6 darthat. Δίφ ist aber doch das Richtige, denn es giebt einen passenden Sinn, während Διΐ einen im Zusammenhang wertlosen Gedanken dazwischen würfe. Für die Ehrung eines Heros, um die es sich demnach handelt, ist γέρα, wie Frazer richtig bemerkt, mehrfach gebraucht, vgl. IV 3,9. 30,1. V 16,7. VIII 2,4. 9,7.
- S. 203,4. τοὺς ἀνθρώπους ἐχ τῶν χωμῶν κατελθεῖν ἔπεισεν ἐς τὴν πόλιν, demnach hätte die Stadt Elis schon zu Oxylos' Zeit bestanden; Strabo VIII 336 und Diod. XI 54,1 berichten dagegen, sie sei erst nach den Perserkriegen gegründet worden. Sie belis meinte, diese Angabe sei "de restituta et amplificata urbe" zu verstehen, allein diese Meinung wird durch die beiden Gewährsmänner direkt abgelehnt, indem sie die Stadt Elis zur angegebenen Zeit aus μικραί πόλεις (Diod.) oder κῶμαι, δῆμοι (Strab.) entstehen lassen. Jedoch spricht die Wahrscheinlichkeit dafür, dass schon die eindringenden Aitoler hier zur Stütze ihrer Herrschaft einen festen Platz anlegten.
- S. 203,6 ff. Curtius 46 nimmt keinen Anstoss an dieser Erzählung, vielmehr findet er es wahrscheinlich, dass gleichzeitig mit Oxylos Achaier unter der Führung von Pelopiden nach Elis eingewandert, die Pisatis ok-

kupiert und einen selbständigen Staat gegründet haben; dafür spreche die Nachricht des Ephoros bei Strab. VIII 357, dass vor den Aitolern die Achaier die Verwaltung der olympischen Feier gehabt hätten. Allein diese Nachricht des Ephoros ist verdächtig, sie könnte recht wohl, wie Busolt die Lakedaimonier 161 A. 118 ausführt, ihren Ursprung in dem Bestreben haben, das legendarische Ansehen der Olympien dadurch zu erhöhen, dass ihre Stiftung und Entfaltung zu hochangesehenen Festen mit dem mächtigen Pelopidenhause in Verbindung gebracht wurde. Ein achaiischer Staat wird auch durch die Lokalisierung des Pelops in Pisa noch nicht gesichert, und eine μοῖρα οὖ πολλή ist zur Schaffung eines solchen nicht geeignet.

- S. 203,9. Zu Damasias vgl. VII 6,2, zu Penthilos III 2,1.
- S. 203,10. τῷ δὲ 'θξύλφ Πιερίαν μὲν τῆ γοναικὶ δνομα είναι, zum Dativ τῷ 'θξ. vgl. den krit. App. zu I 17,2.
- S. 203,13. θάπτουσιν αὐτὸν οί γονεῖς ἐν αὐτῆ ποιησάμενοι τῆ πύλη τὸ μνῆμα, da, wo sein Grab ist, hält sich der Heros auf; wird Aitolos sein Grab im Thore angewiesen, so soll damit der Stadt sein Schutz gesichert werden; so erhält Koroibos sein Grab zur Verteidigung des Landes an der Grenze VIII 26,4. X 27,1, und werden Laomedons Gebeine über dem skaiischen Thore beigesetzt, vgl. Serv. z. Verg. Aen. II 241. Lobeck Aglaoph. 281 A. Frazer bemerkt, es könnte in dieser Erzählung von der Bestattung des Aitolos im Thore eine verblasste Erinnerung an ein Menschenopfer vorliegen, das bei Gelegenheit des Baues des Thores dargebracht wurde: Thatsache ist, dass noch heute in Griechenland eine Henne, zuweilen mitsamt ihren Küchlein, oder auch ein Hahn, ein Widder oder ein Lamm. offenbar als Ersatz eines Menschen, bei Grundsteinlegungen geschlachtet und der Körper des getöteten Thieres unter dem Grundstein vergraben wird, vgl. B. Schmidt, das Volksleben der Neugriechen und das hell. Altertum 196 ff. -- Dass die Grabstätten in der Regel vor die Thore verlegt wurden, meistens an öffentliche Wege, ist bekannt, Bestattungen innerhalb der Stadt, wie sie gelegentlich auch vorkommen (s. Pind. P. 5,87ff. Paus. I 43,2. 3) sind stets eine besondere Auszeichnung, vgl. Rohde Psyche I' 160.
- S. 203,16. ἐναγίζει δὲ ὁ γυμνασίαρχος, wie hier ein nicht priesterlicher Beamter für den Staat das Opfer besorgt, so geschieht es V 13,2 (θύουσι δὲ αὐτῷ καὶ νῦν ἔτι οί κατὰ ἔτος τὰς ἀρχὰς ἔχοντες). Zu Athen hat der Polemarchos die Aufgabe τοῖς περὶ 'Αρμόδιον ἐναγίζειν, s. Poll. VIII 91, und in Plataiai ist es der Archon, der das ἐναγίζειν für die bei Plataiai Gefallenen besorgt, s. Plut. Arist. 21.
- S. 203,18. Da Iphitos auch zu den Nachkommen des Oxylos gehört, so wäre er nach Paus. nicht König gewesen; indessen sollte man doch meinen, dass es der König war, der zuerst die Funktionen des Hellanodiken besorgte, und so wird denn auch Iphitos bei Phlegon frg. 1 (F. H. G. III 604) als König bezeichnet, und Könige kennt auch die Inschrift I. G. A. n. 112 (vor 580).
- S. 204,1. Τρίτος ήλικίαν κατά Λυκούργον τὸν γράψαντα Λακεδαιμονίοις τοὺς νόμους, vgl. Athen. XIV 635 F ὑπὸ πάντων συμφώνως ἱστορεῖται (Λυκούργον)

μετά τοῦ Ἰφίτου τοῦ Ἰλλείου την πρώτην ἀριθμηθείσαν τῶν Ὀλυμπίων θέσιν διαθείναι, s. z. B. Aristoteles bei Plut. Lyc. 1, der sich darauf stützt, dass er auf dem Diskos des Iphitos die Namen der beiden gefunden habe. Indem Paus. diese Überlieferung gut heisst, gerät er in Widerspruch mit seiner Angabe in III 2,4; während er nämlich dort den Lykurg zur Zeit des Agesilaos, d. h. c. 880, seine Gesetze geben lässt, setzt er ihn hier hundert Jahre später an, indem er ihn zum Zeitgenossen des Iphitos macht, mit dem die Olympiadenrechnung beginnt (Cap. 8,6). Über die Zeit des Lykurgos herrschte grosses Schwanken (s. Plut. a. a. O.), und Paus. folgt eben bald dieser bald jener Quelle; während z. B. Eratosthenes den Lykurgos in's Jahr 884, die erste Olympiade aber 776 ansetzte (Clem. Al. Strom. I p. 403 P.), will ihn Eusebios nach Apollodor um etwa hundert Jahre herunterrücken. Timaios dachte an zwei Lykurge (Plut. a. a. O.), und richtig ist, dass der spartanische Gesetzgeber und der olympische Lykurg nicht identifiziert werden können; dieser letztere jedenfalls (s. Bd. I zu S. 703,12) ist so wenig wie Iphitos eine historische Persönlichkeit, sondern eine mythische Figur, beide sind Landesheroen, auf die durch die Sage die Stiftung von Festen zurückgeführt wird, vgl. Wilamowitz Hom. Unters. 284.

S. 204,2. τὸν ἀγῶνα διέθηκεν, ebenso 7,9. 8,5. 16,4. διάθεσις 4,7. 20,2; Schubart hatte also keine Ursache, Cap. 8,5 Z. f. A. 1847 S. 220 ἔθηκεν zu verlangen, weil das Kompositum auffalle, da Paus. sonst das Simplex setze; letzteres ist allerdings häufig, vgl. II 32,2. III 10,1. 11,2. 14,1. 18,16. IV 33,2 bis. V 1,4. 9,4. 16,2. 6, aber Paus. liebt die Abwechslung; so sagt er andere Male auch προτιθέναι ἀγῶνα II 15,3. 27,4. III 12,1. 13,7. ποιεῖν II 1,3. V 8,2. 9,4. III 12,2. καθιστάναι III 12,2; auch ἄγειν, das Wort für "feiern" (II 24,2. 35,1. V 9,1), wird gelegentlich für das gewöhnlichere τιθέναι gesetzt, vgl. II 1,3. 2,2.

S. 204,4. ἐχλιπόντα ἐπὶ χρόνον, ὁπόσος δη οὐτος ην, Cap. 8,5 erfahren wir, dass die olympischen Spiele nach der Regierung des Oxylos unterblieben seien, nach Schol. Pind. O. 3,20 waren sie sogar seit Herakles nicht mehr begangen worden; Phlegon, der auch zu den folgenden Angaben zu vgl. ist, frg. 1 berichtet, dass diese Zeit achtundzwanzig Olympiaden gedauert habe, und Velleius Paterc. I 8 weiss das Jahr anzugeben, in dem die Erneuerung der Spiele durch Iphitos stattgefunden habe, nämlich 823 Jahre vor dem Consulat des M. Vinicius (30 n. Chr.), also 793 v. Chr.; Solinus endlich sagt, das Ereignis sei eingetreten 408 Jahre nach Troias Fall (I 28 ed. Momms.).

S. 204,5. ἐν τοῖς ἔχουσιν ἐς Ἰλυμπίαν τοῦ λόγου δηλώσω, dies Versprechen hat Paus eigentlich nicht gehalten, denn die einzige Stelle, welche hierher gezogen werden künnte, Cap. 8,5, giebt den Grund nicht an.

S. 204, 6. φθειρομένης — ύπὸ νόσου λοιμώδους erinnert an Thuc. I 23,3 φθείρασα ή λοιμώδης νόσος.

S. 204,8. καί οἱ προσταχθῆναί φασιν ὑπὸ τῆς Πυθίας κτλ., wie hier die Erneuerung der Spiele in Olympia auf direkten Befehl der Pythia zurückgeführt wird, so hat Phlegon in frg. 1 mehrere delphische Orakel, die für Olympia eintreten.

- S. 204,11. τὸ ἐπίγραμμα, gemeint ist die Inschrift auf dem Diskos, s. Cap. 20,1.
- S. 204,12. Αξμονος παίδα, Phlegon a. a. O. nennt ihn ebenfalls Sohn des Haimon, bemerkt aber, dass er nach andern ein Sohn des Praxonides sei.
- S. 204,13. Die γράμματα ἀρχαῖα der Eleier sind dasselbe, was anderwärts τὰ ἐς τοὺς ᾿Ολυμπιονίχας Ἦλείων γράμματα (III 21,1. V 21,9. VI 2,3) oder auch einfach τὰ Ἡλείων γράμματα (X 36,9) oder κατάλογος τῶν δλυμπιάδων (VI 22,3) genannt wird; vgl. terner VI 4,2. 13,10. 6,3. 8,1. Diese γράμματα waren demnach in erster Linie Verzeichnisse der Sieger im Wettlauf, nach unserer Stelle scheinen sie aber auch das Geschlechtsregister der Nachkommen des Oxylos enthalten zu haben. Nach Mahaffys Untersuchungen (Journ. of Hell. Stud. II 164—178) ist es um die Authenticität dieser Urkunden insofern schlecht bestellt gewesen, als sie nur eine Copie der, wie Plut. Num. 1 erzählt, von Hippias von Elis zuerst ausgearbeiteten und veröffentlichten Register der olympischen Sieger im Wettlauf waren.
- ebd. τὰ Ἡλείων γράμματα ἀρχαῖα, nicht τὰ ἀρχαῖα, denn eine attributive Bestimmung wird bei Paus. öfter ohne Artikel ihrem mit dem Artikel versehenen Namen nachgestellt, wenn dieses bereits mit einer andern attributiven Bestimmung versehen ist, vgl. z. B. IV 1,10 τοῦ ὑρτιλόχου τὸν οἰχον ἐν τῷ Μεσσηνία 27,1, vgl. H. Hitzig Weit. Beitr. 11. Krüger § 50, VII 9,8.
- S. 204,15. Die Beteiligung der Eleier an den Ereignissen der Perserkriege war eine sehr bescheidene: sie traten im Herbst 481 den Staaten bei, die sich zu einer Eidgenossenschaft gegen die Perser verbanden; auch eilten sie nach der Schlacht bei Thermopylai, an der sie nicht teilnahmen (Her. VII 202), nach dem Isthmos (Her. VIII 72); ebenso waren sie bei Salamis nicht dabei, und bei Plataiai kamen sie zu spät (Her. IX 77); vgl. auch V 23,1.
- S. 204,19. συνέστησαν δὲ μετὰ οὐ πολὺν χρόνον ἐπὶ Λακεδαιμονίους κτλ., nachdem sie im ersten Teil des peloponnesischen Krieges ein Contingent des Bundesheeres gebildet hatten, thaten sie sich a. 421 das ist μετὰ οὐ πολὺν χρόνον mit Argos, Mantineia und Korinth unter Zuziehung der chalkidischen Städte in Thrakien zusammen (Thuc. V 27—31), und als a. 420 Sparta mit Theben ein Bündniss schloss, brachte Alkibiades ein Gegenbündniss zwischen Athen, Argos, Mantineia und Elis zu Stande, s. Cap. 12,8. Thuc. V 40—47. Plut. Alc. 14.
- ebd. μετὰ οὐ πολὺν χρόνον, dieselbe Stellung III 5,3. VII 23,2; οὐ μετὰ πολὺν χρόνον X 30,4; χρόνον δὲ οὐ μετὰ πολύν VIII 27,11; vgl. μετ' οὐ πολύ I 11,4. III 3,7. IV 9,4. 24,6; μετὰ δὲ οὐ πολύ VIII 50,3; οὐ μετὰ πολύ IV 26,4.
- S. 204,21. Zum Feldzug des Agis vgl. Bd. I zu S. 678,11 und zu Cap. 20,4 f.

- S. 205,2. προσεχώρησαν μέν ἐς τὴν συμμαχίαν τῶν Μακεδόνων, vgl. IV 28,4.
- S. 205,6. Μαχεδόσι χαὶ 'Αντιπάτρφ μετὰ Ελλήνων ἐπολέμησαν, vgl. I 25,4. Bd. I zu S. 58,10.

Cap. V.

Aristotimos, der sich nachher der Herrschaft über Elis bemächtigt, wird von Kylon getödtet. Die Byssospflanze in Elis. Das Samikon. Triphylien mit der Stadt Lepreos. Gründungssagen. Fluss Anigros. Grotte der Anigridischen Nymphen.

- S. 205,8. Über die Schreckensherrschaft, die Aristotimos nach dem Tode des Pyrrhos im Jahr 271 in Elis errichtete, und seinen Sturz vgl. Iustin. XXVI 1,4—10 und Plut. de mul. virt. 250 F ff., deren Quelle Phylarchos ist, s. Droysen Gesch. d. Hell. III 225. Niese Gesch. d. griech. und maked. Staaten II 228. Nach Iustin wird der Tyrann schon im fünften Monat seines Regimentes ermordet, nicht erst nach sechs (Z. 11) Monaten. Elische Münzen mit den Anfangsbuchstaben (Ap, Ap) seines Namens s. Catalogue of Greek coins in the Brit. Mus. Pelop. 71 f. Head. Hist. num. 356. Muret Bull. d. Corr. Hell. IV 43—46.
- S. 205,14. Die Überlieferung (s. d. krit. App.) ist unhaltbar, da ήμιν sich nicht konstruieren lässt; man könnte an ἀπηριθμήσθαι denken (vgl. z. B. Cap. 14,8. 27,6), doch besser als ein Folgesatz ist der von der Überlieferung gegebene absolute (limitative) Infinitiv, vgl. Plat. Legg. 857 C ως γε ἐν τῷ παρόντι λέγειν; dann aber wird die Einschiebung von τὸν λόγον notwendig, vgl. z. B. IV 29,12 τάδε μὲν ἡμιν καὶ ὕστερον ὁ ᾿Αρκα-δικὸς λόγος ἐπέξεισι. V 14,10. 21,1.
- S. 205,16 ff. Die beiden naturhistorischen Bemerkungen stehen an ungewöhnlicher Stelle, da Paus. sonst nach Schluss des geschichtlichen Teiles sofort zum geographischen überzugehen pflegt. Wir haben es wohl mit einer Randnotiz zu thun.
- ebd. Paus. erwähnt den elischen Byssus noch an mehreren Stellen: VI 26,6, wo er berichtet, dass Elis Hanf, Flachs und Byssus produziere, und VII 21,14 wonach die Frauen in Patrai aus elischem Byssus Webereien anfertigten; vgl. auch V 25,5. Sonst erwähnt ihn noch Plin. XIX 20: proximus (principatus) byssino (lino), mulierum maxime deliciis circa Elim in Achaia genito; quaternis denariis scripula eius permutata quondam ut auri reperio. Es ist nun eine alte Streitfrage, was für ein Stoff unter dem Byssus der Alten, dessen älteste Erwähnungen sich bei Aesch. Sept. 1039. Pers. 125 und Herod. II 86. VII 181 finden, zu verstehen sei; vornehmlich handeln hierüber Ritter Abh. d. Berl. Akad.

1851, 316. Yates Textrin. antiqu. 267 ff. Brandes Jahresber. d. Ver. v. Freund. d. Erdkunde zu Leipz. 1865, 91. Schrader Linguist. histor. Forsch. 189. Neumann-Partsch 452. Hehn Kulturpfl. u. Haustiere & S. 143. Marquardt Privatl. d. Röm. 2 S. 481. Olck bei Pauly-Wissowa III 1108. Die sehr verbreitete Meinung, dass Byssus überall, wo das Wort vorkommt, Baumwolle bedeute, darf heut, nach den Untersuchungen vornehmlich von Yates als beseitigt gelten; es scheint vielmehr, dass man in der älteren Zeit darunter einen ganz besonders feinen Flachs resp. Leinwand verstand. Hingegen meinen manche späte Schriftsteller ganz zweifellos Baumwolle, so Philostr. Vit. Apoll. II 20 und Pollux VII 75 (der es λίνου είδος παρ' 'Ινδοῖς nennt). Es ist infolge dessen nicht mit Sicherheit zu sagen, ob Paus. unter dem elischen Byssus Baumwolle, die heut im Peloponnes allerdings wächst, oder eine sehr feine Flachsart, die er vom gewöhnlichen λίνον unterschied, gemeint hat. Der in Judaia vorkommende Byssus, den Paus. zum Vergleich heranzieht, ist nach Movers Phoenizier II 3,1 S. 218 eine krautartige Staude, die jährlich gesät wird, immerhin aber, wie Olck a. a. O. 1109 gegen Marquardt (der behauptet, der jüdische Byssus sei weder Flachs noch Baumwolle) nachweist, eine Baumwollenstaude (Gossypium herbaceum L.); und darnach liegt es am nächsten, dass Paus. wie Philostr. und Pollux unter βύσσος Baumwolle verstanden habe.

S. 205,17. ἐν τῆ ὑπερορία καὶ οὐκ ἐντὸς τῆς χώρας αί μποι σφίσιν ἐκύῖσκον ἐκ τῶν ὀνων, dasselbe berichtet Herodot IV 30 und Plut. Quaest. Gr. 303 B, nach welch letzterem der Fluch von Oinomaos ausgesprochen wurde. Clermont-Ganneau le dieu Satrape im Journal Asiat. 7 Série X (1877) p. 209 fgg. ist mit Recht der Ansicht, es seien Rücksichten religiöser Art gewesen, welche die Erzeugung von Mauleseln verhinderten, wobei er verweist auf Levit. 19,19 τὰ κτήνη σου οὐ κατοχεύσεις έτεροζύγφ (Frazer). Im übrigen ist zu beachten, dass das Imperfektum und nicht das Präsens überliefert ist, dass also die betreffende Erscheinung als der Vergangenheit des Schreibers angehörig bezeichnet ist.

S. 206,1. Der Grund, weshalb die Überlieferung von den meisten angegriffen wird (s. den krit. App.), liegt darin, dass die mit diesen Worten beginnende Periegese nicht an dem Punkte einsetzt, bis zu welchem die Messeniaka den Leser geführt haben; bisher nämlich hatte jedes neue Buch den Faden der Periegese da aufgenommen, wo das vorausgehende ihn hatte fallen lassen, vgl. I 44,6 ff. mit II 1,3; II 38,7 mit III 10,6; IV 1,1 mit 30,1; dasselbe zeigt sich im Folgenden bei VI 26,10 zusammengehalten mit VII 17,5; IX 41,6 mit X 4,1. Aber eben diese Übersicht lehrt, dass die Regel nicht nur an unserer Stelle unbeachtet bleibt, sondern ebenso auch im achten Buch, das mit dem siebenten ebenfalls nicht in der üblichen Weise verknüpft erscheint. Mit Recht hat darum u. E. Curtius 115 A. 80 sich gegen jede Änderung ausgesprochen; denn auch die folgende Bemerkung, dass Triphylien und Lepreos rechts vom Samikon liegen, entspricht der Wirklichkeit, sobald man annimmt, Paus. habe seinen Standpunkt an der Küste. Nun mag es seine Bedenken

haben (s. Heberdey 67), Paus. zu Schiffe von Elis kommend zu denken, da das Samikon keinen Hafen hat, obwohl dieser Umstand die Möglichkeit einer Landung nicht ausschliesst; es ist aber ganz wohl möglich und das wahrscheinlichste, dass die hier gegebene Orientierung aus dem Periplus stammt — dessen Spuren sich auch im Folgenden deutlich nachweisen lassen, — ohne dass Paus. selbst den Seeweg gemacht zu haben braucht.

S. 206,2. Da es keinem Zweifel unterliegt, dass die auf der Erhebung des Kaiápha-Gebirges belegenen Ruinen die der alten Stadt Samikon sind (s. Cap. 6,1), so ist damit auch das ganze χωρίον, das den gleichen Namen führte, als die am Fuss der Burghöhe sich hinziehende Ebene bestimmt. Der Charakter der Gegend hat sich freilich seit der Zeit des Paus. sehr verändert, denn die kleinen Seen von Kaiápha, westl. vom Kaiápha-Gebirge, und von Agulenitza, der sich jenem nördlich anschliesst, waren im Altertum sicher noch nicht vorhanden. Man vermutet, dass der Name Makistos, der bei Her. IV 148. Xen. Hell. III 2,30. Strab. VIII 345 u. s. genannten Stadt im triphylischen Elis, mit Samikon identisch ist und ursprünglich den heute Kaiápha genannten Berg bezeichnete, s. Leake I 49. Boblaye 134. Curtius 78. Bursian 282. Baedeker 327. Philippson 326.

S. 206,3. Nach Strab. VIII 344 lag Lepreos oder Lepreon 40 Stadien vom Meere und 100 Stadien vom Samikon entfernt; dadurch ergiebt sich mit Sicherheit, dass die auf einer Bergzunge nördlich über dem Thale von Strovitzi gelegenen Reste einer hellenischen Festung zu Lepress gehörten. Erhalten haben sich Quadermauern mit Thürmen und Thoren, weiterhin hochaltertümliche Polygonalmauern aus viel früherer Periode; auf der Akropolis auch Fundamente und Bauteile eines kleinen dorischen Tempels. S. Dodwell Reise II 2,200. Leake I 56. Boblaye 135. Curtius 83 mit Taf. 4. Bursian 278. Baedeker 325. Boutan, Archive des miss. scientif. et littér. Sér. II T. I 202.; Abbildungen der Ruinen Expéd. de Morée I pl. 50 ff.; über den Tempel Dörpfeld A. M. XVI 259; vgl. Bull. de corr. hell. XV 655.

ebd. οί Λεπρεᾶται μοῖρα εἶναι τῶν 'Αρκάδων, Triphylos, von dem das Land seinen Namen hat, ist ein Sohn des Arkas, s. Polyb. IV 77, der Triphylien als das Ende Arkadiens gegen Westen hin bezeichnet, wie auch Dikaiarch bei Cic. ad Att. VI 2,3 und Skylax 44 Arkadien bis ans Meer reichen lassen; vgl. ferner Xen. Hell. VI 1,26. Callim. Hymn. in Iov. 37 ff. Strab. VIII 337. Eleier waren die Triphylier im Grunde genommen nur dem offiziellen Namen nach (Busolt d. Lakedaimonier 171), und eben deshalb wird gelegentlich die Triphylia von der Eleia unterschieden, wie das in den Anfangsworten von § 3 geschieht.

S. 206,6. Arist. Aves 149.

S. 206,7. Von den drei Wegen nach Lepreos, die Paus, hier namhaft macht, entspricht der erste, von Samikon her, dem heut dort führenden Küstenweg, der über die Dörfer Zacháro, Piskini, Kallidhona und Gyphthókastro über die Alvena-Berge geht und ca. 5 Stunden in Anspruch

nimmt, vgl. Baedeker 326 f.; der Anigros (s. über diesen § 7) bleibt dabei zur Rechten. Der zweite Weg, von Olympia kommend, war vermutlich der direkte Gebirgspfad durch das triphylische Hochland, Curtius 87. Bedenken erregt der dritte Weg von Elis nach Lepreos; Curtius nimmt an, er sei oberhalb des samischen Vorgebirges am Rande der Berge gegangen; Frazer III 477 legt ihn über Krestena, den Hauptort des nördlichen Triphyliens, spricht sich aber I p. LXXXI dahin aus, dass Paus. hier entweder seine Quelle missverstanden oder sich geirrt habe, oder dass ihm seine Notizen verloren gegangen seien. Heberdey 68 bemerkt, dass man überhaupt nicht begreift, was neben den Wegen von Samikon und Olympia noch eine dritte Strasse von Elis her solle, und vor allem, dass die Angabe, der längste der drei Wege (und das wäre doch der von Elis) betrage nur einen Tagemarsch, unmöglich ist, da die Entfernung Elis-Lepreos zu bedeutend ist. Heberdey denkt event, an eine Verderbnis, dass etwa anstatt Elis Heraia, östl. von Olympia, gemeint sei; doch zieht er es vor, auf eine Herstellung zu verzichten, da ihm die ganze Notiz so mitten zwischen der Erörterung über die Zugehörigkeit von Lepreos zu Arkadien oder Elis und der Sage von dem Heros eponymos der Stadt höchst verdächtig vorkommt. Wir haben jedoch seinen Vorschlag aufnehmen zu dürfen geglaubt und 'Hoaías in den Text gesetzt.

- S. 206,10. Über die Wettkämpfe des Lepreos mit Herakles vgl. Athen. X 411 C. 412 A und B und Ael. v. h. I 24, die ihn Lepreos, Sohn des Kaukon, Enkel des Poseidon nennen, während er beim Schol. Call. in Iov. 39 Lepreas, Sohn des Poseidon, heisst.
- S. 206,11. έχάτερος βοῦν αὐτῶν, zur Wortstellung vgl. III 15,7 τόνδε μέν εἰσιν αἱ πόλεις αὖται τὰ ξόανα τὸν τρόπον ίδρυμέναι, und zu IV 31,10; doch ist zu bemerken, dass die natürliche Stellung έχ. αὐτῶν β. ebenfalls überliefert ist.
- S. 206,16. ἤδη δὲ ἤχουσα, von literarischer Kunde, s. Bd. I zu S. 675,5; die Formel wieder II 5,1; ἤχουσα δὲ ἤδη I 42,3, vgl. ἤδη δὲ ἔγραψαν I 10,3.
- S. 206,17. Neben den sagenhaften Ableitungen des Namens von dem Heros Lepreos oder einer Heroine Leprea und der Beziehung auf den Lepra-Aussatz, an dem die ersten Bewohner gelitten hätten, geben Didym, beim Schol. Ar. Aves 149 und Suid. s. Λέπρεον eine dritte Etymologie, die den Namen von dem rauhen Felsboden (διὰ τὸ τὴν χώραν αὐτῶν λέπειν) herleitet, was Bursian 278 billigt.
- S. 207,3. Anstatt Λευχαίου wollte Curtius 117 A. 86 mit Palmerius Λυχαίου lesen (vgl. IV 22,7) und darin ein Zeugnis für die uralte Verbindung mit Arkadien erkennen; der gleichen Ansicht ist Bursian a. a. O. A. 1. Hingegen bringen Sylburg und Frazer 477 das Wort mit der Weisspappel (λεύχη) in Verbindung, da deren Holz bei den Opfern in Olympia allein zur Verwendung kam (Cap. 14,2), vgl. den krit. App. Töpffer att. Geneal. 217 A. 2. meint, dass Lykaon, nach peloponnesischer Landessage der Vater des Kaukon, ursprünglich wohl wesensgleich sei mit Zeus Lykaios und Lykurgos, deren Gräber und Heiligtümer sich neben dem Grabhügel des Kaukon befanden.

ebd. Über Lykurgos, den Sohn des Aleos, s. VIII 4,8.

S. 207,4. Über Kaukon s. IV 1, 5 u. 9.

ebd. κατ' ἐμέ bezeugt die Autopsie, Heberdey 68.

- S. 207,7. Über Arene, die Gemahlin des Aphareus, s. IV 2,4 und Steph. Byz. s. v.
- S. 207,10. Der Anigros, früher Minyeios geheissen (Hom. II. XI 722), wurde von Boblaye 134, Ross 105 und Curtius 81 mit dem nördlich von dem Dorfe Piskini fliessenden Bache identifiziert, der in seinem Hauptarme bei Trupäs entspringt und bei dem Chani des h. Isidoros einmündet; doch wird diese Ansicht von Bursian 279 A. 1 bekämpft, der vielmehr diesen Fluss für den Pamisos hält, nach einer von ihm vorgeschlagenen Verbesserung bei Strab. p. 344 (bei Curtius 87, vgl. seine Taf. I, der Mamaos, nach der hdschr. Lesart bei Strabo). Bursian selbst stellt sich auf die Seite von Leake I 51 (vgl. Beulé Etudes sur le Péloponn. 217. Boutan a. a. O. 215), zu dessen Zeit der für den Anigros gehaltene Bach, der heutige Mavropotamo, der vom Kaiápha-Berge herabkommt und an der Ostseite in die Lagune von Kaiapha einfliesst, noch an der Westseite aus der Lagune austrat und dem Meere zufloss, während diese heut gar keinen sichtbaren Abfluss nach dem Meere zu hat. Leake bemerkt, dass jener Abfluss bei heftigem Westwind zurückgestaut wurde, sodass der See dadurch anschwoll; das stimmt durchaus mit dem überein, was Strab. 347 und Paus. a. u. St. berichten Auch sind die in § 6 geschilderten Höhlen diesem Flusse ganz nahe, während der von Curtius für den Anigros gehaltene Bach viel entfernter ist und an der Mündung vom Passe von Kaiápha nicht 8-10 Stadien, wie Curtius angiebt, sondern etwa 8 km entfernt liegt.
- S. 207,12. ἐπέχουσι τοῦ πρόσω, ohne Verbum der Bewegung, ebenso III 9,12. VII 15,8. VIII 54,3; vgl. IV 8,11 εἰργε μὴ πρόσω ἐπακολουθεῖν.
- ebd. όπότε γένοιτο, der Optativ im Nebensatz, wo er durch kein Haupttempus im regierenden begründet wird, also für Coniunctiv mit αν, ist bei vielen Spätern sehr üblich, s. Bd. I zu S. 47,3, vgl. Schmid Attic. I 98.
- S. 207,15. Was Paus. von hier ab über den Anigros und dann weiterhin Cap. 6,1—3 über Arene und dessen Identität mit Samikon sagt, ist im Hinblick auf den dasselbe behandelnden Passus des Strabo p. 343 sqq. zu beurteilen. Es ist nachgewiesen (vgl. Niese Rh. M. XXXII 282, der Artemidor für die Quelle hält; Heberdey 68f.), dass Strabos Schilderungen der Örtlichkeiten teils einem Periplus, teils einem Homerkommentar, resp. einer Darstellung der homerischen Geographie entnommen sind. Enmann hat in den Jb. f. Ph. CXXX 510 ff. die Vermutung ausgesprochen, dass Paus. hier zwar nicht auf Strabo selbst, wohl aber auf Strabos Quelle Bezug nimmt, in polemischer Absicht (vgl. vornehmlich S. 207,16 f.), und dass ihm dabei wesentlich der Periplus, wahrscheinlich des Artemidor von Ephesos, vorgelegen habe, aus dem seine Einsprüche gegen Strabo stammten. Andrer Ansicht ist Heberdey a. a. O., der durch eine Gegenüberstellung der entsprechenden Abschnitte aus Strabo und Paus. zeigt, dass Paus. den grössten Teil seiner Schilderung dem Homerkommentar entnahm, daneben

aber ebenfalls einen Periplus benutzte, während seine Einwände und Zusätze von ihm selbst herrühren und auf Autopsie zurückgehen, die hier sicher vorausgesetzt werden muss.

- S. 207,16. Das Lapithosgebirge sind die heut Kaiápha und Smerna genannten Berge, Bursian 268; vgl. Curtius 88.
- S. 207,17. Der Akidas, der nach § 9 früher Iardanos geheissen haben soll, ist wohl mit dem bei Strab. 351 genannten Akidon identisch; nach Bursian 281 ein Bach, der südöstlich vom Anigros vom Kaiáphaberge herabkommt und jetzt in die Lagune von Kaiápha mündet. Boblayes Karte nennt den bei H. Isidoros mündenden Fluss Akidas, Curtius den östlichen, vom Alvenagebirge kommenden Nebenfluss des letzteren. Übrigens meint Bursian a. a. O. A. 1, dass Strabo, bei dem der Akidon zwischen Neda und Alpheios genannt wird, aus Versehen anstatt des Pamisos oder Anigros den Akidon genannt habe.
- S. 207,21. Der Iardanos kommt bei Hom. Il. VII 135 vor, vgl. Strab. p. 342 u. 347 und unten Cap. 18,6.
- S. 207,22. ἀνδρὸς Ἐφεσίου, damit ist nach gewöhnlicher Annahme Artemidoros von Ephesos gemeint, s. oben zu S. 207,15 und Gurlitt 451, vgl. Enmann a. a. O. 512, der aber noch ein "periegetisches Zwischenglied" zwischen Paus. und Artemidoros annehmen möchte.
- S. 207,23. τὸ ἄτοπον τῆς ὀσμῆς, vgl. X 38,2 ποταμοῦ τινος ἄτοπον τήν τε ἀτμίδα καὶ αὐτό φησιν εἰναι τὸ ὕδωρ, ähnlich Thuc. II 49,1 πνεῦμα ἄτοπον καὶ δυσῶδες ἡφίει; nach Fischbach Wien. Stud. XV 185 kommt das Wort in dieser Verwendung nur roch bei Cass. Dio LIII, 29 und Gregor. Nyss. II p. 379 D vor.
- S. 207,24. Mit den Quellen ὑπὲρ Ἰωνίας meint Paus. vielleicht die heissen Quellen von Hierapolis, von denen Strabo XIII 629 fg. ähnliches erzählt.
- S. 208,1. Dieselben Sagen über die Entstehung des übeln Geruchs des Wassers bei Strab. VIII 346; vgl. Ov. met. XV 282 f. Über die auf Benutzung gleichen geographischen Materials zurückgehende Ähnlichkeit der Notizen des Paus. mit denen des Strabo vgl. Enmann a. a. O. bes. S. 509.
- S. 208,5. ἐς Μελάμποδα τῶν Προίτου θυγατέρων, vgl. Bd. I zu S. 425,15.
- S. 208,7. ἐν τῷ Σαμικῷ, vom χωρίον, wie § 3 und 7. Heut noch finden sich hart über dem Spiegel des Sees von Kaiápha "zwei breite Höhlen, welche nur mit einem Kahne zugänglich sind; sie bestehen aus zerklüftetem Trachytgesteine, aus welchem Schwefeldünste hervorsteigen und entzündliche Gase; aus verschiedenen Spalten dringen lauwarme Schwefelquellen hervor, deren Wasser zum Einreiben und Einnehmen gebraucht wird", Curtius 80. Vgl. Leake I 53. Boblaye 134. Boutan a. a. O. 216. Bursian 280. Baedeker 327. Philippson 326; dazu die Beschreibung von Partsch in den Ergebnissen I 14, der aber nur von einer grossen Höhle spricht, die im Hintergrund zwei Felsenkammern hat. Von diesen Heilgrotten berichtet auch Strabo a. a. O. und nach ihm Eust. ad Il. XI

721 p. 880,50 ff. Der Fluss verdankt seinen Namen diesen übeln Dünsten (Hesych. ἀνιγρόν ἀχάθαρτον, φαῦλον, κακὸν, δυσῶδες); Tümpel bei Pauly-Wissowa I 2210 bemerkt, die Heilwirkung stehe in eigentümlichem Gegensatz zu dieser Bedeutung (bei Schol. Nicand. Ther. 8 ἀνιγρός s. v. a. αἴτιος κακοῦ, vgl. Schol. Opp. Hal. I 141), doch wurde der Geruch jedenfalls früher bemerkt, als die Heilkraft.

- S. 208,10. μετὰ δέ, adverbial wie hier in temporalem Sinn II 35,7, in lokalem IV 7,6. VIII 54,5. IX 10,2.
- S. 208,11. κατέλιπεν, der sog. Aoristus gnomicus, vgl. II 32,1. 35,6. 7. 37,6. IV 32,3. V 27,6. VII 26,2. VIII 15,2. 16,5. IX 3,8. 39,11. X 13,1. ebd. δ δέ, s. Bd. I z. S. 26,19.

Cap. VI.

Stadt und Gegend Samikon. Arene. Trümmer von Skillus. Xenophon in Skillus. Der Berg Typaion. Kallipateira oder Pherenike wird bei den olympischen Spielen ertappt.

S. 208,15. Die Stadt Samikon nennt Polyb. IV 77 Samikon, Strabo p. 347 Samos, ebenso Schol. Hom. Il. XIII 13. Von den Ruinen der alten Festung haben sich sehr bedeutende Reste erhalten, die vorzüglich gearbeiteten Polygonalmauern, Terrassenanlagen und Grundmauern von Gebäuden, s. Leake 52. Boblaye 133. Expéd. de Morée I 53 pl. 53 ff. Curtius 78. Beulé a. a. O. 185. Boutan a. a. O. Bursian 277. Baedeker 327. Das einst hochberühmte Heiligtum des Poseidon Samios, das Strab. VIII 343 erwähnt, nennt Paus. nicht, er führt aber VI 25,5 an, dass das alte Kultbild daraus nach Elis gekommen sei. Boutan a. a. O. 217 fand auf dem Klidhipasse Grundmauern, die er vermutungsweise mit diesem Heiligtum in Beziehung brachte; allein das Schweigen des Paus. und die betr. Bemerkung des Strabo scheinen darauf hinzudeuten, dass hier kein Tempel, sondern nur ein heiliger Hain war.

ebd. ταύτη — Πολυσπέρχοντά φασιν — ἐπιτειχίσματι — χρήσασθαι, das wird geschehen sein im Verlauf der Grenzstreitigkeiten zwischen Elis und Arkadien; es gelang etwa im Jahr 245 den Eleiern, Triphylien wieder an sich zu bringen, das die Arkader seit 370 besessen hatten, s. Polyb. IV 77. Zu diesem Erfolg verhalfen ihnen höchst wahrscheinlich die Aitoler, welche damit den Eleiern ihre Hilfe im Kriege gegen die Achaier und Lakedaimonier vergalten, s. Niese a. a. O. Il 259.

S. 208,17. Arene nennt Hom. Il. II 591 und XI 723 (letztere

Verse unten Z. 22 f. zitiert). Strabo p. 346 spricht die Vermutung aus, dass das homerische Arene mit dem späteren Samikon identisch sei, und Paus. schliesst sich ihm oder ihrer gemeinschaftlichen Quelle, dem Homerkommentar, darin an, obschon etwas zweifelnd. Obgleich er sich dabei den Anschein giebt, als ob er betr. Identifizierung von Arene mit Samikon sich auf eingeholte Erkundigungen bezöge, zeigt doch der Vergleich mit Strabo, dass beide das gleiche geographische Material benutzten, vgl. Enmann a. a. O. 507. Die Vermutung selbst erklärt Bursian 282 für unwahrscheinlich.

S. 209,6. Über den Weg des Paus. von Samikon nach Olympia vgl. J. Partsch in den Ergebnissen I 10, mit Bl. I der Mappe. Paus. unterscheidet drei Abschnitte: die sandigen Bodenwellen in der Nähe der Küste (209,7 ff.), das Thal des Selinus mit den Ruinen von Skillus (210,1 ff.) und die steilen Höhen, die dieses Thal von dem Alpheiosufer bei Olympia trennen (210,8 ff.).

ebd. όδεύσαντι - όψει, vgl. ἀποτραπείσι - ήξεις III 21,5, s. Bd. I zu S. 716,4 S. 209,8. Die Ruinen von Skillus, das 20 Stadien von Olympia entfernt lag (nach Xen. Anab. V 3,10), scheinen nicht mit Sicherheit nachweisbar zu sein. Gewöhnlich nimmt man an, es habe in der Nähe von Kréstena gelegen, indem hier die Landschaft mit ihrem stattlichen Forstbestand und einer Pinienwaldung der von Xen. a. a. O. 7 ff. und Paus. gegebenen Beschreibung entspreche, vgl. Leake II 213. Curtius 91. Boutan 228. Bursian 285. Baedeker 328. Nähere Bestimmung der Stelle versuchte Furtwängler (Litter. Beil. d. Karlsruher Zeitung 1880, 8. Febr. No. 6, zitiert bei Partsch a. a. O.); es lag nach ihm westlich von Kréstena, wo man "an der Stelle, wo der Fluss Selinus seine bisherige westliche Richtung mit der nördlichen vertauscht, einen weit aus dem sumpfigen Thalboden aufragenden, von Süden nach Norden gestreckten Hügel entdeckt hat, dessen flacher gegen Nordost mit schroffem Rande abbrechender Gipfel Spuren alter Bebauuug trägt, während zahlreiche Thonscherben, meist schwarz gefirnisster Ziegel, dem Boden beigemengt sind" (Partsch a. a. O.). Die Annahme von Furtwängler hat jedenfalls das gegen sich, dass die von ihm vermutete Stelle nicht παρά την 'Ολυμπίαν (Xenoph. a. a. O. § 7) und dass sie mehr als 20 Stadien von Olympia entfernt ist. Es sei darum gestattet, eine andere Vermutung hier mitzuteilen. Südlich von Olympia mündet, ziemlich steil von S nach N sich senkend, in das Anschwemmungsgebiet des linken Alpheiosufers ein enges, dicht bewaldetes, von einem Bach durchflossenes Thal. Steigt man durch dasselbe in die Höhe, so trifft man bald am östlichen Abhang des Berges zur Rechten auf eine Menge von Thonscherben; auf der Höhe selbst, die man etwa eine schwache Stunde nach Aufbruch von Olympia erreicht, findet sich direkt über dem Alpheios eine niedrigere und südlich davon eine etwas höhere Kuppe, von der aus man eine wundervolle Rundsicht geniesst. Auf dieser südlicheren Erhebung waren im November 1884 einige Fundamente aus Muschelkalk erhalten, die zu einem nach Osten orientierten Peripteros mit Pronaos von etwa 19 m Länge und 11 m Breite gehörten; in der Nähe lag ausser den

Resten eines Löwenkopfes ein rotbemaltes Stück einer Sima, das nach K. Purgolds Urteil etwa aus der Zeit des Megarer-Schatzhauses in der Altis stammte. Ungefähr vierzig Schritte s. ö. von diesem Tempel stand ein kleineres Gebäude, auch in Tempelform, aber nach W orientiert, von 13 Schritt Länge und 7 Breite, von dem ebenfalls Reste des Fundaments erhalten waren. Thonscherben und Ziegelsteine fanden sich überall und etwa 100 Schritte unterhalb des Gipfels auf der NO-Seite liessen sich die Reste einer Maueranlage erkennen, — kein Zweifel, hier lag im Altertum eine πόλις in prachtvoller und sehr geschützter Lage. Könnte das nicht Skillus und der oben erwähnte Bach der Selinus sein? Haben wir hier nicht τέμενος, ίερόν und ναός (§ 5) hübsch bei einander? Die Entfernung von Olympia, die Xen. Anab. a. a. O. auf zwanzig Stadien angiebt, entspricht ziemlich genau, die Zugehörigkeit zu Olympia ist klar, der Ort wirklich παρά τὴν 'Ολομπίαν angelegt, und was die Anabasis über die ungewöhnliche Üppigkeit der Vegetation sagt, gilt von diesem Gebiet noch heute.

S. 209,9. ἐπὶ δὲ τοῦ πολέμου τοῦ Πισαίου πρὸς Ἡλείους κτλ., vgl. VI 22,4, Paus. meint den Krieg vom Jahr 572, in dem unter König Pyrrhos Pisa von den Eleiern unterworfen wurde. Es wäre demnach anzunehmen, dass Skillus im 6. Jahrh. von Elis abhängig war; indessen wurde der grössere Teil von Triphylien erst zu Herodots Zeit unterworfen, s. Her. IV 148, und da auch die Inschrift IGA 119 (S. 180) eher für die Unabhängigkeit von Skillus als für das Gegenteil zu sprechen scheint, so vermutet Beloch Griech. G. I 287 A. 5, Paus. habe die gegen 470 erfolgte Unterwerfung um ein Jahrhundert binaufgerückt.

S. 209,13. Das Datum der Verbannung steht nicht fest, doch scheint sicher, dass Xenophon, als er im Jahr 394 Asien verliess, noch nicht verbannt war; denn die Worte ἐπειδὴ δ' ἔφευγεν ὁ Ξεν. (Anab. V 3,7) schliessen den Sinn in sich: damals, d. h. im Jahr 394, als er das that, was in § 6 erzählt wird, war er noch nicht verbannt. Dass die Verbannung eine Folge seiner Beteiligung am Zuge des Kyros gewesen sei, sagen auch Dio Chrys. Or. VIII in. und Diog. Laert. II 51. Nach dem eben Gesagten wäre es aber doch sehr auffallend, wenn wirklich die Verbannung erst einige Jahre nach dem Vergehen, wofür sie verhängt wurde, erfolgt wäre; da nun auch die Athener im J. 399 noch den Thimbron im Kampf gegen den Gross-König unterstützten (Xen. Hell. III 1,4), der erst im J. 395 ihr Freund wurde, so wird man anzunehmen haben, dass der Grund, weshalb Xenophon verbannt wurde, vielmehr seine Teilnahme am Feldzug des Agesilaos gewesen ist.

S. 209,18. Wie Xenophon Anab. V 3,11 ff. selbst berichtet, war der von ihm in Skillus erbaute Artemistempel eine Nachbildung im Kleinen von dem Tempel der Artemis in Ephesos, und ebenda das Kultusbild eine in Cypressenholz ausgeführte Kopie der goldenen ephesischen Tempelstatue. Der ausgedehnte Tempelbezirk, Wiesen und Wald, enthielt zahlreiches Wild, der den Tempel selbst umgebende Hain war mit Fruchtbäumen besetzt. Der Wildbestand war nach S. 210,1f. auch zur Zeit des Paus. noch reichebd. παρέγεται δὲ δ Σκιλλοῦς κτλ., eine Vergleichung mit Anab. V 3,8

Digitized by Google

zeigt deutlich, dass Paus. hier direkt aus Xenophon schöpft: ἔτυχε δὲ διαρρέων διὰ τοῦ χωρίου ποταμός Σελινοῦς — ἐν δὲ τῷ ἐν Σκιλλοῦντι χωρίω καὶ δῆραι παντοίων όπόσα ἐστὶν ἀγρευόμενα θηρία, und § 10 werden speziell genannt σύες καὶ δορκάδες καὶ ἔλαφοι.

- S. 210,2. Den Selinus erkennt Curtius 90f. in dem Bache, der am Lapithas entspringt und beim Dorfe Kréstena vorüber dem Alpheios zuströmt; aber vgl. oben zu S. 209,8. Er ist zu unterscheiden von dem VII 24,5 genannten gleichnamigen Fluss in Achaia. Bekanntlich kommt derselbe Flussname noch öfters vor: in Sicilien, bei Pergamos, in Kilikien und, was für Xenophon besonders bedeutsam war (a. a. O. 8), auch bei Ephesos.
- S. 210,3. χομίσασθαί τε αὖθις Σκιλλοῦντα Ἡλείους, das geschah um 365, s. Xen. Hell. III 2,30. Diog. Laert. II 53.
- S. 210,4. ἐν τῆ 'Ολομπικῆ βουλῆ, ihre nächste Aufgabe war, über die Interessen des Heiligtums zu wachen, speziell auch dafür zu sorgen, "ne quid in caerimoniis ludisque omitteretur aut peccaretur", Dittenberger Syll. 280. Paus. VI 3,7; vgl. ἡ 'Ακτιακὴ βουλή, ἡ ἱερὰ γερουσία in Eleusis.
- S. 210,6. Ob das Grabmal, das man zur Zeit des Paus. bei den Ruinen von Skillus sah, wirklich das des Xenophon war, muss dahingestellt bleiben; da Xenophon in Korinth gestorben ist, ist es nicht gerade wahrscheinlich. Dass diese Figur aber die Porträtstatue des Xenophon gewesen sei, wie Ross arch. Aufs. I 49 A. 4 sagt, geht aus dem Worte εἰχών keineswegs hervor, vgl. Schubart Jb. f. Ph. LXXXVII 302.
- S. 210,10. Der Name Typaion für diesen steilen Felshügel kommt nur hier vor (Steph. Byz. s. v. ist ein Citat aus Paus.); Leake I 30 und Pelop. 8 beschreibt ihn, vgl. Curtius 92. Bursian 286A. 2 vermutet, dass der Name "Richtstätte" bedeutete. Partsch a. a. O. weist diesen steilen Felsabsturz in dem 306 m hohen Berge Hagia Eleusa nach; er vermutet jedoch, dass der ursprüngliche Gipfel längst in den Abgrund gesunken sei.
- ebd. Über das Gesetz, das den Frauen das Zuschauen bei den olympischen Spielen verbot, vgl. Cap. 13,10 und VI 20,9, wonach nur verheirateten Frauen, nicht aber den Jungfrauen das Zusehen verwehrt war; doch bezieht sich diese Verordnung vielleicht nur auf elische Jungfrauen, vgl. Krause Olympia 54. Die angedrohte Todesstrafe bei Überschreitung des Verbotes wäre nach Paus. nie zur Vollziehung gekommen; Curtius a. a. O. vermutet, dass dies Gesetz eine Erinnerung an barbarische Opfergebräuche enthielt, die in diesen Gegenden herrschten, ehe sie durch die Milde des hellenischen Zeuskultus verdrängt wurden.
- S. 210,14 ff. Diese Geschichte wird öfters erzählt, mit wechselnden Namen: Kallipateira heisst die Heldin der Anekdote bei Paus. VI 7,2 und Aristot. u. Apollas beim Schol. Pind. Ol. 7,1 (F. H. G. II 184); Pherenike bei Ael. v. h. X 1. Philostr. gymn. 17 p. 270,31 K., Berenike bei Plin. VII 133. Val. Max. VIII 15,12 ext. 4; gar keinen Namen nennt Ps. Aesch. epist. 4,5; bei Tzetz. chil. I 23 heisst sie Aristopateira. Auch der Name ihres Sohnes lautet verschieden: bei Paus. und Philostr. heisst er Peisirodos resp. Peisidoros; beim Schol. Pind. und Tzetz. Peisirrhothos resp. Peisirrhothios, bei Val. Max. Eukles. Die Verwechslungen kommen offenbar

daher, dass Diagoras, der bekannte Olympionike, den Pindar in seiner siebenten olymp. Ode feierte, zwei Töchter hatte, die beide wieder Olympioniken zu Söhnen hatten; wie Boeckh z. Pindar 166 wahrscheinlich macht, hiess die eine Tochter Kallipateira, und deren Sohn Eukles siegte im Männerkampf; die andere hiess Pherenike, und deren Sohn Peisirodos siegte im Knabenwettkampf. Letzterer ist der hier besprochene Sieg; er fällt ungefähr in dieselbe Zeit, wie der Sieg des Eukles (Ol. 96 = 396 v. Chr.), s. zu VI 6,2. Auch die Anwesenheit der Pherenike bei den Spielen wird verschieden berichtet: Philostr. erzählt wie Paus., dass sie die Hellanodiken durch Verkleidung täuschte; die andern Quellen berichten dagegen, dass sie wegen der olympischen Siege ihrer Verwandten auf rechtmässige Weise Zutritt erhalten habe. Vgl. Guttmann de olympionic. ap. Philostr 61 ff. Kalkmann 106. Förster d. Sieger i. d. olymp. Spielen I 24 N. 314.

Cap. VII.

Der Alpheios und seine Zuflüsse. Sage von Alpheios und Arethusa. Andere Flüsse, die durch einen See oder ein Meer fliessen. Ursprung und Benennung der olympischen Spiele. Die Hyperboreier.

S. 211,1. Hiermit beginnt die ausführliche, obschon topographisch nicht sehr übersichtliche Periegese von Olympia, die bis VI 21 reicht; ahgesehen davon besitzen wir nur noch die flüchtige Skizze des Strabo VIII 353 fg.; die Spezialschrift des Agaklytos περί 'Ολυμπίας ist verloren (vgl. F. H. G. IV 288). — Der Gedanke, in Olympia Ausgrabungen zu veranstalten, taucht zuerst bei dem gelehrten Benediktiner Montfaucon auf, der i. J. 1723 in einem Briefe an den Cardinal Quirini einen darauf bezüglichen Plan darlegte (Correspondence inéd. de Mabillon et de Montfaucon, Paris 1846, III 213). Eingehender und zu wiederholten Malen nahm Winckelmann diesen Gedanken auf (in der Geschichte der Kunst, Werke V 262 Eiselein; brieflich, ebd. XI 458 u. s.). Im Jahre 1766. weilte der englische Reisende Richard Chandler in Olympia; er berichtet über die Trümmerstätte in seinen Travels in Greece 294. Doch war, wie Bötticher Olympia ² 55 nachweist, nicht er es, der den Zeustempel unter den Ruinen erkannte, sondern der französische Konsul Fauvel, der i. J. 1777 in Olympia war; sein Bericht findet sich in Pouquevilles Voyage en Grèce (1805) IV 304. Besuche anderer Reisender folgten, vornehmlich von Leake (1805), vgl. Morea I 23 ff.; Dodwell (1806), vgl. Reise durch Griechenland, dtsch. Ausg. II 2, 178; Gell (1807), vgl. Itinerary of Morea 36, O. Müller zu Völkels arch. Nachlass 63. Die ersten landschaftlichen und topographischen, freilich noch unvollkommenen Aufnahmen gab John Spencer Stanhope, der

1831 in Olympia war, in dem Prachtwerke Olympia or topography illustrative of the actual state of the plain of Olympia, Lond. 1824. Nachdem Sicklers Aufnahme von Winckelmanns Ausgrabungsplan (Kunstblatt 1821 No. 2 ff.) zu keinem Resultat geführt hatte, war es die französische, eigentlich militärischen Zwecken bestimmte Expedition, die i. J. 1829 Ausgrabungen in Olympia begann, die zur Freilegung des Zeustempels und Auffindung einer Anzahl von Metopenfragmenten (heut im Louvre) führten; der Bericht darüber findet sich bei Blouet, Expéd. de Morée I 56 ff. mit pl. 62-78; über die Gründe, weshalb man plötzlich die Ausgrabungen sistierte, s. Bötticher 60. In den folgenden Decennien ist Olympia öfters von Reisenden besucht worden (vgl. Leake Pelop. 4 ff. Welcker I 281. Vischer 465. Beulé Etudes sur le Pélop. 245. Wyse an excurs in the Pelop. II 81 u. s. m.). Neue Anregungen zu Ausgrabungen gingen von Ross und vornehmlich von Curtius aus, vgl. dessen Pelop. II 52 ff. und Olympia, ein Vortrag, Berlin 1852; doch erst i. J. 1874 kam der Vertrag zwischen der griechischen und der deutschen Regierung zu Stande, der die letztere zu umfassenden Ausgrabungen ermächtigte (vgl. Bötticher 65 ff.). Dieselben fanden von 1875 bis 1881 statt; als vorläufige Publikation der Funde erschien das Werk von E. Curtius, F. Adler und G. Hirschfeld, Die Ausgrabungen zu Olympia, 5 Bde., Berlin 1876-1881; das abschliessende Werk ist: Olympia, die Ergebnisse der von dem deutschen Reiche veranstalteten Ausgrabungen, herausg. von Curtius und Adler, 5 Bde. Berlin 1891-1897; darin die Geschichte der Ausgrabung von Olympia von R. Weil, Bd. I 101 ff. Zusammenfassende Darstellungen sind Ad. Bötticher, Olympia. Das Fest und seine Stätte; 2. Aufl. Berlin 1882. A. Flasch in Baumeisters Denkmälern S. 1053 ff.; ferner ist zu vgl. Baedeker 333 ff. und die Karten von Curtius und Adler, Olympia und Umgegend, Berl. 1882. Zur Geschichte von Olympia vgl. Curtius A. A. IX 40; X 16; Abh. der Berl. Akad. 1893, 1093.

S. 211,2. Der Alpheios, heut Ruphia genannt, fliesst durch Arkadien und Elis, verschwindet jedoch auf seinem Laufe zweimal in der Erde; über seine Quelle bei Asea s. z. VIII 54,3. Vgl. über ihn Ross 71. Curtius I 248; 274 u. s. Hirschfeld bei Pauly-Wissowa I 1630.

ebd. πλήθει πολύ, VII 15,4 ἀπέκτειναν πλήθει πολλούς, viel häufiger ist der Pleonasmus μέγεθος oder gewöhnlicher μεγέθει μέγας, s. Bd. I zu S. 384,13.

S. 211,3. Ausser den sieben hier genannten Zuflüssen kennen wir noch folgende, von Süden her kommende: Theios, Gatheates, Malus, Plataniston, Acheloos, Diagon, Acheron und Selinus; Hirschfeld a. a. O.

S. 211,4 ff. Über den Helisson, jetzt Flüsschen von Dhaviá genannt, vgl. zu VIII 30,1; über den Brentheates ebd. 28,7; über den Gortynios, der auch Lusios hiess, heut Flüsschen von Dhimitzana, ebd. 2; über den Buphagos ebd. 26,7; über den Ladon, heut ebenfalls Ruphia, ebd. 20,1 und 25,11; über den Erymanthos ebd. 24,3. Der Kladeos heisst Xen. Hell. VII 4,29 Κλάδαος; er kommt von den Abhängen des Pholoë-

Digitized by Google

gebirges und ist wasserreich; heut heisst er Lalaeiko oder Bach von Stavrokepháli.

- S. 211,11 ff. Über die im Altertum ungemein verbreitete Sage von dem Zusammenhang des Alpheios mit der Quelle Arethusa auf der Insel Ortygia bei Syrakus vgl. Holland Commentat. Ribbeck. 383. Wentzel bei Pauly-Wissowa I 1633. Kalkmann 34f. Paus. kommt auch VII 24,3 und VIII 54,3 darauf zu sprechen.
- S. 212,1. Von dem Orakel, das die Pythia dem Herakleiden Archias, dem Gründer von Syrakus (Thuc. VI 3,2), gab, spricht auch Strabo VI 269, vgl. Schol. Arist. Equ. 1091. Steph. Byz. s. Συράχουσαι.
 - S. 212,4. xarà routo, aus diesem Grund, wie III 9,2, vgl. V 14,2.
- S. 212,7. In den Vorstellungen der Alten über den Oberlauf des Nil spielen Seen schon früh eine Rolle. Euthymenes von Massilia sprach von einem See von süssem Wasser, der Krokodile und Flusspferde beherberge. vgl. Athen. II 87 E und dazu Hugo Berger Gesch. d. wiss. Erdkunde d. Griechen I 107 f. Aristoteles lässt den Nil aus Sümpfen Oberaigyptens kommen, de anim. hist. VIII 12,2 p. 597 a, 5; ebenda ist auch schon die Rede von Pygmaien, die thatsächlich oberhalb der Nilsümpfe in der Nähe des Äquators wohnen. Von mehreren Seen spricht Eratosthenes bei Strabo XVII 786. Diese Nilseen sind nach Ptolemaios tief im Binnenland, Geogr. I 15,11. Unter Kaiser Nero drang eine zur Auffindung der Nilquellen ausgesandte militärische Expedition bis in die beginnende Sumpfgegend des oberen Nil, Sen. quaest. nat. VI 8,3 f., vgl. Plin. VI 181. 184. XII 19.
- S. 212,10. Über die Anwesenheit des Paus. in Syrien und Palaistina vgl. Gurlitt 66.
- 212,13 ff. θάλασσα ἡ νεκρά, die merkwürdigen Erscheinungen, von denen Paus. redet, sind in Wirklichkeit vorhanden; sie rühren davon her, dass das Wasser fünf bis sechs Mal so viel salzige Bestandteile enthält als der Ocean. Die alteinheimische Benennung lautet denn auch: Meer des Salzes (Π΄ΣΠΤΞ΄); θάλασσα ἡ νεκρά heisst es vereinzelt bei den Griechen, mare mortuum bei Iustin; später wird der Name 'Ασφαλτιτις λίμνη, lacus Asphalties, üblich, veranlasst ist derselbe durch ein nach starken Erdbeben aus dem Grunde hervorkommendes Bodenprodukt, Erdharz oder Asphalt, s. Kiepert Lehrb. d. alten Geogr. 172 ff.
- S. 212,14. ἐποχεῖσθαι, "verbum proprium in aqua aut aëre se sustinentibus, ita ut non delabantur aut submergantur," Kuhn, vgl. Plut. plac. philos. 896 D διὰ τὸ πλάτος ἐποχεῖσθαι τῷ ἀέρι; zur Sache vgl. Plin. V 72.
- S. 212,15. ἄχαρπος ἐχθόων, hier nimmt das mit à priv. negierte Adjektivum den Genitiv zu sich, der den besondern Begriff enthält, dessen Abwesenheit konstatiert wird, vgl. ἀπαθής νόσου, ἄλυπος ἄτης, ἄχαλκος ἀσπίδων u. a., vgl. Wilamowitz Herakl. II S. 32. Zu der Übertragung, die in ἄχαρπος liegt, vgl. die von Schmid Attic. IV 390 aus Philostratos angeführten kühnen Beispiele ἄχαρπα γένεια (bartlos), ἀθληταὶ ἄχαρπος (unnütz) τοῖς γυμνάζουσε.

- S. 213,1 ff. Die Geschichte des olympischen Agons reicht von Cap. 7,6—9,2. Kalkmann 72 leitet sie, wie überhaupt die Periegese von Olympia, von einer älteren Quelle ab, da das letzte erwähnte Datum (Cap. 8,11) Ol. 145 ist. Hirt 13 ff. meint, diese Quelle sei das Olympionikenverzeichnis gewesen, was Kalkmann 79 ablehnt, der seinerseits Polemon als Hauptquelle, wie überhaupt für die Eliaka, so auch für diesen Abschnitt annimmt. Dagegen s. Gurlitt 384 A. 2. Über die mutmasslichen Quellen des Olympioniken-Verzeichnisses des Paus. s. zu VI 1,1.
- S. 213,3. ὑπὸ τῶν τότε ἀνθρώπων, wäre das richtig, so müsste man annehmen, es habe eine Zeit gegeben, wo Zeus noch nicht in Olympia herrschte, dass somit sein Kultus erst nachträglich eingeführt worden sei. Sicher ist, dass die Legende auf kretischen Einfluss in Olympia hinweist.
- S. 213.5. Die Kureten sind daimonische, zum Kultus der Rhea und des Zeus gehörige und ursprünglich auf Kreta lokalisierte Wesen. der vorliegenden Sage sind sie Διὸς τροφεῖς καὶ φύλακες, τῆς 'Ρέας ὁπαδοί (Suid. s. Κορύβαντες). Maass Aratea 349 macht auf die Heilbedeutung ihrer Namen aufmerksam, doch sagt Immisch bei Roscher II 1600 mit Recht, dass in der Überlieferung besonders hervortrete ihr Waffentanz um die Grotte des Zeuskindes, den sie lärmend gestalten . das Schreien des Säuglings zu übertönen und ihn so vor den Nachstellungen des Kronos sicher zu stellen. Hier werden sie mit den idaiischen Daktylen konfundiert, wie auch bei Strab. X 466. Schol. Arat. Diese Daktyloi sind Berg- und Schmiedegeister, Künstler und Kobolde zugleich, aus der Umgebung der grossen Mutter; ursprünglich auf dem asiatischen Ida zu Hause wurden sie nach Kreta versetzt. Der Name deutet, obwohl verschieden erklärt, auf ihre Kunstfertigkeit, on xal of the γειρός δάκτυλοι τεγνίταί τε καὶ πάντων έργάται Poll. II 156.
 - S. 213,8. ἐς ἄμιλλαν δρόμου, vgl. VIII 2,2.
- ebd. Die Sage, dass Herakles die Spiele eingeführt habe, findet sich zuerst ausgesprochen bei Pind. O. 2,5. 6,114 ff. 10,55; aufgekommen ist sie wohl schon früher, aber doch erst, als der Einfluss Spartas auf Elis mächtig wurde und der dorische Adel an den Olympien eine Rolle zu spielen begann, s. Busolt Griech. Gesch.' I 240 f. Bald galt der idaiische Herakles als der Begründer der Spiele, bald der Sohn des Zeus und der Alkmene, s. namentl. Strab. VIII 355. Ferner fand die Einführung nach der einen Tradition Zeus zu Ehren statt, so Pind. aa. aa. OO. mit Schol. zu O. 2, 5, 7, bald zu Ehren des Pelops, Stat. Theb. VI 5 ff. Solin. I 27 ed. Momms. Hygin. fab. 273. Clem. Al. Strom. I p. 401 P., wo Dindorf mit Unrecht επί Πέλοπα schreibt.
- S. 213,9. κλάδω στεφανῶσαι κοτίνου, nach Phlegon a. a. O. war der Stadionike der siebenten Olympiade der erste, der mit dem κότινος bekränzt wurde.
- S. 213,11. χομισθήναι δ' ἐχ τῆς Ὑπερβορέων γῆς τὸν κότινον, die hier erwähnte Legende hat auch Pindar O. 3,13 ff., doch spricht er nicht vom wilden Ölbaum, sondern von der ἐλαία, dagegen berichtet Aristoteles (Mirabil. Auscult. 51. Schol. Arist. Plut. 586. Suid. s. κοτίνου στεφάνφ) eine

athenische Sage, nach der Herakles von einem am Ilisos stehenden Ölbaum, der mit besonderer Sorgfalt gepflegt wurde, einen Ableger in Olympia gepflanzt habe.

- S. 213,13. Achaiia ist als Epiklesis der Demeter bezeugt, s. d. Stellen bei Schmidt Didymos 80; Welcker identifiziert die Hyperboreierin mit der Eileithyia (Gr. Götterl. I 359), ebenso Kalkmann 245; auch Töpffer Att. Gen. 299 A. 2 glaubt, sie dürfe von Eileithyia und Demeter Eleusinia nicht getrennt werden. Robert dagegen hält sie für nicht verschieden von Demeter Thesmophoros, von der wir Fest und Tempel aus delischen Inschriften kennen, s. Herm. XXII 463. Preller-Robert 752 A. 3.
- S. 213,15. ἐς μπιν καὶ Ἑκαέργην, vgl. I 43,4, etwas anders Herod. IV 33 ff., nach diesem haben die beiden Hyperboreiermädchen Hyperoche und Laodike die heiligen Gaben nach Delos gebracht, noch vorher aber (ἔτι πρότερον) sind die Jungfrauen Arge und Opis aus dem Hyperboreierland gekommen und es sammeln die Weiber für sie fromme Gaben unter Anrufung ihrer Namen in dem Hymnus, den der Lykier Olen den Deliern gedichtet hat. Opis und Hekaerge heissen die Bringerinnen der Gaben auch bei Servius z. Aen. XI 352, Upis, Loxo und Hekaerge bei Callimachos hymn. Del. 292. Et. Magn. 641,56. Nonn. V 489 ff. μπις oder Οῦπις ist ebenso wie Ἑκαέργη und Αργη Epiklesis der Artemis.
- ebd. Melanopos aus Kyme ist ein mythischer Hymnendichter, der zum Ahnherrn des Homer und Hesiod gemacht wurde, s. Suid. s. Ἡσίοδος.
- S. 214,1. Zu Aristaios vgl. I 24,6 (Bd. I zu S. 56,9), wo er Aristas hiess.
 - S. 214,3. Zu den Issedonen vgl. ebd. zu S. 56,10.
- S. 214,10. τὸ αὕλημα τὸ Πυθικόν, vgl. 17,10. VI 14,10. Plut. de mus. 26 p. 1140 D. Die Einführung des Flötenspiels beim Sprung im Pentathlon erklärt Philostr. Gymn. 55 richtiger: man habe damit die Springer anfeuern wollen.

Cap. VIII.

Auf Herakles folgende Könige, welche die olympischen Spiele feierten. Die Spiele unterbleiben nach Oxylos bis Iphitos. Zuerst wird der Wettlauf wieder eingeführt, dann folgen in Zwischenräumen die übrigen Kampfarten.

S. 214,13. Der Kreter Klymenos aus Kydonia, Sohn des Kardys, errichtet den Aschenaltar der olympischen Hera (Cap. 14,8) und stiftet den Tempel der Athena Kydonia (VI 21,6). — Während nach dem Folgenden diejenigen, welche die olympischen Spiele nach ihrer Einführung bis zu Herakles, dem Sohn des Amphitryon, ordneten, der Reihe nach waren:

Klymenos, Endymion, Pelops, Amythaon, Pelias und Neleus, lautet die Liste bei Eusebios: Aëthlios, Epion, Endymion, Oinomaos und Pelops, Chron. vol. I p. 191 Sch.

- S. 214,17. Der idaiische Herakles Παραστάτης (Helfer) hat einen Altar neben seinen Brüdern Epimedes, Idas, Paionaios und Iasos in der Altis, s. Cap. 14,7, und einen im Gymnasion VI 23,2.
 - S. 214,18. Zu Endymion, Sohn des Aëthlios, s. Cap. 1,3 ff.
- S. 214,19. ἄθλα τὴν βασιλείαν, zum Plural vgl. die Bemerkung zu II 27,4 (Krit. App. Bd. I S. 450).
- ebd. Den Pelops lässt die Sage bekanntlich aus Lydien oder Phrygien nach der seinen Namen tragenden Halbinsel kommen, und Frazer sieht die durch unsere Stelle und andere (Cap. 1, 6 u. s.) behauptete Verbindung zwischen Asien und Olympia bestätigt durch die ältesten in Olympia und speziell beim Pelopion ausgegrabenen Bronzen, welche genaue Analogie zu Erzeugnissen der alten phrygischen Kunst aufweisen. Indessen enthalten jene Sagen, die Pelops aus Asien kommen lassen, keinerlei historische Erinnerungen; Pelops ist ein Sonnengott und wesensgleich mit Herakles, der ihn fast überall, nicht aber aus Olympia verdrängt hat, vgl. E. Meyer a. a. O. § 121. Beloch Gr. G. I 167.
- S. 215,1. ἀξιολογώτατα statt des erwarteten ἀξιολογώτερον, s. Bd. I zu S. 70,16.
- S. 215,4. είναι καὶ ᾿Αέθλιον Αἰόλου, Διὸς δὲ ἐπίκλησιν, deutlicher meint Paus., Aëthlios, der Vater des Endymion, war wie Kretheus, der Vater des Amythaon, ein Sohn des Aiolos, es sind also Amythaon und Endymion Vettern von väterlicher Seite. Pelias und Neleus, die nach Amythaon (μετὰ δὲ αὐτοῦ will Siebelis, einem Vorschlag von Raoul Rochette folgend, und darnach übersetzt Wernicke bei Pauly-Wissowa I 2013) die Spiele ordnen, sind seine Halbbrüder von väterlicher Seite, s. S. 104 zu IV 2,5.
 - S. 215,9. Vgl. Hom. Il. XXIII 293 ff.
 - S. 215,14. πάλης καὶ παγκρατίου, vgl. Cap. 21,10.
- S. 215,15. διέθηκε γὰρ τὸν ἀγῶνα καὶ Οξυλος, vgl. Strab. VIII 357 und oben zu S. 203,6.
 - S. 215,16. Zu Iphitos s. zu S. 204,1.
- S. 215,20. τὸ συνεχὲς ταῖς μνήμαις ἐπὶ ταῖς όλυμπιάσιν, das substantivierte Neutrum des Adjektivs statt des Substant. abstr., s. Bd. I zu S. 402,23; so oben III 10,6 τὸ συνεχὲς τῶν δένδρων. Χ 21,2 τῶν ρευμάτων τὸ συνεχές, vgl. Thuc. VII 71,3 τὸ ἀχρίτως ξυνεχὲς τῆς άμίλλης; συνέχεια braucht Paus. IV 21.9.
- ebd. ταῖς μνήμαις, gemeint sind die Verzeichnisse, zum Plural vgl. Plat. legg. 741 C θήσουσι χυπαριττίνας μνήμας εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον γεγραμμένας.
- ebd. δρόμου ἄθλα ἐτέθη πρῶτον, d. h. es gab zuerst keinen andern Wettkampf als den im Stadion, s. VIII 26,4. IV 4,5; ebenso Plut. Quaest. conv. V 2,1 p. 675 C. Philostr. Gymn. 12. Euseb. I p. 193 Sch.
- S. 215,22. Koroibos aus Elis erscheint in der Tradition als der Sieger in den ersten olympischen Spielen zu Beginn der Olympiaden-

rechnung 776 v. Chr., vgl. Euseb. I 194. Strab. VIII 355; nach Ath. IX 382 B war er ein Koch, nach Eustath. ad Il. XI 697 p. 879,40 wäre μάγειρος nur ein Spottname gewesen, vgl. über ihn und seine Bedeutung für die Geschichte Olympias Curtius in d. Ergebnissen I 24 f. Sein Grab lag nach VIII 26,3 an der Grenze von Elis gegen Heraia. Krause 312 und Förster I 3 N. 1 begehen den Irrtum, das Grab des Koroibos von Argos, das nach I 43,7 auf dem Marktplatz von Megara war, ebenfalls auf den Olympioniken zu beziehen, während jener Koroibos eine ganz mythische Figur ist, vgl. Roscher II 1384.

S. 215,23 ff. Die Überlieferung über die allmähliche Entstehung der Kampfarten bei den Olympien steht im allgemeinen entsprechend bei Iul. Afric. und Philostr. Gymn. 12. Doch finden sich Abweichungen betreffs der Zahl der Olympiade: Philostr. giebt an, der Diaulos sei in der 14. Ol. hinzugekommen und Hypenos der erste Sieger darin gewesen; bei Iul. Afr. siegt Hypenos in der 15. Ol.; bei Paus. könnte dem Wortlaut nach ebenso gut die 14., wie die 15. Ol. (die 14. nach der ersten) gemeint sein. Mit Rücksicht auf die Lücke in Z. 24 und die sonst beglaubigte Nachricht, dass Akanthos in der 15. Ol. in dem damals zuerst eingeführten Dolichos siegte (s. u.), wird die Einführung des Diaulos und der Sieg des Hypenos in die 14. Olympiade falleu und auch Paus. diese gemeint haben. Es ist daher nicht richtig, wenn Förster I 4 N. 15 den Sieg des Hypenos in die 15. Ol. setzt, also Diaulos und Dolichos beide in derselben Olympiade eingeführt werden lässt.

ebd. Hypenos wird von Philostr. a. a. O. und Iul. Afric. Eleier genannt; wie Förster a. a. O. meint, weil die Siegerliste der Eleier wegen der späteren Unterwerfung der Pisatis ihn so bezeichnete.

S. 215,24. Dass zwischen έξης und 'Ακανθος eine Lücke sei, erkannten Krause Olympia 72 A. 7 und Schubart Z. f. A. 1847, 219; vgl. den krit. Appar. Nach Iul. Afr. siegte Akanthos im Dauerlauf Ol. 15, ebenso nach Dion. Hal. VII 72. Philostr. sagt μετ' ἐχείνην (sc. νίχην) δολίγου άγων καὶ ἐνίκα Σπαρτιάτης "Ακανθος (Sauppe: κατὰ δὲ τὴν μετ' ἐκείνην). Darnach emendierte Schubart a. a. O. unsere Stelle in folgender Weise: τη δὲ έξης (ἐπὶ τῷ δολίγφ ὁ Λακεδαιμόνιος) 'Aκανθος, welchem Vorschlage Hirt 14 beistimmt, der für Pausanias als Quelle all dieser Angaben einen Katalog der Olympioniken annimmt, was ja auch in der That sehr wahrscheinlich ist. Doch genügt Schubarts Ausfüllung der Lücke noch nicht; es muss darin gestanden haben, dass in dieser 15. Ol. der Dolichos eingeführt worden sei und Akanthos darin zuerst gesiegt habe. Nach Dion. Hal. a. a. O. wäre Akanthos der erste gewesen, der völlig nackt in Olympia lief; dagegen berichtet Thuc. I 6,5, dass die Kämpfe in Olympia erst kurz vor seiner Zeit (οὐ πολλά ἔτη ἐπειδή πέπαυται) den Schurz abgelegt hätten. Diesen Widerspruch erklärt Boeckh zum CIG I 555 zu N. 1050 dadurch, dass zwar die Läufer das διάζωμα schon seit Ol. 15 abgelegt hätten, die Ringer und Faustkämpfer jedoch erst viel später. Wenn I 44,1 (s. Bd. I zu S. 109,21) berichtet wird, dass Orsippos zuerst nackt im Stadion gelaufen sei, der nach Boeckh ebenfalls Ol. 15 siegte, so ist dabei von letzterem angenommen worden, dass Orsippos zuerst im Stadion beim Lauf seinen Schurz verlor und darauf nackt weiter lief, Akanthos aber nachher, als er zum Diaulos (öder vielmehr richtiger Dolichos) antrat, absichtlich den Schurz ablegte.

- S. 216,2. Lampis, der erste Sieger im Fünfkampf, ebenso bei Philostr. und Iul. Afr.; Eurybatos, der erste Sieger im Ringkampf, war nach Paus. und Afr. Spartaner, Philostr. erwähnt die Tradition, dass er aus Lusoi (in Arkadien, s. VIII 18,7) gewesen sei; vgl. Guttmanu 27. Hirt 15.
- S. 216,4. Paus. bezeichnet den Faustkampf regelmässig als πυγμή, ebenso Iulius Africanus, dagegen der Olympioniken-Papyrus von Oxyrhynchos nennt ihn πόξ. Letzteres ist die ältere, jenes die jüngere Form, Robert Hermes XXXV 145.
- ebd. Über Onomastos von Smyrna, den ersten Sieger im Faustkampf, ausführlich Philostr. a. a. O.; von ihm schrieben sich die für diese Kampfart (nicht für den Ringkampf, wie Förster 4 N. 28 sagt) üblichen Vorschriften her, vgl. Iul. Afr.
- ebd. Σμόρνης συντελούσης ήδη τηνιχαῦτα ἐς Ἰωνας, das aiolische Smyrna wurde von Kolophoniern besetzt, vgl. Her. I 150. Mimn. frg. 9 bei Strab. XIV 634. Nach Paus. fiel die Eroberung vor das Jahr 688, d. h., wie Fick die hom. Odyss, in ihrer ursprüngl. Sprachform 26 annimmt, wohl in den Anfang der Regierungszeit des Gyges (720—682). Wertlos ist natürlich die Tradition, welche Smyrna von Anfang an für die Ionier in Anspruch nimmt, s. Rohde Rh. Mus. XXXVI 391.
- S. 216,6. Pagondas aus Theben, der erste Sieger mit dem Viergespann Ol. 25 (680 v. Chr.), heisst bei Iul: Afr. Pagon; Philostr. erwähnt die Einführung dieser Kampfart gar nicht.
- ebd. άρμα sagt Paus. zumeist, dagegen Phlegon (Müller F. H. G. III 606 frg. 12) und der Oxyrhynch.-Papyrus τέθριππον; bei Iul. Afr. kommen beide Ausdrücke vor, doch scheint letzterer der ältere zu sein, Robert a. a. O.
- S. 216,7. εππος κέλης, so Paus. in der Regel, dagegen nur κέλης schlechtweg die olympischen und attischen Inschriften, Phlegon, Iulius Afr. und der Oxyrhynch. Papyrus, Robert a. a. O. 146.
- S. 216,8. Krauxidas aus Krannon (in Thessalien), der erste Sieger im Wettreiten Ol. 33 (648), heisst bei Iul. Afr. Kraxillas.
- S. 216,9. Lygdamis aus Syrakus, der erste Sieger im Pankration, war nach Iul. Afr. und Philostr. so gross, dass sein Fuss eine Elle lang war; wie Herakles, habe er das Stadion mit seinen Füssen ausgemessen, was 660 Fuss ausmachte (vgl. Gell. I 1,2).
- S. 216,15. Hipposthenes, Ol. 37 (632) der erste Sieger im Ringkampf der Knaben, vgl. Iul. Afr.; als Mann gewann er später noch fünfmal den Sieg im Ringkampfe, vgl. Philostr. Gymn. 1. Paus. III 13,9; über seinen Tempel in Sparta ebd. 15,7, vgl. hierzu Bd. I 792. Polyneikes, der erste Sieger im Wettlauf der Knaben, auch bei Iul. Afr., wo er Polynikes heisst. Abweichend verlegt Philostr. den ersten Wettlauf der Knaben Ol. 46 (596), wo Polymestor (oder Polymnestor) den Sieg gewann; doch liegt der Irrtum wahrscheiulich auf seiner Seite, nicht auf der des Paus., der mit Afr. übereinstimmt.

- S. 216,17. Philetas aus Sybaris, der erste Sieger im Faustkampf der Knaben Ol. 41 (616), ebenso genannt bei Philostr. 13, heisst bei Afr. Philotas, auf der Inschr. CIA II 978 aber Philytas, vgl. Mie a. a. O. 18. Philostr. berichtet daneben eine zweite Überlieferung, nach der der erste Faustkampf der Knaben Ol. 60 (540) stattgefunden habe und der erste Sieger Krios aus Keos gewesen sei.
- S. 216,20. Damare tos aus Heraia, der erste Sieger im Waffenlauf Ol. 65 (520); vgl. Philostr. a. a. O. und Afr.; abermals erwähnt bei Paus. VIII 26,2 u. X 7,7; über sein Standbild in Olympia s. VI 10,4. Vgl. Krause 263.
- S. 217,2. Euagoras aus Elis, der erste Sieger mit dem Zweigespann Ol. 93 (408), s. Afr.; die Erwähnung bei Xen. Hell. I 2,1 ist interpoliert.
- S. 217,3. Sybariades aus Lakedaimon, der erste Sieger mit dem Fohlenviergespann Ol. 99 (384), heisst bei Afr. Eurybatos. Nach der Inschr. CIA II 978 nimmt Mie a. a. O. als richtigen Namen Eurybiades an.
- S. 217,5. Der Name der Frau, die Ol. 129 (264) als erste mit dem Fohlenzweigespannn siegt, wird sehr verschieden überliefert. Belistiche heisst sie nur hier; Bilistiche bei Ptol. Euerg. bei Ath. XIII 576 F (F. H. G. III 186), ebd. 596 E; Belestiche bei Plut. amat. 9 p. 753 F, sowie bei Suid. s. h. v. und v. Σωτάδης; Philistiche bei Iul. Afr., Blistichis bei Clem. Al. protr. IV 48 p. 42 P. Dindorf hält Blistiche für die richtige Namensform, s. Steph. Thesaur. II 251. Nach andern Nachrichten stammte sie aus Argos, Ath. l. l.; sie war die Geliebte von Ptolemaios II Philadelphos, der ihr als Aphrodite Belestiche zu Ehren Tempel und Bildsäulen errichtete, Plut. l. l.
- S. 217,6. The pole mos aus Lykien, der erste Sieger im Wettreiten mit Fohlen Ol. 131 (256); bei Iul. Afr. wird an seiner Stelle ein Hippokrates aus Thessalien genannt.
- S. 217,10. Phaidimos, nach Paus. aus der Troas, nach Iul. Afr. aus Alexandria, d. h. Alexandria Troas, der erste Sieger im Pankration der Knaben Ol. 145 (200). Philostr. Gymn. 13 giebt das aigyptische Naukratis als seine Heimat an, vgl. Krause 348. Guttmann 38. Im Oxyrhynchos-Papyrus fehlt die χάλπη und die ἀπήνη, Robert a. a. O. 143.

Kap. IX.

Gewisse Wettkämpfe werden von den Eleiern abgeschafft. Das Rennen mit der Kalpe und das mit der Apene. Die jetzige Ordnung der Kampfspiele in der 77. Olympiade eingeführt. Die Hellanodiken.

S. 217,12. Das einzige Pentathlon der Knaben fand Ol. 38 (628) statt, wie auch Philostr. und Afr. berichten (vgl. Plut. qu. conv. V 2 p. 675 C); über das Standbild des Siegers Eutelidas s. VI 15,8.

- S. 217,15. Unter ἀπήνη versteht man zunächst einen vierrädrigen Wagen, der zumeist mit Maultieren bespannt wurde; in der Agonistik bedeutet es, wie unsere Stelle und unten § 2, sowie Schol. Pind. Ol. 5.6 p. 119 (Boeckh) zeigen, geradezu das Maultiergespann. Zur Form vgl. die Münztypen von Rhegion und Messana bei Head Hist. num. 93 u. 134. Als Kampfart kommt die ἀπήνη nur in den olympischen Spielen vor, und auch hier nur kurze Zeit. Nach unserer Stelle wäre die Einführung Ol. 70 (500) beschlossen, die Abschaffung der ἀπήνη wie der κάλπη Ol. 84 (444) durch den Herold verkündet worden. Nach Polemon beim Schol. Pind. Ol. 5 arg. p. 117 B. (F.H.G. III 122) fällt die Abschaffung Ol. 74 (was aber Boeckh zu 84 korrigiert hat), nachdem 13 Male Siege mit der ἀπήνη errungen worden waren; dagegen fiel die Aufhebung der Kampfart nach ebd. Schol. Ol. 5,6 p. 119 in Ol. 85 und nach Schol. Ol. 6 arg. p. 129 erst in Ol. 86. Es ist darnach am wahrscheinlichsten, dass der erste Sieg des Thersios von Thessalien (nach Schol. Pind. Ol. 5,6 p. 119 wäre ein gewisser Asandrastos es gewesen, der die ἀπήνη zuerst auf die Rennbahn brachte, worin Bentley dissert. Phalar. 239 eine Verderbnis des Namens Thersandros sehen möchte) nicht schon Ol. 70 fällt, wie Förster I 11 N. 157 annimmt, sondern erst Ol. 71, wie Boeckh ad Pind. p. 151 (und nach ihm Krause Gymnast. 569. Reisch bei Pauly-Wissowa I 2695) sowie Kalkmann 81 annimmt; als letztes Jahr des Kampfes setzen dieselben Ol. 83, indem Ol. 84 es an Bewerbern gefehlt haben werde, weshalb man die Abschaffung verkündigte; so ergäben sich demnach auch nach den Zahlen des Paus. die von Polemon angegebenen 13 Siege (nicht 15, wie Förster a. a. O. annimmt). Gurlitt 165 weist darauf hin, dass diese Stelle in der ganzen Beschreibung der Altis die einzige sei, die deutliche und zweifellose Übereinstimmung mit Polemon ergebe. Vgl. besonders den angeführten Artikel von Reisch.
- S. 217,18. Zum Namen Thersios vgl. Usener SB. d. Wien. Akad. Bd. CXXXVII, III 49.
- S. 217,19. Pataikos aus Dyme, der erste Sieger im Stutenreiten Ol. 71 (496), wird nur hier genannt.
- S. 217,22. ἀναβάται (nicht zu verwechseln mit ἀποβάται, die während des Fahrens vom Wagen sprangen) werden nur hier erwähnt, da bei Dion. Hal. VII 73 offenbar ἀναβάτας Verschreiben oder Irrtum für ἀποβάτας ist. Darstellungen von Reitern, die mit beiden Füssen auf einer Seite des Pferdes hängen, im Begriff abzuspringen, finden sich auf Münzen, Vasenbildern, etruskischen Wandgemälden u. s.; es scheint darnach, als ob die Anabaten in der Regel mit Schild und Lanze ausgerüstet waren. Vgl. Krause Gymn. u. Agonist. I 570 A. 11. Reisch bei Pauly-Wissowa I 2014.
- ebd. τοῖς ἀναβάταις, zum Dativ an Stelle des Gen. poss. vgl. IV 6,3. VII 5,11. VIII 26,6 u. s.
- S. 217,23. Poll. VII 186 sagt: τὸ μὲν τῶν νωτέων ήμιόνων ἀγώνισμα ἐκαλεῖτο κάλπη, τὸ δὲ τῶν ζυγίων ἀπήνη. Das ist aber offenbar unrichtig, wie Paus. zeigt; vielmehr bestand die Kampfart darin, dass eine Stute beim Wett-

rennen geritten wurde und der Reiter beim letzten Umkreisen der Bahn absprang und die Zügel haltend nebenherlief. Vgl. Krause a. a. O. 585. Die Aufhebung der Agone der κάλπη und der ἀπήνη erwähnt auch Plut. qu. conv. V 2 p. 675 C.; wie Kalkmann 80 fg. annimmt, im Anschluss an Polemon.

S. 218,3. Der Anfang dieser Bemerkung hat den Erklärern immer viel Schwierigkeiten gemacht, s. den krit. Apparat. Die Reihenfolge der einzelnen Agone ist auch eine bestrittene Sache; gehandelt haben darüber vornehmlich Dissen zum Pindar I 263 und Comment. soc. scient. Gotting. 1832-1835 p. 89 ff. Krause Olympia 80. Kindscher Jahns Jahrb. Suppl. XI 485. Mie Quaest. agonisticae (Rostock 1888) 28. Holwerda Arch. Ztg. XXXVIII 169. Robert Hermes XXXV 141. Mie im Philol. LX 161. Fest steht aus VI 13,3, dass die Laufarten des Dolichos, Stadion und Diaulos am selben Tage stattfanden; aber obschon aus dieser Stelle darauf geschlossen werden müsste, dass die Spiele auch in dieser Reihenfolge stattfanden, so ist das doch wenig wahrscheinlich, da man bei den Laufspielen sicherlich vom Leichteren zum Schwereren fortschritt, also mit dem Stadion anfing, und das ist auch bezeugt bei Plat. Legg. VIII 833 A. und Plut. quaest. conv. II 5 p. 639 A. Man hat den Irrtum des Paus. auf verschiedene Weise erklären wollen: er sei nicht genau unterrichtet gewesen, oder gerade an jenem Tage, wo Polites siegte, seien die Agone anders geordnet gewesen, oder es habe damals eine Neuordnung der Spiele bestanden, die zu Plutarchs Zeit wieder abgeschafft war (vgl. Kindscher 517. Kalkmann 73; Holwerda 169 nimmt die Reihenfolge des Paus. an). Robert a. a. O. hält es für das wahrscheinlichste, dass Paus. seiner rhetorischen Phrase zu liebe die thatsächliche Reihenfolge der Spiele einfach ignoriert habe, was doch dem Paus. etwas viel zutrauen heisst. Mie a. a. O. 164 fg. weist nach, dass die von Robert angenommene Reihenfolge der Lauf-Wettkämpfe zwar nicht ganz von der Hand zu weisen, aber doch nicht als unbedingt richtig erweisbar ist. Die Reihenfolge der Kämpfe, wie sie der Oxyrhynchos-Papyrus ergiebt, ist folgende: 1) Stadion. 2) Diaulos. 3) Dolichos. 4) Pentathlon. 5) Ringkampf. 6) Faustkampf. 7) Pankration. 8) Stadion der Knaben. 9) Ringkampf der Knaben. 10) Faustkampf der Knaben. 11) Waffenlauf. 12) Wagenrennen. 13) Wettreiten. Diese Reihenfolge, bei der nur die damals (Ol. 75-83, zu welcher Zeit die Siegerliste von Oxyrhynchos gehört) nicht existierenden Kampfarten (Pankration der Knaben, hippische Agone mit Füllen u. a.) fehlen, findet sich ebenso bei Phlegon (Müller F. H. G. III 606); daher nimmt Robert an, es sei dies auch die thatsächliche Reihenfolge der Agone gewesen. Allerdings scheint es nach Xen. Hell. VII 4,29, dass das Pentathlon auf die hippischen Agone gefolgt sei, da beim Einfall der Eleier in Olympia die ίπποδρομία und die δρομικά des Pentathlons erledigt sind und gerade der Ringkampf im Gange ist. Robert 159 will dies Zeugnis dadurch beseitigen, dass er ίπποδρομία als andere Bezeichnung für den δόλιγος fasst, der sonst auch εππιος δρόμος genannt wurde. Wie sehr bedenklich aber dieser Ausweg ist, da δόλιχος und εππιος δρόμος zwei verschiedene Laufarten waren und letztere garnicht

zu den olympischen Wettkämpfen gehörte, darauf weist Mie 166 f. hin. Mie selbst ist der Ansicht, dass bei Phlegon der Fünfkampf an falscher Stelle stehe, und dass dieser bei seiner Aufzählung, wie schon Kindscher 519 annahm, die gymnischen von den hippischen Agonen sonderte, innerhalb dieser Kategorien aber streng chronologisch aufzählte.

Was nun die Anfangssätze dieser Stelle betrifft, so vgl. man über die gemachten Verbesserungsvorschläge den krit. Apparat. Robert glaubt mit einer ganz geringfügigen Änderung auskommen zu können, indem er (a. a. O. 156) so argumentiert: bei dem hier genannten Opfer handele es sich nicht um ein einziges, sondern um ein zweimaliges Opfer, das die Sieger zuerst am Zeusaltar, dann aber auch an den Doppelaltären darbrachten. Nun verteilt Robert die einzelnen Agone in der Weise auf fünf Tage (unter Beziehung auf Pind. Ol. 5,13: πεμπταμέροις άμίλλαις, wie die Hss. lesen, anstatt πεμπαμέροις, was Schneidewin conjicierte; aber vgl. hiergegen die Bemerkungen von Mie 170 f.), dass 1-3 auf den ersten, 4 auf den zweiten, 5-7 auf den dritten, 8-11 auf den vierten, 12 u. ff. auf den fünften Tag fielen; darnach war also das Pentathlon am zweiten, die hippischen Agone am fünften Tage. Aus Paus. gehe nun hervor, dass die Sieger in zwei Abteilungen opferten: die der vier ersten Agone am zweiten Tage nach dem Pentathlon, die der übrigen am fünften Tage nach den hippischen Agonen. Das drücke Paus. freilich sehr unklar aus, weil er beim Leser Vertrautheit mit der Spielordnung voraussetze; doch empfehle sich, νῦν für μέν zu schreiben oder vor μέν einzuschieben. Allein ganz abgesehen davon, dass dies νῦν nach dem vorausgehenden ἐφ' ήμῶν ganz überflüssig erscheint, wird durch Roberts Verbesserung doch nicht das Bedenken beseitigt, dass der Satz ώς θύεσθαι u. s. w. doch nicht auf den κόσμος τῶν άγώνων geht, sondern auf die Opfer, während man im Nebensatz Näheres tiber die zur Zeit des Paus. giltige Reihenfolge erwarten sollte. Überdies konnte Paus, bei seinen Lesern unmöglich solche Bekanntschaft mit der Ordnung der Spiele voraussetzen, dass eine Angabe der Opfertage zur Orientierung genügen konnte. Mie bekämpft zwar 176 Roberts Ansetzung der Opfer, weil sie auf unhaltbaren Voraussetzungen bezüglich der Reihenfolge der Kämpfe und der Dauer des Festes beruhe, hält aber unsere Stelle für unverdorben, da Paus. nicht an die privaten Opfer der Sieger, sondern an das Hauptopfer am grossen Zeusaltar denke. Dabei wird aber das oben angeführte Bedenken nicht aus der Welt geschafft, wir haben daher im Text das Zeichen der Lücke gesetzt.

Nach Schol. Pind. Ol. 5,8 p. 119 dauerten die Agone vom 11.—15. des Festmonats. (Mie 174 meint, dass das Fest nicht immer genau auf dieselben Tage fiel, sondern sich nach dem Vollmond richtete.) Welcher Monat das war, darüber sind die Meinungen geteilt. Unger im Philolog. XXXIII 227 ff. und in Iw. Müllers Handbuch I 603 versetzt die Feier in den Metageitnion (August); Nissen Rh. M. XL 349 ff. nahm für die ungleichen Olympiaden noch Beginn im August, für die gleichen im September an; ähnlich A. Mommsen, Über die Zeit der Olympien, Leipz. 1891.

S. 218,6. Diese Worte werden in der Regel so verstanden, dass vor

- Ol. 77 alle Agone an einem Tage stattfanden (vgl. z. B. Krause 86. Mie 34); doch hat schon Kindscher 493 f. darauf hingewiesen, dass damit Paus. missverstanden wird, der nur sagt, dass bis dahin Fünfkampf, Pankration und hippische Agone auf einen und denselben Tag fielen, sonst aber die Agone schon früher, jedenfalls nach Ol. 33, drei Tage in Anspruch nahmen. So auch Robert 161, wo über die mutmassliche Reihenfolge des dreitägigen Agon gehandelt wird.
- S. 218,9. Kallias aus Athen, Sieger im Pankration Ol. 77, hatte sein ehernes Standbild in Olympia, s. VI 6,1; sein Vater hiess Didymias, s. z. d. St. Es giebt noch einige gleichnamige Olympioniken, s. Krause 303. Förster N. 104. 186 a. 242. 247 und II S. 4; dazu Robert Hermes a. a. O. 177.
- S. 218,13. Die Thatsache, dass zuerst nur ein Hellanodike die Spiele leitete, später zwei, wird auch von Aristot. bei Harpocr. v. Ἑλλανο-δίκαι berichtet; die Angabe des Zeitpunktes, Ol. 50 (580.), steht nur bei Paus. Die Richtigkeit dieser Zeitangabe aber ist vielfach angezweifelt, s. den krit. Appar.
- S. 218,13. ἀνδράσι δύο ἐξ ἀπάντων λαχοῦσιν, dass die Hellanodiken aus allen Eleiern erlost wurden, ist undenkbar, denn das würde die Herrschaft des Demos voraussetzen, während damals die Oligarchen das Ruder in Händen hatten; alle Eleier sind also in Wahrheit nur alle eleischen Oligarchen. Dass sie auch später noch ausgeloost wurden, geht aus Philostr. V. Apoll. III 30 p. 108, 5 K. hervor; vgl. Krause 129 A. 7.
- S. 218,17. Die Neunzahl der Hellanodiken wird sich daraus erklären, dass es damals neun Phylen gab, wie ja auch in der Folge die Phylenzahl diejenige der Hellanodiken bestimmte. Dass aber hier eine Textverderbnis vorliegen muss, ist allgemein anerkannt. Nach dem überlieferten Wortlaut wäre die Zahl der Hellanodiken schon Ol. 25 (680) auf neun erhöht worden; das ist aber undenkbar, da man nicht bei der beständigen Zunahme der Kampfarten 30 Olympiaden später wieder auf zwei zurückgehen konnte. Auch berichtet Aristot. a. a. O., ferner Hellanikos und Aristodemos von Elis ebd. und Schol. Pind. Ol. 3,22 p. 95, dass die Zahl erst einen, dann zwei und zuletzt zehn betrug; die letztere Zahl, als die zu seiner Zeit übliche, hat auch Philostr. l. l. Darnach muss die hier überlieferte Zahl sicher corrigiert werden; ob aber für εἰχοστῆ zu setzen sei ἐβδομηκοστῆ oder ἐνενηκοστῆ (s. d. krit. Appar.), ist nicht auszumachen. Vgl. Krause 126 A. 6. H. Förster de hellanodic. Olymp. (Leipz. 1879) p. 20 ff.
- S. 219,6. Der Krieg bricht a. 365 aus und wird im Jahre darauf fortgesetzt; damals verloren die Eleier die Pisatis ausser Margana, die Akroreia ausser Thraustos und wahrscheinlich auch Triphylien, vgl. Busolt die Lakedaimonier 187 f.
- S. 219,7. Wenn die Verminderung des Gebietes eine Verminderung der Phylenzahl nach sich zog, so ist klar, dass wir es nicht mit Geschlechtsstämmen, sondern mit lokalen Phylen zu thun haben, wie solche vielerorts in Griechenland vorkamen. Dass übrigens nur die Bürger, nicht auch die Perioiken den Bestand der Phylen bildeten, zeigt Busolt a. a. O. 189.

S. 219,9. ἡρέθησαν, ebenso wird VI 24,3 dies Verbum von der Bestellung der Hellanodiken gebraucht, während S. 218,15 als Wahlart die Losung angegeben ist. Siebelis wagte nicht zu entscheiden, ob αίρεῖσθαι auch vom Losen verstanden werden dürfe, s. seine Bemerkung zu VI 24,3, allein daran ist nicht zu zweifeln, αίρεῖσθαι ist eine vox media, s. Wilamowitz Arist, und Ath. I 72 f.

ebd. ἐπανῆλθον αὖθις ἐς ἀνδρῶν δέκα ἀριθμόν, d. h. es gab damals wieder zehn Phylen, vgl. Aristodemos v. Elis bei Harp. s. Ἑλλανοδίκαι; wahrscheinlich hatten die Eleier damals wieder Teile von Triphylien zurückgewonnen.

Cap. X.

Die Altis. Beschreibung des Tempels des Olympischen Zeus.

S. 370,7. Πολλά μέν δη — φροντίδος, die Bemerkung gehört zum Vorausgehenden, wie Robert Herm. XXIII 646 richtig bemerkt.

S. 219,15. Der Name Altis für den heiligen Hain von Olympia findet sich zuerst bei Pind. Ol. 10,55 (Ol. 8,11 nennt er sie Πίσας εὐδενδρον ἐπ' ᾿Αλφεῷ ἄλσος); dann bei Xen. Hell. VII 4,29. Die von Paus. gegebene Etymologie wird auch von der heutigen Forschung gebilligt, s. Curtius griech. Etymol. 5 S. 356. - Paus. beginnt hier seine Perigese von Olympia, die in fünf einzelne Abschnitte zerfällt (vgl. Dörpfeld in den Ergebnissen I 81 ff.), nämlich 1) die Hauptwanderung durch die Altis und deren Umgebung, Cap. 10,1-14,3; 16,1-21,1; VI 19,1-21,3. 2) die Aufzählung der Altäre V 14,5-15,12. 3) die Periegese der Zeusbilder V 21,2-24,11. 4) die Periegese der anderen Weihgeschenke V 25,2-27,12. 5) die Periegese der Siegerstatuen VI 1,1-18,7. - Der heilige Tempelbezirk ist durch die deutschen Ausgrabungen wieder ganz aufgedeckt worden. Er zieht sich am Südfuss des bewaldeten Kronoshügels hin, in einer Länge von c. 200 m und einer Breite von 175 m; von der ihn umschliessenden Mauer, sowie von den Thoren, sind noch erhebliche Reste erhalten, aus denen sich ergiebt, dass der Bezirk nicht immer diese Ausdehnung gehabt hat, vielmehr stammen die Grenzmauern zum grossen Theil aus römischer Zeit, vor allem die ganze Westund Südmauer. Es scheint, dass die Erweiterung der Altis unter Nero erfolgt ist. Von der älteren, aus griechischer Zeit stammenden Altismauer sind auch noch beträchtliche Reste erhalten; vgl. Ergebnisse Bd. I Taf. 45, nebst Text von Dörpfeld im Textband I 69 und II 61. Vgl. ferner dens. in den A. M. XIII 327 ff. Flasch bei Baumeister 1061.

S. 219,17. Die Angabe des Paus., dass der Tempel und das Bild des Gottes aus der Beute der Eleier über die Pisaier hergestellt worden

seien, kann nicht auf die Ol. 52 (um 570 v. Chr.) erfolgte Einnahme Pisas durch die Eleier bezogen werden; dass man die Beutegelder über ein Jahrhundert lang unbenutzt liegen gelassen habe, ist undenkbar. Dafür hat die Annahme von Urlichs Verhandl. d. Philol. Versammlg. zu Halle 1867 S. 70 allgemeine Zustimmung gefunden, dass die bei Herod. IV 148 erwähnte Zerstörung mehrerer triphylischer Städte (vgl. Strab. VIII 355), die in die 77. Ol. (472) fällt, den Anlass und die Mittel zum Bau hergegeben habe. Dazu kommen verschiedene andere Umstände, die zur Datierung des Tempelbaus dienen können. Der von Paus. unter § 4 erwähnte goldene Schild, der am mittleren Giebelakroterion angebracht war und von dessen von Paus. mitgeteilter Inschrift sich noch ein Fragment erhalten hat (s. u.), ist das Weihgeschenk der Lakedaimonier und ihrer Bundesgenossen von der Schlacht bei Tanagra Ol. 80,4 (457.). folgert Urlichs a. a. O., sowie Bemerkgn. üb. d. olymp. Tempel (Würzburg 1877) S. 11, ferner Purgold A. Z. XL 184 und Dörpfeld Ergebnisse, Textbd. II 20, dass der Tempel zur Zeit der Anbringung dieses Schildes, d. h. bald nach Ol. 80,4, im wesentlichen vollendet war; andrer Ansicht ist Flasch 1098 f., der meint, es habe der Bau sehr wohl noch nicht beendet, ja selbst noch nicht einmal begonnen gewesen sein können, als die Anbringung des Akroterions beschlossen wurde. Weitere Anhaltspunkte ergiebt der Umstand, auf den vornehmlich Furtwängler A. Z. XXXVII 44 u. 151 (vgl. dens. Bronzefunde von Olympia 5) aufmerksam gemacht hat, dass die Umgebung des Tempels nach seiner Erbauung erhöht worden ist, man aber nicht alle vor der Erhöhung des Terrains dort aufgestellten Bildwerke auf die neue Ebene hob, sondern einige auf der alten Bodenfläche stehen liess, und dass bei einigen in solcher Aufstellung wieder aufgefundenen Basen, die demnach vor der Erbauung des Tempels dort aufgestellt worden sein müssen, eine Datierung möglich ist. Unter dem Bauschutte, den man zur Erhöhung des Terrains benutzt hat, liegt die Basis vom Weihgeschenk eines Praxiteles von Syrakus und Kamarina (Inschr. v. Olympia 389 N. 266), die aus palaiographischen und historischen Gründen in die Zeit vor Ol. 74 (484 v. Chr.) fällt, s. Purgold z. d. Inschr. 392; und ferner liegt ebenfalls auf altem Niveau ein Poros-Bathron, das nach der unbestrittenen Hypothese Furtwänglers (A. Z. XXXVII 44 A. 2) die bei Paus. V 25,8 erwähnte Gruppe des Onatas trug (irrtümlich spricht Frazer 493 von der V 27,8 erwähnten Statue des Onatas; näheres s. zu Cap. 25,8), die nach der Künstlerchronologie des Onatas ebenfalls nicht viel vor Ol. 75 angesetzt werden kann. Andrerseits befindet sich bereits über der Schuttschicht die Basis der Anatheme des Smikythos (näheres zu Cap. 26,2), von deren Inschrift ebenfalls bedeutende Bruchstücke gefunden worden sind (Inschr. v. Olympia 393 N. 267-269), und diese Weihgeschenke sind sicher später als Ol. 78 (468), jedoch kaum viel über Ol. 80 (460) anzusetzen. Darnach ist von Urlichs, Purgold, Furtwängler u. a. Ol. 78-80 als Bauzeit des Tempels angesetzt worden; tiefer herab geht Flasch 1100, der als Beginn die letzten Jahre der 81. Ol. (454-452), als Termin der Vollendung Ol. 83 (448) ansetzt, weil er annimmt, dass jene Kämpfe der Eleier, aus deren Beute der Tempel erstellt wurde, erst nach dem Fall von Ithome (Ol. 81 = 456) ihren Abschluss fanden, und der zur Zeitbestimmung auch die Chronologie des Pheidias, Paionios und Alkamenes heranzieht (worüber s. u.); doch ist die Annahme, dass die Herstellung des Zeusbildes mit der Erbauung des Tempels gleichzeitig sei, durchaus unerweislich, und ebenso unterliegt die Erstellung der Giebelskulpturen durch die beiden von Paus. genannten Künstler schweren Bedenken. Dörpfeld Textbd. II 21 schliesst sich im allgemeinen an Furtwänglers Ausführungen an, doch mit der Bemerkung, dass die Zeit der beiden älteren Weihgeschenke nicht so genau bekannt sei, wie es nach Furtwänglers Ausführungen scheinen könnte. Frazer a. a. O. entscheidet sich für Ol. 75 (480) bis Ol. 81 (456) oder Ol. 82,4 (449) als Bauzeit. Zu vergl. ist zu dieser Frage noch Loeschke Dorpat. Progr. v. 1887 S. 5 ff.

ebd. ἐποτήθη δὲ ὁ ναὸς — ἀπὸ λαφύρων, ἡνίχα Πίσαν οἱ Ἡλεῖοι — πολέμφ καθεῖλον, hier wollte Bursian Ind. lect. hib. Jenens. 1872 p. 8 eine Brachylogie sehen, indem Paus. eigentlich hätte sagen müssen: ἀπὸ λαφύρων, τὰ δὲ λάφυρα ταῦτα ἐλήφθη, ἡνίχα κτλ. Energisch spricht sich aber gegen die Möglichkeit einer solchen "Unkonstruktion" Urlichs aus (Bemerkungen üb. d. olymp. Tempel 3), und in der That kommt man sowohl an unserer Stelle als VII 20,6. VIII 30,7, die ganz analog gebildet sind, ohne die Annahme einer so weitgehenden und von Bursian auch nicht belegten Brachylogie aus.

S. 219,12. Über den Zeus-Tempel von Olympia sind vornehmlich zu vgl. Ergebnisse I Taf. 2 und 8—17, mit Dörpfeld im Textbd. II 5 ff. und Treu ebd. 22 ff.; dazu Flasch 1101. Bötticher Olympia 255; von älteren Publikationen ist noch die der Expéd. scient. de Morée I Taf. 64 fg. und in den Ausgrab. v. Olympia III Taf. 31 beizuziehen.

S. 219,23. Das Material des Tempels, das Paus. Poros nennt, ist Muschelconglomerat (Sinterkalk), der in der Nähe des heiligen Bezirks auf dem linken Ufer des Alpheios gebrochen wurde, Dörpfeld a. a. O. 5 f.; vgl. Philippson 408.

ebd. υψος ist Accus. d. Beziehung, wie § 6 τὰ δὲ ἐν τοῖς ἀετοῖς, man hat also zu übersetzen: was seine Höhe anlangt u. s. w., vgl. II 11,8.

S. 220,1. Paus. bestimmt, — wie Dörpfeld 19 annimmt, in römischen Maassen, die ihm die Exegeten angaben, — die Höhe auf 68, die Breite auf 95, die Länge auf 230 Fuss. Den römischen Fuss zu 0,296 m gerechnet ergiebt das für die Höhe 20,13 m, was in der That fast genau die Firsthöhe des Tempels ist; die Breite von 28,12 m ist nur wenig grösser, als die Breite des Stylobats in der Oberstufe gemessen (genauer 27,68 m). Die Längenangabe von 68,08 m ist nur so zu erklären, dass Paus. die Rampe im Osten des Tempels mitgerechnet hat; die Länge des Stylobats beträgt auf der obersten Stufe 64,12 m, auf der untersten 66,64 m. Vgl. Dörpfeld a. a. O.

S. 220,3. Libon, der Erbauer des Tempels, ist uns nur durch diese einzige Stelle bekannt.

S. 220,4. Die Dachziegel des Tempels sind ursprünglich, ebenso wie die Sima, aus parischem Marmor (nach Lepsius gr. Marmorstudien 123 wären sie aus grobem Inselmarmor); doch hatte Paus. mit seiner Angabe nicht ganz Unrecht, denn ein sehr grosser Teil des Daches ist in späterer Zeit in pentelischem Marmor erneuert worden, Dörpfeld a. a. O. 8.

S. 220,5. Die Angabe, dass der Naxier Byzes das Schneiden der Marmorziegel erfunden habe, beruht offenbar nur auf der hier mitgeteilten Inschrift, von der Paus. oder sein unbekannter Gewährsmann ausgieng. Der Wortlaut des Epigramms lässt es aber ungewiss, ob Euergos, der mit dieser Inschrift eine Statue dem Apollon oder der Artemis weihte, die Erfindung sich selbst oder seinem Vater Byzes zuschrieb (vgl. Brunn I 42); Klein arch.-epigr. Mittheil. a. Österr. IV 2 A. 4 nimmt ersteres an. Dass aber die Erfindung thatsächlich von Naxos, wo in sehr früher Zeit die Marmortechnik blühte, ausgegangen ist, darf nicht bezweifelt werden, zumal Lepsius a. a. O. 132 ff. von athenischen Bauten herstammende Flachund Hohlziegel aus naxischem Marmor nachgewiesen hat, vgl. Sauer A. M. XVII 41. Das älteste Exemplar derselben ist sehr roh gearbeitet und trägt die sehr flüchtig eingekratzte Inschrift Bu, was in der That als Fabrikmarke des Byzes gedeutet werden kann, wenn man nicht, wie Sauer S. 78 andeutet, an einen Zufall glauben will, der gerade diese Buchstabenverbindung uns als Versatzmarke erhalten hätte. Die Zeitangabe des Paus., der den Byzes als Zeitgenossen des Alyattes und Astyages nennt, wird von Sauer in Zweifel gezogen, mit Rücksicht auf die betr. Schriftzeichen und die Rohheit der Technik; er nimmt an, die Erfindung sei schon im 7. Jahrh, gemacht und über Naxos hinaus verbreitet worden. Dass Byzes aber auch Bildhauer war und die erwähnten Statuen in Naxos verfertigt hat, dafür giebt das Epigramm keinen Beweis; Byzes war vermutlich blos Besitzer einer Steinmetzwerkstatt. Vgl. noch Overbeck I 84. Collignon I 129. Robert bei Pauly-Wissowa II 1160.

S. 220,9. Die vergoldeten Kessel, die über den Giebelecken standen, waren jedenfalls Dreifüsse mit niedrigen Füssen; vgl. Callim. h. Del. 286.

S. 220,10. Über die Frage, ob diese Nikefigur auf dem Giebel von Paionios herrühre, s. zu § 8 und Cap. 26,1. Höchst auffallend, da doch diese Nike als Firstakroterion sich zweifellos über der Giebelspitze, also gerade in der Mitte befand, ist die Bezeichnung κατὰ μέσον μάλιστα. Schubart, der in der Z. f. A. f. 1855, 97 ff. über den Gebrauch von μάλιστα gehandelt hat, will es überall, auch bei Giebelfeldern (vgl. S. 221,6), im Sinne von ungefähr verstehen, giebt aber S. 105 selbst zu, dass diese Bedeutung ihm an dieser Stelle nicht recht passend erscheine. Man wird eben an einer Anzahl von Stellen die Bedeutung gerade annehmen müssen, und so hier. (Über μάλιστα bei Zahlen und Massbegriffen im klassischen Sprachgebrauch vgl. Voemel Gymn. Progr. von Frankfurt a./M. f. 1852 und O. Schwab Jb. f. Ph. CXLVII 585 ff.)

- S. 220,15 ff. Das wiederaufgefundene Bruchstück der Inschrift (Purgold A. Z. XL 179. Inschr. v. Olymp. 370 N. 253. IGA 171 N. 26 a.) stimmt mit Paus. überein, nur dass statt τῶ πολέμω die Form του πολέμου stand. (Erhalten ist: ν έγει έκ δε μαγία τ' αν ναίον καὶ εκα τοῦ πο . . .) Diese Form sowie die Buchstabenformen weisen, wie Kirchhoff (bei Purgold a. a. O.) bemerkte, für die Herkunft der Inschrift nach Korinth; dort, wo die Erztechnik blühte, wird das Anathem gefertigt worden sein; ein unterhalb des Epigrammfragmentes erhaltenes Wortfragment KOP dient vielleicht zur Bestätigung, könnte aber auch zu einer Aufzählung der einzelnen Bundesgenossen gehört haben. Dass Paus. sagt, die Inschrift sei ἐπὶ τη ἀσπίδι gewesen, während die Fragmente auf einem Marmorblock eingemeisselt sind, ist ohne Bedenken, da Paus. auch sonst ἐπί m. Dat. des dargestellten Objekts gebraucht von Inschriften, die nicht an diesem selbst, sondern an der Basis angebracht waren, vgl. VI 1,4; ebd. 7; 10,7; 12,7; 13,5 und 6. Ferner weist Purgold darauf hin, dass die Worte vade Eyet auf den Aufstellungsort des Weihgeschenkes deutlich Bezug nehmen, indem für diese an sich ungewöhnliche Fassung die hervorragende Stelle des Weihgeschenkes der Anlass gewesen sein mag. Schon Urlichs (Verh. d. Hall. Philol, Vers. 4 und Würzb. Progr. 1877 S. 11) wies darauf hin, dass dies Weihgeschenk für die Datierung des Tempels von Bedeutung sei; der Anlass dazu, die Schlacht bei Tanagra, fällt Ol. 80,4 (457); bald darnach wird der Schild fertig gewesen sein und konnte daher, wenn der Tempel Ol. 81,1 (456) fertig war, bereits sich daran befinden, wenn auch das Innere noch unfertig war und die Nike über dem Giebel noch fehlte (so Purgold 184). Urlichs nahm an, dass nicht nur der Schild, sondern auch die Nike und die λέβητες zum Weihgeschenk gehört hätten; Petersen Kunst des Pheidias 349 glaubte, dass letztere unter der φιάλη zu verstehen seien, was Michaelis A. Z. XXXIV 170 A. mit Recht bestritt. Der Gebrauch von φιάλη für Schild ist zwar ungewöhnlich, in der Poesie aber nachgewiesen (vgl. Aristot. rhet. III 4 p. 1407 A, 16; ebd. 11 p. 1412 B, 35; poet. 21 p. 1457 B, 20. Antiphan. b. Athen. X 433 C), und ebenso inschriftlich, CIA 652 B, Z. 6 und 660 Z. 54 f.; vgl. Benndorf Österr. Jahresh. II 9 A. 16.
 - S. 220,19. Vgl. I 29,9.
- S. 221,1. Man nahm früher an, dass die 21 Schilde des Mummius in der Weise am Architrav angebracht waren, dass auf jede der zehn Metopen und der elf Triglyphen ein Schild kam (s. die restaurierte Tempelfaçade Ausgrabungen III Taf. 35). Allein eine genaue Untersuchung hat ergeben, dass die Schilde gar nicht am Architrav angebracht waren, sondern an den Metopen, und zwar wahrscheinlich 10 an den Metopen der Ostfront und 11 an den östlichen Metopen der Südfront. Nach den erhaltenen Spuren hatten die Schilde einen Durchmesser von etwa 1,05 m. Dörpfeld in d. Ergebnissen Textbd. III 7.
- S. 221,4 ff. Die Litteratur über die Giebelskulpturen und die Metopen des Zeustempels ist so ungeheuer umfangreich, dass wir auf eine Auf-Pausanias II.

zählung derselben verzichten und auf die vollständige, bis zum Jahre 1897 reichende Zusammenstellung verweisen müssen, die sich im III. Textband der Ergebnisse S. 178—181 findet. In diesem Bande findet sich die von Treu herrührende Behandlung der Skulpturen auf S. 44—178, und zwar sind besprochen: die Statuen des Ostgiebels S. 44—69, die des Westgiebels 69—95, die Fundstellen der Giebelstatuen 95—113, die Anordnung und Deutung des Ostgiebels 114—130, des Westgiebels 130—137, die Metopenreliefs 138—178; dazu kommen die nachträglichen Bemerkungen zu den Giebeln von E. Curtius S. 280—285. Von den Tafeln gehören 9—34 den Giebelskulpturen, 35—44 den Metopen an. Als neu hinzugekommen ist anzuführen Wernicke A. Jb. XII 169 ff. und de Petra in der Strena Helbigiana 44. Was die allgemein zugänglichen Handbücher u. dgl. anlangt, so verweisen wir für die Giebelfelder auf Overbeck ⁴ I 309. Murray II 157. Mitchell 261. Collignon I 436, ferner Flasch 1104 X. Bötticher 261 und Friederichs-Wolters Gipsabgüsse 123.

S. 221,4. Die Sage, auf die sich die Darstellung des Ostgiebels bezieht, ist folgende: Oinomaos, König von Pisa, ein Sohn des Ares und der Harpine, hat zur Tochter Hippodameia, um die sich viele Freier bewarben, da auf sie als einziges Kind die Herrschaft von Pisa übergehen musste. Aber Oinomaos wollte sie keinem vermählen; nach der einen Version, weil er selbst in sie verliebt war, nach der andern, weil ihm ein Orakel geworden war, dass er durch seinen Eidam ums Leben kommen werde. Er machte daher die Bedingung, dass nur der die Hand seiner Tochter erhielte, der ihn im Wettfahren besiegt hätte, im Fall des Unterliegens müsste der Freier seine Kühnheit mit dem Tode büssen. Oinomaos über windschnelle Wunderrosse verfügt, so gewinnt er regelmässig bei dem am Ufer des Kladeos beginnenden Wettlauf, als desseu Endziel der Altar des Poseidon auf dem Isthmos festgesetzt war. Schon haben dreizehn Freier ihr Wagnis mit dem Tode gebüsst, da kommt Pelops, der Sohn des Lyderkönigs Tantalos; er besticht den Myrtilos, den Wagenlenker des Oinomaos, dass dieser seinen Herrn verrät (er nimmt den ehernen Zapfen aus der Radnabe heraus oder ersetzt ihn durch einen aus Wachs nachgebildeten), bei der Wettfahrt stürzt Oinomaos von dem in Stücke gehenden Wagen, und Pelops durchbohrt ihn mit seinem Speer; nach anderer Fassung tötet sich Oinomaos selbst. Vgl. Apollod. II 4. Diod. IV 73. Hygin. fab. 84. Pind. Ol. 1 und Schol. ebd. 1,114. Schol. Ap. Rh. I 752. Schol. Eur. Orest. 990; anderes bei Preller-Plew II 383 und Weizsäcker bei Roscher III 764. - Was die Darstellung des Ostgiebels anlangt, so war nicht der Wettlauf dargestellt, wie die Beschreibung und die Funde darthun, sondern die Vorbereitung dazu. Die 21 Figuren des Giebels, die Paus. nennt (13 menschliche und 8 Pferde), haben sich sämtlich in mehr oder weniger umfangreichen Resten wieder aufgefunden; es unterliegt keinem Zweifel, dass weitere nicht vorhanden waren, dass Paus. also alle Figuren dieses Giebels aufgezählt hat. Dagegen gehen die Ansichten über die Aufstellung dieser Figuren mit Ausnahme der mittelsten und der beiden Eckfiguren ausserordentlich auseinander, und zwar sind es

vornehmlich folgende: Curtius Ausgrabungen II 6. Funde von Olympia 11. SB. Berl. Akad. 1883, 777. A. Z. XLI 347 (Ges. Abhandl. II 304); ebd. XLII 220. Abh. Berl. Akad. 1891 (Ges. Abh. II 338). Ergebnisse III 280. Treu A. Z. XXXIV 174; ebd. XL 215. A. M. XIV 297. A. Jb. IV 266; ebd. VI 63 u. 98. Ergebnisse III 114. Kekulé Rh. M. XXXIX 481; ebd. XL 308. Laloux et Monceaux Restaurat. d'Olympie (Paris 1889) p. 87. Loeschcke Dorpater Progr. 1885. Six Journ. of hellen. stud. X 98. A. A. 1893, 197. Sauer A. Jb. VI 9 u. 75. Furtwängler ebd. 76. A. A. 1891, 93. Berl. phil. Wochenschr. 1892 Sp. 1282 u. 1314. Wernicke A. Jb. XII 169. — Overbeck I 308. Bötticher Taf. 7 fg. Flasch 1104 Y und Frazer p. 305 schliessen sich an Treu an; Mitchell 255 und Waldstein Journ. of hell. st. V 195 an Curtius; Collignon I 436 an Laloux-Monceaux. Vgl. unsere Tafeln III fg., nach Wernicke a. a. O. — Die Statuen des Ostgiebels sind in ungefähr anderthalbfacher Lebensgrösse gearbeitet; ihr Material ist parischer Marmor (Lepsius bei Treu Ergebn. Textb. III 114).

S. 221,6. Die die Giebelmitte einnehmende Figur des Zeus (in den Wiederherstellungs-Entwürfen der Giebelfelder übereinstimmend mit H bezeichnet) ist abgebildet Ergebn. Tafelbd. III Taf. 9,1, besprochen ebd. Textbd. III 44 (alle folgenden Citate beziehen sich auf diesen Band der Ergebnisse). Der Gott steht aufgerichtet da (r. Standbein) und hatte den (fehlenden) Kopf nach der r. Schulter gewandt. Die r. Hand fasst den Saum des übergeschlagenen Mantels; die l. Hand hielt ein Scepter. Brunn SB. d. bayr. Akad. 1888, 197 ff. nahm an, es habe vor oder neben Zeus ursprünglich ein Altar gestanden; ihm stimmten Six a. a. O. 101, Sauer a. a. O. 31 und Wernicke a. a. O. 178 zu; abweisend spricht sich mit Recht aus Treu A. Jb. IV 296, ebd. VI 69. Ergebn. III 45 A. 1. Wenn man bei Paus. hat herauslesen wollen (wegen des Ausdrucks άγαλμα), die Zeusfigur sei als Kultbild zu verstehn, so hat schon Welcker Alte Denkm. I 180 das Irrige dieser Auffassung nachgewiesen; die Denkmäler selbst bestätigen das. Zeus ist persönlich, aber unsichtbar anwesend gedacht, wie Apollon im Westgiebel, Athene in den Giebeln von Aigina. Daher wenden sich die Helden rechts und links von ihm ab, eine Opferscene oder Vorbereitung zu einem Opfer ist nicht dargestellt. Die Wendung des Kopfes des Zeus nach seiner r. Schulter deutet an, dass der hier stehende Pelops Sieger sein wird. Neuerdings ist Wernicke freilich a. a. O. wieder dafür eingetreten, dass Zeus als Götterbild gedacht sei, obschon doch das Postament dann nicht fehlen dürfte; er fasst auch die ganze Mittelscene als Opfervorbereitung auf, s. u.

ebd. Über die Ausdrucksweise κατὰ μέσον μάλιστα τὸν ἀετόν vgl. oben zu S. 220,10. Dass der Zeus direkt in der Mitte des Giebels gestanden habe, ist nicht zu bezweifeln; Bedeutung und Grösse der Figur ergeben das. So übersetzte auch Welcker Alte Denkm. I 480: "gerade in der Mitte des Giebelfeldes", während Schubart Z. f. A. 1855, 105 auch hier, wie VIII 45,6, die Bedeutung "ungefähr" annahm.

S. 221,7. Die Statue des Oinomaos (J) abgeb. Taf. 9,3, besproch. S. 49, ist vornehmlich durch den Bart gegenüber dem bartlosen Kopf des

Pelops kenntlich; der Helm ist nicht entscheidend, da auch Pelops einen solchen trägt, was man freilich aus den Worten des Paus. nicht schliessen würde. Oinomaos stützt die Linke auf den Speer, die Rechte stemmt er in die Hüfte; über Rücken und Schultern trägt er einen Mantel. - Fraglich war längere Zeit, auf welche Seite des Zeus die Figur gestellt werden sollte, ob ἐν δεξιᾳ τοῦ Διός von der r. Seite des Zeus oder vom Zuschauer aus zu verstehen sei. Nun hat aber schon Michaelis A. Z. XXXIV 163 ff. nachgewiesen, dass Paus. die Bezeichnungen "rechts" und "links" immer vom Beschauer aus gebraucht; und dem entspricht es auch, dass er den Alpheios links auf der Seite des Pelops, den Kladeos rechts auf der Seite des Oinomaos nennt, gemäss der wirklichen Lage der Flüsse im Verhältnis zum Giebelfelde. Audere Gründe, den Oinomaos nicht, wie man anfänglich vorschlug (Treu A. Z. XXXIV Taf. 13) und auch später noch aufs neue verteidigt wurde (Studniczka A. Z. XLII 284. Six Journ. of hell. st. X 100. Wolters A. Jb. VI 27. Wernicke 173 ff. de Petra 47), auf die l. Giebelhälfte zu versetzen, sondern rechts aufzustellen, führt Treu Ergebn. 119 an: vornehmlich, dass Zeus seinen Kopf nicht dem Unterliegenden zuwenden kann, dass dieser nicht auf der glückbedeutenden rechten Seite des Gottes stehen darf, dass nur bei dieser Aufstellung Hippodameia sich ihrem Geliebten zuwendet u. a. m. Eine andere früher aufgestellte Vermutung, dass unmittelbar neben Zeus die beiden Frauen gestanden hätten (Brunn a. a. O. 183. Six a. a. O. 98. Sauer a. a. O. 28), hat sich als räumlich unmöglich erwiesen (s. Treu A. Jb. VI 64) und widerspräche auch dem Wortlaut des Paus.

ebd. ἐπιχείμενος χράνος τῆ κεφαλῆ, ohne Wiederholung von ἐπί wie z. B. I 24,5. III 26,9. V 11,1. 2. 27,8; dagegen V 17,1 ἐπιχείμενος χυνῆν ἐπὶ τῆ χεφαλῆ. 19, 9. 22,5.

S. 221,8. Sterope ist bei Hellanikos frg. 56 Mutter des Oinomaos, und Thrämer 63 meint, das sei die ursprünglich in der Pisatis giltige Genealogie gewesen. Gemahlin des Oinomaos ist sie auch bei Apollod. III 10,1; Eurythoe heisst sie bei Tzetz. ad Lycophr. 156, Euarete bei Hyg. fab. 84. Als Figur der Sterope galt anfänglich die jetzt fast allgemein als Hippodameia gedeutete Frauengestalt F, die den r. Arm unter dem Busen über den Leib legt und die Linke dem obern Gewandrand nähert, während man die andere Frauenfigur K (Taf. 10,2, mit Kopf Taf. 11,3; bespr. S. 51) im geschlossnen dorischen Chiton mit Überhang und Bausch, die das lockige Haupt zur 1. Schulter wendet, mit der 1. Hand nach dem Gewand auf der 1. Schulter greift und den r. Arm (mit irgend einem Attribut) vorstreckt, als Hippodameia deutete. Indessen hat Studniczka A. Z. XLII 281 ff. darauf hingewiesen, dass das leichte, an der r. Seite offene Gewand, der geschlitzte dorische Chiton, nur für eine Jungfrau, nicht für die Königin passe (vgl. Boehlau quaest. de re vest. Graecor. 15 u. 79 ff. Studniczka Unters. üb. d. gr. Tracht 6; ders. R. M. II 54). Demnach werden wir in der Frau mit der reicheren Gewandung und der stolzen Haltung (Treu Ergeb. 120) die Sterope zu erkennen haben; vgl. ebd. 127. Wernicke, der Oinomaos mit Sterope auf die 1. Giebelseite versetzt, wendet jenen dem Zeus zu, so

dass er der Gemahlin den Rücken kehrt; diese soll in der r. Hand die Opferschale halten, um sie dem Oinomaos zu reichen; doch kommt gerade dieser Gedanke bei Wernickes Rekonstruktion sehr ungenügend zum Ausdruck.

S. 221,9. Über Myrtilos, den Wagenlenker des Oinomaos, vgl. Kramer de Pelopis fabula (Leipz. 1887) 13 ff. Tümpel bei Roscher II 3315; über seine Verbindung mit Oinomaos Weizsäcker ebd. III 771. - Mit dieser Figur nehmen die Schwierigkeiten der Aufstellung und Deutung der Figuren zu. Während der Platz des Zeus (H) und der beiden Eckfiguren (A und P) feststeht, der der vier stehenden Figuren Oinomaos (J), Sterope (K), Pelops (G) und Hippodameia (F) wenigstens so weit sicher ist, dass sie neben Zeus die Mitte einnehmen müssen, ist bei den noch übrigen sechs menschlichen Figuren - bei Paus. lauter Männer, in Wirklichkeit fünf männliche und eine weibliche Figur, - alles unsicher. Es sind zwei sitzende ältere Männer (L und N), zwei knieende (B und C), ein kauernder Jüngling (E) und ein knieendes Mädchen (O). Hier sind nun folgende Vorschläge gemacht worden: von denjenigen Restaurationsversuchen, die die Partei des Oinomaos in die r. Giebelhälfte setzen, wird vor den Rossen angesetzt: die Figur L, ein bärtiger sitzender Mann (Ergebn. Taf. 14,2; Kopf Taf. 16,1; Beschreibung S. 60), nach r. gewandt, mit erhobenem l. Unterarm, der sich nach allgemeiner Annahme (vgl. Sauer A. Jb. VI 21. Furtwängler ebd. 78. Wernicke ebd. XII 181) auf einen Stab (Kentron) stützt, von Treu (vgl. Ergebn. S. 128) u. Studniczka (und denen, die Treus Rekonstruktion annehmen, s. o. zu Z. 4); der knieende Mann C (Ergebn. Taf. 14,3; beschrieben S. 61 f., vgl. 122 u. 127) von Curtius und Sauer; das knieende Mädchen O (Ergebn. Taf. 14,5; Kopf Taf. 17,2; beschr. S. 63), als Dienerin der Sterope, von Kekulé und Furtwängler. Von denen, die Oinomaos mit den Seinigen in die 1. Giebelhälfte versetzen: der knieende Jüngling B (Ergebn. Taf. 14,4; Kopf Taf. 17,1; beschr. S. 62) von Laloux-Monceaux und Six; der sitzende Mann L (s. oben) von Wernicke. Unsres Erachtens ist bei dem Ausdrucke κάθηται, den Paus, gebraucht, nur an eine wirklich sitzende, nicht an eine knie ende Figur zu denken; sitzende Figuren giebt es im ganzen Giebel nur drei: ausser L der sitzende Greis N (s. unten), der nicht in Betracht kommen kann, weil er an dieser Stelle keinen Platz hat, und der hockende Knabe E, der für einen Wagenlenker zu jugendlich ist; es bleibt demnach die Figur L übrig, der wir mit Treu ihren Platz vor dem Rossegespann des Oinomaos anweisen. Ob freilich Paus. gut unterrichtet war, warum er diesen Mann Myrtilos nannte, und ob nicht vielleicht der hinter den Pferden sitzende Greis N der Wagenlenker des Oinomaos war, muss dahingestellt bleiben.

S. 221,10. Von den Pferden (M) sind die der l. Giebelhälfte abgeb. Taf. 12, die der rechten Taf. 13; vgl. die Besprechung S. 53 ff. Von jenen ist das rechte Beipferd, von diesen das linke aus einem besonderen Blocke und an der Vorderseite in voller Rundung ausgearbeitet; die beiden Jochpferde und das zweite Beipferd sind aus einem Block in reliefartiger

Abflachung und Verschmelzung der Leiber gearbeitet, sodass die Köpfe einer hinter dem andern zum Vorschein kommen. Die von Six ausgesprochene Ansicht, dass die Beipferde eben erst zur Anschirrung herangeführt werden und daher getrennt hinter den drei andern heranschreiten (vgl. Six a. a. O. und A. A. 1893, 197), hat zwar Zustimmung gefunden bei Sauer, wird aber von Treu A. Jb. IV 304 gewiss mit Rocht zurückgewiesen. Bohrlöcher zur Anbringung bronzener Zügel haben sich an verschiedenen Stellen erhalten; dass auch die Wagen mit dargestellt waren, die in den ersten Rekonstruktionsversuchen fehlten, hat sich aus verschiedenen Spuren nachweisen lassen, vgl. Treu Ergebn. 55.

S. 221.11. Es folgen zwei männliche Figuren, die Paus. als ίπποχόμοι betrachtete. In der Rekonstruktion von Treu folgt hier zunächst der sitzende Greis N (abgeb. Taf. 15,1; Kopf Taf. 16,2 fg.; bespr. S. 64 u. 122); er stützte sich mit der Linken auf einen Stab und lehnt die r. Wange in die r. Hand, deren Ellenbogen auf dem emporgezogenen r. Knie ruht. Der Körper ist sehr fett gebildet, der Kopf hat eine Glatze und zeigt traurigen Ausdruck. Alle Rekonstruktionsversuche sind Treu gefolgt, zumal sich herausgestellt hat, dass der Figur der rechte Fuss beschnitten worden ist, was nur geschehen sein kann, damit die Wagenplinthe vom Gespann des Oinomaos Platz finde (s. S. 65 mit Abb. 101). So finden wir die Figur N an dieser Stelle auch bei Curtius, der ihn jedoch als einen Seher fasst (Funde von Olymp. 12), wie vorher schon Newton (Essays on art 357) und auch Körte, der ihm den Namen Iamos giebt, ferner bei Kekulé, Studniczka, Sauer, Furtwängler. Doch wollen Kekulé, Flasch (S. 1104 Z), Sauer und Furtwängler, denen wir uns anschliessen möchten, in der Figur den Myrtilos erkennen, während Treu (S. 128) es dahingestellt lässt, ob man bei dieser Figur an einen Seher, an Alxion, den Vater des Oinomaos, oder an einen namenlosen Volksgenossen des Königs zu denken habe; Loeschcke (Dorp. Progr. S. 8) nannte ihn sogar Kronos, doch spricht dagegen die individuell genrehafte Auffassung der ganzen Figur. Bei Six und Wernicke befindet sich hinter den Pferden des Oinomaos (also bei ihnen in der l. Giebelhälfte) die Figur des knieenden Mannes C, sodass hier also die Aufstellung (nicht die Bedeutung) mit der von Treu übereinstimmt; bei Laloux-Monceaux finden wir den sitzenden Mann L als Myrtilos. — An der Stelle des zweiten sog. ίπποχόμος befindet sich bei Tren das knieende Mädchen O (s. o. zu Z. 9), die Paus. für eine männliche Figur hielt; dass sie nur von der l. Seite sichtbar sein konnte, geht aus der Stellung mit Sicherheit hervor, dagegen ist ihr Platz Curtius setzt sie (wie schon anfangs im Giebelfeld sehr bestritten. Hirschfeld Dtsch. Rundsch. XIII, 1877, Taf. zu S. 312 und Adler Ausgrab. II Taf. 35 thaten) auf die l. Seite neben den sog. Alpheios, dem sie sich zuwendet; ebendort findet sie sich bei Laloux-Monceaux; sie wird alsdann als Nymphe Arethusa oder Quelle Pisa gedeutet (Curtius Funde von Olymp. 13), die Blumen liest oder im Wasser sich spiegelt (Furtwängler Samml. Saburoff zu Taf. 92); oder als Artemis Elaphia, mit einem Reh spielend (Loeschcke a. a. O. 12; dagegen Treu Dtsch.

Litt. Ztg. 1886 Sp. 1654). Kekulé setzt die Figur vor das Gespann des Oinomaos und denkt sich dieselbe als Dienerin der Sterope, die der Herrin die Sandalen bindet, ähnlich Six (bei dem sie aber von der Frauengestalt, die in seiner Aufstellung Hippodameia ist, durch die Figur des Pelops getrennt ist), ebenso bei Wernicke; s. die Gegenbemerkungen von Treu Ergebn. 125, der die Figur seinerseits auch als Dienerin der Sterope fasst, während Sauer hier den Verrat des Myrtilos dargestellt sieht, der mit seiner l. Hand von dem Mädchen einen Beutel oder dergl., den sie in der Rechten hielt, in Empfang nimmt, während letzteres in der l. Hand den herausgenommenen Radachsen-Nagel halten soll, eine mit Recht allgemein zurückgewiesene Hypothese. -- An die Stelle des knieenden Mädchens tritt bei Curtius und Kekulé der hockende Knabe E (abgeb. Taf. 14,1, bespr. S. 59 u. 122), der das r. Bein untergeschlagen, das l. hochgezogen hat, während er mit dem r. Arm sich aufstützt und mit dem 1., der in das Gewand gehüllt ist, seinen linken Fuss berührt. Curtius, der diesen Knaben mit dem daneben befindlichen sogen. Kladeos in Verbindung bringt, fasst ihn demgemäss als Quellgottheit; Loeschcke, der den Knaben gleichfalls hier unterbringt, erklärt ihn als Sosipolis, den elischen Dämon (Paus. VI 20,2), ebens. Körte Berl. philol. Wochenschr. 1892 Sp. 1050 (hiergegen Treu Ergebn. 59 A. 2); Flasch 1104 BB als Olympos; Wernicke dagegen sieht in ihm einen Diener des Pelops. Obschon Treu die Möglichkeit, die Knabenfigur an diese Stelle zu setzen, lebhaft bestreitet, ist sie doch von Curtius Ergebn. 282, vornehmlich mit Rücksicht auf die Fundumstände der Figuren N, E und P, festgehalten worden. Laloux-Monceaux, Six und Wernicke stimmen in der Aufstellung der drei Figuren der r. Giebelecke zwar mit Curtius überein, doch ist es bei ihnen die Seite des Pelops; auf der des Oinomaos befindet sich an dieser Stelle des Giebels bei Laloux-Monceaux das knieende Mädchen O, dem sog. Flussgott zugekehrt, bei Six der sitzende Mann L, bei Wernicke der knieende Knabe B.

S. 221,13. Über die von Paus. Kladeos genannte Figur bestehem keine Zweifel: es ist der auf dem Bauche liegende Mann P (abgeb. Taf. 15,3; Kopf Taf. 17,3 fg.; bespr. S. 67 u. 129); nur bei Laloux-Monceaux, Six und Wernicke ist natürlich die von Paus. Kladeos genannte Figur die andere Eckfigur A, der sog. Alpheios. Hingegen ist die Richtigkeit der Deutung des Paus. bei den beiden Eckfiguren auf Flussgötter lebhaft bestritten worden, zunächst von Kekulé a. a. O. 490, dann von Walz im Progr. von Maulbronn f. 1887 und von Furtwängler A. Jb. VI 87 (vgl. Meisterw. 232); und zwar wird dabei ausgegangen von der Behauptung, dass die Personifizierung von Flüssen in menschlicher Gestalt erst eine Schöpfung der hellenistischen Zeit sei. Dieser Ansicht haben sich seither die meisten Erklärer angeschlossen und die beiden Eckfiguren demnach als Zuschauer gedeutet, die auf den Wettkampf warten; doch hielt Curtius (Ergebn. 283) an der Deutung des Paus. "unerschütterlich" fest.

S. 221,14. Die Figur des Pelops G (abgeb. Taf. 9,2, Kopf Taf. 11,1; bespr. S. 46 u. 127) ist ein schlanker Jüngling, bartlos, der das be-

helmte Haupt etwas senkt, am l. Arm einen Schild trug und die erhobene Rechte auf eine Lanze stützte; der Rumpf scheint mit einem nachträglich angefügten Erzpanzer bekleidet gewesen zu sein. Wir setzen ihn mit Treu auf die l. Giebelhälfte neben Zeus, jedoch diesem ab- und seiner Braut Hippodameia zugewandt; die andern Aufstellungsvorschläge gehen aus dem oben über den Platz des Oinomaos Gesagten hervor. In der Kopfhaltung des Pelops findet Treu "bescheidenen Niederblick", als ein Bild der εὐσέβεια; Wernicke dagegen "etwas Lauerndes" und "innere Unruhe". Um so seltsamer müsste es erscheinen, wenn Pelops in dieser schuldbewussten Haltung sich, wie Wernicke will, dem Zeus zuwendet, was notwendig ist, wenn man die Figur in die r. Giebelhälfte stellt.

S. 221,15. Die Figur der Hippodameia F (abgeb. Taf. 10,1, bespr. S. 50 u. 127) ist als solche, wie oben zur Sterope bemerkt, von Studniczka an ihrer Tracht erkannt worden. Ihre Stellung wird in der Regel als kummervoll und als typische Geberde der Trauer gedeutet oder als bange Erwartung; da der Sieg des Geliebten für sie die Niederlage und den Tod des Vaters bedeutet, so ist diese Haltung durchaus begründet. Vom Kopf ist leider nur wenig erhalten.

ebd. Als Wagenlenker des Pelops finden wir bei Treu die Figur hinter den Pferden angenommen, was der Reibenfolge bei Paus. widerspricht; vor die Pferde setzt er den oben besprochenen sitzenden Knaben E, den er als Diener des Pelops deutet, welcher seine Arbeit schon gethan habe und vor dem Viergespann, bei dessen Anschirrung er thätig gewesen, der Abfahrt seines Herren harre (S. 129); ebenso bei Furtwängler. Bei Curtius kniet dagegen, die Zügel der Pferde haltend, vor ihnen am Boden der Jüngling B (abgeb. Taf. 14,4; Kopf Taf. 17,1; bespr. S. 62 u. 127), der bei Treu die zweite Stelle von l. einnimmt; auch nimmt Treu nach äusseren Anzeichen an, dass die l. Seite der Figur der Giebelwand zugekehrt war; während bei Curtius die Figur so gestellt ist, dass die vernachlässigte l. Seite dem Beschauer sichtbar wird. Auch Kekulé stellt den knieenden Knaben hierher, doch wäre derselbe nach seiner Deutung ein ίπποχόμος, der den Huf des einen Pferdes prüfend beschaut. würde allerdings Paus. ungenau beschreiben, wenn er unmittelbar nach der Hippodameia den ήνίοχος des Pelops nennt. — Bei Laloux finden wir auf Pelops' Seite vor den Pferden den knieenden Mann C; bei Six das knieende Mädchen O, ebenso bei Wernicke; letzterer glaubt, dass Paus. sich durch das lange Gewand des Mädchens habe verleiten lassen, darin einen Wagenlenker zu sehen; er müsste in diesem Falle auch darin nichts Auffallendes gefunden haben, dass dieser angebliche Wagenlenker zu Füssen der Hippodameia kniet, anstatt sich um die Pferde zu kümmern. - Die Pferde des Pelops, von deren Ausführung dasselbe gilt, wie von dem Gespann des Oinomaos, sind abgeb. Taf. 12 und besprochen S. 53 fg.

ebd. Es folgen zwei Figuren, die Paus. wie die der andern Giebelhälfte als ίπποχόμοι erklärt. Hier befindet sich zunächst hinter den Pferden bei Treu der knieende Mann C (abgeb. Taf. 14,3; bespr. S. 61,122 u. 127), der demnach bei ihm der Wagenlenker des Pelops ist, der in den aus-

gestreckten Armen die Zügel hält, was freilich auch mit der Aufzählung bei Paus. nicht stimmt. Wie Treu ordnet Kekulé hier an und Furtwängler. Bei Curtius und Sauer befindet sich hier der sitzende Mann L, als Seher oder Vogelschauer gedeutet (Curtius Tempelgieb. 16), von Loeschcke (Dorp. Progr. 13) Iamos, von Körte (Berl. phil. Wochenschr. 1892 Sp. 1049) Klytios genannt; Sauer fasst ihn als ίπποχόμος. Bei Laloux-Monceaux, Six und Wernicke haben wir an der entsprechenden Stelle der r. Giebelhälfte den sitzenden Greis N; letzterer erklärt (S. 189) das "grübelnde Sinnen" der Figur daher, dass Killas für den Ausgang der Wettfahrt fürchte. -- Die zweite Figur hinter dem Wagen ist bei Treu der knieende Knabe B (s. oben), ebenso bei Furtwängler, als Helfer des Killas; Curtius versetzt hierher das knieende Mädchen O (vgl. oben zu Z. 11); Kekulé den sitzenden Mann L, als Seher gedeutet; Sauer den hockenden Knaben E, den Laloux-Monceaux, Six und Wernicke in die r. Giebelecke setzen, wie Curtius, nur mit abweichender Deutung, als Diener des Pelops, der sich mit dem Zuschauer, dem sog. Alpheios resp. Kladeos, unterhält.

S. 221,17. Der sog. Alpheios ist der liegende Jüngling A (abgeb. Taf. 15,2, bespr. S. 66 u. 129); nur bei Laloux-Monceaux, Six und Wernicke ist damit der sog. Kladeos gemeint, in der r. Giebelecke. Über die bestrittene Deutung der beiden Flussgötter s. oben zu Z. 13.

S. 221,19. Der Wagenlenker des Pelops, dessen Name auch in der Form Killos vorkommt, fiel nach Theopomp beim Schol. Hom. Il. I 38, als er mit Pelops nach Pisa zog, bei Lesbos ins Meer und ertrank (vgl. Tümpel im Philol. IL 96 A. 19). Nach Strab. XIII 613 errichtete ihm Pelops in Troas ein Grabmal. Nach Robert Bild und Lied 187 A. 35 wäre, wie die ganze Sage, so auch der Name und die Person des Killas lesbischen Ursprungs, indem in der ältesten Version Pelops als einheimischer König von Argos sich die Braut aus dem fernen Lesbos holte; vgl. v. Wilamowitz Hermes XVIII 217 A. 2. Von anderer Seite wird die Sage vom Tode des Killas dadurch mit dem elischen Wettkampf in Einklang gebracht, dass Killas bei der Heimkehr des Pelops nach Lydien umgekommen sei, vgl. Preller-Plew II 386. Stark Niobe 401 u. 416. -Kalkmann 46 und Thrämer Pergamos 46 meinen, dass Paus. den Namen des Killas aus einer olympischen Periegese entnahm, dass dieser aber keineswegs deshalb in Olympia so geheissen haben müsse; dagegen Treu Ergebn. 127 A. 4. - Den troizenischen Namen Sphairos erwähnt Paus. auch II 33,1; vgl. Bd. I 638.

221,20 f. Die Angabe des Paus., dass der Schöpfer des Ostgiebels Paionios von Mende, der des Westgiebels Alkamenes, der jüngere Zeitgenosse des Pheidias sei, war vor Auffindung der Olympia-Skulpturen unbezweifelt, vgl. Brunn gr. Künstler I 236 und 244. Allein schon bald nach Bekanntwerden der Giebelskulpturen begannen die Zweifel an der Richtigkeit der Nachricht. Begründet wurden dieselben teils durch chronologische, teils durch stilistische Bedenken. Was zunächst Paionios anlangt, so kannte man denselben nur aus Paus., da ihn andere Schriftsteller nicht

nennen; Paus. aber erwähnt ausser den Giebelskulpturen seine ebenfalls in Olympia befindliche Nike Cap. 26,1, und diese hat sich bekanntlich nebst der dazu gehörigen Inschrift wieder gefunden. Damit kamen die Bedenken. Um zunächst von der Inschrift zu sprechen (s. unten zu 26,1), so ist daselbst von Paionios bemerkt: καὶ τἀκρωτήρια ποιῶν ἐπὶ τὸν ναὸν ἐνίκα. Nach dem gewöhnlichen Sinn von ἀχρωτήρων sind damit nicht die Figuren eines Giebelfeldes, sondern die Verzierungen auf dem Dach, an First und Ecken, bezeichnet (vgl. Mau bei Pauly-Wissowa I 1208); denn die Stellen, die man dafür geltend gemacht hat, dass ακρωτήρια auch Giebelfiguren bedeuten könne, nämlich Plat. Critias 116 D und Plut. Caes. 63, sind, wie Michae lis A. Z. XXXIV 169 nachgewiesen hat, nicht beweisend. Da nun in § 4 eine vergoldete Nike als Firstakroterion des Tempels angegeben ist, so liegt die Annahme sehr nah, dass die Inschrift sich auf diese bezog, dass also Paionios bei einer Konkurrenz um die Herstellung der Nike-Akroterien (die vermutlich erst längere Zeit nach der sonstigen Vollendung des Tempels aufgestellt wurden, s. o.) als Sieger hervorging und die Inschrift darauf Bezug nahm, vgl. Schubart, Jb. f. Ph. CXIII 397. Schubring A. Z. XXXV 64; derselben Ansicht sind Roehl IGA p. 82 n. 348. Gurlitt hist, u. phil. Aufs. E. Curtius gewidm. 263. Förster Rh. M. XXXVIII 421. Friederichs-Wolters Gipsabgüsse 135 u. a. Hingegen hat vor allem Curtius daran festgehalten, dass mit ἀκρωτήρια die Giebelskulpturen der Ostseite gemeint seien, ges. Abhandl. II 440; ebenso Urlichs Bemerk. üb. d. olymp. Tempel (Würzb. 1877) S. 15. Brunn SB. d. bayr. Akad. 1876, 340. Furtwängler A. Z. XL 362 A. 95. Flasch 1104 JJ. Ein weiteres Bedenken besteht darin, dass der Stil der Giebelskulpturen, den Brunn a. a. O. als "nordgriechisch-thrakisch" bezeichnen wollte, der aber sonst von den meisten als peloponnesisch betrachtet wird, von dem der Nike so weit entfernt ist, dass man beide Werke einem und demselben Künstler zuzuschreiben sich nicht entschliessen konnte: doch wird hiergegen geltend gemacht, dass zwischen der Vollendung der Giebelskulpturen und der Herstellung der Nike ein Menschenalter liege, innerhalb dessen der Stil eines Künstlers sich gänzlich ändern könne, vgl. Curtius Brunn SB. d. bayr. Akad. 1877, 21. - Ferner wird A. Z. XLI 358. angeführt, dass der Stil der beiden Giebelfelder, trotz der grossen Verschiedenheit in der Composition, die aber eine Folge der ganz verschiedenen Aufgaben ist, sich als so einheitlich erweist (ganz abweichend Lange A. M. VII 206, der namentlich in den Köpfen eine Entwicklung von altertümlicher Starrheit bis zu fast vollkommner Freiheit findet und eben deshalb jeden Gedanken an Paionios und Alkamenes abweist), dass man sie nicht zwei verschiedenen Künstlern zuschreiben könne; und so hat denn auch Murray (in der Akademy v. 2. Oktob. 1886) vorgeschlagen, beide Giebelfelder dem Paionios zuzuweisen (wofür jedoch nicht der Pluralis ἀκρωτήρια geltend gemacht werden darf, s. Inschr. v. Olympia n. 259 S. 383); und Six im Journ. of hell. st. X 109, sowie Puchstein A. Jb. V 97 betrachten den Alkamenes als Meister beider Giebelfelder, indem sie annehmen, Paus. habe sich bei der Nennung des Paionios durch ein Missverständnis der Nike-

Inschrift leiten lassen. Nun sind aber auch gegen die Urheberschaft des Alkamenes wichtige Bedenken erhoben worden. Alkamenes, wird geltend gemacht, ist Schüler des Pheidias (Plin. XXXIV 72. XXXVI 16); die Skulpturen des Westgiebels resp. beider Giebel zeigen aber keine Spur von Verwandtschaft mit den Arbeiten dieses Meisters. Ferner ist Alkamenes nach andern Nachrichten (vgl. Paus. IX 11,6) noch gegen Ausgang des 5. Jahrh. nach Vertreibung der dreissig Tyrannen für Thrasybulos thätig; da ist es sehr unwahrscheinlich, dass derselbe Mann ein Giebelfeld an dem i. J. 456 v. Chr. vollendeten Zeustempel gearbeitet haben könnte; vgl. Förster Rh. M. XXXVIII 421 ff. Friederichs-Wolters Gipsabgüsse Demgegenüber trat Brunn SB. d. bayr. Akad. 1878, I 465 für die Urheberschaft des Alkamenes ein, indem er annahm, Alkamenes sei, wie einige Quellen angeben, nicht Athener, sondern Lemnier gewesen; er sei noch jung, aber als schon selbständiger Künstler nach Olympia gekommen und habe dort Ol. 84-85 den Westgiebel gearbeitet; dann erst sei er nach Athen gegangen und dort erst Nebenbuhler, dann noch Schüler des Pheidias geworden. Dabei wird die Zeit der Arbeit an den Giebeln ungebührlich herabgesetzt. Curtius A. Z. XLI 359 nimmt gleichfalls an, Alkamenes habe sich erst später der Schule des Pheidias angeschlossen; seine Werke in Olympia seien eine um 460 v. Chr. ausgeführte Jugendarbeit. Dann hätte er demnach die Arbeiten für Thrasybulos als Greis von 86 Jahren ausführen müssen. Flasch, der S. 1104 KK für Alkamenes als Schüler des Pheidias eintritt und sogar annimmt, dass der Grundgedanke für sämtlichen Bilderschmuck des Tempels von Pheidias ausgegangen sei, geht auf die chronologischen Schwierigkeiten, die sich dabei ergeben, nicht näher ein, da er die Arbeit an den Giebelfeldern erst später ansetzt (s. S. 1099 fg.); dagegen sucht Loescheke (Dorpater Progr. 1887 S. 7) dadurch zu helfen, dass er zwei Künstler des Namens Alkamenes annimmt: einen älteren aus Lemnos, der (schon als älterer Mann) für Olympia arbeitete, und einen jüngeren, aus Athen, den Schüler des Pheidias, der für Thrasybulos arbeitete; derselben Ansicht ist Six im Journ. of hell. stud. X 109, vgl. dagegen Reisch im Eranos Vindob. 13 ff; Furtwängler, der A. M. III 194 für die Existenz eines älteren Alkamenes eingetreten war, hat das Meisterw. 122 zurückgenommen (über den Stil der Giebelskulpturen vgl. auch Furtwänglers Aufsatz in den Archaeol. Stud. f. H. Brunn 67 ff.). Puchstein A. Jb. V 97 A. 37 schliesst sich der Vermutung von Curtius a. a. O. an, dass die von Thrasybulos geweihten Werke vielleicht nicht neu gefertigt, sondern aus einem Heiligtum entnommen waren. Allein die Mehrzahl giebt die Nachricht von der Autorschaft des Alkamenes ebenso wie die des Paionios auf; doch gehen die Meinungen über Schule und Stil der Bilderwerke sehr auseinander. Gar keine Anhänger fand Brunn mit seiner Hypothese, dass es Arbeiten einer nordgriechisch-thrakischen Schule seien; der attischen Schule wies Flasch 1104 KK sie zu, einer westlichen, der sizilischen (resp. selinuntischen) nahe verwandten, Kekulé A. Z. XLI 229 und Friederichs-Wolters a. a. O.; einer ionischen Schule Furtwängler A. Z. XL 363, und ders. in den Arch. Stud. f. Brunn 67 ff. parischen Meistern. Am

meisten für sich hat die Ansicht, dass es peloponnesische Künstler waren, die die Skulpturen ausführten; sie wird verteidigt von Lange A. M. VII 206 (der allerdings verschiedene Einflüsse annahm, indem von auswärts geholte Arbeiter, vermutlich argivische, mit Steinmetzen der Umgegend zusammen arbeiteten), Treu A. Z. XXXIX 78 A. (argivisch - sikyonisch), Studniczka A. M. XII 372. R. M. II 53 (der nur die vier Eckfiguren des Westgiebels, die nicht gleich den andern von parischem, sondern von pentelischem Marmor sind, als attisch ausscheidet), Overbeck 1 330 (elisch), Collignon I 460. Dagegen ist die von Overbeck u. a. ausgesprochene Hypothese, dass die Meister nur die Zeichnungen oder kleine Modelle der Giebelskulpturen gefertigt, die Ausführung aber untergeordneten Hilfsarbeitern überlassen hätten, gegenüber der genauen Untersuchung der Originale durch Treu nicht haltbar; bekämpft hatte sie bereits Brunn a. a. O. 454 und Flasch a. a. O.

221,21. Die Worte δευτερεῖα ἐνεγχάμενος σοφίας ἐς ποίησιν ἀγαλμάτων versteht Curtius A. Z. XLI 360 in dem Sinne, dass bei einer von den Eleiern angeordneten Konkurrenz Paionios den Sieg davontrug und Alkamenes den zweiten Preis bekam; ähnlich Urlichs S. 17. Die Andeutung einer von Paus. selbst nicht ganz verstandenen Konkurrenz will auch Furtwängler A. Z. XL 362 A. 95 hier finden; und Meisterw. 35 meint er, Paus. spiele hier an auf die Erzählung von den Statuen, die Pheidias und Alkamenes schufen und bei denen Pheidias nach der Aufstellung den Preis erhielt, weil er die Figur besser für ihren hohen Standpunkt berechnet hatte, als Alkamenes. Das ist aber entschieden unrichtig; weder von der Herstellung der Giebelfelder noch von der einer einzelnen Figur ist die Rede, sondern von der von Götterbildern, und derjenige, der darin den ersten Platz vor Alkamenes erhält, ist dem ganzen Zusammenhang der Stelle nach Pheidias, nicht Paionios. Vgl. Förster a. a. O. 441 A. 2.

S. 222,2. Der Kampf zwischen Lapithen und Kentauren bei der Hochzeit des Peirithoos ist eine alte Sage, auf die schon Il. I 263 und Od. XXI 295 angespielt wird; sie war ein sehr beliebter Stoff für die Kunst, vgl. I 17,2. Die Heimat der Sage ist Thessalien; Wilamowitz bezweifelt jedoch (Eurip. Herakles ² I 60 A. 110), dass hier die thessalische Kentauromachie dargestellt sei, vielmehr sei an eine speziell eleische Form zu denken. S. hiergegen die Bemerkung von Treu Ergebn. III 133. Die von Robert A. Z. XXXV 91 und Six R. M. II 56 ausgesprochene Hypothese, die von Paus. gegebene Deutung sei überhaupt nicht richtig, vielmehr das Abenteuer des Herakles bei König Dexamenos in Olenos dargestellt, ist von ihnen selbst wieder zurückgenommen worden (vgl. Preller-Robert 264 A. M. XII 373 A. 1); ebenso hat Studniczka seine R. M. II 56 aufgestellte Ansicht, der Apollon in der Mitte sei ein Herakles, A. M. XII 373 A. 1 wieder zurückgezogen. - Paus, beschreibt diesen Giebel nicht in derselben Ausführlichkeit wie den Ostgiebel; er zählt nur etwa 10-11 Figuren auf. Die früher wiederholt ausgesprochene Annahme, dass seine Beschreibung vollständig sei, hat Welcker A. Denkm. I 185 mit Recht zurückgewiesen, und die Ausgrabungen haben das bestätigt: sie ergeben

21 Figuren, also dieselbe Zahl, wie im Ostgiebel (hier die Pferde mitgerechnet), teils in Gruppen von 2 bis 3 verbunden, teils einzeln. Die Symmetrie ist im einzelnen grösser, als im Ostgiebel, auch wird bei den meisten Figuren ihr Platz im Giebelfeld durch ihre Höhe bestimmt, sodass hier viel weniger Schwierigkeiten hinsichtlich der Aufstellung sich ergeben, als beim Ostgiebel. Die Rekonstruktionsversuche rühren vornehmlich her von Treu Ausgrabungen III Taf. 26 fg. S. 16 ff.; IV S. 22 ff.; abgeändert A. Jb. III T. 5 fg. S. 175. A. Jb. VI 106. Ergebnisse Textbd. III 130. Curtius Funde von Olympia 13. SB. d. Berl. Akad. 1883, 777. A. Z. XLI 347 (ges. Abh. II 304). Ergebn. Textbd. III 284 mit Taf. II. Sauer A. Jb. IV 163; VI 88. Studniczka ebd. IV 166 (doch vgl. Treu Ergebn. III 132 A. 1). Vgl. dazu Loeschcke Dorpat. Progr. v. 1887. Brunn SB. d. bayr. Akad. f. 1888 S. 187. Wolters A. M. XII 276. Friederichs-Wolters 128. Flasch S. 1104 DD. Murray II 145. Mitchell 266. Overbeck I 317. Collignon I 446.

S. 222,3. Nach der Angabe des Paus. wäre die in der Mitte stehende Figur Peirithoos gewesen; allein er hat da sicherlich einen Irrtum begangen, denn die Figur, die nach Grösse und Haltung in der Mitte gestanden haben muss (abgeb. Ergebn. III Taf. 22, Kopf Taf. 23; bespr. S. 69 u. 133), gilt mit Recht fast allgemein als Apollon, wie bald nach Auffindung erkannt wurde (s. A. Z. XXXV 33); nur Brunn (SB. d. bayr. Akad. 1888 S. 189ff.) wollte die Deutung des Paus. resp. der olympischen Exegeten aufrecht erhalten. Der von Engelmann (Vossische Zeitung vom 12. Jan. 1888, vgl. Treu A. Jb. III 182 und Sauer ebd. IV 165) gemachte Versuch, dem Paus. zuzumuten, dass er die Mittelfigur ganz übergangen habe, hat nirgends Zustimmung gefunden. Der Gott, dessen Kopf in archaischen Apollontypen Analogieen findet, wandte sich mit ausgestrecktem r. Arm und der Wendung des Kopfes nach l. (vom Beschauer); in der gesenkten l. Hand hielt er wahrscheinlich den Bogen; er erscheint hier als der (wie der Zeus im Ostgiebel unsichtbar gedachte) Beschützer der Lapithen, deren Stammvater er ist.

ebd. Die nächste Gruppe auf der einen Seite des Apollon (Peirithoos) besteht nach Paus. aus dem Kentauren Eurytion, der die Braut des Peirithoos, Hippodameia oder Deidameia, raubt, und Kaineus, der dem Peirithoos zu Hilfe kommt. Auch diese Interpretation muss falsch sein; da in der Mitte der Gote steht, so wird der Lapithe, der der bedrohten Frau des Peirithoos zu Hilfe kommt, Peirithoos selbst sein. Nun ergeben die Funde, dass zu jeder Seite des Apollon eine solche Gruppe von drei Figuren stand: ein Kentaur, der eine Frau zu entführen im Begriffe steht, daneben ein Lapith, zum Schlage gegen den Kentauren ausholend; die Gruppe HJK (nach den Bezeichnungen Treus) abgeb. Taf. 24, mit den Köpfen Taf. 25, bespr. S. 72 ff.; die Gruppe MNO Taf. 26, mit den Köpfen Taf. 27, besprochen S. 76 ff. Nach der ursprünglichen Anordnung von Treu, an der Curtius auch später noch festgehalten hat, standen diese beiden Gruppen so, dass die Kentauren nach der Mitte zu sprengten; so kamen die Frauen direkt neben Apollon, der beilschwingende Jüngling auf die l., der schwert-

zückende auf die r. Giebelhälfte. Nun hat aber Treu den fast allgemein gebilligten Vorschlag gemacht, die Gruppen umzustellen, sodass die Kentauren mit ihrem Raub nach den Ecken zu sprengen; die dafür sprechenden Gründe (teils räumlicher Art, teils innerliche, teils aus Versatzkorrekturen an den Figuren hergeleitet) hat Treu Ergebn. S. 132 nochmals zusammengestellt. Nimmt man diese Aufstellung an, und weiter, dass Apollon seine schützende Rechte doch aller Wahrscheinlichkeit nach über die bedrohte Braut ausstreckt, so haben wir auf der l. Giebelhälfte die Gruppe von Eurytion, Deidameia und Peirithoos; letzterer ist in dem schwertschwingenden Jünglinge (früher auch mit dem Beile ergänzt) zu erkennen. Vgl. die Zusammenstellung beider Rekonstruktionsversuche bei Collignon I 447 Fig. 232.

S. 222,5. Mit τ_{η}^{γ} δt wendet sich zwar Paus. zur andern Giebelseite (nach rechts), allein er beschreibt nun nicht mehr genau, sondern nennt hier bloss den Theseus, der die Kentauren abwehre. Er hebt von da ab, wie Sauer A. Jb. IV 163 f richtig darlegt, nur noch das Interessanteste heraus, nämlich die Geraubte, die der eben genannte Theseus befreien will, und den knabenraubenden Kentauren. Dass zu letzterem ein Gegenstück da ist, dass weiter nach den Giebelenden zu nochmals auf jeder Seite ein Kentaur dargestellt ist, der eine Frau entführen will, indem er sie auf den Rücken hebt, und dabei ein knieender Lapith, der den Kentauren durchbohrt, davon schweigt er ebenso, wie von den kriechenden alten Frauen (meist als Dienerinnen gedeutet) und den liegenden, bald als Quellnymphen, bald als Lapithinnen gedeuteten Eckfiguren.

S. 222,5. κένταυρος δὲ ὁ μὲν — ὁ δὲ, man erwartet κένταυροι, doch vgl. I 1,4 ἄλλος — ὁ μὲν — ὁ δὲ und Bd. I 123 das hiezu Bemerkte.

S. 222,6. Die einen knabenraubenden Kentauren vorstellende Gruppe ist FG (abg. Taf. 28,1, bespr. S. 79); das Gegenstück dazu PQ (abgeb. Taf. 28,2, Köpfe Taf. 29, bespr. S. 82) stellt einen knieenden Lapithen vor, der einen Kentauren würgt. Erstere Gruppe, diejenige, die Paus. allein noch anführt, stand nach dem ersten Treu'schen Entwurfe auf der r. Giebelseite; dass auch sie später ihren Platz mit der andern tauschen und auf die 1. Seite (neben die Peirithoosgruppe) versetzt werden musste, ergab sich aus den richtiger erkannten Höhenverhältnissen; vgl. Treu A. Jb. III 177. Ergebn. S. 131. Betreffs der übrigen Figuren des Westgiebels, auf die wir, da Paus. sie übergeht, nicht näher eingehen, verweisen wir auf Ergebn. Bd. III Taf. 30—34, Textbd. S. 84 ff. und 135 ff.; gegen Loeschckes Deutung der knieenden alten Frauen als Mütter der Kentauren (Dorp. Progr. v. 1887) Treu ebd., Robert Dtsch. Litteraturztg. 1888 Sp. 602 und Flasch Berl. philol. Wochenschr. 1888 Sp. 1314; über die Eckfiguren Studniczka bei Treu S. 92 und ebd. 136.

S. 222,9. Die skulpierten Metopen des Zeustempels befinden sich nicht, wie sonst in der Regel an dorischen Tempeln, an den Aussenseiten oberhalb des Architravs, denn hier waren die Metopen ohne Reliefs und, wie oben erwähnt, zum Teil mit Schilden geschmückt, sondern sie befanden

sich an der Ost- und Westseite der Cellamauer, wo beim Parthenon der Panathenaien-Fries angebracht war. Das wurde bereits nach den französischen Ausgrabungen richtig erkannt (Expéd. de Morée I Taf. 67) und ist später mit Unrecht wieder bezweifelt worden (vgl. Friederichs Bausteine z. gr. Plastik 133; dagegen Treu Ergebn. Textbd. III 149). Aus deu konstruktiven Details ergiebt sich die Thatsache, dass diese Metopen gleichzeitig mit dem Tempel gefertigt und an ihre Stelle gebracht wurden, also keine spätere Zuthat sind; vgl. Dörpfeld Ergebn. Textbd. II 10. - Die Ausgrabungen der französischen Expedition haben eine erhebliche Anzahl von Resten der Metopen zu Tage gefördert (genaue Aufzählung und Beschreibung bei Treu a. a. O. 140 ff.); weitere Reste haben die deutschen Ausgrabungen ergeben (vgl. die Liste der Metopenfunde ebd. 144 ff.). Aus diesen Funden konnte zunächst festgestellt werden, dass Paus. seine Aufzählung der Metopen beidemal im Süden begonnen hat. Die auffallende Thatsache, dass Paus. nur elf Thaten des Herakles nennt, suchte man sich vor den Ausgrabungen verschieden zu erklären. Petersen A. Z. XXIV 258 nahm an, dass das Abenteuer mit Geryones auf zwei Metopen verteilt gewesen sei; ähnlich hatte Clarac II 1,557 für die Reinigung des elischen Landes zwei Metopen angenommen; dagegen hielt Forchhammer B. d. I. 1842, 44 an der Elfzahl fest, indem er (unter Zustimmung von Friederichs a. a. O.) annahm, die übrigen Metopen der Schmal- und vielleicht auch der Längsseiten wären mit andern Darstellungen geschmückt gewesen. Die Fundthatsachen aber haben ergeben, dass O. Müller im Rechte war, als er den Ausfall der Metope mit dem Kerberos annahm (zu Völkels arch. Nachlass 75); denn von dieser sind unverkennbare Reste gefunden worden (abgeb. Ergebn. III Taf. 43,11; 44,3; Rekonstruktion Taf. 45,11; besprochen Textbd. III 175). Der Platz derselben ist freilich unsicher; O. Müller wollte sie hinter der Ebermetope einschieben, Curtius (Tempelgieb. v. Olympia 5) vor dem Augeiasrelief; ebendort setzt sie Tre u Ergebn. 149 f. auf Grund der Versatzmarken an. Ob Paus. diese Metope bei seiner Aufzählung vergessen hat oder ob eine Lücke im Text anzunehmen sei (so Curtius a. a. O), lässt sich nicht ausmachen. — Über die Metopen ist im allgemeinen zu vergl. Ergebnisse Bd. III Taf. 35-45; Textbd. III 138 ff.; die Litteratur vor den Ausgrabungen bei Rathgeber Artikel Olympia in Ersch- Grubers Encyklop. III 3, S. 233 ff.; die spätere Treu a. a. O. 181.

S. 222,10. Erste Metope: der Fang des arkadischen (d. i. erymanthischen) Ebers; Fragmente abgeb. Taf. 39,7; Rekonstruktion Taf. 45,7; bespr. S. 168. Dargestellt war, wie Herakles, den Eber auf der linken Schulter tragend, damit den Eurystheus, der in ein grosses, in die Erde gegrabenes Fass gekrochen ist, aus dem er blos mit dem Oberleibe hervorragt, bedroht, nach Art der Darstellungen auf schwarzfigurigen Vasenbüdern, vgl. Klein Euphronios ² S. 87. Furtwängler bei Roscher I 2199 u. 2243. Schneider d. zwölf Kämpfe des Herakles (Leipzig 1888) S. 37.

S. 222,11. Zweite Metope: das Abenteuer mit Diomedes; d.

h. die Wegführung der Rosse des Diomedes; Fragmente abgeb. Taf. 39,8; Rekonstruktion Taf. 45,8; bespr. S. 169. Herakles, unbekleidet, in Vorderansicht, hält ein sich bäumendes Ross mit der l. Hand am Zügel und schwingt in der r. Hand die Keule. Eine ähnliche Darstellung findet sich auf einem geschnittenen Steine (Cades Cl. III A. 157. Treu a. a. O. 170 Abb. 200); über andere Darstellungen Furtwängler a. a. O. 202; ebd. 2225 u. 2243. Schneider 52.

ebd. Dritte Metope: Kampf gegen den dreileibigen Geryones; Fragmente Taf. 40,9; Rekonstruktion Taf. 45,9 (jedoch abgeändert S. 172 Abb. 203); Köpfe Taf. 42,4 fg.; bespr. S. 170. Dargestellt war Herakles, im kurzen Chiton, nach rechts über zwei erschlagene und seitwärts gestürzte Oberkörper des Geryones hinwegsteigend; mit dem l. Fuss tritt er auf den dritten Leib des Riesen, der auch schon ins Knie gesunken ist, über den Kopf erhebt er mit beiden Händen die Keule. Entsprechende Vorstellungen finden sich in den anderweitigen Darstellungen des Mythus (Furtwängler 2203, 2226 u. 2244. Schneider 31. Klein 58) nicht.

ebd. Vierte Metope: Abenteuer mit Atlas (Holung der Hesperiden-Apfel); fast ganz wieder aufgefunden, abgeb. Taf. 40,11; Köpfe Taf. 41; Rekonstr. Taf. 45,10; bespr. S. 173. Nach der Beschreibung des Paus. sollte man annehmen, dass Herakles dargestellt war, dem Atlas die Last des Himmels abnehmend; nun hat man aber bald nach Auffindung der Metope erkannt (vgl. Hirschfeld Ausgrabgn. I 14; Curtius A. M. I 209), dass der den Himmel tragende Mann der Metope nicht Atlas, sondern Herakles ist, während der vor ihm stehende, der ihm in jeder Hand Apfel entgegenhält, Atlas ist, der die Hesperidenäpfel für ihn geholt hat; beweisend dafür ist vornehmlich der Typus des Herakles, während der Kopf des Atlas dem des Eurystheus nahe verwandt ist. Nur Weizsäcker (Korrespondenzbl. f. d. Schul. Württembergs XXXVI 427; uns unzugänglich) hat die Deutung des Paus. aufrecht erhalten wollen. Übrigens wäre es unseres Erachtens recht gut möglich, die Worte des Paus. mit der Darstellung der Metope in Einklang zu bringen, wenn sich die Deutung rechtfertigen liesse, dass mit Aτλαντος τὸ φόρημα nicht "die Last des Atlas" gemeint ist, sondern "das von Atlas Gebrachte", d. h. die Äpfel. Was die dritte dargestellte Figur betrifft, die langbekleidete Frauengestalt, die mit erhobener l. Hand mit an dem Himmelsgewölbe, trägt, so wird sie in der Regel als Hesperide gedeutet; doch hat Treu in den Ergebn. S. 175 sich dafür ausgesprochen, dass es Athena sei, die ja auch bei andern Abenteuern in den Metopen anwesend erscheint; dieselbe Ansicht hatte auch Schneider a. a. O. 62 verteidigt, und sie hat auch, trotz des Fehlens der für Athene charakteristischen Attribute, sehr viel für sich. Eine Hesperide hat man hier um so weniger zu erwarten, als ja Atlas vom Garten der Hesperiden zurückkommt; dass aber Athene ihrem Schützling beim Tragen des Himmels hilft, ist viel natürlicher, als wenn das eine Hesperide thate. Dass das getragene Himmelsgewölbe ursprünglich auch dargestellt war, hat Treu a. a. O. dargethan - Was den dargestellten Mythus anlangt, so ist vielfach angenommen worden, das Kunstwerk gehe von der Erzählung des Pherekydes aus (Schol. Apoll. Rhod.

IV 1396. Apollod. II 5,11), wonach Atlas, nachdem er die Äpfel geholt hat, die Last dem Herakles nicht abnehmen will, um vielmehr die Äpfel dem Eurystheus selbst zu bringen; aber Herakles weiss ihn zu übertölpeln, indem er ihn ersucht, den Himmel nur für so lange zu tragen, bis er sich zur Erleichterung der Last ein Polster geholt und auf den Nacken gelegt habe. Nun hat aber Herakles hier bereits ein Kissen sich untergelegt; damit würde der ganze Witz der humoristischen Sage hinfällig werden; der Humor liegt hier nur darin, dass Herakles keine Hand frei hat, um die ihm dargebotenen Äpfel in Empfang zu nehmen. Vgl. dazu Treu a. a. O. Wernicke bei Pauly-Wissowa II 2130. Über anderweitige Darstellungen der Sage s. Heydemann Hall. Winckelm. Progr. 1870 S. 4 A. 14. Furtwängler 2204, 2227 u. 2244. Schneider 58 ff.

- S. 222,12. Die fünfte Metope war die fehlende mit dem Kerberos-Abenteuer (s. oben); die sechste stellte die Reinigung des elischen Landes, d. h. der Ställe des Augeias, vor; abgeb. Taf. 43,12, Köpfe Taf. 44,1 fg.; Rekonstr. Taf. 45,12; bespr. S. 176. Dargestellt war Herakles nackt, nach l. gerichtet; in beiden, über die l. Schulter erhobenen Händen hält er den Stiel eines Gerätes (Schaufel oder Besen); r. steht Athene, mit Helm und Schild, mit der in der Rechten gehaltenen Lanze nach unten weisend. Über anderweitige Darstellungen vgl. Furtwängler 2229 und 2244. Schneider 67.
- S. 222,13. Siebente Metope: Herakles und die Amazone; davon sind nur wenige Bruchstücke gefunden worden, der Kopf der Amazone abgeb. Taf. 38,6; andere Bruchstücke Textbd. S. 166 fg.; Rekonstrukt. Taf. 45,6 (ein von irrigen Voraussetzungen ausgehender Wiederherstellungsversuch bei Schneider 57 fg.); bespr. S. 165 ff. Nach der von Treu gegebenen Rekonstruktion lag die sterbende Amazonenkönigin am Boden, während der siegreiche Herakles hinwegschritt, am l. Arm den Schild, in der l. Hand die Keule, in der r. den Gürtel der Amazone haltend. Über anderweitige Darstellungen des Kampfes s. Furtwängler 2202, 2226 u. 2243; Schneider 56 ff.
- ebd. τοῦ ζωστῆρος τὴν 'Αμαζόνα ἐστὶν ἀφαιρούμενος, nach Analogie von ἀποστερεῖν τινά τινος wird hier ungewöhnlich ἀφαιρεῖσθαι mit dem Genitiv der Sache verbunden, während sonst der doppelte Accusativ steht, s. z. B. I 6,3. 29,9. II 7,1. 17,3. IV 5,10. 16,8. 17,5.
- S. 222,14. Achte Metope: die Bezwingung der kerynitischen Hirschkuh; Bruchstücke abgeb. Taf. 38,5; Kopf des Herakles Taf. 37,4; Rekonstr. Taf. 45,5; bespr. S. 164. Dargestellt war Herakles (nach l.) mit dem r. Bein auf dem Rücken des niedergeworfenen Thieres knieend und mit beiden Händen dessen Kopf zurückbiegend. Über andere Darstellungen, die häufig sind, s. Furtwängler 2200, 2224 und 2243; Schneider 37 f.
- ebd. Neunte Metope: Die Besiegung des kretischen Stieres, sehr gut erhalten (der grösste Teil im Louvre), abgeb. Taf. 26,4, Kopf des Herakles Taf. 37,3; Rekonstr. Taf. 45,4; bespr. S. 162. Herakles hat den nach r. sich bäumenden Stier am Maule gefesselt und reisst ihm mit

Digitized by Google

dem Strick, den er in der Linken halt, den Kopf herum, indem er sich nach l. stemmt und in der erhobenen Rechten die Keule schwingt. Über andere Darstellungen Furtwängler 2201, 2225 und 2243. Schneider 49f.

S. 222,15. Zehnte Metope: die Erlegung der stymphalischen Vögel (die Figur der Athene im Louvre), abgeb. Taf. 36,3, die Köpfe Taf. 37,1 fg.; Rekonstr. Taf. 45,3; bespr. S. 160. Links sitzt auf einem Felsen Athene, kenntlich an der Aegis (die früher verkannt wurde, sodass die Figur als stymphalische Ortsnymphe gedeutet wurde), den l. Arm auf ihren Sitz stemmend, in der geballten Rechten vor der Brust einen Gegenstand (vielleicht einen der erlegten Vögel) haltend; sie sitzt nach l. hin, dreht sich aber nach r. herum zu Herakles, der vor ihr steht und in der Rechten ihr die erlegten Vögel darbietet. Anderweitige Darstellungen der Sage sind selten, s. Furtwängler 2200 u. 2224. Schneider 65 f.

ebd. Elfte Metope: die Tötung der lernaiischen Hydra, wenig erhalten; abgeb. Taf. 35,2; Rekonstr. Taf. 45,2; besproch. S. 158. Herakles steht links, nach r. gewandt, in der Linken die Fackel, in der Rechten die Keule haltend; den grössten Teil der Metope nahm die Hydra mit ihren Schlangenleibern ein, von denen einige schon tot waren. Andere Darstellungen s. Furtwängler 2198, 2224 û. 2243. Schneider 21 f. Meier A. M. X 237. Studniczka ebd. XI 61; vgl. auch O. Rossbach griech. Antiken d. arch. Mus. in Breslau S. 6 ff.

ebd. Zwölfte Metope: der Kampf mit dem nemeischen Löwen (zum Teil im Louvre), abgeb. Taf. 35,1, Köpfe Taf. 42,1-3; Rekonstr. Taf. 45,1; bespr. S. 153. Die Wiederherstellung ist nicht ganz sicher (verschiedene Versuche bei Treu a. a. O. Abb. 175.) Sicher ist, dass der Löwe tot am Boden lag (nach l.) und Herakles seinen r. Fuss auf ihn gesetzt hatte, indem er den r. Arm auf das Knie stützte und den Kopf in die r. Hand schmiegte. Ein jugendlicher, den Metopen zugehöriger Kopf, für den ein bestimmter Platz in den Metopen nicht auszumachen ist, wird von Treu einer hier dabeistehenden Athene zugeschrieben, von der sonst Reste nicht vorliegen.

Über Stil und Herkunft der Metopen gehen die Meinungen auseinander. Brunn (SB. d. bayr. Akad. 1876, 318; 1877, 13) glaubte mit Unrecht, stilistische Unterschiede zwischen den Ost- und den Westmetopen herauszufinden, und schrieb erstere der einheimischen peloponnesischen Kunst zu, letztere der nordgriechisch-thrakischen des Paionios von Mende. Vielmehr sind die Metopen stilistisch durchweg Arbeiten einer und derselben Schule, die sicherlich eine einheimische peloponnesische war, aher eine ganz andere Richtung verfolgte, als die vielfach naturalistische der Giebelfelder. Vgl. über die Metopen überhaupt noch Murray II 152. Mitchell 256. Overbeck 'I 332. Collignon I 429. Flasch 1104 W. Bötticher 2 282.

S. 222,16. Friedrichs Bausteine 133 meinte, dass mit diesen Erzthüren die das Peristyl verschliessenden gemeint seien, denn die Säule, vor der die Gruppe aufgestellt war, könne keine Säule im Innern der Cella sein, da Paus. von diesen innern Säulen erst nachher spricht. Allein die

θύραι sind jedenfalls dieselbe Thür, wie vorher Z. 10 u. 13, d. h. die zum Pronaos; ἐσιόντι aber bedeutet nicht, dass Paus. den Pronaos schon betreten hat, die Gruppe also in diesem aufgestellt war (vgl. Curtius A. Z. XXXIII 53), sondern "wenn man im Begriff ist, durch die Thür zu gehen". Auch kann die Gruppe deshalb nicht im Pronaos gestanden haben, weil sich zahlreiche andere Figuren an sie anschlossen (s. Cap. 26,2 u. 6); sie stand vielmehr im äussern Säuleneingang vor der rechten, d. h. nördlichen Säule der Eingangsthür. Vgl. Michaelis A. Z. XXXIV 172 f. Diese Tempelthüren sind noch an den Spuren zu erkennen, die sie in der Schwelle zurückgelassen haben. "Es waren doppelflügelige Thore aus Metall: ein grosses in der Mitte und zwei etwas kleinere in den beiden Seiteninterkolumnien." Dörpfeld Ergebn. 10. Über Iphitos und seine Neubegründung des Festes s. oben Cap. 4,5. Die hier erwähnte Gruppe des von der Ekecheiria bekränzten Iphitos nennt Paus. Cap. 26,2 unter den Weihgeschenken des Mikythos.

S. 222,18. Darnach war in der Höhe der oberen Säulen in den Seitenschiffen eine Galerie; vgl. Dörpfeld a. a. O. 11.

Cap. XI.

Beschreibung der Bildsäule des Zeus und seines Thrones im Tempel zu Olympia.

S. 222,21. Die ausführliche, aber leider in zahlreichen Punkten teils ungenaue teils unklare Beschreibung, die Paus, hier § 1-9 vom olympischen Zeus des Pheidias giebt, ist die einzige, die wir besitzen; sonst giebt es zwar zahlreiche Erwähnungen des herühmten Werkes, aber ohne nähere Angaben. Ausser Paus. sind daher nur noch Münzen die Grundlagen für die Rekonstruktion, und zwar für die ganze Figur die aus hadrianischer Zeit stammenden elischen Bronzemunzen, s. Imhoof-Gardner pl. P 20 u. 21 (unsere Münzt. IV 2 u. 4); und für den Kopf Bronzemünzen derselben Zeit, ebd. 22 u. 23 (unsere Münzt. IV 1 u. 3). Namentlich durch das Bekanntwerden der letzteren ist die früher sehr verbreitete Meinung, die im Vatikan befindliche Maske des Zeus von Otricoli gebe die beste Vorstellung vom Kopfe des Zeus des Pheidias, beseitigt worden. Daneben können anderweitige Bildwerke nur wenig in Betracht kommen, namentlich fehlt es in der Plastik gänzlich an einer Replik der Statue oder ihres Typus. I)agegen ist zu einem Teile für die Rekonstruktion brauchbar ein in Eleusis gefundenes, aus römischer Zeit stammendes Wandgemälde, publ. Εφημ. άργ. 1888, 77 Taf. 5 (Collignon I 529). Von älterer Litteratur über die vielbehandelte Statue ist vornehmlich zu nennen das grosse Werk von Quatremère de Quincy Le Jupiter Olympien, Paris 22*

1815 (kunsthistorisch falsch, aber technisch von Bedeutung). Rathgeber in Ersch-Gruber III Bd. 3 S. 256 A. 1. Preller ebd. III Bd. 22 S. 186. Völkel archael. Nachl. 29. Schubart Z. f. A. 1849, 385. Brunn I 168 und A. d. I. XXIII 108; von neuerer: Overbeck B. S. G. W. 1866, 173. Kunstmyth. II 34. Symbol. philol. Bonnens. 606. Petersen Kunst d. Pheidias 349. Friedländer Monatsber. d. Berlin. Akad. 1874, 498; ders. A. Z. XXXIV 34. Stephani C. R. de St. Pétersb. 1875, 161. Collignon Phidias 105; dazu Murray II 123. Mitchell 301. Collignon I 526. Overbeck I 356. Waldstein bei Baumeister 1316. Bötticher Olympia S. 312. Auf die Erörterung über die Entstehungszeit der Zeusfigur soll hier nicht eingetreten werden, da Paus. darüber schweigt, s. das Résumé und die Litteraturangaben bei Frazer p. 533 ff.

- ebd. Wie bei den meisten chryselephantinen Statuen, so war auch beim olympischen Zeus das Material jedenfalls so verteilt, dass die nackten Teile von Elfenbein, Haare, Bart, Gewandung und Attribute dagegen von Gold waren.
- S. 222,22. Der Kranz aus Oelzweigen ist auf den Münzbildern wiedergegeben; er deutet auf den bei den Festspielen in Olympia üblichen Preis hin.
- S. 223,1. Auch über die Stellung der Nike geben uns die Münzen Aufschluss: sie war, ähnlich wie bei der Athene Parthenos, dem Gotte halb zu- halb abgewandt, von vorn gesehen ungefähr im Profil. Vgl. Petersen 379.
- S. 223,3. Die Münzen zeigen, dass Zeus das Szepter so hielt, dass der Ellenbogen des l. Armes gesenkt und die Hand nur bis zur Schulterhöhe erhoben war, vgl. Overbeck Kunstmyth. II 38 f. Die Metalle, mit dessen es verziert ist, sind wohl nicht als eingelegte Metalle, sondern als Email zu erklären; ebenso die den Mantel schmückenden ζώδια und χρίνα Z. 5; vgl. Völkel a. a. O. 32 f. Quatremère 309. Über den Adler als Attribut des Zeus vgl. Sittl Jb. f. Ph. Suppl. Bd. XIV 3 ff.
- 223,5. Farnell in der Classic. Review IV 68 vermutet unter Bezugnahme auf Ath. XV 684 E, dass die χρίνα auf Unsterblichkeit deuteten; doch ist dort nichts weiter gesagt, als dass χρίνον nach Nikandros von den Korinthern ἀμβροσία genannt worden sei, was ebenso 681 B steht. Prellers Vermutung, es sei ἡρινά anst. χρίνα zu lesen, hat Schubart Z. f. A. 1849, 390 mit Recht zurückgewiesen, s. d. krit. Appar. Bötticher Ideen zur Kunstmyth. H 158 A. erklärt die Anwendung der Lilien lediglich aus dekorativem Gesichtspunkt. Einen Kranz von χρίνα trug auch der Zeus des Aristonoos Cap. 22,5.
- S. 223, 6. Die Stelle, wo das Kultusbild stand, ist noch genau zu erkennen, und von der Basis haben sich Reste gefunden. Sie nahm den ganzen dritten Teil der Cella ein, mit einer Breite von 6,65 m und einer Tiefe von 9,93 m; das Material war schwarzblauer eleusinischer Kalkstein; vgl. Dörpfeld Textbd. II 13 ff. mit Fig. 6—9. Die Art, wie das Bild aufgestellt war, ist nach Dörpfeld ein Beweis dafür, dass Pheidias es erst aufgestellt hat, nachdem der Tempel fertig war; aus einem Vergleich mit

der Aufstellung der Athene Parthenos folgert er (a. a. O. 16), dass Pheidias bei den Dimensionen und der Aufstellung des Zeusbildes sich an den Parthenon und sein Kultbild gehalten habe, letzteres also älter war, als der Zeus. — Über Konstruktion und Bilderschmuck des Thrones handelt, abgesehen von schon oben zitiertem, vornehmlich ein Aufsatz von Brunn A. d. I. XXIII 108.

S. 223,8. Man nimmt als sicher an, dass die vier Beine des Thrones viereckig waren, was man schon daraus geschlossen hat, dass an jedem vier Niken angebracht waren. Ein sicheres Argument ist das freilich nicht; früher nahm man nämlich an, dass alle vier Füsse unterhalb durch Schranken verbunden waren und dass eben deshalb unten nur zwei, hingegen oberhalb vier Niken, eine an jeder Seite des Fusses angebracht waren (vgl. Bursian Jb. f. Ph. LXXVII 97. Brunn a. a. O. 112; ders. gr. Künstl. 170. Petersen 354). Nun haben aber die Ausgrabungen ergeben, dass Schranken vorhanden waren, die den ganzen Raum mit dem Bilde und noch den Platz unmittelbar davor abschlossen (s. unten); Overbeck 369 verzichtet daher gänzlich darauf, Vermutungen über den Platz und die Stellung dieser Siegesgöttinnen zu äussern; Adler in seinem Rekonstruktionsversuch Ergebn. Bd. I Taf. 11,2; vgl. Textbd. II 15 A. 1) ordnet die vier Niken als Unterbrechung der Füsse dicht unterhalb des Sitzes an, als sich an den Händen haltende tanzende Figuren, die beiden am untern Ende des Fusses setzt er, durch Palmetten verbunden, mit den Rücken gegeneinander. Da wir aber, wie unten zu S. 224,10 dargelegt ist, trotz dieser neu konstatierten Schranken an der einstmaligen Existenz der früher angenommenen am Throne selbst festhalten, so behalten wir auch die alte Anordnung der Niken bei; ob das γορευουσών σχήμα auf die Stellung und Haltung jeder einzelnen, oder auf ihre Verbindung untereinander zu beziehen sei, bleibe dahingestellt; eine Analogie bietet der Fuss eines Marmorthrones aus Solunt, A. Jb. IV 255, wo Hauser auf die Parallele des olympischen Thrones hinweist.

S. 223,11. Die Sphinxe mit den geraubten Thebanerknaben denkt man sich, nach der Analogie zahlreicher Darstellungen antiker Thronsessel (s. die Beispiele bei Petersen 355 A. 1), als Stützen der Armlehnen, vgl. Völkel 42. Petersen a. a. O. meint, dass trotz der ornamentalen Verdoppelung der volle Sinn, d. h. die Beziehung auf den thebanischen Mythus festgehalten sei, während Overbeck 360 dies ablehnt und die Sphinxe nur als "Symbole der Strafgewalt und des unerforschlichen Ratschlusses der Gottheit" auffasst.

S. 223,12. Die Darstellung der von Apollon und Artemis getöteten Niobiden versetzten Quatremère und Völkel auf die lange und schmale Fläche an den zwei Seitenschwingen des Sitzes, ebenso Brunn und Petersen 356, der annimmt, dass auf der einen Seite Apollon, auf der andern Artemis dargestellt war, dazu auf jeder 6—7 Niobiden, bei Apollon die Söhne, bei Artemis die Töchter; auch Overbeck 359 setzt die Reliefs an diese "friesartigen Balken". Es muss jedoch bemerkt werden, dass diese Anordnung dem Ausdrucke des Paus. ὑπὸ τὰς σφίγγας sehr wenig entspricht;

darnach müsste man sich die Bildwerke noch an der Vorderseite des Thrones denken, wofür auch der Umstand spricht, dass Paus. offenbar diese zuerst beschreibt. Furtwängler Meisterwerke 68 vermutet, dass uns Nachbildungen dieser Darstellung in römischen Reliefs (zusammengest. bei Hauser die neuattischen Reliefs 73 ff. N. 104-107 b) erhalten seien; schon Goethe hatte das borghesische Relief bei Winckelmann Mon. ined. 89 für eine Nachbildung des olympischen gehalten, s. Völkel 42. Auch diese Darstellungen deuten auf das Strafgericht der Götter für Überhebung, vgl. Petersen a. a. O.

S. 223,13. Die xavoves waren offenbar Riegel oder Streben, von denen der vordere eine besondere, die andern drei eine gemeinsame Darstellung hatten. In welcher Höhe der Füsse sie sich befanden, darüber sind die Ansichten verschieden. Brunn setzt sie in der Mitte der Füsse, oberhalb der Schranken an. Bursian unmittelbar über der Basis des Thrones, auf ihnen die Säulen, zwischen diesen und den Säulen die Schranken: eine ganz undenkbare Konstruktion. Da nach unserer Annahme unmittelbar unter dem Sitzbrett die Schwingen sich befanden, unten an den Füssen dicht über der Basis die Schranken, so werden die κανόνες in der Mitte zwischen Schwingbrett und Riegel sich befunden haben. 'Dass die dargestellten Figuren nicht Reliefs waren, wie Quatremère meint, sondern freie Rundfiguren (ἀγάλματα nennt sie Paus.), nehmen nach Barthélémy Voyage d'Anach, c. 38 und Völkel Tempel u. Statue des Jupiters zu Olympia (Leipz. 1794) 178 und Nachl. 43 alle Neueren an; Overbeck meint, dass sie lebensgross gewesen seien, was sicher unmöglich ist.

S. 223,14. τῷ — κανόνι — ἐστιν — ἐπ' αὐτῷ, hier wird der wohl local zu verstehende Dativ τῷ κανόνι der Deutlichkeit wegen durch ἐπ' αὐτῷ aufgenommen, in gleicher Weise geschieht dies VIII 48, 1 mit einem localen Genetiv: τῆς ἀγορᾶς — ἐστιν ἐν αὐτῷ.

S. 223,16. Fast alle neueren Herausgeber und Erklärer haben an dem Wortlaut dieser Stelle Anstoss genommen. Petersen S. 357 will allerdings nichts ändern; er erklärt, es seien Wettkämpfe dargestellt gewesen, und zwar auch, wenn nicht allein, von Knaben: daher nenne sie Paus. "alte Wettkämpfe", denn zu Pheidias' Zeit galten die Bestimmungen über die Knaben noch nicht. Welche Bestimmungen das gewesen seien, sei nicht ersichtlich, aber es sei klar, dass die Darstellung der Knaben dem späteren Brauche widersprach. Das ist unverständlich, da man sich nicht denken kann, dass die Darstellung von Knaben später irgendwie verboten gewesen wäre. O. Müller Gött. Anz. 1828 S. 204 nahm eine Lücke an, die er folgendermassen ausfüllte (s. d. krit. App.): οὐ γάρ πω τὰ ἐς τοὺς παίδας [μεμίμηται, καίπερ καὶ ταῦτα] ἐπὶ ἡλικίας ἤδη καθειστήκει τῆς Φειδίου. Er erklärt die Stelle dahin: schon vor Pheidias waren Wettkämpfe der Knaben üblich; aber daraus, dass Pheidias sie nicht dargestellt hatte, schloss Paus., dass Pheidias nur die acht ältesten Kampfarten dargestellt habe. Diese Annahme hat Schubart Z. f. A. 1849 S. 392 gebilligt; ebenso Kayser Rh. M. N. F. V 357 und Brunn gr. Künstler I 171. Dem

gegenüber bemerkt Peters en a. a. O., Paus. Worte liessen erkennen, einmal dass es nur ein Teil der Kampfarten war (weil der Artikel zu ἀγωνισμάτων fehlt), zweitens, dass nicht bloss ruhige Kämpferfiguren mit den Abzeichen der verschiedenen Agone, sondern auch Kämpfe selbst mit dargestellt waren (wegen des Ausdrucks μιμήματα άγωνισμάτων). Dabei nimmt er die Agone mit Rossen aus. Anders Robert Hermes XXIII 449 ff.; er weist darauf hin, dass es in Olympia nie bloss acht Kampfarten gab, sondern Ol. 25 sieben (δρόμος, δίαυλος, δόλιγος, πένταθλον, πάλη, πυγμή, άρμα), Ol. 33 durch Hinzukommen von παγχράτιον und ζππος neun, dass ferner die verschiedenen Arten des Laufes bildlich nicht hätten unterschieden werden können (was nicht ganz richtig ist, da wir auf den Vasenbildern zwei Laufschemas deutlich unterscheiden), und ferner, dass der Anadumenos doch keine bestimmte Kampfart repräsentierte. Er ändert daher άγωνισμάτων in άγωνιστῶν und nimmt an, Paus. (resp. Polemon) habe in den Figuren die Bilder alter olympischer Kämpfer zu erkennen geglaubt. Im folgenden stellt er dann um, indem er nach μιμήματα mit den Worten τὸν δὲ αύτόν bis ὀγδοήχονια fortfährt und daran anschliesst οὐκ ἄρα πω ἐς τοὺς παῖδας etc.; d. h.: "die Annahme, dass Pheidias in einer dieser Figuren den Eleer Pantarkes dargestellt habe, ist unhaltbar, da Pantarkes erst Ol. 86 in den Knabenspielen siegte, also zur Zeit, da Pheidias den Zeus verfertigte (Ol. 83), noch nicht einmal zu den Knaben zählte, geschweige denn zu den Jünglingen, wie die ihn angeblich vorstellende Figur auf der Querleiste." Diese Änderung ist sehr gewaltsam und dabei der so entstehende Wortlaut noch immer recht unklar; das, was Robert als Sinn der Stelle angiebt, konnte niemand aus dem, was er den Paus. sagen lässt, herauslesen, denn eine Opposition gegen die von den Periegeten behauptete Identität des Anadumenos mit dem Pantarkes würde Paus, sicherlich deutlicher betont haben. Die Schwierigkeiten dieser Stelle sind daher immer noch nicht behoben.

S. 224,1. Paus. teilt, ohne jede Zustimmung oder Zweifel, mit, dass man in Olympia behauptete, der Anadumenos am Thron gleiche seinem Äussern nach dem schönen Pantarkes, dem Sieger von Ol. 86 (436). Das Geschichtchen, dass Pantarkes der Geliebte des Pheidias gewesen sei, berichtet Paus. auch VI 10,6. wo er das Siegesbildnis desselben erwähnt; woher er dasselbe hatte, wissen wir nicht; jedenfalls zeigt die erzählte Anekdote, dass man in Olympia der Meinung war, dass Pheidias i. J. 436 noch am olympischen Zeus arbeitete. Weiteres über diese Anadumenos-Figur und die daran geknüpften Hypothesen s. zu VI 4,5; hier vorläufig nur soviel, dass man unserer Meinung nach unterscheiden muss zwischen 1) dem Anadumenos vom Thron, der angeblich dem Pantarkes ähnlich sah (von Furt wängler Meisterwerke 62 als "willkürliche Erfindung der Ciceroni" betrachtet); 2) der Anadumenos-Figur in der Altis, die vermutlich den Pantarkes vorstellte und sicher von Pheidias war (VI 4,5), und 3) der Siegerstatue des Pantarkes, deren Meister wir nicht kennen (VI 11,6).

S. 224,5. Robert a. a. O. 450 spricht die Vermutung aus, es sei sehr die Frage, ob die (von ihm dem Polemon als Quelle des Paus. zugeschriebene) Deutung der sieben Figuren des vorderen Riegels das Richtige

traf; es liege ungemein nahe, die Figuren auf der vorderen Leiste mit der auf den drei übrigen Leisten angebrachten Amazonomachie in Verbindung zu bringen und in ihnen die nach Besiegung der Amazonen sich kränzenden und salbenden Genossen des Herakles zu sehen. Diese Vermutung wird von Overbeck I 372 A. 45 sehr ansprechend gefunden. Bei der von Paus. angebenen Zahl von 29 Figuren der Amazonomachie kommen auf jeden Riegel ungefähr 10 Figuren; wenn der vordere nur 8 hatte, so erklärt sich das daraus, dass dieselben nur rechts und links von den Beinen des Gottes angebracht waren. Jedenfaß waren die Kampfszenen in Einzelkämpfe zu 2—3 Figuren aufgelöst, wie in den Reliefs von Phigalia u. s. Über die Bedeutung des Stoffes für den Thron des Zeus s. Petersen 358.

- S. 224,7 ἐν τοῖς συμμάχοις τῷ 'Ηρακλεῖ, der Dativ bei einem persönlichen Verbalsubstantivum, vgl. Krüger 48, 12, 5.
- S. 224,7. Die Säulen, die ausser den Füssen den Thron tragen, waren jedenfalls aus technischen Gründen notwendig, weil die Last des Kolosses zu stark auf das Sitzbrett drückte. Wenn Paus. sagt, diese xíovec seien ίσοι τοῖς ποσί, so sind diese Worte verschieden interpretiert worden. Völkel erklärt "gleich an Zahl und Höhe, nicht an Form"; Brunn A. d. I. 112 nimmt acht Säulen an, die er paarweise zwischen die Füsse stellt, und zwar von dem Querriegel zu den Schwingen des Sitzbrettes reichend (vgl. gr. Künstler 172), wobei das íooi ganz unverständlich bleibt; Bursian Jb. f. Ph. LXXVII 96 übersetzt "von gleicher Höhe mit den Füssen". Aber Schubart a. a. O. 394 und Jb. f. Ph. LXXXVII 303, sowie Petersen 252 A. 4 beziehen es mit Recht nur auf die Zahl, da iooc im Plur. und ohne Zusatz immer "gleich viel" bedeutet. Anzusetzen sind sie jedenfalls weder auf den Riegeln noch unter denselben, sondern unterhalb des Sitzbrettes, also innerhalb der Füsse, was auch μεταξὸ τῶν ποδῶν heissen kann; s. die nähere Begründung bei Petersen a. a. O. Letzterer nimmt wohl auch mit Recht an, dass diese Säulen, die im Gegensatz zu den viereckigen Füssen des Thrones rund waren, aus Stein bestanden, während Adler bei Dörpfeld S. 16 Anm. sie für Holzstützen hält.
 - S. 224,9. Vgl. III 18,15.
- S. 224,10. Wie oben erwähnt sind diese Schranken, die man früher allgemein von einem Thronbein zum andern gehen liess, neuerdings für identisch gehalten worden mit den durch die Ausgrabungen erwiesenen; diese nämlich schlossen schon bei der zweiten Säule das Mittelschiff quer ab, verbanden die sechs nächsten Säulen der Länge nach und waren hinter dem Bilde mit der Rückseite der Basis verbunden. Von den Schranken zwischen den Säulen sind noch Stücke erhalten; die vordere Querschranke ist zwar selbst nicht mehr vorhanden, doch Standspuren rechts und links an den Säulen, s. Dörpfeld 13. Die Querschranke war jedenfalls von einer Thür durchbrochen (denn der abgeschlossene Raum des Tempelbildes muss doch von irgend einer Seite zugänglich gewesen sein); und auf diese Annahme gründen sich die neueren Versuche (Murray A. M. VII 274. Hist. of Gr. sculpt. II 125. Trendelenburg A. A. 1897, 25), die Gemälde des Panainos zu verteilen, s. unten. Allein die Bedenken, die Gardner Journ.

of hell. st. XIV 233 dagegen geltend gemacht hat und die Frazer 538fg. sowie Petersen R. M. XIV 159 teilen, sind sicherlich gerechtfertigt; vgl. die Darlegung von Blümner A. Jb. XV 136 ff.; es ist vornehmlich einzuwenden, dass die ἐρύματα nach Paus. verhinderten, unter den Thron zu treten, während diese Schranken nur jedes Nähertreten verhinderten, dem aber, der innerhalb der Schranken sich befand, nicht verwehrt hätten, unter den Thron zu treten. Auch entspräche die Unterbrechung der von § 2—8 gehenden Beschreibung des Thrones durch die Schilderung der davor liegenden Schranken gar nicht der sonstigen Methode des Paus. Wir bleiben daher bei der alten Annahme, dass die ἐρύματα zwischen den Füssen des Thrones sich befanden; ebenso Loewy Strena Helbig. 180 A. 1. Über die Verteilung der Bilder s. unten.

S. 224,13. Es folgt die Beschreibung der einzelnen Gemälde. Dass dieselben auf blauen Grund gemalt waren, ist eine Hypothese Brunns 173, die Petersen 359 zu bestimmt als Thatsache hinstellt. Im ganzen sind neun Szenen zu unterscheiden: 1) Herakles und Atlas, den Himmel tragend; die Szene war also anders, als die der Metope oben S. 222,11, wo, wie wir sahen, Herakles den Himmel trägt. Über Atlas als Himmelsträger vgl. G. Hermann Opuscula VII 241. Welcker gr. Götterl. I 743. Preller-Robert 561.

ebd. Hier und ebenso Cap. 18,4 (Ἄτλας δὲ ἐπὶ μὲν τῶν ὤμων κατὰ τὰ λεγόμενα οὀρανόν τε ἀνέχει καὶ γῆν) drückt sich Paus. so aus, als glaubte er, Atlas sei dargestellt, wie er Himmel und Erde trug. Dass dies aber in Wahrheit nicht seine Meinung war, lässt der Zusatz κατὰ τὰ λεγόμενα erraten und zeigt die Cap. 18,4 zitierte Aufschrift Ατλας οὀρανὸν οὖτος ἔχει. Paus. drückt sich so missverständlich nur deshalb aus, weil er die Homerverse Od. I 53 f. im Auge hat:

έγει δέ τε χίονας αὐτός

μαχράς αξ γαξάν τε χαὶ ούρανὸν άμφὶς ἔγουσιν,

Verse, in denen der unglückliche Versuch gemacht wird, die ursprüngliche Vorstellung, dass Atlas das Himmelsgewölbe trage, mit der andern zu verbinden, dass der Himmel auf Säulen über der Erde ruhe, s. Preller-Robert 562 A. 1. Wernicke b. Pauly-Wissowa II 2123.

S. 224,15. 2) These us und Peirithoos; in welcher Situation beide dargestellt waren, ist nicht gesagt; man würde am ehesten an die beliebte Darstellung der Freunde in der Unterwelt denken. Petersen 366 f. nimmt nach Plut. Thes. 30 die Szene an, wie beide Helden, die sich anfänglich bekämpften, Freunde werden.

ebd. 3) Hellas und Salamis, jede eine Schiffsverzierung (ἄφλαστον) in der Hand haltend, zur Andeutung des dort erfolgten Seesieges. Über solche in der alten Kunst schon früh beliebte Personifikation von Ländern, Inseln, Städten u. dgl. s. Gerber Jb. f. Ph., Suppl. XIII 246. Wenn ders. 251 vermutet, dass Hellas und Salamis hier zu einander in Beziehung gesetzt waren, wie alle andern Gruppen, dass vielleicht Salamis der Hellas den Schiffsschmuck darreicht, so ist zu bemerken, dass

eine solche Beziehung bei den Bildern 6 und 9 durchaus nicht erwiesen ist.

- S. 224,16. 4) Herakles und der nemeische Löwe, s. oben zu S. 222,15.
- S. 224,17. 5) Aias' Frevel an Kassandra, auch am Kypselos-kasten dargestellt, Cap. 19,1 und überhaupt ein in der ältern Kunst beliebter Stoff (vgl. I 15,2. X 26,3); s. Overbeck her. Galerie 635 ff. Robert Bild und Lied 60. Curtius A. Z. XL 160.
- S. 224,18. 6) Hippodameia und ihre Mutter, anscheinend in keiner bestimmten Situation, als Einzelfiguren.
- ebd. 7) Herakles, den Prometheus befreiend, schon früh in der Kunst beliebt, vgl. O. Jahn arch. Beitr. 226. Milchhöfer d. Befreiung d. Prometheus, Berlin 1882. Furtwängler bei Roscher I 2205, 2236 u. 2245.
- S. 224,22. 8) Achilleus und Penthesileia, vgl. über die Darstellungen dieses Gegenstandes Overbeck a. a. O. 497. Löschcke in den Bonner Studien Kekulé gewidm. 249.
- S. 225,1. 9) Zwei Hesperiden mit Äpfeln. Wir haben demnach im ganzen neun Szenen, eine jede aus zwei Personen (resp. Figuren, da beim Löwenkampf der Löwe die Stelle einer zweiten Person vertritt) bestehend. Alle, die sich mit der Anordnung und Einteilung dieser Gemälde versucht haben, zerlegen sie in drei Gruppen, jede zu drei Szenen. Murray, dessen Hypothese betreffs der Schranken, an denen die Bilder angebracht waren, wir schon oben besprochen haben (und ebenso Trendelenburg), verteilte sie so, dass 6 auf die Schranken rechts und links von der Figur, und zwar je ein Bild auf ein Interkolumnium kam: nämlich links 2-4, rechts 5-7; auf die dritte Schranke kommt 8, dann in die Mitte der Schranke 9 (die beiden Hesperiden, auf jeden Thürflügel eine) und weiterhin 1. Er denkt sich also, dass Paus. gleich nach seinem Eintritt durch die Thür der Vorderschranke sich umwandte, zur linken Hand neben der Thür bei 1 anfing und dann der Reihe nach weiter aufzählte. Das hat, abgesehn von den oben gemachten Einwänden, manches für sich: es sind so die Bilder 3, 6 u. 9, die jedes zwei Frauen ohne Aktion vorstellen, in der Mitte der Schranke; es erklärt sich, weshalb Paus. bei 8 schon sagt: τελευταία δὲ ἐν τζ γραφζ, und endlich kommen die Hesperiden so in unmittelbare Nähe von Herakles und Atlas, zu denen sie ja inhaltlich eigentlich gehören. Allein wir haben oben schon die Gründe geltend gemacht, die dagegen sprechen, dass Paus. diese Schranken gemeint haben könne; auch weist Gar dner a. a. O. richtig darauf hin, dass die Breite einer Schranke zwischen zwei Säulen 2 m beträgt, die Höhe aber höchstens 1 m betragen konnte, weil sonst die Besucher nur knapp über die Schranken hinwegsehen konnten; und so erhält man für jedes Bild ein Oblong von 2:1 m, das für die Darstellungen, die sich fast alle Erklärer in der Komposition metopenartig vorstellen, einen ganz ungeeigneten Raum abgiebt. Gardner kehrt daher zu der alten Ansicht zurück, dass die Schranken mit den Bildern zwischen den

Füssen des Thrones zu unterst angebracht waren und die Bilder auf die drei Schranken rechts, hinten und links zu verteilen seien. Während aber Preller Z. f. A. VII 396. Brann 171 und A. d. I. XXIII 112. Overbeck I3 360 (I4 361 schliesst er sich an Murray an), Petersen 359 u.a. die Bilder so anordnen, dass sie in der Reihenfolge 1-3, 4-6, 7-9 nebeneinander gemalt waren, nimmt Gardner eine andere Anordnung an: er zerlegt jede Schranke der Breite und Höhe nach in vier gleiche Theile und setzt in die oberen Theile die Zweifigurenbilder 1, 2, 4, 5, 7, 8 und in die unteren die Zweifrauenbilder 3, 6 und 9 so, dass je eine Frauenfigur das Feld allein (vielleicht karyatidenartig) ausfüllt; dabei denkt er sich die horizontale Theilung der Bilder durch die τέσσαρες κανόνες S. 223,13 bewirkt, die senkrechte durch die χίονες ἴσοι τοῖς ποσί S. 224,8. Wir halten dieses Arrangement der xavóvec und xíovec für ganz undenkbar; erstere, die Relieffiguren trugen, konnten doch nicht die ἐρύματα τρόπον τοίγων πεποιημένα unterhrechen, letztere sind aus technischen Gründen unterhalb des Sitzes anzunehmen. Auch kommen bei diesem Arrangement die Bilder der oberen Reihen viel zu hoch zu stehen. Nan hat allerdings Gardners Anordnung, die Frazer 540 annimmt, Petersen R. M. a. a. O. bekämpft, weil dadurch die ganze Harmonie der Anordnung und die augenfällige Symmetrie der drei Figurenpaare vernichtet werde, den grossen Vorzug, dass das Bild mit Achill und Penthesileia in der That das letzte ist, nicht, wie bei den andern Vorschlägen, das vorletzte; auch sind die einander deutlich entsprechenden Bilder 3, 6 u. 9 so entschieden besser untergebracht, als wenn sie auf jeder Schranke zu äusserst rechts stehen (obschon Petersen hierin Parallelismus erkennen will); und wir glauben ebenfalls, dass eine Anordnung gesucht werden muss, bei der diese beiden Bedenken wegfallen. Das ist der Fall, wenn wir annehmen, dass in jeder Schranke die zuerst genannten Bilder, also 1 u. 2, 4 u. 5, 7 u. 8 die Mitte der Schranken einnahmen, hingegen die Frauengestalten, einzeln verteilt, links und rechts mehr dekorativ die Mittelszenen mit ihren Darstellungen von Handlungen begrenzten. So wäre also auf Schranke I: Hellas, Herakles und Atlas, Theseus und Peirithoos, Salamis; auf Schranke II: Hippodameia, Herakles und der Löwe, Aias und Kassandra, Salamis; auf Schranke III: Hesperide, Herakles und Prometheus, Achill und Penthesileia, Hesperide. Dass Paus. bei jeder Schranke erst die Hauptbilder und an dritter Stelle erst die (zusammengehörigen) Frauengestalten nennt, ist durchaus natürlich, ein moderner Beschreiber würde es nicht anders machen; und das Bild des Achill ist so wirklich τελευταία έν τη γραφή. Die Hesperiden sind allerdings hier von Herakles und Atlas getrennt; allein sie gehörten auch sicherlich garnicht dazu; sobald wir das annehmen, hört jede Möglichkeit einer symmetrischen Anordnung der Bilder auf, wir erhielten 7 Einzelszenen und ein Bild, das in zwei Szenen zu je zwei Figuren zerrissen ist. Dieser Anordnungs-Vorschlag ist dargelegt und graphisch verdeutlicht bei Blümner A. Jb. XV 142. - Über den inneren Zusammenhang der Bilder und ihre Bedeutung als Schmuck am Throne des Zeus handelt Petersen Kunst des Pheidias a. a. O. sehr eingehend, doch scheinen die von ihm gesuchten Beziehungen manchmal doch etwas sehr weit hergeholt. Einleuchtender sind die Darlegungen von Trendelenburg a. a. O., der davon ausgeht, dass der eingehegte Raum vor dem Tempelbilde vornehmlich von den olympischen Siegern betreten wurde, und der von diesem Gesichtspunkte aus die Wahl der Szenen erklärt. Man könnte diese Motivierung gelten lassen, auch wenn man, wie wir es thun, den von Trendelenburg vorausgesetzten Platz der Bilder ablehnt. Dass Paus. seine Beschreibung an der linken Thronseite (d. h. unter der linken Hand des Zeus) begonnen habe, nimmt er ebenso wie Gardner an.

- S. 225,2. Panainos heisst auch bei Plin. XXXV 54 u. 57. XXXVI 177 Bruder des Pheidias, wie hier, hingegen bei Strab. VIII 354 sein Neffe; an jenen schliesst sich Klein arch. epigr. Mitth. XII 98 an, an diesen Brunn II 47. Bei der Beschreibung der Marathonschlacht in der Poikile I 15,3 nennt Paus. den Panainos nicht; vgl. Bd. I 201.
- S. 225,4. Die Bilder der Chariten und der Horen werden in allen Rekonstruktionen oben an den Enden der Rücklehne des Thrones angebracht, wo uns auch Throne auf Vasenbildern häufig Figuren zeigen. Über ihre Bedeutung am Thron Petersen 371 fg.; über die Chariten als Töchter des Zeus und der Eurynome Preller-Robert 480; über die Horen als Töchter des Zeus und der Themis ebd. 475. Die citierte Homerstelle steht II. V 749.
- S. 225,9. Die Löwen am Fussschemel des Zeus werden von fast allen Erklärern als Rundfiguren gedacht, die dem Schemel als Träger dienten; wenn Schubart a. a. O. 406 sie als Relief fasste, so bemerkt Brunn gr. Künstl. 174 mit Recht, dass der Singular ἐπειργασμένην keineswegs mit Notwendigkeit sich auch auf λέοντας zu beziehen braucht. Petersen 370 A. 1 behauptet freilich, dass wegen des τε καί ἐπειργασμένην auf beides, die Löwen und den Kampf, zu beziehen sei. Die Amazonenschlacht des Theseus war im Relief am Schemel abgebildet; ob nur an der Vorderseite oder auf drei Seiten, entzieht sich unserer Kenntnis.
- S. 225,10. τὸ ᾿Αθηναίων πρῶτον ἀνδραγάθημα ἐς οὐχ ὁμοφύλους, Klügmann vermutete, diese Worte seien einem Distichon entnommen, s. A. Z. XXXII 114.
- S. 225,13. Reliefdarstellung am Fussgestell des Thrones: die Geburt der Aphrodite. Dass hier Z. 14 nach Hpa eine Lücke ist, wird allgemein angenommen, teils weil das παρά δὲ αὐτόν darauf hinweist, teils weil ohne eine solche Annahme die offenbar streng symmetrisch angelegte Komposition eine bedenkliche Lücke aufwiese. Nach Brunns Vorschlag (gr. Künstl. a. a. O., vorher schon B. d. I. 1849, 74) wird in der Regel angenommen, dass der Name des Hephaistos ausgefallen sei, was Gerhard Akad. Abh. I 199 A. 26 bezweifelte, Petersen 373 aufnimmt Selbstverständlich muss dabei von der Ansicht Stephanis C. R. de St. Pétersb. 1870/71, 48 abgegangen werden, dass die Scene auf mehrere Seiten der Basis verteilt war, was schon deshalb nicht möglich ist, weil so Hauptgötter an die Nebenseiten kämen, s. Furtwängler Jb. f. Ph. CXI 588. So er-

halten wir folgende Figuren: 1. Helios. 2. und 3. Zeus und Hera. 4 und 5. Hephaistos und Charis. 6. und 7. Hermes und Hestia. 8. 9 und 10. Aphrodite mit Eros und Peitho. 11. und 12. Apollon und Artemis. 13. und 14. Athene und Herakles. 15. und 16. Amphitrite und Poseidon. 17. Selene. Dadurch ergiebt sich, dass Helios und Selene, ganz wie im Ostgiebel des Parthenon, an den Enden waren; die einzige aus drei Figuren bestehende Gruppe, Aphrodite von Eros empfangen, von Peitho bekränzt, nahm die Mitte ein; links und rechts davon waren je drei Götterpaare. Die Mittelgruppe wollte Stephani a. a. O. 51 ff. rekonstruieren mit Hilfe der Aphrodite - Darstellungen, die die Göttin in einer Muschel zeigen; vgl. hiergegen Furtwängler a. a. O. Hub. Schmidt observ. archaeol. in carm. Hesiod., Diss. Halens. XII 137. Overbeck I 4 372, der selbst dagegen auf ein Silbermedaillon aus Galaxidi mit entsprechender Darstellung verweist, s. de Witte, Gaz. archéol. 1879, 171 pl. 192. Roscher I 1356; vgl. Petersen R. M. VII 49, der annahm, die Komposition des Pheidias stehe etwa in der Mitte zwischen der Aphrodite-Geburt des ludovisischen Thrones und der des Silbermedaillons; ferner Furtwängler Meisterwerke 68 und bei Roscher I 414; dagegen erklären sich Kalkmann A. Jb. I 255 u. Puchstein ebd. V 112. Am nächsten scheint der Zeit wie der Komposition nach zu stehen das von Petersen R. M. XIV Taf. 7, S. 154 publizierte Vasengemälde. Die einzelnen Götterpaare dachte Preller 191 sich in dramatisch bewegten Gruppen, Petersen 372 thronend, drei Paare jederseits einander zugekehrt. Als Inhalt des Ganzen betrachten fast alle die Geburt der Aphrodite, dagegen Petersen, wegen der Umrahmung durch Helios und Selene, Aphrodites Eintritt in die Götterversammlung, was doch gar zu sehr dem Wortlaut des Paus.: ἐχ θαλάσσης ἀνιοῦσαν widerspricht, vgl. auch Herzog, d. olympischen Göttervereine (Dissert. von Freiburg i. Br. 1884) S. 30 f. Dass Hestia, Apollon und Artemis speziell die Aphrodite ehrten, wie Welcker Götterl. II 705 meint, bezweifelt Petersen a. a. O. A 3 mit Recht, mit Unrecht dagegen die richtige Bemerkung von Jahn arch. Aufs. 111 A. 61, dass Herakles hier nicht blos der von Athene beschützte Heros, sondern der an ihrer Seite unter die Götter aufgenommene sei.

S. 225,18. Über Selene zu Pferd oder zu Maulthier vgl. Jahn arch. Beitr. 79. Stephani a. a. O. 1860, 43. Cecil Smith Journ. of hell. stud. IX 7. Mylonas Έφημ. άρχαιολ. 1893, 218. Roscher über Selene u. Verwandtes 39.

S. 225,21. Die Grösse des Zeusbildes erscheint in den Angaben der Alten stark übertrieben: Hygin. fab. 223 giebt 60 Fuss an, Vib. Sequester ed. Bursian p. 20 sogar 100 Fuss. Doch lassen sich die richtigen Verhältnisse noch ungefähr berechnen. Petersen 351 rechnete auf Basis mit Schemel 7 Fuss, Thron 15, Höhe des Gottes 35 (also mit der Basis 42 Fuss). Dörpfeld Ergebnisse 14 geht von der Notiz (bei Strab. VIII 353) aus, dass Zeus, wenn er sich von seinem Throne erhoben hätte, das Dach des Tempels abgehoben haben würde; da nun die Cella von der Oberkante der Basis bis zur Decke mehr als 12 m hoch war, so würde die Höhe der

Figur aufgerichtet etwa 15 m betragen haben, also achtfache Lebensgrösse (Adler ebd. 15 A. 1 nimmt siebenfache an). Als mutmassliche Dimension der Basis wird danach 6:9 m berechnet, was den am Fussboden erkennbaren aufgeschnürten Linien entspricht, die 6,65:9,93 m ergeben. Bei dieser Annahme reichte die Basis bis ganz dicht an die Säulen heran; damit wäre ein Herumgehen um die Figur unmöglich gemacht; die Betrachtung der Figur von den Seiten wäre demnach nur von den Seitenschiffen aus möglich gewesen. Petersen hatte, um diesem Übelstande zu begegnen, einen Umgang von mindestens 4 Fuss Breite angenommen; da aber die Beschaffenheit des Fussbodens diese Annahme zu verbieten scheint, so muss man vermuten, dass die Basis des Throns durch einige Stufen ersteigbar war. Wäre es unmöglich gewesen, auf die Basis zu steigen, so hätte Paus. als Grund, weshalb man nicht unter den Thron gehen könne, nicht erst die Schranken anzuführen gebraucht, es hätte sich dann schon durch die Basis von selbst verboten.

- S. 225,22. Von solchen Schriften, deren Anführung (wie auch Cap. 23,3) bezeugt, dass Paus. auch schriftliche Quellen zur Kunstgeschichte benutzte, berichtet auch Strab. VIII 354: ἀνέγραψαν δέ τινες τὰ μέτρα τοῦ ξοάνου καὶ Καλλίμαγος ἐν ἰάμβω τινὶ ἐξεῖπε. Was aber Paus. an diesen Schriften tadelte, das haben die Erklärer verschieden aufgefasst. Rathgeber 282 meinte, er habe Vermessungen des Götterbildes überhaupt, als irreligiös, nicht zulassen wollen, was thöricht ist. Schubart 406, der freilich den ganzen Satz ἐπεὶ καὶ τὰ εἰρημένα bis δόξα als Randbemerkung auswirst (ἐπεὶ xal als Variante zu όπου γε xal), meint, der Tadel sei gegen die gerichtet, "welche die Vermessungen zu witzigen oder witzelnden Kritiken benutzten", doch steht bei Strab., auf den Schubart sich beruft, gar nichts von solchen Kritiken. Robert Archäol. Märchen 51 glaubt, der Vorwurf des Paus. rühre aus derselben Quelle, wie die Stelle des Strabon, her, nämlich aus einem pergamenischen Schriftsteller, der damit gegen den alexandrinischen Grammatiker und Dichter polemisierte. Allein Paus. will wohl weiter nichts sagen, als dass er solche genaue Angaben über Höhe, Breite etc. für kleinlich halte, da das Bild doch einen weit gewaltigeren Eindruck mache und viel grösser erscheine, als es sei. Möglicherweise stand aber in jenen Schriften auch zahlenmässig dargelegt, was Strab. a. a. O. bemerkt, dass der Gott nicht aufstehen könne, ohne das Dach des Tempels abzudecken; und indem dies als ein Tadel gegen den Künstler aufgefasst werden konnte, führt Paus. zu Gunsten des letzteren die von Zeus selbst durch seinen Blitz erteilte Zustimmung an.
- S. 226,1. Die Hydria fasst Wieseler G. g. N. 1877, 27 als Stimmurne: sie sei aufgestellt worden zur Andeutung der Meinungsäusserung des Gottes an der Stelle, an der sich diese manifestierte.
- S. 226,3. Diese Angaben haben die Ausgrabungen bestätigt. Der Plattenbelag vor dem Zeusbilde bestand aus schwarzem eleusinischem Kalkstein (der auch das Material der Basis war); umgeben war er von einer etwas erhöhten Schwelle weissen pentelischen (nicht, wie Paus. sagt, parischen) Marmors; s. Dörpfeld a. a. O. 12 ff., der jedoch bezweifelt, dass

der Zweck, den Paus. den Marmorschwellen zuschreibt, nämlich das auslaufende Öl zusammenzuhalten, wirklich der beabsichtigte gewesen sei; es werde wohl bei Paus. Anwesenheit in Olympia dort etwas von dem Öl, mit dem das Bild getränkt wurde, zusammengeflossen sein. Die Herrichtung des Platzes erklärt Dörpfeld vielmehr daraus, dass dies der wichtigste Teil des Tempels, der Hauptplatz des Kultus war. Loewy Strena Helbigiana 180 glaubt, der schwarze Belag habe den Zweck gehabt, etwaige Lichtreflexe aufzuheben, die von einem weissen Boden störend auf das chryselephantine Bild gefallen wären.

- S. 226,4. μέλανι δὲ κατεσκεύασται τῷ λίθφ, zur prädikativen Stellung des Artikels vgl. die Bd. I S. 49 zu I 22,5 angeführten Beispiele.
- S. 226,5. Dass zur Konservierung des Zeusbildes Öl gedient habe, berichtet auch Methodius bei Phot. cod. 234 (p. 293 B, 1 Bekker), der allerdings sagt Φειδίαν . . . προστάξαι έλαιον έμπροσθεν τοῦ ἀγάλματος ἐκχέειν. Ein ähnliches Verfahren beschreibt Plin. XV 32: existimatur (oleum pissinum) et ebori vindicando a carie utile esse, certe simulacrum Saturni Romae intus oleo repletum est. Wie man sich das zu denken hat, ist freilich ganz unsicher. Schubart Z. f. A. 1849, 407 nimmt an, dass der hölzerne Kern des Bildes mit Öl getränkt wurde, damit nicht durch Werfen oder Springen des Holzes das Elfenbein Risse bekomme; das Öl wäre dann vermutlich durch ein Röhrensystem im Kern des Bildes verteilt worden. So auch Brunn I 177. Overbeck I 362. Blümner Technologie II 374 A. 1.
 - S. 226,11. Vgl. hierzu Bd. I S. 610.
- S. 226,12. οί περὶ τὸ ίερόν, die beim Tempel Angestellten, s. die Bemerkung Bd. I zu S. 451,8.

Cap. XII.

Die Stosszähne der Elephanten sind Hörner. Der wollene Vorhang im Tempel des olympischen Zeus. Die Bildsäulen der Kaiser Hadrian und Traian daselbst. Kunstbauten dieses letztern. Bildsäule des Augustus aus Bernstein, des Nikomedes aus Elfenbein. Zwei Arten Elektron. Weihgeschenke Neros und Anderer.

S. 226,15. Die hier von Paus. berührte Streitfrage, ob die Stosszähne der Elephanten wirklich Zähne oder nicht vielmehr Hörner wären, hat die Alten viel beschäftigt, vgl. Ael. n. an. IV 31; XI 37. Herod. III 97 erklärt sie als Zähne, ebenso Polyb. V 84. Philostr. V. Apoll. II 13 (der sie aber Imagg. I 10 χέρατα nennt). Ath. V 135 A, auch die römischen Dichter nennen das Elfenbein meist dens, s. Catull. 64,48. Ov. met. VIII 288. Lucan. X 144. Mart. VII 13,2 (derselbe aber auch cornu, spectac. 19,3. I 72,4). Die von Paus. verteidigte Ansicht, dass es Hörner seien, hatte zu

ihrem Vertreter vornehmlich Juba, s. Plin. VIII 7. Philost. V. Apoll'l. l.; vgl. Opp. cyn. II 489. Luc. dea Syr. 16. Kalkmann 32 glaubt, dass Paus. hier und in der folgenden Argumentation Jubas Beweise, aber nicht aus erster Quelle, benutzt habe; Wellmann im Hermes XXVII 402 vermutet, dass Paus. und Oppian, die in ihren Beweisführungen fast ganz übereinstimmen, einen späteren Schriftsteller als Juba benutzten, den er in dem beim Schol. Pind. Ol. 3,52 und Schol. Tzetz. Chil. VI 92 erwähnten Amyntianos, der περί ἐλεφάντων schrieb und wahrscheinlich zur Zeit des Antoninus Pius lebte, finden will.

- S. 226,17. Über das Elenthier vgl. IX 21,3, wo Paus. näher darauf eingeht; über das Nashorn ebd. 2; weiteres s. im Kommentar z. d. St.
- S. 227,2 Juba bei Philostr. a. a. O. argumentiert gerade entgegengesetzt: die Hörner blieben, wie sie gewachsen sind, während die Zähne aussielen und wieder neu wüchsen.
- S. 227,6. Dass die Alten das Elfenbein zu erweichen und dehnbar zu machen verstanden, ist eine so bestimmt und so oft überlieferte Nachricht, dass wir an der Richtigkeit nicht zweifeln dürfen, obschon das Verfahren ganz ungewiss bleibt, vgl. Blümner Technologie II 369. An Feuer allein, was Paus. angiebt, wird man nicht denken dürfen, sondern an Kochen in irgend einem Dekokt, wie Diosc. IV 76 angiebt. Auch Opp. cyn. V 506 argumentiert damit, dass die Zähne sich nicht erweichen liessen, wohl aber Hörner und Elfenbein.
- S. 227,7. ἐς · όμαλές, vgl. II 34,11 ἐν όμαλῷ, s. das. Bd. I zu S. 471,4. S. 227,8. Zu ἡ κάτωθεν γένυς bemerkt Paumier: τοῦτο δὲ παντάπασι ψευδές· οἱ γὰρ ὕες γαυλιόδοντας φέρουσιν ἐν τῆ ἄνωθεν γένυι.
- S. 227,10. ἴστω τις, mit dieser Formel betont Paus. gerne, dass seine Behauptung sicher sei, vgl. I 29,14. III 21,7. VI 13,10. 15,7. 16,8. X 19,11. 23,14. 30,2.
- S. 227,11. Dass dergleichen naturhistorische Seltenheiten in Tempeln aufbewahrt wurden, war sehr gewöhnlich, vgl. Plin. VIII 31. Luc. dea Syr. 16; vgl. Beckmann Beitr. z. Gesch. d. Erfindungen II 376. Der Tempel der Artemis bei Capua, wo Paus. diese Elephantenschädel sah, war vermutlich das berühmte Heiligtum der Diana am Abhange des Berges Tifata (die Trümmer sind in die Kirche S. Angelo in Formis verbaut), vgl. Preller-Jordan Röm. Mythol. II 317. Beloch Campanien 361. Die Entfernungsangabe von 30 Stadien (ungefähr 5½ km) stimmt allerdings nicht ganz; S. Angelo in Formis liegt vom alten Capua (heut S. Maria) etwa ¾ St. entfernt. Dass Paus. wirklich auf seinen Reisen hierher gekommen ist, nimmt sowohl Gurlitt 90 A. 45 wie Heberdey 14 an.
- S. 227,16. μέγεθος καὶ είδος ἐοικότα έτέρφ θηρίφ, ein Beispiel der comparatio compendiaria.
- S. 227,18. Über indisches und afrikanisches Elfenbein s. Blümner a. a. O. 362 f.
- S. 227,19. Mit den assyrischen Geweben sind entweder wirklich assyrische resp. babylonische Kunstwirkereien gemeint, wie sie die Bibel und die griechisch-römische Litteratur öfters erwähnen, vgl. Ezech. 27.

Ios. 7,21. Aristid. or. XIV p. 326 Dind. Plaut. Stich. 378. Plin. VIII 196. Mart. VIII 28,17; XIV 150; oder syrische, da in jener Zeit assyrisch und syrisch öfters verwechselt wird und auch Syrien Kunstgewebe produzierte, s. Dio Chrys. or. LXXIX 1 (p. 432 R.). Coripp. Laud. Iust. Aug. min. IV 208. Im speziellen über den Vorhang im Zeustempel vgl. Ruhl A. Z. XIII 41.

S. 227,20. Die Vermutung hat viel für sich, dass dies derselbe Vorhang ist, den Antiochos nach I Makkab. 1,23 und Ioseph. antiqu. Iud. XII 5,4 fortnahm, obschon derselbe nach Paus. von Wolle war, während Iosephos von καταπετάσματα εκ βύσσου καὶ κόκκου πεποιημένα spricht, wobei aber der Ausdruck καταπετάσματα darauf hinweist, dass der Vorhang, wie Paus. angiebt, nicht heraufgezogen, sondern herabgelassen wurde. Dass Antiochos nach II Makk. 6,2 den Tempel von Jerusalem dem olympischen Zeus weihte, spricht ebenfalls dafür. Vgl. Clermont-Ganneau im Journ. Asiatique VII Sér. X (1877) 212. Frazer zu d. St. Ruhl a. a. O. glaubte, dass der Vorhang heruntergelassen wurde, habe seinen Grund in der inneren Konstruktion des Tempels gehabt. Zum Gorgoneion vgl. I 21,3, dazu Bd. I S. 235.

S. 228,4. Dieser Tyrrhenerkönig Arimnestos ist sonst ganz unbekannt.

228,5. Über Kyniska vgl. III 8,1 u. 15,1, mit Bd. I 758; ferner VI 1,6, wo ihre Statue erwähnt ist. Von dem hier genannten Weihgeschenk ist nach gewöhnlicher Annahme die Basis wiederaufgefunden worden, Inschr. von Olympia S. 649 N. 634; sie ist von weissem Marmor und zoigt den Inschriftrest . . . λλεας Καλλικλέος . . . ησε, was aus der ebenfalls erhaltenen Inschrift von der Siegerstatue der Kyniska (ebd. N. 160) sich mit Sicherheit zu 'Απελλέας Καλλικλέος ἐπόησε ergänzen lässt; vgl. Weil A. M. II 160. Furtwängler A. Z. XXXVII 152. Löwy Inschr. gr. Bildh. 79 N. 100. Nach Furtwängler a. a. O. und Inschr. v. Ol. a. a. O. wäre die Basis im Pronaos des Zeustempels gefunden worden, genau an der von Paus. angegebenen Stelle; doch wird das von Dörpfeld Ergebn. II 10 (vgl. S. 18) als Irrtum bezeichnet: die im Pronaos aufgefundene Basis hat andere Gestalt und ist grösser, als die mit der Inschrift des Apelleas. Wenn nun aber der Fundort der letzteren nicht, wie man früher glaubte, der Pronaos ist, so erscheint die Vermutung, diese Basis habe die Rosse der Kyniska getragen, durch die Identität des Künstlernamens allein wohl nicht genügend gestützt; auch scheinen die Verhältnisse (1,00 m hoch, 0,42 breit, 0,46-0,47 tief) doch für ein Viergespann viel zu klein, obschon die Rosse unter Lebensgrösse waren; es hätten eben sehr kleine Bronzestatuetten gewesen sein müssen, wie Reisch gr. Weihgeschenke 61 annimmt.

- S. 228,7 Der τρίπους ἐπίχαλκος war wohl kein verkupferter, sondern ein mit Bronzeblech überzogener, vgl. Blümner Teehnologie IV 338.
 - S. 228,8. τράπεζαν, vgl. Cap. 20, 1-3.
 - S. 228,9. Hier hat Dürr, Reisen d. Kaisers Hadrian 59 vorgeschlagen,
 Pausanias II. 23

die Namen Hadrian und Traian umzustellen und die Worte οὐτος—ἐπολέμησεν als Glossem zu streichen; die nachher aufgezählten Bauten fasst er als Werke des Hadrian, die sich in Olympia befanden. Allein das geht nicht an, da die genannten Bauten als römische Bauwerke Traians auch sonst nachweisbar sind, s. unten. Wenn Dürr daran Anstoss nimmt, dass nach Paus. die Statue des Hadrian von den Achaiern, die des Traian von allen Hellenen geweiht war, indem unter den πάντες Ἑλληνες erst das von Hadrian eingerichtete συνέδριον τῶν Πανελλήνων zu verstehen sei, so weist dagegen Gurlitt 326 A. 22 auf Inschriften hin, die aus vorhadrianischer Zeit stammend Weihungen "aller Hellenen" bezeugen. Ähnlich dieser Stelle, wo zuerst die Kriegsthaten, dann die Bauten u. dgl. angeführt werden, sind I 5,5 und VIII 43,3. Kalkmann 59 denkt bei diesen Stellen an Chroniken als Quellen, Gurlitt an Panegyriken.

ebd. αί ἐς τὸ ᾿Αχαιϊκὸν τελοῦσαι πόλεις, neben dem κοινὸν ᾿Αχαιῶν, das als Verband sämtlicher unter römischer Verwaltung stehender Städte der Provinz Achaia seit Augustus in Argos tagte, bestand ein engeres der Landschaft Achaia im eigentlichen Sinn, dessen Vertreter in Aigion zusammenkamen, VII 24,4, und an dieses ist bei der hier erwähnten Dedikation zu denken, s. Mommsen Röm. Gesch. V 242 A. 1.

S. 228,11. Traian unterwarf im ersten Getenkrieg (a. 101—102) den König Dekebalos, vgl. Dio C. LXVIII 6-9, im zweiten wurde Dakien zur Provinz gemacht (a. 105—106 od. 107), vgl. a. a. O. 10—14. Über den Krieg mit Osroës, der etwa 114 begann, s. Dio C. a. a. O. 17—33.

S. 228,12. Die Bäder des Traian befanden sich nach dem Regionenverzeichnis auf dem Esquilin; die noch erhaltenen grossartigen Reste, die früher als die Thermen des Titus galten, sind erst in neuster Zeit als die Thermen des Traian erkannt worden. Vgl. Jordan Topogr. v. Rom II 525. Gilbert Gesch. u. Topogr. v. Rom III 297. O. Richter in Iw. Müllers Handbuch III 909.

ebd. Von diesem Theater des Traian haben wir nur noch die eine Notiz bei Spart. vit. Hadr. 9,1: theatrum, quod ille (sc. Traianus) in campo Martio posuerat, contra omnium vota destruxit. Da Paus. es als völligen Rundbau bezeichnet, kann es kein gewöhnliches Theater gewesen sein; vielleicht ist es identisch mit dem von Dio Cass. LXIX 4 erwähnten Odeion, das hier als Werk Traians, ausgeführt von Apollodoros, genannt wird. Dies scheint freilich nur eine Erneuerung von dem Odeion Domitians gewesen zu sein, s. Gilbert a. a. O. 337. Richter a. a. O. 871.

S. 228,14. Mit dem οἰκοδόμημα ες ῖππων δρόμους ist sicher der mehrfach bezeugte Neubau des Circus maximus durch Traian gemeint, s. Plin. paneg. 51. Dio C. LXVIII 7. Gilbert 318 A. 2. Richter 842. Allerdings stimmt die Längenangabe von zwei Stadien nicht; unter Caesar hatte der Zirkus 3½ Stadien Länge, Dion. Hal. III 68,2; vielleicht brachte die von Traian ausgeführte bedeutende Vermehrung der Zuschauerplätze (Plin. l. c. CIL VI 955) eine Verkleinerung des Rennplatzes mit sich.

S. 228,15. Vom Traiausforum spricht Paus. auch X 5,11 und erwähnt auch hier speziell das eherne Dach; wahrscheinlich waren die Basilika,

die Tempel und andern Baulichkeiten des Forums mit vergoldeten Bronzeziegeln gedeckt.

- S. 228,17. Es ist unklar, was das für χατασχευάσματα sind: wahrscheinlich runde, verschliessbare Behälter, da es sich um die Aufstellung von zwei Bildsäulen handelt, die aus besonders wertvollem Material hergestellt waren.
- S. 228,17. Die aus Bernstein hergestellte Figur des Augustus kann schon um des Materiales willen nicht lebensgross gewesen sein, vgl. Plin. XXXVII 49: taxatio in deliciis tanta ut hominis quamvis parva effigies vivorum hominum vigentiumque pretia exsuperet. Vgl. Schubart Rh. M. XV 103, der aber nur von einer "Büste" spricht, die er sich in einer Nische oder auf einer Konsole aufgestellt denkt.
- S. 228,20. Astakos, eine megarische Kolonie am χόλπος Ασταχηνός in Bithynien, erhielt, als es im 5. Jahrh. von Athen aus besiedelt wurde, den Namen Olbia; um die Wende des 4. Jahrh. wurde es von Lysimachos zerstört, die ehemaligen Bewohner siedelte Nikomachos i. J. 264 in Nikomedeia an, das Astakos gegenüber lag; vgl. Memnon p. 228 a. Strab. XII 563. Dieselbe irrige Angabe, dass Nikomedeia das alte Astakos sei, hat auch Treb. Poll. Gallieni 4,8. Euseb. chron. II 120 Sch. u. Strab. a. a. O. Vgl. Ruge bei Pauly-Wissowa II 1774.
- S. 228,21. Zypoites ist ein thrakischer Name, wie aus den Worten des Paus. hervorgeht; er kommt auch in den Formen Ζειποίτης, Ζιβοίτης, Ζιβοίτης, Ζιβοίτης, Ζιβοίτης, Ζυβοίτης vor, als erster König der Bithynier, s. Plut. qu. Graec. 49 p. 302 E. Diod. XIX 60. Steph. Byz. v. Ζιποίτιον; bei Liv. XXXVIII 16 heisst Vater und Bruder des Nikomedes Ziboetes. Vgl. Hesych. s. v. ζειπίτις und Ζιβυθίδες.
- S. 228,23. Welcher Fluss mit dem Eridanos als Fundort des Bernsteins gemeint sei, darüber waren schon die Alten uneins. Nach Plin. XXXVII 32 hielt ihn Aischylos für die Rhone, dagegen Euripides und Apollonios für den Po, von dem sie allerdings annahmen, dass er sich mit der Rhone vereinige. Herod. III 115 berichtet, dass einige den Eridanos für einen in ein nördliches Meer sich ergiessenden Fluss hielten, welche Ansicht er jedoch bekämpft. Ebenso gehen die Ansichten der Neueren auseinander: man hat an die Elbe, die Weichsel, die Donau u. a. gedacht, vgl. Waldmann d. Bernstein im Altert. (Fellin 1883) 11. Olshausen Ztschr, f. Ethnol. XXII 270. Müllenhoff dtsch. Altertumsk. I 312, und Dagegen verlegte ihn Unger SB. d. unsere Bemerkung zu I 4,1. bayr. Akad. 1878, II 261 nach Venetien, indem er annahm, dass einst, wie an so vielen andern Gestaden, auch am Strande Venetiens der Bernstein sporadisch aufgefunden und diese Gegend daher als die den Griechen nächste von einem oder dem andern für das eigentliche Vaterland des Bernsteins gehalten worden sei, und Schneider naturwissensch. Beitr. 183 nach Sizilien, indem er ihn mit dem Symaithos identifiziert und an das sog. Lynkurium, das manche für Bernstein hielten, denkt. Vgl. Bd. I 146 zu S. 7.12.
- S. 228,24. Über Elektron als Name des mit Silber vermischten Goldes vgl. Lepsius Abh. d. Berl. Akad. 1871, 129. Buttmann Lexi-23*

- logus II 337. Müllenhoff a. a. O. Jacob bei Daremberg-Saglio Dictionn. des antiqu. II 532, anderes s. Blümner Technol. IV 160 und bei Pauly-Wissowa III 295 f.
- S. 229.1. ἐς δρυός ἐστι μεμιμημένος, während es Cap. 11,1 medial hiess στέφανος μεμιμημένος ἐλαίας χλῶνας, wie Her. II 169, wird hier μεμιμημένος passivisch gebraucht, wie z. B. wieder VI 25,4. VIII 47,2. Her. II 72; ebd. 86, aber die Verbindung mit ἐς ist ohne Beispiel.
- S. 229,3. Nach VI 10,4 lief man beim Waffenlauf anfangs mit Helm, Schild und Beinschienen, später nur mit dem Schild, s. oben Cap. 8,10 und III 14,3.
- S. 229,4. Paus., der seinen Thukydides kannte, wird diese Stele mit besonderem Interesse betrachtet haben, da sie von diesem V 47,11 erwähnt wird, s. zu V 23,4; der Bundesvertrag wurde im Sommer 420 geschlossen.

Cap. XIII.

Das Pelopion. Opfer des Pelops. Erzählung von dem Schulterblatt des Pelops. Pelops und Tantalos haben in Lydien gewohnt. Der Aschenaltar des olympischen Zeus. Die Opfer, die darauf verrichtet werden. Asche aus dem Prytaneion mit Alpheioswasser gemischt wird als Tünche des Altars verwendet.

- S. 229,6. Wann der heilige Bezirk des Pelops eingerichtet worden ist, wissen wir nicht, und auch die Funde haben darüber keinen Aufschluss gebracht. Die Lage des Gebäudes hat jedoch, obschon nur ein Teil der Fundamente gefunden worden ist, noch festgestellt werden können: es liegt, wie auch aus der Angabe des Paus. Z. 8 f. hervorgeht, nördlich vom Zeustempel. Der heilige Bezirk war von einer Umfassungsmauer umgeben, von der sich nur unbedeutende Reste erhalten haben; darnach scheint er die Form eines unregelmässigen Fünfecks gehabt zu haben. An der südwestlichen Ecke lag ein monumentales Eingangsthor mit vier Säulen an der Vorderseite; eine Rampe führte zur mittleren Säulenstellung hinauf. S. Ergebnisse Tafelband I Taf. 42. Dörpfeld ebd. Textbd. I 73 u. II 56; vgl. Flasch bei Baumeister 1066.
- S. 229,11. παρήκει δὲ ὡς ἐπὶ τὸν ὁπισθόδομον, über ὡς in Verbindung mit ἐπί vgl. Bd. I zu S. 409,6.
- S. 229,14. τέταρτος ἀπόγονος καὶ οδτος Την Πέλοπος, wie Theseus, s. Cap. 10,8; Herakles ist Sohn der Alkmene, diese Tochter der Eurydike, der Tochter des Pelops, vgl. Diod. IV 9,1.
 - S. 229,15. šídusev és tov 368000, da dies Opfer einem Heros gebracht

wird, erwartet man nicht θύειν, sondern ἐναγίζειν (καθαγίζειν VI 20,3), vgl. Bd. I zu S. 9.4.

- ebd. Wie Dörpfeld Ergebnisse I 74 bemerkt, hat man zwar bei der Ausgrabung gefunden, dass im südöstlichen Teile des Pelopions die schwarze Erde und Asche sehr tief hinabreichte und dass daher dort sehr wohl eine Opfergrube gewesen sein könne, dagegen hat man von einer mit Steinen umgebenen Vertiefung, wie man sich eine solche Opfergrube zu denken hat, nichts gefunden. Vgl. Curtius ges. Abhandl. II 61.
- S. 229,17. Die Opfer an die Heroen werden nach Sonnenuntergang und κατά ἔτος dargebracht, s. II 11,7. I 44,5. Thuc. V 11,1. Schol. Pind. Isth. 3,104. Stengel im Hermes XVI 349. Schwarze Opferthiere sind die gewöhnlichen bei chthonischen Gottheiten, hier wird ein schwarzer Widder geopfert, weil Pelops als ἦρως, also als Verstorbener geehrt wird, s. Stengel griech. Kultusalterth. § S. 127. Hermann gottesdienstl. Alterth. 155 A. 23.
- ebd. Es war gewöhnlich, dass diejenigen, die heim Opfer Dienste geleistet hatten, ein Stück Fleisch vom Opferthiere erhielten, vgl. die Inschrift von Kos im Journ. of hell. stud. IX 335 Z. 55 f.; ebenso bekamen in der Regel die Priester ihren Anteil, s. die Inschr. von Andania, Dittenberger Sylloge 653, mehr bei Stengel a. a. O. 107. Hermann a. a. O. 218 A. 12.
- S. 219,19. Der ξυλεύς wird auch Cap. 15,10 erwähnt; auch auf Inschriften, vgl. Hermann 333 S. 2 und sehr häufig auf den olympischen, s. Inschr. v. Olymp. 62,64 u. s.
- S. 229,21. Über die Verwendung der Weisspappel beim Opfer für Pelops s. Bötticher Baumkultus 443; sie hängt nach ihm zusammen mit der Bedeutung eines Siegespreises in epitaphischen Spielen. Wie hier beim Opfer selbst nur das Holz der Weisspappel zur Verwendung kam, so im Aphroditetempel zu Sikyon nur Wachholderholz (II 10,5); zu andern Opfern durften nach Philochoros beim Schol. Soph. O. R. 100 nur νηφάλια ξύλα verwendet werden, wozu nicht gehörte das Holz von Weinstöcken und Feigenbäumen, s. zu Cap. 15,10.
- S. 230,1 ff. Dass von dem einem Heros dargebrachten Opfer gegessen wurde, wird noch einmal berichtet (X 4,7), ist aber eine Ausnahme, sofern ihm nicht & ver geopfert wurde, vgl. Stengel a. a. O. 126. Das Folgende zeigt aber, dass man sowohl in Olympia als in Pergamon sich bewusst war, durch den Genuss dieses Fleisches sich zu verunreinigen; es geschah dies deshalb, weil das Opfer einem Heros, d. h. einem Toten, dargebracht wurde, gerade so wie auch die Berührung von Opfern für die Unterirdischen rituale Reinigung nötig machte. Ein Unreiner aber durfte das Heiligtum eines Gottes nicht betreten, vgl. z. B. Luc. de sacr. 13. Schol. Aesch. Eum. 276, darum bleibt der Tempel des Men Tyrannos zehn Tage lang demjenigen geschlossen, der mit einem Toten in Berührung gekommen ist. In Iulis auf Keos dauert die Verunreinigung, die durch Darbringung der èviavous stattfand, zwei Tage; während dieser Zeit ist die Betretung der Heiligtümer verboten, vgl. Ditten berger Syll. 633. 878. (Frazer).

- ebd. δε δ'ἄν φάγη τῶν κρεῶν, zum partitiven Genitiv vgl. Cap. 14,1 ἢν δὲ άρπάση τῶν κρεῶν, Ι 40,2. Χ 11,1. 14,7.
- S. 230,4. ἀναβήναι πρὸ λουτροῦ παρὰ τὸν ᾿Ασκληπιόν, da das Asklepieion in Pergamon nicht in der Höhe lag, sondern zu den Bauten des untern Stadtgebietes gehörte, an dessen entferntestem Punkt es sich befand (s. E. Fabricius bei Baumeister 1226), so wird ἀναβαίνειν παρὰ τὸν ᾿Ασκλ., wie ἀναβήναι ἐς od. ἐπὶ δικαστήριον, in etwas abgeschwächtem Sinn "auftreten vor" bedeuten.
- S. 230,7. Zur Verbringung des Schulterblatts des Pelops nach ()lympia vgl. die Bemerkung Bd. I zu S. 666,10. Es handelt sich also in diesem Falle nicht um die Erlangung der körperlichen Überreste überhaupt, aber schon der Besitz eines einzelnen Körperteiles verbürgt den Besitz des Heros und damit seinen Schutz, vgl. Rohde Psyche ² I 162.
- S. 230,13. αὐτοῦ τὸ μέγεθος, die Heroen dachte man sich ungewöhnlich gross, vgl. VI 5,1.
- S. 230,14 ἔχειν ἀποχρύψαντα, ἔχω mit dem Particip, um den dauernden Zustand auszudrücken, vgl. X 14,7 καταχρύψαντα ἔχειν αύτόν, andere Stellen zu I 32,1.
 - S. 231,3. φύλακας, vgl. VI 22,1.
- ebd. Zur pleonastischen Wideraufnahme des vorausgegangenen Subjects durch σφᾶς vgl. Bd. I zu S. 25,20.
- 231,6. Diese Stelle gehört zu den Argumenten, die dafür angeführt werden, dass Paus. aus Lydien stammte, vgl. Gurlitt 56 A. 1. Die hier von ihm angeführten Örtlichkeiten sind namentlich besucht und geschildert worden von Ramsay im Journ. of hell. stud. III 33 und Humann A. M. XIII 22. Von der alten sagenhaften Tantalosstadt im Sipylosgebirge, die ein Erdspalt angeblich verschlang, spricht Paus. VII 24,13, s. dort die Anmerkung. Für den "See des Tantalos" (auch VIII 17,3 erwähnt) hält Ramsay p. 65 den See Kara Göl, der tief im Gebirge liegt (Pape-Benseler unter Τάνταλος verlegt ihn in seltsamem Missverständnis nach Elis); ders. meint auch S. 67, dass ein von der Tantalis und dem Thron des Pelops (s. u.) etwa 2 km östlich am Bergesfusse belegenes Grab, bestehend aus breitem Eingangsweg und zwei kleinen, hintereinander liegenden Grabkammern (s. Humann a. a. (). 38 ff.), der οὐκ ἀρανης τάρος des Tantalos sei, welcher Vermutung Humann zustimmt.
- ebd. Πέλοπος δὲ καὶ Ταντάλου, bemerke im Folgenden die chiastische Stellung, vgl. II 19,6. III 10,3. IV 6,1. 24,1 u. a.
- 231,8. Auch diesen Thron des Pelops hat Humann in einem am Sipylos an einer schroff abfallenden Felsspitze ausgemeisselten Sitze nachgewiesen, vgl. a. a. O. 22 u. 34. Die prismatische Abmeisselung ist 1,55 m lang, 1,30 m tief und 1,20 m hoch. Schweisthal Gaz. archéol. XII 213 ff. ist der von Humann bekämpften Meinung, die Stätte habe ursprünglich als Altar gedient. Ramsay a. a. O. 66 glaubt, mit dem Thron des Pelops sei überhaupt die ganze Akropolis gemeint.
- S. 231,9. Die früher übliche Veränderung des Textes, die aus Πλαστήνης das Attribut Πλακιανής machte, beruhte darauf, dass allerdings

dies Epitheton durch eine Inschrift CIG 3657 gesichert ist; aber die Kybele heisst so nach einer am Hellespont gelegenen Stadt, s. Lolling A. M. VII 151 (der aber auch das Epitheton an unserer Stelle darnach ändern wollte), und das hat mit der am Sipylos und zwar speziell in Magnesia verehrten μήτηρ Πλαστήνη nichts zu thun, denn auch dieser Beiname ist durch dort gefundene Inschriften hinlänglich gesichert, s. Kondoleon A. M. XII 253 n. 17 u. 271 und Foucart im Bull. de corr. hell. XI 300. Reinach Rev. arch. Sér. 3, XI 83. Das Heiligtum, von dem Reste wiederaufgefunden worden sind, lag in der Nähe des sog. Niobebildes, über das wir Bd. I 853 zu III 22,4 gesprochen haben; vgl. A. M. XII 271. Schweisthal Rev. arch. Sér. 3, XVI 390. Über all die Anlagen und Denkmäler am Sipylos überhaupt ist zu vgl. Weber Le Sipylos et ses monuments, Paris 1880. Perrot-Chipiez Hist. de l'art V 39 ff.

- S. 231,10. Temnos, aiolische Stadt am Hermos in Mysien.
- S. 231,11. ἐχ μυρσίνης τεθηλυίας, Schubart übersetzt: aus frischem Myrtenholz, meint aber, richtiger wäre wohl: aus einem gewachsenen Myrtenstamme; uns scheint τέθηλα ein Perf. intensivum zu sein und kräftig aufgesprosst, gewachsen zu bedeuten; vgl. IX 25,1 αῦτη μὲν δὴ τεθηλὸς δένδρον ἐστὶν ἡ μοιά.
- S. 231,14. Als Reste von dem grossen Altar des Zeus werden vielfach die östlich vom Pelopion und ungefähr gleich weit vom Zeus-Tempel wie vom Heraion belegenen Fundamente einer elliptischen Anlage betrachtet, deren grosse Axe nördlich nach dem Kronos-Hügel zu gerichtet ist; vgl. Curtius u. Adler Olympia 35. Flasch 1067. Curtius ges. Abh. II 42. Allerdings stimmt die Angabe des Paus. hier nicht, denn diese Fundstücke sind etwa 36 m vom Pelopion und etwa 50 m vom Heraion entfernt. Während Bötticher 191 dies mit Mangel an topographischem Sinn bei Paus. entschuldigt, meinte Flasch a. a. O., die leichte Verschiebung des wirklichen Verhältnisses werde aufgewogen durch die Aufklärung, die man so über die Lage des Altars und des Heraions erhalte; vorwärts bedeute hier soviel als ostwärts, da ein Tempel mit in Betracht kommt. Indessen bleibt die Angabe des Paus. sehr bedenklich, da diese Reste ganz direkt östlich vor dem Pelopion liegen; auch sonst sind Bedenken laut geworden gegen die Identifizierung dieser Reste mit dem Zeusaltar, vor allem dass gerade hier viel weniger Weihgeschenke gefunden worden sind, als bei andern sicheren Altarplätzen (Furtwängler Ergebn. Textbd. IV 2). Andrerseits aber weist Dörpfeld ebd. Textbd. II 162 auf eine Reihe von Thatsachen hin, die die Annahme, dass der elliptische Bau der Rest des grossen Altars sei, stützen: die zentrale Lage ziemlich genau im Mittelpunkt der Altis, die Funde von Aschenresten und Knochensplittern ringsum u. a. m. Doch lässt Dörpfeld ebd. Textbd. I 82 die Möglichkeit zu, dass der Altar etwas weiter nach NW, also näher zum Heraion, gelegen habe, in welchem Falle allerdings er vollständig zerstört wäre. Noch bestimmter sind Wernicke A. Jb. IX 93 und Puchstein A. A. 1893,22 u. 1895,107, eingehender A. Jb. XI 53 ff., gegen jene Deutung des elliptischen Baues aufgetreten; Puchstein betont besonders, dass der Altar nach der Analogie anderer Altäre von

griechischen Tempeln oblong gewesen sein müsse und dass die elliptische Form der Reste dazu nicht passe. Ferner wird geltend gemacht, dass die Aschenschicht, die diese Fundamente umgab, viel dünner und geringer ist, als die um den grossen Altar im Süden des Heraions, auch die Funde nicht so massenhaft waren, wie dort, sondern spärlich und auf weitem Umkreis verstreut, während man bei dem grossen Zeusaltar doch gerade das Gegenteil erwarten müsste. Hingegen tritt Adler A. A. 1894,85 u. 1895,108 für die ursprüngliche Ansetzung des Zeusaltars ein und verteidigt den von ihm in den Ergebn. Tafelbl. II 132 gegebenen und Textbd. II 210 ff. begründeten Rekonstruktionsversuch. Gegen diesen wendet sich vornehmlich Puchsteins Aufsatz im A. Jb., wo S. 76 fg. ein abweichender Rekonstruktionsversuch von Koldewey abgebildet und begründet ist. Was die Lage betrifft, so nimmt Wernicke 94 an, dass der Altar südlich vom Heraion, dessen Fundamente wieder aufgedeckt worden sind und dessen Umgebung reich von Asche und Fundstücken durchsetzt ist, nicht der Altar der Hera, wie man sonst vielfach glaubt, sondern der älteste Zeusaltar sei. Dieser Altar, der älter als das Heraion war, habe auch nach dessen Errichtung fortbestanden, dann aber seine Bedeutung verloren, und als der Zeusdienst, der ursprünglich mit dem der Hera im Heraion verbunden gewesen, sich von diesem ablöste und einen eigenen Tempel erhielt, habe auch der alte, durch das Pelopion vom Zeustempel getrennte Altar seine Bedeutung verloren, und nun sei der neue grossartige Bau an einer freieren Stelle der Altis errichtet worden, nämlich nordwestlich von jenen elliptischen Fundamenten. Wenn hier gar keine Spuren mehr sich finden, so erkläre sich das aus der Wut, mit der die Christen besonders den Hauptaltar des heidnischen Kultus zerstört haben. Anderer Ansicht ist Puchstein, nach dem gerade jener Altar zwischen Heraion und Pelopion der Zeusaltar sei. Freilich ist dann des Paus. προχείμενος πρὸ ἀμφοτέρων, obschon Puchstein es zutreffend findet, weil der auf dem Altar Stehende nach Norden das Heraion, nach Süden das Pelopion vor sich habe, doch sehr bedenklich; bei einem zwischen den Längsfronten zweier Gebäude liegenden Altar konnte Paus. unmöglich sagen, er liege vor ihnen. Angabe des Paus. wörtlich gefasst entspricht in der That nur einer Stelle, an der sich weder Fundamente, noch Aschen- oder sonstige Reste gefunden haben; da nun kaum anzunehmen ist, dass die Christen gerade diesen Altar bis auf den Grund zerstört haben sollten, auch das Fehlen der Fundschichten dadurch nicht erklärt wird, so bleibt nichts übrig, als bei Paus. einen Irrtum, einen Gedächtnisfehler oder ein Verschreiben, anzunehmen. Nehmen wir an, dass statt des Pelopions der Zeustempel stehen sollte, so entsprechen dieser Angabe die elliptischen Fundamente am besten, während jene Reste zwischen Heraion und Pelopion auch bei Annahme eines Irrtums des Paus. hinsichtlich der Angabe der Entfernung sich nicht mit der andern Angabe bezüglich der Lage in Einklang bringen lassen. Das Auskunftsmittel freilich, mit dem Trendelenburg helfen will (s. Wochenschr. f. klass. Phil. 1901 N. 27 fg.), dass nämlich προχείμενος nicht eine Orts-, sondern eine Zeitangabe enthalte, muss als sprachlich unzulässig zurückgewiesen werden.

- S. 231,19. Der grosse Zeusaltar in Pergamon wird noch erwähnt bei Ampel. lib. mem. VIII 14, hier auch der Skulpturenschmuck des grossartigen Baues, von dem so bedeutende Reste wieder aufgefunden worden sind, vgl. Conze-Humann Ergebn. d. Ausgrab. zu Pergamon I 35 ff.
- S. 231,21. Für die ἐσχάρα ist charakteristisch "die hügelartige Form, die geringe Höhe und ein Loch, das bis in das natürliche Erdreich reicht. Dies hat den Zweck, das Blut der Opfertiere hinabzuführen." Stengel griech. Kultusaltert. ² S. 17, vgl. Hermann gottesdienstl. Altert. 83 § 16,13. Löwy A. Jb. II 110.
- S. 231,22. Die beiden wichtigsten, durch Abbildungen erläuterten Rekonstruktionsversuche von Adler und Puchstein weichen total von einander ab. Adler nimmt als Grundform einen Kreis an, als untersten Teil die Prothysis, zu der langgestreckte gestufte Rampen von zwei Seiten hinaufführen, und darauf den als abgestumpften Kegel gestalteten Brandplatz, in den ebenfalls Rampen, um bis zum Plateau des Gipfels zu gelangen, eingeschnitten sind. Hingegen nimmt Puchstein einen oblongen Grundriss an, bei dem die Prothysis den niedrigeren Vorbau bildet; zur Erläuterung und als Analogie zieht er ausser Münztypen von Parion und Amasis (A. Jb. X 56 fg.) noch den wiederaufgefundenen grossen Altar Hierons II in Syrakus herzu, bei dem man auch eine lange Prothysis als niedern Vorbau erkennt, mit zwei Aufgängen und dahinter den gewaltigen Unterbau für den Opferherd und die Asche der verbrannten Fleischstücke. Dazu stimmen freilich die Reste in Olympia picht; Puchstein glaubt, dass der Altar, den Paus. in Olympia sah und beschrieb, schon frühzeitig zerstört wurde, und dass das, was uns erhalten geblieben ist, von einem älteren, vielleicht nicht nach demselben Typus errichteten Altarbau herrührte (doch s. oben zu Z. 14). - Was die von Paus. angegebenen Masse betrifft, so lässt Adler A. A. 1894,86 die Höhenangabe von 22 Fuss gelten, indem er als Höhe der Prothysis etwa 1,50 m, des Aschenaltars 5,50 m ansetzt. Was die andern Zahlen betr. den Umfang des Baues betrifft, 125 u. 32, so ist letztere sicher verdorben, da sie viel zu gering ist; Adler nimmt für die Prothysis 91 m, für den Aschenaltar 80-82 m Umfang an. Er verteidigt diese Berechnung aufs neue A. A. 1895,108 gegen Puchstein, der ebd. 107 u. A. Jb. XI 74 vorschlägt, für das verdorbene έχάστου Z. 23 eine Zahl herzustellen, am wahrscheinlichsten έχατόν, sodass der Opferherd 132' Umfang hatte; er berechnet danach den eigentlichen Altar auf 50', die Prothysis auf 48' Länge, die Breite beim Altar auf 16' und bei der Prothysis auf 141/21; als Gesamthöhe nimmt er die 22' des Paus. an, während er die Prothysis etwa halb so breit sein lässt, wie den Altar.
- S. 231,23. Um das unverständliche έκάστου zu erklären, haben einige dazu μέρους ergänzen wollen; andere, in der Annahme, dass hier von dem eigentlichen Altar die Rede sei, schlagen verschiedene Korrekturen vor, vgl. den krit. Appar. Schubart-Walz klammern έκάστου ein, Schubart ebenfalls, der aber vorher τῆς δὲ ἐπὶ τῆ προθύσει schreibt. Robert A. Jb. III 101 A. 5 nimmt vor έκάστου eine grössere Lücke an, in der ein

zweiter gemauerter Altar erwähnt gewesen sei, der auf der Prothysis gestanden habe und für die eigentliche Opferhandlung bestimmt gewesen sei. Über den Vorschlag von Puchstein s. oben.

S. 232,7. Die beiden zas entsprechen sich nicht, das erste heisst auch, das zweite und; die Weiber wurden strenger behandelt als die Jungfrauen, vgl. VI 20,9

S. 232,10. Dieses tägliche Opfer auf dem grossen Zeusaltar brachte jedenfalls der Priester, der auf den olympischen Listen der Kultusbeamten unter dem Namen καθημεροθύτης öfters erscheint (s. N. 61,12. 62,12. 64,22 u. s.). Wieseler, der daran Anstoss nimmt, dass über die Zeit des Opferns der ίδιῶται nichts gesagt ist und dass letztern nicht auch erlaubt sein soll, ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν zu opfern, schlägt G. g. N. 1877,27 vor: ὑπό τε ἰδιωτῶν ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν καὶ ὑπὸ πόλεων; letztere Änderung, weil ἰδιῶται häufig den πόλεις entgegengesetzt sind. Allein es ist sicher keine Änderung notwendig: die ἰδιῶται sind alle beliebigen Privatleute, die natürlich opfern können, wann sie wollen: dagegen sind die Ἰθλεῖοι der Staat Elis, der ex officio täglich ein Opfer an diesem Altar darbringen lässt.

S. 232,17. In den Monat Elaphios fällt nach VI 20,1 die Tag- und Nachtgleiche, er entspricht also unserem März.

S. 232,18. Das berichtet auch Plut. defect. orac. 41 p. 433 B, der ebenfalls bemerkt, dass mit anderem als Alpheioswasser die Asche sich nicht zusammenkneten lasse, vgl. Schol. Pind. Ol. 11 (10), 58. Was den hier erwähnten Brauch anlangt, so nimmt Adler A. A. 1895,108 an, die Asche von den Opfern sei liegen geblieben und, nachdem sie im Frühjahr durch die im Prytaneion aufgesammelte Asche des Hestia-Altars vermehrt worden war, mit Hilfe des Alpheioswassers zu einer Art von Cementmörtel verarbeitet worden, welcher zuerst zum geschichteten Aufbau diente, später aber schalenartig überstrichen wurde. Allein richtiger legen Homolle Bull. de corr. hell. XIV 494, Reisch bei Pauly-Wissowa I 1687 und Puch stein A. Jb. XI 59 dar, dass Paus. hier nur von der jährlichen Erneuerung des Verputzes, der sog. χονίασις oder ἄλειψις, spricht, die in verschiedenen Heiligtümern ständige Sitte war. Dazu nahm man nur die Prytaneionasche, die sich, weil sie ohne Fett und Knochensplitter war, verbunden mit dem Alpheioswasser sehr gut dazu eignete.

S. 232,16. Der Altar in Didymoi war vermutlich der grosse Altar des Apollonheiligtums der Branchiden (vgl. II 10,5). Puchstein a. a. O. 60 fg. bemerkt, man dürfe diese Bemerkung nicht wörtlich nehmen und sich vorstellen, dass das Baumaterial Tierblut gewesen sei; man werde vielmehr die Verwendung des Tierbluts auf etwas ähnliches wie die κονίασις beziehen oder sie im Zusammenhang mit den Riten fassen müssen, bei denen das Blut und das Bespritzen des Altars mit Blut eine Rolle spielt (Reisch a. a. O. 1688).

Cap. XIV.

Zeus Apomyios. Zu den Opfern für Zeus wird nur das Holz der Weisspappel genommen. Bäume, die an bestimmten Orten am besten gedeihen. Die übrigen Altäre in Olympia und die Götter, denen dort geopfert wird. Beginn der Altarperiegese.

- S. 232,19 ff. Die beiden Paradoxa, mit denen dies Capitel beginnt, fallen aus der Periegese heraus.
- S. 232,20. Vgl. Ps. Aristot. mir. ausc. 123 p. 842,35: είναι δέ φασι παρ' αὐτοῖς καὶ ἰκτίνους, οῖ παρὰ μὲν τῶν διὰ τῆς ἀγορᾶς τὰ κρέα φερόντων άρπάζουσι, τῶν δὲ ἱεροθύτων οὐχ ἄπτονται. Äbnlich Plin. X 28. Ael. n. an. II 47.
- S. 233,4. ἐξευρόντα οὖν αὐτὸν ἢ καὶ ὑπ' ἄλλου διδαχθέντα, offenbar hat Paus. über diesen Punkt in seiner Quelle verschiedene Angaben gefunden.
- S. 233,5. Auch Ael. n. an. V 17 u. XI 8 berichtet, dass die Fliegen während der Festspiele sich auf das andere Ufer des Alpheios begäben, nachdem sie das Blut des ihnen dargebrachten Opfers genossen; vgl. Antiphan. bei Ath. I 5 A. Plin. X 75; XXIX 106, wouach das Opfer einem Gotte, quem Myioden vocant, dargebracht werde. Heraclid. b. Clem. Alex. Protr. II 38 p. 33 P. Etym. m. 131,23. Welcker gr. Götterlehre II 212 f.
- S. 233,6. Zu Ζεὺς ᾿Απόμοιος vgl. den Heros Μυίαγρος VIII 26,7 in Elis (Plin. X 75) u. בְּעֵל וְבֵוֹב, den Fliegengott von Ekron, II Reg. 1.2; ferner den Apollon Σμινθεύς in der Troas und auf Rhodos (Preller-Robert 255) und den Apollon Παρνόπιος, s. Bd. I zu S. 56,22.
 - S. 233,9. κατ' άλλο μέν οὐδέν ὅτι δέ, statt άλλ' ὅτι, ebenso VIII 10,12.
- S. 233,10. Πρακλης ἐκόμισεν αὐτήν κτλ., vgl. Servius in Verg. Buc. 7,61 populus Alcidae gratissima, quia ea velatus ab inferis rediit: quam Homerus ἀχερωίδα dicit (Il. XIII 389. XVI 482), ab Acherunte ad superos translatam; qua corona usus, duplici colore foliorum geminos labores (superorum) inferorumque testatus est Pluton (Leuces) tam in amoris, quam in memoriae solacium in Elysiis piorum campis leucen nasci arborem iussit.
- S. 233,11. καί μοι καὶ αὐτὸς ὁ Ἡρακλῆς ἐφαίνετο, das Imperfectum wird, wie Cap. 20,5. VI 8,2, am natürlichsten auf die Zeit bezogen, da Paus. sich in Olympia mit der Frage beschäftigte, vgl. Heberdey 20.
- S. 233,18. ἐχτρέφειν von Pflanzen, wie bei Herod. I 193, so wieder VI 26,6, das Simplex II 38,4; ebenso ἐχτρέφειν u. τρέφειν von Thieren, vgl. z. B. VIII 29,4. I 21,6. 35,7.
- ebd. 'Ασωπός βαθυτάτας πέφυχεν εκτρέφειν τὰς σχοίνους, Ulrichs Reisen u. Forschungen II 74 vergleicht Hom. II. IV 385 'Ασωπόν δ'ῖκοντο βαθύσχοινον, λεχεποιήν und berichtet, dass das Flussbett des Asopos im Sommer trocken und mit Kanapitza (= σχοῖνος) bewachsen sei.
- S. 233,19. τὸ δένδρον δὲ ἡ περσεία, ein, wie es scheint, verloren gegangener Baum, der eine herzfürmige, grosse und süsse Frucht aus dem Stamm trieb, vgl. Hippocr. 633,30. Theophr. h. pl. IV 2,5. Strab. XVII 823. Plut. de Is. et Osir. 68 p. 378 C; der Name gab Anlass zu Ver-

wechselungen mit dem Pfirsich, s. Plutarch über Isis und Osiris, herausgeg. von Parthey S. 258. Hehn Kulturpfl. u. Hausth. ⁶ S. 416.

S. 234,3 ff. Von § 4-Cap. 15,9 geht die sog. Altar-Periegese, ein Exkurs, der die fortlaufende Beschreibung des Paus. unterbricht. Paus. erklärt, er knüpfe an die Erwähnung des grössten aller Altäre die Aufzählung aller Altäre in Olympia an. Das ist aber nicht ganz richtig, wie am eingehendsten Wernicke A. Jb. IX 89 nachweist; es fehlen die Cap. 15,11 fg. genannten Kulte und noch ausserdem andere altehrwürdige. Paus. bemerkt weiter, er zähle die Altäre in derselben Reihefolge auf, in der die Eleier an den Altären opferten. Darauf hin ist die Altar-Periegese öfters geprüft und mit den wiederaufgefundenen Resten verglichen worden; zuerst nur allgemein von Curtius Abh. der Berl. A. d. W. 1881, wieder abgedr. ges. Abh. II 40. Hirschfeld A. Z. XL 123 ging davon aus, dass die Opferordnung den topographischen Zusammenhang vielfach wahre, dass Paus. auch selbst auf diesen hinweise; diese Ansicht führte Flasch bei Baumeister 1067 ff. noch weiter aus. Dagegen wollte Kalkmann 95 ff. erweisen, dass bei Paus. von einer für alle 69 Altäre gleichmässig und in der von Paus. befolgten Reihenfolge geltenden Opferordnung nicht die Rede sein könne, ferner dass Paus. mit seiner Aufzählung allgemeine Bemerkungen über Opfer in Olympia verflechte, die er vermutlich aus anderer Quelle schöpfte. Ebenso ist Robert Hermes XXIII 429 ff. der Meinung, dass Paus. überall Zusätze aus seiner periegetischen Quelle beimischt. Beiden gegenüber hält Gurlitt 346 ff. 399 ff. an der Opferordnung als Hauptquelle fest, während die topographischen Angaben entweder von Paus. aus eigener Kenntnis oder aus einem Buche hinzugefügt seien. Heberdey im Eranos. Vindobon. 34 ff. nimmt an, dass Paus. sich an eine selbständige Einzelschrift anschloss, in der die Opferordnung nebst allerlei topographischen, historischen u. a. Bemerkungen enthalten war, und die älter war, als die Altismauer. Dagegen hält Wernicke A. Jb. IX 88 ff. daran fest, dass die Altarperiegese nicht aus verschiedenen Quellen stamme, und sucht zu erweisen, dass es möglich war, alle die genannten Opfer in einem zweimaligen Umgange darzubringen. — Über die Lage einzelner Altäre hat Furtwängler gehandelt, Abh. der Berl. Ak. d. W. 1879 S. 26 u. 103, sowie Ergebn. Textbd. IV 2 ff.; ferner Dörpfeld u. Borrmann ebd. II 161 ff. zu Taf. 95, 1-8.

S. 234,6. Der Hestia-Altar lag nach Cap. 15,9 im Prytaneion, im Nordwesten der Altis, und zwar in einem besondern οἴχημα, das wohl eine Art Kapelle war; die ganze Anlage führte darnach auch den Namen Heiligtum der Hestia, Xen. Hell. VII 4,31. Spuren des Altars haben sich in den Resten des Prytaneions nicht gefunden, s. Dörpfeld Ergebn. Textbd II 58 zu Taf. 43 u. 44.

ebd. Wernicke 91 nimmt an, dass der Altar des Zeus Olympios in der von den Schranken umgebenen Abteilung der Cella sich befand und, da der Tempel nicht, wie man früher glaubte, hypaithral war (s. Dörpfeld Textbd. II 176, kein Brandopferaltar war. Curtius a. a. O. 49 f. nahm an, der Tempel des Zeus sei auf einem Platze erbaut worden,

der immer eine hervorragende soziale Bedeutung gehabt habe und durch Altäre geweiht gewesen sei, die man beim Tempelbau nicht beseitigt, sondern an ihrer Stelle belassen habe; er schreibt daher θύοντες ἐπὶ τῶν βωμῶν τῶν ἐντὸς τοῦ ναοῦ; doch wendet Wernicke ein, dass mehrere Altäre im Zeustempel nicht bezeugt sind, und dass ἰόντες in dem längeren Wege zwischen Prytaneion und Zeustempel seine volle Begründung findet.

S. 234,7. Die zu d. St. gemachten Verbesserungsvorschläge sind im krit. Appar. angeführt. Sie gehen von der bei Herodor. ap. Schol. Pind. Ol. 5,50 und Apollod. II 7, 2,5 überlieferten Sage aus, dass Herakles in Olympia sechs Doppelaltäre gestiftet habe, nämlich 1) Zeus und Poseidon; 2) Hera und Athena; 3) Hermes und Apollon; 4) Dionysos und Chariten; 5) Artemis und Alpheios; 6) Kronos und Rheia. Von diesen werden bei Paus. aufgezählt N. 3 (§ 8), N. 4 (§ 10) und N. 5 (§ 6). Nach Wernickes Vorschlag S. 92 galt das dritte Opfer dem Zeus Laoitas und dem Poseidon Laoitas (s. zu Cap. 24,1), das vierte der Artemis, das fünfte der Athene Leïtis; doch erregt dann, obschon Wernicke das nicht zugeben will, das zzì zűth Bedenken, das doch nur dann verständlich ist, wenn schon vorher ein Doppelopfer an einem Altar erwähnt war. Eingehend handelt über die Vorschläge von Coraes, Buttmann, Schubart, Walz, Kindscher und Schubart Maurer de aris Graecorum plurib. deis in commune positis (Diss. Argentor.) 6 sq.

234,9. Der Beiname der Athena Ληίτις ist schon aus Hom. Il. X 460 bekannt und bezeichnet Athene als Beutebringerin; eine Änderung des Attributes in Λαοίτιδι, wie Kindscher vorschlug, ist daher nicht nötig.

S. 234,9. Eine in Olympia gefundene Inschrift nennt einen Titov Φλάουιον 'Ηράχλειτον, τὸν ἀπὸ Φειδίου, φαιδυντήν τοῦ Διὸς τοῦ 'Ολυμπίου, s. A. Z. XXXV 193 N. 100. Löwy Inschr. gr. Bildh, 367 N. 536. Inschr. v. Olympia 555 N. 466. Robert im Hermes XXIII 452 f. bezweifelt aber, dass diese angebliche Abstammung von Pheidias wirklich authentisch war; auch will er aus der IV 31,6 überlieferten Notiz über die Restauration des Zeusbildes durch Damophon schliessen, dass es damals keine φαιδρυνταί aus dem Geschlecht des Pheidias in Olympia gab. Man darf mit Purgold Inschr. von Olymp. 556 zugeben, dass auf die Authenticität des Stammbaums des Herakleitos nicht viel zu geben sei; aber das andere Argument beweist nichts, da zu einer Restauration eines chryselephantinen Bildwerkes natürlich ein Künstler nötig war, während die Funktion, das Bildwerk zu reinigen und im Stande zu erhalten, nur bestimmte Manipulationen voraussetzt, deren Kenntnis sehr gut gerade in einer Familie forterben konnte. Diese elischen φαιδρυνταί kommen auch auf attischen Inschriften vor, CIA III 283 u. 1058, werden aber da, ebenso wie das athenische entsprechende Amt CIA III 291 u. 928, φαιδυνταί geschrieben; s. darüber Purgold a. a. O. Vgl. über dies Amt noch Mommsen Heortologie 236. Kuhnert de cura statuar. ap. Graecos, Berliner Stud. f. class. Philol. I 336. mann gottesdienstl. Alterth. 94 A. 10. - Wernicke 92 vermutet, dass der Altar der Ergane, an dem die Phaidynten opferten, ehe sie an ihre Aufgabe gingen, nicht weit vom Zeustempel entfernt lag, und dass auch die drei andern Altäre 3-5 ebenfalls dort lagen, da auch die S. 234,12 erwähnten Altäre sich πλησίου τοῦ ναοῦ befanden.

S. 234,11. ἀπὸ τῶν προσιζανόντων καθαίρειν, gewöhnlich sagt Paus. καθαίρειν τινός, vgl. II 1,4. V 1,9. 10,9. — προσιζάνειν wieder X 28,7 τῶν μυιῶν αί πρὸς τὰ κρέα εἰσὶ προσιζάνουσαι.

ebd. θύουσιν ἐνταῦθα πρὶν τη — ἀρξωνται, vgl. X 13,2 κυλίνδονται ἔως κατενεχθῶσιν. Die bei Paus. vorkommenden Konstruktionsweisen von πρὶν τη — seltener bloss πρίν, häufig πρότερον πρὶν τη, vereinzelt πρίν γε δτη (VI 5,6. VII 16,3) und πρότερον τη (X 14,6) — sind folgende:

A. bei positivem Hauptsatz:

- 1. am häufigsten Infinitiv, z. B. πρὶν δὲ ἢ καταβῆναι πάλιν ἡγεν δπίσω τὴν στρατιάν Ι 6,5. πρὶν δὲ ἐς τὴν πόλιν ἐσελθεῖν μνῆμά ἐστι λευκοῦ λίθου VII 22,6.
- 2. Indicativ eines Präteritum, z. Β. ἐρείπια πόλεως ὀῆλα ἢν ἐν ττ λίμνη πρὶν ἢ τὸ ὕδωρ ἀπέχρυψεν αὐτά VII 24,13; so I 3,3. 28,10. II 3,7. VII 16,3. IX 26,2.

B. bei negativem Hauptsatz:

1. Infinitiv, z. B. I 14, 4 δ δ ' űnvos od πρότερον ανήχεν αὐτὸν πρὶν $\tilde{\eta}$ οί τεσσαραχοστὸν ἔτος γενέσθαι χαθεύδοντι, vgl. I 12,4. 23,4. 24.7. 28,4. VII 3,8. X 23,1. 25,8. 31,4.

2. Modi finiti:

- a. Indicativ, z. B. I 1,2 πρότερον δὲ πρὶν ἢ θεμιστοκλῆς 'Αθηναίοις ἢρξεν ἐπίνειον οὐκ ἢν, vgl. 34,1. II 20,1. IV 12,6. V 21,5. VI 5,6. X 4,3.
- b. Optativus iterativus: VI 4,1.
- c. Optativ der indirekten Rede: II 5,1. V 21,5.
- d. Coniunctiv mit ἄν: Ι 18,4 ἐσελθεῖν οὕτε ξένοις ἔστιν οὕτε τοῖς ἱερεῦσι, πρὶν ἄν τὸν ᾿Λπιν θάπτωσι. 23,10. VII 27,5.
- e. Coniunctiv ohne αν: V 16,8 οὐ πρότερον δρῶσι πρὶν ἢ χοίρω --- αποχαθήρωνται. VII 3,10. 21,3. IX 13,2.
- S. 234,12. Von diesen beiden Altären der Athena und der Artemis (nach der Zählung bei Curtius 41 N. 7 u. 8) nimmt Kalkmann 96 an, ihre Erwähnung sei nur ein Exkurs zur Ergane, und unter den κατειλεγμένα S. 235,2 sei eben der Ergane-Altar und die vorher genannten zu verstehen. Hingegen meint Wernicke 95 (s. seinen Plan der Altis), dass der Prozessionsweg auch zu diesen Altären führte, wie sie denn auch bei Curtius, Flasch, Dörpfeld Ergebn. Textbd. I 83 in der Reihenfolge der andern mitgezählt werden. Robert Hermes XXIII 438 glaubt, dass sich Paus. streng an die Reihenfolge der Opfer hält, dass dagegen Zusätze aus periegetischer Quelle sich finden; daher stamme z. B. der hier erwähnte Athenaaltar.
- S. 235,1. Curtius 43 nimmt darnach an, dass dieser Altar der Artemis pyramidale Form hatte, indem die vier Seiten desselben sich allmählich nach oben zusammenneigten; er vergleicht den Artemisaltar von Patrai VII 18,11.

- ebd. ἀνήκων ἠρέμα ἐς ΰψος, vgl. Η 34,11 κειμένη ἐν όμαλῷ τὰ πρῶτα ἠρέμα ἐς πρόσαντες ἄνεισι. ΗΗ 24,5.
- S. 235,2. Was den Doppelaltar des Alpheios und der Artemis (bei Curtius N. 9) betrifft, so nimmt Wernicke (s. den Plan) an, dass es der vor der Echohalle belegene gewesen sei, von dem sich Fundamente in den erheblichen Dimensionen 8,65: 5,85 m gefunden haben, die im Grundriss eine Teilung in zwei Rechtecke aufweisen, s. Ergebn. Textbd. II 164. Der Altar gehört zu den oben erwähnten, angeblich von Herakles gestifteten Doppelaltären, s. Maurer l. l. 13. Über die Aufnahme des Alpheios in die olympischen Götter s. Schol. Pind. Ol. 10,58; über die Verbindung des Alpheios mit der Artemis VI 22,8, wo von den Letrinaiern die Rede ist, vgl. Wentzel bei Pauly-Wissowa I 1631. Stoll bei Roscher I 256.
- S. 235,3. τὸ δὲ αἴτιον τούτου παρεδήλωσε μέν που καὶ Πίνδαρος, Pindar hat den Grund, d. h. die Liebe des Alpheios zur Artemis, nur angedeutet (vgl. V 3,4) in Nem. 1 init.: ᾿Αμπνευμα σεμνὸν ᾿Αλφεοῦ, κλεινᾶν Συρακοσσᾶν θάλος ᾿Ορτυγία δέμνιον ᾿Αρτέμιδος; dazu Schol. 3 u. Schol. Pyth. 2,12. VI 22,8 ᾿Αλφειαίας ᾿Αρτέμιδος ἄγαλμα.
- S. 235,5. Von diesem zweiten Altar des Alpheios glaubt Robert 430 A. 1, er gehöre nicht zur Periegese, sondern sei nur der Analogie wegen eingeschoben.
- S. 235,6. Am Altar N. 11 wird Hephaistos verehrt, nach andern Zeus Areios, d. h. der kriegerische nnd streitbare Zeus, dem nach der einen Tradition Oinomaos vor seinen blutigen Wettkämpfen opferte; nach anderer war Ares sein Schutzgott, vgl. Schol. Pind. Ol. 13,148 und oben Cap. 1,6. Nach Wentzel Έπαλ. VI 24 wäre das eine die Angabe der Periegeten gewesen, das andere die Meinung dessen, der das Epitheton Areios erklärte. Unerklärt ist, wie Hephaistos, der sonst in Olympia nicht verehrt wurde, dazu kam, mit Zeus Areios verwechselt zu werden. Robert 430 A. 2 findet die ganze Erwähnung überhaupt verdächtig
- S. 235,9. Über den idaiischen Herakles als παραστάτης, den Beistand verleihenden, vgl. oben C. 8,1 u VI 23,3; er galt in Olympia als der älteste der fünf idaiischen Daktylen und erste Stifter der Kampfspiele, s. oben C. 7,6. Vgl. Preller-Plew II 275 f.
- S. 235,10. Dieselben Namen der idaiischen Heraklesbrüder: Paionaios, Epimedes, Iasios, Idas, werden oben Cap. 7,6 genannt. Curtius 45 glaubt, dass die Opferstätte eine Gruppe von vier Altären gewesen sei, da einer von ihnen als ein Altar für sich erwähnt werde, also vier Altäre auf gemeinsamer Basis: er zählt daher hier auch in der Reihenfolge der Altäre 13—16; Wernicke 95 ist abweichender Ansicht und zählt diesen Altar als 13, ebenso Dörpfeld.
- S. 235,12. Zu Akesidas vgl. den Heros Akesios in Epidauros (II 11,7).
- ebd. Auf die Reste vom sog. Hause des Oinomaos kommt Paus. Cap. 20,6 zurück; Wernicke nimmt an, dass es innerhalb des φράγμα lag, das um die Stelle, wie um jedes Blitzmal, herumgelegt worden war, also südlich vom Metroon, östlich vom Pelopion; ebenso Dörpfeld Textbd. I 82.

Von dieser Einfassung haben sich Reste, aus Flusskieseln zusammengesetzt, erhalten. Hier, innerhalb der Umwallung, lag der Altar des Zeus Herkeios (N. 17 Curtius, N. 14 Wernicke, Dörpfeld).

- S. 235,13. Διός τε Έρχείου τῷ δὲ κτλ., anakoluthische Konstruktion nach der Parenthese, aber auch ohne eine solche VI 3,12. 6,7. 26,2. VII 10,2. X 28,6 u. ö.
- S. 235,14. Der Beiname Κεραύνιο: ist bei Zeus sehr häufig, s. Preller-Robert 118 A. 1 u. 119, mit 866. Beide Altäre lagen nahe beisammen beim grossen Zeusaltar, bei dem Paus. nunmehr in seiner Aufzählung als zu N. 19 (oder 16) gelangt ist.
- S. 235,17. Über der Kultus der ἄγνωστοι θεοί s. Bd. I 124 zu I 1,4. Vgl. Maurer l. l. 92.
- S. 235,18. Den Beinamen Καθάρσιος führt Zeus als Gott der Sühne und Reinigung, s. Preller-Robert 110 A. 1; 143 ff. Curtius nimmt hier für Zeus Katharsios und Nike einen gemeinschaftlichen Altar an, N. 21 seiner Reihenfolge; ebenso Dörpfeld als N. 18 und Maurer p. 17; hingegen fasst Wernicke sie unter 18 u. 19 als zwei gesonderte Altäre. Möglich ist beides.
- ebd. Über Zeus Xθόνιος vgl. Bd. I 496 zu II 2,8; καὶ αὐθις ist wohl darauf zu beziehen, dass unter den letztgenannten Altären schon drei dem Zeus geweiht waren.
- S. 236,1. Hier nahm Curtius (ebenso Flasch) Altäre aller Götter an, was Robert a. a. O. mit Recht als ein Unding bezeichnet; man hat βωμοί mit zum Folgenden zu beziehen, es ist daher nur ein Altar (Curtius 23, Wernicke 21, Dörpfeld 20) gemeint.
- ebd. Furtwängler Abh. d. Berl. Akad. f. 1879 S. 26 vermutete, dass das grosse, aus Porosquadern bestehende, im Grundriss zwei nebeneinander liegende Rechtecke bildende Altarfundament östlich vom Heraion, bei dem grosse Massen von bronzenen Votivgeschenken gefunden worden sind, diesem Aschenaltar der Hera angehörte; bedeutender aber noch sind die Funde südlich vom Heraion, wo, wie oben zu S. 231,14 erwähnt, der Rest eines aus Mergelkalk und Feldsteinen bestehenden Fundaments eines grossen Altars (abgeb. Taf. 95,1) und bis tief auf den Boden hinunter Aschenschichten mit massenhaften Votivgaben aus Thon und Bronze gefunden wurden, s. Furtwängler Ergebn. Textbd. IV 2 fg. Allein obschon Flasch diesen letztern für den der Hera hielt, entscheiden sich doch Dörpfeld u. Borrmann Textbd. I 83 u. II 163 für ersteren östlich vom Heraion, und ebenso Wernicke, der den Altar südlich vom Heraion für einen älteren Zeusaltar hält. Die hier gemachten Bronzefunde, die zum Teil hochaltertümlich sind und bezeugen, dass diese Stelle eine der frühesten Kultstellen der Altis gewesen sein muss, beschreibt Furtwängler ebd. IV 4 f. Puchstein A. Jb. XI 67, der auch den Altar östlich vom Heraion für den der Hera hält, nimmt einen Quaderbau von normaler Altarform an, nicht, wie die Pläne ihn zeigen, aus kleinerer Prothysis und daran östlich anstossendem grösseren Altar.
 - S. 236,3. Der Altar des Hermes und Apollon (Curtius 25, Wer-

nicke 23, Dörpfeld 22) ist der von Herodot (s. oben) erwähnte; ein Doppelkult beider Götter ist auch durch eine Inschrift aus Mysien bezeugt, CIG II add. 3568 b, vgl. Maurer a. a. O. 11; über ihre gemeinschaftliche Verehrung, die aber nicht auf dem von Paus. angegebenen Grunde oder wenigstens nicht auf diesem allein beruht, s. Preller-Robert 393 A. 1. Wernicke will diesen Altar in dem westlich vom Metroon belegenen (abgeb. Tafelbd. II 95,3, bespr. Textbd. II 164) erkennen.

S. 236,5. Nach Mnaseas b. Suid. s. v. Πραξιδίκη sind 'Ομόνοια und' Αρετή Töchter des Zeus und der Praxidike. Der Kultus der Homonoia findet sich öfters erwähnt, ebenso Statuen, s. Stoll bei Roscher I 2701. Hingegen ist es, wie Drexler ebd. bemerkt, ein Irrtum, wenn Weil A. M. III 226 die zu einem Weihgeschenk der Eleier gehörige Inschrift (Inschr. v. Ol. 383 N. 260) auf diesen Altar bezieht; vgl. unten zu Cap. 24,4. Wernicke vermutet, dass der Homonoia-Altar jüngeren Datums war und sich auf den Frieden zwischen Arkadien und Elis i. J. 363 bezog.

S. 236,6. Den Altar der Göttermutter (Curtius 28, Wernicke 26, Dörpfeld 25) vermutete schon Furtwängler Bronzefunde 26 an der Westseite des Metroon, wo in tiefer Schicht zahlreiche Bronzethiere gefunden worden sind (vgl. Ergebnisse Textbd. 4 u. 71); der hier gefundene Unterbau aus Poros ist abgeb. und besprochen Ergebn. Tafelbd. II Taf. 35,3, Textbd. II 164 N. 8; doch meint dort Dörpfeld, dass nur die Fundstücke der obern Schicht dem Altar zugeschrieben werden dürfen, dagegen die in der Tiefe unter dem Altar gefundenen einem ältern Altar derselben Gottheit angehören; vgl. Textbd. I 83. Andrer Meinung ist Wernicke, der diesen Altar dem Hermes und Apollon zuteilt (s. oben), dagegen den Altar der Göttermutter vor der Ostfront des Metroons ansetzt; er ist der Meinung, dass der Fund eherner Schallbecken (χύμβαλα) an dieser Stelle (Furtwängler 33 und Ergebn. 70), den Curtius 49 und Flasch 1069 als beweisend betrachten, dies nicht sei, weil solche auch an zahlreichen andern Stellen der Altis gefunden worden sind. Doch ist Puchstein A. Jb. XI 68 fg. wieder dafür eingetreten, dass der Altar westlich vom Metroon der Göttermutter zuzuweisen sei, dass die Schallbecken zu deren Kulte gehörten und dass der Tempel nach Westen orientiert war.

S. 236,7. Mit diesen beiden Altären vor dem Eingang zum Stadion sind wir im Nordosten der Altis angekommen. Hermes ἐναγώνιος (oder ἀγώνιος) ist der Gott der Leibesübungen und der Wettkämpfe in der Gymnastik; er wird unter diesem Beinamen an vielen Orten verehrt, s. Preller-Robert 415 A. 3. — Die Verehrung des Kairos, des günstigen Augenblicks, der besonders bei den Wettkämpfen von Wichtigkeit ist (daher ist die Stelle des Altars vor dem Stadion bezeichnend), ist nur für Olympia bezeugt; der von Paus. erwähnte Hymnus des Ion von Chios bezog sich vielleicht auf die Einsetzung dieses Kultus, vgl. Benndorf Festgabe für A. Springer 265. Über bildliche Darstellungen desselben, zumal über die Statue des Lysipp, s. Curtius A. Z. XXXIII 1 (Ges. Abh. II 187). Sauer bei Roscher II 897. Benndorf a. a. O.; doch wird die Hypothese des letzteren, dass die in Form eines Astragals gestaltete Basis, die

Digitized by Google

vor den Stufen der Thesauren-Terrasse südlich vom Schatzhaus der Sybariten gefunden worden ist, den nudus talo incessens des Polyklet (Plin. XXXIV 55) getragen habe, und dass dies eine Statue des Kairos gewesen sei, neuerdings sehr in Zweifel gezogen, s. Treu Ergebnisse Textbd. III 212 ff. Immerwahr Kulte n. Mythen Arkadiens 288. — Wenn hier am Eingange des Stadions die Altäre des Hermes und des Kairos beisammen standen, so hängt das damit zusammen, dass auch Hermes der Gott des glücklichen Zufalls ist, s. Curtius a. a. O. Kern A. M. XIX 61.

S. 236,10. Das Schatzhaus der Sikyonier, von dem Paus. VI 19,1 spricht, lag, wie die Ausgrabungen gezeigt haben, ganz westlich in der Reihe der Schatzhäuser, also vom Eingang zum Stadion ziemlich entfernt. Wernicke denkt sich, dass die Prozession die Stufen der Schatzhaus-Terrasse hinauf und dann der Front der Schatzhäuser entlang nach Westen zog. Die von Paus. nicht erwähnte Exedra des Herodes Atticus habe damals noch nicht gestanden, also kein Hemmnis für den Zug gebildet. Hingegen nimmt Dörpfeld Textbd. I 83 wegen dieses "Sprunges" zwei Gruppen an.

ebd. Der Altar des Herakles (Curtius 31, Wernicke 29, Dörpfeld 28) ist in seinen Resten hinter dem Ostflügel der Exedra des Herodes gefunden worden; er bestand aus dem eigentlichen Altar oder Opfertisch und dem westlich daran angebrachten Standplatz für den Opferpriester; s. Ergebn. Tafelbd. II Taf. 95,4, Textbd. II 164 N. 7. Curtius 70 bemerkt, dass die Orientierung des Altars nach Osten denselben als für einen Gott bestimmt kennzeichne und dass dies den von Paus. erwähnten Zweifel, ob er dem älteren Herakles der Kureten, dem phoinikisch-kretischen Gotte, oder dem Sohne der Alkmene geweiht gewesen sei, entscheide.

S. 236,11. Curtius 53, Flasch 1069, Dörpfeld Textbd. I 84, Rohde Psyche I 2 109 A. 1 nehmen an, dass der Erdspalt, bei dem der Altar der Ge lag, Γαίος hiess, wie bei Paus. VII 25,13 nach der hdschr. Überlieferung das Heiligtum der Γαία Εδρόστερνος. Hingegen nimmt Wernicke 97 A. 11 sowohl dort wie hier die Form l'alov an. Dass der so benannte Platz ein Erdspalt war, wie das Στόμιον, wird daraus geschlossen, dass solche seit alter Zeit als hochheilig und bisweilen als Orakelstätten galten. "Bodenrisse, Erdspalten, feuchte Grotten sind es, aus denen die Dünste aufstiegen, welchen man die aufregende Kraft zuschrieb," Curtius 52. Ders. meint S. 60 f., dass der den Heroenaltar (nördlich von der byzantinischen Kirche) umgebende Steinring der alte Gaios sei und dass hier Iamos einen Heroendienst hatte. Doch sind Dörpfeld u. Borrmann Ergebn. Textbd. I 165 der Meinung, dass der Gaios am Fusse des Kronoshügels lag und vielleicht mit dem nördlich vom Heraion gelegenen Ausläufer des Kronion identisch ist. Auch Heberdey 41 A. 1 bekämpft die Hypothese von Curtius, vornehmlich weil man nicht begreife, warum gerade der Altar der Heroen innerhalb des Gaios selbst angebracht sein soll, während der der Ge sich ausserhalb befand. — Gaia als Orakelgöttin finden wir auch sonst öfters in Griechenland, vgl. Preller-Robert 636 fg. In Olympia hat sich das chthonische Orakel wie in Delphi in späterer

Zeit an Themis angeschlossen, deren Kult aber von dem der Gaia bestimmt geschieden war, während sie anderwärts ineinander übergehen; dann geht das Orakel an Zeus über, vgl. Pind. Ol. 6,70. Curtius 54 fg.

ebd. Der Altar der Ge war ein Aschenaltar; seine Lage ist ungewiss, er lag entweder nördlich vom Heraion (wo ihn Hirschfeld A. Z. XL 123 und Wernicke ansetzt) oder er ist, wie Dörpfeld Textbd. I 75 u. 84 vermutet, mit den Resten identisch, die als Schatzhaus N. VIII bezeichnet zu werden pflegen. Wide lakon. Kulte 7 will, an Curtius 47 sich anschliessend und auf die auch sonst sich findende Verbindung des Zeus mit der Ge hinweisend, den Kataibates mit der Ge auf dem Gaion ansetzen.

S. 236,13. Στόμιον bedeutet wahrscheinlich hier wie anderwärts einen Erdspalt, vgl. Aesch. Cho. 791. Soph. Ant. 1217. Luc. de luctu 16.

S. 236,14. Zeus Καταιβάτης ist der im Blitze "niederfahrende", dem Stellen, wo der Blitz eingeschlagen hatte, geweiht zu werden pflegten, die daher auch als besonders geheiligt eingezäunt waren, wie hier der Altar; vgl. die Inschrift Δελτίον άρχ. 1890, 144. Preller-Robert 154. Dieser Altar liegt wiederum in der Nähe des grossen Zeusaltars; der Sprung erklärt sich nach Curtius a. a. O. dadurch, dass der Sitz des Orakels von Themis und Gaia hierher verpflanzt worden ist. Wernicke 97 sucht die Erklärung darin, dass die bisher erledigten Altäre ungefähr die Hälfte der ganzen Linie ausmachten und die damit verbundenen Opferhandlungen sich im Laufe des Vormittags vollziehen liessen; nach einer Mittagspause habe dann der zweite Umgang beim grossen Altar begonnen. Dagegen glaubt Robert 430 A. 2, der Altar des Zeus καταιβάτης sei mit dem des Zeus κεραύνιος (oben § 7) identisch, und der Irrtum des Paus. rühre daher, dass er die erstere Angabe aus seiner sakralen, die zweite aus seiner periegetischen Quelle entnommen habe; man könne zwei Blitzmale so dicht beisammen nicht annehmen, ein Bedenken, das Wernicke mit Recht zurückweist.

S. 236,18. Der Doppelaltar des Dionysos und der Chariten (Curtius 35, Wernicke 33, Dörpfeld 32) gehört zu den von Herodoros beim Schol. Pind. Ol. 5,10 (s. oben zu S. 234,7) erwähnten von Herakles gegründeten. So verbindet auch Pind. Ol. 13,18 diese Gottheiten, und bei Plut. qu. Graec. 36 p. 299 B ist ein Fragment des alten Hymnus der Eleier erhalten, in dem sie angerufen wurden (Bergk Lyr. III 656). Auch in Orchomenos hatten sie gemeinsamen Kultus, Paus. IX 38,1. Vgl. Preller-Robert 481 A. 3; 488. Maurer de aris 12 f.

S. 236,19. Wieseler G. g. N. 1877, 28 fasst μεταξό im Sinne von "unmittelbar nach" und schreibt daher μεταξό δὲ αὐτοῦ und ebenso ἐφεξῆς τούτου. Hingegen ist Curtius 46 der Meinung, dass die Doppelaltäre gesonderte Altarwürfel waren, und er glaubt daher, der Altar der Musen sei zwischen die beiden Altäre des Dionysos und der Chariten eingeschoben gewesen. Reisch bei Pauly-Wissowa I 1658 lässt für die olympischen Doppelaltäre ebenfalls die Möglichkeit einer Trennung der Opferstellen

(nach der Analogie des Altars der Hera und Athena zu Krissa, wo jede Gottheit ihre besondere Eschara hatte, IGA 314) zu, doch immerhin in der Meinung, dass der Altar nur einer war (was Paus. oben 234,7; 236,3 ausdrücklich betont); die Curtius'sche Deutung der Worte μεταξὺ αὐτῶν ist daher sicher unmöglich, vielmehr hat man dieselben mit Wernicke dahin zu verstehen, dass die beiden Altäre der Musen und der Nymphen zwischen dem Pelopion und dem Doppelaltar des Dionysos und der Chariten lagen, womit sich auch Wieselers Bedenken erledigen.

ebd. Die Musen, die hier in der Nähe der Chariten verehrt wurden, waren im Kultus öfters mit diesen eng verbunden, s. Preller-Robert 482 f.; 488 A. 1. Ebenso pflegen die Nymphen mit Dionysos verbunden zu werden, s. ebd. 662 fg.; 675 A. 4 u. s.

Cap. XV.

Die sog. Werkstatt des Pheidias. Das Leonidaion. Der Kallistephanos genannte Ölbaum. Weitere Altäre. Das Prytaneion. Das Gymnasion. Opfergebräuche bei den Eleiern. Opfer der Hera Ammonia und des Parammon. Dorische Gesänge im Prytaneion.

S. 236,21. An die sog. Werkstatt des Pheidias knüpfen sich vornehmlich zwei Fragen: einmal, wo das so benannte Gebäude lag, und zweitens, wie weit seine Benennung berechtigt war oder nicht. Aus Paus. geht zunächst hervor, dass es sich ausserhalb der Altismauer befand; dass gleich nachher Z. 24 das Leonidaion folgt, beweist, dass dies in der Nähe lag. Letzteres ist durch die dort gefundene Inschrift mit Sicherheit in dem grossen Südwestbau erkannt worden (s. unten); es folgte weiter daraus, dass das südwestliche Altisthor das Prozessionsthor für die Festzüge war, die ἔσοδος πομπική. Schon vor der sicheren Bestimmung des Leonidaions thaten Adler Ausgrab. von Olympia III 30 und Flasch 1069 ff. und 1104 dar, dass die Werkstatt des Pheidias in dem Ruinenkomplex nördlich vom Leonidaion, wo sich in nachheidnischer Zeit eine byzantinische Kirche erhob, zu suchen sei; vgl. die Abbildungen in den Ergebn. Tafelbd. I Taf. 67-70. Es handelt sich dabei ganz besonders um den unter dieser Kirche belegenen oblongen Bau von 14,50 m zu 32,18, der eine einzige Thür von 4,54 Weite an der Ostseite hat, die Mauern sind 1,12 m dick und sehr solid konstruiert. Der Unterbau besteht aus Porosquadern, der Oberteil war Ziegelbau, ebenfalls in sehr guter Technik ausgeführt; der ganze Raum war durch Säulen in drei Schiffe und durch eine Querwand in zwei Abschnitte geteilt, in deren einem, einer Art von Vorraum, sich ein grosses Bassin befand, s. die Beschreibung bei Adler Ergebnisse Textbd. II 93 ff., der ebd. 103 ff. seine schon früher (vgl. auch Curtius u. Adler Olympia und Umgegend 22) aufgestellte Ansicht, dass dieser Unterbau die Werkstatt des Pheidias gewesen sei, aufs neue verteidigt. Er nimmt demnach an, dass hier in der That Pheidias sein Atelier gehabt, sein Modell und die Statue selbst angefertigt habe. Bötticher Olympia 2 317 meint jedoch, dass das Gebäude auf alle Fälle ursprünglich einen andern Zweck gehabt habe und erst, als Pheidias nach Olympia kam, als Werkstatt für ihn eingerichtet worden sei, da es zur Werkstatt viel zu monumental angelegt erscheine; er hältaberlieber das langgestreckte, in zahlreiche Abteilungen zerlegte Gebäude direkt nördlich vom Leonidaion für die Werkstatt des Pheidias, ebenso Dörpfeld Ergebn. Textbd. I 84, Furtwängler Meisterw. 61 A. 1, Wernicke a. a. O., während Lange Haus und Halle 339 darin die Ausgangshalle für die Pompen und den Aufbewahrungsort für das Pompengerät erkennen will. Lange möchte dagegen den Südbau, eine langgestreckte Doppelballe (s. Ergebn, Tafelbd, I Taf. 59-61 und Borrmann Textbd. II 79), für die Werkstatt des Pheidias erklären, die zugleich als allgemeine olympische Bildhauerwerkstatt und Ausstellungshalle gedient habe, vgl. dens. in den Verhandlg. d. Dessauer Philol. Versammlung S. 201; dadurch wird aber der Weg der Prozession ganz unerklärlich. Curtius 57 fg. hält den der byzantinischen Kirche zu Grunde liegenden Kern für den Theekoleon (s. unten § 8); Lange a. a. O. 113 für das Buleuterion der Hellanodiken. Auch Gurlitt 358 ist gegen die Identifizierung der byzantinischen Kirche mit dem Ergasterion, ebenso Conze Verhandl. d. Dessauer Philol. Versammlg. S. 201. Robert 453 glaubt überhaupt nicht, dass man die Bauhütte, in der Pheidias arbeitete, stehen gelassen oder dass man ihm einen monumentalen Bau für seine Arbeit hergerichtet habe; er meint, dass erst viel später, etwa im 3. oder 2. Jahrhundert, ein an der Westseite der Altis belegenes Gebäude für die Werkstatt des Pheidias ausgegeben worden sei. - Was den Weg der Prozession aulangt, so meint Wernicke, sie sei durch die mittlere kleine Pforte der Westmauer zum Ergasterion gezogen.

- S. 236,22. καθ' ἔκαστον τοῦ ἀγάλματος ἐνταῦθα εἰργάζετο, das distributive κατά cum accus. als Vertreter eines blossen Kasus, s. zu II 35,8 (Bd. I zu S. 473,14).
- S. 236,23. Spuren eines Altars haben sich in keinem der erwähnten Gebäude nachweisen lassen. Robert 430 A. 2 glaubt, dass dieser Altar aller Götter mit dem Cap. 14,8 erwähnten identisch und die doppelte Erwähnung Folge der von ihm angenommenen Benutzung von zwei verschiedenartigen Quellen sei.
- S. 236,24. Nachdem man in den ersten Jahren der Ausgrabungen das Leonidaion vielfach im Südosten der Altis gesucht hatte (vgl. Brunn Jb. f. Ph. CXXIX 26. Ausgr. v. Olymp. IV 46. Curtius u. Adler Olympia 26; Kalkmann 93 A. 1 sucht gegen Hirschfeld A. Z. XL 121 die Unmöglichkeit zu erweisen, dass das Leonidaion im Südwesten gelegen habe), fand man im Südwestbau i. J. 1888 die Bauinschrift Λ(ε)ω(ν)δ(η)ε Λεώτου (Ν)άξιος ἐποί(ησε); sie ist publiziert und besprochen von Treu in den A. M. XIII 307, in den Inschr. v. Olympia 665 N. 651. Dieser Leonidas ist identisch mit dem Leonidas aus Naxos, dessen Statue, ein

Weihgeschenk der Psophidier, Paus. VI 16,5 erwähnt; die Identität geht aus der ebenfalls wiederaufgefundenen Inschrift dieser Statue hervor (Inschr. v. Ol. 417 N. 294); sie enthält denselben Vaternamen des Leonidas. Allerdings heisst derselbe hier bei Paus. ein Eleier, was man verschieden erklärt: entweder sei zur Zeit des Paus. die Inschrift durch Verputz unsichtbar geworden, sodass Paus. den Urheber nur aus dem Namen des Gebäudes erschloss und in ihm einen Einheimischen vermutete; oder, wie Treu meint, nach dem römischen Umbau des Leonidaion und dem Verschwinden der Dedikationinschrift habe sich jene lokalpatriotische Tradition gebildet. Als dritte Möglichkeit wird von Diels (bei Treu a. a. O.) die Vermutung aufgestellt, dass Paus. (oder sein Gewährsmann) von dem Ethnikon Νάξιος die ersten drei Buchstaben nicht genau erkannte und aus einem naheliegenden Irrtum als 'Ηλείος las. Der Fund dieser Inschrift hat die Ansicht, dass der Südwestbau das Leonidaion sei, in glücklicher Weise bestätigt; dagegen hat sich nur Curtius erklärt, Ergebn. Textbd. I 60 f., der am Südostbau festhielt und, indem er den Eleier Leonidas vom Naxier geschieden wissen wollte, den Südwestbau für ein zweites Logierhaus für Festbesucher ansah, das ein Verwandter des Eleiers Leonidas gestiftet, das aber nie den Namen Leonidaion geführt habe. Das Erzwungene dieser Erklärung liegt auf der Hand. Das Leonidaion (d. h. der Südwestbau) ist abgebildet und beschrieben in den Ergebn. Tafelbd. I Taf. 42-46, mit Text von Borrmann Textbd. II 83 ff.; vgl. Ausgrab. v. Olymp. V 43 ff. mit Taf. 12-14; dazu Flasch a. a. O. Lange Haus und Halle 331. Bötticher 353. Es ist nach dem grossen Gymnasion der umfangreichste Bau in Olympia, ein ungefähres Quadrat mit einem von dorischen Säulenhallen gebildeten quadratischen Innenhofe. Die Aussenmauern sind 80,18: 74,00 m, die Masse des Säulenhofes 29,67 m die Seite, von aussen zog sich eine ionische Säulenhalle mit 138 Säulen herum. Das Gebäude selbst hat an drei Seiten die Tiefe von 10 m, an der Westseite die von 15 m, hier lagen offenbar die Hauptsäle, während an den andern Seiten kleinere Räume angelegt sind. In römischer Zeit ist das Gebäude zweimal umgebaut und das Innere in der Raumanordnung erheblich umgestaltet worden; ein noch weiterer Umbau erfolgte in byzantinischer Zeit. Der ursprüngliche griechische Bau ist, nach den Kunstformen, den bautechnischen Details und den Charakteren der Inschrift zu urteilen, etwa um die Mitte des 4. Jahrh. v. Chr. entstanden, der erste römische Umbau zwischen 157 und 174 n. Chr. (s. Borrmann a. a. O. 93). Als Bestimmung des Gebäudes hat Lange das Amtslokal und Wohnung der Hellanodiken vermutet; doch ist wahrscheinlicher die von Adler (Ausgrab. V 21) geäusserte, von Flasch 1104 L unterstützte und von Borrmann a. a. O. angenommene Ansicht, dass es ein Absteigequartier für Ehrengäste der Eleier und die auswärtigen, die Spiele besuchenden Festgesandten war. Dafür spricht auch ihre von Paus. S. 237,3 erwähnte Verwendung in der römischen Zeit, wo die Prokonsuln dort einquartiert wurden.

ebd. Die von Kuhn vorgeschlagene Änderung von τοῦ Λεωνιδαίου in τὸ Λεωνιδαίου fand die Billigung von Flasch a. O. 1069 A. 3. Schubart-

Walz erklären, das Subjekt zu diesem Satze sei τὸ ἐργαστήριον Φειδίου; hingegen meint Schubart, es scheine hier etwas ausgefallen zu sein, was schon Facius' Ansicht war. Die von Hitzig zur Pausaniasfrage 72 und O. Kern de Orph. Epimenid. Pherecyd. theogoniis (Berol. 1888) Thes. VII aufgestellte Deutung der Stelle, wonach der ganze § 2 νοη τόδε ἐκτός bis zu οί 'Ηλεῖοι eine Parenthese sei, demnach das, was ἀπαντικρὸ τοῦ Λεωνιδαίου lag, der Altar der Aphrodite war, wird von Robert 433 A. 1 und von Frazer p. 567 gebilligt. Heberdey Eran. Vindobon. 40 stimmt ebenfalls dem zu und knüpft daran die weitere Hypothese, dass Pausanias in dieser Parenthese eine ältere Vorlage ausgeschrieben habe, wodurch sich die Herübernahme der πομπικὴ ἔσοδος (s. unten) zur Genüge erkläre.

S. 237,1. Die Bemerkung des Paus, über das Prozessionsthor, die πομπική ἔσοδος, ist vornehmlich Anlass dazu gewesen, dass man früher das Leonidaion im Südosten gesucht hat, weil die Ausgrabungen im Südwesten der Altismauer (ebenso im Nordwesten) nur eine einfache Thoranlage ergeben haben, bestehend aus drei Öffnungen von etwa 1,40 m. Breite, die von zwei Wandpfeilern und zwei mit Halbsäulen ausgestatteten Zwischenpfeilern eingefasst wurden, nebst einer von vier Säulen getragenen Vorhalle, während am Ostende der Südmauer ein grosser, dreithoriger Triumphbogen sich befand, in dem man das Pompenthor zu sehen geneigt war (s. Ergebnisse Tafelbd. I Taf. 45 mit Dörpfeld Textbd. II 61; vgl. denselben A. M. XIII 327). Es kommt ferner hinzu, dass zwei weitere Erwähnungen der πομπική ἔσοδος (unten § 7 und VI 20,7) diesem Südwestthor nicht zu entsprechen scheinen. Nichtsdestoweniger haben schon Lange a. O. 332, Bötticher 353, Flasch 1070 das Pompenthor in dem Südwestthor erkannt und aus dem Gange der Altismauer an dieser Stelle, sowie aus den Worten des Paus. Z. 4 geschlossen, dass die Altismauer erst angelegt wurde, als das Leonidaion schon stand: der südwestliche Teil der Altis liess sich eben deswegen nicht regelmässig gestalten, man schob die Ecke der Mauer noch so weit vor, dass eine schmale Gasse (στενωπός) zwischen dem Leonidaion und der Mauer verblieb. Dann hat Dörpfeld a. a. O. nachgewiesen, dass die Altismauer, die man vorher der Diadochenperiode zugewiesen hatte, erst aus den letzten Jahren des Nero stammt und eine ältere, im Süden weniger ausgedehnte Umfriedung ersetzt hat. Was nun die andern Erwähnungen der πομπική ἔσοδος anlangt, so führt V 15,7 auf ein Thor im Südosten; Paus. war unmittelbar vorher bei Altären, die beim Hippodrom lagen, also im Sildosten ausserhalb der Altis; mit den Worten ἐσελθόντων δὲ αὐθις διὰ τῆς πομπικῆς ἐς τὴν Αλτιν führt er zu Altären, die hinter dem Heraion, also direkt im Nordwesten der Altis liegen. Da ist kaum anzunehmen, dass Paus. ausserhalb der südlichen Altismauer entlang und durch das südwestliche Thor gegangen ist, vielmehr wird er durch das Thor im Südosteu und dann quer durch die Altis gegangen sein. Die zweite Stelle ist VI 20,7, wo Paus. sagt, dass das Hippodameion liege κατά την πομπικήν ἔσοδον. Nun hat sich zwar (wie im Kommentar z. d. St. näher dargelegt werden wird) Lange 333 f. bemüht, nachzuweisen, dass das Hippodameion am westlichen Ende der Seitenmauer lag; allein alles, was wir von dem leider

ganz verschwundenen Bau wissen, führt darauf, dass er vielmehr im Osten lag, demnach muss auch die hier erwähnte πομπική ἔσοδος im Osten gelegen haben. Der Widerspruch, der sich darnach zwischen diesen beiden und der hier vorliegenden Stelle ergiebt, ist verschieden erklärt worden. Dörpfeld, der von dem römischen Triumphbogen im Südosten annimmt, dass er durch Nero errichtet worden sei, vermutet (A. M. XIII 335. Ergebn. Textbd. I 73), dass zur Zeit Neros der Triumphbogen in der That eine Zeit lang als Prozessionsthor gedient habe, doch sei dieser Brauch schon vor Paus. wieder abgekommen; Paus. nenne jedoch das Thor noch mit dem Namen πομπική ἔσοδος, weil es eben früher einmal diese Bestimmung gehabt hatte. Gegen diese Ansicht hat Heberdey 37 Bedenken geltend gemacht, vornehmlich, dass doch nicht zwei Thore den Namen "Prozessionsthor" führen konnten, während die Prozession nur durch das eine im Südwesten (μόνη Z. 1) ging; auch hätte Paus. diesen Umstand dann wohl angegeben. Ferner führt die alte heilige Feststrasse garnicht durch den Triumphbogen, sondern nördlich bei ihm vorbei. Heberdey selbst löst die Schwierigkeit auf anderem Wege: da die Feststrasse, soweit wir sie verfolgen können, innerhalb der erweiterten, aber ausserhalb der älteren Altis lag, so scheint in älterer Zeit die πομπική ἔσοδος in der That im Südosten gelegen zu haben, aber nicht in der neuen, sondern in der alten Altismauer, die gerade in jener Gegend durchbrochen ist, nördlich von dem römischen Triumphbogen; dieses Prozessionsthor verlor Namen und Bedeutung mit der Erweiterung der Altismauer und der Anlage des neuen Südwestthores, das nunmehr zur πομπική ἔσοδος wurde. Paus. hätte dann die beiden Bemerkungen V 15,7 und VI 20,7 einer älteren Quelle entnommen, welche die römische Altismauer noch nicht kennt, nicht aber persönlicher Anschauung. Dabei muss allerdings bemerkt werden, dass es sehr auffallend ist, dass Paus. den Widerspruch zwischen 15,2 und 15,7 nicht gesehen haben soll; Dörpfeld (Ergebn. Textbd. I 74) bemerkt auch, dass man dem Paus. ein so gedankenloses Ausschreiben seiner Quellen doch kaum zutrauen dürfe, zumal jenes ältere griechische Thor zur Zeit des Paus, sicherlich nicht mehr vorhanden war.

S. 237,4. Curtius 68 meint, ἀγοιά werde hier als Massbestimmung benutzt; das ist aber sicher nicht der Fall. Paus. macht sich nur darüber lustig, dass die Eleier das enge "Gässchen", στενωπός, grossartig eine "Strasse", ἀγοιά, nennen. Vgl. dazu Dörpfeld A. M. XIII 331.

S. 237,7. Den Altar der Aphrodite oder einen der demnächst genannten glaubt Flasch 1071 in dem auf der Tempelterrasse etwas nördlich von den zu ihr hinaufführenden Stufen (vgl. Dörpfeld Ergebn. Textbd. II 165 N. 13) zu erkennen; Curtius 62 hält ihn für den Nymphenaltar, Wernicke (nach Ausweis seines Planes) für den der Aphrodite, Dörpfeld für den der Aphrodite und der Horen, weil der Nymphenaltar näher am Opisthodom des Zeustempels gelegen haben müsse; ebenso Heberdey 41 A. 2. Für Hitzigs, von Robert 433 A. 1 zurückgewiesenen Vorschlag, anst. περάν zu lesen πέραν προιέναι (s. d. krit. App.), entscheidet sich auch Heberdey; es gehört dann πέραν τοῦ Λεωνιδαίου zusammen, wie vorher

ἀπαντικρὸ τοῦ Λεωνιδαίου. Heberdey versteht auch ἐς ἀριστεράν vom Leonidaion: dies habe zwar keine eigentliche Front, doch sei die der Feststrasse zugekehrte Seite als solche zu betrachten. Wir meinen jedoch, dass dies von Paus. sehr unklar ausgedrückt gewesen wäre, da die vom Ergasterion her kommende, nach der πομπική ἔσοδος ziehende Prozession das Leonidaion faktisch zur Rechten hatte; es wird also ἐς ἀριστεράν dahin gehen, dass der Prozessionsweg nach Durchschreitung des Thores nach links bog.

ebd. Der Altar der Horen war ein Altar für sich; es ist daher ein Missverständnis, wenn Dörpfeld von einem Altar der Aphrodite und der Horen spricht, und ebenso Preller-Robert 478 A. 6; dass aber im übrigen der Altar der Horen dem der Aphrodite nicht ohne Grund benachbart war, geht aus deren auch sonst bezeugter Verbindung hervor, s. Preller-Robert 477. Furtwängler bei Roscher I 398.

S. 237,8. Über den heiligen Ölbaum in Olympia handelt ein Weimarer Gymnas.-Progr. von L. Weniger, 1895. Man führte diesen Ölbaum (einen wilden, κότινος, der heute noch am Alpheios sehr üppig gedeiht, s. Vischer 471. Ross Königsreisen I 191) in sehr frühe Zeiten zurück, vgl. Theophr. h. pl. IV 13,2. Plin. XVI 240; auch sonst wird er öfters erwähnt, s. Schol. Arist. Plut. 586. Schol. Pind. Ol. 8,1 u. 10,11. Schol. Theocr. 4,7. Suid. s. κοτίνου στεφάνφ; über die in diesen Stellen angegebene Herkunft des von Herakles gepflanzten Baumes aus dem Pantheion von Athen s. Weniger a. a. O. 8 f. Als seinen Standort vermutet Curtius 62 den Platz nahe der Südwestecke des Zeustempels, wo sich bei dem oben erwähnten Altar zwei rechteckige Wasserbehälter von etwa 3: 1,50 m finden, die aus einer vom Kronionfusse herkommenden alten Thonröhrenleitung gespeist wurden.

S. 237,11. Über die Lage der Agora von Olympia und der Altäre der Marktgötter, welche Curtius 45 auf den "zentralen Platz" verlegte, der den grossen Brandopferaltar umgab, was zu dem Prozessionswege absolut nicht stimmt, handelt eingehend Robert im Hermes XXIII 430 ff. Bedenken erregt zunächst die Angabe der Lage, nach den Hss. ἐντὸς τῆς Αλτεως, und ferner εν δεξιά του Λεωνιδαίου; ersteres ist an sich unwahrscheinlich, letzteres (wobei ἐν δεξιᾳ nur vom Beschauer aus genommen sein kann, im vorliegenden Falle also von der Südwestecke des Zeustempels aus resp. in einiger Entfernung davon) ist, wenn die Agora innerhalb der Altis lag, ganz unverständlich. Robert liest daher: ἔστι δ' ἔτι ἐκτὸς τῆς Αλτεως, wobei das etc, das bei evtos sinnlos ist und daher auch von Schubart gestrichen wird, bedeutet, dass die Prozession auch vorher schon sich ausserhalb der Altis befand. Indessen da ĕu gar nicht in den Hss. steht, fällt dieser Anstoss weg; die Änderung extós haben wir aufgenommen. Als Platz der Agora nimmt Dörpfeld den zwischen der Südmauer der Altis und dem Alpheios an (unter Hinweis auf Pind. Ol. 10,45 ff.), wobei die nach Süden zu offene Stelle südlich vom Buleuterion den Beweis liefert, dass dort ein vom Volk besuchter freier Platz war; demnach sind die Worte ἐν δεξιἄ τοῦ Λεωνιδαίου gedacht im Sinne jemandes, der im Norden vor demselben steht.

Dieser Annahme stimmt Wernicke 99 zu; Dörpfeld A. M. XIII 335 ist dagegen der Meinung, dass der Marktplatz, wenn er schon ursprünglich ausserhalb der Altis lag, von Nero mit in dieselbe einbezogen worden sei; er verlegt daher den Altar der Artemis agoraia an die grosse Feststrasse, die zum Buleuterion führte, s. Textbd. I 84. Heberdey 42 f. glaubt zwar, dass in der Vorlage des Paus., der älteren Altarperiegese, extóg geschrieben stand, dass aber dieses Stück des Marktes durch die römische Erweiterung in die Altis einbezogen wurde, und Paus. daher im Rechte war, extóg zu schreiben; ett sei eine polemische Bezugnahme auf die Quelle. In dieser Frage vermögen vielleicht Ausgrabungen Gewissheit zu verschaffen.

ebd. Artemis wurde auch sonst auf Marktplätzen verehrt, in der Regel als Eukleia, s. I 14,5 und Preller-Robert 315 A. 2.

S. 237,12. Verschiedene Herausgeber (s. den krit. Appar.) haben Δεσποίναις der Hss. in Δεσποίνης geändert, weil Paus. im Folgenden nur von ή θεός spricht (vgl. auch Robert a. a. O. 431 A. 1); allein obschon Despoina speziell der Beiname der Tochter der Demeter ist (vgl. VIII, 37,1 ff. und 42,1, welche Stellen Paus. hier wohl im Sinn hatte), s. Usener Götternam. 222 A. 11, so haben wir doch hier Δεσποίναις beibehalten, weil es § 10 wiederkehrt. Jedenfalls hiessen in Olympia Demeter und Persephone Δέσποιναι, und Paus. verweist zur Erklärung des Namens auf die künftige Stelle, in der die arkadische Δέσποινα κατ' ἐξοχήν besprochen werden soll. Über den Zusammenhang des Kultus hier mit dem der Artemis s. Preller-Robert 306 A. 1.

S. 237,14. Über Zeus Agoraios s. Bd. I 771 zu III 11,9.

S. 237,15. Der von Paus. als Proëdria bezeichnete Bau ist an verschiedenen Stellen gesucht worden. Curtius und Adler Olymp. u. Umgegend 39 hielten den vor der Echohalle belegenen langen Unterbau dafür und betrachteten die dort gefundenen ionischen Kolossalsäulen, die nach den Inschriften (s. Inschr. v. Olymp. 431 N. 306 fg.) Standbilder des Ptolemaios Philadelphos und der Arsinoë, seiner Schwester und Gattin, trugen, für den Schmuck des Platzes; vgl. Curtius Abh. II 45, zustimmend Kalkmann 86 und Lange Haus und Halle 342. Flasch 1071 geht von diesem Ansatz ab, weil er der Opferordnung widerspricht, und sucht die Proëdria in der Fortsetzung des Weges zum Hippodrom, der im SO von der Altis lag; und zwar hält er die sog. Südosthalle dafür, einen griechischen Bau anscheinend des 4. Jahr. v. Chr., der aber unter der Regierung des Nero, wie Wasserleitungsstempel erweisen, vermutlich infolge eines Brandes, gänzlich umgebaut wurde, vgl. Flasch a. a. O. u. 1101 H, Pläne und Beschreibung des Baues s. Ergebn. Tafelbd. I Taf. 52 ff., Dörpfeld ebd. Textbd. II 73 u. Ausgrabgn. IV 46. Der Neubau war der Anlage nach ein Wohnhaus, möglicherweise von Nero selbst zum eigenen Gebrauch für seinen Besuch von Olympia errichtet; vom griechischen Bau, bei dem eine Fülle bronzener Geräte (Dreifüsse, Kessel, Leuchter u. a.) gefunden worden sind, vermutet Furtwängler Ergebn. Textbd. IV 6, er habe einem ähnlichen Zwecke gedient, wie das Prytaneion, wo man ganz

dieselben Objekte gefunden hat. Robert a. a. O. 436 vermutet die Proëdria in dem quadratischen Mittelbau des Buleuterions, dem gegenüber wirklich die Standspur eines Altars aufgefunden worden ist. Wernicke A. Jb. IX 127, der die Proëdria als Sitzungssaal der πρόεδροι erklärt, sucht vielmehr den südlichen Langbau als Proëdria zu bestimmen. Er nimmt an, dass im 6. Jahrh. v. Chr., als das Institut der Hellanodiken geschaffen wurde, man für sie und die βουλή ein gemeinsames Beratungshaus erbaute, nämlich den Nordflügel des Buleuterions, und hundert Jahre später, als die Zahl der Hellanodiken auf neun erhöht worden war, habe man für sie besonders den Südflügel angelegt. Dörpfeld Ergebn. Textbd. I 84 lässt es gänzlich unentschieden, ob eine der vier genannten Baulichkeiten oder ob die Sitze der Hellanodiken im Stadion als Proëdria zu bezeichnen seien; im ersteren Falle würde der Altar des Apollon Pythios noch zur vorigen Gruppe gehören, im letzteren aber mit den Altären im Hippodrom zu verbinden sein.

- S. 237,17. Über den Hippodrom und die ἄφεσις τῶν ἶππων, im SO von der Altis belegen, s. VI 20,10 mit dem Kommentar.
- S. 237,18. Zeus als Μοιραγέτης wurde auch in Athen, Delphi, Theben u. s. verehrt, s. Preller-Robert 533 A. 1.
- S. 237,20 f. Dem Wortlaut der Hss. entsprechend werden zwei Altäre des Zeus γήμιστος gezählt bei Curtius (als 50 u. 51), Flasch, Dörpfeld (als 47 u. 48); hingegen hält Wernicke 99 dies für undenkbar und nimmt, indem er μετά δὲ αὐτὸν δύο ἐφεξῆς Ἑρμοῦ καὶ Διὸς ἡψίστου schreibt, nur einen Altar (N. 48) an. Alle diese zuletzt genannten Altäre lagen auf dem Wege bis zum Hippodrom, die folgenden bereits vor und im Hippodrom.
- S. 238,1. Die Angabe, dass die zwei Altäre des Poseidon und der Hera (nicht, wie Wernicke a. a. O. 202 sagt, die ersten drei Altäre) ἐν τῷ ὑπαίθρω τῆς ἀφέσεως liegen, lässt den Schluss zu, dass die übrigen eine Bedachung über sich hatten. Die ἄφεσις zerfiel darnach, wie Wernicke ebd. annimmt, in zwei Teile: der unmittelbar an die Stoa des Agnaptos anschliessende Teil war unbedeckt, der zweite, von der Eingangshalle entferntere war bedeckt und hatte die Gestalt eines Schiffsvorderteils (vgl. Z. 3 u. 6; VI 20,10). Hinsichtlich der Lage der Altäre weichen freilich die Rekonstruktionsversuche des Hippodroms (Wernicke Tafel zu S. 88 ff. Hirt Gesch. d. Baukunst Taf. XX 8, wiederholt bei Baumeister 693 Fig. 750. Pollack Hippodromica, Lips. 1890; vgl. dazu Martin bei Daremberg et Saglio III 1, 197 f. H. Schöne A. Jb. XII 150) sehr untereinander ab.
- S. 238,2. Über Poseidon Hippios s. Bd. I 327 zu I 30,4 und Preller-Robert 576. Die Hera wurde als ίππία nur in Olympia verehrt; dass sie hier mit Poseidon einen gemeinsamen Altar hatte, ist eine unrichtige Angabe bei Preller-Robert 575 A. 2.
- S. 238,3. Was das für eine Säule ist, bleibt ungewiss. Wernicke 203 versteht darunter das eigentliche Ziel (nicht, wie Martin a. a. O. 197 A. 8 sagt, den Abfahrtspunkt). Von einer solchen Säule, die das Ziel markiert hätte, erfahren wir anderweitig freilich nichts.

- ebd. Über den sog. ἔμβολος s. das Nähere zu VI 20,10.
- S. 238,4. Über Ares αππιος vgl. oben Cap. 1,6 und Schol. Pind. Ol. 13,148; über Athene Hippia Bd. I 327.
- S. 238,5. Wie Pan hier der Nachbar der Aphrodite ist, so erscheint er in der bildenden Kunst öfters als ihr Begleiter, zumal auf attischen Vasen, s. Preller-Robert 744 A. 2. Welcker gr. Götterl. II 665.
- S. 238,6. Der Beiname der Nymphen 'Ακμηναί wird von den ältern Erklärern auf das Alter bezogen (vigentes, vegetae, Siebelis), von Wernicke 203 dahin gedeutet, dass sie der ἀκμη τοῦ ἀγῶνος zu walten hatten, also etwa dem beim Stadion verehrten Kairos entsprachen. Curtius 44 vermutet, sie seien an den zur Tränkung der Renner dienenden Becken verehrt worden.
- S. 238,7. Die Stoa des Agnaptos wird auch VI 20,10 u. 13 erwähnt, ist aber sonst unbekannt und in keinen Resten erhalten. Auch die Zeit des Baues ist gänzlich unbekannt.
- ebd. τὸν ἀρχιτέχτονα ἐπονομάζοντες τῷ οἰχοδομήματι, eine ungewöhnliche Ausdrucksweise, τὸν ἀρχιτέχτονα steht für τὸ τοῦ ἀρχιτέχτονος ὄνομα und ἐπονομάζειν bedeutet "einem einen Namen beilegen", wie Plat. Pol. 263 C πᾶσι ταὐτὸν ἐπονομάζειν ἔσχες ὄνομα; nach des Paus. gewöhnlicher Ausdrucksweise, die ἐπονομάζειν mit dem doppelten Accusativ verbindet, erwartet man ἀπὸ τοῦ ἀρχιτέχτονος ἐπον. τὸ οἰχ., wie z. B. III 19,8 Θηρειτὰν δὲ ἐπονομάζουσιν ἀπὸ Θηροῦς, vgl. auch VIII 32,1 ἐχαλεῖτο δὲ ἀπὸ τοῦ ἀναθέντος Θερσίλιον.
- S. 238,8. Da die Halle des Agnaptos vor der breitesten Stelle des ἔμβολος lag, so muss die Prozession schon vorher, als sie zu den Altären der ἄφεσις ging, durch diese Halle hindurchgegangen sein; darauf deutet auch das ἐπανιόντι hin. Demnach lag der Altar der Artemis zwischen der Halle und der πομπική ἔσοδος, die an dieser Stelle vermutlich das römische Triumphthor bedeutet (s. oben zu S. 237,1), also vermutlich in der Nähe des sog. Südostbaues, vgl. Wernicke 100 und s. Plan der Altis N. 58.
- S. 238,9. Wie oben Cap. 14,6 Alpheios und Artemis, so ist hier Kladeos mit Artemis vereint, jedoch nicht in einem Altar; vgl. oben Cap. 10,7. Diese sowie die folgenden Altäre sind in dem Winkel zwischen Heraion, Prytaneion und Philippeion zu suchen, wo auch die Ausgrabungen zwei kleinere Altäre ergeben haben, vgl. Ergebn. Textbd. I 163 N. 4 (mit Taf. 95,2) und IV 4.
- S. 238,11. Den Beinamen der Artemis Κοχχώχα fasst Gerhard gr. Mythol. 346 A. 5 als obscön (ebd. 363 A. 4 als lydisch), wie schon Facius, der an Hesych. χόχχος καὶ τὸ γυναικεῖον μόριον anknüpfte, Wernicke bei Pauly-Wissowa II 1389 als Bezeichnung der Fruchtbarkeit (von χόχχος, Kern). Eine ältere, unwahrscheinliche Deutung, die vom Hebräischen ausging, erwähnt Siebelis.
- ebd. Den Apollon Thermios erklärt Paus. als identisch mit dem attischen θέσμιος; in der That weisen die Inschriften von Olympia häufig ρ für σ auf (der sog. Rhotazismus), vgl. Inschr. v. Olymp. N. 1. 86. 89. 662, dazu Sp. 3 u. 176. Die Erklärung des Paus. wird von Welcker gr. Götterl. II 368 u. Preller-Robert 276 A. 2 angenommen. Als θέσ-

μιος ist Apollon Beschützer der gesetzlichen Ordnung, vgl. Hesych. θέσμιον δίκαιον. Hingegen hielt Siebelis an θέρμιος = calefaciens fest, indem er an Demeter θερμασία II 34,6 erinnerte; und Curtius ges. Abhandl. I 226 leitet den Namen von Therma ab, als dem einheimischen Namen des von Iphitos und Lykurgos gestifteten Landfriedens, als dessen Hüter der Gott verehrt wurde. Man kann auch daran erinnern, dass Artemis als θερμαία oder θερμία verehrt wurde, Preller-Robert 301 A. 2.

- S. 238,12. αὐτῷ μοι παρίστατο, vorausgehendem αὐτῷ lässt Paus. eine enklitische Form des Pronomen personale folgen, wie z. B. in derselben Formel Cap. 16,4. IX 11,4 (V 18,7 αὐτῷ μέντοι παρίστατο ἐμοὶ ταῦτα εἰκάζειν); I 20,1 ὅτι κάλλιστον αὐτῷ οἱ φαίνοιτο, vgl. Herod. III 72 αὐτῷ οἱ ἄμεινον ἐς χρόνον ἔσται, s. Pfundtner Pausanias periegeta imitat. Herod. p. 41.
- S. 238,14. διδαχθήναι wird hier wie öfter von litterarischer Belehrung zu verstehen sein, vgl. Cap. 10,8. IV 4,1. VIII 37,6. IX 29,2. 30,5, Heberdey 7.
- S. 238,15. Das Gebäude, das den Namen θεηκολεών führte, war offenbar die Wohnung der θεηκόλοι, die Paus. unten § 10 erwähnt. Das äusserst seltene Wort findet sich noch Luc. Alexand. 41 und bei Hes. in der Form θεοχόλος. Auf den Inschriften von Olympia kommen sie öfters vor, ebenso anderwärts, s. CIG I 1543. 1607. Inschr. v. Olympia N. 59 ff. Funktion bestand vornehmlich in der Vornahme des monatlichen Opfers, s. u. Den θεηχολεών fassten als Wohnung der Theekoloi (wie 'Ελλανοδιχεων, Παρθενών u. dgl.) schon Dörpfeld A. Z. XXXIX 74 und Lange Haus u. Halle 328. Curtius 57 fg. fasst ihn mehr als Versammlungsort der Theekolen und hält die dreischiffige Halle im Westen der Altis, die später zur byzantinischen Kirche umgestaltet worden ist, dafür; bei Curtius u. Adler Olympia u. Umgeg. 23 wird die Frage unentschieden gelassen, und Lange a. a. O. schliesst aus § 11 fg., dass die Versammlungshalle der Priesterschaft von Olympia sich im Prytaneion befunden habe. Flasch 1072 erkennt, wie auch Ausgrab. v. Olymp. V 38, den Theekoleon in dem Gebäude nördlich von der byzantinischen Kirche und östlich vom Heroon; s. Grundriss und Beschreibung in den Ergebn. Tafelbd. I Taf. 71 fg. Graef ebd. Textbd. II 107ff. vgl. Dörpfeld ebd. Textbd. I 81. Dieser Bau besteht aus zwei Gebäuden: der ältere Teil im Westen, griechischen Ursprungs, enthielt acht um einen quadratischeu Hof gruppierte Zimmer, der östliche Teil, der römischen Ursprungs ist, ist umfangreicher, jedoch in der Anlage ähnlich. Zwischen beiden Bauperioden lag eine dritte, wo der ursprüngliche Bau eine Erweiterung nach Osten hin erfahren hatte, s. d. Pläne Textbd. II 110 f. Fig. 64 u. 65. Der ganzen Anlage nach geben sich diese Baulichkeiten als Wohngebäude zu erkennen, und da es im Innern der westlichen Altis keinen Bau giebt, der sich zur Priesterwohnung eignet, so ist die Deutung dieses Baues als Theekoleon am wahrscheinlichsten. Doch wagt Dörpfeld keine Entscheidung und ist Textbd. I 84 eher geneigt, den Theekoleon in der Nähe von Heraion und Prytaneion zu suchen.
- ebd. Was dies für ein οἴχημα vor dem Theekoleon ist, darüber sind die Meinungen geteilt. Schubart im Philol. XV 386 hielt es für eine

Kapelle; am verbreitesten ist heut die Annahme, dass der merkwürdige Bau, der durch die darin gefundenen Inschriften als Heroon erkannt worden ist, gemeint sei. Dieser Bau, abgeb. und besprochen Ergebn. Tafelbd. I Taf. 51 fg. Graef ebd. Textbd. II 105, besteht aus einem mit einer Vorhalle versehenen Kreisbau, der aussen von einem Quadratbau umfasst war; im Innern des Ringes fand sich an die Südseite anstossend ein vierseitiger Altar aus Erde, dessen drei sichtbare Seiten Kalkverputz trugen und der nebst einem aufgemalten Kranze auch die Inschriften ήρώων oder ηρωος trug, in verschiedenen, auf wiederholte Erneuerung deutenden Schichten (s. die Abb. Textbd. II 166). Aus der Vorhalle gelangt man rechts in ein südlich anstossendes oblonges Seitengemach, in dem man die Fundamentreste eines grossen Altars vermutet hat; hier setzt Flasch 1073 den Altar des Pan, als ἐν γωνία τοῦ οἰχήματος gelegen, an, während Curtius, der in dem Steinring, wie oben erwähnt, den alten Gaios mit dem Altar des Iamos und Klytios erkennen will, den südlichen Vorbau für das Heiligtum der Themis, die ἐπὶ τοῦ ὀνομαζομένου στομίου verehrt wurde (Cap. 14,10), zu halten geneigt ist, ges. Abh. II 61. Dagegen fasst Wernicke 100 den Ausdruck "vor dem Theekoleon" nicht von der Front dieses Baues, sondern von der Prozession aus auf und bezeichnet daher die Palaistra als οίχημα, wobei ἐν γωνία nicht "im Winkel", sondern "an der Ecke" bedeute, vermutlich die Nordostecke. Diese Annahme bezeichnet Dörpfeld Ergebn. Textbd. I 81 mit Recht als undenkbar; erstens würde Paus, die Palaistra nie schlechtweg oixqua genaant haben, und zweitens hätte er die Lage derselben unmöglich mit den Worten πρό τοῦ θεηχολεῶνος bezeichnen können.

S. 238,16. Das Prytaneion ist in dem nordwestlich vom Heraion belegenen quadratischen Bau erkannt worden, von dem freilich nur wenig Mauerreste aus älterer Zeit aufgefunden worden sind, s. Ergebn. Tafelbd. I Taf. 43 fg. Dörpfeld ebd. Textbd. II 58 ff. Man gelangte von Süden her durch einen Vorraum in ein quadratisches Gemach, in dem man das οἴχημα der Hestia erkennen will (Z. 20), während die nördliche Abteilung des Baues, die durch einen Hof von jenem getrennt ist, als das ἐστιατόριον betrachtet wird. Vgl. auch Curtius u. Adler Olympia 35. Flasch 1074. Bötticher 325.

S. 238,17. Dies Eingangsthor zum Gymnasion, das westlich vom nordwestlichen Altisthor belegen ist, war eine stattliche Thoranlage in Form einer dreischiffigen, an beiden Schmalseiten durch eine korinthische Säulenordnung geöffneten Durchgangshalle mit breitem Mittelschiff und schmaleren Seitengängen; s. Ergebn. Tafelbd. II Taf. 76 fg. Borrmann ebd. Textbd. II 111. Curtius u. Adler 21. Flasch 1104 P.

ebd. Das Gymnasion war kein ringsumschlossener Bau, sondern ein freier, im Osten und Süden von Säulenhallen umgebener Platz von ungefähr 220 m Tiefe von N nach S und 120 m Breite; die Säulen waren von dorischer Ordnung. Vgl. Ergebn. Tafelbd. II Taf. 78. Graf ebd. Textbd. II 127. Flasch 1104 P. Curtius u. Adler a. a. O. 21. Bötticher 373. Vgl. auch die Bemerkungen zu VI 11,2, wo auch über die Palaistra gesprochen wird.

S. 238,19. Über Artemis Agrotera s. Bd. I 365 zu I 41,3.

S. 239,2. Über den Brauch, die Asche des Hestia-Altars zum Verputz des grossen Zeus-Altars zu benutzen, s. oben zu Cap. 13,11. Mit diesem Altar schliesst der Weg der Opferprozession, wie er von dort seinen Ausgang genommen hat. Es sind nach der Zählung von Curtius 69 Altäre (ebenso Kalkmann S. 96), von Flasch 64, Wernicke 66, Dörpfeld dgl. Wernicke hat versucht, den ganzen Weg der Prozession in zwei Abschnitte zu zerlegen: den ersten vom Hestia-Altar zu dem der Themis, den zweiten vom Altar des Zeus Kataibates in weiter Wanderung bis nach SO und dann wieder zurück zur Hestia. Diese beiden Opfergänge denkt er sich an einem Tage erledigt, da es sich nicht um Schlachtoder Brandopfer handelte; da viele Altäre gruppenweise ganz nah beieinander lagen, liess sich der Gang um so leichter absolvieren. Flasch nahm freilich an, wie aus seinem Wortlaut S. 1067 geschlossen werden muss. dass der allmonatliche Rundgang den ganzen Monat in Anspruch nahm und sofort nach Beendigung am Hestia-Altar auf's neue anfing; allein das bezeichnet Wernicke als undenkbar, während Dörpfeld, der die ganze Wanderung in 12 Gruppen teilt, die sich durch Teilung der grösseren und durch Zusammenlegung mehrerer kleinerer in etwa 20-24 Gruppen zerlegen, die meist gerade 3 Altäre umfassen, der Annahme von Flasch sich zuneigt, so dass für die Opfer an den 66 Altären im ganzen etwa 22 Tage nötig gewesen wären. Auch Schubart Jb. f. Ph. CXXVII 481 sprach starke Zweifel daran aus, dass ein solcher Opfergang zu 60 Altären an einem Tage möglich sei. Mag man sich das eine oder das andere vorstellen, so bleibt bestehen, dass man bisher für die Reihenfolge der Altäre andere als lokale Gründe noch nicht hat ausfindig machen können, obschon auch da manche Sprünge und Übergehungen von uns anderweitig bekannten Altären unerklärt bleiben.

S. 239,5. έκάστου δὲ ἄπαξ τοῦ μηνός, vgl. II 7,5 μιᾳ καθ' ἔκαστον ἔτος νυκτί; II 24,1 θυομένης δὲ ἐν νυκτὶ ἀρνὸς κατὰ μῆνα ἕκαστον, so gewöhnlich, dagegen IX 25,3 μιᾳ δὲ ἐγ' ἐκάστων ἐτῶν ἡμέρᾳ.

S. 239,6. λιβανιστὸν όμοῦ ποροῖς μεμαγμένοις μέλιτι θυμιῶσιν vgl. v. Fritze 'Ερημ. ἀρχ. 1897 S. 164 ff. Schubart übersetzt "Weizenkörner, welche mit Honig zusammen geknetet sind", und da das Opfer nach einer altertümlichen Weise vorgenommen wird, so könnte man auf Theophr. bei Porph. de abstin. II 6 verweisen, wonach ursprünglich bei den Opfern die ganzen Körner gestreut wurden, s. Stengel Hermes XXIX 285; allein das Kneten setzt doch wohl voraus, dass die Körner zu Mehl zerrieben wurden; es werden aus Weizenmehl und Honig zubereitete Kuchen verbrannt worden sein.

S. 239,8. Solche weinlose Opfer, wie sie vornehmlich den Nymphen, den chthonischen Göttern, den Erinyen u. a. dargebracht wurden, heissen শুনুর্বাবে, s. Aesch. Eum. 107. Poll. VI 26. Schol. Soph. Oed. Col. 100; vgl. Hermann Gottesd. Alterth. 147 A. 10. Stengel Jb. f. Ph. CXXXV 649, wo die Vermutung ausgesprochen wird, dass es sich in den meisten Fällen der weinlosen Opfer nur um einfache Trankopfer, nicht um Spenden,

die bei einem Tieropfer dargebracht wurden, handelte; ders. Hermes XXII 645 und griech. Kultusalterth. ² S. 93 fg. f. von Fritze de libatione veter. Graecor. (Berol. 1893) p. 32 ff.

S. 239,10. Paus. erwähnt unter den Altären zwei allen Göttern geweihte, Cap. 14,8 und 15,1, während er hier nur von einem spricht; welcher gemeint sei, ist nicht ersichtlich.

ebd. Die hier genannten priesterlichen und andern Ämtern: θεηχόλος, μάντις, σπονδοφόρος, εξηγητής, αὐλητής, ξυλεύς, lassen sich alle in olympischen Inschriften nachweisen, da zahlreiche Verzeichnisse des Kultuspersonals gefunden worden sind, s. Inschr. v. Olympia N. 59-141 Sp. 135 ff., die von 36 v. Chr. bis 265 n. Chr. reichen. Das Verzeichnis, das Paus. giebt, ist freilich nicht vollständig (vgl. Curtius 56. berger Inschr. v. Ol. 138 f.); auch ist die Reihenfolge der Inschriften eine andere, indem auf die Theokolen, die überall zuerst stehen, die Spondophoren und dann erst die Manteis folgen. Dittenberger A. Z. XXXVIII 58 hat darauf aufmerksam gemacht, dass die älteren Inschriften aus der Zeit vor Chr. Geb. einen αὐλητής, die späteren aus dem Ende des 2. und dem 3. Jahrh. nach Chr. zwei oder drei Flötenbläser unter dem Namen σπονδαῦλαι nennen, während Paus. nur von einem spricht und diesen αὐλητής nennt. Er schloss daraus, dass Paus. aus einer älteren Quelle schöpste, zu deren Zeit die Veränderung im Titel und in der Zahl noch nicht erfolgt war. Dieser Annahme haben sich Hirschfeld A. Z. XL 111 und Kalkmann 97 angeschlossen; anderer Ansicht ist Gurlitt 404 A. 6, der den Nachweis, dass mit der Änderung der Titulatur auch eine Vermehrung der Flötenbläser eingetreten sei, vermisst, vgl. Schubart Jb. f. Ph. CXXVII 478; denn wir finden mehrere σπονδαύλαι erst 183-187 n. Chr., während die älteren Inschriften des 2. Jahrh. v. Chr. nur einen σπονδαύλης nennen, s. Inschr. v. Ol. Sp. 182. Gurlitt ist der Ansicht, eine Anderung hinsichtlich der Flötenbläser habe überhaupt nicht stattgefunden, sondern in der früheren Zeit habe man nur den freien αὐλητής oder σπονδαύλης verzeichnet, später auch die Sklaven hinzugefügt. Auch beim έξηγητής hat Paus. den Singul., ebenso die Inschriften von der Mitte des 2. Jahrh. n. Chr., während nach 181 n. Chr. immer zwei Exegeten erscheinen. Dittenberger hat denn auch in den Inschr. v. Olymp. Sp. 140 die Ansicht Gurlitts angenommen, dass die Einzahl der betr. Ämter zur Zeit, da Paus. die Eliaka schrieb, noch bestand; er weist auch darauf hin, dass Paus. nur von denjenigen spricht, die an jedem Monatsopfer teilnahmen; und so gut wie bei den Theokolen ein Turnus stattfand (δε ἐπὶ μηνὶ ἐχάστιο τὴν τιμὴν ἔχει), so gut konnte ein solcher auch bei Auleten und Exegeten sein. Hingegen meint Heberdey 46, dass die Differenz in der Benennung ausreichend sei, um zu beweisen, dass Paus. die Liste aus einer litterarischen Quelle übernommen habe, deren Abfassung zwischen der Erbauung des Leonidaion (350-300 v. Chr.) und dem olympischen Siege des Nero (67 n. Chr.) liege, vgl. oben zu 236,24 u. 237,1.

S. 239,12. όπόσα δὲ ἐπὶ ταῖς σπονδαῖς λέγειν σφίσιν ἐν τῷ Πρυτανείῳ καθέστηκεν κτλ., es handelt sich nicht um ἀπόρρητα, in welchem Fall sich

Paus. (ausser II 29,8. 38,2) Schweigen auferlegt; vielmehr hindert ihn die allgemeine Scheu, unnötigerweise heilige Dinge zur Sprache zu bringen, näher auf die Sache einzugehen, vgl. I 24,4. 29,2.

- S. 239,15. Von diesem Dreiverein des Zeus Ammon (denn dieser ist mit τῷ ἐν Λιβύη θεῷ gemeint), der Hera Ammonia und dem Hermes Parammon, deren Aufnahme in den elischen Kultus jedenfalls jüngeren Datums ist (s. Curtius 72), nimmt Gerhard hyperbor. röm. Studien I 34 und Prodrom. mythol. Kunsterklärung Taf. I Anm. 118 an, es sei damit ein altpelasgischer Kabirenverein gemeint, Lenormant Gaz. arch. II 127, es sei die libysch-karthagische Trias von Baal-Khammon, Tanit und Jol, über die Ph. Berger ebd. V 133 u. 222; VI 18 handelt, der an dritter Stelle den phoinikischen Asklepios, die Schlange Eschmun, einsetzt. Da die Beziehungen Griechenlands zum Heiligtum des Zeus-Ammon in der libyschen Wüste ziemlich lebhafte waren (Preller-Robert 143; vgl. III 18,1; 21,8), hat man gewiss nicht nötig, an phoinikisch-karthagischen Einfluss zu denken.
- S. 239,17. Von den hier erwähnten ἀναθήματα nehmen Curtius 42 und Gurlitt 90 A. 45 an, sie hätten im Ammonion zu Olympia gestanden; allein da wir von einem Ammonion in Olympia nichts wissen (die Erwähnung des Ammon-Kultus bedingt ja kein besonderes Heiligtum) und da aus IX 16,1 hervorgeht, dass Paus. die Oase des Zeus Ammon besucht hat, so ist es bei weitem wahrscheinlicher, dass er hier das Ammonion in Libyen meint, wie auch Pietschmann bei Pauly-Wissowa I 1858 annimmt.
- S. 240,1. Die Bemerkung über den Heroendienst der Eleier geht vielleicht auf das oben zu S. 238,15 erwähnte Heroon.
- S. 240,2. δσοι παρά Αλτωλοῖς τιμάς ἔχουσιν, die Aufnahme der aitolischen Heroen ist ein Beweis alter Verwandtschaft zwischen Epeiern und Aitolern.
- S. 240,4. Über den Speisesnal (έστιατόριον) im Prytaneion s. oben zu S. 238,16.

Cap. XVI.

Heratempel. Wettlauf der Jungfrauen an den Heraia. Ursprung dieses Wettkampfes. Das Collegium der Sechzehn Frauen. Physkoa und Narkaios.

S. 240,7. τὸ μετὰ τοῦτο, der Artikel periphrastisch beim präpositionalen Ausdruck, wie V 5,4; vgl. τὸ ἀπὸ τούτου IV 26,1. VII 18,13; τὸ κατ' αὐτοὺς IV 17,7. — τοῦτο bezieht sich nicht auf das Vorausgehende οἰχημα, vielmehr wird jetzt die durch die Beschreibung der Altäre unterbrochene Periegese wieder aufgenommen (Gurlitt 387); der Ausdruck bedeutet also: nunmehr, ferner, im weitern.

ebd. Das Heraion, nach dem Hause des Oinomaos (Cap. 14,7) der Pausanias II.

älteste Bau von Olympia und der älteste Tempel von Griechenland überhaupt, liegt an der nördlichen Seite der Altis im Westen, am Fusse des Kronoshügels, von dem ein Stück abgetragen werden musste, um die Fläche für den Bau zu gewinnen. Jedenfalls war der Platz schon damals durch Altardienst geweiht, denn er liegt auf keiner freien Area, sondern ist so dicht an die Futtermauer des Hügels herangerückt, dass ein feierliches Umwandeln unmöglich ist (Curtius 50). Auch beweisen die unter dem Heraion, besonders an dessen Südseite gemachten Funde von äusserst primitiven Bronze- und Terrakotten-Tieren, uralter Töpferware etc., dass hier in alten Zeiten ein Altar lag, s. Furtwängler Ergebnisse Textbd. IV 2. Der Tempel hat nur eine einzige Stufe, bis auf einige Stellen, wo die Abgleichungsschicht des Fundaments als zweite scheinbare Stufe hinzutritt; die dorischen Säulen, 6:12, stehen rings um den Tempel noch in der Höhe von mehreren Metern aufrecht, sind aber in Durchmesser, Kannelüren, Kapitellen, Material und Technik ganz verschieden. Diese Eigentümlichkeit wird am besten dadurch erklärt, dass die Säulen ursprünglich aus Holz bestanden und allmählich, als das Holz faulte, durch Stein ersetzt wurden. Noch zur Zeit des Paus, stand nach Z. 12 eine Holzsäule im Opisthodom. Das Gebälk scheint ebenfalls, und zwar das ganze Altertum hindurch, aus Holz bestanden zu haben, das mit Terrakottaplatten verkleidet war, s. Borrmann Ergebn. Textb. II 198 ff. zum Tafelbd. II Taf. 115 f. Der eigentliche Tempel selbst besteht aus dem Pronaos, der sehr langgestreckten Cella, deren Dach durch Säulen getragen war, und dem Opisthodom. Abbildungen und Grundrisse s. Ergebn. Tafelbd. I Taf. 18-23, dazu Dörpfeld Textbd. II 27; vgl. dens. Histor. Aufs. E. Curtius gewidm. 147. Flasch 1102. Bötticher 194. -Wernicke A. Jb. IX 101 ff. hat die Vermutung zu begründen versucht, dass das Heraion in römischer Zeit zu einem Kunstmuseum umgewandelt worden sei, und zwar zu Ehren des Besuches, den Kaiser Nero Olympia abstattete; er geht davon aus, dass die Aufstellung der im folgenden aufgezählten Kunstschätze gleichzeitig und nach einem bestimmten Plane erfolgt sei. Über Einzelheiten s. im folgenden.

S. 240,8. Zu πρέποντα ἐς συγγραφήν bemerkt Schubart in der praefatio ed. Teubn. "hoc uno loco legitur apud Pausaniam"; dies ist richtig, aber ein Grund, die Überlieferung zu beanstanden, liegt nicht vor, vgl. Herod. II 116 ἐς τὴν ἐποποιίην εὐπρεπές.

S. 240,10. Durch die Angabe, der Tempel sei etwa 8 Jahre, nachdem Oxylos die Herrschaft über Elis erworben (vgl. Cap. 4,1) von den Bewohnern von Skillus erbaut worden, verlegten die Eleier den Tempelbau bereits in das Jahr 1096 v. Chr. Diese Angabe, die wegen der sagenhaften Zeit früher immer angezweifelt wurde, wird heut, nach den Funden von Troia, Tiryns und Mykenai, nicht mehr für so unmöglich gehalten; Dörpfeld Ergebn. a. a. O. 35 weist darauf hin, dass weder der Grundrissnoch die Technik des Heraion uns berechtigen, die Sage ohne weiteres zu verwerfen; wenigstens verbiete uns unsere Kenntnis der ältesten griechischen Baukunst keineswegs, den Bau bis ins 11. Jahrhundert hinaufzurücken.

- S. 240,12. Während von den beiden Säulen, die im Pronaos zwischen den Anten standen, noch je eine Trommel erhalten ist, sind die des Opisthodoms gänzlich verschwunden; es ist daher auch nicht bekannt, ob nach der Zeit des Paus. die letzte Holzsäule noch durch eine steinerne ersetzt worden ist.
- S. 240,13 f. Die Lücke im Text ist verschieden ausgefüllt worden. Da die Länge des Tempels 50,01 m, die Breite 18,75 m beträgt, so hat Frazer I 585 vorgeschlagen, zu schreiben: μῆχος δέ εἰσι τοῦ ναοῦ πόδες τρεῖς καὶ ἐξήκοντα [καὶ ἐκατόν· εὖρος δὲ ἐνὸς καὶ ἐξήκοντα] οὐκ ἀποδεῖ. Den Fuss zu 0,296 m gerechnet, würde diese Angabe eine Länge von 48,248 m und eine Breite von 18,056 m ergeben. Da diese Angaben der Wirklichkeit nicht entsprechen, konjizierte Frazer III 592: εὖρος δὲ τριῶν καὶ ἐξήκοντα οὐκ ἀποδεῖ, was 18,648 m ergiebt; allein damit ist dem Fehler in der Längenangabe noch nicht abgeholfen.
- S. 240,15. Über diese Priesterinnen, von deren Ursprung Paus. unten § 7 spricht, handelt ein Programm von L. Weniger, Über das Kollegium der Sechzehn Frauen und den Dionysosdienst in Elis, Weimar 1883. Dass sie nicht nur im Dienste der Hera, sondern auch in dem des Dionysos standen, zeigt die Erwähnung bei Plut. mul. virt. p. 251 E, der sie αί περὶ τὸν Διόνοσον (εραὶ γυναῖχες, ἀς ἐχχαίδεχα χαλοῦσιν, nennt, sowie dass Paus. unten § 7 berichtet, dass dem Dionysos von der Heroine Physkoa, der er beigewohnt hatte, zuerst Ehren erwiesen wurden, und der Physkoa ihrerseits von den Sechzehn Frauen. Letzteres ist ihre offizielle Bezeichnung vgl. VI 24,10.
- S. 240,19. Dieser Beschreibung entspricht die bekannte vaticanische Statue einer Wettläuferin, Mus. Pio-Clem. III 27. Baumeister Denkmäler III 2111 Fig. 2362.
- S. 241,2. Über das Stadion vgl. VI 20,8. Ursprünglich war, nach Curtius 68, das Stadion nur für die Heraien bestimmt und gehörte zum Festlokal der alten Landesgöttin; als es aus diesem Dienst in den des Zeus überging, erfolgte eine neue Vermessung (vgl. Gell. I 1,2). Ob sich am Ende der für die Mädchen-Wettläufe bestimmten Strecke von 500 olympischen Fuss (etwa 161,85 m, vgl. Dörpfeld Ausgr. V 37) Vorrichtungen zur Bezeichnung des Zieles fanden, ist bisher nicht untersucht worden; vgl. Dörpfeld A. M. XV 180.
 - S. 241,2. Vgl. II 21,9.
- S. 241,11. ἔνα περιγενέσθαι, der männliche Spross, der am Leben blieb, hiess Amyklas, vgl. Apoll. III 5,6 und zu II 21,9 (Bd. I zu S. 435, 25). Danach ist die Angabe der meisten Indices, auch desjenigen von Schubart, zu berichtigen, welche von einer Tochter der Niobe namens Amykla sprechen.
- S. 241,13. Zu Damophon vgl. VI 22,3, in welchem Capitel die Herrscher über Pisa βασιλεύοντες heissen, während Pantaleon auch VI 21,1, wie sein Sohn Damophon, nach elischer Tradition als τυραννῶν bezeichnet wird, vgl. Busolt Lakedaimonier 159 A. 114.
 - S. 241,15. μετέχειν δημοσία τοῦ τυράννου τῶν άμαρτημάτων, es ist 25*

stehender Sprachgebrauch des Paus., dass der regierte Genitiv dem regierenden vorausgeht, namentlich, wenn letzterer von einer Präposition abhängt, vgl. z. B. II 1,4. 11,2. III 2,4. 12,3. 8. 17,2. V 1,9. VI 2,2. 21,1. 23,8. 24,4. IX 11,2. X 8,8. 17,5. 37,5; das Gegenteil ist sehr selten, z. B. VII 11,2 ὑπὲρ τῶν ὅρων τῆς χώρας (dagegen περὶ γῆς ὅρων II 35,2), vgl. Fischbach Wien. Stud. XV 186 f.

- 241,18. Èv $\tau_{\tilde{l}_1}$ ' H\(\text{\text{\$\delta}}\), hier umfasst der Name Eleia nach späterem Sprachgebrauch auch die Pisatis; denn die Einsetzung des Collegiums bringt die Vereinigung der beiden Landschaften zum Ausdruck, und es vertritt der nach der pisatischen Hippodameia genannte Chor die Pisatis mit ihren acht π 6\(\text{\text{\$
- S. 242,1. Das Reigenstellen ist eine Besonderheit aller bakchischen Frauendienste. Wahrscheinlich bestand jeder der beiden Chöre aus acht Frauen; Weniger 15 schliesst daraus, dass die Genossenschaft zwei Oberinnen hatte, die in gewissem Sinne den beiden Heroinen Physkoa und Hippodameia entsprachen und ursprünglich ein Seitenstück zu den zwei Hellanodiken der älteren Zeit bildeten.
- S. 242,2. Der Name Physkoa deutet auf die Beziehungen der Epeier im Norden von Elis zu Aitolern und Lokrern; denn Aitolos soll mit Epeiern aus Elis in Aitolien eingewandert sein, sein Sohn ist Physkos, dessen Sohn Lokros. Vgl. Deimling Leleger 141. Weniger 16, der auch darauf hinweist, dass die dionysische Seite der Genossenschaft, wie die Gestalt der Physkoa, der Landschaft Elis, die heraische mit Hippodameia der Pisatis entsprach.
- S. 242,6. Der Name Ναρκαῖος wird auf ναρκαῖν erstarren (Anth. Pal. IX 617 kommt Φρίξος und Νάρκη von einem kalten Bade vor, "Schauer" und "Starre") zurückgeführt, vgl. Pape-Benseler Eigennamen 976; er deutet vermutlich auf die Sage vom Leiden und Sterben des Dionysos im Winter, s. Weniger bei Roscher III 10.
- S. 242,9. Unter den γέρα καὶ άλλα, die der Physkoa zu Teil wurden, versteht Weniger 18, unter Herbeiziehung der Parallelstellen VI 20,7 und 23,3, Grabesdienst.
- S. 242,11. νενεμημένοι γὰρ ες ὀκτὰ φολὰς κτλ., diese Stelle hatte K. O. Müller Phylen von Elis und Pisa 174 so verstanden, als hätte es in Elis und Pisa je vier Phylen gegeben, von denen jede zwei Frauen gewählt habe. Nun ist es aber unglaublich, dass die Pisaten nach ihrer Unterwerfung, durch die sie Perioiken wurden, das Recht behalten haben sollten, die Hälfte des hochangesehenen Collegiums zu stellen; vielmehr werden von da an die acht πόλεις der Eleier je zwei Frauen bestimmt haben, und es liegt demnach bei Paus. eine Verwechslung von Phylen und πόλεις vor, s. Busolt a. a. O. 180 f.
- S. 242,13. Über den Brauch, Ferkel zu Entsühnungen zu benutzen (Aesch. Eumen. 279; vgl. Mon. d. Inst. IV 48), s. Hermann gottesdienstl. Altert. 131 A. 23. Stengel gr. Kultusaltert. ² S. 145 fg.
 - S. 242,14. Curtius Pelop. II 35 nimmt an, dass die Quelle Piera

dort war, wo vor Alters die Grenzen der Eleier und Pisaten zusammenstiessen, was Bursian II 273 A. 2 weder nachweisbar noch wahrscheinlich findet.

Cap. XVII.

Die Bildsäulen im Heratempel. Beschreibung der Lade des Kypselos.

S. 242,18. Die hier schon früh von den Herausgebern und von zahlreichen neueren angenommene Lücke (so Schubart, Panofka A. d. I. II 107. Brunn griech. Künstl. I 46. Overbeck Kunstmythol. II 557 A. 23. Purgold histor. Aufs. E. Curtius gewidm. 228. Furtwängler Bronzefunde a. Olympia 31 A. 1) fand Widerspruch bei Franz Berl. Jahrb. f. wissenschaftl. Kritik 1841, 223. Welcker gr. Götterl. II 211. tius ges. Abhandl. II 50 A. 1. Lenormant Gaz. arch. III 97. Wieseler G. g. N. 1877, 29 (der aber übersah, dass das ἄγαλμα nach Διός nicht in den Hss. steht, sondern Zusatz der Herausgeber ist); ebenso bei Robert archäol. Märch. 112, der meinte, ἄγαλμα stehe hier ἀπὸ χοινοῦ und es sei nicht daran zu denken, dass die Statue eines Ares oder Hermes oder Pelops ausgefallen sei, vielmehr sei nur von den beiden Statuen des Zeus und der Hera die Rede. Dem stimmten Wernicke 103 und Treu Ergebn. Textbd. IV 2 zu, dagegen lehnte Sauer Anf. d. statuar. Gruppe 10 fg. Roberts Auffassung ab uud schlug vor, τῆς Ηρας δέ ἐστιν ἐν τῷ ναφ καὶ Διὸς (oder Διός τε) ἄγαλμα zu lesen. Wir sind mit Sauer ebd. A. 30 der Meinung, dass die Analoga, die Robert S. 113 anführt, die von ihm angenommene auffällige Konstruktion nicht stützen. — Die Basis für die beiden Bilder des Zeus und der Hera glaubt man zu erkennen in dem im Heraion ganz im Hintergrund zwischen den beiden letzten Säulen der Innenreihen (resp. dort, wo dieselben gestanden haben müssen) gefundenen Bathron (vergl. Ergebn. Tafelbd. I Taf. 18 fg.), dessen Höhe 0,41 m, Breite 4,07 und Tiefe 1,30 m beträgt; doch hat Wernicke 103 ff. gegen diese Identifizierung Bedenken geltend gemacht, da er die Masse des Bathrons für Zeus und Hera auf 2,5:2 m berechnet und als Platz die Hinterwand der Cella annimmt; er meint daher, das Bathron der Kultgruppe sei verschwunden und das wieder aufgefundene irgend ein anderes. Indessen diese Schwierigkeit, dass das letztere für zwei Statuen zu breit ist und auch gar nicht einmal zwischen den beiden Säulen Platz gehabt hätte, da es auf jeder Seite um 15 cm auf deren Standplatz übergreift, erledigt sich durch die Beobachtung von Dörpfeld Ergebn. Textbd. II 33, dass das Bathron nicht in der ursprünglichen Gestalt erhalten, sondern nach deutlichen Spuren in späterer Zeit, nachdem die Innensäulen weggeschafft worden waren, vielleicht erst in byzantinischer Zeit, verbreitert worden ist. Dörpfeld ist auch der Ansicht, dass die Basis vom Platz gerückt worden ist und dass sie ursprünglich entweder dicht vor der Rückwand oder mehr in der Mitte der Cella stand, während Treu a. a. O. 3 keinen zwingenden Grund zu dieser Annahme findet.

ebd. Es ist ungemein wahrscheinlich, dass der nahe beim Opisthodom des Heraions gefundene, hoch altertümliche Kolossalkopf der Hera aus gelblich-weissem Kalkstein (abgeb. Ergebn. Tafelbd. III 1; dazu Treu Textbd. III 1. Overbeck I 123 Fig. 18. Collignon I 239 Fig. 115; andere Litteratur bei Treu a. a. O. 3) zu der Kultstatue im Heraion gehört, zumal er aus dem gleichen Material ist, wie das oben erwähnte Bathron. Als Entstehungszeit der Figur wird das Ende des 7. oder der Anfang des 6. Jahrh. angenommen.

S. 243,1. In dem Zeus mit einem Helm auf dem Kopfe vermutete Welcker griech. Götterl. H 211 einen Zeus Areios, doch kommt Zeus auch sonst, z. B. im Giebelfeld des Schatzhauses der Megarer (Ergebn. Tafelbd. III 2 fg.; ebd. Textbd. III 9) und in der Gigantomachie einer ionischen Vase (Mon. d. Inst. VI. VII Taf. 78), behelmt vor, ebenso auf Münzen, s. Overbeck Kunstmythol. II 209 mit Münztaf. III 11. Auffallend bleibt allerdings, dass das Bärtigsein ausdrücklich hervorgehoben wird; doch macht Robert a. a. O. 114 darauf aufmerksam, dass gerade in der Altis zwei unbärtige Zeusbilder standen (Cap. 24,6). — Wieseler G. g. N. 1877, 29 bezog die Worte auf eine Figur, deren Name, Hermes oder Ares, hinter παρέστηχε δὲ ausgefallen sei.

ebd. Dies ἔργα άπλᾶ, an dem sehr viel Konjekturen verschwendet worden sind, indem man durchaus in dem άπλᾶ einen Künstlernamen suchte (Dontas, Ageladas, Agias, s. den krit. App.), ist hinlänglich geschützt und erklärt durch Plut. Poplicola 19: ἀνδριὰς άπλοῦς καὶ ἀρχαϊκὸς τη ἐργασία, auf welche Stelle zuerst Schubart Philol. XXIV 574 hingewiesen hat. Zustimmend Overbeck Kunstmyth. II 10. Robert a. a. O. 113. Welcker a. a. O. Treu a. a. O. 3.

S. 243,2. Über Smilis, einen aiginetischen Künstler nach der Angabe des Paus., finden sich einige weitere Angaben VII 4,4; er heisst dort Sohn des Eukleides und Zeitgenosse des mythischen Daidalos; sein Hauptwerk war die Hera im Heraion zu Samos. Dass er Aiginet war, wird allerdings stark in Zweifel gezogen (s. Studniczka R. M. II 109); doch war er wohl auf Aigina thätig und arbeitete in diesem Stile. Sein Zeitalter ist nicht sicher zu bestimmen; man versetzt ihn etwa in die 50er oder den Anfang der 60er Olympiaden. Vgl. Brunn I 26 und S. B. d. bayr. Akad. 1871, 542. Overbeck I 492. Collignon I 159 u. 221. Murray I 2180. Furtwängler Meisterwerke 720; mehr s. zu VII 4,4. Von den hier genannten Horen nimmt man vielfach an, dass sie mit der Themis des Dorykleidas zusammengehörten (so Brunn, Overbeck u. a.); allein da die arbeitenden Künstler ganz verschiedene sind, da auch von einer Gruppenbildung keine Rede sein kann, so ist diese Annahme durch nichts gerechtfertigt, und Wernicke hat wohl Recht, wenn er S. 106

meint, die Zusammenstellung der unabhängig voneinander verfertigten Kunstwerke sei erst nachträglich geschehen, weil man es für passend erachtete, der Themis neben ihren Töchtern einen Platz anzuweisen. Zeus, Ares (?), Themis und die Horen das Bild der Hera "umgaben", wie Kuhnert Jb. f. Ph. Suppl. Bd. XIV 249 sagt, ist sicher falsch. Die Frage der Aufstellung der Bildwerke betr. s. unten zu S. 244,3. Material dieser Figuren anlangt, so giebt sowohl Brunn wie Overbeck und Bötticher 204 als solches Gold und Elfenbein an, offenbar indem sie (vgl. Brunn 48) die Worte Z. 14 τὰ μέν δή κατειλεγμένα ἐστὶν ἐλέφαντος καὶ γρυσοῦ auf alle vorher genannten Werke beziehen. Allein das ist falsch, denn die Hera war allem Anschein nach aus Stein, die Hesperiden aus Cedernholz, die Athena aus Cedernholz und Gold; es beziehen sich daher die genannten Worte lediglich auf die unmittelbar vorher genannten Figuren. Das Material der Horen, ferner der Demeter, Kore, Artemis und des Apollon bleibt demnach ungewiss; vielleicht waren auch diese Figuren Holzschnitzwerke, vgl. Wernicke 107.

S. 243,3. Dorykleidas, der Schüler des Dipoinos und Skyllis, ist uns nur durch diese Stelle bekannt; über jene beiden vgl. Bd. I 551 zu II 15,1.

S. 243,5. Theokles, ebenfalls Schüler des Dipoinos und Skyllis, wird VI 18,8 genannt als Verfertiger von Bildwerken im Schatzhaus der Epidamnier; Paus. bemerkt, dass dort ursprünglich die ganze Gruppe stand, Atlas mit der Himmelskugel, Herakles, der Apfelbaum mit dem Drachen und die Hesperiden, dass aber letztere ins Heraion transportiert worden waren. Da Herakles und der Baum aus Cedernholz waren, darf man für die Hesperiden mit Sicherheit das gleiche Material voraussetzen. Die Hypothese Purgolds (SB. der archaeol, Ges. zu Berlin, Wochenschr. f. kl. Phil. 1886 Sp. 1111 und 1887 Sp. 67), dass die ganze Gruppe einst im Giebel des Heraions gestanden habe, während den andern Giebel die erwähnte Gruppe des Herakles und Acheloos geschmückt habe, ist von Köpp A. Jb. II 123 angenommen worden, wird aber gewiss mit Recht von Sauer a. a. O. 24 A. 92 bekämpft und ist auch von Wernicke zurückgewiesen worden. Einige Schwierigkeit macht die Frage nach der Komposition der Gruppe; denn wenn es auch sehr wahrscheinlich ist, dass der Baum und zu dessen Seiten Atlas und Herakles die Mitte in der ursprünglichen Aufstellung einnahmen, während weiterhin Hesperiden standen, so stört doch deren ungleiche Zahl, die eine symmetrische Anordnung verbietet; darum hat Sauer S. 26 Purgolds Vermutung, die Hesperiden seien nicht mehr vollzählig gewesen, gebilligt.

S. 243,7. Auch die Athene des Medon war aus einer grösseren Gruppe herausgenommen, aus der Gruppe des Kampfes von Herakles und Acheloos im Schatzhause der Megarer; s. über diese sowie über den Namen des Künstlers die Anm. zu VI 19,12. Da die übrigen Figuren der Gruppe aus Cedernholz und Gold bestanden, so ist jedenfalls auch die Athene aus denselben Materialien hergestellt gewesen. -- Brunn I 47 schrieb unter Bezugnahme auf VI 19,14 ἔργον είναι μὲν Δοντᾶ für Μέδοντος, wogegen sich Wieseler G. g. N. 1877, 31 wandte, weil das μὲν unerträglich sei;

er selbst schlug χεχλημένου Δόντας vor, doch weist Robert arch. Märch. 111 f. darauf hin, dass Dontas ein im Griechischen unmöglicher Name ist, der VI 19,14 verdorben sein müsse, während man hier den Namen Medon zu ändern keine Ursache habe, zumal ein μέν nicht erforderlich sei.

- S. 243,9. Über die Aufstellung dieser beiden Paare von Götterstatuen s. unten.
- S. 243,12. Wieseler a. a. O. schreibt οὐκ ἔχουσα, weil die Erwähnung der Flügel auffallend sei; doch ist der Grund vermutlich der, dass das Bild der Tyche, die zur Zeit des Paus. meist geflügelt dargestellt wurde, keine solchen hatte.
- S. 243,15. Die Statue des Hermes mit dem Dionysosknaben von Praxiteles ist bekanntlich im Heraion i. J. 1877 wieder aufgefunden worden, und zwar von dem (vom Eingang gerechnet) zweiten Interkolumnium rechts, anscheinend an der ursprünglichen Fallstelle (s. die Abbildung Ergebn. Textbd. III 195 Fig. 225); der Grundstein der Basis fand sich zwischen der zweiten und dritten Säule noch in situ vor, auch von der Basis selbst konnten noch (durch Dörpfeld) Teile zusammengebracht werden (bespr. von Bulle Ergebn. II 157 zu Taf. 94,10, wo der Nachweis geführt ist, dass die Basis nicht die ursprüngliche ist, sondern aus dem 2. oder 1. Jahrh. v. Chr. herrührt). Die Figur wurde zuerst von Treu publiziert, Hermes mit dem Dionysosknaben, 1878, dann Ausgrab. v. Olympia III T. 6-9 S. 10 und V Taf. 7-10 S. 8. In den Ergebn, ist sie abgeb. Tafelbd. III Taf. 49-53, bespr. von Treu Textbd. III 194 ff.; die sehr umfangreiche Litteratur ist ebd. S. 205 fg. verzeichnet. Wir verweisen hier nur auf Oberbeck II 54. Murray II 256. Mitchell 437. Collignon II 291. Flasch 1104 NN. Bötticher 337. Die wesentlichsten Ergänzungsversuche rühren her von Schwerzeck (nach Anleitung von Zumbusch und Benndorf, s. letzteren in d. archaeol. epigr. Mitth. a. Österr. VIII 230. Langl griech. Götter- u. Heldengestalten Taf. 22); von Schaper (s. Ztschr. f. bild. Kunst XVIII 168. Mitchell 441) und von Rühm (Ergebn. Taf. 53).
- S. 243,16. Διόνυσον δὲ φέρει, parataktisch angeknüpft, vgl. X 32,12, häufig bei (ἐπ)ονομάζουσιν, z. B. III 14,7 Ποσειδῶνός ἐστιν ἱερόν, Δωματίτην δὲ ἐπονομάζουσιν, s. Storch Synt. 20 f.
- S. 243,17. Von Kleon aus Sikyon nennt Paus. Cap. 21,3 noch zwei Zeusfiguren, welche die Eleier aus den Ol. 98 mehreren Athleten auferlegten Strafgeldern anfertigen liessen; dadurch ist seine Zeit ungefähr bestimmt. Brunn I 285 setzt seinen Lehrer Antiphanes von Ol. 93 bis 103 (vgl. X 9,10 ff.), dessen Lehrer Periklytos, der nur aus dieser einen Erwähnung bekannt ist, um Ol. 90. Andere Werke des Kleon, durchweg Statuen olympischer Sieger, nennt Paus. noch VI 1,5; 3,9; 8,5; 9,2; 10,9.
- S. 243,19. Der Toreut Boëthos wird auch sonst erwähnt (Plin. XXXIV 84. Anth. Gr. III 92,9 u. 10), sein Vaterland aber nur hier angegeben. Die Vermutung von O. Müller, es sei statt Καρχηδόνιος zu lesen Χαλκηδόνιος (s. Wiener Jahrb. XXXIX 149, Handb. d. Arch. 159,1) fand

vielfach Zustimmung, so bei Brunn I 500. SB. der bayr. Akad. 1880, 484; doch hat Schubarts Widerspruch, der an der Überlieferung des Paus. festhält (Jb. f. Ph. LXXXVII 308) mit Recht Zustimmung gefunden bei Overbeck II 185 A. 7, während Collignon II 603 die Konjektur Müllers wieder aufnimmt. Als Argument für die afrikanische Herkunft des Boëthos darf gelten, dass bei Herondas 4,30 die auf Boëthos (s. Plin. a. a. O.) zurückgehende Figur des Knaben mit der Gans erwähnt wird und die Gans hier χηναλώπηξ heisst, eine Gänseart, die nur in Aegypten vorkam. - An diese Figur sind dann weiterhin allerlei Hypothesen geknüpft worden. Wieseler schlug a. a. O. 32 vor, anstatt επίγρυσον zu setzen ἐπίχυρτον (adverbial mit κάθηται verbunden), was Overbeck II 184 billigte; letzterer nahm dann weiter an, dass damit der in gebückter Stellung dasitzende Dornauszieher, der durch zahlreiche Repliken bekannt ist, gemeint sei. Diese Hypothese ist durch nichts gerechtfertigt, vgl. Klein arch. epigr. Mitteil. aus Österr. VII 74 A. 17. Dasselbe gilt von der Vermutung Purgolds Histor. Aufs. E. Curtius gewidm. 227 (vgl. Bötticher 205), das nackte Knäblein sei der elische Dämon Sosipolis (s. VI 20,2 u. 25.4) gewesen, wofür die zufällige Übereinstimmung der Worte παιδίον γυμνόν doch ein zu schwacher Anhalt ist. Dümmler A. M. X 27 vergleicht eine aus Beirut stammende Marmorgruppe einer Göttin, zu deren Füssen ein nackter geflügelter Knabe sitzt, anscheinend Aphrodite und Eros; aber auch diese hat offenbar hier nichts zu thun, da man nach dem Wortlaut des Paus, annehmen muss, dass die Aphrodite nicht zur Figur des Boëthos gehörte und letztere sicher auch ungeflügelt war.

S. 244,2. Über das Philippeion s. unten C. 20,9.

S. 244,3. Die Eurydike, deren Statue vom Philippeion hierher gebracht worden war, ist jedenfalls die Gemahlin Amyntas II und Mutter von Alexander, Philipp und Amyutas. Zwar kennt Arr. Anab. III 6,5 eine Eurydike als zweite Gemahlin Philipps nach Verstossung der Olympias; es muss das aber ein Irrtum sein, da die zweite Frau Philipps sonst Kleopatra genannt wird. Eine Eurydike als Tochter Philipps giebt es nicht; man muss daher annehmen, dass hinter Φιλίππου μήτηρ ausgefallen ist. Dass überhaupt hier eine Lücke ist, zeigen die Worte καὶ ταῦτα und das τε; es muss also ausser der Eurydike noch mindestens eine, vielleicht mehrere Statuen erwähnt gewesen sein. Mit Sicherheit wissen wir das von der Figur der Olympias, der Mutter Alexanders d. Gr., aus C. 20,10; denn nach dem Wortlaut des Paus. standen zu seiner Zeit nur noch die Figuren der männlichen Mitglieder der makedonischen Königsfamilie im Philippeion, und mit der Erwähnung der Figuren der Olympias und Eurydike bezieht er sich offenbar auf das vom Heraion Gesagte zurück (vgl. Kayser in der Z. f. A. 1848 Sp. 1092). Es geht dann auch weiter daraus hervor, dass diese Statuen Werke des Leochares waren; vgl. Brunn I 389; doch ist v. Duhns Vermutung, dass die eine der sitzenden Frauengestalten des Museo Torlonia (s.A. d. I. II 182 ff. Mon. d. Inst. XI 11) die Olympias vorstelle und eine Nachbildung der Statue aus dem Philippeion sei, mit Recht von Treu A. Z. XI. 67 zurückgewiesen worden, weil die Plinthenform (s. unten zu C. 20,10)

stehende Figuren voraussetzt. Vor dem ersten Interkolumnium der Nordseite hat man bei den Ausgrabungen eine römische Porträtstatue gefunden, in der Wernicke nach der Haartracht die Poppaea Sabina erkannte; s. die Abbildungen Ergebn. Tafelbd. III Taf. 63,6 und den Kopf Taf. 64,2. 3, bespr. von Treu ebd. Textbd. III 259. Ob auch diese Figur, die unmittelbar vor ihrer noch in situ befindlichen Basis gefunden wurde, in der Lücke von Paus. erwähnt wurde, event. auch die des Nero, die Treu als Pendant ihr an der Seite oder gegenüber aufgestellt vermutet (Wernicke schlägt dafür die Agrippina vor), bleibt dahingestellt. Sauer 12 A. 35 meint, die Bilder der Eurydike und Olympias seien in der Kaiserzeit entfernt und dafür die Kaiserbilder aufgestellt worden; das ist aber deshalb undenkbar, weil Paus. sicherlich das Heraion aus Autopsie beschreibt und die Bilder der makedonischen Königinnen erwähnt. Ebenso wenig zulässig ist die Hypothese Böttichers 206, dass die Porträtstatue erst nach der Zeit des Paus. an Stelle eines früheren Weihgeschenkes hier Platz gefunden habe; denn in der Zeit nach Paus. lag sicherlich keine Veranlassung vor, eine Statue der Poppaea Sabina im Heraion aufzustellen. Das kann vielmehr nur unter Nero und in der Absicht, diesem zu schmeicheln, erfolgt sein, gelegentlich des Besuches, den Nero in Olympia machte und der ja auch sonst allerlei bauliche Veränderungen mit sich brachte. -Weniger sicher ist die andere Vermutung, die zuerst Gurlitt 351 u. 407 A. 10 ausgesprochen und Wernicke ausführlich begründet hat, dass die Umgestaltung des Heraion zu einem Museum erst damals stattgefunden Alle Figuren (natürlich mit Ausnahme der Kultbilder des Zeus und der Hera) hätten zuerst einen andern Platz gehabt und seien erst für den Besuch Neros dort zusammengebracht worden. Bei dieser Gelegenheit habe man die alten Holzsäulen des Innern durch steinerne ersetzt und die Zungenmauern, die ursprünglich die Säulen 2, 4, 6 und 8 mit den Cellamauern verbanden (vgl. Ergebn. Textbd. II 33 Fig. 14), weggenommen. Nun scheint allerdings richtig, dass der Hermes des Praxiteles nicht von vornherein für den Standort im Heraion bestimmt war. Zwar zeigt die Vernachlässigung der Rückseite, dass er auch ursprünglich vor einer Mauer stand; aber die Basis ist nicht die ursprüngliche (s. oben). Jedoch nach der Form der Basis nehmen Bulle und Treu an, dass die Neuaufrichtung der Figur an dieser Stelle bereits im 2. oder 1. Jahrh. v. Chr. erfolgte (s. Textbd. III 204). — Eine andere Hypothese stellte Purgold a. a. O. 230 ff. auf; er nimmt an, dass der Umbau des Tempelinnern und die Aufstellung von Statuen vorgenommen wurde, nachdem die teilweise innerhalb des heutigen Bezirkes ausgefochtene Schlacht der Eleier und Arkadier i. J. 364 v. Chr. umfassende Rekonstruktionen in der Altis notwendig machte. Allein hiergegen hat Gurlitt 350 f. begründete Bedenken geltend gemacht. Dörpfeld setzt den Umbau des Innern, d. h. die Errichtung der steinernen Säulen und die Wegnahme der Zungenmauern, erst in die römische Zeit (A. Z. XXXVIII 47); das Philippeion sei erst nach der Schlacht bei Chaironeia erbaut worden, und Boëthos gehöre wahrscheinlich erst dem 2. Jahrh. v. Chr. an. Indessen ist Dörpfeld jetzt der Meinung,

dass der Ersatz der Holzsäulen durch steinerne "allmählich" erfolgt sei (Ergebu. Textbd. II 29 u. 36); und allmählich ist wahrscheinlich auch die Aufstellung der Statuen vor sich gegangen. Dass die Aufstellung nicht auf einmal erfolgte, geht auch aus den Worten des Paus. χρόνω δὲ υστερον etc. hervor; denn das war dem Paus, wohl in Olympia mitgeteilt worden. Die kunsthistorische Anordnung (die Furtwängler Bronzefunde aus Ol. 31 A. 1 mit Unrecht leugnet, indem er die alten Werke "fast planlos durcheinander" stehen lässt) mag freilich erst später erfolgt sein, als sämtliche Interkolumnien mit Statuen besetzt waren, und zu einer Zeit, die für solche museographische Gesichtspunkte Sinn hatte. - Versuche, die Statuen auf die Interkolumnien zu verteilen, liegen vor von Sauer a. a. O. und von Wernicke. Sauer, der keine näheren Begründungen beifügt, nimmt nur 22 Figuren im ganzen an (da er die römischen Porträts fortlässt); doch leidet sein Vorschlag an verschiedenen Unwahrscheinlichkeiten, indem der Weg des Paus, ein sehr eigentümlicher Zickzackweg wird, und ferner in den westlichsten Interkolumnien 4-6 Statuen stehen, in den übrigen nur je eine. Mehr für sich hat Wernickes Versuch, der mit 24 Figuren operiert, infolge dessen ausser den Interkolumnien auch noch die Zwischenräume zwischen den ersten Säulen und den östlichen Cellamauern in Anspruch nimmt. Paus. begann jedenfalls seine Beschreibung von den Kultbildern aus, also im Westen; dass er aber nicht, seiner sonstigen Gewohnheit gemäss, erst die eine Reihe hinunter und dann die andere wieder hinaufging, das zeigt die Bemerkung oben S. 243,9 wo er die einander gegenüber aufgestellten Figuren von Demeter und Kore, Apollon und Artemis erwähnt; er beschrieb also diesmal die Figuren, wie sie innerlich zusammen gehörten, und da musste er die links und rechts stehenden zusammennehmen, weil die Eleier die Statuen nach diesem Prinzip aufgestellt hatten. Sicher ist demnach nur folgendes: da 24 Figuren unterzubringen, aber nur 16 Interkolumnien dafür vorhanden sind, so müssen verschiedene Male 2-3 Figuren in einem Interkolumnium gestanden haben; das waren vermutlich die altertümlichen Werke, als Schnitzereien, und weil eine Gruppe, wie die des Herakles mit Atlas, aus 7 Personen und dem Apfelbaum bestehend, in Lebensgrösse für das Schatzhaus der Epidamnier, wo sie zuerst stand, als zu gross und erdrückend erscheint; dasselbe gilt von der Athene aus dem Kampfe des Herakles mit Acheloos, einer Gruppe von 6 Figuren, im Schatzhaus der Megarer: hier ist überdies durch das Wort ζώδια (VI. 19,12) die Kleinheit erwiesen. Alles weitere geht über die blosse Vermutung nicht hinaus.

S. 244,4 ff. Die von Paus. Cap. 17,3—19,10 mit grösster Ausführlichkeit beschriebene Lade des Kypselos wird nur noch von Dion Chrysost. or. XI p. 325 erwähnt, als ἐν τῷ ὀπισθοδόμφ τοῦ νεὼ τῆς Ἡρας stehend, es ist daher gewiss, dass Paus. in der Lücke diesen Standort erwähnt hat, da die vorher besprochenen Bildwerke in der Cella standen. Die Litteratur über dies figurenreiche Werk archaischer Kunst ist äusserst umfangreich, da namentlich die Frage nach der Anordnung der Bildwerke viele Gelehrte beschäftigt hat. Von älterer Litteratur ist noch nennenswert Heyne üb.

d. Kasten des Kypselos, Göttingen 1770. Quatremère de Quincy Jupit. Olymp. 124. Welcker Ztschr. f. Gesch. u. Ausleg. d. Kunst I 270 u. 536. Siebelis in Böttigers Amalthea II 257; von neuerer: O. Jahn arch. Aufs. 3; ders. B. d. S. G. d. W. 1858, 99; ders. Hermes III 192. Rergk A. Z. III 150 ff. Brunn Rh. M. N. F. V 335; Kunst bei Homer 21; griech. Kunstgesch. I 171. Ruhl Z. f. A. 1852, 305; A. Z. XVIII 27. Mercklin ebd. 101. Preller ebd. XII 292 (Ausgew. Aufs. 425). Schubart Jb. f. Ph. LXXXI 301; XCI 638. Overbeck I 64; Abh. d. S. G. d. W. VII 590, mit eingehender Besprechung der früheren Litteratur; über die neuere s. dens. B. d. S. G. d. W. XLIV (1892) 1. Pantazides im 'Αθήναιον IX (1880) 114 (eine gänzlich unbrauchbare Arbeit, die in jeder Hinsicht einen Rückschritt bedeutet). Oette Beitr. z. Erklärg. von Paus. V 17,5 ff., Altenburg 1881. K-lein SB. d. Wien. Akad. 1885, 51. Furtwängler Meisterw. 723. H. Stuart Jones Journ. of hell. st. XIV 30 (s. dessen Rekonstruktionsversuch auf unserer Taf. I). Kalkmann 98. Gurlitt 163. Collignon I 93. Murray I 69. Mitchell 170. Anderweitige, mehr spezielle Litteratur wird weiter unten noch angeführt werden.

ebd. Die Lade heisst hier λάρναξ, bei Dion Chrys. a. a. O. ξυλίνη κιβωτός; bei Herod. V 92 δ heisst sie χυψέλη, entsprechend dem Familienmythus, der den Namen Kypselos auf die Bergung des Kindes in dieser Lade zurückführt. Über die Form der Lade gehen die Meinungen auseinander. Da die Münzen der Stadt Kypsela in Thrakien als redendes Wappen eine cylindrische χυψέλη mit zwei Henkeln aufweisen (Imboof-Blumer griech. Münz. Taf. I 4-8), so meinte Sittl Parerga z. griech. Kunstgesch. (Würzburg 1893) S. 24, dass auch die sog. Kypseloslade rund gewesen sei, und derselben Meinung war Studniczka A. Jb. IX 52 A. 17. Allein diese Annahme ist durchaus zu verwerfen (vgl. Furtwängler a. a. O. 724), zumal die Lade ja erst viel später zu der mythischen χυψέλη gestempelt worden ist (s. unten); vielmehr hat man sich dieselbe nach Analogie älterer Vasengemälde (vgl. Jahn B. d. S. G. d. W. 1858, 160. Overbeck Abh. d. S. G. d. W. VII 612) als oblongen Kasten, vermutlich auf vier Füssen ruhend, zu denken. Es ist daher falsch, wenn Klein a. a. O. von der "Kypsele der Kypseliden" spricht, da die Erklärung, die Paus. Z. 9, nach Her. V 92 δ giebt, die Korinthier hätten damals die λάρναχες χυψέλαι genannt, nur ein Auskunftsmittel ist, das die Bedeutungsdifferenz zwischen λάρναξ und χυψέλη aufheben soll.

ebd. Unter ζώδια sind Reliefs zu verstehen, die teils aus Elfenbein, teils aus Gold, teils aus Cedernholz gefertigt und auf die Cedernholz-Bretter der Lade befestigt waren. Da Paus. speziell einiges als weiss (18,1), einiges als golden bezeichnet (19,6 u. 8), so ist es wohl möglich, dass aus Gold nicht ganze Figuren, sondern nur Schmucksachen, Waffen, Ornamente u. dgl., aus Elfenbein die nackten Teile der Frauen (wie in der schwarzfigurigen Vasenmalerei) und sonst irgendwelche Einzelheiten gearbeitet waren, das übrige dann von Holz, wie das Overbeck annimmt. Da auch verschiedene Male schwarze Farbe erwähnt wird (18,1; 19,3), so ist entweder noch Ebenholz oder eine schwarze Bemalung zur Anwendung gekommen, s. Schubart Jb. f. Ph. LXXXI 304.

S. 244, 7. Nach Paus. hätten die Kypseliden die Lade nach Olympia dediciert, nach Dion Chrys. Kypselos selbst; da Kypselos Ol. 31,2 (655) zur Herrschaft kommt, die Kypseliden aber Ol. 49,2 (582) vertrieben werden, so müsste die Lade vor jenem ersten Jahre gearbeitet und vor dem letzteren nach Olympia dediciert worden sein. Diese Datierung ist immer auf sehr starke Bedenken gestossen, die sich auch dagegen wenden, dass nach Cap. 19,10 Eumelos von Korinth der Dichter der Epigramme sei (vgl. Bd. I 482 zu II 1,1), der in der Regel in Ol. 11 ff. versetzt wird. Overbeck, der die Datierung des Paus. a. a. O. 628 ff. gegen die Angriffe von Welcker a. a. O. 272, O. Müller Handb. d. Archaeol. § 57,2, Preller a. a. O. und Schubart a. a. O. 302 verteidigt hatte, giebt gr. Plastik I 465 zu, dass die Lade "mit guten Gründen" von den Kypseliden wie von Eumelos abgetrennt worden sei. Er hat dabei im Auge, was von Kalkmann 98f., Knapp die Kypseliden und die Kypseloslade, im Korrespondenzbl. f. d. gel. Schulen Württembergs f. 1888 (uns unzugänglich), Wilisch Fragm. d. Epikers Eumelos 2 u. s. bemerkt worden ist; neuerdings hat dann besonders Furtwängler 725 sich gegen die Tradition ausgesprochen. Die Hauptargumente sind folgende: das Stillschweigen von Herodot und Plut. sept. sap. conv. 21 p. 164 A, wo die wunderbare Rettung in der χυψέλη erzählt ist; ebenso das Stillschweigen des Ephoros (bei Nicol. Damasc. fr. 58, FHG III 391), woraus zu schliessen sei, dass diese Kypsele damals kein Schaustück von Olympia war; die verschiedene Deutung des dritten Streifens (18,6), aus der hervorgeht, dass die Exegeten, die jene Kampfscenen auf nicht korinthische Sagen deuteten, nichts davon wussten oder nicht daran glaubten, dass die Lade von Kypselos herstammte (Jahn Hermes III 192); die nahe Verwandschaft, die die Lade in Composition und Wahl der Scenen aufweist mit der sog. François-Vase des Klitias und Ergotimos (vgl. Wiener Vorlegeblätter f. 1888 Taf. 2 ff. Furtwängler u. Reichhold griech. Vasenmalerei Taf. 1 ff.), die nach den Inschriften nicht über 550 v. Chr. hinauf datiert werden darf. Es ist dann wiederholt angenommen worden, dass Paus. die von ihm berichtete Tradition aus Polemon entnommen habe, s. Robert Hermes XXIII 436. Hirt de fontib. Paus. 36, zustimmmend Furtwängler 726 A. 4 (indess nur für die Beschreibung der Lade, nicht für ihre Herkunft und Datierung); doch bemerkt Kalkmann 98, dass Plutarch die Lade nicht als Weihung des Kypselos kennt, sie also nicht schon von Polemon so bezeichnet sein kann, und Gurlitt 165 findet, dass, wenn Paus. hier eine schriftliche Quelle benutzt habe, diese nicht früher angesetzt werden dürfe, als das Ende des 1. Jahrh. n. Chr. Furtwängler sieht in der Identifikation der Lade mit der χυψέλη "ein späteres Exegetenmärchen," dadurch veranlasst, dass der grosse goldne Zeus der Kypseliden ebenfalls im Heraion stand; während Klein a. a. O. 53 und Studniczka gerade deshalb die "späte" Überlieferung von der Verbindung des Weihgeschenks mit den Kypseliden für richtig halten und meinen, Lade und Statue hätten eng zusammgehört, ja erstere sei vielleicht die ursprüngliche Basis des Goldkolosses gewesen. Auch Stuart Jones a. a. O. 35 und Frazer III 601 halten daran fest, dass entweder Kypselos selbst oder

noch wahrscheinlicher sein Sohn Periander die Lade geweiht habe. Allein da offenbar die ganze Sage von der Rettung des Kypselos in der Kypsele in der überlieferten Form auf späterer Erfindung beruht (vgl. Schubring, de Cypselo Corinthiorum tyranno, Gotting. 1862), so ist es unzulässig, die Herstellung der Lade noch vor die Herrschaft des Kypselos hinaufzurücken; und auch die Annahme, dass sie erst im Auftrage der Kypseliden gefertigt, also zwischen Ol. 38 und 48 (628-588) entstanden sei, wie Brunn gr. Kunstgesch. I 171 annimmt, bleibt unsicher, wenn man schon die Entstehung des Denkmals in der ersten Hälfte des 6. Jahrh. v. Chr. als sehr gut möglich bezeichnen muss. Ebenso darf ihre korinthische Herkunft, sowoill um des korinthischen Alphabets willen (s. unten), als wegen der Übereinstimmung einzelner Scenen mit denen korinthischer Vasen, als erwiesen gelten, trotz des Widerspruchs von Kalkmann 100. - Auch über die Grösse der Lade sind Vermutungen geäussert worden, besonders von Schubart 309, Overbeck 615 und Stuart Jones 36; doch liegen dafür gar keine Anhaltspunkte vor, als die Beobachtung zu Cap. 19,4, dass ein Epigramm auf dem Schilde der Agamemnon noch lesbar war, wonach die Figuren nicht zu klein gedacht werden dürfen. - Über die Frage, wie die Scenen verteilt waren und was γώρα hier bedeutet, s. unten Cap. 19 a. E.

S. 244,11. Über die Inschriften der Kypseloslade handeln besonders Mercklin A. Z. XXII 101. Overbeck Abh. 645. Robert 436. Stuart Jones 39. Wie sie ausgeführt waren, ist ungewiss; Overbeck, dem Stuart Jones sich anschliesst, denkt sie sich von Gold eingelegt, weil sie aus dem Holz geschnitzt schwer lesbar gewesen wären, Robert 438 nimmt aufgemalte Buchstaben an, die zum Teil verblasst waren.

ebd. ἔπεστι τοῖς πλείοσι; nach 19,7 hatte ἡ ἀνωτάτω χώρα gar keine Inschriften; dass aber auch die dritte χώρα (18,6) keine hatte, geht daraus hervor, dass Paus. durchaus im Zweifel ist über die Bedeutung der dargestellten Schlacht, woraus zu schliessen ist, dass keine Namen beigeschrieben waren. Robert 441 will die Ursache, weshalb diese beiden Streifen keine Beischriften hatten, darin finden, dass dieselben so niedrig waren, dass für Anbringung der Beischriften kein Raum blieb; jedoch bemerkt Furtwängler 728 A. 6 richtig, dass durch grössere Höhe des Bildes keineswegs mehr Raum für Inschriften frei wurde, weil bei archaischer dekorativer Kunst die Figuren immer bis an den obern Rand gehen. — Auch sonst hatten manche Figuren keine Beischriften (s. Overbeck 648 f., Mercklin 104), doch kann man nicht in jedem einzelnen Falle, wo Paus. keine erwähnt, auch daraus den Schluss ziehen, dass keine da waren. Ausdrücklich erwähnt er das Fehlen der Inschriften siebenmal (Stuart Jones 41).

S. 244,12. γράμμασι τοῖς ἀρχαίοις; dass diese alten Buchstaben korinthische waren, wird aus verschiedenen Anzeichen geschlossen. Der Hexameter beim Bilde des Apollon 18,4 lautet bei Paus.: Λατοΐδας οὖτος τάχ' ἄναξ έκάεργος 'Απόλλων; jetzt wird allgemein (mit Haupt) angenommen, dass οὖτός γα Γάναξ dastand (s. unten z. d. St.). Ein ähnliches Verlesen scheint 19,3 vorzuliegen, s. ebd., vielleicht auch 18,2, vgl. dort die Anm.

- S. 244,13. σχήματα δὲ ἄλλα κτλ., es liegt hier eine bei Paus. oft wiederkehrende Breviloquenz vor, zn erwarten war: ἄλλα δὲ τῶν γραμμ. σχήματα ἔχει δ βουστρ. καλοῦσιν, vgl. Bd. I zu S. 463,10.
- ebd. Overbeck 645 f. schlägt vor, γραμμάτων in ἐπιγραμμάτων zu ändern, weil ja die ἐπιγράμματα gemeint seien. Doch ist keine Änderung nötig, wie das vorhergehende τὰ μὲν . . αὐτῶν zeigt, wo αὐτῶν auch auf γράμματα geht. Die einen Buchstaben laufen geradeaus, die andere Anordnung (σχῆμα) der Buchstaben nennt man βουστροφηδόν. Diese technische Bezeichnung ist vom Vergleiche des Pflügens entlehnt, wo bei einer neuen Furche in der entgegengesetzten Richtung gepflügt wird; Paus. erklärt es durch die Parallele des Doppellaufs im Stadion. Die βουστρογηδόν-Schreibung ist in alten Inschriften sehr häufig; so waren die solonischen Gesetze aufgeschrieben, s. Harpocr. v. ὁ κάτωθεν νόμος. Vgl. Kirchhoff Stud. zu Gesch. d. griech. Alphab. ⁴ S. 16. Reinach Traité d'épigr. Grecque 183. Larfeld in Iw. Müllers Handbuch I ² 444 fg.
- S. 245,1. έλιγμοῖς, d. h. die Schrift windet sich, dem Platz, den die Figuren freilassen, entsprechend, wie man das öfters auf Vasengemälden findet; Beispiele bringt Overbeck 646 A. 82 bei.
- ebd. Paus. beginnt seine Beschreibung, wie allgemein angenommen wird, unten rechts, weil er den zweiten und vierten Streifen von links nach rechts beschreibt.
- S. 245,2. Erster Streifen, erste Scene: Oinomaos verfolgt den Pelops und die Hippodameia. Die litterarisch überlieferte Form der Sage weiss in der Regel nur von der Wettfahrt zwischen Oinomaos und Pelops, es liegen aber Anzeichen vor, dass die ursprüngliche Form, die neben der andern sich noch ziemlich lange erhalten zu haben scheint, die des Brautraubes war, jener alten Form der Brautwerbung, indem der Werber die Hippodameia zu sich auf den Wagen nahm und mit ihr nach dem Isthmos floh, während Oinomaos sie verfolgte, vgl. Apollod. epit. II 5. Dieselbe Scene wird noch bei Apoll. Rh. I 752 ff. als Stickerei am Gewande des Iason beschrieben; und auch bei Philostr. imagg. I 17, wo Oinomaos gestürzt ist, hält Pelops die Hippodameia im Arm. stellungen dieser Sagenform finden sich mehrfach auf Vasenbildern, wie auf der Archemoros-Vase (Mon. inéd. de l'Instit. pl. 5. Roscher III 782 Fig. 6) und sonst, doch sind derartige gerade aus älterer Vasenmalerei nicht erhalten. Vgl. Weizsäcker bei Roscher III 770 u. 773. - Geflügelte Rosse, wie die des Oinomaos es sind (als Geschenk des Ares), kommen auf Bilderwerken vor, z. B. bei Poseidon Gerhard Auserl. Vasenb. I 10, wo die Flügel die in der archaischen Kunst gewöhnliche orientalische Form aufweisen; Overbeck 668 verweist auch auf das Relief Mus. Borb. X 411, Stuart Jones 65 auf etruskische Buccherogefässe.
- S. 245,5. Zweite Scene: des Amphiaraos Ausfahrt. Jahn und Overbeck ziehen zur Vergleichung das Vasengemälde bei Micali l'Ital. dav. il dom. d. Rom. tav. 95 (Overbeck Her. Gal. Taf. 3,5) herbei; allein eine bessere Parallele bietet eine seither in Cervetri gefundene korinthische Amphora im Berliner Museum N. 1655, abgeb. Mon. d. Inst.

X 4. 5 (Wiener Vorlegebl. 1889, 10. Baumeister 67 Fig. 69), besprochen von Robert A. d. I. XLVI 82, vgl. dens. Bild u. Lied 14, und Wilisch d. altkorinth. Thonindustrie 77 mit Taf. 6,54. Hier finden sich die von Paus. erwähnten Personen: die Amme (auf der Vase Ainippa genannt) mit dem kleinen Amphilochos, Eriphyle, das Halsband haltend, mit ihren Töchtern Eurydike und Demonassa (Damoanasa), der kleine Alkmaion, Amphiaraos, ganz so, wie Paus. ihn beschreibt, und der Wagenlenker Baton, der in der R. die Zügel und das Kentron (von Paus, irrtümlich für eine Lanze gehalten) hält, mit der L. aber eine ihm von einer Frau (Leontis) gereichte Schale in Empfang nimmt, was von der Beschreibung des Paus. abweicht; ebenso fehlen die auf der Vase vor den Pferden befindlichen Figuren, der stehende Hippotion und der sitzende Halimedes (vgl. über diese Figur unten zu Z. 14)). Hausarchitektur findet sich auf der Vase an zwei Stellen, hinter dem Amphiaraos und hinter der Familiengruppe; so wird es, nach der zweimaligen Erwähnung der olufa zu schliessen, auf der Lade auch gewesen sein (s. Pernice 366. Stuart Jones 65). Robert, der anfangs das Vasenbild als Darstellung eines einheitlichen Moments erklärte, fasste es später im Sinne einer Zusammenziehung verschiedener Momente der Sage: wie Amphiaraos, durch den Verrat seines Weibes an der Teilnahme zum Zuge gezwungen, die Eriphyle töten will, aber durch die Bitten seiner Kinder bezwungen sie verschont und das Rächeramt seinem Sohne Alkmaion überträgt. Dass der Maler des Bildes sich im wesentlichen an die Lade des Kypselos als Vorbild anschloss, dafür spricht auch der Umstand, dass die auf der Lade folgenden Leichenspiele für Pelias auch auf der Vase dargestellt sind, wenn auch vielfach abweichend. -Über sonstige Darstellungen vom Auszuge des Amphiaraos vgl. Overbeck Her. Galerie 91. O. Wolff bei Roscher I 295. Bethe bei Pauly-Wissowa I 1892.

S. 245,7. Eurydike, als Tochter des Amphiaraos nur hier und auf der Vase nachweisbar; Demonassa, auch III 15,8 u. IX 5,15 erwähnt. Alkmaion und Amphilochos kommen sehr häufig als Söhne des Amphiaraos vor, der ihnen resp. dem Amphilochos allein aufträgt, seinen Tod an der Mutter zu rächen, vgl. Stoll bei Roscher I 242 u. 305; Wolff ebd. 294.

S. 245,13. Dritte Scene: die Leichenspiele zu Ehren des Pelias. Wie erwähnt, zeigt auch die korinthische Amphora als zweite Hälfte ihres oberen Streifens ein Wettrennen, doch sind folgende Unterschiede zu bemerken: auf der Lade sind Zweigespanne dargestellt, auf der Vase Viergespanne; dort sind fünf, hier sechs Helden; dort heissen sie Pisos, Asterion, Polydeukes, Admetos und der Sieger Euphemos; hier Hippasos, Amphiaraos, Alastor, Admatos, Kastor und der Sieger Euphamos; ausserdem sind auf der Vase drei thronende Preisrichter dargestellt, Akastos, Argeios und Pheres, sowie mehrere Dreifüsse als Preise, die Paus. erst an späterer Stelle S. 246,9) erwähnt. Nichtsdestoweniger ist auch hier ein Zusammenhang zwischen der Vase und der Lade äusserst wahrscheinlich und erstere bei der Rekonstruktion von Stuart Jones

benutzt worden. Freilich meinte Schneider Prolegomena z. einer neuen Gal. her. Bilder (Leipz. 1890) 50 A. 1, dass die Gespanne der Vase, die sich überschneiden, für eine Reliefcomposition unmöglich wären und man daher eher die Reliefvase Έρημ. ἀρχαιολ. 1887 Taf. 5 zur Rekonstruktion zu benutzen habe.

S. 245,14. Unter den θεώμενοι τοὺς ἀγωνιστάς versteht Overbeck 669 nur den Herakles, Akastos und die Peliastöchter.

ebd. Betreffs des sitzenden Herakles hat Pernice A. Jb. III 365 die Vermutung ausgesprochen, dass diese Figur von Paus. irrtümlich zu den Leichenspielen gezogen worden sei, während sie in Wirklichkeit zum Auszuge des Amphiaraos gehört habe. Auf den Vasen, die diesen darstellen, findet sich vor den Pferden des Amphiaraos eine hockende oder auf einem Stuhle sitzende Figur, das sei der vermeintliche Herakles des Paus, der den Stab in der Hand des Mannes für die Keule des Horakles hielt. Overbeck hat B. d. S. G. d. W. 1892, 4 und Plastik I 65 A. diese Hypothese gebilligt, Brunn gr. Kunstgesch. I 174 und Studniczka A. Jb. IX 51 mit Recht widersprochen; denn wenn Herakles zum Amphiaraosbilde gehörte, so musste er dorthin gerichtet, also nach rechts sitzen, und dann wäre der Irrtum des Paus. geradezu unerklärlich; ebenso wenig erklärlich wäre die Anwesenheit des Flötenbläsers bei dieser Scene; und endlich war schon deswegen ein solcher Irrtum unmöglich, weil bei Herakles offenbar der Name beigeschrieben war (beim Flötenbläser nicht, daher hier der Irrtum des Paus., s. unten). Was die Bedeutung des Herakles bei dem Wettfahren betrifft, so ist er wohl nicht, wie man sonst annahm, Kampfrichter, denn er sitzt im Rücken der davon sprengenden Wagen. Zwar lässt Overbeck in seiner Rekonstruktion die Wagen nach rechts zu fahren, gegen Herakles hin, und dasselbe nahm Brunn an; allein Klein 71 ist mit Recht für die umgekehrte Anordnung eingetreten, und ebenso Pernice. Studniczka und Stuart Jones. Denn Paus. beschreibt im allgemeinen in der Reihenfolge, in der er geht, hier also von rechts nach links (Ausnahmen kommen nur in einigen wenigen Fällen vor, s. unten); und dass er das hier auch thut, geht daraus hervor, dass er den Sieger Euphemos zuletzt nennt, und ebenso bei den gegnerischen Kämpfen nachber. (So wird es auch bei der zweiten Scene gewesen sein, die demnach anders orientiert war, als auf der korinthischen Vase; beide Scenen richtig orientiert bei Stuart Jones; die Amphiaraos-Scene falsch bei Pantazidis). Studniczka nimmt an, dass Herakles (wie Phoinix Hom. Il. XXIII 358) über die Einhaltung der Kampfregeln zu wachen hat und zugleich die Zielsäule, um die gewendet werden muss, vertritt.

S. 245,15. Die von Klein S. 61 A. 1 mitgeteilte Vermutung Benndorfs, dass die "Flötenbläserin" sicher männlichen Geschlechts war und der lange, bei den Flötenbläsern übliche Chiton den Paus. irre leitete, ist mit Recht von Pernice, Studniczka, Frazer u. a. gebilligt worden. Die Bedeutung des Flötenspielers war die, dass er das Signal zur Abfahrt zu geben hatte, s. Klein 72, oder zum Wenden, wie Studniczka 54 Pausanias II.

meint. Übrigens ist dies eine von den Stellen, wo Paus. nicht der Reihe nach beschreibt, denn er nennt zuerst den l. befindlichen Herakles als Hauptperson, und dann erst den hinter ihm, also rechts stehenden Flötenbläser.

S. 245,16. Die phrygischen Flöten waren unten gebogen, die hellenischen gerade, s. v. Jan bei Baumeister 560.

S. 245,17. Über die Namen der hier dargestellten Argonauten vgl. Jessen Prolegom. in catalog. Argonautarum (Berol. 1889) 29 f. Pisos, sonst keiner der Argonauten, ist vermutlich wegen seiner Beziehungen zu Olympia (vgl. VI 22,2) hier dargestellt, vgl. Jessen 30.

ebd. Asterion, auch sonst als Argonaute genannt, Ap. Rh. I 35. Orph. Arg. 164. Val. Fl. I 355. Ebenso sind Polydeukes und Admetos stehende Teilnehmer des Zuges, desgleichen Euphemos, der der apoptic der Argo ist, s. Ap. Rh. II 536 ff., vgl. Seeliger bei Roscher I 508. Euphemos ist zugleich Ahnherr der Battiaden; in die Argonautensage wurde er eingereiht, um durch Hereinziehung Kyrenes und seines Herrscherhauses in diese Sage auch dieser Besitzergreifung einen mythischen Rechtstitel zu erdichten, s. O. Müller Orchomenos 2 S. 334. Prolegomena 143. Studniczka Kyrene 107 sieht darin einen Beweis, dass die Lade und die korinthische Vase nicht älter sein können, als die Anfänge des 6. Jahrh., da man die Sage von der Gründung Kyrenes und dem Anteil des Euphemos an der Leichenfeier des Pelias schwerlich ganz dieht nach der Gründung Kyrenes (um 630) ausgebildet denken könne.

S. 246,2. Mopsos, der Seher der Argonauten, vgl. Ap. Rh. I 65; ebd. 80 u. ö. Val. Fl. I 207. Pind. Pyth. 4,189.

ebd. Ein zweites Beispiel, dass Paus. die Figuren nicht immer nach der Reihe aufzählt. Da Admetos und Mopsos einander gegenüber im Profil dargestellt waren, war der Flötenbläser wahrscheinlich von vorn dargestellt, wie auf der Françoisvase Kalliope mit der Hirtenflöte.

S. 246,5. Ein Argonaut Eurybotas kommt sonst nicht vor, doch ist es jedenfalls derselbe, der sonst Eribotes heisst, Ap. Rh. I 71, und der nach den Schol. ebd. bei Herodor Eurybates genannt wurde.

S. 246,6. καθεστηκότες Μελανίων έστὶ καὶ Νεοθεύς, vgl. zu Cap. 4,2.

ebd. Von den Läufern kommt Melanion (der 19,1 mit Atalante wettläuft) unter den Argonauten sonst nicht vor; Neotheus ist sonst ganz unbekannt; Phalareus ist nicht, wie Pape-Benseler fälschlich sagt, ein Olympionike, sondern vermutlich identisch mit dem Argonauten Phaleros, Ap. Rh. I 96 mit Schol. Orph. Argon. 145. Ebenso ist Argeios, sonst als Argonaute unbekannt, nach der Vermutung von Robert A. d. I. XLVI 97 identisch mit Argos, dem Erbauer der Argo. Iphiklos ist, wenn der Sohn des Thessaliers Phylakos, der Bruder der Alkimede und als solcher der Oheim des Iason; Jessen a. a. O. 7 meint, da die Schol. zu Ap. Rh. I 45 ergeben, dass weder Homer noch Hesiod noch Pherekydes diesen Iphiklos unter den Argonauten nannten, so sei jedenfalls der gleichnamige Sohn des Aitoliers Thestios gemeint, wie Ap. Rh. I 201. Orph. Arg. 161. Apollod. I 9,16; doch ist derjenige Iphiklos, dessen Schnellig-

keit sprichwörtlich geworden war, der erstere, vgl. Hesiod. bei Eust. ad Il. II 693 p. 323. Schol. Ap. Rhod. I 45 u. s., sodass es ganz begreiflich wäre, wenn der Künstler ihn hier angebracht und als Sieger dargestellt hätte. Endlich Akastos erscheint als Argonaut Ap. Rh. I 1041 u. 1082. Val. Fl. VI 720; die Leichenspiele zu Ehren des Pelias veranstaltet er als dessen Sohn und Nachfolger, daher er auch dem Sieger den Kranz überreicht. Auch hier ergiebt sich aus der Aufzählung, dass die Wettläufer von r. nach l. laufend dargestellt waren.

S. 246,10. Dass die Töchter des Pelias bei den Leichenspielen des Vaters zugegen sind, erklärt sich wohl daraus, dass sie in der älteren Sage nicht an dem Tode des Vaters schuldig waren; doch galt gerade Alkestis allein als unschuldig am Tode, Diod. IV 52,2; VI 8. Die andern Schwestern heissen bei Diod. IV 53,2 Amphinome und Euadne, bei Hyg. f. 24 Pelopia, Medusa, Peisidike und Hippothoë; auf dem Bilde des Mikon Paus. I 18,1 u. VIII 11,3 Asteropeia und Antinoe; hier bemerkt Paus., dass kein Dichter, soweit er solche gelesen habe, die schuldigen Töchter nenne.

S. 246,11. Brunn Rh. M. N. F. I 335 und Schubart Übersetzg. S. 391 A. (aber s. dagegen Jb. f. Ph. LXXXI 313) nehmen an, dass Paus. sich hier geirrt und den Iolaos irrtümlich zu den Leichenspielen gerechnet habe, während er in Wirklichkeit zu dem Herakles mit der Hydra gehörte, wie denn bei Darstellungen dieses Abenteuers Iolaos mit dem Wagen des Herakles gerade auf ältern Kunstwerken anwesend zu sein pflegt (vgl. Furtwängler bei Roscher I 2198), zumal bei jenem Typus, der den Beginn des Kampfes zeigt, während bei einem zweiten Typus Iolaos am Kampfe teilnimmt. Diese Vermutung hat allgemeine Zustimmung gefunden, so bei Furtwängler a. a. O. und Meisterw. 727. Overbeck 621. Stuart Jones 67 u. a. Der Irrtum gilt als Beweis, dass zwischen den einzelnen Scenen keine trennenden Ornamentstreifen waren, vgl. Klein 63. Robert 442; unerklärlich aber bliebe er trotzdem, wenn die Darstellungen auf drei Seiten der Lade verteilt wären, wie eine Anzahl von Rekonstruktionen das annehmen, denn dann hätte Paus. eine Figur, die nicht mehr auf der rechten Schmalseite, sondern bereits auf der vorderen Langseite stand, noch zu einer Scene jener Seite bezogen, was ganz undenkbar ist (man vgl. die Tafel bei Overbeck). Ebenso wenig aber kann man, wie das Stuart Jones auf seiner Tafel thut, den Iolaos noch auf die Schmalseite setzen, ihn aber doch als zugehörig zur Hydrascene bezeichnen; wie jenes für den Beschreiber, so ist dies für den Künstler unannehmbar. Gehörte also Iolaos wirklich zur Heraklas-Scene, so wäre damit schon erwiesen, dass alle Darstellungen sich nur auf der Vorderseite befanden (s. u.), man müsste denn mit Robert auch die Hydrascene noch auf die Vorderseite setzen und für die Schmalseite nur r. die Pelopsscene, links die Phineusscene annehmen, wogegen sich jedoch Overbeck Ber. 4 erklärt. Immerhin muss bemerkt werden, dass, auch wenn die Darstellungen nur die Langseite der Lade füllten und trennende Zwischenstreifen nicht da waren, der Irrtum des Paus. schwer begreiflich ist; denn wenn auch der Wagen des Iolaos dem Kampfe abgewandt stand, also nach r. hin, den Leichenspielen

zu, so musste doch der darauf stehende Iolaos sich umkehren, wie auf dem Porosgiebel von der Akropolis (Έρημ. ἀρχ. 1884 Taf. 7. Collignon I 213 Fig. 101) sowie der Vase bei Gerhard Auserl. Vasenb. Taf. 95 fg. Dass Paus. diesen hinter sich schauenden Iolaos so verkannt haben sollte, ist schwer zu glauben, und auch dadurch nicht erklärt, dass Iolaos (nach Hygin. f. 273) Sieger im Viergespann bei den Leichenspielen des Pelias war; auch ist beachtenswert, dass nach olympischer Tradition Iolaos mit dem Wagen in Olympia gesiegt hatte, s. oben 8,4.

S. 246,12. Vierte Scene: Herakles im Kampfe mit der Hydra; über die älteren Darstellungen dieser Scene s. oben; zur Sage vgl. II 37,4. Die eigentümliche Reihenfolge, in der Paus. die Figuren aufzählt: die Hydra, Herakles, Athene, geht darauf zurück, dass dies die Stellung der Figuren von r. nach l. war, vgl. Löschcke A. Z. XXXIV 113 A. 17. Stuart Jones 67.

S. 246,15. Das σχημα des Herakles war vermutlich noch nicht das Löwenfell, das Herakles erst später bekam; es ist kein Denkmal des Herakles mit Löwenfell bekannt, das über das 6. Jahrh. hinaufginge, s. Furtwängler bei Roscher I 2145.

S. 246,16. Fünfte Scene: Phineus, die Boreaden und die Harpyien. Diese Sage, der wir auch am amyklaiischen Thron begegnen (s. III 18,15, dazu Bd. I 825), war hier vermutlich ähnlich dargestellt, wie auf dem Vasenbild M. d. I. X 8 (Baumeister 1331 Fig. 1485), das Stuart Jones zur Rekonstruktion benutzt hat; auch die Harpyien sind dementsprechend zu denken, als Frauenfiguren mit Doppelflügeln, nicht wie die Fabelwesen des Harpyiendenkmals auf den Tafeln bei Overbeck und Pantazidis. Auch die Anordnung des Vasenbildes, wobei Phineus rechts liegt, die Boreaden die Harpyien nach links verfolgen, entspricht der Beschreibung des Paus., s. Löschcke a. a. O.

Cap. XVIII.

Fortsetzung der Beschreibung der Kypselos-Lade.

S. 246,18. Zweiter Streifen, den Paus. von l. nach r. gehend beschreibt. Dass Paus. dabei von einer ἀρχὴ τῆς περιόδου spricht, ist ebenso wie Cap. 19,1 περιώντι ein wichtiges Argument gegen die Annahme, dass alle Bildwerke sich auf der Vorderseite befanden, s. Klein 56 und Overbeck Ber. 9.

S. 246,19. Erste Scene: die Nacht, mit Tod und Schlaf in den Armen. Tod und Schlaf sind schon bei Homer Brüder, bei Hesiod Theog. 212 u. 756 Kinder der Nacht. Eine entsprechende Darstellung ist nicht bekannt, doch kommen Schlaf und Tod auf Vasenbildern vor, und auf der schönen attischen Lekythos bei Robert Thanatos Taf. 2 sind sie sogar durch die Farbe unterschieden, wie hier, indem der eine ganz braunrot gemalt, der andere nur in den Konturen gezeichnet ist. Bei dieser Lekythos nimmt man an, dass gerade diese gefärbte Figur den Schlaf darstellt, weil die ungefärbte im Gesicht düster und unheimlich aussieht, vgl. Robert ebd. 24. Winnefeld Hypnos 2. An der Lade bleibt es jedoch durchaus ungewiss (wie schon Lessing bemerkt, Wie die Alten d. Tod gebildet, Kürschner'sche Ausg. IX, 2 S. 362), welche von den beiden Figuren den Tod und welche den Schlaf vorstellte, da Paus. es nicht sagt; doch da er den weissen als καθεύδων bezeichnet, den schwarzen als καθεύδοντι (nicht τῷ καθεύδοντι, wie Schubart schreibt) ἐοικώς, so ist wahrscheinlich, dass ersterer der Schlaf, letzterer der Tod war. Dazu bemerkt Preller-Robert 844 A. 3, ob der weisse Knabe wirklich schlafend dargestellt war oder ob seine Augen nur geschlossen schienen, weil die auf der weissen Deckfarbe aufgetragene Bemalung verschwunden war, müsse dahingestellt bleiben; allein von weisser Deckfarbe ist, da die Figur sicher aus Elfenbein geschnitzt war, nicht die Rede, daher waren die geschlossenen Augen plastisch dargestellt. — Die Worte άμφοτέρους διεστραμμένους τοὺς πόδας sind bekanntlich sehr verschieden gedeutet und auch vielfach für verdorben gehalten worden; Lessing handelte darüber im Laokoon Cap. 10 A. 5 und eingehender a. a. O. S. 317 (wo die früheren Deutungsversuche besprochen sind) und erklärte es "mit übereinander geschlagenen Füssen"; allein schon-Siebelis z. u. St. weist nach, dass diese Übersetzung unmöglich ist und dass διεστραμμένος τούς πόδας, ebenso wie διάστροφος τούς πόδας Poll. V 62 und διεστραμμένοι δφθαλμοί von schielenden Augen, nur von verrenkten Beinen gesagt werden kann. Preller-Robert denkt sich die Füsse so gestellt, dass sich die Fersen berührten und die Spitzen nach auswärts gekehrt waren, ebenso Stuart Jones, während Klein, der S. 73 sich die Figur der Nyx nach r. gewandt stehend denkt, wie sie auf den beiden ausgestreckten Händen die Knaben hielt, in der Angabe das bekannte archaische Schema des Laufens erkennen will, als ob ein καθεύδοντι ἐοικώς laufend gedacht werden könnte. Löschcke A. Z. XXXIV 113 A. 17 zieht den Typus einer stehenden, zwei Kinder auf dem Arme tragenden Frau in schwarzfigurigen Vasen (El. céram. II 2. Gerhard Auserl. Vasenb. Taf. 55,2 u. s) zur Vergleichung herbei; Preller-Robert nimmt an, dass die Nacht die beiden Knaben auf den flachen Händen hielt, wie der delische Apollon die Chariten; doch hätten sie dann wohl stehend gebildet sein müssen. Für die Gestalt der Nyx fehlen uns Analogien; wenn Robert Hermes XIX 467 Nyx auf Vasenbildern hat erkennen wollen, so ist diese Deutung ungewiss (v. Weizsäcker bei Roscher III 575) und überdies die betr. Vasenbilder durchweg viel später, als die Kypseloslade.

S. 246,23. Zweite Scene: Dike und Adikia. Dike ist bei Hesiod. Th. 902 die Schwester der Nyx; wie hier einen Stock, so führt sie bei Eur. Hippol. 1171 ein ρόπτρον. Ein entsprechendes rotfiguriges Vasengemälde (Nuove Mem. d. Istit. tav. 4,4. Baumeister 1300 Fig. 1442. Roscher I 1019) zeigt inschriftlich bezeichnet die Dike, wie sie die orientalisch gekleidete Adikia am Halse würgt und mit einem in der

R. geschwungenen Hammer bedroht; das Gesicht der Adikia zeigt eine Hakennase, wozu eine Parallele bildet ein olympisches Bronzerelief, das den Herakles auf eine fliehende, anscheinend weibliche Gestalt (vielleicht eine Ker) losgehend darstellt, s. Ergebn. Tafelbd. IV Taf. 39,4. Furtwängler ebd. Textbd. IV 103; ders. Bronzef. aus Olymp. 95; vgl. Löschcke a. a. O. 40 A. 32. Das Vasenbild zeigt, dass Schubarts Vermutung, χολάζουσα für χομίζουσα zu lesen (so auch Robert Hermes XXIII 443 A. 1), das Richtige traf (besser als Wieselers χοιμίζουσα, G. g. N. 1877,32).

S. 247,1. Dritte Scene: zwei Frauen in Mörser stossend. von Paus. als Pharmakiden erklärt, da die Beischriften fehlten (oder unkenntlich geworden waren). Diese Deutung ist neuerdings angezweiselt worden. Kern A. Jb. III 234 knüpfte an Welcker an, der (Ztschr. f. Gesch. d. alt. Kunst 541) annahm, dass die eine Zauberin ihre Mörserkeule zum Heile, die andere zum Unheile der Menschen schwinge, und sah darin Adrasteia und Eide (nach der orphischen Theogonie, fr. 109. 110 Abel); der Gegensatz, den die vorhergehenden Scenen in Schlaf und Tod, Dike und Adikia zeigen, sei auch hier vorhanden gewesen. Hingegen erklärte Roscher Philol. XLVII 703 (dem Furtwängler Meisterw. 729 A. 7 und Stuart Jones 70 zustimmen) die beiden Frauen für Moiren, die das Glück und Unglück der Welt in ihren Mörsern bereiten. In der Zweizahl kommen die Moiren auch sonst vor, vgl. X 24,4 und mehr bei Preller-Robert 530. Stuart Jones a. a. O. Klein 79 erklärt die Frauen als "Brotbereiterinnen", jedenfalls in Erinnerung an das Vasenbild bei Heydemann Iliupersis S. 24 (Jahn B. d. S. G. d. W. 1867 Taf. 1,4), wo zwei in einem Mörser mit Mörserkeulen stampfende Frauen dargestellt sind; aber wenn auch dies Bild uns einen guten Begriff von dieser Szene der Lade geben kann (wie es denn auch Stuart Jones benutzt hat), so bemerkt doch Kern a. a. O. mit Recht, dass eine Genredarstellung unter den mythologischen Scenen der Lade nicht anzunehmen ist. - Diese drei, aus je zwei Figuren bestehenden Scenen fasst Furtwängler a. a. O. in ein Bild zusammen, als Darstellung der Nacht und ihres Geschlechtes, denn auch die Moiren sind ihre Töchter.

ebd. δύο δὲ ἄλλας γυναῖχας κτλ., wie ein absoluter Accusativ vorangestellt, Paus. liebt die pleonastische Wiederaufnahme eines vorausgegangenen Nomens durch das Pronomen, s. den krit. App. zu Cap. 14,10.

S. 247,3. Vierte Scene: Idas, die Marpessa raubend, vgl. Hom. Il. IX 564. Der Mythus ist nebst den dazu gehörigen Bildwerken, die aber durchweg späterer Kunst angehören, besprochen bei Jahn Arch. Aufs. 46.

S. 247,6. Robert 440 will im ersten Hexameter eine Nachahmung der homerischen χούρη Μαρπήσσης χαλλισφύρου Εὐηνίνης (Marpessa ist die Tochter des Euenos) erkennen und glaubt, dass dieselbe noch weiter ging, der Vers also lautete: Ἰδας Μάρπησσαν χαλλίσφυρον Εὐανίναν. Im zweiten Hexameter, der mit dem hdschr. πάλιν ἄγει μηπöglich ist, wird meist umgestellt ἄγει πάλιν. Dindorf schlug vor: Ἄρπασεν, ἐχ ναοῦ πάλιν ἐξάγει οὐχ ἀέχουσαν (oder ἐθέλουσαν). Doch da die Sage von dem hier erwähnten

Tempel nichts weiss, so vermutete Robert weiter gehende Verderbnis, infolge falscher, rechtsläufiger Lesung der linksläufig geschriebenen Worte, doch ohne dass er einen Vorschlag zu weiterer Heilung macht. Fröhner Rh. M. XLVII 290 verbesserte den zweiten Hexameter in άρπασε τὰν Εδανοῦ ἄγει πάλιν, was Stuart Jones 76 u. Frazer billigen.

- S. 247,8. Fünfte Scene: Zeus und Alkmene. Loeschcke Dorpat. Progr. v. 1879 hat die beiden Reliefs der altspartanischen Grabstele (A. d. I. XXXIII tav. C. Overbeck I 127 Fig. 21 u. s.) als Zeus und Alkmene, Menelaos und Helena, also identisch mit Scene 5 u. 6 erklärt, wobei freilich das Schema der ersten Scene einige Abweichungen aufweist, vgl. Milchhöfer Anfänge der Kunst 186, der zwar die ursprüngliche Identität dieser Scenen bezweifelt, aber den bildlichen Zusammenhang annimmt. Sonst sind Darstellungen von Zeus und Alkmene (eine späte Phlyakographen-Scene ausgenommen) nicht bekannt, s. Overbeck Kunstmythol. II 403.
- S. 247,10. Sechste Scene: Menelaos und Helena. Die Begegnung des Menelaos mit der Helena nach der Einnahme Trojas ist in der älteren Kunst nicht selten, vgl. Jahn Arch. Aufs. 9. A. 17. Overbeck Abh. 671. Robert Bild und Lied 57. Stoll bei Roscher 2787.
- S. 247,11. ἔπεισιν Ἑλένην ἀποκτείναι, zum finalen Infinitiv vgl. Bd. I zu S. 66, 1.
- S. 247,12. Siebente Scene: Medeia mit Iason und Aphrodite. Auch hier weicht Paus. von der Reihenfolge ab, indem er die in der Mitte zwischen Iason und Aphrodite sitzende Medeia zuerst nennt. Entsprechende Bildwerke giebt es nicht. Furtwängler 729 A. 3 nimmt einen Irrtum des Paus. an, indem Aphrodite in der Mitte gesessen habe, ihr zur Seite das Brautpaar, als Lokal sei das Aphroditeheiligtum von Akrokorinth gedacht. Für Korinth, wo auch die dieser Ehe entsprungenen Kinder Verehrung genossen, war diese Hochzeitsscene von Bedeutung; Robert 443 bezeichnet sie sogar als die Hauptdarstellung der Lade.
- S. 27,15. Achte Scene: Apollon und die Musen. Welcker a. a. O. 540 verband diese Scene mit der vorigen zu einer einzigen grossen Darstellung als Mittelscene des ganzen Streifens, der Hochzeit des Iason und der Medeia in Gegenwart der Aphrodite, des Apollon und der Musen. Diese Vermutung wird von Brunn Rh. M. a. a. O. und gr. Kunstgesch. 176, Robert a. a. O. und Furtwängler a. a. O. gebilligt, von Jahn a. a. O. A. 18, Schubart Jb. f. Ph. a. a. O. 315 und Overbeck Abh. 662 zurückgewiesen; doch bemerkt Furtwängler richtig, dass die angeführten Gegengründe nicht genügen. Die Zahl der Musen ist ungewiss; Jahn nahm drei an, ebenso Bergk A. Z. III 170 A. 12, sowie Overbeck und Stuart Jones in ihren Rekonstruktionen, Furtwängler dagegen, Robert und Stuart Jones neun. Da Paus. die Musen αδουσαι nennt, so hatten sie vermutlich, wie Jahn bemerkt, keine Instrumente; er denkt sie sich im Tanzschritt, bei den Händen sich fassend, wegen des Ausdrucks χαρίεις γορός, was, wie Overbeck bemerkt, nicht zwingend ist.

- S. 247,17. Über den Irrtum des Paus. im Lesen dieses Hexameters s. oben zu 244,12; zur Konjektur γα Γάναξ für τάχ' ἄναξ s. Haupt opusc. III 466. Hirt de fontib. Paus. 42. Robert 436. Andere Verbesserungsvorschläge s. d. krit. App.
- S. 247,19. Neunte Scene: Atlas und Herakles. Vgl. zu der Darstellung die Bemerk. zu Cap. 10,9 und 11,5. Auffallend ist, dass Atlas, der den Himmel trägt, zugleich auch die Äpfel hält; Stuart Jones 72 vermutet, dass der Künstler annehme, Atlas sei auch der Hüter der Äpfel gewesen.
- S. 248,5. Dieser Vers scheint eine bewusste Anlehnung an Hes. Theog. 517: Ατλας οὐρανὸν εὐρυν έχει χρατερῆς ὑπ' ἀνάγχης zu sein, s. Robert 440 A. 3.
- S. 248,6. Zehnte Scene: Ares und Aphrodite; Ares war inschriftlich als Enyalios bezeichnet; wie Jahn 10 A. 20 bemerkt, nach der älteren Vorstellung, die Ares als rechtmässigen Gemahl mit Aphrodite verbindet. So sind auch auf der Françoisvase beide verbunden.
- S. 248,7. Elfte Scene: Peleus und Thetis. Diese Scene des Kampfes ist in der älteren Kunst sehr häufig dargestellt, vgl. Overbeck Her. Gal. 172. Baumeister 1796. Gräf A. Jb. I 200 ff. Die Schlange auf ihrer Hand deutet die Verwandlung der Thetis au, wie auch auf Vasenbildern.
- S. 248,9. Zwölfte Scene: Perseus von den Gorgonen verfolgt, in altertümlichen Vasengemälden häufig, vgl. Hes. Sc. Herc. 229 ff. und s. Jahn 10 A. 22, Stuart Jones 73. Dass Overbeck (vgl. S. 663) dieser Scene, um den Raum besser zu füllen, Athene und Hermes hinzufügt, ist ganz willkürlich, und dass Paus. diese Figuren "der Gewöhnlichkeit der Erscheinung wegen" nicht zu nennen brauchte, undenkbar. Auch ob die Medusa selbst dargestellt war, die die Rekonstruktionsversuche aufnehmen, bleibt ungewiss; H. Schmidt in den Dissert. Hal. XII 145 spricht sich gegen ihre Anwesenheit aus. Die Anordnung der Figuren war anscheinend die, dass die Gorgonen nach r. hin flogen; Löschcke A. Z. XXXIV 113 A. 117 fand darin, dass die Vertreibung der Harpyien (nach 1.) und die Verfolgung des Perseus (nach r.) ihren Platz je am Ende eines Streifens erhalten hatten, eine "Feinheit der Composition": beide Male gehe die Jagd hinaus ins Weite; zugleich folge daraus, dass die Darstellungen nur die Vorderseite der Lade bedeckten.
- S. 248,11. Dritter Streifen: Kampfscenen, Kämpfer zu Fuss und zu Wagen. Eine Trennung in einzelne Scenen war hier anscheinend nicht, ebenso fehlten hier gänzlich die Beischriften, weshalb die Deutung unsicher war.
- S. 248,15. Bezüglich der Deutung auf den Kampf der Aitoler unter Oxylos und der Eleier s. oben Cap. 4,1.
- S. 248,16. ἀπαντᾶν δὲ σφᾶς γένους τε μνήμη. Siebelis fasst ἀπαντᾶν μνήμη im Sinn von ἀφιχνεῖσθαι ἐς μνήμην, ἐς ὑπόμνησιν ἔρχεσθαι, und erklärt das Participium ἐνδειχνυμένους als an Stelle des Infinitiv gesetzt; es entspricht aber vielmehr das Participium dem Dativ μνήμη, sie gehen auf

einander los in Erinnerung ihres Ürsprungs und um sich ihr Wohlwollen zu beweisen.

- S. 248,18. Zum Kampf der Pylier und Arkadier bei Pheia (nach den Handschr. Phigalia) vgl. Hom. Il. VII 134; über Pheia und den Iardanos Bursian II 301, Enmann Jb. für Ph. CXXIX 511.
- S. 248,19. O. Jahn Hermes III 192 bemerkt, dass die Tradition zur Zeit des Paus. die Lade mit Kypselos in direkte Verbindung brachte, demnach die Exegeten in Olympia dies auch hätten wissen oder glauben, also den dritten Streifen auf einen Vorgang der korinthischen Sage deuten müssen, wie das Paus. thut; daher seien die von ihm genannten ἐξηγηταί nicht die Fremdenführer in Olympia, sondern ältere Quellen (s. oben zu S. 244,7); so auch Hirt de font. Paus. 36. Dagegen bemerkt Gurlitt 164, dass auf der Lade massenhaft durch Inschriften und Namen bezeichnete Darstellungen seien, die mit Korinth nichts zu thun hätten; es sei also nicht einzusehen, warum sich ein Erklärer, auch wenn er sie für ein Anathem des Kypselos hielt, an die korinthische Urgeschichte gebunden haben sollte. Derselben Ansicht ist Stuart Jones 33.
- S. 248,23. Zu der von Paus. gegebenen Deutung vgl. II 4,4 mit den Bemerk. Bd. I 506 fg. Kroker A. Jb. I 124 A. 121 ist der Ansicht, dass sowohl die Exegeten wie Paus. Unrecht hatten, wenn sie die Scene historisch deuteten; er hält sie für eine nicht auf bestimmten Vorgang gehende Generaldarstellung, als letzten Ausläufer ähnlicher Scenen auf dem Achilleus- und Herakles-Schilde, sowie auf den Dipylon-Vasen.

Cap. XIX.

Fortsetzung und Schluss der Beschreibung der Kypselos-Lade.

S. 249,8. Vierter Streifen, erste Scene: Boreas und Oreithyia. Über die Darstellungen des Raubes der Oreithyia s. Welcker Alte Denkm. III 144. Rapp bei Roscher I 809; die Schlangenschwänze, die Boreas hier anstatt der Füsse hatte, zeigen die Denkmäler, die durchweg späteren Datums sind, nicht. Paus. spricht hier nicht von Beischriften; daher vermutete Robert (bei Hiller v. Gärtringen de Graecor. fabulis ad Thraces pertin. quaest. crit. 1886 p. 8), er habe sich geirrt und der schlangenfüssige Dämon sei Typhon, nicht Boreas, gewesen. Das weist Loescheke Dorpat. Progr. 1886 S. 1 mit Recht zurück, da man für das von ihm geraubte Mädchen keine Erklärung habe. Löscheke selbst sucht zu erweisen, dass die Sage vom Boreas und der Oreithyia nicht speziell attische Lokalsage sei, was ihre Verwendung in einem korinthischen Kunstwerk unerklärlich machen würde, sondern ionisch; der korinthische Künstler der Lade habe, wie schon Bursian bei Ersch-Gruber, Artikel Griech. Kunst 404 vermutete, unter Einfluss kleinasiatischer Vorbilder gearbeitet (so auch

bei der Scene von Peleus und Thetis). Dass die Scene nicht die Verfolgung darstellte, wie bei Overbeck, sondern dass Boreas die Oreithyia in den Armen hielt, wie bei Stuart Jones, zeigt der Ausdruck ήρπακώς; vgl. Loeschcke 8.

- Zweite Scene: Herakles und Geryones. S. 249,10. ältere Typen dieser Scene s. Furtwängler bei Roscher I 2203. Wie Loescheke a. a. O. 5 bemerkt, finden sich in der altertümlichen Kunst zwei Arten Geryonesdarstellungen; die eine zeigt ihn geflügelt und erst von den Hüften an dreigestaltig, die andere ohne Flügel und als drei Männer in voller Gestalt, wie hier und auf den attischen Vasen, vgl. Klein Euphronios S. 61. Loeschcke glaubt darnach, dass die attische Kunst diesen Typus von der korinthischen überkommen habe; doch findet sich derselbe auch in einer kyprischen Statue, Mém. de l'acad. de St. Pétersbourg VII Sér. T. XIX pl. 7,8 (Roscher I 1633). Auch bemerkt Stuart Jones 75, die Worte des Paus, besagten keineswegs, dass dieser Typus dargestellt war, auf dem die Leiber immer getrennt sind, und die Beflügelung könne nur übergangen worden sein. — Um den Raum der linken Seite gegenüber den Scenen der rechten besser zu füllen, setzt er wie Overbeck noch die Rinderherde des Geryones und die Athene in diese Scene ein.
- S. 249,11. Dritte Scene: Theseus und Ariadne. Die Lyra spielt Theseus auch auf der Françoisvase, wo er den Reigen anführt. Pallat de fabula Ariadnea (Berol. 1891) p. 9 stellt es als möglich hin, dass Paus. oder sein Gewährsmann den Kuanz der Ariadne mit der Tänie verwechselt habe, die Ariadne auf der Münchner Vase des Archikles und Glaukytes halte (Gerhard Auserl. Vasenb. Taf. 235,6. Wiener Vorlegebl. 1889 Taf. 2, 2b). Doch sind hier die Attribute der Ariadne nicht deutlich; sie hält in der Linken eine Binde, Kranz oder Halsband, in der Rechten einen Apfel oder den Knäuel (Apfel und Binde nach Jahn Münch. Vasensammlg. No. 333, Apfel und Kranz nach Klein Vasen mit Meistersignat. 77).
- S. 249, 12. Vierte Scene: Kampf des Achilleus mit Memnon, in Gegenwart von Thetis und Eos; auch am amyklaiischen Throne dargestellt, s. III 18,12 mit Bd. I 820.
- S. 249,13. Fünfte Scene: Melanion und Atalante; Melanion ist der Sage nach Sieger im Wettlauf über Atalante und ihr Geliebter, s. Schirmer bei Roscher I 665 und II 2557.
- S. 249,14. Sechste Scene: Zweikampf des Aias und Hektor, in Anwesenheit der Eris (nach Hom. Il. VII 225). Eris war vermutlich gorgonenartig dargestellt, s. v. Sybel bei Roscher I 1338; vgl. sonst Overbeck Her. Gal. 406 f.
- S. 249,16. Des Malers Kalliphon gedenkt Paus. auch X 26,6, wo er erwähnt, dass derselbe èν 'Αρτέμιδος τῆς 'Εφεσίας den Patroklos gemalt habe, dem Frauen den Panzer anlegen. Nach unserer Stelle malte er am gleichen Orte den Kampf bei den Schiffen; Brunn Künstlergesch. II 56 vermutet, dass beide Scenen im Zusammenhange standen, indem der Kampf in den verschiedenen Stadien seiner Entwicklung in einer Reihe einzelner

Scenen dargestellt war. Die Zeit des Malers ist ungewiss; Brunn a. a. O. hält ihn für einen älteren, dem Polygnot verwandten Meister: in diesem Falle könnte aber mit dem iepóv der Artemis nicht das alte, bekanntlich niedergebrannte Heiligtum gemeint sein, sondern nur ein Nebengebäude, das der Zerstörung entgangen wäre; und das ist auch die Annahme von Brunn. Ob Paus. die beiden Parallelen aus den Gemälden des Kalliphon nach Autopsie anführt, lässt sich nicht ermessen; Kalkmann 114 hält wiederum den Polemon für seine Quelle, während Gurlitt 165 dies für unerweislich erklärt.

250,1. Siebente Scene: die Dioskuren mit Helena und der zu Boden geworfenen Aithra. Diese Scene, bei deren Beschreibung Paus. (ebenso wie bei der vorigen) von der Reihenfolge der Figuren abweicht, erwähnt auch Dion Chrys. or. XI p. 325 R. mit den Worten: τοὺς Διοσκούρους ἔχοντας την Ελένην ἐπιβεβηκυῖαν τῆ κεφαλῆ τῆς Αΐθρας καὶ τῆς κόμης Ελκουσαν. Diese Beschreibung stimmt allerdings nicht ganz mit der des Paus., vor allem mit dem φέρετον und Ελχετον des Epigramms, woraus man entnehmen müsste, dass die Dioskuren zugleich die Helena forttrugen und die Aithra schleiften, was freilich Paus. selbst nicht sagt. Robert 437 nimmt an, dass Helena in der That von den Dioskuren fortgetragen wurde und Aithra geschleift, aber nicht von den Dioskuren, sondern von der sie an den Haaren packenden Helena; wenn es bei Dion Chrys. heisst, Helena trete der Aithra auf den Kopf, so sei das ein begreifliches Missverständnis der archaisch unbehilflichen Darstellung, bei der die herabhängenden Füsse der Helena gerade über den Kopf der Aithra zu stehen kamen. Diese Vermutung wird von Stuart Jones 76 zurückgewiesen, der meint, man brauche ἐπιβεβηχυῖαν τῆ κεφαλῆ nicht wörtlich zu verstehen; es wird eben übertragen heissen: "die den Kopf der Aithra angreift und sie bei den Haaren packt", indem sie etwa letzteres mit der Linken thut, während sie mit der Rechten zum Schlage ausholt. — Die Sage, auf die die Scene sich bezieht, ist folgende: Aithra, die Mutter des Theseus, lebt im Alter in Athen; Theseus vertraut ihr, da er mit Peirithoos zum Hades steigt, die geraubte Helena an; in seiner Abwesenheit kommen die Dioskuren zurück, holen die Helena wieder und führen die Aithra fort. So Alkm. fr. 13 (bei Paus. I 41,4, vgl. dazu Bd. I 365), mehr s. Roscher I 200, Wernicke bei Pauly-Wissowa I 1107. Nun berichtet aber das Schol. Hom. Il. III 242, es sei διὰ τὴν τότε γενομένην άρπαγήν die Stadt Aphidna in Attika geplündert worden; weiterhin: die Dioskuren hätten, da sie den Theseus nicht bekamen, Athen geplündert, wofür auf Alkman verwiesen wird. Infolgedessen hat Bergk PLG III 19 sowohl in dem Scholion λαφυραγωγούσι τὰς 'Αφίδνας (st. 'Αθήνας) als bei Alkman ώς 'Αφίδνας (st. 'Αθήνας) Exous geschrieben, und ebenso das Epigramm zu dieser Scene folgendermassen zu ändern vorgeschlagen: Τυνδαρίδα Ελέναν φέρετον Αίθραν τ' 'Αφίδναθεν, wobei Ελχετον ein freier Zusatz des Bildners sei (vgl. Bergk A. Z. III 174 A. 18). Robert a. a. O. stimmt der Änderung zu; da er aber zwischen dem Epigramm und der Darstellung einen Widerspruch erkennt, so nimmt er an, dass Polemon (den er überhaupt für die Quelle des Paus.

bei der Beschreibung der Lade hält) die zum Teil schon verblasste Inschrift nicht mehr vollständig gelesen habe, etwa Τυνδαρίδα Γελέναν φέρετον [Σπάρτανδ] 'Αφίδναθεν, Αίθραν δ'έλκει τον Durch die έλιγμοί der Schrift getäuscht, habe Polemon die Worte falsch verbunden und auch falsch gelesen, da er sich die geraubte Helena nur in Athen denken konnte. Es sei aber nicht das attische, sondern das peloponnesische Aphidna von Alkman gemeint gewesen; die attische Form der Sage, wie sie bei Herod. IX 73 und Hellanic. fr. 74 (Schol. Il. III 144) steht, sei erst durch die Einfälle der Lakedaimonier in den ersten Jahren des peloponnesischen Krieges hervorgerufen worden (was Niese Hermes XXIII 84 behauptet). Diese komplizierte Hypothese wurde bekämpft von Maass Greiffswald. Progr. 1889/90 S. 3 f. und Gött. gel. Anz. 1890,556, da Theseus als attischer König seine Beute doch nicht in Lakonien bergen und zwei Frauen aus seiner Heimat dort zurücklassen konnte; er ist für Beibehaltung von 'Αθάναθεν und meint, dass die von Alkman gegebene Form der Sage, wonach Athen geplündert wurde, die ursprüngliche peloponnesische Fassung war und daher auf der Lade dargestellt wurde. Hingegen ist Töpffer Aus der Anomia 36 für Bergks. Emendation, versteht darunter jedoch das attische Aphidna; die Aufnahme der attischen Sage auf die korinthische Lade sucht er durch die Beziehungen der attischen Philaïden und der Kypseliden zu erklären. An Bergk schliesst sich auch Preger Inscr. Gr. metricae 135 und Stuart Jones 77 an; an Maass dagegen Prigge de Thesei rebus gestis (Marh. 1891) 35 ff. und Wagner Epitom. Vatic. ex Apollod. bibl. p. 153. Für lakonisches Aphidna entscheiden sich Kirchner Attica et Peloponn. (Greiffsw. 1890) 57, der auf die Spuren von Theseus' Aufenthalt im Peloponnes aufmerksam macht, und Wide lakon. Kulte 321.

250,7. Achte Scene: Kampf des Agamemnon und des Koon über der Leiche des Iphidamas, nach II. XI 248; derartige Kampfscenen sind in der archaischen Kunst sehr gewöhnlich. Auch für den Schild des Agamemnon war die Ilias die Quelle, denn XI 36 heisst es vom Schilde: τη δ'έπὶ μὲν Γοργὼ βλοσυρῶπις ἐστεφάνωτο | δεινὸν δερχομένη, περὶ δὲ Δεῖμός τε Φόβος τε. Furtwängler bei Roscher 1702 meint, der Künstler der Lade habe statt des Gorgoneion den einen der beiden Dämonen gewählt und dafür einen Typus benutzt, der von der orientalischen Kunst her, wo er zu Hause ist, sich verbreitet hatte, den des löwenköpfigen Dämons.

S. 250,14. Neunte Scene: Zug der Göttinnen nach dem Ida. Über Darstellungen dieser, namentlich auch in der älteren Kunst häufigen Scene s. Overbeck im Journ. of hellen. st. VII 196. Dem Wortlaut des Paus. nach wäre noch nicht das Urteil des Paris, sondern erst der Zug dargestellt gewesen: ob Alexandros selbst dargestellt war, ist ungewiss, auf älteren Vasenbildern fehlt er öfters, und dass Paus. und das Epigramm ihn nennen, ist kein Beweis für seine Anwesenheit. Wenn Paus. hier der Reihenfolge nach aufzählt, Hermes also zuerst kam und hinter ihm die drei Göttinnen alle nach l. gehend, dann ist sogar die Abwesenheit des Paris wahrscheinlich; doch lassen die Rekonstruktionen von Overbeck und Stuart Jones den Zug nach rechts und auf den Paris zu gehen.

Zehnte Scene: die geflügelte Artemis mit Panther und Löwen. Während Paus. sich über diese Darstellung der Artemis verwundert, kennen wir diesen Typus der sog. persischen Artemis sehr wohl aus zahlreichen archaischen und etruskischen Bildwerken (z. B. auf einem Bronzerelief aus Olympia, Ergebn. Tafelbd. IV Taf. 38 und an der Françoisvase); vgl. Langbehn Flügelgestalt. d. ältest. griech. Kunst 64 ff. Curtius ges. Abh. II 110. Wernicke bei Pauly-Wissowa II 1413. Doch ist, wie Studniczka Kyrene 155 ff. nachweist, die Benennung der "persischen" Artemis nicht gerechtfertigt, da Artemis dadurch nur als die πότνια δηρῶν bezeichnet wird; vgl. Preller-Robert 316 u. 333. Conze Heroenund Göttergestalten 32. Meyer bei Roscher I 333. Es ist wahrscheinlich, dass der Figur der Name Artemis beigeschrieben war; infolgedessen ist auch die Ansicht von Knoll Stud. z. ältest. griech. Kunst (Bamberg 1890) 58 ff. unhaltbar, dass dieselbe nicht die Artemis, sondern eine dekorative Flügelfrau, abgeleitet von der semitischen Ishtar, sei (wie wir aus Stuart Jones 78 entnehmen). - Um den Parallelismus in der Anordnung der einzelnen Scenen herauszubekommen, nimmt Brunn Rh. M. a. a. O. 338 an, dass diese Artemis vor dem Zuge der Göttinnen gestanden habe, worin ihm Overbeck 643 beistimmt; ebenso Furtwängler 731, der vermutet, das Epigramm sei an dem Irrtum schuld, dass Paus. beim Ausarbeiten das Parisurteil gleich an das mit zwei Epigrammen versehene Bild des Agamemnon anreihte und die Artemis dann erst folgen liess, während Brunn Kunstgesch. 173 vermutet, Paus. habe die Artemis als Nebenfigur zur Parisscene betrachtet und daher zuletzt genannt. Stuart Jones 74 behält zwar in seiner Rekonstruktion die Anordnung des Textes bei, giebt aber S. 74 die Möglichkeit einer Umstellung zu. O. Jahn arch. Aufs. 12 und Bergk a. a. O. 174 A. 19 zogen die Artemis zum Bilde des Parisurteils, weil sie Beschützerin des Paris und der Troer überhaupt sei; Klein 59 thut das gleiche, indem er die Artemis als Bezeichnung des Lokals fasst (ähnlich schon Welcker gr. Götterl. II 390, der damit erwiesen sehen wollte, dass der Meister der Lade aus Kleinasien stamme), wogegen sich Furtwängler 730 A. 3 mit Recht wendet; auch Curtius ges. Abh. II 269 bemerkt, dass die geslügelte Artemis keine Lokalgottheit sei, und fasst sie wie Overbeck, Murray I 62 u. a. als gesonderte Scene.

S. 250,20. Elfte Scene: Aias und Kassandra; über die in der ältern Kunst beliebten Darstellungen dieser Scene s. Overbeck Her. Gal. 635. Klein A. d. I. XLIX 246. Michaelis ebd. LII 27. Heydemann Iliupersis 34. Schneider troisch. Sagenkreis 176.

S. 251,1. Zwölfte Scene: Kampf des Polyneikes und Eteokles in Gegenwart der Ker. Das von Paus. beschriebene Kampfschema, wobei der eine Kämpfer ins Knie gesunken ist, ist von der alten Kunst an bis zu den späten Ausläufern sehr gewöhnlich. Hingegen ist die Ker zwar bei Hesiod. sc. Herc. 249 ganz ähnlich geschildert, aber auf Bildwerken entsprechend nicht nachzuweisen. O. Crusius bei Roscher II 1142 lässt es dahingestellt, ob Bildner und Dichter eine gemeinsame Quelle (in der Volksvorstellung oder im älteren Epos) hatten, oder ob der eine

vom andern abhing, etwa der Dichter vom Bildner. Bei der Ker nimmt Furtwängler bei Roscher I 1707 ein Gorgoneiongesicht an. Über Darstellungen des Zweikampfes vgl. Overbeck Her. Gal. 135. — Die Annahme Welckers Ztschr. f. Gesch. d. a. K. 344, dass Paus. die einzelnen Scenen nicht in der richtigen Reihenfolge aufführe, sondern des Inhalts wegen die beiden troischen Scenen zusammengestellt habe, hat nirgends Billigung gefunden.

.S. 251,4. In den Worten ώς τὸν μὲν ὑπὸ τοῦ πεπρωμένου κτλ. will Crusius a. a. O. Paraphrase von Epigrammen erkennen, da solche auf dem vierten Streifen sonst nicht fehlen.

S. 251,5. ἀπαχθέντα — γενομένης, Variatio.

ebd. σὺν τῷ διχαίφ, vgl. Bd. I 316 zu S. 69,11.

- S. 251,6. Dreizehnte Scene: Dionysos in einer Grotte; entsprechende Darstellungen sind nicht bekannt.
- S. 251,9. Fünfter Streifen; derselbe war ohne Inschriften und daher die Deutung der Scenen dem Paus. (oder dessen Quelle) überlassen. Wir führen hier zunächst die Scenen nach seiner Auffassung an, obschon, wie wir sehen werden, dagegen starke Bedenken geltend gemacht worden sind.
- S. 251,10. λείπεται δὲ εἰχάζειν, vgl. Cap. 21,13 ἐλείπετο δὲ τοῦ ἀγῶνος εἴργεσθαι. VIII 43,5, dagegen VII 21,3 ἐλείπετο οὐδὲν ἔτι ἢ αὐτὴν φονεύεσθαι.
- S. 251,11. Erste Scene: Odysseus und Kirke, in einer Grotte auf dem Lager, vor der Höhle (nach 1. hin, da Paus. den fünften Streifen wieder von r. nach 1. beschreibt) vier Dienerinnen, die das Mahl rüsten. Die Scene ist nach Hom. Od. X 345 ff. erklärt. Entsprechende Darstellungen kennt man nicht. Schon Overbeck Her. Gal. 778 zweifelte an der Richtigkeit der Deutung des Paus., da die Höhle an der Stelle von Kirkes Palast mehr als seltsam, die ganze Vorstellung für das Kirkeabenteuer bedeutungslos sei; weitere Bedenken äusserte Löschcke Dorp. Progr. 1880,5, der vornehmlich darauf hinweist, dass das Verhältnis des bildenden Künstlers zu seiner angeblichen dichterischen Quelle unwahrscheinlich und inkonsequent sei.
- S. 251,14. Zweite Scene: Übergabe der Waffen des Achilleus an Thetis durch Hephaistos, in Gegenwart des Cheiron und von Nereiden auf Zweigespannen. Die auf die Übergabe der Waffen bezüglichen Bildwerke (in der ältern Kunst sehr selten, s. Schneider troisch. Sagenkreis 49) zeigen entweder die Übergabe der Waffen durch Hephaistos an Thetis, oder den Zug der Thetis mit den Nereiden über das Meer, oder die Übergabe der Waffen an Achilleus; die hier beschriebene Darstellung, wo Achilleus fehlt, dafür aber Cheiron da ist, um den Achilleus zu trösten (S. 252,4), hat keine Analogie und erregt auch sonst Bedenken. Mit der Ilias stimmt die Scene gar nicht; ob die mit λέγεται eingeführte Erzählung vom Besuche des Cheiron alte Überlieferung oder Exegetenerfindung ist, lässt sich nicht ermessen. Bergk A. Z. III 155, der sich an dieser Figur des Cheiron stiess, trennte ihn von der Nereidengruppe und fasste ihn als besondere Darstellung, was

gewiss nicht thunlich ist. Dann hat Löschcke a. a. O. die Vermutung ausgesprochen, dass die von Paus. gegebene Deutung dieser beiden Scenen falsch sei, dass beide zusammen eine einzige Darstellung bildeten, und dass die Bedeutung derselben die Hochzeit des Peleus und der Thetis sei, die auch an der Françoisvase dargestellt ist mit einem grossen Zuge der als Gäste nahenden Götter, an deren Spitze Cheiron geht, der auch hier am Anfang des Zuges (nach r. hin) gehen würde. Grotte, in der Peleus und Thetis ruhen, sei die sagenberühmte Grotte auf dem Pelion, die das Hochzeitsmahl rüstenden Dienerinnen die Nymphen des Gebirges. Dann nahen die Gäste, nur hier nicht die Götter, sondern die Nereiden als Schwestern der Braut; die von Hephaistos geschmiedeten Waffen werden als Geschenk überreicht, wie Il. XVII 194 berichtet ist, dass die Götter dem Peleus Waffen schenkten. - Diese Deutung hat fast allseitige Zustimmung gefunden; so bei Klein 64. Overbeck Ber. 6. Furtwängler 727. Stuart Jones 52 u. 79. Auch Schneider a. a. O. 88 f. schliesst sich Löschcke an, deutet aber etwas anders: Cheiron sei Wirt der Wohnung, in der das Fest gefeiert wird, und trete wahrscheinlich als solcher den Gästen begrüssend entgegen; die auf den Wagen folgenden Personen seien nicht die Nereiden, sondern (wie auf der Françoisvase) Götter, event. auch männliche dabei, die Paus. wegen der langen Gewänder für Frauen hielt. - So ansprechend Löschckes Hypothese ist, so stehen ihr doch auch gewisse Bedenken entgegen. Erstens nennt er die von ihm als Kirke gedeutete Frau καθεύδουσα; das passt zwar für die Od. X 347 geschilderte Situation von Odysseus und Kirke, aber keineswegs für Peleus und Thetis. Sodann müssten die Waffen, wenn sie Hochzeitsgeschenke sein sollen, von irgend jemand im Zuge getragen werden; hier aber übergiebt sie der durch sein Hinken und den Diener mit der Zange gekennzeichnete Hephaistos einer der Frauen auf einem Wagen (nicht, wie bei Overbeck und Stuart Jones einer am Boden stehenden, sonst könnte Paus. nicht μιἄ τῶν γυναιχῶν sagen), in der Paus. die Thetis erkennt. Wir glauben daher, dass trotz der Analogien zur Françoisvase doch genug Abweichungen und Bedenken vorhanden sind, um die Löschckesche Umdeutung zweifelhaft erscheinen zu lassen. Stellte die zweite Scene in der That die Übergabe der Waffen dar, so müssen wir den Cheiron am Ende des Zuges nach l. gehend denken, dann die Wagen mit den Nereiden ebeufalls nach l. und entgegen kommend nach r. hin Hephaistos, der der ersten Nereide, der Thetis, die Waffen übergiebt. Die Overbecksche Rekonstruktion, wo alle nach r. gehn und Thetis abgestiegen ist und sich umdreht, um von dem hinter ihr befindlichen Hephaistos die Waffen in Empfang zu nehmen, ist unmöglich.

ebd. Diese Bildung der Kentauren mit menschlichen Vorderbeinen ist in der älteren Kunst häufig zu finden, s. Müller-Wieseler D. d. alt. Kunst II 47, 591 f., das olympische Bronzerelief, Ergebn. Tafelbd. IV Taf. 38 u. s.; vgl. Sauer bei Roscher II 1075. Auffallend ist die Stelle, an der diese Bemerkung steht, zumal vorher von einem dargestellten Kentauren gar nicht die Rede war, während nachher S. 252, 2 auf's neue

vom Kentauren die Rede ist; darum sind auch Vorschläge zu Umstellungen gemacht worden, s. den krit. App. Dafür, dass der Satz Κένταυρος δὲ bis ἀνδρός ἐστιν erst später, hinter παρασκευάσων zu setzen sei, kann auch geltend gemacht werden, dass Paus. mit ἑξῆς mehrfach neue Scenen einführt, also auch hier die neue Scene, zu der doch der Kentaur gehört, damit beginnen würde. Ist dem so, so müsste der Kentaur demnach nicht am Anfang, sondern am Ende der Scene gestanden haben.

S. 252,5. Dritte Scene: Nausikaa mit einer Dienerin auf einem Maultiergespann, nach Hom. Od. VI 72. Hier zweiselte Löschcke (a. a. O. 8) an der Deutung des Exegeten nicht; dagegen zog Klein 64 diese Scene zur vorhergehenden; es seien ebenfalls Hochzeitsgäste, nur keine Nereiden, weil sie keine Flügelrosse haben; ihm stimmt Furtwängler a. a. O. A. 3 bei, sowie Stuart Jones 53. Dagegen behalten Schneider 65 ff. und Löschcke A. M. XIX 513 A. die Deutung des Paus. bei, was sich auch am meisten empfehlt, da nicht ein Hochzeitszug durch stehende Figuren zerrissen werden, noch ein Götterpaar gegenüber den andern mit einem Maultiergespann ausgestattet sein könnte. Auch meint Loeschke, dass die Einteilung der Bilder vielleicht durch dazwischen geschobene Ornamente zweifellos gemacht war. Wenn die zweite Scene von Paus. richtig gedeutet ist, wie wir annehmen, so ist auch an dieser Deutung nicht zu rütteln.

S. 252,7. Vierte Scene: Kampf des Herakles gegen die Kentauren, in älteren Kunstwerken öfters dargestellt, s. Fartwängler bei Roscher I 219. Sauer ebd. II 1046. — Wir müssen nun an dieser Stelle auch die verschiedenen Theorien besprechen, die über die Bedeutung der χῶραι und die Verteilung der Bilder aufgestellt worden sind (wobei wir auf die zu Cap. 17,5 mitgeteilte Litteratur verweisen). Die ältesten Erklärer verstanden unter den fünf zwoat die vier Wandseiten und den Deckel einer rechteckig gestalteten Lade; so Heyne (1770), Quatremère de Quincy (1815), Welcker (1818), H. Meyer Gesch. d. bild. Künste 16 (1824), Ruhl (1852 u. 1860), Schubart (1857, 1861 u. 1865), Pantazidis (1880), Mitchell (1883). Diese Hypothese darf als abgethan gelten; die Ausdrücke κάτωθεν C. 17,6; ή ανωτάτω χώρα C. 19,7 machen sie von vornherein unmöglich. So kann denn χώρα nur als Streifen gefasst werden, sodass demnach die Lade mit fünf parallelen Bildstreifen versiert war, die Paus. von unten nach oben fortschreitend beschreibt. Bei der Annahme von runder Form (oval resp. elliptisch oder kreisrund) mussten dieselben selbstverständlich rings um die Lade herumgehn; das nehmen an O. Müller Wiener Jahrb. d. Litterat. XXXVIII 261 (1827), Hettner Vorschule d. bild. Kunst b. d. Alten. 120 (1848), Sittl Parerga 24 (1893), Studniczka A. Jb. IX 52 A. 16 (1894). Hier entsteht jedoch, abgesehen von den Bedenken gegen die Form der Lade überhaupt (s. oben zu S. 244,4), die Frage, weshalb Paus. in diesem Falle bei seiner Beschreibung nicht stets dieselbe Richtung beibehält, sondern wechselt; denn da er beim zweiten und vierten Streifen ausdrücklich sagt, dass er von links her beschreibe, darf man annehmen, dass er die drei andern von rechts aus

beschreibt. Wenn Studniczka dies damit erklärt, man habe zwischen dem Anathem und der Wand zwar hindurchsehen, aber nicht durchgehen können, so ist eine solche Art der Aufstellung doch recht unwahrscheinlich. Dasselbe Bedenken bleibt, wenn man die Bildwerke auf allen vier Seiten der oblongen Lade sich angebracht denkt, wie das Overbeck (später in den Ber. 1892) und Collignon (1892) thun, ohne sich über diese Schwierigkeit auszusprechen. Auf die Vorderseite allein verlegten die Darstellungen Jahn arch. Aufs. (1845), Bergk A. Z. (1845), Brunn (1847, 1868) u. 1893), Loeschke (1876), Pernice (1888), Furtwängler (1893); allein die Ausdrücke περίοδος von der Beschreibung (C. 18,1) und περιιέναι (C. 19,1) sprechen gegen diese Annahme. Zwar machte Jahn Arch. Aufs. 6 A. 6 geltend, περίοδος bezeichne nicht das Rundherumgehen, sondern wie περιηγείσθαι die genaue, schrittweise Beschreibung des einzelnen; ebenso Furtwängler 724. Allein wenn περίοδος die Bedeutung Beschreibung erhält und so auch von einer Landkarte gebraucht werden kann (Ar. Nubb. 207. Ael. v. h. III 28), so bedeutet doch περιιέναι nie beschreiben und kann nur von einem Gegenstande, der sich ganz oder teilweise umgehen lässt, gesagt werden, nicht aber vom Hin- und Hergehen längs einer Seite. Aus den gleichen Gründen muss man die vereinzelte Ansicht von Löschcke (später, 1880), zurückweisen, dass die Reliefs alle auf dem Deckel waren; hier sind auch die Ausdrücke κάτωθεν und ἀνωτάτω schon dagegen sprechend. - So bleibt denn nur die Annahme, dass drei Seiten der (mit der einen Langseite an der Wand stehenden) Lade verziert waren; das nehmen an Jahn (später, 1858), Schubring de Cypselo Corinth. tyrann. p. 24 (1862), Overbeck (früher, 1865), Murray (1886 u. 1890), Robert (1888), Stuart Jones (1894) und Frazer (1898). Damit müssen freilich die Responsionsgesetze, die vornehmlich Bergk, Brunn, Löscheke und Furtwängler an die Vereinigung sämtlicher Darstellungen auf einer einzigen Seite geknüpft haben, dahinfallen. Wie im übrigen bei der Annahme von dreiseitiger Dekoration die einzelnen Scenen zu verteilen sind, darüber gehen die Meinungen wiederum sehr auseinander; namentlich je nachdem die beiden Schmalseiten grösser oder kleiner angenommen werden, doch müssen wir verzichten, auf diese Fragen hier näher einzutreten. Kleins ganz vereinzelt dastehende Anordnung, die die einzelnen Bilder triglyphenartig in Felder verteilt, ist allgemein abgewiesen worden. Was die Typologie anlangt, so ist auf die Darlegung von Stuart Jones 42 ff. zu verweisen.

S. 252,12. Gewiss ist die Vermutung wahrscheinlich, dass die poetischen Beischriften der Lade das Werk eines epischen Dichters seien, zweifelhaft aber muss es erscheinen, ob gerade Eumelos es gewesen, der dem Künstler an die Hand ging, da seine Zeit so wenig wie die der Herstellung der Lade sich mit Sicherheit bestimmen lässt. Die Tradition setzt ihn übereinstimmend ins achte Jahrh.; Eusebios nämlich nennt ihn zu Ol. 5 u. 9, Clem. Al. Strom. I 398 P. bezeichnet ihn als Zeitgenossen des Archias, des Gründers von Syrakus, und Paus. IV 4,1 berichtet, er habe unter dem König Phintas, d. h. vor Ausbruch des ersten messe-

Digitized by Google

nischen Krieges, das Prosodion für die Messenier gedichtet. Er muss aber jünger gewesen sein, sonst hätte er noch vor Hesiod gelebt, dessen Blüte man um 700 annehmen kann (vgl. Christ Griech. Lit. Gesch. 90 f.), das aber ist nach dem ganzen Gang der Entwicklung nicht denkbar.

Cap. XX.

Im Tempel der Hera befindet sich die Scheibe des Iphitos und der Tisch, auf dem den Siegern die Kränze vorgelegt werden. Auffindung des Leichnams eines Hopliten zwischen dem Doppeldache des Heratempels. Die Säule des Oinomaos. Das Metroon. Das Philippeion.

S. 252,15. Zur Verbindung μέγεθος οὐ μεγάλη vergl. die Bemerkung Bd. I zu S. 384,13.

S. 252,16. Über die Weihung von agonistischen Geräten, die als Werkzeuge beim Siege gedient haben oder solche reproduzieren, s. Reisch griech. Weihgeschenke 61 fg. Über Iphitos und die ἐχεχειρία s. oben Cap. 4,5 u. 8,5.

S. 252,18. την ἐχειρίαν ην — ἐπαγγέλλουσιν, "ἐπαγγέλλειν hac in re proprium" Siebelis, vgl. V 2,1. Thuc. V 49,2. VIII 10,1. Strab. VII 343.

S. 252,19. ταύτην, die Wiederaufnahme des Nomens durch das Demonstrativum ist hier gänzlich unnötig, entspricht aber einer oft zu beobachtenden Neigung des Paus., vgl. damit die Wiederaufnahme durch die Casus obliqui von αδτός, z. B. Cap. 18,2. 20,3.

S. 252,20. Kolotes wird bei Plin. XXXV 54 Schüler und Gehilfe des Pheidias bei der Herstellung des olympischen Zeus genannt; über andere Werke des Künstlers vgl. Brunn gr. Künstl. I 242. Die weitere Notiz, dass er nicht aus Herakleia, sondern aus Paros stamme und Schüler des Pasiteles sei, hat deshalb Bedenken erregt, weil der einzige Pasiteles, von dem wir wissen, im 1. Jahrh. v. Chr. lebte. Heyne Opusc. acad. V 390 und Thiersch Epoch. der gr. Kunst III 78 nahmen zwei Künstler des Namens Kolotes an, den älteren aus Herakleia, Schüler des Pheidias, und den jüngeren aus Paros, Schüler des Pasiteles; dagegen nehmen Boeckh ad CIG I p. 41 und Sillig Catalog. artif. 159, denen Brunn folgt, zwei Pasiteles, den älteren, Lehrer des Kolotes, und den jüngeren, an. Hingegen nimmt Kekulé d. Gruppe d. Künstl. Menelaos 14 die schon von Thiersch (Epochen, Ausg. v. 1829, S. 295) vorgeschlagene Änderung Πραξιτέλους und Πραξιτέλη auf, indem er dabei an den vielfach angenommenen älteren Praxiteles denkt; ebenso Klein arch. epigr. Mitth. IV 5. Kalkmann 184 glaubt, dass erst Paus. den Herakleoten Kolotes mit dem Parier identifiziert babe.

- S. 253,3. Hier ist vermutlich der Anfang der Beschreibung verloren, sodass auf der Vorderseite noch mehr Figuren als die genannten sich befanden. Die Darstellung scheint nicht die einer bestimmten Handlung, sondern eine blosse Götterversammlung gewesen zu sein.
- S. 253,8. ή έτέρα φέρουσα, der Nominativ weniger auffallend als I 24,3 (s. Bd. I zu S. 55,6), weil das Subjekt des Participialsatzes, wie V 19,2, ein Teil des Hauptsubjektes ist.
- ebd. Nach Apollod. III 12, 6, 10 hat Aiakos die Schlüssel zum Hades in Verwahrung. Vgl. Preller Robert 804 A. 4.
 - S. 253,9. τον καλούμενον Aιδην κτλ., vgl. Bd. I zu S. 731,15.
- ebd. λέγουσιν κεκλείσθαι καὶ ώς ἐπάνεισιν, zur Variatio vgl. Bd. I zu S. 1,18.
- S. 253,11. Dass Paus., was er hier erzählt, wahrscheinlich nicht aus dem Munde des Aristarchos, der zwar zu seiner Zeit lebte, gehört, sondern einer schriftlichen Quelle entnommen habe, die entweder von Aristarchos selbst herrührte oder in der er zitiert war, wird von Gurlitt S. 406 deshalb vermutet, weil die Geschichte hier als Nachtrag zum Heratempel und nicht beim Tropaion Cap. 27,11, wo sie hingehört, erzählt wird.
- S. 253,12. Purgold hist. Aufs. f. E. Curtius 233 A. 1 hält die Geschichte von der Auffindung der mumifizierten Kriegerleiche im Dachstuhl des Heraions für authentisch, zumal das Heraion sein ursprüngliches Holzgebälk und das alte Ziegeldach bis zuletzt bewahrt hat; doch hält er bezüglich des kriegerischen Ereignisses, mit dem Aristarchos diesen Fund in Verbindung brachte, die Angabe für falsch, weil in dem Kriege der Lakedaimonier gegen Elis ein Kampf in der Altis sonst nicht bekannt ist. Er denkt daher an die Besetzung Olympias durch die Arkader i. J. 364, wo in der Altis gekämpft wurde, s. Xen. Hell. III 4,28 ff. und die folgende Note.
- S. 253,15. Paus, erwähnt diese Schlacht in der Altis wiederum Cap. 27,11 u. VI 2,8, dagegen ist sie III 8,3-5, wo der Krieg des Agis gegen die Eleier (401-399) erzählt wird, nicht angeführt, sondern wird gesagt, die Lakedaimonier seien zwar bis Olympia vorgedrungen, infolge eines Erdbebens aber wieder abgezogen. Da nun auch die sonstige litterarische Überlieferung diese Schlacht nicht kennt und speziell die Darstellung bei Xen. Hell III 2,21-23 für sie keinen Raum lässt, so ist Robert Herm. XXIII 424 ff. der Ansicht, dass es eine solche Schlacht in der Altis überhaupt nicht gegeben habe: die Eleier hätten das Tropaion, von dem Cap. 27,11 spricht, zur Erinnerung an unbedeutende, aber aufgebauschte Erfolge, die sie im J. 418 (s. Thuc. V 58-60) gegen die Lakedaimonier gehabt haben mochten, errichtet, und eine periegetische Quelle habe dann, weil das Siegeszeichen in der Altis stand, einen Sieg in dieser erfunden. Gegenüber dieser Auffassung ist zu wiederholen, was Bd. I zu S. 678,11 ausgeführt ist, dass nämlich für den Krieg des Agis Xenophon nicht die alleinige Quelle des Paus. gewesen sein kann, und hinzuzufügen, dass kriegerische Erfolge im Jahre 418, welche zur Aufstellung eines Tropaions veranlassen konnten, nach Thukydides überhaupt nicht davon getragen wurden, s. Frazer zu Cap. 27,11.

- S. 253,18. Das Imperfectum ἐφαίνετο bezieht sich auf die Zeit, da Paus. den Bericht über das θαυμάσιον las, und soll also weder sagen, dass Paus. bei der Auffindung gegenwärtig gewesen sei, wie Robert a. a. O. 425 erklärt, noch ist es ein Beweis dafür, dass Paus. nicht ordentlich griechisch schreiben konnte, wie Wilamowitz Antig. v. Kar. 256 sagt, vgl. Heberdey 20. Gurlitt a a. O.
- S. 254,5. Die von Paus. beschriebenen Reste vom Hause des Oinomaos sind bei den Ausgrabungen nicht aufgefunden worden; Curtius u. Adler Olymp. u. Umgeg. 40 bezogen zweifelnd Fundamentreste an der Wasserleitung zwischen der Basis des Dropion und der des eretrischen Stieres darauf, ebenso Flasch 1074; hingegen setzt Wernicke das Haus A. Jb. IX 95 südlich vom Metroon an, indem er die von andern als grosser Zeusaltar gedeutete Fundamente dafür ansieht. Dörpfeld Ergebn. Textbd. I 82 meint, das Haus des Oinomaos habe zwischen Metroon und Zeustempel gelegen.
- ebd. χίων hier generis feminini, sonst ὁ χίων vgl. II 7,2. 11,2. 17,3. III 19,2. 20,9. 32,3. VII 11,4. 15,5. 16,1; der Grund wird darin liegen, dass die Säule, um die es sich hier handelt, im Epigramm generis feminini war.
- S. 254,12. Da Paus. den Namen des Siegers hier so wenig wie im 6. Buche nennt, wo er die Statuen der olympischen Sieger bespricht, so ist anzunehmen, dass weder von dem Sieger selbst, noch von der Statue etwas Rühmliches zu sagen war, s. VI 1,1. Die Vermutung liegt darum nahe, dass die Worte ἐθέλων ὑπολιπέσθαι τῆς νίκης ὑπόμνημα χαλκῆν εἰκόνα σὺν ἐπιγράμματι spöttisch gesagt seien, dies umsomehr, als Paus. überhaupt kein Freund der Römer gewesen ist.
- S. 254,19. Gurlitt 421 A. 37 vermutet, die Inschrift A. Z. XXXVI 39 N. 119, aus Ol. 227 = 131 n. Chr. (Inschr. v. Olympia 347 N. 236), in der ein römischer Konsul Natalis (wahrscheinlich L. Minucius Natalis Quadronius Verus, s. Purgold Inschr. v. Olymp. a. a. O.) die Aufstellung eines Wagens als Siegesdenkmal verkündet, beziehe sich auf den hier erwähnten Römer; doch findet Purgold das mit Recht bedenklich, da der Ausdruck χαλιῆν εἰκόνα sich ungezwungen nur auf eine einfache Statue des Siegers beziehen lasse, nicht auf ein Gespann.
- S. 254,21. Diese Angabe des Paus. hat ihre Bestätigung durch die Ausgrabungen gefunden, die namentlich Waffen, seltener Reste von Pferdegeschirr ergeben haben, s. Ergebn. Textbd. IV 173 u. 195.
- S. 255,1. Das in seinen Resten wieder aufgefundene Metroon war ein sehr kleiner Bau (10,62 m: 20,67 m), sodass bei Paus. zwischen μεγέθει und μέγαν ein oö ausgefallen sein muss. Es war umgeben von einer Säulenstellung im Verhältnis 6: 11, hatte Pronaos und Opisthodom mit je zwei Säulen zwischen den Anten und in der Cella Halbsäulen oder Pfeiler. Erhalten ist nur noch ein Teil des Fundaments, der drei Stufen und einige Säulentrommeln. Das Material war Poros, mit Stuck überzogen; auch haben sich beträchtliche Reste der Bemalung erhalten. Als Zeit der Erbauung nimmt man die erste Hälfte des 4. Jahrh. an. In römiseher Zeit hat der ganze Bau eine Umgestaltung erfaliren, indem er in sehr roher

Weise mit dicker Stucklage verputzt worden ist. Vgl. Ergebn. Tafelbd. I Taf. 24—26, dazu Dörpfeld Textbd. II 37. Curtius u. Adler a. a. O. 36. Bötticher 382. Flasch 1104.

- S. 255,3. Auch diese Angabe haben die Funde bestätigt. Man hat im Metroon eine Statue des Claudius als Zeus, des Titus im Panzer, eine andere Panzerstatue (vielleicht des Domitian) mit einem gefesselt neben ihm knieenden Weibe (der Germania capta?) aufgefunden, s. Ergebn. Tafelbd. III Taf. 60 fg., dazu Treu Textbd. III 243. v. Rohden in den Bonner Studien f. Kekulé 2 u. 14. Der Kultus im Metroon war zur Zeit des Paus. so gut wie erloschen; die Tempelcella, in der sich kein Kultbild mehr befand, hatte man zur Aufnahme der Herrscherstatuen verwendet, vgl. Weil A. M. III 215.
- S. 255,5. Vom Philippeion sind die Fundamentmauern südwestlich vom Heraion, die Gebälkstücke und andere Bauglieder überall in der Altis verschleppt gefunden worden. Sicher herausgestellt hat sich, dass die Angabe des Paus., es sei ein Backsteinbau, falsch ist: es war ein mit Stuck überzogener und durchweg bemalter Werksteinbau. Der auf drei Stufen stehende Rundbau war von 18 Säulen ionischen Stils umgeben; doch überragt die Cella die Aussenhalle, und ihre in zwei Geschosse gegliederte Wand war mit je neun korinthischen Halbsäulen besetzt. Vgl. Ergebn. Tafelbd. II Taf. 79—82, dazu Adler Textbd. II 128. Curtius u. Adler 39. Bötticher 358. Flasch 1104 A.
- S. 255,9. Von dem aus parischem Marmor hergestellten Bathron, auf dem diese Statuen standen, sind eine erhebliche Anzahl von Platten wieder aufgefunden worden. Daraus geht hervor, dass die Figuren auf gemeinschaftlicher, einen Kreisausschnitt bildender Basis standen und nicht tiber Lebensgrösse waren; s. Treu A. Z. XL 67. Adler a. a. O. 132 mit Taf. 82 Fig. 2. u. 3.
 - S. 255,11. Vgl. zu Cap. 17,4.

Cap. XXI.

Beschreibung der Standbilder und der Weihgeschenke. Sechs aus Strafgeldern errichtete Zanes, sechs weitere von der Strafe des Kallippos und zwei vom Strafgeld von Ringern errichtete. Andere wegen Übertretung der Kampfregeln Bestrafte. Die Echohalle. Sarapion wegen Feigheit bestraft.

- S 255,13. Paus. beginnt hier mit seiner Periegese der Weihgeschenke (τῷ λόγφ τῷ εἰς τὰ ἀναθήματα, VI 1,1), die bis Cap. 27,12 reicht; die hier vorläufig angekündigte Periegese der Siegerstatuen folgt erst B. VI.
 - S. 255,15. ἐν ἀκροπόλει ττζ 'Αθήνησι, τὰ πάντα ἐστὶν όμοίως ἀνα-

θήματα, nach Furtwängler A. M. V 30 ist diese Stelle "so richtig und gerade für die vorrömische Zeit zutreffend, dass sie offenbar einer ältern Quelle entstammt", vgl. hierzu die Widerlegung von Purgold A. Z. XXXIX 89 zu N. 390.

- S. 255,16. Paus. scheidet hier die Siegerstatuen von den Anathemen; daraufhin hat Furtwängler a. a. O. die Ansicht entwickelt, die olympischen Siegerstatuen seien nicht als Weihgeschenke aufgestellt worden, sondern in Ausübung eines den Siegern zustehenden Rechtes zur Verkündigung des eigenen Ruhmes; beweisend dafür sei, dass in den Bauinschriften bis zum 1. Jahrh. v. Chr. die Weihung nie erwähnt werde, von metrischen Inschriften abgesehen. Diese Ansicht wurde gebilligt von Kuhnert Jb. f. Ph. Suppl. Bd. XIV 257 A. 7. Flasch 1096, zurückgewiesen von Schöll Hermes XIII 437 A. 2, und eingehend von Reisch a. a. O. 35 ff, der nachzuweisen sucht, dass das Fehlen des ἀνέθηκε nur Folge der bei den älteren Olympioniken-Statuen beliebten Kürze der Inschrift sei; wenn Paus. die olympischen Siegerstatuen Ehrenstatuen nenne, so gebe er damit keine von Alters her giltige Anschauung wieder, sondern übertrage nur seine moderne Auffassung in die alte Zeit.
- S. 255,17. τιμή τή ες τὸ θεῖον ἀνάκειται, wie § 4 τιμῆ τῆ ες τ. θ. Εστηκε, vgl. I 5,5 τῆς ες τὸ θεῖον τιμῆς ἐπὶ πλεῖστον ἐλθόντος. τιμῆ τῆ ες τὸ θεῖον, nicht einfach τοῖς θεοῖς heisst es, vgl. die Bemerkung Bd. I zu S. 46,4.
- S. 255,20. Hier, wo sich Paus. einer gewaltigen Fülle von Weihgeschenken gegenüber sieht, hält er es, wie III 11,1, für angezeigt, an seine immer wieder ausgesprochene und stets festgehaltene Absicht zu erinnern, nur das zu erwähnen, was seiner Meinung nach besonders bemerkenswert war (τὰ ἀξιολογώτατα, τὰ μάλιστα λόγου ἄξια, τὰ γνωριμώτατα, τὰ ἐπιφανέστατα), vgl. I 2,2. 23,4. 27,1. 39,3. II 2,1. 13,3. 14,4. 17,6. 29,1. VI 17,1. 23,1. 24,6. VIII 10,1. 54,7. X 9,1. 2.
- S. 256,2. Zunächst bespricht Paus. die Zeusstatuen, die sog. Zanes, die aus Strafgeldern der Athleten errichtet waren, und zwar in topographischer Reihenfolge vom Metroon bis zum Stadion. Dass Paus. dabei keiner älteren Quelle folgte, beweist die Erwähnung solcher Figuren aus jüngerer Zeit, vgl. Kalkmann 98 u. 102 A. 3. Von den meisten der von Paus. aufgeführten Statuen sind die Basen, mehr oder weniger im ursprünglichen Zustande, wieder aufgefunden worden, s. Ergebn. Tafelbd. II Taf. 92, dazu Purgold. Textbd. II 151 ff. Flasch 1090.
- ebd. Hirschfeld A. Z. XL 112 wirft es dem Paus. vor, dass er die χρηπίς, die er doch hier erwähnt, VI 19,1 wie etwas ganz neues einführe. Allein hier soll sie, wie Brunn Jb. f. Ph. CXXIX 25 darlegt, nur als topographischer Anhaltspunkt dienen.
- S. 256,3. Zeusbilder, wurden deshalb aus den Strafgeldern hergestellt, weil sich die verurteilten Athleten schwer gegen den Zeus öpxios (vgl. Cap. 24,9) vergangen hatten; s. Bernays im Hermes IX 128.
- S. 256,5. Erste Gruppe von 6 Zanes, gestiftet Ol. 98 (388 v. Chr.) aus den Strafgeldern des Thessaliers Eupolos. Paus berichtet nicht, ob die Hellanodiken den Betrug des Eupolos vor oder nach seiner Ver-

kündigung als Sieger entdeckt hatten, Förster Sieger i. d. olymp. Spielen I 23 N. 313 nimmt das letztere an, dass daher Eupolos thatsächlich in den amtlichen Siegerlisten aufgeführt war, weil die Verkündigung nicht mehr ungiltig gemacht werden konnte. Die Porosfundamente der Basen dieser ersten Gruppe sind noch in situ; darauf die zu den Basen N. 2, 3 und 4 gehörigen Blöcke aus schwarzem Kalkstein.

- S. 256,11. Das Basis N. 2 (von Westen her) zeigt die Künstlerinschrift Κλέων Σιχιώνιος ἐ(ποίησεν); vgl. Inschr. v. Olympia 653 N. 637. A. Z. XXXVII 146. Loewy Inschr. griech. Bildh. N. 95. Die Oberfläche lässt erkennen, dass die ungefähr lebensgrosse Figur auf dem r. Bein mit voll aufgesetztem Fusse stand, während der zurückgesetzte linke nur mit den Zehen den Boden berührte, s. Purgold a. a. O. 152. Über Kleon v. Sikyon s. oben zu S. 243,17.
 - S. 256,14. ἐθέλει δηλοῦν, vgl. zu S. 201,18.
- S. 256,18. ἀθληταῖς παρανομοῦσιν είναι δέος, finaler Infinitiv (Bd. I zu S. 684,23) wie gleich nachher διδασχαλίαν είναι; δέος Schreckmittel, abschreckendes Beispiel, wie Thuc. III 45,4.
- S. 257,1 ff. Zweite Gruppe von 6 Zanes aus den Strafgeldern des Atheners Kallippos Ol. 111 (332 v. Chr.); vgl. Förster a. a. O. 28 N. 385. Bei diesen Statuen bestand das Basenfundament aus einem einzigen Porosblock; von den zu den Basen gehörigen, darauf stehenden Werkstücken sind teils Mittelblöcke aus weissem Kalkstein, teils Oberblöcke aus bunter Breccia erhalten, s. Purgold a. a. O. Die beiden Statuengruppen, die durch einen kleinen Abstand getrennt sind, füllen den Raum am Fuss der Schatzhausterrasse vom Metroon ab bis zu der Linie, die die Westfront der Echohalle bildet.
- S. 257,4. Paus. drückt sich so aus, wie wenn über die Athener, nicht über Kallippos persönlich, die Strafe verhängt worden wäre; es bedeutete aber eben die Bestrafung ihres Landsmanns eine Schande für das ganze Volk, darum schickten sie ihren berühmtesten Redner. Nach Ps. Plutarch X orat. vit. 850 B hätte Hypereides in Elis Erfolg gehabt; die Rede, die er bei dieser Gelegenheit hielt, wird von Harpokration s. v. Έλλανοδίχαι zitiert.
- S. 257,7. καὶ 'Ολυμπίων εἰργόμενοι heisst nicht, wie gewöhnlich verstanden wird, "obwohl sie von den olympischen Spielen ausgeschlossen wurden" (so z. B. III 8,3. V 21,13), sondern "indem sie sich von den ol. Spielen fern hielten", wie V 2,2. 3. 4. VI 3,9. 16,2, in welch beiden letzteren Stellen wiederum falsch übersetzt wird; es ist daher auch das vorausgehende οὖτε (neque et) nicht zu beanstanden; so richtig Frazer I 587.
 - ebd. Zum Participium nach τοιόσδε vgl. zu S. 10,21.
- S. 257,10. έλεγεῖα ἔχοντα τὴν ζημίαν, vgl. I 43,8 έλεγεῖα τὰ ἐς Ψαμάθην καὶ τὰ ἐς αὐτὸν ἔχοντα Κόροιβον, es ist also nicht nötig, ἐς τὴν ζημίαν zu schreiben.
- S. 257,19. Dritte Stiftung: zwei Zanes aus Ol. 178 (68 v. Chr.). Aufgestellt waren sie in dem schmalen Raum, der zwischen der Schatzhaus-

terrasse und der Nordwand der Echohalle blieb; die eine Basis (abgeb. Ergebn. Taf. 92,8) zeigt in der Form den späteren Ursprung; ob die östlich davon nach dem Stadion hin gefundene zur zweiten Statue gehörte, ist unsicher, da die Arbeit daran römischen Ursprungs scheint, Purgold S. 153.

- S. 257,20. Die Worte οἶτινες δὲ ἐχαλοῦντο, ἐμέ γε ἢ τοὺς Ἡλείων λέληθεν ἐξηγητάς, die von Schubart und von Frazer in der Übersetzung eingeklammert und auch von Gurlitt mit Schubart Jb. f. Ph. LXXXXVII 533 nach ζημίας ὑπὸ Ἡλείων in § 5 gesetzt werden, haben wir an ihrer Stelle gelassen; der Gedankengang des Paus. scheint uns nämlich folgender zu sein: die Behauptung der Exegeten, Philostratos habe in der 178. Olympiade gesiegt, wird durch die offizielle Liste widerlegt; diese weist aber überhaupt keinen Sieger dieses Namens auf, also können die von den Exegeten angegebenen Namen nicht die richtigen sein und wie sie hiessen, entzieht sich meiner Kenntnis und (codd. ἢ) derjenigen der Exegeten der Eleier. Vermutlich würden die Exegeten auf diese Beweisführung geantwortet haben: die Voraussetzung, von der Paus. ausgehe, dass Philostratos, wenn an ihrer Behauptung etwas Wahres wäre, in der Siegerliste stehen müsste, sei eben falsch, da er rechtzeitig abgefasst wurde.
- S. 402,32. Die Angabe der Exegeten, Philostratos sei der Sieger von Ol. 178 gewesen, hat Krause Olympia 356 und, wenn auch zweifelnd, Rutgers Iul. Afric. 82 angenommen. Allein dass der Sieger dieser Olympiade im Pankration und Ringkampfe Straton war, wie er bei Paus. (auch VII 23,5), Ael. v. h. IV 15 und Panodoros (Cram. Anecd. Oxon. II) p. 154 heisst, oder Stratonikos, wie ihn Iul. Afric. nennt, scheint sicher zu sein. Förster II 12 N. 571 nimmt nun an, dass Straton im Ringkampf den Eudelos und den Philostratos zu Gegnern gehabt, dass Philostratos den Eudelos bestochen habe, aber vor erlangtem Siege von den Hellanodiken abgefasst worden sei. Dagegen meint Purgold, Straton habe in gar keiner Beziehung zu dieser Zeusstatue gestanden, der Fehler der einheimischen Überlieferung liege in der Datierung. Darnach hätte also wirklich Philostratos durch Bestechung gesiegt, aber in einer andern Olympiade.
 - S. 258,5. τὰ Ἡλείων ἐς τοὺς όλυμπιονίχας γράμματα, vgl. zu Cap. 4,6.
- S. 258,10. Rhakotis hiess später noch ein Stadtviertel von Alexandreia, Strab. XVII 792; vgl. Steph. Byz. s. v. und v. 'Αλεξανδρείας πόλις. Tac. hist. IV 84. Plin. V 62.
- 258,11. Die Sage bezeichnete den Herakles als den ersten Doppelsieger im Pankration und Ringkampf (vgl. oben Cap. 8,4), später nannte man einen solchen παράδοξος oder παραδοξονίκης und zählte diese als ersten, zweiten u. s. w. seit Herakles (ἀφ' Ἡρακλέους), vgl. Kindscher Jb. f. Ph. XI 392.
 - S. 258,12. τὸν κότινον ἀθλα, zum Plural vgl. zu II 27,4 Bd. I S. 450.
- S. 258,13. Kapros, Sohn des Pythagoras, siegte Ol. 142 (212 v. Chr.); vgl. über ihn VI 15,10 u. 16,1. Aristomenes aus Rhodos, Ol. 156 (156 v. Chr.). Protophanes aus Magnesia am Maiandros (vgl.

- I 35,6) Ol. 172 (92 v. Chr.). Marion, Sohn des Marion, aus Alexandreia, Ol. 182 (52 v. Chr.). Aristeas (mit Beinamen Menandros) aus Stratonikeia in Karien, Ol. 198 (13 n. Chr.). Nikostratos, Sohn des Isidotos, aus Aigeai in Kilikien, Ol. 204 (37 n. Chr.); vgl. über ihn auch Tac. dial. 10. Quintil. II 8,14. Luc. hist. conscr. 9; und über alle Paradoxoniken Iul. Afric. und Kindscher a. a. O. mit Förster II 9 N. 474 f.
- S. 258,14. Der Lethaios ist ein Nebenfluss des Maiander, vgl. Strab. XII 554; XIV 647. Athen. XV 683 C u. s.
- S. 258,17. Chrysaoris, vgl. Steph. Byz. s. v., nach Chrysaorbenannt; dort hatte der in Karien besonders verehrte Zeus Χρυσαορεύς seinen Kultus, Strab. XIV 660.
- S. 259,1. Dies Ereignis aus Ol. 218 (93 n. Chr.) scheint nicht mit Errichtung einer Zeusstatue in Zusammenhang zu stehn, sondern von Paus. nur als Exkurs, weil er vorher auch von der Bestrafung eines Alexandriners berichtet hat, erzählt zu werden. Der betreffende Apollonios gen. Rhantes ist sonst nicht bekannt.
- S. 259,9. ὁπὸ ἀνέμων κατείχετο ἐναντίων, vgl. die Festordnung für die Agone der Sebasta zu Neapel, Inschriften v. Olymp. N. 56 Z. 23—25, wo als Entschuldigungsgründe für Verspätung νόσος ἡ λησταί und an dritter Stelle wohl ναυαγία oder ein allgemeiner Begriff, wie χειμών, angeführt werden.
- S. 259,15. Aus der hier erzählten Anekdote, zumal aus der Thatsache, dass Herakleides den Kranz schon trug, schliesst Mie Quaest. agonist. 30 sq. mit Recht, dass die Akklamation und Krönung des Siegers unmittelbar nach dem Wettkampf geschah.
 - S. 259,17. τὸ χοῦφον τοῦ νοῦ, vgl. zu τοῦ χωρίου τὸ ἐχυρόν IV 24,7.
- S. 259,18. Zwei Zanes aus Olymp. 226 (125 n. Chr.), zu beiden Seiten des Stadion-Eingangs aufgestellt; die Basen derselben sind noch erhalten, zur Linken des Eingangs ein grosser Block aus schwarzem Kalkstein, zur Rechten einer aus weissem, von dem man erkennt, dass er ursprünglich zu der Gruppe der Zanes von Ol. 112 gehörte; man hat ihn dort durch einen eingeschobenen Sandsteinblock ersetzt. Vgl. Purgold 153. Die bestraften Aigypter, Deidas und Sarapammon, sind sonst unbekannt; der Name des letzteren kommt sonst nicht selten vor.
- S. 259,19. ὑπὲρ αὐτῆς μαχομένους τῆς νίκης, sie entdeckten, während die Faustkämpfer um den Sieg selbst kämpften, dass sie "sich mit einander verglichen hatten, was einer dem andern für den Sieg geben sollte" (Goldhagen); Schubart meint, der Sinn sei: sie ertappten "Männer, welche im Faustkampfe ausser um den Sieg selbst, noch um eine verabredete Summe gekämpft hatten", d. h. sie hatten verabredet, dass der Unterliegende dem Sieger eine gewisse Summe Geldes zu zahlen habe. Hierbei lässt sich aber nicht einsehen, weshalb die beiden wie Betrüger bestraft wurden; es handelt sich vielmehr um eine Verabredung, die der Engländer mit to sell a match bezeichnet, d. h. die beiden kämpfen zwar mit einander, aber um eine bestimmte Summe lässt der eine den andern be-

trügerischerweise gewinnen, vgl. Frazer zu der Stelle, der einen bezeichnenden Fall dieser Art aus Philostr. de arte gymn. 45 zitiert; Schwierigkeit macht nur der Zusatz ὑπὲρ αὐτῆς μαχ. τῆς νίκης, wofür Amasaeus ὑπὲρ τῆς αὐτῆς νίκης gelesen zu haben scheint (Frazer berücksichtigt αὐτῆς nicht), wahrscheinlich ist gemeint: die Eleier entdeckten den Betrug, während die beiden um den Sieg selbst kämpften, d. h. nicht bei einer andern Gelegenheit oder auf anderem Wege.

S. 259,22. Für die Namensform Deidas spricht die Inschrift von Olympia N. 228: Μάρχος Δείδα 'Αντισχεύς.

S. 260,2. ἐν οὐδενὸς λόγω θέσθαι, so X 31,8, 11, dagegen ἐν οὐδενὶ λόγω θ. IV 24,6. VI 6,8. Her. III 30. ἐν οὐδενὶ ποιήσασθαι I 4,4; vgl. 'Αριστομένους οὐδένα ἐποιοῦντο λόγον IV 16,10. τῶν παίδων εἰχεν οὐδένα λόγον I 17,6.

S. 260,4. Stiftung von zwei Zanes aus Ol. 192 (12 v. Chr.), den Vätern der Schuldigen, die mitbeteiligt waren, auferlegt. Ob Polyktor infolge der von seinem Vater vorgenommenen Bestechung des Sosandros wirklich im Ringkampf der Knaben gesiegt hat, oder ob man die Bestechung schon vorher entdeckte, ist nicht ersichtlich; vgl. Förster II 14 N. 598.

S. 260,5. έχατὸν καὶ ἐνενήκοντα, die kleinere Zahl nach der grössern, vgl. zu IV 15,1.

S. 260,12. Die eine Zeusstatue wurde im Gymnasion zu Elis aufgestellt, vermutlich mit Rücksicht darauf, dass Damonikos ein Eleier war; die andere vor der Echohalle. Purgold 152 vermutet, dass das vor der NW-Ecke der Halle liegende Fundament vielleicht für dies Denkmal in Anspruch zu nehmen sei.

S. 260,13. Die Stoa Poikile in Olympia hiess später Echo-Halle, weil dort ein berühmtes siebenfaches Echo war; vgl. Plin. XXXVI 100: Olympiae autem arte (echo evenit), mirabili modo, in porticu, quam ob id heptaphonon appellant, quoniam septiens eadem vox redditur. Plut. de garrul. 1 p. 502 D. Luc. de mort. Peregr. 40. Ihre Reste sind im Osten der Altis, zwischen der Schatzhausterrasse und dem römischen Thor, wieder aufgefunden worden; es hat sich ergeben, dass man zwei Bauten zu unterscheiden hat: die jüngere Vorderstoa, ein Oblong von ca. 98 m Länge und 12,50 m Tiefe, das nach W zu eine offene Säulenstellung mit Stufen, an den übrigen Seiten geschlossene Wände hatte, sowie eine Säulenstellung im Innern, und dahinter einen ältern Bau, eine zweischiffige Säulenhalle von wenig abweichenden Dimensionen, an deren Wänden vermutlich einst die zur Zeit des Paus. verschwundenen Gemälde (Hoav... τὸ ἀργαῖον) angebracht waren. Dörpfeld ist der Ansicht, dass bei Erbauung der jüngeren Stoa die Vorderwand der älteren abgebrochen und ihr Material zu dem Neubau verwendet worden ist; er nimmt an, dass die ältere Halle die eigentliche Poikile gewesen sei, deren Errichtung nicht lange nach dem Bau des Zeustempels anzusetzen sei, während die jüngere vorgebaute Stoa, die Echohalle, in die zweite Hälfte des 4. Jahrh. v. Chr. zu ver-S. Ergebn. Tafelbd. I Taf. 49-51, dazu im Textbd. II 70; die Begründung, weshalb diese Halle für die Echohalle zu

halten ist, s. Dörpfeld Ausgrab. v. Olymp. IV 48. Vgl. sonst Curtius u. Adler 32. Bötticher 377. Flasch 1104 G.

- S. 260,17. Die Geschichte vom Sarapion hat mit den Zanes nichts zu thun und ist ein Zusatz, der nur beigefügt ist, weil es sich auch hier um Strafgelder handelte. Er ist nicht zu verwechseln mit dem gleichnamigen Alexandriner VI 23,6.
- S. 260,22. ἐπὶ αἰτίαις τοιαῖσδε, da τοιόσδε sich auf das Folgende zu beziehen pflegt (s. z. B. I 2,1. 7,2. 27,3. 32,6. 36,4; IV 27,1), erwartet man hier τοιαύταις, doch bezieht sich auch dieses nicht immer auf das Vorausgehende, vgl. II 19,3. 23,1. III 14,4.

Cap. XXII.

Der Altar, auf dem die Trompeter und Herolde ihren Wettkampf halten. Andere Bildsäulen des Zeus.

S. 261,1. Paus. führt nun von hier bis Cap. 24,11 die übrigen Zeusbilder auf, d. h. die im Freien stehenden, da von den Figuren im Zeustempel und im Heraion schon die Rede gewesen ist; vgl. Gurlitt 388. Er erwähnt im ganzen 25 Zeusstatuen, von denen die eine (Cap. 24,9) im Buleuterion, also ausserhalb der Altis, lag, eine andere, anhangsweise Cap. 25,1 erwähnte, gar kein Zeus war; es bleiben also im ganzen 23 Zeusfiguren in der Altis, die dort überall verstreut standen, weshalb Paus. topographische Angaben hinzufügen musste. Kalkmann 92 meint, Paus. sei hier zu Umwegen genötigt, weil seine Quelle nach den durch ganze Anathemen-Reihen bestimmten Wegen die Beschreibung einrichtete und nicht nach Zeusstatuen; hingegen sucht Gurlitt a. a. O. die Zeusstatuen topographisch in sechs verschiedene Gruppen zu zerlegen: 1) beim Stadionbei und im Hippodameion; 3) beim Buleuterion; 4) der Ostfront des Zeustempels; 5) im Süden des Zeustempels; 6) im Norden des Zeustempels. Flasch 1090 fg. nimmt mehrere gesonderte Gänge an: zunächst an der Thesaurenterrasse und der Echohalle, dann Umgebung des Zeustempels, und zwar zuerst an der Stidseite von West nach Ost, dann an der Ostseite in zwei Gängen nach Norden, schliesslich die Nordseite in der Richtung nach Westen. Nach Dörpfeld Ergebn. Textbd. I 86 beginnt Paus. seine Wanderung beim Metroon, geht hinab bis zum Stadioneingang, wendet sich nach Süden, um zwischen dem Hippodameion und der Terrasse des Zeustempels hindurch bis zum Buleuterion zu gelangen; dort wendet er sich wieder nach Norden, betritt die östliche Terrasse des Tempels und wandert dann um die Nordseite des Tempels herum und an dem Pelopion vorüber zur westlichen Tempelterrasse.

- S. 261,2. Diesen βωμός, der jedoch kein Altar, sondern eher eine Art Basis gewesen zu sein scheint, möchte Flasch 1090 in dem 19 m langen Marmorbathron vor der Echohalle erkennen, das sonst vielfach als Proedria bezeichnet wird (vgl. zu Cap. 15,4); dasselbe bot Raum für eine grössere Zahl von Wettkämpfenden, konnte an dem auf der Vorderseite eingeschnittenen Halbkreise durch eine Treppe bestiegen werden, und auf dem grossen freien Platze davor konnten sich die Zuschauer verteilen. Indessen würde Paus. in diesem Falle die Lage doch wohl als "vor der Echohalle" bezeichnet haben, nicht aber mit "nahe bei dem Eingang zum Stadion".
- S. 261,4. Nach Euseb. I p. 204 Sch. wurde dieser Agon der Trompeter und Herolde Ol. 96 (396 v. Chr.) eingeführt. Ein Diogenes νικήσας τοὺς σαλπιστὰς 'Ολύμπια πεντάκις kommt auf der Inschrift N. 232, Inschr. v. Ol. S. 345 vor; den ἀγὼν τῶν κηρύκων erwähnt Luc. de mort. Peregr. 32. Flasch a. a. O. meint, dass jenes Bema nicht bloss für Wettkämpfe, sondern überhaupt für Verkündigungen aller Art, Reden an das Volk, Rezitationen während des Festes werde benutzt worden sein.
- S. 261,6. μέγεθος μὲν όσον εξ πήχεις, zu ergänzen ist εἰσὶ, vgl. § 7. 25,12. III 19,2; wegen des Fehlens der Copula erwartete man eher εξ πήχεων, vgl. V 24,3.
- S. 261,7. Kynaitha ist der Name einer Stadt und Landschaft in Arkadien, vgl. VIII 19,1. Κυναιθεύς als Beiname des Zeus bei Lycophr. 400 m. Schol.
- S. 261,9. Über die mutmassliche Lage des Hippodameion s. zu VI 20,7. Lange Haus u. Halle 335 (vgl. Verhandl. der Dessauer Philol. Versammlg. 198), dem sich Flasch 1091 und Gurlitt 389 anschliessen, nahm das Hippodameion im Südwesten der Altis an und hielt ein dort in der Nähe (nordwestlich vom Buleuterion) in situ gefundenes halbkreisförmiges Bathron für die Basis von der Statuengruppe des Lykios. Allein dagegen hat sich Dörpfeld Ergebn. Textbd. I 85 anscheinend mit Recht erklärt, da kaum denkbar ist, dass Paus. hier und VI 20,7, ohne ein Wort darüber zu sagen, vom Stadioneingang quer über die Altis in deren Südwestecke gewandert sei. Freilich ist sonst kein halbrundes Bathron von entsprechender Grösse erhalten, allein der grössere Teil der Basen in der Altis ist ja entweder verschleppt oder zu Kalk gebrannt worden. gegen ist es sehr wahrscheinlich, dass einige im Heraion gefundene Steine, die in archaischen Buchstaben (vgl. unten Z. 18 γράμμασιν άρχαίοις) das Wort Μέμνον zeigen (Inschr. v. Ol. 701 N. 692), zu der Basis dieses Denkmals gehörten.
- ebd. Über dies Weihgeschenk der Apolloniaten von Lykios, dem Sohne des Myron (über diesen s. zu I 23,7), vgl. Brunn I 258. Overbeck I 491. Murray II 229. Der Kampf zwischen Achilleus und Memnon war auch am amyklaiischen Thron (III 18,12) und an der Kypseloslade (oben Cap. 19,1) dargestellt, die dichterische Behandlung verdankte man dem Arktinos. Die Darstellung beschränkte sich auf parallele Gegenüberstellung von Griechen und Barbaren, wobei Achilleus und

Memnon an den Enden des Halbkreises in Kämpferstellung einander gegenüberstanden. Zeus, zu dem Thetis und Hemera (d. i. Eos) flehten, war vermutlich thronend dargestellt, vgl. Overbeck Kunstmythol. II 50.

S. 261,18. Die Stadt Apollonia im Süden Illyriens wird häufig nach ihrer Lage am ionischen Meere bezeichnet, so Herod. IX 92. Ael. v. h. XIII 16. Cass. Dio XLV 3,1.

S. 261,22. Die Abanter erscheinen in der Sage als altgriechischer Volksstamm, der sich die Insel Euboia, die darnach Afaveis heisst, unterworfen haben soll, Hom. II. II 536. IV 464. Steph. Byz. s. v. Die Benennung einer Landschaft in Thesprotien mit dem gleichen Namen wird auf die aus dem troischen Kriege heimkehrenden Abanter, die dorthin verschlagen worden waren, zurückgeführt, vgl. Steph. Byz. a. a. O. und v. Aμαντία. S. Töpffer bei Pauly-Wissowa I 13 f.

S. 262,3. Da θρόνιον neutrum ist (s. Strab. IX 426), so ist der Ausdruck nicht zu erklären nach VI 15,1 ἐχ Λεπρέου τοῦ ἐν τἢ Τριφυλία, sondern mit τῆς ἐπὶ Βοαγρίφ π. wird die Gegend, in der die Stadt liegt, als das Ganze hinzugefügt, wie z. B. VII 23,8 ἐν Τετάνη τῆς Σιχυωνίων.

S. 262,8. Apollonia wurde unter Periander gegründet, vgl. Plut. de sera num. vind. 7 p. 552 E, daher 'Απολλωνία Κορινθίων ἀποικία bei Thuc. I 26. Steph. B. s. 'Απολλωνία, der den Korinthier Gylax als Oikisten nennt; indessen beteiligte sich bei der Gründung wohl auch Korkyra, weshalb die Stadt bei Strab. VII 316 als κτίσμα Κορινθίων καὶ Κερκυραίων bezeichnet wird; ebenso Scymn. 438. Stadt des Apollon nannte sich die Gründung, um damit anzudeuten, dass sie sich unter seinen Schutz stelle; so benannten sich auch andere Kolonien nach Göttern, vgl. Potidaia, Herakleia.

S. 262,13. Das Zeitalter des Aigineten Aristonoos ist auch uns, wie dem Paus., unbekannt. Brunn I 96 und Overbeck Kunstmyth. II 16 weisen ihn der älteren Zeit zu, weil Aigina schon 458 v. Chr. mit seiner Selbständigkeit auch die Blüte seiner Kunst verlor; allein da Aristonoos, obschon Aiginet, seine Kunst auch auswärts erlernt und betrieben haben könnte, so ist das nicht beweisend. Über den Adler als Attribut des Zeus vgl. Sittl Jb. f. Ph. Suppl. Bd. XIV 1. Kekulé A. Jb. III 43.

S. 262,14 ff. Grosse, von den Phliasiern geweihte Gruppe, den Raub der Aigina durch Zeus darstellend, ausser diesen beiden noch Harpina (vgl. VI 21,8), Korkyra, Thebe und Asopos. Nach späterer Sage raubte Zeus die Aigina als Adler; doch war er hier offenbar in göttlicher Gestalt gebildet. Eine ganz ähnliche Vorstellung giebt eine rotfigurige Vase des Vaticans, Mus. Gregor. II 20,1, wo ausser Zeus, Aigina und Asopos noch andere Töchter des letzteren anwesend sind, vgl. Overbeck a. a. O. II 399 fg.; über die Anordnung der Gruppe vgl. die Vermutungen Sauers Anf. d. stat. Gruppe 28 fg. Eine den Raub allein darstellende Gruppe von Zeus und Aigina batten die Phliasier nach Delphi geweiht, s. X 13,6.

S. 262,19. Neben der Asopostochter Harpina werden als Mutter des Oinomaos Eurythoë (schol. Apoll. Rh. I 752) und Sterope (Hell. frg. 56, Hyg. f. 84. 159. Tzetz. Lyk. 149) genannt. Bei Diodor IV 72 fehlt

Harpina im Verzeichnis der zwölf Töchter des Asopos, dagegen wird sie Cap. 73 als solche genannt. Ist die Mutter des Oinomaos eine phliasische Heroine, so ist wohl Phlius auch die ursprüngliche Heimat ihres Sohnes, s. hierüber Thrämer Perg. 55 ff.

- S. 262,20. λέγεται δὲ ἐς μὲν Κόρχυραν ὡς μιχθείη Ποσειδῶν αὐτῆ, vgl. Hell. bei Steph. B. s. Φαίαξ. Apoll. Rh. IV 568. Diod. IV 72,3.
- S. 263,1. ταιαῦτα ἔτερα, ebenso II 5,3. 18,7. VII 24,13. VIII 13,1; dagegen ἕτερα τοιαῦτα IV 12,5; so Her. I 120 extr. 191. III 79.
- ebd. ἢσε Πίνδαρος, wo Pindaros das that, ist nicht bekannt, "fortasse in primo Hymno" Boeckh Frg. Pind. p. 662.
- 263,5. Kekulé a. a. O. 44 vermutet, der poetische Ausdruck vom Geschoss des Zeus sei aus einer metrischen Inschrift entnommen, die auch die Reihenfolge der Namen veranlasst haben könnte.
- S. 263,6. Ein vor der Ostfront des Buleuterions gefundenes Bathronfragment mit den Buchstaben Alv (Inschr. v. Ol. 753 N. 838) will Röhl I G A 168 N. 590 zu Αlνεσίδημος ergänzen und zu dieser Statue beziehen; doch äussert Purgold a. a. O. Bedenken, da das Fragment auch zu einer Siegerstatue gehören könne. Boeckh zu Pind. Ol. p. 117 meinte, der Tyrann von Leontinoi sei der Emmenide Ainesidemos, S. des Pataikos, Vater des Theron, Tyrannen von Akragas, im Anfange des 5. Jahrh.

Cap. XXIII.

Statue des Zeus von den Hellenen aufgestellt, die bei Plataiai kämpften, nebst Aufzeichnung der Namen jener Städte. Welche Städte davon zu Pausanias' Zeit zerstört waren. Die eherne Säule, auf der das dreissigjährige Bündnis der Athener und Lakedaimonier eingegraben war. Von den Megarern geweihte Statue des Zeus. Eine von den Hyblaiern, eine von den Kleitoriern geweiht.

S. 263,8. Man nimmt heut allgemein an, dass das von Paus. hier und Cap. 24,1 u. 8, von Xen. Hell. VII 4,31 erwähnte Buleuterion der im Süden ausserhalb der Altis belegene Bau ist, der aus zwei, einander parallel von W nach O gelegenen, im W halbrund abschliessenden Langbauten besteht, die ein quadratischer Mittelbau und eine gemeinsame Vorhalle im O verbindet. Vgl. Ergebn. Tafelbd. I Taf. 55—58, dazu Dörpfeld Textbd. II 76. Ausgrab. v. Ol. IV 40. Curtius u. Adler 25. Bötticher 75. Flasch 1091 u. 1104 J. Der hier erwähnte inschriftlose Zeus muss nahe dem Eingang zum nördlichen Saale gestanden haben.

S. 263,9. αύθις ώς πρὸς ἄρκτον ἐπιστρέψαντι, Paus. geht nun zur Ter-

rasse des Zeustempels, vor dessen Ostfront wahrscheinlich die hier erwähnten Bildsäulen standen. Das aber bezeugt, dass er schon vorher von Norden her kam, vgl. Dörpfeld Textbd. I 86. Von der nach Her. IX 81 zehn Ellen hohen Statue, dem Weihgeschenk griechischer Städte nach der Schlacht bei Plataiai, ist höchst wahrscheinlich das Bathron noch erhalten in dem viereckigen Unterbau südöstlich vom Zeustempel an der Westseite des Weges dorthin, 5 m nördlich von der älteren Altismauer; man erkennt daran noch die Einarbeitung für die Metallstele, die Paus. unten § 4 erwähnt. Vgl. Ergebn. Textbd. I 86. II 78. Zur Lage dieses Zeusbildes vgl. auch VI 10,6.

S. 263,12. Nach Fabricius A. Jb. I 184 trug die Basis zwei Inschriften, eine auf der nach Osten gewandten Vorderseite, die Paus. mit den Worten ἀνέθεσαν δέ etc. dem Inhalte nach wiedergiebt, die eigentliche Weihinschrift, und eine zweite auf der rechten Nebenseite, die die Liste der griechischen Stämme enthielt.

S. 263,13 ff. Das folgende Verzeichnis stimmt nicht genau überein mit der Aufzählung der Kämpfer bei Plataiai, welche uns Her. IX 28-30 u. 77 giebt: es fehlen bei Paus. die Eretrier, Leukadier, Palier, Thespier und Mantineier, dafür aber verzeichnet er die Keier, Melier, Tenier, Naxier und Kythnier, welche nach Herodots Darstellung nicht am Kampf bei Plataiai beteiligt waren, sondern bei Salamis mitfochten (VIII 46. 82), wie sie auch keine Hopliten waren, sondern Schiffe stellten. Die Zeusstatue galt demnach nicht, wie Paus. glaubt, bloss den Kämpfern von Plataiai, sondern ebenso gut, wie der Dreifuss in Delphoi (IX 13,9, wo derselbe Irrtum wiederkehrt), den Teilnehmern an beiden Schlachten, wie richtig bei Ps. Dem. g. Neaira 97 gesagt ist und aus den Anfangsworten der von Fabricius (A. Jb. I 176) ergänzten delphischen Inschrift τοίδε τὸν πόλεμον ἐπολέμεον hervorgeht. Paus. glaubte die Statue auf den Sieg bei Plataiai beziehen zu müssen, weil die Liste am nächsten mit dem von Herodot gegebenen Verzeichnis der Kämpfer von Plataiai übereinstimmte und Herodot angiebt, dass die Denkmäler aus der plataiischen Beute errichtet wurden (s. Ad. Bauer Wiener Stud. IX 226); dass er diesen berticksichtigt, darf man wohl aus der Wendung Πλαταιείς δὲ μόνοι Βοιωτῶν schliessen, es fiel ihm auf, dass die bei Herodot erwähnten Thespier (IX 30) in der olympischen Liste nicht figurierten; möglich ist auch, dass die Bemerkung τοῦτον οί συγγράψαντες τὰ ἐς Πλαταιάς direkt an die Adresse von Herod. IX 81 gerichtet ist, wie Robert Arch. Märch. 17 vermutet. -Nun stimmt aber die Liste des Paus. auch nicht überein mit derjenigen der Schlangensäule, welche nicht bloss 27, sondern 31 Namen aufzählt, indem zu den von Paus. genannten noch die Thespier, Eretrier, Leukadier und Siphnier erwähnt werden. Wilamowitz Herm. XII 345 A. 29 und nach ihm Kalkmann 76 ff. haben hierin den Beweis dafür gesehen, dass Paus. nicht das Original prüfte und dass seine Vorlage - Polemon lückenhaft gewesen sei, eine gänzlich unbeweisbare Behauptung. Ad. Bauer hat dagegen a. a. O. die Ansicht ausgesprochen, das Weihgeschenk in Olympia habe nur die Namen derjenigen Städte getragen, welche nach

Vernichtung der Barbaren ihren Beitrag zu den Kosten lieferten, Thuc. I 132 sage dies mit Beziehung auf die Schlangensäule und dasselbe dürfe man demnach auch für die Inschrift in Olympia annehmen. lassen die Worte des Thukydides ἐπέγραψαν ὀνομαστί τὰς πόλεις δσαι ξυγκαθελοῦσαι τὸν βάρβαρον ἔστησαν τὸ ἀνάθημα an sich eine derartige Auslegung zu, schliessen aber die andere, dass ξυγκαθελούσαι und die mit ἔστησαν Gemeinten identisch seien, keineswegs aus. Dies letztere ist aber als das richtige anzusehen, nicht bloss, weil man es schwer begriffe, dass einzelne Städte, um eine sicherlich nur unbedeutende Summe zu sparen, auf die Ehre, auf dem Weihgeschenk in Olympia genannt zu sein, verzichtet haben sollten, sondern weil sich die Bauer'sche Hypothese mit Herodots klaren Worten IX 81 nicht verträgt; darnach nämlich wurde das Bild nicht aus Beitragsleistungen einzelner Städte, sondern aus der Beute von Plataiai gestiftet. Somit kommt Frazer (Bd. V S. 306) zu der Ansicht, dass wir nicht in der Lage seien, die Diskrepanz zwischen den heiden Verzeichnissen zu erklären, da wir nicht wissen, durch wen und zu welcher Zeit die Liste der Staaten auf das olympische Weihgeschenk gesetzt wurde. Allerdings wissen wir dies durch kein Zeugnis, allein es spricht doch alles dafür, dass die Lakedaimonier, wie sie als Oberhaupt des Bundes die Liste in Delphi nach dem Sturze des Pausanias, der ein Jahr nach der Schlacht erfolgte (Arist. 'Aθ. πολ. § 23,5), eingraben liessen, so auch die Inschrift in Olympia besorgt haben, und weshalb dies in viel späterer Zeit erfolgt sein sollte, dafür lässt sich kein plausibler Grund ausfindig machen. Nun erkennt man aber bei genauerer Prüfung, dass für die olympische Liste die offizielle des delphischen Dreifusses bestimmend war, denn es werden die erhaltenen Namen der Hauptsache nach in derselben Reihenfolge aufgeführt. Es wird daher anzunehmen sein, dass die vermissten Namen ursprünglich auf dem Stein vorhanden, aber 600 Jahre später infolge der Beschädigung nicht mehr lesbar waren; dass die Annahme ursprünglicher Identität der beiden Listen wegen der Abweichungen in der Aufeinanderfolge der Namen nicht aufgegeben zu werden braucht, haben die Erklärungsversuche von Domaszewski N. Heidelb. Jb. I 185, man mag ihnen im einzelnen beistimmen oder nicht, jedenfalls gezeigt.

S. 263,17. Tiryns und Mykene standen zur Zeit der Perserkriege unter der Botmässigkeit der Argeier und nahmen in ausdrücklichem Gegensatz zu diesen, die sich neutral verhielten, am Kriege gegen Xerxes teil.

S. 264,2. Dass die Eleier in beiden Listen genannt werden, ist sehr auffallend, denn in Wirklichkeit haben sie nicht mitgefochten. Domaszewski a. a. O. nimmt an, die Athener hätten diese Auszeichnung für sie als ihre Bundesgenossen verlangt, Bauer a. a. O. 226, sie hätten die Ehre dem Umstand zu verdanken, dass sie einen Beitrag an die Kosten der Denkmäler bezahlten, wie umgekehrt die Mantineier, welche wie die Eleier zu spät kamen, nicht erwähnt würden, weil sie keinen Beitrag leisteten, s. hiezu oben.

S. 264,4. Mykenai zerstört, s. Bd. I zu S. 421,15. Tiryns fiel etwas früher als Mykenai, Diod. XI 65,2; der lang dauernde Kampf (Her.

- VI 88) ist ca. 470 anzusetzen, s. Busolt Gr. G. III 121 A. Die Tirynthier verschwinden nicht wie die Mykenaier aus der Geschichte, vielmehr gründen sie im Gebiet von Hermione die Stadt Halieis, s. ebd. 123.
- S. 264,5. Ambrakioten und Anaktorier von Augustus nach Aktion verpflanzt, s. Anth. Pal. IX 553. Strab. VII 325. Serv. zu Verg. Aen. III 276.
- S. 264,7. Die Athener erzwangen nach zweijähriger Belagerung die Übergabe der korinthischen Kolonie Potidaia und vertrieben die Bewohner im Winter 430/29, s. Thuc. II 70. Von Philippos wurde die von athenischen Ansiedlern bevölkerte Stadt im Jahre 356 dem Erdboden gleich gemacht, s. Diod. XVI 8 u. oft bei Demosthenes.
- S. 264,10. Κασσάνδρεια δὲ ἐγένετο ἀπὸ τοῦ οἰχιστοῦ, das geschah a. 316; vgl. Diod. XIX 52,2. Strab. VII frg. 25 Kramer.
- S. 264,12. Ein Bildhauer Anaxagoras wird bei Diog. Laert. II 15 angeführt; ein anderer (oder der gleiche?) Anth. Pal. VI 139 in einem Epigramm.
- ebd. Schubarts Konjektur οἱ συγγράψαντες τὰ ἐς πλάστας wird von Kalkmann 184 und Klein arch. epigr. Mitth. IV 17 'A. 31 gebilligt, doch finden wir mit Robert Arch. Märchen 16 A. 1 die überlieferte Fassung befriedigend.
- S. 264,14. στήλη χαλαῆ Λακεδαιμονίων καὶ 'Αθηναίων συνθήκας ἔχουσα, der dreissigjährige Friede zwischen Athen und Sparta wurde geschlossen im Winter 446/5, s. Thuc. I 115. Diod. XII 7, vgl. R. v. Scala die Staatsverträge des Altertums I 46 ff.
- S. 264,17. Krison aus Himera siegte Ol. 83 (448 v. Chr.) zum ersten Male im Lauf, s. Diod. XII 5. Dion. Hal. XI 1. Iul. Afric.; in den beiden darauffolgenden Olympiaden siegte er noch zweimal, Diod. XII 23 u. 29, und war daher als Wettläufer berühmt, s. Förster I 17 f. N. 239,245 u. 248. Furtwängler Meisterw. 286 hat vermutet, dass wir ein Bild des Krison in dem sog. Alkibiades der Sala della Biga im Vatican (vgl. ebd. 284 Fig. 38) besitzen.
 - S. 264,21. Über den Wagen des Kleosthenes s. VI 10,6.
 - S. 265,2. Über den Wagen des Gelon s. VI 9,4.
- S. 265,4. Paus. unterscheidet nur zwei Hybla auf Sicilien, es gab aber drei Orte des Namens: 1) ή μείζων, am Südabhang des Aetna (heut Paternó); 2) ή μιχρά, unweit Syrakus, mit dem berühmten Honig, später Megara genannt, sonst Hybla ή Γερεᾶτις oder Γελεᾶτις. Thuc. VI 62; 3) ή ἐλάττων, im Südosten der Insel bei Akrai, Steph. Byz. v. Υβλαι.
- . S. 265,7. Υβλαίας θεοῦ, der Kopf mit Halsband, Schleier und Modius, dahinter eine Biene, auf Bronzemünzen, auf dem Revers ΥΒΛΑΣ ΜΕΓΑΛΑΣ, s. Head Hist. num. p. 129.
- S. 265,8. Bei Cicero de div. I 20 ist ebenfalls mit Berufung auf Philistos von interpretes portentorum die Rede, qui Galeotae in Sicilia Pausanias II.

nominabantur, vgl. Ael. v. h. XII 46. Steph. B. s. Γαλεῶται; nach eben diesem wohnten dieselben in Υβλα μιχρά (s. Υβλαι).

S. 265,11. Zeus der Kleitorier, von Ariston und Telestas, ebenfalls uns unbekannten Künstlern.

Cap. XXIV.

Andere Bildsäulen des Zeus, die teils von Staaten, teils von einzelnen in der Altis errichtet wurden. Die Bildsäule des Zeus Horkios im Buleuterion, bei der die Athleten schwören müssen. Bildsäule Alexanders des Grossen in Gestalt des Zeus.

S. 266,4. Den Beinamen Azoítas deutet Curtius ges. Abh. II 71 A. 2 auf den "Volkssammler", in Beziehung auf die Siegesfeier; Gerhard I 171 A. 6 auf Völkerschutz. Über den Vorschlag, diesen Doppelaltar in der Lücke Cap. 14,4 einzusetzen, s. oben zu S. 234,7.

S. 266,6. ἀπὸ δὲ τοῦ βουλευτηρίου etc., nach Dörpfeld Textbd. I 86: "demjenigen, welcher vom Buleuterion her vor den grossen Tempel tritt, zur Linken", also vor der Ostfront und zwar südlich vom Eingang.

S. 266,9. Brunn I 64 zeigt, dass Askaros um die Zeit des Xerxes lebte; als sein Lebrer aus Sikyon, dessen Namen verloren gegangen ist, könnte Kanachos oder Aristokles angenommen werden, ebd. 122, ebenso Klein arch. epigr. Mitth. V 103.

S. 266,12. δν δὲ πρότερον ἔτι ἐπολέμησαν, s. zu X 1,3 ff.

S. 267,1. et oetia, d. h. nördlich vom Eingang; es ist sicherlich nicht, wie Hirschfeld A. Z. XL 121 meinte, zu verstehen, als wenn der Bau spräche, sondern von dem, der vor dem Tempal steht. Hirschfeld fand zwar Zustimmung bei Flasch 1091 A. 3 und Scherer de olympionic. statuis 46, aber richtigen Widerspruch bei Robert im Hermes XXIII 432 A. 1. Es ist daher auch nicht richtig, wenn Purgold Aufs. f. Curtius 224 als "festen Punkt" annimmt, der Zeus der Lakedaimonier habe an der Südostseite des Tempels gestanden, wo man die Basis der Figur mit der Weihinschrift gefunden hat; denn diese war so wie so nicht mehr in situ, sondern vermauert, s. Inschr. v. Ol. 367 N. 252. Purgold Ergebn. Textbd. II 147 (A. Z. XXXIV 49 u. XL 91). Flasch 1091. Bötticher 328. Die Inschrift ist jedoch verstümmelt, und speziell der Pentameter wird von Ahrens im Philol. XXXVIII 193 ff. und Roehl IGA 30 N. 75 anders ergänzt, nämlich ίλη Εω[ς δάμω]ι τῶν Λακεδαιμονί[ων]; sie nehmen an, dass die Inschrift schon zur Zeit des Paus. so verstümmelt war, wie jetzt, und dass dieser sie falsch ergänzt habe. Veranlassung zu dieser Vermutung bot vornehmlich das Adjektiv ίλήφ mit dem schwer erklärbaren η und der Umstand, dass auf dem Stein nur voi, nicht voic, wie bei Paus. steht, zu lesen ist. Doch haben Dittenberger u. Purgold a. a. O. dieser

Hypothese widersprochen, weil ein Part. perf. ίλη Γώς ebenso unerhört ist, wie ein Adjektiv 治η Foc; und ebeneo der Vermutung von E. Curtius A. Z. XXXII 49 N. 7, dass τοὶ Λακεδαιμόνιοι gewissermassen als Unterschrift zu betrachten oder τῷ Λακεδαιμονίφ in kollektivem Sinne zu fassen sei. Sie selbst erklärten den Artikel toi für tois mit W. Schulze Hermes XXVIII 24 durch Assimilation der Konsonanten an der Wortgrenze, lesen also: ὑλήω[ι θυ]μῶι [τ]οῖ(λ) Λακεδαιμονίο[ις]. Dieser Lesung schliesst sich Meister in Collitz - Bechtel griech. Dialekt-Inschr. III * 5 N. 4405 an, während Cauer Delect. 2 p. 8 N. 14 το Λακεδαιμονίο(ι) liest. Was den Anlass zur Widmung anlangt, so ist nicht klar, ob δεύτερα zu ἀποστᾶσι oder zu èς πόλεμον κατέστησαν gehört. Curtius nahm ersteres an und setzte das Anathem darnach in Ol. 79,1 (464 v. Chr.); ihm stimmen zu Kirchhoff Stud. z. Gesch. d. gr. Alphab. 'S. 151. Cauer a. a. O. Preger Inscr. Gr. metr. 46 N. 57. Schubart jedoch, Jb. f. Ph. CXIII 681 ff. u. CXV 385 ff., sowie Kaibel Epigr. Gr. N. 743, denen Dittenberger und Purgold zustimmen, verwerfen die ganze Erzählung als Periegetenerfindung, wie bereits O. Müller Dorier I 151 A. 3 gethan. Als Zeit nimmt man das 6. Jahrh. v. Chr. an. Vgl. noch Müllensiefen de titulor. Laconic. dialect. (Strassburg 1882) 15 N. 22.

S. 267,5. Der Dativ bei δέξο ist nach Delbrück syntakt. Forschungen IV 56 lokativ zu erklären.

S. 267,10. Die Worte παρὰ τὸν πρῶτον ταύτη τοῦ ναοῦ χίονα erklärt Flasch 1092 und Dörpfeld Textbd. 86 wohl mit Recht als von der nordöstlichen Tempelsäule zu verstehen, Purgold Aufs. f. Curtius a. a. O. dagegen bezieht sie infolge seines Ansatzes der Zeusstatue der Lakedaimonier auf die Südostsäule, unter Zustimmung von Gurlitt a. a. O. Bei der nordöstlichen Säule findet sich eine grosse Basis aus opus incertum mit Verkleidung von Steinblöcken, von der Flasch und Dörpfeld a. a. O. annehmen, dass sie den Zeus des Mummius getragen hätte. Die dazu gehörige Inschrift hat sich nicht gefunden, wohl aber andere Inschriften von Anathemen des Mummius, s. Inschr. von Olympia 405 N. 278 ff.

S. 267,11. Die Ortsbestimmung der grossen Zeusstatue der Eleier fehlt, sie muss daher in der Nähe der letzterwähnten gestanden haben. Purgold a. a. O. nahm an, (unter Zustimmung von Flasch 1092. Gurlitt a. a. O. Dörpfeld a. a. O.), dass das Mittelstück seines Bathrons in dem grossen, vor der Ostfront des Tempels gefundenen Block erhalten sei, der die Inschrift Γαλείων περὶ όμονοίαρ zeigt, s. A. Z. XXXIV 219 N. 22. 1nschr. v. Olymp. 383 N. 260. Cauer Delect. N. 265. Dörpfeld nimmt weiter an, dass zu der Statue vielleicht der Unterbau gehörte, der nördlich von der ersten und zweiten Säule der Nordseite des Tempels sich findet. — Der Krieg der Eleier und Arkadier, der den Anlass zur Weihung der Statue gab, fällt in die Jahre 365/364 v. Chr.; vgl. Xen. Hell. VII 4,13 ff.; das erklärt auch den Zusatz περὶ όμονοίαρ, da die Arkadier infolge religiöser Bedenken freiwillig durch Vertrag der Eleier das olympische Heiligtum wieder zurückgaben, s. Xen. ebd. 35. Der Charakter

der Schriftzüge entspricht durchaus dieser Zeit, da die Statue jedenfalls bald nach jenem Kriege aufgestellt worden ist.

- S. 267,16. Vgl. Hom. Il. V 265 u. XX 231.
- S. 267,19. Nach VI 20,14 war Kleoitas Sohn eines Aristokles; daraus sowie aus attischen Inschriften (vgl. Loewy Inschr. gr. Bildh. Nr. 9 fg.) folgt, dass Grossvater und Enkel Aristokles hiessen, der Vater Kleoitas. Verfertiger der hier erwähnten Statuen ist der jüngere Aristokles (etwa um Ol. 95 = 400 v. Chr.), während der ältere wahrscheinlich der Meister der Aristonstele ist. Vgl. Brunn I 106; über Kleoitas s. I 24,3.
- S. 267,20. Über das Weihgeschenk des Mikythos und den Zeus in demselben s. unten zu Cap. 26,2. Über die jugendlichen Zeusbilder vgl. Overbeck Kunstmythol. II 195.
- S. 268,1. Elaia ist eine Stadt in Aiolis, nicht weit vom Kaïkos, der Hafenplatz von Pergamon.
- S. 268,3. Ob zur Zeusstatue der Knidier der archaische Bronze-kopf (abgeb. Ergebn. Tafelbd. IV Taf. 1, vgl. Furtwäugler ebd. Textbd. IV 9 f.) oder der Marmortorso, der nordwestlich vom Propylaion am Wege zum grossen Gymnasion gefunden wurde (Ergebn. Tafelbd. III Taf. 58,1, dazu Treu Textbd. III 225 ff.), gehört hat, wird von den beiden Herausgebern selbst als ganz ungewiss bezeichnet; vgl. auch Ausgrab. v. Ol. IV 10.
- S. 268,8. γέφυρα διαβατός, die Knidier hatten die Insel Triopion, die durch einen nur einige hundert Fuss breiten Euripos vom Festland getrennt war, durch einen Damm mit diesem verbunden, sodass sie zwei Häfen gewannen, vgl. Strab. XIV 656. Her. I 174. Ross Inselreisen II 82.
- S. 268,10. Κόρησος oder Κορησοός heisst eine Vorstadt von Ephesos nach dem dort in der Nähe belegenen Berge, s. Herod. V 100. Steph. Byz. s. v.
- S. 268,11. Mit der Mauer ist die westliche Altismauer gemeint, nach Flasch und Gurlitt a. a. O.; doch bemerkt Dörpfeld 86, dass in diesem Falle die Figur ausserhalb der Altis gestanden haben müsste, weil sie sonst nicht nach Westen blicken konnte. Allein es ist kaum anzunehmen, dass Paus. seinen Austritt aus der Altis alsdann nicht ausdrücklich bemerkt hätte. An die Südmauer ist sicher ebensowenig zu denken, vielleicht aber an die ältere Altismauer. Treu Ergebn. Textbd. III 215 vermutet, dass der zwischen Pelopion und Palaistra bei der Altismauer gefundene Zeustorso, Ergebn. Tafelbd. III Taf. 56,1, die von Mummius geweihte Statue sei, als deren Standpunkt auch er die West-Altismauer betrachtet, ebenso Furtwängler Meisterw. 407.
- S. 268,15. Diese letzte Zeusfigur wird der ganzen, sonst topographisch geordneten Aufzählung nur noch anhangsweise hinzugefügt, weil sie, als im Buleuterion befindlich, ausserhalb der Altis war. Curtius ges. Abh. II 62 vermutet, dass der quadratische Mittelbau des Buleuterions der heilige Bezirk mit Altar und Bild des Zeus Horkios gewesen sei. Über Zeus 8px105 vgl. Preller-Robert 151.
 - S. 268,17. ἐπὶ κάπρου κατόμνυσθαι τομίων, vgl. IV 15, 8.

- S. 269,2. δμνόσισι ποιείσθαι καὶ φυλάξειν, da an der Verbindung eines Verbums des Schwörens mit dem Infin. praes. kein Anstoss zu nehmen ist (vgl. den krit. Appar., Krüger § 53, 1, 10), so liegt wiederum ein bemerkenswertes Beispiel der Variatio vor.
- S. 269,7. μηδὲ ἐδώδιμον είναι, wie der Schwörende für den Fall des Meineids sich völlige Vernichtung (ἐξώλεια) anwünscht (vgl. z. B. Ps. Dem. LIX 10), so ist auch das beim Eidschwur verwendete Tier verflucht, weshalb sein Fleisch nicht gegessen, sondern entweder verbrannt oder ins Meer geworfen wird, s. Eustath. zu Il. III 310.
 - S. 269,8. Vgl. Hom. Il. XIX 266.
- S. 269,10. τὸν κάπρον ἀφιέμενον ἐποίησεν, ποιεῖν cum part., wie I 22,6. 41,5. II 24,4. III 24,11. IV 28,7. 30,1, eum accus. c. inf. I 28,6. 39,1. 43,1. II 22,2. IV 15,2. 30,5. 33,7, mit ὡς c. opt. I 23,4. II 6,5. III 25,5. IV 36,4.
- S. 269,17. Da hier von den Zeusbildern ἐντὸς τῆς ᾿Αλτεως die Rede ist, während doch die letztgenannte Statue ausserhalb der Altis lag, so meint Gurlitt 388, der Passus τοσαῦτα Διὶ εἰχασμένος δῆθεν sei an die falsche Stelle geraten und gehöre vor 24,9: ὁ δὲ ἐν τῷ βουλευτηρίφ κτλ. Allein man darf doch den folgenden Satz ὁπόσα δὲ ἀλλοῖα κτλ. nicht vom Vorhergehenden trennen, und dieser leitet direkt zum folgenden, zur Aufzählung der übrigen Anatheme über. Demnach muss man annehmen, dass Paus. die eine Ausnahme des Zeus δρκιος nicht für ausreichend erachtet, um deshalb für ἐντός richtiger ἐντὸς καὶ ἐκτός zu schreiben.
 - ebd. slvat abundiert, vgl. Bd. I zu S. 1,6. 428,22.
- ebd. ἀναριθμῆσαι wieder mit dem Zusatz ἐς τὸ ἀκριβέστατον IX 3,3, ἀνταριθμῆσαι Χ 20,1, ἀπαριθμῆσαι V 5,1, ἀπαριθμήσασθαι Ι 3,3, häufiger καταριθμῆσαι Χ 26,1, καταριθμήσασθαι V 25,11. VI 3,11. VIII 23,5.
- S. 269,18. Purgold Aufs. f. Curtius 235 ist der Meinung, dass das Postament an der Nordostecke des Tempels, das von anderer Seite für das Bathron der Zeusstatue des Mummius gehalten wird (s. oben), zu dieser Alexanderstatue gehört habe, und ferner, dass eine beim Metroon gefundene Figur eines kolossalen Zeus, dessen Kopf fehlt (vgl. Ausgrab. v. Olymp. III Taf. 18. Ergebn. Tafelbd. III Taf. 58,2; dazu Treu Textbd. III 232) eben diese Statue des Alexander als Zeus gewesen sei. Doch war diese Statue nach der Ansicht von Treu a. a. O. eine Darstellung des Augustus als Zeus, die, wie ihre Erhaltung zeigt, nicht im Freien, sondern im Innern des Metroons aufgestellt war, wofür die Masse der Figur und des Tempels, sowie die, in den zur römischen Zeit neu aufgetragenen Putz des Architravs eingehauene Inschrift angeführt werden. Die hier erwähnte Alexanderstatue war wohl eine Arbeit aus alexandrinischer Zeit, die zur Zeit des Augustus der Besitzer, ein Korinthier, hierher gestiftet hatte.

Cap. XXV.

Standbilder eines Knabenchors der Messenier an der Meerenge, der auf der Fahrt nach Rhegion Schiffbruch litt. Standbilder von Knaben aus Akragas. Die Völker, die Sicilien bewohnen. Zwei Bildsäulen des Herakles. Bildsäulen der griechischen Helden, welche um den Kampf mit Hektor losten. Bildsäule des Herakles, der mit einer Amazone um den Gürtel kämpft. Bildsäule des Herakles, von den Thasiern aufgestellt.

- S. 270,3. Der λόγος ό ες τους άθλητάς folgt von VI 1-18.
- S. 270,4. Von hier bis zum Ende des Buches geht die Aufzählung per dortigen Anatheme in der Altis, im ganzen 21 über die ganze Altis verteilte. Eine Angabe des Ausgangspunktes fehlt; Gurlitt 391 ist geneigt, anzunehmen, dass einleitende Worte mit einer Lokalangabe, die durch die die in § 5 angeführte Altismauer näher bezeichnet war, ausgefallen seien. Die vier erstgenannten Weihgeschenke bilden wohl eine nahe bei einander aufgestellte Gruppe; Flasch 1092 nimmt sie im Westen der Altis in der Umgebung des Pompenthores an. Hingegen meint Dörpfeld Ergebn. Textbd. I 87, dass die mit so viel Statuen besetzte Mauer die alte südliche Altismauer, die spätere Terrassenmauer des Zeustempels, gewesen sei; die westliche (neronische) Altismauer sei für Aufstellung von Statuen zu hoch gewesen.
- ebd. Μεσσηνίους τοὺς ἐπὶ τῷ πορθμῷ, ebenso VI 2,10; οἱ ἐν πορθμῷ Μεσσήνιοι V 25,4; vgl. ἡ ἐπὶ τῷ π. Μεσσήνη V 26,5, ἡ ἐν τῷ π. Μεσσήνη VI 4,3; auch ἡ πρὸς τῷ π. Μ. IV 26,3, vgl. Χαλκιδεῖς οἱ ἐπὶ τῷ Εὐρίπῳ V 23,2. VI 13,8. IX 12,6. Χαλκὶς ἡ ἐπ' Εὐρίπῳ IX 31,3. Χαλκὶς ἡ πρὸς τῷ Εὐρίπῳ VII 7,6.
- S. 270,9 ff. Ähnlich, aber vorsichtiger drückt sich Thukydides IV 24,5 über die Strömungen in der Meerenge von Messina aus. Als gemeinschaftliche Quelle, aus der Thukydides direkt, Paus. vielleicht indirekt schöpfte, erklärt Wölfflin die Σικελιώτις συγγραφή des Antiochos v. Syrakus, den Paus. X 11,3 zitiert, vgl. Antiochos von Syrakus und Coelius Antipater 13 f. Holm Gesch. Siziliens im Alterth. I 8 und 329, wo andere hierher gehörige Stellen angegeben sind, führt aus, dass die Behauptung über die Strömungen zwar übertrieben, aber nicht so gänzlich, wie die folgende inbetreff der Menge der in der Meerenge sich sammelnden Tiere, aus der Luft gegriffen sei, vgl. auch Freemann Gesch. Siciliens (deutsche Ausgabe von Lupus) I 65. Dass Paus. die Meerenge selbst befahren habe, ist nach diesen Behauptungen ausgeschlossen.
- S. 270,12. πέλαγος auch bei Thukydides a. a. O., hier von einem bestimmt begrenzten Meere wie I 1,1 πέλαγος το Αίγαῖον, gewöhnlich wie θάλασσα das Meer überhaupt, vgl. III 23,11. V 5,7.
 - ebd. 6 ôè in der Apodosis, s. Bd. I zu S. 416,3. 412,19.
 - S. 270,17 ff. Vgl. Od. XII 235 ff., ebd. 101.
 - S. 270,22. Aus den von Paus. inhaltlich mitgeteilten Inschriften

meinte Brunn J 114 die Zeit dieser figurenreichen Gruppe (35 Knaben, der Chormeister und Flötenbläser) ungefähr bestimmen zu können. Da auf der einen Inschrift die Messenier als die Weihenden bezeichnet waren, so muss das Werk nach Ol. 71,3 (494 v. Chr.) fallen, in welchem Jahre Zankle den Namen Messene erhielt; die andere, später hinzugefügte Inschrift rührte von dem Sophisten Hippias her, der um Ol. 86 (436) blühte. Darnach glaubte Brunn das Werk zwischen 494 u. 436 ansetzen zu können. Allein die wiedergefundene Basis der Cap. 27,8 erwähnten Hermesstatue des Kalon (so lautet der Name richtig, s. unten zu d. St.) wird nach dem Charakter der Schrift zwischen 420 u. 410 versetzt. Andere Werke dieses Bildhauers sind uns sonst nicht bekannt. Einen Versuch symmetrischer Anordnung der Figuren macht Sauer Anf. d. statuar. Gruppe 20.

- S. 271,5. Paus. giebt die Lage von Motye falsch an: die Stadt lag nicht an der Südküste beim Kap Pachynon, sondern an der Nordwestküste beim Kap Lilybaion, auf einer Insel (heut S. Pantaleo, s. Holm Gesch. Siciliens im Alterth. 83). Auch X 11,3 scheint fälschlich Pachynon an Stelle von Lilybaion genannt zu sein, s. Schubart Z. f. A. 1851, 295; hätte Paus. Sicilien aus eigner Anschauung gekannt, so wäre dieser Irrtum wohl nicht vorgekommen. Urlichs Jb. f. Ph. LXIX 378 meinte, dass Paus. Motya, das niemals in die Hände der Agrigentiner kam, mit Motyon, einem sikelischen Orte im agrigentinischen Gebiete, verwechselt habe; zustimmend Sauer a. a. O. 21 A. 82, andere, wie Schubart a. a. O. und Freemann a. a. O. II 511 glauben an eine Verwechslung mit Motyke. Die Stadt Motye wurde schon 396 v. Chr. verlassen, da Himilko die Einwohner nach Lilybaion überführte; es ist also ebenfalls ein Irrtum, wenn Paus. von ihr wie von einer noch bewohnten Stadt spricht.
- S. 271,6. 'Ακραγαντίνοι καταστάντες ες πόλεμον, nach der Vernutung von Freemann II 509 ff. ist dieser Krieg zwischen Akragas und Motye identisch mit dem Diod. XI 86 erwähnten, den Segesta und Lilybaion, worunter Motye zu verstehen ist, mit einander führten; der Sieg wäre demnach von Akragas und Segesta gemeinsam erfochten worden; nach Diod. a. a. O. fand er unter dem Archontat des Ariston statt, d. h. 454.
- S. 271,8. Über den Gestus der Adoration, in dem die Knaben der Agrigentiner dargestellt waren, vgl. Conze A. Jb. I 1. Sittl Geberden d. Gr. u. Röm. 305. Scherer de olympionic. statuis 31. Reisch griech. Weihgesch. 20. Wenn die Figuren, wie Gurlitt A. M. VI 157 und Sauer a. a. O. aunehmen, auf der Südterrassen-Mauer standen (so auch nach Dörpfeld), so richtete sich der Gestus ihres Gebetes jedenfalls nach dem Tempel, zum Gott selbst, hin. Über Kalamis vgl. zu I 3,4 (Bd. I 143); I 23,2 (I 254).
- S. 271,11 ff. Auch diese Übersicht über die Bevölkerung Siciliens stammt wohl wie die Notiz über das fretum Siculum direkt oder indirekt aus Antiochos von Syrakus; die Angaben stimmen dem Inhalt nach im Wesentlichen und auch in der Form teilweise mit Thuc. VI 2,6 überein, vgl. Wölfflin a. a. O. 15. Die Sikaner sind die frühesten Bewohner

Siciliens, die wir kennen, aber ihre Herkunft ist noch heute streitig. Neben ihnen liessen sich die aus Italien kommenden, mit den Oinotrern verwandten Sikeler nieder, indem sie die Sikaner zwangen, nach den westlichen Gegenden der Insel zu ziehen. Die Namen Σιχανοί und Σιχελοί entstammen derselben Grundform, was auf eine ursprüngliche Identität der beiden Stämme hinzuweisen scheint; diese wird von den einen behauptet, s. z. B. E. Meyer II 316, Beloch I 178, von andern bestritten, vgl. Freemann I 414 ff. Die Phryges, die Paus. sodann nennt, sind natürlich Troianer, vgl. Thuc. VI 2, wo es heisst, die flüchtigen Troer hätten die Städte Eryx und Egesta gegründet und seien in ihrer Gesamtheit Elymer genannt worden, s. zu X 11,3. Die Entstehung der Sage von der Einwanderung von Troern wurde begünstigt durch die Existenz des Aphroditeheiligtums auf dem Eryx und den Umstand, dass der Fluss von Segesta einen wie "Skamandros" klingenden Namen führte. — Anfangs wohnten die Phoiniker auf allen Landspitzen und nahe liegenden Inseln, allmählich aber zogen sie sich vor den heransegelnden Griechen nach den Städten Motye, Soloeis und Panormos im NW der Insel zurück; so sagt Thukydides a. a. O. Demnach wären die Phoiniker vor den Griechen auf der Insel gewesen, dies ist auch die berrschende Ansicht; umgekehrt glaubt Beloch I 186 A. 2, die griechische Kolonisation sei der phoinikischen vorangegangen. Die Notiz des Paus., dass die Phoiniker auf Sicilien άποιχοι Καργηδονίων seien, begegnet berechtigtem Widerspruch bei Freemann I 207, nach dem sie vielmehr von Altphoinikern ausgegangen sind. Was endlich die sikilischen Griechen betrifft, so besitzen wir bei Thuc. VI 2,3-5 eine ausführliche Skizze; er nennt ebenfalls Phokier als Kolonisten, indessen sind darunter Phokaier zu verstehen, die nach Paus. VII 3,10 ursprünglich in Phokis zu Hause sind, s. Wölfflin a. a. O. 15. der auf die mit 'Ιωνες kollidierenden Worte 'Αττιχοῦ γένους aufmerksam macht, statt deren man im Gegensatz zu den phokischen Aioliern am ehesten 'Αγαῖχοῦ 7. erwarte. Da aber sonst über achaiische Einwanderung so wenig wie über attische etwas überliefert ist und jene angebliche Kollision sich auch in der Inschrift V 10,4 findet, wird man die Sonderbarkeit hinnehmen müssen; vielleicht hat Paus. die Chalkidier bei Thuc. VI 5,5, die ἄποιχοι der Athener waren (Strab. X 447), mit 'Αττικόν γένος gemeint.

S. 271,19. Ein Herakles als Knabe im Kampfe mit dem nemeischen Löwen ist in unserem Denkmäler-Vorrat bisher ebenso wenig nachgewiesen, wie der Bogen als Waffe in diesem Kampfe, der sonst in der Regel als Erwürgung dargestellt wird. Es ist daher sehr wahrscheinlich, dass hier eine Verderbnis vorliegt.

S. 272,1. Den Bildhauer Nikodamos aus Mainalos kennen wir nur aus Paus., der ihn nur in der Periegese von Olympia anführt; ausser hier noch 26,6. VI 3,9; ebd. 6,1 u. 2. Da er nach VI 6,1 die Statue des Androsthenes machte, der Ol. 90 (420 v. Chr.) siegte, so war er in der letzten Zeit des 5. Jahrh. thätig; vgl. Brunn I 287.

S. 272,5. Weihgeschenk (hier mit Rücksicht auf die grosse Figurenzahl ἀναθήματα genannt, unten S. 273,3 ἀνάθημα) der Achaier, die figuren-

reiche Gruppe der loosenden Griechen vor Troja, nach Hom. II. VII 161, von Onatas, dem aiginetischen Künstler, dessen Hauptblüte um Ol. 78 (468 v. Ch.) zu fallen scheint; vgl. Brunn I 88. Paus. nennt, ausser Nestor, nur drei Helden mit Namen: Agamemnon, Idomeneus und Odysseus, dessen Statue Nero nach Rom geschleppt hatte; die übrigen sechs waren nach Homer: Diomedes, die beiden Aiax, Meriones, Eurypylos und Thoas. Wahrscheinlich waren es Bronzefiguren. Das Bathron der Gruppe ist vor der Ostfront des Tempels, in der Form eines Kreisabschnittes, wieder aufgefunden worden; dass dies Bathron zu der beschriebenen Gruppe gehörte, wird dadurch sicher, dass ebenfalls noch in situ ihm gegenüber die kreisrunde Basis sich fand, die die Figur des Nestor getragen hat. S. Furtwängler A. Z. XXXVII 44 A. 5. Ergebn. Tafelbd. II Taf. 92,12 und Purgold Textbd. II 146. Flasch 1092.

S. 272,13. Über den Hahn, der als Wecker das symbolische Thier des Helios ist, vgl. Bäthgen de vi ac signific. galli in religionib. et artib. Graecor. et Roman. (Götting. 1887). p. 11.

S. 273,5. Aristokles aus Kydonia ist sonst unbekannt; da Zankle i. J. 494 v. Chr. offiziell seinen Namen änderte (s. oben), so wird er wohl dem 6. Jahrh. angehören, wenn auch Paus. selbst anders rechnete, nämlich (nach IV 23,10) Ol. 29 (664); Paus. hat seine Meinung wahrscheinlich auf Grund der Aufschrift selbst, die Ζαγκλαῖος hatte, gebildet. Vgl. Brunn I 117. Ein in Olympia gefundenes Fragment eines Pathrons aus parischem Marmor zeigt den Inschriftrest . . δονιάτας; die Form der Buchstaben erlaubt die Annahme, dass es zu dieser Heraklesstatue gehört babe, s. Inschr. v. Olymp. 751 N. 836. Roehl IGA 166 N. 577.

S. 273,10. Θάσιοι δὲ Φοίνικες τὸ ἀνέκαθεν ὄντες κτλ., Paus. hat Her. II 44 vor Augen (vgl. VI 47. Apoll. III 1,1. Ps. Scymn. 658. Con. Narr. 37); da dort gesagt ist, der hellenische Herakles sei fünf Menschenalter später erst geboren, so fügt Paus. hinzu, die Thasier hätten später auch diesen verehrt.

S. 273,12. Die Zeit dieser Figur, die ebenfalls von Onatas herrührte, lässt sich ungefähr bestimmen. Thasos stand von Ol. 72-74 (492-484) unter persischer Botmässigkeit; Ol. 79,2 (463) wurde es von den Athenern unterjocht und seiner Macht beraubt; in der Zwischenzeit muss also jenes Weihgeschenk eutstanden sein, s. Brunn I 89. Murray I 200.

ebd. Friederichs Berl. ant. Bildw. II 442 und Rayet Mon. de l'art ant. I pl. 24, denen Heydemann Pariser Antiken 71 und Collignon 1 284 beistimmen, vermuten, dass die den kämpfenden Herakles darstellende archaische Bronze des Pariser Cabinet des Médailles auf diesen Herakles des Onatas zurückgehe, doch widerspricht dem Furtwängler bei Roscher I 2141 mit Recht, zumal die Hypothese von Friederichs auf der falschen Annahme beruht, dass der Typus der Figur kein rein griechischer, sondern ein tyrischer sei, wegen der Bemerkung des Paus., die aber nur Reminiszenz aus Herodot ist, s. Wernicke p. 69. Überdies ist das Attribut, das Herakles in der Linken hält, offenbar gar nicht der Bogen, sondern das Horn des Acheloos, und die Bronze ist nur ein Rest von einer den Kampf

mit dem Acheloos darstellenden Gruppe, wie Mahler Oesterr. Jahresh. II 77 nachweist.

S. 274,1. Dieses Urteil hat sehr verschiedenartige Auffassung erfahren. Brunn I 94 schloss daraus nur, dass Paus. die attische Schule im allgemeinen höher stellte, als die aiginetische, den einzelnen Onatas aber jener wenigstens gleich. Nun redet Paus, noch an andern Stellen von dem aiginetischen Stile, nämlich I 42,5; II 30,1; VII 5,5; VIII 53, 11; X 17,12 u. 36,5. Gurlitt 90 ist mit Klein arch. epigr. Mitth. V 100 der Meinung, dass nur Paus. einen besonderen aiginetischen Stil kenne; dagegen Robert arch. Mürchen 13 und besonders Furtwängler Meisterw. 720 ff., der nach Hesych. v. Αλγινητικά ἔργα annimmt, dass man unter aiginetischen Werken Figuren mit geschlossenen Beinen verstand, und dass Paus., wo er von aiginetischer Weise spricht, nach den ihm vorliegenden älteren Quellen denselben Sinn damit verbindet. Unter aigyptischen Werken dagegen verstehe er diejenigen, die den einen Fuss vorsetzen, und unter daidalischen oder altattischen lebhaft bewegte archaische Statuen. gegen glaubte Murray I 201, dass aiginetisch die steifen, den aigyptischen sich nähernden archaischen Arbeiten bedeute, attisch dagegen die schon höher entwickelten. So viel darf als sicher gelten, dass Paus. von den stilistischen Eigentümlichkeiten der aiginetischen Kunst keine feste Vorstellung hatte.

S. 274,2. ἐργαστήρων, zunächst Werkstatt, wie Cap. 15,1, hier Schule.

Cap. XXVI.

Die Nike des Paionios. Die Weihgeschenke des Mikythos, darunter der Agon mit Halteren. Abkunft des Mikythos. Bildsäule der Athene und der ungeflügelten Nike. Weihgeschenke von Herakleia am Pontos.

S. 274,4. Die Nike des Paionios ist nebst der hohen Basis ganz in der Nähe der Basis des achaiischen Weihgeschenkes, in einer Entfernung von 25-30 m ostsüdöstlich von der Südostecke des Zeustempels, wiederaufgefunden worden; vgl. Ergebn. Tafelbd. III Taf. 46-48, dazu Treu Textbd. III 182 ff., Aufzählung der ungemein umfangreichen Litteratur ebd. 179 u. 193. Die Göttin war herabschwebend dargestellt, zu ihren Füssen ein Adler; sie ist bekleidet mit dem flatternden dorischen Chiton, aus dessen Schlitz das linke Bein heraustritt; mit den Händen hielt sie den hinter ihr sich bauschenden Mantel. Das Gesicht ist zerstört; nach der Haartracht wird ein Kopf in der Sammlung Hertz in Rom als entsprechend angesehn, s. Amelung R. M. IX 162 mit Taf. 7. Ergebn. Textbd. III 188 f. Abb.

222. Vgl. sonst Overbeck ' I 541. Murray II 162. Mitchell 402. Collignon I 456. Bötticher 329. Flasch 1104 GG u. LL. Das Postament, das Paus. χίων nennt, war keine Säule, sondern ein ungefähr 9 m bohes, dreiseitiges, nach oben hin sich etwas verjüngendes Bathron, s. die Abbildung Ergebn. Tafelbd. II Taf. 93, dazu Purgold Textbd. II 153. Auf dieser Basis steht auf dem dritten Block von unten die Künstlerinschrift, die folgenden Wortlaut hat: Μεσσάνιοι καὶ Ναυπάκτιοι ἄνεθεν Διὶ 'Ολυμπίφ δεκάταν ἀπὸ τῶν πολεμίων; darunter in kleineren Buchstaben: Παιώνιος ἐποίησε Μενδαίος καὶ τ' ἀκρωτήρια ποιῶν ἐπὶ τὸν ναὸν ἐνίκα, s. Inschrift. v. Olymp. 377 N. 259; die umfangreiche Litteratur dazu ebd. S. 380. (Ausserdem findet sich an der Basis eine lange Inschrift, die den Schiedsspruch der Milesier über das zwischen Sparta und Messene streitige dentheliatische Gebiet enthält; sie ist erst um 140 v. Chr., in welche Zeit dieser Schiedspruch fällt, angebracht worden, s. Inschr. v. Olymp. 103 N. 52). Was erstere Inschrift anlangt, so gehen die Ansichten darüber, wer die nicht genannten πολέμιοι gewesen seien und auf welche Fehde das Anathem sich bezog, auseinander. Paus. dachte an Kämpfe mit Akarnanen und Oiniadai, nach Curtius A. Z. XXXIII 178 aus der Zeit des archidamischen Krieges (Thue. II 102. III 7), was jedoch Urlichs Bemerk. üb. d. olymp. Tempel (Würzb. 1877) S. 7 ff. widerlegt hat; vielmehr kann Paus. nur an die von ihm IV 25 erzählten Ereignisse aus Ol. 81 (455 v. Chr.) gedacht haben. Die Messenier dagegen berichteten, es beziehe sich das Denkmal auf die Ereignisse von Sphakteria (Ol. 88,3 = 425 v. Chr.), bei denen messenische Hilfstruppen beteiligt waren (Thuc. IV 9; 32. 36). Allein die Angabe, die Messenier hätten aus Furcht vor den Lakedaimoniern den Namen der Feinde nicht genannt, ist unbegründet; auch spricht gegen jene Beziehung der Umstand, dass bei Pylos und Sphakteria die Naupaktier nicht beteiligt waren, dass ferner die Beute daselbst zu gering war, als dass das Zehntel des messenischen Anteils für eine solche Figur ausgereicht hätte; vgl. Schubring A. Z. XXXV 59. Heut ist daher ziemlich allgemein die von Schubart Jb. f. Ph. CXIII 397 (vgl. CXV 380) aufgestellte Ansicht angenommen, dass das Denkmal von Messeniern und Naupaktiern gemeinsam nach den Kämpfen von 425-421 als Denkmal der verschiedenen dabei erfochtenen Siege und aus der Gesamtbeute errichtet worden ist; vgl. Brunn SB. der bayr. Akad. 1878, I 470. - Streitig ist auch die Deutung der eigentlichen Künstlerinschrift. Hier wurde das Wort ακρωτήρια von Curtius, Brunn u. a. auf die Sculpturen des Ostgiebels bezogen (s. oben zu Cap. 10,8), allein diese Ansicht ist sehr unwahrscheinlich, da αχρωτήρια in der Regel den Dachschmuck bedeutet. Es ist vielmehr anzunehmen, dass die den First bekrönenden Nikefiguren, von denen Paus. oben Cap. 10,4 nur die der Vorderseite erwähnt, von Paionios verfertigt waren, wie ausser Schubart und Schubring auch Roehl IGA 82 N. 348, Gurlitt Aufs. f. E. Curtius 263 u. a. annehmen, während Curtius A. A. 1893, 133 (ges. Abh. II 440) an der Deutung auf den Ostgiebel festhielt.

S. 274,12 ff. Die figurenreichen Weihgeschenke des Mikythos

(s. über diesen unten zu § 4) zerfielen in drei Gruppen: 1) Iphitos und Ekecheiria, bereits erwähnt oben Cap. 10,10; diese Gruppe stand darnach, wie oben gezeigt wurde, vor der nördlichen der beiden Pronaos-Säulen. 2) Amphitrite, Poseidon und Hestia, von Glaukos von Argos; diese Gruppe schloss sich an die erste an (ἔχεται), stand also wohl noch im östlichen Säulenumgang, wie Michaelis A. Z. XXXIV 173 annimmt (die nördliche Halle, die Flasch 1093 auch als möglich zulässt, ist wegen des ἔχεται ausgeschlossen); und zwar wohl eher in dem nördlichen Teile desselben, wie Gurlitt 392 meint, als im südlichen, an den Michaelis denkt, da man doch den Platz vor der Thür freilassen musste. Über den Künstler, den Argeier Glaukos, wissen wir sonst nichts; seine Zeit wird durch die des Mikythos bestimmt. 3) Die Figuren von Kore und Aphrodite, Ganymed und Artemis, Homer und Hesiod, und Hygieia, des Agon, Dionysos und Zeus; andere, die früher noch dazu gehört hatten, hatte Nero entführt; alles waren beiten des Argeiers Dionysios, von dem auch die Cap. 27,2 erwähnte Rossfigur herrührte. Diese Werke standen παρά τοῦ ναοῦ τοῦ μεγάλου την έν άριστερά πλευράν; das versteht Michaelis a. a. O. 107 in dem Sinne des Tempels gesagt, der sein Gesicht gleichsam gegen Osten gewandt habe, sodass seine linke Seite die Nordseite sei, ebenso Flasch u. Gurlitt a. a. O., während Dörpfeld Textbd. I 87 zwar auch die Nordseite des Tempels als Platz der Anatheme annimmt, aber die Worte dahin erklärt, dass Paus. sich zu der grossen Strasse wendet, die zwischen dem Tempel und dem Pelopion hindurch führte, und die Worte ev apiotepa daher von diesem Wege gemeint seien. Von der zu diesen Weihgeschenken gehörigen Inschrift sind Fragmente in mehrfacher Wiederholung (entsprechend den grossen Dimensionen der Basis) gefunden worden, s. Inschr. v. Olymp. 393 N. 267-369. Furtwängler A. Z. XXXVII 149. Roehl IGA 152 N. 532. Cauer Delect. 342 N. 587. Loewy Inschr. gr. Bildh. 26 N. 31. Kaibel Hermes XXVIII 60, der sich gegen die Graecität der Roehl'schen Ergänzung der Inschrift wendet. Nach Furtwänglers Vermutung war die Marmorbasis, zu der die Inschriftblöcke gehörten, auf dem noch jetzt in der Länge vom 12 m erhaltenen Porosfundament aufgebaut, das der Nordseite des Zeustempels parallel läuft; da dies Fundament auf dem Bauschutt des Zeustempels steht, kann es erst errichtet worden sein, als der Bau seiner Vollendung entgegen ging, also um Ol. 80 (460 v. Chr.); s. Purgold Inschr. v. Ol. 394. — Die Figuren dieser dritten Gruppe waren nach § 6 kleiner, als die der zweiten; leider ist es, zumal da man nicht weiss, was für Figuren Nero entführt hatte, unmöglich, einen inneren Zusammenhang der Figuren aufzufinden oder sie in Teilgruppen zu zerlegen; vgl. Brunn I 62. Sauer stat. Gruppe 21. Eine weitere kunsthistorische Vermutung hat Furtwängler Meisterw. 405 f. daran geknüpft. Einer der Basisblöcke zeigt nämlich die Fussspuren der Figur, aus denen hervorgeht, dass diese in derselben Schrittstellung stand, wie der sog. Münchener König (Furtwängler Taf. 24 fg.; von Kekulé A. Jb. III 37 Taf. 1 als Zeus gedeutet); er nimmt

darnach an, dass Dionysios oder Glaukos diese Stellung, die den älteren attischen Werken unbekannt ist, zuerst versucht habe.

- S. 275,2. Über Darstellungen des Agon, die in der Litteratur bezeugt, in den Denkmälern aber nicht nachweisbar sind, vgl. Caillemer bei Daremberg et Saglio Dictionn. I 147. Schreiber bei Roscher I 107. Reisch bei Pauly-Wissowa I 835.
- S. 275,3. Die Beschreibung der Sprunggewichte des Agon ist sehr exakt und entspricht sowohl den Angaben anderer Schriftsteller, wie besonders Philostr. gymn. 55 (II 291 Kays.), als den Darstellungen auf Vasenbildern, vgl. Jüthner antike Turngeräte (Wien 1896) 7 Fig. 5 u. 6; auch noch erhaltene steinerne Halteren, wie die korinthischen und olympischen (Jüthner 8 Fig. 8 u. 9; Ergeb. Textbd. III 180), entsprechen der beschriebenen sphäroiden Form, vgl. Philios Εφημ. ἀρχαιολ. 1883, 103. Nach Philostr. a. a. O. war diese Form eine jüngere, während die älteren langgestreckt und mit Kolben versehen waren (μαχροί). Vgl. unten Cap. 27,12 u. VI 3,10.
 - S. 275,6. Vgl. oben Cap. 24,6.
- S. 275,13. Von Mikythos berichtet Herod. VII 170 (wo er Smikythos genannt wird), ferner Diod. XI 48, nach dessen Angabe der Tod des Anaxilas Ol. 76,1 (476 v. Chr.) fällt. Jedoch verliess Mikythos nicht schon damals Rhegion, sondern er führte die vormundschaftliche Regierung für die Söhne des Anaxilas bis Ol. 78,2 (467 v. Chr.) und wanderte nach Diod. XI 66 erst dann nach Tegea aus. Die Bildwerke, die auch Herod. als πολλοί ἀνδριάντες erwähnt, weihte er erst nachher, wie das oben über das Fundament Bemerkte ergiebt.
- S. 375,21. Die hier erwähnten Bildwerke standen also entweder wie die Werke des Glaukos in der östlichen oder in deren Nähe in der nördlichen Säulenhalle. Betr. Nikodamos s. oben Cap. 25,7.
- S. 276,3. Ungeflügelte Nike von Kalamis; über die Nike apteros auf der Burg von Athen vgl. I 22,4. III 15,7.
- S. 276,4. Wilamowitz Kydathen 187 schliesst aus dieser Zusammenstellung der beiden Bilder der ungeflügelten Nike, Paus. habe gar nicht gewusst, dass sie eigentlich Athene vorstellten. Dagegen bemerkt Schubart Jb. f. Ph. CXXV 44, dass neben den offiziellen Bezeichnungen Athena Nike und Nike Athena auch die einfache Benennung Nike geläufig war.
- S. 276,5. Die Bildwerke standen offenbar noch in derselben Reihe, wie die Figuren vom Weihgeschenk des Mikythos, also der Nordseite des Tempels entlang, nur weiter westlich. Flasch 1093 nimmt freilich eine mittlere Statuenreihe, zwischen der nördlichen (Cap. 27,1 erwähnten) und der südlichen mit den Mikythosfiguren, an, doch ist das unwahrscheinlich.
- S. 276,10. Ἡράκλεια ἀπφκίσθη ἐκ Μεγάρων κτλ., vgl. Xen. An. VI 2,1. Diod. XIV 31,3. Arr. p. p. Eux. 13,2. Schol. Apoll. Rhod. II 746 u. s.; Iustin. XVI 3,4 ff. spricht so, wie wenn Boiotier allein die Gründer wären, völlig unrichtig aber nennt Strab. XII 542 die Stadt eine Colonie von Milet.

Cap. XXVII.

Weihgeschenke des Phormis, darunter das Pferd, in dem sich das Hippomanes befindet. Wunderbare Asche in Hierokaisareia und Hypaipa. Bildsäule des Phormis selbst. Bildsäule des Hermes Kriophoros und des Hermes mit dem Heroldstab. Der eherne Stier der Korkyraier und der der Eretrier. Das eherne Siegeszeichen der Eleier. Die von den thrakischen Mendaiern errichtete Bildsäule eines Kämpfers im Pentathlon.

- S. 276,14. Die hier erwähnten ἀναθήματα, von denen Paus. aber nur eine Auswahl nennt, standen an der Nordseite des zwischen Pelopion und Zeustempel führenden Weges, südlich vom Pelopion, also der andern Reihe gerade gegenüber. Paus., der diesen Weg nach W hin an der Südreihe entlang gegangen ist, geht ihn nun an der Nordreihe entlang nach O zurück; vgl. Gurlitt und Dörpfeld a. a. O.
- S. 276,15. Über diesen Phormis, den Feldherrn des Gelon, ist uns sonst nichts weiter bekannt, auch seine delphischen Weihgeschenke erwähnt Paus. später nicht wieder.
- S. 276,16. ἐς τὰς στρατείας ἀποδειχνύμενος λαμπρὰ ἔργα, man erwartet ἐν ταῖς στρατείαις, wie III 11,3 ἐν τῆ ναυμαχία.
- S. 267,19. Wahrscheinlich war die Darstellung so, dass jeder Lenker sein Ross am Zügel hielt, s. Sauer Anf. der statuar. Gruppe 43.
- S. 276,22. Da Dionysios um Ol. 80 (460 v. Chr.) thätig ist und Phormis sich im Dienste des Gelon und Hieron Reichtümer erworben hatte, so wird auch der Aiginet Simon in diese Zeit fallen. Ob er mit dem von Plin. XXXIV 90 genannten Simon identisch ist, ist ungewiss. Vgl. Brunn I 84.
- S. 277,3. Das ἱππομανές ist ein zu Zauber- und Liebestränken benutztes Mittel, teils ein auf der Stirn neugeborener Füllen sich findender Auswuchs, teils der Scheidensaft der brünstigen Stute; in das Erz der Pferdestatue gemischt sollte es die ihm innewohnende Kraft bewahren, s. Ael. n. an. XIV 18. Plin. XXVIII 181, die dasselbe berichten wie Paus., wahrscheinlich nach der gleichen Quelle, s. Kalkmann 78. Vgl. Stephani C. R. de St. Pétersb. 1864, 27. Friedländer zu Iuven. 6,133.
- S. 277,3. $\delta\tau\phi$, das verallgemeinernde Relativum auf einen bestimmten Gegenstand hinweisend = ϕ , vgl. Bd. I zu S. 412,23.
- S. 277,15. Auch diese Stelle gehört zu denjenigen, die Lydien als Heimat des Paus. erweisen, s. Gurlitt 56.
- S. 277,16. ἔστι γὰρ Λυδοῖς ἐπίχλησιν Περσιχοῖς ἱερὰ κτλ., Nachkommen von in Lydien eingewanderten Persern (Strab. XIII 629), die ihren Feuerdienst beibehalten haben; vgl. zu Pausanias' Bericht den ganz ähnlichen

von Strab. XV 733 über persischen Kultus in Kappadokien, wonach das hier erzählte Wunder sich sehr einfach dadurch erklärt, dass unter der Asche ein ewiges Feuer brannte. Man vgl. auch die bei Hor. Sat. I 5,99 von Egnatia erzählte Geschichte. In dem Buche, aus dem die Magier lesen, vermutet Frazer den Zend-Avesta. Die Tiara beschreibt Strabo als eine Filzmütze, deren herabhängende Backenstücke bis zum Munde reichten, vgl. Imhoof-Blumer Lydische Stadtmünzen Pl. I 3. Für Hierapolis und Hypaipa ist der Feuerdienst durch Münzen mit dem Bild eines flammenden Altars bezeugt, vgl. ebd. 7 ff., wo auch nachgewiesen wird, dass erstere Stadt identisch ist mit dem aus Polyb. XVI, 1. XXXII, 25 bekannten Hierakome, welchen Namen es zu Ehren des Tiberius in Hierokaisareia änderte, als nach dem Erdbeben vom Jahre 17 der Kaiser, wie Tac. Ann. II 47 erzählt, ihm Steuernachlass gewährte. Über Hypaipa ist zu vgl. Texier Déscr. de l'Asie mineure III 10. Reinach Rev. archéol. 1885, II 98.

S. 278,12. Hermes des Onatas und Kalliteles, Weihgeschenk der Pheneaten; als Widderträger stellt ihn namentlich die ältere Kunst gern dar, am häufigsten in der Weise, dass er den Widder auf den Schultern trägt; die Darstellung des Onatas, wobei er den Widder unter dem Arme trägt, zeigt in entfernter Nachbildung eine Terrakotta aus Tanagra (A. d. I. XXX tav. o, darnach bei Roscher I 2395) und eine Bronze aus Sikyon (Nuov. mem. d. Inst. tav. 12,3, vgl. Vischer kl. Schrift. II 307 Taf. 17,3). Auch die Tracht: Kappe (nicht Helm, wie Brunn I 92 tibersetzt), Chiton und Chlamys, ist noch archaisch, vgl. Scherer bei Roscher I 2394 (mit Drexler ebd. 2378); ferner de Chanot Gaz. archéol. IV 101.

S. 278,18. Hermes des Kallon, Weihgeschenk des Glaukias; die dazu gehörige Inschrift ist in zwei Fragmenten, die im Hofe der Palaistra gefunden wurden, noch erhalten und lautet: [Γλαυχί]αι με Κάλων γενε[αῖ f] αλείορ ἐποίη. [Γλ] αυχίης ὁ Λυχχίδεω [τω]ι Έρμη 'P[η] γίνος; es geht daraus hervor, dass der Künstler Kalon hiess; Gemination ist durch das Metrum des Hexameters verboten. Dialekt und Schrift des wahrscheinlich vom Künstler selbst eingehauenen Hexameters sind eleiisch, die von anderer Hand eingehauene Dedikationsinschrift der Sprache nach chalkidisch, ihr Alphabet ist das seit Anaxilas durch ionische Einwirkung modifizierte, ältere chalkidische. S. Purgold Inschr. v. Olymp. 397 N. 271. Kirchhoff A. Z. XXXVI 142 N. 187 u. XXXIX 83 N. 384. Roehl IGA 151 N. 536. Loewy Inschr. gr. Bildh. 28 N. 33. Cauer Delect. inscr. Gr. 343 N. 538. Ein Olympionike scheint Glaukias nicht gewesen zu sein, s. Fögster I 26. - Mit Unrecht nimmt Kalkmann 89 an, die Figur habe uort gestanden, wo die Basisfragmente gefunden seien, nämlich in der Palaistra, und eben dort auch der Hermes des Onatas; Paus. habe also seine Periegese unterbrochen und ein Excerpt aus der Palaistra-Periegese eingesetzt, weil Phormis ebenfalls Arkader war. Die Basisfragmente sind nicht in situ gefunden worden, waren vielmehr verschleppt. Dass der Hermes des Onatas nahe bei den Kampfscenen des Phormis stand, lehrt

die Bemerkung Z. 14: οὐ τῶν Φόρμιδος ἔτι ἀναθημάτων ἐστίν, die bei einer ganz entfernt aufgestellten Figur total überflüssig wäre; und der Hermes des Kalon stand in der Nähe (οὐ πόρρω). Vgl. Flasch 1094.

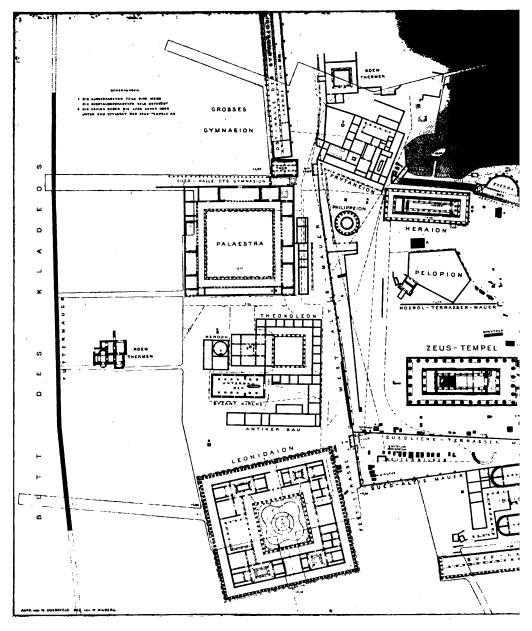
- S. 278,20. Durch die Nennung des Stieres des Philesios, des Weihgeschenkes der Eretrier, ist dieser Ausgangspunkt der Wanderung des Paus, fixiert, da das dazu gehörige grosse Bathron mit der Inschrift Φιλήσως ἐποίει. Ἐρετριῆς τῷ Διί 32 m östlich von der Nordostecke des Tempels in situ gefunden worden ist; nach der Schrift wird das Werk in den Anfang des 5. Jahrh. v. Chr. versetzt, s. Inschr. v. Olymp. 363 N. 248. Fränkel A. Z. XXXIV 226 N. 31, Roehl IGA 102 N. 373. Loewy 21 N. 26. Cauer 346 N. 552 - Von der Figur selbst sind das rechte Ohr und Horn ebendort gefunden worden, s. Ergebn. Tafelbd. III Taf. 4, dazu Furtwängler Textbd. III 12 N. 4. Die kurzen Löckchen am Ohr sind in archaischer Weise gearbeitet. Die Standspuren der Basis (s. deren Abbildg. Tafelbd. II Taf. 92 N. 11) ergeben, dass der Stier für den Beschauer nach links, d. h. nach Süden, gewendet in ruhig schreitender Stellung dargestellt war, s. Purgold Textbd. II 147. - Über den Bildhauer Philesios (so nach der Inschr., nicht Philesias, wie er früher genannt wurde) ist sonst nichts bekannt.
- S. 279,1. Den ehernen Stier für Delphoi weihten die Korkyraier aus Dank für einen glücklichen Thunfischfang, nach X 9,3; er war ein Werk des Theopropos, deshalb vermutet Brunn I 96, dass derselbe Künstler auch den olympischen Stier der Korkyraier gefertigt habe.
- S. 279,6. τὸν βοῦν ἄτε αῖματι ἔνοχον ἐκκομίσαι τῆς Αλτεως, so wurden in Athen leblose Gegenstände, die durch Herabfallen den Tod eines Menschen herbeigeführt hatten, von den Phylobasileis über die Grenze geschafft, vgl. Poll. VIII 120. Paus. VI 11,6.
- S. 279,8. ὁπόσα Ελληνες ἐπὶ ἀχουσίφ φόνφ νομίζουσιν, vgl. hiezu VI 11,6, wo Paus. die gesetzliche Bestrafung lebloser Dinge auf Drakon zurückführt.
- S. 279,10. Dies Tropaion der Eleier stand vermutlich nördlich vom Stier der Eretrier. Paus. nennt den Künstler des Tropaion, Daidalos von Sikyon, hier nicht, wohl aber VI 2,8; wie Flasch 1094 vermutet, weil in der Künstlerinschrift zu den an letzterer Stelle erwähnten Statuen auch der Urheberschaft des Tropaions gedacht war. Hirschfeld A. Z. XL 112 benutzt diese nachträgliche Erwähnung des Künstlers zu einem Angriff gegen Paus.; dass derselbe ungerechtfertigt ist, zeigt Brunn Jb. f. Ph. CXXIX 25. Paus. oder die Exegeten betrachteten als das kriegerische Ereignis, das zu der Widmung Anlass gab, den Kampf in der Altis, von dem Cap. 20,4 f. die Rede war; nach Purgold (s. oben) ein Kampf gegen die Arkadier, nicht gegen die Lakedaimonier. Betreffs der abweichenden Ansicht Roberts vgl. die Bemerkung oben zu Cap. 20,4.
- S. 279,15. Dies letzte der von Paus. erwähnten Anatheme ist offenbar ein Nachtrag, denn es stand neben der Siegesstatue des Anauchidas (s. VI 14,11 u. 16,1), also im Süden des Tempels, wie die Reihenfolge der

Athletenperiegese ergiebt. Mit den άλτῆρες ἀρχαῖοι meint Paus. wahrscheinlich Kolbenhanteln, vgl. Jüthner a. a. O. 12.

S. 280,1. Die thrakische Stadt Sipte wird noch Anth. Gr. ed. Jacobs app. 186 erwähnt. Das hier genannte Mende oberhalb Ainos ist ein anderes, als die gleichnamige chalkidische Kolonie auf der Halbinsel Pallene; Kirchhoff Stud. z. Gesch. d. griech. Alph. S. 120 A. 1 und Purgold Inschr. v. Ol. 382 vermuten, dass Paionios aus der ersteren Stadt stammte und dass sich der Gebrauch der ionischen Schrift in seiner Nike-Inschrift aus der hier angegebenen ionischen Herkunft der Mendaier erklärt.

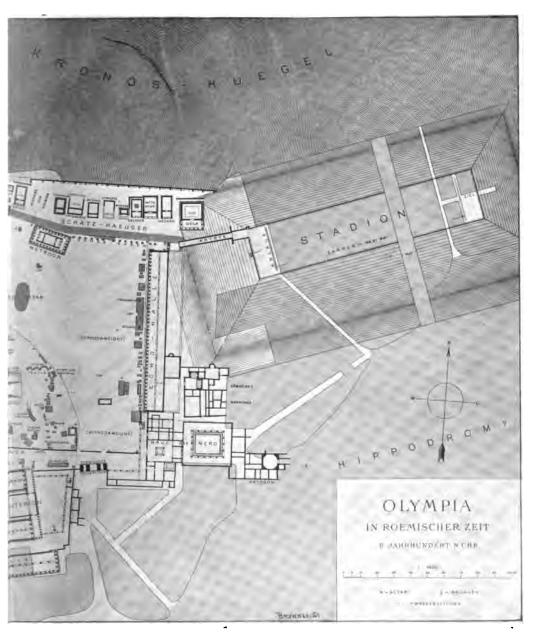
Druck von Max Schmersow vorm. Zahn & Baendel, Kirchhain N.-L.

Bd. II.

Plan von

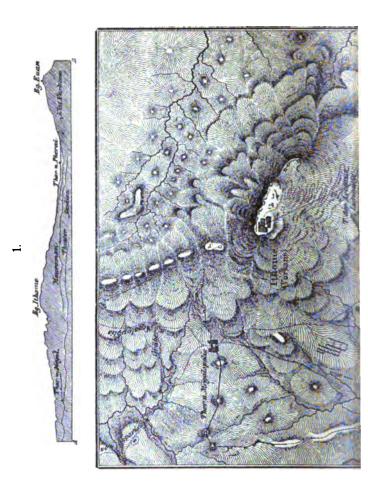
Tafel II.

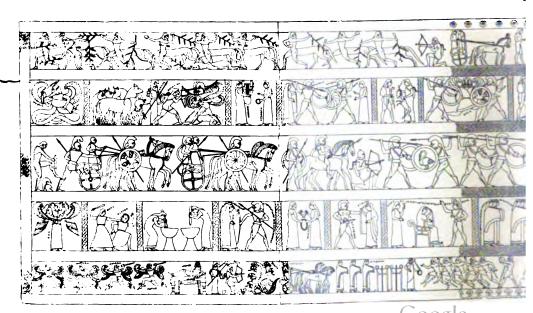

Olympia,

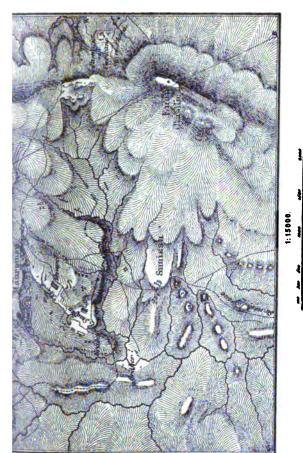
und Adler.

Band II.

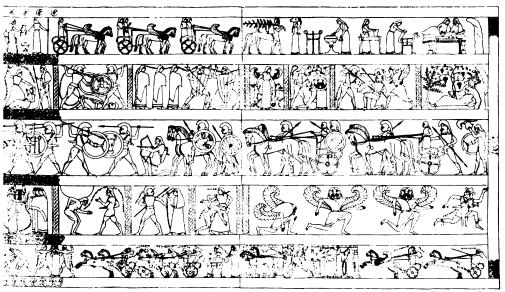

Tafel I.

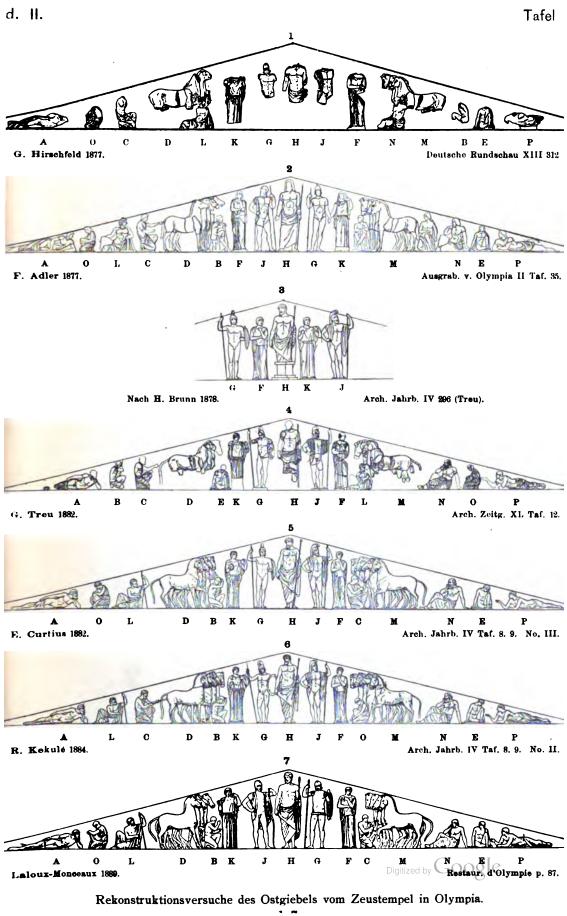

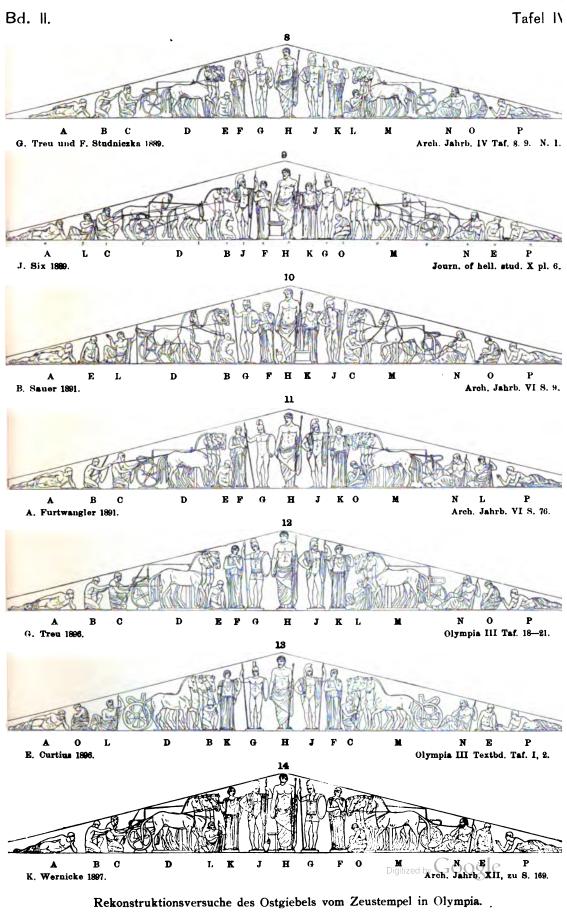
Plan von Messene,

.ade des Kypselos, art Jones.

Digitized by Google

MÜNZTAFEL IV.

Digitized by Google

3¹⁶ DES

PAUSANIAS BESCHREIBUNG

VON GRIECHENLAND

MIT KRITISCHEM APPARAT

HERAUSGEGEBEN

VON

HERMANN HITZIG,

MIT ERKLÄRENDEN ANMERKUNGEN VERSEHEN VON HERMANN HITZIG UND HUGO BLÜMNER.

VIERTER HALBBAND.

MIT EINER TAFEL.

BUCH VI: FLIACA II.

BUCH VII: ACHAICA.

LEIPZIG 1904. O. R. REISLAND.

Pansanias PAUSANIAE GRAECIAE DESCRIPTIO.

EDIDIT, GRAECA EMENDAVIT, APPARATUM CRITICUM **ADIECIT**

HERMANNUS HITZIG,

COMMENTARIUM

GERMANICE SCRIPTUM CUM TABULIS TOPOGRAPHICIS ET NUMISMATICIS ADDIDERUNT

HERMANNUS HITZIG ET HUGO BLUEMNER.

VOLUMINIS SECUNDI PARS POSTERIOR.

LIBER SEXTUS: ELIACA II. LIBER SEPTIMUS: ACHAICA.

LIPSIAE 1904. O. R. REISLAND.

Digitized by Google

Dem vorliegenden vierten Halbband brauchen wir nur wenige einleitende Bemerkungen mitzugeben.

Zunächst haben wir den Herrn Molhuysen in Leiden, Lebegue in Paris, Radzig in Moskau und Federici in Rom unsern besten Dank infür auszusprechen, dass sie die Freundlichkeit hatten, eine grössere Zahl om Stellen in den Hss. Lab, Pac, M und Ag nachzuvergleichen.

Abweichende Lesarten, die, an sich wertlos, nur für die genauere ivenntnis der Hss. von Interesse schienen, haben wir mehr als bisher unterdrückt; wir glaubten diese Entlastung des Apparats um so eher vornehmen zu dürfen, als in den vorausgehenden Bänden hinreichend Material zu ihrer Charakterisierung gegeben ist.

Die im Laufe des Jahres 1903 erschienene Textausgabe des Pausanias von Fr. Spiro konnte nur für Buch VII benutzt werden. Leider mussten wir auch darauf verzichten, die Hs. Fa, aus der, wie Spiro nachweist, Pd und Ag geflossen sind, zu kollationieren, da sie nicht ausgeliehen wird.

Bemerken müssen wir ferner, dass wir im Kommentar zu den ersten Kapiteln von B. VII uns genötigt sahen, die meisten der auf kleinasiatische Ruinenstätten bezüglichen Zitate aus älteren englischen Reisewerken dem Kommentar von Frazer zu entnehmen, da uns die betr. Werke grösstenteils unzugänglich waren.

Endlich dürfen wir nicht unerwähnt lassen, dass, nachdem nunmehr auch in der Schweiz die Duden'sche Orthographie offiziell eingeführt worden ist, wir uns vom Kommentar zu B. VII ab dieser bedienen. Wir bitten daher, die Ungleichheiten in der Rechtschreibung der früheren Bücher zu entschuldigen.

Zürich im Dezember 1903.

H. Hitzig. H. Blümner.

Digitized by Google

Verzeichnis der Abkürzungen.

 $$\operatorname{Vgl}$, Bd, $\operatorname{I} 2 \operatorname{S}$, XII and Bd, $\operatorname{II} 1 \operatorname{S}$, XII. Daza kommt noch fur B, VI:$

Chr. Scherer, De Olympionicarum statuis. Göttingen 1885.

Walther Hyde, De Olympionicarum statuis a Pausania commemoratis. Halle 1903.

Verzeichnis der Tafeln.

Taf. VI. Der Hippodrom von Olympia, Rekonstruktionsversuche von:

- 1. Visconti, Museo Pio-Clementino Vol. V tab. A No. 1.
- 2. Hirt, Geschichte der Baukunst III Taf. XX Fig. 8.
- 3 Guhl und Koner, Leben der Griechen und Römer* 131 Fig. 160.
- 4. Pollack, Hippodromica (Leipz. 1890).
- 5. Wernicke, Archaeol. Jahrb. IX 199.

Im Text S. 626: Situationsplan der Schatzhäuser-Terrasse von Olympia, nach Ergebn. d. Ausgrab. v. Olympia, Textbd. I 29.

Druckfehler.

S. 556 Z. 12 v. u. l. Cap. VI statt Cap. V.
S. 813 Z. 9 v. o. und S. 816 Z. 19 v. o. l. Münzt. IV st. Münzt. V.

HAIAKQN B.

U

1.

- Ι. Έπεται δέ μοι τῷ λόγῳ τῷ ἐς τὰ ἀναθήματα τὸ μετὰ τοῦτο ἤδη ποιήσασθαι καὶ ἔπων ἀγωνιστῶν μνήμην καὶ ἀνδρῶν ἀθλητῶν τε καὶ ἴδιωτῶν ὁμοίως. τῶν δὲ νικησάντων 'Ολυμπίασιν οὐχ ἀπάντων εἰσὶν ἑστηκότες ἀνδριάντες, ἀλλὰ καὶ ἀποδειξάμενοι λαμπρὰ ἐς τὸν ἀγῶνα, οἱ δὲ καὶ ἐπὶ ἄλλοις ἔργοις, ὁτι ἐ οὐ κατάλογός ἐστιν ἀθλητῶν ὁπόσοις γεγόνασιν 'Ολυμπικαὶ νίκαι, ἀναθημάτων δὲ ἄλλων τε καὶ εἰκόνων συγγραφή. οὐδὲ ὁπόσων ἐστήκασιν ἀνδριάντες, οὐδὲ τούτοις πᾶσιν ἐπέξειμι, ἐπιστάμενος ὅσοι τῷ παραλόγῳ τοῦ κλήρου καὶ οὐχ ὑπὸ ἰσχύος ἀνείλοντο ἤδη τὸν κότινον. ὁπόσοις δὲ ἡ αὐτοῖς τοσαῦτα καὶ αὐτὸς μνησθήσομαι.
- 2. Έστιν ἐν δεξιὰ τοῦ ναοῦ τῆς Ἡρας ἀνδρὸς εἰκὼν παλαιστοῦ, γένος 3 δὲ ῆν Ἡλεῖος, Σύμμαχος Αἰσχύλου παρὰ δὲ αὐτὸν ἐκ Φενεοῦ τῆς ᾿Αρκάδων Νεολαΐδας Προξένου, πυγμῆς ἐν παισὶν ἀνηρημένος νίκην ἐφεξῆς δὲ
 ¹δ᾽ Αρχέδαμος Ξενίου, καταβαλὼν καὶ οὕτος παλαιστὰς παΐδας, γένος καὶ αὐτὸς
 Ἡλεῖος. τούτων τῶν κατειλεγμένων εἰργάσατο Ἦλυπος τὰς εἰκόνας Σικυώνιος, Ναυκύδους τοῦ ᾿Αργείου μαθητής. Κλεογένην δὲ Σιληνοῦ τὸ ἐπί-4

2. ἀγωνιστικών edd. ante BVb Pa, hic рег согг. ех άγωνιστών, άγωνικών Va M, αγωνιστών cett. edd. codd., cf. Plut. Them. 25. 3. 'Ολυμπιάσιν edd. ante S Lab Pac, όλυμπιάσιν Vab M, 'Ολυμπίασιν cett. edd. Ag Pd. 4. αποδεξάμενοι Ag Pd. 5. ομοίως Ag. 💪 δλύμπια καὶ νίκαι A Pa, νίκαι etiam X Vab Lab, δλυμπιακαί cett. edd. ante SW codd., 'Olummal SW D Sch. συγγραφαί, ή sup. αὶ, Pa. — οὐ δὲ — οδ δε seiunctim A Lb. — ανδριάντων, ων exp. et ες sup. lin., Pa. 8. τά παρά λόγω Vb. 9. ίχθύος Vb Lb M. -αύτὸς Pc. 10. προέχειν scripserim, post αὐτος B n inserendum, S subaudiendum censet, sed aut hv pro siyev scribere (VIII 45,2. IX 15 extr.), aut elyev omittere debebant

(III 6, 9. 8, 7. V 5, 1. VIII 6, 1. IX 1, 3. 13, 1. Χ 3 extr.), προέχειν ές VIII 45,5. - η post δόξαν om. codd. praeter La Vb Pa, και om. Vb Pa edd. ante SW. — dvdphow (dvdpaou M) codd. AXK, ανδριάσιν coni. K, rec. FCS, ανδριάσιν cett. edd. 12. žon dè év SSW D Va, forth by rell. edd. codd., v. vol. I ad p. 384, 4. — 196. habet Pa ad marg. 13. φενού Μ. 14. πυγμός Μ. 15. Αρχίδαμος XKFCS, 'Αρχέδαμος cett. edd. codd. καταλαβών Vab Pa, hic καταβαλών ad marg. - καὶ οδτος Pd. 17. Κλεογένην SW D Sch, Κλεογένη C, Κλεογένη cett. edd., Κλεογένης codd., in Pa ς exp. — Σηλεινού (σηληνού Vb, ad marg. σηλεινού esse videtur) codd. (δὲ . . . εινοῦ Va, rec. man. inscripsit spatio

Digitized by Google

29

γραμμα τὸ ἐπ' αὐτῷ φησιν είναι τῶν ἐπιχωρίων, ἐκ δὲ ἀγέλης αὐτὸν οἰκείας ίππω κρατήσαι κέλητι. Πλησίον δὲ τοῦ Κλεογένους Δεινόλογός τε κεῖται Πύρρου καὶ Τρωτλος 'Αλκίνου. τούτοις γένος μὲν καὶ αὐτοῖς ἐστιν ἐξ Ἡλιδος, γεγόνασι δέ σφισιν ού κατὰ ταὐτὰ αἱ νῖκαι, ἀλλὰ τῷ μὲν ἑλλανοδικεῖν τε όμου και ιππων ύπηρξεν άνελέσθαι νίκας, τῷ Τρωτλώ, τελεία τε συνω-5 ρίδι καὶ πώλων άρματι δλυμπιάδι δὲ ἐκράτει δευτέρα πρὸς ταῖς ἑκατόν. 5 ἀπὸ τούτου δὲ καὶ νόμος ἐγένετο Ἡλείοις μηδὲ ἵππους τοῦ λοιποῦ τῶν ἑλλανοδικούντων καθιέναι μηδένα. τούτου μὲν δὴ τὸν ἀνδριάντα ἐποίησε Λύσιππος. ή δε του Δεινολόχου μήτηρ είδεν δψιν δνείρατος ώς έχοιτο του παιδός έν τοῖς κόλποις ἐστεφανωμένου, καὶ τοῦδε εἵνεκα ἐς τὸν ἀγῶνα ὁ Δεινόλοχος 10 ήσκήθη, καὶ τοὺς παΐδας παρέθει τρέχων. Σικυωνίου δὲ Κλέωνός ἐστιν ἡ 6 είκων. Ές δὲ τὴν ᾿Αρχιδάμου Κυνίσκαν, ἐς τὸ γένος τε αὐτῆς καὶ ἐπὶ ταϊς 'Ολυμπικαϊς νίκαις, πρότερον έτι έδήλωσα έν τοῖς λόγοις οἱ ἐς τοὺς βασιλέας τους Λακεδαιμονίων έχουσι. πεποίηται δὲ ἐν ὁ Ολυμπία παρὰ τὸν άνδριάντα τοῦ Τρωίλου λίθου κρηπὶς καὶ άρμα τε ίππων καὶ άνὴρ ἡνίοχος 15 καὶ αὐτῆς Κυνίσκας εἰκών, ᾿Απελλοῦ τέχνη. γέγραπται δὲ καὶ ἐπίγραμμα 7 τὰ ἐς τὴν Κυνίσκαν ἔχον. Εἰσὶ δὲ Λακεδαιμόνιοι καὶ ἐφεξῆς ἀνακείμενοι γορεύθη πρώτος το δε επίγραμμά φησι το επ' αύτφ του πατρός του Αναξάνδρου πρότερον έτι στεφανωθήναι τὸν πατέρα πεντάθλφ. οδτος μὲν 🛭

vacuo σηλ), Σιληνοῦ edd. praeter D, qui scribit Σειληνού. 1. ἐφ' αὐτῷ Ag Pd, ἐπ' αὐτὸ Pa. 2. ἵππω SW D Sch e coni., quam firmare · videtur Amas, vertens: desultorio equo de suo ipsius grege, ἵππων edd. cett. codd. — κλεοσθένους an κλεομένους sit in Va, ambiguum. — δεινόλογος Pd. 3. Πύρρος τε καὶ edd. ante B Va M Lab Pad, πυρρός τε καὶ Ag, πυρός τε καὶ Vb, πύρρος καὶ Pc, Πύρρου καὶ BSW D Sch. — Τρώτλος edd. ante S codd., in Pa corr. ex Tpwthos, Τρωτλος Sylb. cett. edd. 4. ταυτά Pa, τά αὐτὰ Va, ταῦτα cett. codd. — τὸ μὲν Vb. 5. ύπηρξαι Μ. - post Τρωίλω (τρωίλλω Pc) cum B delent & SW D Sch, est in codd. edd. cett. - ξυνωρίδι Lb. 7. μή δὲ ἵπποις M Lb, μηδὲ ιππου Va. 8. καθιέναι - Λύσιππος bis Pa. -- ἀνδριάνδα Va. 9. δειλόγου Pd. — ὄφιν Va. — ἔχοι τὸ Lb. — ἀγαμέμνονος MR, in marg. γρ. παιδός. 10. καὶ τούδε om. La. - ἔνεκα D Sch Ag. δεινολόχος M Vab, δεινάλοχος Pd. 11. ή

inser. edd. inde a B, om. codd. edd. cett. 12. είκως La — ές δὲ τὴν Sch e coni. D praef. XXV, ές δη την codd. edd., illud voluit etiam Kays. p. 1094. 13. 'Ολυμπιακαίζ C Pd. — ante πρότερον D de suo inserit ×αὶ. — ἔτι om. Va. — οίον ἐς Va. 14. των λακ. Pa. - έχουσιν M Ag La VbSW, έχουσι Pcd edd. cett. — τέτακται pro πεποίηται Va. 16. 'Απελλοῦ τέχνη om. Amas. - ἐπιγράμματα ές - έχοντα codd. edd., sed έπίγραμμα M Vab Pa (in hoc corr. in ἐπιγράμματα); cum unum tantum commemoretur III 8,2, SW Pausaniam ἐπίγραμμα ἐς — ἔγον scripsisse suspicantur, cf. I 43, 8. V 21, 6. 17. ές αὐτὴν, αὐ exp., Pa. — καὶ οί ἐφ. Cor. — dua neimevos edd. ante SW codd. (κείμεναι, ο sup. α, Va, άμμα κ. La) praeter Pd Ag, qui habent àvaxeíµevot, quod scribunt e coni. SW, recepp. D Sch. 18. τη νίσκα La. — νίκας La. 19. αὐτῷ γρῦ πατρὸς La. 20. ἔτι στεφ. e coni. Abresch. ad Thue, p. 549 edd, inde a B, voluit etiam

δή ξοικεν εὐχόμενος τῷ θεῷ, Πολυκλῆς δὲ ἐπίκλησιν λαβών Πολύχαλκος τεθρίππῳ μὲν καὶ οδτος ἐκράτησεν. ἡ δὲ εἰκών ἐπὶ τῆ χειρὶ ἔχει οἱ τῆ δεξιᾳ ταινίαν. παρὰ δὲ αὐτῷ παιδία δύο, τὸ μὲν τροχὸν κατέχει, τὸ δὲ αἰτεῖ τὴν ταινίαν. ἐνίκησε δὲ ὁ Πολυκλῆς ἐπποις, ὡς τὸ ἐπίγραμμα τὸ ἐπὰ αὐτῷ 5 λέγει, καὶ Πυθοῖ καὶ Ἰσθμοῖ τε καὶ Νεμέα.

ΙΙ. Παγκρατιαστού δὲ ἀνδρὸς τὸν μὲν ἀνδριάντα εἰργάσατο Λύσιππος δ δὲ ἀνὴρ οὕτος ἀνείλετο ἐπὶ παγκρατίω νίκην τῶν τε ἄλλων ᾿Ακαρνάνων καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς Στράτου πρῶτος * * * [Ξενάρχης] τε ἐκαλεῖτο Φιλανδρίδου. Λακεδαιμόνιοι δὲ ἄρα μετὰ τὴν ἐπιστρατείαν τοῦ Μήδου διετέθησαν παάντων φιλοτιμότατα Ἑλλήνων πρὸς ἵππων τροφάς. χωρὶς γὰρ ἡ ὁσους αὐτῶν κατέλεξα ήδη, τοσοίδε ἄλλοι τῶν ἐκ Σπάρτης ἱπποτρόφων μετὰ τὴν εἰκόνα ἀνάκεινται τοῦ ᾿Ακαρνάνος ἀθλητοῦ, Ξενάρχης καὶ Λυκῖνος ᾿Αρκεσίλαός τε καὶ ὁ παῖς τοῦ ᾿Αρκεσιλάου Λίχας. Ξενάρχη μὲν δὴ καὶ ἐν Δελ-2 φοῖς καὶ ἐν ˇΑργει τε ὑπῆρζε καὶ ἐν Κορίνθω προσανελέσθαι νίκας. Λυκῖνος τοῦ ἀράκον ἐς τῶν ἵππων τὸν δρόμον τῶν τελείων τοὺς πώλους καὶ ἐνίκα διὰπῶν. ἀνέθηκε δὲ καὶ ἀνδριάντας δύο ἐς Ὀλυμπίαν, Μύρωνος τοῦ ᾿Αθη-

Cor., ἐπιστεφ. codd. edd. cett. — οδτοι μὲν La. 1. post δεῷ distinctionem maximam ponit A et suadente Heynio (Antiq Auß II 257) cett. edd. praeter X K Sch, qui virgulam habent. — δὲ ins. B et edd. seqq. e coni., om. cett. edd. codd., est in Pa, sed exp. — πολύχαρπος M (ρ corruptum), πολύχαλπος Lb (in hoc correct. ex -κος, ut videtur), πολύχαλ Va, πος sup. lin. 2. ἔχει habet Pa ad marg. 4. ἵππος Vab M. 5. Νεμέα M Vab Lb Pa, hic καὶ νεμέα in marg., SW D Sch, voluerunt Cor. S, Νέμεα rell., v. comm.

6. παγκρατιστοῦ Va, παγκρατίας τοῦ La Pacd, παγκρατίας οὐδὲ ἀνδρ. Vb, παγκρατιστοτοῦ M Lb. 7. τῶν τε ἄλλων scripsi ex usu Paus., voluit K, τῶν δὲ ἄλλων Vb Pa, coniunctionem om. Va M Lb Vn, τῶν ἄλλων τε edd. codd. cett. — ἀκαρνὰς Pa Va, R ad marg. 8. τοῦ ἐξ αὐτῆς στρατοῦ codd. A X K, τῶν ἐξ αὐτῆς Στράτου cett. edd. ex emend. Palmer. et K (Στρατοῦ F C Smin.), om. καὶ τῶν — Στράτου Pa Va et R ad marg. — καὶ Ξεν. ἐκαλεῖτο Va M Pa, R ad marg. edd. ante B, Ξεν. τε ἐκαλεῖτο cett. codd. edd., lacunam ante Ξεν. indicant SW D Sch. — nomen athletae Ξενάργης efferunt Am.

edd. ante S Pacd Ag La R Fa, Ξενάρχης S BSW M Vab Lb Vn, Bevápans D (praef. XIV), Sch incl. Εενάργης, nomen ad seq. Εενάργης ut lectionis varietatem adscriptum fuisse, deinde alieno loco in contextum receptum Acarnanis nomen exturbasse putans, πρώτος, έχαλείτο δὲ Φιλανδρίδας scribi iubet Gualtherus Hyde, de Olympionicarum statuis p. 26. — Φιλανδρίδου Λακεδαιμονίων οί δε codd. (Va si bis, ol bè La) edd. ante C, interpunctione aut ante aut post Aux. posita, B inter Φιλανδρίδου et Λακεδαιμονίων lacunam indicat, Φιλανδρίδου. Λακεδαιμόνιοι δὲ ἄρα cum Am. cett. edd., probaverunt Sylb. (δ' ἄρα) F. 10. η om. edd. ante B cum Pa Vb, est in cett. edd. codd. 11. άλλων των Ag Pd. 12. ανάκειται Μ. -Εενάργης ΑΧΚFC Amas. M Pacd Ag La, Ξενάρχης cett. edd. (praeter D qui Ξενάρκης scribit) Lb Va, ξενάρχου Vb, Ξενάργους καὶ Λυκ. coni. F, inter asteriscos ponit Ξενάργης καὶ С. — ἀρχεσιλάου Ρc. 13. Ξενάργει edd. ante S codd. praeter M, Εενάρχει S M, Ξενάρχει D, Ξενάρχη B SW Sch. — δή om. Va M Pa. — άδελφοῖς pro ἐν Δελφοῖς Μ. 15. καὶ ού δοκ. - τούς πώλους om. M. 17. ante 29*

ναίου ποιήματα. τῷ δὲ ᾿Αρκεσιλέι καὶ Λίχα τῷ παιδί, τῷ μὲν αὐτῶν γεγόνασι δύο ᾿Ολυμπικαὶ νίκαι, Λίχας δὲ εἰργομένων τηνικαῦτα τοῦ ἀγῶνος
Λακεδαιμονίων καθήκεν ἐπὶ ὀνόματι τοῦ Θηβαίων δήμου τὸ ἄρμα, τὸν δὲ
ἡνίοχον νικήσαντα ἀνέδησεν αὐτὸς ταινία: καὶ ἐπὶ τούτψ μαστιγοῦσιν αὐτὸν
3 οἱ Ἑλλανοδίκαι. καὶ διὰ τὸν Λίχαν τοῦτον ἡ κατὰ Ἦγι βασιλέα ἐπιστρατεία Λακεδαιμονίων ἐγένετο ἐπὶ Ἡλείους καὶ ἐντὸς τῆς Ἦλτεως μάχη.
καταπαυσθέντος δὲ τοῦ πολέμου τὴν μὲν εἰκόνα ἐνταῦθα ἔστησε, τὰ δὲ
Ἡλείων ἐς τοὸς ὁλυμπιονίκας γράμματα οὸ Λίχαν, Θηβαίων δὲ τὸν δῆμον
ἔχει νενικηκότα.

2. Τοῦ δὲ Λίχα πλησίον μάντις ἔστηκεν Ἡλεῖος Θρασύβουλος Αἰνέου το τῶν Ἰαμιδῶν, δς καὶ Μαντινεῦσιν ἐμαντεύσατο ἐναντία Λακεδαιμονίων καὶ ᾿Αγιδος τοῦ Εὐδαμίδου βασιλέως ἀ δὴ καὶ ἐς πλέον ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐς ᾿Αρκάδας ἐπέξειμι. τοῦ Θρασυβούλου δὲ τἢ εἰκόνι γαλεώτης πρὸς τὸν ὅμεν προσέρπων ἐστὶ τὸν δεξιόν, καὶ κύων ἱερεῖον δὴ παρ' αὐτῷ κεῖται διατετιμητωνος τε δίχα καὶ φαίνων τὸ ἤπαρ, μαντικὴ δὲ ἡ μὲν ἐρίφων καὶ ἀρνῶν το καὶ μόσχων ἐκ παλαιοῦ δήλη καθεστῶσά ἐστιν ἀνθρώποις, Κύπριοι δὲ [ὡς] καὶ ὑσὸν ἐπεξεῦρον ὡς ἔστι μαντεύεσθαι. κυσὶ δὲ οὐδένες ἐπί γε μαντικής νομίζουσιν οὐδὲν χρᾶσθαι. ἔοικεν οῦν ἰδίαν τινὰ ὁ Θρασύβουλος ἐπὶ σπλάγχνων μαντικήν κυνείων καταστήσασθαι. 3. οἱ δ΄ Ἰαμιδαι καλούμενοι μάντεις γεγόνασιν ἀπὸ Ἰάμου τὸν δὲ εἴναι παίδα ᾿Απόλλωνος καὶ λαβεῖν ఋ (παρ' αὐτοῦ τὴν) μαντικήν φησιν ἐν ἄσματι Πίνδαρος.

ανδριάντας Brunn SB, M. A. 1880 pp. 479 sq. inserit 'Αρκεσίλαος, v. comm. — ἐν όλυμπάσιν Va. - μύρονος Va. 1. Λίχα A, qui saepe om. ι subscr. 2. δλυμπιονιακαί Vb, 'Ολυμπιακαί M Pd C. 3. δνόματα, ι sup α, Pa. 5. έλλανιδίκαι Va. — Aγιν edd. ante S, κατά τὸν ἄγιν Pa. — ἐπὶ στρατία Vb. 6. ήλείοις Va. 7. καταπαυθέντος X K F C. καταπαυσθέντος cett. edd. codd., cf. vol. I ad p. 438,16. — µèv inter asteriscos habet C. - εστηκε M, εστηκεν Vb Pa, hic σ sup. κ, έστησε Pc. 8. 'Ολυμπιονίκας φασί edd. ante SW (onoi Smin.), 'Oh. xai Vb M Pc Ag Lb, 'Ολ. γράμμ., omisso φασὶ, Va La Pa, habet hic xai sup. lin., recepp. SW D Sch. 9. exa SW D Sch, oxew cett. edd. codd. νενικηκότας Pa, ς exp. 10. Αἰνέου των Smai. cl. VIII 10,5, Boeckh, edd. seqq., έχ των edd. rell. Vab Pa; ἀεὶ ἀνέου των Ag Pcd, ἀείανέου των La, ἀεὶ ἀνέοντων Lb, αν ανέου των Μ. 11. ισμίδων Lb. ιαμίδων

Vab Pd M. 12. βασιλέων Μ. — λόγφ ώς ἐς Vb, tò ec Pc. 14. ispeiov de Va, ispeiouv δή, sup. lin. ίερεῖον δή, Vb. — διατετμημένον Pa, διατετμημένης Ag. 15. τε Pa sup. lin. - patvov Pa. 16. post 8è habent ώς edd. ante SW codd. praeter Vb Pa, in La verba Κύπριοι δὲ ὡς in extrema linea posita sunt, sed ita, ut oc sit in marg. extra lineam, om. & SW D, incl. Sch, cum &sαύτως permutandum esse censet K, cum α S, inter 8è et & Pors. inserit olda. 17. ύπεξευρόντες Vb. - pro είσὶ, quod est in Pa Vb edd., codd, cett. habent tori (La Ag έσπ), unde SW coniciunt Κύπριοι δὲ ώς και δσίν έστι μαντεύεσθαι είσιν επεξευρόντες, Kays. p. 1095 vult K. 82 xai boiv enstellρον ώς έστι μ., quod recepi. — ἐπῆγε μαντ. Pd. 18. χρησθαι D, χρασθαι edd. codd., cf. vol. I ad p. 453,22. 19. of 8è lap Pa. — ἀμίδαι Vb M, δι' ἀμίδαι Va. 21. παρ' αύτου την om. codd. edd., λαβείν παρά

4. Παρὰ δὲ τοῦ Θρασυβούλου τὴν εἰκόνα Τιμοσθένης τε Ἡλεῖος 6 ἔστηκε σταδίου νίκην ἐν παισὶν εἰληφώς, καὶ Μιλήσιος ᾿Αντίπατρος Κλεινοπάτρου παΐδας κατειργασμένος πύκτας. Συρακουσίων δὲ ἄνδρες, ἄγοντες ἐς ᾿Ολυμπίαν παρὰ Διονυσίου θυσίαν, τὸν πατέρα τοῦ ᾿Αντιπάτρου χρήμασιν 5 ἀνακείθουσιν ἀναγορευθήναί οἱ τὸν παΐδα ἐκ Συρακουσῶν ᾿Αντίπατρος δὲ ἐν οὐδενὶ τοῦ τυράννου τὰ δῶρα ἡγούμενος ἀνείπεν αὐτὸν Μιλήσιον, καὶ ἐπέγραψε τῆ εἰκόνι ὡς γένος τε εἴη Μιλήσιος καὶ Ἰωνων ἀναθείη πρῶτος ἐς ᾿Ολυμπίαν εἰκόνα. τούτου μὲν δὴ Πολύκλειτος τὸν ἀνδριάντα εἰργάσατο, 7 τὸν δὲ Τιμοσθένην Εὐτυχίδης Σικυώνιος παρὰ Λυσίππω δεδιδαγμένος. ὁ δὲ το Εὐτυχίδης οὐτος καὶ Σύροις τοῖς ἐπὶ ᾿Ορόντῃ Τύχης ἐποίησεν ἄγαλμα, μεγάλας παρὰ τῶν ἐπιχωρίων ἔχον τιμάς.

Έν δὲ τῆ ᾿Αλτει παρὰ τὸν τοῦ Τιμοσθένους ἀνδριάντα ἀνάκειται 8
Τίμων καὶ ὁ παῖς τοῦ Τίμωνος Αἴγυπτος, παιδίον ἐπὶ ἴππω καθήμενον. ἔστι
γὰρ δὴ καὶ ἡ νίκη τῷ παιδὶ ἴππου κέλητος ὁ Τίμων δὲ ἐπὶ ἄρματι

ιὰ ἀνηγορεύθη. Τῷ δὲ Τίμωνι εἰργάσατο καὶ τῷ παιδὶ τὰς εἰκόνας Δαίδαλος
Εικυώνιος, δς καὶ ἐπὶ τῆ Λακωνικῆ νίκη τὸ ἐν ᾿Αλτει τρόπαιον ἐποίησεν Ἡλείοις.

Ἐπίγραμμα δὲ τὸ ἐπὶ τῷ Σαμίω πύκτη τὸν ἀναθέντα μὲν ὅτι ὁ παιδοτρίβης 9
εἰη Μύκων, καὶ ὅτι Σάμιοι τὰ ἐς ἀθλητὰς καὶ ἐπὶ ναυμαχίαις εἰσὶν Ἰώνων
ἄριστοι, τάδε μὲν λέγει τὸ ἐπίγραμμα, ἐς δὲ αὐτὸν τὸν πύκτην ἐσήμαινεν

οὐδέν. ⑤. Παρὰ δὲ Μεσσήνιος Δαμίσκος, δς δύο γεγονὼς ἔτη καὶ δέκα 10
ἐνίκησεν ἐν ᾿Ολυμπία. θαῦμα δὲ εἴτερ ἄλλο τι καὶ τόδε ἐποιησάμην ἀρωσηνίους γὰρ ἐκ Πελοποννήσου φεύγοντας ἐπέλιπεν ἡ περὶ τὸν ἀγῶνα

του πατρός την μαντικήν ex Amas. Sylb. eruit, παρ' αὐτοῦ post Πίνδαρος absorptum putat S, post μαντικήν Richards Class. Rev. XIV 448 cl. IX 5,8. — & dopan M, doμασι La. 1. τε om. Va M Lb. 2. σταδίου om. Pa. — κλεινοπάτρον Vb. 3. του κατειργ. Va. — Συρακοσίων DSch La Pc, Συρακουσίων cett. edd. codd. 4. Διονύσου Pd. 5. έν συρακ. La. 6. αὐτὸν La M Pc. 7. ἐπέγραψε scripsi, avéypaue codd. edd., cf. I 13,3. 26,2. II 7,2. IV 15.5. V 2,3. 26,1. VI 20,14. IX 11,1; ἀναγράφω alio sensu usurpatur, cf. VI 4,2. 6,3. 8. εἰκόντα Vb M. 9. Δημοσθένην (δημοσθένη Pd M) et Δημοσθένους edd. ante S codd. praeter La Pa, Τιμοσθένην (πμοσθένης La) et Τιμοσθένους La Pa, νοlentibus FC recepp. edd. cett., legit Amas. 10. σύροι τοῖς ἐπὶ ὀρὸν (ἐπίδρον Pd) τῆς Pd Ag, δρόντην Va. 11. έγων A X Vab Pcd M Ag Lb, You Am. Sylb. cett. edd. LaPa. 12. του om. Pa. 13. Αίγυπτος scripsi, v. cap. 12,6, Dittenb.-Purg. Ol. V n. 189, Αίσυπος codd. edd., αίγυπος Pd, αίσιπος Vab, συ sup. σι Vb, Αίσηπος D, Αίπυτος Sch. praef - ἐστίν ἐπὶ Pa. 14. δὲ έπὶ SW D Sch codd., δ' ἐπὶ cett. edd. M. 16. τη om. Vab M. - ἐν τῷ Vb M, in hoc η sup, lin. 17. pro μεν C λέγει s. φησίν malit. - δ om. A X K Vb Pa. 18. Mήκων A X K F S Am., Μίκων coni. K, Μύπων cett. edd. codd. 19. λέγω, ει sup. vers., La. 20. Μεσσήνιος SW D Sch, coni. etiam Emper., Μεσσηνίων A edd. ante B Pa, Mesonylous Pcd, Mesonylous B cett. codd. - Δαμίσκος om. Pacd Ag M Lb. 21. δπερ M. 22. µèv ante yàp om. edd. inde a B cum M Vab Lab Pad. - Luter Pa. - 8 τύχη τὸν 'Ολυμπικόν. ὅτι γὰρ μὴ Λεοντίσκος καὶ Σύμμαχος τῶν ἐπὶ τῷ πορθμῷ Μεσσηνίων, ἄλλος γε οὐδεὶς Μεσσήνιος, οὕτε Σικελιώτης οὕτ' ἐκ Ναυπάκτου, δῆλός ἐστιν 'Ολυμπίασιν ἀνηρημένος νίκην εἶναι δὲ οἱ Σικελιῶται 11 καὶ τούτους τῶν ἀρχαίων Ζαγκλαίων καὶ οὐ Μεσσηνίους φασί. συγκατῆλθε μέντοι Μεσσηνίοις ἐς Πελοπόννησον καὶ ἡ περὶ τὸν ἀγῶνα τύχη τὸν 'Ολυμ-5 πικόν' ἐνιαυτῷ γὰρ ὕστερον τοῦ οἰκισμοῦ τοῦ Μεσσήνης ἀγόντων 'Ολύμπια 'Ηλείων ἐνίκα στάδιον παΐδας ὁ Δαμίσκος οὕτος, καί οἱ καὶ πενταθλήσαντι ὕστερον ἐγένοντο ἐν Νεμέα τε νῖκαι καὶ 'Ισθμοῖ.

ΙΙΙ. Δαμίσκου δὲ ἐγγύτατα ἔστηκεν ἀνὴρ ὅστις δή, τὸ γὰρ ὅνομα οὐ λέγουσιν ἐπ' αὐτῷ, Πτολεμαίου δὲ ἀνάθημά ἐστι τοῦ Λάγου. Μακεδόνα ιο δὲ αὐτὸν ὁ Πτολεμαΐος ἐν τῷ ἐπιγράμματι ἐκάλεσε, βασιλεύων ὅμως Αἰγύπτου. Χαιρέα δὲ Σικυωνίῳ πύκτῃ παιδὶ ἐπίγραμμά ἐστιν ὡς νικήσειεν ἡλικίαν νέος καὶ ὡς πατρὸς εἴη Χαιρήμονος. γέγραπται δὲ καὶ ὁ τὸν ἀνδριτε παῖς Σόφιος καὶ ἀνὴρ Ἡλεῖος ἀνάκειται Στόμιος, καὶ τῷ μὲν τοὺς συν- ὑ θέοντας τῶν παίδων παρελθεῖν, Στομίῳ δὲ πενταθλοῦντι ἐν 'Ολυμπία καὶ Νεμείων τρεῖς ὑπῆρξεν ἀνελέσθαι νίκας. τὸ δὲ ἐπίγραμμα τὸ ἐπ' αὐτῷ καὶ τάδε ἐπιλέγει, τῆς ἵππου τε Ἡλείοις αὐτὸν ἡγούμενον ἀναστῆσαι τρόπαια, καὶ ἀνδρα τοῖς πολεμίοις στρατηγοῦντα ἀποθανεῖν ὑπὸ τοῦ Στομίου, μονοβιαγήσαντά οἱ κατὰ πρόκλησιν. εἶναι δὲ αὐτὸν ἐκ Σικυῶνος οἱ Ἡλεῖοί φασι παὶ ἄρχειν Σικυωνίων· στρατεῦσαι δὲ ἐπὶ Σικυῶνα αὐτοὶ φιλία Θηβαίων

περὶ Ag La Pcd. 1. 'Ολυμπιακόν CS Va M Pd, 'Ολυμπικόν cett. edd. codd. — οντι Pd, όντι pro ότι Ag Lb. — μηλεοντίσκος Α. - τω inseruit e coni. S, est in Ag, rec. seqq., om. cett. edd. codd. 2. άλλος δὲ Μ, γ sup. δ. — οὐδὲ edd. ante C codd. praeter Pa, in quo est οὅτε, voluit hoc Sylb., recepp. cett. edd. - ούτε έκ D cum Vb M, ούτ' ἐκ rell. edd. codd., elisio ne ante ε quidem fieri solet, cf. ex. gr. I 21,6. 25,4. 34,3. II 11,2. 35,8. III 25,5. IV 7,5. 11,5. 20,7. 9. 27,11. 3. 'Ολυμπιάσιν edd. ante S Vab Lb Pad, 'Ολυμπιάσιν Μ. 'Ολυμπίασιν cett. edd. 4. συγκ. δὲ τοῖς Μεσσ. edd. ante B, συγκ. μέντοι τοῖς Μεσσ. Β, συγκ. μέν τοις Μεσσ. Vab Pc MR Lb Vn, συγκ. μέν γάρ τοῖς Μεσσ. Ag La Pad, συγκ. μέντοι Μεσσ. SW D Sch. 5. δλυμπιακόν C S M La Pad. 6. της μεσσήνης Pa. 7. ήνίκα στάδ. Vb. — δάμισκος Va. — καί οί καὶ πέντε άθλήσαντι edd. ante B codd. (καί οἱ πέντι άθλ. Va), καί οἱ καὶ πενταθλήσαντι e coni. Buttmanni cett. edd. 8. ἐννέα M.

9. Δαμίσκου --- ἐπ' αὐτῷ om. Va. 10. γάλου R. ad marg. λάγου, Pa λαγοῦ. 11. ανεκάλεσεν Μ Ag. — βασιλέων Lb, βασιλεύον La. 12. συκυωνίων Μ. - νυτήσειεν La edd. inde ab SW, νίκην είλεν cett. codd. edd. 13. πόρρω pro πατρὸς Pd. - γαι (fin. pag.) μονος Vb. - 14. έργασμένος Pc. — χαιραίαν, ε sup. α., Vb. — μεσσηνίοίς τε Va. 16. πένταδλόν τε codd. edd. ante B praeter C, qui scribit πεντάθλου τε, πενταθλούντι cett. edd. ex emend. B. - exciditne numerus post 'Ολυμπία ? cf. § 9. 11. 4,2. 5. 6. 17. Νεμέων Smin. Va Pa, Neueiwv cett. edd. codd. 18. έπιγέλει La. — αὐτὸν — πολεμίοις om. Pc. 20. πρόσκλησιν Ag Lab Pacd. 21. φιόμου τη έκ Βοιωτίας δυνάμει. 2. φαίνοιτο άν ούν η επί Σικυώνα Ήλείων και Θηβαίων στρατεία γεγενήσθαι μετά το άτύχημα Λακεδαιμονίων το έν Λεύκτροις.

Ἐφεξῆς δὲ ἀνάκειται μὲν πύκτης ἐκ Λεπρέου τοῦ Ἡλείων, Λάβαξ 4 5 Εὐφρονος, ἀνάκειται δὲ καὶ ἐξ αὐτῆς Ἡλιδος παλαιστὴς ἀνὴρ ᾿Αριστόδημος Θράσιδος ㆍ γεγόνασι δὲ αὐτῷ καὶ Πυθοῖ δύο νῖκαι καὶ Νεμέα. ἡ δὲ εἰκών ἐστι τοῦ ᾿Αριστοδήμου τέχνη Δαιδάλου τοῦ Σικυωνίου, μαθητοῦ τοῦ πατρὸς Πατροκλέους. Ἦπον δὲ Ἡλεῖον πυγμῷ παῖδας κρατήσαντα ἐποίησε Δαμό- 5 κριτος Σικυώνιος. δς ἐς πέμπτον διδάσκαλον ἀνῷει τὸν ᾿Αττικὸν Κριτίαν ˙ 10 Πτόλιχος μὲν γὰρ ἔμαθεν ὁ Κορκυραῖος παρ' αὐτῷ Κριτία ˙ Πτολίχου δὲ ἡν μαθητὴς ᾿Αμφίων ˙ Πίσων δὲ ἀνὴρ ἐκ Καλαυρείας ἐδιδάχθη παρ' ᾿Αμφίονι, ὁ δὲ παρὰ τῷ Πίσωνι Δαμόκριτος. 3. Κρατῖνος δὲ ἔξ Αἰγείρας τῆς ᾿Αχαιῶν 6 τότε ἐγένετο κάλλιστος τῶν ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ σὸν τέχνῃ μάλιστα ἐπάλαισε. καταπαλαίσαντι δὲ αὐτῷ τοὺς παῖδας προσαναστῆσαι καὶ τὸν παιδοτρίβην ὁπὸ 15 Ἡλείων ἐδόθη. τὸν δὲ ἀνδριάντα ἐποίησε Σικυώνιος Κάνθαρος, ᾿Αλέξιδος μὲν πατρός, διδασκάλου δὲ ὧν Εὐτυχίδου.

Εὐπολέμου δὲ Ἡλείου τὴν μὲν εἰκόνα Σικυώνιος εἴργασται Δαίδαλος τὸ δὲ ἐπίγραμμα τὸ ἐπ' αὐτῷ μηνύει σταδίου μὲν ἀνδρῶν Ὁλυμπίασι νίκην ἀνελέσθαι τὸν Εὐπόλεμον, εἴναι δὲ καὶ δύο Πυθικούς αὐτῷ πεντάθλου 20 στεφάνους καὶ ἄλλον Νεμείων. λέγεται δὲ ἐπὶ τῷ Εὐπολέμω καὶ τάδε, ὡς

γαλία δηβ. Pd. 1. τῆς ἐκ Va M, τῆ ἐν βοιωτία Vb. 2. Λακεδαιμονίοις codd. edd., Λακεδαιμονίων vel τὸ Λακεδαιμονίοις συμβάν Sylb. probante F, illud rec. C, probant Sch Kays. Jb. f. Ph. 1854,414, Seemann yeγενημένον facile ex infinitivo praecedenti γεγενήσθαι intellegi posse putat, v. Quaest. gramm. et crit. ad Paus. spect. p. 43 sqq. 4. ήλείου Va La. — Sylb. "rectius forsan Λάβραξ. . 6. αὐτὸ, & sup. ὸ, M. — δύο νᾶκαι edd. Vb La Pa, δύο καὶ νίκημα cett. codd., δύο νῖκαι καὶ Νεμέα coni. SW, cf. Hephaest. p. 61 Westph., rectius fortasse καὶ δύο Νεμέα, cf. 4,5. 7. ante τέχνη distinguunt A X K, post τέχνη F C. — καὶ πατρὸς, quod est in codd. (προς Vb), incl. Smin. B SW, delet D, retinent edd. cett., Sch cl. C. I. G. n 2984, 707 πατρὸς scripsi, cf. III 13,9. VI 9,3, idem vult G. Hyde 1. 1. 32, καὶ παιδός coni. Förster Rh. M. XXXVII 482. 8. "Ιππων edd. ante F M Vb, «Ιππωνα Am. Palm. MS., Iππον cett. edd. codd. — 'Ηλείων ΑΧΚ M Vb, 'Hlestov Palm. MS. cett. edd. codd. - παίδα codd. edd. ante SW, παίδας cett. edd., probat B in addendis. - Δαμόκριτος edd. inde a B Pacd Lab, ut infra, Δημόκριτος cett. 9. ανηηει Vb, ανείη Pa M Va R Lb, ανήει R marg. — Κρίτιον et mox Κριτίφ D, v. vol. I ad p. 53,18. 10. πόλιχος Vb, πτόμιχος Va, mox πτολίχου Va, πολίχου Vb. γὰρ Pa in marg. — παρὰ τῷ? Sch praef., nihil mutandum. 11. Καλαυρίας Vb Pa Ag La SW. — παρά άμφ. Pc. 12. τῷ ποσειδωνι Vb. 13. ποτε malit C. — ἐφ' ἐαυτοῦ S SW D Sch Vab Pd La, Eperov Lb M, Ep' αύτου rell. — κάλλιστα έπ. Pa. 14. προσαναστήναι Α X K F SM Pad, προσαναστήσαι cett. edd. codd. (Pc πράναστήσαι), SW προσαναγορευθήναι vel potius προσαναγραφήναι coni. 16. 8'w B Lab Pacd. 18. στάδων La. δλυμπιάσι Pa edd. ante S, δλυμπιάσι M Pd, 'Ολυμπίασι cett. edd. 19. τον ές πόλεμον R Va, του εὐπολέμου R marg., Vb, του ἀπολέμου Pa. - πεντάθλους M Va Lb Pcd. 20. καὶ άλλων έφεστήκοιεν τρεῖς ἐπὶ τῷ δρόμῳ Ἑλλανοδίκαι, νικάν δὲ τῷ μὲν Εὐπολέμφ δύο ἐξ αὐτῶν δοῖεν, ὁ τρίτος δὲ ᾿Αμβρακιώτη Λέοντι, καὶ ὡς χρημάτων καταδικάσαιτο ὁ Λέων ἐπὶ τῆς ᾿Ολυμπικῆς βουλῆς ἑκατέρου τῶν Ἑλλανοδικῶν οὶ νικάν τὸν Εὐπόλεμον ἔγνωσαν.

- 4. Οἰβώτα δὲ τὸν μὲν ἀνδριάντα ᾿Αχαιοὶ κατὰ πρόσταγμα ἀνέθεσαν τοῦ 5 ἐν Δελφοῖς ᾿Απόλλωνος ἐπὶ όλυμπιάδος ὀγδοηκοστῆς ἡ δὲ τοῦ σταδίου νίκη τῷ Οἰβώτα γέγονεν όλυμπιάδι ἔκτη ΄ πῶς ἀν οῦν τήν γε ἐν Πλαταιαῖς μάχην μεμαχημένος ὁ Οἰβώτας εἴη μετὰ Ἑλλήνων; πέμπτη γὰρ ἐπὶ τῆ ἑβδομηκοστῆ όλυμπιάδι τὸ πταῖσμα ἐγένετο τὸ ἐν Πλαταιαῖς Μαρδονίω καὶ Μήδοις. ἐμοὶ μὲν οῦν λέγειν μὲν τὰ ὁπὸ Ἑλλήνων λεγόμενα ἀνάγκη, πείθεσθαι δὲ πᾶσιν 10 οὐκέτι ἀνάγκη. τὰ δὲ ἄλλα ὁποῖα τὰ συμβάντα ἤν ἐς τὸν Οἰβώταν, τῆ ἐς ᾿Αχαιοὺς προσέσται μοι συγγραφῆ.
- Αντιόχου δὲ ἀνδριάντα ἐποίησε μὲν Νικόδαμος, γένος δὲ ὁ ᾿Αντίοχος ἢν ἐκ Λεπρέου. παγκρατίῳ δὲ ἄνδρας ἐν ᾿Ολυμπία μὲν ἐκράτησεν ἄπαξ, ἐν Ἰσθμῷ δὲ καὶ Νεμέα δὶς ἐνταῦθα ἐν ἐκατέρῳ τῷ ἀγῶνι. οὐ γάρ τι ¹5 Ἰσθμίων Λεπρεάταις δεῖμα ὥσπερ γε αὐτοῖς ἐστιν Ἡλείοις, ἐπεὶ Ὑσμωνί γε τῷ Ἡλείῳ, πλησίον δὲ τοῦ ᾿Αντιόχου ὁ Ὑσμων οὕτος ἔστηκε, τούτῳ τῷ ἀνδρὶ ἀθλήσαντι πένταθλον ἢ τε ᾿Ολυμπικὴ νίκη καὶ Νεμείων γέγονεν ἡ ἔτέρα, Ἰσθμίων δὲ δῆλα ὡς καὶ οὕτος κατὰ ταὐτὰ Ἡλείοις τοῖς ἄλλοις

Va Pc. — νεμίων M Va Ag Lab Pcd, νεμίου, ων sup. ου, Vb, Νεμέων S Pa. - τῷ ἐς πόλεμον Va. 1. τῷ δρόμφ Έλλ. SW D Sch Va, τῷ δρόμω etiam Pcd M Lb, τοῦ δρόμου τως πέρατι Έλλ. rell. codd. edd., SW conferunt III 6,3. 3. 'Ολυμπιακτής CSM, 'Ολυμπικής cett. — έκάτερον malit F, C se recepisse dicit, at non recepit. 5. οίβωτα et δ οίβωτας Vb, τω Οίβωτα mox A. -κατά πρόγμα Va. 7. δλυμπιάδος omisso seq. Exty Va, "Olympiade sexta et octogesima" Am. 9. τω (δ sup. ω) πταισμα . . . (rasura) Vb. - articulum ante èv cum Va inserverunt SW D Sch. - Es adataials Va. — ἐμοὶ μὲν οδν λέγειν μὲν edd. praeter C, Vb Pcd Ag La, µèv ou om. M Va Lb, μέν post λέγειν volente F om. C, έμοι μετά (hoc exp.) μέν οδν λέγειν μέν Pa. 10. πείδεσδαι — ἀνάγκη om. Vb, bis habet Pa. 11. C our cour se scripsisse dicit, at non scripsit, odn kon Pc, v. comm. 12. πρόσεσταί μοι Α Χ, corr. Sylb., πρόσεστί μοι

Vb. 13. δ om. M. 14. λέπρου La. — εν όλυμπίω Lb. - μέν om. M. 15. ένταθδα edd. codd. ante D, πεντάθλω SW e coni., recepp. D Sch, at nec Antiochum quinquertio vicisse scimus et voce évravoa substantiva quae praecedunt ex usu satis frequenti recipiuntur, cf. V 14,10 ἐπὶ δὲ τῷ Γαίφ καλουμένω βωμός έστιν έπ' αὐτῷ Γῆς. VI 3,11. II 25,9. 5,1. IV 11,7. 16. γε αὐτοῖς om. Va, γε om. Lb M. — ήχείοις Pa, λ sup. χ. - ἐπὶ pro ἐπεὶ edd. aute B codd. - post Topow ins. to Ped Ag Lb Vab M, quod in γε mutavit B, recepp. seqq., έπὶ ίσμων τῷ La, lopus Pa. 17. nal Topus codd. edd. ante SW, δ Υσμων cett. e coni. SW. ίσμων La. – post 'Ηλείω plenius distinguunt edd. ante B virgula post 'Hariou deleta. 18. 'Ολυμπιακή CSBM, 'Ολυμπική cett. edd. Vab Lab Pacd. — Nepeiwy SW D Sch La, νεμήων Pc, νεμίων Pd, Νεμέων cett. edd. codd. - h om. Pa. 19. ταθτα M Ag Lab Pcd, ταὐτὰ edd. cum Pa Vab. — τούτοις εἴργετο. λέγεται δὲ παιδὶ ἔτι ὄντι τῷ Υσμωνι κατασκήψαι ρεῦμα ἐς τὰ 10 νεῦρα, καὶ αὐτὸν ἐπὶ τούτῳ μελετήσαι πένταθλον, ἵνα δὴ ἐκ τῶν πόνων ὑγιής τε καὶ ἄνοσος ἀνὴρ εἴη΄ τῷ δὲ ἄρα τὸ πάθημα καὶ νίκας ἔμελλεν ἐπιφανεῖς οὕτω παρασκευάσειν. ὁ δὲ ἀνδριὰς αὐτῷ Κλέωνος μέν ἐστιν ἔργον, 5 ἔχει δὲ άλτῆρας ἀρχαίους. Μετὰ δὲ Υσμωνα παλαιστής παῖς ἐξ Ἡραίας 11 ἀνάκειται τῆς ᾿Αρκάδων Νικόστρατος Ξενοκλείδου ΄ Παντίας δὲ αὐτῷ τὴν εἰκόνα ἐποίησεν, δς ἀπὸ ᾿Αριστοκλέους τοῦ Σικυωνίου καταριθμουμένῳ τοὺς διδαχθέντας ἔβδομος ἀπὸ τούτου μαθητής (ἦν).

5. Δίκων δὲ ὁ Καλλιβρότου πέντε μὲν Πυθοῖ δρόμου νίκας, τρεῖς δὲ το ἀνείλετο Ἰσθμίων, τέσσαρας δὲ ἐν Νεμέα, καὶ ᾿Ολυμπικὰς μίαν μὲν ἐν παισί, δύο δὲ ἄλλας ἀνδρῶν καὶ οἱ καὶ ἀνδριάντες ἴσοι ταῖς νίκαις εἰσὶν ἐν ᾿Ολυμπία. παιδὶ μὲν δὴ ὅντι αὐτῷ Καυλωνιάτῃ, καθάπερ γε καὶ ἢν, ὑπῆρξεν ἀναγορευθηναι τὸ δὲ ἀπὸ τούτου Συρακούσιον αὐτὸν ἀνηγόρευσεν ἐπὶ χρήμασι. Καυλωνία δὲ ἀπωκίσθη μὲν ἐς Ἰταλίαν ὑπὸ ᾿Αχαιῶν, οἰκιστὴς δὲ 18 τὸν ἐνθενετο αὐτῆς Τύφων Αἰγιεύς. Πύρρου δὲ τοῦ Αἰακίδου καὶ Ταραντίνων ἐς τὸν πρὸς Ῥωμαίους πόλεμον καταστάντων ἄλλαι τε τῶν ἐν Ἰταλία πόλεων ἐγένοντο αὶ μὲν ὑπὸ Ῥωμαίων, αὶ δὲ ὑπὸ τῶν Ἡπειρωτῶν ἀνάστατοι, κατέλαβε δὲ ἐς ἄπαν ἐρημωθηναι καὶ τὴν Καυλωνίαν, άλοῦσαν ὑπὸ Καμπανῶν, οἱ Ῥωμαίοις μεγίστη τοῦ συμμαχικοῦ μοῖρα ἦσαν.

Έπὶ δὲ τῷ Δίκωνι ἀνάκειται μὲν Ξενοφῶν Μενεφύλου, παγκρατιαστὴς 18 - ἀνὴρ ἐξ Αἰγίου τῆς ᾿Αχαιῶν, ἀνάκειται δὲ Πυριλάμπης Ἐφέσιος λαβὼν δο-λίχου νίκην. τοῦ μὲν δὴ τὴν εἰκόνα ἐποίησεν Ἦνος (Σικυώνιος), Πυριλάμπει δὲ ὁμώνυμος καὶ ὁ πλάστης, γένος δὲ οὸ Σικυώνιος, ἀλλὰ ἐκ Μεσσήνης τῆς ὁπὸ τῇ Ἰθώμη.

pro τοίς La. — 1. ίσμωνι Va La. 2. releuthout M Vab Lb, melethout cett. codd., τ sup. μ Pa. 3. πάθημα coni. Sch pro μάθημα, quod est in codd. edd., cum de ludorum exercitatione μάθημα non dicat Pausanias; coniecturam recepi voce καὶ commendatam. 4. παρασκευάζειν, corr. in -σειν, Pc. — αθτοῦ rectius scribi dicit Sylb., cf. cap. 18,1. 6. νωόστρατον M. - ξενοκλείου La. - παντιάς M Vb, παντοίας Ag. 7. aut ος delendum aut έγέvero vel potius Ty addendum esse recte censet Frazer, om. copulam edd. codd. συκεωνίου Vb. — 9. Έλικών Camer. pro Δίστων. - Καλλιμβρότου CS ex Anth. Pal. II p. 537, Καλλιβρότου edd. cett. codd. 10. τέσσαρες Pc. - 'Ολυμπιακάς CSM. 11. καὶ ante ἀνδρ. om. Pa, add. in marg. 12. παιδί δὲ ὄντι Va. -- δη Pa in marg. 13. κύτὸν ΑΧΚ La Pac Va M. - 14. καυλωνιάτη δὲ Μ. - όπ' Pa. - 17. οί μεν Lb. — ήπειρατών Ра, δπειρωτών Рс. 19. μεγίστην Vb. 20. έπει δε Lb. - post έπι δὲ τῷ lacunam indicant M Va Lb SW D, quam voce Συρακουσίω explendam opinatur F, ἐπὶ δὲ τῷ Ἑλικῶν ΑΧΚ Vb Pa, in R δίκωνι, quod in cett codd. est, expunctum et έλωων ad marg. appositum. 21. Πυρίλαμπος et Πυριλάμπω et 15,1. 16,5 Πυρίλαμπος scribendum esse dicit Gurlitt Ueb. Paus. p. 367, λάμπη, πυρι et ς sup. vers., Pa. — δολιχού codd. edd. ante SW. 22. Σικυώνιος inseri iubet G. Hyde 1. 1. 34. — πυριλάμπη Vb. 28. γένει Va. - άλλ' έκ M. 24. ἐπὶ 14 6. Λύσανδρον δὲ τὸν `Αριστοκρίτου Σπαρτιάτην ἀνέθεσαν ἐν 'Ολυμπία Σάμιοι' καὶ αὐτοῖς τὸ μὲν πρότερον τῶν ἐπιγραμμάτων ἐστίν'

Έν πολυθαήτω τεμένει Διὸς δψιμέδοντος ἔστηκ' ἀνθέντων δημοσία Σαμίων.

τούτο μέν δή τούς τὸ ἀνάθημα ἀναθέντας μηνύει, τὸ δ' ἐφεξής ἐς αὐτὸν 5 ἔπαινός ἔστι Λύσανδρον.

'Αθάνατον πάτρα καὶ 'Αριστοκρίτω κλέος ἔργων, Λύσανδρ', ἐκτελέσας δόξαν ἔχεις ἀρετᾶς.

15 Δῆλοι [οῦν] εἰσὶν οῖ τε Σάμιοι καὶ [οί] ἄλλοι Ἰωνες, κατὰ τὸ λεγόμενον ὑπ' αὐτῶν Ἰώνων, τοὺς τοίχους τοὺς δύο ἐπαλείφοντες. ᾿Αλκιβιάδου μέν γε 10 τριήρεσιν ᾿Αθηναίων περὶ Ἰωνίαν ἰσχύοντος ἐθεράπευον αὐτὸν Ἰώνων οἱ πολλοί, καὶ εἰκὼν ᾿Αλκιβιάδου χαλκῆ παρὰ τῆ Ἦρα Σαμίων ἐστὶν ἀνάθημα. ὡς δὲ ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ἐάλωσαν αἱ ναῦς αἱ ᾿Αττικαί, Σάμιοι μὲν ἐς ᾿Ολυμπίαν τὸν Λύσανδρον, Ἐφέσιοι δὲ ἐς τὸ ἱερὸν ἀνετίθεσαν τῆς ᾿Αρτέμιδος Λύσανδρόν τε αὐτὸν καὶ Ἐτεόνικον καὶ Φάρακα καὶ ἄλλους Σπαρτια-15 τῶν ἡκιστα ἔς γε τὸ Ἑλληνικὸν γνωρίμους. μεταπεσόντων δὲ αὔθις τῶν πραγμάτων καὶ Κόνωνος κεκρατηκότος τῆ ναυμαχία περὶ Κνίδον καὶ δρος τὸ Δώριον ὀνομαζόμενον, οὕτω μετεβάλλοντο οἱ Ἰωνες, καὶ Κόνωνα ἀνακείμενον χαλκοῦν καὶ Τιμόθεον ἐν Σάμω τε ἔστιν ἰδεῖν παρὰ τῆ Ἡρα καὶ ὡσαύτως ἐν Ἐφέσω παρὰ τῆ Ἐφεσία θεῷ. ταῦτα μέν ἐστιν ἔχοντα οὕτω 20 τὸν ἀεὶ χρόνον, καὶ Ἰωσιν ὡσαύτως οἱ πάντες ἄνθρωποι θεραπεύουσι τὰ ὑπερέχοντα τῆ ἰσχύϊ.

τη Pc, όπὸ ίδιώμης, sup. vers. τη, Va. 2. αὐτοὶ Va Ag Lb M Pcd, αυτοίς (sic) La. ότι pro τὸ Μ. 3. πολυθακτώ Va, πολυθαήτῷ Pc, πολυθάη τω Vb. 4. ἔστηκεν ἀναθέντων M Vab Lb, ἔστηκε δὲ ἀναθέντων A Pcd Ag, (δ' A), ἔστηκ' ἀνθέντων cett. edd. (ἀναθέντων F) La (hic scribit ἔστηκ' ἄνθέντων), sic etiam Anth. Pal. II p. 813, Eστακ' Preger. - δαμοσία? Sch, sic Preger, δημοσία codd. edd. 5. δὲ ἐφ. La Pacd. — αὐτὴν Va 6. λυσάνδρου codd., Λύσανδρον edd. Pa. 7. πάτραν ΑΧΚ F Pcd Ag La, πάτρα cett. edd. codd., voluit Sylb. — дрютоκράτω M Vab Lb. — κλέως Μ. 8. λύσανδρε Va M Lab Pcd, λύσανδρος Ag. — ἐχτελέσσας La. 9. δηλοι είσιν είτε σάμ. Μ, ούν om. Va Lab M Pcd Ag, est in Pa Vb, incl. Sch. - & τε M. — οί om. La, incl. Sch. 10. τείχους,

o sup. ε expuncto, Vb. - γε om. Pc. 11. ιώνιοί πολλοί La. 12. τη Σαμίων codd. edd. ante B, 19 vel tollendum vel in Tav vertendum esse vidit Sylb., om. of cett. edd., recte Amas.: Samii statuam ei aeneam in Iunonis erexerunt. 14. του λυσάνδρου Μ Va. — ἀνέθεσαν exspectaverim ex usu Pausaniae. 15. φάρμακα M Vab, φάραγγα Ag. 16. ές τε M Va Lab Pcd, ές γε Pa Vb edd. 17. περὶ χνίδου Ag Pa, in hoc v sup. lin. 18. τὸ δωρίων Va M Lb Ag Pc, τὸ Δώριον cett. codd. edd., ω sup o La. — δνομάζόμενοι La. — μετεβάλοντο? — ὡς καὶ Κόνωνα Am. AXKFLa Vb Pa (νώνωνα Vb, α sup. vers. in Pa, κόνων La), ώς om. cett. edd. codd. 19. xai Timób. — + Ty Hpq om. La. 20. ἐφεσίω Μ. 22. δπάρχοντα Va M Lb. ὑπάχοντα M.

- Ιν. Έχεται δε του Λυσάνδρου της είκονος Έφεσιος τε πύκτης, τους (ἐσ)ελθόντας πρατήσας τῶν παίδων, ὄνομα δέ οἱ ἢν ᾿Αθήναιος, καὶ Σικυώνιος Σώστρατος παγκρατιαστής ἀνήρ, ἐπίκλησις δὲ ἢν ἀκροχερσίτης αὐτῷ· [παρα-] λαμβανόμενος γὰρ ἄχρων τοῦ ἀνταγωνιζομένου τῶν γειρῶν ἔχλα, καὶ οὸ 5 πρότερον άνίει πρὶν ἡ αἴσθοιτο ἀπαγορεύσαντος. γεγόνασι δὲ αὐτῷ Νεμείων 2 μέν νίκαι και Ίσθμίων άναμιξ δυόδεκα, 'Ολυμπίασι δέ και Πυθοί, τη μέν δύο, τρεῖς δὲ ἐν Ὀλυμπία. 2. τὴν τετάρτην δὲ όλυμπιάδα ἐπὶ ταῖς ἑκατόν, πρώτην γὰρ δὴ ἐνίκησεν ὁ Σώστρατος ταύτην, οὐκ ἀναγράφουσιν οἱ Ἡλεῖοι, διότι μηδ' αὐτοὶ τὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ Πισαῖοι καὶ ᾿Αρκάδες ἔθεσαν ἀντ' αὐτῶν. 10 Παρά δὲ τὸν Σώστρατον παλαιστής ἀνήρ πεποίηται Λεοντίσκος, ἐκ Σικελίας 3 τε ων γένος και από της εν τω πορθμώ Μεσσήνης. στεφανωθήναι δε όπό τε 'Αμφικτυόνων καὶ δὶς ὁπὸ 'Ηλείων, εἶναι δὲ αὐτῷ λέγεται τὴν πάλην καθά δή καὶ τὸ παγκράτιον τῷ Σικυωνίω Σωστράτω καὶ γὰρ τὸν Λεοντίσκον καταβαλείν μεν ούκ επίστασθαι τους παλαίοντας, νικάν δε αύτον 15 κλώντα τους δακτύλους. τον δὲ ἀνδριάντα Πυθαγόρας ἐποίησεν ὁ Ῥηγῖνος, 4 είπερ τις καὶ ἄλλος άγαθός τὰ ἐς πλαστικήν. διδαγθήναι δὲ παρὰ Κλεάρχω φασίν αὐτόν, 'Ρηγίνω μὲν καὶ αὐτῷ, μαθητῆ δὲ Εὐχείρου τὸν δὲ Εύχειρον είναι Κορίνθιον, φοιτήσαι δὲ ὡς Συάγραν τε καὶ Χάρταν Σπαρτιάτας.
- 3. 'Ο δὲ παῖς ὁ ἀναδούμενος ταινία τὴν κεφαλὴν ἐπεισήχθω μοι καὶ ὁ οὖτος ἐς τὸν λόγον Φειδίου τε ἔνεκα καὶ τῆς ἐς τὰ ἀγάλματα τοῦ Φειδίου σοφίας, ἐπεὶ ἄλλως γε οὐκ ἴσμεν ὅτου τὴν εἰκόνα ὁ Φειδίας ἐποίησε. Σάτυρος δὲ Ἡλεῖος Λυσιάνακτος πατρός, γένους δὲ τοῦ Ἰαμιδῶν, ἐν Νεμέα πεντάκις ἐνίκησε πυκτεύων καὶ Πυθοῖ τε δὶς καὶ δὶς ἐν Ὀλυμπία τέχνη δὲ κοληναίου Σιλανίωνος ὁ ἀνδριάς ἐστι. Πλάστης δὲ ἄλλος τῶν ᾿Αττικῶν

1. ἔσχεται Μ. — εἰκόνως Μ. 2. ἐσελθόντας coni. Sch praef., ἐλδόντας codd. edd., cf. ad p. 198,28. — οἱ om. Va. — ἤν om. La. — ἀδήναιοι La, ἀδηναΐος Μ Lb Vab Pacd. 3. σώσαστρος hoc loco et postea Va, semel σώκρατος La. — ᾿Ακροχειρίτης coni. Valck. MS., ᾿Ακροχειριστής ἐ cf. Suid. s. Σώστρατος. — παραλαμβανόμενος codd. edd., Sch inclus. praepositionem, D eam delet cum Suid. s. ἀκροχειρίζεσθαι. 5. ἢφίει Suid. l. l. — ἢ om. idem. — νεμίω Vb, νεμίων Pa Ag, νεμείων Pcd. 6. δυόδεκα edd. inde a B cum codd., δυώδεκα rell. edd., cf. V 24,3. 9. μηδ᾽ αὐτοὶ Β, μὴ δ᾽ αὐτοὶ Pc, μὴ κότοὶ cett. edd. codd. — αὐτὸς Vb M, οὶ

sup. ὸς Μ — ἤθεσαν Va. 10. τῶν σώστρ. Lb. 11. τε pro δὲ Va — δε οἱ πότε ἀμφ. Vb. 12. καὶ δἰς ὑπὸ emend. Buttm., recepp. edd. inde a B, καὶ ὑπὸ cett. edd. Am. Vb Pa, καὶ αἰς ὑπὸ Lb, καὶ αἶς ὑπὸ Μ Va, καὶ αἰς ὑπὸ Pc, καὶ αἰς ὑπὸ Pd, καὶ οἶς ὑπὸ La, δὶς in αις latere vidit iam Siebelis, at voluit στεφ. δὲ δὶς ὑπό τε 'Αμφ. 13. στράτφ Va. — λεωνίσχον Ag, λεονίσχον Pd. 14. καταλαβεῖν Vb. 15. κλιῶντες La. 16. κλεαράχω Va. 18. εἶναι καὶ κορ. La. — Συάγραν Studniczka Vermutungen z. gr. Kunstgesch. p. 44 f., Συάδραν codd. edd., συάνδραν Ag La. 21. τῆς φειδ. Pa. 22. ὅτου edd., ὅπου codd., in Pa corr. in ὅτου. 23. ἰαμίδων Pd.

Πολυκλής, Σταδιέως μαθητής 'Αθηναίου, πεποίηκε παίδα 'Ερέσιον παγκρατιαστήν, 'Αμύνταν 'Ελλανίκου.

6 4. Χείλωνι δὲ 'Αχαιῷ Πατρεῖ δύο μὲν 'Ολυμπικαὶ νἵκαι πάλης ἀνδρῶν, μία δὲ ἐγένετο ἐν Δελφοῖς, τέσσαρες δὲ ἐν Ἰσθμῷ καὶ Νεμείων τρεῖς.
ἐτάφη δὲ ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τῶν 'Αχαιῶν, καί οἱ καὶ τοῦ βίου συνέπεσεν ἐν 5
πολέμῳ τὴν τελευτὴν γενέσθαι. μαρτυρεῖ δέ μοι καὶ τὸ ἐπίγραμμα τὸ ἐν
'Ολυμπία'.

Μουνοπάλης νικώ δὶς Ὁλύμπια Πύθιά τ' ἄνδρας, τρὶς Νεμέα, τετράκις δ' Ἰσθμῷ ἐν ἀγχιάλῳ, Χείλων (Χείλων)ος Πατρεύς, δν λαὸς ᾿Αχαιῶν ἐν πολέμῳ φθίμενον θάψ' ἀρετῆς ἕνεκεν.

7 Το μεν δη επίγραμμα επί τοσούτο εδήλωσεν εί δε Λυσίππου τοϋ ποιήσαντος την είκονα τεκμαιρόμενον τη ήλικία συμβαλέσθαι δεῖ με τον πόλεμον ένθα ο Χείλων έπεσεν, ήτοι ες Χαιρώνειαν 'Αχαιοῖς τοῖς πάσιν όμου στρατεύσασθαι ή ίδία κατ' άρετήν τε καὶ τόλμαν 'Αχαιῶν μόνος 'Αντιπάτρου 15 μοι καὶ Μακεδόνων εναντία άγωνίσασθαι περὶ Λάμιαν φαίνεται την εν Θεσσαλία.

δ. 'Εφεξής δὲ τοῦ Χείλωνος [δύο] ἀνάχεινται' τῷ μὲν Μολπίων ἐστὶν ἔνομα, στεφανωθήναι δὲ τὸ ἐπίγραμμά φησιν αὐτὸν ὁπὸ 'Ηλείων' τὸν δὲ ἔτερον, ὅτῷ μηδέν ἐστιν ἐπίγραμμα, μνημονεύουσιν ὡς 'Αριστοτέλης ἐστὶν ὁ

1. 'Epérov Wilamowitz Herm. Xl 294, Eφέσων edd. codd. 2. άμύντα VaPd, άμύντων La. 3. χείλων Pc, Χίλωνι cett. codd. edd. ante SW, cf. v. 1. lin. 10.14, et VII 6,5. III 16,4. — 8\(\hat{n}\) pro 8\(\hat{k}\) Ag. πατρί Vab. - 'Ολυμπικαί edd inde a B Pacd Ag Lab, 'Ολυμπιακαί rell. edd. Vab M. 4. έν om. Va. — νεμίων Pa M Vab La, Nεμέων S Ag Pd, Νεμείων cett. edd. Pc Lb. 5. του om. Va. — συνέπεσεν πολ. Va La, συνέπεσε πολ. edd. ante CM Pacd Ag Lb, έν πολ. coni. F, recepp. cett. 6. τὸ ἐν 'Oλ. om. La. 8. μούνω πάλαι Lb Va M Ag Pc, in Pd μουνοπάλα esse videtur, μούνως πάλης La, μουνοπάλαι Vn, μούνος πάλη Α X K F Vb Pa (hic μούνος), μουνοπάλης Camerar., probante Sylb. recepp. cett. edd. — όλυμπία Pc. 9. τρέζε codd., τρεὶς A. — αίγιαλο Camerar. 10. Χίλων. δς πατρεύς ήν αὐτὰρ λαὸς ἀχ. La Vb Pa (χείλων Pa La, ốc La) AX, probat Kays. Rh. M. N. F. V 360, αὐτὰρ ὁ λαὸς tacite K, ut voluit Sylb., secuntur FCS, χίλων δε πλαταιεύς ὧν λαὸς

(sic) αχ. Va, χείλων ος πατρεύς ών λαός αχ. M Pcd Ag Lb (χίλων M Lb, πατεύς M, ων Lb), Porson. coni. Χίλων Χίλωνος Πατρεύς. ον δ λαὸς 'Αχ., recepp. B et SW omisso δ, secuti sunt D Sch cum SW XELWY XELWYOG scribentes, Χίλων ών Πατρεύς αὐτάρ νιν λαὸς 'Aχ. Jacobs. 11. είνεκεν Vab M. 12. τοσούτω ΑΧΚ F codd., τούτω Vb, τοσούτον coni. K, recepp. S B D, τοσούτο e coni. Sylb. cett. edd. 18. συμβαλλέσθαι Ag Vb, συμβάλεσθαι La Pa. — 14. Χίλων edd. ante SW Va M, Xsílwv cett. edd. codd. στρατεύεσθαι La. 15. η om. codd. — τε sup. lin. addit. in Pa. — τόλμην Pa. 16. μοι om. AXK cum Vb Pa. — Λάμμαν Vab Lb Pacd Vn M edd. (hoc loco etiam F C, qui I 1,3 Λαμίαν scribunt) praeter SB SW Sch, qui cum La exhibent Acquier, cf. I 1,3; Sch VII 6,5 Λάμιαν scribit. — θεσσαλίαν La. 17. γείλωνος codd. praeter Va M, qui χιλωνος habent. — δύο est in Vb Pa edd., om. cett. codd., incl. Sch, cf. V 1,1. IX 21,1. — μολπίω Vb, μολπίωνι Lb. 18. τὸ

10

έκ των Θρακίων Σταγείρων, και αὐτὸν ήτοι μαθητής ή και στρατιωτικός άνέθηκεν άνηρ άτε παρά 'Αντιπάτρω και πρότερον Ισχύσαντα παρά 'Αλεξάνδρφ. Σωδάμας δὲ ἐξ ᾿Ασσοῦ τῆς ἐν τῆ Τρωάδι, κειμένης δὲ ὑπὸ τῆ Ἰδη, 9 πρώτος Αλολέων τών ταύτη στάδιον 'Ολυμπίασιν ένίκησεν έν παισί. 6. Παρά 5 δε Σωδάμαν 'Αρχίδαμος Εστηκεν ό 'Αγησιλάου, Λακεδαιμονίων βασιλεύς. πρό δὲ τοῦ ᾿Αρχιδάμου τούτου βασιλέως εἰκόνα οδδενὸς ἔν γε τῆ ὑπερορία Λακεδαιμονίους άναθέντας εδρισκον. `Αρχιδάμου δε άλλων τε καὶ τῆς τελευτής, έμοι δοκείν, ένεκα ανδριάντα ες 'Ολυμπίαν απέστειλαν, ότι εν (τή) βαρβάρων τε ἐπέλαβεν αὐτὸν τὸ χρεών, καὶ βασιλέων μόνος τῶν ἐν Σπάρτη 10 δήλός έστιν άμαρτών τάφου. τα τα μεν δή και εν τοῖς Σπαρτιατικοῖς λό-10 γοις ές πλέον ήμιν δεδήλωται. Εὐάνθει δε Κυζικηνώ γεγόνασι πυγμής νίκαι, μία μέν εν ανδράσιν 'Ολυμπική, Νεμείων δε εν παισι και Τσθιμίων. πεποίηται δε παρά τον Εὐάνθην ἀνήρ τε ίπποτρόφος καὶ το ἄρμα, ἀναβεβηκιῖα δὲ ἐπὶ τὸ ἄρμα παῖς παρθένος. ὄνομα μὲν Λάμπος τῷ ἀνδρί, πατρὶς δὲ 15 ήν αθτι (Φίλιπποι) νεωτάτη των εν Μακεδονία πόλεων, καλουμένη δε από του ολιστού Φιλίππου του 'Αμώντου. Κυνίσκω δε τω έκ Μαντινείας πύκτη παιδί 11 έποίησε Πολύκλειτος την είκονα. 7. Έργοτέλης δε ό Φιλάνορος δολίχου δύο ἐν Ὁλυμπία νίκας, τοσαύτας δὲ ἄλλας Πυθοῖ καὶ ἐν Ἰσθμῷ τε καὶ Νεμείων ανηρημένος, οδχ Ίμεραΐος είναι τὸ εξ αρχής, καθάπερ γε τὸ επί-20 γραμμα τὸ ἐπ' αὐτῷ φησι, Κρης δὲ είναι λέγεται Κνώσιος Εκπεσών δὲ όπὸ στασιωτών ἐκ Κνωσου καὶ ἐς Ἱμέραν ἀφικόμενος πολιτείας τε ἔτυχε

om. La. — φησιν — ἐπίγραμμα om. Va. 1. μαγείρων M Va Lb. 2. ανέθηκεν om. Ag. — ἀντιπάτρου La. 3. δ έξ Vb Pa edd. ante SW, om. è cett. edd. codd., Vb σωδάμας δὲ δ ἐξ ἀντιπάτρω καὶ πρότερον ιξ ασσού expunctis δ — πρότερον. — της έν τρόαδι La. — ἐξ άσου Pd. 4. δ αίολ. M Vb Lb. 5. άγησιδάμου Vb. — βασιλεύς --- Aρχιδάμου om Pd. 6. virgulam post βασιλέως habent edd. ante B, post τούτου SW, nulla distinctio est in cett. edd. 7. άλλφ Ag. 8. ένεκα D Sch. — ανδριάντας AXK codd., ανδριάντα Am. Sylb. edd. cett. — ανέστειλαν Ag Pd, ἐπέστειλαν Pa. — εν (τη) βαρβάρων scripsi, εν βαρβάρφ codd. edd. 9. χρεὸν La. — βασιλεύων M Va. — ἐν τῆ σπ. Pd. 11. εδάνθη Va Ag. 12. δλυμπακή CSM Va, 'Ολυμπική cett. edd. codd. — νεμίων La Pad. 13. Εὐάνδη edd. ante SW Va M, Edaveny cett. edd. codd. 14. ἐπὶ τῷ ἄρματι M Va, ἐπὶ τῷ !

δρμα Α, ἐπὶ τὸ δρμα cett. edd. codd. — παραθέμενος Ag Pd pro παρθένος. - λάμπης La. 15. "αὐτῷ νεωτάτη· λείπει τὸ ὄνομα τής πόλεως Φιλίπποι." Palmer. MS., Φίλιπποι inserui. — λακεδαιμονία, in m. corr., Pd. 16. ἀμύντα, ου sup. α, Pa, άμύντος La. 17. φιλάναρος M Vb Lb, φιλάνωρος La. 18. έν om. Va ante 'Ολ. 19. νεμίων La Pa. - ήμεραΐος et mox ίμαιραΐος (ε sup. αι) Vb. 20. είναι καὶ κν., καὶ exp. et in m. λέγεται, Pa. — Κνώσιος et Κνωσου SW D Sch, geminato sibilante cett. edd. codd. — ἐκπεσών — Κνωσοῦ om. Va. 21. έκ Kv. BSW D Sch Pacd Ag Lab, ὁπὸ Kv. AXKM Vb, δπὸ vel in ἐκ vel in ἀπὸ mutandum esse vidit Sylb., hoc recepp. F C, Smin. auctore Pors. ἀπό, Smai. ὑπὸ uncis saepsit. — πολιτείας τετύχηκεν δς καὶ π. Β Pa (τετύχηκαν, εν sup. αν, om. δς Pa)cd Ag La, incl. & SWD Sch, & M Vab Lb Vn, a edd. ante B, S a in of mutare voluit,

καὶ πολλὰ εύρετο ἄλλα ἐς τιμήν. ἔμελλεν οὖν, ὡς τὸ εἰκός, Ἱμεραῖος το τοἰς ἀγῶσιν ἀναγορευθήσεσθαι.

V. 'Ο δὲ ἐπὶ τῷ βάθρω τῷ ύψηλῷ Λυσίππου μέν ἐστιν ἔργον, μέγιστος δὲ ἀπάντων ἐγένετο ἀνθρώπων πλην τῶν ἡρώων καλουμένων καὶ εί δή τι άλλο ήν πρό των ήρωων θνητόν γένος άνθρωπων δε των καθ' 5 2 ήμας οδτός έστιν δ μέγιστος Πουλυδάμας Νικίου. 2. Σκότουσα δὲ ή τοῦ Πουλυδάμαντος πατρίς ούκ ώκεῖτο έτι ἐφ' ἡμῶν' ᾿Αλέξανδρος γὰρ τὴν πόλιν δ Φεραίων τυραννήσας κατέλαβεν εν σπονδαίς, και Σκοτουσαίων τούς τε ές τὸ θέατρον συνειλεγμένους, έτυχε γάρ σφισι [καὶ] ἐκκλησία τηνικαῦτα οδσα, τούτους τε απαντας κατηκόντισε πελτασταίζ εν κύκλφ περισχών καὶ 🕦 τοξόταις, καὶ τὸ ἄλλο ὅσον ἐν ἡλικία κατεφόνευσε, γυναϊκας δὲ ἀπέδοτο 3 καὶ παίδας, μισθὸν είναι τὰ χρήματα τοῖς ξένοις. αύτη Σκοτουσαίοις ή συμφορά Φρασικλείδου μεν Άθήνησιν έγένετο άρχοντος, δευτέρα δε όλυμπιάδι έπὶ ταῖς έκατόν, ἢν Δάμων Θούριος ἐνίκα τὸ δεύτερον, ταύτης ἔτει δευτέρο τής δλυμπιάδος. και δλίγον τε έμενε το διαφυγόν των Σκοτουσαίων, και ιδ αύθις όπο ἀσθενείας εξέλιπον καὶ οδτοι τὴν πόλιν, ότε καὶ τοῖς πάσιν Ελλησι προσπταϊσαι δεύτερα εν τῷ πρὸς Μακεδόνας πολέμφ παρεσκεύασεν ὁ δαίμων. 43. Παγκρατίου μεν δή και άλλοις ήδη γεγόνασιν επιφανείς νίκαι. Πουλυδάμαντι δὲ τάδε άλλοῖα παρὰ τοὺς ἐπὶ τῷ παγκρατίῳ στεφάνους ὑπάρχοντά

at non fecit, om. Am., πολιτείας τ' έτυγε καί π. Μ. Haupt Herm. IV 30, π. τε έτυγε παρ ἐκείνοις καὶ π. Kays. Jb. f. Ph. 1854, 432 et Z. f. A. 1848, 1095 sq. coniecerat π. τε έτυχεν ἐκεῖνος καὶ π. 2. ἀγορευθήσεσθαι Va M. 8. Λυσίππου edd. Va, cett. codd. αὐσίππου (αἰσίππου Pc). 4. πλην ήρώων των καλ. cod. Phral. — καλουμένων — ήρώων om. Va. 5. si om. Lb. — sidón dalo La θνητών Vb Ag Pd cod. Phral., δνητός Va M, δυητὸν edd. cum cett. codd. - καδ' ήμων Pa. 6. πολυδάμας Va cod. Phral. et mox πολυδάμαντος Va Ag Pd La, πουλιδάμας Lb. — δ νικίου cod. Phral. — Σκότουσα Α Sch, quorum uterque VII 27,6 o geminat, codd., Σκοτούσσα Smin., Σκότουσσα cett. edd., cf. Cobet Philostr. π. γυμν. p. 71, qui Σκοτούσα scribendum censet, Burs. Geogr. I 70 n. 4; accentum discriminis causa retractum esse, ut in 'Αθήναιος, docet Sylb. 7. ώθεῖτο Lb. 8. κατέβαλε La Pd Ag. — ἐν inser. Smin. B SW D Sch, om. cett. edd. codd. — σκοτουσσαίων Pac Va M Lb, σκοτου-

σαίων Vb Ag La Pd. 9. ές τὸ δ. - τούτους τε om. M. — συνελεγμένους Vb, συνειλειγμένους La - opioi nal innl. edd. ante SW codd. (φησιν Vb), om. καὶ e coni. SW D Sch καὶ e v ortum esse putantes. 10. κατηκόντισεν edd. ante S, κατηκόντησεν M Pd Va, κατηκόνποε cett. edd. Pc Ag Lab. - πέλτας ταις Lb. 11. ἀπέδοντο La. 12. Richards Class. Rev. XIV 448 aut ως vel ωστε ante μισθόν aut βουλόμενος excidisse putat, cf. vol. I ad p. 66,1. Schmid Attic. II 56. — σκοτουσαίοις Pd Ag Vb, σκοτουσσαίοις Pac, σκοτουσσαίους Lb, σκοτουσσαίου La, σκοτουσσαίων M, σκοτουσαίων Va, cf. l. 6.8. 18. Φρασικαίδου codd. edd. ante C (φρακαισίδου Va, φασικαίδου Vb), Φρασικλείδου suadentibus Sylb. et F edd. cett., cf. VIII 27,8. — δευτέρα δε όλυμπιάδι edd. Vab Pa, R in corr., δύς δὲ ἐν όλυμπιάδες cett. codd. (in M : sup v, δυς δε Lb Vn, δίς δὲ Pd Fa, δυσί δέ La). 14. ην M Lab Pd. 15. τε om. Va Fa Ag Pd. — έμεινε Pa, ένεμε MVa. — σκοτουσαίων Vb Ag La Pd, geminant σ Pc Va M Lb. 16. οδτοι δὲ τὴν Ag. — οδτος La. 18. πολυδάμαντι

έστιν. ή όρεινη της Θράκης, η ένδον Νέστου ποταμού του ρέοντος διὰ της Αβδηριτών, καὶ άλλα θηρία, ἐν δὲ αὐτοῖς παρέγεται καὶ λέοντας, οἱ καὶ τῷ στρατφ ποτε επιθέμενοι τφ Ξέρξου τὰς άγούσας καμήλους τὰ σιτία ελυμήναντο. οδτοι πολλάκις οί λέοντες καὶ ἐς τὴν περὶ τὸν Ὁλυμπον πλανώνται δ 5 γώραν· τούτου δὲ τοῦ ὄρους ἡ μὲν ἐς Μακεδονίαν πλευρά, ἡ δὲ ἐπὶ Θεσσαλούς καὶ τὸν ποταμόν τέτραπται τὸν Πηνειόν, ἐνταῦθα ὁ Πουλυδάμας λέοντα εν τῷ Ὀλύμπω, μέγα καὶ ἄλκιμον θηρίον, κατειργάσατο οὐδενὶ έσκευασμένος δπλώ. προήχθη δὲ ἐς τὸ τόλμημα φιλοτιμία πρὸς τὰ Ἡρα-: κλέους ἔργα, ὅτι (οὕτω) καὶ Ἡρακλέα ἔχει λόγος κρατήσαι τοῦ ἐν Νεμέα 10 λέοντος. Ετερον δε επὶ τούτω θαϋμα ύπελίπετο δ Πουλυδάμας ες μνήμην: 6 ές άγέλην ἐσελθών βοῶν, τὸν μέγιστον καὶ ἀγριώτατον ταῦρον λαβών τοῦ έτέρου των όπισθεν ποδών τὰς χηλὰς κατείχεν ἄκρας, καὶ πηδώντα καὶ έπειγόμενον οὐκ ἀνίει, πρίν γε δὴ ὁ ταῦρος ὀψέ ποτε καὶ ἐς ἄπαν ἀφικόμενος βίας ἀπέφυγεν ἀφεὶς ταύτη τῷ Πουλυδάμαντι τὰς χηλάς. Λέγεται δὲ καὶ 15 ως άνδρα ήνίοχον ελαύνοντα σπουδή το άρμα επέσχε του πρόσω. λαβόμενος γὰρ τῆ ἐτέρα τῶν χειρῶν ὅπισθε τοῦ ἄρματος, ὁμοῦ καὶ τοὺς ἵππους πεδήσας καὶ τὸν ἡνίοχον είχε. Δαρεῖος δὲ `Αρταξέρξου παῖς νόθος, δς όμοῦ 7 τῷ Περσῶν δήμω Σόγδιον καταπαύσας παῖδα Αρταξέρξου γνήσιον ἔσχεν άντ' ἐκείνου τὴν ἀρχήν, οδτος ὡς ἐβασίλευσεν ὁ Δαρεῖος, ἐπυνθάνετο γὰρ 20 του Πουλυδάμαντος τὰ ἔργα, πέμπων ἀγγέλους ὑπισχνούμενος δῶρα ἀνέπεισεν αὐτὸν ἐς Σοῦσά τε καὶ ἐς ὄψιν ἀφικέσθαι τὴν αύτοῦ. ἔνθα δὴ κατὰ πρόκλησιν Περσών ἄνδρας των καλουμένων άθανάτων άριθμόν τρεῖς, άθρόους οί μονομαχήσαντας, ἀπέκτεινεν. ἔργων δὲ τῶν κατειλεγμένων μοι τὰ

δὲ ἀλλοῖα Va. 1. ὀρειή La. — του pro Νέστου Vb, in R νέστου expunctum et in marg. Es tou, hoc habet Pa et in marg. νέσσου. 2. αὐδηριτών Ag. — τῷ om. Va. 3. πότ' La. — έλυμήναντι La. 4. λέγοντες Ag. 6. πηνιόν Ag. 7. μέγαν codd. edd. ante S. 8. εδσκευασμένος Vb. — ante πρός exciderit τη. 9. post ότι scripsi ούτω, quod post *patijoat inserere vult S. 10. ύπελείπετο codd. edd. ante S (ὑπέλειπτο Vb), ὁπελίπετο cod. Phral., voluit Sylb., rec. cett. edd. 11. ἐπελθών cod. Phral. — ταθρον om. AXKFC Smai. Vab M Lb, habent Suid. s. Πολυδάμας Am. Pacd Ag La edd. cett. 12. κείχεν Μ. 14. πολυδάμαντι Ρε. 15. όπου δη Va. 16. όπισθε BSW Sch Pac Lab, omober cett. edd. Pd Vab M cod. Phral. 17. είχε καὶ Δαρεῖος

δὲ cod. Phral., in Pad M est είχεν. 18. περσών καὶ δήμφ M Fa Va Pc Ag Lab Vn (La om. δήμφ), περσών δήμφ Pad Vb edd., Kays. Z. f. A. 1848, 1096 coni. δμού τισι Περσών και Μήδων. — 'Ισόγαιον codd. (ἰσόγεον La) ΑΧΚFS, Σογδιανὸν C Palm. Exerc. p. 401, "a Ctesia is quem Ἰσόγαιον Pausanias vocat dicitur Secundianus, a Diodoro Ogdianus. Forte aliter scripserat Pau, sanias Σογδαΐον; ι scilicet repetito a δήμωι pro δήμφ". Palm. MS., Σογδαΐον Wessel, ad Diod. Sic. XII 71, Σόγδων B et edd. seqq. - καταπαλαίσας Va, καταπαίσας M. 20. πολυδάμαντος Va Pd. — καὶ ὑπισγνούμενος s. ύπισχνουμένους vult C, έπισχνούμενος Vb, άγγέλων (ους sup. ων) ύπησχνούμενος δώρας Ag. 21. αύτου volente S scribunt edd. seqq., αότου rell. 22. άριθμων Ag La. 28. μονομαμέν ἐπὶ τῷ βάθρῳ τοῦ ἀνδριάντος * ἐν 'Ολυμπία, τὰ δὲ καὶ δηλούμενὰ 8 ἐστιν ὁπὸ τοῦ ἐπιγράμματος. 4. Ἐμελλε δὲ ἄρα τὸ ὑπὸ 'Ομήρου προθεσπισθὲν ἄλλους τε τῶν φρονησάντων ἐπὶ ἰσχύι καὶ Πουλυδάμαντα ἐπιλήψεσθαι, καὶ ὁπὸ τῆς αὐτοῦ ῥώμης ἔμελλεν ἀπολεϊσθαι καὶ οὕτος. ἐς σπήλαιον γὰρ οι τε ἄλλοι τῶν συμποτῶν καὶ ὁ Πουλυδάμας ἐσῆλθεν ὡρα θέρους, καὶ πως οὐ κατά τινα ἀγαθὸν δαίμονα ἡ τε ὀροφὴ τηνικαῦτα τοῦ σπηλαίου κατερρήγνυτο, καὶ δῆλα ἡν ὡς αὐτίκα ἐμπεσεῖσθαι καὶ χρόνον οὐκ ἐπὶ πολύν 9 ἔμελλεν ἀνθέζειν. γενομένης δὲ αἰσθήσεως τοῦ ἐπιόντος κακοῦ καὶ τρεπομένων ἐς φυγὴν τῶν λοικῶν, παρέστη καταμείναι τῷ Πουλυδάμαντι, καὶ ἀνέσχε τὰς χείρας ὡς ἐπιπίπτοντι ἀνθέζων τῷ σπηλαίω καὶ οὐ βιασθησόμενος ὑπὸ 10 ὅρους. τούτω μὲν ἐνταῦθα ἐγένετο ἡ τελευτή.

VI. Έν δὲ 'Ολυμπία παρὰ τοῦ Πουλυδάμαντος τὸν ἀνδριάντα δύο τε ἐκ τῆς 'Αρκάδων καὶ 'Αττικὸς ὁ τρίτος ἔστηκεν ἀθλητής. τὸν μὲν δὴ Μαντινέα Πρωτόλαον Διαλκοῦς, πυγμῆ καίδας κρατήσαντα, ὁ 'Ρηγίνος Πυθαγόρας, Ναρυκίδαν δὲ τὸν Δακαρέτου παλαιστὴν ἄνδρα ἐκ Φιγαλίας Σικυώνιος ιδ Δαίδαλος, Καλλία δὲ 'Αθηναίω παγκρατιαστῆ τὸν ἀνδριάντα ἀνὴρ 'Αθηναίος Μίκων ἐποίησεν ὁ ζωγράφος. Νικοδάμου δὲ ἔργον τοῦ Μαιναλίου παγκρατιαστής ἐστιν ἐκ Μαινάλου, δύο νίκας ἐν ἀνδράσιν ἀνελόμενος, 'Ανδροσθένης 2 Λοχαίου. 'Επὶ δὲ τούτοις Εὐκλῆς ἀνάκειται Καλλιάνακτος, γένος μὲν 'Ρόδιος, οἶκου δὲ τοῦ Διαγοριδών θυγατρὸς γὰρ Διαγόρου παῖς ἦν, ἐν δὲ ἀνδράσια πυγμῆς ἔσχεν 'Ολυμπικὴν νίκην. τούτου μὲν δὴ ἡ εἰκὼν Ναυκύδους ἐστὶν

χήσαντες Va. - κατειλεγμένων μοι? Sch praef., quod contra usum Pausaniae esse dicit Kays. Jb. f. Ph. 1854,432, sed cf. X 29,1, ipse coni. κατειργασμένων οί, codd. edd. κατειλεγμένων οί, SW οί aptius colloçari post μέν putant. 1. ανδριάντος La habet in marg. — post ἀνδριάντος excident ἐπειργασμένα του, cf. I 24,7. II 1,8. 9. 3,1. 27,2. 29,7, lacunam indicavi. 2. ξμελλεν τὸ ὁπὸ Μ. — ὁπ' Pd. — ὁπὸ ὁμήρω, ου sup. φ, Ag, ἔμ εν τὸ ὁφ' όμ. (sic, lacuna) Lb. 8. πουλυδήμαντα Μ, πολυδάμαννα Va cod. Phral. 5. εἰσῆλθεν Vb. 6. η τε δροφή Sch praef., probat Kays. l. l. 427, ή κορυφή edd. codd., cf. VIII 42,13. X 35,5. 7, vetus est corruptela, v. Suid., s. Πολυδάμας. 7. κατερήγνυτο M Vab La Pc, κατερρήγνυντο Pd. - χρόνου Vab, SW "fortasse χρόνου ούκ ἐπὶ πολύ", quod contra usum est Pausaniae. 8. τε pro δε cod. Phral. - τραπομένων idem. 9. παρέστι Va M,

πάρεστι Vb. — πολυδάμαντι Vb. 10. ἐμπίπτοντι cod. Phral. 11. τοῦτο Vb, καὶ τοῦτω ἐνταῦδα cod. Phral.

12. δ δὲ δλ. Vb. -- τὸ pro τὸν Μ. 14. πρωτόλαιν La, προτόλαον Vb. - δ' άλκους idem, δι' άλκους Pcd M Lb Vn, Διάλκους D, Διαλκους cett. - παίδας om. Va, παίδα Pa. πρατήσας M Va. 15. ναρκίδαν Va. - δαμαρήτου La. - φυγαλέας Pa, Φιγαλείας D. 16. καλλέα Pa. — άθηναίων codd. praeter Pa, in quo est αθηναίω. — παγκρατιαστήν Ag, unde SW coniciunt: Καλλίαν δὲ 'Αδηναΐον παγκρατιαστήν άνδρα άνήρ 'Αθηναΐος Μ. ἐποίησεν. — βαθηναίος M Lb Pd, καθηναΐος Pc, βαθυναΐος Ag, η sup. υ expuncto. 17. μεναλίου Ag. 18. ανδρασθένης Pc. 20. διαγορίδων Va Lb Pd. — Διαγόρου γάρ θυγατρός edd. ante B cum Pa Vb, θυγατρός γάρ Διαγόρου cett. edd. codd. 21. έσχον La. — δλυμπιακήν CS Va M, δλυμπικήν cett. edd. codd. — μέν μέν δή είκων Va. — ναυἔργον Πολύκλειτος δὲ ᾿Αργεῖος, οὐχ ὁ τῆς Ἡρας τὸ ἄγαλμα ποιήσας, αθητης δὲ Ναυκύδους, παλαιστὴν παΐδα εἰργάσατο, Θηβαῖον ᾿Αγήνορα. ἀνετέθη δὲ ἡ εἰκὼν ὑπὸ τοῦ Φωκέων κοινοῦ · Θεόπομπος γὰρ ὁ πατὴρ τοῦ ᾿Αγήνορος πρόξενος τοῦ ἔθνους ἢν αὐτῶν. Νικόδαμος δὲ ὁ πλάστης 8 δὸ ἐκ Μαινάλου Δαμοξενίδαν ἄνδρα πύκτην ἐποίησεν ἐκ Μαινάλου. ἔστηκε δὲ καὶ Λαστρατίδα παιδὸς εἰκὼν Ἡλείου, πάλης ἀνελομένου στέφανον ἐγένετο δὲ αὐτῷ καὶ Νεμείων ἔν τε παισὶ καὶ ἀγενείων ἐτέρα νίκη. Παραβάλλοντι δὲ τῷ Λαστρατίδα πατρὶ ὑπῆρξε μὲν διαύλου παρελθεῖν δρόμω, ὑπελίπετο δὲ καὶ ἐς τοὺς ἔπειτα φιλοτιμίαν, τῶν νικησάντων ὑλυμπίασι τὰ 10 ὀνόματα ἀναγράψας ἐν τῷ γυμνασίω τῷ ἐν ὑλυμπία.

2. Τὰ μὲν δὴ ἐς τούτους εἴχεν οὕτω· τὰ δὲ ἐς Εὔθυμον τὸν πύπτην, 4 οὕ με εἰκὸς ὑπερβαίνειν ἢν τὰ ἐς τὰς νίκας αὐτῷ καὶ τὰ ἐς δόξαν ὑπάρχοντα τὴν ἄλλην. γένος μὲν δὴ ἢν ὁ Εὔθυμος ἐκ τῶν ἐν Ἰταλία Λοκρῶν, οἱ χώραν τὴν πρὸς τῷ Ζεφυρίῳ τῇ ἄκρα νέμονται, πατρὸς δὲ ἐκαλεῖτο ᾿Αστυ-15 κλέους· εἴναι δὲ αὐτὸν οὐ τούτου, ποταμοῦ δὲ οἱ ἐπιχώριοι τοῦ Καικίνου φασίν, δς τὴν Λοκρίδα καὶ Ὑρηγίνην ὁρίζων τὸ ἐς τοὺς τέττιγας παρέχεται θαῦμα. οἱ μὲν γὰρ τέττιγες οἱ ἐντὸς τῆς Λοκρίδος ἄχρι τοῦ Καικίνου κατὰ τὰ αὐτὰ τοῖς ἄλλοις τέττιζιν ἄδουσι· διαβάντων δὲ τὸν Καικίνον οὐδεμίαν ἔτι οἱ ἐν τῷ Ὑρηγίνῃ τέττιγες ἀφιᾶσι τὴν φωνήν. Τούτου μὲν δὴ δ ∞ παΐδα εἴναι λέγεται τὸν Εὔθυμον· ἀνελομένῳ δέ οἱ πυγμῆς ἐν Ὀλυμπία νίκην τετάρτῃ πρὸς ταῖς ἑβδομήκοντα όλυμπιάδι οὐ κατὰ τὰ αὐτὰ ἐς τὴν ἐπιοῦσαν όλυμπιάδα ἔμελλε χωρήσειν· Θεαγένης γὰρ ὁ Θάσιος όλυμπιάδι ἐθέλων τῇ αὐτῇ πυγμῆς τε ἀνελέσθαι καὶ παγκρατίου νίκας ὁπερεβάλετο

κίδους Vb Pd Ag La (hic etiam postea). 4. έθνου La. — παλαιστής codd. praeter Va M, in quibus est πλάστης, hoc habet Vn ad marg., in R πλάστης deletum et in altero margine παλαιστής, in altero πλαστής scriptum. 5. δαμοξενίδα Μ Va, δαμοξενίδας La. 6. Λαστρατίδου ΑΧΚ, λαστρακίδου Pd, Λαστρατίδα cett. edd. codd. (καιλαστρατίδα Vb). Απ Καλλιστρατίδα? SW. — ἀνελουμένου Pd. 7. pro αγενείων C coni. Ίσθμίων. - Παραβόλαντι coni. Κ. 8. Λαστρατίδου ΑΧΚ Pac Ag Lb, λαστρίδα Va, Λαστρατίδα cett. edd. Vb La MR (in hoc supra lin. ou). — πατήρ (in marg. πατρί) MR. 9. ὑπέλειπε C Smai., δπελίπετο D Sch, δπελείπετο cett. edd. codd. — φιλοτιμίαν e coni. F recepp. SW DSch, φιλοτιμίας C Smai., φιλοτιμία codd. edd. cett. - γικήσαντα Pd. 10. αναγράψαι

AXKF Smin. B, αναγράψας codd. edd. cett. — ἐν γυμν. τῷ edd. ante SW Vab M, έν τῷ γυμν. τῷ SW D Sch Lab Pacd. τω δλυμπία, Va, έν sup. lin. 11. τω μέν Va. 12. τὰς om. Va. 13. δη om. Va. 14. ζεφύρφ Μ Va Lb Pa. — τὰ ἄκρα Va. — πατρὸς — οὐ τούτου om. Vb. 15. καὶ κίνου La. 18. κατά αὐτά Pd Lb. — δὲ των καικίνων Pc, καικίνον Pa Lb, Καικίνον scripsi cum La Pd Fa Sch, qui confert Ael. v. h. VIII, 18. Thuc. III. 103, Kauxivny cett. edd. Vab M. - 19. οί om. Va. - ή ἐν Ag. — ἀφίασι La. — την om. Pors., uncis notat Smai. D. 20. δε δ Va. 21. έστιν ἐπιούσαν La. 22. δάσσιος M Va. 23. δέλων B Sch, ἐθέλων cett. edd. codd. πυγμή Lb M Va Ped, πυγμής (sic) La, πυγμής Pa Vb. — δπερεβάλετο Pa C, rec. SW D 30

πυκτεύων τὸν Εύθυμον. οὸ μὴν οὸδὲ ὁ Θεαγένης ἐπὶ τῷ παγκρατίω λαβεῖν έδυνήθη τὸν κότινον, ἄτε προκατεργασθεὶς τῆ μάχη (τῆ) πρὸς τὸν Εύθυμον. 6 ἐπὶ τούτῳ δὲ ἐπιβάλλουσιν οἱ Ἑλλανοδίκαι τῷ Θεαγένει τάλαντον μὲν ἱερὰν ές τον θεον ζημίαν, τάλαντον δε βλάβης της ες Εύθυμον, ότι επηρεία τη ές ἐκεῖνον ἐδόκει ισφίσιν ἐπανελέσθαι τὸ ἀγώνισμα τῆς πυγμῆς* τούτων 5 ένεκα καταδικάζουσιν αὐτὸν ἐκτῖσαι καὶ ἰδία τῷ Εὐθύμω χρήματα. ἔκτη δὲ όλυμπιάδι ἐπὶ ταϊς ἑβδομήκοντα τὸ μὲν τῷ θεῷ τοῦ ἀργυρίου γινόμενον έξέτισεν ο Θεαγένης, και άμειβόμενος αὐτὸν οὐκ ἐσῆλθεν ἐπὶ τὴν πυγμήν. καὶ ἐπ' ἐκείνης τε αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῆς μετ' ἐκείνην όλυμπιάδος τὸν ἐπὶ πυγμῆ στέφανον άνείλετο δ Εύθυμος. δ δέ οἱ άνδριὰς τέχνη τέ ἐστι Πυθαγόρου 10 7 και θέας ες τὰ μάλιστα ἄξιος. 3. Ἐπανήκων δε ες Ἰταλίαν, τότε δή έμαχέσατο πρός τον ήρω. τὰ δὲ ἐς αὐτὸν εἶγεν οὕτως. 'Οδυσσέα πλανώμενον μετά άλωσιν τὴν Ἰλίου κατενεχθήναί φασιν ύπο ἀνέμων ἔς τε άλλας των εν Ίταλία και Σικελία πόλεων, άφικέσθαι δε και ές Τεμέσαν όμου ταῖς ναυσί μεθυσθέντα οὖν ἐνταϊδα ἕνα τῶν ναυτῶν παρθένον βιάσασθαι, καὶ 15 8 ύπο των επιχωρίων άντι τούτου καταλευσθήναι του άδικήματος. 'Οδυσσέα μεν δή εν ούδεν λόγω θέμενον αύτου την απώλειαν αποπλέοντα οίγεσθαι, του καταλευσθέντος δε άνθρωπου τον δαίμονα ούδενα άνιέναι καιρόν άποκτείνοντά τε όμοίως τους εν τη Τεμέση και επεξερχόμενον επί πάσαν ήλικίαν, ές δ ή Πυθία τὸ παράπαν έξ Ίταλίας ώρμημένους φεύγειν Τεμέσαν μὲν ἐκλιπεῖν 20 ούκ εία, τὸν δὲ ἦρω σφας ἐκέλευσεν ἱλάσκεσθαι, τέμενός τε ἀποτεμομένους οίχοδομήσασθαι ναόν, διδόναι δὲ χατὰ ἔτος αὐτῷ γυναῖχα τῶν ἐν Τεμέση 9 παρθένων την καλλίστην. τοιζ μέν δη τα ύπο του θεου προστεταγμένα

Sch, ὑπερεβάλλετο cett. edd. codd., in Lb ambig. 1. οδ μὴν — Εύθυμον om. Lb M Vn. - οὐδὲ om. Va. 2. τῆ inserui, cf. D praef. XVIII. — τὸν om. La, Palm. MS. πρὸς delendum censet. 4. ζημίας codd. praeter Pa, in quo est ζημίαν. — λαβεῖν βλάβης, λαβείν expunct., Pa. — ές τὸν εύδ. Pa. — δ pro δτι M Va. — ἐπήρειά τις ἐκεῖνον Pcd Ag Lb M, ἐπηρεία τη ἐς ἐκ. edd. Pa Vab. 6. extíou edd. ante B, extíou edd. rell. — ίδια Vb Lb. 7. όλ. πρὸς ἐπὶ ταίς Va M, in M vero πρός expunctum. τὸν μὲν M Vab Ag Lb Pcd, D coni. τό τε τῷ praef. XXIV. — γιγνόμενον edd. codd. ante SW, γινόμενον SW D Sch, Herw. coni. ίκνούμενον, cf. Thuc. V 49,6. Isä. 3,36 et quae Schoem. ibi adnotavit. 9. ἀπ' έκ. Va. — πυγμης Va Pc. 10. of om. Pd Ag. - ἐστιν τοῦ πυθ. Pd Ag. 12. "Hρωα hic et

infra C codd. invitis, ηρω scripsi cum B, "Hρω cett. - οδτω M Vab Ag La Pcd SW, ούτως Pa Lb rell. edd. 14. Τεμέσσαν Vb M Lb edd. ante Smin., Τεμέσαν rell. edd. Pacd Ag La, non sibi constat Va. 15. Herw. excidisse putat nautae nomen "Ηρω. — ένια των αυτων La. 17. ἀπόλειαν M Vb. — ἀποπλεύσαντα Pa. 18. οὐδένα οm. Ag. άποκτείναντά Pc. 19. δμοίως post πάσαν collocandum censeo, cf. 1 23,6. 26,4. 6. 27,8. 28.10. 30,1. 33,5. 42,5. II 2,2. 16,1. 20. ές δ ἐπυθίατο παράπαν Μ, ἐπυθία etiam R, ad marg. ή πυδία, Vb πυδία παράπαν. - Τεμέσην s. Τεμέσσην edd. ante SW codd., Τεμέσσαν Vb (τὲ μέσην Pc), Τεμέσαν SWDSch. — ἐκλειπεῖν La. ούκ εία om. M Va. 22. ναὸν Lab Va Fa Pcd Ag Vn M, SW D Sch, vewv rell. edd. Pa Vb. — τεμέσση Pc. 23. την om. Va.

ρωοπολορας ρείπα κας του ραίπολος ες τα αχγα μλ οιθέν. Ερβρίπος δέ, ἀφίχετο γὰρ ὲς τὴν Τεμέσαν, καί πως τηνικαῦτα τὸ ἔθος ἐποιεῖτο τῷ δαίμονι, πυνθάνεται τὰ παρόντα σφίσι, καὶ ἐσελθεῖν τε ἐπεθύμησεν ἐς τὸν ναὸν καὶ τὴν παρθένον ἐσελθών θεάσασθαι. ὡς δὲ είδε, τὰ μὲν πρῶτα ἐς 5 οίχτον, δεύτερα δὲ ἀφίχετο καὶ ἐς ἔρωτα αὐτῆς. καὶ ἡ παῖς τε συνοιχήσειν κατώμνυτο αὐτῷ σώσαντι αὐτήν, καὶ ὁ Εύθυμος ἐνεσκευασμένος ἔμενε τὴν έφοδον του δαίμονος. ἐνίκα τε δή τἢ μάχη, καί, ἐξηλαύνετο γὰρ ἐκ τῆς 10 γής, ο ήρως ἀφανίζεται τε καταδύς ες δάλασσαν, και γάμος τε επιφανής Εύθύμω και άνθρώποις τοῖς ἐνταῦθα ἐλευθερία τοῦ λοιποῦ σφισιν ἢν ἀπὸ 10 τοῦ δαίμονος. ἤκουσα δὲ καὶ τοιόνδε ἔτι ἐς τὸν Εύθυμον, ὡς γήρως τε έπὶ μακρότατον ἀφίκοιτο, καὶ ὡς ἀποθανεῖν ἐκφυγὼν αδθις ἔτερόν τινα ἐξ άνθρώπων άλλον ἀπέλθοι τρόπον. οἰκεῖσθαι δὲ τὴν Τεμέσαν καὶ ἐς ἐμὲ άνδρὸς ήχουσα πλεύσαντος κατά έμπορίαν. 4. τόδε μὲν ήχουσα, γραφή 11 δε τοιάδε επιτυχών οίδα. Την δε αύτη γραφής μίμημα άρχαίας. νεανίσκος 15 Σύβαρις καὶ Κάλαβρός τε ποταμός καὶ Λύκα πηγή, πρὸς δὲ ἡρῷόν τε καὶ Τεμέσα ήν ή πόλις, εν δέ σφισι καὶ δαίμων δντινα εξέβαλεν δ Εύθυμος, χρόαν τε δεινώς μέλας καὶ τὸ είδος ἄπαν ἐς τὰ μάλιστα φοβερός, λύκου δὲ ἀμπίσχετο δέρμα ἐσθήτα· ἐτίθετο δὲ καὶ ὄνομα Λύκαν τὰ ἐπὶ τῆ γραφή γράμματα. ταυτα μέν δή ές τοσούτον εἰρήσθω.

1. δείγμα M Va. — ἀπὸ τούτου τοῦ δ. F Smin. M Va, τούτου om. cett., Am. ἀπὸ τούτου dehinc vertit, του δαίμονος non expressit. -τάλλα BSW Sch, τάλλα D Va Lab Pcd, τὰ άλλα rell. edd. codd. 2. γαρ δέ, γαρ expunct., Μ. — τεμέσσαν Pc. 8. τὸν π. Μ. — καὶ post σφίσι om. Va. - ἐπεθύμησαν La. 4. οίδε Vb Ag. 5. καὶ ante ές om. Vb. 6. ανεσκευασμένος Vb. 7. δὲ δη Ag. 8. post ήρως virgulam, post δάλασσαν distinctionem maiorem habent edd. ante B, B έξελαύνετο - ήρως in parenthesi ponit. - τε ante καταδ. incl. S. 9. τοῖς om. Pa, addit in marg. — pro σφισιν Am. φασιν legisse videtur. 10. τοιόνδε τι Pors. BD, "non male" SW, τοιόνδε έπ cett. edd. codd. 11. μαχρότερον Va, p. corr. vulg. — pro ἔτερόν τινα Abresch Thuc. p. 548 coni. δεύτερον. 12. ἄλλον suspectum fuit K, tamquam variam lectionem vocis ετερον uncis notant FSBSWDSch, delet C, cf. Bkk. Anecd. 379. Plat. Crat. 438 D. Dem. 15,27. Galen. vol. III p. 138. IX 258. — & om. La. 18. τόδε M corr., antea τὸ δὲ, sic La. - γραφή δὲ τοιάδε M Vab, γραφή δὲ τοιάδε cett., γραφη δὲ τοιάδε Lb Vn Sch, cum verbum oloa accusativum postulet, at cf. II 5,3. VI 18,2. 15. καλαυρός τε Pcd Ag La, καλαβρός τε Vab Pa, κάλαυβρός τε Lb. τε sup. lin. Pa. — καλύκα πηγή edd. ante B codd. praeter Pd Ag, καὶ Καλύκα Cor., καὶ Λύκα πηγή Pd Ag edd. cett. — πρὸς om. Pd Ag. - "Hpa te codd. Am. AXK F Smin. Β, ήρφόν τε cett. edd., έωρατο νοluit Kays. Mus. Rh. V (1847) p. 359, coni. καὶ Λύκα ἡ πηγὴ κόρα έωρᾶτο καὶ Τεμέσα γυνή ή πόλις. 16. σφισιν ό δαίμων Sch MS., σφίσι καὶ δ. codd. edd. 17. γρόαν τε D, cf. praef. XXV, tacite rec. Sch, χρόαν δὲ cett. edd. codd. — ἐς om. Va. 18. αμπέχετο Vb Lab Pd, απέχετο Va M, άμπέσχετο Pac. - λύβαντα ἐπὶ s. λύβαν τὰ ἐπὶ codd., Λύβαντα ἐπὶ ΑΧΚΓC, Λύβαντα τὰ ἐπὶ S (οί ante δνομα inserere vult), 'Αλύβαντα e Suida voluit K probante S, sic vel 'Αλίβαντα C, corr. Β Λύκαν τὰ ἐπὶ, recepp. SW D Sch. 19. τοσούτο B Vb Pc Lb, τοσούτον Pad Va La.

VII. Μετά δὲ τὸν ἀνδριάντα τοῦ Εὐθύμου Πύθαργός τε ἔστηκε Μαντινεύς σταδιοδρόμος καὶ πύκτης Ἡλεῖος Χαρμίδης, λαβόντες νίκας ἐν παισί. Θεασάμενος δε και τούτους επί των 'Ροδίων άθλητων άφιξη τὰς εἰκόνας, Διαγόραν καὶ τὸ ἐκείνου γένος. οἱ δὲ συνεχεῖς τε ἀλλήλοις καὶ ἐν κόσμω τοιῷδε ἀνέκειντο, ᾿Ακουσίλαος μὲν λαβών πυγμῆς ἐν ἀνδράσι στέφανον, 5 Δωριεύς δὲ δ νεώτατος παγκρατίω νικήσας δλυμπιάσιν ἐφεξῆς τρισί. πρότερον δὲ ἔτι τοῦ Δωριέως ἐκράτησε καὶ Δαμάγητος τοὺς ἐσελθόντας ἐς τὸ παγ-2 πράτιον. οδτοι μὲν ἀδελφοί τέ εἰσι καὶ Διαγόρου παΐδες, ἐπὶ δὲ αὐτοῖς κεῖται καὶ δ Διαγόρας, πυγμής ἐν ἀνδράσιν ἀνελόμενος νίκην τοῦ Διαγόρου δὲ τὴν εἰκόνα Μεγαρεὸς εἰργάσατο Καλλικλῆς Θεοκόσμου τοῦ ποιήσαντος 10 τὸ ἄγαλμα ἐν Μεγάροις τοῦ Διός. Διαγόρου δὲ καὶ οἱ τῶν θυγατέρων παίδες πύξ τε ήσκησαν καὶ ἔσχον 'Ολυμπικάς νίκας, ἐν μὲν ἀνδράσιν Εὐκλής Καλλιάνακτός τε ων και Καλλιπατείρας της Διαγόρου, Πεισίροδος δὲ ἐν παισίν, δν ή μήτηρ άνδρὸς ἐπιθεμένη γυμναστού σχήμα ἐπὶ τῶν ᾿Ολυμπίων 3 αὐτή τὸν ἀγῶνα ἤγαγεν. οδτος δὲ ὁ Πεισίροδος καὶ ἐν τἢ ᾿Αλτει παρὰ 15 τής μητρός τον πατέρα έστηκε. Διαγόραν δὲ καὶ όμοῦ τοῖς παισὶν 'Ακουσιλάφ καὶ Δαμαγήτφ λέγουσιν ἐς ᾿Ολυμπίαν ἐλθεῖν΄ νικήσαντες δὲ οί ΄ νεανίσχοι διὰ τῆς πανηγύρεως τὸν πατέρα ἔφερον βαλλόμενόν τε ὁπὸ τῶν Έλλήνων άνθεσι καὶ εὐδαίμονα ἐπὶ τοῖς παισὶ καλούμενον. γένος δὲ δ Διαγόρας τὸ ἐξ ἀρχῆς Μεσσήνιος πρὸς γυναικών ἢν, καὶ ἀπὸ τῆς ᾿Αριστομέ-30 4 νους γεγόνει δυγατρός. 2. Δωριεί δὲ τῷ Διαγόρου παρὲξ ἡ Ὀλυμπίασιν Ισθμίων μεν γεγόνασιν όκτω νίκαι, Νεμείων δε άποδέουσαι μιας ες τάς

1. πυθάπρχος La Pacd. 2. σταδιαδρόμος B cum Pacd, σταδιοδρόμος cett., cf. 20,9. - γαλμίδης Vab. - ἐπὶ πᾶσι AX K Vb Pacd Ag Lb, ἐπὶ παισὶ voluerant Sylb. Palm. MS. K, scribunt cett. edd. M Va La (ἐπὶ παΐσι Vn), legit Am., ἐν παισὶ scripsi, coni. Sch praef., cf. V, 2,4. 11,3. VI, 1,3. 2,6. 8,11. 4,9. 10. 6,1. 2. 3. 7,1. 2. 8. 8,1. 4, 5. 9,1. 12,6. 13,6. 7. 8. 14,2. 3. 5. 11. 15,8. 10. 16,1. 4. 5. 6. 8. 17,2. 3. 4. 7 passim, alia ratio est 14,3, ubi v. comm. 8. ἀφίξει Vb. 6. δλυμπιᾶσιν S Vb M Pc. 7. δὲ ἐπὶ AXK codd. praeter La, δ' ěn coni. K, recepp. FSB, dè ěn La cett. edd. 8. καὶ ante Διαγ. om. Va nec legisse videtur Am. 9. & in Pa sup. lin. — νίκην om. Ag Pd. 10. καλικλής Pa. -δ ins. ante Θεοκ. edd. ante S, abest a cett. edd. codd. 11. Διαγόρου edd. παρέξ η B e coni., recepp. cett. 22. Νεμείων

(praeter C) Am. Vb Pa, Διαγόρας C codd. cett — δυτέρων M, in marg. δυγατέρων. 12. πέξ Pd Ag. - δλυμπικάς Ag Pad Lab, δλυμπιακάς rell. 18. καλλιπάτερας M Va, καλλιπάτειρας Lab Pcd, Καλλιπατείρας edd. Pa Vb. - Πεισίδωρος ΑΧΚ FSM Vab Ag R, hic ad marg. ἄλλ. Πεισίροδος, Πεισίροδος habent Pacd La edd. cett. praeter D, qui scribit Πεισίρροδος, Πεισιβρόθιος Schol. ad Pind. Ol. 7 init., cf. v. l. ad V 6,5. Paullo post Ag R Lb Vn IIEσίδορος, marg. R Πεισίροδος. 15. ήγαγεν SW D Sch cl. V 6,5, voluit iam Sylb., nourσεν edd. codd. 16. έστησεν Pd. 18. βαλλόμενόν τε bis ponit Va. 21. γεγόνει B SW Sch codd. praeter La, exeróves cett. edd. La. — παρεξής edd. ante B codd., παρὲξ τῶν (τὰς) όλ. Pors., παρὲξ ὄσαι coni. S,

δατώ λέγεται δὲ καὶ ὡς Πύθια ἀνέλοιτο ἀκονιτί. ἀνηγορεύοντο δὲ οδτός τε καὶ ὁ Πεισίροδος Θούριοι, διωχθέντες όπὸ τῶν ἀντιστασιωτῶν ἐκ τῆς 'Ρόδου καὶ ἐς Ἰταλίαν παρὰ Θουρίους ἀπελθόντες. χρόνω δὲ ὕστερον κατήλθεν ο Δωριεύς ες 'Ρόδον. και φανερώτατα δή απάντων ανήρ είς 5 φρονήσας οδτος τὰ Λακεδαιμονίων φαίνεται, ώστε καὶ ἐναυμάγησεν ἐναντία 'Αθηναίων ναυσὶν οἰκείαις, ἐς ὁ τριήρων άλοὺς 'Αττικῶν ἀνήχθη ζῶν παρὰ 'Αθηναίους. Οἱ δὲ 'Αθηναῖοι πρὶν μὲν ἢ Δωριέα παρὰ σφας ἀναχθήναι δ θυμώ τε ές αὐτὸν καὶ ἀπειλαῖς ἐχρῶντο. ὡς δὲ ἐς ἐκκλησίαν συνελθόντες άνδρα ούτω μέγαν καὶ δόξης ἐς τοσούτο ήκοντα ἐθεάσαντο ἐν σγήματι 10 αίχμαλώτου, μεταπίπτει σφίσιν ές αύτὸν ή γνώμη και ἀπελθεϊν ἀφιάσιν, οὐδὲ έργον οὐδὲν ἄχαρι ἐργάζονται, παρόν σφισι πολλά τε καὶ σὺν τῷ δικαίῳ δράσαι. τὰ δὲ ἐς τοῦ Δωριέως τὴν τελευτήν ἐστιν ἐν τῆ συγγραφῆ τῆ ᾿Ατθιδι 6 Ανδροτίωνι είρημένα, είναι μὲν τηνικαῦτα ἐν Καύνω τὸ βασιλέως ναυτικόν καὶ Κόνωνα ἐπ' αὐτῷ στρατηγόν, 'Ροδίων δὲ τὸν δήμον πεισθέντα ὁπὸ τοῦ 15 Κόνωνος από Λακεδαιμονίων μεταβαλέσθαι σφάς ες την βασιλέως καί 'Αθηναίων συμμαχίαν, Δωριέα δε αποδημεῖν μεν τότε εκ 'Ρόδου περί τα έντος Πελοποννήσου χωρία, συλληφθέντα δε όπο άνδρων Λακεδαιμονίων αὐτὸν καὶ ἀναγθέντα ἐς Σπάρτην ἀδικεῖν τε ὁπὸ Λακεδαιμονίων καταγνωσθήναι καὶ ἐπιβληθήναί οἱ θάνατον ζημίαν. εἰ δὲ (μή) τὸν ὄντα? 20 είπεν Άνδροτίων λόγον, εθέλειν μοι φαίνεται Λακεδαιμονίους ες το ίσον αἰτίας ᾿Αθηναίοις καταστήσαι, ότι καὶ ᾿Αθηναίοις ἐς Θράσυλλον καὶ τοὺς έν Άργινούσαις όμου τῷ Θρασύλλφ στρατηγήσαντας προπετείας ἐστὶν

edd. (praeter Smin.) Vab, Νεμίων Pac Lab M, Νεμέων Smin. Ag Pd. - μιᾶς ἐκ (κ ambig.) τὰς ἐκτός Va. 1. λέγοιτο ΑΧΚΓ codd., λέγεται (vel έλέγετο) voluit Sylb., scribunt edd. cett. — οδτός τε λέγοιτο δὲ καὶ ώς πύθια ό πεισίδωρος Va, λέγοιτο --πύδια deleta. — ἀκονειτί M Vab Lb. 2. δ ποσείροδος Vb, πεισίροδος ubique La, πεισίδορος Lb, πεισίδωρος Va ubique. - άντιστασιαστών B Pc Ag, αντισιωτών Lb. 8. θουρίοις Vab Pa. 4. δη άπάντων bis habet Va, δη πάντων Vb. 5. τὰ om. M Va. 6. ύπὸ ante τριήρων inseri iussit K probante Valcken., inseruerunt C Smai. SW Sch, Kays. 1096 τριήρεσιν, sed genitivus recte se habet, cf. Luc. Charid. 9 (p. 623). Phryn. in Bkk. Anecd. p. 25,27. — άλλους Μ. — παρά άδηναίοις Va. 9. μέγα Va. — τοσούτον

edd. ante BMPa Vab, τοσούτο cett. edd. Pcd Lab Vn. - ἐν σχήματι αὐχήματι αἰχμαλώτου Vb, αίχμαλώτων Va. 10. μεταπίπτειν La. - ἀπελθάσιν ἀφιάσιν Va. 11. τω om. Va. 12. απθίδι δι ανδρωτίωνι, o sup. ω priore, Vb. 14. κόνων M Va. - 'Poδίων δὲ D Sch cum Lab, 'P. τε cett. codd. edd. 15. κόνονος Ag. - μεταβαλλέσδαι Vb Ag Pad, μεταβάλεσδαι La, μεταβαλέσθαι edd. Va Pc M. 17. έντὸς D Sch, coni. Kays. p. 1096, extòc codd. edd. rell. 18. αὐτὸν --- Λακεδαιμονίων om. Va. 21. αίτίας Kays. (s. ές τὴν ἴσην αἰτίαν) 1. 1., ἔτι codd. edd., cf. IV 8,8, D praef. XXIV expellit έτι; τὸ δαιμόνιον vel θεὸς post Λακεδ. excidisse suspicatur Frazer; μή inserui. — καὶ ante τούς om. Ag. 22. άργιννούσαις Lab Pcd, άργεννούέγκλημα. Διαγόρας μέν δή καὶ τὸ ἀπ' αὐτοῦ γένος δόξης ἐς τοσοῦτο ἀφίκοντο.

3. Έγενοντο δε καὶ Άλκαινέτω τῷ Θεάντου Λεπρεάτη καὶ αὐτῷ καὶ τοῖς παιοίν '()λυμπικαὶ νίκαι. αὐτὸς μέν γε πυκτεύων ὁ 'Αλκαίνετος ἔν τε άνδράσι καὶ πρότερον ἔτι ἐκράτησεν ἐν παισίν. Ἑλλάνικον δὲ τὸν ᾿Αλκαι-5 νότου καὶ Θέαντον έπὶ πυγμη παίδων άναγορευθηναι τὸν μιὰν ἐνάτη πρὸς ταϊζ δηδοήκοντα όλυμπιάδυ τον δέ τη έφεξης ταύτη συνέβη τον Θέαντον: 9 καί σρισιν άνδριάντες άκκσιν εν 'Ολυμπία κεῖνται. Επὶ δὲ τοῦ 'Αλκαινέτου τοῖς υίοῖς Ι'νάθων τε Διπαιεύς τῆς Μαιναλέων χώρας καὶ Λυκίνος ἔστηκεν Ήλειος πρατήσαι δε 'Ολυμπίασι πυγμή παίδας ύπης ξε καὶ τούτοις. Γνά-10 δωνα δὲ καὶ ἐς τὰ μάλιστα, ότε ἐνίκησεν, εἶναι νέον τὸ ἐπίγραμμα τὸ ἐπ΄ 10 αύτῷ φησι. Καλλικλέους δὲ τοῦ Μεγαρέως ποίημα δ ἀνδριάς ἐστιν. ᾿Ανὴρ -ραπ ωχίλοδ έπέ στζοτ νογιέ έκκ πά έκκ πειονό ζόμος. Εκτί δολίχω παρεσχημένος, δύο μέν έσχεν εν '()λυμπία νίκας, ποσαύτας δε άλλας Πυθοϊ καί 1ο νιαίθος χαιάς και το πείς και κάμες κάντε. λέγεται δε ώς και κρέας εσθίειν 15 έπινοήσειε ' πέως δέ τοῖς άθληταῖς σιτία τυρόν έα τῶν ταλάρων εἴναι. τούτου γιών δή Πυθαγτέρας την είκεναι την δέ έρεξης ταύτη, πένταιδλον Ήλεισον Πυθοκλέκ Πολύκλατός έστιν είςγκομένος.

VIII. Σωκράτους δὲ Πελληνέως δρόμου νίκην ἐν παιοίν είληφότος, καὶ Ἡλείου ᾿Αμέρτου καταπαλαισαντος ἐν Ὀλυμπία παίδας, καταπαλαίσαντος ἐν διλομπία παίδας, καταπαλαίσαντος ἐν τὸ καὶ Πυθοί τοὺς (ἐσὶελθόντας τῶν ἀνδρῶν, τοῦ μὲν τὸν ποιήσαντα τὴν εἰκόνα οὐ λέγουσι, τὴν δὲ τοῦ ᾿Αμερτου Φράδμων ἐποίησεν ᾿Αργαΐος. Εὐανορίδα δὲ Ἡλειω πάλης ἐν παιοίν ὑπηρξεν ἐν τε Ἡλυμπία καὶ Νεμείων νίκη ἡ γενό-

DESCRIPTION OF A TEMPORARY AND A TEMPORARY M Val Pa. rootlett red. & klimverty et intra discovered Va. — the one Ia. A skopetunnel CS Va M. Diourtuesi cett edd Paed V? Lab. & incarrate ser pal importante. cond edul, ex incl. Sch. & beatte Vh. sic et infra - piès om. Valt M. - évert la Vh. evoketh V_{ab} . For the try node, S_{b} — bevieted Pa & pumber Vh. a sup w - Actain A.N.K. Actually cooks stablely M. Ritte Satmedit Aimmeig Syst. Palm. MS. cent. ead. - Materialist of 61 92 V 257, 26,6 27.7 16. Olimanian Nack in terms VI 70, recept each mark of the tunier Thursday in history In Ann. Williams rell - antiche du 11e et Accat Parce Ett baid. Lab M. 12 gunt and P., - ne

μεγ Va. — μεγκούως Μ. 18. και ante δή οπ. Va. — περεπγομένος La, περεπισμένος Pa. 18. Extrem om. C. 16. 12 str. SV2 om articiii m rell - ripëv M Va 17. Si om Pau M Va Lh, & Ag Pc, www & Sylb. 19. Section to regitar VI 17,14, scribit Sm.n., v. comm. — Se om Ag 20. huspto: Va - use ante se inseruerunt volente Abresch an Trior p. 537 Smail BSW, cf. 200 one at 1 35.5. - meller Va. 21. intibevent com. Ser in 4.1. Elbevent codd. educia (d. j. 195.25). 22. Apresépou (201bie I kutertei I.t. - Eurobolde main C. d. Lot tiermot. 89, in La gioryopibin com es zi nyopikni. 38. Nauen edd ante R. Napow Stort, Scanes M.V., 12 Pr. Neprine cett. eco. Pec an - voery M Vah, in Vb verμενος δὲ Ἑλλανοδίκης ἔγραψε καὶ οδτος τὰ ὀνόματα ἐν ἸΟλυμπία τῶν νενικηκότων.

2. Ές δὲ πύκτην ἄνδρα, γένος μὲν Αρκάδα ἐκ Παρρασίων, Δάμαρχον 2 δὲ ὅνομα, οὕ μοι πιστὰ ἢν, πέρα γε τῆς ἐν 'Ολυμπία νίκης, ὁπόσα ἄλλα 5 ἀνδρῶν ἀλαζόνων ἐστὶν εἰρημένα, ὡς ἔξ ἀνθρώπου μεταβάλοι τὸ εἶδος ἐς λύκον ἐπὶ τῆ θυσία τοῦ Λυκαίου Διός, καὶ ὡς ὅστερον τούτων ἔτει δεκάτω γένοιτο αἴθις ἄνθρωπος. οὐ μὴν οὐδὲ ὁπὸ τῶν 'Αρκάδων λέγεσθαί μοι τοῦτο ἐφαίνετο ἐς αὐτόν' ἐλέγετο γὰρ ἀν καὶ ὁπὸ τοῦ ἐπιγράμματος τοῦ ἐν 'Ολυμπία. ἔχει γὰρ δὴ οὕτως'

υίδς Δινύττα Δάμαρχος τάνδ' ἀνέθηκεν εἰκόν' ἀπ' 'Αρκαδίας Παρράσιος γενεάν.

τουτο μέν δη ές τοσουτο πεποίηται. Εύβώτας δε δ Κυρηναίος, άτε την 3 εσομένην οι δρόμου νίκην εν 'Ολυμπία παρά του μαντείου του εν Λιβύη προπεπυσμένος, την τε είκόνα επεποίητο πρότερον, καὶ επὶ ήμέρας της αὐτης 15 άνηγορεύθη τε νικήσας καὶ ἀνέθηκε την εἰκόνα. λέγεται δε [καὶ] ὡς κρατήσειε καὶ ἄρματι ἐπὶ όλυμπιάδος ταύτης ἡ λόγω τῷ Ἡλείων ἐστὶ κίβδηλος τῶν ἀγωνοθετησάντων 'Αρκάδων ἕνεκα.

3. Κλεωναίω δὲ Τιμάνθει παγκρατίου λαβόντι ἐν ἀνδράσι στέφανον 4 καὶ Τροιζηνίω Βαύκιδι παλαιστὰς καταβαλόντι ἄνδρας τῷ μὲν τοῦ ᾿Αθηναίου ²⁰ Μύρωνος, Βαύκιδι δὲ Ναυκύδους ἐστὶν δ ἀνδριὰς ἔργον. τῷ δὲ Τιμάνθει τὸ τέλος τοῦ βίου συμβῆναί φασιν ἐπὶ αἰτία τοιάδε ˙ πεπαῦσθαι μὲν ἀθλοῦντα, ἀποπειράσθαι δὲ δμως αὐτὸν ἔτι τῆς ἰσχύος, τόξον μέγα ἐπὶ ἑκάστης τείνοντα τῆς ἡμέρας ˙

punct. 1. των sup. lin. Pa. 3. παρασίων Ag Pd. 4. άλλα om. La, άλλων M Va. 5. ύπ' ἀνδρών Cor. Kays. p. 1097, at cf. I 2, 2 τὰ Θεμιστοκλέους οἰκοδομηθέντα. — ἀμαζόνων Pc Lb. — μεταβάλλει, οι sup. ει. Pd Ag, μεταβάλοι La, e coni. S recepp. edd. seqq., μεταβάλλοι cett. codd. edd. ante S (μεταβάλλοιτο είδος M Vb). 6. κύκλον Lb Vn, hic ad marg. λύχον. 10. Δινύττα edd. praeter Sch, Am. Pa Vb Lab, δε νύττα Pc, δυνύττα Pd, ι sup. prior. υ, δινύτα M Va Ag R, in Ag R alterum v manu corr. sup. lin., Διννύτα Vn, sic vel Δεννύτα Bergk olim, opusc. II 323 Δεινύτα vel Δεινύταυ, cf. Preger inscript. gr. metr. n. 61, Διννύτα Sch. — τάνδ' Sch, voluit Bergk, τήνδ' cdd. codd., την 8' M. 11. είκόνα Vab M R Pd. - παρ' ανδρίας γενεάν παράσιος MR, in marg. Μ άρκαδίας, in marg. R γρ. άπ' άρκαδίας, Pd παρκαδίας, in Vb εἰκόνα

16

παράσιος γενεάν, παράσιος etiam Lab Vn Pcd Ag, in R alterum ρ supra lin., παρράσιος Ρα. 12. τοσούτον Ρα. - εδλαβώτας Pa, in marg. εδβώτας. 13. δλυμπιάδα Vb. - προπεπυθμένος M Va. 14. ἐποιήσατο Pacd Ag La cod Phral, ἐπεποίητο edd. Vab MLb, Pa marg. 15. καὶ post δὲ om. La Pacd, ad marg. add. in Pa, uncis includ. SW Sch, est in cett. edd. Vab M Lb. 16. των ήλ. Va. 18. κλαιωναίφ Ag, πλεοναίφ Va M, πλεωναίω Lb. — λαβόντι om. M Va Lb, sed Va habet ad marg. 19. τροιζηνίων M. - Báxuði AXKF Smin. Am. Vb Pa, Βαύχιδι cett. edd. codd., eadem varietas infra. - τὸ μὲν A X codd. praeter Vb, τδ μὲν edd. Vb, voluit Sylb. — ἀθηναίων M Va Pcd Ag Lb. αθηναίου edd. La Pa Vb. 20. βάκιδι Pa. βαυκίδι Lb. - ναυκύδου M Lab Pac, ναυκίδου Vab, in Pd Ag βαύκιδι δὲ ναυκύδους contractum in βαυκύδου. 21. γριάδε Ag. 22. αὐτὸν

ἀποδημήσαί τε δη αὐτόν, καὶ ἐπὶ τῷ τόξῳ τηνικαῦτα ἐκλειφθήναί οἱ τὴν μελέτην ' ὡς δὲ ἐπανήκων οὐχ οἴός τε ἔτι τεῖναι τὸ τόξον ἐγίνετο, πῦρ ἀνακαύσας ἀφίησι ζῶντα ἐς τὴν πυρὰν αὐτόν. ὁπόσα δὲ ήδη τοιαῦτα ἐγένετο ἐν ἀνθρώποις ἢ καὶ ὕστερόν ποτε ἔσται, μανία μάλλον ἢ ἀνδρία νομίζοιτο ἀν κατά γε ἐμὴν γνώμην.

Μετὰ δὲ τὸν Βαύκιδά εἰσιν ἀθλητῶν ᾿Αρκάδων εἰκόνες, Εὐθυμένης τε ἐξ αὐτῆς Μαινάλου, νίκας τὴν μὲν ἀνδρῶν πάλης, τὴν δ᾽ ἔτι πρότερον ἐν παισὶν εἰληφώς, καὶ ᾿Αζὰν ἐκ Πελλάνας Φίλιπκος κρατήσας πυγμῆ παίδας, καὶ Κριτόδαμος ἐκ Κλείτορος, ἐπὶ πυγμῆ καὶ οὕτος ἀναγορευθεὶς παίδων. τὰς δέ σφισιν εἰκόνας, τὴν μὲν ἐν παισὶ τοῦ Εὐθυμένους ᾿Αλυπος, τὴν δὲ ιο τοῦ Κριτοδάμου Κλέων, Φιλίππου δὲ τοῦ ᾿Αζᾶνος Μύρων τὴν εἰκόνα ἐποίησε. Τὰ δὲ ἐς Πρόμαχον τὸν Δρύωνος παγκρατιαστὴν Πελληνέα προσέσται μοι καὶ εταῦτα τῷ ἐς ᾿Αχαιοὺς λόγῳ. 4. Προμάχου δὲ οὐ πόρρω Τιμασίθεος ἀνάκειται γένος Δελφός, ᾿Αγελάδα μὲν ἔργον τοῦ ᾿Αργείου, παγκρατίου δὲ δύο μὲν ἐν ᾿Ολυμπία νίκας, τρεῖς δὲ ἀνηρημένος Πυθοῖ. καὶ αὐτῷ καὶ ἐν πολέμοις ἐστὶν ις ἔργα τῆ τε τόλμῃ λαμπρὰ καὶ οὐκ ἀποδέοντα τῆ εὐτυχία, πλήν γε δὴ τοῦ τελευταίου ˙ τοῦτο δὲ αὐτῷ θάνατον τὸ ἔγχείρημα ἤνεγκεν. Ἰσαγόρα γὰρ τῷ ᾿Αθηναίω, τὴν ἀκρόπολιν τὴν ᾿Αθηναίων καταλαβόντι ἐπὶ τυραννίδι, μετασχὼν τοῦ ἔργου καὶ ὁ Τιμασίθεος, ἐγένετο γὰρ τῶν ἐγκαταληφθέντων ἐν τῆ ἀκροπόλει, θάνατον ζημίαν εὕρετο τοῦ ἀδικήματος παρὰ ᾿Αθηναίων.

άδλουντα edd. ante B Pa Vab, in R αὐτὸν post δμως deletum et ante άθλουντα insertum est, αὐτὸν ante ἀδλοῦντα omissum habent post δμως cett. edd. (voluit etiam C) Pcd Ag Lab M cod. Phral. - ἐπὶ pro ἔπι Vb. 2. ἔτι τεῖναι edd., ἐπιτεῖναι codd. omnes. - έγίγνετο codd., έγένετο edd. ante B, ἐγίνετο cett. edd. Ag. 3. αὐτόν M Pacd La, ut saepe. — in Pa ad marg. γνώμη. 4. ανδρεία edd. ante S, D La Pc cod. Phral., ανδρία cett. edd. Vab Pad Ag Lb M, in hoc primum fuit ἀνδρεία, cf. v. l. II 31,1. 6. βαυχίδα La Pc. 7. ανδρών παλαιστήν Pd Ag. - 8è ến FCSM, 8' ến Va Pcd Ag Lab B SW D Sch, En om. rell. edd. Pa Vb. 8. Açav AXK codd., Eçav Ag, Eçav Pd, καὶ 'Αζανος ἐκ C, 'Αζὰν rell. edd. cum Sylb. - Παλλήνης Goldh. FS, probat D praef. IX, Παλλάνα; C (vertit: de Pellene), πελάνας Va. 9. ἐκ λείτορος La. — ἐπεὶ π. La. 10. quae J. C. Schmitt Philol. XI 472 excogitavit (την δὲ ἐν ἀνδράσι Κλέων, Φι-

λίππου δὲ τοῦ 'Αζᾶνος Μύρων, τοῦ δὲ Κριτοδάμου Δαμόχριτος την είχονα έποίτ,σε), recte refutavit Sch Jb. f. Ph. LXXXIX 41. 11. Κριτοδάμου Am. Sylb. Smin, Δαμοκρίτου codd. edd. cett., vel hic Κριτοδάμου, vel paulo supra Δαμοκρίτου scribendum dicit F, v. comm. — έζανος Pd. — την αὐτην είκόνα AXKFM Vab, Pa habet αὐτὴν ad marg., om. cett. edd. codd. 12. Δρύωνος Smai. cl. VII 27,5, SW D Sch, Apu&voc rell. edd. codd. — πεληνέα Vb. 18. των ές Lb. 14. γένος δὲ δ. Μ Va. 15. pro Πυδοῖ καὶ Pd Ag habent Πυθικαί. 17. τούτω A XK codd. praeter Pa Vb La, τυθτο voluit Sylb., scribunt cett. edd. Pa Vb La. 18. καταβαλόντι La. 19. ὅτι μασίθεος La. έγκαταληφθέντων C B SW D Sch Pacd Lab Vb, έγκαταλειφθέντων cett. edd. Va M, "Sylb. Amasaeum έγκαταληφθέντων legisse suspicatur"; at in "qui se concluserant" ἐγκατακλεισθέντων potius latere videtur", SW. - πόλει pro ακροπ. Μ. 20. ζημίαν

ΙΧ. Θεογνήτω δὲ Αλγινήτη πάλης μὲν στέφανον λαβεῖν ὑπῆρζεν ἐν παισί, τὸν δὲ ἀνδριάντα οἱ Πτόλιγος ἐποίησεν Αλγινήτης. διδάσκαλοι δὲ έγεγόνεσαν Πτολίχω μέν Συννοων ό πατήρ, ἐκείνω δὲ ᾿Αριστοκλῆς Σικυώνιος, άδελφός τε Κανάχου καὶ οὐ πολύ τὰ ες δόξαν έλασσούμενος. ἐφ' ὅτῳ δὲ 5 δ Θεόγνητος πίτυος της γ' ήμέρου καὶ ροιάς φέρει καρπόν, έμοὶ μέν οὐχ οδά τε ήν συμβαλέσθαι, τάχα δ' αν Αλγινήταις τις επιχώριος ες αύτα αν είη λόγος. Μετά δὲ τὴν εἰχόνα τοῦ ἀνδρὸς δν Ἡλεῖοί φασιν οὸ γραφῆναι 2 μετὰ τῶν ἄλλων, ὅτι ἐπὶ κάλπης ἀνηγορεύθη δρόμω, μετὰ τούτου τὴν εἰκόνα Ξενοκλής τε Μαινάλιος έστηκε παλαιστάς καταβαλών παΐδας και 'Αλκετος 10' Αλκίνου κρατήσας πυγμή παΐδας, 'Αρκάς και οδτος εκ Κλείτορος. και του μὲν Κλέων, Ξενοκλέους δὲ τὸν ἀνδριάντα Πολύκλειτός ἐστιν εἰργασμένος. Αριστεύς δὲ Αργεῖος δολίγου μὲν νίχην ἔσχεν αὐτός, πάλης δὲ ὁ πατήρ 3 τοῦ ᾿Αριστέως Χείμων. έστήκασι μὲν δὴ ἐγγὸς ἀλλήλων, ἐποίησε δὲ τὸν μὲν Παντίας Χῖος, παρὰ τῷ πατρὶ δεδιδαγμένος Σωστράτῳ αί δὲ εἰκόνες 15 τοῦ Χείμωνος ἔργον ἐστίν, ἐμοὶ δοκεῖν, τῶν δοκιμωτάτων Ναυκύδους, ἡ τε έν 'Ολυμπία και ή ές τὸ ἱερὸν τῆς Εἰρήνης τὸ ἐν 'Ρώμη κομισθεϊσα ἐξ Αργους. λέγεται δὲ ὡς Ταυροσθένην καταπαλαίσειεν δ Χείμων τὸν Αίγι- . νήτην, καὶ ὡς Ταυροσθένης τἢ ὀλυμπιάδι τἢ ἐφεξῆς καταβάλοι τοὺς ἐσελθόντας ές την πάλην, και ώς έοικος Ταυροσθένει φάσμα έπ' έκείνης της 20 ήμέρας εν Αλγίνη φανέν ἀπαγγείλειε τὴν νίκην. Φίλλην δὲ Ἡλεῖον κρατή-4 σαντα παΐδας πάλη Σπαρτιάτης Κρατίνος εποίησε. 2. Τὰ δε ες τὸ άρμα

εύρετο τοῦ ἀδ. edd. Pa Vb La, ζ . εύρατο δὲ τοῦ Va, ζ . εύρετο εύρετο δὲ τοῦ M Pcd Lb Vn, unde Kays. 1097 coni. ζ . εύρετο τοῦδε τοῦ ἀδ. — $\pi\alpha\rho^2$ ἀδ. Pa.

1. θεογνήτων τε Va, δ sup. τ. — ὑπῆρξεν ἐπαισίν Μ. 2. Πόλιχος et Πολίχω Α Χ Κ Am., Πτόλιχος et Πτολίχω cett. edd. codd., πτόλικος Va, Vb priore loco πόλιδος suprascripto χ, secundo πτολίχω. 3. Συννόων edd. ante Β', Συνόων A Vb, σύν νόωνα La, Συννοών cett. edd. Va M Pcd Lb, συννόων Pa, prior erat acutus. 5. δ et γ' om. edd. ante B, sunt in cett. edd. codd. 6. Ty om. Va. — συμβαλλέσθαι M Vab Ag. αίγυνήτας Vb et p. corr. αίγυνήταις. — τις έπιχώριος Am. Smin. B SW D, τισίν έπιχώριος edd. rell. codd., τις έν ἐπιγωρίοις C. O. Mueller Aegin. p. 104. — ἐς αὐτὸν εἴη Sch, ¿¿ aðtà åv ein DM Va Pcd Ag Lab Vn, ές αὐτὴν εἴη, à sup. ὴν et λόγος in marg., Pa, ες αὐτὰ εἴη Vb cett. edd., ἄν bis poni-

tur X 5,9. 9. καταλαβών Pcd. — άλκαιτος Pd, άλτεος Pa, in marg. άλκετος, άλκετος cett. (etiam Pc), om. La. 12. depetios Va, p. corr. γ. 14. δὲ διδαγμένος Va. 15. χειμώνος Va La Pa, χείλωνος, λ expunct. et μ sup. lin., Pd. - των om. codd. praeter Pa Vb. 16. δοχιμασθέισα Lb. 17. Ταυροσθένη edd. ante B Va M, Ταυροσθένην cett. edd. Vb Pacd Lb, ης sup. ην Pa, ταυροσθένης La. — δ αίγινήτης Va, sed της corr. in την, M δ pro τον. 18. καὶ δ ταυρ. Pd, εύρυσθένης Vb. — καταλάβοι Pc M Vab Lb, Pa marg., καταβάλει Pd. — ἐπελθόντας Pd Ag La Va, hic omisso ές τὴν πάλην. 19. εἰκὸς RM Va, sed R ad marg., Va supra lin. έοικὸς, ἐοικώς Pa. — ἀπ' έκ. Va. 20. ἀπαγγέλλειε Va, marg. R, απαγγέλειε La, απαγγείλειεν Lb, απαγγέλλει Μ, απήγγειλε cod. Phral., ἀπάγειε Vb, ἀπαγγείλε Α, ἀπαγγείλειε rell. — Φύλην vel Φίλην Sylb., hoc rec. Smin.; F coll. 14,11 et Cor. Φίλυν malint.

τὸ Γέλωνος οὸ κατὰ ταὐτὰ δοξάζειν εμοί τε παρίστατο καὶ τοῖς πρότερον ή εγώ τὰ ες αὐτὸ εἰρηκόσιν, οἱ Γέλωνος τοῦ ἐν Σικελία τυραννήσαντός φαστν ανάθημα είναι το άρμα. ἐπίγραμμα μὲν δή ἐστιν αὐτῷ Γελωνα Δεινομένους άναθεϊναι Γελώον και δ γρόνος τούτω τω Γέλωνί έστι της νίκης τρίτη 5πρός ταῖς ξβδομήχοντα όλυμπιάς. Γέλων δὲ δ Σιχελίας τυραννήσας Συρα-5 κούσας έσχεν Ύβριλίδου μεν Αθήνησιν άρχοντος, δευτέρω δε έτει τής δευτέρας καὶ έβδομηκοστής όλυμπιάδος, ἡν Τισικράτης ἐνίκα Κροτωνιάτης στάδιον. δήλα οδν ώς Συρακούσιον ήδη καὶ οὸ Γελφον ἀναγορεύειν αύτὸν ἔμελλεν. άλλὰ γὰρ ιδιώτης εἴη ἄν τις ὁ Γέλων οὕτος, πατρός τε ὁμωνύμου τῷ τυράννου καὶ αὐτός δμώνυμος. Γλαυκίας δὲ Αἰγινήτης τό τε ἄρμα καὶ 16 αύτφ τφ Γέλωνι ἐποίησε τὴν εἰκόνα.

3. Τη δὲ όλυμπιάδι τη πρὸ ταύτης Κλεομήδην φασὶν Αστυπαλαιέα ώς Ίκκω πυκτεύων ἀνδρὶ Ἐπιδαυρίω τὸν Ίκκον ἀποκτείνειεν ἐν τῆ μάχη. καταγνωσθείς δὲ ὑπὸ τῶν Ἑλλανοδικῶν ἄδικα εἰργάσθαι καὶ ἀφηρημένος την νίκην ἔκφρων ἐγένετο ὑπὸ τῆς λύπης, καὶ ἀνέστρεψε μὲν ἐς ᾿Αστυπά- 15 λαιαν, διδασκαλείω δε επιστάς ενταύθα όσον εξήκοντα άριθμον παίδων άνα-7 τρέπει τὸν χίονα δς τὸν ὅροφον ἀνεῖχεν. ἐμπεσόντος δὲ τοῦ ὀρόφου τοῖς παισί, καταλιθούμενος ύπὸ τῶν ἀστῶν κατέφυγεν ἐς ᾿Αθηνᾶς ἱερόν. ἐσβάντος δὲ ἐς χιβωτὸν χειμένην ἐν τῷ ἱερῷ χαὶ ἐφελχυσαμένου τὸ ἐπίθημα, χάματον ες ανωφελες οί 'Αστυπαλαιείς έχαμνον ανοίγειν την χιβωτόν πειρώμε-2 νοι. τέλος δὲ τὰ ξὔλα τῆς κιβωτοῦ καταρρήξαντες, ως οὔτε ζῶντα Κλεο-

1. ταυτά Va Pa La, ταύτα cett. codd. A. 2. ἐς αὐτὸν ΑΧΚΚΕ, ἐς αὐτὸ cett. edd. codd. — οἱ Γέλ. edd. Vb La Pa, ὁ γέλ cett. codd., in Pc & expunct. et &c sup. lin. 8. έστι αύτω, έν sup. lin., Pa 4. αναθηναι A X Va, corr. Sylb., άθηναΐοι Vb. — Γελώον edd. ante B, γέλωον M Va Pc, Γελφον cett. edd. — τούτο τῷ La. — τρίτη πρὸς τὰς έβδομήκοντα όλυμπιάδας B Sch codd., τρίτη SW, τρίτη πρὸς ταῖς έβδ. όλυμπιάδι ΑΧΚ F C Smai., τρίτη πρ. ταῖς έβδ. όλυμπιάσι (όλυμπιᾶσι) Sylb., τρίτη πρ. ταῖς ἑβδ. όλυμπιάς Smin., hoc recepi, cf. ad cap. 14,3. 6. ύβριδιλίδου La. 8. ήν pro οδν Vb. 9. είναί τις edd. ante B codd., (τὶς Va), corr. B, quem sec. edd. cett., doxet excidisse opinatus est S: είναί τις (ἐμοὶ δοκεῖ) C. τε in M supra scr. 10. τζό τυράννου Smin. SW D, τῷ τυράννω cett. edd. codd., postea +

δὲ om. La. — καὶ om. Ag. 11. καὶ τὴν είκόνα Pc. 12. Κλεομήδην D Sch. Κλεομήδη cett. edd. codd. — αστυπαλέα Pa. 13. τὸν ὄγκον Va, ἵκκω et ἵκκον Pd. 14. έλλανοδίκων Va Pd. — εἰργάσασθαι Pd Ag La. 15. "aptius fortasse έγίνετο" SW. ές om. Va. — 'Αστυπαλαίαν Vb edd. ante Smai., B, 'Αστυπάλαιαν cett. edd. codd.. άστυ παλαίαν Pa. 16. διδασκαλίω Pc Va. - δὲ ἐπιστάς Ag Lab Pacd, cett. codd. edd. δ' έπιστάς. — παίδα Va M, έπιστάς (έντα ύδα όσον έξήχοντα παίδες) ανατρέπει S, παίδες etiam C, Cor. e Suida žvoa Hoav osov &. άρ. παίδες. 17. είχεν Pc Suid. 18. έσβάντα Ag. 19. ἐφελχυσάμενος codd. edd. ante C, volente Κ ἐφελχυσαμένου cett. edd. - aut κάματον abesse aut κάματον άνωφελή scribi malit Herw., v. comm. 21. ζωντα om. Va. - Κλεομήδη edd. ante B S magis probavit καὶ τυράννω αὐτὸς όμ. — | M Va, mox sic Pa M La Vb Ag, Κλεομήδην

μήδην ούτε τεθνεώτα εύρισκον, ἀποστέλλουσιν ἄνδρας ἐς Δελφούς ἐρησομένους δποΐα ες Κλεομήδην τὰ συμβάντα ήν. τούτοις χρήσαι την Πυθίαν φασίν 8 Υστατος ήρώων Κλεομήδης 'Αστυπαλαιεύς,

δν θυσίαις τιμάθ' άτε μηκέτι θνητόν ἐόντα.

5 Κλεομήδει μέν οδν 'Αστυπαλαιείς από τούτου τιμάς ως ήρωι νέμουσι.

Παρά δὲ τοῦ Γέλωνος τὸ ἄρμα ἀνάχειται Φίλων, τέχνη τοῦ Αἰγινήτου 9 Γλαυκίου. τούτω τῷ Φίλωνι Σιμωνίδης ὁ Λεωπρέπους ἐλεγεῖον δεξιώτατον έποίησε.

Πατρίς μεν Κόρχυρα, Φίλων δ' δνομ' είμι δε Γλαύχου υίός, καὶ νικω πύξ δύ' όλυμπιάδας.

άνάκειται καὶ Μαντινεύς ᾿Αγαμήτωρ, κρατήσας πυγμή παΐδας.

10

Επὶ δὲ τοῖς κατειλεγμένοις ἔστηκεν ὁ Καρύστιος Γλαϊκος. εἶναι δέ φασιν έξ 'Ανθηδόνος της Βοιωτών τὸ ἄνωθεν αὐτὸν γένος ἀπὸ Γλαύχου του εν θαλάσση δαίμονος. πατρός δε ούτος δ Καρύστιος ήν Δημύλου, καὶ 15 γήν φασιν αύτον κατ' άργας έργαζεσθαι. έκπεσούσαν δὲ ἐκ τοῦ άρότρου τὴν ὕνιν πρὸς τὸ ἄροτρον καθήρμοσε τἢ χειρὶ ἀντὶ σφύρας χρώμενος. καί 2 πως έθεάσατο δ Δημύλος τὸ όπὸ τοῦ παιδὸς ποιούμενον, καὶ ἐπὶ τούτω πυκτεύσοντα ες 'Ολυμπίαν αὐτὸν ἀνήγαγεν. ἔνθα δη ὁ Γλαῦκος, ἄτε οὐκ ἐμπείρως έχων της μάχης, επιτρώσκετο όπο των άνταγωνιζομένων, και ήνίκα 20 πρός τον λειπόμενον έξ αὐτῶν ἐπύκτευεν, ἀπαγορεύειν ὑπὸ πλήθους τῶν τραυμάτων ἐνομίζετο. καί οἱ τὸν πατέρα βοῆσαί φασιν, ὧ παῖ τὴν ἐπ' ἀρότρου. ούτω γε δή βιαιοτέραν ές τον άνταγωνιζόμενον ένεγκών την πληγήν, αὐτίκα

cett. edd. codd. 4. πμαθ' ώς edd. ante B, τιμάδ' ἄτε edd. cett. volente Pors., τιμάτε M Pacd Ag La, πμάτε Vab, πμάται Lb Vn. 5. τιμάς τε ώς Lab Pac. 7. γλαυκείου Vb, γλαύκου Va M, in hoc corr. ex γλαυχιου. - λεοπρεπούς Suid., δλεωπρέπους Α, δ κλεοπρέπους La, λεοπρέπους Ag. 9. Κορκύρα edd. ante Smai. M Pacd Vab Lb Vn, Κόρκυρα cett. edd. La. — δ' δνομα M Vab. 10. vixy XKF, vixã Lb M Va, νικώ Sylb. edd. codd. cett — δύο δλ. Ag Pd. 18. αὐτῶν ΑΧΚ codd. praeter La, in Pa ν expunct., αὐτῷ voluit Bosius a Siebelisio laudatus, αὐτὸν Sylb edd. cett. La. 14. δè om. La. — ην bis Vb. — δημίλου Pd. 16. δνην edd. ante S codd. (ὑνὴν Va), bun Smin., bun e Suida restituit Smai., recepp. cett. edd. 17. Δήμυλος Pa Vb edd.

ante C, S, Δημύλος cett. edd. codd. πυκτεύσαντα Μ Va, πυκτεύοντα Pd Ag Lb, πυκτεύσοντα edd. cum Pac Vb La. 18. ήγαγεν coni. Kays. p. 1097, vid. comm. - δὲ pro δη Μ. — δ γλαύκων Va. 20. πρὸς τὸ λ. Va. – ἐπύκτεμ Μ – ἀπηγορεύειν Μ Va. - ὑπὸ τοῦ πλ. edd. ante B Vab M, in Pa του sup. lin., του om. cett. codd (etiam Phral.) B Sch, incl. SW D. 21. ἀπ' ἀρότρου codd. edd., ἐπ' ἀρ. Suid., non improbant Sylb. ("ut significet ictum nuper in aratri vomere restituendo adhibitum") F C, probat Richards Class. Rev. XIV 448, rec. Smin., ω παι παιε την έπ. άρ. C. O. Mueller Aegin. p. 103 et Cobet Philostr. Gymn. p. 69. 22. γε δή om. edd. ante B cum Pa Vab M Lb, inserunt cett. edd. cum Pcd Ag La, hic ούτε γε δή, cod. Phral. καὶ οδτω

- 3 είχε τὴν νίκην. στεφάνους δὲ λέγεται καὶ ἄλλους Πυθοῖ μὲν δὶς λαβεῖν, Νεμείων δὲ καὶ Ἰσθμίων ὀκτάκις ἐν ἑκατέρω ἀγῶνι. τοῦ Γλαύκου δὲ τὴν εἰκόνα ἀνέθηκε μὲν ὁ παῖς αὐτοῦ, Γλαυκίας δὲ Αἰγινήτης ἐποίησεν σκιαμαχοῦντος δὲ ὁ ἀνδριὰς παρέχεται σχήμα, ὅτι ὁ Γλαῦκος ἢν ἐπιτηδειότατος τῶν κατ' αὐτὸν χειρονομήσαι πεφυκώς. ἀποθανόντα δὲ οἱ Καρύστιοι ταφῆς ναί φασιν αὐτὸν ἐν νήσω καλουμένη Γλαύκου καὶ ἐς ἡμᾶς ἔτι.
- 2. Δαμαρέτω δὲ Ἡραιεῖ υἰῷ τε τοῦ Δαμαρέτου καὶ υἰωνῷ δύο ἐν Ὁλυμπία γεγόνασιν ἑκάστω νἴκαι, Δαμαρέτω μὲν πέμπτη ἐπὶ ταῖς ἔξήκοντα όλυμπιάδι, ὅτε ἐνομίσθη πρῶτον ὁ τοῦ ὅπλου δρόμος, καὶ ὡσαύτως τῆ ἐφεξῆς΄ πεποίηται ὁ ἀνδριὰς ἀσπίδα τε κατὰ τὰ αὐτὰ ἔχων τοῖς ἐφ' ἡμῶν καὶ κράνος ὑ ἐπὶ τῆ κεφαλῆ καὶ κνημῖδας ἐπὶ τοῖς ποσί. ταῦτα μὲν δὴ ἀνὰ χρόνον ὑπό τε Ἡλείων καὶ ὁπὸ Ἑλλήνων τῶν ἄλλων ἀφηρέθη τοῦ δρόμου. Θεοπόμπω δὲ τῷ Δαμαρέτου καὶ αὕθις ἐκείνου παιδὶ ὁμωνύμω ἐπὶ πεντάθλω, Θεο- πόμπω δὲ τῷ δευτέρω πάλης ἐγένοντο αἰ νῖκαι. τὴν δὲ εἰκόνα Θεοπόμπου μὲν τοῦ παλαίσαντος τὸν ποιήσαντα οὐκ ἴσμεν. τὰς δὲ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ις καὶ τοῦ πάππου φησὶ τὸ ἐπίγραμμα Εὐτελίδα τε εἴναι καὶ Χρυσοθέμιδος Αργείων. οὐ μὴν παρ' ὅτω γε ἐδιδάχθησαν δεδήλωκεν. ἔχει γὰρ δὴ οὕτως.

Εὐτελίδας καὶ Χρυσόθεμις τάδε ἔργα τέλεσσαν Αργεῖοι, τέχναν εἰδότες ἐκ προτέρων.

Ίκκος δὲ ὁ Νικολαΐδα Ταραντῖνος τόν τε 'Ολυμπικὸν στέφανον ἔσχεν³⁰ ἐπὶ πεντάθλω, καὶ ὕστερον γυμναστὴς ἄριστος λέγεται τῶν ἐφ' αύτοῦ γενέσθαι.

βιαιότερον. — ανταγονιζώμενον, ο sup. ω (sic), La. 1. elye om. Va Lab. - Hudol scripsi, Πύδια edd. Pc, πυδία Vab Vn Lab Pad. 2. νεμέων Vb, νομίων Pa. — pro δὲ habent δη A X, corr. Sylb. — γλαύχου M ad marg. 3. ἐποίησεν SW cum codd., ἐποίησε rell. edd. 4. δ ανδριάντα Va, p. corr. άς. — δ om. M Va. — Την in Pa sup. lin. — ἐπιτηδειοτάτας (ἐπιτηδειοτάτως?) Pors. 5. πεφυκώς suspectum est Kuhnio, ην πεφυκώς = ἐπεφύκει, cf. ad p. 85,19. 6. ές ήμᾶς ἔστι Pc. 7. Δαμαράτω, Δαμαράτου cet. S ob Am. versionem et VIII 26,2. V 8,10, at Am. hic habere Demaratum recte dicunt SW locisque excitatis S scribit Δημάρατος — Ήραιεί edd. Vb La Pa, ήραιέφ cett. codd. — υίωνοῖς edd. ante B La Pa, ίωνοῖς Vb, υίωνοὶ cett. codd. (ບໍເຜນວ່າ Pc, circumflexo expuncto), υίωνω em. S, recepp. edd. cett 8. γεγόνασι KF. 9. δπλου Sch cf. cap. 13,2,

όπλίτου codd. edd., v. comm. — ἐφεξή Va. 10. (δè) δ coni. F. — κατά αὐτά La. κράνος Pd. 11. κνημίδας Vab et sic constanter. - ποσί Lb edd. praeter SW, ποσίν cett. codd. SW. 18. δαμαρίτου La. - post όμωνύμω SW inserere volunt τω μέν, non opus, cum τῷ μὲν subintellegatur, v. comm. 14. καὶ πάλης Smin. ex Amas., male. αί om. Vb. — τήν τε είκ. Pd. 15. το⁵ om. Va. 16. φασὶ Va. — τε om. Va. χρυσοθέμις Ag. 17. ἐδιδάχθη Μ. — Υ^{άρ} om. Pa. 18. καὶ τάδε La, καὶ expunct... τὰ δὲ ἔργα Pd Vn. — τελέσαν M Vab Pc. 19. ἐκ πατέρων? Sch praef., assentiuntur Bergk, Preger, cf. Brunn Gesch. d. griech. Künstler I 61. 20. ixxòc et postea ixxò Pd. — of vix. Ag Pd. — 'Olumtano' CS M Va La Pad, 'Ολυμπικόν cett. edd. Pc Vb Lb. 21. ἐφ' αύτῷ edd. ante S, ὑφ' αύτῷ codd., ἐφ' αύτοῦ Schaefer ad Lamb. Bos.

Μετὰ δὲ Ικκον καταπαλαίσας παϊδας Παντάρκης ἔστηκεν Ἡλεῖος ὁ ἐρώμενος ὁ Φειδίου. Ἐπὶ δὲ τῷ Παντάρκει Κλεοσθένους ἐστὶν ἄρμα ἀνδρὸς Ἐπιδαμνίου. τοῦτο ἔργον μέν ἐστιν Ἁγελάδα, ἔστηκε δὲ ὅπισθεν τοῦ Διὸς τοῦ ἀπὸ τῆς μάχης τῆς Πλαταιᾶσιν ἀνατεθέντος ὁπὸ Ἑλλήνων. ἐνίκα μὲν δὴ τὴν ἔκτην ὁ δλυμπιάδα καὶ ἔξηκοστὴν ὁ Κλεοσθένης, ἀνέθηκε δὲ ὁμοῦ τοῖς ἵπποις αύτοῦ τε εἰκόνα καὶ τὸν ἡνίοχον. ἐπιγέγραπται δὲ καὶ τῶν ἵππων τὰ ὀνόματα 7 Φοῖνιξ καὶ Κόραξ, ἐκατέρωθεν δὲ οἱ παρὰ τὸ ζυγόν, κατὰ μὲν τὰ δεξιὰ Κνακίας, ἐν δὲ τῆ ἀριστερὰ Σάμος καὶ ἐλεγεῖον τόδε ἐστὶν ἐπὶ τῷ ἄρματι Κλεοσθένης μ' ἀνέθηκεν ὁ Πόντιος ἐξ Ἑπιδάμνου,

νικήσας ἵπποις καλὸν ἀγῶνα Διός.

Τῶν δὲ ἐπποτροφησάντων ἐν ελλησι πρῶτος ἐς 'Ολυμπίαν εἰκόνα ἀνέθηκεν 8 δ Κλεοσθένης οὕτος. τὰ γὰρ Μιλτιάδου τοῦ 'Αθηναίου καὶ Εὐαγόρου τοῦ Λάκωνος ἀναθήματα, τοῦ μὲν ἄρμα ἐστίν, οὐ μὴν καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῷ ἄρματι Εὐαγόρας τὰ Μιλτιάδου δέ, ὁποῖα ἐς 'Ολυμπίαν ἀνέθηκεν ἑτέρωθι δηλώσω 15 τοῦ λόγου. 'Επιδάμνιοι δὲ χώραν μὲν ήνπερ καὶ ἐξ ἀρχῆς, πόλιν δὲ οὐ τὴν ἀρχαίαν ἐφ' ἡμῶν ἔχουσιν, ἐκείνης δὲ ἀφεστηκυῖαν ὀλίγον ὄνομα δὲ τῆ πόλει τῆ νῦν Δυρράχιον ἀπὸ τοῦ οἰκιστοῦ.

Αυκίνον δὲ 'Ηραιέα καὶ 'Επικράδιον Μαντινέα καὶ Τέλλωνα 'Ορε-9 σθάσιον καὶ 'Ηλεῖον 'Αγιάδαν ἐν παισὶν ἀνελομένους νίκας, Λυκίνον μὲν δρόμου, ²⁰ τοὺς δὲ ἐπ' αὐτῷ κατειλεγμένους πυγμῆς, 'Επικράδιον μὲν καὶ 'Αγιάδαν, τὸν μὲν αὐτῷν Πτόλιχος Αἰγινήτης ἐποίησε, τὸν δὲ 'Αγιάδαν Σήραμβος, γένος καὶ οὖτος Αἰγινήτης · Λυκίνου δέ ἐστιν ὁ ἀνδριὰς Κλέωνος τέχνη τὸν δὲ Τέλλωνα ὅστις εἰργάσατο, οὐ μνημονεύουσιν.

p. 280, cett. edd. 1. δ om. Va. 2. ἐπεὶ δὲ Va. 3. μὲν om. Pd Ag La. 4. τοῖς πλ. Vab. — Πλαταιάσιν Α Χ Κ F C Pd La, Πλαταίασιν S, Πλαταιάσιν cett. edd. codd. έκτη νίκα Va, sed literae κτη expunctae. 5. τούς Vb, p. corr. τοῖς, τοῖς om. La. αὐτοῦ AXKF. 6. καὶ εἰκόνα codd edd. praeter Sch, qui cum Sylb. scribit τε εἰκόνα. 7. Φοίνιξ edd. ante BM Lab Pacd Vb, Φοῖνιξ rell. — τὸν ζυγὸν S Va. 8. κυακίας Μ. -- τόδε SD codd., τό δέ A La, τόδ' rell. edd 10. ίπποις νικήσας Kaibel ep. Gr. p. 938, probat Preger n. 125. — 11. ἐν ἔλλησι om. Pa, add. in marg. — καίκονα La. 12. εὐαγώρου Lab. 18. άρματός έστιν et ἐπὶ τοῖς άρμασιν codd. (omisso αρμασι La) edd. ante Smin., S, άρματά ἐστιν coni. F, rec. B, άρμα ἐστὶν et ἐπὶ τῷ ἄρματι Smin. SW D Sch. 14. δη δηλώσω

M Va Pcd Ag Lab, 8n om. edd. Vb Pa. 15. τὸν λόγον Vb. 16. ἐφ' ἡμων ex constanti usu Pausaniae postulat Ant. Rueger, die Präpositionen bei Paus. 1889 p. 29, έπὶ ἡμῶν codd. edd. 17. th ante vuv om. M Va Lb. - δερράγιον Pa. 18. λυκίνον Pcd. - καὶ ἐπικράδιον μαντινέα Pa ad marg. — τέλλωνα ον ές δάσων Lb M Va Pcd Ag (τέλωνα Ag), τέλλωνα καὶ ὄντα δάσιον Ι.Α, Τέλλωνα Θάσιον edd. ante B Vb Pa, Τέλλωνα 'Ορεσθάσιον em. B, recepp. SW D Sch. 19. ἀγιᾶδα Pc, ἀγιάδα M Vab Pad Ag Lb. — ἐν om C. γλυκίνον Va, p. corr. λυκίνον, sic La Pd. 20. δ' ἐπ' Pac. — ἀσιάδαν M Vab Pcd Lb, ἀσιάδην Ag, ἀγιάδα La, ἀγίαδαν Pa, postea ἀγίδαν Pcd Ag Lb. 21. σαράμβος Va. 22. Λυκίου A Vab Pcd Ag Lb M, λυκίον La, λυκίνου Pa. — τέγνη Α. 23. τελλώνα Pc Ag. τέλωνα Pd.

VII. Μετά δὲ τὸν ἀνδριάντα τοῦ Εὐθύμου Πύθαρχός τε ἔστηχε Μαντινεύς σταδιοδρόμος και πύκτης Ήλεῖος Χαρμίδης, λαβόντες νίκας έν παισί. Θεασάμενος δε και τούτους επί των 'Ροδίων άθλητων άφίξη τας ελκόνας. Διαγόραν και το έκείνου γένος. οί δε συνεγείς τε άλλήλοις και έν κόσμω τοιώδε άνέκειντο, 'Ακουσίλαος μεν λαβών πυγμής εν άνδράσι στέφανον, 5 Δωριεύς δὲ δ νεώτατος παγκρατίω νικήσας δλυμπιάσιν ἐφεξῆς τρισί. πρότερον δε έτι του Δωριέως εκράτησε και Δαμάγητος τους εσελθόντας ες το παγ-2 κράτιον. οὖτοι μὲν ἀδελφοί τέ εἰσι καὶ Διαγόρου παΐδες, ἐπὶ δὲ αὐτοῖς κεῖται καὶ ὁ Διαγόρας, πυγμής ἐν ἀνδράσιν ἀνελόμενος νίκην τοῦ Διαγόρου δὲ τὴν εἰκόνα Μεγαρεὺς εἰργάσατο Καλλικλῆς Θεοκόσμου τοῦ ποιήσαντος 10 τὸ ἄγαλμα ἐν Μεγάροις τοῦ Διός. Διαγόρου δὲ καὶ οἱ τῶν θυγατέρων παΐδες πύξ τε ήσκησαν καὶ ἔσχον 'Ολυμπικάς νίκας, ἐν μὲν ἀνδράσιν Εὐκλῆς Καλλιάνακτός τε ων και Καλλιπατείρας της Διαγόρου, Πεισίροδος δὲ ἐν παισίν, δν ή μήτηρ άνδρὸς ἐπιθεμένη γυμναστοῦ σχήμα ἐπὶ τῶν ᾿Ολυμπίων 3 αὐτή τὸν ἀγῶνα ἤγαγεν. οδτος δὲ ὁ Πεισίροδος καὶ ἐν τἢ ᾿Αλτει παρὰ 15 τής μητρός τὸν πατέρα ἔστηκε. Διαγόραν δὲ καὶ όμοῦ τοῖς παισὶν 'Ακουσιλάφ και Δαμαγήτφ λέγουσιν ές 'Ολυμπίαν έλθεῖν' νικήσαντες δε οί ' νεανίσκοι διὰ τῆς πανηγύρεως τὸν πατέρα ἔφερον βαλλόμενόν τε ὑπὸ τῶν Έλλήνων άνθεσι καὶ εὐδαίμονα ἐπὶ τοῖς παισὶ καλούμενον. γένος δὲ δ Διαγόρας τὸ ἐξ ἀρχῆς Μεσσήνιος πρὸς γυναικῶν ἦν, καὶ ἀπὸ τῆς ᾿Αριστομέ- ஹ 4 νους γεγόνει θυγατρός. 2. Δωριεί δε τῷ Διαγόρου παρέξ ἡ 'Ολυμπίασιν Ίσθμίων μὲν γεγόνασιν όκτὼ νῖκαι, Νεμείων δὲ ἀποδέουσαι μιᾶς ἐς τὰς

1. πυθάαρχος La Pacd. 2. σταδιαδρόμος B cum Pacd, σταδιοδρόμος cett., cf. 20,9. - γαλμίδης Vab. - ἐπὶ πᾶσι ΑΧ Κ Vb Pacd Ag Lb, ἐπὶ παισὶ voluerant Sylb. Palm. MS. K, scribunt cett. edd. M Va La (ἐπὶ παίσι Vn), legit Am., ἐν παισὶ scripsi, coni. Sch praef., cf. V, 2,4. 11,3. VI, 1,3. 2,6. 8,11. 4,9. 10. 6,1. 2. 3. 7,1. 2. 8. 8,1. 4. **5.** 9,1. 12,6. 13,6. 7. 8. 14,2. 3. 5. 11. 15,8. 10. 16,1. 4. 5. 6. 8. 17,2. 3. 4. 7 passim, alia ratio est 14,3, ubi v. comm. 8. αφίξει Vb. 6. δλυμπιασιν S Vb M Pc. 7. δὲ ἐπὶ ΑΧΚ codd. praeter La, δ' ěn coni. K, recepp. FSB, δè ěn La cett. edd. 8. καί ante Διαγ. om. Va nec legisse videtur Am. 9. 6 in Pa sup. lin. δ ins. ante Θεοκ. edd. ante S, abest a cett. edd. codd. 11. Διαγόρου edd. παρέξ η B e coni., recepp. cett. 22. Νεμείων

(praeter C) Am. Vb Pa, Διαγόρας C codd. cett — δυτέρων M, in marg. δυγατέρων. 12. πέξ Pd Ag. — όλυμπικάς Ag Pad Lab, δλυμπιακάς rell. 18. καλλιπάτερας M Va, καλλιπάτειρας Lab Pcd, Καλλιπατείρας edd. Pa Vb. — Πεισίδωρος ΑΧΚ FSM Vab Ag R, hic ad marg. ἄλλ. Πεισίροδος, Πεισίροδος habent Pacd La edd. cett. praeter D, qui scribit Πεισίρροδος, Πεισιβρόθιος Schol. ad Pind. Ol. 7 init., cf. v. l. ad V 6,5. Paullo post Ag R Lb Vn II stσίδορος, marg. R Πεισίροδος. 15. ήγαγεν SW D Sch cl. V 6,5, voluit iam Sylb., foxrσεν edd. codd. 16. ἔστησεν Pd. 18. βαλλόμενόν τε bis ponit Va. 21. γεγόνει B SW Sch codd. praeter La, Eyeyovet cett. - νίκην om. Ag Pd. 10. καλικλής Pa. - | edd. La. - παρεξής edd. ante B codd., παρὲξ τῶν (τὰς) όλ. Pors., παρὲξ ὅσαι coni. S.

οκτώ λέγεται δὲ καὶ ὡς Πύθια ἀνέλοιτο ἀκονιτί. ἀνηγορεύοντο δὲ οὖτός τε καὶ δ Πεισίροδος Θούριοι, διωχθέντες όπο των άντιστασιωτών ἐκ τῆς 'Ρόδου καὶ ἐς Ἰταλίαν παρὰ Θουρίους ἀπελθόντες. χρόνω δὲ ὕστερον κατήλθεν δ Δωριεύς ες 'Ρόδον. και φανερώτατα δή άπάντων ανήρ είς 5 φρονήσας οδτος τὰ Λακεδαιμονίων φαίνεται, ώστε καὶ ἐναυμάχησεν ἐναντία 'Αθηναίων ναυσὶν οἰκείαις, ἐς ὁ τριήρων άλοὺς 'Αττικών ἀνήχθη ζών παρὰ 'Αθηναίους. Οἱ δὲ 'Αθηναΐοι πρὶν μὲν ἢ Δωριέα παρὰ σφᾶς ἀναχθήναι δ θυμῷ τε ἐς αὐτὸν καὶ ἀπειλαῖς ἐχρῶντο. ὡς δὲ ἐς ἐκκλησίαν συνελθόντες άνδρα ούτω μέγαν καὶ δόξης ἐς τοσούτο ήκοντα ἐθεάσαντο ἐν σχήματι 10 αίχμαλώτου, μεταπίπτει σφίσιν ές αὐτὸν ή γνώμη καὶ ἀπελθεῖν ἀφιάσιν, οὐδὲ έργον οὐδὲν ἄχαρι ἐργάζονται, παρόν σφισι πολλά τε καὶ σὺν τῷ δικαίῳ δράσαι. τὰ δὲ ἐς τοῦ Δωριέως τὴν τελευτήν ἐστιν ἐν τῆ συγγραφῆ τῆ ᾿Ατθίδι δ Ανδροτίωνι ελρημένα, είναι μεν τηνικαθτα εν Καύνω το βασιλέως ναυτικόν καὶ Κόνωνα ἐπ' αὐτῷ στρατηγόν, 'Ροδίων δὲ τὸν δημον πεισθέντα όπὸ τοῦ 15 Κόνωνος από Λακεδαιμονίων μεταβαλέσθαι σφάς ες την βασιλέως καὶ 'Αθηναίων συμμαχίαν, Δωριέα δὲ ἀποδημεῖν μὲν τότε ἐκ 'Ρόδου περὶ τὰ έντὸς Πελοποννήσου χωρία, συλληφθέντα δὲ ὑπὸ ἀνδρῶν Λακεδαιμονίων αύτον καὶ ἀναγθέντα ἐς Σπάρτην ἀδικεῖν τε όπο Λακεδαιμονίων καταγνωσθήναι και ἐπιβληθήναι οι θάνατον ζημίαν. εὶ δὲ (μὴ) τὸν ὄντα? 20 είπεν `Ανδροτίων λόγον, εθέλειν μοι φαίνεται Λακεδαιμονίους ες το ίσον αλτίας 'Αθηναίοις καταστήσαι, δτι καλ 'Αθηναίοις ες Θράσυλλον καλ τούς έν Άργινούσαις όμου τῷ Θρασύλλω στρατηγήσαντας προπετείας ἐστὶν

edd. (praeter Smin.) Vab, Νεμίων Pac Lab M, Νεμέων Smin. Ag Pd. — μιᾶς ἐκ (κ ambig.) τὰς ἐχτός Va. 1. λέγοιτο ΑΧΚ F codd., λέγεται (vel ἐλέγετο) voluit Sylb., scribunt edd. cett. — οδτός τε λέγοιτο δὲ καὶ ώς πύθια ό πεισίδωρος Va, λέγοιτο --πύθια deleta. — ἀκονειτί M Vab Lb. 2. δ ποσείροδος Vb, πεισίροδος ubique La, πεισίδορος Lb, πεισίδωρος Va ubique. - άντιστασιαστών Β Pc Ag, αντισιωτών Lb. 8. θουρίοις Vab Pa. 4. δη άπάντων bis habet Va, δή πάντων Vb. 5. τὰ om, M Va. 6. ύπὸ ante τριήρων inseri iussit K probante Valcken., inseruerunt C Smai. SW Sch, Kays. 1096 τριήρεσιν, sed genitivus recte se habet, cf. Luc. Charid. 9 (p. 623). Phryn. in Bkk. Anecd. p. 25,27. — άλλοὺς Μ. — παρὰ άθηναίοις Va. 9. μέγα Va. — τοσούτον

edd. ante BM Pa Vab, τοσούτο cett. edd. Pcd Lab Vn. - ἐν σχήμαπ αὸχήμαπ αἰχμαλώτου Vb, αίχμαλώτων Va. 10. μεταπίπτειν La. - ἀπελθάσιν ἀφιάσιν Va. 11. τῷ om. Va. 12. ἀτθίδι δι ἀνδρωτίωνι, o sup. ω priore, Vb. 14. κόνων M Va. - 'Poδίων δὲ D Sch cum Lab, 'P. τε cett. codd. edd. 15. χόνονος Ag. -- μεταβαλλέσθαι Vb Ag Pad, μεταβάλεσθαι La, μεταβαλέσθαι edd. Va Pc M. 17. έντὸς D Sch, coni. Kays. p. 1096, ἐκτὸς codd. edd. rell. 18. αὐτὸν - Λακεδαιμονίων om. Va. 21. αίτίας Kays. (s. ές τὴν ἴσην αἰτίαν) l. l., ἔτι codd. edd., cf. IV 8,8, D praef. XXIV expellit έτι; τὸ δαιμόνιον vel θεὸς post Λακεδ. excidisse suspicatur Frazer; μή inserui. — καί ante τούς om. Ag. 22. άργιννούσαις Lab Pcd, άργεννούέγκλημα. Διαγόρας μὲν δὴ καὶ τὸ ἀπ' αὐτοῦ γένος δόξης ὲς τοσοῦτο ἀφίκοντο.

3. Έγενοντο δε καὶ Αλκαινέτω τῷ Θεάντου Λεπρεάτη καὶ αὐτῷ καὶ τοῖς παισίν 'Ολυμπικαί νίκαι. αὐτός μέν γε πυκτεύων δ 'Αλκαίνετος έν τε άνδράσι καὶ πρότερον ἔτι ἐκράτησεν ἐν παισίν Ἑλλάνικον δὲ τὸν ᾿Αλκαι-5 νέτου καὶ Θέαντον ἐπὶ πυγμή παίδων ἀναγορευθήναι τὸν μὲν ἐνάτη πρὸς ταϊς δηδοήκοντα δλυμπιάδυ τον δε τη έφεξης ταύτη συνέβη τον Θέαντον: 9 καί σφισιν άνδριάντες απασιν εν 'Ολυμπία κεΐνται. Επὶ δὲ τοῦ 'Αλκαινέτου τοῖς υίοῖς Γνάθων τε Διπαιεὺς τῆς Μαιναλέων χώρας καὶ Λυκῖνος ἔστηκεν Ήλεῖος πρατήσαι δὲ Ὀλυμπίασι πυγμή παϊδας ὑπήρξε καὶ τούτοις, Γνά-10 θωνα δὲ καὶ ἐς τὰ μάλιστα, ὅτε ἐνίκησεν, εἶναι νέον τὸ ἐπίγραμμα τὸ ἐπ΄ 10 αὐτῷ φησι. Καλλικλέους δὲ τοῦ Μεγαρέως ποίημα ὁ ἀνδριάς ἐστιν. ᾿Ανὴρ δε έχ Στυμφήλου Δρομεύς ὄνομα, καὶ δή καὶ έργον τοῦτο ἐπὶ δολίγω παρεσχημένος, δύο μὲν ἔσχεν ἐν ᾿Ολυμπία νίχας, τοσαύτας δὲ ἄλλας Πυθοῖ καὶ Ισθμίων τε τρεῖς καὶ ἐν Νεμέα πέντε. λέγεται δὲ ὡς καὶ κρέας ἐσθίειν 15 έπινοήσειε τέως δὲ τοῖς ἀθληταῖς σιτία τυρὸν ἐκ τῶν ταλάρων εἶναι. τούτου μέν δή Πυθαγόρας την είκόνα, την δὲ ἐφεξης ταύτη, πένταθλον Ήλεῖον Πυθοκλέα, Πολύκλειτός ἐστιν εἰργασμένος.

VIII. Σωχράτους δὲ Πελληνέως δρόμου νίχην ἐν παισὶν εἰληφότος, καὶ Ἡλείου ᾿Αμέρτου καταπαλαίσαντος ἐν ᾿Ολυμπία παΐδας, καταπαλαίσαντος ಐ δὲ καὶ Πυθοῖ τοὺς (ἐσ)ελθόντας τῶν ἀνδρῶν, τοῦ μὲν τὸν ποιήσαντα τὴν εἰκόνα οὐ λέγουσι, τὴν δὲ τοῦ ᾿Αμέρτου Φράδμων ἐποίησεν ᾿Αργεῖος. Εὐανορίδα δὲ Ἡλείω πάλης ἐν παισὶν ὑπῆρξεν ἔν τε ᾿Ολυμπία καὶ Νεμείων νίχη Ἡ γενό-

σαις Ag. - στρατήσαντας La. 1. τοσούτον M Vab Pa, τοσούτο rell. 3. αλκινέτω et infra αλχινέτου Va. — τῷ om. La. 4. όλυμπιακαί CS Va M, όλυμπικαί cett. edd. Pacd Vb Lab. 5. ἐκράτησεν scripsi, ἐπεκράτησεν codd. edd., ἐπ incl. Sch. 6. θέατον Vb, sic et infra. - μεν om. Vab M. - ένάτη La Vb, έννάτη Va. 7. ταύτης malit S. — θένατον Pd. 9. γνώθων Vb, ά sup. ώ. — Διπεὺς ΑΧΚ, Διπεεύς codd. (πεδιεύς M, διπε sup. πεδ), Διπαιεύς Sylb. Palm. MS. cett. edd. - Μαιναλίων? cf. 6,1. 9,2. V 25,7. 26,6. 27,1. 10. 'Ολυμπίασι Valck. ad Herod. VI 70, recepp. edd. inde a C (hic tamen 'Ολυμπιάσι, ut habet Va) Am., 'Ολυμπιάδι rell. — ἀπηρξε Va. 11. ὅτ' Ag Lab Pacd, ότε edd. Vab M. 12. αὐτό φησι Pd. — τὸ

μεγ. Va. - μαγαρέως M. 18. και ante δή om. Va. — παρεσχόμενος La, παρεσκημένος Pc. 15. ἐσθίειν om. C. 16. τὰ σιτ. S Va, om. articulum rell. - τυρών M Va 17. δὲ om. Pad M Va Lb, δ' Ag Pc, τὸν δὲ Sylb. 19. Σωστράτου legitur VII 17,14, scribit Smin., v. comm. — δὲ om. Ag. 20. ἀμάρτου Va. — μέν ante έν inseruerunt volente Abresch ad. Thuc. p. 537 Smai. B SW, cf. app. crit. ad I 33,8. - παίδες Va. 21. ἐσελθόντας coni. Sch ut 4,1, ἐλθόντας codd. edd., v. ad p. 198,23. 22. ἀμετέρου (ambig.) ἀμέρτου La. - Εὐανδρίδα malit C, cl. Luc. Hermot. 39, in La εδαγορίδαι corr. ex εδανορίδαι. 28. Νεμέα edd. ante B, Νεμέων Smin., νεμίων M Vab Lb Pa, Νεμείων cett. edd. Pcd La. - vixny M Vab, in Vb v exμενος δὲ Ἑλλανοδίκης ἔγραψε καὶ οὕτος τὰ ὀνόματα ἐν ἸΟλυμπία τῶν νενικηκότων.

2. Ές δὲ πύκτην ἄνδρα, γένος μὲν Αρκάδα ἐκ Παρρασίων, Δάμαρχον 2 δὲ δνομα, οδ μοι πιστὰ ἢν, πέρα γε τῆς ἐν 'Ολυμπία νίκης, ὁπόσα ἄλλα 5 ἀνδρῶν ἀλαζόνων ἐστὶν εἰρημένα, ὡς ἐξ ἀνθρώπου μεταβάλοι τὸ εἶδος ἐς λύκον ἐπὶ τῆ θυσία τοῦ Λυκαίου Διός, καὶ ὡς ὕστερον τούτων ἔτει δεκάτω γένοιτο αὖθις ἄνθρωπος. οὐ μὴν οὐδὲ ὑπὸ τῶν 'Αρκάδων λέγεσθαί μοι τοῦτο ἐφαίνετο ἐς αὐτόν' ἐλέγετο γὰρ ἄν καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπιγράμματος τοῦ ἐν 'Ολυμπία. ἔχει γὰρ δὴ οὕτως'

υίδς Δινύττα Δάμαρχος τάνδ' ἀνέθηκεν εἰκόν' ἀπ' 'Αρκαδίας Παρράσιος γενεάν.

τοῦτο μὲν δὴ ἐς τοσοῦτο πεποίηται. Εὐβώτας δὲ ὁ Κυρηναῖος, ἄτε τὴν ȝ ἐσομένην οἱ δρόμου νίκην ἐν ᾿Ολυμπία παρὰ τοῦ μαντείου τοῦ ἐν Λιβύῃ προπεπυσμένος, τήν τε εἰκόνα ἐπεποίητο πρότερον, καὶ ἐπὶ ἡμέρας τῆς αὐτῆς τό ἀνηγορεύθη τε νικήσας καὶ ἀνέθηκε τὴν εἰκόνα. λέγεται δὲ [καὶ] ὡς κρατήσειε καὶ ἄρματι ἐπὶ ὀλυμπιάδος ταύτης ἡ λόγῳ τῷ Ἡλείων ἐστὶ κίβδηλος τῶν ἀγωνοθετησάντων ᾿Αρκάδων ἕνεκα.

3. Κλεωναίω δὲ Τιμάνθει παγκρατίου λαβόντι ἐν ἀνδράσι στέφανον 4 καὶ Τροιζηνίω Βαύκιδι παλαιστὰς καταβαλόντι ἄνδρας τῷ μὲν τοῦ ᾿Αθηναίου ²⁰ Μύρωνος, Βαύκιδι δὲ Ναυκύδους ἐστὶν ὁ ἀνδριὰς ἔργον. τῷ δὲ Τιμάνθει τὸ τέλος τοῦ βίου συμβηναί φασιν ἐπὶ αἰτία τοιἄδε πεπαῦσθαι μὲν ἀθλοῦντα, ἀποπειρᾶσθαι δὲ δμως αὐτὸν ἔτι τῆς ἰσχύος, τόξον μέγα ἐπὶ ἐκάστης τείνοντα τῆς ἡμέρας ΄

punct. 1. των sup. lin. Pa. 3. παρασίων Ag Pd. 4. άλλα om. La, άλλων M Va. 5. ὑπ' ἀνδρων Cor. Kays. p. 1097, at cf. I 2, 2 τὰ Θεμιστοκλέους οἰκοδομηθέντα. — ἀμαζόνων Pc Lb. - μεταβάλλει, οι sup. ει, Pd Ag, μεταβάλοι La, e coni. S recepp. edd. seqq., μεταβάλλοι cett. codd. edd. ante S (μεταβάλλοιτο είδος M Vb). 6. κύκλον Lb Vn, hic ad marg. λύχον. 10. Δινύττα edd. praeter Sch, Am. Pa Vb Lab, δε νύττα Pc, δυνύττα Pd, ι sup. prior. υ, δινύτα M Va Ag R, in Ag R alterum T manu corr. sup. lin., Διννύτα Vn, sic vel Δεννύτα Bergk olim, opusc. II 323 Δεινύτα vel Δεινύταυ, cf. Preger inscript. gr. metr. n. 61, Διννύτα Sch. — τάνδ' Sch, voluit Bergk, τήνδ' edd. codd., τὴν δ' M. 11. εἰκόνα Vab M R Pd. - παρ' ανδρίας γενεαν παράσιος MR, in marg. Μ άρκαδίας, in marg. R γρ. ἀπ' άρκαδίας, Pd παρκαδίας, in Vb εἰκόνα

16

παράσιος γενεάν, παράσιος etiam Lab Vn Pcd Ag, in R alterum ρ supra lin., παρράσιος Ρα. 12. τοσούτον Ρα. - εὐλαβώτας Pa, in marg. εὐβώτας. 13. όλυμπιάδα Vb. - προπεπυθμένος M Va. 14. ἐποιήσατο Pacd Ag La cod Phral, ἐπεποίητο edd. Vab M Lb, Pa marg. 15. καὶ post δὲ om. La Pacd, ad marg. add. in Pa, uncis includ. SW Sch, est in cett. edd. Vab M Lb. 16. των ήλ. Va. 18. κλαιωναίφ Ag, πλεοναίφ Va M, πλεωναίω Lb. — λαβόντι om. M Va Lb, sed Va habet ad marg. 19. τροιζηνίων M. - Βάκιδι ΑΧΚ F Smin. Am. Vb Pa, Βαύχιδι cett. edd. codd., eadem varietas infra. - τὸ μὲν A X codd, praeter Vb, τῷ μὲν edd. Vb. voluit Sylb. — ἀδηναίων Μ Va Pcd Ag Lb, άθηναίου edd. La Pa Vb. 20. βάκιδι Pa, βαυκίδι Lb. - ναυκύδου M Lab Pac, ναυκίδου Vab, in Pd Ag βαύκιδι δὲ ναυκύδους contractum in βαυκύδου. 21. γριάδε Ag. 22. αὐτὸν

ἀποδημήσαί τε δὴ αὐτόν, καὶ ἐπὶ τῷ τόξῳ τηνικαῦτα ἐκλειφθήναί οἱ τὴν μελέτην ὁς δὲ ἐπανήκων οὐχ οἶός τε ἔτι τεῖναι τὸ τόξον ἐγίνετο, πῦρ ἀνακαύσας ἀφίησι ζῶντα ἐς τὴν πυρὰν αύτόν. ὁπόσα δὲ ἤδη τοιαῦτα ἐγένετο ἐν ἀνθρώποις ἡ καὶ ὕστερόν ποτε ἔσται, μανία μάλλον ἡ ἀνδρία νομίζοιτο ἀν κατά γε ἐμὴν γνώμην.

5 Μετὰ δὲ τὸν Βαύκιδά εἰσιν ἀθλητῶν 'Αρκάδων εἰκόνες, Εὐθυμένης τε ἐξ αὐτῆς Μαινάλου, νίκας τὴν μὲν ἀνδρῶν πάλης, τὴν δ' ἔτι πρότερον ἐν παισὶν εἰληφώς, καὶ 'Αζὰν ἐκ Πελλάνας Φίλιππος κρατήσας πυγμῆ παίδας, καὶ Κριτόδαμος ἐκ Κλείτορος, ἐπὶ πυγμῆ καὶ οὕτος ἀναγορευθεὶς παίδων. τὰς δέ σφισιν εἰκόνας, τὴν μὲν ἐν παισὶ τοῦ Εὐθυμένους 'Αλυπος, τὴν δὲ 10 τοῦ Κριτοδάμου Κλέων, Φιλίππου δὲ τοῦ 'Αζᾶνος Μύρων τὴν εἰκόνα ἐποίησε. Τὰ δὲ ἐς Πρόμαχον τὸν Δρύωνος παγκρατιαστὴν Πελληνέα προσέσται μοι καὶ εταῦτα τῷ ἐς 'Αχαιοὺς λόγῳ. 4. Προμάχου δὲ οὐ πόρρω Τιμασίθεος ἀνάκειται γένος Δελφός, 'Αγελάδα μὲν ἔργον τοῦ 'Αργείου, παγκρατίου δὲ δύο μὲν ἐν 'Ολυμπία νίκας, τρεῖς δὲ ἀνηρημένος Πυθοῖ. καὶ αὐτῷ καὶ ἐν πολέμοις ἐστὶν ις ἔργα τῆ τε τόλμῃ λαμπρὰ καὶ οὐκ ἀποδέοντα τῆ εὐτυχία, πλήν γε δὴ τοῦ τελευταίου 'τοῦτο δὲ αὐτῷ θάνατον τὸ ἐγχείρημα ἤνεγκεν. 'Ισαγόρα γὰρ τῷ 'Αθηναίω, τὴν ἀκρόπολιν τὴν 'Αθηναίων καταλαβόντι ἐπὶ τυραννίδι, μετασχὼν τοῦ ἔργου καὶ ὁ Τιμασίθεος, ἐγένετο γὰρ τῶν ἐγκαταληφθέντων ἐν τῆ ἀκροποδει, θάνατον ζημίαν εὕρετο τοῦ ἀδικήματος παρὰ 'Αθηναίων.

άθλουντα edd. ante B Pa Vab, in R αὐτὸν post όμως deletum et ante άθλουντα insertum est, αὐτὸν ante ἀθλοῦντα omissum habent post ὅμως cett. edd. (voluit etiam C) Pcd Ag Lab M cod. Phral. - en pro en Vb. 2. ἔτι τεῖναι edd., ἐπιτεῖναι codd. omnes. - έγίγνετο codd., έγένετο edd. ante B, ἐγίνετο cett. edd. Ag. 3. αὐτόν M Pacd La, ut saepe. - in Pa ad marg. γνώμη. 4. ανδρεία edd. ante S, D La Pc cod. Phral., ανδρία cett. edd. Vab Pad Ag Lb M, in hoc primum fuit ἀνδρεία, cf. v. l. II 31,1. 6. βαυκίδα La Pc. 7. ανδρών παλαιστήν Pd Ag. - de en FCSM, d' en Va Ped Ag Lab B SW D Sch, Ett om. rell. edd. Pa Vb. 8. Aζαν A X K codd., εζαν Ag, εζαν Pd, καὶ 'Αζᾶνος ἐκ C, 'Αζὰν rell. edd. cum Sylb. — Παλλήνης Goldh. FS, probat D praef. IX, Παλλάνα; C (vertit: de Pellene), πελάνας Va. 9. ἐκ λείτορος La. — ἐπεὶ π. La. 10. quae J. C. Schmitt Philol. XI 472 excogitavit (την δὲ ἐν ἀνδράσι Κλέων, Φιλίππου δὲ τοῦ 'Αζᾶνος Μύρων, τοῦ δὲ Κριτοδάμου Δαμόχριτος την είχονα ἐποίησε), recte refutavit Sch Jb. f. Ph. LXXXIX 41. 11. Κριτοδάμου Am. Sylb. Smin, Δαμοκρίτου codd. edd. cett., vel hic Κριτοδάμου, vel paulo supra Δαμοκρίτου scribendum dicit F, v. comm. — έζανος Pd. — την αθτην είκόνα ΑΧΚFM Vab, Pa habet αὐτην ad marg., om. cett. edd. codd. 12. Δρύωνος Smai. cl. VII 27,5, SW D Sch, Δρυώνος rell. edd. codd. - πεληνέα Vb. 18. των ές Lb. 14. γένος δὲ δ. M Va. 15. pro Πυθοῖ καὶ Pd Ag habent Πυθικαί. 17. τούτω A XK codd. praeter Pa Vb La, 1.010 voluit Sylb., scribunt cett. edd. Pa Vb La. 18. καταβαλόντι La. 19. ὅτι μασίδεος La. έγκαταληφθέντων C B SW D Sch Pacd Lab Vb, ἐγκαταλειφθέντων cett. edd. Va M, "Sylb. Amasaeum έγκαταληφθέντων legisse suspicatur"; at in "qui se concluserant" ἐγκατακλεισθέντων potius latere videtur", SW. - πόλει pro άκροπ. Μ. 20. ζημίαν

ΙΧ. Θεογνήτω δὲ Αἰγινήτη πάλης μὲν στέφανον λαβεῖν ὑπηρξεν ἐν παισί, τὸν δὲ ἀνδριάντα οἱ Πτόλιγος ἐποίησεν Αλγινήτης. διδάσκαλοι δὲ έγεγόνεσαν Πτολίχω μεν Συννοων ό πατήρ, ἐκείνω δε ᾿Αριστοκλῆς Σικυώνιος, άδελφός τε Κανάχου και οὐ πολύ τὰ ες δόξαν έλασσούμενος. έφ' δτω δε 5 δ Θεόγνητος πίτυος της γ' ήμέρου καὶ ροιάς φέρει καρπόν, έμοὶ μέν οὐχ οἶά τε ἢν συμβαλέσθαι, τάχα δ' ἀν Αἰγινήταις τις ἐπιχώριος ἐς αὐτὰ ἀν εἴη λόγος. Μετὰ δὲ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνδρὸς δν Ἡλεἴοί φασιν οὐ γραφῆναι 2 μετὰ τῶν ἄλλων, ὅτι ἐπὶ κάλπης ἀνηγορεύθη δρόμω, μετὰ τούτου τὴν εἰκόνα Ξενοκλής τε Μαινάλιος έστηκε παλαιστάς καταβαλών παΐδας και Αλκετος 10' Αλκίνου κρατήσας πυγμή παΐδας, 'Αρκάς καὶ οδτος ἐκ Κλείτορος. καὶ τοῦ μὲν Κλέων, Ξενοκλέους δὲ τὸν ἀνδριάντα Πολύκλειτός ἐστιν εἰργασμένος. Αριστεύς δὲ Αργεῖος δολίχου μὲν νίκην ἔσχεν αὐτός, πάλης δὲ ὁ πατὴρ 3 τοῦ ᾿Αριστέως Χείμων. έστήκασι μὲν δη ἐγγὸς ἀλλήλων, ἐποίησε δὲ τὸν μὲν Παντίας Χῖος, παρὰ τῷ πατρὶ δεδιδαγμένος Σωστράτῳ : αἱ δὲ εἰκόνες 15 του Χείμωνος έργον εστίν, εμοί δοχεῖν, τῶν δοχιμωτάτων Ναυχύδους, ή τε έν 'Ολυμπία και ή ές το Ιερόν της Ειρήνης το έν 'Ρώμη κομισθεϊσα έξ Αργους. λέγεται δὲ ὡς Ταυροσθένην καταπαλαίσειεν ὁ Χείμων τὸν Αίγι- . νήτην, καὶ ὡς Ταυροσθένης τῆ όλυμπιάδι τῆ ἐφεξῆς καταβάλοι τοὺς ἐσελθόντας ές τὴν πάλην, καὶ ιώς ἐοικὸς Ταυροσθένει φάσμα ἐπ' ἐκείνης τῆς 20 ήμέρας εν Αλγίνη φανέν ἀπαγγείλειε τὴν νίκην. Φίλλην δὲ Ἡλεῖον κρατή-4 σαντα παΐδας πάλη Σπαρτιάτης Κρατίνος ἐποίησε. 2. Τὰ δὲ ἐς τὸ ἄρμα

εύρετο τοῦ ἀδ. edd. Pa Vb La, ζ. εύρατο δὲ τοῦ Va, ζ. εύρετο εύρετο δὲ τοῦ M Pcd Lb Vn, unde Kays. 1097 coni. ζ. εύρετο τοῦδε τοῦ ἀδ. — παρ' ἀδ. Pa.

1. θεογνήτων τε Va, δ sup. τ. — ὑπῆρξεν ἐπαισίν Μ. 2. Πόλιχος et Πολίχω ΑΧ Κ Am., Πτόλιχος et Πτολίχω cett. edd. codd., πτόλικος Va, Vb priore loco πόλιδος suprascripto χ, secundo πτολίχω. 3. Συννόων edd. ante Β', Συνόων Α Vb, σύν νόωνα La, Συννοών cett. edd. Va M Pcd Lb, συννόων Pa, prior erat acutus. 5. δ et γ' om. edd. ante B, sunt in cett. edd. codd. 6. Tv om. Va. — συμβαλλέσθαι M Vab Ag. αίγυνήτας Vb et p. corr. αίγυνήταις. — τις έπιχώριος Am. Smin. B SW D, τισίν έπιχώριος edd. rell. codd., τις έν έπιχωρίοις C. Mueller Aegin. p. 104. — ἐς αὐτὸν εἴη. Sch, is adrà de ein D M Va Pcd Ag Lab Vn, ές αὐτὴν εἴη, à sup. ὴν et λόγος in marg., Pa, ές αὐτὰ εἴη Vb cett. edd., ἄν bis poni-

tur X 5,9. 9. καταλαβών Pcd. — ἄλκαιτος Pd, άλτεος Pa, in marg. άλκετος, άλκετος cett. (etiam Pc), om. La. 12. doxesoc Va, p. corr. γ. 14. δὲ διδαγμένος Va. 15. χειμώνος Va La Pa, χείλωνος, λ expunct. et μ sup lin., Pd. — των om. codd. praeter Pa Vb. 16. δοχιμασθέισα Lb. 17. Ταυροσθένη edd. ante B Va M, Ταυροσθένην cett. edd. Vb Pacd Lb, ης sup. ην Pa, ταυροσθένης La. — δ αίγινήτης Va, sed της corr. in την, Μ δ pro τὸν. 18. καὶ δ ταυρ. Pd, εὐρυσθένης Vb. — καταλάβοι Pc M Vab Lb, Pa marg., καταβάλει Pd. — ἐπελθόντας Pd Ag La Va, hic omisso ἐς τὴν πάλην. 19. είκὸς RM Va, sed R ad marg., Va supra lin. έοικὸς, ἐοικώς Pa. — ἀπ' έκ. Va. 20. ἀπαγγέλλειε Va, marg. R, απαγγέλειε La, απαγγείλειεν Lb, απαγγέλλει Μ, απήγγειλε cod. Phral., ἀπάγειε Vb, ἀπαγγείλε A, ἀπαγγείλειε rell. — Φύλην vel Φίλην Sylb., hoc rec. Smin.; F coll. 14,11 et Cor. Piluv malint.

τὸ Γέλωνος οὐ κατὰ ταὐτὰ δοξάζειν ἐμοί τε παρίστατο καὶ τοῖς πρότερον ή εγώ τὰ ἐς αὐτὸ εἰρηκόσιν, οἱ Γέλωνος τοῦ ἐν Σικελία τυραννήσαντός φασιν άνάθημα είναι τὸ ἄρμα. ἐπίγραμμα μὲν δή ἐστιν αὐτῷ Γέλωνα Δεινομένου; άναθεϊναι Γελώον και δ χρόνος τούτω τῷ Γέλωνί ἐστι τῆς νίκης τρίτη δπρός ταις έβδομήκοντα όλυμπιάς. Γέλων δὲ δ Σικελίας τυραννήσας Συρα-3 κούσας ἔσχεν Ύβριλίδου μεν Αθήνησιν ἄργοντος, δευτέρω δε ἔτει τῆς δευτέρας καὶ έβδομηκοστης όλυμπιάδος, ην Τισικράτης ενίκα Κροτωνιάτης στάδιον. δήλα οδν ως Συρακούσιον ήδη καὶ οὐ Γελώρον ἀναγορεύειν αύτὸν έμελλεν. άλλά γάρ ίδιώτης είη άν τις ό Γέλων ούτος, πατρός τε όμωνύμου τῷ τυράννου καὶ αὐτός διμώνυμος. Γλαυκίας δὲ Αἰγινήτης τό τε ἄρμα καὶ 🖟 αύτφ τφ Γέλωνι ἐποίησε τὴν εἰκόνα.

3. Τη δὲ όλυμπιάδι τη πρὸ ταύτης Κλεομήδην φασὶν Αστυπαλαιέα ώς Ίκκω πυκτεύων άνδρὶ Ἐπιδαυρίω τὸν Ίκκον ἀποκτείνειεν ἐν τἤ μάχχ. καταγνωσθείς δε ύπο των Ελλανοδικών άδικα είργάσθαι και άφηρημένος την νίκην ἔκφρων ἐγένετο ὑπὸ τῆς λύπης, καὶ ἀνέστρεψε μὲν ἐς ᾿Αστυπά-ιι λαιαν, διδασκαλείω δὲ ἐπιστὰς ἐνταῦθα ὅσον ἐξήκοντα ἀριθμὸν παίδων ἀνα-7 τρέπει τὸν κίονα δς τὸν ὄροφον ἀνεῖγεν. ἐμπεσόντος δὲ τοῦ ὀρόφου τοῖς παισί, καταλιθούμενος ύπο των άστων κατέφυγεν ες Αθηνάς ίερόν. Εσβάντος δὲ ἐς χιβωτὸν χειμένην ἐν τῷ ἱερῷ χαὶ ἐφελχυσαμένου τὸ ἐπίθημα, χάματον ες ανωφελές οί 'Αστυπαλαιείς έχαμνον ανοίγειν την χιβωτόν πειρώμε-» νοι. τέλος δὲ τὰ ζύλα τῆς χιβωτοῦ χαταρρήξαντες, ὡς οὐτε ζῶντα Κλεο-

1. ταυτά Va Pa La, ταθτα cett. codd. A. 2. ές αὐτὸν ΑΧΚΚΕ, ές αὐτὸ cett. edd. codd. - οἱ Γέλ. edd. Vb La Pa, ὁ γέλ cett. codd., in Pc & expunct. et &c sup. lin. 8. έστι αὐτώ, έν sup. lin., Pa. 4. ἀναθήναι A X Va, corr. Sylb., άδηναίοι Vb. — Γελωον edd. ante B, γέλωον M Va Pc, Γελωον | cett. edd. - τούτο τῷ La. - τρίτη πρὸς τὰς έβδομήχοντα όλυμπιάδας B Sch codd., : τρίτη SW, τρίτη πρός ταῖς έβδ. όλυμπιάδι ΑΧΚΕ C Smai., τρίτη πρ. ταῖς έβδ. όλυμπιάσι (όλυμπιᾶσι) Sylb., τρίτη πρ. ταῖς ἑβδ. όλυμπιάς Smin., hoc recepi, cf. ad cap. 14,3. 6. ύβριδιλίδου La. 8. ην pro ούν Vb. 9. είναι τις edd. ante B codd., (τὶς Va), corr. B, quem sec. edd. cett., donet excidisse opinatus est S, είναί τις (ἐμοὶ δοκεῖ) C. τε in M supra scr. 10. τζι τυράννου Smin. SW D, τῷ τυράννω cett. edd. codd., postea S magis probavit καὶ τυράννω αὐτὸς δμ. — | M Va, mox sic Pa M La Vb Ag, Κλεομήδην

δὲ om. La. - καὶ om. Ag. 11. καὶ τὴν είκόνα Pc. 12. Κλεομήδην D Sch, Κλεομήδη cett. edd. codd. — αστυπαλέα Pa. 13. τὸν ὅγκον Va, ικκω et ικκον Pd. 14. έλλανοδίκων Va Pd. - εἰργάσασθαι Pd Ag La. 15. "aptius fortasse èviveto" SW. ές om. Va. — 'Αστυπαλαίαν Vb edd. ante Smai., Β, 'Αστυπάλαιαν cett. edd. codd., άστυ παλαίαν Pa. 16. διδασκαλίω Pc Va. - δὲ ἐπιστάς Ag Lab Pacd, cett. codd. edd. δ' ἐπιστάς. — παϊδα Va M, ἐπιστὰς (ἐνταῦθα όσον έξήχοντα παίδες) ανατρέπει S, παίδες etiam C, Cor. e Suida žvoa hoav osov &. άρ. παίδες. 17. είχεν Pc Suid. 18. έσβάντα Ag. 19. ἐφελκυσάμενος codd. edd. ante C, volente Κ ἐφελκυσαμένου cett. edd. - aut κάματον abesse aut κάματον ανωφελη scribi malit Herw., v. comm. 21. ζωντα om. Va. - Κλεομήδη edd. ante B

μήδην ούτε τεθνεώτα εύρισκον, ἀποστέλλουσιν ἄνδρας ἐς Δελφοὺς ἐρησομένους ὁποῖα ἐς Κλεομήδην τὰ συμβάντα ἢν. τούτοις χρῆσαι τὴν Πυθίαν φασίν $^{\circ}$ 8 Υστατος ἡρώων Κλεομήδης Αστυπαλαιεύς,

δν θυσίαις τιμάθ' άτε μηκέτι θνητόν εόντα.

5 Κλεομήδει μὲν οὖν 'Αστυπαλαιεῖς ἀπὸ τούτου τιμὰς ὡς ἦρωῖ νέμουσι.

Παρὰ δὲ τοῦ Γέλωνος τὸ ἄρμα ἀνάκειται Φίλων, τέχνη τοῦ Αἰγινήτου 9 Γλαυκίου. τούτῳ τῷ Φίλωνι Σιμωνίδης ὁ Λεωπρέπους ἐλεγεῖον δεξιώτατον ἐποίησε ΄

Πατρλς μὲν Κόρχυρα, Φίλων δ' δνομ' εἰμὶ δὲ Γλαύκου υίός, καὶ νικῶ πὺξ δύ' όλυμπιάδας.

άνάκειται καὶ Μαντινεύς ᾿Αγαμήτωρ, κρατήσας πυγμή παΐδας.

10

Χ. Ἐπὶ δὲ τοῖς κατειλεγμένοις ἔστηκεν ὁ Καρύστιος Γλαῦκος. εἴναι δέ φασιν ἔξ ᾿Ανθηδόνος τῆς Βοιωτῶν τὸ ἄνωθεν αὐτὸν γένος ἀπὸ Γλαύκου τοῦ ἐν θαλάσση δαίμονος. πατρὸς δὲ οὅτος ὁ Καρύστιος ἦν Δημύλου, καὶ ιξηἢν φασιν αὐτὸν κατ᾽ ἀρχὰς ἐργάζεσθαι. ἐκπεσοῦσαν δὲ ἐκ τοῦ ἀρότρου τὴν ὕνιν πρὸς τὸ ἄροτρον καθήρμοσε τῆ χειρὶ ἀντὶ σφύρας χρώμενος. καί 2 πως ἐθεάσατο ὁ Δημύλος τὸ ὁπὸ τοῦ παιδὸς ποιούμενον, καὶ ἐπὶ τούτῳ πυκτεύσοντα ἐς ᾿Ολυμπίαν αὐτὸν ἀνήγαγεν. ἔνθα δὴ ὁ Γλαῦκος, ἄτε οἰκ ἐμπείρως ἔχων τῆς μάχης, ἐτιτρώσκετο ὁπὸ τῶν ἀνταγωνιζομένων, καὶ ἡνίκα τρὸς τὸν λειπόμενον ἐξ αὐτῶν ἐπύκτευεν, ἀπαγορεύειν ὑπὸ πλήθους τῶν τραυμάτων ἐνομίζετο. καί οἱ τὸν πατέρα βοῆσαί φασιν, ὧ παῖ τὴν ἐπ᾽ ἀρότρου. οὅτω γε δὴ βιαιοτέραν ἐς τὸν ἀνταγωνιζόμενον ἐνεγκὼν τὴν πληγήν, αὐτίκα

cett. edd. codd. 4. πμαθ' ώς edd. ante B, τιμάδ' άτε edd. cett. volente Pors., τιμᾶτε M Pacd Ag La, τιμάτε Vab, τιμᾶται Lb Vn. 5. τιμάς τε ώς Lab Pac. 7. γλαυκείου Vb, γλαύκου Va M, in hoc corr. ex γλαυχιου. — λεοπρεπούς Suid., δλεωπρέπους Α, δ κλεοπρέπους La, λεοπρέπους Ag. 9. Κορχόρα edd. ante Smai. M Pacd Vab Lb m Vn, Κόρκυρα cett. edd. La. — δ' δνομα M Vab. 10. vixy XKF, vix& Lb M Va, ນເຊລີ Sylb. edd. codd. cett — 8ύο δλ. Ag Pd. 18. αὐτων ΑΧΚ codd. praeter La, in Pa ν expunct., αὐτῷ voluit Bosius a Siebelisio laudatus, αὐτὸν Sylb edd. cett. La. 14. δè om. La. — γ bis Vb. — δημίλου Pd. 16. byny edd. ante S codd. (byny Va), bywy Smin., byw e Suida restituit Smai., recepp. cett. edd. 17. Δήμυλος Pa Vb edd.

ante C, S, Δημύλος cett. edd. codd. -πυκτεύσαντα M Va, πυκτεύοντα Pd Ag Lb, πυκτεύσοντα edd. cum Pac Vb La. 18. τηναγεν coni. Kays. p. 1097, vid. comm. - δὲ pro δη Μ. — δ γλαύκων Va. 20. πρὸς τὸ λ. Va. - ἐπύκτεμ Μ - ἀπηγορεύειν Μ Va. - δπὸ τοῦ πλ. edd. ante B Vab M, in Pa του sup. lin., του om. cett. codd (etiam Phral.) B Sch, incl. SW D. 21. ἀπ' ἀρότρου codd. edd., ἐπ' ἀρ. Suid., non improbant Sylb. ("ut significet ictum nuper in aratri vomere restituendo adhibitum") F C, probat Richards Class. Rev. XIV 448, rec. Smin., ώ παι παίε την έπ. άρ. C. O. Mueller Aegin. p. 103 et Cobet Philostr. Gymn. p. 69. 22. γε δή om. edd. ante B cum Pa Vab M Lb, inserunt cett. edd. cum Pcd Ag La, hic ούτε γε δή, cod. Phral. καὶ οδτω

- 3 είχε τὴν νίκην. στεφάνους δὲ λέγεται καὶ ἄλλους Πυθοῖ μὲν δὶς λαβεῖν, Νεμείων δὲ καὶ Ἰσθμίων ὀκτάκις ἐν ἑκατέρω ἀγῶνι. τοῦ Γλαύκου δὲ τὴν εἰκόνα ἀνέθηκε μὲν ὁ παῖς αὐτοῦ, Γλαυκίας δὲ Αἰγινήτης ἐποίησεν σκιαμαχοῦντος δὲ ὁ ἀνδριὰς παρέχεται σχήμα, ὅτι ὁ Γλαῦκος ἢν ἐπιτηδειότατος τῶν κατ' αὐτὸν χειρονομήσαι πεφυκώς. ἀποθανόντα δὲ οἱ Καρύστιοι ταφῆ το ναί φασιν αὐτὸν ἐν νήσω καλουμένη Γλαύκου καὶ ἐς ἡμᾶς ἔτι.
- 4 2. Δαμαρέτω δὲ Ἡραιεῖ υίῷ τε τοῦ Δαμαρέτου καὶ υίωνῷ δύο ἐν Ὁλυμπία γεγόνασιν ἐκάστω νῖκαι, Δαμαρέτω μὲν πέμπτη ἐπὶ ταῖς ἔξήκοντα δλυμπιάδι, ὅτε ἐνομίσθη πρῶτον ὁ τοῦ ὅπλου δρόμος, καὶ ὡσαύτως τῆ ἐφεξῆς: πεποίηται ὁ ἀνδριὰς ἀσπίδα τε κατὰ τὰ αὐτὰ ἔχων τοῖς ἐφ' ἡμῶν καὶ κράνος μ ἐπὶ τῆ κεφαλῆ καὶ κνημίδας ἐπὶ τοῖς ποσί. ταῦτα μὲν δὴ ἀνὰ χρόνον ὑπό τε Ἡλείων καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων τῶν ἄλλων ἀφηρέθη τοῦ δρόμου. Θεοπόμπω δὲ τῷ Δαμαρέτου καὶ αὕθις ἐκείνου παιδὶ ὁμωνύμω ἐπὶ πεντάθλω, Θεοπόμπω δὲ τῷ δευτέρω πάλης ἐγένοντο αί νῖκαι. τὴν δὲ εἰκόνα Θεοπόμπου μὲν τοῦ παλαίσαντος τὸν ποιήσαντα οὐκ ἴσμεν. τὰς δὲ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ὑ καὶ τοῦ πάππου φησὶ τὸ ἐπίγραμμα Εὐτελίδα τε εἴναι καὶ Χρυσοθέμιδος Αργείων. οὐ μὴν παρ' ὅτω γε ἐδιδάχθησαν δεδήλωκεν. ἔχει γὰρ δὴ οὕτως.

Εὐτελίδας καὶ Χρυσόθεμις τάδε ἔργα τέλεσσαν Αργεῖοι, τέχναν εἶδότες ἐκ προτέρων.

Ίκκος δὲ ὁ Νικολαΐδα Ταραντίνος τόν τε 'Ολυμπικόν στέφανον ἔσχεν» ἐπὶ πεντάθλω, καὶ ὕστερον γυμναστὴς ἄριστος λέγεται των ἐφ' αύτοῦ γενέσθαι.

βιαιότερον. — άνταγονιζώμενον, ο sup. ω (sic), La. 1. elye om. Va Lab. - Hudol scripsi, Πύδια edd. Pc, πυδία Vab Vn Lab Pad. 2. νεμέων Vb, νομίων Pa. — pro δὲ habent δη A X, corr. Sylb. — γλαύκου M ad marg. 3. ἐποίησεν SW cum codd., ἐποίησε rell. edd. 4. δ ανδριάντα Va, p. corr. άς. — δ om. M Va. — ην in Pa sup. lin. — ἐπιτηδειοτάτας (ἐπιτηδειοτάτως?) Pors. 5. πεφυκώς suspectum est Kuhnio, ην πεφυκώς = ἐπεφύκει, cf. ad p. 85,19. 6. ές ήμας έστι Pc. 7. Δαμαράτω, Δαμαράτου cet. S ob Am. versionem et VIII 26,2. V 8,10, at Am. hic habere Demaratum recte dicunt SW locisque excitatis S scribit Δημάρατος — Ήραιεῖ edd. Vb La Pa, ήραιέω cett. codd. - υίωνοῖς edd. ante B La Pa, iwvoic Vb, viwvoi cett. codd. (ບໍ່ເຜັນວ່າ Pc, circumflexo expuncto), υίωνω em. S, recepp. edd. cett. 8. γεγόνασι KF. 9. ὅπλου Sch cf. cap. 13,2,

δπλίτου codd. edd., v. comm. — ἐφεξῆ Va. 10. (δὲ) δ coni. F. — κατὰ αὐτὰ La. κράνος Pd. 11. κνημίδας Vab et sic constanter. — ποσί Lb edd. praeter SW, ποσίν cett. codd. SW. 18. δαμαρίτου La. - post δμωνύμω SW inserere volunt τῷ μὲν, non opus, cum τω μέν subintellegatur, v. comm. 14. καὶ πάλης Smin. ex Amas., male. αί om. Vb. - τήν τε είκ. Pd. 15. του om. Va. 16. φασὶ Va. — τε om. Va. χρυσοθέμις Ag. 17. έδιδάχθη Μ. — γάρ om. Pa. 18. καὶ τάδε La, καὶ expunct., τὰ δὲ ἔργα Pd Vn. — τελέσαν M Vab Pc. 19. ἐκ πατέρων? Sch praef., assentiuntur Bergk, Preger, cf. Brunn Gesch. d. griech. Künstler I 61. 20. ixxòç et postea ixxòv Pd. — οἱ νικ. Ag Pd. — 'Ολυμπιακὸν CS M Va La Pad, 'Ολυμπικόν cett. edd. Pc Vb Lb. 21. ἐφ' αύτῷ edd. ante S, ὑφ' αύτῷ codd., ἐφ' αύτοῦ Schaefer ad Lamb. Bos.

Μετὰ δὲ Ικκον καταπαλαίσας παϊδας Παντάρκης ἔστηκεν Ἡλεῖος ὁ ἐρώμενος ὁ Φειδίου. Ἐπὶ δὲ τῷ Παντάρκει Κλεοσθένους ἐστὶν ἄρμα ἀνδρὸς Ἐπιδαμνίου. τοῦτο ἔργον μέν ἐστιν Ἁγελάδα, ἔστηκε δὲ ὅπισθεν τοῦ Διὸς τοῦ ἀπὸ τῆς μάχης τῆς Πλαταιᾶσιν ἀνατεθέντος ὑπὸ Ἑλλήνων. ἐνίκα μὲν δὴ τὴν ἔκτην το δλυμπιάδα καὶ ἔξηκοστὴν ὁ Κλεοσθένης, ἀνέθηκε δὲ ὁμοῦ τοῖς ἔπποις αὐτοῦ τε εἰκόνα καὶ τὸν ἡνίοχον. ἐπιγέγραπται δὲ καὶ τῶν ἔππων τὰ ὀνόματα 7 Φοῖνιξ καὶ Κόραξ, ἐκατέρωθεν δὲ οἱ παρὰ τὸ ζυγόν, κατὰ μὲν τὰ δεξιὰ Κνακίας, ἐν δὲ τῆ ἀριστερὰ Σάμος καὶ ἐλεγεῖον τόδε ἐστὶν ἐπὶ τῷ ἄρματι Κλεοσθένης μ' ἀνέθηκεν ὁ Πόντιος ἐξ Ἐπιδάμνου,

Execotevity in associates to mosticity of experience

νιχήσας ἵπποις χαλὸν ἀγῶνα Διός.

10

Τῶν δὲ ἱπποτροφησάντων ἐν Ἑλλησι πρῶτος ἐς Ὁλυμπίαν εἰκόνα ἀνέθηκεν 8 δ Κλεοσθένης οῦτος. τὰ γὰρ Μιλτιάδου τοῦ ᾿Αθηναίου καὶ Εὐαγόρου τοῦ Λάκωνος ἀναθήματα, τοῦ μὲν ἄρμα ἐστίν, οὐ μὴν καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῷ ἄρματι Εὐαγόρας τὰ Μιλτιάδου δέ, ὁποῖα ἐς Ὁλυμπίαν ἀνέθηκεν ἔτέρωθι δηλώσω 15 τοῦ λόγου. Ἐπιδάμνιοι δὲ χώραν μὲν ἥνπερ καὶ ἐξ ἀρχῆς, πόλιν δὲ οὐ τὴν ἀρχαίαν ἐφ' ἡμῶν ἔχουσιν, ἐκείνης δὲ ἀφεστηκυῖαν ὀλίγον ὄνομα δὲ τῆ πόλει τῆ νῦν Δυρράχιον ἀπὸ τοῦ οἰκιστοῦ.

Αυκίνον δὲ 'Ηραιέα καὶ 'Επικράδιον Μαντινέα καὶ Τέλλωνα 'Ορε-9 σθάσιον καὶ 'Ηλεῖον 'Αγιάδαν ἐν παισὶν ἀνελομένους νίκας, Λυκῖνον μὲν δρόμου, ²⁰ τοὺς δὲ ἐπ' αὐτῷ κατειλεγμένους πυγμῆς, 'Επικράδιον μὲν καὶ 'Αγιάδαν, τὸν μὲν αὐτῶν Πτόλιχος Αἰγινήτης ἐποίησε, τὸν δὲ 'Αγιάδαν Σήραμβος, γένος καὶ οὖτος Αἰγινήτης · Λυκίνου δέ ἐστιν ὁ ἀνδριὰς Κλέωνος τέχνη τὸν δὲ Τέλλωνα ὅστις εἰργάσατο, οὐ μνημονεύουσιν.

p. 280, cett. edd. 1. δ om. Va. 2. ἐπεὶ δὲ Va. 3. μὲν om. Pd Ag La. 4. τοῖς πλ. Vab. — Πλαταιάσιν Α Χ Κ F C Pd La, Πλαταίασιν S, Πλαταιάσιν cett. edd. codd. έκτη νίκα Va, sed literae κτη expunctae. 5. τούς Vb, p. corr. τοῖς, τοῖς om. La. αὐτοῦ ΑΧΚΕ. 6. καὶ εἰκόνα codd edd. praeter Sch, qui cum Sylb. scribit τε εἰκόνα. 7. Φοίνιξ edd. ante BM Lab Pacd Vb, Φοΐνιξ rell. — τὸν ζυγὸν S Va. 8. κυακίας Μ. - τόδε SD codd., τό δέ A La, τόδ' rell. edd 10. ίπποις νικήσας Kaibel ep. Gr. p. 938, probat Preger n. 125. — 11. ἐν ελλησι om. Pa, add. in marg. — καίκονα La. 12. εὐαγώρου Lab. 18. άρματός έστιν et έπὶ τοῖς άρμασιν codd. (omisso ἄρμασι La) edd. ante Smin., S, άρματά έστιν coni. F, rec. B, άρμα έστιν et έπί τῷ ἄρματι Smin. SW D Sch. 14. δη δηλώσω

M Va Pcd Ag Lab, δη om. edd. Vb Pa. 15. τὸν λόγον Vb. 16. ἐφ' ἡμῶν ex constanti usu Pausaniae postulat Ant. Rueger, die Präpositionen bei Paus. 1889 p. 29, έπὶ ἡμῶν codd. edd. 17. 📆 ante võv om. M Va Lb. - δερράγιον Pa. 18. λυκίνον Pcd. - καὶ ἐπικράδιον μαντινέα Pa ad marg. — τέλλωνα δν ές δάσιον Lb M Va Pcd Ag (τέλωνα Ag), τέλλωνα καὶ ὄντα δάσιον Ι.α, Τέλλωνα Θάσιον edd. ante B Vb Pa, Τέλλωνα 'Ορεσθάσιον em. B, recepp. SW D Sch. 19. αγιάδα Pc, ἀγιάδα M Vab Pad Ag Lb. — ἐν om C. γλυκίνον Va, p. corr. λυκίνον, sic La Pd. 20. δ' ἐπ' Pac. — ἀσιάδαν M Vab Ped Lb, ἀσιάδην Ag, ἀγιάδα La, ἀγίαδαν Pa, postea ἀγίδαν Pcd Ag Lb. 21. σαράμβος Va. 22. Λυκίου A Vab Pcd Ag Lb M, λυκίον La, λυκίνου Pa. — τέχνη Α. 23. τελλώνα Pc Ag. τέλωνα Pd.

- ΧΙ. Ἐφεξης τούτων ἀναθήματά ἐστιν Ἡλείων, Φίλιππος ὁ ᾿Αμύντου καὶ ᾿Αλέξανδρος ὁ Φιλίππου καὶ Σέλευκός τε καὶ ᾿Αντίγονος ˙ τοῖς μὲν δὴ ἐφ᾽ ἵππων, ᾿Αντιγόνω δὲ ἀνὴρ πεζός ἐστιν ἡ εἰκών.
- 2. Των δε βασιλέων των είρημένων έστηκεν οὐ πόρρω Θεαγένης δ Τιμοσθένους Θάσιος. Θάσιοι δὲ οὐ Τιμοσθένους παΐδα εἶναι Θεαγένην 5 φασίν, άλλὰ ἱερᾶσθαι μὲν Ἡρακλεῖ τὸν Τιμοσθένην Θασίω, τοῦ Θεαγένους δὲ τῆ μητρὶ Ἡρακλέους συγγενέσθαι φάσμα ἐοικὸς Τιμοσθένει. ἔνατόν τε δή έτος είναι τῷ παιδί, καὶ αὐτὸν ἀπὸ τῶν διδασκάλων φασὶν ἐς τὴν ολιίαν ερχόμενον άγαλμα ότου δή θεών άνακείμενον εν τη άγορα χαλκούν. γαίρειν γὰρ τῷ ἀγάλματι αὐτόν, ἀνασπάσαι τε δή τὸ ἄγαλμα καὶ ἐπὶ τὸν 19 3 ετερον των ώμων αναθέμενον ενεγχεῖν παρ' αύτόν. εγόντων δε όργὴν ες αὐτὸν ἐπὶ τῷ πεποιημένῳ τῶν πολιτῶν, ἀνήρ τις αὐτῶν δόκιμος καὶ ἡλικία προήκων ἀποκτεΐναι μέν σφας τὸν παΐδα οὐκ ἐᾶ, ἐκεῖνον δὲ ἐκέλευσεν ἐκ τής οίκιας αύθις κομίσαι τὸ ἄγαλμα ἐς τὴν ἀγοράν. ὡς δὲ ἤνεγκε, μέγα αὐτίχα ἦν κλέος τοῦ παιδὸς ἐπὶ ἰσχύϊ, καὶ τὸ ἔργον ἀνὰ πᾶσαν ἐβεβόητο 15 4 τὴν Ἑλλάδα. "Όσα μὲν δὴ ἔργων τῶν Θεαγένους ἐς τὸν ἀγῶνα ἡκει τὸν 'Ολυμπικόν, προεδήλωσεν ο λόγος ήδη μοι τὰ δοκιμώτατα ἐξ αὐτῶν, Εύθυ-. μόν τε ως κατεμαχέσατο τὸν πύκτην, καὶ ως ὁπὸ Ἡλείων ἐπεβλήθη τῷ Θεαγένει ζημία. τότε μὲν δη του παγκρατίου την νίκην ἀνηρ ἐκ Μαντινείας Δρομεύς όνομα πρώτος ων ίσμεν άκονιτι λέγεται λαβείν την δέ 30 5 όλυμπιάδα την έπὶ ταύτη παγκρατιάζων δ Θεαγένης ἐκράτει. γεγόνασι δὲ αὐτῷ καὶ Πυθοῖ νῖκαι τρεῖς, αὕται μὲν ἐπὶ πυγμῆ, Νεμείων δὲ ἐννέα καὶ Ισθμίων δέκα παγκρατίου τε άναμίζ και πυγμής. 'Εν Φθία δὲ τή Θεσσαλων πυγμής μὲν καὶ παγκρατίου παιήκε τὴν σπουδήν, ἐφρόντιζε δὲ ὅπως

1. είσιν Vb. 2. Σελευκός τε edd. ante S, C, Σέλευκός τε cett. edd. codd. 4. όπ μοσθένους Α. 5. Θεαγένη edd. ante BM, θεαγένης La, Θεαγένην cett. edd. codd. 6. άλλ' Pa. - ήράκλειτον τιμ. Lb Va Pd, ήρακλείτον τιμ. La. - Τιμοσθένη edd. ante SW, Τιμοσθένην cett. edd. Vb La Pa, τιμόξενον M Va Pcd Ag Lb Vn, etiam postea πμοξένω W Va Pcd Ag Lb Vn. - τι δασίω Pd. 7. έννατον Va, id. om. sq. τε, ένα τόνδε δή Pd. 8. δὲ δή La. - ἀπὸ τῶν διδ. Β SW D Sch Pac Vb Ag Lab Vn, ἀπὸ διδ. rell. edd. M, ἀπὸ τῶν διδασκόντων Pd, in marg. γρ. διδασκάλων, ύπὸ διδασκάλων Va, ἀπὸ του διδασκάλου Kays. p. 1099. 9. οἰκείαν Vb. 10. ανασπασαι Pd. 11. παρ' αὐτὸν

edd. ante S, παρ' αὐτὸν edd. rell. Pc, voluit Sylb. 12. πολιτών? SW, rec. Sch, πολλών cett. edd. codd. 18. μέν om. M Va. 14. οἰκείας Vb. — ἤνεγκα Ag Pd. 15. οδν pro την Pd. 16. μεν έργων La. 17. 'Ολυμπιακόν codd. edd. ante SW, 'Ολυμπικόν Lb cett. edd. - ήδη δ λόγος edd. ante B M Vab, δ λόγος ήδη cett. edd. Pacd Lab. — τὰ om. M Va. 18. ὁπερβλήθη Va, δπεβλήθη codd. cett. (δπεβλήθει M), έπεβλήθη edd. - τω om. edd. ante B Va M, est in cett. edd. Pacd Ag La. 20. & Lambin., ων om. La. — λαβείν λέγεται edd. ante B Vab M, λέγεται λαβεῖν cett. edd. Pacd Ag Lab. 22. Hubor viscat om. La. -νεμίων Ag La Pac. 23. τὸ δεσσ. Μ. 24. μεν

και έπι δρόμω έμφανής έν Έλλησιν είη, και τους έσελθόντας ές τον δόλιχον έκράτησεν. ήν δέ οί πρός Αχιλλέα, έμοι δοκείν, το φιλοτίμημα, έν πατρίδι τοῦ ἀχίστου τῶν χαλουμένων ἡρώων ἀνελέσθαι δρόμου νίχην. τοὺς δὲ σύμπαντας στεφάνους τετρακοσίους τε έσχε καὶ χιλίους. 'Ως δὲ ἀπηλθεν 6 5 έζ ανθρώπων, ανήρ των τις απηχθημένων ζωντι αυτφ παρεγίνετο ανα πασαν νύκτα ἐπὶ τοῦ Θεαγένους τὴν εἰκόνα, καὶ ἐμαστίγου τὸν χαλκὸν ἄτε αὐτῷ Θεαγένει λυμαινόμενος. καὶ τὸν μὲν ὁ ἀνδριὰς ἐμπεσὼν ὕβρεως παύει, τοῦ ανθρώπου δε του αποθανόντος οί παιδες τη είκονι επεξήεσαν φόνου καί οί Θάσιοι καταποντούσι την είκόνα, επακολουθήσαντες γνώμη τη Δράκοντος, 10 δς 'Αθηναίοις θεσμούς γράψας φονιχούς ύπερώρισε καὶ τὰ ἄψυχα, είγε έμπεσόν τι έξ αὐτῶν ἀποκτείνειεν ἄνθρωπον. 'Ανὰ χρόνον δέ, ὡς τοῖς Θασίοις ούδένα ἀπεδίδου καρπόν ή γή, θεωρούς ἀποστέλλουσιν ἐς Δελφούς, καὶ αὐτοῖς ἔχρησεν ὁ θεὸς καταδέχεσθαι τοὺς δεδιωγμένους. καὶ οί μὲν ἐπὶ τῷ λόγῳ τούτῳ καταδεχθέντες οὐδὲν τῆς ἀκαρπίας παρείχοντο ἴαμα. 15 δεύτερα οδν ἐπὶ τὴν Πυθίαν ἔρχονται, λέγοντες ὡς καὶ ποιήσασιν αὐτοῖς τὰ χρησθέντα διαμένοι το έκ των θεων μήνιμα. ένταυθα άπεκρίνατό σφισιν 8 ή Πυδία.

Θεαγένην δ' ἄμνηστον ἀφήκατε τὸν μέγαν δμέων.

ἀπορούντων δὲ αὐτῶν ὁποία μηχανή τοῦ Θεαγένους τὴν εἰκόνα ἀνασώσωνται, 20 φασὶν ἀλιέας ἀναχθέντας ἐς τὸ πέλαγος ἐπὶ ἰχθύων θήραν περισχεῖν τῷ δικτύῳ τὴν εἰκόνα καὶ ἀνενεγκεῖν αὖθις ἐς τὴν γῆν. Θάσιοι δὲ ἀναθέντες

om. edd. ante S, est in codd. - xai scripsi, n codd. edd. 1. sin sv Ellnow Pa. èv om. M Va. 2. ἐμοὶ δοκ edd. post A, μοι δοχ. A codd. 3. ἀχίστου Boeckh, probat S, habent edd. seqq., ἀκύστου La, οίχιστο codd. (οίκίστου Vb), οίμαι ἀκύστου Pa in marg., doiorou edd. ante B, "heroum omnium praestantissimi" Am., qui mox καὶ γιλίους non vertit. 5. των om. Pa. παρεγένετο Va. 6. έμαστίγουν τὸν χαλκοῦν Vb. — αδτώ om. Va. 8. αποθανούντος M Va. — ἐπεξήεσαν — εἰκόνα Pa in marg. 9. ἐπακολουθήσαντος Vb, ἐπακολουθήσαντα La. - του δράκ. Phral. M Va, in Pa 19 sup. lin. 10. polyuko Va, p. corr. vulg., φοινικούς Μ. 11. αποκτείνοιεν Pc Vb. ανθρώπων Vb. 12. οὐδένα malint SW, scribunt D Sch, οὐδὲν A codd., οὐδέν' cett. edd. - γη Μ. - ἀποστέλουσιν Α Va. 18. Kaysero p. 1098 suadente καταδέχεσθαι et

καταδεχθέντες, quae sunt in codd. edd. ante SW (καταδέχεσθαι, sed καταχθέντες Vb), reposui, κατάγεσθαι et καταχθέντες Cor. SW D Sch, cf. ex. gr. Ditt. Syll. 8,25. Andoc, III 31, Dem. XXVI 6. Arr. Anab. I 10,1. — οί μεν φυγάδες επί coni. K. 14. τῆς άμαρτίας Ag. — ἴδμα M Va Lb. 15. γούν Va. — ἔρχοντες Va, εὔχονται La. ποιήμασιν Lb. - ώς καὶ τοῖς τὰ, La. 16. διαμένοιτο έκ M Vb Ag Lb Pd, διαμένει τὸ έκ codd. cett. 18. Θειαγένην cod. Phral. A ΧΚCS, Θεαγένην codd. edd. cett., Θεαγένη Herw. — δὲ ἄμν. Α codd. — ἡμέων Pd. 19. ἀνασώσονται Vb. 20. φυσίν La. — ἀναδεχθέντας Μ Va, ένδεχθέντας Vb, ανεγθέντας Pa. 21. ἐνεγκεῖν edd. ante F, ανεγκείν M, ανενεγκείν cett. edd. Suid. s. Nίκων, cett. codd. — ἀναγθέντι edd. ante B, ἀναγθέντες codd. praeter La Pa, qui habent àvadévres, hoc scripsit B e coni., re9 ἔνθα καὶ ἐξ ἀρχῆς ἔκειτο, νομίζουσιν ἄτε θεῷ θύειν. 3. Πολλαχοῦ δὲ καὶ ἔτέρωθι ἔν τε Ἑλλησιν οἶδα καὶ παρὰ βαρβάροις ἀγάλματα ἱδρυμένα Θεαγένους, καὶ νοσήματά τε αὐτὸν ἰώμενον καὶ ἔχοντα παρὰ τῶν ἐπιχωρίων τιμάς. ὁ δὲ ἀνδριὰς τοῦ Θεαγένους ἐστὶν ἐν τῆ Ἄλτει τέχνη τοῦ Αἰγινήτου Γλαυκίου.

ΧΙΙ. Πλησίον δὲ ἄρμα τέ ἐστι χαλκοῦ καὶ ἀνὴρ ἀναβεβηκὼς ἐπ΄ αὐτό, κέλητες δὲ ἴπποι παρὰ τὸ ἄρμα εἶς ἑκατέρωθεν ἔστηκε, καὶ ἐπὶ τῶν ἵππων καθέζονται παῖδες. ὑπομνήματα δὲ ἐπὶ νίκαις 'Ολυμπικαῖς ἐστιν 'Ιέρωνος τοῦ Δεινομένους τυραννήσαντος Συρακουσίων μετὰ τὸν ἀδελφὸν Γέλωνα. τὰ δὲ ἀναθήματα οὐχ 'Ιέρων ἀπέστειλεν, ἀλλ' ὁ μὲν ἀποδούς τῷ 10 θεῷ Δεινομένης ἐστὶν ὁ 'Ιέρωνος, ἔργα δέ, τὸ μὲν 'Ονάτα τοῦ Αἰγινήτου τὸ ἄρμα, Καλάμιδος δὲ οἱ ἵπποι τε οἱ ἑκατέρωθεν καὶ ἐπ' αὐτῶν εἰσιν οἱ παῖδες.

2. Παρὰ δὲ τοῦ Ἱέρωνος τὸ ἄρμα ἀνήρ ἐστιν ὁμώνυμός τε τῷ Δεινομένους καὶ ἐν Συρακούσαις καὶ οὖτος τυραννήσας: Ἱέρων δὲ ἐκαλεῖτο ιε Ἱεροκλέους. μετὰ δὲ τὴν Ἁγαθοκλέους τοῦ προτέρου τυραννήσαντος τελευτὴν Συρακουσίοις αὖθις ἀναπεφύκει τύραννος ὁ Ἱέρων οὖτος, τὴν δὲ ἀρχὴν ἔσχεν ἔτει δευτέρῳ τῆς ἔκτης όλυμπιάδος ἐπὶ ταῖς εἴκοσι καὶ ἑκατόν, ἡν

cepp. edd. seqq. 1. (αὐτῷ) ἄτε θεῷ Herw.
3. αὐτῷν edd. ante F codd., αὐτὸν Hartung, probante Sylb. recepp. cett. edd. — καὶ om. M Va Pa. — ἔχοντας M Vb, ἔχον τὰς Pcd Ag Lb, ἔχοντα Pa Va La edd.

6. γαλχου codd., γαλχουν edd. — ἐπ' αὐτω Vb La. 7. κέλητε Μ. — καὶ ἐπὶ δπομνήματα δε Pa ad marg. 8. 'Ολυμπιακαίς CSM Vab Pd, 'Ολυμπικαίς cett. edd. codd. Συρακοσίων D. — των άδελφων, ον ον sup. vers., Vb. 10. άλλά Va. 11. 'Ονατά edd. ante B, δνότα M Va, δνόμα Lb, 'Ονάτα cett. edd. codd. — τὸ μὲν 'Ονάτα — Καλάμιδος δè om. Ag. 12. οί om. Pa, addit in marg. 16. δ ίεροκλ. La. — μετά δὲ τ. 'Αγ. om. Ag Pd. - τοῦ προτέρου M Va Lab Pcd, in Vb πρότερον corr. ex πρότερα, ut videtur, τοδ πρότερον edd. 17. Συρακοσίοις La, sic scribit D, et hoc loco et § 4 bis non sibi constans Sch, Συρακουσίοις cett. edd. codd. - αδδις Pa om., in marg. αδτοῖς. 18. ἔσχεν D, probat Frazer, είχεν cett. edd. codd, om. Pd Ag, ἀρχὴν ἢ ἔτι La. - ἔκme Lab Pacd B SW D Sch, inter uncos inserit C, S asteriscum ponit, om. edd. codd.

cett., desideraverunt Sam. Petitus, Palm. Corsin Casaub. Simson. Wesseling. Valck. a S laudati, "έχτης legit Petav. Doctr. temp. XIII. 615." Hemsterh. MS. E sententia SW nomen numerale fortasse latet in the, sive The i. e. toithe, quem numerum probaut Am. Sylb. K, sive (εκ)της, at articulus deesse non potest, cf. IV 5,10. 13,7. 15,1. 23,4, 27,9. — "Mendum hic latet in numero. Hoc mendum notatum est a Casaubono in suis ad Polybium notis p. 82. eum vide. Reponendum είκοσι & καὶ ἐκατόν: nam Hiero iste mortuus est Livio teste paulo antequam consules fierent Q. Fabius quartum et Claudius Marcellus tertium a. u. c. 539, qui annus est secundus Olympiadis 141. Si enim numerus Pausaniae est sine mendo, absurdum sequitur Hieronem regnasse 84 annos; sed teste Livio lib. 24. vixit tantum annos 90. Repono igitur confidenter excon E. Nam et apud Eusebium a Scaligero publicatum Cyrenaeus Idaeus Olympionices ponitur Olympiade pxc. 126. - Tum graviter errat Pausanias dum Hieronem ait a Dinomene caesum, qui in extrema senectute

Κυρηναΐος στάδιον ἐνίκησεν Ἰδαῖος. οὖτος ὁ Ἱέρων ξενίαν πρὸς Πύρρον τὸν 3 Αλακίδου και όμου τη ξενία και επιγαμίαν εποιήσατο, Γέλωνι τῷ παιδί Νηρηίδα άγαγόμενος την Πύρρου. 'Ρωμαίων δὲ περὶ Σιχελίας ἐς τὸν πρὸς Καργηδονίους πόλεμον καταστάντων είχον μεν οί Καργηδόνιοι της νήσου 5 πλέον ή ήμισυ, 'Ιέρωνι δὲ συνιόντων μὲν ἄρτι ἐς τὸν πόλεμον έλέσθαι τὰ Καρχηδονίων ήρεσε, μετά δὲ οὐ πολύ δυνάμει τε εἶναι νομίζων τὰ Ῥωμαίων έχυρώτερα και βεβαιότερα αμα ές φιλίαν μετεβάλετο ώς τούτους. Του δέ 4 οί βίου συνέβη γενέσθαι την τελευτήν ύπο Δεινομένους, γένος μεν Συρακουσίου, δυσμενέστατα δε άνδρὸς ες τυραννίδα έχοντος, δς καὶ υστερον τούτων Ίπποχράτει τῷ ἀδελφῷ τῷ Ἐπιχύδους ἐξ Ἐρβησσοῦ παρεληλυθότι ἄρτι ἐς Συρακούσας καὶ ἐς τὸ πληθος ποιεῖσθαι λόγους ἀργομένω ἐπέδραμεν ὡς αποκτενών τον Ίπποκράτην' του δέ οί άντιστάντος κρατήσαντες των δορυφόρων άλλοι διαφθείρουσι τον Δεινομένην. Τους άνδριάντας δὲ τοῦ Ἱέρωνος εν 'Ολυμπία, εφ' ιππου τον ετερον, τον δε αύτων πεζόν, ανέθεσαν μεν του 15 Ιέρωνος οί παΐδες, ἐποίησε δὲ Μίχων Νιχηράτου Συραχούσιος.

Μετὰ δὲ τοῦ Ἱέρωνος τὰς εἰκόνας ᾿Αρεὺς ὁ ᾿Ακροτάτου Λακεδαι- δ μονίων βασιλεύς καὶ Αρατος Εστηκεν ὁ Κλεινίου, καὶ αὖδις ἀναβεβηκώς ἐστιν Αρεὺς Ιππον. ἀνάθημα δὲ δ μὲν Κορινθίων δ Αρατος, Αρεὺς δὲ Ἡλείων έστί καί μοι του λόγου τὰ πρότερα οὐτε των ἐς Αρατον οὐτε των ἐς

morbo obiit; est μνημονικόν σφάλμα. Nam Dinomenes ille non Hieronem sed Hieronymum eius nepotem Siciliae tyrannum . . . occidit. v. T. Liv. lib. 24. Idem et Casaubonus notavit ad Polyb. p. 100 notarum suarum, ubi ait legendum της έχτης όλυμπ. optime." Palm MS. - είκοσιν καὶ έκ ην Ag — Την κυρ. Pd. 1. ένίκα Va. – "κατά δὲ Ἰουστίνον Πύρρον τὸν ᾿Αλεξάνδρου, δ καὶ βέλτιον." Palm. MS. 2. τη ξενία codd. edd., om. τη Sch. — και ante ἐπιγαμίαν om. C Smai. — post ἐποιήσατο distinguunt CBSWDSch, post παιδί FS, nullam ponunt distinctionem cett. edd. 3. πρὸς τοὺς καρχ. Va. 5. συνιόντι edd. ante B codd., συνόντι Pa, ι sup. νο, συνιόντων e coni. Cor. cett, edd. 7. καὶ om. Pa, linea sub βεβαιότερα ducta. — post βεβαιότερα distinguunt AXK, post φιλίαν FCS, nullam habent distinctionem cett. edd. — μετεβάλλετο A X M Vb Ag Pcd La, μετεβάλετο Sylb. cett. edd. Lb Va Pa (μεταβάλετο Pa). - ante τοῦ δέ οἱ excidisse quaedam cum Valesio suspicatur S. 8. γένους cdd. ante S codd, Ag La. 19. τὰ ἐς utroque loco edd. ante

γένος Cor. edd. cett. — συρακουσίους M Vb, Συρακοσίου D Sch, Συρακουσίου cett. edd. Pacd Va La. 10. τῷ ἀδ. om. La. — ἐπ.κύδος Lb M. - 'Ερβυσσοῦ A X K, corr. Sylb. 11. τὸ om Ag Pd. — ἀπέδρα μὲν ώς Sylb., ἐπέδραμέν τις ώς Pcd Ag, ἐπέδραμέ τις ώς Va Lb M, ἐπέδραμε ώς Vb, ἐπέδραμεν ώς edd. Pa La. 12. Ίπποκράτη edd. ante SW codd. praeter Vab Pa, qui cum cett. edd. Ίπποκράτην praebent. - κρατήσαντος Fa Pd, κρατήσαντι coni. Sch praef., probat Kays. Jb. f. Ph. 1854,427, τοὺς δέ οί αντιστάντας χρατήσαντα? 18. Δεινομένη edd. ante B, M, Δεινομένην cett. edd. codd. 14. τὸν pro τοῦ M Va Lb Pcd. 15. μήκων Ag Vb, in hoc ή corr. in ί. — Νικοκράτου A X K F M Vab Lb, Νικοκράτους Am. Smin., νικοστράτου R, Νικηράτου cett. edd. Pacd Ag La (Pa in marg νικοκράτου). — Συρακόσιος B D Sch Pc Ag, Συρακούσιος cett. edd. Vab Lab Pad M. 16. συρακούσιος R M, ad marg. utriusque λακεδαιμονίων. 17. αὐτὸς pro αδδις Cor. 18. άρεὺς μὲν Ag. — ἵππων

Digitized by Google

'Αρέα ἀμνημόνως ἔσχεν. ''Αρατος δὲ καὶ ἄρματι ἀνηγορεύθη νικῶν ἐν 6'Ολυμπία. Τίμωνι δὲ τῷ Αἰγύπτου καθέντι ἐς ''Ολυμπίαν ἴππους, ἀνδρὶ ''Ηλείω ** ἐστι τούτω χαλκοῦν, ἐπ' αὐτὸ δὲ ἀναβέβηκε παρθένος, ἐμοὶ δοκεῖν Νίκη. Κάλλωνα δὲ τὸν 'Αρμοδίου καὶ τὸν Μοσχίωνος Ίππόμαχον, γένος τε ''Ηλείους καὶ πυγμῆ κρατήσαντας ἐν παισί, τὸν μὲν αὐτῶν ἐποίησε 5 Δάϊππος, 'Ιππομάχου δὲ ὅστις μὲν τὸν ἀνδριάντα εἰργάσατο οὐκ ἴσμεν, καταμαχέσασθαι δὲ τρεῖς φασιν ἀνταγωνιστὰς αὐτὸν οὔτε πληγὴν ἀποδεξά7 μενον οὔτε τι τρωθέντα τοῦ σώματος. Θεόχρηστον δὲ Κυρηναῖον ἱπποτροφήσαντα κατὰ τὸ ἐπιχώριον τοῖς Λίβυσι, καὶ αὐτὸν [τε] ἐν ''Ολυμπία καὶ ἔτι πρότερον τὸν ὁμώνυμον [τε] αὐτῷ [καὶ] τοῦ πατρὸς πατέρα, τούτους ιο μὲν ἐνταῦθα ἴππων νίκας, ἐν δὲ 'Ισθμῷ τοῦ Θεοχρήστου λαβεῖν τὸν πατέρα, Το ἀπιροτράτου Τριταιέα κρατῆσαι μὲν πύκτας ἄνδρας ἐν ''Ολυμπία καὶ Νεμέα τε καὶ Πυθοῖ καὶ ἐν 'Ισθμῷ μαρτυρεῖ τὸ ἐλεγεῖον, ''Αρκάδας δὲ τοὺς Τριταιεῖς εἶναι τοῦ ἐλεγείου λέγοντος ἀληθεῦον εῦρισκον. πόλεων γὰρ τῶν ἐν ''Αρκαδία ις είναι τοῦ ἐλεγείου λέγοντος ἀληθεῦον εῦρισκον.

B Vab Pa M Ag R, priore loco τὰ ἐς, altero ซฟัง दे Pcd Lab, utroque loco cett. edd. 1. Αρεα A. — ἔσχεν edd. inde a B Vb Lab Pacd, ἔσχε cett. edd. Va M. 2. Αἰγύπτου quod habent edd. codd. corruptum suspicatur S, Αἰσήπου D, Αἰπύτου coni. Sch N. Jen. Allg. Lit. Zeit. 1846 p. 83, nomen recte traditum est, cf. cap. 2,6. 3. Hλείω, έστι τούτω χαλκούν, έπ' αὐτού δ' ἀναβεβηκὸς σθένος, έμοὶ δοκεῖν, νίκης (ἄρμα inserit C post χαλκουν) edd. ante SW, codd. haec habent: τοῦτο Va Pacd Ag Lab Vn, τούτω M Vb, ἐπ' αὐτὸν omnes, in La ων sup. ον, seq. δὲ abest in M, deinde ἀναβεβήκυ, ην sup. υ, Pc, αναβεβηκοι (sic) Vb, αναβεβείην Va voluisse videtur, αναβεβήην et supra versum κὸς R, ἀναβεβήην Lb Ag M Pd Vn, ἀναβεβηκώς Pa, ἀναβεβηκός La, praecedens δ' om. codd. praeter Pa, tum θενὸς Vb, σθένος cett. codd., νίκην omnes praeter Pc, in quo est vixne, nv sup. ne; virorum doctorum conamina haec sunt: Κ ἔστι τούτω χαλχούν άρμα, ἐπ' αὐτοῦ δ' ἀναβεβηχὸς είδος, έμοι δοχείν, νίχης, probant Goldh. Gedoyn., F ἐπ' αὐτοῦ δ' ἀναβέβηκεν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, νίκη, C αναβέβηκε σημεΐον έμ. δοκ. νίκης, Cor. αναβεβηχώς, ἐστεμμένος, S ἔστι τούτω χαλκούν, ἐπ' αὐτὸ δ' ἀναβεβηκυῖα θεὸς ἐμοὶ δοκεῖν, Νίκη, s. ἐπ' αὐτὸ δ' ἀναβεβηκυῖαν

Σθένις, έμοι δοκείν, ἐποίησε Νίκην, Kays. Rh. M. N. F. V 350 έστι τούτω γαλκούν (ἄρμα, αὐτὸς δὲ) ἐπ' αὐτὸ ἀναβεβηκώς Σθένιδος (του 'Ολυνθίου) έμοι δοκείν τέχνη. pro σθένος B coni. παρθένος, Nύκη coni. FSB, dedi lectionem SW, quam recepp. D Sch, lacunam Hyde 1. 1. 45 verbis αρμα ανάθημα 'Ηλείων explendam putat. 6. δάσιππος Va per corr. 7. καταμαχέσεσθαι Pa. — ἀποδεξάμενο Α. 8. οὐδέ τι codd. 9. τοῖς SW D Sch Va M Ag Lab Pcd, expungit articulum R, om. Vb Pa cett. edd. — λίβουσι M. — έν om. Pa, add. in marg. 10. καὶ post αὐτῷ uncis saepiunt SW, etiam τε melius abesse dicunt in praef. vol. I p. LIII, probat Frazer, voluit Zink, qui etiam καὶ ante αὐτόν τε oblitterandum censet. 12. τῷ ἐπὶ Pc. — γράμματι Ag Pd. — 'Ηγήσαρχον ΑΧΚF Smin. Vb Am., άργήσαρχον Μ, 'Αγήσαρχον cett. edd. codd. (in Pa correctura ambig.), in R à deletum et ή ad marg. adiectum. — αμεστράτου Va, αίμεστράτου Pc M Vb Lab Vn, αίμεστράτου Pad Ag, Αίμοστράτου edd., Δαμοστράτου s. Δημοστράτου Sch praef., cf. Jb. f. Ph. 1864 p. 44. 18. νεμέαν Pc. τε om. Pa. 14. έν om. Va. 15. άληθεῦον ούχ ευρισκον SW D Sch, αληθεύοντα ευρ. codd. (άληθεύον Μ, άληθεύον Va, coni.

ταϊς μὲν ἐπειλημμέναις δόξης οὐδὲ τὰ ἐς τοὺς οἰκιστάς ἐστιν ἄγνωστα, τὰς δὲ ἐξ ἀρχῆς τε ὑπὸ ἀσθενείας ἀφανεστέρας καὶ δι' αὐτὸ ἀνοικισθείσας ἐς Μεγάλην πόλιν οὐ περιέχει σφᾶς γενόμενον τότε τοῦ ᾿Αρκάδων κοινοῦ δόγμα ᾿ οὐδέ τινα ἔστιν ἐν Ἑλλησι Τρίτειαν πόλιν ἄλλην γε ἢ τὴν ᾿Αχαιῶν εὑρεῖν. 9 5 τηνικαῦτα γοῦν ἐς ᾿Αρκάδας ἡγοῖτο ἄν τις συντελέσαι τοὺς Τριταιεῖς, καθὰ καὶ νῦν ἔτι ᾿Αρκάδων αὐτῶν εἰσιν [οί] ἐς τὸ ᾿Αργολικὸν τελοῦντες. Τοῦ ᾿Αγησάρχου δέ ἐστιν ἡ εἰκὼν τέχνη τῶν Πολυκλέους παίδων. τούτων μὲν δὴ ποιησόμεθα μνήμην καὶ ἐν τοῖς ὑστέροις τοῦ λόγου.

ΧΙΙΙ. 'Αστύλος δὲ Κροτωνιάτης Πυθαγόρου μέν ἐστιν ἔργον, τρεῖς δὲ
10 ἐφεξῆς 'Ολυμπίασι σταδίου τε καὶ διαύλου ** νίκας ἔσχεν. ὅτι δὲ ἐν δύο
ταῖς ὑστέραις ἐς 'χάριν τὴν Ἱέρωνος τοῦ Δεινομένους ἀνηγόρευσεν ἑαυτὸν
Συρακούσιον, τούτων ἕνεκα οἱ Κροτωνιάται τὴν οἰκίαν αὐτοῦ δεσμωτήριον
εἴναι κατέγνωσαν καὶ τὴν εἰκόνα καθεῖλον (τὴν) παρὰ τῆ Ἡρα τῆ Λακινία
κειμένην.

3 'Ανάκειται δὲ ἐν 'Ολυμπία καὶ στήλη λέγουσα τοῦ Λακεδαιμονίου 2 Χιόνιδος τὰς νίκας. εὐηθείας μὲν δὴ μετέχουσιν καὶ ὅσοι Χίονιν αὐτὸν

Schneider) edd. cett. praeter C scribentem οδκ άληθεύοντα, quod probante F coni. Abresch ad Thuc. p. 307, αληθεύον ούτοι εύρ. Cor., άληθεύον κατά τι εύρ. Goldh., negationem cum codd. omittendam recte censet Robert, v. comm. 1. τὰ δὲ Va. 2. eic edd. ante SRLa, ec cett. edd. codd. 8. οὐ περιέχει codd. AXKF, negationem expungendam censet F, deleverunt CSch, uncis saepserunt BD, Smai. et SW colon post δόγμα in interrogationis signum mutaverunt, Goldh. ante οὐ περιέχει excidisse putat περιέχον. -- γενόμενον ύπό τε του codd. (τε om. Pd), γενόμενόν ποτε του ΑΧΚF, probat Robert, γεν. π. δπὸ τοῦ Smin., γ. ύπὸ τοῦ C Smai., γενόμενον τότε ύπὸ τοῦ Β, quem secuntur cett., sic scripsi omisso δπὸ. – ἀρχάδονος χοινοῦ Là. 4. οὐδέ τινά ἐστιν edd, ante S. - ev om. Va. - Τρίταιαν XKF, Tριταίαν CSBSWD, Τρίτειαν Α Sch, cf. eius praefationem ad VII 22,6, codd. - ally te Ag. 5. hyerto Vab Pc, ot supra vers. Va Pc. 6. of inclusi, of Pc. 7. Ήγησάρχου ΑΧΚF Vb Pacd La (ήγησάρχου Pa), ήγησιλάρχου M Va Lb, 'Αγησάργου cett. edd. - τοσούτων μέν Pd.

9. Αστυλος edd. ante SW Pac Vab, 'Αστύλος s. 'Αστύλλος ("Αστυλλος in corrigendis

ad calcem T. IV) voluit S, illud recepp. SW e Lab, habet Pd, secuntur cett. edd. — τρισί — όλυμπιάσι Sch cl. VI 7,1, τρεῖς codd. edd. cett., 'Ολυμπίασι SB SW Va Ag, όλυμπιασι Μ. όλυμπιασι Pcd Lb F, όλυμπίας Vb, όλυμπιάδας ΑΧΚ C Pa. 10. post διαύλου lacunam indicavi cum Robert, v. comm. - žxe edd. ante B codd., žovev coni. Sylb., scribunt cett. edd. praeter S, qui είγεν praebet ex alia Sylb. coni. - ότε M. 11. αύτὸν Sch La Pa, in hoc corr. ex αὐτὸν, ξαυτὸν cett. 12. Συρακόσιον B D Sch Va Pc, Συρακούσιον cett. edd. Vb M Pad Ag Lab. — Κροτωνιάται edd. ante S Va, Κροτωνιάται cett. edd. Vb M Pacd Lab. - οίκείαν αὐτοῦ δες μωτήριον Vb. — αύτοῦ A.13. (την) inserui praecunte D. - Λακεδαιμονία ΑΧΚ F Vb M Pcd Ag Lb, Λαχινία Ignarra de Palaestra Neap, p. 32 et de Phratr. p. 161. Wyttenb. Bibl. crit. II, 1. p. 80. Boeckh. ind. lect. p. semestr. hib. 1822-23 cett. edd. Va Pa La, R marg. 15. δὲ [ἐν τῆ 'Ολ. καὶ Pa Va edd. praeter Sch, δὲ τῆ ἐν 'Ολ. καὶ cett. codd., δὲ καὶ èv Sch, respicere Pausaniam III 14.3 putans, probat Kays. Jb. f. Ph. 1854,416. 16. χίονος τὰς ν. Pd. — μετέχουσι καὶ (μετέχουσιν Ag) codd. edd. ante SW, μετέχουσιν cett.

άναθεϊναι τὴν στήλην, ἀλλ' οὐ Λακεδαιμονίων ἥγηνται τὸ δημόσιον ἔστι γὰρ δὴ οὕτως ἐν τῇ στήλῃ, οὐκ εἴναί πω τοῦ ὅπλου τὸν δρόμον πῶς ἀν οὕν ἐπίσταιτο ὁ Χίονις εἰ αὕθίς ποτε προσνομοθετήσουσιν Ἡλεῖοι; τούτων δὲ ἔτι ἐς πλέον ἥκουσιν εὐηθείας οἱ τὸν ἑστηκότα ἀνδριάντα παρὰ τῷ στήλῃ φασὶν εἰκόνα εἴναι Χιόνιδος, ἔργον ὄντα τοῦ ᾿Αθηναίου Μύρωνος.

2. 'Εοικότα δὲ Χιόνιδι τὰ ἐς δόξαν καὶ ἀνὴρ Λύκιος παρέσχετο 'Ερμογένης Ξάνθιος, δς τὸν κότινον ἐν τρισὶν όλυμπιάσιν ἀνείλετο ὀκτάκις, ἐπίκλησίν τε ἔσχεν Ἰππος ὑπὸ 'Ελλήνων. Ποιήσαιο δ' ἀν καὶ Πολίτην ἐν μεγάλῳ θαύματι. ὁ Πολίτης δ' ἢν οὐτος ἐκ Κεράμου τῆς ἐν τῆ [Θρακία] Καρία, ἀνέφηνε δὲ ἀρετὴν ποδῶν ἐν 'Ολυμπία πάσαν' ἀπὸ γὰρ τοῦ 10 μηκίστου καὶ διαρκεστάτου δι' όλιγίστου δὴ καιροῦ μεθηρμόσατο ἐπὶ τὸ βραχύτατον όμοῦ καὶ ὥκιστον, καὶ δολίχου τε ἐν ἡμέρα τῆ αὐτῆ καὶ 4 παραυτίκα σταδίου λαβὼν νίκην προσέθηκε διαύλου σφίσι τὴν τρίτην. Πολίτης μὲν δὴ ἐπὶ τῆς δευτέρας *** καὶ τέσσαρας, ὡς ἔκαστοι συνταχθῶσιν ὑπὸ τοῦ κλήρου, καὶ οὐκ ἀθρόους ἀφιάσιν ἐς τὸν δρόμον' οἱ δ' ἀν ἐν ἑκάστῃ 15 τάξει κρατήσωσιν, ὑπὲρ αὐτῶν αὔθις θέουσι τῶν ἄθλων' καὶ οὕτω σταδίου δύο ὁ στεφανούμενος ἀναιρήσεται νίκας. β. Τὰ μέντοι ἐπιφανέστατα ἐς δρόμον Λεωνίδα 'Ροδίῳ ἐστίν' ἐπὶ γὰρ τέσσαρας όλυμπιάδας ἀκμάζων τε τῆ ὼκύτητι ἀντήρκεσε, καὶ γεγόνασιν αὐτῷ δρόμου νῖκαι δύο ἀριθμὸν δαιλ δέκα. Χιόνιδος δὲ οὐ πόρρω τῆς ἐν 'Ολυμπία στήλης παῖς ἔστηκεν 30

edd. 1. τὸν δημ. La. — ἔσπ ΑΧΚΓ Smin. B Vab M Lb Pa Vn, ἔστω cett. edd. Ag Pcd La. 2. δη οδτως scripsi, cf. V 21,9, δήπου ώς codd. praeter Pa Vb, C Smai. edd. sequentes, ώς om. cett. edd. Pa Vb, έσπ γάρ δή πως έν coni. F, έστι γάρ δήπου ούτως Emper. — $\pi o v$, supr. vers. ω , Vb. — ∂v habet Pa in marg. 3. αὐτὸν pro αδδις coni. C. - ήλεῖον Lb M. - τούτω δὲ M Va. 4. δ' έτι Β. — ζσοι pro οί Pors. — έστήχοντα Μ, του (p. corr. τὸν) ἐνεστηκότα Va. 6. ἐοικότα τα Μ. — δὲ om. M Va Lb. — λυχίος Pd. 7. 'Ολυμπιάσιν SM, δλυμπιάσιν cett. edd. codd. 8. ίππος Sch litera minuscula. 9. δ' οδν οδτος Ag. — Θρακία uncis saepiunt SW D Sch, voluit S, δρακεία Pa, τραχεία Καρία C e coni. Palm., quam probant F Gedoyn. Goldh. Nibby. Stiehle Philol. X 228. 10. δ' άρ. Vb. 11. δι' δλίγου Vb M R, δλιγίστου R marg. - ἐπὶ τὸ Pa Vb edd., om. τὸ cett. codd. 12. ἄχιστον A, ηκιστον C e Suida, probat K F. — τε έν Buttm., recepp. SW D Sch, γε έν codd. edd. cett. 13. προσέθηκε δὲ δ. codd. praeter Pa Vb, qui om. δè. 14. ἐπὶ om. La. — post δευτέρας hiare orationem vidit K, lacunam inter δευτ. et καὶ τεσσ. habent Pa Vab (ad marg. R nota, tum externet), indicant edd. sequentes ante xai, B post καί. — αν post ως inserendum esse coni. B, idem vult Richards Class Review XIV 448, at cf. Herod. II 85,2. IV 46, vol. 11 ad p. 234,11, ὅπως ἀν Frazer, ώς γὰς ёмастої Сог. — ёмастоу М Va, Ра ёмастої. ν sup. ι. 15. άδρόως Va. - άφίασιν Α Χ KF Vab M Lab Pcd, in Lb corr. vulg., &oiησι Sylb., ἀφιᾶσιν Pa. 16. κρατήσουσιν Ag Pd. - ούτως edd. ante S codd. praeter I.b Pa, hi habent οδτω, quod recepp. edd. cett.. ούτος Pc. 18. ἐπὶ γὰρ — ἀκύτητι bis Pa. 19. γόνασιν La. 20. χίονις M Pcd Ag Lab Vn. in R corr. — δὲ οὐδὲ π. Vn, οὐδετέρω τῆς ἐν Pd. - pro καὶ δς, quod est in edd. ante SW Pcd Ag La Vn M R (δς M, καὶ δσας Lb. καὶ

Δούρις [δ] Σάμιος, πρατήσας πυγμή παΐδας τέχνη δε ή είκων έστι μέν 'Ιππίου' τὸ δὲ ἐπίγραμμα δηλοῖ τὸ ἐπ' αὐτῷ, νικῆσαι Δοῦριν ἡνίκα ὁ Σαμίων δήμος ἔφευγεν ἐκ τής νήσου, τὸν δὲ καιρὸν *** ἐπὶ τὰ οἰκεῖα τὸν δήμον. 4. Παρά δὲ τὸν τύραννον Δίαλλος ὁ Πόλλιδος ἀνάκειται, γένος μὲν 6 5 Σμυρναΐος, Ἰώνων δὲ πρῶτος λαβεῖν ἐν ἸΟλυμπία φησὶν οὔτος ὁ Δίαλλος παγκρατίου στέφανον εν παισί. Θερσίλοχον δε Κορχυραΐον καὶ Αριστίωνα Θεοφίλους Ἐπιδαύριον, τὸν μὲν ἀνδρῶν πυγμῆς, Θερσίλοχον δὲ λαβόντα ἐν παισί στέφανον, Πολύκλειτος ἐποίησε σφᾶς ὁ ᾿Αργεἴος. Βύκελος δέ, δς 7 Σιχυωνίων πρώτος πύξ ἐχράτησεν ἐν παισίν, ἔστιν ἔργον Σιχυωνίου Κανάχου 10 παρὰ τῷ ᾿Αργείῳ Πολυκλείτῳ διδαχθέντος. παρὰ δὲ τὸν Βύκελον ὁπλίτης άνηρ ἐπίκλησιν Λίβυς Μνασέας Κυρηναῖος ἔστηκε. Πυθαγόρας δὲ δ Ῥηγῖνος ἐποίησε τὴν εἰκόνα. Κυζικηνῷ δὲ ᾿Αγεμάχῳ τῶν ἐκ τῆς ᾿Ασιανῆς ἠπείρου *** γενέσθαι εν Αργει το επίγραμμα το επ' αυτῷ μηνύει. Νάξου δε οίκισθείσης 8 ποτὲ ἐν Σικελία ὁπὸ Χαλκιδέων τῶν ἐπὶ τῷ Εὐρίπῳ, τῆς πόλεως μὲν οὐδὲ 15 έρείπια έλείπετο ές ήμας έτι, ὄνομα δὲ καὶ ές τοὺς ἔπειτα εἶναι τῆς Νάξου Τίσανδρος δ Κλεοκρίτου μάλιστα αlτίαν έχέτω. τετράκις γάρ δή έν άνδράσι κατεμαχέσατο δ Τίσανδρος πύκτας έν 'Ολυμπία, τοσαῦται δὲ καὶ Πυθοϊ γεγόνασιν αὐτῷ νῖκαι. Κορινθίοις δὲ οὐκ ἢν πω τηνικαῦτα οὐδὲ 'Αργείοις ες απαντας ύπομνήματα τούς Νεμέα ** τας.

ες in R expuncta, om. Vab Pa), Σκαῖος SW D Sch scribunt, scripsi παίζ cum G. Eckertz, de Duride Samio Bonn. 1842 p. 29, vid. comm. — ἔστηκε Δουρις δ Σάμιος edd. ante B, recepi δ incluso, ἔστηκεν δ Δούριος Σάμιος cett. edd. codd. (ἔστηκε καὶ ὁ δούριος σάμιος La, δούριος corr. in δούρις Pa), καὶ ό Σάμιος Δούρις έστηκεν scribendum putat Hyde l. l. p. 49. 1. ή om. La. 2. ίππείου Ag. — τοῦτο δὲ τὸ ἐπ. Β Pcd Ag Lb M, τὸ δὲ ἐπ. cett. edd. Pa Vb La, δὲ om. La, Sch praef. coni. Ίππίου τοῦ ** τὸ δὲ ἐπίγρ., ita ut patris nomen exciderit. - Xíoviv codd. AXKFB, "immo τον Δούριος quisquis est" B, Δούριν Amas, Sylb. C probante F, om. S asterisco lacunam indicans, cett. edd. Σκαΐον ex coni. SW. 3. post καιρὸν delevi xab' &v cum B Sch M Pcd Lab Vn, est in Pa Vab, qui cum cett. edd., A excepto, lacunam indicant post 89 μον, in R ad marg. έκλείπει. 4. Τύραννον litera maiuscula FC. - δίαλλος ἀπόλλιδος Va, δ πόλιδος Vb. 5. φασίν Va Am. 6. παισί Va Lab Pac Vn D,

7. Θεοφιλούς edd. ante S Vab M Pad Ag Lb, θεοφιλούς La, Θεοφίλους cett. edd. Pc. 8. σφᾶς ὁ 'Αργ. - ἐκράτησεν om. Ag. -Βύχελλος Α Χ Κ Am., Βύχελος M Vab La Pa FC S SW D Sch, illi praeter Am. in sequentibus hoc nomen simplici λ exarant cum F C S SW D Sch M Vab R Ag Lab, utroque loco Κύβελος Pc B, priore βούχελος Pd et κύκελος Lb R, priore κ expuncto et β superposito, R. 10. παρά δὲ τῶ Pa. - ἀρχγείω Vb. - τοῦ ante παρά inser. Thiersch Epoch. p. 151. 12. τῷ ἐχ τῆς M Vab R Lb, sed R ad marg. άλλως: των. — post ηπείρου lacunam indicant SW D Sch, "post γενέσθαι Buttmannus deesse putat πρώτω cum eo victoriae genere, quod primus Asianorum reportaverit Agemachus: ev "Apyet autem vel corrupta esse vel utrinque manca." B. 14. χαλκιδαίων Vb. - ύπὸ τῷ codd. A X K, ἐπὶ τῷ Sylb. cett. edd. 15. ἔτι om. Pa. δὲ ἐς τοὺς La. 17. πύκταις Pd. 18. καὶ ante Kopivbiois volente S expunxerunt B D Sch, uncis incluserunt SW. 19. τοὺς Νεπαισίν cett. — χυραΐον La. — ἀρίστωνα Ag. | μεάτας codd. (μενεάτας Vb, μέατας Lb)

5. Ἡ δὲ ἴπτος ἡ τοῦ Κορινθίου Φειδώλα ὄνομα μέν, ὡς οἱ Κορίνθιου μνημονεύουσιν, ἔχει Αὔρα, τὸν δὲ ἀναβάτην ἔτι ἀρχομένου τοῦ δρόμου συνέπεσεν ἀποβαλεῖν αὐτήν, καὶ οὐδέν τι ἦσσον θέουσα ἐν κόσμῳ περί τε τὴν νύσσαν ἐπέστρεφε, καὶ ἐπεὶ τῆς σάλπιγγος ἤκουσεν, ἐπετάχυνεν ἐς πλέον τὸν δρόμον, φθάνει τε δὴ ἐπὶ τοὺς Ἑλλανοδίκας ἀφικομένη, καὶ νικῶσα 5 ἔγνω, καὶ παύεται τοῦ δρόμου. Ἡλεῖοι δὲ ἀνηγόρευσαν ἐπὶ τῆ νίκῃ τὸν 10 Φειδώλαν, καὶ ἀναθεῖναί οἱ τὴν ἵππον ταύτην ἐφιᾶσιν. 6. Ἐγένοντο δὲ καὶ τοῦ Φειδώλα τοῖς παισὶν ἐπὶ κέλητι ἵππῳ νῖκαι, καὶ δ τε ἵππος ἐπὶ στήλῃ πεποιημένος καὶ ἐπίγραμμά ἐστιν ἐπ' αὐτῷ.

'Ωκυδρόμας Λύκος 'Ισθμι' ἄπαξ, δύο δ' ενθάδε νίκαις Φειδώλα παίδων έστεφάνωσε δόμους.

10

οὐ μὴν τῷ γε ἐπιγράμματι ˌκαὶ τὰ Ἡλείων ἐς τοὺς ὁλυμπιονίκας ὁμολογεῖ γράμματα ὀγδόῃ γὰρ όλυμπιάδι καὶ ἔξηκοστῇ καὶ οὐ πέρα ταύτης ἐστὶν ἐν τοῖς Ἡλείων γράμμασιν [ἡ] νίκη 'τῶν Φειδώλα παίδων. ταῦτα μὲν δὴ 11 οὕτως ἔχοντα ἴστω τις . Ἡλείοις δὲ ἀνδράσιν Ἁγαθίνῳ τε τῷ Θρασυβούλου ιῦ καὶ Τηλεμάχῳ Τηλεμάχου, τῷ μὲν ἐπὶ ἵππων νίκῃ γέγονεν ἡ εἰκών, ᾿Αγαθῖνον δὲ ἀνέθεσαν ᾿Αχαιοὶ Πελληνεῖς. "Ανέθηκε δὲ καὶ ὁ ᾿Αθηναίων δῆμος ᾿Αριστοφῶντα Λυσίνου παγκρατιαστὰς ἐν τῷ ἀγῶνι τῷ ἐν Ὁλυμπία κρατήσαντα ἄνδρας.

edd., Νεμέα ** τας Sch, idem τοὺς Νεμέα (καὶ | Ίσθμῷ νικήσαν)τας coni. Z. f. A. 1847 p. 296, excidisse καὶ Ἰσθμιάτας ex Am. suspicatur S, Kays. 1098 Νεμεάτας corrigere voluit in νενικηκότας, probat Hyde l. l. 49, cf. Sch Jb. f. Ph. 1864,43, Schmitt Philol. 1856,479 Νέμεια (καὶ Ἰσθμια νενικηκό)τας. 1. φειδώλα M, cf. l. 11. 2. αύρα M Vab Lab Pad. — τὸν δὲ ἀβάτην Μ, τὸν δὲ ές αβάτην Vab. 3. δέουσαν Α. 4. ἐπὶ pro ἐπεὶ M Vab Ag Pd. — ἐπετράχυνεν Pc, om. La. — ές πλέον τοῦ δρόμου συνέπεσεν φθάνει, συνέπεσεν expuncto, Va. 5. τε om. La. — φθάνει δὲ δη, τ sup. δ, Pa. — νυκώσα, et supra ι appositum η, Μ. 6. την νίκην Vb. 7. ἀφιᾶσιν codd edd. ante B, έφιασιν e coni. Cor. recepp. edd. rell. - έγένετο edd. ante S codd., έγένοντο cett. edd. 8. καὶ Λύκου του Φειδ. ΑΧΚ F, abest Λύχου a codd., καὶ τοῦ Φ. cett. edd., φειδώλα Ag, φιδώλα Vb, φειδόλα Pc. — ἵππων Vb Pac. — νίκη edd. ante S Va Pacd Ag Lb, vixa cett. edd. M Vb, vixa La. — ἐπὶ τῆ στήλη Pc B. 10. ἀκυδρόμοις Camerar. — λύκος Va. — Ισθμι' ἄπαξ edd.

Pa Vb (ἀπὰξ Pa), ἴοθμια ἄπαξ Va La, ἴοθμια πύξ Pcd M Ag Lb Vn. 11. φειδώλα Μ, Φειδόλα erat in epigrammate, error est Pausaniae ipsius, quem deinde τ' post παίδων non animadvertisse recte dicit Bergk PLG * III 282, Φειδόλα η παίδων Stadtmueller Berl. Phil. Woch. 1890 col. 303, cf. Preger Inscr. Gr. metr. p. 101 sq. 12. οὐ μήν γε τῷ C M Va. 13. καὶ ante έξ. om. La. — περὶ ταύτης Α Χ KF codd., πρὸ ταύτης Β e Musgravii coni. (chronology of the Olympiads p. 127), περί ταύτην coni. Κ, πέρα ταύτης Sylb. edd. cett., Amas. καὶ τῆ ἐξῆς legisse videtur, οὐ παρὰ ταύτην? vel καὶ οὐ παρὲξ ταύτης? SW. 14. ή inclusi. 15. αγαθωνίω et p. corr. αγαθίνω Vb. — τε om. C. — δρασυβούλω, ου sup. ω, La. 16. Τηλεμάχω, Τηλεμάχω μέν codd. edd. praeter D, qui alterum nomen om., nomen patris excidisse S putat, Sch Agathinum et Telemachum fratres fuisse, scripsi Τηλεμάγω Τηλεμάχου, τῷ μὲν cf. Inscr. Ol. n. 177, Gurl. p. 420 Τηλεμάχφ τῷ Τηλεμάχου, τούτφ μὲν. ππω M, unde ππων malit F. — νύτην Vb. — άγαθίνου δὲ id. 18. Λυκίνου edd. ante B Am., Austivou cett. edd. codd. -

ΧΙΥ. Φερίας δὲ Αἰγινήτης, οδτος γὰρ δὴ παρὰ τὸν ᾿Αθηναῖον Αριστοφώντα ἀνάκειται, ὀγδόη μὲν πρὸς ταῖς ἐβδομήκοντα ὀλυμπιάδι κομιδή τε έδοξεν είναι νέος, καὶ οὐκ ἐπιτήδειός πω νομισθεὶς παλαίειν άπηλάθη του άγωνος, τη δε έξης, κατεδέχθη γαρ τηνικαυτα ές τους παϊ-5 δας, ἐνίκα παλαίων. τῷ δὲ Φερία τούτῳ διάφορον καὶ οὐδαμῶς ἐοικυῖαν έσχεν εν 'Ολυμπία τύχην Νικασύλος 'Ρόδιος. όγδοον γαρ επὶ τοῖς δέκα 2 έτεσι γεγονώς μή παλαΐσαι μέν εν παισίν όπό Ήλείων άπηλάθη, άνηγορεύθη δὲ ἐν ἀνδράσιν, ὥσπερ γε καὶ ἐνίκησεν ἀνηγορεύθη δὲ καὶ ὅστερον Νεμέα τε καὶ Ἰσθμῷ. γεγονότα δὲ εἰκοσαετή τὸ χρεών ἐπιλαμβάνει, πρὶν ἡ ἐς 10 τὴν 'Ρόδον αὐτὸν οἴκαδε ἀναστρέψαι. Τὸ δὲ ἐν 'Ολυμπία τοῦ 'Ροδίου παλαιστου τόλμημα 'Αρτεμίδωρος γένος Τραλλιανός δπερεβάλετο κατά ἐμὴν δόξαν. 'Αρτεμιδώρω γαρ άμαρτεῖν μὲν 'Ολυμπίων συνέβη παγκρατιάζοντι έν παισίν αιτία δέ οι έγένετο της διαμαρτίας τὸ ἄγαν νέον. ὡς δὲ ἀφίκετο 3 άγωνος καιρός δυ Σμυρυαΐοι Ἰώνων άγουσιν, ες τοσούτο άρα αὐτῷ τὰ τῆς 15 ρώμης επηύξητο ώς κρατήσαι παγκρατιάζοντα επὶ ἡμέρας της αὐτής τούς τε έξ 'Ολυμπίας άνταγωνιστάς, καί, έπὶ τοῖς παισίν, οδς άγενείους καλοῦσι, καὶ τρίτα δή δ τι ἄριστον ήν των άνδρων. γενέσθαι δέ οί την ἄμιλλαν πρός άγενείους τε καὶ ἄνδρας τὴν μὲν ἐκ γυμναστοῦ παρακλήσεώς φασι, τὴν δὲ ἐξ ἀνδρὸς παγκρατιαστοῦ λοιδορίας. ἀνείλετο δὲ ἐν ἀνδράσιν ὁ ᾿Αρτεμί-20 δωρος `Ολυμπικήν νίκην δευτέρα καὶ δεκάτη πρός (ταῖς) διακοσίαις όλυμπιάδι. Νικασύλου δὲ τῆς εἰκόνος ἵππος τε οὐ μέγας ἔχεται χαλκοῦς, δν Κρόκων 4

πτγκρατιαστήν edd. ante SW, παγκρατιαστάν Vb, παγκρατιαστάς cett. edd. codd.

1. φερείας Ag. — δη om. CSM Va. 5. τούτω καὶ δ. Va, τούτω κατά δ. Vb Pa. 6. τύχην νίκας δίλος Α Χ Vab, τύχην νίκης Τλλος Sylb. KFS, τύχην Τλλος C (vitio typoth.), τύχην νύκης βλος La, τύχη νίκας ύλος Pc, τύχην νίκας ύλος Pd Ag Lb, C Νυασύλλος coni., S (v. addenda in calce T. V) Νικασύλος probat idque B D Sch receperunt, est ad marg. Vn, cf. W. Vischer Kl. Schr. II 45, Νικασύλας M SW. — βάμιος Lb Vn Pc, in Vn ad marg. ρόδιος, ραλυίος s. ραλίλος Pd Ag. 7. έπεσι Lb. 8. έν οἴσπέρ γε coni. C. - Evixyoe edd. ante SM, Evixyoev cett. edd. codd., ωσπερ γε καὶ ἐνίκησεν pro glossemate habet Frazer, frustra. - post ботероч Smin. ins. èv, est in Pa, om. cett. codd. edd., cf. VI 1,7. 9. ថៃ τ μ οι (sic) γεγονότα είχοσαέτη La. - είχοσαέτη edd. ante S, εἰσαέτη Va. 10. ἀνστρέψαι Pc, ἀνατρέψαι Ag Pad, σ sup. τ, Pa. - δè om. La. 11. στόλμημα Pd. — αρτέμιδος et postea άρτεμίδω Va. - τραλιανός codd. ύπερεβάλετο edd., ύπεβάλετο codd. (p. corr. e ύπελάλετο Va, ύπελάβετο Vb). 12. παγκρατιάσοντι coni. K, rec. S, παγκρατιάζοντι συνέβη Pa. 13. ἐγένοντο Vb M Pd, in hoc corr. in ἐγένετο. 14. τοσοῦτον Vb Ag Pa La SW D, τοσούτω Va, τοσούτο cett. edd. codd. 15. ἐπηύξατο (η sup. α) Vb. — ἐπὶ om. Va. — ήμέρας — παισίν οθς om. M. 16. ανταγωνικάς Lb. — ἐπὶ τοῖς παισίν inter virgulas posui. — οδς καλ. άγεν. ordine inverso Phral. 17. τρίδα Va M, τριπόδατα (ποδα exp.) Vb. 18. μέν om. M. 20. όλυμπιακήν CSM Va. — ταῖς inserui, cf. V 8, 7. 9. 10. 11. 9,3. 6. 11,3. 21,9. 12. 15. 16. 18. VI 1,4. 6,5. 7,8. 10,4. 14,1. 15,3, passim, cf. 14,2. — in δλυμπιάδι (-άσι) termin. ambig. in Va. 21. Νικασύλου S in

Ερετριεύς ανέθηκεν ανελόμενος κέλητι ἵππω στέφανον, και πλησίον τοῦ ἵππου Τελέστας ἐστὶ Μεσσήνιος, πρατήσας πυγμή παϊδας. Σιλανίωνος δὲ ἔργον έστιν δ Τελέστας.

2. Μίλωνα δὲ τὸν Διοτίμου πεποίηκε μὲν Δαμέας ἐκ Κρότωνος καὶ οδτος: ἐγένοντο δὲ τῷ Μίλωνι έξ μὲν ἐν Ὀλυμπία πάλης νῖκαι, μία δὲ ἐν δ παισίν έξ αὐτῶν, Πυθοῖ δὲ ἔν τε ἀνδράσιν ἔξ, καὶ μία (καὶ) ἐνταῦθα ἐν παισίν. ἀφίκετο δὲ καὶ εβδομον παλαίσων ες 'Ολυμπίαν' άλλὰ γὰρ οὐκ εγένετο οίός τε καταπαλαϊσαι Τιμασίθεον πολίτην τε όντα αὐτῷ καὶ ἡλικίχ 6 νέον, πρὸς δὲ καὶ σύνεγγυς σὸκ ἐθέλοντα Ιστασθαι. λέγεται δὲ καὶ ὡς έσκομίσειεν αὐτὸς αύτοῦ τὸν ἀνδριάντα ἐς τὴν Αλτιν ὁ Μίλων. λέγεται δὲ 10 ές αὐτὸν καὶ τὸ ἐπὶ τῇ ροιᾳ καὶ τὸ ἐπὶ τῷ δίσκῳ. ροιὰν μὲν δὴ οὅτω κατείγεν ως μήτε άλλω παρείναι βιαζομένω μήτε αύτος λυμήνασθαι πιέζων ίστάμενος δὲ ἐπὶ ἀληλιμμένω τῷ δίσκω γέλωτα ἐποιεῖτο τοὺς ἐμπίπτοντάς τε καὶ ωθούντας ἀπό του δίσκου. παρείχετο δὲ καὶ ἄλλα τοιάδε ἐς ἐπί-7 δειξιν. περιεδεῖτο τῷ μετώπῳ χορδὴν κατὰ ταὐτὰ δὴ καὶ εἰ ταινίαν περι-15 θεῖτο ἢ στέφανον κατέχων δὲ ἐντὸς χειλῶν τὸ ἄσθμα καὶ ἐμπιπλὰς αἵματος τὰς ἐν τἢ κεφαλἢ φλέβας διερρήγνυεν ὑπὸ ἰσχύος τῶν φλεβῶν τὴν χορδήν. λέγεται δὲ καὶ ὡς τῆς δεξιᾶς χειρός τὸ μὲν ἐς τὸν ἀγκῶνα ἐκ τοῦ ώμου παρ' αὐτὴν καθίει τὴν πλευράν, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος ἔτεινεν ἐς εὐθύ, των δακτύλων τὸν μὲν αὐτων ἀναστρέφων τὸν ἀντίγειρα ἐς τὸ ἄνω, των 🛭

calce tom. V. B SW D Sch, νίκας ύλου Vb Ag Pcd M Lab, νίκας βλλου Va Pa (in Va α ob corr. ambig.), post νίχας virgulam posuit Pa, punctum Pd, Thhou cett. edd., omisso νίκας. - δὲ om. M Vab. - χαλκοῦν La 2. ἔστη, sup. lin. ι, Ag. — ἐστὶ — Τελέστας om. Μ. — σιλανίονος Vab. 4. διωτίμον Ag. — καὶ αὐτὸς? SW. 5. ἐγένετο M Ag Lab Pcd, ἐγένοντο edd. Pa Vab. μήδωνι Μ, μίδωνι Lb Pcd. — μεν δ εν La. 5. πάλαις M Lab Pacd Vb. - παΐδες πάλαις νίκαι (παίδες expunct.) Vb. — δ' έν Smai. e scholio Aristophanis Ranarum v. 55 (quod addidit Musurus aliusve infimae aetatis grammaticus), probat Valeken., confirmat La, in quo δὲ ἐν et Ag Pd, in quibus μίαν έν, δ' om. codd. edd. ante Smai. B, δέ SW D Sch. 6. πυδοί τε La. — καὶ inserunt | ante ἐνταῦθα D Sch. 7. καὶ om. Va. 8.

πρός σε M Lb. 10. χομίσειεν schol. Aristoph. 1. 1. Smai. — αὐτὸν αὐτοῦ La, αὐτοῦ M Pa. — ες την Αλτιν Pa in marg. — δ μήδων M Va, ὁ μίλων p. corr. Va, μίδων Ag Lb Pcd 11. καὶ ἐπὶ τῆ Lab Ag Phral. Pcd. - καὶ τῷ ἐπὶ τῷ δ. Pc. 13. ἄλλη λιμένω Μ, αλληλιμμένω Ag, αληλιμένω Lb Pa. 14. ώθουντάς τε La. — έπὶ του M Lb, ἀπός τοῦ δ. Vb. — παρέχετο Pa. 15. περιέδει τῷ codd. ΑΧΚΕCSmai., περιεδείτο τῷ cett. edd. Suid. - de xai el Pacd Ag La, δὲ καί οί Va, οί etiam M, κατά ταὐτά καὶ εί Phral., κατά ταὐτά δή καὶ εί Vb Lb. edd. 16. ἄσμα Lb. 17. τὰς δὲ ἐν τῆ La. των βλεφάρων Ag Pd. — την sup lin. Pa. 19. καθίει την om. La. — έτεινεν, υ sup. vers, Va. 20. post δακτύλων virgulam vel colon habent edd. ante SW, post εὐθύ Kuhnio suadente cett. edd. - τὸ μὲν A X Mνασίθεον Suidas s Μίλων, cf. Sch in Z. | K F Vb M, τον μεν Suid. edd. codd. cett. f. A. 1853,409. — ζντα αὐτοῦ e schol. — αὐτὸν La — ἀναστρέφον, ω sup. ο, Pa Aristoph. l. l. Valcken., cf. II 26,7. 9. - post ἄνω maiorem, post στοῖχον minorem

λοιπών δὲ ἀλλήλοις ἐπικειμένων κατὰ στοῖχον' τὸν ἐλάχιστον οὖν τῶν δακτύλων κάτω γινόμενον οὐκ ἀπεκίνησεν ἄν τις βιαζόμενος. 3. 'Αποθανεῖν 8 δὲ ὁπὸ θηρίων φασὶν αὐτόν' ἐπιτυχεῖν γὰρ αὐτὸν ἐν τῆ Κροτωνιάτιδι αὐαινομένω ξύλω, σφῆνες δὲ ἐγκείμενοι διίστασαν τὸ ξύλον' ὁ δὲ ὁπὸ φρονήματος δ Μίλων καθίησι τὰς χεῖρας ἐς τὸ ξύλον' ὀλισθάνουσί τε δὴ οἱ σφῆνες, καὶ ἔχόμενος ὁ Μίλων ὑπὸ τοῦ ξύλου λύκοις ἐγίνετο εὕρημα. μάλιστα δέ πως τὸ θηρίον τοῦτο ἐν τῆ Κροτωνιάτιδι πολύ τε νέμεται καὶ ἄφθονον. Μίλωνι μὲν δὴ τοιόνδε τέλος ἐπηκολούθησε.

4. Πύρρον δὲ τὸν Αἰακίδου βασιλεύσαντα ἐν τῆ Θεσπρωτίδι ἡπείρῳ 9
10 καὶ ἔργα πολλὰ ἐργασάμενον καὶ ἄξια μνήμης, ἄ ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐς ᾿Αθηναίους ἐδήλωσα, τοῦτον ἐς τὴν Ἦλτιν ἀνέθηκε Θρασύβουλος Ἡλεῖος. Παρὰ δὲ τὸν Πύρρον ἀνὴρ μικρὸς αὐλοὺς ἔχων ἐστὶν ἐκτετυπωμένος ἐπὶ στήλη. τούτῳ Πυθικαὶ νῖκαι γεγόνασι τῷ ἀνδρὶ δευτέρῳ μετὰ Σακάδαν τὸν ᾿Αργεῖον Σακάδας μὲν γὰρ τὸν ἀγῶνα τὸν τεθέντα ὑπὸ ᾿Αμφικτυόνων οὐκ 10
15 ὅντα πω στεφανίτην καὶ ἐπ᾽ ἐκείνῳ στεφανίτας δύο ἐνίκησε, ὅ. Πυθόκριτος δὲ ὁ Σικυώνιος τὰς ἐφεξῆς τούτων πυθιάδας ἔξ, μόνος δὴ οὔτος αὐλητής. δῆλα δὲ ὅτι καὶ ἐν τῷ ἀγῶνι τῷ ᾿Ολυμπίασιν ἐπηύλησεν [ἑξάκις] τῷ πεντ᾽ ἀθλῳ. Πυθοκρίτῳ μὲν γέγονεν ἀντὶ τούτων ἡ ἐν ᾿Ολυμπία στήλη καὶ ἐπίγραμμα ἐπ᾽ αὐτῆ.

Πυθοκρίτου τοῦ Καλλινίκου μνᾶμα ταὐλητά τόδε.

distinctionem habent AFC. 1. στίχον maluit Kuester ad Suid. - 58v om. edd. ante S Vb Pa, of the Lb M Va, our the Suid. cett. codd. edd. 2. γιγνόμενον Smai. codd. 3. ἐπὶ pro ἐν Phral. — αὐνομένω Α, ἀναινομένφ M Lb Pa Ph:al. 4. διίστας, in marg. αν, Ρα. - τῷ ξύλφ pro τὸ ξύλον Va. 5. κατίησι M Va Lb Vb (hic κατίησιν). - όλισθαίνουσι edd ante SW Vb Ag Lab Pa Phral., δλισθένουσι Pc, όλισθάνουσι schol. Aristoph. 1. 1. Pd M Va edd. cett., cf. V 27,4. — τε om. Suid., qui mox λύκων pro λύκοις. 6. μήδων M, μίδων Pd, μίδων Vb Ag Pc Lb, in qua scriptura sibi constant Pc M Vb Lb, Pc Lb semel habent μίλων - ἐγίγνετο edd. ante SW codd., ἐγίνετο Pa cett. edd. 7. πόλει τε Va. - μίλων, ι sup. lin., Pa. 8. μὲν τοιόνδε Va, μὲν δὴ τὸ τοιόνδε edd. ante B, μὲν δη τοιόνδε Pa, R marg. Cor. edd. cett, μεν δη τόδε cett. codd. 9. Ήπείρω ΧΚ F C. 10. των ές Μ. 12. αὐτοὺς έχ. La. — ἐκτετυπωμένους A X K M Pc, ἐκτετυ-

20

πωμένος Sylb. cett. edd. codd. — ἐπὶ στήλης XKFCSMVbPa, ἐπιστήλης A, ἐπὶ στήλη cett. edd. codd. 13. pro Σακάδαν Ag habet κασσάνδραν. 15. ante Πυθόχριτος edd. ante B maximam ponunt distinctionem, minimam cett. 16. πυθίανας codd. 17. δλυμπιάσιν edd. ante S, δλυμπίασιν SB, 'Ολυμπίασιν SW D Sch. - έξάκις uncis incl. D Sch, cf. Walz. praef. III p. XIV. 18. γὰρ pro μὲν Cobet Philostr. π. γυμν. p. 83, non accedit Sch Jb. f. Ph. 1864, p. 39. 20. πυθοκρίτου μνάματα καλλινίχου M Va, πυθοκρίτου καλλινίκου μνάματα cett. codd. (μνάμ. Pa ad marg., καλλινίκα Vn) AXKF Smin. B, Π. K. μνᾶμα C Smai., Πυθοκρίτω Καλλινίκω μνημα coni. C, Πυθ. του Καλλ. μνάμα, Pythocriti nomine extra metrum posito, God. Hermannus edd. cett. - αὐλητὰ δὲ ἀνέδ. M Va Lb Pcd Vn, αὐλῆτᾶ δὲ ἀν. Ag, αὐλητά γε ἀν. Vb, αὐλητῷ γε ἀν. La, αὐλητᾶ γε · Pa, Αὐλητᾶ ἀνέθ. Α Χ Μ, αὐλητᾶ. 'Ανέθ. ΧΚ F Smin. Β., του αθλητά. 'Αν. C

- 11 'Ανέθεσαν δὲ καὶ τὸ κοινὸν τὸ Αἰτωλῶν Κύλωνα, ὁς ἀπὸ τῆς 'Αριστοτίμου τυραννίδος ἤλευθέρωσεν 'Ηλείους. Γόργον δὲ τὸν Εὐκλήτου Μεσσήνιον ἀνελόμενον πεντάθλου νίκην, καὶ Δαμάρετον καὶ τοῦτον Μεσσήνιον κρατήσαντα πυγμῆ παΐδας, τὸν μὲν αὐτῶν Βοιώτιος Θήρων, Δαμαρέτου δὲ τὴν εἰκόνα 'Αθηναΐος Σιλανίων ἐποίησεν. 'Αναυχίδας δὲ ὁ Φίλυος 'Ηλεῖος πάλης 5 ἔσχεν ἐν παισὶ στέφανον καὶ ἐν ἀνδράσιν ὕστερον. τούτω μὲν δὴ τὴν εἰκόνα δστις ὁ εἰργασμένος ἐστὶν οὐκ ἴσμεν 'Ανοχος δὲ ὁ 'Αδαμάτα Ταραντῖνος, σταδίου λαβὼν καὶ διαύλου νίκην, ἐστὶν 'Αγελάδα τέχνη τοῦ 'Αργείου.
- 12 Παΐδα δὲ ἐφ᾽ ἴππου καθήμενον καὶ ἑστηκότα ἄνδρα παρὰ τὸν ἴππον φησὶ τὸ ἐπίγραμμα εἴναι Ξενόμβροτον ἐκ Κῶ τῆς Μεροπίδος, ἐπὶ ἴππου νίκη 10 κεκηρυγμένον, Ξενόδικον δὲ ἐπὶ πυγμῆ παίδων ἀναγορευθέντα τὸν μὲν Παντίας αὐτῶν, Ξενόμβροτον δὲ Φιλότιμος Αἰγινήτης ἐποίησε. Πύθου δὲ τοῦ ᾿Ανδρομάχου, γένος ἀνδρὸς ἐξ ᾿Αβδήρων, ἐποίησε μὲν Λύσιππος, ἀνέθεσαν δὲ οἱ στρατιῶται δύο εἰκόνας εἴναι δὲ ἡγεμών τις ξένων ἡ καὶ ἄλλως τὰ πολεμικὰ ἀγαθὸς ὁ Πύθης ἔοικε.
- 13 Κεϊνται δὲ καὶ ἐν παισὶν εἰληφότες δρόμου νίκας Μενεπτόλεμος ἔξ ᾿Απολλωνίας τῆς ἐν τῷ Ἰονίῳ [κόλπῳ] καὶ Κορκυραΐος Φίλων, ἐπὶ δὲ αὐτοῖς Ἱερώνυμος Ἄνδριος, δς τὸν Ἡλεῖον Τισαμενὸν πενταθλοῦντα ἐν Ὀλυμπία κατεπάλαισε, τὸν [ἐν] ελλησιν ὕστερον τούτων ἐναντία Μαρδονίου καὶ Μήδων Πλαταιᾶσι μαντευσάμενον. οὕτός τε δὴ ὁ Ἱερώνυμος ἀνάκειται, καὶ παρ' αὐτὸν παλαιστῆς παῖς, Ἄνδριος καὶ οὕτος, Προκλῆς ὁ Λυκαστίδα.

Smai., τω αύλητα coni. C, μναμα ταύλητα coni. B, G. Hermannus αὐλητᾶ τάδε., C. O. Mueller τωυλητού τόδε., SW τάυλητα τόδε., D Sch recepp. scribentes ταύλητα τόδε., Th. Preger Inscr. gr. metr. p. 116 tetrametrum trochaicum constituit, secutus sum. 1. τὸ Αίτωλων om. Va. - Κύδωνα codd. edd. ante C (χύδωλα Va M), Κύλωνα e V 5,1 restituerunt cod. Casaub. cett. edd., idem nomen e Plut. (mul. virt. 252 D. 253 A) eruit Palm. MS., vid. comm. 2. εὐκλείτου Va. 3. ανελόμενον — Μεσσήνιον om. Pc. — δημαρέτου Lb, Demaratum Am. άνασχίδας Vb Pa. - Φιλύος A X K codd. 7. 6 om. Ag. — αύογος M Va, et ut videtur Vb. 10. ξενόβροτον Pad. — μερωπίδος Ag. — ἐπὶ ἴππου ἐνίκησε (p. corr. vulg.) κηρ. Vb. 12. παντοίας Vb. — αὐτὸν Μ. - Ξενόμβροτον edd. marg. R, ξένομβρον τὸν Pa, ἀφθόνητον cett. codd. praeter Vb, in quo est ἀφξενόμβροτον (ἀφ expunct.). 13.

αὐδήρων M Vab Lb Pd, ἀρδήρων A. "Νυμφόδωρος ό Πύθεω ανήρ 'Αβδηρίτης memoratur ab Herodoto VII p. 423, v. 5. (c. 137). Hunc Pausaniae Pythen eodem genere prognatum fuisse suspiceris." Hemsterh. MS. 14. δέ οἱ Vb. 15. ἔοικεν B Ag Pad, ἔοικε edd. rell. Pc Lab Vab M. 16. μεν πτόλεμος La. 17. Ἰονίω κόλπω SW D Sch Va, om. κόλπω cett. edd. codd., 'Ιωνίω M Vb A X K F, inclusi κόλπω, v. comm. — φίλος (i. e. ων sup. vers.) La. 18. ανδρεῖος M Va Lb, ἄνδροις, ο (i. e. ος) sup. vers., Vb. πισάμενον La. - pro ος D ές et pro έν scripsit &v vit. typ . 19. év saepiunt B SW Sch. om. D, est in codd. edd. cett. 20. Iliaταιάσι edd. ante S, Πλαταίασι S, Πλαταιασι cett. edd. codd. - μαντευσάμενον. in marg. μαχεσάμενον, Pa. — δ om. edd. ante S, οδτος δή δ Smin., οδτος δὲ δ M Va, οὖτός τε δη ὁ cett. edd. codd. (δὲ Pa, τ sup. δ). 21. ἀνδρεῖος M Va, ἀνδρῖος Pd.

τοῖς πλάσταις δὲ οἱ τοὺς ἀνδριάντας ἐποίησαν, τῷ μὲν Στόμιός ἐστιν ὄνομα, τῷ δὲ τὸν Προκλέα εἰργασμένῳ Σῶμις. Αἰσχίνη δὲ Ἡλείω νἴκαί τε δύο ἐγένοντο πεντάθλου καὶ ἴσαι ταῖς νίκαις αἱ εἰκόνες.

- ΧV. 'Αρχίππω δὲ Μιτυληναίω τοὺς ἐς τὴν πυγμὴν ἐσελθόντας κρατή5 σαντι ἄνδρας ἄλλο τοιόνδε προσποιοῦσιν οἱ Μιτυληναῖοι ἐς δόξαν, ὡς καὶ
 τὸν ἐν 'Ολυμπία καὶ Πυθοῖ καὶ Νεμέα καὶ 'Ισθμῷ λάβοι στέφανον ἡλικίαν
 οὐ πρόσω γεγονὼς ἐτῶν εἴκοσι. Τὸν δὲ παῖδα σταδιοδρόμον Ξένωνα
 Καλλιτέλους ἐκ Λεπρέου τοῦ ἐν τῇ Τριφυλία Πυριλάμπης Μεσσήνιος, Κλεινόμαχον δὲ 'Ηλεῖον ὅστις ὁ ποιήσας ἐστὶν οὐκ ἴσμεν ἀνηγορεύθη δὲ ὁ
 10 Κλεινόμαχος ἐπὶ νίκῃ πεντάθλου. 2. Παντάρκην δὲ 'Ηλεῖον 'Αχαιῶν ἀνά- 2
 θημα εἴναι τὸ ἐπίγραμμα τὸ ἐπ' αὐτῷ φησιν εἰρήνην τε γὰρ 'Αχαιοῖς
 ποιῆσαι καὶ 'Ηλείοις αὐτόν, καὶ ὅσοι παρ' ἀμφοτέρων πολεμούντων ἑαλώκεσαν,
 ἄφεσιν καὶ τούτοις γενέσθαι δι' αὐτόν. οὕτος ἀνείλετο καὶ κέλητι ἵππω
 νίκην ὁ Παντάρκης, καί οἱ καὶ τῆς νίκης ὑπόμνημά ἐστιν ἐν 'Ολυμπία.
 15 'Ολίδαν δὲ ἀνέθηκεν 'Ηλεῖον τὸ ἔθνος τὸ Αἰτωλῶν. Χαρῖνος δὲ 'Ηλεῖος
 ἐπὶ διαύλου τε ἀνάκειται καὶ ὅπλου νίκῃ παρὰ δὲ αὐτὸν 'Αγέλης Χῖος
 κρατήσας πυγμῷ παῖδας, Θεομνήστου Σαρδιανοῦ τέχνη.
- 3. Κλειτομάχου δὲ Θηβαίου τὴν μὲν εἰκόνα ἀνέθηκεν Ἑρμοκράτης δ 3 τοῦ Κλειτομάχου πατήρ, τὰ δέ οἱ ἐς δόξαν ἢν τοιάδε. ἐν Ἰσθμῷ παλαι20 στὰς κατεπάλαισεν ἄνδρας, καὶ ἐπὶ ἡμέρας τῆς αὐτῆς τούς τε ἐς τὴν πυγμὴν καὶ τοὺς ἐς τὸ παγκράτιον ἐσελθόντας ἐκράτει τῆ μάχη. αἱ δὲ Πυθοῖ νῖκαι παγκρατίου μέν εἰσιν αὐτῷ πᾶσαι, τρεῖς δὲ ἀριθμόν. ἐν δὲ ՝ Όλυμπία δεύτερος ὁ Κλειτόμαχος οὖτος μετὰ τὸν Θάσιον Θεαγένην ἐπὶ

1. πλάσται δέ οί Va. — ἐποίησεν Pad, σαν : sup. vers. in Pa. 2. τὸν δὲ τὸν πρ. Pd. πλοκέα Va. - Αἰσχύνη ΑΧ Vb. - νίκαι δὲ Ag. 4. Μυτιληναίω D contra II., qui hic et VIII 30,2. X 24,1 in Μιτυλην. consentiunt. 5. προποιούσιν ΑΧΚ. 7. σταδιαδρόμον La Pcd, στάδια δρόμον Pa Vb, in Pa linea subducta coniunguntur, σταδιοδρόμου M Va. - Ζήνωνα edd. ante B, Ξένωνα cett. edd. codd. (ξένων La). 8. τη Pa om. — τρυφυλία A. 10. Παντάρκη La A, falso, ut saepius, supposito ι. 11. ἐπ' αὐτό Ag. εἰρήνη M Va. 13. γενέσθαι καὶ δ' αὐτὸ οδτος AXKF Ag Pcd et omisso οδτος Lb, γ. κ. δι' αὐτὸ οδτος M Vab, γενέσθαι δι' αύτου οδτος e coni. SB, καὶ δὴ αὐτὸς οδτος coni. K, rec. C, γενέσθαι καὶ διαύλου οδτος coni. F, γενέσθαι δι' αὐτόν οὖτος e La scri-

bunt SW D Sch, idem est in Pa, sed addidit και in marg. recens manus. - ιππων AXKF, ἵππφ cett. edd. codd. 15. 'Ioλαΐδαν coni. Sch in praef., 'Ολίδαν codd. (δλίγαν, δ sup. γ, Va) edd. praeter SW D, qui exhibent 'Ολαΐδαν cl. X 7,8, ubi tamen ante o est ι, Αἰολίδαν coni. Porson. — τὸ έθνος Αίτ. ΑΧΚΕ, τὸ έθνος τὸ Αίτ. (έθος Va) codd. edd. cett. — χαρνίνος Ag. 16. νύκην, expuncto ν, Vb. - χίνος La. 18. τομάχου Pcd Lb, τημάχου Ag, κλειτομάχον La, Κλειτομάχου edd. Pa Vab. — δ του τομάγου codd., Vab habent ὁ κλειτομάγου, quare SW του includent, δ του Κλειτομάχου edd. cett. Pa. 20. πάλαισεν Va. — τούς τε τὴν πυγμήν codd. edd. praeter Pa, qui habet τούς τ' ές τ. π. et C, qui ές (uncis inclusum) ins. e coni. Κ, τούς τε ἐπὶ τὴν coni. S. 23. δεύτος 4 παγκρατίω τε άνηγορεύθη καὶ πυγμή. Παγκρατίου μὲν οδν μιᾶ πρὸς (ταῖς) τεσσαράκοντα καὶ έκατὸν όλυμπιάδι ἔφθανεν ἀνηρημένος νίκην. ἡ δὲ όλυμπιὰς ή ἐφεξής είχε μὲν τὸν Κλειτόμαχον τοῦτον παγκρατίου καὶ πυγμής άγωνιστήν, είγε δὲ καὶ Ἡλεῖον Κάπρον ἐπὶ ἡμέρας τῆς αὐτῆς παλαῖσαί τε 5 όμου καὶ παγκρατιάσαι προθυμούμενον. γεγονυίας δὲ ήδη το Κάπρω νίκης δ έπὶ τῆ πάλη, ἀνεδίδασκεν ὁ Κλειτόμαχος τοὺς Ἑλλανοδίκας γενήσεσθαι σύν τῷ δικαίῳ σφίσιν, εἰ τὸ παγκράτιον ἐσκαλέσαιντο πρὶν ἡ πυκτεύσαντα αὐτὸν λαβεῖν τραύματα. λέγειν τε δη (ἐδόκει) εἰκότα, καὶ οὕτως ἐσκληθέντος του παγκρατίου κρατηθείς ύπὸ του Κάπρου δμως έγρήσατο ές τούς πύχτας θυμώ τε έρρωμένω καὶ άχμητι τῷ σώματι.

Έρυθραΐοι δε οί Ίωνες Έπιθέρσην τον Μητροδώρου, δύο μεν έν 'Ολυμπία πυγμής, δὶς δὲ Πυθοῖ νίκας καὶ ἐν Νεμέα τε καὶ ἐν Ἰσθμῷ λαβόντα. οδτοι μέν τὸν Ἐπιθέρσην τοῦτον, Συρακούσιοι δὲ δύο μὲν Ἱέρωνος είκόνας τὸ δημόσιον, τρίτην δὲ ἀνέθεσαν οί τοῦ Ἱέρωνος παΐδες. ἐδήλωσα δὲ δλίγω τι πρότερον ως διμώνυμός τε τῷ Δεινομένους δ Ἱέρων οῦτος καὶ ιδ 7 Συραχουσῶν εἴη χατὰ ταὐτὰ ἐχείνω τύραννος. ᾿Ανέθεσαν δὲ καὶ Ἡλεἴον άνδρα Τιμόπτολιν Λάμπιδος Παλεῖς, ή τετάρτη Κεφαλλήνων μοῖρα. οὖτοι δὲ οί Παλεῖς ἐκαλοῦντο Δουλιγιεῖς τὰ ἀργαιότερα. 4. ἀΑνάκειται δὲ καὶ Αρχίδαμος δ Αγησιλάου, καλ άνὴρ δστις δὴ θηρεύοντος παρεχόμενος σχήμα. Δημήτριον δε τον ελάσαντα επί Σέλευκον στρατιά και άλόντα εν τη μάγη, » καὶ τοῦ Δημητρίου τὸν παῖδα ἀντίγονον, ἀναθήματα ἴστω τις Βυζαντίων 8 όντας. Σπαρτιάτη δὲ Εὐτελίδα γεγόνασιν ἐν παισὶ νίκαι δύο ἐπὶ τῆς ὀγδόης

Vb. - ἐπιγκρατίω Va. 1. γε pro τε La - μία M Va La - ταῖς inserui e coni. S cum BSWDSch, cf. ad 14,3, SWI praef. LIV. 2. δλυμπίασι Α, δλυμπιάσι Χ KLa Pc, δλυμπιάσιν F C Pad Vab Ag Lb, όλυμπιασιν Smai., όλυμπιάδας όλυμπιάδος M, δλυμπιάδι e coni. S cett. edd. ('Ολυμπιάδι SW D). — δλυμπίασιν έφ. Pc Vab Lb, ελυμπιᾶσιν έφ. M Pd, ελυμπιὰς έφ. edd. Pa La. 5. παγκρατίδσαι M Pd. 6. μάχη ΑΧΚΜ Pcd Ag R Lb, πάλη Am. Sylb. Palm, MS. Goldh. cett. edd. Vab La Pa, R marg. — δè habet post γεν, sed expunct., Pa. 7. είς τὸ Ag Pd. - ἐσεκαλέσαντο edd ante B codd, sed έσκαλέσαντο Va, ἐσκελέσαντο La, ἐσκαλέσαιντο Cor. cett. edd., ἐσκαλέσαιεν? V 8,9. 8. λαβεΐν om. Μ. — δή τε M Va. — λέγειν τε δη (ἐδόχει) εἰχότα coni. K, recepi cl. VII 10,8. IV 21,1 al., λέγει τε δη είκότα | α sup. ι, Pa. 22. Εὐτελίδη edd. ante D

codd. edd. - οδτος La. - ἐσκλεισθέντος Vb, ἐσκλησθέντος Va M. 10. ἐρρωμένως Ag. — τῷ om. idem. 13. ante Συρακ. habent ανέθεσαν Pa Vab edd. ante B, inter uncos SW, om. cett. codd. edd. - Συραχούσιοι edd. ante BM Vab La Pad Ag Fa, Συρακόσιοι cett. edd. codd. — μέν om La. 14. τρίτη δὲ Pd. — ἐδήλωσα δὲ <δύο μέν> όλ. Lb. 15. όλίγω τι SW D Sch codd., ἐλίγω τινὶ Smai. e coni., om. τι cett. edd., v. comm. — το Δεινομένους om. AXKAm., habent cett. edd. codd. 17. πμόπολιν M Va. - Κεφαλήνων Pd M Vab A SW, Κεφαλλήνων Lab Pac Ag, cett, edd. 18. Δουλίχιοι είς (ές Pd) τὰ codd. edd. ante SW, Δουλιχιείζ τὰ cett. edd, cf. SW praef. I p. XLVIII et Sch Z. f. A. 1853 p. 391. 20. τὸν ἐλάσαντα om. La, ἐλάσσαντα Vb Pc. — ἄλγόντα (sic) La. 21. ἀναθήμαπ,

καὶ τριακοστῆς όλυμπιάδος πάλης, ἡ δὲ ἑτέρα πεντάθλου πρῶτον γὰρ δὴ τότε οἱ παῖδες καὶ ὕστατον πενταθλήσοντες ἐσεκλήθησαν. ἔστι δὲ ἢ τε εἰκὼν ἀρχαία τοῦ Εὐτελίδα, καὶ τὰ ἐπὶ τῷ βάθρῳ γράμματα ἀμυδρὰ ὁπὸ τοῦ χρόνου. 5. Μετὰ δὲ τὸν Εὐτελίδαν ᾿Αρεύς τε αὅθις ὁ Λακεδαιμονίων 9 5 βασιλεὺς καὶ Ἡλεῖος παρ᾽ αὐτὸν ἀνάκειται Γόργος. μόνῳ δὲ ἀνθρώπων ἄχρι ἐμοῦ τῷ Γόργῳ τέσσαρες μὲν (ἐν) Ὁλυμπία γεγόνασιν ἐπὶ πεντάθλῳ, διαύλου δὲ καὶ ὅπλου μία ἐφ᾽ ἑκατέρῳ νίκη.

6. "Ότω δὲ παρεστήκασιν οἱ παϊδες, τοῦτον μὲν Πτολεμαῖον τὸν 10 Λάγου φασὶν εἶναι παρὰ δὲ αὐτὸν ἀνδριάντες δύο ἀνδρός εἰσιν Ἡλείου 10 Κάπρου τοῦ Πυθαγόρου, πάλης τε εἰληφότος καὶ παγκρατίου στέφανον ἐπὶ ἡμέρας τῆς αὐτῆς. πρώτω δὲ γεγόνασιν ἀνθρώπων αἱ δύο νῖκαι τῷ Κάπρω τούτω. τὸν μὲν δὴ ἐπὶ τῷ παγκρατίω καταγωνισθέντα ὑπ' αὐτοῦ δεδήλωκεν ὁ λόγος ἤδη μοι παλαίων δὲ κατέβαλεν Ἡλεῖον Παιάνιον ὀλυμπιάδα πάλη τὴν προτέραν ἀνηρημένον καὶ Πύθια παίδων τε πυγμῆ καὶ αὖθις ἐν ἀνδράσι 15 πάλη τε καὶ πυγμῆ στεφανωθέντα ἐπὶ ἡμέρας τῆς αὐτῆς. Κάπρω μὲν δὴ οὐκ ἄνευ μεγάλων πόνων καὶ ἰσχυρᾶς ταλαιπωρίας ἐγένοντο αἱ νῖκαι.

ΧVΙ. Εἰσὶ δὲ εἰκόνες ἐν Ὁλυμπία καὶ ᾿Αναυχίδα καὶ Φερενίκω, γένος μὲν Ἡλείοις, πάλης δὲ ἐν παισὶν ἀνελομένοις στεφάνους. Πλείσταινον δὲ τὸν Εὐρυδάμου τοῦ ἐναντία Γαλατῶν στρατηγήσαντος Αἰτωλοῖς Θεσπιεῖς 20 εἰσιν οἱ ἀναθέντες. Τυδεὺς δὲ Ἡλεῖος ᾿Αντίγονόν τε τὸν Δημητρίου πατέρα ² καὶ Σέλευκον ἀνέθηκε. Σελεύκου δὲ ἐς ἄπαντας ἤρθη τὸ ὄνομα ἀνθρώπους ἄλλων τε ἕνεκα καὶ διὰ τὴν Δημητρίου μάλιστα ἄλωσιν. 2. Τίμωνι δὲ

codd. (εὐτελίδι Pa), "imo Εὐτελίδα," SW, scribunt D Sch. — γεγόνεσαν Μ. 2. ύστερον codd. edd. ante B, qui βστατον correxit, recep. cett. edd. — πεντακλήσαντες Α, πενταθλήσαντες codd., in Pa o sup. α, πενταθλήσοντες cett. edd. 3. άρχαῖα Vb. 4. τὸν εὐτελίδα Va, μετά δὲ εὐτελίαν Pa, τὸν om. etiam Ag. — ἀτρεὺς M. — τε om. edd ante S, habent codd. edd. cett. 5. παρ' αὐτῶν, p. corr. èv sup. vers., Vb. — ὅμως AXK codd, μόνφ Sylb. Valcken. Am. cett. edd. — ἄνδρώπον (sic) La. 6. άχρις edd. ante S Vb Ag Lab Pad, aypı cett. edd. Pc M Va. — δμοῦ A X K. έμοῦ cett. edd. codd. Sylb. — τ φ om. Va. — έν om. codd. AXK, addunt cett. — δλυμπίαι A ΧΚ, δλύμπα Vab Lb Pd, 'Ολυμπία cett. edd. codd. 7. ἐφ' ἐκατέρφ scripsi, ἐφ' έκατέρου codd. edd., cf. ex gr. V 8,6, 9,1.

VI 15,5. 16,2. 8. δ τῷδε παρ. Lb, ὅτω δὴ Pd. — μὲν οπ. Vb. 9. δὺς Ag Pd. — ἀνδρὸς εἰ ὧν ἢλ. Μ. — εἰσι Κάπρου, οπ. Ἡλείου, Α Χ Κ. 10. καὶ πρὸ prο Κάπρου Pcd Ag Lb, κάγπρου La, κάπου, ρ sup. πο, Pa, Κάπρου Vb La Μ. — τέ φασιν Μ Va prο στέφανον. 12. ἐπὶ τῷ παγκρατίω scripsi, ἐπὶ τοῦ παγκρατίου codd. edd. — δεδήλωκε δὲ δ Μ Va Lb Pc. 13. δὴ codd. edd. ante B, ἤδη e coni. S cett. edd. — κατέλαβεν Μ Lb, κατέλαβε, οmisso Ἡλεῖον, Va. — πάλην Vb. 14. Πυῦσῖ coni. C, cf. Her. Vl 122 Πύῦτα ἀνελόμενος (Sieb.) 15. a verbis Κάπρω μὲν δὴ κτλ. B Sch cap. XVI exordiuntur. 16. πόνων οπ. La.

17. εἰσὶ εἰχ ΑΧΚΕ, εἰσὶν εἰχ. Smin., εἰσὶ δὲ εἰχ. cett. edd. codd. praeter MVa, qui om. εἰσὶ δὲ. — 'Αναυχίδα Α, nomen corruptum esse putat Gurlitt, v comm. 18. πλείστανον

ἀγώνων τε νίκαι τῶν ἐν Ἑλλησιν ὁπάρχουσιν ἐπὶ πεντάθλω πλὴν τοῦ Ἰσθμικοῦ, τούτου δὲ τὸ μὴ ἀγωνιστὴς γενέσθαι κατὰ τὰ αὐτὰ Ἡλείοις τοῖς ἄλλοις εἴργετο, καὶ τάδε ἄλλα φησὶ τὸ ἐς αὐτὸν ἐπίγραμμα, Αἰτωλοῖς αὐτὸν ἐπιστρατείας μετασχεῖν ἐπὶ Θεσσαλούς. καὶ φρουρᾶς ἡγεμόνα ἐν Ναυπάκτω φιλία γενέσθαι τῆ ἐς Αἰτωλούς. 3. Τίμωνος δὲ οὐ πόρρω τῆς ὁ εἰκόνος Ἑλλάς τε δὴ καὶ Ἡλις παρὰ τὴν Ἑλλάδα, ἡ μὲν ᾿Αντίγονον τὸν ἐπιτροπεύσαντα Φιλίππου τοῦ Δημητρίου, τῆ δὲ ἔτέρα τῶν χειρῶν τὸν Φίλιππον στεφανοῦσα αὐτόν, ἡ δὲ Ἡλις Δημήτριον τὸν στρατεύσαντα ἐπὶ Σέλευκον καὶ Πτολεμαΐον τὸν Λάγου στεφανοῦσά ἐστιν.

- 4 'Αριστείδη δε 'Ηλείω γενέσθαι μεν δπλου νίκην εν 'Ολυμπία, γενέσθαι 10 δε καλ διαύλου Πυθοῖ τὸ ἐπίγραμμα τὸ ἐπ' αὐτῷ δηλοῖ, Νεμείων τε ἐν παισὶν ἐπὶ τῷ ἰππίω. 4. δρόμου δε εἰσι τοῦ ἰππίου μῆκος μεν δίαυλοι δύο, ἐκλειφθέντα δε ἐκ Νεμείων τε καὶ Ἰσθμίων αὐτὸν βασιλεὺς 'Αδριανὸς ἐς Νεμείων ἀγῶνα τῶν χειμερινῶν ἀπέδωκεν 'Αργείοις.
- Τοῦ δὲ ᾿Αριστείδου ἐγγύτατα Μενάλκης ἔστηκεν Ἡλεῖος, ἀναγορευθεὶς Ἦ ᾿Ολυμπίασιν ἐπὶ πεντάθλω, καὶ Φιλωνίδης Ζώτου, γένος μὲν ἐκ Χερρονήσου τῆς Κρητῶν, ᾿Αλεξάνδρου δὲ ἡμεροδρόμος τοῦ Φιλίππου. Μετὰ δὲ τοῦτον Βριμίας ἐστὶν Ἡλεῖος, κρατήσας ἄνδρας πυγμῆ, Λεωνίδα τε ἐκ Νάξου τῆς ἐν τῷ Αἰγαίω, Ψωφιδίων ἀνάθημα ᾿Αρκάδων, ᾿Ασάμωνός τε εἰκὼν ἐν ἀνδράσι

Va, πλείσταιον La. 2. τῷ μὴ AXKF codd., expungit articulum Porson, in του mutat C suadente Facio, uncis notat S, tò aptius legi dicit Sylb., recepp. cett. edd. — ἀγωνιστήν AXKF Vb Pa, αγωνιστής cett. edd. codd. 3. tà ec Ag Pcd Lb, tò ec Pa in marg. 4. αὐτὸν ἐπὶ στρατεία (στρατία Α, στρατιά Ρα, στρατειά Pd) edd. ante SW codd. praeter Pc, in quo est ἐπιστρατεία, αὐτὸν ἐπιστρατείας vel αὐτὸν στρατείας coni. Κ, αὐτὸν ἔτι στρατείας coni. C, αὐτὸν ἐπιστρατείας cett. edd. 6. παρά δὲ τὴν Pd. — τῆ μὲν ᾿Αντ. e coni. F recep. C. - τὸν om. La. 7. την δὲ ἐτέραν Va. 11. νεμίων Pa. 12. ίππείφ ΑΧΚF, ίππίφ cett. edd. codd., in Pc corr. ex εππείφ, ut videtur. — δρόμοι ΑΧΚ Vb Pa, δρόμω Va, ίππείω δρόμοι Α, δρόμου voluit Sylb., scribunt F C S B SW D, ίππείφ (potius ίππίφ) δρόμφ. δρόμου coni. F, rec. Sch, δρόμ. semel ponunt codd. edd. cett., cf. Dittenb. Syll.2 n. 676. - dé con C, είσιν M Vab Ag. — διαύλου M Va. 13. δύο. ἐκλ. Α F, δύο * * ἐκλ. Χ K. — δὲ om.

Vab M edd. ante S, habent cett. edd. (8 S) codd. Amas., inserendum esse vidit Sylb. - Νεμίων Pac A, νομείων Ag Pd. - βασιλεύς δὲ άδρ. Va, ἀνδριανός La. 14. ἐν νεμ. Pc M Lab, ένεμείων Ag, ές νεμέων Pa. τὸν χειμερινὸν e coni. Sylb. SW D, των χειμερινών cett. edd. codd. (τὸν χειμερινών Ag), cf. II 15,3. - ὑπέδωκεν Va. 15. μέν άλκης La Pcd, μενάκλης Μ — ἔστησεν Ag. 16. φιλωνίδη Lb. — Ζώτου veram scripturam esse docet inscriptio Olympiae reperta. v. comm., Ζώτου codd. (τούτου Va) edd. -- γενόμενος έκ SM Va. -- Χεροννήσου Α Va M, χερωνήσου La, χερρωννήσου Pd Ag, Χερροννήσου SW, Χερρονήσου cett. edd. Lb Pac Vb. 17. The e Sylb. coni. recep. Smin. SW D Sch, habet Va per compend., 760v rell. edd. codd. — 8è om. AXK, addunt codd. cett. edd. 18. ἐστὶν ἡμεροδρόμου ήλειος La. — πυγμήν, ν expunct. et accentus correct., Vb. — Λεωνίδας τε C e coni. Sylb., νεωνίδα Lb Va, λ sup. ν priore, Va. 19. ψιφιδίων Va, ψαφιδίων Vb Pa. - 'Ασάπυγμή νενικηκότος, ή δὲ Νικάνδρου, διαύλου μὲν δύο ἐν Ὁλυμπία, Νεμείων δὲ ἀναμὶξ ἐπὶ δρόμω νίκας ἔξ ἀνηρημένου. ὁ δὲ ᾿Ασάμων καὶ ὁ Νίκανδρος Ἡλεῖοι μὲν ἤσαν, πεποίηκε δὲ τῷ μὲν Δάϊππος τὴν εἰκόνα, ᾿Ασάμωνι δὲ Πυριλάμπης Μεσσήνιος. Εὐαλκίδα δὲ Ἡλείω καὶ Σελεάδα Λακεδαιμονίω, 6 5 τῷ μὲν ἐν παισὶν ἐγένοντο πυγμής νῖκαι, Σελεάδα δὲ ἀνδρῶν πάλης. 5. Ἐνταϊθα καὶ ἄρμα οὐ μέγα ἀνάκειται Πολυπείθους Λάκωνος, καὶ ἐπὶ στήλης τῆς αὐτῆς Καλλιτέλης ὁ τοῦ Πολυπείθους πατήρ, παλαιστὴς ἀνήρ νῖκαι δέ σφισι, τῷ μὲν ἵπποις, Καλλιτέλει δὲ παλαίσαντί εἰσιν. Ἰδιώτας 7 δὲ ἄνδρας Ἡλείους, Λάμπον ᾿Αρνίσκου καὶ ** ᾿Αριστάρχου, Ψωφίδιοι 10 προξένους ὅντας σφίσιν ἀνέθεσαν ἢ καὶ ἄλλην τινὰ ἐς αὐτοὺς ἔχοντας εὕνοιαν. μέσος δὲ ἔστηκεν αὐτῶν Λύσιππος Ἡλεῖος, καταπαλαίσας τοὺς ἐσελθόντας τῶν παίδων ᾿Ανδρέας δὲ ᾿Αργεῖος ἐποίησε τοῦ Λυσίππου τὴν εἰκόνα.

6. Λακεδαιμονίω δὲ Δεινοσθένει σταδίου τε ἐγένετο ἐν ἀνδράσιν 8
15 'Ολυμπικὴ νίκη, καὶ στήλην ἐν τἢ 'Αλτει παρὰ τὸν ἀνδριάντα ἀνέθηκεν ὁ Δεινοσθένης · ὁδοῦ δὲ τῆς ἐς Λακεδαίμονα ἐξ 'Ολυμπίας ἐπὶ ἑτέραν στήλην τὴν ἐν Λακεδαίμονι μέτρα ** εἴναι σταδίους ἑξήκοντα καὶ ἑξακοσίους.
7. Θεόδωρον δὲ λαβόντα ἐπὶ πεντάθλω νίκην, καὶ Πύτταλον Λάμπιδος πυγμἢ παΐδας κρατήσαντα, καὶ Νεολαΐδαν σταδίου τε ἀνελόμενον καὶ 20 δπλου στέφανον, 'Ηλείους σφᾶς ὅντας ἴστω τις. 'Επὶ δὲ τῷ Πυττάλω καὶ τάδε ἔτι λέγουσιν, ὡς γενομένης πρὸς 'Αρκάδας 'Ηλείοις ἀμφισβητήσεως

μονός τε C, αγάμωνός τε Pd Ag La M et infra αγάμωνι Pd Ag. 1. διαύλου δε Va. - νεμίων Ag Pc La, νεμέων Pad. 2. 8' Vb M Lb edd. ante SW, 8è cett. codd. edd. - Sch καὶ 'Ισθμίων ante αναμίξ excidisse putat, probat Walz, v. SW III p. XIV. δρομονέκας Μ, ἐπίδρομοινίκας Lb. — δ δὲ άγαμέμνων Pd. 3. του μέν Va, "huius" Am., τὸ μὲν M Vb. 4. Εὐάλκιδι edd. ante Smai., εδαλκίδι Vb Lb M, Εδαλκίδη Smai. Va, εὐαλκίδης Pa, ς expuncto, Εὐαλκίδα cett. edd. Pcd Ag La. — σελεάδη Lb. — Λακεδαιμονίων — Σελεάδα om. Va. 6. άρμα ανάκ. οὸ μέγα Pa. — πολυπένθους Va. 7. καλλιτέλλης Pd. — Καλλιπείθους M Vab edd. ante C, Smin., Πολυπείθους cett. edd. codd. Am. — καὶ ἐπὶ — καλλιτέλης inter uncos post πατήρ repetit Lb. — παλαιστήρ Μ. 9. ηλείοις M Va. — λάμπων Va. — άρνίσκον Lb. — post καὶ lacunam indicant B SW D

Sch. - 'Αρίσταρχον Hartung. Sylb. Am. K FCS, 'Apιστάρχου cett. edd. codd., ob hereditaria hospitii iura Λάμπον 'Αρνίσκου καὶ Αρνισκον 'Αριστάργου legendum esse suspicantur SW. — ψωφίδιον codd., in La ι sup. ν, Ψωφίδιοι edd. Am. 10. δντας om. Pc. - žyovtes coni. SW, in Pa primo žyovτες fuisse videtur. 15. όλυμπιακή CSVa, όλυμπιακήν Μ. 16. δημοσθένης Vb. τής om. Pa. - έξ όλυμπίαν M Lb, ές όλυμπίαν Va. 17. την την έν Va. - τε καὶ edd. praeter B Sch, qui cum Pc 75 om. έξακόσια Vb, έξακοσίους (λέγουσι) C e Facii coni., SW coni. μέτρα είη αν στάδια ώς έξήκοντά τε καὶ έξακόσια, lacunam indicavi, qua verbum dicendi absorptum puto, Frazer φησὶ vel λέγει τὸ ἐπίγραμμα excidisse censet, cf. VI 19,6. 8. 15. 18. πύτταρον (λ sup. ρ) λάμπυδος Vb. 20. ὄντας om. Va. 21. τάδε ἐπιλέγουσιν coni. Sch praef., at cf. VIII

περὶ γῆς δρων εἴπεν οὕτος ὁ Πύτταλος τὴν δίκην. ὁ δέ οἱ ἀνδριὰς ἔργον ἐστὶν 9'Ολυνθίου Σθέννιδος. Ἐφεξῆς δὲ Πτολεμαῖός τέ ἐστιν ἀναβεβηκὼς ἴπκον. καὶ παρ' αὐτὸν Ἡλεῖος ἀθλητὴς Παιάνιος ὁ Δαματρίου, πάλης τε ἐν 'Ολυμπία καὶ τὰς δύο Πυθικὰς ἀνηρημένος νίκας. Κλεάρετός τέ ἐστιν Ἡλεῖος πεντάθλου λαβὼν στέφανον, καὶ ἄρμα ἀνδρὸς 'Αθηναίου Γλαύκωνος τοῦ Ἐτε-5 οκλέους ἀνηγορεύθη δὲ ὁ Γλαύκων οὕτος ἐπὶ ἄρματος τελείου δρόμω.

ΧVΙΙ. Ταυτα μεν δή τὰ άξιολογώτατα άνδρὶ ποιουμένω τὴν έφοδον έν τη Αλτει κατά τὰ ήμιν εἰρημένα εἰ δὲ ἀπὸ τοῦ Λεωνιδαίου πρὸς τὸν βωμόν τὸν μέγαν ἀφικέσθαι τῆ δεξιᾶ θελήσειας, τοσάδε ἔστι σοι τῶν ἀνηκόντων ές μνήμην. Δημοκράτης Τενέδιος και Ήλεῖος Κριάννιος, οδτος μέν ο δπλου λαβών νίκην, Δημοκράτης δὲ ἀνδρῶν πάλης. ἀνδριάντας δὲ τοῦ μὲν Μιλήσιος Διονυσικλής, του δὲ Κριαννίου Μακεδών Λυσός ἐστιν ὁ ἐργασάμενος. 2 Κλαζομενίου δὲ Ἡροδότου καὶ Φιλίνου τοῦ Ἡγεπόλιδος Κώου ἀνέθεσαν τὰς ελκόνας αι πόλεις, Κλαζομένιοι μέν δτι έν 'Ολυμπία Κλαζομενίων πρώτος άνηγορεύθη νικών Ήρόδοτος, ή δέ οἱ νίκη σταδίου γέγονεν ἐν παισί, Φιλῖνον ι δὲ οἱ Κῷοι δόξης ἕνεκα ἀνέθεσαν ἐν μέν γε ᾿Ολυμπία δρόμου γεγόνασιν αὐτῷ νῖκαι πέντε, τέσσαρες δὲ Πυθοῖ καὶ ἴσαι Νεμείων, ἐν δὲ Ἰσθμῷ μία ἐπί 3 ταῖς δέχα. 2. Πτολεμαῖον δὲ τὸν Πτολεμαίου τοῦ Λάγου Αριστόλαος ανέθηκε Μακεδών ανήρ. 'Ανάκειται δὲ καὶ πύκτης κρατήσας ἐν παισί. Βούτας Πολυνείχους Μιλήσιος, καὶ Καλλικράτης ἀπὸ τῆς ἐπὶ Ληθαίφ Μαγνη-ω σίας, ἐπὶ τῷ ὁπλίτη δρόμῳ στεφάνους δύο ἀνηρημένος. Λυσίππου δὲ ἔργον ή 4 του Καλλικράτους έστιν είκών. 'Εμαυτίωνι δε και 'Αλεξιβίω, τῷ μεν ἐν παισί

38,6. (1X 8,3), ἐστι pro ἔτι Pc. 1. οἱ Pa sup. lin. 2. ἀλυνδίου — ἐστιν οπ. Μ. — Σθέννιδος Sch Keilio volente v. praef. ed. Teubn., Σθένιδος codd. (σθένιος Vb) edd. cett., cf. v. l. 17,5. — ἵππων Pd Ag. 4. Κλεάρεστος Pac A X K F Smin., Κλεάρεστος cett. edd. codd. — ἡλεῖος bis Pd. 5. ἀνδρὸς ἄρμα Va, litteris suprascriptis ordo vulg. restituitur. 6. γλάῦχων Vb.

8. Λεωνίδου Α Χ Κ F codd., Λεωνιδαίου coni. F, recep. cett. edd. — πρὸς τὸν ναὸν Va. 10. Δημοκράτης — νίκην om. Va, Δαμοκράτης inscriptio Olympiae reperta, v. comm. — Κριάνιος edd. ante B Vb M, Κριάννιος cett. edd. codd. 11. ὅπλων Α Χ Κ Vb Pa, ὅπλου cett. edd. codd. 12. διονυκλῆς La. — Κριανίου K F C S, Κριαννίου cett. edd. codd. — λύσος Vb Lab Pa M. — εἰργασμένος Va, p. correct. ά insertum, εἰ

mutatum non est. 13. χραζομενίου A Vb. - 'Ηγησιπόλιδος? 14. κλαζομένιος μέν Pa. δὲ pro μὲν Va. 15. οἰκων ἡρόδ. Lb Vn, w-ສຜາ ad marg. Vn, າເສຜາ Pc et sup. lin. ວໄສຜິນ. – ἡρώδοτος Αg, ὁρόδοτος La. – ἡ δὲ ἡ Μ La. — Φιλίνου AXKFVabPa, Φιλίνον cett. edd. codd. 16. μέ γε Va, ἐν μὲν γὰρ coni. C. 17. πέντε om. La. — νεμίων Pa. 18. τος La. — δè om. La. — τοῦ Πτ. edd. ante B M Vab La (hic πτολεμαΐον του λ.), τὸν cett. edd. Pacd Ag Lb. 20. Mylifotos A, millifσιος, expuncto altero λ, Vb. — καλλιαράτης Vb. — in La totus locus sic: βούτας πελυνείους. μιλήσιος καὶ καλήσιος καὶ καλικράτης (alterum \(\rm \) sup. vers.), unde SW suspicantur pro μιλήσιος scribendum esse μυχαλήσιος. 21. ἐπὶ τῶν Pd. — δρόμφ edd. Va com.. δρόμου cett. codd. 22. Έμαυτίων edd. Pac Vb La, ἐμαντίωνι Pd M Lb, ἰμαντίωνι Va.

σταδίου, 'Αλεξιβίφ δὲ πεντάθλου γέγονε νίκη, καὶ 'Ηραία τε 'Αρκάδων ἐστὶν αὐτῷ πατρὶς καὶ 'Ακέστωρ ὁ τὴν εἰκόνα εἰργασμένος 'Ἐμαυτίωνα δὲ ἦστινος ἢν οὐ δηλοῖ τὸ ἐπίγραμμα, ὅτι δὲ τοῦ 'Αρκάδων ἢν ἔθνους δηλοῖ. 3. Κολοφώνιοι δὲ 'Ερμησιάναξ 'Αγονέου καὶ Εἰκάσιος Λυκίνου τε ῶν καὶ τῆς 5 'Ερμησιάνακτος θυγατρὸς κατεπάλαισαν μὲν παῖδας ἀμφότεροι, 'Ερμησιάνακτι δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ κοινοῦ τοῦ Κολοφωνίων ὁπῆρξεν ἀνατεθήναι τὴν εἰκόνα.

Τούτων δέ εἰσιν Ἡλεἴοι πλησίον πυγμή παΐδας κρατήσαντες, δ μὲν 5 Σθέννιδος ἔργον τοῦ Ὀλυνθίου Χοιρίλος, Θεότιμος δὲ Δαιτώνδα Σικυωνίου. 10 παῖς δὲ δ Θεότιμος ἡν Μοσχίωνος, ᾿Αλεξάνδρω τῷ Φιλίππου τῆς ἐπὶ Δαρεῖον καὶ Πέρσας στρατείας μετασχόντος. 4. Δύο δὲ αὔθις ἐξ Ἦλιδος, ᾿Αρχίδαμος τεθρίππω νενικηκώς καὶ Ἐπέραστός ἐστιν δ Θεογόνου δπλου νίκην ἀνηρημένος. εἴναι δὲ καὶ μάντις δ Ἐπέραστος τοῦ Κλυτιδῶν γένους φησὶν 6 ἐπὶ τοῦ ἐπιγράμματος τῆ τελευτῆ:

των δ' ἱερογλώσσων Κλυτιδάν γένος εὔχομαι εἴναι μάντις, ἀπ' ἰσοθέων αἴμα Μελαμποδιδάν.

Μελάμποδος γὰρ ἦν τοῦ ᾿Αμυθάονος Μάντιος, τοῦ δὲ Ὁϊκλῆς ΄ Κλυτίος δὲ ᾿Αλκμαίωνος τοῦ ᾿Αμφιαράου τοῦ ὙΟϊκλέους. ἐγεγόνει δὲ τῷ ᾿Αλκμαίωνο δ Κλυτίος ἐκ τῆς Φηγέως θυγατρός, καὶ ἐς τὴν Ἦλιν μετώκησε, τοῖς ἀδελ20 φοῖς εἶναι τῆς μητρὸς σύνοικος φεύγων, ἄτε τοῦ ᾿Αλκμαίωνος ἐπιστάμενος σφᾶς εἰργασμένους τὸν φόνον.

infra έμαντίωνα Va Lb, 'Ενατίωνι Bechtel, probante Robert Herm. XXXV 170. τω μέν - 'Αλεξιβίω δέ et mox καὶ 'Ηραία - πατρίς om. Va. 1. "Hρα τε edd. ante S codd., 'Hpaia te Sylb. cett. edd., "Hpaia voluit C. 2. είργασάμενος Ag Pd. — ήστίνος ην ώς δηλοῖ (ήστῖνος ην. οὐ Lb) MR (in R ad marg. He rivos et de expunctum superscripto oò), quod probare videtur F, "Emautionis effigiem quisnam fecerit" Am., Sylb. coni. οδτινος, sc. πλάστου, ην ού δ. 8. ἀρκάδος Va, ἀρκάδων, sup. vers. ο (= ος), La. - žovos A X K, žovous cett. edd. codd. πολοφώνιος Pa. 4. ξρμησι ἄναξ ἀγονέον La. 5. παίδες La. 6. καὶ om. Va. 8. παίδες iterum La. — κρατήσαντας, ε sup. α, Pa. 9. Σθέννιδος Sch Lab, Σθένιδος cett., Am. legit Σθένις. — Χοιρίλου ΑΧΚ codd., Χοίριλος Goldh. F C S SW, Χοιρίλος B D Sch. — θεότομος Pa. — δαιτώνδα Va, δαιτόν (ω sup. expuncto ό) δασιχυωνίου Vb, δαιτών Pausanias II.

δασυκυωνίου Pd, ι sup. υ primo. 10. μοσμίωνος codd. (ποσμίωνος Pd). 11. μετασγόντες A codd., μετασγόντε, ας sup. ε, Ag. 12. θεόγονος M Vab Lab, θεόγωνος Ag, θεώγονος Pcd, δεογόνου Pa. 18. ἐπεράστος Va, δ πέραστος La M. 15. δ' ίερ. Va, δὲ ίερ. cett. codd. 16. αποσοθεών La. 17. ην om. M Va Lb, at Va postea habet του δέ ην ἰοχλ. — ἀμυθάνος Μ. — μάντιος ΑΧ K, litera maiuscula scribendum esse nomen viderunt Sylb. K, secuti sunt edd. rell. — δὲ ante 'Οϊκλ. om. M. — 'Ιοκλῆς A X K C codd. praeter La, 'Οϊκλῆς Hartung, probantibus Sylb. Palm. K receperunt cett. edd. (Olxlig D), est in La, eodem modo infra. — Κλύτιος edd. ante S codd., Κλυ-18. δè ante τω om. πίος cett. edd. La. 19. ές την δλιν Pc. — μετώκησε τώ τοῖς AXK, τῷ in τὸ mutare voluit Sylb., μετώχησε τοῖς cett. edd. codd. 20. αλχαίωνος Vb. 21. είργασμένος Vb, είργασμένου

5. 'Ανδριάντας δὲ ἀναμεμιγμένους οὐκ ἐπιφανέσιν ἄγαν ἀναθήμαστι, 'Αλεξίνικόν τε 'Ηλεῖον, τέχνην τοῦ Σικυωνίου Κανθάρου, πάλης ἐν παιοίν άνηρημένον νίκην, και τον Λεοντίνον Γοργίαν ίδειν έστιν άναθείναι δε την ελκόνα ες 'Ολυμπίαν φησίν Εύμολπος ἀπόγονος τρίτος Δηϊκράτους συνοική-8 σαντος άδελφή τή Γοργίου. οὕτος ὁ Γοργίας πατρὸς μὲν ἡν Χαρμαντίδου, 5 λέγεται δὲ ἀνασώσασθαι μελέτην λόγων πρώτος ἡμελημένην τε ἐς ἄπαν καὶ ές λήθην δλίγου δεϊν ήκουσαν άνθρώποις. εδδοκιμήσαι δε Γοργίαν λόγων ένεκα έν τε πανηγύρει τη 'Ολυμπική φασι και άφικόμενον κατά πρεσβείαν όμου Τισία παρ' 'Αθηναίους. καίτοι άλλα τε Τισίας ες λόγους εσηνέγκατο, καὶ πιθανώτατα των καθ' αύτον γυναικὶ Συρακουσία χρημάτων έγραψεν 10 9 άμφισβήτησιν άλλα γαρ έχείνου τε ές πλέον τιμής αφίχετο ο Γοργίας παρὰ ᾿Αθηναίοις, καὶ Ἰάσων ἐν Θεσσαλία τυραννήσας Πολυκράτους οὐ τὰ έσχατα ένεγκαμένου διδασκαλείου του 'Αθήνησι, τούτου του άνδρὸς ἐπίπροσθεν αύτον δ Ιάσων εποιήσατο. βιώναι δε έτη Γοργίαν πέντε φασίν έπὶ τοῖς έκατόν. Λεοντίνων δὲ ἐρημωθεἴσάν ποτε όπὸ Συρακουσίων τὴν ι πόλιν κατ' έμε αδθις συνέβαινεν ολκεῖσθαι.

ΧVIII. Έστι δὲ καὶ τοῦ Κυρηναίου Κρατισθένους χαλκοῦν ἄρμα, καὶ Νίκη τε ἐπιβέβηκε τοῦ ἄρματος καὶ αὐτὸς ὁ Κρατισθένης. δῆλα μὲν δὴ ὅτι ἴππων γέγονεν αὐτῷ νίκη ΄ λέγεται δὲ καὶ ὡς Μνασέου τοῦ δρομέως, ἐπικληθέντος δὲ ὑπὸ Ἑλλήνων Λίβυος, εἴη παῖς ὁ Κρατισθένης. τὰ δὲ κ ἀναθήματα αὐτῷ τὰ ἐς Ὁλυμπίαν ἐστὶ τοῦ Ῥηγίνου Πυθαγόρου τέχνη.

Ag. 1. δε om. La. — οὐκ έπιφανέσιν άγαν edd. Vb Pa, ούκ ἐπιφανεῖς ἄγαν Va, ούκ έπιφασίν άγαν Pd M Lab, ούκ έπι φασιν Ag, ούκ έστι φασίν άγαν Pc. 2. τέχνην την του ΑΧΚ Pc Ag, τέχνη τὴν τοῦ Lb, τέχνη τοῦ M Va La Pa, hic addit the ad marg., teyene του cett. edd. 3. ανηρημένου Vb. - λεοντίνος Μ. - ἐστί Μ. - ἀθηναϊοι pro ἀναθείναι M Va. 4. φασίν εδμολπον La. 5. Χαρμαντίδου recepi e Suida s. Γοργίας et inscriptione Olympica, voluit iam Keil Anal. p. 208, Καρμαντίδου codd. edd.; apud Steph. Byz. Xορσία ex Pausania laudatur, cum nostri libri Κορσία (s. Κορσεία) praebeant. 6. λόγων om. Va. — ήμελημένους Phral. 7. δλίγοις δὲ edd. ante C codd. (δλ. δη Va Pa), δλίγου δεῖν ex emend. K recepp. edd. rell. — ανθρώπους, οι sup. ου, Μ. — δὲ om. Pc. - λόγφ M. 8. είνεκα M. όλυμπιακή CSM Va, όλυμπική cett. 9. σιτία Vb Pd Phral., τιδία Lb. - παρά άδ. Va, παρ' άθηναίοις M Vb. 10. πιθανώτητα La. - γυναικία, omisso seq. Συρακουσία, M. 11. ἀλλά γὰρ Kays. p. 1099, cf. III 13,4. VI 14,5. 20,19, αλλά γε edd. codd. (τε Ag), αλλα εκείνου γε Sch praef. — π ic edd. inde a BPcd Lab Ag, to om. MPa Vab rell. edd. — ἀφίκατο, ε sup. α, Pa. 12. εν δαλάσση δεσσαλία M Va. 18. ένεγκάμενος codd. - διδασκαλείου edd. Pcd Lab Vn, διδασκαλίου A cett. codd., διδασκάλων των 'Αδ. Kays. Z. f. A 1848, 1099. — ἀθήνησιν M Ag La Pacd. — τούτου τόδ' ἀνδρὸς La. 14. αὐτοῦ Ag. — δ om. Va. - βιώσαι edd. ante B M Vab Lb, βιώvas cett. edd. codd., in Pa o sup. v. onoiv Ag. 15. 8è om. codd., re Pa. συρακιστίων Ρc. 16. συνέβαινον La.

17. ἄγαλμα, ad marg. γρ. ἄρμα, Pd. 18. νέκην (p. compend.) Vb. 19. μνασαίου Va. 20. ἐπικλησθέντος Pa. — ἀπὸ ἐλλ. Va. 21. αὐτῶ in marg. et τὰ ante ἐς om. Pa. —

2. Ενταύθα καὶ 'Αναζιμένους οίδα εἰκόνα ἀνευρών, ός τὰ ἐν Ἑλλησιν 2 άργαῖα, καὶ όσα Φίλιππος ὁ ᾿Αμύντου καὶ όστερον ᾿Αλέξανδρος εἰργάσαντο. συνέγραψεν όμοιως άπαντα. ή δέ οί τιμή γέγονεν (ή) εν 'Ολυμπία παρά των Λαμφακηνών του δήμου. όπελίπετο δὲ 'Αναξιμένης τοσάδε ἐς μνήμην' 5 βασιλέα γὰρ οὸ τὰ πάντα ἦπιον, ἀλλὰ καὶ τὰ μάλιστα θυμῷ χρώμενον, Αλέξανδρον τον Φιλίππου τέχνη περιήλθε τοιάδε. Λαμψακηνών τὰ βασι-3 λέως τοῦ Περσών φρονησάντων ή καὶ αἰτίαν φρονήσαι λαβόντας δ ᾿Αλέξανδρος, άτε όπερζέων ες αὐτοὺς τή ὀργή, κακῶν ἡπείλει τὰ μέγιστα ἐργάσασθαι. οί δὲ ἄτε θέοντες περί γυναικών τε και παίδων και αὐτης πατρίδος 10 ἀποστέλλουσιν 'Αναζιμένην ίκετεύειν, 'Αλεζάνδρω τε αύτῷ καὶ ἔτι Φιλίππω πρότερον γεγονότα εν γνώσει. προσήει τε δ 'Αναξιμένης, καὶ τὸν 'Αλέξανδρον πεπυσμένον καθ' ήντινα αλτίαν ήκοι, κατομόσασθαί φασιν επονομάζοντα θεούς τούς Έλλήνων ή μήν αύτου ταϊς δεήσεσιν όπόσα έστιν έναντία εργάσασθαι. ένθα δή είπεν Αναζιμένης, χαρίσασθαί μοι τήνδε ω βασιλεύ 4 15 την χάριν, έξανδραποδίσασθαι μέν γυναϊκας και τέκνα Λαμψακηνών, καταβαλείν δὲ καὶ ἐς ἔδαφος τὴν πόλιν πᾶσαν, τὰ δὲ ἱερὰ τῶν θεῶν σφισιν έμπρησαι δ μέν ταϋτα έλεγεν, 'Αλέξανδρος δὲ οὔτε πρὸς τὸ σόφισμα αντιμηγανήσασθαί τι εδρίσκων και ένεχόμενος τῆ ανάγκη τοῦ όρχου συγγνώμην ένεμεν ούκ έθελων Λαμφακηνοίζ. 3. Φαίνεται δε και άνδρα 6 'Αναξι-5 ου μένης έχθρον οδα άμαθέστατα άλλά και έπιφθονώτατα άμυνάμενος. έπεφύχει μέν αὐτὸς σοφιστής χαὶ σοφιστών λόγους μιμεῖσθαι. ὡς δέ οἱ διαφορὰ ές Θεόπομπον έγεγόνει τον Δαμασιστράτου, γράφει βιβλίον ές 'Αθηναίους και έπι Λακεδαιμονίοις όμου και Θηβαίοις, συγγραφήν λοίδορον. ώς δε ήν ές τὸ ἀχριβέστατον αὐτῷ μεμιμημένα, ἐπιγράψας τοῦ Θεοπόμπου τὸ ὄνομα

ές δλυμπία Pc. 2. εἰργάσατο edd. ante S | codd. praeter M, είργάσαντο cett. edd. M. 8. (ή) inserui. 4. λαψακηνών Va, ψακηνών La. — bredstretu La, bredsreto BD Sch e coni., bredsirero cett. codd. edd. - roσάδε αναξ. Μ, αναξαμένης hic et infra Vb. 5. βα- (fin. lin.) λέα οδ τὰ Va. — μάλλιστα Ag. 7. αίτων Ag Pd. — λαβόντων Pa per correct. edd. praeter B, λαβόντας codd. B. 8. έργάσεσθαι cod. Phral. edd. ante B, Richards Class. Rev. XIV 448, ἐργάσασθαι cett. edd. codd., cf. l. 14 et IV 14,4. 9. δέοντες X K, δέοντες cett. edd. codd. 10. αναξαμένης Lb, etiam infra. 11. προσήει Pa ad marg. 12. πεπυγμένον Μ. — φησιν Vb. 18. δεούς των Va. 14. ἐργάσασδαι Sch Pacd Ag Lab, in Pa Le sup. on ab alia

manu scriptum, ἐργάσεσθαι cett. edd. cod. Phral., ἐργάζεσθαι Μ Vab. 14. γάρισαί μοι Suid. cod. Phral. Cor. SSW D, χαρίσαι μοι C, χαρίσασθαί μοι cett. edd. codd. 15. καταλαβείν Ag. 16. ίερεία Lb. — φησίν A X codd. (in Pd Vb per compend., φασίν Ag), σφίσιν ex emend. Sylb. cett. edd. 21. ad μιμεῖσθαι δεινός vel simile quid desiderari dicunt SW, cf. IX 19,5. - διάφορα edd. ante S Lab M Pad Va, διαφορά Vb Pc, coni. Cor., recepp. cett. edd. 22. yeyóvet BSW Pc Ag, Eyeyóvei cett. edd. codd. δαμασίστρου Pc. 28. Λακεδαιμονίους La A XKFS, Auxeduspovious cett. edd. codd., in Vb -vious corr. in vious. - On Bailous A XKFS, dativum habent rell. edd. codd. - Herw. delet καὶ ante ἐπὶ et virgulam

32*

τῷ βιβλίῳ διέπεμπεν ες τὰς πόλεις καὶ αὐτός τε συγγεγραφῶς ἦν, καὶ τὸ 6 ἔχθος τὸ ες Θεόπομπον ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ἐπηύξητο. οὐ μὴν οὐδὲ εἰπεῖν τις αὐτοσχεδίως ᾿Αναξιμένους πρότερός ἐστιν εὑρηκώς. τὰ ἔπη δὲ τὰ ες ᾿Αλέξανδρον οὔ μοι πιστά ἐστιν ᾿Αναξιμένην τὸν ποιήσαντα εἴναι.

- 4. Σωτάδης δὲ ἐπὶ δολίχου νίκαις όλυμπιάδι μὲν ἐνάτη καὶ ἐνενηκοστῆ s Κρής, καθάπερ γε καὶ ἦν, ἀνερρήθη, τῆ ἐπὶ ταύτη δὲ λαβὼν χρήματα παρὰ τοῦ Ἐφεσίων κοινοῦ Ἐφεσίοις ἐσεποίησεν αὐτόν καὶ αὐτὸν ἐπὶ τῷ ἔργῳ φυγῆ ζημιοῦσιν οἱ Κρῆτες.
- 5. Πρώται δὲ ἀθλητών ἀνετέθησαν ἐς Ὁλυμπίαν εἰκόνες Πραξιδάμαντός τε Αἰγινήτου νικήσαντος πυγμῆ τὴν ἐνάτην δλυμπιάδα ἐπὶ ταῖς πεν-10
 τήκοντα, καὶ Ὁπουντίου Ἡηξιβίου παγκρατιαστὰς καταγωνισαμένου μιᾶ
 πρὸς ταῖς ἔξήκοντα όλυμπιάδι. αὕται κεῖνται μὲν αὶ εἰκόνες οὐ πόρρω τῆς
 Οἰνομάου κίονος, ξύλου δέ εἰσιν εἰργασμέναι, Ἡηξιβίου μὲν συκῆς, ἡ δὲ τοῦ
 Αἰγινήτου κυπαρίσσου, καὶ ἤσσον τῆς ἔτέρας πεπονηκυῖά ἐστιν.

ΧΙΧ. Έστι δὲ λίθου πωρίνου κρηπὶς ἐν τῆ ᾿Αλτει, πρὸς ἄρκτον τοῦ 15 ἡραίου, κατὰ νώτου δὲ αὐτῆς παρήκει τὸ Κρόνιον. ἐπὶ ταύτης τῆς κρηπιδός εἰσιν οἱ θησαυροί, καθὰ δὴ καὶ ἐν Δελφοῖς Ἑλλήνων τινὲς ἐποίησαν τῷ ᾿Απόλλωνι θησαυρούς. 2. ἔστι δὲ θησαυρὸς ἐν Ὁλυμπία Σικυωνίων 2 καλούμενος, Μύρωνος δὲ ἀνάθημα τυραννήσαντος Σικυωνίων. τοῦτον ἀκοδόμησεν ὁ Μύρων νικήσας ἄρματι τὴν τρίτην καὶ τριακοστὴν όλυμπιάδα. 20

post θηβαίους. 1. Την om. Va M Pcd Ag Lab, est in Pa Vb edd. 2. ἐπηύξετο Pd edd. ante D, ἐπηύξατο La Pc, ἐπηύξητο D Sch M Vab Lb. 3. αὐτοσχεδίους Pd. πρότερον M Va. - τὰ δὲ δὲ τὰ ἐς La. 4. 'Αναξιμένη ΑΧΚF, 'Αναξιμένην cett. edd. codd. 5. σωτάδη δὲ La. — SW νίκη scribendum putant. — ἐννάτη codd. praeter La Pa, edd. ante SW. — Evvevnxooth edd. ante SW Pc Lb, EVEVYXOGTH cett. edd. codd. (ι pro η Vb Ag). 6. γε om. M Va. άνηρέδη Α, άνερήδη Μ, άνερρέδη Ag Pacd La, ἀνερέθη Vab Lb, hac in re Pausaniam ανηγορεύθη usurpare solere recte dicunt SW. — 🎢 est in Vb Pa, om. cett. codd. χρήματα bis Pa. 7. είσεποίησεν Pa. αὐτὸν M Pc, ut solent. — καὶ αὐτὸς M. — 8. φυγή om. La. 9. πρώτοι -- ανέθεσαν --- εἰχόνας codd. edd. ante SW, πρώται - ανετέθησαν - είκόνες cl. X 16 fin. SW, recepp. D Sch, S coni. πρώτον et post εἰκόνας lacunam indicavit. 10. πυγμή coni.

F Cor., habent Vb Pa, rec. SW D Sch, πυγμήν rell. edd. codd. — ἐννάτην edd. ante SW codd. praeter La Pad, qui cum cett. edd. ἐνάτην habent. 11. ὁποντίου Μ, ὁποντίου Vab, in hoc υ sup. lin. addit. 12. αὅται om. A X K F Vb Pa, addunt cett. edd. codd. — μὲν om. La. — πόρρω scripsi, πρόσω codd. edd., hoc significat protinus, οδ πόρρω haud procul, cf. I 1,1. 14,3. 26,4. 44,10; I 2,3. 4. 8,5. 18,4. 23,9. 27,3. 30,3. 35,1. 3. 40,2. 41,3. 8. 14. πεποιηπούτα Va M.

• 15. ἄχτον Vb. 16. "Ηραίου (sic) X. — νότου edd. ante C M Pc Ag, νόδου Va, νώτου cett. edd. ex. emend. Loescheri, Vb Lab Pad. — καρόνιον Pacd Ag Lab Vb, κρόνιον Pa ad marg. — κρηπίδος, ut solent, Vab Pd M. 17. καθά δὲ La. — ἐποίησαν τῷ c coni. B recepp. edd. seqq. ἐποίησαν sine τῷ Pc, ἐποιήσαντο τῷ cett. edd. codd. 19. καλούμενος — Σικυωνίων om. Va. — ἀναδήματα, ad marg. ἀνάδημα, Pa. — σκυ-

έν δὲ τῷ θησαυρῷ καὶ θαλάμους δύο ἐποίησε, τὸν μὲν Δώριον, τὸν δὲ έργασίας της Ἰώνων. χαλχού μεν δή αὐτούς έώρων εἰργασμένους εἰ δὲ καὶ Ταρτήσσιος χαλκός λόγω τῷ Ἡλείων ἐστίν, οὐκ οίδα. 3. Ταρτησσόν 3 δὲ εἶναι ποταμόν ἐν χώρα τἢ Ἰβήρων λέγουσι, στόμασιν ἐς θάλασσαν κατ-5 εργόμενον δυσί, και όμωνυμον αὐτῷ πόλιν, ἐν μέσῳ τοῦ ποταμοῦ τῶν ἐκβολών χειμένην. τον δε ποταμόν μέγιστόν τε όντα των εν Ίβηρία καὶ άμπωτιν παρεχόμενον Βαΐτιν ωνόμασαν οί δστερον. είσι δ' οι Καρπίαν Ἰβήρων πόλιν καλεϊσθαι νομίζουσι τὰ ἀρχαιότερα Ταρτησσόν. ἐν Ὀλυμπία δὲ ἐπι- 4 γράμματα ἐπὶ τῷ ἐλάσσονί ἐστι τῶν θαλάμων, ἐς μὲν τοῦ χαλκοῦ τὸν 10 σταθμόν, ότι πεντακόσια εξη τάλαντα, ες δε τους άναθέντας, Μύρωνα εξναι καὶ τὸν Σικυωνίων δήμον. ἐν τούτω τῷ θησαυρῷ δίσκοι τὸν ἀριθμὸν ἀνάκεινται τρεῖς, οίους ες τοῦ πεντάθλου τὸ ἀγώνισμα ἐσκομίζουσι. άσπίς έστιν ἐπίχαλκος γραφή τὰ ἐντὸς πεποικιλμένη, καὶ κράνος τε καὶ χνημίδες όμου τη άσπίδι. ἐπίγραμμα δὲ ἐπὶ τοῖς ὅπλοις, ἀχροθίνιον τῷ 15 Διλ ύπο Μυάνων (ἀνα)τεθήναι. οίτινες δὲ οδτοι ήσαν, οὸ κατά τὰ αὐτὰ παρίστατο απασιν ελκάζειν. εμέ δε εσήλθεν ανάμνησις ως Θουκυδίδης 5 ποιήσειεν ἐν τοῖς λόγοις Λοκρῶν τῶν πρὸς τῆ Φωκίδι καὶ ἄλλας πόλεις, ἐν δὲ αὐταῖς είναι καὶ Μυονέας. οἱ Μυᾶνες οὖν οἱ ἐπὶ τῇ ἀσπίδι κατά γε ήμετέραν γνώμην άνθρωποι μέν είσιν οί αύτοι και Μυονείζ οί εν τή Λοκρίδι 20 ήπείρω τὰ δὲ ἐπὶ τῇ ἀσπίδι γράμματα παρήπται μὲν ἐπὶ βραχύ, πέπονθε

(fin. fol.) τούτων ώχοδ. La. 3. καὶ om. Va Lb. — Ταρτήσσιος CSBD Sch Va Pd Ag Lab, Ταρτήσιος edd. rell. M Vb Pac R, in Pc M σ sup. σ. — των ήλ. Μ. — Ταρτήσσιον Smin. B D Sch R Lab Pcd, Ταρτήσιον AXK Vab Pa Ag M, Ταρτησσόν FC Smai. et sic apud ceteros omnes, cum autem Paus. ipse cognomine urbi flumen esse dicat, errore librariorum Ταρτήσσιον traditum esse videtur. 4. ποταμών, ον sup. ων, Vb. στόμασιν om. La. 5. δυσίν edd. ante SW Pacd Ag Vb M, Suoi Va Lab SW D Sch. - δ' pro καὶ Ag. 6. τὸν ἐν Pd. - καὶ άμ τιν Lb. 7. καὶ ραγίαν inserendum esse, cf. I 4,1 haud inepte coni. Zink, cf. Herod. II 11. VII 198. — βαίτι Va, βέτιν Vb. sioù d' of Kapman edd. Vb Pa La, sic idoiκαρπίαν MVaPdAgLb, εἰς ίδοι καρπίαν Pc; pro Καρπίαν Bochart Can. p. 682. Sylb. F voluerunt Kaprofav, recepit C, placuit SW, cf. comm. 8. documenta SM Va, άρχαιότερα cett. edd. codd. — τησσὸν Va M. 9. των σταθμών, ον — ον sup. lin., Vb. 10. είη Pa in marg. 11. των σικ. Ag Lab Pacd. 12. & ocoug AXK codd., οσους ές s. οδς ές cum Am. legendum esse censet Sylb., illud recepp. F Smin. B, hoc cett. edd., nobis ofouç èç verum esse videtur, v. comm. — ἐκκομίζουσι? 18. πεποικιλμένα M. 15. Μυάνων codd. SW Sch (cl. X 38,8, ubi codd. habent μυίαν ές), Μυόνων Am. CSD, probat Sylb., Μυονέων ΧΚ F, Μυώνων D. - (ανα) τεδήναι scripsi, cf. ad I 9,3 et v. l. VI 19,12. 16. δὲ om. La Pd. 17. ἐποίησεν, in marg. γρ. ποιήσειεν, Pd. — οὸ δὲ αὐτοῖς M, έν δὲ αὐτοῖς Va. 18. καὶ Μύονας C. — Mύανες SW Sch, Mudiveς? Sch praef, sic scripsit X 38,8, Muovées AXKF codd., Μύονες CS, Μύωνες Β, v. comm. — δή οδν Vb, at δή expunct. 19. καὶ cum. Cor. inserunt BSWDSch. 20. Ήπείρω XKF. — παρήλλακται coni. Pors., παρέξεσται Cor., etiam SW locum corruptum esse putant, v.

6 δὲ αὐτὸ διὰ τοῦ ἀναθήματος τὸ ἀρχαῖον. κεῖνται δὲ καὶ ἄλλα ἐνταῦθα ἄξια ἐπιμνησθήναι, μάχαιρα ἡ Πέλοπος χρυσοῦ τὴν λαβὴν πεποιημένη, καὶ εἰργασμένον ἐλέφαντος κέρας τὸ 'Αμαλθείας, ἀνάθημα Μιλτιάδου τοῦ Κίμωνος, δς τὴν ἀρχὴν ἔσχεν ἐν χερρονήσω τῆ Θρακία πρῶτος τῆς οἰχίας ταύτης' καὶ ἐπίγραμμα ἐπὶ τῷ κέρατί ἐστιν ἀρχαίοις 'Αττικοῖς γράμμασι. 5

Ζηνί μ' ἄγαλμ' ἀνέθηκαν 'Ολυμπίω ἐκ χερονήσου τεῖχος έλόντες 'Αράτου' ἐπῆρχε δὲ Μιλτιάδης σφίν.

κεῖται δὲ καὶ ἄγαλμα πύξινον ᾿Απόλλωνος ἐπιχρύσου τὴν κεφαλήν ἀνατεθήναι δὲ ὁπὸ Λοκρῶν φησι τῶν πρὸς Ζεφυρίφ τῆ ἄκρα, Πατροκλέα δὲ εἴναι Κατίλλου Κροτωνιάτην τὸν εἰργασμένον.

- 4. `Εφεξής δὲ τῷ Σικυωνίων ἐστὶν ὁ Καρχηδονίων θησαυρός, Ποθαίου τέχνη καὶ 'Αντιφίλου τε καὶ Μεγακλέους. ἀναθήματα δ' ἐν αὐτῷ Ζεὺς μεγέθει μέγας καὶ θώρακες λινοῖ τρεῖς ἀριθμόν, Γέλωνος δὲ ἀνάθημα καὶ Συρακουσίων Φοίνικας ἤτοι τριήρεσιν ἢ καὶ πεζή μάχη κρατησάντων.
- 5. 'Ο δε τρίτος των θησαυρών και δ τέταρτος άνάθημά εστιν Έπι-16 δαμνίων *** έχει μεν πόλον άνεχόμενον ύπο Ατλαντος, έχει δε ήμρακλέα και δένδρον το παρά Έσπερίσι, την μηλέαν, και περιειλιγμένον τη μηλέα τον δράκοντα, κέδρου μεν και ταυτα, Θεοκλέους δε έργα του ήμγύλου

comm. — πέποιδε M Va. 1. κεΐται S. 3. άμαλθέας M Vb R Ag, άμαλθίας Va, άμαλθαίας Lab Pacd. 4. κίμμωνος Vb, μήκωνος Va, μύκωνος (ή sup. (M) M Lb. — την om. AXKCPacd Vb La, in R expunct., addunt cett. edd. M Va Ag Lb. - Χερροννήσω A SW, χεροννήσω Va, έν έχεροννήσω M, χερονήσω Ag, Χερρονήσω edd. rell. Lab Pacd Vb. — οἰκείας La. 6. μ' ἄγαλμα Lb. ούκ Buttm. — χερρονήσου Vb R Ag Lab Pcd, Χεροννήσου cett. 7. ante 'Αράτου Ag inserit κράτες. — ύπηρχε M Va. — σφίσιν Vb, φησιν Va. 8. ἐπίχρυσον coni. SW, frustra, cf. II 9,6. V 10,4. 17,4. 9. φασὶ edd. ante S La Pa Vb, onoi cett. edd. M Va Lb Pcd Ag R, in hoc α sup. η. — τη πρὸς edd. ante F codd., πρὸς τῆ voluit K, των πρός e coni. Sylb. recepp. cett. edd. - Ζεφυρίφ Sylb. Am. edd. praeter AXK, qui cum codd. Ζεφύρω scribunt. 10. Κατύλλου Am. AXKF, Κατίλλου cett. edd. codd. — προτονιάτην M (in hoc ω sup. o) Vab. 11. τῷ Σικυωνίω edd. ante B codd., τῷ Σικυωνίων Cor. cett. edd. — ποθέου Ag. 12. ἀντικλέους M R Vb Lb, R ad marg.

μεγακλέους. — Sch praef. coni. Ποδαίου τέχνη του 'Αντ. καὶ Μεγ. s. Ποθαίου τέχνη καὶ 'Αντ. των Μεγακλέους. - verba αναθήματα -- ἀριθμόν post κρατησάντων collocanda esse haud inepte censet Richter, de thesauris Olympiae effossis p. 19 n. 4, v. comm. - 8è èv Va SW D Sch, 8' èv cett. codd. edd. (La om. 8). 13. hwoi, sic saepe, M Vab La. 14. Συρακοσίων B D Sch cum Pc Lb, Συρακουσίων cett. edd. Pad Ag Vab M La. 15. lacunam a Boeckhio detectam indicant BSWDSch, excidisse dicit Boeckhius καὶ Βυζαντίων, καὶ ὁ μὲν Ἐπδαμνίων, cf. ind. lect. Berol. hiem. 1822, maiorem esse lacunam dicunt SW, v. comm. πωλον Vb, πόλεν Ag. — δὲ καὶ ἡρ. Pd. 17. δένδρων AXK Vb R M, in hoc ο sup. ω. — περιελειλιγμένον Α Χ Κ Vb R La Pac (in hoc pr. man. erat περιελλελιγμένον, ut videtur) d, περιελελιγμένον FCS, περιελειγμένον Va Lb M, περιειλιγμένον cett. edd. 18. δένδρου Vn Lb, at Vn marg. κέδρου. — και 'Ηγ. pro του Ηγ. Hirschfeld tit. stat. graec. 33. — 'Ητύλου Απ. AXK Vb Pacd Ag La, ἢχύλου M Lb R (in

ποιήσαι δε αύτον όμου τῷ παιδί φησι τὰ ἐπὶ του πόλου γράμματα. αί δε Έσπερίδες, μετεχινήθησαν γὰρ όπὸ Ἡλείων, αὐταὶ μὲν ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ ἦσαν έν το 'Ηραίω' τον δε θησαυρόν τοις Έπιδαμνίοις Πύρρος και οί παίδες Λακράτης τε καὶ Έρμων ἐποίησαν.

- 6. 'Οικοδόμησαν δε και Συβαρίται θησαυρόν, εχόμενον του Βυζαντίων. 9 όπόσοι δὲ περὶ Ἰταλίας καὶ πόλεων ἐπολυπραγμόνησαν τῶν ἐν αὐτῆ, Λουπίας φασί πειμένην Βρεντεσίου τε μεταξύ και Ύδρουντος μεταβεβληκέναι τὸ δνομα. Σύβαριν οδσαν τὸ άρχαῖον. ὁ δὲ δρμος ταῖς ναυσὶ χειροποίητος καὶ Αδριανού βασιλέως ἐστὶν ἔργον.
- 7. Πρός δὲ τῷ Συβαριτῶν Λιβύων ἐστὶ τῶν ἐν Κυρήνη θησαυρός 10 κεΐνται δε βασιλείς εν αύτι 'Ρωμαίων. Σικελιώτας δε Σελινουντίους άνέστησαν μὲν Καρχηδόνιοι πολέμω, πρὶν δὲ ἢ τὴν συμφοράν γενέσθαι σφίσι, θησαυρόν τῷ ἐν Ὁλυμπία Διὶ ἐποίησαν. Διόνυσος δέ ἐστιν ἐνταῦθα πρόσωπον και άπρους πόδας και τὰς χεῖρας ἐλέφαντος εἰργασμένος.
- 8. Έν δε τω Μεταποντίνων θησαυρώ, προσεχής γάρ τω Σελινουντίων 11 έστιν ούτος, εν τούτω πεποιημένος έστιν Ένδυμίων πλήν δε έσθητός έστι τά λοιπά καὶ τῷ Ἐνδυμίωνι ἐλέφαντος. Μεταποντίνους δὲ ήτις μὲν ἐπέλαβεν άπολέσθαι πρόφασις, ούκ οίδα έπ' έμου δε ότι μη θέατρον και περίβολος τείχους άλλο έλείπετο οὐδεν Μεταποντίου. 9. Μεγαρεῖς δε οί πρὸς τη 12 20 Αττική θησαυρόν τε ώχοδομήσαντο καλ άναθήματα άνέθεσαν ές τὸν θησαυρόν, πέδρου ζώδια χρυσῷ διηνθισμένα, τὴν πρὸς ᾿Αχελῷον Ἡραπλέους μάχην. Ζεύς δὲ ἐνταῦθα καὶ ἡ Δηϊάνειρα καὶ ᾿Αχελῶος καὶ Ἡρακλῆς έστιν, *Αρης τε τῷ 'Αχελώω βοηθών. είστήκει δὲ καὶ 'Αθηνάς ἄγαλμα ἄτε οδσα τῷ Ἡρακλεῖ σύμμαχος · αδτη παρὰ τὰς Ἑσπερίδας ἀνάκειται νῦν τὰς

R τ sup. χ), ήλύχου Va, Ἡγύλου F S (iidem V 17,1 'Ηγύλου), 'Ηγύλου cett. edd. 1. αὐτὸν όμου ex emend. Boeckhii l. l. edd. inde a B, est in La, αὐτόνομον rell. edd. (praeter C) codd., Αὐτονόμου vel Αὐτονόμο coni. F, illud recepit C. - πώλου Ag. 2. αθταί Sch, αδται cett. edd. codd. 8. θησαυρόν έν τοίς Pc. 4. λακρήτης La, μακράτης Pc. 5. του Έπιδαμνίων edd. ante B Am. Pa, marg. R, Va sup. vers., tou Bularrian cett. codd. edd. 6. Aounian AXKBAm. Pa Vb La, Λουπίας cett. edd. codd., Λουσπίας τὸ νῦν Λετζι Va marg. 7. βρεντησίου Pa. — ίδρουντος Vb, ύδρούντο σαι μεταβ. Pc. 8. σύβαρις La. -χεροποιήσαντος Μ. 9. ανδριανού La. 18. δ' ούσα τω ήρ. σύμμαχος, αύτη coni. C.

τὸν ἐν edd. praeter D Sch, Pc M, τῷ ἐν Vab Lab Pad, R marg. D Sch. 15. μεταποντίων Pd. — δηρώ Μ. — τω σελινουντίω M Vab Lab Pcd, των σελινουντίων Pa. 17. τω δυμίωνι La. - μετά ποντίνους Vb et mox μετά ποντίου Μ. 18. μη δε θέατρ. Va. - περίβολος scripsi cl. IV 27,7. VII 18,5. VIII 13,2. 38,1. IX 8,4, idem coni. Frazer, περίβολοι edd. codd. 19. έλλείπετο Ag. 20. ανάθημα M Va SW D, αναθήματα rell. edd. codd. - Edesav Pd. 21. xpus Pa Vb edd., χρυσού M Va Pcd Ag Lab. - διηνθισμένα και την Goldh. 22. διάνειρα Va, διηάνειρα Vb. — ήκλης Ag. 28. έστήκει Μ, είστήκει, η sup. ει, Pd. — άτε 13 εν τῷ 'Ηραίῳ. Τοῦ θησαυροῦ δὲ ἐπείργασται τῷ ἀετῷ ὁ γιγάντων καὶ θεῶν πόλεμος ἀνάκειται δὲ καὶ ἀσπὶς ὁπὲρ τοῦ ἀετοῦ, τοὺς Μεγαρέας ἀπὸ Κορινθίων ἀναθεῖναι τὸν θησαυρὸν λέγουσα. ταύτην Μεγαρεῦσιν ἡγοῦμαι τὴν νίκην 'Αθήνησιν ἄρχοντος γενέσθαι Φόρβαντος, ἄρχοντος δὲ διὰ τοῦ αὐτοῦ βίου παντός ἐνιαύσιαι γὰρ οἰκ ἤσάν πω τότε 'Αθηναίοις αἱ ἀρχαί, 5 14 οἰ μὴν οἰδὲ ὁπὸ 'Ηλείων ἀνεγράφοντό πω τηνικαῦτα αἱ ὀλυμπιάδες. λέγονται δὲ καὶ 'Αργεῖοι μετασχεῖν πρὸς τοὺς Κορινθίους Μεγαρεῦσι τοῦ ἔργου. τὸν δὲ ἐν 'Ολυμπία θησαυρὸν ἔτεσιν ** ὅστερον τῆς μάχης ἐποίησαν οἱ Μεγαρεῖς. τὰ δὲ ἀναθήματα ἐκ παλαιοῦ σφᾶς ἔχειν εἰκός, ἄ γε ὁ Λακεδαιμόνιος 15 Δόντας Διποίνου καὶ Σκύλλιδος μαθητὴς ἐποίησε. 10. Τελευταῖος δὲ τῶν 10 θησαυρῶν πρὸς αὐτῷ μέν ἐστιν ἤδη τῷ σταδίῳ, Γελώων δὲ ἀνάθημα τόν τε θησαυρὸν καὶ τὰ ἀγάλματα εἴναι τὰ ἐν αὐτῷ λέγει τὸ ἐπίγραμμα. οἰ μέντοι ἀνακείμενά γε ἔτι ἀγάλματά ἐστι.

ΧΧ. Τὸ δὲ ὅρος τὸ Κρόνιον κατὰ τὰ ἤδη λελεγμένα μοι παρὰ τὴν κρηπῖδα καὶ τοὺς ἐπ' αὐτἢ παρήκει θησαυρούς. ἐπὶ δὲ τοῦ ὅρους τἢ κορυφἢ ι θύουσιν οἱ Βασίλαι καλούμενοι τῷ Κρόνῳ κατὰ ἰσημερίαν τὴν ἐν τῷ ἦρι 2 Ἑλαφίῳ μηνὶ παρὰ Ἡλείοις. 2. Ἐν δὲ τοῖς πέρασι τοῦ Κρονίου κατὰ τὸ πρὸς τὴν ἄρκτον (τῆς Ἡλτεως) ἔστιν ἐν μέσῳ τῶν θησαυρῶν καὶ τοῦ ὅρους ἱερὸν Εἰλειθυίας, ἐν δὲ αὐτῷ Σωσίπολις Ἡλείοις ἐπιχώριος δαίμων ἔχει τιμάς. τὴν μὲν δὴ Εἰλείθυιαν ἐπονομάζοντες Ὁλυμπίαν, ἱερασομένην ω αἰροῦνται τἢ θεῷ κατὰ ἔτος ἔκαστον ἡ δὲ πρεσβῦτις ἡ θεραπεύουσα τὸν Σωσίπολιν νόμῳ τε άγιστεύει τῷ Ἡλείων, καὶ αὐτὴ λουτρά τε ἐσφέρει τῷ 3 θεῷ καὶ μάζας κατατίθησιν αὐτῷ μεμαγμένας μέλιτι. ἐν μὲν δὴ τῷ ἔμ-

1. καὶ pro δ M Va Lb. 3. λέγουσι Pc. 5. αὐτοῦ A X K F Smin., αὐτοῦ cett. — ήσαν ποτε Pd Ag. 6. δλυμπά (fin. fol.) λέγονται La. 8. ἔτεσι (πεντήκοντα) βστερον coni. C, probant (ἔτεσι ν΄ βστερον) SW Robert Arch. Märch. 3 n., excidit sive numerus sive πολλοῖς. — ἐποίησαν τῆς μάχης Pa. 9. εἴ γε δ Vb Pa, ἄ γε codd. edd. 10. Μέδων pro Δόντας restituendum esse putant SW. — ὁ τελευταῖος? SW, articulum om. codd. edd. 13. γε ἔτι Vb edd., γε ἔτι τὰ Pa, τε ἔτι Va Ag M Lab Pcd, ἔτι τὰ Φγ. coni. Cor. — ἐστιν M Ag Pa Vb SW D, ἐστι cett.

14. δρος τὸ om. La. — κράνιον, p. corr. κρόνιον, Va. 15. δὲ om. M. 16. αί (οί sup. vers.) βασίλαι Vb. — καλούμεναι M Va. 17. ἐλαφοβολιώνι Va. 18. post ἄρκτον Burs.

Gg. v. Gr. II 297 n. 2 inserit τείγος, Robert A. M. XVIII 38 aut του Ἡραίου (cf. VI 19,1) sive τῆς Αλτεως post ἄρκτον excidisse aut ἄρκτον in 'Αλτιν mutandum esse censet, τῆς Αλτεως inserui, v. comm. 19. είληθείας Va, είληθυίας (η sup. ει) M, etiam in sequentibus ήληθυίας, είλήθυιαν Va, είληδυίας infra etiam AX, ήλείδυιαν et infra ήλειδυίας βωμός Ag. — τῷ pro αὐτῷ La. 21. πρεσβύτις edd. aute B Lb Pd Vb, πρεσβύτη Va M, πρεσβύτις cett. edd. codd. θεράπουσα Va. 22. σωσίπαλιν Vb. - edd. inde a Smai. virgulam post καὶ αὐτή ponunt, v. comm. - pro λύτρα, quod est in ll. (λύστρα Ag) edd. ante D, e coni. Kuhnii, quam probant CBSW, λουτρά scribunt D Sch, χύτραν coni. Kays. p. 1010. 23. μεμαγμένας om. La. — έμπροσθε BPc, τὸ

προσθεν του ναου, διπλους γάρ δή πεποίηται, της τε Είλειθυίας βωμός καὶ έσοδος ές αὐτὸ ἔστιν ἀνθρώποις. ἐν δὲ τῷ ἐντὸς ὁ Σωσίπολις ἔχει τιμάς, καὶ ἐς αὐτὸ ἔσοδος οὐκ ἔστι πλὴν τῆ θεραπευούση τὸν θεόν, ἐπὶ τὴν κεφαλήν και το πρόσωπον έφειλκυσμένη ύφος λευκόν. παρθένοι δε εν τῷ τῆς 5 Είλειθυίας όπομένουσαι καὶ γυναϊκες ύμνον άδουσι καθαγίζουσαι δὲ καὶ θυμιάματα παντοΐα αὐτῷ ἐπισπένδειν οὐ νομίζουσιν οίνον. καὶ δρκος παρὰ τῷ Σωσιπόλιδι ἐπὶ μεγίστοις καθέστηκε. 3. Λέγεται δὲ καὶ ᾿Αρκάδων ἐς 4 την Ήλείαν ἐσβεβληκότων στρατιά και των Ήλείων σφίσιν ἀντικαθημένων γυναϊκα ἀφικομένην παρὰ τῶν Ἡλείων τοὺς στρατηγούς, νήπιον παΐδα 10 ξχουσαν ἐπὶ τῷ μαστῷ, λέγειν ὡς τέχοι μὲν αὐτὴ τὸν παἴδα, διδοίη δὲ ἐξ ονειράτων συμμαχήσοντα 'Ηλείοις. οί δε εν ταϊς άρχαϊς, πιστά γάρ την άνθρωπον ήγουντο είρηκέναι, τιθέασι τὸ παιδίον πρό του στρατεύματος γυμνόν. ἐπήεσάν τε δη οί `Αρχάδες, καὶ τὸ παιδίον ἐνταϋθα ήδη δράκων 5 ήν ταραχθεῖσι δὲ ἐπὶ τῷ θεάματι τοῖς ᾿Αρκάσι καὶ ἐνδοῦσιν ἐς φυγήν 15 ἐπέχειντο οί Ἡλεῖοι, καὶ νίκην τε ἐπιφανεστάτην ἀνείλοντο καὶ ὄνομα τῷ θεῷ τίθενται Σωσίπολιν. ἔνθα δέ σφισιν ό δράκων ἔδοζεν ἐσδῦναι μετὰ την μάχην, το ίερον εποίησαν ενταύθα. συν δε αυτώ σέβεσθαι και την Είλείθυιαν ενόμισαν, ότι τὸν παΐδά σφισιν ή θεὸς αύτη προήγαγεν ες άνθρώπους. τοῖς δὲ τῶν ᾿Αρκάδων ἀποθανοῦσιν ἐν τῆ μάχῃ ἐστὶ τὸ μνῆμα 6 20 ἐπὶ τοῦ λόφου διαβάντων τὸν Κλάδεον ὡς ἐπὶ ἡλίου δυσμάς. Πλησίον δὲ της Είλειθυίας ἐρείπια Αφροδίτης Ούρανίας ἱεροῦ λείπεται, θύουσι δὲ καὶ αὐτόθι ἐπὶ τῶν βωμῶν.

4. "Εστι δὲ ἐντὸς τῆς "Αλτεως κατὰ τὴν πομπικὴν ἔσοδον Ἱπποδάμιον 7

έμπροσθε Lb, τὸ έμπροσθεν Μ. 2. έσοδος ούκ ανθρώποις Αg, ἔσοδος ἐς αὐτὸς ανθρ. La, ές αὐτω Vb, corr. in ò, ἐν αὐτω, in marg. ἐς αὐτὸ, Pa. — ἐς αὐτὸ ἔστιν scripsi, ές αὐτό έστιν cett. — οὐδὲ τω La. — έχτὸς Am. codd. edd. ante C, ἐντὸς cod. Casaub. cett. edd. 3. ἐς αὐτῷ Vb, ò sup. Δεραπεύση La. 4. ἐφειλκυσμένην Μ Vab, sed nv ob corr. ambig. in Vb. δρις Ag Pd, δφις La. 5. δπομένουσι Α Χ Κ F, δπομένουσαι Am. cett. edd. codd. γυναϊκας, α sup. ε, Pa. — ἄδουσιν M Ag La, ἄδουσι cett., Vb p. corr. ex ἄδουσαι. — καθαγίζουσαι coni. Robert A. M. XVIII 42, καθαγίζουσι codd. edd. 6. post αὐτῷ edd. ante D inserunt xai (SW inter uncos), quod abest ab codd., D Sch lacunam indicant, SW coni. παντοΐα, ἐπισπένδειν δὲ. 7.

καθέστηκεν B SW Sch Pa Ag, καθέστηκε cett. Va Pcd M Lab. 8. ηλέταν Vb M. 10. αδτη A X Vb, correx. Sylb., αὐτῆ Va, αὐτὴ habent Lab Pacd M. 11. δνειράτων συμμ. volente F ediderunt inde a C, habent Va M Pcd Lab Vn, δνειράτων τὸν συμμ. rell. edd. (etiam Smin.) Pa Vb M, unde Cor. pro τὸν coni. αὐτὸν. — συμμαχήσαντα M Va Pa (Pa o sup. α) et La sup. vers. — τὴν ἀνδρώπου Ag. 12. εἰρημέναι, κ sup. μ, Vb. 13. γυμνὸν usque παιδίον om. M Va. 15. ἐπεγκείντο Vb. — seq. οί om. Va. — ἐπιφανεστάτην, α sup. ην, La. — δνομα Pa in marg. — τῷ δεῷ om. Va. 16. τίδεσδαι M Va. — ἐσδοῦναι Vb Ag, post ἐσδῦναι distinguunt Am. Lb. 19. fon M. 20. 82 τον, δε expunct., Pa. - κλαδέον Lb M. 28. έντὸς, οῖς sup. ὸς, La, v. comm. — Ἱππο-

καλούμενον όσον πλέθρου χωρίον περιεχόμενον θριγκώ. ές τουτο άπαξ κατά έτος έκαστον έστι ταίς γυναιζίν έσοδος, αι θύουσι τη Ίκκοδαμεία καὶ άλλα ἐς τιμὴν δρωσιν αὐτῆς. τὴν δὲ Ἱπποδάμειάν φασιν ἐς Μιδέαν την έν τη Αργολίδι αποχωρήσαι, άτε του Πέλοπος έπι το Χρυσίππου θανάτω μάλιστα ες εκείνην εγοντος την δργήν αὐτοι δε σστερον εκ μαντείας κομί-5 8 σαι φασὶ τῆς Ἱπποδαμείας τὰ ὀστά ἐς ᾿Ολυμπίαν. 5. Ἦστι δὲ ἐπὶ τῷ πέρατι των άγαλμάτων α ἐπὶ ζημίαις ἐποιήσαντο άθλητων, ἐπὶ τούτῳ τῷ πέρατί έστιν ήν Κρυπτήν ονομάζουσιν έσοδον διά δὲ αὐτής τούς τε Έλλανοδίκας ἐσιέναι ἐς τὸ στάδιον * καὶ τοὺς ἀγωνιστάς. τὸ μὲν δὴ στάδιον γής χωμά έστι, πεποίηται δὲ ἐν αὐτῷ καθέδρα τοῖς τιθείσι τὸν 10 άγωνα. 6. έστι δε άπαντικρό των Έλλανοδικών βωμός λίθου λευκού 9 ἐπὶ τούτου καθεζομένη του βωμού θεάται γυνὴ τὰ Ὀλύμπια, ίέρεια Δήμητρος Χαμύνης, τιμήν ταύτην άλλοτε άλλη λαμβάνουσα παρά Ήλείων. παρθένους δε ούχ είργουσι θεάσθαι. πρός δε του σταδίου τω πέρατι, ή τοις σταδιοδρόμοις (ή) άφεσις πεποίηται, Ένδυμίωνος μνήμα ένταθδα λόγω (τω) 15 'Ηλείων ἐστίν.

 Υπερβαλόντι δὲ ἐκ τοῦ σταδίου, καθότι οἱ Ἑλλανοδίκαι καθέζονται, κατὰ τοῦτο χωρίον ἐς τῶν ἵππων ἀνειμένον τοὺς δρόμους καὶ ἡ

δάμειον D Sch Vb, 'Ιπποδάμιον cett. codd. edd., cf. V 22,2, ubi hanc formam etiam D Sch probant, v. Lobeck ad Phryn. 371. 1. πλέθου Va. — περιεχόμενον εν δρ. Pc. θραγκώ Μ. 2. κατά τε ἔτος ἔκαστον ἐ ταίς (sic) γυν. Va. — ἐστι FCS, ἔστι cett. edd. - Ιπποδαμία Ag. 3. άγαλμα ές τιμήν Pd. — μηδέαν Va, μιδέαν, η sup. ι, M. 4. άγορίδι Μ. — ἐπὶ τοῦ χρ. Vb. 5. "ipsum Pelopem" Am., unde αθτὸν eruit S. 6. ές 'Ολυμπίαν scripsi, έν 'Ολυμπία edd. codd., οί & 'Oλ. Herw., v. Hitzig Weit. Beitr. p. 7. - For 8h edd. ante B cum Vb M, έσπ δè cett. edd. Pacd Va Lab, ή sup. è Pa. 7. ἐπὶ ζημίαις scripsi cum codd. (ἐπὶ ζημίας M Vab), ἀπὸ ζημίας edd., ἐπὶ ζημία Sch cl. 23,4, poterat conferre etiam V 21,4. — ἐποίητο La. — ἐπὶ τούτων τῷ π. malit Sch praef. 8. διά τὸ δι' αὐτῆς coni. Schneider, excidisse nadéothus (ut 24,1) recte suspicatur S, ins. Curtius Pelop. II 112 n. 65 post στάδων, indicavi lacunam. 9. στάδιον καὶ ές τοὺς Vb, στάδιον ές τοὺς M. 10. de ev SW D Sch Vab Pad, d' ev

rell. 18. γαμύνη Va. — ταύτη (ταύτη codd. A) ἄλλοτε ἄλλην edd. ante C codd., ταύτην (ν expunct.) ἄλλοτε ἄλλην (ν expunct.) Ag, άλλοτε άλλην om. Va, ταύτην άλλοτε άλλη ex emend. Sylb. cett. edd. - post παρά 'Ηλείων nonnulla excidisse censet Kays. 1100. — παρθένους — θεδίσθαι Valcken. ad Theocr. Adon. p. 198 delet, Cor. negationem tantum eicere vult, Goldh. lepatobas coni. pro beatobas, C haec verba inter uncos se posuisse dicit, at non fecit. 14. In Lb - or vocis exprous est in correctura. 15. σταδιαδρόμοις B Sch Pacd Ag La, σταδιοδρόμοις cett. edd. codd., v. var. lect. cap. VI 7,1. — $(\frac{5}{1})$ inserui, cf. § 10 - (τω) inserui, coni. S. 17. ύπερβαλόνπ SWD Sch Va, δπερβάλλοντι cett. edd. codd., ύπερβαίνονη Goldh. -- καθ' δ η Schneider D, καθότι B Sch, καθ' δτου cett. edd. codd. (καθότου Pd). 18. τουτο τὸ edd. ante SW codd. praeter Va, suadente B om. articulum SW D Sch, in Va est rourd. — corn pro & SW vit. typoth. — ανειμένων C Pc Vb Ag. in hoc o sup. ω, ανειμένον cett. edd. MPa

άφεσίς έστι των Ιππων. παρέχεται μέν ουν σχήμα ή άφεσις κατά πρώραν νεώς, τέτραπται δὲ αὐτῆς τὸ ἔμβολον ἐς τὸν δρόμον. καθότι δὲ τῆ Αγνάπτου στοᾶ προσεχής ἐστιν ἡ πρῷρα, κατὰ τοῦτο εὸρεῖα γίνεται. δελφὶς δὲ ἐπὶ κανόνος κατὰ ἄκρον μάλιστα τὸ ἔμβολον πεποίηται χαλκοῦς. Έκα-11 5 τέρα μὲν δὴ πλευρὰ τῆς ἀφέσεως πλέον ἡ τετραχοσίους πόδας παρέχεται του μήχους, φαοδόμηται δε εν αυταίζ ολχήματα. ταυτα κλήρω τα ολχήματα διαλαγχάνουσιν οί ἐστόντες ἐς τὸν ἀγῶνα τῶν ἴππων. πρὸ δὲ τῶν άρμάτων ή και Ιππων των κελήτων, διήκει πρό αὐτων καλώδιον άντι δοπληγος. βωμός δε ώμης πλίνθου, τα έκτος κεκονιαμένος, έπι έκαστης όλυμπιάδος ποιείται 10 κατά τὴν πρῷραν μάλιστά που μέσην. 'Αετὸς δὲ ἐπὶ τῷ βωμῷ χαλκοῦς 12 κεῖται, τὰ πτερὰ ἐπὶ μήκιστον ἐκτείνων. ἀνακινεῖ μὲν δή τὸ ἐν τῷ βωμῷ πυλακιδια ο τεταλιτένος εμς το βροιτό. ανακικύρεντος σε ο ίτεν ες το ακο πεποίηται πηδάν ό άετός, ώς τοῖς ἥχουσιν ἐπὶ τὴν θέαν γίνεσθαι σύνοπτος, ό δελφίς δὲ ἐς ἔδαφος πίπτει. Πρώται μὲν δὴ ἐκατέρωθεν αί πρὸς τῆ στοῦ 13 15 τη Αγνάπτου χαλώσιν ύσπληγες, και οί κατά ταύτας έστηκότες εκθέουσιν επποι πρώτοι. Θέοντές τε δή γίνονται κατά τούς είληχότας έστάναι τήν δευτέραν τάζιν, και τηνικαυτα χαλώσιν αι δοπληγες αι εν τη δευτέρα τάζει διὰ πάντων τε κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον συμβαίνει τῶν ἵππων, ἔστ' ἀν ἔξισωθώσιν άλλήλοις κατά της πρώρας τὸ ἔμβολον. τὸ ἀπὸ τούτου δὲ ήδη καθέ-20 στηκεν ἐπίδειξις ἐπιστήμης τε ἡνιόγων καὶ ἵππων ὼκύτητος. Τὸ μὲν δὴ ἐξ 14 άργης Κλεοίτας ἐστὶν ἄφεσιν μηγανησάμενος, καὶ φρονήσαί γε ἐπὶ τῷ εύρήματι, ώς και ἐπίγραμμα ἐπὶ ἀνδριάντι τῷ ᾿Αθήνησιν ἐπιγράψαι΄

(ω sup. ο) Va Lab, αναμένων Pd, ανειμένον, ω sup. ο. 1. παρέχεται μέν Pa in marg. 3. 'Αγνάμπτου Am. A X K F, αγνάππου La, 'Αγάπτου Loescher, 'Αγνάπτου cett. edd. codd. 6. οἰκημάτια legisse videtur Am. vertens domunculae. — ταθτα τὰ κληρωτὰ οίκ. edd. ante B codd., ταυτα τὰ κλήρω τὰ οίκ. Pd, ταυτα κληρωτά τὰ οίκ. Cor., ταυτα κλήρω τὰ οἰκ. cett. edd. 8. ἢ καὶ των ίππ, edd. ante B Vb Pa, hic in marg. ins. των, η καὶ ίππ. cett. edd. codd. — δπληγος La, δοπληγος A SW D Sch Vb Ag Lb Pacd M, δοπληγγος cett., cf. Lobeck ad Phryn. p. 71 sq. 9. Am. deleta ante ἐπί virgula distinguit post 'Ολυμπιάδος, sic etiam Lb. 11. ἐκείνων Ag. 13. γίνεσθαι Cor. edd. inde a SW, γενέσθαι cett. edd. codd. -14. πρώτοι - οί πρὸς - τούτους - οί υσπλ. οί edd. ante S Vab Lb Pa M, in hoc

αί πρός, πρώτοι — αί πρός — τούτους — αί δοπλ. αί La, πρώτοι — αί πρὸς τούτους -- αί δοπλ. αί Pd, πρώται --αί πρὸς - ταύτας - αί βσπλ. αί Pc Ag (Ag Pd τούτους) cett. edd. — οίς πρ. τ. στ. τῆ ἀκνάπτω, ου sup. ω, Vb. 15. κνάπτου Lb, 'Αγνάμπτου Am. X K F, ακνάπτου cett. codd., Pa per corr. ex αγνάπτου, 'Αγνάπτου cett. edd. — δοπληγες A S SW D Sch (etiam postea) M Vab Lb Pcd, δπληγες La, βοπληγος Pa, βοπληγγες edd. rell. Ag. 16. έσταναι Μ. 17. υσπληγες codd. praeter Pc La, βσπληγγες Pc, βπληγες La. — αί βσπλ. οί Pc. 18. ἐξίσω δωσιν M. 19. δὲ ante ἤδη om. Va. 21. ἐστιν δ την ἄφ. Cor. — φρονήσας Sylb., ἐφρόνησε Cor., aut cum Sylb. legere aut post φρονήσαί γε inserere λέγεται vult Frazer, v.

δς την ίππάφεσιν εν 'Ολυμπία εδρατο πρώτος, τευξέ με Κλειοίτας υίὸς 'Αριστοκλέους.

Κλεοίτα δέ φασιν δστερον 'Αριστείδην σοφίαν τινά καὶ αὐτὸν ἐς τὸ μηχά-νημα ἐσενέγκασθαι.

8. Παρεχομένου δὲ τοῦ ἱπποδρόμου παρήκουσαν ἐς πλέον τὴν ἑτέραν 5 15 των πλευρών, έστιν επί της μείζονος πλευράς, ούσης χώματος, κατά την διέξοδον την διά του χώματος το των έππων δεϊμα ο Ταράξιππος. σχήμα μέν βωμού περιφερούς έστι, παραθέοντας δε κατά τούτο τούς Ιππους φόβος τε αὐτίχα ἰσχυρὸς ἀπ' οὐδεμιᾶς προφάσεως φανερᾶς καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου λαμβάνει ταραχή τά τε δή άρματα καταγνύουσιν ως ἐπίπαν, καὶ οἱ ἡνίοχοι 10 τιτρώσκονται. και τούδε ήγιοχοι ένεκα θυσίας θύουσι, και γενέσθαι σφίσιν 16 ίλεων εύχονται τὸν Ταράξιππον. Έλληνες δὲ οὸ κατὰ τὰ αὐτὰ νομίζουσιν ές τὸν Ταράξιππον, ἀλλ' οἱ μὲν εἶναι τάφον ἀνδρὸς αὐτόχθονος καὶ ἀγαθοῦ τὰ ἐς ἱππικήν, καὶ ὄνομα 'Ωλένιον αὐτῷ τίθενται' ἀπὸ τούτου δὲ καὶ τὴν 'Ωλενίαν εν τη 'Ηλεία πέτραν φασίν όνομασθήναι. οί δε τόν Φλιούντος 15 Δαμέωνα, μετασχόντα Ήρακλεῖ τῆς ἐπὶ Αὐγέαν καὶ Ἡλείους στρατείας, αὐτόν τε ἀποθανεῖν καὶ τὸν ἔππον ἐφ' ῷ ἐπωχεῖτο ὁπὸ Κτεάτου λέγουσι 17 του "Ακτορος, και τὸ μνήμα κοινὸν Δαμέωνι και τῷ ἔππω γενέσθαι. Λέγουσι δὲ καὶ ὡς Μυρτίλω κενὸν ἐνταῦθα ἡρίον ποιήσειε Πέλοψ, καὶ θύσειέ τε αὐτῷ τὸ ἐπὶ τῷ φόνῳ μήνιμα ἰώμενος, καὶ ἐπονομάσαι Ταράξιππον, ὅτι ͽ τῷ Οἰνομάῳ διὰ τοῦ Μυρτίλου τῆς τέχνης ἐταράχθησαν αί ἴπποι. τοῖς δέ έστιν ελρημένον ώς αὐτὸς Ολνόμαος δ τοὺς Ιππεύοντάς ἐστιν ἐν τῷ δρόμο βλάπτων. ήκουσα δὲ καὶ ἐς τὸν Πορθάονος ᾿Αλκάθουν (ἀν)αγόντων τὴν

comm. 1. ἱππάφεσιν ἐν Cor. edd. inde a B, εν om. FCM Va Pcd Lab Ag Vn, ίππάφεσίν γε Vb Pa, ἱππάθεσιν Ag Pd, ἱππάφεσίν σευ, 'Ολυμπία ΑΧΚS. — δλυμπία La. εδρε τὸ πρώτον Cor., εδρετο D. 2. τοῦ ξέμε ALb, τεθξαί με Pc. — κλεοίτας codd. praeter Pa La, in quibus est κλειοίτας, post κλεοίτας Lb repetit inter uncos ἔστιν ἄφεσιν άθήνησιν έπι. — 'Αριστοκλέος formam doricam scr. Preger. 4. έσενέγκεσθαι La, έσενεγκέσθαι Pa. 5. προήκουσαν Kays. 1. 1. 1100, cf. I 35,1. 7. χρώματος Vb. χωμα pro δείμα codd. 8. ούν ante βωμοῦ scribunt edd. ante S Pa Vab, om. cett edd. codd. -- περιφερούς έτι Μ. -- φόβους, ος sup. ους, La. 10. τὰ δὲ δη M Va. — ως ἐπιπλείστον voluit C. 11.

τιτρώσκωνται Ag. — φίσιν Va, sec. man. praefixit σ. 12. ίλεον Μ. — εύχονται om. Ag Pd. — δνομάζουσιν Vb Lb. 18. άλλοι μέν Ag . 14. ές om. La. 15. πέτρα, ν sup. α, Pa. — φιλιούντος Vb Pc Lab, φιλούντος Va, φιλιούντα Ag Pd, φλιούντος Pa. 16. στρατιάς A codd. 17. έπωχείτο A et edd. post Smin., ἐπωχεῖτο cett. edd. 18. κενὸν legit Am. 19. ήρφον edd. ante B codd. praeter La, Am. "inane monumentum heroicum", "ήρφον] ήρίον. κενόν ήρίον pro κενήριον, ut κενόν μνημα p. 511 v. 41" (Cap. 23,3), Hemsterh. MS., ἢρίον La, coni. Cor., recepp. cett. edd. 20. ίλώμενος anonymus in Aldinae exemplari Dresdensi. — πονομάσαι La. 21. μυρτίλλου Vb Ag. 23. Παρθάονος XKF, Hopddovog cett. edd. codd. — (dv)a-

αἰτίαν, ὡς ἐνταῦθα μεταλάβοι γῆς ὁ ᾿Αλκάθους ἀποθανὼν ὁπὸ Οἰνομάου των Ίπποδαμείας γάμων ένεκα. άτε δὲ ἀτυχήσαντα ἐν ἱπποδρόμω, βάσκανόν τε είναι τοῖς ἱππεύουσι καὶ οὐκ εὐμενῆ δαίμονα. ᾿Ανὴρ δὲ Αἰγύπτιος 18 Πέλοπα έφη παρά του Θηβαίου λαβόντα 'Αμφίονος κατορύξαι τι ένταυθα 5 ένδα καλούσι τὸν Ταράζιππον, καὶ ὁπὸ του κατορωρυγμένου ταραχθήναι μὲν τῷ Οἰνομάφ τότε, ταράσσεσθαι δὲ καὶ βστερον τοῖς πᾶσι τὰς Ιππους. ήξίου δὲ ούτος ὁ Αἰγύπτιος είναι μὲν ᾿Αμφίονα, είναι δὲ καὶ τὸν Θράκα Ορφέα μαγεύσαι δεινόν, καὶ αὐτοῖς ἐπάδουσι θηρία τε ἀφικνεῖσθαι τῷ Ορφεί, και 'Αμφίονι ές τὰς τοῦ τείχους οἰκοδομίας τὰς πέτρας. ὁ δὲ 10 πιθανώτατος, εμοί δοχείν, των λόγων Ποσειδώνος επίχλησιν είναι του Ίππίου φησίν. 9. Έστι δε καὶ εν Ἰσθμιώ Ταράξιππος Γλαθκος δ Σισύφου 19 γενέσθαι δὲ αὐτῷ τὴν τελευτὴν λέγουσιν ὑπὸ τῶν ἔππων, ὅτε Ἦχαστος τὰ άθλα έθηπεν έπὶ τῷ πατρί. ἐν Νεμέα δὲ τῇ ᾿Αργείων ἥρως μὲν ἦν οὐδεὶς δστις ξβλαπτε τούς Ιππους, πέτρας δὲ ὑπὲρ τῶν Ιππων τὴν καμπὴν ἀνεστη-15 πυίας χρόαν πυρράς, ή ἀπ' αὐτῆς αὐγή, κατὰ ταὐτὰ καὶ εἰ πῦρ, ἐνεποίει φόβον τοις ίπποις. άλλα γαρ δ εν 'Ολυμπία Ταράξιππος πολύ δή τι ύπερηρκώς έστιν ες ίππων φόβον. 10. Έπὶ δὲ νύσσης μιας Ἱπποδαμείας ἐστὶν εἰκὼν χαλκή, ταινίαν τε έχουσα καὶ ἀναδεῖν τὸν Πέλοπα μέλλουσα ἐπὶ τή νίκη.

ΧΧΙ. Τὸ δὲ ἔτερον τοῦ ἱπποδρόμου μέρος οὐ χῶμα γῆς ἐστιν, ὅρος 20 δὲ οὐχ ὑψηλόν. ἐπὶ τῷ πέρατι τοῦ ὅρους ἱερὸν πεποίηται Δήμητρι ἐπίκλησιν Χαμύνη. καὶ οἱ μὲν ἀρχαῖον τὸ ὄνομα ἡγηνται' χανεῖν γὰρ τὴν γῆν ἐνταῦθα * τὸ ἄρμα τοῦ "Αιδου καὶ αῦθις μύσαι. οἱ δὲ Χάμυνον ἄνδρα Πισαῖον Πανταλέοντι ἐναντιούμενον τῷ 'Ομφαλίωνος τυραννοῦντι ἐν Πίση καὶ ἀπόστασιν βουλεύοντι ἀπὸ 'Ηλείων, ἀποθανεῖν φασιν αὐτὸν ὑπὸ τοῦ

γόντων Cor., recepi cl. V 5,10, αγόντων codd. edd. 1. μεταλάβοι γής scripsi, cf. IX 32,9. X 21,6, μέρη λάβοι γής edd. codd. (μέρη γῆς λ. Pa, μερὴ Υῆς λαβοι Va), μεταλάβοι ταφής Herw. — ἀπὸ οίν. M Va. 2. γάμων om. La. - άτε δή edd. ante Smai., B codd. praeter M Va, &te 82 M Va Cor. edd. cett. — βάσκανός La. 3. ίππευσιν, in marg, ίππεύουσι, Pd. 5. κατωρυγμένου Lb, κατορυγμένου Vb. 6. παισὶ M Va -τοὺς ໂππους Vb edd. ante Smai., τὰς ἵππ. cett. edd. M Va Lab Ag Pcd. 7. 03705 Aiγυπτίους ΑΧΚ codd, οδτος Αίγύπτιος Hartung Sylb. FCS, confirmat La, in quo est ούτος αἰγύπτίουρος (sic), ούτος ὁ Αἰγύπτιος cett. edd. ex emend. B. 9. 'Ορφεί καί om. La. - αμφίωνι Ag. 10. πιδανότατος Vb. — δοκεί La. 12. έκαστος pro "Ax. Ag. 14. όπὸ τῶν M Va. 15. πυβρὰς Vb Lb Pc. — ὁπ' αὐτῆς, omisso ἡ, Va, ἡ π' αὐτῆς M. — κατὰ ταυτὰ Va edd., κατὰ ταῦτα cett. codd. — post πῦρ Porson. inserit εἴη, non improbant CSB, favere videtur La, in quo πῦρ ἐν ἐποίει (πῦρ εἴη ἐποίει?), πυρῶν Va, v. vol. I ad p. 698,7. 16. γὰρ ἐν sine δ M. 17. ἵππον A M Vb. — ἱπποδαμίας M Pd, om. Vb. — εἰκώς La.

21. χανύνη Α, χαμήνη Vb. — γάρ om. La. 22. ante τὸ άρμα lacunam indicavi, excidisse videtur ὑποδεξαμένην, cf. II 23,2. VIII 22,9, Kays. p. 1100 inserere vult ίνα δέξαιτο, τῷ άρματι coni. Κ, recep. C. 23. πανταλέοντιούμενον La, πάντα λέοντι Lb Pc. — πίσση Ag. 24. βουλεύοντα A X K Vb Pa, βουλεύοντι cett.

Πανταλέοντος, καὶ ἀπὸ τοῦ Χαμώνου τῆς οὐσίας τῆ Δήμητρι οἰκοδομηθῆναι 2 τὸ ἱερόν. 2. ᾿Αγάλματα δὲ ἀντὶ τῶν ἀρχαίων Κόρην καὶ Δήμητρα λίθου τοῦ Πεντέλῃσιν ᾿Αθηναῖος ἀνέθηκεν Ἡρώδης. Ἡν τῷ γυμνασίῳ τῷ ἐν ᾿Ολυμπία πεντάθλοις μὲν καθεστήκασιν ἐν αὐτῷ καὶ δρομεῦσιν αἱ μελέται, κρηπὸς δὲ ἐν τῷ ὑπαίθρῳ λίθου πεποίηται τὸ δὲ ἐξ ἀρχῆς καὶ τρόπαιον 5 κατὰ ᾿Αρκάδων ἐπὶ τῆ κρηπῶι εἰστήκει. ἔστι δὲ καὶ ἄλλος ἐλάσσων περίβολος ἐν ἀριστερὰ τῆς ἐσόδου τῆς ἐς τὸ γυμνάσιον, καὶ αἱ παλαϊστραι τοῖς ἀθληταῖς εἰσιν ἐνταῦθα. τῆς στοᾶς δὲ τῆς πρὸς ἀνίσχοντα ἡλιον τοῦ γυμνασίου προσεχεῖς τῷ τοίχῳ τῶν ἀθλητῶν εἰσιν αἱ οἰκήσεις, ἐπί τε ἄνεμον 3 τετραμμέναι Λίβα καὶ ἡλίου δυσμάς. Διαβάντων δὲ τὸν Κλάδεον τάφος 10 τε Οἰνομάου γῆς χῶμα περιφκοδομημένον λίθοις ἐστί, καὶ ὑπὲρ τοῦ μνήματος ἐρείπια οἰκόδομημάτων ἔνθα τῷ Οἰνομάῳ τὰς ἵππους αὐλίζεσθαι λέγουσιν.

"Όροι δὲ πρὸς 'Αρκάδας τῆς χώρας, τὰ μὲν παρόντα 'Ηλείοις, τὰ δὲ ἐξ ἀρχῆς οἱ αὐτοὶ Πισαίοις καθεστήκεσαν [ἀν]έχοντες κατὰ τάδε. 3. δια-ις βάντων ποταμὸν 'Ερύμανθον κατὰ τὴν Σαύρου καλουμένην δειράδα τοῦ Σαύρου τε μνῆμα καὶ ἱερόν ἐστιν 'Ηρακλέους, ἐρείπια ἐφ' ἡμῶν. λέγουσι δὲ ὡς ὁδοιπόρους τε καὶ τοὺς προσοικοῦντας ὁ Σαῦρος ἐκακούργει, πρὶν ἡ 4 παρὰ 'Ηρακλέους τὴν δίκην ἔσχε. 4. κατὰ ταύτην τὴν ἐπώνυμον τοῦ λὴστοῦ δειράδα ὁ ποταμὸς ἀπὸ μεσημβρίας κατιών ἐς τὸν 'Αλφειὸν καταν-ω τικρὸ τοῦ 'Ερυμάνθου μάλιστα, οὅτός ἐστιν ὁ τὴν Πισαίαν πρὸς 'Αρκάδας διορίζων, ὄνομα δέ οἱ Διάγων. τεσσαράκοντα δὲ ἀπὸ τῆς Σαύρου δειράδος

edd. codd. 1. του γαμύνου om. La. δήμητρι — καὶ δήμητρα Pa in marg. 2. άγαλμα La Pd. — δήμητραν, ν expunct., Pd. 3. admirator M Vab Lab Pcd, admirator Pa edd. - hooding Vb. - post 'Howding distinguunt edd. inde a B, post 'Ολυμπίφ rell. 6. nai allog d' fotin AXKFLb, καὶ ἄλλος δὲ ἔστιν M Vab, καὶ ἄλλος δέ ἐστιν S, con de nai allog cett. edd. codd. 7. της έν τω γυμνασίω La. — ταις άθλ., οι sup. αί, Vb. 9. τείχω Va et M Vb, in quibus tamen of sup. ει. 10. ηλάδεον M Va, τὸνηλάδεον Lb. 11. περιωκοδομημένος ΑΧΚ FS codd. (περὶ φχοδομ. Pc), περιφχοδομημένον Am. Sylb. edd. cett. 12. τοῦ οίνομάου Pa. - τοὺς ἴππους Lb Pa. 14. verba ὄροι δὲ --- κατὰ τάδε aptius collocari in § δ post έση της Πισαίας dicit Sch Jb. f. Ph. 1868 p. 584, vid. comm. — πρὸς ἀρ-

κάδα La, πρὸς άρκάδας τῆς άρκάδας τῆς χώρας Ag. 15. έξ om. Vb. — έχοντες coni. K, probant F Madvig Adv. crit. I 704 n. 2, recepp. CD, cf, Xen, Anab. VII 8,21. Herod, I 180, Frazerus K. O. Muellerum se sequi falso putans àvéyovese delere vult. 16. δè, quod est ante ποταμόν in edd. ante SW et codd. praeter La, K. O. Mueller Dor. II 459 delendum censet, uncis saepserunt SW, om. D Sch. — εὐρύμανθον Vb Lb. — ταύρου καλ. δεφ. σαύρου Vb. 17. σαύρου τὸ μνήμα Lb. 19. παρὰ ήλείους Vb. - Foxev B Vb Pa, Foxe rell. edd. M Lab Pcd Va. - Thy om. edd. ante B Vab La M, maταύτην έπ. Va, την habent cett. edd. Pacd Ag Lb. 20. δειράδα δ SW D Sch, δειράδα cett. edd. codd., Va δειράδας. - μεσημβρίας, σ sup. σ, Pc. 21. (καὶ) οδτος Καγς. 1100. 22. ὄνο δέ οἱ Lb. — pro Διάγων

προελθόντι στάδια έστιν 'Ασκληπιού ναός, ἐπίκλησιν μὲν Δημαινέτου ἀπὸ τοῦ ίδρυσαμένου, ἐρείπια δὲ καὶ αὐτός ἀκοδομήθη δὲ ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ παρὰ τὸν 'Αλφειόν. τούτου δὲ οὰ πόρρω ἱερὸν Διονύσου Λευκυανίτου ὁ πεποίηται, καὶ ποταμὸς παρέξεισι ταύτη Λευκυανίας ἐκδίδωσι μὲν οδν καὶ 5 οὖτος ἐς τὸν 'Αλφειόν, κάτεισι δὲ ἐκ Φολόης τοῦ ὅρους.

- 5. Διαβήση τε δή τὸ ἀπὸ τούτου τὸν ᾿Αλφειόν, καὶ ἐντὸς γῆς ἔση τῆς Φριξαίας. ἐν ταύτη τῆ χώρα λόφος ἐστὶν ἀνήκων ἐς ὀξύ, ἐπὶ δὲ αὐτῷ 6 πόλεως Φρίξας ἐρείπια καὶ ᾿Αθηνᾶς ἐστιν ἐπίκλησιν Κυδωνίας ναός. οὕτος μὲν οὐ τὰ πάντα ἐστὶ σῶς, βωμὸς δὲ καὶ ἐς ἐμὲ ἔστιν ἱδρύσασθαι δὲ τῆ ¹ο θεῷ τὸ ἱερὸν Κλύμενόν φασιν, ἀπόγονον Ἡρακλέους τοῦ Ἰδαίου, παραγενέσθαι δὲ αὐτὸν ἀπὸ Κυδωνίας τῆς Κρητικῆς καὶ τοῦ Ἰαρδάνου ποταμοῦ. λέγουσι δὲ καὶ Πέλοπα οἱ Ἡλεῖοι τῆ ᾿Αθηνᾶ θῦσαι τῆ Κυδωνία πρὶν ἡ ἐς τὸν ἀγῶνα αὐτὸν τῷ Οἰνομάω καθίστασθαι.
- 6. Προϊόντι δὲ ἐντεύθεν τό τε όδωρ τῆς Παρθενίας ἐστὶ πρὸς τῷ 7

 15 ποταιμῷ τάφος ἐπων τῶν Μάρμακος. Ἡποδαιμείας δὲ μνηστῆρα ἔχει λόγος ἀφικέσθαι πρῶτον τοῦτον (τὸν) Μάρμακα, καὶ ἀποθανεῖν ὁπὸ τοῦ Οἰνομάου πρὸ τῶν ἄλλων, ὀνόματα δὲ αὐτοῦ ταῖς ἔπποις Παρθενίαν τε εἶναι καὶ Ἐρίφαν, Οἰνόμαον δὲ ἐπικατασφάξαι μὲν τὰς ἔππους τῷ Μάρμακι, μεταδοῦναι μέντοι καὶ ταύταις ταφῆναι καὶ ὄνομα Παρθενίας τῷ ποταιμῷ ἀπὸ ἔπου τῆς

Sylb. Palm. Exerc. p. 409 malint 1άων, 1 tuetur Διάγων Boblaye Rech. s. l. ruines de Morée p. 128. — της Σαυρου δειράδος SW e coni. a Lab Pacd confirmata, του Σαύρου τής δ. Β e coni., του Σαύρου δειρ. rell., δειράδους Vb. 1. μέν Pd sup. lin. addit. - Δημαίνετος edd. ante D codd., (δειμαίνετος Pc, δημένετος, αι sup. ε utroque, at posterius expunct. Vb), Δημαινέτου coni. S, probant SW, recepp. D Sch. 2. ἐπὶ τόπου by coni. C, SW (praef. vol. I p. LIV) coni. delendum esse tov, conferent IV 34,8. X 37,3. 38,8. VIII 39,5 (ἐπὶ μετεώρου), probo. 8. λευκιανίτου La. 4. ταύτην λευκιανίας Vb. δ. ἐκ Φολόης, τοῦ 'Αστρε ἐν Πελοποννήσω Va marg. 6. διαβήσει Smin. D M Va Lb Vn, διαβήση cett. edd. Facd Vb La. - ἀπὸ τούτου τὸν ποταμὸν scil. τὸν Λευκυανίαν coni. Curtius Pelop. II 108 n. 50 et Herm, XIV 133 n. 3, minime displicet Sch Methodol. 97, obloquitur Erdmann Philol. Anz. 1883 p. 881, Michaelis Philol. XXIV 167 Φριξαίας pro Incaiac, quod est in codd. edd.. recte legit, Burs. ind. lect. hib. Jen. 1872

p. 5 Pausaniam erravisse et revera Pisaeae fines ultra sinistram Alphei ripam promovisse putat, Frazerus suspicatur žu post žon excidisse, v. comm. — γης om. M Va Lb, est in edd. Pac Vb La. - son D. 7. dwhκων - αθηνάς έστιν om. Pd. 8. αθτός SW coni. pro οδτος. 9. οδν τὰ πάγτα εστίν ώς edd. ante B codd. (La om. τά), emend. B. — βωμός καὶ ές έμε έτι edd. ante B La Vb Pa, β. δὲ ἐς ἐμὲ ἔτι Va M, β. δὲ καὶ ές έμὲ ἔπ Ag Lb Pd, β. δὲ καὶ ές έμὲ ἔσπν edd. cett. Pc, žu šouv e constanti Pausaniae usu scribendum esse dicit Herw., cf. I 1,2. 19,3. 31,3. 39,3. II 31,8. 34,1. III 1,2. 2,1. X 29,4, passim. 11. lopodivou Ag Pd. 12. της 'Αθηνά La. 18. τω edd. inde a B cum Pacd Ag La, om. edd. cett. Vab M Lb. 14. πριόντι Va. 15. μάρνακος, μ sup. ν, Pa, sic et postea. — ἱπποσαμείας, δα sup. vers., La. - δè om. Pd. 16. πρώτον Pa in marg. — τὸν inserui, coni. SW. — ἀπὸ του Vb. 17. δνομα Ag, δνομα --- δε (sic) Pd. — ἐρίφαν οἰκίσαι δὲ οἰνόμαον καὶ ἐπικατασφ. μ. τοὺς (τοὺς etiam Lb) ໂππ. Va. 19. καὶ

8 Μάρμακος. ἔστι δὲ καὶ ἄλλος 'Αρπινάτης καλούμενος ποταμός, καὶ οὐ πολὸ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ πόλεως 'Αρπίνης ἄλλα τε ἐρείπια καὶ μάλιστα οἱ βωμοί οἰχίσαι δὲ Οἰνόμαον τὴν πόλιν καὶ θέσθαι τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς μητρὸς λέγουσιν 'Αρπίνης.

7. Προελθόντι δε οὐ πολύ γής χωμά έστιν όψηλόν, των μνηστήρων 5 των Ίπποδαμείας τάφος. Οινόμαον μεν οδν έγγυς άλλήλων κρύπτειν γή φασιν ούχ ἐπιφανῶς αὐτούς. Πέλοψ δὲ ὕστερον μνήμα ἐν χοινῷ σφισιν ἐπλ μέγα έξηρε τιμή τη ές αὐτούς καὶ Ἱπποδαμείας χάριτι, δοκείν δέ μοι καὶ όπόμνημα ες τούς έπειτα δσων τε καὶ οἵων τὸν Οἰνόμαον κρατήσαντα ενί-10 κησεν αὐτός. 'Απέθανον δὲ ὁπὸ τοῦ Οἰνομάου κατὰ τὰ ἔπη τὰς μεγάλας κ 'Ηοίας 'Αλκάθους δ Πορθάονος, δεύτερος οδτος ἐπὶ τῷ Μάρμακι, μετὰ δὲ Αλκάθουν Εδρύαλος και Εδρύμαγός τε και Κρόταλος. τούτων μέν οδν γονέας τε καὶ πατρίδας οὐγ οἶά τε ἢν πυθέσθαι μοι τὸν δὲ ἀποθανόντα έπ' αὐτοῖς 'Ακρίαν τεκμαίροιτο ἄν τις Αακεδαιμόνιόν τε εἶναι καὶ οἰκιστὴν Ακριών. ἐπὶ δὲ τῷ Ακρία Κάπετόν φασιν όπο τοῦ Οἰνομάου φονευθήναι ε καὶ Λυκούργον Λάσιόν τε καὶ Χαλκώδοντα καὶ Τρικόλωνον ἀπόγονον δὲ αὐτὸν είναι καὶ δμώνυμον Τρικολώνω τῷ Λυκάονος λέγουσιν οί ᾿Αρκάδες. 11 Τριχολώνου δὲ ὕστερον ἐπέλαβεν ἐν τῷ δρόμω τὸ χρεών Αριστόμαχόν τε καὶ Πρίαντα, ἔτι δὲ Πελάγοντα καὶ Αἰόλιόν τε καὶ Κρόνιον. οί δὲ καὶ ἐπαριθμοῦσι τοῖς κατειλεγμένοις Ἐρύθραν παἴδα Λεύκωνος τοῦ ᾿Αθάμαντος. 🗈 άπο τούτου Έρυθραι πόλισμα έκαλεϊτο Βοιωτών, και Ἡϊονέα Μάγνητος

oin. Ag. — ταύτας edd. ante B Pa Vb, ταύταις coni. S Cor., dedit B e Pc, consentiunt Va Pd Ag Lab M. — Παρθένιά ἐστὶ τῷ π. coni. F, Παρθενίας (ἐστὶ) τῷ π. C, ἀπὸ Παρθενίας τῷ π. ἵππου τ. Μάρμ. malit S, καὶ τὸ (τὸ expunct.) δνομα τῆς Παρδ. Lb, possis suspicari comy excidisse, at cf. I 8,4. 1. Αρπινάτης SW D Sch M Vb, cf. V 22,6, άρπινάτης Va La Pd, άρπιννάτης Pc, άρπιννάthe Lb. 2. Applying SW D Sch Vb, applying Va, άρπίννης Pd, ἀρπίννης et postea ἀρπίνης La, άρπίννης et mox άρπίνης, ν sup. ν, Pa, άρπίνης, ν sup. ν et mox άρπίννης Pc, cett. edd. hoc loco v geminant. — καὶ ante μάλ. om. La. 6. τη pro γη La. 7. φασίν Pa in marg. 8. 19 om. SM Va, TIMI TE Sylb., quod placet SW, timin til Ag. - Boket be Vb. - καὶ ante ὁπ. sup. lin. Pa. 9. τὸν post οίων om. La. 10. ἀπὸ τοῦ Va. — τὰ om. Va La. 11. ἐοίας Ag. — Πορθάονος Smin. C (sed hic in Erratis restituit Happ.)

B Pcd Va Ag La M, δοθάονος Vb, προθάονος Pa, Παρθάονος cett. edd., in Lb a corr. in ο, cf. VI 20,17. 12. εδρυκλος Va. 13. πείδεσθαί μοι Pd. 15. απρείων M Vb Lab Pd, axperon Va Pa. - dxpeig Vb Lb. 16. γαλκόδοντα Μ Vab Pc. — τρικόλωνος et ἀπόγονος La. 18. Τρυκολώνφ ΑΧΚΕΜ Va Lab Pac, τρυκωλώνω, ο sup. ω primo, Vb, τρικολώνα Ag, τρικόλωνα Pd, Τρικολώvou coni. F, recepp. edd. cett. - δπέλαβεν Vb. — τῷ γρόνω pro τὸ γρεών La, τῷ γρεων Lb. 19. και ante Αίόλιον om. edd. ante B Vb Pa, habent cett. edd. codd. — al όλιόν La. — καὶ post δὲ om. Va. 20. ἐς άριθμ. La, ἐσαριθμ. Pd. — Ερυθρον edd. ante B, ἐρύθρον Vb, ἔρυθον, ρ sup. o et in marg. ἐρύδραν, Pa, Ἐρύδραν cett. edd. codd. 21. 'Ερυθραί edd. ante S, Sch La Pa, 'Ερύdon S ex Eustath. ad Il. II 499, scribunt SW D, Epubpar B, έρυθρα cett. codd. (έρυθρέαι Vb), ἐρυθράπολις Pd. — πόλις La. —

τοῦ Αἰόλου. τούτοις μὲν δη ἐνταῦθά ἐστι τὸ μνῆμα, καὶ τὸν Πέλοπα, ἡνίκα τῶν Πισαίων ἔσχε τὴν ἀρχήν, φασὶν ἐναγίζειν αὐτοῖς ἀνὰ πᾶν ἔτος.

ΧΧΙΙ. Προελθόντι δε δσον τε στάδιον άπο του τάφου σημεϊά έστιν ίερου Κορδάκας ἐπίκλησιν ᾿Αρτέμιδος, ὅτι οἱ του Πέλοπος ἀκόλουθοι τὰ 5 ἐπινίκια ἤγαγον παρὰ τῇ θεῷ ταύτῃ καὶ ὡρχήσαντο ἐπιχώριον τοῖς περὶ τὸν Σίπυλον κόρδακα δρχησιν. τοῦ ἱεροῦ δὲ οὐ πόρρω οἴκημά τε οὐ μέγα καὶ κιβωτός ἐστιν ἐν αὐτῷ χαλκῆ· ὀστά τὰ Πέλοπος ἐν τῇ κιβωτῷ φυλάσσουσι. τείχους δὲ ἢ ἄλλου κατασκευάσματος ἐλείπετο οὐδὲν ἔτι, άμπελοι δὲ ήσαν διὰ τοῦ χωρίου πεφυτευμέναι παντός, ἔνθα ή Πίσα ὡχεῖτο. 10 2. ολαιστήν μέν δή γενέσθαι τή πόλει Πίσον τον Περιήρους φασί του 2 Αλόλου Πισαΐοι δὲ ἐφειλκύσαντο αὐθαίρετον συμφορὰν ἀπεχθανόμενοί τε Ήλείοις και σπουδήν ποιούμενοι τιθέναι τον 'Ολυμπικόν άγωνα άντι 'Ηλείων, οίγε όλυμπιάδι μέν τη όγδόη τον Αργείον έπηγάγοντο Φείδωνα τυράννων των εν Έλλησι μάλιστα όβρίσαντα, καὶ τὸν άγωνα έθεσαν όμου τῷ Φείδωνι. 15 Τετάρτη δὲ όλυμπιάδι καὶ τριακοστή στρατόν οί Πισαῖοι καὶ βασιλεύς αὐτων Πανταλέων δ 'Ομφαλίωνος παρά των προσχώρων άθροισαντες εποίησαν άντλ *Ηλείων τὰ 'Ολύμπια. Ταύτας τὰς δλυμπιάδας καὶ ἐπ' αὐταῖς τὴν τετάρ-8 την τε καὶ έκατοστήν, τεθεῖσαν δὲ όπὸ `Αρκάδων ἀνολυμπιάδας οἱ 'Ηλεῖοι καλούντες οὸ σφάς ἐν καταλόγῳ τῶν όλυμπιάδων γράφουσιν. ὀγδόη δὲ ἐπὶ 20 ταζς τεσσαράχοντα όλυμπιάδι Δαμοφών ό Πανταλέοντος δπόνοιαν μέν τινα παρέσχεν Ήλείοις νεώτερα ές αὐτούς βουλεύειν, ἐσβαλόντας δὲ ἐς τὴν Πισαίαν συν δπλοις ἀπελθεϊν οίκαδε ἀπράκτους ἔπεισε δεήσεσί τε καὶ δρκοις.

'Ηϊόνες Μάγνητες τοῦ Αἰόλου Α Χ Κ codd., ες in ἡτόνες expunct. in Pa, 'Ητονέα Μάγνητος τοῦ Αἰολίδου van Staveren coni. in Miscell. Observ. Vol. Χ Τ. Ι p. 99. 100 (F), recepp. F C, 'Ητονέα Μάγνητος τοῦ Αἰόλου Palmer. MS. cett. edd., cf. Apollod. I 7,3. 9,6. 2. Πισσαίων Α Vab. — αὐτοῖς om. edd. ante B M Vab, est in cett. edd. codd. — άπαν ἔτος, in marg. ἀνὰ πᾶν ἔτος.

3. δοσον A Vb. — τε om. Pa. — post στάδων habent ἀπὸ τοῦ τάφου edd. inde a B Pacd Ag Lab, om. rell. edd. Vab M. — σημέῖα τ' ἐστιν Va. 5. τοῖς bis Pa. 7. ἐν αὐτῷ Va M Pcd Ag Lb, ἐν αὐτῷ edd. Pa Vb La. — ὀστὰ τὰ πέλοπα La, unde SW D Sch ὀστὰ τὰ Πέλοπος, hoc est in Pacd, ὀστὰ τοῦ Πέλοπος rell. 8. φυλάσσουσι scripsi cum Smai. C, φυλάσσον edd. ante Smai. Pa, φυλάσσουσα M Va Pcd Ag Lab Vn, rec.

Β εν τη κιβωτώ damuans, φυλάσσονται SW D Sch Vb, ται expunct. in Vb, "conservantur" Am., cf. II 13,4. III 14,5. IV 33,5. VII 5,8. 9. Πίσσα A M Vab. 10. Πίσον SSWD, Πίσον cett. edd. La Pac, πίσσον Vab, πίσου Lb Pd, πόσον Μ. 11. πισσαίοι Va. — ἐφελκύσαντο codd. — ἀπεχθαινόμενοι Va. 12. σπουδή Va. — δλυμπιακόν edd. ante BM Va Pa. 13. όγδός και είκοστή Falconer. ad Strab. vol. I p. 518, v. comm. — φείδονα La. — τυράννων — δβρισάντων Smai. M Va Lb, τυράννων - ύβρίσαντα edd. rell. Vb Pacd Ag La, τύραννον --- δβρισάντων C. O. Mueller Aeginet. p. 52. 16. πρός χώρων Μ, προςχώρον, ων sup. vers., La. 18. ἀνολυμπίαδα Μ Vab La Pcd, ἀν όλυμπίαδα Lb, όλυμπιάδα, αν sup. o, Pa, 'Απολυμπιάδας S. — οἱ Ἡλεῖοι om. Va. 20. δαμαφών, o sup. α, Vb. 21. ήλείαν La. 22. πισαΐαν Μ.

- 4 Πύρρου δὲ τοῦ Πανταλέοντος μετὰ Δαμοφῶντα τὸν ἀδελφὸν βασιλεύσαντος Πισαῖοι πόλεμον ἐκούσιον ἐπανείλοντο Ἡλείοις. συναπέστησαν δέ σφιστν ἀπὸ Ἡλείων Μακίστιοι καὶ Σκιλλούντιοι, οὅτοι μὲν ἐκ τῆς Τριφυλίας, τῶν δὲ ἄλλων περιοίκων Δυσπόντιοι. τούτοις καὶ μάλιστα ἐς τοὺς Πισαίους οἰκεῖα ἦν, καὶ οἰκιστὴν Δυσποντέα γενέσθαι σφίσιν Οἰνομάου παῖδα ἐμνη-5 μόνευον. Πισαίους μὲν δὴ καὶ ὅσοι τοῦ πολέμου Πισαίοις μετέσχον, ἐπέ-λαβεν ἀναστάτους ὅπὸ Ἡλείων γενέσθαι.
- 3. Πύλου δὲ τῆς ἐν τῆ Ἡλεία δῆλα τὰ ἐρείπια κατὰ τὴν ἐξ Ὁλυμπίας ἐστὶν ἐς Ἡλιν ὀρεινὴν ὁδόν· ὀγδοήκοντα δὲ στάδια ἐς Ἡλιν ἀπὸ τῆς Πύλου. ταύτην τὴν Πύλον ῷκισε μὲν κατὰ τὰ ἤδη λελεγμένα μοι Μεγαρεὺς ἀνὴρ 10 Πύλων ὁ Κλήσωνος· γενομένη δὲ ὑπὸ Ἡρακλέους ἀνάστατος, καὶ αῦθις ἐπισυνοικισθεῖσα ὑπὸ Ἡλείων, ἔμελλεν ἀνὰ χρόνον οὐχ ἔξειν οἰκήτορας. 6 Παρὰ δὲ αὐτὴν ποταμὸς Λάδων κάτεισιν ἐς τὸν Πηνειόν. λέγουσι δὲ οἱ Ἡλεῖοι καὶ ἔπος ἐς τὴν Πύλον ταύτην ἔχειν τῶν Ὁμήρου.

γένος δ' ήν έχ ποταμοῖο

'Αλφειού, δστ' εδρὸ ρέει Πυλίων διὰ γαίης.

καὶ ἐμὲ ἔπειθον λέγοντες· ρεῖ γὰρ δὴ διὰ τῆς χώρας ταύτης ὁ ᾿Αλφειός, ἐς δὲ ἄλλην Πύλον οὐκ ἔστιν ἐπενεγκεῖν τὸ ἔπος. Πυλίων γὰρ τῶν ὁπὲρ νήσου τῆς Σφακτηρίας οὐ πέφυκεν ἀρχὴν διοδεύειν τὴν γῆν ὁ ᾿Αλφειός· οὐ 7 μὴν οὐδὲ ἐν τῆ ᾿Αρκάδων Πύλον ποτὲ ὀνομασθεῖσαν ἴσμεν πόλιν. 4. ᾿Απέχει ω δὲ ὡς πεντήκοντα ὑΟλυμπίας σταδίους κώμη τε Ἡλείων Ἡράκλεια καὶ πρὸς αὐτῆ Κύθηρος ποταμός· πηγὴ δὲ ἐκδιδοῦσα ἐς τὸν ποταμὸν καὶ νυμφῶν ἐστιν ἱερὸν ἐπὶ τῆ πηγῆ. ὑΟνόματα δὲ ἰδία μὲν ἑκάστη τῶν νυμφῶν Καλλιφάεια καὶ Συνάλλαξις καὶ Ἡηγαία τε καὶ Ἰασις, ἐν κοινῷ δέ

1. μετά μοφώντα La. 2. πισαίων M Va, πίσαιοι La. - ήλείαν La ("compendia pro ois et av facile hoc codice confunduntur" SW). 3. κακίστιοι M Va. — σκιλούντιοι Pa. 5. καὶ δυσποτέα Va, omisso οἰκιστὴν, δυσπονδέα Pc Ag, δυσπονταία, έ sup. αί, Vb. 6. ἐσέλαβεν Ag. 7. ἀναστάντους La. 9. ές Ήλιν — στάδια ές om. Va, στάδια om. M Lb. 11. "pro Πύλων alibi pluries Πύλας legi observat Palm. MS., cf. IV 36,1 (ubi Πύλος); Ι 5,3 et Ι 39,4 (ubi Πύλας)." SW. — κλύσωνος Pd. — ύπὸ τοῦ Ἡρ. edd. ante B, Vab, habet Pa in marg., om. articulum cett. edd. codd. 12. ἐπ' ἴση οἰκισθεῖσα Vales. (SW), ἐπὶ συνοικ. Lb. 13. ὁ ποτ. Pd. — ποταμούς La. — οί om. Pa. 14. έγει

M Vb, έχειν, ν expuncto, Pa. 15. γένος om. La. — δὲ Τίν Va. — ποταμοῦ A M Vab Lab Pcd Ag. 16. αλφεού La Pa. — ος ρα ρέεν A La Pa, δς δέεν δὰ Vb, δς ρα ρέων Va, δς ρέεν είς M Pcd Ag Lb. 17. δη om. La Pad. - διὰ τῆς γώρας ταύτης edd. inde a B Pacd Ag Lab, ρεί γάρ γάρ (sic) διά τῆς ταύτης Vb, inter utrumque γὰρ erat δ, id vero expunct., της χώρας om. edd. rell. M Va. 19. βακτηρίας Ag Pd, φακτηρίας La. — οδ μὲν οὐδὲ La. 20. τὴν πόλιν M Va. 21. καὶ ante πρὸς om. Ag Pd. 22. κυθηρὸς Lb. 23. ἐν τῆ πιγη Ag Pd. — ίδια A Vb Lab Pd. — μέν Pa in marg. 24. καλλιφάνεια Vb Ag, καλιφάεια La, alt. λ sup. vers. συνάλλασις codd. — Πηγαϊά τε edd. A X

15

σφισιν ἐπίκλησις Ἰωνίδες. λουομένοις δὲ ἐν τῆ πηγῆ καμάτων τέ ἐστι καὶ ἀλγημάτων παντοίων ἰάματα. καλεῖσθαι δὲ τὰς νύμφας ἀπὸ Ἰωνος λέγουσι τοῦ Γαργηττοῦ, μετοικήσαντος ἐνταῦθα ἐξ ᾿Αθηνῶν.

5. Εί δε έλθεῖν ες Ήλιν διὰ τοῦ πεδίου θελήσειας, σταδίους μέν 8 5 είχοσι και έχατον ες Λετρίνους έζεις, ογδοήχοντα δε εκ Λετρίνων και έχατον ἐπὶ Ἡλιν. Τὸ μὲν δη ἐξ ἀρχῆς πόλισμα ἡν οἱ Λετρῖνοι, καὶ Λετρεὸς ὁ Πέλοπος έγεγόνει σφίσιν ολιιστής. ἐπ' ἐμοῦ δὲ ολιήματά τε ἐλείπετο ὀλίγα καλ 'Αλφειαίας Αρτέμιδος ἄγαλμα ἐν ναῷ. γενέσθαι δὲ τὴν ἐπίκλησιν τῇ θεῷ λέ-9 γουσιν ἐπὶ λόγω τοιῷδε· ἐρασθήναι τῆς ᾿Αρτέμιδος τὸν ᾿Αλφειόν, ἐρασθέντα δέ, 10 ώς ἐπέγνω μὴ γενήσεσθαί οἱ διὰ πειθοῦς καὶ δεήσεως τὸν γάμον, ἐπιτολμᾶν ώς βιασόμενον την θεόν, καὶ αὐτὸν ἐς παννυχίδα ἐς Λετρίνους ἐλθεῖν ὑπὸ αὐτής τε άγομένην τής 'Αρτέμιδος καὶ νυμφών, αὶ παίζουσαι συνήσαν αὐτή: την δὲ, ἐν ὁπονοία γὰρ τοῦ ᾿Αλφειοῦ την ἐπιβουλην ἔχειν, ἀλείψασθαι τὸ πρόσωπον πηλώ καὶ αὐτὴν καὶ ὅσαι τῶν νυμφῶν παρῆσαν, καὶ τὸν ᾿Αλφειόν, 15 ώς ἐπῆλθεν, οὐχ ἔχειν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἄλλων διακρίναι τὴν Αρτεμιν, ἄτε δε οὐ διαγινώσκοντα ἀπελθεῖν ἐπὶ ἀπράκτω τῷ ἐγχειρήματι. Λετριναῖοι 10 μεν δή 'Αλφειαίαν ἐκάλουν τὴν θεὸν ἐπὶ τοῦ 'Αλφειοῦ τῷ ἐς αὐτὴν ἔρωτι' οί δὲ Ἡλεῖοι, φιλία γάρ σφισιν ύπηρχεν ἐξ ἀρχής ἐς Λετριναίους, τὰ παρὰ σφίσιν 'Αρτέμιδι ές τιμήν τη Έλαφιαία καθεστηκότα ές Λετρίνους τε μετή-

Κ F C Pd M, πηγαΐά ται, ε sup. αί, Vb. 1. ἐπίκλησιν edd. ante F codd. praeter Va, ἐπύκλησις cett. edd. Va. — λουομένοις codd. edd. praeter D Sch, qui e coni. S λουμένοις scribunt, cf. II 38,2. III 19,10. IX 2,3; at VII 23,3. VIII 28,3 etiam Sch o retinet, Pausanias utraque forma usus esse videtur. 3. του γάρ γήττου M Vab Lb. Γαργηττου B D Sch Pc, Γαργήττου cett. edd. codd. — μετοικίσαντος Μ. 4. σταδίοις — ήξεις Cor., στάδιοι -- είσιν Kays. 1101. 5. ές λεκτρίνους Va. — έξεις Pa corr. in ήξεις, έξεις om. La. — έκ λεκτρίνων Vb La, έκ λετρίνων Pa in marg. — καὶ έκατὸν — Λετρίνων om. M Ag. 6. Λετρίνοι B e Pc, recepp. SW D Sch, Λέτρινοι cett. edd., λεκτρίνοι Va, λετρινοί M Vb Lab Pa, λετρίνοι Pd. - λεχτρεύς Va, λετράς La. - πόλεμος Vb, ad marg. γρ. πέλοπος. 7. αλφιαίας M Va, αλφείας cett. codd. (Vb aberrans άλφείας άρτέμιδος τὸν άλφειόν ἐρασθέντα). 8. ἐν τῷ ναφ (τφ expunct.) Lb. 10. δεήσεσθαι Pc. 11. βιασάμενον edd. ante Smin. M Vab, βιασόμενον Sylb. Cor. cett. edd. codd.

— πανυχίδα Ag. — λεκτρίνους Va. 12. αγόμενον edd. ante B codd. (αγόμενος, ν sup. ς, Pa), ἀγομένην Goldh. cett. edd. νύμφαι αί, corr. in νύμφαις αίς, Pd. — αίς παίζων συνήν ακολουδών αύτη edd. ante D Vab Pa, ἀκολουδών om. cett. codd. Sch, incl. D (αὐτή La, αὐτήν Pd, om. cod. Phral.), Buttm. coni. αι παίζουσαι συνήσαν αὐτή s. αι παίζουσαι ήκολούθουν αὐτη, illud mecum probat J. C. Schmitt Philol. XI 472, Seemann Quaestiones gramm. et crit. ad Paus. spect, p. 11 minus apte coni. αίς παίζουσα συνήν αὐτή (scil. "Αρτεμις). 13. έχει Vab M. 14. πηλβ om. La. — καὶ αὐτὴν La edd., καὶ αὐτὴ cett. codd. 15. ἐπῆλθεν Pa, ἐσηλθεν cett. codd. edd. — αὐτῶν Vb M, in hoc ον sup. ων, αὐτὴν J. C. Schmitt l. l., probat Sch Jb. f. Ph. 1864 p. 42. 16. δὲ post ἄτε om. Va Pa, δὴ Phral. διαγιγνώσκοντα La Pc. - τω om. Pa. 17. άλφιαίαν M Vab Pa hic et infra, ibi etiam A. 19. 'Αρτέμιδος edd. ante SW codd. ('Αρτεμίδωρος Pd), 'Αρτέμιδι coni. B, recepp. SW D Sch. — ές om. Va. — τη έλαφραία Pc.

γαγον καὶ τῆ ᾿Αρτέμιδι ἐνόμισαν τῆ ᾿Αλφειαία δράν, καὶ οὕτω τὴν ᾿Αλφει11 αίαν θεὸν Ἐλαφιαίαν ἀνὰ χρόνον ἐξενίκησεν ὀνομασδήναι. Ἐλαφιαίαν δὲ
ἐκάλουν οἱ Ἡλεῖοι τὴν ϶Αρτεμιν ἐπὶ τῶν ἐλάφων, ἐμοὶ δοκεῖν, τῆ θήρα:
αὐτοὶ δὲ γυναικὸς ἐπιχωρίας ὄνομα εἶναι τὴν Ἑλάφιον, καὶ ὑπὸ ταύτης τραφῆναι τὴν ϶Αρτεμίν φασι. Λετρίνων δὲ ὅσον τε ἔξ ἀπωτέρω σταδίοις ἐστὶν 5
ἀέναος λίμνη τριῶν που τὴν διάμετρον σταδίων μάλιστα.

ΧΧΙΙΙ. Έν δὲ Ἡλιδι τὰ ἄξια μνήμης γυμνάσιόν ἐστιν ἀρχαΐον. καὶ όσα ές τους άθλητας πριν ή ές 'Ολυμπίαν άφικνεῖσθαι νομίζουσιν, έν τούτο σφίσι τῷ γυμνασίῳ δρᾶν καθέστηκε. πλάτανοι μὲν όψηλαλ διὰ τῶν δρόμων πεφύκασιν έντος τοίχου. ό σύμπας δε οδτος περέβολος καλείται Ξυστός, ν 2 ότι 'Ηρακλεϊ τῷ 'Αμφιτρύωνος ἐς ἄσκησιν ἐγίνετο, ὅσαι τῶν ἀκανδῶν ἐφύοντο ένταϊθα έπὶ έκάστη ήμέρα σφας άναζύειν. χωρίς μέν δή ές αμιλλαν των δρομέων έστιν αποκεκριμένος δρόμος, ονομάζεται δε ύπο των έπιχωρίων ίερος, χωρίς δε ένθα επί μελέτη δρομείς και οί πένταθλοι θέουσιν. 2. έσπ δε εκ τε γυμνασίο καγούπενον Πγερδιον· εκ σε αφτι αρπεραγγοριστ οι π Ελλανοδίκαι αὐτούς καθ' ήλικίαν ή καὶ αὐτῷ διαφέροντας τῷ ἐπιτηδεύματι 3 συμβάλλουσι δὲ ἐπὶ πάλη. Εἰσὶ δὲ καὶ θεών ἐν τῷ γυμνασίω βωμοί Ήρακλέους του 'Βαίου, Παραστάτου δὲ ἐπίκλησιν, καὶ Ἐρωτος, καὶ ὁν 'Ηλείοι και 'Αθηναίοι κατά ταὐτά 'Ηλείοις 'Αντέρωτα ὀνομάζουσι, Δήμητρός τε καὶ τῆς παιδός. ᾿Αχιλλεῖ δὲ οὐ βωμός, κενὸν δέ ἐστιν αὐτῷ μνῆμα ἐκજ παντείας. της πανηγύρεως δε άρχομένης εν ήμερα όητη περί αποκλίνοντα ές δυσμάς του ήλίου τον δρόμον αί γυναϊκες αί Ήλειαι άλλα τε του Αγιλλέως δρώσιν ες τιμήν και κόπτεσθαι νομίζουσιν αὐτόν.

1. ἀλφιαία M Ag Pa Lab, 'Αλφειώα s. 'Αλφειώα Meineke vind. Strab. p. 105. — τὴν ἀλφειάαν La, ἀλφιαίαν Lb Pd M. 2. θεὸν ἐλαφειαίαν A. — ἐλαφαίαν Pd Lb, ἐλαφραίαν Pc. 4. αὐτὴ Va. — ἐλάφειον Lb. 5. ὅσον γε edd. ante B Pa M Vb, ὅσον τε cett. edd. codd. — ἐξ ἀπ. Pc Lb. — σταδίους Vb. 6. ἀξνναος edd. praeter D et Sch, codd. praeter La, qui cum D Sch ἀξναος habet, sic per corr. etiam Pc.

8. ἐς δλυμπία La. — ἀφικέσθαι. νεί sup. έ, Pa. 9. τὸν δρόμον Va. 10. τείχους? Sch praef., probat Kays. Jb. f. Ph. 1854 p. 427. τύχοι Va, τείχου Vb, cf. VI 21,2. 11. έγίγνετο Ag. — τὸν ἀκ. Va. 13. δρομέων malint S Emper., probant SW, scribunt D Sch, δρόμων edd. codd. — ἀποκεκριμ-

μένος Va, ἀποκεκρυμμένος Vb, ἀπεκεκριμένος. o sup, e, La. 14. SW xal post δρομές omittendum putant, uncis notat D. - 8-6ουσι Va. 15. έν δ' αὐτῷ Va. — συμβάλλουσιν οί — έπιτηδεύματι om. M, συμβάλουσιν Pa. 16. αὐτοὺς Sch, τοὺς edd. cett. codd., έκάστους Zink. — ίσα φέροντας pro διαφέροντας Kays. Jb. f. Ph. 1854 p. 431, sed dicunt ίσα φέρεσθαι, non φέρειν. cf. II 34,5, v. comm. 17. συμβάλουσι Pa Va. — ἐπὶ στήλην Vb, ἐπὶ πάλω Am. Sylb. S, placet SW, Curtius Pel. II p. 100 n. 25 aut ἐπὶ πάλφ legendum aut post ἐπὶ πάλη cetera certamina excidisse dicit, v. comm. 20. 1996 om. Pc. - xaνὸν Vb. 21. ἀποκλίνοντος ΑΧΚ Vb, περιαποκλίνοντος Pa, αποκλίνοντα cett. edd. codd. 22. άλλαί τε M. 23. αύτὰς coni. C.

3. Έστι δὲ καὶ ἄλλος ἐλάσσων γυμνασίου περίβολος, δς ἔχεται μὲν 4 τοῦ μείζονος, τετράγωνον δὲ ὀνομάζουσιν ἐπὶ τῷ σχήματι. καὶ παλαΐστραι τοῖς ἀθλοῦσιν ἐνταῦθα πεποίηνται, καὶ συμβάλλουσιν αὐτόθι τοὺς ἀθλητὰς οὸ παλαίσοντας ἔτι, ἐπὶ δὲ ἱμάντων τῶν μαλακωτέρων ταῖς πληγαῖς. ἀνάδ κειται δὲ καὶ τῶν ἀγαλμάτων τὸ ἔτερον, ά ἐπὶ ζημία Σωσάνδρου τε τοῦ Σμυρναίου καὶ Ἡλείου Πολύκτορος τῷ Διὶ ἐποιήθη. 4. Ἐστι δὲ καὶ τρίτος 5 γυμνασίου περίβολος, δνομα μέν Μαλθώ της μαλακότητος του έδάφους ένεκα, τοῖς δὲ ἐφήβοις ἀνεῖται τῆς πανηγύρεως τὸν χρόνον πάντα. ἔστι δὲ έν γωνία της Μαλθούς πρόσωπον Ήρακλέους άγρι ές τους ώμους, και έν 10 των παλαιστρών μια τύπος Έρωτα έχων ἐπειργασμένον καὶ τὸν καλούμενον Αντέρωτα: έχει δὲ δ μὲν φοίνικος δ Έρως κλάδον, δ δὲ ἀφελέσθαι πειράται τὸν φοίνικα ὁ ᾿Αντέρως. τῆς ἐσόδου δὲ ἐκατέρωθεν τῆς ἐς τὴν 6 Μαλθώ παιδός ξοτηκεν είκων πύκτου· καὶ αὐτὸν ξφασκεν ὁ νομοφύλαξ 'Ηλείων γένος μὲν'Αλεξανδρέα είναι της ύπερ Φάρου της νήσου, Σαραπίωνα 15 δε δνομα, αφικόμενον δε ες Ήλιν σπανίζουσι σίτου σφίσι τροφάς δούναι. τούτω μέν αὐτόθι άντὶ τούτου γεγόνασιν αί τιμαί. γρόνος δὲ στεφάνου τε του εν 'Ολυμπία και εύεργεσίας αύτι της ες 'Ηλείους όλυμπιας έβδόμη πρός ταϊς δέκα τε καὶ διακοσίαις. 5. Έν τούτω τῷ γυμνασίω καὶ βουλευ-7 τήριον έστιν Ήλείοις, και ἐπιδείζεις ἐνταύθα λόγων τε αὐτοσχεδίων καὶ 20 συγγραμμάτων ποιούνται παντοίων χαλείται δε Λαλίγμιον, του άναθέντος

1. μέν om. La. 2. παλαίστραν C Smai., παλαίστρας malit F, παλαίστρα Pd, παλαίστρα Ag Lb M, παλαίστραι Va La Pc, παλαΐστραι cett. edd. Pa Vb. 8. ποιούνται codd. edd., πεποίηνται ego. 4. μαλακοτέρων Vb. 5. not om. S M Va, SW "fortasse δ' ἐκεῖ τῶν." — ἀπὸ ζημίας Cor. Smai., quod SW non displicet, cf. 20,8. — TE inserunt cum Pacd Ag Lab edd. inde a B, abest a cett. edd. Vab M. 6. πολύ πολύκτορος Pd. 7. Μαλκὸ A, qui deinde habet μαλαθώτητος vitio typoth. πο et θω syllabis transpositis, Μαλκω XKFC Smai., Μαλδώ Am. Hartung. Casaub. cett. edd. Va Pacd Ag Lab M, µalδω Vb, Μαλδακώ Pors. coni. — μαλδακότητος Hartung, μαλακώτητος Vb M. — του om. Va, habent cett., Pa in marg. 8. τῆς Μαλθούς A Smin. edd. inde a B, της μαλδούς La, της μαλδώ Vb R Ag Pcd Lb, της μαλδώ Va M, της Μαλχούς X K F C Smai. — πρότερον pro πρόσωπον Pd. — ἄγρις edd. ante B Lb, ἄχρι cett. edd. codd. —

καὶ ἐν τῶν παλαιστρῶν μιὰ τύπος edd. inde a B, μια et έν των ex emend. Porsoni Clavierio quoque probata, καὶ ταινιών παλαιστών μιᾶς τύπος ΑΧΚ Pa, sup. lin. ἐνίων. παλαιστών μία Ρα, καὶ ταινίων παλαιστρών μιάς, τύπος FC, καὶ ἐνίων παλαιστρών μία τύπ. Va R Ag Pd (R ad marg. ἄλλ. μιδίς), καὶ αἰνίων (ἐ sup. αἰ Μ) παλαιστρών μία τύπ. Pc Lab M, καὶ ταινιών παλαιστρικών μία καὶ τύπ. Smin., in ed. mai. καὶ ante τύπ. om., παλαιστικών ε. παλαιστρικών voluit iam Sylb. 10. Eyov A X K Vb Lab M Pc, in M ω sup. ο. — ἀπειργασμένον edd. ante C codd. (La ἀπηργασμένον), ἐπειργασμένον ex emend. Sylb. cett. edd. 11. κλάδος Vb. 12. ἐσόδου om. Vb. 14. ἀλεξανδρία Ag. — παραπίωνα M, σαραπίονα Pc Vb, "Serapionem" Am. 15. δε post άφικ. om. Ag. — σίτου om. Va. 16. τούτω Pa edd., τοῦτο Vb, τούτου cett. codd. — χρόνου Pd Ag, γρόνον La. 17. έβδόμω M Lb Pcd. 19. ἐπίδειξιν La. - τε om. Pa. 20. χαλίχμιον Lb.

- ¿ ἐπώνυμον. Περὶ δὲ αὐτό ἀσπίδες ἀνάκεινται, θέας ἕνεκα καὶ οὐκ ἐς ἔργον πολέμου πεποιημέναι.
- 6. Έκ δὲ τοῦ γυμνασίου πρὸς τὰ λουτρὰ ἐρχομένοις δι' ἀγυιᾶς τε ἡ δδὸς Σιωπῆς καὶ παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς Φιλομείρακός ἐστιν 'Αρτέμιδος. τῆ μὲν δὴ θεῷ γέγονεν ἡ ἐπίκλησις ἄτε τοῦ γυμνασίου γείτονι· τῆ ἀγυιᾶ δὲ ι Σιωπῆς ὄνομα ἐπὶ λόγῳ τοιῷδε τεθῆναι λέγουσιν. ἄνδρες τοῦ 'Οξύλου στρατεύματος ἐπὶ κατασκοπῆ τῶν ἐν 'Ηλιδι ἀποπεμφθέντες, καὶ ἀλλήλοις φθέγγεσθαι μὲν μηδὲν ἔτι αὐτοί, ἐπακροᾶσθαι δὲ εἴ τι παρὰ τῶν ἐντὸς πυθέσθαι δυνήσονται, οὕτω λανθάνουσι παρελθόντες ἐς τὴν πόλιν κατὰ τὴν ιο ἀγυιὰν ταύτην, καὶ ἐπακούσαντες ὁπόσα ἐβούλοντο ἐπανίασιν αὔθις ἐς τοὺς Αἰτωλούς· καὶ ἡ ἀγυιὰ τὸ ὄνομα εἴληφεν ἀπὸ τῶν κατασκόπων τῆς σιωπῆς.

ΧΧΙV. Έτέρα δὲ ἔξοδος ἐκ τοῦ γυμνασίου φέρει μὲν ἔς τε τὴν ἀγορὰν καὶ ἐπὶ τὸν Ἑλλανοδικεῶνα καλούμενον, ἔστι δὲ ὑπὲρ τοῦ ᾿Αχιλλέως τὸν τάφον καὶ ταύτῃ τοὺς Ἑλλανοδίκας ἰέναι καθέστηκεν ἐς τὸ γυμνάσιον. ¹³ ἐσίασι δὲ πρὶν μὲν ἢλιον ἀνίσχειν συμβαλοῦντες δρομέας, μεσούσης δὲ τῆς ἡμέρας ἐπὶ τὸ πένταθλον καὶ ὅσα βαρέα ἄθλα ὀνομάζουσιν.

2. 'Η δὲ ἀγορὰ τοῖς 'Ηλείοις οὐ κατὰ τὰς Ἰώνων καὶ ὅσαι πρὸς Ἰωνία πόλεις εἰσὶν Ἑλλήνων, τρόπῳ δὲ πεποίηται τῷ ἀρχαιοτέρῳ, στοαῖς τε ἀπὸ ἀλλήλων διεστώσαις καὶ ἀγυιαῖς δι' αὐτῶν. ὄνομα δὲ τῆ ἀγορὰ τὸ ἐφ' ἡμῶν»

1. αὐτῷ, è sup. ῷ, Ag. — ἀσπίδες om. La. άμα κείνται codd. edd. ante SW, ανάκεινται cett. edd. e coni. B, cf. VI 1,6. 2. πολέμου Pa in marg. 8. ἐργομένω Sch La, cf. ex gr. II 15,1. 22,8. IV 33,1, ἐρχόμενοι Pd Ag, έρχομένοις edd. cum cett. ll., cf. I 39,1. II 3,6. 11,3. 18,1. 23,1. 25,7. άγυιάς, corr. in -ας, Pa. — ή sup. lin. Pa. 5. άτου τοῦ M. 6. Σιωπή edd. ante B Lab Pad Ag, σιωπή Pc, σιοπής Vb, Σιωπή cett. edd. Va M Ag, Smin. scripsit ex usu Paus. Σωπήν (cf. Ι 39,5. ΙΙ 14,4. 16,3. 21,9. III 2,3. 7,1. IV 2,2. 27,7. V 17,5; in commentario nominativus defenditur), at praestare videtur Σιωπης. 8. κατά om. Ag. γένωνται Cor., γίγνωνται Ag, γίνονται La. 9. έπ pro εί π M Va. 10. πύθεσθαι A X Pd M. — δυνηθήσονται M Va. — οδτως Curtius Pel. II p. 97 n. 19, οδτω Sch, οδτοι codd. edd. rell. — ἐν pro ἐς Μ. — ἐς τὴν π. έπακούσαντες om. Ag. 11. άγυιαν Vb. έβουλεύοντο Pcd Ag Lab. — ἐπώνεισιν Va.

13. ἔξοδον La. 14. Έλλανοδικαιώνα codd. (έλλανοδικιώνα Pc) edd. ante D hic et § 3, Έλλανοδικώνα Sylb., "rectius Έλλανοδικε-Sva" B, hoc recepp. D Sch. — του om. Va Lb. 15. τὸν στέφανον La. — ἐπὶ τὸ γ. Va M Lb. 16. εἰσίασι S B Pacd Lab, εἰσίασιν Vb, ἐσίασι coni. Cor., scribunt SW D Sch, elorator cett. edd. M Va. - tov ante ήλιον edd. ante B Vab M, est in Pa sup. lin., om. cett. edd. Pcd Ag La, inter uncos habent SW, saepius omittitur articulus, cf. I 42,3, III 15,6. IV 18,3. V 23,1; V 22,5. — συμβαλόντες A X K F C Pacd Ag Lb, συμβάλλοντες Cor. S M Va La, συμβαλλόντας, ε sup. α, Vb, συμβαλούντες Butt. cett. edd. 17. ἐπὶ τῷ πεντάθλφ Kays. p. 1101. άλλα edd. ante BM Vab Lb Pa, άθλα Pc, άδλα cett. edd. Pd Ag La Am. 18. πρὸς 'Ιωνίαν edd. ante B M Vab, πρὸς 'Ιωνία Am. cett. edd. Pcd Ag Lab. 19. ἀπὸ ἐλλήλων Vb. 20. διεστώσας Μ, διεστώσαι Va, διεστώ-

έστιν Ίππόδρομος, και οί έπιχώριοι τους ίππους παιδεύουσιν ένταυθα. των στοών δε ή πρός μεσημβρίαν έργασίας έστι της Δωρίου, διαιρούσι δε αὐτήν ές μοίρας τρεϊς οί χίονες έν ταύτη διημερεύουσι τὰ πολλά οί Έλλανοδίχαι. ποιούνται δὲ πρός αὐτούς καὶ βωμούς τῷ Διί, καὶ εἰσὶν ἔν τῷ ὑπαίθρω τῆς 3 5 άγορας οί βωμοί πληθος ού πολλοί καταλύονται γάρ ού γαλεπως άτε αύτοσχεδίως ολχοδομούμενοι. 3. Κατά ταύτην την στοάν ζόντι ές την άγοραν έστιν έν άριστερ $\ddot{\alpha}$ παρ $\dot{\alpha}$ τὸ πέρας της στο $\ddot{\alpha}$ ς δ Έλλανοδικεών· άγυιὰ δὲ $[\dot{\eta}]$ διείργουσα ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς ἐστιν αὐτόν. ἐν τούτω τῷ Ἑλλανοδικεῶνι οἰκοῦσι δέκα ἐφεξῆς μῆνας οἱ αἱρεθέντες ἑλλανοδικεῖν, καὶ ὑπὸ τῶν νομοφυλάκων 10 δσα ές τὸν ἀγῶνα σφᾶς δεῖ ποιεῖν διδάσκονται. 4. Τῆ στοᾶ δὲ ἔνθα οί 4 Ελλανοδίκαι διημερεύουσιν έστιν έγγυς άλλη στοά το μεταξύ αὐτῶν άγυιά [μία]. ταύτην ονομάζουσι Κορχυραϊκήν οί Ήλεῖοι ναυσί γὰρ ἐς τὴν σφετέραν Κορκυραίους ελθόντας *** ελάσαι μοϊραν της λείας λέγοντες λαβεΐν τε έκ της Κορχυραίων πολλαπλάσια, και οικοδομήσασθαι την στοάν άπο των 15 λαφύρων της δεκάτης. ἔστι δὲ ή κατασκευή της στοᾶς Δ ώριος καὶ διπλη, δ τή μεν ες την άγοραν τους κίονας, τη δε ες τα επέκεινα της άγορας έχουσα. κατὰ μέσον δὲ αὐτῆς οὐ κίονες, ἀλλὰ τοῖχος ὁ ταύτη τὸν ὁροφον άνέχων ἐστίν· ἀνάκεινται δὲ καὶ εἰκόνες ἑκατέρωθεν πρὸς τῷ τοίχῳ. κατὰ δὲ τῆς στοᾶς τὸ ἐς τὴν ἀγορὰν ἔστηκε Πύρρωνος τοῦ Πιστοκράτους εἰκών, 20 σοφιστού τε άνδρὸς καὶ ἐς βέβαιον όμολογίαν ἐπὶ οὐδενὶ λόγῳ καταστάντος. ξοτι δε και μνήμα τῷ Πύρρωνι οὐ πόρρω τοῦ Ἡλείων ἄστεως. Πέτρα μεν τῷ χωρίω τὸ ὄνομα, λέγεται δὲ ὡς ἡ Πέτρα δήμος εἴη τὸ ἀρχαῖον. 5. Ἡλείοις 6

σαις -- ήμων έστιν om. Vb. 3. μοίραις La. 4. δὲ καὶ πρὸς Ag. — αὐτοῖς Cor., probat Frazer, v. comm. 5. od om. Ag ante πολλοί. — οὐχ άπλως codd. AXKF, οὐ χαλεπῶς Am. Sylb. Palm. MS. cett. edd. 6. την bis Vb, την αθτην στ. R, ad marg. γρ. ταύτην. 7. έν om. La. — έλλανοδικαιών Va, έλλανοδικαιών Pd M Lab, έλλανοδικαίων Pac, ξλλανοδικών Vb. — [η] διειργ., articulum inclusi suadente Kays. p. 1101. 8. έστιν αύτου Va Lab, αύτου etiam Pcd M Ag, έστιν αὐτὸν αὐτὸν· ἐν Vb. — τῆ έλλαν. Μ Va, τφ om. La, έλλανοδικαιων Lb. 9. δὲ καὶ pro δέκα M Va. — έλλανοδιδάσκονται, in marg. δοκείν καὶ -- ποιείν, Pa. 10. δεί ποιείν om. Pcd M Ag Lab Vn, σφάς δεί ποιstv incl. Sch, sunt haec verba in Pa Vab. 11. αὐτων Pa in marg. — ἀγυιὰ μία codd. edd., inclusi μία, quod cum SW ex male repetito via ortum esse puto. 12. vaugiv

ές, omisso γάρ, La. 13. lacunam post έλδόντας indicat Sch, post λείας BSW D. ήλείας Am. M Va. — λέγουσι edd. ante B Pa, λέγουσιν Vb, λέγοντες cett. edd. codd., F putat, fortasse γὰρ omittendum (hoc facit La), post 'Ηλείοι comma ponendum, λέγοντες recipiendum esse, SW coni. της λείας λέγουσιν ** λέγοντες, λαβ. — τε om. Vb. 17. τεῖχος Vb Pd. 18. δὲ καὶ οἱ κίονες έχ. Va. - καὶ εἰχόνες om. La. 19. τὰς στοᾶς Ρε. — πύρωνος Ρd. — πισοχράτους La, Πλειστοκράτους Roeper Philol. Ill p. 65, at errat Pausanias ipse, si quidem error est, cf. Wilamowitz Antig. v. Kar. 29. 21. ἄστεως AXK et edd. inde a Smai. Va Pcd Ag Lb, ἄστεως, ο sup. ω, Μ, ἄστεος F C Smin. Vb Pa, ἄστεος, ω sup. o expuncto. La, cf. III 8,5. VII 22,1. 11. VIII 19,2. IX 1,7, passim. — μέτρα Vb. — μὲν οδν τῷ, ouv expunct., Pa. 22. 8è om. AXKF cum

δὲ ἐν τῷ ὑπαίθρω τῆς ἀγορᾶς τὰ ἐπιφανέστατα ναός ἐστι καὶ ἄγαλμα 'Απόλλωνος 'Απεσίου· σημαίνοι δ' αν τὸ ὄνομα οὐδέν τι άλλοῖον ἡ ὁ καλούμενος 'Αλεξίκακος ύπὸ 'Αθηναίων. Ετέρωθι δὲ 'Ηλίφ πεποίηται καὶ Σελήνη λίθου τὰ ἀγάλματα, καὶ τῆς μὲν κέρατα ἐκ τῆς κεφαλῆς, τοῦ δὲ αί ἀκτίνες ἀνέχουσιν. ἔστι δὲ καὶ Χάρισιν ἱερόν, καὶ ζόανα ἐπίχρυσα τὰ 5 ές ἐσθήτα, πρόσωπα δὲ καὶ χεῖρες καὶ πόδες λίθου λευκού. ἔχουσι δὲ ή μέν αὐτῶν ῥόδον, ἀστράγαλον δὲ ἡ μέση, καὶ ἡ τρίτη κλῶνα οὐ μέγαν 7 μυρσίνης. ἔγειν δὲ αὐτὰς ἐπὶ τοιῷδε εἰκάζοι τις ἀν τὰ εἰρημένα, ῥόδον μὲν καὶ μυρσίνην 'Αφροδίτης τε ίερὰ είναι καὶ οἰκεία τῷ ἐς 'Αδωνιν λόγω, Χάριτας δὲ ᾿Αφροδίτη ** μάλιστα είναι θεών . ἀστράγαλόν τε μειρακίων 10 τε καὶ παρθένων, οἶς ἄχαρι οὐδέν πω πρόσεστιν ἐκ γήρως, τούτων εἶναι τὸν ἀστράγαλον παίγνιον. τῶν Χαρίτων δὲ ἐν δεξιᾳ ἄγαλμά ἐστιν Ἐρωτος 8 έστηκε δὲ ἐπὶ βάθρου τοῦ αὐτοῦ. 6. Ἐστι δὲ καὶ Σιληνοῦ ναὸς ἐνταῦθα, ίδια τῷ Σιληνῷ καὶ οὐχ όμοῦ Διονύσῳ πεποιημένος. Μέθη δὲ οἴνον ἐν έκπώματι αὐτῷ δίδωσι. Θνητὸν δὲ εἶναι τὸ γένος τῶν Σιληνῶν εἰκάσαι τις 15 αν μάλιστα επέ τοῖς τάφοις αὐτων εν γάρ τη Έβραίων χώρα Σιληνου 9 μνήμα και άλλου Σιληνού Περγαμηνοίς έστιν. 7. Ήλείων δε εν τή άγορα καὶ ἄλλο τοιόνδε είδον ναοῦ σχήμα. ἔστι δὲ οὐχ ύψηλόν, καὶ τοῖχοι μὲν οὐκ είσι, τὸν ὁροφον δὲ δρυὸς ἀνέχουσιν εἰργασμένοι κίονες. τοῦτο εἶναι μὲν ομολογούσιν οι έπιχώριοι μνήμα, ότου δε ου μνημονεύουσιν. εί δε ο γέρων 30 10 όντινα ήρόμην είπεν άληθή λόγον, 'Οξύλου τοῦτο αν μνήμα είη. 8. πεποίηται δὲ ἐν τἢ ἀγορὰ καὶ ταῖς γυναιζιν οἴκημα ταῖς ἐκκαίδεκα καλουμέναις, ἔνθα τὸν πέπλον δφαίνουσι τῆ Ἡρα.

codd., inserunt cett. ex emend. Abresch ad Thuc p. 877 (SW). — δηλος Va. — είη om. Pa. 2. σημαίνοι τοδ' αν Vab, unde SW σημαίνοι τόδ αν verum esse dicunt, σημαίνοι δ' αν B SW D Sch Pacd Ag La, σημαίνοιτο δ' αν rell. edd. M Lb. - οὐδέν τοι La Pd. 4. th mèr Va. 5. oi dustives Pa Vb. — χάριν ໂερον Vb. — ἐπίχρυσα Pa in marg. - τὰ ἐσθ. M Lb Vn, ἐς ἐσθ. Vb, τὴν ἐσθ. S SW D Va, τὰ ἐς ἐσθ. cett. edd. Pacd Ag La, in Pa ec alia manus addidit sup. lin. 6. χείρε Ag. 7. μέγα μερσύνης Va, μέγαν σμύρνης Vb, μέγα etiam Lb. 8. είχον Lb. 9. te om. Va. — olxeta A, olxeta Lb. τῷ ἐς Αδωνιν Buttm., recepp. edd. inde a B, La, τω ές κάλλος cett. edd., τω έςαλώνιη Lb Pcd (Pd ι sup. lin.) R, τω έν σαλωνίη Μ, τῷ ἐς σαλωνίη Ag, τῷ ἐς κάλλει

Va, τῷ ἐς κάλλη Vb Pa et R marg., οἰκεῖz τῷ ἐς κάλλος λόγω Χάριτας τῆ ᾿Αφροδίτη μάλιστα είναι δεών Κ coni., probavit F. 10. ἀφροδίτην Va. — μάλιστα συνέίναι Cor., μάλ. είναι οίκεῖον θεων se e Pa scripsisse affirmat C, at neque scripsit, neque habet Pa olxerov, sed olxeras, lacunam indicavi, φίλας s. συγγενείς excidisse putat Frazer. — αστράγαλων (οι sup. ω) τε καὶ παρδ. Μ, ἀστράγαλόν τι La. 11. οδδέ πω Vb. αχριουδέν πω La. 13. δὲ ἐπίβαθρον Va M, έπὶ βάθρον Vb. — σηλινού et σελινώ Vb. σιλληνού Ag. 17. περγαμιοίς Vab M. 18. τοιοθτόνδε Pc. — ἔστι — μνήμα om. M. - έπ pro έσπ Pa. 20. έπιχώριον, οι sup. ον, La. 22. δὲ καὶ ταῖς γυν. ἐν τῆ ἀγ. ΑΧΚΕ C Pa, quem expressi ordinem exhibent cett. edd. codd. 23. τὸ πέπλον Pacd Ag Vb M,

- XXV. Έχεται δὲ τῆς ἀγορᾶς ναὸς ἀρχαῖος, στοαῖς ἐν κύκλῳ περίστυλος ὁ δὲ ὅροφος κατερρύηκε τῷ ναῷ, καὶ ἄγαλμα οὐδὲν ἐλείπετο βασιλεῦσι δὲ ἀνεῖται Ῥωμαίοις.
- 2. Έστι δὲ τῆς στοᾶς ὀπίσω τῆς ἀπὸ τῶν λαφύρων τῶν ἐκ Κορκύρας 5 ᾿Αφροδίτης ναός, τὸ δὲ ἐν ὑπαίθρῳ τέμενος οὐ πολὺ ἀφεστηκὸς ἀπὸ τοῦ ναοῦ. καὶ τὴν μὲν ἐν τῷ ναῷ καλοῦσιν Οὐρανίαν, ἐλέφαντος δέ ἐστι καὶ χρυσοῦ, τέχνη Φειδίου, τῷ δὲ ἐτέρῳ ποδὶ ἐπὶ χελώνης βέβηκε ΄ τῆς δὲ περιέχεται μὲν τὸ τέμενος θριγκῷ, κρηπὸς δὲ ἐντὸς τοῦ τεμένους πεποίηται, καὶ ἐπὶ τῆ κρηπὸδι ἄγαλμα ᾿Αφροδίτης χαλκοῦν ἐπὶ τράγῳ κάθηται χαλκῷ το Σκόπα τοῦτο ἔργον, ᾿Αφροδίτην δὲ Πάνδημον ὀνομάζουσι. τὰ δὲ ἐπὶ τῆ χελώνη τε καὶ ἐς τὸν τράγον παρίημι τοῖς θέλουσιν εἰκάζειν.
- 3. 'Ο δὲ ἱερὸς τοῦ "Αιδου περίβολός τε καὶ ναός, ἔστι γὰρ δὴ 2
 'Ηλείοις καὶ "Αιδου περίβολός τε καὶ ναός, ἀνοίγνυται μὲν ἄπαξ κατὰ ἔτος
 ἔκαστον, ἐσελθεῖν δὲ οὐδὲ τότε ἐφεῖται πέρα γε τοῦ ἱερωμένου. ἀνθρώπων
 15 δὲ ὧν ἴσμεν μόνοι τιμῶσιν "Αιδην 'Ηλεῖοι κατὰ αἰτίαν τήνδε. 'Ηρακλεῖ
 στρατιὰν ἄγοντι ἐπὶ Πύλον τὴν ἐν τῷ "Ηλιδι παρεῖναί οἱ καὶ 'Αθηνᾶν
 συνεργὸν λέγουσιν ἀφικέσθαι οὖν καὶ Πυλίοις τὸν "Αιδην συμμαχήσοντα τῷ
 ἀπεχθεία τοῦ 'Ηρακλέους, ἔχοντα ἐν τῷ Πύλω τιμάς. ἐπάγονται δὲ καὶ 3
 "Ομηρον τῷ λόγω μάρτυρα ποιήσαντα ἐν 'Ιλιάδι'

Τλη δ' `Αΐδης ἐν τοῖσι πελώριος ἀκὰν δἴστόν, εὖτέ μιν ωὐτὸς ἀνὴρ υἱὸς Διὸς αἰγιόχοιο ἐν Πύλω ἐν νεκύεσσι βαλὰν ὀδύνησιν ἔδωκεν.

Εί δὲ κατὰ τὴν ᾿Αγαμέμνονος καὶ Μενελάου στρατείαν ἐπὶ Ἡλιον Ποσειδῶν

τὸν πλέον Lb, τὸ πλέον Va, in marg. πέπλον.
— ἀγορᾶ, corr. in ἡρα, Pa.

20

1. Verba Έχεται — 'Ρωμαίοις capiti XXIV subiungit B. — στραϊς La. 5. ἀφροδίτης bis La. — ἐν οπ. La. — οὐ οπ. Vb, οὐ πολὸ — ἐν τῷ ναῷ οπ. Pd. — οὐ πόλιν R, πολὸ ad marg. 10. τὸ δὲ, ὰ sup. ὸ, Pa. — ἐπὶ χελώνη edd. ante B Vab M, ἐπὶ τῆ χελώνη cett. edd. Pacd Lab Ag. 11. in ima pagina Pa addit: τὸ μὲν οἰκουρίας σύμβουλον. Θάτερον δὲ λαγνείας, idem habet ἐθέλουσιν. 12. ἔστι γὰρ — καὶ ναὸς οπ. Pd. — δὴ οπ. edd. ante B M Vab, habent cett. edd. Pc Lab Ag. 13. περίβολός τε καὶ ναὸς οπ. La. 14. οὐ τότε A X K F, οὔτε τότε C codd. praeter Vb Pa, οὐδὲ τότε cett. edd. Vb Pa. — παρά γε M R Vab Pad A X

KFSB, παρέξ γε Sylb. C, παρά γε τὸν ιερώμενον Cor., probat S, πέρα γε SW D Sch Pc Lab Ag, coni. etiam Emperius, 100 ίερωνύμου Vb, p. corr. ίερωμένου, Pc ίερομένου. 15. εί ων pro δε ων La. - μνήμη AXK Vb, R marg., μνήμην, ν expuncto, Pa, μόνοι cett. edd. Am. codd., habet Pa in marg. 16. στρατειάν Pc. 17. σερεργόν Va, sec. man. συνεργόν. — συμμαγήσαντα M Va. συμμαχήσοντα τῆ ἀπεχθεία τοῦ Ἡρ. ἔχοντα έν codd. edd. (La τε τῆ ἀπ., Fa σχόντα), SW coni. συμμαχήσαντά τε απ. του, 'Ηρ. έχειν τὰς ἐν τ. ΙΙ. τιμάς. 18. ἐπάγοντα Lb. 19. ποιήσασθαι τὰ έν codd. 21. Διὸς υίὸς M Vab A X K F C, υίδς Διός Sylb. cett. edd. codd. - αίγιόχοις La. 22. νεκύεσι Pad. — δύνησιν Va. 23. στρατιάν Ag, στρατειάν

τῷ 'Ομήρου λόγῳ τοῖς Ελλησιν ἐπίκουρος ἦν, οὐκ ἀν ἄπο τοῦ εἰκότος οὐδὲ "Αιδην εἴη, δόξη γε τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ, Πυλίοις ἀμῦναι. 'Ηλεῖοι δ' οὖν ὡς σφίσι τε εὕνῳ καὶ ἀπεχθανομένῳ πρὸς τὸν 'Ηρακλέα ἐποιήσαντο τὸ ἱερὸν τῷ θεῷ. 'Εκάστου δὲ ἄπαξ ἀνοίγειν τοῦ ἐνιαυτοῦ νομίζουσιν. ὅτι, 4 οἴμαι, καὶ ἀνθρώποις ἄπαξ ἡ κάθοδος ἡ ἐς τοῦ "Αιδου γίνεται. 4. Τοῖς ὁ 'Ηλείοις καὶ Τύχης ἱερόν ἐστιν' ἐν στοῷ δὲ τοῦ ἱεροῦ μεγέθει μέγα ἄγαλμα ἀνάκειται, ξόανον ἐπίχρυσον πλὴν προσώπου καὶ χειρῶν τε ἄκρων καὶ ποδῶν ταῦτα δέ οἶ ἐστι λίθου λευκοῦ. ἐνταῦθα ἔχει τιμὰς καὶ ὁ Σωσίπολις ἐν ἀριστερᾳ τῆς Τύχης, ἐν οἰκήματι οὐ μεγάλῳ. κατὰ δὲ ὅψιν ὀνείρατος γραφῆ μεμιμημένος ἐστὶν ὁ θεός, παῖς μὲν ἡλικίαν, ἀμπέχεται δὲ ῦ χλαμιδα ποικίλην ὁπὸ ἀστέρων, τῆ χειρὶ δὲ ἔχει τῆ ἑτέρα τὸ κέρας τῆς 'Αμαλθείας.

5. Καθότι δὲ Ἡλείων ἡ πόλις πληθύει μάλιστα ἀνθρώποις, κατὰ τοῦτο ἀνδριάς σφισιν ἀνδρὸς οὐ μείζων μεγάλου χαλκοῦς ἐστιν, οὐκ ἔχων πω γένεια, τόν τε ἔτερον τῶν ποδῶν ἐπιπλέκων τῷ ἑτέρῳ καὶ ταῖς χερσὶν 15 ἀμφοτέραις ἐπὶ δόρατι ἡρεισμένος ἐσθῆτα δὲ ἐρεᾶν αὐτῷ καὶ ἀπὸ λίνου 6 τε καὶ βύσσου περιβάλλουσι. τοῦτο τὸ ἄγαλμα ἐλέγετο εἶναι Ποσειδῶνος, ἔχειν δὲ τὸ ἀρχαῖον ἐπὶ Σαμικῷ τῷ ἐν Τριφυλία τιμάς. μετακομισθὲν δὲ ἐς τὴν Ἡλιν τιμῆς μὲν καὶ ἐς πλέον ἔτι ἡκει, Σατράπην δὲ καὶ οὐ Ποσειδῶνα ὄνομα αὐτῷ τίθενται, κατὰ τὴν Πατρέων προσοίκησιν τὸ ὄνομα τοῦ 30 Σατράπου διδαχθέντες Κορύβαντός τε ἐπίκλησις ὁ Σατράπης ἐστί.

ΧΧΥΙ. Θέατρον δὲ ἀρχαῖον μεταξύ τῆς ἀγορᾶς καὶ τοῦ Μηνίου [τὸ

Pac Va. 1. τῷ ὁμήρφ M Vb Lb. — ἀπὸ του Vab La M Pacd. 2. είναι codd., είη αν? cf. 9,1. — αὐτοῖς $M_{\rm c}$ — οὖν φασὶ σφίσι Va. 3. ἐποίησαν το ἱερὸν (sic) La, ἐποιήσαντο ໂερον Lb Pacd, ἐποιήσαντο τὸ ἱερον M Vb edd. — τό τε ίερον Va. 5. είναι pro οίμαι La. - γίνεται. τοῖς δὲ Ἡλείοις καὶ Τύχης ίερον έστιν edd. praeter SB, Pa Vb (hic om. conv), accedit La, qui tamen coriv τὸ ἱερὸν habet, γίν. καὶ Ἡλείοις τὸ ἱερόν Μ Va Lb, recepit B ante xai lacunam indicans, γίνεται ώς καὶ ήλ. τὸ ໂερόν Ag Pcd. 'Ηλείοις καὶ Τύχης ἱερόν ἐστιν Smai., καὶ 'Ηλείοις Τύχης ἱερόν ἐστιν Smin., malim ἔστι δὲ Ἡλ. καὶ Τ. ί. 8. λευκοῦ om. Pd. 11. ἀπὸ άστ. Va M. 12. αμαλδαίας A X Lab Pa. 13. καθ' ὅπ edd. ante B Pa, καθ' ὅ, π D, καθότι cett. edd. codd. — πληθύνει M Va Pa, in hoc ν expunct. 14. εί μείζ. Va. 15.

πω Va. — των in Pa sup. lin. 16. εἰρτ, σμένος Va. — ἐρέαν Α Χ Κ Vab Pacd Ag La,
ἑτέραν M R Lb, marg. R ἐρέαν, ἐρεᾶν, Sylb.
cett. edd. — λινοῦ Α Χ Κ FC codd.,
λίνου cett. edd. 17. ποσειδώνος, α sup. ος.
Pa. 18. ἐπὶ σαλαμικῷ Pd. — τε ἐν Pc M
Va Ag Lab, τε καὶ τρ. Pd, τῷ ἐν Pa Vb
edd. 19. ἔτι om. M Va. 20. κατὰ τὴν
Α Χ Κ F C Vb Pacd Ag La, μετὰ τὴν cett.
edd. M Va Lb, vid. comm. — πατρέων, λ
super π, La. 21. διδαχθέντας, ες super
vers., Vb. — Κορ. τε edd. codd., Κορ. δὲ
coni. SW, "est vero" Am. — ἐπίκλησιν Va
Ag La Pd.

22. ἀχαΐον La. — τοῦ Πηνειοῦ suspicatur S, "Dianium" Am., v. p. 197,20. — τὸ θέατρόν τε includi iubet Cor., includunt SW D, probat Frazer, Kays. p. 1001 coni. μετὰ τὸ θέατρον καὶ ἑερόν ἐστι.

θέατρον τε] καὶ ἱερόν ἐστι Διονύσου τέχνη τὸ ἄγαλμα Πραξιτέλους. Θεῶν δὲ ἐν τοῖς μάλιστα Διόνυσον σέβουσιν Ἡλεῖοι, καὶ τὸν θεόν σφισιν ἐπιφοιτάν ἐς τῶν Θυίων τὴν ἑορτὴν λέγουσιν. ἀπέχει μέν γε τῆς πόλεως ὅσον τε ὀπτὼ στάδια ἔνθα τὴν ἑορτὴν ἄγουσι Θυῖα ὀνομάζοντες λέβητας δὲ δὰριθμὸν τρεῖς ἐς οἴκημα ἐσκομίσαντες οἱ ἱερεῖς κατατίθενται κενούς, παρόντων καὶ τῶν ἀστῶν καὶ ξένων, εὶ τύχοιεν ἐπιδημοῦντες σφραγῖδας δὲ αὐτοί τε οἱ ἱερεῖς, καὶ τῶν ἄλλων ὅσοις ἀν κατὰ γνώμην ἡ, ταῖς θύραις τοῦ οἰκήματος ἐπιβάλλουσιν. ἐς δὲ τὴν ἐπιοῦσαν τά τε σημεῖα ἐπιγνῶναι 2 πάρεστί σφισι, καὶ ἐσελθόντες ἐς τὸ οἴκημα εὐρίσκουσιν οἴνου πεπλησμένους τοὺς λέβητας. ταῦτα Ἡλείων τε οἱ δοκιμώτατοι ἄνδρες, σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ ξένοι κατώμνυντο ἔχειν κατὰ τὰ εἰρημένα, ἐπεὶ αὐτός γε οὐκ ἐς καιρὸν ἀφικόμην τῆς ἑορτῆς. λέγουσι δὲ καὶ ᾿Ανδριοι παρὰ ἔτος σφίσιν ἐς τοῦ Διονύσου τὴν ἑορτὴν ῥεῖν οἴνον αὐτόματον ἐκ τοῦ ἱεροῦ. Εἰ πιστεύειν χρὴ ταῦτα Ἑλλησιν ἀποδέχοιτο ἄν τις τῷ λόγῳ γε τῷ αὐτῷ καὶ 15 ὅσα Αἰθίσπες οἱ ὑπὲρ Συήνης ἐς τοῦ ἡλίου τὴν τράπεζαν λέγουσιν.

- 2. Έν ἀκροπόλει δὲ τῆ Ἡλείων ἐστὶν ἱερὸν ᾿Αθηνᾶς ἐλέφαντος δὲ 3 τὸ ἄγαλμα καὶ χρυσοῦ. εἶναι μὲν δὴ Φειδίου φασὶν αὐτήν, πεποίηται δὲ ἀλεκτρυὼν ἐπὶ τῷ κράνει, ὅτι οὖτοι προχειρότατα ἔχουσιν ἐς μάχας [οἱ ἀλεκτρυόνες] δύναιτο δ' ἀν καὶ ᾿Αθηνᾶς τῆς Ἐργάνης ἱερὸς ὁ ὄρνις 20 νομίζεσθαι.
 - 3. Κυλλήνη δὲ σταδίους μὲν εἴκοσιν Ἡλιδος καὶ ἑκατὸν ἀφέστηκε, 4 κεἴται δὲ τετραμμένη τε πρὸς Σικελίαν καὶ δρμον παρεχομένη ναυσὶν ἐπιτή-δειον ἐπίνειον δὲ οδσα Ἡλείων ἀπὸ ἀνδρὸς ᾿Αρκάδος τὸ ὄνομα εἴληφε.
 - 1. τέχνη δὲ Va M, rec. δὲ SW D, cf. II 15, 1. 21,9, om. cett., cf. II 9,6. 20,3. III 18,8. — πρασιτέλους Va. 8. μέν τε Pd Ag. δσων Pd Ag. 4. τε om. La. - άγουσιν AXKF. — Θυίαν Am. AXKFM Vab Lab Pac, Outor C Smai. Pd, Ottor SW Ag, Θυΐαν B, Θυΐα Sylb. Smin. D Sch, probat Κ. 5. αριθμόν om. Μ. 6. των αστων καί ξ. Pc La edd. inde a C, των αὐτων καὶ ξ. Lb, των αύτων ξ. Μ Va Pd Ag, των πολιτών καὶ ξ. cett. edd. Vb Pa. - οἱ τύχ. coni. C. — σφραγίδας Α Χ Μ Vab La Pa, φραγίδας Pd. 7. καὶ τῷ M. — ὅσοις ἐὰν A X K praeter Va, in quo est δσοι έαν, δσοις αν emendavit K, recepp. edd. cett. — καταγνώμην ΑΧΚ. 8. ἐπιβάλουσιν La. 9. ἐλθόντες Pa. 10. δοκεῖ μώτατοι La, οἱ εὐδοκιμώτατοι Pd. 11. κατώχνουντο Μ, κατόμνυντο Vb.

— αὐτός τε Ag. — εἰς edd. ante SW. 12. καυρόν La. - ανδρεῖοι M Va Lb Ag Pcd, άνδρειοι La, "Ανδριοι edd. Pa Vb. 13. ές την διονύσου την έ. Vb. 14. Πιστεύειν χρη ταυτα Ελλησι, καὶ ἀποδ. Vb Pa edd. ante C, cett. codd. pro xai habent si (R marg. άλλ. καί), ελλησιν αποδέχοι τις άν τις La, Εὶ πιστ. χρὴ ταθτα Ελλησιν ἀποδ. Am. cett. edd. - λόγω τε codd. edd. ante Smai., λόγω γε Cor. cett. edd., etiam praecedens τῷ delet Cor. 15. λλείου Α, 'Ηλίου Α Κ F C. — ές την τοῦ ήλ. την La. 17. μεν οδν ΑΧΚ Vb Pa, μέν τοι F.CS codd. cett., μέν δή cett. edd. αὐτὸν La. 18. οδτοι incl. Sch. — προχειρότατοι, α sup. οι, Pa, προχειρόμετα Vb. 19. άλεκτρυώνες Ag, οί λεκρύονες La, inclusi οί άλεκτρυόνες. — τις pro καί Pa. — δ om. Vb Pd. 23. ἐπίνειον om. La. — ἀπὸ ἀνδρὸς — Κυλλήνης δε εν μεν Ήλειων καταλόγω λόγον οδοάν και την Κυλλήνην εκισταται.

5 Πουλυδάμας δ' "Ωτον Κυλλήνιον ἐξενάριξεν, Φυλείδεω ἕταρον, μεγαθύμων ἀρχὸν 'Επειδιν.

Θεῶν δὲ ἱερὰ ἐν Κυλλήνη ᾿Ασκληπιοῦ, τὸ δὲ ᾿Αφροδίτης ἐστί. τοῦ Ἑρμοῦ δὲ τὸ ἄγαλμα, ὅν οἱ ταύτη περισσῶς σέβουσιν, ὀρθόν ἐστιν αίδοῖον ἐπὶ τοῦ βάθρου.

4. Ή δὲ Ἡλεία χώρα τά τε ἄλλα ἐστὶν ἐς καρπούς καὶ τὴν βύσσον ούχ ήπιστα έπτρέφειν άγαθή. την μέν δή πανναβίδα και λίνον και την 16 βύσσον σπείρουσιν όσοις ή γή τρέφειν ἐστὶν ἐπιτήδειος. οί μίτοι δὲ ἀφ' ὧν τὰς ἐσθήτας ποιούσιν οἱ Σήρες, ἀπὸ οὐδενὸς φλοιού, τρόπον δὲ ξτερον γίνονται τοιόνδε. ἔστιν ἐν τῆ γἢ ζωύφιόν σφισιν δν σῆρα καλούσιν Ελ-7 ληνες, όπο δε αύτων Σηρών άλλο πού τι και ού σήρ δνομάζεται. μέγεθος μέν ἐστιν αὐτοῦ διπλάσιον ἡ κανθάρων ὁ μέγιστος, τὰ δὲ ἄλλα εξιασται 15 τοῖς ἀράχναις οἱ ὑπὸ τοῖς δένδρεσιν ὑφαίνουσι, καὶ δὴ καὶ πόδας ἀριθμὸν όκτω κατά ταύτά έχει τοῖς ἀράχναις. ταθτα τὰ ζῷα τρέφουσιν οἱ Σῆρες οίχους κατασκευασάμενοι χειμώνός τε καὶ θέρους ώρα ἐπιτηδείους. τὸ δὲ έργον των ζώων κλωσμα εύρίσκεται λεπτόν, τοῖς ποσίν αὐτων περιειλιγ-8 μένον. Τρέφουσι δε αὐτὰ ἐπὶ μὲν τέσσαρα ἔτη παρέχοντες τροφήν σφισιν 30 έλυμον πέμπτω δέ, οδ γὰρ πρόσω βιωσόμενα Ισασι, κάλαμον διδόασιν έσθίειν χλωρόν. ή δέ έστιν ήδίστη τροφή πασών τῷ ζώω, καὶ ἐμφορηθέν του καλάμου βήγνυταί τε ύπο πλησμονής, και αποθανόντος ούτω το πολύ της άρπεδόνης εύρισκουσιν ένδον. Γινώσκεται δὲ ή Σηρία νήσος ἐν μυχῷ

'Ηλείων om. Va. — εἴληφεν BSW Ag Pa, είληφε cett. edd. M Lab Pcd Vb. 2. δστερον, οις sup. vers., La. 4. πολυδάμας Pd. δ' δς τὸν Α codd. — ἐξανάριζεν Lb, ἐξανάριξεν Vb. 5. φιλήδεα Va, φιλείδεω Vb Lb. - ἐτάρον Α, έτάρον X K Lab Pac, έτδιρον Vb, έτζερον Μ, έταρων Ag Pd, in hoc o sup. ω. — ἀρχὴν Vb. — ἐπιών Ag. 6. δεά δὲ (α ambig.) Va. 7. όρθον ἐστιν τὸ aldolov kyov Cor., "Mercurii quidem signum - arrecto est super basi fascino" Am., v. comm. - 70% delendum censet S. 9. τὸν βύσσον Pa. 10. σὸχήκιστα M, ut solet. άγαθην Vb. — καναβίδα Vb Pa. — λίνον Pd. 11. ή γη Μ. — στρέφειν La. — ἐστὶν om. M Va. — ἀφ' οδ Vab, in hoc correct in ἀφ' ὧν. 12. αί σῆρες Μ. — "nulla e

stirpe" Am., φυτού eum legisse suspicatur Sylb. — τρόποις, expuncto ι, La. 13. γίγνονται Ag Pacd La. - ἐν τῆ χώρα Vb Pa, etiam R marg. χώρα. — σφισιν δν, σήρα D. 14. ἀπὸ δὲ edd. ante CM Vab, ὑπὸ δὲ Pors. cett. edd. Pacd Ag Lab. — TEV 20158v Va. 15. είργασται Ag. 16. ταίζ, οι sup. αῖ, Μ. — ἀράχνης La. — οἱ ἐπὶ Cor. ταῖς δένδρ. Vb M, in hoc of sup. ατ. -καὶ ante πόδας om. Va. 17. ταῦτα A codd., Pa ταυτά. - έχειν, ν expunct, Vb. ταύτα τὰ ζῷα om. La, τὰ om. Va. 19. σκώσμα La, κλώμα Pa, σ sup. ώμ. - περιειλημένου Vb. 21. πέμπτον La. - οδ γάρ --- χλωρόν om. Pd. 22. των ζώων codd. 23. γε pro τε Vb. 24. άρπειδόνος Ag Lb, η sup. ο Ag, άρπειδόνης Pd M, άρπειδόης, ν

θαλάσσης κειμένη τής Ἐρυθρᾶς. ἤκουσα δὲ καὶ ὡς οὸχ ἡ Ἐρυθρά, ποταμὸς 9 δὲ ὁν Σῆρα ὀνομάζουσιν, οδτός ἐστιν ὁ ποιῶν νῆσον αὐτήν, ὥσπερ καὶ Αἰγύπτου τὸ Δέλτα ὑπὸ τοῦ Νείλου, καὶ οὸχ ὑπὸ μιᾶς περιέχεσθαι θαλάσσης τοιαύτην ἐτέραν καὶ τὴν Σηρίαν νῆσον είναι. Οὅτοι μὲν δὴ τοῦ Αἰθιόπων 5 γένους αὐτοί τέ εἰσιν οἱ Σῆρες καὶ ὅσοι τὰς προσεχεῖς αὐτῆ νέμονται νήσους, Ἦβασαν καὶ Σακαίαν· οἱ δὲ αὐτοὸς οὐκ Αἰθίοπας, Σκύθας δὲ ἀναμεμιγμένους Ἰνδοῖς φασιν είναι. ταῦτα μὲν δὴ οὕτω λέγεται.

5. 'Ανδρὶ δὲ ἐς 'Αχαΐαν ἰόντι ἐξ "Ηλιδος ἐπτὰ καὶ πεντήκοντα στά-10 διοι καὶ ἐκατὸν ἐπὶ ποταμόν εἰσι Λάρισον, καὶ 'Ηλείοις ὅροι πρὸς 'Αχαιοὺς 10 τῆς χώρας ὁ ποταμός ἐστιν ἐφ' ἡμῶν ὁ Λάρισος' τὰ δὲ ἔτι ἀρχαιότερα ἄκρα σφίσι πρὸς θαλάσση ὅρος ῆν ὁ "Αραξος.

inter ο et η sup. vers., La, αρπεδόνης Pc.
— γιγνώσκεται edd. ante Smai. La Pacd,
γινώσκεται cett. edd M Vab Lb. — ἐν χειμῷ
δαλ. M Va, ἐν χυμῷ Lb. 1. καὶ οὸχ ὡς
Vb. 2. νῆσος La. — καὶ ante Αἰγ. οπ.
Pa, addit in marg. 8. καὶ οὸδὲ ὁπὸ codd.
— περὶ pro ὁπὸ Pc. — περιέχεται malit
F. 4. δηρίαν M Lb, συρίαν Ag. 6. ἄβασσαν
M Vb, ἔβασσαν Ag. 7. ἰνδισίς Vb M. 8.
σταδίοις, corr. in στάδιοι, Pa, στάδια Pc, οι

sup. α. 9. δρη Pd Ag. 11. πρὸ δαλάσση M Vab Lab. — δρος A X K F C Pc M, δρος coni. Cor., habent cett. edd. Vab Ag. — Sequitur in codd.: ἡ δὲ τῆς ἠλείας μέση (μέσα Va) καὶ σικυωνίας καθήκουσα μὲν ἐπὶ τὴν πρὸς ἔω δάλασσαν, in Vb ὁ δὲ τῆς ἡλ. μέσση — δάλασσαν, eadem in principio libri septimi repetunt, in Ag τέλος τοῦ δευτέρου τῶν ἡλιακῶν λόγου ς.

Anmerkungen zum sechsten Buche.

Cap. I.

Umschreibung der folgenden Aufgabe. Beginn der Aufzählung der Siegerstatuen, Ausgangspunkt ist das Heraion.

S. 451,1. Die von Paus. nach seiner eigenen Angabe nicht in Vollständigkeit beabsichtigte Aufzählung und Besprechung der Statuen olympischer Sieger umfasst die ersten achtzehn Capitel dieses Buches, die der V 21, 1 u. 25,1 in Aussicht gestellte λόγος δ ες τους άθλητάς sind; im ganzen nennt er hier über 230 Siegerbildnisse und andere Ehrenstatuen. Dass sich dabei Paus. eines Olympionikenverzeichnisses bedient habe, wird allgemein angenommen, vgl. Kalkmann 72 f. 103 ff. Gurlitt 426. Hirt de Paus. in Eliac. fontib. 12. Robert im Hermes XXIII 444 u. s. Speziell hat Kalkmann 107 vermutet, dass Phlegon von Tralles diese Quelle des Paus. gewesen sei; doch ist dies nach Auffindung des Olympioniken-Verzeichnisses von Oxyrhynchos, das mit Phlegon stark übereinstimmt, dagegen wesentliche Abweichungen von Paus. aufweist, nicht mehr sehr wahrscheinlich, s. Robert im Hermes XXXV 143ff. - Bedenken hat die Tatsache erregt, dass Paus. unter den Siegerstatuen keine erwähnt, die jünger wäre, als die Mitte des 2. Jahrh. v. Chr., während doch die Funde ergeben haben, dass genug Siegerstatuen aus dem letzten Jahrh. v. Chr. und aus der Kaiserzeit in Olympia standen, s. Treu A. Z. XL 72ff., der deshalb mit Hirt a. a. O. Polemon als Quelle des Paus. annahm; vergl. auch Hirschfeld A. Z. XL 105ff., der sogar bezweifelt, ob Paus. wirklich in Olympia gewesen sei. Dass diese Zweifel ungerechtfertigt seien, ist im Kommentar zu B. V an verschiedenen Stellen bemerkt worden.

S. 451,3. Von Statuen von lõiõtai erwähnt Paus. im VI. Buch folgende: 2,4 Thrasybulos; 3,14 Lysander; 4,8 Aristoteles; ebd. 9 Archidamos; 11,1 Philippos, Alexander d. Gr., Seleukos und Antigonos; 12,5 Areus, König von Lakedaimon, und Aratos; 14,9 Pyrrhos von Epeiros; 15,6 Hieron von Syrakus; ebd. 7 Demetrios Poliorketes und dessen Sohn Antigonos; 16,2 Antigonos und Seleukos; ebd. 7 Lampos und den Sohn des Aristarchos; 17,3 Ptolemaios II; ebd. 7 Gorgias und 18,2 Anaximenes den Historiker.

ebd. Während Paus, hier behauptet, dass keineswegs von allen olympischen Siegern Bildsäulen aufgestellt worden seien, sagt Plin. XXXIV 16: Olympiae, ubi omnium, qui vicissent, statuas dicari mos erat, eorum vero, qui ter ibi superavissent, ex membris ipsorum similitudine expressa,

quas iconicas vocant. Indessen dieser Widerspruch ist nur scheinbar, wie besonders Dittenberger und Purgold Ergebnisse Textbd. V 235f. darlegen. Offenbar nämlich hatte zwar jeder Sieger das Recht, seine Statue in der Altis aufstellen zu lassen; aber die Kosten der Herstellung und Aufstellung übernahm nicht der Staat Elis, sondern entweder der Sieger selbst oder seine Verwandten oder seine Vaterstadt (vgl. dafür VI 8,3; 14,6). die Behörden von Elis erteilten nur die Erlaubnis dazu (vgl. VI 3,6; 13,9). So mag denn oft genug ein Sieger keine Statue erhalten haben. - Die Siegerstatuen waren durchweg von Erz (s. Scherer de olympionic. 16ff.); dass aber nur die dreimaligen Sieger, wie Plin. a. a. O. behauptet, ikonische, d. h. Porträtstatuen erhalten hätten, ist irrig, wie das noch erhaltene Epigramm der Statue des Xenombrotos zeigt (s. Anm. zu Cap. 14,12). Möglich freilich, dass dies nur eine Ausnahme, das andere Regel war, wie Scherer 9ff. annimmt; dann waren die anikonischen Statuen vermutlich Athletenfiguren ohne direkte Porträtzüge in irgend welchem allgemeinen Typus, sei es ruhig stehend, sei es in irgend einem Kampfschema, sei es sich kränzend, schabend oder dergl. Scherer 15 meint, die Sieger hätten dabei die Typen des Hermes ἐναγώνιος oder des Herakles zum Muster genommen.

S. 451,4. αλλά και αποδειξάμενοι, zur Ellipse von ol μέν vgl. Bd. I zu S. 418,5.

S. 451,5. Die Olympioniken-Verzeichnisse der Eleier (τὰ Ἡλείων ἐς τοὺς όλυμπιονίχας γράμματα), welche die späteren Autoren als Quelle benutzt haben, erwähnt Paus. öfters, s. die Bemerkung S. 293 zu V 4,6. Wie dort bemerkt, sollte Hippias von Elis die erste solche ἀναγραφή verfasst haben. Auch von Aristoteles rührte eine solche Schrift her, Diog. L. VI, 26, ebenso von Eratosthenes Ath. IV 154 A. Erhalten ist uns, aber lückenhaft, das Siegerverzeichnis des Iulius Africanus, im Chronicon des Eusebius (p. 194-220 Schoene); vollständig ist darin das Verzeichnis der Stadioniken; dazu kam neuerdings ein Papyrosfragment aus Oxyrhynchos mit den Siegern von Olymp. 73-83, s. Robert, Hermes XXXV 141-195. Auf Grund des Iulius Africanus stellte Jos. Diels ebd. XXXVI 79. Scaliger das erste Siegerverzeichnis her, dem andere folgten, worunter vornehmlich zu nennen sind Rutgers Sexti Iulii Africani 'Ολυμπιάδων ἀναγραφή, Leiden 1862, und Krause Olympia 236 ff.; das beste ist zur Zeit das von H. Förster, Die Sieger in den olympischen Spielen, Zwickau 1891 und 1892, und speziell für die von Paus, genannten die Schrift von Walther Hyde De Olympionicar. statuis a Paus. commemoratis, Halle 1903.

451,8. τούτοις πασιν ἐπέξειμι, das Objekt der Besprechung steht sonst bei ἐπεξιέναι, wie bei ἐπεξέρχεσθαι, im Accusativ, s. z. B. I 25,6. 26,4. 32,3. X 38,10, doch vgl. Plat. Clitoph. 408D ἐπεξελθεῖν δὲ οὐκ ἔνι τῷ πράγματι καὶ λαβεῖν αὐτὸ τελέως.

ebd. Das Loos wurde bei allen Übungen angewandt, die ein Auftreten von zwei oder mehr Kämpfern erforderten, also vornehmlich im Pentathlon; doch waren die Arten der Loosung je nach den Kampfarten verschieden, s. Krause Olympia 109ff. und bei Pauly V 906f. Ausführ-

lich wird das Verfahren beim Loosen der Ringer, Faustkämpfer und Pankratiasten, also bei paarweisen Kämpfen, beschrieben bei Luc. Hermot. 40. Dass der Zufall (τὸ παράλογον) hier eine grosse Rolle spielte, je nachdem einer einen starken oder schwachen Gegner bekam, liegt auf der Hand; am besten war der sog. ἔφεδρος daran, der bei einer ungeraden Zahl von Kämpfern übrig blieb und, wenn er an die Reihe kam, noch frische Kräfte hatte.

S. 451,12. Paus. beginnt seine Aufzählung der Siegerstatuen beim Heraion und nennt bis Cap. 16 inkl. Siegerstatuen, von denen sich teilweise noch die Basen mit den Inschriften erhalten haben; einen zweiten Gang. vom Leonidaion ausgehend, enthält Cap. 17 f., doch von den hier genannten Siegerstatuen ist keine Inschrift gefunden worden. Über diese beiden Wege haben gehandelt Hirschfeld A. Z. XL 119 ff. Scherer l. l. 45 ff. Flasch 1094 f. Dörpfeld A. M. XIII 335 ff. und Ergebn. Textbd. I 87. Hyde l. l. 64. Beim ersten Wege stimmen Hirschfeld und Scherer im wesentlichen überein: der erste Weg geht vom Heraion aus an dessen Südseite entlang beim grossen Zeusaltar vorbei (bei Hirschfeld östlich, bei Scherer westlich davon), dann in südlicher Richtung zur Süd-Terrassenmauer und dieser im N. entlang nach W. zum Leonidaion. Hier beginnt dann der zweite Weg, über den Näheres zu vgl. zu Cap. 17,1. Im allgemeinen stimmen Flasch, Dörpfeld, Hyde diesem Wege zu, letzterer mit einigen Abweichungen; einer besonderen Besprechung bedarf aber nur die Frage, wie hier die Worte εν δεξιά του ναού zu fassen sind. Hirschfeld erklärte, wie V 24,3, die Bezeichnung èv detig "als wenn der Bau spricht," und findet darin Zustimmung bei Scherer und Flasch, während Robert Hermes XXIII 432 A. 1 mit Recht dagegen Einsprache erhoben hat, s. die Bemerkung zu V 24,3. Nun ist freilich, wie Hirschfeld richtig bemerkt, im Norden des Heraions kein Platz für Statuen; daher verlegt auch Robert und ebenso Hyde 64 den Anfang dieser ἔφοδος auf die Südseite des Heraions, indem er annimmt, es sei hier bei ἐν δεξια der Standpunkt des Beschauers vor der Westfront angenommen. Das ist aber auch undenkbar: ein Tempel hat nur eine Hauptfront, und von dieser müssen Orientierungsangaben ausgehen, wenn sie überhaupt für den Leser verständlich sein sollen. Wir fassen daher die Worte εν δεξιά του ναου in dem Sinne, dass der Ausgangspunkt, d. h. die Statue des Symmachos, sich vor der Front des Heraions auf der rechten Seite, also nördlich, befand. Ob Paus. dann noch auf seinem Wege zur Südseite des Heraions kam, lässt sich nicht mit Bestimmtheit sagen; zwar ist die Basis der Statue des Damoxenidas hier gefunden worden, aber diese ist dorthin verschleppt, s. die Bemerkung zu Cap. 6,3. - Dörpfeld A. M. XIII 335 und Ergebn. Textbd. I 88 erklärt die Teilung der Athletenperiegese in zwei ἔφοδοι damit, dass der erste Abschnitt die Standbilder enthalte, die im Innern der Altis rings herum um den Zeustempel aufgestellt waren, der zweite diejenigen, die an der früher grösstenteils ausserhalb der Altis liegenden Feststrasse standen; doch widerspricht dem Frazer IV 52, vgl. zu Cap. 17,1. - Die ersten sechs Statuen, die Paus. erwähnt, sind solche elischer Sieger, die Pausanias II

alle ungefähr in die Zeit Ol. 94—104 (404—364) zu fallen scheinen, s. Hyde 25 u. 65, der die ersten 28 Siegerstatuen, mit der Gruppe lakonischer Sieger in der Mitte, sich in langer Reihe vor der Südseite des Heraions aufgestellt denkt.

- ebd. Die Zeit dieser drei, nur aus dieser Stelle bekannten Sieger Symmachos aus Elis, Neolaïdas aus Pheneos, Archedamos aus Elis lässt sich nur aus der Zeit des Verfertigers-ihrer Statuen ungefähr bestimmen, da Alypos ein Schüler des Naukydes von Argos war und am grossen Weihgeschenk der Lakedaimonier in Delphoi mitarbeitete (X 9,10). Eine delphische Inschrift, wo Alypos als Künstler genannt ist, hat Homolle im Bull. d. corr. hellén. XXI 287 publiziert. Plin. XXXIV 50 setzt Naukydes in Ol. 95 (400), doch muss er schon erheblich früher tätig gewesen sein, vgl. Brunn I 276. 279, und nach dem Oxyrhynchos-Papyros fertigte er die Statue des Cheimon, der Ol. 83 (448) im Pentathlon siegte. Förster I 22 f. setzt jene drei Sieger vermutungsweise Ol. 96 (396) an.
- S. 451,17. Die Zeit des Kleogenes, der mit einem Rennpferd eigner Zucht siegte, ist unbekannt. Hyde 3 u. 25 setzt ihn etwa Ol. 94—104, s. oben.
- S. 452,2. Die Zeit des Deinolochos, der sonst unbekannt ist, wird dadurch ungefähr bestimmt, dass nach Z. 11 Kleon von Sikyon sein Standbild fertigte, der etwa von Ol. 98 an tätig war, vgl. Brunn I 285 und oben V 17,4; 21,3.
- S. 452,5. Das zu der Statue des Troilos gehörige Epigramm hat sich auf einer Bronzetafel erhalten, vgl. Furtwängler A. Z. XXXVII 145 N. 288. Loewy 75 N. 94. Inschr. v. Olymp. 289 N. 166: Ἑλλήνων ἤρχον τότ' Ὀλυμπία, ἡνίκα μοι Ζεὺς | δῶκεν νικῆσαι πρῶτον Ὀλυμπιάδα | Ἱπποις ἀθλοφοροις, τὸ δὲ δεύτερον αὐτις ἐφεξῆς | ἱπποις, υίὸς δ' ἤν Τρωίλος 'Αλκινόου. Paus. giebt als Jahr des Sieges Ol. 102 (372) an; man nimmt wegen des ἐφεξῆς der Inschrift an, dass der zweite Sieg gleich in der folgenden Olympiade errungen wurde. Die Olympiadenangabe entnahm er vermutlich aus seiner Quelle, der Name des Künstlers Lysippos war wol am Denkmal selbst angebracht oder auf dem Postament. Die Statue war wol eines der frühesten Werke des Lysipp, dessen Haupttätigkeit erheblich später fällt, wenn man nicht mit Brunn I 359 annehmen will, dass Lysipp die Statue des Troïlos erst längere Zeit nach dessen Siege gemacht habe, wie die des Polydamas Cap. 5,2.
- S. 452,7. ἐππους καθιέναι, tiblicher Ausdruck für zum Wettkampf stellen, vollständiger VI 2,2 καθ. ἐς τῶν ἐππων τὸν δρόμον τοὺς πώλους, 12,6 καθ. ἐς ὑλυμπίαν ἐππους; vgl. Thuc. VI 16,2. Isocr. 16,34. Lobeck zu Phryn. 398.
- S. 452,12. Die zweite Siegergruppe, von Kyniska bis Lichas (Cap. 2,1), umfasst mit Ausnahme des Akarnanen (s. ebd.) nur Spartaner, und zwar aus der Zeit Ol. 79-97 (464-392), Hyde 25.
- ebd. Über Kyniska, die Tochter des Archidamos, vgl. Bd. I 758 zu III 8,1. Die Inschrift ihres Denkmals ist im Original fragmentiert erhalten (gef. im nördlichen Teile des Prytaneions), vgl. Furtwängler

- A. Z. XXXVII 151 N. 301. Loewy 78 N. 99. Inschr. v. Olymp. 277 N. 160, und vollständig Anth. Pal. XIII 16 erhalten; sie lautet: Σπάρτας μὲν βασιλῆες ἐμοὶ πατέρες καὶ ἀδελφοί, | ἄρματι δ' ἀκυπόδων ἐππων νικῶσα Κυνίσκα | εἰκόνα τάνδ' ἔστασε· μόναν δ' ἐμέ φαμι γυναικῶν | Ἑλλάδος ἐκ πάσας τόνδε λαβεῖν στέφανον. | ᾿Απελλέας Καλλικλέος ἐποησε. Kyniska stammt, wie Inschr. v. Olymp. a. a. O. dargelegt ist, vermutlich aus der zweiten Ehe des im J. 427 v. Chr. verstorbenen Archidamos und stand wol ihrem Ol. 84,3 (442) geborenen Bruder Agesilaos im Alter ziemlich nahe. Die im ionischen Alphabet geschriebene Inschrift (mit der älteren Orthographie λαβείν für λαβείν) weist auf die Jahre 390—380 als Entstehungszeit; Robert im Hermes XXXV 195 setzt mit Rücksicht auf das ἀδελφοί in Z. 1 der Inschrift ihre Siege unter Agesilaos, vermutlich Ol. 96 u. 97 (396 u. 392); ähulich Furtwängler A. M. V 30 A. 2.
- S. 452,15. Die Gestalt unseres Steines in Verbindung mit der Beschreibung des Monuments bei Paus. lassen nur die Wahl zwischen der Annahme, dass die Bildsäule entweder auf einer besonderen Rundbasis neben dem mehrstufigen Bathron (κρηπίς) des Gespannes stand, oder dass das erhaltene Stück, das hinten abgebrochen ist, nur ein halbkreisförmiger Vorsprung dieses Bathrons selbst war. Letzteres zieht Loewy a. a. O. mit Recht vor, als der Beschreibung des Paus. mehr entsprechend. Der ήνίογος, über den Paus. sich genau ebenso ausdrückt, wie über Kyniska, war doch gewiss nicht vom Wagen getrennt. Ansprechend vermutet Furtwängler (A. M. V 30 A. 2), Kyniska sei, wie dies bei anderen Siegerstatuen bezeugt ist (vgl. Paus. V 25,5. VI 1,7. Scherer 31ff.), in beteinder Stellung dargestellt gewesen und daraus durch Verallgemeinerung die Angabe des Plinius hervorgegangen, dass Apelleas feminas adorantes gebildet habe (XXXIV 86)." Inschrift v. Ol. 279. — Über das ebenfalls von Apelleas gearbeitete Weihgeschenk der Kyniska in Olympia s. oben S. 353 zu V 12,5. - Apelleas, Sohn des Kallikles und Enkel des Theokosmos, gehört einer mit Polyklet in Verbindung stehenden Künstlerfamilie an, vgl. Brunn I 287. Robert bei Pauly-Wissowa I 2686 und Hermes a. a. O. 195.

Ebd. άρμα τε îππων, der ungewöhnliche Ausdruck dürfte aus der Inschrift herrühren (άρματι ὼχυπόδων îππων):

- S. 452,17. ἐφεξῆς mit dem Dativ wie III 7,2, gewöhnlicher ist der Genitiv, s. z. B. II 9,8. V 9,1. 14,10. 17,1. 21,8.
- S. 452,18. Die Zeit des Anaxandros ist nicht überliefert, doch fällt er nach Ol. 66 (516), weil das Standbild des Kleosthenes aus dieser Olympiade das erste war, das ein Rossezüchter geweiht hatte, s. Cap. 10,6. Der Oxyrhynchos-Papyros macht es aber möglich, seinen Sieg näher zu bestimmen: hier fehlt der Wagensieger von Ol. 79 (464), und Robert im Hermes a. a. O. 176 weist nach, dass dafür nur Anaxandros in Frage kommen kann.

Ebd. ἄρματι ἀπηγορεύθη πρῶτος bedeutet nicht, wie Krause Olympia 243 meint, dass Anaxandros überhaupt der erste spartanische Wagensieger war, denn das war Euagoras (s. Cap. 10,8), sondern er war der früheste unter den hier erwähnten spartanischen Wagensiegern; s. Förster N. 233.

- S. 453,1. Zur Darstellung in betender Haltung s. oben zu S. 452,15 und dazu Reisch gr. Weihgesch. 41.
- ebd. Den Sieg des Polykles verlegen Robert a. a. O. Hyde 4 vermutungsweise in Ol. 89 (424).
- S. 453,3. Diese Verbindung eines Olympioniken mit zwei παιδία ist ganz singulär, vgl. Scherer 40 A. 2. Vermutlich hatte sich Polykles darstellen lassen, wie ihn als heimkehrenden Sieger seine beiden Söhnchen begrüssen, der eine mit dem Reifenspiel beschäftigt, der andere nach der Siegerbinde, die der Vater in der Hand hielt, greifend. Also eine Genregruppe unter den Olympioniken.
- S. 453,5. Neµéq als Dativus loci, wie 12,8. 14,2. 15,1. VII 27,5, Lys. 19,63. Plat. Lys. 205 C, häufiger èv Neµéq I 22,7. 27,9. V 11,5. 25,7. VI 2,11. 3,11. 4,5. 7,10. 15,6. VIII 48,2, èv ττ Neµéq II 15,3.

Cap. II.

Lakedaimonier, die im Pferdewettrennen siegten, darunter Lichas. Das Standbild des Iamiden Thrasybulos. Weissagung aus den Eingeweiden von Tieren. Timosthenes', Antipatros' und anderer Standbilder. Die Messenier tragen nach ihrer Vertreibung aus dem Peloponnes bis zu ihrer Rückkehr keinen Sieg in Olympia davon.

S. 453,8. Der Name des Pankration-Siegers aus Stratos in Akarnanien ist ausgefallen, denn Xenarches, was die Hss. bieten, scheint eine aus Z. 12 herübergenommene Ergänzung zu sein. Über die Pflege der Gymnastik in Akarnanien vgl. Oberhummer Akarnanien S. 256. Philandridas, wie dieser annimmt, der Vater des akarnanischen Siegers war, ist zweifelhaft, da man nicht wissen kann, was alles ausgefallen ist; Pape-Benseler nennt Philandridas einen Lakedaimonier. Hyde 25t. nimmt an, dass die Verderbnis und Interpolation umfangreicher und Philandridas nicht der Name vom Vater der Siegers, sondern der des Siegers selbst sei; er schreibt daher nur nach πρῶτος: ἐκαλεῖτο δὲ Φιλανδρίδας. Die Zeit des Sieges setzt er vermutungsweise Ol. 102/3 (372-368), weil keine der hier aufgezählten Siegerstatuen über die Mitte des 4. Jahrh. hinabgehe, Ol. 104 (364) aber Sostratos von Sikyon im Pankration siegte (s. Cap. 4,1). Es ist also ein Irrtum, wenn er p. 4 den Sieg des Akarnanen Ol. 103 oder 104 ansetzt. - Furtwängler Ergebn. Textbd. IV 10f. hatte vermutet, dass der bekannte bronzene Pankratiastenkopf zu dieser von Lysipp gefertigten Siegerstatue gehört habe, zumal er in der Nähe der auf Troilos und auf Kyniska bezüglichen Inschriften gefunden worden sei. Hingegen hält Hyde, der diesen Kopf mit Recht erst dem 3. Jahrh.

zuweist, den Marmorkopf Ergebn. Tafelbd. III 54 N. 3 u. 4 für den Kopf dieser von Lysipp gearbeiteten Siegerstatue, indem er sich dafür, dass Lysipp auch in Stein gearbeitet habe, auf Preuner beruft, der Bull. corr. hell. XXIII 46 die delphische Marmorfigur ebd. Taf. 11 als den Hagias des Lysippos erwiesen habe, und indem er andererseits die alte von Scherer 16ff. wiederholte Meinung, die Olympioniken-Statuen wären durchweg nur bronzene gewesen, als Irrtum bezeichnet, vgl. Treu Ergebn. Textbd. III 216. Der Kopf, der sonst als jugendlicher Herakles bezeichnet zu werden pflegt (Bötticher Olympia 344. Reisch gr. Weihgeschenke 43 A. 1. Treu a. a. O. 268), macht zwar, wie Hyde richtig bemerkt, mehr den Eindruck eines Sterblichen, als eines Heros, aber für eine Porträtfigur erscheint er doch zu stark idealisiert.

S. 453,9. Die lakonische Pferdezucht, von der auch eine am Relief eines Wagensiegers angebrachte spartanische Inschrift (Dressel und Milchhöfer A. M. II 319. Roehl IGA 79) Kunde giebt, ist sonst nicht gerade berühmt; die Pferde anderer peloponnesischer Landschaften, besonders von Argolis und Elis, werden viel häufiger erwähnt. Doch meint Paus. hier nur Zucht von Rassepferden für Rennsport.

S. 453,14. ἐν Αργει und ἐν Κορίνθφ ungewöhnlich für (ἐν) Νεμές und (ἐν) Ἰσθμοῖ (Ἰσθμοῖ).

Schon Rutgers Afric. 'Ολυμπ, αναγρ. 144 machte auf die Schwierigkeit aufmerksam, dass die Statuen des Lykinos, der im Füllenrennen siegte, von Myron gefertigt waren, der um Ol. 80 (460) thätig war (nach Plin. XXXIV 49), während das Füllenrennen nach Paus, V 8,10 erst Ol. 99 (384) eingeführt wurde. Brunn SB. der bayer. Akad. 1880, I 479 schlug vor, Z. 17 mit Rücksicht auf S. 454,1 zu lesen dvédnxe de xal 'Apxeσίλαος ανδριάντας δύο; denn Arkesilaos hatte im Wagenrennen zweimal gesiegt, was die Weihung von zwei Statuen, die bei Lykinos merkwürdig bleibt, erklärlich macht; und da Lichas, sein Sohn, nach Xen. Hell. III 2,21 Ol. 90 ein γέρων war, so konnte Arkesilaos sehr wohl ein Zeitgenosse des Myron sein. Hingegen meint Klein arch. epigr. Mitth. a. Oesterr. VII 70, dem Förster II 4 N. 211 a sich anschliesst, die von Myron dargestellten beiden Figuren wären Lykinos und sein Rosselenker gewesen, die auf der Quadriga standen, deren Erwähnung Paus. vergass. Da die Pferde oder eines derselben klein dargestellt waren, wurden sie später für Fohlen gehalten, die ganze, von Paus. hier erzählte Geschichte sei also nur eine "Fremdenführerschnurre." Frazer denkt (mit Bezug auf Cap. 8,5, s. ebd.) an einen jüngeren Künstler namens Myron. Nun kommt aber Lykinos unter den Siegern des Oxyrhynchos-Papyros vor, und zwar Ol. 83 (448) als Sieger im δπλίτης; auch dies Standbild fertigte Myron. Da der Papyros hier abbricht und daher der Sieger im Wagenkampf (im Papyros folgt das τέθριππον auf den όπλίτης) nicht mehr verzeichnet ist, so könnte man vermuten, dass etwa der Sieger im όπλίτης ausgefallen und Lykinos als Sieger im Wagenrennen verzeichnet gewesen sei; allein diese Sieger verzeichnet der Papyros immer im Genitiv, weshalb sowohl die Herausgeber, wie Robert Hermes XXXV 172, diese Vermutung ablehnen. Vielmehr

lehrt der Papyros, dass Lykinos zweimal in Olympia siegte, einmal Ol. 83 im δπλίτης und einmal im Wagenrennen, und dass daher die beiden Lykinos-Statuen des Myron zu erklären sind. Robert a. a. O. 176 macht es wahrscheinlich, dass der Wagensieg des Lykinos Ol. 84 (444) stattfand: der Bericht des Paus., dass er im Füllenrennen gesiegt habe, erweist sich als irrtümlich.

- S. 454,1. Arkesilaos wird öfters als Vater des Lichas erwähnt, der eine sehr angesehene Persönlichkeit in Sparta gewesen zu sein scheint, vgl. Thuc. V 22,2; 76,3. VIII 39,2; beim Feste der Gymnopaidien bewirtete er einmal die in Sparta anwesenden Fremden, Xen. Mem. I 2,61. Plut. Cim. 10 und praec. reip. ger. 31 p. 823 E.
- S. 454,2. Die Geschichte vom Lichas erzählen ausführlich Thuc. V 50,4 f. und Xen. Hell. III 2,21. Darnach waren die Spartaner damals, d. h. im Sommer 420, von der olympischen Festfeier ausgeschlossen, weil sie sich weigerten, die Strafe von 2000 Minen, zu der sie wegen Störung des Gottesfriedens verurteilt waren, zu bezahlen. Lichas liess daher seinen Wagen auf den Namen der Thebaner mitrennen; als aber der boiotische Staat als Sieger ausgerufen wurde, trat Lichas auf den Kampfplatz und schmückte seinen Wagenlenker mit der Siegerbinde. Da liessen ihn die Hellanodiken, obschon er bereits ein Greis war, mit Ruten züchtigen und hinausjagen. Dieser Vorfall wurde später beim Kriege zwischen Sparta und Elis (401-399) mit als Grund angeführt, s. Xen. a. a. O. Was die Ursache der Bestrafung anlangt, so meinte Bötticher A. Z. XI 9, Lichas habe, als er seinen Wagenlenker mit der Taenie schmückte, einen Eingriff in die Rechte der Hellanodiken gethan; doch bemerkt Jüthner Österr. Jahresh. III 45 ganz richtig, dass gegen das Vorgehen des Lichas unter friedlichen Verhältnissen nichts einzuwenden gewesen wäre, zumal die Ehre und der Kranz eines Wagensiegers bekanntlich dem Besitzer des Gespannes gehörte, dass aber hier das Umgehen der elischen Verfügung bestraft wurde und die Frechheit, diese Umgehung noch dazu hinterdrein so öffentlich zu kennzeichnen. Passow Studien z. Parthenon (Berlin 1902) 1 ff. verteidigt die Ansicht, dass die Taenie kein Siegeszeichen, sondern nur ein Toilettenartikel gewesen sei und daher zu den Gaben gehörte, die das Publikum nach der Bekränzung durch die Preisrichter den Siegern als Ovation darbrachte. Allein dagegen spricht eben diese Stelle hier; wäre die Tänie ein blosser gewöhnlicher Schmuck gewesen, so hätte Lichas dafür, dass er persönlich (αὐτός) seinen Wagenlenker damit schmückte, nicht bestraft werden können. Es ist doch auch die Taenie in der Hand der Nike des olympischen Zeus (V 11,1) kein blosser Toilettengegenstand.
- S. 454,10. Dieser Seher Thrasybulos ist wol identisch mit dem Cap. 13,11 erwähnten Vater des Agathinos; über seine Teilnahme am Kriege der Mantineier gegen die Lakedaimonier s. VIII 10,5. Nach C. 14,9 weihte er die Statue des Pyrrhos in die Altis. Der erwähnte Krieg fiel nach Beloch Hermes XXXV 264 in die Jahre 250—245, wodurch die Zeit der Errichtung der Statue ungefähr bestimmt wird.

- S. 454,11. Vgl. zu den Iamiden Bd. I zu S. 692,11 u. Bouché-Leclerq Histoire de la divination dans l'antiquité II 61 ff. und 333.
- S. 454,13. Die Eidechse galt als ein mantisches Tier, und eine eigene Art von Weissagungen ging von der Beobachtung der Eidechsen aus, wonach in Sizilien Weissager derart γαλεῶται hiessen, s. Steph. Byz. s. h. v. Hesych v. γαλεοί. Cic. de div. I 20,39. Doch steht die praxitelische Figur des Apollon sauroktonos vermutlich nicht in Beziehung zu diesem Aberglauben. Vgl. Bouché-Leclerq a. a. O. I 147. II 74. Gerhard gr. Mythol. I 315 f. Welcker gr. Götterl. I 465. II 441; alte Denkm. I 468. Preller-Robert I 295 A. 2. Hermann griech. gottesdienstl. Altert. 240 A. 17.
- S. 454,14. Die Eingeweideschau, bei der die Leber eine wichtige Rolle spielte, war eine sehr verbreitete und oft erwähnte Form der Weissagung, vgl. Bouché-Leclerq a. a. O. I 171. II 88. Hermann a. a. O. 241 f. Stengel Griech. Kultusalt. S. 56. Dass unter den dafür verwendeten Tieren der Hund sonst nicht vorkommt, erwähnt Paus. unten Z. 17; was er da von den Hunden bemerkt, dass sie zur Hieroskopie nicht verwendet werden, ist auf alle nicht essbaren Tiere auszudehnen; doch wurden unter diesen Hunde am häufigsten geopfert, s. Stengel Progr. d. Joachimsthalschen Gymn. in Berlin 1879, 25 und Jb. f. Ph. CXXVII 371. Lenormant Gaz. arch. 1880, 211, der mit Bouché-Leclerq a. a. O. hierin vornehmlich karischen Brauch sieht, nach Plut. prov. Alex. 73. Clem. Alex. Protr. 29 p. 25 P.
 - S. 454,19. Zur gekünstelten Wortstellung vgl. Bd. I zu S. 7,5. 431,1.
 - S. 454,21. φησιν εν ασματι Πίνδαρος, s. Ol. 6,58 ff.
- S. 455,1. Die Zeit des Timosthenes sowie des Antipatros lässt sich nur aus der der Künstler ihrer Statuen (bei jenem des Eutychides, bei diesem des Polykleitos, s. unten Z. 27 f.) ungefähr vermuten.
- S. 455,3. κατεργάζεσθαι, niederkämpfen, vom Wettkampf der πάλη, des παγκράτιον und der πυγμή, vgl. die Zusammenstellung zu Cap. 14,5.
- ebd. Fälle, wo solche Bestechungsversuche besser glückten als hier, berichtet Paus. Cap. 13,1 und 18,6. Vgl. Scherer 9.
- S. 455,5. ἀναγορευθήναι ἐχ Συραχουσῶν, gewöhnlicher wie gleich nachher ἀνείπεν αύτὸν Μιλήσιον, 13,1. 18,6.
- S. 455.8. Es giebt bekanntlich zwei Künstler, die Polykleitos hiessen, den älteren (vgl. über dessen Zeit nach den Aufschlüssen des Oxyrhynchos-Papyros jetzt Robert im Hermes XXXV 185ff.) und den jüngeren, s. unten zu Cap. 6,2. Brunn I 281 schrieb die Statue des Antipatros dem jüngeren zu; das hier erzählte Ereignis sei auf jeden Fall nach Ol. 93 (408) geschehen, da sich erst damals Dionysios zum Herrscher von Syrakus aufwarf, wahrscheinlich aber (nach Corsini Diss. agon. 123) erst Ol. 98 (388), in welcher Zeit Dionysios eine glänzende Gesandtschaft nach Olympia abordnete (nach Diod. XIV 109,1). Dagegen meinte Robert Arch. Märchen 107, die von Paus. erwähnte Gesandtschaft des Dionysios brauche keineswegs mit dieser identisch zu sein, der Antipatros könne daher auch dem älteren Polykleitos gehören; doch tritt Hyde 29

dieser Ansicht entgegen und setzt daher alle anderen Ionier, die Siegerstatuen in Olympia hatten, nach Ol. 98 an. Über Knabensieger-Statuen des älteren Polykleitos handelt Furtwängler Meisterw. 475 ff.

S. 455,9. Lysipps Schüler Eutychides wird von Plin. XXXIV 51 in Ol. 121 (296) gesetzt; das stimmt sowohl zur Zeit seines Lehrers, als dazu, dass Antiochia Ol. 115,4 (317) unter dem Namen Antigoneia gegründet, aber Ol. 119,3 (302) von Seleukos erneuert und Antiochia genannt wurde; s. Brunn I 411. Förster II 5 N. 424.

S. 455,10. Von der hier erwähnten Statue der Tyche, die Eutychides für die Syrer am Orontes, d. h. für Antiochia, gearbeitet hatte, haben sich statuarische Nachbildungen (besonders die im Vatikan, Müller-Wieseler I 49,220. Overbeck ⁴ II 172 Fig. 184. Baumeister 519 Fig. 560 u. s.) erhalten, denen Münzbilder von Antiochia entsprechen. Die Göttin sitzt mit Mauerkrone und Schleier, in das Himation gehüllt, auf einem Felsen; zu ihren Füssen taucht der knabenhaft gebildete Orontes mit halbem Leibe empor. Die zuerst von Visconti ausgesprochene Meinung, die K. O. Müller weiter begründete (Antiquit. Antioch. 35 ff.), dass diese Tyche die Stadtgöttin von Antiochia sei, hat allgemeine Zustimmung gefunden, vgl. Brunn I 412. Michaelis A. Z. XXIV 255. Collignon II 485.

S. 455,13. Nach Cap. 12,6 hiess der Vater des Timon Aigyptos, wofür Schubart (Jen. Lit. Zeit. 1846 N. 21 S. 83a) Aipytos vermutete; Gurlitt 417 A. 27 hält auch den überlieferten Namen für verdorben. Der Sohn des Timon heisst hier in den Hss. Aisypos, was auch verdorben scheint; jedenfalls heissen Grossvater und Enkel gleich, ob Aigyptos, wie wir hier schreiben, muss dahingestellt bleiben. Wie der Wagensieger Timon sich mit einem einfachen Standbild begnügte, so auch der Sieger Telemachos Cap. 11,3; vgl. Reisch 41. Da Daidalos die Statuen von Vater und Sohn bildete, so setzt Hyde 29 mit Rücksicht auf die Chronologie des Künstlers (s. unten) die beiden Siege in die Zeit Ol. 98—103 (388—368).

S. 455,15. Daidalos von Sikyon, der die Statuen des Timon und seines Sohnes fertigte, war nach Cap. 3,4 Schüler des Patrokles; dass dieser auch sein Vater war und bei Paus, der verdorbene Text a. a. O. in diesem Sinne korrigiert werden muss (s. d. krit. Appar.), lehrt die ephesische Inschrift C. I. G. 2984 (Loewy 68 N. 188), auf der er direkt υίὸς Πατροχλέος genannt wird. Anderweitige Werke, ausser dem V 27,11 ohne Nennung des Künstlernamens erwähnten Tropaion der Eleier in der Altis (s. die Anm. ebd.), erwähnt Paus. noch an verschiedenen Stellen, grösstenteils Statuen von Olympioniken. Seine Zeit lässt sich darnach ziemlich genau bestimmen. Er fertigte die Statue des Eupolemos (VI 3,7), der Ol. 96 (396) siegte, und die des Aristodemos (VI 3,4), dessen erster Sieg Ol. 98 (388) fällt. Er arbeitete ferner mit am Weihgeschenk der Arkader in Delphi (X 9,5), das zur Erinnerung an eine Waffenthat gegen die Lakonier errichtet wurde, die nach der wiedergefundenen Inschrift (s. Pomtow A. M. XIV 25 ff. Frazer V 261. Niese Hermes XXXIV 522) in das Jahr 370 oder 369 fällt. Wenn Robert früher (Arch. Märch.

104 und Hermes XXIII 424 ff.) wegen des Vaternamens Patrokles den Daidalos für einen Bruder des älteren Polyklet und des Naukydes hielt und das Weihgeschenk der Eleier in der Altis, das Daidalos arbeitete, auf ein Ereignis von Ol. 90,3 (418) zurückführte (s. oben zu V 27,11 und die Bemerkung dagegen bei Furtwängler Meisterw. 416 A. 1), so hat er diesen Ansatz im Hermes XXXV 191f. als zu früh zurückgezogen und nimmt jetzt an, dass derjenige Patrokles, der der Vater des Daidalos war, nicht auch der Vater des älteren Polyklet, sondern vielmehr dessen Sohn, Daidalos also ein Enkel des älteren Polyklet gewesen sei. Dafür sprechen auch epigraphische Gründe, da der Schriftcharakter der in Olympia gefundenen Daidalos-Inschriften (Inschr. v. Olymp. N. 161, s. u. zu Cap. 6,1 und N. 635, von einer unbestimmten Siegerstatue) auf den Anfang des 4. Jahrh. hinweist. Paus. nennt den Daidalos immer Sikyonier, während Polykleitos und dessen Bruder Naukydes als Argeier bezeichnet werden. Das erklärte Robert Arch. Märch. 107 damit, dass die Familie aus Sikyon stammte, Polyklet und Naukydes aber in Argos Bürgerrecht erhielten; da sich dies aber auf das jetzt von ihm zurückgenommene Verwandtschaftsverhältnis stützte, so verzichtet er nunmehr auf eine Erklärung jenes Umstandes (Hermes a. a. O. 192). Furtwängler, der Daidalos für einen Bruder des jüngeren Polyklet hält, meint, die Künstler wären ursprünglich Argeier gewesen, Daidalos aber, der sich auch auf der Inschrift von Olymp. 635 Sikyonier nennt (N. 161 ist das Ethnikon z. T. zerstört und wird von Dittenberger zu Φλιάσιος ergänzt, indem dieser einen Wechsel des Wohnorts und des Bürgerrechts annimmt), sei nach Sikyon übersiedelt. Erwähnt wird der Künstler auch bei Plin. XXXIV 76; vgl. sonst noch Loewy a. a. O. Förster I 23 N. 310. Robert bei Pauly-Wissowa IV 2006.

- S. 455,17. Dass der Paidotrib der Weihende war, ist ungewöhnlich, da es sonst meist Verwandte des Siegers sind, die das besorgen, wenn nicht dieser selbst oder seine Heimatsgemeinde das Denkmal stiftete, s. Scherer 5f.
- S. 455,19. Hyde 29 meint, der Name des Siegers habe entweder auf der Statue selbst oder auf einem an der Basis befestigten Bronzetäfelchen gestanden und sei so dem Paus. entgangen. Als Zeit des Sieges nimmt er Ol. 98 oder 99 (388/84) an; da das Epigramm die Seesiege der Samier rühmte, so sei vermutlich kurz vorher ein Seekrieg und die Samier jedenfalls noch frei gewesen, während Ol. 104 (365) die Athener sich der Insel bemächtigten; der betr. Seekrieg aber sei wahrscheinlich der von Xen. Hell. IV 8,23 erwähnte vom Jahre 390 gegen die athenische Flotte.
 - S. 455,20. παρά δὲ adverbial, vgl. Bd. I zu S. 437,4.
- S. 455,22. Da nach dem Jahr 736 die Nennung messenischer Sieger in Olympia aufhört, so muss man unter den hier erwähnten Flüchtlingen richtigerweise die verstehen, welche zu Anfang des ersten Krieges nach Strab. VI 257 verbannt wurden; Paus. freilich, der von diesen Flüchtlingen nichts weiss (s. zu S. 10,6), hat die Sache nicht so verstanden, vgl. Schwartz Herm. XXXIV 462 A. 1.
 - S. 456,1. Über Leontichos s. Cap. 4,3; Symmachos aus Messene,

den Paus. sonst nicht weiter erwähnt, siegte zweimal im Lauf, das erste Mal Ol. 88 (428) nach Diod. XII 49,1; das zweite Ol. 89 (424) nach Diod. ebd. 65,1; s. auch Iul. Afric.

S. 456,4. Dadurch wird das Zeitalter des Damiskos bestimmt: da Messene nach Diod. XV 66,1 Ol. 102,4 (369) gegründet ist, so fällt der Sieg des Damiskos in's Jahr 368 und ist er 380 geboren.

Cap. III.

Fortsetzung der Aufzählung der Siegerstatuen. Die Inschrift auf den Athleten Stomios. Die Hellanodiken, die dem Eupolemos den Sieg zuerkannten, der Bestechlichkeit angeklagt. Standbild des Oibotas, der nicht bei Plataiai gefochten haben kann. Das Standbild des Dikon, Schicksale seiner Vaterstadt Kaulonia. Standbild des Lysander. Politischer Wankelmut der Ionier.

- S. 456,9. τὸ γὰρ ὄνομα οὐ λέγουσιν ἐπ' αὐτῷ, sie nennen keinen Namen in Bezug auf ihn, eine schwerfällige und ganz ungewöhnliche Ausdrucksweise, die mit Stellen wie I 23,5. II 3,2. IV 14,7. VII 11,8 sich nur halbwegs vergleichen lässt.
- S. 456,10. Μαχεδόνα αύτὸν ὁ Πτολεμαῖος ἐν τῷ ἐπιγράμματι ἐχάλεσε, vgl. X 7,8, wo erzählt wird, dass Ptolemaios nach einem Sieg mit dem Zweigespann an den Pythien als Makedonier ausgerufen wurde: ἔχαιρον Μαχεδόνες οἱ ἐν Αἰγύπτφ χαλούμενοι βασιλεῖς; dasselbe gilt von den Seleukiden. vgl. Dittenberger Syll. ¹ N. 205.
- S. 456,12. Die Zeit des Chaireas von Sikyon lässt sich nicht näher bestimmen, da auch die des Künstlers Asterion unbekannt ist. Da nach Cap. 13,6 Bykelos, der etwa Ol. 95 (400) siegte, der erste unter den Sikyoniern war, der πὸξ ἐκράτησεν ἐν παισίν, so muss Chaireas nach diesem fallen. Hyde 30 setzt ihn zwischen Ol. 95 (400) u. 107 (352).
- S. 456,14. Von der zur Statue des Sophios gehörigen Inschrift ist ein Fragment im Kladeos aufgefunden worden, es lautet: [Σό]φιος [Με]σσάν[ιος] . . . | [Τοῦδε κλέ]ω νίκημ Μεσσ[ανίου, δς ποτε Πίση] | [πρῶτος ἐκη]ρύχθη παῖς στ[άδιον Σόφιος]. S. Inschr. v. Ol. 297 N. 172. Förster I 30 N. 418, der die zweite Zeile ergänzt hat; die Ergänzung der ersten rührt von Dittenberger her. Die Zeit des Siegers wird ungefähr durch die Bemerkung oben Cap. 2,10 bestimmt, dass nach der Rückkehr der Messenier in den Peloponnes sofort das alte Glück im Wettkampfe wiederkehrte. Da Damiskos Ol. 103 (368) der erste messenische Sieger war, so fällt der Sieg des Sophios später, etwa Ol. 105 (360); nach Hyde 30 Ol. 105 bis 120 (300).
- S. 456,15. Die Zeit des Stomios aus Elis wird durch die folgenden Angaben des Paus. ungefähr bestimmt. Da die Einnahme von Sikyon durch die Thebaner Ol. 102,4 (369) nach Diod. XV 69 erfolgte, so fällt

der Sieg des Stomios vermutlich früher, nach Rutgers 115 und Förster I 25 N. 335 etwa Ol. 102 (372). Dagegen hält Robert Hermes XXXV 169 die Kombination der Inschrift mit der Eroberung von Sikvon für einen blossen Periegeten-Einfall und meint, auf dem Steine habe nur gestanden, dass Stomios elischer Reiterführer gewesen sei und einen feindlichen Strategen im Zweikampf getötet habe; er setzt ihn vermutungsweise in die im Oxyrhynchos - Papyros sich findende Lücke als Pentathlon - Sieger Ol. 81 (456). Doch wird diese Hypothese von Hyde 30 f. bekämpft, weil in diesem Teile der Altis ausser den Spartanern kein Sieger stehe, der älter ist, als das 4. Jahrh.; er stimmt daher dem oben angeführten Ansatze zu, resp. sei die Statue noch etwas älter, Ol. 99-101 (384-376). Meinung von Dittenberger-Purgold Inschr. v. Ol. 242, dass sie erst nach dem Kriege errichtet worden sei, hält Hyde für irrig, indem der Ausdruck des Paus. τὸ δὲ ἐπίγραμμα . . . καὶ τάδε ἐπιλέγει andeute, dass die Bemerkung über die Kriegstaten des Stomios erst nachträglich hinzugefügt Dieser Schluss ist jedoch sicherlich unberechtigt, ἐπιλέγει bedeutet nur, das Epigramm bemerke auch folgendes noch dazu.

- S. 457,1. φαίνοιτο ἄν οὖν, vgl. X 26,8 ξποιτο ἄν οὖν, sonst beim potentialen Optativ zu Beginn eines neuen Satzes δὲ ἄν, vgl. VIII 5,1. I 24,7. 38,1. II 31,4. 14,3. 27,3. III 4,6. 25,3. (τε ll.). IV 36,3. 35,8. V 5,2. 11,3. 17,10. VI 13,3. 24,6. VII 5,5. 23,6. VIII 11,12. 24,4. IX 40,10. X 17,4. 24,4; eine Ausnahme macht nur εἰχάσαις (εἰχάζοις) ἄν οhne δέ II 10,6. 29,1. X 29,9. 33,5.
- S. 457,4. Hyde 31 f. macht den Versuch, die Zeit des Labax daraus zu bestimmen, dass sich dieser ἐχ Λεπρέου τοῦ Ἡλείων bezeichnete (auf der Basis). Da die Lepreaten sich Ol. 103 (368) dem arkadischen Bunde anschlossen (s. Niese im Hermes XXXIV 522), so werde Labax vor diesem Termin gesiegt haben. Vgl. die Bemerkung zu Cap. 15,1.
- S. 457,5. Aristodemos wird auch bei Iul. Afric. (Euseb. I 206) genannt, dem zufolge sein Ringkampf Ol. 98 (388) stattfand, was auch zu der Zeit des Künstlers Daidalos stimmt (s. oben S. 538). Das Epigramm seiner Statue ist bei Hephaest. p. 113 u. 119 Gaisf. erhalten (fälschlich dem Simonides zugeschrieben, s. Bergk PLG 4 III 514) und lautet: Ἰσθμια δίς, Νεμέφ δίς, 'Ολυμπίφ ἐστεφανώθην | οδ πλάτεῖ νιχῶν σώματος, ἀλλὰ τέχνη. | 'Αριστόδαμος θράσιδος 'Αλεῖος πάλφ. Für 'Ισθμια hat Brunck llύθια konjiziert, entsprechend der Angabe bei Paus., sowie weil die Eleier an den Isthmien sich nicht beteiligten (Paus. V, 2,2. VI 16,2). Mit der im Epigramm gerühmten Kunstfertigkeit des Ringers stimmt die Bemerkung bei Iul. Afr.: οδ μέσα οδδείς ἔλαβεν.
- S. 457,9. Kritios (wie der richtige Name des Künstlers lautet, vgl. I 8,5 u. 23,9, dazu Bd. I 261) ist ca. Ol. 70—80 (500—460) thätig; die von ihm ausgehende Schule wird von Brunn I 105 folgendermassen angesetzt: Ptolichos um Ol. 82 (452); Amphion um Ol. 88 (428); Pison arbeitet nach X 9,4 am Weihgeschenk, das die Lakedaimonier nach dem Siege von Aigospotamoi in Delphi aufstellten, also nach Ol. 93,4 (465);

Damokritos um Ol. 100 (380). Von diesen Künstlern nennt Paus. ausser Pison noch den Amphion X 15,6 als Sohn des Akestor (s. VI 17,4), aus Knosos stammend; er arbeitete das Weihgeschenk der Kyrenaier in Delphi. Robert Arch. Märch. 14 zieht freilich die Glaubwürdigkeit der ganzen Künstlerdiadochie in Zweifel; wäre sie richtig, so würde Damokritos in die erste Hälfte des 4. Jahrh. fallen, s. Robert bei Pauly-Wissowa IV 2070; und Hyde 5 setzt die Figur des Hippos darnach zwischen Ol. 96 (396) und 107 (352). Damokritos wird auch bei Diog. Laert. IX 7,49 und Plin. XXXIV 87 als Künstler genannt; eine Inschrift einer von ihm gearbeiteten Statue wurde in Rom gefunden, C. I. G. 725 A. Loewy 316 N. 484.

- S. 457,12. Wenn Paus. von Kratinos bemerkt, er sei τότε κάλλεστος τῶν ἐφ' ἐαυτοῦ gewesen, so scheint es sich da um ein offiziell erteiltes Prädikat zu handeln, denn auch auf dem Oxyrhynchos-Papyros findet sich bei einem Olympioniken die Bezeichnung κάλλιστος, vgl. Robert Hermes XXXV 142. Diels ebd. XXXVI 73 weist jedoch diese Annahme zurück und glaubt, die Bemerkung des Paus. rühre nicht aus den Siegerlisten, sondern aus anderweitigen historischen Berichteu her; die betr. Stelle des Oxyrhynchos-Papyros ergänzt er nicht mit Robert οὐτος χάλλιστος, sondern οὕτως Καλλίστρατος, indem hier, ebenso wie bei den von Robert zu κράτιστος und φίλιστος ergänzten Abkürzungen, der Autor genannt sei, der den betreffenden Siegernamen verbürgte. Die Zeit des Kratinos ist nur ungefähr dadurch zu bestimmen, dass Kantharos, der Bildner seiner Statue, Schüler des um Ol. 121 (296) thätigen Eutychides (s. oben zu 455,9) war; vgl. Förster zu II 6 N. 433. Ein zweites Werk des Kantharos, den auch Plin. XXXIV 85 nennt, erwähnt Paus. Cap. 17,7. Vgl. Brunn I 415. Eine Künstler-Inschrift mit seinem Namen befindet sich in Theben, s. Inscr. Gr. septentr. I 2471; die Buchstaben weisen auf die Mitte des 3. Jahrh. v. Chr. hin.
- S. 457,15. τὸν δὲ ἀνδριάντα, wofür man den Plural erwartet, bezieht Clavier in der Übersetzung auf den Lehrer, sicherlich falsch.
- S. 457,17. Eupolemos aus Elis siegte nach VIII 45,4 Ol. 96 (396). Paus. nennt ihn beide Male Eupolemos, ebenso Iul. Afric., dagegen Diod. XIV 54,1 (unter der gleichen Olympiade) Eupolis, was Crusius Jb. f. Ph. CXLIII 389 nur für einen Kurznamen von Eupolemos betrachtet. Vgl. Förster I 22 N. 294. Über Daidalos von Sikyon s. oben S. 538.
- S. 458,1. Nach V 9,5 hatten immer je drei von den Hellanodiken die Aufsicht über eine Kampfart, vgl. Förster de hellanodic. Olymp. 31ff. Zu oben S. 316, wo über die Zahl der Hellanodiken gehandelt wird, ist nachzutragen, dass die Herausgeber der Inschr. von Olymp. Sp. 84 zu N. 44 annehmen, die Neunzahl wäre Ol. 95 (400 v. Chr.), die Zehnzahl Ol. 97 (392) eingeführt worden; nach einer Unterbrechung von Ol. 103 (368) bis 108 (348), während der erst zwölf, dann acht Hellanodiken fungierten, wurde die Zehnzahl wieder hergestellt.
- S. 458,3. Die 'Ολυμπική βουλή wird in den Inschriften sehr häufig erwähnt, doch gehört die Mehrzahl derselben erst der späteren römischen Kaiserzeit an, s. Register zu d. Inschr. v. Olymp. Sp. 834. Diese Behörde,

deren Amtslokal das V 23,1; 24,1 und 8 erwähnte Buleuterion war (s. oben S. 430), hatte später, wie es scheint, vornehmlich die Ehrung verdienter Männer zu beschliessen, und darauf beziehen sich fast alle erhaltenen Inschriften; dass ihre Funktionen in älterer Zeit andere waren, zeigt diese Stelle, nach der gegen eine Entscheidung der Hellanodiken an die Bule appelliert werden konnte.

- ebd. Die Hellanodiken galten in früherer Zeit als eine unbestechliche Behörde, dagegen liegen Beispiele aus der römischen Kaiserzeit vor, die beweisen, dass sie damals ihren alten Ruhm eingebüsst hatte, vgl. Iul. Afr. zu Ol. 204 (27 n. Chr.) und Ol. 232 (149 n. Chr.) Cass. Dio LXXIX 10. Bestechungsversuche seitens der auftretenden Kämpfer verzeichnet Paus. öfters, s. V 21,3; ebd. 8; ebd. 18; vgl. Cobet de Philostr. περί γυμναστ. (Lugd. Bat. 1859) 79 ff.
- S. 458,5. Über Oibotas, der Ol. 6 (756) im Lauf siegte, dem aber erst Ol. 80 (460) die Statue gesetzt wurde, handelt Paus. ausführlicher VII 17,6f. und 13f., wo über den hier von Paus. berührten Widerspruch und seine Lösung näher gehandelt werden wird.
- S. 458,9. ἐμοὶ μὲν οὖν λέγειν μὲν τὰ ὑπὸ Ἑλλήνων λεγόμενα ἀνάγκη κτλ., die Worte sind Herodot nachgesprochen, der sich VII 152 so ausdrückt: ἐγὼ δὲ ὀφείλω λέγειν τὰ λεγόμενα, πείθεσθαί γε μὴν οὐ παντάπασιν ὀφείλω.
 - S. 458,11. Zu odxétt vgl. Bd. I zu S. 52,15.
- S. 458,13. Einen 'Αντίοχος παγκρατιαστής nennt Xen. Hell. VII 1,33 u. 38 als Gesandten der Arkader an Artaxerxes Ol. 103,2 (367); Rutgers Iul. Afric. 57 nahm sicherlich mit Recht (s. Niese Hermes XXXIV 521 A. 3) an, dass dieser mit dem Pankratiasten Antiochos aus Lepreon identisch sei und dass dessen Sieg ca. Ol. 95 (400) falle, s. Förster I 22 N. 289; Hyde 32f. dehnt den Termin bis Ol. 102 (372) aus. Mit ersterem Ansatz würde die Zeit des Bildhauers Nikodamos, der seine Statue fertigte, ungefähr stimmen, da er die Siegerstatue des Androsthenes fertigte (s. unten Cap. 6,1), der nach Thuc. V 49,1 zum ersten Male Ol. 90 (420) im Pankration siegte.
- S 458,15. οδ γάρ τι Ἰσθμίων Λεπρεάταις δείμα, der Ausdruck δείμα bezieht sich auf den Fluch der Moline V 2,2.
- S. 458,16. Die Zeit des Hysmon ist wieder nur durch die Zeit des Bildhauers Kleon (unten S. 459,4) ungefähr zu bestimmen; dieser Künstler, der uns nur aus Paus. bekannt ist (s. oben S. 392 zu V 17,3), gehört der Mitte oder der ersten Hälfte des 4. Jahrh. an, s. unten zu Cap. 8,5.
- S. 459,2. μελετήσαι, μελέτη (III 14,6. VI 8,4. VIII 12,5) synonym mit ἀσχεῖν, ἄσχησις I 23,9. II 7,2. III 11,6. V 2,2. 24,9, vgl. auch παιδεύειν II 10,7, während das überlieferte μάθημα in dem hier verlangten Sinn sonst nicht gebraucht wird, s. Krit. App.
 - S. 459,4. αὐτ $\hat{\phi}$, zum Dativ vgl. Bd. I zu S. 12,2. 700,1.
- S. 459,5. Über die archaische Form der Hanteln vgl. V 26,3 mit der Bemerkung S. 445. Dass der Pentathle Hysmon mit Hanteln abgebildet war, deutet auf seinen Sieg, da die Hanteln nur beim Pentathlon,

und zwar beim Sprunge, gebraucht wurden, sonst in den olympischen Wettkämpfen nirgends.

S. 459,6. Auch für Nikostratos ist die Zeit nur ungefähr durch die des Bildners Pantias von Chios (nach Cap. 9,3) zu bestimmen. Da er in der Schule des Aristokles zur siebenten Generation gehört und Aristokles etwa Ol. 70 (500) thätig ist, so setzte Brunn I 81 den Pantias um Ol. 100 (380) an, vgl. die Cap. 9,1 angegebene Reihenfolge der Schule des Aristokles; ebenso setzten Dittenberger-Purgold Inschr. v. Ol. 295 zu N. 170 den Pantias um die Mitte des 4. Jahrh. an, weil sein Vater Sostratos nach Polyb. IV 78,5 (vgl. Paus. VIII 26,7) zusammen mit Hypatodoros, der um Ol. 98 (388 v. Chr.) tätig war (Brunn I 294. Loewy 80 N. 101), eine Erzstatue der Athene zu Aliphera arbeitete. Cap. 14,12 fertigte Pantias auch die Statue des Xenodikos von Kos, des Siegers im Wettkampf der Knaben, und nach Cap. 9,3 die des Aristeus, der im Dolichos siegte. Nun war aber nach dieser Stelle Aristeus ein Sohn des Cheimon, der nach dem Oxyrhynchos-Papyros Ol. 83 (448) siegte, und es ist nicht wahrscheinlich, dass der Sieg des Vaters und der des Sohnes um mehr als 3-10 Olympiaden auseinander lagen. Demnach wird, wie Robert im Hermes a. a. O. 179 u. 193 annimmt, Pantias von Brunn erheblich zu spät angesetzt; da der Sieg des Aristeus etwa ()l. 86-93 (436-408) gefallen sein wird, so gehört auch Pantias noch dem 5. Jahrh. an. Weiteres über diese verwickelte chronologische Frage, bei der die Datierung der Siege des Xenombrotos und Xenodikos mit in Betracht zu ziehen ist, s. unten zu Cap. 14,12.

S. 459,9. Nach Paus. wäre Dikon von Kaulonia bei seinen späteren Siegen als Syrakusaner ausgerufen worden, weil die Syrakusaner ihn dafür bezahlt hätten, denn das bedeutet offenbar ἐπὶ γρήμασι. Die Ursache war aber jedenfalls die, dass die Kauloniaten nach Diod. XIV 106,3 Ol. 97.4 (389) nach Schleifung ihrer Stadt von Dionysios nach Syrakus eingebürgert wurden; s. Rutgers 58,3. Förster I 23 N. 307. Nach Diod. siegte Dikon ()1. 99 (384) im Stadion; die Zeit der beiden anderen Siege ist nicht tiberliefert. Hyde 33 nimmt an, dass der zweite Sieg Ol. 97 (392) oder früher, der dritte Ol. 99 (384) stattfand, resp. noch später, wenn des Paus. Angabe durchweg irrig sein sollte. Im ganzen nennt Paus. 15 Siege, das Epigramm Anth. Pal. XIII 15 aber nur 14, nämlich nur 2 olympische. Hyde möchte daher δὶς 'Ολύμπια mit Wesseling in τρὶς 'Ολύμπια ändern, da er meint, Paus. habe eben dies Epigramm vor Augen gehabt, indem es dasjenige war, das auf der dritten Statue sich befand. - Wer die Standbilder fertigte, sagt Paus. nicht; dass es Pyrilampes von Sikyon gewesen sei, wie Förster I 24 N. 315 f. annimmt, beruht auf einer von Schubart Übersetzg. 426 A. 7 vorgeschlagenen Emendation zu § 13, indem dieser Z. 20 eine Lücke annimmt, in der etwa gestanden habe: "Auf dem Standbilde des Dikon ist eine Inschrift, welche besagt, dass Pyrilampes aus Sikyon die Bildsäule gefertigt habe; nach dem Dikon aber u. s. w." Doch s. die Bemerkung zu S. 459,20.

S. 459,14. Καυλωνία ἀπωχίσθη ἐς Ἰταλίαν ὑπὸ ἸΑχαιῶν, dies sagt auch

Strabo VI 261, während Scymnus 318 die Stadt eine Gründung der Krotoniaten, Servius zu Verg. Aen. III 553 eine der Lokrer nennt.

ebd. ἀποιχίζειν èς steht III 12,5, aber èν II 30,9.

- S. 459,17. Nach der Zerstörung durch Dionysios wieder aufgebaut, wurde die Stadt im Jahr 277, als Pyrrhos in Sicilien weilte, von den campanischen Truppen der Römer genommen, vgl. Niese Gesch. d. griech. und maked. Staaten II 49.
- S. 459,20. Das Standbild des Xenophon fertigte Olympos, über welchen Künstler nichts Näheres bekannt ist. Brunn I 292 u. 419 wollte aus dem Wortlaut des Textes, der aber entschieden verdorben ist (s. d. krit. Apparat), schliessen, dass Olympos aus Sikyon war; doch heisst es dem Paus. wol zu viel Nachlässigkeit zutrauen, wenn das zwischen den Zeilen gelesen werden soll, weshalb wir nach dem Vorschlage von Hyde 34 Σιχοώνιος hinter Όλομπος einschieben. Brunn will den Künstler nicht über Ol. 80 (460) hinabrücken; Gurlitt 369 möchte ihn, da er mit Pyrilampes zusammengebracht ist, diesem auch zeitlich nahe bringen, ihn also nach 150 v. Chr. ansetzen. Allein Paus. nennt beide Künstler nur deshalb miteinander, weil die von ihnen gefertigten Bildsäulen bei einander standen. Hyde 34 f. setzt den Sieg des Xenophon zwischen Ol. 95 u. 105 (400—360), wie alle in diesem Teile der Altis aufgestellten Sieger.
- S. 459,21. Dass der hier genannte Sieger Pyrilampes aus Ephesos ist, dafür spricht auch, dass der andere neben Lysander aufgestellte Sieger Athenaios ein Ephesier ist; die Ephesier hatten sich diese Plätze wohl absichtlich gewählt, weil sie Lysander als ihren Befreier betrachteten, s. unten § 15 und Hyde 34, der den Sieg des Pyrilampes um Ol. 105 (360) ansetzt, auch mit Rücksicht auf die von ihm angenommene Zeit seines Bildners. Dieser Bildhauer Pyrilampes aus Messene kommt noch Cap. 15,1 und 16,5 als Bildner von Olympioniken-Statuen vor; hingegen nennt ihn die Inschrift einer in Olympia gefundenen Statuenbasis (s. Dittenberger A. Z. XXXV 194. Loewy 193 N. 274. Inschr. v. Ol. Sp. 501 N. 400) nach einem Ehrendekret Πυρίλαμπος 'Αγία Μεσσάνιος. Loewy hält diesen für einen Nachkommen des bei Paus, genannten Pyrilampes; Dittenberger-Purgold entweder für identisch oder doch für ein Glied derselben Familie. Gurlitt 367 f., der die Verschiedenheit der Namensendung auf Textverderbnis zurückführen möchte (während Dittenberger-Purgold dem Schwanken der Endung keine Bedeutung beilegen), tritt für die Ideutität beider ein, zumal die Familie des Agias, von der wir ausser dem Vater des Pyrilampos durch die Inschriften noch andere Mitglieder kennen lernen, ebenso für Elis und Eleier arbeitete, wie der bei Paus. erwähnte Bildhauer (s. Inschr. v. Olymp. 397-399). Hyde 31 spricht sich gegen die Identität des Bildhauers mit dem genannten Pyrilampos aus. Die Zeit des Pyrilampes ist nicht überliefert; Gurlitt bemerkt nur, dass er nach der Wiederherstellung Messeniens, d. h. nach Ol. 102,3 (370) gelebt haben müsse; Hyde nimmt mit Rücksicht darauf, dass Pyrilampes die Statue des Xenon fertigte (s. Cap. 15,1), der Ol. 105 (360) anzusetzen sei, an, Pyrilampes habe Mitte des 4. Jahrh. geblüht, seine Kunst in der Fremde

gelernt und sei Ol. 103 (368) in sein Vaterland zurückgekehrt. Förster II 13 N. 577 setzte dagegen den Künstler ins 1. Jahrh. v. Chr.; Dittenberger-Purgold reihen die Künstlerinschriften mit Pyrilampos unter die Griechen der römischen Zeit ein.

- S. 460,1. Nach den Schol. Pind. Ol. 7 p. 158 stand die Statue Lysanders in der Nähe von der des Diagoras, die Paus. erst Cap. 7,1 nennt. Dass es nicht eine zweite Lysanderstatue war, sondern dieselbe, die Paus. hier erwähnt, ist nicht zu bezweifeln, s. Gurlitt 411 A. 14. Purgol'd Aufs. f. E. Curtius 238. Hyde 35, der daraus den Schluss zieht, dass Paus. von hier bis 7,1 einen Kreisweg macht (s. p. 65 f.) und dass alle Statuen von Pyrilampes bis Pythokles (7,10) vor der Ostfront des Zeustempels standen, wenn auch nicht dichtgedrängt, sondern nach Osten bis zur Echohalle hin verteilt.
- ebd. Der Vater des Lysander heisst bei Paus. regelmässig richtig Aristokritos, nur hier haben einige Handschriften 'Αριστοκράτφ u. III 6,7 alle Aristokrates, vgl. Dittenberger Syll. 2 586 Z. 32; bei Plutarch Lys. 2 ist ebenfalls unrichtig 'Αριστόκλειτος überliefert.
- S. 460,2. Homolle C. R. de l'Acad. des Inscr. 1901, 688 ff. will das Epigramm dem Dichter Ion von Samos zuschreiben, der das i. J. 1894 aufgefundene Epigramm auf die delphische Lysanderstatue dichtete.
- S. 460,10. Das Sprichwort τοὺς τοίχους τοὺς δύο ἐπαλείφειν bedeutet so viel wie unser "auf beiden Achseln tragen"; vgl. Append. prov. II 2: ούο τοίχους άλείφειν. ἐπὶ τῶν ἐπαιφοτεριζομένων καὶ διὰ μέσου χωρούντων ἐν μάγαις ή φιλίαις. Bei den Römern heisst es: duo parietes de eadem fidelia dealbare, Cic. ad fam. VII 29,2, oder utrosque parietes linere, Petron. 39. Vgl. Otto Sprichw. d. Römer 265. Der Vorwurf des politischen Wankelmuts, der somit den Ioniern gemacht wird, ist übrigens durch die vorgebrachten Tatsachen wol belegt. Es gab in den ionischen Städten und speziell auch in Samos und Ephesos (vgl. Curtius Abh. I 254) eine oligarchische Partei, deren Sympathieen den Spartanern galten, und eine demokratische, die es mit den Athenern hielt. Nach dem Gang der Ereignisse auf dem Kriegsschauplatz kam bald die eine, bald die andere in den Besitz der Macht. So verschaffte Lysander im Sommer 404 den Oligarchen die Herrschaft in Samos, die sie i. J. 412 an den Demos hatten abtreten müssen (Xen. Hell. II 3, 6. 7. Plut. Lys. 14), Grund genug für jene, ihren Wohltäter durch eine Statue zu ehren; als dann i. J. 394 nach der Schlacht bei Knidos der spartanische Harmost von Konon verjagt und eine mehr demokratische Verfassung eingeführt wurde, war es ganz natürlich, dass die wieder ans Ruder kommende Partei diesem eine Statue errichtete, VIII 52,4. Xen. Hell. IV 8,1.

ebd. 'Αλκιβιάδου — Ισχύοντος έθεράπευον αὐτόν, zur Konstruktion vgl. Bd. I zu S. 668,6.

S. 460,13. αί ναῦς, zu dieser Form, wofür sonst νῆες (I 15,3. ΠΙ 9,3), vgl. Lobeck Phryn. S. 170.

S. 460,15. Έτεόνικον καὶ Φάρακα, ersterer wird X 9,10 als einer derjenigen Spartaner genannt, mit deren Hilfe Lysander die Schlacht bei

Aigospotamoi gewonnen habe; Thukydides erwähnt ihn VIII 23,4 als Unterbefehlshaber des Astyochos, und bei Xenophon wird er in den Hellenika öfter genannt, s. I 1,32. 6,26. II 1,1. Weniger tritt Pharax hervor, als spartanischen Nauarchen erwähnen ihn Xenoph. Hell. III 2,12 und Diod. XIV 79.

- S. 460,17. ὄρος τὸ Δώριον lässt sich nicht mit Sicherheit nachweisen, nach Judeich kleinasiat. Studien 74 A. 1 wäre es wol das Felsgebirge (heute Boz Dagh), welches unmittelbar östlich hinter Knidos ansteigt; unbegreiflich ist es, wie Pape-Benseler s. v. darunter einen Berg in Elis werstehen kann.
- S. 460,19. Χαλχοῦν ist wol auch auf die Statue des Timotheos zu beziehen, vgl. Bd. I zu S. 410,13. Dieser eroberte nach langer Belagerung das von den Persern besetzte Samos i. J. 365; damals wurde die athenerfeindliche Einwohnerschaft vertrieben, um attischen Kleruchen Platz zu machen.

Cap. IV.

Fortsetzung der Aufzählung der Athletenstatuen, darunter das Standbild des Sostratos mit dem Beinamen Akrochersites. Die hundertundvierte Olympiade von den Eleiern nicht in das Verzeichnis aufgenommen. Standbild des Leontiskos. Standbild eines den Kopf mit einer Binde umwindenden unbekannten Knaben von Pheidias. Standbild des Patreers Cheilon, des Stageiriten Aristoteles, des Königs Archidamos, des Kreters Ergoteles u. a.

- S. 461,1. Die zur Statue des Ephesiers Athenaios gehörige Basis ist 56 m westlich vom Leonidaion verbaut (also sehr weit verschleppt, da sie ursprünglich zwischen Heraion und Zeustempel gestanden haben muss) wieder aufgefunden worden; sie trägt nur die Inschrift 'Αθήναιος 'Αρπαλέου 'Εφέσιος; vgl. A. Z. XXXVII 206 N. 326. Inschr. v. Ol. 291 N. 168. Nach der Schriftform gehört die Statue dem 4. Jahrh. an; auch das Material der Basis (schwarzer Kalkstein) ist späterhin selten, in dieser Zeit aber vielfach verwendet worden, vgl. Loewy Strena Helbig. 182. Die Fussspuren zeigen, dass die Statue lebensgross war und den Sieger in Ausfallstellung darstellte, die für einen Faustkämpfer sehr angemessen war, vgl. Treu A. Z. a. a. O. Scherer 38 u. 47. Reisch 47. Förster I 30 N. 419. Da Paus. den Vaternamen des Siegers auslässt, aber andrerseits mehr bietet, als die Inschrift, so bemerkt Treu mit Recht, dass er hier auch aus andern Quellen, etwa den offiziellen Siegerlisten, schöpfte.
- S. 461,3. Sostratos aus Sikyon war, wie verschiedene früher erwähnte, Periodonike; Paus. verzeichnet von ihm ausser drei olympischen Siegen noch zwölf an Nemeen und Isthmien und zwei an den Pythien, also zusammen siebzehn. Erwähnt wird er bei Suid., der Paus. s. ἀκροχειρίζεσθαι benutzt hat, und

Digitized by Google

s. Σώστρατος; dagegen lernen wir aus einer auf ihn bezüglichen, in Delphi gefundenen metrischen Inschrift (Haussoullier Bull. de corr. hell. VI 446 N. 76. Hoffmann Sylloge epigr. Graecor. N. 383), die auch seine Siege genau entsprechend verzeichnet, dass sein Vater Sosistratos hiess. Haussoullier vermutet, dass eine ähnliche Inschrift an der Statue in Olympia sich befand, ebenso Hoffmann; doch bemerkt Frazer z. d. St. mit Recht, dass die Nennung des Beinamens und die Beschreibung der Kampfart auch auf weitere Quellen deutet.

ebd. Das ἀχρογειρίζεσθαι, wovon Sostratos den Beinamen 'Αχρογερσίτης erhalten hatte, das Kämpfen mit den Händen, ist zunächst nur ein Vorspiel des eigentlichen Ringkampfes (Plat. Alcib. mai. 107 E) oder Pankrations (Poll. III 150. Luc. Lexiph. 5); da jeder Gegner den andern zu packen suchte, so erfolgte die erste Abwehr häufig blos mit den Händen, bis einem es gelang, den Gegner um den Leib zu packen, vgl. Arist. Eth. Nicom. III 2 p. 1111 a, 15. Poseidon. bei Ath. IV 154 A. Daher werden Ringkämpfer, bevor sie sich gepackt haben, öfters in dieser Situation einander gegenüberstehend dargestellt, und auch für Einzelfiguren von Ringern wird eine derartige Stellung mit vorgestreckten Händen gewählt, vgl. das Pankratiasten-Relief von Halimus bei Benndorf Anz. Wien. Akad. Wenn aber einer, wie Sostratos, besondere Muskelkraft in den Fingern besass, so konnte er schon in diesem Vorspiel den Gegner besiegen; und so gewann Sostratos seine Siege, wie das delphische Epigramm es mit den Worten παύσας δ'άντιπάλους πάντα ἐχράτεις άμαγεί ausdrückt. Vgl. Krause Gymn. u. Agonist. I 421. 510. Grasberger Erz. u. Unterricht I 349. Reisch bei Pauly-Wissowa I 1197.

S. 461,7. Vgl. über diese Ol. 104 (364) Paus. V 9,5. VI 22,2 Xen. Hell. VII 4,28 ff. Diod. XV 78. Sie war λίγφ τῷ Ἡλείων χίβὸηλος, Cap. 8,3.

S. 461,10. Die Zeit des Leontiskos von Messana in Sicilien (vgl. oben Cap. 2,10), dessen von Pythagoras von Rhegion (s. unten Z. 15) gefertigte Statue auch Plin. XXXIV 59 erwähnt, wird durch den Oxyrhynchos-Papyros bestimmt, der ihn unter Ol. 81 u. 82 (456 u. 452) auführt, beide Male im Ringkampf; Robert a. a. O. 169 schliesst daraus, dass Paus. beide Siege erwähnt, doch wol auf Grund des Epigrammes, die Statue sei erst nach dem zweiten Siege gesetzt worden, was möglich, aber, da Paus. auch andere Quellen benutzt, nicht notwendig ist.

S. 461,15. Pythagoras von Rhegion, den Paus. hier zum ersten Male nennt, fertigte ausser der Statue des Leontiskos die des Protolaos (Cap. 6,1), Euthymos (Cap. 6,6), Dromeus (Cap. 7,10), Astylos (Cap. 13,1), Mnaseas (Cap. 13,1) und Kratisthenes (Cap. 18,1). Da die Siege des Astylos und des Euthymos in die siebziger Olympiaden fallen (s. u.), so wurde die Thätigkeit des Pythagoras in der Regel in dieselbe Zeit verlegt und etwa bis Ol. 90 (420), wohin ihn Plin. XXXIV 56 versetzt, ausgedehnt, s. Brunn

I 132 f., während Overbeck I 263. Schreiber Quaest. de artif. aetat. 16 diese Datierung, wenigstens als Blütezeit des Pythagoras, als welche sie bei Plinius erscheint, bekämpften. Nun weist der Oxyrhynchos-Papyros nach, dass er nach Ol. 82 (452) noch tätig war, und Kratisthenes' Sieg ist frühestens Ol. 83 (448) anzusetzen (s. u. zu Cap. 18,1). Darnach hat Robert a. a. O. 184 f. seine Tätigkeit zwischen Ol. 75 (480) und 83 (448) gesetzt, seine Geburt auf Ol. 67,3 (510). Seinem Stile nach, über den das allgemein gehaltene Lob des Paus. nichts Bestimmtes schliessen lässt, muss er dem reifen Archaismus zugerechnet werden; vgl. ausser Brunn und Overbeck a. a. O. Collignon I 409. Murray I 239. Mitchell 277. Furtwängler Meisterw. 346.

S. 461,16. Über Klearchos von Rhegion vgl. III 17,6 mit der Bemerkung Bd. I 804. Sein angeblicher Lehrer Eucheiros aus Korinth wird nur hier genannt (Suid. v. Σώστρατος stammt aus Paus.) und ebenso dessen Lehrer Syagras und Chartas aus Sparta. An Stelle des in den Hss. stehenden merkwürdigen Namens Syadras schlug Studniczka Vermut. z. gr. Kunstgesch. 44 Συάγρας vor, was wir in den Text aufgenommen haben. Dass wir es hier bei Paus. lediglich mit einer durchaus unbeglaubigten Kombination zu thun haben, bemerkt Robert Archaeol. Märchen 10.

S. 461,18. φδιτᾶν παρά, vgl. Π 8,4. IX 13,1.

S. 461,20. Nach der bei Paus. oft nachweisbaren Gewohnheit, von einer Figur zu sprechen, auf die er bei seinem Wege stösst, ohne dies direkt vorher zu sagen, müssen wir annehmen, dass hier, d. h. zwischen den Statuen des Sostratos und des Satyrs, die Figur eines Anadumenos von Pheidias stand. Nun nennt Paus. V 11,3 unter den am Thron des olympischen Zeus befindlichen Figuren, die άγωνισμάτων άρχαίων μιμήματα sind, auch einen αύτὸν ταινία την κεφαλην άναδούμενον, von dem die Eleier behaupteten, er gleiche dem Pantarkes, dem Liebling des Pheidias, s. ob. S. 343; und VI 10,6 erwähnt er die Siegerstatue dieses Pantarkes, doch ohne Angabe des Meisters. Es ist daher unwahrscheinlich, dass letztere Figur von Pheidias war, sonst würde Paus., der ja den Pheidias hier nennt, es sicherlich nicht unerwähnt gelassen haben. Daher sind Löschcke Histor. Untersuch. f. Arn. Schäfer (Bonn 1882) 36 und Schöll SB. der bayer. Akad. 1888, 37 gewiss im Unrecht, wenn sie die Cap. 10,6 genannte Figur mit dem hier erwähnten Anadumenos identifizieren. Schon Schubart Z. f. A. 1850 N. 17 hat beide auseinandergehalten, indem er den Anadumenos für die Statue irgend eines schon den alten Kunstkennern unbekannten Knaben erklärte (seine weitere Vermutung, es sei vielleicht nur eine Studie für den Anadumenos am Zeusthron gewesen, hat Bursian Jb. f. Ph. LXXVII 98 mit Recht abgewiesen), ebenso Brunn I 185. Flasch 1099 A. 2, mit eingehender Begründung Robert Hermes XXIII 444 f. Es wäre auch bei dem streng topographischen Wege des Paus. unbegreiflich, wie die Anadumenos-Statue hier erwähnt werden konnte, wenn ihr Platz ganz wo anders Sodann aber ist nirgends gesagt, dass dieser Anadumenos des Pheidias ein Porträt des Pantarkes war. Das nimmt zwar Flasch a. a. O. an, und Kalkmann 90 f., der der Meinung ist, diese ganze Notiz rühre nur aus einer Kunstgeschichte her, nicht aus Autopsie des Paus., meint, Paus. habe da blos etwas von dem Anadumenos gelesen und nicht gemerkt, dass damit eben die Pantarkes-Figur am Zeusthron gemeint sei. Wie Paus. dann dazu gekommen wäre, sein angebliches Exzerpt gerade hier unterzubringen, wird nicht gesagt (vgl. dagegen besonders Gurlitt 427 A. 47). Das sucht freilich Robert a. a. O. zu motivieren. Er bemerkt ganz richtig, dass dieser Anadumenos hier keine Olympioniken-Figur sei; aber wenn er ebenfalls meint, diese Figur sei mit der vom Throne identisch und Paus. schliesse die Erwähnung dieser Figur nur deswegen an, weil er vorher von Pythagoras als einem tüchtigen Bildner gesprochen habe, so ist das doch eine nichts weniger als ausreichende Begründung, wenn auch das Argument Frazers z. d. St., dass die Figuren am Throne Reliefs und nicht Rundbilder gewesen seien, nicht gegen die versuchte Identifizierung angeführt werden darf, da die Figuren . aller Wahrscheinlichkeit nach doch Rundbilder waren, s. oben S. 342 zu S. 223,13. Die Sache liegt vielmehr so, dass Paus., der oben Cap. 1,7 gesagt hat, er werde auch andere bemerkenswerte Bildwerke ausser den Olympioniken anführen, hier auf ein solches stösst, einen namenlosen Anadumenos von Pheidias, eine Statue des palaistrischen Genres, wie Myrons Diskobol oder Polyklets Diadumenos. Weil sie von Pheidias, also dem ersten Meister, herrührt, deswegen nennt er sie, und dadurch erklärt sich auch die Art der Einführung mit ἐπεισήχθω. Die Worte ἐπεὶ ἄλλως — ἐποίησε sind aber nicht so zu fassen, wie sie in der Regel übersetzt werden, z. B. von Amasaeus: quod scilicet neminem alium novimus cuius effigiem expresserat Phidias; oder von Brunn: "während wir sonst nicht wissen, dass er noch irgend Porträtstatuen gemacht habe"; damit würde Paus. etwas Unrichtiges sagen, er selbst erwähnt ja X 10,1 den Miltiades des Pheidias im delphischen Weihgeschenk der Athener. Richtig übersetzt Frazer: "but we do not know of whom it is a portrait"; Paus. findet, dass die Figur eine Porträtfigur sei, aber man weiss nicht, von wem; nun führt er sie trotzdem an, eben weil sie von Pheidias ist, "während wir sonst freilich nicht wissen, wessen Porträt Pheidias darin wiedergegeben hat" (vgl. Furtwängler Meisterw. 62 A. 3). Mit Recht bemerkt Gurlitt 379, dass das Schema des Anadumenos die Statue in die Reihe der Olympioniken verwies, das Fehlen eines Namens aber dafür sprach, dass es doch eigentlich ein Anathem war; doch findet die Anftihrung an dieser Stelle nur dann ihre genügende Erklärung, wenn man topographische Gründe gelten lässt, was Gurlitt nicht zu tun scheint. - Wahrscheinlich geht der Farnesische Diadumenos des brittischen Museums (abgeb. z. B. Gerhard Ant. Bildw. Taf. Müller-Wieseler I 31, 136. Murray I 273 Taf. 9) auf diese Figur des Pheidias zurück, vgl. die eingehende Begründung bei Furtwängler 444 ff.

S. 461,22. σοφία im Sinn von künstlerischer Erfindung und Komposition, vgl. 20,14. I 26,7, wo es im Gegensatz zu αὐτὴ ἡ τέχνη steht, vgl. auch II 39,3 und VI 20,4, wo es eine geschickte Vorrichtung, Verbesserung bedeutet.

S. 461,22. Satyros ist nach der Vermutung von Mie Quaest. agonist.

60 identisch mit dem in einer Inschrift von Oropos ('Εφ. άρχ. 1884,128 N. 5. Inscr. Gr. septentr. 414 Z. 22 u. 25) als Sieger im Faustkampf und Pankration bei den Amphiaraien erwähnten Eleier Satyros. Silanion, der Bildner seiner Statue, lebte nach Plin. XXXIV 51 Ol. 113 (328); nach Michaelis Hist. philol. Aufs. f. E. Curtius 107ff. ist seine Thätigkeit erheblich (etwa zehn Olympiaden) früher anzusetzen, was Mie a. a. O. billigt, indem er die oropischen Siege des Satyros Ol. 100,4-103,2 (377-366) ansetzt, während Delamarre Revue de Philol. XVIII 162 an der Datierung des Plinius festhält, indem er im Anschluss an zwei auf Amphiaraien bezügliche Inschriften von Oropos (Inscr. Graec. sept. 4253 vom Jahre 332/1 und 4254 vom Jahre 329/8) das oropische Siegerverzeichnis, in dem die Siege des Satyros stehen, etwa ins Jahr 325 versetzt, sodass demnach Satyros zu jener Zeit im rüstigsten Mannesalter gestanden haben müsste und auch Silanion in diese Zeit zu setzen wäre. Hyde nimmt jedoch Mie's Datierung an (p. 35), indem er die Angabe des Plinius auf ein Werk aus der Greisenzeit Silanions bezieht. Über Silanion, unter dessen Werken Heroen- und Porträtdarstellungen die Hauptwerke sind (s. unten Cap. 14,3 u. 11), vgl. vornehmlich Brunn I 394 und SB. der bayer. Akad. 1892,663. Overbeck II 10. Murray II 328. Collignon II 343. Winter A. Jb. V 151. Furtwängler a. a. O. 320.

S. 462,1. Während wir von Amyntas von Eresos (so nach der Emendation von v. Wilamowitz, s. d. krit. Appar., anst. von Ephesos) nichts weiter wissen, wird Polykles von Athen öfters erwähnt und ist auch durch Inschriften bekannt; doch geht aus diesen Erwähnungen hervor, dass es mehrere Künstler dieses Namens gab, die aber in verwandtschaftlichen Beziehungen standen. Paus. nennt Cap. 12,8f. die Statue des Faustkämpfers Agesarchos von den Πολυχλέους παίδες; eben diese, Timokles und Timarchides mit Namen, fertigten eine Asklepiosstatue in Elateia (X 34,6) und eine Figur der Athene Kranaia für den in der Nähe von Elateia belegenen Tempel der Göttin. Nach Plin. XXXIV 50 u. 52 gab es zwei Künstler namens Polykles, den einen aus Ol. 102 (372), den andern aus Ol. 156 (156). Nach Plin. XXXVI 35 standen im Apollontempel bei der Portikus der Oktavia in Rom Werke von Timarchides, Dionysios, Polykles, Philiskos u. a., ebd. wird Dionysios der Sohn des Timarchides genannt. Werke von Polykles werden noch erwähnt XXXIV 80. Cic. ad. Attic. VI 1,17. Varr. Sat. Men. frg. 201. Dio Chrys. or. XXXVII p. 465 M.; ein Werk des Timarchides Plin. XXXIV 91. Auf einer delischen Inschrift (s. Homolle Bull. de corr. hell. V 390. Loewy 175 N. 242) werden Διονύσιος Τιμαρχίδου und Τιμαρχίδης Πολυκλέους als Künstler genannt; nach dem Schriftcharakter und dem Inhalt der Inschrift wird die betr. Statue dem Ende des 2. Jahrh. v. Chr. zugewiesen. Ein Fragment einer im Tempel der Athene Kranaia bei Elateia gefundenen Inschrift bietet den Namen Πολυχλής Τιμ(αργίδου), mit sehr wahrscheinlicher Ergänzung, s. E. Paris Élatée (Paris 1892) 125. Eine im Dionysostheater in Athen gefundene Inschrift hat: Τιμαρχίδης Πολυχλέους Θορίχιος ἐποίησεν, die Schrift gehört der Mitte oder dem Ende des 2. Jahrh. v. Chr. an, s. Münzer A. M. XX 216. Ausser den Inschriften ergiebt sich eine Zeitbestimmung aus der Statue des Knabensiegers Amyntas; denn da das Pankration der Knaben erst Ol. 145 (200 v. Chr.) eingeführt wurde und damals Phaidimos der Sieger war (V 8,11), so könnte Amyntas frühestens Ol. 146 (196) gesiegt haben (so auch Hyde 35). Es sind zahlreiche Versuche gemacht worden, die Genealogie dieser Künstlerfamilie aufzustellen; die ersten von Bergk in der Z. f. A. 1845 S. 787ff. und Brunn I 536 noch ohne Kenntnis der Inschriften. Kombinationen haben versucht Homolle a. a. O. Robert im Hermes XIX 304. Loewy 179. Gurlitt 363 f. Nach dem von Robert aufgestellten, von Gurlitt, Frazer, Hyde 46 angenommenen Stammbaum, wäre Polykles I der Verfertiger der Statue des Amyntas; dessen Söhne sind Timokles und Timarchides I, Söhne des letzteren Polykles II und Dionysios, und Sohn Polykles' II Timarchides II. Sehr unsicher ist aber die Chronologie dieser Künstlerfamilie; Robert setzt Polykles I sowie seine Söhne Timokles und Timarchides noch ins 3. Jahrh., Polykles II nach 196, um 156, Dionysios zwischen 190 und 90, ebenso Timarchides II; diese Ansicht verteidigt Hyde 46f. Dagegen argumentiert Gurlitt folgendermassen: während Polykles I (nach unserer Stelle) nach 196 tätig war, muss er nach Plin. XXXIV 52 auch noch um 156 tätig gewesen sein; Timokles und Timarchides I arbeiten um 156-140, Polykles II und Dionysios nach 140, Timarchides II zwischen 130 und 90, nach der delischen Inschrift, die zuerst den Onkel Dionysios, dann den Neffen Timarchides nennt; denn, wie Homolle nachweist, kann das Forum, zu dessen Schmuck die von beiden gefertigte Statue des C. Ofellius Ferus gehörte, nicht lange vor 130 errichtet worden sein. Neben diesen beiden Polykles muss es aber noch einen dritten älteren gegeben haben, den von Plin. in die 102. Ol. versetzten, der für die in Rede stehende Künstlerfamilie nicht in Betracht kommen kann. Eine sichere Entscheidung zwischen diesen beiden Chronologien zu treffen dürfte kaum möglich sein; doch erscheint uns die letzterwähnte minder gewaltsam, als die andere. Auf die Einzelheiten der sehr verwickelten Frage näher einzugehen, ist hier nicht der Ort.

ebd. Πολυχίζε — πεποίηκε παϊδα 'Ερέσιον, Urlichs spricht im Rh. M. XLIV 259 ff. die Ansicht aus, dass die drei Beispiele von Statueninschriften mit ille fecit, die Plinius in der Vorrede zur n. h. 27 im Verlauf des Werkes namhaft zu machen verspricht, ohne es in Wirklichkeit zu tun, von Paus. an dieser Stelle, Cap. 14,5 und 16,5 uns erhalten seien, indem nur in diesen drei Fällen das Perfectum πεποίηκε direkt aus den betreffenden Inschriften herübergenommen sei. Hiergegen spricht allerlei: einmal ist es etwas misslich, dass angenommen werden müsste, in Cap. 16,5 gehe das Perfectum nur auf den ersten Künstler, indem, wenn der zweite allein stände, er den Aorist ἐποίησε erhalten hätte; ferner aber könnte man mit ebensoviel Recht wie in den angegebenen Stellen behaupten, auch I 25,1 stamme das Perfekt aus der Inschrift; auch sagt Paus. II 27,2 τὸν εἰργασμένον εἰναι θρασυμήδην, dagegen V 10,2 Φειδίαν τὸν ἐργασάμενον εἶναι, wie er denn auch bei Dichtern zwischen ἐποίησε und πεποίηκε abwechselt, vgl. z. B. IV 6,3. 28,7. 33,2 mit II 6,4. IV 2,3. 30,1.

38,7. 36,4. Nach all dem ist entschieden keine Garantie dafür vorhanden, dass das Perfekt jener drei Stellen in den Inschriften gestanden habe.

S. 462,3. Paus. scheint, was er über Cheilon berichtet, nur der Inschrift (diese auch Anth. Gr. app. 249) entnommen zu haben, da er nicht mehr berichtet, als diese. Doch hat er die Inschrift nur flüchtig gelesen, und es ist daher falsch, wenn er nur von einem pythischen Siege des Cheilon berichtet; nach dem Epigramm errang Cheilon in Olympia und in Delphoi je zwei Siege, s. Preger 106 A. 1. Förster II 5 N. 384. Der Wortlaut der Inschrift (δν λαὸς Αχαιῶν | ἐν πολέμφ φθίμενον θάψ' ἀρετῆς ἕνεκα) lehrt, dass die Statue erst nach dem Tode des Cheilon errichtet worden war, s. Hyde 36.

ebd. In Pc steht die Randnotiz: ἐκ Πατρῶν τῆς Πελοποννήσου. οὕτω γὰρ τοῖς παλαιοῖς δοκεῖ σχηματίζειν, τοὺς ἀπὸ Πατρῶν τῆς ἐνεγκαμένης (-ένας Pc) τὸ ὄνομα ἐκφέρειν εἰς ἐυς ὡς (ες Pc) Πατρεύς, ἀλλ' οὐ διὰ τοῦ αίος, ὥσπερ ἀπὸ τοῦ ᾿Αθῆναι (᾿Αθηνᾶ Pc) ᾿Αθηναῖος, οὕτω καὶ ἀπὸ τοῦ Πάτραι Πατραῖος. παραβέβηται ἡ παλαιότης.

S. 462,8. Der Ausdruck μουνοπάλης kommt auch auf der Xenokles-Inschrift (s. zu Cap. 9,2) vor. Curtius A. Z. XXXVI 84 erklärte das als einen, "der gewohnt ist, in Zweikämpfen als Ringer aufzutreten", genauer ebd. XXXVII 164 als solche, "welche als Knaben, Jünglinge oder Männer den Ringkampf als eine besondere Virtuosität gepflegt haben und deshalb nicht im Gruppenringen auftreten, sondern nur in Zweikämpfen sich mit solchen messen, die ebenfalls Ringer von Profession sind." Kaibel Rh. M. XXXIV 206 übersetzte den Ausdruck durch: qui singuli cum singulis se component, und erklärte das als solche, die zufällig als adversarii integri certaminisque labore intriti, daher von frischer Kraft sind. Aber wie Dittenberger Inschr. v. Ol. 288 richtig bemerkt, wäre es zwar ein Ruhmestitel, allein vier solcher μουνοπάλαι besiegt zu haben, wie Xenokles, aber selbst μουνοπάλης zu sein, wäre nur ein glücklicher Zufall, keine Auszeichnung, wie es hier bei Cheilon doch jedenfalls sein soll. Dittenberger selbst ist daher der Meinung, unter μουνοπάλαι seien diejenigen Ringer zu verstehen, die den Ringkampf allein für sich, nicht in Verbindung mit dem Faustkampf betrieben, also die eigentlichen παλαισταί im Gegensatz zu den παγκρατιασταί. Vgl. über sonstiges Vorkommen des Wortes μουνοπάλης Preuner delph. Weihgeschenk 4f., der darauf aufmerksam macht, dass die neuen Belege (besonders Bacchyl. frg. 11 ed. Blass) die Erklärung Dittenbergers bestätigen.

S. 462,12. τὸ ἐπίγραμμα ἐπὶ τοσοῦτο ἐδήλωσεν, δηλόω hier wie VII 4,2 absolut gebraucht; s. auch zu VI 8,3.

S. 462,13. Paus. berichtet VII 6,5, gleichsam als Bestätigung der hier aufgestellten Vermutung: ὁ δὲ τῶν ἐπιχωρίων Πατρεῦσιν ἐξηγητὴς τὸν παλαιστὴν Χείλωνα 'Αχαιῶν μόνον μετασχεῖν ἔφασκε τοῦ ἔργου τοῦ περὶ Λάμιαν. Kalkmann 47 betrachtet diesen Exegeten als eine Fiktion des Paus. und bezweifelt auch die Richtigkeit der Vermutung des Paus. betreffs des Krieges, in dem Cheilon sich ausgezeichnet haben sollte. Jedenfalls geht

das aus dieser Bemerkung hervor, dass Paus. die Lebensdauer des Lysipp über Ol. 114,2 (323) hinaus ansetzte, vgl. Brunn I 359.

- ebd. συμβαλέσθαι δεῖ με ατλ., die Worte 'Αχαιῶν μόνος, welche VII 6,5 wiederkehren, deuten darauf hin, dass Pausanias, als er sie schrieb, die Überlieferung, die er dort dem Exegeten in den Mund legt, bereits kannte; somit ist klar, dass wenigstens der zweite Teil der Alternative, Cheilon sei bei Lamia gefallen, nicht, wie er angiebt, auf eigener Vermutung beruht.
- S. 463,3. Wie Hyde 36 dazu kommt, zu sagen, es sei kein Zufall, dass die Statue des Sodamas von Assos in der Nähe von der seines Landsmanns Amyntas von Alexandria Troas gestanden habe, ist uns unerfindlich, da letzterer doch aus Eresos ist.
- S. 463,8. τῆς τελευτῆς ἐμοὶ δοχεῖν είνεχα, wie hier είνεχα von seinem Beziehungswort getrennt V 8,10 12,7. III 26,4. VI 20,15.
 - ebd. Zu Archidamos' Tod vgl. Bd. I zu S. 685,9.
- S. 463,14. Die παὶς παρθένος, die auf dem Wagen stand, war vermutlich eine ungestügelte Nike als Lenkerin, vgl. Reisch 49, der auf Cap. 12,6 und 18,1 hinweist.
- ebd. Die Zeit des Lampos wird dadurch bestimmt, dass die Gründung von Philippoi in Makedonien in Ol. 106,1 (366) fällt, vgl. Diod. XVI 3,8.
- S. 463,16. Die Basis der Kyniskos-Statue des Polyklet ist im Fussboden der byzantinischen Kirche (im W. der Altis), also sehr verschleppt, wieder aufgefunden worden. Sie ist aus weissem peloponnesischem Marmor, zeigt oben die Standspuren einer Bronzestatue und rings um den Rand die Inschrift: Πύχτας τόνδ' ἀνέθηκεν ἀπ' εὐδόξοιο Κυνίσκος | Μαντινέας νικών, πατρός έγων ὄνομα, s. A. Z. XXXV 138 N. 86. Taf. 14,2; ebd. XL 193 N. 436. Roehl IGA Add. p. 175. Loewy 42 N. 50. Inschr. v. Ol. 255 N. 149. Da die Inschrift den Künstler nicht nennt, so stand dieser vermutlich an einer andern Stelle der Basis. Nach den archaischen Formen der Weihinschrift wird allgemein angenommen, dass es sich um ein Werk des älteren Polyklet handelt; dass die Stellung der Figur das typische, aus dem Doryphoros und Diadumenos Polyklets bekannte uno crure insistere war, zeigen die Fussspuren, nach denen der linke, vorgesetzte Fuss mit ganzer Sohle fest aufstand, der rechte, zurückgesetzte, den Boden nur mit dem Ballen berührte. Was das Chronologische anlangt, so erklärte Purgold das Werk dem Schriftcharakter nach als kaum viel jünger, als die Mitte des 5. Jahrh., ebenso Loewy Strena Helbig. 182, doch wollte Robert Arch. Märch. 100 tiefer herabgehen, weil er das Zeitalter Polyklets überhaupt herunterrückte. Nachdem der Oxyrhynchos-Papyros die Tätigkeit Polyklets für Ol. 82 (452) an den Statuen des Aristion und Pythokles (s. unten Cap. 13,6 u. 7,10) erwiesen hat, wird auch nicht mehr bezweifelt, dass die Kyniskosfigur zu den älteren Werken des Meisters gehörte; dem Schriftcharakter nach ist die Inschrift älter, als die noch vorhandene des Pythokles von Ol. 82. Robert Hermes XXXV 174 will daher den Sieg des Kyniskos in eine Lücke im Papyros setzen, in Ol. 80 (468), da sonst nur noch Ol. 79 (464) disponibel wäre, für die Robert Charmides als Sieger annimmt.

Allem Anschein nach ist der Kyniskos das älteste uns bekannte Werk Polyklets, dessen Geburt Robert 186 darnach ca. Ol. 75,4 (477) ansetzt. — Es ist wiederholt die Vermutung ausgesprochen worden, dass der sog. Westmacott'sche Athlet im Brittischen Museum (eine Replik der Figur ist in der Sammlung Baracco in Rom), ein Knabe, der in der Fussstellung des Kyniskos sich den Siegerkranz auf den Kopf setzt (so nach Winnefeld Hypnos 30. Treu A. A. 1889, 57. Collignon I 499: andere Ergänzungen vorgeschlagen von Philios Έρημ. ἀρχ. 1890, 207. Sauer ebd. 211. Helbig B. d. I. 1885, 75 u. a.), eine Kopie nach dem Kyniskos sei; s. Collignon a. a. O. und besonders Furtwängler 452 ff., der noch weitere Repliken von Kopf und Torso nachweist.

S. 463,17. Den ersten olympischen Sieg des Ergoteles hat Pindar in seinem 12. olympischen Epinikion verherrlicht. Aus dem Schol. zu Pindar lernen wir Ol. 77,1 (472) als Datum des Sieges kennen; für den zweiten Sieg nennt das eine Schol. zu Pind. Ol. 12 p. 261 (Boeckh) die 79. Ol., aber da dies mit den Worten τὴν ἐξῆς (sc. Ἰλυμπάδα) geschieht, so muss ein Fehler vorliegen, denn die nächste Olympiade wäre die 78., und so, οη΄ anst. οθ΄, nahm auch T. Mommsen an. Allein diese Stelle ist im Oxyrhynch.-Pap. durch einen Lakonier besetzt; daher hatte jedenfalls Boeckh, dem Lipsius B. S. G. W. 1900, 3 zustimmt, recht, wenn er, einem anderen Schol. folgend, in jenem korrigierte: καὶ τὴν ἑξῆς κθ΄ Πυθιάδα, [Πυθιάδα] δὲ [καὶ] κε΄. Von den zwei pythischen Siegen des Ergoteles fiel also der zweite erst hinter den ersten olympischen, der zweite olympische aber sehr wahrscheinlich Ol. 79, wie auch Robert a. a. O. annimmt.

S. 463,19. Ergoteles erlangte das Heimatrecht in Himera vermutlich zu der Zeit, als die Stadt nach dem Sturze von Thrasydaios, dem Sohne des Theron, die Freiheit wiedergewann, nach Diod. XI 53 ebenfalls Ol. 77,1; vgl. Förster I 15 N. 206.

S. 464,1. πολλά εύρετο άλλα ἐς τιμήν, zu εύρέσθαι im Sinn von adipisci, impetrare vgl. Bd. I z. S. 437,11.

Cap. V.

Statue des Polydamas aus Skotusa, seine Taten und sein Ende.

S. 464,3. Der Pankration-Sieg des Polydamas fällt nach Iul. Afr. Ol. 93 (408). Die Funde von Olympia haben bestätigt, dass, wie Paus. unten S. 466,1 bemerkt, die Basis seiner Statue mit Reliefs geschmückt war, die die von Paus. im folgenden berichteten Taten darstellten; erhalten ist noch Polydamas als Besieger des Löwen (im Schema des Herakles im Löwenkampfe), sodann Polydamas von diesem Kampfe ausruhend, und ein drittes Relief, von der Hauptseite, das in figurenreicher Darstellung den Kampf des Polydamas gegen die "Unsterblichen" in Gegenwart des Dareios Ochos darstellte. Vgl. Purgold Histor. u. philol. Aufs. f. E. Curtius 238. Ausgrabungen II Taf. 17 A. Ergebnisse,

Tafelbd. III Taf. 55, 1—3. Treu ebd. Textbd. III 209. Die Reliefs weist man Schülern Lysipps zu (vgl. Löschcke A. Jb. III 192. Treu Ergebnisse Textbd. III 210); Preuner Delphisches Weihgeschenk 44 nimmt an, sie seien nach Skizzen des Meisters ausgeführt worden. Gefunden wurden die Basisblöcke in der Gegend der Echohalle; hier, vor der NO-Ecke des Zeustempels, stand vermutlich auch die Siegerstatue des Polydamas, vgl. Treu a. a. O. 211. Die Statue des Lysippos war natürlich erst lange nach dem Siege aufgestellt worden; den Anlass und die Zeit zu beurteilen, fehlt jeder Anhalt, zumal auch die Zerstörung von Skotusa durch Alexander von Pherai keinen terminus ante quem für Lysipps Werk ergiebt, wie Preuner a. a. O. 26 bemerkt, da die Stadt noch bis 322 v. Chr. vom Reste der Einwohner bewohnt blieb, s. zu Z. 6.

S. 464,4. Die Vorstellung, dass die früheren Menschen und speziell die χαλούμενοι ήρωες, worunter Paus. stets "Menschen der von den Dichtern gefeierten Vergangenheit" versteht (Rohde Psyche? I 155), das lebende Geschlecht an Grösse übertrafen, war bei den Griechen sehr verbreitet, vgl. I 35,5. 7. 8. III 22,9. V 13,4 f. VIII 32,5; s. auch Deneken bei Roscher I 2471.

S. 464,6. Σχότουσα — οὐχ ιψχεῖτο ἔτι ἐφ' ήμῶν, die wenigen Überreste der Bevölkerung, sagt Pausanias Z. 16, hätten die Stadt nach dem lamischen Krieg verlassen, denn darauf bezieht sich προσπταίσαι δεύτερα; indessen spielte die Stadt auch später noch in den Kämpfen der Römer mit den Makedoniern und Antiochos eine Rolle, vgl. Polyb. X 42. XVIII 3. Liv. XXX 6. XXXVI 14. Bursian I 71. Sauppe de tit. Tegeat. Gött. 1877, 7f. Deshalb braucht aber die Angabe des Pausanias, dass die Stadt zu seiner Zeit unbewohnt gewesen sei, nicht beanstandet zu werden: sein Irrtum beschränkt sich wol darauf, wie Heberdey 10 bemerkt, dass er glaubte, den Zustand seiner Zeit aus jenen Ereignissen ableiten zu zu sollen, ohne sich um die Geschichte der dazwischen liegenden Jahrhunderte zu bekümmern. Die Datierung des Überfalles der Stadt Skotusa auf das Jahr der Schlacht bei Leuktra ist übrigens falsch, wie schon Wesseling zu Diod. XV 75 (Siebelis) erkannt hat; Alexander von Pherai regierte erst vom Jahre 369 an, vgl. Xen. Hell. VI 4, 33 ff.; vielmehr wird die Angabe Diodors richtig sein, der die Katastrophe eine Olympiade später eintreten lässt; sie erfolgte während der Gefangenschaft des Pelopidas, dieser aber wendet sich 368 zum ersten Male gegen Alexander, Diod. XV 71,2. Plut. Pel. 27, vgl. Reuss Jb. f. Ph. CLI 542f. Niese Hermes XXXIV 536.

S. 464,18. Leben und Taten des Polydamas werden auch anderweitig öfters erwähnt oder besprochen; vgl. Plat. Rep. I 338 C mit Schol. Philostr. gymn. p. 261,17; 272,27 K. Luc. hist. conscr. 35; pro imag. 19; Herod. 8; Deor. conc. 12 wird erwähnt, dass nach olympischem Aberglauben die Statue des Polydamas heilkräftig gegen das kalte Fieber war. Vgl. ferner Dio Chr. or. LXXVIII p. 656 M. Aristid. or. XLVI p. 422. Tzetz. chil. II 38, und namentlich über seinen Tod Diod. IX 14f. Val. Max. IX 12 ext., 10. Suid. v. Πολυδάμέ; (nach Paus.) Schol. Hom. II, XII 80.

- S. 465,1 ff. Indem Pausanias an die bekannte Erzählung Herodots VII 125f. erinnert, drückt er sich so aus, als wären die Löwen noch zu seiner Zeit diesseits des Nestos nicht ausgestorben. Dem widerspricht Dio Chr. XXI 269 M. und ebenso Themist. X p. 140a. Für das vierte Jahrh. bezeugen Xenoph. Cyneg. 11,1 und Aristot. h. a. VI 31 und VIII 28,6 die Existenz von Löwen in den bezeichneten Gegenden, ersterer etwas vage, letzterer, wie es scheint, in Anlehnung an Herodot, weshalb Maury Rev. Arch. II 524 beide Zeugnisse verwirft. Plinius VIII 45 wiederholt, was er bei Aristoteles, und Aelian h. a. XVII 36, was er bei Herodot gelesen.
- ebd. Der hier Néotoc genannte Fluss heisst auch Néotoc oder Néotoc, s. Herod. VII 112.126. Aristot. meteor. I 13 p. 350b, 16. Usener Wiener SB. CXXXVII, III 8 führt den Namen auf die Wurzel nad, tönen, brüllen (vgl. Curtius gr. Etymol. 243) zurück.
- S. 465,3. Zur Wortstellung vgl. Bd. I zu S. 431,1. II zu S. 66,10. 206,11.
 - S. 465,15. τὸ άρμα ἐπέσγε τοῦ πρόσω, vgl. Bd. I zu S. 683,26.
 - S. 465,16. Zu tyw mit Part. vgl. Bd. II zu S. 230,14.
- S. 465,18. Sogdios heisst der König nur hier, bei Ktesias, der ihn Ecl. 44 unter den νόθοι aufzählt, lautet der Name Σεκυδιανός, sonst stets Sogdianos. Natürlich war es nicht der δημος, der den Ochos auf den Thron hob, vielmehr bestieg er ihn mit Hilfe aufständischer Truppen, des Eunuchen Artoxares und des Satrapen von Aigypten, vgl. Ktes. Ecl. 47; auch καταπαύσας ist ungenau, Ochos liess ihn umbringen, obwohl er ihm Sicherheit des Lebens zugesagt hatte, Ecl. 48.
- S. 465,22. τῶν καλουμένων ἀθανάτων, ein Elitecorps von 10000 Mann, so genannt, weil jede Lücke sofort ergänzt wurde, sodass die Zahl stets dieselbe blieb, Herod. VII 41. 83.
 - S. 466,2. Einen Vers des Epigramms zitiert Paus. VII 27,6.
- ebd. τὸ ὁπὸ ὑθμήρου προθεσπισθέν = Π. VI 407. Am Rande von Pc die Notiz: ὑθμηρος φθίσει σε τὸ σὸν μένος, von Pa: ὑθμηρος φθερεὶ σε τὸ σὸν μένος.

Cap. V.

Fortsetzung der Aufzählung der Athletenstatuen. Der Faustkämpfer Euthymos. Der Heros von Temesa.

S. 466,14. Die Zeit des Siegers Protolaos wird durch die seines Bildners Pythagoras von Rhegion ungefähr bestimmt, s. oben zu Cap. 4,4. In der Liste von Oxyrhynchos ist unter den Knabensiegen im Ringkampf nur Ol. 79 (467) frei; hier setzt aber Robert 174 den Charmides ein (s. zu Cap. 7,1). Demnach muss Protolaos entweder nach Ol. 83 (448) oder vor Ol. 75 (480) gesiegt haben; Robert 185 entscheidet sich für letzteres, namentlich im Anschluss an die Ansicht von Urlichs, dass Pythagoras zu den Samiern gehört habe, die Ol. 71 (496) nach Italien auswanderten. Zu Plin. XXXIV 59 vermutete Urlichs Chrestom. Plin. 320, dass der dort

erwähnte, in Olympia befindliche puer tenens tabellam eben der hier genannte Protolaos sei; durch die Schreibtafel sei er als Lernender bezeichnet worden. Diese Hypothese wurde von ihm im Rh. M. XLIV 264 aufrecht erhalten, doch die tabella hier, im Hinweis auf die bekannten korinthischen Pinakes, als Votivtäfelchen erklärt; eine Deutung, die dann H. Urlichs (Sohn) in den Verh. der Görl. Philol. Versamml. 334 durch Zenob. V 82, wonach die rhamnusische Artemis des Agorakritos in der Hand einen Apfelzweig hielt, an dem ein Täfelchen hing mit der Künstlerinschrift, unterstützt, sowie durch Münzen von Syrakus und Katana, auf denen eine Nike an einem Bande ein Täfelchen mit dem Namen des Stempelschneiders trägt. Nichtsdestoweniger will uns die Richtigkeit dieser Hypothese recht zweifelhaft erscheinen.

S. 466.15. Von der Basis der Statue des Narykidas sind an verschiedenen Stellen der Altis drei Bruchstücke aufgefunden worden, die nach dem Ergänzungsversuch von Dittenberger und Furtwängler (A. Z. XXXVII 144 N. 287) folgendes Epigramm enthalten: [Ου τι μόνα τιμάν ἐν] 'Ολυμπία ἰσχύος ἔσχον | [χυδαίνων γενεάν π]ατρίδα θ': [ά] γάρ ἴσα | [ήλθέ μοι εν Πυθοί θ' ότ' ενίχων και τρις εν 'Ι[σ]θμοί | [Δαμαρέτου παίς ων Ναρυ]κίδας Φιγ|α|λεύς. | [Δαίδαλος ἐπ]οίησε Πατροχλέ[ος Φλειά|σιος. Vgl. A. Z. XXXVII 46 N. 22 und 144 N. 287. XXXVIII 168 N. 378. Inschr. v. Olymp. 279 N. 161. Loewy 81 N. 103. Einen andern Ergänzungsversuch s. bei Förster I 24 N. 324. Auffallend ist, dass Paus. den Meister als Daidalos von Sikyon bezeichnet, während die Reste der Inschrift die Ergänzung Σιχυώνιος nicht zulassen; nichtsdestoweniger muss Identität angenommen werden, indem zu dem abweichenden Ethnikon ein Wechsel des Wohnortes oder die Erwerbung eines neuen Bürgerrechts den Anlass geben konnte. Über Daidalos von Sikyon und sein Zeitalter s. oben zu Cap. 2,8.

S. 466,16. Den Sieg des Kallias, des Sohnes des Didymias, erwähnt Paus. auch V 9,3, s. oben S. 316; ebd. ist auch Ol. 77 (472) als Zeit seines Sieges angegeben. Die Basis der Statue ist dicht bei der Philesios-Basis (s. oben S. 448 zu V 27,9), aber nicht in situ, wieder aufgefunden worden, und die Inschrift darauf lautet: Καλλίας Διδυμίου 'Αθηναίος παγχράτιον. Μίχων εποίησεν 'Αθηναίος. Vgl. A. Z. XXXIV 227 N. 32. Roehl IGA 136 N. 498. Loewy 33 N. 41. Inschr. v. Olymp. 249 N. 146; dazu Furtwängler A. M. V 30 A. 2. Seinen Vaternamen überliefert auch Ps. Andoc. 4,32, wo von seiner Verbannung durch das Scherbengericht die Rede ist. Dass er Periodonike war, indem er ausser in Olympia auch 2 Siege an den Pythien, 5 an den Isthmien, 4 an den Nemeen, und 1 an den grossen Panathenaien davontrug, berichtet eine in Athen aufgefundene Weiheinschrift, s. CIA I 419; da hier von seinem Siege in Olympia nur mit dem Wort 'Ολυμπίασι die Rede ist, so wird er in Olympia nur einmal gesiegt haben. Obige Inschrift ist wohl bald nach dem Siege gesetzt; wenn dabei das ionische Alphabet (mit ω und η) im ersten Drittel des 5. Jahrh. auffällt, so sucht das Fränkel A. Z. a. a. 0. dadurch zu erklären, dass Mikon von Geburt Ionier gewesen und erst als Mann nach Athen übersiedelt sei; Dittenberger dagegen meint, dass

man die, damals durch die Litteratur schon bekannte, ionische Schrift mit Rücksicht auf die panhellenische Bedeutung des Aufstellungsortes gewählt habe. — Über Mikon, der sonst vornehmlich als Maler und Genosse Polygnots bekannt ist, s. Bd. I 207 u. 209; doch ist er als Bildner von Athletenstatuen auch aus Plin. XXXIV 88 bekannt. Wie wir aus Hyde 8 N. 50 entnehmen, glaubt Furtwängler im Musée Somzey (uns unzugänglich) eine Replik der Statue (Taf. 3) nachweisen zu können.

- S. 466,17. Über Nikodamos aus Mainalos s. oben S. 440 zu V 25,7. Dass der Sieg des Androsthenes Ol. 90 (420) fiel, geht aus Thuc. V 49,1 hervor, ebenso, dass Androsthenes später auch einen Sieg in Olympia errang, s. Förster I 26 N. 267 und 272.
- S. 466,19. Über die Statue des Eukles, deren Datierung und was sonst damit zusammenhängt, s. unten zu Cap. 7,1f.
- S. 467,1. Der jüngere Polykleitos war zwar zweifellos ein Verwandter des älteren, doch ist der Verwandtschaftsgrad nicht festzustellen. Da der ältere ungefähr um 477 geboren ist (s. oben zu Cap. 4,11), der jüngere aber nach der Gründung von Megalopolis (a. 367, wie Niese Hermes XXXIV 527 darlegt, nicht 371/70, wie man in der Regel nach Paus. VIII 27 annimmt) die Zeusstatue daselbst arbeitete, also noch 369 tätig war, so war er vielleicht jenes Enkel, vgl. Robert im Hermes XXXV 193.
- 467,5. Die Basis der Statue des Damoxenidas ist im Süden des Heraions, also verschleppt, wie auch aus einem auf der Unterseite eingelassenen eisernen Ring hervorgeht, gefunden worden; sie trägt die Inschrift: Νικόδαμος ἐποίησε. Δαμοξε[νίδ]ας Μαινάλιος. Die Fussspuren ergeben, dass die Figur in stärkster Ausfallstellung dargestellt war, da nur der linke Fuss ganz mit der Sohle aufstand, während der weit zurückgesetzte rechte nur mit der Spitze den Boden der Basis (an dem jetzt fehlenden Stück) berührt haben kann. Vgl. A. Z. XXXVII. 208 N. 328. Loewy 78 N. 98. Inschr. v. Ol. 273 N. 158, dazu Furtwängler A. M. V 30 A. 2. Die Inschrift des Künstlers wird nach dem Schriftcharakter dem Anfang des 4. Jahrh. zugewiesen; der Name der Siegers stand vermutlich anfänglich auf der verlorenen Schmalseite und wurde später (schon im 1. Jahrh. v. Chr.) an der Breitseite, unterhalb der Künstlerinschrift, erneuert. Über Nikodamos s. oben.
- S. 467,6. Lastratidas ist ebenso wie sein Vater Paraballon sonst unbekannt. Wenn letzterer nach Paus. ein Verzeichnis der Olympioniken anfertigte, wie der Hellanodike Euanoridas (s. unten Cap. 8,1), so tat er das vielleicht auch in der Eigenschaft als Hellanodike, wie Förster II 24 N. 793 vermutet. Ob er es vor Aristoteles tat oder nachher, ist nicht auszumachen, s. Diels Hermes XXXVI 79, welcher bemerkt, dass alle diese 'Ολυμπιάδων ἀναγραφαί mit Varianten zu rechnen hatten und dass das 5. Jahrh. wenigstens und was dahinter liegt keineswegs in unantastbar offiziellen Listen vorlag. Dittenberger-Purgold Inschr. v. Ol. 423 zu N. 299. Hyde 36.
 - S. 467,7. ἐγένετο δὲ αὐτῷ καὶ Νεμείων ἔν τε παισὶ καὶ ἀγενείων έτέρα

νίκη, die ἀγένειοι, schon bei Plat. Leg. VIII 833 C als besondere Klasse von Wettkämpfern zwischen die παίδες und die ἄνδρες gestellt, sind Jünglinge vom 16. bis 20. Jahr. Sie fehlen in Olympia und Delphi, wohl aber finden wir sie, ausser in Nemea, Cap. 14,3 bei den Wettspielen der Smyrnaier, ferner in Athen, zum ersten Mal in der panathenaiischen Preisliste CIA II 965, und bei kleinen und grossen Agonen an vielen anderen Orten, s. über das Nähere Reisch bei Pauly-Wissowa I 772; s. auch die Bemerkung zu Cap. 14,2.

S. 467,9. ὑπελίπετο—φιλοτιμίαν, er hinterliess nicht sowol Ehrgeiz, Wetteifer, als das Mittel, ihn zu wecken, ähnlich Plut. Luc. 32 ἀφείλετο φιλοτιμίαν αὐτοῦ, er nahm ihm die Gelegenheit Ehre einzulegen.

S. 467,11. Über Euthymos und seine wunderbaren Schicksale handeln auch Strab. VI 255 und Ael. v. h. VIII 18; vgl. Suid. s. v. Förster I 13 N. 185, 195 u. 207.

S. 467,13. Zu Euthymos bemerkt eine Randglosse (s. Spiro Herm. XXIX 144) τὰ κατὰ Εύθυμον τὸν πύκτην οῦ καὶ Καλλίμαχος μέμνηται, dies wird bestätigt durch Plinius VII 152, wonach Kallimachos erzählte, dass zwei Statuen des Euthymos, die eine in Olympia, die andere in Lokroi, am gleichen Tage vom Blitz getroffen worden seien; doch vermutet Wilamowitz Hermes a. a. O. 245, dass Kallimachos auch die Geschichte vom Heros in Temesa erzählt habe.

S. 467,15. Der Kaikinos (Kaixivos) wird auch erwähnt bei Thuc. III 103,3 als Grenzfluss der Lokrer, und bei Ael. a. a. O. als ποταμός δς έστι πρὸ τῆς τῶν Λοχρῶν πόλεως; bei Plin. III 96 heisst er Carcines. Hingegen bezeichnet Strab. VI 260 als Grenzfluss zwischen den Rheginern und Lokrern den Alexos und berichtet von ihm das Gleiche bezüglich der Cikaden, indem er als Ursache davon anführt, dass das lokrische Gebiet sonnig sei und die Cikaden daher dort trockne, harte όμένες (die Trommelhäutchen am Unterleib der Singzirpen) hätten, während das gegenüberliegende Gebiet schattig und feucht sei, weshalb die Cikaden die opeves nicht entfalten könnten. Diod. IV 22,5 erzählt die Ortssage, Herakles sei bei seiner Wanderung in jener Gegend durch den Gesang der Cikaden am Einschlafen verhindert worden und habe sie durch sein Gebet an die Götter zum Schweigen gebracht, ja sie seien für alle Zeit aus jener Gegend verschwunden. Timaios b. Antig. Caryst. 1 und Con. narr. 5 berichten dieselbe Erscheinung von den Cikaden am Flusse Alex oder Halex, den sie als Grenzfluss bezeichnen, während ihn Dion. Per. 367 Aληχος nennt. Allem Anschein nach handelt es sich nicht um verschiedene Namen desselben Flusses, sondern um zwei verschiedene Flüsse; die Grenze zwischen Lokrern und Rheginern wird eben, wie Classen zu Thuc. annimmt, zu verschiedenen Zeiten gewechselt haben. Über die Cikaden vgl. im allgem. Stephani im Compte Rendu de St. Pétersb. 1865, 80 ff.

S. 467,21 ff. Ungenau referiert Suidas s. v. Εύθυμος, nach ihm hätte dieser τὰς ἐφεξῆς 'Ολυμπιάδας τρεῖς gesiegt, während er zwar in der 74., 76. und 77. siegte, in der 75. aber unterlag.

S. 467,22. Über Theagenes s. unten Cap. 11,2 f.

- S. 468,2. προκατεργασθείς, hier, wie immer, in passivem Sinne gebraucht: der Faustkampf mit Euthymos hatte ihn so ermüdet, dass er auf das Pankration, in dem Dromeus sein Gegner war (Cap. 11,4), verzichten musste.
- S. 468,3. Das Talent an den Tempelschatz musste Theagenes zahlen, weil er einen Kampf, zu dem er sich gemeldet hatte, nicht ausführte; das Talent an den Euthymos dagegen, weil er die Meldung offenkundig nur gemacht hatte, um diesem zu schaden. Er zahlte dies aber nicht, sondern traf dafür mit Euthymos das Abkommen, dass er mit ihm im Faustkampf nicht mehr konkurrieren wolle, und so siegte Euthymos im Faustkampf Ol. 76 u. 77 (476 u. 472), wie unten erzählt ist.
- ebd. ίεραν ες τον θεον ζημίαν, diese Konstruktion kehrt wieder VII 11,4 ες 'Ωρωπίους ζημίαν.

S. 468,10. Die Basis des Euthymos-Bildes hat sich gegenüber der Nordostecke des Zeustempels wiedergefunden; sie trägt folgende Inschrift: Εύθυμος, Λοχρός 'Αστυχλέος τρις 'Ολύμπι' ενίχων, | είχονα δ'έστησεν τήνδε βροτοίς εσοράν. Εύθυμος Λοχρός από Ζεφυρίου ανέθηχε. | Πυθαγόρας Σάμιος εποίησεν. S. Curtius A. Z. XXXVI 82 N. 127 Kaibel Rh. M. XXXIV 20 N. 940 a. Roehl IGA 108 N. 388. Loewy 19 N. 23. Inschr. v. Olympia 247 N. Auffallend ist hier zunächst, dass in der zweiten Hälfte von Z. 2 die ursprüngliche Schrift abgemeisselt und die Worte τήνδε βροτοίς ἐσορᾶν in weniger regelmässigen Schriftzügen dafür eingehauen sind; ebenso ist das Wort dvédnxev in Z. 3 erst später hinzugefügt. Wahrscheinlich war in der ursprünglichen Fassung des Epigramms ein anderer als Stifter bezeichnet, da sonst schwerlich Euthymos, der in Z. 1 in der ersten Person spricht, Z. 2 in der dritten fortgefahren wäre. Roehl glaubte, der Vater des Euthymos oder die Stadtgemeinde Lokroi sei der ursprüngliche Weihende gewesen, es habe also Z. 2 etwa geschlossen: πατρίς άγαλλομένη oder παιδί φίλω γενέτως. Euthymos habe aber selbst, entweder um der Vaterstadt die Kosten abzunehmen oder weil der Vater mittlerweile gestorben war, die Änderung vorgenommen. Dagegen bemerkt Loewy, dem Dittenberger zustimmt, mit Recht, dass die Inschrift offenbar erst nach Vollendung und vermutlich wohl auch erst nach Aufstellung der Statue geändert wurde. Die Ursache ist freilich ungewiss; Loewy denkt daran, dass vielleicht die olympischen Behörden wegen Unzulässigkeit der ursprünglichen Fassung die Anderung angeordnet hätten; Dittenberger glaubt ebenfalls, dass die Stadt Lokroi sich als Stifterin bezeichnet hatte, die olympischen Behörden aber, da nach damaliger Anschauung dies Recht keiner andern Stadtgemeinde ausser ihnen selbst zustand, diese Worte entfernten und lieber den Euthymos selbst als Stifter bezeichneten, was damals in metrischen Inschriften schon durchaus üblich war. Aus dem gleichen Grunde wurde dann in Z. 3 noch das ἀνέθηκε hinzugefügt, obschon es eigentlich überflüssig war. Die Ansicht von Curtius, man habe das avenus hinzugefügt, um der Z. 3 möglichst die Länge von Z. 2 zu geben, wird durch den Augenschein widerlegt, s. das Facsimile Inschr. v. Olymp. a. a. O.

Als Verfertiger der Statue nennt Paus. den Pythagoras, den er sonst immer als Rheginer bezeichnet (s. Cap. 4,4. 6,1. 13,7. 18,1; Cap. 13,1 auch

nur Pythagoras schlechtweg); hingegen bezeichnet ihn die Inschrift als Samier, während bei Paus. der Samier Pythagoras der bekannte Philosoph ist (vgl. IX 13,1). Nun steht allerdings bei Plin. XXXIV 59 f. und Diog. Laert. VIII 47, es habe zwei Bildhauer namens Pythagoras gegeben, einen aus Rhegion und einen aus Samos; aber es kann keinem Zweifel unterliegen, dass dies ein Irrtum ist, eben daher entstanden, dass Pythagoras selbst sich sowohl als Rheginer wie als Samier bezeichnete. Urlichs Chrestom. Plin. 320 erklärte dies damit, dass Pythagoras zu jenen Samiern gehört habe, die Ol. 71 (496) in Unteritalien unter der Herrschaft des Anaxilas sich ansiedelten; ihm stimmt Robert Hermes XXXV 185 bei. während Dittenberger zwar auch die Möglichkeit zugibt, aber meint, da Anaxilas nach Thuc. VI 4,6 schon nach zwei Jahren die in Messana angesiedelten Samier wieder vertrieb, so habe Pythagoras sich vielleicht durch den Tyrannen bestimmen lassen, sich von seinen Landsleuten zu trennen und sich in Rhegion niederzulassen. - Waldstein im Journ, of hell. stud. I 190 (vgl. II 344) stellte die Ansicht auf, dass die Statuen vom Typus des Apollon Choiseul-Gouffier im Brit. Mus. oder des Apollon aus dem Dionysostheater auf die Figur des Euthymos zurückgehen; Urlichs Archaeol. Analekt. (Würzburg 1885) S. 9 ausserte sich zustimmend, auch hinsichtlich der athenischen (von Furtwängler A. M. V 29 einer athenischen, kurz vor Pheidias blühenden Schule zugewiesenen) Statue. Dagegen führte Furtwängler Meisterw. 345 f. einen andern Athletentypus, der namentlich durch den Dresdener Jünglingskopf aus Perinthos repräsentiert wird, und einige verwandte auf Pythagoras Athletenbildung zurück, während er jene andern Typen dem Kalamis zuzuweisen geneigt ist, ebd. 115 f.

S. 468,12 ff. Das Märchen vom Heros zu Temesa in Bruttium findet sich in kürzerer Fassung bei Strabo VI 255. Ael. v. h. VIII 18, ferner bei Suidas s. Εύθυμος (und δ ἐν Τεμέση ῆρως), der in der Hauptsache nach Pausanias, und bei Eustath. zu Od. I 185 (p. 1409,12 ff.), der nach Strabo berichtet. Der von Pausanias nicht genannte Gefährte des Odysseus heisst bei Strabo (und Eustath.) Polites, bei Suidas Alybas, dagegen in der § 11 erwähnten Kopie eines alten Gemäldes Lykas. Das Märchen hat mehrere Analogieen, den Kampf des Herakles mit Thanatos um Alkestis, des Koroibos mit der Poine in Argos I 43,7 u. a., am meisten ähnlich ist die Sage von Eurybatos, der die Lamia od. Sybaris, das bei Krisa hausende Ungetüm, erlegt, s. Anton. Lib. VIII, vgl. Rohde Psyche ² I 193 A. I.

ebd. Hier und Z. 21 der Accusativ ηρω, ebenso X 10,8, während Suidas a. a. O. und Pausanias selbst sonst ηρωα zu schreiben pflegt, vgl. I 32,5. 37,4. 38,7. II 25,8. IV 33,4.

S. 468,14. ἀφικέσθαι δὲ folgt anakoluthisch auf ἔς τε ἄλλους, wie Cap. 26,2 σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ ξένοι auf Ἡλείων τε οί δοκιμώτατοι, vgl. Storch a. a. O. 30.

S. 468,18. Hier wird der Heros mit δαίμων bezeichnet; während unter Heros ursprünglich der Geist des Menschen verstanden ist, der nach dem Tode ein erhöhtes, ewiges Leben führt, unter δαίμων dagegen ein von jeher unsterbliches Wesen, das ohne Gott zu sein im Besitz übermenschlicher Kräfte sich befindet, fliessen im spätern Sprachgebrauch die beiden Begriffe zusammen, sodass also hier der Geist eines Ermordeten Dämon heissen kann, s. Usener Götternamen 248.

- S. 469,11. Bei Aelian a. a. O. heisst es, Euthymos sei zum Fluss Kaikinos hinabgegangen und dort entrückt worden (ἀφανισθήναι), vgl. hierzu Arrian An. VII 27,3, der sich energisch gegen die Behauptung wendet, Alexander habe sich in den Euphrat stürzen wollen, um so glaublicher erscheinen zu lassen, ότι ἐχ θεοῦ τε αὐτῷ ἡ γένεσις ξυνέβη καὶ παρὰ θεοὺς ἡ ἀποχώρησις; so verschwindet Aeneas im Fluss Numicus, s. Serv. zu Aen. XII 794.
- ebd. Da die Stellung von αδθις es wahrscheinlich macht, dass es nicht mit ἐκφυγών verbunden werden soll, so brauchbar auch der Sinn wäre, der sich aus dieser Verbindung ergäbe, und da es mit dem Folgenden verbunden nicht die Wiederholung bezeichnen kann, so soll es wohl nur den Gegensatz markieren, der zwischen ἀποθανεῖν und ἔτερόν τινα ἀπέλθοι τρόπον besteht, vgl. IV 3,7.
- S. 469,12. Der Versicherung des Pausanias, er habe seine Kunde, dass Temesa noch zu seiner Zeit existierte, von einem Schiffer, wird von Kalkmann 21 kein Glaube geschenkt, ebenso wenig von Wilamowitz Hermes XXIX 245 A., welcher der Ansicht ist, Pausanias rechne auf Leser, die sich an Hom. Od. I 183 f. erinnern: πλέων ἐπὶ οἰνοπα πόντον ἐπὶ ἀλλοθρόους ἀνθρώπους ἐς Τεμέσην μετὰ χαλκύν, ἄγω δὶ αἴθωνα σίδηρον. Es muss allerdings auffallen, dass Paus. Temesa sagt, während der Ort zu seiner Zeit Tempsa hiess, indess braucht Strabon, der uns VI 255 dies berichtet, selbst die frühere Namensform.
- S. 469,14. Zum νεανίσκος Σύβαρις vgl. die oben zu S. 468,12 aus Anton. Lib. zitierte Λαμία oder Σύβαρις; daselbst ist ebenfalls von einer πηγή die Rede, die da aus dem Felsen hervorbrach, wo die Sybaris mit dem Kopfe aufschlug.
- S. 469,15. Von dem ήρφον des Genossen des Odysseus sagt Strabon a. a. O.: ἔστι δὲ πλησίον τῆς Τεμέσης ἀγριελαίοις συνηρεφές.
 - S. 469,16. δυτινα für δν, vgl. Bd. I zu S. 670,3.
- S. 469,17. Das Wolfsfell, das er statt völliger Wolfsgestalt trägt, bezeichnet ihn als bösen Geist der Unterwelt, vgl. Creuzer Symb. II 131 f. Rohde Psyche ² I 192 A.

Cap. VII.

Die Aufzählung der Athletenstandbilder wird fortgesetzt. Diagoras und sein Geschlecht. Schicksale eines Sohnes Dorieus.
Alkainetos, seine Söhne und andere.

S. 470,2. Von der Statue des Charmides hat sich ein Basisblock nebst Inschrift in der byzantinischen Ostmauer, unmittelbar neben der Euthymos-Basis, gefunden, s. Inschr. v. Ol. 271 N. 156. Die Inschrift Pansenias II.

lautet: Βαλείου πύπτα [τ]όδε Χαρμ[ίδα ἀγλαὸν εἰδ]ο[ς] | [θάησα[ι], νίπας [μ]νά[μ]ατ' ['Ολυμπιά]δος. Doch weist Dittenberger nach, dass diese Inschrift nicht die ursprüngliche ist, ebenso wie die Basis eigentlich für eine andere Figur, vermutlich eine Reiterstatue, gearbeitet war. Als man die Basis des Charmides beseitigte und durch diese ersetzte, wurde die frühere Oberfläche zur Unterseite; das Profil des Blocks weist auf die spätere griechische oder den Anfang der römischen Zeit hin. Die Form Βαλείου (mit der Βαλέ V 3,2 zu vergleichen ist) lautete auf der ursprünglichen Inschrift höchst wahrscheinlich Γαλείου; man ersetzte das nicht mehr gebräuchliche Zeichen f durch β. Robert Hermes XXXV 174 f. setzt den Sieg des Charmides Ol. 79 (464) an, wo der Oxyrhynchos-Papyros eine Lücke aufweist, indem er darauf hinweist, dass die Statue zwischen der des Euthymos (Ol. 77, und denen der Diagoriden (Ol. 79—83) in der Mitte stand.

S. 470,4. Die Familie des Diagoras zeigt folgenden Stammbaum:
Diagoras

Akusilaos.	Damagetos.	Dorieus.	Pherenike.	Kallipateira
			Peigirodos	Enkles

Es sind also drei Söhne und zwei Töchter, von letzteren die beiden Enkel; der Mann der Pherenike wird nicht genannt, und nach der V 6.7 angeführten Tradition (s. oben S. 303 fg.) stand auch der Name der Mutter nicht fest, da auch Kallipateira als Mutter des Peisirodos bezeichnet wurde, die sonst Mutter des Eukles und Gattin des Kallianax heisst. Die Statuen der Diagoriden, von deren Basen Bruchstücke aufgefunden worden sind, standen allem Auschein nach im Osten des Zeustempels; doch scheint in der Aufstellung ein Wechsel stattgefunden zu haben. Beim Schol. Pind. Ol. 7 p. 157 (Boeckh) wird nämlich von Aristoteles aus dessen 'Ολυμπιονίκαι (FHG II 183) die Reihenfolge folgendermassen angegeben: Diagoras (bei der Statue des Lysander, vgl. oben Cap. 3,14), Damagetos, Dorieus, Akusilaos; die drei Söhne standen mit dem Vater auf einer Basis; sodann folgten Eukles und Peisirrhotos (so wird dieser Enkel bei Arist. genannt). Dagegen ist die Reihenfolge bei Paus. diese: Akusilaos, Dorieus, Damagetos, Diagoras, Eukles, Peisirodos (so schreibt ihn Paus.). Dass Diagoras beim Lysander gestanden habe, soll nach dem Schol. Pind. a. n. (). auch Apollas berichtet haben (FHG IV 307); doch hat dieser vermutlich nur den Aristoteles ausgeschrieben, wie Dittenberger Inschr. v. Ol. 261 vermutet. Nun führt aber Paus. zwischen den Statuen des Lysander und des Diagoras 28 andere Olympioniken-Statuen an; und schon dies macht es wahrscheinlich, dass in der Zwischenzeit eine Umstellung erfolgt war, wie Gurlitt 411 annimmt (vgl. Scherer p. 49). Auch Dittenberger nimmt eine solche Umstellung an und erklärt sich daraus die Erscheinung, dass die Inschriften des Diagoras und Damagetos zwar deutlich den rhodischen Ursprung verraten (vgl. Loewy S. 127 ff.), aber nicht auf die Zeit der Siege beider Männer hinweisen, sondern auf die zweite Hälfte des 4. oder den Anfang des 3. Jahrh. v. Ch.; dagegen trage die Inschrift des Dorieus ganz den

ihrer Entstehungszeit (etwa 420) angemessenen Charakter. Es seien daher die Aufschriften jener Basen und vermutlich auch der des Eukles nicht die ursprünglichen, sondern bei einer nach Aristoteles erfolgten Umstellung angebracht worden. Anderer Ansicht ist Purgold ebd., der die abweichende Reihenfolge der beiden Aufzählungen dadurch erklären will, dass Aristoteles die vier Figuren des Diagoras und seiner Söhne von links nach rechts beschrieb, Paus. umgekehrt, die beiden Enkel aber den andern gegenüber standen, also so:

Diagoras, Damagetos. Dorieus. Akusilaos Eukles Peisirodos

Vielleicht hätten erst die Enkel die Standbilder des Grossvaters und der Oheime errichtet. Doch bemerkt Robert Hermes XXXV 195, dass hierbei übersehen ist, dass den beiden Aufstellungen ein verschiedenes Prinzip zu Grunde liegt: bei der älteren folgen die drei Generationen von links nach rechts: Vater, Söhne, Enkel; bei der jüngeren steht Diagoras als Ahnherr in der Mitte, links schliessen sich die Söhne, rechts die Enkel an. Eine "durchgreifende Umstellung" nimmt auch Preuner Delph. Weihgesch. 104 f. an, die aber jene erst genannten vier Figuren nicht berührt zu haben scheine, die Arist. wie Paus. als zusammengehörig beschreiben. Doch nimmt Preuner, da Paus. in der Regel von links nach rechts beschreibt, auch hier diese Art an, also die Aufstellung: Akusilaos Dorieus Damagetos Diagoras; die Diagoriden seien also von rechts nach links aufgestellt gewesen, und während sie Aristot. nach den verwandtschaftlichen Verhältnissen der Dargestellten ebenso aufzählte, blieb Paus. der üblichen Beschreibungsweise treu.

- S. 470,5. Akusilaos siegte nach § 3 in derselben Olympiade mit seinem Bruder Damagetos, nach dem Ansatze von Rutgers 49 A. 3, dem Förster I 18 N. 252f. sich zweifelnd anschloss, Ol. 86 (436). Der Oxyrhynchos-Papyros, in dem beide Namen erhalten sind, ergiebt Ol. 83 (448) als Datum; vgl. Robert Hermes XXXV 171. Nach Aristot. a. a. O. hätte auch Diagoras selbst am gleichen Tage gesiegt, doch sind hier wol bei den Worten νικήσαντας τοὺς παίδας κατά τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῷ πατρί die letzten Worte zu streichen, s. Kalkmann 105 A. 5. Nach derselben Quelle war Akusilaos in der Stellung eines Betenden, also mit erhobenen Armen, dargestellt, s. Reisch 41.
- S. 470,6. Dorieus, über dessen sonstige Schicksale Paus. unten § 4ff. berichtet, siegte in Olympia zum ersten Male im Pankration Ol. 87 (432); zum zweiten Male 88 (428) und zum dritten Male 89 (424); es geht dies daraus hervor, dass Thuc. III 8 uns das Jahr seines zweiten olympischen Sieges angiebt und nach Paus. alle drei Siege in aufeinander folgenden Olympiaden errungen wurden. Ein Basisblock von seiner Statue wurde in drei Stücken wieder aufgefunden; die nur z. T. erhaltene Inschrift zählte die Siege des Dorieus bei den Olympien, Pythien, Isthmien und Nemeen auf (s. unten S. 470,21 ff.). Allerdings ist der Name des Siegers selbst nicht erhalten; aber da Paus. einen so berühmten Athleten sicher-

lich nicht übergangen hat, so konnte ausser Dorieus nur noch Theagenes (s. unten Cap. 11,2ff.) in Frage kommen. Diesem hat denn auch Treu A. Z. XXXVII 212 die Inschrift zugewiesen; er erganzt dabei die Inschrift so, dass 2 olympische Siege, 3 pythische, 10 isthmische und 9 nemeische herauskommen, wie Paus. a. a. O. angiebt. Allein gegen seine Ergänzung, der Förster I 13 N. 191 zustimmt, haben Foucart Bull. de corr. hell. XI 289ff. und Dittenberger Inschr. v. Ol. 265 N. 153 begründete Einwendungen gemacht; teils erlaube der Raum nicht die Aufzählung von 9 nemeischen und 10 isthmischen Siegen (da die Siege στοιγηδόν in zwei Kolonnen geschrieben sind, ist eine Berechnung der Zeilen möglich), teils ist bedenklich, dass die eine Zeile von einem ἀχονιτί errungenen Siege im Faustkampfe berichtet, wovon Paus. bei Theagenes nichts sagt, während es bei Dorieus erwähnt wird. Hingegen stimmt bei der von Foucart vorgeschlagenen, von Dittenberger gebilligten Ergänzung die Zahl von 3 olympischen, 3 pythischen, 8 isthmischen und 7 nemeischen Siegen mit den Angaben des Paus. (der nur die Zahl der pythischen nicht angiebt). Dazu kommt, dass zwar die Schriftzüge ionisch sind (da das ionische Alphabet damals in Rhodos schon eingeführt war, s. Kirchhoff Stud. z. Gesch. d. gr. Alph. 40 u. 48), die Sprache aber dorisch, was Dittenberger gegen Foucart, der auch ionische Sprache annahm, aus der Form Nepir (nicht Νεμέηι, wie man früher las) erweist. Dittenberger nimmt ferner an, dass die Inschrift bald nach dem letzten olympischen Siege erstellt worden ist und Akusilaos nachher nicht mehr um einen Preis gekämpst hat. Über das bei dieser Annahme sich ergebende Bedenken gegen die Notiz des Paus. unten S. 471,2 s. die Anm. z. d. St.

S. 470,7. Damagetos siegte Ol. 83 (448) am selben Tage mit seinem Bruder Akusilaos (s. oben zu S. 470,5) im Pankration (Gell. III 15,3, der alle drei Söhne am selben Tage bekräuzt werden lässt, sagt von ihnen: unum pugilem, alterum pancratiasten, tertium luctatorem, macht also den Damagetos irrtümlich zum Ringkämpfer). Ein Basisblock von der Statue ist in eine der späteren Ziegelmauern des Leonidaion verbaut gefunden worden, vgl. Dittenberger A. Z. XXXVIII 52 N. 334. Inschr. v. Ol. 261 N. 152. Förster I 18 N. 253. Er zeigt die Inschrift Δαμάγετος Διαγόρα 'P[όδιος]. Aus dem vom ursprünglichen Aufstellungsort so weit entfernten Fundort schloss Treu A. Z. XL 75, dass Paus. nicht aus Autopsie, sondern nach einer älteren Quelle berichte; G. Hirschfeld ebd. 113 und Gurlitt 376 u. 426 nahmen an, bei der Neuaufstellung der Diagoriden-Statuen sei die alte Basis fortgenommen und durch eine neue ersetzt, später dann beim Umbau des Leonidaion mit verwandt worden. Doch weist Dittenberger Inschr. 263 nach, dass der Stein nicht von dem zweiten (übrigens auch erst nach der Zeit des Paus, erfolgten) Umbau herrührt, sondern in dem byzantinischen Mauerwerk verwendet gewesen ist. Dass die Basis aber, wie der Charakter der Schrift zeigt, nicht die ursprüngliche ist. sondern aus späterer Zeit stammt und von der Umstellung herrührt, ward oben zu S. 470,4 bemerkt.

S. 470,9. Diagoras' Sieg im Faustkampf ist von Pindar in seiner

7. olympischen Ode gefeiert worden; nach Gorgon frg. 3 (FHG IV 410) wurde diese, in goldenen Buchstaben aufgeschrieben, im Tempel der Athene zu Lindos auf Rhodos aufbewahrt. Sein olympischer Sieg fällt Ol. 79 (464). Ausserdem war aber Diagoras auch Periodonike: er siegte mehrfach in den andern grossen Nationalspielen und an zahlreichen Lokalfesten in Athen, Argos, Theben, Megara u. s., s. Pind. Ol. 7,15 ff.; 80ff.; ebd. Schol. p. 157 (Boeckh). Nach Aristot. a. a. O. war sein Standbild vier Ellen und fünf Zoll hoch und stellte ihn dar mit erhobener rechter und gesenkter linker Hand, also wol auch betend, wie den Akusilaos. Dass von der Basis, die aber ebenfalls erst aus der Zeit der Neuaufstellung herrührt, Stücke wieder aufgefunden worden sind (meist auf dem Platze des Metroons), ward schon oben erwähnt; sie zeigen die Inschrift Δια[γόρ]ας Δαμ[αγ]ήτου 'Ρό[διος], s. Inschr. v. Ol. 259 N. 151. Der Bildner der Statue, Kallikles von Megara, wird von Paus. auch als Verfertiger der Statue des Gnathon genannt, unten § 9, und bei Plin. XXXIV 87 als Bildner von Philosophenstatuen. War er wirklich ein Sohn des Theokosmos, der die Zeusstatue in Megara fertigte und nach Paus. I 40,4 ein Zeitgenosse des Pheidias war, der ihm dabei geholfen haben soll (s. Bd. I 362), so müsste, da diese Statue kurz vor dem Ausbruch des peloponnesischen Krieges begonnen wurde, Kallikles die Statue des Diagoras erst lange Zeit nach dessen Siege gefertigt haben, wie Brunn I 246 annimmt. Auch Purgold Inschr. v. Ol. 262 rückt die Tätigkeit des Kallikles bis gegen Ol. 100 (380) herab, indem er annimmt, dass erst die Enkel das Standbild des Diagoras errichtet hätten. Indessen findet es Robert im Hermes XXXV 194 sehr unwahrscheinlich, dass der reiche Diagoras mit der Aufstellung seiner Statue gezögert haben sollte, . und nimmt einen Irrtum des Paus an: auf der Basis habe sich vermutlich Kallikles als Sohn des Theokosmos bezeichnet, es sei aber eine blosse Vermutung des Paus. oder seines Gewährsmannes, dass dieser Theokosmos mit dem Verfertiger der megarischen Zeusstatue identisch sei; letzterer sei vielmehr vermutlich der den Namen des Grossvaters führende Sohn des Kallikles gewesen.

S. 470,12. Eukles siegte nach Aristot. a. a. O. im Faustkampf gegen Andron. Die Basis seiner Statue mit der Inschrift [Εὐχ]λῆς Καλλιάναχτος 'Ρόδιος. | [Ναυ]χύδης Πατροχλῆος ἐποίησε ist in der byzantinischen Ostmauer wieder aufgefunden worden, s. Curtius A. Z. XXXVI 84 N. 129. Loewy 67 N. 86. Inschr. v. Ol. 275 N. 159; dazu Furtwängler A. M. V 30 A. 2. Förster I 22 N. 297. Dittenberger nimmt an, dass nach den Altersverhältnissen der Diagoriden der Sieg des Eukles an das Ende des 5. oder in die ersten Jahre des 4. Jahrh. falle. Robert a. a. O. 191 findet diesen Ansatz zu spät und setzt den Sieg in die Jahre 420—410, was mit der durch den Oxyrhynchos-Papyros neubegründeten Chronologie des Naukydes (s. oben zu Cap. 2,8) stimmt, der ungefähr 448—400 tätig war. Die Schrift deutet aber auf erheblich spätere Zeit, vermutlich ist sie ebenfalls erst bei der Umstellung der Statue angebracht worden.

S. 470.13. Betreffs der verschiedenen Formen des Namens Peisirodos

sowie des Namens seiner Mutter s. die Bemerkungen oben zu S. 470,2. Der Sieg des Peisirodos ist zeitlich eben so wenig genau zu fixieren, wie der des Eukles; da aber jener, als Sohn der älteren Schwester, vermutlich älter war, als Eukles, und im Faustkampf der Knaben siegte, so wird sein Sieg wol vor den des Eukles fallen. Vgl. sonst Förster I 24 N. 314. Die hier berührte Geschichte von der Mutter des Peisirodos hat Paus, schon V 6,7 f. ausführlich erzählt; nach der Ansicht von Kalkmann 106 A. 1 aus anderer Quelle, da er dort als dessen Mutter Kallipateira resp. Pherenike bezeichnet, hier aber Kallipateira die Mutter des Eukles ist. Allein die Geschichte selbst bleibt die gleiche, und das Schwanken der Namen kommt offenbar daher, dass man zur Zeit des Paus. in Olympia nicht mehr genau wusste, wie die beiden Töchter des Diagoras, Pherenike und Kallipateira, zu den Enkeln desselben, Peisirodos und Eukles, sich verwandtschaftlich verhielten; auch die anderen Autoren schwanken daher zwischen Pherenike und Kallipateira. Wie Paus. erzählt den Vorgang Philostr. gymn. 17 p. 270 f. Kayser; dagegen wird bei Aristot. u. Apoll. beim Schol. Pind. a. a. O. Val. Max. VIII 15, ext. 4. Ael. v. h. X 1. Ps. Aeschin. epist. 4. Choric. p. 41 ed. Boisson. Tzetz. chil. I 23 die andere Version erzählt, wonach die Mutter wegen des hohen olympischen Ruhms ihrer Familie die Erlaubnis. den Spielen zuzuschauen, rechtmässig erhalten hätte.

S. 470,17. Wie oben zu S. 470,5 bemerkt, beruht die Notiz beim Schol. Pind. a. a. O., dass Diagoras am selben Tage wie seine Söhne gesiegt habe, vermutlich auf späterer Interpolation. Das Herumtragen des Vaters durch die Söhne wird auch dort nach Aristot, u. Apollas berichtet; Cic. Tusc. I 46,111, der auch nur von dem Sieg der beiden Söhne weiss, · erzählt die Anekdote, ein Lakonier sei zu Diagoras getreten und habe ihm zugerufen: "Stirb, Diagoras, denn in den Himmel aufzusteigen ist dir doch nicht bestimmt!" Gell. III 15,3 lässt alle drei Söhne des Diagoras am selben Tage siegen und den vom Volk mit Blumen beworfenen Diagoras vor Freude in den Armen seiner Söhne sterben, während Plut. Pelop. 34 die Geschichte ebenso wie Cicero erzählt. (Dass Plut., wie Frazer z. d. St. bemerkt, berichte, Diagoras habe auch den Sieg seiner Enkel mit angesehen, ist falsch; es heisst nur: ἐπιδόντα μέν υίοὺς στεφανουμένους 'Ολυμπίασιν, ἐπιδόντα δ' υίωνοὺς καὶ θυγατριδοῦς, womit nur die Anwesenheit der Söhne seiner Söhne und Töchter gemeint ist.)

S. 470,19. Vgl. zur Herkunft des Diagoras IV 24,3 mit der Bemerkung oben S. 151; ferner Kohlmann Quaest. Messen. 62. Die spätere Sage machte ihn zu einem Sohne des Hermes und einem zweiten Herakles, Schol. Pind. Ol 7 p. 158; s. dazu Kalkmann 106.

S. 471,2. Dass Dorieus und sein Neffe Peisirodos aus Rhodos verbaunt und in das Bürgerrecht von Thurioi aufgenommen wurden, berichten auch Thuc. VIII 35,1; 84,2 und Xen. Hell. I 5,12; da Dorieus aber nach letzterem durch die Athener zum Tode verurteilt worden war, so kann, wie Förster I 19 u. Dittenberger Inschr. v. Ol. 266 bemerken, er erst nach dem Abfall der Thurier von Athen (413), also mindestens 11 Jahre nach dem Abschluss seiner agonistischen Tätigkeit (s. oben zu 470,6) Bürger

von Thurioi geworden sein; daher müsse die Nachricht des Paus., dass Dorieus und Peisirodos in späteren Agonen als Thurier ausgerufen worden seien, falsch sein. Deswegen ergänzt Dittenberger die obenerwähnte Dorieus-Inschrift durch 'Ρόδιος, nicht durch θούριος. Über die späteren bewegten Schicksale dieses Diagoriden s. ausser den angeführten Stellen noch Xeu. Hell. I 1,2ff. Diod. XIII 38. Aristot. Rhet. I 2 p. 1357a, 19.

S. 471,6ff. Zur Gefangennahme und Freilassung des Dorieus durch die Athener vgl. Xen. Hell. I 5,19; nach diesem wurde Dorieus als Führer zweier Dreiruderer aus Thurioi gefangen genommen und war er schon lange vorher von den Athenern mit seinen Verwandten zum Tode verurteilt worden.

S. 471,14. Zum Abfall der Rhodier vgl. Diod. XIV 79,6, nach dessen Darstellung das Ereignis im Sommer 395 stattfand. Bald darauf wurden spartanische Schiffe, die mit Getreide beladen auf der Heimkehr von Aigypten im Hafen von Rhodos einliefen, ohne Kunde von dem Abfall zu haben, von den Rhodiern als gute Beute erklärt, Diod. a. a. O. § 7. Das alles gab Veranlassung zur Festnahme und Verurteilung des Dorieus, die Pausanias als Justizmord ansieht.

S. 471,21. τοὺς ἐν ᾿Αργινούσαις ὁμοῦ τῷ θρασύλλῳ στρατηγήσαντας, nach Aristot. ᾿Αθ. πολ. 34,1 wären alle zehn Strategen, auch die, welche nicht mitgefochten hatten, gerichtet worden; nimmt man die Worte des Pausanias genau, so widersprechen sie dieser Angabe, stimmen dagegen überein mit der Erzählung von Xen. Hell. I 7, wonach nur die Feldherrn, die an der Schlacht beteiligt gewesen waren, verurteilt wurden, vgl. Ad. Bauer liter. und hist. Forsch. zu Arist. ᾿Αθ. πολ. 159 ff., der aber mehr behauptet, als man wissen kann, wenn er sagt, die betreffende Notiz des Pausanias stamme aus Androtion.

S. 472,3. Der Sieg des Alkainetos, dessen Söhne Ol. 89 u. 90 (424 u. 420) siegten, s. unten, war von Förster I 18 N. 241 vermutungsweise Ol. 83 (448) angesetzt worden; der Oxyrhynchos-Papyrus ergiebt das als unrichtig, da der Sieger dieser Olympiade im Faustkampf der Knaben Ariston heisst; der Sieg des Alkainetos fällt also frühestens Ol. 84 (444), vgl. Robert a. a. O. 170.

S. 472,5. Die Basis der Statue des Hellanikos ist in der byzantinischen Ostmauer wieder aufgefunden worden, s Dittenberger A. Z. XXXVI 88 N. 138, Treu ebd. XXXVII 208. Inschr. v. Ol. 267 N. 155. Förster I 19 N. 263; vgl. dazu Furtwängler A. M. V 30 A. 2. G. Hirschfeld A. Z. XL 101. Scherer 49. Gurlitt 376. Die Inschrift lautet: 'Ελλάνικος 'Αλεῖος ἐκ Λεπρέου; dazu stimmt die Bemerkung V 5,3. Wie Thuc. V 31 erzählt, kam Lepreon wenige Jahre nach dem Ol. 89 (424) erfolgten Siege des Hellanikos von der Herrschaft der Eleier los, doch, wie Ar. Av. 149 zeigt, nur auf kurze Zeit; wahrscheinlich ist die Statue des Hellanikos, wie Dittenberger annimmt, erst nach der Wiederunterwerfung von Lepreon errichtet worden. Die Inschrift aber zeigt die Schriftzüge des 1. Jahrh. v. Chr.; Treu a. a O. glaubte die Spuren einer älteren, ebenfalls auf der obern Fläche der Basis angebrachten Inschrift

noch zu sehen, während Gurlitt annahm, die Statue habe bei einer in der Altis vorgenommenen Umstellung eine ganz neue Basis erhalten, bei der man die ursprüngliche Inschrift abgekürzt habe. Doch bemerkt auch Dittenberger, dass Spuren der alten Inschrift sichtbar sind und dass diese keineswegs ausführlicher gewesen zu sein brauche, dass vielmehr die Kürze der Inschrift und das in den älteren Zeiten häufige Fehlen des Vaternamens für genaue Kopie der alten Inschrift spricht. — Die Fussspuren ähneln denen der Kyniskos-Basis (s. oben Cap. 4,11); der Knabe war in Lebensgrösse dargestellt, der festaufgesetzte linke Fuss 22 cm lang, der rechte war zurückgesetzt und ruhte auf dem Ballen, doch schritt die Figur weiter aus, als die des Kyniskos. Vgl. hierüber Furtwängler Meisterw. 462 f.

- ebd. Έλλάνικον δὲ τὸν 'Αλκαινέτου καὶ θόαντον, hier gehört der Genitiv auch zu θόαντον, s. § 9, also dieselbe Konstruktion wie III 18,13 Μεγαπένθην τὸν Μενελάου καὶ Νικόστρατον, vgl. VI 13,11. VII 1,37.
- S. 472,9. Die Zeit des Gnathon ist nur ungefähr durch die des Künstlers Kallikles zu bestimmen, s. oben zu S. 470,9. Über seine Heimat Dipaia s. VIII 27,3.
- S. 472,13. Die Zeit des Dromeus folgt aus der des Pythagoras von Rhegion, der seine Statue fertigte, s. oben zu S. 461,15. Robert Hermes a. a. O. 166 setzt ihn Ol. 74/75 (484/0) an, Hyde 37 Ol. 85/86 (440/36). H. Urlichs hat in den Verhandl. d. Görlitzer Philol. Vers. 331ff. die Vermutung ausgesprochen, dass die Statue des Dromeus identisch sei mit dem von Plin. XXXIV 59 erwähnten mala ferens nudus des Pythagoras, der ebenfalls in Olympia gestanden habe (was Plin. zwar nicht ausdrücklich sagt, aber der Zusammenhang erweise); nach L. v. Urlichs Archaeol. Analekten 9 deuteten die Äpfel auf einen in Delphi erhaltenen Preis hin, da nach Luc. Anach. 9 dort ausser dem Lorbeer auch μῆλα τῶν ἰερῶν τοῦ θεοῦ den Siegespreis bildeten; und Dromeus hatte ja auch in Delphi gesiegt.
- S. 472,15. Die Athleten waren einer Zwangsdiät unterworfen, neben frischem Käse bestand ihre feste Nahrung aus getrockneten Feigen und Weizenbrot, vgl. Diog. L. VIII 1,12. Reisch bei Pauly Wissowa I 2058. Als denjenigen Athleten, der zuerst, und zwar nach Anleitung des Philosophen Pythagoras, zur Fleischnahrung überging, nennt Diog. L. a. a. O. den Eurymenes, einen Samier nach Porphyr. vit. Pyth. 15, nach andern war es ein ἀλείπτης des Namens Pythagoras, der die Fleischnahrung für die Athleten einführte, s. Diog. L. VIII 1,13. 46. Plin. XXIII 121.
- S. 472,16. τυρὸς ἐχ ταλάρων ist frischer Käse, der eben aus dem τάλαρος, d. h. dem Korb, aus dem die Molke von der gerinnenden Milch abtropft, sodass sich Käse bildet (so schon Hom. Od. IX 247), herausgenommen wird, sonst χλωρὸς τυρός, vgl. Poll. VII 175. Bei Colum. VII 8,3
 heisst der Käsekorb calathus.
- S. 472,17. Der Sieg des Pentathlen Pythokles fällt, wie der Oxyrhynchos-Papyros erweist, in Ol. 82 (452). Die Basis der Statue ist zwischen Heraion und Pelopion wieder aufgefunden worden; sie ist deswegen besonders merkwürdig, weil, wie die Standspuren der Oberfläche

zeigen, die Aufstellung der Figur einmal verändert worden ist, was auch die an der Oberfläche angebrachten Inschriften lehren, s Furtwängler A. Z. XXXVII 144 N. 286. Loewy 71 N. 91. Inschr. v. Olymp. 281 N. 162. 163 u. Ergebnisse Tafelbd. II 92,2 mit Purgold ebd. Textbd. II 149 f.; vgl. dazu Furtwängler A. M. V 30 A, 2. Förster I 22 N. 295. An der oblongen Basis finden sich folgende Inschriften: an der einen Schmalseite der Name des Siegers Πυθοκλίῆς 'Αλείος]; er gehörte zu der ursprünglichen Aufstellung der Statue, bei der diese mit vorgesetztem, festaufstehenden rechten und weit zurückgesetztem linken Fusse nach der Schmalseite der Basis gewendet war. (Über die Beziehung der Fussspuren zu der Aufstellung der Statue s. Loewy Wiener Studien XXIV 396 ff.) Dazu gehörte auch die an der Langseite rechts oben angebrachte Künstlerinschrift Πολύκλε[ι]τος [ἐποίει 'Αργείος], deren Züge, zumal das argivische λ, dem 5. Jahrh. angehören. Beide Inschriften sind nach der veränderten Aufstellung zusammenhängend an der Langseite rechts vunten erneuert worden, in Schriftzügen, die dem 1. Jahrh. v. Chr. oder der ersten Kaiserzeit angehören. Nach den Fussspuren glauben aber Furtwängler Meisterw. 471 f. und Dittenberger, dass die bei der Neuaufstellung angebrachte Statue nicht die ursprüngliche des Polyklet gewesen sei; nach Purgold stand die neue Figur mit beiden Füssen voll auf. Welcher der beiden Polykleitos der hier genannte Künstler sei, war früher streitig; Curtius, Furtwängler (A. Z. a. a. O.), Loewy nahmen den jüngeren, Robert (Arch. Märchen 106) den älteren an, ebenso Dittenberger und Furtwängler (Meisterw. a. a. O.); letztere Annahme hat nun durch den Oxyrhynchos-Papyros ihre Bestätigung erhalten, s. Robert Hermes XXXV 185 f. Dafür sprechen auch die Fussspuren, die auf das beliebte Schema des älteren Polykleitos hinweisen. Furtwängler Meisterw. a. a. O. will daraus abnehmen, dass der zurückgesetzte linke Fuss mit der Spitze stark nach aussen stand, das linke Knie ganz schräg nach aussen gerichtet war und dass dieser Stellung die Richtung des Kopfes nach links und die Beschäftigung der linken Hand entsprach. Darnach glaubt er zwei Statuen im Vatikan (abgeb, Meisterw. 474 Fig. 81; s. Helbig Führer 2 I 34) und in München (Glyptothek N. 458. Clarac 858, 2175) auf die Pythokles-Statue zurückführen zu dürfen; dieselben stehen dem bekannten Doryphoros-Typus sehr nahe. Doch bemerkt Helbig a. a. O., dass das Standmotiv dieser Figur den Fussspuren der olympischen Basis nicht entspricht, und Loewy, der das in den Wiener Studien a. a. ()., bestätigt, sucht nachzuweisen, dass die Statue des Pythokles genau dem polykletischen Diadumenos entsprochen habe, bei dem er das Exemplar von Vaison verglichen hat. Dadurch würden wir allerdings einen "überraschend frühen" Ansatz für den Diadumenos erhalten; doch sei es ja möglich, dass aus finanziellen oder andern Gründen die Ausführung der Statue sich noch längere Zeit nach dem Siege verzögerte. Was die Aufstellung einer neuen Figur und die vermutlich gleichzeitig damit erfolgte Erneuerung der alten Inschrift anlangt, deren Stellung mit der Stellung der neuen Figur übereinstimmt, so vermutete Purgold 150, die Statue des älteren Polykleitos

sei um ihres Kunstwertes willen unter Nero nach Rom entführt worden; als man an ihrer Stelle eine beliebige andere Figur auf die Basis setzte, erneuerte man nichts destoweniger die alte Inschrift mit dem Künstlernamen des Polykleitos, vielleicht um den Raub zu verbergen, und Paus. hat offenbar davon auch nichts gemerkt. Diese Vermutung hat dadurch eine Stütze gefunden, dass man in Rom eine Basis gefunden hat, die nach der Inschrift. die der Zeit Hadrians oder der Antonine angehört, eine Statue Pythokles von Polykleitos trug (s. Gatti im Bull. d. comm. municip. di Roma 1891, 280 ff. tav. X 1); zwar stimmen die vorhandenen Fussspuren nicht mit denen der olympischen Basis überein, jedoch hat Petersen R. M. VI 304 f. nachgewiesen, dass diese Fussspuren von einer älteren Verwendung der Basis herrühren. Furtwängler Meisterw. 472 glaubt im Anschluss an Gatti, die Basis habe nur eine Kopie des polykleitischen Originals getragen, die ein in den nahen Titus-Thermen bestehender Athletenverein in seiner curia aufstellen liess, während das Original wol einen hervorragenderen Platz hatte.

Cap. VIII.

Fortsetzung der Aufzählung der Athletenstatuen. Damarchos in einen Wolf und wieder in einen Menschen verwandelt. Ende des Timanthes. Timasitheos' Thaten und Ende.

S. 472,19. Siebelis und Schubart z. d. St., sowie Krause 373. Rutgers 45 A. 2. Kalkmann 131 A. 1. Förster I 16 N. 226. Hyde 37 nehmen an, dass dieser Sokrates aus Pellene δρόμου νίκην ἐν παισίν είληφώς identisch sei mit dem VII 17,14 genannten Sostratos aus Pellene, welcher σταδίου νίκην ἔσχεν ἐν παισί. Wäre dies der Fall, so gehörte er nach letzterer Stelle in die Zeit, da die Achaier das Standbild des Oibotas (s. oben Cap. 3,8) nach Olympia stifteten, also ungefähr Ol. 80 (460). Hyde a. a. O. vermutet noch weiter gehend, der eigentliche Name sei Sosikrates gewesen und die fragmentarisch erhaltene Inschrift Inschr. v. Ol. 157 ... κράτης στάδιον sei zu ergänzen, παιδας νικήσας Σωσικράτης στάδιον. Das ist freilich etwas zu viel der Hypothesen.

S. 472,20. Die Zeit des sonst unbekannten Amertas geht aus der des Künstlers Phradmon hervor, der nach Plin. XXXIV 49 etwa Ol. 90 (420) blühte und öfters als Zeitgenosse des Polykleitos genannt wird, vgl. Brunn I 268. Hyde 38 bemerkt, dass aus jener Zeit in den uns erhaltenen Listen die Knabenringer von Ol. 84—90 (mit Ausnahme von Ol. 86) nicht überliefert sind, Amertas also einer von diesen sein könnte.

S. 472,22. Euanoridas ist, wie Dittenberger Inschr. v. Ol. 299 erweist, identisch mit dem bei Polyb. V 94,6 genannten vornehmen Eleier, lebte also im J. 218; sein Knabensieg fällt nach Hydes Ausatz p. 38 etwa Ol. 134—136 (244—236); die Buchstaben der auf ihn bezüglichen, nur fragmentarisch erhaltenen Inschrift würden zu dieser Datierung stimmen.

- S. 473,1. Müller FHG IV 407 hält diesen Hellanodiken Euanoridas für den Verfasser der Schrift 'Ολυμπιονίκαι, aus der die unten § 2 und bei Plin. VIII 34 (wo korrumpiert Agriopas als Quelle angeführt wird) erzählte Geschichte über Damarchos stamme. Diese Ansicht setzt voraus, dass èv 'Ολυμπία zu τῶν νενικηκότων bezogen werde, wie das die ältern Übersetzer tun; hierfür lässt sich anführen, dass Pausanias ungewöhnliche Wortstellungen nicht fern liegen, vgl. zu S. 465,3 u. I 3,4 τὴν συμμαχίαν Λακεδαιμονίοις τὴν παρ' 'Αθηναίων ἐλθοῦσαν; auch kann gesagt werden, dass man, wie in der Stelle VI 6,3 τῶν νικησάντων 'Ολυμπίασι τὰ ὀνόματα ἀναγράψας ἐν τῷ γομνασίφ τῷ ἐν 'Ολυμπία, eine nähere Angabe des Ortes erwartete, wenn wie Schubart und Frazer wollen, ἐν 'Ολυμπία mit ἔγραψε zu verbinden ist.

 Ein Eleier desselben Namens kommt bei Polyb. V 94 beim Feldzuge des Jahres 218 v. Chr. vor.
- S. 473,3. Was hier Paus. von Damarchos erzählt, berichten Varro bei August. civ. Dei XVIII 17 und Plin. VIII 82 (dieser vermutlich ebenfalls aus Varro, indirekt nach Apollas, s. Kalkmann 105) von einem gewissen Demainetos; doch erweist das Epigramm die Richtigkeit des von Paus. angegebenen Namens, vgl. Anth. Gr. app. 374 (I 52). Förster I 7 N. 452 betrachtet ihn als älteren Zeitgenossen des Euanoridas, s. oben zu S. 472,22; Hyde 38 setzt ihn nach Ol. 83 (448), event. aber auch schon vor Ol. 75 (480).
- S. 473,5. Zu dieser Verwandlungsgeschichte vgl. VIII 2,6, wo dasselbe als etwas immer wiederkehrendes erzählt wird, und zwar ebenfalls vom Opfer des Zeus Lykaios. Der Werwolfglaube war den Alten durchaus geläufig, vgl. Verg. Ecl. 8,96. Petron. 62. Plin. VIII 81; s. Grimm Deutsche Mythol. II 915. Keller Tiere d. klass. Altert. 165. Pischel in Abhandl. f. M. Hertz (Berlin 1888) 70.
- S. 473,6. ἐπὶ τῷ θυσίφ Λυκαίου Διός, d. h. bei seiner eignen Opferung; über Menschenopfer im Kulte des Zeus Lykaios vgl. VIII 2,3. Plat. Min. 315 C. Porph. de abst. II 27; Stengel Griech. Kultusalt. ² 116 behauptet, dass Menschenopfer noch im zweiten Jahrh. n. Chr. vorkamen, und beruft sich dabei auf Paus. VIII 38,7, der die heikle Frage unentschieden lässt, und auf Immerwahr Kulte u. Mythen Arkad. 12f., der aber nicht dieser Ansicht ist, sondern die Meinung Welckers Kl. Schr. III 162 A. 7 u. a., dass die Menschenopfer bis ins dritte Jahrh. fortgedauert hätten, eine ungeheuerliche nennt und mit Bernays erkennt, dass die Porphyriosstelle, auf welche die Meinung sich stützt, aus Theophrast entnommen ist; vgl. auch E. Meyer Forschungen zur alten Gesch. I 57 f.
- S. 473,7. Dieser Schluss des Paus. ist jedenfalls nicht gerechtfertigt, s. Preger 50 zu N. 61.
- S. 473,12. τοῦτο μὲν δὴ ἐς τοσοῦτο πεποίηται, d. h.: so lautet die Inschrift, weiteres enthält sie nicht, vgl. VII 9,7 und die häufigen Wendungen ταῦτα ἐς (ἐπὶ) τοσοῦτον εἰρήσθω (δεδηλώσθω) I 33,6. VI 6,11. X 9,12. V 27,6; ἐπὶ τοσοῦτον ἐδήλωσε IV 30,6. VI 4,7. VII 4,1, auch bei Herodot zu finden: IV 45. VIII 107. 126. IX, 19.
 - ebd. Der Name dieses Siegers wird verschieden überliefert: Εὐβότας

heisst er in der interpolierten Stelle bei Xen. Hell. I 2,1; Εὐβώτας hier; Εὔβατος bei Diod. XIII 68,1 und Iul. Afr., s. Rutgers p. 55; Εὐβάτας bei Ael. v. h. X 2 (wo Hercher nach Paus. Εὐβώτας schreibt. Crusius Jb. f. Ph. CXLIII 392 erklärt nur die beiden letzteren Formen für richtig und identisch). Sein Sieg fällt nach Xen., Diod. u. Iul. Afr. Ol. 93 (408). Nach Ael. a. a. O. liess ihm seine Gattin in Kyrene ein Kolossal-Standbild setzen, weil er der Verführung der Laïs widerstanden hatte. Vgl. Förster I 21 N. 277.

S. 473,16. Dieser Wagensieg des Eubotas fällt nach Cap. 4,2 in Ol. 104 (364), also sehr lange nach dem ersten; das ist aber sehr wol möglich, da bei den Wagenrennen die Besitzer in der Regel nicht selbst lenkten.

S. 473,18. Den Sieg des Timanthes hatte Förster I 17 N. 232 vermutungsweise Ol. 81 (456) angesetzt; dass er damit das Richtige getroffen hat, zeigt der Oxyrhynchos-Papyros. Damit ist auch die Hypothese von H. Urlichs a. a. O. 335 A. 2, dass der Bildner der Statue ein jüngerer Bildhauer namens Myron sei, erledigt. Von der weiter unten erzählten Anekdote über seinen Tod vermutet Hirt 22f., sie sei mit andern dergleichen Geschichten aus den Olympioniken-Verzeichnissen entnommen, was Kalkmann 104 billigt. Suid. s. Τιμάνθης erzählt nach Paus.

S. 474,5. κατά γε έμην γνώμην, s. zu S. 17,1.

S. 474,6. Über ähnliche Zusammenstellungen von Olympioniken nach Gruppen s. Scherer 44 A. 1.

ebd. Von Euthymenes weiss man sonst nichts; der Bildner Alypos aber wurde schon oben Cap. 1,3 genannt, wo die Anm. zu vergl. Da er Schüler des Naukydes ist, so ist die Zeit des Euthymenes, dessen Siege Förster I 22 N. 290 und 23 N. 305 vermutungsweise Ol. 95 (400) und 97 (392) ansetzt, ungefähr bestimmt.

S. 474,8. Azania hiess der nordwestliche Teil Arkadiens; zwar werden die 'Açavec Herod. VI 127 und Eur. Or. 1647 als besonderes Volk neben den Arkadern gerechnet, doch sonst werden sie gewöhnlich zu diesen gezählt. Über den Eponymos Azan vgl. VIII 4,2ff.

ebd. Die zu der Basis der Philippos-Statue gehörige Bronzeplatte ist östlich von der Nordostecke der Palaistra gefunden worden und enthält die Inschrift: Ωδε στὰς ὁ Πελασγὸς ἐπ' ᾿Αλφειῷ ποχα πύχτας | τὸμ Πολυδεύχειος χεροὶν ἔφανε νόμον | ἀμος ἐχαρύχθη νιχαφόρος. ἀλλὰ, πάτερ Ζεῷ, | χαὶ πάλιν ᾿Αρκαδίᾳ καλὸν ἄμειβε κλέος, | τίμασον ὸὲ Φίλιππον, δς ἐνθάδε τοὺς ἀπὸ νάσων | τέσσαρας εὐθείᾳ παῖδας ἔχλινε μάχᾳ; s. E. Curtius A. Z. XXXVI 84 N. 130. Ausgrabungen III Taf. 25. Loewy 99 N. 126. Inschr. v. Olymp. 301 N. 174 und vgl. dazu Furtwängler A. M. V 30 A. 2. Gurlitt 411. Kaibel Rh. M. XXXIV 205. Reisch 45 u. 47. Weisshäupl Ἐφημ. ἀρχαιολ. 1891, 151. Förster II 4 N. 222 a. Dittenberger Ind. Schol. Halens. 1893/94 p. III. Da die Inschrift von der Herkunft des Philippos und von dem Künstler nichts sagt, so muss das auf der Basis gestanden haben. Dabei ergeben sich aber chronologische Schwierigkeiten. Myron ist etwa 470—430 thätig, die Bronzetafel aber gehört der Schrift nach

in das Ende des 4. oder den Anfang des 3. Jahrh., und da Paus. die Bezeichnung 'Αζὰν ἐχ Πελλάνας auf der Steininschrift fand, so kann auch diese nicht der Zeit des Myron angehören, da Pellana bis auf Philipp zu Lakedaimon gehörte, s. Inschr. v. Olymp. 91 ff. N. 47. Freilich steckt hier noch eine andere Schwierigkeit; denn da Azania der Name für den nordwestlichen Teil Arkadiens ist, so weiss man nicht, was man mit einem "Azanen aus Pellana" anfangen soll; s. Müller Dorier II 450. 189 A. 1 glaubt, das achaiische Pellene habe zeitweise zur Azania gehört, während Dindorf Praef. IX meint, es liege ein Fehler der Abschreiber vor und zu schreiben sei Παλλήνης; es gab in Arkadien eine Stadt dieses Namens, s. Schol. Ap. Rhod. I 177. Plin. IV 20. Auch VIII 29,1 haben Handschriften Πελλήνη für Παλλήνη. — Auch sonst passt das Epigramm in Gedanken und Ausdrucksweise gar nicht für die Zeit des Myron, sondern mehr ins 4, oder 3. Jahrh. Gurlitt nahm an, dass beide Inschriften erst gelegentlich einer Wiederherstellung des Denkmals verfasst seien, aber auf die Statue von Myron sich bezögen (vgl. Z. 1 ώδε στάς) und ποκα deute auf Restauration hin. Dem widerspricht aber Dittenberger, weil bei Neuaufstellungen der Wortlaut der alten Inschriften wiederholt zu werden pflegte, und ποκα, wie oft in Epigrammen (Beispiele bei Dittenberger Ind. Hal. p. VIII), so zu verstehen sei, dass der Verfasser sich auf den Standpunkt künftiger Beschauer der Figur versetzt, denen ihre Bedeutung erklärt werden soll. Darum stimmt Dittenberger der Meinung von Loewy und Weisshäupl bei, dass der hier genannte Künstler ein jüngerer Myron sei, und dass demnach Sieger wie Denkmal und Inschriften frühestens in den Ausgang des 4. Jahrh. gehören. Dieser Ansicht haben sich auch Hoffmann Sylloge epigr. Gr. N. 388 und Frazer z. d. St. angeschlossen. Die von Curtius aufgestellte Möglichkeit, dass ein anderer Philippos, als der von Paus. genannte, in der Inschrift gemeint sei, ist bei der Übereinstimmung von Name, Heimat und Kampfart sehr unwahrscheinlich. Hyde 39ff. nimmt an, die Statue habe einen älteren Arkadier, Zeitgenossen Myrons, dargestellt, der im Faustkampf der Männer gesiegt batte; als nun Philippos, der Azanier, im Faustkampfe der Knaben gesiegt hatte, brachte er das Epigramnı an der Basis an, in dem er Zeus anfleht, den alten Ruhm Arkadiens in ihm wieder auflehen zu lassen, und dazu noch eine Inschrift, in der er erwähnt, dass er die Statue des Myron restauriert habe; darnach hätte Paus. an der Basis gelesen: Μύρων 'Αθηναίος ἐποίησεν. Φίλιππος 'Αζὰν ἐχ Πελλάνας ἐπεσχεύασεν. Der Name des wirklich dargestellten Siegers aber habe, vermutlich schon zerstört und unleserlich, auf der Figur selbst gestanden und sei daher von Paus. übersehen worden, der infolge dessen die Statue für ein Abbild des Philippos Azan hielt. Diese Hypothese ist sinnreich, aber doch ungemein kompliziert, und die Annahme, ein olympischer Sieger werde seinen Sieg durch Aufstellung einer älteren Siegerstatue eines Landsmannes gefeiert haben, sehr bedenklich. - In einer Pariser Statue (Mon. d. Inst. X 2), die Furtwängler 346 auf Pythagoras zurückführt, will Hyde myronischen Typus erkennen und hält es für möglich, dass sie auf die hier genannte Statue zurückgehe.

- S. 474,9. Von der Statue des Kritodamos ist der Basisblock vor der Südosthalle gefunden worden; er trägt die Inschrift: Κρετόδαμος | Λίχα Κλειτόριος. | Κλέων ἐποίησε | Σιχυώνιος: vgl. Furtwängler A. Z. XXXVII 146 N. 289. Loewy 77 N. 96. Inschr. v. Olymp. 289 N. 167. Förster I 25 N. 337. Dass derselbe Mann Z. 11 in den Hss. Damokritos heisst (s. d. krit. App.), ist wol Versehen der Abschreiber, nicht des Paus.; vgl. Gurlitt 417 A. 27. Betreffs der Zeit des Bildhauers Kleons. V 21.3 und die Anmerkung S. 392 zu V 17,3; Kritodamos gehört darnach in die erste Hälfte des 4. Jahrh. v. Chr.
- S. 474,12. Über Promachos und seine Teilnahme am Kriege gegen Korinth handelt Paus. VII 27,5, wo auch erwähnt ist, dass er ausser seinem olympischen Siege drei isthmische und zwei nemeische errang, und dass das Standbild in Olympia ihm von seinen Landsleuten errichtet worden war, die ihm noch eine zweite Bildsäule im Gymnasion zu Pellene setzten, und zwar aus Marmor, während die in Olympia aus Erz war. Sein Gegner in Olympia war Polydamas von Skotusa, vgl. Philostr. gymn. 22 p. 272,15 Kays. und oben Cap. 5,1 und 4 mit Anm. Dadurch wird die Zeit des Sieges bestimmt, denn Polydamas siegte Ol. 93 (408) und seine Niederlage erfolgte nach Paus. a. a. O. 6 in den nächsten Spielen, also Ol. 94 (404); das stimmt damit, dass damals Polydamas eben vom Hofe des Dareios zurückkehrte, der Ol. 93,4 (405) starb. Vgl. Rutgers 56 A. 4. Förster I 22 N. 286.
- S. 474,14. Die Zeit des Sieges Timasitheos ist nur ungefähr aus der seines Todes, der ums Jahr 507 fällt (s. unten Z. 20) zu vermuten, sowie aus dem Zeitalter des Ageladas, s. oben S. 176 zu IV 33,2; Förster I 10 N. 142 nimmt ()l. 66 (516) für den ersten olympischen Sieg an.
 - S. 474,16. Von Paus. nach Herod. V 72 erzählt.
- ebd. ἔργα τῆ τε τόλμη λαμπρὰ καὶ οὸκ ἀποδέοντα τῆ εὐτυχία, Schubart übersetzt: "Taten, die durch Mut glänzend und nicht ohne Glück ausgeführt waren", nicht genau, denn das wäre εὐτυχίας, vielmehr: die durch ihr Glück nicht zurückstanden, d. h. sich eben so sehr durch Mut wie durch Glück auszeichneten, vgl. IV 13,6, wo Schubart falsch, Frazer richtig übersetzt. Neben dem Dativ steht bei ἀποδέω in diesem Sinne der Accus., vgl. IV 34,2. V 12,5. 27,3, oder ἐς I 26.7 und ἔνεκα V 5,2, auch das Particip V 5,4; V 11,9 ein Satz eingeleitet durch ἤ.

Cap. IX.

Standbilder des Theognetos und anderer. Der Wagen des Gelon ist das Weihegeschenk eines Privatmannes dieses Namens. Kleomedes und seine Schicksale.

S. 475,1. Das noch erhaltene Epigramm, angeblich des Simonides, n. 149 (PLG III 498), das vermutlich an der Basis der Theognetos-Statue stand, lautet: Γνῶθι Θεόγνητον (von Schneidewin corr. aus Θεώχριτον) προσ-

ιδὼν τὸν 'Ολομπιονίχαν | παίδα, παλαισμοσύνας δεξιὸν ἡνίοχον, | καλλιστον μὲν ἰδεῖν, ἀθλεῖν δ' οὐ χείρονα μορφῆς, | δε πατέρων ἀγαθῶν ἐστεφάνωσε πόλιν. Pind. Pyth. 8.35 f. erwähnt seinen Sieg hei Gelegenheit des von Theognetos' Neffen Aristomenes errungenen pythischen Sieges, doch ist die Datierung dieser Ode sehr schwierig und schwankt zwischen Ol. 75 (478) und 83,3 (446); vgl. Mezger Pindars Siegeslieder 399 f. Christ SB. der bayer. Akad. 1889, 1 ff. Bornemann Philol. L 233. Wilamowitz Aristoteles u. Athen II 302. Für die Datierung des Sieges des Theognetos ist daher nichts daraus zu gewinnen, vgl. Förster I 14 N. 193. II 3. Robert Hermes XXXV 165 setzt ihn in die Oxyrhynchos-Liste unter Ol. 76 (476) ein, was für den Oheim eines Siegers vom Jahre 446, welche Datierung Robert mit Wilamowitz und Christ annimmt, wol passen würde.

S 475,2. Die Schule des Aristokles von Sikyon, zu der Ptolichos, der Künstler der Theognetos-Statue, gehört, kennen wir nur aus Paus., von dem ausser dieser Hauptstelle noch in Betracht kommen Cap. 3,11; unten § 3; Cap. 10,9 und 14,12. Die Chronologie der Schule hat Brunn I 80 f. so bestimmt:

- 1) Aristokles, um Ol. 70 (500) Lehrer des
- 2) Synnoon, dessen Sohn
- 3) Ptolichos gegen Ol. 80 (460) tätig ist.
- 4) u. 5), zwischen Ol. 80 und 90 tätig, sind unbekannt.
- 6) Sostratos, nach Ol. 90 (420), und dessen Sohn
- 7) Pantias, um Ol. 100 (380).

Vgl. auch Brunn, SB. der bayer. Akad. 1880, I 480. Robert bei Pauly-Wissowa II 937 möchte die Anfänge des Aristokles noch in die erste Hälfte des 6. Jahrh. hinaufrücken. Anhaltspunkt für Kanachos, den Bruder des Aristokles, ist das von ihm gefertigte Bild des Apollon im Branchidenheiligtum von Milet (s. II 10,5), das vor der Zerstörung Milets durch Dareios (d. 71,3 (494) angefertigt gewesen sein muss; vgl. Robert Arch. Märch. 95. Dass aber Pantias bei dieser Chronologie erheblich zu spät angesetzt ist, vielmehr noch ins 5. Jahrh. gehört, ist oben zu Cap. 3,11 bemerkt worden.

S. 475,4. τὰ èς δόξαν, wie z. B. I 28,1. 43,3, dagegen ohne Artikel I 23,10.

ebd. ἐλασσούμενος, IV 25,5 dagegen ἢλαττώθησαν, vgl. ἐλάσσων I 39,6. 35,4. II 10,6. 28,1. IV 7,4. V 26,7 u. s., ἐλάττων IV 10,4. 31,2.

S. 475,5. Scherer 26 A. 2 glaubt, die Statue des Theognetos habe in der einen Hand einen Aryballos gehalten, den Paus. irrtümlich für einen Granatapfel ansah; das ist aber schwerlich richtig, vgl. Reisch 43.

S. 475,8. Vgl. V 9,1, wo berichtet wird, dass die κάλπη Ol. 84 (444) aufgehoben wurde. In dem Verzeichnis, das Paus. zur Hand hatte, scheinen die Sieger in der Kalpe nicht aufgenommen gewesen zu sein.

S. 475,9. Die Basis der Statue des Xenokles ist in der byzantinischen Ostmauer wieder aufgefunden worden; sie trägt die Inschrift: Πολύκλειτος ἐποί(η)σε. | Ξενοκλῆς Εὐθύγρονος | Μαινάλιος. | [Μ]αινάλιος Ξενοκλῆς νίκασα | Εὐθύγρονος υίὸς ἀπτὴς μουνο | παλᾶν τέσ(σ)αρα σώμαθ' έλών; s. Ε.

Curtius A. Z. XXXVI 8 N. 128. Loewy 70 N. 90. Inschr. v. Ol. 283 N. 164; vgl. dazu Kaibel Rh. M. XXXIV 206. E. Curtius A. Z. XXXVII 164. Furtwängler A. M. V 30 A. 2. Robert Arch. Märch. Förster I 23 N. 308. Das Wort antis erklärt Curtius als identisch mit antis "noch nicht flügge", Kaibel für gleichbedeutend mit ἀπτώς, "ohne zu fallen." Über das Wort μουνοπάλης s. oben zu Cap. 4,6. — Als Meister der Statue nehmen Robert a. a. O. und Dittenberger-Purgold den älteren Polyklet an, Curtius, Furtwängler Meisterw. 415, Loewy a. a. O. den jüngeren. Die Inschrift gehört den Buchstaben nach in die beiden ersten Jahrzehnte des 4. Jahrh., wie Dittenberger-Purgold annehmen, während Loewy Strena Helbig. 180 f. (abweichend von seiner früheren Ansicht) sie so altertümlich findet, dass er sie nicht erheblich unter 440-435 herabrücken möchte. Die Basisform, die in einem einzigen Stein den sonst meist durch aufeinandergesetzte Quadern gebildeten stufenförmigen Aufbau zeigt, giebt keinen sichern chronologischen Anhalt, da sich diese Form bei älteren und jüngeren Bildwerken findet. Für die Zeit des Sieges liegt auch kein sicherer Stützpunkt vor; nur dass er nach Ol. 84 (444) fällt, zeigt der Oxyrhynchos-Papyros, in dem die Sieger im Ringkampf der Knaben von Ol. 75-83 (480-448) teils noch verzeichnet sind, teils durch anderweitig feststehende Nachrichten ergänzt werden können. Aus diesen Gründen ist Robert neuerdings (Hermes XXXV 187) geneigt, das Werk lieber unter die früheren Arbeiten des jüngeren Polykleitos, als unter die späteren des älteren einzureihen; ihm schliesst sich Hyde 41 an. - Die Spuren auf der Basis zeigen, dass die Stellung eine ganz ruhige war; das rechte Bein war das Standbein, das linke stand etwas nach vorn, ebenfalls Furtwängler Meisterw. 491 f. vergleicht damit mit voller Sohle auf. verschiedene Knaben- und Jünglingstypen, die er auf Originale des älteren Polyklet zurückführt; da aber der Ausgangspunkt dafür eben die Xenokles-Basis ist, deren Alter unsicher bleibt, so sind auch die daraus gezogenen Konsequenzen sehr zweifelhaft.

S. 475,11. Über den Bildhauer Kleon vgl. oben zu Cap. 1,5.

S. 475,13. Der Sieg des Cheimon, den Förster I 21 N. 285 vermutungsweise Ol. 94 (404) angesetzt hatte, ist durch den Oxyrhynchos-Papyros auf Ol. 83 (448) datiert. Dadurch lässt sich auch der Sieg seines Sohnes Aristeus, den Förster I 25 N. 329 auf Ol. 101 (376) ansetzte, besser datieren: wenn zwischen den Siegen zweier Generationen 3—10 Olympiaden liegen können, so fiele der Sieg des Aristeus zwischen Ol. 86—93 (436—408), s. Robert Hermes a. a. O. 179 und s. oben zu Cap. 3,11. Darnach ist es auch nicht richtig, wenn Robert Hermes XXV 419 die Lebenszeit des Sostratos, dessen Schüler und Sohn Pantias die Aristeus-Statue fertigte, auf 400 ansetzte.

S. 475,14. διδαχθηναι παρά τινι, bei einem in die Schule gehen, II 32,5. V 17,2. 23,5. 24,1. VI 10,5.

S. 475,16. Die Bemerkung über die zweite Statue des Cheimon von Naukydes, die sich in Rom befand, kann ebensogut aus einer kunstgeschichtlichen Quelle stammen, als Paus. die Statue auch selbst in Rom gesehen

haben kann, vgl. Gurlitt 374. 423 A. 38a, der die Vermutung von Kalkmann 192 A. 1, dass die beiden Statuen identisch seien, indem die früher in Olympia aufgestellte Statue zur Zeit des Paus. schon in Rom sich befunden habe, mit Recht als unbegründet zurückweist. Wenn Reisch 45f. behauptet, wir müssten uns diese Siegerstatue in lebhafter Bewegung denken, so liegt dafür bei Paus. kein Anhalt vor.

ebd. Das ίερὸν τῆς Εἰρήνης ist das von Vespasian erbaute Templum Pacis, östlich vom Augustus-Forum; später hiess es auch Forum Pacis. Nach Plin. XXXIV 84 war der Tempel voll auserlesener Kunstwerke; dasselbe berichtet auch Ioseph. bell. Iud. VII 5,7, nach dem auch die goldenen Schätze aus dem Tempel zu Jerusalem sich hier befanden.

S. 475,17. Der Sieg des Taurosthenes fällt nach dem oben zu Z. 13 Bemerkten Ol. 84 (444), wodurch sich der Ansatz von Ol. 95 (400) bei Förster I 22 N. 288 korrigiert. Die im folgenden erzählte Sage berichtet auch Ael. v. h. IX 2, der daneben die andere Anekdote mitteilt, Taurosthenes habe seinen Sieg durch eine Brieftaube gemeldet, die noch am selben Tage nach Aigina kam.

S. 475,19. φάσμα — φανέν, vgl. zu S. 35,20.

S. 475,20. Die Zeit des Philles ist ebenso wie die des Bildhauers Kratinos unbekannt; Gurlitt 369 möchte letzteren (und ebenso Asterion Cap. 3,1; Olympos 3,13; Serambos 10,9; Somis 14,13; Theomnestos 15,2; Lysos 17,1) in die Zeit nach 150 v. Chr. setzen, da mit Ausnahme des Theomnestos keiner dieser Künstler bei Plinius genannt ist. Dagegen wies Brunn I 115 darauf hin, dass wir keinen spartanischen Bildhauer nach der Mitte des 5. Jahrh. kennen, und Hyde 42, der sich ihm darin anschliesst, setzt diesen Sieger, da die Liste der Knabenringer von Ol. 74—83 (484—448) besetzt ist, entweder Ol. 84 oder kurz vor Ol. 74 an. Möglicherweise treffe der Vorschlag von Facius, den Namen Φίων zu lesen, nämlich den Cap. 14,11 genannten Vater des Anauchidas, das Richtige; alsdann wäre der Sieg des Philys sogar noch ins 6. Jahrh. zu setzen.

S. 475,21. Von dem Weihgeschenk des Gelon sind drei grosse Basisblöcke (es waren deren im ganzen vier) teils in der Palaistra, teils nördlich davon wieder aufgefunden worden; sie enthalten zwei auf die vier Blöcke verteilte Inschriften, die ergänzt lauten: 1) [Γέλων Δεινομένεος Γελφίος ανέθηκε. 2) Γλαυκίας Αίγινάτας εποίησε. S. Kirchhoff A. Z. XXXVI 142 N. 186. Loewy 22 N. 28. Roehl IGA 85 N. 395; vgl. Förster I 12 N. 180; die Zugehörigkeit der Basis zu dem hier erwähnten Denkmal erkannte zuerst R. Weil. Aus den Massen geht hervor, dass die Figuren Lebensgrösse hatten, vgl. Reisch 48. Gelons Sieg fiel nach der Angabe des Paus. Ol. 73 (488); wenn aber Paus. behauptet, da Gelon schon Ol. 72,2 (491) Tyrann von Syrakus geworden sei, sich demnach auf der Inschrift Syrakuser, nicht Geloer hätte nennen müssen, so sei dieser Gelon hier vermutlich gar nicht der bekannte Tyrann, sondern ein gleichnamiger Privatmann, dessen Vater ebenfalls Deinomenes geheissen habe, so hat er übersehen, dass Gelon zwar Ol. 72,2 in seiner Vaterstadt zur Regierung kam, seine Residenz aber erst Ol. 73,4 (485) nach Syrakus verlegte, wie

Digitized by Google

schon Grote III 167 A. 15 und Holm Gesch. Sicil. I 413 nachgewiesen haben; vgl. Dittenberger-Purgold a. a. O.

- S. 476,7. Tisikrates aus Kroton siegte nach Dion. Hal. VI 1 und Iul. Afr. zum ersten Male Ol. 71 (496) im Stadion; der hier erwähnte Sieg, den Dion. Hal. VI 34 u. 49 und Iul. Afric. ebenfalls erwähnen, ist also sein zweiter. Vgl. Förster I 11f. N. 160 u 165.
- S. 476,10. Von Glaukias aus Aigina kennen wir nur Statuen olympischer Sieger und zwar nur aus Paus., s. unten § 9; Cap. 10,3; 11,9. Seine Zeit lässt sich, da die Siege z. T. sicher datierbar sind, auf ()l. 70-80 (500-460) bestimmen, s. Brunn I 83. Overbeck I 151.
- S. 476,12. Der Sieg des Kleomedes fällt nach der Angabe des Paus. Ol. 71 (496). Die Geschichte seines Todes wird (ausser bei Suid. s. Κλεομήδης, nach Paus.) auch erzählt oder berührt bei Plut. Romul. 28. Orig. c. Cels. p. 113. 125. 130. Cyr. Alex. c. Iul. p. 204. Oinom. ap. Euseb. praep. evang. V 34,2, der erzählt, Kleomedes habe seinem Gegner durch einen Schlag die Brust zerrissen und die Lunge herausgezerrt (ganzähnlich wie Damoxenos den Kreugas um's Leben brachte, VIII 40,4); dafür sei er um vier Talente gebüsst worden. Vgl. auch Theodoret. Therap. VIII p. 115 (die christlichen Apologeten machten seine Apotheose zum Gegenstand ihrer Polemik); s. Rutgers p. 30. Förster I 11 N. 162. Eine Statue des Kleomedes sah Paus. nicht; Kalkmann 140 meint, er habe den Zusatz aus dem gerade benutzten Verzeichnis nur gemacht, weil ihn die mirakulose Geschichte vom Tode des Kleomedes interessierte, vgl. Gurlitt 415.
- S. 476,15. Astypalaia war Hauptort der gleichnamigen Insel im karpathischen Meere; vgl. Oberhummer bei Pauly-Wissowa II 1873. Über den Kultus des Kleomedes als Heros vgl. Rohde Psyche I 178ff.
- S. 476,16. Vgl. über Schülerzahlen in griechischen Schulen Grasberger Erziehung u. Unterr. II 204.
- S. 476,20. ἐς ἀνωφελές, gleich einem Adverbium, während die lokale Bedeutung IV 8,5 ἐς ἀνωφελές καταστῆσαι noch klar vorliegt, vgl. ἐς (πρὸς IX 17,7) τὸ ἀκριβέστατον und ἐπ' ἀκριβές, s. Bd. I zu S. 458,13.
- S. 477,3. Bei Plutarch n. a. O. steht ἔσχατος für ὕστατος und bei Euseb. a. a. O. im zweiten Verse ὡς οὐκέτι für ᾶτε μηκέτι. Die Erklärung der Pythia ist interessant; offenbar fand die Orakelleitung, dass es nunmehr der Heroisierten genug seien. Freilich blieb Kleomedes keineswegs der letzte der Heroen, weshalb anzunehmen ist, dass die Verse recht alt seien; denn es ist, wie Rohde a. a. O. 180 A. 1 bemerkt, wol sicher, dass Orakel, deren Behauptungen durch spätere Ereignisse widerlegt werden, älter als diese sind. Der Grund übrigens, weshalb Kleomedes zum Rang eines Heros erhoben wurde, liegt darin, dass er auf wunderbare Weise entrückt worden war, s. Rohde a. a. O. 179.
- S. 477,6. Philons Sieg wird von Rutgers 31 A. 4 Ol. 72 oder 73 (492 u. 488) verlegt, mit Rücksicht auf die Zeit des Künstlers Glaukins, s. oben; eben dahin, event. noch früher (da die Liste der Faustkämpfer von Ol. 74—83 besetzt ist) von Hyde 42. Das dem Simonides zuge-

schriebene Epigramm steht frg. 152 (Bergk PLG III 499). Philon ist vielleicht mit dem Kerkyraier Philon, dessen Sieg im Lauf der Knaben unten Cap. 14,13 erwähnt wird (und event. auch mit dem bei Christodor. ecphr. 229 erwähnten Philon) identisch, wie Preger 102 N. 124 annimmt, Hyde a. a. O. billigt.

Cap. X.

Statue des Karystiers Glaukos; eine Erzählung von ihm. Standbilder anderer Athleten.

- S. 477,12. Glaukos von Karystos gehört zu den berühmtesten Athleten und wird als vortrefflicher Faustkämpfer oft genannt, vgl. Demosth. XVIII 319. Aeschin. III 189. Luc. pro imag. 19. Philostr. gymn. 1 p. 261,18; 43 p. 284,28. Panod. ap. Cram. Anecd. Paris. II 154; der Artikel Γλαῦχος des Suid. ist aus Paus. entnommen. Als Zeit seines Sieges wird Anecd. Bekk. I 232 die 25. Ol. (680) angegeben; da aber ebd. berichtet ist, dass er durch die Nachstellungen des Tyrannen Gelon von Syrakus den Tod fand, so liegt der Fehler auf der Hand. Siebelis versetzte ihn daher Ol. 75 (480); dort schlug Brunn I 83, dem sich Rutgers 25 anschliesst, dafür Ol. 65 (520) vor, da es der erste Sieg von vielen ist und Glaukos damals noch sehr jung war, andrerseits aber Gelon schon Ol. 75,3 (477) starb; vgl. Förster I 10 N. 137.
- S. 477,13. ἀπὸ Γλαύχου τοῦ ἐν θαλάσση δαίμονος, vgl. Bd. I zu S. 721,12 und zu IX 22,7; von den Anthedoniern sagt Ps. Dikaiarch perieg. Graec. § 24: αύτοὺς φάσχοντες ἀπογόνους είναι Γλαύχου τοῦ θαλασσίου δς άλιεὺς ἢν όμολογουμένως.
- S. 477,15. Die Anekdote mit dem Pfluge erzählt auch Philostr. a. a. O. 21 p. 272,2, nur mit dem Unterschiede, dass nicht der Vater des Glaukos als derjenige genannt wird, der ihn so ermunterte, sondern sein Gymnastes Tisias.
- S. 477,16. Die δνις (auch δννις oder ύννή, vgl. Hesych. s. h. v.) ist die Pflugschar, die mit dem Όλυμα durch Nagelung verbunden war, vgl Saglio bei Daremberg I 354.
- S. 477,18. ἐς 'Ολυμπίαν αὐτὸν ἀνήγαγεν, Suid. hat das Simplex, wie V 6,8 ἤγαγεν ἐς 'Ολ., doch vgl. IV 34,9 ἀναχθέντες ἐς Πελοπόννησον.
- ebd. οὐκ ἐμπείρως ἔχων τῆς μάχης, der Faustkampf ist eine Art ἀγὼν ὅπλων, daher μάχη u. μάχεσθαι V 6,8. 21,14. 15.
- S. 478,3. Glaukos war als σκιαμαχῶν dargestellt, weiler beim Faust-kampf sich besonders auf das χειρονομεῖν verstand. Die beiden Begriffe werden auch sonst gern zusammengestellt; so sagt Plat. Legg. VIII 830 C: ἐν ἐρημία συγγυμναστῶν ἄρα γε οὐκ ἐτολμήσαμεν ἄν αὐτοὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς σκιαμαχεῖν ὀντως; ἢ τί ποτε ἄλλο τὴν τοῦ χειρονομεῖν μελέτην ἄν τις φαίη γεγονέναι; Poseid. ap. Ath. IV p. 154 A: σκιαμαχοῦσι καὶ πρὸς ἀλλήλους ἀκροχειρίζονται. Poll. III 150. Über das ἀκροχειρίζεσθαι, das mit γειρονομεῖν identisch ist, s. oben zu Cap. 4,1. Die σκιαμαχία ist die Vortibung dazu, die in Gymnasien

und Palaistren sehr vielfach betrieben wurde, vgl. Dio Chrys. or. XXXII p. 367 M., weswegen ἀχρογειρίζεσδαι bisweilen direkt in der Bedeutung von σχιαμαγείν gebraucht wird. Glaukos wird demnach ähnlich dargestellt gewesen sein, wie jener Pankratiast Sostratos Cap. 4,1; doch ist es ein Misverständnis, wenn Förster I 10 N. 137 sagt, der Rumpf dieses Standbildes sei in einem Berliner Marmortorso (Beschreib. d. antik. Skulpt. 181 N. 469) erhalten, da dieser Torso nur als σχιαμαγών zu ergänzen ist (Heydemann A. Jb. III 146) und man sich die Statue des Glaukos, die natürlich von Erz war, entsprechend denken kann; doch es dürfte die Darstellung eher der auf der Grabstele von Halimus (Benndorf Anz. d. Wien. Akad. 1886, 88. Schreiber Kulturhist. Atlas 21,1) entsprochen haben oder dem Vasenbilde bei Panofka Bild. ant. Lebens 1,7 (Schreiber a. a. O. 21,2), da der Berliner Torso, den man nach Analogie einer Figur der Ficoronischen Cista ergänzt, zwar schon einen σχιαμαγῶν vorstellen dürfte, aber einen, der sich die Hiebe des Faustkampfes, nicht die χειρονομία einübt: bei letzterer sind beide Arme in Auslage, bei jenen Figuren einer zum Stoss zurückgelegt, einer zum Parieren ausgelegt. Abweichender Meinung ist Scherer 35 f., der die Stellung eines annimmt, der "Lufthiebe" führt.

S. 478,6. ἐν νήσφ καλουμένη Γλαύκου καὶ ἐς ἡμᾶς ἔτι, Plin. IV 65 erwähnt Glauconnesos neben Aigilia, weshalb Bursian I 429 A. 1 unter Zustimmung von Lolling Baedeker 212 vermutet, es sei die unbewohnte, heute Kavaliani genannte Insel gemeint, welche dem Eingang der Bucht nördlich von Aigilia vorliegt.

S. 478,7. Damaretos. der Ol. 65 (520) und 66 (516), beide Male im Waffenlauf, siegte, wird auch bei Iul. Afric. genannt, ferner in einer attischen Inschr. CIA II 978,7 mit Angabe der Olympiade und der Kampfart; dass er zuerst in dieser Kampfart auftrat, erwähnt Paus. auch V 8,10; VIII 26,2 und X 7,7; ebenso Philostr. gymn. 13 p. 268,16.

S. 478,9. ὁ τοῦ ὅπλου ὁρόμος, wie Schubart liest, ist wol das richtige, ὁ τοῦ ὁπλίτου ὁρόμος der Hss. und Ausgaben dürfte wegen des Singularis nicht gehn, und τῶν ὁπλιτῶν ὁ ὁρόμος, wie V 8,10 steht, liegt graphisch weiter ab; auch ὁ ὁπλίτης ὁρόμος kommt vor: VI 17,3. VIII 26,2. X 7.7. und ὁ σὸν τῆ ἀσπίδι δίαυλος X 34,5; zu ὁ τοῦ ὅπλου ὀρόμος (VI 13,2) vgl. ὅπλου νίχη VI 15,2. 9. 17,1. 5. ὅπλου στέφανος VI 16,8; ὅπλον speziell im Sinn von Schild auch in anderer Verbindung, vgl. z. B. I 13.2. VIII 50,1.

S. 478,10. ἀσπίος τε κατὰ τὰ αὐτὰ ἔχων τοῖς ἐφ' ἡμῶν κτλ., d. h. die Statue trug einen Schild, wie ihn die olympischen Kämpfer im Waffenlauf noch in der Zeit des Pausanias trugen; das folgende ταῦτα bezieht sich also nur auf die Beinschienen und den Helm, welche beide mit der Zeit abgeschafft wurden, während man den Schild stets beibehielt, wie denn auch X 34,5 noch in der 235. Ol., d. h. in der Zeit des Pausanias, ein Sieger τοῦ σὺν τῆ ἀσπίοι διαύλου genannt wird. Es ist demnach nicht richtig. wenn Hauser A. Jb. II 102 unsere Stelle dahin versteht, das Tragen von Beinschienen sei später nicht mehr vorgeschrieben gewesen; die Beinschienen kamen allerdings gegen Ende des 5. Jahrh. ab, der Helm aber offenbar erst später. (Darnach ist auch unsere Bemerkung Bd. I zu S.

696,12 zu berichtigen.) Darstellungen von Waffenläufern sind uns vornebmlich in Vasenbildern mehrfach erhalten; sie zeigen meist dieselbe Bewaffnung, wie die Statue des Damaretos; vgl. Krause Taf. 7b. Daremberg Dictionn. I 1644. Schreiber Kulturhist. Atlas Taf. 22. Hauser A. Jb. II 95; X 182. R. Förster Porträt in d. griech. Plast. 22 A. 5 hat die Vermutung ausgesprochen, dass der behelmte Marmorkopf und Schildarm aus Olympia (Ergebn. Tafelbd. III Taf. 6) zur Statue des Damaretos gehört hätten, doch wird dies von Treu Ergebn. Textbd. III 34 A. 2 wegen des attischen Stiles dieses Kopfes bestritten. Vgl. dazu Hyde 43, der eine andere Bestimmung des Kopfes versucht. Nicht recht deutlich ist, wie man sich die Aufstellung dieser Figur und der des Sohnes Theopompos denken soll. Paus. spricht zunächst nur von der Statue des als Waffenläufer dargestellten Damaretos; nachher aber bemerkt er, dass sowohl diese Figur, wie die des Pentathlen Theopompos, von Eutelidas und Chrysothemis gefertigt waren; und da nur von einem Epigramm dieser Künstler die Rede ist, so kann auch nur an eine Basis für beide Figuren (τάδε ἔργα) gedacht werden, die demnach vermutlich erst lange nach dem Siege des Vaters, nachdem der Sohn gesiegt hatte, errichtet wurden. Die sonst unbekannten Meister von Argos waren daher vermutlich im ersten Drittel des 5. Jahrh. tätig; Brunn I 61 setzt ihre Tätigkeit schon Ol. 70 (500) an; Robert bei Pauly-Wissowa III 2521 vermutet, dass sie zur dritten Generation der Schule des Hagelaidas gehörten; auf fortlaufenden Schulzusammenhang deutet die Fassung der Inschrift hin, bei der nicht mit Schubart (ebenso Bergk PLG * III 433 und Preger 135 N. 174) èx πατέρων für èx προτέρων zu lesen ist: "sie legen damit auf die Schulmässigkeit ihrer Kunst einen gewissen Wert und stellen sich, etwa wie bei den Handwerkern die Innungsgenossen, den Pfuschern oder Neuerern gegenüber," Brunn a. a. O.

478,12. Nach des Amasaeus Auffassung, der sich Siebelis in der ed. min. anschloss, hätte nicht nur der Sohn, sondern auch der Enkel des Damaretos zweimal im Fünfkampfe, dieser aber ausserdem zweimal im Ringen gesiegt; allein das widerspräche der ausdrücklichen Angabe von § 4, nach der auch der Enkel, wie der Vater und der Grossvater, nur zwei Siege davongetragen hat, und dass dies Siege im Ringkampf waren, sagt der Artikel bei αί νίκαι und die Bezeichnung Z. 15 als ὁ παλαίσας. Der Irrtum wurde veranlasst durch das ungeschickte Fehlen von τῷ μέν vor ἐπὶ πεντάθλῳ, wozu zu vgl. V 2,4. VI 15,8. VIII 3,2. X 28,4 und Bd I zu S. 418,5.

S. 478,20. Als ausgezeichneter Lehrer der Athletik wird Ikkos auch bei Luc. hist. conscr. 35 gepriesen. Nach Plat. Legg. VIII p. 839 E (zitiert auch von Ael. n. an. VI 1) empfahl er besonders Mässigkeit im Liebesgenuss und ging darin mit gutem Beispiel voran (der Schol. z. d. St. nennt ihn irrtümlich σταδιοδρόμος, Ael. v. h. XI 3 ebenfalls unrichtig παλαιστής). Vgl. auch Plat. Protag. 316 D. Steph. Byz. v. Τάρας setzt den Ikkos als ἀτρός in Ol. 77 (472); Robert Hermes XXXV 165 bezieht diese Zeitangabe auf den Sieg des Ikkos, und da für Ol. 77 der Pentathlon-

Sieger aus dem Oxyrhynchos-Papyros bekannt ist, so verbessert er die Zahl zu oc' und setzt den Ikkos als Sieger von Ol. 76 (476) in die Olympioniken-Liste ein. Da indessen Steph. Byz. den Ikkos gar nicht als Olympioniken nennt, so beweist die Zahl nur ungefähr seine Lebenszeit, nicht das Datum seines Sieges.

- S. 479,1. Der Sieg des Pantarkes fiel nach V 11,3 Ol. 86 (436). Dass die hier erwähnte Siegerstatue, deren Verfertiger Paus. nicht nennt, nicht verwechselt werden darf mit dem παῖς ἀναδούμενος des Pheidias, wurde oben S. 549 zu Cap. 4,5 bemerkt, vgl. auch S. 343 und unten Cap. 15,2.
- S. 479,3. Über Ageladas s. oben S. 175 zu IV 33,2, über die hier erwähnte Zeusstatue V 23,1 mit S. 431.
 - ebd. ὅπισθεν τοῦ Διός, vgl. V 23,1.
- S. 479,6. Von den vier Pferdenamen gehen die drei ersten auf die Farbe des Pferdes. Phoinix ist ein Fuchs oder ein Brauner, Korax ein Rappe (als Pferdename auch auf Vasen, Mus. Greg. II 17,2. Gerhard A. Z. IV 302. Vgl. CIG 7374. 7379. Kretzschmer in Kuhns Ztschr. f. vergl. Sprachwissensch. XXIX 161 N. 11 u. 168 N. 27; als Hundename Poll. V 47 und auf der François-Vase); Knakias ein Falbe (eigtl. Κνηκίας, von κνηκός, fahl, safflorfarbig; bei Theocr. 3,5 heisst der Bock κνάκων). Dagegen bedeutet Samos (richtig Σᾶμος = Σῆμος geschrieben, vgl. Ahrens Dialekt. II 560) den mit einem σῆμα, einer Marke versehenen (so auch auf einem Vasenbild, Gerhard Auserl. Vasenb. Taf. 107; vgl. CIG 8155).
- S. 479,8. Siebelis erklärt ὁ Πόντιος für ὁ ἐν (πρὸς) πόντφ οἰχῶν, weil Epidamnos am Meere lag; doch ist diese Erklärung gewiss falsch und Kleosthenes als Sohn des Pontis bezeichnet, was Förster II 3 zu N. 143 als Deminutivum von Pontomedon fasst, ebenso Preger 103 N. 125.
- 479,9. Der Verfasser des Epigramms wollte wohl gelesen wissen Κλειθένης oder Κλεισθένης (so Jacobs animadv. 11,368 f.), Usener liest den Anfang iambisch, s. Altgr. Versbau 34 Anm.
- S. 479,12. Herod. VI 103 erzählt, dass Kimon, der Sohn des Stesagoras, dreimal hintereinander mit denselben Pferden in Olympia gesiegt habe; derselbe Fall sei aber schon vorher mit dem Gespann des Euagoras eingetreten. Es folgt daraus, dass auch dieser dreimal hintereinander mit denselben Pferden siegte. Da das Wettfahren mit dem Viergespann Ol 25 (680) eingeführt wurde (vgl. V 8,7), die Siege des Kimon aber Ol. 62—64 (532—524) fallen, so müssen die des Euagoras zwischen 680 und 532 liegen, vermutlich aber letzterem Termine näher, als ersterem; Hyde 47 setzt sie Ol. 58—60 (548—540).

ebd. τὰ γὰρ Μιλτιάδου — ἀναθήματα, zur Konstruktion vgl. Bd. I zu S. 219,23.

- S. 479,13. Dass Wagensieger als Anathem nur den Wagen oder diesen mit dem ehernen Gespann weihten, scheint in älterer Zeit allgemeine Sitte gewesen zu sein, vgl. Reisch 61.
 - S. 479,14. έτέρωθι δηλώσω, Siebelis nimmt an, dies geschehe Cap. 19,6,

wo von Miltiades, dem Sohne des Kimon, erzählt wird, er habe ein Horn der Amaltheia geweiht; όποια lässt aber entschieden mehr als ein Geschenk erwarten, Pausanias scheint also sein Versprechen nicht eingelöst zu haben. Einen Wagensieg des Miltiades, Sohnes des Kypselos, erwähnt Herod. VI 36; vgl. übrigens zu Cap. 19,6.

- S. 479,16. ὄνομα τῆ πόλει τῆ νῦν Δυρράχιον ἀπὸ τοῦ οἰχιστοῦ, nach der Sage gründete Dyrrhachos (Dyrrhachios), ein Sohn des Poseidon und der Melissa, der Enkelin des Epidamnos, die Stadt Dyrrhachion als Epineion von Epidamnos, s. Steph. B. s. Δυρράχιον. App. b. civ. II 39. Dagegen behauptet eine Randnotiz (s. Spiro Herm. XXIX 148) Δυρράχιον] οὐχ ἀπὸ τοῦ οἰχιστοῦ, ἀλλ' ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ τόπου.
- S. 479,18. Der § 9 zeigt eine constructio contorta stärkster Art, vgl. III 3, 2 -3. VIII 3, 2-3.
- ebd. Lykinos, sonst unbekannt, seine Zeit ungefähr bestimmt durch die des Bildners Kleon, s. S. 392 zu V 17,4, ebenso Epikradios durch die des Ptolichos, s. oben zu Cap. 9,1.
- ebd. Von der Statue des Tellon ist die Basis bei der byzantinischen Ostmauer am Südrande der Tempelterrasse verbaut gefunden worden; die Fussspuren zeigen, dass die lebensgrosse Figur mit vorgesetztem linken Fuss fest auf beiden Füssen ruhte. Die Inschrift, welche lautet: Τέλλων τόνδ' ἀνέθηκε Δαήμονος υίδ[ς ἀγαυοῦ] | 'Αρκὰς 'Ορεσθάσιος παῖ[ς ἀπὸ πυγμαχίας], steht zweimal auf dem Stein: einmal in altertümlichen Schriftzügen links von der Figur, nur die mittleren Worte der Zeichen noch erhalten; und dann in späterer Schrift vor der Figur, doch auch nur noch teilweise erhalten. S. Dittenberger A. Z. XXXV 190 N. 91. Furtwängler ebd. XXXVIII 70. Roehl IGA 35 N. 98. Inschr. v. Ol. 253 N. 147 f., vgl. Kaibel Rh. Mus. XXXIV 204 N. 940 b. Furtwängler A. M. V 30 A. 2. Förster I 17 N. 237. Der Charakter der älteren Inschrift weist Figur und Sieg des Tellon spätestens ins 5. Jahrh, während die Erneuerung der Inschrift dem 1. Jahrh. v. Chr. angehört. Offenbar entnahm Paus. seine Notizen nur der Inschrift, daher ist ihm auch der Name des Bildners unbekannt.
- S. 479,19. Weder von Agiadas noch von dem aiginetischen Bildhauer Serambos ist uns Näheres bekannt. Zwar setzt Brunn I 96 letzteren vor Ol. 80,3 (458) an, weil damals die politische Bedeutung Aiginas zu Ende ging; dass dies aber durchaus kein Grund ist, dass nicht auch später noch Künstler auf Aigina tätig waren, bemerkt Gurlitt 419 A. 31 mit Recht. Roehl IGA 85 N. 355 (Add. 182) hat zwei Basisfragmente (Kirchhoff A. Z. XXXVII 161 N. 312. Inschr. v. Ol. 257 N. 150) mit Resten der Inschrift . . . άδας ἀνέθ[ηκε] . . . auf diese Statue des Agiadas bezogen; doch bemerken Loewy 283 N. 416 und Dittenberger-Purgold, dass für seinen Ergänzungsversuch durchaus kein Anhalt vorliegt.

Cap. XI.

Die Standbilder der makedonischen Könige Philippos, Alexandros, Seleukos und Antigonos; Standbild des Thasiers Theagenes, von dem allerlei erzählt wird.

- S. 480,4. The agenes von Thasos ist einer der geseiertsten und bekanntesten Olympioniken, der sehr häusig seiner grossen Stärke wegen genannt wird. Plut. reipubl. ger. praec. 15 p. 811 D erwähnt seine zahlreichen Siege und dass er 1200 Kränze errungen habe (Paus. nennt unten § 5 sogar 1400). Zusammen mit andern berühmten Athleten wird er bei Luc. hist. conscr. 35 genannt; als Heilheros, wie Polydamas (s. oben Cap. 5,7), Deor. conc. 12, wie Paus. unten § 8 die der Statue in Thasos erwiesenen göttlichen Ehren anführt; vgl. auch Athenag. leg. pro Christ. 12,5. Von seiner πολυφαγία und dass er allein einen ganzen Ochsen ausgegessen habe, erzählt Ath. X p. 412 D. Dio Chrys. or. XXXI p. 340 M. berichtet irrtümlich von drei olympischen Siegen des Theagenes: es sind nur zwei, Ol. 75 (480) im Faustkampf und Ol. 76 (476) im Pankration. Die Artikel des Suid. s. Εύθυμος und Νίχων (d. i. Theagenes) sind Excerpte aus Paus. Vgl. Rutgers 36. Förster I 13 N. 191.
- S. 480,7. τῆ μητρὶ 'Ηρακλέους συγγενέσθαι φάσμα ἐοικὸς Τιμοσθένει, die Geschichte erinnert stark an die Fabel von Zeus und Alkmene, vgl. auch Herod. VI 69, wo der Heros Astrabakos die Gestalt des Königs Ariston annimmt, um sich dessen Gemahlin zu nähern, s. Rohde Psyche I 196 A. 7.
- S. 480,9. ἄγαλμα τὸ ἄγαλμα, die zweimalige Setzung des Objekts ist nicht gewöhnlich, aber häufig die Wiederaufnahme durch οὖτος oder αὐτός, wie z. B. X 31,8. 10. 32,12. 34,3, Bd. I zu S. 457,12.
- S. 480,16. δσα μὲν δὴ ἔργων τῶν θεαγένους ἐς τὸν ἀγῶνα ἢχει τὸν ἸΟλυμπικόν, vgl. inbetreff der Verwendungen von ἢχω die Note Bd. I zu S. 92,2; am ehesten ähnlich sind VIII 8,3 τὰ ἐς τὸ θεῖον ἢχοντα und X 31,11 ὑπύσα ἐς εὐσέβειαν ἢχει.
 - S. 480,17. Vgl. hiertiber oben Cap. 6,5 f.
- S. 480,23. ἐν Φθία, hierzu in Va die Marginalnote: φθία πόλις τὰ νῦν Φάρσαλα.
- S. 481,3. τοῦ ἀχίστου τῶν χαλουμένων ἡρώων, vgl. Hom. II. XXIII 791 f.: immer wieder wird bei Homer die Schnelligkeit seiner Füsse betont (πόδα; ἀχύς, ποδώχης, ταχύς, ποδάρχης).
- S. 481,4. ἀπῆλθεν ἐξ ἀνθρώπων, wieder I 32,6, vgl. ὲξ ἀνθρώπων γενέσθαι IV 26,6, ἀπηλλαγμένος παρὰ ἀνθρώπων V 19,9, μετὰ ἀνθρώπων είναι III 16,2. IV 32,4.
- ebd. Diese Geschichte von der Bildsäule des Theagenes in Thasos ist in noch grösserer Ausführlichkeit erzählt bei Dio Chrys. a. a. O. und erwähnt bei Euseb. praep. evang. V 34,7, der ebd. 10 eine ähnliche Sage von der Bildsäule des Pentathlen Euthykles aus Lokroi berichtet.
 - S. 481,5. τῶν τις ἀπηχθημένων, zur Stellung von τις vgl. zu S. 11,1. ebd. Es war wol, wie Dio Chr. a a. O. sagt, ein politischer Gegner; als

Theagenes nämlich über das kräftige Alter hinaus war, widmete er sich in seiner Heimat in hervorragender Weise den öffentlichen Angelegenheiten.

- S. 481,7. Θεαγένει λυμαινόμενος, bei λυμαίνεσθαι setzt Pausanias wie Herodot das persönliche Objekt in den Dativ, das sachliche in den Accusativ, vgl. III 15,2. X 28,4; I 15,4. 27,9. 29,15. II 13,6. 21,6. 31,4. Herod. III 16. IX 79; VIII 28.
- ebd. ὁ ἀνδριὰς ἐμπεσὼν ὕβρεως παύει, vgl. die Geschichte von der Bildsäule des Mitys in Argos, die den erschlug, der seinen Tod verursacht hatte, Aristot. Poet. 9,12. Theocr. 23,60.
- S. 481,9. Die im attischen Recht übliche Bestrafung lebloser Gegenstände, durch die jemand den Tod erlitten hatte (ἀψόχων δίχαι), wird oft erwähnt, s. Arist. resp. Ath. 57. Poll. VIII 90 u. 120 u. a.; vgl. Thalheim Griech. Rechtsalterth. 50 A. 1 und oben S. 448 zu S. 279,6. Wenn die Einführung des Brauches auf Drakon zurückgeführt wird, so heisst das, er sei uralt, und dies ist sicherlich der Fall, denn die symbolische Bedeutung kann nicht die ursprüngliche sein, vielmehr liegt "die Vorstellung von fetischartiger Beseelung lebloser Körper zu Grunde", Rohde Psyche 194 A. 2.
- S. 481,13. Nach Euseb. a. a. O. lautete dies erste Orakel: εἰς τάτρην φυγάδας κατάγων Δήμητρ' ἀπαμήσεις.
- S. 481,18. Das zweite Orakel ist bei Dio Chrys. a. a. O. anders überliefert; dort lautet es: θεαγένους δ' ἐλάθεσθε ἐνὶ ψαμάθοισι πεσόντος: | χεῖθ' ὑμὶν ὁ πρὶν μυριάεθλος ἀνήρ.
- S. 482,4. Wie oben zu Cap. 7,4 bemerkt, hat Treu eine in Olympia gefundene Siegerinschrift, wo der Siegername verloren ist, dem Theagenes zugeschrieben, die aber wahrscheinlich zur Statue des Dorieus gehörte. Waldstein Journ. of hell. stud. I 199 vermutet, dass der sog. Apollon Strangford eine Nachbildung der Statue des Theagenes sei.

Cap. XII.

Weihgeschenke des Deinomenes, des Sohnes Hierons. Hieron, des Hierokles Sohn, und Deinomenes. Standbilder des Areus, Aratos und anderer. Die Tritaieer werden in der Inschrift des Agesarchos kaum mit Recht als Arkader bezeichnet.

S. 482,6. Paus. erwähnt auch VIII 42,8 das Weihgeschenk des Hieron, das sein Sohn Deinomenes aufstellte; das ebd. 9 mitgeteilte Dedikationsepigramm erwähnt einen Sieg mit dem Viergespann und zwei mit dem Reitpferd; ebd. 10 ist das Künstlerepigramm des Onatas mitgeteilt. Der erste Sieg, mit dem Reitpferd, wird vom Schol. ad Pind. Ol. 1 p. 21 (Boeckh) in Ol. 73 (488) versetzt, der zweite ebenfalls mit dem Rennpferd Ol. 77 (472), der dritte mit dem Viergespann Ol. 78 (468); und diese Ansätze sind von Rutgers 33 ff. angenommen worden, der nur

darin einen Irrtum des Schol. annimmt, dass dieser bemerkt, Pindars erstes olympisches Epinikion, das einen Sieg des Hieron feiert, sei auf den ersten Sieg von Ol. 73 gedichtet, was deswegen nicht möglich sei, weil im Gedicht v. 23 Hieron Συρακόσιος βασιλεύς heisst, während Hieron erst Ol. 75,3 (478) Tyrann von Syrakus wurde. Die neuere Pindarforschung nimmt im ersten Datum des Schol. einen Irrtum an und versetzt den ersten Sieg Hierons mit dem Rennpferd Ol. 76 (476); darin aber gehen die Ansichten auseinander, ob Pindars erste Ode auf diesen Sieg oder auf den von Ol. 77 gedichtet sei. In der Regel wird jetzt ersteres angenommen. da Pind. Ol. 3,42, welches Epinikion den in Ol. 76 fallenden Sieg des Theron von Akragas feiert, deutlich auf den Anfang von Ol. 1 anspielt: vgl. Bergk PLG 1 3fg. Lübbert Ind. schol. Bonn. aest. 1886 p. 6ff. (anders Christ SB. der bayer. Akad. 1889 I 63, der das erste Gedicht auf den Sieg von Ol. 77 bezieht). Auch Bakchylides hatte diesen ersten olympischen Sieg gefeiert, s. epinic. 5; hier sowol (v. 37 u. 184), wie bei Pind. Ol. 1,18 ist der Name des Rennpferdes, Pherenikos, überliefert: es siegte auch in den Pythien, Pind. P. 3,74, in denen Hieron mehrere Siege davontrug, die Pindar in den drei ersten pythischen Epinikien verherrlicht hat, vgl. Bergk I 6f. Förster I 14 N. 199.

S. 482,10. ἀποδούς τῷ θεῷ, wenn es sich um die Schenkung eines ἀνάθημα handelt, ist häufiger als ἀποδιδόναι das Simplex, vgl. z. B. II 7.9. 35,11. IV 15,5. V 23,7. 27,8; ἀποδιδόναι besagt, wo es wie hier und VIII 42,5 nicht geradezu zurückgeben heisst (IV 32,6. X 13,8), dass die Schenkung als Pflicht erschien, vgl. II 11,2 ίδρῦσαι δέ γασιν αὐτὸ Πλημναῖον, ἀποδιδόντα γάριν τῆ θεῷ.

S. 482,11. Über Onatas vgl. oben S. 441 zu V 25,10, über Kalamis I 3,4; 23,2 u. ö. Die von letzterem gefertigten Knaben auf Pferden deuteten auf die beiden Siege des Hieron im Pferderennen, s. Brunn I 93 u. 127.

S. 482,17. τὴν δὲ ἀρχὴν ἔσχεν κτλ., wir erfahren durch Polyb. VII 8,4, dass Hieron, der bald nach der Schlacht bei Cannae als ein neunziger starb (Ol. 141,1 = 216/5 v. Chr.), 54 Jahre regierte, nachdem er zuerst nur Strateg gewesen war. Er bestieg demnach den Thron Ol. 127,3 = 270/69 v. Chr., und zwar geschah dies, wie Polyb. I 9,8 berichtet, nach seinem Sieg über die Mamertiner, der gleich nach dem Fall von Rhegion (a. 270) erfolgte. Demnach ist die Zeitangabe des Pausanias ungenau, man müsste denn annehmen, wie meist geschieht (s. Dittenberger Syll. I 351. Niese Gesch. d. griech. u. maked. Staaten II 179 A. 5), sie beziehe sich auf die Übertragung der Strategie, was u. E. durch den Wortlaut ausgeschlossen ist. — Über Versuche, den Beginn der Tyrannis weiter herabzurücken, vgl. Niese a. a. O.

S. 483,1. Idaios aus Kyrene, der Stadionsieger von Ol. 126 (276), führte nach Iul. Afr. den Beinamen Νικάτωρ. Gilbert De anagraph. Olymp. comment. (Gotha 1875) S. 9 nimmt an, Eratosthenes, der vielleicht seinen Landsmann in seiner Jugend gekannt habe, habe diesen wohl nur in der Heimat des Siegers bekannten Beinamen in seinem Ver-

zeichnis beigefügt und Iul. Afr., der das Verzeichnis von Ol. 114 bis 145 exzerpierte, ihn daher entnommen. Vgl. Förster II 5 N. 432.

- S. 483,2. καὶ ἐπιγαμίαν ἐποιήσατο, die Verschwägerung zwischen den beiden Häusern kann erst lange nach dem Tode des Pyrrhos, der im Jahr 273 erfolgte (s. Niese a. a. O. 61 A. 5), eingetreten sein, da Gelon zur Zeit, da dieser starb, noch nicht geboren war; er wurde über fünfzig Jahre alt (Polyb VII 8,9) und starb kurz vor seinem Vater (a. 215), weshalb die Herrschaft an seinen ältesten Sohn Hieronymos übergieng; ἀγαγόμενος ist also nicht richtig, was Siebelis mit Unrecht bestreitet, vgl. auch Iustin. XXVIII 3. Ebenso ist die Vermutung nicht abzuweisen, dass Nereis nicht, wie die Quellen sagen (Polyb. VII 4,5. Liv. XXIV 6), eine Tochter, sondern eine Enkelin des Pyrrhos gewesen ist, vgl. Niese a. a. O. 196.
 - S. 483,5. Über das Bündnis mit Rom s. Polyb. I 16,6 f. Zonaras VIII9.
- S. 483,7. Hier liegt ein starker Irrtum des Pausanias vor: nicht von Hieron gilt, was er erzählt, sondern von Hieronymos, seinem Enkel, dem Sohne Gelons und der Nereis, der, als er die Herrschaft übernehmen musste, erst fünfzehn Jahre zählte, und als er dreizehn Monate regiert hatte, im Sommer 214 ermordet wurde, s. hierüber Liv. XXIV 7. Damals war Deinomenes einer seiner Leibwächter; nach der Ermordung, als die alte Verfassung hergestellt wurde, wählte man ihn zum Strategen, Liv. XXIV 23,2.
- S. 483,12. Dieser Hippokrates und sein Bruder Epikydes standen in Hannibals Diensten und waren seiner Zeit von diesem nach Syrakus geschickt worden, um einen Bündnisvertrag zwischen Karthago und Syrakus zu vereinbaren, Polyb. VII 2. Nach der Ermordung des Hieronymos suchten die Brüder gegen die neue Ordnung der Dinge Stimmung zu machen, ein Beginnen, das an dem Eingreisen des Strategen Deinomenes scheiterte.
- S. 483,15. Der Bildhauer Mikon wird nur hier erwähnt; den von Plin. XXXIV 88 erwähnten Mikon, der Athletenbilder fertigte, hält Brunn I 274 (vgl. ebd. 502) für den älteren attischen Künstler dieses Namens.
- S. 483,16. Richtig bemerkt Hyde 44 f., dass Paus. hier nur von einer Statue des Areus spricht, wie aus dem Wort έστηκεν hervorgeht, und dass αὐθις nicht auf eine zweite Figur geht, sondern sich zurückbezieht auf das oben von den beiden Statuen des Hieron Bemerkte: ἐφ' ἵππου τὸν ἔτερον, τὸν δὲ αὀτῶν πεζόν. Hyde vermutet ferner, dass die Eleier die Statue des Areus nach dem Kriege mit Antiochos (280 a. Chr.) geweiht hätten.
- S. 484,1. Plut. Arat. 3 erwähnt, dass Aratos als Jüngling im Pentathlon gesiegt habe, giebt aber nicht an, in welchen Spielen. Nach Rutgers 140 und Förster II 8 N 463 ist sein olympischer Sieg vermutlich nach der Eroberung Akrokorinths (243) und vor dem Abfall Korinths vom achaiischen Bunde (223) anzusetzen; ebenso Hyde 45.
 - S. 484,2. Über Timon vgl. oben Cap. 2,8.
- S. 484,6. Daïppos ist Sohn und Schüler des Lysippos, Plin. XXXIV 51 teilt ihn Ol. 121 (296) zu. Eine andere Olympioniken-Statue von seiner Hand erwähnt Paus. unten Cap. 16,5. Vgl. Brunn I 407.
- ebd. Den Hippomachos erwähnt nur noch Suid. s. v., nach Paus. Sein Vater Moschion nahm nach Cap. 17,4 unter Alexander d. Gr. am

Kriege gegen Dareios teil. Hyde 45 setzt daher den Sieg des Hippomachos in den Ausgang des 4. Jahrh. Ob er identisch ist mit dem bei Ael. v. h. II, 6 genannten γυμναστής, wie Förster II 23 N. 773 annimmt, ist ganz ungewiss; letzterer ist wohl derselbe, wie der bei Plut. Dio 1 erwähnte ἀλείπτης dieses Namens. Ein παιδοτρίβης Hippomachos kommt bei Ath. XIII 584 C vor.

S. 484,8. Siebelis sagt: ergo avus, filius et nepos habuerunt nomen Theochresti; das heisst zu viel behaupten, der Name des Vaters ist nicht genannt.

ebd. Die Pferdezucht von Kyrenaika war berühmt, vgl. Pind. Pyth. 4,2: εδίππου Κυράνας. Antiphan. b. Athen. III p. 100 F. Diod. Sic. XVII 49. Dion. Perieg. 213.

S. 484,12. Der Vatername des Agesarches, Haimostratos in den Hss., gilt für verdorben, s. den krit. Appar. - Rutgers 117 vermutete, der von Chrysippos bei Euseb. praep. evang. VI 8,28 erwähnte Faustkämpfer Hegesarchos sei mit diesem Agesarchos identisch, welcher Meinung Robert im Hermes XIX 306 f. zustimmt; und da Chrysipp Ol. 143 (207) in hohem Alter starb, so schliesst Robert daraus, dass die Lebenszeit des Hegesarchos spätestens in die zweite, vielleicht noch in die erste Hälfte des 3. Jahrh. v. Chr. falle. Dem stimmt Hyde 46 f. zu. Diese Hypothese wird aber von Loewy 177 (zu N. 242) abgelehnt, weil gleichnamige Sieger, auch in derselben Kampfart, sehr häufig vorkommen; ebenso wird Roberts Vermutung bekämpft von Gurlitt 364 u. 416 u. Förster II 11 N. 522. Damit wird auch Roberts Versuch, die Söhne des Polykles, die die Statue des Agesarchos fertigten (S. 485,7), noch dem 3. Jahrh. zuzuweisen, hinfällig; vgl. über die Datierung dieser Künstlerfamilie die Anm. oben zu Cap. 4,5; darnach fällt auch der Sieg des Agesarchos erst in die zweite Hälfte des 2. Jahrh, v. Chr.

S. 484,14 ff. Paus. hält die Angabe der Inschrift, dass die Tritaieer Arkader seien, wenigstens für die damalige Zeit (τηνικαῦτα γοῦν) für richtig. Robert hat sich darum mit Recht für Beibehaltung der Überlieferung erklärt, nach der die Negation vor ἀληθεῦον fehlt, dagegen bei περιέχει steht, s. Hermes XIX 301; nur ist unter τοῦ ᾿Αρκάδων κοινοῦ δόγμα nicht eine "allgemein giltige Meinung bei den Arkadern" zu verstehen, sondern wie IV, 10,1 (vgl. IV 18,2) ein vom arkadischen Volk gefasster Beschluss. — Über Tritaia vgl. VII 22,6.

S. 485,7. Paus. bezieht sich auf die X 34,6 u. 8 folgende Erwähnung der Künstler.

Cap. XIII.

Bildsäule des Krotoniaten Astylos, der von seinen Mitbürgern bestraft wird. Säule, die des Chionis Siege aufzählt. Hermogenes mit dem Zunamen Hippos, Polites und Leonidas, berühmte Läufer. Andere Athletenbilder. Aura, die Stute des Pheidolas, der Renner Lykos, Denkmal für die Söhne des Pheidolas.

S. 485,9. Die drei Siege des Astylos fielen nach Iul. Afr. Ol. 73 (488) und die nächstfolgenden, ebenso bei Dion. Hal. VIII 1 u. 77; an letzterer Stelle, wo der Sieg von Ol. 74 (484) erwähnt ist, wird der Sieger Αστυλος Συραχούσιος genannt, ebenso ebd. XI 1 zu Ol. 75 (480). Bei Iul. Afr. haben die Hss. 'Αστύαλος, auch sonst schwanken die Wiedergaben des Namens, vgl. Lobeck Pathol. 122 N. 5. Simonides fertigte ein Siegeslied für ihn (Bergk PLG III 391 N. 10), s. Phot. s. περιαγειρόμενος. Suid. s. ead. v. Apostol. prov. XIV 18; nach der Vermutung von L. Urlichs Archaeol. Anal, 5 bezöge sich dasselbe auf einen Sieg in den Pythien. Plat. Legg. VIII p. 839 E und Clem. Alex. Strom. III 6,50 rühmen seine Enthaltsamkeit während der Zeit der Vorbereitung zu den Wettkämpfen. Seine von Pythagoras von Rhegion (s. oben zu Cap. 4,4) gefertigte Statue erwähnt auch Plin. XXXIV 59. Eine Schwierigkeit ergiebt sich hier aber durch die Angaben des Oxyrhynchos-Papyros; dieser nennt nämlich sowol Ol. 75 (480), als Ol. 76 (476) als Sieger im Waffenlauf den 'Αστύλος Συρακόσιος; da nun Paus. vom Sieger im στάδιον und im δίαυλος spricht, so nahmen Grenfell und Hunt, die Herausgeber des Papyros (Bd. II der Oxyrh.-Papyri) an, er habe δίαυλος und δπλίτης verwechselt. nimmt Robert Hermes XXXV 163f. eine Lücke im Texte an. lich die Worte εν δύο ταις ύστεραις erkennen lassen, dass das Wort όλυμπιάς vorherging, so hatte Schubart die Veränderung von τρείς 'Ολυμπίασι νίχας in τρισί όλυμπιάσι νίχας vorgenommen; wäre ferner dem Paus. wirklich jene Verwechslung passiert, so müsste Astylos Ol. 73, 74 und 75 im στάδιον und im όπλίτης gesiegt haben. Leider ist im Oxyrhynchos-Papyros für Ol. 75 der Anfang mit den Siegern im Stadion und Diaulos verloren; das aber zeigt er mit Bestimmtheit, dass Astylos nicht nur Ol. 73-75, sondern auch Ol. 76 Sieger war, in letzterer aber nur im όπλίτης, da die Sieger im Stadion und Diaulos andere sind. Robert, dem wir uns darin anschliessen, lässt daher die Worte τρεῖς ἐφεξῆς 'Ολυμπίασι νίχας unverändert und nimmt, indem er nach διαύλου die Worte δύο δὲ καὶ όπλίτου ἐν όλυμπιάσι τέσσαρσι einschiebt, an, Astylos habe im ganzen acht olympische Siege errungen, wozu stimmen würde, dass er im Papyros bei Ol. 76 die Bezeichnung κράτιστος erhält. Nach ihm hätte also Astylos Ol. 73 u. 74 im Stadion und im Diaulos gesiegt, Ol. 75 in eben diesen und im όπλίτης und im letzteren auch Ol; 76. Dagegen nennt Dion, Hal. a. a. O. immer nur den Astylos als Sieger im Stadion, und Plin. nennt seine Siegerstatue Stadiodromos. — Dass mit den δύο ύστέραις όλυμπιάσιν, in denen sich Astylos

als Syrakusaner bezeichnete, nicht Ol. 75 und 76 gemeint sind, wie Robert annimmt, geht aus Dion. Hal. hervor, der nur Ol. 73 den Astylos Krotoniaten nennt, Ol. 74 und 75 aber Syrakusaner. Hingegen ist von Robert, wie schon vor ihm (vgl. Rutgers 34 A. 1), richtig bemerkt worden, dass Astylos, als er sich zuerst so nannte, dies nicht zu Ehren des Hieron getan haben kann, der erst Ol. 75,3 (478) Tyrann von Syrakus wurde, sondern zu Ehren des Gelon; das geschah demnach Ol. 74 und 75, hingegen Ol. 76. wo er sich dem Papyros zufolge ebenfalls Syrakusaner nannte, zu Ehren des Hieron. Übrigens äussert Robert 181 noch die Vermutung, dass die Inschrift von Olympia N. 145 S. 249, die zu einer Statue von Pythagoras gehörte, vielleicht vom Standbilde des Astylos herrührte.

ebd. Zu Astylos in mehreren Handschriften die Randbemerkung: περὶ 'Αστύλου, οὖ καὶ Καλλίμαγος μέμνηται.

S. 485,13. Das Heiligtum der Hera Lakinia lag in der Nähe von Kroton auf dem Vorgebirge von Lakinion und stand bei allen Hellenen Unteritaliens in sehr hohem Ansehen; vgl. Preller-Robert I 163. Collignon Hist. d. l. sculpt. gr. I 409 vermutet, dass auch die Astylosstatue im Hera-Heiligtum von Pythagoras gewesen sei, und schliesst daraus, dass Pythagoras sie schon vor Ol. 74 (484) gearbeitet haben müsse, da die Krotoniaten sie nach diesen Spielen, bei denen sich Astylos zum ersten Male als Syrakusaner bezeichnete, fortnahmen; doch findet Robert a. a. O. 184 A. 1 die Vermutung zwar ansprechend, aber zu wenig gesichert.

S. 485,15. Der erste Sieg des Chionis fiel nach Paus. IV 23,4 in Ol. 28 (668), der zweite nach ebd. § 10 Ol. 29 (664); der dritte nach Paus. VIII 39,3 Ol. 30 (660). Dagegen heisst bei Iul. Afr. der Sieger von Ol. 28 Charmis, während dem Chionis die drei Stadionsiege von Ol. 29 bis 31 zugeschrieben werden. Rutgers 10 A. 5 hält die Angabe des Afr. für richtig; dagegen meint Mie Quaest. agonist. 17 Adn. 1, dem Förster I 4 N. 39 zustimmt, Paus. habe ein anderes Olympioniken-Verzeichnis benutzt als Africanus. Ob die von Afr. zum Siege des Charmis hinzugefügte Bemerkung: ες σύχοις ξηροίς ήσχει alsdann auch auf Chionis sich bezieht, muss dahingestellt bleihen; dagegen geht sicher auf diesen die Bemerkung zu Ol. 29: οδ τὸ άλμα ποὸῶν ἢν νβ', und von einem solchen Sprung von 52' erzählt auch Ioh. Antioch. I 27 (FHG IV 540, wo aber Χιόνου τοῦ Λάχωνος überliefert ist), was sich aber natürlich nicht auf die olympischen Siege bezieht. Eine Stele mit dem Verzeichnis der Siege des Chionis, die sich in Sparta befand (vielleicht eine Kopie der Stele von Olympia), hat Paus. III 14,3 erwähnt, s. die Anm. Bd. I 786; nach dieser Stele erraug er im ganzen sieben olympische Siege in vier Olympiaden, und zwar vier im Diaulos und drei im Stadion; auch in anderen Spielen war er Sieger im Lauf. Dass er später mit Battos nach Kyrene ging, berichtet Paus. III 14,3.

S. 486,1. Es stand also ausdrücklich auf der Stele, dass es damals noch keinen Waffenlauf gegeben habe; nach V 8,10 wurde dieser erst Ol.

65 (520) eingeführt, sodass die Stele also erst nach diesem Termin errichtet sein konnte.

- ebd. ἔστι γὰρ δήπου ὡς ἐν τἢ στήλη κτλ., die Übersetzung von Schubart: "denn mag es auch richtig sein, wie es auf der Säule heisst u. s. w." ist verfehlt; nicht eine Einräumung, sondern nur eine Begründung entspricht dem Zusammenhang; eben darum scheint der Imperativ unhaltbar, vgl. V 21,9 ἔστι γὰρ ἐν τοῖς γράμμασι τούτοις Στράτωνα ἀνελέσθαι νίκην.
- S. 486,3. Paus. bezweifelt, dass die neben der Stele stehende Olympionikenstatue, die ein Werk des Myron war, wirklich den Chionis darstellte; doch hält Brunn I 144 und SB. der bayer. Akad. f. 1880 I 478 dafür, dass Stele und Statue gleichzeitig errichtet wurden und dass also wirklich sie den Chionis vorstellen sollte, dessen Andenken vielleicht um seines Anteils an der Gründung Kyrenes willen auf eine Mahnung des Ammon-Orakels hin (vgl. III 18,3) so erneuert wurde. Einen andern Grund für Aufstellung der Statue nimmt Hyde an p. 48: weil Astylos in vier Olympiaden hinter einander (73—76) gesiegt hatte, stellte man bei derselben Gelegenheit bei ihm die Figur eines andern Spartaners auf, dem zwei Jahrhunderte früher eben dasselbe passiert war. Das sei also Ol. 76 (476) oder bald darnach geschehen.
- S. 486,4. τὸν έστηκότα ἀνδριάντα παρὰ τὴν στήλην, zur Wortstellung vgl. zu S. 465,3.
- S. 486,7. Hermogenes wird als Sieger im Stadion bei Iul. Afr. für Ol. 215 (81 n. Chr.) genannt, und als zweiter Sieg Ol. 217 (89 n. Chr.) angegeben. Rutgers 90 A. 2 nimmt an, dass er τριαστής war, d. h. in drei Laufarten Sieger, indem er Ol. 215 u. 217 im Stadion, Diaulos und Waffenlauf, Ol. 216 (für die ein anderer Stadionsieger überliefert ist) in den beiden letzteren siegte.
 - S. 486,7. ἐν τρισίν όλυμπιάσιν, vgl. III 22,5, wo ἐν fehlt.
- S. 486,8. Die Siege des Polites erfolgten nach Iul Afr. Ol. 212 (69 n. Chr.). Was Paus, hier erzählt, hat Suid, im Artikel Ίππόμαγος fast wörtlich henutzt.
- S. 486,9. ὁ Πολίτης δ' ην, die Verwendung von δέ als Explicativ-Partikel ist bei Pausanias ungemein häufig, s. die Beispiele bei Trendelenburg, der grosse Altar des Zeus in Olympia S. 18 u. 43.
- ebd. Keramos war eine Stadt an dem nach ihr benannten κόλπος Κεραμικός. s. Strab. XIV 656 μετὰ Κνίδον Κέραμος καὶ Σάργασα πολίχνια ύπὲρ θαλάσσης, woraus allein schon die Unrichtigkeit der Konjektur von Paumier ἐν τῆ τραχεία Καρία erhellt. Die Textverderbnis (s. App) ist alt, wie daraus hervorgeht, dass Suidas s. Ἱππόμαχος τῆς ἐν θράκη Καρίας überliefert; ein Abschreiber hatte aus Καρία θρακία gemacht, das dann im Verlauf neben das richtige trat.
- 486,10. Diese Stelle und die damit zusammenhängende Frage über die Reihenfolge der Kampfspiele ist oben S. 314 f. zu V, 9,3 besprochen worden
- S. 486,18 ff. So viel ersieht man aus der lückenhaften Stelle, dass beim Stadion die Wettläufer durch das Loos in Gruppen (τάξεις) zu vier

geordnet wurden und dass dann die Sieger in jeder Gruppe wieder miteinander um den Preis liefen, sodass der endgiltige Sieger zweimal als erster durchs Ziel gegangen sein musste. Vgl. Krause Gymn. und Agonist. 364. Grasberger Erzieh. u. Unterr. I 316.

- S. 486,18. Auch Leonidas war als Sieger im Stadion, Diaulos und Waffenlauf, wie Philostr. gymn. 33 p. 278,3 angiebt, τριαστής, vgl. Suid. v. τριαχθηναι. Seine Siege fallen nach Iul. Afr. Ol. 154 (164 v. Chr.) bis ()l. 157 (152); vgl. Philostr. her. 19 p. 216,3; dass er μόνος καὶ πρῶτος in vier aufeinander folgenden Olympiaden zwölf Kränze bekam, berichtet Iul. Afr. zu Ol. 157 als Merkwürdigkeit, nach ihm (wie Gelzer S. Iul. Afr. und die byzant. Chronol. I 163 anuimmt) Iohann. Antioch. frg. 1 § 47 (FHG IV 540). Der erste τριαστής war Phanas aus Pellene Ol. 67 (512); ein späterer Hekatomnos aus Elis Ol. 177 (72); dann folgte der oben erwähnte Hermogenes. Vgl. Förster II 9 N. 495.
- S. 486,20 f. An dieser arg verdorbenen Stelle haben Schubart-Walz den Namen Skaios, als Sohn des Duris, eingesetzt (s. d. krit. App.) und vermutet, es sei das der bei Herod. V 60 genannte Faustkämpfer dieses Namens. der den dort erwähnten Dreifuss weihte. Rutgers 136 u. Frazer nahmen die Konjektur auf; aber schon Brunn I 424 erhob den berechtigten Einwand, dass die Worte S. 487,4 παρά δὲ τὸν τύραννον dagegen sprechen; denn da wir nur von Duris, nicht aber von einem seiner Söhne wissen, dass er Tyrann von Samos war, so muss auch im Vorhergehenden von einer Statue des Duris selbst die Rede sein. Dazu stimmt, dass Paus, auf der Inschrift las, dass der Sieg in die Zeit fiel, wo die Samier im Exil lebten. hat dabei mit Brunn, Müller FHG II 466 f. Susemihl griech. Litter. Förster I 28 N. 398 an die Verbannung d. Alexandrinerzeit I 586. zu denken, die von 365-322 dauerte, während welcher Zeit die Insel mit attischen Kleruchen besetzt war (vgl. Schäfer Demosthenes 198). Damals muss der junge Duris, der etwa um 340 geboren war, seinen Sieg errungen haben: Tyrann von Samos wurde er wahrscheinlich nach der Schlacht bei Ipsos 301, s. ausser den oben angeführten Stellen noch Eckertz de Duride Samio (Bonn 1842) 28 ff. Lübbert de Pindar. et Hieron. amic. primordiis (Bonn 1886) 22 f. Von dieser Annahme der Tyrannis muss Paus. in der Lücke S. 487,3 gesprochen haben, da sich nur so die Bemerkung zapà δὲ τὸν τύραννον erklärt. Wir lesen also παῖς ἔστηχεν Δοῦρις Σάμιος. Duris ist identisch mit dem bekannten Historiker dieses Namens, der noch im J. 262 am Leben war, vgl. über ihn noch Hullemann, Duridis Samii quae supersunt, Utrecht 1841. Haake de Duride Samio, Bonn 1874 und auderweitige Litteratur bei Susemihl a. a. O. A. 320. Der Bildhauer Hippias, der die Statue des Duris fertigte, ist sonst unbekannt.
- S. 487,4. Die Zeit des sonst unbekannten Diallos ist nicht näher zu bestimmen, nur muss sein Sieg nach Ol. 145 (200) fallen, da damals erst das Pankration der Knaben eingeführt wurde, vgl. oben V 8,11. Hyde 49 setzt ihn Ol. 147 (192) an.
- S. 487,6. Der sonst unbekannte Thersilochos aus Kerkyra wurde früher wie Aristion ins 4. Jahrh. versetzt, da man den jüngeren Polyklet

für den Verfertiger seiner Bildsäule hielt, s. Förster I 27 N. 369. Durch die jetzt feststehende Datierung des Aristion (s. unten) wird auch er ins 5. Jahrh. versetzt. Hyde a. a. O. setzt seinen Sieg Ol. 87 (432) an, da sonst alle Knabenfaustkämpfer von Ol. 73—91 bekannt sind. Zum Namen vgl. Usener Wiener SB. CXXXVII, III 50, der ihn mit θρασύλοχος zusammenbringt.

ebd. Von der Statue des Aristion wurde die Basis aus schwarzem Kalkstein in der byzantinischen Ostmauer wiederaufgefunden; sie zeigt die Fussspuren und die Inschrift 'Αριστίων Θεοφίλεος 'Επιδαύριος. | Πολύχλειτος ἐποίησε; s. Treu A.Z. XXXVII 207 N. 327 Loewy 71 N. 92. Inschr. v. Olympia 287 N 165. Sowol Treu als Dittenberger-Purgold wiesen die Inschrift nach ihrem orthographischen und palaeographischen Charakter der Mitte des 4. Jahrh. zu, nahmen also in dem Künstler den jüngeren Polyklet an; ebenso Robert Arch. Märch. 106. Förster I 27 N. 376 und Furtwängler Meisterw. 502 f., der einen vielverbreiteten Hermes-Typus mit gleicher Fussstellung (linker Fuss als Standbein, rechter mit voller Sohle seitwärts aufgesetzt) auf diese Figur zurückführte. Nun findet sich aber im Oxyrhynchos-Papyros der Sieg des Aristion unter Ol. 82 (452) eingetragen, und damit ist erwiesen, dass die Figur, wie schon vorher Loewy Strena Helbig. 180 A. 4 vermutet hatte, vom älteren Polykleitos herrührte, was dann natürlich auch für Thersilochos gelten muss. Vgl. Robert Hermes XXXV 171.

S. 487,8. σφᾶς, zur Wiederaufnahme des vorausgehenden Objekts durch das Pronomen vgl. zu S. 231,3.

ebd. Die Zeit des Bykelos wird ungefähr bestimmt durch die des Künstlers, des jüngeren Kanachos, den Plin. XXXIV 50 in Ol. 95 (400) versetzt; nach Paus. X 9,10 arbeitete er mit an dem grossen Weihgeschenk, das die Lakedaimonier für den Sieg von Aigospotamoi nach Delphi weihten Vgl. Brunn I 275. Er ist wol zu unterscheiden vom älteren Kanachos, der II 10.5, oben Cap. 9,1 u. s. genannt ist.

S. 487,9. πὸξ ἐκράτησεν ἐν παισίν, so auch πὸξ ἀσκεῖν Cap. 7,2; sonst findet sich bei Pausanias regelmässig die jüngere Bezeichnung πυγμή.

S. 487,11. Mnaseas aus Kyrene siegte, wie der Oxyrh. Pap. zeigt, Ol. 81 (456), wurde also von Rutgers 29, der ihn in Ol. 70 (500), und von Förster I 13 N. 184, der ihn in Ol. 74 (484) setzte, viel zu früh angesetzt, wozu freilich Anlass bot, dass nach Cap. 18,1 auch die Statue seines Sohnes Kratisthenes von Pythagoras von Rhegion war, vgl. Robert Hermes a. a. O. 170 u. 184. Die Statue des Mnaseas wird unter den Werken des Pythagoras bei Plin. XXXIV 59 unter dem Namen Libys, den er nach Paus. führte, erwähnt (da er als Hoplit dargestellt war, ist es nicht möglich, wie früher vielfach geschah, die bei Plin. folgenden Worte puerum tenentem tabellam mit Libyn zu verbinden, vgl. Brunn I 133 f.), s. H. Urlichs Görlitz. Philol. Versammlung 330.

S. 487,12. Agemachos aus Kyzikos siegte nach Iul. Afr. Ol. 147 (192).

ebd. Hyde 49 f. vermutet, da er die ganze Stelle von Νάξου δὲ Pausanias II. oùxiousione ab bis zum Schluss von § 8 für eine Digression hält, dass hier in der Lücke der Olympionike Akestorides aus Alexandria Troas gestanden habe, dessen Siegerinschrift sich in Olympia (s. Inschr. v. Ol. 184) gefunden hat, wonach er auch in Nemea siegte. Diese Erwähnung habe den Paus. zu der Bemerkung, dass der alte Ruhm der Troer durch ihn erneuert worden sei, veranlasst, und im Anschluss daran zu der weiteren Betrachtung, wie auch anderweitig der Ruhm von Olympioniken das Andenken an seither untergegangene Ortschaften verewige. Das scheint uns zu weit hergeholt; die Bemerkung über Naxos rechtfertigte sich von selbst, wenn Paus. auf seiner Wanderung zu der Statue eines Olympioniken aus Naxos kam.

S. 487,13. Naxos auf Sicilien ist als erste griechische Ansiedlung auf dieser Insel wahrscheinlich schon Ol. 11,1 (736) gegründet worden. Ol. 94,2 (403) wurde die Stadt von Dionysios von Syrakus durch Verrat eingenommen und zerstört (Diod. XIV 15). Sie lag im nördlichen Teile der Ostküste Siciliens am Ende des Berges, auf dem Ol. 105,3 (358) von den übrig gebliebenen Nachkommen der Naxier Tauromenion gegründet wurde. Reste der alten Stadt sind neuerdings in der Nähe des Bahnhofs von Taormina aufgedeckt worden.

S. 487,16. Den Tisandros setzt Rutgers 22, dem sich Förster I 9 N. 115 anschliesst, mit Rücksicht auf die Schlussbemerkung des Paus. Z. 18 f. ziemlich früh an, nämlich Ol. 60 (540); doch ginge das nicht an, falls das Fragment Pindars N. 23 (Bergk PLG I 378), wo ein Νάξιος Τίσανδρος vorkommt, sich auf diesen bezöge. Philostr. gymn. 43 p. 284,29 K. berichtet von ihm, dass er seine Muskeln durch Schwimmen gestärkt habe (ob bei περί τὰ ἀκρωτήρια τῆς νήσου νέοντα Philostr. in der Tat an die Insel Naxos dachte, die er mit der Stadt verwechselte, wie Cobet de Philostr. π. γυμν. 8 meint, ist ungewiss, da ja ebensogut Sicilien gemeint sein könnte). Hyde a. a. O. schliesst aus der Schlussbemerkung von Paus. (die besage, Paus. wisse nicht, ob Tisandros auch bei den Isthmien und Nemeen gesiegt habe, da damals die Argeier und Korinther noch keine Siegerlisten geführt hätten), dass Paus. seine Notizen über Tisandros keiner Inschrift. sondern einem Verzeichnis der Olympioniken und Pythioniken entnahm. Da er, wie oben erwähnt, die ganze Bemerkung überhaupt für eine Abschweifung hält, so ist er auch der Meinung, dass von einer Statue des Wir können uns auch dieser Meinung Tisandros hier nicht die Rede sei. nicht anschliessen und nur die Möglichkeit zugeben, dass die Bemerkungen des Paus. auf Siegerverzeichnisse zurückgehen.

S, 487,16. αλτίαν έχέτω, der Imperativ hier im Sinne eines potentialen Optativs mit ἄν, vgl. X 20,1 προσέστω δὲ τῷ παντὶ Ἑλληνικῷ καὶ ὁ ἀριθμὸς ὁ τούτων.

S. 487,18. Κορινθίοις δὲ οὐχ ἦν πω τηνικαῦτα — ὑπομνήματα, d. h. Pausanias glaubt, Tisandros müsse auch in diesen Spielen gesiegt haben, da er seinen Namen aber in den nemeischen und isthmischen Aufzeichnungen nicht findet, so schliesst er, dass diese anfangs nicht vollständig (ἐς ἀπαντας) geführt worden seien.

S. 488,1. δνομα-έγει-Αύρα, zur Konstruktion vgl. zu S. 81,15. ebd. Da die Söhne des Pheidolas nach § 11 Ol. 68 (508) siegten, so fällt der Sieg des Pheidolas selbst vermutlich in das dritte Viertel des 6. Jahrh. Paus. erwähnt das Epigramm nicht, das sich auf dem Standbilde der Stute Aura, die den Sieg gewann, befand; es ist aber wahrscheinlich das auf den Namen des Anakreon Anth. Pal. VI 135 (Bergk PLG III 282 N 102) erhaltene: Ούτος Φειδόλα εππος απ' εύρυχόροιο Κορίνθου | άγκειται Κρονίδα. μνᾶμα ποδῶν ἀρετᾶς. Da das Pferd nach Paus. eine Stute war, verbesserte Junghahn den Anfang in Αύρα, Φειδόλα εππος; doch meint Bergk a. a. O., diese Veränderung sei unnötig, da Paus. von korinthischer Überlieferung spreche, die den Eleiern unbekannt und durch die Inschrift nicht bestätigt war. Allein wenn die Figur des Pferdes zur Zeit des Paus. noch stand, wie anzunehmen ist, so musste man doch sehen, dass es eine Stute war, und Paus. spricht auch im folgenden nur von einer solchen; korinthische Tradition war also lediglich der Name, nicht das Geschlecht des Pferdes. Will man demnach verbessern, so wäre Auth st. Outos zu lesen, und dafür spricht, dass der Cod. Palat. nach Stadtmüllers Angabe av hat.

S. 488,4. Über die νύσσα in Olympia (die Kehrsäule, καμπτήρ) vgl. unten Cap. 20,19.

S. 488,7 ff. Da der Name Pheidolas anscheinend Φειδόλας geschrieben wurde, dieser aber des Metrums wegen hier nicht ohne weiteres eingesetzt werden könne, schlug Bergk PLG III 282 (dem Förster II 2 zu N. 129 zustimmt) vor, im Epigramm δύο δ'ένθαδ' ένίκη (oder δύο δ'ένθαδε νίχας, sc. ἐνίχη) | Φειδόλα αἴς παίδων τ' zu lesen .für δύο δ'ἐνθάδε νίχαις | Φειδώλα παίδων. Es würde also gesagt sein, dass das Pferd Lykos zweimal siegte: einmal mit Pheidolas selbst als Reiter, vielleicht Ol. 66 (516), und einmal mit seinen Söhnen als Besitzern. Derselben Ansicht ist Hyde 50f Stadtmüller Berl. phil. Wochenschr. 1890, 303 schlug Φειδόλα ή παίδων vor, was undenkbar ist, da eine solche Unsicherheit bezüglich des Ausdrucks auf einer Inschrift ganz unmöglich scheint. Preger 101 N. 123 lässt Φειδόλα stehen, weil in metrischen Inschriften prosodische Fehler sehr häufig seien; Paus. aber, der das in korinthischem Alphabet geschriebene Epigramm abschrieb, habe fälschlich des Metrums wegen das o des Namens für w gelesen. Kaibel im Rh. M. XXVIII 458 A. 2 hielt das ganze Epigramm für fingiert, wegen des Widerspruches mit den Siegerlisten; aber es ist doch nicht zu bezweifeln, dass Paus. die Inschrift selbst gesehen hat. Preger a. a. O. (vgl. dessen Meletem. de epigr. Graec., Monach. 1889, 18ff.) sucht den Widerspruch zwischen dem Epigramm und den Siegerlisten, den Paus. bemerkt, zu erklären, indem er παίδων τ' anst. παίδων schreibt. Der zweite Sieg nämlich, den Paus. in den Siegerlisten vermisste, war nicht von den Söhnen des Pheidolas, sondern von Pheidolas selbst davongetragen, und zwar mit demselben Pferde, mit dem später seine Söhne siegten. Das sei aber nicht der oben erwähnte Sieg, wie Bergk meinte, sondern Pheidolas habe den einen Sieg mit der Stute Aura errungen, und darauf beziehe sich ausser Paus. das Epigramm Anth. Pal. VI 135, und einen zweiten mit dem Hengst Lykos, mit dem

auch seine Söhne dreimal siegten. Diese Hypothese nimmt Förster II 3 N. 149a an, wie sie denn in der Tat viel für sich hat; nur darf man das ze nicht in den Text setzen, da Paus., wenn er die Inschrift richtig abgeschrieben hätte, wol von selbst auf die richtige Erklärung gekommen wäre.

- S. 488,8. Hyde a. a. O. (vgl. 59) fasst die Worte so auf, dass das Pferd als Relief sich auf der Stele befand. Das ist aber sicher falsch, vielmehr stand das Pferd als Rundbild auf der Stele. Beweis dafür ist, dass Paus vom Epigramme sagt, es befand sich ἐπ' αὐτῷ, d. h. am Pferde, nämlich vermutlich an der Basis; wäre das Pferd ein Reliefbild, also an der Stele selbst gewesen, so hätte Paus. ἐπ' αὐτῷ geschrieben.
- S. 488,15. Den Eleier Agathinos, bei Förster II 23 N. 753, betrachtet Hyde 51 mit Rutgers nicht als Olympioniken, weil keine Kampfart genannt ist.
- S. 488,16. Von der Statue des Telemachos ist der aus grauem Kalkstein gefertigte Basisblock mit der Inschrift Τηλέμαχος Τηλεμάχ[ου] | Όλύμπια τεθρίππφ Πύθια κέλητ[ι]. | Φιλωνίδης ἐποίησε erhalten, s. Dittenberger A. Z. XXXV 95 N. 60. Loewy 107 N. 142. Inschr. v. Olymp. 303 N. 177. Die Zeit dieser Inschrift ist nicht genau zu bestimmen; Furtwängler A. M. V 30 A. 2 und Hirschfeld A. Z. XL 103 versetzten sie in die zweite Hälfte des 4. Jahrh., Löwy in die Zeit zwischen Beginn der hellenistischen Epoche und Mitte des 2. Jahrh., Dittenberger u. Purgold Ende des 4. oder erste Hälfte des 3. Jahrh. Woher Paus. wusste, dass Telemachos ein Eleier war, steht dahin. Vgl. noch Gurlitt 371 u. 420 A. 34.
- ebd. Furtwängler A. Z. XXXVII 140 macht darauf aufmerksam, dass die von hier bis Cap. 16,5 erwähnten Statuen des Telemachos, Epitherses (15,6), Antigonos (15,7) und Philonides (16,5) auch in dieser Reihenfolge auf dem Wege des Paus. gestanden haben müssen, da die Basen derselben in entsprechender Folge vom SO des Tempels bis zur SW-Ecke der Altis aufgefunden worden sind.
- S. 488,17. Es ist sehr wahrscheinlich, dass ein südlich von der byzantinischen Ostmauer gefundenes Basisfragment mit dem Inschriftsrest . . . ριστω . . . mit Recht von den Herausgebern der Inschr. v. Olymp. 293 N. 169 ergänzt wird 'Ο [δῆμος ὁ 'Αθηναίων] | ['Α]ριστο[φῶντα Λυσίνου Διὶ 'Ολυμπίφ]. Als Bestätigung dient der Fundort, der ganz in der Nähe von dem der Telemachos-Basis liegt, ferner der auf attischen Ursprung hinweisende hymettische Marmor, und endlich, dass eine athenische Weihinschrift CIA II 1475, die den Aristophon, den Sohn des Lysinos, nennt, der zweiten Hälfte des 4. Jahrh. angehört, auf die (oder den Anfang des 3. Jahrh.) auch der Charakter der olympischen Inschrift führt; s. Dittenberger-Purgold a. a. O.

Cap. XIV.

Fortsetzung der Aufzählung. Der Trallianer Artemidoros. Das Standbild des Milon, Beweise seiner Stärke, sein Tod. Statue des Königs Pyrrhos. Säule mit Relief des Flötenspielers Pythokritos. Andere Standbilder.

- S. 489,4. ἀπηλάθη τοῦ ἀγῶνος, vgl. die Zusammenstellung S. 602 f; neben ἀπηλάθη auch ἀπηλάσθη, s. Bd. I zu S. 473,14.
- S. 489,5. διάφορον καὶ οὐδαμῶς ἐοικυῖαν τύχην, der positive mit dem negativen Begriff durch καί verbunden, s. die Beispiele Bd. I zu S. 677,23.
- S. 489,6. Demnach war das Alter nicht allein ausschlaggebend, es zogen vielmehr die Hellanodiken bei der Entscheidung über die Frage, ob ein Bewerber unter die Knaben oder die Männer einzureihen sei, neben dem Alter auch seine Kraft und Grösse in Betracht. Hätte es in Olympia eine Klasse der ἀγένειοι gegeben (s. o. zu S. 467,7), so würde Nikasylos dieser zugewiesen worden sein.
- S. 489,8. Νεμέα τε καὶ Ἰσθμφ, zum Dativus loci Νεμέα vgl. ob. S. 453,5; Ἰσθμφ für Ἰσθμοῖ (VI 1,7. 2,11) oder ἐν Ἰσθμφ (4,6. 11. 12,7. 8. 15,3. 6. 17,2. VII 16,1) findet sich nur noch Cap. 15,1 und kann ebendeshalb verdächtig erscheinen; Thuc. V 18,10 haben die Hss. Ἰσθμφ, ediert wird aber Ἰσθμοῖ; fraglich ist auch νίκη Ἰσθμφ Kaibel Epigr. 941, sicher dagegen scheint μάχην τὴν Ἰψφ γενομένην CIA II 314,17, und nicht beanstandet wird Πανάκτφ, vgl. Meisterhans Gramm. d. att. Inschr. 208,23.
- S. 489,11. Dieser Artemidoros aus Tralles, der nach Z. 20 Ol. 212 (69 n. Chr.) in Olympia siegte, wird in der Regel (s. Förster II 16 N. 651. Kalkmann 107. Kirchner bei Pauly-Wissowa II 1329 N. 17) für identisch mit dem von Mart. VI 77,3 genannten gymnischen Sieger gehalten; doch hat Friedländer gewiss Recht, wenn er (zu Mart. a. a. O. und Sittengesch. ⁵ II 577) in letzterem den T. Flavius Artemidorus aus Adana erkennt, der nach CIG 5806 i. J. 86 n. Chr. beim grossen kapitolinischen Agon im Pankration siegte, welcher Sieg auch zeitlich dem i. J. 90 erschienenen sechsten Buch Martials näher liegt, ganz abgesehen davon, dass die Kunde vom Siege jenes Trallianers schwerlich bis Rom gedrungen war. - Kalkmann a. a. O. schliesst aus der ausführlichen Besprechung dieses Siegers, dass dabei Lokalpatriotismus im Spiele, und dass daher wohl Phlegon von Tralles die Quelle des Paus. war, da dieser bis Ol. 229 (137 n. Chr.) schrieb. Doch konnte Paus. seine Angaben wohl auch der Inschrift auf der Basis der Artemidoros-Statue entnehmen. Anders Hirschfeld A. Z. XL 106, der diese ganze Bemerkung nur als Kuriosum betrachtet, das Paus. seiner Zeit und seinem engeren Vaterlande entnahm. Auch Hyde 51f. hält die Erwähnung des Artemidoros für eine Abschweifung, die dadurch veranlasst sei, dass sein Schicksal dem des Nikasylos ähnlich war; eine Statue des Artemidoros sei entweder garnicht dagewesen oder an einem anderen Orte, da nach Z. 21 neben Nikasylos das Pferd des Krokon stand.

ebd. κατά ἐμὴν δόξαν, s. zu S. 17,1.

- S. 489,12. Das άμαρτεῖν 'Ολυμπίων ist nicht, wie Kuhn, Valckenaer, Nibby und Siebelis wollten, gleichbedeutend mit ἀπελαθῆναι τοῦ ἀγῶνος; richtig ist vielmehr die Auffassung des Amasaeus: cum tener admodum pancratium puerile inisset Olympiae, amissa ob infirmitatem palma etc. Artemidoros wurde in Olympia besiegt, weil seine Kraft der Aufgabe noch nicht gewachsen war; bis zu den Wettkämpfen in Smyrna aber war er so erstarkt, dass er nicht nur seine Gegner, die ihm in Olympia gegenübergestanden hatten, (τοὺς ἐξ ἸΟλυμπίας ἀνταγωνιστάς), sondern ausser diesen auch die ἀγένειοι und sogar die tüchtigsten unter den Männern besiegte. Damit ist gesagt, dass die handschriftliche Lesart παγκρατιάζοντι nicht in παγκρατιάσοντι geändert werden darf.
- S. 489,13. τὸ ἄγαν νέον, das Neutrum des Adiektivs für das Abstraktum, s. Bd. I zu S. 427,22.
- S. 489,14. ἀγῶνος καιρὸς δν ἄγουσιν, das Pronomen auf das entferntere Substantivum bezogen, ἀγῶνα (ἀγώνισμα) ἄγειν wie I 44,8 II 24,2. 35,1. V 9,1. 3 und a. a. O., vgl. ἄγειν 'Ολύμπια, ἑορτήν, τελετήν, θυσίαν u. ä.
- ebd. In Smyrna fanden Festspiele statt, die auch den Namen Όλύμπια führten, vgl. Philostr. V. soph. I 25,1 (II 42,22 K.); ebd. 9 (p. 52,17); von κατὰ τὴν ᾿Ασίαν εΟλύμπια ist ebd. 3 (p. 45,21) die Rede. Vgl. Krause Olympia 224ff.
- ebd. τὰ τῆς ρώμης, zum periphrastischen Gebrauch des Artikels vgl. zu S. 36,22.
- S. 489,16. ἐπὶ τοῖς παισίν, nicht "in puerili ludicro", wie von neueren Dindorf und Frazer es fassen, das wäre ἐν τοῖς παισίν, sondern praeter oder post pueros; gemeint sind die Knaben, die ihn in Olympia besiegt hatten.
- S. 489,17. δτι ἄριστον ἢν τῶν ἀνδρῶν, den Genitiv lassen die einen, wie Siebelis und Frazer, von ἄριστον, die andern, wie Dindorf und Schubart, von κρατῆσαι abhängen; letzteres wird zunächst durch den Wechsel der Konstruktion von κρατῆσαι, der anzunehmen wäre, widerraten; sodann wäre δτι ἄριστον ἢν (quod optimum erat), wofür man δ μέγιστον ἢν erwartete, ein recht matter Zusatz; vielmehr wird durch diese Wendung betont, dass die konkurrierenden Männer aus den tüchtigsten Kämpfern bestanden; die Umschreibung mit dem Neutrum für τοὺς ἀρίστους ἄνδρας hat nichts auffallendes, vgl. z. B. Cap. 5,2 τὸ ἄλλο δσον ἐν ἡλικία κατεφόνευσε. IV 29,2 προτάξας δσον ἢν τῶν δπλων τῆ σκευῖ κοῦφον.
- ebd. Von einem Wettkämpfer Straton, der Ol. 178 bei den Nemeen an ein und demselben Tag im Wettkampf der παίδες und der ἀγένειοι siegte, berichtet Iul. Afr.
- S. 489,21. Da Eretria Ol. 72,3 (490) zerstört wurde, fällt der Sieg des Krokon früher. Da Ol. 71 (496) Empedokles, 68 (508) die Söhne des Pheidolas, 67 (512) Pheidolas selbst im Wettreiten siegte, setzt Hyde 52 den Krokon Ol. 70 resp. 69 (500 resp. 504) oder noch vor Ol. 67 (512).
- S. 490,2. Der auf einer in Olympia gefundenen Inschrift (Inschr. v. Ol. 509 Nr. 413) genannte Telestas ist Eleier und daher nicht mit dem Olympioniken, der Messenier ist, identisch, s. Dittenberger A. Z.

XXXV 96 zu N. 62. Die Zeit des letzteren wird durch die des Bildners Silanion (vgl. darüber oben zu Kap. 4,5) ungefähr bestimmt.

S. 490,4. Von den zahlreichen Siegen des Milon, der sechsfacher Periodonike war, mit sechs Siegen bei den Olympien, zehn bei den Isthmien, neun bei den Nemeen und sechs bei den Pythien (s. Iul. Afr. und nach diesem Ioh. Antioch. fr. 1, 27, FHG IV 540), steht zeitlich nur der Ringkampf-Sieg in Olympia fest, den Afr. unter Ol. 62 (532) anführt, sein Standbild geht das dem Simonides zugeschriebene Epigramm (N. 156, Bergk PLG III 501): Μίλωνος τόδ' ἄγαλμα χαλοῦ χαλόν, δε παρά Πίση | έξάχι (Cod. έπτάκι, was Kaibel, obschon es den Tatsachen widerspricht, als Spott beibehalten wollte) νικήσας ες γόνατ' οὐκ ἔπεσεν. Das Aeussere der in Olympia aufgestellten ehernen Bildsäule beschreibt Philostr. V. Apoll. IV 28 (I 147,8 K.) folgendermassen: δ γὰρ Μίλων έστάναι μὲν ἐπὶ δίσχου δοχεί τω πόδε άμφω συμβεβληχώς, ρόαν δε ξυνέχει τη αριστερά, ή δεξια δέ, όρθοί τῆς γειρὸς ἐχείνης οἱ δάχτυλοι καὶ οἱον διείροντες; weiter unten erwähnt er noch die um den Kopf des Athleten gelegte Tänie. Frazer z. u. St. meint, diese Beschreibung sei nur erfunden und nach den Geschichtchen konstruiert. die über Milon und seine athletischen Kunststückchen im Schwange waren und die Paus. weiter unten erzählt. Dagegen hatten schon Guttmann de olympionic ap. Philostr. 7. Matz de Philostr. in describ. imag. fide 33. Gurlitt 413 die Beschreibung Philostrats für durchaus wahrheitsgetreu er-Scherer 24 ff. meint, dass Philostrat in seiner Deutung der Attribute der Statue sich an Paus, anschloss, dieser aber die von ihm berichteten Züge von der Stärke des Milon entweder sich selbst aus der Figur zurechtlegte oder von seinem Führer erfuhr. Doch berichtet auch Plin. VII 83 von Milon: malum tenenti nemo digitum corrigebat. Philostr. deutet die Attribute darauf, dass die Krotoniaten den Milon als Priester der Hera dargestellt hätten: daher die priesterliche Binde, der der Hera heilige Granatapfel, der Diskus unter den Füssen, der den Schild bedeute, auf dem stehend der Priester zur Hera bete. Mit Recht weist Scherer diese gesuchte Deutung zurück, da Milon sicherlich als Athlet, nicht als Priester, gebildet war; er selbst erklärt den Diskus für die runde Basis, auf der die Figur mit geschlossenen Füssen stand nach Art der ältesten Bildwerke (vgl. Reisch 40 und Philostr. ebd. Z. 28: τὸ δὲ ἔργον τῶν δακτύλων καὶ τὸ μήπω διεστώς τη άργαία άγαλματοποιία προσκείσθω), die Tänie für die Siegerbinde; die Geberde der Rechten erkläre Philostr. richtig als Adoration, wie sie oft bei Olympioniken dargestellt ist (Scherer 31. Reisch 41), der Gegenstand in der Linken sei aber kein Granatapfel, sondern ein Salbgefäss (Alabastron) gewesen. Er glaubt demnach, dass die Figur des Milon im wesentlichen dem Typus des Apollon des Kanachos (Brunn I 77. Overbeck I 144) geglichen habe. Zieht man in Betracht, wie wunderlich die von Paus. berichteten Anekdoten vom Diskus und dem Granatapfel sind, wie häufig ferner schon im Altertum allerlei Sagen und Märchen aus Misverständnis von Statuen hervorgegangen sind, dass ferner die Hinzufügung des Artikels bei τη ροιά und τῷ δίσκφ auf direkte Bezugnahme des Schriftstellers auf die Bildsäule deutet (vgl. auch Kalkmann 107), so wird man Scherer

im allgemeinen beistimmen müssen (wenn auch vielleicht der Granatapfel wirklich ein solcher und kein Alabastron war), wenn man Paus. VI 9, 1 (wo Scherer ebenfalls Verwechslung mit einem Salbgefäss annehmen möchte) und Plin. XXXIV 59 vergleicht, nebst Luc. Anach. 9, wonach bei den Pythien Aepfel als Siegespreis üblich waren, was auch sonst bezeugt ist (vgl. Krause bei Pauly VI 1, 335.) Da nun Milon auch Pythionike war, so kounte sich der Apfel auch wol darauf beziehn. Höchst wahrscheinlich verdankt auch die Geschichte von dem um den Kopf gelegten und durch Anspannen der Adern gesprengten Strick seine Entstehung der am Bildwerk angebrachten Tänie; und ebenso mag die Z. 18 ff. erzählte Geschichte von der Stärke der Finger seiner rechten Hand aus der Fingerstellung der Figur hervorgegangen sein. Nur werden wir die Erfindung dieser Anekdoten nicht dem Philostrat selbst, sondern den olympischen Exegeten zuschreiben; sie werden z. T. auch sonst berichtet, s. Ael. n. an. VI 55; var. hist. II, 24. Ganz auf Paus. beruht der Artikel Mûw des Suidas; andere Geschichten von seiner Stärke werden berichtet Ath. X 412 E., vgl. Müller FHG IV 513. Strab. VI 263. Galen. protr. 13 (I 34 K.) Gell. XV 16, und seine Stärke wird sehr häufig bei den alten Schriftstellern gepriesen, s. Krause Gymn. I 435 und bei Pauly V 21 f. Förster I 9 N. 122. Nach Diod. XII 9,5 f. zog er als Anführer der Krotoniaten in der Tracht des Herakles und mit seinen olympischen Kränzen geschmückt gegen Sybaris, und seine Landsleute schrieben ihm das Verdienst des errungenen Sieges zu. Dieser Sieg fällt nach Diodor ebd. 10,2 58 Jahre vor Ol. 83,3 (446), also Ol. 67,4 oder 68,1 (509/8). Da Milon damals noch im kräftigen Mannesalter gestanden haben muss, so nimmt Rutgers 23 A. 4 an, sein Knabensieg werde etwa Ol. 60 (540), die fünf andern olympischen Siege Ol. 62-66 (532-516) fallen. Vgl. Brunn I 117. - Ein im Osten des Buleuterions gefundenes Fragment einer Rundbasis (A. Z. XL 89 N. 429. Loewy 282 N. 414. Inschr. v. Ol. 387 N. 264) mit dem Inschriftsrest: . . . ιμω ἀνέθηκεν hat Roehl A. Z. a. a. O. (vgl. IGA 168 N. 589) auf die Statue des Milon, des Sohnes des Diotimos, bezogen, doch Bedenken geäussert wegen einiger nicht in das Schriftsystem der unteritalischen Achaier passenden Buchstabenformen; dazu bemerken Dittenberger-Purgold, dass die anathematische Fassung der prosaischen Inschrift eines Athleten ganz gegen die Sitte jener Zeit sein würde. Die Form der Basis würde sonst für die Milonfigur passen, und der Rest einer zweiten querlaufenden Inschrift au könnte sehr wohl zum Künstlernamen Dameas gehören.

S. 490,8. καταπαλαΐσαι niederringen, wieder VI 3,6. 8,1. 9,3. 10,6. 14,5. 13. 15,3. 16,7. 17,4. Für siegen im Wettkampf gebraucht Paus. eine grosse Zahl von Ausdrücken und Wendungen, eine Zusammenstellung solcher dürfte von Interesse sein. So sagt er neben καταπαλαίειν: κατα βάλλειν παλαιστάς VI 4,3. 8,4. 9,2. 3. 15,10; κατα γωνίζεσθαι 15,10. 18,7; κατεργάζεσθαι πάλη V 7. 10, πύκτας VI 2,6. 6,5, (προκατεργασθείς τῆ πάλη), τοὺς ἐσελθόντας ἐς τὸ παγκράτιον V 8,8; καταμάχεσθαι πύκτας VI, 11,4; ὑπερβάλλομαι πυκτεύων 6,5; περιεῖναι τῶν ἐσελθόντων V 8,9. Sehr häufig findet sich κρατεῖν: πυγμῖ "Αρεως V 7,10, ἄνδρας VI 16,5. 8. 17,5, τοὺς παγκρατιάσαντας V 9,3, absolut

VI 1,4, άρματι, τεθρίππφ, παγκρατίφ u. s. w. τινά 3,5. 9. 4,1. 6,1. 7,9. 8,5. 12,8. 14,4. 15,2, εν παισί 17,3, χρατῶ πυχτεύων, παγχρατιάζων 7,8. 11,4, πὺξ πρατείν 18,7. Ferner νικάν und mit νίκη gebildete Wendungen: ἐν ἀνδράσι πυγμή VI 16,5; νικάν τὰ 'Ολύμπια V 15,3, ἀγώνα VI 14,10, στάδιον, τόν δρόμον, πάλην, V 8,9. VI 2,11, ໃπποις, τεθρίππω, ໃππου δρόμιω, παγκρατίω VI 1,7. 17,5. 8,4. 7,1; νίκην σχείν 7,2. 10. 9,2; 3, νίκην λαβείν σταδίου, δπλου, δολίγου, πάλης u. s. w. 2,6. 17,1. 3,13. 8,5, ἐπὶ πεντάθλφ 16,8; νίκην ἀνελέσθαι V 7,10, X 7,3, δπλου, πάλης, παγχρατίου, πυγμής, ιππων VI 17,5. V 8,4. VI 15,4. 1,3. 7,2. 1,4, συνωρίδι, άρματι, χέλητι ιππφ (ίππων), πάλη V 17,11. VI 1,4. 15,2. 10, επί παγπρατίφο 2,1; νίκη γίγνεταί τινι σταδίου, εππων, πάλης u. s. w. 16,8. 1,7. 4,6. 17,4. 18,1, εν παισί πυγμής, ανδρών 16,6. 17,2, χέλητι εππφ 13,10; νίχη ύπαρχει τινί V 6,8. 8,7. VI 8,1; στέφανον σχείν τῶν πώλων τοῦ ἄρματος V 8,10, ἐπὶ πεντάθλω 10,5; στέφ. ανελέσθαι 2,5, VI 16,8, σταδίου, όπλου, 16,8, τὸν ἐπὶ πυγμή 6,6; στέφ. λαβεῖν πυγμῆς, πάλης, παγκρατίου, πεντάθλου u. s. w. 7,1. 9,1. 8,4. 16,9, τον εν 'Ολυμπία 15,1, στεφάνους Πύθια λαβείν 10,3; στεφανούσθαι πεντάθλω 1,7, Πύθια στεφανωθείς 15,10; όλυμπιάδα, πυθιάδα άναιρεῖσθαι 15,10. Χ., 7,4; τὸν κότινον λαβείν παγκρατίου τε άθλα καὶ πάλης, V 21,10. VI 13,3, ἐπὶ τῷ παγχρατίφ 6,5; τὸν χότινον, τὴν δάφνην ἀνελέσθαι ἐπὶ τῷ διαύλφ V 8,6. Χ 7,6, παραθείν τινα τρέχοντα, VI 1,5, παρέρχεσθαι τοὺς συνθέοντας 3,2, δρόμω 6,3, παρατρέχειν (τινά) V 7,10. Χ 7,7, βππος παρέφθη 8,8.

An diese Aufzählung schliessen wir noch einige andere bemerkenswerte agonistische Termini an: ἀγῶνα τιθέναι II 32,2. III 10,1. 11,2. 14,1. 18,16. ΙΥ 39,2. Υ 1,4. 8,1. 9,4, δρόμον τιθ. 8,10, πένταθλον 9,1, τὰ 'Ολύμπια, 'Ηραῖα 8,2. 16,6, ἀγῶνα διατιθέναι 8,5. 16,4, ἀγῶνα ποιεῖν τῷ Διί 8,2, ἄθλα τιθέναι V 8,1. 3. 6. 9. 11. ΙΙ 35,1. Χ 7,2. 4, άθλα ἀποδιδόναι 8,7. τὰ Ὀλύμπια έχλείπει 8,5, κατελύθη εν 'Ολυμπία τα άγωνίσματα 9,1. — σῶμα ἀσχεῖν V 2,2 (vgl. zu S. 198,23), ἀσχεῖσθαι ἐς τὸν ἀγῶνα VI 1,5, μελετῆσαι πένταθλον 3,10, πὸξ ἀσχεῖν 7,2, ἄσχησις 23,1, μελέτη 21,2. 23,2 (δρόμου ΙΙΙ 14,6). ἄγειν oder ανάγειν ες 'Ολυμπίαν τὸν παιδα μαγούμενον V 6,8. VI 10,2. καταδέχεσθαι ές τους παίδας 14,1. ἀπελαθήναι του άγωνος, άγωνίσματος V 21,14. VI 14,1. Χ 7,3. — μή παλαίσαι 14,2, ἀπὸ τῶν Ἰσθμίων εἴργειν, τοῦ ἀγῶνος εἴργεσθαι V 2,3. 21,13. ἐπὶ ἄθλοις καλεῖν ἀγωνίζεσθαι Χ 7,5, ἐσκαλεῖν πύκτας, τὸ παγκράτιον V 8,9. 9,3. 21,18, πενταθλήσοντες ἐσεκλήθησαν VI 15,5. 8. ἐσελθεῖν ἐς τὸν ἀγῶνα V 2,2 (s. zu S. 198,23). 6,8, ες (oder επί) την πυγμήν, — τὸ παγκράτιον, — την πάλην u. s. w. V 8,8. VI 6,6. 7,1. 9,3. 11,5. 15,1. 3, πεντάθλους ἐσέρχεσθαι παίδας V 9,1. καθιέναι εππους, άρμα VI 1,5. 2,2. συμβάλλειν ἐπὶ πάλη VI 23,2. 4, - ἐπὶ τὸ πένταθλον καὶ ὅσα βαρέα ἄθλα ὀνομάζουσιν 24,1, συστῆναι παλαίοντας V 21,16. τὸν στέφανον παριέναι τινὶ ἀχονιτί V 21,14, ἀναγορευθήναι έπὶ τῆ νίκη, ἐπὶ νίκη πεντάθλου, ἐπὶ τῷ ἄρματι VI 13,9. 14,12. 15,1, Χ 7,6. 8. — νικήσαντα, νικώντα 8,3. 12,5. 17,2, X 7,4, — ἐπὶ άρματι VI 1,7. 2,8, ἐπὶ χάλπης δρόμφ, ἐπὶ τῷ χέλητι $9.2. \ V 8.11, - ἐπὶ πυγμ<math>\bar{r}$, πεντάθλφ 7.8. 8.5. 15.3.16,5. αναγορευθήναι έχ Συρακουσών 2,6, ανηγορεύετο θούριος 7,4, Κρής ανερρήθη 18,6, ανηγόρευσεν, ανείπεν αύτον Μιλήσιον 3,11. 4,11. 9,5. αηρυχθήναι επί ໃππου νίχη 14,12.

S. 490,9. πρὸς δέ adverbial, s. Bd. I zu S. 437,4.

- S. 490,18. χείρ vom Arm, vgl. Herod. II 121,5 ἀποταμόντα ἐν τῷ ὤμφ τὴν χεῖρα, oft bei Homer, z. B. Il. XI 252. Od. V 374.
- S. 490,20. Zur pleonastischen Wiederaufnahme durch αὐτῶν vgl. zu S. 231,3.
 - S. 491,2. ἀπεκίνησεν ἄν, Aorist der Wiederholung, vgl. II 1,4.
- ebd. Der Tod des Milon wird ausser bei Strab. und Gell. a. a. O. auch vom Schol. zu Theocr. 4,6. Val. Max. IX 12 ext. 9 erzählt. Das Aldina-Schol. Ar. Ran. 55 berichtet nach Paus., ebenso Suid. s. Μίλων und s. φρόνημα.
- S. 491,7. Μίλωνι τέλος ἐπηχολούθησε, vgl. I 29,10 οὐχ ἐπηχολούθησε τύχη χρηστή.
- S. 491,9. Vgl. Bd. I Cap. 11 ff. Die Dedikation der Pyrrhos-Statue setzt Hyde 52 ins Jahr 272 oder 273.
- S. 491,11. Dieser Thrasybulos, ein Führer der Demokraten, welche die Stadt Elis dem Pyrrhos zuführten (s. Niese Gesch. d. griech. u. mak. Staaten II 56), wird bei Plut. de mul. virt. 253 B als einer der Mörder des Tyrannen Aristotimos genannt, V 5,1 hatte ihn Pausanias nicht erwähnt; ob der Iamide Thrasybulos (VI 2,4. VIII 10,5) mit dem hier genannten identisch ist, steht dahin.
- S. 491,12. ἀνὴρ μικρός κτλ., vgl. IX 30,2, wo gesagt ist, dass die Statue des Sakadas auf dem Helikon nicht grösser gewesen sei als die Flöten; es ist wohl anzunehmen, dass die Flöten, mit denen Pythokritos dargestellt war, sehr gross waren, so dass er selbst klein erschien, s. Boeckh Pind. Expl. p. 655.
- S. 491,13. Über Sakadas von Argos vgl. Bd. I 590 zu II 22,8. Über die Einführung der aulodischen und aulischen Wettkämpfe in die Pythien Ol. 48,3 (586) vgl. Paus. X 7,4.
- S. 491,15. Aus dem Vorhergehenden, wonach Sakadas in den beiden ersten, Pythokritos in den sechs nächsten Pythien siegte, geht hervor, dass die Weihung seiner Statue erst nach der 8. Pythiade erfolgt sein kann, also Ol. 58-62 (548-532), s. Hyde 52.
- S. 491,17. Kayser Z. f. A. 1849 S. 1099 äussert die unwahrscheinliche Vermutung, aus der Überlieferung ἐπηύλησεν έξάχις sei zu entnehmen, dass die Begleitung des Pentathlon mit der Flöte in Olympia demjenigen übertragen worden sei, der im letzten pythischen Wettkampf der Flötenspieler den Sieg davongetragen hatte.
- ebd. Das Pentathlon wurde von Flötenmusik begleitet, s. V 7,10; 17,10. Philostr. gymn. 55 (II 291,23 K.); auf Vasenbildern mit Darstellung des Pentathlons sind daher öfters Flötenbläser zu sehen, vgl. Pinder Fünfkampf d. Hellenen 97 f.
- S. 492,1. Eine Inschrift aus Delphi, Corr. hell. VII (1883) S. 426. Dittenberger Syll. 2 920 weist Κύλλωνι Κύλλωνις Ήλείφ αὐτῷ καὶ ἐκγόνοις eine Reihe von Ehrenrechten zu. Zur Schreibung des Namens vergleicht Pomtow Philol. LVII 648 Κύλλας, Κύλλης, Κυλλίας, Κύλλος, Κυλλώ, Dittenberger a. a. O. sieht darin ein Hypokoristicum zu Κυλλάνιος oder einem andern von Kyllene abgeleiteten Namen; da die v. l. der Has. nur auf ein λ hinweist

und V 5,1 und bei Plutarch Κύλων überliefert ist, haben wir nicht zu ändern gewagt.

S. 492,2. ἐλευθερόω ἀπό, ebenso I 26,2. IV 18,7, mit dem blossen Genitiv I 25,8.

ebd. Nach der Ermordung des Tyrannen schlossen sich die Eleier, ohne ihre Selbständigkeit aufzugeben, sofort an die Aitoler an, bei denen die durch Aristotimos Vertriebenen gastliche Aufnahme gefunden hatten. Das mag für das κοινὸν τὸ Αἰτωλῶν, dessen wol jetzt zum ersten Mal Erwähnung geschieht (Droysen Gesch. d. Hellen. III, 1,97 ff.), die Veranlassung gewesen sein, den Tyrannenmörder in der angegebenen Weise zu ehren.

ebd. Nach Niese bei Pomtow in Jb. f. Ph. CXIII 769 hätte Gorgos die Messenier ins aitolische Lager geführt und die Aitoler ihm deswegen die Bildsäule in Olympia gestiftet; hiezu bemerkt Seeliger Jahresber. d. Gymn. in Zittau 1896/7 S. 16 mit Recht, dass dies nicht aus unserer Stelle gefolgert werden könne, da dies nur von der Bildsäule des Kylon berichtet werde, vielmehr beweise das warme Lob des Polybios, dass Gorgos auf Seite der Achaier gestanden habe.

ebd. Der Messenier Gorgos errang nach Polyb. VII 10,2 ff. in seiner Jugend noch zahlreiche andere gymnische Siege (s. auch unten Cap. 15,9) und zeichnete sich später als Staatsmann aus; nach Polyb. V 5,4 wurde er Ol. 140 (220) als Gesandter der Messenier an Philipp III von Makedonien gesandt. Den sonst nicht bekannten Künstler Theron setzte Brunn I 296 nach Ol. 103 (368), da nach Paus. VI 2,10 erst damals wieder ein Messenier, die während ihrer Verbannung kein Glück in den Kampfspielen hatten, den Sieg in Olympia davontrug; wenn er ihn aber vermutungsweise in die unmittelbar folgende Zeit setzt, in der die Beziehungen zwischen Messene und Theben noch lebhaft waren, so widerspricht das den überlieferten Daten über die Zeit des Gorgos, s. Rutgers 113 A. 2. Überdies wissen wir heut aus einer in Pergamon gefundenen Inschrift (Fränkel Inschr. v. Pergam. I 41 N. 49. Loewy 125 N. 156) nach Schriftform und Fundort, dass er in die Zeit fällt, aus der die Gigantomachie stammt (vgl. Lolling Ergebn. der Ausgrab. v. Pergam. I 111 N. 14. Gurlitt 371). Entweder fällt also das Standbild des Gorgos erst geraume Zeit nach seinem Sieg, wie Förster II 8 N. 465 meint, oder Theron fertigte das Bild des Gorgos als Jüngling und kam nach Pergamon erst als Greis, wie Hyde 52 annimmt. Widersprochen hat diesem Ansatz der Inschr. Pomtow a. a. O. 624 A., der zu erweisen sucht, Theron sei 250-230 anzusetzen.

S. 492,3. Die Zeit des Damaretos wird durch die des Silanion ungefähr bestimmt, s. oben S. 551 zu Cap. 4,5. Dass der Sieg nach 368 fallen muss, geht aus dem oben Bemerkten hervor.

S. 492,5. Anauchidas wird Cap. 16,1 nochmals erwähnt, seine Bildsäule hatte Paus. auch bereits V 27,12 gelegentlich genannt. Dass es sich nicht um verschiedene Statuen handelt, ist wahrscheinlich, man müsste denn annehmen, dass die eine Statue den Anauchidas als Mann, die andere als Knaben darstellte; aber da Paus. am letztange-

führten Ort παρά τὸν Ἡλεῖον ᾿Αναυχίδαν sagt, kann man wol nur an eine einzige denken, und dann bleibt die zweite Erwähnung Kap. 16,1 sehr auffallend; weiteres s. ebd.

S. 492,7. Der Sieg des Anochos im Stadion fällt nach Iul. Afr. Ol. 65 (520). Über Ageladas vgl. oben S. 175 zu IV 33,2.

S. 492,12. Von der aus grauem Marmor gefertigten Basis der Xenombrotos-Statue sind drei zusammenpassende Fragmente teilweise im Süden des Zeustempels, teilweise in eine späte Mauer südlich vom Buleaterion-Südbau verbaut gefunden worden. Die Inschrift lautet nach der Ergänzung Inschr. v. Ol. 293 N. 176: [Αύτα πευθο]μένοις ετύμα φάτις, ίπ[πάδ]α [νίκαν | κείνα καλλίσταν] είναι όλυμπιάδι, | [ά Κ] ώων δ[σ] ι [ον δρομι] κοῦ Πισαίον ἄεθλον | πρῶτος έλων [Μ]έροπος ν[ασ]ον έσα[γ]ά[γετο] | τοι[ος], όποιο[ν] ό[ρ]ας, Ξενόμβροτο[ς ά δέ νιν| Έλλας | ἄφθιτον ἀείδ[ει] μνωμένα ίπποσύνας. Schrift und Orthographie der Inschrift weisen auf die Mitte des 4. Jahrh. oder etwas später hin. Setzt man darnach die Siege des Xenombrotos und seines Sohnes Xenodikos, die vermutlich zeitlich dicht beieinander lagen, in dieselbe Periode (350-330), was mit der Datierung übereinstimmt, die Dittenberger-Purgold für den Bildner Pantias annehmen (s. oben S. 544 zu Cap. 3,11), so gelangt dagegen Robert im Hermes XXXV 179f. zu gänzlich abweichenden Resultaten. Da nämlich der Oxyrhynchos-Papyros den Sieg des Cheimon (s. Kap. 9,3) für Ol. 83 (448) festsetzt, so fällt der Sieg seines Sohnes Aristeus etwa Ol. 86-93 (436-408); dessen Bildsäule fertigte aber Pantias, der ausserdem als Bildner des Nikostratos (Kap. 3,11) und des Xenodikos genannt wird; daher seien diese drei Sieger noch in das 5. Jahrh. hinauf zu rücken. Robert vermutet weiterhin, dass die verstümmelte Inschrift von Olympia S. 265 N. 154 (nicht 155) zur Basis der Xenombrotos-Xenodikos-Gruppe gehört habe und etwa so zu ergänzen sei, dass in einem ersten, verlornen Distichon und dem Anfang des zweiten stand: "Xenodikos, der Sohn des Xenombrotos, hat dies Bildwerk geweiht, nachdem er im Faustkampf der Knaben gesiegt hatte"; daran habe sich dann angeschlossen der Rest des zweiten Distichons: προτέρο δὲ πατὲρ [ἐλάσ|ιππος, | κλενοτέραν δὲ πόλιν πατρίδ' ἔ[θεκε Κόον]. Da nach der Oxyrhynchos-Liste und deren von Robert angenommener Ergänzung die Stellen für den Knabenfaustkampf bis Ol. 83 besetzt sind, so setzt er, mit Rücksicht auf den Schriftcharakter der betr. Inschrift, den Sieg des Xenodikos Ol. 84 an, den des Vaters Xenombrotos Ol. 83. Ihm stimmt Hyde 53 f. bei, der ausserdem mit Recht darauf hinweist, dass die erstangeführte Inschrift nicht zu den von Paus. erwähnten Statuen gehört haben kann. Denn Paus, meint offenbar, seiner Ausdrucksweise nach, Reiterstatue und stehende Figur auf einer Basis, während die betr. Basis nur Raum für ein Standbild bietet; er giebt ferner an, dass das Epigramm die Siege des Vaters und des Sohnes nenne, was bei dem erhaltenen nicht der Fall ist. Da nun überdies der Wortlaut dafür zu sprechen scheint, dass die Errichtung des Denkmals nicht unmittelbar nach den Siegen erfolgte, so vermutet Hyde, dass die Statue des Xenombrotos erst lange Zeit nach seinem Siege aufgestellt worden sei, von seinen Mitbürgern oder von seinen Nachkommen. - Im Zusammenhang mit der

Chronologie des Xenombrotos und des Xenodikos bestimmt Robert a. a. O. auch die Zeit der Bildner Philotimos und Pantias. Vater und Lehrer des Pantias ist Sostratos, der mit Hypatodoros die Athene von Aliphera bildet (VIII 26,5. Polyb. IV 78,5, wo allerdings die Hss. Έκατοδώρου καὶ Σωστράτου bieten). Derselbe Hypatodoros arbeitet nach Paus. X 10,4 zusammen mit Aristogeiton ein grosses Weihgeschenk der Argeier in Delphi, zur Erinnerung an einen mit athenischen Hilfstruppen über die Lakedaimonier bei Oinoë im Argeierlande errungenen Sieg, der von den Erklärern bald dem peloponnesischen Kriege (ca. 420), bald dem korinthischen (394–387) zugeschrieben wurde, den aber Robert im Hermes XXV 419 auf die Zeit 463–458 ansetzte. Demnach erkennt Robert in dem Bildhauer Sostratos den bei Plin. XXXIV 60 erwähnten gleichnamigen Neffen des Pythagoras von Samos; und sein Sohn Pantias wäre demgemäss ca. 450–400 anzusetzen.

- S. 492,12. Pythes, dessen Statue hier offenbar nicht als die eines olympischen Siegers genannt wird, ist sonst unbekannt; dass es ein Feldherr war, scheint auch Paus. nur aus den Weihinschriften geschlossen zu haben. Weshalb seine Soldaten zwei Bildsäulen von ihm aufstellten, ist nicht ersichtlich; auch dass beide von Lysipp waren, wie gewöhnlich angenommen wird (vgl. Brunn I 366), darf aus dem Wortlaut des Paus. nicht geschlossen werden.
- S. 492,16. Meneptolemos, sonst unbekannt; Philon aus Kerkyra ist vielleicht identisch mit dem Cap. 9,9 erwähnten gleichnamigen Sohne des Glaukos, der auch aus Kerkyra stammt, und der Ol. 72 (492) und 73 (488) im Faustkampf siegte; vgl. Preger Inschr. gr. metr. 124. Förster II 3 N. 156 a. Auffallend ist freilich, dass, wenn dies der Fall ist, Paus. gar nicht auf seine frühere Erwähnung hindeutet. Hyde 54 meint, Meneptolemos und Philon seien zusammengestellt worden, weil beide aus korinthischen Kolonien und aus ungefähr derselben Zeit stammten.
- S. 492,17. Da die Überlieferung darauf hinweist, dass Paus. ἐξ 'Απολλωνίας τῆς ἐν τῷ 'Ιονίφ geschrieben habe, haben wir κόλπφ eingeklammert; zwar steht bei Herod. IX 92 'Απολλ. τῆς ἐν τῷ 'Ιονίφ κόλπφ, aber Paus. lässt κόλπος dabei gewöhnlich weg, s. V 22,3. I 4,1. 12,1. IV 35,5. 7.
- S. 492,18. Über den Wettkampf des Hieronymos mit Tisamenos vgl. III 11,6 und die Bemerkung dazu Bd. I 769, wo näheres über diesen denkwürdigen Fünfkampf zu finden ist, sowie über die Geschichte des Tisamenos. Der Bildner Stomios, der die Statue des Hieronymos fertigte (S. 493,1), ist sonst unbekannt, Brunn I 117f. setzt ihn gegen Ol. 75 (480).
- S. 492,21. Weder von Prokles noch von dem Bildhauer Somis ist irgend etwas weiteres bekannt; wenn Gurlitt 369 letzteren nach 150 v. Chr. setzt, so liegt ein Anhalt dafür durchaus nicht vor, s. Hyde 54.
- S. 493,2. Auf einem im Buleuterion-Nordbau verbaut gefundenen Bathronblock (s. Dittenberger A. Z. XXXVII 140 N. 276. Inschr. v Ol. 303 N. 176) ist der Rest einer Inschrift erhalten, wonach der betr. Olympionike ein Eleier war, der im Pentathlon gesiegt hatte, ferner zweimal in den Soteria und zweimal in den Eleusinia. Förster II 7 N. 451 spricht die Vermutung aus, dass diese Inschrift, bei der der Name des

Siegers verloren gegangen sei und die wegen Erwähnung der Soteria (als Dankfest für die Abwehr der Gallier 280 v. Chr.) erst nach 279 v. Chr. fallen kann, eben dem hier genannten Aischines gelte; doch steht die Vermutung auf sehr schwachen Füssen. Angenommen hat sie Hyde a. a. O., der den Sieg des Aischines darnach Ol. 126—132 (276—252) ansetzt. — Betreffs der Aufstellung nimmt Hyde 67, der mit den Worten Airxivg die das neue Kapitel beginnen lässt, an, dass die Siegerstatuen von Aischines bis auf Menalkes (Cap. 16,5) zwischen dem Zeusaltar und der südlichen Altismauer standen.

Cap. XV.

Fortsetzung der Aufzählung. Standbild des Pantarkes. Standbild und Taten des Kleitomachos. Andere Standbilder, u. a. des Königs Archidamos, des Demetrios und seines Sohnes Antigonos, des Königs Areus. des Ptolemaios, Sohnes des Lagos, und des Eleiers Kapros.

- S. 493,4. Vermutlich ist das Postament der Statue des Archippos erhalten in einer südlich vom Zeustempel, zwischen der Terrassenmauer und dem Nordbau des Buleuterions, gefundenen runden Basis, die die teilweise zerstörte Inschrift 'Α.....Καλλιφάνους Μυτιληναῖος trägt, s. Inschr. v. Olymp. 299 N. 173. Dass die erste Zeile zu Αρχιππος zu ergänzen sei, vermuten Dittenberger-Purgold, teils weil die Zahl der zu ergänzenden Buchstaben damit übereinstimmt, teils weil auch der Fundort (zwischen Telemachos 13,11 und Epitherses 15,6, auf den Demetrios und Antigonos folgen, 15,7) dazu passt. Diese ganze Reihe stand also auf der Südseite des Zeustempels. Nach den Schriftformen gehört das Denkmal dem Ende des 4. oder Anfang des 3. Jahrh. v. Chr. an.
- S. 493,7. Den Sieg des Xenon setzt Hyde 31 Ol. 105 (360) an; seine Gründe sind: die Statue des Xenon war von Pyrilampes aus Messenien, also nach Ol. 102 (372) errichtet; da Paus. ferner die Bezeichnung ἐx Λεπρέου τοῦ ἐν Τριφυλία wahrscheinlich an der Basis der Statue las, so rührt diese doch wol aus der Zeit her, da die Eleier und Arkadier Frieden gemacht hatten, Lepreon aber beim achaiischen Bunde geblieben war. Vgl. die Bemerkung oben zu Cap. 4,3.
- S. 493,8. Über den Bildhauer Pyrilampes (oder Pyrilampos) vgl. die Bemerkung zu Kap. 3,13.
- S. 493,10. Dieser Eleier Pantarkes darf nicht mit dem gleichnamigen Sieger, dem Zeitgenossen des Pheidias, verwechselt werden; doch meint Gurlitt 426 A. 44, dass er wohl aus derselben Familie stammte, wie jener.
- S. 493,11. Nach der Vermutung von Rutgers 150, dem Förster II 8 N. 467 und Hyde 55 zustimmen, handelt es sich um den Frieden

von Naupaktos Ol. 140,3 (217 v. Chr.), s. Polyb. V 105. Dagegen denkt Niese Gesch. d. griech. u. mak. Staaten II 269 Anm. 4 an den Frieden, der zur Zeit des Demetrios II (a. 239—229) zwischen den Achaiern einerseits und den Aitolern mit ihren peloponnesischen Bundesgenossen andererseits, zu denen auch die Eleier gehörten, abgeschlossen wurde. Ganz falsch ist die Übersetzung des Amasaeus: quare cum desultorio equo in Olympia vicisset, hoc ei Achaei monimentum posuerunt, vielmehr wurde ihm die Statue für seine Verdienste als Friedensvermittler gestiftet.

- S. 493,17. Eine Inschrift aus Chios (Loewy 199 N. 256) nennt einen Bildhauer Theomnestos, ist aber, da sie nur in Abschrift erhalten ist und die Buchstabenformen unbekannt sind, nicht zur Datierung zu verwenden. Nach Plin. XXXIV 91 fertigte ein Erzbildner dieses Namens Athleten, Bewaffnete u. dgl.; doch ist es ungewiss, ob wir diesen Künstler, dessen Zeit unbekannt ist, mit dem hier genannten identifizieren sollen, zumal es auch einen Maler desselben Namens, Zeitgenossen des Apelles (Plin. XXXV 107), gab. Brunn I 522 hält den hier genannten, der die Statue eines Chiers fertigte, mit dem der Inschrift von Chies für identisch; dass er mit dem bei Plin. genannten identisch sei, hält Gurlitt (der S. 369 unsern Theomnestos nach 150 v. Chr. ansetzt) 419 A. 31 für unwahrscheinlich. Hyde 55, der es für erwiesen hält, dass Theomnestos Zeitgenosse des Apelles gewesen sei, setzt den Ageles darnach Ol. 115—120 (320—300) an.
- S. 493,18. Das Epigramm auf der Bildsäule des Kleitomachos, das von Alkaios aus Messenien herrührt, findet sich Anth. Pal. IX 588; es feiert seine Siege und nennt zum Schluss seine Heimat Theben und seinen Vater Hermokrates. Zu vgl. ist über ihn auch Ael. v. h. III 30. Plut. quaest. conv. VII 7 p. 710 E. Der Artikel des Suid. Κλειτόμαχος ist ein verworrener Auszug aus Paus.
- S. 494,4. Über Kapros s. V 21,10 mit S. 424, und unten § 10 und Cap. 16,1.
- S. 494,7. In der Ordnung der Spiele folgte das Pankration auf den Faustkampf, so auch im Oxyrhynchos-Papyros. Dass dem Kleitomachos im Faustkampfe der von Ptolemaios Epiphanes abgesandte Faustkämpfer Aristonikos gegenüberstand, den der König eigens geschickt habe, damit der Ruf des Kleitomachos in dieser Kampfart vernichtet werde, und dass Kleitomachos in der Tat Mühe hatte, den Sieg zu erringen, berichtet Polyb. XXVII 7 a. Wunderer Philol. LVII 1 ff. u. 649 stellte die Vermutung auf, dass die im Nationalmuseum in Rom befindliche Bronzestatue eines sitzenden Faustkämpfers den Kleitomachos darstelle, wie er an das zuschauende Publikum jene Anrede halte, von der Polybios a. a. O. erzählt; doch hat diese Deutung keine Zustimmung gefunden, da der Dargestellte anscheinend nicht sprechend, sondern schwer Atem holend gedacht ist, auch das Sitzen der Situation des Kleitomachos nicht angemessen ist.
- S. 494,11. Das aus pentelischem Marmor hergestellte Bathron der Statue des Epitherses ist südlich vom Zeustempel wieder aufgefunden worden und trägt die Inschrift: 'Ο δημος ὁ Ἐρυθραίων | Ἐπιθέρση Μητροδώρου, | νικήσαντα ἄνδρας πυγμήν | 'Ολύμπια δὶς καὶ τὴν περίοδον. | Πυθόκριτος Τιμοχάριος

'Ρόδιος ἐπόησε; s. Dittenberger A. Z. XXXVII 54 N. 229. Loewy 141 N. 176. Inschr. v. Ol. 315 N. 186; vgl. Hirschfeld Z. f. ö. G. XXXIII 76. Förster II 10 N. 510. Paus. entnahm alle seine Angaben der Inschrift, auch dass Epitherses Periodonike war, was er nur etwas näher ausführt; ob er mit Recht das ursprünglich nur zu 'Ολύμπια gehörige δίς auch auf die Siege bei den Pythien, Nemeen und Isthmien bezog (so auch Förster a. a. O.), möchten wir bezweifeln. Nach dem Charakter der Buchstaben gehört die Inschrift in das Ende des 3. oder den Anfang des 2. Jahrh. v. Chr.; auf dieselbe Zeit führen die Untersuchungen, die von Loewy 127 ff. Schumacher Rh. M. XLI 223. Hiller v. Gärtringen Wochenschr. f. kl. Philol. 1893 Sp. 856 und A. Jb. LX 40 und Dittenberger-Purgold a. a. O. unter Anknüpfung an Künstlerinschriften mit den Namen des Pythokritos und seines Vaters über die rhodische Künstlerfamilie, zu der Pythokritos gehört, geführt worden sind. Darnach setzt Hyde 55 den Sieg des Epitherses zwischen Ol. 144 u. 147 (204-192). Zum Namen Έπιθέρσης vgl. Usener Wiener SB. CXXXVII, III 49, der Mionnet Suppl. VI 220 N. 950 heranzieht.

- S. 497,14. τὸ δημόσιον, statt des erwarteten δημοσία die Apposition, vgl. IX 1,1 Βοιωτοί δὲ τὸ μὲν πᾶν ἔθνος.
- S. 497,15. δλίγφ τι sagt Pausanias, aber meist πολλφ τινι, s. krit. App. zu I 21,2.
- S. 494,17. Kephallenia war eine Tetrapolis, bestehend aus Same, Pronnoi, Krane und Pale; nach letzterer Stadt heisst die von der NW-Ecke der Insel gegen Süden vorgeschobene Landzunge, das Gebiet der alten Pale, noch heut Paliki. Vgl. Bursian II 371, und über die Ruinen von Pale ebd. 377. Strabo X 456 berichtet, Hellanikos halte abweichend von Homer Kephallenia für identisch mit Dulichion, nach Andron gehöre Dulichion zu Kephallenia, und Pherekydes glaube, dass Homer unter Dulichion Pale verstehe, s. hierüber Oberhummer Akarn. 22 f., der darauf aufmerksam macht, dass an der Nordküste von Kephallenia, Ithaka gegenüber, ein Hafen Dolicha sich finde, der zur Herstellung eines modernen δήμος Δολιχίων Anlass gegeben habe. In Wirklichkeit ist Dulichion der Name Kephallenias vor der dorischen Wanderung, s. die Ausführungen Dörpfelds A. Jb. XVII 106f.
- S. 494,19. Über Archidamos, Sohn des Agesilaos, vgl. III 10,3 ff.; über Bildsäulen desselben Furtwängler Meisterw. 550 Anm.
- S. 494,20. Von den Basen der hier erwähnten Statuen des Demetrios und Antigonos sind Reste erhalten; auf der einen steht die Inschrift ['0] δᾶμος ὁ Βυζαντ[ίων] | [βα]σιλῆ 'Αντίγονον, auf der anderen ['0] δᾶ[μος ὁ Βυ]ζαντίων | |βα]σιλ[ῆ Δαμ]άτριον; s. Dittenberger A. Z. XXXV 38 N. 36 und Syll. Inscr. Gr. '2 171. Inschr. v. Ol. 429 N. 304 u. 305. Wie aber Dittenberger Purgold aus einem ebenfalls in Olympia gefundenen Bruchstück eines Ehrendekretes der Byzantier für die Könige Antigonos und Demetrios aus dem Jahre 306 v. Chr. (Inschr. v. Ol. 83 N. 45) nachweisen, irrte sich Paus., als er in dem hier dargestellten Antigonos den Sohn des Demetrios Poliorketes sah; aus dem Dekret geht vielmehr hervor, dass

Antigonos der ältere von beiden war, also Antigonos der Einäugige, der Vater des Demetrios Poliorketes, dargestellt war. Damit wird die Vermutung von Hicks Greek histor. Inscr. N. 166, die Byzantier hätten das Denkmal dem Antigonos Gonatas für seinen Sieg über die Gallier in Thrakien (276 v. Chr.) gesetzt, hinfällig.

S. 494,22. Von Eutelidas berichtete Paus. bereits V 9,1; auch Iul. Afr. nennt ihn als Sieger im Pentathlon der Knaben Ol. 38 (628); ferner Philostr. gymn. 12 p. 268,5; und über die Aufhebung des Pentathlons der Knaben Plut. qu. couv. V 2 p. 675 C. Schubart Übers. 455 A. 36 vermutet, es sei das Standbild vielleicht das älteste in Olympia gewesen; da aber Paus. Cap. 18,7 die ersten Siegerstatuen Ol. 59 u. 61 (544—536) ansetzt, so musste dem Eutelidas die Statue erst lange nach seinem Tode gesetzt sein, und zwar, wie Brunn SB. der bayer. Akad. 1880, I 477 meint, nicht von Verwandten, sondern von den Lakedaimoniern von Staatswegen. Dagegen hält Hyde 56 die Statue für ein zeitgenössisches Werk, also wirklich für die älteste aller Siegerstatuen, die früher auf der Area des Zeustempels gestanden habe und bei dessen Erbauung hierher versetzt worden sei.

S. 495,4. Die erste Statue des Areus hatte Paus. Cap. 12,5 erwähnt. Sie war ihm von den Eleiern geweiht worden, dagegen die hier erwähnte von Ptolemaios Philadelphos, wie aus Inschr. v. Ol. 433 N. 308 hervorgeht. Hyde 45 erklärt daraus auch die Nähe der Statue des Ptolemaios Soter (unten Z. 8), die vermutlich ebenfalls von Ptolemaios Philadelphos errichtet worden sei.

S. 495,9. Über Kapros s. oben § 4 und V 21,10; über Paianios unten Cap. 16,9. Furtwängler Ergebn. Textbd. IV 11 meint, dass ein bei der südlichen Altismauer gefundener Bronzefuss zu der einen der beiden Kapros-Statuen gehört habe, worin ihm Hyde 56 zustimmt.

Cap. XVI.

Die Aufzählung der Athletenstandbilder wird fortgesetzt. Standbild des Timon, von Hellas und Elis. Der Hippios wird von Hadrian in den nemeiischen Winterspielen wieder eingeführt. Bildsäulen von Eleiern, die keine Kämpfer waren. Die Säule des Deinosthenes.

S. 495,17. Das Standbild des Anauchidas hatte Paus. schon oben Cap. 14,11 erwähnt; daher nahm Siebelis hier eine Lücke an, und meinte Schubart Z. f. A. IX 297, es seien dem Paus. seine Notizen durcheinander geraten. Kalkmann 88 f. meint, es sei hier Anauchidas nur als

Parallele zu dem ebenfalls elischen Knabensieger Pherenikos eingeschoben. Gurlitt 425 nimmt an der Erwähnung zweier Statuen derselben Persönlichkeit in der Altis keinen Anstoss, da dies öfters vorkomme, wird aber wie Kalkmann zur Annahme einer einzigen Statue des Anauchidas bestimmt durch V 27,12, wo der Standort des Weihgeschenkes der Mendaier bezeichnet wird mit παρά τὸν Ἡλεῖον Ἁναυχίδαν. Er glaubt daher, dass der Name an der einen oder andern Stelle, wahrscheinlich aber hier Cap. 16,1, verderbt sei. Dagegen erklärt Hyde 56 f. die abermalige Erwähnung dadurch, dass Paus. im Gegensatz zu den οὐχ ἄνευ μεγάλων πόνων καὶ ἰσχυρᾶς ταλαιπωρίας errungenen Siegen des Kapros die leichten Knabensiege des Anauchidas und Pherenikos anführe, was freilich recht töricht erscheinen muss, da Paus. ja auch sonst genug Knabensiege namhaft macht; doch seien solche nineptiae" bei Paus. nicht verwunderlich. Wir halten diesen Ausweg nicht für glücklich, zumal die Ausdrucksweise: είσι δε είχονες εν 'Ολυμπία καί 'Aναυγίδα και Φερενίκω nicht dazu passt: die beiden werden hier genannt, weil sie wie Gorgos, Kapros und dann wieder die nachher genannten Eleier waren. Auch wäre es seltsam, wenn Paus. die Statue des Pherenikos, die nach Hydes Meinung garnicht hier aufgestellt war, nur so beiläufig erwähnt, dagegen an der Stelle, wo sie wirklich stand, übergangen hätte.

- S. 495,19. Zu Eurydamas vgl. X 16,4.
- S. 495,20. Statuen des Antigonos (wahrscheinlich des Einäugigen, des Vaters von Demetrios Poliorketes) und des Seleukos sind schon oben Cap. 11,1 erwähnt worden; doch sind die hier angeführten allem Anschein nach andere.
- S. 495,22. διὰ τὴν Δημητρίου άλωσιν, Demetrios ergab sich dem Seleukos im Jahr 285, vgl. I 10,2. 16,1. Plut. Demetr. 49 f. Iust. XVI 2,6.
- ebd. Über Timon s. V 2,5, wo auch ein Stück des Epigrammes der Statue mitgeteilt ist. Hyde 57 setzt den Sieg Ol. 146 oder 147 (196 oder 192) an.
- S. 496,2. xatà tà aὐtà 'Ηλείοις τοῖς ἄλλοις εἴργετο, s. zu S. 257,7, vgl. V $2,\ 2-5$. VI 3,9.
- S. 496,4. Dieser Feldzug gehört zu den Kämpfen der Aitoler gegen Demetrios II; es hatten also damals die Eleier den Schutz von Naupaktos auf sich genommen, vgl. Niese a. a. O. II 273 Anm. 4.
- S. 496,6. Diese beiden Gruppen, Hellas, den Antigonos (Doson oder Epitropos, als Vormund des Philippos) und den Philippos, Sohn des Demetrios II, bekränzend, und Elis, den Demetrios Poliorketes und den Ptolemaios Lagu bekränzend, waren offenbar als Gegenstücke gedacht. Personifizierung von Landschaften und ganzen Ländern finden wir in der griechischen Kunst schon frühzeitig; so hatte Panainos, wie V 11,5 erwähnt, Hellas und Salamis auf den Thronschranken des Zeus von Olympia dargestellt; vgl. dazu oben S. 345. Euphranor bildete eine Kolossalgruppe von Hellas und Arete; und auf der bekannten Dareiosvase in Neapel erscheinen Hellas und Asia als ideale Frauengestalten. Vgl. Purgold,

Archaeol. Bemerk. zu Claudian und Sidonius (Gotha 1878) 13. Drexler bei Roscher I 2027.

- S. 496,6 ff. Dem von Antigonos Doson gestifteten hellenischen Bund, zu dessen ἡγεμών er ausgerufen wurde, traten die Eleier zwar nicht bei, es bezeugt aber die Zusammenstellung der beiden Gruppen, dass auch ihnen seine Politik willkommen war. Den Demetrios I zu ehren hatte Elis insofern Veranlassung, als er die Herrschaft des Kassandros im Peloponnes gebrochen hatte; es ist sicher, dass damals (a. 303) auch die Eleier zu ihm übertraten.
 - ebd. τὸν ἐπιτροπεύσαντα Φιλίππου, dagegen VII 7,4 ἐπιτροπεύων Φίλιππον.
- S. 496,10, Gürlitt 420 A. 36 vermutet, dass Aristeides den Sieg im εππιος δρόμος der Knaben zu Nemea nach der Wiedereinführung dieser Kampfart durch Kaiser Hadrian (vgl. Krause Pyth., Nem. und Isthm. 136 ff.) gewonnen habe; doch liegen bestimmtere Anhaltspunkte dafür nicht vor, zumal wir nicht wissen, wann der εππιος δρόμος bei den Nemeien und Isthmien ausser Gebrauch gekommen war.
- S. 496,12. Der δρόμος ΐππιος ist nicht ein Pferderennen, auch nicht, wie Schubart in der Übersetzung meint, ein Rennen in der Rossbahn, sondern eine Art des Wettlaufs, bei der 4 Stadien zu durchlaufen waren, der also so lang ist, wie zwei δίαυλοι, vgl. Eur. Electr. 824: θᾶσσον . . . ἢ δρομεὺς δισσοὺς διαύλους ἵππίους διήνυσε. Hesych. v. ἵππιος δρόμος; s. Boeckh Kl. Schr. VI 394.
 - S. 496,14. Zu den Winter-Nemeien vgl. II 15,3.
- S. 496,17. Die ήμεροδρόμοι, Botenläufer, konnten sehr gewaltige Entfernungen in kürzester Frist zurücklegen. Philonides, der Läufer Alexander d. Gr., lief nach Plin, VII 84 die 1305 Stadien von Sikvon nach Elis in einem Tage; nach II 171 waren es 1200 Stadien (222 km), die er in 9 Stunden zurücklegte; dann habe er denselben Weg wieder zurückgemacht und sei öfters schon um die dritte Nachtstunde (Abends 9 Uhr) zurückgewesen; diese Nachricht ist freilich ganz unglaublich. Krause bei Pauly III 1125 vermutet, Philonides sei Sieger im Wettlauf zu Olympia gewesen; doch davon sagt Paus. nichts. - Der Basisblock der Statue des Philonides ist in der SW-Ecke der Altis aufgefunden worden; er trägt die Inschrift: Β[α]σιλέως 'Αλε[ξάνδρου] | ήμεροδρόμας καὶ | βηματιστής τῆς 'Ασίας | Φιλωνίδης Ζωίτου Κρης | Χερσονάσιος ανέθηκε | Διλ 'Ολυμπίοι; s. Dittenberger A. Z. XXXVII 139 N. 275 und Syll. Inscr. Gr. 116. Inschr. v. Ol. 403 N. 276. Wir erfahren aus der Inschrift, dass Philonides auch Bematistes war, d. h. er hatte die Aufgabe, durch Abschreiten von Strassen die Entfernungen einzelner Orte voneinander festzustellen, vgl. Polyb. III 39,8; XXXIV 12,1. Plin. VI 61 u. VII 11 nennt sie itinerum mensores; andere Bematisten Alexander d. Gr. waren Baiton und Diognetos (Plin. ebd. Ath. X 442 B.). Vgl. Schwartz bei Pauly-Wissowa III 266 f. Über die Form ήμεροδρόμας, statt deren Paus. ήμεροδρόμος setzt, s. Dittenberger-Purgol d a. a. O., ebenso über die Nebeneinanderstellung der beiden Ethnika im gleichen Kasus, wofür noch andere Belege beigebracht werden. Der Fundort der Basis entspricht, wie aus der Lage der vorher erwähnten Statuen des Antigonos

und Demetrios und der gleich nachher genannten Statue des Leonidas hervorgeht, dem ursprünglichen Standort. Von einer identischen Inschrift ist ein Fragment im Norden der byzantinischen Kirche gefunden worden (Inschr. v. Ol. 403 N. 277); die Wiederholung erfolgte, nach der Vermutung der Herausgeber, weil die ursprüngliche Aufschrift entweder durch Auffüllung des Terrains oder durch Verlegung des Weges nicht mehr genügend sichtbar war.

ebd. Die von hier (Statue des Brimias) bis zum Schluss der ersten ἔφοδος (Ende von Kap. 16) genannten Statuen versetzt Hyde 68 vor die Westfront des Zeustempels.

- S. 496,18. Von der Statue des Leonidas ist die Basis vor dem östlichen Ende der Nordfront des Leonidaions verbaut aufgefunden worden (vgl. Treu A. M. XIII 322 A. 1) mit der Inschrift 'H [πό]λ[ις ἡ Ψωφιδίων] Λεωνί[δ]ην Λεώνο[υ Νάξιον] | Διὶ 'Ολυμπίφ ἀνέ[θ]η[κεν]. Dass dieser Leonidas von Naxos identisch ist mit dem Erbauer des Leonidaions, den Paus. irrtümlich für einen Eleier hielt, s. V 19,2, hat die wiederaufgefundene Bauinschrift, die den gleichen Vaternamen und dieselbe Heimat nennt, gezeigt, s. oben S. 373 f. Jedenfalls ist die Erstellung jenes Baues die Ursache zur Weihung seiner Statue gewesen, nicht ein olympischer Sieg, wie Schubart (im Index der Ed. min. II 414) meinte, s. Förster II 30.
- S. 496,19. Die Zeit des Asamon wird durch die des Bildners Pyrilampes (S. 497,4) ungefähr bestimmt, s. oben die Bemerkungen zu Cap. 3, 13 u. 15,1.
- S. 497,1. Die Zeit des Nikandros wird durch die des Bildners Darppos (S. 497,3) bestimmt, der ein Sohn des Lysippos war, s. oben Cap. 12,6.
- ebd. Νεμείων δὲ ἀναμὶξ ἐπὶ δρόμφ νίχας ξξ ἀνηρημένος, wenn die Lesart richtig ist, so hat man an die verschiedenen Arten des Wettlaufs zu denken; indessen hat die Vermutung von Schubart, dass καὶ Ἰσθμίων vor ἀναμίξ ausgefallen sei, viel für sich, da, wo ἀναμίξ vorkommt, Paus. die Dinge, die zusammengestellt werden, ausdrücklich namhaft macht, also hier statt ἐπὶ δρόμφ vielmehr die Angabe der betreffenden Wettläufe, die zusammengerechnet werden, erwartet wird, vgl. VI 11, 5. X 7,1. 25,2. 38.9 und für die Einschiebung, die Schubart vorschlägt, VI 4,2.
- S. 497,4. Eualkidas ist von Simonides mehrfach besungen worden, s. Frgm. 9 (Bergk PLG III 391). Nach Her. V 102, der ihn στεφανη-φόρους ἀγῶνας ἀναραιρηχώς neunt, fiel er als Anführer der Eretrier während des ionischen Aufstandes in der Schlacht bei Ephesos, 499 v. Chr.; vgl. Förster II 3 N. 142a. Mit Hyde 58 die Identität dieses herodoteïschen Eualkidas mit dem hier genannten zu leugnen, scheint uns kein Grund vorzuliegen.
- ebd. Hy de 58 vermutet, dass das Basisstück mit Resten eines Epigrammes Inschr. v. Ol. 311 N. 183 zur Statue des Seleadas gehört habe, indem er in dem Rest Σελε, den Dittenberger zu Σέλευχος ἐποίησεν ergänzt, den Anfang von Σελεάδας . . . Λακεδαιμόνιος erkennt. Da der Charakter der Inschrift auf das 3. Jahrh. v. Chr. weist, so setzt er den Sieg des Seleadas zwischen Ol. 120 und 145 (300—200).

S. 497,5. Σελεάδα δὲ ἀνδρῶν πάλης, ἀνδρῶν hängt von νίκαι ab, nicht von πάλης, vgl. VI 6,3.

S. 497,6. Wegen des von Polypeithes dedizierten kleinen Wagens, worin Hyde 58 f. ein Denkmal ältester Art erblickt, wie die Pferde des Pheidolas (Cap. 13,9) und Krokon (14,4), der Wagen des Euagoras (10,8) u. a., nimmt er auch für Polypeithes frühe Zeit an, etwa Ol. 68—70 (508—500); er glaubt sogar in einem Inschriftstück (Inschr. v. Ol. 647 N. 632) den Rest der Dedikationsinschrift von Polypeithes und Kalliteles entdeckt zu haben, weil über der Inschrift ein erheblicher leerer Raum ist, der für ein Relief Platz gewährte. Allein von einem Relief, wie Hyde meint (noch weniger einem Bronzerelief, für das der Platz dagewesen wäre), ist hier gar nichts gesagt: das Denkmal bestand in einer Stele, auf der ein kleiner Wagen und die Statue des Kalliteles standen.

S. 497,9. Hyde 59 nimmt an, dass die Statuen des Lampos und des andern Eleiers vor 219 v. Chr., in welchem Jahre Psophis nach Polyb. IV 70 von den Achaiern erobert wurde, von den Psophidiern geweiht worden sei.

S. 497,12. Von einer etwas südlich vom Westrande der byzantinischen Kirche gefundenen Basis, welche die Inschriftreste trägt [....ἐ|πο[(] [-] [τ]] [τ] 'Aργείος | [.... ο]ι ἀ[νέ]θηκαν, hat Purgold A. Z. XXXIX 85 N. 387 vermutet, dass sie zu der von Andreas aus Argos gefertigten Statue des Lysippos von Elis gehört habe; vgl. Loewy 27 N. 32. Inschr. v. Ol. 647 N. 632. Anlass zu dieser Vermutung gab, abgesehen davon, dass es sich um das Werk eines argeiischen Künstlers handelt, die Tatsache, dass der Weg des Paus. von dem Anathem des Philonides an der Statue des Leonidas von Naxos vorbei zu dem Gespann des Glaukon von Athen (unten § 9) führt und zwischen den beiden letzten Werken, wo eben der in Rede stehende Stein gefunden worden ist, nur ein Werk eines argeiischen Künstlers, eben des Lysippos, erwähnt wird, und man doch glauben sollte, dass Paus. ein so altes Denkmal (es fällt in den Anfang des 5. Jahrh. v. Chr., s. Inschr. v. Ol. 392 und 647) nicht übergangen habe. Allein schon Gurlitt 421 A. 37 lehnte die Beziehung der Inschrift auf den Bildhauer Andreas ab, und eingehender noch Dittenberger-Purgold a. a. O.: denn erstens passt die Orthographie der Inschrift nicht zu einem Eleier und ihre Fassung nicht zu einem Siegesdenkmal, und sodann erfahren wir aus einer andern in Olympia gefundenen Inschrift, dass der Bildhauer Andreas von Argos (oder Kaunos, nach einer Inschrift des Capitols, s. Kaibel im Hermes XXII 155; die Brüder waren vermutlich in beiden Städten Bürger, vgl. oben S. 558 zu S. 466,15) in der ersten Hälfte des 2. Jahrh. v. Chr. tätig war, indem er die Statue des Q. Marcius Philippus (Consul 176 u. 169) anfertigte, s. Loewy 310 N. 475. Inschr. v. Ol. 441 N. 318 und vgl. dazu Kaibel a. a. O. 154,3. Gurlitt 370. Förster II 10 N. 515. nun nicht neben diesem Andreas noch einen älteren gleichnamigen und ebenfalls argeiischen Künstler annehmen, so muss die Beziehung der verstümmelten Inschrift auf die Statue des Lysippos aufgegeben werden.

S. 497,14. Die von Paus. erwähnte Stele, die bei der Statue des

Deinosthenes stand, ist in zwei Stücken wieder aufgefunden worden, das eine östlich von der Apsis der byzantinischen Kirche, das andere im Hofe der Palaistra. Die Inschrift darauf lautet: Δειν[οσ]θ[ένης] | Δε[ι]νοσθέ[ν]εο[ς] Λα | χεδαι[μό] γιος τῶ | ι Διὶ '0[λ] υμπίωι | ἀνέθ[ηχ]ε, '0λύμπια | γιχάσας στάδιον. | [ἀπ]ὸ τᾶσδε τᾶς στά λας ελ Λακεδα (μονα έξακάτι οι τριάκοντα, ἀπ |ὸ τᾶς δὲ ποτ τά ν πράταν στά λαν τριάχον τα; s. Purgold A. Z. XXXIX 87 N. 389. Cauer Delectus' 11 N. 26. Inschr. v. Ol. 295 N. 171. Nach Iul. Afr. (wo der Name in Δημοσθένης korrumpiert ist, s. Rutgers 116) und Diod. XIX 17.1 (wo der Name in Δεινομένης entstellt ist) siegte Deinosthenes Ol. 116 (316 v. Chr.). Was Paus. weiter bemerkt, hat er offenbar aus der Inschrift geschöpft; er giebt aber nicht 630 Stadien an, wie diese, sondern 660. Purgold a. a. O. schob das auf eine Verderbnis des Textes; Curtius A. Z. XXXIX 93 glaubte, die Zahl sei aus der Addition der beiden angegebenen Entfernungen hervorgegangen; die "erste Stele" könne aber nicht talabwärts vom Alpheios gesucht werden, weil sich da kein Punkt finde, der als Ausgangspunkt einer nach Sparta gerichteten Strasse angenommen werden könnte, sie müsse also flussaufwärts gelegen haben, etwa dort, wo der Partheniabach dem Burghügel von Phrixa gegenüber in den Alpheios mündet (Curtius Pelop. II 50). Bei dieser Addition, die Hirschfeld A. Z. XL 103 A. 2 als "töricht", Schubart Jb. f. Ph. CXXVII 471 milder als "irrig" bezeichnete, müsste Paus. die 30 Stadien von der Altis zur ersten Stele flussaufwärts, die doch schon in den 630 enthalten waren, doppelt gezählt haben. Eine andere Deutung gab Brunn Jb. f. Ph. CXXIX 23, indem er das zweite τᾶσδε der Inschrift auf Lakedaimon bezog und unter Hinweis auf Thuc. V 18,10, wonach das Amyklaion bei Lakedaimon zur Aufstellung von Stelen auch sonst benutzt wurde, annahm, mit der πράτα στάλα sei eine im Amyklaion aufgestellte gemeint, da zwar Amyklai nach Polyb. V 19,2 nur 20 Stadien von Sparta lag, aber vom Theater in Sparta bis zur Stätte des Amyklaion (heut Slavochori, s. Bd. I 808) etwa 30 Stadien sind (nach Curtius Pelop. II 245). Diese Deutung fand Billigung bei Gurlitt 163 A. 6. Förster I 29 N. 403. Kirchner bei Pauly-Wissowa IV 2395 und Dittenberger-Purgold a. a. O. 298, die nur, zur Aufrechthaltung derselben, in der Inschrift τας δè anst. τασδε lesen. - Die Frage, was überhaupt den Deinosthenes veranlasste, Wegemasse auf dieser Stele mitzuteilen, beantwortet Curtius a. a. O. dahin, er werde ein Hemerodromos oder Bematist, wie Philonides u. a., und bei der Wegmessung selbst beteiligt gewesen sein, da solche Vermessungen damals nicht nur in Asien, sondern auch in Griechenland vorgenommen wurden (vgl. Plin. II 65. Suid. v. Διχαίαργος); und ein anderer Grund dafür wird sich auch schwerlich annehmen lassen.

S. 497,17. Es ist bemerkenswert, dass Paus. nach seiner Gewohnheit auch hier die kleinere Zahl der grösseren vorausschickt, während in der Inschrift, die er vor Augen hatte, umgekehrt die grössere voransteht.

S. 497,18. Die Zeit des Olympioniken Pyttalos wird durch die des Bildners Sthennis (S. 498,2) ungefähr bestimmt; vgl. über dessen Zeitalter vornehmlich Preuner Delphisch. Weihgesch. 102f., und mit Rücksicht auf Inschriften von Oropos (Inscr. Gr. sept. I 279) Dörrbach de Oropo et Amphiar. sacro 146. Plin. XXXIV 51 setzt Sthennis in Ol. 113 (328); nach einer athenischen Inschrift (Loewy 63 N. 83) arbeitete er zusammen mit Leochares, den Plin. Ol. 102 (372) ansetzt; seine Tätigkeit wird also schon etwas früher begonnen haben, vgl. Brunn I 387. 391. Paus. bezeichnet den Sthennis, wohl nach der Inschrift auf der Statuenbasis, als Olynthier; dagegen bezeichnet sich auf einer Weihinschrift aus Athen (Loewy 370 N. 541) ein Sthennis als Διομειεύς, auf einer Inschrift aus Oropos (Loewy 83 N. 103 a, s. auch S. 384) Sthennis als Künstler als 'Adnyaios; Benndorf Z. f. d. öst. G. XXVI 741 ff. nimmt daher an, der Künstler habe nach Zerstörung seiner Vaterstadt durch Philipp (348 v. Chr.) mit andern flüchtigen Olynthiern das athenische Bürgerrecht erhalten. In diesem Falle müsste demnach die Statue des Pyttalos vor 348 entstanden sein. Andererseits giebt die erwähnte Inschrift von Oropos an, dass der Athener Sthennis eine Statue für den König Lysimachos fertigte, der den Königstitel erst seit 306 führte; die Tätigkeit des Sthennis hatte also vor 348 begonnen und bis nach 306 gedauert, was Frazer IV 53 (zu Cap. 17,5) für möglich, aber nicht sehr wahrscheinlich erklärt. Doch ist wohl noch unwahrscheinlicher, dass es im 4. Jahrh. zwei Künstler mit dem seltenen Namen Sthennis gegeben habe, einen Olynthier und einen Athener; zumal wir aus den Inschriften, die letzteren betreffen, lernen, dass sein Vater Herodoros hiess (Loewy 384 N. 103 a) und er selbst wieder einen Sohn gleichen Namens hatte (ebd. N. 112 a); auch vermutet Loewy (S. 370), dass bei Tatian adv. Gr. 53 der als Olynthier und als Zeitgenosse des Praxiteles genannte Künstler Herodotos eben Herodoros war. Ob man nun, wie Loewy meint, infolge dieser Identifizierung die obere Zeitgrenze (vor 348) herabrücken muss, bleibt eine offene Frage. Denn notwendig scheint es nicht, dass die olympischen Siegerstatuen, auf denen sich Sthennis als Olynthier bezeichnete, noch vor 348 fallen, da Sthennis sich auch nachher wol noch nach seinem Heimatorte benennen konnte; Hyde 60 meint sogar, Paus. könne das Ethnikon des Künstlers sehr leicht aus einer andern Quelle als der Inschrift entnommen haben. Nun wollte zwar Rayet Rev. des étud. Gr. II 100 das Schiedsgericht des Pyttalos zwischen Eleiern und Arkadiern ins Jahr 362 verlegen; dann würde sein Knabensieg etwa Ol. 99 (384) fallen; doch ist Rayets Ansatz, wie Preuner a. a. O. darlegt, nicht begründet (vgl. Hyde 60), da damals die Zwistigkeiten zwischen den beiden Staaten so ernster Natur waren, dass sie kaum ein einzelner Privatmann eines anderen Staates hätte beilegen können, und ein solches Schiedsgericht auch nicht zum Bericht des Xenoph. Hell. VII 4,33 stimmt. In anbetracht von alledem setzt Hyde die Siege des Pyttalos und des Choirilos, der auch von Sthennis dargestellt war, zwischen Ol. 108 u. 119 (348-304). S. 498,3. Paianios siegte, wie aus Cap. 15,3 u. 10 hervorgeht,

S. 498,3. Paianios siegte, wie aus Cap. 15,3 u. 10 hervorgeht, Ol. 141 (216 v. Chr.), in der folgenden Ol. wurde er selbst von Kapros besiegt. Die Basis seiner Statue ist in der Apsis eines frühbyzantinischen Baues hinter dem südlichen Teil der Echohalle vermauert gefunden worden; die Inschrift lautet Παιάνιος Δαματρίου Ήλεῖος, s. Purgold A. Z. XL 195

N. 438. Inschr. v. Ol. 307 N. 179. Über die Form 'Ηλειος (als älteste sicher datierbare des gemeingriechischen Vokalismus) neben Δαματρίου s. die Bemerkungen von Dittenberger-Purgold ebd. Die Statue stand, wie der Zusammenhang lehrt, ursprünglich im SW der Altis. Vgl. auch Förster II 8 N. 471. — Nach Cap. 15,10 hatte Paianios bei den Pythien einmal im Faustkampf der Knaben und dann an einem Tage im Ringen und im Faustkampf der Männer gesiegt. Hier, wo sich Paus., wie der Artikel τάς erkennen lässt, auf seine vorhergehende Angabe zurückbezieht, spricht er nur von zwei pythischen Siegen, rechnet also entweder den Knabensieg nicht mit oder zählt die beiden am gleichen Tage errungenen Siege für einen. Die Inschrift zeigt auch, dass er hier sich noch anderer Quellen bediente als epigraphischer.

S. 498,5. Glaukon, der Sohn des Eteokles, spielte zusammen mit seinem Bruder, dem Feldherrn Chremonides (nach dem der sog. chremonideische Krieg 266-263 benannt ist), eine wichtige politische Rolle in Athen; nach der Einnahme Athens durch Antigonos I lebten die Brüder am Hofe Ptolemaios' II. Vgl. Droysen Gesch. d. Hellenism. III 1,226. Förster II 8 N. 446. v. Wilamowitz Antigonos v. Karystos 225. — Von der Basis seines Weihgeschenks sind im NW der byzantinischen Kirche zwei Blöcke wieder aufgefunden worden, mit der Inschrift Διλ 'Ο [λυμπίω Γλαύ]χων 'Ετεοχλέ[ους] 'Αθηναίος, s. Purgold Arch. Ztg. XXXIX 88 N. 390. Inschr. v. Ol. 305 N. 178; dazu Köhler A. M. IX 53. Nach den Dimensionen der Basis war das Gespann unter Lebensgrösse, auch war Glaukon anscheinend nicht selbst mit dargestellt. Dagegen hatte Ptolemaios III Euergetes eine Bildsäule des Glaukon in Olympia aufstellen lassen, von deren Basis Fragmente nebst Inschrift aufgefunden worden sind, s. Dittenberger A. Z. XXXVII. 54 N. 231 Inschr. v. Ol. 419 N. 296 und die Bemerkungen von G. Hirschfeld Z. f. d. ö. G. XXXIII 170. -Die Zeit des olympischen Sieges steht nicht fest; Hirschfeld nimmt dafür die Zeit seines Aufenthalts in Aigypten an, also nach 263, aber vor 247/6, dem Todesjahr des Ptolemaios II Philadelphos; denn da Ptolemaios Euergetes in der Inschrift die Verdienste Glaukons um seinen Vater Philadelphos preist, so scheint er nur diesem, nicht aber auch jenem, gedient zu haben. Weiter zieht Hyde 61 die Grenze, nämlich Ol. 128-137 (268-228).

Cap. XVII.

Pausanias beginnt die zweite Ephodos vom Leonidaion aus. Aufzählung einer Reihe von Bildsäulen, u. a. derjenigen des Wahrsagers Eperastos aus dem Geschlecht der Klytiden, die sich von Melampus ableiten, und der des Leontiners Gorgias.

S. 498,7. Hiermit hat Paus. seine erste εφοδος vollendet und beginnt nun die zweite, die Cap. 17 u. 18 umfasst und vom Leonidaion bis

zum grossen Zeusaltar führt; Hirschfeld (s. die Zitate zu Cap. 1,2) liess diesen Weg durch das SW-Thor südlich von der Terrassenmauer, nach N umbiegend, bei der Ostfront des Zeustempels vorbei wieder zum grossen Zeusaltar gehen. Scherer, mit dem Flasch übereinstimmt, weicht von diesem Wege ab; allein da er noch das Leonidaion im SO der Altis suchte, ist seine Hypothese durch die Tatsachen überholt und widerlegt. Dörpfeld vermutet, Paus. spreche deshalb von seiner ersten ἔφοδος ἐν τῆ Αλτει, weil der neue Weg, den er nehmen wolle, ausserhalb der Altis belegen sei, was Hyde 68 f. mit dem Hinweis ablehnt, dass Paus. sehr häufig Ortsangaben, die durchaus selbstverständlich und daher überflüssig sind, trotzdem hinzufügt. Hyde selbst nimmt Anstoss an den Worten ἀφικέσθαι τῆ δεξιζ, indem mit diesem "zur Rechten" weder ein Gebäude gemeint sein könne (womit er gewiss Recht hat), noch die rechte Seite des Paus. selbst, wie fast alle Erklärer meinen, da doch niemand etwas, was eben noch zu seiner Linken war, nunmehr, wenn er sich umdreht, als rechts befindlich bezeichnen könne. Daher schlägt Hyde eine Umstellung der Worte ἐν τῆ δεξια vor, indem er schreibt: τοσάδε έστί σοι έν τη δεξια των ανηχόντων ές μνήμην. Wir halten diesen Ausweg für unnötig. Vom Leonidaion bis zum Zeusaltar gab es vermutlich zwei Wege, je nachdem man beim SW-Thor links (nach der Westfront des Zeustempels zu) oder rechts (im S der Terrassenmauer) ging; letzteren schlug Paus. ein. Dann standen freilich die von hier bis Cap. 18,6 erwähnten Statuen nicht, wie Hyde meint, vor der West- und Nordseite des Zeustempels, sondern im N vor der südlichen Altismauer.

S. 498,9. τῶν ἀνηκόντων ἐς μνήμην, gewöhnlich sagt Pausanias ἢχειν ἐς μνήμην, vgl. V 8,9. VIII 19,2. X 5,8. 32,10. 38,5 (ebenso ἢχειν ἐς λήθην VI 17,8, ἢχειν ἐς δόξαν V 18,7), dagegen ἀνήχειν ἐς θαῦμα VII 16,8 (VIII 18,4 ἢχειν), ἀνήχειν ὲς συγγραφήν I 39,3 (I 23,2 ἢχειν).

S. 498,10. Der Ringer Demokrates wird auch bei Ael. v. h. IV 15 erwähnt: obschon fussleidend, war er doch so stark, dass seine Gegner ihn nicht aus einer umschriebenen Kreislinie herausziehen konnten. Eine in Olympia gefundene Bronzetafel enthält ein Proxeniedekret der Eleier für diesen Olympioniken, der auf der Inschrift Damokrates und Sohn des Agetor heisst; s. Kirchhoff A. Z. XXXIII 183 N. 4. Cauer Delectus 2 184 N. 264. Inschr. v. Ol. 75 N. 93. Es heisst in der Inschrift, dass er sowie sein Vater in Elis πεπολιτευχώς gewesen sei, was Kirchhoff a. a. O. Förster II 7 N. 461. Kirchner bei Pauly-Wissowa IV 2068 N. 5 so auffassen, dass sie Bürger von Elis gewesen seien, Dittenberger-Purgold nur vom Aufenthalt in der Gemeinde (als Metöken) verstehen. Schrift und Stil der Inschrift verweisen sie, nach Kirchhoff, in die Zeit nach Alexander d. Gr.; Dittenberger-Purgold weisen sie dem ersten Drittel des 3. Jahrh. zu; Hyde 61 setzt den Sieg des Demokrates Ol. 120—132 (300bis 252). Der Bildhauer Dionysikles (Z. 12) ist sonst unbekannt.

ebd. Von dem Olympioniken Kriannios und dem Bildhauer Lysos (Z. 12) wissen wir sonst garnichts; Gurlitts Vermutung (S. 369), er gehöre nach 150 v. Chr., ist durch nichts zu stützen, so wenig wie Försters

Einordnung des Sieges um Ol. 162 (132 v. Chr.), s. II 10 N. 521. Doch wird Hyde Recht haben, wenn er ihn p. 61 nach Alexander d. Gr. ansetzt, da man vorher in Makedonien schwerlich einheimische Künstler vermuten könne.

- S. 498,13. Da nach Cap. 2,6 Antipatros der erste Ionier war, der eine Siegerstatue nach Olympia stiftete, so muss der Sieg des Klazomeniers Herodotos später fallen, s. Rutgers 160. Förster I 26 N. 354. Hyde 61.
- ebd. Philinos von Kos siegte nach Iul. Afr. Ol. 129 (264 v. Chr.) im Stadion, in der folgenden Olympiade eben darin zum zweiten Male. Nach Paús. (s. unten Z. 16) siegte er, abgesehen von 4 Laufsiegen bei den Pythien, 4 bei den Nemeen und 11 bei den Isthmien, in Olympia fünfmal im Lauf. Daher vermutet Förster II 6 N. 441, dass den von Afr. berichteten Siegen vielleicht einer im Lauf der Knaben voranging und zu den von Afr. berichteten Stadion-Siegen noch je einer in einer anderen Laufart dazu kam.
- S. 498,20. Die Zeit des Kallikrates wird durch die des Verfertigers der Siegerstatue Lysippos ungefähr bestimmt. Förster I 28 N. 390.
- S. 499,1. Die Statue des Alexibios war von Akestor gearbeitet; nach X 15,6 stammte dieser aus Knosos und war der Vater des Amphion. Die Schule, zu der Amphion gehört, lernen wir aus Cap. 3,5 kennen: darnach war er der Schüler des Ptolichos, s. oben S. 541 f. Brunn setzt ihn Ol. 88 (428) an; darnach würde sich als Zeit des Akestor etwa die Mitte des 5. Jahrh. ergeben, s. Förster I 17 N. 236. Robert bei Pauly-Wissowa I 1167 N. 5 u. 1948 N. 9.
- S. 499,4. Siebelis z. d. St. vermutet, dass dieser Hermesianax mit dem ebenfalls aus Kolophon stammenden gleichnamigen Elegieendichter identisch sei, worin ihm Hyde 61 beistimmt, der daher diesen Sieg Ol. 115-118 (320-308), den des Enkels Eikasios Ol. 127-135 (272-240) ansetzt; dagegen wollte Bähr bei Pauly III 1214 beide unterschieden wissen; und Facius bemerkt gewiss mit Recht zu I 9,7, dass Paus., wenn der Olympionike mit dem Dichter identisch war, dies hier zu bemerken gewiss nicht unterlassen hätte. Die Zeit dieses Siegers sowie die seines Enkels Eikasios bleibt daher ganz ungewiss, nur muss das vom xotooder Kolophonier gesetzte Denkmal des Hermesianax vor der Zerstörung der Stadt durch Lysimachos, d. h. mindestens vor 281 (vgl. Susemihl griech. Litter. I 186 A. 65), gesetzt worden sein.
- S. 499,6. ἀπὸ τοῦ κοινοῦ ist nicht mit ὑπῆρξε, sondern mit ἀνατεθῆναι zu verbinden = auf Kosten der Volksgemeinde, wie V 22,7.
- S. 499,8. Die Klytiden waren wie die Iamiden (s. zu Cap. 2,5), deren einer Tisamenos war (vgl. III 11,6, Κλυτιάδην bei Herod. IX 33 ist unechter Zusatz, darnach Roscher II 1247 zu berichtigen), und die Telliaden ein berühmtes elisches Wahrsagergeschlecht, in dem die Kunst der Mantik sich als erblicher Besitz fortpflanzte. Dass die Klytiden auf Chios (s. Haussoullier Bull. de Corr. hell. III 47-58. 242-255) eine Phratrie waren und mit dem elischen Priestergeschlecht nichts zu

tun haben, hat R. Schöll in der Satura philologica für H. Sauppe p. 170 nachgewiesen.

- S. 499,9. Die Zeit des Theotimos wird durch die Teilnahme seines Vaters Moschion am Feldzuge Alexanders gegen Dareios ungefähr bestimmt, vgl. Brunn I 418. Eine Inschrift mit dem Namen des Künstlers Daitondas ist in Delphi gefunden worden; da die Schriftzüge der Zeit Alexanders d. Gr. entsprechen, so könnte es der Sikyonier Daitondas sein, s. Schmidt A. M. V 197. Loewy 77 N. 97.
- S. 499,11. Es ist kaum möglich, dass dieser Archidamos aus Elis identisch ist mit dem Sieger aus Dyspontion, der nach Phlegon Frg. 4 (Müller FHG III 605) mit dem Viergespann Ol. 27 (672) siegte; Westermann hat hier für den ausgefallenen Namen Archidamos zu setzen vorgeschlagen, s. Förster I 4 N. 38. Kirchner bei Pauly-Wissowa II 470 N. 8. Aber handelte es sich um das Denkmal eines Siegers aus so früher Zeit, so würde das Paus. sicher nicht unerwähnt gelassen haben; vor allem aber widerspricht es der Angabe Cap. 19,7, dass die Statuen des Praxidamas Ol. 59 (544) und Rhexibios Ol. 61 (536) die beiden ältesten Siegerstatuen in Olympia wären. Vgl. auch Hyde 62.
- S. 499,13. In einem in Olympia gefundenen lebensgrossen, behelmten Marmorkopfe altertümlichen Stils (Ergebnisse Tafelbd. III 6, 1-4) und dem Reste eines Armes mit Schild (als Schildzeichen Phrixos auf dem Widder, ebd. 5-6 und Textbd. III 30 Abb. 30) wollte Treu A. Z. XXXVIII 48 Reste von dem Standbilde des Eperastos erkennen, und zwar wegen des Schildzeichens, das als Familienwappen zu fassen sei: Klytios und Melampus nämlich, die Eperastos in dem Epigramm als Ahnherrn rühmte, stammen aus demselben Geschlechte thessalischer Aioliden, wie Phrixos. Zugestimmt hat u. a. Overbeck 198. Die Einwände, die Flasch bei Baumeister 1104 V hiergegen gemacht hat (unter Zustimmung von Reisch 42 A. 1), dass nämlich die Basisinschrift des Phrixos nicht gedenke und dass die Hoplitodromen nicht mit eigenen, sondern mit offiziellen Schilden liefen, hat Treu Ergebn. Textbd. III 33 zu entkräften versucht; doch bemerkt er selbst, als viel gewichtigeren Einwand, dass aus der Epoche, in die man den Kopf aus stilistischen Gründen gerne setzen möchte, d. h. etwa Ol. 65-69 (520-500), die Namen der Sieger im Waffenlauf sämtlich bekannt sind, Eperastos aber nicht darunter ist. Treu hält daher an seiner Vermutung nicht fest, und da der Name Eperastos auch auf einem Beamtenverzeichnisse aus dem Ende des 2. oder Anfang des 3. Jahrh. vorkommt, (Inschr. v. Ol. 169 N. 84,20), so hält er es für keineswegs ausgeschlossen, dass auch der Waffenläufer gleichen Namens dieser späten Zeit angehörte. Hyde 62 ist wegen des wortreichen Schlusses des Epigrammes der Meinung, dass Eperastos nicht vor Alexander d. Gr. angesetzt werden könne.
- S. 499,17. Der Stammbaum des Melampus bei Hom. Od. XV 241 ff. weicht darin von dem hier nach andern Quellen gegebenen ab, dass als Vater des Oikles nicht Mantios, sondern dessen Bruder Antiphates genannt wird (ebenso Schol. Eur. Phoin. 173. Diod. 1V 68,5, der aber Cap. 32,3 Oikles als Sohn des Amphiaraos ausgegeben hatte; beim Schol. zu Eur.

Phoin. 133 heisst der Vater des Oikles Astakos). Ein Sohn des Alkmaion ist bei Homer nicht erwähnt, dagegen nennt er als Söhne des Mantios Polypheides und Kleitos, vgl. Schubart quaestiones geneal. histor. 117 f.

- S. 499,20. Zur Ermordung des Alkmaion s. VIII 24,8, wo auch seine Gattin Alphesiboia, die Tochter des Phegeus, genannt ist.
- S. 500,2. Die Zeit des Alexinikos bestimmt sich aus der des Kantharos, der ein Schüler des von Plin. XXXIV 51 in Ol. 121 (296) angesetzten Eutychides ist, s. oben 3,6 mit S. 542.
- S. 500,3. Das Bathron der Gorgias-Statue ist 10 m nördöstlich von der NO-Ecke des Zeustempels aufgefunden worden; es enthält eine aus 4 Distichen bestehende Inschrift, der Paus. seine Angaben entnommen hat, s. Fränkel A. Z. XXXV 43 N. 54. Inschr. v. Ol. 415 N. 293. Die Überschrift Χαρμαντίδου Γοργίας Λεοντίνος beweist, dass der Vatername bei Paus. korrumpiert ist. Die Errichtung des Denkmals fällt, wie Dittenberger-Purgold ausführen, da Eumolpos bereits erwachsen war und nach Z. 5 der Inschrift den Unterricht seines Grossoheims Gorgias genossen hatte, keinesfalls vor 400 v. Chr., wahrscheinlich aber noch erheblich später. Der Schriftcharakter weist auf das 4. Jahrhe v. Chr. hin.
- S. 500,6 ff. Pausanias meint also, dass schon vor Gorgias eine eigentliche Kunst der Beredsamkeit in Griechenland gepflegt worden sei; bekanntlich irrt er sich hierin: zwar gab es vor Gorgias Redner, nicht aber eine auf Theorie beruhende Kunst der Rede. Gorgias selbst war Meister des γένος ἐπιδειχτιχόν; als er im Jahr 427 als Gesandter seiner Vaterstadt in Athen erschien mit dem Auftrag, Hilfe gegen Syrakus zu erbitten, errang er durch seine mit Figuren und Tropen überreich geschmückte Rede bei den Athenern, die ähnliches nie gehört hatten, einen gewaltigen Erfolg (Diod. XII 53). Dies veranlasste ihn, seine Heimat für immer zu verlassen, um von da an in Athen, Thessalien und anderswo im eigentlichen Griechenland als Lehrer der Beredsamkeit zu wirken. In seinem Olympikos, den er im J. 392 (Blass Att. Bereds. III 59) von den Stufen des Zeustempels herab sprach, ermahnte er die Hellenen zu einträchtigem Zusammenhalten gegen den gemeinsamen Feind im Osten. Die letzten Jahre scheint er in Larissa zugebracht zu haben.
- S. 500,9. Dass der Syrakusaner Tisias, der Schüler des Korax, zugleich mit Gorgias als Gesandter der Leontiner nach Athen gekommen sei, was voraussetzt, dass er aus seiner Heimat flüchtig geworden, steht nur hier, ebenso wie auch nur Pausanias von dem Eigentumsprozess für die Syrakusanerin spricht. Sein γένος war das διχανιχόν und sein Hauptverdienst die Ausbildung der Lehre vom είχος.
- S. 500,12. Der Sophist Polykrates blühte im ersten Drittel des vierten Jahrh.; er erfreute sich jedenfalls eines gewissen Rufes, indessen hatte Iason zweifellos recht, Gorgias ihm vorzuziehen. Erhalten hat sich nichts von ihm, doch erfahren wir, dass er das Paradoxe liebte, wie die Wahl seiner Themata zeigt Lobrede auf die Mäuse, die Töpfe, Rechensteine u. dgl. Viel zu gute tat er sich auf seine etwa im J. 393 erschienene Anklage des Sokrates, sowie auf seine Verteidigung des Busiris, gegen

welche Isokrates seinen Busiris schrieb, um Polykrates zu zeigen, wie er es hätte machen sollen; vgl. über ihn namentlich das Urteil des Dion. de Isae. 20: Πολυχράτης δὲ κενὸς μὲν ἐν τοῖς ἀληθινοῖς, ψυχρὸς δὲ καὶ φορτικὸς ἐν τοῖς ἐπιδεικτικοῖς, ἄχαρις δὲ ἐν τοῖς χαριεντισμοῦ δεομένοις ἐστί.

- S. 500,14. Apollodor lässt Gorgias 109 Jahre leben, andere 108 und '107; nach der sorgfältigen Prüfung von J. Frei im Rh. M. VII 527ff. kann man seine Lebenszeit auf ungefähr 483-375 ansetzen.
- S. 500,15. Im J. 403 zwang Dionysios I die Einwohner von Leontinoi nach Syrakus überzusiedeln, Diod. XIV 15.

Cap. XVIII.

Der eherne Wagen des Kyrenaiers Kratisthenes in Olympia. Statue des Anaximenes, des Sophisten und Geschichtschreibers. Seine Überlistung Alexanders d. Gr. und sein Zwiespalt mit Theopompos. Standbild des Kreters Sotades. Älteste Bildsäulen olympischer Kämpfer.

- S. 500,17. ἔστι δὲ ἄρμα καὶ Νίκη τε ἐπιβέβηκε, zur Parataxis mit καί vgl. Bd. I zu S. 43,2; sie hat etwas Hartes, Ungefüges, man erwartet entweder eine Weiterführung mit δέ oder relative Anknüpfung; zu den a. a. O. angeführten Stellen mögen noch einige weitere kommen: VII 22,7 παρὰ δὲ αὐτὸν οἰκέτης ἀκόντια ἔχων ἐστὶ καὶ ἄγει κύνας. VIII 8,1. IX 16,1; es handelt sich meist um Beschreibungen, vgl. ferner VIII 9,9. 16,2. 19,2.
- ebd. Die Zeit des Kratisthenes ist teils durch die seines Vaters Mnaseas (s. Z. 19) bestimmt, dessen ebenfalls von Pythagoras von Rhegion gefertigte Bildsäule Paus. oben Cap. 13,7 erwähnt hat, teils durch die Zeit dieses Bildhauers, vgl. oben S. 595; der Ansatz, den Urlichs Archaeol. Analekten 5 versuchte, nämlich Ol. 79 (464), ist unmöglich, denn der Vater Mnaseas siegte, wie der Oxyrhynchos-Papyros lehrt, Ol. 81 (456), sein Sohn also entsprechend später. Robert im Hermes XXXV 175f. nimmt als Termin des Sieges, da Ol. 85 Leon von Sparta im Wagenrennen siegt (s. Robert a. a. O. A. 1. Förster II 4 zu N. 264) und Ol. 84 wahrscheinlich Lykinos siegte (Cap. 2,2, s. oben S. 535), Ol. 83 (448) an. Über die Gruppe vgl. Sauer, Anf. d. statuar. Gruppe 42f.
- S. 500,20. τὰ δὲ ἀναθήματα αὐτῷ τὰ ἐς ὑλυμπ(αν, gewöhnlicher wäre τὰ δέ οἱ ἀναθήματα, wie II 2,2. 7,8, andere Beispiele Bd. I zu S. 48,5. Zu ἀναθήματα ἐς vgl. krit. App. zu V 25,13.
- S. 501,1ff. Anaximenes, des Aristokles Sohn, aus Lampsakos, hauptsächlich als Rhetor bekannt, verfasste auch geschichtliche Werke; die, welche Pausanias im Auge hat, sind erstens die von ihm mit τὰ ἐν Ἑλλησιν ἀρχαῖα bezeichneten Ἑλληνικά, die mit der Theogonie und Anthropogenie begannen und fast die ganze Geschichte der Hellenen und Barbaren bis zur Schlacht bei Mantineia umfassten, vgl. Diod. XV 89,3; einiges

daraus erwähnt Strabo XIII 589. XIV 635. Plut. Popl. 9. In zweiter Linie meint Pausanias die Φιλιππικά oder τὰ περὶ Φιλίππου (Harp. s. Μάστειρα) in mindestens acht Büchern, s. Harp. s. Καβύλη, und drittens τὰ περὶ 'Αλεξάνδρου, vgl. Harp. s. 'Αλκίμαχος. Diog. L. II 2,3; die wenigen Fragmente sind gesammelt von Geier Script. historiarum Alexandri M. aetate suppares VII und C. Müller Scriptorum de rebus Alex. M. fragm.

- S. 501,6. τέχνη περιηλθε τοιάδε, die Überlistung Alexanders erzählen auch Suidas s. Άναξιμένης dieser nach Pausanias und Valer. Max. VII 3 ext. 4. Sie fand statt a. 334.
- S. 501,8. ηπείλει ἐργάσασθαι, vgl. Z. 14 und zu S. 38,2; Suidas schreibt den Infin. futuri.
- S. 501,9. θέοντες περί γυναικῶν κτλ., diese vom Wettlauf hergenommene bildliche Ausdrucksweise hat Pausanias von Herodot, vgl. VIII 74 περί τοῦ παντὸς ἦδη δρόμον θέοντες. 102. 140.
- ebd. καὶ αὐτῆς πατρίδος, nach attischem Sprachgebrauch wird αὐτός in der Bedeutung selbst mit einem Nomen appellativum durch den Artikel verbunden; indessen gehört πατρίς zu den Nomina, bei denen der Artikel gelegentlich weggelassen wird, vgl. III 7,4. IV 8,4; übrigens schreibt Suidas a. a. O. ἄτε περὶ γυναικῶν καὶ παίδων καὶ τῆς πατρίδος θέοντες.
- S. 501,10. ἀποστέλλουσιν 'Αναξιμένην ίκετεύειν, zum finalen Infinitiv vgl. Bd. I zu S. 66,1.
- ebd. 'Αλεξάνδρφ καὶ ἔτι Φιλίππφ πρότερον γεγονότα ἐν γνώσει, nach Suidas a. a. O. war Anaximenes Lehrer Alexanders und begleitete ihn auf seinen Feldzügen, vgl. auch Valer. Max. a. a. O.
- S. 501,20. ἐπεφύκει σοφιστής, gewöhnlich wird Anaximenes Rhetor genannt, σοφιστής wie hier bei Plut. Dem. et Cic. comp. 2. Philod. rhet. IV p. 70 Gros, wie Brzoska bei Pauly-Wissowa I 2087 bemerkt. Er war beides, Sophist und Rhetor; auch Theopomp, welcher, ehe er Historiker wurde, Rhetor gewesen war, scheint hier als Sophist bezeichnet zu werden, was er im eigentlichen Sinn des Wortes nicht war. Zur Verbindung σοφιστής και μιμεῖσθαι vgl. krit. App. zu IV 26,7.
- S. 501,22. γράφει βιβλίον ατλ., den sogenannten Trikaranos ((Τριπολιτικός Ios. c. A. I 20), s. Blass Att. Bereds. II 380. Brzoska a. a. O. 2096.
- S. 502,3. Auf den Stegreifredner Anaximenes sind wohl die Worte des Theokritos von Chios bei Stob. flor. XXXVI 20 zu beziehen: ἄρχεται λέξεων μὲν ποταμός, νοῦ δὲ σταλαγμός. Richtig bemerkt Westermann Gesch. d. griech. Bereds. § 65 Anm. 2, dass das Improvisieren überhaupt keine Erfindung, sondern so alt wie die Beredsamkeit selbst sei; bei Philostr. V. soph. I p. 481 f. wird zwischen Gorgias, Perikles, Python und Aischines als Erfindern geschwankt.
- ebd. τὰ ἔπη δὲ τὰ ἐς ᾿Αλέξανδρον κτλ, es ist wahrscheinlich, dass Pausanias sich irrt, denn gedichtet hat Anaximenes so gut wie sein Schüler, der Rhetor Timolaos, der Τρωικά herausgab, in denen er nach jedem Vers der Ilias einen eigener Erfindung einfügte. Auf einer herkulanensischen Rolle wird Anaximenes neben Choirilos als schlechter Dichter genannt, s. Usener Rh. M. XLIII 150, der auch die in einer Gnomensammlung des

Vatikan stehende Antwort Alexanders d. Gr. an Anaximenes (s. L. Sternberg Wien. Stud. X 3 n. 78): παρ' 'Ομήρφ ἐβουλόμην ἄν είναι Θερσίτης ἢ παρὰ σοὶ 'Αχιλλεύς auf eine mislungene Verherrlichung der Taten Alexanders in einem Epos bezieht.

S. 502,9. Pindar feiert Nem. 6,15 ff. das Geschlecht der Bassiden, dem Praxidamas entstammte und aus dem er 25 Siege in den heiligen Spielen kennt; Praxidamas selbst, der Sohn des Sokleidas (nach v. 21, doch nach Didym. zu v. 30 des Sokles), hatte ausser dem olympischen Siege noch 5 bei den Isthmien und 3 bei den Nemeien davongetragen. Die Notiz des Paus., dass dies die älteste Siegerstatue in Olympia sei, zieht Förster I 8 N. 113 mit Rücksicht auf Eutelidas (s. oben Cap. 15,8 und S. 611) in Zweifel.

S. 502,14. Studniczka R. M. II 108 f. meint, als das Bild des Praxidamas aus Zypressenholz geschnitzt wurde, sei in seiner Heimat Aigina der Erzguss gewiss noch nicht so üblich gewesen, wie zur Zeit der erhaltenen Giebelskulpturen. — Das Holz der Zypresse ist durch seine Härte in hohem Grade widerstandsfähig, vgl. z. B. Theophr. h. pl. V 4,2 χρονιώτατα δοκεί τὰ κυπαρίττινα είναι, darum wurde Zypressenholz gerne für ξόανα verwendet, s. z. B. Xenoph. An. V 3,12 und die Belege bei Hehn Kulturpfl. 277 f. Blümner Technologie II 257.

Cap. XIX.

Die Schatzhäuser auf der Terrasse am Fuss des Kronion. Das Schatzhaus der Sikyonier. Fluss und Stadt Tartessos. Das Schatzhaus der Karthager, das der Epidamnier, der Byzantier, der Sybariten, der Kyrenaier, der Selinuntier, der Metapontiner, der Megarer und das der Geloer.

S. 502,15. Nach Beendigung seiner Aufzählung der Standbilder der Olympioniken und anderer, auf seinem Wege sich findender Porträtstatuen fährt Paus. in der Aufzählung und Beschreibung der Bauwerke der Altis fort, und zwar zunächst mit den am Fusse des Kronios-Hügels belegenen Schatzhäusern, deren Terrasse (κρηπίς) er aber nicht ganz zutreffend orientiert, da dieselbe nicht nördlich, sondern östlich vom Heraion liegt, allerdings ein klein wenig mehr nördlich, als dieses. Von den dort belegenen Schatzhäusern macht er zehn namhaft; die Ausgrabungen haben die Reste von zwölf ergeben. Allerdings hat man noch die Reste zweier anderer Bauten auf der Terrasse gefunden; allein von diesen war die eine zur Zeit des Paus. bestimmt nicht mehr sichtbar, da sie zum Teil unter der von Paus. bei seinem Besuch Olympias zwar nicht erwähnten, aber sicherlich gesehenen Exedra des Herodes Attikos lag (s. Adler Ergebn. Textbd. II 134). Man glaubte früher, auch in diesem Bau den Rest eines Schatzhauses zu erkennen (Dörpfeld Ergebn. Textbd. II 45 zu Tafelbd. I 31. Adler

a. a. O. 139, zu Tafelbd. II 83), doch will Robert A. M. XVIII 43 darin die Überbleibsel des Tempels der Aphrodite Urania erkennen. Ein zweites kleines, tempelartiges Gebäude, das der Ostflügel der Exedra verdeckt, hat Paus. vielleicht auch nicht mehr gesehen, doch vgl. die Bemerkung zu Cap. 20,2 und Dörpfeld Ergebn. Textbd. I 75. - Wie die Schwierigkeit zu lösen sei, dass Paus. von den 12 Gebäuden, die auf der Terrasse östlich vom Heraklesaltar in ihren Unterbauten erhalten sind, nur 10 beschrieben hat, ist nicht mit Sicherheit zu sagen. Da das erste Schatzhaus, das der Sikyonier, durch die aufgefundene Inschrift zweifellos fest steht, ebenso das der Megarer (s. u.), so scheinen die Benennungen der übrigen gesichert zu sein, wenn der Text des Paus, in Ordnung ist; er würde dann die zwei östlich vom Sikyonier-Schatzhaus belegenen, ausserordentlich zerstörten Bauten (auf unserm Plane Taf. II nicht verzeichnet, es steht an ihrer Stelle die Inschrift: "Aufgang zum Kronion"; s. die Lage der Baulichkeiten auf dem hier eingefügten Lageplan, wo sie die Nummern II und III führen, nach Ergebn. Textbd. I 29, vgl. ebd. Mappe Taf. VIb; Grundriss und Querschnitte Tafelbd. I 21; Besprechung von Dörpfeld Textbd. II 45) entweder übergangen oder gar nicht mehr gesehen haben (letzteres ist die Annahme von

Bl. IV der Mappe, unserer Taf. II, vgl. Textbd. I 90, und so Flasch 1104 B. Gurlitt 353 f.); und es ist in der Tat nachgewiesen, dass diese beiden Thesauren von einem spätern römischen Gebäude und vielleicht auch von dem Wege zum Kronion überbaut waren. Indess während Dörpfeld Textbd. II 45 dies bereits für die Zeit des Paus. als sicher annimmt, hat er Textbd. I 75 seine Ansicht geändert; er stellt es erstlich als möglich hin, dass ausser der verdorbenen Stelle unten § 8 (s. daselbst) noch eine zweite Lücke vor der ersten Erwähnung des Schatzhauses der Sybariten anzunehmen sei, in der ein weiteres Schatzhaus angeführt war, und er hegt ferner Bedenken, ob der Thesaurus No. VIII (Textbd. II 48), auf dem Plane als Schatzhaus der Kyrenaier bezeichnet, wirklich ein Thesaurus und nicht vielleicht ein grosser Altar war. Alsdann würden sich, je nachdem man annimmt, dass Paus. 10 oder 11 Schatzhäuser gesehen habe, verschiedene Möglichkeiten für andere Benennung der Schatzhäuser ergeben, als der Plan sie zeigt.

Zur Geschichte der Schatzhäuser vgl. Curtius Ergebn. Textbd. I 28 ff. und SB. der Berl. Akad. f. 1896 S. 239 ff. Der Erbauung von Schatzhäusern ging eine Zeit vorauf, in der die Hinterräume der Tempel zur Aufbewahrung von Schätzen dienten; Curtius vermutet, dass die Korinther,

deren alter Tempel vermutlich eben dieses Zweckes wegen einen besonders tiefen Opisthodom hatte (Dörpfeld A. M. XI 301), den Opisthodom des Heraions, in dem nach Agaklytos der vergoldete Zeuskoloss der Kypseliden stand (FHG IV 288), neuerbaut oder für ihre Zwecke eingerichtet haben. Es folgte dann die Anlage von eigenen Schatzhäusern, die, beim Heraion beginnend und am Stadion endend, in Reih und Glied nebeneinander erbaut waren. Sie lagen fast alle genau in einer Flucht und richteten ihre Fronten nach Süden; sie hatten die Form von kleinen, mit säulengeschmückten Vorhallen versehenen Tempeln, und Polemon frg. 20 (Ath. XI 479 F) hat sie auch wirklich als vaoi bezeichnet. Polemon führt erst das Schatzhaus der Metapontiner, dann das der Byzantier, sodann das Heraion auf, während Paus, eine andere, sich direkt an die Topographie haltende Reihenfolge innehält, die Schatzhäuser auch nie vaoi nennt und keines der Inventarstücke, die Polemon erwähnt, anführt, sodass wir gerade hier einen deutlichen Beweis der Unabhängigkeit des Paus. von Polemon haben, s. Gurlitt 165 f. Polemon zählt zwar vornehmlich silberne Gefässe auf, die in den drei genannten Gebäuden sich befanden, doch daneben auch aus dem Schatzhaus der Byzantier einen Triton aus Zypressenholz und eine silberne Sirene, Dinge, die Paus. doch wohl erwähnt hätte, wenn sie zu seiner Zeit noch an Ort und Stelle gewesen wären, vgl. Gurlitt 353.

Über die Thesauren handelt im allgemeinen Fr. Richter, De Thesauris Olympiae effossis, Berlin 1885. Flasch bei Baumeister 1104 B. Bötticher 207 u. 234. Curtius und Adler Olympia und Umgegend 33. Curtius SB. der Berl. Akad. a. a. O.; über ihre Architektur Dörpfeld Ergeb. Textbd. II 40—56; über ihr Alter ders. ebd. 206; über das Topographische ders. Textbd. I 75.

ebd. Die χρηπίς, die Terrasse der Schatzhäuser (über die erste Erwähnung derselben V 21,2, nur als topographischer Anhaltspunkt, s. oben S. 422 zu S. 256,2), wird veranschaulicht durch Ergebn. Tafelb. II 128, wo ein Längsschnitt und zwei Querschnitte durch dieselbe gegeben sind; vgl. auch den Querschnitt ebd. Taf. 31. Das Längenprofil zeigt, dass die Schatzhäuser nicht alle auf gleicher Höhe liegen, sondern auffallende Unterschiede sich finden, von 1,64 m bis 4,49 m Höhe, was sich dadurch erklärt, dass einige Schatzhäuser älter sind, als die Anlage der allgemeinen Terrasse. Der Kronoshügel war durch eine aus Quadern erbaute und mit starken Strebepfeilern gestützte Mauer abgeschnitten, die die Terrasse gegen den Berg hin abschloss; die obern Teile der Strebepfeiler sind im 2. Jahrh. n. Chr. abgebrochen worden, als die Wasserleitung zur Exedra geführt wurde. Vgl. Dörpfeld Textbd. II 206 f.

S. 502,17. Über die Schatzhäuser in Delphi handelt Paus. X 11, wo Näheres darüber mitgeteilt werden wird, da die französischen Ausgrabungen deren Reste wieder zu Tage gefördert haben.

S. 502,18. Die Reste des Schatzhauses der Sikyonier, des westlichsten in der Reihe, sind abgebildet Ergebn. Tafelbd. I Taf. 27-30, mit Text von Dörpfeld Textbd. II 40; vgl. dazu denselb., Ausgrabungen IV 35 mit Taf. 33 und A. M. VIII 67; ferner Bötticher 220. Flasch

Digitized by Google

1104 B. Adler A. Z. XXXIX 66. Dass das Bauwerk, das man ursprünglich für das Schatzhaus der Karthager hielt (s. Ausgrab. a. a. O.), das der Sikyonier war, hat die wieder aufgefundene Inschrift Σιχυώνιοι ergeben, s. Kirchhoff A. Z. XXXIX 170 N. 394. Roehl IGA 172 N. 27 c. Inschr. v. Ol. 663 N. 649. Dieselbe ist zwar nicht an Ort und Stelle, sondern als Deckplatte eines christlichen Grabes nördlich vom achten Schatzhause gefunden worden; allein dass sie zur Ante des westlichsten Schatzhauses gehörte, geht daraus hervor, dass die Buchstabenformen mit denen der Werkzeichen auf den Blöcken dieses Baues (s. Inschr. v. Ol. 681 N. 668. Ergebn. Textbd. II 43 Fig. 21) genau übereinstimmen. Aus diesen Formen ergiebt sich aber auch, dass Paus. falsch unterrichtet war, wenn er mitteilt, das Schatzhaus sei von dem Tyrannen Myron nach seinem Wagensieg Ol. 33 (648 v. Chr.) errichtet worden, denn der Schriftcharakter deutet auf viel spätere Zeit, etwa die erste (nach Dörpfeld a. a. O. 43 sogar erst die zweite) Hälfte des 5. Jahrh, v. Chr., hin, und ebenso die Bauformen; vgl. Kirchhoff a. a. O. Purgold ebd. 178. Wahrscheinlich aber hat Myron, wie Kirchhoff a. a. O. Dörpfeld a. a. O. Dittenberger-Purgold 664. E. Curtius Textbd. I 29 annehmen, gar keinen eigenen Bau erstellt, sondern nur die beiden ehernen θάλαμοι mit der Weihinschrift (unten S. 503,1) und aus deren Alter hat Paus. irrtümlicherweise auf das Alter des Steinbaus geschlossen, während der alte Thalamos Myrons ursprünglich entweder in einem andern Gebäude oder unter freiem Himmel stand. Die Sikyonier haben dann in dem viel später erbauten Schatzhause den Thalamos mit andern alten Weihgaben vereinigt. - Das Schatzhaus, das 7,30 m breit und 12,46 m lang war, bestand aus einer Cella und einer als Antentempel gebildeten Vorhalle dorischen Stils; das Dach war aus Marmorziegeln hergestellt. Die Fundamente bestehen aus Muschelkonglomerat, die oberen Bauteile dagegen aus feinkörnigem Sandstein, der bei Olympia nicht vorkommt; daher meint Dörpfeld A. M. VIII 67, sämtliche Bausteine seien in Sikyon selbst gebrochen und bearbeitet, nach Olympia geschafft und dort auf dem aus einheimischem Material errichteten Fundament zusammengesetzt worden.

S. 502,19. Den sikyonischen Tyrannen Myron nennt Herodot VI 126 und nach ihm Paus. II 8,1 Vater des Aristonymos und Grossvater des Kleisthenes; chronologisch passt zu dieser Angabe, dass der Sieg des Myron in Olympia i. J. 648, der des Kleisthenes in Delphi i. J. 582 (X 7,7) erfolgt sein soll; dagegen ist mit ihr unvereinbar die wohl aus Ephoros geschöpfte Notiz des Nicol. Damasc. frg. 61, nach der Kleisthenes ein Bruder des Myron wäre, man müsste denn mit Duncker Gesch. d. Alt. VI 78 Anm. annehmen, damit sei ein zweiter Myron gemeint, ein Enkel des von Herodot und Paus. genannten; von einer Scheidung in Myron I und II wissen aber auch die übrigen hierher gehörenden Stellen nichts, vgl. zu der Frage namentlich Busolt I 661 Anm. 4. Beloch I 319 Anm. E. Meyer Gesch. d. Alt. II § 396 Anm.

S. 503,1. Diese θάλαμοι waren vermutlich eherne Schränke oder Behälter, vielleicht in Form von Kapellen oder kleinen Tempeln (da sie in dorischem und ionischem Stile gefertigt waren), zur Aufnahme von Kostbarkeiten bestimmt. Vgl. Adler Ausgrabungen V 31. Curtius a. a. O.

S. 503,3. Der Fluss Tartessos ist der später Baetis benannte (der heutige Guadalquivir), s. unten Z. 6; der Name, der ursprünglich iberisch oder phoinikisch ist (hebr. Tharschisch), kam ebenso der zwischen den beiden Flussmündungen belegenen Stadt zu, und endlich führte auch der ganze Landstrich im Süden des mittleren und unteren Laufes des Baetis den Namen Tartessis oder Tartesia. Die Stadt Tartessos, eine phoinikische Niederlassung, ist schon frühzeitig untergegangen; die späteren Erwähnungen sind entweder dichterischer oder antiquarischer Art. Vgl. Ukert, Geogr. d. Griech. II 1, 241 ff. Cless bei Pauly VI 2, 1627. Die ganze Gegend war sehr reich an Metallen, vgl. Strab. III 146. Diod. V 36,2. Scymn. 164. Plin. III 30; s. Blümner Technol. IV 65. Curtius Griech. Gesch. 1243 nimmt an, dass das spanische Erz, aus dem der θάλαμος gefertigt war, über Italien nach Sikyon gelangt war.

S. 503,7. Die Stadt Karpia (auch in der Form Καλπία bei Nicol. Damasc. fr. 99,11) ist das bekannte Carteia in Hispania citerior; die Namensform beruht auf absichtlicher Angleichung an Kalpe und die Carpetaner (vgl. Steph. Byz. v. Καρπηία), s. Hübner bei Pauly-Wissowa III 1619. Geringe Überreste sind westlich vom heutigen San Roque, in der Mitte zwischen Gibraltar und Algeziras, erhalten. Die Identifizierung dieser Stadt mit Tartessos, die sich auch bei Strab. III 148. Mela II 96 und Plin. III 7 findet, ist, wie die geographischen Verhältnisse ergeben, irrig.

S. 503,10. 500 Talente, d. h. 13098 Kg.

S. 503,11. δίσκοι τὸν ἀριθμὸν ἀνάκεινται τρεῖς, SW beanstanden den Artikel, der bei dem zu Zahlwörtern hinzugefügten ἀριθμόν nur hier überliefert sei (vol. I praef. LV), indessen steht er auch IV 2,7, ebenso findet sich das ebenfalls a. a. O. beanstandete ἀριθμῷ nicht nur X 8,4, sondern auch III 12.4.

ebd. Pinder Über den Fünfkampf der Hellenen 77, der hier die LA. verschiedener Hss. δσους annahm, schloss aus dieser Bemerkung, dass Paus. in der Dreizahl der geweihten Disken ihre Beziehung auf den Fünfkampf erkannt habe und diese Worte hinzufüge, um den Leser auf die Spur zu leiten. Er nimmt daher an, dass beim Pentathlon nur drei Disken zur Verwendung kamen, d. h. überhaupt nur noch drei Kämpfer waren, und versetzt infolgedessen den Diskoswurf an die vorletzte Stelle des Pentathlons. Diesen Schluss bezeichnet Haggenmüller Üb. d. Fünfkampf d. Hellenen (München 1892) 16 f. auch bei Annahme der LA. δσους als übereilt, da doch der drei Disken sich mehr als drei Kämpfer bedienen konnten. Haggenmüller spricht sich seinerseits für Beibehaltung von δσους aus, fasst es aber qualitativ: "drei an der Zahl, von der Grösse, wie man sie im Pentathlon verwendet." Wir halten eine solche Deutung von δσους für unmöglich und haben daher vorgezogen, δσους in οδους zu ändern, s. krit. App.

S. 503,13. Mit ἐπίχαλκος ἀσπίς meint Paus. wohl ebenso wie Herod. IV 200 und Arist. Vesp. 18 nicht einen ganz ehernen, sondern einen aus

Holz oder Leder, der mit Bronzeblech beschlagen war. Vgl. Blümner Technol. u. Terminol. IV 388.

S. 503,15. Die Ansicht, die Paus. hier entwickelt, dass die Μοᾶνες, die den Schild geweiht hatten, die von Thuc. III 101 erwähnten Μυονῆς im Gebiet der ozolischen Lokrer seien, wiederholt er X 38,8, wo er die Stadt Μυωνία (Steph. v. Μύων), 30 Stadien nördlich von Amphissa belegen, beschreibt. Nach Dittenberger Sylloge 2858 wäre die Form Μυᾶνες aus dem schlecht verstandenen ΜΥΑΝΕΣ (d. i. Μυανῆς) entstanden, und eben darauf gehe die Form Μύονες bei Steph. Byz. zurück. Nach Steph. Byz. v. Μυονία und v. Μύων wäre die gewöhnliche Form des Namens Μύονες gewesen; s. d. krit. Appar. Aus der Art, wie Paus. hier von dem Orte spricht, darf man schliessen, dass er bei Abfassung des sechsten Buches noch nicht in Lokris gewesen war.

S. 503,18. κατά γε ήμετέραν γνώμην, vgl. zu S. 17,1.

S. 503,20. τὰ γράμματα παρήπται ἐπὶ βραχύ, die meisten Übersetzer von Amasaeus bis Siebelis erklären, die Buchstaben seien bis auf wenige durch die Länge der Zeit verwischt; nach Siebelis selbst wäre der Sinn: litterae abductae sunt in breve, i. e. deminutae sunt, non sunt integrae; nun heisst aber παράγειν von der ursprünglichen Richtung ablenken, z. B. π. τὸ τὸ τὸ Plut. Cam. 4, also hat man zu erklären: die Buchstaben sind auf eine kurze Strecke abgelenkt, d. h. sie haben sich ein wenig verzogen, richtig Frazer: the inscription on the shield runs a little away.

S. 504,1. του αναθήματος το αργαίον, s. zu S. 259,17.

ebd. κεῖνται δὲ καὶ ἄλλα ἐνταῦθα ἄξια ἐπιμνησθῆναι, der Plural im Verbum beim Neutrum Plurale als Subjekt, ebenso V 21,1 τὰ μὲν τιμῆ τῆ ἐς τὸ θεῖον ἀνάκεινται, wo Schubart mit andern und Vb den Singular korrigiert, s. den kr. App. mit den Parallelstellen und vgl. I 20,3; ob freilich die Überlieferung in jedem Fall zuverlässig ist, muss dahin gestellt bleiben (IV 13,6 haben Vb La Pa πεποιημένα εἰσί, die andern ἐστί), aber es geht jedenfalls nicht an, mit W. Schmid Att. I 102 zu behaupten, Pausanias vermeide die Verbindung eines Neutrums im Plural mit dem Verbum im Plural, auch hat Bernhardy Wiss. Synt. 418, auf den Schmid sich beruft, das Gegenteil gesagt.

S. 504,3. Das "Horn der Amaltheia", d. h. ein Füllhorn, vgl. Böttiger Amalthea I 26. Welcker gr. Götterl. H 231. Stoll bei Roscher I 264. Wernicke bei Pauly-Wissowa I 1721.

S. 504,4. Das ist ein Irrtum des Paus., dieser Miltiades war nicht der berühmte Sohn des Kimon, sondern sein Oheim, der Sohn des Kypselos. Das Epigramm bezeichnet die Eroberung von Aratuteichos als Anlass der Weihung; denn da ein Aratos aus jener Zeit nicht bekannt ist, so wird τεῖχος 'Αράτου eben der Name der Ortschaft sein, nicht, wie Curtius Ergebn. Textbd. I 29 übersetzt, die "Festung des Aratos". Die Weihung setzt Curtius ebd. vor 495, weil damals die Bedrängung der thrakischen Cherrones durch die Skythen begann. Vgl. über die Stelle Funkhänel im Philol. IV 90 Anm. 12 und Krafft in der Festschr. d. Gymn. Würtemb. zur 4. Säkularf. Tübingens 134 u. A. 27 (angeführt bei Preger 45 N. 54).

- S. 504,5. αρχαίοις 'Αττιχοίς γράμμασι, s. Bd. I zu S. 4,8.
- S. 504,9. Dieser Künstler Patrokles von Kroton ist sonst unbekannt und nicht mit dem gleichnamigen Bildhauer von Sikyon (s. oben S. 538) zu verwechseln.
- S. 504,11. Das Schatzhaus der Karchedonier ist in der Reihenfolge der auf der Thesauren-Terrasse nachgewiesenen Bauten von l. gerechnet das vierte (über II u. III s. oben S. 626). Der Oberbau ist ganz zerstört, doch nimmt man an, dass zahlreiche aufgefundene Bauglieder dorischen Stiles, die zu den Massen der Fundamente (10,19 m zu 6,50 m) im allgemeinen passen, dem Oberbau dieses Thesauros angehörten, s. Ergebn. Tafelbd. I 34. Fundamente ebd. Taf. 31, dazu Dörpfeld Textbd. II 46. Nun nimmt Flasch a. a. O. ebenso wie Dörpfeld auf Grund von Z. 13 f. an, das Schatzhaus sei von Gelon und den Syrakusanern errichtet worden, nachdem sie die Karthager bei Himera besiegt hatten (480 v. Chr.); es wäre also eigentümlicherweise nach den Besiegten genannt worden. Allein Frazer z. u. St. weist mit Recht darauf hin, dass Paus. nur davon spricht, dass die Anatheme im Schatzhaus von Gelon und den Syrakusanern herrührten, nicht dieses selbst; ja streng genommen dürfen nur die drei Linnenpanzer als Weihgabe des Gelon gelten, nicht der Zeus. da Paus. erst von αναθήματα, dann aber bloss von ανάθημα spricht, letzteres also nur Apposition zu θώρακες λινού ist. Recht ansprechend hat Richter de thesaur. Ol. effossis 19 A. 4 vermutet, die Worte αναθήματα bis αριθμόν seien hinter χρατησάντων zu stellen; dann wäre das Schatzhaus direkt als Anathem des Gelon bezeichnet. Allein da diese Umstellung doch nicht sicher ist, so bleibt es ungewiss, wann und aus welchem Anlass dieses Schatzhaus erbaut wurde; dass es aber nicht die Karthager getan haben, ist trotzdem wahrscheinlich, denn man würde schwerlich in ein karthagisches Schatzhaus Anatheme gestellt haben, die an eine Niederlage der Karthager erinnerten. Wahrscheinlich ist daher die Annahme von Treu Ergebn. Textbd. III 16, die Benennung des Baues komme von dem Misverständnis einer späteren Zeit her, in der das Interesse an den punischen Beutestücken die Teilnahme für die Stifter des Schatzhauses überwog; man sprach nach Anlage der übrigen Schatzhäuser anstatt von einem θησαυρός Καρχηδόνιος (vgl. die στοὰ Περσική in Sparta, III 11,3) von einem θησαυρός Καρχηδονίων. Dass die Stifter in der Tat die Syrakusaner waren, wird aus einem freilich sehr geringfügigen Anhalt geschlossen: ein Fragment einer Inschrift Συρ wird von Treu a. a. O. zu Συρακοσίων ergänzt und auf das Schatzhaus bezogen, da das Material des Inschriftsteines derselbe harte, weisse Süsswasserkalkstein ist, aus dem die Bauglieder des Schatzhauses gearbeitet sind. Der Charakter der Schriftztige weist auf das Ende des 6. Jahrh. v. Chr. und stimmt durchaus nicht überein mit den in Olympia gefundenen Inschriften Gelons und Hierons aus den Jahren 488 u. 474 (Inschr. v. Ol. N. 143 u. 249); und da auch der Charakter der Bauglieder für eine frühere Entstehungszeit spricht, so wird mit Dörpfeld a. a. O. und Dittenberger-Purgold Inschr. v. Ol. 675 N. 661 die Urheberschaft des Gelon, der erst 485 in Syrakus zur Regierung kam,

abgewiesen werden müssen. Fraglicher noch erscheint es, ob Treu a. a. O. mit Recht ein Reliefbruchstück einer Kampfszene (sehr spärlich erhaltene Reste, s. ebd. 15 Fig. 10) eben diesem Schatzhause als Giebelrelief zuweist; allerdings stimmt die Steinart mit den oben angeführten Bau- und Inschrift-Resten überein, auch was die Masse anlangt, könnte es zu diesem Baue gehört haben.

S. 504.15. Was Paus. als drittes und viertes Schatzhaus anführt, sind in der Reihe der Thesauren No. V u. VI. Dass nach dem Namen der Epidamnier der der Byzantier, also der Erbauer des Schatzhauses N. VI, ausgefallen ist, geht aus S. 505,5 unwiderleglich hervor; im folgenden spricht er allerdings nur von dem Schatzhause der Epidamnier allein, doch standen in der Lücke vielleicht auch nähere Angaben über das Schatzhaus der Byzantier. Auch von diesem ist nur der Unterbau vorhanden, s. Ergebn. Tafelbd. I 82; da die Rückwand zerstört ist, lässt sich die Tiefe des Baues nicht bestimmen, doch bestand er, wie die übrigen, aus Cella und Pronaos. Von Gebälk und Säulen ist nichts erhalten; s. Dörpfeld Ergebn. Textbd. II 46 f. Treu hat vermutet, dass die Reliefreste eines Pferdeleibes mit sehr sorgfältig behandelter, an korinthische Vasengemälde erinnernder Mähne zum Giebelrelief dieses Schatzhauses, zu dem sie in den Massen stimmen würden, gehört haben, s. Ausgrab. V 16 mit Taf. 25. Ergebn. Tafelbd. III Taf. 4,3 und Textbd. III 16 ff. mit Abb. 12; vgl. auch Friedrichs-Wolters Gipsabgüsse 139 N. 296.

S. 504,13 ff. Über Theokles und die von ihm aus Zedernholz gefertigte Gruppe, aus der die Hesperiden zur Zeit des Paus. im Heraion standen, sowie über Purgolds Hypothese betreffs der ehemaligen Aufstellung der ganzen Gruppe s. oben S. 391 zu V 17,2.

S. 505,5. Auch das Schatzhaus der Byzantier (N. VI) ist sehr schlecht erhalten; der Pronaos war als Antentempel gebaut, doch sind nur noch die Fundamente nachweisbar und einige Stücke der Cellawand, s. Ergebn. Tafelbd. a. a. O. und Dörpfeld Textbd. II 47. Nach Polemon frg. 22 stand darin ein Triton aus Zypressenholz mit silbernem Trinkgefäss, eine silberne Sirene und verschiedene Gefässe aus Gold und Silber. Auch von diesem Schatzhaus glaubt Treu Reste des Giebelreliefs (Bruchstücke verschiedener Vögel) nachweisen zu können, s. Ausgr. V 16. Ergebn. Tafelbd. III Taf. 4,5—7 und Textbd. III 23 f. mit Abb. 21.

S. 505,6. ὁπόσοι περὶ Ἰταλίας καὶ πόλεων ἐπολυπραγμόνησαν, welches Werk oder welche Werke Pausanias im Auge hat, ist nicht bekannt, doch scheint die höchst überflüssige Bemerkung am Schlusse des § der gleichen Quelle ihren Ursprung zu verdanken, die demnach der Zeit des Pausanias selbst angehört, vgl. Gurlitt 90.

ebd. Λουπίας — χειμένην, vgl. Bd. I zu S. 713,14. Der Ort heisst bei Strab. VI 282. App. bell. civ. III 10. Mela II 4,7 Λουπίαι, bei Ptol. III 1,14 Λουππίαι, bei Plin. III 101 Lupia; nach gewöhnlicher Annahme wäre es das heutige Lecce. Dass es das ehemalige Sybaris sei, ist ein Irrtum des Paus., bekanntlich wurde an Stelle von Sybaris 443 v. Chr. Thurioi gegründet.

S. 505,10. Von dem Schatzhaus der Sybariten (No. VII) ist nur eine Steinschicht der nördlichen Hälfte erhalten; die Breite der Cella betrug 5,60 m, die Tiefe lässt sich nicht bestimmen, s. Dörpfeld a. a. O. 47 f. Da die Stadt Sybaris 510 v. Chr. zerstört worden ist, so muss das Schatzhaus noch vorher erbaut sein. Treu a. a. O. 25 f. zu Abb. 22 vermutet in dem Bruchstück eines Giebelreliefs mit einem Ornamentrest (Pinienzapfen u. a.) einen Rest vom Schmucke dieses Schatzhauses.

Das Schatzhaus der Kyrenaier (No. VIII) ist sehr klein, hatte aber den gewöhnlichen Grundriss der Thesauren. Es ist vielleicht das älteste von allen, da es auf tieferem Niveau liegt, als die andern, daher wahrscheinlich vor Anlage der ganzen Terrasse erbaut ist. Vom Oberbau ist eine Platte mit dem Inschriftrest Ουρα[ναίων] gefunden worden, die vielleicht zu einer Ante des Gebäudes gehörte; s. Dörpfeld Ergebn. Tafelbd. I 32. Textbd. II 48 mit Fig. 23. Purgold A. Z. XXXIX 180 N. 399. Inschr. v. Ol. 361 N. 246; Dittenberger-Purgold ergänzen die Inschrift zu Κυρα[ναΐοι . . . ἀνέθεν] und leugnen, dass der Stein ein Architekturteil sei; sie nehmen an, die Inschrift habe zu einem im Schatzhaus der Kyrenaier aufgestellten grösseren Weihgeschenk gehört, das Paus. vielleicht schon nicht mehr gesehen habe. Dass Dörpfeld Textbd. I 75 es überhaupt bezweifelt, dass der Bau VIII ein Thesauros sei, ward oben S. 626 bemerkt. - Von dem zum Schatzhaus der Kyrenaier gehörigen Giebelrelief, das die Nymphe Kyrene, die Schutzgöttin der Stadt, mit einem Löwen (die Deutung gab F. Studniczka Kyrene, Leipz. 1890, vgl. desselben Artikel Kyrene bei Roscher II 1717) umgeben von Geflügel (Bruchstück eines Hahnes gefunden) vorstellt, sind zwei Reste zum Vorschein gekommen, abgeb. und bespr. bei Studniczka a. a. O., bei Roscher Sp. 1724. Treu Ergebn. Tafelbd. III Taf. 4,4 und Textbd. III 19ff. mit Abb. 18--20. Die Zugehörigkeit der Fragmente zum Schatzhause ergiebt der Gegenstand. Dem Stil nach gehören die Reliefs etwa dem Anfang des 6. Jahrh. v. Chr. an, Studniczka, der Kyrene 39 die Entstehung des Werkes und somit auch des Schatzhauses der Zeit Battos' II (574-554) oder Arkesilas' II (554-544) zuschrieb, entscheidet sich bei Roscher Sp. 1725 für ersteren Termin, ebenso Treu 23, also für die Zeit, da die Landverteilung durch Battos II viele Hellenen nach Kyrene zog.

S. 505,11. Die Zerstörung von Selinunt durch die Karthager erfolgte i. J. 409 v. Chr., s. Diod. XIII 54 ff.

S. 505,15. Von dem Schatzhaus der Selinuntier (im Plan No. IX) sind Teile der Fundamente und Mauern, der Basis eines in der Mitte der Cella stehenden Bildwerkes und anscheinend auch Gebälkteile erhalten, die dorischen Stil in einfachen und altertümlichen Formen zeigen; s. Dörpfeld Tafelbd. I 32 f. Textbd. II 49 mit Abb. 24 f. Da der Bauzwischen die beiden Thesauren VIII und X hineingezwängt erscheint, so muss er jünger sein, als diese; wahrscheinlich fällt er in die zweite Hälfte des 6. Jahrh. Nach der Annahme von Treu Textbd. III 24, der dies aus den Tympanonblöckenschliesst, hätte der Baugar keine Giebelreliefs besessen.

ebd. Das Schatzhaus der Metapontiner (N. X des Plans)

ist im Fundament ganz erhalten, sowie in einer halben Schicht des Oberbaus; es bestand aus einer Cella im Verhältnis von 8,30 m zu 9,60 und einer etwas über 2 m tiefen Vorhalle. In der Nähe gefundene Triglyphen und Metopen scheinen zu dem Bau gehört zu haben, s. Dörpfeld Tafelbd. I 35. Textbd. II 50. — Treu Tafelbd. III 18 möchte das Bruchstück eines Reliefs mit dem Hinterteil eines ithyphallischen Maultiers (ebd. Abb. 13) dem Giebel dieses Schatzhauses zuweisen, da die Masse desselben (im Giebel nach Dörpfeld etwa 8,80 m zu 1,10 bis 1,20 m) zu denen des Reliefs passten. Eine weitere Vermutung Treu's (ebd. 39 zu Abb. 41 u. Tafelbd. III 7, 2—3 u. 8, 1—2) ist die, dass die Terrakottagruppe eines frauenranbenden Silens, von der Bruchstücke sich erhalten haben und die ein Firstakroterion zu sein scheint (so schon Furtwängler A. Z. XL 342. Bulle Silene in d. arch. Kunst 12), zu dem Thesauros der Metapontiner gehört habe.

S. 505,17. Nach Polemon frg. 22 befanden sich im ναός Μεταποντίνων in Olympia 132 silberne Schalen (φιάλαι), zwei silberne οἰνοχόαι, ein silbernes ἀποθυστάνιον, drei vergoldete Schalen (φιάλαι).

S. 505,18. πρόφασις hier nicht Vorwand wie I 20,4. II 15,4. 26,3 u. a. a. O., sondern Anlass wie II 14,3. III 5,5. VI 20,15 u. öfter bei Thukydides, vgl. z. B. I 23,6. 118,1. 133,1.

ebd. Cicero erwähnt de fin. V 2,4, dass er Metapontum besucht habe, bemerkt aber nichts über den Zustand der Stadt. Strabo erwähnt die Stadt öfters, schweigt aber auch über die noch vorhandenen architektonischen Reste; Plin. XIV 9 spricht von einem dort befindlichen Tempel der Juno mit Säulen aus Weinreben. Die Ruinen der Stadt liegen bei Tavola dei Paladini, sie bestehen vornehmlich in den Resten eines dorischen Tempels. Vgl. Duc de Luynes et F. J. Debacq Métaponte. Paris 1833.

S. 505,19. Von dem Schatzhause der Megarer (Plan No. XI) ist der Oberbau verschwunden, und die Fundamente und eine Schicht der Cellawand noch teilweise vorhanden, doch ist das gesamte Gebälk des Oberbaues in dorischem Stile an einer andern Stelle der Altis wieder aufgefunden worden. Am Architrav war in hellenistischer Zeit die Inschrift Μεγαρέων (Inschr. v. Ol. 667 N. 653) angebracht. Die Simse und die Stirnziegel bestanden wie das Dach aus bemaltem Ton, s. Ausgr. IV Taf. 29 A. V Taf. 30,3. Ergebn. Tafelbd. II 119,4 u. 5 mit Borrmann ebd. Textbd. II 195. Treu ebd. III 12 mit Abb. 8 u. 9. Gräf bei Baumeister Taf. 46; dabei scheint das Beispiel des Heraions von Einfluss gewesen zu sein, s. Benndorf Arch. Jahresh. II 8. Das Architektonische s. Ergebnisse Tafelbd. I Taf. 36—38, dazu Dörpfeld Textbd. II 50—53. Flasch 1104 C. Bötticher 214.

S. 505,21. Die zu der Gruppe des Kampfes des Herakles mit Acheloos gehörige, aber ins Heraion versetzte Athene hat Paus. V 17,2 erwähnt, vgl. oben S. 391. Während dort der Künstler Medon genannt wird, ein Lakedaimonier und Schüler des Dipoinos und Skyllis, bieten die Hss. hier (unten Z. 10) den Namen Dontas, den Brunn I 47 auch V 17,2 durch Konjektur einsetzen wollte. Robert Archaeol. Märch. 111 f. betrachtet es als möglich, dass an unserer Stelle keine Textverderbnis vorliege,

sondern Paus, entweder den Namen in seiner Quelle verdorben gefunden oder sich beim Kopieren der Inschrift verlesen habe. Die Veränderung des Textes α γε ο Λακεδαιμόνιος Μέδων αὐτοῖς . . . ἐποίησεν, die dem Sprachgebrauch des Paus, am meisten entsprechen würde, weist er als zu gewaltsam zurück. Doch bält er Medon für den wirklichen Namen des in Rede stehenden Künstlers. - Was die Gruppe selbst anlangt, so meinte Urlichs A. d. I. XI 266, Zeus sei hier als 'Αγώνιος (vgl. Soph. Trach. 26) anwesend; ähnlich fasste Jahn A. Z. X 316 ihn als Kampfrichter auf. Da auf den Vasengemälden mit Darstellung des Kampfes zwischen Herakles und Acheloos (vgl. Gerhard Auserl. Vasenb. II 106 ff.) Zeus niemals erscheint, dagegen öfters Oineus, so meint Overbeck Gr. Kunstmyth. II 556 A. 22, Paus. habe sich in der Benennung geirrt, und mit der betr. Figur sei wirklich Oineus, nicht Zeus gemeint gewesen; zustimmend Sauer Anf. d. stat. Gruppe 24. Flasch. a. a. O. Furtwängler bei Roscher I 2209. - Die Anordnung der Gruppe dachte sich Jahn a. a. O. streng symmetrisch; Herakles und Acheloos in der Mitte, Athena auf jener, Ares auf dieser Seite, hinter Athena Deianeira, hinter Ares Zeus, als äusserste Figuren; doch entspricht diese Anordnung nicht recht dem Wortlaut des Paus., der Zeus und Deianeira zusammen nennt. Overbeck, dem sich Sauer anschliesst, nimmt an, dass Oineus und Deianeira, wie Athene in den aiginetischen Giebeln, hinter Herakles und Acheloos standen, die Anordnung also diese war:

Oineus Deianeira
(Athene) Herakles Acheloos

Paus. habe, von l. nach r. gehend, zuerst die zurückstehenden Figuren, die die vorderen überragten, genannt, dann, in umgekehrter Richtung fortfahrend, die Mittelgruppe abgeschlossen und mit dem noch übrigen Ares geendet, worauf er die nicht mehr vorhandene Athena verzeichnete. Indessen ist die Aufstellung von mehreren Figuren hintereinander, die bei Giebelgruppen vorkommt, bei freistehenden Gruppen unwahrscheinlich und bei keiner der älteren Gruppen nachweisbar; überdies steht Athene in den aiginetischen Giebeln unsichtbar gedacht hinter den Kämpfern als Helferin, während bier Oineus und Deianeira nur Zuschauer wären. Man wird daher doch gut tun, anzunehmen, dass Oineus und Deianeira die äussersten Plätze der Gruppe einnahmen und Paus. paarweise erst die Eckfiguren, dann die Mittelgruppe und zuletzt die beistehenden Gottheiten aufzählte, zwar nicht der Reihenfolge, wol aber dem inneren Zusammenhange nach. Furtwängler meint, dass diesem verlornen, sicher noch altertümlichen Werke ein sehr archaischer Skarabaeus bei King anc. gems pl. 34,3 unter den erhaltenen Darstellungen des Mythus am nächsten komme. Vgl. sonst die Bemerkung Bd. I 826 zu III 18,16.

S. 505,23. 'Αθηνᾶς ἄγαλμα άτε οδσα ατλ., zur Konstruktion vgl. Bd. I zu S. 407,16.

S. 506,1. Von dem den Gigantenkampf darstellenden Giebelrelief sind erhebliche Reste wieder aufgefunden worden; die Zugehörigkeit derselben zum megarischen Schatzhause ergiebt sich teils durch die Ueber-

Ares.

einstimmung von Gegenstand, Reliefausführung und Giebelform mit dem Bericht des Paus., teils daraus, dass sie zusammen mit Bauteilen des Schatzhauses vermauert gefunden wurden. Die Masse des Giebelfeldes werden darnach auf 0,744 m zu 5,70 berechnet. Die Komposition lässt sich noch ungefähr feststellen, ebenso, dass unter den dargestellten Gottheiten sich Zeus, Poseidon, Ares, Athene, Herakles befanden. Dem Stile nach ist das Werk etwa um die Mitte des 6. Jahrh. anzusetzen. S. Ergebn. Tafelbd. III Taf. 2 f. mit Treu Textbd. III 5 ff.; ders. Ausgr. IV 14. Flasch 1104 C. u. U. Böttiger 214. Mitchell 211. Murray I 199. Collignon I 236. Overbeck I 121; weitere Literatur bei Treu a. a. O. 15.

- S. 506,2. Dieser Schild ὑπὲρ τοῦ ἀετοῦ ist eine Firstverzierung; von einem Seitenakroterion desselben Schatzhauses hat sich die an das Endstück der Sima angearbeitete Basis erhalten, s. Ergebn. Tafelbd. II 37. Beeinflusst war die Firstverzierung des megarischen Schatzhauses von den Akroterien des Heraions, vgl. Benndorf Archaeol. Jahresh. II 8.
- S. 506,2. Die Weihinschrift auf dem Schilde besagte offenbar nichts näheres, als dass das Schatzhaus aus der Beute eines Feldzugs der mit den Argeiern verbündeten Megarer gegen die Korinther erbaut war; nach der Ansicht des Paus, hätte dieser Kampf unter dem Archon Phorbas stattgefunden, der noch lebenslänglicher Archon war (nach Eusebios und Hieronymus 952 - 921, nach Synkellos 947-917, nach Exc. lat. Barb. 992-959; s. v. Schöffer bei Pauly-Wissowa II 581), während der Bau erst später erfolgt sei, - wie viel später, hängt von der Lesart ab, da die Codd. nur ětestv haben, wofür Clavier ětest v, also 50 Jahre später. vorschlug, unter Zustimmung von Robert Arch. Märch. 3 A. 1, während Malmberg (s. Treu a. a. O. 14 A. 2) šteou u, also 400 Jahre später, schrieb, was ungefähr in die Zeit führen wurde, in die die Giebelreliefs wirklich zu setzen sind. Diese Konjektur ist deswegen unwahrscheinlich, weil, wie Treu richtig bemerkt, Paus. über die erstaunliche Tatsache der 400 jährigen Aufbewahrung einer Kriegsbeute sicherlich etwas bemerkt haben würde. Auf alle Fälle ist Paus. im Irrtum; er setzte das Schatzhaus deswegen so früh an, weil er darin ein Werk eines Schülers von Dipoinos und Skyllis aufgestellt sah, die er als Schüler des Daidalos für Künstler aus der frühesten Zeit hielt. Vgl. Flasch a. a. O.
- S. 506,10. Vom Schatzhause der Geloer (No. XII) sind die Fundamente vorhanden, Teile der Bauglieder der Vorhalle, Gesimse vom älteren Teile mit reichbemalten Terrakotta-Verkleidungen (s. die Abbildungen Ergebn. Tafelbd. I Taf. 39-41; II 116 f. Ausgrab. V Taf. 33 f.). Der Bau besteht aus zwei zu verschiedenen Zeiten erbauten Teilen (s. den Nachweis von Dörpfeld Ausgrab. V 31 ff.); der älteste Teil, der aber wegen der vorzüglichen Ausführung der Terrakotten und wegen ihrer Ornamentformen nicht über das 6. Jahrh. hinaus angesetzt werden darf, war eine einfache Cella im Verhältnis von 13,17 m zu 10,85 m: dieser wurde an der südlichen Langseite später, etwa in der ersten Hälfte des 5. Jahrh., eine Vorhalle angefügt mit sechs Säulen an der Front und je 21/2, an den kurzen Seiten, aber ohne Giebel. S. Dörpfeld Ergebn.

Textbd. II 53 ff. Borrmann ebd. 193. Flasch 1104 D. Bötticher 208. Leonardos 220; über die Terrakottenverkleidung Dörpfeld, Graeber, Borrmann u. Siebold Über die Verwendung v. Terrakotten am Geison u. Dache griech. Bauwerke (41. Winckelm. Progr. d. Berl. archaeol. Ges.), Berlin 1881.

Cap. XX.

Opfer auf dem Kronion. Doppeltempel der Eileithyia und des Sosipolis. Ursprung der Verehrung des Sosipolis. Das Hippodamion. Das Stadion. Der Hippodrom. Ablaufschranken und ihr Gebrauch. Taraxippos.

S. 506,14. κατά τὰ ήδη λελεγμένα μοι, s. Cap. 19,1.

ebd. Der Kronoshügel, 122,6 m hoch, ist von dem übrigen Höhenzuge nördlich des Alpheios durch eine tiefe Einsattelung abgetrennt und fällt zur Tempelstätte steil ab, s. Curtius u. Adler Olympia u. Umgeg. 12.

S. 506,15. Vom Kronosdienste in Olympia spricht auch Dion. Hal. I 34,3: τοῦ ἐν Ἡλιδι Κρονίου λόφου, δς ἐστιν ἐν τῆ Πισάτιδι γῆ ποταμοῦ πλησίον ἀλφειοῦ, καὶ αὐτὸν ἱερὸν τοῦ Κρόνου νομίζοντες Ἡλεῖοι θυσίαις καὶ ἄλλαις τιμαῖς συνιόντες γεραίρουσιν ἐν ὡρισμένοις χρόνοις. Wahrscheinlich ist der Kronosdienst von Kreta nach Olympia gekommen, s. Preller-Robert 52. Von einem Altar des Kronos und der Rhea in Olympia spricht Herodor beim Schol. Pind. Ol. 5,10. Der Name der Priester, Βασίλαι, hängt jedenfalls mit βασιλεύς zusammen; Curtius Berliner SB. f. 1894 S. 1111 sieht darin einen Hinweis, dass dies Priestertum aus altköniglicher Zeit stamme. Bergk Rh. M. XXXVIII 531 Anm. 1 bringt sie mit den IGA 112 Z. 11 genannten βασιλεῖς zusammen, dem hohen Rat, dem die fortschreitende demokratische Entwicklung nur diese priesterliche Funktion gelassen habe. Nach Bursian II 297 waren sie ein altachaiisches oder elisches Priestergeschlecht.

S. 506,17. Wie Robert A.M.XVIII 37 bemerkt, enthält die Ortsangabe ἐν τοῖς πέρασι τοῦ Κρονίου κατὰ τὸ πρὸς τὴν ἄρκτον κτλ. einen inneren Widerspruch: diese Angabe führt auf den der Altis abgekehrten Nordabhang, während ἐν μέσφ τῶν θησαυρῶν καὶ τοῦ ὀρους auf die Südseite weist. Massgebend erscheint die Ortsbestimmung nach den Schatzhäusern, nicht die nach der Himmelsrichtung. Robert meint daher, dass sich entweder Paus. bei Angabe der letzteren getäuscht habe, oder dass eine Textverderbnis vorliege, s. den krit. App. Dafür, dass ein diakritischer Genitiv, am ehesten τῆς ᾿Αλτεως, ausgefallen sei, spricht der Artikel bei πρὸς τὴν ἄρκτον, der sonst fehlen würde, vgl. I 41,1. III 17,4. V 23,1. 25,5. 27,1.

S. 506,19. Das oben (S. 626) erwähnte Gebäude hinter der Exedra, das Dörpfeld Ergebn. Textbd. II 45 für einen Tempel des Herakles hält, erklärt Robert a. a. O. 87 für das hier erwähnte Heilig-

tum der Eileithyia und des Sosipolis, welche Ansicht von Frazer z. u. St. zurückgewiesen, dagegen von Dörpfeld selbst Textbd. I 75 als sehr wol möglich bezeichnet wird. Wenn Frazer bemerkt, der Tempel sei nach den Angaben des Paus. ein doppelter, mit einem Innenraum für den Dienst des Sosipolis und einem Aussenraum für den Dienst der Eileithyia, der in Rede stehende Bau aber sei nur eine einfache Kammer, so bemerkt Dörpfeld, der von Paus. genannte Altar der Eileithyia könne wol in der Vorhalle des kleinen Heiligtums angenommen werden. Überdies erwähnt Paus. zwar einen Altar des Herakles nahe beim Schatzhaus der Sikyonier (V 14,9, s. oben S. 370), aber keinen Tempel des Herakles. Allein wir müssen unsererseits Frazer beistimmen; denn Paus. würde schwerlich von einem Tempel, der gleich allen andern nur aus Cella und Pronaos bestand, gesagt haben: διπλοῦς πεποίηται. Übrigens ist auch die Lage des Heiligtums durch den Text des Paus. nicht deutlich bezeichnet.

ebd. Sosipolis, hier als ἐπιχώριος δαίμων bezeichnet, Z. 22 u. S. 507,3 u. 16 als θεός, ebenso Cap. 25,4, ist in Wirklichkeit ein Heros, der wie Kychreus bei Salamis (I 36,1) im Augenblick der Gefahr seinen Verehrern in Schlangengestalt Hilfe bringt. Robert A. M. XVIII 40ff. identifiziert ihn mit dem kretischen Zeuskind, das ebenfalls in Schlangengestalt erscheint; er erinnert an den Zeus Sosipolis in Magnesia am Maiander Strab. XIV 648, ja er glaubt, dass der Sosipolistempel nicht nur das älteste Zeusheiligtum von Olympia, sondern überhaupt der Ausgangspunkt des ganzen Kultus sei, s. dagegen Usener Götternamen 173. — Die Honigkuchen deuten wohl darauf hin, dass Sosipolis hier in Schlangengestalt verehrt wurde, eine Vermutung, die Marx Gr. Märchen 113 damit stützt, dass nach Cap. 25,4 Sosipolis an einer andern Stelle in Olympia als Agathodaimon charakterisiert ist, der bekanntlich öfter auch in Schlangengestalt dargestellt wird. — Rätselhaft nennt Kayser Z. f. A. 1848, 1100 die λουτροφόρος der Aphrodite in Sikyon II 10,4.

S. 506,22. Was der νόμος 'Ηλείων im einzelnen von der Priesterin verlangte, ist unbekannt; άγιστεύειν ist ein allgemeiner Ausdruck und bezieht sich nicht etwa bloss auf Führung eines keuschen Lebenswandels, vgl. VIII 13,1, wo berichtet wird, dass Priesterin und Priester der Artemis Hymnia im arkadischen Orchomenos weder die Bäder noch das Haus eines Privatmannes besuchen durften, und dass dieselbe Verordnung für die Opferpriester der Artemis in Ephesos gelte; anderswo verlangte die άγιστεία Enthaltung von gewissen Speisen u. s. w, s. Stengel Gr. Kultusalt. ² 35.

ebd. Wir haben die frühere Interpunktion wieder eingeführt; wird nämlich, wie seit Siebelis üblich, καὶ αὐτή zum Vorausgehenden gezogen, so ergiebt sich die bei Paus. sonst nicht übliche Verbindung zweier Sätze durch τε-τε; interpungieren wir nach Ἡλείων, so ist gesagt, die Priesterin selber besorge die Verrichtungen, d. h. sie dürfe sich keiner Hilfe bedienen, da jedermann ausser ihr das Betreten des Innern untersagt war, § 3. Sollte Paus. aber doch καὶ αὐτή mit dem Vorausgehenden verbunden haben, sodass gesagt wäre, dass auch die Priesterin der Eileithyia nach

dem elischen Gesetz ein reines Leben führe, so müsste wohl λουτρά δὲ geschrieben werden, vgl. VI 6,7. 26,2. VII 10,2.

- S. 507,5. ὁπομένουσαι, sie singen den Hymnus, während die Priesterin im innern Raum den Dienst des Sosipolis besorgt.
- S. 507,6. Wie bei diesem Rauchopfer, so wurde in Athen dem Zeus Hypatos kein Wein gespendet, I 26,5; ebenso unterliess man in Olympia die Weinspende im Kulte der Nymphen, der Despoinai und auf dem allen Göttern gemeinsamen Altar, V 15,10; ἄοινοι θεαί waren auch die Eumeniden, s. Soph. O. C. 100, wo der Scholiast noch andere Götter aufzählt, denen kein Wein gespendet wurde; dagegen wurden allen genannten νη-φάλια dargebracht, nur bei Sühnopfern unterliess man jegliche Spende, s. Stengel Hermes XXII 645 ff.
- ebd. δρχος παρὰ τῷ Σωσιπόλιδι ἐπὶ μεγίστοις χαθέστηκε, der Eid wird gewissermassen unter den Schutz des Sosipolis gestellt, wodurch seine bindende Kraft gesteigert wird; die Meinung ist dabei wie II 2,1 ες δ' ἄν ἐνταῦθα ἐπίορχα ὀμόση, οὐδεμία ἐστίν οἱ μηχανὴ διαφυγεῖν τοῦ δρχου. Es ist ein ἐπιχώριοις ὅρχος (Thuc. V 18,9), wie z. B. der bei der Artemis Soteira in Pellene, VII 27,3. ἐπὶ μεγίστοις, wofür VIII 15,2 ὑπὲρ μεγίστων steht, bedeutet: in besonders wichtigen Dingen, bei feierlichen Veranlassungen, ἐπί also in anderem Sinn als III 6,7 und ganz verschieden von V 24,10.
- S. 507,7. 'Αρχάδων ἐς τὴν 'Ηλείαν ἐσβεβληχότων, dass dieser Arkadereinfall schon wegen der hohen Altertümlichkeit der Kultgebräuche nicht, wie Siebelis annahm, der von Ol. 104 (Xen. Hell. VII 4,28 ff.) sein kann, hat Löschcke Östl. Giebelgruppe von Ol. S. 9 richtig gesehen, es ist vielmehr mit Robert a. a. O. 39 an einen viel frühern Krieg zu denken, von dem V 4,7 andeutungsweise die Rede ist.
- S. 507,18. τὸν παίδα προήγαγεν ἐς ἀνθρώπους, VII 23,6 heisst Eileithyia ἡ ἐς φῶς ἄγουσα τοὺς παίδας.
 - S. 507,20. Zu ώς ἐπί vgl. Bd. I zu S. 409,6.
- S. 507,21. Den Tempel der Aphrodite Urania will Robert a. a. O. 43 in dem Bau erkennen, dessen Reste unter der Exedra des Herodes Atticus gefunden worden sind; eine Vermutung, die Dörpfeld Ergebn. Textbd. I 75 als möglich hinstellt, die aber der auch von Dörpfeld gebilligten Annahme, dass zur Zeit, da Paus. Olympia besuchte, das grosse Wasserwerk des Herodes schon stand (s. Textbd. II 134 f.), widerspricht, da der Bau dann verschwunden war, also von Paus. nicht erwähnt werden konnte. Freilich spricht er nur von ἐρείπια, damit kann er aber nicht gut Reste dieses Baues, der durch die Exedra verdrängt wurde (s. Tafelbd. I Taf. 85), gemeint haben; denn schwerlich wird Herodes von diesem Bau Reste der Mauern, die seine Exedra verunstaltet hätten, stehen gelassen haben.
- S. 507,23. Über die Lage des Hippodamions, von dem keine Reste aufgefunden worden sind, macht Paus. zwei Angaben: V 22,2 bemerkt er, dass in seiner Nähe die grosse Gruppe des Lykios, der Kampf des Achilleus mit Memnon, stand, hier giebt er an, dass es κατὰ τὴν πομπικὴν Κοοδον lag; vgl. darüber die Bemerkung oben S. 428, wo wir der Annahme

Dörpfelds beistimmten, dass das Heroon nicht (wie Lange Haus und Halle 334 und Flasch 1097 meinten) im Südwesten, sondern im östlichen Teil der Altis, nicht weit vom Stadion-Eingang, lag, was ausführlich Ergebn. Textbd. I 74 begründet ist. Dafür spricht erstens die Stelle, an der es Paus. hier anführt, nämlich nach Besprechung der Schatzhäuser-Terrasse nebst den dort befindlichen Heiligtümern und bevor er sich zum Stadion wendet. Sodann kann die hier genannte πομπική ἔσοδος nicht das Südwesttor sein, in dessen Nähe überhaupt kein Platz für einen so grossen Bezirk (vom Umfang eines Plethrons d. h. 10000 [= 0,0950 Hektaren) verfügbar ist, sondern muss identisch sein mit der πομπική, von der Paus. V 15,7 spricht und die im SO der Altis zu suchen ist (s. oben S. 375 und 380), d. h. mit dem grossen römischen Triumphtor. (Über die abweichende Meinung von Heberdey Eran. Vindob. 38 s. oben 376.) Näher die Lage zu bestimmen ist nicht möglich; Dörpfeld lässt a. a. O. 82 f. die Möglichkeit zu, dass der Bau ausserhalb der Altis lag und daher hier evtos in extos zu verändern und auch πομπική verdorben sei, wie denn Bötticher in der Philol. Wochenschrift f. 1882 Sp. 1209 dafür χρυπτή vorgeschlagen hatte, d. h. den gedeckten Zugang zum Stadion, s. u. § 8. Vgl. auch Leonardos 165.

- S. 508,1. Wie das Hippodamion, so war auch das Pelopion (s. V 13,1) mit einem θριγκός umgeben, d. h. einer Umfassungsmauer, s. oben S. 356.
- ebd. ἄπαξ κατὰ ἔτος ἔκαστον, d. h. die übrige Zeit des Jahres durfte dieser Bezirk überhaupt von keinem Menschen betreten werden, so wenig wie das ἄλσος in Megalopolis hinter dem Tempel des Zeus Philios, VIII 31,5, oder der geweihte Bezirk des Zeus Lykios auf dem Lykaiongebirge, VIII 38,6; vgl. Dem. g. Neaer. 76. Dass ein Tempel nur einmal im Jahr geöffnet wurde, ist bei Pausanias öfters zu lesen, s. VI 25,3 (Tempel des Hades in Elis), wo der Grund des Gebrauches angegeben wird, VIII 41,5 (Tempel der Eurynome in Phigaleia), IX 25,3 (Heiligtum der dindymenischen Mutter in Theben), 16,6 (Heiligtum des Dionysos Lysios in Theben); zweimal im Jahre wird der Tempel der Artemis in Hyampolis geöffnet, X 35,7, aber nur einmal geht der Priester in das Heiligtum der Athena Poliatis in Tegea, VIII 47,5.
 - S. 508,3. Über Midea vgl. Bd. I 603.
- S. 508,4. Nach der Sage, welcher Pausanias hier folgt, wurde Chrysippos, der Sohn des Pelops von seiner ersten Frau, durch die Söhne der Hippodameia, die Bevorzugung des Stiefbruders durch den Vater befürchteten, umgebracht, vgl. Schol. Il. II 105. Schol. Eur. Or. 4. Nach Hygin f. 85 u. 243 gab sich Hippodameia, von Pelops der Urheberschaft des Mordes überführt, selbst den Tod.
- S. 508,5. Zu der hier berichteten Reliquienversetzung vgl. Bd. I zu S. 666,10.
- S. 508,7. Die sog. Zanes, s. V 21,2; sie standen am Fusse der Schatzhäuser-Terrasse, s. oben S. 422.
- S. 508,8. Die Κρυπτή, der gewölbte Gang, der zur NW-Ecke des Stadions führte, ist durch die Ausgrabungen konstatiert worden; sie ist

32,10 m lang und hat eine Lichtbreite von 3,70 m und 4,45 m Scheitelhöhe. Die Wölbung wurde durch 15 Keilsteine (nicht 14, wie man früher annahm) bewirkt, von durchschnittlich 1,28 m Länge, die ohne Verwendung von Mörtel sehr sorgfältig zusammengefügt und durch Eisenklammern befestigt sind. Die südliche Widerlagsmauer ist sehr regelmässig aus 6 Steinschichten von verschiedener Höhe aufgeführt, und an ihr entlang läuft eine Sitzbank aus Poros; dagegen ist der Aufbau der nördlichen Widerlagsmauer in auffälligem Schichtenwechsel und unregelmässigem Verbande, mit Ausgleichung der Fugen durch Steinstücke und Ziegelbrocken, hergestellt. Das hängt jedenfalls damit zusammen, dass dieser Gang ursprünglich unbedeckt war und erst bei Erhöhung der Stadionwälle überwölbt wurde; man hat damals wohl die Steine der Futtermauern, die den Gang begrenzten, als Material für die Nordwand benutzt, die Südwand dagegen neu aufgeführt. S. Ergebn. Tafelbd. .I 46f., dazu Borrmann Textbd. II 66f. mit Abb. 31. Ausgrab. V Taf. 35 mit Dörpfeld ebd. 37. Curtius u. Adler 31. Bötticher 379. Flasch 1104 G. Leonardos 207.

S. 508,9. Das Stadion von Olympia ist nicht vollständig ausgegraben worden, doch wurden die wichtigsten Tatsachen durch kleinere Ausgrabungen und Ziehen von Versuchsgräben konstatiert, vornehmlich Anfang und Ende aufgedeckt. Es bildet ein Oblong, dessen Länge 212,75 m, dessen Breite an der Westseite 28,60, an der Ostseite 29,70 beträgt; diese Masse sind an den die Bahn einfassenden Rinnen der Wasserleitung gemessen. Die Entfernung der beiden Ablaufschwellen (600 olympische Fuss) beträgt 192,27 m. Der die Rennbahn umgebende Wall, das χωμα γῆς, war im N und O durch Abstich und Abböschung der Terrainerhebung, auf den anderen Seiten durch Anschüttung hergestellt; den Fusspunkt des Walles bezeichnete eine sich ringsum ziehende 40 cm breite Bordschwelle aus Poros. Die Böschung stieg sehr flach, etwa im Verhältnis von 1:13, an; ihre Breite betrug etwa 30 m. Darnach enthielt sie im ganzen etwa 18,000 gm, d. h. Platz für 20-30,000 Menschen. Feste Sitze scheint es nicht gegeben zu haben, die Zuschauer nahmen auf der Erde Platz. Da die Sohle des Stadions sich mit der Zeit erhöhte, die Höhe der Wälle durch Abschwemmung aber sich verringerte, so wurden in späterer Zeit die Wälle erhöht, die Böschung doppelt so steil gemacht; man berechnet diese neue Anlage auf 26,000 qm, den Platz für cc. 40,000 Menschen. Borrmann nimmt an, dass diese Neuaufschüttung etwa im letzten Jahrh. v. Chr. erfolgt sei, und dass auch die Anlage des gewölbten Ganges derselben Zeit angehöre, während Dörpfeld die Veränderungen der ursprünglichen Anlage schon in die Zeit Philipps von Makedonien versetzen will, - Der Zugang erfolgte durch die in einen offenen Gang (δρόμος) mündende Κρυπτή ἔσοδος, die wohl nur für die Dauer der Kämpfe den Hellanodiken und Kämpfern reserviert war, sonst aber auch vom Publikum benutzt wurde. Diesem Zugange liegt im W ein Eingangsthor vor, das den architektonischen Abschluss der Gasse zwischen der Schatzhausterrasse und der Echohalle (vgl. V 21,7 und oben S. 426) bildete und vermutlich gleichzeitig mit der Κρυπτή angelegt wurde. Die Anlage besteht aus einer korinthischen Säulenstellung von drei Interkolumnien, deren mittelstes den Durchgang zur Kpurtí bildete, während die seitlichen geschlossen waren. S. über das Stadion und die Tocanlage Ergebn. Tafelbd. I 36-38 mit Bormann Textbd. II 63 ff. und Abb. 28-33. Ausgrab. V Taf. 35 f. mit Dörpfeld ebd. 36 ff. Curtius u. Adler 29. Flasch 1104 F. Bötticher 230. Leonardos 208.

- S. 508,11. Da es weiter unten Z. 17 heisst, dass, wenn man den Stadionwall an der Stelle, an der die Hellanodiken sassen, überschritt, man zu dem Hippodrom gelangte, so geht daraus hervor, dass die Hellanodiken ihren Platz auf der südlichen Böschung hatten, die Priesterin der Demeter Chamyne gegenüber auf der nördlichen Seite.
- S. 508,12. Eine Priesterin der Demeter Chamynaia kommt auf einer elympischen Inschrift aus römischer Zeit vor, sie ist die Gattin des T. Flavius Archelaos, der Ol. 257 (245 n. Chr.) Theokole war, s. Inschr. v. Ol. 571 N. 485. Eine Autonia Baebia wird auf einer Inschrift aus Ol. 232 (148 n. Chr.) nur als Priesterin der Demeter bezeichnet, doch ist wol die gleiche Würde gemeint, s. ebd. 547 N. 456; auch 619 N. 610, wonach Regilla als ίξρεια Δήμητρος Wasserleitung und Exedra hat anlegen lassen, vgl. Dittenberger Sylloge² 397. S. auch unten Cap. 21,1.
- S. 508,13. άλλοτε άλλη λαμβάνουσα, der Nominativus statt des Genitivus absolutus mit geringerer Berechtigung als V 20,3, s. zu S. 253,8.
- ebd. παρθένους οὐχ εἴργουσι θεᾶσθαι, mit Unrecht haben, nach Valckenaer, Clavier u. Siebelis u. a. behauptet, diese Angabe stehe im Widerspruch mit V 6,7; Pausanias unterscheidet hier und anderswo zwischen γυνή = verheiratete Frau (oder Witwe V 6,8) und παρθένος, vgl. V 13,10. 16,2 und zu S. 210,10. Diese Sitte entspricht dorischen Anschauungen, nach denen den Mädchen bekanntlich im Umgang mit Männern mehr Freiheit eingeräumt war als den Frauen.
- S. 508,14. Die Ablaufvorrichtungen im Stadion sind sowohl auf der W- wie auf der O-Seite aufgefunden worden; s. die Abbildungen Ergebn. Tafelbd. I Taf. 47,3 u. 4. Sie bestehen aus Schwellen von Kalkstein mit eingekerbten Rillen und Einsatzlöchern; sie sind 500 mm breit, 240-280 mm hoch und ohne Klammern sorgfältig aneinander gefügt, die Zapfenlöcher zwischen den Rillen sind 4-10 cm tief und 124-141 cm von einander entfernt. Man nimmt an, die Rillen hätten den Zweck gehabt, den Wettkämpfern festen Halt für den Ablauf zu gewähren; damit ist die eigentümliche Form der Einkerbung (nämlich winkelförmig, auf den westlichen Schwellen mit steilem kurzem Schenkel nach aussen, mit längerem flachen nach innen, auf den östlichen amgekehrt) noch keineswegs erklärt. Auch die Bedeutung der Zapfenlöcher steht nicht fest, doch können sie kaum einen andern Zweck gehabt haben, als dass Holzpfosten oder Stäbe dort hineingesteckt wurden, die die Stände für die einzelnen Läufer von einander sonderten; die östliche Schwelle, an der noch alle 21 Zapfenlöcher kenntlich sind, erhält dadurch 20 Stände für die Läufer. Am unsichersten ist die Erklärung der eigentümlichen Tatsache, dass diese Ablaufschranken, die man nur an einer Seite erwartet hatte, sich an beiden finden. Dörpfeld Ausgrab. V 37 (dem Holwerda A. Jb.

IV 33 A. 8. Bötticher 232 zustimmen), erklärte das dahin, dass die Hellanodiken, die die Schiedsrichter waren, im Osten sassen und daher dort jedesmal der Wettlauf enden musste: daher habe der einfache Lauf im W begonnen und im O geendet, der Doppellauf im O begonnen und geendet. Da in den westlichen Schwellen das mittlere Zapfenloch grösser ist, als die andern, so werde in diesem die Zielsäule gestanden haben, nm die die Doppelläufer herum mussten. Hiergegen machte Hauser A. Jb. II 104 geltend, dass, wenn beim Diaulos die Bahn nur auf einer Seite hingeführt hätte, die Ablaufstände auch nur auf dieser hätten angebracht sein müssen, nicht aber in der ganzen Breite; er nimmt daher an, jeder Läufer beim δίαυλος hätte zu dem entsprechenden οίκημα der gegenüberliegenden Seite laufen müssen, um dort kehrt zu machen und zurück zu laufen, - eine recht unwahrscheinliche Annahme. Flasch 1104 G spricht sich auch gegen Dörpfeld aus, weil der Ausdruck des Paus. dagegen spreche, dass man für Diaulos und Dolichos andere Ablaufschranken benutzt habe, als für den einfachen Lauf, und ferner, weil es nach § 10 nicht wahrscheinlich sei, dass die Hellanodiken ihren Platz im Osten hatten. Er erklärt daher, ähnlich wie Hauser, dass beim Diaulos und Dolichos nicht alle um ein gemeinschaftliches Ziel herum zu laufen hatten, weil sonst die Vorbedingungen nicht für alle gleich gewesen wären, sondern als Zielscheiben hätten die Pfosten (die vielleicht mit bestimmten Unterscheidungszeichen versehen waren) gedient; die Rillen hätten diesen Läufern bei Beginn der neuen Laufhälfte die gleiche Hilfe bieten sollen, wie beim Anfang der ersten. Hiergegen bemerkt Borrmann Ergebn. Textbd. II 65, dass der Entfernungsunterschied für Mitte und Ecke der Ostschranken von der Zielsäule in der Mitte der westlichen auf eine Stadionlänge von 192,24 m nur 50 cm beträgt, also kaum in Betracht kommen könne bei Läufen von 384,50 m Länge, wie dem Diaulos; auch könnten die Rillen für Läufer, die sofort umkehrend weiter laufen, keinen Wert haben; sie kämen nur in Betracht für antretende Läufer, die vor dem Ablauf eine bestimmte Fussstellung einnehmen. Borrmann selbst schliesst sich Dörpfeld an, indem er weiter noch annimmt, dass Paus. mit der von vornherein erwähnten άφεσις nur die östliche, als die für den Diaulos bestimmte, im Sinn gehabt habe. der Zielpfahl im Westen stehen musste, natürlich in der Mitte, ergab sich für die Stände dieser Seite eine Abweichung gegenüber denen der Ostseite (21 gegen 20 Stände). Wenn Paus. nur von einer einzigen Ablaufsstelle spricht, so erkläre sich das daher, dass diese zu seiner Zeit, wo der einmalige Lauf hinter den mehrfachen zurückgetreten war, die am häufigsten benutzte gewesen sei.

- S. 508,15. Zu Endymion vgl. V, 1,3 ff. mit S. 283 f.
- S. 508,18. Vom Hippodrom, der südlich und südöstlich vom Stadion belegen war, hat wahrscheinlich, wie Dörpfeld Ergebn. Textbd. I 78 meint, der Alpheios nicht nur die Wälle, die die Rennbahn umgaben, sondern auch die Bahn selbst und die Ablaufvorrichtungen weggespült. Leider sind Nachgrabungen an der mutmasslichen Stelle der Anlage bisher nicht vorgenommen worden. Auf Grund der Angaben des Paus. allein haben

Digitized by Google

über die daran sich knüpfenden Fragen, namentlich über Ablaufschranken und Taraxippos, haben vornehmlich gehandelt Gottfr. Hermann De hippodrome Olympiaco, Lips. 1839 (Opusc. VII 388). Hirt Gesch. der Baukunst III 145. Graf Lehndorff Hippodromos, Berlin 1876. Guhl u. Koner Leben d. Gr. u. Röm. S. 147. Pollack Hippodromica, Lips. 1890, p. 52. Wernicke A. Jb. IX 199. H. Schöne ebd. XII 150. A. Martin in Daremberg et Saglio Dictionn. des antiqu. III 196, wo p. 210 die ältere Bibliographie su finden ist; auch bei Krause Gymnastik u. Agonist. 150 A. 9.

Über die ungefähre Lage des Hippodroms kann kein Zweifel sein: es geht aus Paus. hinlänglich sicher hervor, dass er südlich vom Stadion, also südöstlich von der Altis, gelegen haben muss, und zwar jedenfalls in der Längsrichtung von W nach O. (Die Ansicht von Bursian II 298, die Richtung sei von N nach S gegangen, kommt nicht in betracht, da sie vor den Ausgrabungen aufgestellt wurde und Bursian auch für das Stadion dieselbe Richtung annahm.) Betreffs der Länge ist man lediglich auf Schriftstellen angewiesen; die darauf beruhenden Ausätze der Neueren gehen sehr auseinander, zumal nicht immer deutlich gesagt ist, ob äussere oder innere, einfache Bahnlänge oder Länge einer einmaligen Umkreisung gemeint ist. Curtius und Adler 30 berechnen die Länge der "Rossbahn" auf 4 Stadien (also, das olympische Stadion mit Dörpfeld zu 192,27 m berechnet = 769,08 m). Das verstehen Wernicke 199 und Laloux-Monceaux 147 in dem Sinne, dass damit ein einmaliger Umlauf gemeint sei, wonach die einfache Bahnlänge auf 2 Stadien (384,54 m) käme. Wernicke beruft sich dafür auch auf Cap. 16,4, wo die Länge des Hippodroms von Nemea auf 4 Stadien angegeben sei; allein mit Recht bemerkt Schöne 156 A. 7, dass da von einem Hippodrom überhaupt garnicht die Rede ist. Ebd. bemerkt Schöne, dass auch die von Wernicke zum Beweis herangezogene Stelle Plut. Sol. 23 dafür nicht in Anspruch genommen werden könne; sie besagt nichts, als dass zu Solons Zeit eine Distanz von 4 Stadien (ππικόν (s. διάστημα) genannt wurde. — Gegen die Annahme, dass die Umlaufbahn 4 Stadien betragen habe, erhob Lehndorff 44 Einsprache. Pindar giebt nämlich Ol. 3,33 (δωδεκάγναμπτον περl τέρμα δρόμου) und 6,75 (περί δωδέχατον δρόμον έλαυνόντεσσιν) an, dass in Olympia die Bahn zwölfmal durchfahren wurde (wozu noch zu vgl. Pind. Ol. 2,50. Pyth. 5,30); das hätte $48 \times 192.27 \text{ m} = 9218.96 \text{ m}$ ergeben, eine nach Ansicht des genannten Sportsmannes ganz unglaubliche Zumutung; schon die Hälfte betrachtet Lehndorff als eine sehr hohe Forderung. Die Hälfte würde als einfache Bahnlänge ein Stadion ausmachen; und so nahm auch Stengel griech. Kultusaltert. 1 137 A. 2 als Forderung zwölfmal 2 Stadien an, also ungefähr 4,5 km. Hingegen hält Pollack 103 an der einfachen Bahnlänge von 2 Stadien fest: da beim Lauf der Stadiodromen der Lauf von 4 Stadien δρόμος εππιος hiess, so müsse die einmalige Umkreisung der Bahn diese Länge gehabt haben; er weist auch darauf hin, dass nach V 12,6 der Zirkus in Rom zwei Stadien Länge hatte (s. oben S. 354). Wernicke 199 behält ebenfalls die einfache Bahnlänge von 2 Stadien bei, greift aber, um Lehndorffs Bedenken zu begegnen, für die Pindarstellen auf die schon

von de la Barre in den Mém. de l'Acad. des Inscr. IX 607 gegebene Erklärung zurück, wonach bei Pindar nicht ein zwölfmaliges Umfahren der ganzen Bahn gemeint sei, sondern nur ein sechsmaliges, indem eben dabei ein zwölfmaliges Wenden stattfand. Gegen diese Deutung hatte sich aber bereits Pollack a. a. O. (den Wernicke nicht berücksichtigt) gewandt, da δωδεκάγναμπτον τέρμα nur auf die äussere Meta gehen könne (wie auch die Schol. zu Pind. a. a. O. es fassen), denn bei sechs Umkreisungen werde die äussere Meta zwar sechsmal, die innere aber nur fünfmal umfahren. sodass nur elf Wendungen herauskommen. — Schöne a. a. O. behandelt die Frage auf Grund eines metrologischen Fragments, der sog. Tabula Heroniana II, deren bei Hultsch Metrolog. Script. I 184 stehenden Text er auf Grund einer Hs. in Konstantinopel emendiert. Darnach hätte der Umlauf im Hippodrom 8 Stadien (1538,16 m) betragen, die eine Langseite der Bahn 3 Stadien + 1 Plethron (606,86 m), die westliche Breitseite 1 Stadion + 4 Plethra (320,47 m). Daraufhin nimmt Schöne, dem sich Stengel a. a. O.* S. 179 anschliesst, an, die Länge des Hippodroms, von der Mitte der einen Breitseite zur Mitte der andern gemessen, habe zwischen 3 und 4 Stadien betragen; ob die mit 1900' angegebene Langseite die längere südliche oder die kürzere nördliche war, lasse sich nicht entscheiden. Der Umlauf von 8 Stadien sei vermutlich durch die Länge einer Linie bestimmt worden, die von der Spitze der ἄφεσις mit stets gleichbleibendem Abstand von der Böschung durch die ganze Bahn bis zum Ausgangspunkte zurücklief. Man begreift bei dieser Annahme nicht, wie bei einer Gesamtlänge der Bahn von höchstens 4 Stadien ein Umlauf, der ja nicht die Breitseiten berührte, sondern nur um die beiden νύσσαι ging, 8 Stadien ausmachen konnte. Auch ergeben sich bei einer Umlauflänge von 8 Stadien ganz enorme Zahlen: für den zwölfmaligen Umlauf (auch im Frg.: τὰ δὲ τέλεια κύκλους ιβ') nicht weniger als 18457,92 m. Leonardos 214 hat diese Masse angenommen; Schöne rechtfertigt sie damit, dass ihm von kompetenter militärischer Seite solche Entfernungen (für das Fohlenviergespann 8 Umläufe = 12305,28 m) als "nicht undenkbar" bezeichnet worden seien, und dass ferner wol jedesmal der grösste Teil des Weges in ruhigem Galopp zurückgelegt und erst gegen Ende das Tempo verstärkt worden sei. Aber auch dies erscheint ganz unglaublich; denn wenn die Wagen schon 15 km zurückgelegt hatten, so würden schwerlich die letzten 3 km im schnellsten Tempo noch durchführbar gewesen sein. Es ist also wol nicht anders möglich, als dass in dem ohnehin schwer korrumpierten Text des metrologischen Fragments auch die Zahlen verdorben sind. Unter diesen Umständen hat auch die Angabe, dass τὸ πλάτος πρὸς τὴν ἄφεσιν 1 Stadion und 4 Plethren (320,47 m) betragen habe, wenig Wert. Laloux-Monceaux berechnen die Breite auf 600 Fues, Pollack, unter Berücksichtigung von Pind. Pyth. 5,50, wonach im Hippodrom von Delphi 40 Wagen zugleich fahren konnten und der in Olympia nicht kleiner gewesen sein könne, auf 240 m.

S. 509,1 ff. Auf Grund der zwar sehr ausführlichen, aber in manchen Punkten doch nicht recht anschaulichen Beschreibung der άφεσις τῶν ἐππων, der Ablaufstände, sind verschiedene Rekonstruktionsversuche gemacht

worden (zusammengestellt auf unsrer Taf. VI). Der älteste, der Beachtung verdient, von Visconti Mus. Pio-Clement. V tab. A. No. 1 p. 81, vom Jahre 1796, liegt der Rekonstruktion Gottfr. Hermanns vom J. 1839 zugrunde. Visconti nahm die rechte (südliche) Strecke der Bahn breiter an, als die andere, durch die Spina von ihr getrennte, und legte die Agnaptos-Halle K und die ihr vorgelegte apeac nur au den Anfang dieser rechten Hälfte, während er die linke Seite viel näher der Spina abschliessen liess. So ragt die Spitze der apens direkt in denjenigen Teil der Bahn hinein, wo der Wettlauf beginnt, und alle Ablaufstände befinden sich ebenfalls auf dieser Seite. Die Stände ordnet er schräg an, nicht mit der Richtung nach vorn. Das alles nimmt Gottfr. Hermann an, der nur verwirft, dass die beiden Bahnhälften ungleiche Breite haben. Pollack 79 f. tadelt vornehmlich, dass die in der rechten Abteilung aufgestellten Wagen es viel unbequemer hatten, um zur äussern Meta zu gelangen; und ferner, dass die Stände der Wagen seitliche Richtung haben, anstatt geradeaus auf die Bahn gehende. Darin sind auch alle späteren Rekonstruktionsversuche einig, dass die Stände diese Richtung nach dem Ziel hin gehabt haben müssen. Am verbreitetsten ist der auf Delaborde (1806) zurückgehende Versuch von Hirt a. a. O. Taf. XX Fig. 8; er ist öfters wiederholt worden, so bei Krause Gymn. u. Agonist Taf. IV Fig. 8 (s. ebd. I 2,152 ff.). Guhl u. Koner Leben d. Gr. u. Röm. ' 131 Fig. 160. Baumeister Denkm. 693 Fig. 750 u. s. Als längere der beiden Langseiten (nach § 15) nimmt Hirt die südliche Seite A an; infolgedessen erhält die westliche Schmalseite mit der ihr vorgelegten Halle des Agnaptos O eine schräge Lage. Die aperic D, deren Basis die ganze Breite des westlichen Abschlusses einnimmt, kehrt ihre Spitze e etwas der südlichen Bahnhälfte zu, weil auf dieser der Wettlauf beginnt; m ist der Platz des ehernen Delphines, n der des Altars mit dem Adler (Z. 8); f und g die beiden Seiten der άφεσις mit den Ständen (οἰχήματα) für die Wagen, von denen die Stände hh dem Punkte E, der als Normalausgangspunkt für den Lauf gedacht ist, am fernsten, die Stände 11 am nächsten liegen, daher die Seile (υσπληγες Z. 15) bei diesen zuletzt, bei jenen zuerst niederfallen. Hiergegen ist eingewendet worden, dass die Wagen der Stände h, i und der nächsten einen viel weitern Weg machen mussten, als die der vordern, also im Nachteil waren (Choiseul-Gouffier Mém. de l'acad. des Inscr. 1808, 237. Pollack 77); es hätte daher die ἄφεσις nicht über die ganze Breite der Bahn gelegt werden dürfen. Das tut freilich auch Lehndorff, dem sich Koner anschliesst. Nach seiner Rekonstruktion sind zwar die beiden Langseiten ungleich, die Agnaptos-Halle aber nicht schräg, sondern rechtwinklig vorgelegt, und dieser die Aphesis ganz regelmässig, zwar mit etwas kleinerer Basis, aber doch so, dass die Mitte der Agnaptos-Halle, der Altar mit dem Adler, die Spitze der Aphesis mit dem Delphin, die beiden Wendepunkte, alle genau in einer Linie liegen, die ihrerseits ebenfalls genau die Mittellinie der Rennbahn ist. Lehndorff nimmt nun an, die Einrichtung der Aphesis sei dazu bestimmt gewesen, den Vorteil, den der Inwendige vor dem Auswendigen in jedem Rennen, namentlich aber im Wagenrennen hat, dadurch auszugleichen, dass man jedem Auswendigeren

den grossen Vorteil des "fliegenden Starts" (d. h. den Vorsprung, den der im Galopp Ankommende vor dem hat, der erst in dem Moment, wo der galoppierende Rival ankommt, ablaufen darf) den Inwendigeren gegenüber einräumte; darauf gehe die von Paus. beschriebene Einrichtung. Dieser Zweck sei aber nur erreichbar gewesen, wenn blos die eine Seite der Aphesis, nicht beide zum Ablauf benutzt wurden: diese eine Seite sei naturgemäss die rechte gewesen, da das Rennen auf der rechten Seite begann; die Stände auf der linken Seite seien nur zur Aufnahme der vom Rennen zurückkehrenden Gespanne oder als "Kühlställe" benutzt worden. Hiergegen wendet sich Pollack 81: die Worte Z. 14f., namentlich das έκατέρωθεν in Verbindung mit dem Plural αί πρὸς τῆ στοᾶ τῆ ᾿Αγνάπτου υσπληγες, zeigten, dass die absperrenden Stricke auf beiden Seiten der Aphesis waren; ferner kann δευτέρα τάξις Z. 17 sich nicht auf das zweite οίχημα beziehen, sondern nur auf die beiden zweiten ολχήματα, rechts und links. Auch hätte Paus, bei seiner Beschreibung des Ablaufens Z. 14 ff., wenn nur auf der einen Seite die Stände waren und so beim Fallen des Strickes ein Wagen nach dem andern ablief, sich nicht des Plurals xarà ταύτας bedienen können, und die Form des Schiffsvorderteils hätte überhaupt gar keinen ersichtlichen Zweck gehabt. Pollack seinerseits nimmt an, dass die Halle des Agnaptos nicht die ganze Breite der Westseite, sondern nur deren südliche Hälfte einnahm, woher es sich auch erkläre, dass die eine Langseite (die nördliche) länger war als die andere. Vor der Halle lag die Aphesis in deren ganzer Breite, aber nicht mit ihrer Basis der Langseite der Halle parallel, sondern ein wenig nach links, nach der inneren Meta zu, geneigt, sodass also nur der linke Endpunkt der Aphesis an der Agnaptos-Halle liegt, der rechte nicht. - Davon weicht wiederum die Rekonstruktion von Wernicke (vgl. seinen Plan der Altis zu S. 88-101) ab. Er legt die Halle vor die ganze Breite der Westseite, die Aphesis aber lässt er etwa die nach S gehenden zwei Drittel dieser Breite einnehmen und die Spitze nach der rechten Bahnhälfte gerichtet sein. Eingehender lässt sich Wernicke jedoch auf eine Erklärung seines Planes nicht ein; es kommt ihm mehr darauf an, zu erweisen, dass die Worte χατά πρώραν νεώς nicht blos auf die Grundriss-Form gingen, sondern auch auf die Anlage, indem nämlich (da nach V 15,5 einige Altäre ἐν τῷ ὑπαίθρῳ τῆς ἀφέσεως lagen) der unmittelbar an die Agnaptos-Halle anstossende Teil unbedeckt war, der zweite, von der Eingangshalle entferntere bedeckt und von der Gestalt eines Schiffsvorderteils, das Ganze also einer richtigen Prora mit Verdeck gleichend; eine Ansicht, die wenig für sich hat, da die Ahnlichkeit der Anlage mit einem Schiffsvorderteil, auch wenn, wie wahrscheinlich, der innere Teil der Aphesis unbedeckt war, kaum behauptet werden kann: nur die gedeckten Stände, die sich in der Form einer πρώρα nach dem ἔμβολον hinzogen, gaben Anlass zu dem Vergleich. - Zuletzt hat Martin über die Aphesis gehandelt. Er weist p. 198 Pollacks Rekonstruktion zurück, weil sie nur den gewiss seltnen, äussersten Fall berücksichtige, dass 20 Wagen liefen, während meist wohl 10 das gewöhnliche war und dann die hinteren Stände sicher unbesetzt blieben, wobei die auf

der linken Seite befindlichen einen wesentlichen Vorteil über die anderen gehabt hätten; allein es ist offenbar, dass Martin sowol hier, wie in seinen weiteren Gründen gegen Pollack, dessen Gedanken verkennt, wie er denn auch dessen Rekonstruktion in seiner Fig. 3844 ungenau reproduziert. Martin selbst giebt keine neue Rekonstruktion, er fasst nur die ganze Absicht der Aphesis anders auf: nicht damit alle Kämpfer gleiche Chancen hätten, wäre sie so angelegt worden, sondern aus ästhetischen Gründen, indem das Nacheinandererscheinen der Wagen ein schönes Schauspiel geboten hätte. Diese Ansicht ist ganz unhaltbar: sie stimmt weder zu der besonderen Sorgfalt der ganzen Anlage und der Beschreibung des Paus., noch zu dem Stolze, den Kleoitas auf sein Werk hatte (s. § 14). Im übrigen wird sich die Frage, ob die Halle des Agnaptos die ganze Breite oder nur einen Teil derselben in Anspruch nahm, ohne Nachgrabungen schwerlich entscheiden lassen; und betreffs der Aphesis scheint uns nur so viel sicher zu sein, dass das ἔμβολον nicht auf die innere Meta gerichtet war, sondern auf die rechte Bahnseite, da nach Z. 18 die Bedingungen für alle Kämpfer, wenn sie auf der Höhe des Embolons angelangt waren, die gleichen waren und der eigentliche Wettkampf dann erst losgieng. Die meisten Rekonstruktionen, namentlich aber die von Pollack, der die Pferde erst beim Embolon, dann rechts von der inneren Meta in einer zusammenhängenden Kurve ankommen lässt, kranken daran, dass sie den Lauf der Pferde wie den einer Maschine regulieren, obschon sie annehmen, dass jeder Wagen sofort nach dem Niederlassen des Seiles in vollem Laufe herausschoss; denn sie müssten dann alle im entsprechenden Tempo und auf einer mathematisch genau fixierten Linie sich vorwärts bewegen, immer genau auf dem Radius, der vom betreffenden οίχημα nach der äussern Meta hinführte, wenn sie alle im selben Momente so in Reih und Glied beim Embolon anlangen sollten, dass von da ab alle die gleichen Chancen hätten.

S. 509,3. Dass Agnaptos der Erbauer dieser Halle war, ist auch oben V 15,6 erwähnt; näheres über ihn ist unbekannt. Auf den Rekonstruktionen nimmt die Basis der Aphesis mehrfach die ganze Langseite der Halle in Anspruch; dass das unrichtig ist, geht aus dem Wortlaut unserer Stelle hervor, der nur besagt, dass die Aphesis sich nach dorthin verbreitert, wo sie an die Halle grenzt, während ihre Spitze nach dem δρόμος zu liegt.

ebd. Es ist uubezweifelt, dass sowol der Delphin wie der Altar mit dem Adler, um allen Lenkern und Zuschauern gleich sichtbar zu sein, genau in der Mittellinie, der Delphin also gerade an der Spitze sich befinden musste. Daher bedeutet μάλιστα hier, wie V 10,4 u. 6 (vgl. oben S. 320 u. 323), nicht "ungefähr", sondern "gerade, genau", und ebenso unten Z. 10. Vgl. hierzu auch Trendelenburg Der grosse Altar d. Zeus in Olympia (Berlin 1902) 13 f. — Dass man einen Delphin als Zeichen wählte, erklärt Pollack 71 damit, dass dieser dem Poseidon Ιππιος, der ganz in der Nähe seinen Altar hatte (nach V 15,5), heilig war; er erinnert auch daran, dass die Schiffsvorderteile häufig Delphinbilder als Verzierung aufwiesen. Er nimmt an, dass die drei Altäre des Poseidon Hippios, der ebd.

erwähnten Hera Hippia und der unten § 11 erwähnte mit dem Adler direkt in der Mitte der Aphesis gestanden hatten; Wernicke 203 versetzt dagegen die beiden erstern in die Mitte der Basis, den Altar aber mit dem Adler und den Delphin auf das von ihm sehr unwahrscheinlicher Weise angenommene Verdeck der Aphesis. Auch ohne solches konnten diese beiden Zeichen so hoch angebracht werden, dass alle Zuschauer sie sahen.

S. 509,8. Unter δσπληξ oder δσπληγξ wird jede Schranke, die am Ablauf oder Aufang des Wettkampfes verhindert, verstanden. In einem in Pergamon gefundenen Epigramme, das den olympischen Wagensieg des Attalos, Vaters von Attalos I, verherrlicht (Fränkel Inschr. v. Pergamon 8 N. 10), wird das Seil der Aphesis mit folgenden Worten erwähnt: άθρόα δ'ὕσπληξ | πάντα διὰ στρεπτοῦ τείν[ατ' ἔ]χουσα κάλω, | [ἦ] μέγ' [ἐπ]α[χ]ήσασα θοάς εξήλασε πώλους. Fränkel 74 schliesst daraus, dass hier von άθρόα πάντα die Rede ist und von nur einem Strick, während Paus. § 13 von mehreren spricht, dass die Erfindung des Kleoitas damals, d. h. in der Mitte des 3. Jahrh. v. Chr., noch nicht existiert habe und Kleoitas daher unmöglich, wie sonst gewöhnlich angenommen wurde, um Ol. 80 (460) gelebt haben könne (vgl. oben S. 436 zu V 24,4). Mit Recht findet Frazer z. u. St., dass dies auf den poetischen Ausdruck zu grosses Gewicht legen heisst; auch besagen die Worte doch nur, dass der Strick alle Kämpfer zusammen absperrte, nicht, dass er durch sein Fallen allen auf einmal die Bahn freigab.

ebd. Über die andern Altäre, die in dem freien Raume zwischen der Halle des Agnaptos und den Ablaufsäulen sich befanden, s. V 15,5 f.; über ihren Platz die Vermutungen von Wernicke a. a. O. Der hier erwähnte βωμός war jedenfalls kein Kultuszwecken dienender Altar, sondern nur die Basis für den Adler, die Altarform hatte; dafür ist auch beweisend, dass sie nicht ständig war, sondern jedesmal eigens aufgerichtet wurde.

S. 509,11. Diese beiden Zeichen, das Steigen des Adlers und das Fallen des Delphins, waren offenbar nicht für die Kämpfer, sondern, wie der Wortlaut des Paus. ergiebt, für die Zuschauer bestimmt, deren Aufmerksamkeit dadurch auf den Beginn des Rennens hingelenkt werden sollte. Wahrscheinlich war zwischen Adler und Delphin eine Verbindung hergestellt, sodass das Zeichen mit beiden gleichzeitig von einer einzigen Person gegeben wurde, worauf auch die Worte des Paus. hindeuten. Dass ausserdem Trompetensignale, wie sie für andere Kampfspiele bezeugt sind (vgl. Soph. El. 711. Stat. Theb. VI 404), in Olympia ebenfalls üblich waren, darf man aus Cap. 13,9 schliessen; Pollack 73 bezieht auch das ἐπαχήσασα der pergamenischen Inschrift auf ein derartiges Signal mit einer Glocke oder dergl., das gleichzeitig mit dem Fallen der Schrankenstricke ertönte; er bezieht darauf auch Anth. Pal. XI 86, 3: ό ψόφος ἢν ὕσπληγος ἐν ούασι. Man kann sich aber auch vorstellen, dass das Fallenlassen so vieler Stricke in sehr schnell aufeinander folgenden Momenten ein lautes Geräusch verursachte, und dass dies mit dem ψόφος gemeint ist, da doch an beiden Stellen die Gondag selbst als die tonende bezeichnet ist.

S. 509,21. Über Kleoitas vgl. V 24,5 mit S. 436; die hier erwähnte

Statue in Athen ist jedenfalls (worauf schon der bestimmte Artikel hindeutet) die I 24,5 genannte auf der Akropolis, vgl. Bd. I 268 und Preger 137 N. 178. Von dem hier erwähnten Aristeides, der die Erfindung des Kleoitas noch vervollkommnete, wissen wir sonst nichts, auch nicht, worin seine σοφία bestand. Über die Bedeutung von σοφία vgl. zu S. 461,22-

ebd. Auffallender Übergang in die or. obliqua, mit Auslassung des regierenden verb. dicendi, ebenso VII 27,11; die Beispiele, welche Siebelis zu II 10,4 aufzählt (II 10,4. III 12,7. VII 24,5. X 2,6), sind von der Kritik beseitigt.

ebd. Zu φρονήσαι ἐπί vgl. Bd. I zu S. 26,5. II zu S. 1,8.

S. 510,5. Bei den Rekonstruktionsversuchen ist bald die nördliche, bald die südliche Seite als die längere angenommen worden. So verlegt Pollack den künstlichen Erdwall auf die N-, den Hügel auf die S-Seite der Bahn. Allein nach den Terrainverhältnissen zu urteilen war es umgekehrt, obschon Wernicke 200 es dahin beschränkt, dass der nördliche Hügel zu Anfang ein mit dem Stadionwall zusammenhängender Erdwall gewesen sei, den Paus. bei Hervorhebung des Unterschiedes beider Seiten nicht berücksichtigte. Für die N-Seite als die kürzere, vom Hügel gebildete entscheiden sich auch Laloux-Monceaux 147. Martin a. a. O. Leonardos 214.

S. 510,7. Über den Taraxippos, seine Lage und die Ursachen des Scheuens der Pferde handelt eingehend Pollack 85 ff. Als älteste Erwähnung des Taraxippos betrachtet dieser Arist. Equ. 247: παὶε τὸν πανοῦργον καὶ ταραξιππόστρατον, wo freilich Kock jede Anspielung leugnet. Sicher ist dagegen die Erwähnung bei Lycophr. Alex. 43: Κρόνου παρ'αἰπὸν ὀχθον, ένθα γηγενοῦς εππων ταρακτής ἐστιν 'Ισγένου τάφος; sodann bei Dio Chrys. or. XXXII p. 385 M.; bei Paus. selbst wird unten § 19 der nemeïsche Taraxippos erwähnt. Die meisten Erklärer nehmen an, dass das Scheuwerden der Pferde mit dem Umlenken um die äussere Meta zusammenhing, und so setzte Visconti den Taraxippos in unmittelbare Nähe dieser Meta; Hirt und Lehndorff-Koner identifizierten ihn sogar mit dieser, was sicherlich, wie schon Hermann 400 bemerkte, nicht richtig ist, da Paus. ausdrücklich sagt, jener liege ἐπὶ τῆς μείζονος πλευρᾶς, also nicht in der Mitte; auch deutet der Ausdruck παραθέοντας auf ein Vorbei-, nicht auf ein Umfahren des Taraxippos. Es kann daher auch die διέξοδος, bei der er lag, nicht, wie auf jenen Rekonstruktionen, mitten in der Ostseite belegen gewesen sein. Überdies bemerkt Pollack, dass die Pferde, wenn sie an einer Meta scheuten, eben so gut an der innern Meta, die sie doch auch umfahren mussten, gescheut hätten. Pollack selbst versetzt den Taraxippos und den Durchgang nördlich von der äussern Meta an den Fuss des Walles; er sieht nämlich die Ursache des Scheuwerdens der Pferde darin, dass die Pferde, sowie sie um die äussere Meta herum waren, plötzlich ihren Schatten und den der andern Gespanne erblickten. Allein da, wie oben bemerkt, die Südseite die längere ist, so muss Taraxippos und Durchgang mit Hermann auf dieser Seite gesucht werden, und da ist

vom Schatten keine Rede; abgesehen davon hätten die Pferde an den Anblick ihres Schattens wol leicht gewöhnt werden können, wie Wernick e 201 A. 24 bemerkt, der auch den Taraxippos der äussern Meta südlich gegenüber ansetzt, weil hier die Gespanne nach der Meta zu wenden mussten. Vgl. auch Martin 119, der ebenfalls an die Nähe der Zielsäule denkt. Denn es ist in Betracht zu ziehen, dass dort beim ersten Umlauf ein starkes Wagengedränge und daher grössere Gefahr gewesen sein muss, während beim Umfahren der innern Meta und überhaupt bei den späteren Umläufen die Wagen bereits grössere Abstände haben mochten.

- S. 510,10. ὡς ἐπίπαν heisst nicht häufig, wie Schubart will, sondern gewöhnlich; freilich ist die Behauptung stark übertrieben, aber mit ἐπιπλείστον, das Clavier vorschlug, da er ἐπίπαν mit toujours erklärte, wird nichts gebessert.
- ebd. τοῦδε ἡνίοχοι ἔνεκα, man könnte sich versucht fühlen, ἡνίοχοι als Glossem zu streichen, allein s. d. Bemerkung zu S. 430,28; in der Tat, wer δρθόν μεγέθει ἄγαλμα μέγα IX 2,7 schreiben mochte, dem konnte auch die Trennung des Genitivs von ἕνεκα durch das Subiect elegant erscheinen, s. übrigens die Bemerkungen Bd. I zu S. 7,5. 431,1. II S. 66,10. 82,17. 206,11.
- S. 510,12 ff. Kalkmann 100 ist der Meinung, dass Paus. die verschiedenen Versionen über die Bedeutung des Taraxippos einem mythologischen Handbuche entlehnt habe. Paus. führt deren sieben auf; eine andere giebt Hesych. s. h. v., und zwei weitere die Schol. Lycophr. 42. Auch Ptolem. Hephaest. hat über den Taraxippos gehandelt, s. Westermann Paradoxogr. 190 (p. 25 ed. Roulez). Vgl. Rohde Psyche* I 173 A. 1.
- S. 510,14. Die 'Ωλενίη πέτρη wird schon bei Homer erwähnt, Il. II 617 u. XI 757, später öfter, vgl. Strab. VIII 342. Steph. Byz. v. ''Ωλενος: es war der Name für den Gipfel des Gebirges Skollis, vgl. Bursian II 322 f.
- S. 510,16. Den Namen Dameon hält Fick-Bechtel Griech. Personennamen 386 für eine Koseform von Damophon oder einem ähnlichen Namen.
 - S. 510,19. Über Myrtilos s. zu S. 221,4. 9.
- S. 510,20. Die Verbindung μήνιμα ἰᾶσθαι erhält durch κακὸν κακο ἰᾶσθαι Her. III 53 u. ἀτυχίας ἰᾶσθαι Isocr. Arch. 101 nur eine schwache Stütze; ἱλώμενος (s. kr. App.) ist unmöglich, da Pausanias nicht ἱλάομαι, sondern ἱλάσκομαι sagt (II 29,7. 35,11. III 13,4. 5. VI 6,8 u. 9); gut wäre. ἱλασόμενος (III, 4,6); anderswo sagt Pausanias μήνιμα ἀποτρέπειν oder ἀποτρέπεσθαι III 17,9. V 1,7, μ. διαφεύγειν III 23,5.
 - S. 510,24. Vgl. über Alkathoos unten Cap. 21,10.
 - S. 511,4. Zu Amphion vgl. IX 5,7f.
- S. 511,10. Dieselbe Angabe betreffs des Poseidon Taraxippos hat auch Dio Chrys. a. a. O.
- S. 511,11. Bei den berühmten Leichenspielen, welche Akastos zu Ehren seines Vaters Pelias veranstaltete (vgl. zu III 18,16. V 17,10), wurde Glaukos von seinen eigenen Pferden zerrissen, nachdem ihn Iolaos, der Sohn des Iphiklos, besiegt hatte, Hygin. fab. 250. 273.
 - S. 511,13. Es hatten also drei von den grossen Wettkampfstätten

ihren Taraxippos, dagegen berichtet Paus. X 37,4, dass der Hippodrom von Delphi weder durch Einfluss eines Heros noch aus anderem Grunde die Eigenschaft hatte, die Pferde scheu zu machen.

ebd. Die Imperfecta ἢν — ἐνεποίει sagen deutlich, dass su des Pausanias Zeit keine Rosswettkämpfe mehr in Nemea stattfanden.

S. 511,17. Paus. sagt uns nicht, auf welcher von den beiden voorze die Statue der Hippodameia stand; die meisten nehmen an, es sei die innere gewesen, weil dort sich der Sieg entschied. Bötticher A.Z. XI 7 nimmt im Zusammenhang damit an, dass die Hellanodiken ihren Sitz dieser Säule mit dem Bilde geradezu gegenüber gehabt haben müssten, sowie dass sie dem Sieger gleich dort die Binde überreichten und wol auch umlegten. Er folgert ferner daraus, dass die Binde der Bekränzung voranging und überhaupt früher war, als die Ehre des Kranzes; daher halte auch die Nike auf der Hand des Zeus die Tänie, nicht den Kranz; erstere blieb das stehende, dauernd getragene Siegeszeichen. Vgl. Stephani Compte-Rendu de St. Pétersb. 1874, 140. 161. Dagegen meint Jüthner Arch. Jahreshefte I 42, die Tänie sei erst nach der offiziellen Bekränzung dem Sieger von guten Freunden verehrt worden; und Passow Stud. z. Parthenon 3 ff. nimmt nur den Kranz als Siegeszeichen an, während die Tänie zur Tracht des täglichen Lebens gehört habe; nach der Bekränzung habe das Publikum dem Sieger Blumen, Kränze und besonders auch Tänien zugeworfen (die sog. Phyllobolie). Das Bild der Hippodameia erklärt Jüthner für nicht beweisend, da diese ja selbst Kampfpreis war und nicht als Preisrichterin, sondern höchstens als Zuschauerin dabei stand.

Cap. XXI.

Tempel der Demeter Chamyne. Herkunft des Beinamens. Gymnasion. Palaistra. Grab des Oinomaos. Grenzen der Eleia gegen Arkadien. Bergsattel des Sauros mit dem Grabmal des Sauros. Der Grenzfluss Diagon. Tempel des Asklepios Demainetos, des Dionysos Leukyanites. Trümmer von Phrixa und Tempel der Athena Kydonia. Der Fluss Parthenios und der Fluss Karpinates. Grab der Freier der Hippodameia und ihre Namen.

S. 511,20. Der Beiname der Demeter Chamyne wird mit χαμαί (also χαμαιεύνη, χαμεύνη) in Verbindung gebracht, als die "in der Erde ruhende", gleichbedeutend mit der Chthonia, s. Welcker gr. Götterl. II 490. Preller-Robert 776; Curtius Gr. Etymol. 197 vergleicht die littauische Erdgöttin Zemyna, und Kern bei Pauly-Wissowa IV 2727 vermutet in ihr eine alte eleische Erdgöttin, die später mit der Demeter verschmolzen wurde. Priesterinnen der Demeter kommen auf olympischen Inschriften der Kaiserzeit vor, s. Inschr. v. Olymp. 456. 473. 510. Kern a. a. O. vermutet, dass unter der in der Mysterieninschrift von Andania

(Dittenberger Sylloge' 653,81) genannten Δημήτηρ ή ἐφ' ἱπποδρόμφ nicht, wie Sauppe meint, die Demeter im Hippodrom auf dem Lykaion gemeint sei, sondern eben die hier genannte, da deren Priesterin (nach § 9) auch bei den olympischen Spielen eine Sonderstellung einnahm.

S. 511,23. Über Pantaleon s. z. Cap. 22,2.

S. 512,3. Vom Gymnasion hatte Paus. bereits V 15,8 kurz gehandelt und kommt nun, unter Wiederholung des dort Bemerkten, eingehender darauf zurück. Kalkmann 85 macht darauf aufmerksam, um die Planlosigkeit des Paus. in der Beschreibung der Altis daran zu demonstrieren: die erste beiläufige Notiz müsse ihm später nicht mehr genügend erschienen sein, und darum gehe er hier vom Tempel der Demeter Chamyne plötzlich zu dem ganz am andern Ende der Altis gelegenen Gymnasion über, ohne diesen Sprung durch ein Wort zu markieren: es sei hier offenbar ein Nachtrag aus derselben Quelle, aus der er auch andere Notizen Dagegen findet Gurlitt 394 in dem ganzen Abschnitt, der auf die Olympioniken-Periegese folgt, die absichtlich hierher versetzte Schilderung der Umgebung der Altis, wobei Paus. die schon behandelten Gebäude (Leonidaion, Theekoleon, Buleuterion, Ergasterion des Pheidias) nicht wieder erwähne. Dass da freilich bei der doppelten Erwähnung des Gymnasions ein Anstoss liegt, giebt Gurlitt zu, glaubt aber, dass man ohne Bedenken an der ersten Stelle ein Glossem annehmen könne. möchten eher eine Flüchtigkeit der Arbeit annehmen, indem Paus. bei der hier vorliegenden Behandlung des Gymnasions übersah, dass er bereits davon gesprochen hatte.

Paus, nennt, ohne eine nähere Beschreibung zu geben, nur schlechtweg das Gymnasion und einen andern, kleineren Peribolos zur Linken des Gymnasions, der als Palaistra diente. Von beiden Anlagen sind ausserhalb der Altis im NW erhebliche Reste gefunden worden, doch sind vom Gymnasion nur Teile der den eigentlichen Übungsplatz begrenzenden Baulichkeiten: die südliche Halle, der Torbau und Stücke der Osthalle ausgegraben. Der zu Übungen bestimmte freie Platz hatte ungefähr 220 m Ausdehnung bei etwa 120 m Breite. Im O und S begrenzten ihn Säulenhallen, ob auch im W und N, ist unbekannt. Die Südhalle ist einschiffig und 5,23 m tief, ihre Länge ist nicht konstatiert; die Säulen sind dorisch; der Fussboden lag 0,74 m höher als der der südlich anstossenden Palaistra, Die Osthalle, 210,51 m im Innern lang, 10,11 m tief, war doppelschiffig mit zwei Reihen dorischer Säulen; nach Wöffnete sie sich mit 61 Achsweiten von 3,14 m; an beiden Enden war sie auf die Länge von je 10 m geschlossen. Die Umfassungswände, die noch in drei Schichten über dem Erdboden erhalten sind, waren sehr sorgfältig gearbeitet und 0,77 m stark; von den Säulen stehen nur noch wenige Stümpfe aufrecht. Die Halle diente bei schlechtem Wetter den Wettläufern als Übungsplatz, weshalb der Fussboden vermutlich aus lockerer Erde bestand. Nach W hin begrenzte ihn eine Steinschwelle. Beide Hallen scheinen zur selben Zeit, und zwar im zweiten Jahrh. v. Chr., erbaut worden zu sein. Vgl. Ergebn. Tafelbd. II 38; Graf ebd. Textbd. II 127; ders. Ausgrab. V 41, mit Taf.

36. Curtius u. Adler 21. Bötticher 373. Flasch 1104 P. Fougères bei Daremberg-Saglio II 1693. Leonardos 150. Wernicke A.Jb. IX 191 vergleicht Gymnasion und Palaistra in Olympia mit den von Vitr. V 11 gegebenen Vorschriften und findet beide ganz analog; er nimmt demgemäss, da Vitruv drei Seiten der Anlage, die dem Gymnasion entspricht (er sagt nur extra, nämlich ausserhalb der Palaestra), von Säulenhallen umgeben sein lässt, auch für Olympia noch eine dritte Säulenhalle im W an. Auch bei Vitruv, dessen Anlage freilich anders orientiert ist, ist die eine Säulenhalle doppelt und sehr breit; von den bedeckten Säulenhallen dient bei ihm die eine für die Übungen des Pentathlons, die andere für Übungen im Wettlauf. Der unbedeckte Innenraum dient bei Vitruv zur Anlage von Bosketts und dergl. (silvae aut platanones) mit Gängen (ambulationes) und gepflasterten Plätzen (stationes); Wernicke setzt für den Innenhof des Gymnasions von Olympia etwas ähnliches voraus, indem die vou Paus. genanute κρηπίς von ihm als ein auf Stufen erhöhter Standplatz betrachtet wird.

S. 512,4. ἐν αὐτφ nimmt ἐν τῷ γυμνασίφ wieder auf, vgl. z. S. 231,3. S. 512,7. Die Palaistra grenzt mit der S-Seite an die Strasse, die westöstlich vom Kladeos her auf die Mittelpforte der Altis-Westmauer hinführte; in der N-Seite berührte sie sich mit der S-Halle des Gymnasions, mit der sie durch eine über Stufen führende Tür verbunden war. Grundriss bildet ein fast quadratisches Rechteck von 66,35 zu 66,75 m; in der Mitte liegt ein von dorischen Säulenhallen umgebener Hof von 41 m Seitenlänge. An die Hallen schliessen sich nach N, W u. O hin Zimmer an, die teilweise durch Türen zugänglich, teilweise durch Säulenstellungen ionischer Ordnung nach dem Hofe geöffnet sind. Die seitlichen Räume sind 6,75 m tief, die hinteren (nördlichen) 8,35. An der S-Seite tritt an ihre Stelle eine durchgehende Säulenhalle von 4,37 m Tiefe mit 15 ionischen Säulen zwischen zwei Anten; in den Ecken liegen die beiden Haupteingänge, offne Vorhallen mit je zwei korinthischen Säulen zwischen Anten; an den Hauptwänden befinden sich Steinbänke als Ruheplätze. Die Räume mochten als Aufbewahrungsorte für Salben (Elaiothesion), zum Anhören von Vorträgen, einige auch zum Abhalten körperlicher Übungen bei schlechtem Wetter gedient haben; vgl. die von Wernicke a. a. O. nach Vitruv versuchte Bestimmung der einzelnen Räumlichkeiten. ist zu vgl. Ergebn. Tafelbd. II 73-75 mit Gräf ebd. Textbd. II 113 u. Fig. 1-15; ders. Ausgrab. V 40 mit Taf. 38 fg. Curtius u. Adler 22. Bötticher 366. Flasch 1104 O. Leonardos 152. Unsicher ist die Bestimmung des im Hofe sich findenden eigentümlichen Ziegelpflasters von 5,44 m Breite und 24,20 m Länge, das aus geriefelten Ziegeln und flachen Dachziegeln zusammengesetzt ist (vgl. die Abbildungen Ausgrabgn. V 41. Ergebn. II 115 Abb. 1. Fougères 1694 Fig. 3671. Schreiber Kulturhist. Atlas I Taf. 22,13). Gräf Ausgrab. a. a. O. dachte an Standplätze für Ringer, was Bötticher 372 mit Recht zurückwies, weil für Ringkämpfe weicher Boden notwendig ist. Flasch nahm, obschon zweifelnd, eine Entwässerungsanlage an; Fedde Fünfkampf der Hellenen (Breslau 1888) 13

sah darin eine doppelgleisige Springbahn, für Anlauf und zwei Sprungschritte reichend; Wernicke 197 hält die Anlage für eine zum Spiel mit Kugeln bestimmte; Gräf Ergebn. a. a. O. 115 denkt entweder an einen "Standoder Wandelplatz der Lehrer und Kampfrichter, wo sie vor dem Andrängen der Übenden gesichert waren", oder lieber an ein Plethrion, wie es Paus. unten Cap. 23,2 beim Gymnasion in Elis beschreibt, als Ort, wo die Hellanodiken die Athleten nach Alter oder Art der Übung zusammenstellten. Aber keine dieser beiden Deutungen würde die eigentümliche Beschaffenheit der Thonfliesen erklären. Fougères weist zwar Wernickes Erklärung zurück, weil die Zerbrechlichkeit der Thonplatten ein Spiel mit Steinkugeln, wie die in der Palaistra der pompejanischen Thermen gefundenen, von denen Wernicke bei seiner Deutung ausging, ausschliesse; er selbst denkt aber auch an ein Ballspiel, nur mit leichteren Bällen, wobei die Spieler beim Anlauf und Wurf auf den geriefelten Platten festeren Stand fanden, während die seitlichen, durch die Dachziegel gebildeten Rinnen vielleicht dazu dienten, die Bälle den Spielern zurückzurollen. Auch diese Deutung bleibt ganz problematisch.

ebd. Das Eingangstor zum Gymnasion lag zwischen diesem und der Palaistra, im Süden der O-Halle. Es ist ein stattlicher Bau, der nach Stil und Material wohl dem zweiten, spätestens dem letzten Jahrh. v. Chr. angehört. Es war ein dreischiffiger, an den beiden Schmalseiten durch eine Vorhalle von vier korinthischen Säulenvorhallen zugänglicher Durchgang mit breitem, von je fünf Säulen gebildeten Mittelschiff und schmaleren Seitengängen, die von Längsmauern, die in Halbsäulen enden, begrenzt waren; auch in der Mitte der Seitenwände treten, den mittelsten Säulen gegenüber, Halbsäulen aus der Mauer heraus. Der auf drei Stufen sich erhebende Bau hatte 15,50 m Länge und 9,81 m Tiefe (an der Unterstufe des Stylobats gemessen). Vgl. Ergebn. Tafelbd. II Taf. 76 f. mit Borrmann ebd. Textbd. II 121 u. Abb. 16—22; ders. Ausgrab. V 42 mit Taf. 11. Flasch 1104 P mit Abb. 1301 S. 1089.

ebd. Zur parataktischen Verbindung mit xaí vgl. zu S. 500,17.

S. 512,9. Diese Wohnungen der Athleten, die nach Paus. südlich und westlich von der Osthalle des Gymnasions lagen, will Flasch a. a. O. in dem Komplex finden, der, von der Rückwand der Osthalle durch die Strasse getrennt, hinter dem Prytaneion nach N sich ausdehnt und im Plan als römische Thermen bezeichnet ist (s. Leonardos 259), indem er annimmt, dass die Bäder einen Teil der Wohnung gebildet haben. Darin stimmt ihm Frazer z. u. St. bei, während Wernicke a. a. O. 198 die Wohnräume an die Rückwand der von ihm vorausgesetzten, nicht erhaltenen Westhalle ansetzt. Weder die eine noch die andere Annahme stimmt zu der Angabe des Paus.; doch hemerkt Frazer mit Recht, dass nach dem Befund der Ruinen ein Wand-an-Wand-Bau (τῆς στοᾶς . . . τοῦ γομνασίου προσεχεῖς τῷ τοίχῳ) nicht möglich ist. Aber auch wenn man Trennung der Baulichkeiten durch eine Strasse annimmt, fehlt es für die nach Paus. südlich von der Osthalle belegenen Gebäude durchaus an Platz, wie ein Blick auf den Plan lehrt. Wir glauben daher, dass Wernicke mit seiner Ansetzung

recht hat, bei Paus. aber ein (vermutlich bei der Ausarbeitung seiner Notizen entstandener) Irrtum vorliegt und statt von der Osthalle von der Westhalle die Rede sein sollte. Wir hätten dann also die Athletenwohnungen zwischen Kladeos im W und Gymnasion und Palaistra im O zu suchen.

S. 512,10. Vom Grab des Oinomaos und den als seine Stallunger bezeichneten Baulichkeiten ist nichts gefunden worden, auch haben sich die Ausgrabungen nicht bis dorthin erstreckt.

Hiermit schliesst die mit V 7 beginnende Periegese von Olympia und Paus. setzt seinen Weg, der ihn von Heraia aus nach Olympia führte (s. oben S. 296 f.), fort. Doch geht er auffallenderweise, wie Heberdey 74 bemerkt, nicht von Olympia aus weiter, sondern in entgegengesetzter Richtung von der Landesgrenze nach dem Zentrum vor. Es hängt das eben damit zusammen, dass er zwar von Heraia kam, aber nicht direkt, sondern über Lepreos; den Weg von Heraia aus beschreibt er VIII 26,3 ff. bis zu dem Punkte, wo er hier einsetzt.

S 512,14 ff. Die Stelle ist durch Schuld des Pausanias selbst, der sich sehr undeutlich ausdrückt, vielfach missverstanden worden, so namentlich auch von Schubart, der glaubte, κατὰ τάδε müsse auf die Gegend am Grabe des Oinomaos bezogen werden (s. die Anm. zu seiner Übersetzung und Jb. f. Ph. XCVII 534); damit hätte Pausanias behauptet, man gelange nach Überschreitung des Kladeos von Olympia aus in's pisaiische Gebiet; da er nun aber dies unmöglich gemeint haben kann, nahm Schubart eine Verwirrung in seinen Notizen an, die vielleicht teilweise durch die Abschreiber verschuldet sei. Nun bezieht sich aber κατὰ τάδε vielmehr auf das Folgende und gesagt ist: die Grenzen waren in folgender Weise festgestellt; der Satz bildet den Übergang zu dem nun folgenden neuen Abschnitt, der mit einem Asyndeton explicativum beginnt.

S. 512,16. Der Erymanthos (heut Dhuana) entspringt auf dem gleichnamigen Gebirgszuge auf der Lampeia-Höhe (VIII 24,4) und ergiesst sich in den Alpheios. Der Bergrücken des Sauros, Σαύρου δειράς, ist der südlichste Vorsprung des Hügellandes der Pisatis, dicht an der arkadischen Grenze an dem durch Erymanthos und Alpheios gebildeten Winkel; heut liegt auf der Höhe das Dorf Aspra Spitia. Vgl. Boblaye 128. Clark 264. Bursian 286. Bädeker 312. Leonardos 261.

S. 512,18. Von diesem Sauros weiss sonst die Herakles-Sage nichts; er wird nur hier erwähnt und mag lediglich lokale Sagenbildung gewesen sein.

S. 512,22. Der Diagon, d. h. der "Scheider, Grenzfluss" (jetzt Tzemberúla), mündet genau dem Erymanthos gegenüber in den Alpheios, s. Boblaye 128. Welcker I 281. Curtius II 88. Clark 264. Vischer 461. Bursian 233.

S. 513,1. Den Tempel des Asklepios setzt Kaupert in der Übersichtskarte von Olympia (Curtius u. Adler Bl. I) östlich vom heutigen Muriá, in den Winkel, den der mit dem Leukyanias identifizierte Bach mit dem Alpheios bildet, bei dem Örtchen Luvru.

S. 513,3. Den Leukyanias wollte Leake II 210 in dem Flüsschen

erkennen, das von Lala nach S fliessend westlich von Muriá und gegenüber Palaeo-Phánari in den Alpheios mündet (heut Bakireïka). Da dies aber wol der Parthenias ist (s. u. § 7), so ist der Leukyanias wahrscheinlich der etwas oberhalb mündende, in dem Boblaye 128, Curtius 50 und Kaupert a. a. O. den Leukyanias erkennen. Das Heiligtum des Dionysos Leukyanites würde dann zwischen beiden Flüsschen am Alpheios-Ufer zu suchen sein, also dicht bei Muriá. Welcker I 282 scheint eine andere Höhe als Stelle des Dionysos-Tempels betrachtet zu haben, da er ihn bei dem letzten Flüsschen, das in den Alpheios fliesst, ansetzte.

S. 513,6. Hier überschreitet Paus., den direkten Weg nach Olympia verlassend, den Alpheios, um einen Abstecher nach Phrixa zu machen. Aber die Bemerkung, nach Überschreitung des Alpheios sei man im Gebiete von Pisa, kann unmöglich richtig sein, da sie sich nur verstehen liesse, wenn Paus. vorher, d. h. auf dem rechten Ufer des Alpheios, nicht in der Pisatis gewesen wäre, während doch der Erymanthos die Grenze zwischen Arkadien und Elis, d. h. der alten Pisatis (vgl. oben S. 512,14) bildet. Curtius II 108 A. 50 schlug vor, τὸν 'Αλφειόν in τὸν ποταμόν zu ändern und den Leukyanias darunter zu verstehen; Paus. sage, dass man nach Überschreitung des Flusses in das Weichbild der Stadt Pisa komme. Dies weist Heberdey S. 75 wol mit Recht ab, da das Gebiet der Stadt Pisa unmöglich auch Harpina (nicht Harpleia, wie versehentlich bei Heberdey steht) in sich begreifen könne. Dagegen nimmt er die Emendation von Curtius auf, weil das exδίδωσι μέν καὶ οὐτος ἐς τὸν 'Αλφειόν zeige, dass der Leukyanias entsprechend dem Diagon als Grenzfluss gedacht war; allein das xai octos geht doch nur darauf, dass der Leukyanias ebenso wie die vorhergenannten Flüsse in den Alpheios mündet, nicht, dass er eine Grenzscheide bildet. Zur Erklärung des Widerspruchs mit VIII 26,3, wo der Erymanthos als solche bezeichnet wird, nimmt Heberdey an, Paus. berichte im 8. Buch den Verbältnissen seiner Zeit entsprechend, während er hier im 6. Buch den Bericht einer Quelle wiedergebe, die die Grenzen der Pisatis behandelte. Dazu passen allerdings die einleitenden Worte (oben S. 512,14f.) gar nicht, weshalb Heberdey hier eine "Unbedachtsamkeit" annehmen muss. — Allein es geht sicherlich nicht an, den Fehler in τὸν Άλφειόν zu suchen; denn tatsächlich geht hier Paus. über den Fluss, um nach Phrixa zu gelangen, und es wäre sehr seltsam, wenn er diesen Übergang verschweigen und im folgenden mit ἐν ταύτη ττ χώρα ohne weiteres das linke Ufer verstanden wissen wollte. Von diesem Gesichtspunkte ausgehend schlug Michaelis (s. d. krit. App.) τῆς Φριξαίας für τῆς Πισαίας vor, während Frazer meint, Paus. wolle nur sagen, dass man auch südlich vom Alpheios noch auf dem Gebiete von Pisa sei; er schlägt daher έντὸς γῆς ἔση ἔτι τῆς Πισαίας vor. Allein nachdem Paus. unmittelbar vorher gesagt hat, der Diagon trenne Pisaia von Arkadien, erscheint eine solche Bemerkung sehr überflüssig. Daher ist die Vermutung von Michaelis wahrscheinlicher; unter ταύτη τῆ χώρα ist dann. eben die γη Φριξαία zu verstehen.

S. 513,8. Die Stadt Phrixa (bei Herod. IV 148 Φριξαί) war eine Gründung der Minyer (vgl. Müller Orchomenos 161 u. 371), angeblich

durch Phrixos, Steph. Byz. v. Μάκιστος. Erwähnt wird sie auch Xen. Hell. III 2,30. Polyb. IV 77 u. 80. Strab. VIII 343. Steph. Byz. a. a. O. und v. Φρίξα berechnet die Entfernung des Orts von Olympia auf 30 Stadieu, doch beträgt sie in Wirklichkeit 35 Stadien. Nach Steph. Byz. v. Φαιστός erhielt die Stadt später diesen Namen. An dem Berge, auf dem die Stadt lag, liegt jetzt das Dorf Palaeo-Phanari; auf dem Gipfel haben frühere Reisende noch Ruinen gefunden, von denen jetzt alles bis auf eine Zisterne verschwunden ist, s. Boblaye 136. Leake 209. Bouton Mémoire sur la Triphylie (Arch. des miss. scientif. II Sér. T. I) 232. Curtius 90. Ross 108. Bursian 286. Baedeker 312.

- ebd. Gerhard Gr. Mythol. I 235 vermutet, dass die von Theophr. bei Ath. XIII 609 F erwähnten Schönheitswettkämpfe der Eleier, deren Preise einer Athene dargebracht wurden, mit dieser Athene Kydonia in Verbindung standen.
 - S. 513,10. Zu Klymenos vgl. V 8,1 mit S. 308; ebd. 14,8.
- S. 513,11. Kydonia lag im nordwestlichen Teile von Kreta, das heutige Khania. Hom. Od. III 292 erwähnt die Kydonier, die ihre Sitze Ἰαρδάνου ἀμφὶ ῥέεθρα hatten.
- S. 513,14. Paus. kehrt nach diesem Abstecher, ohne es ausdrücklich zu erwähnen, wieder auf das rechte Alpheios-Ufer und die Strasse nach Olympia zurück; unter ἐντεῦθεν ist also der Punkt, wo er sie verlassen hat (τὸ ἀπὸ τούτου), zu verstehen, und die ganze Stelle von διαβήση bis καθίστασθαι als Parenthese oder Anmerkung zu fassen.
- ebd. Wie oben zu S. 513,3 hemerkt, ist nach Boblaye, Curtius, Kaupert a. a. O. und Partsch Ergebn. Textbd. I 8 der heutige Bakireïka der alte, auch bei Strab. VIII 357 erwähnte Parthenias, der dort und unten Z. 19 diesen Namen führt, hier τὸ εδωρ τῆς Παρθενίας heisst. Leake 211 hält den östlich von Miraka in den Alpheios gehenden Bach, in dem die genannten den Harpinates sehn, für den Parthenias. Steph. Byz. v. Φωριαμοί erwähnt eine Örtlichkeit dieses Namens als in der Nähe des Parthenias belegen, nach Bursian 287 A. 3 vermutlich eine enge und tiefe Schlucht zwischen Parthenias und Leukyanias.
- S. 514,2. Harpina erwähnt Strabo VIII 357 als παρὰ τὴν 'Ολυμπίαν. Luc. mort. Peregr. 35 gibt als Entfernung des Ortes (an dem sich Peregrinos verbrennen liess) von Olympia 20 Stadien an, auf dem Wege vom Hippodrom nach Osten; vgl. auch Steph. Byz. s. "Αρπινα. Da Paus. zuerst den Fluss Harpinates und dann erst den Ort nennt, so lag letzterer vermutlich auf dem rechten Flussufer, in der Nähe des Dorfes Miraka, wo (nach Frazer z. u. St.) i. J. 1831 der engl. Major Harriot noch Mauerreste gesehen haben will, Journ. of the Roy. Geograph. Society V 366. Boblaye 129 setzte den Ort weiter nördlich bei dem Dorfe Viliza an, doch liegt dies von der antiken Strasse, die dicht am Alpheios entlang führte, zu weit ab und überdies auf dem linken Ufer des für den Harpinates gehaltenen Baches, auch weit mehr als 20 Stadien von Olympia entfernt, während diese Entfernungsangabe für den von Kaupert a. a. O. angesetzten Punkt (bei einer Kapelle der Panagia) genau stimmt. Vgl. Leake

211; ders. Peloponn. 218. Curtius 50. Bursian 287. — Über die Asopos-Tochter Harpina vgl. V 22,6 mit S. 429.

- S. 514,5. Diesen als Grab der Freier der Hippodameia geltenden Hügel erkennt man in einer 25 Minuten von Olympia dicht am Alpheios, links von der Strasse nach Olympia, belegenen Anhöhe, s. die Karte Kauperts; Baedeker 312. Leonardos 263.
- S. 514,10. Zabl und Namen der Opfer des Oinomaos werden verschieden angegeben; nach Apollod. Ep. 2,5 hätten einige zwölf angenommen, andere nannten nach Schol. Pind. Ol. 1, 127 nur sechs, andere fünfzehn, während Pindar selbst von dreizehn singt, mit welcher Zahl nach dem Scholiasten auch Hesiod und Epimenides übereinstimmten. dieser dreizehn giebt der Scholiast in zwei Fassungen, die kaum von einander abweichen, abgesehen davon, dass Hippomedon und Aiolos der zweiten Liste durch Automedon und Aristomachos in der ersten ersetzt sind. Etwas stärker sind die Abweichungen der Fünfzehnerliste, und auch die der sechs bringt zwei Namen, die in den drei genannten Aufzeichnungen sich nicht finden. Vergleicht man nun diese vier Listen mit der von Pausanias gegebenen Aufzählung, so findet man, wenn von nichts besagenden Formverschiedenheiten abgesehen wird, wie Trikolonos = Trikoronos, Krotalos = Krokalos, Chalkon = Chalkodon, Prias = Peiras, Aiolios = Aiolos, dass bei ihm allein sich finden die Namen Akrias, Kapetos und die in § 11 noch hinzugefügten Erythras und Eioneus; im ganzen nennt er achtzehn Freier mit Namen; dass sie, wie man nach seinen Worten glauben sollte, mit Ausnahme der beiden letzten direkt aus dem Eoienkatalog angeführt seien, kann man nach dem Gesagten nicht annehmen.
 - S. 514,15. Zu Akriai vgl. Bd. I zu S. 722,12.
 - S. 514,17. Τριχολώνφ τῷ Λυχάονος, s. VIII 3,4.
- S. 514,21. Zu Eioneus vgl. Schol. Eur. Phoen. 1760, wo er ebenfalls als Freier bezeichnet ist.

Cap. XXII.

Tempel der Artemis Kordaka, Erklärung dieses Beinamens. Kapelle, in der die Gebeine des Pelops aufbewahrt werden. Schicksale von Pisa. Drei Anolympiaden. Das eleiische Pylos. Heiligtum der sog. Ioniden. Letrinoi. Heiligtum der Artemis Alpheiaia, Erklärung des Namens. Artemis Elaphiaia.

S. 515,3. Ob der Dienst der Artemis Kordaka wirklich auf lydisch-obscoenen oder orgiastischen Kultus zurückging, wie Gerhard Mythol. I 346 und 351 annimmt, ist nicht auszumachen; doch ist Zusammenhang mit kleinasiatischem Artemis-Dienst und dem dort gebräuchlichen Kordax wol möglich, vgl. Preller-Robert 332 A. 2. Wernicke bei Pauly-Wissowa II 1390. Schreiber bei Roscher V 594. Stephani

Pausanias II.

Compte-rendu f. 1865,31 A. 4 vermutete, dass sich die Bemerkung des Schol. Pind. Ol. 3,54: καὶ παρ' 'Ηλείοις 'Ορθωσίας 'Αρτέμιδος ἱερόν, τως φησι Δίδυμος, auf denselben Kult beziehe. Welcker Götterl. II 392 A. 35 weist darauf hin, dass CIG 2264 der lydische Kordax zu Ehren des Apollon auf der Insel Amorgos getanzt wurde.

S. 515,6. Vgl. V 13,4 f. Auf dies οίχημα mit den Gebeinen des Pelops bezieht sich Pind. Ol. 1,95: 'Αλφεοῦ πόρφ κλιθείς, τύμβον ἀμφίπολον ἔχων πολυξενωτάτφ παρὰ βώμφ, und ebenso ebd. 10,24: ἀρχαίφ σάματι πὰρ Πέλοπος, vgl. Curtius 109 A. 51.

S. 515,9. Wie Strab. VIII 356 bemerkt, meinten einige, es habe eine StadtPisa garnicht gegeben, sondern nur eine Quelle dieses Namens, die später Bioa hiess, in der Nahe der Stadt Kikysion, doch habe Stesichoros (Bergk PLG III 231 N. 90) Pisa eine Stadt genannt. Steph. Byz. s. v. bezeichnet es als πόλις και κρήνη. Der Schol. Pind. Ol. 11 (10), 51 p. 247 giebt als Entfernung von Olympia 6 Stadien an. Ist das richtig, so muss ihr Platz die Höhe gewesen sein, bei welcher der in zwei Armen vom Gebirge herabströmende, unterhalb sich vereinigende Bach von Miraka dem Alpheios zufliesst (heut liegt dort ein Bakali, vgl. die Karte v. Kaupert). Nach Strab. a. a. O. hiessen die oberhalb der Stadt ansteigenden Höhen (vgl. Schol. Pind. Ol. 1,28: ὑπὸ ὑψηλῶν ὄχθων, nach Polemon) wie die thessalischen Berge Olympos und Ossa; es sind wol, wie Curtius im A. A. f. 1894, 41 vermutet, dieselben die man heut nördlich sich erheben sieht, Paus. erwähnt sie nicht, doch darf dies sicherlich nicht mit Kalkmann 109 gegen seine Autopsie geltend gemacht werden. Vgl. sonst Leake 211; ders. Peloponn, 6. Boblaye 126. Curtius 51. Bursian 290. Leonardos 265.

S. 515,10 ff. Die Quelle, nach der Pausanias die Schicksale der Pisaten erzählt, war den Eleiern freundlich gesinnt, vgl. ἐφειλχύσαντο αὐθαί-ρετον συμφοράν, § 4 πόλεμον έχούσιον ἐπανείλοντο Ἡλείοις.

S. 515,13. όλυμπιάδι τη όγδόη τὸν 'Αργεῖον ἐπηγάγοντο Φείδωνα κτλ., dass Pheidon von Argos den Eleiern die Leitung der Spiele entrissen habe, berichten, aber ohne Angabe des Zeitpunktes, auch Herod. VI 127 und Ephoros frg. 15; ebenso wissen Eusebios und Strabon nichts von dieser ersten Anolympias vom Jahre 748, während sich bei beiden chronologische Angaben über die Agonothesie der Pisaten finden. So war es naheliegend, bei Pausanias an einen Fehler der Überlieferung zu denken und zu δγδόη noch εἰκοστή zu setzen, womit Übereinstimmung mit dem Olympionikenverzeichnis hergestellt wäre (είχοστή δηδόη — — ταύτην ήξαν Πισαίοι 'Ηλείων ασχολουμένων διά τον πρός Δυμαίους πόλεμον Eus. Chron. I 198 Schoene). Busolt dagegen Gr. G. I 615 Anm. 2 nimmt an, die Überlieferung sei richtig, aber der Ansatz beruhe auf einer historisch wertlosen Kombination; bei Hieron. Abr. 1220 (II 75 Schöne) ist Pheidon auf 798 angesetzt, von da bis Ol. 8 = 748 sind genau fünfzig Jahre, eine runde Zahl, runde Zahlen spielen aber bekanntlich in chronologischen Kombinationen eine grosse Rolle. Gewissheit wäre in dieser Frage eher zu gewinnen, wenn die Zeit des Pheidon sich mit Sicherheit bestimmen liesse; nun weichen aber die Angaben der Alten und die Ansichten der Neuern um Jahrhunderte von einander ab, s. die Literatur bei Busolt a. a. O. 611 Anm. 2 und bei Frazer zu dieser Stelle. Während Herodot a. a. O., dem Paus. übrigens die Worte ύβρίσαντος μέγιστα δή Ελλήνων άπάντων fast wörtlich nachschreibt, ihn zum Zeitgenossen des Kleisthenes von Sikyon macht, der im Beginn des sechsten Jahrh. lebte, bezeichnet Paus. II 19,2 Meltas, den Enkel des Pheidon, als den zehnten Nachkommen Medons, des Enkels des Temenos, also Pheidon selbst als zehnten Nachkommen des Temenos, geradeso wie Ephoros bei Strab. VIII 358; damit aber wird Pheidon in die γενεά von 803--770/69 gesetzt, vgl. Busolt a. a. O. 613 Anm. Bei solchem Stand der Dinge ist es begreiflich, dass man auch auf den Gedanken verfiel, es habe eben zwei Könige des Namens Pheidon gegeben, wie man sich ähnlich bei Myron zu helfen sucht, s. S. 502,19. — Auch dass die vierunddreissigste Olympiade (644) eine Anolympias gewesen sei, steht nicht im Einklang mit anderweitigen Angaben. Eusebios lässt zu Ol. 28 = 668 die Pisaten die Festfeier leiten, und zu Ol. 30 = 660 bemerkt er, dass sie diese und die zweiundzwanzig folgenden Olympiaden (Ol. 30-52 = 660-572) die Agonothesie gehabt hätten (womit beiläufig bemerkt Paus. V 9,4 im Widerspruch steht); Strabo dagegen sagt VIII 355, die Pisaten hätten nach der 26. Olympiade, also mit der 27., die Besorgung der Spiele übernommen (μετά δὲ τὴν ἔχτην καὶ εἰχοστὴν 'Ολυμπιάδα οί Πισάται την οίχείαν ἀπολαβόντες αὐτοὶ συνετέλουν τὸν ἀγῶνα ὁρῶντες εὐδοχιμοῦντα). Diese Differenzen will Schwartz Hermes XXXIV 431 Anm. 3 und 432 Anm. 3 damit beseitigen, dass er erstens annimmt, von Strabo sei Olympiade 27 geschrieben worden, die Änderung x5 in x5 sei zu leicht, um nicht plausibel zu sein, d. h. es bezeichne also auch Strabo als Beginn der Festleitung durch die Pisaten die 28. Olympiade; zweitens aber meint Schwartz, bei Pausanias beruhe die Nennung der 34. Olympiade auf einer alten Verwechslung von Λ mit $\Lambda\Delta$; dass Pausanias nur die erste von den dreiundzwanzig pisatischen Olympiaden erwähne, sei für seine Art, mit geschichtlicher Überlieferung umzugehen, bezeichnend, ein Vorwurf, dessen Grundlage an dieser Stelle die willkürliche Annahme einer Verwechslung bildet! Einen andern Versuch, wenigstens Strabo und Pausanias mit einander in Einklang zu bringen, macht Reuss Jb. f. Ph. CLI 554, indem er einen Irrtum des erstern annimmt; wenn er nämlich a. a. O. sage: μέχρι τῆς ἔχτης καὶ εἰχοστῆς Ὁλυμπιάδος ἀπὸ τῆς πρώτης, ἐν ἡ Κόροιβος ἐνίχα στάδιον Ήλειος, την προστασίαν είχον του τε ίερου και του άγωνος οί Ήλειοι, so seien die Worte ἀπὸ τῆς πρώτης, ἐν ἡ Κόροιβος ἐνίχα irrtümlich hinzugesetzt; als erste der fünfundzwanzig Olympiaden, während welcher die Eleier die Leitung der Spiele hatten, sei vielmehr die neunte zu rechnen, also Ol. 9-33, d. h. Ol. 34 bemächtigten sich die Pisaten wiederum derselben. So würde allerdings Strabo mit Pausanias übereinstimmen und die Angabe des Eusebios ihren Wert verlieren. Sehr bestechend ist auch diese Hypothese nicht.

S. 515,16. Diesen Pantaleon von Pisa (vgl. Cap. 21,1) kennt auch Strab. VIII 362; nach ihm hat er den Messeniern im zweiten Krieg Hilfe gegen Sparta geliehen; seine Figur wird aber dadurch unsicher, dass Heracl.

- Pont. frg. 6 (Müller II 263) von einem unmenschlichen König von Elis dieses Namens spricht, vgl. Niese Hermes XXIV 30.
- S. 515,17. Die dritte Anolympias, Ol. 104 = 364, wird als solche auch von Euseb. I 206 Schöne aufgeführt; er sagt αὕτη ὑπὸ Πισαίων ἐτέθη, wie Diod. XV 78,3, Paus. hier τεθεῖσαν ὑπὸ ᾿Αρκάδων, aber Cap. 4,2 Πισαῖοι καὶ ᾿Αρκάδες ἔθεσαν, wie Xen. Hell. VII 4,28. X 36,9 wird beiläufig bemerkt, dass Ol. 211 ἐν τοῖς Ἡλείων γράμμασι παρεῖται, d. h. sie war zwar keine Anolympias, war aber dennoch übergangen, s. daselbst.
- S. 516,2. Paus. erwähnt Makistos sonst nicht, das der Hauptort der Makistia, der triphylischen Grenzlandschaft gegen die Pisatis, und auf einem hohen, ebenfalls Makistos genannten Gipfel in der Nähe des Samikon belegen war; vgl. Strab. VIII 343. 345. 349. Steph. Byz. s. Mintotov. Curtius 82 f. 116 A. 84. Bursian 282. Über Skillus s. V 6.4 mit S. 301.
- S. 516,3. Auch Dyspontion wird von Paus. übergangen. Nach Strab. VIII 357 lag es am Wege von Elis nach Olympia in der Ebene; es war (um Ol. 50) von den Einwohnern verlassen worden. Vgl. Steph. Byz. s. v. Leake 193 nahm an, dass es auf den Höhen zwischen Palaeopoli (der Stätte des alten Elis) und dem nach Kap Ichthys führenden Höhenzuge gelegen habe, Boblaye 131 setzt den Ort an eine Ruinenstätte bei dem Dorfe Mertia (oder Myrtia); Curtius 73 in die Nähe von Skaphidi, wogegen Frazer z. u. St. einwendet, dass dies zu weit westlich vom Wege von Olympia nach Elis abliegt; besser versetzte es Curtius später (Curtius u. Adler 8) an die Stelle des heutigen Pyrgos.
- S. 516,8. Von Olympia aus führten zwei Wege nach Elis: der eine ging über die Berge (ὀρεινή όδός) und berührte Herakleia, Salmone, Oinoe (Ephyra) und Pylos, der andere ging im Tale über Dyspontion und Letrinoi. Paus. scheint aber nur den letzteren gemacht zu haben, dagegen seine Notizen über Pylos und Herakleia nicht der Autopsie zu entnehmen. Wie Heberdey 76 bemerkt, wird Pylos von Paus. nur in der Distanz von Elis, nicht in der von Olympia bestimmt; die Notiz steht vereinzelt und enthält keine periegetischen Details. Offenbar wollte also Paus. den Bergweg gar nicht beschreiben, er hätte sonst auch Herakleia vor Pylos nennen müssen und Salmone nicht übergehen dürfen. Das elische Pylos, das in der Geschichte der Stadt zwar keine Rolle spielt, wol aber, weil es das obere Peneiostal beherrschte, für die Verteidigung sehr geeignet war (vgl. Xen. Hell. VII 4,16. Diod. XIV 17,9), lag in der Gegend des heutigen Dörfchens Agrapidochóri, wo noch ausgedehnte Ruinen nachgewiesen worden sind (heut nur noch schwache Spuren), so nach Curtius 39. Bursian 306. Baedeker 333; dagegen nehmen Leake 226 u. Pelop. 219 und Boblaye 122 Ruinen bei dem Dorfe Kulugli, das etwa 9 km südlich, den Ladon aufwärts, belegen ist, für die Stätte des alten Pylos; aber in den stattlichen Resten, die sich hier finden, erkennt Curtius 30 die Ruinen von Oinoz. Auch passt für Pylos die Lage nicht, da es an der Mündung des Ladon in den Peneios lag, s. u.
 - S. 516,9. Diod. a. a. O. giebt 70 Stadien als Entfernung von Elis an, Plin.

IV 14 zwölf Milien, was noch mehr ist, als die von Paus. angegebenen 80 Stadien. (70 attische Stadien = 12,9 km, olympische = 13,4; 80 att. Stad. = 14,8 km, olympische = 15,4 km; 12 Milien dagegen 17,7 km.) Von Palaeopoli, der Stätte des alten Elis, bis nach Agrapidochóri sind etwa 15 km, sodass die Angabe des Paus. die richtigste scheint.

- S. 516,11. Πύλων δ Κλήσωνος, s. Bd. I zu S. 96,18.
- S. 516,13. Dieser Fluss Ladon, der nicht mit dem gleichnamigen Nebenfluss des Alpheios zu verwechseln ist (V 7,1, s. S. 305), kommt vom Pholoë-Gebirge her. Strab. VIII 339, wo nach dem Vorschlage von Curtius 105 A. 40 zu lesen ist μεταξύ δὲ τοῦ Πηνειοῦ καὶ τῆς Σελλήεντος ἐμβολῆς (st. ἐκβολῆς) Πύλος ἀκεῖτο, nennt den Fluss Selleeis, weil er ihn mit diesem homerischen Flusse (Il. II 659. XV 531) identifizierte.
- S. 516,14. S. Hom. II. V 544; über die vielbestrittene Frage, welches Pylos das homerische sei, s. IV 36,1 mit S. 191.
- S. 516,20. Strab. VIII 356 giebt die Entfernung zwischen Herakleia und Olympia auf ungefähr 40 Stadien an und nennt den Fluss Kytherios; es ist ein Nebenfluss des Alpheios, westlich vom Kladeos. Auch er erwähnt das τῶν Ἰωνιάδων νυμφῶν ἱερὸν τῶν πεπιστευμένων θεραπεύειν νόσους τοῖς δδασι. Leake 192 setzte Herakleia beim Dörfchen Strephi an (bei der Strasse, die heut von Olympia nach Pyrgos führt), doch kann der Gebirgsweg nach Elis hier nicht geführt haben. Daher wird der Badeort besser mit Boblaye 129. Curtius 72. Bursian 288. Curtius u. Adler 9. Lolling 179 bei dem Dorfe Bruma angesetzt.
- S. 516,23. Die Namen der Nymphen bezeichnen, mit Ausnahme des letzten, der die Quellen andeutet, ihre Heilkraft, vgl. Usener Götternamen 16,9. Den Namen Ἰωνίδες, in dem Töpffer Att. Geneal. 268 und v. Wilamowitz Aristot. u. Athen II 142 Beziehungen zu dem attischen Geschlechte der Ioniden vermuten, deutete Nicand. b. Ath. XV 681 D und 683 A auf Zusammenhang mit ἴον, Veilchen; ebd. wird das Bad erwähnt. Vgl. Bloch bei Roscher III 512.
- S. 517,1. λουομένοις ἐν τῆ πηγῆ, ebenso IX 2,3, dagegen λ. τῷ ποταμϥῖ VII 20,2. VIII 25,6.
- S. 517,4. Dieser Landweg von Olympia nach Elis wird V 25,7 ή ispà δδός genannt. Vgl. oben zu S. 516,8.
 - ebd. εί δὲ ἐλθεῖν θελήσειας, dieselbe Wendung Cap. 17,1. VIII 11,1.
- S. 517,6. Letrinoi wird erwähnt bei Xen. Hell. III 2,25 u. 30; ebd. IV 2,16. Lycophr. Alex. 54 u. 158, mit d. Schol. zu 54. Die Entfernungsangaben 120 Stadien von Olympia und 180 von Elis stimmen mit Strabo, der p. 353 als Distanz Olympias von Elis etwas unter 300 Stadien angiebt. Man setzt den Ort allgemein in die Nähe des Dörfchens Hagios Joannis, oberhalb der anscheinend erst in neuerer Zeit entstandenen Lagune von Muria; s. Leake 187. Boblaye 130. Curtius 73. Bursian 289. Curtius und Adler 7.
- S. 517,9. Artemis wurde besonders an der Mündung des Alpheios in verschiedenen Beinamen ('Αλφειωνίς, 'Αλφείουσα, 'Αλφειώα) verehrt, s. V 14,6 mit S. 365 und dem dort Zitierten; Preller-Robert 309. In der

jüngern Form der Sage ist an Stelle der Artemis die Quellnymphe Arethusa zur Geliebten des Alpheios geworden.

S. 517,13. ἀλείψασθαι τὸ πρόσωπον πηλῷ deutet auf Mummenschanz im Dienste der Artemis, vgl. Hesych. u. κορυθαλίστριαι, κυριττοί. Poll. IV 104. Hes. u. βυλλίχαι, βυλλίχης, βρυλλιχισταί, βρυλλιχίδδει, s. Wernicke bei Pauly-Wissowa I 1353.

S. 518,2. Die nahen Beziehungen der Artemis zur Hirschkuh, die in ganz Hellas als das heilige Tier der Artemis galt, zeigen sich ausser in den Beinamen (auch ἐλαφία, ἐλαφηβόλος, vgl. Preller-Robert 302. Schreiber bei Roscher I 582. Wernicke bei Pauly-Wissowa II 1384) auch in den Bildwerken, s. Stephani Compte-rendu f. 1868,7ff. Wernicke a. a. O. 1436. Frazer z. u. St.

Cap. XXIII.

Beschreibung des alten Gymnasions der Stadt Elis mit seinen Rennbahnen und Altären. Daran anstossend ein kleineres Gymnasion, genannt das vierekige. Ein drittes, genannt Maltho, darin Bildsäulen. Das Rathaus, Lalichmion genannt. Die Strasse Siope. Heiligtum der Artemis Philomeirax.

S. 518,7. Das nördliche Gebiet von Elis, die sog. χοίλη τηλις (s. oben V 16,6), zerfiel der Bodenbeschaffenheit nach in zwei annähernd gleiche Teile, die Küstenebene zu beiden Seiten des Peneios und östlich davon die Akroreia, das Hochland. An der Grenze beider Teile, auf einem von S her in das Tal vortretenden Hügel am linken Ufer des Peneios, der jetzt Kaloskopi heisst, lag die alte Hauptstadt Elis, von der sich zwischen den Dörfern Kalyvia und Palaeopoli nur unansehnliche Reste von Ziegelbauten erhalten haben, sowie die Ruinen eines fränkischen Schlosses, dessen Fundamente noch von der alten Burg herrühren; s. Dodwell Reise (dtsch. Übers.) II 2,157. Leake I 4. Boblaye 122. Curtius 22. Bursian 301. Baedeker 333. Für die Beschreibung von Elis nimmt Kalkmann 108 die Benutzung einer guten Quelle, event. Polemons, an; doch ist Heberdey 28 sicherlich mit Recht auch hier für Autopsie eingetreten. Über die Methode der Beschreibung, die Paus. hier wie anderwärts befolgt, s. Gurlitt 80 A. 36.

ebd. Nach Strab. VIII 337 lag das Gymnasion am Peneios; aus derselben Stelle geht hervor, was man aus Paus. nicht entnehmen kann, dass die Stadt sich auch auf das rechte Ufer des Peneios erstreckte.

S. 518,8. δσα ἐς τοὺς ἀθλητὰς — νομίζουσιν, es fanden hier vor dem Feste dreissigtägige Übungen statt, denen sich die Agonisten zu unterziehen hatten, vgl. Philostr. Apoll. T. V 43. Krause Ol. 136; vielleicht wurde dies aber nur von denjenigen verlangt, die zum ersten Mal auftraten, d. h. nicht bereits erprobte Kämpfer waren, so Schömann-Lipsius Gr. Alt ² II 63.

- S. 518,10. Unter τοίχος ist vermutlich die Mauer zu verstehen, die die ganze Gymnasions-Anlage umschloss.
- ebd. ὁ σύμπας δὲ οὖτος περίβολος, ὁ nicht wiederholt, wie II 10,1 (τὸν μὲν πάντα ἐνταῦθα περίβολον), wo Dindorf praef. XVIII τὸν ἐντ. verlangt.
- ebd. Xystoi hiessen in den Gymnasien die gedeckten Säulengänge, die teils zu Übungen bei schlechtem Wetter, teils zum Lustwandeln dienten, von dem geebneten und glatten Fussboden; wahrscheinlich umgaben solche die inneren Übungsplätze des Gymnasions in Elis, das darnach seinen Namen erhalten hatte.
- S. 518,14. δρομεῖς καὶ οἱ πένταθλοι, Siebelis fragt, ob δρομεῖς deshalb ohne Artikel stehe, während er sich bei πένταθλοι finde, weil nur ein Teil der Wettläufer, dagegen alle πένταθλοι diese Bahn zur Übung benutzten; wahrscheinlicher ist, dass auch hier die stets rege Neigung, den Ausdruck zu variieren, sich kundgiebt, so gut wie IV 24,1. V 14,3. VII 7,1. VIII 17,2. X 38,9.
- S. 518,15. Dieser so benannte Teil des Gymnasions kommt auch Luc. mort. Peregr. 31 vor: ἤδη γὰρ οἱ Ἑλλανοδίχαι ἐλέγοντο εἰναι ἐν τῷ πλεθρίφ.
- S. 518,16. αὐτῷ διαφέροντας τῷ ἐπιτηδεύματι heisst wol: die durch die Betreibung (sc. πάλης) selbst (und die daraus sich ergebende Geschicklichkeit) sich Auszeichnenden; gewöhnlich aber entscheidet bei der Zusammenstellung der Paare nur die Gleichaltrigkeit. Für das Loos ist hier also kein Raum, s. krit. App.; auch § 4 zeigt, dass die πάλη an einem besondern Ort vorgenommen wird, die οὐ παλαίσοντες ἔτι haben ihren besondern Kampfplatz. Weshalb freilich die Hellanodiken die Kämpfer gerade ἐπὶ πάλη zusammenstellen, ist nicht klar; vielleicht geschah gerade die Zusammenstellung der Ringerpaare mit besonderer Sorgfalt hinsichtlich ihrer Körperkraft und Übung.
 - S. 518,18. Über den Herakles Parastates s. oben V 8,1 mit S. 309.
 - S. 518,19. Über Anteros s. I 30,1 mit Bd. I S. 325.
- S. 518,20. Zum Kultus des Achilleus in Griechenland, bes. in Lakonien, s. Usener Wiener SB. CXXXVII, III 10 und Paus. III 20,8. 24,5 mit den Bemerkungen Bd. I 844.
- S. 518,22. Lykophr. Alex. 859 ff. erzählt von den Frauen von Kroton, sie seien verpflichtet, zur Erinnerung an Thetis, die das Heiligtum (ἄλσος) der Hera Lakinia geschaffen, um ihren Sohn mitzutrauern und demgemäss weder goldenen Schmuck zu tragen, noch sich in Prunkgewänder zu kleiden.
- S. 519,4. Die einfacheren Faustriemen heissen sonst μειλίχαι, vgl. VIII 40,3; sie wurden ursprünglich sowol in der Palaistra wie bei den öffentlichen Wettkämpfen gebraucht, später vornehmlich bei den Vorübungen, vgl. Plat. Legg. VIII 830 B. Jüthner Üb. antike Turngeräte (Wien 1896) 65 ff.
 - S. 519,5. Vgl. V 21,16 mit S. 426.
- S. 519,9. Diesen Herakleskopf denkt sich Curtius II 100 A. 25 ähnlich wie I 2,5 den des Akratos; Bursian 303 fasst ihn als blosse Büste.
- S. 519,10. Diese Darstellung von Eros und Anteros, die um einen Palmzweig streiten, hat sich in einem Basrelief in Neapel (Mus. Borbou.

- XIV 34. Baumeister I 499 Fig. 541) erhalten; die beiden Eroten unterscheiden sich hier dadurch, dass bei dem einen die Flügel aufgebogene Form haben. Vgl. Furtwängler bei Roscher I 1368. Nach Antigon. bei Diog. Laert. IX 62 befanden sich im Gymnasion zu Elis von Pyrrhongemalte Fackelträger, als mittelmässige Arbeit bezeichnet.
 - S. 519,13. ὁ νομοφύλαξ, vgl. Cap. 24,3.
- S. 519,14. Dieser Alexandriner Sarapion, der Faustkämpfer von Ol. 217 (89 n. Chr.), ist nicht zu verwechseln mit dem gleichnamigen Alexandriner V 21,18, der Ol. 201 (25 n. Chr.) als Pankratiast nach Olympia kam, aber nicht mitkämpfte. Nach Iul. Afr. siegte ein Alexandriner Sarapion Ol. 204 (37 n. Chr.) im Stadion; vielleicht sind die beiden letztern identisch.

Cap. XXIV.

Der Markt von Elis. Der Hellanodikeon. Die korykische Halle mit der Bildsäule des Pyrrhon. Tempel und Bildsäule des Apollon Akesios. Auf dem Markte ferner Marmorstatuen des Helios und der Selene. Heiligtum und Schnitzbilder der Chariten. Bildsäule des Eros. Tempel des Silen. Gebäude für das Kollegium der sechzehn Frauen.

- S. 520,13. Da die erste Strasse, die des Schweigens, vom Gymnasion zu den Bädern führte, die wol am Ufer des Peneios lagen (Bursian 304), so wird sie nach N geführt haben, die auf die Agora aber wahrscheinlich nach O.
- S. 520,16. συμβαλοῦντες δρομέας ατλ., vgl. Cap. 24,1. Inschr. v. Ol. 114 N. 54 Z. 8—10, Volksbeschluss zu Ehren des Pankratiasten Ti. Claudius Rufus aus Smyrna: τάς τε γυμνασίας ἐν | ὄψει τῶν ἐλλανοδιαῶν κατὰ τὸ πάτριον τῶν | ἀγώνων ἔθος ἀπέδωκεν ἐπιμελῶς. Die gymnischen Wettkämpfe zerfielen in κοῦφα und βαρέα (βαρύτερα); nach der Hauptstelle Philostr. π. γυμν. 3 gehörten zu den ersteren: στάδιον, δόλιχος, ὁπλίτης, δίαυλος, άλμα und vom πένταθλον das ἀκοντίσαι, zu den letztern παγκράτιον, πάλη, πυγμή, vgl. ausserdem Poll. III 149. Diod. IV 14,2. Dion. Hal. VII 72. Plut. Quaest. conv. VIII 4,4 p. 724 C. Galen de san. tuenda 3,1.
- S. 520,19. Paus. unterscheidet hier (und VII 22,2) den τρόπος ἀρχαιότερος der Marktanlage von dem jüngeren ionischen. Ersterer ist der im eigentlichen Hellas übliche, bei dem keine regelmässige Anlage vorliegt, sondern eine allmählich und nach den sich ergebenden Bedürfnissen geschaffene, mit öffentlichen Gebäuden, Säulenhallen, Tempeln u. s. w. umgeben, wie wir sie in Athen, Korinth, Sikyon u. s. w. finden. Dagegen hat der in Ionien und in den kleinasiatischen Städten sich findende Baustil eine grössere Regelmässigkeit in der Anlage, indem die Agora in der Regel recht-

eckig gebaut, rings mit Hallen umgeben und gegen aussen hin abgeschlossen war. Vgl. Curtius A. Z. VI 292 und Pelop. I 334. Hermann-Blümner Gr. Privatalterth. 132. Szanto bei Pauly-Wissowa I 879. Für die Anlage der Agora in ionischen Städten sind lehrreich die Ausgrabungen in Magnesia am Maiander (vgl. A. A. 1894, 76) und Priene (ebd. 1897, 182). — Eine Rekonstruktion der Agora von Elis hat Hirt versucht, sie ist von Frazer z. u. St. Fig. 7 reproduziert.

- S. 521,1. Darnach vermutet Curtius 29, dass hier vielleicht auch eine Prüfung der Rosse vorgenommen wurde. Einen Vergleich mit diesen jedenfalls allgemein bekannten Säulenhallen von Elis bietet Philostr. V. Apoll. VI 6 p. 210,29, der von einer Stoa in Aithiopien spricht als στοὰ οὸ μεγάλη, ἰσομήχης ταῖς Ἡλείων, ὑφ' αῖς ὁ ἀθλητής περιμένει τὸ μεσημβρινὸν χήρυγμα.
- S. 521,4. Coraes und Frazer wollen ποιούνται δὲ πρὸς αὐτοῖς schreiben statt des überlieferten αὐτούς, allein so gut als Pausanias zwar I 25,2 πρὸς τῷ τείχει ἀνέθηκεν, dagegen IV 15,5 ἀνατίθησιν ἀσπίδα πρὸς τὸν ναόν sagt, ebenso gut konnte er, während er III 15,10 (τὸ ᾿Ασκληπιεῖον) πεποίηται πρὸς τοῖς Βοωνήτοις schrieb, hier πρὸς αὐτούς vorziehen.
- S. 521,5. Durch den Ausdruck καταλύονται lässt sich Schubart zu der sonderbaren Meinung verführen, die Eleier hätten diese nur zu augenblicklichem Gebrauch errichteten Altäre einfach zerfallen lassen; καταλύονται heisst selbstverständlich: sie werden abgebrochen, weggeräumt. Pausanias nennt das Material nicht, da sie aber nicht zu beständigem Gebrauch dienen sollten, so werden sie kaum aus Stein, jedenfalls nicht aus behauenem erbaut gewesen sein.
- S. 521,9. οἱ αἰρεθέντες ἐλλαναδικεῖν steht nicht im Widerspruch mig V 9, 4, wo vom Loosen die Rede ist (s. zu S. 219,9), auch nicht mit Schol. Pind. Ol. 3, 22, wo Ernennung durch Volkswahl nicht, wie Schömann-Lipsius Gr. Alt. II 65 sagen, bezeugt ist; möglich immerhin, dass das Loes unter einer durch Volkswahl designierten grössern Anzahl gezogen wurde.
- ebd. Die νομοφύλαχες sind wohl identisch mit den θεσμοφύλαχες bei Thuc. V 47, 9, die neben andern Behörden bei der Eidesleistung den Vorsitz führen.
 - S. 521,11. egyős mit dem Dativ, vgl. Bd. I zu S. 17,11.
- ebd. Unnötigerweise sieht Siebelis hier einen Nominativus absolutus, man hat einfach ἐστίν zu ergänzen.
- S. 521,18. κατά δὲ τῆς στοᾶς, hier führt δέ einen Satz ein, der zu dem vorausgehenden Allgemeinen das Besondere bringt, vgl. Trendelenburg Altar des Zeus in Olympia 43.
- S. 521,19. Über den Skeptiker Pyrrhon aus Elis vgl. die kurze Vita bei Diog. L. IX 11, 61 ff. Anfänglich Maler gieng er später zur Philosophie über und wurde Begründer der pyrrhonischen Schule; hochangesehen lehrte er bis an sein Lebensende er wurde neunzig Jahre alt, c. 365—275 in seiner Vaterstadt. Diogenes L. nennt seinen Vater nicht Pistokrates, was vielleicht aus Πλειστοκράτης verschrieben ist, s. kr. App., sondern Pleistarchos.

- S. 521,20. ἐς βέβαιον όμολογίαν καταστάντος, vgl. Diog. L. a. a. O. τὸ τῆς ἀκαταληψίας καὶ ἐπογῆς εἰδος εἰσαγαγών.
- S. 522,2. Über Apollon als Heilgott ist zu vgl. Preller-Robert 277 f. Wernicke bei Pauly-Wissowa II 15; über den Apollon Alexikakos in Athen s. I 3,4. VII 41,7.
- S. 522,3. έτέρωθι, d. h. an einer andern Stelle des Marktplatzes. wie III 21, 8, s. Gurlitt 72.
- S. 522,4. Was Paus. bei der Statue der Selene als κέρατα bezeichnet, werden schwerlich wirkliche Hörner, sondern die Spitzen der auf dem Kopf der Figur angebrachten Mondsichel gewesen sein, vgl. das Relief bei Müller-Wieseler II 17, 190, wo allerdings die Mondsichel über die Schultern herausragt; doch kommt sie als Kopfattribut bei Artemisfiguren öfters vor. Über Helios mit dem Strahlenkranz vgl. Stephani Mém. de l'Acad. de St. Pétersb., 6. Sér IX. Rapp bei Roscher I 2604.
- S. 522,5. Die Statuen der Chariten, die nach älterem Typus bekleidet dargestellt waren, sind sog. Akrolithe, d. h. die nackten Teile, Kopf, Hände and Füsse, waren von Marmor, der bekleidete Leib aber aus Holz geschnitzt und vergoldet (irrtümlich bezeichnet sie Escher bei Pauly-Wissowa III 2155 als Goldelfenbein-Statuen). Ihre Attribute sind nicht stehende, beziehen sich aber meist auf ihre Zugehörigkeit zur Aphrodite; sonst tragen sie auch apollinischen oder dionysischen Charakter (so z. B. Äpfel, Salbfläschehen, Ähren, Mohnbüschel, Leier, Flöte, Syrinx u. dgl. m.). Vgl. Preller-Robert 483. Furtwängler bei Roscher I 879. Escher a. a. O. 2161.
- S. 522,14. Aus dem Wortlaut des Paus. geht hervor, dass in dem Tempel des Silen eine Gruppe stand, die den Silen mit der ihm den Becher kredenzenden Methe darstellte. Über diese und ähnliche Darstellungen der Methe s. Bd. 1 613 (zu II 27,3).
- S. 522,15. Über Silen im kleinasiatischen Kultus, der ihm ursprünglich eine ernstere Bedeutung zuteilt, als die spätere griechische Sage, vgl. Preller-Robert 729.
- ebd. Man glaubte, dass Dionysos auch von den Juden verehrt werde, vgl. Plut. Quaest. conv. IV 6,1 p. 671 C; in Skythopolis-Betsan sollte seine Amme begraben sein, vgl. Plin. V 74. Movers Phöniz. I 695. II 311 sieht in dem Silenengrab eine Opferstätte des alten kanaanitischen Götzendienstes; Reland Palästina 1017 (Frazer) vermutet, dass der Σιληνός, von dem hier geredet werde, von den Griechen korrumpiert sei aus Shiloh.
- S. 522,18. Dass dieser Bau sehr alt war, zeigt nicht nur das Fehlen des Daches, sondern auch die Benutzung von Holzsäulen, die ja auch in den alten Palästen der mykenischen Epoche, in Tiryns, Kreta u. s. nachgewiesen ist und sich auch in dem ältesten Tempel Olympias, dem Heraion, fand (s. V 16,1 mit S. 386). Da Oxylos die Aitoler in den Peloponnes geführt hatte (V 3,7), nimmt Helbig Homer Epos' S. 65 den Umstand, dass man diesen Bau auf ihn zurückführte, mit zum Beweise, dass, während in Argolis schon vor dem Einbruche der Dorier grossartige Befestigungswerke und Grabmonumente aus Stein aufgeführt worden waren, die velkstümliche Über-

lieferung den nordischen Stämmen selbst nach Abschluss der Wanderung eine derartige primitive Bauweise zuschrieb. Nur ist zu bemerken, dass die volkstümliche Überlieferung nach Paus. garnichts über das Bauwerk wusste, vielmehr nur ein einzelner es auf Oxylos zurückführte: jener Greis, den Kalkmann 19, wie andere derartige Gewährsmänner des Paus., einen "durchsichtigen Einfall" nennt. Paus. übergeht die Bildsäule des Oxylos, die nach Ephor. b. Strab. X 463 auf dem Markte von Elis stand; Bursian 305 A. 1 meint, sie wäre wol zu Paus. Zeit schon fortgeschafft gewesen; Kalkmann a. a. O. glaubt, dass diese Statue für des Paus. Quelle der Anlass gewesen sei, das μνημα auf Oxylos zu beziehen. Vielleicht war das μνημα an Stelle der nicht mehr vorhandenen Bildsäule getreten.

S. 522,22. Über das Priesterinnen-Kollegium der 16 Frauen s. V 16,2 mit S. 387.

Cap. XXV.

Ein zerfallener Tempel der römischen Kaiser. Tempel der Aphrodite Urania und geweihter Bezirk der Aphrodite Pandemos. Heiliger Bezirk und Tempel des Hades; Ursprung seiner Verehrung bei den Eleiern. Tempel der Tyche. Verehrung des Sosipolis. Standbild und Verehrung des Satrapes.

- S. 523,1. Bursian a. a. O. vermutet, dieser alte Tempel sei vielleicht das von Plut. de mul. virt. 15 p. 253 B erwähnte ίερὸν τοῦ Διός.
- S. 523,5. ἀφεστηκέναι wie ἀπέχειν (vgl. zu III 23,6, Bd. I S. 726) bald wie hier mit, bald ohne ἀπό, letzteres freilich viel häufiger, vgl. III 22,8; I 18,8. II 30,1. 32,10. 34,9 u. o.
- S. 523,6. Die Aphrodite Urania des Pheidias erwähnt auch Cic. deor. nat. III 23,59: Venus prima, Caelo et Die nata, cuius Eli delubrum videmus, ferner Plut. praec. coniug. 32 p. 142 D und de Is. et Osir. 75 p. 381 E, der die Schildkröte als Symbol der Häuslichkeit, der οἰχουρία und σιωπή, erklärt; vgl. Preller-Robert 357 A. 3. Kekulé Üb. eine weibliche Gewandstatue a. d. Werkst. d. Parthenonfiguren 10 ist der Meinung, dass die Schildkröte eine Hinweisung auf das elische Gebirge Chelonatas sei, wie bereits Urlichs, Skopas 8 ausgesprochen hatte. In antiken Kleinbronzen kommt die Schildkröte als Attribut der Aphrodite mehrfach vor, vgl. Furtwängler bei Roscher I 412. An der schönen, früher in Venedig, jetzt in Berlin befindlichen Statue, die Kekulé a. a. O. publiziert hat, ist die Schildkröte, auf die der linke Fuss tritt, ergänzt Über Weiterbildung des Typus s. Furtwängler Meisterw. 653; über andere Denkmäler, auf denen Aphrodite mit einer Schildkröte in Verbindung gebracht ist, s. Bernoulli Aphrodite 150. 323.
 - S. 523,9. Die Statue der Aphrodite Pandemos auf dem Ziegen-

bock wollte Klein Arch. epigr. Mitth. IV 23 (wie schon Winckelmann Gesch. d. Kunst IX 2,25 gethan, vgl. Brunn I 319) einem älteren Meister des Namens Shopas zuweisen, worin ihm Robert Arch. Märch. 45 f. beistimmte; doch wird sie von den meisten, wie von Urlichs Skopas 5, der sie für das erste Werk des Meisters hält, dem jüngeren Bildhauer des 4. Jahrh. zugeschrieben, obschon es das einzige Erzwerk ist, das wir von diesem kennen; vgl. Overbeck II 15 u. 32. Collignon II 235 u. a. Eine gute Vorstellung von der Statue geben elische Münzen der Kaiserzeit, vgl. Weil Arch. Aufs. E. Curtius gewidnet 134. Imhoof-Gardner 72 pl. P 24, unsere Münztaf. IV 5; sie zeigen die Göttin seitlich auf einem auf den Hinterfüssen sich erhebenden Bocke reitend, im langen Gewand mit Mantel, der über den Hinterkopf gezogen ist; sie war also durchaus ehrbar dargestellt, obschon Paus. IV 16,4 die Aphrodite Pandemos auf den blos sinnlichen Liebesgenuss (ἐπὶ ταῖς μίξεσι) zurückführte. Der Bock ist allerdings ein rein aphrodisisches Attribut, wie alle durch Geilheit und Fruchtbarkeit sich auszeichnenden Tiere; Aphrodite brachte ihn schon aus ihrer orientalischen Heimat mit, und nach Plut. Thes. 18 wäre der Beiname der Aphrodite ἐπιτραγία schon unter Theseus aufgekommen. Daher sind Darstellungen der Aphrodite auf dem Bock sehr zahlreich und vielfach älter als Skopas, der selbst nur einen schon vorhandenen Typus künstlerisch gestaltete, vgl. Stephani Compte-rendu f. 1859, 129 und 1869, 84. Bernoulli Aphrodite 110. Furtwängler bei Roscher I 419. Boehm A. Jb. IV 208; dazu A. A. 1890, 27 u. 69. Wernicke bei Pauly-Wissowa I 2783. — Wie hier, so finden wir auch sonst Aphrodite Urania und Pandemos einander gegenüber gestellt, so in Theben, wo als dritte die Aphrodite 'Αποστροφία hinzutrat, Paus. IX 14,3, und in Megalopolis VIII 32,2. Über die Pandemos in Athen s. I 22,3 mit Bd. I S. 240; über die erst durch die ethische Philosophie eingeführte Unterscheidung beider Aphroditen nach der Seite der Liebesauffassung hin s. Preller-Robert 354 f. und die Bem. zu IX 16,3. Usener Götternamen 65 weist nach, dass die Aphrodite Pandemos ursprünglich die Demengöttin, die Vereinigerin des Volkes, war, und dass, als sie als Venus vulgivaga der Urania gegenübergestellt wurde, dieser Gegensatz zwar rasch durchdrang, aber den Sachverhalt umdrehte, da es ursprünglich die Urania war, der die Hierodulen geweiht waren. Der Brauch, sie auf einem Bocke reitend darzustellen und ihr eine weisse Ziege zu opfern (Luc. dial. mer. 7,1) lässt nach Usener darauf schliessen, dass die Pandemos anfänglich eine Lichtgottheit war, eine ionische Replik der nordgriechischen Aphrodite Πασιφάεσσα und der dorischen Πασιφάη.

S. 523,15. μόνοι τιμῶσιν Αιδην 'Ηλεῖοι, so sagt der Schol. II. IX 158: ἐν οὐδεμιᾳ πόλει Αιδου βωμός ἐστιν· Αἰσχύλος φησίν· μόνος θεῶν γὰρ θάνατος οὐ δώρων ἐρᾳ οὐδ' ἀν τι θύων οὐδ' ἐπισπένδων ἄνοις οὐδ' ἔστι βωμός οὐδὰ παιωνίζεται; in Elis war das also anders, und es ist darum wol anzunehmen, dass Hades weniger in seiner Bedeutung als furchtbarer König der Unterwelt und Beherrscher der Toten, denn als woltätiger Gott der Erdtiefe verehrt wurde. Übrigens spricht Strab. VIII 344 von einem Temenos des Hades in Triphylien, und heisst es bei Philostr. V. Ap. V 4 von den Bewohnern

von Gadeira τὸν θάνατον μόνοι ἀνθρώπων παιωνίζονται. Davon hat also Paus. nichts gewusst; wenn er sagt, die Eleier seien die einzigen, die dem Hades Verehrung erweisen, so steht diese Behauptung nicht im Widerspruch mit Z. 18, da Pylos zu Pausanias' Zeit nicht mehr bestand, s. Cap. 22,5.

- ebd. 'Ηρακλεί στρατιάν ἄγοντι κτλ., vgl. V 3,1. Die Homerstelle, auf welche die Pylier sich beziehen, steht II. V 395 ff. Aristarch fasste ἐν Πύλφ entgegen dem homerischen Sprachgebrauch im Sinne von ἐν πύλη, am Tor der Unterwelt. Möglich ist immerhin, dass eine Version der Sage die Expedition des Herakles gegen Pylos mit seinem Abstieg in die Unterwelt verband, s. Leaf zur Ilias a. a. O. (Frazer).
- S. 523,19. Vgl. Hom. Il. V 395; dazu Hesiod. sc. Herc. 357. Pind. Ol. 9,29. Apollod. II 7,3.
 - S. 524,1. ούα άπο τοῦ είκότος, vgl. VII 1,4 ούα άπο γνώμης.
 - S. 524,4. έκάστου δὲ ἄπαξ ἀνοίγειν τοῦ ἐνιαυτοῦ, vgl. zu S. 508,1.
- S. 524,9. Über Sosipolis s. oben Cap. 20,2; das Füllhorn, mit dem er dargestellt wurde, kennzeichnet ihn als ἀγαθὸς δαίμων, der dem Lande Fruchtbarkeit bringt.
 - S. 524,16. ήρεισμένος, zur Form vgl. Lobeck ad Phryn. 32 f.
- S. 524,19. In der Litteratur ist ums über diesen Kultus des Satrapes sonst nichts überliefert, dagegen findet sich, wie Frazer z. u. St. bemerkt, auf einer in der Nähe von Byblos in Phoinikien gefundenen griechischen Inschrift, vom Jahre 8 v. Chr. datiert, bespr. von Clermont-Ganneau im Journ. asiatique 7 Sér. X 157 ff., eine Dedikation an den Σατράπης θεός; Clermont-Ganneau will darin Adonis erkennen. Wir besitzen ferner eine palmyrenische Inschrift (besprochen von D. H. Müller in der Wiener Zeitschr. f. d. Kunde des Morgenlandes VIII 11 ff.) aus dem Jahre 356 der Seleukidenära (= 55 n. Chr.), durch die Schadrapa, der gute Gott, um seinen Schutz gebeten wird. Das Relief, zu dem die Inschrift gehört, zeigt die Gestalt eines bärtigen Kriegers mit Speer und Schild, an der Seite hängt ein Schwert in der Scheide, das Gewand ist an der rechten Schulter durch eine Metallspange zusammengehalten, oberhalb der linken befindet sich ein Skorpion.
- S. 524,20. μετὰ τὴν Πατρέων προσοίχησιν, die Lesart der bessern Hss. κατὰ τὴν Π. πρ. macht Schwierigkeit, aber die seit Siebelis in die Ausgaben aufgenommene μετὰ τὴν Π. πρ. erweist sich als sehr bedenklich; ihr Sinn soll sein: postquam Patrenses in vicinia habitare coeperunt, so Siebelis, vgl. Schubart Übers.: "als in ihrer Nachbarschaft die Stadt der Patreer gegründet ward," allein προσοίχησις bedeutet nicht das Beginnen des Zustandes, sondern den Zustand selbst; und sollte Pausanias wirklich der Meinung sein, die Eleier hätten den Namen Satrapes von den Patrensern schon zur Zeit Agis I, des Sohnes des Eurysthenes, erfahren (III 2,1)? ist nicht vielmehr wahrscheinlich, dass die Überführung des vermeintlichen Poseidon vom Samikon bei Gelegenheit des eleiischen Synoikismos i. J. 471 erfolgte? vgl. Busolt Die Laked. 183 Anm. 146. Frazer, dem dies offenbar auch nicht einleuchtete, glaubt übersetzen zu dürfen: "after the extension of Patrae" und ist der Ansicht, damit sei hingewiesen auf die Tatsache, dass Augustus

die Bevölkerung einiger umliegenden Orte nach Patrai verpflanzte (VII 17,5. 18,7. 22,1. 6). Diese Lösung scheitert an dem Sinn von προσοίκησις, das nur die habitatio finitima bedeuten kann, wodurch also die Patreer als πρόσοικοι, πλησίον οἰκοῦντες, bezeichnet werden. Eine Erklärung, die nach Seite der Grammatik und des Sinnes befriedigte, ist bei der Lesung μετὰ τὴν Π. πρ. nicht herauszubringen; κατὰ τὴν Π. πρ. würde bedeuten können: zur Zeit der Nachbarschaft der Patreer; da diese aber Jahrhunderte lang dauerte, so wäre mit dieser Zeitbestimmung nichts anzufangen; man kann aber auch verstehen: infolge der Nachbarschaft von Patrai, d. h. κατά kann consecutiv sein, vgl. Schmid Attic. IV 457, und dann kann man sich mit Frazer daran eriunern, dass in Patrai die Mutter Dindymene und Attis Verehrung genossen und die Korybanten im Mythos von Attis eine Rolle spielen (Luc. dial. deor. 12).

Cap. XXVI

Ein altes Theater und ein Tempel des Dionysos. Thyia, Fest des Dionysos. Tempel der Athene auf der Burg. Der Hafenort Kyllene, Bild des Hermes in Gestalt eines Phallos. Erzeugnisse des Landes der Eleier. Exkurs über die Seide und Seidenwürmer. Die Grenze von Elis und Achaia.

- S. 524,22. Über den Menios s. V 1,10 mit S. 285.
- Auf elischen Münzen der Kaiserzeit findet sich eine Dionysos-Darstellung, die wahrscheinlich auf diese Statue des Praxiteles zurückgeht; der jugendliche Gott, von fast weiblichen Formen, bekleidet mit einem um den Hals befestigten, den Oberkörper grösstenteils freilassenden Mantel, steht mit gekreuzten Beinen da, mit dem linken Arm sich auf einen Baumstamm lehnend, über den der Rest des Mantels fällt; er hält in der linken Hand den Thyrsos, in der rechten ein Rhyton mit Tierkopf hoch erhoben, zu dem der Kopf aufgerichtet ist, wie wenn er den Strahl aus dem Rhyton auffangen wollte; am Boden steht neben ihm links ein Panther, rechts ein Tympanon; s. Weil in der Numism. Zeitschr. XIII 384. Imhoof-Gardner 73 f. Overbeck II 45 Fig. 149. Die ganze Stellung und Behandlungsweise ist so echt praxitelisch, dass an der Identität des Münztypus mit der bier erwähnten Statue kaum gezweifelt werden kann, vgl. Furtwängler Meisterw. 531 A. 4; nur Klein Praxiteles 419 zweifelt, entweder an der Authentizität des Münzstempels oder an der des Meisters.

ebd. Elis rühmte sich der Geburt des Dionysos (Hom. hymn. 34), und Verehrung des Gottes war sehr verbreitet: so der Altar in Olympia beim Pelopion V 14,10, bei der Proedria V 15,4; der Dionysos Leukyanias oben Cap. 21,5; das Kollegium der 16 Frauen, s. oben S. 387 zu V 16,2. Nach Plut, de Isid. et Osir. 35 p. 364 F und Quaest. Graec. 36 p. 299 B

beteten die Frauen im Tempel zu Elis: ἐλθεῖν ἦρως Διόνυσε ᾿Αλιον ἐς ναὸν άγνὸν σὺν Χαρίτεσσιν ἐς ναὸν τῷ βοέφ ποδὶ θύων, ἄξιε ταῦρε. Dionysos wurde nämlich im elischen Kultus, wie anderwärts, auch in Stiergestalt verehrt, vgl. A. W. Curtius Der Stier des Dionysos, Jena 1882. Thrämer bei Roscher I 1057 u. 1149. Preller-Robert 695. Das Fest der θυῖα war die Feier der Wiederkehr des Dionysos im Frühling; darauf geht die Darstellung des Stierdionysos mit den Chariten und Pleiaden auf einem Kameo bei Müller-Wieseler II 33,883.

S. 525,4. Curtius Pelop. II 32 u. 102 A. 31 vermutete, dass der Festort der Thyia zum Demos Orthia (V. 16,6) gehört habe, was Bursian 305 A. 3 deshalb zurückweist, weil dieser Gau auch nach dem Synoikismos von Elis als selbständige Ortschaft fortbestanden habe.

ebd. Dieses, natürlich auf Priesterbetrug beruhende Wunder berichten auch Theopomp. b. Ath. I 34 A und Ps. Arist. mirab. ausc. 123 p. 842 a, 25; an beiden Stellen wird die Entfernung des Ortes, wie hier, auf 8 Stadien angegeben.

S. 525,12. Vgl. Plin. II 231: Andro in insula, templo Liberi patris, fontem nonis Ianuariis semper vini sapore fluere Mucianus ter consul credit; vgl. ebd. XXXI 16: Mucianus Andri e fonte Liberi patris statis diebus septenis eius dei vinum fluere, si auferatur e conspectu templi, sapore in aquam transeunte. Vgl. Philostr. Imag. I 25. Hero de automat. p. 256. 699 (ed. Par.). Preller Ausgew. Aufsätze 295. Nach Plinius kehrte das Wunder in jedem Januar wieder, nach Pausanias dagegen, analog den dionysischen Festen, welche trieterisch zu sein pflegten, nur jedes zweite Jahr. Ross Inselreisen II 22 erzählt, dass am Ende des Tales, das sich von der Stadt Apano-Kastron anderthalb Stunden lang landeinwärts zieht, eine Kirche der Panagia über einer Quelle klaren Wassers stehe, die in der Tradition der Andrier für dieselbe gelte, welche Plinius und Pausanias erwähnen.

S. 525,15. Die ήλίου τράπεζα der Aithiopen erwähnt Paus. I 33,4, seine Quelle ist Herodot, vgl. Bd. I S. 339 und Wernicke 9.

S. 525,16. ἐν ἀχροπόλει τῶν Ἡλείων, Curtius 31 erkannte auf der Burg unter dem Gemäuer eines fränkischen Kastro geringe Spuren einer alten Ringmauer und Reste dorischer Säulen, die dem Tempel der Athene angehört haben mögen.

edd. Das ist vermutlich dasselbe Heiligtum der Athene, das Plin. XXXVI 177 deshalb erwähnt, weil Panainos, der Bruder des Pheidias, dem Stuck, der zur Bemalung der Wände diente, Milch und Saffran beigemischt haben sollte.

ebd. Eine Athenenstatue in Elis schreibt Plin. XXXV 54 dem Kolotes, einem Schüler des Pheidias (vgl. V 20,2 mit S. 418), zu; auch berichtet er ebd., dass Pheidias' Bruder Panainos den Schild der Göttin inwendig bemalt habe. Man nimmt allgemein an, dass es die hier dem Pheidias zugeschriebene ist, womit stimmt, dass dem Kolotes auch sonst gerade chryselephantine Werke zugeschrieben werden, wie der Asklepios in Kyllene und der Kranztisch in Olympia; vgl. Brunn I 242f. Over-

beck I 384. Murray II 136. Kalkmann 108. Dabei ergiebt sich allerdings eine bisher nirgends beachtete Schwierigkeit: bei chryselephantinen Werken pflegen die Waffen, also auch der Schild, von Gold zu sein; dazu stimmt aber nicht, dass Panainos das Innere des Schildes der Athene des Kolotes, deren Material Plinius nicht angiebt, bemalt haben soll (pictum, sagt Plin.). Wahrscheinlich aber hat Plinius bemalen und zeichnen verwechselt, und Panainos hat nur für die Innenreliefs des Schildes die Zeichnungen entworfen, eben so wie das Parrhasios für die von Mys gearbeiteten Reliefs am Schilde der ehernen Athene auf der Burg getan haben soll, s. I 28,2 mit Bd. I S. 302. Und wenn bei Plin. a. a. O. von Pheidias, der anfänglich Maler gewesen sein soll, gesagt wird, er habe einen Schild in Athen bemalt, so ist damit vielleicht auch nur die Zeichnung zum Schilde der Parthenos gemeint; doch ist da die LA. nicht einmal ganz sicher, vgl. Brunn I 188. - Über den Hahn als Attribut verschiedener Gottheiten handelt Schlumberger Gaz. arch. 1880, 193 und s. oben S. 441 zu V 25,9.

S. 525,21. Kyllene, den Hafen von Elis, erwähnt auch Strab. VIII 337f., der als Entfernung von Elis ebenfalls 120 Stadien angiebt; in der Nähe lag das Vorgebirge Chelonatas, zwischen beiden ergoss sich der Peneios ins Meer, s. Ptol. III 16,6. Die Tabula Peuting. giebt als Entfernung von Kyllene sowol nach Elis wie nach Dyme 14 römische Meilen an; bei Plin. IV 13 haben die Hss. als Entfernung Kyllenes von Kap Chelonatas nur 5 Milien, wofür Curtius II 102 A. 34 unter Zustimmung von Bursian II 308 A. 2 vorschlägt XV M pass. zu lesen. Darnach war Kyllene ungefähr gleich weit von Chelonatas, Elis und Dyme entfernt, und das stimmt zu der bei Ptolemaios gegebenen Reihenfolge: Araxos, Kyllene, Mündung des Peneios, Kap Chelonitis. Leake II 174 und Boblaye 120 setzten den Hafen, im Anschluss an die bei Plin. überlieferten 5 Milien, an die Stelle des heutigen Glarentza (das daher auch offiziell heute Kyllene heisst) nördlich von K. Chelonatas, zumal nur dort ein Hafen denkbar sei, da weiter nördlich hin das Meer nicht genug Tiefe habe. Allein Versumpfung und Anschwemmung haben die ganze Küstenstrecke stark verändert, und da bei obiger Annahme Strabons Angabe über die Peneios-Mündung unhaltbar wäre, hat Curtius a. a. O. und S. 33 sich dafür entschieden, Kyllene nördlich von der Peneios-Mündung und der Lagune von Kotiki, in den Sümpfen von Manolada, die heut durch einen breiten Streifen Landes vom Meere getrennt sind, anzusetzen, worin ihm Bursian a. a. O. zustimmt; etwas nördlicher, bei Kunupéli, in dessen kyklopischen Mauerresten man die vom alten Hyrmine erkennen will, setzt v. Duhn A. M. III 76 den Hafen an, und ebenso Baedeker 333 u. Lolling 178. — Der Ort hat in der Geschichte mehrfach eine Rolle gespielt, vgl. Thuc. I 30. Xen. Hell. III 2,30. Polyb. V 3, und wird auch sonst häufig erwähnt.

S. 526,1. S. Hom. Il. XV 518f.

S. 526,6. Nach Strab. a. a. O. war das Bild des Asklepios aus Elfenbein gefertigt und eine Arbeit des Kolotes.

ebd. Dass in Kyllene das Idol des Hermes ein Phallos war, erwähnen auch Artemid. I 45. Luc. Iup. trag. 42. Philostr. V. Apoll. VI 20 p. 120 K. Hippol. confut. haer. V 7 p. 144 und 8 p. 152; doch werden diese Stellen in der Regel auf das arkadische Kyllene, wo gleichfalls Hermesdienst bestand, bezogen, s. Preller-Robert 388. Scherer bei Roscher I 2342. Die Auffassung geht auf den ithyphallischen Hermes, als Symbol der befruchtenden Naturkraft (daher auch Hermes als Herdengott), zurück.

S. 526,9. Über den elischen Byssus s. V 5,2 mit S. 294.

ebd. ἐς καρποὺς καὶ τὴν βύσσον — ἐκτρέφειν ἀγαθή, das Adiectivum in doppelter Konstruktion, ein Beispiel der oratio variata, vgl. S. 501,20 und I 12,5 μηδὲ άλούσης Ἰλίου θάλασσαν οἱ πολλοὶ μηδὲ άλοὶν ἡπίσταντό πω χρῆσθαι. — Ζυ ἐκτρέφειν vgl. zu S. 233,18.

S. 526,11. Dieser mit dem Inhalt nur sehr lose zusammenhängende Exkurs des Paus. über die Seide und die Seidenwürmer ist die erste Stelle, in der wir die künstliche Seidenzucht erwähnt finden, während sonst immer von wilden Seidenwürmern die Rede ist. Die erste Erwähnung des Seidenwurms überhaupt findet sich bei Aristot. h. an. V 19 p. 531 b, 14, wo Seidenfabrikation auf Kos erwähnt wird und der Name der Serer schon genannt ist, unter denen die Chinesen, die früh Seidenzucht betrieben haben, gemeint sind. Das meiste, was sonst alte Schriftsteller über das Gespinnst der Seidenwürmer berichten, namentlich dass es in langen Fäden von den Bäumen herabhange und von diesen abgekämmt werde (Verg. Georg. II 121. Strab. XV 693. Plin. VI 54. Dion. perieg. 752 u. s.), passt nur auf gewisse wilde Seidenwürmer. - Wo Paus, seine Angaben hergenommen hat, wissen wir nicht; fehlerfrei sind sie nicht: so ist die Angabe der Fusszahl irrig, ebenso die der fünfjährigen Kultur, der Sommer- und Winterhäuser u. a. m. Vgl. vornehmlich Yates Textrinum antiquor. 207. Ritter Erdkunde VIII 679. Marquardt Privatleb. d. Römer 491, wo sonstige Spezialliteratur zu finden ist.

S. 526,12. Die Griechen haben den Namen der Serer vermutlich in der Weise gebildet, dass sie aus dem einheimischen Namen des Produktes (altchinesisch ser) die Form σηριχόν machten, von der dann die doppelte Bedeutung: σήρ für den Seidenwurm, Σήρες, Σηρική für Bewohner und Land, hervorgieng, vgl. Kiepert alte Geogr. 44. Nach den Angaben bei Ptol. VI 16 verstanden die Alten darunter den östlichen Teil der kleinen Bucharei, die Kotschotei und einen kleinen Teil des nordwestlichen China; nach Plin. VI 37 gab es auch einen oceanus Sericus. Paus. dagegen suchte das Land viel weiter westlich, beim indischen Ozean, wie er denn auch wissen wollte, dass es eine Insel sei, und von einem sonst nicht erwähnten Flusse namens Ser spricht. Vgl. Forbiger bei Pauly VI 1, 1075. Nach dem Journal officiel de la République Française erklärte Vidal de la Blache in der Sitzung der Académie des Inscr. et Belles-lettres vom 8. Oktober 1897 den Widerspruch zwischen Ptolemaios und Pausanias damit, dass zur Zeit des letztern infolge des Partherkriegs, der nach 162 ausbrach und von einer verheerenden Pest gefolgt war, die Fabrikanten in Syrien die Seide nicht

Digitized by Google

mehr auf dem Landweg, sondern zur See erhielten; unter Seria des Paus. sei Ji-Nan oder Tonkin zu verstehen.

- S. 527,4. Paus. giebt zwei Versionen über die Nationalität der Serer an; als Skythen bezeichnet sie Eustath. ad Dion. Per. 752, als Inder Steph. Byz. v. Σήρες.
- S. 527,9. Der Larisos, heut Mana oder Stimana, ist der Grenzfluss zwischen Elis und Achaia, vgl. VII 17,5; er fliesst heut durch den von Manolada bis in die Gegend des alten Dyme reichenden Wald von Ali-Tschelebi und die versumpfte Niederung südlich von Kap Araxos dem Meere zu; s. Leake 165. Boblaye 20. Clark 277. Curtius 36. Bursian 270 u. 309.
- S. 527,7. ταῦτα μὲν δὴ οὕτω λέγεται, zu diesen Ausführungen steht in Pc am Rande: οὐκ ἀληθῶς τὰ ἐς τοὺς Σῆρας (σύρας) ἀκήκοας ἡμεῖς γὰρ νῦν οὐκ ἀκοῃ ἀλλὰ ὀφθαλμοῖς βλέποντες ἴσμεν τὰ κατ' αὐτούς.
- S. 527,10. τὰ δὲ ἔτι ἀρχαιότερα ἄκρα σφίσι ὁ "Αραξος, vgl. Strab. VIII 337 ἔστι δέ τις ἄκρα τῆς 'Ηλείας πρόσβορρος ἀπὸ ἑξήκοντα Δύμης, 'Αχαῖκῆς πόλεως, 'Αραξος. ταύτην μὲν οὖν ἀρχὴν τίθεμεν τῆς τῶν 'Ηλείων παραλίας.
- S. 527,11. Das zu Achaia gehörige Kap Araxos, heut K. Papa, ist der nordwestlichste Punkt des Peloponnes. Paus. kommt in den Achaika nicht mehr darauf zurück. Auf seinem südöstlichsten Vorsprunge hatten die Achaier eine Festung, Tsixos genannt, mit ursprünglichem Namen aber anscheinend Larisa, zur Sicherung gegen Elis aufgeführt, deren Umfang 1½, Stadien, die Mauerhöhe 45 Fuss betrug, s. Polyb. IV 59; ebd. 65 u. 83. Steph. Byz. s. Tsixos. Kyklopische Mauerreste in einer Dicke von 12—15 Fuss sind hier noch erhalten, s. Leake 163. Boblaye 19. Curtius I 426. Bursian 321. Bädeker 329.

AXAIKA.

Ι. ή δὲ τῆς Ἡλείας μέση καὶ Σικυωνίας καθήκουσα μὲν ἐπὶ τὴν πρὸς ξω θάλασσαν, 'Αγαία δὲ ὄνομα τὸ ἐφ' ἡμῶν ἔχουσα ἀπὸ τῶν ἐνοιχούντων, αὐτή τε Αἰγιαλὸς τὸ ἀρχαῖον καὶ οἱ νεμόμενοι τὴν γῆν ἐκαλοῦντο Αἰγιαλεῖς, λόγω μὲν τῷ Σιχυωνίων ἀπὸ Αἰγιαλέως βασιλεύσαντος ἐν τῇ νῦν Σιχυωνία, s είσι δε οι φασιν άπο της χώρας, είναι γαρ τα πολλα αύτης αιγιαλόν. 2.2 χρόνω δε υστερον αποθανόντος Έλληνος Ξουθον οι λοιποί του Έλληνος παΐδες διώχουσιν έκ Θεσσαλίας έπενεγχόντες αίτίαν ως ίδία χρήματα ύφελόμενος έχοι των πατρώων δ δε ες Αθήνας φυγών θυγατέρα Έρεχθέως ήξιώθη λαβεϊν, καὶ παϊδας 'Αχαιὸν καὶ Ίωνα ἔσχεν ἐξ αὐτῆς. ἀποθανόντος 10 δε Έρεχθέως τοῖς παισίν αὐτοῦ δικαστής Ξοῦθος ἐγένετο ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς, καί, ἔγνω γὰρ τὸν πρεσβύτατον Κέκροπα βασιλέα εἶναι, οἱ λοιποὶ τοῦ Έρεχθέως παίδες έξελαύνουσιν έκ της χώρας αὐτόν αφικομένω δε ές τὸν 3 Αλγιαλόν και ολκήσαντι αύτῷ μὲν ἐγένετο ἐνταῦθα ἡ τελευτή, τῶν δέ οί παίδων 'Αχαιός μεν έκ του Αίγιαλου παραλαβών και έξ 'Αθηνών έπικούρους 15 κατήλθεν ές Θεσσαλίαν καὶ έσχε τὴν πατρώαν ἀρχήν, Ἰωνι δὲ ἐπὶ τοὺς Αἰγιαλεῖς στρατιὰν κὰι ἐπὶ Σελινοῦντα τὸν βασιλέα αὐτῶν ἀθροίζοντι ἀγγέλους ἔπεμπεν δ Σελινούς, την θυγατέρα Έλίκην, η μόνη οί παϊς ήν, γυναϊκα αὐτῷ διδούς καὶ αὐτὸν Ἰωνα ἐπὶ τῆ ἀρχῆ παῖδα ποιούμενος. καί πως ταῦτα 4 τῷ Ἰωνι ἐγένετο οὐκ ἄπο γνώμης, καὶ τῶν Αἰγιαλέων τὴν ἀρχὴν Ἰων ἔσχεν

Τίτ. ἡλιακών β-ου καὶ ἀχαικών ᾱου Ρς, ἀχαικών λόγος ζ'ος Ρd, παυσανίου ἑλλάδος ἀχαικών λόγος ζ'ό Ag, ἀρκαικά (sic) La, ἀχαικών Lb. 1. μέση A. 2. 'Αχαΐα edd. ante B M Vb Pad Ag Lab, 'Αχαΐαν cett. edd. Va Pc, cf. ad p. 81,15. 3. αὕτή τε cett. edd. ante B M Vb Pad Ag Lab, αὐτή τε cett. edd. Va Pc. — Αἰγιαλὸς — ἐκαλοῦντο οπ. La. 4. λέγω Vb. — σικυωνίω Lb. — νῦν οπ. Va. 5. δ' οῖ Lb. 6. χρόνου Pcd Lb Va M, χρόνω edd. Pa Vb La. 8. ἔχει Vab La Pd Ag, in Vb o sup. ε, ἔχοι edd. Pac Lb M.

9. ἠξιώθη — Έρεχθέως om. M Lb, ἔρχεσθάως pro Έρεχθέως La et mox ἐρεσθέως idem. 10. αὐτοῦ bis Va. — ὑπὸ τῆς Va M. 12. παίδες — οἰκήσαντι om. M. 13. οἰκίσαντι coni. Herw., cf. III 23,6. 26,10. IV 31,2. — οὅτω pro αὐτῷ Va. 15. δὲ ἐπὶ S SW D Sch Sp codd. praeter Va, δ' ἐπὶ cett. edd. Va. 16. αὐτὸν Va. 17. ἔμπεσεν La. — δυγατέραν Va. — ἐλίωκην La. — ἡ μόνη οἱ παίδες ῆν Vab M (in hoc ῆ μόνη), μόνη etiam A, ῆ μόνη Lb, ῆν μόνη Pc. 19. τῷ ἴωνις A. — ἀπὸ K F C codd.

ἀποθανόντος Σελινούντος, καὶ Ἑλίκην τε ἀπὸ τῆς γυναικὸς ικίσεν ἐν τῷ Αἰγιαλῷ πόλιν καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐκάλεσεν Ἰωνας ἀφ' αὐτοῦ. Τοῦτο οὐ μεταβολὴ τοῦ ὀνόματος, προσθήκη δέ σφισιν ἐγένετο. Αἰγιαλεῖς γὰρ ἐκαλούντο Ἰωνες. τῆ χώρα δὲ ἔτι καὶ μᾶλλον διέμεινεν ὄνομα τὸ ἐξ ἀρχῆς. Ὁμήρῳ γοῦν ἐν καταλόγῳ τῶν μετὰ ᾿Αγαμέμνονος ἐξήρκεσε τὸ ἀρχαῖονὸ δηλῶσαι τῆς γῆς ὄνομα.

Αλγιαλόν τ' ανά πάντα καὶ αμφ' Ελίκην εύρεἴαν.

5 τότε δὲ ἐπὶ τῆς Ἰωνος βασιλείας πολεμησάντων ᾿Αθηναίοις Ἐλευσινίων καὶ 'Αθηναίων Ίωνα ἐπαγαγομένων ἐπὶ ἡγεμονία τοῦ πολέμου, τὸν μὲν ἐν τζ Αττική το χρεών ἐπιλαμβάνει, και Ἰωνος ἐν τῷ δήμφ μνήμα τῷ Ποταμών: ξστίν' οἱ δὲ ἀπόγονοι τοῦ Ἰωνος τὸ Ἰώνων ἔσχον κράτος, ἐς δ ὁπ' ᾿Αχαιῶν έξέπεσον και αύτοι και δ δήμος. 3. Τοῖς δὲ ᾿Αγαιοῖς τηνικαῦτα ὑπῆρξε 6 καὶ αὐτοῖς ἐκ Λακεδαίμονος καὶ ᾿Αργους ὑπὸ Δωριέων ἐξεληλάσθαι. τὰ δὲ ές Ίωνας καὶ ᾿Αγαιούς, δπόσα ἐπράγθη σφίσιν ἐπ᾽ ἀλλήλους, ἐπέζεισιν αὐτίκα δ λόγος μοι προδιηγησαμένω καθ' ήντινα αλτίαν τοῖς Λακεδαίμονα οἰκοῦπιδ καὶ ᾿Αργος πρὸ τῆς τῶν Δωριέων καθόδου μόνοις Πελοποννησίων ὑπῆρζεν Αχαιοίς καλείσθαι. "Αρχανδρος 'Αγαιού καὶ 'Αργιτέλης ἐς 'Αργος ἀφίκοντο έκ της Φθιώτιδος, ελθόντες δε εγένοντο Δαναού γαμβροί, και Αὐτομάτην μεν Άρχιτέλης, Σκαιάν δε έλαβεν Άργανδρος. Δηλούσι δε εν Άργει καταμείναντες ούχ ήκιστα εν τῷδε. Μετανάστην γὰρ τῷ παιδὶ ὄνομα ἔθετο» 7 Αρχανδρος. δυνηθέντων δὲ ἔν τε Αργει καὶ Λακεδαίμονι τῶν Αχαιοῦ παίδων, τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἐνταῦθα ἐξενίκησεν Αχαιοὺς κληθήναι. τοῦτο μέν σφισιν δνομα ήν εν κοινώ, Δαναοί δε 'Αργείοις ίδία. τότε δε ύπό Δωριέων ἐκπεπτωκότες ἔκ τε Ἄργους καὶ ἐκ Λακεδαίμονος ἐπεκηρυκεύοντο

praeter Pa, ἄπο cett. edd. Pa, οὐκαπογνώμης La. 2. ἀφ' έαυτοῦ Lb. 3. μεταβολή Pc. 4. διέμεινον La. — τὸ δνομα έξ X K, τὸ om. A, δνομα τὸ ἐξ cett. edd. codd. 7. ἀν άπαντα Pc, ανάπαντα M Lb, αναπάντα Va, αλάπαν La Ag Pd. 8. δε sup. lin. insert. Pa. — ἰώνων M Pcd Ag Lab, in La ος sup. ων. — δηβαίοις pro 'Αδηναίοις codd. (R ad marg. ἀθηναίων) praeter Pa Vab La, in quibus est άθηναίοις. — καὶ θηβαίων pro καὶ 'Αθηναίων Va. 9. ἐπαγαγομένων D Sch Sp e coni. Β, ἐπαγομένων cett. edd. cum codd. (Ιωνα ἐπαγομένων om. Vb). — ήγεμόνα Va M. 10. τὸ ποτ. codd. praeter Pa, articulum om. AXKFC, τω Ποτ. cett. edd. Pa. 11. τούτου τοῦ ἴωνος Va. — τὸ Ἰώνων om.

La. 12. ύπηρχεν La, ύπηρχε Pa, ξ sup. χ. 13. ἀπὸ δωρ. Va. — ἔξηλάσθαι edd. ante B codd. (praeter Pd, in quo est έξηλάσαι). έξεληλάσθαι cett. edd. 14. έπ' αλλήλος Va Pc, ες αλλήλους Vb. 15. τοῖς λακεδαιμονίοις οίκ. Va. 16. των om. Va. - ὑπτρχεν La Pa, in hoc ξ sup. χ, om. Lb Vn Pcd. 17. άρχαιοῖς Vb, άρχαιαῖς Μ. — καθεῖσθαι La. - nai La habet sup. vers. 18. Admνόμην Am. 19. σκιάν M Va Vn Lb. - δηλούσι — "Αρχανδρος om. Va. — δὲ (κ) έν Cor. 20. οὐγ om. Goldh. - τῷ δὲ A. τω, δè sup. lin., Pa. — γάρ Pa in marg. 22. τους ante evr. om. edd. ante B, est in cett. edd. codd. 23. uèv om. Pa. -Δανανοί vitium propagatum per AXK

Ίωσιν αὐτοί τε καὶ ὁ βασιλεὺς Τισαμενὸς ὁ Ὀρέστου γενέσθαι σύνοικοί σφισιν άνευ πολέμου. των δὲ Ἰώνων τους βασιλέας υπήει δέος, μὴ Αχαιών άναμιχθέντων αὐτοῖς Τισαμενὸν ἐν κοινῷ βασιλέα ἔλωνται κατά τε ἀνδραγαθίαν καὶ γένους δόξαν. Ἰώνων δὲ οὐ προσεμένων τοὺς ᾿Αχαιῶν λόγους, 8 5 άλλα ἐπεξελθόντων σὺν ὅπλοις, Τισαμενὸς μὲν ἔπεσεν ἐν τῆ μάγη, Ἰωνας δὲ 'Αγαιοί πρατήσαντες ἐπολιόρκουν καταπεφευγότας ἐς Έλίκην καὶ ὅστερον άφιάσιν άπελθεῖν ύποσπόνδους. Τισαμενοῦ δὲ τὸν νεκρὸν 'Αχαιῶν ἐν Έλίκη θαψάντων, υστερον χρόνω Λακεδαιμόνιοι του έν Δελφοϊς σφισιν άνειπόντος χρηστηρίου χομίζουσι τὰ όστᾶ ἐς Σπάρτην, καὶ ἢν καὶ ἐς ἐμὲ ἔτι αὐτῷ 10 τάφος, ένθα τὰ δεῖπνα Λακεδαιμονίοις ἐστὶ τὰ Φειδίτια καλούμενα. 4.9 Ίωνας δὲ ἀφικομένους ἐς τὴν ἀττικὴν ἀθηναῖοι καὶ ὁ βασιλεὸς αὐτῶν Μέλανθος 'Ανδροπόμπου συνοίκους [ἐξ]ἐδέξαντο, Ίωνός τε δὴ ἕνεκα καὶ έργων & έπραζε πολεμαρχών Αθηναίοις. λέγεται δὲ [καὶ] ώς ἐν δπονοία ποιούμενοι τους Δωριέας οἱ ᾿Αθηναῖοι, μὴ οὐδὲ αὐτῶν ἐθέλωσιν ἀπέχεσθαι, 15 Ισχύος μαλλον ολκείας ένεκα ή εὐνοία τή ἐς τοὺς Ἰωνας συνοίκους σφας έδέξαντο.

ΙΙ. Έτεσι δὲ οὐ πολλοῖς ὕστερον Μέδων καὶ Νειλεὺς πρεσβύτατοι τῶν Κόδρου παίδων ἐστασίασαν ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς, καὶ οὐκ ἔφασκεν ὁ Νειλεὺς ἀνέξεσθαι βασιλευόμενος όπο του Μέδοντος, δτι ό Μέδων τον έτερον ήν των 20 ποδών χωλός. δόξαν δέ σφισιν άνενεγκεῖν ἐς τὸ χρηστήριον τὸ ἐν Δελφοῖς, δίδωσι Μέδοντι ή Πυθία βασιλείαν την 'Αθηναίων. οδτω δη δ Νειλεύς και οί λοιποὶ τῶν Κόδρου παίδων ἐς ἀποικίαν ἐστάλησαν, [ἀγ]ἄγοντες μὲν καὶ αὐτῶν Αθηναίων τὸν βουλόμενον, τὸ δὲ πλεῖστόν σφισιν ἦσαν τοῦ στρατεύματος οί Ίωνες. 2. Έχ δὲ τῆς Ελλάδος τρίτος δὴ οὖτος στόλος ὑπὸ βασιλεῦσιν 2 25 άλλοίοις δχλοις τε άλλοίοις ἐστάλησαν. τὰ μὲν γὰρ ἀρχαιότατα Ἰόλαος

1. δ post Τισ. om. Lb. 4. προστεμένων Α, προσιεμένων ΧΚΓC, προσμένων Μ, προεμένων Vab, προσεμμένων Lb, προσεμένων cett. edd. Pacd Ag La. 8. του άδελφοϊς Μ. 9. νομίζουσι Vb. — ές πάρτην La. καὶ om. Va. 10. ταφιδίτια Pa. 12. ἀνδροπόνπου Pcd Ag La. — ἐδέξαντο edd. ante B Pa Vb, ¿ξεδέξαντο cett. edd. codd., illud recepi cum Herw., cf. II 4,4. 30,10. 31,8. IV 28,6. V 18,8. VII 4,2; I 2,6. III 7,6. IV 30,3. V 10,9. 11,5. 13. ξργον, ων sup. ov, La. - καὶ, quod est ante ως in Pa Vb edd., om. cett. codd. Sch Sp, incl. SW. 14. τοὺς ἴωνας, in marg. δωριέας, Pa.

Va Pcd Ag (Pcd Ag non ubique), & Pa, qui nullo, Vb, qui uno tantum loco η habet, M Lab. 18. Κόδρου - καὶ αὐτων Pa in marg. 20. σφισιν Pa in marg. 21. οδτω δή — αὐτων 'Αθηναίων om. Pc. 22. ἐστάλησαν scripsi cum Pcd La Vb, ἀπεστάλησαν cett., cf. II 30,9. III 1,7. 3,1. 4,1. 15,6. IV 24,1, passim. — ауочтес scripsi, cf. III 4,10, ἀγαγόντες edd. codd. 24. oftor malim, articulo post oftog aegre se carere dicunt SW. 25. ὄχλοις τε άλλοίοις om. M, quare uncis notat S, certe τε eliminandum iudicat, όχλος τε άλλοῖος coni. Emper., v. comm. — ἐστάλη malit S. 17. Νηλεύς D, variant codd., η praeferunt - άρχαιότερα, p. corr. άρχαιότατα, Va.

Θηβαΐος, (δ) άδελφιδούς δ Ήρακλέους, 'Αθηναίοις ες Σαρδώ καὶ Θεσπιεύστν ήγήσατο γενεά δε μιά πρότερον η εξέπλευσαν εξ Αθηνών Ίωνες, Λακεδαιμονίους τε και Μινύας τους εκβληθέντας ύπο Πελασγών εκ Λήμνου Θήρας δ Αὐτεσίωνος Θηβαίος ήγαγεν ές την νήσον την νύν μεν άπο του Θήρα 3 τούτου, πρότερον δε δνομαζομένην Καλλίστην. τρίτον δε τότε οι Κόδρου παίδες ἐπετάχθησαν Ίωσιν ἄρχοντες, οὐδέν σφισι γένους τοῦ Ἰώνων μετόν, άλλὰ Μεσσήνιοι μὲν τῶν ἐκ Πύλου τὰ πρὸς Κόδρου καὶ Μελάνθου, "Αθτ ναίοι δὲ όντες τὰ πρὸς μητρός. Ἰωσι δὲ τοῦ στόλου μετασχόντες οίδε Έλλήνων, Θηβαΐοί τε οἱ όμου Φιλώτα γεγονότι ἀπογόνφ Πηνέλεω, καὶ 4'Ορχομένιοι Μινύαι συγγενεία των Κόδρου παίδων. μετέσχον δε και Φωκεζι οί άλλοι πλήν Δελφών, και "Αβαντες έξ Εύβοίας. τοῖς δὲ Φωκεύσιν Φιλογένης καὶ Δάμων οἱ Εὐκτήμονος ᾿Αθηναῖοι ναῦς τε διδόασιν ἐς τὸν πλοῦν. καλ αὐτοί σφισιν ές τὴν ἀποικίαν ἐγένοντο ἡγεμόνες. ὡς δὲ ταῖς ναυσὶν ἐς την 'Ασίαν κατήραν, ἐπ' ἄλλην ἐτρέποντο ἄλλοι τῶν ἐπὶ θαλάσση πόλεων, 5 Νειλεύς δὲ καὶ ή σύν αὐτῷ μοῖρα ἐς Μίλητον. 3. Μιλήσιοι δὲ αὐτοὶ τοιάδε ιδ τὰ ἀρχαιότατά σφισιν είναι λέγουσιν' ἐπὶ γενεὰς μὲν δύο 'Ανακτορίαν καλεϊσθαι τὴν Υῆν, "Ανακτός τε αὐτόχθονος καὶ 'Αστερίου βασιλεύοντος τοῦ "Ανακτος" Μιλήτου δὲ κατάραντος στόλω Κρητών, ή τε γή τὸ ὄνομα μετέβαλεν ἀπὸ τοῦ Μιλήτου καὶ ή πόλις. ἀφίκετο δὲ ἐκ Κρήτης ὁ Μίλητος καὶ δ σύν αὐτῷ στρατὸς Μίνω τὸν Εὐρώπης φεύγοντες. οἱ δὲ Κᾶρες οἱ» 6 πρότερον νεμόμενοι την χώραν σύνοικοι τοῖς Κρησίν ἐγένοντο. τότε δὲ ὡς έχράτησαν των άρχαιων Μιλησίων οί Ίωνες, το μέν γένος παν το άρσεν

1. ἀδελφιδούς 'Ηρ. D Sch, ἀδ. [δ] 'Ηρ. SW, δ 'Hp. &8. Smin., ut Sylb. coni., &8. δ 'Hp. cett. edd. codd., &8. &v 'Ho. Sylb., & inserui. — Σαρδώ A La Pcd. 6. Πελασγού edd. ante S codd., Πελασγών cett. edd., coni. Palm. Valck. et Larch. ad Herod. IV 148 (SW). — Θήρας — μὲν ἀπὸ τοῦ om. Va. 4. άντεσίωνος Μ. — άπὸ τούτου Θήραν coni. C. 6. γένος edd. ante F codd., γένους cett. edd. -- των Ἰώνων edd. ante B M Vab Lb, τοῦ ἴωνος La, rec. Sp, τοῦ Ἰώνων cett. edd. Pac Fa. 7. πρὸ Ag. - Κόδρου του Μελάνδου SW reponere volunt. 8. οί ins. SW D Sch ante μετασχ., ήσαν post μετασχόντες Sp add. volente Pors.; nec copula neque articulo opus est, cf. αίτία δὲ ήδε τοῦ πολέμου Ι 20,4. ΙΙ 6,1. ΙΙΙ 22,8; Πατρεί μέν τοιαύτα ές τούς προγόνους ύπάρχοντα ήν VII 18,6. X 19,4. — οἱ δὲ ἑλλ. La. 9. γεγονότι ἀπογόνω Πηνέλεω edd. (πηνέλεω | La. — ώς om. La. 22. ἀχάιων (sic) La.

A) Pa Vab, cf. § 10, praestare γεγονότες putant SW, γεγ. ἀνδρὶ ἀπὸ νηλέως cett. codd. 10. Mivoa La Pa, coni. Sylb., scribunt edd. inde a C, probavit K, Mivócic cett. edd. codd. — συγγένεια A Lb. 11. βάντες La. — 'Aθηναίοι ante Φιλογ. ponit B cum Pc Fa M Lb (άθηναῖος Pc, φιλωγένης codd. praeter Pa), ante ναύς ponunt cett. edd. Pa Vab La. 12. δάμων εὐκτ. οἱ ἀδ. Va, δαίμων La. - δ' εύκτήμονος Pcd Ag M Lb. 14. ἐτράποντο Va. 15. οἱ σὸν La Va M, in hoc ή sup. vers. 16. γενεᾶς Va Pc. - δη AXKFC Smai. codd., δύο Smin. cett. edd., C coni. δύω, F ἐπὶ ή γενεάς. 17. βασιλέως (hoc expunct.) βασιλεύοντος La. 18. μιλήτω M Va Lb. — μετέλαβεν Va. 20. Κάρες edd. ante S Va, Κᾶρες rell. edd. codd., et sic deinceps, ubi tamen codd. non sibi constant. 21. ἐγένετο

άπέκτειναν πλήν όσοι τής πόλεως άλισκομένης ἐκδιδράσκουσι, γυναϊκας δὲ καὶ θυγατέρας τὰς ἐκείνων γαμούσι.

Του δε Νειλέως δ τάφος Ιόντων ες Διδύμους εστίν οὐ πόρρω των πυλών εν άριστερά της όδου. 4. Το δε ίερον το εν Διδύμοις του Απόλλω-5 νος και το μαντεϊόν έστιν άρχαιότερον ή κατά την Ιώνων έσοίκησιν' πολλώ δέ πρεσβύτερα έτι ή κατά Ίωνας τὰ ές τὴν Αρτεμιν τὴν Ἐφεσίαν ἐστίν. οὐ 7 μήν πάντα γε τὰ ἐς τὴν θεὸν ἐπύθετο, ἐμοὶ δοκεῖν, Πίνδαρος, δς ᾿Αμαζόνας τὸ ἱερὸν ἔφη τοῦτο ἱδρύσασθαι στρατευομένας ἐπὶ ᾿Αθήνας τε καὶ Θησέα. αί δὲ ἀπὸ Θερμώδοντος γυναῖκες ἔθυσαν μὲν καὶ τότε τῆ Ἐφεσία θεῷ, ἄτε 10 ἐπιστάμεναί γε ἐχ παλαιοῦ τὸ ἱερόν, καὶ ἡνίκα Ἡρακλέα ἔφυγον, αἱ δὲ καὶ Διόνυσον τὰ ἔτι ἀρχαιότερα, ἱκέτιδες ἐνταϊθα ἐλθοῦσαι' οὐ μὴν ὑπὸ 'Αμαζόνων γε ίδρύθη, Κόρησος δὲ αὐτόχθων καὶ Εφεσος, Καύστρου δὲ τοῦ πο-. ταμού τὸν Έφεσον παίδα είναι νομίζουσιν, οδτοι τὸ ἱερόν εἰσιν οἱ ἱδρυσάμενοι, καὶ ἀπὸ τοῦ Ἐφέσου τὸ ὄνομά ἐστι τῃ πόλει. Λέλεγες δὲ τοῦ 8 15 Καριχοῦ μοῖρα καὶ Λυδῶν τὸ πολὸ οἱ νεμόμενοι τὴν χώραν ἦσαν. ῷκουν δὲ καὶ περὶ τὸ ἱερὸν ἄλλοι τε ἱκεσίας ἔνεκα καὶ γυναϊκες τοῦ ᾿Αμαζόνων γένους. 5. "Ανδροκλος δὲ δ Κόδρου, οὕτος γὰρ δὴ ἀπεδεδεικτο Ἰώνων τῶν ές Έφεσον πλευσάντων βασιλεύς, Λέλεγας μέν καλ Λυδούς τὴν ἄνω πόλιν έχοντας έξέβαλεν έχ της χώρας τοις δε περί το ίερον οίχουσι δείμα ην 20 οὐδέν, ἀλλὰ Ἰωσιν δρχους δόντες χαὶ ἀνὰ μέρος παρ' αὐτῶν λαβόντες ἐχτὸς ήσαν πολέμου. ἀφείλετο δὲ καὶ Σάμον Ανδροκλος Σαμίους, καὶ ἔσχον Έφέσιοι χρόνον τινὰ Σάμον καὶ τὰς προσεχεῖς νήσους. 6. Σαμίων δὲ ήδη 9 κατεληλυθότων έπὶ τὰ οἰκεῖα Πριηνεύσιν ήμυνεν έπὶ τοὺς Κάρας ὁ Ανδροκλος, καὶ νικώντος του Έλληνικου ἔπεσεν ἐν τῆ μάχη. Ἐφέσιοι δὲ ἀνελό-25 μενοι τοῦ ἀΑνδρόκλου τὸν νεκρὸν ἔθαψαν τῆς σφετέρας ἔνθα δείκνυται καὶ ές έμε έτι το μνήμα κατά την όδον την έκ του ίερου παρά το 'Ολυμπιείον καὶ ἐπὶ πύλας τὰς Μαγνήτιδας : ἐπίθημα δὲ τῷ μνήματι ἀνήρ ἐστιν ωπλισμένος.

3. τῷ πυλῶν Α. 4. ἀριστερὰ, sine ἐν, Fa
— ἔτερον Lb M Pc Fa R, hic ad marg. ἱερόν, hoc habent Pa Vab La. 5. κατὰ τῶν ἰών. Va, articulum om. Vb. — ἐποίκτριν Pd.
— δὴ edd. ante B M Vab Pc Lab, δὲ coni. S Buttm., recepp. cett. edd., est in Pa Fa, in Pa η sup. ὲ. 6. ἡ κατὰ Lb Vb. — τὰ post Ἦνας om. codd. 7. τὰ post πάντα γε om. A X K F C. — ἐπύθοντο M Va. 10. γε scripsi, τε codd. edd., Frazer delet τε ut a librario additum, probat Sp. — αίδε καὶ edd. ante B, αί δὲ καὶ cett edd. codd.

12. ἱδρύνθη edd. ante B, ἱδρύσθη M Vab, ἱδρύθη cett. edd. codd. — Κρῆσος edd. ante SW Pc, κρῆσος cett. codd., Κόρησος SW Sch Sp, Κορησοὸς D. — τις post αὐτόχθων om. B Sch Sp Pacd Ag La, addit Pa in marg., circumcludunt SW D, est in cett. edd. Vab Lb M. — καὶ ὕστρου M Lb R, in hoc correct. ad marg., καὶ ὕστρον Vb. 13. οἱ Pa sup. lin. 17. ἀποδέδεωτο Va. 23. ἤμενεν Fa La. 26. δλύμπων A X K F S, δλύμπεων M, δλυμπεῖον Va Pa, ι sup. π Pa, δλυμπεῖον Vb, 'Ολυμπεῖον cett. edd. codd. 27. ἐπί-

7. Οἱ δὲ Ἰωνες (οἱ) Μυοῦντα ἐσοιχισάμενοι καὶ Πριήνην Κάρας μὲν καὶ οὖτοι τὰς πόλεις ἀφείλοντο οἰχισταὶ δὲ Μυοῦντος μὲν Κυάρητος ἐγένετο ὁ Κόδρου, Πριηνεῖς δὲ Ἰωσιν ἀναμεμιγμένοι Θηβαῖοι Φιλώταν τε τὰν ἀπόγονον Πηνέλεω καὶ Αἴπυτον Νειλέως παῖδα ἔσχον οἰχιστάς. Πριηνεῖς μὲν δὴ ὑπὸ Ταβάλου τε τοῦ Πέρσου καὶ ὕστερον ὑπὸ Ἱέρωνος ἀνδρὸς ἐπινωρίου κακωθέντες ἐς τὸ ἔσχατον ὅμως τελοῦσιν ἐς Ἰωνας Μυοῦντος δὲ 1οἱ οἰχήτορες ἐπὶ τύχη τοιἄδε ἐξέλιπον τὴν πόλιν, κατὰ τὴν Μυουσίαν χώραν Θαλάσσης κόλπος ἐσεῖχεν οὐ μέγας τοῦτον λίμνην ὁ ποταμιὸς ἐποίησεν ὁ Μαίανδρος, ἀποτεμόμενος τὸν ἔσπλουν τῆ ἰλύῖ ὡς δὲ ἐνόστησε τὸ ὕδως καὶ οὐκέτι ἡν Θάλασσα, οἱ κώνωπες ἄπειρον πλῆθος ἐγίνοντο ἐκ τῆς λίμνης, ἐς μὸ ὁ τοῦς ἀνθρώπους ἡνάγκασαν ἐκλιπεῖν τὴν πόλιν, ἀπεχώρησαν δὲ ἐς Μίλητον Μυούσιοι τὰ τε ἄλλα ἀγώγιμα καὶ τῶν θεῶν φερόμενοι τὰ ἀγάλματα καὶ ἡν κατ' ἐμὲ οὐδὲν ἐν Μυοῦντι ὅτι μὴ Διονύσου ναὸς λίθου λευκοῦ. Μυουσίοις δέ γε κατέλαβεν ἐοικότα καὶ ᾿Αταρνείτας παθεῖν τοὺς ὁπὸ Πέργαμον.

ΙΙΙ. Κολοφώνιοι δὲ τὸ μὲν ἱερὸν τὸ ἐν Κλάρῳ καὶ τὸ μαντεῖον ἐκιῦ παλαιοτάτου γενέσθαι νομίζουσιν ἐχόντων δὲ ἔτι τὴν γῆν Καρῶν ἀφικέσθαι φασὶν ἐς αὐτὴν πρώτους τοῦ Ἑλληνικοῦ Κρῆτας (καὶ) 'Ράκιον καὶ ὁσεν

πόλας (sic) La. 1. "post Ίωνες addiderim of " B, probant SW, recepp. D Sch Sp, om. cett. edd. codd. — μοιούντα Α. — ἐπηκοσάμενοι Α, ἐποιχησάμενοι ΧΚF, ἐσοιχησάμενοι C, ἐποικισάμενοι Sylb. B Pac, ἐσωκησάμενοι M Vab Lb, ἐσοικισάμενοι cett. edd. Pd Ag La 2. τὰς πόλεις om. Va. — Kuνάρητος BSW Pc Ag, Κυάρητος rell. edd. codd. (χυάρυτος La), Κυδρίλος e Strab. XIV p. 633 voluit C. 3. Θηβαΐον τε Φιλώταν τὸν ἀπόγ. coni. Κ. 4. Αἴγυπτον Α Χ KFC codd., Αίπυτον Palm., probant KFC Goldh., scribunt cett. edd., v. Strab. l. 1. — παίδας edd. ante F codd. praeter Pa, παΐδα Sylb. Palm. cett. edd. Pa. 5. Ταβούτου γε τοῦ ΑΧΚF Smin. Vb Pac Fa, Ταβούτου τε του (τε cum Porson.) Smai. B Sp La, του ταβούτου του γε του Μ, του ταβούτου γε τοῦ Lb Vn, τοῦ Ταβάου τοῦ γε τοῦ Va, Ταβαλοῦ (coni. Casaub. cl. Her. I 163) γε του C, Ταβάλου τε του SW D Sch, K Amasaeum Boútou legisse affirmans (at vertit "a Tibute) Μεγαβάτου coni. 6. μακωθέντες La, κακωθέντος, ε sup. o, Pa. — τελούσιν ές "Ιωνας om. Va M. — μυώντος L.b. - δὲ καὶ οί Va M. 8. τούτου Va.

9. έμπλουν, σ sup. μ, Pa. - ἰσχύῖ ΑΧΚ M Vb R, marg. Pa, R ad marg. ፈኒአ. ሲኒቪ ໄລບັເ Am. Sylb. Palm. MS. cett. edd. codd. (ilu La). — evógtage codd. (evóngev Vb) edd. ante D, Sp, ἐνόσησε coni., sed non probavit Sylb., probant Goldh. C, rec. D Sch, v. Kays. p. 289, "per evocumos intelligit έγλυκαίνετο a voce νόστος quae aliquando dulcis significat." Palm. MS., probat Herw. 10. inter δάλασσα et π κ. spatium purum in Vn. - of om. edd. ante B, habent cett, edd. codd. - anaροι KFC Lb, ἄπειρον cett. — ἐγένοντο Va Pa, hoc ι sup. έ, ἐγίγνοντο edd. ante SW codd. cett., έγίνοντο cett. edd. Pd, γ sup. w. 12. μιούσιοι Α. 13. λεκοῦ Μ, ευ sup. ε. 14. μυουσίοις δέ γε Pa Vb edd, μυούσιν (μυούσι Va) καὶ δή γε cett. codd. κατέβαλεν La. 14. ἀταρνήτας codd. - Πέργαμον scripsi, Περγάμου codd. edd., Περγάμω s. Πέργαμον Ed. Reitz p. 23 n, illud habet Sp.

15. τὸ ἐν coni, K F, est in Pa, rec. edd. inde a C, τοῦ ἐν cett. edd. codd. 16. δὲ ἔτι, edd. Vab M, δ' ἔτι cett. codd. 17. κ΄

είπετο άλλο τῷ Ρακίω πλήθος, ἔγον τὰ ἐπὶ θαλάσση καὶ ναυσὶν ἰσγύον της δὲ χώρας τὴν πολλὴν ἐνέμοντο ἔτι οἱ Κάρες. Θερσάνδρου δὲ τοῦ Πολυνείχους καὶ 'Αργείων έλόντων Θήβας, [καὶ] ἄλλοι τε αλχμάλωτοι καὶ ή Μαντώ τῷ ᾿Απόλλωνι ἐκομίσθησαν ἐς Δελφούς. Τειρεσίαν δὲ κατὰ τὴν 5 πορείαν το γρεών ἐπέλαβεν ἐν τῆ Αλιαρτία. Ἐκπέμψαντος δὲ σφάς ἐς 2 άποικίαν του θεου, περαιούνται ναυσίν ές την Ασίαν, καὶ ώς κατά την Κλάρον εγένοντο, επεξίασιν αὐτοῖς οἱ Κρῆτες μετὰ ὅπλων καὶ ἀνάγουσιν ὡς τὸν Ῥάκιον. ὁ δέ, μανθάνει γὰρ παρὰ τῆς Μαντοῦς οἴτινές τε ἀνθρώπων δντες καὶ κατὰ αἰτίαν ἥντινα ἥκουσι, λαμβάνει μὲν γυναῖκα τὴν Μαντώ, 10 ποιείται δὲ καὶ τοὺς σὺν αὐτῆ συνοίκους. Μόψος δὲ ὁ Ῥακίου καὶ Μαντοῦς καὶ τὸ παράπαν τοὺς Κάρας ἐξέβαλεν ἐκ τῆς γῆς. Ἰωνες δὲ ὅρκους ποιη-3 σάμενοι πρός τους εν Κολοφωνι Έλληνας συνεπολιτεύοντο, ούδεν έχοντες πλέον. βασιλείαν δε Ἰώνων ήγεμόνες Δαμασίχθων λαμβάνει και Πρόμηθος Κόδρου παΐδες. Πρόμηθος δὲ ὅστερον τὸν ἀδελφὸν Δαμασίχθονα ἀποκτείνας 15 ἔφυγεν ἐς Νάξον, καὶ ἀπέθανε μὲν αὐτόθι ἐν τῆ Νάξω, τὸν νεκρὸν δὲ οἴκαδε άπαχθέντα κατεδέξαντο οί Δαμασίχθονος παΐδες καὶ ἔνθα ό τοῦ Προμήθου τάφος, Πολυτειχίδες ὄνομά ἐστι τῷ χωρίω. Κολοφωνίοις δὲ ὅπως μὲν τὴν 4 πόλιν συνέπεσεν έρημωθήναι, προεδήλωσέ μοι του λόγου τὰ ἐς Λυσίμαχον: έμαχέσαντο δὲ Λυσιμάχω καὶ Μακεδόσι Κολοφώνιοι τῶν ἀνοικισθέντων ἐς 20 Εφεσον μόνοι. τοῖς δὲ ἀποθανοῦσιν ἐν τῆ μάχη Κολοφωνίων τε αὐτῶν καὶ Σμυρναίων εστίν δ τάφος ζόντι ες Κλάρον εν άριστερα της δδοῦ.

αὐτὸν La. — per correct. πρώτους Pa. — | καὶ ante 'Páxiov cum Sch Kaysero volente (cf. Z. f. A. 1849 p. 289) addidi, om. codd., e quibus Ag etiam 'Ράκιον om., Pa Vab 'Ράχιον ἔχοντας ἡγεμόνα καὶ (ἔχ. ἡγ. 'Páx. καὶ Vb) dant et sic edd. ante B atque etiam SW, Κρήτας, 'Pάκιον καί B D Sp cum cett. ll. 1. inter 'Ραχίφ (μειραχίφ Lb) et πλήθος codd. praeter Pa Vb inserunt καὶ όσον έτι (ἐστὶ M Lb Va). — έσχον τε τὰ et loxuov Pa Vb A X K F S, qui tamen edd. praeter S codicibus invitis ναυσί καὶ ίσχυον scribunt, έχοντα έπιθαλάσση και ναυσίν ίσχύοντες καὶ ναυσίν ἴσχυον La, ἔχον τὰ s. ἔχοντα et ισχύοντες cett. ll. (ισχυον τις M), έχοντες et ἰσχύοντες C, έχον τὰ et ἰσχύον cett. edd. 2. την πόλιν La. 3. καὶ ante άλλοι om. Pa Vb edd., est in cett ll., cf. D praef. XXI, retinet Seemannus Quaestiones pp. 25 sq. — αίγμαλώτων S e M, in

quo οι super ων. 4. ἐκομίθησαν Α. 5. ἐπέλαβεν om. La. 7. κλάρων Pa. — ἐγένετο et ἐπεξίωσιν La, hoc etiam Pd. 8. τε om. Va. 9. καθ' ἥντινα αἰτίαν usus Paus. postulare videtur, cf. S, locis ab illo allatis adde III 1,1. IV 20,9. — ηκασι Pa, ου sup. α. - μεν δή γ. Va. - μαντώ A M Vb. 10. ποιεῖ δὲ Pd. — μόμψος Vb Ag Pd, μόνος Va. 11. καὶ τὸ παράπαν τοὺς edd. inde a BM Pacd Ag Lab, καὶ τὸ παρὰ τοὺς Va, καὶ τὸ παρὰ παντὸς κᾶρας Vb, καὶ om. edd. rell. — κάρνας Vab M. 13. δαμοσίχθων M Va, δαμοσίχθον, ω sup o, Vb, iidem postea δαμοσίγθονα et Vab δαμοσίγθονος, μασίχθόνα, δα sup. μ. Pa. — λαμβάνουσι C. 15. ἐς κλάρον Μ, ἐς κάρον Va. — ἐν τῆ Nάξω Herw. delet ut glossema, cf. I 11,2. II 16,2. IV 23,3. 16. ἀπεχθέντα Vb M, ἐπαχθέντα Va. 17. πολυτύχιδες Va, πολυτείχιδες Lab Pc. — χολοφωνίοι La. 19. μακεδότι La.

- 2. Λεβεδίοις δὲ ἐποίησε μὲν Λυσίμαχος ἀνάστατον τὴν πόλιν, ἶνα δὰ συντέλεια ἐς μέγεθος τἢ Ἐφέσω γένοιτο χώρα δέ σφισιν ἔς τε τὰ λοιπά ἐστιν εὐδαίμων, καὶ λουτρὰ παρέχεται θερμὰ πλεῖστα τῶν ἐπὶ θαλάσση καὶ ἡδιστα. τὸ δὲ ἐξ ἀρχῆς καὶ τὴν Λέβεδον ἐνέμοντο οἱ Κᾶρες, ἐς δ ᾿Ανδραίμων σφᾶς ὁ Κόδρου καὶ Ἰωνες (ἐξ)ελαύνουσι. τῷ δὲ ᾿Ανδραίμονι ὁ τάφος ἐκ Κολοφῶνος ἰόντι ἐστὶν ἐν ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ, διαβάντι τὸν Καλάοντα ποταμόν.
- 3. Τέων δὲ ὅκουν μὲν 'Ορχομένιοι Μινύαι σὺν 'Αθάμαντι ἐς αὐτὴν ἐλθόντες' λέγεται δὲ ὁ 'Αθάμας οὖτος ἀπόγονος 'Αθάμαντος εἶναι τοῦ Αἰόλου' ἀναμεμιγμένοι μὲν τῷ 'Ελληνικῷ καὶ ἐνταϋθα ἤσαν οἱ Κᾶρες. 1 ἐσήγαγε δὲ Ἰωνας ἐς τὴν Τέων 'Αποικος ἀπόγονος Μελάνθου τέταρτος, δς τοῖς 'Ορχομενίοις οὐδὲ ἐπὶ Τηΐοις νεώτερον ἐβούλευσεν οὐδέν. ἔτεσι δὲ οὐ πολλοῖς ὕστερον ἔκ τε 'Αθηναίων καὶ ἐκ Βοιωτίας ἀφίκοντο ἄνδρες' ἡγοῦντο δὲ τοῦ μὲν 'Αττικοῦ Δάμασος καὶ Νάοκλος Κόδρου παῖδες, τῶν δὲ Βοιωτῶν Γέρης Βοιωτός' καὶ σφᾶς συναμφοτέρους δ τε 'Αποικος καὶ οἱ Τήῖοι συνοί- 15 κους ἐδέξαντο.
- 4. Έρυθραῖοι δὲ τὸ μὲν ἐξ ἀρχῆς ἀφικέσθαι σὺν Ἐρύθρω τῷ 'Ραδαμάνθυός φασιν ἐκ Κρήτης, καὶ οἰκιστὴν τῆ πόλει γενέσθαι τὸν Ερυθρον·
 ἐχόντων δὲ αὐτὴν ὁμοῦ τοῖς Κρησὶ Λυκίων καὶ Καρῶν τε καὶ Παμφύλων.
 Λυκίων μὲν κατὰ συγγένειαν τὴν Κρητῶν, καὶ γὰρ οἱ Λύκιοι τὸ ἀρχαῖόν ἐν
 εἰσιν ἐκ Κρήτης, οἱ Σαρπηδόνι ὁμοῦ ἔφυγον, Καρῶν δὲ κατὰ φιλίαν ἐκ

2. συντελείας edd. ante SW codd., συντέλεια ές cett. edd., cf. VIII 30,3. 31 fin. — τησι ἐφέσφ Pcd Ag, τῆ σιν ἐφέσφ Lb, unde suspicantur SW τοῖς ἐν Ἐφέσω, τῆ om. La. 3. λουτρα Camerar. 5. ίωνος Pd. - ἐξελαύνουσι scripsi cum Herw., ἐλαύνουσι codd. edd. 6. έστιν om. Pa, είς την pro ἐστὶν Ag, ἐς τὴν La. - τῆς om. Va. -- "Aλεντα Palm. S ("vereor ne pro Καλάοντα ποταμόν reponendum sit Aλεντα ποταμόν, nam nullibi apud authores fit huius Calaontis mentio, at de Halente prope Colophonem fluvio multi meminerunt, ut video et in nostro: iudicium tamen ἐπέγω." Palm. MS.), cf. VIII 28,3. 8. τέως δὲ Va. μενύαι, ι sup. ε, La, μιναΐοι, M et, υ super α, Va, unde Mινύαι οί scribunt SW D, om. articulum cett. edd. codd, cf. 2,3. 14,1. - ἐς αὐτὸν La. 9. ἀθάματος Va. 10. μὲν τῷ codd. Sp, μέντοι τῷ coni. B, rec.

SW D Sch, δè τῷ edd. cett. — ἐλλικῷ La. 11. ἐσήγαγεν ίων Va. — om. δὲ M Va. ίωνες Vb. 12. αργομενίοις Μ. — σύδὲ ἐπὶ τοισι Pcd Ag Lab, οὐδ' ἐπὶ τοῖσῖ R, sed expuncta sunt et ad marg. γρ. τοίς τηίοις, Pa Vab δργομενίοις τοῖς τηΐοις, Smai. οὸδ' ἐπὶ τοῖς Τηΐοις, οὐδὲ τοῖς Τηΐοις edd. rell., "fortasse τοῖς expungendum" SW; et βουλεύειν πνί τι et β. ἐπί πνί (πνά) τι dicit Paus., cf. VII 9,6. II 29,9. 10 (II 9,5), variat igitur sermonem. - Storch Progr. Gymn. Waldenb. 1872 p. 2 od inseri iubet ante τοῖς 'Ορχομ. 13. 'Αθηνών Am. Sylb. B SW D, 'Aθηναίων rell. edd. codd., recte, cf. § 10. X 8,4. — ἐκ ante Βοιωτ. om. Va. 14. Ναθκλος malit C, ναὸς, in marg. κλος, Pa. 15. αμφοτέροις Lb. — τήτον La, τητοί Lb. 17. έρυθρῷ Va. 18. τὸν ἐρυθρὸν Va Lb, sine accentu La, τὸ ἐρυθρὸν Ag Pd. 19. μάρων Vb, κάρων Pd Lb, βάρων Pc. 20. λυκείων

παλαιού πρός Μίνω, Παμφύλων δὲ ὅτι γένους μέτεστιν Ἑλληνικοῦ καὶ τούτοις, εἰσὶ γὰρ δὴ καὶ οἱ Πάμφυλοι τῶν μετὰ ἄλωσιν Ἰλίου πλανηθέντων σὺν Κάλχαντι, τούτων τῶν κατειλεγμένων ἐχόντων Ἐρυθράς, Κνῶπος ὁ Κόδρου συλλέξας ἐξ ἀπασῶν τῶν ἐν Ἰωνία πόλεων ὅσους δὴ παρὰ ἐκάστων 5 ἐπεισήγαγεν Ἐρυθραίοις συνοίκους.

5. Κλαζομενίοις δὲ καὶ Φωκαεύσι, πρὶν μὲν ἢ Ίωνας ἐς τὴν ᾿Ασίαν 8 έλθεϊν, ούχ ψχούντο αί πόλεις 'Ιώνων δέ αφιχομένων μοϊρα έξ αύτων πλανωμένη μετεπέμψατο ήγεμόνα παρά Κολοφωνίων Πάρφορον, καὶ πόλιν κτίσαντες όπὸ τη Τδη την μέν οὐ μετά πολύ ἐκλείπουσιν, ἐπανιόντες δὲ ἐς 10 Ιωνίαν Σκύππιον της Κολοφωνίας έκτισαν. ἀπελθόντες δὲ έκουσίως καὶ ἐκ 9 της Κολοφωνίας, ούτω γην τε έσχον ην και νύν έτι έχουσι, και κατεσκευάσαντο ἐν τἢ ἠπείρω Κλαζομενὰς πόλιν ἐς δὲ τὴν νῆσον διέβησαν δὴ κατὰ τὸ Περσών δέος. ᾿Αλέξανδρος δὲ ἀνὰ χρόνον ἔμελλεν ὁ Φιλίππου χερρόνησον Κλαζομενάς εργάσεσθαι χώματι ες την νήσον έκ της ηπείρου. τούτων των 15 Κλαζομενίων τὸ πολύ οὐκ Ίωνες, Κλεωναΐοι δὲ ἦσαν καὶ ἐκ Φλιούντος, δσοι Δωριέων ές Πελοπόννησον κατελθόντων έξελιπον τὰς πόλεις. Οί δὲ 10 Φωκαείς γένος μὲν τὸ ἀνέκαθέν εἰσιν ἐκ τῆς ὁπὸ τῷ Παρνασῷ καλουμένης καὶ ἐς ἡμᾶς ἔτι Φωκίδος, οἱ Φιλογένει καὶ Δάμωνι όμου τοῖς ᾿Αθηναίοις διέβησαν ες την 'Ασίαν' την χώραν δε οὐ πολέμω, κατά δε δμολογίαν 20 λαμβάνουσι παρά Κυμαίων· Ἰώνων δὲ οὐ δεχομένων σφᾶς ὲς Πανιώνιον πρὶν ή του γένους βασιλέας του Κοδριδών λάβωσιν, ούτω παρὰ Ἐρυθραίων καὶ έχ Τέω Δεοίτην και Πέρικλον λαμβάνουσι και Αβαρτον.

ΙΥ. Αί δὲ ἐν ταῖς νήσοις εἰσὶν Ἰώνων πόλεις Σάμος ἡ ὑπὲρ Μυχάλης

μέν Vb. 1. γένος La - μέν έστιν Pcd Ag Va M Lb. 2. των σύν Va M. 3. Κνωπος C Smin. e Strabone XIV 633, probat F, Κλέοπος cett. edd. codd. — δ Κόδρου - πόλεων om. Ag. 4. Cor. οὐκ οἶδα post έκάστων inserendum esse coni. 5. ἐπεσήγαγεν SW. 6. φωκεύσι πρὶν ἢ Va. 8. παράφορον Va. 9. κτίσαντος Pa. 10. σκύπτινον La. — έκπσαν — Κολοφωνίας om. Va. έπελθόντες Pd. — έκουσίους, ως sup. ους, Pa. 11. καταέσκευάσαντο La. 12. δὲ pro δη La. 13. μὲν δὲ ἀνὰ La. — χερρόννησον A SW Pd (hic χερόννησον), probat S, non geminant v edd. rell. codd. 14. έργάζεσθαι M Vab Ag Pd edd. ante B, ἐργάσεσθαι cett. edd. codd., in Pa ζ sup. σ. — χώμαπ, α sup. ι, Pa. - ἐκ τῆς ἡπείρου ἐς τὴν νῆσον Pa. — τούτων om. La. 16. δωρέων La.

- κατελδόντες ων έξ. Pcd Va M Lb. έξέλειπον La Pc. 17. Παρνασσιβ codd. edd. praeter Pa SW et Sch, qui o non geminant. 18. δάμονι codd. 19. ές την 'Ασίαν bis Va. — τὴν δὲ χώραν Va M. 20. δὲ post 'Ιώνων om. La. — ές τὸ Παν. Cor. 21. τοῦ κοδρων La. — καὶ post 'Ερυδρ. om. CSPd Ag. 22. ἐχ Τέω δὲ Οἴτην ΑΧΚ F Smin. codd. (οίτην Pc Ag Pd, ταίω Vb), έκ Τέω δη Οίτην coni. F, Έρυθρ. έκ Τέω τε, Οίτην C Smai, καὶ ἐκ Τέω Δεοίτην ex coni. Pors. cett. edd., male distinxerunt librarii ut 4,10. 5,7, ubi δè ol pro δέοι in nonnullis codd. est. - A3apvov coni. Th. Fischer Griech.-myth. Antiquit. übers. aus G. Grote's griech Gesch. III 134,1 cl. Steph. s. v. Αβαρνος.

23. at de Lb Pcd Vn. - virgulam quam

καὶ Χίος ἡ ἀπαντικρὸ τοῦ Μίμαντος. 2. "Ασιος δὲ δ 'Αμφιπτολέμου Σάμιος εποίησεν εν τοῖς έπεσιν ώς Φοίνικι εκ Περιμήδης τῆς Οίνέως γένο:π 'Αστυπάλαια καὶ Εὐρώπη, Ποσειδώνος δὲ καὶ 'Αστυπαλαίας εἶναι παῖδι Αγκαϊον, βασιλεύειν δὲ αὐτὸν τῶν καλουμένων Λελέγων Αγκαίω δὲ τὸν δυγατέρα του ποταμού λαβόντι του Μαιάνδρου Σαμίαν γενέσθαι Περίλασο 2 καὶ Ένουδον καὶ Σάμον καὶ ᾿Αλιθέρσην καὶ θυγατέρα ἐπ' αὐτῷ Παρθενόπιν. Παρθενόπης δὲ τῆς 'Αγκαίου καὶ 'Απόλλωνος Λυκομήδην γενέσθαι. ''Ασις μέν ές τοσούτον έν τοῖς ἔπεσιν ἐδήλωσε. 3. τότε δὲ οί τὴν νῆσον οἰκοῦν τες ανάγκη πλέον εδέξαντο ή εύνοια συνοίκους Ίωνας. ήγεμών δε ήν τεξ Ίωσι Προκλής δ Πιτυρέως, αὐτός τε Ἐπιδαύριος καὶ Ἐπιδαυρίους τὸ πολο... άγων, οι όπο Δηϊφόντου και Άργείων έκ της Έπιδαυρίας έξεπεπτώκεσαν τούτω τῷ Προκλεῖ γένος ἢν ἀπὸ Ἰωνος τοῦ Ξούθου. Ἄνδροκλος δὲ κκὶ Έφέσιοι στρατεύουσιν ἐπὶ Λεώγορον τὸν Προκλέους, βασιλεύοντα μετὰ τὸν πατέρα εν Σάμω, και μάγη νικήσαντες εξελαύνουσιν εκ της νήσου Σαμίους 3 αίτίαν δὲ ἐπέφερον μετὰ Καρῶν σφᾶς ἐπιβουλεύειν Ἰωσι. Σαμίων δὲ τῶι Ι φευγόντων οί μὲν ἐπὶ τῆ Θράκη νῆσον ὤκησαν, καὶ ἀπὸ τούτων τῆς ἐνε:κήσεως Σαμοθράκην την νήσον καλούσιν άντι Δαρδανίας οί δε όμου Λεωγόρω περί 'Αναίαν την εν τη ήπείρω τη πέραν βαλόμενοι τείχος, δέχα έτεσιν υστερον διαβάντες ές την Σάμον τούς τε Έφεσίους έκβάλλουσι καί άνεσώσαντο την νησον.

post πόλεις ponunt edd., expunxi. — δ ύπὲρ Vab M, om. articulum Ag. 1. χῖος Vab Pd. — ἀμφιππολέμου σάμινος Lab. 2. έν τοῖς ἔπεσιν om. Va 3. ᾿Αστυπάλαια S B D SW Sch Lab Pcd, ἀστυπαλαΐα Vb, 'Αστυπαλαία edd. rell. M Va Pa. 5. λαβέσθαι pro γενέσθαι Va M. - και habent ante Περίλαον AXKFC Vb Pa, om. cett. edd. codd. Cor. 6. καὶ σάμιοι La. - 'Αλιθέρσην D. — ἐπ' αὐτοῖς vel ἐπὶ τούτοις Schmitt Philol. XI 472, cf. II 4,3. 7. της αγκαΐον La. — Λυκομήδη ΑΧΚ FC, Λυκομήδην codd. edd. cett. 8. τοσούτο B Pcd Lb Vn. ἐδήλωσεν S B SW Pa Va M, ἐδήλωσε cett. edd. Pc Lab. 9. ἐδέξατο A La. - εὐνοί La. 10. προκλής έθεπιτυρέως Pc Ag Lab M, πρ. έθεπιπύρεως Pd, πρ. δ πιτύρεως Vab, πρ. δ πιτυρέως Ρα. — αὐτός τε ἐπιδαύριος τὸ πολὺ Vb. - SW Δν ante καὶ Έπ. inserendum esse suspicantur. — ante τὸ πολύ om. Την edd, cum Pa Vb. 11. οἱ δὴ ὑπὸ S M Va, δή om. rell. codd. edd., incl. SW. - ύπὸ

Δηϊφ. S e coni. edd. seqq. Pacd Ag Lab. ἀπὸ Δηϊφ. edd. rell. M Vab. 12. πρόχιε: Pcd Ag. — ξάνδου La. 13. ἐφέστος Pa. – Λεώγορον D Sch Sp La Pa, λεώγορτον Vb. Λεωγόρον cett. edd., έλεωγορον M Lb Pci Ag, έλεωγόρον Va. 14. μάγης pro νήσει Pd Ag. 15. κάρων Va. — ἐπιβουλεύειν Pa La edd., βουλεύειν και cett. codd. 16. έπὶ τὴν δράκην Va. — ἄκτισαν — νξσον om. La. — ανοικήσεως ΑΧΚ. 18. αναΐαν M, Αίνειαν voluit Heyne Exc. 1 ad Verg. Aen. l. III p. 422, in libris esse Alvaíav opinatus. — τη ante πέραν om. Va. -- βαλλόμενοι edd. ante BM Vb Ag Pad, βαλόμενοι cett. edd. Pc Va Lab. 19. ἐς τὴν Σάμον scripsi, ἐν τῆ Σάμφ codd. edd., ἐν τῆ Σάμφ glossema esse suspicatur Sch Jb. f. Ph. 1876 p. 396. — τ' ἐφ. Pc Ag Lb. — ἐκβάλουσι M La. 20. pro ἀνεσώσαντο praestare ανεκτήσαντο dicit Sch (ἀνεστήσατο est in La), quod verbum apud Paus. non invenio, cf. I 13,7. 16,2.

4. Τὸ δὲ ίερὸν τὸ ἐν Σάμω τῆς Ἡρας εἰσὶν οἱ ίδρύσασθαί φασι τοὺς 4 εν τη Αργοί πλέοντας, ἐπάγεσθαι δὲ αὐτοὺς τὸ ἄγαλμα ἐξ Αργους. Σάμιοι δὲ αὐτοὶ τεχθήναι νομίζουσιν ἐν τῆ νήσω τὴν θεὸν παρὰ τῷ Ἰμβράσω ποταμιφ και όπο τη λύγω τη έν τῷ Ἡραίω κατ' ἐμὲ ἔτι πεφυκυία. εἶναι δ' 5 οὖν τὸ ἱερὸν τοῦτο ἐν τοῖς μάλιστα ἀρχαῖον οὐχ ἥκιστα ἄν τις καὶ ἐπὶ τῷ άγάλματι τεκμαίροιτο. ἔστι γὰρ δή ἀνδρὸς ἔργον Αἰγινήτου Σμίλιδος τοῦ Εὐκλείδου. οὖτος ὁ Σμιλίς ἐστιν ἡλικίαν κατὰ Δαίδαλον, δόξης δὲ οὐκ ἐς τὸ ἴσον ἀφίκετο. 5. Δαιδάλω μὲν γὰρ γένους τε ᾿Αθήνησιν ὑπῆρχεν εἶναι δ του βασιλικού των καλουμένων Μητιονιδών, και όμου τη τέχνη της πλάνης 10 τε είνεκα καὶ ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς ἐπιφανέστερος ἐγένετο ἐς ἄπαντας ἀνθρώπους. ἀποκτείνας μὲν ἀδελφῆς παῖδα καὶ ἐπιστάμενος τὰ οἴκοι νόμιμα έχουσίως παρά Μίνω ἔφυγεν ἐς Κρήτην, καὶ αὐτῷ τε ἀγάλματα Μίνω καὶ του Μίνω ταϊς θυγατράσιν ἐποίησε, καθότι καὶ Ομηρος ἐν Ἰλιάδι ἐδήλωσε: καταγνωσθείς δε άδικεῖν ύπὸ του Μίνω καὶ ες δεσμωτήριον όμου τῷ παιδί 6 15 έμβληθεὶς ἐκδιδράσκει τε ἐκ Κρήτης καὶ ἐς Ἰνυκον Σικελῶν πόλιν ἀφικνεῖται παρά Κώκαλον, καὶ πολέμου παρέσγε τοῖς Σικελοῖς αἰτίαν πρός τοὺς Κρητας ότι έξαιτούντος Μίνω μή πρόοιτο αὐτὸν ὁ Κώχαλος. καὶ ἐς τοσούτο ύπὸ του Κωχάλου των θυγατέρων ἐσπουδάσθη κατὰ τὴν τέχνην, ὡς καὶ θάνατον τῷ Μίνῳ βουλευσαι τὰς γυναϊκας ἐς χάριν Δαιδάλου. δηλά τε ὡς 7 20 άνὰ πάσαν μὲν τὴν Σιχελίαν, ἐπὶ πλεϊστον δὲ χαὶ Ἰταλίας ἀφίχετο τοῦ Δαιδάλου τὸ ὄνομα. δ δὲ Σμιλις, δτι μή παρὰ Σαμίους καὶ ἐς τὴν 'Ηλείαν, παρ' άλλους γε οὐδένας φανερός ἐστιν ἀποδημήσας· ἐς τούτους δὲ ἀφίχετο, καὶ τὸ ἄγαλμα ἐν Σάμω τῆς Ἡρας ὁ ποιήσας ἐστὶν οὕτος.

26,3. II 38,5. IV 20,4. 26,3. 1. 2, 17 σάμφ Vab, τη om. rell., των έν σ. Lb, τὸ ἐν σαμίφ La. - οι om. La. 2. ἀπάγεσθαι edd. ante B M Vab Lb, ἐπάγεσθαι coni. Cor., est in Pacd Ag La, Am. devecto, probat S, nec recipit, habent cett. edd. 3. τεχνήναι La. — παρὰ τὴν ἔμβράσφ La. · 4. λυγω codd. (λύγω La, γύλω, λ sup. γ, Pa). - xal xat' êuê Herw. 5. 8 ante oùx habent codd. edd. ante B, incl. SW D Sp, om. B Sch cum Am. — τ inseruit e coni. B, est in La, om. cett. codd. edd. ante B, ἐπὶ ἀγάλματος Va. 6. τεχμαίροντο La. 7. Σμίλις edd. inde ab S ed. mai., Σμίλις cett. edd. codd. (σμίλης Pc). — τε pro δὲ Va Lb. 9. Μηπονίδων A X Lb M Vab Pcd, μηπόνων La. 10. "malim ἐπιφανέστατος et mox vel ανθρώπους ος γε απ. vel αποκτείνας μέν γε αδ " Β. — ἐγένετο bis La. 12. καὶ τοῦ Μίνω om. Va M. 13. καὶ καθότι καὶ Va, καθ' ὅτι La Pac. 14. γε pro δὲ La. 15. ἐκδιδράσκειν ἐκ La. ές σίνυχον Va M, ἐσίνυχον Lb, ἐς ἴνικον Vb, υ sup. ι, καὶ ἰωκονες σικ., ές sup. vers. et ν sup ω, La, ἐς ante ἴνυκον in Pa om., addit. in marg., ec ivuxov Pcd. 16. σικελικοῖς La. - πρὸς τὰς Μ. 17. αὐτὸν om. La. — ὁ om. M Va. — ὁ κάλωνος κώκαλος Vb, litura κάλωνος deletum. - τοσούτον Pa Ag D. 18. κοκάλου La. 19. βουλεύσασθαι Pa, p. corr. βουλεύσαι. — δηλα δὲ Pd. 21. ἐσμίλιος Lb Pc, σμίλιος Pd Ag. — παρά σαμίοις Va. — καὶ ἐς τὴν 'Ηλείαν — ἀποδημήσας Pa in marg. 22. γε Pa Vb, τε cett. codd. 23. δὲ ἀφίχετο - Ιωνι δὲ τῷ om. M, in marg.: λείπει

6. ** Ίωνι δὲ τῷ ποιήσαντι τραγωδίαν ἐστὶν ἐν τῇ συγγραφῆ τοιάδε είρημένα, Ποσειδώνα ες την νήσον έρημον οδσαν άφικέσθαι, καὶ νύμφτ, τε ένταϊθα συγγενέσθαι, και όπο τὰς ώδινας της νύμφης χιόνα έξ ούρακο πεσείν ές την γήν, και άπο τούτου Ποσειδώνα τῷ παιδι δνομα θέσθα Χίον' συγγενέσθαι δε αὐτὸν καὶ επέρα νύμφη, καὶ γενέσθαι οι καῖδες; Αγελόν τε καὶ Μέλανα ἀνὰ γρόνον δὲ καὶ Οἰνοπίωνα ἐς τὴν Χίον καετάρπ ναυσίν εκ Κρήτης, επεσθαι δέ οί και τους παϊδας Τάλον και Ευάνθην κα 9 Μέλανα καὶ Σάλαγόν τε καὶ ᾿Αθάμαντα. ἀφίκοντο δὲ καὶ Κάρες ἐς τὴν νήσον ἐπὶ τής Οἰνοπίωνος βασιλείας και ᾿Αβαντες ἐξ Εὐβοίας. πίωνος δὲ καὶ τῶν παίδων ἔλαβεν ύστερον Αμφικλος τὴν ἀρχήν ἀφίκετ: μ δὲ ἐξ Ἱστιαίας ὁ Ἄμφικλος τῆς ἐν Εὐβοία κατὰ μάντευμα ἐκ Δελφῶν. Έκτωρ δὲ ἀπὸ [τοῦ] 'Αμφίκλου τετάρτη γενεᾶ, βασιλείαν γὰρ ἔσχε κά οδτος, ἐπολέμησεν ᾿Αβάντων καὶ Καρών τοῖς οἰκοῦσιν ἐν τῆ νήσω, καὶ τοὺς μεν απέκτεινεν εν ταίς μάχαις, τούς δε απελθείν ηνάγκασεν υποσπόνδους. 10 γενομένης δε άπαλλαγής πολέμου Χίοις, άφικέσθαι τηνικαϋτα ές μνήμην β Εκτορα ώς σφάς καὶ Ίωσι δέοι συνθύειν ἐς Πανιώνιον· τρίποδα δὲ ἄθλον λαβεῖν αὐτὸν ἐπὶ ἀνδραγαθία παρὰ τοῦ κοινοῦ φησι τοῦ Ἰώνων. είρηκότα ές Χίους Ίωνα ευρισκον· οὐ μέντοι έκεινό γε είρηκε καθ' ήντινα αλτίαν Χίοι τελούσιν ές Ίωνας.

V. Σμύρναν δὲ ἐν ταῖς δώδεκα πόλεσιν οὖσαν Αἰολέων, καὶ οἰκουμέντν ϶:

τὶ ἐνταθθα τοθ κειμένου. — τὸ ἐν Σάμω D. 1. lacunam indicant edd. inde a S. - γραφή Va M Lb. 4. τῷ παιδί om. Va. — δνομάσθαι, in marg. δνομα θέσθαι, Pa. 5. Χίος ΑΧΚ, Xíov cett. edd. codd. (xīvov La, xīov Pad). – καὶ συγγενέσθαί οἱ Α, γενέσθαί οἱ παίδες La Pd. 6. Ayyelov edd. ante B Vab M, "Αγελον cett. edd. codd., "Αμπελον Osann. Rh. Mus. III 256, "Ayptov Isid. Hilberg epist. crit. ad Joann. Vahlenum (1877). άνα γρόνον - Μέλανα om. Va. - κατάραι ΑΧΚ Pd Vb, κατάραι F C Smin., κατάραι cett. edd. Pac M Lab, κατάραι vel κατάραι regulam postulare dicit Sylb. 7. ἀφικέσθαι edd. ante CVb Pa, žozobas cett. codd., in La π sup. σ expuncto, έπέσθαι C, έπεσθαι cett. edd. - τάλαν Μ, Τάλω s. Τάλων Osann. d. l. p. 246. — Εὐάνδη AXKFC, Εδάνθην cett. edd. codd. 8. Στάφυλόν τε Osann. I. d. p. 247. — Θόαντα pro 'Αθάμ. idem p. 252, haec om-

nia coll. schol. Ap. Rh. III 997. - zai ante Kapec om. edd. ante B cum M Vab. habent cett. edd. codd. 10. αφυκέσθα AXK Vb Pa, ἀφίκετο cett. edd. codd. 11. δε om. La. - 'Ιστιαίας ΑΧΚ codd. 12. extora Pd Ag, extor Pc Lb. - tou post ἀπὸ om. B Sch Sp Pcd Ag La, incl. SW, habent cett, edd. codd. 13. xai xapav Pa in marg. 14. ἀπέχτεινας La. 15. μνήμην τηνικαύτα ές ΑΧΚ, ές μνήμην την. FC Smin. Vb Pa, Thy. & uv. cett. edd. codd. 16. Εκτορι Sch Sp La, Εκτορα cett. edd. codd., cf. V 8,7. - 8è oi Va Pcd Ag Lb, δὲ οι Μ. - πᾶν ἰώνιον Vab M Lb. 17. ἀνδραγαθείαν La. — φασὶ M Vab Pa, in hoc p. corr. φησί. — των ιώνων Pa. 18. είρηκότας A Vab M. - ἐκεῖνό γε edd. inde a B Pacd Ag Lab, ἐκεῖνός γε rell. 19. γίοι Pd Lab. - ¿ς ίωνες La.

20. Σμύρνα δὲ Vab M, σμύρνας δὲ La.
— οἰκουμένης codd. (οἰκουμένη La) edd.

τής χώρας καθ' ά καὶ ἐς ἐμὲ ἔτι πόλις, ἡν καλούσιν ἀρχαίαν, Ἰωνες ἐκ Κολοφώνος δρμηθέντες ἀφελόμενοι τοὺς Αἰολεῖς ἔσχον χρόνῳ δὲ ὕστερον καὶ Ἰωνες μετέδοσαν Σμυρναίοις τοῦ ἐν Πανιωνίῳ συλλόγου. ᾿Αλέξανδρος δὲ ὁ Φιλίππου τής ἐφ' ἡμῶν πόλεως ἐγένετο οἰκιστής κατ' ὄψιν ὀνείρατος. 5 ᾿Αλέξανδρον γὰρ θηρεύοντα ἐν τῷ ὅρει τῷ Πάγῳ, ὡς ἐγένετο ἀπὸ τής 2 θήρας, ἀφικέσθαι πρὸς Νεμέσεων λέγουσιν ἱερόν, καὶ πηγή τε ἐπιτυχεῖν αὐτὸν καὶ πλατάνῳ πρὸ τοῦ ἱεροῦ, πεφυκυία δὲ ἐπὶ τοῦ ὅδατος. καὶ ὁπὸ τῷ πλατάνῳ καθεύδοντι κελεύειν φασὶν αὐτῷ τὰς Νεμέσεις ἐπιφανείσας πόλιν ἐνταῦθα οἰκίζειν καὶ ἄγειν ἐς αὐτὴν Σμυρναίους, ἀναστήσαντα ἐκ τῆς 10 προτέρας. ᾿Αποστέλλουσιν οῦν ἐς Κλάρον θεωροὺς οἱ Σμυρναΐοι περὶ τῶν 3 παρόντων σφίσιν ἔρησομένους, καὶ αὐτοῖς ἔχρησεν ὁ θεός ¨

τρις μάπαρες κεΐνοι και τετράκις ἄνδρες ἔσονται, οι Πάγον οικήσουσι πέρην ίεροῖο Μέλητος.

οδτω μετωχίσαντο εθελονταί, και δύο Νεμέσεις νομίζουσιν άντι μιας, και 15 μητέρα αὐταῖς φασιν είναι Νύκτα, ἐπεὶ 'Αθηναῖοί γε τῆ ἐν 'Ραμνοῦντι θεῷ πατέρα λέγουσιν είναι 'Ωκεανόν.

2. Ίωσι δὲ ἔχει μὲν ἐπιτηδειότατα ὡρῶν πράσεως ἡ χώρα, ἔχει δὲ καὶ 4 ἱερὰ οἶα οἰχ ἑτέρωθι, πρῶτον μὲν (τὸ) τῆς Ἐφεσίας μεγέθους τε ἔνεκα καὶ ἐπὶ τῷ ἄλλῳ πλούτῳ, δύο δὲ οἰχ ἐξειργασμένα ᾿Απόλλωνος, τό τε ἐν

ante S, οἰκουμένην Goldh. cett. edd. 1. καθά codd. edd. ante D - πόλις scripsi, πόλιν codd. edd. - ην, quod est in codd. edd. ante SW, uncis saepserunt Goldh. S Sp, expellunt cett. edd., πόλιν ην πόλιν ην καλ. Va. 2. δριμοθέντες edd. ante S M Va Pac Ag Lab, δρμηθέντες Am. Sylb. Pors. cett. edd. Pd Vb. — ἀφελόμενον La. 3. μετέδωσαν Pd Ag Lab. 5. του pro τῆς La. 6. νεμεσέων codd., νεμέων Pd. 7. πρό του - πλατάνω om. Va. - ἐπὶ τή edd. ante S codd., δπὸ τή Sylb. Cor. Am. edd. cett. 8. xabevova Vb, καθευδοντικευειν κελεύειν φτ (sic) La. ἐπιφάνειαν Va M. 9. ἐς αὐτοὺς Va. --ἀναστάντα La. 11. δ δεός La Pad Ag SWD Sch Sp, om. cett. codd. edd. 12. τρισμάκαρες edd. ante BVb Pacd Lab M, τρὶς μάκαρες cett. edd. Va Ag. - ἄνδρες om. Lb M. 14. μετώχησαν A X K F Pa, in marg. γρ. μετωχίσαντο, μετφχήσαντο Vab M, μετωχίσαντο cett. edd. codd., probat

F. — καὶ θεών Νεμέσεις πλείους νομίζουσιν .(νομίζοντες Va) αντί μιᾶς ΑΧΚΕC codd., sed om. πλείους M Pcd Ag Lb, καὶ --- μιᾶς om. La, καὶ δύο Νεμέσεις νομ. ά. μ. edd. inde a B, δύω coni. S. 15. δσπερ 'Aδ. edd. ante Smai. Pa Vab, žn 'Ab. S mai. cett. codd., probat C, ἐπεὶ 'Aθ. Pors. cett. edd. — 'Αθηναίοις ΑΧΚ Pcd Ag M Lab, 'Aθηναίοι cett. edd. Am. Vab Pa. — τε τή Va M Lb, γε οί τη Vb, γε οί ἐν Pa, τη ἐν τη Pd. - δεω Va edd. post K ex em. Sylb, δεὸν Pc, δεῶν A X K cett. codd. 17. ἐπιτηδειότητα Pcd Lb Vb et omisso κράσεως La, quod placet SW, ἐπιτηδειότατα Pa Ag Va M edd., κράσεως incl. Sch, καὶ ἀέρος inserit Robert teste Wernicke de Paus. perieg. stud. Herod. p. 90, κράσις ώρων est apud Poll. VI 178. - రంజు A. 18. ούκ Vb Pc Ag Lab, in hoc corr. — τὸ e coni. Buttm. inserunt D Sch Sp. — ອະວຽ post 'Εφεσίας excidisse Zink suspicatur, cf. του 'Ολυμπίου V 15,9. 19. άλω La, μέγα

Βραγχίδαις της Μιλησίας καὶ εν Κλάρω τη Κολοφωνίων. δύο δε άλλους ε. Ίωνία ναούς ἐπέλαβεν ύπο Περσών κατακαυθήναι, τόν τε ἐν Σάμω τῆς "Ηρας και εν Φωκαία της 'Αθηνάς' θαύμα δε όμως ήσαν και όπο το 5 πυρός λελυμασμένοι. 3. 'Ησθείης δ' αν καὶ τῷ ἐν Ἐρυθραῖς 'Ηρακλείω καὶ ᾿Αθηνᾶς τῷ ἐν Πριήνη ναῷ, τούτῳ μὲν τοῦ ἀγάλματος ἔνεκα, Ἡρακλείῳ: δὲ τῷ ἐν Ἐρυθραῖς κατὰ ἀργαιότητα. τὸ δὲ ἄγαλμα οὖτε τοῖς καλουμένως Αλγιναίοις ούτε των 'Αττικών τοῖς ἀρχαιοτάτοις ἐμφερές, ελ δέ τι καὶ ἄλλ... ἀκριβῶς ἐστιν Αλγύπτιον. ** σχεδία γὰρ ζύλων καὶ ἐπ' αὐτῆ ὁ θεὸς ἐκ Τύρου της Φοινίκης εξέπλευσε καθ' ήντινα δε αlτίαν, οδδε αύτοι τούτο κ 6 Έρυθραῖοι λέγουσιν' ώς δὲ ἐς τὴν θάλασσαν ἀφίκετο ἡ σχεδία τὴν Ἰώνων.: φασίν αὐτήν δρμίσασθαι πρός ἄκρα καλουμένη Μεσάτη. ή δὲ ἔστι μὲν τζε ήπείρου, τοῖς (δὲ) ἐχ τοῦ Ἐρυθραίων λιμένος ἐς νήσον τὴν Χίων πλέουσι τουτό έστι μεσαίτατον. ἐπεὶ δὲ ἡ σγεδία κατά τὴν ἄκραν ἔσγεν. ἐνταῦθα πολύν μέν οί Έρυθραΐοι πόνον, ούχ ελάσσονα δε έσχον οί Χίοι ποιούμενο: 7 σπουδήν παρά σφας καταγαγεῖν έκάτεροι τὸ ἄγαλμα. τέλος δὲ Ἐρυθραῖος 5 άνθρωπος, ῷ βίος μὲν ἢν ἀπὸ θαλάσσης γεγονώς καὶ ἄγρας ἰχθύων, διέφθαρτο δε ύπο νόσου τους δφθαλμούς, όνομα δε οί Φορμίων ήν, οδτος ό άλιεὺς είδεν ὄψιν ὀνείρατος ὡς τὰς Ἐρυθραίων γυναϊκας ἀποκείρασθαι δέσι τὰς κόμας, καὶ οὕτω τοὺς ἄνδρας πλεξαμένους κάλον ἐκ τῶν τριχῶν τὴν σχεδίαν παρά σφας κατάξειν. αί μεν δή άσται των γυναικών οὐδαμώς 8 ύπακούειν τῷ ὀνείρατι ἐβούλοντο ὁπόσαι δὲ τοῦ Θρακίου γένους ἐδούλευον η ούσαις σφίσιν έλευθέραις ην ένταῦθα βίος, ἀποκεῖραι παρέγουσιν αύτάς καὶ ούτως οί Ἐρυθραΐοι τὴν σχεδίαν καθέλκουσιν. ἔσοδός τε δὴ ταῖς Θράσσαις ές το Ήρακλειόν έστι γυναικών μόναις, καὶ τὸ καλώδιον τὸ ἐκ τῶν τριχῶν

πλούτω, in marg. γρ. ἄλλω, Pd. — οὐκ om. Va. 1. Μελησίας Α Vab. — τῆς Κολ.? 3. Φωκέα A codd. 5. κάλλους pro αγάλμ. Urlichs Rh. M. X 5 n. — ἡρακλέω La. 6. τὸ δὲ ἄγαλμα - ἀκριβῶς ἐστιν Αἰγύπτιον post του άγάλματος ένεκα ponit Marcus Zucker Jb. f. Ph. CXXXV 792 sqq., recte 7. τοῖς ante ἀρχ. om. codd. praeter Pa. — ἄλλως Va. 8. lacunam indicavi. — ην suppl. Sp post γάρ. — ἐπ΄ αὐτῆς θεὸς edd. ante C, ἐπ' αὐτῆ ὁ θεὸς cett. edd. codd. 9. airiav de Pa. - oi om. Va. 11. δρμήσασθαι Vb Ag Pd. πρὸς Τρα ΑΧΚΜR, πρὸς ἄκρα Sylb. Palm. MS. cett. edd. codd., R marg. καλουμεσάτη Μ, μεσσάτη Vb. 12. δὲ ins.

Smin. D Sch Sp, om. cett. edd. codd. τοῖς αὐτοῦ La. - Xíov edd. ante B Vb, Xτον M Va Lb, Χίων cett. edd. codd. 13. ἐπὶ μεσαίτατον (μέσαιτατον La) codd. edd. (ἐπιμεσαίτατον Pa Smin.) praeter D Sch Sp. qui e coni. SW praebent έστι μεσαίτατον. 14. χίοι Lab Pc. 15. κατάγειν Vb Pa. 18. έρυθρας, p. corr. έρυθραίων, Vb. — δὲ οί pro δέοι M Lb Pd. 19. χάλων edd. ante D, Va, κάλον D Sch Sp cett, codd. 20. δη om. Vb. — ἀσταί om. Pd. 22. η ούσαις Zink ad IV 11,3, καὶ ούσαις codd. edd., καὶ ὅσαις coni. F, rec. C. έλευθέρας La. 23. σχεδίαν καλ- (fin. lin.) καθέλκουσιν La. - θράκαις Va, θράσαις Vb M, in hoc κ sup. σ. 24. Hράκλειον SW

και ες εμε έτι οί επιγώριοι φυλάσσουσι. και δή και τον άλιεα οί αὐτοί οδτοι άναβλέψαι τε καὶ όραν τὸ λοιπὸν τοῦ βίου φασίν. 4. Εστι δὲ ἐν 9 Έρυθραϊς καὶ Άθηνας Πολιάδος ναὸς καὶ ἄγαλμα ξύλου μεγέθει μέγα καθήμενόν τε ἐπὶ θρόνου, καὶ ἡλακάτην ἐν ἑκατέρα τῶν χειρῶν ἔχει καὶ 5 επὶ τῆς χεφαλῆς πόλον. τοῦτο Ἐνδοίου τέχνην καὶ ἄλλοις ἐτεκμαιρόμεθα εξναι, καὶ ἐς τὴν ἐργασίαν ὁρῶντες † ἔνδον τοῦ ἀγάλματος, καὶ οὐχ ἡκιστα έπὶ ταῖς Χάρισί τε καὶ "Ωραις, αὶ πρὶν ἐσελθεῖν ἐστήκασιν ἐν ὁπαίθρω λίθου λευκού. ἐποιήθη δὲ καὶ κατ' ἐμὲ Σμυρναίοις ἱερὸν ᾿Ασκληπιού, μεταξύ Κορυφής τε δρους και θαλάσσης άμιγους ύδατι άλλοίω.

5. Ἡ δὲ Ἰωνία παρὲξ τῶν τε ἱερῶν καὶ τῆς τοῦ ἀέρος κράσεως 10 10 παρέχεται καὶ ἄλλα ἐς συγγραφήν, ἡ μέν γε Ἐφεσία χώρα τόν τε Κέγχριον ποταμόν και του Πίονος του δρους την φύσιν και πηγήν την Αλιταίαν. Έν δὲ τῆ Μιλησία πηγή τέ ἐστι Βυβλὶς καὶ ὅσα ἐς τῆς Βυβλίδος τὸν ἔρωτα άδουσιν. ἐν δὲ τῆ Κολοφωνίων άλσος τε τοῦ ᾿Απόλλωνος, δένδρα μελίαι, 15 καὶ οὐ πόρρω τοῦ ἄλσους Αλης ποταμός ψυχρότατος τῶν ἐν Ἰωνία. Λεβε-11 δίοις δὲ τὰ λουτρὰ ἐν τῆ γῆ θαῦμα ἀνθρώποις όμου καὶ ὡφέλεια γίνεται. ἔστι δὲ καὶ Τητοις ἐπὶ τῆ ἄκρα λουτρὰ τῆ Μακρία, τὰ μὲν ἐπὶ τῷ κλύδωνι έν πέτρας χηραμῷ, τὰ δὲ καὶ ἐς ἐπίδειξιν πλούτου πεποιημένα. (καὶ)

D Sch Sp cum Lab, 'Hρακλείον cett. — τὸ om. Va. 3. μέγα om. La. 4. ήλακάτη Pc Ag Lb R, ν sup. η R, ήλακάτα Pd, καὶ ἐν έχ. των χ. ήλ. Ag. 5. πόλον edd. praeter SW D Pacd Ag Vb Lab marg. R, Mlov SW D e Va, in quo πίλον, voluerunt Heyne opusc. acad. V 342, probante Creuzero Symb. II 697 sq., πόλιν M R, Pa per corr., cf. Brunn Gesch. d. gr. K. I 71, Maass Arat. 133. — τοῦ ἐνδοίου Va. — ἐτεχμερούμεθα A. 6. ένδον (ἔκδον La) τοῦ ἀγάλματος La Vb Pa Sp et edd. ante SW, qui incl. ev8ov probante Kays. Jb. f. Ph. 1854,431, ές [ένδον] έργασίαν όρ. την του άγ. D, του žvδον dy. Sch e coni. C, του om. cett. codd., unde S restituendum opinatur δρώντες έν τε τῷ ἀγάλματι, vid. comm. 7. ἐλθεῖν codd. ante B, ἐσελθεῖν coni. S probante Buttmanno, rec. cett. edd., ελθεῖν ἔνδον coni. Heyne Art. tempp. p. 343, probat Thiersch. Epoch. d. Kunst ⁹ 47. 9. κορυφῆς Α Χ Κ, "Ortelius legit Κορυφής κυρίως" Palm. MS. 10. πάρεξ ΑΧΚD codd., παρέξ cett.

e coni. B, D Sch Sp. 12. Πρίωνος Salmas. exerc. Plin. p. 568. b (Sch), probat C, IIpόνος D, sed praef. XV proponit Πρηωνος, Πίονος cett. edd. codd. — την om. M. - 'Αλιταίαν edd. codd., sed αλιταίαν La, ut Pape-Benseler coni., "Plinius (V, 31) Callipium fontem in Epheso ponit; Ortelius vero ait in Ms. codice scriptum esse Alipiam, quod fortasse verum." Palm. MS., αλιπέα coni. Valck. MS. 13. Μιλησία om. Vb, Μελησία A. — Βυβλίς et Βυβλίδος scripsi cum Pa, Βιβλίς et Βιβλίδος cett. codd. edd., Βυβλίς? Sp. - ές om. Va M, οσας ές La, οσας της Lb Pcd Ag, όσα ές Pa Vb. 14. καὶ δένδρα edd. ante S, xal om. cett. edd. codd, in Pa est sup. lin. — μηλαΐαι Va, μηλαίαι M, μηλίαι, ε sup. η, Vb, μελίαι, η sup. ε, Pa. 15. Aλης Am. edd. inde ab SAg, άλς La, "Alng cett. edd. codd. (Thug Va, This Lb). 17. Κλύδωνι Χ Κ. 18. εν πέτραις χηραμφ Vb C ("en terre cuite"), ἐν πέτραις γειμαρῷ Va, ἐν πέτρας χημαρῶ M, ἐν πέτρα χηραμῶ edd. 11. δέ γε codd. edd. ante D, μέν γε, | Pd, ἐν πέτρας χηραμῷ cett. edd. codd. — καὶ

Κλαζομενίοις δὲ λουτρά ἐστιν ἐν δὲ αὐτοῖς ᾿Αγαμέμνων ἔχει τιμάς. τα ἄντρον μητρός σφισι Πύρρου καλούμενον, καὶ λόγον ἐπὶ τῷ Πύρρο λέγων 12 τῷ ποιμένι. Ἐρυθραίοις δὲ ἔστι μὲν χώρα Χαλκίς, ἀφ᾽ ῆς καὰ τῶν γυλῶσομισν ἡ τρίτη τὸ ὄνομα ἔσχηκεν, ἔστι δὲ τῆς Χαλκίδος κατατείνουσα ἐς τὸ πέλαγος ἄκρα καὶ ἐν αὐτῆ λουτρὰ θαλάσσια, μάλιστα τῶν ἐν Ἰωνὶ λουτρῶν ἀφέλιμα ἀνθρώποις. 6. Σμυρναίοις δὲ ποταμὸς Μέλης ဪς ἐπὶ κάλλιστον, καὶ σπήλαιον ἐπὶ ταῖς πηγαῖς, ἔνθα Ὅμηρον ποιῆσαι τὰ ἔπὶ λέγουσι. Χίοις δὲ ὁ τοῦ Οἰνοπίωνος τάφος θέαν τε παρέχεται καὶ τικί καὶ λόγους ἐς τοῦ Οἰνοπίωνος τὰ ἔργα. Σαμίοις δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν τὶ ἐς τὸ Ἡραῖον τὸ Ῥαδίνης καὶ Λεοντίχου μνῆμά ἐστι, καὶ τοῖς ὑπὶ ἔρωτος ἀνιωμένοις εὔχεσθαι καθέστηκεν ἰοῦσιν ἐπὶ τὸ μνῆμα. τὰ μὲν δὶ ἐν Ἰωνία θαύματα πολλά τε καὶ οὐ πολλῷ τινι τῶν ἐν τῆ Ἑλλάδι ἀποδέοντά ἐστιν.

VI. Τότε δὲ ἀπεληλυθότων Ἰώνων τήν τε γῆν οἱ ᾿Αχαιοὶ τὴν Ἰώνων διελάγχανον καὶ ἐσφκίζοντο ἐς τὰς πόλεις. αἱ δὲ δύο τε καὶ δέκα ἦσαν μὰριθμόν, ὁπόσαι γε καὶ ἐς ἄπαν τὰ Ἑλληνικὸν γνώριμοι, Δύμη μὲν πρὸς Ἦλιδος πρώτη, μετὰ δὲ αὐτὴν Ὠλενος καὶ Φαραὶ καὶ Τρίτεια καὶ Ῥύπες καὶ Αἴγιον καὶ Κερύνεια καὶ Βοῦρα, ἐπὶ ταύταις δὲ Ἑλίκη καὶ Αἰγαί τε καὶ Αἴγιον, καὶ Πελλήνη πρὸς τῆς Σικυωνίας ἐσχάτη. ἐς ταύτας α΄ ᾿Αχαιοὶ καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτῶν ἐσφκίζοντο πρότερον ἔτι ὁπὸ Ἰώνων οἰκου- ε΄

om. Vb. — και ins. Cor. probante Kays. Jb. f. Ph. 1854,423. 2. μητρός φασι edd. ante B codd., μητρός σφισι scripsit B, secuntur edd. cett. - καλουμένης edd. ante SW codd, καλούμενον coni. Buttm., scribunt cett. edd. 3. μέν Vb, μέν litura deleto, δέ. Χαλκίς La SW D Sch Sp, Χαλκίτις Vb edd. ante Smai, Χαλκίτις Pa Smai. B, γαλκίας cett. codd. 4. τὸ ὄνομα ή τρίτη Pc, litteris sup. l. positis restituitur ordo vulg. - Χαλκίτιδος edd. ante SW, χαλκιτίδος Pa, Χαλκίδος SW D Sch Sp codd. cett. 5. των έν Ίταλία Vab M. 7. κάλλιστος coni. S. ένδα φασίν δμ. Vb, sed φασίν litura deletum. — ὅμηρος La Pa. — τὰ om. La. 8. hic et postea οἰνοπίονος Vb. 9. είς Β. 11. pro ιούσιν Am. Ίωσιν legisse videtur. δὲ pro δη Va. 12. δαυμάσια Vb, τα sup. σια. - καὶ om. M Va. 13. ἐστιν B SW Sch Sp., con rell. edd. codd.

14. τότε δ' edd. ante S, B Va M Lab,

τότε δε cett. edd. codd. — τήν τε γην L SW D Sch Sp, no te s. no te cett. codd.. YMV TE coni. F, rec. CSB, om. Pa edd. rell. 16. ἀριθμω Vb, ov sup. vers. — ὁπόσε Pcd Ag Va M Lb, δπόσφ La, δπόσφι Pa Vb. — τε edd. ante B codd., γε cett. edd. γνώριμον La. — διδύμη Vb. 17. ώμενος Va M Lb. — τριτία καὶ ρύπες καὶ αἰάσιον codd. (δίπαις Va, δίπες Vb M, hic om. καὶ ante τριτία), τριτία ρίπες καὶ ἐάσιον Α, Τριταία, 'Ρίπες καὶ 'Εάσιον ΧΚ, 'Ρύπες καὶ Αίγιον em. Sylb., 'Ρύπες rec. F, Τριταία καὶ 'Ρύπες καὶ Αίγιον cett. edd. (Τρίταια S). Τρίτεια Sch Sp, cf. VI 12,9, καὶ ante 'Ρύπες om. C. Tritia, Rhipes, Thasium Am. 18. Κεκύρινα edd. ante C codd. (κεκυρίνα Pa, κερκύρινα Va), Κερύνεια ex em. C cett. edd.. — βούρα Lb Pd. — άλγαί τε La, αίγαίστε Vb Pc, alyaíoths Lb, alyaíotai Va M, èyaíστε Ag Pd, αίγαί τε Pa. 19. πελήνη πρὸ στήσαι χυωνίας Pc. 20. ύπὸ Ἰώνων ---

- μένας. 2. Ήσαν δὲ οἱ τὸ μέγιστον (ἐν) τοῖς 'Αχαιοῖς ἔχοντες κράτος οἱ 2
 τε Τισαμενοῦ παῖδες Δαϊμένης καὶ Σπάρτων καὶ Τέλλις τε καὶ Λεοντομένης Κομήτης δὲ ὁ πρεσβύτατος τῶν Τισαμενοῦ παίδων πρότερον ἔτι διεβεβήκει ναυσὶν ἐς τὴν 'Ασίαν. οὖτοί τε δὴ τηνικαῦτα ἐν τοῖς 'Αχαιοῖς ἐδυνάστευον 5 καὶ Δαμασίας ὁ Πενθίλου τοῦ 'Ορέστου, τοῖς Τισαμενοῦ παισὶν ἀνεψιὸς πρὸς πατρός. ἴσχυον δὲ ἐπ' ἴσης τοῖς κατειλεγμένοις καὶ 'Αχαιῶν τῶν ἐκ Λακεδαίμονος Πρευγένης καὶ ὁ υίός, ὄνομα δέ οἱ ἢν Πατρεύς' καί σφισιν ὑπὸ τῶν 'Αχαιῶν ἐδόθη κτίσασθαι πόλιν ἐν τῆ χώρα, καὶ τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ Πατρέως ἐτέθη τῆ πόλει.
- 3. Τὰ δὲ ἐς πόλεμον τοιάδε ἢν τοῖς ᾿Αχαιοῖς. κατὰ μὲν τὴν ἐς 3 Ἦνον ἐπιστρατείαν ᾿Αγαμέμνονος Λακεδαίμονα ἔτι καὶ Ἦργος οἰκοῦντες μεγίστη τοῦ Ἑλληνικοῦ μοῖρα ἢσαν · κατὰ δὲ τὴν Ξέρξου καὶ Μήδων ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα (ἔφ)οδον οὕτε Λεωνίδα τῆς ἐξόδου τῆς ἐς Θερμοπύλας εἰσὶν οἱ ᾿Αχαιοὶ δῆλοι μετεσχηκότες, οὕτε ᾿Αθηναίοις όμοῦ καὶ Θεμιστοκλεῖ πρὸς 15 Εὐβοία καὶ Σαλαμῖνι ναυμαχήσαντες, οὐδὲ σφᾶς κατάλογος συμμάχων ἔχει Λακωνικὸς ἢ ᾿Αττικός. ὑστέρησαν δὲ καὶ ἔργου τοῦ Πλαταιᾶσι ὅῆλα γὰρ 4 δὴ ὅτι ἐπὶ τῷ ἀναθήματι τῷ ἐν ᾿Ολυμπία τῶν Ἑλλήνων μετῆν ἀν καὶ ᾿Αχαιοῖς γεγράφθαι. δοκεῖν δέ μοι τὰς πατρίδας τε ὑπολειφθέντες ἕκαστοι τὰς αὐτῶν ἔσωζον, καὶ ἄμα διὰ τὸ ἔργον τὸ πρὸς Τροία Λακεδαιμονίους 20 Δωριεῖς ἀπηξίουν σφίσιν ἡγεῖσθαι. ἐδήλωσαν δὲ καὶ ἀνὰ χρόνον · Λακεδαιμονίων γὰρ ἐς τὸν πρὸς ᾿Αθηναίους πόλεμον καταστάντων ὕστερον, ἐς τὴν

πρότερον έτι om. Va. 1. δè om. Vb. έν ins. Sch praef., Sp, probat Kays. Jb. f. Ph. 1854,414, dativum defendit Seemann p. 49, cf. in hac S έν τοῖς 'Αχ. ἐδυνάστευον. 11,7. III 10,3. 2. σπάτων codd. praeter La Pa Vb, in quibus σπάρτων. -Τέλλης M Am. edd. ante C, Τέλλις cett. edd. codd. (τέλις La). 3. τε δ M Lb. διεβεβήκειν La, διαβεβήκει Va. 4. ούτοι δὲ δή τ. Pacd Ag Lab, οδτος δὲ δή τ. M Vab, οδτοι δὲ τ. ΑΧΚΕC, οδτοι δη τ. Smin., οὖτοί τε δη τ. cett. edd. e coni. Cor. έν τοις άχ. τηνικαύτα έδ. Va. 5. πενοίλου Pcd Ag Lb, πεθοίλου La, πενδίλου M Vab Pa. — σαμενού La. 6. ἰσχύον id. — λακεδαιμονίοις La. 7. πρεσγένης Ag Lb. — καὶ οδς Ag Pd, καὶ οδς M, καὶ ὁ ῦς (i. e. ὁ υίός) Lb. 8. των om, M Vb Pa edd. ante S, est in cett. edd. codd. — κτίσασθαι Sylb. C Sch Sp Pc Ag Lab Vn, κτήσασθαι cett. edd. codd. — τοῦ om. Va. 10. τοῖα

δὲ La, τοιᾶδε Pc. 12. μίλων La. 13. όδὸν, quod est in codd. praeter M Lb Vn, om. B Sch, uncis notant S SW D Sp, Epodov maluit Sylb., cf. I 4,1. V 4,7. 14. θεμιστοκλη Va. 15. εὐβοίαν Vb. - συμμαχίων M, συμμαχιών Va. 16. ύπερησαν Va Lb, ύστερησαν Pcd Ag. — Πλαταιάσι edd. ante S, Πλαταίασι S, Πλαταιάσι cett. edd. codd. 17. δή om. S M. — ἐπὶ τὸ Va. — ἐπ' 'Ολ. edd. ante B codd. (ἐπολυμπίαι Va, ἐπολυμπία La), ἐν 'Ολ. coni. Sylb., scribunt cett. edd. — Έλλήνων οδ μετην 'Ax. Am. edd. ante C, 'Ελλ. μετῆν αν καὶ 'Αχ. cett. edd. cum codd. 18. Sonei Am. C Smai. codd., δοχείν cett. edd. — ές πατρίδας ΑΧΚΕ S codd., ώς πατρίδας C, τάς π. S in annotat., rec. SW D Sch Sp, πατρίδας B, suadente F. — ύποληφθέντες Α Χ Κ Smin., ύπολειφθέντες Sylb. cett. edd. 19. αδτών edd. ante B. - πρὸς Τροία D, cf. IV 29,1. 31,12, πρὸς Τροίαν codd. edd. cett. 20. ἐπηξίουν

συμμαχίαν ήσαν οί 'Αχαιοί πρόθυμοι Πατρεύσι και ές τους 'Αθηναίους σύγ δ ήσσον είχον γνώμην. πολέμων δὲ τῶν πολεμηθέντων ύστερον ύπὸ τοῦ Έλληνικου του μέν έν Χαιρωνεία Φιλίππου τε έναντία καὶ Μακεδόνων οἰ 'Αχαιοί μετέσχον, ές δὲ τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐπὶ τὸν πρὸς Λαμία καλούμενον πόλεμον ού φασιν έχστρατεύσασθαι. ού γάρ πω μετά το πταϊσμα άνενι-5 νογέναι τὸ ἐν Βοιωτοῖς. 4. Ὁ δὲ τῶν ἐπιχωρίων Πατρεϋσιν ἐξηγητής τὸν παλαιστήν Χείλωνα 'Αχαιών μόνον μετασχείν έφασκε του έργου (του) περί 6 Λάμιαν. οΐδα δὲ καὶ ἄνδρα αὐτὸς Λυδὸν Ἄδραστον ἰδία καὶ οὐκ ἀπὸ τοῦ κοινού του Λυδών ἀμύναντα Έλλησι. του δε Άδράστου τούτου γαλκήν είκονα ἀνέθεσαν οί Λυδοί πρό ίερου Περσικής Αρτέμιδος, καὶ ἔγραψαν ἐπί-Η γραμμα ώς τελευτήσειεν δ Αδραστος έναντία Λεοννάτω μαγόμενος όπες 7 Έλλήνων. ή δε ες Θερμοπύλας επί την Γαλατών στρατιάν έξοδος κα τοῖς πάσιν όμοίως παρώφθη Πελοποννησίοις. άτε γὰρ πλοῖα οὐκ ἐγόντων των βαρβάρων, δεινόν ἔσεσθαί σφισιν ἀπ' αύτων οὐδὲν ήλπιζον, εἰ τὸν Κορινθίων Ισθμόν έχ θαλάσσης της κατά Λέχαιον άποτειχίσειαν ές την 5 έτέραν την ἐπὶ Κεγγρέαις θάλασσαν. 5. τοῦτο μὲν δή Πελοποννησίων 8 ήν τότε ἀπάντων βούλευμα επεί δε Γαλάται ναυσίν δντινα δή τρόπον διαβεβήκεσαν ές την 'Ασίαν, ένταῦθα είγεν ούτω τὰ Έλλήνων. προεστήκεσαν κατ' Ισχύν οὐδένες ἔτι τοῦ Ἑλληνικοῦ. Λακεδαιμονίους μέν γὰρ τὸ ἐν Λεύκτροις πταῖσμα καὶ ἄμα οἶ τε ᾿Αρκάδες συνελη-٣ λυθότες ες Μεγάλην πόλιν και οί Μεσσήνιοι παροικούντες ανασώσα-9 σθαι την προτέραν έτι εύδαιμονίαν εκώλυον. Θηβαίοις δε ες τοσούτο

Lb. 1. πρόμυθοι La. - Σπαρτιάταις pro Πατρ. C. — τους δεούς άδηναίους La. 2. είχον γνώμης C Smai., είχον γνώμην cett. edd. La Pa, είχε γνώμην cett. codd., v. comm. — των δὲ πολεμηθέντων sine πολέμων ΑΧΚ, πολέμων (πόλεμον Va) δὲ τῶν πολ. cett. edd. codd. — του Ελλησι κοινού edd. codd. ante D, Sp, nisi quod C e coni. Έλλήνων reposuit (cf. I 28,9. III 8,4. 11,7. 20,6. V 24,8, passim), του Έλληνικου e Boeckhii em. D Sch, cf. § 8. 9. I 4,1. 25,3. IV 35,5. 3. Χερωνεία A Vab M Pac. τε έναντ. Pac Lab SW D Sch Sp, δὲ ἐναντ. Pd, τ' ἐναντ. rell. — καὶ ante Mακ. om. La. 4. δάλασσαν Va. — πρὸς Λάμφ codd. edd. ante S, praeter C, qui πρὸς Λαμίαν, πρὸς Λαμία Sylb. cett. edd. 6. ἐνστρατεύσασθαι Vb. 7. Χίλωνα Sp. — του περί, artic, inseri iubet Sch, v. praef. SW vol. I

p. LV, scribunt D Sch Sp, om. cett. edd. codd. 8. Aquíav SBSW M Pac Vab, Aáμιαν cett. edd Lab Pd, v. I 1,3. 9. των Λυδ. Vb, του ante Λυδ. om. Pa. 11. τελευτήσι La. - δ om. edd. ante BM Vab, habent cett. edd. codd. - evavτίον edd. ante SW, Sp codd., ἐναντία Ag. ut coni. B ex usu Paus., rec. cett. edd. 12. στρατείαν edd. ante S codd., στρατιάν cett. edd. cum Va. 14. δπ' edd. ante B M Vab Lb, ἀπ' cett. edd. codd. 16. κεγγρίαις Vab Lb Pacd, κεγγρείαις La Ag. — τότε μέν Va. 17. ἐπὶ δὲ Ag La. δή om. M Va. 18. διαβεβήκασιν codd. edd. praeter DSch Sp, διαβεβήκεσαν coni. Poppo, rec. D Sch Sp. — τον pro την La. 19. προεστήκατε προεστήκεσαν La. 20. Frazer post πταΐσμα, suspicatur excidisse έταπείνωσεν s. καθείλε cl. 17,2. 22. την

τηρήμωσεν 'Αλέξανδρος την πόλιν, ως έτεσιν υστερον ού πολλοίς καταχθέντας υπό Κασσάνδρου μηδέ σώζειν τὰ οίχεια άξιόχρεως είναι 'Αθηναίοις δέ εύνοια μέν παρά του Έλληνικου των έργων μάλιστα όπηρχε των υστερον, άναπαύσασθαι δὲ οὄ ποτε ἐκ τοῦ Μακεδόνων πολέμου παρῆν αὐτοῖς.

VII. Έλλήνων δε οὐ τασσομένων τηνικαῦτα ἔτι ἐν κοινῷ, ἰδία δε έκάστων κατά σφας συνισταμένων, οί Αχαιοί μάλιστα ίσχυον. τυράννων τε γὰρ πλὴν Πελλήνης αἱ ἄλλαι πόλεις τὸν χρόνον ἄπαντα ἀπείρως ἐσχήκεσαν αί τε έχ πολέμων και άπο της νόσου συμφοραί της λοιμώδους ούχ ές τοσούτο 'Αχαιοίς ἐφ' όσον τοῖς ἄλλοις ἐγένοντο Έλλησι. συνέδριόν τε οὖν 10 Αγαϊκόν καλούμενον και ἀπό κοινοῦ λόγου βουλεύματά τε ἢν Αγαιοῖς καὶ τὰ ἔργα. ᾿Αθροίζεσθαι δὲ ἐς Αἴγιόν σφισιν ἔδοξεν αὕτη γὰρ μετὰ Ἑλίκην 2 ἐπικλυσθεῖσαν πόλεων ἐν ᾿Αχατα τῶν ἄλλων δόξη προεῖχεν ἐκ παλαιοῦ καὶ ίσγυεν έν τῷ τότε. Έλλήνων δὲ τῶν λοιπῶν Σιχυώνιοι συνεδρίου πρῶτοι τοῦ 'Αγαιῶν μετέσγον, μετὰ δὲ Σιχυωνίους ἐσήεσαν ήδη καὶ τῶν ἄλλων 15 Πελοποννησίων οί μὲν αὐτίκα, οί δὲ χρόνον τινὰ ἐπισχόντες τοὺς δὲ καὶ έκτὸς οἰκοῦντας τοῦ Ἰσθμοῦ συντελεῖν ἐς ᾿Αχαιοὸς ἔπειθεν, ὅτι ἐς πλέον lσχύος προϊὸν ξώρων ἀεὶ τὸ ᾿Αχαϊκόν. 2. Λακεδαιμόνιοι δὲ Ἑλλήνων μόνοι β διάφοροί τε 'Αχαιοῖς τὰ μάλιστα ήσαν καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ πόλεμόν σφισιν ἐπῆγον. Πελλήνην μέν γε 'Αγαιών πόλιν "Αγις είλεν ὁ Εὐδαμίδου βασιλεύων 20 εν τη Σπάρτη, και εξέπεσεν αὐτίκα εκ Πελλήνης όπο 'Αράτου και Σικυωνίων' Κλεομένης δε δ Λεωνίδου του Κλεωνύμου, βασιλεύς οίκίας της έτέρας, άντικαθημένους "Αρατον καὶ 'Αχαιούς πρός Δύμη παρά πολύ τε ἐκράτησεν έλθόντας ές χεϊρας, καὶ ὕστερον 'Αχαιοῖς καὶ 'Αντιγόνω συνέθετο εἰρήνην. Αντίγονος δε οδτος τηνικαθτα άργην την Μακεδόνων είγεν, επιτροπεύων 4

πρότερον coni. D praef. VI. — ές τοσούτο Pc Ag La B SW Sch, &c rocourtov rell. codd. edd. 1. καταγθέντες M Va. 2. Κασάνδρου edd. ante S La. 3. των δστερον vix sanum, v. comm. 4. οῦ πω Porson.

5. ἐστὶ Pa, τι sup. στ. 6. ἔκαστον Vb. - συνημμένων ΑΧΚ, συνισταμένων edd. cett. codd. - TE om. edd. ante B Vab M, habent cett. edd. codd. 8. výgou Pd. 9. τοσούτον edd. ante B, D codd. praeter Va M, cett. edd. codd. τοσούτο. - ἐγένετο Va La. 10. ἀχαιϊκὸν Lab Pc Ag. 11. ἑλίκων Va, ἑλλίκην Vb expuncto altero λ. 12. δόξης codd. 14. των άχ. Va. 16. συντελείς Va M La. - öte edd. ante F M, ött

Smai., ἐς πλέον cett. edd. codd. 17. προελθόν et per corr. προϊόν Vb. - έώρων αί ές τὸ Va Pcd Ag Lb M (αὶ M), ξώρων τὸ Vb Pa, edd. ante B, ξώρων ἀεὶ τὸ La, coni. Buttm., scribunt cett. edd., "quum eos in dies viderent" Am. 19. "Ayıç edd. ante S Pa, Aγις cett. edd., άγησίλαος pro Aγις είλεν δ M Va, άγισείλεω Pc, simili modo cett. codd. praeter La Pa Vb, in quibus est άγις είλεν (άγισείλεν La). 20. τη incl. Sch Sp, om. Va La, plerumque dicit Paus. èν Σπ., sed cum articulo III 14,2. VII 9,2. 21. ό λεωνίδου του κλεωνίδου του κλεωνύμου La. 22. αντικαθησταμένης, p. corr. αντικαθημένους, Pa. — μύδη pro δύμη cett. edd. codd. — ἐς τὸ πλ. ΑΧΚ | La. – τε om. Va. 23. ᾿Αντίγονός τε codd.

Φίλιππον τὸν Δημητρίου παΐδα ἔτι ἡλιχίαν ὄντα. ἢν δὲ καὶ ἀνεψιὸς τὸ Φιλίππω και μητρί αύτου συνώκει. πρός τουτον οδν τὸν 'Αντίγονον κπί Αχαιούς ποιησάμενος δ Κλεομένης σπονδάς, καὶ αὐτίκα παραβάς έπ ώμοσεν, ήνδραποδίσατο 'Αρκάδων Μεγάλην πόλιν' Λακεδαιμονίοις τε τὸ ἐν Σελλασία πταϊσμα πρός 'Αγαιούς καὶ 'Αντίγονον Κλεομένους είνεκα καὶ ἐπις-: κίας της εκείνου συνέβη. Κλεομένους μεν δή και αδθις εν λόγοις τος 5 Αρκαδικοϊς ἀφιζόμεθα ἐς μνήμην Φίλιππος δὲ ὁ Δημητρίου τὴν Μακεδόνων άρχήν, ώς άφίκετο ές άνδρας, παρά έκόντος 'Αντιγόνου λαβών φόβον τοῖς πάσιν Ελλησιν ἐνεποίησε, τὰ Φιλίππου τοῦ Αμύντου, προγόνου μέν ούχ όντος αὐτῷ, τῷ δὲ ἀληθεῖ λόγῳ δεσπότου, τά τε ἄλλα αὐτοῦ μιμεύ-μ μενος και τὰ ἐς θεραπείαν ὅσοις πατρίδας ἀρεστὰ ἢν ἐπ' οἰκείοις προδιδόναι κέρδεσι προπίνειν δὲ παρὰ τὰ συμπόσια ἐπὶ δεξιότητι καὶ φιλία κύλικας οἰπ οίνου, φαρμάχων δὲ ἐς δλεθρον ἀνθρώποις, ά δὴ ὁ μὲν τοῦ 'Αμύντου Φίλιππος οὐδὲ ἐπενόησεν, ἐμοὶ δοχεῖν ἀργήν, Φιλίππω δὲ τῷ Δημητρίου τὰ φάρμακα 6 τόλμημα ήν έλαφρότατον. Κατείχε (δέ) και τρείς πόλεις φρουραίς, δρμητήρα Β είναι οι κατά της Έλλάδος και ωνόμαζε δε όπο της ύβρεως και της ές τὸ Ἑλληνικὸν ὑπεροψίας κλεῖς τῆς Ἑλλάδος τὰς πόλεις ταύτας. ἐπὶ μέν γε Πελοποννήσω Κόρινθος και ή Κορινθίων ακρόπολις έτετείχιστο, ἐπὶ δὲ Εύβοία και Βοιωτοῖς τε και Φωκεύσι Χαλκίς ή πρός τῷ Εὐρίπῳ. κατὰ δὲ Θεσσαλών τε αὐτών καὶ τοῦ Αἰτωλών ἔθνους Μαγνησίαν τὴν ὑπὸ τὸ Πήλιον» κατείγεν δ Φίλιππος. 4. Μάλιστα δὲ ᾿Αθηναίους καὶ τὸ Αἰτωλικὸν ἐπιστρα-7 τείαις τε συνεχέσιν ἐπίεζε καὶ ληστών καταδρομαϊς. ἐμνημόνευσε δέ μοι καὶ πρότερον δ λόγος ἐν τῆ ᾿Ατθίδι συγγραφή δσοι τε Ἑλλήνων ἡ βαρβάρων έναντία Φιλίππου συνήραντο 'Αθηναίοις, και ώς δπό ἀσθενείας των συμμάχων

AXKFS, 'Αντίγονος δε cett. edd ex em. C. 2. τη ante μητρί inseri iubet Poppo, - μητέρι edd. ante B. 3. ποιησαμένους La. — αθτίκα παραβάς om. M. 4. δ δμοσεν Pa, δμωσεν La. 5. Σελασία Va Lb, in hoc alt. λ expunctum, SW, geminant λ cett. edd. codd. — καί ante ἐπιορκ. om. Va. 6. δη αδτις Pa, in marg. καί. 7. άφιξόμεθα -- άρχὴν ώς om. Μ. - φίλιππον La. 10. τάτε αλλου (sic) Va. 12. δέρμασι Va M Lb, κέρμασι edd. ante B Vb, κέρδεσι cett. edd. codd. 13. φάρμακα F Smin. Va M. 14. οὐδὲν Pc, οὐδὲ Pad Vb Ag Lab Vn, οὐδ' Va M edd. - δὲ et τὰ φάρμακα del. C, malim l. 13 τουτο δή. 15. κατείζε δὲ καὶ vel κατ. τε coni. Cor., illud rec. B D Sch Sp, δὲ om. cett. edd. codd. 16. ἀνόμασε Lb, corr in ἀνόμαζε. — ἀνόμαζεν ὑπὸ Pa. — τῆς Ἑλλάδος bis Va M. 17. κλοιοὺς SW coni., v. comm. 18. κόρινθος πελοποννήσου Va, litteris supra vers. positis ordo vulg. restituitur. — πόλις pro ἀκρόπολις Vb. — ἐπετετέχιστο rell. edd. codd. 19. τε om. Va. — κατά δὲ θάλασσαν La, δὲ om. Pd. 20. τὸ πόλιον La. 22. ἐπίεσε Va, ἐπίεξε M. 23. καὶ ἐν τῆ edd. ante B M Vab Lb, δ ἐν τῆ B Pc, SW incl. δ, neque ὁ neque καὶ est in La Pad Ag et sic scribunt D Sch Sp. — καὶ βαρβ. Sch praef. 24. φιλιππ, ουω sup. vers., Vb.

Επὶ 'Ρωμαίους καὶ ἐπικουρίαν τὴν ἐκεῖθεν κατέφευγον οἱ 'Αθηναῖοι. 'Ρωμαῖοι Τὸὲ ἐπεπόμφεσαν καὶ οὐ πολλῷ τινι ἔμπροσθεν λόγῳ μὲν ἐπικουρήσοντας Αἰτωλοῖς ἐναντία Φιλίππου, τῷ δὲ ἔργῳ μάλλόν τι ἐπὶ κατασκοπῃ τῶν ἐν Μακεδονία πραγμάτων. τότε δὲ ἀποστέλλουσιν 'Αθηναίοις στρατιάν τε καὶ 8 5 ῆγεμόνα 'Οτίλιον' τοῦτο γάρ οἱ τῶν ὀνομάτων ἢν τὸ ἐκδηλότατον, ἐπεὶ καλοῦνταί γε οὐ πατρόθεν οἱ 'Ρωμαῖοι κατὰ ταὐτὰ Ἑλλησιν, ἀλλὰ καὶ τρία, ὁπότε ὀλίγιστα, καὶ ἔτι πλέονα ὀνόματα ἐκάστῳ τίθενται. τῷ δὲ 'Οτιλίῳ προσετέτακτο ὑπὸ 'Ρωμαίων ἀπείργειν ἀπὸ 'Αθηναίων καὶ τοῦ Αἰτωλικοῦ τὸν Φιλίππου πόλεμον. 'Οτίλιος δὲ τὰ μὲν ἄλλα τοῖς πράγ-9 τὸν ἐν τὴ Φωκίδι ἐλών, ὁπηκόους κατ' ἀνάγκην οὕσας Φιλίππου, ἐποίησεν ἀναστάτους. καὶ τοῦδε εἴνεκα, ἐμοὶ δοκεῖν, ἐπεὶ ἐπύθετο ἡ βουλή, ἀποστέλλουσιν 'Οτιλίῳ διάδοχον τῆς ἀρχῆς Φλαμίνιον.

15 VIII. Τότε δὲ ἤκων ὁ Φλαμίνιος Ἐρέτριάν τε διήρπασε τοὺς φρουροῦντας Μακεδόνων μάχῃ νικήσας, καὶ αὄθις ἐλάσας ἐπὶ Κόρινθον κατεχομένην ὑπὸ Φιλίππου φρουρῷ αὐτός τε προσεκάθητο πολιορκῶν καὶ παρὰ ᾿Αχαιοὺς ἄμα ἀποστέλλων ἐπήγγελλέ σφισιν ἀφικνεῖσθαι πρὸς Κόρινθον στρατιῷ, συμμάχους τε ἀξιωθησομένους καλεῖσθαι Ῥωμαίων καὶ ἄμα εὐνοία 20 τῆ ἐς τὸ Ἑλληνικόν. ᾿Αχαιοὶ δὲ ἐποιοῦντο μὲν μεγάλως καὶ αὐτὸν ἐν αἰτία 2 Φλαμίνιον καὶ ἔτι πρότερον ᾿Οτίλιον, οἱ μετεχειρίσαντο ὡμῶς οὕτω πόλεις

1. τήν pro την La. — κατέφευγον D Sch Sp codd., κατέφυγον cett. 2. post έπεπ. Β addiderit μέν. 3. αἶτωλούς Va M. — ἐν κατασκοπή codd. (κατασκόπφ, corr. in κατασκόπη, Pa) edd. ante B, ἐπὶ κατ. e Lobeckii coni. cett. edd., cf. II 2,7, ἐς κατασχοπήν coni. SW. 4. άθηναΐοι στρ. Vab M Pcd Ag Lb, άθηναίοις Pa La. — τε om. Va M. 5. 'Ατίλιον Am. edd. ante B, 'Οτίλιον cett. edd. codd., ἀτέλιον La, postea όπλ., semel δτίλιος, verum nomen est Οδίλλιος, cf. Liv. XXXII 6 ex., et sic legi volunt Sylb. ad X 36,6, Wachsm. Leipz. Stud. X 270, A. Bauer Philol. N. F. I 251 p. 11, alii; cum hic et X 36,6 in 'Οτίλιος consentiant codd., errorem Pausaniae ipsius esse apparet. - γὰρ δὴ τῶν Va. 6. τοῖς Ελλ. cod. Phral. 7. δπότε ή δλίγιστα Vb edd. ante C, όπότε γε δλίγα La, quod non displicet SW, δπότε δλίγιστα cett. edd. codd.,

in Pa γε sup. vers. — ἐπὶ edd. ante F M Vb Ag Pc cod. Phral., ἐπιπλέονα Lab Pad, ἐπι (sic) Va, ἔπι e coni. Sylb. cett. edd. 8. ἀπὸ om. Pa. 10. τὰ δὲ οὸ Va. 11. ἐστιν om. Va. — εὐβο, et spatium vacuum pro έων, Μ. — ἐστιαίαν Α Lab Pcd, ἑστιαίαν Vab, ἐς αἰτιαίαν Μ, Ἑστίαιαν edd. inde a Smai, Ἑστιαίαν cett. edd. Pa. — τὴν μεγάλην πόλιν Va, sed τὴν μ. litura deletum. — καὶ τὴν ἀντ. Va. 12. ὑπικόως Pa. 13. εἴνεκά μοι δοκεῖν edd. ante S codd., ἐμοὶ δοκεῖν έν. s. εἴν. cett. edd. 14. Φλαμινῖνον Sigon., notante Sylburgio, φλαμμίνιον La.

15. φλαμίονος La. — ἐρετρείαν Vb La, ἐρέτρειαν codd. cett. 16. μάχην Vb. 17. φρουρᾶν Vb. 18. ἐπήγγελε Va M Ag Pad. — ἐφικνεῖσθαι Pa. 20. ἐποιοῦτο La. — μεγάλας Va Pd M Lb (in Va ας est in correctura). — αὐτοὶ A X K, αὐτόν codd. edd. cett. 21. φλαμμίνιον Pa, sic et postea Pa. — ἔστι pro ἔτι M. —

Έλληνίδας καὶ ἀρχαίας, ἀναμαρτήτους τε οὕσας πρὸς Ῥωμαίους καὶ τὸ κατὰ γνώμην ὑπὸ Μακεδόνων ἀρχομένας προεωρῶντο δὲ καὶ ὡς ἀνὰ Φιλίππου καὶ Μακεδόνων Ῥωμαῖοι σφίσι τε ἡκοιεν καὶ τῷ Ἑλληνκῷ δεσπόται προστάττειν. ἡηθέντων δὲ ἐν τῷ συνεδρίῳ πολλῶν καὶ ἐναντίων ἀλλήλοις τέλος οἱ εἴνοι Ῥωμαίοις ἐνίκησαν, καὶ ᾿Αχαιοὶ Φλαμινίῳ Κόρινδως 3 συνεπολιόρκησαν. Κορίνθιοι δὲ ἀπὸ Μακεδόνων ἐλευθερωθέντες μετέσχον αὐτίκα συνεδρίου τοῦ ᾿Αχαιῶν, μετασχόντες καὶ πρότερον, ὅτε ϶Αρατος κὰ Σικυώνιοι φρουρὰν ἐκ τοῦ ᾿Ακροκορίνθου τὴν πᾶσαν ἐξήλασαν καὶ ἀπέκτειναν Περσαῖον ὑπὸ ᾿Αντιγόνου ταχθέντα ἐπὶ τῆ φρουρὰ. 2. ᾿Αχαιοὶ δὲ τὸ ἀπὸ τούτου σύμμαχοί τε ὼνομάζοντο Ῥωμαίων καὶ ἐς τὰ πάντα ἡσαν πρόθυμωι το καί σφισιν εἴποντο μὲν ἐς Μακεδονίαν καὶ ἐπὶ Φίλιππον, μετέσχον δὲ καὶ στρατείας ἐς Αἰτωλούς, τρίτα δὲ ὁμοῦ Ῥωμαίοις ἐμαχέσαντο ἐναντία ᾿Αντιόχου καὶ Σύρων.

4 "Όσα μὲν δὴ 'Αχαιοὶ Μαχεδόσιν ἢ στρατιὰ τῷ Σύρων ἐναντία ἐτάξαντο, φιλία τῷ πρὸς 'Ρωμαίους ἔπραξαν' ἐς δὲ Αἰτωλοὸς ἐκ παλαιοῦ σφισιν ἦν ὑ οἰχεῖα ἐγκλήματα. 3. ἐπεὶ δὲ ἡ Νάβιδος ἐν Σπάρτῃ τυραννὶς κατελέλυτο. ἐς πλείστην ὡμότητα ἀνδρὸς ἀφικομένου, τὰ ἐς τοὸς Λαχεδαιμονίους αὐτίχα δ ἐνεπεπτώχει καὶ σφᾶς ὑπὸ τὸν χρόνον οἱ 'Αχαιοὶ τοῦτον ἐς σύλλογον ὑπάγονται τὸν 'Αχαϊκόν, καὶ δίχας τε ἐδίκαζόν σφισιν ἐς τὸ ἀκριβέστατον, καὶ τὰ τείχη τῆς Σπάρτης καταβάλλουσιν ἐς ἔδαφος, οἰκοδομηθέντα μὲν καὶ ὑ πρότερον ἔτι αὐτοσχεδίως ἐπί τε τῆς Δημητρίου καὶ ὕστερον τῆς Πύρρου καὶ 'Ηπειρωτῶν στρατείας, ἐπὶ δὲ τῆς τυραννίδος τῆς Νάβιδος καὶ ἐς τὸ ἀσφαλέστατον ὀχυρωθέντα. τά τε οὖν τείχη τῆς Σπάρτης οἱ 'Αχαιοὶ

μετεχειρήσαντο A X Vb M Va (in hoc η an ω sit, ambiguum), μετεχειρίσαντο Sylb. cett. edd. codd. — όμως Vb. — ούτως codd., ούτω edd. 2. καταγνώμην Α. άρχομένας -- Μακεδόνων om. M Pd. προεωρούντο Α X Vab, corr. Sylb. 4. ώς δεσπ. coni. C. -- προστάσσειν D, προστάττειν rell. 5. οἱ εὖνοι Ag, εὖνοι Va La. -- σύν φλαμινίω Va. 7. αὐτίκα καὶ σ. Pa. — μετασχόντες M per corr. e μετεσχόντες. 8. σιχυώνιος La. — την πάσαν om. La., non vertit Am., incl. SW D Sch, Sylb. την ένουσαν? cl. II 8,4. 9. αντιγόνου τε ταχδ. Va. - τὸ om. F Va M. - δὲ τὸ ἀπὸ τ. συμμ. Pa in marg. 10. πρόθυμοι et supra γνώριμοι Va. 11. μετέχον La. - δὲ καὶ La SW D Sch Sp, καὶ om. cett. edd. edd. codd. 12. στρατιᾶς

A codd. (στρατίας Va), στρατείας edd. cett. — αἰτωλμούς La. 14. ὅτι μὲν δὴ coni. Sch praef., at cf. VIII 6,1. — xaì στρατιά coni. Sch Jb. f. Ph. 1864,47. 15. ἔπραξεν La Pd. — Λακεδαιμονίους edd. ante B, αλλήλους B codd., οίτωλούς La, unde Αίτωλούς cett. edd. 16. καταλέλυτο Pa. πλεΐστον ώμότητος Pausaniae usus postulare videtur, cf. I 37,2. II 29,5. IV 21,2. 12. VII 17.1. IX 34,6. — ἀφυκομέ Α, ἀφυκομένης, ου sup. vers., La. 18. ανεπεπτώχει Lb. — ές λόγον Va M. 19. αχαιϊκέν Lab Ag. - δίκας γε codd. edd. ante Β, δίχας τε cett. edd. — ἐδίδασχον codd. 21. žn om. Va. - xai, quod est ante ἐπί τε in codd. edd. ante B, uncis saepserunt B SW Sp, om. D Sch, nec Am, legisse videtur. 22. στρατιάς A codd., in M con.

καθείλον, και τὰ ἐς μελέτην τοῖς ἐφήβοις ἐκ τῶν Λυκούργου νόμων καταλύσαντες ἐπέταξαν τοῖς Αχαιῶν ἐφήβοις τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύειν. ταῦτα μὲν δὴ 6 και ες πλέον επέξεισιν αδθίς μοι τα ες Αρκαδας. 4. Λακεδαιμόνιοι δέ, **ἄ**τε μεγάλως τοῖς ἐπιτάγμασιν ἀχθόμενοι τοῖς ᾿Αχαιῶν, καταφεύγουσιν ἐπὶ 5 Μέτελλον καὶ δσοι σὺν Μετέλλω κατὰ πρεσβείαν ἦκον ἐκ Ῥώμης. ἀφίκοντο δε οὖτοι Φιλίππω καὶ Μακεδόσι πόλεμον μεν οὐδένα ἐπάξοντες, ἄτε εἰρήνης πρότερον έτι Φιλίππω και 'Ρωμαίοις διμωμοσμένης, δπόσα δὲ ἡ Θεσσαλοῖς ή των έξ Ήπείρου τισίν έγκλήματα ήν ές Φίλιππον, ταυτα ήκον οί όμου Μετέλλω κρινούντες. ἔργω μὲν δὴ Φίλιππός τε αὐτὸς καὶ ἡ Μακεδόνων 7 10 άχμη καθήρητο επό 'Ρωμαίων - μαχεσάμενος γαρ Φλαμινίου και 'Ρωμαίων εναντία Φίλιππος εν Κυνός καλουμέναις Κεφαλαίς λόφοις το ήττον ήνέγκατο άλλ' ἄτε δή κατά δύναμιν άγωνισάμενος αὐτὸς [οὖτος ὁ Φίλιππος] τοσοῦτον έκρατήθη τη συμβολή, ως στρατιάς τε ην ήγεν ἀποβαλεῖν τὸ πολύ, καὶ ἐκ των πόλεων, δσας είλεν εν τη Έλλάδι πολέμω παραστησάμενος, εξήγαγεν 15 έξ άπασων τὰς φρουρὰς κατὰ δμολογίαν πρὸς 'Ρωμαίους —, 5. κατὰ 8 μέντοι τοῦ λόγου τὸ εὐπρεπές παρά Ρωμαίων εύρητο εἰρήνην, δεήσεσί τε παντοίαις και δαπάναις γρημάτων μεγάλαις. τὰ δὲ ἐς Μακεδόνας δύναμίν τε, ην ἐπὶ Φιλίππου περιεβάλοντο τοῦ Αμύντου, καὶ ὡς ἐπὶ Φιλίππου τοῦ ύστέρου τὰ πράγματά σφισιν ἐφθάρη, Σίβυλλα οὐκ ἄνευ θεοῦ προεθέσπισεν 20 έχει δὲ ούτω τὰ χρησθέντα:

in στρατίας, hoc est in Lb. 1. τὰ ἐς Pa ! Vab M, τὰς ἐς cett. codd. 2. ἀχαιοῖς La. post 'Ay. ἐφήβοις repetuntur in Pd verba έκ του λυκούργου - άγαιων. 3. τά ές Va Pa La, τὰς ἐς cett. codd. (in M supra ὰς scr. à). — λακ. μ δὲ (sic) Vb. 4. τοῖς άχαιων, οῖς sup. ων, La. 5. Μέλλον Α. — Μέτελλον καὶ οσ. σύν om. Μ, μετέλλω καὶ όσοι Va, μελλέτω La. — οδν pro σύν Vb. 7. ἐπὶ ΑΧΚ, ἔπ codd. edd. 8. ήχων Va. 10. καθήρατο Vb. 11. ἐν Κυνὸς καλουμέναις Κεφαλαίζ έν λόγοις codd. (εὐλόγοις Vb Fa) A X K B D, ἐν λόχοις coni. K, rec. FS, εν λόφοις τὸ ἴσον ήνέγκατο C, τὸ κρεῖττον ήνέγκατο Woltmann (SW), εὐλόγως G. Herm., rec. SW, ούκ αδήλως s. ούκ αμφιβόλως pro εν λόγοις Kays. Z. f. A. 1849, 293, δλίγοις Emper., ούκ δλίγοις et καὶ δυνάμεσιν Brause comm. crit. Freiberg 1851 p. 17, ἐν Κ. καλ. Κεφ. λόφοις Sch cl. Plut. T. Flamin. c. 8. Steph. B. s. Κυνός Κεφαλαί, Seemann Quaest. 8 coni. έν λόφοις Κυ-

νὸς καλουμέναις Κεφαλαῖς, οὐκ ἐν λόγοις Richards Class, Rev. XIV 448, Sp ἐν λόγοις incl. - Hogov esse solet in codd. et est in Pa, rec. D, Trov cett. codd. edd. 12. & γε δη Vb, αλλά γε δη codd. edd., Kays. coni. ἀλλ' ἄτε δη, cf. III 20 ex. IV 7,1. καὶ δυνάμεσιν edd. ante SW codd., sed in La est καὶ δύναμις, ν sup. ς, κατὰ δύναμιν cett. edd. — οδτος δ Φίλ. incl. Sch. cum Kays. Z. f. A 1849, 293 sq., qui etiam αὐτός delet, cf. eundem in Jb. f. Ph. 1854, 421. - δ φίλ. Pad Vb La, om. δ cett. codd. B. - ές ante τοσούτον ins. Kays. Z. f. A. l. l., probat Sch, cf. I 27,10. 29,11. 36,6, fort. recte, at v. III 3,2. 13. ἀπολαβεῖν Vb. 14. ἐξαγαγεῖν Kays. Z. f. A. l. l. 16. εδρετο Pors. Smai. - δεήσεσί τε Pa D Sp, δεήσεσι μέν cett. edd. codd. 18. περιεβάλλοντο Vab Ag Pcd, περιεβάλοντο - φιλίππου om. M, περιέβαλον το τοῦ La. - τοῦ βστερον Pa. 19. έφθάρη om. Pd. — Σιβύλλα ΑΧΚ Vb Lb. - ούκ ἄνευ εὐθεοῦ La. 20. οδτως Vb Ag

9

Αὐχοῦντες βασιλεῦσι Μακηδόνες ᾿Αργεάδησιν, ύμιν κοιρανέων άγαθόν και πήμα Φίλιππος. ήτοι δ μεν πρότερος πόλεσιν λαοζσί τ' άνακτας θήσει δ δ' δπλότερος τιμήν από πασαν δλέσσει, δμηθείς έσπερίοισιν ύπ' άνδράσιν ήφοις τε.

'Ρωμαΐοί τε δή τὰ πρὸς ἐσπέραν νεμόμενοι τῆς Εὐρώπης καθείλον τὴ Μαχεδόνων άρχην και των ές το συμμαχικόν ταχθέντων Ατταλος και έπ έκ Μυσίας στρατιά: πρός δὲ ἀνίσχοντα ήλιον μάλλόν τι ή Μυσία τέτραπτα.

ΙΧ. Τότε δὲ τῷ Μετέλλω καὶ τῇ ἄλλῃ πρεσβεία μὴ ὑπεριδεῖν Λακδαιμονίων ήρεσε καὶ Αχαιών, τοὺς δὲ τὰς ἀρχὰς ἔχοντας ἐς τὸ συνέδρισ: ήξίουν συγκαλέσαι τοὺς `Αγαιούς, ενα ἐν κοινῶ διδάζωσιν αὐτοὺς ἡπιώτερη μεταχειρίζεσθαι τὰ ἐν Λακεδαίμονι. οἱ δέ σφισιν ἀπεκρίναντο μήτε ἐκείνκ 'Αχαιούς ες σύλλογον μήτε άλλω συνάζειν, δστις μὴ επὶ τῷ πράγματι ἐρ δτω ποιείται τὴν πρόσοδον παρὰ τῆς Ῥωμαίων βουλῆς ἔχει δόγμα. Μέτελλος δὲ καὶ οί σὸν αὐτῷ ὑπὸ τῶν ᾿Αγαιῶν περιυβρίσθαι νομίζοντες, ἐπειδή: άφίχοντο ες 'Ρώμην, πολλά επὶ τῆς βουλῆς καὶ οὐ πάντα [τὰ] άληθη κατι-2 γόρουν των 'Αγαιών. 2. Τούτων δὲ πλείονα ἐνεκάλουν 'Αγαιοῖς 'Αρεὺς καὶ 'Αλκιβιάδας, Λακεδαιμόνιοι μὲν καὶ δόκιμοι τὰ μάλιστα ἐν τῆ Σπάρτῃ, 🕏

La Pd. 1. αίγουντες La, ογουντες Pc. -Μακηδόνες edd. Vb, Μακεδόνες Sp cett. codd. (μακαίδόνες Lb, μακεδόνων, corr. in μακεδόνες, Pa). 2. μοιρανέων Va M. — φιλίππου Va M, φίλιππον Lb. 3. η pro ήτοι Ag. — πόλεσι A M Lb, hic ν sup. ι. λαοῖσίν τ' Μ. -- ἄνακτος Va. 4. δ om. Va M Lb Vn. - πμήν δλέσειαμη δείς Vb, δλέσει άμηθεὶς Va M Pcd Ag Vn, ἀμήθεις (sic) Lb, δμηθείς La Pa. 5. έσπεριοΐσιν Pc Vn. — ἡφοις ΜΡο 6. μεν δη SVaM, γε δη ΑΧΚΓC codd. cett. (δὲ δη, sup. vers. γε, Pa), τε δή cett. edd. 7. τὸν μακ. La. - τεγθέντων Vb. - "Ατταλος καὶ ἔτι ἐκ Μ. στρατιᾶς codd. (Αττ. καὶ ἔτι μεσίας στρατιάς La, στρατιά Pa) edd. praeter CS, qui, quod Hartung. coni. probatque Sylb., στρατιά scribunt, B pro καὶ ἔτι sententiam ήγεῖτο poscere opinatur, lacunam indicant post Ατταλος DSch, καὶ ἡ ἐκ Μυσίας στρατιά? SW, "Ατταλος (ἡγεμών τῆς τε ἐχ Περγάμου) καὶ ἔτι τῆς ἐχ Kays. 1. 1. 294, Sp inserit τῆς ἐκ Περγάμου μὲν καὶ δόκιμοι τὰ μάλ. cett. codd. cdd.

συλλεχδείσης ήγεμών. 8. ή άμυστά Pd Ag La.

10. καὶ 'Αχαιών, τοὺς δὲ τὰς SW D Sch Sp M Pacd Ag Lab Vn, cett. edd. post 722 interpungunt et om. 8é cum Vab, in Va etiam tàs om. et tè super toùs appas insert. 11. ήξίουν — ήπιώτερον om. M. 12. ἐπεκρίνατο La. — μηδὲ ἐκ. edd. ante S codd. (μη δε M Vab Lb), μήτε cett. edd. Pa. — exeivor Pa, c sup. lin. alia man. addit. 13. ἐπὶ τὰ πράγματα Pa, in marg. έπὶ τῷ πράγματι. 15. περιυβρίζεσθαι Pa. in marg. περιυβρίσθαι. 16. οὐ παρὰ τὰ \'a. οὐ πάντα τὰ codd. edd. praeter DSp, qui ού τὰ πάντα scribunt, Sch incl. τὰ, quod praefero. 18. 'Αλχιβιάδης Pad Ag La M, in hoc α sup. η, αλκιάδης Va edd. ante S, 'Aλκιβιάδας Vb Pc Lb edd. cett. — of land A, ws lax. Pcd Ag La, de lax. Lb, of lax Pa Vab M rell. edd. ante SW, qui of om., idem faciunt cett. — Λακεδαιμόνιοι δόκιμα μὲν τὰ μαλ. Pa Vab edd. ante SW, Δα.

δὲ Ες Αχαιούς οὐ δίκαιοι γενομένους γὰρ ὑπὸ Νάβιδος φυγάδας ὑπεδέξαντο αὐτοὺς οἱ ᾿Αχαιοί, καὶ ἀποθανόντος Νάβιδος παρὰ γνώμην Λακεδαιμονίων του δήμου κατάγουσιν ές Σπάρτην. τότε οδν άναβεβηκότες καὶ οδτοι παρὰ τὴν βουλὴν προθυμότατα ἐνέκειντο 'Αχαιοῖς' 'Αχαιοὶ δέ σφισιν ἀπελθούσιν 5 ἐπιβάλλουσιν ἐν τῷ συνεδρίω θάνατον ζημίαν. 3. 'Ρωμαίων δὲ ἡ βουλή 3 πέμπουσιν άλλους τε άνδρας και 'Αππιον Λακεδαιμονίοις και 'Αχαιοίς τὰ δίκαια δρίσαι. Άππιος δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἔμελλον μὲν οὐδὲ ὀφθέντες Αγαιοῖς ἔσεσθαι καθ' ἡδονήν, οἱ 'Αρέα καὶ 'Αλκιβιάδαν ἄμ' αύτοῖς ἐπήγοντο έν τῷ τότε 'Αχαιοῖς ἐχθίστους. ἐλύπησαν δὲ καὶ ἐς πλέον τοὺς 10 Αχαιούς, ἐπειδὴ ἐς τὸν σύλλογον αὐτῶν ἐσελθόντες σὺν ὀργή μάλλον έποιουντο ή πειθοί τους λόγους. Λυκόρτας δὲ δ Μεγαλοπολίτης, οὐτε 4 άξιώματι οὐδενὸς Άρχάδων ὕστερος καί τι καὶ φρόνημα κατὰ φιλίαν προσειληφώς την Φιλοποίμενος, λόγω τε ἀπέφαινε τὰ ὑπὲρ τῶν ᾿Αγαιῶν δίκαια, καὶ όμοῦ τοῖς λόγοις καὶ μέμψιν τινὰ δπέτεινεν ἐς τοὺς Ῥωμαίους. Ἦππιος 15 δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ Λυκόρταν λέγοντα ἐποιοῦντο ἐν χλευασμῷ, καὶ ᾿Αρέως ἀποψηφίζονται καὶ ᾿Αλκιβιάδα μηδὲν ἀδίκημα ἐξ αὐτῶν ἐς ᾿Αχαιοὺς εἶναι, Λακεδαιμονίοις τε ἀποστείλαι πρέσβεις ἐφιᾶσιν ἐς 'Ρώμην, ἐναντία ἐφιέντες ή 'Ρωμαίοις συγκείμενα ήν και 'Αγαιοίς' 'Αγαιών μεν γάρ εξρητο άπό του κοινού παρά την 'Ρωμαίων βουλήν ἀπιέναι πρέσβεις, ίδία δὲ ἀπείρητο μή 20 πρεσβεύεσθαι τὰς πόλεις ὅσαι συνεδρίου τοῦ ᾿Αχαιῶν μετεῖχον. ᾿Αντιπρε-5 σβευσαμένων δε και Άχαιων Λακεδαιμονίοις, και λόγων δηθέντων ύπο άμφοτέρων επί της βουλής, τους αυτούς αποστέλλουσιν αύθις οί 'Ρωμαΐοι Λακεδαιμονίοις γενέσθαι καὶ 'Αχαιοῖς δικαστάς, 'Αππιον καὶ δσοι σὺν ἐκείνω πρότερον ες την Έλλάδα ἀφίκοντο. οί δε τούς τε εκβληθέντας όπο Άχαιων 25 κατάγουσιν ες Σπάρτην, καὶ δσων πρὸ κρίσεως ἀπελθόντων κατέγνωστο

— τη οπ. Ag. 1. φυγάδας — ἀποδανόνταις bis La. 2. οί οπ. Vb. — παρὰ γνώμης M Va. 3. καὶ οὅτος La. 4. ἐνέμοντο pro ἐνέκειντο Lb. — ἀνελθοῦσιν? Sch praef. 5. ἐν τῷ σ. — πέμπουσιν οπ. Ag. 6. ἄλλους τε καὶ ἄνδρας Pa, καὶ εκρυποτ. — τὰ δίκαια — ᾿Αχαιοῖς οπ. La. 8. ἀργέα M Va. — ᾿Αλκιβιάδην Va M Pcd Ag Lab edd. ante S., ᾿Αλκιβιάδαν cett. edd. Vb Pa, in hoc η sup. α. — αὐτοῖς B Pa, αὐτοῖς cett. edd. — ἐπείγοντο M Vab. 10. ἐσελθόντες? Sch praef., probat Kays. Jb. f. Ph. 1854, 417, cf. 10,7. 8, ἐπελθόντες codd. edd.

11. οὐδὲ edd. ante B codd., οὕτε cett. edd.
12. δστερον Pa. — καί τοι Vb. — καὶ ante φρόν. om. Va. 13. ἀπέφανε A X Va, corr. Sylb., ἀπέφηνε Vb. — τὰ Pa in marg. 15. δ σὺν Pc Vb Lb. — λυκόρτα Pa. — χλυασμιώ A. 16. ᾿Αλκιβιάδην A, ᾿Αλκιβιάδου X K F C, ἀλκιβιάδη Va, ᾿Αλκιβιάδα cett. edd. codd. — ἐς om. Va. 17. λακεδαιμονίους Va. — ἀφίασι Pc. — ἀφιέντες M Vab. 18. ἐπικείμενα Pd. — εἰρηται codd. 19. ἀνιέναι Sch praef. 20. μετείχον — ᾿Αχαιών om. Va. 21. καὶ ante ᾿Αχ. Vb om. 23. δικασταίς La. — ἐκείνων La. — καὶ δσοι σὺν ἐκείνω bis Pa. 24. οἱ δέ om. Pd. 25. δσον Pd

ύπο των 'Αχαιών άδικείν, και τὰ ἐπὶ τούτοις τιμήματα έλυσαν. και συνπλείας μὲν Λακεδαιμονίους (της) ἐς τὸ ᾿Αχαϊκὸν οὐκ ἀφιᾶσι, περὶ δὲ τῖ έκάστου ψυχή ξενικά σφισι διδόασιν είναι δικαστήρια, δσα δὲ ἄλλα ἐγκλήματα, λαμβάνειν τε αὐτοὺς καὶ ὑπέχειν τὰς κρίσεις ἐν τῷ ᾿Αγαῖκὦ. 4. Έτειχίσθη δὲ καὶ ἐξ ἀρχῆς αὕθις Σπαρτιάταις ὁ κύκλος τοῦ ἄστεως» 6 Λακεδαιμονίων δὲ οἱ κατελθόντες, βουλεύοντες παντοῖα ἐπὶ ᾿Αγαιοῖς, λυπήσειν σφάς ἐπὶ τοιῷδε μάλιστα ήλπιζον. Μεσσηνίους τοὺς Φιλοποίμενι θανάτου συναιτίους γενέσθαι νομισθέντας καὶ κατὰ αἰτίαν ταύτην δπὸ ᾿Αγαιῶν έκπεπτωκότας, τούτους τε καὶ Αχαιών αὐτών τοὺς φεύγοντας ἀναβτνπ πείθουσιν ές 'Ρώμην' σύν δέ σφισιν άνεληλυθότες καὶ αὐτοὶ γενέσθαι τόξι άνδράσιν ἔπρασσον κάθοδον. 5. ἄτε δὲ τοῦ ᾿Αππίου Λακεδαιμονίοις συμπροθυμουμένου μεγάλως, 'Αγαιοῖς δὲ ἐπὶ παντὶ ἀντιβαίνοντος, ἔμελλεν οἰ χαλεπως Μεσσηνίων και 'Αχαιών τοῖς φεύγουσι τὰ βουλεύματα ές δέν χωρήσειν, γράμματά τε αὐτίκα ὑπὸ τῆς βουλῆς ἔς τε Αθήνας κατεπέμπετο καὶ ἐς Αἰτωλίαν κατάγειν σφᾶς Μεσσηνίους καὶ 'Αχαιούς ἐπὶ τὰ οἰκεῖα... 7 τουτο 'Αχαιούς ες τὰ μάλιστα ἡνίασεν, ώς οὐτε ἄλλως πάσχοντας δίκαια ύπο 'Ρωμαίων και ες το άνωφελες προϋπηργμένων σφίσιν ες αύτούς, οι επί τὰ Φιλίππου καὶ Αἰτωλῶν ἐναντία καὶ αδθις 'Αντιόγου στρατεύσαντες χάριτι (τῆ) ἐς ἡΡωμαίους ἐγίνοντο ὕστεροι φυγάδων ἀνθρώπων καὶ οὐ καθαρῶν χειρας. όμως δε είχειν σφίσιν εδόχει. τόδε μεν δή ες τοσούτο επράχθη. 1

X. Τολμημάτων δὲ τὸ ἀνοσιώτατον, τὴν πατρίδα καὶ ἄνδρας προδιδόναι πολίτας ἐπὶ οἰκείοις κέρδεσιν, ἔμελλε καὶ ᾿Αχαιοῖς κακῶν ἄρξειν, οὕποτε ἐκ τοῦ χρόνου παντὸς τὴν Ἑλλάδα ἐκλεῖπον. ἐπὶ μέν γε Δαρείου τοῦ

Ag La. 1. δπ' αχαιών Pa. — [καὶ] τὰ ἐπὶ? 2. της addendum esse coni. Sch praef., cf. 11,3. — ἀχαιϊκόν Lab. 3. σφισι δὲ δόασιν La. - ὅσα τε edd. ante B codd., οσα δε cett. edd. 4. εν τω 'Αχαϊκφ transposui, ante δπέγειν collocant codd. edd., καὶ aptius ante δπέχειν collocari opinatur B. - ἀχαιϊκώ Ag Lab Pc. 5. ἄστεος Pad Va, ἄστεως Μ, ο sup. ω, ἄστενος La. 6. βασιλεύοντες La. 8. καὶ αἰτίαν ΑΧΚ Vab M, καὶ δι' αἰτίαν Sylb. F Smin., καὶ κατὰ αἰτίαν C B Smai. SW Sch Pcd Ag Lab, κατά την αἰτίαν τ. D coni, praef. XVIII cl. 10,9. 17,5, rec. Sp, κατ' αlτίαν Pa, coni. K, etiam X 25,2 articulus om., possis etiam conicere τοιαύτην, cf. V 22,1, sed cf. ad p. 17,1. 9. τούτους δὲ καὶ ἀγαιοὺς La. 11. άτε δη Va. — λακεδαιμονίου Va. — συν-

προδ. edd. ante S Vb M Lb. 12. ἔμελλον Pa. 14. γράμματα τε B D Sch Sp, γρ. δε edd. cett. codd. — ἀπὸ, ὁ sup. à, Pa. — βουκτής La. - κατεπέμποντο Ag Pd, in hoc ε sup. ον. 15. κατά άγαιούς La. 16. δίκαι Μ Vb. 17. ές om. Va. — exspectaverim ές άνωφελές καταστάντων των προϋπηργμένων, cf. IV 8,5. — ἐπὶ τὰ delet Kays. Jb. f. Ph. 1854,419, cf. Weit. Beitr. p. 8. 18. του φιλ. Va. 19. τη om. codd. edd. ante D, inseri iussit Sch apud SW I praef. LV. — ἐγένοντο Pa. 20. ἥκειν Vab Pcd Ag Lb. — τόδε scripsi, ut voluit Sch praef., τότε edd. codd., cf. ex. gr. VI 8,3. I 33,6. II 3,11. V 3,1. 27,6. VI 6,11. VII 17,4. VIII 7 ex. 17,4. X 9,11. — ἐς τοσούτο Pcd Ag La Sch Sp, &c TOGOSTOV, cett.

23. ἐκλεῖπον scripsi, ἐκλειπόν Pc Vab M

Υστάσπου βασιλεύοντος Περσών Ίωσι τὰ πράγματα ἐφθάρη Σαμίων πλὴν ξνός τε καὶ δέκα ἀνδρῶν τῶν ἄλλων τριηράρχων τὸ ναυτικὸν τὸ Ἰώνων προδόντων. μετὰ δὲ Ἰωνας κεχειρωμένους ἡνδραποδίσαντο καὶ Ἐρέτριαν 2 Μηδοι προδόται δὲ ἐγένοντο οἱ εὐδοχιμοῦντες μάλιστα ἐν Ἐρετρία, Φίλα-5 γρος Κυνέου καὶ Εύφορβος 'Αλκιμάχου. Ξέρξη δὲ ἐπὶ τὴν Έλλάδα ἐλαύνοντι Θεσσαλία τε δι' 'Αλευάδου προεδόθη, Θήβας δὲ 'Ατταγίνος καὶ Τιμηγενίδας προδιδόασι, φερόμενοι τὰ πρῶτα ἐν Θήβαις. Πελοποννησίων δὲ καὶ 'Αθηναίων πολεμησάντων Ξενίας 'Ηλείος ἐπεχείρησεν "Ηλιν Λακεδαιμονίοις καὶ Αγιδι προδοῦναι. οι τε Λυσάνδρου καλούμενοι ξένοι χρόνον 3 10 οὐδένα ἀνίεσαν πατρίδας ἐγχειρίζοντες Λυσάνδρω τὰς ἑαυτών. κατὰ δὲ τὴν Φιλίππου βασιλείαν του 'Αμύντου Λακεδαίμονα πόλεων μόνην οὸ προδοθεΐσαν των εν Έλλησιν εύροι τις άν αί δε άλλαι πόλεις αί εν τη Έλλάδι ύπο προδοσίας μάλλον ή ύπο νόσου πρότερον της λοιμώδους εφθάρησαν. Αλεξάνδρω δὲ τῷ Φιλίππου παρέσχεν ἡ εὐτυχία μικρὰ ἀνδρῶν προδοτῶν 15 καὶ οὐκ ἄξια λόγου προσδεηθήναι. ἐπεὶ δὲ τὸ ἐν Λαμία πταῖσμα ἐγένετο 4 Έλλησιν, 'Αντίπατρος μέν, άτε διαβήναι ποιούμενος σπουδήν πρός τον έν τη Ασία πόλεμον, έβούλετο εἰρήνην ἐν τάχει συντίθεσθαι, καί οἱ διέφερεν ούδεν εὶ ᾿Αθήνας τε έλευθέραν καὶ τὴν πᾶσαν Ἑλλάδα ἀφήσει. Δημάδης δὲ καὶ δσον προδοτών 'Αθήνησιν άλλο ήν, άναπείθουσιν 'Αντίπατρον μηδὲν 20 ες Έλληνας φρονήσαι φιλάνθρωπον, εκφοβήσαντες δε 'Αθηναίων τὸν δήμον ές τε 'Αθήνας καὶ πόλεων τῶν ἄλλων τὰς πολλὰς ἐγένοντο αἴτιοι Μακεδόνων ἐσαχθήναι φρουράς. Βεβαιοῖ δέ μοι καὶ τόδε τὸν λόγον 'Αθηναῖοι δ

Lab Ag Vn, in Lb ει corr. in ι, έκλείπών Pd, ό sup. ώ, ἐκλιπών, ό sup. ώ, Pa, cf. § 5. 1. δστάππου La. — ἐφδάρησαν Vb, σαν litura deletum. 3. ξην δραποδίσαντο La. - έρέτρειαν Pa M Vab Lb, έρετρείαν Ag La Pcd, mox ἐρετρεία codd., Ἐρέτριαν edd. 4. γε έγέν. Vb, δè om. Ag Pd. — ές έρετρία Vb. — Φίλαβρος Α ΧΚ F Β codd. (φίλαυρος Vb), Φίλαγρος Am. cett. edd. Palm. MS., probant Wessel. et Valcken. ad Herod. VI 101. 5. ξέρξης La. 6. δι' 'Αλευάδου codd. (διὰ λεβυάδου Vb), probat Sch praef., scr. Sp, δι' 'Αλευάδων edd. ante S, δι' 'Αλευαδών Sylb. cett. edd, "Aleuadae prodiderunt" Am. - προδδόδη edd. ante S, B Pa Ag Pd La Vb, προεδόδη cett. edd. Va M Lb Pc. - 'Ατταγίλος edd. ante CM Va Lb, 'Arraylvog Sylb. Palm. MS. cett. edd.

codd., ἀττανγίνος La. 7. Τιμαγενίδας D praef. X, at cf. Herod. IX 86 (et 38), unde Paus, haec sumpsit una cum nominis forma. 8. ξενείας Ag. 9. προδιδόναι Pa. - χρόνον δὲ οὐδ. M Va Pa, in hoc δε sup. vers. 10. επαύσαντο edd. ante B Vab Pa (in Pa marg. γρ. ἀνίεσαν) R marg., ἀνίεσαν cett. edd. codd. 11. βασιλέα La. — πόλεων om. La. 12. έλλάδι ὁπὸ νήσσυ πρότερον La omissis mediis. 14. τε pro δὲ Ρα. — φιλίππφ La. 15. τῷ ἐν Α, τῶν ἐν Vb, τὸ ἐν σαλαμία Lb, τω, et sup. vers. ò, Μ. 16. άτε διατρ. διαβήναι (sic) La. 17. διέφερον, ε sup. o, Pa. 18. τε om. Va. - έλευθέραν post έλλάδα ponunt Pa Vb, ne construendum sit ' Αθήνας cum numero singulari έλευθέραν, at v. III 19,6. VIII 33,2. 19. τε pro δὲ Va. - δσων Pcd Ag. 20. ἐκφρονήσαντες, p. corr. ἐκφοβήσαντες Va, ἐκφοβήσοντες? 22. τόνδε

γὰρ μετὰ τὸ ἀτύχημα τὸ ἐν Βοιωτοῖς οὐκ ἐγένοντο Φιλίππου κατήκου άλόντων μέν σφισι δισχιλίων ὡς ἐκρατήθησαν, παρὰ δὲ τὸ ἔργον χιλίων φονευθέντων ἐν Λαμία δὲ περὶ διακοσίους πεσόντων καὶ οὐ πλέον π Μακεδόσιν ἐδουλώθησαν. οὕτω μὲν οὕποτε τὴν Ἑλλάδα ἐπέλειπον οἱ ἐπ προδοσία νοσήσαντες 2. ᾿Αχαιοὺς δὲ ἀνὴρ ᾿Αχαιὸς Καλλικράτης τηνκπύτε ἐς ἄπαν ἐποίει Ὑρωμαίοις ὑποχειρίους. ἀρχὴ δέ σφισιν ἐγίνετο κακῶν Περσεὸς καὶ ἡ Μακεδόνων ἀρχὴ καταλυθεῖσα ὑπὸ Ὑρωμαίων.

6 Περσεῖ τῷ Φιλίππου πρὸς 'Ρωμαίους ἄγοντι εἰρήνην κατὰ συνθήκας ἐς ὁ πατήρ οἱ Φίλιππος ἐποιήσατο, ἐπῆλδεν ὑπερβῆναι τοὺς δρκους, καὶ ἐπ τε Σαπαί(ους καὶ αὐτ)ῶν τὸν βασιλέα 'Αβρούπολιν στράτευμα ἀγαγὼν ἐποίησεν ἀναστάτους 'Ρωμαίων συμμάχους ὅντας' Σαπαίων δὲ τούτων κὰ γλρχίλοχος ἐν ἰαμβείῳ μνήμην ἔσχε. Μακεδόνων δὲ καὶ Περσέως κεχειρωμένων πολέμῳ διὰ τὸ ἐς Σαπαίους ἀδίκημα, ἄνδρες τῆς 'Ρωμαίων βουλῖς δέκα ἐπέμφθησαν καταστησόμενοι πρὸς τὸ ἐπιτηδειότατον 'Ρωμαίοις τὰ ἐν Μακεδονία. ἤκοντας δὲ ἐς τὴν 'Ελλάδα ὑπήρχετο ὁ Καλλικράτης, οὐτι ἔργον τῶν ἐς τὴν κολακείαν οὕτε λόγον οὐδένα ἐς αὐτοὺς παριείς. ἕνα δέ τινα ἐξ αὐτῶν ἄνδρα οὐδαμῶς ἐς δικαιοσύνην πρόθυμον, τοῦτον τὸν ἄνδρα προσεποιήσατο ὁ Καλλικράτης ἐς τοσοῦτον ῶστε αὐτὸν καὶ ἐς τὸ συνέδριον δὲσελθεῖν τὸ 'Αχαιῶν ἔπεισεν. ὁ δὲ ὡς ἐς τὸν σύλλογον ἐσῆλθεν, ἔλεγεν ὡς πολεμοῦντι πρὸς 'Ρωμαίους Περσεῖ χρήματα οἱ δυνατώτατοι τῶν 'Αχαιῶν' παράσχοιεν, συνάραιντο δὲ καὶ ἐς τὰ ἄλλα. ἐκέλευσεν οῦν καταγνῶναι τοὺς 'Αχαιοὺς θάνατον' εἰ δὲ ἐκεῖνοι καταγνοῖεν, τότε καὶ αὐτὸς τὰ ὀνόματα

τὸν λ. Α codd., τόνδε των λόγων Va, λόγων etiam M, emend. Sylb. 1. "malim μετά μέν τὸ " Β. 2. άλώντων La. - ἐκράmouv edd. ante F codd. praeter Pa La, in quibus est ἐκρατήθησαν (in Pa θη expunct.), quod voluit Sylb., rec. cett. edd. — παρά δὲ τὸ Sch, recte δὲ, quod habent post χιλίων edd. codd., transposito. 4. ἐπέλιπον D. 5. ἀνὴρ 'Αχαιός om. Ag. 6. ἐπόρει ρωμαίους Va. - ἐγίγνετο Ag Lab Pacd, ἐγίνετο edd. Vab M. 8. Περσεί γάρ τῷ edd. ante B, γàp om. codd. edd. cett. 9. δ pro οί Va. 10. Σαπέων et Σαπέους edd. ante S cum codd., Σαπαίων et Σαπαίους Am. Sylb. Palm. MS. cett. edd. - ἐπί τε Σαπ. codd. edd., SW D Sch lacunam post ἐπί τε indicantes, mancus locus est, quare F post βασιλέα inserere vult

καὶ, Κ ἐπί τε Σαπαίους καὶ τὸν β. coni., καὶ κατὰ 'Αβρουπόλεως στράτ. άγ. Sylb.. ἐπί τε Σαπαίους καὶ Σαπαίων τ. βασ. Schleiermacher, rec. Sp. — "Αβρου πόλιν Vab M Lb Pad Ag, 'Αβρουπόλιν B SW Pc, 'Αβρου πόλεως ΑΧΚ, άβρουπολις La, "Abro wibe expugnata" Am., 'Αβρούπολιν Palm. cett. edd., voluerat K. — άγων Pa. 11. ἀναστάς Pa, in marg. τους. 12. ἰάμβω edd. ante B M Va Pad Lab, ἐάμβρφ Vb Ag, ἐαμβείψ cett. edd., ἐαμβίφ Pc. 13. verba ἐς Σαπαίους in nullo codice recte scribuntur, variationes singulas enumerare longum atque inutile est. — των ρωμ. βουλής Pd. 15. χαλλικρήτης La, hic et postea aliquoties. 16. έργον Vb, o sup. ω. — articulum ante κολ. melius abesse dicunt SW. - κολακίαν Pcd La Vb. in Vb εί sup. ί. 19. των άχαιων Va. 20. πρά

Ερεϊν έφασκε των άνδρων. λέγειν τε δή έδόκει παντάπασιν άδικα, καὶ αὐτὸν τηξίουν οἱ ἐς τὸν σύλλογον ἐληλυθότες, ήδη, εἰ Περσεῖ τὰ αὐτὰ ᾿Αχαιῶν τινες ἔπραζαν, ὀνομαστὶ αὐτῶν ἐκάστου μνησθήναι, πρότερον δὲ οὐ σφᾶς καταγινώσκειν είκος είναι. ένθα δή ώς ήλέγγετο ό 'Ρωμαΐος, απετόλμησεν 9 5 είπεῖν ὡς οἱ ἐστρατηγηκότες ἀχαιῶν ἐνέχονται πάντες τῇ αἰτία πάντας γὰρ φρονήσαι τὰ Μακεδόνων τε καὶ Περσέως. ὁ μὲν δὴ ταῦτα ἔλεγεν δπὸ διδασκαλία τη Καλλικράτους άναστας δὲ μετ' αὐτὸν Ξένων, (ην δὲ ὁ Ξένων) οδτος οὐχ ἐλαχίστου λόγου παρ' Αχαιοῖς, οδτως, ἔφη, κατὰ τὴν αἰτίαν ἔχει ταύτην' ἐστρατήγησα μὲν ᾿Αχαιῶν καὶ ἐγώ, ἀδικίας δὲ οὐδὲν 10 ές 'Ρωμαίους, οὐδὲ εὐνοίας μοι μέτεστιν ές Περσέα' καὶ τοῦδε ἕνεκα ἐθέλω μέν εν συνεδρίω τῷ Αχαιῶν, εθέλω δὲ καὶ εν αὐτοῖς Ῥωμαίοις ὑπέχειν κρίσιν. δ μέν δή όπο συνειδότος ἐπαρρησιάζετο ἀγαθοῦ δ δὲ ἐπελάβετο 10 αὐτίκα δ 'Ρωμαΐος τῆς προφάσεως, καὶ ὁπόσοις Καλλικράτης ἐπῆγεν αἰτίαν Περσεί σφάς φρονήσαι τὰ αὐτά, ἀνέπεμπεν ἐν δικαστηρίω κρίσιν τῷ Ῥωμαίων 15 δφέξοντας. δ μήπω κατειλήφει πρότερον Έλληνας οὐδὲ γὰρ Μακεδόνων οί Ισχύσαντες μέγιστον, Φίλιππος `Αμύντου καὶ `Αλέξανδρος, τοὺς ἀνθεστηκότας σφίσιν Έλλήνων ες Μακεδονίαν εβιάσαντο άποσταλήναι, διδόναι δε αὐτοὺς ἐν ᾿Αμφικτυόσιν εἴων λόγον. τότε δὲ ἐκ τοῦ ᾿Αχαιῶν ἔθνους ὅντινα 11 καὶ ἀναίτιον Καλλικράτης ἐθελήσειεν αἰτιάσασθαι, ἀνάγεσθαι πάντα τινὰ ἐκε-20 χύρωτο ες 'Ρώμην' καὶ εγένοντο όπερ χιλίους οἱ ἀναχθέντες. τούτους όπὸ Αχαιών οί Ρωμαΐοι προκατεγνώσθαι νομίζοντες ές τε Τυρσηνίαν καὶ ές τὰς έχει διέπεμψαν πόλεις, καὶ 'Αγαιών άλλοτε άλλας ύπερ των άνδρων πρεσβείας τε καὶ ίκεσίας ἐπιπεμπόντων λόγον ἐποιοῦντο οὐδένα. ἐπτακαιδεκάτῳ δὲ 12 δστερον έτει τριαχοσίους ή και ελάσσονας, οι μόνοι περι Ίταλίαν 'Αχαιών 25 έτι έλείποντο, αφιασιν, αποχρώντως κολασθήναι σφας ήγούμενοι. δσοι δὲ

Pa in marg. 1. εδρεῖν Va M. — post ἔρασκε iterum τὰ ὀνόματα inserit Va. 2. virgulam posui ante ἤδη, ne cum ἐληλυθότες coniungeretur. 3. ὀνόματι Pc. 4. καταγιγνώσκειν La edd. ante S, καταγινώσκειν cett. edd. codd. — ἔνθα δὲ edd. ante B Vab M, ἔνθα δὴ cett. edd. codd. 5. ὡς om. La. — ἀνέχονται La. 7. ῆν δὲ ὁ Εένων inserui, voluit iam D praef. XXVI cl. VIII 53,2, rec. Sp. 8. λόγου om. La. — παρὰ ἀχ. Pc Ag Lab, αὐχαιοῖς A. — οδτως ἔφη κατὰ C, οὐχ οδτως, ἔφη coni. K, probante F. 10. ἐς om. Va. — οδδὲ εὐν. Herw., οὕτε εὐν. edd. codd. 11. τῷ ἀχαιῷ La. — ὑπέσχειν La. 12.

ἐπελάβετο edd. inde a B, probat S in Corrigendis, ὁπελάβετο cett. edd. codd. (ὁπελάβετὸ Va). 13. αὸ — ὁ ῥωμ. Va (αὐτίκα mutilum ob paginae finem et scripturam interruptam). — ὁ οm. Vb Pa. — πόσοις ἀκαλλίστοις ἐπῆγεν La. 14. ἀνέπεμψεν La. 15. ἐφέξοντας La. — οὅπω malit Poppo. — οὕτε edd. ante B codd. praeter Pa, οὐδὲ corr. B, rec. cett., est in Pa. — γὰρ παρὰ Μακ. codd., in Va παραμακ., om. παρὰ edd. 16. τοὺς ἀθηναίους ἀνθεστηκότας σφ. ἑλλ. La. 18. αὐτοῦ pro ἐκ τοῦ La. 21. προκατεγνώσθω La. 22. καὶ om. ante 'Αχ. Pd. 24. οὐ μόνον La. 25. ἀποχρώνται La.

ἀποδράντες ῷχοντο ἡ εὐθὺς ἡνίκα ἀνήγοντο ἐς Ῥώμην, ἡ ὅστερον ἐκ τῶν πόλεων ἐς ἀς ὑπὸ Ῥωμαίων ἐπέμφθησαν, πρόφασις οὐδεμία ἡν τούτοι; άλόντας μὴ ὑποσχεῖν δίκην.

ΧΙ. 'Ρωμαΐοι δε αύθις άνδρα εκ της βουλης καταπέμπουσιν ες τή Έλλάδα. δνομα μέν τῷ ἀνδρὶ ἢν Γάλλος, ἀπέσταλτο δὲ Λακεδαιμονίοις κὰ. 'Αργείοις ύπερ της άμφισβητουμένης γενέσθαι δικαστής. ο τος δ Γάλλος ές τὸ Ελληνικὸν πολλά μὲν εἶπε, πολλά δὲ καὶ ἔπραξεν ὑπερήφανα, Λακεδκ-2 μονίους δὲ καὶ ᾿Αργείους τὸ παράπαν ἔθετο ἐν χλευασία πόλεσι γὰς ἐς τοσούτο ήχούσαις άξιώματος, καὶ ύπὲρ τῶν ὅρων τῆς χώρας τὰ μὲν παλαότερα ές ούκ άφανη πόλεμον καὶ έργα ούτως άφειδη προαχθείσας. κριθείσαις δὲ καὶ ὕστερον παρὰ δικαστή κοινῷ Φιλίππῳ τῷ ᾿Αμύντου. αύτὸς μέν σφισιν ὁ Γάλλος ἀπηξίωσε δικαστής καταστήναι, Καλλικράπι 3 δε άπάσης της Έλλάδος ανδρι αλάστορι επιτρέπει την κρίσιν. `Αφίκοντ δὲ ὡς τὸν Γάλλον καὶ Αἰτωλῶν οἱ Πλευρῶνα οἰκοῦντες, συντελείας τῆς ές 'Αγαιούς εθέλοντες άφεσιν ευρασθαι. καὶ αὐτοῖς ἐπετράπη μὲν ὑπὸ; του Γάλλου πρεσβείαν έπὶ σφων αὐτων ίδία παρὰ 'Ρωμαίους ἀποστείλαι έπετράπη δὲ ὑπὸ Ῥωμαίων συνεδρίου (τοῦ) Ἁχαιῶν ἀποστῆναι. προσεπεστάλι δὲ ύπὸ τῆς βουλῆς τῷ Γάλλῳ πόλεις όπόσας ἐστὶν οἶός τε [ὡς] πλείστας άφεῖναι συλλόγου τοῦ 'Αγαιών.

1. ἔχοντο La. — ἀπήγοντο Smai. vitio typoth. haud dubie. 2. οὐ δὲ μία A, οὐδὲ μία X K. 3. ἐλόντας Va M Lb. — μὴ om. codd., scribunt edd.

5. yéllog La Pd (in hoc λ sup. λ), sic Vb solet scribere. — ἀπέσταντο La Ag Pd. - δὲ καὶ λακ. Va. 6. δπὲρ τῆς ἀμφ. γῆς γεν. edd. ante B Vb Pa La, δπές τῆς ἀμφ. γεν. Β cett. codd., ύπερ γής άμφ. γεν. e coni. S cett. edd. - δ om. Va. 7. πολλά δὲ καὶ ἔπραξεν bis Va. 8. γὰρ καὶ Pa pro δè καὶ. 9. TOGOTTO Pcd Lab Vb B SW D Sch, τοσούτον cett. - οἰκούσαις ΑΧΚ Vab M Lb, ήκούσαις Sylb. Palm. MS. cett. edd. codd. — καὶ ὑπὲρ om. Vb. 10. ές om. Va. - ἀφειδώς edd. ante BM Vab, ἀφειδη cett. edd. codd. — προσαχθείσαις La Pd. 11. κριθείσαι M Va. - καὶ om. Va. — δικαστηρίω coni. Wachsmuth, v. comm. 12. φησιν Α Χ Κ codd., σφισιν Sylb. cett. edd. — καλλικράτης Va. 13. της om. Va M Lb. — ἀνδρί om. Pa. 15. ές om. Va. — τοῖς ἐς ἀχαιοῖς La. — virgulam post 'Αχαιούς ponunt edd. ante S. eam tollendam esse vidit Sylb., 8th pro & maluit. - έθέλοντες δε edd. ante Smai. Smin. 8è uncis saepsit, cett. edd. Pacd Ag Lab δè om., έθέλων δè M Va, ἐθέλων τὴν δὲ Vb. — εύρέσθαι D. — ἐπετράπομεν La. 16. ύπὸ σφων edd. ante C codd. praeter Vb Pa, in quibus est δπέρ σφ., ἀπὸ σφ. C. Smai., ἐπὶ σφ. praeeunte Poppo cett. edd. — ίδια La, ίδία ut glossema ad ἐπὶ σρών αὐτῶν delet Schmitt Philol. XI 479, at cf. ΙΝ 35,3. 17. ἀπετράπη Vb, δπετράπη, έ sup. δ, Pa. - τοῦ inserendum censent SW. ins. D Sch Sp. — προεπεστάλη edd. ante S Va Pac M La, προέπεστάλη La, προεστάλη Pd Vb Ag, προσεπεστάλη Sylb, probant KF. rec. edd. inde ab S. 18. γάλω La. - ος τε ώς M Pcd Ag, οίς τέως Va Lb, οίός τε ώς La Pa Vb edd., ώς πλείστας incl. Sch suadente Kays. Z. f. A. 1849, 295, &; inclusi cum DSp cl. Herod. VI 44. 19. αφείσθαι codd, edd. ante S, αφέσθαι S, αφείναι cett. edd. e Sylb. coni., qui αφείνα

2. 'Ο μεν δή τὰ εντεταλμένα εποίει, 'Αθηναίων δε δ δήμος ἀνάγκη 4 πλέον ή έκουσίως διαρπάζουσιν 'Ωρωπόν ύπήκούν σφισιν ούσαν' πενίας γάρ ές τὸ ἔσχατον 'Αθηναῖοι τηνικαῦτα ήκον άτε όπὸ Μακεδόνων πολέμω πιεσθέντες μάλιστα Έλλήνων. καταφεύγουσιν οὖν ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων βουλὴν 5 οί 'Ωρώπιοι' καὶ δόζαντες παθεῖν οὐ δίκαια, ἐπεστάλη Σικυωνίοις ὁπὸ τῆς βουλής ἐπιβαλεῖν σφᾶς ᾿Αθηναίοις ἐς ᾿Ωρωπίους ζημίαν κατὰ τής βλάβης ής ήρξαν την άξίαν. Σιχυώνιοι μέν οδν ούχ άφιχομένοις ές χαιρόν τής 5 πρίσεως 'Αθηναίοις ζημίαν πεντακόσια τάλαντα ἐπιβάλλουσι' 'Ρωμαίων δὲ ή βουλή δεηθεῖσιν 'Αθηναίοις ἀφίησι πλήν ταλάντων έκατὸν την ἄλλην 10 ζημίαν. Εξέτισαν δε οδδε ταθτα οί 'Αθηναΐοι, άλλα ύποσχέσεσι καλ δώροις δπελθόντες 'Ωρωπίους δπάγονται σφάς ες δμολογίαν, φρουράν τε 'Αθηναίων έσελθεῖν ἐς 'Ωρωπὸν καὶ διμήρους λαβεῖν παρὰ 'Ωρωπίων 'Αθηναίους' ἢν δὲ αύδις ες 'Αθηναίους γένηται εγκλημα 'Ωρωπίοις, την φρουράν τότε απάγειν παρ' αὐτων 'Αθηναίους, ἀποδουναι δὲ καὶ ὁπίσω τους ὁμήρους. χρόνος τε 6 15 δή ού πολύς ό μεταξύ ήνυστο, καὶ τῶν φρουρῶν ἀδικοῦσιν ἄνδρες ὑΩρωπίους. οί μὲν δὴ ἐς τὰς ᾿Αθήνας ἀπέστελλον δμήρους τε ἀπαιτήσοντας καὶ φρουράν σφισιν έξάγειν κατά τὰ συγκείμενα ἐροῦντας. ᾿Αθηναῖοι δὲ οὐδέτερα ἔφασαν ποιήσειν, ανθρώπων γαρ (των) ἐπὶ τῆ φρουρά και οὐ τοῦ Αθηναίων δήμου τὸ άμάρτημα εἴναι΄ τοὺς μέντοι αὐτὰ εἰργασμένους ἐπηγγέλλοντο ὑφέζειν 20 δίκην. 3. οἱ δὲ ὑΩρώπιοι καταφεύγοντες ἐπὶ ᾿Αχαιοὺς τιμωρῆσαί σφισιν 7 έδέοντο 'Αχαιοίς δὲ ήρεσκε μή τιμωρείν φιλία τε καὶ αίδοι τη 'Αθηναίων.

vel ἀφέσθαι maluit, D praef. XXVI ἀφελέσθαι coni. cl. έξελέσθαι VII 12,2, ἀφείναι potius Achaeis convenire, ut VII 15,2, dicens, cf. III 21,6. — συλλόγω τοῦ codd. praeter Pa Vb, qui habent συλλόγου του. 2. ύπήκοον om. La. 3. ές τηνικαύτα Va. πολέμου codd. (πολέμους Pd) edd. ante Smai., corr. Cor., cf. III 10,2. VIII 4,4, temere igitur Kays. Z. f. A. 1849, 294 cl. VII 6,9 codd. scripturam retinet. - πεισθέντες Va, πισθέντες Vb M. 4. δπὸ τὴν A X K codd., ἐπὶ τὴν Steph. B. s. 'Ωρωπός edd. cett., ut voluit Sylb. - ρώμην La. 5. δρώπιοι Vb, 1. 6 δρωπίους id. — δόξαν malint SW, cf. 21,3 άμαρτάνουσα δὲ καὶ τούτων, ἐλείπετο ούδεν έτι η αύτην φονεύεσθαι. - δίκαια καί ἐπεστάλη codd. praeter Pa La Vb, qui καὶ omittunt. 6. ἐπιβάλλειν codd. praeter Vb Pa, placet SW, rec. Sp, ἐπιβαλεῖν cett. - ζημίας S ed. min. et mai. 7. αναξίαν Μ. — ἐφικομένοις La, ἀφικομένους Pc. Pausanias II.

9. άλλην om. Lb. 10. έξέπ δὲ Va. ύπόσγεσιν La. 12. τ' είσελθεῖν Vb, ἐς έθέλειν έλθεῖν La. — παρά A SW D Sch Sp codd., παρ' cett. edd. 14. άδηναίοις La. - δὲ δη Μ Pa, γρόνος δὲ οὸ Va. 15. φρουρών (τινες) άδ. ἄνδρας C. ανδρας codd. edd. ante S, em. Sylb. 16. δὲ ἐς La. - ἀπέστελον Vb La. 17. έρουντας edd. cum Pa Vb, έρουντες cett. codd., προερούντες? 13,2. IV 14,4. — οὐδέτερα om. La. 18. των articulum addidi Sylb. volente, om. codd. edd. praeter SB SW D Sp, cf. IV 16,9, rectius fortasse viνων esse dicunt SW. - οὐ om. Va M. 19. αὐτὸ? Sch praef., probat Kays. Jb. f. Ph. 1854, 414. — εἰργασμένους om. Pc. ἐπηγγέλοντο Vab M, ἐπαγγέλονται, ται corr. in το, La. 20. κατέφευγόν τε Pcd Ag M Lab edd. inde a B, qui τε includit, κατέφυγόν τε Va, καταφεύγοντες edd. ante B, Sp Vb Pa. - post 'Ayanous lacunam indiἐνταῦθα οἱ 'Ωρώπιοι Μεναλκίδα, Λακεδαιμονίψ μὲν γένος, στρατηγοῦντι δὲ ἐν τῷ τότε 'Αχαιῶν, ὑπισχνοῦνται δέκα ταλάντων δόσιν, ἤν σφισιν ἐπικουρεῖν 'Αχαιοὺς (ἐν)άγῃ. ὁ δὲ ἀπὸ τῶν χρημάτων μεταδώσειν Καλλικράτει τὸ ἡμισι ὑπισχνεῖτο, ἰσχύοντι διὰ φιλίαν τὴν 'Ρωμαίων ἐν 'Αχαιοῖς μέγιστον. προσ-8 γενομένου δὲ τοῦ Καλλικράτους πρὸς τὴν Μεναλκίδα γνώμην ἐκεκύρωτο κατὰ; 'Αθηναίων ἀμύνειν 'Ωρωπίοις. καί τις ἐξαγγέλλει ταῦτα ἐς τοὺς 'Αθηναίους' οἱ δὲ ὡς ἔκαστος τάχους εἶχεν ἐς τὸν 'Ωρωπὸν ἐλθόντες καὶ αῦθες κατασύραντες εἴ τι ἐν ταῖς προτέραις παρεῖτό σφισιν ἀρπαγαῖς, ἀπάγουσι τὴν φρουράν. 'Αχαιοὺς δὲ ὁστερήσαντας τῆς βοηθείας Μεναλκίδας μὲν καὶ Καλλικράτης ἐσβάλλειν ἐς τὴν 'Αττικὴν ἔπειθον' ἀνθισταμένων δὲ ἄλλων ω τε αὐτοῖς καὶ οὐχ ἡκιστα τῶν ἐκ Λακεδαίμονος, ἀνεχώρησεν ὀπίσω τὸ στράτευμα.

ΧΙΙ. 'Ωρώπιοι δὲ καὶ ἀφελείας σφίσιν οὐ γενομένης τῆς παρὰ 'Αχατῶν,
δμως ὑπὸ Μεναλκίδα τὰ χρήματα ἔξεπράχθησαν. ὁ δὲ ὡς τὸ δωροδόκημα
εἴχεν ἐν χειρί, ἐποιεῖτο συμφορὰν εἰ καὶ Καλλικράτει μεταδώσει τῶν ιι
λημμάτων. τὰ μὲν δὴ πρῶτα ἀναβολαῖς καὶ ἀπάταις ἐχρῆτο ἐς τὴν δόσιν,
2 μετὰ δὲ οὐ πολὺ ἐτόλμησεν ἀποστερεῖν ἐκ τοῦ εὐθέος. βεβαιοῖ δὴ τὸ
λεγόμενον ὡς ἄρ' ἢν καὶ πῦρ ἐς πλέον ἄλλου πυρὸς καῖον καὶ λύκος ἀγριώτερος λύκων ἄλλων καὶ ἀκύτερος ἱέραξ ἱέρακος πέτεσθαι, εἴγε καὶ [Καλλι-

cant D Sch. - post σφισιν praebent έδέοντο Vb Pa, rec. edd. ante B, inter uncos SW D, om. B Sch codd. cett., post 'Aγαιούς ins. Sp. 1. μεν αλκίδα Pcd Ag, μενελκίδα Va. — μακεδονίφ Pc. 2. δὲ καταλάντων A Lb. — δώσειν Ag. 3. ἐνάγη Herw., cf. Her. IV 79. V 104, ἄγη codd. edd., ἀγάγη Richards 1. 1. 448. — κράτει Pa, in marg. καλλι. 5. προσγενομένον La. - καλλιστράτου et mox καλλιστράτης Pa. — Μεναλκίδα Sch, ut voluit D praef. X, Mevalulou codd. edd., forma Μεναλκίδας est per omnes casus, cf. § 7. 12,1—3. 8. 9. 13,7. 8. 6. έξαγγέλει Α Vab M. - ές om. Va. 7. τάχος Va. 8. έτι pro εί τι Va M. — προτ. σφ. άρπ. παρέῖτο ΑΧΚFCPa, ordo verborum receptus est in cett. codd. edd. 9. δστερήσαντες M Va, δστερήσαντας, ι sup. ή, Pd, ύστερίσαντας Lb Pc. — της βοηθείας, quod sensu inepto sit, circumscribit Sch et capitis sequentis initio post γενομένης reponit, obloquuntur Herw. et Frazer; δστερέω absolute usurpatur I 23,3. IV 10,1. V 21,13, cf.

ξίδεν δοτερος IX 28,2 et potius dativus exspectatur ut Ps. Dem. c. Neaer. § 3, sed cf. Diod. XIII 110,4 δοτέρουν της βοηθείας, nihil igitur mutandum. — μεναλαίδας M in marg., μενέλας Pc. — om. καὶ La. 11. έχ λακεδαιμονίων La, in Pa τών ad marg.— ἀνεχώρησεν edd. Pa Vb, ἀναχωρήσει cett. codd.

18. καίπερ pro καὶ malint SW. — ἀφελείας Pd Vab edd., ἀφελίας cett. codd. — γενομένης (τῆς βοηθείας) Sch, praeter neoessitatem, cum haec notio in ipsa voce ἀφέλεια insit, ef. II 18,6. — παρ' ἀχ. Pa. 15. Α Lab Pac Vb χερὶ, Μ Ag Pd χειρὶ, χεροὶ Va. 17. ἀποστερεῖν — ἄλλου οπ. Μ. — εὐθέως Α Χ Κ F Pd Ag Lb Vab La, hic ο sup. ω, εὐθέος Pac edd. rell. — δὲ pro δὴ Cor. 18. ὡ ἄρ' Vb, ὡς ἄρα F Va, ὡς ἄλλ' A X, ὡς ἄρ' Sylb. codd. edd. rell.; ν. comm. — ἀπὸ πορὸς κ. Μ. 19. εἴ γε καλλικράττι Va, sequitur lacuna. — Καλλικράτην incl. volente Kays. 1, 1. 296, probat

κράτην] ανοσιώτατον των τότε Μεναλκίδας ύπερήρεν απιστία Καλλικράτην. δ δὲ ἐλάσσων παντοίου λήμματος καὶ ἐπὶ οὐδενὶ οἰκείω κέρδει πόλει τῆ Αθηναίων απηχθημένος παυσάμενον [μέν] της άργης Μεναλκίδαν έδίωκεν έν τοῖς 'Αχαιοῖς θανάτου δίκην πρεσβεῦσαί τε γὰρ 'Αχαιῶν ἐναντία ἔφασκεν 5 αὐτὸν ἐς ἡΡώμην, καὶ ἐς τὰ μάλιστα γενέσθαι πρόθυμον ἐξελέσθαι τὴν Σπάρτην συνεδρίου του 'Αχαιών. 'Ενταύθα ώς ἀφικνεῖτο ἐς πᾶν ὁ Μεναλ-3 κίδας κινδύνου, μεταδίδωσι τάλαντα τρία των έξ 'Ωρωπου Μεγαλοπολίτη Διαίω. ἐγεγόνει δὲ αὐτῷ καὶ ἀρχῆς [διάδοχος τῆς 'Αχαιῶν ὁ Δίαιος' τότε δὲ όπὲρ τοῦ λήμματος προθυμούμενος ἔμελλε Μεναλκίδα καὶ ἀκόντων 10 Αχαιών σωτηρίαν παρέξειν. 'Αχαιοί δὲ ἐπὶ τῆ μὲν ἀφέσει τοῦ Μεναλκίδα ίδια τε ξκαστος και έν κοινώ Δίαιον έποιούντο έν αίτία. 2. Δίαιος δέ σφάς άπο των ές αὐτὸν ἐγκλημάτων μετήγεν ἐς πραγμάτων ἐλπίδα μειζόνων, προφάσει χρώμενος τοιάδε ές την ἀπάτην. Λακεδαιμόνιοι περί άμφισβητη-4 σίμου χώρας καταφεύγουσιν έπὶ τὴν Ῥωμαίων βουλήν καταφεύγουσι δὲ 15 αὐτοῖς προείπεν ή βουλή δικάζεσθαι τὰ ἄλλα πλήν ψυχής ἐν συνεδρίω τῷ Αχαιών. ή μεν δή ταϋτα άπεχρίνατο. Δίαιος δε οδ τον όντα έλεγεν 'Αχαιοίς λόγον, ψυχαγωγών δὲ αὐτούς ἔφασκε παρὰ τῆς 'Ρωμαίων σφίσιν έφεισθαι βουλής καὶ θάνατον ἀνδρὸς καταγνώναι των ἐκ Σπάρτης. οἱ μὲν δ δή δικάζειν Λακεδαιμονίοις ήξίουν και όπερ της έκάστου ψυχης. Λακεδαι-20 μόνιοι δε ούτε άληθη συνεγώρουν Δίαιον λέγειν, και ανάγειν ήθελον επί την 'Ρωμαίων βουλήν. 'Αχαιοί δε άντελαμβάνοντο αδθις άλλου λόγου, πόλεις όσαι τελούσιν ες 'Αγαιούς μηδεμίαν εφ' έαυτής καθεστηκέναι κυρίαν άνευ του ποινού του 'Αγαιών παρά 'Ρωμαίους ίδια πρεσβείαν αποστέλλειν. πόλεμός 6

Sch. 1, post Mevaluíbac codd. edd. ante SW habent uèv (in La bis scriptum, prius expunctum est), uncis notant SB Sp, om. SW D Sch suadente Cor. 2. & δέ scripsi cum Kays. l. l., δς codd. edd., post Καλλικράτην ΑΧΚC puncto, cett. edd. virgula distinguunt, Pors. post ἐλάσσων inseri voluit ων, Cor. "Καλλικράτης δέ, δς (f. ων ου ως) έλάσσων παντοίου λήμματος κ. τ. λ.", Sieb. coni. ἀπιστία. Καλλικράτης έλάσσων ων. 3. μέν uncis includunt SBSW Sch Sp, om. D, εὐθὸς pro μέν Kays. I. l. - μεναλκίδην Va. - έντὸς ἀχ. Vb. 4. τῶν ἀχ. Va. 5. τὴν om. Pa. 7. ταλάντων La, "haud male" SW. - TO E AXKF codd, praeter La Pa, των έξ La Pa Sylb. Palm. MS. Am. cett. edd. — τῷ ins. ante Μεγαλ. C. —

μεγαπολίτιδι έγεγ. Vb. 8. διαίνω La, δικαίω Pa, κ expunct. — ὁ δίκαιος Ag Pd. 10. σωτηρίας Pa, in marg. σωτηρίαν. - πράξειν Pac (in Pa ad marg. παρέξειν, in Pc sup. vers. παρέχειν) B, παρέξειν cett. — देत्रो न्ह्री µहेर codd., देत्री µहेर न्ह्री edd., cf. Herod. IV 108. Kruger II 68, 5,1. — του μεναλκέα La. 12. των ές κλημάτων La. — μετήγον Va, μετήγεν ές πρ. om. Vb, κατήγεν Lb. 13. ante περί inserunt δὲ M Va. 14. τῶν 'Aχ. codd. edd. ante S, τῷ 'Aχ. M cett. edd. — of - ἀπεκρίναντο AXKFS Vab M, ή άπεκρίνατο cett. edd. codd. 16. δίκαιος La. 17. παρά ταῖς ρωμ. Pc. 18. ἀνδρών C. - των om. Pa. 19. μακεδονίοις Pc. 20. δίκαιον Vb Pc. 21. ἐπὶ τὴν 'Ρωμ. --αδδις bis in Pa. 23. των 'Αχαιών edd.

τε δή ἀπὸ τῶν ἀμφισβητημάτων τούτων Αγαιοῖς καὶ Λακεδαιμονίοις ήργετο. καὶ Λακεδαιμόνιοι συνιέντες οὐκ άξιόμαγοι πρὸς 'Αγαιούς είναι πρεσβείας έγρωντο πρός τὰς πόλεις αὐτων καὶ ίδία πρός τὸν Δίαιον λόγοις. δή κατά τὰ αὐτὰ αἱ πόλεις ἐποιούντο τὰς ἀποκρίσεις, οὕ σφισεν ἔξοδον επαγγέλλοντος στρατηγού παρακούειν είναι νόμον. Δίαιος γάρ ήρχε τῶν: Αχαιών, καὶ ἔφασκεν οὐ τῆ Σπάρτη, τοῖς δὲ ταράσσουσιν αὐτὴν πολεμήσων έρομένων δε των γερόντων όπόσους ήγοιτο αδικείν, εσπέμπει σφίσι τεσσάρων δνόματα άνδρῶν καὶ εἶκοσι πρωτευόντων τὰ πάντα ἐν Σπάρπ. ένταθδα 'Αγασισθένους ένίκησε γνώμη δοκίμου καὶ τὰ πρότερα δίντος, ἀκὸ δε της παραινέσεως τούτης προελθόντος και ες πλέον δόξης δς τούς άνδρας μ τούτους ἐκέλευσεν ἐκ Λακεδαίμονος ἐθελοντὰς φεύγειν, μηδὲ αὐτοῦ μένοντας έργάσασθαι τη Σπάρτη πόλεμον φυγόντας δε ες 'Ρώμην καταγθήσεσθα 8 σφάς οδ μετά πολό έφασκεν ύπο 'Ρωμαίων. και οί μεν άπελθόντες δπήγοντο ύπο Σπαρτιατών ες δικαστήριον τῷ λόγω, καὶ ἀποθανεῖν ήσαν κατεγνωσμένου ἀπεστάλησαν δὲ καὶ όπὸ 'Αχαιών Καλλικράτης ἐς 'Ρώμην καὶ Δίαιος τοις ι φεύγουσιν έχ Σπάρτης άντιδικήσοντες έπὶ τῆς βουλῆς. καὶ αὐτῶν ὁ μὲν κατά την όδον (δ) Καλλικράτης τελευτά νόσω, ούδε οίδα εί άφικόμενος ές · 'Ρώμην ἀφέλησεν ἄν τι 'Αχαιούς ή κακών σφισιν έγένετο μειζόνων ἀρχή: Δίαιος δὲ ἐς ἀντιλογίαν Μεναλκίδα καταστὰς ἐπὶ τῆς βουλῆς πολλὰ μὲν 9 είπε, τὰ δὲ ἤκουσεν οὸ σὸν κόσμφ. καί σφισιν ἀπεκρίνατο ή βουλή ἀπο-🗈 στέλλειν πρέσβεις, οι κρινούσιν όσα Λακεδαιμονίοις και Αχαιοίς διάφορα ήν ές άλλήλους. καὶ τοῖς ἐκ Ῥώμης πρέσβεσι σγολαιοτέρα πως ἐγίνετο ἡ δδός, ώστε έξαπατάν ύπηρχεν έξ άρχης Διαίω τε Άχαιούς και Μεναλκίδα Λακεδαιμονίους. Τούς μεν δή παρήγεν ό Δίαιος ώς τὰ πάντα ἔπεσθαι Λακεδαιμόνιοί σφισιν όπο της 'Ρωμαίων βουλης είσιν (κατ)εγνωσμένοι · Λακε-3

απτε Β Μ Ρα Vab Lb, του 'Αχ. cett. edd. codd. — ἀποστέλλουσιν, ειν sup. ουσιν, Ρα. 1. ἀμφισβημάτων Va. — καὶ λακεδαιμονίοις οπ. Pd. 3. δίκαιον La. — λόγον, οις sup. ον, Ρα. 4. δὴ καὶ κατὰ Lb. 5. ἐπαγγέλοντες Va, ἐπαγγέλοντος, ἀ sup. ἐ, Ρα. — νόμων malit K. — δίκαιος, ut saepius, Pad. — είχε pro ῆρχε Lb. 7. ἡγεῖτο Vab Pc. 9. ἀγασθένους Va. — πρότερα edd. inde a B Pacd La, πρότερον rell. — ἀπὸ τῆς παρουσίας, in marg. παραίνέσεως, Pa (sic). 12. καταχθήσεται Pd Ag. 13. μετὰ οπ. Pa. — ἐπήγοντο Pd Ag. 15. καλλιστράτης Pa. 16. ἀντιδικήσονται

La. — καὶ αὐτῶν — τῆς βουλῆς οπ. Μ. — ὁ οπ. Va. 17. τὴν 'Pόδον ΑΧ K F C Smai. Vab Pa, τὴν ὁδὸν Goldh. cett. edd. Pcd Ag Lab, ἄνοδον? cf. 14,3. — ὁ inserui, cf. D praef. XIX et ad X 5,2. ubi Sch Dindorfium sequitur. 18. κακῶς Α. 19. ἐς οπ. La. 20. ἀποστελεῖν Cor. probat S, rec. edd. inde a B praeter Sp. ἀποστέλλειν rell. edd. codd. 22. σχολαιτέρα B Sch Sp M Va Lab Vn Pcd Ag (Pd Ag σχολετέρα), σχοτλοτέρα Vb, τ expuncto. σχολαιοτέρα cett. edd. Pa, cf. IV 8,11; sic semper παλαιότερος. — ἐγένετο B Pac, in hoc ι sup. έ. 23. ὧστ' edd. Va, ὧστε cett. codd. Sp. 24. ἔσεσθαι Pc. 25. ἀπὸ τῆς

δαιμονίους δὲ ὁ Μεναλκίδας ἠπάτα, παντελώς τοῦ συνεδρεύειν ἐς τὸ ᾿Αχαϊκὸν ύπὸ 'Ρωμαίων αὐτούς ἀπηλλάγθαι.

ΧΙΙΙ. Αδθις οδν έκ των άντιλογιων Λακεδαιμονίοις ωρμηντο 'Αγαιοί' πολεμείν, και στρατός επί την Σπάρτην ήθροίζετο όπο Δαμοκρίτου στρατηγείν 5 τηνικαῦτα 'Αχαιών ήρημένου. περί δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον τοῦτον ἀφίκετο ἐς Μακεδονίαν στρατιά τε 'Ρώμαίων και ήγεμων επ' αὐτή Μέτελλος, 'Ανδρίσκω τω Περσέως του Φιλίππου πολεμήσοντες αφεστηχότι από "Ρωμαίων. δ μεν εν Μαχεδονία πόλεμος έμελλεν ως βάστα κατά τὸ επιτηδειότατον 'Ρωμαίοις πριθήσεσθαι' Μέτελλος δὲ ἄνδρας ὑπὸ τῆς 'Ρωμαίων ἀπεσταλ-2 10 μένους βουλής ἐπὶ τὰ ἐν τἤ ᾿Ασία πράγματα ἐκέλευε, πρὶν ἡ ἐς τὴν ᾿Ασίαν ΄ διαβήναι, τοῖς ἡγεμόσιν αὐτοὺς τοῖς Αχαιῶν ἐς λόγους ἐλθεῖν, ὅπλα μὲν έπὶ τὴν Σπάρτην μὴ ἐπιφέρειν σφίσιν ἀπαγορεύσοντας, τὴν δὲ ἐκ Ῥώμης παρουσίαν των άνδρων προερούντας μένειν, οί κατά τοῦτο ήσαν ἀπεσταλμένοι Λακεδαιμονίοις δικασταί καὶ 'Αχαιοῖς γενέσθαι. οἱ μὲν δὴ τὰ ἐντεταλμένα 3 15 Δαμοκρίτω καὶ 'Αχαιοῖς ἐπήγγελλον ἐφθακόσιν ἔζοδον ἐπὶ Λακεδαίμονα πεποιήσθαι, καί, έώρων γάρ πρός την παραίνεσιν άνθεστηκότα τὰ 'Αχαιών, άπηλλάσσοντο ες την 'Ασίαν' 2. Λακεδαιμόνιοι δε όπο φρονήματος μάλλον ή Ισγύος έλαβον μεν τὰ δπλα καὶ ἐπεξήλθον ἀμυνοῦντες τῆ οἰκεία, βιασθέντες δὲ οὐ μετὰ πολύ, ὅσον μὲν ἐς χιλίους οἱ ἡλιχία μάλιστα αὐτῶν καὶ 20 τόλμαις ἀχμάζοντες πίπτουσιν ἐν τῇ μάχῃ, τὸ δὲ ἄλλο στρατιωτιχόν, ὡς՝ έκαστος τάχους είχεν, έφευγον πρός την πόλιν. εὶ δὲ δ Δαμόκριτος προθυ-4 μίαν ἐποιήσατο, τοῖς φεύγουσιν ἐκ τῆς παρατάξεως όμοῦ καὶ ᾿Αγαιοῖς ἐσδραμεῖν ὑπῆρξεν ἀν ἐς τὸ τεἴχος τῆς Σπάρτης. νῦν δὲ αὐτίχα τε ἀνεχάλεσεν άπὸ τῆς διώξεως τοὺς ᾿Αχαιούς, καὶ ἐχρῆτο καὶ ἐς τὸ ἔπειτα καταδρομαῖς

mayult F. — $\tau \tilde{\eta} \zeta$ om. Pd. — κατεγνωσμένοι scripsi, έγνωσμένοι codd. edd., cf. IV 24,5. VIII 12,6. IX 32,8. X 7,5. 1. δὲ om. Va M Lb. - μενάλκας A Vb. ές om. La.

7. πολεμήσοντος Vb, πολεμήσαντες Va, πολεμήσοντος Μ, ε sup. ο. 9. δὲ δὲ ἄνδρα Pc. — τῆς om. Vb Pd. 11. των Va pro τοίς, "recte fortasse" SW. 12. απαγορεύοντες Va, ἀπαγορεύοντας Pc, ἐπαγορεύοντας Vb. 13. προσερούντας ΑΧΚ Vb La Pa M (hic προσαιρούντας), προερούντας Sylb. cett. edd. codd. (προαιρούντας Va Ag Pd). 15. ἐπήγγελον Va. — ἐφθαρκόσιν Vb. 16.

ante SW codd. praeter La, στὰ fortasse ante 'Ayαເຜັ້ນ ponendum" B; .cum La omittat τά, post γάρ expungunt τά et ante 'Αγαιων inserunt cett. edd. 17. δè om. Vb. 18. τη οἰκεία άμυν. edd. ante Smai. Vb Pa, αμυν. τη οίκ. cett. edd. codd. (τα οίκεία Va). 20. άλλον Va Pa, in hoc v expunct. 21. δαμάκριτος et mox δαμακρίτω Va. 22. 'Αχαιούς Sylb. — ἐκδραμεῖν Va. 23. ὑπηρξεν αν Vb Pa, om. cett. codd. — τείχος είς Σπάρτην Μ Pcd Ag Lb Vn, τείχος τῆς Σπάρτης Pa Vab, SW Sch includ. τῆς Σπάρτης, ἐσδραμεῖν ἐς τὸ τεῖχος εἰςπῆρξε τῆς σπάρτης εἰς σπάρτην τὰ πρὸς --- ἀνδεστηχότα 'Αγαιών edd. | νῦν δὲ La. -- ἀνεχέλευσεν Μ, α sup. έ et

5 μαλλον και άρπαγαϊς εκ της χώρας ή συντόνω πολιορκία. 3. Δαμιοκρίτω μέν οδν άπαγαγόντι δπίσω την στρατιάν. ἐπιβάλλουσιν οἱ 'Αχαιολ ζημίαν πεντήποντα άτε άνδρὶ προδότη τάλαντα καί, οὐ γὰρ είγεν ἐπτζσαι, φεύγω δίχετο έχ Πελοποννήσου. 4. Δίαιος δὲ 'Αχαιών μετά Δαμόχριτον στρατιγεῖν ἡρημένος ἀποστείλαντι αδθις Μετέλλω πρέσβεις ώμολόγησε μηδένα: επάξειν Λακεδαιμονίοις πόλεμον, άλλα εστ' αν ήκωσιν εκ 'Ρώμης, αναμενεῖν 6 τους διαλλακτάς. στρατήγημα δὲ άλλο ἐς τους Λακεδαιμονίους παρεῦξε τοιόνδε: τὰ ἐν κύκλω τῆς Σπάρτης πολίσματα ἐς τὴν ᾿Αγαιῶν ὁπηγάγετο εύνοιαν, ἐσήγαγε δὲ ἐς αὐτὰ καὶ φρουράς, ὁρμητήρια ἐπὶ τὴν Σπάρτην 7 Αχαιοίς είναι. Μεναλκίδας δὲ ήρητο μὲν όπο Λακεδαιμονίων ἐναντία Διαίω Ν στρατηγείν. Εχόντων δε αύτων ές τε την πάσαν πολέμου παρασκευήν κά ούχ ήκιστα τοῖς χρήμασιν ἀσθενώς, πρός δὲ καὶ τῆς γῆς σφισιν ἀσπόρου μεμενηχυίας [διας] όμως τὰς σπονδὰς ὑπερβήναι πείθει, καὶ πόλισμα Ίασον . έλων εξ επιδρομής επόρθησεν, εν δροις μεν χώρας τής Λακωνικής, 'Αχαιών 8 δὲ ἐν τῷ τότε ὑπήχοον. ἔξεγείρας δὲ αἴθις Λακεδαιμονίοις καὶ ᾿Αχαιοῖς ϊ πόλεμον εν εγκλήμασί τε ήν ύπο των πολιτών, καί, οὐ γάρ τινα έκ τοῦ προσδοχωμένου χινδύνου Λαχεδαιμονίοις σωτηρίαν εύρισκεν, αφίησιν έκουσίως τήν ψυχήν πιών φάρμακον. και Μεναλκίδα μέν τέλος τοιούτον εγένετο. άρξαντι † εν τφ έαυτου νῷ τότε μεν Λακεδαιμονίων ὡς ἀν ὁ ἀμαθέστατος στρατηγός, πρότερον δὲ ἔτι τοῦ 'Αχαιῶν ἔθνους ὡς ἀν ἀνθρώπων ὁ ἀδικώτατος. ೨

ε sup. ευ. 1. συντόμφ Va M Lb. — δημοκρίτω La, hic et infra. 2. μεν bis Vb. 3. ανδραποδίτη Va M. — ἐκτίσαι Vab M Lab. 4. δημόχριτον Pd. 5. ώμολ. μηδ. om. Va. 6. σπάξειν M, in Va σπάσειν esse videtur. — λακεδαιμονίοις πολεμονίοις πόλεμον Va. — αναμένειν codd. edd. ante Smai., B, avanever Cor. cett. edd. 8. ἐπηγάγετο Va M. 9. φρουράς A Vab Lb Pcd M, proupas Pa La. 10. Apeto Pd Ag La. 11. TE om. La Pd. 12. ongiv A Vab La Pacd Ag, pasiv MLbR, in hoc n sup. vers., σφισιν edd. 13. Ante όμως inserunt διάς Pc, δι' åς La M Ag Pd Lb Vn R (in hoc expunctum), om. Pa Vab edd. praeter Sch, qui δι***ας scribit, quam lacunam sic fere explendam putat δι(à τὰς συνεχείς Δαμοκρίτου καὶ των 'Αγαιών διαδρομάς καὶ ἐκ τῆς χώρας άρπαγ)άς, ὅμως τὰς σπ. ύπερ. πείδει ε. πείδει όμως, Krüger Jb. f. Ph. 1861, 486 n. 12 dias meram repetitionem litterarum praecedentium esse et ante

όμως verbum έτόλμης aut simile excidisse putat. - ὑπερβήναι πείθει Pa Vb edd. ante SW, Va SW D neider ouws, om. neider cett. codd. (in R adiectum ad marg.) Sch Sp. - τὸ σπονδ. M Lb R (in hoc τὰς ad marg./ 14. έξεπιδρομάς Va. — έν om. AXK Pcd Ag Lb, habent Vb La Pa et e coni. Sylb. cett. edd., pro ev oposc habent obc MV2. 15. 8' ev Pa. - Optimouov Vb. 17. Acusδαιμονίοις expungit Krueger Theolog. Paus. ad calcem. - nooreev edd. ante SW M Vb Pcd Ag Lab, ESPIONEY SW D Sch Pa Va. 19. ἀρξαντι (bis Va) ἐν τῷ ἐαυτοῦ (αὐτοῦ Va) vo codd. edd. ante S, B, karufou vo uncis saepiunt cett. edd., locus vexatus, pro νῷ coni. χρόνω Κ, ἔθνει F, βίω C Emper., ἔφξαντι ένιαυτῷ τότε Schneider, verba έαυτοῦ νώ post σωτηρίαν l. 17 ponenda censet S. έν τῷ τότε αὐτῶν μὲν Καγε. Ι. Ι. 295, ἐν τῷ αὐτιβ ἐνιαυτιβ τότε μὲν Madvig Adv. crit. I 706, αὐτὸς ὀλίγου γρόνου Richards Class. Rev. XIV 448, εν τοιούτω κινδύνω? 20. αν incl.

ΧΙΥ. 'Αφίχοντο δε ες την Έλλάδα και οι αποσταλέντες εκ 'Ρώμης Λακεδαιμονίοις δικασταί καὶ 'Αχαιοίς γενέσθαι, άλλοι τε καὶ 'Ορέστης: (δ δε) τούς τε εν έκάστη πόλει των Αχαιών έχοντας τὰς ἀρχὰς καὶ Δίαιον Εκάλει παρ' αυτόν. ἀφικομένοις δὲ ἔνθα ἔτυχεν αὐτὸς ἐσωκισμένος, ἀπε-5 γύμνου τον πάντα σφίσιν ήδη λόγον, ως δίκαια ήγοῖτο ή 'Ρωμαίων βουλή μήτε Λακεδαιμονίους τελείν ές το 'Αγαϊκόν μήτε αύτην Κόρινθον, άφεϊσθαι δὲ καὶ ᾿Αργος καὶ Ἡράκλειαν τὴν πρὸς Οἴτη καὶ ᾿Οργομενίους ᾿Αρκάδας συνεδρίου του 'Αχαιών' γένους τε γάρ αὐτοῖς οὐδὲν του 'Αχαιών μετείναι, και υστερον τὰς πόλεις προσχωρήσαι ταύτας πρὸς τὸ 'Αχαϊκόν. 2. ταϋτα 2 10 Ορέστου λέγοντος οί ἄρχοντες των Άγαιων, οὐδὲ τὸν πάντα ὑπομείναντες άπουσαι λόγον, έθεον ες τὸ επτὸς τῆς οἰκίας καὶ ἐκάλουν ᾿Αχαιοὺς ες έκκλησίαν. οί δὲ ὡς τὰ ἐγνωσμένα ἐπύθοντο ὑπό Ῥωμαίων, αὐτίκα ἐτρέποντο έπι τους Σπαρτιάτας οι Κορίνθω τότε έτυχον έπιδημουντες. συνήρπαζον δε πάντα τινά, και δι Λακεδαιμόνιον σαφως όντα ήπίσταντο, και ότω κουράς 15 ή δποδημάτων ένεκα ή ἐπὶ τῆ ἐσθήτι ή κατ' ὄνομα προσγένοιτο δπόνοια: τούς δὲ αὐτῶν καὶ καταφυγεῖν ἔνθα ᾿Ορέστης ὥκει φθάνοντας ὅμως καὶ εντεύθεν εβιάζοντο ελκειν. 'Ορέστης δε και οί σύν αύτις της τε τόλμης 3 έπέχειν τους Αχαιούς έπειρώντο, και έκέλευον μεμνήσθαι σφάς ως άδικημάτων καὶ δβρεως ἄρχουσιν ἐς Ῥωμαίους. ἡμέραις δὲ δστερον οὐ πολλαίς οί 20 Αχαιοί Λακεδαιμονίων μέν αὐτων δσους είχον συνειληφότες, κατατίθενται σφάς ες δεσμωτήριον, τους ξένους δε απ' αυτών διακρίνοντες ήφίεσαν. άποστέλλουσι δε και ες 'Ρώμην άλλους τε 'Αχαιών των εν τέλει και Θεαρίδαν ώς δὲ ἀπήλθον, ἐντυχόντες κατὰ τὴν ἄνοδον Ῥωμαίων πρέσβεσιν

Sch, om. Pcd Ag Sp, in La ώς αν — (fin. pag.) ανθρώπων.

2. λακεδαιμονίους La. — post 'Ορέστης lacunam esse suspicatur B, indicant SW D Sch, qui cum Kays. (Münch. Gel. Anz. 1847 p. 330) dicit, lacunam fere nihil hausisse nisi δ δè, ins. Sp. 3. καὶ τούς τε Pa, καὶ expunct. 4. αὐτὸν ΑΧΚΕ C. 5. hyerro Vb Lb Pcd, in hoc o sup. ε. 6. αὐτὸν Κόρ. La. — ἀφικέσθαι, corr. in ἀφετοθαί, Pa. 7. ήρακλείαν La. προσοίτην Vb M Lb, πρὸς οἶτην Va Pd, in hoc v expunct. 8. yévous --- 'Ayantiv om. Vb. 9. προγωρήσαι Vb Pcd Ag Lab. - inverso ordine ταύτας προσχωρήσαι Pa. -Aymikov A Lb, non hoc tantum loco; variat La. 10. πάντα om. Va. 13. δς κορ. R, sup. lin. of. - Zink ins. ev ante Kop., pro-

bat Herw., v. ad p. 75,3. — ἔτυχον τότε edd. ante B Vab M, τότε έτυχον cett. edd. codd. 14. κούρος M Lb Va Pd Ag, et accentu cum υ copulato κούρος Pc. 15. 6π6νοια Pd om. 16. τὰς M, οὺς sup. ας. - φθάνοντες A X K Vb Pa, in hoc α sup. ε, φθάνοντας cett. edd., ut voluit Sylb., Va Pcd Lab M. - 82 ins. post φθάν. Va, sed litura delet. 17. ἐνταθθα Va M. - ἐβιάζ. ἔλκ. bis Vb. 18. ἀπέχειν Pa, ε sup. α. 20. δπόσους Pd. - κατατίθενται bis La. 22. θέριδαν Vab Lb, hic sine accentu, θερίδα La, Θεαρίδαν e Polyb. XXXVIII 2 C D Sch Sp, cf. Cob. Nov. Lect. 339, Θερίδαν cett. edd. codd. 28. ώς δέ om. M Pcd Ag Lb. - intabour M Pcd Ag Lb, ἀπέλθοιεν Vab Pa (in Va ἀπέλθειεν, in Pa ε sup. à) edd. ante SW, ἀπηλθον La

έπὶ τὰ Λακεδαιμονίων καὶ Αχαιών υστερον ἡ Όρεστης ἀπεσταλμενοις, ὁπίσь 4 καὶ αὐτοὶ τρέπονται. Διαίω δὲ ἐξήκοντος τοῦ χρόνου τῆς ἀρχῆς στρατητέ όπο Αχαιών ήρεθη Κριτόλαος. 3. τούτον δριμός και σύν οδδενί λογισμώ τὸν Κριτόλαον πολεμεῖν πρὸς Ῥωμαίους ἔρως ἔσχε καί, ἔτυχον γὰρ τότε ήδη οί παρά 'Ρωμαίων ήποντες τὰ Λακεδαιμονίων καὶ 'Αγακών δικάσκι, άφίχετο μὲν ἐν Τεγέα τῆ ᾿Αρχάδων τοῖς ἀνδράσιν ἐς λόγους δ Κριτόλαςς άθροϊσαι δε Άχαιούς σφισιν ές χοινόν σύλλογον οὐδαμῶς ήθελεν, άλλὰ ἐς μεν επήχοον των Ρωμαίων έπεμπεν άγγελους κελεύων τους συνέδρους καλών ές τὸ Αχαϊκόν, ίδια δὲ τοῖς συνέδροις ἐπέστελλεν ἐς τὰς πόλεις ἀπολεί-5 πεσθαι σφάς του συλλόγου. ώς δὲ οὐκ ἀφίκοντο οἱ συνεδρεύσοντες, ἐνταῦθαι δ Κριτόλαος μάλιστα ἐπεδείχνυτο ἀπάτη πρὸς Ῥωμαίους γρώμενος, δς ἄλλην έχελευεν αναμένειν αύτους 'Αγαιών σύνοδον, ες μήνα εσομένην έχιτον' αύτίς δὲ οὐδὲν ἰδία διαλέζεσθαί σφισιν ἄνευ τοῦ κοινοῦ ᾿Αχαιῶν ἔφασκε. καὶ οἱ μὲν έπει απατώμενοι συνήκαν, απηλλάσσοντο ές 'Ρώμην' 4. Κριτόλαος δέ ές Κόρινθον 'Αγαιούς άθροίσας άνέπεισε μεν επιφέρειν δπλα επί την Σπάρτην, Β 6 ανέπεισε δε και 'Ρωμαίοις εκ του εύθεος πόλεμον αρασθαι. το μεν δή άνδρα βασιλέα ή πόλιν άνελέσθαι πόλεμον καὶ μή εὐτυχήσαι συνέβη φθόν» μάλλον έχ του δαιμόνων ή τοις πολεμήσασι ποιοιτάν έγκλημα. Θρασύτις δὲ ἡ μετὰ ἀσθενείας μανία μάλλον ἡ ἀτυχία καλοῖτο. ὁ δὴ καὶ Κριτόλαον καὶ 'Αγαιούς ἔβλαψε. παρώξυνε δὲ καὶ 'Αγαιούς Πυθέας βοιωταρχῶν 🕾 τηνικαύτα έν Θήβαις, καὶ οί Θηβαΐοι συνεπιλήψεσθαι προθύμως ἐπηγγέλλοντο

cett. edd. - τυγόντες codd. praeter La, in quo est ἐντυχόντες, quod scrib. edd. πρέσβευσιν M Vb Pa. 1. δστερ. δ δρ. Ag Lb. 2. αὐτοὺς τρέπεσθαι M Va Lb, αὐτοὶ τρέπεσθαι Ag Pd, αὐτοῖς τρέπεσθαι Pc, αὐτοῖς τρέπονται Vb, αὐτοὶ τρέπονται Pa La. 4. έρως om Va. — ποτε A X K F Smin. codd., τότε edd. inde a C. 6. ἀφίκοντο Vb. 7. ήθελον Vb, in ō correctura. 9. τοῖς om. Va M. 10. ἀφείλοντο pro ἀφίκοντο Lb. — συνεδρεύοντες Lb Pd Vb, in Vb sec. man. ς additum. 11. ἀπεδείκνυτο Lb. 12. ἐχέλευσεν Va. — των άχ. Vb. 13. διαλέξασθαι Pd. — χοινού των άχ. Pa. 16. εὐθέως edd. ante C, codd. praeter Pa, εὐθέος cett. edd. Pa. — ἀράσθαι A X Vb. — τὸν μὲν δη Pc. 17. η πόλιν Kays. Jb. f. Ph. 1854, 416 et Zink (ad IV 11,3), καὶ πόλιν edd. codd. - ad βασιλέα δυνατον s. ad πόλιν δυνατήν addendum esse suspicatur Kays. 1. 1. 423. — πολεμήσασι(ν) μή

codd., Pa ov sup. ήσασι, πολεμήσαι εί μή La. - εὐτυγησαι εί συν. Pa, οί sup. εί -Lab post συνέβη distinguunt. 18. έχ τοῦ Κ FC Va Pac M, Ex rou cett. edd. Pd Vb Ag Lab. - moiot dv scripsi, moietrai eyal edd. ante B, probat Herw., obloquitur Richards l. l. de rebus ποιείσθαι έγκλ. dici posse negans, ποιείτο έγκλ. Vb M, ποιεί τὸ έγκλ cett. edd. Pc Ag Lab Va (in hoc के कार्य πολεμήσασι ποιεί τὸ έγκλ.), ποιεί τὶ έγκί. Herm. Mueller teste Kruegero Jb. f. Ph. 1868, 866 n., qui sive hoc scribendum sive τὸ delendum opinatur. — ἄγαλμα, in marg. έγκλημα, Pa. 19. μάλλον Pa in marg. αν Pors. post καλοῖτο, SW D Sch Sp post μανία inser., ἀτυχί' αν Cor., cf. Gildersleeve Syntax of Class. Greek p. 181 sq. - 6 82 καὶ Lb. 21. ἐς δήβας Va. — εἰσηγγέλοντο Ag Pd La, ἐπηγγέλλοντο Vb (p. con. είςηγγ.), probat Kays. Z. f. A. 1849, 296, cf. IV 28,2, εἰσηγγέλλ. edd. ante SW Pc

του πολέμου. ἐαλώκεσαν δὲ οἱ Θηβαῖοι δίκην Μετέλλου δικάζοντος, 7 Φωκευσιν ἐκτισαι ζημίαν πρώτην, ὅτι ἐσέβαλον σὺν ὅπλοις ἐς γῆν τὴν Φωκιδα, δευτέραν δὲ Εὐβοευσιν, ἐδήωσαν γὰρ καὶ Εὐβοέων τὴν χώραν. τρίτην δὲ ᾿Αμφισσευσι, τεμόντες καὶ τὴν ᾿Αμφισσεων περὶ ἀκμὴν σίτου.

Ένωμαϊοι δὲ παρά τε τῶν ἀνδρῶν διδαχθέντες οθς ἐς τὴν Ἑλλάδα ἀπέστειλαν καὶ ἐκ τῶν γραμμάτων ἀ Μέτελλος ἐπέστελλεν, ἀδικεῖν ᾿Αχαιῶν κατέγνωσαν καί, ἢν γὰρ Μόμμιός σφισιν ὅπατος τότε ἡρημένος, τοῦτον ναῦς τε καὶ στρατιὰν πεζὴν ἐκέλευον ἐπ' ᾿Αχαιοὺς ἄγειν.

XV. Μέτελλος δὲ παραυτίκα ἐπέπυστο ὡς Μόμμιος καὶ ὁ σὺν αὐτῷ το στρατὸς ἐπὶ 'Αχαιοὺς ἀφίξοιτο, καὶ ἐποιεῖτο σπουδήν, εὶ ἐπιθεὶς αὐτὸς πέρας τῷ πολέμῳ φθάνη πρὶν ἡ Μόμμιον ἐς τὴν 'Ελλάδα ἀφῖχθαι. ἀγγέλους ² οὖν παρὰ τοὺς 'Αχαιοὺς ἀπέστελλεν, ἀφιέναι κελεύων σφᾶς συντελείας Λακεδαιμονίους καὶ πόλεις ἄλλας ὁπόσας εἰρητο ὑπὸ 'Ρωμαίων, τῆς τε ἐκ τοῦ χρόνου τοῦ προτέρου σφίσιν ἀπειθείας οὐδεμίαν παρὰ 'Ρωμαίων ὑπισχνεῖτο τὸ ὀργὴν γενέσθαι. ἄμα τε δὴ ταῦτα ἐπεκηρυκεύετο καὶ ἤλαυνεν ἐκ Μακεδονίας τὸν στρατόν, διὰ Θεσσαλίας τὴν πορείαν καὶ παρὰ τὸν Λαμιακὸν ποιούμενος κόλπον. 2. Κριτόλαος δὲ καὶ 'Αχαιοὶ λόγον μὲν φέροντα ἐς σύμβασιν προσίεντο οὐδένα, 'Ηράκλειαν δὲ προσεκάθηντο πολιορκοῦντες οὐ βουλομένους ἐς τὸ 'Αχαϊκὸν συντελεῖν. τότε δὲ ὡς παρὰ τῶν κατασκόπων ἐπυνθάνετο δ β

Va Lb M Pa, ἐσηγγέλλ. edd. cett. Vn. 2. πρώτην post Θηβαΐοι collocant M Lab Pcd Ag Sp, post ζημίαν Vab (in Pa est ad marg.) edd. praeter Sch, qui δικάζοντος, πρώτην praebet, voluit Kays. l. l., qui tamen cum SW errat cum dicit, in Pc hanc collocationem verborum esse, Amas. πρώτην legisse non videtur. — συνόπλοις Ag La. 3. δεύτερα Va M Lb, δεύτεραν Α. — δὲ, quod habent post δευτέραν La Vb Pa edd. praeter D Sch Sp, incl. SW, om. cett. codd., cf.IV 14,2. V 1,1. - EDVOETIGIV A codd. (EVVOETIGIV Va) et mox ἐννοέων A codd., (εὐνοέων Vb). — καὶ post γὰρ om. Va M. 4. ἀμφισεύσι Vb, αμφιοεύσι Va Lb M, αμφιεύσι Pcd Ag et mox αμφιασσέων Α, αμφισέων Vb, αμφισσέως Lab. 5. 'Ρωμαΐοι δὲ -- άγειν Β Sch Sp ad cap. seq. referunt. 6. γραμμάτων Vb Pa, πραγμάτων cett. codd. — ἀπέστελλεν Va M. 7. τε pro τότε codd. 8. ές dy. Pac. 9. καὶ δ om. Va M. 10. ἀφίκοιτο codd. (doiners Pd, or sup. s) edd. ante B, Sp, άφυινοῖτο B e coni., rec. cett. edd., ἀφίξοιτο Kays. Jb. f. Ph. 1854,432, probat Frazer.

- si om. M Vab edd. ante B, habent cett. edd. codd. 11. pavy BSWDSp cum codd., φανήναι edd. ante B, φθάνη coni. Emper., rec. Sch, φθαίη Richards I. I. καὶ πρὶν Va SW, καὶ om. cett. edd. codd. 12. παρ' αὐτοὺς ἀχ. Pc. — τῆς πρὸς σφᾶς edd. ante D, τῆς πρὸς om. codd. cett. edd. 13. όπόσαι edd. ante B, όπόσας cett. edd. codd. - fpr,vro Am. edd. ante B, είρηντο M, είρητο codd. cett. (εἰρῆτο Vb Pcd Ag, ήρητο Lb). — τὰ 'Ρωμ. edd. ante B, ύπὸ 'Ρωμ. codd. edd. cett., όπόσαι είρηντο ύπὸ 'P. coni. S. 14. σφίσιν om. Va. - ἀπειθείας Pc La B D Sch Sp, απειθίας cett. edd. - ύπισχνείτο post όργ. γεν. Va, litteris supra scriptis ordo vulg. restituitur. 15. γεν. dorn's SSW DM (in hoc ordo inversus litteris β et α postulatur), ordine inverso cett. edd. codd, γενήσεσθαι edd. Pa, γενέσθαι cett. codd., v. ad p. 38,2. — ес Мажебоνίαν ΑΧΚF codd., marg. Pa έκ Μακεδονίας, hoc habent edd. cett., voluit Goldh. 16. δεσσαλίαν Va M. — Μαλιακόν malint Sylb. Valcken. 17. φέρον τὰ La. 19. δὲ

Κριτόλαος Μέτελλον καὶ 'Ρωμαίους διαβεβηκέναι τὸν Σπεργειών, ἀπέφευγει ές Σπάρφειαν την Λοκρών, οδδέ κατά το στενόν το Ήρακλείας τε μεταθ καὶ Θερμοπυλών τους 'Αγαιούς τάξας ἐτόλμησεν ὑπομεϊναι Μέτελλον' άλλὶ ές τοσούτο αφίχετο δείματος ώς μηδέ αύτο ποιήσασθαι το γωρίον πρίς άμείνονος έλπίδος, ένθα ήν μέν Λακεδαιμονίοις όπερ των Έλλήνων τὰ ές Μήδους, ήν δὲ καὶ `Αθηναίοις τὰ ἐς Γαλάτας οὐδὲν ἀφανέστερα ἐκείνων 4 τολμήματα. 3. δποφεύγοντας δε Κριτόλαον και 'Αγαιούς αίρουστι δλίγοι πρό της Σκαρφείας οί όμου τω Μετέλλω, και απέκτεινάν τε πλήθει σολλούς καὶ ἔλαβον ζωντας όσον χιλίους. Κριτόλαος δὲ οὐτε ὤφθη ζων μετὰ τὴ μάχην, ούτε εν τοῖς νεκροῖς εύρέθη εἰ δὲ ἐτόλμησε τῆς πρὸς τῆ Οἰτικ θαλάσσης ες ταύτης καταδύναι το τέλμα, καντάπασιν εμελλεν άγνωστός π 5 και άπυστος οιχήσεσθαι κατά του βυθου. Ες μεν ούν την Κριτολάου τελευτήν και άλλα πάρεστιν εἰκάζειν. Άρκάδων δε εξεστρατευμένοι λογάδες χίλιοι, οι Κριτολάφ του έργου μετέσχον, προηλθον μεν άχρι Ελατείας της Φωκέων καὶ ἐς τὴν πόλιν ὁπ' αὐτῶν κατὰ συγγένειαν δή τινα παλαάνι έδέχθησαν ώς δὲ τοῖς Φωκεύσιν ἡ Κριτολάου συμφορά καὶ 'Αγαιών 6 άπηγγέλλετο, άπελθεῖν ἐκ τῆς Ἐλατείας κελεύουσι τοὺς ᾿Αρκάδας. δὲ ὀπίσω σφίσιν ἐς τὴν Πελοπόννησον Μέτελλος καὶ Ῥωμαϊοι ἐπὶ Χαιρωνεία έπιφαίνονται. ἔνθα δή ἐπελάμβανε τοὺς Αρκάδας ἐκ θεῶν δίκη τῶν Ἑλληνικών, οι εν Χαιρωνεία Φιλίππου και Μακεδόνων εναντία άγωνιζομένους» έγκαταλιπόντες Έλληνας τότε εν χωρίω τῷ αὐτῷ ἐκτείνοντο ὁπὸ Ῥωμαίων.

4. 'Αχαιοῖς δὲ αὖθις ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ στρατεύματος παρήπα Δίαιος' καὶ δούλους τε ἐς ἐλευθερίαν ἡφίει, τὸ Μιλτιάδου καὶ 'Αθηναίων βούλευμα πρὸ τοῦ ἔργου τοῦ ἐν Μαραθῶνι μιμούμενος, καὶ 'Αχαιῶν συνέ-

Ag pro ές. - αχαιϊκόν Α. 1. έωμαι διαβ. (sic) La — διαβεβληκέναι Vab M Lb. σπερχείον Α. 2. ἐς κάρφιαν Vb. — των λοκρών Pa. - κατά Pa in marg. - τὸ μεταξύ Pd. 4. ές τοῦτο codd. edd. praeter Sch Sp, qui e coni. S & TOGOUTO scribunt, probat Kays. Jb. f. Ph. 1854,418. - μηδέ άντιποίησασθαι το χωρίου C. 5. άμεινον ός έλπ. La. — οδν pro ην Pd. 6. ές γαλάταις La. 7. φεύγοντας Pa — αίρουσιν Lb Vab Pcd Ag. 8. πρὸς τῆς Va. — σαρφείας Vb, σκαρφίας Ag Lab Pc. — ἀποκτείναντες πλ. edd. ante B Vb Pa, απέχτεινάν τε πλ. cett. edd. codd. 9. έλαβον και edd. ante B Vb Pa, καὶ ἔλαβον cett. edd. codd. χιλίους - νεκροῖς bis Vb. 11. ἐς ταύτην

La Pd. - καταδούναι Vab Lb M. - τὸ τέλος Va, τὸ τόλμημα M, in marg. τέλος. 12. άπιστος Pd. - οίχεσθαι Vb Pd, in hoc con. in olyhosoda. 14. Aypıç edd. ante BM La Pa, άχρι cett. 17. έπηγγ. Ag, ἀπηγγέλετο Pa. - ἐλαττείας M Lb, ἐλατίας A. - κελεύουσι om. M. 18. ἐπὶ Χαιρώνειαν codd. (χαιρωνείαν Pd, χαιρώνείαν Pa marg.) edd. ante B, ἐπὶ Χαιρωνεία malit S, quod recepi, περί Χαιρώνειαν Sylb. edd. post S. 19. "nonne ἐπιφέρονται" B, cf. Her. II 152. IV 122. Thuc. VIII 42,3, ἐπιφαίνονται ἐκ θεων δή ἀπελάμβ. τ. 'Αρκ. ἐκ δεῶν δύκη Va. 20. nal ante Max. om. Va M. - Evavia om. Vb. 22. ayana Va M Lb. -- 105 om. Vb. 24. post βούλευμα Sch articulum repetere

λεγε καὶ 'Αρκάδων ἀπὸ τῶν πόλεων τοὺς ἐν ἡλικία' ἐγένετο δέ, ἀναμεμιγμένων όμου και οίκετων, το άθροισθέν ές έξακοσίους μέν μάλιστα άριθμον ίππεζ, το δε δπλιτεύον τετρακισχίλιοί τε καὶ μύριοι. ένταύθα 68 Δίαιος ες άπαν ἀφίκετο ἀνοίας, δς Κριτόλαον καὶ πάσαν τὴν ᾿Αγαιῶν 5 έπιστάμενος παρασκευήν κακδις οδτως άγωνισαμένην πρός Μέτελλον άπέλεξεν αὐτὸς ὅσον τετρακισχιλίους, καὶ ἄρχοντα ἐπ' αὐτοῖς ἔταζεν ᾿Αλκαμένην. άπεστέλλοντο δε ες Μέγαρα, φρουρά τε είναι Μεγαρεύσι του άστεως, καί, ήν Μέτελλος ἐπίη καὶ οί 'Ρωμαΐοι, του πρόσω σφάς κωλύειν. 5. Μέτελλος 9 δὲ ὡς οἱ περὶ Χαιρώνειαν λογάδες κατέστρωντο οἱ ᾿Αρκάδων ἀναστήσας τὸ 10 στράτευμα ήλαυνεν επὶ τὰς Θήβας. Ἡράκλειάν τε γὰρ ἐπολιόρκησαν οί Θηβαΐοι μετά 'Αγαιών, καὶ άγώνος τοῦ πρὸς Σκάρφειαν μετεσχήκεσαν. τότε δὲ αὐτοί τε καὶ γυναϊκες ἐκλελοιπότες, πᾶσα ἡλικία, τὴν πόλιν έπλανώντο άνὰ τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐς τῶν ὀρῶν τὰ ἄκρα ἀνέφευγον. Μέτελλος 10 δὲ οὐτε ἱερὰ ἐμπιπράναι θεῶν οὐτε οἰκοδομήματα καθαιρεῖν εἴα, Θηβαίων 15 τε των άλλων μήτε αποκτείναι μηδένα, μήτε αίρειν φεύγοντα απηγόρευε Πυθέαν δὲ ἢν ελωσιν, ἀνάγειν ἐκέλευσεν ὡς αύτόν. ἐξεύρητό τε δὴ αὐτίκα ό Πυθέας καὶ ἀναχθεὶς δίκην είχεν. ὡς δὲ πλησίον Μεγάρων ἐγίνετο δ στρατός, ούτε όπέμειναν οί περί τον Αλκαμένην και αυτίκα ές Κόρινθον παρά τὸ στρατόπεδον τὸ Αχαιῶν ὤχοντο φεύγοντες. καὶ Μεγαρεῖς μὲν 11 20 παραδιδόασιν άμαχει 'Ρωμαίοις την πόλιν, Μέτελλος δε ώς άφίκετο παρά τὸν Ἰσθμόν, ἐπεκηρυκεύετο καὶ τότε ᾿Αχαιοῖς ἐς εἰρήνην καὶ ὁμολογίαν προ-όμου και τὰ 'Αχαιών κατεργασθήναι δι' αύτου. τούτω μέν ταυτα έσπευκότι Δίαιος ήναντιούτο όπο άγνωμοσύνης.

vult, probat Kays. l. l. 415, ins. Sp, v. Weit, Beitr. p. 11. 2. &c om. Vb. 4. ώς Vb pro δς. δ. ἀπέταξεν Va SW D, ἐπέλαξεν, supra λ scr τ, M, ἐπέλεξεν Vn, ἀπέλεξεν rell. edd. codd., cf. X 22,10. 6. άρχοντα Vb Pa edd., άρχοντας cett. codd. 7. ἄστεος Pa M, in hoc supra lin. ω. 8. ην Lab Pd Ag, ην Pc. - ἐπὶ pro ἐπίη Va Pacd Ag M, enei Lb, enfs La, enin Vb. - χωλύει Vb, om. M Ag Pcd Lb. 9. ως οί scripserim. — κατέστρωντό οί A Va M Lb, hic distinguit ante 'Αρκ. 10. ήλαυνεν om. Μ. 11. πρὸς κάρφειαν Vb. 12. αὐτοί γε, τ sup. γ, Pa. - έκλιπόντες Pa. 13. ένέφευγον La. 14. δή pro δέ La. - έμπιπράναι M Pd, έμπιμπράναι Pc Va Lab, in Pc μ sup. lin. - οὐδὲ codd. praeter Pa, in

quo est ούτε. 15. αίρειν Va Lb Pc. άπηγόρευσε, ε sup. vers. (= άπηγόρευε), Lb. 16. αγαγείν Pa. — ἐκέλευεν edd. ante S Vb Pa, exéleusev cett. edd. codd. — ως om. Va M Lb. — αὐτὸν edd. ante B, Sp. — ἐξεύρατό τε Va. — ἐξ. δὲ αὐτίκα Pa. 17. πλήσιοι La. - ἐγίγνετο Lab Ag Pacd, έγίνετο edd. cum Vab M. 18. 'Αλκαμένην edd. inde ab S cum codd., Alxauevy cett. edd. 21. es om. codd. (habet Pa in marg.), unde SW coni. ἐπεκηρυκεύετο κ. τότε 'Αχ. εἰρήνην ές όμολ. προκ. - εμολογίας Vab Lab Sp, διμολογίαν cett. 23. κατεργασδήναι διά τούτων μέν codd. (τοῦτο Pa), κατεργασθήναι . καὶ τούτω μέν edd. ante B, κατ. δι' αὐτοῦ . τούτω μέν emend. B, rec. cett. edd. 24. δικαίως

ΧVΙ. Μόμμιος δὲ 'Ορέστην άμα ἀγόμενος, τὸν πρότερον ἐπὶ π΄ Λακεδαιμονίων διαφορά καὶ 'Αχαιών ελθόντα, ἀφίκετο μὲν περὶ ὅρθρον ἐ; τὸ τῶν Ῥωμαίων στράτευμα, ἀποπέμψας δὲ ἐς Μακεδονίαν Μέτελλον π όσον είπετο έκείνω, άνέμενεν αύτὸς ἐν τῷ Ἰσθμῷ τὴν πᾶσαν άθροισθίνε παρασκευήν. ἀφίκετο δὲ ἱππικὸν μὲν πεντακόσιοί τε καὶ τρισχίλιοι, το πεζου δε άριθμός εγένετο ες μυριάδας δύο, προσόντων και τούτοις τρισχλίων ἐπηλθον δὲ καὶ τοξόται Κρητες καὶ ἐκ Περγάμου της ὁπὲρ Κατο 2 Φιλοποίμην στρατιώτας άγων παρά 'Αττάλου. Μόμμιος μέν δή των τε έξ 'Ιταλίας τινάς καὶ τὰ ἐπικουρικὰ ἀπωτέρω δύο τε καὶ δέκα ἔταξε σταδίς: πρό του παντός είναι στρατεύματος φυλακήν 2. 'Αχαιοί δέ, έχόντων" άφυλακτότερον όπὸ φρονήματος των Ρωμαίων, ἐπιτίθενται [τοῖς] ἐπὶ φυλακῖ; αύτοις της πρώτης, και τους μέν φονεύουσι, πλείονας δὲ ἔτι ἐς τὸ στρατώ πεδον κατεϊρξαν, και άσπίδας όσον τε πεντακοσίας είλον. άπο τούτου δί του έργου και επήρθησαν οί 'Αχαιοί ποιήσασθαι την έξοδον πρότερον πέν 3 ή 'Ρωμαίους ἄρχειν μάχης. ως δὲ ἀντεπηγε καὶ ὁ Μόμμιος, <math>οἱ μὲν ές $π^{ij}$ ίππικὸν τῶν ᾿Αχαιῶν ταχθέντες αὐτίκα ἄχοντο φεύγοντες, τῆς ἡΡωμαίων ξαπου μηδέ την πρώτην έφοδον ύπομείναντες. δ δέ πεζός στρατός άθύμως μέν είχεν έπὶ τῶν ἱππέων τῆ τροπῆ, δεζάμενοι δὲ τὴν ἐμβολὴν τοῦ ὁπλιπκοῦ τοῦ Ῥωμαίων, βιαζόμενοί τε τῷ πλήθει καὶ ἀπαγορεύοντες τοῖς τραίμασιν διμως άντεῖχον όπὸ τοῦ θυμοῦ, πρίν γε δὴ Ῥωμαίων λογάδες χίλισι* προσπεσόντες κατά τὰ πλάγια ἐς τελέαν τοὺς ᾿Αχαιοὺς φυγὴν κατέστησαν. 4 εί δὲ ἐτόλμησεν ἐσδραμεῖν μετὰ τὴν μάχην Δίαιος ἐς Κόρινθον καὶ ὑποδέξασθαι τῷ τείχει τους διαπίπτοντας ἐκ τῆς φυγῆς, κὰν ευρασθαί τι παρά Μομμίου οί 'Αχαιοί φιλάνθρωπον ήδυνήθησαν, ές πολιορχίαν καὶ τριβήν πολέμου καταστάντες. 3. νῦν δὲ ἀρχομένων ἔτι ἐνδιδόναι τῶν ᾿Αχαιῶνὅ εύθύ Μεγάλης πόλεως ἔφευγεν δ Δίαιος, οὐδέν τι γενόμενος ες 'Αχαιούς

M Va Lb Pc Ag, δίαιος La in marg. — ἀπὸ La.

2. ὅρθον Pc. 4. ἐκείνων Va M Lb. — ἀνέμενον La. 5. ἐφέκετο edd. ante C, ἀφίκετο cett. edd. codd. 6. ἐγίνετο Vb. — δυ, πρ. (sic) Vb. 8. περὶ ἀττ. Vab M. — δὴ τότε ἐξ edd. ante C Vab M R Lb, δὴ τότε τῶν ἐξ C Smai, δὴ τῶν τε ἐξ La edd. inde a B, δὴ τῶν τότε ἐξ Pacd Ag, δὴ ἐξ Ἰταλ. τέ τινα καὶ τὰ ἐπικ. coni. F, τινὰς edd. inde a C, τινὰ rell. edd. codd. 10. πρὸς τοῦ C, [πρὸ]? Sch, v. comm. 11. τοῖς delent edd. inde a SW, Kays. Jb. f. Ph. 1854, 417 coni. τοῖς ἐπὶ φυλ. αὐτῶν. 13. καὶ

οπ. Va. — ἀσπίδα La. — τε οπ. La, τι δσον πεντ. Va M. 14. ἔφοδον coni, B. 18. μὲν οπ. ante είχεν Pa. — ἐκβολὴν Va, ἐμβολον La. 19. τῶν ρωμ. M Lb. — τοῖς στρατεύμασιν codd. A X K F, quod F distinguendo post ἀπαγορεύοντες cum ἀντᾶχον iungit, τοῖς τρεύμασιν coni. K, recep. rell. 21. πεσόντες La. 23. καὶ εὕρ. Va Lb. — εύρέσθαι D. 24. ἐδυνήθησαν Va D Sch. ἡδυνήθησαν cett. edd. codd., ἡδυνήθησαν ορκίαν La. 25. καταστάντες F C S Sp codd, coni. Sylb., καταστάντα A X K, καταστάντος ex altera Sylb. coni. cett. edd. 26. εὐθὺς Lb Va M Pd Ag. — οὐδέ π Ag.

διασίος [ħ] καὶ Καλλίστρατος ὁ Ἐμπέδου πρὸς ᾿Αθηναίους. τούτῳ γὰρ τῷ ὁ ἐνδρὶ ἱππαρχήσαντι ἐν Σικελία, ὅτε ᾿Αθηναίοι καὶ ὅσοι ἄλλοι τοῦ στόλου μεπτεσχήκεσαν ἀπώλλυντο πρὸς τῷ ποταμῷ τῷ ᾿Ασινάρῳ, τούτῳ τότε τῷ Καλλιστράτῳ παρέστη τόλμα διεκπαΐσαι διὰ τῶν πολεμίων ἄγοντι τοὺς ὁ ἱππέας ὡς δὲ τὸ πολὸ ἀπέσωσεν αὐτῶν ἐς Κατάνην, ἀνέστρεφεν ὀπίσω τὴν αὐτὴν αὔθις ὁδὸν ἐς Συρακούσας, διαρπάζοντας δὲ ἔτι εὑρὼν τὸ ᾿Αθηναίων στρατόπεδον καταβάλλει τε ὅσον πέντε ἐξ αὐτῶν, καὶ τραύματα ἐπίκαιρα αὐτὸς καὶ ὁ ἱππος λαβόντες ἀφιᾶσι τὴν ψυχήν. οὕτος μὲν δὴ 6 ἀγαθὴν δόξαν ᾿Αθηναίως καὶ αὐτῷ κτώμενος, περιεποίησέ τε ὧν ἢρχε καὶ τὸ ἐτελεύτησεν αὐτὸς ἑκουσίως ΄ 4. Δίαιος δὲ ᾿Αχαιοὺς ἀπολωλεκὼς Μεγαλοπολίταις κακῶν τῶν ἐφεστηκότων ἤκεν ἄγγελος, ἀποκτείνας δὲ αὐτοχειρὶ τὴν γυναἴκα, ἵνα δὴ μὴ γένοιτο αἰχμάλωτος, τελευτὰ πιὼν φάρμακον, ἐσικυῖαν μὲν παρασχόμενος Μεναλκίδα τὴν ὲς χρήματα πλεονεζίαν, ἐσικυῖαν δὲ καὶ (τὴν) ἐς τὸν θάνατον δειλίαν.

5. 'Αχαιών δὲ οἱ ἐς Κόρινθον ἀποσωθέντες μετὰ τὴν μάχην ἀπε-7 δίδρασκον ὁπὸ νύκτα εὐθύς' ἀπεδίδρασκον δὲ καὶ αὐτών Κορινθίων οἱ πολλοί. Μόμμιος δὲ τὸ μὲν παραυτίκα, ἀναπεπταμένων ὅμως τῶν πυλῶν, ἐπεῖχεν ἐς τὴν Κόρινθον παρελθεῖν, ὑποκαθῆσθαί τινα ἐντὸς τοῦ τείχους ὑποπτεύων ἐνέδραν' τρίτῃ δὲ ἡμέρα μετὰ τὴν μάχην ἡρει τε κατὰ κράτος 20 καὶ ἔκαιε Κόρινθον. τῶν δὲ ἐγκαταληφθέντων τὸ μὲν πολὸ οἱ 'Ρωμαῖοι 8

1. [7] incl. cum S, aut n omittendum aut ώς καὶ scribendum censet Richards 1. 1., cf. I 14,7. 22,6. IV 34,11. 2. ofte 'Ad. M Vab Pac Lb A X K F, ore of 'Ab. coni. K, rec. Smai., ote 'Ab. cett. edd. Pd Ag La. 3. ἀπώλυντο ΑΧΚ F Va M R, ἀπόλυντο La, ἀπώλοντο Sylb. Smin., ἀπώλλυντο Sylb. cett. edd. codd. (ἀπόλλυντο Vb Pd Ag). — τῷ ante ποτ. om. La. - τότε in codd. legitur etiam ante τω 'Ασινάρω. - τὸ ἀσιν. Vab. - τουτό τε τω × Pcd Ag Lb, του τότε τω κ. M Va, τότε το κ. La, τότε τω Κ. Vb Pa AXKFB (edd. antiqq. distinguunt ante τότε cum Pa puncto maiore), τούτω τε τώ K. C, τούτω τω Κ. coni. F, rec. S, τουτο τότε τῷ Κ. cett. edd. 4. παρέσχε codd. edd. ante SW, παρέστη Lobeck ad Phryn. 725, rec. cett. edd. — τόλμαν Pa, ν expunct. - διεκπέσαι edd. ante B codd., in La αι sup. ε, διεκπαΐσαι Pors. Lobeck cett. edd. 6. αὐτὴν om. Μ. — διαρπάζοντες δὲ έπειρώντο άθ. codd. S (τὸ 'Αθην. S), διαρ-

πάζοντας πειρών τὸ 'Αδ. ΑΧΚΕ, διαρπάζοντάς τε εύρων, omisso τε post καταβάλλει coni. K laudatus a F et Valck., διαρπάζοντας δὲ ἔτι εδρών τὸ 'Ab. scribit C, recepp. cett. edd. 7. καταβάλλοι Vab M. — πέντε om. Pc, unde SW coni. καταβ. τε όσον τε έξ αύτων. 8. ἐπίκηρα malit F. — ούτως Α. 9. καὶ pro ων Ag. 10. ἐτέλεσεν Pa, in marg. ἐτελεύτησεν. — δίκαιος La. — μεγαλοπολίτης, αις sup. vers., La. 11. οὸκ ἄγγ. Pc, our expunct., Ther om. - Hyer Vb. 12. 8n om. edd. ante B M Vab Lb, est in cett. edd. codd. 13. μέν om. La. -- μεναλκίδα, ε sup. α med., Lb. 14. την om. codd., uncis incl. SW Sch. 16. δπὸ τὴν νύκτα Pa. 17. των πολλων La. 18. ές om. La. — τι pro τινα Va M. 19. ύποπτεύον La. ένεδραν edd. ante B (corr. S in erratis) La Pad, in Lb est corr. ev., evedpav cett. edd. — μετά τὴν μάχην om. Va. — ἦρειται Μ, ε sup. αι, ήρειται Pd, ήρηται (sic) Pc. 20. δὲ om. Va. — ἐγκαταλειφθέντων Lb Pd.

φονεύουσι, γυναϊκας δε και παίδας απέδοτο Μόμμιος απέδοτο δε 🗷 ολείτας, όσοι των ες ελευθερίαν αφεθέντων και μαχεσαμένων μετά 'Αχαώ μή εδθός δπό του πολέμου το έργον ετεθνήκεσαν, αναθημάτων δε κτ του άλλου χόσμου τὰ μὲν μάλιστα ἀνήχοντα ἐς θαυμα ἀνήγετο, τὰ ἔ έκείνοις ούχ όμοίου λόγου Φιλοποίμενι δ Μόμμιος τῷ παρ' 'Αττάλου στρα-: 9 τηγι δίδωσι καὶ ήν Περγαμηνοῖς καὶ ἐς ἐμὲ ἔτι λάφυρα Κορίνθια. πόλευ δὲ δσαι Ῥωμαίοις ἐναντία ἐπολέμησαν τείχη μὲν δ Μόμμιος πατέλυε κά δπλα άφηρεῖτο πρὶν ή καὶ συμβούλους ἀποσταλήναι παρὰ 'Ρωμαίων' 6. ές δὲ ἀφίχοντο οἱ σὺν αὐτῷ βουλευσόμενοι, ἐνταῦθα δημοχρατίας μὲν χατέπελε καθίστατο δε άπο τιμημάτων τας άρχας. και φόρος τε ετάχθη τη Έλλαδι: καὶ οί τὰ γρήματα έγοντες ἐκωλύοντο ἐν τῆ ὑπερορία κτάσθαι. συνεδριέ τε κατά έθνος τὰ έκάστων, 'Αχαιών καὶ τὸ ἐν Φωκεύσιν καὶ Βοιωτοῖς τ΄ 10 έτέρωθί που της Έλλάδος, κατελέλυτο όμοίως πάντα. 7. έτεσι δε οί πολλοῖς υστερον ἐτράποντο ἐς ἔλεον Ῥωμαῖοι τῆς Ἑλλάδος, καὶ συνέδεμί τε κατά έθνος ἀποδιδόασιν έκάστοις τὰ ἀρχαΐα καὶ τὸ ἐν τῆ ὑπερερία: κτάσθαι. ἀφήκαν δὲ καὶ ὅσοις ἐπιβεβλήκει Μόμμιος ζημίαν. Βονωτούς π γάρ 'Ηρακλεώταις και Ευβοεύσι τάλαντα έκατὸν και 'Αγαιούς Λακεδαιμονίοις διακόσια εκέλευσεν εκτίσαι. τούτων μεν δή άφεσιν παρά 'Ρωμαίων εύροντο Έλληνες, ήγεμών δὲ ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ ἀπεστέλλετο. καλούσι δὲ οὐχ Έλλάδος, άλλ' 'Αχαίας ήγεμόνα οί 'Ρωμαΐοι, διότι έχειρώσαντο "Ελληνας ε

1. ἀπέδοντο δὶ Α Χ Κ codd. praeter Va, qui habet singularem, recep. cett. edd. 2. μαχεσαμενον (sic) La. 3. μήτοι εύδ. Α Χ K F, μήτ' εὐθ. C Pcd Ag Lb, μη τὸ εὐθ. Cor., μή τότ εδδ. B SW, μήτε εδδ. S Vab M, οδκ εδδ. Pa, in marg. čll. μήτε, μή εδδ. La D Sch Sp. — ἀπὸ La. 4. τὸν ἄλλου κόσμον Pc. — κάλλιστα La. — δαύματα codd. edd. ante Smai., δαθμα Pors. cett. edd. 5. λόγον La. — δ μόμ- (fin. pag.) τ Vb. — παρά άττ. Va. 6. λάφια Ag Pd. — πόλεμον δὲ οί Va Pcd Ag Lb M. πόλεμον δὲ δσοι οί La, πόλεμον δὲ ·δσοις, ς expunct., Pa, πόλεμον δε όσοι Vb edd. ante B, πόλεων δὲ δσαι cett. edd. Am., probat K, πόλεων δὲ αί coni. C. 7. 'Pωμαίοι codd. praeter Vb Pa, in quibus est βωμαίοις, v. app. crit. ad III 6,1, 'Ρωμαίων edd. — ἐναντία om. Va Pc M. -- ἐπολέμησε Va. 8. ἐμβούλους edd. ante CM Vab Lb, συμβούλους Am. Sylb. cett. edd. Pacd Ag, συμβόλους La. 9. δημοκρατίαν Ρ2. 10. καθίστα Β Sp Pc. xabioraro cett. edd. codd., cf. I 17,6. II 1,2. V 3,3. — ἀπὸ τε μημάτων La. — τὰς om. Va. - δὲ pro τε La. 11. (γῆν) ἐν τη SW, cf. l. 15. 12. καὶ έθνος codd. praeter Vb, in quo est navà extoc et Pa. qui habet xarà tovos, hoc scribunt edd. (nat' Edvog SW). - Edvog to Ex. edd. ante S codd., έθνος έκάστων Sylb., s. έθνος έκαστον τὸ, sic S, έθνος τὰ έκάστων, 'Αχ. cett. edd, cum B. - xai to by La. - xai Bοιωτ. scripsi, η edd. codd., δ έτέρωθι La. δ compendium est pro καί. 15. καὶ τὴν ev codd. praeter La Pa, καὶ γην ev edd. praeter Sch Sp, xal to tv La Pa Sch Sp. 17. ήρακλεώτας La, ήρακλειώτας Pcd. -Εὐβοέας edd. ante C, εὐνοέας codd. (εὐνόεας La), Εδβοεύσι cett. edd. 18. ixríons edd. ante S codd., infions cett. edd. сит Ра. 19. ебрачто Ра, ебрачто Рс. ές om. La. 20. ἀλλ' Vab edd., ἀλλὰ cett.

δι' `Αχαιών τότε του Έλληνικου προεστηκότων. ΄Ο δὲ πόλεμος ἔσχεν οὕτος τέλος `Αντιθέου μὲν 'Αθήνησιν ἄρχοντος, όλυμπιάδι δὲ ἑξηκοστή πρὸς ταῖς ξιαστόν, ἡν ἐνίκα Διόδωρος Σικυώνιος.

ΧVII. Ές ἄπαν δὲ ἀσθενείας τότε μάλιστα κατήλθεν ἡ Ἑλλάς,
5 λυμανθείσα κατὰ μέρη καὶ διαπορθηθείσα ἔξ ἀρχής ὑπὸ τοῦ δαίμονος.
Αργος μέν, ἐς πλείστον ἀφικομένην δυνάμεως πόλιν ἐπὶ τῶν καλουμένων
ήρώων, ὁμοῦ τῆ μεταβολῆ τῆ ἐς Δωριέας ἐπέλιπε τὸ ἐκ τῆς τύχης εὐμενές.
τὸ δὲ ἔθνος τὸ ᾿Αττικόν, ἀπὸ τοῦ Πελοποννησίων πολέμου καὶ νόσου τῆς 2
λοιμώδους ἀνενεγκόν τε καὶ αὅθις ἀνανηξάμενον, ἔτεσιν ἔμελλεν οὸ πολλοῖς
10 ὅστερον ἡ Μακεδόνων ἀκμὴ καθαιρήσειν. κατέσκηψε δὲ ἐκ Μακεδονίας καὶ
ἐς τὰς Βοιωτίας Θήβας τὸ ᾿Αλεξάνδρου μήνιμα. Λακεδαιμονίοις δὲ Ἐπαμεινώνδας ὁ Θηβαῖος καὶ αὅθις ὁ ᾿Αχαιῶν πόλεμος ἐγένετο ὅτε δὴ καὶ
μόγις, ἄτε ἐκ δένδρου λελωβημένου καὶ αὅου τὰ πλείονα, ἀνεβλάστησεν ἐκ

odd. — ξλληνες M Lb. 1. δι' de lendum censet Frazer. — προεστηκότος M Va Pcd Ag Lb, προεστηκότως La, προσεστηκότων Pa, προεστηκότος Vb, corr. in -ων. — ξοχεν om. Va. 3. a verbis δ δὲ πόλεμος Cap. XVII exorditur B.

4. κατήλθον La. 5. διαπορηθείσα Α X K codd. praeter Va, διαπορθηθέσου Va cett. edd., διαπονηθέισα Wakefield, διαφορηθέισα Wessel., laudati ab SSW. 6. ἀφυκομέντιν δυν. πόλιν coni. S, rec. seqq., nominative rell. edd. codd. 7. ἐπελείπετο ἐκ Vb, ἐπέλειπε Pd. 8. δὲ om. Va M. · 9. ἀνενεγκόντες και codd. praeter Pa Vb, ανενεγκόν τε καὶ edd. Pa Vb (γ pro γκ Vb). — ανηρξάμενον Va M Vn, αναρξάμενον Lb, ανανεξάμενον La. 10. η μακ. Vb. — ἀχμή Va. — καθαιρή Va M (hic - ή), καθαιρήσεις La. 11. Βοιωτίας om. Va. — ἐπαμινώνδας codd. edd. ante SW. - Λακ. - έγένετο locus varie tentatus, Accedantovious Pc Vab M Lb Vn, Accedanμονίοις cett. codd., hinc scribunt: Α καθαιρήσειν. κατεσκ. - μήνιμα. λακεδαιμονίους – θηβαΐος. καὶ —— ἐγένετο. ὅτε μόγις, άτε - τὸ ἀχαιϊκόν. καὶ αὐτὸ, ΧΚ eodem modo, nisi quod post Θηβαΐος et Eyevero virgulas ponunt, deleta distinctione post μόγις (scribunt 'Αχαϊκόν), FS καθαιρήσειν, (κατέσκηψε --- μήνιμα) Λακεδαιμονίους — θηβαΐος. καὶ — ἐγένετο, ὅτε μόγις, άτε — τὰ πλείονα, ἀνεβλ. — τὸ

'Αχαϊκόν' καὶ αὐτὸ, C καθαιρήσειν. Κατέσκηψε - μήνιμα. Λακεδαιμονίοις - Θηβαΐος Καὶ - ἐγένετο. Ότε - μόγις, άτε - πλείονα, αναβλ. - τὸ 'Αχ., καὶ αὐτὸ (quod dicit in Pc Λακεδαιμονίοις esse, fallitur), Β καθαιρήσειν. κατεσκ. -- μήνιμα. Λακεδαιμονίους — ἐγένετο, ὅτε — μόγις, άτε - πλείονα, ανεβλ. - το 'Αχαϊκόν' καὶ αὐτὸ, SW virgulam ponunt post καθαιρήσειν, parenthesi includunt κατέσκηψε ---μήνιμα, post πόλεμος punctum minus ponunt, vocabulum έγένετο notant, post μόγις, πλείονα, 'Αχαϊκόν virgulis distinguunt, D coniectura Sylburgil ἐσίνετο (pro ἐγένετο) recepta scribit: καθαιρήσειν, κακέσκηψε --μήνιμα, Λακεδαιμονίους — ἐσίνετο. 'Οψὲ δή καὶ μόρις, άτε - τὰ πλείονα, ἀνεβλ. --- τὸ ᾿Αχαϊκόν, καὶ αὐτὸ, Sch Sp καθαιρήσειν κατέσκ. — μήνιμα. Λακεδαιμονίοις - έγένετο δτε δή (δὲ Sp) - μόγις, άτε — τὰ πλείονα, ἀνεβλ. — τὸ ᾿Αχαϊκόν, καὶ αὐτὸ, iam K voluerat Λακεδαιμονίοις inserens συμφορά (πήμα F, συμφορά vel δλέθρου αίτιος Kays. Z. f. A. 1849, 296, δλεθρος Kriiger Jb. f. Ph. 1861, 485) ante eyevero, Cor. coni. Λακεδαιμονίοις — ἐπεγένετο Β, cf. II 6,5. 34,5. IV 26,1. 12. on Vb. - δè D Sp. 13. λελωβημένοι codd., in La or corr. in ov. — καὶ εὐθὸ Smin. CBSch codd. praeter VbPa, in quibus est καὶ εὐθὺς, quod scribunt AXKF Smai., καὶ ἐφθικότος coni. Β, κληματίς

τῆς Ἑλλάδος τὸ ᾿Αχαϊκόν, καὶ αὐτὸ ἡ κακία τῶν στρατηγησάντων ἐκό3 λουσεν ἔτι αὐξανόμενον. 2. χρόνω δὲ ὕστερον ἐς Νέρωνα ἡ βασιλεία περιῆλθεν ἡ Ὑρωμαίων, καὶ ἐλεύθερον ὁ Νέρων ἀφίησιν ἀπάντων, ἀλλαγὴν πρὸς δῆμον ποιησάμενος τὸν Ὑρωμαίων Ἑαρδώ γὰρ τὴν νῆσον ἐς τὰ μάλιστα εὐδαίμονα ἀντὶ Ἑλλάδος σφίσιν ἀντέδωκεν. ἀπιδόντι οὖν ἐς τοῦτό μοι τοῦ Νέρωνος τὸ ἔργον ὀρθότατα εἰρηκέναι Πλάτων ἐφαίνετο ὁ ᾿Αρίστωνος, ὁπόσα ἀδικήματα μεγέθει καὶ τολμήματί ἐστιν ὑπερηρκότα, οὐ τῶν ἐπτυχόντων είναι ταῦτα ἀνθρώπων, ψυχῆς δὲ γενναίας ὑπὸ ἀτόπου παιδείας 4 διεφθαρμένης. οὐ μὴν Ἕλλησί γε ἑξεγένετο ὄνασθαι τοῦ δώρου ˙ Οὐεσπασιανοῦ γὰρ μετὰ Νέρωνα ἄρξαντος ἐς ἐμφύλιον στάσιν προήχθησαν, καὶ ιο σφάς ὑποτελεῖς τε αδθις ὁ Οὐεσπασιανὸς είναι φόρων καὶ ἀκούειν ἐκέλευσεν ἡγεμόνος, ἀπομεμαθηκέναι φήσας τὴν ἐλευθερίαν τὸ Ἑλληνικόν. τάδε μὲν οὕτω συμβάντα εὕρισκον.

3. 'Αχαιοῖς δὲ δροι καὶ 'Ηλείοις τῆς χώρας ποταμός ἐστι Λάρισος, καὶ 'Αδηνᾶς ἐπὶ τῷ ποταμῷ ναός ἐστι Λαρισαίας, καὶ 'Αχαιῶν πόλις Δύμη 15 σταδίους ὅσον τε τριάκοντα ἀπέχει τοῦ Λαρίσου. ταύτην Φίλιππος ὁ Δημητρίου πόλεων μόνην τῶν 'Αχαϊκῶν ιἔσχεν ὑπήκοον' καὶ ἐπὶ τῆ αἰτία ταύτη Σουλπίκιος, ἡγεμὼν καὶ οὖτος 'Ρωμαίων, ἐπέτρεψε τῆ στρατιὰ διαρπάσαι

scr. SW, καὶ delere et εὐθὺς post 'Αχαϊxòv ponere vult K, probante C et Cor., qui tamen pro εὐθὺς reponit αῦθις, at procul dubio xal avou, quod invenit Buttm., rec. D Sp, verum est. 1. αγαιϊκόν Lb Pc. - των στρατηγησάντων om. M, των στρατηγών γησάντων (sic) La. 2. ότι pro έπ Vb. — αὐξόμενον Μ Va. 3. περιῆλθε edd. ante B Va M, περιγλθεν cett. edd. codd. — — των ρωμ. Va, ή om. cod. Phral. — καί έλ. — 'Ρωμαίων om. Vb. — έλευθέραν, ον sup. αν, Pa. — pro άπάντων άλλαγην legendum esse ανταλλαγήν putant SW, exspectaverim ἄπαν τὸ Ἑλληνικόν, cf. Suet. Ner. 24 provinciam universam libertate donavit, τὸ Ἑλληνικὸν § 4. 2,9. 6,9. 8,1. 16,10. VIII 50,3. VII 10,4 έλευθέραν καὶ την πάσαν Έλλάδα ἀφήσει. 4. των ρωμ. Pc Ag cod. Phral., in hoc ov sup. lin. — σαρδω A La Pc. 5. αποδιδόντι Vn Lb, άπιδόντι Vn marg., άπιδόντα La. — δ' οδν Vb. — τοῦτό μοι bis Lb. 6. δ om. Pc. — ἀρίστονος Pd Ag La. 7. ὁπόσ' edd. ante BM, δπόσα cett. edd. codd. 8. δπὸ τοῦ ἀτ. La Pd Ag. 9. διεφθάρμενην (sic)

La. - TE codd. edd. ante C, YE Schaefer. Pors. cett. edd. - Svasbai AXK, bvzσθαι Sylb. cett. edd. codd. — οδεσπεσιανού Vb, idem deinceps οὐσπεσιανός, A Lb οδεσπεσιανός. 10. ἄρξαντος, ο sup. a med., Lb. 11. τε om. Va. — δ om. Pd. - φόρον Pc. 13. ούτως La. 14. έσπ scripsi, cf. VI 26,10, τε codd. edd. — λάρισσος Pa. 15. Λαρισαίας edd. inde a B, Λαρισσαίας edd. rell. (praeter A) M, λαρωσαΐος A Pacd Lab, λαρισαΐος Vab Ag Vn. distinctionem maximam post Aap. habent edd. ante SW, virgulam cett. - πόλεις Pd. 16. όσον τε τριακοσίους A C Pac Vb La, όσον τετρακοσίους XKFSPd Ag, hoc se tueri affirmat C, δσον τε τριάκοντα Β e coni., rec. cett. edd., όσον περί τριακοσίους M Vn Lb. όσον περί τετρακοσίους Va, v. comm. ἀπέχει του edd. ante SW Sp, codd. praeter Va, qui habet ἀπέχουσα τοῦ, rec. cett. edd., ἀπέ του (sic) Μ. — λαρίσσου Pac. 17. πόλεων SWD, coni. etiam Emper., πολεμών cett. edd. (πολεμών Sch) codd. (πολεμών Vab). άχαιϊκών A Lb, άχαιών Va. — ταύτη edd. Pa Vb, ταύτης cett. codd. 18. Οὐλυμπικός

7

τὴν Δύμην. Αὄγουστος δὲ ὕστερον καὶ προσένειμεν αὐτὴν Πατρεῦσιν. ἐκα- 6 λεῖτο δὲ τὰ μὲν ἀρχαιότερα Πάλεια: ἐχόντων δὲ ἔτι Ἰώνων ὄνομά οἱ μετέ- θεντο (τὸ) ἐφ' ἡμῶν, σαφῶς δὲ οὐκ οἶδα εἶτε ἀπὸ γυναικὸς ἐπιχωρίας Δύμης εἴτε ἀπὸ Δύμαντος τοῦ Αἰγιμίου. ὁπὸ δὲ τοῦ ἐλεγείου τοῦ ᾿Ολυμ- πίασιν ἐπὶ τῆ εἰκόνι τῆ Οἰβώτα οὐ προαχθείη (ἄν) τις ἐς ἀλογίαν. Οἰβώτα γὰρ ἀνδρὶ Δυμαίω, σταδίου μὲν ἀνελομένω νίκην ὀλυμπιάδι ἔκτη, εἰκόνος δὲ ἐν ᾿Ολυμπία περὶ τὴν ὀγδοηκοστὴν ὀλυμπιάδα κατὰ μάντευμα ἐκ Δελφῶν ἀζιωθέντι, ἐπίγραμμά ἐστιν ἐπ' αὐτῷ λέγον.

Οἰνία Οἰβώτας στάδιον νικῶν δδ' 'Αχαιὸς πατρίδα Πάλειαν θῆκ' ὀνομαστοτέραν.

τοῦτο ιοῦν οὐκ ἄν τινι ἀλογίαν παραστήσειεν, εἰ Πάλειαν ἀλλὰ μὴ Δύμην τὸ ἐπίγραμμα καλεῖ τὴν πόλιν· τὰ γὰρ ἀρχαιότερα ὀνόματα ἐς ποίησιν ἐσάγεσθαι (ἀντὶ) τῶν ὑστέρων καθεστηκός ἐστιν Ἑλλησι, καὶ ᾿Αμφιάραόν τε καὶ Ἦλονοτον Φορωνείδας καὶ Ἐρεχθείδην ἐπονομάζουσι τὸν Θησέα.

5 4. 'Ολίγον δὲ πρὸ τοῦ ἄστεώς ἐστι τῶν Δυμαίων ἐν δεξιᾳ τῆς ὁδοῦ 8 τάφος Σωστράτου ' μειράκιον δὲ ἦν τῶν ἐπιχωρίων, γενέσθαι δὲ Ἡρακλέους

codd. (οδλιμπικός La) edd. ('Ολυμπικός Smai.) ante D praeter C, Σουλπίκιος Palm. Drakenb. ad Liv. XXXII 21 C D Sch Sp, δ Λούκιος coni. Κ, Φλαμένιος Corsin. Fast. att. III p. 13 (SW). — ἐπέστρεψε Va Vn Lb, ἐπέγραψεν Vb. 1. αύγουστος --- πατρεύσιν Pa in marg. 2. δ' έτι edd. ante SW Μ, δὲ ἔτι codd. cett. edd. — μετέθετο ἐφ' A X K codd. praeter La, μετέθεντο ἐφ' La, μετέθετο τὸ Abresch ad Thucyd. p. 587 FC, qui perperam hoc in Pcd esse dicit, μετετέθη τὸ ἐφ' Pors. Β, μετέθεντο τὸ ἐφ'. Pors. cett. edd. 3. έφ' ήμας A X codd. praeter Pa, ἐς ἡμᾶς tacite K, secuti sunt FCS, έφ' ήμων coni. F, rec. cett. edd., est in Pa (&c sup. &v). - & edd. ante SW Vb M, om. Pd Va, 8è cett. codd. edd. 4. Δύμης om. Va. - Αίγιμίτου ΑΧΚΜ Vb Vn Lb, in hoc v sup. μ, αίγινήτου Va, αίγιμαίου Pa, αίγιμιου La, Αίγιμίου Sylb. Palm. MS. cett. edd. Pcd Ag. 5. του οίβ. Va. - οὐκ ἀν προαχθ. Pors. Smai. SW, οὐ προαχδ. αν D Sch Sp, αν om. codd. edd. cett., negationem om. Am., Cor. Οἰβώτα άν προαχδ. τις είς αμφιλογίαν s. Οίβώτα προαχδ ἄν τις εἰς ἀμφιλογίαν. — οὐ προαχθ. — Οἰβώτα om. Pc. — εἰς edd. ante SW Pad Vab M, & Lab cett. edd.

6. "Olympiade septima" Am. 7. καὶ τὰ μαντεύματα έχ Va M, unde S coni. μάντευμα τὸ ἐκ. 8. ἐπ' αὐτῶν La. 9. οἰβότας Vb, οίνιαοιβώτας Lb Vn. — δ δ' ΑΧΚΓ CMLbPd, & Vb, & cett. edd. codd. - 'Aγαιὸς edd. ante Smai., Sp Vb La Pa, probat Kays. Z. f. A. 1848, 297, αχαιοῖο Va M Vn Lb, 'Aχαιοίς cett. edd. Pcd, K coni. ώνατο Οίβώτας στάδιον νικών· ὁ δ' 'Αχαιοῖς. 10. θήη M Lb, δείη Va, δηημ' ον. Vb. 11. τούτου A X codd. praeter Pa, τούτο Sylb. cett. edd. Pa. — παραστήσει La. 12. πόλιν γάρ τὰ Va. 13. ἀγάγεσθαι Μ, αγαγέσθαι Vn Lb Va, ἐπάγεσθαι om. Pd, habent edd. codd. cett., ἐσάγεσθαι s. ἐπεσάγεσθαι Herw. p. 55, cf. IV 5,5. 6,3. V 15,11. VIII 37,5. X 30,7. — ante των ἀντὶ vel μαλλον deesse suspicatur B, probant Kays. l. l. Frazer. - Gotepov? SW. - 'Αμφίαςον Α Χ Κ Vb Pc, 'Αμφιάραον cett. codd. edd. Am., voluit Sylb. 15. τούτου pro τοῦ ἄστ. Va. - ἄστεος La Pad, in Lb correctura. - Forn AXKVb M, in hoc ι sup. η, έσπ Va Lb Pd, έσπ cett. edd. Pc La, ἔστιν Pa. - τοῦ ἐν Δυμαίφ ΑΧΚF codd., του Δυμαίων (vel Δυμαίου) Sylb., rec. SBSp, probat Kays. l. l., των Δυμαίων coni. F, rec. CSW DSch, fort.

Digitized by Google

Pausanias II.

ἐρώμενόν φασιν αὐτόν, καί, ἀποθανεῖν γὰρ τὸν Σώστρατον Ἡρακλέους ἐπ ὅντος μετὰ ἀνθρώπων, οὕτως οἱ τὸν Ἡρακλέα τό τε μνῆμα αὐτὸν εἰνε τὸν ποιήσαντα καὶ ἀπαρχὰς ἀπό τῶν ἐν τῆ κεφαλῆ τριχῶν δοθναι. Επίθημα δὲ καὶ ἐς ἐμὲ ἔτι στήλη τε ἡν ἐπὶ τοῦ χώματος καὶ Ἡρακλῆς ἐπειργασμένος ἐλέγετο δὲ ὡς οἱ ἐπιχώρου καὶ ἐναγέζουσι τῷ Σωστράτῳ.

5. Δυμαίοις δὲ ἔστι μὲν ᾿Αθηνᾶς ναὸς καὶ ἄγαλμα ἐς τὰ μάλισπ άρχαϊον, έστι δὲ καὶ ἄλλο ἱερόν σφισι Δινδυμήνη μητρὶ καὶ "Αιττη πεπαημένον. "Αττης δε δστις ήν, οὐδεν οἴός τε ήν, ἀπόρρητον (δν), ες αὐτὸ έξευρεῖν. ἀλλὰ Ἑρμησιάνακτι μὲν τῷ τὰ έλεγεῖα γράψαντι πεποιημένα ἐστίν ώς υίος ήν Καλαού Φρυγός και ώς ού τεκνοποιός όπο της μητρός τεγθείς. έπεὶ δὲ ηύξητο, μετώχησεν ἐς Λυδίαν τῷ Έρμησιάναχτος λόγω καὶ Λυδος δργια ετέλει Μητρός, ες τοσούτο ήκων παρ' αὐτοῖς τιμής ως Δία Άττη 10 νεμεσήσαντα ὖν ἐπὶ τὰ ἔργα ἐπιπέμψαι τῶν Λυδῶν. ἐνταῦθα ἄλλοι τε τῶν Λυδών και αυτός "Αττης ἀπέθανεν όπο του όός. και τι ἐπόμενον τούτος Γαλατών δρώσιν οί Πεσινούντα έχοντες, δών οὐχ άπτόμενοι. νομίζουσί γε 16 μήν ούχ ούτω τὰ ἐς τὸν Αττην, ἀλλὰ ἐπιχώριός ἐστιν ἄλλος σφίσιν ἐς αὐτὸν λόγος, Δία ὑπνωμένον ἀφεῖναι σπέρμα ἐς γῆν, τὴν δὲ ἀνὰ χρόνον άνειναι δαίμονα διπλά έχοντα αίδοια, τὰ μεν άνδρός, τὰ δε αὐτων γυναικός όνομα δὲ Αγδιστιν αὐτῷ τἶθενται. Θεοὶ δὲ Αγδιστιν δήσαντες τὰ αίδοῖί 11 οί τὰ ἀνδρὸς ἀποκόπτουσιν. ὡς δὲ ἀπ' αὐτῶν ἀναφῦσα ἀμωγδαλῆ είχει) ώραϊον τον καρπόν, θυγατέρα του Σαγγαρίου ποταμού λαβείν φασι του καρ-

lacunam latere dicunt SW. 1. σώχρατον Lb. 2. ἀνθρώπους Pa, in marg. ἀνών. οδτω La Pa. — των ήρ. Pd. — τότε X K FC, to te cett. edd. Pa, voluit etiam Sylb. - αὐτὸ malit Sylb. 4. δὲ ἐς sine καὶ La. - είργασμένος Vb. 6. δυμαίους Va. 7. doyoffor Vb Pa La edd., cett. codd. doyoffoc. 8. où8è Ag. - K adnotat Stephanum Nigrum legisse videri ἀπόρρητον ὂν ἐς αὐτὸν, idque illi valde placet, item F C, vertit Steph. Nig.: "qui autem esset Attes nunquam potis fui, quum id arcanum esset, percipere"; ον probat Sch praef., recepi, Kays. οὐδὲν αναντίρρητον 1. 1. 297. 10. μητέρος S Vab M. 11. λυδούς Va, λυδούς M. 12. τοσούτον Vab La Pad τοσούτο cett. -- .malim ήκοντα" Β. — παρ' αὐτή edd. ante SW, Sp, codd., παρ' αὐτῆς Pd, παρ' αὐτοῖς coni. Boeckh, probat B, rec. cett. edd. - ATTI νεμ. SW cl. VIII 20,4, rec. D Sch, αὐτη

νεμ. codd. edd. cett. 13. έν pro 3ν Va Μ, νῦν La, οδν Vb. - ἐπασκέψαιο pro έππέμψαι Ag. — ἐνταῦδα — Δυδών οπ. Va. sed margini adscripta sunt. 14. uss Va La (sic et postea) Pa, in hoc corr. καί τοι Vb. 15. πεσιμαθίντα A, σ geminan: Pcd Ag Vn B D Sch Sp, Heotvouvea Am. edd. ante B, πεσινούντες, α sup. ες, La. 17. doiévan edd. ante B codd. (àpievan La), àpévon cett. edd. 18. αὐτῷ edd. ante B, codd. praeter La Pa, S uncis circumdat, abrav cett. edid. cum La Pa. 19. 'Αγδίσειν edd. ante Smai. Va.M Pacd, in Pa corr. ex ir δίστην, et αγδίστιν et αγδίστην Lab, 'Αγδιστιν cett. edd. et semel AXK Vb Pc. δείσαντες edd. praeter Sch codd., δήσαντες proponunt SW, scribit Sch el. Arnob. V 6. 20. of om. Va, addit sec. man. 24. 🖼 καρπών La, τὸν καρπὸν ώραῖον Pa. - τυΥ γαρίου M Pc, σαρσαγγάρειου (sic) La. - 10⁵

που δοθεμένης δε ές τον κόλπον καρπός μεν εκείνος ήν αυτίκα άφανής, αυτή δε έκύει τεκούσης δε τράγος περιείπε τον παίδα έκκείμενον. ως δε αυξανομένω κάλλους οι μετήν πλέον ή κατά είδος άνθρώπου, ενταύθα του παιδός έρως έσχεν Αγδιστιν. αυξηθέντα δε Αττην άποστέλλουσιν ές Πεσινούντα οι προσήκοντες συνοικήσοντα του βασιλέως θυγατρί υμέναιος δε 12 ήδετο, και Αγδιστις έφισταται, και τα αίδοια άπέκοψε μανείς ο Αττης, άπέκοψε δε και ο την θυγατέρα αυτώ διδούς. Αγδιστιν δε μετάνοια έσχεν οία Αττην έδρασε και οι παρά Διός εύρετο μήτε σήπεσθαι τι Αττη του σώματος μήτε τήκεσθαι. τάδε μεν ές Αττην τα γνωριμώτατα.

6. Έν δὲ τῆ χώρα τῆ Δυμαία καὶ τοῦ δρομέως Οἰβώτα (τάφος ἐστί 18 τούτῳ τῷ Οἰβώτα) νικήσαντι 'Ολύμπια 'Αχαιῶν πρώτῳ γέρας οὐδὲν ἔξαίρετον παρ' αὐτῶν ἔγένετο εδρασθαι καὶ ἐπὶ τούτῳ κατάρας ὁ Οἰβώτας ἐποιήσατο μηδενὶ 'Ολυμπικὴν νίκην ἔτι 'Αχαιῶν γενέσθαι. καί, ῆν γάρ τις θεῶν ῷ τοῦ Οἰβώτα τελεῖσθαι τὰς κατάρας οὐκ ἀμελὲς ἢν, διδάσκονταί ποτε οἱ 15 'Αχαιοὶ καθ' ἤντινα αἰτίαν στεφάνου τοῦ 'Ολυμπίασιν ἡμάρτανον, διδάσκονται δὲ ἀποστείλαντες ἐς Δελφούς. οδτω καὶ ἄλλα ἐς τιμήν σφισι τοῦ 14 Οἰβώτα ποιήσασι, καὶ τὴν εἰκόνα ἀναθεῖστν ἐς 'Ολυμπίαν, Σώστρατος Πελληνεύς σταδίου νίκην ἔσγεν ἐν πασί. διαμένει δὲ ἐς ἐμὲ ἔτι 'Αχαιῶν

καρπού Sylb., rec. S B et edd. sequ., τους καρπούς refl. edd. codd. 1. άφανής αὐτίκα Vb Pa edd. ante B, inverso ordine cett. edd. codd. 2. abth La. - Eyneimevov M. 3. αδξανόμενος La, ω sup. ος. — μεντήν La. - πλέω edd. ante B codd., πλέον cum B cett. edd. — κατ' είδος Pc. 4. έρως om. M Lab. - Πεσσινούντα Pcd Lab Vn B SW D Sch Sp, πεσιμούντα Α, Πεσινούντα cett. edd. codd., v. ad I 4,5. 5. ouvoudσύντα Va La, συνοικίσοντες S M Lb, συνοικήσοντες Ag Pc, om. Pd, συνοικήσοντα Pa. τη βασ. ΑΧΚΕ C Vb Pa, του βασ. cett. edd. codd - 82 om. BPc. 6. Hoert Vb M Lb Pd. — ἐπέχοψε Va, μὲν inserendum videtur SW. 7. μετάνοιαν M Pa 8. Αττην om. M. — άττην Μ. 9. τήκεσθαι καὶ τοῦ δρομέως Va pr. m., sec. m. omissa margini adscr. 10. τη διδυμαία Vb, τη εδδυμαία Ag. - post Δυμαία inserunt ἐστὶ A X K F C. - καὶ ἡ τοῦ A X K F C Vb Pa, καὶ τοῦ rell. edd. codd. — Οίβώτα νίκη τούτω δ' ἐν 'Ολ. 'Αχ. πρ. γέρας λαβόντι οὐδὲν AXKFPa Vb (hic λαβόντα) et Va, nisi quod hic νικήσαντα habet, οίβώτα νίκης.

άντιολύμπια 'Αχ. πρ. γέρ. οὐδὲν Ρc, οἱ βωτανικής. αντί όλ. αχ. πρ. γέρ. οδδέν Pd, οιβωτανικής αντιολυμπία αχαιών πρωτογέρας ούδεν Lb, οίβαντα νικήσαντα δλύμπια άχ. πρ γέρ. οὐδὲν Μ, οἰβώτα νικήσαντι όλύμπια Αχ. πρ. γέρ. οὐδὲν La, rec. (ἐν 'Ολυμπία scribens) C et lacuna indicata BSWDSch, B excidisse haec fere putat: τάφος ἐστί τούτω τῷ Οίβώτα, hoc inserui cum Sp, C malit Δυμαία έστιν είκων (hoc cum K) τ. δρ. Οίβωτα· νικήσαντι τούτω εν 'Ολ. 'Αχ. πρ., γέρ. οὐδεν, S οίβώτα ** νικήσαντι δ' ἐν 'Ολ. 'Αχ. πρ. γέρ. οὐθέν, Οἰβώτα τάφος νίκην τούτω ἐν 'Ολ. πρ. κτλ. Kays. l. l. 297 sq., Οἰβώτα μνήμα (vel τάφος) φ νικήσαντι Zink. 12. εδρέσθαι D, ut solet. — τουτο AXKFC Pcd M Lb Va, τούτφ Sylb. cett. edd. Pa La Vb Ag. 13. 'Ολυμπωτήν M Lb SW D Sch Sp, 'Ολυμπιακήν rell. edd. codd. 14. οίβώταο τελ. Pc. — Την post άμελες om. La. — διδάσχοντα Pc. 16. δή, quod est in edd. post οδτω, om. Sch Sp cum codd. praeter Vb Pa (δè, η sup. ε, Pa), incl. SW D. 18. παισί om. M. — καί ante ές ins.

τοϊς άγωνίζεσθαι μέλλουσι τὰ Ὁλύμπια ἐναγίζειν τῷ Οἰβώτα, καὶ ἡν κρατήσωσιν, ἐν Ὁλυμπία στεφανοῦν τοῦ Οἰβώτα τὴν εἰκόνα.

ΧVIII. Σταδίους δὲ δσον τεσσαράκοντα προελθόντι ἐκ Δύμης ποταμός Πεϊρος ἐς θάλασσαν κάτεισι, καὶ 'Αχαιῶν πόλις ποτὲ ''Ωλενος φκεῖτο παρὰ τῷ Πείρῳ. ὁπόσοι δὲ ἐς 'Ηρακλέα καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ πεποιήκασιν, ἔστινς οἰκ ἐλάχιστά σφισι δείγματα τοῦ λόγου Δεξαμενὸς ὁ ἐν ''Ωλένῳ βασιλεὺς καὶ ὁποίων 'Ηρακλῆς παρ' αὐτῷ ξενίων ἔτυχε. καὶ ὅτι μὲν ἡν πόλισμα ἐξ ἀρχῆς μικρὸν ἡ ''Ωλενος, μαρτυρεῖ τῷ λόγῳ μου καὶ ἐλεγεῖον ἐς Εὐρυτίωνα Κένταυρον ὁπὸ Έρμησιάνακτος πεποιημένον'; ἀνὰ χρόνον δὲ τοὺς οἰκήτορας ἐκλιπεῖν ὁπὸ ἀσθενείας φασὶ τὴν '''Ωλενον καὶ ἐς Πειράς τε καὶ ἐς Εὐρυτειὰς ιὸ ἀποχωρῆσαι.

2. Τοῦ δὲ Πείρου ποταμοῦ περὶ τοὺς ὀγδοήκοντα ἀφέστηκε σταδίους Πατρέων ἡ πόλις οὐ πόρρω δὲ αὐτῆς ποταμὸς Γλαῦκος ἐκδίδωσιν ἐς δάλασσαν. Πατρέων δὲ οἱ τὰ ἀρχαιότατα μνημονεύοντές φασιν Εὄμηλον αὐτόχθονα οἰκῆσαι πρῶτον μέν τῆ χώρα, βασιλεύοντα αὐτὸν ἀνθρώπων οὐ ιὸ πολλῶν. Τριπτολέμου δὲ ἐκ τῆς ᾿Αττικῆς ἀφικομένου τόν τε καρκὸν λαμβάνει τὸν ἡμερον, καὶ οἰκίσαι διδαχθεὶς πόλιν ᾿Αρόην ἀνόμασεν ἐπὶ τῆ 3 ἐργασία τῆς γῆς. ὡς δὲ πρὸς ὕπνον ἐτράπετο ὁ Τριπτόλεμος, ἐνταῦθα ᾿Ανθείαν παῖδα Εὐμήλου τοὺς δράκοντάς φασιν ὑπὸ τοῦ Τριπτολέμου τὸ ἄρμα ζεύξαντα ἐθελῆσαι καὶ αὐτὸν σπεῖραι. καὶ τὸν μὲν ἐπιλαμβάνει τὸ πο

Herw. 1. μέλουσιν Va. — τὰ δλυμπία A. — πρατήσουσιν A X K Vb M. ω sup. ου, πρατήσωσιν cett. edd. codd. — καὶ ἢν — Οἰβώτα om. Pc. Post πρατήσωσιν virgulam habent edd. inde ab S, post 'Ολυμπία rell. edd.

3. TE OTOV AXK codd. praeter Pa, in quo δε δσον τε et R, qui habet τε δσον τε; δὲ δσον Sylb. F C S B D Sp, δὲ δσον τε SW, voluit B, δσον τε Sch, "quotiescunque litterae te.. ipsae principium nominis numeralis sequentis efficiunt, toties Pausanias non őgov τε sed δσον solum usurpavit, ut absonam quandam syllabarum concursionem evitaret" Seemann l. l. 19. 4. ές θεσσαλίαν MR, ές δάλασσαν Lab Vn Pacd Ag SW D, ές δάλατταν edd. Vab. — ή πόλις La. 6. έλάγιστόν σφισι δείγμα Sch, έλάγιστον cum La, probat Kays, Jb. f. Ph. 1854, 414, ἐλάχιστά σφισι δείγματα rell. — τίς δ post λόγου inserunt AXKF, om. cett. cum codd. δεξάμενος ΑΧΚ VaMLbPcdAg, Δεξαμενὸς

edd, rell. Palm. MS. Vb Pa La. - 6 h emend. SB, 8' ev MRAgLb, 8è ev edd. ante S Vab Pcd, in La neque & neque & est, in Pa & sup. lin. 7. Etvícov om La, incl. Sch. 8. μπορον εξέ αρχής edd. ante B Vb (ἐξαρχῆς), μικρὸν ή ζώλ. ἐξ ἀρχῆς Pa, ἐξ άρχης μικρόν cett. edd. wodd. 10. έκλειπείν Pc. — Am. pnol legisse videtur. — is πείρας La. — εθρυτείας (s. εθρυτίας) codd. (εύρυτιάς M), Εύρυτειάς edd. 13. πατραίων Pc. 14. ἀρχαιότερα Vb. 15. βασ. οὸ πολίων αὐτ. ἀνδρ. Vb edd. ante B, βασ. ἀνδρ. οὐ πολλ. αὐτόν Ρα, βασ. αὐτὸν ἀνθρ. οὐ. πολλ. cett. edd. codd. 16. ex de the der La. — τού τε καρπ. La. 17. οἰκῆσαι codd. A X K, olxíoai Sylb. cett. edd., apósai Kays. Z. f. A. 1849, 298, placet Frazero, (àproπ)οιήσαι? VIII 4,1. - 'Αρόαν codd. ('Αρώαν Vb, ό sup. ω, in Pc ex ἀρῶαν corr. videtur) edd. praeter Sch, qui ut § 5 'Apony scribit, rec. Sp. 18. ἐτράπετο Va M D Sch Sp, ἐτρέπετο cett. edd. codd. 19. 'Aνθέα Pors,

χρεών έκπεσόντα του άρματος. Τριπτόλεμος δε και Εύμηλος Ανθειαν πόλιν ολκίζουσιν έν κοινώ, του Εύμήλου παιδός επώνυμον. ἀκίσθη δε και τρίτη 4 μεταξύ 'Ανθείας καὶ 'Αρόης Μεσάτις πόλις. 3. 'Οπόσα δὲ οί Πατρεῖς περὶ Διονύσου λέγουσι, τραφήναί τε αὐτὸν ἐν τή Μεσάτει καὶ ἐνταῦθα ἐπι-5 βουλευθέντα όπο Τιτάνων ές παντοῖον ἀφικέσθαι κίνδυνον, οὐκ ἐναντιούμενος τοις Πατρεύσι της Μεσάτεως τὸ ὄνομα αὐτοίς σφισιν έξηγείσθαι παρίημι. 'Αχαιών δε ύστερον εκβαλόντων Ίωνας, Πατρεύς δ Πρευγένους του 'Αγήνορος 5 ές μεν 'Ανθειαν και ές Μεσάτιν μη ένοικίζεσθαι τοις 'Αγαιοίς άπείπε, περίβολον δὲ τείχους πρὸς τῆ ᾿Αρόῃ βαλόμενος μείζονα, ἵνα ἐντός οἱ τοῦ περι-10 βόλου καὶ ἡ ᾿Αρόη γένηται, ὄνομα ἔθετο ἀφ᾽ ἑαυτοῦ Πάτρας τῆ πόλει. 4. 'Αγήνωρ δε δ πατήρ του Πρευγένους 'Αρέως παῖς ἢν του 'Αμπυκός, δ δὲ ᾿Αμπυξ Πελίου τοῦ Αἰγινήτου τοῦ Δηρείτου τοῦ ᾿Αρπάλου τοῦ ᾿Αμύκλα του Λακεδαίμονος. Πατρεί μεν τοιαυτα ες τους προγόνους δπάργοντα ην. 6 5. ίδία δὲ ἀνὰ γρόνον Πατρεῖς διέβησαν ἐς Αλτωλίαν ᾿Αγαιῶν μόνοι κατὰ 15 φιλίαν την Αλτωλών, τὸν πόλεμόν σφισι τὸν πρὸς Γαλάτας συνδιοίσοντες. προσπταίσαντες δ' εν ταῖς μάχαις λόγου [μειζόνως καὶ ὁπὸ πενίας ἄμα οί πολλοί πιεζόμενοι Πάτρας μεν πλήν δλίγων τινών εκλείπουσιν οί δε άλλοι κατά γώραν όπο φιλεργίας έσκεδάσθησαν και πολίσματα παρέξ αύτας Πάτρας τοσάδε ἄλλα ὤκησαν, Μεσάτιν καὶ Ανθειαν καὶ Βολίνην καὶ 20 Αργυράν τε καὶ Άρβαν. Αύγουστος δὲ ἡ τοῦ παράπλου νομίζων κεἴσθαι?

άνθειαν Pc, άνθείαν πόλιν Pd. 1. εδμήλος Vb. — εύθεταν πόλιν Vab M Lb, mox μεταξύ εδθείας Vb. 3. αρόας Pa. — Μεσσάτις Α XKRM Vb, Μεσάτις cett. edd. codd. οί πατρείς p. corr. e ή πατρίς Vb. 4. τή μεσάτω codd., (in Pc & sup. ω) praeter Pa La, μεσάτει Pa, μεσάτι La. — ἐπιβουλευόμενον R Vb Pa edd. ante B, ἐπιβουλεύοντα cett. codd., ἐπιβουλευθέντα Buttm. cett. edd. 5. ὑπὸ Πανῶν codd. (praeter Vb, qui habet ύπὸ ανών = ανθρώπων, et Pc πάνων) A X KFCSSW, δπὸ τιτάνων coni C, recepp. cett. edd. 6. πατράσιν La R, πατρᾶσιν M, in Lb utrumque, alterum e correctura, R ad marg. πατρεύσιν, πατρεύσιν Vab Pacd Ag. — του Μεσάτεως Buttm. coll. cap. 21, τῆς Μεσσάτεως Am. Vb, της Μεσάτεως τὸ δνομα uncis incl. SW Sp, negat Sch se intellegere, quid haec verba sibi velint, suspicatur igitur post κίνδυνον hiare orationem. 7. πρεσγένους La, infra per ηυ, προγένους Pa, ευ

sup. ο, Πρηυγένους Β cett. codd. (ην pro ηυ M Va Lb), hic et infra Πρευγένους cett. edd., cf. III 2,1. VII 6,2. 20,7. 8. τους άχαιούς Pa. 9. βαλλόμενος Pd Ag. — οί om. AXKFC, ev toic of La. 10. Ebeto --- Πρευγένους Pa in marg. 11. ἄρεως Vab La Pd. 12. δειρήτου Vb, Δηρίτου Sch Jb. f. Ph. 1864, 38. — 'Αργάλου Meurs. C, ut III 1,3, άρπάλα Vb, του δὲ άρπάλου Lb Va M Pc, του δὲ άρπάλα Ag Pd, του δὲ άρπάλα La, του άρπάλα Ρα. 14. ἀνὰ γρόνου Ρc. 15. συνδιοίσουσι(v) Va Pcd Ag M Lb, συνδιοίσοντες Pa Vb La (σωδ. La) edd. 16. καὶ om. La. - άρμα pro άμα Pd. 17. πιεζούμενοι La Pc. — πρὶν pro πλην Pd. 18. ὑπὸ φιλεργίας om. La. 19. μεσάτην La. - Βολίμην AXKB codd., Bolivny cett. edd. Am. Palm. MS. 20. ἀργυράν τε Va M La. — 'Aρβαν BSW D Sch Sp Pcd Ag Lab, 'Αρβαν Vb cett. edd. (ἀρβαν Μ), 'Αρόαν s. 'Αρόην Sylb., probant Palm. MS. F, placet SW.

καλῶς τὰς Πάτρας ἡ κατ' ἄλλην τινὰ αἰτίαν ἐπανήγαγεν αὖθις ἐκ τῶν πολισμάτων τῶν ἄλλων τοὺς ἄνδρας ἐς τὰς Πάτρας · προσσυνώμισε δέ σμα καὶ 'Αχαιοὺς τοὺς ἐκ 'Ρυπῶν, καταβαλὼν ἐς ἔδαφος 'Ρύπας. καὶ ἔδωκι μὲν ἐλευθέροις 'Αχαιῶν μόνοις τοῖς Πατρεῦσιν εἶναι, ἔδωκε δὲ καὶ ἐς τὰ ἄλλα γέρα σφίσιν, ὁπόσα τοῖς ἀποίκοις νέμειν οἱ 'Ρωμαῖος νομίζουσιν.

6. Πατρεύσι δὲ ἐν ἄχρα τῆ πόλει Λαφρίας ἱερόν ἐστιν ᾿Αρτέμιδος: ξενικόν μέν τη θεώ το όνομα, εσηγμένον δε ετέρωθεν και το άγαλμα. Καλυδώνος γάρ και Αλτωλίας της άλλης ύπο Αύγούστου βασύλεως έρχμωθείσης διά τὸ ἐς τὴν Νικόπολιν τὴν όπὲρ τοδ 'Ακτίου συνοικίζεσθαι καὶ τὸ 9 Αλτωλικόν, ούτω τὸ ἄγαλμα τῆς Λαφρίας οἱ Πατρεῖς ἔσχον. ώσαώτως δὲ Ν καὶ δσα άλλα ἀγάλματα ἔκ τε Αἰτωλίας καὶ παρὰ ᾿Ακαρνάνων, τὰ μὲν πολλά ές την Νικόπολιν κομισθήναι, Πατρεύσι δε δ Αύγουστος άλλα π των εκ Καλυδώνος λαφύρων και δή και της Λαφρίας έδωπε το άγαλμα, δ δή και ες εμέ ετι εν τη ακροπόλει τη Πατρέων είχε τιμάς. γενέσθαι δε ἐπίκλησιν τή θεω Λαφρίαν ἀπὸ ἀνδρὸς Φωκέως φασί· Λάφριον γὰρ τὸν 15 Κασταλίου του Δελφού Καλυδωνίοις ξδρύσασθαι τὸ ἄγαλμα τῆς ᾿Αρτέμιδος 10 το άρχοδον, οί δὲ τῆς ᾿Αρτέμιδος το μήνιμα το ἐς Οἰνέα ἀνὰ χρένον τοῖς Καλυδωνίοις ελαφρότερον γενέσθαι λέγουσι, καὶ αἰτίαν τη θεῷ της ἐπικλήσεως εδέλουσιν είναι ταύτην. το μέν σχήμα του άγάλματος θηρεύουσά έστιν, ελέφαντος δε και γρυσού πεποίηται, Ναυπάκτιοι δε Μέναιχμος καί 3 Σοίδας εἰργάσαντο τεκμαίρονται δὲ σφᾶς Κανάγου τοῦ Σικυωνίου καὶ τοῦ 11 Αλγινήτου Κάλλωνος οὸ πολλῷ γενέσθαι τινὶ ἡλιχίαν ὁστέρους. 7. ἄγουσι δὲ καὶ Λάφρια έορτὴν τῆ ᾿Αρτέμιδι οἱ Πατρεῖς ἀνὰ πᾶν ἔτος, ἐν ἡ τρόπος

1. απανήγαγεν Va. 2. προςσυνώνησε ΑΧ KVb, προςσυνώκισε Sylb. cett. edd. Pcd Ag La, προσυνώχησε Va, προσυνώχησε Lb Pa, hic η sup. ι. 4. ές incl. D Sch, at cf. V 10,7. 5. γέρας edd. ante SM Vab, γέρα cett. edd. codd. - voulgovou B SW Pcd Ag La Vb, γομίζουσι rell. edd. codd. 7. είσηγμένον edd. ante SW codd., ἐσηγμ. cett, edd. 9. dià tò thy & Nuc. AXK codd, praeter La, in quo èc deest, et Pa, qui thy omittit, bià tò èc Nix. Sylb. Palm. MS. Smai. BD, K coni. διὰ τὸ ἐς τὴν Nux., rec. cett. edd. 12. exédeuse vel simile verbum apud nomobyvan desiderari dicit Sylb., "fortasse ἐχομίσθη" SW. 13. τῆς μαφρίας Pc. 14, ἐπ' ἐμὲ ΑΧΚ Vb Pa, ec éuè cett. edd. codd. 15. pwnéwy ώς Va. - φησι codd. praeter Pa Vb, in

quibus est paci. 16. Kalliou Vb. του άδελφου edd. ante C codd. practer La Pa, "Castalii fratrem" Am., 200 Achqo" cett. edd. La Pa, in hoc à sup. lia. addidit m. sec., coni. Sylb., probant Palm. MS. F, rec. cett edd. 17. unyiana Pcd Ag Lab. — dvázovot La. 18. airía M Vab. - vij om. Va, addit sec. m. 19. post uèv ins. 8% edd. ante Smai,, non habent cett. edd. codd. 20. πεποιημένη A X K Vb Pa, πεποίηται cett. codd. edd. ναυπάκτιος M Va. 21. τεκμαίρομαι malit Sch, probat Kays, Jb. f. Ph. 1854, 417. - Sè post Tenys. Va SW D Sch. Texperipoveni TE Pors., om. particulam cett, edd. codd. cf. V 19,8. - Kayayou om. La. 22. Tvà codd. praeter Pa, in quo est 177v. 23, Aaφρία edd. ante Smai, codd. praeter Pala.

επιχώριος θυσίας έστλν αύτοζε. περί μέν τον βωμόν έν πύκλω ζύλα ίστασιν έτι γλωρά και ές έκκαιδεκα έκαστον πήχεις έντος δε έπι του βωμού τά αιδότατά σφισι των ξύλων κείται. μηγανώνται δε ύπο τον καιρον της έορτης καὶ ἄνοδον ἐπὶ τὸν βωμιὸν λειστέραν, ἐπιφέροντες γῆν ἐπὶ τοῦ βωμιοῦ τοὺς 5 αναβασμούς. πρώτα μέν δή πομπήν μεγαλοπρεπεστάτην τη Αρτέμιδι 12 πομπεύουσι, και ή ξερωμένη παρθένος δχείται τελευταία τῆς πομπῆς [ἐπὶ] ελάφων ύπο το άρμα έζευγμένων. ες δε την επιούσαν τηνικαύτα ήδη δράν τα ές την θυσίαν νομίζουσι, δημοσία τε ή πόλις και ούχ ήσσον ές την ξορτήν οί ίδιωται φιλοτίμως έχουσιν. ἐσβάλλουσι γὰρ ζώντας ἐς τὸν βωμὸν 10 δρνιθάς τε τους έδωδίμους και ίερεϊα όμοίως άπαντα, έτι δε ὕς άγρίους παὶ ἐλάφους τε καὶ δορκάδας, οἱ δὲ καὶ λύκων καὶ ἄρκτων σκύμνους, οἱ δὲ καὶ τὰ τέλεια τῶν θηρίων κατατιθέασι δὲ ἐπὶ τὸν βωμὸν καὶ δένδρων καρπὸν των ήμέρων. τὸ δὲ ἀπὸ τούτου πῦρ ἐνιᾶσιν ἐς τὰ ζύλα. ἐνταῦθά 13 που και άρκτον και άλλο τι έθεασάμην των ζώων, τα μέν όπο την πρώτην 15 δρμήν του πυρός βιαζόμενα ές το έκτος, τὰ δὲ καὶ ἐκφεύγοντα ὑπὸ ἰσχύος: ταθτα οί έμβαλόντες έπανάγουσιν αύθις ές την πυράν. τρωθήναι δε ούδενα ύπὸ (τῶν) θηρίων μνημονεύουσιν.

ΧΙΧ. Έστι δὲ ἐν τῷ μεταξὸ τοῦ ναοῦ τε τῆς Λαφρίας καὶ τοῦ βωμοῦ πεποιημένον μνῆμα Εὸρυπύλου. τὰ δὲ ὅστις τε ῶν καὶ καθ' ἤντινα 20 αἰτίαν ἀφίκετο ἐς τὴν γῆν ταύτην, δηλώσει μοι καὶ ταῦτα ὁ λόγος προδιηγησαμένῳ πρότερον ὁποῖα ὁπὸ τοῦ Εὐρυπύλου τὴν ἐπιδημίαν τοῖς ἐνταῦθα ἡν τὰ παρόντα ἀνθρώποις. Ἰώνων τοῖς ᾿Αρόην καὶ ϶Ανθειαν καὶ Μεσάτιν οἰκοῦσιν ἡν ἐν κοινῷ τέμενος καὶ ναὸς ϶Αρτέμιδος Τρικλαρίας ἐπίκλησιν, καὶ

Λάφρια Meurs, Pors. cett. edd. La Pa. 2. xal ineptum esse dicit Sch. - 8è om. La. - ἐπὶ om. M Vab edd. ante B, habent cett. edd. codd. - τὰ ἀνότατα Lb M Pa, τὰ ἀνώτα, alterum τα sup. vers., Va, τὰ ἀνώτατα Vb, τὰ αδότατα Pcd La. 4. άνοδος La. - post λειστέραν distinguunt B SW D Sch Sp, ante λ. rell. — τοὺς om. Va M. 5. αναβασμούς D Sch Sp, αναβαθμούς codd. edd. - μεγαλοπρεπεστέραν Pacd Ag La, μεγαλοπρεπεστάτην cett. codd. edd. 6. ή Paed Ag Lab edd. inde a B, om. cett. codd. — ίερουμένη codd. (ίερομένος et per corr. ίερομένον Va) edd. ante Smai., ίερωμένη Cor. cett. edd., alterum ή ante παρθένος sup. vers. habet Pc. — ἐπὶ ἐλάφων codd. edd., incl. ἐπὶ cum Herw., ὑπὸ ἐλάφων Pc, έπὶ έλάφων ύπὸ έλάφων τὸ ἄρμα ἐζευγμένων

Va. 7. τὸ om. Pa. 8. τὴν om. id. — δημ. δέ τε id. — ἡ ante πόλις om. Pd Ag La. — post πόλις habent καὶ edd. inde a B cum codd., om. cett. 9. post ἐορτὴν habent ἢ edd. ante B, expungunt B et seqq., om. etiam codd. 12. δὲ om. La. — καὶ οὸχ δένδρων Pd. 13. κάρπων La, καρπῶν, ὸ sup. lin., Pa, καρπῶν ἡμέρων Pd 14. ἢ ἄλλο Sch Jb. f. Ph. 1864, 47. 15. καὶ ante ἐκφ. om. Vb, expungit Lb. 16. ἐμβάλλοντες Pcd Ag, ἐμβαλλόντες Va, ἐμβαλόντε Μ, ἐμβάλοντες La. 17. τῶν ins. D Sch Sp, voluerunt SW, abest ab edd. codd.

20. προηγησιμένω ΑΧΚ, προσδιηγησιμένω Lb Va. 22. τοῦς ante ἀνδρ. om. La Pa Vb edd., est in cett. codd., correctura est alieno loco inserta, habet enim La τὴν ἀρόην (SW). 23. ἐν οἵχω codd. Am. edd. ante

έορτην οί Ίωνες αὐτή καὶ παννυχίδα ήγον άνὰ πᾶν ἔτος. ίερωσύνην δὲ εἤε 2 της θεου παρθένος, ες δ άποστέλλεσθαι παρά άνδρα έμελλε. 2. λέγουσιν οδν συμβήναι ποτε [ώς] [ερασθαι μέν της θεού Κομαιθώ τὸ είδος καλλίστη παρθένον, τυγγάνειν δὲ αὐτῆς ἐρῶντα Μελάνιππον, τά τε ἄλλα τοὺς ἡλικιώτας και δψεως εὐπρεπεία μάλιστα δπερηρκότα. ώς δὲ δ Μελάνιππος ἐςῦ τὸ ἴσον τοῦ ἔρωτος ὁπηγάγετο τὴν παρθένον, ἐμνᾶτο αὐτὴν παρὰ τοῦ πατρός. ἔπεται δέ πως τῷ γήρα τά τε ἄλλα ὡς τὸ πολύ ἐναντιοῦσθα νέοις, καὶ οὐχ ήκιστα ἐς τοὺς ἐρῶντας τὸ ἀνάλγητον, ὅπου καὶ Μελανίπκω τότε έθελοντι έθελουσαν άγεσθαι Κομαιθώ οδτε παρά των έαυτου γονέων 3 ούτε παρά τῶν Κομαιθους ημερον ἀπήντησεν οὐδέν. ἐπέδειζε δὲ ἐπὶ πολλῶν Ι τε δή άλλων και έν τοῖς Μελανίππου παθήμασιν ώς μέτεστιν ἔρωτι καὶ άνθρώπων συγχέαι νόμιμα καὶ άνατρέψαι θεών τιμάς, δπου καὶ τότε ἐν τῷ της Αρτέμιδος ίερῷ Κομαιθώ καὶ Μελάνιππος ἐξέπλησαν τοῦ ἔρωτος τὴν δρμήν, καὶ οἱ μὲν ἔμελλον τῷ ἱερῷ καὶ ἐς τὸ ἔπειτα ἴσα καὶ θαλάμφ χρήσεσθαι τους δε άνθρώπους αυτίκα εξ Αρτέμιδος μήνιμα έφθειρε, της ι τε γής καρπὸν οὐδένα ἀποδιδούσης, καὶ νόσοι σφίσιν οὐ κατὰ τὰ εἰωθότα 4 καὶ ἀπ' αὐτῶν θάνατοι πλείονες ἢ τὰ πρότερα ἐγίνοντο. καταφυγόντων δὲ αὐτῶν ἐπὶ γρηστήριον τὸ ἐν Δελφοῖς, ἤλεγγεν ἡ Πυθία Μελάνιππον καί Κομαιθώ και έκείνους τε αύτους μάντευμα άφίκετο θύσαι τη Αρτέμιδι, καὶ ἀνὰ πᾶν ἔτος παρθένον καὶ παῖδα, οἱ τὸ εἶδος εἶεν κάλλιστοι, τῇ θεῷ» θύειν. ταύτης μέν δή τής θυσίας ένεκα ό ποταμός ό πρός τῷ [ερῷ τής

F, έν κοιν Sylb. cett. edd. — τρικλαρίων M Lb, τρικαλίων Va, τρικλαρίαν Ag Pd. 1. ίερωσύνη edd. A X K F Smin. Vab M Lb Pc (hic o pro ω), ίερωσύντιν codd. edd. rell. (o codd.) - είχετο AXKF Smin., είχε cett. edd. codd. 2. παρθένος - της θεοῦ Va in marg. infer. ε secundo librario addit. — ἀποστέλλες — (fin. lin.) σται Vb. ἀνδρὸς Pd Ag. 3. ώς ἱερᾶσθαι edd. inde a B Va Pcd Ag Lab Vn, om. ως M Vb Pa cett. edd. — om. της δεού Pa. — Κομαιδώ edd. ante S, Κομαιδώ Sylb. Pors. codd. 6. ἐπηγάγετο B SW D Vb Pc (in hoc p. corr., a pr. man. fuit. ύπηγ.) Ag, ύπηγάγετο cett. edd. codd. 7. δέ πω Ag Lb. 8. τοὺς ἔρωτας Sylb. 9. ἐθέλουσαν ἀνάγεσθαι edd. ante S M Vn Ag, ἐθέλουσα (αν sup. α in Va) ανάγεσθαι Pcd Va Lab, ἐδέλουσαν γενέσθαι Vb, ἐδέλουσαν ἄγεσθάι Pa Abresch. Pors. Cor. cett. edd. praeter B, qui ἐθέλουσαν

άγαγέσθαι cum Valcken. ad Her. IV 78 scribit. — χομαθώ Va et sic deinceps. 10. των της κομ. Pa. — κομαιδού s. κομαίδου codd. praeter M Pa La. — οὐδὲν ημερον ἀπ. Va, εί ημερον Vb, δήμερον, om. οὐδὲν, Lb. σήμερον Pcd Ag M. - απέδειξεν Ag. 12. ἀναστρέψαι M Vb edd. ante B, ἀναθρέψαι Va, ανατρέψαι coni. S. Cor., est in cett. codd. edd. 13. και ante εξεπλ. om. La Pa Vb edd., habent cett. codd. 16. oddev edd. ante S codd. (οὐδέν' Vn Ag), καρπών οὐδὲν Sylb., οὐδένα La, coni. K Pors., rec. edd. inde ab S. - vóσοι Pa La, νόσοις cett. codd. 17. ἐπ' αὸτ. edd. ante SM Vab, άπ' αὐτ. Sylb. Cor. Am. cett. edd. codd., cf. III 5,9. VIII 11,11. IX 23,2 (Sieb). δάνατος Va. — πλείονες Va Smai. SW D Sch Sp, πλέονες cett. edd. codd., in M a sup. ε. - καταφευγόντων Lb Pa. 19. δίσα (τῆς in marg.) ἀρτέμιδος La. 21. ταύτας μ

Τρικλαρίας 'Αμείλιχος εκλήθη' τέως δε δνομα είχεν οὐδέν. παίδων δε καὶ 5 παρθένων δπόσοι μεν ες την θεόν οὐδεν εἰργασμένοι Μελανίππου καὶ Κομαιθους ένεκα απώλλυντο, αὐτοί τε οἰκτρότατα καὶ οἱ προσήκοντές σφισιν ξπασχον, Μελάνιππον δε και Κομαιθώ συμφοράς εκτός γενέσθαι τίθεμαι 5 μόνον γὰρ δὴ ἀνθρώπῳ ψυχῆς ἐστιν ἀντάξιον κατορθώσαί τινα ἐρασθέντα. 3. παύσασθαι δὲ οὕτω λέγονται θύοντες τῆ ᾿Αρτέμιδι ἀνθρώπους. ἐκέγρητο 6 δὲ αὐτοῖς πρότερον ἔτι ἐκ Δελφῶν ὡς βασιλεύς ξένος παραγενόμενός σφισιν έπὶ τὴν Υῆν, ξενικόν ἄμα ἀγόμενος δαίμονα, τὰ ἐς τὴν δυσίαν τῆς Τρικλαρίας παύσει. Ἰλίου δὲ άλούσης καὶ νεμομένων τὰ λάφυρα τῶν Ελλήνων, 10 Εδρύπυλος δ Εδαίμονος λαμβάνει λάρνακα. Διονύσου δε άγαλμα ήν εν τή λάρνακι, έργον μέν, ως φασιν, ήμφαίστου, δωρον δε όπο Διός εδόθη Δαρδάνω. λέγονται δὲ καὶ ἄλλοι λόγοι δύο ἐς αὐτήν, ὡς ὅτε ἔφυγεν Αἰνείας 7 άπολίποι ταύτην την λάρνακα: οί δε ριφήναί φασιν αὐτην όπο Κασάνδρας συμφοράν τῷ εδρόντι Ελλήνων. ἤνοιξε δ' οδν δ Εδρύπυλος τὴν λάρνακα 15 καὶ είδε τὸ ἄγαλμα. καὶ αὐτίκα ἦν ἔκφρων μετὰ τὴν θέαν* τὰ μὲν δὴ πλείονα ἐμαίνετο, ὀλιγάχις δὲ ἐγίνετο ἐν ἑαυτῷ. ἄτε δὲ οδτω διαχείμενος, ούκ ές την Θεσσαλίαν τον πλοῦν ἐποιεῖτο, ἀλλ' ἐπί τε Κίρραν καὶ ἐς τὸν ταύτη κόλπον άναβάς δὲ ἐς Δελφούς ἐχρᾶτο ὑπὲρ τῆς νόσου. καὶ αὐτῷ 8 γενέσθαι λέγουσι μάντευμα, ένθα αν επιτύχη θύουσιν ανθρώποις θυσίαν 20 ξένην, ἐνταῦθα ίδρύσασθαί τε τὴν λάρνακα καὶ αὐτὸν οἰκῆσαι. ὁ μὲν δὴ άνεμος τὰς ναῦς τοῦ Εὐρυπύλου κατήνεγκεν ἐπὶ τὴν πρὸς τῆ ᾿Αρόη δάλασσαν εκβάς δε ες την γην καταλαμβάνει παΐδα και παρθένον επι τον βωμόν της Τρικλαρίας ηγμένους. και δ μέν ξμελλεν οὐ χαλεπώς συνήσειν τὰ ἐς τὴν θυσίαν ἀφίκοντο δὲ ἐς μνήμην καὶ οἱ ἐπιχώριοι τοῦ χρησμοῦ,

δή τὰς δυσίας Va. 2. οὐδὲν om. La. εἰργασμένον La. 3. ἀπόλλυντο codd. praeter Pa. — καὶ ante oi om. Va. 4. τίθεμαι om. La. δ. μόνον scripsi cum Sp, aptius videbatur Valcken. B SW, μόνφ codd. edd. cett. 6. 8h codd. edd. ante S, 8è Sylb. edd. cett. — δύοντας Pd. — ἐκέχρητο γὰρ edd. praeter Sch, ἐκέχρητο δὲ codd. Sch, [δὲ] Sp. 9. παύει edd. ante SW codd., παύσει Buttm. cett. edd. — των est in M Vab, om. cett. codd., incl. SW. 11. μέν om. La. 12. δύο λόγοι edd. ante B Pa M Vb, λόγοι δύο cett. edd. codd. — Τς ὅτι Vab M Lb, δοτε Pa, in marg. ως ότι, ως ότε Pc La. 13. απολείπει Pc, απολείποι cett. codd., ἀπολίποι edd. — Κασάνδρας Va edd.

ρταεter SW D, qui cum cett. codd. Κασσάνδρας scrib. 15. εἶδεν ἐς τὸ Α Χ Κ Pacd Ag Lab, εἴδεν τὸ F S C M, εἴδε τὸ cett. cett. edd. Vab (οἴδε Vb), SW coni. εἴδεν ἔσω τὸ cl. 21,13, ubi ἔσω coniectura est. 16. ἐγένετο La. — ἐν ἑαυτοῦ Β, ἐν αὐτῷ Va. 17. ἐπεί τε Vab M Lb. 18. ταύτην Α Χ Κ, ταύτη codd. edd. cett. — ἐχρῆτο Va M. — ὁπὸ Ag Pd. — νόστου Vb M Lb, at M in marg. νόσου, F νόστου praefert. 20. τι ρτο τε M Lb. — αὐτὸς La. — δὴ om. La. 21. κατήνεγκεν om. Vab M Lb. — πρὸς τῆ ἀρόην Pc Vb La, πρὸς τὴν (ῆ sup. ὴν) ἀρόην Μ, πρὸς τῷ ᾿Αρόη Pad edd. 22. ἐκβᾶς Α. — παρθένων Μ. 24. οἱ om. A

9 βασιλέα τε ίδόντες, δυ ούπω πρότερου έωράποσαν, ποὰ ἐς τὴν λάρνεσα
ύπενόησαν ὡς εἴη τις ἐυ αὐτῆ θεός. καὶ οὕτω τῷ Εἰρυπύλω τε ἡ νόσις
καὶ τοῖς ἐνταῦθα ἀνθρώποις τὰ ἐς τὴν θυσίαν ἐπαύσθη, τό τε ὄνομα ἐτέπ
τὸ νῦν τῷ ποταμῷ Μείλιχος. Ἐγραφαν δὲ ἦδη τινὸς οὐ τῷ Θεσσαὶῦ
συμβάντα Εἰρυπύλω τὰ εἰρημένα, ἀλλὰ Εἰρύπυλου Δεξαιμενοῦ παίδα τῶ
ἐν ՚Ωλένω βασιλεύσαντος ἐθελουσιν άμα Ἡρακλεῖ στρατεύσαντα ἐς Ἱλιω
λαβεῖν παρὰ τοῦ Ἡρακλέους τὴν λάρνακα. τὰ δὲ ἄλλα κατὰ τὰ αὐτὰ
10 εἰρήκασι καὶ οὕτοι. ἐγὼ δὲ οὕτε Ἡρακλέα ἀγνοῆσαι τὰ ἐς τὴν λάρνακα.
εἰ δὴ τοιαῦτα ἡν, πείθομαι, οὕτε τὰ ἐς αὐτὴν ἐπιστάμενος δαιαῖ μοί ποπ
ἀν δοῦναι δώρον συμμαχήσαντι ἀνδρί οὕτε μὴν οἱ Πατρεῖς ἄλλον τινὰ ἡ
τὸν Εὐαίμονος ἔχουσιν Εὐρύπυλον ἐν μνήμη, καὶ οἱ καὶ ἐναγίζουσιν ἀνὰ
πᾶν ἔτος, ἐπειδὰν τῷ Διονύσω τὴν ἑορτὴν ἄγωσι.

ΧΧ. Τῷ θεῷ δὲ τῷ ἐντὸς τῆς λάρνακος ἐπίκλησις μέν ἐστιν Αἰσμνήτης, οἱ δὲ αὐτὸν ἐς τὰ μάλιστα θεραπεύοντες ἐννέα τέ εἰσιν ἄνδρες, σύς ἀν ἐκ πάντων ὁ δῆμος προέληται κατ' ἀξίωμα, καὶ ἴσαι γυναϊκες τοῖς ἀν ὑ δράσι. μιὰ δὲ ἐν τῆ ἑορτῆ νυκτὶ ἐς τὸ ἐκτὸς φέρει τὴν λάρνακα ὁ ἱερεύς αὕτη μὲν δὴ ἡ νὺξ γέρας τοῦτο εἴληφε' καταβαίνουσι δὲ καὶ ὁπόσοι δὶ τῶν ἐπιχωρίων παίδες ἐπὶ τὸν Μείλιχον ἀστάχυσιν ἐστεφανωμένοι τὰς κεφαλάς' ἐκόσμουν δὲ οὕτω καὶ τὸ ἀρχαῖον οῦς ἄγοιεν τῆ ᾿Αρτέμιλι τῆ θεῷ, λουσάμενοι δὲ τῷ ποταμῷ καὶ αῦθις στεφάνους ἐπιθέμενοι κιστοῦ πρὸς τὸ ἱερὸν ἵασι τοῦ Αἰσυμνήτου. ταῦτα μέν σφισιν οὕτω δρᾶν καθέστηκε. 2. τοῦ περιβόλου δὲ ἐστιν ἐντὸς τῆς Λαφρίας καὶ ᾿Αθηνᾶς ναὸς ἐπίκλησιν Παναχαίδος' ἐλέφαντος τὸ ἄγαλμα καὶ χρυσοῦ.

 3 Έρχομένω δὲ ἐς τὴν κάτω πόλιν Μητρὸς Δινδυμήνης ἐστὶν ἱερόν, ἐν $^{\pm}$

Χ Κ, est in cett. edd. codd. 1. καὶ βασιλέα ἰδ. Pc, unde coniciunt SW: καὶ βασιτε ὶδόντες δν οὅπω πρ. ἑωρ. καὶ [ἐς] τὴν λάρναπα, ὁπενόησαν. 2. ὁπονόησαν Μ, ὑπονοήσαντες suspicatur S. — οὅτως Pcd, οὅτος La. 3. ἐπαώθη Vab M Pac D Sch, ἐπαώθη cett. edd. Pd Vn Lab. 4. οὐ τὰ τῷ Pd Ag, οὅτω Pc. 5. ἀλλὰ καὶ δεξ. Pd. — δεξαμένου Vab Pcd Lb. 6. ὼλέω La. 7. ἡρακλέως λάρνακα Va, τὴν sup. vers. 10. συμμαχήσαντι Sylb. cett. edd. La. — οὕτε μὲν codd. edd. ante Smai., οὐδὲ μὲν Smin., οὕτε μὴν Pors. Cor. cett. edd. — οἱ παΐδες Vb, p. corr. οἱ πα-

τρείς. 11. οί καὶ edd. ante S, καί οί coni. Κ, ζό καί Sylb. Cor., καί οί καὶ Cor. cett. edd. codd. 12. ἀγάγωσι Pors, ἄγουσι Pac, ω sup. ου Pa.

14. τὰ om. Va. 16. ἐντὸς A X K F codd., ἐκτὸς Am. Sylb. cett. edd. 17. καὶ ὁπόσοι δὴ om. La. 20. δύσοντες Sylb. Cor., probant S B, rec. Sp, θύσντες edd. codd. — ἀφ' ἡμ. Vb. — τοὺς ἀστ.? Sch, probat Kays. Jb. f. Ph. 1854, 414, τῶν ἀστ. codd edd. 21. τῷ θεῷ codd. edd. ante S, τῷ θεῷ Am. Sylb. cett. edd. 28. ναὸς Pa in marg. 24. Παναχαπίδος A X Vb. 25. ἐρχομένων Pc. — διδυμένης Vab La Ag Pd, διδυμής Pa, νη sup. ης, διδυμήνης Pc Lb M.

5

Σὲ αὐτῷ καὶ ᾿Αττης ἔχει τιμάς. τούτου μὲν δὴ ἄγαλμα οὐδὲν ἀποφαίνουσι .

τοὸ δὲ τῆς Μητρὸς λίθου πεποίηται. ἔστι δὲ ἐν τῆ ἀγορᾳ Διὸς ναὸς ᾿Ολυμπίου, αὐτός τε ἐπὶ θρόνου καὶ ἐστῶσα ᾿Αθηνᾶ παρὰ τὸν θρόνον. τῆς τε Ἦρας ἄγαλμα τοῦ ᾿Ολυμπίου πέραν ἱερόν τε ᾿Απόλλωνος πεποίηται, καὶ τῶ ἐτέρῳ ποδὶ ἐπὶ κρανίου βέβηκε βοός. βουσὶ γὰρ χαίρειν 4 κοὺτῷ, καὶ τῷ ἐτέρῳ ποδὶ ἐπὶ κρανίου βέβηκε βοός. βουσὶ γὰρ χαίρειν 4 κος δ Ἡριῆς βοῦς ὑφέλοιτο τοῦ ᾿Απόλλωνος ΄ καὶ ἔτι πρότερον ἢ ᾿Αλκαῖον γενέσθαι πεποιημένα ἢν ὑριήρῳ βοῦς ᾿Απόλλωνα Λαομέδοντος ἔπὶ μισθῷ τόμειν, καὶ Ποσειδῶνι περιέθηκεν ἐν Ἱλιάδι τὰ ἔπη ΄.

ήτοι έγω Τρώεσσι πόλιν πέρι τείχος έδειμα, εύρύ τε καὶ μάλα καλόν, ἵν' ἄρρηκτος πόλις εἴη· Φοϊβε, σὐ δ' εἴλίποδας ἕλικας βοῦς βουκολέεσκες.

τὰ μὲν δὴ ἐς τὸ κρανίον τοῦ βοὸς ἐπὶ τοιῷδε ἄν τις εἰκάσειε πεποιῆσθαι. 15 ἔστι δὲ ἐν ὑπαίθρω τῆς ἀγορᾶς ἄγαλμά τε ᾿Αθηνᾶς καὶ πρὸ αὐτοῦ Πατρέως τάφος.

3. ἔχεται δὲ τῆς ἀγορᾶς τὸ ϣδεῖον, καὶ ᾿Απόλλων ἐνταῦθα ἀνάκειται 6 θέας ἄξιος ἐποιήθη δὲ ἀπὸ λαφύρων, ἡνίκα ἐπὶ τὸν στρατὸν τῶν Γαλατῶν οἱ Πατρεῖς ἡμυναν Αἰτωλοῖς ᾿Αχαιῶν μόνοι. κεκόσμηται δὲ καὶ ἐς τἄλλα 20 τὸ ϣδεῖον ἀξιολογώτατα τῶν ἐν Ἦλλησι, πλήν γε δὴ τοῦ ᾿Αθήνησι τοῦτο γὰρ μεγέθει τε καὶ ἐς τὴν πᾶσαν ὑπερῆρκε κατασκευήν, ἀνὴρ δὲ ᾿Αθηναῖος ἐποίησεν Ἡρώδης ἐς μνήμην ἀποθανούσης γυναικός. ἐμοὶ δὲ ἐν τῆ ᾿Ατθίδι συγγραφῆ τὸ ἐς τοῦτο παρείθη τὸ ϣδεῖον, ὅτι πρότερον ἔτι ἐξείργαστό μοι τὰ ἐς ᾿Αθηναίους ἡ ὑπῆρκτο Ἡρώδης τοῦ οἰκοδομήματος. ἐν Πάτραις δὲ 7

1. sò, quod est in codd. post 8ì, suadente Pors. damnant edd. inde ab S. 2. Μητέρος edd. ante B, Μητρός cett. edd. codd. (μρς La M Pd Ag). 3. post δρόνον punctum ponunt edd., virgulam Schmitt Philol. 1856, 473, post πέραν virgulam edd. ante B, colon Schmitt, non distinguunt cett. edd., Sch praef, boovov, 18;5 τε "Ηρας άγαλμα. Του 'Ολυμπίου πέραν κτλ., v. comm. 4. 'Ολυμπιείου coni. Curtius Pelop. I 455 n. 21, cf. 21,7. 10. 23,7. 24, 3. 5. γαλκής, ούς sup. lin., Pa. — ὑποδέματα La. 6. τῷ scrib. ante ἐτέρφ edd. inde a B cum Pacd Ag Lab, om. cett. edd. codd. 7. μάλιστα om. Va. 10. καὶ ante Hos. om. codd. praeter Pa, BDSch,

uncis notant SW, oc pro uni Kays. Z. f. A. 1849, 298, post , Hossed particulam γὰρ excidisse putat Zink, Ποσειδών τε Seemann. 13. σὸ δὲ είλ. Va, είλίπόδας A, είλιπόδας edd. ante S, εθίποδας cett. edd. Vab La Pacd (ἱλύποδας Pa). 14. του ποδός, in marg. του βοός, Pa. — πεποιecoda A Vb Pcd. 15. 8' ev edd. ante SW M, dè èv cett. edd. codd. — dyaluera re codd. (ἀγάματά τε Lab). 18. ἄξων Lb. 19. ἐς τάλλα coni. SW, cf. 21,11. V 4,3. 10,7, om, artic. edd. codd. 20. τζ ναζ έν La. 21. ὑπῆρχε Va, ὑπῆρκε Pcd Ag M Lab, ύπερηριε (m. sec. inserit ρ) Vb, ύπερηριε edd. Pa. - àbrivate Pd. 23. ore La. έξείνργασθαι έξειργαστό μοι (sic) La. 24. ύπε-

ίόντι ἐκ τῆς ἀγορᾶς, ἢ τὸ ἱερὸν τοῦ ᾿Απόλλωνος, πύλη κατὰ τὴν ἔζοδίν έστι ταύτην, καὶ ἐπιθήματα ἐπὶ τῆς πύλης ἀνδριάντες εἰσὶν ἐπίχρυσι. Πατρεύς τε και Πρευγένης και 'Αθερίων, οι Πατρέως ήλικίαν παιδός έχοντς καὶ αὐτοὶ παιδές εἰσι. 4. της δὲ ἀγορας ἄντικρυς κατ' αὐτην την διέζοδο 8 τέμενός ἐστιν ᾿Αρτέμιδος καὶ ναὸς Λιμνάτιδος. ἐχόντων δὲ ἤδη Λακεδαί-; μονα καὶ "Αργος Δωριέων δφελέσθαι Πρευγένην τῆς Λιμνάτιδος τὸ ἄγαλμα κατά δψιν δνείρατος λέγουσιν έκ Σπάρτης, κοινωνήσαι δε αυτώ του έγχειρήματος των δούλων τον εὐνούστατον. το δὲ ἄγαλμα το ἐκ ^{*}τῆς Λακεδκίμονος τὸν μὲν ἄλλον χρόνον ἔχουσιν ἐν Μεσόα, ὅτι καὶ ἐξ ἀρχῆς ὁπὸ τοῦ Πρευγένους ές τουτο έχομίσθη το χωρίον έπειδαν δε τη Λιμνάτιδι τίν μ έορτην άγωσι, της θεού τις των οίκετων έκ Μεσόας έρχεται τὸ ζόανον 9 πομίζων το άρχαῖον ες το τέμενος το εν τη πόλει. 5. τούτου δε τοῦ τεμένους έστὶ καὶ άλλα τοῖς Πατρεῦσιν ἱερά πεποίηται δὲ ταῦτα οὐκ ἐν ὁκαίθρῳ. άλλὰ ἔσοδος ἐς αὐτὰ διὰ τῶν στοῶν ἐστι. τὸ μὲν δὴ ἄγαλμα τοῦ ᾿Ασκληπιου, πλήν ἐσθήτος, λίθου τὰ ἄλλα. 'Αθηνά δὲ ἐλέφαντος εἴργασται κάι χρυσού πρό δὲ τῆς ᾿Αθηνᾶς τοῦ ἱεροῦ Πρευγένους μνήμά ἐστιν ἐναγίζουπ δὲ καὶ τῷ Πρευγένει κατὰ ἔτος, ὡσαύτως δὲ καὶ Πατρεῖ, τὴν ἑορτὴν 📆 Λιμνάτιδι ἄγοντες. του θεάτρου δὲ οὐ πόρρω Νεμέσεως ναὸς καὶ ἔπερίς έστιν `Αφροδίτης: μεγέθει μεγάλα λίθου λευκοῦ τὰ ἀγάλματα.

XXI. καὶ Διονύσου κατὰ τοῦτο τῆς πόλεως ἐστιν ἱερὸν ἐπίκλησινω Καλυδωνίου μετεκομίσθη γὰρ καὶ τοῦ Διονύσου τὸ ἄγαλμα ἐκ Καλυδωνος ὅτε δὲ ϣκεῖτο ἔτι Καλυδών, ἄλλοι τε Καλυδωνίων ἐγένοντο ἱερεῖς τῷ θεῷ

ρητο (η sup. ε) La. 2. ές ταύτην Pc. ἐπὶ τὴν πύλης La. 3. Πρευγένης hoc loco omnes codd., mox πρηνγένους πρηνγένει, πρηνγένην Va, ter ην et sup. vers. eu M, preuménous $A\ \mathrm{Vb},$ preumenous et πρευγενέτ Pc, cf. 18,5. — έχοντες edd. ante C, έχοντος Sylb. Palm. MS. (έχοντος καὶ αὐτοῦ Pors.) codd. 4. κατὰ ταύτην edd. codd., κατ' αὐτὴν Sch. -- τὴν ἔξοδον edd. ante B Vab, την διέξοδον cett. edd. Pacd Lab, τὴν ἔ ἔξοδον Μ, κατὰ τὴν ταύτη έξοδον coni. S, Amas. vertit κατά την αὐτήν. 5. καὶ ν. Λιμν. om. M, uncis saepsit Smin. 6. ώφελέσθαι La. - πρευγένη Pa. - της λαμνιάτιδος Vb. 7. έχ Σπάρτης λέγουσιν edd. ante B Vb Pa, λέγ. ἐκ Σπ. cett. edd. codd. 8. τὸ εὐν. Va M Lb. 9. τὸν μὲν Pa La, τὸ μὲν cett. codd. - ἐν Μεσάτιδι et έκ Μεσάπδος coni. Buttm., obloquitur

Curt. Pelop. I 455 n. 22. 10. ἐπειδὴ vel ὁπότε Pors. — δὲ om. Ag Pd. 11. ἄγωσι cett. — post δεοῦ distinguunt A X K, post ἄγωσι cett. — post δεοῦ distinguunt A X K, post ἄγωσι Sylb. cett. edd. — τις τῶν edd. inde a B codd., τῶν τις cett. edd. — ἐκ μισογαίας ἔρχ. Vb. 12. κομίσων praestare dicunt SW. — Kays. l. l. τεμένους (ἐντός). simili modo Frazer, v. comm. 15. είγγισθαι εἴργασται La. 16. πρὸς δὲ Vb. — έστιν om. Pa. 17. καὶ πρὸς τὴν AXK F S, καὶ Πατρεῖ τὴν coni. F, probat S, rec. cett. edd., καὶ πατρεῖς τὴν codd. (καὶ πρὸς εἰς προῖς τὴν M). — ἑορτὴν bis Pc. 19. μεγάλα om. La.

20. τοῦ τῆς Va. — πόλεως ἱερόν ἐσπν edd. ante B Pa Vb, πόλεως ἐσπν ἱερόν cett. edd. codd. 22. καὶ ἄλλοι τι edd. ante B Pa Vb, om. καὶ cett. edd. codd.

καὶ δὴ καὶ Κόρεσος, ὁν ἀνθρώπων μάλιστα ἐπέλαβεν ἄδικα ἐξ ἔρωτος παθείν. ήρα μεν Καλλιρόης παρθένου δπόσον δε ες Καλλιρόην έρωτος Κορέσφ μετήν, τοσούτο είχεν άπεχθείας ές αὐτὸν ή παρθένος. ώς δὲ τού 2 Κορέσου δεήσεις τε ποιουμένου πάσας καὶ δώρων ὑποσχέσεις παντοίας οὐκ 5 ένετρέπετο ή γνώμη της παρθένου, ἐχομίζετο ίκέτης ήδη παρὰ τοῦ Διονύσου τὸ ἄγαλμα. ὁ δὲ ἤκουσέ τε εὐχομένου τοῦ ἱερέως καὶ οἱ Καλυδώνιοι τὸ παραυτίκα ώσπερ όπο μέθης έγίνοντο έκφρονες και ή τελευτή σφάς παραπλήγας ἐπελάμβανε. καταφεύγουσιν οδν ἐπὶ τὸ χρηστήριον τὸ ἐν Δωδώνη. τοῖς γὰρ τὴν ἦπειρον ταύτην οἰκοῦσι, τοῖς τε Αἰτωλοῖς καὶ τοῖς προσχώροις 10 αὐτῶν 'Ακαρνᾶσι καὶ 'Ηπειρώταις, αἱ πέλειαι καὶ τὰ ἐκ τῆς δρυὸς μαντεύματα μετέχειν μάλιστα έφαίνετο άληθείας. τότε δὲ τὰ χρησθέντα ἐκ 3 Δωδώνης Διονύσου μεν έλεγεν είναι τὸ μήνιμα, έσεσθαι δε οὐ πρότερον λύσιν πρὶν ἡ θύση τῷ Διονύσῳ Κόρεσος ἡ αὐτὴν Καλλιρόην ἡ τὸν ἀποθανεῖν ἀντ' ἐκείνης τολμήσοντα. ὡς δὲ οὐδὲν ἐς σωτηρίαν εύρίσκετο ἡ παρ-15 θένος, δεύτερα ἐπὶ τοὺς θρεψαμένους καταφεύγει άμαρτάνουσα δὲ καὶ τούτων, ελείπετο οὐδεν ετι ή αὐτην φονεύεσθαι. προεξεργασθέντων δε 4 δπόσα ές την θυσίαν ἄλλα έκ Δωδώνης μεμαντευμένα ην, η μεν [ερείου τρόπον ήπτο ἐπὶ τὸν βωμόν, Κόρεσος δὲ ἐφειστήπει μὲν τῆ θυσία, τῷ δὲ ἔρωτι εἴξας καὶ οὸ τῷ θυμῷ ἐαυτὸν ἀντὶ Καλλιρόης διεργάζεται. ὁ μὲν 20 δή ἀπέδειξεν ἔργφ ἀνθρώπων ὧν ἴσμεν διατεθεὶς ἐς ἔρωτα ἀπλαστότατα. Καλλιρόη δε ως Κόρεσον τεθνεωτα είδε, μετέπεσε τη παιδί ή γνώμη, καί, δ έσήει γὰρ αὐτὴν Κορέσου τε ἔλεος καὶ ὅσα ἐς αὐτὸν εἴργαστο αίδώς, απέσφαξέ τε αύτην ες την πηγήν, η εν Καλυδωνί εστιν οὐ πόρρω τοῦ

1. ἐξ ἔρωτος ἄδικα Va, ἐξ ἔρωτος om. M. 2. ηρα μέν A Vb Lb, μέν om. La. — . Καλλιφρόης et Καλλιφρόην Vb Pa D Herw., hoc etiam Pd. 3. τοσούτο B Sch Sp Pcd La, τοσούτον rell. — ώς αὐτὸν Vb. 5. ἀνετρέπετο Lb. - κομίζεται edd. ante SW, κομίζετο Vab Pcd Ag M, ἐκομίζετο Pa Lab SW Sch Sp, καθίζεται coni. C, έκαθέζετο scr. D, fort. recte. 7. ἐγένοντο, ι sup. έ, Pa. — τελετή Pacd Ag Lab, υ sup. ε Pa. — παρά πλήγας La. 9. τε Pa in marg. 10. πελείαι Vb La Pc. 11. τότε δή edd. ante BM Vab, τότε δὲ cett. edd. codd., in Pa η sup. è. 12. ἔλεγον, ε sup. ο, Pa. 14. αν ins. ante αντ' Herw. — τολμήσοντα scripsi cum Pa, τολμήσαντα cett. edd. codd. 15. καταφεύγειν La. 16. ἐλίπετο Vb. — η om. edd. ante C codd. praeter Pa, n excidisse

vidit K, habent Pa cett. edd. - αὐτὸν La. — προεξειργασθέντων Α X Vab M. έαυτων Vb, ες αὐτὸν Ag, εαυτῷ La. -έαυτὸν — ἔργον Pa in marg. 20. ἔργφ Sylb., probant Sch Frazer, ἔργον codd. edd. 21. καὶ Καλλιρόη τε edd. ante B Vab, Καλλιρόη τε cett. edd. codd., in Pa και sec. man. ante καλλιρρόη τε insertum est, pro τε B malit de, placet SW, recepi. — eldev edd. Vab M, előe scripsi cum Pacd La Ag. 22. παρά αὐτὸν Va, παρὰ αὐτὴν Vb M, παρ' αθτήν cett. codd., γάρ αθτήν edd. — χορέσου, αι sup. ε, Pc. — ἐς αὐτὸν Sylb. edd. inde ab SW Va, & αὐτὴν rell. edd. codd. — είργαστο malit S, είργασται codd. edd. 23. τε om. codd., qui scrib. ἀπέσφαξεν, praeter La, edd. ante SW. — αὐτὴν codd. - του λιμένος post την πηγήν habent codd. λιμένος, καὶ ἀπ' ἐπείνης οί ἔπειτα ἄνθρωποι Καλλιρόην τὴν πηγήν καλούσι.

2. Του θεάτρου δε έγγυς πεποίηται Πατρεύσι γυναικός έπιχωρίας ** τέμενος. Διονύσου δέ έστιν ένταϋθα άγάλματα, ίσοι τε τοῖς άρχαίοις πολσμασι καὶ διμώνυμοι Μεσατεύς γὰρ καὶ 'Ανθεύς τε καὶ 'Αροεύς ἐστιν αὐτοῖς: τὰ ὀνόματα. ταθτα τὰ ἀγάλματα ἐν τἢ Διονύσου ἐορτἢ κομίζουστν ἐς τὸ ίερον του Αlσυμνήτου· το δὲ ίερον τουτο ἐς τὰ ἐπὶ θαλάσση τῆς πόλεως 7 έρχομένοις ἔστιν ἐχ τῆς ἀγορᾶς ἐν δεξιᾶ τῆς όδου. ἀπὸ δὲ του Αἰσυμνήτου κατωτέρω ζόντι άλλο ξερόν και άγαλμα λίθου καλείται μέν Σωτηρίας. ίδρύσασθαι δὲ αὐτὸ ἐξ ἀρχῆς ἀποφυγόντα φασὶ τὴν μανίαν Εὐρύπυλον. 3. πρός δὲ τῷ λιμένι Ποσειδωνός τε ναὸς καὶ ἄγαλμά ἐστιν ὀρθ-ὸν λίθου. Ποσειδώνι δὲ παρὲξ ή όπόσα ὀνόματα ποιηταϊς πεποιημένα ἐστὶν ἐς ἐπῶν κόσμον και ίδια σφίσιν ἐπιχώρια ὄντα ἔκαστοι τίθενται, τοσαίδε ες άπαντα; 8 γεγόνασιν ἐπικλήσεις αὐτῷ, Πελαγαῖος καὶ ᾿Ασφάλιός τε καὶ Ἱππιος. ἀνομάσθαι δὲ Ίππιον τὸν θεόν, πείθοιτο μὲν ἄν τις καὶ ἐπ' αἰτίαις ἄλλαις. ἐγὼ Ε δὲ εδρέτην ἱππικής ὄντα ἀπὸ τούτου σχεῖν καὶ τὸ ὄνομα εἰκάζω. "Ομηρος μέν γε εν εππων άθλοις Μενελάφ κατά του θεου τούτου πρόκλησιν περιέguxen gexon.

> ľππων άψάμενος, γαιήοχον Έννοσίγαιον όμνυθι μηδὲν έκὼν τὸ ἐμὸν δόλῳ ἄρμα πεδήσαι.

edd. praeter D Sch Sp., Sylb. suadente hi post οὐ πόρρω collocant. — η et έστιν man. sec. addit. in Pa. 2. καλούσιν SW Lab Pcd Ag. 3. δπὸ γυν. Kays. Z. f. A. 1849, 298, Sch plura excidisse censet, lacunam indicavi. 4. 'Axator AXKF Vab M, 'Aχαϊκοΐς vel 'Aχαιών Sylb., hoc rec. Smin., άρχαίοις cett. edd. codd. 5. Μεσαδεύς Α ΧΚF codd. (μεσυαδεύς Vb, μεγαδεύς Pd), Μεσατεύς Am. Sylb. rell. edd. — "Αρευς Α Χ K F codd., 'Aporog Am. Sylb. cett. edd. 6. τὰ ante ἀγάλ. om. Va M Ped Ag Lb, est in Pa Vb La. - ev th diovision th copth codd., unde έν του Διονύσου τη έορτη SW, έν τη Διονύσου έορτη rell. edd. 7. πόλεως έστιν έρχ. ἔτι ἐκ τ. ἀγ. edd. ante B Vab Pa, πόλ. έρχ. ἔτι ἐκ τ. ἀγ. cett. codd. praeter La, in quo pro ett est estiv, post B recepp. cett. edd. 10. $\phi\eta\sigma i$ MLb, super η posito α M. 11. δè om. post πρὸς Vab M. λίδου λευκού, λευκού litura del., Vb, λίδου

om. La. 12. πάρεξ Vb La Pacd D, ut 50lent. - n cum Vb Pcd Ag Lab SW D Sch. οί pro η Va, om. M Pa cett. edd. 13. κόσμων La. - η pro και Sch coni. - ίδια ·AXK Lab Pc. - rosulde Pors. edd. inde а S La Pa, Рс тооткой, cett. тоот де άπαντα τὰ La, άπαντα AX cett. codd., ἄπαντας Sylb. cett. edd. 14. Ηελαγαίος codd. (παλαγαΐος Lb M) edd. przeter S C D, Πελάγιος S.C.D. Herw., "an Πελάγιος?" SW. — 'Acopáleiós ve D Herw. Pc (1000) λείος τε), ασφαλαϊός τε Va, 'Ασφαλιαίος τε A XKF Vb Pa, hic ι sup. λα add., 'Ασφάλωκ TE cett codd. edd., cf. III 11,9. 16. of pérny SW D Sch, esperny cett., Sp V 14,8 εδρέτην. — ίππικην όντα Lb. — έπὶ τούτου codd. praeter Ag, D, ἀπὸ τούτου edd. cett... ἐπὶ τούτῳ Ag. 17. γε om. Smai. Va M. 18. δρασν AXKPa, u sup. v, δρασυ cett. edd. codd. 19. γαιάσχον Va M. - ἐκοργαιον Vb Ag. 20: ποσει διενυθι (sic) Va.

Πάμφως δέ, δς 'Αθηναίοις τοὺς άρχαιστάτους (των) ύμνων ἐποίησεν, είναί 9 φησι τὸν Ποσειδώνα

ίππων τε δωτήρα νεών τ' ίδυκρηδέμνων. ούτω διά την έππικην και οόκ άπο έπέρας προφάσεως το όνομα έσχημεν.

4. Έν Πάτραις δὲ οὐ πολὺ ἀπωτέρω τοῦ Ποσειδώνος ໂερά ἐστιν 10 Αφροδίτης· τὸ δὲ ἔτερον τῶν ἀγαλμάτων γενεἄ πρότερον ἡ κατ' ἐμὲ άλιεῖς ἄνδρες ἀνείλκυσαν ἐν δικτύῳ. ἔστι δὲ καὶ ἀγάλματα τοῦ λιμένος έγγυτάτω γαλκού πεποιημένα Αρεως, τὸ δὲ Απόλλωνος καὶ Αφροδίτης, ής καὶ πρός το λιμένι ἐστὶ τέμενος, λίθου μὲν πρόσωπον καὶ ἄκραι γεῖρες 10 καὶ πόδες, ξύλου δὲ τὰ λοιπὰ εἴργασται. ἔστι δέ σφισιν καὶ ἄλσος ἐπὶ 11 θαλάσση, δρόμους τε έπιτηδειοτάτους καὶ ές τἄλλα δίαιταν ήδεῖαν ὥρα παρεγόμενον θερινή. ἐν τούτω τῷ ἄλσει καὶ ναοὶ θεῶν, ᾿Απόλλωνος, ὁ δὲ Αφροδίτης πεποίηται λίθου καὶ τούτοις τὰ ἀγάλματα. τοῦ δὲ ἄλσους ίερον έχεται Δήμητρος· αυτη μέν και ή παιζ έστασι, το δε άγαλμα της 15 Γης έστι καθήμενον. 5. πρό δὲ τοῦ ἱεροῦ της Δήμητρός ἐστι πηγή. ταύτης 12 τὰ μὲν πρὸς τοῦ ναοῦ λίθων ἀνέστηκεν αίμασιά, κατὰ δὲ τὸ ἐκτὸς κάθοδος ές αὐτὴν πεποίηται. μαντεῖον δὲ ἐνταϊθά ἐστιν ἀψευδές, οὐ μὴν ἐπὶ παντί γε πράγματι, άλλα ἐπὶ τῶν καμνόντων. κάτοπτρον καλωδίω τῶν λεπτῶν δήσαντες καθιάσι, σταθμώμενοι μή πρόσω καθικέσθαι της πηγής, άλλ' δσον 20 έπιψαύσαι του όδατος τῷ χύχλω του κατόπτρου. τὸ δὲ ἐντεύθεν εὐξάμενοι τή θεώ και θυμιάσαντες ές τὸ κάτοπτρον βλέπουσι τὸ δέ σφισι τὸν νοσοῦντα ήτοι ζώντα ή καὶ τεθνεώτα ἐπιδείκνυσι. τούτω μὲν τῷ ὕδατι ἐς 13 τοσούτο μέτεστιν άληθείας. 6. Κυανεών δὲ τῶν πρὸς Λυκία πλησιαίτατα

δμνυθι, μή μέν Smai. ex Homero (Ψ 585). 1. πάμφος Va. - ως αδ. Vb. - των ins. D Sp, probat Frazer, om. codd. edd. 3. δοτήρα edd. ante S Pa Va M Lb C, δωτήρα Sylb. cett. edd. codd., τ' έλατηρα K coni., probat Porsono teste Ruhnken, praefert etiam C. Buyer par Lobeck Paralip: 429, probat Kays. Z. f. A. 1849, 299, butfipa vel owτήρο Mein. ad Callim. p. 122, δμητήρα Preller in Pauly Real-Enc. s. Neptunus p. 538 not., placet, μεν δωτήρα Sch praef. -6. τὸ δὲ ίερὸν, in marg. ἔτερον, Pa. 7. ἄνδρες om. Va M. 8. πεποιημένου Lb, πεποιημένον SW D e coni., πεποιημένα edd. cett. codd. - τὸ μὲν inseruit ante Αρεως C, ut | solet. 9. 76 est coniectura Curtii, v. Pel. 1 464, recepp. Sch Sp, oic La SW D, om. AXK, habent Pa M cett. edd. 23. τοσούτον

cett. codd. edd. - nai om. M Vab Lb (in Pa expunct.) edd. ante B. — δè post λιμένι om. cum La Pa (in hoc est ad marg. addit.) Sch Sp, καὶ 'Αφρυδίτης (πρός τῷ λιμ. δέ έστι τέμ.) λίδου μέν πτλ. Palm. MS. S. 11. τὰ ἄλλα edd. ante B Vab Pad M, τάλλα cett. codd. Sp, τάλλα cett. edd. 12. τζ om. La, 13. Αφροδίτης πεποίηται. λίθου ΑΧΚΕ C, 'Αφροδίτης' πεποίηται λίδου ('Αφροδίτης πεποίηται λίθου' Pa) cett. edd., verum iam vidit K. 14. αδτή μέν? - καί ante ή om. Pa, est in marg. 16- πρὸ τοῦ edd. ante B codd, πρὸς τοῦ Sylb. cett. edd. - αίμασία X K Pd. 17. δέ έστιν ένταθδα Pa. — μὲν pro μὴν Sp tacite. 18. γε om. Va. - ἀλλ' Pa. 21. ἐς om. edd. praeter Pa M χρηστήριον 'Απόλλωνός ἐστι Θυρξέως, παρέχεται δὲ ὅδωρ τὸ πρὸς ταῖς Κυανέαις [εἰς δ] ἐνιδόντα τινὰ ἐς τὴν πηγὴν ὁμοίως πάντα ὁπόσα θελα θεάσασθαι. ἐν Πάτραις δὲ πρὸς τῷ ἄλσει καὶ ἱερὰ δύο ἐστὶ Σαράπιδος ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ πεποίηται μνῆμα Αἰγύπτου τοῦ Βήλου. φυγεῖν δὲ ἐς τὴν 'Αρόην οἱ Πατρεῖς φασιν αὐτὸν τοῖς τε ἐς τοὺς παῖδας παθήμασι καὶ τὸ ὁ ἰ ὁνομα αὐτὸ πεφρικότα τοῦ 'Αργους καὶ ἐς πλέον τοῦ Δαναοῦ δείματι. ἔστι δὲ καὶ ἱερὸν Πατρεῦσιν 'Ασκληπιοῦ' τοῦτο τὸ ἱερὸν ὑπὲρ τὴν ἀκρόπολιν τῶν πυλῶν ἐστιν ἐγγὸς αἰ ἐπὶ Μεσάτιν ἄγουσιν.

7. Αί δὲ γυναϊκές εἰσιν ἐν ταῖς Πάτραις ἀριθμὸν μὲν καὶ ἐς δὶς τῶν ἀνδρῶν. ᾿Αφροδίτης δέ, εἴπερ ἄλλαις γυναιξί. μέτεστι καὶ ταύταις. βίος ὑ δὲ αὐτῶν ταῖς πολλαῖς ἐστιν ἀπὸ τῆς βύσσου τῆς ἐν τῆ Ἦλιδι φυομένης. κεκρυφάλους τε γὰρ ἀπ' αὐτῆς καὶ ἐσθῆτα ὑφαίνουσι τὴν ἄλλην.

ΧΧΙΙ. Φαραὶ δέ, 'Αχαιῶν πόλις, τελοῦσι μὲν ἐς Πάτρας δόντος Αὐγούστου, όδὸς δὲ ἐς Φαρὰς Πατρέων μὲν ἐκ τοῦ ἄστεως στάδιοι πεντή-κοντά εἰσι καὶ ἑκατόν, ἀπὸ θαλάσσης δὲ ἄνω πρὸς ἤπειρον περὶ ἑβδομή-15 κοντα. ποταμὸς δὲ ῥεῖ πλησίον Φαρῶν Πίερος, ὁ αὐτός, ἐμοὶ δοκεῖν, ὁς καὶ τὰ 'Ωλένου παρέξεισιν ἐρείπια, ὁπὸ ἀνθρώπων τῶν πρὸς θαλάσση καλούμενος Πεϊρος. Πρὸς δὲ τῷ ποταμῷ πλατάνων ἐστὶν ἄλσος, κοῖλαί τε ὑπὸ παλαιότητος αἱ πολλαὶ καὶ ἤκουσαι μεγέθους ἐς τοσοῦτο ὡστε καὶ ἐστιῶνται τῶν χηραμῶν ἐντός, καὶ ὁπόσοις ἀν κατὰ γνώμην 'ἤ, καὶ ἐγκαθεύδουσι. 10 2. περίβολος δὲ ἀγορᾶς μέγας κατὰ τρόπον τὸν ἀρχαιότερόν ἐστιν ἐν Φαραῖς, 'Ερμοῦ δὲ ἐν μέσῃ τῆ ἀγορᾶ λίθου πεποιημένον ἄγαλμα, ἔχων καὶ γένεια: ἑστηκώς δὲ πρὸς αὐτῆ τῆ γῆ παρέχεται μὲν τὸ τετράγωνον σχῆμα,

La Pa Sch, τοσούτο cett. — Κυανέων codd. (Va χυναείων habere videtur) edd. ante Smin., C Smai., Kuavew Smin. et cett. -Λυκίαν edd. ante BVb, Λυκία cett. edd. codd. — πλησιάσαντα Pd. 1. F τὸ ante ύδωρ ins. vult. 2. είς δ ένιδ. edd. ante F, S codd. (ἐν ίδ. Va), εἰς ὅ ἐστιν ἰδόντα C, είς δ incl. cum D, έσω (είσω FB) ίδ. cett. edd. — rivà om. AXKFS, habent cett. edd. codd., ένιδών τις Sylb., είς δ ένιδόντα ἔστιν όμοίως πάντα malit S. — την γην Va, πη sup. lin. — δρά scribunt post πάντα AXKFSPa Vab, δρθίν e coni. SW, om. cett. edd. codd. 4. δὲ ές αὐτὴν ἀρόην, αὐτὴν expunct. et in marg. τὴν, Pa. 5. τῆς δὲ ἐς Ag Pd. 7. τοῦ τὸ ἱερὸν Μ, τοῦτο ἱερ. Va. 9. αι δε AX. - μεν Pa in marg. — ἐς δικαστών Vab. 11. ὑπὸ ΑΧΚΓ codd., ἀπὸ Sylb. cett. edd.

13. δ' edd. ante SW M Vb, δὲ SW D Sch codd. cett. — πόλεις A X K M Vab Pac Lb, πόλις Sylb. cett. edd. Pd Ag La. 14. φάρος Va, φάρας Lb Pcd, φερὰς Pa. — μὲν Pa in marg. — ἄστεος FC Pad Va. 16. distinctionem ante ποταμὸς et deinde δὲ om. Vab M, in Pa δὲ expunct. 19. τοσοῦτο Pcd La B Sp, τοσοῦτον cett. 22. Ἑρμῆς τε edd. ante C, Ἑρμῆς δὲ B, Ἑρμοῦ τε Am. cett. edd. praeter Sch Vab Lb M Pc, Ἑρμοῦ δὲ Pd Ag La Pa, in hoc δὲ expunct. et τε sup. lin., Sch Sp. — ἔχον C Smai. SW D Sp Pcd Lab Vn, ἔχων edd. rell. M Vab Pa, cf. comm. ad II 13,5. 23. τῆ om. A X K. — Γῆ X litera maiuscula quam reprobans

γεεγέθει δέ έστιν οὐ μέγας. καὶ αὐτῷ καὶ ἐπίγραμμα ἔπεστιν, ἀναθεϊναι σεθτό Μεσσήνιον Σιμύλον καλείται μέν δή Αγορείος, παρά δὲ αὐτῷ καὶ χρηστήριον καθέστηκε. καται δέ πρό του άγάλματος έστία, λίθου καὶ σεὐτή, μολύβδω δὲ πρὸς τὴν ἐστίαν προσέχονται λύχνοι χαλκοΐ. ἀφικόμενος 3 5 οδν περί έσπέραν ο τῷ θεῷ χρώμενος λιβανωτόν τε ἐπὶ τῆς ἐστίας θυμιᾶ, και έμπλήσας τους λύγνους έλαίου και έξάψας τίθησιν έπι τον βωμόν του άγάλματος ἐν δεξιὰ νόμισμα ἐπιχώριον, καλείται δὲ χαλκούς τὸ νό-• μωσμα, καὶ ἐρωτὰ πρὸς τὸ οὖς τὸν θεὸν ὁποῖόν τι καὶ ἐκάστω τὸ ἐρώτημά ξοτι' τὸ ἀπὸ τούτου δὲ ἄπεισιν ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἐπιφραζάμενος τὰ ὧτα' 10 προελθών δε ες το επτός τας γείρας απέσγεν από των ώτων, και ήστινος δυ ἐποκούση φωνής, μάντευμα ἡγείται. τοιαύτη καὶ Αίγυπτίοις έτέρα 4 περί του Απίδος τὸ ίερὸν μαντεία καθέστηκεν. ἐν Φαραϊς δὲ καὶ δδωρ έερον έσταν. Έρμου νάμα μέν τή πηγή το όνομα, τούς δε ίχθυς ούχ αίρουσιν έξ αύτης, ανάθημα είναι του θεου νομίζοντες. 3. έστήκασι δέ 15 έγγύτατα του άγάλματος τετράγωνοι λίθοι τριάχοντα μάλιστα άριθμόν τούτους σέβουσιν οί Φαρεῖς, ἐκάστω θεοῦ τινος ὄνομα ἐπιλέγοντες. τὰ δὲ έτι παλαιότερα καὶ τοῖς πάσιν Ελλησι τιμάς θεών άντὶ άγαλμάτων εἶχον άργοι λίθοι. Φαρεύσι δὲ δσον πέντε σταδίους καὶ δέκα ἀπωτέρω τῆς 5 πόλεως έστιν άλσος Διοσκούρων. δάφναι μάλιστα έν αύτῷ πεφύκασι, ναὸς 20 δε ούχ ήν εν αὐτῷ οὐδε ἀγάλματα. χομισθήναι δε οί ἐπιχώριοί φασιν ες 'Ρώμην τὰ ἀγάλματα. ἐν Φαραῖς δὲ ἐν τῷ ἄλσει βωμὸς λίθων λογάδων έστί. πυθέσθαι δὲ οὐκ είχον εὶ [δ] Φάρης δ Φυλοδαμείας τῆς Δαναοῦ σφισιν ή διμώνυμος έχείνω τις έγένετο οίχιστής.

K non mutat. 2. Σιμύλον B D Sch Sp, Σίμυλον cett. 3. κείται μέν malit B. 4. αὐτή Vb Pa edd. praeter D, αθτη D cett. codd. (in Pc corr. ex αὐτή). — μολύβδω Pa, ut II 37,5. IV 35 ex. IX 31,4, μολίβδω codd. cett. (μολίμδφ Pc) edd., quarum pleraeque non sibi constant. — την Pa in marg. προσέγονται Schneider, placet SW, rec. D Sch Sp, προσέχοντες cett. codd. edd. λύχνοι κοινοί χαλκοί La. 5. δ om. codd. 6. έλαίου Pa in marg. 8. καὶ ante έκ. om. Va. 9. ἄπεισιν ἐχ τοῦ δεοῦ cod. Phral. 10. ώτων Pa La, ώντων Α, ὄντων Vab M, νώτων Pcd Ag Lb. 12. "Serapidis" Am. φάραις Vab Lb M Pd Ag, φαραίς La. 13. έσπ του Ερμου· "Αμα codd. (άμα Pa) edd.

Pausanias II.

έστι του Έρμου 'Ερμου νάμα Valcken. Diatrib. 289, rec. Sp., ἐστιν Ἑρμοῦ· Δίρκα μέν vult Burs. Gg. II 324 not. 1. 15. μάλιστα om. Pd. 16. Φαραιείς et Φαραιεύσι Valcken. MS. - ἐκάστου edd. ante S codd. praeter Pa, ἐκάστω Am. Sylb. (hic: vel έκάστεις) cett. edd. Pa. 19. διοσκόρων Lab Pcd. - δάμναι Μ, δάφναι τε Pa, τε expunct. 20. obre edd. ante B codd., obse cett. edd. codd. 21. φάραις Vab, έν Φαραίζ - ἐστί additamentum esse ab auctore serius insertum opinatur S, SW immerito probantibus. 22. πυθέσθαι δὲ σὐκ ἔστιν οὐκ οίχον εὶ σφάρης ὁ φ. La, εὶ [δ] Φάρης Smin. Sch Sp. — Φυλοδαμείας D Sch Sp Pad Ag (hi i pro εί), Φιλοδαμείας cett. edd. codd. praeter Sch Sp, ἐστιν· Έρμοῦ νᾶμα Sch, (hi, Pc excepto, ί pro εί). — Δαναοῦ Φα-

4. Τρίτεια δέ, 'Αχαιών καὶ αύτη πόλις, ἐν μεσογαίω μὲν ώχιστε. τελούσι δὲ ἐς Πάτρας καὶ οὐτοι βασιλέως δόντος. στάδιοι δὲ ἐς Τρίτειαν είχοσί τε καὶ έκατόν είσιν έκ Φαρών. πρίν δὲ ἡ ἐς τὴν πόλιν ἐσελθεῖν μνήμα έστι λευκού λίθου, θέας καὶ ές τὰ άλλα άξιον καὶ οὐχ ήκιστα ἐπ ταϊς γραφαϊς αι είσιν έπὶ τοῦ τάφου, τέχνη Νικίου Βρόνος τε Ελέφαντος και γυνή νέα και είδους εδ έγουσα έπι τω θρόνω, θεράπαινα δε αὐτή πα:-Βέστηκε σκιάδιον φέρουσα και νεανίσκος δρθός ούκ έγων πω γένειά έστ λιτωνα ξηρερικώς και Χγαίτηρα εμι τῷ Χιτων Φοινικών. καθα ρε αρτορ ολκέτης ακόντια έχων έστί, καλ άγει κύνας επιτηδείας θηρεύουσιν ανθρώποις. πυθέσθαι μὲν δή τὰ ὀνόματα αὐτῶν οὐκ εἴχομεν' ταφήναι δὲ ἄνδρι: 8 καὶ γυναῖκα ἐν κοινῷ παρίστατο ἄπασιν εἰκάζειν. . 5. Τριτείας δὲ οἰκιστίν οί μεν Κελβίδαν γενέσθαι λέγουσιν, ἀφικόμενον δε έκ Κύμης της εν Όπ-τής 'Αθηνάς την παρθένον' Μελάνιππον δὲ παΐδα 'Αρεως καὶ Τριτείας ολιίσαι τε ώς ηδξήθη την πόλιν καὶ θέσθαι τὸ δνομα ἀπὸ τῆς μητρός. Ι 96. εν Τριτεία δε έστι μεν Ιερόν καλουμένων Μεγίστων θεών, άγάλματα δέ σφισι πηλού πεποιημένα τούτοις κατά έτος έορτην άγουσιν, οὐδέν π άλλοίως ή και τῷ Διονύσῳ δρῶσιν Ελληνες. ἔστι δὲ καὶ ᾿Αθηνᾶς ναός, τὸ δὲ ἄγαλμα λίθου τὸ ἐφ' ἡμῶν. τὸ δὲ ἀργαῖον ἐς 'Ρώμην, καθὰ οἱ Τριται-

ρών edd. ante B, Δαναού σφισιν cett. edd. La Pa, 8 av. onow cett. codd. 1. Tortía A XK Am. codd., hic et plerique in §§ 8 et 9 et sic Strabonis codices, Τριταία FC Smin. BSW D, quae forma est apud Herodotum et Polybium, Τρίταια Smai., Τρίτεια Sch Sp. - xai abth Am. B, xai om. edd. ante B codd., rec. cett. edd. - pro μέν habet δὲ Vb. 2. οδτοι scripsi, αὐτοὶ codd. edd. 3. n om. La. - είσελθεῖν edd. ante SW, ἐσελθεῖν cett. edd. codd. 5. τέχνη X, corr. Sylb. - δρόνος 'om. La. - δὲ pro τε Va. 6. προέστηκε codd. AXKFC, παρέστηκε Sylb. Smai., recepi, προσέστηκε ex alia Sylb. coni. cett. edd. 7. σχιάδειον D. 10. μεν ήδη edd. ante SW codd. praeter La Pa, μèν δη La Pa cett. edd. - δὲ καὶ άνδρ. M Va. 11. τρίτινας La, cett. τριτίας, v. supra. 12. καλβίδαν Va. - δὲ om. ante έx Pa La Sp, cf. I 9,1. — ἐν κοίμης La. — 'Οπική ΑΧΚ, 'Οπικοῖς cett. edd. codd. (ἐνοπικῆς Ρα, ἐν ὀπικοῖς in marg.). 13. τοῖς δὲ ώς Pa, in marg. οί δὲ. — δυγάτηρ δυ-

γατρί τριτ. La. 14. τη 'Αθηνή ΑΧΚΕ С. της 'Αθηνάς cett. edd. codd. 15. τε καί αὐξησαι την π. edd. ante B, οἰκίσαί τε τιξε τε M, οίχ. τε ος ηύξει τε τ. π. Vab Pcd Ag Lb, unde we nother eruit B, de notides La. unde ພໍຣູ ກຸ່ນຮູ້ຖືອກູ scr. SW D Sch Sp et habet hoc Pa. - μητέρος edd. ante B, μητρός codd. edd. 16. τριτίω Va Lb Vn M Ag, in hoc ? sup. φ, τριτία Pacd Vb La. — καλούμενον legisse Am. observat Sylb. - τε pro δέ C. 17. post wild ins. dead AXK, bedy Sylb. F Smin., in M πηλού in contextis, 8605 in marg., in R θεου in contextis, πηλου ad marg., om. beou cett. edd. codd., न्त्रोठा του coni. Κ, πηλού όπτου coni. S, πηλού ο λίδου Cor. — τούτοις έορ. άγ. κατά έτ. P2 edd. ante Smai., ἄγουσιν om. Vb, τούτοις κατὰ ἔτ. ἑορτὴν ἄγ. cett. edd. codd. οδδέν π edd. praeter S Vb La Pa, οδδέ π cett. codd. S. 18. άλλοίαν η A X K Pa Vb. άλλοίως άλλ' η Pc, άλλοίως η cett. edd. codd. - την διον. Va. 19. Τριταιείς edd. codd. (τριταείς Va, τριταιοίς Pd), Τριτεείς Sch.

εῖς λέγουσιν, ἐκομίσθη. θύειν δὲ οἱ ἐνταϊθα καὶ Αρει καὶ τῆ Τριτεία νομίζουσιν.

7. Αΐδε μὲν οὖν θαλάσσης τέ εἰσιν ἀπωτέρω πόλεις καὶ ἡπειρώτιδες 10 βεβαίως πλέοντι δὲ ἐς Αίγιον ἐκ Πατρών ἄκρα πρώτόν ἐστιν, ὀνομαζομένη 5 'Ρίον, σταδίους δὲ Πατρών πεντήχοντα ἀπέχουσα, λιμήν δὲ ὁ Πάνορμος σταδίοις πέντε καὶ δέκα ἀπωτέρω τῆς ἄκρας. τοσούτους δὲ ἀφέστηκεν έτέρους ἀπὸ Πανόρμου τὸ ᾿Αθηνᾶς καλούμενον τεῖχος. ἐς δὲ λιμένα Ἐρινεὸν ἐξ ᾿Αθηνᾶς τείγους παράπλους ἐνενήκοντά εἰσι στάδιοι, έξήκοντα δὲ ες Αίγιον από του Ἐρινεου. όδος δε ή πεζή σταδίους τεσσαράκοντα 10 μάλιστα ές τὸν ἀριθμὸν ἀποδεῖ τὸν εἰρημένον. οὐ πόρρω δὲ τοῦ Πατρέων 11 άστεως ποταμός τε ό Μείλιχος καὶ τὸ ἱερὸν της Τρικλαρίας ἐστίν, ἄγαλμα οδδέν έτι έχον. τουτο μέν δή έστιν έν δεξιά. προελθόντι δέ άπό του Μειλίγου ποταμός έστιν άλλος. ὄνομα μέν τῷ ποταμῷ Χάραδρος, ώρα δὲ ήρος πίνοντα έξ αὐτοῦ τὰ βοσκήματα † ὀφείλει τίκτειν ἄρρενα ὡς τὰ πλείω 15 συμβαίνει καὶ τοῦδε ἔνεκα οἱ νομεῖς ἐτέρωσε αὐτὰ τῆς χώρας μεθιστάσι, πλήν γε δή τὰς βόῦς ταύτας δὲ [αὐτοῦ καταλείπουσιν ἐπὶ τῷ ποταμῷ, διότι καὶ πρὸς θυσίας οἱ ταῦροί σφισι καὶ ἐς τὰ ἔργα ἐπιτηδειότεροι θηλειών βοών είσιν ἐπὶ δὲ τοῖς ἄλλοις κτήνεσι τὸ θῆλυ ἐπὶ πλέον τετίμηται.

ΧΧΙΙΙ. Μετὰ δὲ τὸν Χάραδρον ἐρείπια οὐκ ἐπιφανῆ πόλεώς ἐστιν 20 Αργυράς, και πηγή τε Αργυρά εν δεξιά της λεωφόρου και Σελεμνος ποταμός κατιών ες δάλασσαν. 2. λόγος δε των επιχωρίων ες αὐτόν εστι, Σέλεμνον μειράκιον ώραῖον ποιμαίνειν ἐνταῦθα, ᾿Αργυρᾶν δὲ εἶναι μὲν τῶν έν θαλάσση νυμφών, έρασθεϊσαν δὲ αὐτὴν Σελέμνου φοιτᾶν τε ώς αὐτόν 25 φασιν ἐκ θαλάσσης ἀνιοῦσαν, καὶ καθεύδειν παρ' αὐτῷ. μετὰ δὲ οὐ πολὺν ² χρόνον ούτε ώραῖος ἔτι ἐφαίνετο Σέλεμνος, ούτε ὡς αὐτὸν φοιτήσειν ἔμελλεν ή νύμφη. Σέλεμνον δὲ μονωθέντα Αργυρᾶς καὶ τελευτήσαντα ύπὸ τοῦ έρωτος ἐποίησεν ᾿Αφροδίτη ποταμόν. λέγω δὲ τὰ ὁπὸ Πατρέων λεγόμενα.

4. ἐς om. La Pa, δ' ἐς Pd. — δὲ incl. Sp. **5.** πανόρμος Va. **7.** έτέρους ἀπανόρμου La. — καλουμένην — 'Αθηνάς om. Vb. — 'Ερινεὸν — ἀπὸ τοῦ om. Pc. 8. ἐνενήκοντα codd. SW D Sch Sp, geminant ν rell. edd. Pa. 11. ἄστεως Pc Vb edd. praeter FC. doteoc cett. codd. FC (dotewy La). - Τρικλαρίας εν φ εστιν Va Lb M Pd Ag, τρικλαρίας εν έστιν Pc, om. εν ζ cett. edd. La Pa Vb. 12. οδδέν τι Va. 13. μειλιχίου

ήρος, Vb. — ὀφείλει incl. SW D Sch, ὀφείλ τίχτειν (sic) Va, ὀφέλει La, φιλεί Lobeck. 16. ταύτα Va. 17. ες τὰ om. Pa. 18. δηλειών Sylb. edd. inde a SPa, δηλείων cett. edd. codd.

21. άργυρὰ Μ La. - σέλμενος Va. 22. λόγον La. 23. ποιμ. ένταθδα ώραῖον Pa Va M. — ἀργυρὰν Va Lab. — δὲ om. Vb. μίαν των coni. C. 25. παρά τῷ ποταμῷ edd. ante SW codd., παρ' αὐτῷ Buttm. cett. Pd. — μèv Pa in marg. 14. ηρως, p. corr. edd. — δè om. Vab M Lb. 26. αὐτὸς La.

καί, ήρα γάρ καὶ όδωρ γενόμενος `Αργυράς, καθότι έχει καὶ έπὶ τῷ 'Αλραϊ λόγος 'Αρεθούσης έτι έραν αὐτόν, δωρεϊται καὶ τῷδε 'Αφροδίτη Σελεμνον. 3 ἐς λήθην ἄγει τὸν ποταμόν 'Αργυράς. ἤκουσα δὲ καὶ ἄλλον ἐπ' αὐτῦ λόγον, τὸ όδωρ τοῦ Σελέμνου σύμφορον καὶ ἀνδράσιν είναι καὶ γυνείξεν ἐς ἔρωτος ἱαμια, λουσμένοις ἐν τῷ ποταμεῷ λήθην ἔρωτος γίνεσθεα. εἰ δὶ μέτεστιν ἀληθείας τῷ λόγω, τιμιώτερον χρημένων πολλῶν ἐστιν ἀνθρώσις τὸ όδωρ τοῦ Σελέμνου.

- 3. 'Απωτέρω δὲ 'Αργυράς πεταμός ἐστιν ὀνομαζόμενος Βολιναῖος, καὶ πόλις ποτὲ ἀκάτο πρὸς αὐτῷ Βολίνα. παρθένευ δὲ ἐρασθήναι Βολίνς 'Απόλλωνα, τὴν δὲ φεύγουσαν ἐς τὴν ταύτῃ φασίν ἀφαίναι θάλιασαν αὐτήν, ὶ καὶ ἀθάνατον γενέσθαι χάριτι τοῦ 'Απόλλωνος. 4. ἐφεξῆς δὲ ἄκρα τι ἐς τὴν θάλασσαν ἀνέχει, καὶ ἐπ' αὐτῷ λέγεται λόγος ὡς Κρόνος τῆς θαλώσης: ἐνταθθα ἔρριψε τὸ δρέπανον, ὡ τὸν πατέρα Οὐρανὸν ἐλυμήνατο ' ἐπὶ τούτω δὲ καὶ τὴν ἄκραν Δρέπανον ὀνομάζουσιν. ὁλίγον δὲ ὑπὲρ τὴν λεωφόρον 'Ρυπῶν ἐστι τὰ ἐρείπια ' σταδίους δὲ Αίγιον περὶ τοὺς τρωποντα ἀπέχει 'Ρυπῶν ἱ δ. Αίγίου δὲ τὴν χώραν διέξεισι μὲν ποταμὸς Φοῦνιζ, διέξεισι δὲ καὶ ἔτερος Μειγανίτας, ἐς θάλασσαν βέοντες. στοὰ δὲ τῆς πόλεως πλησίον ἐποιήθη Στράτωνι ἀθλητῆ, 'Ολυμπίασιν ἐπὶ ἡμέρας τῆς αὐτῆς παγπρατίου καὶ πάλης ἀνελομένω νίκας. αὕτη μὲν ἐγγυμνάζεσθαι τούτω τῷ ἀνδρὶ ἐποιήθη ' Αἰγιῶσι δὲ Είλειθυίας ἱερόν ἐστιν ἀρχαΐον, καὶ ἡ Εῖλείθυια ἐς ἄκρους ἐκ κεφαλῆς ποὸς πόδας ὁφάσματι κεκάλυπται λεπτῷ. ξόσονον πλὴν προσώπου τε καὶ
 - φοιτήσειν Pa La, φοιτήσειεν cett. codd. 1. ήρα A Pd. — καθ' δ τι έχειν La. 2. τόδε Pc. - virgulam ante Σέλεμνον ponit X, corr. Sylb. cl. V 12,5. — ἀφροδίτη σελ. A. 3. άγειν Vb et, ν expuncto, Ag. 5. λουομένης La, λουμένοις vult S. rec. D., λουομένοις cett edd. codd., cf. VI 22,7, copulam desiderari viderunt SW, at putant verba λουομένοις -- γίνεσθαι glossema esse, λήθης ἔρωτος γινομένης coni. Schmitt Philol. 1856, 479, ego λήθην έρωτος γίνεσθαι incluserim, sed fort. γάρ post λουομένοις excidit, v. Kays. Jb. f. Ph. 1854, 426. — γενέσθαι La. 6. χρημα των Lab Pacd Ag, χρημάτων Vab. - άνων Pa, in marg. ανόις. 9. ώχητο edd. ante SW Pcd Ag Lb, in Pc musto corr. in wmto, φχιτο La, φχιστο aut φχεῖτο voluerat B in Addendis, hoc scribunt edd. sequ. cum M Vab Pa. — βολίμα Va, βόλινα La. — δὲ om. La, incl. Sch, habent cett. edd. codd.
- 10. τὴν δὲ δάλασσαν αὐτήν om. M Lb. - puyotoav edd. ante B, peryousav cett. edd. codd. - bélassav SW D Sch Sp Pacd. δάλατταν cett. edd. Vab. — αδτήν καὶ δάλασσαν om. La. — καὶ αὐτὴν codd. Α XKFC, abony nai Am. cett. edd. 11. dv γεν. Pcd Ag Lb. - γενέσθαι - έπ' αὐτζ om. Μ. — άκρα τε ές αὐτὴν έχει τὴν 5. edd. ante BPa Vab, unde ἐς ταύνην ἔχει την δ. suspicatur S, ἄκρα τε ές την δάλασσαν eyes cett. edd. Pcd Ag Lb. 12. avegs scripsi, coni. S. cf. Il 29,1. III 22,10. 11. 25,4. IV 34,12, passim, eye cett. edd. codd., žyew is est pertinere ad. 18. in τούτο Pc. 15. αίγινον La. 16. αίγείου Vb Lb Pa. - Polvet edd. ante B Vb Lb Pad. Φοΐνιξ cett. edd. Va La, in Pc deest accentus. 17. μαγανίτας Va, Meiyavica; Sch Sp cum cett. codd., Mayavíras cett. edd. 18όλυμπιάσιν Pad. 19. άθλητη pro άνδρί Pa Vb. marg. R., àvôpì cett. codd. edd. 21. 574-

χαιρών άπρων καὶ ποδών. ταθται δὲ τοῦ Πεντελησίου λίθου παποίεται. καὶ 6 ταιῖς χεροὶ τῆ μὲν ἐς εὐθὺ ἀκτείνει, τῆ δὲ ἀνέχει δάδα. Εἰλειθυία δὲ εἰκασαι τις ἀν εἴναι δάδας, ὅτι γυναιξὶν ἐν ἴσφ καὶ πῦρ εἰσιν αί ἀδίνες. ἔχοιεν δ΄ ἀν λόγον καὶ ἐπὶ τοιῷδε αί δάδες, ὅτι Εἰλείθυια ἐστιν ἡ ἐς φῶς 5 ἄγκουσα τοὺς παϊδας. ἔργον δὲ τοῦ Μεσσηνίου Δαιιοφῶντός ἀστι τὸ ἄγαλμα.

6. τῆς δὲ Εἴλειθυίας οὐ μακρὰν ᾿Ασκληπιοῦ τέ ἐστι τέμενος καὶ ἀγάλ-7 ματα Ὑγιείας καὶ ᾿Ασκληπιοῦ. ἰαμβεῖον δὲ ἐπὶ τῷ βάθρῳ τὸν Μεσσήνιον Δαιμοφῶντα εἴναι τὸν εἰργασμένον φησίν. ἐν τοῦτῳ τοῦ ᾿Ασκληπιοῦ τῷ ἱερῷ ἐς ἀντιλογίαν ἀφίκετο ἀνήρ μοι Σιδόνιος, δς ἐγνωκέναι τὰ ἐς τὸ θεῖον 10 ἔφασκε Φοίνικας τὰ τε ἄλλα Ἑλλήνων βέλτιον καὶ δὴ καὶ ᾿Ασκληπιῷ πατέρα μὲν σφᾶς ᾿Απόλλωνα ἐπιφημίζειν, θνητὴν δὲ γυναθκα οὐδεμίαν μητέρα. ᾿Ασκλη-8 πιὸν μὲν γὰρ ἀέρα γένει τε ἀνθρώπων εἴναι καὶ πάσιν ὁμοίως ζώοις ἐπιτή-δειον πρὸς δγίειαν, ᾿Απόλλωνα δὲ ἥλιον, καὶ αὐτὸν ὀρθότατα ᾿Ασκληπιῷ πατέρα ἐπονομάζεσθαι, ὅτι ἐς τὸ ἀρμόζον ταῖς ὥραις ποιούμενος ὁ ἥλιος 15 τὸν δρόμον μεταδίδωσι καὶ τῷ ἀέρι ὑγιείας. ἐγὼ δὲ ἀποδέχεσθαι μὲν τὰ εἰρημένα, οὐδὲν δέ τι Φοινίκων μάλλον ἡ καὶ Ἑλλήνων ἔφην τὸν λόγον, ἐπεὶ καὶ ἐν Τετάνῃ τῆς Σικυωνίων τὸ αὐτὸ ἄγαλμα Ὑγίειάν τε ὀνομά-ζεσθαι (καὶ ᾿Ασκληπιόν), καὶ παιδὶ εἴναι δῆλα ὡς τὸν ἡλιακὸν δρόμον ἐπὶ γῆς ὑγίειαν ποιοῦντα ἀνθρώποις.

20 7. Αἰγιεῦσι δὲ 'Αθηνᾶς τε ναὸς καὶ "Ηρας ἐστὶν ἄλσος. 'Αθηνᾶς μὲν 9

σμασιν Ag Pd. - ξοάνου A X K F C codd., ξόανον Am. Sylb. cett. edd. 1. Πεντέλησι B codicibus invitis. 2. exagives scripsi, Imhoof-Gardner coni. ensiveren (80), ensiταται edd. codd., (ἐντέταμται Pd). 3. ἀν om. Va. - καὶ πυρὶ Wakefield C. 4. είλείθυιά τε (τε expunct) έστην Vb. 6. δὲ om. edd. ante SW Vab M, habent cett. 'edd. codd. 7. 'Yyeiag Am. AXKFCSp codd., etiam in sequentibus t om. plerumque codd. - τὸν μὲν μεσσ. La. 8. δαμώντα M. - αησίν om. M Va Lb, φασίν Pa, corr. in φησών. — τὸ ἱερὸν Μ. Va, τῷ om. C. 9. σιδώνιος Va. 10. καὶ, quod habent ante τά τε άλλα edd. ante B codd., dampant edd. cett. - Béarray om. M Va Lb Pcd Ag. 11. ἀπόλλωνος, α sup. ος, La. — δὲ ἐπιφ. Pd Ag. 12. μέν γάρ άέρα γάρ γένει το (sic) ανθρ. La. 18. απόλλων δὲ M Va. - καὶ αὐτὸς La. 15. xαὶ τῷ edd. inde a B cum

codd., om. zai cett. edd. 16. 8è om. M Va Lb Pcd, Pa οὐδέν τι, quo expuncto οὐδὲν δέ τι. - η και Έλλ. είναι τον λ. έφ. edd. ante Smin., C Vb Pa, η καί Έλλ. τὸν λ. ἔφ. Smin., η και Ελλ. έφ. τὸν λ. cett. edd. codd. 17. τιτάνι ΑΧΚLb Vb (τῆ τάνα Pd Ag), Titane Am., Titron Sylb. cett. edd. codd. - ក្បី នថែបលេយមួយ។ La, ក្បី etiam Pa. - Υγείας τε A X K F C, δγείας τε Vb, δγείαν TE cett. codd., Yyisiav TE cett. edd. (Yysiav τε Sp). 18, καὶ 'Ασκληπιὸν inserui, voluerunt iam Goldh. et Schmitt 1. 1. 473 (Yyiειάν τε καὶ 'Ασκλ. ον.), Kays. Rh. M. 1847, 352 'Ασκληπιών pro παιδί ξίν, Madv. Adv. crit. Ι 706 coni. Υγίειαν τε αναμάζεσθαι καὶ Ηλιάδα δηλα, ώς κτλ.; de δηλα cum aceus. participii coniuncto cf. I 17,1. -Thy pro siven MVa Pcd Ag Lab R, in hoc ad marg. sivat, sivat edd. Vb Pa. 20. άλλος Sch, άλσος codd. edd. cett. (άλδή δύο ἀγάλματα λευκοῦ λίθου τῆς δὲ "Ηρας τὸ ἄγαλμα ὅτι μὴ γυνπιξίνη ἀεὶ τὴν ἱερωσύνην ἔχει, ἄλλῳ γε δὴ οὐδενὶ ἔστι θεάσασθαι. Διονίσου δὲ πρὸς τῷ θεάτρῳ πεποίηταί σφισιν ἱερὸν καὶ ἄγαλμα, οὐκ ἔχων τη γένεια. ἔστι δὲ καὶ Διὸς ἐπίκλησιν Σωτῆρος ἐν τῆ ἀγορὰ τέμενος καὶ ἀγάλματα ἐσελθόντων ἐν ἀριστερὰ, χαλκοῦ μὲν ἀμφότερα, τὸ δὲ οὐκ ἔχον ὁδοῦ, χαλκοῦ καὶ ταῦτα, ἔστι μὲν Ποσειδῶν καὶ 'Ηρακλῆς, ἔστι δὲ Ζεύς το καὶ 'Αθηνὰ' θεοὺς δὲ σφὰς καλοῦτιν ἐξ ᾿Αργους, ὡς μὲν ὁ ᾿Αργείων ἔχει λόγος, ὅτι ἐποιήθησαν ἐν τῆ πόλει τῆ ᾿Αργείων, ὡς δὲ αὐτοὶ λέγουσιν α 11 Αἰγιεῖς, παρακαταθήκη σφίσιν ὑπὸ ᾿Αργείων ἐδόθη (τὰ) ἀγάλματα. καὶ αὐτοῖς καὶ τάδε ἔτι προσταχθῆναί φασιν, ἐκάστη τοῖς ἀγάλμασιν ἡμέρι θύειν αὐτοὶ δὲ σόφισμα εὐρόντες θύειν μὲν πλεϊστα ὅσα, κατευωχουμένος δὲ τὰ ἱερεῖα ἐν κοινῷ ἀνάλωμα οὐδὲν ἐς αὐτὰ γίνεσθαι τέλος δὲ ἀππτεϊσθαι ὑπὸ τῶν ᾿Αργείων, καὶ αὐτοὺς τὰ ἐς τὰς θυσίας ἀνηλωμένα ἀπετεϊσθαι ὑπὸ τῶν ᾿Αργείων, καὶ αὐτοὺς τὰ ἐς τὰς θυσίας ἀνηλωμένα ἀπετεϊν· τοὺς δέ, οὸ γὰρ ἔχειν ἐκτῖσαι, καταλιπεῖν σφισιν αὐτοὺς τὰ ἀγάλματα. Ε

Αἰγιεῦσι δὲ ἔστι μὲν πρὸς τῆ ἀγορᾶ ναὸς ᾿Απόλλωνι καὶ ᾿Αρτέμιδι ἐν κοινῷ, ἔστι δὲ ἐν τῆ ἀγορᾶ ἱερὸν ᾿Αρτέμιδος, τοξευούση δὲ εἴκασται, καὶ Ταλθυβίου τοῦ κήρυκος τάφος ᾿ κέχωσται δὲ τῷ Ταλθυβίω καὶ ἄλλο μνῆμα ἐν Σπάρτη,΄ καὶ αὐτῷ αἱ πόλεις ἐναγίζουσιν ἀμφότεραι.

2 ΧΧΙΥ. Πρός θαλάσση δὲ ᾿Αφροδίτης ἱερὸν ἐν Αἰγίω καὶ μετ' αὐτό ਝ

σος Va). 1. λίθου λευχοῦ M Vab. 2. ἀεὶ scripsi, de edd. codd., cf. 25,13 h dei the ίερωσύνην λαμβάνουσα, 26,10 est άν in Va pro αεί. - η αν om. M Va. - έχει codd. edd. praeter Pa D Sch Sp, "aut dei reponendum aut žyn" B, žyn est in Pa, voluit Sylb., rec. D Sch Sp. — ἄλλφ τινί τε A X K F C, άλλω τινί γε Cor., άλλω τε οὐδ. M Vab Lb, άλλω γε οὐδ' Smai. Β, άλλω δὲ οὐδ. Pa Schneider Smin., ἄλλφ τε δή οὐδ. Pcd La, unde cett. edd. άλλω γε δη ούδ. 3. έγον Lb Vn Pad edd. praeter Sch Sp, qui ἔχων cum codd. cett. 4. καὶ om. ante Διὸς Va. 5. ἐπελθόντων Va. — ἔχων Vb Pd. έσόδου coni. S, probant SW Frazer cl. V 11,3, vid. comm. — τε καὶ edd. inde a B codd. praeter Pa, te om. rell. edd. Pa. 8. ἐς αὐτοὺς edd. ante B codd., ἐξ Aργους Buttm. edd. inde a B, dubitanter recepi, "Argivos nuncupant" Am., unde Palm. MS. "γρ 'Αργείους ut legit Amasaeus", in idem incidit S, ές αὐτοὺς post seq. 'Αργείων trans-

fert Sylb., in είσαχτούς mutare vult K eumque secutus C, in ἐπακτούς Pors. — ὁ μὲν Va La Pa, δς μέν Vb. - Αδγείων Α. 9. δ τὸ ἐπ. La. 10. παρακαταθήκης A Vb. τά addunt Sylb. edd. inde ab S. — καί αὐτοῖς cum antecedentibus coniungit X, corr. Sylb. 12. 8è om. ante σόφ. Va. — αὐτοὶ δὲ - θύειν μὲν om. Ag. 13. ἐς αὐτὰ om. Pc. - γίγνεσθαι edd. ante SW M Va Lb. γίνεσθαι cett. edd. codd. 14. καὶ αὐποὶ edd. Vb Pa, om. Pc, καὶ αὐτοῖς M Va Lb Pd, καὶ αὐτοὺς La Sp, "recte fortasse" SW. τὰς ἐς Vb. — ἀναλούμενα edd. codd., ανηλωμένα Kays. Z. f. A. 1849, 299. 15. extícal edd. ante S cum codd., extícal cett. — οδτω pro αὐτοὺς Kays. l. l., αὐτὰ: Sch. 16. Alyuevor — αμφότεροι B Sch Sp capiti XXIV tribuunt. -- ἀπόλλωνι, ος sup. ι, La. 17. έστι δὲ καὶ ἐν Pd. — τοξευσή σης Pa, ς expunct. 18. κεχώρισται Vb.

20. αἰγέω M Vab. — αὐτῷ A X K M Vab. αὐτοῦ Valcken., αὐτὸ Sylb. cett. edd. codd.

Ποσειδώνος, Κόρης τε πεποίηται της Δήμητρος καὶ τέταρτον Όμαγυρίω Δ ιί. ἐνταῦθα Δ ιὸς καὶ ᾿Αφροδίτης ἐστὶ καὶ ᾿Αθηνᾶς ἀγάλματα. — 2. 'Ομαγύριος δὲ ἐγένετο τῷ Διὶ ἐπίκλησις, ὅτι 'Αγαμέμνων ἤθροισεν ἐς τοῦτο τὸ χωρίον τοὺς λόγου μάλιστα ἐν τῆ Ἑλλάδι ἀξίους, μεθέξοντας ἐν 5 κοινφ βουλής καθ' δντινα χρή τρόπον ἐπὶ ἀρχήν τὴν Πριάμου στρατεύεσθαι. Αγαμέμνονι δὲ καὶ ἄλλα ἐστὶν ἐς ἔπαινον καὶ ὅτι τοῖς ἐξ ἀρχῆς ἀκολουθήσασι και ούδεμιας επελθούσης υστερον στρατιάς τήν τε Ίλιον επόρθησε και δσαι περίοιχοι πόλεις ήσαν. — ἐφεξής δὲ τῷ Ὁμαγυρίῳ Δὶ Παναχαιᾶς ἐστι 3 Δήμητρος. παρέχεται δὲ ὁ αἰγιαλός, ἐν ῷ καὶ τὰ ἱερὰ Αἰγιεῦσίν ἐστι τὰ 10 εἰρημένα, ύδωρ ἄφθονον θεάσασθαί τε καὶ πιεῖν ἐκ πηγῆς ἡδύ. ἔστι δέ σφισι καὶ Σωτηρίας ἱερόν' ίδεῖν μὲν δὴ τὸ ἄγαλμα οὐδενὶ πλὴν τῶν ἱερωμένων ἔστι, δρώσι δὲ ἄλλα τοιαῦτα΄ λαμβάνοντες παρὰ τῆς θεοῦ πέμματα έπιχώρια ἀφιάσιν ἐς δάλασσαν, πέμπειν δὲ τῆ ἐν Συρακούσαις ᾿Αρεδούση ρασίν αὐτά. ἔστι δὲ καὶ ἄλλα Αἰγιεῦσιν ἀγάλματα χαλκοῦ πεποιημένα, 4 15 Ζεύς τε ήλικίαν παῖς καὶ Ἡρακλῆς, οὐδὲ οὖτος ἔχων πω γένεια, Ἁγελάδα τέχνη του 'Αργείου. τούτοις κατά έτος Ιερεϊς αίρετοι γίνονται, και έκάτερον των άγαλμάτων ἐπὶ τῆς οἰκίας μένει τοῦ ἱερωμένου. τὰ δὲ ἔτι παλαιότερα προεχέχριτο έχ των παίδων ίερασθαι τῷ Διὶ ὁ νικών χάλλει . ἀρχομένων δὲ αὐτῷ γενείων ἐς ἄλλον παΐδα ἡ ἐπὶ τῷ κάλλει μετήει τιμή. 20 ταῦτα μὲν οὐτως ἐνομίζετο ἐς δὲ Αίγιον καὶ ἐφ' ήμῶν ἔτι συνέδριον τὸ 'Αχαιών άθροιζεται, καθότι ἐς Θερμοπύλας τε καὶ ἐς Δελφοὺς οί 'Αμφικτυόνες.

3. Υόντι δὲ ἐς τὸ πρόσω Σελινοῦς τε ποταμὸς καὶ ἀπωτέρω τεσσαρά- 5 κοντα Αλγίου σταδίοις επὶ δαλάσση χωρίον ἐστὶν Ἑλίκη. 4. ἐνταῦδα 25 ώχητο Έλίκη πόλις καὶ Ίωσιν ἱερὸν άγιώτατον Ποσειδώνος ἢν Έλικωνίου. διαμεμένηκε δέ σφισι, καὶ ὡς ὑπὸ ἀχαιῶν ἐκπεσόντες ἐς ἀθήνας καὶ

1. Κόρη τε π. τῆς codd., Pa om. articulum, Κόρης τε π. της Sch Sp, Κόρη τε π. τη cett. edd. 5. τόπον M Va. - τοῦ πρ. Pc. 6. τῆς pro τοῖς Vb, ὅτι (σὺν) τοῖς coni. F, rec. C, cf. IX 36,2. — ακολουθήσασιν οὐδεμιᾶς Smin. 9. τὸ ἄλσος SW coni. pro δ αίγιαλός. 11. δεῖ pro δη Pcd Ag, ές pro δη M Va, καὶ Lb. — ἱερωμένων Am., probat S ad II 31,1, rec. Sp, iερουμένων codd. edd. 12. ἐστὶ edd. ante B. — τε καί post άλλα edd. praeter Sch Sp, incl. SW, om. codd. Sch Sp, cf. II 5,5. 18,7. 32,1. III 15,4. IV 12,5, passim. 16. έκάτερον scripsi, έκάτερα

οίχίας scripsi, cf. IV 33,2, ubi coniecturam Clavierii nollem recepissem, ἐπὶ ταῖς οἰκίαις codd. edd. (ολείαις Vb). — ໂερωμένου scripsi cum A X K S Sp, lepoupévou cett. edd. codd. - έπ, η sup. ι, Pd. 18. ποδών Pa, αι sup. ο. - τὸ διὶ La Ag. - ἀρχομένων - κάλλει om. M Va. 19. αὐτῶν γεν. Lab Pcd. 20. αίγινον La. 21. των 'Αχ. edd. ante B M Vab, τὸ 'Aχ. cett. edd. codd. — τε ές sine καὶ La. 23. ἐς πρόσω Pa. — Σέλινος Α Χ KFCM Vb Pac Lab, σελινός Pd, σεληνός Ag, σέλιμός Va, Σελινούς Sylb. cett. edd. — τετταράχοντα Pd. 25. ἄχειτο Vab, codd. edd., cf. V 11,2. 27,2.5. 17. ἐπὶ τῆς | ἀκεῖτο? 26. διαμεμενηκέναι edd. praeter

ύστερον έξ 'Αθηνών ές τὰ παραθαλάσσια ἀφίκοντο τῆς 'Ασίας, σέβουστ Ποσειδώνα Έλικώνου και Μιλησέοις τε ίδντι έπι την πηγήν την Βυβλίδα Ποσειδώνος πρό της πόλεως έστιν Έλικωνίου βωμός, και ώσοεύτως εν Τά 6 περίβολός τε καὶ βωμός έστι τῷ Ελικωνίω θέας άξιος. ἔστι δὲ καὶ Όμήρω πεποιημένα ές Έλίκην καὶ τὸν Έλικώνιον Ποσεδώνας. About ge ύστερον Αγαιοίς τοις ένταυθα, ίκέτας άνδρας αποστήσωσιν έκ του ίκρο καὶ ἀποκτείνασιν, οὐκ ἐμέλλησε τὸ μήνιμα (τὸ) ἐκ τοῦ Ηοσεεδώνος, ἀλλὰ σεισμός ές την χώραν σφίστι αὐτίκα κατασκήψας τῶν τε οἰκοδομημάτων την κατασκευήν και όμου τη κατασκευή και αύτο της πόλεως το έδαφος 7 άφανες ες τους επειτα εποίησε. 6. Τὰ μεν ουν άλλα επὶ τους σεισμοίς. Ε δσοι μεγέθει τε ύπερήρχασι καὶ ἐπὶ μήκιστον διανούνται της γης, προσμαίνειν δ θεὸς κατά τὰ αὐτὰ ώς τὸ ἐπίπαν εἴωθεν ή γὰρ ἐπομβρίπ συνεχείς ή αύχμοι πρό των σεισμών συμβαίνουσιν έπι χρόνον πλείονα, και δ άὴρ παρὰ τὴν ἐκάστοτε τοῦ ἔτους θραν χειμῶνός τε γένεται κουφιατωδέστερος, και εν θέρει μετά άγλύος μάλλον ο κύκλος παρέχεται του ήλίου 5 τὴν χρόαν παρὰ τὸ εἰωθὸς ήτοι ἐς τὸ ἐρυθρότερον ἡ καὶ ἡσυχή ρέπουσαν 8 ές τὸ μελάντερον. των τε ύδάτων ώς τὸ πολὸ ἐπιλείπουσιν αι πηγαί, καὶ ανέμων έστιν οίς ενέπεσον ες την χώραν εμβολαί περιτρέπουσαι τα δένδρα. καί που καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ διαδρομαὶ σὺν πολλή τή φλογί, τὰ δὲ καὶ ἀστέρων ὤφθη σχήματα ούτε ἐγνωσμένα ύπο τῶν πρότερον καὶ μεγάλιν^χ τοῖς ὁρῶσιν ἐμποιοῦντα ἔκπληξιν, ἔτι δὲ καὶ τῆς γῆς κάτω πνευμάτων ύπήχησις Ισγυρά άλλα τε πολλά δ θεός ἐπὶ τοῖς βιαίοις τῶν σεισμῶν 9 έθελει προενδείχνυσθαι. της δε χινήσεως αύτης χαθέστηκεν ούν είς τρόπος.

Sch Sp codd., διαμεμένηκε coni. Pors., probant SW Kays. Z. f. A. 1849, 300, rec. Sch Sp. - pro spisi voluit pasi F, pasi δὲ διαμεμενηκέναί σφισι (sic) coni. C, δέ σφισί φασι Cor. — δπ' άχ. Pa. — έςπεσόντες, expuncto ς et adscripto κ, Vb. 2. Βιβλιάδα Am. A X K F C codd. (βυβλιάδα Pa), Bιβλίδα cett. edd., articulum praecedentem om. M Va, την τιβιβλιάδα Pcd, την τη β Ag, την πηγήν τε την β. La. 6. αποστήκασιν A Vb, avacticacio coni. K C. 7. (tò) inserui, cf. III 10,5. 23,5. VIII 2,5. IX 25, 8, v. Weit. Beitr. 13. 8. αὐτίκα σφίσιν Pa. 11. μέγιστον Va. 12. τὸ om. edd. ante SW Pa Va, Gote en. M Vb Pcd Ag Lb, Gc γε ἐπ. cod. Phral, ὡς τὸ ἐπ. La cett. edd. - čnì nav Vb Lb, čnínav M. 16. τρέπουσαν edd. ante SW codd., ρέπουσαν

cett. edd. ex emend. Franz. Höger in Act. Philol. Monac, III 516. 17. μελανότερον Pc La, in hoc expuncto o. - was at 58. cod. Phral. 18. cotiv ev of M Va, cotiv of A X K FC, kotiv of ex Amas, eruit Sylb., kotiv of vel soriv of F, sorre of cett. edd. 19. post διαδρομαί Herw. inseri vult λαμπάδων. — τη πολλη τη Vb. — φλογή La. - xuì ante àor. om. Ag Pd. 20. πρότερον, ων sup. ov et correcto accentu, La. 21. žn 8è edd, inde a B codd., ton de rell. edd. Pa. - xai ex 1% edd. ante SW codd., nai tije M cett. edd. 22. δφήγησις codd. edd. practer S Sp. δφήγησι coni. K, ὑπήχησις Schneider SSp, probant Kays. Jb. f. Ph. 1854, 432. Herv., avaquionous Cor, quionous Sch praef. coni. 23. εδέλειν cod. Phral. — προδεύενυσθαι A

διλικό οί φροντίσου τες τὰ τοιαθτα ἐξ ἀρχής καὶ οί παρ' ἐκείνων διδαχθέντες εδέας κατομαθείν έδυνήθησαν τοσάσδε έπὶ τοῖς σεισμοῖς ἡπιώταιτος μέν έστιν σεύστων, ην δή εν κακώ γε τοσούτω βαστώνην ένεδιαί πινα ήγησώμεθα, έπειδάν όμιου τη κυνήσει τη αρζαμένη το πρώτον και τη ές το έδαφος τραπή των οίκο-5 δομαμάτων αντιστάσα έναντία κίνησις έξεγείρη τα ήδη τραπέντα. και έν τή 10 τοιδίδε έδάς του σεισμού χίονας δράν έστιν άνορθουμένους, οἱ όλίγου έδέρσαν ές άπαν έπριφήναι, και όπόσα διέστη τοίχων, συνερχόμενα ές τὸ έξ άρχης δοχοί δέ, δσας έπτὸς όλισθεῖν ἐποίησεν ή χύνησις, ἐπανίασιν αδίδις ἐς τὰις εδρας, φαιριπό ος και ολειών καιααπερών και ει εψ τι αγγο ετι ροαιοί 10 βοιάς προάγει, και τούτων συνδεί τα διεσπασμένα μαλλον [ή] ανθρώπων τεχτόνων. δ δε δή δεύτερος: των σεισμών απώλειαν τε των έτσιμοτέρων φέρει, καί, δφ' δ τι δεν βάλες την δρμήν, δινέκλινον αύτεκα τοίς ές πολιορκίαν μηγανήμασην όμοίως. τον δε αύτων όλεθριώτατον τοιώδε την εθέ-11 λουσιν εἰκάζειν, τὸ ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου πνεϋμα εἰ συνεχεῖ πυρετῷ πυκνό-15 τερόν τε καὶ όπὸ πολλής ἄνω τής βίας ώθοῦτο — τοῦτο δὲ ἀλλαγοῦ τε τοῦ σώματος ἐπισημαίνει καὶ ἐν ταῖς γερσίν ὁπὸ ἐκάτερον μάλιστα τὸν καρπόν -- κατά ταύτά οὖν καὶ τὸν σεισμόν ἐς εὐθό δποδώεσθαι τῶν οἰκοδομημάτων καὶ θεμέλια ἀναπάλλειν φασίν αὐτόν, καθότι καὶ τὰ ἔργα των σφαλάκων εκ μυχού της γης αναπέμπεται. μόνη τε ή τοιαύτη κίνησις

XKFC Smai., προενδεύουσθαι cett. edd. codd. 3. ຖິ່ນ 8 ຖ M Lb Pac, ຖິ່ນ 8 k Vb, ຖຸ້ນ δὲ Va. — γε om. Pa. — ήγησαίμεθα A X KFC, ήγησάμεδα Pcd Ag, ήγησόμεδα cett. codd., ήγησώμεδα cod. Phral. Pors. Cor. cett. edd. - post ήγησόμεδα Pa pergit: έπειδὰν όμοῦ γε τοιούτω ραστώνην ένεῖναι τινα ήγησόμεδα έπειδαν όμου. 🕉 τά είδη Vb Pd. - τη om. Ag Pd. 6. ται--αιδε ίδία La, τοιάδε άδία Va. — δλίγον AXKFCVaM, δλίγου Schneider edd. cett. codd. 7. των τοίχων Pa, τοιχών Pc. 8. Soult codd. praeter Pac Vb, in quibus est δοκοί, in Pa doud de donoi de, prios expunct. — pro σσας Va a pr. seriptura μοι. 9. ἔπ scripsi, ἐπὶ codd. edd. 10. poàc scripsi, foatic codd. edd. - προδργου coni. Emper., placet Frazer. — τωσω, ν sup. ω, Pa. — συνδείται τά AXKFC, συνδεῖ τὰ cett. edd. codd. (συνδείν τὰ Vb). - η delevi cum Emper., prehat Frazer, τέκτονες coni. SW, ὑπ' ἀνθρ.

έτοιμοτέραν coni. S, τε τούτων έτοιμοτέραν Cor., έχυρωτέρων vel βεβαιοτέρων interpretes legisse videri observat Sylb., Schmitt 1. 1. p. 473 legi vult έρυμνοτέρων vel έχυρωτέρων, at locus sanus est, de genitivo v. comm. ad cap. 21,12; ἔτοιμος de iis rebus dicitur, quae facile nec ullo negotio accidunt, cf. IV 17, 9. 12. βάλλη Pad Ag (bic βάλλει, η super ei). 13. το ζεδέ την La. 14. είη codd., εί edd., elos cod. Phral. - ouvery Vb. 15. τι pro τε La. - "mallem scribere πολλής έντὸς βίας vel π. ἔσω τῆς βίας" F. - ἀδοῖτο om. codd. omnes praeter Pa Vb. 16. ev om. M Va. 17. ταθτα codd. — είτ' εύθυς AXKFCVbPa, ett' sòbò cett. codd. edd.. uncis notant eir' SB Sch Sp, eusirecoevecelt' sùbù La, sic vel sit' sùbùc Sylb., cf. V 17.6. 20.1, 048' εὐθὸς coni. K, ἤδη εύθυς coni. F, ἐπευθύς Cor., τὸν δ' (τόνδ') εύθὺς Schneider, ἐπ' εὐθὸ Zink, κατ' εὐθὸ Frazer. 18. σφίσιν αὐτὸν coni. S. — τὰ έρνη Madv. 19. ασπαλάκων XKFCS, malit F, τέχνη excidisse putat C. 11. τε σπαλάκων vult K, σφαλάκων cett. edd. 12 οδδὲ τοῦ οἰκισθηναί ποτε ὑπολείπει σημεῖα ἐν τῆ γῆ. Τότε δὲ ἰδέαν μὲν ταύτην ἐπὶ τῆ Ἑλίκη τοῦ σεισμοῦ τῆν [ἐς] τὸ ἔδαφος ἀνακινοῦσαν, σύν δὲ αὐτῆ καὶ ἄλλο πῆμα τοιόνδε οἱ ἐπιγενέσθαι φασὶν ὥρα χειμῶνος. ἐπῆλῦς γάρ σφισιν ἐπὶ πολὸ τῆς χώρας ἡ θάλασσα καὶ τὴν Ἑλίκην περιέλαβεν ἐν κύκλῳ πάσαν καὶ δὴ καὶ τὸ ἄλσος τοῦ Ποσειδῶνος ἐπὶ τοσοῦτον ἐπέσχεν: ὁ κλύδων ὡς τὰ ἄκρα τῶν δένδρων σύνοπτα εἶναι μόνον. σείσαντος δὲ ἔξαίφνης τοῦ θεοῦ, καὶ ὁμοῦ τῷ σεισμῷ τῆς θαλάσσης ἀναδραμούσις 13 καθείλκυσεν αὐτανδρον τὸ κῦμα τὴν Ἑλίκην. † τοιοῦτό γε δὴ κατέλαβεν [καὶ] ἔτερον τὴν ἰδέαν ἐν Σιπύλῳ πόλιν ἐς χάσμα ἀφανισθῆναι ἐζ ὁτου δὲ ἡ ἰδέα κατεάγη τοῦ ὄρους, ὕδωρ αὐτόθεν ἐρρύη, καὶ λίμνη τε ὀνομαζομένη ι: Σαλόη τὸ χάσμα ἐγένετο, καὶ ἐρείπια πόλεως δῆλα ἦν ἐν τῆ λίμνη, πρὶν ἡ τὸ ὕδωρ ἀπέκρυψεν αὐτὰ τοῦ χειμάρρου. σύνοπτα δὲ καὶ Ἑλίκης ἐστὶ τὰ ἔρείπια, οὸ μὴν ἔτι γε ὁμοίως, ἄτε ὑπὸ τῆς ἄλμης λελυμασμένα.

XXV. Τὸ δὲ τοῦ Ἱκεσίου μήνιμα πάρεστι μὲν τοῖς ἐς τὴν Ἑλίκην. πάρεστι δὲ καὶ ἄλλοις διδαχθήναι πολλοῖς ὡς ἔστιν ἀπαραίτητον. φαίνεται τοὲ καὶ ὁ θεὸς παραινῶν ὁ ἐν Δωδώνη νέμειν ἐς ἰκέτας αἰδῶ. ᾿Αθηναίσις γὰρ ἐπὶ ἡλικίας μάλιστα τῆς ᾿Αφείδαντος ἀφίκετο παρὰ τοῦ ἐν Δωδώνη Διὸς τὰ ἔπη τάδε.

codd. — γής om. Vb. — μόνη τε αὐτή κ. Vb. 1. om. 8è edd. ante B, tò 8è Vb, τότε δε cett. edd. codd. — ίδίαν La. 2. τοιαύτην? — [ές] incl. Schmitt volente, l. 1. 474. — ἀνακλίνουσαν Sch, probat Kays. Jb. f. Ph. 1854, 417. 3. τοιόνδε edd. ante S La Pa, in hoc o supra lin. addit., τοιόνδε δ cett. codd., τοιόνδε οί cett. edd. — ἐπιγινέσθαι Va. 4. περιέβαλεν Va. περιέλαβον La. 5. ἐπὶ τοῦτον La. 8 sqq. τοιοῦτό γε - δρους, intactum reliqui locum corruptum; variae lectiones hae sunt: τοιούτω γε Ag Pd, xai ante Etepov om. Pa La edd. inde a SW, ἐσχάσματα La, εἶ ὅτου Ag Pd, ὅπου Pa (in marg. ¿ξότου), om. La ¿ξ ὅτου. Haec sunt virorum doctorum conamina: τοιοθτό γε δη κατέλαβε και την Μήδειαν (Strab. I 59. ΙΧ 413), κατέλαβε καὶ έτέραν ἐν Σ. π. είς χ. ἀφ. ἐξ ὅτου δὲ ἥδε κατεάγη τοῦ ὅρους κτλ. coni. K Goldh., την ίδέαν (sic et mox ίδέα BSW D Sch Sp, littera maiuscula utroque loco X K F C Smai.) minusculo i scribendum et pro ή ίδέα cum K ήδε emendandum coni. F, probat Kays. l. l., utrumque scripsit Smin., τοιοῦτό γε δτ κατέλαβεν έτερον ττιν

ίδεαν και την έν Σ. π. ές χ. άφανισθηνα:έξότου δε ήδε κατερράγη, του δρ. κτλ. con. S, Preller Ausgew. Aufs. 116 τοιούτό γε δή κατέλαβεν εν Σιπύλω και το όρος έτερον τίν ίδέαν γενέσθαι καὶ τὴν πόλιν έ. χ. à , Kays. 1. 1. τοιούτω γε δή κατέλαβεν έτέρω την ίδέαν (sc. σεισμφ) Σίπυλον πόλιν ές χ. dφ. 10. ή ίδέα ut a librario male repetitum om. Herw. Sp, scripserim τοιούτω γε δή κατέλαβεν έτέρω Τανταλίδα έν Σιπύλω πόλιν (Plin. h. n. V 31 interiit Sipylum quod ante Tartalis vocabatur, caput Maeoniae, ubi nunc est stagnum Sale) ές χ. ἀφανισθήναι · όπου δὲ κατεπόθη τοῦ ὄρους, κτλ. (cf. IX 33,4). post opous distinguunt AXKBSWD Sch Sp, post κατεάγη rell. — έρρύη Pa Va edd. inde ab F, έρύη cett, codd. edd., corr. Sylb. — λίμνη A, "portum" et mox "portu" vertit Am., legit igitur λιμήν et λιμένι. 11. έγίνετο Va. 12. Έλίκη ΑΧΚΕC codd. praeter La, Elixne Schneider cett. edd. La. 13. όμοίως ώς ύπὸ Pa, in marg. ἄτε. τῆς ἄλλης Va Lb, τ. ἄλμης A.

17. ἡλικία edd. ante SW codd. praeter La, ἡλικίας SW D Sch Sp La. — τῆ ᾿Αφ, edd.

Φράζεο δ' Άρειόν τε πάγον βωμούς τε θυώδεις Εύμενίδων, όδι γρη Λακεδαιμονίους σ' ίκετεῦσαι δουρί πιεζομένους. τούς μή σὸ κτείνε σιδήρω, μηδ' ίκέτας άδικεῖν' ίκέται δ' ίεροί τε καὶ άγνοί.

5 ταθτα Έλλησιν ήλθεν ές μνήμην, δτε ἀφίκοντο ἐπὶ ᾿Αθήνας Πελοποννήσιοι, 2 τότε Κόδρου τοῖς ᾿Αθηναίοις τοῦ Μελάνθου βασιλεύοντος. δ μὲν δὴ ἄλλος στρατός των Πελοποννησίων άπεχώρησεν έκ της Αττικής, έπειδή επύθοντο του Κόδρου την τελευτήν και δντινα έγένετο αὐτῷ τρόπον οὐ γὰρ εἶναι νίκην έτι σφίσι κατά τὸ ἐκ Δελφῶν μάντευμα ἤλπιζον. Λακεδαιμονίων δὲ το άνδρες γενόμενοι μεν έντος τείχους λανθάνουσιν εν τη νυχτί, αμα δε ήμερα τούς τε έαυτων απεληλυθότας αίσθάνονται, και άθροιζομένων ἐπ' αὐτοὺς των Αθηναίων καταφεύγουσιν ές τὸν Αρειον πάγον καὶ ἐπὶ των θεων αί Σεμναὶ καλούνται τοὺς βωμούς. 'Αθηναΐοι δὲ τότε μὲν διδόασι τοῖς ίκέ-3 ταις ἀπελθεῖν ἀζημίοις, χρόνω δὲ ὕστερον αὐτοὶ οἱ ἔχοντες τὰς ἀρχὰς 15 διέφθειραν της 'Αθηνάς ίκέτας των Κύλωνι όμου την ακρόπολιν κατειληφότων και αὐτοί τε οἱ ἀποκτείναντες ἐνομίσθησαν και οἱ ἐξ ἐκείνων ἐναγεῖς τής θεου. Λακεδαιμονίοις δὲ ἀποκτείνασι καὶ τούτοις ἄνδρας ἐς τὸ ἱερὸν καταπεφευγότας τὸ ἐπὶ Ταινάρω τοῦ Ποσειδώνος οὐ μετὰ πολύ ἐσείσθη σφίσιν ή πόλις συνεχεί τε όμου καὶ Ισχυρῷ τῷ σεισμῷ, ὥστε οἰκίαν 20 μηδεμίαν των εν Λακεδαίμονι άντισχεῖν. 2. Έγένετο δὲ τῆς Ἑλίκης (ἡ) ἀπώλεια Αστείου μὲν 'Αθήνησιν ἔτι ἄρχοντος, τετάρτω δὲ ἔτει τῆς πρώτης 4 όλυμπιάδος ἐπὶ ταῖς ἐκατόν, ἡν Δάμων Θούριος ἐνίκα τὸ πρῶτον. Ἑλικαέων δὲ οὐκέτι ὄντων νέμονται τὴν χώραν οἱ Αἰγιεῖς.

3. Μετά δε Ελίκην αποτραπήση τε από θαλάσσης ες δεζιάν και ήξεις 5 25 ές πόλισμα Κερύνειαν. ὤχισται δὲ όπὲρ τὴν λεωφόρον ἐν ὄρει, καί οί τὸ όνομα ή δυνάστης ἐπιχώριος ή ὁ Κερυνίτης ποταμὸς πεποίηκεν, δς ἐζ ᾿Αρκα-

ante SW, της codd. praeter Vb, SW D Sch Sp, Vb του. - ἀφίδαντος codd. 1. φράζεν τάδε φράζεο La. - πάγων Vb. - βωμού τε Pc. - duwdek Pa Vab M Lb, duwen Ag, δυώδης La, δυώδεις Pcd. 2. όπ AXKF C codd., emend. Valcken. ad Eurip. Hipp. 125 cett. edd. - λακεδαιμονίοις in. codd., λακαιδαιμονίους, οις sup. ους, Pa, σ' ins. edd. 3. δορί Pc. 4. μή δὲ M Vb, μή δικ. La, μηδὲ Va. 5. ἀφίκετο La. 7. ἀπεχώρησεν om. M Vab Lb. — ἐς τῆς ἀττικῆς M Vb, corr. Sylb. 9. έτι om. M Va. — καίων cett. edd. codd. 26. κερυνήτης Vb

έκ in Pa sup. lin. addit. — Λακεδαιμόνιοι C. 11. του τε M Vab Lb. 14. αὐτων οί Herw. 15. τως codd. praeter Pa, in La v sup. lin., των Pa. - κατειλειφότων Α Χ, corr. Sylb. 16. ye pro te La. - oi ante άποκτ. est in Pa, om. codd. cett. — ἐξ ἐκείνων om. Va. 17. είς edd. ante B, ές cett. edd. 19. δε όμου SW (vitio typ.), τε όμου codd. edd. 20. εν λακεδαιμονίαν άντεισγεϊν (sic) La. - ή inserui. 21. ἀστίου Lab Pad. 22. ἢν δάμων — ἐνίκα τὸ Pa in marg. Vb, ές την αττικήν Va. — ἐπείθοντο ΑΧ | — Ἑλικαέων Pc Ag edd. inde a B, Ἑλι-

δίας καὶ δρους Κερυνείας ρέων 'Αγαιούς τούς τούτη παρέξεισε. παρά τώ 6 τους σύνοικοι κατά συμφοράν άφωντο έκ της 'Αργολίδος. Μευκηναίος γέ τὸ μὲν τεῖχος άλῶναι καιτὰ τὸ ἰσχυρὸν οὸκ ἐδύναιτο ὁπὸ ᾿Αργείων, ἐτετείχιστ γάρ κατά ταύτά το εν Τίρυνδι όπο των Κυκλώπων καλουμένων, κατά ανάγχην δε εκλείπουσι Μικηναίζει την πόλιν επιλειπόντων σφάζε τών απίκε καὶ άλλοι μέν τινες ές Κλεωνός έπογωρούσιν έξ αθτών, του δήμου έ πλέον μεν ήμισυ ες Μακεδονίαν καταφεύγουσι παρά Αλέξανδραν, 🥉 Μαςδόνιος ο Γωβρύου την άγγελίαν επίστευσεν ες Αθηναίους άπωγγετλαι ο δί άλλος δήμιος αφίχοντο ές την Κερύνειαν, και δυνατωτέρα τε ή Κερύναι οίκητόρων πλήθει και ες το έπειτα έγένετο έπιφανοστέρα διά την συνοίκησυ! 7 των Μυχηναίων. 4. Έν Κερυνεία δέ έστιν Ιερόν Εύμενίδων Ιδρύσασθαι δέ αύτο 'Ορέστην λέγουσιν. δε δ' αν ένταθδα ή αξματι ή έλλο το μιάσματι ένοχος ή και άσεβής εσέλθη θέλων θεάσασθαι, αὐτίκα λέγεται δείμεστ έκτὸς τῶν φρενῶν γίνεσθαι καὶ τοῦδε ἔνεκα οὐ τοῖς πάσεν ἡ ἔσοδος εὐδέ εξ επιδρομής έστι. τοϊς μεν δή άγελμασι ξύλων εξργασμένοις *** μέγεθώ είσιν ού μεγάλοι, κατά δε την έσοδον (την) ές το ίερον γυναικών είκος λίθου τέ είσιν είργασμένου καὶ έγουσαι τέχνης εὔ. ἐλέγοντο δὲ ὑπὸ τῶν έπιχωρίων ίέρειαι ταῖς Εὐμενίσιν αἱ γυναῖκες γενέσθαι.

5. Έκ Κερυνείας δὲ ἐπανελθόντι ἐς τὴν λεωφόρον καὶ δδεύσαντι οὐχ ἐπὶ πολὸ δεύτερα ἔστιν ἐς Βοθραν ἀποτραπέσθαι θαλάσσης ἐς δεξιάν, κπὶ ἡ Βοθρα ἐν ὄρει κεῖται τεθήναι δέ φασι τῆ πόλει τὸ ὄνομα ἀπὸ γυναικὸς

La. - eç êt La Pa, we êt cett. codd. 1. και om. La. 2. post σύνοικοι edd. ante B, Sp Muxr, vator habent cum Vb Pa La, recte om. cett. edd. codd. - Mux. μέν γάρ edd. ante B codd. (μεσσηνίοις μέν γάρ Pd), μέν om. Pors. cett. edd. 4. ταυτά Pa, ταύτα cett. codd. - των έν M Va Pd. - των ante Κυκλ. om. Pa. 5. ἐπιλιπόντων Lb. 6. τινα La. 7. η ημ. edd. ante SW Pa Vb, η om. cett. edd. codd., frustra retinere volunt Herw. Frazer, utrumque invenitur apud Paus., cf. vol. I ad pag. 730,1, IV 18,4. VI 12,3. — παρ' ΑΧΚ FC, παρά cett. edd. codd. 8. γωβρίου A Vb Pac, γωμβρίου Va. 9. περυνείαν Pc. — δυνατωνέραν La Vb, in hoc ν expunct. - pro τε Pc habet δέ. 11. ἐστιν om. La, sed repetuntur verba συνούκησιν - ίδρύσασθαι cum έστιν, Pacd ίερόν εστιν. 12. ἄλλο M Va, ἄλλφ, ο sup. φ, Vb. 13. ένοχον La. - έλδη Pa. -

θέλων θεάσασθαι glossatori tribuit Herw. - λέγεται om. Vb. - καὶ post δείμεσι ins. BSW cum M Va Lb Pcd Ag, om. cett. edd. codd. 14. in pro intòc M Va Lb. αὐτοῖς πᾶσι La. — ἡ όδὸς Pd. — ούτε edd. ante B, où8è cett. edd. codd. 15. lacunam indicant edd. inde a B. - μεγέθει Herw., at cf. vol. I ad p. 384,13. 16. slov. p. cost. ex έστιν, Vb. — μεγάλαι Sylb. K F C S, μεγάλοι cett. edd. codd., C comi. μέγεθός έστιν οδ μέγα, αί δε κατά την, Lb κατά την έσοδον δέ. — την inserui. 26. Βούpay AXKFC et sic deinceps MPa La Vb, Bollpav cett. edd. Pcd Va Lb. - amτραπέσθαι. Φαλάσσης δὲ ἐν δεξιὰ καὶ ή B. z. codd. edd. (deleto zui Sp.) praeter Sch. qui scribit drospanéodat dnd dalásmi k δεξιάν, και ή B. κ., cf. § 5, sed pracpositione dino non opus est, cf. II 22,8;

Βούρας, θυγατέρα δ' αὐτὴν Ἰωνος τοῦ Ξούθου καὶ Ἑλίκης εἶναι. ὅτε δὲ Ἑλίκην ἐποίησεν ἄδηλον ἐξ ἀνθρώπων ὁ θεός, τότε καὶ τὴν Βοῦραν σεισμός ἐπελικήν ἰσχυρός, ὡς μηδὲ τὰ ἀγάλματα ἐν τοῖς ἱεροῖς ὑπολειφθήναι τὰ ἀρχαῖα. ὁπόσοι δὲ τηνικαῦτα ἀποδημοῦντες ἡ στρατείας ἔνεκα ἔτυχον ἡ 9 κατὰ πρόφασιν ἀλλοίαν, μόνοι τε οὕτοι Βουραίων ἐλείφθησαν καὶ αὐτοὶ τῆς Βούρας ἐγένοντο οἰκισταί. ναὸς ἐνταῦθα Δήμητρος, ὁ δὲ ᾿Αφροδίτης Δευνόσου τὰ ἐστι, καὶ ἄλλος Εἰλειθυίας. λίθου τοῦ Πεντελησίου τὰ ἀγάλματα, ᾿Αθηναίου δὲ ἔργα Εὐκλείδου καὶ τῆ Δήμητρί ἐστιν ἐσθής. πεποίηται δὲ καὶ Ὑσιδι ἱερόν.

6. Καταβάντων δὲ ἐκ Βούρας ὡς ἐπὶ θάλασσαν ποταμός τε Βουραϊκός 10 ἀνομαζόμενος καὶ Ἡρακλῆς οὐ μέγας ἐστὰν ἐν σπηλαίω ἐπίκλησις μὲν καὶ τούτου Βουραϊκός, μαντείας δὲ ἐπὶ πίνακί τε καὶ ἀστραγάλοις ἔστι λαβεῖν. εὕχεται μὲν γὰρ πρὸ τοῦ ἀγάλματος ὁ τῷ θεῷ χρώμενος, ἐπὶ δὲ τῆ εὐχῆ λαβῶν ἀστραγάλους, οἱ δὲ ἄφθονοι παρὰ τῷ Ἡρακλεῖ κεῖνται. τέσσαρας 15 ἀφίησιν ἐπὶ τῆς τραπέζης. ἐπὶ δὲ παντὶ ἀστραγάλων σχήματι γεγραμμένα ἐν πίνακι ἐπίτηδες ἐξήγησιν ἔχει τοῦ σχήματος. 7. Σταδίων ἐπὶ τὸν 11 Ἡρακλέα ὡς τριάκοντα ἐξ Ἑλίκης ὁδὸς ἡ εὐθεῖά ἐστι. προελθόντι δὲ ἀπὸ τοῦ Ἡρακλέους ποταμὸς ἐς θάλασσαν ἐκδίδωσιν ἀέναος, ἐξ ὅρους ᾿Αρκαδικοῦ κατερχόμενος ὄνομα δὲ αὐτῷ τε τῷ ποταμῷ Κράθις καὶ ἔνθα αί 20 πηγαὶ τοῦ ποταμοῦ τῷ ὅρει ἀπὸ ταύτης τῆς Κράθιδος καὶ πρὸς Κρότωνι

voluit Kays. 1. 1. 300 ἀποτρ. δ. ἐν δεξιὰ . καὶ ή B. 1. δὲ αὐτὴν edd. ante B Va, δ' αὐτὴν cett. edd. codd. 3. όποληφθηναι Pc. 5. βουρέων codd., recipiendum esse videtur SW, Βουραίων edd. — αξθις pro αύτοι Herw. 6. ἐγένετο La. — Curtius Pel. I p. 491 exspectaverit: της νύν Βούρας. Ναὸς ἐνταθθα — Είλειθυίας, λίθου δὲ Πεντελησίου ατλ. — δὲ post ναὸς inserunt edd. ante B, om. cett. edd. codd. 7. tà om. M Va. 8. άθηναίους M Vab. — εὐκλείδου, ου sup. ει, La, "voluitne fortasse Εδβουλίδου?" SW. 9. Ισιδος Curtius 1. 1., cf. II 2,8. 4,6. 20,6. 22,9. III 15,5. 10. τε om. Va. 11. ονομαζόμενος -- -- Βουραϊκός om. M Va. — ἐπίκλησιν Pa. 12. μαντείας — ἔστι λαβεῖν Pa Vb edd. praeter Sch, om. λαβείν cett. codd. (μαντείον cod. Phral.), μαντεία --- έστιν. εύχεται Sch. - ἐπὶ πίνασα cod. Phral., coni. F, probat Herw., rec. Sp, ύπὸ πίνακι codd.

edd. cett. 13. του om. Va. - δὲ ante τή εὐγή sup. lin. addit Pa. 15. ἀστραγάλου cod. Phral. Sp. αστραγάλων Emper., αστραγάλω cett. codd. edd. — σχήματα edd. ante SW, Vb, σχήματι codd. cett. Emper. Sp, α sup. ι Pa, σχήμα et τ sup. vers. Ag, σχήμά τι cett. edd. - γε γραμμένον SW D Sch, γεγραμμένω, α sup. ω, Pc, γεγραμμένα cett. edd. codd. 16. σταδίων ἐπὶ edd. inde a B codd., δὲ ins. cett. edd. 18. àévaog A D Sch Sp M Lab, άένναος cett. 19. αὐτῷ καὶ τῷ codd. edd. ante B praeter C, qui αὐτῷ τῷ scribit, αὐτῷ τε τω cett. edd. - Κράθις F C codd., πράθις Pa cett. edd. - xai om. A X K F S Vab M Lb, addunt cett. edd. Pacd Ag La, in Pa expunct. - Evda - bost uncis saepsit S, δνομα δὲ αὐτῷ τῷ ὄρει, ἔνδα αί πηγαί τοῦ ποταμού, καὶ τῷ ποταμῷ. Κράδις Sylb. ex Amas., είσὶν αί πηγαὶ τοῦ ποταμοῦ ἐν τῷ όρει Bosius a Siebelisio laudatus. 20. καὶ

12 τῆ ἐν Ἰταλία ποταμὸς ὄνομα ἔσχηκε. πρὸς δὲ τῆ ᾿Αχαϊκῆ Κράθιδι ᾿Αχαϊκ κοτε ἀκεῖτο Αἰγαὶ πόλις ἐκλειφθῆναι δὲ αὐτὴν ἀνὰ χρόνον ὑπὸ ἀσθενείκ λέγουσι. τούτων δὲ καὶ "Ομηρος τῶν Αἰγῶν ἐν Ἡρας λόγοις ἐποιήσα: μνήμην.

οί δέ τοι εἰς Ἑλίκην τε καὶ Αἰγὰς δῶρ ἀνάγουσι,

δήλον ώς γέρα τοῦ Ποσειδώνος ἐπ' ἴσης ἔν τε 'Ελίκη καὶ ἐν ταῖς Αἰγπί; 13 ἔχοντος. οὐ πολύ δὲ ἀπωτέρω Κράθιδος μνήμά τε ἐν δεξιὰ τῆς ὁδοῦ κπὶ ἄνδρα εὐρήσεις ἐπὶ τῷ μνήματι ἴππῳ παρεστῶτα, ἀμυδρὰν γραφήν. 8. ὁδὸς δὲ ἀπὸ τοῦ τάφου σταδίων ὅσον τριάκοντα ἐπὶ τὸν καλούμενον Γαῖον Γῖ; δὲ ἱερόν ἐστιν ὁ Γαῖος ἐπίκλησιν Εὐρυστέρνου ζόανον δὲ τοῖς μάλιστεὶ ὑμοίως ἐστὶν ἀρχαῖον. γυνὴ δὲ ἡ ἀεὶ τὴν ἱερωσύνην λαμβάνουσα άγιστεῦει μὲν τὸ ἀπὸ τούτου, οὐ μὴν οὐδὲ τὰ πρότερα ἔσται πλέον ἢ ἑνὸς ἀνδρὸς ἐς πεῖραν ἀφιγμένη. πίνουσαι δὲ αἴμα ταύρου δοκιμάζονται ἡ δ' ἀν αὐτῶν τύχη μὴ ἀληθεύουσα, αὐτίκα ἐκ τούτου τὴν δίκην ἔσχεν. ἡν δὲ ὑπὲς τῖς ἱερωσύνης ἀφίκωνται γυναῖκες ἐς ἀμφισβήτησιν πλέονες, ἡ τῷ κλήρῳ λαχοῦσκι προτετίμηται. ¹

ΧΧVΙ. Ές δὲ τὸ ἐπίνειον τὸ Αἰγειρατῶν, ὅνομα τὸ αὐτὸ ἢ τε πόλις καὶ τὸ ἐπίνειον ἔχει, ἐς οὖν τὸ ἐπίνειον Αἰγειρατῶν δύο καὶ ἑβδομήκοντα ἀπὸ τοῦ κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν Βουραϊκήν εἰσιν Ἡρακλέους στάδιοι. ἐπὶ θαλάσση μὲν δὴ Αἰγειράταις οὐδέν ἐστιν ἐς μνήμην ὁδὸς δὲ ἐκ τοῦς ἐπινείου δύο σταδίων καὶ δέκα ἐς τὴν ἄνω πόλιν. 2. Ὁμήρου δὲ ἐν τοῦς ἔπεσιν Ὑπερησία ὢνόμασται τὸ δὲ ὄνομα τὸ νῦν ἐγένετο Ἰώνων ἐποικούν-

ό πρὸς Sylb. — κρώτωνι A Vb, κρότονι La Pa. 1. τὴν ἐν M Vab Lb, Pa om. τῆ. δνομα om. AXK vitio typoth., τὸ ὄνομα Smin. — dyauxy l.b. 2. Expro edd. ante B M Vab Lab Ag Pd, Exerto Pc, Exerto cett. edd. Pa. - αἰγίπολις M Va, αἰγὶ πόλις Lb, αίγεῖον πόλις Pd Ag, αίγεῖ πόλις Pc, αίγαὶ πόλις Pa Vb. 3. λέγουσι om. M Va Lb. 5. δέ π Ag Pd La. - δωρα άν. Vb, άγουσι Μ, άγουσιν Va. 6. δηλών Pc. - έν τε τή Έλ. vult S. 7. έχοντος Pa Vb, έχοντα Μ Va Lb Ag Pd, Exontes Pc. -- Botepon, p. corr. ἀπωτέρω, Va. - κραθίδος Pc. μνήμά τε scripsi ex usu Pausaniae, σημά τε codd. edd. 9. τριάχοντα bis La. — τὸ καλ. et mox τὸ Γαΐον Schneider Smin., probat Wernicke Jb. d. arch. Inst. IX p. 97 n. 11, Curtius Pel. 1 492 γάιος (pro γήιος sc. τόπος) veram formam esse dicit. - Υής iepòv Pd. 10. δὲ ἐν τοῖς edd. ante B codd.
(δ' ἐν τοῖς Lab Pac, Pa ταῖς, οῖς sup. αῖς).
δὲ τοῖς coni. Hemsterh. Valcken. Pors., rec. cett. edd. 12. ἐσπ edd. ante B, ἔσπι cett. edd. codd., v. comm. 13. ἀν αὐτῖς αὐτῶν τύχη La. 14. ἀληθέ (fin. lin.) — δεσουσα Vb. — ἔχει X K F C, ἔχεν A, ἔσχεν Pors. cett. edd. codd. 15. εἰς edd. ante B, ἐς Pors. cett. edd. La, om. cett. codd. — πλέον ἔση M Va Lb.

18. Αἰγείρων codd. (ἔνομα — ἐγείρων Pa in marg.) D Sch, malit S, Αἰγειρῶν cett. edd. praeter C, Αἰγειρῶντῶν Sylb., probant F Sch, rec. C Sp. 20. ἐς om. La. — δὲ ἐκ Lab Pacd Sp, δ' ἐκ Vab M edd. 21. Ομήρφ coni. S. 22. ἐγίνετο Pd. — ἐπικούντων codd. (ἐπικούντων, οι sup. ι, Pd) edd. praeter SW, qui ἔπ οἰκούντων, cl. Vil

των, ἐγένετο δὲ ἐπ' αἰτία τοιάδε. Σικυωνίων ἀφίζεσθαι στρατός ἔμελλεν αὐτοῖς πολέμιος ἐς τὴν Υῆν. οἱ δέ, οὐ γὰρ ἐδόχουν ἀξιόμαχοι τοῖς Σικυωνίοις είναι, άθροίζουσιν αίγας, όπόσαι σφίσιν ήσαν έν τη χώρα συλλέξαντες δὲ ἔδησαν πρὸς τοῖς κέρασιν αὐτῶν δάδας, καὶ ὡς πρόσω νυκτὸς ἢν ἐξά-5 πτουσι τὰς δάδας. Σιχυώνιοι δέ, ἰέναι γὰρ συμμάχους τοῖς Υπερησιεύσιν 3 ήλπιζον και είναι την φλόγα έκ του έπικουρικού πυρός, οί μεν οίκαδε ἐπανήρχοντο, Υπερησιείς δὲ τῆ τε πόλει τὸ ὄνομα τὸ νῦν μετέθεντο ἀπὸ τῶν αίγων, και καθότι αύτων ή καλλίστη και ήγουμένη των άλλων ωκλασεν, Άρτέμιδος 'Αγροτέρας ἐποιήσαντο ἱερόν, τὸ σόφισμα ἐς τοὺς Σιχυωνίους οὐχ ἄνευ 10 τῆς `Αρτέμιδός σφισιν ἐπελθεῖν νομίζοντες. οὐ μὴν καὶ αὐτίκα γε ἐξενίκησεν 4 Αίγειραν άντι Υπερησίας καλεϊσθαι, έπει κατ' έμε ήσαν έτι οι 'Ωρεόν την εν Εύβοία τῷ ὀνόματι Ἑστίαιαν ἐκάλουν τῷ ἀρχαίω. 3. παρείχετο δὲ ἡ Αίγειρα ές συγγραφήν ίερὸν Διὸς καὶ ἄγαλμα καθήμενον, λίθου τοῦ Πεντελησίου, 'Αθηναίου δὲ ἔργον Εὐκλείδου. ἐν τούτῳ τῷ ἱερῷ καὶ 'Αθηνάς 15 άγαλμα έστηκε· πρόσωπόν τε καὶ άκραι χεῖρες ἐλέφαντος καὶ οἱ πόδες, τὸ δὲ ἄλλο ζόανον χρυσῷ τε ἐπιπολῆς διηνθισμένον ἐστὶ καὶ φαρμάκοις. Αρτέμιδός τε ναός και ἄγαλμα τέχνης της ἐφ' ήμῶν ' ἱερᾶται δὲ παρθένος, δ έστ' ἀν ἐς ὥραν ἀφίκηται γάμου. ἔστηκε δὲ καὶ ἄγαλμα ἐνταῦθα ἀρχαῖον, Ίφιγένεια ή Αγαμέμνονος, ώς οί Αίγειραταί φασιν εί δε άληθη λέγουσιν 20 οἶτοι, δηλός ἐστιν ἐξ ἀρχης Ἰφιγενεία ποιηθεὶς ὁ ναός. ἔστι καὶ Ἀπόλ-6 λωνος ίερον ες τὰ μάλιστα άρχαῖον, τό τε ίερον αὐτο καὶ δπόσα εν τοῖς άετοῖς : άρχαῖον δὲ καὶ τοῦ θεοῦ τὸ ζόανον, γυμνός, μεγέθει μέγας : τὸν ποιήσαντα δὲ είχεν οὐδεὶς τῶν ἐπιχωρίων εἰπεῖν. ὅστις δὲ ἤδη τὸν Ἡρακλέα

17,6, ubi tamen ἐγόντων est. 1. τοιξίδε om. Va. 3. δπόσαις A Vb Lb. 4. καὶ οὐ πρόσω Pd. 5. 8è om. Vb, his habet Va. - ύπερηεῦσιν M Vab Lb. 6. καὶ ponunt post φλόγα M Va Pcd Ag Lb, ante elvas Pa Vb, utroque loco habet La. - oi μèv om. La. 7. ἐπανέρχοντο Α Χ M Vab. — Υπερησίας edd. ante B Vb Ag, δπερησείας A M Pcd Va Lb (oxyton. Pc), Υπερησιείς Pa La (hic ὑπερησίεις, ille ας sup. είς) rell. edd. B secuti hanc formam ex Steph. B. sumentem. τε edd. inde a B cum plerisque codd., om. cett. edd. Vab. - μετέθετο coni. F. -ύπὸ τῶν La. 8. καὶ ante ἡγουμ. om. Pc. 9. ἐποίησαν τὸ ἱερὸν Pcd Ag. — (τὸ) ἐς? 10. τε M Va Lb Pc, om. cett. codd. edd. ante Smai., ye Pors. cett. edd. — ἐξενύκησεν Svlb. edd. inde a FPa, έξενύκησαν AXK

cett. codd. 11. αίγειρας M Va. - ύπερτισείας A M Va, et sic postea. - τὴν om. Va M Lb. 12. 'Εστιαίαν edd. ante Smai. Pa (corr. ex έστίαιαν), Εστίαιαν cett. edd. Va Pcd Ag La. - παρέχεται, ο sup. αι, La. 13. λίδου μέν edd. ante B, λίδου τε B codd. practer La Pa, λίδου του La Pa edd. cett. 14. 'Αθηναίου τε e coni. B. 15. ἄκρας χεῖρας Va M, in hoc ε sup. α poster., ἄκρας γείρες Vb. 16. γρυσώ voluit S, coni. B, rec. SW D Sch Sp, xpusov cett. edd. codd. έπὶ πολης Pc A, ἐπὶ πολλης M Vb Lb, ἐπιπολλής Va, ἐπιπολής La Pad. 19. φασιν om. La, φασιν. είναι άληθη Pc. 20. δηλός έξ (sic) omisso conv La. — & om. M Va Pc. - έστι δὲ καὶ M Va, δὲ om. edd. codd. cett. 21. αὐτὸ om. La. 22. ἀετοῖς Pa in marg. — γυμνὸν μεγ. μέγα coni. C. 23. είχον

του δυ Σικυθου έθερουπτο, τεκμαίρουτο δυ και δυ Άλγείρα του Απόλλων 7 έργον είναι του κύτου Φλικούου Ασιφάους. 'Ασκληπιού δε δεγάλμετα δεθέ έστην έν ναιδί, και Σαράπιδος έπέρωθη και "Ισιδος, λίβου και σαιθεία Πειτελησίου. την δε Ούρενίαν σέβουσι μεν τα μάλεστα, έσελθείν δε ες π ίερον σύκ έστην ανθημέποις. Θεού δε ήν Συρίαν επονομάζουστη, ες ταύτις το έερον εσίασιν εν ήμεραις ρηταίς, άλλα τε όσα νομίζουσι προκαθαριεύση-8 τες και ες την δίανταν. οίδα και σύνημα εν Αιγείρα θεασάμενος. Σγαλμι ήν εν το ολικήματι Τύχης, το πέρας φέρουσα το 'Αμαλθείας' παρά δε αὐτήν Ερως πτερά έχων ἐστίν. ἐθέλει δὲ σημαίνειν ότι ἀνθρώποις καὶ τὲ ές έρωτα τύχη μάλλον ή ύπο κάλλους κατορθούται. έγω μέν ούν Πενδάρω τά τε άλλα πείθομαι τη ώδη και Μοιρών τε είναι μίαν την Τύχην κά 9 ύπλο τὰς ἀδελφάς τι Ισγύειν. ἐν Αίγείρα δὲ ἐν τούτω τῷ οἰκήματι ἀνή τε ήδη γέρων ίσα και όδυρόμενος και γυναίκες τρείς άφαιρούμεναι ψέλι: είσι καὶ ἴσοι νεανίσκοι ταϊς γυναιξί καὶ [ό] ἐνδεδυκώς θώρακα εἶς τοῦτόν φασιν 'Αχαιοίζ γενομένου πολέμου μαχεσάμενον άνδρειότατα Αίγειρατών: τελευτήσαι, και αύτου τον θάνατον οι λοιποι των άδελφων οικαδε άπήγγειλαν' καὶ τουδε ένεκα αι τε άδελφαὶ διὰ τὸ ἐπ' αὐτω πένθος ἀποκοσμοθήται και τον πατέρα ἐπονομάζουσιν οί ἐπιγώριοι Συμπαθή, ἄτε ἐλεεινὸν καὶ ἐν τῆ εἰκόνι.

10 4. Όδος δὲ ἐξ Αἰγείρας εὐθεῖα ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Διὸς διά τε ὀρῶν π καὶ ἀνάντης † ἐστῶσά ἐστι. μῆκος μὲν οὖν τῆς ὁδοῦ τεσσαράκοντά εἰπ στάδιοι. ἄγει δὲ ἐς Φελλόην, πόλισμα οὐκ ἐπιφανές. ὁ δὴ ἀεὶ ἐμκεῖτο καὶ

La. -- των έπιχώριον χωρίον La. 1. έν om. La. - τεχμαίροιτ' αν Pa. 2. Λαφαούς AXKFC codd., Acepáous cett. edd. 4. τὰ om. M Vab, v. comm. — ές om. La. 5. θεὸν Va et M sup. vers. — ἐς ταύτης - νομίζουσι om. M Va Pc. - ές ταύτην La. 6. elσίασιν edd. ante SW Vb, ἐσίασιν cett. edd. - ές άλλα τε vult F. 8. άμαλδίας Vb Lab Pa. 10. ἀπὸ τέχνη, p. corr. ύπὸ κάλλους Va. 11. μοιρών ΑΧΚΕ C. 13. αί τρείς edd. praeter D Sch codd, praeter La Pa, SW Sp incl. αί, om. D Sch cum La Pa, habet hic sup. lin. addit. - ψέλλια edd. ante Smai., ψέλια cett. edd. Pors. codd. 14. είσι Pa in marg. - καὶ ὁ ἐνδ. B Pcd Ag La, lacunam post & indicant D Sch, & δὲ ἐνδ. cett. edd. Vb Pa (δ 8' Pa), neque δ δè neque καὶ δ habent M Va Lb Vn, Madvig adv. crit. 707 coni. γυναιξίν. ἐνδε-

δυκώς (δέ) δώρακα είζ, τοῦτόν φασιν κτλ., του. Sp, idem voluit Sch om. & in codd. pro ele est ele, unde ès rourov edd., vid. comm. - ele routo M Vab. 15. 'Ayanoi A X K I C Vb Pa, 'Aχαιοίς cett, edd. codd. 17. 10 έαυτου, p. corr. ἐπ' αὐτω, Va. 20. τοῦ ἱεροῦ om. Vb. 21. avacutic M Va, avacuti Pc Lb Vn. - έσεωσα est in Vab M Lb, om. Pac. ad marg, habet Pa, Ecrisod com om. Pd Ac La, in Pd Ag lacuna, Sylb. coni. avávn; ή πάσα cl. Χ 36,5, έστη όσα έστί cobi. K. ανάντης δσα έστί coni. F, ανάντης απασί έστι C, SW coni. αναντεστέρα έστί cl. X 34,7, uncis saepiunt έστωσα Smai. B. SW D Sch, om. Sp. — теттаражочта Pd. 32. où de dei de edd. ante B Pa M Vo Lb Vn, odde ws dei wx. B. Sp cum signo corruptelae, La Pcd Ag. où8è ev in Va, vò bà dei de. SW D Sch, o be in

≥Ιώνων ἔτι ἐχόντων τὴν Υῆν. τὰ δὲ περὶ τὴν Φελλόην ἐς φυτείαν ἀμπέλων έστιν ἐπιτήδεια και δσα πετρώδη της χώρας, δρύς τέ είσι και θηρία, έλαφοι καὶ δς άγριοι. εὶ δέ τινα τῶν ἐν Ελλησι πολισματίων ἀφθόνω 11 καταρρείται τῷ δδατι, ἀριθμεῖν καὶ τὴν Φελλόην ἔστιν ἐν τούτοις. Θεων 🤜 δὲ ἱερὰ Διονύσου καὶ ᾿Αρτέμιδός ἐστιν΄ ἡ μὲν χαλκοῦ πεποίηται, βέλος δὲ έκ φαρέτρας λαμβάνουσα· τῷ Διονύσῳ δὲ ὁπὸ κινναβάρεως τὸ ἄγαλμά έστιν ἐπηνθισμένον. ἐς δὲ τὸ ἐπίνειον καταβάσιν ἐξ Αἰγείρας καὶ αὔθις ἐς τὸ πρόσω βαδίζουσιν ἔστιν ἐν δεξιᾶ τῆς όδοῦ τὸ ἱερὸν τῆς ᾿Αγροτέρας, **ἔνθα την αίγα ὀκλάσαι λέγουσιν.**

5. Της δὲ Αἰγειρατών ἔχονται Πελληνεῖς΄ πρὸς Σιχυώνος δὲ οὖτοι 12 καὶ μοίρας της Αργολίδος Αχαιών οἰκοῦσιν ἔσχατοι. τὸ δὲ ὄνομα ἐγένετο τή πόλει λόγω μεν τῷ Πελληνέων ἀπὸ Πάλλαντος, τῶν Τιτάνων δὲ καὶ Πάλλαντα είναι λέγουσι, δόξη δὲ τῆ ᾿Αργείων ἀπὸ ἀνδρὸς ᾿Αργείου Πέλληνος Φόρβαντος δὲ είναι τοῦ Τριόπα παΐδα αὐτὸν λέγουσιν. 6. Αἰγείρας 13 15 δὲ ἐν τῷ μεταξὺ καὶ Πελλήνης πόλισμα ὑπήκοον Σικυωνίων Δονούσσα καλουμένη έγένετο μέν όπὸ τῶν Σιχυωνίων ἀνάστατος, μνημονεύειν δὲ καὶ "Ομπρον εν καταλόγω των σύν 'Αγαμέμνονί φασιν αὐτῆς ποιήσαντα έπος οί δ' Υπερησίην τε καὶ αἰπεινὴν Δονόεσσαν.

Πεισίστρατον δέ, ήνίκα ἔπη τὰ 'Ομήρου διεσπασμένα τε καὶ (ἄλλα) άλλαγοῦ 20 μνημονευόμενα ήθροιζε, τότε αύτὸν Πεισίστρατον ή τῶν τινα ἑταίρων

φν. prop. Sch, ἐκ παλαωῦ δὲ ἀεὶ φκ. Kays. Jb. f. Ph. 1854, 424, tò δὲ ἀεὶ coni. Sp, nihil mutandum affirmat Schmitt 1. 1. 474, scripsi δ δη. — ώχειτο Vab, φκητο Lb Ag Pd, ψκεῖτο Pc La (hic ψκῆτο). 1. φελλόνην Va, sic et postea. 2. πτερώδη La. 3. τινα edd. praeter F C, codd. praeter La Va et M marg., tt F C Va M marg., voluit tamen C TIVA restitui, TIVES La. - èv om. Pad La, in Pa add. in marg. — πολισμάτων Vb. 8. τὰ πρόσω codd. edd., cf. I 1,1. 44,10. III 25,3. 9. \(\lambde{\epsilon}\) your edd. ante SLb, D, λέγουσιν cett. edd. codd. 10. έχοντων, αι sup. ων, Pa, έχουσιν Pc. — πρός Pd edd., πρό codd. cett. 12. Πελλήνων Α Χ Κ F M, Πελληνέων Sylb. cett. edd. codd. — πέλλαντος, α sup. ε, Ρα. 13. πάλαντα La. — πελληνος Va M Lb. 14. φόρφαντος Va. — τρίωπα Pc Ag Lab, S coni. Τριόπα δὲ είναι τοῦ Φόρβαντος Pausanias II.

codd. edd. cett., Γονούσσα et Γονόεσσαν Sylb., "supra (II 4,4) Γονέουσαν vocavit et apud Homerum (II. II 573) Γονόεσσαν legitur et apud Didymum; scribo igitur utrobique Γονούσα et Γονόεσσαν. Verumtamen ex eo quod ait Pisistratum mutasse id nomen per ignorantiam forte non male quis putet Pausaniam scripsisse Δονόεσσαν et Pisistratum arbitrari mutavisse nomen in Γονόεσσαν. Palm. MS. 17. αὐτοῖς Vb, αὐτὸν Lb, om. Va. 18. οι 8' M Vab Lb. - Υπερησίην edd. Pac Vb. δπερησίον La, δπερσίην cett. codd. 19. διεσπαρμένα Ag. — άλλα om. codd. AXKFC, addunt Schaefer ad Demosth, Lept. p. 505. 13 (SW) Cor. cett. edd. 20. ήθροίζετο edd. ante B, ήθροίζε τό τε Pc, ήθροίζετο τότε Pa, ήθροίζε τότε cett. edd. codd. — ἢ αὐτὸν edd. praeter Sch Sp, qui cum Lab Pc η om., αὐτὸν est in La, αθτήν habent cett. codd. — τὸν παίδα. 15. Δονούσσα D Sch Sp. Δονούσα A X K M Vab, των Sylb. cett. edd. codd. 14 μεταποιήσαι τὸ ὄνομα ὑπὸ ἀγνοίας. 7. Ἐστι δὲ ᾿Αργοναῦται Πελληνεῦσιν ἐπίνειον. ἐς τοῦτο ἐξ Αἰγείρας τῆς ἐπὶ θαλάσση, σταδίων ἐστὶν εξκοσιν ὁδὸς καὶ ἐκατόν ὁ ταύτης δὲ ἡμίσεια ἐς Πελλήνην ἀπὸ τοῦ ἐπινείου. ὄνομα δὲ Ἡργοναύτας γενέσθαι τῷ ἐπινείω λέγουσιν, ὅτι καὶ ἐς τοῦτον τὸν λιμένα ὡρμίσαντο οἱ πλεύσαντες ἐπὶ τῆς ᾿Αργοῦς.

Πελληνεῦσι δὲ ἡ πόλις ἐστὶν ἐπὶ λόφου κατὰ ἄκραν τὴν κορυφὴν ἐς δξὺ ἀνεστηκότος. τοῦτο μὲν δὴ ἀπότομον καὶ δι' αὐτό ἐστιν ἀοίκητον τῷ δὲ χθαμαλωτέρῳ πεπόλισταί σφισιν οὐ συνεχὴς ἡ πόλις. ἐς δὲ μοίρας νενεμημένη δύο ὑπὸ τῆς ἄκρας μεταξὸ ἀνεχούσης.

ΧΧΥΙΙ. Ιόντων δὲ ἐς Πελλήνην ἄγαλμά ἐστιν Έρμοῦ κατὰ τὴν όδόν. επίκλησιν μεν Δόλιος, εύχας δε άνθρώπων ετοιμος τελέσαι σχήμα δε αὐτῷ 2 τετράγωνον, γένειά τε έχει καὶ ἐπὶ τῆ κεφαλῆ πῖλον εἰργασμένον. κατὰ δὲ τὴν δδὸν (τὴν) ἐς αὐτὴν τὴν πόλιν ἐστὶν ᾿Αθηνᾶς λίθου μὲν ἐπιχωρίου ναός, ελέφαντος δε τὸ ἄγαλμα καὶ χρυσοῦ. Φειδίαν δε είναι τὸν εἰργασμένον φασί, πρότερον ἔτι ἡ ἐν τῆ ἀκροπόλει τε αὐτὸν τῆ ᾿Αθηναίων καὶ 5 έν Πλαταιαίς ποιήσαι τής 'Αθηνάς τὰ ἀγάλματα. λέγουσι δὲ οἱ Πελληνείς καὶ ἄδυτον τῆς ᾿Αθηνᾶς καθήκειν ἐς βάθος τῆς γῆς, εἴναι δὲ τὸ ἄδυτον τοῦτο ύπὸ τοῦ ἀγάλματος τῷ βάθρῳ, καὶ τὸν ἀέρα (τὸν) ἐκ τοῦ ἀδύτου νότιόν 3 τε είναι καὶ δι' αὐτὸ τῷ ἐλέφαντι ἐπιτήδειον. ὑπὲρ δὲ τὸν ναὸν τῆς `Αθηνᾶς έστιν άλσος περιωχοδομημένον τείγει Σωτείρας ἐπίκλησιν Αρτέμιδος, καὶ διινύ-2 ουσιν έπὶ μεγίστοις αὐτήν. ἔσοδός τε πλήν τοῖς ίερεῦσιν ἄλλω γε οὐδενὶ ἔστιν άνθρώπων. Ιερεῖς δὲ ἄνδρες τῶν ἐπιχωρίων εἰσὶ κατὰ δόξαν γένους μάλιστα αίρούμενοι. τοῦ δὲ ἄλσους τῆς Σωτείρας ἱερὸν ἀπαντιχρὸ Διονύσου Λαμπτηρός ἐστιν ἐπίκλησιν' τούτω καὶ Λαμπτήρια ἑορτήν ἄγουσι, καὶ δᾶδάς τε ές τὸ ίερὸν χομίζουσιν εν νυχτί, καὶ οἴνου χρατήρας ίστασιν ἀνὰ τὴν πόλιν 4 πάσαν. ἔστι καὶ ᾿Απόλλωνος Θεοζενίου Πελληνεῦσιν ίερόν, τὸ δὲ ἄγαλμα χαλκοῦ πεποίηται καὶ ἀγωνα ἐπιτελοῦσι Θεοξένια τῷ ᾿Απόλλωνι, τιθέντες

- έτέρων Sylb. Vb sup. vers. 1. 'Αριστοναύται et l. 4 'Αριστοναύτας (ἄριστον αὐτὰς Lb) edd. codd excepto La, in quo est ἄργοστον αῦται et ἄργοστοναυτας, cf. II 12, 2. 2. ἡ όδὸς Va. 5. ὡρμήσαντο Vb Pd Ag, in hoc ί sup. ἡ. 6. Verba Πελληνεῦσι - ἀνεχούσης cap. XXVII assignant B Sch Sp. — ἄκρα Va.

11. δὲ αὐτοῦ B Pc. 12. male abundare εἰργασμένον nisi corrigas εδ, dicit Herw.,

nobis aut delendum aut post τετράγωνος collocandum videtur. 13. (τὴν) insensi. — αὐτὴν πόλιν La. 14. ἀδήνατον pro ἄδυτον et mox ἀδύνατον La. 18. τὸν inserui. 19. τῷ om. La ante ἐλεφ. 20. τέῖχος M Va. 21. ἔσοδος δὲ coni. F. rec. Smai., non displicet SW. — ἄλλφ δὲ edd. ante Smai. codd., ἄλλφ γε Cor. cett. edd. 22. ἀνθρώπφ Vb. 23. τῆς σωτηρίας La. 24. λαμπτηρίαν edd. ante B codd., Λαμπτίρια Pors., probat S, rec. cett. edd. 27. δεοξένεια

Βργύριον άθλα της νίκης, καὶ ἄνδρες άγωνίζονται των ἐπιχωρίων. πλησίον δε του 'Απόλλωνος ναός έστιν 'Αρτέμιδος' τοξευούσης δε ή θεός παρέγεται σχήμα. ἀχοδόμηται δε καὶ έλυτρον κρήνης εν τή άγορα, καὶ λουτρά έστιν αὐτοῖς τὸ όδωρ τὸ ἐχ τοῦ θεοῦ, ἐπεί τοι πίνειν πηγαί σφισιν ὑπὸ τὴν πόλιν 5 είσὶν οὐ πολλαί τὸ δὲ χωρίον, ἔνθα αἱ πηγαί, Γλυκείας ὀνομάζουσι. 2. γυμνάσιον δε άρχαϊον ες εφήβων μάλιστα άνεῖται μελέτην οὐδε ες την δ πολιτείαν εγγραφήναι πρότερον καθέστηκεν ούδενὶ πρὶν ἀν εφηβεύσωσιν. ενταύθα άνηρ Πελληνεύς έστηκε Πρόμαχος δ Δρύωνος, άνελόμενος παγκρατίου νίχας, τὴν μὲν ᾿Ολυμπίασι, τρεῖς δ΄ Ἰσθμίων καὶ Νεμέα δύο καὶ 10 αὐτοῦ καὶ εἰκόνα ποιήσαντες οἱ Πελληνεῖς τὴν μὲν ἐς Ὀλυμπίαν ἀνέθεσαν, τὴν δὲ ἐν τῷ γυμνασίῳ, λίθου ταύτην καὶ οὐ χαλκοῦ. λέγεται δὲ καὶ ὡς 6 Κορινθίου συνεστώτος πολέμου Πελληνεύσιν αποκτείνειεν ο Πρόμαχος πλείστους των αντιτεταγμένων. λέγεται δὲ καὶ ὡς Πουλυδάμαντος τοῦ Σκοτουσσαίου κρατήσειεν ἐν Ὀλυμπία· τὸν δὲ Πουλυδάμαντα δεύτερα τότε 15 ες τον άγωνα άφιχθαι τον 'Ολυμπικόν παρά βασιλέως του Περσών άνασωθέντα οίχαδε. Θεσσαλοί δὲ ήσσηθήναι Πουλυδάμαντα οὐχ όμολογουντες παρέχονται καὶ ἄλλα ἐς πίστιν καὶ ἐλεγεῖον ἐπὶ τῷ Πουλυδάμαντι.

ὧ τροφὲ Πουλυδάμαντος ἀνικάτου Σκοτόεσσα.

Πελληνεῖς δ' οὖν Πρόμαχον τὰ μάλιστα ἄγουσιν ἐν τιμῆ. Χαίρωνα δὲ δύο 7 20 ἀνελόμενον πάλης νίκας ** καὶ ἐν Ὀλυμπία τέσσαρας οὐδὲ ἀρχὴν ἐθέλουσιν ονομάζειν, δτι κατέλυσε πολιτείαν, ἐμοὶ δοκεῖν, τὴν ἐν Πελλήνῃ, δῶρον τὸ ἐπιφθονώτατον παρὰ ᾿Αλεξάνδρου τοῦ Φιλίππου λαβών, τύραννος πατρίδος τής αύτου καταστήναι. ἔστι δὲ καὶ Είλειθυίας Πελληνεύσιν ίερόν τοῦτο 8

Vb. 2. παρθένος pro θεὸς M Va. 5. γλυκυίας Va. 6. δε om. La. — τελείται edd. ante BM Vab, aveitat cett. edd. codd. 8. παλληνεύς Va. - δρύονος Pa. 9. νίκας ζ Preuner. — τρὶς Ag La. — δι' ἰσθμ. A. — Νεμέα Sylb. C D Sch Sp La M Ag Pacd, Nέμεα cett. edd. Vab Lb. 10. εἰκόνα edd. ante C M Vab Lb Pac, malit Sch praef., cf. ad p. 222,5, εἰκόνας cett. edd. Pd Ag La. 11. έν γυμνασίφ Vab M edd, ante B, τ addunt cett. edd. codd. 12. Κορινδίοις συν. πολ. καὶ Πελλ. coni. S. - ἀπέκτεινεν La, ἀποκτείνειν Pa, ε sup. ιν. 13. πολυδάμαντος Va. 14. σκοτουσαίου Vab Pad. — ἐν om. A X KFC Vab M, habent cett. edd. codd., coni. Cor. S. — τότ' ές B Pacd Lab. 15. τὸν 1

edd. cum Lab Pac. — ολυμπιακόν edd. ante SW Va M, 'Ολυμπικόν cett. 17. τὸ inserendum videtur ante ἐπί, cf. VI 5,7. 18. τω τροφέ M Va. 19. πελληνής δέ Vb. - ές τιμήν, corr. in έν τιμή, Pa. — τιμή έν χερωνεία δύο A M Vab Pad Ag La (hic χειρωνεία), τιμή, ἐν Χαιρωνεία δύο ΧΚ F C Pc (ε sup. αι) Lb, τιμη χερωνεία δύο Pa, τιμη. τὸν δὲ ** ἐν Χαιρωνεία Palm. MS, τιμη: τὸν δὲ Χαίρωνα δύο Palm. Smin., τιμη Χαίρωνα δὲ δύο Boeckh cett. edd., Χαίρωνα δὲ Νεμέα coni. C. 20. ανελομένου M Va. post νίκας Boeckh ins. Ισθμικάς, rec. Sp, lacunam indicavi cum Smai. SW D Sch. - οὸ δὲ Sylb. 21. δοκεῖ Va. - δωρον τι M Vab, δώρων, fort. recte, La. om. edd. ante SW Vab M, scribunt cett. | 23. 10910 ev --- to 87 Pa in marg.

έν μοίρα της πόλεως τη ελάσσονί έστιν ίδρυμένον. 3. τὸ δὲ ὀνομαζόμενον Ποσείδιον τὰ μὲν ἀρχαιότερα ἡν δήμος, ἔρημον δὲ ἐφ' ἡμῶν. ἔστι μὲν δὴ τὸ Ποσείδιον τοῦτο ὑπὸ τὸ γυμνάσιον, διαμεμένηκε δὲ καὶ ἐς τόδε ἔτι αὐτῷ Ποσειδώνος ἱερὸν νομίζεσθαι.

Πελλήνης δε δσον στάδια εξήκοντα απέγει το Μύσαιον, ιερον Δήμητρος Μυσίας. ίδρύσασθαι δὲ αὐτὸ Μύσιόν φασιν ἄνδρα Αργείον εδέξατο δὲ οἴχφ Δήμητρα καὶ ὁ Μύσιος λόγφ τῷ ᾿Αργείων. ἔστι δὲ ἄλσος ἐν τῷ Μυσαίω, δένδρα ** όμοίως τὰ πάντα, καὶ ύδωρ ἄφθονον ἄνεισιν ἐκ πηγῶν. 10 άγουσι δε και έορτην τη Δήμητρι ενταύθα ήμερων έπτά. τρίτη δε ήμερα της έορτης ύπεξίασιν οι άνδρες έχ του ίερου, χαταλειπόμεναι δε αί γυναϊχες 1) δρώσιν εν τη νυκτί όπόσα νόμος εστίν αὐταζς ἀπελαύνονται δε οὐχ οί άνδρες μόνον άλλά και των κυνών τό άρρεν. Ες δε την επιούσαν άφικομένων ές τὸ ίερὸν τῶν ἀνδρῶν, αἱ γυναῖχές τε ἐς αὐτοὺς καὶ ἀνὰ μέρος ές τὰς γυναϊκας οἱ ἄνδρες γέλωτί τε ἐς ἀλλήλους χρώνται καὶ σκώμμασιν. 11 4. ἀπωτέρω δὲ οὐ πολύ ἀπὸ τοῦ Μυσαίου ἱερόν ἐστιν ᾿Ασκληπιοῦ καλούμενον 15 Κύρος, καὶ ἰάματα ἀνθρώποις παρὰ τοῦ θεοῦ γίνεται. όδωρ δὲ καὶ ἐνταῦθα άνεδην ἐστί, καὶ ἐπὶ τῆ μεγίστη των πηγών του `Ασκληπιου τὸ ἄγαλιια ίδρυται. ποταμοί δὲ ἐκ τῶν ὀρῶν κατέρχονται (τῶν) ὁπὲρ τὴν Πελλήνην. πρός μὲν Αἰγείρας καλούμενος Κριός έγειν δὲ αὐτὸν τὸ ὄνομα ἀπὸ Τιτάνος 12 Κριού Κριός δὲ καὶ ἄλλος ἀνόμασται ποταμός, δς ἀρχόμενος ἐκ Σιπύλου» του δρους ες τον Ερμον κάτεισι. καθότι δε Πελληνεύσιν δροι της χώρας

1. ἐστιν om. La. — τὸ δη AXKFCM Vab Lb Pa, τὸ δὲ Am. Sylb. cett. edd. codd. 2. ποσειδώνιον Pa, ων expunct., Ποσίδειον D, ut scripsit II 34,9. - 8è ante èo' om. La. 3. τουτο τὸ ύπὸ τὸ Va, τουτο ύπὸ τουτό γ. La. — καὶ om. Vb. 5. Μυσαΐον AXKFC codd., Μύσαιον cett. edd. 7. καὶ addunt ante ἄλσος e Vb SW D, om. cett. edd. codd. 8. Μυσίφ A codd. post δένδρα aliquid deesse putant SW, fortasse huepa, cf. I 21,7. II 24,6, lacunam indicavi. — ἀνίησιν Pa 9. καὶ om. La. 11. δρώσιν — αί γυναϊκές τε Pa in marg. 12. πάλιν aute ἀφικ. inseri vult Herw. 14. αὐτὰς pro ἐς τὰς Vb. — ἐς άλλήλους delet Herw. ut turpe emblema, at Paus. pleonasmorum amantissimus est. 18. των inserendum esse viderunt SW. ins. D Sch Sp. 19. Kptos Smai. B SW.

Κριὸς cett. edd. codd. (χρυὸς Vb, in La κριός p. corr. e κρινής); deinde Κρίου Smai. SW, Kpiou cett. edd. codd. — Exe de La. 20. Κριὸς δὲ om. edd. ante SW codd. praeter La, lacunam ante xai indicant SB. Palmer. coni. &c xai, Valcken. ap' os xai. ante ωνόμι inserendum οδτως coni. S. Κριὸς δὲ xαὶ SW D Sch Sp La. — ἄλσος A X KFC Ped Ag M Lb, ἄλσος Va, "Alsus" Am.. άλλος Palm. cett. edd. La Vb Pa. - ποταμός κριός δς Pa, non male, κριός a correctore expunct. 21. του om. La Pd. - έρμὸν Lab. — "πάντα ἐπείσακτά ἐστιν καὶ ούδὲν προσήχοντα τῆ τῶν 'Αχαικῶν διηγήσει. εί μή έλλείπει τι της γραφής. συμβάλλοι δέ άν τις ούτως γραφθήναι. Κριού καί Αλσος ωνόμασται ποταμός, ως καὶ ό άρχόμενος καὶ τά έξης. vel ως και άλλος ωνόμασται" et deinde "Aut τίς nomen fluvii aut corrupπρὸς Σιχυωνίους εἰσί, κατὰ τοῦτο ποταμός σφισι Σύθας, ἔσχατος ποταμῶν τῶν ᾿Αχαϊκῶν, ἐς τὴν Σιχυωνίαν ἐκδίδωσι θάλασσαν.

tum est nomen." Palm. MS. 1. Σικυωνίας A X K Pa, in hoc ους sup. ας, σικυωνίου M. Σικυωνίους cett. edd. codd., coni. Sylb. — καὶ τὰ τοῦτο Pc. — σφισι Pa Vb edd., φησι cett. codd. (φασι Va). — Σύδας edd. inde a S (cf. II 12,2), τις codd. edd.

(Σύς coni. K, rec. C). — Subnectunt initium libri sequentis usque ad Mαντινεύς A codd. idque repetunt libro octavo. In fine τέλος ἀχαϊκών περιηγήσεως ξ Ρc, τέλος τών ἀχαϊκών Pd, τέλος τών ἀχαϊκών τοῦ ἐβδόμου λόγου Ag.

Anmerkungen zum siebenten Buche.

Das siebente Buch wird von Pausanias VI 3,8 ή ἐς ᾿Αχαιοὺς συγγραφή und VI 8,5 ὁ ἐς ᾿Αχαιοὺς λόγος genannt; es ist, wie diese beiden Stellen zeigen, nach dem sechsten geschrieben, dieses selbst aber nach dem fünften (V 14,6), das nicht vor dem Jahr 174 verfasst wurde, s. zu S. 195,9.

'Αχαϊκά gab es von dem Dichter Rhianos (s. Steph. Byz. u. 'Απία, Ατλαντες, Βολίνη, Σκόλις, vgl. zu S. 15,10) und dem Historiker Autokrates (Athen. IX 395 A. 460 D) aus unbestimmter Zeit, vgl. Susemihl Gesch. d. griech. Lit. in d. Alexandrinerzeit II 399.

Cap. I.

Lage Achaias und sein alter Name Aigialos. Xuthos und sein Sohn Ion die ersten Könige des Landes. Die Achaier unter Tisamenos vertreiben die Ionier aus Aigialos, sie werden von den Athenern aufgenommen.

S. 677,1 'Η δὲ τῆς 'Ηλείας μέση καὶ Σικυωνίας, zur Wortstellung vgl. § 3 ἐκ τοῦ Αἰγιαλοῦ παραλαβών καὶ ἐξ 'Αθηνῶν ἐπικούρους — "Ιωνι ἐπὶ τοὺς Αἰγιαλεῖς στρατιὰν καὶ ἐπὶ Σελινοῦντα — ἀθροίζοντι. § 5 'Ιωνος ἐν τῷ δήμφ μνῆμα τῷ Ποταμίων ἐστίν: zu S. 82,17.

ebd. ἐπὶ τὴν πρὸς ἔω θάλασσαν, damit bezeichnet Paus., da er von Elis herkommt, den korinthischen Busen, dessen üblicher Name bekanntlich Κορινθιακός od. Κορίνθιος κόλπος ist, s. z. B. Polyb. IV 57,5. Strab. VIII 335. Scymn. 507. Ptol. III 14(16), 1. 2 u. s.; bei Thuc. heisst der Teil östlich von Rhion Κρισσαίος κόλπος, vgl. II 86,3

S. 677,2. 'Ayaia ovoha – Eyousa, zur Konstruktion vgl. zu S. 81,15.

S. 677,3. Αἰγιαλὸς τὸ ἀρχαῖον, vgl. Strab. VIII 383. 386. Plin. IV 12. Der Name bedeutet Gestadeland ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος φυσικῶς (Strab. VIII 349) und findet sich daher auch für andere Strandgebiete, s. Steph. Byz. s. Αἰγιαλός. Daneben kommt auch die Form Αἰγιαλεια vor, Strab. VIII 383. Et. M. s. v. Apollod. II 1,1, was bei Paus. II 5,6 der Name der von Αἰγια-

λός in der Ebene gegründeten Stadt ist. Zur Ableitung des Namens vom König Αλγιαλεύς vgl. Paus. Apollod. aa. aa. OO. Steph. Byz. s. Αίγειρα.

- S. 677,6. Schon im Katalog, als dessen Verfasser Hesiod angenommen wird, erscheint Xuthos neben Doros und Aiolos als Sohn des Hellen, s. frg. 25 Kinkel und vgl. Apollod. I 7,3. Strab. VIII 383. Con. Narr. 27. Dagegen wird von Euripides im Ion 63 Xuthos eine vornehmere Abkunft vindiziert, indem er als Sohn des Aiolos auftritt, der seinerseits ein Sohn des Zeus ist; beide Versionen sind gelehrte Kombinationen, nicht wirkliche Volkssage.
- S. 677,9. ἐξ αὐτῆς, sie hiess Kreusa. Bei Euripides ist nicht Xuthos, sondern Apollon von Kreusa der Vater des Ion, ebenso bei Plat. Euthyd. 302 D. Arist. 'Αθ. πολ. frg. 1. In Wirklichkeit ist Ion erfunden, um als Eponym des ionischen Stammes zu dienen; Xuthos hat nur Bedeutung als Vater des Ion und ist wahrscheinlich eine blosse Personifikation eines Epithets Apollons.
- S. 677,11. οί λοιποὶ τοῦ Ἐρεχθέως παίδες, von diesen erwähnt Paus. Orneus II 25,6, Metion und Sikyon II 6,6; anderswo werden ausserdem genannt Alkon, Thespios, der bei Paus. als Nachkomme bezeichnet wird (γεγονέναι ἀπὸ Ἐρεχθέως αὐτόν ΙΧ 26,6), Eupalamos, Pandoros und Pandion. der aber häufiger sein Vater heisst, s. Engelmann bei Roscher I 1297.
- S. 677,12. ἀφικομένφ ἐς τὸν Αἰγιαλόν, auch nach Her. VII 94 geht Xuthos nach dem Peloponnes, ebenso bei Apollod. I 7,3; Strab. VIII 383 dagegen und Con. Narr. 27 lassen ihn die marathonische Tetrapolis gründen.
- S. 677,14. 'Αχαιὸς κατῆλθεν ἐς θεσσαλίαν κτλ., damit stimmen Strabon und Conon aa. aa. OO. nicht überein; nach ersterem wäre er, infolge eines unfreiwilligen Totschlags aus Athen verbannt, nach Lakedaimon gegangen und hätte dort dem Volke seinen Namen gegeben; nach Conon gründete er nach seiner Verbannung die achaiische Tetrapolis.
- S. 677,16. Selinus ist nach Steph. Byz. s. Έλίκη ein Sohn des Poseidon, VII 25,8 nennt Paus. Bura eine Tochter des Ion und der Helike, ebenso Steph. Byz. s. Βοῦρα.
- S. 677,18. καί πως κτλ., vgl. VIII 12,4, häufig bei Herodot (s. z. B. I 95. III 40. 123), πως schwächt nur dem Scheine nach ab, in Wirklichkeit steigert es, vgl. Kaibel zu Soph. El. 372.
- S. 678,1. ἀπὸ τῆς γυναικὸς ιρκισεν ἐν τιρ Αιγιαλφ πόλιν, zur Ausdrucksweise vgl. S. 198,9.
- S. 678,3. Αἰγιαλεῖς Ιωνες, Her. VII 94 nennt die in Achaia wohnenden Ionier Πελασγοί Αἰγιαλέες.
- S. 678,4. ὄνομα τὸ ἐξ ἀρχῆς, vgl. ΙΙ ὅ,6 Πελοποννήσου ὅσον ἔτι καλεῖται καὶ νῦν Αἰγιαλός.
 - S. 678,7. Il. II 575.
 - S. 678,8. πολεμησάντων 'Αθηναίοις 'Ελευσινίων, vgl. I 31,3. II 14,2.
- S. 678,9. Ion wird aus dem Aigialos nach Attika zu Hilfe gerufen (vgl. Her. VIII 44. Arist. 'Aθ. πολ. 3,2. 41,2), das heisst nichts anderes als: die Ionier in Attika sind ein eingewanderter Stamm, der zu einer älteren Bevölkerung hinzutritt. Übereinstimmend damit erzählt die Legende, dass

vornehme Geschlechter der kleinasiatischen Ionier, die ihre Herkunft aus dem Peloponnes ableiteten, über Attika ihren Weg nahmen; im Mutterlande haben demnach die Ionier einst namentlich den Peloponnes bewohnt. Hiergegen hat E. Curtius die unhaltbare Hypothese aufgestellt und festgehalten, dass die Heimat der Ionier die kleinasiatische Küste und dass von dieser aus Athen im Lauf der Geschichte durch Zuwanderung von Osten ionisch geworden sei, während Wilamowitz (Herm. XXI 108) und E. Meyer (Philol. XLVIII S. 273 ff. XLIX 479 ff.) der Ansicht sind, es habe Ionier vor der Besiedelung Kleinasiens überhaupt nicht gegeben, vielmehr seien Einwanderer aus verschiedenen Teilen Griechenlands in Kleinasien zu einer neuen Einheit verschmolzen worden, die darum auch einen neuen Namen bekommen hätten, eben den der Ionier, und dieser sei dann auf die Athener nur übertragen worden. Damit bleibt aber die Überlieferung unaufgeklärt, nach der Ionier im Peloponnes gesessen haben sollen, und ebenso wenig stimmt dazu die Tatsache, dass in der ältesten Erwähnung der Ionier bei Hom. Il. XIII 685 die Athener verstanden sind, vgl. Schömann-Lipsius Griech. Alt. I 328.

- S. 678,10. Das Grab des Ion in Potamoi, vgl. I 31,3; Töpffer (Att. Gen. 256. 262) verwendet diese Angabe zur Begründung seiner Ansicht, dass Ion in Attika heimisch sei, da für die Provenienz eines Heros die Stelle, wo er begraben, ausschlaggebend sei; dagegen wendet E. Meyer Philol. XLIX 490ff. ein, dass, nachdem einmal Ion in die attische Sage Eingang gefunden hatte, nichts natürlicher sei, als dass man nun auch sein Grab zeigte.
- S. 678,11. τὸ Ἰώνων ἔσχον αράτος, vgl. VIII 3,1 Νύατιμος είχε τὸ πᾶν αράτος; so sagt Her. III 69 τὸ Περσέων αράτος ἔχοντα. VII 96. IX 42.
- ebd. Die Tradition, welche die Ionier durch die Achaier unter Führung des Tisamenos aus Achaia vertrieben werden lässt, verdankt ihre Entstehung einerseits dem Epos, nach dessen Sprachgebrauch die Leute Agamemnons Achaier waren, und andrerseits der Tatsache, dass in historischer Zeit nur an der Nordküste des Poloponnes Achaier wohnten; das konnten nur durch die dorische Wanderung aus Agamemnons Reich vertriebene Achaier sein, vgl. Busolt Griech. Gesch.² I 190.
- S. 678,17. 'Αρχανδρος 'Αχαιού καὶ 'Αρχιτέλης, 'Αχαιού gehört zu beiden Nominativen, vgl. zu S. 472,5.
- S. 679,5. Die Achaier unter Tisamenos erobern Achaia, vgl. II 18, 8. V 1,1. Strab. VIII 365. 383, dazu Her. VIII 73. Polyb. II 41,4. Die Ionier fliehen nach Helike, vgl. Her. I 145. Apollod. II 8,3 lässt den Tisamenos im Kampf mit den Doriern umkommen.
- S. 679,7. In Sparta, wohin auch die Gebeine des Orestes von Tegea gebracht wurden (III 3,6. 11,10. VIII 54,4. Her. I 68), müssen die Gebeine des Achaierkönigs ruhen, denn die spartanischen Königshäuser erheben ja zu ihrer Legitimation den Anspruch, die Nachkommen des alten achaiischen Königshauses zu sein (Her. V 72), das nach ihnen nicht in Argos, sondern in Sparta seinen eigentlichen Sitz gehabt hat (Schol. Eur. Or. 46. Pind. Pyth. 11,16. 32. Nem. 11,34).

S. 679,10. Paus. sagt in den Lakonika nicht, wo das Lokal der φιδίτια lag. Bielschowsky de Spartanor. syssitiis (Breslau 1869) 22 f. hat aus der Angabe des Polemon bei Ath. II 39 C, dass die Heroen Matton und Keraon bei den Pheiditien aufgestellt waren, und aus Demetr. Skeps. ebd. IV 173 F, wonach die Standbilder ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς καλουμένης ὑακινθίδος sich befanden, den wahrscheinlichen Schluss gezogen, dass das Speiselokal an der hyakinthischen Strasse lag. Dass es Zeltform hatte, schliesst man daraus, dass Xen. resp. Lac. 7,4 die Mitglieder eines φιδίτον σύσκηνοι nennt, s. Gilbert griech. Staatsaltert. I 73 A. 2. 75 A. 2.

Cap. II.

Kodros' Söhne führen eine hauptsächlich aus Ioniern bestehende Kolonie nach Kleinasien. Früher schon war Sardo und Thera von Hellas aus kolonisiert worden. Neileus geht nach Milet. Vorgeschichte Milets. Apollontempel in Didymoi. Die ephesische Artemis. Androklos geht nach Ephesos und nimmt auch Samos. Sein Tod und Grab. Priene und Myus von den Ioniern eingenommen.

Hier beginnt Paus. die Erzählung von der Kolonisation Ioniens, um erst mit Cap. 6 zum eigentlichen Thema zurückzukehren. Zu seiner Berichterstattung vgl. namentlich Her. I 145 ff. VIII 46. Hellan. beim Schol. Plat. Symp. 208 D und bei Harp. s. Ἐροθραῖοι. Thuc. I 12. Ael. v. h. VIII 5. Eus. Chron. I. p. 185. II 60 Sch. Strab. XIV 632 ff. XIII 582. Vitruv. IV 1,3 ff.

S. 679,17. Neileus der eigentliche Begründer des Königtums in Kleinasien, s. Marm. Par. 27: ἀφ' οὐ Νε[ιλ]εὺς ιμκισ[ε Μίλητον καὶ τὴν] άλ[λ]η[ν] $\tilde{a}[\pi a]\sigma[\alpha v$ Ἰωνί]αν.

S. 679,25. ὑπὸ βασιλεῦσιν ἀλλοίοις τς ἀλλοίοις, die lateinische Übersetzung extero duce et extera multitudine ist falsch und die Konjektur von Emperius (s. Krit. App.) überflüssig; es wird die bemerkenswerte Erscheinung hervorgehoben, dass bei diesen drei ältesten Zügen die Könige jeweilen anderen Stammes waren als die von ihnen angeführten Haufen: der Thebaner Iolaos führte Athener und Thespier, Theras, ebenfalls aus Theben, Lakedaimonier und Minyer, und Ionier endlich hatten zu Führern Kodriden, die mit dem ionischen Stamm nichts zu tun haben. Der Dativ ὁχλοις αλλοίοις wie I 10,2 δυνάμει ἤκων. II 8,3 ἀρικόμενος Σικυωνίων φυγάσι.

ebd. Zu Iolaos vgl. Bd. I zu S. 71,11. X 17,5.

S. 680,2. Die Minyer aus Lemnos vertrieben, vgl. Herod. IV 145. ebd. Zu Theras vgl. zu III 1,7.

S. 680,6. Die älteste Überlieferung kennt die Neleiden nur als messenisches Königshaus, denn nicht Athen, sondern das homerische Pylos ist die Heimat des Neleus (Strab. XIV 633). Darum spielt Athen bei Homer keine Rolle, wohl aber sind seine Gesänge erfüllt vom Ruhme der

pylischen Helden. Auch Κόδρος ist als ein ἔπηλυς nach Athen gekommen (Her. V 65), sein Vater Melanthos ist aus Messenien eingewandert (Hellan. Frg. 10. Demo Frg. 1). So sieht denn auch die ursprüngliche Tradition in den übrigen Söhnen des Kodros nicht Athener, sondern Messenier; nicht die Kodrossöhne Damasichthon und Promethos sind die Begründer von Kolophon (VII 3,3), sondern Andraimon aus Pylos (Mimn. Frg. 10 Bergk). Ahnlich verhält es sich mit Aipytos, s. zu § 10. Sollte aber Athen die Metropolis von Ionien sein, so durfte Neleus nicht der Vater des Nestor bleiben, vielmehr musste er ein athenischer Königsohn werden. So ist denn, was Paus. erzählt, eine willkürliche Konstruktion, durch die die ursprüngliche Tradition, wonach Ionien von Messenien aus kolonisiert worden ist, mit den attischen Ansprüchen auf die Begründung des Ioniertums in Kleinasien vereinigt werden sollte. Auf die gleiche Weise ist es zu verstehen, wenn die Einwandernden als Verwandte der Athener mütterlicherseits erklärt werden, oder Herod. I 147 berichtet, die Könige der ionischen Kolonisten seien von Kodros, dem Sohne des Melanthos, abstammende pylische Kaukonen, s. Töpffer Att. Gen. 225 ff.

- S. 680,9. Zu Philotas vgl. § 10.
- S. 680,10. 'Ορχομένιοι Μινόαι, vgl. Cap. 3,6.
- ebd. Owxeic, vgl. Cap. 3,10.
- S. 680,16. Genauer heisst es beim Schol. Ap. Rhod. I 185, der erste Name sei Πιτυούσσα oder 'Αστερία gewesen, der zweite 'Ανακτόριον; vgl. auch Didymos bei Steph. Byz. s. Μίλητος.
 - S. 680,17. Anax, Sohn des Uranos und der Ge, s. I 35,6.
- S. 680,18. Nach Herodoros Frg. 43 und Aristokritos Frg. 1 (FHG II p. 38. IV p. 334) floh Miletos φθονούμενος ύπὸ τοῦ Μίνωος, nach Nikandros bei Ant. Lib. 30, weil dieser, sein Grossvater, ihm um seiner Schönheit willen nachstellte, ähnlich Apoll. III 1,2, nach Ovid endlich Met. IX 443 ff., weil Minos ihn als Nebenbuhler um den Thron beargwöhnte. Auch nach Ephoros Frg. 32 ist das alte Miletos eine kretische Gründung, doch heisst der Stifter Sarpedon aus Milet auf Kreta, ebenso Schol. Ap. Rh. I 185.
- S. 680,20. Karer in Milet, s. Hom. Il. II 867f. Noch Strab. XIV 648 spricht von karischer Bevölkerung zwischen Mesogis und Maiander.
 - S. 680,22. πᾶν τὸ ἄρσεν ἀπέχτειναν, vgl. Herod. I 146.
- S. 681,4. Was nun folgt, die Angabe über das Apollonheiligtum in Didymoi und die Ausführung über den Tempel der ephesischen Artemis, ist eine Einlage, die mit dem Vorausgehenden nicht zusammenhängt und auch keinen passenden Übergang zur Weiterführung der eigentlichen Aufgabe, der Erzählung der Kolonisation von Ephesos, bildet; denn die Amazonen, die hier und § 8 erwähnt werden, haben mit dieser nichts zu tun und kehren darum auch in dem, was von Androklos berichtet wird, nicht wieder. An ihrem Platz waren sie IV 31,8.
- ebd. Über das Heiligtum des didymaiischen Apollon bei Milet und die dort erfolgten Ausgrabungen berichten vornehmlich die Ionian Antiquities I Ch. 3. Newton a history of discoveries at Halicarnassus, Cnidos

- and Branchidae. London 1863, II 527 ff. Rayet Le temple d'Apollon Didyméen, Paris 1876. Von der Stadt zum Heiligtum führte eine drei Stunden lange heilige Strasse, deren Anfang und Ende Traian mit Prachttoren geschmückt hatte, s. Wiegand A. A. 1901, 192. Das Grab des Neileus lag vermutlich in der Nähe des den Anfang der Strasse bezeichnenden Tores.
- S. 681,9. zi ἀπὸ θερμώδοντος γυναϊκες, so werden die Amazonen genannt, da Themiskyra am Thermodon, einem Fluss in Leukosyrien, ihr Hauptsitz gewesen sein soll, s. I 2,1. Herod. IX 27. Diod. IV 16. App. Mithr. 78. Eust. z. Il. II 814 p. 351,27. Sie spielen wie in der Gründungsgeschichte von Ephesos, wovon Paus. berichtet, so in den Stiftungssagen einer ganzen Reihe anderer Orte des westlichen Kleinasiens eine bedeutende Rolle. Ihre Lokalisierung weist wohl darauf hin, dass in grauer Vorzeit an den betreffenden Stätten nicht der Mann, sondern das Weib die Suprematie hatte und das Staatswesen nach gynäkokratischen Grundsätzen geleitet wurde; vgl. über die Amazonensage Töpffer Att. Gen. 191 ff. und bei Pauly-Wissowa I 1754 ff.
- S. 681,10. Dass die Amazonen von Theseus, dem Kampfgefährten des Herakles, nach Lydien verjagt und dort ἐπί τινα βωμὸν 'Αρτέμιδος geflohen seien, erzählt Et. M. s. Έρεσος, und dass Dionysos diejenigen Amazonen, die auf der Flucht vor ihm sich an den Altar der ephesischen Artemis setzten, verschont habe, berichten die Ephesier bei Tac. Ann. III 61.
- S. 681,12. Κόρησος δὲ αὐτόχθων καὶ Έρεσος, Koresos mit Androklos auf einer Münze des Macrinus von Ephesos, s. Mionnet III, 110. 370. Head Hist. Num. 498. Anderswo wird Ephesos als Amazone bezeichnet (Heracl. Pont. Frg. 34. Steph. Byz. u. Et. M. s. Έρεσος), oder als Mutter der Amazo, von der die Amazonen abstammen sollten, Steph. Byz. a. s. O. Hesych. s. ᾿Αμαζώ u. s.
- ebd. Κάϋστρος wird selbst als Sohn der Amazone Penthesileia bezeichnet, Et. M. s. Κάϋστρος.
- S. 681,14. Λέλεγες δὲ τοῦ Καριχοῦ μοῖρα ἤσαν, vgl. Strab. XIV 640, nach dem Androklos Karer und Leleger als Bewohner von Ephesos vorfand. Er unterscheidet also die beiden von einander, wie schon Hom. Il. X 428 f. und andere; bei Herod. I 171 haben die Karer unter dem Namen Leleger früher in Kreta und auf den Inseln gesessen. Über das tatsächliche Verhältnis der beiden zu einander ist keine Klarheit gewonnen, s. Kretschmer a. a. O. 376.
- S. 681,16. Für ίχεσία verlangt Phrynichos ίχετεία, s. dazu Lobeck ad Phryn. 502 ff. Das Wort findet sich bei Paus. öfter: III 12,1. 17,9. IV 8,7. 13,5. X 26.3.
- S. 681,17. Uber das Königsgeschlecht der Androkleiden berichtet am frühesten Pherekydes bei Strab. XIV 632. In Attika erwähnt Hesych-'Ανδροκλείδαι γένος 'Αθήνησιν, und in Messenien regierte (IV 4,4) Androkles, der Sohn des Königs Phintas; Androkles aber ist nur eine andere Form von Androklos, wie der ephesische Ktistes sonst immer genannt wird; demnach wäre anzunehmen, dass auch die ephesischen Androkleiden aus

Messenien eingewandert seien; ob über Attika, wie Busolt annimmt, oder direkt vom Peloponnes her, was Töpffer für wahrscheinlicher hält, ist kaum auszumachen, vgl. Töpffer a. a. O. 244 ff.

- S. 681,18. "Ανδροχλος βασιλεύς, Könige nennen sich die Nachkommen des Androklos noch bis in die Zeit Strabos, s. XIV 633.
- ebd. την άνω πόλιν ξχοντας; nach Strab. XIV 634 lag das alte Ephesos auf dem Abhange des Koressos, in der Τραχεία genannten Gegend. Plin. V 115.
 - S. 681,21. ἀφείλετο δὲ καὶ Σάμον, s. Cap. 4,2.
- S. 681,23. Androklos, den Prieneern helfend, fällt in der Schlacht, vgl. Steph. Byz. s. Bévva.
- S. 681,27. Wood Discoveries at Ephesus 126f. glaubt, das Magnesische Tor und in dessen Nähe die mächtigen, aus weissem Marmor bestehenden Substruktionen dieses Grabmals wieder aufgefunden zu haben. Die Strasse, die vom Artemis-Tempel nach dem Magnesischen Tor führt, war mit vier langen Doppelreihen von Gräbern besetzt. Auch Hamilton Asia min. II 25 bemerkt, dass die Angabe des Paus. genau mit den Ruinen stimme; die Strasse, von der er spricht, führt das Tal entlang zwischen Prion und Koressos, das sich gegen Magnesia hin erstreckt. In diesem Tal muss das Magnesische Tor belegen gewesen sein, das nicht verwechselt werden darf mit dem, das in der Richtung nach dem heutigen Ayasluk liegt. Das Olympieion habe vermutlich in dem Zwischenraum zwischen dem Artemistempel und dem Theater in der Nähe der Agora gestanden, wo Reste eines grossen Tempels korinthischen Stils gefunden worden sind.
- S. 682,2. Vgl. Strab. XIV 633 Κύδρηλος δὲ νόθος οίὸς Κόδρου Μυσῦντα κτίζει. ebd. οἰκισταὶ Κυάρητος ἐγένετο, zum Singular s. zu S. 202,17 οί δὲ προταχθέντες Δέγμενός τε ἢν καὶ Πυραίχμης; hier kommt noch die Anakoluthie dazu.
- S. 682,3. Priene von dem Boiotier Philotas gegründet, vgl. Phanodikos bei Diog. L. I 83. Strab. a. a. O. u. p. 636 λέγεται δ' ὑπό τινων ἡ Πριήνη Κάδμη u. s. w. Hesych. s. Καδμεῖοι· οί Πριηνεῖς ὡς Ἑλλάνιχος.
- S. 682,4. Aipytos hier und bei Strab. XIV 633 Sohn des Neleus genannt; als solcher gilt er aber nur in seiner Eigenschaft als κτίστης von Priene; in dieser musste er, wie einmal die Gründungsgeschichten konstruiert wurden, auch ein Kodride gewesen sein. Ursprünglich aber ist Aipytos nichts anderes als ein alter arkadischer Heros, der dann weiterhin zum Sohn des Kresphontes und Ahnherrn des Königsgeschlechts der Aipytiden gemacht wird. vgl. Schwartz Herm. XXXIV 449f.
- S. 682,5. Vermutlich meint Paus. denselben Tabalos, von dem Herod. I 153 sagt, er sei als Statthalter des Kyros in Sardes von den Lydern und Küstenbewohnern belagert worden. Allerdings war nach Cap. 161 nicht er es, der die Prieneer schlecht behandelte, sondern der zu seinem Entsatz von Kyros abgesandte Feldherr Mazares.
- S. 682,8. τοῦτον λίμνην ὁ ποταμὸς ἐποίησεν ὁ Μαίανδρος, über diese Tätigkeit des Maiander vgl. VIII 24,11. Eust. zu Dion. Per. v. 823. Schon zu Strabos Zeit war Priene vierzig Stadien vom Meere entfernt (XII 579).

Damals war Myus verlassen und die Einwohner waren nach Milet gezogen (XIV 636).

S. 682,14. Schon zu Plinius' Zeit war Atarneus von einem oppidum zu einem pagus herabgesunken, er nennt es unter den Städten, die intercidere, V 122.

Cap. III.

Klaros und die Kolophonier. Die Lebedier. Teos und seine Einwohner. Die Erythraier. Die Klazomenier und die Phokaier.

S. 682,15. Über die Lage von Kolophon und Klaros handelt eingehend Schuchhardt A. M. XI 398ff.; vorher schon Fontrier im Mouseiov Tis εὐαγγελικής σχολής, Smyrna 1880,187. Die umfangreichen Ruinen von Kolophon liegen einige Meilen vom Meer entfernt bei den türkischen Dörfern Tratscha und Deirmendere; der in der Nähe befindliche Fluss Awdschi-Tschai wird von Schuchhardt für den VII 5,10 und VIII 28,3 erwähnten Ales gehalten. Auf einem nahe beim Meer gelegenen Hügel finden sich Reste eines Tempels, in dem man früher den des klarischen Apollon erkennen wollte; doch sucht Schuchhardt diesen weiter landeinwärts, südöstlich vom Dorfe Giaurkoei, wo er ein korinthisches Kapitell und Grundmauern fand und in der Nähe eine Höhle mit einer Quelle, in der er die von Tac. Ann. II 54 erwähnte erkennen will, in die sich die Priester vor der Orakelerteilung begaben, vgl. Plin. II 232. Klaros war vermutlich keine Stadt, sondern nur ein heiliger Bezirk mit einer χώμη dabei, s. ebd. 429.

ebd. Über die Gründungssage von Klaros vgl. Immisch Jb. f. Ph. Suppl. Bd. XVII 127ff.; über das Orakel Bouché-Lecler cq Hist. de la divination III 249. Buresch Klaros, Untersuchungen zum Orakelwesen d. späteren Altertums, Leipz. 1889.

S. 682,17. Κρῆτας καὶ 'Ράκιον, οἱ τὴν Θηβαΐδα γεγραφότες nennen den Rhakios Sohn des Lebes aus Mykene, s. Schol. Apoll. Rh. I 308 und vgl. Bethe Theb. Heldenlieder 119 ff.; Mykene hiess auch eine Stadt auf Kreta, s. Vell. Pat. I 1.

S. 683,2. τῆς χώρας τὴν πολλήν, vgl. Bd. I zu S. 64,8.

S. 683,4. Zu Manto vgl. IX 33,2; dasselbe erzählt der Schol. Apoll. Rh. a. a. O.

ebd. Der Tod des Teiresias wird erzählt IX 33,1; er starb auf dem Wege von Theben nach Delphi, als er aus der Quelle Tilphusa getrunken hatte, und wurde neben der Quelle begraben. Die Angabe des Proklos aus den Nosten, Teiresias sei in Kolophon begraben, beruht auf einer Verwechselung mit Kalchas, s. Meineke Anal. Alex. 79.

S. 683, 13. Zu Damasichthon und Promethos vgl. die Note zu S. 680,6.

- ebd. Δαμασίχθων λαμβάνει καὶ Πρόμηθος, zum Singular λαμβάνει vgl. zu S. 682,2.
 - S. 683,18. τὰ ες Λυσίμαχον, vgl. I 9,7.
- S. 683,21. Dieses Grab glaubt Schuchhardt A. M. XI 415 noch nachweisen zu können. Man müsse die Worte ίδντι ἐς Κλάρον nicht "wenn man von Kolophon nach Klaros geht" übersetzen, sondern "wenn man vom Meere nach Klaros geht." Auf halbem Wege zwischen Kolophon und Klaros liegen nämlich links dicht am Wege zwei Tumuli, ein grösserer und ein kleinerer, von denen jener vielleicht der der Kolophonier, dieser der der Smyrnaier war. Die Stelle, an der sie liegen, erscheine besonders dafür geeignet, dass man dort dem Prepelaos für den Weitermarsch einen Riegel vorschob.
- S. 684,1. Lysimachos verwüstet Lebedos, vgl. I 9,7. Zur Zeit des Horaz war Lebedos verlassener als Gabii und Fidenä (Ep. I 11,7), doch war es damals noch ein Hauptsammelpunkt der dionysischen Künstler jener Gegend, s. Strab. XIV 643.
- S. 684,3. Nach Chandler Travels in Asia minor² 101 sind die warmen Quellen, die sich in der Nähe von Lebedos fanden, noch vorhanden und dabei Ruinen, die heut den Namen Ekklesia führen, während Reste der am Meere gelegenen Stadt sich nicht erhalten haben.
- S. 684,4. Andropompos heisst der Gründer von Lebedos bei Strab. XIV 633.
- S. 684,6. Der Kalaon, der zwischen Kolophon und Lebedos floss, ist wahrscheinlich der heutige Tschachtaly-Tschaï.
- S. 684,8 f. Orchomenische Minyer unter Athamas gründen Teos, vgl. Herod. I 146. Steph. Byz. s. Τέως. Strab. XIV 633, der aber sagt, die ionische Kolonie habe unter Nauklos, einem Bastard des Kodros, gestanden, und erst nachher seien Athener unter Apoikos und Damasos mit Boiotiern unter Geres gekommen.
- ebd. Über die Lage von Teos (Ruinen in der Nähe des heutigen Sighadjik) handeln Chandler a. a. O. 95. Leake Asia minor 350. Hamilton Researches in Asia minor II 11, und in neuer Zeit vornehmlich G. Hirschfeld A. Z. XXXIII 23ff.
 - S. 684,12. νεώτερον, vgl. Bd. I zu S. 665,14.
- S. 684,17. Erythros, Sohn des Rhadamanthys, führt eine kretische Kolonie nach Kleinasien und gründet Erythrai, vgl. Diod. V 79. Bei Kaibel Epigr. Gr. 904 wird die Stadt bezeichnet als πόλις Έρύθρου.
- S. 684,20. Die Herkunft der Lykier aus Kreta (Herod. VII 92) wird bestritten; ja dass sie überhaupt zur See in ihr Bergland im südwestlichen Kleinasien gekommen seien, wie Ed. Meyer Gesch. d. Alt. II 231 annimmt, wird samt dem indogermanischen Charakter ihrer Sprache von Kretschmer a. a. O. 371ff. mit Arkwright und Imbert abgelehnt; dagegen halten die Sprache für idg. Deecke (Bezzenberger Beitr. XII 124ff. 315ff. XIII 132ff. 258ff. XIV 181ff.). Bugge (s. Indog. Forsch. X 59ff.). Pedersen (vgl. KZ. XXXVI 303 die Fussnote und die Referate in den Indog. Forsch. XI Anz. 149. XII Anz. 170) u. a.

- S. 685,1ff. Παμφύλων σὸν Κάλχαντι, vgl. Herod. VII 91. Mopsos aus Kolophon, dessen Schwester oder Gemahlin (Steph. Byz. s. Παμφυλία. Schol. Dion. Per. 850) Pamphyle war, liess auf seinen Wanderungen einen Teil seiner Leute in Pamphylien zurück (Strab. XIV 668 nach Kallinos), das nach ihm Mopsopsia genannt wurde (Plin. V 96); auch nannte er seine eigene Tochter Pamphylia (Theop. Frg. 111). Der Name Pamphyloi deutet darauf hin, dass dies Volk aus einer Verbindung verschiedener Stämme hervorgegangen ist. Mopsos selbst weist durch seinen Vater Rhakios nach Kreta, und ebenso, wie Kretschmer a. a. O. 395 Anm. 1 sagt, die dem pamphylischen Dialekte eigene Metathesis der Liquiden. Die Stadt Selge soll dagegen von Lakedaimon gegründet sein (Strab. XII 570), und die Sideten wollten von Kymai in Aiolien herstammen. Schon die ersten Ansiedler von Side hätten ihr Griechisch verlernt und dafür eine barbarische Sprache angenommen, die aber nicht die ihrer Nachbarn gewesen sei; so, etwas sonderbar, Arrian. Anab. I 26,4.
- S. 685,3. Statt Κλέοπος, wie nach den Hss. geschrieben zu werden pflegt, findet sich sonst überall die Form Κνῶπος, s. Strab. XIV 633. Polyaen VII 43. Steph. Byz. s. Ἐρυθραί. Hippias von Erythrai bei Athen. VI 258 F. Nach Hellanikos (Harp. s. Ἐρυθραίοι) war nicht Knopos, sondern Neleus der Gründer von Erythrai.
- S. 685,8. Bei Strab. XIV 633 lautet der Name Πάραλος, nicht Πάρφορος.
- S. 685,10. Σκύππιον, bei Steph. Byz. Σκυφία πολίχνιον Κλαζομενίων ώς Έρορος εν τρίτ ψ_n εν Σκυφία κατ ψ κει $^{\omega}$ τινες δε διὰ τοῦ $\overline{\pi}$.
- S. 685,12. Klazomenai, am hermaischen Meerbusen, lag anfänglich auf dem Festlande, wo später die Ortschaft Chytrion lag, Strab. XIV 645; Arist. Polit. VIII (V) 3,12p. 1303b, 7 berichtet von einem Streit, den ἐν Κλαζομεναῖς οἱ ἐπὶ Χύτρφ πρὸς τοὺς ἐν νήσφ hatten. Vgl. Strab. I 58. XIV 644. Die Insel, auf der es lag, heisst heut S. Giovanni, s. Prokesch Denkwürdigkeiten II 163.
- S. 685,16. όσοι Δωριέων ἐς Πελ. κατελθόντων ἐξέλιπον τὰς πόλεις, aus demselben Grunde sind andere Phliasier nach Samos ausgewandert, II 13,1 f.
- S. 685,18. Philogenes wird bei Strab. XIV 633 als Gründer von Phokaia bezeichnet.

Cap. IV.

Die Städte der Ionier auf Samos und Chios. Asios über die Abkunft des Samos. Die ionischen Einwanderer, von den Ephesiern aus Samos vertrieben, besiedeln Samothrake. Die samische Hera. Daidalos. Die Insel Chios, Name und Bewohner.

S. 686,1. Asios, Sohn des Amphiptolemos (II 6,4), wird auch bei Athen. III 125B Samier genannt, wozu das auf den Luxus der Samier sich beziehende Fragment bei Athen. XII 525E zu vergleichen ist. Seine geneelogischen Epen hat Paus. öfter benutzt, s. II 6, 4f. 29, 4, III 13,8. IV 2, 1. V 17,8. VIII 1,4. IX 23,6. Er wird ins 7. Jahrh. gesetzt, s. Urlichs Rh. M. X 3.

- S. 686,2. Dieser Phoinix ist auch nach Hom. Il. XIV 321, Hesiod und Bakchylides (Schol. Il. XII 292) Vater der Europa und somit auch ihres Bruders Kadmos, dessen Phoinikiertum auf einer Verwechselung des Volksnamens Godut mit dem altgriechischen Helden dieses Namens beruht, s. O. Müller Orchom. 112ff., vgl. Alex. Enmann Kypros und der Ursprung des Aphroditekultus 4 A. 2. Töpffer Att. Gen. 294.
- S. 686,4. Ankaios wird auch erwähnt beim Schol. Apoll. Rh. I 185. II 366 und bei Steph. Byz. u. 'Αστοπάλαια.
- S. 686,9. ἀνάγκη πλέον ἢ εὐνοία, vgl. ἀνάγκη τὸ πλέον Ι 9,6, ἀνάγκη πλέον ἢ έκουσίως VII 11,4, ἀνάγκη μᾶλλον ἢ ὑπὸ εὐνοίας Χ 17,2.
- S. 686,10. Προκλῆς ὁ Πιτυρέως, im Et. M. 160,22 steht die Form Πατροκλῆς; dass er in Samos herrschte, weiss auch Clem. Alex. protr. p. 30. Pityreus, ein Nachkomme des Ion, war eine Zeit lang König in Epidauros, s. H 26,1, woselbst bemerkt wird, dass er, als er dem Deiphontes das Land überlassen musste, sich mit seinen Leuten nach Athen begeben habe.
- 8. 686,16. ἀπὸ τούτων τῆς ἐνοιχήσεως Σαμοθράκην τὴν νῆσον καλοῦσιν, chese Tradition findet sich auch bei Antiph. Frg. 49 Blass. Aristot. Frg. 530 Rose. Apollod. Frg. 180 (FHG I 461). Heracl. Pont. 21. Scymn. 693ff., und es lassen auch Conze, Hauser und Benndorf Neue Untersuchungen auf Samothr. 106 die Möglichkeit offen, dass sie berechtigt sei, Strabo dagegen X 457 erklärt sie als hervorgegangen aus der Ruhmsucht der Samier, und auch Neuere halten sie für unhistorisch (Ed. Meyer Gesch. d. Alt. II 467) und aus dem Namen herausgesponnen (Beloch Griech. G. I 48 A. 4).
 - S. 686,17. ἀντί Δαρδανίας, vgl. Steph. Byz. s. Σαμοθράκη
- S. 686,18. περὶ 'Αναίαν τὴν ἐν τῷ ἡπείρφ τῷ πέραν, d. h. auf dem der Insel gegenüber liegenden Festland. s. Michaelis A. M. II 3. Anaia wird von Skylax 98 zu Lydien gerechnet, während Steph. Byz. s. v. es zu Karien zieht; τὰ "Αναία bei Thuc. 1V 75. VIII 19.
- S. 687,1. Das Heraion auf Samos, dessen Gründung den Argonauten, von andern den Lelegern zugeschrieben wurde (Menod. b. Ath. XV 672 B), ist von Rhoikos erbaut worden, nach Herod. III 60; über die Zeit des Rhoikos, der ein Mitarbeiter des Theodoros von Samos war, s. Bd. I 777 zu III 12,10, wo das Versehen zu berichtigen ist, dass Furtwängler Meisterw. 722 A. 4 die Existenz eines älteren Theodoros ablehne, während er vielmehr dieselbe für "unumgänglich" erklärt. Gab es zwei Künstler des Namens Theodoros, einen älteren, Sohn des Rhoikos, der mit dem Vater zusammen tätig war, und einen jüngeren, Sohn des Telekles, der Zeitgenosse des Polykrates war, so werden wir den Bau des Heraions durch Rhoikos erheblich vor Polykrates ansetzen müssen. Das würde dazu stimmen, dass auch verschiedene der im Tempel befindlichen Weihgeschenke

ein höheres Alter gehabt haben müssen, wie der um Ol. 37 (632 v. Chr.) von den Samiern aufgestellte eherne Kessel (Her. IV 152), was besonders Urlichs Rh. M. X 1 ff. für eine frühe Entstehungszeit des Baues geltend gemacht hat, während Brunn II 381 meint, diese Weihgeschenke könnten einem älteren, dem Bau des Rhoikos vorausgebenden Heiligtum dargebracht worden sein. Der Tempel lag westlich von der Stadt in einer sumpfigen Gegend, Eλος oder Κάλαμοι genannt (Herod. IX 96. Alexis b. Ath. XIII 572F), an einer offnen Reede, dem δρμος 'Ηραίτης (Ath. XIV 672B). In den Perserkriegen war er abgebrannt (s. unten Cap. 5,4), aber bald nachher wieder aufgebaut und zum Asyl geweiht worden (Cic. de legg. II 16,41. Tac. Ann. IV 14. Plut. Pomp. 24). In der römischen Zeit war er reich mit Kunstwerken, besonders Gemälden, angefüllt (Strab. XIV 637), obschon ihn Piraten (Plut. a. a. O.), sowie Verres (Cic. Verr. act. II lib. I 19,50) und Antonius (Strab. a. a. O.) geplündert hatten. Der Tempel war, wie die aufgefundenen Reste ergeben, in ionischem Stile erbaut (weshalb bei Vitr. VII praef. 12, wonach Theodoros ein Buch verfasste de aede Iunonis quae est Sami dorica dafür ionica wird gelesen werden müssen, wenn man nicht mit Semper und Durm annehmen will, dass der alte Bau eine gemischte Bauweise aufwies); Herodot bezeichnet ihn als den "grössten aller Tempel", was wohl nur von seiner Zeit gelten kann, da das Artemision in Ephesos jedenfalls grösser war; nach den Trümmern wird der Umfang auf 50, 67 m zu 104, 85 m berechnet. Über die Anlage gehen die Meinungen auseinander, es werden zehn Säulen in der Front angenommen und entweder Dipteros-Anlage (mit entsprechendem doppeltem Säulenumgang) oder Pseudodipteros-Anlage (mit nur einem äussern Säulenumgang). Verschiedene Säulenbasen, einige noch an Ort und Stelle, sowie Kapitelle haben sich noch erhalten. Vgl. Tournefort Voyage au Levant I 162. Ross Inselreisen II 142. Guérin Déscript. de l'île de Samos 214. Girard im Bull. de corr. hell. IV 383. Durm Bauk. d. Griech. 186; über die Masse des Tempels Hultsch Heraion u. Artemision (Berlin 1881) S. 7 und A. Z. XXXIX 97ff.

S. 687,3. Σάμιοι δὲ αὐτοί κτλ., dazu stimmt, dass nach Menodotos aus Samos (Athen. XV 672A) der Kultus der Hera schon zur Zeit der Leleger bestand. Es ist auch hier anzunehmen, dass die einwandernden Ionier aus Epidauros eine alteinheimische Gottheit vorfanden, die sie mit ihrer Hera identifizierten.

ebd. Der Fluss Imbrasos hiess früher Παρθένιος, vgl. Strab. X 457. XIV 637. Schol. Ap. Rhod. I 187. II 866. Plin. V 135, nach ihm führte auch die Insel selbst den gleichen Namen, Steph. Byz. s. v., und Hera führte den Beinamen der Imbrasischen, Ap. Rhod. I 187.

S. 687,4. Nach Paus. VIII 23,5 galt dieser Baum zur Zeit des Paus. für den ältesten aller in Hellas vorhandenen Bäume.

S. 687,6. Über das alte Schnitzbild der Hera im samischen Heraion handelt am eingehendsten R. Förster Über die ältesten Herabilder, Breslau 1868; ferner ist zu vergl. Overbeck I 92 und dess. Griech. Kunstmythol. III 12 u. 185. Murray I 180. Der Überlieferung nach wurde in ältester Zeit die Hera auf Samos unter der Gestalt eines Brettes (σανίς) verehrt,

Clem. Al. Protr. IV 46 p. 40 P. Das dem Smilis zugeschriehene Schnitzbild erwähnen noch Callimach. b. Eus. praep. evang. III 8. Clem. Al. Protr. a. a. O. p. 41 P. Athenag. leg. pro Christ. 14 p. 61. Allem Anschein nach war dies alte Schnitzbild bis in die Kaiserzeit hinein das eigentliche Kultbild des Tempels, und die Notiz des Varro bei Lactant. Inst. I 17, das Herabild in Samos stelle die Göttin in der Brauttracht dar, bezieht sich jedenfalls hierauf. Die samischen Münzen, die es darstellen (vgl. Overbeck Kunstmythol. III, Münztafel I. Gardner Types of greek coins pl. 15,5), zeigen die Göttin in steifer Haltung mit geschlossenen Füssen, die Arme seitlich ausgebreitet oder vorgestreckt, in den Händen Schalen haltend; zur Erde reichende, verzierte Stäbe dienen den Armen als Stützen. Das Gewand ist ein langer Chiton mit Überschlag und Schleier; auf dem Haupt trägt sie einen kalathosartigen Kopfschmuck. — Dass das Bild von Smilis. dem Sohne des Eukleides, gefertigt war, besagte vermutlich die daran angebrachte Inschrift. Als Aigineten bezeichnet ihn nur Paus. (ausser hier noch V 12,1, vgl. oben S. 390); doch ist diese schon von Kuhnert (Jb. f. Ph. Suppl. XV 218 A. 93) und Studniczka (R. M. II 109) angezweifelte Angabe von Furtwängler Meisterw. 720 stark bekämpft worden, teils weil bei der alten Feindschaft zwischen Samos und Aigina (Herod. III 59) die Samier schwerlich die Herstellung ihres Hauptbildes einem Aigineten übertragen haben würden, teils weil uns von einer alten Kunstschule auf Aigina garnichts bekannt ist. Furtwängler vermutet, dass die ganze Bemerkung des Paus., in der Smilis als Zeitgenosse des Daidalos, aber weit hinter diesem zurückstehend erscheint, tendenziös zurechtgemacht. und die Heimatsangabe des Künstlers nur dadurch entstanden sei, dass man damals Werke mit geschlossenen Füssen (im Gegensatz zu den daidalisch-attischen mit getrennten Füssen) schlechthin "aiginetisch" nannte, vgl. Hesych Αίγεινητικά ἔργα· τοὺς συμβεβηκότας ἀνδριάντας. Doch vgl. die Bemerkung Bd. I 369 zu I 42,5. Sicher ist, dass nur die altertümliche Arbeit des Schnitzbildes Anlass geben konnte, den Smilis zu einem Zeitgenossen des mythischen Daidalos zu machen, während er jedenfalls erheblich jünger war, wie man schon aus der Anbringung der Künstlerinschrift schliessen darf. Sein Zeitalter bleibt freilich streitig, obschon ihn eine Notiz (Plin. XXXVI 90) zu einem Zeitgenossen und Mitarbeiter des Rhoikos und Theodoros macht; doch steht ja auch deren Chronologie nicht fest. S. die Litteraturangaben oben S. 390.

S. 687,7. Eine Randnote in mehreren Hss. hemerkt zu Smilis: δτι Σμίλις Αλγινήτης τὸ ἄγαλμα τῆς Σαμίας Ἡρας εἰργάσατο Δαιδάλφ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον γεγονώς· ὁ δὲ Καλλίμαχος Σκέλμιν ἀντὶ Σμίλιδος φησί, s. Spiro Herm. XXIX 148.

ebd. Über Daidalos vgl. Bd. I 507 zu II 4,5, und im allgemeinen Brunn I 14. Petersen Krit. Bemerkg. zur ältesten Gesch. d. griech. Kunst, Plön 1871. Kuhnert in Jb. f. Ph. Suppl. XV 185. Töpffer Attische Geneal. 164. Overbeck I 34. Murray I 67. Collignon I 110. Robert bei Pauly-Wissowa IV 1994. — Daidalos ist nach ältester Tradition (Pherec. Frg. 105. Plat. Ion 533) sogar ein leiblicher Sohn des Metion, während andere

Digitized by Google

zwischen Daidalos und Metion den Eupalamos einschieben, der bei Paus. IX 3,2 Palamaon heisst. Die Versuche, diesen mythischen Künstler für Kreta in Beschlag zu nehmen, weist Töpffer a. a. O. zurück. Auf attischen Ursprung deutet u. a. der Demos Daidalidai, die Verurteilung durch den Areiopag (Diod. IV 76,7. Apoll. III 15,9), das Grab seines Neffen Kalos am Fuss der Akropolis zu Athen (I 21,4), das Heiligtum der Perdix, seiner Schwester (Phot. Πέρδιχος ἰερόν) u. a.

- S. 687,10. ἐπιφανέστερος ἐς ἀπαντας ἀνθρώπους, vgl. Bd. I zu S. 63,5.
- S. 687,11. ἀποκτείνας μέν ἀδελφῆς παίδα, das war der eben genannte Κάλως (oder Τάλως), ebenfalls ein Künstler, den Daidalos aus Neid von der Akropolis herunterwarf, worauf die Mutter Perdix sich erhängte, s. Phot. a. a. O. Paus. I 21,4. Diod. IV 76,6.
 - S. 687,13. "Ομηρος εν 'Ιλιάδι = XVIII 591f., vgl. Paus. IX 40,3.
- S. 687,14. Über das Vergehen, für welches Daidalos von Minos ins Gefängnis geworfen wurde, existiert eine doppelte Version; nach der einen verhalf er der Pasiphaë dazu, ihre Leidenschaft für den Stier zu befriedigen (Hygin. Fab. 40. Diod. IV 77), nach der andern rettete er den Theseus aus den Irrgängen des Labyrinths (Serv. zu Verg. Aen. VI 14).
- S. 687,15. Nach Herod. VII 169. Arist. Pol. 1271 b, 40. Strab. VI 279 erfolgte der Tod des Kokalos in Kamikos (vgl. Paus. X 17,4); wenn Paus., Charax folgend (s. Steph. Byz. s. Καμικός), Inykon als Wohnsitz des Kokalos nennt, so wird man anzunehmen haben, dass Inykon die erste Residenz des Kokalos war, ehe Daidalos ihm das unbezwingliche Kamikos baute (Diod. IV 78,2), welches dann die alte Residenz verdrängte, vgl. Schubring Rh. M. XXVIII 128. Freeman Gesch. Siziliens, deutsche Ausgabe von Bernh. Lupus I 440. Inykon, nach Hesych. ein πολίχνιον εύοινον, wird von Schubring a. a. O. an die Himerosmündung in die Nähe des Eknomos, Kamikos zwischen die Felsengabeln von Caltaboletta gesetzt.
- S. 687,19. Die Töchter haben ihre Absicht auch ausgeführt, s. Conon Narr. 25. Hygin. Fab. 44. Schol. Pind. N. 4,95 u. a., vgl. auch Athen. I 10 E, nach Diod. IV 79,2 dagegen hat Kokalos selbst den Daidalos im Bade durch heisses Wasser umgebracht.
- S. 688,1. τῷ ποιήσαντι τραγφδίαν, nicht τραγφδίας, vgl. I 21,1. II 7,3. ebd. Ἰωνι ἐν τῆ συγγραφῆ, damit ist sein Geschichtswerk über die κτίσις Χίου gemeint, s. Schol. Arist. Pac. 835.
 - S. 688,3. χιόνα έξ οδρανοῦ πεσείν, vgl. Hecat. Frg. 99. Plin. V 136.
- S. 688,7. Von den Namen der Söhne des Oinopion hat wohl sicher Beziehung zum Weine Euanthes, vielleicht auch Melas; Agelos wird Hirt bedeuten.
- S. 688,9. Die Abanten sind die homerischen Bewohner der Insel Euboia (Il. II 536. 541 ff.), deren epischer Name 'Αβαντίς war, Hes. Frg. 3 Rz. Über die Ursprünge des Volkes vgl. Aristot. bei Strab. X 445.
- ebd. Oinopion, nach seinem Namen Sohn des Olvou, des weingeröteten Gottes, hat, wie der Chier Theopomp bei Athen. I 26 B erzählt, Chios besiedelt und die Kunst des Weinbaues nach der Insel gebracht, die

er nach Diod. V 79 von Dionysos, seinem Vater, gelernt hatte. Auch der Schol. Apoll. Rh. III 997 nennt ihn Sohn des Dionysos und der Ariadne, während nach Ion von Chios (Plut. Thes. 20) Theseus sein Vater war. Euanthes, den auch Ion zu seinem Sohn macht, ist beim Schol. a. a. O. sein Bruder. Auf Kreta als Geburtsstätte scheint auch Hygin Astron. II 5 hinzuweisen (so Wörner bei Roscher III 791), während Apoll. Epit. 9 (Frg. Sabb.) die Insel Lemnos als solche bezeichnet; vgl. auch zu Cap. 5,13.

- S. 688,10. Von Amphiklos als Tyrannen von Chios neben Polyteknos war bei Hippias von Erythrai in der Geschichte seiner Vaterstadt die Rede, s. Athen. VI 259 B.
- S. 688,11. Die Form 'Ιστίαια findet sich schon bei Homer II. II 587. Her. VIII 23 u. s. und ist durch Münzen bezeugt, die andere Form Έστίαια, die bei Paus. Cap. 7,9. 26,4 steht, ist durch Tributlisten und Inschriften ebenfalls sicher gestellt, vgl. Bursian II 407 A. 1.
- S. 688,16. Das Panionion, das Bundesheiligtum der zwölf Städte, lag bei Mykale, drei Stadien von der Küste, in der Nähe von Priene, s. Herod. I 148. Strab. XIV 639. Über mutmassliche Reste s. Leake Journ. of a tour in Asia minor 260.

Cap. V.

Die Ionier von Kolophon nehmen den Aioliern Smyrna weg. Alexander der Grosse gründet die jetzige Stadt nach dem Gebot der Nemeseis. Milde des ionischen Himmels. Berühmte Tempel in Ionien. Die Bildsäule des Herakles im Herakleion zu Erythrai. Tempel der Athena Polias daselbst. Andere Merkwürdigkeiten Ioniens. Bäder. Höhle des Homeros.

- S. 688,20. Über das alte Smyrna ist vornehmlich zu vergl. G. Hirschfeld in den Abh. der Berl. Akad. 1872, 74 und W. M. Ramsay im Journ. of hell. stud. I 63. H 274. Das alte Smyrna lag an der Nordseite der Bucht auf einer Vorhöhe des Sipylos, dem Jamaular Dagh (980 m); erhalten haben sich dort vornehmlich Mauern kyklopischer Bauart und zahlreiche Grabhtigel; vgl. Perrot-Chipiez Hist. de l'art V 41f.
- ebd. Die aiolische Stadt Smyrna tritt als dreizehnte zu den zwölf ionischen vor Ol. 23, vgl. V 8,7. Strab. XIV 633.
 - ebd. κελεύειν cum dativo, vgl. IV 27,5. IX 38,5.
- 8. 689,3. xal Ίωνες μετέδοσαν Σμυρναίοις, xaí gehört dem Sinn nach zn Σμυρναίοις, wie Cap. 14,6 zu Πυθέας, vgl. den Krit. App. zu I 29,7.
- S. 689,5. Der Berg Pagos bei Smyrna führt heut noch diesen Namen; auf seiner Hochfläche (150 m), der Akropolis des späteren Smyrna, befinden sich umfangreiche Reste des alten genuesischen Kastells, an deren Westseite die untern Steinlagen noch aus der griechischen Zeit herzurühren scheinen.

- S. 689,6. Der Kultus der Nemesis in Smyrna ist der älteste, von dem wir wissen; nach IX 35,6 war mit den Kultbildern im smyrnaiischen Heiligtum ein Werk verbunden, das dem alten Meister Bupalos zugeschrieben wurde. Die Göttin tritt in Smyrna in der Zweizahl auf (vgl. unten Z. 14), was Gerhard Prodromus mythol. Kunsterklär. 106 A. 166 als Verkörperung der beiden Eigenschaften der Schicksalsgöttin erklärte, die bald gutes bald böses spende, während Welcker Götterl. III 34 der Verdoppelung keine besondere Bedeutung zuschreiben wollte. Rossbach bei Roscher III 122 meint, dass man sich seit der Gründung von Neu-Smyrna in den beiden Nemeseis die Stadtgöttinnen der Alt- und Neustadt verkörpert dachte. Über die Kultbilder von Smyrna, die Paus. I 33,7 άγιώτατα ξόανα nennt, s. Bd. I 340, dazu Rossbach a. a. O. 143 ff., mit der Münzabbildung S. 144.
- S. 689,7. πλατάνω πεφυχυία επὶ τοῦ ὕδατος, vgl. VIII 19,3 πηγή καὶ ὁπὲρ αὐτῆς πλάτανος πεφυχυῖα.
- S. 689,8. Den Traum Alexanders unter der Platane stellen Münzen von Smyrna dar, s. Head hist, numor. 510. Coins in the Brit. Mus., Ionia pl. 29,16. Posnansky Nemesis u. Adrasteia Fig. 3.
 - S. 589,13. Über den Meles s. unten § 12.
- S. 689,14. Über die Verdoppelung der Nemesis vgl. Schultz A. d. I. XI 104. Fivel Gaz. arch. 1878,105.
 - S. 689,15. Vgl. I 33,3.
- S. 689,17. Das Klima von Ionien wird schon bei Herod. I 142 sehr gerühmt.
- S. 689,18. Über den Tempel der Artemis zu Ephesos s. oben S. 170 zu IV 31,8, wo sich auch die überlieferten Grössenangaben finden.
- S. 690,1. Der Tempel des Apollon bei Milet, dessen Standort bald Didyma heisst (vgl. II 10,5. V 13,11. VII 2,6), bald Branchidai (I 16,3. VIII 46,3. IX 10,2), Sitz des berühmten Orakels, wurde nach der Zerstörung in den Perserkriegen wieder neu aufgebaut; vgl. über ihn oben zu Cap. 2,6.
 - ebd. Über das Heiligtum in Klaros s. oben zu Cap. 3,1.
- S. 690,3. Über den Tempel der Athene in Phokaia s. Bd. I 632 zu II 31,6.
- S. 690,5. Den Tempel der Athene in Priene hatte Pytheas um 340 v. Chr. erbaut nach Vitr. I 1,12. VII 1,12; es war ein ionischer Peripteros von 6:11 Säulen; zahlreiche architektonische und Skulpturreste haben sich noch erhalten, s. Ionian Antiquities 13ff. pl. 1—12. Antiquities of Ionia (Lond. 1821) IV 21 pl. 1—21. Chandler Travels in Asia minor² 160. Newton Essays on art and archaeology 90. Hicks im Journ. of hell. stud. VI 264. Durm Bauk. d. Griech. 191. Als Beinamen führte Athene in Priene das Attribut Πολιάς, s. CIG 2904, und auf den Münzen wird sie Νιχηφόρος zubenannt; Reste einer überlebensgrossen Statue sind aufgefunden worden und befinden sich im britischen Museum, s. Dittenberger Syll.² 158.
 - ebd. Das Herakles-Heiligtum in Erythrai erwähnt eine an Ort

und Stelle gefundene Inschrift, s. Dittenberger a. a. O. 211. Michel Recueil d'inscr. Gr. 505. Nach Strab. XIII 613 wurde er hier als ἐποχτόνος verehrt, δτι φθαρτικός τῶν ἀμπελοφάγων ἰπῶν.

S. 690,6 ff. Da Paus. das Bild des Herakles als aigyptisch bezeichnet und die Ortslegende ihn von Tyros auf einem Floss nach Erythrai kommen liess, so meint Helbig Homer. Epos' 168, dieser Herakles von Erythrai sei identisch mit dem tyrischen Melkart und in der Statue ein phoinikisches Werk aigyptisierenden Stiles zu erkennen. Dem entsprechen aber, wie Furtwängler bei Roscher I 2137 ausführt, die Münzdarstellungen wenig. Diese nämlich (vgl. Raoul-Rochette Mém. sur l'Hercule assyr. et phénic. pl. 3,8-11 mit p. 173. Gardner Types of gr. coins pl. 15,8. Head hist, num. 499. Frazer z. u. St. IV 127), die seit Augustus das alte Idol öfters darstellen, zeigen den Herakles ganz nackt, auch ohne Löwenfell, mit steif nebeneinander gestellten Füssen; in der über den Kopf erhobenen Rechten halt er die Keule, in der in Schulterhöhe erhobenen Linken eine Lanze, die hier nach Furtwänglers Meinung die Stelle des sonst typischen Bogens vertritt. Dass Paus. das Idol als ἀχριβῶς Αἰγύπτιον bezeichnet, erklärt Furtwängler ebd. als falsch, indem wahrscheinlich nur eine besonders steife Altertümlichkeit dazu Anlass gegeben habe; dagegen meint er Meisterw. 721, Paus. wolle sagen, er habe weder ganz geschlossene Beine (aiginetischer Stil) noch weit ausschreitende (altattischer Stil), sondern ein wenig vorgesetzten linken Fuss, nach aigyptischer Art. Nun stellen aber bekanntlich alle älteren Figuren unbekleideter Männer (die sog. Apollon-Figuren von Thera, Orchomenos, Tenea u. s.) den linken Fuss vor; und es ist sehr unwahrscheinlich, dass Paus. den geringen Unterschied in der Weise des Ausschreitens zum entscheidenden Merkmale attischen und aigyptischen Stils gemacht haben sollte, zumal wenn er sich in so kategorischer Weise ausdrückt, wie hier. Vielleicht ist daher die Besonderheit der Figur, die den Paus. zu seiner Bemerkung veranlasste, in der Behandlung des Kopfes oder des Körpers zu suchen.

σχεδία γάρ ξύλων κτλ., diese schwierige Stelle besprach Schöll Mitteil. a. Griechenl. 34 in dem Sinne, dass nicht eine Statue auf dem Holzsloss gestanden habe, die aigyptischen Charakters gewesen sei: der Gott sei auf diesem Floss ausgefahren, das Floss selbst aber nach Ionien gelangt und, nachdem man es in Erythrai ans Land gezogen, göttlich verehrt worden; das ἄγαλμα sei eben das Floss gewesen, das den Paus. an die heilige Baris der Aigypter erinnert habe. Dagegen bemerkte Schubart Jb. f. Ph. CXXI 113, dass ἄγαλμα eben blos ein Götterbild bedeute; er erklärt die Worte so, dass zwar der Gott auf dem Floss von Tyros nach Erythrai gekommen, das Kultusbild aber eine wirkliche, freistehende Statue, keineswegs eine auf einem Floss stehende gewesen sei. Nun wird allerdings darauf hingewiesen, dass Darstellungen derart vorkommen; Bilder des Herakles, wie er auf einem von Krügen oder Schläuchen gebildeten Flosse liegend mit aufgespanntem Segel über das Meer schifft, sind auf Skarabäen nicht selten, s. Stephani ausruhend. Herakles 126. Courbaud Mélanges d'archéol. (Ecole franç. de Rome XII) 274. Frazer a. a. O.

128 und über das Floss in semitischen Sagen Assmann Wechenschr. £. kl. Philol. 1903,783. Furtwängler bei Roecher a. a. O. will in dem Floss den Sonnenbecher erkennen, auf dem Herakles als Lichtgott durch den Okeanos schwimme. Die Legende erklärt er als historisch wertlos: neie will das Floss erklären und das Alter des Kultes anschaulicher machen durch die Anknüpfung an Tyros. Die Geschichte vom Haarseil geht weld auf einen Kultgebrauch, wonach die Frauen dort dem Herakles ihr Haur weihten, zurück." Bei letzterer Bemerkung ist jedoch übersehen, dass der Legende nach gerade die Erythraierinnen ihr Haar nicht geopfert hatten, sondern die thrakischen Sklavinnen, und dass nur solche Zutritt in das Heiligtum hatten. Aber Anstess giebt die Verbindung mit γάρ; denn der hiermit eingeleitete Satz giebt keine Begründung zu dem Vorhergehenden, dass das άγαλμα φαριβώς Αίγύπτιον sei. Daher hält Zucker Jb. f. Ph. CXXXV 792 die Stelle für verdorben und schlägt eine Umstellung vor: er schiebt die Worte τὸ δὲ ἄγαλμα bis Λίγύπτων hinter ἀγαλματος ἔνεκα Ζ. 5 ein, sodass sie sich nicht auf das Bild des Herakles, sondern auf das der Athene za Priene beziehen. Den Satz σχεδία γάρ ατλ. erklärt er danne ebenso, wie Schubart: es bedeute nichts weiter, als dass das Bild auf einem Floss angekommen sei, nicht aber, dass der Gott wirklich auf einem Floss stehend dargestellt war. Mit dieser Hypothese ist zwar die Schwierigkeit, dass der Satz σγεδία γάρ etc. das Vorhergehende nicht begrändet, beseitigt; aber es ist dafür die Unwahrscheinlichkeit entstanden, dass des Athenenbild in Priene ἀφιβῶς Αἰγύπτιον sein soll, während sich derartige stilistische Bemerkungen sonst in der Regel auf unbekleidete männliche Figuren beziehen. Wir siehen daher die Annahme vor, dass nach Alyentov etwas ausgefallen ist, zu dem der Satz mit γάρ die Begründung abgibt.

- S. 690,9. Dass mit δ θεός hier das ἄγαλμα und nicht Herakles selbst gemeint ist, zeigt Z. 15.
- S. 690,11. ή δὲ ἔστι μὲν τῆς ἡπείρου = gehört zum Festland, vgl. II 34,11. VII 20,9. VIII 30,7.
- S. 690,14. πόνον έχειν, vgł. IV 16,3, ohne Partizip I 4,3. IV 10,2. 21,10. Die Umschreibung σπουδήν ποιείσθαι für einfaches σπεύδειν ist Hierodot gefäufig, vgl. I 4. III 4. VII 205; bei Paus. IV 10,3. VII 10,4. 15,1. VIII 11,11, vgl. σπουδήν έχειν Ι 4,4. σπουδή ἐστί τινι Ι 24,3. διὰ σπουδής ἐστί τινι III 11,9.
- ebd. Lobeck 'Ρηματ. 95 A. 35 meinte, der Sinn sei τη μέν ήλακέτην, τη δὲ ἐτέρα ἄτρακτον, und Creuzer Symb. Π 697 übersetzt: in der einen Hand, wie wenn er ἐτέρα gelesen hätte.
- S. 691,2. Auf Inschriften von Erythrai kommt der Tempel der Athere Polias unter dem Namen 'Advivatov mehrfach vor, s. Dittenberger Sytteges 107 u. 211 (Michel Recueil. d'inscr. Gr. 501 u. 505).
- S. 691,3. Über Endoios, von dem das Sitzbild der Athene herrühren sollte, s. Bd. I 284 zu I 26,4. Jedenfalls war keine Künstlerinschrift angebrucht, aus der Paus. den Namen des Verfertigers entuchen, darauf deuten die Worte nal άλλοις ἐτεκμαιρόμεθα hin. Paus. schloss auf Endeios teils aus der Arbeit des Bildwerks selbst, teils durch Vergleich mit den

vor dem Tempel stehenden Statuen der Chariten und Horen, die von Endoies waren und dessen Künstlerinschrift getragen haben müssen, vgl. Welcker Kl. Schr. III 516. Der Typus der thronenden Athene scheint erst im 6. Jahrh. ausgebildet werden zu sein, vgl. Dümmeler bei Pauly-Wissowa II 2009. Die Spindel ist sonst Attribut der Athene Ergane, die die Beschützerin der weiblichen Arbeit ist.

- S. 691,4. καθήμενόν τε καὶ ἔχει, anakoluthisch für ἔχον, dergleichen Nachlässigkeiten sind nicht selten, vgl. z. B. VIII 14,4 τὰ μὲν πολλὰ ἔχουσα οῦτως, ἀλίγα δὲ ἀχυρώσαντο. ΙΧ 19,6 τὸ μὲν δάδας φέρον, τὸ δὲ ἔοικε τοξευούση.
- S. 691,5. Wenn manche Herausgeber das in einigen Has, tiberlieferte πίλον aust. πόλον aufnehmen (was auch Heyne Opusc. V 342 verteidigte), so ist das sicherlich falsch; eine Athene in der Mütze ist undenkbar, während der πόλος auf archaischen thronenden Athene-Statuetten vorkemmt, vgl. Gerhard Ant. Bildwerke 135, ders. ges. Abhandl. Taf. 22. Jahn De antiquiss. Minervae simulaer. 7. Furtwängler bei Roscher I 687f. Dieser Typus ist im Gegensatz zum Palladien-Typus der lanzenschwingenden Athene speziell der der Athene Polias, und diesen scheint Endoios hier dargestellt zu haben.
- S. 691,6. Die von Schubart aufgenommene Konjektur Claviers τοῦ ἔνδον ἀγάλματος fand zwar Billigung bei Welcker a. a. O., scheint uns aber nicht ausreichend zur Hebung der hier vorliegenden Verderbnis. Wir müchten glauben, dass die Angabe über den Urheber der Chariten und Horen nicht gut gefehlt haben kann. ἐργασία bezieht sich auf die Ausführung und den Stil (V 10,2. VI 24,2. VIII 14,7. X 33,4. 36,5), wie σοφία auf die Erfindung und Komposition (I 26,7. V 18,8. VI 4,5).
- S. 691,7. Urlichs Anf. d. griech. Künstlergesch. I 31 meinte, dass die Chariten und Horen eine Gruppe bildeten, während Sauer Anf. d. statuarischen Gruppe 13 A. 37 Gegenstücke von je drei Figuren annimmt.
- S. 691,8. Der Dienst des Asklepios war von Pergamon nach Smyrna gekommen, s. II 26,9 und vgl. dazu Bd. I 607, wo näheres über das Alter dieses Heiligtums bemerkt ist.
- S. 691,9. θαλάσσης άμιγοῦς ὕδατι ἀλλοίφ, d. i. ein Meer, das sich mit anders geartetem Wasser nicht vermengt, weil kein Fluss und kein Bach in dasselbe mündet.
- S. 691,11. Der Fluss Kenchrios bei Ephesos galt nach Strab. XIV 639 für denjenigen, in dem Leto nach ihrer Niederkunft sich wusch. Erwähnt wird er auch von Alex. Aetol. bei Macrob. V 22,5. Tac. Ann. III 61.
- S. 691,12. Der hier Iliw genannte Berg heisst bei Strab. XIV 633 in den Hss. Ilphw, worsus neuere Herausgeber Ilphw gemacht haben, was ja in der Tat ein öfters vorkommender Name für zackige Bergrücken ist. Da aber auch bei Plin. V 115 der Berg Pion heisst, so ist dies offenbar die richtige Namensform. Wood Discov. at Ephesus 79 ff. hielt den südlich von Ephesos gelegenen Bergzug für den Pion. Curtius Ges. Abbandl. I 238 f. bespricht die sehr mannigfaltige Gliederung des Berges, der oben von Felsrändern umgeben ist, die durch Steinbrüche zu scharfen

Kanten und steilen Wänden abgeschrofft sind, während unterwärts sich erntereiche Abhänge ausbreiten, deren Fruchtbarkeit wohl im Namen des Berges angedeutet sei. Auf Grund von ephesischen Münzen der Kaiserzeit (Mionnet Suppl. VI 413), die den Berg mit Namensunterschrift darstellen, auf seinem Gipfel sitzend Zeus, den Blitz in der Linken haltend, während er mit der Rechten Regen ausgiesst, nahm Curtius an, dass auf der Höhe des Berges ein Kultus des Zeus Hyetios bestand, dem vielleicht die von Wood a. a. O. 7 erwähnten Reste einer auf dem Gipfel gefundenen Area mit Zisternen und Tonfunden angehörten. Vgl. Frazer z. u. St. 129.

ebd. Die Quelle Halitaia ist sonst nirgends erwähnt. Pape-Benseler u. d. W. vermutet, dass der eigentliche Name 'Αλιταία lautete, Valckenaer schlug 'Αλιπάα vor, nach Et. magn. p. 60, 47: 'Αλειπής πηγλέν 'Εφέσφ; Siebelis wollte mit Bezug auf Plin. V 115, wo bei Ephesus fons in urbe Callipia erwähnt wird, 'Αλιπίαν schreiben. Vgl. auch Hamilton Asia minor II 25 über eine Quelle, in der er die hier erwähnte vermutete.

S. 691,13. Die Byblis ist nach der bei Parthen. erot. 11 (FHG IV 334fg.) erzählten Sage eine Schwester des Kaunos, die, sich in hoffnungsloser Liebe zum Bruder verzehrend, in die nach ihr benannte Quelle verwandelt wird, oder nach andrer Version entsteht die Quelle aus ihren Tränen; vgl. unten Cap. 24,5. Hygin. fab. 243. Schol. Theocr. 7, 115. Ov. met. IX 665; über die Fabel Rohde griech. Roman 95. Höfer bei Pauly-Wissowa III 1098.

S. 691,14. Der heilige Eschenhain in Kolophon gehörte jedenfalls zu dem schon oben mehrfach erwähnten Heiligtum des klarischen Apollon.

S. 691,15. Den Ales und die kalte Temperatur seines Wassers erwähnt Paus. auch VIII 26,3; vgl. Tzetz. z. Lycophr. 868; hei Plin. V 116 heisst er Halesus. Nach Schuchhardt A. M. XI 413 ist es der jetzige Awdschi-tschai, der oberhalb von Tratscha entspringt und an den Mauern von Kolophon vorbeifloss (was zu Plin. a. a. O. stimmt) und dies mit dem Meere verbindet.

ebd. Vgl. oben Cap. 3,5 über Lebedos.

S. 691,17. Bei Liv. XXXVII 28 heisst eine Insel, die beim terschen Vorgebirge Myonnesos lag, Macris; G. Hirschfeld A. Z. XXXIII 26 vermutet, dass die Landspitze gegenüber dieser Insel die hier genannte Μακρία ἄκρα war, da sich noch jetzt heisse Quellen dort finden. Paus. spricht allerdings nur von λουτρά schlechtweg, meint aber damit, wie Hirschfeld glaubt, nur Luxusbäder. Indessen spricht Paus. offenbar von beidem: die Bäder ἐπὶ τῷ κλύδωνι ἐν πέτρας χηραμῷ sind Meerbäder in einem natürlichen Felsenbassin am Strande, die andern sind dagegen Badeanlagen, die auch die Inschrift von Teos CIG 3080 als προβαλανεῖα πάντα σὺν τῷ λουτρῶνι καὶ τοῖς λοιποῖς προσχοσμήμασι erwähnt. Der Sinn für Wohlleben war in Teos heimisch, vgl. Hirschfeld a. a. O. 27.

S. 692,1. Strab. XIV 645 erwähnt θερμά ΰδατα zwischen Chytrion (der Stätte des alten Klazomenai) und Smyrna. Den Kultus des Agamemnon erwähnt Philostr. Her. 160,22 Kays.: ἐν ταύτη τῆ μάχη πολλοὶ τῶν 'Αχαιῶν ἐτρώθησαν, καὶ λουτρὰ τοῖς τετρωμένοις μαντευτὰ ἐγένετο, πηγαὶ θερμαὶ ἐν Ἰωνία,

&c ἔτι καὶ νῦν 'Αγαμεμνονείους καλοῦσιν οί Σμύρναν οἰκοῦντες. Nach ebend. lagen sie 40 Stadien von Smyrna entfernt, und Chandler Travels in Asia minor 83 glaubte, sie wieder aufgefunden zu haben. Doch hatten die sprichwörtlichen 'Αγαμεμνόνεια φρέατα, die Wernicke bei Pauly-Wissowa I 721 damit in Verbindung bringt, wohl nichts damit zu tun.

- S. 692,3. Das Städtchen Chalkis lag östlich vom Korykos an der Südküste der sich gegen Chios nach W vorstreckenden Halbinsel. Eine von Vischer Rh. M. XXII 326 (Kl. Schrift. II 156) publizierte Inschrift nennt ή χιλιαστὸς ή Χαλκιδέων, und Vischer meint, dass diese mit der von Paus. erwähnten Phyle identisch sei oder event. eine Unterabteilung derselben bedeute. Vgl. sonst über Chalkis Strab. XIV 644. Bürchner bei Pauly-Wissowa III 2090.
- S. 692,6. Chandler Travels in Asia minor ² 69 hielt das bei Neu-Smyrna vorbeifliessende Flüsschen für den alten Meles, und diesen Namen führt es auch heut; dagegen meinen Prokesch Denkwürdigk. II 158 und Hamilton Researches in Asia minor I 51, da dieser Fluss heut schlammig und unrein ist, der Meles sei das bei Sidi Kirni entspringende, bei den Ruinen von Alt-Smyrna vorbeifliessende, klares und helles Wasser enthaltende Flüsschen. Dass sein Wasser auch als heilkräftig galt, bezeugt eine bei Burnabat gefundene Inschrift, Arundel Discov. in Asia minor II 406 (auch bei Hamilton a. a. O. Append. N. 38).
- S. 692,7. Die Sage brachte den Homer in verschiedener Art mit dem Meles zusammen, indem sie ihn bald dort geboren sein liess, bald den Flussgott Meles selbst zu seinem Vater machte (daher Melesigenes); man vgl. die Vitae Homeri des Ps. Herod., Plut. u. a. Stat. Silv. III 3,60, Strab. XIV 646 u. s. Über eine Höhle, die möglicherweise die hier erwähnte sein könnte, vgl. Chandler a. a. O. 72. Hamilton a. a. O. I 55. der aber die angebliche Grotte für den Rest einer nicht sehr alten Wasserleitung hält.
- S. 692,8. καί τινας καὶ λόγους, darunter mag das Märchen vom Streit des Oinopion mit dem Riesen Orion mit gemeint sein, Parthen. erot. 20, s. zu S. 688,6. Mit Recht versteht übrigens Schubart (s. die Anm. zur Übersetzung) diese Worte in gleichem Sinn, wie § 10 ἐν δὲ τῆ Μιλησία πηγή τέ ἐστι Βυβλίς καὶ δσα ἐς τῆς Βυβλίδος τὸν ἔρωτα ἄδουσιν, während andere annehmen, es seien auf dem Grabmal des Oinopion Taten desselben dargestellt gewesen.
- S. 692,10. Die Geschichte der Rhadine erzählt Strab. VIII 347 nach Stesichoros (s. Bergk PLG III 222 N. 44), der sie besungen hatte, doch mit ausdrücklicher Lokalisierung im elischen Samos (Samikon): die Rhadine sei von einem Tyrannen von Korinth zur Gemahlin begehrt worden und bei Westwind (also nicht vom ionischen Samos) nach Korinth gekommen; mit demselben Wind sei ihr Bruder, der nach Delphi ging, abgesegelt, und ein Vetter, der sie liebte, zu Lande auf einem Wagen nach Korinth gekommen. Der eifersüchtige Tyrann liess die Liebenden ermorden und im Wagen des Liebhabers aus dem Lande schaffen; doch

empfand er bald Reue und liess die Leichen zurückholen und bestatten. Demnach wäre, nach Stesichoros, das Grabmal des Liebespaares, das Paus. nach Samos versetzt, in Korinth zu suchen. Den Namen des Liebhabers nennt Strabo nicht, und was der Bruder bei der Geschichte zu tum hat, geht aus seinem Berichte nicht hervor.

Cap. VI.

Nach Abzug der Ionier beziehen die Achaier die zwölf Städte. Die Machthaber der Achaier. Kriege der Achaier. Der Ringer Cheilon und der Lyder Adrastos. Zustand der hellenischen Staaten nach Abzug der Galater.

- S. 692,14. Paus. knüpft wieder an Cap. 1,8 an; τότε δὲ bedeutet also nach der Belagerung von Helike.
- S. 692,15. Die Liste der achaiischen Städte bei Herod. I 145 (= Strab. VIII 385 f.) unterscheidet sich von der hier gegebenen äusserlich darin, dass die Aufzählung von O nach W erfolgt, während Paus. die umgekehrte Richtung innehält, dann aber, was wichtiger ist, durch die Nennung von Patrai, an dessen Stelle bei letzterem Keryneia erscheint. Dieses, sowie Leontion, führt das Verzeichnis bei Polyb. II 41 auf, bei dem dafür im Vergleich zu Herodot Aigai und Rhypes fehlen. Da nach Paus. Patrai eine Sonderstellung einnimmt, so musste er, um die Zwölfzahl voll zu machen, Keryneia, das anfänglich nur eine Bergveste der Helikeer war und erst später an Stelle von Aigai trat, bereits als selbständiges Glied des ursprünglichen Bundes zählen.
- S. 692,16 ff. Vgl. tiber Dyme Cap. 17,5; Olenos 18,1; Pharai 22,1; Triteia 22,6; Rhypes 23,4; Aigion 23,5; Keryneia 25,5; Bura 25,8; Helike 25,4; Aigai 25,12; Aigeira 26,1; Pellene 26,12.
- S. 693,1. Als der letzte dieser Pelopidischen Fürsten wird uns Ogyges bei Polyb. II 41,5 genannt, dech ist über seine Zeit nichts bekannt.

 Kometes hatte vom Orakel den Rat bekommen ἐπὶ τὸν ἔσχατον Μυσῶν πλεῖν, Schol. Eur. Rhes. 251.
 - S. 693,5. Zu Damasias vgl. V 4,3.
- ebd. τοις Τισαμενοῦ παισίν ἀνεψιὸς πρὸς πατρός, Tisamenos nămiich war wie Penthilos ein Sohn des Orestes, II 18,6. Ein anderer Sohn des Penthilos ist Echelas, III 2,1, dessen Sohn Gras Aiolien in Besitz nimmt.
- S. 693,7. Zu Preugenes vgl. III 2,1, er war ein Nachkomme des Amyklas VII 18,5, sodass angenommen werden darf, dass Amyklai auch für Patrai, wie für mehrere andere Kolonieen, der Ausgangspunkt gewesen ist, s. O. Müller Dor. I 91 A.
 - S. 693,17. ἐπὶ τῷ ἀναθήματι τῷ ἐν 'Ολυμπία, s. zu V 23,1.
- S. 694,1. Die unklaren Worte nehmen vielleicht darauf Bezug, dass im Jahr 418 Alkibiades die Patreer überredete, die Partei von Athen und

Argos zu ergreifen, Thuc. V 52. Der Sinn scheint zu sein: die Achaier waren zur Bundesgenossenschaft mit den Patreern geneigt und waren mehr athenisch als lakedaimonisch gesinnt. An der Wendung είχον γνώμην ist an sich nichts auszusetzen, vgl. Thuc. III 25,2. V 44,1. 48,3. — Die Achaier waren im Anfang des peloponnesischen Krieges mit Ausnahme von Pellene, das sich sofort an die Spartaner anschloss (Thuc. II 9), neutral, in den letzten Jahren dagegen kämpften sie sämtlich für Sparta, Thuc. II 9. Xen. Hell. III 5,12.

- S. 694,6. 6 Πατρεύσιν έξηγητής, zum Dativ vgl. Bd. I zu S. 17,17.
- S. 694,7. Zu Cheilon s. VI 4,7.
- S. 694,8. ίδία καὶ οὐκ ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, zur positiven Aussage das verneinte Gegenteil, s. Bd. I zu S. 677,23.
- S. 694,10. Περσικῆς 'Αρτέμιδος, vgl. III 16,8. Diod. V 77,8 und zu S. 277,16. Ed. Meyer Gesch. d. Alt, III 128.
- S. 694,15. εί τὸν Κορινθίων ἰσθμὸν ἀποτειχίσειαν, dies hätten die Peloponnesier nur mit Erlaubnis des Antigonos tun können, in dessen Händen damals der Isthmos und der halbe Peloponnes waren. Mit Recht bemerkt Niese Gesch. d. griech. u. mak. Staaten II 16 A. 5, Paus., der in den klassischen Reminiszenzen der Perserkriege lebe, stelle die Sache so dar, wie wenn der alte peloponnesische Bund damals noch existiert hätte.
- S. 694,18. δυτινα δὴ τρόπου διαβεβήκεσαν ἐς τὴν 'Ασίαν, nach Liv. XXXVIII 16 gelang es Lutarios, dem Antipatros einige wenige Schiffe wegzunehmen, mit denen er nach und nach sein Heer übersetzte; die Leute des Leonnorios wurden von Nikomedes hinübergeschafft. Dieser Übergang nach Asien fand statt Ol. 125,2 (278/7 v. Chr.), Paus. X 23,14.
 - S. 695,2. ύπὸ Κασσάνδρου, vgl. IV 27,10. IX 3,6. 7,1.
- S. 695,3. Es ist eine sonderbare Behauptung, dass das griechische Volk den Athenern ganz besonders wegen ihrer spätern Taten wohlgesinnt gewesen sei; welches waren denn diese Taten? Man erwartet καὶ ὕστερον eder besser τῶν πρότερον, wobei an die Taten der Perserkriege zu denken wäre.

Cap. VII.

Bildung des achaiischen Bundes. Die Lakedaimonier unter Agis und Kleomenes befehden die Achaier. Philippos, des Demetrios Sohn, jagt den Hellenen Schrecken ein, er besetzt drei Städte als Schlüssel von Hellas; sein Krieg gegen die Athener, denen die Römer helfen.

- S. 695,5. Hier beginnt die Geschichte des achaiischen Bundes, sie schliesst Cap. 16 mit der Eroberung von Korinth durch Mummius.
- S. 695,6. τυράννων πλήν Πελλήνης ἀπείρως ἐσχήκεσαν, dem berühmten Ringkämpfer Chairon übergab Alexander der Grosse die Tyrannis in seiner Vaterstadt Pellene, s. zu Cap. 27,7.

S. 695,8. ἀπὸ τῆς νόσου, nach dieser Stelle spricht Droysen Gesch. d. Hell. II 2, 336 von einer verheerenden Seuche, die um die Zeit, da der achaiische Bund erneut wurde, die achaiischen Städte "noch am wenigsten" heimsuchte und indem sie die Reste einer Vergangenheit, die sich tiberlebt hatte, vertilgte, neuen Entwicklungen eine Stätte bereitete; auch Töpffer Beitr. 171 hält die Nachricht für authentisch; da sie aber zwar Cap. 10,3 nochmals auftaucht, im tibrigen dagegen ganz vereinzelt dasteht, ist sie verdächtig. Siebelis dachte an die Pest zur Zeit des peloponnesischen Krieges, vgl. Bd. I zu S. 465,4.

S. 695,9. συνέδριόν τε οῦν 'Αχαϊκὸν καλούμενον, über die achaiische Bundesverfassung vgl. Freemann History of Federal Government I 218 ff., dazu Vischer Kl. Schrift. I 565 ff. M. Dubois Les ligues Etolienne et Achéenne. Klatt Forschungen zur Gesch. des ach. Bundes 1877 u. Chronol. Beiträge zur Gesch. d. ach. B. Hill Der ach. Bund seit 168 v. J. Chr. 1883. Gilbert Handb. d. gr. Staatsaltert. II 104 ff. Baier Studien zur ach. Bundesverf. Würzb. Diss. 1885. Unger Abh. bayer. A. 1879, II 117 ff. und Philol. XLVI 766 ff.; zu den geschichtlichen Notizen des Paus. ist namentlich zu vgl. Wachsmuth in den Leipz. Stud. z. klass. Philol. X 269 ff., der im einzelnen den Nachweis führt, dass Paus. in seinen Bemerkungen zur Geschichte des achaiischen Bundes einem achaierfreundlichen Historiker folgte, der des Polybios Werk kannte und benutzte, aber auch oft von ihm abwich.

S. 695,10. ἀπὸ κοινοῦ λόγου βουλεύματά τε ἢν 'Αχαιοῖς και τὰ ἔργα, vgl. Pelyb. II 38 ἰσηγορίας και παρρησίας και καθόλου δημοκρατίας ἀληθινὲς σύστημα και προαίρεσιν εἰλικρινεστέραν οὐκ ἄν εὕροι τις τῆς παρὰ τοῖς 'Αχαιοῖς ὑπαρχούσης.

ebd. βουλεύματα καὶ τὰ ἔργα, der Artikel erst beim zweiten Nomen, vgl. zu VI 23,2, S. 518,14.

S. 695,11. μετά Έλίχην ἐπιχλυσθεῖσαν, vgl. Cap. 24,6. 12.

S. 695,11. άθροίζεσθαι ες Αίγιόν σφισιν εδοξε, man unterschied ordentliche und ausserordentliche Bundesversammlungen; von den erstern ist nach der herrschenden Ansicht eine jährlich im Mai abgehalten worden, eine zweite fand zum Zweck der Beamtenwahlen im Winter statt, wenigstens zu der Zeit, da man den Strategenwechsel im Mai vornahm. Meist wird angenommen, dass man sich mit diesen zwei ordentlichen Versammlungen begnügt habe, Unger dagegen, dem Baier a. a. O. beistimmt, ohne etwas neues zu bringen, nimmt deren vier an: eine im ersten Achaiermonat (Oktober), eine zweite gegen Ende des Winters, die dritte vor der Ernte im Juni und die vierte nach der Ernte und den Nemeischen Spielen etwa im August (a. a. O. 134 ff.); doch operiert Unger z. T. mit recht unsichern Faktoren; gegen ihn hat sich besonders Klatt ausgesprochen in den Chronol. Beitr. z. Gesch. d. ach. Bundes, vgl. auch Dubois a. a. O. 115. Gilbert a. a. O. 116 A. 3. Abgehalten wurden die ordentlichen Bundesversammlungen seit der Zerstörung von Helike i. J. 373 (Cap. 24,6) im Amarion bei Aigion (s. zu Cap. 24,2), bis i. J. 189 Philopoimen es durchsetzte, dass sie abwechselnd in allen zum

achaiischen Bund gehörenden Städten zusammentraten, Dubois 114 f. Gilbert a. a. O.

- S. 695,13 ff. Der Beitritt von Sikyon erfolgte, als Aratos Ol. 132,3 (249 v. Chr., s. Wilamowitz Antig. v. Kar. S. 260) seine Vaterstadt von dem Tyrannen Nikokles befreit hatte (Plut. Arat. 9. Pol. II 43,3). Bald folgten Korinth, Megara, Troizen, Epidauros u. s. w., schliesslich fehlten ausser Elis und Sparta nur die drei arkadischen Städte Orchomenos, Mantineia und Tegea. Mit den Aitolern wurde nach dem Tode des Antigonos Gonatas (a. 239) ein Freundschaftsverhältnis angeknüpft (Pol. II 44,1).
- S. 695,19. Πελλήνην 'Αγις είλεν, zu der Verwechslung, die Paus. hier begegnet, vgl. Bd. I zu S. 403,6. Der Irrtum wurde schon von Manso Sparta III, 2, 123 erkannt; vgl. auch Fougères Mantinée et l'Arcadie Orientale 482 ff.
- S. 695,22. Zur Niederlage der Achaier am Hekatombaion unweit Dyme s. Bd. I zu S. 404,4.
- S. 696,1. Antigonos Doson ist Sohn des Demetrios mit dem Beinamen des Schönen, dieser ein Bruder des Antigonos Gonatas, dessen Sohn Demetrios II. der Vater des Philippos war; also war Antigonos Doson ein Vetter des Demetrios II. und ist dustics hier in weiterem Sinn gebraucht. Die verwittwete Mutter des Philippos, Phthia, heiratete den Antigonos, und als dieser im Jahr 221/20 starb, folgte ihm Philippos auf dem Thron.
- S. 696,3. αὐτίχα παραβὰς δσα ὅμοσεν, vgl. II 9,2; so verhielt sich die Sache nicht, die Perfidie war vielmehr auf Seite des Aratos, der, um Zeit zu Unterhandlungen mit Antigonos zu gewinnen, dem Kleomenes Friedensanerbietungen machte, als dieser aber darauf einging und unterdessen die Verhandlungen mit Makedonien zum Abschluss gekommen waren, den Bruch mit Sparta förmlich provozierte, s. Wachsmuth a. a. O. 272. Paus. folgt einer tendenziös gefärbten Quelle.
 - S. 696,5, τὸ ἐν Σελλασία πταίσμα, vgl. IV 29,9.
 - S. 696,6. αδθις εν λόγοις τοις 'Αρκαδικοίς, vgl. VIII 8,11. 27,15 f. 49,4 f.
- S. 696,7. την Μακεδόνων άρχην παρά έκόντος 'Αντιγόνου λαβών, damit ist angedeutet, dass Antigonos seine Stellung nicht dazu missbrauchte, einem seiner eigenen Kinder die Herrschaft zuzuwenden, sondern, indem er sich nur als Vormund betrachtete, dem Philippos die Krone erbielt.
- S. 696,9. προγόνου μὲν οὐχ ὄντος αὐτῷ, vgl. Polyb. V 10,10: ὁ δὲ ἐνα μὲν καὶ συγγενὴς ᾿Αλεξάνδρου καὶ Φιλίππου φαίνηται μεγάλην ἐποιεῖτο παρ᾽ δλον τὸν βίον σπουδήν, diese Stelle beweist die Unrichtigkeit der Vermutung von Wachsmuth a. a. O. 274, die Worte προγόνου bis δεσπότου seien nach παρὰ ἐκόντος ᾿Αντιγόνου λαβών zu stellen und auf diesen zu beziehen.
- S 696,11. δσοις πατρίδας άρεστὰ ἢν προδιδόναι, s. Cap. 10,1 und die Aufzählung von Verrätern bei Dem. XVIII 48.
- S. 696,12. δεξίστης = δεξίωσις, vgl. Hesych. s. φιλοτησία, πρόποσίς τις μετὰ τὸ δεῖπνον ὁπὲρ φιλίας. Zu den Mordtaten des Philippos vgl. II 9,4; als Giftmischer wird er gebrandmarkt in den beiden Epigrammen des Messeniers Alkaios Anth. Pal. IX 519. XI 12, vgl. ferner Polyb. VIII 14,2.

- S. 696,16. ἀνόμαζε κλεῖς τῆς Ελλάδος τὰς πόλεις ταύτας, die Meinang war natürlich, wer die Schlüssel besitze, sei Herr des Hauses; nach andern nannte er diese Städte die πέδαι von Griechenland, Polyb. XVIII 11,5. App. Mak. 6 p. 330,19 Mendelssohn. Plut. Flam. 10, compedes Liv. XXXII 37, vgl. Strab. IX 428.
- S. 696,20. Magnifican the simb to Thilion = Demetries, s. Bursian I 102~A.~2.
 - S. 696,22. εμνημόνευσε δέ μοι καὶ πρότερον ὁ λόγος, vgl. I 36,5 f.
- S. 697,2. οδ πολλφ τινι έμπροσθεν für das tibliche έτι πρότερον (πρότερον έτι); έμπροσθεν ist sonst bei Paus. regelmässig lokal, doch vgl. οἱ έμπροσθεν λόγοι IV 35,2, wofür ebenfalls gewöhnlich πρότερον gebraucht wird, vgl. τὰ λεχθέντα δλίγον έμπροσθεν Plat. Phaedr. 277 D.
- S. 697,4 ff. Die Athener erbaten sich Hilfe von den Römern im Jahr 200, s. Bd. I zu S. 89,12. Die Erzählung des Paus. ist irrig: das Heer, das gegen Ende Sommers hinübergeschickt wurde, stand unter dem Befehl des P. Sulpicius Galba, und dessen Legat L. Apustius war es, der bei der Belagerung und Eroberung von Hestiaia (Oreos, vgl. VII 26,4) kommandierte, Liv. XXXI 46. Die Eroberung von Autikyra aber, die X 36,6 wiederum dem Otilius zugeschrieben wird, erfolgte i. J. 198 unter der Leitung des Konsuls Flamininus, s. Liv. XXXII 18. Der Name Otilius selbst ist eine Verwechslung mit P. Villius Tappulus, dem Nachfolger des Sulpicius; dieser Οδίλλιος aber hat nach Liv. XXXII 6 überhaupt nihil memorabile ausgerichtet, vgl. Wachsmuth a. a. O. 277 f.

Cap. VIII.

Flamininus plündert Eretria und erobert mit den Achaiern Korinth. Die Achaier eifrige Bundesgenossen der Römer. Sie reissen die Mauern von Sparta nieder und legen den Lakedaimoniern harte Bedingungen auf. Diese nehmen ihre Zuflucht zu Metellus und den römischen Gesandten. Die Römer vernichten die Herrschaft der Makedonier, wie die Sibylla vorherverkündet hatte.

- S. 697,15. Die Eroberung von Eretria erfolgte i. J. 198, es war aber nicht Titus, sondern Lucius Quinctius Flamininus, sein Bruder, dem als Flottenkommandanten in Verbindung mit Attalos und den Rhodiern die Eroberung gelang, Liv. XXXII 16.
- S. 698,2. προεωρῶντο ὡς ἀντὶ Φιλίππου 'Ρωμαΐοι ηκοιειν; die Geschichte hat den Achaiern, die so dachten, und es gab deren gleich von Anfang an (Polyb. XVIII 45,6. Liv. XXXIII 31), Recht gegeben. Von den Historikern wird die Unabhängigkeitserklärung verschieden beurteilt, nach Mommsen war es den Römern mit der Befreiung Griechenlands vollkommen Ernst, während z. B. Peter (Studien zur röm. Gesch. 159) in ihr nur die hinterlistige Absicht sieht, "durch die ungewohnte, den Ver-

hältnissen nicht mehr entsprechende Freiheit Zwistigkeiten und Reibungen hervorzurufen und dadurch das Land zu zerrütten". Jedenfalls war es nicht Begeisterung für das Hellenentum, was den römischen Senat leitete, als er die Unabhängigkeit Griechenlands proklamieren liess, sondern die Überlegung, dass sie gleichbedeutend sei mit einer Schwächung Makedoniens. Nun waren aber die Griechen unfähig, einen nationalen Staat zu bilden; das verhinderten ihre alten Fehler, der Stammeshader, ihre kurzsichtige Kirchturmspolitik und ihre ganze moralische Untüchtigkeit. Das alles musste dazu führen, dass jener Beschluss vom J. 196 nicht aufrecht erhalten blieb, selbst wenn Rom es auf die Dauer gewollt hätte.

S. 698,4. 'Ρηθέντων δὲ ἐν τῷ συνεδρίφ πολλῶν καὶ ἐναντίων ἀλλήλοις, Liv. XXXII 19 ff. gibt einen interessanten und ausführlichen Bericht über die schwierigen Verhandlungen. Die Bundesversammlung, die nach Sikyon einberufen war, hörte am ersten Tage die Gesandten der Römer und ihrer Bundesgenossen und ebenso eine Gesandtschaft des Philippos, konnte aber, obgleich der Strateg Aristainos energisch für den Anschluss an Rom eintrat, am zweiten Tag noch zu keinem Beschluss kommen, umsoweniger als von den zehn Damiurgen nur fünf dem Strategen zustimmten, während die fünf andern für Festhalten an Philippos waren; am dritten Tage trat einer der Damiurgen auf die Seite der Freunde Roms, worauf diese in der Abstimmung siegten. Das ausschlaggebende Moment war das Gefühl der eigenen Schwäche verbunden mit der Einsicht, dass die Römer den Bund eher zu schützen in der Lage seien; Schutz aber hatte er nötig, denn terrebat Nabis Lacedaemonius, gravis et adsiduus hostis, Liv. a. a. O.. vgl. auch App. Rom. 6.

S. 698,7. "Αρατος καὶ Σικυώνιοι φρουρὰν ἐκ τοῦ 'Ακροκορίνθου ἐξήλασαν, vgl. II 8,4.

S. 698,14. Im Kampf gegen Antigonos und die Syrer (192--190) hatten achaiische Truppen Salganeus am Euripos besetzt, mussten es aber wieder aufgeben, Liv. XXXV 50 f.; dagegen gelang es ihnen, das durch Seleukos hart bedrängte Pergamon zu entsetzen, Liv. XXXVII 20. App. Syr. 26; auch kämpften sie mit in der grossen Schlacht am Sipylos, Liv. ebd. 39. App. Syr. 31.

S. 698,16. Die οἰχεῖα ἐγκλήματα hatten in letzter Instanz ihren Grund in dem unversöhnlichen Gegensatz der beiderseitigen Interessen; die Politik beider Bünde ging dahin, ihre Macht auszudehnen, wie denn z. B. die Aitoler sogar arkadische Städte in ihre Sympolitie aufnahmen, Polyb. II 46,2; so konnte es an Reibungen natürlich nicht feblen.

ebd. Als Nabis i. J. 191 ermordet worden war (VIII 50,10), wurden die Lakedaimonier durch Philopoimen dem achaiischen Bund angegliedert, VIII 51,1. Liv. XXXV 37; aber schon i. J. 189 machten sie den Versuch, sich der unerträglichen Abhängigkeit zu entziehen, was das Einschreiten des Bundes zur Folge hatte und im weitern zu den Massregeln führte, von denen Paus. im Folgenden spricht, s. Liv. XXXVIII 30 f. Plut. Philop. 16.

S. 698,17. ἐς πλείστην ἀμότητα, vgl. z. B. die von Liv. XXXIV 37 berichtete heimliche Hinrichtung von achtzig jungen Männern oder bei Polyb. XIII 7,6 ff. die Beschreibung des seinem Weib Apega nachgebildeten

Digitized by Google

Marterwerkzeuges, durch das Nabis wohlhabende Leute, die seinen Erpressungsversuchen Widerstand leisteten, aus dem Weg schaffte. Zu bemerken ist freilich, dass die ungünstigen Nachrichten über ihn auf den Achaierfreund Polybios zurückgehen, also der Übertreibung verdächtig sind. vgl. Niese a. a. O. II 664 A. I.

- S. 698,19. δίκας ἐδίκαζόν σφισιν ἐς τὸ ἀκριβέστατον, Schubart übersetzt: sie führten bei ihnen die sorgfältigste Rechtspflege ein, und bemerkt, schwerlich richtig sei die andere Auffassung: sie richteten sie aufs strengste vor ihren Gerichten; es kann aber hier, wie der Zusammenhang zeigt, nur von einer feindseligen Massregel gesprochen sein, die freilich durch den Ausdruck ἐς τὸ ἀκριβέστατον möglichst beschönigt werden soll.
- S. 698,20. τὰ τείχη τῆς Σπάρτης οἰκοδομηθέντα ἐπί τε τῆς Δημητρίου καὶ Πύρρου στρατείας, vgl. Ι 13,6.
- S. 698,23. ἐπὶ δὲ τῆς τυραννίδος τῆς Νάβιδος, vgl. Liv. XXXIV 27 (vallo fossaque urbem communivit). XXXIX 37.
- ebd. Die Mauern wurden niedergerissen, die lykurgischen Gesetze aufgehoben u. s. w., vgl. Liv. XXXVII 34.
- S. 699,4. χαταφεύγουσιν ἐπὶ Μέτελλον χτλ., dies ist unrichtig, vielmehr beschwerten sich einige Spartaner beim Senat in Rom und schickte Philopoimen seinerseits den Eleier Nikodemos ebendahin, um das Verfahren gegen die Spartaner zu rechtfertigen; darauf erhielt Metellus vom Senat den Auftrag, die Sachlage an Ort und Stelle zu prüfen, vgl. Pol. XXII 3,1—4 (Hultsch). Wachsmuth a. a. O. 288 A. 2.
- S. 699,10 ff. Die Schlacht von Kynoskephalai fand im Sommer 197 statt, und es verlor Philippos in ihr von seinen 25500 Mann (Liv. XXXIII 4) 8000 an Toten und 5000 an Gefangenen, während nur 700 von den Siegern blieben (Pol. XVIII 27,6 = Liv. XXXIII 10,8). Die Friedensbedingungen waren sehr hart, Philippos musste u. a. auf alle auswärtigen Besitzungen verzichten und 1000 Talente bezahlen, Liv. XXXIII 30.
- S. 700,1 ff. Diese Verse stehen auch bei Appian Maked. 2. Der Beiname Argeadai, mit dem sich die makedonischen Könige benannten (Plut. de fort. Alex. 331 F), ist wahrscheinlich vom makedonischen, nicht vom peloponnesischen Argos (γΑργος 'Ορεστικόν oder τὸ ἐν 'Ορεστικόμ abzuleiten, s. Kärst bei Pauly-Wissowa II 688.

Cap. IX.

Metellus beschwert sich beim Senat über die Achaier, dasselbe tun die Lakedaimonier Areus und Alkibiadas. Der Senat schickt eine Kommission unter Appius, um zwischen Lakedaimon und den Achaiern zu entscheiden; es geschieht zu Ungunsten der letztern. Die Mauern Spartas werden wieder aufgebaut. Auch der Senat kränkt die Achaier, indem er die Rückkehr der Verbannten verfügt.

S. 700,9 ff. Die Darstellung der folgenden Ereignisse stimmt im all-

gemeinen mit der Erzählung bei Polybios überein, doch ist sie weniger ausführlich und durchaus tendenziös gehalten.

ebd. ὑπεριδεῖν anderswo mit dem Akkusativ konstruiert, s. I 11,1. II 19,6. 27,4.

- S. 700,12. Die Behörden, d. h. der Strategos Aristainos in Verbindung mit den zehn Damiurgen, weigern sich, zu den Verhandlungen, die in Argos stattfanden, eine ausserordentliche Bundesversammlung einzuberufen, Pol. XXII 13,11. 12: τοὺς γὰρ νόμους οὐα ἐᾶν, ἐἀν μὴ φέρῃ τις ἔγγραπτα παρὰ τῆς συγκλήτου, περὶ ὧν οἴεται δεῖν συνάγειν. Liv. XXXIX 33.
- S. 700,14. Metellus reist erzürnt ab; er klagt die Achaier vor dem Senate an, s. Pol. XXII 13,13. 16,5 und 8. Liv. a. a. O.
- S. 700,17. Die Klage, welche Areus und Alkibiadas gegen die Achaier erheben, s. Polyb. XXII 15,7. Liv. XXXIX 35.
- S. 701,5. Nach Liv. a. a. O. findet die Verurteilung der beiden erst in einer Tagsatzung statt, die Lykortas berief, um zu beraten, wie man sich der Gesandtschaft unter Appius gegenüber zu benehmen habe.
- S. 701,6 ff. Die neue Gesandtschaft unter Appius bringt zum Schrecken der Achaier den Areus und Alkibiadas mit, vgl. hierzu die auffallend ähnliche Stelle bei Livius XXXIX 36,1: priusquam agerent quicquam, terror Achaeis iniectus erat et cogitatio, quam non ex aequo disceptatio futura esset, quod Areum et Alcibiadem capitis ab se in concilio proximo damnatos cum legatis videbant. Zur schroffen Haltung des Appius und Rede des Lykortas s. Liv. XXXIX 36 ff.
 - S. 701,9. ἐλύπησαν ἐς πλέον, s. zu Cap. 12,1.
- S. 701,16. Die Freisprechung des Areus und Alkibiadas geschah formell durch die Achaier, nicht, wie Paus. es darstellt, durch die Römer vgl. Liv. XXXIX 37.
- S. 701,17. Da nach Liv. XXXIX 37 extr. die Achaier selbst darum baten, ut Romani quae viderentur de Lacedaemoniis mutarent, ist dieser Vorwurf unbegründet; denn die Erlaubnis, Gesandte nach Rom zu schicken, war die einfache Konsequenz dieser Bitte.
 - S. 701,19. ιδία δε απείρητο μή πρεσβεύεσθαι, s. zu Cap. 12,5.
- S. 701,22. τοὺς αὐτοὺς ἀποστέλλουσιν, nach Pol. XXIII 4,7 bestand die Kommission aus Titus (Quinctius Flamininus), Caecilius (Metellus) und einem dritten, dessen Name ausgefallen ist und der also nach Paus. Appius wäre; es muss diese Nennung aber als recht unsicher bezeichnet werden, da die weitere Behauptung, die Gesandtschaft unter Appius habe die Rückkehr der verbannten Spartaner durchgesetzt, nach der Darstellung des Polybios XXIII 9 nicht richtig sein kann; sie fand vielmehr erst nach dem Abfall und (der Niederwerfung Messeniens unter der Strategie des Hyperbatos statt (180/179), und damals hat wohl Appius die römische Gesandtschaft geführt, die den lakedaimonischen Verbannten die Rückkehr verschaffte, s. Niese a. a. O. III 51 A. 3. 60. Mit Unrecht wird auch gesagt, diese Männer seien nach Griechenland geschickt worden, vielmehr erledigten sie die Angelegenheit in Rom selbst. Nach dem Peloponnes ging dagegen Q. Marcius Philippus, Pol. XXIII 4,16.

- S. 702,1 ff. τὰ τιμήματα ἔλυσαν κτλ., bei Polybios nicht erwähnt, ebenso nicht die Erlaubnis, dass Sparta wieder befestigt werde, und endlich auch nicht die Bestimmung, dass Kapitalprozesse von Lakedaimoniern in Zukunft vor einem ξενικὸν δικαστήριον vor sich zu gehen hätten. Das Institut der ξενικὰ δικαστήρια, die aus Angehörigen anderer Staaten zusammengesetzt wurden, ist öfter bezeugt, vgl. Dittenberger Syll. 2 510 n. 25. Sonne de arbitris externis p. 75 ff.
- S. 702,11. Nicht Appius war es nach Polybios, der den Achaiern in Rom entgegenarbeitete, sondern Q. Marcius Philippus, vgl. XXIII 9,4.

 8. XXIV 11,12 f. Auch ist bei Polybios nicht von achaiischen, sondern an ihrer Stelle von spartanischen Verbannten die Rede (XXIV 12,15), wozu Wachsmuth a. a. O. 287 bemerkt, was Paus. sage, sei unwahrscheinlich, da Rom in die innern achaiischen Verhältnisse noch gar nie eingegriffen hatte, während über gewisse spartanische Verbannte durch die kürzlich erfolgte Neuordnung des Verhältnisses zwischen Sparta und dem Bund neuer Hader ausgebrochen war.
- S. 702,14. ἐς 'Αθήνας κατεπέμπετο, bemerke die Präposition κατά (vgl. Cap. 11,1), wie Paus. umgekehrt ἀνά verwendet, wo es sich um den Weg von Griechenland nach Rom handelt, vgl. 9,2. 6. 10,11. 12. 12,5. 16,8.
- ebd. Ausser Athen und den Aitolern wurden nach Pol. XXIV 12.6 auch Epeiroten, Boioter und Akarnanen gegen den achaiischen Bund aufgeboten.

Cap. X.

Beispiele von Vaterlandsverrat. Die Achaier, durch Kallikrates verraten, werden von den Römern unterworfen.

- S. 702,21. την πατρίδα και άνδρας προδιδόναι πολίτας, vgl. Cap. 7,5.
- S. 703,1. Σαμίων τὸ ναυτικὸν τὸ Ἰώνων προδόντων, nach Herod. VI 14, gemeint ist die Seeschlacht bei Lade, auf welche die Einnahme von Milet i. J. 494 folgte.
- S. 703,4. προδόται · Φίλαγρος Κυνέου καὶ Εύφορβος, aus Herod. VI 101; das war im Anfang des Sommers 490.
- S. 703,6. Θεσσαλία δι' 'Αλευάδου προεδόθη, vgl. Herod. VII 6. 130. 172, nach dem man δι' 'Αλευαδών erwarten sollte.
 - ebd. Θήβας 'Ατταγίνος καὶ Τιμηγενίδας προδιδόασι, s. Herod. IX 86 ff.
 - S. 703,8. Zu Xenias vgl. III 8,4. V 4,8.
- S. 703,9. Vgl. zu der hier angedeuteten Politik des Lysander Plut. Lys. 8. 13. Diod. XIII 70,4. Nach Paus. wäre also Λυσάνδρου ξένοι eine für diese Leute geprägte Bezeichnung gewesen; vgl. bei Plut. Lys. 8 φίλοι καὶ ξένοι.
 - S. 703,13. ύπὸ νόσου πρότερον τῆς λοιμώδους, s. zu Cap. 7,1.
 - S. 703,15. τὸ ἐν Λαμία πταῖσμα, s. zu S. 704,3.

- S. 703,16. διαβήναι ποιούμενος σπουδήν πρός τὸν ἐν ᾿Ασίᾳ πόλεμον, vgl. Diod. XVIII 25.
- S. 703,18 ff. Auf Antrag des Demades wurden Gesandte mit unbeschränkter Vollmacht an Antipater abgesendet, unter denen er selbst war. Aus dem Bericht des Plutarch im Phokion 26 ff. und des Diod. XVIII 18 geht nicht hervor, dass Demades in dem von Paus. geäusserten Sinne operierte; die Begründung seiner Ansicht, die Paus. im folgenden § giebt, ist nicht zwingend.
- S. 704,2. άλόντων μέν σφισι δισχιλίων κτλ., dieselben Zahlen werden angegeben bei Lyc. g. Leocr. 142. Dem. XVIII 264. Diod. XVI 86. 88. Demad. 9.
- S. 704,3. ἐν Λαμία κτλ., die Schlacht wird unrichtig hier, ob. S. 703, 15 und bei Polyb. IX 29 nach Lamia verlegt, sie fand vielmehr südwestlich von Larisa, in der Pelasgiotis bei Krannon, statt, s. Plut. Phoc. 26. Demosth. 28. Cam. 19. Ps. Plut. Vit. X orat. 849 A. Diodor beschreibt XVIII 17 den Verlauf der Schlacht, nennt aber den Ort nicht, doch sagt er, dass die Griechen die Belagerung von Lamia aufgehoben hätten und dem Feinde nach Thessalien entgegengezogen seien, ebd. 15.
- S. 704,5. Kallikrates war der Führer der römisch gesinnten Partei unter den Achaiern, vgl. Polyb. XXIV 12. Liv. XLI 23; er war es, der, als der Krieg zwischen Perseus und den Römern ausbrach, seinen Landsleuten das Bündnis mit Makedonien widerriet und nach der Schlacht bei Pydna eine grosse Zahl von Hellenen den Römern denunzierte, als hätten sie mit Perseus gegen Rom konspiriert, vgl. § 8 ff. Dubois a. a. O. 82 ff.
- S. 704,8 ff. Die Ansicht des Paus., dass Perseus durch das Unrecht gegen die Sapaier (Z. 13) die Römer gewissermassen genötigt habe, ihn zu unterwerfen, zeigt, wie gering seine historische Einsicht war. Abrupolis, Häuptling der Sapaier, eines thrakischen Stammes in der Nähe von Abdera (Strab. XII 549 f.), und Bundesgenosse der Römer, wurde von Perseus aus seinem Reich vertrieben, weil er sich der Bergwerke des Pangaion zu bemächtigen suchte; dies benutzten die Römer mit als Vorwand (πρόφασις Polyb.), um Perseus den Krieg zu erklären, vgl. Polyb. XXII 8,2 f. 8. Liv. XLII 13,6. 41. App. Mak. 11,2.
- S. 704,12. 'Αρχίλοχος ἐν ἰαμβείφ, Archilochos spricht von Saiern und erwähnt sie nicht ἐν ἰαμβείφ, sondern in einer Elegie, s. Strab. a. a. O., wo Σαπαΐοι als der moderne Name von Thrakiern bezeichnet wird, die ursprünglich Σίντιες, dann Σίντοι hiessen, während sie bei Archilochos Σάιοι genannt würden.
- ebd. μνήμην ἔσχε, Sprachgebrauch des Paus. ist sonst μνήμην ποιεἰσθαι und μνημονεύειν.
- S. 704,13. ἄνδρες τῆς 'Ρωμαίων βουλῆς δέκα κτλ., vgl. Polyb. XXX 13,8 ff. Liv. XLV 31,9 ff.; nach Hellas gingen nicht alle zehn, sondern nur zwei, nämlich C. Claudius und Cn. Domitius; welcher von beiden derjenige war, der nach Paus. keine Neigung zur Gerechtigkeit hatte, ist nicht bekannt, Wachsmuth a. a. O. 288 vermutet, es werde der angesehenere

von beiden, der als Zensor durch seine Strenge berühmt gewordene C. Claudius, gewesen sein.

- S. 704,19 ff. Den stürmischen Verlauf der Verhandlungen vor dem Bundesrat erzählt uns nur Paus.
- S. 705,7. ύπὸ διδασκαλία, unter der Einwirkung, bei Herod. V 70 ἐκ διδαχῆς.
- S. 705,17. διδόναι δὲ αὐτοὺς ἐν 'Αμφικτυόσιν εἴων λόγον, jedenfalls ist aber der Amphiktyonenrat selten in die Lage gekommen, von dieser Kompetenz Gebrauch zu machen, wenigstens erfahren wir nichts von Prozessen dieser Art, die wirklich vor ihm verhandelt worden wären; richtig ist, dass Demosthenes von amphiktyonischen Prozessen spricht, mit denen ihm seine Feinde gedroht haben, XVIII 322, vgl. Aesch. III 161.
- S. 705,22. 'Αχαιῶν ἄλλοτε ἄλλας, ύπὲρ τῶν ἀνδρῶν πρεσβείας τε καὶ ίκεσίας ἐπιπεμπόντων κτλ., vgl. Polyb. XXXI 8. XXXII 7.14 ff. XXXIII 1,3 ff. u. 3. Zonar. IX 31 A.
- S. 705,23. Bei der Verhandlung im Senat schlug eine drastische Wendung Catos durch; er meinte nämlich, den ganzen Tag beschäftige man sich nun schon mit der Frage, ob es besser sei, dass die paar alten Männlein aus Griechenland von italischen oder von griechischen Totengräbern bestattet werden sollten, Polyb. XXXV 6. Dreihundert sagt Paus., οί πλείστοι Polyb. XXXII 7,15.
- S. 705,25. δσοι δὲ ἀποδράντες ἄχοντο κτλ., dies wird nur von Paus. berichtet.

Cap. XI.

Gallus, von den Römern als Schiedsrichter nach Griechenland geschickt, trennt mehrere Staaten vom achaiischen Bunde. Der oropische Handel.

S. 706,4. Nach dem Vorgang von Schorn Gesch. Griech. v. d. Entstehung d. ätol. Bundes an 377 A. 1 glaubt Hill Der ach. Bund seit 168 v. J. Chr. 10, ebenso Wachsmuth a. a. O. 289, dass Paus. die von Polyb. XXXI 9,6 erwähnte Gesandtschaft meine, die i. J. 164 den Auftrag erhielt, die hellenischen Angelegenheiten zu untersuchen. Dieselbe bestand nicht aus einem Manne nur, neben (C. Sulpicius) Gallus fungierte M'. Sergius; hier läge also bei Paus. eine Ungenauigkeit vor. Ferner aber hatten diese Gesandten den Auftrag, einen Grenzstreit zwischen Sparta und Megalopolis zu schlichten (§ 7), von Argos ist dagegen keine Rede; es hätte also Paus. im weitern Megalopolis mit Argos verwechselt, was allerdings "ein starkes Stück" wäre, wie Wachsmuth sagt. Eben darum und weil die Geschichte jener Zeit überhaupt wenig bekannt ist, muss man sich doch fragen, ob man recht daran tue, Paus. hier anzuklagen: die Möglichkeit, dass gerade damals wiederum Grenzstreitigkeiten zwischen Argos und Lakedaimon um die Thyreatis entbrannt waren, sodaes ein römischer

Schiedsrichter einschreiten musste, ist doch nicht abzuweisen; es ist darum auch Dittenberger Syll. 2 304 jetzt geneigt, Paus. zu glauben, auch Niese a. a. O. 318 A. 5, der — wenig überzeugend — in der Übertragung der Entscheidung an Kallikrates nicht ein Zeichen der Missachtung, sondern eine Konzession erblickt, gibt die Möglichkeit zu, dass damals mit Argos ähnliche Händel bestanden.

- S. 706,5. ἀπέσταλτο γενέσθαι, zum finalen Infinitiv vgl. Bd. I zu S. 66,1.
- 8. 706,8. έθετο εν χλευασία, vgl. Cap. 9,4 εποιούντο εν γλευασμώ.
- S. 706,9. ὑπλρ τῶν δρων τῆς χώρας, üblich ist die Vorausstellung des abhängigen Genitivs, s. zu S. 241,15.
- S. 706,11. πριθείσαις παρὰ διπαστῆ ποινῷ Φιλίππφ, vgl. II 20,1, wo aber nur gesagt ist, dass Philippos die Lakedaimonier gezwungen habe, in den ursprünglich festgesetzten Landesgrenzen zu bleiben; die Angabe unserer Stelle, dass er als gemeinsamer Schiedsrichter den Streit geschlichtet habe, ist nicht im Einklang mit Polyb. IX 33,12 οδχ αδτόν ἀποδειξας πριτήν ὑπὰρ τῶν ἀντιλεγομένων, ἀλλὰ ποινὸν ἐπ πάντων τῶν Ἑλλήνων παθίσας πριτήριον. Deshalb nun aber und weil bei der überlieferten Fassung der Gegensatz zu dem Einzelrichter Sulpicius, den der Gedankenzusammenhang fordere, vernichtet werde, mit Wachsmuth a. a. O. 290 A. παρὰ διπαστη(ρίφ) ποινῷ zu schreiben, ist nicht angezeigt. Paus, will sagen, wenn ein König als Schiedsrichter zwischen so hochberühmten Städten amtete, so brauchte es Gallus nicht unter seiner Würde zu halten, das Richteramt zu übernehmen. Übrigens müssten bei Wachsmuths Vorschlag auch die Worte Φιλίππφ τῷ 'Αμύντου gestrichen werden. Es liegt also bei Paus, hier eine Ungenauigkeit vor.
- S. 706,14. Im Jahre 189, als die Macht der Aitoler, die sich mit Antiochos gegen die Römer verbündet hatten, durch M. Fulvius Nobilior gebrochen wurde, erhielten die Achaier von den Römern zur Belohnung für ihre Mitwirkung die Städte Pleuron und Heraklea am Oita (Cap. 14,1), vgl. Dubois a. a. O. 43; Niese III 12 A. 2 glaubt, Pleuron sei erst i. J. 167 abgetreten worden.
- S. 706,16. ἐπὶ σφῶν αὐτῶν durch ἰδία erklärt, wie Cap. 12,5, ähnlich II 7,2 τὸ ὄνομα ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ οὐ πατρόθεν ὁπειπόντες, sie geben den Namen allein für sich an ohne den des Vaters.
- S. 706,18. Niese a. a. O. 319 A. 1 bestreitet, dass Gallus diese Aufgabe gehabt habe, da seine Mission hauptsächlich nach Asien ging und er daher nicht lange in Hellas habe verweilen können; immerhin sagt auch Polybios XXXI 9,7, der Senat habe die beiden Gesandten geschickt ἐποπτεύσοντας τὰ κατὰ τοὺς Ἑλληνας.
- S. 706,19. Es ist bemerkenswert, wie Paus. den Ausdruck variiert, hier ἀφεῖναι συλλόγου τῶν 'Αχαιῶν, kurz vorher συντελείας τῆς ἐς 'Αχαιοὺς ἄφεσιν εδρασθαι und συνεδρίου τοῦ 'Αχαιῶν ἀποστῆναι.
- S. 707,2 ff. Die Erzählung des oropischen Handels, die Paus. nach einer von Polybios unabhängigen Quelle giebt, enthält ungereimte Dinge. Gleich die erste Behauptung, Oropos sei den Athenern untertan gewesen, als es von ihnen geplündert wurde, ist offenbar unrichtig, Untertanenstädte

werden nicht geplündert; als Oropos dies Schicksal traf, war es mit Athen verfeindet; das όπήχοος hat Paus. aus Thuc., vgl. II 23,3. IV 99, s. Wilamowitz Herm. XXI 101 A. 3. F. Dürrbach de Oropo et Amphiarai Sacro 67. 76. Dass ferner die Oropier, statt auf der Bezahlung wenigstens der hundert Talente zu bestehen, eingewilligt haben sollen, eine attische Besatzung aufzunehmen und als Garantie für zukünftiges gutes Verhalten den Athenern auch noch Geiseln zu stellen, ist ganz unsinnig; und wie naiv ist die Zumutung, dass die Athener, wenn die Oropier sich über sie zu beklagen hätten, dann die Besatzung zurückziehen und die Geiseln zurückgeben sollten. Wahrscheinlich lag die Sache so: die Oropier werden, als sie ihr Geld von den Athenern nicht bekommen konnten, versucht haben, sich durch Einfälle in Attika schadlos zu halten, worauf die Athener gegen sie zu Felde zogen, ihre Stadt nahmen und die Einwohner verjagten. Die Besatzung, von der Paus. spricht, wird identisch sein mit den Kleruchen, die nach der Vertreibung der Einwohner von Athen dorthin verlegt wurden; so denkt sich den Verlauf Dittenberger, s. die Besprechung des Ehrendekrets für den Achaier Hieron Syll. 2 308.

ebd. 'Ωρωπὸν — οὖσαν, 'Ωρωπός hier als Femininum gebraucht, was schon Steph. Byz. auffiel (s. 'Ωρωπός), bei andern und Paus. selbst § 8 ist es gen. masc.

S. 707,9. δεηθείσιν 'Αθηναίοις, die Athener schickten die berühmte Philosophengesandtschaft vom Jahr 155, bestehend aus dem Akademiker Karneades, dem Stoiker Diogenes und dem Peripatetiker Kritolaos, vgl. Gell. VI (VII) 14,8 ff. Plut. Cat. mai. 22. Ael. v. h. III 17.

S. 708,10. ἀνθισταμένων δὲ ἄλλων κτλ., d. h. also die Achaier richteten nichts aus (vgl. Cap. 12,1); dass dies aber ganz unrichtig ist, dass vielmehr der Achaier Hieron die Rückkehr der Oropier in ihre Vaterstadt und die Wiederherstellung ihrer Freiheit bewirkt habe, sagt uns die erwähnte Inschrift, vgl. l. 21. 23—25.

Cap. XII.

Menalkidas übertrifft den Kallikrates an Treulosigkeit. Er besticht den Diaios. Durch die Machinationen des Diaios entstehen Zwistigkeiten zwischen den Achaiern und Lakedaimoniern. Vor dem römischen Senat zanken sich Menalkidas und Diaios, zurückgekehrt belügen sie ihre Landsleute.

S. 708,15. ἐποιεῖτο συμφοράν, bei Herod. I 83. IV 79 dieselbe Wendung. S. 708,17. ἐχ τοῦ εὐθέος, vgl. Cap. 14,5. VIII 8,3. 20,2, auch bei Thukydides, s. I 34,2 (ἀπὸ τοῦ εὐθέος III 43,2).

ebd. τὸ λεγόμενον, vgl. Arist. Equ. 382 ἢν ἄρα πυρός γ' ἔτερα θερμότερα, Suid. s. ἢν· ἐπὶ τῶν καθ' ὑπερβολὴν γινομένων. — Nach dem Vorgang von Kuhn haben Facius und Clavier in den Worten ὡς ἄρ' ἢν —- Καλλι-

xράτην Verse gesehen, obgleich von irgend welchem Rhythmus nichts zu spüren ist.

- S. 708,18. ἐς πλέον καῖον, vgl. ἐλύπησαν ἐς πλέον Cap. 9,3, ἐς πλέον = μᾶλλον, IV 31,2. V 9,3. X 38,10, häufiger ist ἐπὶ πλέον, vgl. II 35,8. III 8,8. IV 11,2, 5. 21,6. V 21,17. VII 22,10. X 21,1.
- S. 709,7. Diaios, der im J. 149 zum Nachfolger des Menalkidas ins Strategenamt gewählt wurde, war einer der vor kurzem aus Italien entlassenen Verbannten und als solcher von unauslöschlichem Hass gegen die Römer erfüllt.
- S. 709,12. περὶ ἀμφισβητησίμου χώρας, es wird der Streit mit Megalopolis um Belmina gemeint sein, s. Hertzberg I 244.
 - S. 709,14. δικάζεσθαι τὰ ἄλλα πλην ψυγής, s. Cap. 9,5.
- S. 709,21. In Cap. 9,4 war bereits gesagt, dass die Absendung von Gesandtschaften der einzelnen Staaten, die zum achaiischen Bund gehörten. untersagt gewesen sei, hier wird hinzugefügt ἄνευ τοῦ κοινοῦ, d. h. ohne Genehmigung des Bundes. Dies ist wichtig; die Sache verhielt sich nämlich genauer so, dass die Staaten allerdings das Recht hatten, Sondergesandtschaften zu schicken, auch ohne vorausgehende Autorisation des Bundes, aber nur in Angelegenheiten, die sie allein betrafen und kein Interesse des Bundes berührten, s. Dubois a. a. O. 181 ff.
- S. 710,5. Δίαιος γὰρ ἦρχε, korrekt sollte fortgefahren werden: Δίαιος δὲ ἔφασκε, ἦρχε γὰρ κτλ.
- S. 710,7. ἐρομένων δὲ τῶν γερόντων, Dubois 140 glaubt, damit sei die γερουσία der Achaier (Polyb. XXXVIII 11,1) gemeint, der Zusammenhang lehrt aber, dass hier von der spartanischen die Rede ist.
 - S. 710,10. &, das Relativum steht = οὖτος γάρ, wie I 6,8. VII 14,5. 15,6.
- S. 710,19. Diese Haltung des Diaios ist nach dem, was § 3 erzählt wurde, unerwartet, und Niese a. a. O. 339 A. 5 fragt darum, ob etwa Menalkidas auch ihn betrogen hatte oder die Bestechung des Diaios in falschem Zusammenhang berichtet sei.
- S. 710,23. ἐξ ἀρχῆς hat hier nicht wie gewöhnlich den Sinn von ursprünglich, von Anfang an, sondern wie I 41,6. V 4,5 (wo αδθις dabei steht) von denuo. Neben ἐξ ἀρχῆς findet sich τὸ ἐξ ἀρχῆς (z. B. I 28,3. IV 13,3. 29,3) und κατ' ἀρχάς (IV 5,10. 9,7. 28,1) oder τὸ κατ' ἀρχάς (IV 29,5).
- S. 711,1. Häufiger als συνεδρεύειν ές ist τελείν oder συντελείν ές, s, Cap. 12,5. 14,1. 7,2. 15,2. VIII 51,1 u. s.

Cap. XIII.

Die Achaier unter Damokritos fallen, ohne die römische Gesandtschaft abzuwarten, in Lakedaimon ein und schlagen die Spartaner. Damokritos, des Verrats angeklagt, geht in die Verbannung. Listiger Plan des Diaios. Menalkidas überfällt Iasos.

Seinen Mitbürgern verhasst, nimmt er Gift.

S. 711,4. στρατηγείν 'Αχαιών, στρατηγείν wechselt mit άρχειν, vgl. z. B. § 5. 10.9; 12.6. 14.4. VIII 50.6. 51,1.

- S. 711,6. 'Ανδρίσκφ τῷ Περσέως, als Sohn des Perseus, dem er ähnlich sah (τῷ Περσεὶ ἐμφερὴς τὸ είδος γενόμενος Zonar. IX 28), gab er sieh fälschlich aus, in Wahrheit war er der Sohn eines Walkers aus Adramyttion (Luc. adv. indoct. 20. Amm. Marc. XIV 11,31); Paus. ist es auch gauz allein, der ihn ohne weiteres als Sohn des Perseus bezeichnet; möglich, dass er ihn mit andern für einen unehelichen Sohn des Perseus hielt, Liv. Epit. XLIX.
- S. 711,8. ὡς ῥỡστα, so ganz einfach war die Sache doch nicht, im Jahre vorher (149) hatte Andriskos den Prätor P. Iuventius Thalna mit dem grössten Teil seiner Truppen niedergemacht und auch im folgenden Jahr den Metellus zuerst in einem Reitertreffen zurückgeworfen; in der Hauptschlacht freilich wurde er dann gänzlich geschlagen, vgl. Hertzberg a. a. O. I 249 f.
- S. 711,16. ἀνθεστηκότα τὰ 'Αχαιῶν, vgl. VIII 5,12 ἀντέβαινεν τὰ παρ' αὐτῆς. IV 16,2 τὰ τῶν ἄλλων πρόθυμα; s. zu diesem periphrastischen Gebrauch des Artikels S. 36,22.
- S. 711,18. ἀμυνοῦντες τἢ οἰκεία (σφετέρα), eine beliebte Wendung, vgl. IV 6,6. VIII 8,11. 21,1, vgl. Thuc. II 39,2.
- S. '711,19. ήλικία καὶ τόλμαις ἀκμάζοντας, vgl. V 2,1 umgekehrt τόλμη καὶ ταῖς ήλικίαις ἀκμαζόντων, s. das.
 - S. 712,4. μετά Δαμόχριτον στρατηγείν ήρημένος, also i. J. 147.
- S. 712,8. ἐς τὴν 'Αχαιῶν ὑπηγάγετο εὕνοιαν, vgl. IX 40.9 ἐς εὕνοιαν ὑπάξονται X 34,3.
- S. 712,9. όρμητήρια ἐπὶ τὴν Σπάρτην 'Αχαιοὶς εἰναι, Curtius Pelop. II 250 führt aus, dass die alten Gebirgsörter um Sparta herum ihrer natürlichen Lage wegen geeignet waren, die untere Ebene zu beherrschen; an solche und nicht an Seestädte, die der Mehrzahl nach längst von Spartagetrennt waren (Niese III 341 Anm. 5), ist zu denken.
- S. 712,10. ἐναντία Διαίφ, es könnte auch der Genitiv stehen, s. Bd. I zu S. 71,14.
- S. 712,13. Dass Iasos (Suid.) als Untertanenstadt der Achaier bezeichnet wird, ist wohl eine Ungenauigkeit (Vischer Kl. Schrift. I 380 A.), vielmehr wird es eines der Perioikenstädtchen gewesen sein, die von Diaios zum Anschluss an den achaiischen Bund veranlasst worden waren.

Cap. XIV.

Die Achaier, ergrimmt über die Forderungen des römischen Senats, die Orestes überbringt, begehen Gewalttätigkeiten gegen die in Korinth sich aufhaltenden Spartaner. Kritolaos voll Begierde, Krieg mit Rom herbeizuführen, treibt ein perfides Spiel mit einer zweiten römischen Gesandtschaft. Er und Pytheas reizen die Achaier zum Krieg gegen Sparta und Rom.

S. 713,4. ἔνθα ἔτυχεν αὐτὸς ἐσφαισμένος, C. Aurelius Orestes weilte: wie § 2 zeigt, in Korinth: es war also keine der ordentlichen Landage-

meinden, sondern eine ad hoc einberufene Versammlung der höchsten Beamten des Bundes und der einzelnen Städte, s. auch Iustin XXXIV 1,6.

- S. 713,5. ὡς δίχαια ἡγοῖτο ἡ 'Ρωμαίων βουλὴ κτλ., gegenüber dieser Darstellung des Paus., die auch von lustin a. a. O. § 5 vertreten wird, ist Polybios XXXVIII 7,6—8 der Ansicht, der Senat habe in Wirklichkeit nicht beabsichtigt, die Sympolitie aufzulösen, sondern nur die Achaier wegen ihrer trotzigen Haltung und Feindseligkeit einzuschüchtern und zu erschrecken, eine Ansicht, deren Richtigkeit durch nichts bestätigt wird; sicher ist, dass die folgende Gesandtschaft, unter Iulius Sextus, jene Forderung des Senates so wenig zurückgenommen hat, wie Metellus, als er nach Besiegung des Andriskos gegen Griechenland zog, vgl. Schorn 390. Hertzberg a. a. O. 253 A. Baier a. a. O. 7 ff.
- S. 713,13. συνήρπαζον δὲ πάντα τινά κτλ., die Gewalttätigkeiten des Pöbels gingen weiter, als Paus. sagt, sie richteten sich sogar gegen die römischen Gesandten, wenn auch eine körperliche Verletzung derselben nicht stattgefunden haben mag, s. Niese a. a. O. 343 Anm. 1 und vgl. Polyb. XXXVIII 7,2. 8,2. Liv. ep. LI. Iustin a. a. O. § 8 f. Strab. VIII 381.
- S. 713,14. Die Spartaner pflegten die Haare lang zu tragen (xoµãv), wofür zahlreiche Belegstellen vorliegen, die diese vermutlich altdorische Sitte meist auf lykurgische Vorschrift zurückführen, s. Plut. Lysand. 1. Lycurg. 22. Xen. resp. Lac. 11,3. Freilich steht damit im Widerspruch die Nachricht, Alkibiades habe in Sparta die dort übliche κουρά ἐν χρῷ angenommen, Plut. Alcib. 23 und de adul. 7 p. 52 E; doch führt das Becker Charikles III 289 wohl mit Recht darauf zurück, dass Plutarch die Sitte seiner Zeit mit der früheren verwechselte; denn dass in der Kaiserzeit der kurze Haarschnitt für lakonisch galt, bezeugt Luc. Fugit. 27, während für den peloponnesischen Krieg die langen Haare als lakonische Sitte bei Arist. Av. 1281, vgl. auch Plut. Nic. 19, und für die makedonische Zeit durch Aristot. Rhet. I 9,26 p. 1367 a, 29 bezeugt sind. Wann freilich die Anderung der Sitte eintrat, wissen wir nicht; wenn Becker a. a. O. aus unserer Stelle schliessen will, es sei das schon zur Zeit des achaiischen Bundes geschehen, so bemerkt Göll ebd. mit Recht, dass dieser Schluss falsch ist, da xoupá nur eine bestimmte Art, das Haar zu tragen, nicht schlechtweg das Kursscheren, bedeutet. Auch die Barttracht gehört zur χουρά; da man in Sparta den Bart sehr lang getragen zu haben scheint (vgl. Arist. Lys. 1072. Vesp. 476. Plut. Lysand. 1), so mag auch dies mit als Erkennungszeichen gedient haben. Vgl. auch Müller Dorier II 269 f. - Was dann die ὑποδήματα anlangt, so gab es eine besondere Sorte Schuhe (ἐμβάδες), die den Namen Λαχωνιχαί führten, vgl. Arist. Eccl. 345. 507; nach Poll. VII 88 waren sie rot, weisse erwähnt Athen. V p. 215 C. Mehr bei Becker a. a. O. 278. Hermann-Blümner Griech. Privataltert. 181. — Was endlich die Kleidung anlangt, so gilt der τρίβων, der kurze Mantel von grobem Stoff, den auch die λακωνίζοντες und die Philosophen trugen, als lakonischer Brauch, vgl. Thuk. I 6. Plat. Protag. 342 C. Arist. Eth. Nic. IV 13 p. 1127 b, 28; vgl. Müller a. a. (), 267. Becker 217. Hermann-Blümner 175 A. 6.

- S. 713,17. ἐβιάζοντο ἕλχειν, sie suchten sie mit Gewalt herauszuschleppen, βιάζεσθαι c. inf., wie VIII 49,6. Thuc. VII 79.
- S. 713,20. κατατίθενται σφᾶς ἐς δεσμωτήριον, vgl. Dem. XXIV 63 in einem Gesetz: ὁπόσοι -- ἢ νῦν εἰσιν ἐν τῷ δεσμωτηρίω ἢ τὸ λοιπὸν κατατεθῶσι
- S. 713,23. Die Gesandtschaft, an deren Spitze Sextus Iulius Caesar stand, hatte, was Paus. wiederum verschweigt, den Auftrag, Beschwerde zu erheben wegen des völkerrechtswidrigen Vorgehens gegen die römischen Gesandten in Korinth. Das Zusammentreffen der Gesandtschaft unter Sextus mit Thearidas ist auch von Polyb. XXXVIII 8,1 berichtet; durch ihn erfahren wir ferner (§ 4), dass die Gesandten nicht direkt nach Tegea reisten, wie man aus Paus. Worten schliessen sollte, sondern zunächst in Aigion mit den Behörden verhandelten, um erst nachher nach Tegea zu gehen (9,1).
- S. 714,3. Vgl. was Polybios über Kritolaos sagt, XXXVIII 8,8 ff. 10,7 ff. 11.6.
- S. 714,9. ἰδία δὲ τοῖς συνέδροις ἐπέστελλεν κτλ., für diese Perfidie wird von Paus. Kritolaos allein verantwortlich gemacht, während wir durch Polyb. (9,3) erfahren, dass sie vom Bundesrat beschlossen worden war. Wachsmuth a. a. O. 293 bemerkt mit Recht, dass bei Paus. die Tendenz vorwalte, das Volk nur als ein von verbrecherischen Demagogen verführtes erscheinen zu lassen.
- S. 714,11. ἄλλην ἐχέλευεν ἀναμένειν σύνοδον κτλ., d. h. sie sollten warten bis zur zweiten ordentlichen Landsgemeinde, die in sechs Monaten, d. h. im Herbst, stattfand. Unger a. a. O. 141f. glaubt, Kritolaos habe die Gesandten auf die nächste Synode verwiesen, die ἐς μῆνα Ἦπου zu erwarten gewesen sei, d. h. in höchstens 3—4 Wochen; möglich sei, dass Paus. selbst μετὰ μῆνας ἔξ verstanden habe (vgl. auch Cass. Dio Frg. 72 εἰς ἔτερον σφᾶς σύλλογον, δς μεθ' ἔχμηνον ἔσεσθαι, ἀνεβάλλοντο), und sicher, dass der damals in Afrika weilende Polybios, der ΧΧΧΥΙΙΙ 9,5 εἰς τὴν ἑξῆς σύνοδον, ῆν ἔδει γενέσθαι μετὰ μῆνας ἔξ sagt, von seinen Gewährsmännern, Gegnern des Kritolaos, falsch berichtet worden sei, wie denn der Ausdruck zweideutig sei und zu Missverständnis und Verdrehung eingeladen habe, s. zu S. 695,11. Natürlich hoffte Kritolaos, dass nach einem halben Jahr die Unterwerfung Spartas Tatsache sein werde.
- S. 714,14. Κριτόλαος δὲ ἐς Κόρινθον 'Αχαιοὺς ἀθροίσας κτλ., über die stürmischen Verhandlungen in Korinth, die dazu führten, dass "dem Wortlaut nach den Lakedaimoniern, der Sache nach den Römern" der Krieg erklärt wurde, vgl. Polyb. XXXVIII 10 f.
 - S. 714,17. φθόνω --- ἔχ του δαιμόνων, vgl. Bd. I zu S. 467,7. IX 17,6.
- S. 714,19. μανία μᾶλλον ἢ ἀτυχία, bierin liegt eine deutliche Polemik gegen Polybios XXXVIII 3, 1—3: ἡ ὀγδόη καὶ τριακοστὴ βύβλος περιέχει τὴν συντέλειαν τῆς τῶν Ἑλλήνων ἀτυχίας. καίπερ γὰρ τῆς Ἑλλάδος καὶ καθόλου καὶ κατὰ μέρος πλεονάκις ἐπταικυίας, ὅμως οὐδ' ὁποίοις ἄν τις τῶν πρότερον ἐλαττωμάτων οἰκειότερον ἐφαρμόσαι τὸ τῆς ἀτυχίας ὄνομα καὶ τὴν ἔννοιαν ταύτην ὡς τοὶς καθ' ἡμᾶς γεγονόσιν. οὐ γὰρ μόνον ἀγ' ὧν ἔπαθον ἐλεήσαι τις ἄν τοὺς Ἑλληνας, ἔτι δὲ μᾶλλον ἐφ' οἰς ἔπραξαν ἡτυχηκέναι νομίσειε πυθόμενος περὶ ἐκάστων τὰς ἀληθείας.

S. 714,20. Zu Pytheas vgl. Cap. 15,10. Dass er zugegen war, ist möglich, liegt aber nicht in den Worten und ist von Polybios nicht überliefert. Im übrigen ist zu bemerken, dass unter den Gründen, die die Achaier zu ihrer herausfordernden Haltung reizten, der wichtigste nicht erwähnt ist; sie hofften nämlich, dass die Römer durch den spanischen und den afrikanischen Krieg gehindert sein würden, energisch gegen sie aufzutreten, vgl. Polyb. XXXVIII 8,10. — Wenn Pytheas hier βοιωταρχῶν genannt wird, so klingt das, wie wenn es damals noch ein κοινὸν Βοιωτῶν gegeben hätte; dem widerspricht aber Polyb. XXVII 2,10, und es meint darum Freemann History of federal Government I 184 A. 2, Pytheas sei a purely Theban magistrate gewesen, vgl. Niese zu dieser Frage a. a. O. 314 A. 5.

Cap. XV.

Metellus schlägt Friedensbedingungen vor, die Achaier weisen sie zurück und belagern Herakleia. Metellus besiegt sie unweit von Skarpheia. Diaios setzt den Krieg fort. Metellus nimmt Theben und Megara. Seine erneuten Friedensanerbietungen werden abgelehnt.

S. 715,9. παραυτίκα ἐπέπυστο καὶ — ἐποιεῖτο, vgl. II 8,4. IV 25,4. VIII 49,7. παραυτίκα ἐπυνθάνοντο καὶ αὐτίκα ἐκέλευον IV 22,1. ἐπέπυστό τε αὐτίκα καὶ αὐτίκα ἀφίκετο IX 3,2. χρόνος οὐ πολὺς ἤνυστο καὶ ἀὐικοῦσιν VII 11,6.

S. 715,10. Zu εί cum coni. vgl. II 29,7. 35,3 und zu S. 234,11.

S. 715,11. άγγέλους οὖν παρά τοὺς 'Αχαιοὺς ἀπέστελλεν ατλ., von dieser Gesandtschaft weiss Polybios nichts, wohl aber erzählt er, dass Metellus nach der Abreise des Sextus Vermittlungsvorschläge gemacht habe, deren Überbringer aber von den Achaiern mit Schimpf und Schande fortgejagt worden seien, XXXVIII 10,4; hiervon wird das Schreiben des Metellus an den Senat Kunde gegeben haben (Z. 6). Nach Paus. hätte er, als der Krieg bereits erklärt war, nochmals einen Versuch gemacht, die Achaier zur Vernunft zu bringen, was nach dem Vorausgegangenen mehr als unwahrscheinlich ist. Die naheliegende Vermutung, dass Paus. die gleiche Gesandtschaft im Auge habe, wie Polybios, und nur den Fehler begehe, sie zeitlich zu verschieben, will Wachsmuth a. a. O. 293 A. 1 nicht gelten lassen, weil die begleitenden Umstände bei diesen zwei missglückten Botschaften zu verschieden seien. Allein dass Paus, von der Beschimpfung der Gesandten schweigt, entspricht der Tendenz seiner ganzen Darstellung (vgl. S. 713,13), und wenn bei Polybios fehlt, worauf bei Paus. der Nachdruck liegt, nämlich die Forderung, die Achaier sollten Sparta καὶ πόλεις άλλας, όπόσας είρητο ύπὸ 'Ρωμαίων, aus dem Bunde entlassen, so ist zu sagen,

dass Metellus an dieser Forderung des Senats von sich aus nichts ändern konnte und dass die Nichterwähnung derselben bei Polybios in Übereinstimmung steht mit seiner Annahme, dass es dem Senat damit überhaupt nicht Ernst gewesen sei (vgl. zu S. 713,5). So wird eben doch die zeitliche Verschiebung bei Paus. angenommen werden müssen und in den Worten ἐχ τῶν γραμμάτων δ Μέτελλος ἐπέστελλεν noch eine Spur zu erkennen sein, an welcher Stelle die Gesandtschaft von Paus. richtigerweise hätte erwähnt werden sollen.

- S. 715,13. πόλεις άλλας όπόσας είρητο, s. Cap. 14,1.
- S. 716,4. ποιήσασθαι τὸ χωρίον πρὸς ἀμείνονος ἐλπίδος, eine ganz vereinzelte Ausdrucksweise, vgl. Plut. Cic. 13 τοῦτο πρὸς ἀτιμίας ὁ δῆμος ἐλαβε; πρὸς c. gen. ist bei Paus. itberhaupt, abgesehen von der lokalen Verwendung (πρὸς 'Αρχαδίας) und der Redensart τὰ πρὸς πατρὸς u. ä., ausserordentlich selten.
- S. 716,8. Livius Epit. LI und Oros. V 3 verlegen die Schlacht mit ungenauem Ausdruck nach Thermopylai, Aurel. Vict. de vir. ill. 60 nach der Gegend von Herakleia und Florus I 32 gar nach Elis.
- ebd. ἀπέχτειναν δὲ πλήθει πολλούς, nach Claudius Quadrigarius bei Oros. V 3,2, der den Mund voll zu nehmen liebt (vgl. Liv. XXXIII 30. XXXVIII 23,6), fielen 20 000 Mann.
- S. 716,9. Κριτόλαος δὲ οὖτε ὤφθη ζῶν κτλ., Liv. Epit. LI sagt dagegen: veneno sibi mortem conscivit.
- S. 716,11. ἔμελλεν ἄγνωστός τε καὶ ἄπυστος οἰχήσεσθαι, vgl. Hom. Od. I 242 οἴχετ' ἄιστος ἄπυστος (Kuhn).
- S. 716,22. Nach Polybios XXXIX 8,1 hatte der Vorgänger das Strategenamt zu übernehmen, wenn sein Inhaber vor Ablauf der Amtsdauer starb.
- S. 716,23. δούλους τε ἐς ἐλευθερίαν ἡφίει, dies erzählt auch Polyb. a. a. O. § 3 (τῶν οἰχογενῶν καὶ παρατρόφων τοὺς ἀκμάζοντας ταὶς ἡλικίαις εἰς μυρίους καὶ δισχιλίους ἐλευθεροῦν καὶ καθοπλίσαντας πέμπειν εἰς τὴν Κόρινθον), aber dass die Athener dies vor der Schlacht bei Marathon getan hätten, weiss nur Paus., der die Sklaven bei Marathon überhaupt eine unglaubliche Rolle spielen lässt (X 20,2); soweit welche dabei waren, dienten sie als Waffenknechte.
 - S. 717,8. του πρόσω σφας χωλύειν, vgl. zu S. 207,12.
- S. 717,12. ἐκλελοιπότες τὴν πόλιν, ebenso Polyb. XXXIX 9,10, dagegen sagt er im Gegensatz zu Paus. von Pytheas und er musste es besser wissen, —: εἰς Πελοπόννησον ἀποχωρήσας μετὰ γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων ἡλᾶτο κατὰ τῆς γώρας.
- S. 717,20. Μέτελλος ἐπεχηρυχεύετο καὶ τότε 'Αχαιοῖς ἐς εἰρήνην, Polyb. XXXIX 10 bestätigt, dass Metellus sich neuerdings zu Friedensunterhandlungen bereit zeigte, und dass Diaios, dem Damokritos, Alkamenes, Theodektes und Archikrates zur Seite standen (§ 9), darauf nur mit Gewalttaten gegen die Friedenspartei antwortete.

Cap. XVI.

Mummius schlägt die Achaier auf dem Isthmos. Diaios nimmt Gift. Korinth wird besetzt und zerstört. Die demokratischen Verfassungen werden aufgehoben, ein Tribut auferlegt. Nach einigen Jahren tritt mildere Behandlung ein.

- S. 718,1. Zu Orestes s. Cap. 14,1.
- S. 718,2. ἀφίκετο μὲν περὶ ὄρθρον, diese genaue Zeitangabe ist bemerkenswert, vgl. Oros. V 3,5 consul Mummius repentinus cum paucis venit in castra. Aur. Vict. vir. ill. 60 properavit.
- S. 718,10. $\pi\rho\delta$ zu beanstanden (s. krit. App.), ist kein Grund vorhanden, die Truppen wurden zwölf Stadien vorausgeschickt als Vorbut des Gesamtheeres.
- S. 718,12. τοὺς μὲν φονεύουσι κτλ., vgl. Zonar. ΙΧ 31 καί τινα πληγήν μέρει τῆς στρατιᾶς λαβὼν ἐξ ἐνέδρας.
- S. 718,14. ἐπήρθησαν οί 'Αχαιοί κτλ., so gross war ihre Zuversicht aber doch nicht, wie Iustin. XXXIV 2,3 uns glauben machen will, er erzählt nämlich: vehicula ad spolia hostium reportanda adduxerunt et coniuges liberosque suos ad spectaculum certaminis in montibus posuerunt.
- S. 718,15 ff. Der Ort der Schlacht ist nicht genau bekannt, am deutlichsten drückt sich Florus I 32 (II 16) aus, sie habe stattgefunden sub ipsis Isthmi faucibus; bei Polyb. XXXIX 19,6 heisst sie ἡ περὶ τὸν Ἰσθμὸν μάχη und darnach bei Liv. Epit. LII ad Isthmon, bei Aurel. Vict. de vir. ill. 60 dagegen apud Leucopetram, einem unbekannten Orte, dessen Name nach Curtius II 591 aus Γλαύκου πάτρα entstanden sein soll; vgl. auch Bursian II 21 A. 3. Nach Zonaras IX 31 befand sich zwischen der Aufstellung beider Heere eine muldenförmige Senkung (κοϊλον). Nach ihm war es Reiterei, nicht Fussvolk, die den Achaiern in die Flauke fiel.
- S. 718,21. τελέαν, ebenso mit Einbusse des t I 13,5. IV 25,7. X 33,2, dagegen II 35,6 τελείαν, vgl. Meisterhans-Schwyzer Gramm. d. att. Inschr. 43. Die Verluste der Achaier waren jedenfalls gross, von den Epidauriern allein fielen 156 Mann, vgl. CIG Pel. I 894.
- S. 718,26. εδθό Μεγάλης πόλεως ἔφευγεν, Diaios stammte aus dieser Stadt, wie Cap. 12,3 angegeben war.
- S. 719,1. Zur Schlacht am Asinaros vgl. Thuc. VII 84. Bei Ps. Plut. vit. X orat. 844 B wird der berühmte Redner Kallistratos aus Aphidna mit dem in unserer Stelle gemeinten Offizier verwechselt.
- S. 719,12. τελευτά πιών φάρμαχον, ebenso Aurel. Vict. a. a. O. Zon. a. a. O. scheint anzunehmen, Diaios habe sich auf dem Schlachtfeld entleibt.
- S. 719,19. ἦρει τε κατά κράτος καὶ ἔκαιε Κόρινθον, aus κατά κράτος glaubt Hertzberg I 273 A. 85 schliessen zu dürfen, dass es bei der Besetzung der Akropolis zu einem Kampf gekommen sei; gegenüber dem Schweigen der übrigen Quellen, wie des Paus. selbst. ist aber die andere Vermutung Hertzbergs, dass mit κατά κράτος nur die gewaltsame Behandlung der ohne

Kampf genommenen Stadt angedeutet sei, entschieden vorzuziehen. Vgl. ausser Zonaras a. a. O. namentlich Polyb. XXXIX 13. Strab. VIII 381. Flor. I 32. Vell. Pat. I 13,4. Oros. 5,3. Nach § 4 καν ευρασθαί π παρά Μομμίου οί 'Αχαιοὶ φιλάνθρωπον ἐδυνήθησαν könnte man vermuten, dass Mummius nicht den strikten Befehl hatte, Korinth dem Erdboden gleich zu machen, indessen sagt die Epit. LII des Liv. Corinthum ex senatus consulto diruit; vgl. zu dieser Frage Teuffel bei Pauly V 200 A., der dieser Nachricht des Livius mit Unrecht misstraut und glaubt, der Senat habe nur nachträglich seine Genehmigung von Mummius' Verfahren ausgesprochen, s. auch Hertzberg a. a. O.

- S. 720,4. ἀνήγετο, d. h. nach Rom, was kaum fehlen kann, vgl. Cap. 10,11. 12,5, ἀναπέμπειν 10,10.
 - S. 720,6. πόλεων -- τείχη ό Μόμμιος κατέλυε, vgl. II 1,2. Zon. IX 31.
- S. 720,9. οἱ σὺν αὐτᾳς βουλευσόμενοι, es war eine Kommission von zehn Mann, der gewöhnlichen Zahl (vgl. Cap. 10,7. Polyb. XXXIX 15. 16. Cic. ad Att. XIII 6,4. 32,3), die zur Ordnung der Verhältnisse nach dem Peloponnes geschickt wurden, um nach sechsmonatlicher Tätigkeit zurückzukehren, vgl. Hertzberg a. a. O. 280.
- ebd. ff. δημοκρατίας μὲν κατέπαυε κτλ., das aktive und passive Wahlrecht wurde auf οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες beschränkt, wie überall in den römischen Provinzen (vgl. Marquardt röm. Staatsverw. I 169), das Land wurde als Provinzialboden steuerpflichtig (vgl. VIII 43,1. X 34,2) und das Kommerzium zwischen den einzelnen Stadtgebieten oder den Landschaften aufgehoben (der Ausdruck ὁπερορία lässt, wie Marquardt a. a. O. 169 A. 1 richtig bemerkt, beide Auslegungen zu: II 20,1 bedeutet πόλεμος ὑπερόριος einen Krieg jenseits der Landesgrenzen, dagegen kann ὁπερορία IV 36,5 ebenso gut das nächste Stadtgebiet bedeuten). Nach Polyb. XXXVIII 3,2 hat ein schwereres Schicksal Griechenland in seiner ganzen Geschichte nie getroffen, und Diodor sagt Exc. Vat. 106 Dind.: τὸ δλον τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν παρρησίαν ἀποβαλόντες μεγίστων ἀγαθῶν ἡλλάξαντο τὰς ἐσχάτας συμφοράς.
- S. 720,11. Dass auch alle Unbeteiligten in der hier behaupteten Weise behandelt worden seien, ist, wie Niese 356 A. 3 bemerkt, eine der vielen Ungenauigkeiten unseres Autors; sie blieben zunächst im früheren Zustand.
- S. 720,12. xal Boiwtois, das geschah aber nicht erst jetzt, sondern schon 171, noch vor der Besiegung des Perseus, dessen Partei die Boiotier unklugerweise ergriffen hatten, vgl. Holleaux Rev. des ét. gr. X 174.
- S. 720,13. ἔτεσι δὲ ὅστερον οὐ πολλοῖς κτλ., für das Wiederaufleben der Städtebünde vgl. Mommsen Röm. Gesch. V 236 f.; in der republikanischen Zeit wurden nur die kleineren und machtlosen wieder erlaubt, aber auch diese entbehrten des politischen Charakters.
- S. 720,19. ήγεμων δὲ ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ ἀπεστέλλετο κτλ., die seit Sigonius (de antiquo iure pop. Rom. II c. IX 63 ff.) geltende Ansicht, dass i. J. 146 Griechenland zur römischen Provinz gemacht worden sei, wurde von C. F. Hermann bekämpft (s. Gesamm. Abhdl. und Beitr. zur klass. Litt. und Altertumsk. 357 ff.); nach ihm wären die Achaier bis zur Kaiserzeit mehr Bundesgenossen als Untertanen der Römer gewesen (a. a. O. 367).

Über den lebhaften Streit, der sich hierüber entspann, vgl. Hertzberg a. a. O. 284 A. 2. Marquardt St.-V. I 164 A. 8. Auf dem Standpunkt von Hermann steht namentlich auch Höfler Wiener SB. LXV 296, der es geradezu für absurd erklärt, von einer nach dem Fall Korinths eingetretenen Provinzialisierung Griechenlands zu reden. Indessen sprechen für die Ansicht, dass Griechenland gleich damals in ein Provinzialverhältnis zu Rom trat, indem es zur Μακεδονία ἐπαρχία geschlagen wurde, gute Gründe, s. Marquardt a. a. O. 164 ff. Mommsen Röm. Gesch. II 47 A. Brandis bei Pauly-Wissowa I 190 ff. Niese a. a. O. 358. Eine eigene (senatorische) Provinz Achaia wurde es i. J. 27 v. Chr. bei der Teilung der Provinzen zwischen Senat und Kaiser. Von 15—44 n. Chr. war es kaiserliche Provinz, dann gab es Claudius wieder dem Senat. — Der ἡγεμών war ein Propraetor mit dem Titel Prokonsul.

ebd. καλοῦσι δὲ οὐχ Ἑλλάδος, ἀλλ' 'Αχαΐας ήγεμόνα οἱ 'Ρωμαῖοι κτλ., vgl. Suid. s. 'Αχαΐα: ὅθεν ὁοχοῦσι καὶ νῦν 'Αχαΐαν ὀνομάζειν τὴν 'Ελλάδα. 'Ρωμαῖοι δὲ ἐς τὸ χειρωθὲν ἔθνος ὁ προεστὼς ῆν τότε τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁλην μεταβαλόντες τῆς χώρας ἐπωνυμίαν ἀφίχοντο. Im Sprachgebrauch der Schriftsteller schwankt der Begriff des Namens Achaia, bald bezeichnet er nur den Peloponnes, bald ganz Griechenland, vgl. z. B. Polyb. II 38,1 ἐπεκράτησε τὸ τῶν 'Αχαιῶν ὄνομα κατὰ πάντων Πελοποννησίων, dagegen Cic. ad Att. III 8,1, s. andere Beispiele bei Hertzberg a. a. O. I 289 A., nach dem der Name Achaia amtlich für ganz Griechenland wohl erst nach der Lostrennung von Makedonien angewendet wurde.

S. 721,2. Diese ausführliche Art zu datieren findet sich öfter, vgl. II 25,7. IV 5,10. 13,7. 15,1. 23,4. 10. 24,5 27,9. VII 25,4. VIII 27,8. 39,3. 45,4. X 2,3. 3,1. 23,14. Der Sieger von Ol. 160 heißt bei Iul. Afric. 'Ανώδωκος, in der int. Arm. des Eusebius Anodoros, wonach Rutgers auch bei Iul. Afr. Διόδωρος herstellt; auch Σιχυώνιος bei Paus. hält er für richtig, indem Κυζιχηνός beim Afric, fälschlich aus Ol. 159 Αλχιμος Κυζιχηνός wiederholt sei. Die Datierung selbst aber auf Ol, 160 = 140 v. Chr. ist unrichtig, die Einnahme von Korinth fällt vielmehr ins Jahr 146, wie C. F. Hermann a. a. O. 349ff. nachgewiesen hat gegenüber Paparrhegopulos, der in der Schrift Το τελευταίον έτος τῆς Ελλάδος έλευθερίας, ίστορική καὶ πραγματική πραγματεία, sich für das Jahr 145 erklärt hatte. Reuss Jb. f. Ph. CLV 546 findet es unerklärlich, wie Paus. zu seinem falschen Datum gelangte, allein schon C. F. Hermann hat a. a O. 351 ganz richtig bemerkt, die falsche Angabe des Paus, beziehe sich auf die Erleichterungen, welche die Römer den Achaiern einige Jahre später zu teil werden ließen; die Quelle des Paus, schloß wahrscheinlich mit der Erwähnung dieser Gnadenakte; so auch Wachsmuth a. a. O. 272f.

Digitized by Google

Cap. XVII.

Hellas versinkt in die äußerste Ohnmacht. Sein Schicksal unter Nero und Vespasian. Die Stadt Dyme. Die Sagen von Attes. Der Läufer Oibotas.

- S. 721,4. Zu der folgenden Schilderung der Ohnmacht Griechenlands vgl. die ähnliche Cap. 6,8 f.
- ebd. κατῆλθεν, in diesem übertragenen Sinn ist sonst üblich ἄγειν nebst κατάγειν und προάγειν, vgl. I 40,4. II 20,5. 19,2. IX 7,6.
- S. 721,5. ἐξ ἀρχῆς übersetzt Schubart mit abermals, es bedeutet aber nichts anderes als von Anfang an, von alters her, vgl. Frazer from time immemorial.
 - S. 721,9. ἀνενεγκόν, wie IV 10,4, w. m. s.
- S. 722,3. ἐλεύθερον ἀφίησιν, d. h. Nero schenkte Griechenland Befreiung von den römischen Staatssteuern; nach Suet. Ner. 24 geschah die Verkündigung durch Nero persönlich an den isthmischen Spielen im Stadion selbst, unmittelbar bevor er Griechenland verliess, d. h. i. J. 67 oder nach einer Inschrift aus Akraiphnia, die den Text der Rede enthält, am 28. November 66 in Korinth, s. Bull. de corr. hell. XII (1888) p. 510. Die Verkündigung lässt ebenfalls in Korinth und zwar auf dem Marktplatz vor sich gehen Plut. Flam. 12; s. ferner Plin. IV 22. Plut. de ser. num. vind. 568. Dio C. LXIII 11. Philostr. v. Ap. V 41.
- S. 722,4. Sardinien war i. J. 6 n. Chr. kaiserliche Provinz geworden, nachdem es vorher senatorische gewesen war; jetzt also gibt Nero es dem Senat zurück, s. Mommsen Hermes II 111. Hertzberg Griechenl. unter d. Röm. II 113.
 - S. 722,6. Pausanias meint die Stelle Rep. 491 E.
- S. 722,9. Vespasian stellt die frühere Verwaltung von Achaia wieder her, vgl. Suet. Vesp. 8. Eutrop. VII 19. Oros. VII 9,10. Hertzberg a. a. O. II 127ff.
- S. 722,14. Paus. hatte VI 26,10 seine Perigese bis zum Grenzfluss zwischen Elis und Achaia geführt und fährt nun an dem Punkte, wo er abbrach, fort, vgl. Heberdey 77. Über den Larisos s. oben S. 527,9.
- S. 722,15. Die ältere Topographie verlegte Dyme nach den Angaben des Paus. und des Strabon, der VIII 337 60 Stadien als Entfernung zwischen Cap Araxos und Dyme angibt und ebd. 340 als Entfernung zwischen Dyme und Olenos 40 Stadien (vgl. unten Cap. 18,1), in die Nähe von Karabostasion (d. h. Schiffstation, von der zwischen der Lagune Kalogria und einem Küstenvorsprung sich öffnenden Bucht); Bautrümmer, Ziegelscherben u. dgl., die sich besonders östlich von der Kapelle des h. Georgios (nicht Konstantinos, wie man bis auf v. Duhn angegeben findet, s. u.) finden, wurden als Reste des alten Dyme gedeutet, das zwar bei den Alten als Küstenort angeführt wird, aber niemals Seeplatz war, wie denn auch Strabon a. a. O. 387 Dyme ἀλίμενος nennt. S. Dodwell II 311. Leake II 160. Boblaye 20. Curtius I 423. Bursian II 321. Abweichend hiervon setzt v. Duhn A. M. III 75 ff. Dyme an die Stelle des heutigen

Kato-Achaia, wo sonst Olenos angesetzt wird. Er begründet dies teils damit, dass der Hügel des H. Georgios zu klein sei und keine Reste des Altertums zeige, der andere weiter westlich belegene nur sehr spärliche Spuren alter Ansiedlung zeige, teils mit einer Kritik der Entfernungsangaben. Die Tab. Peuting. rechnet von Kyllene nach Dyme 14 Milien, was den 112 Stadien zwischen Kato-Achaia und Kyllene entspreche, während die Entfernung Kyllene - Karabostasion nur 65 Stadien betrage; für Kato-Achaia stimmten ferner die 40 Stadien nach Olenos und die 80 von da nach Patrai (Strab. a. a. O. 386), zusammen 120 Stadien = 15 Milien Patrai-Dyme auf der Tab. Peut., und die 60 Stadien Dyme-Cap Araxos, während von Cap Araxos bis Karabostasion höchstens 50 Stadien seien. Nun ist leider auf die eine Zahlenangabe des Paus. kein Verlass, weil sie schlecht überliefert ist, die Hss. haben hier teils τριαχοσίους, teils τετραχοσίους (s. d. krit. App.); tatsächlich enthalten auch die vorliegenden Zahlenangaben erhebliche Widersprüche, vornehmlich in der Entfernungsbezeichnung Dyme-Olenos-Patrai, die Boblaye, unter Zustimmung von Curtius I 420 A. 5, in etwas gewaltsamer Weise aufzuheben versucht hat. Indes auch v. Duhns Hypothese stösst auf schwere Bedenken, auf die Heberdey 77 A. 74 hinweist. Herod. I 145 zählt nämlich die zwölf achaiischen Städte in geographischer Reihenfolge von Ost nach West auf, und da heisst es: 'Ωλενος, εν τῷ Πεῖρος ποταμὸς μέγας ἐστί, καὶ Δύμη. Ein "grosser Fluss" findet sich aber nur bei Kato-Achaia, und dass dies der Peiros ist, bezeugt Cap. 22,1. Heberdey macht ferner darauf aufmerksam, dass die 60 Stadien Dyme-Araxos stimmen, wenn man (in der Annahme, dass die Zahlen einem Periplus entstammen) den Seeweg von Karabostasion nach Cap Kalogria (Araxos) ins Auge fasst. Auch die 40 Stadien Dyme-Olenos-Karabostasion-Kato-Achaia stimmen ungefähr; verdorben aber müssen die 80 Stadien Olenos (Kato-Achaia)-Patrai sein. Was andrerseits wiederum für Kato-Achaia = Dyme spricht, ist die Polystratos - Inschrift (s. unten zu 723,15). Die schwierige Frage ist also noch keineswegs als gelöst zu betrachten; wir haben τριάχοντα in den Text aufgenommen, doch ohne die Richtigkeit der Zahl damit behaupten zu wollen.

S. 722,18. P. Sulpicius Galba zerstört Dyme, vgl. Liv. XXXII 22; durch ihn erfahren wir, dass Philippos die Vertriebenen, die er ausfindig machen konnte, wieder in ihr Vaterland zurückführte, weshalb die Dymaier i. J. 189 als die einzigen Achaier gegen den Anschluss an Rom stimmten, vgl. Bursian II 320; Niese II 483 A. 6 setzt die Eroberung Dymes durch Sulpicius ins Jahr 210, Wachsmuth a. a. O. 280 ins Jahr 208.

S. 723,1. Augustus teilte der Stadt Patrai auch die Städte Pharai und Triteia zu, s. 22,1. 6; dass er dasselbe mit Dyme getan habe, ist Mommsen Röm. G. V 238 A. 3 geneigt, für einen Irrtum des Pausanias zu halten, jedoch gibt er die Möglichkeit zu, dass Augustus in seinen späteren Jahren diese Vereinigung verfügt habe.

S. 723,2. ὄνομά οἱ μετέθεντο τὸ ἐφ' ἡμῶν, μετατίθεσθαι praegnant = mutando dare, wie I 5,1. III 1,2. IV 30,1. VII 26,3. VIII 5,7; bei Herod. V 68 a das Aktivum.

- S. 723,5. Von Oibotas handelt Paus, schon VI 3,8 und unten § 13. Angeblich siegte er Ol. 6 (756), während seine Bildsäule erst Ol. 80 (460) infolge eines delphischen Orakelspruches errichtet wurde. Auch Iul. Afr. gibt Ol. 6 als Siegesjahr an; daneben gab es aber die von Paus. VI 3,8 erwähnte Tradition, dass Oibotas bei Plataiai mitgekämpft habe; Kalkmann 131 glaubt, Polemon sei die Quelle für die Nachricht von der Teilnahme des Oibotas am Kampfe von Plataiai, während für die andern Nachrichten das Olympionikenverzeichnis zugrunde lag.
- S. 723,9. Kalkmann 132 weist die Begründung, mit der Pauses erklärt, dass die Inschrift Paleia als Heimat des Oibotas nannte, statt Dyme, ab; man müsse der Legende, meint er, überhaupt misstrauen. Erst auf Grund dieser Legende, die den Oibotas zu einem Dymaier macht, sei der Stadt der ältere Name Paleia zugeschrieben worden, den sie wohl nie geführt habe, da als ihr Gründer Dymas galt; welcher Ort aber unter Paleia zu verstehen sei, das sei schon im Altertum nicht klar gewesen. Sehr wahrscheinlich klingt diese Lösung der Schwierigkeit nicht; Preger 104 N. 127 bemerkt, dass auf der Insel Kephallenia sich eine achaiische Kolonie Pale befand, die vermutlich von Paleia benannt worden sei.
- S. 723,14. Φορωνείδας καὶ Ἐρεχθείδην, vgl. Steph. B. s. Ἄργος· λέγονται (οί ᾿Αργεῖοι) καὶ πατρωνομικῶς Ἡρακλείδαι· πρὸ δ᾽ Ἡρακλέους Περσίδαι καὶ πρὸ Περσέως δὲ Λυγκεῖδαι καὶ Δαναΐδαι, πρὸ δὲ Δαναοῦ ᾿Αργειάδαι καὶ Φορωνίδαι.
- S. 723,15. Eine in Kato-Achaia gefundene metrische Inschrift, deren zweite Hälfte verloren ist, Rangabes Ant. hellen. 2218. Kaibel Epigr. Graec. 790, feiert einen schönen Knaben Polystratos, Liebling des Herakles, der im Kampfe mit den Molioniden fiel, und zu dessen Ehren Herakles sich eine Locke abschnitt. Kaibel bezweifelt nicht, dass Paus. oder dessen Gewährsmann die Namen Polystratos und Sostratos verwechselt habe; da gleich nachher § 14 von dem Olympioniken Sostratos aus Pellene die Rede ist, sei dem Paus. eine solche Verwechslung schon zuzutrauen. Da das im Epigramm ausdrücklich erwähnte Haarabschneiden mit dem von Paus. erwähnten übereinstimmt, so ist die Identität dieses Polystratos mit dem hier genannten Sostratos in der Tat durchaus wahrscheinlich. Deswegen darf man immerhin für die in Rede stehende Stelle, worauf das & ἐμέ hinweist, mit Heberdey 28 N. 124 Autopsie des Paus. annehmen; der Irrtum konnte ihm beim Verarbeiten seiner Reisenotizen passiert sein. Dass er den Kampf mit den Molioniden nicht erwähnt, ist kein Gegenbeweis. Frazer z. d. St. weist darauf hin, dass dadurch v. Duhns Annahme, Kato-Achaia sei nicht Olenos, sondern Dyme, eine sehr starke Stütze erhält (was dieser bereits selbst A. M. III 78 A. 1 hervorhebt).
- S. 724,3. ἀπαρχὰς ἀπὸ τῶν ἐν τῷ κεφαλῷ τριχῶν, die Sitte, Haarlocken als Spende am Grabe niederzulegen, ist schon bei Homer erwähnt, s. Il. XXIII 141, vgl. ferner Aesch. Cho. 7. Soph. Ai. 1173. El. 449 ff. Eur. Suppl. 974 und Alc. 101 ff. Ov. Met. XIII 427 f. Das Abschneiden der Haupthaare als eines natürlichen Schmuckes, der zur Trauerstimmung nicht passe, ist ein bis in späte Zeit nachweisbares äusseres Zeichen der Trauer um einen Toten, s. Becker-Göll Charikles III 156.

- ebd. Der Zusatz ἐν τῆ κεφαλῆ fehlt bald, wie I 22,2. 43,4, bald steht er dabei, wie I 19,4. 28,6.
- S. 724,4. στήλη τε ήν καὶ 'Ηρακλῆς ἐπειργ., da das Relief des Herakles sich auf der Stele befand, ist die Ausdrucksweise bemerkenswert, denn sie klingt, wie wenn es sich um zwei voneinander unabhängige Dinge handelte.
 - S. 724,5. ἐναγίζουσι τῷ Σωστράτφ, vgl. Bd. I zu S. 431,7.
- S. 724,7. Grössere Verbreitung hat der Atteskultus in Griechenland nicht gefunden; Pausanias verzeichnet ihn noch in Patrai Cap. 20,3; ausserdem findet sich im Piraeus eine Spur aus dem zweiten Jahrh. v. Chr., s. Rapp bei Roscher I 723.
- S. 724,8. ἀπόρρητον macht Schwierigkeit, Kayser (s. krit. App.) meinte, Pausanias wolle sagen, er habe nichts Bestimmtes, Zuverlässiges über Attes erfahren können, also οὐδὲν ἀναντίρρητον statt ἀπόρρητον; Kalkmann dagegen S. 248 ist der Ansicht, die Geschichte von Attes und Agdistis sei, wenn irgend etwas, ein ἀπόρρητον, darum sei anzunehmen, Pausanias habe diese zweite Fabel erst später hinzugefügt und mit dem laxen, gedankenlosen Übergang (νομίζουσί γε μὴν οὐχ οὕτω) an das Vorhergehende angereiht. Uns scheint die Stelle einfach zu sagen, dass Pausanias nichts babe ausfindig machen können, da die Wahrheit ein Geheimnis sei; was er also im folgenden berichtet, sind Erzählungen, die er nicht zu suchen brauchte, die er gelesen hat, denen er aber keinen Glauben beimisst. Die Sache verhält sich also ähnlich wie II 17,4, wo er einen ἀπορρητότερος λόγος kennt, aber nicht mitteilt, dagegen eine Sage berichtet, von der er ausdrücklich erklärt, dies und was ähnliches über die Götter erzählt werde, verzeichne er zwar, glaube aber nicht daran.
- ebd. Wilamowitz ist der Ansicht, Pausanias erzähle, was er bier aus Hermesianax berichtet, nicht aus eigener Lektüre (Hermes XIV 196), und nach Kalkmann 250 ist die Quelle das "mythologische Handbuch." Wir meinen umgekehrt, dass die Stellen, an denen Hermesianax von Pausanias zitiert wird, dafür sprechen, dass er ihn gelesen habe, denn sie beziehen sich auf Dinge, auf die nur eigene Lektüre führen konnte, s. Cap. 18,1. VIII 12,1. IX 35,5. 6.
- ebd. Die lydische Attessage, welche Hermesianax berichtete, findet sich in historisierender Umbildung in der Erzählung Herodots (I 34) von Adrastos und Atys, dem Sohn des Kroisos, und ist dargestellt auf der Felswand von Ammâmli bei Maionia, s. Le Bas-Waddington Itinéraire pl. 55.
 - S. 724,14. Epya im Sinn von bebautes Land, wie z. B. Herod. I 36.
- S. 724,14. ἀπέθανεν ύπὸ τοῦ ύός, Attes wird, wie bekanntlich Adonis, der eine Parallelfigur zu ihm ist, von einem Eber getötet; dasselbe erzählt der Schol. zu Nicand. Alex. 8.
- ebd. καί τι έπόμενον τούτοις, etwas diesem Entsprechendes, ähnlich Cap. 19,2. X 26,8.
- S. 724,15. ὑῶν οὐχ ἀπτόμενοι, dass überhaupt die Verehrer des Attes sich des Schweinesleisches zu enthalten hatten, sagt Iulian or. V 177 B: die Verehrer des Men Tyraunos, der auch mit Attes verschmolzen wurde,

durften den Tempel des Gottes nicht betreten, wenn sie sich durch Genuss von Schweinefleisch verunreinigt hatten, s. Dittenberger Syll.* 633 Z. 4; in die Stadt Komana am Pontus durfte kein Schwein kommen, s. Strab. XII 575. Auch andere Orientalen enthielten sich des Schweinefleisches, so die Syrer, s. Lucian de Syr. D. 54, die afrikanischen Libyer, s. Herod. IV 186, die Skythen, s. Herod. ebd., die Aigypter, s. Herod. II 47, die Phoinikier und Juden, s. Porph. de abst. I 14; auch den Kretensern galt das Schwein für heilig, s. Athen. IX 375 F.

- S. 724,16. Diesen pessinuntischen λόγος erzählt Arnob. adv. nat. V 5 ff. in grosser Ausführlichkeit und mit Abweichungen im einzelnen, in der Hauptsache aber übereinstimmend. Agdistis ist identisch mit Kybele (Strab. XII 567), der Leben erzeugenden Naturkraft, Attes, ihr Sohn oder Geliehter, ein Bild der im Frühling spriessenden Vegetation, die der Glut der Sonne erliegt, ehe die Früchte zur Reife gelangt sind, und der Mythus veranschaulicht, wie aus der Einheit der Lebenskraft als Mutter (Kybele) das vegetative Leben als Sohn (Attes) hervorgeht, vgl. Porphyrios bei Eus. praep. ev. III 11,8. Aug. civ. D. VII 25. Der fremdartige Mythus ist wohl semitischen Ursprungs, so Ed. Meyer Gesch. d. Alt. I § 257.
- S. 725,8. Dass Attes an den Folgen der Entmannung stirbt, ist nicht ausdrücklich gesagt, aber aus Z. 8 zu schliessen und wird bemerkt von Arnob. a. a. O. 7, nach dessen Erzählung der kleine Finger allein am Leben bleibt.
- S. 725,10. Die hier erzählte Legende, wonach zwischen dem Siege des Oibotas Ol. 6 (756) und dem Stadionsieger Sostratos, dessen Sieg nach § 6 mit der Weihung der Oibotas-Statue zusammenfällt, also frühestens Ol. 80 (460) fallen muss, kein Achaier in Olympia gesiegt habe, widerspricht der historischen Überlieferung, indem in der Zwischenzeit achaiische Sieger genannt werden: Ol. 23 (688) Ikaros aus Hyperesia (Paus. IV 15,1); Ol. 67 (512) Phanas aus Pellene (Iul. Afr.); Ol. 71 (496) Pataikos aus Dyme (Paus. V 9,1). Ausserdem bemerkt Paus. VI 18,7, dass die Sitte der Statuenehre erst Ol. 59 (544) begonnen habe, vgl. oben S. 502,9. Kalkmann 130 f. schliesst daraus mit Recht, dass Paus. diese Legende nicht im Olympioniken-Verzeichnis fand. Über die Annahme, dass dieser Sostratos identisch ist mit dem VI 8,1 genannten Sokrates aus Pellene, s. oben S. 472,19; über seine Zeit, die jedenfalls nicht weit von Ol. 80 liegen kann, s. Rutgers 45. Robert Hermes XXXV 175.
- S. 725,18. Frazer macht aufmerksam auf den ungewöhnlichen Gebrauch von διαμένει als verbum impersonale mit folgendem Infinitiv; zu den von ihm zitierten Stellen (Cap. 24,5. 27,8. VIII 44,1. IX 19,7. 36,6) sind hinzuzufügen I 28,8. IV 30,3.

Cap. XVIII.

Die Stadt Olenos. Gründung von Aroë, Antheia und Mesatis. Sage der Patreer von Dionysos. Stammtafel des Patreus. Patrai verlassen, von Augustus neu gegründet. Tempel der Artemis Laphria in Patrai. Jährliche Festfeier derselben.

S. 726,4. Als Peiros gilt heut bei den Geographen ein Fluss, der sehr wasserreich aus den Schluchten von Nezera hervorbricht und durch Nebenbäche noch verstärkt wird; er heisst heut von seinem Quellgebirge Olenos, sonst aber auch im oberen Laufe Fluss von Nezera, im Mündungsgebiete Fluss von Kamenitza, s. Leake II 118. Curtius I 428. Bursian II 311. Nach Cap. 22,1 hiess er im Altertum in seinem oberen Laufe Πίερος, an der Mündung Πείρος, worüber Paus. unten Cap. 22,1 sich nicht zweifelnd hätte äussern sollen; letzteren Namen führt er auch bei Herod. I 145 und Hesiod. bei Strab. VIII 342; nach Strab. ebd. und X 450 hiess er auch Acheloos. Zweifelhaft ist dagegen, ob er auch Μέλας hiess. Zwar steht bei Strab. VIII 386 in den Hss.: είτ' 'Δλενος, παρ' δν ποταμός μέγας Μέλας; doch wollten Koraes und Kramer Μέλας als Dittographie von μέγας streichen und Πεῖρος nach παρ' & einschieben, unter Zustimmung von Bursian a. a. O. A. 3, während Curtius 450 A. 7 lieber μέγας streichen möchte, mit Rücksicht auf einen bei Callim. h. in Iov. 22 und Dion. Per. 416 erwähnten Fluss Melas, den Bursian für einen arkadischen Fluss hält.

Dass die ältere und z. T. auch die heutige Topographie Kato-Achaia für die Stätte des alten Olenos hält, ward oben erwähnt, ebenso, dass v. Duhn, der in Kato-Achaia Dyme sucht, der Meinung ist, Olenos müsse am Wege von Patras nach Kato-Achaia etwa 40 Stadien von Dyme liegen, wo Dodwell antike Reste sah, II 310; vgl. Leake II 155. Gell Itinerary of Morea 23. Boblaye 16 u. 20. Curtius 428. Bursian 322. v. Duhn a. a. O. Wie oben bemerkt, ist das stärkste Zeugnis für Kato-Achaia = Dyme die Polystratos-Inschrift; dass sonst bier epigraphische Denkmäler häufiger sind, als bei Karabostasion, erklärt sich daraus, dass hier die bedeutendste moderne Ansiedlung der Gegend ist, nach der Inschriftsteine von fernher verschleppt werden konnten, s. Heberdey a. a. O. Indessen macht doch v. Duhn mit Recht geltend, dass mehrere der dort gefundenen Inschriften eine Blüte des Orts noch am Ende des ersten Jahrh. n. Chr. erweisen, während Olenos schon zur Zeit des Polybios (II 41) und Strabon (VIII 386) verlassen war, was auch Paus. andeutet.

S. 726, δ. ἐς Ἡρακλέα καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ πεποιήκασιν, selten findet sich ποιείν, wie unser dichten, ohne transitives Objekt, mit ἐς, vgl. II 3,9. 14,3, viel häufiger ποιείν ἔπος, ἄσμα, μῦθον u. s. w. ἔς τινα; oder es wird, aber ebenfalls selten, der oder das zu Besingende in den Akkusativ gesetzt, IV 6,1 πόλεμον. Χ 14,6.

S. 726,6. Dexamenos, König von Olenos, ruft den von Augeias kommenden Herakles zu Hilfe gegen den Kentauren Eurytion, den Herakles erlegt, s. Apollod. II 5,5, 6. Anders lautet die Version der Sage bei Hygin. fab. 33, wo Deianeira, die Tochter des Dexamenos, die Gattin des

Kentauren werden soll, der aber von Herakles getötet wird. Sonst erscheint Deianeira als Tochter des Oineus; über die Entstehung der verschiedenen Versionen (zu denen noch Paus. V 3,3 und Diod. IV 33 zu vgl.) s. Weizsäcker bei Roscher I 998 ff.

- S. 726,10. Über die Orte Peirai und Euryteiai ist nichts zu berichten, da sie nur hier erwähnt werden; wenn die Einwohner ὑπὸ ἀσθενείας Olenos verliessen, so sollte man freilich denken, sie hätten sich in grösseren und dann auch bekannteren Orten niedergelassen (ἐς Πάτρας τε καὶ ἐς 'Ρύπας?).
- S. 726,12. Von hier bis und mit Cap. 21 spricht Paus. von Patrai. ebd. Zu Πεῖρος bemerkt eine Randnote in Va: πεῖρος ποταμὸς τῆς χαμενίτζας ἀνὰ μέσον ἀχαῖας καὶ χαμενίτζα ἀχαῖας ἡ δύμη, ὥλενος ἡ χαμενίτζα.
- S. 726,13. Zu Γλαῦκος bemerkt marg. Va: γλαῦκος ποταμὸς τ΄, νῦν λῆκα· πατρέων und sodann ἀρόα πόλις ἀπὸ τοῦ ἀροτριάν. Der Fluss Glaukos, dessen Mündung 5 km von Patrai entfernt liegt, heisst heut Levka; er hat ein breites, im Winter wasserreiches Bett, das aber im Sommer meistens trocken ist. S. Leake II 123. 154. Boblaye 22. Curtius 435. Bursian 312. Baedeker 331.
- S. 726,17. Zu Aroë vgl. Et. m. 147,35, das aus einem sibyllinischen Orakel 'Αρόη τρίπυργος zitiert. Curtius 436 meint, dass das alte Demeterheiligtum südwestlich von der Burg in Aroë gestanden habe; vgl. Bursian 325.
- S. 726,19. Wahrscheinlich war der ältesten Sage der Drachenwagen fremd; die älteren schwarzfigurigen Vasenbilder zeigen den Wagen noch durchweg ohne Flügel und Schlangen, erst in der rotfigurigen Malerei werden Flügel an der Achse und Schlangen um die Räder angebracht. Die Vorstellung, dass geflügelte Schlangen oder Drachen vor den Wagen gespannt sind, wie das in Soph. Triptolemos (Frg. 539 ff.) dargestellt war, tritt in der Kunst zuletzt auf. Vgl. Strube Stud. z. eleusin. Bilderkr. 9ff. Stephani C. R. 1859,82. Overbeck Kunstmyth. III 530.
- S. 727,1. Antheia (vgl. Steph. Byz. s. h. v., dessen Angabe der Lage, als in der Nähe von Argos, aber nicht auf den Ort passt) "erstreckte sich von Aroë in die nördliche patraiische Ebene, wo die Spuren des ältesten Artemiskultus sich finden", Curtius a. a. O. Nach Ath. XI 460 D wurde hier Demeter unter dem Beinamen ποτηριοφόρος verehrt. Auch Hesiod. scut. Herc. 381 Ἄνθεια ποιήεσσα wird vielfach hierauf bezogen, von manchen Erklärern aber mit Rücksicht auf die (wahrscheinlich interpolierten) Verse 474 fg. ebd. ein thessalisches Anthe oder Antheia angenommen.
- S. 727,3. Mesatis, ausser hier und noch mehrfach weiter unten, anderswo nicht erwähnt. Wie der Name andeutet, lag der Ort zwischen Aroë und Antheia, also landeinwärts; das in die Mesatis führende Stadttor lag oberhalb der Burg, s. Curtius a. a. O.
- S. 727,4 ff. ἐπιβουλευθέντα ὑπὸ Τιτάνων, vgl. VIII 37,5, die mystische Fabel lautete dahin, dass die Titanen auf Geheiss der eifersüchtigen Hera den Knaben Dionysos beim Spiel töteten und seine Glieder verzehrten, s. Clem. Al. Protr. II 17 f. p. 15 P. Arnob. adv. nat. V 19. Macrob.

- somn. I 12,12, vgl. Preller-Robert 706. Die Sage der Patreer muss nach unserer Stelle auch eine Erklärung des Namens Mesatis enthalten haben, der Paus. wohl nicht recht traut, aber nicht förmlich widersprechen mag.
 - S. 727,7. 'Αχαιῶν ἐκβαλόντων Ἰωνας, s. Cap. 1,5. 8.
- ebd. Patreus, des Preugenes Sohn, gründet Patrai, vgl. III 2,1. VII 6,2.
- S. 727,12. Die Vermutung ist naheliegend, dass der hier Harpalos genannte Sohn des Amyklas identisch sei mit dem III 1,3 Argalos genannten.
- S. 727,14. Auch Cap. 20,6. X 22,6 wird betont, dass die Patreer die einzigen Achaier gewesen seien, die beim Einfall der Kelten (i. J. 279) den bedrängten Aitolern zu Hilfe eilten. Bursian II 326 A. 2 glaubt auf Grund von Polyb. XXXIX 9, dass hier ein Irrtum des Paus. vorliege, da die Katastrophe, welche zur Entvölkerung führte, vielmehr die Niederlage sei, die die Patreer kurz vor 146 in Phokis erlitten; die häufige Erwähnung von Patrai in der Geschichte des Bundesgenossenkrieges bei Polybios gestatte nicht, die Nachrichten des Pausanias und Polybios auf zwei verschiedene Begebenheiten zu beziehen; uns scheint sie nur zu beweisen, dass Patrai in der Zwischenzeit seit 279 sich wieder erholt hatte.
- S. 727,19. Über Boline s. unten Cap. 23,4, wo der Name Boλίνα heisst; über Argyra Cap. 23,1; Arba wird sonst nicht erwähnt; gegen die Meinung älterer Paus.-Herausgeber, dass 'Αρβαν verdorben sei aus 'Αρόην, spricht sich Leake 126 Anm. aus. Die Lage des Orts ist aber ganz ungewiss.
- S. 727,20. τοῦ παράπλου κεῖσθαι καλῶς, die Formel ist aus Thuc. I 36 bekannt.
- S. 728,2. προσσυνώχεισε δέ σφισι καὶ 'Αχαιοὺς κτλ., auch alte Soldaten erhielten hier Wohnsitze, vgl. Strab. VIII 387 'Ρωμαῖοι δὲ νεωστὶ μετὰ τὴν 'Ακτιακὴν νίκην ίδρυσαν αὐτόθι τῆς στρατιᾶς μέρος ἀξιόλογον; daraus schliesst Hertzberg I 495 A. 31, dass Patrai bald nach der Gründung von Nikopolis kolonisiert wurde. Es waren Veteranen der X. und XII. Legion, s. ebd. 496. Den Grund, weshalb Rhypes zerstört wurde, sucht Curtius I 459 darin, dass es wohl, weil befestigt, der neuen Kolonie hätte gefährlich werden können.
 - S. 728,3. Über Rhypes s. oben Cap. 6,1 und mehr unten 23,4.
- ebd. ἔδωχε μὲν ἐλευθέροις 'Αχαιῶν μόνοις τοῖς Πατρεῦσιν είναι, d. h. die Patreer wurden nicht dem Imperium eines römischen Statthalters unterworfen, sie konnten ihre innern Angelegenheiten selbst ordnen, hatten eigenes Recht und eigene Gerichtsbarkeit; dass aber damit auch Abgabenfreiheit verbunden war, wie meist gesagt wird, ist zum wenigsten nicht nachgewiesen (s. Hertzberg I 508 A. 68). Immunität war nämlich wohl die regelmässige, nicht aber eine notwendige Zugabe zur libertas, s. Karlowa Röm. Rechtsgesch. I 338.
- S. 728,6. Patrai, heut Patras oder Patra, ist unter den Städten des westlichen Achaia die nordöstlichste; sie liegt am nördlichen Ende der fruchtbaren Glaukosmündung, unter und auf einem mit dem Panachaikon

zusammenhängenden Hügelrücken (jetzt Skatovuni). Die älteste Stadt lag vor dem Fuss der Burghöhe; auch die durch den zweiten Synoikismos vergrösserte grenzte noch nicht an das Meer, und erst die Stadt des Augustus erstreckte sich bis zum Strande. Da der Ort immer, auch während des Mittelalters, bewohnt war, die Bautrümmer beständig zu Neubauten Verwendung gefunden haben, sind die Reste des Altertums äusserst spärlich; noch im 17. Jahrh. aber waren nicht unerhebliche Ruinen vorhanden, vgl. Tafel Thessalonica p. 471 (Bericht des Benjamin v. Tudela. Wheler Journ. into Greece 292. Dodwell I 1,158. Leake 123. Boblaye 22. Clark Pelop. 278. Curtius 434. Bursian 324. Baedeker 28; über dortige Denkmäler v. Duhn A. M. III 66.

ebd. Paus. beschreibt die Stadt in dreifscher Einteilung: zunächst oben die Burg, dann die Hochsläche des westlichen Abhangs, also den Markt mit Umgebung, und endlich die Hafenstadt; Curtius 441.

ebd. Über den Beinamen der Artemis Laphria s. oben S. 168 zu IV 31,7; ebd. über die Artemis Laphria von Messene.

- S. 728,8. ἐρημωθείσης διὰ τὸ ἐς τὴν Νικόπολιν συνοικίζεσθαι, natürlich hat die Konzentrierung der Bevölkerung in Nikopolis mächtig dazu beigetragen, den angrenzenden Gebieten das Gepräge der Verödung zu geben, obgleich wohl anzunehmen ist, dass einzelne der zum Synoikismos herangezogenen Gemeinden trotzdem weiter existierten (s. Oberhummer Akarn. 204 A. 3), aber die Bevölkerung Griechenlands war überhaupt gewaltig zusammengeschmolzen, vgl. Polyb. XXXVII 9,5. Strab. VII 325. Hertzberg I 486ff. Mommsen R. G. V 245f.
- S. 728,9. Nikopolis wurde zum Andenken an die Entscheidungsschlacht zwischen Octavianus und Antonius und bald nach derselben gegründet, da wo das siegreiche Lager gestanden hatte; Hertzberg I 492 A. 26. Zum Synoikismos vgl. V 23,3. X 38,4. Strab. a. a. O. Dio C. LI 1,3.
 - S. 728,12. Zum Infinitiv πομισθήναι s. VI 20,14, S. 650.
- S. 728,15. Ebenso lautet die Reihe beim Schol. zu Eur. Or. 1094, nach einer andern Sage (X 6,4) war Delphos ein Enkel des Autochthoneu Kastalios.
- S. 728,17. Oineus hatte den Zorn der Artemis dadurch sich zugezogen, dass er ihr allein nicht geopfert hatte, vgl. Hom. Il. IX 533ff., zur Strafe dafür lässt sie den Garten des Oineus durch einen Eber verwüsten, den dann Meleager, der Sohn des Oineus, erlegt.
- S. 728,18. αἰτίαν τῆ θεῷ τῆς ἐπικλήσεως, statt τῆς θεοῦ, hier naheliegend, um das Zusammentreffen zweier Genitive zu vermeiden, vgl. I 9,1 τῆς δὲ ἐς τὸν παῖδα τῆ Κλεοπάτρα δυσνοίας λέγουσιν ἄλλας τε αἰτίας, doch auch sonst, vgl. I 20,7. Kr. App. zu I 17,2.
- S. 728,19. τὸ μὲν σχῆμα τοῦ ἀγάλματος θηρεύουσά ἐστιν, vgl. II 10,5 ᾿Αφροδίτης ἄγαλμα πεποίηται, φέρουσα. VII 21,6. 22,1. 2. 23,9. 26,6 u. s., vgl. zu S. 505,23.
- ebd. Den Typus der Artemis Laphria von Kalydon, später Patrai. den Paus. nur kurz als den der Jägerin Artemis bezeichnet, kennen wir

aus Münzen von Patrai: die Göttin steht ruhig da, den Kopf leicht nach ihrer l. Seite wendend, im kurzen Chiton, der die r. Brust und Schulter frei lässt; über die l. Schulter hat sie eine Chlamys hängen, an den Füssen trägt sie hohe Jagdstiefel; das Haar ist in einen Knoten geschlungen, über der r. Schulter kommt der Köcher zum Vorschein. Die r. Hand stützt sie auf die Hüfte, in der l. hält sie den Bogen; zu ihren Füssen sieht man links einen zu ihr aufblickenden Hund, rechts ein rundes Postament, auf dem das Ende des Bogens aufsteht. S. Imhoof-Gardner 76 pl. Q 6-10, unsere Münztafel V 6 u. 7. Studniczka R. M. III 277 wollte in der bald für echt archaisch, bald für archaistisch gehaltenen Artemis-Statue aus Pompeji, der sog. Diana von Portici (oft abgebildet, vgl. Overbeck I 255 Fig. 68), eine Kopie der hier beschriebenen Statue erkennen; zustimmend Collignon II 656. Mau Pompeji 442, mit Einschränkung Overbeck a. a. O. Aber der Typus dieser Artemis stimmt mit dem Typus der Münzen absolut nicht überein. Freilich meint Furtwängler Meisterw. 634, dass der Münztypus ein jüngeres, von Paus. nicht erwähntes Kultbild wiedergebe, während die von ihm erwähnte ältere Statue auf den Münzen der Stadt fehle. Allein die Angabe des Paus. über das Zeitalter der Künstler (s. u.) ist so allgemein gehalten, dass das Werk darnach sehr gut aus der Mitte des 5. Jahrh. stammen könnte; und dieser Zeit könnte eine Figur, wie sie der Münz-Typus zeigt, wohl angehören (so auch Imhoof-Gardner 77); Schreiber bei Roscher I 569 hält die Figur für Selene.

- S. 728,20. Die beiden Künstler Menaichmos und Soïdas sind uns nur aus dieser einen Erwähnung bekannt. Paus bestimmt ihr Zeitalter nach Kanachos von Sikyon (vgl. oben S. 577 zu VI 9,1 u. S. 595 zu VI 13,7) und Kallon von Aigina (s. I 635 zu II 32,5); sie werden darnach ungefähr Ol. 80 (460) anzusetzen sein. Klein Arch. epigr. Mitteil. V 100 meint, nach der Technik der Artemis Laphria dürften die Meister der Schule des Dipoinos und Skyllis angehören, doch ist aus der Technik garnichts zu schliessen.
- S. 729,3. τὰ αδότατά σφισι τῶν ξύλων κεῖται, σφισι = ὑπ' αὀτῶν und κεῖται im Sinne des Perfektums von τίθημι, s. Trendelenburg Der grosse Altar des Zeus in Olympia 20.
- S. 729,6. Die Priesterin tritt gewissermassen als Stellvertreterin der Göttin selbst auf, was bei gewissen feierlichen Gelegenheiten auch anderswo geschah, vgl. VIII 15,3. Heliod. Aethiop. III 4. Frid. Back De Graecorum caerimoniis in quibus homines deorum vice fungehantur, Berl. Diss. 1883. Stengel Sakralaltert. ² 34.
- ebd. Auf diesen Brauch nehmen Münzen von Patrai Bezug, die eine Frauengestalt, jedenfalls die Priesterin, auf einem von Hirschen gezogenen Wagen darstellen; s. Imhoof-Gardner p. 78 pl. Q 13.
- S. 729,10. Geflügel wurde nur wenigen Gottheiten als Opfer dargebracht und, wie es scheint, nicht geschlachtet, sondern lebendig verbrannt, wie hier; vgl. G. Wolff in Porphyr. de philos. ex oraculis haur. reliqu.

(Berlin 1856) 187 ff., mit Nachträgen im Philol. XXVIII 188 ff.; über Gänseopfer auf Bildwerken s. Stephani C. R. 1863, 79.

ebd. ἔτι δὲ ὖς ἀγρίας κτλ., dies also sind keine ἰερεῖα, als welche Suidas u. βοῦς ἔβδομος Schaf, Schwein, Ziege, Huhn und Gans nennt. Wir erfahren auch nur noch einmal X 32,16, dass in Tithorea der Isis, also einer nichtgriechischen Gottheit, Hirschopfer dargebracht worden seien.

Cap. XIX.

Grabmal des Eurypylos. Artemis Triklaria. Melanippos und Komaitho. Der Kasten des Eurypylos.

- S. 729,19. Eurypylos, des Eusimon Sohn, aus Ormenion in Thessalien, ist einer der hervorragendsten Helden der Ilias, vgl. II 736. V 79 ff. VII 167. XI 575 ff. Über ihn Konr. Schwenck Rh. M. X 384 ff. Aug. Schultz Jb. f. Ph. CXXIII 305 ff., s. u. zu § 7.
- S. 729,20. προδιηγησαμένφ πρότερον, wie Herod. IV 145 διὰ πρόφαστν τὴν ἐγὼ ἀπηγήσομαι προδιηγησάμενος πρότερον τάδε, vgl. oben Cap. 1,6, wo das pleonastische πρότερον fehlt (Siebelis).
- S. 729,23. Über den nur hier (und unten Cap. 22,11) erwähnten Dienst der Artemis Triklaria vgl. Welcker griech. Götterl. I 573. II 769.
- S. 729,24. Über die Lage des Heiligtumes der Artemis Triklaria spricht sich Pausanias Cap. 22,11 aus.
- S. 730,2. ἀποστέλλεσθαι παρὰ ἄνδρα, gewöhnlich φοιτᾶν π. ά., II 10,4. 34,12. (IV 20,6. VII 23,1); vgl. VII 25,13 ἀνδρὸς ἐς πεῖραν ἀφικέσθαι. X 28,8 γυναικὶ ἐς τὸ αὐτὸ ἀφικέσθαι.
- ebd. Zur Liebeslegende von Melanippos und Komaitho vgl. Rohde Gr. Rom. 43 f. An historische Persönlichkeiten ist nicht zu denken. Nach Schultz a. a. O. 307 bedeutet Melanippos (Schwarzpferd) die Gewitterwolke und Komaitho (Brandhaar) den daraus hervorzuckenden Blitz.
 - ebd. ώς ist unmöglich, συμβαίνειν wird nur mit dem Infinitiv konstruiert.
- S. 730,8. τὸ ἀνάλγητον, das Neutrum des Adjektivs statt eines Abstraktums, s. zu S. 489,13.
- ebd. δπου καί oder γε in kausalem Sinn, wie Z. 12, vgl. I 41,4. II 37,5. III 12,11. IV 9,6. 35,12. V 11,9. IX 27,8, öfter bei Herod., vgl. I 68. IV 195. VII 160; ebenso kausal ὁπότε IV 21,6.
- S. 730,15. τῆς τε γῆς ἀποδιδούσης καὶ νόσοι ἐγίνοντο, zur Anakoluthie vgl. Bd. I zu S. 17,16; vgl. auch \S 9.
- S. 730,20. Über Sühnopfer von Menschen beiderlei Geschlechts vgl. Usener SB. der Wiener Akad. CXXXVII, III 59.
 - S. 731,1. Über den später Meilichos genannten Fluss s. u. Cap. 23,11.
 - S. 731,5. Vgl. mit dieser naiv-sentimentalen Äusserung Cap. 23,3.
- S. 731,7. βασιλεύς ξένος und ξενικόν δαίμονα, ξένος wiederum adjektivisch § 8. III 16,2, aber VII 18,8 ξενικόν ὄνομα.

- S. 731,10. Auf Münzen von Patrai ist bisweilen ein mit einer Chlamys bekleideter Mann dargestellt, der in der linken Hand einen Kasten hält und auf einen Altar zuläuft; man erkennt darin den Eurypylos, der sich zu dem Altar der Artemis Triklaria begibt, Imhoof-Gardner p. 75 pl. Q 1. Auch andere Münztypen werden hierher bezogen, so eine Jünglingsfigur (der Genius von Patrai), der den r. Arm über einen Altar ausstreckt und sich mit dem l. Arm auf einen auf einem Postament stehenden Kasten stützt, ebd. Q 2; ferner Darstellungen eines runden Kastens mit konischem Deckel, der bald allein für sich, bald auf einem Altar stehend abgebildet ist, ebd. Q 3 u. 4; Imhoof-Gardner erkennen darin den Behälter, in dem das Dionysos-Bild sich befunden haben sollte.
- S. 731,11. ἔργον Ἡραίστου, das Bild hatte also himmlischen Ursprung wie die ξόανα διιπετῆ; IX 41,1 verwirft aber Pausanias die Sage, dass der Kasten, der übrigens von den Patreern auch nicht gezeigt werde, ein Werk des Hephaistos sei.
- S. 731,15. αὐτίκα ἢν ἔκτρρων μετὰ τὴν θέαν, vgl. damit die Sage I 18,2, nach der die Schwestern Aglauros und Herse wahnsinnig wurden, als sie die Lade öffneten, in der Erichthonios lag. Nach Schultz a. a. O. 306 symbolisiert der Wahnsinn das gewaltige Spriessen und Treiben der Naturkräfte im Frühling und Sommer, das Öffnen des Kastens ruft ihn hervor, wie der Schoss der Erde sich öffnet, wenn die Vegetation sich zu entwickeln beginnt; das Aufhören des Wahnsinns bedeutet das Absterben der Vegetation im Herbst, und Eurypylos ist nichts anderes als der Gott der Unterwelt, aus der alle Vegetation hervorgeht; darauf weise auch die Tradition hin, die ihn zum Sohne des Dexamenos mache, der nur eine andere Form des Unterweltsgottes sei.
- S. 731,20. Wie hier sehr bezeichnend für die Anschauungsweise der Griechen ξένος, wird bei Plut. Pelop. 21 ein Menschenopfer βάρβαρος und παράνομος genannt, vgl. Stengel Jb. f. Ph. CXXVII 369.
- S. 732,4. Meilichos, der vor der Opferablösung Ameilichos hiess (§ 4), erinnert an den Sühngott Ζεὺς Μειλίχιος, den Milden, an dessen Altar der blutbefleckte Theseus von den Phytaliden gereinigt wurde (I 37,4), vgl. den Διόνυσος Μειλίχιος auf Naxos (Athen. III 78 C) und die Θεοὶ Μειλίχιοι X 38,8. Töpffer Att. Gen. 249 f.
- 732,12. ἐπειδὰν τῷ Διονόσφ τὴν ἑορτὴν ἄγωσι, nicht ἀγάγωσι, wie Porson wollte, denn dem Heros wird nicht nach dem Gotte geopfert, s. oben zu S. 9,4 u. vgl. Cap. 20,8. 9.

Cap. XX.

Dionysos Aisymnetes. Athena Panachaïs. Das Odeion in Patrai und das in Athen. Tempel der Artemis Limnatis. Andere Tempel und Bildsäulen.

S. 732,13. Das Wort αἰσυμνήτης erscheint bereits bei Homer, wo es Od. VIII 258 einen Kampfrichter bedeutet; später war es Bezeichnung für

gewisse obrigkeitliche Personen. Nach Töpffer bei Pauly-Wissowa I 1092 weist der Name des Flusses Μείλιχος, sowie der Charakter des Kultes darauf hin, dass der Dionysos Αδσυμνήτης sich in seinem Wesen mit dem Μειλίχιος berührte, s. oben zu S. 732,4; vgl. Preller-Robert 676 A. 2. 692 A. 1.

- S. 732,17. ὁπόσοι δή nicht mit Amasaeus u. a. als liberi omnes zu erklären, δή vermehrt die Unbestimmtheit des Indefinitums wie bei dem häufigen δστις δή, also eine gewisse Zahl von Kindern, vgl. V 4,5. II 24,4. V 17,7. 24,1 u. s.
- S. 732,21. λουσάμενοι δὲ τῷ ποταμῷ, dagegen VI 22,7 λ. ἐν τῷ πητζ, s. das.
- S. 732,24. Wie hier als Παναχαίς, so erscheint Athene auch sonst als Hüterin und Vorsteherin grösserer Stammverbindungen, als Ἰτωνία in Koroneia, Strab. IX 411, als Ἑλλανία Eur. Hipp. 1123; vgl. Preller-Robert 220 f. Imhoof-Gardner 78 vermuten, dass der auf Münzen von Patrai sich findende Typus einer in einer zweisäuligen Tempelfront stehenden Athene, die in der ausgestreckten r. Hand eine Schale, in der l. einen Speer hält (s. ebd. pl. Q 14, unsere Münzt. V 8), die Athene Panachaïs vorstellt, da dieser Typus auf Münzen anderer peloponnesischer Städte ähnlich vorkommt.
- S. 732,25. Über die Verehrung der grossen Göttermutter im Peloponnes s. Bd. I 776 u. 853. Wide Lakon. Kulte 204 ff. Preller-Robert 650. Lobeck Aglaophamos 1152 vermutete, dass der Kultus von Patrai vielleicht eine Stiftung der Seeräuber sei, die Pompeius nach Dyme versetzt hatte (Plut. Pomp. 28).
- S. 733,2. Auf Münzen von Patrai findet sich die Darstellung einer bekleideten Frauenfigur mit der Mauerkrone und mit Trauben in den Händen; zu beiden Seiten sind Frauen in tanzender oder springender Haltung dargestellt; Imhoof-Gardner 79 pl. Q 16 beziehen den Typus auf den orgiastischen Kultus der dindymenischen Mutter.
- ebd. Über die Verbreitung des Kultus des olympischen Zeus in Griechenland und den Kolonien s. Preller-Robert 121 f. (wo aber gerade Patrai fehlt). Erwähnt wird der Tempel von Patrai als Ziegelbau bei Vitr. II 8,9 und Plin. XXXV 172; doch waren Säulen und Epistyl aus Marmor. Über Darstellungen des stehenden und des thronenden Zeus auf Münzen von Patrai s. Imhoof-Gardner a. a. O. mit pl. Q 17.
- S. 733,3 f. Die Interpunktion ist hier nicht mit Sicherheit festzustellen. Nach der in den Ausgaben gegebenen, von uns beibehaltenen befanden sich die Herastatue und das Apollonheiligtum dem Tempel des olympischen Zeus gegenüber; nach Schmitt (s. krit. App.) nur die Herastatue, nach Schubart (in der praef.) stand letztere neben der Athena im Olympieion.
- S. 733,4. Über Münzen von Patrai mit Darstellung einer thronenden Göttin, bei der jedoch die Deutung auf Hera ungewiss ist, s. Imhoof-Gardner a. a. O. mit pl. Q 18.
 - S. 733,5. Imhoof-Gardner 80 vermuten, dass dieser Apollon vielleicht

auf einer Münze von Patrai abgebildet sei, die Apollon nacht und stehend darstellt, die r. Hand ausgestreckt, in der l. Hand die auf ein Postament gestellte Lyra haltend; doch fehlt hier das charakteristische, dass der eine Fuss auf einem Stierschädel ruht. Eine entsprechende Darstellung ist sonst nicht bekannt. Wenn Wernicke bei Pauly-Wissowa II 57 dem Apollon von Patrai das Epitheton Νόμιος beilegt, so beruht das nicht auf Überlieferung, sondern ist nur aus dem Attribut des Stierschädels geschlossen. Vermutlich ist diese Statue mit dem in Ehrendekreten von Kleitor genannten Apollon ἐν τὰ ἀγορὰ von Patrai gemeint, s. Holleaux Rev. d. ét. gr. X 281, Inschr. A, Z. 22 u. B, Z. 26, vgl. ebd. 291.

- S. 733,5. γυμνὸς ἐσθῆτος, die Hinzufügung des Genitivs ist ungewöhnlich, veranlasst ist sie wohl durch die Bemerkung, dass der Gott wenigstens Sandalen trage.
- S. 733,7. 'Αλκαῖος ἐδήλωσεν, vgl. Porphyrio zu Hor. Od. I 10, 9—12: fabula haec autem ab Alcaeo ficta, und zu v. 1: hymnus est in Mercurium ab Alcaeo lyrico poëta.
 - S. 733,10. ἐν Ἰλιάδι, s. XXI 446-448.
- S. 733,17. Über die Reste des i. J. 1889 wieder aufgefundenen Odeions von Patrai (von dem übrigens schon Pouqueville und Dodwell Reste gesehen haben sollen, nach Έστία v. 2. Juni 1889, doch vgl. Dodwell I 1,158 d. deutsch. Übers.) ist berichtet Δελτίον ἀρχαιολ. 1889, 62. Berl. phil. Wochenschr. 1889, 1066. Amer. Journ. of Archaeol. V 378, und eingehend nach Autopsie Frazer IV 148 z. u. St. Sowohl von den Umfassungsmauern, als von der Bühne und den Sitzreihen ist noch viel erhalten; das Material ist Backstein, mit Marmor belegt. Der Bau befindet sich in dem höher belegenen Quartier, westlich von dem Kastell. Ob die ἐνταῦθα befindliche Apollonstatue im Odeion selbst oder davor aufgestellt war, ist nicht auszumachen.
 - S. 733,20. Das Odeion, das Herodes Attikos zu Ehren seiner Gemahlin Regilla (gest. 161 v. Chr.; vgl. über ihn und seine Familie Dittenberger im Hermes VIII 67. Buresch im Rh. M. XLIV 489. Gurlitt 58, und über die auf Herodes und Regilla bezüglichen Inschriften Köhler A. M. VIII 288. Wachsmuth ebd. IX 95. Hülsen Rh. M. XLV 284) erbaute, lag am südwestlichen Abhang der Akropolis und ist in den Ruinen noch erhalten. Der im untern Durchmesser ca. 80 m messende Zuschauerraum, der sich den Akropolisfelsen hinaufzieht und auf beiden Seiten von Umfassungsmauern überragt wird, war, wie das bei allen Odeien der Fall ist (vgl. I 8,6 mit Bd. I 170), bedeckt und hatte über 30 Sitzreihen, auf denen etwa 6000 Zuschauer Platz fanden; sie waren durch ein Diazoma in zwei Abteilungen und durch Treppen in unten 5, oben 10 Keile geteilt. Die Orchestra mit 18,80 m Sehnenlänge, ist etwas grösser als ein Halbkreis und hat zu beiden Seiten Ausgänge, die in Nebengemächer und durch diese ins Freie führen. Die Bühne ist mit der Orchestra durch Stufen verbunden; sie war 35 m breit, 8 m tief und 1,50 m hoch; in der Rückwand liegen drei Türen. Das Bühnengebäude hat heut noch drei Stockwerke, die daran stossenden Seitenflügel überragen es aber bedeutend, und es scheint,

- dass die Fassade des Mittelbaus einst nicht geringere Höhe hatte. Vgl. R. Schillbach Über das Odeion des Herodes Attikos, Jena 1858. Ivanoff in den A. d. I. XXX 213. Tuckermann Das Odeion des Herodes und der Regilla, Bonn 1868. Milchhöfer bei Baumeister 197. Bötticher Die Akropolis 291. Harrison Ancient Athens 263. Baedeker 56.
- S. 733,23. Der Bau wurde wohl bald nach dem Tode der Regilla in Angriff genommen, vor dieser Zeit also bat Paus. sein erstes Buch geschrieben, vgl. Gurlitt 1. 58.
- S. 734,1. Curtius 443 hält diese πύλη κατά την ξεοδον, die unten Z. 4 als διέξοδος, die τῆς ἀγορᾶς ἀντικρος belegen sei, wieder genannt ist, für identisch mit dem Tore, das nach Cap. 21,6 ἐς τὰ ἐπὶ θαλάσση τῆς πόλεως führte. Abweichender Ansicht ist Bursian 329 A. 1, der beide für verschieden hält und sich nicht denken kann, dass die Stadt sich ostwärts über die Akropolis hinaus erstreckt habe; daher weicht er in der topographischen Ansetzung der Gebäude am Markte und in der Nähe von Curtius ab.
- S. 734,3. Patreus und sein Vater Preugenes sind bekannt (Cap. 18,5), nicht so Atherion, und sonderbar klingt die Bemerkung: da Patreus im Knabenalter dargestellt ist, so sind Preugenes und Atherion ebenfalls Knaben.
- S. 734,5. Zur Artemis Limnatis vgl. Bd. I 522 zu II 7,6; ihre Verehrung in Sparta (als Λιμναία) s. III 14,2.
- S. 734,9. Mesoa ist III 16,9 ein Ort in Lakedaimon, vielleicht sogar ein Teil von Sparta selbst, s. Bd. I 799; dies kann jedoch hier nicht gemeint sein; es gab also auch in Patrai ein Stadtquartier dieses Namens, vielleicht zur Mesatis (s. oben Cap. 18,4) gehörig und demnach am Abhang des Panachaikon belegen, s. Curtius 444 u. 455 A. 22.
- S. 734,11. τῆς θεοῦ τις τῶν οἰχετῶν, τις nicht in der gewöhnlichen, namentlich bei den Ioniern üblichen Stellung zwischen Artikel und Substantiv, s. Bd. I zu S. 448,14.
- S. 734,12. τούτου δὲ τοῦ τεμένους ἐστὶ καὶ ἄλλα τοῖς Πατρεῦσιν ἰερά, wir sind nicht genötigt, mit Kayser und Frazer (s. krit. Appar.) den Ausfall einer lokalen Bestimmung (ἔνδον, ἐγγύς, ἐντός, προσεχῆ, ἐχόμενα) anzunehmen, vgl. VIII 30,7 ἔστι μὲν τῆς ἀγορᾶς . 34,5. VII 5,6; der Genitiv bezeichnet die Zugehörigkeit zu einem Orte und nähert sich der lokalen Bedeutung, wie VIII 48,1 zeigt (τῆς ἀγορᾶς ἐστὶν ἐν αὐτῆ), vgl. Bd. I zu S. 110,5.
- S. 734,14. Darnach hat es den Anschein, dass der heilige Bezirk (τέμενος) der Artemis Limnatis rings von Säulenhallen umgeben war, die die verschiedenen ίερά mit einander verbanden; s. Curtius 443. Bursian 328.
- ebd. Die Statue des Asklepios war jedenfalls ein Akrolith, das Gewand also entweder aus Bronze oder aus (vergoldetem) Holz gearbeitet.
- S. 734,18. Das hier und Cap. 21,6 nur beiläufig erwähnte Theater lag wohl in der Nähe des Artemis-Temenos und war nach römischer Art ganz auf ebenem Boden aufgebaut.

Cap. XXI.

Dionysos Kalydonios. Koresos und Kallirhoë. Drei Bildsäulen des Dionysos und ihre Namen. Die Beinamen des Poseidon. Andere Tempel und Bildsäulen in Patrai. Wunderbares Orakel in Patrai. Orakel des Apollon Thyrxeus in Kyaneai. Die Tempel des Serapis zu Patrai. Die Frauen der Patreer.

- S. 734,20. Der starke Kultus des Dionysos hier als Καλυδώνιος, oben Cap. 20,1 als Λίσυμνήτης, unten § 6 als Mesateus, Antheus und Aroeus, erklärt sich aus dem Weinreichtum der auch heute noch durch Weinbau sich auszeichnenden Gegend.
- S. 735,1. Die Erzählung von Koresos und Kallirhoë ist wie die früher erzählte von Melanippos und Komaitho stark novellistisch gefärbt; Kalkmann 132f. sieht darin Einfluss alexandrinischer Dichtung.
- S. 735,6. ὁ δὲ ἦχουσε τοῦ ἱερέως, der Gott schützt seinen Priester; so nimmt der von Agamemnon schwer beleidigte Chryses seine Zuflucht zu Apollon, der ihn augenblicklich erhört, Hom. II. I 10ff., vgl. Iul. or. V 159 Af.
- S. 735,7. ἔκφρονες καὶ παραπλῆγας, dieselbe Verbindung bei Dem. XIX 267, παραπλήξ konnte Pausanias bei Herod. V 92 ζ finden.
- S. 735,10. Das uralte Orakel des Zeus zu Dodona und die Weissagung aus dem Rauschen der Zweige seiner heiligen Eiche wird schon bei Hom. Od. XIV 327 (XIX 296) und Hesiod. Frg. 149 genannt; vgl. Aesch. Prom. 852. Soph. Trach. 1168. Sehr häufig werden die Tauben von Dodona erwähnt (s. Preller-Robert 124 A. 2); dass darunter Priesterinnen zu verstehen seien, die den Namen Peleiaden führten, worauf auch Paus. X 12,10 anspielt, beruht auf Missverständnis der von Her. II 57 gegebenen rationalistischen Deutung der Gründungssage von Dodona. Vgl. über das Orakelwesen von Dodona Bötticher Baumkultus 111. Wachnig de Oraculo Dodonaeo, Vratisl. 1885. Bouché-Leclercq Hist. de la divination II 277; ältere Literatur bei Stengel Gr. Sakralaltert. 261; über die in Dodona gemachten Funde von Orakelanfragen und Antworten s. Carapanos Dodone et ses ruines., Paris 1878.
- S. 735,12. Für das grosse Ansehen, in dem das Orakel von Dodona bei den Akarnanen und Nordwestgriechen stand, zeugen Inschriften und Münzen, s. Carapanos a. a. O. Textband 40 n. 2. 73 n. 6. 76 n. 13. 119 n. 19. 120 n. 25; ferner Bd. II pl. 62 n. 15—19. 22. 23. 35. Oberhummer Akarn. 231.
 - S. 735,13. πρίν ή θύση, ohne αν, vgl. zu S. 234,11.
- S. 735,15. δεύτερα die Zeitfolge markierend, oft nach Partizipien (I 9,2. 11,4. III 17,2. 20,10 u. o.), häufiger ist οὕτως, s. Bd. I zu S. 414,12.
- ebd. άμαρτάνουσα -- ελείπετο οὐδέν, vgl. Cap. 11,4 δόξαν παθείν -- επεστάλη.
 - S. 735,18. ἐφειστήκει τῆ θυσία, "de eo cuius officium est seu cui Pausanias II.

mandatum est ut victimam iugulet" (Siebelis), vgl. III 16,10 ή δὲ ίέρεια τὸ ξόανον ἔχουσά σφισιν ἐφέστηκε. Eur. Andr. 536. Hec. 221f.

- S. 735,21. Frazer IV 150 z. d. St. zitiert eine Abhandlung von D. E. Colnaghi in den Transact. of the Roy. Soc. of Literature 2 Ser. VII (1863) 548 f., der in einigen Quellen bei Missolonghi die alte kalydonische Kallirhoë erkennen will.
- S. 735,22. Κορέσου τε έλεος statt des richtigen Κορέσου έλεός τε, vgl. S. 736,11 und Bd. I zu S. 386,12.
- S. 735,23. ἀπέσφαξέ τε αύτην ες την πηγήν, zur Konstruktion vgl. Bd. I zu S. 84,18.
- S. 736,3. Bursian 328 vermutet in dieser "einheimischen Frau", deren Namen Paus. verschweigt, die Amme und Pflegerin des Dionysos.
 - S. 736,4. Διονύσου ἀγάλματα, ἴσοι κτλ., vgl. zu S. 728,19.
- S. 736,9. In der Σωτηρία will Bursian a. a. O. die römische Salus erkennen, doch ist das nach dem, was Cap. 24,3 über den Kultus der Soteria gesagt ist, nicht gerade wahrscheinlich, und auch das der Stiftung zugeschriebene hohe Alter spricht gegen die Annahme einer Gründung aus römischer Zeit.
- S. 736,11. Auf Münzen von Patrai findet sich mehrfach der Hafen dargestellt; auf dem einen Typus sind unten (d. h. im Vordergrund) Schiffe, darüber Tempelbauten und die Bildsäule des Poseidon abgebildet, auf einem andern unterhalb Schiffe und eine Kaiserstatue, oberhalb eine lange Säulenhalle und darüber mehrere Tempel, s. Imboof-Gardner 81 und pl. Q 21. 22 (unsere Münzt. IV 9 und 10). Die Figur des Poseidon kehrt auch allein wieder, ebd. pl. Q 19 (unsere Münzt. IV 11); er ist unbekleidet, hat den r. Fuss auf einen Felsblock gesetzt und hält in der l. Hand den auf den Boden gesetzten Dreizack, in der auf dem r. Knie ruhenden Rechten bisweilen einen Delphin (nicht in dem hier abgebildeten Exemplar). Die Darstellung des Gottes entspricht der auf den Münzen mit Abbildung des Hafens.
- S. 736,12 ff. Was Pausanias veranlasst hat, diesen Exkurs über die Beinamen des Poseidon hier einfliessen zu lassen, ist nicht ersichtlich; mit der Beschreibung von Patrai hat er nichts zu tun, es müsste denn sein, dass gerade der Umstand, dass Poseidon in Patrai keinen Beinamen trug, die Veranlassung war.
- S. 736,14. Wo Poseidon den Beinamen Πελαγαίος führte, wissen wir nicht; doch kommt ein Priester des Poseidon Pelagios auf einer athenischen Inschrift vor, CIA IV n. 184b (Dittenberger Syll. 606). 'Ασφάλιος (bei Macrob. I 17,22 'Ασφαλίων) hiess er in Sparta und anderwärts, s. III 11,9 (Bd. I 689,11 u. 771); Πππιος sehr häufig, s. z. B. I 30,4. V 15,5. VI 20,18 u. s. Dass Poseidon vielfach als Schöpfer des Rosses galt, ist bekannt, wie denn überhaupt das Pferd nach Ursprung, Zucht und Pflege ganz besonders mit ihm zusammenhängt, s. Preller-Robert 588 ff.
 - S. 736,19. s. Hom. Il. XXIII 584.
 - S. 737,4. 5. $\pi \rho \delta \varphi \alpha \sigma \iota \varsigma = \alpha i \tau (\alpha, s. zu S. 505,18.$
 - S. 737,5. In Pc die Marginalnotiz: περί Πατρῶν τοῦ τῆς ἐμῆς γενέσεως

*Αρέθα άρχιεπισκόπου Καισαρίας τόπου χωρογραφία, s. Spiro Festschr. f. Vahlen 136.

- S. 737,15. Diese πηγή glaubt man wiederzuerkennen in einer am SW-Ende der Stadt bei der Kirche des h. Andreas sich findenden Quelle, die überwölbt und mit alten Quadern eingefasst ist. Einige Stufen führen zu der heute noch sehr reichlich fliessenden und sehr klaren Quelle hinab, an deren einstige Bedeutung als Orakel eine dort angebrachte moderne Inschrift erinnert. Einige Marmorplatten und Säulenreste in der Nähe schreibt man dem einst dort belegenen Demetertempel zu. Vgl. Dodwell I 1,158. Gell Itinerary 4. Leake II 135. Curtius 441. Clark Pelop. 288. Bursian 328. Baedeker 29. Über Demeter als Heilgöttin vgl. Rubensohn A. M. XX 365.
- S. 737,16. αίμασιά konnte Pausanias bei Herod. II 138 lesen, ebenso wie das seltene σταθμᾶσθαι (Z. 19) IX 37, s. Pfundtner Paus. Perieg. imitator Herodoti 54.
- S. 737,18. χαλφδίφ τῶν λεπτῶν, vgl. Cap. 24,11 ἀπώλειαν τῶν ἐτοιμοτέρων. IV 29,2 ἐς λιμένα τῶν ἐρημοτέρων. IX 31,1 στρουθὸς τῶν ἀπτήνων, Schmid Attic. IV 53. Curtius 437 A. 20 versteht unter χαλφόιον einen Baumwollfaden.
- S. 737,23. Kyaneai in Lykien erwähnt Plin. V 101; der Ort ist auch durch Inschriften bekannt, wo Kyaneiten erwähnt werden, s. CIG 4288. add. 4303 g u. ö.
- S. 738,1. Der Beiname des Apollon θυρξεύς kommt nur hier vor. Lauer System d. Mythol. 276 erklärte ihn als "Türgott", Welcker Gr. Götterl. II 339 als den "jugendlich schlanken"; Pape-Benseler I 523 als "Sprosser", d. h. aufsprossen machend, vgl. lat. turgeo u. θύρσος.
- S. 738,4. Dass Aigyptos in Patrai gestorben und begraben sei, war wohl nur Lokalsage der Patreer; nach der gewöhnlichen Version der Sage kam er nach Argos, s. Wernicke bei Pauly-Wissowa I 1006. Bernhard bei Roscher I 156, oder er blieb zu Haus, als seine Söhne auszogen, s. E. Meyer Forschungen I 83.
- S. 738,7. Aus dieser Angabe schliesst Curtius 444, dass die alte Stadt sich noch hinter der Burg landeinwärts ausgedehnt habe, weil das Stadttor, das nach der Mesatis führte, und das in dessen Nähe belegene Heiligtum des Asklepios "oberhalb der Akropolis" lag; so auch Frazer z. d. St. Dagegen hält Bursian 329 A. 1 die Ausdehnung der Stadt ostwärts nach der Beschaffenheit des Terrains kaum für denkbar und fasst daher ὑπὲρ τὴν ἀχρόπολιν im Sinne von "jenseit der Akropolis" auf; vgl. Bd. I zu S. 404,4.
- S. 738,10. Curtius 439 sieht in dieser Nachricht nicht bloss das Zeugnis einer Sittenverderbnis, wie sie sich überall in volkreichen Seeund Fabrikstädten einschleicht, sondern er findet darin die sichere Spur
 des von den Phoinikiern eingeführten Kultus der Mylitta, deren Unsitte
 zugleich mit dem phoinikischen Gewerbszweige der Baumwollweberei fortdauerte, ohne dass man an den geschichtlichen Zusammenhang dachte.
 Auch Bursian 326 fasst die Worte 'Αφροδίτης μέτεστι im selben Sinn, dass

sie auf den Hetärenberuf gehen, und ebenso alle Übersetzer und sonstigen Erklärer; dagegen will Frazer IV 152 sie nur im Sinne von ἐπαφρόδετος d. h. "lieblich, anmutig", fassen. 'Αφροδίτη kann bekanntlich beides bedeuten, "Liebesgenuss" und "Liebreiz"; das μέτεστι scheint für Frazers Deutung zu sprechen, doch wäre dies die einzige Stelle, wo Paus. eine derartige Bemerkung macht.

S. 738,11. Über den elischen Byssos s. oben S. 294 zu V 5,2. Die Weberei bestand in Patrai lange fort; noch im 12. Jahrh. erregten Gewebe aus Patrai die Bewunderung der Byzantiner. s. S. Constant. Vita Basil. Maced. p. 142 (ed. Venet.). Nach Plin. XIX 20 war der elische Byssos sehr teuer, ein scripulum, d. h. ½ Uncia = ½ Sas As (1,137 gr.) kostete 4 Denare. Wenn aber Becker Charikles III 235 (Göll) aus diesem "ungeheuern Preise" den Schluss zog, dass dieser gelbe Byssos wohl zu Haarnetzen und allerhand Putz verwendet werden mochte, nicht leicht aber zu ganzen Kleidern, so sprechen dagegen doch die Worte καὶ ἐσθῆτα τῆν Σλλην; vielleicht war es üblich, für Kleiderstoffe Byssos mit Flachs zusammen zu weben, worauf Paus. VI 25,5 hinzudeuten scheint.

Cap. XXII.

Pharai. Der Fluss Pieros. Platanenhain. Hermes Agoraios und sein Orakel. Viereckige Steine von den Phareern verehrt. Hain der Dioskuren. Triteia. Grabmal mit Malereien des Nikias. Gründer von Triteia. Tempel der grössten Götter. Entfernungen bis Aigion. Wunderbare Kraft des Flusses Charadros.

- S. 738,13. Paus. beschreibt zunächst den Weg von Patrai ins Binnenland, über Pharai nach Triteia. Dass er Pharai selbst besucht hat, nimmt Heberdey 78 auf Grund von § 5 an. Von Patrai nach Pharai rechnet Paus. 150 Stadien; doch nimmt man an, dass er dabei den Weg über Olenos berechnete, da der gerade Fussweg quer durchs Gebirge um ein Drittel kürzer sein müsste. Als Stelle des alten Pharai betrachtet man die ausgedehnten, aber unansehnlichen Ruinen, die zwischen den jetzigen Dörfern Isari und Prevetos liegen, auf dem linken Ufer des Pieros (heut Kamenitza). Vgl. Leake 158. Boblaye 21. Curtius 431. Bursian 323. Baedeker 331; über den Fluss Pieros oder Peiros s. oben zu S. 726,4.
- ebd. Pharai wird durch Vergünstigung des Augustus nach Patrai pflichtig, wie Dyme (Cap. 17,5) und Triteia (Cap. 22,6); wahrscheinlich bildeten diese Orte schon früher einen engern Verband für militärische und administrative Zwecke, vgl. Vischer Phil. II 469ff. Dittenberger Herm. XXXII 183.
- S. 738,19. Beispiele von anderen, zu bedeutender Grösse herangewachsenen Platanen s. Herod. VII 31. Plin. XII 9f., vgl. Hehn Kultur-

- pflanzen 283 ff. Die Benutzung der Bäume zu Speise- und Schlafräumen geschah wohl, wie Bursian a. a. O. meint, nur "scherzweise".
- S. 738,21. Curtius a. a. O. weist darauf hin, dass Pharai, an arkadischen Gebirgen gelegen, sich einen von den Seestädten ganz verschiedenen arkadischen Charakter bewahrt hatte und an Altertümlichkeit der Bauart und Sitte selbst die abgelegensten Ortschaften des Binnenlandes übertraf. Das Altertümliche der Marktanlage bestand darin, dass es ein grosser offener Raum ohne architektonischen Zusammenhang war, vgl. oben S. 666 f.
- S. 738,23. Mit τετράγωνον σχημα bezeichnet Paus. sicherlich nicht einen älteren Stil (etwa wie die quadrata signa des Polykleitos) der archaischen Figur, sondern die Hermengestalt. Über das auf Marktplätzen häufig sich findende Bild des Hermes agoraios s. Bd. I 198 zu I 15,1.
- S. 739,4. Eherne Lampen, in den steinernen Altar durch Bleiguss befestigt; es ist also irrtümlich, wenn Curtius 432 von "bleiernen Lampen" spricht.
- S. 739,7. Der χαλχοῦς ist die kleinste Kupfermünze, ¹/₈ Obolos an Wert, s. Hultsch Metrologie ² 133 und 227.
- S. 739.8. Ein ähnliches Orakel ἀπὸ κληδόνων (daher im spätern Griechich auch κληδονισμός genannt) erwähnt Paus. auch IX 11.7. Vgl. über solche Art der Weissagung Bouché-Leclercq Hist. de la divination I 154. Usener Götternamen 267.
- S. 739,11. Die Orakelerteilung beim Tempel des Apis in Memphis war etwas anderer Art: der Suchende betete im Heiligtum und erhielt dann das Orakel durch ausserhalb stehende Knaben, s. Ael. n. an. XI, 10. Die Chrys. XXXII p. 660 R. Xen. Ephes. V 4,9.
- ebd. τοιαύτη έτέρα, eine beliebte Verbindung, vgl. Cap. 24,13. II 4,3. 18,7. IV 12,5. V 22,6. VIII 13,1.
- S. 739,12. Nach Strab. VIII 388 hiess eine Quelle bei Pharai Dirke, wie die bekannte thebanische; daher die z. d. St. gemachte Konjektur, s. d. krit. Appar. Curtius unterscheidet die Hermesquelle von der Stadtquelle, während Bursian beide identifiziert; vgl. die πηγαί ίεραι Έρμοῦ VIII 16,1.
- S. 739,13. Andere Beispiele, dass das Fischen in heiligen Gewässern verboten war, bieten I 38,1 und III 21,5; ebenso war es bei der Quelle Arethusa in Syrakus, Diod. V 3,5; vgl. die heiligen Fische der Göttin Atergatis in Smyrna, Dittenberger Sylloge 584 (Michel Recueil 728). Über sonstigen Aberglauben beim Fischfang, Enthaltung von Fischnahrung u. a. m. vgl. die Bemerkung von Frazer z. u. St.
 - S. 739,15. Zu diesen anikonischen Symbolen vgl. Bd. I zu S. 405,10.
- S. 739,21. $\lambda i\theta o \lambda o \gamma d\delta \epsilon \epsilon$ sind aufgelesene Feldsteine, wie II 34,10. 36,3. X 5,4.
- S. 739,22. IV 30,2 ist der Name Φαρις geschrieben, doch in La so wie hier.
 - S. 740,1. Triteia, auch Tritaia geschrieben, ward VI 12,8 schon

erwähnt, weil Paus. verwundert war, auf der Basis der Agesarchos-Statte den Ort als arkadisch bezeichnet zu finden. Nach Cic. ad Att. VI 2.3 scheint auch Dikaiarch Triteia zu Arkadien gerechnet zu haben. Brunn I 537f. meinte, Triteia sei nach der Zerstörung Korinths durch Mummius, bei der Auflösung der alten griechischen Staatenbünde, von den Römen Arkadien zugeteilt worden, bis es später Augustus aus politischen Gründen anderer Art unter die Herrschaft von Patrai stellte. hatte Bergk Z. f. A. 1845, 788ff. angenommen, der Anschluss von Triteia an Arkadien sei zu der Zeit erfolgt, da dies eine nicht unbedeutende politische Macht war, d. h. nach der Schlacht bei Leuktra oder der bei Mantineia; und ebenso meint Bursian 324, dass Triteia sich bald nach der Gründung von Megalopolis, also vor der Neubegründung des achaiischen Bundes, an Arkadien angeschlossen habe. Brunns Hypothese würde zu dem Zeitalter der Söhne des Polykles, die die Statue des Agesarchos machten, wohl stimmen (vgl. oben S. 551 zu VI 4,5); sie widerspricht jedoch der Tatsache, dass bereits Dikaiarch Triteia zu Arkadien rechnete. Wahrscheinlich war also Triteia von der Mitte des 4. Jahrh. v. Chr. bis auf Augustus eine arkadische Stadt. - Die Stelle von Triteia suchte Boblaye 21 entweder beim heutigen Kastritza, eine Stunde nördlich unterhalb des Dorfes Hagios Blasis, nahe den Quellen des Flusses Selinus, oder weiter nördlich bei Hagios Andreas; doch entscheidet sich die neuere Topographie für die erste Annahme, s. Leake 117. Curtius 433. Bursian a. a. O. Bedeutende Reste zeugen dort noch heut von der einstigen Bedeutung dieser Passfestung; die Stadt nahm den südöstlichen und südlichen Abhang einer festen Höhe ein und war von einer starken, durch Türme geschützten Mauer umzogen; auf dem Rücken des Stadtberges sind noch Fundamente grösserer Gebäude, auch einer Tempelterrasse, deutlich. S. v. Duhn A. M. III 70.

ebd. ἐν μεσογαίφ wie VIII 1,1, gewöhnlich ἐν μεσογαία,, vgl. I 23,3. 26,5. II 5,5. III 22,8. 24,2. 25,1. 26,11. IV 9,1. 17,10. 31,1 u. s.

- S. 740,4. Das Grabdenkmal war offenbar eine bemalte Marmorstele nach Art derjenigen, die in freilich fast erloschenen Malereien neuerdings aufgefunden worden sind, s. Löscheke A. M. IV 36. Milchhöfer ebd. V 164. Six Festschr. f. Benndorf 178. Gemälde als Schmuck von Gräbern erwähnt Pausanias II 7,3. VII 25,13, vgl. Zacher Jb. f. Ph. CXXI 598. Über den Maler Nikias vgl. Bd. I 323 zu I 29,15. Winter A. A. 1897, 134.
- S. 740,12. Kelbidas sieht Tümpel bei Roscher II 1025 als Vollnamen zu Kelmis, dem idaiischen Daktylen, an, der wohl von Nordarkadien ausgehend Triteia gründete und von dort aus Kyme besiedelte, nicht umgekehrt von Kyme aus Triteia.
- S. 740,13. Triteia, die Tochter des Triton, welche als Priesterin der Athena sich dem Ares hingab, ist von Haus aus identisch mit Athena, von der sie nur unterschieden wurde, weil sich ihre Buhlschaft mit Ares nicht mit der Jungfräulichkeit der Athena vereinigen liess, vgl. O. Müller Pallas und Athena § 41. Curtius I 434. J. Escher Triton und seine

Bekämpfung durch Herakles 27ff., der darauf aufmerksam macht, dass Triton nur noch bei Apoll. III 12,3 als Vater der Athena erscheint.

- S. 740,16. Es ist nicht zu bestimmen, welche Götter in Triteia den Namen μέγιστοι θεοί führten. Bei Paus. kommt der Superlativ als Götterbezeichnung nur hier vor, dagegen heissen μεγάλοι θεοί die Dioskuren I 31,1. VIII 21,4, und μεγάλαι θεαί Demeter und Kore IV 1,5. 2,6. VIII 31,1 u. ö.; doch auch die (vielfach mit den Dioskuren gleichgesetzten) Kabiren wurden als μεγάλοι θεοί bezeichnet, s. Preller-Robert 848. Pausanias erwähnt übrigens an vielen Stellen Gottheiten, die nur mit ganz allgemeinen Ausdrücken benannt werden; wie wir nicht erfahren, wer die "Grössten Götter" in Triteia waren, so verehrten die Bulier in Phokis einen Gott, den sie den Grössten nannten; dazu bemerkt Pausanias, er nehme an, es sei Zeus darunter zu verstehen (X 37,3); wer ferner die Μειλίχιοι in Amphissa waren (X 38,8), ist unbekannt, und ebenso unklar die Bezeichnung "Ανακτες (ebd. § 7). Ähnlich verhält es sich mit dem "Guten Gott" auf dem Wege von Megalopolis nach Mainalos (VIII 36,5) und den "Reinen Göttern" in Pallantion (VIII 44,6).
- S. 741,3. Wie Heberdey 78 bemerkt, bezeichnen die Worte: αίδε μὲν οδν θαλάσσης τέ εἰσιν ἀπωτέρω πόλεις den Übergang zu einem neuen Wege; die Aufzählung der Ortschaften unter Angabe der Entfernungen entstammt sicher demselben Periplus, dessen Spuren sich auch in B. III u. IV nachweisen lassen, vgl. Bd. I 852; oben S. 181.
- S. 741,5. Die Landspitze Rhion springt zwischen den beiden Flüssen Charadros und Selemnos vor, an einer Stelle, wo sich die achaische Küste am meisten der gegenüberliegenden aitolischen nähert. In der Nähe liegt heut das Kastell Morea; im Altertum lag dort ein Tempel des Poseidon (Strab. VIII 336); erwähnt wird die Landspitze auch Liv. XXVII 29. Plin. IV 6. Scyl. 16. Vgl. Leake 147. Boblaye 23. Curtius 446. Bursian I 146. II 312. Baedeker 33.
- ebd. Die Bucht von Panormos (heut Tekiéh) zwischen Rhion und Drepanon war wichtig als Hafenplatz für die Patreer und ist Schauplatz wichtiger kriegerischer Ereignisse gewesen, s. Thuc. II 86, Polyb. V 102. Polyaen. VI 23; vgl. Plin. IV 13. S. Leake III 395. Boblaye 23. Curtius 147. Bursian II 312.
- S. 741,7. Das Fort, das den Namen 'Αθηνᾶς τεῖχος führte, sucht man beim Vorgebirge Drepanon (s. unten Cap. 23,4; von Strabon VIII 336 u. Ptol. III 16,5 irrtümlich mit Rhion identifiziert). Dodwell I 1,172 (dtsch. Übers.) glaubte Athenas Teichos in dem Hafen Palaio-Psatho-Pyrgo wiederzufinden, während Leake 416 die Stelle östlich von Cap Drepanon bei Psatho-Pyrgo suchte; ebenso Bursian 312; Curtius 417 verlegt sie nach Drepanon selbst.
- ebd. Der Hafen Erineos, der seinen Namen wahrscheinlich von den dort am Strande wachsenden wilden Feigenbäumen hatte, heisst heute Lambiri is ta Ampelia (von der Weinkultur); er liegt zwischen Vostitza und Psatho-Pyrgo, etwa 2½ Stunden von Drepanon entfernt. Diese Bucht war i. J. 412 der Schauplatz des Kampfes zwischen der athenischen und pelo-

ponnesischen Flotte, s. Thuc. VII 34; vgl. auch Ptolem. III 16,5. Steph. Byz. s. Epiveóc. Leake 193. Curtius 458 u. 486. Bursian 313.

- S. 741,10. Hier hören die dem Periplus entnommenen Angaben auf und Paus. beschreibt den Landweg von Patrai her, offenbar wiederum aus Autopsie, s. Heberdey 79.
- S. 741,11. Der Meilichos, der, wie oben Cap. 19,4 ff. erzählt ist, ursprünglich Ameilichos geheissen haben soll, fliesst nördlich von Patras und heisst heut Bach von Vundeli; s. Leake 417. Boblaye 22. Curtius 445. Bursian 312.
- S. 741,13. In der Regel gilt der heutige Bach von Velvitzi für den alten Charadros, s. Leake 417. Boblaye 23. Curtius 446 u. 455. Bursian 312. Philippson Peloponnes 263; doch ist Frazer geneigt, in diesem Bach eher den Selemnos zu sehen, s. zu Cap. 23,1. Über den Einfluss, den das Trinkwasser auf das Gedeihen der Herden oder auf die Qualität der Wolle ausüben sollte, vgl. Yates Textrin. antiqu. 93.
- S. 741,18. ἐπὶ πλέον τετίμηται, ἐπὶ πλέον wechselt mit dem häufigen ἐς πλέον, vgl. II 35,8 σέβουσιν ἐπὶ πλέον. IV 21,2 ἐπὶ πλέον ἀξιώματος ήχων. VIII 2,5; III 4,7 προήγαγεν ὲς πλέον δόξης. 8,9. V 9,3. VIII 42,7.

Cap. XXIII.

Ruinen von Argyra. Sage von dem Fluss Selemnos und der Meernymphe Argyra. Der Fluss Bolinaios und die Stadt Bolina. Vorgebirge Drepanon und die Ruinen von Rhypes. Die Stadt Aigion. Tempel und Bildsäule der Eileithyia. Streit des Pausanias mit einem Sidonier über Asklepios. Merkwürdigkeiten von Aigion.

- S. 741,21. Von Argyra, dessen Reste schon zur Zeit des Paus. ganz unansehnlich waren, sind Ruinen nicht bekannt, da die von Vaudrimey darauf bezogenen, 1200 m südlich vom Kastell Morea belegenen Reste eines Triumphbogens (s. Boblaye 23) schwerlich dazu gehört haben.
- ebd. Für den Selemnos gilt in der Regel der heutige Bach von Kastritza, Leake 417. Boblaye, Curtius und Bursian a. a. O.
- S. 741,22 ff. Diese Sage gehört ihrem erotischen Inhalt nach in eine Reihe mit den Novelletten von Komaitho und Melanippos (Cap. 19,2-5) und von Koresos und Kallirhoë (Cap. 21,1-5); verwandten Charakters ist auch die an den "Kampf mit dem Drachen" erinnernde Erzählung von Euthymos, VI 6,7 ff. Der schönen Sage von Selemnos und Argyra liegt die einfache Beobachtung zu Grunde, dass der Fluss im Sommer versiegt; er bleibt mit der See, die ihn liebt, so lange vermählt, als seine Wasser ihren Schooss erreichen; vertrocknet er, so hört die Verbindung auf, s. Curtius I 405.
 - S. 742,3. Die Angabe, dass das Wasser des Selemnos die darin

Badenden die Liebe vergessen mache, findet sich im Paradoxogr. Vatic. 38: Σελέμνιος ποταμὸς ρέει διὰ τῆς 'Αρχαδίας, καί ἐστι τὸ ὕδωρ αὐτοῦ ἔρωτος φάρμαχον. Rohde Acta Soc. philol. Lips. I 27 ff. hielt Isigonos für die Quelle der vatikanischen Sammlung, während Keller Rer. natur. script. I p. X sie als Exzerpt aus sehr verschiedenen Schriftstellern betrachtet. Kalkmann 39 f. stimmt Rohde zu. Übrigens könnte Paus. die Notiz sehr wohl an Ort und Stelle erhalten haben.

S. 742,8. Für den Bolinaios gilt der heutige Bach von Platiana (oder Platani), der südlich von Drepanon mündet; die Stelle der Stadt Bolina wollte Leake in einer flachgipfligen, die Küstenebene beherrschenden Anhöhe erkennen, s. Morea 193 u. 417. Curtius 447. Bursiau 312 u. 325. Die Stadt Bolina (auch Βολίνη oder Βόλινον) wurde nach einem unglücklichen Zuge gegen die Kelten 278 v. Chr. zu einem Teil durch Einwohner von Patrai besetzt, wie Paus. oben Cap. 18,6 berichtet; vgl. auch Steph. Byz. s. v. Et. m. 204,33.

S. 742,14. Der Name des Vorgebirges Drepanon, den die Lokalsage auf die Sichel bezog, mit der Kronos den Uranos entmannte, kam von der sichelförmig eingeschnittenen Küste her; erhalten hat er sich in dem gegenüberliegenden Gebirgsdorfe Drapano. Vgl. Leake 417. Boblaye 23. Curtius 447. Bursian 312. Nach Strab. VIII 335 hätte das Voggebirge auch den Namen Rhion geführt, während Paus. diesen Namen dem westlicher belegenen Vorgebirge beilegt, s. oben Cap. 22,10.

S. 742,15. Der Name der Stadt ist verschieden überliefert: neben 'Ρύπες, das Herod. I 145. Aeschyl. Frg. 394. Strab. VIII 386 u. a. bieten, kam 'Púπαι vor, Steph. Byz. s. h. v., vgl. Et. m. 150, 56, nach welcher Stelle es bei Pherekyd, sogar 'Αρυπες genannt worden sei, Ihr Gebiet hiess 'Poπίς, Strab. VIII 387, oder 'Poπική, Thuc. VII 34; daher auch das in der Nähe belegene Gebirge τὸ 'Ρυπικόν, Nic. Ther. 215. Die Stadt, von der Paus, nur noch Ruinen sah, geriet frühzeitig in Verfall, vielleicht, wie Bursian 330 meint, infolge von verheerenden Naturereignissen (indem er die Bezeichnung χεραυνίας 'Ρύπας bei Aeschyl. darauf bezieht, die Curtius 486 A. 1 als ein die hohe Lage andeutendes Beiwort fasst), doch hauptsächlich, weil ihr Gebiet weder für den Ackerbau noch für den Seeverkehr Dass die Stadt einst bedeutend war, zeigt die günstig gestaltet war. Nachricht, dass ihr Bürger Myskellos Kroton gegründet haben soll; wenn also Thuc. a. a. O. Erineos als Hafen von Rhypike erwähnt, so bezeichnete dieser Name, wie Curtius 459 meint, wahrscheinlich nur das ehemalige Stadtgebiet. Wie Paus, oben Cap. 18,7 erzählt, hat Augustus die Achaier aus Rhypes in Patrai angesiedelt und Rhypes selbst zerstört; doch meint Curtius, das könne nicht mehr das alte, sondern nur das damalige Rhypes gewesen sein, eine von den Achaiern befestigte Ortschaft. - Die genaue Lage der Stadt steht nicht fest. Leake 193 und 417. Peloponnes 408 suchte es in hoher Burglage an den Ufern des Salmoniko, was zu der von Paus. angegebenen Entfernung von Aigion nicht stimmt; auch hält Curtius die dort vorhandenen Reste für mittelalterlich. Boblaye 23, dem Curtius folgt, suchte es tiefer, 3200 m von Vostitza am rechten

Ufer des Tholopotamos; hingegen will v. Duhn A. M. III 66 in Ruinen von Ringmauern und zahlreichen Gebäudefundamenten eine Stunde südwestlich von Aigion nach dem Panachaikon zu (beschrieben von Lebègue Bull. de l'école Franç. 1871,233) die Reste von Rhypes erkennen, zumal die schief und krumm, teilweise fast vertikal stehenden Blöcke auf Erdbeben deuteten; in dieser Heimsuchung der Stadt durch häufige Erdbeben sieht er auch den Grund für die erwähnte Massregel des Augustus

S. 742,16. Aigion, neben Patrai die einzige Stadt Achaias, die Paus. noch in wohlerhaltenem Zustande und blühend antraf, trotz verschiedener Erdbeben, die im Altertum die auch heut noch dadurch gefährdete Gegend heimgesucht hatten (Tac. Ann. IV 13. Senec. Quaest. nat. VI 25). Die dort belegene moderne Stadt heisst Vostitza, neuerdings aber offiziell wieder Ägion; sie zerfällt, ebenso wie die alte, in einen untern, am Hafen belegenen und einen obern Teil auf der Höhe. Die Verbindung zwischen beiden wird durch einen hohen, gewölbten Felsgang hergestellt, der wahrscheinlich seine Entstehung vulkanischen Vorgängen verdankt, aber von Menschenhand erweitert worden ist. Sonst hat sich von alten Bauten nur sehr wenig erhalten, vgl. Gell Itiner. of Morea 7. Leake 185. Welcker II 323. Curtius 459. Clark 289. Bursian 331. Baedeker 245; über dort gefundene Skulpturen Newton Travels in the Levant I 10. v. Duhn A. M. III 63. Körte ebd. 95.

ebd. Die Identifizierung der beiden Flüsse Phoinix und Meiganitas mit den heut dort ins Meer gehenden ist nicht sicher; in der Regel gilt der heutige Gaidaropniktes ("Eselswürger"), als der östlichste der zum Wassergebiet des Panachaïkon gehörigen Bäche, für den Meiganitas, während für den Phoinix bald der heutige Salmoniko, bald der weiter östlich mündende Tholopotamos gilt. S. Leake 192. Boblaye 25. Curtius 459. Bursian 313.

S. 742,18. Über den Olympioniken Straton s. V 21,4 (wo er als Alexandriner bezeichnet ist) mit S. 424. Paumier bei Schubart-Walz z. d. St. nahm an, es könne auch ein Straton aus Aigion gemeint sein, von dem wir aber sonst nichts wissen. Auch Στρατονίχο zu schreiben, weil ihn Iul. Afr. so nenut, empfiehlt sich nicht.

S. 742,20. Auf Münzen von Aigion, Imhoof-Gardner 83 pl. R 6 u. 7 (unsere Münztaf. IV 13), findet sich eine Darstellung der Eileithyia, in langem Chiton und Überschlag, den Polos (in einigen Exemplaren eine Mauerkrone) auf dem Haupt und in der hocherhobenen Rechten, sowie in der gesenkten Linken eine Fackel haltend, vgl. Bd. I 214 zu S. 38,17. Diese Darstellung stimmt aber nur dann mit der Beschreibung des Paus., wenn man nach dem Vorschlage von Imhoof-Gardner noch das Wort δὰς nach ἐχτέταται einschiebt; doch wird diese Verbesserung oder die von uns aufgenommene ἐχτείνει um so notwendiger sein, als τῆ μὲν ἐς εὐθὸ ἐχτέταται ohne Subjekt nicht verständlich ist (die Vermutung von Curtius 488 A. 4, die eine Fackel wäre zu Paus. Zeit vielleicht nicht mehr an ihrer Stelle gewesen, hilft über die grammatische Schwierigkeit nicht hinweg), und Paus. im folgenden von den δῆδες der Eileithyia, nicht von einer einzigen

spricht. Auffallend ist allerdings bei dem einen Typus die Mauerkrone, die sonst bei Eileithyia nicht vorkommt. (Preller-Robert 513 nimmt nur Ausstrecken der einen Hand an und deutet es als Gestus des Hilfebringens.)

- S. 743,5. Über den Bildhauer Damophon von Messene s. IV 31,6 mit S. 168.
- S. 743,6. Nachbildungen der Statuen des Asklepios und der Hygieia kommen auf Münzen von Aigion vor, die die beiden Gottheiten sowohl einzeln als nebeneinander zeigen, s. Imhoof-Gardner 84 pl. R 9-11 (unsere Münzt. IV 12. 14. 15). Asklepios ist thronend dargestellt, ähnlich wie er in Reliefs und Statuetten von Epidauros erscheint; das über die linke Schulter fallende Himation bedeckt den Unterleib, in der erhobenen Rechten hält er ein Szepter, die Linke liegt (anscheinend ohne Attribut) auf dem Knie. Hygieia ist stehend dargestellt (rechts vom Beschauer), im langen Chiton mit Himation, das Unterleib und linken Arm bedeckt; in der linken Hand hält sie eine Schale, die Rechte hat sie gesenkt und über einen zwischen ihr und Asklepios stehenden runden Altar ausgestreckt, um den sich eine Schlange windet; sie steht in Vorderansicht, wendet aber ihr Gesicht nach links, dem Asklepios zu. Die Bemerkung von Imhoof-Blumer a. a. O., dass Brunns Meinung von dem hohen, an Pheidias sich anschliessenden Stil des Damophon durch diese Münzbilder gerechtfertigt erscheine, bedarf einer Einschränkung; sein Vorbild beim Asklepios war wohl weniger der olympische Zeus des Pheidias, als der epidaurische Asklepios des Thrasymedes, s. II 27,2 mit Bd. I 609 und Münzt, III 1 u. 2.
- S. 743,8 ff. Das Raisonnement, das dem Sidonier in den Mund gelegt wird, ist nicht sehr klar: er will beweisen; dass Apollon der Vater des Asklepios sei; dies tut er, indem er behauptet, Asklepios sei die allen Wesen zur Gesundheit nötige Luft und Apollon die Sonne, diese aber teile der Luft die Gesundheit mit; daraus folgt aber nicht, dass Apollon auch der Vater der Luft sei; das würde erst folgen, wenn gesagt wäre, nicht die Gesundheit der Luft, sondern die Luft selbst verdanke ihre Existenz der Sonne. Es fehlt also die weitere Behauptung, dass Luft und Gesundheit identisch seien. In seiner Antwort setzt dann Pausanias Asklepios = Hygieia, d. h. Luft = Gesundheit; da Apollon, d. h. die Sonne, die Gesundheit schafft, ist Apollon Vater des Asklepios. Geglaubt hat übrigens Pausanias an die Richtigkeit dieser physikalischen Auffassung keineswegs, vielmehr ist seine etwas gereizte Antwort mit Gurlitt 86 anzusehen als Ausfluss des Selbstgefühls des Griechen, das sich dagegen sträubt, von Nichtgriechen zu lernen.
- S. 743,9. Dies ist das einzige Beispiel physikalisch-allegorischer Mythenerklärung, das sich bei Paus. findet. Die Deutung, dass Asklepios die Luft sei, finden wir auch Macrob. 1 20,1: et est Aesculapius vis salubris de substantia solis subveniens animis corporibusque mortalium. Vgl. Euseb. praep. evang. III 11,16. Cornut. 39 p. 70. Wie Kalkmann 261 bemerkt, ist die Einführung des Sidoniers keine Laune, da Sidon in der Geschichte der Philosophie eine Rolle spielt. Frazer z. d. St. (IV 162) vermutet, die

Urheberschaft dieser Mythendeutung gehe auf die kosmologischen Spekulationen des Philon von Byblos zurück, vgl. Euseb. a. a. O. I 10,2. Der phoinikische Heilgott heisst Esmun, s. Movers Phoenizier I 527. A. Müller in den SB. der Wien. Akad., Ph. hist. Cl. 1864, 496; doch beruht diese Indentifizierung nicht auf urkundlichen Belegen, sondern auf der erwähnten Kosmogonie des Philon, vgl. FHG III 560 ff. S. auch E. Meyer bei Roscher I 1385.

- S. 743,17. Über Asklepios und Hygieia von Titane s. II 11,6 und Bd. I 541.
 - S. 744,5. S. die Bemerkung zu Cap. 24,4.
- S. 744,6. Die Schubart'sche Konjektur τῆς ἐσόδου für τῆς ὁδοῦ hat bei Schubart-Walz und Frazer Billigung gefunden; es würde darnach gesagt sein, die Statuen standen in dem οἴχημα in derselben Richtung, wie der Eingang dazu, also diesem direkt gegenüber. Allein die Worte κατ' εὐθὺ τῆς ὁδοῦ sollen doch wohl die Stelle des vorher gar nicht erwähnten οἴχημα bezeichnen, und die δδός ist die Strasse, auf der Paus. den Markt betreten hat; an deren gegenüberliegendem Ende lag jenes οἴχημα.
- S. 744,8. Curtius 489 A. 11 vermutet, diese θεοί ἐξ Αργους seien vielleicht einst von argeiischen Flüchtlingen mitgebracht worden.
- S. 744,12. πλείστα δσα, eine selten vorkommende Weise, πλείστον zu verstärken, s. Schmid Attic. I 93. Luc. Asin. 21.
- ebd. Das Verbum κατευωχεῖσθαι hat Paus. wohl bei Herodot gelesen, s. I 216. III 99.
- S. 744,17. Münzen von Aigion mit dem Bilde der Artemis als Jägerin, mit Fackel, Bogen und Hund s. Imhoof-Gardner 87 pl R 21f., unsere Münzt. IV 19.
- S. 744,18. Über das μνημα des Talthybios in Sparta s. III 12,7 mit Bd. I 774. Wie daselbst ein Grab des Talthybios gezeigt wurde, so gab es auch einen Ort, Hellenion genannt, von dem es ebenfalls hiess, dass sich an ihm die Teilnehmer am bevorstehenden Zug nach Troia beraten hätten, s. ebd.

Cap. XXIV.

Andere Tempel in Aigion. Zeus Homagyrios. Tempel der Soteria u. a. Die Bundesversammlung findet in Aigion statt. Die Stadt Helike und Poseidon Helikonios. Helike durch ein Erdbeben zerstört. Die verschiedenen Arten der Erdbeben. Ähnlicher Untergang einer Stadt am Sipylos.

S. 745,1. Es ist möglich, obschon nicht nachweisbar, dass der Zeus 'Ομαγύριος identisch ist mit dem Zeus 'Ομάριος. Dieser Beiname ist allerdings nur belegt für die achaiischen Kolonien in Italien, indem der Bund der Krotoniaten, Sybariten und Kauloniaten nach Polyb. II 39 den Zeus

unter diesem Namen als Bundesgott verehrte. Nun hiess aber nach Polyb. V 93. Strab. VIII 385 u. 387 das Bundesheiligtum der Achaier nebst einem dort belegenen Haine das Όμάριον, woraus geschlossen werden darf, dass auch im Mutterlande der Zeus 'Ομάριος verehrt wurde. Die Namensform ist freilich unsicher; in dem inschriftlich erhaltenen Schwur der arkadischen Orchomenier bei ihrem Eintritt in den achaiischen Bund (Foucart Rev. arch. XXXII (1876) 96. Dittenberger Sylloge² 229 und Hermes XVI 176. Michel Rec. d'Inscr. gr. 199) lautet der Beiname 'Αμάριος, was man mit dem lokrischen ἀμάρα = ἡμέρα in Verbindung bringt: und diesen Beinamen haben auch Foucart und Dittenberger bei Strab. und Polyb. Il. II. in den Text zu setzen vorgeschlagen (bei Strab. schrieben schon Kramer u. Meineke 'Αμάριον). 'Da aber das 'Αμάριον nach Strab. 387 ausserhalb der Stadt, am Wege nach Helike zu, gelegen zu haben scheint, so unterscheidet Bursian 333 A. 1 wohl mit Recht das 'Αμάριον vom Heiligtum des Zeus 'Ομαγύριος, das in der Unterstadt am Strande lag. Frazer z. u. St. (IV 163) ist geneigt, beide zu identifizieren, indem er annimmt, der zur Zeit des Paus, nicht mehr verstandene Beiname Amarios sei zu Homagyrios verändert worden; da aber Paus, garnichts von der Bundesbedeutung des letzteren sagt, vielmehr (jedenfalls nach lokalen Mitteilungen) die Entstehung des Beinamens auf mythische Zeit zurückführt, so ist diese Vermutung nicht wahrscheinlich. - Auf den Bronzemünzen des achaiischen Bundes erscheint regelmässig auf der einen Seite Zeus, stehend, bärtig und unbekleidet, in der erhobenen Linken das Szepter, in der ausgestreckten Rechten eine Nike haltend (vgl. Overbeck Gr. Kunstmyth. II 162. Münzt. III 17 u. 17a. Imhoof-Gardner 86 mit pl. R 15; unsere Münzt. IV 18); auf dem Revers eine bekleidete sitzende Frau, mit einem Kranz in der Rechten und einem Szepter in der Linken. Der stehende Zeus könnte der hier genannte Zeus 'Ομαγύριος sein (nach Overbeck a. a. O. vielleicht auch der Zeus Soter, s. oben Cap. 23,9); Die Frauenfigur halten wahrscheinlich aber ist es der Zeus 'Αμάριος. Imhoof-Gardner a. a. O. nicht für die Demeter Panachaia (s. unten Z. 8), sondern für die Personifikation der Achaia.

- S. 745,2. Das eigentliche Thema ist hier die Aufzählung der ίερά, weshalb die Ausführung über Ζεὸς ὑμαγόριος nur als eine Zwischenbemerkung aufzufassen ist, die wir im Text als solche kenntlich gemacht haben, damit die Möglichkeit der Ellipse von ίερόν bei Παναχαιᾶς Δήμητρος zu Tage trete; etwas hart bleibt sie auch so.
- S. 745,8. Über Demeter als Beschützerin des politischen Lebens und der Staatenbünde s. Preller-Robert 783, über den Demeterkultus im Achaia überhaupt Kern bei Pauly-Wissowa IV 2727.
- S. 745,10. Noch jetzt sprudelt am Strande von Aigion neben einer mächtigen Platane reichlich frisches und reines Wasser aus einem 16 röhrigen Brunnen, s. Leake 187. ('urtius 463. Bursian 333. Frazer z. d. St. spricht von zwei Quellen daselbst.
 - S. 745,11. Vgl. das oben Cap. 21,7 erwähnte Heiligtum der Σωτηρία.
 - S. 745,13. πέμπειν δὲ τἢ ἐν Συρακούσαις 'Αρεθούση, wie sich die Aigieer

den Vorgang dachten, berichtet Paus. nicht, wahrscheinlich aber hat der Glaube der Alten, dass der Alpheios das Meer durchströme und sein Wasser mit der Arethusa mische (V 7,3. VIII 54,3), hier mitgewirkt. Daher geschah es ja, dass eine Schale, die man bei Olympia ins Wasser fallen liess, in der Arethusa wieder zum Vorschein kam, und dass diese sich trübte, wenn man in Olympia Rinder schlachtete, vgl. Strab. VI 270. Sen. Qu. nat. III 26,5. Anton. Mirab. 155.

S. 745,15. Wenn Zeus in Aigion als Kind dargestellt war, so hängt das z. T. wohl damit zusammen, dass nach Strab. 387 es Lokalmythus war, dass Zeus in Aigion von einer Ziege gesäugt worden sei; auch auf Münzen von Aigion findet sich daher die Darstellung einer Ziege mit dem daran saugenden Zeuskinde, s. Imhoof-Gardner 85 mit pl. R 14; doch geht es nicht an, hierin etwa eine Nachbildung der Statue des Ageladas zu sehen, da bei dieser offenbar die Ziege nicht dargestellt war. Was die Statue des Ageladas anlangt (über diesen s. oben S. 175 zu IV 33,2), so kommt auf Münzen von Aigion die Figur eines unbärtigen, unbekleideten Zeus vor, der in der erhobenen Rechten den Blitz, auf der ausgestreckten Linken den Adler hält; dabei steht bald Ζεὸς μέγας, bald Αἰγιέων παὶς (s. Imhoof-Gardner 85 pl. R 12. 13; unsere Münzt. IV 16. 17), Dass dieser Typus die Nachbildung einer archaischen Statue ist, ist sehr wahrscheinlich, zumal sie auf einer Basis steht, nur ist zweifelhaft, ob damit die oben Cap. 23,9 erwähnte, die auch bartlos und altertümlich war, oder die Figur des Ageladas dargestellt ist. Imhoof-Gardner sind zu letzterer Annahme geneigt, weil der Typus dem des Zeus Ithomaios (unsere Münzt. III 20. 21) entspricht; doch bemerken sie auch, dass dieser Typus ein konventioneller, sehr verbreiteter ist. Der Typus von Aigion zeigt aber offenbar einen zwar bartlosen, aber doch im Jünglingsalter stehenden Zeus, während man nach dem Wortlaut des Paus. annehmen muss, dass die Statue des Ageladas den Gott als Kind darstellte (so auch Brunn I 73 Overbeck Kunstmyth. II 11); man möchte daher eher annehmen, dass der Münztypus die Cap. 23,9 erwähnte Statue wiedergiebt. Vielleicht war auch der Herakles des Ageladas in kindlichem Alter dargestellt; die gleiche Behandlung beider Figuren im Kultus spricht dafür, indem (wie Brunn a. a. O. bemerkt) die Priester die Figuren gleichsam als Pflegeväter im Hause behalten.

S. 745,16. έκάτερον τῶν ἀγαλμάτων ἐπὶ τῆς οἰκίας μένει τοῦ ἱερωμένου, die beiden Götter hatten demnach keinen eigenen Tempel, vgl. III, 13,3. IV 33,2.

S. 745,18. ἐχ τῶν παίδων ἱερᾶσθαι τῷ Διὶ ὁ νικῶν κάλλει, so ist Schönheit (und Stärke) auch für den jährigen Priester des Apollon Ismenios in Theben ein Erfordernis, IX 10,4, vgl. Stengel Gr. Sakralalt. 36. Priester des Zeus bleibt der Knabe nur, bis ihm der Bart zu keimen beginnt, vgl. hierzu Bd. I zu S. 467,5.

S. 745,20. ἐς δὲ Αἴγιον καὶ ἐφ' ήμῶν ἔτι τὸ συνέδριον τὸ 'Αχαιῶν ἀθροίζεται, es war dies die Landsgemeinde von Achaia im engeren Sinn; daneben bestand ein κοινὸν τῶν 'Αχαιῶν, welches alle die Griechen umfasste, die

- zum Gebiet des achaiischen Bundes zur Zeit seines Untergangs gehörten, s. Mommsen R. G. V 242 A. 1. Dass die Amphiktyonen sich in Delphi und Thermopylai versammelten, bezeugt noch für seine Zeit Philostr. vit. Ap. IV 23. Politische Bedeutung hatten diese Zusammenkünfte nicht mehr, ihre Wirksamkeit beschränkte sich auf die religiöse Feier und die Verwaltung der Einkünfte des delphischen Heiligtums, s. Mommsen a. a. O. 233.
- S. 745,23. Der Selinus (vgl. auch Strab. a. a. O., der auf die gleichnamigen Flüsse bei Ephesos, in Elis und in Sicilien hinweist, vgl. oben S. 303 zu V 6,6) ist der heutige Bach von Vostitza; er bildet sich aus zwei vom Kalliphoni-Gebirge herkommenden Flüssen, geht in der Richtung von NNO und schneidet eine gute halbe Stunde südlich von Aigion die Strasse nach Sikyon. Vgl. Leake 407. Gell Itinerary 10. Boblaye 25. Curtius 465. Bursian 311. Philippson 263 ff.
- S. 745,24. Zur Geschichte und Lage von Helike vgl. Curtius 466 Bursian 333. Der Kultus des Poseidon Helikonios war ein spezifisch ionischer und achaiischer; den Ioniern, die die Stammesfeier der Panionien unter dem Schutze dieses Poseidon begingen, galt das Heiligtum von Helike als das ursprüngliche ihres Stammes; vgl. Preller-Robert 570 und 579. Wachsmuth Gesch. d. Stadt Athen I 394 f. S. über die andern Kultstätten des Gottes die folgenden Bemerkungen des Paus., der Athen, Milet und Teos nennt; inschriftlich ist sein Dienst auch in Chios, Ephesos u. s. bezeugt, vgl. Köhler A. M. X 32. Doublet Bull. d. corr. hell. XIII 299. CIG 3028. Über die Bedeutung des Beinamens herrschte schon im Altertum Meinungsverschiedenheit; wie Paus. leiten auch Strab. 384 und Diod. XV 49 den Namen von Helike her, dagegen Aristarch im Et. m. 547,14. Apoll. Lex. Homer. 66,23 vom Helikon. Wahrscheinlich aber kommt der Beiname von έλίσσειν, έλίχαι her (so schon im Et. m. a. a. O. gedeutet) und geht auf die schlängelnde Bewegung der Meereswogen, s. Wachsmuth a. a. O. 396.
- S. 745,26. διαμεμένηκε δέ σφισι κτλ., vgl. Kleitophon b. Schol. Ven. B. Il. XX 404: Νηλεὺς ὁ Κόδρου χρησμὸν λαβων ἀποικίαν ἔστειλεν ἐς Μίλητον καὶ τὴν Καρίαν ἐξ 'Αθηνῶν καὶ τῆς 'Αχαῖκῆς Έλίκης. παραγενόμενος δὲ εἰς τὴν Καρίαν ἱερὸν Ποσειδῶνος ἱδρύσατο καὶ ἀπὸ τοῦ ἐν Ἑλίκη τεμένους Ἑλικώνιον προσηγόρευσε.
- ebd. In Athen lag das Heiligtum des Poseidon Helikonios auf dem Agraihügel am Ilisos, s. Kleidemos Frg. 1 bei Müller FHG I 359 (Bekker Anecd. I 326,30).
 - S. 746,5. Vgl. Hom. Il. II 575. VIII 203. XX 404.
- S. 746,6. Nach Paus. wäre der Anlass zu der von Poseidon verhängten Strafe gewesen, dass die Bewohner von Helike Schutzflehende aus dem Heiligtum vertrieben und getötet hatten. Einen andern Grund gibt Diod. XV49 an: die kleinasiatischen Ionier hätten, auf Grund eines pythischen Orakels, die Achaier um einen Grundriss oder ein Modell (ἀφίδρυμα) des Heiligtums ersucht, um dasselbe bei sich nachzubilden, das κοινόν der Achaier habe es ihnen auch zugesagt, die Stadt Helike aber, zusammen mit Bura, es verweigert, und als die ionischen Abgesandten am Altar des Poseidon opferten, sie gewaltsam entfernt. Ähnlich Strab. 385, nach dem die Ionier entweder

das alte Bild des Poseidon selbst oder die ἀφίδροσις des Heiligtums begehrten. Doch gehen beide Nachrichten vermutlich auf dasselbe zurück, denn nach Ael. N. an. XI 19 hätten die Helikesier die Ionier beim Altar ermordet; es ist also wohl nur ein Missverständnis, wenn Paus. die ionische Gesandtschaft als ίχέται ἄνδρες bezeichnet.

- S. 746,7. Dass Poseidon die Erdbeben verursacht, ist bekanntlich der allgemeine, in zahlreichen Beinamen des Gottes sich aussprechende Glaube. Daher erscheint er häufig auf Münzen der von Erdbeben heimgesuchten phrygischen und karischen Binnenstädte, s. Imhoof-Blumer Kleinasiat. Münzen 205.
- S. 746,10. Über Erdbeben, besonders ihre Ursachen, handelt Aristot. meteor. II 7 f. p. 365 a, 14 ff., zu vgl. ist ferner Aelian. N. an. a. a. (). Agath. hist. II 15 p. 96 (ed. Bonn.). Verschiedene der hier angegebenen Vorzeichen der Natur werden auch bei Aristoteles erwähnt, wie die eigentümliche Färbung oder Verdunkelung der Sonne (p. 367 a, 23), heftige Stürme (367 b, 25) u. dgl. m.
- S. 746,11. προσημαίνειν ό θεὸς εἴωθεν, vgl. Her. VI 27 φιλέει δέ κως προσημαίνειν, εὖτ' ἀν μέλλη μεγάλα κακὰ ἢ πόλι ἢ ἔθνεῖ ἔσεσθαι.
- S. 746,21. τῆς γῆς κάτω πνευμάτων ὑπήχησις ἰσχυρά, vgl. Eur. Hipp. 1201 f.: ἡχὼ χθόνιος ὡς βροντὴ Διὸς βαρὺν βρόμον μεθῆκε φρικώδη κλύειν.
- S. 748,3. ἐπῆλθε γάρ σφισιν ἐπὶ πολὸ τῆς χώρας ἡ θάλασσα, dasselbe berichten Aristot. a. a. O. I 6 p. 343 b, 2 f. II 8 p., 368 b, 8. Strab. VIII 384. Ael. N. a. XI 19; vgl. Thuc. III 89. Eur. Hipp. 1205 ff.
- S. 748,9. Des Erdbebens, das am Berge Sipylos eine Stadt, die entweder auch Sipylos oder Tantalis hiess, zerstört haben soll, gedenken Aristot. a. a. O. 368 b, 30. Strab. I 58. XII 579. Aristid. Monod. in Smyrn. I 427 Dind.: ἦν ποτε ἐν τῷ Σιπύλφ πόλις, ἢν κατὰ τῆς λίμνης δῦναι λόγος. Plin. II 205. Der See, der an der Stelle der Stadt sich bildetc. heisst bei Plin. V 117 Sale; er lag nach ihm 12 Milien von Smyrna entfernt. Gefunden ist er bis heute noch nicht.

Cap. XXV.

Beispiele der Achtung und der Verletzung von Schutzflehenden. Das Datum des Untergangs von Helike. Keryneia. Das Heiligtum der Eumeniden daselbst. Bura und seine Sehenswürdigkeiten. Das Orakel des Herakles Buraïkos. Der Fluss Krathis, an ihm die Stadt Aigai. Der Gaios, ein Heiligtum der GeEurysternos.

S. 748,14. Oben Cap. 24,6 bezeichnete Paus. das Erdbeben als Strafe des Poseidon: hier, da es nach seiner Überlieferung die Sühne des Vergehens gegen ίκέται war, als Werk des Zeus Ίκέσιος, wie er I 45,5 u. III 17,9 von τοῦ Ἱκεσίου μήνιμα spricht; vgl. Bd. I 805.

- S. 748,17. ἐπὶ τῆς ἡλικίας μάλιστα τῆς 'Αφείδαντος, Apheidas, Sohn des Oxyntes und Nachfolger des Demophon, ist der Stammvater des Adelsgeschlechts der Apheidantiden und der vorletzte König aus dem Stamm des Theseus; Töpffer bei Pauly-Wissowa I 2713 stellt die Vermutung auf, die merkwürdige Datierung bei Pausanias hänge damit zusammen, dass ein Apheidas König und Archegetes der Molosser war, s. Steph. Byz. u. 'Αφείδαντες.
 - S. 749,9. κατά τὸ ἐκ Δελφῶν μάντευμα, vgl. Lyc. g. Leocr. 84.
- S. 749,14. αὐτοὶ οἱ ἔχοντε; τὰς ἀρχάς, dem Archon Megakles (Ol. 36,1 oder 37,1) und seiner Familie, den Alkmaioniden, wurde die Ermordung der Ankläger des Kylon schuld gegeben, vgl. Plut. Sol. 12. Herod. V 70f. Thuc. I 126. Heracl. Pont. FHG II 199.
- S. 749,16. καὶ αὐτοί τε οἱ ἀποκτείναντες ἐνομίσθησαν καὶ οἱ ἐξ ἐκείνων ἐναγεῖς τῆς θεοῦ, vgl. Thuc. a. a. O.: ἐναγεῖς καὶ ἀλιτήριοι τῆς θεοῦ ἐκεῖνοί τε ἐκαλοῦντο καὶ τὸ γένος τὸ ἀπ' ἐκείνων.
- S. 749,17. Λακεδαιμονίοις δὲ ἀποκτείνασι κτλ., vgl. IV 24,5 f. zu S. 64,13 und 18.
- S. 749,21. Dieselbe Zeitangabe (373 v. Chr.) bei Diod. XV 48,1, vgl. Strab. VIII 384: κατεκλύσθη δ' ή Ἑλίκη δυσίν ἔτεσιν πρὸ τῶν Λευκτρικῶν, und zwar trat die Katastrophe im Winter ein, s. Cap. 24,12. Strab. VIII 385. Nach Heracl. Pont. bei Strab. a. a. O. geschah es des Nachts, sodass nur wenige sich retten konnten; die vom Bund gesandten 2000 Achaier fanden keine Leichen zur Bestattung vor. Nach Ael. N. an. XI 19, der auch davon berichtet, dass fünf Tage vorher Mäuse, Wiesel, Schlangen und andere Tiere die Stadt verlassen hätten, seien auch zehn lakonische Schiffe, die gerade dort ankerten, mit versunken. (Andere Vorzeichen des Erdbebens erwähnt Callisthen. bei Senec. Qu. nat. VI 26,4. VII 5,3 u. 16,2.) Nach Eratosth. ebd. wäre die eherne Poseidon-Statue mit einem Hippokampen auf der Hand aufrecht im Meeresboden stehen geblieben und hätte den Fischern beim Netzauswerfen öfters Gefahr gebracht. Nach Ov. Met. XV 293 ff. und Plin. II 206 wären die Reste der versunkenen Stadt noch im Meere sichtbar gewesen, so auch Paus. unten § 13.
- S. 749,25. Nach Strab. VIII 387 lag Keryneia auf einer felsigen Höhe; Ruinen liegen noch jetzt oberhalb des Dorfes Rhizomylo, eine starke Stunde von der Küste entfernt, s. Leake III 183 u. 403, wo er jedoch Keryneia an unrichtiger Stelle ansetzt, richtig Peloponn. 387, nach Boblaye 25. Curtius 467. Bursian 334. Baedeker 245. Die Stadt war vermutlich ursprünglich nur eine Bergveste der Helikeer, wurde aber frühzeitig selbständig und Bundesglied an Stelle des von den Bewohnern verlassenen Aigai. Über ihre späteren Schicksale s. Polyb. II 41 u. 43.
- S. 749,26. Der Kerynites, jetzt Buphusia genannt, kommt zwischen Selinus und Burarkos von den nördlichsten Ausläufern der Lampeia, den Bergen von Kerpini, die im Altertum den Namen Keryneia geführt und teilweise zu Arkadien gehört zu haben scheinen, vgl. Bursian 313.
- S. 750,2. κατά συμφοράν übersetzt Amasaeus mit aliquando und Schubart mit zufällig, beides unrichtig, συμφορά bedeutet bei Pausanias Pausanias II.

stets (auch VIII 27,1) ein unglückliches Ereignis, also: es kamen zu ihnen infolge eines unglücklichen Ereignisses Mitbewohner aus Argos.

S. 750,3. τὸ μὲν τεὶχος άλῶναι κατὰ τὸ ἰσχυρὸν οὐκ ἐδύνατο, dem widerspricht Diod. XI 65,3f. (Ephoros), nach ihm wurde Mykene nach einer verlorenen Schlacht erstürmt. — Da nach Strab. VIII 377 die Kleonaier den Argeiern im Kriege gegen Mykene Beistand geleistet hatten, scheint gleich nach dem Siege eine Spannung eingetreten zu sein; Busolt Laked. 108 A. 57 nimmt an, die Kleonaier hätten sich mit den Argeiern verbunden, weil Mykene Ansprüche auf die Leitung der Nemeien erhoben hatte (Diod. a. a. O. 2), wodurch sie eine Schmälerung ihrer Rechte befürchteten; da dann aber Argos mit der Einnahme von Mykene auch dessen Rechte in Anspruch nahm, sei es zum Zwist gekommen, und so erkläre es sich, dass heimatlose Mykenaier in Kleonai Aufnahme fanden.

ebd. κατὰ τὸ ἐσχυρόν heisst nicht, wie Amasaeus übersetzt, quod validissimi essent (muri), was διὰ τὸ ἐσχ. wäre, sondern, wie VIII 8,7, vi atque armis, vgl. Herod. I 76. IX 2.

- S. 750,4. Über die kyklopischen Mauern von Mykene und Tiryns vgl. II 16,5 u. 25,8 mit Bd. I 557 u. 602.
- S. 750,7. παρὰ 'Αλέξανδρον, ῷ Μαρδύνιος τὴν ἀγγελίαν ἐπίστευσεν ἐς 'Αθηναίους ἀπαγγείλαι, vgl. Herod. VIII 136. 140.
- S. 750,12. Der Sage nach hätte Orestes den Eumeniden von Keryneia nach seiner Freisprechung ein schwarzes Schaf geopfert, Schol. Soph. O. C. 42 (nach Müllers Emendation Κερυνεία f. Καρυνία). Müller Eumenid. 149 (Nachtr. S. 6) glaubt, dass die Mykenaier die Sage mitgebracht hätten.
- S. 750,13. αὐτίχα λέγεται δείμασιν ἐχτὸς τῶν φρενῶν γίνεσθαι, vgl. VIII 10,3: Aipytos, des Hippothus Sohn, der den Eintritt in das Heiligtum des Poseidon Hippios bei Mantineia erzwang, wurde blind und starb bald darauf; schlimm erging es auch Miltiades, der in das Heiligtum der Thesmophoros auf Paros eindringen wollte, Herod. VI 134.
- S. 750,15. ἐξ ἐπιδρομῆς, auf ersten Anlauf, ohne weiteres, vgl. I 6,5. 19,4. II 8,5. III 2,6. IV 35,5.
- S. 750,16. κατά δὲ τὴν ἔσοδον ἐς τὸ ἱερὸν γυναικῶν εἰκόνες κτλ., vgl. Bd. I zu S. 423,4; über die monumentale Ausstattung der Zugänge zu den Heiligtümern s. Curtius Abh. I 43 f.
- S. 750,17. Hierin sieht Heberdey 29 u. 79 ein "allerdings nicht zwingendes Zeugnis" für Autopsie.
- S. 750,19. Bei der bergigen und ungemein zerklüfteten Beschaffenheit dieser Gegend (vgl. Bursian 335) führte offenbar keine direkte Strasse von Keryneia nach Bura; deshalb kehrt Paus. auf die am Strande entlang führende Landstrasse, die er § 5 verlassen hat, um Keryneia zu besuchen, zurück und wendet sich (nach Überschreitung des Kerynites) wieder rechts den Bergen zu. Hier liegen an der Südseite und einem Teile der Westseite eines heut Idra genannten Berges, 785 m über Meer, hoch über dem linken Ufer des Buraikos ausgedehnte Mauerreste und Fundamente antiker Gebäude, in denen schon Gell Itinerary of Morea 9

die Ruinen von Bura erkannte, während Leake Morea III 183 u. 397 sie zuerst für die von Keryneia hielt (richtig dagegen ders. Peloponn. 387). Grosse Felsblöcke, die herumliegen, geben Kunde von einem gewaltigen Erdbeben. Das in den Ruinen belegene Kloster des H. Konstantinos nimmt vielleicht die Stelle eines alten Heiligtums ein. Vgl. Boblaye 26. Curtius 469 u. 490 A. 12. Bursian 336. Baedeker 308. Oberhummer bei Pauly-Wissowa III 1059; über Antikenfunde daselbst s. v. Duhn A. M. III 63.

- S. 751,1. θυγατέρα δ'αδτὴν Ἰωνος τοῦ Ξούθου καὶ Ἑλίκης είναι, darnach Steph. Byz. s. Βοῦρα, dagegen bringt Callim. hymn. 4,102 die Stadt mit dem Rinderstall eines Kentauren Dexamenos in Verbindung, s. dazu Et. m. u. Βοῦρα und vgl. Wilamowitz Herakl. I Anm. 43.
- S. 751,2. τὴν Βοῦραν σεισμὸς ἐπέλαβεν, vgl. Strab. I 59 ὑπὸ χάσματος ἡφανίσθη und VIII 386 ὑπὸ σεισμοῦ καταποθῆναι, nach andern wäre es (s. Diod. XV 48,3) wie Helike vom Meere verschlungen worden, was bewiese, dass Bura ursprünglich in der Ebene gelegen hätte (vgl. Ov. Met. XV 293 f. Sen. Qu. nat. VII 5,3. Plin. II 206); doch verdient diese Angabe keinen Glauben, sie ist entstanden aus einer Verdunkelung der Erinnerung an den wirklichen Hergang, vgl. Neumann-Partsch 324 A. 2.
 - S. 751,5, κατά πρόφασιν, vgl. zu S. 505,18.
- S. 751,6. ὁ δὲ ᾿Αφροδίτης Διονόσου τέ ἐστι, die beiden Vegetationsgötter, die sich hier in einen Tempel teilen, werden im Mythus und Kultus oft zusammengestellt, vgl. VIII 6,5. IX 31,2; bei Servius zu Verg. Aen. I 720 werden die Chariten Töchter des Dionysos und der Aphrodite genannt.
- S. 751,8. Der Bildhauer Eukleides wird nur hier und unten Cap. 26,4 als Schöpfer einer Zeusstatue erwähnt. Seine Zeit ist nicht näher zu bestimmen, als dass die Werke in Bura nach Ol. 101,4 (373) geschaffen sein müssen, da nach Paus. die alten Götterbilder beim Erdbeben zugrunde gingen.
- ebd. Mit Recht bemerkt Frazer z. d. St., die Angabe, Demeter habe ein Kleid, sei seltsam, da unbekleidete Demeterfiguren unerhört sind; es könne auch nicht im Gegensatz zu den Figuren der Aphrodite, des Dionysos und der Eileithyia gesagt sein, da auch letztere nie ohne Gewand dargestellt wurde. Daher nahm Farnell in der Class. Review II 325 an, es handle sich um ein wirkliches Gewand, das der Statue bei festlichen Anlässen umgelegt wurde; doch weist Frazer auf II 30,1 hin, wo eine ganz identische Wendung auf die Darstellung in der Skulptur selbst sich bezieht, und so fassen es hier auch Brunn a. a. O. Overbeck Kunstmythol. III 432. Kern bei Pauly-Wissowa IV 2728. Ob die auf Münzen von Bura vorkommende Frauengestalt in langem Chiton und Himation, mit einer Fackel in der l. Hand, s. Imhoof-Gardner 88 pl. S 1, Demeter oder Eileithyia vorstellt, ist nicht zu entscheiden.
- S. 751,10. Der Buraïkos hiess in seinem oberen Lauf in Arkadien Erasinos (vgl. VIII 22,3). Gesagt ist das freilich nirgends, nur, dass der Erasinos an der Küste von Bura münde, steht bei Strab. VIII 371; daher nahm Leake Pelop. 406 an, dass der östlich vom Buraïkos mün-

dende Bach von Dikophtho der Erasinos sei, während Curtius 471 (vgl. 491 A. 13). Bursian 311. Lolling 167 beide identifizieren. Der Burarkos heisst heut Fluss von Kalavryta, Boblaye 27. Leake Morea III 408.

Die Grotte des Herakles Buraïkos ist heut noch nachweisbar. In einer Felswand in der Nähe des dem Kloster Megaspiläon gehörigen Gehöftes Trupäs (d. h. "die Löcher") finden sich drei Höhlen nebeneinander; nach den Beschreibungen früherer Besucher war das mässig grosse Innere künstlich erweitert, Nischen angebracht zur Aufstellung von Weihgaben, und Vertiefungen aussen an der Felswand dienten offenbar als Balkenlöcher, sodass man annehmen darf, es sei vor die Höhlen eine Vorhalle angebaut gewesen. Über dem Eingang der mittleren Halle ist ein menschlicher Kopf in den Fels gehauen, s. die Abbildung Expéd. de Morée III pl. 84,1; die Beschreibung Gell Itinerary 9. Leake III Boblaye 26. Curtius 471. Bursian 337. 397. Freilich soll nach v. Duhn a. a. O. 62 die Grotte durch das Erdbeben von 1861 arg zerstört und ganz unkenntlich geworden sein. - Die Grotte findet sich auf Münzen von Bura dargestellt, vgl. von Prokesch-Osten A. Z. I Taf. 9,14. Imhoof-Gardner 89 pl. S 2, unsere Münzt. V (Band III beigegeben) N. 1; man sieht auf einem Hügel oben einen Tempel, unten einen gemauerten Bogen, in dessen Öffnung eine Statue sichtbar ist, und zur Seite eine Säulenhalle. Andere Münzen von Bura, Imhoof-Gardner pl. S 37 (unsere Münzt. V 2) zeigen den Herakles selbst, bärtig, stehend, in der r. Hand die Keule haltend, in der Linken das Löwenfell; neben ihm am Boden lehnt der Bogen. Das Bild in der Grotte auf dem ersterwähnten Münztypus, sehr klein und undeutlich, scheint freilich dem beschriebenen Heraklestypus nicht zu entsprechen.

S. 751,12. Das Weissagen aus Knöcheln, die sog. dorpayalopayteia, war sehr verbreitet und meist an gewisse Kultstätten geknüpft, vgl. Schol. Pind. Pyth. 4,337. Suet. Domit. 15; doch reisten auch ἀστραγαλομάντεις als Wahrsager im Lande herum, Artemid. II 69. Von der Art dieser Orakel geben uns epigraphische Funde aus Kleinasien einen Begriff, s. Sterrett in den Papers of the Americ. school of classic. studies at Athens II 56 bis 58; III 339-342. Kaibel Epigr. Graeca 1038. Hirschfeld SB. Berl. Akad. f. 1875 S. 716. Smith im Journ. of hell. stud. VIII 261; dazu Kaibel im Hermes X 193. XXIII 532. Cousin im Bull. de corresp. hell. VIII 496 Keil im Hermes XXV 313. Man verwandte dazu fünf Knöchel, bei denen je eine Seite die Geltung 1, 3, 4 u. 6 hatte. diese Weise waren 56 Kombinationen (z. B. 16663, 61133 u. s. w.) möglich, deren jede einer bestimmten Gottheit geweiht war und eine Glück oder Unglück bedeutende oder auch wohl mehr indifferente Antwort zur Folge hatte, wie solche in den genannten Inschriftfunden erhalten sind. lich waren Buchstabenorakel, von denen sich auch Beispiele inschriftlich erhalten haben, Kaibel Epigr. Gr. 1039 f. Papers of the Amer. school Bei der von Paus. beschriebenen Art scheint die Figur (σχήμα), die die vier geworfenen Astragalen untereinander bildeten, das Entscheidende für die Deutung gewesen zu sein, möglicherweise aber auch das Verhältnis der geworfenen Zahlen. Vgl. im allgemeinen Bouché-Leclercq Hist. de la divination II 405. Riess bei Pauly-Wissowa II 1793.

- S. 751,19. Den Krathis erwähnt Paus. auch VIII 15,8, ebd. 9 die Quellen, vgl. ebd. 18,4; genannt wird er auch Herod. I 145. Callim. hymn. 1,26. Dion. Per. 416. Strab. VIII 386. Der Fluss heisst jetzt Akrata; s. Leake 394. Curtius 472. Bursian 313. Philippson 134. Der Flussname Κράθις, hier weiblichen Geschlechts, wird VIII 15,9 zuerst als Feminium, dann als Maskulinum gebraucht, bei Diodor (XI 90. XII, 9) und Strabo (VIII 386) ist das Wort maskulin; vgl. 6 und ἡ ஹωπός Cap. 11,4 u. 8.
- S. 751,20. Ebenso Herod. I 145: ἀπ' ὅτευ ὁ ἐν Ἰταλίη ποταμὸς τὸ οὕνομα ἔσχε, und Strab. a. a. O. Der Name mochte von den Achaiern aus Helike, die Sybaris gründeten, mitgebracht worden sein.
- S. 752,2. Aigai, einst ein wichtiger Ort, hatte früh seine Bedeutung verloren, die Einwohner wurden, wie Strab. a. a. O. berichtet, nach Aigeira verpflanzt. Als Zeitpunkt dafür nimmt man die Zeit Alexanders d. Gr. an, da die Stadt in dem um 338 verfassten Periplus des sog. Skylax 42 noch erwähnt wird (Bursian 338 A. 1). Reste haben sich garnicht erhalten.
- S. 752,4. Hom. Il. VIII 203; doch bezogen auch ältere Erklärer schon diese Stelle, ebenso wie XIII 21 und Od. V 381 auf das auf Euboia belegene Aigai, Strab. a. a. O.
 - S. 752,5. Vgl. II, VIII 203.
- S. 752,10. Über den Gaios (oder Gaion) in Olympia s. V 14,10 mit S. 370. Auch hier will Wernicke A. Jb. IX 97 A. 11 die Form Γαῖον annehmen; Curtius 192 A. 15 schlägt γάῖος (statt γήιος, sc. τόπος) vor.
- S. 752,12. ἔσται ἀφιγμένη, sie darf auch früher nicht mit mehr als einem Manne verkehrt haben, das Perfectum futurum in quasi-imperativischem Sinn, vgl. Gildersleeve Synt. of Class. Greek 282.
- S. 752,13. Das Rindsblut galt bei den Alten als mit eigentümlichen Kräften begabt. Hier erscheint es beim Gottesurteil; nach Plin. XXVIII 147 trank in Aigeira die Priesterin der Ge, bevor sie in die Höhle hinabstieg, um die Gabe der Weissagung zu empfangen, Stierblut. Damit ist jedenfalls dasselbe Heiligtum gemeint, wie hier, nur der Brauch auders erklärt. In der Regel aber galt es für giftig und todbringend, Plin. l. l.: taurinus (sanguis) quidem recens inter venena est; doch spielte es auch in der Medizin eine Rolle, vgl. Diosc. II 97. Ael. N. an. XI 35. Vgl. Roscher Jb. f. Ph. CXXVII 158; über das Gottesurteil Funkhänel Philologus II 385.

Cap. XXVI.

Aigeira, früher Hyperesia; Ursprung des neuen Namens. Tempel und Bildsäule in Aigeira. Die Stadt Phelloë und ihre Merkwürdigkeiten. Die Stadt Pellene. Das Städtchen Donussa. Argonautai, Hafen von Pellene.

- S. 752,17. Der Hafen von Aigeira, an der kleinen Bucht gelegen, die heut den Namen Mavra Litharia führt, ist nach Paus. 72 Stadien vom Heraklesheiligtum entfernt und 12 von der Oberstadt; Polyb. IV 57 giebt die Entfernung der Stadt vom Meere auf sieben Stadien an, was mit den 1200 m stimmt, die heut als Entfernung angegeben werden; die Entfernungsangabe des Paus. geht daher wahrscheinlich auf den Fuss der Burghöhe, s. Curtius 475. Die Bucht selbst enthält nur sehr geringe Spuren alter Bewohnung und scheint nach Paus auch im Altertum nichts Sehenswertes besessen zu haben.
- S. 752,22. Hyperesia wird Hom. II. II 573 genannt; vgl. Strab. VIII 383. Schol. Ap. Rh. I 176. Hesych s. v. Steph. Byz. u. Αἴγειρα, u. Ύπερασία und u. Ύπερησία. Dass die Namensänderung erst nach Ol 23 (688) erfolgte, geht daraus hervor, dass ein Olympionike aus diesem Jahre, Ikarios, bei Iul. Afr. als Ὑπερασιεύς bezeichnet wird.
- S. 753,3. ἀθροίζουσιν αίγας κτλ., Steph. Byz. erzählt die Legende nach Paus. s. Αίγειρα, vgl. mit ihr die berühmte Kriegslist, durch die Hannibal i. J. 217 sich der Einschliessung durch das römische Heer erwehrte, Polyb. III 93,4 ff. Liv. XXII 16. Farnell The Cults of the Greek States II 459 (Frazer) vermutet, dass diese aigiratische Sage in Beziehung stehe zu einem Gebrauch im Artemiskultus, der dahin ginge, im Frühling Ziegen mit brennenden Fackeln an den Hörnern auf die Felder loszulassen, um so die lebenschaffende Wärme der Erde hervorzulocken. Sicher ist, dass die Ziege, wie hier, so überhaupt im Kultus der Artemis eine ganz hervorragende Rolle spielt
- ebd. συλλέξαντες nach άθροίζουσιν, das Streben nach Wechsel im Ausdruck veranlasst die Wiederaufnahme des vorausgehenden Verbums durch ein Synonym, s. Bd. I zu S. 62,20.
- S. 753,4. ώς πρόσω νυχτός ην ist eine herodoteïsche Wendung, vgl. II 121 δ. IX 44.
- S. 753,6. ἐχ τοῦ ἐπιχουριχοῦ πυρός, ἐπιχ wird von πυρός abhängen sollen (τὸ ἐπιχουριχόν das Hilfsheer, Cap. 16,2, vgl. Thuc. IV 52,2. VIII 25,2. 28,5); für Wachtfeuer erwartet man πυρά, πυρός wäre leicht zu entbehren.
 - S. 753,8. Zur Artemis Agrotera s. Bd. I 365 zu I 41,3.
- S. 753,12. Über Hestiaia (oder Histiaia) auf Euboia, das später Oreos hiess (bestätigt von Strab. X 445, vgl. Athen. I 19 Β Έστιαιεῖε καὶ 'Ωρεῖται), s. Bursian II 407. Das Beispiel, dessen sich hier Paus. bedient, um zu zeigen, dass so ein Namenwechsel sich nicht plötzlich vollzieht, passt insofern nicht ganz, als hier zwar die Vereinigung der Hestiaier mit athe-

nischen Kleruchen im Volksmunde den Namen Oreos führte, auf den öffentlichen Urkunden und Münzen jedoch der Name Hestiaia fortbestand.

- S. 753,13. Die Stelle des alten Aigeira ist durch die zahlreichen Ruinen (heut Palaeokastro, wie so viele alte Ruinenfelder, benannt) gesichert. Die Stadt lag auf zwei terrassenförmigen Absätzen an steilen und schwer zugänglichen Abhängen; die vordere Terrasse erhebt sich unmittelbar tiber der Strandebene, die obere, durch einen unbedeutenden Abhang von ihr geschiedene, war die Akropolis. Reste der Stadtmauern, ein Wartturm. Tempelunterbauten, Gebäudereste, Felsgräber u. dgl. sind heut noch sichtbar. S. Leake 386. Gell Itinerary 13. Boblaye 27. Curtius 474. Bursian 338. v. Duhn A. M. III 61. Frazer IV 176.
- S. 753,14. Über den Bildhauer Eukleides s. oben zu S. 67,7. Auf Münzen von Aigeira findet sich ein thronender Zeus (nach l.), der auf dem r. Arm die Nike, in der l. Hand das Szepter hält, s. Imhoof-Gardner 90 pl. S 6. Der Typus ist aber ein so allgemein verbreiteter, dass die Zurückführung auf Eukleides etwas gewagt erscheint.
- S. 753,19. Über den Kultus der öfters mit Artemis identifizierten Iphigeneia s. I 43,1. II 45,1 und Bd. I 647.
- S. 754,2. Über Laphaes und den Herakles von Sikyon s. II 10,1 mit Bd. I 533. Kalkmann 195 bezeichnet es als ganz unglaublich, dass sich Paus. in Sikyon von dem Xoanon eines obskuren Künstlern Laphaes die charakteristischen Merkmale so eingeprägt haben sollte, dass er den Verfertiger eines Xoanons in Achaia daraufhin benennen konnte. Hiergegen bemerkt Gurlitt 80 A. 35, diese sonst verwunderliche Notiz erkläre sich sehr einfach, wenn man annehme, dass Paus. des Morgens in Sikyon, des Abends in Aigeira war. Allein Paus. kam ja von Elis her, nicht von Sikyon, diese Erklärung ist also unhaltbar. Es ist eben doch eine Renommage des Paus., dem man in Aigeira den Laphaes als Meister der Statue nannte, und der sich nun anstellt, als sei das für einen kunstverständigen Mann, wie ihn, etwas selbstverständliches, den Meister selbst zu erkennen. An solchen etwas naiven Aufschneidereien fehlt es ja auch sonst bei Paus. nicht.
 - S. 754,3. Zu έτέρωθι s. die Bemerkung Bd. I zu S. 406,4.
- S. 754,4. Der Dienst der Aphrodite Urania hing hier jedenfalls mit phoinikischem Einfluss zusammen, dem die meisten der an der Küste Achaias in ganz besonders grosser Zahl vorkommenden Aphrodite-Heiligtümer zuzuschreiben sind. Curtius 476 meint, die Phoinikier hätten auch in Aigeira eine Faktorei gehabt mit dem Dienste der Urania, der, als die verschiedenen Gaue sich zur Stadt vereinigten, vom Hafen auf die Burg verpflanzt wurde.
- ebd. τὰ μάλιστα (s. krit. App.), wie III 1,7. IV 4,4. 34,11. V 12,7 u. ö.; daneben auch ἐς τὰ μάλιστα, vgl. S. 753,21. I 36,5. II 33,5. III 6,7. 9,2. IV 9,9. V 12,3. 17,3; ἐν τοῖς μάλιστα Ι 16,3; τοῖς μάλιστα όμοίως II 37,3. IV 34,2. VII 25,13. X 12,1.
 - ebd. ἐσελθεῖν -- οὐκ ἔστιν ἀνθρώποις, ἀνθρώποις nicht nach Amasaeus

mit viris zu übersetzen, vielmehr ist der Sinn: weder Männern, noch Weibern, vgl. VIII 5,5. 10,3. 31,5. 38,6 (Sylburg).

- S. 754,5. Über den Dienst der syrischen Göttin in Griechenland s. oben S. 165 zu IV 31,2. Allerlei Vorschriften, die sich auf den Besuch ihres Tempels bezogen, gibt Luc. d. dea Syr. 53ff.
- S. 754,7. οίδα θεασάμενος, "mit Bewunderung" übersetzt Curtius I 492 A. 16, das heisst es aber hier so wenig wie Z. 1.
- S. 754,8. Auf Münzen von Aigeira sind Tyche und Eros einander gegenüber dargestellt, jene rechts (nach l. blickend), in der r. Hand
 ein Szepter, in der l. ein Füllhorn haltend, dieser links (nach r. blickend),
 geflügelt, mit gekreuzten Beinen, sich auf eine lange Fackel (oder Stab)
 mit beiden Händen stützend; zwischen beiden scheint ein Altar zu stehen:
 s. Imhoof-Gardner 91 pl. S 9, unsere Münzt. V 3. Es ist sehr wahrscheinlich, dass in diesen Figuren Kopien der erwähnten Statuen zu erkennen sind.
- S. 754,10. Paus. bezieht sich hier vermutlich auf den Hymnos, den Pindar auf die Tyche gedichtet hatte, vgl. Frg. 38-41 Bergk: andere Erwähnung IV 30,6, s. oben S. 164.
- S. 754,12. Es geht aus der Beschreibung nicht hervor, ob das Statuen, Reliefs oder Wandgemälde waren; Curtius 492 A. 16 hält das erste für das unwahrscheinlichste, weil Paus. kein Material angibt, während Brunn SB. der bayr. Akad. f. 1880, I 483 trotzdem an eine Statuengruppe denkt.
- S. 754,13. ἴσα καὶ όδυρόμενος, vgl. II 2,7 ἴσα τῷ θεῷ. VII 23,6 ἐν ἴσῳ καὶ πῦρ.
- S. 754,14. εἰς ist eine sichere Verbesserung von Madvig; die Konstruktion ἐς τοῦτόν φασιν τελευτῆσαι ist mit keinem wirklich analogen Beispiel zu belegen, Stellen wie II 3,2. 5,6 u. ä. entsprechen nur scheinbar, in ersterem (ἐπὶ οὲ αὐτῆ (sc. Πειρήνη) λέγουσιν ὡς ἡ Πειρήνη γένοιτο πηγή) ist αὐτῆ vom Wasser Peirene und ἡ Πειρήνη von der Person zu verstehen, im zweiten (περὶ τῆς χώρας λέγουσιν, ὡς ἐν αὐτῆ) wird durch den Wechsel der Praposition die Schwerfälligkeit gemildert.
- S. 754,16. Bemerkenswert ist hier der Übergang aus der Infinitivkonstruktion in den Indikativ, vgl. Bernhardy Wiss. Synt. 387f.
- S. 754,20. Der jetzige Hauptort des zu Aigeira gehörenden Berglandes ist Zacholi, in einem baumreichen Tale zwischen Evrystina und Chelydorea; es entspricht durch Entfernung und Naturbeschaffenheit dem alten Bergorte Phelloë, von dem Leake 389 Reste am Wege von Vlogoka noch Zacholi erkennen wollte, s. Boblaye 28. Curtius 478. Bursian 339.
 - S. 755,12. τῶν Τιτάνων Πάλλαντα είναι, vgl. Apoll. I 6,2.
- S. 755,14. Φόρβαντος δὲ είναι τοῦ Τριόπα, Phorbas ist ursprünglich ein rhodischer Heros, Sohn des Triopas, des Eponymos des triopischen Vorgebirges; dann wurde er nach Thessalien und Argos versetzt und heisst in der Sage dieses Landes Vater des Triopas, s. II 16,1. IV 1,1. vgl. Ed. Meyer Forsch. I 94 ff.
 - S. 755,15. Donussa wird nur bei Paus. genannt, während bei

- Hom. II. II 573 die Hss. Γονοῦσσα haben, nach Angabe der Bewohner erst seit der peisistrateischen Redaktion. Als Stelle des Ortes betrachtet man einen heut Koryphi genannten Berg am rechten Ufer des Flusses Krios, auf dessen 782 m hoher Spitze eine Kirche der Panagia Spiliotissa steht, s. Leake 224. Gell Itinerary 14. Curtius 484. Bursian 342. Dagegen ist v. Duhn A. M. III 61 gegen diese Annahme, schon wegen des gänzlichen Wassermangels der Koryphi, und verlegt Donussa nach dem durch den ganzen Golf von Korinth sichtbaren Kap Avgo.
- S. 755,22. Πεισίστρατον † τῶν τινα έταίρων, vgl. Cic. de orat. III 34, 137: primus Homeri libros confusos antea sic disposuisse dicitur ut nunc habemus. Anth. Pal. XI 442. Ael. V. h. XIII 14. Die Redaktionskommission, welche ihm dabei geholfen haben soll, bestand aus Onomakritos von Athen, Zopyros aus Heraklea, Orpheus aus Kroton und einem vierten, dessen Name verderbt überliefert ist. Mit Recht nennt Wilamowitz Hom. Unters. 254 Peisistratos und die Genannten einen Abklatsch von Ptolemaios und den Sammlern des Museion.
- S. 756,1. Wie schon II 12,2 (s. Bd. I 412) lesen wir auch hier mit Schubart 'Αργοναῦται, nicht 'Αριστοναῦται. Der Hafen lag an der Mündung des Sythas, des Grenzflusses gegen Sikyon, an der Stelle des heutigen Xylokastro, des Seeplatzes von Trikkala; s. Leake 390 und Peloponn. 404. Boblaye 28. Curtius 480. Bursian 342. v. Duhn a. a. O. 60. Frazer IV 180.
- S. 756,6. Der Felsgrat war unbewohnt, doch finden sich auf dem höchsten Punkte desselben noch Reste einer Befestigung von geringem Umfang und ein Stück einer kannelierten dorischen Säule, die vermutlich zu einem Tempel gehörte.

Cap. XXVII.

Merkwürdigkeiten auf dem Weg nach Pellene. Tempel der Athena, Hain der Artemis Soteira, Tempel und Fest des Dionysos Lampter und des Apollon Theoxenios. Gymnasion der Pelleneer. Der Athlet Promachos. Das Poseidion. Das Mysaion der Demeter Mysia. Asklepiostempel, Kyros genannt.

S. 756,10. Die Lage der Stadt Pellene ist nach den topographischen Angaben des Paus. nicht schwer zu bestimmen. Wenn man oberhalb Xylokastro den Fluss entlang geht, so gelangt man zunächst zu einer eingeschlossenen, wohl bebauten Ebene; dann geht der Weg in enger Schlucht aufwärts bis unter die Bergterrasse von Zugra, dann rechts in einer Seitenschlucht auf eine Hochfläche mit Ruinenfeld; die 2½—3 Stunden von der Küste hierher entsprechen den 60 Stadien, die Paus. (oben Z. 3) als Entfernung angibt. In der Mitte der Hochfläche zieht ein kahler und schroffer Felsrücken von N nach S, der die Stadt in zwei Hälften trennte, die an Umfang verschieden waren und wahrscheinlich jede von einer

hesonderen Mauer umgeben war. Vorstädte schlossen sich an, von denen die östliche bis in die Gegend des Dorfes Zugra gereicht zu haben scheint. Mauer- und Tempelreste sind noch vielfach erhalten. S. Leake 214. Boblaye 29. Curtius 480. Bursian 341. Frazer IV 187.

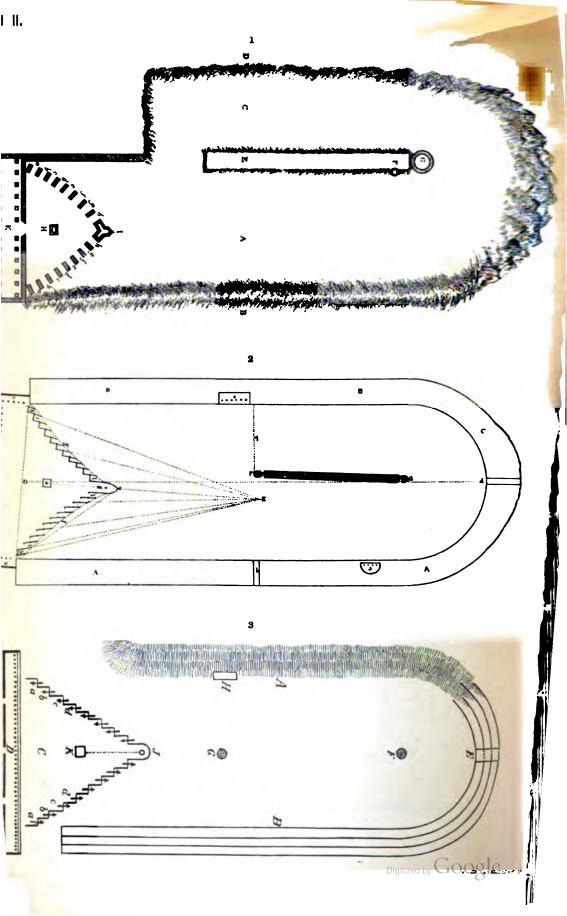
- S. 756,16. Hermes führt das Epitheton δόλιος wegen seiner Freude an List und Dieberei, Soph. Phil. 133. Das in Rede stehende Bildwerk hatte Hermenform und war, nach der bärtigen Darstellung zu schliessen, ein archaisches Werk.
- S. 756,13. 'Αθηνᾶς ναός, da ein anderer Athenatempel in Pellene nicht erwähnt wird, so muss das der sein, von dessen Priesterin Polyaen VIII 59 erzählt, dass sie, eine grosse und schöne Jungfrau, an einem bestimmten Tag nicht in der gewöhnlichen Tracht, sondern im Kostüm der Athena, mit Waffen angetan, den Helm auf dem Haupte auftrete.
- S. 756,14. Auf Münzen von Pellene ist Athena im langen Chiton abgebildet, mit hohem Helm, am l. Arm den Schild, in der r. Hand die Lanze mit der Spitze nach unten schwingend; s. Imhoof-Gardner 91 pl. S 10 (unsre Münzt. V 4). Das Schildzeichen ist nicht deutlich, scheint aber ein geflügeltes Gorgoneion zu sein, der Chiton ist durch Querstreifen geteilt. Der Stil trägt etwas altertümlichen Charakter; Klein Arch. epigr. Mitt. a. Österr. 1883, 69 glaubt, die Behauptung des Paus., dass dieses Bild älter sei, als die Athenabilder von Athen und Plataiai, sei eben durch den archaischen Stil hervorgerufen, und er wie Furtwängler Meisterw. 57 geht so weit, das Bild dem Pheidias ganz abzusprechen.
- S. 756,17. ἄδυτον τῆς 'Αθηνᾶς καθήκειν ἐς βάθος τῆς γῆς, die Adyta bestanden häufig aus unterirdischen Räumen, vgl. das Adyton der Eumeniden am Fuss des Areopag, das des Trophonios in Lebadeia, das im Peribolos des Poseidon auf dem Isthmos (II 2,1) u. s. w.
- S. 756,19. Über die ähnliche Konservierungsmethode in Epidauros, wo angeblich die Asklepios-Statue über einem Brunnen stand, s. V 11,11 und Bd. I 610.
- S. 756,20. Das Heiligtum der Artemis erwähnt auch Plut. Arat. 32, wonach es in den προάστεια lag, wahrscheinlich in der östlichen Vorstadt. Während nach Paus. der Anblick des Bildes allen, ausser den Priestern, verwehrt war, herichtet Plutarch: αὐτοὶ δὲ Πελληνεῖς λέγουσι τὸ βρέτας τῆς θεοῦ τὸν μὲν ἄλλον ἀποχεῖσθαι χρόνον ἄψαυστον, δταν δὲ χινηθὲν ὑπὸ τῆς ἱερείας ἐχφέρηται, μηδένα προσβλέπειν ἐναντίον, ἀλλ' ἀποστρέφεσθαι πάντας· οὐ γὰρ ἀνθρώποις μόνον δραμα φριχτὸν είναι χαὶ χαλεπόν, ἀλλὰ χαὶ δένδρα ποιεῖν ἄφορα χαὶ χαρποὸς ἀπαμβλίσχειν, δι' ὧν ἄν χομίζηται.
- ebd, δμνύουσιν ἐπὶ μεγίστοις, s. zu S. 507,6 u. vgl. R. Hirzel Der Eid 7.
- S. 756,22. Da es eine überall geltende Forderung ist, dass der zu wählende Priester einer angesehenen Familie angehöre, und an eigentlichen Adel wohl nicht zu denken ist, so besagt κατὰ δόξαν γένους, dass die grössere Vornehmheit das ausschlaggebende Moment gewesen sei. Auffallend ist aber die Notiz, dass nur Landeskinder zu Priestern gewählt worden seien:

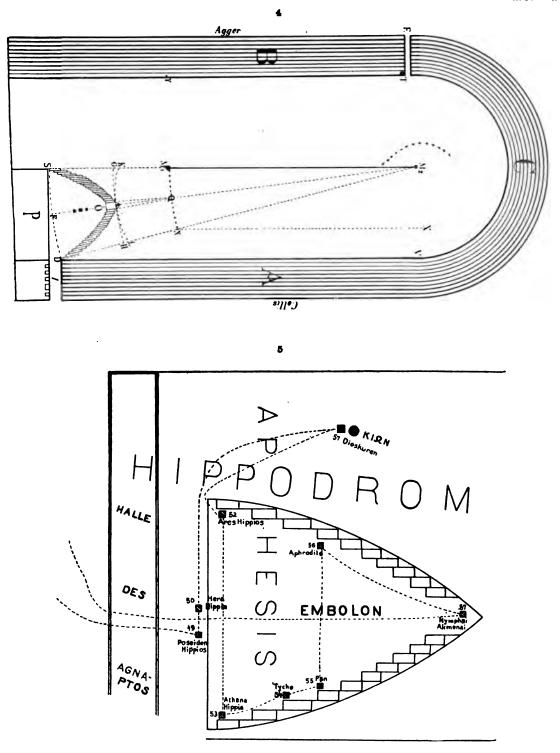
denn das ist wohl überall, wo es sich nicht um einen ausländischen Kultus handelte, so gewesen, da der Priester ein öffentlicher Beamter war.

- S. 756,25. οίνου κρατῆρας ίστᾶσιν ἀνὰ τὴν πόλιν πᾶσαν, vgl. Eur. Bacch.
 221. Dem. XXI 52 f. Stat. Theb. II 76.
- S. 756,26. Das Fest der Theoxenien, nach dem Apollon Θεοξένιος hiess, war vornehmlich in Delphi zu Haus, wo auch der Monat, in den es fiel. Theoxenios hiess. Apollon war da gleichsam der freundliche Wirt, vgl. Plut, ser. num. vind. 13 p. 557 F. Polem. Fr. 36 bei Ath. IX 372 A. Hesych. v. Θεοξένια. Boeckh ad Pind. 194. Preller Polemo 67. Deneken De Theoxeniis, Berol. 1881. Mommsen Delphica 299. Von Festspielen in Pellene spricht Pindar mehrfach, Ol. 7,156; 9.146. Nem. 10,82, einige Male mit der Anspielung, dass warme Mäntel dem Sieger als Preis zufielen, doch war der Fabrikationsort dieser Stoffe nicht die Stadt Pellene, sondern nach Strab. 386 das gleichnamige Dorf zwischen der Stadt und Aigion (oder nach Bursian 340 A. 2 wohl eher Aigeira). Weiteres hierüber s. Blümner Gewerbl. Thätigk. 85. Zur Zeit des Paus, scheinen Geldpreise an die Stelle getreten zu sein. Wie Bursian 342 A. 1 meint, war der schon zu Strabos Zeit nicht mehr gebräuchliche Agon mit dem Mantelpreis nur ein einzelner Bestandteil des grossen Theoxenienfestes, von dem zu Paus. Zeit nur noch verkümmerte Reste fortbestanden. - Der Tempel des Apollon Theoxenios lag vermutlich ebenso wie der der Artemis (S. 757,2) im östlichen Stadtteile, wo noch Reste dorischer Säulen und eines dorischen Frieses erhalten sind.
 - S. 756,27. τιθέντες ἀργύριον ἀθλα τῆς νίκης καὶ ἄνδρες ἀγωνίζονται τῶν ἐπιχωρίων, so war es in der Zeit des Pausanias, früher wurden auch andere Griechen zugelassen, s. Boeckh a. a. O.
 - S. 757,6. Das Gymnasion scheint zwischen beiden Stadtteilen gelegen zu haben; wie Bursian 342 nach der Beschreibung der Ruinen bei Leake 214 meint, entweder nördlich von der Akropolis, wo sich zwischen andern antiken Resten die Ruinen eines Rundgebäudes von etwa 10 m Durchmesser finden, oder südlich, wo man noch Fundamente von Gebäuden und glatte Säulenstümpfe bemerkt.
 - S. 757,8. Von Promachos sprach Paus. bereits VI 8,5, s. oben S. 576.
 - S. 757,11. Die Bemerkung zeigt, dass die olympische Statue des Promachos von Erz war, wie weitaus die meisten Olympionikenstatuen.
 - S. 757,12. Da Pausanias nicht die Form Kopwbianos gebraucht und der Artikel fehlt, so hat er wohl nicht an den sog. korinthischen Krieg gedacht (vgl. III 9,12. IV 17,5), sondern an irgendeinen, ihm nicht weiter bekannten.
 - S. 757,13. Über Pulydamas s. VI 5 und oben S. 555.
 - S. 757,19. Chairon bemächtigte sich unter Beistand Alexanders d. Gr. oder seiner Feldherren der Tyrannis von Pellene, vertrieb die Bürger und nahm Sklaven ins Bürgerrecht auf, s. Ps. Demosth. XVII 10. Ath. XI 509 B. Man setzt seine Erhebung 331 oder 332 an. Vgl. Schäfer Demosthenes? III 134 u. 204. Kaerst bei Pauly-Wissowa III 2032.

- S. 757,23. Das Heiligtum der Eileithyia nehmen Curtius und Bursian a. a. O. in der westlichen Hälfte der Stadt an, da diese die kleinere gewesen zu sein scheint.
- S. 758,1. Siebelis hält dies Poseidion für identisch mit dem II 12,7 erwähnten Heiligtume des Poseidon.
- S. 758,5. Das 60 Stadien entfernte Mysaion ist südlich zu suchen, wahrscheinlich in der Gegend des heutigen Trikkala, das sich auch heute noch durch Wasserreichtum auszeichnet, wie denn auch der Kornbau an den fruchtbaren Abhängen des Trikkalaflusses gedeiht, s. Leake 221. Boblaye 30. Curtius 484. Bursian 343. Über die Demeter Mysia vgl. Bd. I 570 zu II 18,3, und über den Beinamen Mysia ebd. 846.
- S. 758,11. ἀπελαύνονται καὶ τῶν κυνῶν τὸ ἄρρεν, daraus darf man schliessen, dass ausser der Zeit des Festes die Anwesenheit von Hunden nicht geradezu verboten war, wenn auch aus naheliegenden Gründen ihr Erscheinen au geweihter Stätte nicht erwünscht sein konnte, vg!. Philoch. Frg. 146. Plut. Qu. Rom. 290 B.
- S. 758,15. Abundierendes ἀπό bei ἀπωτέρω findet sich noch VIII 19,2. 35,5 (Lobeck Phryn. 10).
- S. 758,16. Nach dem Ausdruck παρὰ τοῦ θεοῦ zu schliessen, erfolgten auch in diesem Asklepieion, wie in Epidauros u. s., die Heilungen durch Tempelschlaf (Inkubation). Asklepiosheiligtümer und Kuranstalten legten die Griechen mit Vorliebe an wasserreichen Orten an, da die hydropathische Behandlung bei der Kur eine Rolle spielte. Den Namen der Heilanstalt, Κῦρος, erklärt Siebelis davon, quod aegroti, quod volebant, ibi consequebantur, also Κῦρος = ἐξουσία, ἐπιτυχία.
- S. 758,19. Der Fluss Krios wird mit dem in einiger Entfernung westlich von Pellene vorbeifliessenden Bache identifiziert, der heut Bach von Mazi oder auch Phonissa heisst; s. Boblaye 29. Curtius 479. Bursian 314. Philippson 122. Den Namen "Widder" führte der Bach wohl seines Ungestüms wegen.
- S. 759,1. Der Sythas (wahrscheinlich "Eber" bedeutend) ist der heutige Bach von Trikkala oder von Xylokastro, wo er mündet; s. Bursian a. a. O. und vgl. Bd. I 524 zu S. 401,7. Übrigens ist der Name hier erst durch Konjektur in den Text gesetzt, s. den krit. Appar.

Druck von Max Schmersow vorm. Zahn & Baendel, Kirchhain N.-L.

Der Hippodrom von Olympia.

Rekonstruktionsversuche

von

1. Visconti (1796). 2. Hirt (1827). 3. Lehndorff-Koner (1876. 1882). 4. Pollack (1890). 5. Wernicke (1894).

PAUSANIAE GRACIAETO.

EDITEL ORAFCA EMENDAVIE, APPARATUM CREECUA.

HERMANNUS HITZIG.

COMMENTABLEM
GERMANETI SCHIPTUM CUM TABULIS (OPERAPURUS E)
NUMSMANIOS ALBEIDERICAT

BERMANNUS HITZIG ET DUGO DUURMARK.

MOULAINS SECUNDE PARS PORCE.

Office of artis, vessuriaca.

Libert of the exercise from a le

LIPSVAEL 1901 O. R. DETSILAND.

PAUSANIAE Grafciae des rippo.

FDPME, GRAFICA EMENDANTE, APPARATION CREEKS & MORRES

HERMANNUS HITZIG.

COMMENTARIUM
COMME

HERMANNUS ETTZIG ET DUGO DLUEMNER.

VOLUMINAS SECUNDE PARS PRACE THER QUARTES AUSSENIAGE THE ROCKING STEEL VI.

LIPSIAE 1951.

Service Allegania

Pausanice Greediae Descriptio.

Local tear of the case of the city of the three experience addeposition of the contract of the

To respect to being a comparison of a substantial property of the substantial property

Volumbiis primi pers prior.

The In A tent (Can Alberta tonger et learning) at 1896 NO 1 at 519 of the 57 of 1884 to 1896 of 58 of

Voluminis policil pars posterior.

Carlo, M. C. (Carlo) Superior HI in the energy of the district group of the parameters.
1869. A Victoria Superior Super

Handbuch der gricelischen Tylgraphik.

V. Dr. Williel a Farkelt, Cond-Line in Section 6.

Zwigher Hand. Die artischen Laschringerunge Physik. Mit en or Tatel.

1991, 2008, 196, 1 May 20.

to to discharge market

gweine the in Asset States 90% on Software whether definition.

Fig. 18th the societies in the respect to the element to the country of the societies of the country of the countr

Figure 1 of C. Waffer dec. It is not to be able to be a larger place. It is not to be a larger place to be a consistent of the transport of the transport of the transport of the decrease of the constraint of the decrease of the

1/2

Griechische Geschichte

von ihrem Ursprunge bis zum Untergange der Selbständigkeit des griechischen Volkes von Adolf Holm.

Vollständig in 4 Bänden. -

Erster Band: Geschichte Griechenlands bis zum Ausgange des 6. Jahrhunderts v. Chr. XII, 516 Seiten. 10 M.

Zweiter Band: Geschichte Griechenlands im 5. Jahrh. v. Chr. VIII, 608 S. 12 M. Dritter Band: Geschichte Griechenlands im 4. Jahrhundert v. Chr. bis zum Tode Alexanders d. Gr. VIII, 520 S. 10 M.

Vierter Band: Die griechisch-makedonische Zeit, die Zeit der Könige und der Bünde, vom Tode Alexanders bis zur Einverleibung der letzten makedonischen

Monarchie in das römische Reich. XVI, 782 S. 15 M.
Die Holmsche Geschichte ist in einem andern Geiste geschrieben, als die von Grote oder Niebuhr, gleicht ihnen aber an Grossartigkeit der Auffassung. Holm's Buch zeichnet sich vornehmlich aus durch die festgehaltene Knappheit und übersichtliche Anordnung des Gegenstandes, sowie durch die schlichte und anspruchslose Vortragsweise.

Die Philosophie der Griechen.

in ihrer geschichtlichen Entwicklung dargestellt von Dr. Eduard Zeller.

3 Teile in 6 Bänden und Register. Gr. 8. M. 100.-. Gebunden in 6 Halbfranzbänden (Register ungebunden) M. 115 -

Erster Teil, erste Hälfte: Allgemeine Kinleitung; Versekratische Philosophie. Erste Hälfte. 5. Aufl. 1892. 40 Bogen. M. 13.—.

Erster Teil, zweite Hälfte: Allgemeine Kinleitung; Versekratische Philosophie. Zweite Hälfte. 5. Auflage. 1892. 34½ Bogen. M. 12.—.

Zweiter Teil, erste Abteilung: Sokrates und die Sekratiker. Plate und die alte Akademie. 4. Aufl. 1888. 66 Bogen. M. 20.—.

Zweiter Teil, zweite Abteilung: Aristoteles und die alten Peripatetiker. 3 Auflage. 1879. 60 Bog. M. 18.—.

Dritter Teil auste Abteilung: Aristoteles und die alten Peripatetiker. 3 Auflage. 1879. 60 Bog.

Dritter Teil, erste Abteilung: Die nacharistetelische Philosophie, Erste Hälfte. 3. Auflage. 1880.
53 Bogen. M. 16.—.
Dritter Teil, zweite Abteilung: Die nacharistetelische Philosophie. Zweite Hälfte. 3. Auflage. 1881.
56 Bogen. Preis erhoht M. 19.—. Der dritte Teil wird nur mit dem kompleten Werks abgegeben.

Register zum ganzen Werke. 1882. 6 Bogen. M. 2.-.

Vorträge und Abhandlungen.

Von Eduard Zeller.

- I. Sammlung. 2. Auflage. 1875. 35 Bogen. gr. 80. M. 8.-
- Inhalt: 1. Die Entwickelung des Monotheismus bei den Griechen. 2. Pythagoras und die Pythagorassage. 3. Zur Ehrenreitung der Xantippe. 4. Der platonische Staat in seiner Bedeutung für die Folgezeit. 5. Marcus Aurelius Antonius. 6. Wolfs Vertreibung aus Halle; der Kampf des Pietismus mit der Philosophie. 7. Joh. Gottlieb Fichte als Politiker. 8. Friedrich Schleiermacher. 9. Das Urchristentum. 10. Die Tübinger historische Schule. 11. F. Chr. Baur. - 12. Strauss und Renan.
 - II. Sammlung. 1877. 35 Bogen. gr. 8°. M. 9.—.
- Inhalt: 1. Ueber Ursprung und Wesen der Religion. 2. Religion und Philosophie bei den Römern.

 3. Eine Arbeitseinstellung in Rom. Zur Charakteristik römischer Volkssagen. 4. Alexander und Peregrinus. Ein Betrüger und ein Schwärn er. 5. Römische und griechische Urteile über das Christentum. 6. Die Sage von Petrus als römischem Bischof. 7. Der Prozess Galileis. — 8. Leasing als Theolog. 9. Drei deutsche Gelehrte: 1. Albert Schwegler; 2. Theodor Waitz; 3. Georg Gottfried Gervinus. 10. Die Politik in ihrem Verhältnis zum Recht. —, 11. Das Recht der Nationalität und die freie Selbstbestimmung der Volker. 12. Nationalität und Humaniät. 13. Uber die Aufgabe der Philosophie und ihre Stellung zu den übrigen Wissenschaften. 14. Ueber die gegenwärtige Stellung und Aufgabe der deutschen Philosophie. 15. Ueber Bedeutung und Aufgabe der Erkenntnistheorie. Zusätze. 16. Ueber teleologische und mechanische Naturerklärung in ihrer Anwendung auf das Weltganze.

 III Sammlung: 1884 184/ Borgon gr. 80 M. 6.
 - III. Sammlung. 1884. 18¹/₂ Bogen. gr. 8°. M. 6.—.
- Inhalt: 1. Die Lehre des Aristoteles von der Ewigkeit der Welt. 2. Ueber die griechischen Vorgünger Darwins. 3. Eine heidnische Apokalypse. 4. Ueber den wissenschaftlichen Unterricht bei den Griechen. 5. Ueber akademisches Lehren und Lernen. 6. Ueber Bedeutung der Sprache und des Sprachunterrichts für das geistige Leben. 7. Ueber das Kantsche Moralprinzip und den Gegensatz formaler und materialer Moralprinzipien. 8. Ueber Begriff und Begründung der sittlichen Gesetze. 9. Ueber die Gründe unseres Glaubens an die Realität der Aussenwelt.

Druck von Max Schmersow vorm. Zahn & Baendel, " "reichaln N.-L.

EAUSANIAE ORMOLE DESCRIPTIO

TOTATE, GUARCA FELINDAVIE, ALPARATEM CRUIR UM apricit

HERM ANNUS HITZIG,

COMMENTARIUM

* LEMANCE SCRIPTUM CUM L'ABULIS TOPOGRAPHIAS EL

NUMESMATICIS ADDIDERUMI

HERMANNUS EITZEG ET FUGO BLUEMNER.

VOLUMINIS SUCUNDI PARS POSTERIOR.

TOTAL SUND OF ELIACA HELBER SEPTEMUS: ACHARA.

LIPSIAE 1904. O. K. PECSUAND. Was a second

Pausanime Graeciae Descriptio.

Polistic general cui indicate specimente e concerno nobechi.

Hermaniero litazia:

tioner, man be a lander.
See promotion consideration of the contract of the first decreasing a first three Bosecones.

Volumnia primi para prior.

Like the Artherian Chem NI that a tension of the anti-method. 1880. ANTV and 170 St. Gov. St., M. 1884. Physical M. 1894.

Voluminis primi para posterior.

Fire the conin kinear takentha has on no Consciental consequences of 1866. Visit 2 for St. Loc St. 19, 25. Phys. Rep. 36 54, 44.

Voluminis secundi para prior.

Elber IV. Marsson of the following English. Vertically topographic models. Control of the second sections. Phys. Sci. 85, 107 (2011).

Handbuch der griechischen Epigraphik.

Von D., Withelm Larfeld, excelete can dems be t

Bober ersellemen

As ent a Banda Die attischen Inschriften.

Eiste Halbe - Machier führt.

1998 - san 8 - Leu 8 - Va 20.

Aweiten Benar Zachte Unit e - Mit einer ficht.

1992 - VIV a. 56. 8 - e. 8. M. 30.

De Verezabiena a l'inglista de l'encoración Decisional de la

Es folte i inicio en la major de la major de la librar de la librar de la major dela major dela major de la major de la major dela major de la major de la major de la major de la major dela major de la major de

Der by die if Hicke des II reachts stein die viele in genandere eine weiter eine Migt, voll die Ermezaphis hen Billie en den die Wienwerde weichten. Undere werd ein Nomerick wonde in. Die II 2 Fill we des die fontel die Comment paper als die kontel die Comment volgen.

Carriago Cultura nova automatica de la constanta

ben erschion:

Geschichte Griechischen Philosophie.

Gemeinverständlich nach den Quellen

VGG

Dr. A. Döring,

Gymmus bidar 4 for a D. and Universität sprotes for.

wei Bänden. 80 Bogen. M. 20. , gebunden M. 22.40.

er Verfasser versucht wohl zum erstenmal unter voller Ab; der gerade in der Geschichte der antiken Philosophie so
n Fachwerkmanier das Gauze als eine stetig fortschreitende
zelung unter sozgfältiger Beachtung der erkennbaren Beeingen, und zwar speziell als eine Entwickelung unter dem einen Geschtspunkt der Güterlehre oder axiologischen Ethik
ellen.

Griechische Geschichte

hrem Ersprunge bis zum Untergange der Selbständigkeit des griechischen Volkes

von Adolf Holm.

Vollständig in 4 Bänden. 1880—1894. **W. 47.**— .

gr Band, Geschichte Griedleichand (bis zum Ausgange des 6 Jahrnderts v. Chr. 1886, XM, 546 Seiten, M. 10.

ter Paw I: Geschichte Griechenhaufs im 5. Jahrb. v. Chr. 1889. H. 668 8 - M. 12.

ter Band Geschiebte Criechenlands in 3. Jahrhundert v. Chr. bis an Tode Alexanders 1 Cr. 1894, V.H., 520 S. M. 10

rter Bund. Die griechtsche akedendiebe Zuit, die Zeit der Könige und der Grinde vom Tode Alexanders des zur umverleibung der staten makedomische ff Mongreine in das remische Reich (1864, IVI, 782, S. M. 45)

Die Arab sehe Gesehachte ist in onerwood im Gerste gesehr aben, ein von Crote oder Nichelm, gleicht ihn waher an Grossart gleit Anthosonig. Holm's Buch zowenet sich vornehmlich nas mach ifest gene me Kuppatielt und übersichtlich Anardieung des Gegenfales, sowie dereh die schäelte und ausgrandish se Vertragsweise.

Die Enllesephie der Ariechen

no three greater afternous Estave state of the convon Dr. Edward Zelbr.

If Tere is to Paul is mad Register, And St. W. 1997 St. Westerland. i Haling scharfen (Bernster megel ere ur M. 146 🧸

Frsier Telle firste pillitet leggenel e llierd om e leggene in lagger e med av rune in de lierte de enthus (1862 of Benedigt leggene). Met tille en en helle stellte Belgen om bliefe of provide belgen en helle stellte belgen en bilde of provide belgen en av de en en bilde of provide belgen en av de en en bilde of the en en de lagger en en en lagger en bilde of de en en bilde en bilde en en bilde en en bilde en en bilde en b

Zwelfer Ted, gweite Arteilang our Writter teal, erste Abtolig grants without and M. I have been known essentially

A Charles and a conha sing

Von Educra Zeller.

I. Samming 2 Andrego, 1875, 35 Popular of San Maller Info. Its of the first of the first of the second of the seco Some seement Konney

If. Sommitting. 1841. 35 Popular on St. I form.

Interth. In the Foreign of West monthly on the Report of Interth.

Interth. In the Foreign of West monthly of the Report of Interthened St. Sommitters of the Velocity of the property of the restriction of the Report of

The Spring Company of the Poly Done of the Company of the Company